DE DELICTIS, ET PŒNIS

TRACTATUS ABSOLUTISSIMUS.

JUDICIBUS, ET ADVOCATIS FORI ECCLESIASTICI,

Et Laici commodissimus, cum universa Criminalis Materia juxta Canonici, ac Cæsarei juris præscripta in eo exacte pertractetur.

PRÆLATIS REGULARIBUS TUM PROVINCIALIBUS, TUM LOCALIBUS

Utilissimus, cum plerique casus intra Claustra frequentiores ad normam Apostolicarum Sanctionum, & Sac. Congregationis decreta, examinentur.

SUPERIORIBUS ORD. MIN. REGULARIBUS, ET STRICTIORIS

Observantiæ Generalibus, & Subalternis necessarius, cum omnes pœnales Constitutiones, in Generalibus Statutis Ordinis contentæ, exactissime discutiantur.

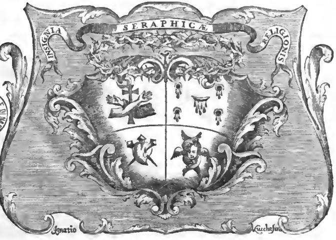
A U C T O R E

P. LUDOVICO MARIA SINISTRARI

DE AMENO

ORDINIS S. FRANCISCI REF. PROV. MEDIOLANENSIS.

OPERUM PARS TERTIA.

ROMÆ, MDCCLIV.

In Domo CAROLI GIANNINI Librorum SANCTITATIS SUÆ Provisoris. in Platea Capranicensi.

SUPERIORUM PERMISSU, ET PRIVILEGIO.

REVERENDISSIMO PATRI

FRATRI RAPHAELI
A LUGAGNANO

Sacræ Theologiæ Lectori Emerito, Totius Ordinis F.F. Minorum Ex-Ministro Generali, & Romani Cleri Examinatori Apostolico.

CAROLUS GIANNINI

FELICITATEM.

QUod jamdudum in more habeo, ut meo studio, ac cura, Doctorum hominum lucubrationes, quæ majori in pretio sunt, non exiguo, ut spero, literariæ Reipublicæ commodo, in diem iterum extraham, illud in causa est, cur nova modo luce donatum velim opus sane egregium, diuque a plurimis expetitum, R. P. Ludovici ab Ameno *de Delictis, & Pœnis*. Cur autem non alio quam tuo nomine Reverendissime Pater, inscriptum

prodeat, plures eæque gravissimæ mihi rationes suppetunt, quas sine ingrati animi vitio, sine veritatis jactura, quamvis repugnante modestia tuà, silentio præterire non possum. Etenim Tu, si quis alius mihi faves impense, me amas cumulatissime, curatas a me editiones laudas, tuoque foves patrocinio. Ad hanc vero adoriendam, ut communi desiderio faceres satis, vehementer non modo incitasti, sed auxilio etiam fuisti, ut aliquibus locis, labore studioque tuo castigatis, obex ille removeretur, quem editioni parandæ ponebat inusta olim operi ab S. Indicis Cong. censura: quo factum est, ut novus illi splendor affulserit, nova veluti facies accesserit, unde majori etiam cum plausu, atque ad probatione excipiendum fore non dubitem. Accedit, quod cum eum habeat Auctorem, qui arctiorem Sancti Francisci regulam inter Minores, quos Reformatos appellant, professus est, nemini certe, ulli nuncupandum fuerat, quam illi, qui in eadem Familia præ cæteris polleret potissimum auctoritate, & doctrina. Quis autem tam hebes est, qui statim non videat, unum Te hisce laudibus indicari, qui a primis religiosæ vitæ annis celebriores Bononiensis Provinciæ cathedras conscendisti, non minori ingenii, atque eruditionis fama, quam auditorum profectu, ac bono: quem deinde illa eadem Provincia nacta est Moderatorem, non prudentia solum, sed benignitate etiam, ac suavitate nemini secundum, cui tandem totus Seraphicus Ordo se regendum, ac gubernandum summa tradidit consensione, nec minori plausu? In qua quidem præfectura administranda ita omnibus functus es Optimi Præsidis partibus, ut nihil desiderandum reliqueris; multum vero posteris ad imitandum transmiseris. Quis enim prædicare satis potest prudentiam illam Tuam, qua rebus omnibus prospiciebas, prosperis nequaquam elatus, sed neque fractus adversis? Quis magnanimitatem illam animi tui, qua propriis commodis omnibus despectis, in id intendebas unice, quod ad commune bonum, atque totius Ordinis ornamentum conferre poterat? Quis constantem illam æquitatem Tuam, cujus in muneribus distribuendis tenacissimus adeo semper fuisti, ut ad sola subditorum merita respiciens, nihil vero gratiæ, nihil auctoritati unquam tribueres? quare non perpetuam modo in toto Ordine tam late disperso concordiam, tranquillitatemque retinuisti, verum etiam singulos excitasti; ut ad veræ virtutis, probatæque doctrinæ studio toto pectore incumberent, quod nempe viderent eos tibi cariores esse, eos cæteris anteferri, qui morum sanctimonia, & bonarum literarum cultura plurimum excellerent. Quamobrem cum talis sis, atque tantus mirari sane non subit, quod Sanctissimus, ac justissimus virtutum æstimator BENEDICTUS XIV., quo Ecclesiæ gubernaculum regente aurea postliminio sæcula rediisse videri possunt, Te in Generalibus Ordinis comitiis, ea quam habuit coram congregatis Patribus oratione iis verbis, quibus olim Magnus Gregorius usus est, (a) commendavit: *Dilectus Filius Raphael a Lugagnano, qui totius Ordinis vestri Generalis Minister nullius incongruæ voluntati deservivit, sed vita, & moribus decoratus, tanto ordine dignus inventus est.* Neque his te laudibus cumulasse contentus Pontifex sapientissimus, eadem illa oratione commemorare voluit, ac veluti ante oculos ponere gravissimis illis Patribus ex oriente, atque occidente toto Romam convo-

---

(a) Lib. 3. Ep. 22.

vocatis, quantum pro auguſtiſſimis Terræ Sanctæ locis, veſtri Ordinis curæ, ac fidei a Divina providentia creditis, rite cuſtodiendis, atque etiam ornandis, laboraveris: *Multum laboris impendit, quemadmodum vobis ſatis exploratum eſt, ut ea conſtitueret, quæ pro Locis Sanctis pie, religioſeque aſſervandis conſentanea magis eſſe viderentur, vobiſque ipſis perſpectas eſſe non dubitamus Apoſtolicas Litteras, quas edidimus, ut ea confirmaremus, quæ idem Generalis Miniſter veſter prudenter, utiliterque decernenda eſſe cenſuit ad Sanctam eorumdem locorum cuſtodiam.* Quæ cum ita ſint, nemo certe non intelliget, mihi non fuiſſe integrum, quominus occaſione oblata, hoc qualecunque obſervantiæ meæ, meique erga Te, PATER REVERENDISSIME, grati animi teſtimonium palam exhiberem. Reſtat, ut quod ego pro mea tenuitate offerre poſſum, Tu pro humanitate Tua æqui, bonique facias, meque, ut ſoles, amare, ac fovere pergas. Vale.

AD

AD LECTOREM BENEVOLUM.

EN secundo, Amice Lector in scenam prodeo, ut oppignoratam fidem meam redimam. Promiseram in prima Parte Practicæ Criminalis Illustratæ titulum quartum de Delictorum differentiis (quem sobrie attigeram), & sextum de Applicatione pœnarum singulis delictis (quem explanare ob causas ibidem expressas affatim distuleram, exactius examinare, & integrum absolutumque Tractatum de Delictis, & Pœnis publici juris facere. Sponsionem ergo meam, licet tardiuscule quam debuissem, solvo, & promissum, ac a multis desideratum Tractatum tibi offero. Culpabor fortasse de tarditate, & me pigri in solvendo debitoris nota confinget præproperus exactor. Cogor propterea, ut censuram evadam, moræ causas aperire. Ut me expedirem a negotiorum molestiis, quibus Romæ manens opprimebar, & incœpti Operis prosecutione turbabar, me contuli ad Patriæ meæ Conventum, ut otio aliarum occupationum fruerer, & totus meditato Tractatui incumberem. Opportunior huic intentioni locus ægre dari potest. Semotus a sæcularium habitatione situs, ab eorundem molestiis liber est. Cœli salubritate, aerisque temperie ad miraculum gaudet. Collis molliter acclivis est, cujus jugo, quod muralis clausuræ corona cingit, incubat Conventus, qui mirabili undique gaudet prospectu. Ab Oriente Aconia piscosus fluvius collis oram alluit. A Meridie protensa Logonbardiæ planities eidem limitropha intuentibus objectat Mediolanum, Novariam, Vercellas, ac Oppida, Villasque pene innumeras, quibus occupatur feracissimum illud solum. Ab Occasu lacus S. Julii (cujus Insula, totius Ripariæ caput, quam plurium Pagorum, Castellorumque situatione circumcirca decoratur) jucundissimum prospectantibus exhibet proscenium. A Septentrione curvati in arcum visuntur colliculi, vitibus, frutetisque consiti, quibus subjecta planities pratis, campis, sylvisque distincta in gremio excipit Oppidum, cui ex situs amœnitate Ameni vocabulum inditum est. In eo loci totus prosequendo Operi incumbebam, cum immortalis memoriæ Eminentissimus Federicus Caccia Mediolanensis Archiepiscopus me ad se arcessivit, ac familiaris sui Theologi munere decoratum voluit. Tanti Patroni coactus fui voluntati obsecundare, & de ejus mandato calamum a suscepto Tractatu abstractum in frequentibus casibus ad alia conscribenda convertere. Erepto e vivis summo omnium bonorum damno, & luctu, Cardinali prædicto, me invasit mortalis ægritudo, ob quam, anno pene integro, decumbere coactus fui. Deo tandem dante, aliqualiter reparata valetudine, opusculum interruptum absolvi, & post taliter occasionatas moras terminatum coram te, Amice Lector, statuo castigandum.

Priores Practicæ Criminalis Illustratæ partes probavit mea Religio, quæ in nupero Capitulo Generali Victoriæ, in Cantabria celebrato, ejus observantiam in judiciis forensibus indixit sequenti Decreto, quod legere est in ejusdem Capituli Tabula Matriti impressa fol. 39. num. 73. ac ita sonat. Relata per gravissimos Patres Ultramontanæ Familiæ doctrina, qualitate, atque utilitate novæ Practicæ Criminalis typis datæ a R. P. Fr. Ludovico de Ameno Reformatæ Provinciæ S. Didaci Lectore Emerito, decernit Definitorium Generale, ut Prælati Ordinis, & Provinciarum illa in utraque Familia utantur: ideoque Officiales Curiæ sufficientia illius exemplaria ad singulas Provincias ab interesse habentibus in impressione exmitti curabunt. Simili genio prædictum opus exceptum a quampluribus Judicibus Regularibus, sæcularibusque utriusque fori Ecclesiastici nempe, ac laici, & Advocatis, ut proinde jam distractis mille quingentisque exemplaribus primo impressi, a multis incassum cum perquiratur, novam erit necesse ejusdem impressionem adoriri. Videns proinde publico etiam usui aliorum cessisse, quod pro privato Religionis meæ commodo elaboraveram, in hoc Tractatu volui extensiori methodo examinare dicendorum materiam; ita ut, sicut satis mihi fuisset Statutarias Ordinis mei dispositiones perpendere, (si pro eo tantum scripsissem) ita ad hoc, quod omnibus æque prodessem, debui Canonica, Civiliaque jura ad delicta, & eorum pœnas spectantia, contracta, quantum licuit, laxitate expendere. Talem igitur scribendi Ordinem institui. Primo specialia delicta sub diversis Titulis, quasi cathegoriis, ad quas reducibilia sunt, examinanda ordinavi, ut de Delictis contra Obedientiam statuto Titulo, sub hoc discussi Apostasiam, Contumaciam, Rebellionem, Hæresim &c. & pari modo cæteros Titulos disposui, sub quibus per speciales paragraphos singulas criminum species pertractavi. Ad hoc me compulit inordinata Textus, quem illustrare adorsus fueram, dispositio. Non enim inter se affines delictorum materias conjunxit, sed confusa serie, disparata omnino inter se crimina, eorumque pœnas, quasi per satyram, & ordine tumultuario promiscue interposuit; ita ut, si ejus dispositionem sequi debuissem, necessum fuisset incœptam materiam minime absolvere, sed de sequenti omnino priori incongrua tractare; mox iterum de priori scribere, & denuo eandem interrumpere; tandemque post interjecti alterius delicti tractationem, reassumere inter-

interruptam, & hoc pacto fatigare Lectorem, cujus naturale est genium absolutam de semel incœpta materia explanationem habere. Secundo sub discretis paragraphis speciale quodlibet crimen examinando mihi hunc præfixi ordinem, ut initio, ejus tradita, & expensa definitione, difficultates circa eam occurrentes, quantum potui, enodavi; postmodum specialia circa illius probationem adnotavi; tandemque de ejus pœnis plene tractavi. In hoc tradendo pœnas de jure Cæsareo sancitas primo recensui: mox easdem præscriptas a jure Canonico tum veteri, tum novo tractavi: tandem Statutarias Religionis meæ Constitutiones liberiori calamo expendi, & sub forma dubitationis quæstiones usu frequentiares ad enodandas praxis difficultates pertractavi. Commodius, fateor, fuisset Opus, si pœnales cujusque Religionis, & Urbis sanctiones tradidissem; sed in immensum crevisset labor, cui impares meas vires agnosco. Unde satis erit Lectori exemplariter deducere in particularibus casibus, quæ pro Ordine meo discussi: Uno tantum te monitum volo, Amice Lector, in quo forte hærere poteris, si aliquando offendes quandam meam allegationem impressam Genevæ post Tractatum Bartolomei Bersani *de Privilegiis Viduarum, in qua eruditus Auctor me inscribit de Ameno Ripariæ Hortæ, cum talis denominatio in diplomatis Imperialibus, ac Pontificiis non habeatur, sed vocetur Riparia S. Julii, nec ejusdem metrocomia gaudere queat Horta, quæ & ipsa Ripariæ membrum (& quidem ex minoribus) est, paretque Insulæ S. Julii, in qua totius Ripariæ residet cum Gubernatore publica potestas. Sciat ergo eam denominationem in ore vulgi tantum versari, qua uti non debuit Auctor laudatus, qui verborum proprietate, non vulgarium hominum idiotismo, ut doctum decet hominem & I. C. delectari debuerat. Hoc volui te monere, ne aliam, & aliam meam Patriam suspiceris, dum ergo me de Ameno Ripariæ S. Julii inscribit; alius autem Ripariæ Hortæ, inconsiderate forsan, & oscitanter nuncupat. Vale.*

REIM-

AD LECTOREM BENEVOLUM.

EN secundo, Amice Lector in scenam prodeo, ut oppignoratam fidem meam redimam. Promiseram in prima Parte Practicæ Criminalis Illustratæ titulum quartum de Delictorum differentiis (quem sobrie attigeram), & sextum de Applicatione pœnarum singulis delictis (quem explanare ob causas ibidem expressas affatim distuleram, exactius examinare, & integrum absolutumque Tractatum de Delictis, & Pœnis publici juris facere. Sponsionem ergo meam, licet tardiuscule quam debuissem, solvo, & promissum, ac a multis desideratum Tractatum tibi offero. Culpabor fortasse de tarditate, & me pigri in solvendo debitoris nota confinget præproperus exactor. Cogor propterea, ut censuram evadam, moræ causas aperire. Ut me expedirem a negotiorum molestiis, quibus Romæ manens opprimebar, & incœpti Operis prosecutione turbabar, me contuli ad Patriæ meæ Conventum, ut otio aliarum occupationum fruerer, & totus meditato Tractatui incumberem. Opportunior huic intentioni locus ægre dari potest. Semotus a sæcularium habitatione situs, ab eorundem molestiis liber est. Cœli salubritate, aerisque temperie ad miraculum gaudet. Collis molliter acclivis est, cujus jugo, quod muralis clausuræ corona cingit, incubat Conventus, qui mirabili undique gaudet prospectu. Ab Oriente Aconia piscosus fluvius collis oram allait. A Meridie protensa Longobardiæ planities eidem limitropha intuentibus objectat Mediolanum, Novariam, Vercellas, ac Oppida, Villasque pene innumeras, quibus occupatur feracissimum illud solum. Ab Occasu lacus S. Julii (cujus Insula, totius Ripariæ caput, quam plurium Pagorum, Castellorumque situatione circumcirca decoratur) jucundissimam prospectantibus exhibet proscenium. A Septentrione curvati in arcum visuntur colliculi, vitibus, frutetisque consiti, quibus subjecta planities pratis, campis, sylvisque distincta in gremio excipit Oppidum, cui ex situs amœnitate Ameni vocabulum inditum est. In eo loci totus prosequendo Operi incumbebam, cum immortalis memoriæ Eminentissimus Federicus Caccia Mediolanensis Archiepiscopus me ad se accessivit, ac familiaris sui Theologi munere decoratum voluit. Tanti Patroni coactus fui voluntati obsecundare, & de ejus mandato calamum a suscepto Tractatu abstractum in frequentibus casibus ad alia conscribenda convertere. Erepto e vivis summo omnium bonorum damno, & luctu, Cardinali prædicto, me invasit mortalis ægritudo, ob quam, anno pene integro, decumbere coactus fui. Deo tandem dante, aliqualiter reparata valetudine, opusculum interruptum absolvi, & post taliter occasionatas moras terminatum coram te, Amice Lector, statuo castigandum.

Priores Practicæ Criminalis Illustratæ partes probavit mea Religio, quæ in nupero Capitulo Generali Victoriæ, in Cantabria celebrato, ejus observantiam in judiciis forensibus indixit sequenti Decreto, quod legere est in ejusdem Capituli Tabula Matriti impressa fol. 39. num. 73. ac ita sonat. Relata per gravissimos Patres Ultramontanæ Familiæ doctrina, qualitate, atque utilitate novæ Practicæ Criminalis typis datæ a R. P. Fr. Ludovico de Ameno Reformatæ Provinciæ S. Didaci Lectore Emerito, decernit Definitorium Generale, ut Prælati Ordinis, & Provinciarum illa in utraque Familia utantur: ideoque Officiales Curiæ sufficientia illius exemplaria ad singulas Provincias ab interesse habentibus in impressione exmitti curabunt. Simili genio prædictum opus exceptum a quampluribus Judicibus Regularibus, sæcularibusque utriusque fori Ecclesiastici nempe, ac laici, & Advocatis, ut proinde jam distractis mille quingentisque exemplaribus primo impressis, a multis incassum cum perquiratur, novam erit necesse ejusdem impressionem adoriri. Videns proinde publico etiam usui aliorum cessisse, quod pro privato Religionis meæ commodo elaboraveram, in hoc Tractatu volui extensiori methodo examinare dicendorum materiam; ita ut, sicut satis mihi fuisset Statutarias Ordinis mei dispositiones perpendere, (si pro eo tantum scripsissem) ita ad hoc, quod omnibus æque prodessem, debui Canonica, Civiliaque jura ad delicta, & eorum pœnas spectantia, contracta, quantum licuit, laxitate expendere. Talem igitur scribendi Ordinem institui. Primo specialia delicta sub diversis Titulis, quasi cathegoriis, ad quas reducibilia sunt, examinanda ordinavi, ut de Delictis contra Obedientiam statuto Titulo, sub hoc discussi Apostasiam, Contumaciam, Rebellionem, Hæresim &c. & pari modo cæteros Titulos disposui, sub quibus per speciales paragraphos singulas criminum species pertractavi. Ad hoc me compulit inordinata Textus, quem illustrare adorsus fueram, dispositio. Non enim inter se affines delictorum materias conjunxit, sed confusa serie, disparata omnino inter se crimina, eorumque pœnas, quasi per satyram, & ordine tumultuario promiscue interposuit; ita ut, si ejus dispositionem sequi debuissem, necessum fuisset incœptam materiam minime absolvere, sed de sequenti omnino priori incongrua tractare; mox iterum de priori scribere, & denuo eandem interrumpere; tandemque post interjecti alterius delicti tractationem, reassumere

inter-

interruptam, & hoc pacto fatigare Lectorem, cujus naturale est genium absolutam de semel incepta materia explanationem habere. Secundo sub discretis paragraphis speciale quodlibet crimen examinando mihi hunc præfixi ordinem, ut initio, ejus tradita, & expensa definitione, difficultates circa eam occurrentes, quantum potui, enodavi; postmodum specialia circa illius probationem adnotavi; tandemque de ejus pœnis plene tractavi. In hoc tradendo pœnas de jure Cæsareo sancitas primo recensui: mox easdem præscriptas a jure Canonico tum veteri, tum novo tractavi: tandem Statutarias Religionis meæ Constitutiones liberiori calamo expendi, & sub formia dubitationis quæstiones usu frequentiores ad enodandas praxis difficultates pertractavi. Commodius, fateor, fuisset Opus, si pœnales cujusque Religionis, & Urbis sanctiones tradidissem; sed in immensum crevisset labor, cui impares meas vires agnosco. Unde satis erit Lectori exemplariter deducere in particularibus casibus, quæ pro Ordine meo discussi: Uno tantum te monitum volo, Amice Lector, in quo forte hærere poteris, si aliquando offendes quandam meam allegationem impressam Genevæ post Tractatum Bartolomei Bersani de Privilegiis Viduarum, in qua eruditus Auctor me inscribit de Ameno Ripariæ Hortæ, cum talis denominatio in diplomatis Imperialibus, ac Pontificiis non habeatur, sed vocetur Riparia S. Julii, nec ejusdem metrocomia gaudere queat Horta, quæ & ipsa Ripariæ membrum (& quidem ex minoribus) est, paretque Insulæ S. Julii, in qua totius Ripariæ residet cum Gubernatore publica potestas. Scias ergo eam denominationem in ore vulgi tantum versari, qua uti non debuit Auctor laudatus, qui verborum proprietate, non vulgarium hominum idiotismo, ut doctum decet hominem & I. C. delectari debuerat. Hoc volui te monere, ne aliam, & aliam meam Patriam suspiceris, dum ergo me de Ameno Ripariæ S. Julii inscribit, ulius autem Ripariæ Hortæ, inconsiderate forsan, & oscitanter nuncupat. Vale.

REIM.

REIMPRIMATUR.

Si videbitur Reverendissimo Patri Magistro Sacri Palatii Apostolici.

F. M. de Rubeis Patriarcha Constantinopolitanus Vicesgerens.

DE mandato Reverendissimi Patris Sacri, & Apostolici Palatii Magistri, opus, cui Titulus: *A. R. P. Ludovici Mariæ Sinistrari De Ameno Ripariæ S. Julii Diœcesis Novarien. Strictioris Observantiæ Minorum Mediolanensis Provinciæ De Delictis, & Pœnis tractatus absolutissimus*, una simul cum Censura, & expurgatione, seu correctioue perlegi; & quoniam persæpe asserit Auctor ipsum hoc in Opere agere, & materiam tractare juxta rigorem legum, & pro foro fori, nequaquam juxta moralem Theologiam, & pro foro Conscientiæ, ideo, quæ in censura notantur, aut deleta, aut undequaque per præfatam correctionem emendata noscuntur. Imo & alii nævi resecti sunt, salva, quantum fieri putuit, integritate prædicti operis, quod Judicibus, & Advocatis fori Ecclesiastici, & Laici, multum conferre, satis superque exploratum est, cum in eo juxta leges Civiles, & Canonicas, Pontificias, ac Cæsareas, criminum omnium essentiæ, probationes, & pœnæ adamussim notentur, dilucide explicentur, ac stricto, fortique stilo expediantur. Quapropter prædictum opus sic expurgatum, correctum, expolitumque ad normam Decreti Sacræ Congregationis Indicis sub die 17. Julii 1719: dignum esse censeo, ut denuo Typis mandetur. In quorum fidem &c. Romæ ex Conventu SS: Cosmæ, & Damiani hac die 21. Febrarii 1754.

Fr. Joseph Maria Buccioli Tertii Ordinis S. Francisci Supremæ, & Romanæ Inquisitionis Qualificator, ac Accademiæ Theologicæ in Archigymnasio Sapientiæ Urbis Censor.

REIMPRIMATUR.

Fr. Joseph Augustinus Orsi Mag. Sac. Palat. Apost. Ord. Præd.

INDEX GENERALIS

Titulus I. Proemialis pag. 1.

FINIS TITULORUM

CATALOGUS LIBRORUM

Typographia GIANNINI Romæ editorum.

Nec non aliorum, qui in majori numero ibidem reperiuntur hoc Anno MDCCLIV.

S. BERNARDINI Senensis Opera Omnia cum not. de la Haye *fol.* 5. *vol. Venetiis* 1745.

S. GREGORII Nazianzeni Opera Omnia cum not. variorum *fol.* 2. *vol.* G. L. *Lipsiæ* 1690.

BENEDETTO XIV. Notificazioni, Editti, ed' Istruzioni, con nuovo Ind. 4. 2. *vol. Roma* 1742.

—— Delle Feste di Gesù Cristo, e della B. V. Maria, della S. Messa, e sopra gli atti di alcuni Santi 8. 5. *vol. Padova* 1748.

DE AGUIRRE (*Jos. Saenz Card.*) Philosoph. Moral., & de Virtut., & Vitiis *fol.* 3. *vol. Romæ* 1697.

BENEDICTI XIII. Synodicon Provinciale *fol. Ibidem* 1724.

—— Lezzioni Scritturali 4. 3. *vol. ivi* 1724.

—— Opuscula varia Lyturgica 4. *Ibidem* 1726.

BIBLIOTHECA maxima Pontificia *fol.* 21. *Vol. Ibidem* 1699

BOLLANDI, & Sociorum, Acta Sanctorum *fol.* 38. *vol. Venetiis* 1730., & seqq.

BOUQUIN (*Caroli*) Solis Aquinatis Splendorum *fol. Lugduni* 1677.

EVANGELIARIUM quadruplex Latinæ versionis antiquæ, cum not. Blanchini *fol.* 4. *Vol. Charta max. cum figur. Romæ* 1749.

FONTANINI (*Justi*) Bullar. Constitut. in Canoniz. Sanctor. a Joh. XV. ad Bened. XIII. *fol. Ibid.* 1727.

GAJO (*Bartholom.*) Epitome Historico Chronologico gestorum omnium Patriarcharum, Ducum, Judicum, Regum, & Pontif. Populi Hebraici ab Adam ad Agrippam usq. Juniore a propriis uniuscujusq. iconibus aucta, ac illustrata, accedunt Gestorum, ac Effigies eorum Regum Babyloniorum, Persarum, Græcorum, ac Ptolomæorum, quibus Populus Hæbraicus Subjectus parvi *fol. fig. Ibid.* 1751.

A MARTYRIBUS (*Bartholomæi*) Opera omnia *fol.* 2. *Vol. Ibidem* 1737.

DU MESNIL (*Ludovici Soc. Jesu*) Doctrina, & Disciplina Ecclesiæ *fol.* 4. *Vol. Venetiis* 1752.

ROCCHÆ (*Angeli*) Thesaurus Pontificiarum, Sacrarumque Antiquitat. necnon Rituum, Praxium, ac Coerem. *fol.* 2. *Vol. cum fig. Romæ* 1745

SUAREZ (*Francisci Soc. Jesu*) Opera omnia *fol.* 23. *Vol. Venet.* 1750.

DESIRANT (*Bernardi*) S. Augustinus Vindicatus 4. 7. *Vol. Romæ* 1723.

MABILLON de Studiis Monasticis cum appendice 4. 3. *Vol. Venetiis* 1745.

SFONDRATI (*Cælestini Card.*) Gallia vindicata 4. *Mantuæ* 1710.

CIAMPINI (*Joannis*) Vetera Monimenta, de Sacris Ædificiis Constantini Magni, Opuscula Selectiora, Auctoris Vita, & novissim. addit. *fol.* 3. *Vol. cum figur. Romæ* 1747. *Charta max.*

—— Opuscula Selectiora, Auctoris Vita, ac denique tota Appendix separatim impressa *fol. cum figur. Ibidem* 1748.

CAUSEI (*Michael. Angeli*) Romanum Museum cum novissim. addit. & fig. *fol.* 2. *Vol. Ibid.* 1745.

CORNAZANI (*Petri Franc.*) Histor. de Bello Civili Gallico Davilæ *fol.* 3. *Vol. Ibid.* 1735-1746.

DELECTUS Scriptorum rerum Neapolitanar. *fol. cum figuris. Neapoli* 1735.

LUCERNÆ fictiles Musei Passerii *fol.* 3. *vol. cum figur. Pisauri* 1751.

MARMORA Pisaurensia notis illustrata *fol. cum figuris Ibidem* 1738.

ASSEMANI (*Jos. Simon.*) Italicæ Historiæ Scriptores 4. 4. *Vol. Romæ* 1751., *& seqq.*

CORRADINI (*Petri Marcellini Card.*) & Vulpi (*Rocchi*) Vetus Latium Profanum, & Sacrum 4. 11. *Vol. cum fig. Romæ, & Patav.* 1704.-1745.

FAGNANI (*Giulio Cesare*) produzioni Matematiche 4. 2. *vol. Pesaro* 1750. *con figure*.

GENTILI (*Octaviani*) de Patriciorum origine, variet., præstant., & jurib. 4. *Romæ cum fig.* 1736

METASTASIO (*Pietro*) Opere Drammatiche, Oratorii Sacri, e Poesie liriche, edizione molto accresciuta 8. 8. *vol. Cartaceo le ivi* 1752.

DE AMENO (*P. Ludovici Mariæ Siniftrari*) Opera omnia, nempe Practica Criminalis Minorum illustrata, Formularium Criminale, de Incorrigibilium expulsione ab Ordinibus Regularibus, & de Delictis, & Poenis, cum novissimis additionibus, pluribusque Summorum Pontificum Bullis ad materiam spectantibus *fol.* 3 *vol. Romæ* 1753-1754.

—— De Delictis, & Poenis *fol. seorsim Ibid.* 1754.

—— Formularium Criminale, cum novissima appendice 8. *Seorsim Ibidem* 1754.

BINER (*Josephi*) Apparatus eruditionis ad Jurisprudentiam Ecclesiastic. *fol. Venetiis* 1754.

BULLARIUM Ordinis PP. Capucinorum *fol.* 7. *vol. Romæ* 1740-1752.

BULLARIUM Vaticanum *fol.* 3. *vol. Ibidem* 1752.

CHRONOLOGIA Historico-Legalis Seraphici Ordinis *ab anno* 1533., usq. ad ann. 1751. *fol.* 2. *vol. Ibidem* 1752.

CODEX Theodosianus cum commentar. Gothofredi, Chronicon, Chronologia, & notis variorum *fol.* 7. *vol. Lipsiæ* 1746.

DE FATINELLIS (*Fatinelli*) de Bulla Baronum, & Responsa Juris *fol. Romæ* 1714.

GOBII (*Antonii*) Consultationes Decisivæ, & Tractatus Varii, cum novissim. addition. *fol.* 3. *vol. Mantuæ* 1737.

DE JANUA (*P. Gaudentii*) de Visitatione, & Jurisdictione cujuscumque Prælati Ecclesiastici, & Regularis *fol.* 2. *vol. Romæ* 1748-1753.

DE LUCA (*Caroli Antonii*) de pluralit. homin. Legali *fol. Neapoli* 1722.

PACICCHELLI (*Jo. Bapt.*) de distantiis cum noviss. addit. & Decis. S. Rot. Rom. *fol. Parmæ* 1735.

PITONII (*Franc. Mariæ*) Disceptat. Ecclesiasticæ *fol. Tomi Duo posteriores. Romæ* 1725.

RAYNALDI (*Jo. Dominici*) Vota Criminalia *fol. Ibidem* 1714.

SACRÆ Rotæ Romanæ Decisiones Recentiores in compendium redactæ *fol.* 6. *Vol. Mediol.* 1730.

DE VALENTIBUS (*Ferdinandi*) de Contractibus, de ultimis voluntatibus, de rebus Ecclesiast., & Dissertationes Fiscales *fol.* 7. *Vol. Romæ* 1751.

VALIENTE (*Petr. Jos. Perez*) Apparatus juris publici Hispanici 4. 2. *Vol. Matriti* 1751.

De Delict.

DE DELICTIS, ET PŒNIS.

TITULUS PROEMIALIS.

SUMMARIUM.

1 *Jurisprudentia criminalis excellentior civili.*
Probatur ab origine.
2 *Angelus, ac homo aequali crimine rebellionis contra Deum peccaverunt.*
Justitia Civilis incaepit post divisionem bonorum inter homines.
3 *Essentialia judicii criminalis expressa a Deo in damnando Adamo.*
4 *Justitiam criminalem sibi reservavit Deus; civilem dedit hominibus.*
5 *Probatur aliis mediis excellentia Jurisprudentiæ criminalis supra civilem.*
Punitio fontium necessaria in Republica.
Criminalis scientia magis necessaria, utilior, & dignior.
6 *In Religionibus transgressiones seminat Sathan.*
Si punitionibus crimina non coercentur, Religio relaxatur.
7 *Prælatus connivens ad delicta subditorum peccat mortaliter.*
Tenetur ex justitia subditos delinquentes corrigere.
8 *Prælati Regulares tenentur scire doctrinam Canonicam, & Criminalem.*
Arbitrium Judicis regulandum a jure.
Regulas juris debet servare Judex, cujus arbitrio aliquid est commissum.
9 *Monitum ad Superiores Regulares.*
Severitatem temperatam benignitate debent servare Superiores.
Æquitas quid sit.
Parvis peccatis venia; magnis sceleribus punitio debetur.

1.

De Delictis, eorumque pœnis acturi, arduam sane provinciam suscipimus, & quæ, ut pro dignitate tractetur, pluribus est difficultatibus involuta. Post Theologicas disciplinas, per quas eruditur homo, quomodo erga Deum se gerat, in illum credendo, amando, & sperando; primum inter cæteras scientias occupat locum Jurisprudentia, cujus præceptis instruimur, quomodo erga proximum actiones nostras moderemur, facemque antefert populorum rectoribus, quomodo per administrationem justitiæ pacatam, tranquillamque Rempublicam custodiant. Cum autem Jurisprudentia duas habeat partes, unam quidem, quæ rectum judicium in civilibus controversiis ferre docet; aliam vero, quæ in criminalibus litibus absolutionem, aut condemnationem proferre, secundum justitiam, demonstrat, hæc secunda priorem longe antecellit. Si enim originem spectemus, profecto delictorum coercitio multo intervallo bonorum divisionem, circa quam versatur civilis justitia, præcedit. Condita siquidem in temporis initio creatura rationali intellectuali, emersit statim perduellionis delictum in *Lucifero*, ac contestata contra eum, ac ejus asseclas, lite criminali, confiscatis omnibus ipsius bonis gratuitis, æterni ignis justissimo supplicio damnatus fuit.

2. Simile facinus statim a creatione patravit homo, uxoris nempe delinitus blanditiis, dum contra Dei præceptum de fructu vetito gustavit, *Luciferi* contra factorem suum rebellionem est æmulatus. Sicque duæ priores omnium creaturarum excellentissimæ eodem divinæ majestatis læsæ crimine deliquere; dum una Dei æqualitatem, alia Dei similitudinem in scientiâ est æmulata; æqualique vindicta contra eas animadvertit æterna justitia, dum utramque de paradiso expulit, & ad æternæ mortis supplicium adjudicavit. Justitia autem Civilis, quæ docet unicuique tribuere, quod suum est, civilesque hominum discordias componere longe post hominem conditum fuit in mundo necessaria; terrarum enim, ac bonorum divisionem, ad quam pacificè tuendam tendit civilis justitia, post diluvium tantum factam legimus in Scriptura, *Gen. cap.* 10. ℣. 5. 25. ante enim sicut *terra erat labii unius*, *Gen. cap.* 11. ℣. 1. ita una omnium hominum erat ipsius possessio.

3. Si pariter justitiæ criminalis exercitium, ac substantialia spectemus, hanc a *Deo optimo Maximo* exemplariter traditam habemus in sacra pagina; dum enim legimus Deum vocasse ad se *Adam*, qui primus hominum fuit, non minus reatu, quam natura, dicens *Adam ubi es? Gen. cap.* 3. ℣. 9. dum ipsius nuditatis causam, quæ vestigium delicti commissi, nempe elus pomi, erat, examinavit dicens: *Quis indicavit tibi, quod nudus esses, nisi quod ex ligno, de quo præceperam tibi ne comederes, comedisti? Gen. cap.* 3. ℣. 11. dum ab eo confessionem delicti expressit, dum ait *Gen. cap.* 3. ℣. 12. *Mulier dedit mihi de ligno, & comedi*; dum contra Reum pœnam laboris, ærumnarum, & mortis fulminavit, profecto essentialium ad judicia criminalia normam expressit, nempe constantiam corporis delicti, Rei citationem, ejusdem confessionem, & tandem judicis sententiam.

4. Puniendorum autem Reorum, ac vindictæ delictorum, ne dum contra se, sed etiam contra homines, exercitium sibi reservavit Deus, dum ait *Mihi vindictam & ego retribuam*, *Hebr. cap.* 10 ℣. 30. ut proinde vocetur a Psalmographo *Deus ultionum*, *Psal.* 93. ℣. 1. dum ex alia parte *terram dedit filiis hominum Psal.* 113. ℣. 16. & de terrenis judicia civilia exercenda illis commisit.

5. Si ulterius criminalis judicii in Republica fructus, & pondus libretur, profecto hujus præ civili necessitas, ac dignitas apparebit; experientia enim magistra discimus, quomodo a facinorosis, perversisque hominibus turbetur, concutiaturque Respublica, & nisi criminalis justitia gladium vindictæ vibret in fontes, innumera inundant mala, per quæ socialis vitæ commoda in ærumnas commutantur: unde dicebat Sapiens, *Eccles. cap.* 8. ℣. 11. *Quia non profertur cito contra malos sententia, absque timore ullo filii hominum perpetrant mala* & a *D. Bernard. apud Lancellot. Regul. jur. Pontific. lib.* 2. *Regul. Inferiorum culpæ*, vocatur *Impunitas scelerum mater*, *radix impudentiæ, transgressionum nutrix*. Et viceversa, si justitiæ punitricis rigor vigeat, pœnarum metu subsident, qui alioquin ad maleficia manus haberent expeditas. Nec tamen concessum quibusvis Judicibus, qui civilia tractant contra corpus fontium suppliciis

animadvertere; sed hoc supremis reservatur Magistratibus; Nec item probationes, quæ in causis Civilibus admittuntur, in Criminalibus prosunt, cum in his agatur de vita hominis, quæ omnibus ejusdem fortunis præstat; quibus omnibus convincitur præstantia Jurisprudentiæ Criminalis præ Civili, ut proinde concludat jure merito *Tiber. Decian. Tract. Crimin. lib. 2. cap. 1. n. 4. in fin.* quod *De Criminibus tractatio, cæteris omnibus partibus juris Civilis sit magis necessaria, & utilior, & dignior, utpote, quæ antiquior sit omnibus, & ea neglecta, totam humanam societatem nedum perturbari, sed & funditus tolli necesse sit.*

6. Quæ autem hucusque dicta sunt, quadrant, non tantum in sæculari, sed etiam in claustrali Republica; Nec enim, aut loci, aut professionis sanctitas impervia delictis unquam conspecta fuit: In Cœlis enim *Lucifer*, in horto *Eden Protoplastæ* peccavere, & in Collegio Apostolico non defuit, qui aut proditione, aut incredulitate, aut abnegatione Magistri delinqueret. Mirum proinde non est, si etiam in Religione scelera tentationibus suis invehat ille *Sathanas*, qui in cœlesti multos Angelos, in terrestri Paradiso omnes homines in sanctitate creatos impulit ad ruinam. Necessaria proinde præ cæteris in Superiore claustrali est delictorum charitativa quidem, accurata tamen delictorum coercitio; Nam, ut dicebat *Beatus Cardinalis Petr. Damian. lib. 7. Epist. 11. ad Gotifr. Enervato rigore justitiæ, status evertitur disciplinæ: & dum ultaria severitatis censura reprimitur, temeraria delinquendi licentia relaxatur; Inordinata sane pietas nutrit impietatem, & timida manus Medici vulnus auget ægroti.*

7. Unde, si *Prælatus* ad delicta Subditorum connivet, & impunita relinquit, mortaliter peccat; *D. Thom. 2. 2. quæst. 67. art. 4. Aragon. quæst. 62. art. 7. 10. 16. Peyrin. de Prælat. quæst. 2. cap. 2. num. 139.* tum quia incorrectum relinquit, quem ex justitia corrigere tenetur; *Cap. Quis nos. cap. Si quas. cap. Si ea. 23. quæst. 4.* tum quia Religionem, relaxatione inducta in eam, labi sinit ad ruinam; Ab hac enim, juxta *D. Bonaventuram* dignoscitur relaxatu Religio, si in ea malefactoribus ad emendationem flagella disciplinæ non adhibeantur. Conquerebatur proinde *D. Bernard. Epist. 178. ad Innoc. Pap.* quod aliquoties Religiosi sontes, qui a superioribus suis pro delictis ad pœnas Canonicas sententiantur, ad *Romanam Curiam* accedant, & ab ea, ut plurimum, impuniti recedant, & quod plus est, incorrecti; & sic *Ordinem Regularem* labefactent, & Ecclesiæ hostibus risum moveant hoc modo *Ecclesiæ Prælati*. Ecce ejus verba. *Qui flagitiosi ex Monasterio currunt ad vos* (scribit ad *Papam Innocentium Secundum*) *pulsati redeuntes jactant & gestiunt se obtinere tutores, quos magis vectores sentire debuerant. Proh pudor? Quos cachinnos res ista movet Ecclesiæ inimicis?*

8. Sequitur igitur, quod *Regulares Prælati*, præ cæteris, quæ scire tenentur ad rectum subditorum regimen, scientiam Canonicam, ac Regularem puniendorum criminum habere debent; tenentur enim pœnas a Legibus inflictas præcise adhibere, ita ut, nec mitiores, nec severiores Legibus ipsis esse videantur. Verum est, quod cum non possint jura in universum, & singillatim malefactis pœnas sancire, multa sunt Judicia Regularis arbitrio commissa; non tamen tali casu potest ille pro libito flagellis ultoribus uti, distat enim arbitrium a beneplacito, hoc siquidem voluntatem propriam habet pro lege, unde dicere potest *Juvenal. Satyr. 6. ℣. 223. Hoc volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas.* Arbitrium autem placitum est boni viri, illius nempe, qui regulatur a jure, *Rot. decis. 326. num. 6. & Decis. 669. n. 1. & Decis. 628. num. 1. apud Barbos. axiom. 32. num. 2.* proinde, quando in Lege, aut Statuto est aliquid commissum arbitrio boni viri, ille tenetur servare omnes regulas communis juris. *Alex. cons. 33. num. 3. lib. 1. Socin. jun. Cons. 49. num. 16. lib. 2. Cravet. Menoch. apud Tusc. lit. A. Concl. 470. num. 2.* Unde concludendum est, quod necessaria sit communis juris regularum notitia Superiori claustrali, ut in facti contingentia sciat, quomodo in delinquentibus coercendis, proprium debeat arbitrium regulare. Ut autem circa hoc Superioribus labor minuatur in evolvendis *Canonistarum* placitis circa crimina in hoc opere pœnas a sacris *Canonibus* determinatas cuilibet delicto, de quo tractatur, apposuimus. Insuper, ut labor noster etiam Judicibus Laicis prosit, pœnas juris *Cæsarei* recitamus, quo non solum laici sontes corripiuntur, sed etiam, in defectum dispositionis *Canonicæ*, uti potest *Ecclesiasticus Judex*. Ubi vero utraque pagina, *Pontificia* nempe, ac *Imperatoria* religioni Judicis pœnarum committit arbitrium, frequenter facem præferimus, quo pacto, regulare debet Judex arbitrium in illo casu, ut communium legum cohæreat dispositioni.

9. Hoc uno monitum desidero *Judicem Regularem*, pro quo principaliter scribo, ut, in puniendis subditorum delictis, piissimum illum *Samaritanum* imitetur, qui curandis vulneribus sauciati a latronibus adhibuit *oleum, & vinum, Luc. cap. 10. ℣. 34.* temperet nempe oleo misericordiæ rigorem justitiæ, & perniciosam aliquando olei lenitatem, vini mordacitate, nempe zeli ardore norit acuere. Audiant Prælati universi *D. Aug.* verba *ad Marcellinum, Epist. 159. & habetur cap. Circumcelliones 23. quæst. 5.* eaque tanquam sibi scripta, custodiant. *Imple* (ait ille) *Christiane Judex pii Patris, officium sic succense iniquitati ut consulere humanitati memineris, nec peccatorum atrocitatibus exerceas ulciscendi libidinem: sed peccatorum vulneribus curandi adhibeas voluntatem.* Audiant tandem *Seraphici Minorum Ordinis Superiores*, cujus Statutaria jura Criminalia expendimus *Seraphicum Patrem* nostrum loquentem *Regul. Minor. cap. 7. Cum misericordia injungant pœnitentiam*, & rigorem justitiæ *dulcore* misericordiæ temperantes, nec nimis rigidos, (ne rigor in crudelitatem degeneret) nec nimis lenes (ne indulgentia in incuriam abeat) se præbeant, ac se custodire ostendant æquitatem, quæ, ut ex *Cypriano* ait *Abb. in cap. Magnæ n. 3. de Vot. & vot. redempt.* aliud non est, quam rigor misericors, aut misericordia rigorosa. Tandemque, ut bene Religioni, sibi commissæ, prospiciant, monitum *Taciti in Vita Agricolæ*, amplexentur, *omnia scire, non omnia prosequi: parvis peccatis veniam, magnis severitatem accomodare: nec pœna semper, sed sæpius pœnitentia contentas esse.*

§. I.

INceptum jam diu opus prosequentes, ac assumpti Textus illustrationem continuantes, necessarium fuerat aggredi explicationem *Tituli sexti*, quam, in *Parte prima*, promisimus, & ad particularem hanc tractationem rejecimus: sed quia *Textus* ipse, non satis ordinatus est; quia materias affines, quas semel inceptas continuare debuisset, dispersit, & aliis disparatis interseruit, ideo necessarium fuit, diversum a *Textu* ordinem instituere, & facilitatis gratia, ab illius serie divertere. Titulos igitur quodammodo genericos delictorum congessimus, sub quibus delicta in specie, aut formaliter, aut reductive ad illos spectantia, simul cum eorum pœnis, expendimus,

& suis

& suis quibusque locis damus explicationem *Textus*, tangentis delictum, & pœnas, de quibus ex professo in singulis paragraphis tractamus. Ut igitur sciat Lector, quo loco habeatur desiderata explicatio, damus affixum cuilibet paragrapho locum, in quo iste, more servato hucusque, illustratur.

T E X T U S

T I T U L U S   S E X T U S

Applicatio singularum pœnarum singulis delictis.

§. 1.

QUi, statutis jejuniorum diebus, absque necessitate, Superiori probata, non jejunaverit, præceptum, non solum in qualitate, vel etiam in quantitate ciborum transgrediendo, suffragiorum jure privandus est. Provincialis arbitratu; a quo etiam gravius arceri debet, prout violationis ratio suaserit. Videatur *Tit. Miscellaneus* §. Jejunii violatio. Tit. 9. Miscellan. §. 1.

§. 2.

Qui Officio Divino non interfuerit, a Guardiano secundum consuetudinem Religionis, puniri debet. Qui autem illud aliquoties non recitasse, convictus fuerit, omni suffragiorum jure triennio, carere debet, & gravius etiam puniri, Provincialis arbitratu. Videatur *Tit. 5. de Delict. verbal. §. 1. Omissio Confessionis num. 17. & 33.*

§. 3.

Qui Sacræ Scripturæ verba, vel sensum, in prophanos usus detorserit, eisque in familiaribus colloquiis abusus fuerit, voce activa, & passiva, triennio, privandus erit, & menstruo Carceri mancipandus. Videatur. *Tit. 5. §. 2. Blasphemia num. 50. 67. & seqq.*

§. 4.

Qui sine causa Confessionem Sacramentalem facere, & Sacram Eucharistiam sumere, vel Missam celebrare, juxta probatam Ordinis consuetudinem notabiliter neglexerit, pane, & aqua, in publico refectionis loco jejunare debet, Provincialis arbitratu, vel etiam gravius, pro indevotionis modo, puniri. Videatur. *Tit. 5. §. 1. Omissio Confessionis. num. 16. 28. & seqq.*

§. 5.

Qui inventi fuerint notabiliter otiosi, suffragiorum jure priventur; & gravioribus pœnis, etiam corporalibus arcendi sunt. Provincialium, & Superiorum localium arbitratu, pro negligentiæ modo, & contumaciæ ratione. Videatur. *Tit. 5. §. 1. Omissio Confessionis, &c. num. 15. 20. & seqq.*

§. 6.

Obscœna verba coram aliis, vel cum scandalo proferens, si graviter monitus, se non correxerit, in eum animadvertatur, pro qualitate delicti, etiam cum pœna Carceris, aut graviori Superiorum arbitratu, quousque resipiscat, ut cæteri timorem habeant. Videatur. *Tit. 5. §. 2. Blasphemia num. 51. 70. & seqq.*

§. 7.

Qui sine habitu, caputio, chorda, & femoralibus extra infirmitatis articulum dormire deprehensus fuerit, humi, sine caputio genuflexus in pane, & aqua jejunet, & residivus gravius puniendus est, Provincialis arbitratu. Videatur. *Tit. 2. Apostasia. n. 175. & seqq.*

§. 8.

Scienter aliquem infamans, Sacramentaliter absolvi non potest, nisi a Provinciali, & convictus in judicio subire debet pœnam criminis, de quo alterum infamavit; nec nisi prius restituta fama. Videatur. *Tit. 5. §. 3. Infamatio. num. 19. 22. & seqq.*

§. 9.

Qui in Prælatum improperii, & convitii verba protulerit, genuflexus in publico debet pane, & aqua jejunare, & omni suffragiorum jure carere biennio. Provocans autem aliquem factis, aut verbis, pro prima vice probationis caputium deferre; pro secunda bimestri Carceri mancipari, ac activa, & passiva voce decennio privari debet. Videatur. *Tit. 5. §. 2. Blasphemia. num. 52. 74. & seqq. & Tit. 7. §. 3. Provocatio. num. 8. 13. & seqq.*

§. 10.

Qui Frater alteri, vel in Ordine, vel extra, minabitur in persona, per mensem, caputium probationis deferat. Si manum levaverit, vel aliquid acceperit, ut percutiat, per tres menses. Si leviter percusserit, per annum. Si graviter percusserit, vel quodlibet instrumentum, ad graviter percutiendum, arripuerit, semestri Carceri mancipandus venit: qua pœna puniendus erit, qui arma offensiva portaverit, vel in Cella, vel alibi retinuerit. Videatur. *Tit. 7. §. 2. Minæ, n. 17. & seqq. & §. 3. Provocatio. num. 9. 40. & seqq. & Tit. 7. §. 1. Armorum delatio. num. 14. & seqq.*

§. 11.

Qui in judicio, quidquam falsò, scienterque deposuerit, vel deponi fecerit; Aut verum revocaverit, vel revocari procuraverit, ipso facto, est Excommunicatus; Cujus absolutio Provinciali est reservata; semestri Carceri mancipandus; satisfaciat parti, & perpetuo infamis existat. Videatur, *Tit. 5. §. 7. Periurium. num. 38. & seqq.*

§. 12.

Contumax, (idest, qui trina monitione, eodem die, congruis intervallis præmissa, inobediens perseverat: vel, qui ita pertinaciter obedire recusat, ut de Discretorum consilio Carceribus mancipari mereretur) est Carcerationis pœna puniendus, & consequenter actibus legitimis privandus. Videatur. *Tit. 2. §. 2. Inobedientia &c. num. 4). 96. & seqq.*

§. 13.

Proprietariorum pœna est Carceratio, actuum legitimorum privatio, nec non Ecclesiastica sepultura, si quis proprietarius moriatur; cum pœnarum augmento, ubi culpa replicata fuerit. Videatur. *Tit. 3. §. 1. Proprietas. num. 35.*

§. 14.

Revelans extra Ordinem Religionis secreta, quibus fama, & candor ipsius Ordinis maculatur, incidit in Excommunicationem majorem Generali, vel Provinciali reservatam, & perpetuò est privandus actibus legitimis. Videatur. *Tit. 5. §. 6. num. 44. & 49. & seqq.*

§. 15.

Qui libellos famosos quomodolibet ediderit, vel publicaverit, ipso facto, Excommunicationis sententiam incurrit, a qua si in Generalis, vel Provincialis infamiam cedunt, nisi a Generali absolvi non potest; vel a Provinciali, si in aliorum infamiam vergant, debita satisfactione præmissa, & convictus semestri Carceris maceretur, vel amplius, Superiorum arbitratu. Videatur. *Tit. 5. §. 5. Libellus famosus. num. 53. 56. & seqq.*

§. 16.

Libros imprimi faciens, vel publicans sine licentia Ordinarii, & Generalis scripta facultate est, eo ipso, privatus actibus legitimis. Videatur. *Tit. 5. §. 5. Libellus famosus. num. 54. 73. & seqq.*

§. 17.

In suspecto consortio deprehensus, si monitus se non correxerit, Superior ab Officio suspenditur, vel privator: Subditos actibus legitimis, triennio, careat; vel gravioribus pœnis aterque mulctetur, Superiorum arbitrato, nimirum actuum legitimorum privatione; probationis delatione: arctationis reclusione; exilio ab illo conventu, pro clariori, vel obscuriori suspicionis indicio, secundum Ordinis sanctiones. Videatur. *Tit. 4. §. 1. Consortium suspectum. num. 44. 46. & seqq.*

§. 18.

Qui convictus fuerit suspectam domum intrasse, actumve carnalem sollicitasse, mox ab eo loco perpetuo exulare debet, & bimestri Carcere, mancipari: negans graviter arctandus. Videatur §. 1. *Consortium suspectum. num. 45. 87. & seqq.*

§. 19.

Furtum committens suffragiorum jure, biennio, est privandus. Proprietariorum pœnam luere tenetur, & si furtum fuerit notabile, aut iteratum, vel ex sacro loco, aut sæcularium domibus, aut bonis, crescente sceleris turpitudine, crescere etiam debet severitatis districtio, Superiorum arbitrio. Videatur. *Tit. 3. §. 6. Furtum. num. 53. & seqq.*

§. 20.

Generalium, Provincialium, aut sæcularium Principum, & notabilium personarum literas, sive ab ipsis, sive ad ipsos missas intercipientes, aperientes impedientes, aut malitiose retardantes ipso facto actibus legitimis destituendi sunt: & hujus pœnæ incapaces probationis caputium deferant, Generalium, vel Provincialium arbitrato, quibus respective condonatio reservatur: Videatur. *Tit. 6. §. 2. Literarum apertio. num. 40. & seqq.*

§. 21.

Qui Provinciali, Guardiano, aut Vicario rebellaverit, omnium suffragiorum jure, triennio, carere debet. Videatur. *Tit. 2. §. 2. Inobedientia &c. num. 41.*

§. 22.

Apostatarum pœna est Excommunicatio latæ sententiæ; Carceratio, & juris suffragiorum privatio juxta Apostasiæ majoris, vel minoris excessum, prout in Statutis Ordinis amplius continetur. Videatur. *Tit. 2. §. 1. Apostasia. num. 55. & seqq.*

§. 23.

Impudenter obloquentes de Eminentissimis Protectore, & S. R. E. Cardinalibus, deque Reverendissimis Ecclesiarum Prælatis cum scandalo, Carceribus sunt mancipandi: vel gravius etiam pro oblocutionis excessu puniendi, Superioris arbitratu. Videatur. *Tit. 5. §. 2. Blasphemia. num. 48. & seqq.*

§. 24.

Recipientes, vel ad professionem Novitios admittentes, Apostolicis Constitutionibus, & Ordinis Statutis non servatis, Officio statim privandi, & omnium suffragiorum jure perpetuo destituendi sunt. Videatur. *Tit. 5. §. 9. Suasio mala. num. 31.*

§. 25.

A Novitiis aliquid, vel minimum recipientes, vel eis ad sibi, vel aliis aliquid relinquendum suadentes, præter pœnas in Sacro Tridentino Concilio decretas, Superiores privari debent Officio; aliis ut proprietarii publicari. Videatur. *Tit. 3. §. 1. Proprietas. num. 36. & Tit. 8. §. Simonia.*

§. 26.

Camisciorum, & lineorum indumentorum, linteaminum, & anaclyteriorum usus, sine necessitate, vetitus est, sub privatione juris suffragiorum per triennium, etiam carceris per duos menses, & amplius, si monitus se non correxerit. Videatur. *Tit. 2. §. 1. Apostasia. num. 180. & seqq.*

§. 27.

Qui super habitum Regularem, vel (eo dimisso) sæculares, vel alias quascumque vestes induerit, ad recitandas comœdias, vel alias tales larvatas repræsentationes, quacnuque ex causa, vel occasione, & quocunque in loco, est eo ipso suspensus, & gravius Carcere, privatione Officii, vel suffragiorum jure a Superioribus puniendus. Videatur. *Tit. 2. §. 1. Apostasia. num. 171. & seqq.*

§. 28.

Equitantes, bigantes, quadrigantes sine licentia, & necessitate bimestri Carcere macerari merentur, & si in hoc defectuosi fuerint, omnium suffragiorum jure sexennio carere. Videatur. *Tit. Miscell. §. Itinerantium &c.*

§. 29.

Notabiliter orationi deficientes Guardiani Officio privandi; Subditi suffragiorum jure triennio molestandi, ac etiam carcerandi, Superiorum arbitrato. Videatur. *Tit. 5. §. 1. Omissio &c. n. 18. 36. & 37.*

§. 30.

Qui negotia Principum acceptaverit, egerit, procuraverit sine licentia Superioris, privari debet Officiis Ordinis. Videatur. *Tit. Miscellan. §. Artium prohibitorum &c. num. 34. 45. & seqq.*

§. 31.

Superiores, qui charitatem circa hospites, & infirmos neglexerint, Officio destituantur: Officiales ad id destinati suffragiorum jure carere triennio debent. Videatur. *Tit. Miscellan. §. Hospitalitas læsa.*

§. 32.

Qui Confessiones sine licentia auscultaverit vel a reservatis absolverit, est, ipso facto, Excommunicatus, & ad excipiendas Confessiones perpetuo inhabilis; carcerandus, & gravius puniendus, si in hoc crimine vitiosus repertus fuerit. Videatur. *Tit. 8. §. Delicta in Sacram. Conf.*

§. 33.

Qui in morbum Gallicum ex delicto inciderit, declarandus est perpetuo inhabilis ad omnia Officia, & suffragia Ordinis, ac etiam ad audiendas Confessiones. Videatur. *Tit. 4. §. 1. Consortium suspectum num. 97. & seqq.*

§. 34.

Provincialis concedens dimissoriales literas ordinandis Fratribus, non servatis Sacris Canonibus, & Ordinis functionibus, suspendendus, vel etiam privandus venit officio, Superiorum arbitrio. Videatur *Tit. 8. §. 3. Abusus in Ordine. num. 37.*

§. 35.

Provinciales, & Guardiani, in suis Provinciis, & Conventibus notabiliter, & sine legitima causa, non residentes, præter culpæ reatum, & pœnas Canonicas, quas incurrunt, Officio suspendi, vel etiam privari debent Superiorum judicio. Videatur. *Tit. Miscell. §. 10. Residentia neglectus.*

§. 36.

Convictus, & confessus in fornicationem lapsum fuisse, pro prima vice semestri Carceri mancipetur, & omnium suffragiorum jure triennio, carere debet. Secunda vice, carcer duplicandus, & omnibus Ordinis Officiis decennio privandus est. Tertia vice, carcer longius protrahi, & perpetuo ad Officia Ordinis inhabilis existere; vel etiam ad triremes mitti debet, Superiorum arbitratu. Videatur. *Tit. 4. §. 3. Fornicatio. & §. 4. Adulterium. num. 43. & seqq.*

§. 37.

Sacrilegium committens, vel ad triremes mittendus, vel in perpetuum carcerem detrudendus. Videatur. *Tit. 4. §. 9. Sacrilegium cum Moniali. num. 21. & seqq.*

§. 38.

Qui de innominabili scelere confessus, vel convictus fuerit, nudus cum solis fæmoralibus in cœtu Fratrum, liga-

ligatis manibus, ac recitans Psalmum miserere mei Deus &c. durissime flagellari, ac levlusculis flammis hinc inde circumpositis quodammodo comburi, & ad perpetuos carceres irrevocabiliter damnari debet; ubi in pane, & aqua, tribus saltem in hebdomada diebus, jejunet. Si autem in idem scelus relapsus fuerit ad triremes perpetuò destinari. Videatur. Tit. 4. §. 11. Sodomia num. 75. & seqq.

§. 39.

Qui gladio, baculo, vel pugillo Fratrem, aut Sæcularem percusserit in carceris unius anni pœnam incidit: omnium suffragiorum jure, & actibus legitimis perpetuo privari, ac per mensem ter in qualibet hebdomada coram Fratribus capitulariter congregatis, genuflexus comedere, ipsisque instrumentis, quibus ferire, vel percutere ausus est, ei de collo pendentibus, debet. Videatur. Tit. 7. §. 3. Provocatio. & Percussio. num. 30. 36. & seqq.

§. 40.

Quod, si mort secuta fuerit. vel atrox mutilatio, ad triremes omnino condemnandus est. Videatur. Tit. 7. §. 5. Homicidium.

§. 41.

Qui aliquem enormiter vulneraverit, vel ei venenum dederit per se, vel per alium, hac, vel similia delicta machinans eisdem pœnis subjacere tenetur. Videatur. Tit. 7. §. 5. Homicidium. & §. 7. Veneficium.

§. 42.

Prælatum localem gladio occidens ad triremes perpetuo condemnari; vulnerans, non secuta morte, ad eosdem mitti, Superiorum arbitrio, debet. Videatur. Tit. 7. §. 5. Homicidium.

§. 43.

Provincialem, vel leviter percutiens ad triremes; Generalis arbitratu mitti: si id gladio molitus fuerit, sive secuta, sive non secuta morte, ad eosdem triremes perpetuo damnari debet. Videatur. Tit. 7. §. 3. Provocatio. num. 11. 78. & seqq.

§. 44.

Generalem quoquomodo, vel levissime, percutere ausus, ad triremes perpetuo, & omnino damnandus est. Videatur. Tit. 7. §. 3. Provocatio. num. 12. 78. & seqq.

§. 45.

Falsificantes per se, vel per alium literas, aut sigilla Prælatorum, Principum, Generalium, Provincialium, aut notabilium Personarum, sunt, ipso facto, excommunicati, carceri mancipandi, Generalis arbitrio; atque ad omnia Officia, & Dignitates Ordinis perpetuo inhabilitandi. Videatur. Tit. 6. §. 1. Literarum falsificatio.

§. 46.

Introducentes mulieres intra claustra ad malum finem, in Pœnas a Pio V. sancitas incidunt, & carceribus conveait mancipari, Superiorum arbitratu: quas pœnas incurrunt, qui easdem in hospitia Confessariorum Monialium, quovis colore, introducunt. Videatur. Tit. 4. §. Clausuræ violatio: num. 58.

§. 47.

Conspirantes adversus Fratrem aliquem, & maxime Superiorem omnibus Ordinis Officiis privati sint, Superiorum arbitrio. Videatur. Tit. 2. §. 4. Conspiratio. num. 12. 27. & seqq.

§. 48.

Ordinis divisionem tentans est, ipsa facto, excommunicatus, & carceri est mancipandus, Generalis arbitrio, cui, & absolutio reservatur. Videatur. Tit. 2. §. 5. Schisma. num. 17. & seqq.

§. 49.

Ad Sæcularium Advocatos, Procuratores, Judices, ac Tribunalia quæcunque, prætextu injustitiæ sibi factæ, sive pro consilio, sive pro favore recurrens, actibus legitimis privandus est, & gravius etiam puniendus, Superioris arbitratu. Si vero ad locorum Ordinarios recursum habuerit, etiam a Superioribus puniendus. Appellantes autem ad eadem Tribunalia sunt excommunicati, & a solo Summo Pontifice absolvendi, atque perpetuo privari debent jure suffragiorum, omnibus Ordinis Officiis, & in perpetuum ad illa inhabitari, Videatur. Tit. 2. §. 3. Appellatio mala. n. 16.

§. 50.

Confessionis Sacramentalis revelatio puniri debet privatione perpetua actuum legitimorum, & facultatis audiendi Confessiones, ac carceratione, vel arctatione Provincialis arbitrio. Videatur. Tit. 5. §. 6. n. 47. 57. & seqq.

§. 51.

Qui in gravissimam Apostasiam primo inciderit, trimestri Carceri mancipari, triennio integro probationis caputium deferre; quo tempore in Communitate Fratrum singulis sextis feriis, & disciplinam facere, & pane, & aqua sine caputio genuflexus jejunare; suffragiorum jure decennio carere, in suo ordine ultimum locum tenere; utensilia lavare; & è Conventu, (nisi publica utilitatis causa) unquam egredi, debet. Relapsa in eamdem, supradicta pœna duplicatur. Tertio reiterans, tanquam incorrigibilis, expellitur ab ordine servata forma nuperrimi Decreti de Ejectis, & Apostatis; vel ad triremes decennio, condemnetur; qui si supervixerit, si fuerit in Sacris constitutus, omnium Sacrorum Ordinum executione perpetua est suspensus. Videatur. Tit. 2. §. 1. Apostasia. n. 55. & seqq.

§. 52.

Qui Generali, vel Commissario ab eo misso ad visitandam Provinciam rebellaverit Excommunicationis, Sanctissimo reservatæ, pœnam statim incurrit; Ac privationem suffragiorum, Officiorum Ordinis, & perpetuam inhabilitatem ad illa. Videatur. Tit. 2. §. 2. Inobedientia &c. num. 42. 106. & seqq.

§. 53.

Subornatores sunt Excommunicatione Papali, ipso facto ligati, actibusque legitimis privati. Videatur. Tit. 5. §. 8. Subornatio. n. 39. 42. & seqq.

§. 54.

Alchimiæ studentes, vacantes, eam voce, vel scripto docentes; Instrumenta, libros, qui ad illam pertinent retinentes sunt, ipso facto, excommunicati, atque omnium suffragiorum jure perpetuo privati, & Carceribus, vel arctatione, Provincialis arbitria, macerari debent. Videatur. Tit. 6. §. 4. Alchimiæ exercitium. num 14. & seqq.

§. 55.

Monetarum adulteratores, quoquomodo id faciant, ad perpetuos triremes condemnentur. In Italia vero observetur Constitutio Apostolica. Videatur. Tit. 6. §. Falsificatio Monetæ. num. 31.

§. 56.

De Summo Pontifice Maximo Christi in terris Vicaria, deque illius dignitate, ac Decretis, & Constitutionibus, qui impudenter, vel minus, quam decet, reverenter obloqui ausus fuerit, trimestri, Carceris pœna, vel graviori etiam puniendus est, juxta delicti mensuram. Videatur. Tit. 5. §. 2. Blasphemia. num. 47. 53. & seqq.

§. 57.

Promoti per saltum, vel sine litteris dimissarialibus, vel furtive, quique in non susceptis Ordinibus, ministraverint, juxta pœnas Canonicas puniantur. Videatur. Tit. 8. §. 3. Abusus in Ordine. num. 37.

§. 58.

Ingredientes sine causa legitima Clausuram Monialium, sunt eo ipso Excommunicati, aliisque Canonicis pœnis plectendi; Privandi insuper Officiis, & Digni-

ta-

ſatibus , & inhabilitandi in perpetuum , una cum Monialibus conſentientibus . Videatur . *Tit. 4. §. Clauſura violatis . num. 81.*

§. 59.

Simoniaci , qui dona dederint , aut promiſerint, per ſe , vel per alios , ut gradus , Dignitates , Officia , vel in ſui favorem ſententiam conſequantur , Canonicarum pœnarum animadverſione ferlantur : atque in Conſtitutionem de largitione munerum incidiſſe , declarandi veniunt . Videatur . *Tit. 8. §. Simonia . num. 49.*

§. 60.

Has poenas enumeraſſe ſufficiat : alias videre poterit, Judex in Statutis Generalibus Ordinis , vel ex Sacris Canonibus , & probatis Legibus , prout ratio ſuaſerit .

S V M M A R I V M.

1 *Leges Civiles ſervandæ , ubi canonicæ deficiunt .*
Et ubi Leges Canonicæ non ſunt contrariæ Civilibus.
Et quando non ſunt contrariæ Eccleſiis , ac perſonis Eccleſiaſticis .
Attendenda ſunt Satuta generalia magis , quam Textus .
2 *Inſtantia contra ultimam conclusionem .*
Poſteriora derogant prioribus .
3 *In ordinatoriis attendendus eſt Textus , in Deciſoriis Statuta Ordinis .*
4 *Confirmatur idem .*
Pœna ſancita debetur , quando circumſtantia non aggravat , aut minuit delictum .

COMMENTARIUS.

1 PRofitetur hic *Textus* , non omnes , neque omnium delictorum pœnas recenſuiſſe, cum Judices ableget ad *Generalia Ordinis Statuta* , *ad Sacros Canones* , *& probatas Leges* , nempe Civiles , quæ etiam ipſæ ſervari debent in caſibus , ſuper quibus Lex Canonica nihil diſpoſuit , & in quibus , hæc illis non refragatur , ut habetur *in cap. 1. junct. gloſſ. V. Adjuvantur de Nov. oper. nunciat. cap. Leg. 10. de Diſt. cap. Hiſtoria. 54. Diſt. cap. Si in adjutorium 33. quæſt. 2.* ſive quando non ſunt damnoſæ Eccleſiis , ſive Eccleſiaſticis perſonis , ut fuſe probat *Abb. in cap. Non minus num. 20. de Immun. Eccleſ.* Sequitur proinde , quod Judices noſtri inferendis ſententiis debent recurrere ad Generalia Statuta primo , mox ad communia jura , in eorum defectum . Pariter debent attendere ad diſpoſitiones Statutorum Generalium potius , quam ad ea , quæ circa pœnarum applicationem , in hoc titulo habet *Textus* ; Et ratio eſt , quia *Textus* , in hoc Titulo decurtate , & aliquoties confuſe recitat pœnas delictorum , quas Religio ſanxit , & in Statutis dilucide recenſet , (ut in progreſſu hujus Operis paſſim videbitur) unde hic Titulus eſt potius quidam indiculus Statutorum , in ordine ad pœnas , quam pragmatica Religionis ſanctio , quo ad criminum pœnas. Hinc noſtræ curæ fuit , in iis recenſendis , inhærere potius textui Statutorum Ordinis Generalium, (quæ vitiata non ſunt) illuſtrando , quam inſiſtere verbis hujus *Textus* , in quo Compilator , aut potius amanuenſes frequenter decepti ſunt , non ſatis fideliter recenſendo , quæ circa pœnas in Statutis diſpoſita fuerunt .

2. Nec dicendum contra hæc , nos alibi *Par. 1. Tit. Proemial. Quæſt. 1. num. 8.* docuiſſe *Textum* hunc noſtrum eſſe partem Statutorum Generalium Ordinis in re Criminali , ut proinde inferri poſſit , quod potius a Judice noſtro in ſententia ferenda arbitrium regulandum ſit juxta diſpoſitionem hujus *Textus* , quam juxta Statuta ; Cum hæc ſint antiquiora illo , & poſteriora derogent prioribus . *L. Sed & poſteriores . ff. de Legi. l. Cum in plures . §. Locator (horrei . ff. loca. l. Pacta noviſſima . C. de Pact. Alex. Conſ. 122. lib. 4. Barboſ. Axiom. 183.*

3. Reſpondetur enim *Textum* præcipue verſari circa methodum formandi proceſſus , non autem circa pœnas taxandas pro delictis : ſiquidem circa hoc Statuta Ordinis ſatis providerant , nec ulteriori directione Judices noſtri indigebant . Neceſſe autem fuit univerſalem pro toto Ordine regulam procedendi in cauſis Criminalibus præſcribere, cum ante *Textus* hujus ſanctionem Judices noſtri aut pro libito telas judiciales texerent ; aut non raro ex inexperientia in Re Canonica in graves errores , ac nullitates procedendo impingerent : Oportuit proinde regulam fixam , ſtabilem , communemque ſtatuere , juxta quam omnes , & ſinguli Judices acta ſua dirigerent , ne , aut diverſitas , aut error in cauſis actitandis irreperet . Unde concludendum eſt , in ordinatoriis , iis nempe , quæ ſpectant ad methodum formandi Proceſſus , adamuſſim , omninoque ſervandum eſſe *Textum* : In deciſoriis vero , puta in moderandis pœnis , ac ferendo ſententias diffinitivas , attendendam eſſe diſpoſitionem Statutorum , & Titulum hunc, in quo agitur de *Applicatione pœnarum ſingulis delictis* eſſe potius Indicem locorum , in quibus Statuta pœnas ſanciunt , quam normam illas determinantem ; & ideo Statuta ipſa , non vero eorum Indicem eſſe attendendum .

§. 61.

Et licet poenas has per Statuta Generalia impoſitas Judex commutare , & alterare , ſeu moderari Regulariter non poſſit ; tamen , ut in aliquo caſu , mutatis circumſtantiis , & qualitatibus delictorum , cum conſilio Patrum , qui ad ferendam ſententiam concurrunt, poterit vel augere , vel minuere lenitatem , vel rigorem pœnarum, prout exceſſus, vel defectus criminis, ſive ſcandalum , aut peccandi fragilitas , & conſuetudo ſuaſerint . Item locus , perſona , modus , & alia hujuſmodi . Nullum tamen ei relinquitur arbitrium circa moderationem poenarum , ubi delicta , prout recenſita ſunt , committi contigerit .

COMMENTARIUS.

4. In hoc Textu confirmatur id , quod ſuperius adnotavimus ; Nempe in ferendis ſententialiter pœnis attendendum eſſe tenorem Statutorum , non autem verba *Textus* hujus Tituli , dum ait *poenas has per Statuta Generalia impoſitas* , innuendo qualitatem pœnarum , dimetiendam eſſe a diſpoſitione Statutorum , per quæ impoſitæ ſunt , non vero *Textus* iſtius, qui conditus non fuit pro pœnis ſtatuendis , ſed pro actis proceſſualibus dirigendis . In reliquis *Textus* clarus eſt , dum ait pœnas Statutarias ad unguem eſſe injungendas , quando delictum perfectum in ſuo genere commiſſum eſt , nec circumſtantia ulla adeſt , per quam illud aggravetur , aut allevietur : quod tamen rariſſime accidit , ita , ut quaſi moraliter impoſſibilis cenſeatur caſus , in quo arbitrium non habeat Judex augendi , aut minuendi pœnas ratione qualitatum , quibus circumſtantionatur delictum . Quæ nam vero ſint , per quæ crimen gravius , aut levius redditur , dicemus paragrapho ſequenti in genere ; & de iiſdem in ſpecie agemus , dum de unoquoque delicto ſingillatim loquemur .

§. II. De

§. II. De Delictis in genere.

SUMMARIUM.

1 *Iniquitas operatrix culpæ.*
Iniquitatis proles quot.
2 *Maleficium consistit in committendo.*
3 *Excessus quid sit.*
Peccatum est excedere licitum.
4 *Facinus simpliciter prolatum accipitur in malam partem.*
Significat male factum atrox.
Importat delictum, quo quis alteri nocet.
5 *Scelus significat quodvis improbe factum.*
6 *Flagitium significat delictum insigni gravitate qualificatum.*
7 *Noxa quot significata habeat.*
8 *Injuria est omne non jure factum.*
Injuriam nequeunt facere bruta.
Injuria multa habet significata.
9 *Peccatum quid sit.*
Quomodo differat a Delicto.
10 *Dolus accipitur tam in bonum, quam in malum.*
Dolus malus requiritur in omnibus delictis, ut qualitas.
Dolus, quando importat actum, dicitur Stellionatus.
11 *Crimen differt a delicto, ut species a genere.*
Quid in se importet.
12 *Delictum quid sit.*
Delicta omnia continentur verbis, aut factis.
Actus humanus, & actus hominis quomodo differant.
13 *Dubitationes proponendæ de delictis in genere.*
14 *Prima dubitatio.*
15 *De ea remissivè.*
16 *Secunda dubitatio.*
17 *Delicta aggravantur ex dignitate status delinquentis.*
18 *Item a dignitate objecti, in quod tendunt.*
19 *Item a debilitate causæ.*
20 *Item a deliberatione delinquentis.*
Blasphemans cum advertentia, peccat in Spiritum Sanctum.
21 *Delictum aggravatur ex consuetudine delinquendi.*
22 *Item ob frequentiam.*
Ob frequentiam delictorum, pæna augenda,
23 *Delicta aggravantur ex concursu plurium qualitatum.*
24 *Item ratione dignitatis loci, in quo delinquitur.*
Loca, ob quæ gravius delinquit, qui in illis peccat.
Domus propria est cuique securum refugium.
25 *Delicta aggravantur ratione modi, quo committuntur.*
Blasphemare facto, gravius est, quam verbo.
Gravius est homicidium per venenum, quam per ferrum.
26 *Delicta aggravantur ratione temporis.*
Tempus nocturnum auget delictum.
Furtum nocturnum gravius diurno.
27 *Delicta aggravantur ratione instrumenti, quo patrantur.*
Homicidium factum sclopo comparatur assassinio.
28 *Delicta aggravantur ratione scandali.*
Scandalum ex se crimen est.
Scandala ne sequantur, jura permittunt multa.
29 *Delictum aggravatur in inducente alios ad delinquendum.*
30 *Dubitatio tertia.*
31 *Delicta ob quæ minoratur.*
Aetas minuit delictum, & poenam.
Senibus parva poena datur.
32 *Dubitatio quarta.*
33 *Quibus casibus aptetur dubitatio proposita.*
34 *Delicti gravitas cognoscitur ab ejus poena.*
35 *Regula generalis mensurandi gravitatem delicti.*
36 *Delictorum gravitas deducitur a qualitate sententiæ.*
37 *Dubitatio quinta.*
38 *De ea remissive.*
Præscriptio delictorum currit in inquisitione, sicut in accusatione.
Exceptio præscriptionis delicti salvat Reum.
39 *Contra delicta præscripta potest procedi per exceptionem.*
Temporalia ad agendum perpetua sunt ad excipiendum.
40 *Sexta dubitatio.*
41 *Abolitio criminum quid sit, & quotuplex.*
42 *Abolitio criminum antiqua quomodo fiebat.*
43 *Abolitiones criminum generales nostris temporibus fiunt.*
Facta a Principe Laico non suffragantur Clericis
Cujus est ligare, ejus est solvere.
44 *Abolitio criminum specialis, quæ sit, & a quo petatur.*
Accusator eam petit a Judice.
Judex quomodo eam debet concedere.
Injuriam suam, aut suorum prosequens potest semper abolitionem petere.
45 *Abolitio petenda a Reo, & quomodo concedenda a Principe.*
Abolitio criminum legalis, quæ sit.
46 *Dubitatio septima.*
47 *De ea remissive.*
48 *Octava dubitatio.*
49 *In delictis privatis Judex laicus de jure non procedit ex Officio.*
De jure Canonico omnia delicta sunt publica, & in omnibus Judex potest ex officio procedere.
50 *Nona dubitatio.*
51 *Forum quotupliciter quis sortiatur.*
Uxor Clerici subditur Judici Ecclesiastico.
52 *Forum domicilii est cæteris generalius.*
Judex loci delicti præfertur Judicibus cæteris.
53 *Decima dubitatio.*
54 *Judex originis, aut domicilii potest procedere contra Subditum, qui deliquit in territorio alieno.*
An possit ex officio inquirere de delicto alibi commisso.
Concluditur affirmative.
55 *Undecima dubitatio.*
56 *Punitus à Judice loci delicti non potest molestari ab aliis Judicibus.*
Condemnatus a Judice laico adhuc puniri potest ab Ecclesiastico.
In delicto unius hominis sæpius quæri non debet.
57 *Qui nullam pænam subiit in uno foro, potest in alio puniri.*
Gratiatus a Principe non potest super illo delicto molestari.
58 *Duodecima dubitatio.*
59 *Multa delicta impunibilia in uno foro, puniuntur in alio.*
Delicta, quæ magis conturbant Rempublicam, magis punienda.

1 Delictorum mater est iniquitas, quæ ut ait *D. Ambros. Apolog. David. cap. 13. & habetur in cap. ille Rex §. Peccatum. ℣. tamen de Pæn. dist. 3.* est

est operatrix culpæ, aut delicti. Mala enim mentis habitudo, quæ, iniquitas dicitur, quasi terra in pœnam primi peccati maledicta spinas, & tribulos criminum producit, nec mala germina vegetare desistit, nisi sarculo pœnitentiæ, & duro virtutis labore exerceatur. Fœcunda igitur malorum parens iniquitas copiosam fœtat prolem, maternæ malitiæ hæredem, quæ proles multis indigitatur nominibus, puta, *maleficii*, *excessus*, *facinoris*, *sceleris*, *flagitii*, *noxæ*, *injuriæ*, *peccati*, *doli*, *criminis*, *ac delicti*.

2 Septem priora, nempe *maleficium*, *excessus*, *facinus*, *scelus*, *flagitium*, *noxa*, & *injuria*, quamvis, videantur esse diversa in speciali significatione, in generali tamen idem important, ac delictum. *Maleficium* enim ex nominis etymologia *male* factum sonat, malum autem nihil est, nisi quod crimen sonat, ut dicitur *in cap. Illa cavenda*. 15. *q.* 1. unde *maleficium* generali vocabulo delictum importabit. Si vero specialiter consideretur, ex hoc, quod *maleficium* deducitur a verbo *facere*, concludendum est *maleficium* proprie dici delictum, non qualecunque, sed quod consistit in faciendo, hoc est committendo, non autem in omittendo, aut negligendo, ut ex jure *arg. l. Injuriarum actio*. §. *Si quis de bonoribus*. *ff. de Injur.* deducitur.

3. *Excessus* vocabulum neque apud antiquos Jurisconsultos, neque apud bonæ notæ Latinos Scriptores traditum, in sacris Canonibus *cap. Cum Illorum de sent. excom. cap. final. de Sepult. cap.* 2. *de Calumniat. cap. Olim de Refer.* frequenter usurpatur, unde, & habetur integer *Titulus de Excessibus Prælatorum in Decretalibus*, *Sexta*, & *Clementinis*. Appellatione autem *excessus*, prout scribit *Bald. in l. Si quis In hoc C. de Epi. & Cler. apud Alex. apostil. ad Bart. in l. Aut facta. in V. Importat delict. ff. de Poen.* omne maleficium comprehenditur; & hoc rationabiliter quidem; siquidem, ut ait *Cicero in Paradoxis Peccatum est excedere licitum*; *excessus* autem derivat a verbo *excedere*, puta metam liciti, aut justi; & *excessus* quivis vitiosus habetur, illo enim a virtute, quæ in medio consistit, receditur, & ad extrema, quæ vitiosa sunt, pervenitur.

4 *Facinus* solitarie, & sine adjuncto prolatum in malam partem accipi ex *text. in l. Quoniam multa. C. ad leg. Jul. de vi pub.* deducitur; unde pro delicto, & crimine indifferenter usurpari scribit *Tiber. Decian. Tract. crim. lib.* 1. *cap.* 11. *num.* 1. Si autem addatur aliquid, quod leniat ipsius significatum, exprimit aliquod factum excellens, ac ægregium virtutis; proinde dicitur *Praclarum facinus*, ut scripsit *Salustius*; *Facinus pulcherrimum*, ut ait *Cicer. orat. pro C. Rabir.* & centum alia. Videtur autem, quod sicut non quicunque actus virtutis dicitur pulchrum, præclarum, laudabile, aut illustre *facinus*, sed tantum actus ille, qui in tali virtute excellit; ita etiam *facinus*, solitarie sumptum non significet delictum qualecunque, sed illud, quod atrox, & enorme est: & hoc etiam confirmari potest *ex text. in l. si quenquam in fin. C de Episc. & Cler.* in quo *Imperatores Leo*, & *Anthemius* legem sancientes contra Episcopos simoniacos dixerunt *Quos par facinus, coinquinat, & æquat, utrosque similis poena comitetur*; & cum simonia enormissimum crimen sit, utpote prima hæresis in Christianismo audita, & imbi ab Imperatoribus æquetur delicto læsæ Majestatis, & talem simoniam textus ille vocet *facinus*, liquet hoc vocabulo sola magna, ac enormia delicta importari. Ut vero *D. Augustinus lib.* 3. *de Doctr. Christ. cap.* 10. scribit, *Quod agit alteri nocens, facinus dicitur*; posset ex hac tanti Auctoris sententia concludi, quod *facinus* sit delictum quidem enorme, non qualecunque, sed quod proximo nocivum est. Ut exempli gratia Blasphemia hæreticalis, hæresia formalis &c. delicta quidem gravissima, ac enormissima dicantur, non tamen *facinora*, quia non proximi, sed peccantis tantum læsiva sunt, & videtur favere nominis etymologia, si facinus a faciendo deducatur; facere autem importat actum, non quidem in operante immanentem, sed in aliud transeuntem, & proinde etiam facinus delictum exprimat, quod ad alterius noxam extendatur, non vero, quod soli delinquenti nocivum sit.

5 *Scelus* pariter omne delictum, ac quodvis improbe factum significat; quod arguitur ex verbis *L. Aut facta. ff. de Poen. iait.* dicentis, quod *alios suadendo juvisse*, *sceleris est instar*; Et cum mala suasio ad quodcunque delictum possit extendi, liquet nomen *sceleris* ibi pro quocunque delicto accipi.

6 *Flagitium* ibidem pro omni crimine accipi, perspicuum est ex lege Codicis, (*Text. in l. Et militibus. C. de Testam. milit.* in qua sancitur, quod *militibus ob flagitium militare damnatis, non aliorum, quam castrensium rerum testamentum facere permittitur*; ubi advertit *Gothofr. ad l. Et militibus lit. M C. de Test. milit.* nomine flagitii militaris importari delictum quodvis circa militiam commissum. Et ideo synonima esse *flagitium*, ac delictum, perspicuum est. Cap. flagitia: ibi: *Archidiaconus, & Turrecremata* 32. *qu.* 7. putaverunt *flagitia* esse delicta consistentia in cogitatione, sicut facinora in factis; Sed tali expositioni resistit capitulum illud, intitulans nomine *flagitii* crimina carnalia contra naturam, quæ, ut patet, non in sola cogitatione consistunt. Ex hoc autem deduci potest, quod, sicut delicta carnia contra naturam enormissima sunt, sic *flagitium*, quo vocabulo illa efferuntur, importare delictum, non qualecunque, sed insigni gravitate qualificatum.

7 *Noxa* similiter, sive *noxia*, quod idem est, ut advertit *Gothofr. ad l.* 238. §. 3. *lit. E. ff. de Verb. sign.* omne delictum significat, ut ex *Caji* sententia continetur in *L. Plebs* §. *final. ff de Verb. sign.* Advertit autem *Decian. Tract crim. lib.* 1. *cap.* 15. *num.* 3. latiorem hanc significationem restrictionem pati, juxta subjectam materiam; Ita ut aliquando importat tantum delicta privata, aliquando autem, tum publica, tum privata; aliquando autem damnum, quod alicui ex delicto resultat, ut apparet ex. *L.* 1. §. *Cum arietes*. *ff. Si quadr. paup. feci. dica.*

8. *Injuria* tandem, si in sua generali significatione accipiatur, omne delictum significat, quod ex animo a volente fit; *Injuria* enim est, *omne*, *quod non ex jure fit*, *Text. in l.* 1. *init. ff. de Injur. & famos. lib.* subaudi *ab eo*, *qui jure uti debet*: & proinde bruta, cum nec quidquam jure possint facere, quia ratione non utuntur, ex consequenti, neque injuriam facere possunt, ut dicit *Text. in l.* 1. §. *Ait Prætor. ff. Si quadr. paup. feci dica.* Si autem in speciali significato accipiatur injuria, delictum speciale est, quæ aliquando vocatur *contumelia*: aliquando pro *dolo* accipitur, argumento eorum, quæ dicuntur *l.* 1. *init. ff. de Injur. l. Sed & si quemcunque. In princip. ff. Ad leg. Aquil.* aliquando etiam interpretatur injuria *damnum culpa datum*, ut scribit *Ulpianus*. *in d. l. init. ff. de injur.*

9 Hac acceptione generali præmissa circa actus humanos, ab iniquitate prodeuntes, speciali significato efferuntur *peccatum*, *dolus*, *crimen*, & *delictum*, quæ licet communiter pro eodem accipiantur, tamen inter se diversificantur. Siquidem *peccatum* generaliter diffinitur ab *Augustino*, *lib.* 22. *contr. Faust.* quod sit *dictum*, *vel factum*, *vel concupitum*

con-

contra legem, & in hoc *peccatum* non distinguitur ab aliis nominatis. Differt tamen peccatum a delicto in multis, nam juxta quosdam Doctores, *Archidiac. in cap. Itn nos. 25. quæst. final. Glos. & Alberic. in l. 1. C. Si adver. delict. peccatum* faciendo, delictum ommittendo fit. Pariter *Cap. si peccatum David. de Pœn. dist. 1. & ibi Gloss. 1. in fin. Peccatum est*, quod scienter fit; delictum autem, quod ignoranter committitur. Itidem peccatum est, quod divinam tantum ultionem expectat; Delictum autem, sive Crimen, est grave peccatum accusatione, & damnatione dignissimum, quod in foro etiam humano vindicatur, ut ait *D. Aug. Tract. 41. in Jo. & habetur. in cap. Apostolus 81. dist.*

10 *Dolus* pariter, (non quidem absolute, siquidem ita acceptum, potest usurpari, tam in bono, quam in malo, ut habet *Text. in l. 1. §. Non fuit ff. de Dolo*. In bono quidem, ut importat solertiam, aut industriam circa opus licitum; In malo autem, quando significat pravam, & determinatam peccandi voluntatem,) quando in malo accipitur, & regulariter vocatur in jure *dolus malus*, vel potest accipi, ut qualitas, vel ut actus; ut qualitas reperitur in omnibus delictis, in quibus, ad hoc, quod puniantur requiritur dolus malus, tanquam qualitas, per quam delictum punibile fit, ut deduci potest *Arg. l. 1. ff. Ad leg. Jul. Majest. §. 1. l. Cujusque dolo. eo. tit. l. Qui dolo. ff. Ad leg. Jul. de vi. pub. l. In lege. ff. Ad l. Cornel. de Sicar.* & secundum istam acceptionem differt *dolus* a delicto, ut qualitas ab actu. Quando vero accipitur *dolus* tanquam actus, significat speciale crimen, quod tamen non est sortitum proprium nomen a jure; sed vocatur *Stellionatus*, ut habetur ex Textu. *L. 3. §. 1. ff. de Crimin. Stellion.*

11 *Crimen* itidem, prout scribit *Gratianus*, *Cap. Unum orarium §. Criminis. 25. dist.* In lato suo significato *complectitur omne peccatum, quod ex deliberatione procedit*; Et hoc modo non videretur distingui a delicto, tamen differentia est, inter crimen, & delictum, si quidem, ut *Par. 1. Tit. Denunciatio. num. 10.* diximus, *Crimen* significat quodvis maleficium dolosum, commissum contra Rempublicam; Delictum vero importat maleficium quodvis, pariter dolosum contra privatam personam. Pariter differt *Crimen* a delicto, prout scribit *Glossa in l. 1. in V. Delictum C. Si adver. delict. & ibi Cyn. & Bartol. Archidiac. in cap. 1. de Cleric. conjug. in fin. num. 5. Jo: Andr. in cap. Peccatum. in glos. 1. de Reg. jur. in 6.* sicut species a genere, cum delictum tanquam genus generalissimum importet omne maleficium, tam culposum, quam dolosum, tam voluntarium, quam non; *Crimen* autem, tanquam species, sive potius genus subalternum comprehendit ea, quæ a voluntate dolosa procedunt. Tandem differt Crimen a delicto, prout egregie probat more suo *Decian. Tract. crim. lib. 1. cap. 9. num. 5.* quia Crimen illud proprie dicitur, quod in publicis judiciis deduci potest, & pro quo criminaliter tantum, non autem civiliter agi potest; quod autem privati est judicii, & potest etiam civili judicio prosequi, delictum potius, quam Crimen censeatur.

12 Quæ autem hucusque diximus, procedunt de rigorosa Legistarum subtilitate; Cæterum *Delictum Crimen, Maleficium, Scelus &c.* tanquam sinonima communiter usurpantur; Nomen autem *Delicti*, potius quam reliqua, Criminalistis in usu est, & hoc etiam nos in præsenti Tractatu utimur. Hujus autem notionem habemus ex ipsius diffinitione, quæ potest esse talis. *Delictum est factum, vel dictum humanum, a lege vigente sub pœna prohibitum, quod nulla justa ratione excusari potest*. Dixi *factum, vel dictum*, ut comprehendantur omnia, quæ manibus exercentur, ut furta, homicidia, scripturæ falsæ, libelli famosi &c., & quæ *dicto*, sive lingua patrantur, ut conjurationes, contumeliæ, blasphemiæ, perjuria &c. his enim modis delicta omnia continentur *Text. in l. Aut facta. init. ff. de Poen.* Dixi *humanum*, hoc est factum, aut dictum, ab homine rationis compote, sciente, & volente procedens; differentia enim juxta *Theologos Morales* est inter actum hominis, & actum humanum, actus enim hominis est actus quivis prodiens ab homine *specificative* sumpto; Actus autem humanus est procedens ab homine *reduplicative*, in quantum scilicet homo, qui ratione utitur. *Factum* ergo, aut *dictum humanum* intelligitur factum ab homine utente ratione, & voluntate, illo nempe, qui sciens, & volens facit, aut dicit; proinde excluduntur facta a brutis, qui ratione non utuntur, *L. 1. §. 1. ff. Si quadr. pauper. feci dica.* Item facta a pueris, usum rationis adhuc non habentibus, aut a fatuis, furiosis, phreneticis, & ebriis, qui rationem habent impeditam; & comprehenduntur facta procedentia a voluntate dolosa. Dixi a *Lege vigente sub pœna prohibitum*; Si enim quid fiat contra legem quidem, sed abrogatam, aut præscriptam consuetudine, aut per contrariam Constitutionem, illud tale factum, aut dictum *delictum* non est.

13 Sic igitur explicata *delicti* quidditate, considerandæ, ac resolvendæ sunt nonnullæ dubitationes de delictis in genere; Siquidem de singulis in specie suis locis infra dicemus.

14 Prima igitur dubitatio est, quotupliciter dividantur delicta?

15 Respondeo, quod de divisione delictorum diximus in Prima Parte *Tit. Delictorum. num. 1.* Videatur ibi.

16 Secunda dubitatio est, per quænam accidentia aggraventur delicta?

17 Respondeo, quod, ultra quæ diximus circa hoc Par. Pr. Tit. Sententia. num. 85. plures sunt circumstantiæ, per quas *delicta* aggravantur. Prima autem est circumstantia personæ delinquentis; si enim hæc ratione sui status obligatur maxime ad elonganda a se delicta, & tamen delinquat, gravius redditur ejus Crimen: & ideo peccata carnalia Religiosorum, qui voto obligantur ad castitatem, graviora sunt iisdem peccatis, si committantur a Laicis. Pariter, si in ore Clerici, qui tenetur ex Officio ad divinas laudes, audiatur blasphemia, ipsa longe atrocior evadit, ut scribit *Decian. lib. 6. cap. 3. num. 25. Tract. crim*, & a pari de aliis *delictis* dicitur.

18 Secundo aggravatur *delictum* ratione objecti, in quod tendit, aut personæ, quæ offenditur; Et ideo gravius est offendere Deum, quam hominem; *Text in cap. Sicut qui Ecclesiam. 17. q. 4 cap. Vergentis. de Hæret. Authent. Gazaros. eo. tit.* & gravitas delicti contra hominem commissi mensuratur a dignitate personæ offensæ, ut ait *Clementina 1. §. Nec super. de Pœn.* Unde gravior est injuria, quæ fit personæ Ecclesiasticæ, quam Laicæ; graviorque illa, quæ fit parentibus, ac consanguineis, & senibus, ea, quæ committitur in extraneum, aut juvenem respective; Et a simili de omnibus statibus est dicendum.

19 Tertio aggravatur ratione causæ, si enim, aut nulla, aut debilis *delicti* causa est, eo gravius redditur Crimen; Unde homicidium atrocius censetur illud, cui nulla justa causa occasionem præbuit, *Gulielm. de Benedict. Repet. in cap. Raynutius. qu. de Homic. n. 27. de Testam. Foller. cap. 22. nu. 3. Jul. Chart. decis. 66. num. 18.* Et ratio esse potest, quia

tali casu tota, aut fortior causa delicti est perversitas voluntatis in delinquente, per quam solam Crimen recipit incrementum gravitatis intrinsecæ.

20 Quarto aggravatur ratione advertentiæ, nempe quando quis appensate, & ex electione delinquit, & non ex perturbatione mentis ab ira, amore, furore, & aliis pathematis animi; Hinc est, quod (ut suo loco §. *Homidium* dicimus.) Homicidium appensatum gravius est casuali; & blasphemans cum advertentia, blasphemat in Spiritum Sanctum, & incidit in hæresim, prout ex *Grammat. in Constit. regn. Blasphemantes. num.8. apud Decian. lib. 6. cap. 3. num.28.*

21 Quinto aggravatur ratione consuetudinis delinquendi, siquidem ex hac delictum, quod semel patratum, capitale non est, redditur capitale ex consuetudine. *Juli. Chart. decis. 2. num. 296. & ibi. Luc. de Penn. Aug. & Alex. in l. Unic. C. de superexact. lib. 10. Bart. Roman. Marsil. Vulpel. & Mascard.*

22 Sexto aggravatur ratione plurium, qui in illa Regione similiter delinquunt, tali enim casu licet jura transgredi, & condere Statuta contra jus commune, & pœnas gravissimas imponere, etiam ultimi supplicii, ut diffuse ostendit *Grammatic. decis. 36. n. 2. & seq.* apud *Caball. Cent. 1. cas. 97. num. 9.*, qui ex *Menorh. de Arbitr. cas. 375. n. 1. & 3.* ait, quod ob frequentiam delicti Judex potest pœnas augere.

23 Septimo aggravatur ex concursu plurium qualitatum, quarum unaquæque ex se majorem gravitatem importat. *Decian. lib. 6. cap. 32. nu. fin. & ibi Bald. in Auth. sed novo jure. C. de Epi. & Cler.* Sicut enim validior est effectus, ad quem plures concurrunt causæ, & majus est Theologice peccatum, quod pluribus virtutibus opponitur, aut contra plura præcepta pugnat, ita etiam gravius evadit illud crimen, ad quod plures aggravantes circumstantiæ concurrunt.

24 Octavo aggravatur ratione loci, in quo committitur; Unde gravius evadit sacrilegium commissum in Ecclesia, in qua asservatur Sanctissima Eucharistia, quam si in alia committatur; pariter majus est crimen delinquere in Palatio, aut præsentia Principis, quam alibi, & universaliter locus majori reverentiæ dignus auget peccatum, si ibi delinquatur, *Arg. cap. 1. de Poenit. dist. 5. l. Sed est quæstionis. in princip. ff. de Injur. §. Atrox. Inst. eo. tit. l. Aut facta. §. 4. ff. de Poen. l. Prætor edixit. ff. Atrocem. ff. de Injur.* Proinde major est etiam offensa, quæ fit alicui existenti in propria domo, quam, si fiat extra, cum propria domus debeat cuique esse securissimum refugium, ut dicitur in l. *Pleriqae ff. de in jus vocan.*

25 Nono aggravatur delictum ratione modi, quo committitur; proinde majus delictum est blasphemare facto sacras imagines in vituperium, conspuendo, delendo, frangendo, aut percutiendo, quam ore blasphemando. *Barr. decis. 301. nu. 17. Decian. lib. 6. cap. 3. nu. 27.* Pariterque gravius crimen est hominem tormentis, ac lenta morte perimere, aut post mortem ejus corpus ad explendam ferinam rabiem in frusta concidere, quam simpliciter necare, & majus est homicidium proditorie, quam aperta agressione commissum; Et ut habetur ex jure. *Text. in l. 1. C. de Malef. & Mathemat. plus est hominem extinguere veneno, quam occidere gladio.*

26 Decimo aggravatur ratione temporis, proinde omnia delicta commissa tempore nocturno, graviora evadunt ex tempore, ut dicunt Doctores. *Jo. Otto Tabar. Analyt. expo. ad Const. Caral. tit. de Furt. art. 167. num. 6. Clud. de Condict. furti, cap. 49. num. 57. Ripa de Noctur. temp. cap. 17. nu. 10. Raynal. tom. 2. cap. 14. §. 13. nu. 1. & 2.* Unde in furto tale tempus pro qualitate aggravante reputatur ab omni jure Divino, Ecclesiastico, Civili, & etiam naturali; *Exod. cap. 22. ℣. 2. cap. 3. de Homicid. l. 4. §. 1. ff. Ad leg. Aquil. l. 9. ff. Ad leg. Corn. de Sica. l. Sacrileg. §. Cæterum. ff. ad leg. Jul. pecul.* siquidem, ut optime observat *Raynal. loc. cit. num. 2. in fin.* nocte hominibus, ac animantibus cæteris quies, & tranquillitas parata existit; & ideo plusquam in die debent esse tuti, ac securi ab insidiis hominum, & etiam, quia ut dicebat *Demosthenes*, quem affert, *Gerhard. Feltman. de Inclus. anim. cap. 44. sect. 9. n. 3. Interdiu aliquos auxilio implorat aliquis: noctu autem frustra*, unde gravius evadit homini damnum, cui reparando, cum auxilium habere non possit, impar est: proinde ex eadem ratione atrocius reputari debet homicidium, quod de nocte committitur: pariterque, si tempore pœnitentiæ, solemniumque jejuniorum, aut festivitatum, qui vacaret impudicia, choreis, scortationibus, aut ebrietatibus; major enim injuria fieret Deo, cui illud tempus specialiter consecratum est; majorque proditur in delinquente vitiosa malitia, quam temporis sanctitas minuere non valuit.

27 Undecimo aggravatur Crimen ratione instrumenti, quo committitur; Unde manu vacua, & aperta aliquem (dando ei alapam) percutiens, maxime si percussus sit nobilis, atrocem injuriam, juxta Farinacium, *quæst. 105. num. 207. & seqq.* infert; Quod etiam dicendum est, si percuteret fuste, quod ignominiosissimum reputatur; Hoc autem non esset, si percussio fieret ferro. Pariterque si quis vulnerat alium sclopo, magis delinquit, quam si feriat ense; Delictum enim patratum sclopo atrox est, & assassinio æquiparatur juxta Doctores. *Riminal. jun. cons. 327. num. 18. Muscatell. de Cogn. delict. Tit. de Ictu sclop. num. 30. Muta. ad Pragmat. Titul. 41. de Arm. probib. num. 92.* Et hoc magis verificatur, si fiat armis, ex se portari prohibitis, ut sunt sclopi brevioris mensuræ, qui vulgo vocantur *pistoletti*; Tali enim casu concurrunt duo delicta, nempe delatio, ac abusus armorum prohibitorum. Et sic philosophandum est de instrumentis aliorum delictorum.

28 Duodecimo aggravatur ratione scandali; quia enim scandalum ex se crimen est, juxta illud, *Matt. cap. 18. ℣. 6. Qui scandalizaverit unum ex his pusillis, qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo ejus.* Sequitur, quod, si alicui delicto adjungatur, ex tali adjectione majus fiat Crimen. Proinde leges tum Civiles, tum Canonicæ maxime scandala aversantur, *L. penult. ff. Ad leg. Corn. de Sica. l. si quis filia. §. Hi autem. ff. de Injur. cap. & irrit. arg. cap. Consideravimus: de Elect. capit. Super ea. de Sent. Excommun.* & multa permittunt contra jus, ne scandala sequantur, ut ait *Caball. cent. 1. Resol. 149. num. 14. Felin. in cap. Nihil. nu. 2. & seqq. ℣. Tu vero. de Præscript.* qui colligit triginta tria specialia indulta contra regulas juris propter scandalum evitandum.

29 Tertiodecimo aggravatur delictum, quando quis in delicto habet coreos, quos ipse consilio, præmio, suasione, exemplo, impulsu, aut alia ratione ad illud delictum pertraxit, aut impulit; Delictum enim ipsius majus evadit ex hoc, quod alios inducendo ad Crimen, ipse virtualem influxum habet in Crimen singulorum. Unde quantumvis omnes idem Crimen in specie commiserint, majus tamen evadit crimen in inducente alios ad delinquendum; proinde, ut habet textus, *in capit. Sicut dignum. in fin. principii. Extra de Homicid.* idem excessus magis

in

in illo, quam in aliis corrigendus est.

30 Tertia dubitatio est, ob quas circumstantias gravitas delictorum minuatur?

31 Respondeo, quod sicuti Superiori solutione adducta sunt ea, quæ faciunt ad majorationem Criminis, ita supradicta, si absint, delictum minorant in gravitate, & pœna legis. Et præter prædicta, Crimen, & ejus punitionem multum diminuit Rei ætas, ut textualiter habet Capit. *Hoc fit 26.quæst. 7.* Habemus enim ex jure, *Cap. Fraternitatis 34. dist. cap. Tanta nequitia. 86. dist.* quod valde senibus, aut nulla, aut parva pœna datur, maxime si ob gravem ætatem repuerascunt: Et hoc idem practicatur cum pueris, *Capit. 1. & 2. de Delict. puer. l. Aut facta. §. 3. in fin. ff. de Poen.* quibus perfectus rationis usus non est.

32 Quarta dubitatio est, a quo desumenda sit æqualitas delictorum inter se comparatorum, casu nempe, quod Statutum ordinet, quod occidens bannitum liberet se de æquali delicto respectu illius, cujus causa bannitus fuit ille, qui occisus est?

33 Respondeo, quod solutio hujus dubii usu venire potest non solum in casu, de quo in propositione, sed etiam quando accusatus de Crimine, qui adhuc inter Reos receptus non est, vult reaccusare accusatorem suum de Crimine graviore, quam sit illud, de quo ipse accusatus est, ut enim *Par. 1. Tit. Accusatio. num. 6. in fin.* circa hoc diximus, tali casu debet Judex prius terminare causam accusatoris reaccusati, quam accusati reaccusantis.

34 Dico igitur, quod quamvis a gravitate pœnæ cognosci possit gravitas delicti in genere, puta, ex gravi pœna per legem imposita, grave delictum esse; Non tamen cognosci potest gradus præcisus gravitatis delicti; Siquidem, ut optime observat *Raynal. observ. crim. Tom. 1. cap. 7. §. 9. num. 15.* pœna ultimi supplicii punitur adulterium cum incestu, & homicidium, & tamen hoc gravius est illo, ut probat egregie *Caball. Resolut. crim. cent. 3. Cas. 244. n. 29.* Verum igitur est, pœnam declarare delictum, cum major pœna inflicta declaret majus altero fuisse delictum; *arg. l. Metrodorum. ff. de Pœn.* Non tamen specificat gradum gravitatis, quia eadem pœna mortis in jure diversis in gravitate delictis adaptatur.

35 Regula igitur generalis est, gravitatem delicti mensurandam esse a quidditate, & qualitate, sive circumstantiis ipsius, de quibus, locuti sumus supra dubitatione secunda a numero 17. Cum autem delictum delicto comparatur, considerandæ sunt circumstantiæ unius præ alio, & observandum, quænam sint graviores circumstantiæ, quibus afficitur unum, aut aliud. Potest enim dari, quod unum delictum, pensatis nonnullis circumstantiis, vincat aliud, sed secundum alias vincatur ab alio. Tali casu spectanda est gravitas circumstantiarum, & secundum eam judicandum: Graduantur siquidem circumstantiæ inter se in delictis; Nam primo pensanda est qualitas substantialis delicti, puta, si fuit committendo, an omittendo, illa enim gravior est secunda. Deinde objectum delicti, puta, persona offensa. Mox, modus, quo commissum est. Inde causa finalis delicti! Post, instrumenta, socii, locus, tempus, consuetudo, numerus delinquentium, damnum, scandalum datum, & cætera ejusmodi, & ex his rationabiliter moveri Judex ad pronunciandum pro æqualitate, aut inæqualitate delictorum, in omni casu, in quo de hac judicandum sit.

36 Quando autem comparanda sunt delicta, de quibus nondum inquisitio formata est; Regula data uti possumus: Sed si agatur de delictis, super quibus jam pronunciata fuit sententia, illa omnino spectanda, & consideranda est; & juxta gravitatem pœnæ sententialiter inflictæ, pronunciandum est de majoritate, aut æqualitate delicti; Et iste stylus servatur in omnibus Tribunalibus, ut refert *Raynald. Tom. 1. cap. 7. §. 9. num. 16.* & omnino attendi debet, ut scribit *Osasch. Pedemont. decis. 21. num. 6. & 7.*

37. Quinta dubitatio est, quanto tempore delicta præscribantur, itaut de illis nequeat institui accusatio?

38 Respondeo, quod de hac materia *Par. 1. Tit. Patronus num. 91. & seqq.* dictum est. Tamen, ultra ibi dicta, addimus, quod sicut generaliter spatio viginti annorum de omni delicto (demptis exceptuatis, de quibus ibidem diximus) finitur præscriptio quo ad accusationem, idem est etiam quo ad inquisitionem, quæ accusationi æquiparatur, ac in ejus locum succedit, ut est communis Doctorum opinio, de qua, pluribus citatis, testatur *Decianus Tract. crim. lib. 3. cap. 37. num. 2. & ibi. Bart. Bald. Salycet. Marsil. Angel. Anchar. Imol. Alex. & Boer.* Et prædicta conclusio valet, etiamsi Statutum extaret, quod daret liberam potestatem Magistratui procedendi contra delinquentes quoscumque; quia debet intelligi, quod possit procedere, & punire de iis maleficiis, quæ præscriptione finita non sunt, ut tenent *Bald. in l. Lucius Titius. §. Quæ marito. & ibi Io. de Imola. ff. de leg. 2. Boer. decis. 25. num. 9.* Et ampliatur dicta Regula, ita ut verificetur, etiam si Reus, quem quis intendit accusare, confessus esset crimen, tum judicialiter, tum extrajudicialiter; si enim ostendit super tali crimine cucurisse præscriptionem, non potest de illo molestari. *arg. l. Sed si unius §. Sed si ante ff. de Injur. Rom. in l. 1. §. Occisorum. ff. Ad S. C. Syllan.*

39. Quamvis autem præscriptio delictorum impediat, ne contra Reos procedi queat, nec ex officio per inquisitionem, nec ad instantiam partis per accusationem, aut denunciationem; non tamen tollitur per eam, quin proponi possit per viam exceptionis; nam regula generalis est, quod, quæ sunt temporalia ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum, ut habetur ex *Text. in l. Pure §. final. de Dol. mal. & met. exce. l. licet. C. de Except. junct. gloss.* Pariter fallit dicta prima conclusio, quando sumus in casu delicti, per quod impeditur perpetuo executio Ordinis, aut retentio beneficii; si quidem de tali crimine potest institui accusatio, ut dicunt *Felin. in cap. licet. Col. 18. ¶. Tertium remedium. de Probat. ubi Abb. Butr. Imol. & Andr. Sicul. Aufrer. ad Capel. Tolos. decis. 188. in fin. Boer. decis. 26. num. 7.* intellige autem, quod accusatio tendat non ad punitionem criminis, quod jam præscripsit, sed ad impediendam ulteriorem executionem Ordinis, aut beneficii retentionem.

40 Sexta dubitatio est, quomodo, & quotupliciter crimina aboleantur?

41 Respondeo, quod abolitio criminum, quæ juxta *Tiberium Decianum, Tract. Crim. lib. 3. cap. 35. init.* est *Accusationis, vel delicti, vel poenæ peremptio*, est triplex, nempe generalis, specialis, vel privata, & legalis. Generalis, quæ in *L. Cum eo. l. final. C. de Gen. abolit. l. Si quis repetere. init. ff. Ad S. C. Turpill.* & *publica*, & *indulgentia* appellatur, illa est, quæ a solo Principe conceditur ob publicam lætitiam ex magna victoria reportata, aut ob nuptias Principis, aut natale primogeniti illius *Arg. l. Abolitio l. Vel ob rem. ff. Ad S.C. Turpill. l. 1. lib. 9. Tit. 38. C. Theodosiam*, aut ob adventum alterius magni Principis, aut ex alia causa publicæ lætitiæ Principi bene visa; sive pro utilitate Reipublicæ ratione multitudinis delinquentium, *Cap. Ut constituere-tur.*

tur. in fin. junct. glos. in V. Detrahendum. 50. dist. cap. Dispensationes. 1. qu. 7. quibus convenit parcere, ne moere tot hominum Respublica labefactetur.

42. Antiquitus autem generalis, & publica abolitio fieri solebat, quæ tamen non eest perpetua, neque pariebat hunc effectum, ut Reus perpetuo tutus esset, nec posset de suis delictis contra eum procedi; sed hac abolitione inducebantur veluti feriæ quædam eepentinæ, ut inquit textus, *in l. Aut privatim. §. Trigiata .ff. Ad S. C. Turpill.* quibus finitis, Accusator intea teiginta dies utiles poterat Reum eadem accusatione, & instaotia ecpetere; Talisque abolitio aliquoties fiebat de nonnullis delictis tantum, aliquuties, etiam de omnibus generalitee, licet nonnulla geavioea, & in quibusdam casibus nonnulla criminu non comprehendeeentue, quæ eruditissime loco supeu citato *u* num. 11. ad 27. eecosset *Decianus*.

43. Fiunt etiam tempoeibus nostris geeceales delictorum abolitiones ob publicam lætitiam, ob nuptias Priteipum, aut pacem initam, (prout legimus eam, quæ de voto Excellentissimi Mediolanensis Senatus publicata fuit *u Marchione Alphonso de Avalo Capitaneo Generali Imperatoris Caroli Quinti* Anno 1544. ob fœdeea pacis inita inter *Casarem, & Gallorum Regem*, cujus diploma brevibus annotationibus illusteavit *Franciscus Crassus*, & habetur in calce *Constitutionum Mediolanensis Dominii*, & de alia mentionem facit *Clar. Quæst. 59. ℣. Sunt tamen. num.* 4. concessa in eodem Dominio ob pacem initam inter Reges Catholicum, ac Christianissimum, cujus diploma se cumpilasse sceibit,) aut ob publicum beneficium, & animarum salutem, peout nostro tempore fecit *Sanctissimus D. N. Innocentius XII.* qui omnes Regulaees Apostatas indultavit, & eoeum delicta, & pœnas abolevit, dummodo intea præscriptum tempus ad propria claustra eeverteeentur. Dicit autem loco citato *℣. Scias autem*, peæmemoratus Clarus, literas Peincipis continentes geneealem abolitionem criminum vocaei Decretum geatiosum, quando autem Peinceps eogatus a paeticulari Reo, sibi facit geatiam, & abolitionem concedit suorum ceiminum, appellari, *literas gratiæ*. Ad quæ autem tales abolitiones extendantur, ut sciatue, ponderandæ sunt clausulæ, juxta quas eas indulgent Principes in suis diplomatibus, & circa hoc non immoeor. Hoc unum tantum adnoto cum *Julio Chartario Crim. Decis. 1. n.* 138. quod licet Peinceps laicus concedat geneealem criminum indulgentiam, & abolitionem respectu quorumcumque degentium in suo Dominio, illa non comprehendit Ecclesiasticos, ut penbat *Martha de Jurisd. Par. 4. Cas. 15. per tot.* & præcipua ratio est, quia isti ejus subditi non sunt, unde si eos nequit punire, eosdem nequit indultare, cum juris *L. Nihil. tam naturale. ff. de Reg. jur.* regula sit, quod ejus est solvere, cujus est ligaee.

44. Specialis autem, aut privata abolitio est, quæ petitue a Judice, vel a principe, illa quidem ab Accusatore, hæc vero a Reo. *Accusatoe* enim, qui accusatorio libello se insceipsit, & consequenter se ad pœnam talionis obligavit, potest ab accusatione desistere, si tamen Judex hoc sibi concedat. Hæc autem concedi debet juxta *Textum in l. 1. §. Abolitio. ff. Ad S. C. Turpill. l. 2. C. de Abolit.* non a Peincipe, neque ab ejus Delegato, sed a Judice ordinario Causæ, qui cognoscat de causa petitionis abolitionis, & sedens pro tribunali, non autem de plano pronunciet de ea; & contineee debet tot abolitiones, quot sunt crimina, de quibus instituta est accusatio; debetque inteevenire causa legitima concessionis, talis nempe si accusavit per errorem, temeritatem, inconsiderationem, aut calorem ieacundiæ. Judex autem talem abolitionem denegare tenetur si cognoverit accusatoeem illam petere ob pecuniam acceptam a Reo, ut ab accusatione desisteret; *Text. in l. 3. §. 1. Fallaciter. C. de Abolit.* Peti veeo potest abolitio talis, dummodo Reus non fuerit carceeatus, aut vinculatus, & non fuerint torti Testes, & non fueeint lapsi triginta dies ab instituta accusatione; Et quod crimina delata non sint de exceptis; Quæ omnia habentue *ex l. finali. C. de Abolit.* Verum est, quod qui suam, aut suorum injueiam prosequitur; vel qui cognatos in accusationem deducunt, omnimodo abolitionem peteee, non prohibentue, ut habetur *L. 2. ff. final. C. de Abolit. text. in l. Quamvis la 2. C. Ad leg. Jul. de Adult.*

45 Principalius porro, ac frequentius impeteatue ab ipso Reo abolitio, quæ aliquando est a delicto, aliquando a pœna, ut elicitur *Text. in l. Rescript. C. de Preci. Impee. offee.* civili, qui caoonizatus est in *cap. Resceipta. 25. q. 2.* Ut autem abolitio subsistat, & prosit indulgentia a Principe concessa, (solius quippe Principis est eam laegiei) oportet, quod Resceiptum, quo illa conceditue, contineat delictum commissum, & qualitatem ipsius, & pœnam, si est imposita, & etiam qualitatem pœnæ, alias dicetur obreptitium; *Bald. in l. Præscriptione num. 20. C. Si contra jus Oldra. Cons. 28. Alex. cons. 29. Cal. 2. lib. 1. apud Decian. lib. 3. cap. 25. num. 51.* perpendendus autem diligenter est tenor Resceipti, & quibus verbis sit conceptum, siquidem extendi oon potest ultra expressa, ac specificata *Tex. in l. 2. C. de sent. poss.* De effectibus vero hujus abolitionis, ac nonnullis specialibus ad eam spectantibus disputant Doctores, qui videndi sunt specialitee Decianus loco citato a oumeeo 52. & *Clarus Quæst. 59. per totam. ac Boss. Titulo de Remed. ex clemen. Peincip.* Ultima abolitio dicitur *Legalis*, & est per mortem Rei. Mors enim omnia delicta solvit, exceptis nonnullis, de quibus potest etiam post mortem inquiei, ut hæresis, & crimen læsæ Majestatis, ac aliis, de quibus, suo loco dicetur.

46 Septima dubitatio est, quæ nam delicta dicantue publica, & quæ peivata?

47 Respondeo, quod huic dubitationi in prima Parte satisfactum est. Videatue ibi. *Par. 1. Tit. Delictarum num. 10. & seq.*

48 Octava dubitatio est, an de omnibus delictis Judex quivis laicus, Ecclesiasticus sæcularis, sive Regulaeis possit ex officio cognosceee?

49 Respondeo, quod juxta dispositionem juris Civilis, Judex in puniendis criminibus privatis nequit procedeee ex Officio; quia in privatis delictis non admittitur ad accusandum, nisi, qui suam, aut suorum injuriam prosequitur, ut habetue *L. final. & ibi Gloss. & Bart. ff. de Peiva. delict. l. Manifestissime, & ibi. D. D. C. de Furt. Clar. Pract. crim. §. 1 ℣. Privata autem*, Et regula geneealis in illo jure est, quod ex officio, sine accusatoee Judex non potest de crimine cognoscere, ut vult *Gloss. in l. 2. §. Si publico. in V. Sine accusatore. ff. Ad leg. Jul. de Adult. Clar. quæst. 3. V. Debes autem & quæst. 5. V. Quæro in quibus.* Secus est de jure Canonico, nam juxta hoc omnia crimina publica sunt, *Gloss. in cap. Infames. in V. Fures. 6. q. 1. & in cap. 1. in V. Gratiam. De Collus Detegen.* & ideo jure Canonum in quibuscumque criminibus potest Judex procedere per inquisitionem, ut communitee sentiunt Doctores, quos cumulat, *Julius Cartarius decis. 69. num. 7. & ibi Bald. & Jaco. de Pena. Gandin. Dec. Barbat. Maran. Novell. Manticel. Seap. Decian. & M. A. Gennen.* Unde Judex Ecclesiasticus quivis de omni crimine, atteota dispositione juris Pontificii, per inquisitio-

fitionem valet procedere. Licet vero, ut dictum est, de jure Judices laici absque accusatione non procedant, de consuetudine contrarium servatur, prout pluribus in locis testatur *Clarus, quæst.3.V. Sed certe. & quæst.5. V. Quæro in quibus. & quæst. 14. V. Scias tamen. & quæst. 58. V. Punctum est.* qui sit hoc communiter servari.

50 Nona dubitatio est, a quo nam Judice proprie sint vindicanda delicta?

51 Respondeo, quod quilibet forum sortitur ratione delicti, aut domicilii, aut originis, ut *Text. in cap.1.C.Ubi de crim. agi oport.Gand. tract.de Malef. Tit. Ubi puniat. delinq.* Pariter status personæ facit eum subdi uni, aut alteri Judici; Puta, laicus laico, Clericus Ecclesiastico, & Regularis Regulari Judici subjicitur; Unde libertus sortitur forum Patroni, qui manumisit, *L. Adsumpt. §. fin. ff. Ad Municip. l. Si quis. ff. eo.* & uxor sequitur forum Mariti, *L. Cum quadam. ff. de Jurisd. omn. Jud. l. final. C. de Incol. lib. 10.* proinde si Maritus est Clericus, uxor judicabitur a Judice Ecclesiastico, ut docent *Gloss. in cap. Eos, 32. dist. cap. Clericum. & ibi Gloss. p. 18. q. 1.* & hoc maxime si de crimine civiliter agatur, ut probat *Marian. Socin. in cap. 1. num. 20. de For. compet.* Item qualitas causæ facit, quod quis sortiatur hoc, aut illud forum, puta, Ecclesiasticum, aut laicum; vel, si causa mixti fori sit, detur locus Judici præveanienti. Sed quia de his late disputant Doctores ad *Titulum de Foro competenti*; & circa quodlibet eorum multa essent dicenda, quæ specialem Tractatum requirerent, ideo Lectorem remittimus ad scribentes de his ex instituto, maxime ad *Decianum*, qui Tract. Crimin. lib. 4. a cap. 4. ad finem omnes materias examinat.

52 Considerando autem forum, comparatum delicto, domicilio, & origini, dicitur forum domicilii esse cæteris duobus generalius; & ideo, sicut quis conveniri potest de re alibi existente *arg. l. final. C. Ubi in rem acti.* ita poterit conveniri de delicto alibi commisso, ut arguit *Abb. Cons. 24. num. 2. lib. 2. Felin. in cap. Licet Coll. 9. de for. compet.* neque enim quis potest dici subditus jurisdictioni alicujus, nisi ejus, sub quo retinetur domicilium, ut ait *Gloss. in Clement. 1. in V. Subditos de For. compet.* Hæc autem conclusio vera est in Civilibus; secus autem est in Criminalibus, in his enim forum delicti, nempe loci, in quo commissum est delictum, superat omnia alia, argumento eorum, quæ in jure, tum Pontificio, tum Cæsareo *cap. Statutum. §. Cum vero de Rescr. in 6. Authen. Ut nulli Iudic. §. Si vero quis. cap. 5. Coll. 9. Novel. 134.* habentur. Unde resolvendo dubitationem, dico, quod delictum proprie puniendum est a Judice, in cujus territorio commissum fuit, cum ejus forum, quo ad hoc, principalius reputetur, ut dictum est.

53 Decima dubitatio est, an Judex originis, sive domicilii ipsius Rei, procedere possit contra Subditum suum, delinquentem in territorio alieno, ac eum de delicto punire.

54 Respondeo affirmative, & ratio est, quia delinquens potest ab accusatore conveniri in loco originis, sive domicilii de delicto, alibi commisso, ut ex jure utroque *Arg. cap. Cum contingat. Extra de For. compet. l. final. ff. de Decre. ab Ord. fac. l. Si quis in hoc. C. de Epis. & Cler.* habetur. Major difficultas est, an Judices dictorum locorum possint procedere ex officio super delicto alibi commisso. In hoc puncto divisi sunt Doctores; etenim antiqui omnes tenuerunt partem negativam, ut scripsit *Bald. cons. 124. in fin. Vol. 3. apud Dec. lib. 4. c. 16. n. 2. ant. med.* affirmativam autem tenent multi alii *Cyn. Bart. Bald. Angel. Butr. Abb. Ang. de Arimin. Bolognin. Ruin. & Alciat. apud Decian. l. cit. V. Contrarium* & alii quos ibidem idem recitat; ipse vero inclinat in partem negativam. *Decian. loc. cit. V. Ego puto.* Sed praxis est in contrarium; Judices enim domicilii, ac originis, de facto procedunt per inquisitionem de Criminibus, alibi commissis, & præsertim quando offensus est subditus ejusdem Judicis. Et profecto rationabiliter; nam, cum ex consuetudine inducta, (ut dictum fuit supra num. 49.) Judices, etiam in delictis privatis procedunt ex officio, patet, quod si apud Judicem originis, & domicilii potest quis accusari de privato delicto, poterit iste super eodem per inquisitionem procedere, & a fortiori, si delictum sit publicum. Nec limitanda est conclusio ad casum, quando offensus est etiam Subditus Judicis inquirentis, quia delictum ex se, quoquomodo commissum sit, infamat ipsum delinquentem, & locum originis, & domicilii, ut patet, (nam vulgo dicitur, ibi nasci, aut morari facinorosos homines, ex quibus loca malum nomen sortiuntur) expedit proinde Judici, pro indemnitate loci suæ jurisdictionis, delicta quævis vindicare.

55 Undecima dubitatio est, an punitus in loco delicti, puniri, etiam possit a Judice originis, aut domicilii?

56 Respondeo negative, nam licet quis possit in pluribus locis sortiri forum, tamen si in uno facta est præventio, in alio non potest molestari, *arg. l. Si quis posteaquam. ff. de Judic. l. Cum quadam. § final. ff. de Jurisd. omn. Jud.* non enim quis debet, pro uno delicto, pluribus pœnis integris puniri, maxime in diversis foris. *text in l. Senatus. ff. de Accus.* Nec facit contra, quod condemnatus, aut absolutus in foro laico, adhuc possit condemnari, aut absolvi in foro Ecclesiastico, juxta *Abb. in cap. Tua. col. final. de Procur. Felin. in cap. De his. V. 12. respondetur de Accusat. Bart. in l. Nemo Martyres, C. de Sacr. Eccl. & Bald. in l. Placet. C. eo.* Nam delicta mixti fori puniuntur duplici pœna, nempe spirituali, & temporali, quarum una aliam non impedit, & a diversis Judicibus infliguntur; proinde, quamvis laicus temporalem pœnam dederit, adhuc locus est Judici Ecclesiastico, spiritualem imponere; hoc autem non est in Judicibus delicti, domicilii, ac originis, nam quilibet eorum temporalem tantum pœnam infligit, quam, si Reus luit in uno tribunali, nequit in alio de eodem delicto judicari; Nam, neque Deus judicat bis in idipsum, & de delicto unius hominis sæpius quæri non debet, ut habet *Text. in l. licet. §. final. ff. Nav. cau. stab. Gloss. cap. De his. Extra. de accusat.*

57 Non desunt tamen Doctores, qui distinguunt; nempe, si Reus in uno foro pœnam solvit, non debet amplius in alio molestari; sed, si in illo condemnationem non solvit, possit in alio condemnari, ob multa jura, quæ citat *Decian. lib. 4. cap. 26. num. 7.* Ad concordiam autem reduci possunt istæ duæ opiniones; puta, quod secunda sententia loquatur, quando Reus condemnatus fuit in primo foro in contumacia, nullamque pœnam corporalem, aut pecuniariam subiit; ex hoc enim, quod nihil damni, aut pœnæ passus est, perinde est, ac si contra eum non fuisset processum, & in hoc sensu non procedit, neque prima opinio, quæ supponit Reum in foro loci delicti fuisse molestatum, & ad pœnam convenientem sententiatum. Qui autem & clementia Principis obtinuit indulgentiam, ac criminis, ac pœnæ abolitionem, licet nihil damni, aut pœnæ passus sit, non tamen ab alio Judice molestari potest, ut *Gloss. in cap. De his. De Accusat. Glos. penult. in cap. final de*

Temp.

Temp. ard. & Glof. 1. *in cap.* 2. *de Schifmat. Decian. lib.* 3. *cap.* 30. *num.* 7. *Pafferin. Prax. Crim. qu.* 26. *num.* 136. *Engen. Conf.* 64. *num.*38. *lib.* 1. *Sperel. Decif.* 134. *num* 69. *Raynald. Tam.* 1. *cap.* 1. §. 10. *num.* 60. *V. Quid dicendum.* tenent. Et ratio eft, quia quantumeft ex fe, Judex delicti eum condemnavit ad pœnam legitimam, & completum contra eum judicium exercuit. Accidit autem, quod a Principe indulgentiam obtinuit, & per hanc non vitiatur judicium, jam factum contra eum, per quod ulteriori judicio via præcluditur.

58 Duodecima dubitatio eft, quænam delicta debeat Judex majori diligentia indagare, & accuratius profequi.

59 Refpondeo, quod multa delicta impunita relinquuntur in jure Civili, quæ tamen in Canonico puniuntur, ut fornicatio, & multa alia etiam non vindicantur in foro humano, & relinquuntur Divino judicio punienda, *D. Augnft. lib.* 1. *de liber. arbit. D. Thom.* 2.2. *q.*96. *art.* 2. in *fin. Io. Andr.* in *Reg. Peccatum. de Reg. jur.* in 6. & hoc præcipue, quando deficiunt claræ delicti probationes, aut quando punitio infligi non poteft, ob multitudinem delinquentium; vel cum ex publica pœna majus eft damnum, quod eveniret Reipublicæ ex fcandalo, quam utilitas ex fontia punitione. Quando tamen ifta ceffat, Judex non debet delicta impunita relinquere, fed maxime vindicanda funt ea, quæ magis Rempublicam conturbant, & focietatem humanam corrumpunt, ut fcribit *Decian. lib.* 2. *cap.* 19. *numer.* 1. quandoquidem videmus etiam leges metiri pœnaa delictorum, non a gravitate Theologica criminis, fed a graviori damno, quod per ea infertur Reipublicæ, ut *Part.* 3. *Tit. Denunciatio num.* 14. diximus.

§. III. Probationes delictorum.

SUMMARIUM.

1 *De Probationibus remiffive.*
Probatio plena quid fit juxta Mafcardum.
Probatio plena delicti quæ dicatur.
Probatio femiplena quæ.
2 *Species fubalternæ probationum.*
3 *De probatione delicti plena, ac femiplena remiffive.*
4 *Dubitatio prima.*
5 *Delicta non præfumuntur.*
Quomodo delicta probentur præfumptionibus.
6 *Factum* non *præfumitur, nifi probetur.*
Qualitas delicti non probatur præfumptione.
7 *In delictis difficilis probationis præfumptiones probant.*
Item in his, quæ funt de genere prohibitorum.
Item quando in facto apparet major fpecies delicti quam non.
Item quando delictum eft favorabile delinquenti.
De aliis præfumptionibus remiffive.
8 *Dubitatio fecunda.*
9 *De ea remiffive.*
10 *Dubitatio tertia.*
11 *Probatio Rei contraria Accufatori, aut fifco quid operetur.*
12 *De aliis probationibus remiffive.*

1 PLura diximus *Part. Pr. Tit. Probationes. per tot.* de Probationibus, explicando graduationem valoris earum, & ad ibi dicta Lectorem ablegamus. In præfentiarum, quantum ad probationem delictorum confiderandæ funt duæ fpecies probationum nempe plena, & femiplena, juxta has enim tota praxis fententiandi in Judiciis Criminalibus regulatur. Probatio quidem plena; Tefte *Mafcard. de Probat. quæft.*4 *num.*15. *volum.* 1. communiter diffinitur illa, *quæ tantam fidem facit, quantum ad finiendam controverfiam fufficiat.* Sed quia hæc definitio quadrat tum in Civilibus, quam in Criminalibus, & facit etiam, tam pro abfolutione, quam pro condemnatione Rei, non reftringitur ad *probationem* plenam *delicti*, de qua hic agere intendimus. Dico proinde, quod probatio plena delicti eft ea, *per quam infligitur Reo ordinaria pœna delicti*, illa nempe, quæ Lege, aut Statuto fancita eft; Semiplena autem illa eft, per quam aliquis tanquam Reus fiftitur in Judicio, & torturæ fubjici poteft.

2 Communiter autem aliæ fpecies fubalternæ probationis plenæ affignantur; nempe per Teftes, Inftrumenta, Confeffionem, Facti evidentiam, Juramentum, Præfumptionem, & Famam, fub quibus *Mafcard. l. cit. num.* 16. comprehendit alias plures, affignatas a *Bald. in Rubr. de Probat. Hoftien. Summ. ea. Tit. Speculat. ea. Tit.* §. *Videndum*, fed Revera tales fpecies inferviunt, tam pro probatione plena, quam femiplena: etenim, fi Teftes patiantur defectum; aut inftrumenta non habeantur authentica; aut confeffio probetur erronea, vel vi tormentorum emanata, aut evidentia facti, poffit interpetrari, tam pro delicto, quam pro non delicto; profecto non plene probabunt, fed tantum femiplene. Juramentum vero, præfumptio, & fama (quidquid fit in Civilibus), in Criminalibus nunquam poffunt plene, hoc eft, ad pœnam ordinariam infligendam probare. Dicendum ergo, quod Teftis, inftrumenta, confeffio &c. non conftituunt fpeciem probationis aliam, & aliam, (cum æque convenire poffint utrique probationi plenæ, & femiplenæ) fed fint tantum inftrumenta, quibus paratur probatio, & proinde non conftituant probationum differentiam fpecificam, fed tantum modalem.

3 Diximus in Parte Prima paffim, quomodo delicta probentur, tum plene, tum femiplene, proinde hic non repetimus, fed nonnullas tantum dubitationes circa materiam probationis delictorum folvemus.

4 Prima dubitatio eft, an aliquando delicta præfumptionibus probentur.

5 Refpondeo, quod licet juris regula fit, quod delicta non præfumantur, ut habet *Text. in l. Merito. ubi DD. communiter. ff. Pro focio.* tamen aliquando fola præfumptione probantur. Advertendum autem, quod dupliciter contingit delictum probari præfumptione; uno modo, quo ad factum totale; alio modo, quo ad qualitatem, quæ actui ineft, in qua formalis ratio delicti confiftit. Explico: *Cajus* itinerans, cum *Seja*, fibi deeffe crumenam, auro plenam, advertit; præfumi poteft, quod eam per viam inadvertenter perdiderit; præfumi etiam poteft, quod *Sejus* eam fibi furripuerit; In hoc cafu præfumptio diceretur probare factum; Si autem conftet, *Sejum* crumenam quidem fuftuliffe, & ita præfumi poteft, quod joco, quam quod dolo malo fuftulerit; in hoc cafu diceretur præfumptione probari qualitas, quæ ineft facto, five actui (puta dolus malus) in qua confiftit formalis ratio delicti, nempe furti.

6 Dico igitur, quod præfumptione delictum non probatur, quo ad factum; Axioma enim famofum Juris eft, quod factum non præfumitur, nifi probetur. *L. In bello.* §. *facta. ff. de Capti. & poftlim. rever. l. Si emancipati. C. de Caliat. l.* 1. *C. de Probat.* Unde in actione criminali, ante omnia probandum eft factum, five maleficium, & non præfumptive, fed plene, ac concludenter; nec ullo modo inquiri po-

teft

test contra malefactorem, nisi prius coostiterit Judiei de malaficio. Pariter neque probetur qualitas ioexistens facto, per quem hoc redditur delictum formaliter; siquidem, talis qualitas non probatur præsumptione, quia hæc debet semper esse potius pro non delicto, quam pro eo: unde Aceusatori, aut fisco incumbit onus plene probandi talem qualitatem, prout diximus in *Part. Pr. Tit. Corpus. n. 13.*

7 Fallit tamen prima regula in delictis, quæ sunt difficilis probationis, ut sunt omnia delicta carnis, & alia quædam; Nam in his, quæ suapte natura sunt difficilis probotionis, præsumptiones inducunt plenam, & legitimam probationem, ut multis citatis scribit *Sgroi Lux Prælat. par. 5. cap. 4. num. 3.* Fallit etiam in his, quæ sunt de genere prohibitorum; Nam in his præsumitur delictum, puta, præsumitur dolus in facto; proinde, si homicidium committatur, præsumitur in dubio fuisse dolose commissum, licet potuerit esse ad defensam, aut ex sola culpa, aut fortuito accidisse. *Deci. in cap. In præsentia. num. 14. de Probat Bart. in l. Si quis ex argentar. §. An vero. V. Breviter. ff. de Edea.* Fallit pariter, quando in actu prima fronte inest major species delicti, quam non, quia tunc magis præsumitur delictum, argumento eorum, quæ dicuntur in Jure. *Arg. cap. Estote cap. Cum dilecti & ibi DD. de Accus.* Fallit insuper, quando delictum est favorabile delinquenti; aut eidem ex eo commodum resultat, nam eo casu præsumitur pro delicto, ut, tenent *Alex. Marsil. Alberic. Bart. Crav. apud Masc. de Probat. Concl. 495. n. 10.* De aliis autem viribus præsumptionis in probando, sufficienter diximus in Parte prima, ad quam Lectorem remittimus.

8 Secunda dubitatio est, per quos Testes, quomodo, & quando probendum sit delictum?

9 Respondeo; quod de hoc sufficienter tractatum est in Prima Parte *Titul. Testes*, passimque per totum opus.

10 Tertia dubitatio est, quid operetur imperfecta probatio Rei, contraria perfectæ probationi Accusatoris, sive fisci.

11 Respondeo distinguendo; nam aut probatio Rei, de directo pugnat contra probationem fisci, aut non. Si sic, probutio Rei non admittitur; ex hoc enim, quod delictum plene, & concludenter probatum est, ita ut contra Testes non militet exceptio, quæ plenam probationem vitiet, dari non potest contraria probatio, & maxime imperfecta; contra naturam enim rerum est, quod imperfectum sit validius perfecto; Nec possunt contraria simul circa idem admitti. *l. Mutais. ff. pro socia. l. Si pecunia. In fin. C. de Furt.* Si vero probatio Rei non militat directe contra probationem fisci sed contra aliud; (ut e. g. si *Cajus* plene probatus Reus de homicidio *Sei*, imperfecte probet, se occidisse ad defensionem propriam) optime admittitur, & operatur, quod Reus non potest ad pœnam ordinariam damnari; ad hanc enim condemnari nemo potest, quando res redditur dubia, ut docet *Ægid. Boss. Titul. de Defens. Reo num. 12. & Tit. de Convict. in fin. Sgroi par. 6. cap. 2. num. 109.* Hinc etiam infertur, quod, si Reus habet contra se Testem omni exceptione majorem, & pro se Testem, etiam inhabilem, aut patientem defectum, nullo modo potest torqueri; (nisi contra se aliud indicium, aut adminiculum vigeat, quo expugnetur contraria vis Testis defectuosi,) ex tali enim conflictu res redditur dubia, & delictum non manet semiplene probatum sufficienter ad torturam.

12 Alia, quæ faciunt ad probationem delicti in genere, (puta, confessio rei extrajudicialis, ac judicialis; facti notorietas; rei evidentia; scriptura publica, aut privata, indicia, conjecturæ &c.) passim docuimus in *Par. Pr.* & maxime *Tit. Indicia.* Quæ vero faciunt ad probationem in specie dantur infra singillatim tractando de quolibet delicto.

§. IV. Pœnæ in genere.

SVMMARIVM.

1 *De pœnis remissive.*
2 *Dubitatio Prima.*
3 *Poena ordinaria quid sit.*
Ex præsumptionibus non datur.
Nec etiam ex indiciis violentis.
4 *Dubitatio secunda.*
5 *Pœna, & mulcta quomodo differant.*
Pœna a pœnitentia quomodo distinguntur.
Pœnitentia requirit acceptationem.
6 *Dubitatio tertia.*
7 *Poena extraordinaria quid sit.*
8 *Dubitatio quarta.*
9 *Poena est merx delicti, & huic est proportionanda.*
Augenda, ubi plurificantur delicta.
Poena majoris delicti absorbet alius.
Vulnerans, & ex intervallo occidens, punitur duplici pœna.
10 *Dubitatio quinta.*
11 *Poena gravior, quæ sit.*
12 *Dubitatio sexta.*
13 *Arbitrio Judicis quando sit locus in dandis poenis.*
14 *Judex a quo regulare debet arbitrium.*
15 *Pœna augenda ad gradum proximiorem.*
Arbitrium Judicis extenditur etiam ad mortem.
16 *Poena quomodo minuenda.*
Gradus diminutionis pœnæ.
17 *Dubitatio septima.*
18 *Gradus poenarum Canonicarum.*
Suspensio ad tempus est infimus gradus poenarum Ecclesiasticarum.
Depositio est secundus gradus.
Detrusio in Monasterium est tertius gradus.
Perpetuus Carcer quando detur Clerico.
Traditio in manus Curiæ sæcularis est supremus gradus.
19 *Gradus poenarum de jure Civili.*
20 *Dubitatio octava.*
21 *Reo non debet dari juramentum de veritate dicendo contra se.*
22 *Ratione perjurii in neganda veritate non augetur poena Reo.*
23 *Dubitatio nona.*
24 *Poena capitalis, quæ dicatur.*
Libertatem amittens dicitur capite minutus.
Membri mutilatio non est poena capitalis.
Capitalis poena est poena sanguinis.
25 *Dubitatio decima.*
26 *Poena capitalis in lege dubia intelligitur de poena exilii.*
In gravioribus delictis accipitur pro poena mortis.
27 *Dubitatio undecima.*
28 *Poena Statuti tollit poenam juris communis.*
Quando pœna Statuti est cumulativa cum jure communi, utraque pœna est injungenda.
29 *Dubitatio duodecima.*
30 *Pœnæ legalis complementum non potest dare Judex Reo, qui mitius fuit punitus ab alio Judice.*
Judex laicus potest punire Reum non sufficienter punitum ab Ecclesiastico.
In delictis mixti fori non practicatur pœnarum suppletio.

31 *Du-*

31 *Dubitatio tertiadecima.*
32 *Pœna latæ sententiæ, quæ sit.*
Quæ nam sint clausula importantes pœnam latæ sententiæ.
33 *Dubitatio quartadecima.*
34 *Quando pœna latæ sententiæ retrotrabitur.*
35 *Retrotractio quot actas invalidet.*
Titulas coloratus cum errore communi, validat actum invalidum.
36 *Dubitatio quintadecima.*
37 *Subditus, quo casu possit denegare obedientiam Superiori ob crimen, quo ipso* facto *privatur Officio.*
38 *Dubitatio sextadecima.*
39 *Optio pœnarum, quando tribuenda Judici, & quando Reo.*
40 *Pœna impersonaliter importata confert optionem Judici.*
41 *Judex quam pœnam magis eligere debeat.*
42 *Dubitatio decimaseptima.*
43 *Pœna incursa, quando pronuncianda sit.*
Pro securitate animæ, semper pronunciandum in deteriorem partem.
In foro fori præsumendum est pro mitiori pœna.

DE pœnis delictorum in genere; de earum divisione, augmentatione, restrictione, extensione, ac aliis earum passionibus, generibus, & speciebus pœnarum, multa passim tradidimus in *Prima Parte*, & specialiter toto *Titulo Pœnarum*. De pœnis in specie singulis delictis infligendis tractamus infra singillatim. In præsenti paragrapho nonnulla generalia trademus, de quibus alias non diximus.

2 Prima dubitatio est, quid sit, & quando danda est pœna ordinaria?

3 Respondeo, quod pœna ordinaria criminis est illa, quam leges sanxerunt; aut Princeps constituit, aut certa, & longa consuetudine introducta est. *l.* 3. §. *Calumulatoribus. ff. Ad Turpill. l.* 2. §. *Constat. ff. de Pœn. Juli. Chartar. decis.* 49. *num.* 65. *& decis.* 90. *num.* 71. *& ibi. Jodoc. Pract. crimin. cap* 55. *num.* 2. Hæc autem solummodo dari potest, quando constito de corpore delicti, Reus plene convictus est, aut confessus. Cæterum ex præsumptionibus, & multo minus ex suspicionibus nemo potest ad pœnam ordinariam damnari, argumento eorum, quæ dicuntur in Jure *text. in l. Absente. ff de Pœn. & in l. final. C. de Probat. & in cap. In præsentia. eo. tit Raynal. tom.* 2. *cap.* 18. *Rubric. nu.* 50. Imo neque ex indiciis violentis, maxime si pœna ordinaria sit ultimi supplicii, ut pluribus probat *Cabal. Cent.* 2. *Cas.* 288. *num.* 7. 11. 12. *&* 15.

4 Secunda dubitatio est, quomodo pœna differat a multa, sive mulcta, & a pœnitentia.

5 Respondeo, quod, ut *text. in l. Aliud fraus.* §. 1. *ff. de verb. sign.* habetur, pœna nomen generale est, & convenit cuilibet criminis coercitioni; mulcta vero convenit tantum pœnæ pecuniariæ, & pœna quidem a lege decernitur, mulcta vero arbitrarie a Judice datur. Differt autem pœna a pœnitentia, quia hæc imponitur, ut Deo satisfiat in foro animæ, pœna autem, ut satisfiat Reipublicæ, & ideo pœnitentia non excusat a pœna, ut scribit *Abb. in cap. De his. num.* 3. *de Accus.* Hinc est, quod excommunicatus denunciatus, ut absolvatur a censura, debet subire pœnitentiam, sibi injunctam ab absolvente pro emenda fienda Ecclesiæ, contra quam deliquit, & pœnam inflictam a Judice ad satisfaciendum pro crimine admisso, ut transeat cœteris in exemplum, ut ait *Bonifac. Vitalin. in Clement.* 1. *num.* 67. *& seqq. de Pœn. apud Juli. Chartar. Decis.* 72. *num.* 27. Itemque pœna infligitur invito, & independenter, & contra Rei voluntatem: pœnitentia vero indiget acceptatione, ac consensu pœnitentis, ut notat *Thesaur. de Pœn. Par.* 1. *cap.* 2. *℣. Secundo poena.*

6 Tertia dubitatio est, quæ nam sit, & dicatur pœna extraordinaria?

7 Respondeo, quod est illa, quam Judex ipse, non legum sanctione, vel Principis constitutione, aut ex inolita consuetudine, sed ex proprio arbitrio infert, ac imponit *arg. cap. De causis.* §. *Illis. de off. Deleg. cap. Super his. de Accus. l.* 1. *circ. med. ff. de Effract. Chartar. decis.* 49. *nu.* 67.

8 Quarta dubitatio est, ex quibus causis pœnæ sint augendæ, aut minuendæ?

9 Respondeo, quod cum pœna sit merx delicti, ut habet *Gloss. in Rubr ff. de Pœn.* & proinde proportionanda illi sit, *Dec. in cap. Eccles. S. M. nu.* 1. *de Constit. Covarr. Var. lib.* 2. *cap.* 8. *init. Barbos. in cap. Quæsivit. nu.* 4. *Ut Eccles. benef.* ex consequenti quoties aggravatur delictum, augendæ etiam sunt pœnæ, & vice versa. Unde quando in uno facto plura delicta concurrunt, regula generalis est, quod pro singulis omnibus danda sit pœna, ut dicunt Doctores *Bart. in l. Nunquam plura. sub n.* 4. *℣. Item oppono. ff. de Priv. delict. Cabal. Cas.* 158. *num.* 11. *Chartar. decis.* 54. *num.* 11. *& ibi Butr. in l. Si adulteriam cum incestu. ff. de Adult.* Advertendum autem, quod, si facta sunt eodem tempore, & ad eundem finem tendunt, punitur delinquens sola pœna majoris delicti, ut scribit *Clar. Quæst.* 87. *℣. Alius est casus. num.* 4. communiter receptus; & ita licet unum delictum sit delatio armorum; aliud insultus contra aliquem; aliud vulnerare illum, & aliud occidere; delinquens, qui armis insultavit, vulneravit prius leviter, & post, aucto impetu, occidit, non punitur, nisi pœna homicidii. Secus si facta sint diversis temporibus; nam vulnerans unum, & postea ex intervallo eundem occidens, totaliter puniendus venit, & de vulneribus, & de occisione, tanquam plura committens delicta separata, ut habetur ex *text. in l. Illud.* §. *Si idem ff. Ad leg. Aquil.*

10 Quinta dubitatio est, quomodo pœna censeatur gravior?

11 Respondeo, quod illa pœna gravior censenda est, per quam aliquis privatur re, quæ comparatione alterius sibi charior est, ut eleganter ait *Juli. Chartar. decis.* 30. *num.* 32. Proinde, cum cuilibet charior sit propria vita, quam bona externa, ut pecunia &c. quælibet pœna afflictiva corporis gravior censetur amissione bonorum; pariterque gravior est pœna, qua privatur homo membro, quod præ cæteris diligitur, ut si privetur oculis, qui, teste, *Aristot. Proem. Metaphis text.* 2. præ aliis membris diliguntur, quam si privetur aure, naso, aut manu. Verum est, quod levis pœna corporalis, ut elevatio in equuleo, aut fustigatio, potest esse aliquando minus gravis, quam amissio omnium bonorum; Ideo regula intelligenda est sic, quod comparentur pœnæ leves corporales cum levibus pecuniariis; aut graves cum gravibus; non vero gravissima pecuniaria, (quæ est amissio omnium bonorum) cum levi corporali, ut dictum est.

12 Sexta dubitatio est, quomodo se continere debeat Judex in infligenda pœna arbitraria?

13 Respondeo, quod arbitrium Judicis in pœnis decernendis non est liberum, sed intelligitur esse arbitrium boni viri, quod jure, & ratione moderandum est; *Menoch. de Arbitr. Cas.* 77. *nu.* 1. *&* 5. *Bict. quæst.* 133. *nu.* 3. & quando delicto, sancita a lege, Statuto, aut consuetudine, pœna, (quæ tunc dicitur ordinaria, ut supra numer. 7. dictum est) reperitur,

ritur, & in casu nulla intervenit qualitas, ob quam pœna legis, nec augenda, nec minuenda veniat, tunc non est locus arbitrio Judicis, sed pœnam sancitam præcise infligere tenetur; nam non debet Judex esse, aut severior, aut clementior lege.

14 Quod, si in jure pœna sancita non reperitur, tunc intrat Judicis arbitrium, & tunc debet pœnam dandam investigare per comparationem ad alia delicta, quibus ordinaria pœna assignata reperitur; itemque regulare sententiam suam, exemplis aliorum illustrium Tribunalium in casu simili: & doctrinis Criminalistarum, quorum tanta est copia, ut nullus fere dabilis sit casus, tam inauditus, qui ab Auctoribus descriptus non reperiatur.

15 Si vero delictum tales habeat qualitates, ut merito varianda sit pœna a lege data, aut augendo, aut minuendo, tunc, si agatur de pœna augenda, modus servandus est, ut augeatur pœna ad gradum proximiorem, *Arg. l. Capitalium. §. Incendiarii. ff. de Pœn. Flamin. Chartar. post decis. 66. Jul. Chart. nu. 117. & seqq. Raynal. tom. 1. c. 7. §. 1. n. 152.* non vero ad remotiorem. Quod, si pœna ordinaria delicti sit extrema in una specie, & in facto adest qualitas insigniter aggravans, arbitrium Judicis extendi potest ad gradum infimum alterius speciei superioris, quia gradus supremus pœnæ speciei inferioris, in gravitate proximus est gradui infimo speciei superioris; ideo si delicto debetur privatio omnium bonorum, quæ est suprema pœnarum pœcuniariarum; si interveniat qualitas aggravans, augetur pœna ad infimum gradum pœnæ corporalis, quæ est species superior Pœnæ pecuniariæ. Pariter, si ob delictum ordinaria pœna est damnatio perpetua ad triremes; ob qualitatem aggravantem, augetur pœna ad ultimum supplicium; nam perpetuæ triremes sunt gradus supremus pœnarum corporalium citra mortem. Quod autem arbitrium Judicis, etiam ad ultimum supplicium extendi possit, tenent communiter Doctores. *Bart. & Angel. in l. Sacrilegii. ff. Ad leg. Jul. pecu. Abb. & Felin. in Cap. Cum tr. de Sent. & re judic. Marant. Aretin. & Bald. apud Farinac. quæst. 17. num. 34.*

16 Si vero pœna minuenda sit, spectanda est qualitas minuens delictum, & pari modo, prout dictum est, attendi debet gradus proximior in levitate. Universaliter autem pensandæ sunt omnes facti circumstantiæ, puta, si omnes augent, aut minuunt; aut si una auget, & altera minuat, & juxta earum valorem, proportione geometrica pœnas temperare, ut docent *Gregor. Tholos. Syntagm. jur. Par. 3. lib. 30. cap. 5. num. 2. Ant. Matth. Tit. de Poen. cap. 4. nu. 6. & 7. Raynal. l. cit num. 155. in fin.* & illas extendere ad gradus proximiores, aut remotiores, augendo, aut minuendo, juxta gradationem a qualitatibus in facto intervenientibus requisitam. Unde docet *Thesaur. Forens. quæst. 13. num. 11. lib. 1.* quod si in casu homicidii recedendum sit a pœna ordinaria, diminuendo, solet Reus damnari ad perpetuas triremes pro primo gradu, importato nempe ab unica qualitate minuente delictum, ut si occidit sine dolo, Si duæ interveniant qualitates, nempe occidit sine dolo, & unum pro alio, descenditur ad secundum gradum, puta, ad damnationem per decennium ad triremes. Si interveniant tres qualitates, nempe, si ultra duas prædictas, adsit in Reo sanguinis nobilitas, aut meritum Patris apud Principem, descenditor ad tertium gradum, puta, damnationis per septennium; & sic deinceps, si aliæ qualitates intervenirent, gradatim debet fieri diminutio; ita ut tot possent in facto intervenire circumstantiæ, quod homicidium exilio, ant etiam mulcta pecuniaria puniri posset.

17 Septima dubitatio est, quis ordo sit graduum pœnalium in utroque jure?

18 Respondeo, quod in jure Canonico juxta doctrinam *Abb. in Cap. Tuæ discretionis. n. 4. de Poen.* infimus gradus pœnæ pro levibus delictis est suspensio ad tempus, aut aliud, arbitrio Judicis. *Arg. cap. Cum dilecti. de Accusa.* Secundus gradus dandus pro gravibus est depositio, seu privatio beneficii: Tertius est ultra prædictas pœnas detrusio in Monasterium pro gravioribus, quanquam non publicis. *Arg. cap. Tuæ discretionis. de Poen.* Quartus est pro gravissimis depositio cum damnatione ad perpetuum carcerem, qui tunc adhibetur, cum Clericus committit delictum, pro quo in jure civili punitur Reus pœna mortis, *Arg. cap. Novimus. de Verb. sign. cap. praul. de Hæret. cap. 1. eu. tit. lib 6.* ut enim notat *Innocen. in cap. Qualiter, & quando il 2. de Accusa.* dicitur talem detrusionem in perpetuum carcerem, post depositionem, æquiparari pœnæ mortis naturalis. Supremus vero gradus, qui datur pro gravissimis sceleribus, affectis aliqua insigni qualitate, aut juxta sanctiones Summorum Pontificum, est, post degradationem, traditio in manus Judicis laici, ut fit cum hæretico relapso, Clerico in minoribus Missam celebrante, & aliis similibus delictis,

19 In jure autem Civili, infimus gradus est pœna pecuniaria, quæ potest intendi, & remitti juxta majorem, aut minorem quantitatem pecuniæ solvendæ. Succedunt pœnæ incorporales, quæ varios habent gradus, qui juxta conditionem personarum, locorum, temporia, consuetudinis, in gravitate variantur, ut infamia, privatio Magistratus, repulsio a testificando, auxilium, relegatio &c. Subsequuntur pœnæ corporales citra mortem, ut damnatio ad publicam ignominiam (vulgo la *Berlina,*) fustigatio, elevatio in equuleum (*tratti di corda,*) stigmatizatio ferro candenti, triremes, membri detruncatio &c. Suprema autem pœna est ultimi supplicii, quæ tamen etiam ipsa gradus majores, & majores in atrocitate habet; ut supra truncationem capitis est suspendium in furcis, raptatio per caudam equi ad patibulum; dilaceratio carnis candentibus forcipibus; ossium communitio per rotam; viventis combustio, ac cinerum dispersio &c.

20 Octava dubitatio est, an ex eo quod Reus negat delictum, & hoc postea confitetur, & proinde in judicio perjurum se prodit, debeat graviori pœna puniri, quam ordinaria, quæ pro delicto debetur?

21 Respondeo primo, quod alias, *Par. Pr. Tit. Reus num. 16.* cum *Claru* improbavimus consuetudinem Tribunalium, in quibus Reo examinando juramentum datur; & ultra rationes ibi adductas, addo quod textualiter in quodam Canone *cap. Clericos. juncta Glos. in V. Abjurantes. de Cohab. Cler. & mul.* habetur, quod Clerici publici concubinarii non debent ab Episcopis compelli *abjurare* suas concubinas; & hoc, ne ipsi easdem ex suggestione Diaboli reassumentes, fiant perjuri. Si igitur ob periculum perjurii non possunt sub juramento adstringi Clerici ad dimittendas concubinas, & quomodo adstringi debebunt inutiliter sub juramento Rei, ad dicendam contra se veritatem, dum regulariter præsumi, ac naturaliter judicari possit, quod illi sint perjuraturi? Profecto talis praxis, utpote peccati nutritiva, deberet a Tribunalibus eliminari.

22 Respondeo secundo, quod quantumvis Reus negando factum, sit perjurus, & ratione perjurii novum delictum commiserit aliud ab eo, de quo constitutus est, non tamen sibi ex hoc aggravatur pœna, sed datur illa, quæ præcise competit delicto, ut di-

cunt Doctores *Caball. Centar.* 1. *Resolut.* 56. *numer.* 147. & *ibi Alex. Bart. Bald. Angel. August.* & *Rezert. Inquis.*

23 Nona dubitatio est, quænam dicatur esse pœna capitalis?

24 Respondeo, quod cum quilibet homo censeatur habere triplex caput; primumque sit naturale, quo amisso, amittitur vita; secundum vero libertas, sine qua quis mortuus reputatur, ut proinde etiam minutus capite *l. Pertinet. init. ff. de Capit. diminu. l. Tutelas. §. Si libertate. eo. ff.* dicatur. Tertium vero Civitas, qua amissa, quis separatur a corpore mistico suæ Civitatis, sequitur, quod pœna capitalis consistat in tribus, videlicet in amissione vitæ naturalis per ultimum suplicium; in perditione libertatis, ut si in servitutem venderetur, aut in metallum, aut ad triremes damnetur, & in amissione suæ Civitatis, & Patriæ per exilium; ut docet *Bald. in l. Reos num.* 1. & 2. *C. de Accusat.* Et hinc sequitur, quod pœna mutilationis membri, ut censent Doctores. *Bart. in l.* 2. *num.* 12. & 15. *ff. de Pub. Iudic. Castr. in Auth. Sed novo. C. de Serv. fug. Aretin. in l. Qui manus. post init. ff. de Testam.* non potest dici pœna capitalis, quamvis gravis sit, quia per eam nullo ex tribus dictis capitibus privatur. Scribit vero, *Gloss. in l. Transigere. in V. Capitali. de Transact. Clar. Quæst.* 77. *init.* quod proprie, & stricte loquendo pœna capitalis accipitur pro pœna sanguinis, & secundum hanc acceptionem oportet dicere, quod amputatio membri sit pœna capitalis, eo quia, sine sanguinis effusione non exequitur.

25 Decima dubitatio est, de qua pœna capitali, in casu dubio legis, aut Statuti, facienda sit interpretatio?

26 Respondeo, quod secundum communem sententiam Doctorum, quos cumulat *Clar. d. quæst.* 77. *post init.* & *ibi Marsil. Didac. Duenn. Decian. Felin. Padill. Marc. Cyn. August. Mantua*, & *Angel.* in dubio pœna capitalis debet intelligi de exilio, & non de morte, & ratio potissima est, quod in pœnis debemus semper sequi mitiorem interpretationem. Fallit autem hæc regula in gravioribus delictis, nam in his, ut ait textus, *l. Perspiciendum. init. ff de Pœn.* debemus *pœnis legum severitatem subsequi*, & sic firmant *Neviz. Sylv. Nupt. V. Quomodo judicandum pro communi. Bajard. ad Clar. quæst.* 77. *num.* 5.

27 Undecima dubitatio est, quam pœnam teneatur Judex infligere pro delicto, pro quo, in jure communi una, alio vera pœna Statuto municipali sancita est?

28 Respondeo, quod regula generalis est, quod per pœnam Statutariam sit penitus sublata pœna juris communis, & hanc probat *Cabal. Cent.* 1. *Cas.* 2. *num.* 3. & *seq.* auctoritate viginti Doctorum, quos citat; quibus addo *Giurb. cons.* 25. *num.* 5. *Sala ad Stat. Saband. Tit. de Edict. annanæ. glass.* 11. *num.* 6. *Raynald. Tom.* 3. *cap.* 34. §. 7. *num.* 3. Et ratio esse potest, quia, si jus commune corrigitur in civilibus per jus municipale (dummodo legitime tamen introductum sit,) idem debet etiam esse in criminalibus. Et quantumvis pœna statutaria esset minor, quam pœna juris communis, illa tamen, & non hæc esset insequenda, ut docent. *Clar. Quæst.* 85. *num.* 5. *in fin.* Excipitur tamen dicta regula, quando pœna Statuti expresse esset cumulative sancita cum pœna juris communis, tunc enim utraque pœna ferenda esset; argumento textus cujusdam Decretalis. *cap.* 1. §. *final. de Sent.* & *re judic. lib.* 6.

29 Duodecima dubitatio est, an, si unus Judex Reo minorem pœnam imponat ea, quæ debetur, possit alius Judex competens in eadem causa pœnam supplere, Reum condemnando ad residuum pœnæ, quam subire debuisset?

30 Respondeo, quod supra *Tit. eo.* §. 1. *num.* 56. dictum est, quod licet quis pro eodem delicto pluribus Judicibus possit subjici, tamen facta præventione ab uno, nequit Reus ab altero Judice molestari. Ex hoc fundamento resolvitur dubitatio proposita negative; si enim ex præventione facta ab uno, ligantur manus alii Judici, ut non possit procedere, sequitur, quod secundus Judex non potest damnare Reum ad supplementum pœnæ, quod de rigore juris a primo Judice debuit imponi. Verum est, quod ut ex famosa Decretali, *Text. in cap. Felicis. §. Per hoc. de Paen. in* 6. *Farinac. Quæst.* 4. *num.* 10. observat, si Reus non est sufficienter punitus, potest Judex sæcularis supplere defectum Ecclesiastici, & hoc maxime propter horrorem criminis, ut habet *Glass. in cap. Felicis. §. Per hoc. in V. Adimimus. de Poen.* Sed ad hoc potest dici, quod aliud est loqui de pœnis spiritualibus, & temporalibus, quarum una aliam non impedit, prout supra loco citato diximus; aliud vero de pœnis ejusdem generis. In citata autem Decretali, Papa pœnas ibi latas, quæ sunt spirituales, ac incorporeæ, cumulat cum pœnis corporalibus, quas jus civile illi crimini sanxit; hinc est, quod utraque pœna Reo debet infligi; Unde postquam Judex Ecclesiasticus suas pœnas in Reum exercuit, adhuc locus est Laico, ut suas infligat. Non sic autem est, quando pœnæ sunt temporales. Quantumvis enim delictum sit mixti fori, non practicatur pœnarum suppletio, ut dicunt Doctores, *Riccinl. de Person. reprob. lib.* 1. *capit.* 24. *num.* 21. & *ibi Ja. de Plate. Bald. Boer. Avenda.* & *Bajard. Salced. ad Diaz. cap.* 110. *V. Blasphemia. Sperel. Decis.* 134. *numer.* 61. *Crisp. Theor* & *pract. crim. Tract.* 3. *de Blasph. cap.* 2. *num.* 2. & *ibi Jodoc. pract. cap.* 61. *num.* 20. *apud Raynald. Tom.* 1. *cap.* 1. §. 1. *num.* 96. & hoc ad tollendas dissensiones, quæ possent inter Judices oriri, dum alter alterius sententiam maculare vellet; Unde firmatur conclusio, quod absolutus, aut condemnatus ab Ecclesiastico, sive sæculari Judice, qualitercumque fuerit condemnatus aut absolutus, non potest ab alio molestari.

31 Tertiadecima dubitatio est, quænam sit pœna *latæ sententiæ*, & quis ejus effectus?

32 Respondetur, quod est pœna, quæ suum effectum sortitur, & Reum afficit ex *ipso jure*, sive Canone disponente, nec eget ministerio Judicis, qui condemnet, aut exequatur, nam talis pœna secum trahit executionem: Unde quantumvis delictum occultum sit, talis pœna incurritur, ut cum communi docet *Abb. in cap. final. num.* 2. *de Haret.* & ligat in foro animæ. Hinc est, quod, si ad forum contentiosum deducatur delictum, cui in lege apposita sit pœna *latæ sententiæ*, Judex non fert super delicto tali sententiam condemnatoriam, sed solum declaratoriam facti, in qua juxta eundem *Abb. in cap. Inter dilectos. num.* 12. *de Excess. Prælat.* non est necessario injungenda, aut specificanda talis pœna, & ratio est, quia illa jam lata est per sententiam legislatoris; & Reus de facto eam incurrit a momento commissi delicti; proinde Judex nil aliud facit, nisi declarare, delictum fuisse commissum a Reo in terminis legis, illud vetantis; & sic pœna, quæ usque ad illud tempus Reum ligavit in foro animæ, modo liget in foro fori. Quænam autem sint verba, per quæ in jure importetur pœna latæ sententiæ, longum esset eorum catalogum texere, & qui vult ea scire, adeat *Alex. Add. ad Bart. in l. Imperator. ff. de Jur. fisc. Andr. Sicul. in cap. Si diligenti. col.* 37. & *seqq. de For. comp. Felin. in cap. Rodulphus numer.* 24. *de Rescr.* qui diligentissime de hoc tractarunt, Regulariter autem pœnæ,

næ, quæ importantur in lege per verba directa, ut pote *damnamus*, *sancimus*, *decernimus*, & similia, quæ ex natura sua non requirunt factum, sive opus hominis; aut quæ importantur per verba obliqua cum clausula *ipso jure*, *ipso facto*, sunt pœnæ latæ sententiæ. *Thesaur. de Pœn. Eccles. Par.* 1. *cap.* 3. ℣. *Cognoscitur*. Eas autem adnotabimus, quando de unoquoque delicto in specie loquemur.

33 Quartadecima dubitatio est, an pœna latæ sententiæ declaratoria retrahatur?

34 Respondeo, quod in casibus, in quibus a jure pœna latæ sententiæ incurritur, & in foro fori non ligat ante sententiam declaratoriam, talis sententia retrahitur ad momentum commissi criminis, seu pœnæ incursæ, & hæc est omnium scribentium in utroque jure sententia, ut ait. *Sanch. in Decal. lib.* 2. *cap.* 22. *num.* 48. Unde, si quis commiserit crimen, pro quo Reus ipso jure incurrit confiscationem omnium bonorum, aut privationem beneficii, si aliquid alienet, aut beneficium resignet; postmodum sequatur sententia Judicis declaratoria criminis, alienatio rei, aut resignatio beneficii rescinditur, ut dicunt Doctores *Gonzal. Gloss.* 15. *num.* 146. *Farin. quæst.* 188. *num.* 79. *Paris. de Resign. lib.* 3. *q.* 1. *nu.* 21. Ex hoc enim, quod Reus ob delictum amisit illorum dominium in foro interno; secuta sententia declaratoria, retrahitur ad tempus commissi delicti, & sic invalidatur alienatio, seu resignatio.

35 Advertendum autem, quod talis retractio invalidat tantum actus, quos Reus exercet, tanquam privata persona, non vero illos, quos facit, ut persona publica. Ratio est, quia quandiu delictum manet occultum, acta per Reum sunt valida, nam durante occultatione criminis, Reus retinet possessionem, & titulum coloratum, & accedente communi errore facit, quod factum non vitiatur, argumento *l. Barbarius. ff. de off. Præt. Felin. in c. Rodulphus. n.* 43. *de Rescr.* Unde Superior Regularis Reus, ut præfertur, adhuc valide exercet suos actus jurisdictionales in foro externo, ac interno, ut dando facultatem absolvendi a reservatis, recipiendo ad habitum, aut ad professionem &c.

36 Quintadecima dubitatio est, An Subditus, ante sententiam declaratoriam Judicis, teneatur obedire Superiori, qui est Reus criminis, cui in jure apposita est pœna latæ sententiæ privatio Officii?

37 Respondeo, quod nonnullorum *Tiraquell. in l. Si unquam. in V. Revertatur. num.* 354. 355. *&* 366. *& ibi Anani. Lap. & Bart.* sententia est, quod, si Prælatus incurrit privationem Officii, possint, ac debeant Subditi ab ejus obedientia se subtrahere. Alii *Sanch. Decal. lib.* 2. *cap.* 24. *nu.* 6. *&* 8. *& ibi Azor. & Simanc. Filiuc. Tr.* 22. *numer.* 233. *&* 234. volunt, quod debeat præcedere sententia declaratoria, ut subditus non teneatur Prælato parere. Conciliantur autem hæ duæ sententiæ distinguendo. Vel enim delictum publicum, & notorium est; sive licet occultum sit, potest tamen Subditus illud probare. Vel Subditus scit delictum a Prælato commissum, quod tamen judicialiter probare nequit. In primo casu vera est prima sententia; nam notorietas facti supplet vicem declaratoriæ; & dum Subditus scit, & probare potest crimen commissum, ipse in foro animæ solutus est a vinculo obedientiæ, & in foro fori potest, probando crimen, demonstrare, se jure denegare obedientiam illi, qui ob privationem Officii careret jurisdictione, & carenti jurisdictione non paretur impune; & sic cum Sylvestro, Bann. Valent. & Farinacio resolvit *Thesaur. de Pœn. Par.* 1. *cap* 7. ℣. *Sed tertia*. In secundo casu procedit, & vera est secunda sententia.

38 Sextadecima dubitatio est, si in lege, aut Statuto diversæ pœnæ alternative ponantur pro uno delicto, cui nam competat optio, & quæ pœna infligenda?

39 Respondeo distinguendo; aut enim verba Statuti diriguntur ad Judicem, ut, si dicatur, *Judex damnet Reum ad hoc, aut hoc*, sive *Judex puniat, vel hanc, aut illam pœnam infligat*, & hoc casu dubium non est, quod optio datur Judici, ut quam malit, pœnam infligat. Aut verba expresse diriguntur ad Reum, ut, si dicat Statutum, *Reus tantam pecuniam solvat, vel hoc, aut illud præstet*; & tunc pariter dubium non est, quod in libertate Rei est, alteram ex pœnis sibi eligere, nam mens Statuti est adimplenda, & cum ejus verba clare referuntur sive ad Judicem, sive ad Reum, huic, aut illi respective conceditur pœnæ optio.

40 Dubium est, quando verba legis, aut Statuti impersonaliter efferuntur: ut *L. Si fugitivi. C. de Serv. fugi. & liber. mauri.* dicitur, *pede amputato debilitentur; aut metallo dentur, aut qualibet alia pœna afficiantur*, an scilicet optio danda sit Reo, aut Judici. *Bart. in l. final. ff. de Effract.* de hac quæstione fuit dubius, & videtur inclinare in favorem Rei, ita ut hujus libertati optio pœnæ permittatur, ut sic para mitior, quæ semper eligenda est, *Arg. l. Interpretatione. ff. de Pœn. cap. odia. de Reg. jur. in* 6. eligatur. Sed Abbas *in cap. Inter cæteras. num.* 5. *de Rescr. & in cap. A crapula nu.* 4. *de Vit. & hone. & in cap. Cum tu. nu.* 8. *de Usur. & in cap.* 2. *nu.* 7. *de Cohabit. Cler. & in cap. Sicut. num.* 4. *de Judæ. & alibi*. sustinet contrarium, quod nempe optio Judici tribuatur, & hoc firmat auctoritate trium *Glossarum in cap. Sicut. de Judæ. & in A crapula. de Vit. & hone. Cler. & in cap. Fraternitatis.* 34. *dist.* quibus addi possent *Gloss.* 21. *qu.* 2. *in summa. & in cap. Sicut dignum. in V. Quinquennio de Homic. Anani. Imol. Hosti. Bald. Angel. Salyr. & Dominic. apud Sap. Add. ad Abb. in cap.* 4. *nu.* 5. *lit. G. de Rescr.* & ratione, nam jura præsertim canonica, ut plurimum loquuntur impersonaliter, & tamen *Glossæ* communiter sentiunt, quod optio datur Judici, nam huic a jure imponitur, quod juxta circumstantiam facti, loci, personæ &c. pœnam applicet, quæ, attentis circumstantiis, magis judicaverit convenire.

41 Sed quæri potest quamnam pœnam, præ alia Judex eligere debeat? Posset dici, quod ab illo eligenda esset pœna minor, *arg. cap. Si quis voluntate: cap. Si qua fœmina.* 50. *dist. Gloss. in cap. de causis. in V. Certa de off. Jud. deleg.* vult, quod sit locus gratificationi Judicis, ut libere possit bene visam eligere. *Abb. in cap. Quærenti. num.* 3. *de Verb. sign.* vult, quod eligenda sit ea pœna, quæ magis timetur. Sed melius dicitur decidendo, quod eligi debeat ea, per quam magis Reus corrigatur, & cæteri a delinquendo deterreantur, ratio est, quia pœnæ ideo a legibus excogitatæ sunt, ut per eas corrigatur delinquens, & cæteri exemplo pœnarum a delictis arceantur; proinde illa pœna seligi debet, quæ ad tales effectus, a lege principaliter intentos, conducit.

42 Decimaseptima dubitatio est, si in lege, aut Statuto dubium appareat de pœna incursa, de qua pœna dubium sit resolvendum?

43 Respondeo, quod distinguendum est de foro, puta, vel loquimur de foro animæ interno; vel loquimur de foro fori externo. Si primum, & ex textu legis dubium appareat, an quis pœnam incurrerit, ipso jure latam, debet in favorem animæ pronunciari, & in deteriorem partem inclinari, judicando, quod pœna sit incursa, ut ad securitatem absolutio quæratur. Ratio est, quia, ut habet *Gloss. in cap.*

unic. in V. Æstimare. in fin. de Serat. in ord. cap Juvenis. de Sponsa. cap. Præsbyter. 68. Dist. Innoc. in cap. Cum tu. de Test. regula generalis est, quod ubi periculum animæ vertitur, præsumendam sit in deteriorem partem, ut ad securitatem animæ consulatur per absolutionem. Si vero loquamur de foro fori, præsumendum est pro meliori parte, & pronunciandum, quod pœna non sit incursa, ut decidit *Abbas. In cap. 1. num. 35. de Judic.*

TITULUS SECUNDUS.

De Delictis, & Pœnis inobedientium.

SUMMARIUM.

1 *Obedientia est fundamentum vitæ Regularis.*
Papa non potest dispensare in voto solemni paupertatis, ac castitatis.
Nulla Religio est absque præcepto obedientiæ.
2 *Obedientia virtutum moralium maxima.*
Rationes ex D. Thoma.
3 *De laudibus obedientiæ remissivè.*
Delicta contra obedientiam, quæ.

1 EXpedito Tractatu præambulo, in quo generaliter de Delictis, & pœnis, sumus locuti, aggredimur tractationem de Delictis in particulari; & quia pro Religiosis, & maxime Minoritis hunc laborem suscepimus; (quamvis etiam pro Laicis, ac Clericis sæcularibus inservire possit;) Ideo incipiendum putamus a delictis, quæ sunt contra *Obedientiam*, quæ est Regularis ædificii lapis angularis, ac fundamentalis. Quantumvis enim, & paupertas, & castitas ita sint de essentia status Religiosi, ut super illis, neque a Papa dispensari possit, ut textualiter habetur in quodam *Canone, Cap. Cum ad Monaster. §. fin. Extra. de Stat. Monach.* tamen constat *Ordines* nonnullos, nempe *Militares*, sub Regula quidem degere, ita ut, & Regulares dici queant, tamen ad paupertatem, & castitatem non arctantur, cum ex alia parte ad obedientiam teneantur, ut proinde concludendum veniat, quod, sine obedientia, nulla omnino Religio valeat esse.

2 Est autem *obedientia* virtutum moralium maxima, nam, ut habet *D. Thom. 2. 2. quæst. 104. Art. 3. in corp.* Inter virtutes morales, tanto aliqua potior est, quanto aliquis majus aliquid contemnit, ut Deo inhæreat; constat vero, quod bona externa, ut divitiæ, sunt infima, bona corporis sunt media, bona animi sunt suprema, & per virtutem paupertatis contemnuntur divitiæ, per castitatem spernitur corporis delectatio, per *obedientiam* autem privat se homo usu propriæ voluntatis, ac arbitrii, & se constituit in statu servitutis propter Deum; unde concludendum est *obedientiam*, inter vota Religiosorum, nobiliorem locum tenere.

3 Infinita pene sunt elogia, quæ huic virtuti tribuunt *Ascetici Patres*, quæ faciunt ad instructionem Religiosorum; multa itidem disputant Theologi morales de necessitate obedientiæ; quotuplex sit; quale ejus objectum; ad quæ ipsa obliget, & centum hujusmodi, quæ faciunt pro foro animæ. Nos ipsa omittimus, & solum quærimus de delictis, quæ contra *obedientiam*, aut formaliter, aut reductive militant, & hæc sunt, *Apostasia, Inobedientia, Contumacia, Rebellio, Appellatio mala, Conspiratio, Schisma*. Crimen læsæ majestatis, & Hæresis, de quibus omnibus singillatim tractabimus.

§. I. Apostasia.

SUMMARIUM.

1 *Apostasia etymologia.*
2 *Apostasia triplex.*
3 *Apostasia perfidiæ alia realis, alia præsumpta.*
4 *Apostasia perfidia præsumpta, quæ.*
5 *Apostasia inobedientiæ largo modo, quæ.*
6 *Apostasia inobedientiæ stricto modo.*
7 *Apostasia irregularitatis, quæ.*
Clericus in Sacris, & Regularis ducens uxorem est suspectus de fide.
8 *Recedens a Religione animo revertendi dicitur fugitivus, non Apostata.*
Habitus non facit Monachum.
Apostata est, qui non vult reverti ad Religionem, etiam retento habitu.
9 *Manens extra claustra sine obedientia Superioris est Apostata.*

Probatio.

10 *Apostasia perfidiæ quomodo probanda.*
11 *Verbis animus manifestatur.*
Verba sunt signa passionum animi.
12 *Animus vivendi perpetuo laicaliter, quomodo probandus.*
13 *Apostasia inter Regulares, quomodo probetur.*
Literæ formatæ *antiquitus, quomodo concederentur.*
Literarum formatarum *species.*
Vocabantur commendatitiæ, *aut* Canonicæ.
14 *De modo probandi Apostasiam remissive.*
15 *Malus dolus probandus in Apostasia.*
Licentia Superioris quotuplex.
Expressa, tacita, præsumpta, aut interpretativa quæ.
16 *Licentiæ interpretativæ quidditas, & exempla.*
17 *Requisita ad licentiam præsumptam, & interpretativam.*
18 *Parvitas materiæ in quibus detur.*
Per modicam distantiam potest sine apostasia Religiosus exire a claustro.
19 *Modica distantia diversimode censetur juxta diversitatem locorum.*
20 *Nomine Monasterii, ac domus, quid veniat.*
Captus in limine domus, non dicitur captus in domo.
Immunitas localis Ecclesiarum ad quantum spatium extendatur.
Apostata non est, qui manet intra limites Monasterii immunes.
21 *Difficultas ex Decreto de Casibus reservatis.*
22 *Monasterii septa strictè sumpta, quæ dicantur.*
Urbis nomine, quæ veniant.
Resolvitur difficultas.
23 *Proponitur dubium.*
24 *Resolvitur dubium.*
Clausuræ limites designant Superiores.

No-

Nomine Monasterii veniunt officinæ interiores.
25 *Temporis diuturnitas attendenda in apostasia.*
Gravitas materiæ in foro animæ, aliquando non sufficit in foro judiciali.
Brevitas temporis excusat ab apostasia.
26 *Variæ sententiæ de eo, quod dicitur tempus breve.*
Arbitrio Judicis committitur decernere, quod sit breve tempus.
27 *Apostata non est, qui gravatus recurrit ad Superiorem.*
Recurrere de facto ad Superiorem plus est, quam appellare verbo.
Leges de Servis transferuntur ad Monachos.
28 *Recurrens ad Superiorem, si timet molestari in via, potest mutare habitum.*
29 *Subditus, qui appellavit coram Testibus, non tenetur petere licentiam a Superiore, qui non detulit appellationi.*
Qui appellavit coram honestis personis debet ab eis obtinere Apostolos testimoniales.
30 *Appellatio potest fieri per edictum.*
31 *Instantia contra prædicta, & ejus solutio.*
Prætextus quid sit.
32 *Religiosus, gravatus a Prælato inferiori potest absque hujus licentia adire Superiorem.*
33 *Apostata non est, qui gravatus fugit à carcere.*
34 *Dubium proponitur.*
35 *Religiosus debet jugiter portare habitum suæ Religionis.*
Aliter peccat mortaliter, & est excommunicatus.
36 *Quando dicatur habitum* temere *dimitti.*
Cessante fine legis, cessat lex in particulari.
37 Temere *aliquid facere, quando quis dicatur.*
38 *Exuens temere habitum, non autem exiens extra claustra, incurrit excommunicationem.*
39 *Resolvitur dubium propositum.*

1 **A**Postasiæ etymologiam tradunt *Canonistæ* communiter, dicuntque sonare *post statum*, nempe *statum retrogadatum*, ut scribit *Hostien. Summ. in Rubr. de Apost. §. Quid sit*, quem cæteri sequuntur; proinde *Apostatam*, *idest retro abeuntem*, dicit *cap. non observetis. 26. quæst. final.* Unde in *Evangelio D. Ioan. cap. 6. ℣.67.* legitur, quod *multi discipulorum abierunt retro, & jam, non cum illo ambulabant*, idest apostatuverunt a sequela *Christi Jesu*, ut explicant *D. Thom. 2. 2. q.12. art.1. §.Sed contra, Donat. Rer. Regul. Prax. To. 1. P. 2. Tr. 6. q.1. n.1.* Et ex hoc assignatur diffinitio *Apostasiæ*, quæ est *Temerarius recessus a statu fidei, obedientiæ, vel Religionis*, ut scribit *Hostiensis* ubi supra, juxta tres modos, secundum alterum quorum, homo jungitur Deo, ut loco præallegato scribit *D. Thomas*, nempe per fidem, obedientiam, & Religionem.

2 Sequitur igitur ex hoc, quod tripliciter potest dici aliquis *Apostata*. & triplex sit *Apostasia*, ut habet *Gloss. in cap. 1. In V. Apostasia. Extra. de Apostat.* nempe *perfidiæ*, quando scilicet aliquis relinquit Christianam fidem; & fit *Hebræus*, *Mahometanus*, seu alterius sectæ damnatæ: *inobedientiæ*, quando quis transgreditur præceptum Superioris; seu se ab illius regimine subducit: & *irregularitatis*, cum quis recedit ab Ordine suscepto; sive *a* Religione, quam fuit professus; & in hoc concordant Doctores omnes communiter.

3 Quantum ad *Apostasiam perfidiæ*, potest dividi in *realem*, & *præsumptam*. *Realis* quidem est recessus totalis a fide Christiana, & contradistinguitur ab Hæresi per hoc, quod Hæreticus recedit *a* fide Christiana orthodoxa in uno, sive pluribus articulis; tamen in reliquis fidem Christi, amplectitur; *Apostata* vero *perfidus* abnegat totaliter fidem Christi, & aliam fidem amplectitur, sive nullam, & fit Atheista. *Melchior Can. de loc. Theol. lib. 12. cap. 9. Hugolin. de Censur. Pont. reserva. Par. 2. cap. 1. §. 1. n. 7. apud Lezan. V. Apostasia. n. 2.* Sequitur hinc, quod omnis *Apostata* est hæreticus, quia, qui negat totaliter fidem, negat etiam aliquos ejus articulos: non omnis vero hæreticus est *Apostata*, quia per hoc, quod negat partem, non negat totaliter fidem Christi. An vero *Apostasia*, & hæresis sint duæ species infidelitatis distinctæ, est quæstio, quæ plus subtilitatis, quam utilitatis habet, & de ea copiose agit *Cano. de lor. Theol. loc. cit.* potest tamen dici, quod non sit species infidelitatis distinctæ, sed una in plus se habet, & alia in minus, cum illa totaliter, hæc autem partialiter a fide Christi recedat, ut ex *D. Thom. 2. 2. q. 12. art. 1. in resp. ad 3.* scribit *Pegn. In direct. Inquis. Par. 2. Comm. 74. V. Qui vero tertio.*

4 *Præsumpta* vero est, quando quis aliquod externum signum dat, per quod argui possit, quod a fide recesserit, licet re vera non recesserit; ut evenit S. Marcellino, qui incensum Idolis obtulit; in iis, qui deserunt habitum Christianorum, & alterius sectæ induunt, quando habitus externus est protestativus fidei; & in illis, qui metu tormentorum fidem Christi verbaliter tantum negant, ipsa interim in corda retenta. Omnes isti, licet realiter *Apostatæ* non sint, tamen *præsumptive* tales sunt: siquidem Ecclesia, quæ de externis tantum judicat, & interna non potest scrutari, eos tanquam *Apostatas* veros habet, ac in illos animadvertit. *Eymeric. direct. Inquis. Par. 2. Quæst. 49. num. 5.*

5 Quo vero ad *apostasiam inobedientiæ*, ipsa potest accipi, vel largo modo, vel proprio, sive stricto. Largo modo, quando quis voluntarie transgreditur mandatum sui Superioris, ut *Adam*, & *Eva*, qui præceptum Dei transgressi sunt, possunt hoc modo dici *Apostatæ Hostien. Rubr. de Apostat. §. Quot species*, & talis *apostasia* reperitur in omni, qui peccat mortaliter, ut docet *D. Thom. 2.2. quæst. 12. art. 1. ad 1.* quia, ut dicitur in *Eccles. cap. 10. ℣. 14. Initium superbiæ hominis apostatare a Deo, quoniam ab eo, qui fecit illum, recessit cor ejus, quoniam initium omnis peccati est superbia.*

6 Stricto autem modo est, quando quis recedit a mandato Superioris, non quidem, ut hic est persona privata, sed ut repræsentat Ecclesiam, a qua habet auctoritatem mandandi, & hoc procedere ex infidelitate, & Schismate innuit *Gloss. in cap. Alieni. in V. non obedientem. 2. quæst. 7. arg. cap. Nulli. 19. dist. cap. Violatores. 25. quæst. 1. Sylvest. summ. V. Apostata num. 3.* Sed hoc non est universaliter verum; sed solummodo, quando habet errorem in intellectu, credendo scilicet, quod ille, nec Ecclesia habeat jus mandandi id, quod a Superiore præcipitur, proinde, nec illi, nec alii Superiori, sibi dato per Ecclesiam, vult obedire. Siquidem schisma aliquam sibi confingit hæresim, ut recte ab Ecclesia discessisse videatur, ut scripsit *D. Hieronym. in Epist. ad Tit. cap. 3. & habetur cap. Inter hæresim. 24. quæst. 3.* Potest autem quis esse inobediens mandato Superioris, & Ecclesiæ, licet credat posse, tum Superiorem, tum Ecclesiam, illud sibi præcipere, cui tamen non ex infidelitate, aut Schismate, sed ex alio motivo, ab obedientia se subducit; & hic vere erit *apostata* inobediens, non vero Schismaticus, vel infidelis. Verum est, quod præsumptive talis habebitur, & ut talis, potest ab Ecclesia de ipsius fide inquiri; ut de inobediente, insordescente ultra annum in excommunicatione, præcipitur *cap. final. Extra de Pæn.*

7 Quo autem ad *apostasiam irregularitatis*, ipsa est

est, quando quis a statu professæ Religionis, aut a Sacris Ordinibus recedit, & tanquam laicus conversatur in habitu sæculari, ut dicunt Canones, *c. Quantumlibet. 47. dist. c. Fin. 50. dist. c. Beatus. 3. quæst. 4. c. legi. 16. quæst. 1.* Dupliciter autem potest contingere, quod quis recedat, ut præfertur, ab Ordine, seu Religione; primo, si abjecto habitu Clericali, sive Regulari ducat uxorem; secundo vero, si in cœlibatu vivat solummodo in veste sæculari inter laicos. Si primum, juxta antiquos Canones, *cap. Erubescant. 32. dist. c. 1. de Cleric. conjug. cap. A multis. de Ætat. & qual. Hostien. Rubr. Qui Cleric. vel vovent. §. Quis Clericus*, matrimonio separato, deponebantur, qui sic apostatabant; matrimoniumque irritum, & nullum esse per *cap. 1. cap. Ex literarum. cap. Meminimus. Qui Cler. vel. voven.* determinatur; si nempe Clericus erat in Sacris, & Regularis solemniter professus. Sed postquam insurrexerunt *Novatores* docentes, quod possit in sacris constitutus, aut solemniter castitatem professus, valide contrahere matrimonium, (quæ doctrina hæretica per *Concil. Trid. sess. 24. Canon. 9.* anathemate percutitur,) sic ducens uxorem redditur suspectus de fide, & contra eum possunt procedere Inquisitores. *Anania in cap. Ad abolendum de Hæret. n. 27. Calderin. Consil. 5. de Hæret. Simanc. in Enchirid. Tit. 12. num. 1. Campeg. in add't. ad Zanchin. cap. 35. V. Idem quoque apud Pegn. Par. 2. Comment. 74. §. Quia vero. V. Jam apostatæ.*

8 Si autem secundum, adhuc distinguendum est, vel enim habet animum redeundi ad statum, & habitum Clericatus, sive suæ professionis, licet per aliquod tempus maneat in sæculari veste; vel non. Si sic, non erit ille verus *Apostata*, quando quidem *apostasia* est perpetuus recessus a Religione; unde, cum iste non habeat animum, ita perdurandi, non erit vere, & realiter *Apostata*, sed dicendus est fugitivus, & ita post nonnullos firmant *Aragon. 2. 2. q. 12. art. 1. Bannes ibid. Valent. 2. 2. disp. 1. q. 12. Pun. 1. Sanch. in Decal. lib. 6. c. 8. n. 5. apud Lezan. Tom. 1. c. 16. n. 7.* Si non; quantumvis retineat habitum Religionis, si habet animum firmum non revertendi ad obedientiam Superioris, semper erit verus *Apostata*. Quia, sicut habitus non facit Monachum, ut dicunt Canones, *cap. Porrectum. de Regular. cap. Ex parte. eo. tit.* ita gestatio solius habitus, cum voluntate perpetua non manendi sub obedientia Prælati, non tollit aliquem esse *apostatam*. *Azor Instit moral. Tom. 1. lib. 12. cap. 17. quæst 6. Sanch. Angel. Sylvestr. Cajetan. Roderic. apud Lezan loc. cit.* Et *Clemens VIII.* inter casus reservabiles a Prælatis Regularibus connumerat *Apostasiam habitu retento, sive dimissa*: ex quo conjicitur, dari *Apostasiam* veram, etiam retento habitu.

9 Sed quo ad praxim, pro Regularibus parum facit allata distinctio; si quidem communiter præsumuntur veri *Apostatæ*, qui per aliquod tempus extra Claustra, absque licentia Superiorum vadunt, habitu retento etiam, & cum proposito revertendi ad Religionem, & quamvis isti, ut dicebamus, proprie essent vocandi fugitivi, tamen communiter nomine *Apostatarum* veniunt.

Probatio.

10 Probatur autem *Apostasia perfidiæ*, sicut, & quævis alia, præsumptionibus; cum enim, ut dictum est supra, hæc consistat in temerario, & perpetuo recessu a fide, obedientia, ac religione, & hoc dependeat ab interna voluntate recedentis, non poterit de directo probari, sed tantum conjecturis, ac præsumptionibus, sicut universaliter probantur ea, quæ in animo latent. *Alexand. Cons. 15. n. 10. lib. 1. Mascard. concl. 159. num. 14.* Porro conjecturæ desumi possunt ab operibus; siquidem opera testificantur de persona; unde dicebat *Christus in Evangelio Ioann. cap. 5. V. 36. Opera, quæ ego facio, ipsa testimonium perhibent de me.* Si ergo aliquis Christianus faciat opera, quæ sunt superstitionis, idololatriæ, ut coram idolo genuflectare, thus adolere &c. præsumeretur apostatasse a fide, ut evenit *S. Marcellino*, qui thus coram idolis incendit.

11 Fortius probaretur per verba, quibus animus dicitur niti, ut facies in speculo. *Cravet. Cons. 20. num. 52. & Cons. 35. num. 6.* Proinde, si aliquis extrajudicialiter diceret, *se nolle Religionem, obedientiam, aut fidem a se desertam amplius repetere*; profecto probatus in eo remaneret animus ad *apostasiam* deliberatus. Itidem, si de fide Catholica, de divinitate *Jesu Christi*, de statu Clericali, aut Religiosis votis perverse loqueretur, & vice versa fidem *Hebraicam*, personam *Mahometis*, statum sæcularem, & laicorum libertatem celebraret, data opera; asseveranter, & ex instituto, utique se proderet, etiam animo *apostatam*; verba enim signa sunt earum, quæ sunt in animo passionum, & ad animum explicandum inventa. *Alciat. lib. 1. in princip. Tract. de Verb signi. Mascard. Conclus. 94. numer. 17.* Proinde his accedente mutatione habitus, per quam principaliter probatur in Clerico, vel Regulari *apostasia* a Clericatu, seu Religione, ut habet *Gloss. in Clement. Quoniam. V. Extrinsecis. ubi Joan. Imol. num. 31. & Bonif. de Vital. in V. Dignitatem. de Vit. & honest. Cler. Io. Andr. in Reg. Certum. de Reg. jur. lib. 6.* illa concludenter probata remaneret.

12 Probatur itidem animus, laicaliter vivendi perpetuo ad veram *apostasiam* requisitus ex dimissione habitus; quia habitus est peculiare signum Religionis *Cap. Clerici officia de Vit. & honest. Cler. cap. In nonnullis. eo. tit. in 6.* Proinde, qui illum dimittit, præsumitur omnino, velle abjicere Religionem *Ricc. Prax. Part. 3. de Crim Apost. Resol. 11. num. 6. apud Donat Tom. 1. Par. 2. Tr. 6. q. 3. num. 4.* Hoc tamen limitandum est, quando Religiosus per multum tempus mansit extra obedientiam, vagando in habitu sæculari, & in eo captus est, vel a Judice laico ob aliud delictum; ut non raro accidit; vel a Superiore Regulari: tunc enim legitime potest præsumi a tam longa vagatione, & habitus dimissione, in eo perpetuitas animi, sic manendi. Si vero sponte ad Claustrum revertetur, cessaret talis præsumptio; quia facto monstrat animum talem perpetuo relinquendi Religionem, aut non infuisse, aut fuisse retractatum. Quantum autem tempus possit dici multum, ut ex eo præsumi valeat animus perpetuo apostatandi, *Riccinllus de Jur. person. lib 8. cap. 2. n. 31.* ex *cap. Ad nostram. junct. gloss. in V. Triduum de Regular. l. 3. C. de Err. adv. l. final. C. de Judic.* assignat triduum integrum, cujus tamen termini non sunt computandi, ut observat *Donat. loc. cit. q. 4. num. 4.* Sed hoc non existimo universaliter verum; sed dico, hoc determinare, spectare ad arbitrium Judicis, qui considerata causa motiva *apostasiæ*, determinare poterit, an animus ad *apostasiam* fuerit perpetuus, quia causa finalis est prima, quæ movet agens ad propositum. Proinde durante fine, potest dici, quod duret actio, & sicut, habito fine, cessat motus; ita cessante causa finali agendi, cessat etiam actio. Si ergo quis fugit, quia dicit, *se fuisse male professum*; vel *non posse sufferre rigores Religionis*, vel *se fuisse deceptum a fratribus, qui sibi repræsentarunt, aliter vivi intra claustra eo, quod expertus est*, & similia; patet, quod animus illius fuit perpetuus,

quia

quia perpetuo durat causa finalis, & motiva suæ fugæ. Si vero ait, *fugisse a persecutione talis Superioris, potratis in Provincia*; vel *ob curiositatem peragrandi Urbes*, & *videndum Mundum*; vel *ad potiendum amplexu amasiæ, qua non poterat frui in habitu Religioso*, &c. sive alia ex causa, quæ non duret perpetuo; non poterit concludi perpetuitas animi; imo præsumi potest, quod ea cessante, cessasset etiam animus manendi extra claustra.

13 Quantum autem ad *Apostasiam*, quæ frequentius accidit inter Regulares, quæ consistit in vagatione extra claustra, sive exitu a Conventu, absque licentia expressa, sive tacita, sive præsumpta, sive interpretativa Prælati, facilis est probatio, si vagatio ejus, qui dicitur *Apostata*, fuit per distantiam considerabilem a Monasterio, tempusque longum. Distantia autem hæc, & diuturnitas non potest pro omnibus universaliter determinari, sed variatur juxta varias consuetudines, ac Statuta Religionum. Hoc quidem consuetum apud Nos est, quod Superior localis non potest licentiare Fratres, ad eundum ultra terminos suæ quæstuationis, extra Conventum; & proinde, si ultra illos vult ire Frater, necessaria est licentia Provincialis, aut Generalis, quam ipse scripto concedit. Si igitur Religiosus tales literas obedientiales non habet, vel (nisi probet concludenter, eas habuisse, sed casu fuisse a se deperditas) ipse probatur *Apostata*. Scripto autem concedendi licentiam peregrinandi Clericis, ac Monachis mos fuit a temporibus Apostolorum in Ecclesia Catholica. Episcopi namque illis concedebant literas, quæ appellabantur *Formatæ*, quarum vigore recipiebantur ad hospitium, & fidelium communionem peregrinantes; non vero, si istis carebant, & de talibus literis *Formatis* mentio fit, in *Concil. Arelaten. 1. Can. 7. Optat. Milevit. lib. 2. contr. Parmenian. D. August. Ep. 163. ad Eleusium*. Talium porro formatarum variæ erant species, puta, *Dimissoriæ, Paschales, Encyclicæ, Commonitoriæ, Tractoriæ*, & *Commendatitiæ*; quarum diversum usum recenset eruditissime *Cabassut. Notit. Concil. cap. 45. fol. m. 275*. Formatæ ergo, quæ concedebantur Clericis, Monachis, & fidelibus peregrinis, a proprio Diœcesano vocabantur Commendatitiæ; & ipsis ostensis, recipiebantur ad hospitium, mensam, & sacramentorum communionem; dicebantur etiam Canonicæ, & de his fit mentio in *cap. Non oportet.il 1. ubi Gloss. in V. Sine canonicis. de Consecr. dist. 5. Authen. de Sanctiss. Episc. §. Interdicimus. Coll. 9. Novel. 125.* & a *Tertulliano de Præscript. cap. 20.* vocantur *Contesserationes hospitalitatis*. Proinde antiquus iste Ecclesiæ mos fervatur indifferenter a Regularibus, apud quos Canonicarum, Apostolicarumque sanctionum conservatur Œconomia; literæque tales communi vocabulo vocantur *obedientiales*.

14 Difficilior est probatio *apostasiæ*, quando Religiosus exit a Conventu, & vagatur per loca, & tempus, ad quæ licentiari solent Regulares a propriis ipsorum Prælatis localibus. Cum enim tales licentias tradantur oretenus, & non scripto, non posset Subditus probare, ipsi fuisse concessam, nec Superior e contra probare, illam fuisse a se denegatam, nisi per Testes. Hoc vero moraliter impossibile est, aliter semper deberent Testes assistere Subdito petenti, & Prælato concedenti, aut neganti petitam facultatem exeundi; quod non est practicabile. Incumbit quidem Prælato probare, se non dedisse licentiam, quia in hoc consistit formale delicti, quod concludenter probare, Incumbit Fisco, ut *Par. 1. Tit. Reus.num. 87.* demonstravimus; sed quomodo fit, in facti contingentia, probandum, ibidem diximus, ideo non repetimus.

15 Verum est, quod cum dolus probari debeat, quando quis in aliquam pœnam corporalem condemnandus est, ut Doctores, *Boss. Tit. de Convict. num. 56. Art. Cons. 89. Bursat. cons. 77. nu. 13.* & *14. Mascard. Concl. 531. num. 6.* firmant, non potest puniri aliqua de *Apostasia*, nisi probetur, malo dolo ipsum, sine licentia exiisse e Conventu, ultra spatium consuetum. Porro licentia debet esse *expressa*, aut *tacita*, aut *præsumpta*, aut *interpretativa*. *Expressa* est, quando expressis verbis Superior, assignato socio, facultatem exeundi tribuit. *Tacita* est, quando Subdito petenti licentiam, Superior nihil respondet, censetur, enim tunc consentire, cum non deneget, *cap. Noant. junct. Gloss. in V. Tacendo. de Præsumpt. cap. Si Servus. 54. dist. cap. Diaconus. 25. dist.* & multo fortius, si Prælatus videret Subditum, petita licentia exeuntem, & nihil diceret, tunc enim facto consentiret, quod fortius est, quam dare consensum verbis. *Gloss. in cap. Dilecti. il 2. V. Facto provocare. de Appell. cap. Per tuas. de Condit. app. cap. Sit rector. 43. dist. Præsumpta* vero, quæ ab aliquibus etiam *interpretativa* vocatur, ut docet *Peyria. de Subd. quæst. 2. cap. 2. §. 3. Not. 1.* licet a *D. Thom. 2. 2. qu. 32. art. 8. ad 1.* conjundatur cum *tacita*, differt tamen in hoc, quod *tacita* supponit Prælatum præsentem, & vel taciturnitate, vel facto, prout dictum est, consentientem. *Præsumpta* vero sive *interpretativa* est etiam in absentia Prælati, & hæc est, quando non habetur licentia, nec expresse, nec tacite, verbis, taciturnitate, aut facto, sed præsumitur, quod concederetur, si peteretur; vel interpretatur voluntas Prælati, qui aliquo alio mandato, sive facto manifestat, se illam esse concessurum. Multipliciter autem potest recte præsumi talis licentia, puta, a necessitate, sive convenientia, aut æquitate actus; ut si quis in articulo mortis petat Confessarium; sive in vicina domo, vel agro incipit incendium, & nullus est, qui extinguat; vel Princeps, Cardinalis, aut alia persona conspicua alloquendo de gravi negotio Religiosum, ipsum e Conventu abducit, nec tempus est adeundi Superiorem, ad licentiam petendam, aliter æger moritur inconfessus; ignis irreparabiliter prævalebit; & Princeps relictus a Religioso, male habebit ita derelinqui. Pariter præsumi posset a consuetudine; ut si consuetudo sit, quod petentibus Subditis, licentiam similem Superior concedit. Insuper a qualitate personæ, ut si sit Pater gravis, cui ob dignitatem gradus nunquam licentia denegetur &c. In omnibus his, & similibus casibus; absente Superiore, sive ejus præsentia difficulter non potente haberi, potest licentia *præsumpta* interpretari.

16 *Interpretativa* autem potest esse, quando mandato, seu facto, Superior quid præcipit, ad quod talis licentia aliquando requiritur; ut si quis in Sacristia raperet calicem, & statim fugit, Sacrista vero furem, currendo post ipsum, persequitur, nec eum potest apprehendere, nisi per multum spatii extra Conventum; sive, si in sylva Conventus audiuntur strepitus secantium ligna, & damnificantium, & nisi matore arceantur, damnum nequit reparari; si quis currat extra Conventum ad impediendum damnum, absque Prælati licentia expressa, non erit *Apostata*, intervenit enim ibi interpretativa, quia mandatum, & voluntas Prælati est, ut bona Monasterii conserventur; unde in tali exitu a Conventu, sine quo ipsa non conservarentur, intervenit *interpretative* voluntas Prælati; Quando vero intervenit aliqua licentia, ex ita expressis, nunquam erit *Apostata* Religiosus, exiens a Conventu. *Suar. Tom. 4. de Relig. Tract. 8. lib. 1. cap. 6. numer. 11.*

11. *apud Lezaa. Tom. 1. cap. 16. num. 4.*

17 Advertendum tamen est, quod ad hoc, quod Subditus legitime tali licentia *præsumpta*, aut *interpretativa* utatur, oportet, quod in casu, quod tempus adeundi Superiorem non suppetat, ut dictum est; vel ipse Subditus diligentiam præstiterit, ut Superiorem inveniat; quibus deficientibus, locus est præsumendi dolum in Subdito, & talis licentia sibi non suffragaretur. Exemplum est, si quis velit exire a Conventu, ad videndam aliquam functionem, puta, disputationem thesium, & similia, quæ statuta hora, fiunt; & potest, statim a prandio, aut immediate post Vesperas, petere licentiam, & eam petere differt, quando scit Prælatum non facile inveniri, & sub prætextu, quod ipsum non invenerit, exit; profecto hic intraret præsumptio doli in Subdito, quod probari posset, si iste exiret cum socio, quem Prælatus non concessisset; si Subditus ex aliqua aversione, quam habet a Prælato, nunquam a se petit licentiam exeundi, si probaretur, quod nullam diligentiam fecit inveniendi Prælatum, & similia; ex his enim appareret, Subditum, data opera, talem necessitatem sibi quæsivisse; non succurritur autem illi, qui ipse sibi necessitatem imposuit, *l. si fidejussor. §. Si necessaria. ff. Qui satisd. cogan.* proinde neque suffragari ipsi deberet licentia *præsumpta*, quia ipse necessitatem ea utendi sibi imposuisset.

18 Præter hæc, ad probandam *apostasiam*, non sufficit probare, quod Subditus exierit extra januam Conventus absque licentia, sed etiam oportet, quod elongatus sit a Conventu per tantum spatii, quod sibi rationabiliter possit ad delictum imputari. Quia enim parvitas materiæ (excepta causa fidei, & castitatis) datur in omnibus, ut docet *D. Thom. 2. 2. q. 59. art. 4. ad secund. apostata* non potest pronunciari, nec pœnis *apostatarum*, quæ sunt graves, subdi, nisi graviter, hoc est mortaliter peccaverit, recedendo per tantum spatii a Monasterio, quod sufficiat ad peccatum mortale, ut dicunt Doctores *Navar. lib. 5. Consil. 11. de Apost. num. 8. Roderic. Tom. 1. qu. 30. art. 1. Graff. lib. 3. de cas. reserv. cap. 2. numer. 46. apud Peyrin. de Subd. qu. 1. cap. 27. ℣. Ex quibus* Circa hoc vero non est assignabilis determinata distantia ob varietatem Conventuum. Licet enim Religiosus jugiter manere debeat intra claustra, ut dicunt Canones *cap. Placuit. il 2. cap. Juxta 16. quæst.* 1. quia sicut piscis sine acqua caret vita, ita sine Monasterio Monachus; tamen hoc, non ita severe accipiendum est, ut in Monasterio, ita perpetuo consistere teneatur, velut in ergastulo inclusus, quin aliquoties, ad animum sublevandum, per modicam distantiam, sibi egredi non liceat.

19 Variatur autem distantia juxta varietatem locorum, & consuetudinem Religionum, & Monasteriorum. In quibusdam enim Conventibus mos est, quod Religiosi, non petita etiam licentia Superioris possint ire usque ad atrium exterius Ecclesiæ; in aliis, ire per plateam Ecclesiæ, in aliis, per tot passus distanter a Conventu; in aliis, deambulare per sylvam, Monasterio contiguam, licet minime circumseptam clausura &c. Præscindendo autem a tali usu, & facto præcepto a Superiore, ne ullus, absque sua licentia, extra Conventum vadat sub pœna Apostasiæ, quamnam distantiam assignare rationabiliter possumus, ultra quam egrediendo, reus apostasiæ possit declarari Regularis?

20 Dico, quod licet nomine *Monasterii*, aut Conventus veniat præcise spatium comprehensum intra clausuram, sicut nomine domus venit id, quod est contentum a parietibus domus; & ideo captus in limine domus non dicitur captus in domo, ut scripsit *Signorol. Consil. 16. arg. text. in l. Cum ancillis in fin. C. de Incest. nupt.* tamen etiam spatium illud, quod est de possessione *Monasterii*, & illi contiguum, venit etiam nomine *Monasterii*. Ducor, quia Ecclesiarum immunitas extenditur in majoribus, ad 40. in minoribus ad triginta passus geometricos, ut dicunt multi Canones *cap. Sicut antiquitus. junct. glos. in V. Passus. 17. qu. 4. cap. Quisquis. cap. diffinivit. ea. cau. & qu.* unde manens intra illud spatium, dicitur manere moraliter in Ecclesia, & ex consequenti gaudere immunitate illius. Similiter ergo spatium contiguum Monasterio, & de ejus juribus, sacrum censetur, sicuti Monasterium, & proinde juxta Canones *cap. Nomini cap. Si quis vult. 16. q. 7. cap. Quæ semel. 19. q. 3.* non potest laicis ad usus sordidos tradi, vel nisi alteri Ecclesiæ, seu Monasterio tribui; & manens in eo gaudet immunitate, ut docet *Sanch. Consil. moral. Tom. 3. lib. 6. cap. 1. dub. 7. num. 2. Bonac. de leg disp. 3. q. 7. de Immunit. Eccles. §. 2. num. 7. apud Lezaa. Sum. V. Immunitas Ecclesiar. num. 3.* & approbat consuetudo; unde, qui se continet intra illud spatium, dicitur moraliter contineri in Monasterio. Sequitur igitur, quod non potest dici, aut puniri, ut apostata Religiosus, qui absque licentia extra januam Conventus exiret, & in tali spatio maneret.

21 Nec facienda est vis contra hæc ex verbis Decreti *Clementis Octavi*, circa casuum reservationem, ubi dicitur *Apostasia a Religione, sive habitu dimisso, sive retento, quando ea pervenit, ut extra septa Monasterii, seu Conventus egressio fiat*; & proinde habendus sit pro apostata, qui extra januam, sive materialem Clausuram Monasterii, absque licentia egreditur.

22 Namque, non accipienda sunt præcise septa Monasterii materialiter; hæc namque sunt parietes, ambientes præcise dormitoria, internasque officinas, & hortos cinctos aut muro, aut sepe, ut docet *Graff. Pract. quinq. cas. cap. 5. de Violat. Claus. num. 18. apud Donat. Tom. 1. Par. 2. Tract. 3. quæst. 1. num. 3.* & nomine Monasterii non venit in odiosis ejus Ecclesia; aliter Mulieres, quæ prohibentur ingredi Monasteria virorum, neque possent ingredi eorum Ecclesias, quod falsum est, & hoc etiam modo esset apostata Religiosus, qui absque licentia egressus a Claustro, ingrederetur Ecclesiam sui Monasterii, quod est ridiculum. Sequitur ergo, quod septa Monasterii accipienda sunt formaliter, puta, totum illud spatium, quod conjunctum spectat ad Monasterium, certis limitibus designatum, in quo tanquam loco sacro confugientes gaudent immunitate; & religiosus, ibi manens, optime dici potest manere intra septa formalia Monasterii, *Moron. Respons. 86. num. 19.* sicut etiam, licet nomine urbis veniat tantum spatium mœnibus urbis compræhensum, *l. 2. ff. de Verb. sign.* tamen quæ etiam in suburbiis usque ad centesimum lapidem habentur, tanquam in urbe essent, urbana dicuntur, ut dicitur *text. in l. 1. §. Cum Urbem. ff. de off. Præs. Urban.*

23 Quid autem, si Prælatus sub pœna *Apostasiæ* præciperet, ne aliquis e Claustro exiret intra dictum spatium, neque in hortum Monasterii, muro circumseptum, Religiosus dicendus ne esset *Apostata*?

24 Dico, quod licet possit Prælatus ex justa causa, ac rationabili vetare, ne Subditi, absque licentia, usque ad dictum spatium, exeant, aut hortum ingrediantur; & Subditus transgrediens mandatum puniendus sit pœna inobedientium; tamen non esset dicendus *Apostata*, nec ut talis posset puniri. Ratio est, quia, quamvis spectet ad Superiores diffinire metas clausuræ, *Donat. Tom. 1. Par. 2. Tract. 3. q. 5. n. 2. & 3. & q. 3. ubi Confect. V. Monialium Clausura. c. 4. Suar. Tom. 4. de Rel. Tract. 1. lib. 1. c. 7. n. 2.*

ta-

tamen in hoc regulari debent, juxta legum Apostolicarum placita. Porro cum per Canones decretum sit, quod Religiosi maneant in suis Monasteriis, & nomine Monasteriorum veniant omnes officinæ interiores, *cap. Exiit. §. Denique ℣. Nos atique. de Verb. sign. in 6.* in quibus computatur hortus, muro septus, ad quem, ut pote intra clausuram, non possunt intrare mulieres, ac etiam pars Monasterii censeatur spatium sacrum, ut dictum est, non potest Prælatus hortum extra clausuram rejicere, & illum non esse partem clausuræ declarare; tum quia illum esse partem clausuræ, per Summos Pontifices declaratum est; tum quia, si sua declaratio posset efficere, quod hortus clausura non esset, ad illum ingredi possent mulieres, quod falsum est; nec pariter potest declarare spatium illud partem Monasterii non esse, cum talis communiter habeatur, dum gaudet immunitate. Si ergo Religiosus contra mandatum ingreditur hortum &c. licet sit inobediens, non tamen exiit extra clausuram Monasterii, & ita nullo modo posset puniri, ut apostata.

25 Habenda insuper est ratio temporis ad hoc, ut quis in foro fori subeat pœnas apostasiæ, quia parvitas materiæ distantiæ a Conventu, quæ excusat ab *apostasia*, ut dictum est, debet etiam quadrare, pro duratione temporis; imo, quia videmus, quod crescit gravitas pœnæ in hoc crimine juxta diuturnitatem temporis, & non distantiæ a Conventu, concludendum est, quod magis attendi debet tempus absentiæ Religiosi a Monasterio, quam loci distantia. Si ergo breve sit tempus durationis *apostasiæ*, ita ut contineatur in parvitate materiæ, licet *apostata* in foro interno incurrat excommunicationem, tamen in foro fori non potest dici *apostata*, & gravibus pœnis, & infamiæ *apostasiæ* subdi. Et hoc probatur ex natura parvitatis materiæ, de qua licet aliquando habeatur ratio in foro animæ, non tamen de ea curatur in foro fori. Si enim Regularis committat furtum unius aurei, & apud se retineat, peccat quidem theologice duplici peccato mortali, furti, & proprietatis, sed civiliter non potest dici crimen, ratione parvitatis materiæ; aut contra eum procedi judicialiter, nisi excedat duos aureos, ut ex *L. si oleum junct. gloss. ff. de dolo* observat de *Bictis quæst. 123. num. 14.* & nos docuimus *Par. 2. sect. 3. num. 11.* Et ita dicendum venit in casu parvitatis durationis absentiæ a Conventu. Unde cohærenter ad hanc doctrinam habetur *Declarat. Constit. Prædicat. cap. 2. col. 4. in V. Quicumque fol. 88. apud Donat. Tom. 1. Par. 2. Tr. 6. q. 11. num. 3.* quæ sic sonat: *Qui per se Ordinem egreditur, & subito revertitur, non est judicandus apostata, nec incidit in pœnas nostrarum Constitutionum; qui tamen actum apostasiæ commisit; idest, quia discessit sine licentia Prælati, debet ab Excommunicatione absolvi.*

26 Tota difficultas est, in assignando, quantum tempus possit dici modicum, ad hoc, quod pœna apostatarum non incurratur. *Graffius dec. lib. 3. c. 5. n. 76. Cajetan. Sum. V. Excommunicatio c. 61. apud Donat. loc. cit. n. 1.* opinatur, spatium unius horæ esse tempus modicum. *Bonac. de Clausur. q. 2. Pun. 2. n. 21.* extendit ad spatium trium horarum. *Ledesm. de Statu. Religios. in commun. cap. 4. Concl. 18. diffic. 1. ℣. Dico. 2. apud Peyr. de Subd. q. 1. c. 26. ℣. Neque esse Apostatam* vult, quod non sit apostata Religiosus, qui gratia lasciviendi liberius, de nocte exit Monasterium, habitu dimisso, si eadem nocte revertatur, licet incurrat excommunicationem. Huic sententiæ videntur adstipulari alii Doctores *Bart. in l. 1. §. ff. de Verb. oblig. Capoll. Tract. de Simula. contract. in c. Cos principi. num. 22. apud Mascard. Concl. 438. n. 19.* qui loquentes de contractu simulato probando dicunt, quod præsumitur talis contractus, quando venditor modico tempore tenet pecuniam, & eam restituit emptori. Quærendo autem, quodnam tempus possit dici modicum, dicunt, esse spatium unius diei, prout deduci potest ex quodam responso *Vcanlei l. Si ex duobus ff. de Duo. rei. Paul. de Castr. Cons. 332. n. 2. lib. 2.* Revera modicitas temporis relinquitur determinanda arbitrio Judicis, juxta exigentiam materiæ, de qua agitur, ita firmant *Glos. final. in Clement. 1. de Reb. Eccl. non alien. Gloss. in l. 1. §. Quod ait ff. de Superfic.*, & ideo non est assignare tempus ullum, quod absolute possit dici modicum. Tamen, quia Judex debet temperare arbitrium suum, illud regulando per rationem pro hac materia difficili, & maxime practicabili, dicemus inferius, ad quod possit extendi modicitas temporis in *apostasia*, ad fugiendam pœnam ordinariam.

27 Non esset pariter *apostata*, qui de facto, & contra jus gravatus a Superiore, (qui legitimam appellationem interpositam non vult admittere,) timensque carcerari, recta via pergens, recurrit ad Generalem, absque licentia Superioris gravantis; & hoc firmant multi Doctores communiter, *Bald. in cap. Ad nostram. de Appellat. Navar. Comm. 2. de Regular. num. 62. Sanch. Decal. lib. 6. cap. 8. num. 17. Roderic. Tom. 1. q. 30. art. 3. Riccial. de Jur. person. lib. 8. num. 24. Coriolan. de Cas. reserv. P. 2. Cas. 2. de Apost. num. 13. Meroll. Tom. 2. de leg. disp. 4. dub. 6. n. 187. Dian. Par. 3. Tr. 2. Resol. 56. & 115. Peyrin. de Subd. quæst. 1. cap. 20. Barbos. Bellarmin. Megal. Bonacin. Sayr. Bordon. a S. Faust. Novar. apud Donat. Tom. 1. Par. 2. Tract. 7. q. 11. n. 1.* Ratio potissima est, quia de supremo jure naturæ est, fugere, & ita se tueri ab injusto gravamine; nulla autem lex humana juri naturali prævalere potest; proinde licet hæc caveat, ne Religiosus exeat a Claustro sine Superioris licentia; tamen lex naturalis dispensat, ut vadat sine illa, quam Superior, qui gravat, & qui appellationi legitimæ non vult deferre, absque dubio etiam rogatus non concedet. Imo, si Religiosus ex metu reverentiali non audet coram Superiore appellationem proponere; aut ignoret, quod eam facere potest coram honestis viris, sive per edictum; aut scit certo, quod, si aliquo modo Superior sciet se velle appellare, aut ad majorem Superiorem recurrere, statim ab eo incarcerabitur, potest, nulla facta appellatione, aut petita licentia, ire ad pedes Superioris majoris, nec erit *apostata*, quia adire Superiorem ex causa recursus ob gravamen, plus est, quam appellare verbo, ut habetur *text. in cap. Dilecti filii. tit. 2. de Appellat.* Aditio ergo Superioris supplet necessitatem appellationis, quæ in dato casu rationabiliter potest omitti. Neque petenda est licentia ab illo Superiore, ad quem accusandum apud majorem Prælatum de injusto gravamine, quod infert, & se ab eo liberandum, Subditus arripit, ut habet *Gloss. in cap. Cum Pastoris. 2. quæst. 7. arg. cap. Ex parte de Recassit.* quæ ait, *non esse licentiam habendam ab Abbate, si Monachus velit eum accusare*, prout ex *Rota Roman. apud Ricc. Prax. Par. 4. Resol. 329. apud Donat. Tom. 1. Par. 2. Tr. 7. quæst. 15. num. 2.* Pariterque, licet servus contra voluntatem domini non possit de domo egredi, tamen de jure communi est, ut habetur in *l. 2. ff. de His qui sunt sui. §. Sed major. Instit. ex tit.* quod, si nimia crudelitate Dominus sæviat in Servos, isti possint recurrere ad Principem, sive alium Magistratum, qui servorum indemnitati provideat; a pari ergo dicendum est de Religioso Subdito, quæ enim de servis sanciunt leges, optime transferuntur ad Monachos ex Doctorum Sententia *Bald. in l. Quis*

fit fugitivus .ff. de Aedilit. edict. Ricciul. de Jur. person lib. 8. num. 26. cap. 1.

28 Et ita vera est posita conclusio, quod *Portel. Addit. ad dub. Regul. V. Habitus num. 3. Dian. Par. 3. Tract. 2. Resol. 115. apud Peyrin. de Subd. Quaest. 1. cap. 20. §. Addunt. Navarrus. Donat. Tom. 1. Par. 2. Tr. 7. q. 11. num. 13.* doceant quod, si Subditus timeat, quod in itinere capietur, & reducetur per vim adhuc in manus Superioris gravantis, aut incarcerabitur, ne possit ad Generalem pertingere, & illi injustitiam sibi factam repraesentare, (ut non raro accidit,) si Subditus est de tali periculo, sibi imminenta, moraliter certus, possit habitum dimittere, & alium induere; & hoc modo manus persequentium eludere, Ratio autem est, quia *Gloss in cap. Ut periculosa in V. Temere. ne Cler vel. Monach. in 6.* habet, quod ex causa licet Religiosis habitum transformare, si justa sit, puta, timor; quis autem timor iste sit, explicat *Gloss. 1. in cap Clerici arma. Extra. de Vit. & honest. Cleric.* quae habet, quod ob timorem, ne aliquid patiantur a latronibus, possint Clerici arma portare. Timor ergo, ne aliquid patiatur a Superiore gravante, est causa sufficiens Religioso, ut adeundo majoram Superiorem, possit habitum mutare, & sic etiam intellexit. *Azor. Tom. 1. lib. 12. cap. 12. quaest. 8.*

29 Verum est, quod, si Subditus appellavit coram Testibus, & Superior noluit deferre appellationi, imo minatur carcerem, non tenetur ille petere licentiam eundi ad Superiorem, ut dicunt Doctores *Navar. Commen. 3. de Regul. num. 51. ad 4. in fin. Sayr. Clav. Reg. lib. 12. cap. 17. n. 40. Peyrin. de Subd. qu. 1. cap. 20. §. Addunt Navarrus.* Si enim non vult admittere appellationem, quam debet de jure admittere, fortius denegabit licentiam exeundi, quae sibi est arbitraria; non tenetur proinde illam inutiliter petere. Debet tamen Subditus ab iis coram quibus appellavit, petere *apostolos testimoniales*, de quibus locuti sumus, & formam dedimus *Par. 1. Tit Canones. n. 35. & 40. & Par. 2. sect. 9. n. 15.* & tenentur illi tales concedere, quia indebite gravato debitum charitatis est, succurrere. *Peyrin de Subd. quaest. 1. cap. 20. §. Si autem Superior. & ibi Suar. Tom. 4. de Relig. Tr. 1. lib. 3. cap. 1. num. 7.* Et hoc praescripsit. *Sixt. V. Const. 71. Ad Romanum §. 20. Bull. Cherubin. Tom. 2.*

30 Quod, si tutum sibi non sit, aut ex metu reverentiali non audet appellare coram Praelato, & Testibus, potest appellare per edictum, prout *Par. Pr. Tit. Canones. num. 13. Tit. Sententia. num. 109. & Par. 2. sect. 9. num. 15.* docuimus, & formam dedimus. Oportet vero, quod de tali appellatione a notorio, ac manifesto gravamine, secum habeat opportunas attestationes; aliter sibi non crederetur a Superiore, ad quem recurrit, & tamquam verus *Apostata* tractaretur.

31 Nec facit, contra praedictam resolutionem, decretum *Tridentini sess. 25. de Regular. cap. 4.* quod improbat recessum Regularis a suo Monasterio, etiam praetextu ad Superiores suos accedendi, sub poenis ibi sancitis. Quia Concilium ait *praetextu ad Superiorem &c.* praetextus autem est color quaesitus, non vera causa, ut argumento *l. Illicitas. ff. de offic. Praesid.* ex Budaeo scribit *Calvin. Lexic. V. Praetextus.* Prohibetur ergo a Concilio recessus ex causa colorata, levi, ficta, non vero ex causa reali, & in casu realis gravaminis praesentis, sive imminentis, ut communiter jura *text. in cap. de Priore: de Appell. & in cap. licet de offic. ordin.*, & Doctores *Navar. Com. 2. de Regul. num. 61. Roderic. Tom. 1. q. 29. art. 2. & q. 30. art. 3. & Tom. 2. qu. 53. art. 10. Quarent. V. Archiep. auctorit. Auctor. 18. n. 20. Azor. Par. 1. lib. 12. cap. 11. q. 8. Sayr. clav. lib. 12. cap 17. n. 38. Coriolan par. 2. Cas 3. n. 19. Scacc. de Appell. q. 17. limit 26 num. 22. Bonar. de Claus q 2. par 11. n. 9. Cened. Var. Q. Q. lib. 1. qu. 26. num. 22. Spatar. Tract 3. Par. 4. cap. 2. num. 4. Sanch. Tamburin. Fagundez. Aragon. Peyrin. apud Barbos. in Trident. sess. 25. de Regul. cap. 4. num. 9. & 10.* tenent.

32 Nec limitanda sunt, quae diximus ad forum internum tantummodo, dicendo, quod praedicta conclusio pro foro externo non militet; & proinde Subditus, quantumvis gravatus a Superiore, a quo appellavit, si recurrit absque illius licentia ad Superiorem majorem, debeat in foro externo, tanquam verus *apostata* puniri, ut opinantur nonnulli apud *Donatum Miraud. Manuel. Praelat. quaest. 51. art. 1. Concl. 2. Bannez. 2. 2. quaest. 12. art. 1. post Concl. 6. Portel. Addit. ad V. Apostata num. 6. Roderic. Resol. 11. num. 27. de Apostat.* Quia, constito de gravitate, ac veritate gravaminis praesentis, sive imminentis, ac appellatione interposita, talis recursus, etiam in judicio, debet pronunciari legitimus, & nullo modo recurrens sic, debet reputari *apostata*, & ita concludunt *Donat. Tom. 1. Par. 2. Tract. 7. q. 12. num. 5 & ibi. Roderic. Summ Par. 1. c. 43. num. 1. & Sanch. de Matr. lib. 7. disp. 37. n. 17. in fin.* quibus & ego subscribo.

33 Ex eodem pariter fundamento est, quod *Apostata* non est censendus, qui fugit e carcere, in quo detinetur injuste, suffert enim gravamen injustum, & ad se liberandum ab eo, potest licite ad Superiorem confugere. *Hieronym. Roderic. Resol. 48. n. 6. a S. Faust. de Vot. solemn. lib. 6. q. 241. apud Donat. Tom. 1. Par. 2. Tract. 7. q. 18. nu. 4.* Insuper, etiam illa, qui juste fuit carceratus, (sed ob nequitiam custodis, aut ad mandatum Superioris sibi aversi, crudeliter tractatur; puta, denegando quae ad victum. vestitum, aut alia, quae faciunt ad vitae sustentationem,) potest fugere, sine metu incurrendae *apostasiae*; naturale enim jus, quod habet ad sustentandam vitam, reddit legitimam ipsius fugam, ut dicunt Doctores *Sanchez. lib 6 in Decal. cap 8. n. 18. apud Peyrin. de Subd. qu. 1. cap. 26. §. Esse etiam fugitivum. Donat. loc. cit.*

34 Dubium autem est, an *apostata* censendus sit ille, qui obtentis literis obedientialibus eundi ad locum valde distantem extra Provinciam, ut cum majori libertate possit evagari, dimittit habitum, & incedit in veste saeculari?

35 Respondetur, quod Religiosus debet jugiter portare habitum suae professionis, argumento quorundam Canonum *cap. Sanctimoniales 23. dist. cap Viduas. 20. qu. 1.* proinde, qui ad longum tempus illum temere dimittit, vel gestat ita absconditum sub aliis vestibus, ut gestans non possit cognosci tanquam Religiosus, peccat mortaliter, & incidit in excommunicationem, ut multi Doctores affirmant *Cajet. Summ. V. Excommunicatio. cap. 61. Navar. Manual. cap. 27. num. 131. Roderic. Tr. 1. qu. 30. art. 2. Mezal. Instit. Confess. Par. 3. lib. 5. cap. 6. n. 53. apud Donat. Par. 2. Tract. 6. q. 8. Tom. 1.* Haec autem excommunicatio lata est in quadam Decretali, *cap. Ut periculosa Ne Cleric. vel Monachi in 6.* in qua sub poena Excommunicationis ipso facto incurrendae, prohibetur Religiosis tacite, vel expresse professis temere habitum Religionis suae dimittere; & hoc ita sancitur, ut periculosa Religiosis evagandi materia subtrahatur.

36 Ex hac autem Decretali habetur primo, quod ad hoc quod talis censura incurratur, oportet,

tet, quod habitus dimittatur *temere*, hoc est, absque ulla causa rationabili. Proinde qui ad mollius dormiendum; ad fugiendum æstum aeris; ad se lavandum in flumine; ad expeditius currendum, ludendum, saltandum, laborandum &c. ad tempus non longum, habitum dimitteret, illam non incurreret, quia hoc non esset temere factum. *Suar. Tom. 5. de Censur. disp. 23. sect. 4. numer. 29. Peyr. de Subd. qu. 1. cap. 26. §. 1. per tot.* Pariter, qui per totam etiam diem clausus in Camera, vel etiam intra septa Conventus, (non tamen visus a sæcularibus,) absque habitu maneret, non incurreret talem Censuram, ut vult *Cajetan. Summ. V. Excommunicatio. cap. 61.* quia non esset ad finem vagandi. Prohibitio autem talis facta est ad finem tollendi occasionem evagandi; & ideo in casu particulari, cessante fine legis, etiam cessat lex, maxime si sit pœnalis. *Donat. Tom. 1. par. 2. Tr. 6. qu. 9. num. 1.*

37 Habetur tertio, quod qui ignorat talem excommunicationem esse ob hoc latam, non incurrit eam, si habitum dimittat, quia non dimittit *temere*, quia hoc facit ignoranter, *temere* autem aliquid vetitum facere, est scienter contravenire, ut dicunt *Suar. de Cens. disp. 23. sect. 22. num. 3. Tom. 5. Sanch. de Matr. lib. 9. disp. 32. num. 26.* aut in contemptum legis facere, ut vult *Cajet. in 2. 2. quæst. 53. art. 3.*

38 Habetur tertio, quod, si exuat habitum quoquomodo etiam *temere*, non tamen exeat claustra, peccat quidem mortaliter, si facit ex contemptu legis, & per tempus ita longum maneat exuto habitu, ut sufficiat ad mortale; non tamen incurrit Excommunicationem; quia non est factum ad finem evagandi, quod est ratio motiva legis, propter quam infligitur censura, ut docet *Donat. Tom. 1. Par. 2. Tr. 6. qu. 9. per tot.*

39 His observatis dico ad dubium propositum, quod ille est quidem excommunicatus ob dimissionem habitus, non tamen est *Apostata*, aut fugitivus. Ratio est, quia habitum dimittit ad vagandum cum majori libertate; & ita innodatur Censura, lata *in* terminis præcisis. Non est vero *apostata*, quia non habet animum perpetuo manendi extra claustra, quod est necessarium ad *apostasiam*, ut ostendimus supra *num.* 8. Et tandem non est fugitivus, quia hic recessit a Conventu cum licentia Superioris.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

40 *Pœnæ Apostatarum perfidiæ, quæ.*
41 *Pœnæ Apostatarum irregularitatis quæ, & quando incurrantur.*
Clericus dimittens habitum quae pœnas incurrat.
42 *Pœnæ Religiosi Apostatæ fugitivi.*
Apostata Regularis incurrit excommunicationem.
43 *Item infamiam, & irregularitatem.*
44 *Item suspensionem.*
45 *Item inhabilitationem ad Ordinis dignitatee, nisi fuerit dispensatus.*
Statutum Ordinis Minorum circa rehabilitationem Apostatarum.
46 *Rehabilitatio Apostatarum facienda a Capitulo Provinciali.*
47 *Et per vota secreta.*
Forma præscripta a lege, quando sit de necessitate servanda.
Electio Canonica est invalida, si vota non sint secreta.
Testium depositiones, si non sint secretæ, sunt nullæ.
Libertas suffragantium læditur, quando suffragia non sunt secreta.
48 *Decennium requisitum ad rehabilitationem, quomodo computandum.*
49 *Opinio Sanctori.*
50 *Impugnatur.*
Dictio nulla quid importet.
Dictio aliquando *quid significet.*
Dictio aliqua *quid importet.*
51 *Opinio Sanctori magis impugnatur.*
52 *Resolutio dubii.*
53 *Dispensatio inhabilitatum, quas contrahunt Apostatæ, conceditur a Prælatis.*
54 *Pœnæ apostatarum, quæ possunt illis competere, dantur etiam Monialibus.*
55 *Constitutiones Ordinis in ordine ad Apostatas.*
56 *Primum Statutum.*
57 *Secundum Statutum.*
58 *Tertium Statutum.*
59 *Quartum Statutum.*
60 *Quintum Statutum.*
61 *Sextum Statutum.*
62 *Septimum Statutum.*
63 *Octavum Statutum.*
64 *Dubitatio Prima.*
65 *Dies naturalis, & artificialis, qui.*
Dies artificialis longitudo varia.
66 *Dictio* per *quid importet.*
67 *Dubitatio secunda.*
68 Pernoctare *quid importet.*
69 *Necessitas significat quodlibet justum impedimentum.*
70 *Dubitatio tertia.*
71 *Statutum intelligitur de die artificiali.*
72 *Dubitatio quarta.*
73 *Apostata potest reverti ad alium Conventum ab eo, a quo apostatavit.*
74 *Dubitatio quinta.*
75 *Apostata Regularis Observantiæ potest se præsentare Prælato strictioris Observantiæ, & vice versa.*
76 *Confirmatur eadem conclusio.*
77 *Dubitatio sexta.*
78 *Morans in loco distante a Conventu per plus quam dimidium milliaris, non est Apostata.*
Conventus, quando dicatur esse in loco.
Regulares distantes ultra dimidium milliaris a Civitate non tenentur accedere ad processiones.
79 *Dubitatio septima.*
80 *Pœna apostatarum intelligitur minima, quando non exprimitur alia in Statuto.*
Pœna major est rigor; minor est æquitas.
Æquitas scripta præfertur rigori scripto.
81 *Dubitatio octava.*
82 *Parvitas materiæ salvat ab incurrendis pœnis fori externi.*
Apostasia venialis datur, ob quam non incurritur Censura.
83 *Ad apostasiam levissimam requiritur mansio extra Conventum pro majori parte diei artificialis.*
84 *Fundamentum resolutionis.*
85 *Opponitur resolutioni.*
86 *Resolvitur oppositio.*
Usus loquendi præfertur significato vocabuli.
87 *Statuta sunt interpretanda, ut minus quam possit, lædatur jus commune.*
Et ne a Sapientibus reprehendantur.
88 Pars *intelligitur de dimidio totius.*
Nomine rei venit tota res.
Confirmatur conclusio ex Evangelio.
89 *Confirmatur conclusio, quod absens citra dimidium diei, non est apostata in foro externo.*

90 Instantia contra conclusionem .
Parvitas materiæ non est ultra quartam partem.
91 Resolvitur instantia .
92 Dubitatio nona .
93 Qu modo puniendus apostata , qui neque per naturalem abest a Conventu , neque intra diem artificialem revertitur .
94 Continuatur solutio .
95 Instantia contra solutionem ,
96 Resolvitur instantia .
97 Dubitatio decima .
98 Pœnæ recidivantium in apostasiam , quomodo regulandæ .
99 Dubitatio undecima .
100 Quotupliciter recidivanti in apostasiam varientur pœnæ .
101 Dubitatio duodecima .
102 Pœna quomodo commutanda , remissive .
103 Privatia suffragiorum quando locum non habeat .
104 Commutatio pœnæ privationis suffragiorum quomodo regulanda .
105 Dubitatio tertiadecima .
106 Recurrens ad Superiorem ex causa probabili gravaminis non est apostata .
Dolus est anima delicti .
Monitum ad Superiores .
107 Ignorantia , aut credulitas quævis excusat a pœna ordinaria .
108 Dissonantia Statutorum a quo fuerit .
109 Pœnæ apostasiæ quæ , & quando debeantur ei, qui exit a Conventu prætextu adeundi Superiorem.
110 Dubitatio quartadecima .
111 Pœna apostatandi plus biduo , & minus triduo .
Legum omnium non est ratio reddenda .
112 Dubitatio quintadecima .
113 Pœnæ quomodo regulandæ in replicante apostasiam.
114 Dubitatio sextadecima .
115. Resolvitur ostendendo textum fuisse vitiatum .
116 Proponitur ; & solvitur difficultas .
Committens tria furta datur neci , licet per duo priora mortem non meruerit .
117 Dubitatio decimaseptima .
118 Antinomia Statutorum .
119 Resolvitur dubitatio , ostendens Statutum Vallisoletanum esse servandum .
Dictio pro quid importet .
120 Proponitur , & resolvitur difficultas .
121 Statuta Reformata alias habent pœnas in triplicante apostasiam graviorem .
122 Dubitatio decimaoctava .
123 Delatio signi probationis non confunditur cum tempore carcerationis formalis .
124 Flagellatio , & jejunia debentur pro tempore carcerationis .
125 Dubitatio decimanona .
126 Arbitrium diffinitorii circa pœnam triremium dandam apostatis, est in ordine ad ejus durationem .
Pœnæ alternativæ positæ in lege committuntur arbitrio Judicis .
127 Dubitatio vigesima .
128 Publicæ utilitatis privilegia remissive .
129 Publica utilitas copulanda cum necessitate .
Interstitiorum dispensatio requirit utilitatem , & necessitatem .
Episcopus nequit super illis dispensare , nisi pro utilitate , ac necessitate .
Damnatus ad carcerem claustralem nequit egredi , nisi pro publica utilitate , ac necessitate .
Declaratur , quando dicatur necessitatem adesse .
130 Dubitatio vigesimaprima .
131 Arbitrio Superioris committitur dare pœnam triremium quadruplicanti apostasiam .
132 Dubitatio vigesima secunda .
133 Labor Sanctori inutilis .
134 Apostasia gravissima , quando incurratur .
135 Proponitur dubium .
136 Apostasiam gravissimam committit , qui abest per bimestre habitu retento , sive dimissa, Apostata cum habitu vagans plus delinquit , quam illum dimittendo .
137 Dubitatio vigesimatertia .
138 Pœna apostatarum intra triduum , ac inter octiduum , & bimestre .
139 Pœna carceris , quomodo in hoc casu regulanda .
140 Continuatur eadem materia .
141 Pœnæ sunt molliendæ .
Benigniora in dubio sunt præferenda .
142 Dubitatio vigesima quarta .
143 Dictio intra quid significet .
Dictio post & ultra quid importent .
Apostasia gravissima apud Reformatos , quando committitur .
144 Pœnæ apostasiæ ultra gravissimam remittuntur arbitrio Judicis .
145 Dubitatio vigesima quinta .
146 Ad contrahendam apostasiam requiritur gravis culpa contra obedientiam .
147 A quo desumenda parvitas materiæ in Apostasia.
Deflectens a recta via quo pergit per sextam partem itineris, non est Apostata.
148 Qui excedit tempus obedientiæ obtentæ per sextam solum partem , non est Apostata .
149 Ambulantes sine socio quando puniendi , ut apostatæ .
150 Venientes ad Conventum sine socio , quando excusandi .
151 Lex nulla obligat ad impossibile ,
152 Dubium proponitur .
153 Si duo fratres separatim veniunt ad Conventum, an puniendi ut Apostatæ .
154 Quando ambobus ignoscendum , & quando illis danda pœna extraordinaria .
155 Dubitatio vigesima sexta .
156 Quando Superior localis , aut Provincialis , si mittant Fratres extra limites sibi præscriptos, incurrant pœnas tum ipsi , tum Fratres missi .
Mittentes ex licentia præsumpta non delinquunt .
157 Subditus missus nullam pœnam debet subire .
Subditus tenetur obedire Superiori in casu dubiæ de sua auctoritate .
158 Quando sit locus pœnæ contra Subditum in casu proposito .
159 Dubitatio vigesima octava .
160 Ad quos spectet monere Superiores , & quos de fuga Apostatarum .
Apostatæ post absolutionem non possunt retineri .
161 Opinio Sanctori circa formam absolvendi apostatas.
162 Impugnatur talis opinio .
Carcer non est dandus apostatæ ante absolutionem.
163 Carcer ad custodiam , quando dandus apostatæ .
Apostata quivis , statim ac est in Conventu est absolvendus .
164 Objectio contra prædictam resolutionem .
165 Praxis Procuratoris Generalis non extendenda ad alios Prælatos .
Consuetudo non inducitur in mere facultativis .
166 Error , qui irrepsit , debet corrigi .
167 Dubitatio vigesima nona .
168 Datur textus Statuti Reformati .
169 Refertur textus Statuti Generalis Ordinis .
Demonstratur ipsius adimpletio impossibilis , nisi per accidens .

170 Cum

170 *Cum apostata emendato dispensatur in medietate temporis privaitonis suffragiorum.*
171 *Dubitatio trigesima.*
172 *Antiqua jura probibeat Clericis spectacala repræsentare.*
173 *Talia jura sunt antiquata.*
174 *Spectacula sacra, aut moralia repræsentare Regularibus utile.*
Contraria pœnæ abrogata sunt contrario usu.
175 *Quando locus sit pœna statutaria, contra repræsentantes comœdias.*
176 *Dubitatio trigesima prima.*
177 *An dormire sine babitu sit peccatum.*
178 *Pœna data in Statuto dormienti sine habitu est levis.*
179 *Quando sit locus pœnæ Statuti.*
180 *Dubitatio ultima.*
181 *Quando liceat linea deferre.*
Usus, *quid importet.*
182 *Quando sit locus pœnæ statutariæ contra utentes, lineis indumentis.*
183 *Confirmatur conclusio ex Statuto Vallisoletano.*

40 **P**Œnæ autem *Apostatarum* perfidiæ sunt eædem, quæ Hæreticorum: cum enim *apostasia* a fide includat hæresim, ut diximus supra num. 3. sequitur, quod iisdem pœnis vindicetur.

41 *Apostasiæ* autem a Clericatu, sive irregularitatis pœnæ sunt, quod ipsi, tanquam infamea prohibentur accusare, *cap. Beatus. cap. Si quis. 3. quæst. 4.* debent incarcerari, & ita compelli, ut habitum reassumant; *cap. A nobis. de Apostat.* & si nec sic resipiscant, & in aliquod delictum cadant, a Judice laico possunt apprehendi, & perdunt privilegium Canonis, *cap. 1. de Apost. ubi Abb. num. 1.* & hæc de jure antiquo. De jure autem novo sancito per *Trid. sess. 14. de Ref. c. 6.* habetur, quod, si fiot in Sacris, & beneficiom Ecclesiasticum obtinueriot; (isti enim tantum possunt dici *apostatæ* a Clericatu, prout scribunt *Clar. quæst. 78. ℣. Apostata. in fin. Anani. in cap. Tua. num. 11. de Apost.*) si enim Clericus in minoribus habitum Clericalem dimittat, dicitor tantum sæcularizatus, & non *apostata*, & moniti per Episcopum, ut habitum reassumant, non paruerint, suspenduntur ab officio, & beneficio; & si semel correpti, denuo recidivent, iisdem beneficiis privaotur; per quam dispositionem ampliata est similis sanctio, quam tulerat *Clemens Quintus in Concilio Viennensi. Clement. Quoniam. de Vit. & honest. Cleric.* Addit aotem *Aloys. Ric. Par. 4. dec. 956.* ex *Bulla Sixti Quinti*, quod, si Clerici beneficati non deferunt habitum, & tonsuram, privantur ipso jure beneficiis, quæ intelliguntur vacare: proinde, si Clericus tempore delicti depreheodatur in habitu laicali (si tamen est tanta perseverantia ejus in dimissione habitus, ut reputetur laicus, ut ex *Rota Lipsien. decis. 339. Par. 2. Farin. quæst. 8. num. 69.* scribit ibidem idem *Riccius*,) non gaudet privilegio fori, ut refert *Faber. Decis. 44. C. de Jurisd. omn. Jud. Pap. lib. 3. Arrest. 4. apud Ricc. loc. cit.*

42 Quantum autem ad *apostasiam* Regularium fugitivorum a Claustro, habitu, sive retento, sive dimisso, plures sunt pœnæ. Prima est Excommunicatio, ut habetur ex quadam Decretali, *cap. Ut periculosa. junct. Gloss. in V. Ipso facto. Ne Cler. vel Monach. in 6.* & firmant Doctores quamplures *Rosell. V. Excommunicatio. 1. cas. 16. num. 1. Tabien. eo. v. 5. cas. 23. num. 1. Armill. V. Apostasia num. 12. Henriq. Azor. Mirand. apud Peyrin. de Subd. quæst. 1. cap. 26. ℣. Dico primo.* Contendunt alii non inferiores numero *Suar. de Relig. lib. 3. Tract. 8. c. 1. a. 9. Navarr. Comment. 2. de Regular. Lezan. T. 1. c. 16. n. 11. Glossa in cap. 1. de Temp. Ordin in 6. Hostien. Sum. Rubr. de Apost. num. 4. Sylv. quæst. 6. num. 11. Sanch. in Decal. lib. 6. c. 8. num. 20. a S. Faust. de Stat. Relig. lib. 6. quæst. 186.*, in vim dictæ Decretalis non esse excommunicatos veros *apostatas*, qui nempe habent animum firmum relinquendi Religionem, sed eos, qui ad vagandum dimittunt habitum, & sunt pure fugitivi. Sed hæc quæstio nullam habet utilitatem; si quidem, si non de jure communi, saltem ex Apostolicis Constitutionibus, latis in favorem Religionum, *apostatæ* omnes Regulares sunt excommunicati, ut patet ex multis Bullis latis a diversis Pontificibus, quæ recensentur a *Peyrin. de Subd. quæst. 1. cap. 26. ℣. Secundo probatur. Donat. Tom. 1. Par. 2. Tr. 6. qu. 14. num. 4. & 5. Sanctor. Comment. cap. 2. Stat. 63. ℣. Authoritas Apostolica. f. m. 179.* Et nos in *Stat. General. Ord. cap. 2. §. 8. n. 2.* sic habemus. *Omnes & singulos Apostatas nostri Ordinis, authoritate Apostolica nobis in hac parte concessa, vi præsentis Statuti, excommunicamus, & anathematis vinculo innodamus.*

43 Secunda pœna est, quod antequam sint reversi ad Religionem, & reconciliati, ipso jure sunt infames, & repelluntur a ferendo testimonio, & ab accusatione, & hoc patet ex *cap. Alieni 2. q. 7. c. Beatus. cap. Si quis. 3. q. 4. cap. Infames. 6. q. 1.* quia digni non sunt, ut ipsis adhibeatur fides, dum fugiendo, visi sunt abominari virtutes, quæ vigent in Religione, quam deseruerunt, & ita firmant communiter Doctores *Ledesm. de stat. Relig. in comm. cap. 8. Concl. 1. dub. 1. Chapeavill. de Cas. reservat. P. 2. cap. 2. ℣. Apostasia ab Ordine. Graff. de Cas. reserv. cap. 2. §. Qualiter puniatur. Diaz. Pract. crim. cap. 114. n. c. Coriolan Par. 2. Cas. 2. num. 14. ℣. Sed in illa.* Et advertit *Peyrin. de Subd. Q. 1. cap. 26. ℣. Unde etiam* quod, quantumvis reversi ad Ordinem, & absoluti ab Excommunicatione, non poterunt ministrare in Ordinibus jam susceptis, & multo minus ad Ordines promoveri, nisi fuerint dispensati super irregularitate contracta ob infamiam incursam.

44 Tertia pœna est, quod suscipiens durante *apostasia* Ordines, sive sacros, sive minores, remanet ab illis ipso facto suspensus, ac irregularia, ut habetur *cap. final. Extra de Apost.* in quo dicitur, quod *quantumvis sit reconciliatus suo Abbati, non tamen sine dispensatione Papæ, poterit in suscepto Ordine ministrare.* Quamvis vero illud Capitulum loquatur de Ordine sacro, advertit tamen, ibi *Abb. in cap. final. n. 2. de Apost.* quod, cum hodie Religiosi *Apostatæ* sint ipso facto excommunicati, prout supra *num. 42.* dictum est, si recipiunt Ordines etiam minores in Excommunicatione, manent suspensi juxta Decretalem *Innocentii Tertii. text.* in *Cap. Cum illorum. de Sent. Excom.* Et ita firmant communiter Doctores. *Angel. V. Apostasia. num. 6. Armil. ea. V. num. 12. Azor. Tam. p. lib. 12. cap. 17. q. 5. Sylv. V. ordo 5. q. 5. num. 6. Henriq. lib. 13. cap. 39. 40. num. 1. Sanchez. lib. 6. in Decal. cap. 8. num. 25. apud Peyrin. de subd. Q. 1. cap. 26. V. Neque solum.*

45 Quarta pœna est, quod *Apostata*, quamvis ad Religionem reversus, non potest ad Ordinis dignitates promoveri, nisi fuerit rehabilitatus per Superiores, postquam exemplo vitæ laudabilis errata priora correxerit. *Sylvestr. V. Excommunicatio. 9. Cas. 24. num. 52. S. Antonin. 3. Par. Tit. 24. cap. 53. Graff. lib. 3. de Cas. reserv. cap. 2. num. 25. apud Peyrin. l. cit. V. Imo nec poterit.* Et pro *Ordine Minimorum* habetur declaratio *Cardinalis Alexandrini*, qui fuit postea *B. Pius V.* missa ad *Capitulum Generale Minimorum* pro intelligentia Bullæ *Pauli IV.* circa

reee.

receptionem *Apostatarum*, quam per extensum dat *Donat. tom. p. Par. 2. Tr. 16. Quæst. 18. num. 2.* in qua habetur, illos non esse per Generale, seu Provinciale Capitulum rehabilitandos, donec ad minus per quadriennium, bene & laudabiliter, sub correctionis, & disciplinæ ferula patienter, & humiliter vixerint. Pro nobis vero habemus *Stat. Gen. Ord. cap. 2. §. 8. num. 34. Stat. Gen. Refor. cap. 2. n. 25.* in quibus sancitur, quod *apostatæ* reversi nequeant ad dignitates promoveri, nisi obtenta dispensatione Capituli Provincialis, post decennium vitæ laudabilis elapsum a reversione; quod tamen tempus potest abbreviari a pluralitate suffragiorum Capituli Provincialis in aliquo Patre qualificato, qui signa dederit emendationis, ut infra dicemus.

46 Ad quod Statutum illustrandum adverto, quod talis dispensatio facienda est a suffragiis omnium Capitularium, hoc est, habentium votum in Capitulo; dicit enim Statutum Capitulum Provinciale, quod nempe aliud non est, nisi Collegium Vocalium totius Provinciæ. *arg. cap. Cum in cunctis. de his quæ fi. a majo. Sylv. V. Capitulum. num. 1. Roderic. Tom. 1. q. 45. art. 1. lezan. Tom. 2. cap 12. au. 1. Sanctor. de Pæn. cap 9. Q. 13. V. Respondeo secundo. fol. 415.* Unde si talis dispensatio fieret per sola vota Diffinitorii in loco, & actu etiam Capituli, nihil valeret, quia in Diffinitorio solo non consistit authoritas totius Capituli Provincialis.

47 Adverto secundo, quod dispensatio debet fieri per vota secreta; quia Statutum habet per suffragiorum secretorum majorem partem, quod facile fit, proponente Præside Capituli, & cæteris suffragantibus per calculos albos, & nigros in urna, quod vulgo dicitur *ballotatio*, Sequitur hinc, quod si fieret per suffragia publica oretenus data, ut aliquando vidi, dispensatio est nulla; tum quia nullus est actus, ubi non servatur forma præscripta a lege, per quam datur facultas agendi; ut *Par. p. Tit. Teste. num.* 84. diximus; tum quia, sicut suffragia, si non sint secreta, invalidant electionem, *cap. Quia propter. §. Aliter. de Electione* & depositiones Testium, si non sint secretæ, sunt nullæ, *cap. Venerabili de Test. cap. Inquisitionis. §. Tertiæ de Accusat. l. Nullum C. de Testam.* ita nulla evaderet talis dispensatio; læditur enim libertas suffragantium, si publice suffragentur, ut notat *Gloss. in cap. Quia propter in V. secrete. de Elect.* & multoties ob auctoritatem petentis, aut importunas preces concederentur tales dispensationes aliquibus, qui eas non meruissent.

48 Adverto tertio, quod decennium, de quo loquitur Statutum, debet incipere a die reversionis ad Religionem, non vero a peracta pœnitentia *apostasiæ*. Ratio est, quia Statutum dicit, *postquam redierint, per decem annos post apostasiam laudabiliter, & religiose vixerint*; patet autem quod laudabiliter vivit, qui pœnam pro commisso delicto, patienter suffert; unde etiam illud tempus computari debet in assignato decennio, prout sensit etiam *Sanctor. Comm. cap. 2. stat. 69. V. Respondeo eum fol. m. 587.*

49 Adverto quarto, quod Statutum hoc debet accipi universaliter de omnibus *Apostatis. Sanctorus loc. cit. V. dubium tamen*, opinatur debere intelligi de delinquentibus tantum *apostasia* gravi, ac gravissima; non vero de levi, tum quia culpa dispar non debet æquali pœna vindicari; tum quia in Statutis *Vallisoletanis* 1565. habetur, *Ut qui Apostasiæ culpam, intra duos menses curam suo Prælato non agnoverit publice, voce activa, ac passiva ad decennium privetur*; quod Statutum tenendum est, quod fuerit renovatum in *Congregatione Generali Romana* 1615,

50 At doctissimi viri pace, talis opinio non subsistit, militat enim de directo contra verba, & tenorem expressum Statuti. Siquidem Statutum dictæ *Congr. Gen. Roman. 1615. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 615. col. p.*, sic habet, *Nullus, qui Apostata aliquando fuerit, vel in propria Provincia remaneat, vel ad alienam transierit, promoveri poterit ad aliquod Officium, nisi per decem annos &c.* Non ergo limitari potest dispositio Statutaria ad *apostatas* graves, & gravissimos. Etenim duæ sunt in Statuto dictiones observabiles, puta, *Nullus*, & *aliquando*. Patet vero, quod per primam importatur dispositio Statuti negativa, quæ cum omnia etiam minima excludat, *Cravet. cons. 294. num. 5. & 6. & Cons. 146. num. 4. apud Tusc. Conclus. 26. num. 8. lit. N* & comprehendat omnes casus, in quibus potest verificari, *Dec. Cons. 490. num. 6. apud Tusc. loc. cit. nu. 16.* & præponatur verbo *poterit*, & ideo inducat omnem necessitatem, & privet omnem potentiam, *Arg. Gloss. in cap. p. V. Nota quod Judex, de Sent. & re Jud. in 6.* concludit de quocumque *Apostata* etiam levissimo. Quod amplius probatur per secundam dictionem *aliquando*; Hæc enim est adverbium temporis, & comprehendit quamcumque partem temporis, quamvis modicam, sicut dictio *aliqua* verificatur in quavis minima parte ejus, de quo dicitur. *Abb. in cap Pastoralis. num. 9. in fin. de Off. Jud. delegat.* Sensus igitur Statuti est, quod quivis, qui pro aliquo tempore licet modico, habetur *Apostata*, non possit promoveri, &c. & ita comprehenduntur omnes *Apostatæ* etiam levissimi, hoc est, qui egressi revertuntur intra eundem diem, ut infra explicabimus; si enim esset absentia per horas a Conventu, non curreret dicta dispositio; taliter enim discedentes, licet sint excommunicati, ut supra dictum est *num.* 25. non tamen pœnis apostatarum debent indui, ut infra probabimus.

51 Et verum non est assumptum *Sanctori*, quod in *Congregatione Romana* renovata sint Statuta *Vallisoletana*, & *Aquilana*, quæ, cum loquantur de *Apostata* per bimestre, faciunt, quod dispositio hujus Statuti debeat accipi de *Apostata* gravi tantum, & gravissimo, non vero de levi. Etenim hoc destruit suam positionem. *Apostata* enim per bimestre est *apostata* gravissimus, ut habetur *Stat. Gen. cap. 2 §. 8. num.* 15. Si ergo Statutum *Romanum* debet accipi ad mentem, & tenorem *Vallisoletani*, debebit intelligi tantum de *apostatis* gravissimis: quomodo ergo *Sanctorus* illud extendit ad *apostatas* graves, eos scilicet, qui per triduum tantum absunt a Conventu? *Stat. Gen. Ord. l. cit. num.* 10.

52 Dicendum igitur est, quod in *Congregatione Romana* non renovatum, ut vult *Sanctorus*, sed extensum, sive ampliatum fuerit *Vallisoletanum* Statutum. Hoc enim limitabatur ad *apostatas* per bimestre, (nempe gravissimos,) ut patet ex illius tenore dato supra *num.* 47. sed *Congregatio Romana* ampliavit ad omnes *Apostatas* indifferenter; cum usa sit universali dictione, *Nullus*, & *aliquando*; & proinde etiam de *Apostatis* levissimis etiam accipi debeat. Nec per hoc disparea culpæ eadem pœna puniuntur; quia pœnæ *Apostatarum* corporales, ut carceratio, disciplinæ, jejunia variantur juxta gradationem Criminis, licet spirituales eædem sint, quod sufficere debet ad justitiam statutariæ dispositionis.

53 Quo autem ad infamiam, Suspensionem, Irregularitatem, & inhabilitatem ad Ordines contractam ab *Apostatis*, qui durante eorum delicto Ordines suscipiunt, licet de jure communi non possint dispensari nisi a Romano Pontifice, ut textualiter habent Decretales; *cap. Consultationi. de Apost. cap.*

Cum

Cum illorum.de Sent.Exco. tamen de jure privilegiato dispensari possunt a propriis Prælatis, ut communiter dicunt Doctores, *S.Antonin.3.Par.Tit.28.cap.6.§.final. Passarel.formul de Form.recip. Apost. n.5. Miran. Tom. 2. Manual. q. 8. art. final. Concl. ult. Casarub. V.dispensatio.nu. 81. Rod. Tom. 1. q.24. ar. 8. apud Pey. de Subd. Q. 1. cap. 26. V. dixi de Jure.* & praxis approbat.

54 Aliæ autem sunt pœnæ de jure municipali Religionum, & de istis consuli debent Constitutiones, quas quælibet Religio sibi statuit; & Nos examinabimus eas, quæ sunt in Ordine nostro. Advertimus interea pœnas supradictas, quæ afficere possunt Moniales, etiam de ipsis accipi debere, si a propriis Monasteriis fugerint, sive ad tempus, sive perpetuo, habitu dimisso, aut retento; illæ enim revocandæ sunt ad Monasterium, *cap. Pervenit. 27. q. 2.* & quia eadem ratio est de illis, sicut de viris Religiosis, ideo eisdem pœnis, quæ sibi possunt convenire, sunt puniendæ, ut multi scribunt *Farinac. de Hæres. q. 183. n. 68. Tamburin. de Jur. Abbatiss. Disp. 21. q. 5. Lezan. V. Apostata num. 5.*

55 Porro Constitutiones Ordinis nostri in ordine ad *Apostatas* ultra Textum; *Tit. Applicatio. §. 22. & 51.* sunt sequentes.

56 Primo. *Quando aliquis e Conventu egressus sine Superioris licentia tacita, vel expressa, & per diem naturalem tantum extra moratus fuerit; is in levem Apostasiam incidit, cujus pœna est trium dierum Carcer, & suffragiorum juris per triennium privatio Stat. Gen. Ord. cap. 2. §. 8. n. 4. Stat. Gen. Ref. cap. 2. delli Apost. n. 4.*

57 Secundo. *Qui cum licentia exiens extra Conventum, in aliquo loco etiamsi Ordinis nostri fuerit, sine licentia, aut necessitate pernoctaverit, leviorem contrahit Apostasiam, pro qua biduo est carcerandus; & biennio, jure suffragiorum privandus. Stat. Gen. Ord. l. cit. num. 6. Stat. Gen. Ref. l. cit. nu. 5.*

58 Tertio. *Qui sine licentia egrediens, eadem die ad Conventum revertitur, quod est levissimum Apostasiæ genus, per diem carceretur, & per annum voce activa, & passiva privetur. Cum recidivis autem, & supradictos Apostasiæ gradus multiplicantibus, duplicari, & multiplicari debent pœnæ. Cui autem privatio suffragiorum non conveniret, pro quolibet anno privationis, deferat signum probationis per mensem. Stat. Gen. Ord. l. cit. num. 7. 8. & 9. Stat. Gen. Refor. l. cit. num. 7.*

59 Quarto. *Morans triduo extra Conventum, etiamsi ad Superiorem accessum prætendens, si sine licentia egressus fuerit, in gravem incidat Apostasiam: ad quam puniendam pro prima vice, triduo est carcerandus; coram Fratribus capitulariter congregatis semel in pane, & aqua jejunare debet, ac per triennium suffragiorum jure destitui. Secunda vice, duplicata hac pœna, caparonem etiam per tres menses deferat, ultimumque locum in suo Ordine habeat. Si tertia, & quarta in idipsum prolapsus fuerit, in graviorem, vel gravissimam pœnam incurrat. Et si illi privatio voti non conveniat, teneatur quotidie dicere culpam in Refectorio spatio unius anni, vel longiori tempore pro modo Apostasiæ.*

60 Quinto. *Si autem extra Conventum per octo dies moram traxerit, gravioris Apostasiæ Reus declaratur, & per tres menses Carceribus mancipari debet: quo tempore per tres dies in qualibet hebdomada in publico Refectorio in pane, & aqua, sexta feria, spatio unius Miserere, sibi flagella disciplinæ infligat: ac suffragiorum jure sexennio destituatur. Relapso duplicentur pœnæ: probationis signum per annum; & ultimus locus in suo Ordine adjungatur. Triplicantem vero suffragiorum jure perpetuo destituimus; & ad carcerem annualem, vel triennalem, probationisque signi delationem condemnamus: quo tempore singulis quibusque feriis sextis disciplinam faciat; in pane, & aqua jejunet coram Fratribus: ultimum locum in suo Ordine teneat: utensilia lavet: & Conventum pro Carcere habeat: ex quo nisi in processionibus, & pro publicis utilitatibus exire non possit. Quarta vice autem Apostasiam hanc iterans, ad Triremes, arbitrio Superioris, condemnetur. Stat. Gen. Ord. l. cit. num. 11. 12. 13. & 14. Stat. Gen. Refor. l. cit. n. 9.*

61 Sexto. *Qui ultra hæc, etiam habitum dimiserit, & intra duorum mensium spatium reversus non fuerit; vel etiam non dimisso habitu, ultra duos menses in Apostasia perseveraverit; hunc gravissimæ Apostasiæ Reum judicamus. Qui pro prima vice puniri debet Carcere trium mensium: delatione caparonis per triennium: (& hoc tempore, singulis sextis feriis, in publico Refectorio, sine caputio, in pane, & aqua jejunare debet), privatione vocis activæ, & passivæ per decennium: retentione ultimi loci in suo Ordine: latione utensilium per illud tempus: ac carceratione per Conventum; unde nisi ad processiones, & publicas utilitates exire non possit. Si secundo in hanc Apostasiam inciderit, supradictas pœnas duplicamus, & aggravamus. Tertio vel extra Ordinem, ut incorrigibilis expellatur, vel ad Triremes per decennium condemnetur; Stat. Gen. Ord. l. cit. num. 15. Stat. Gen. Ref. l. cit. n. 10. & 11. Et hoc idem habet Textus. Tit. Applicatio §. 51.*

62 Septimo. *Qui, sine necessitate alia, vel alia via vadit, quam sibi per facultatem liceat; quique tempus in facultate præscriptum excedit; quique sine socio de loco ad locum proficiscitur; In Apostasiam gravem, vel levem, & in earum pœnas, judicio Superiorum, incidat. Stat. Gen. Ord. l. cit. nu. 17. Stat. Gen. Ref. l. cit. nu. 12.*

63 Octavo. *Obedientiales litteræ Superiorum Generalium vigorem non habeant, nisi obtenta in scriptis Superioris Provincialis consensu; quem in itinere ostendere, simul cum obedientientialibus itinerantes teneantur; aliter habeantur, tanquam illegitimæ, & puniantur, ut Apostatæ graves. Et si quis sine præfato consensu discesserit, ultra pœnas in Apostatas latas, rediens ad propria, tanto tempore ultimum locum teneat, quanto tempore abfuit a Provincia. Stat. Capit. Roman. 1688. Pro Cismont. famil. nu. 1. & 43. Hæc quidem satis prolixa, ac multis difficultatibus implexa, quæ animos Judicum non raro torquent. Unde pro viribus dilucidare conabimur, solutione sequentium dubiorum.*

64 Prima dubitatio est circa primum Statutum; & est, quomodo accipi debeant verba illa *per diem naturalem tantum extra moratus fuerit?*

65 Respondeo, quod dies dividitur in naturalem, & artificialem. Artificialis accipitur pro tempore, quo sol manet supra horizontem, vocaturque ab Astronomis *arcus diurnus*; hic porro dies variatur in longitudine durationis juxta diversitatem obliquitatis Zodiaci ad horizontem, (sive elevationem poli supra horizontem, quod perinde est.) & locum solis in signifero; ita ut, si sol existat in solstitio hyemali, dies est minimus; in æstivo autem maximus; in æquinoctio autem medius. Et in Italia minimus dies est novem horarum plus, minus; medius duodecim; & maximus quindecim plus, minus, juxta poli regionis variationem. Naturalis vero est spatium, in quo sol revertitur ad idem punctum horizontis occidui, sive ortivi, sive meridiani, aut imi Cœli, secundum varium modum computandi dies. Nam *Itali* computant horas diei ab occasu solis; *Babilonii* ab ortu; *Germani*, *Hispani*, *Galli*,

An-

Angli, sicut & Astrunumi a Meridie; dies vero Ecclesiasticus ab imo Cœlo, sive media nocte. Hic autem dies naturalis perpetuu est vigintiquatuor horarum, & constat ex una die, ac nocte artificiali, ut communiter docent Astronomi, & scripsit *Alexand. Cons.* 190. *nu.* 20. *lib.*6. *Tusc. Concl.* 407.*nu.* 2. *lit. D.*

66 Debet autem accipi dies completus, & integer horarum vigintiquatuor, in quo maneat extra Conventum Religiosus, ut levem *Apostasiam* committat. Nam dicit Statutum per diem naturalem; dictio autem *per* perfectionem importat: unde Testes deponentes, quod quis possedit *per annum*, intelligitur per annum perfectum, & completum, ut *l. Urbana familia.* §. *final.ff.de Verb.sign. Jo.de Imol. Cons.* 101. *num.* 1.*apud Tusc.Concl.* 324 *num.*2. *lit.D.* Nec tempus termini debet computari in termino, in hoc casu; tum quia, si computaretur, non esset perfectus terminus assignatus pro absentia, qui est diei naturalis; tum quia dies termini non computantur in termino hic, cum simus in pœnalibus, & odiosis. *Tiraquell. de Retract. lignag.* §.1. *num.* 17.& 21.*apud J. B. Nicola. Reg. jur. Tom. p. lib.* 4. *fol.* 323. *l. p. ff. Si qui causis. Gloss. in cap Quisquis in V.Ex ea* 4. *q* 5.

67 Secunda dubitatio est super secundo Statuto, & est quidnam importet illud verbum *pernoctaverit sine licentia*, & *necessitate*, ad hoc quod incidat in Apostasiam leviorem.

68 Respondeo, quod pernoctare extra Conventum est per totam noctem manere extra Conventum; unde habetur in *l. Urbana familia.* §. *final.ff. de Verb. sign. Pernoctare* extra Urbem intelligendus est, *qui nulla parte noctis in Urbe est. Per* enim totam noctem significat. Sequitur ergo, quod, qui antequam sol oriatur, in Conventum redit, nullam pœnam incurrit, quia, cum aliqua parte noctis in Conventu fuerit, non potest dici, quod extra pernoctaverit; nomine enim noctis venit tempus, quo sol non est super terram. Quod, si quæras, de qua licentia intelligatur hoc Statutum; dico, quod de omni licentia, nempe, expressa, tacita, præsumpta, & interpretativa, prout supra *num.* 14. explicuimus. Proinde, ad incurrendam pœnam Statutariam oportet, quod non sit locus alicui ex quatuor speciebus assignatis licentiæ, & hoc non potest esse, nisi Prælatus, concedendo licentiam exeundi, expresse ordinaverit, ne ullo modo Subditus extra Conventum pernoctet; aliter semper esset locus licentiæ, saltem præsumptæ, aut interpretativæ.

69 Adverto autem, quod Statutum addit, aut necessitate, & sensus est, quod, ad hoc, quod aliquis possit puniri, ut *Apostata* de leviori, oportet, quod pernoctaverit, absque ulla licentia, ut supra explicatum est; aut absque necessitate; hoc est, casu, quo non intervenerit licentia; si tamen aderit necessitas pernoctandi, *apostasia* non incurratur; ita ut, aut licentia, aut necessitas alternative requiratur. Nomine autem necessitatis venit quodlibet justum impedimentum, ut notat *Sanctor. de Pœn. cap.* 9. *q* 3.*fol.* 391. *init.*, aut etiam utilitas proximi, vel propria; eo quia in jure necessitas, & utilitas parificantur. 12. *q.* 2. *in Summ. Innoc. in cap. Cum omnes.de Const. Abb. in cap. Ut super num.* 15. *de Reb. Eccl. non alien.* Indicare autem de tali necessitate, aut utilitate, aut impedimento spectat ad Superiorem, qui tamen circa hoc debet in mitiorem partem inclinare, ut delictum excludatur; nisi tamen necessitas esset colorata, & verus dolus sub tegmine impedimenti, ut non raro evenit.

70 Tertia dubitatio est circa tertium Statutum, & est, de quo die debeat intelligi, an de naturali, an de artificiali.

71 Respondeo, quod de artificiali. Ratio est, quia in primo Statuto aperte ponitur absentia a Conventu per diem integrum naturalem ad *apostasiam* levem; & in secundo, absentia per integram noctem (quæ est dimidium diei naturalis) ad *apostasiam* leviorem; ad levissimam ergo *apostasiam* oportet, quod assignetur adhuc minor absentia, ut decrescat crimen, & pœna, & ideo assignetur pars diei artificialis. Si enim intelligeretur dies naturalis, posset esse majus tempus absentiæ, & minor pœna delicti, quod est contra rationem, quia posset quis hora vigesima diei primæ mensis exire a Conventu, & redire hora decima octava diei secundi mensis, & prætendere, non commisisse *apostasiam*, nisi levissimam, quia esset reversus eadem die naturali; & hoc modo pernoctasset extra Conventum, & amplius, & minus deberet puniri, quam si simpliciter pernoctasset; quod esset absurdum. Ideo debet accipi Statutum de die artificiali, & ita etiam, & bene sensit *Sanctor. de Pœn. cap.* 9. *Q. p. V. Respondeo secundo fol.* 387.

72 Quarta dubitatio circa idem Statutum est, an, ut *apostasia* censeatur levissima, teneatur *apostata* reverti ad eundem Conventum, a quo discessit?

73 Respondeo, quod licet Statutum videatur dicere quod debeat reverti ad Monasterium, a quo discessit, cum sic habeat, *eadem die ad Conventum revertitur*; & hoc etiam rationabile videatur, ut Subditus fugitivus revertatur ad obedientiam Superioris, in quem fugiendo peccavit; tamen hoc necessarium non est, sed sufficit, quod intra diem naturalem ad aliquem Conventum Religionis, & ad obedientiam illius revertatur, sicque approbat Consuetudo. Et hoc quidem rationabiliter; quia crimen *apostasiæ* non incurritur ex hoc, quod Subditus fugiat ab obedientia unius Superioris particularis, & signati, sed ipsius in quantum Prælatus est, & repræsentat officium, & non personam. In eo autem, quod repræsentant, omnes Prælati respective sunt idem, cum eadem polleant facultate; proinde, si revertantur ad obedientiam alicujus Prælati Religionis, idem est, ac si ad proprium Conventum reverterentur. Quod si præcise deberent reverti ad eundem Conventum, daretur casus, quod coacti essent in majorem *Apostasiam* incidere, & contra propriam voluntatem delinquere; quod est contra rationem; Etenim potest quis se elongasse per decem milliaria a suo Conventu, ad quem si vult reverti eadem die, non sufficit sibi hora, cadente jam sole, & cogeretur sic reverti die sequenti, & fieri Reus majoris *Apostasiæ*; tempus autem habet se præsentandi in Conventu viciniori, ad quem pertingere potest, ante solis occasum, & sic levissime tantum deliquisse. Et hæc resolutio quadrat non tantum in hoc, sed in omnibus gradibus *apostasiæ*, in quibus limitandis juxta tempus absentiæ, non præscribitur reversio ad Conventum, a quo fuit *Apostatatum*, sed sufficit ad aliquem Conventum Religionis.

74 Quinta dubitatio circa idem est; An supra data resolutio quadrat, si *Apostata de Strictiori Observantia*, se presentet coram Superiore locali Conventus *Regularis Observantiæ*, & vice versa?

75 Respondeo affirmative, etenim quamvis ista duo membra *Ordinis Minorum* diversos habeant Superiores Provinciales, & locales, diversas Constitutiones particulares, diversumque modum vivendi, puta strictiorem, & mitiorem; tamen sunt unus, & idem Ordo, tum quia militant sub eodem capite, tum quia reguntur iisdem Constitutionibus, puta Generalibus totius Ordinis; tum quia eandem omnino Regulam profitentur. Unde, sicut professio Regulæ facit Monachum, *Text. in cap. Porrectum de* Re-

Regular. cap. Ut Clerici. cap. Ex parte. eo. tit. cap. Consuluit. Qui Cler. v. vovr. ita ejusdem Regulæ, ac earundem Constitutionum Observantia faciunt Monachum ejusdem instituti. Nec diversitas vocabuli inducit diversitatem in re, quando id, quod apponitur vocabulo, exprimit potius, quam diversificet significatum vocabuli. Ut si dico vinum generosum, hoc adjectivum non inducit diversitatem in re significata per vocabulum vini, ac si diversa res esset vinum, & vinum generosum; Sed exprimit qualitatem, quæ ex natura vini sibi competit. Ita in casu: *Regularis Observantia*, & *Strictior Observantia* non important diversitatem, quia *Observantia Regularis* importat statum Fratris Minoris observantia Regulam, absque privilegio temperante; & per hoc distinguitur ab Ordine *Minorum Conventualium*, qui profitentur quidem eandem Minorum Regulam, sed per privilegia mitigatam; & ideo diminute. Frater autem *Strictioris Observantiæ* importat quidem eandem Observantiam Regulæ: & ideo per hanc distinguitur a Conventuali; non distinguitur vero ab Observante per hoc, quod sit *Strictior Observans*, quandoquidem strictius observare non diversificat, imo convenit, & magis exprimit naturam, & conditionem Observantiæ.

76 Proinde, cum membra ejusdem corporis sint, eundem Generalem, & Caput Totius Ordinis sibi statuant, & iisdam Legibus Generalibus vivant, ad quas tenentur recurrere, quando occurrunt casus, non expressi in propriis Constitutionibus. *Stat Gen. Refor. cap. 12. num. 3.* Sequitur, quod *apostata*, se præsentans Superiori Conventus, sive *Regularis*, sive *Strictioris Observantiæ*, semper dicitur reverti ad Religionem suam. Quod magis patet ex dispositione *Stat. Gen. Ord. cap. 3. §. 7. num. 7. Capit. Gen. Vallisoiet. 1670. pro Ultram. famil. num. 3. Orb. Seraph. T. 4. fol. 193. num. 3.* per quam decernitur, quod Fratres *Observantiæ*, tum *Regularis*, tum *Strictioris*, si perveniant ad Civitatem, aut locum, in quo sit Conventus Ordinis, sub pœna *Apostasiæ*, antequam ad sua negotia inibi divertant, debeant petere benedictionem a Superiore Conventus. Ex quo deducitur reciproca obligatio hospitandi in Conventu; recognitio Superioris, tanquam Prælati proprii, a quo petenda sit benedictio ad manendum extra Conventum, & tandem facultas recipiendi, puniendi, & absolvendi *apostatas*, sive ex *Regulari*, sive ex *Strictiori Observantia* sint.

77 Sexta dubitatio est circa Statutum, numero Superiori tactum, & est, an tanquam *Apostata* possit puniri Frater ex alieno Conventu, vel Provincia, qui non petita benedictione Superioris, ut præfertur, manet etiam pernoctando in loco, a quo Conventus aliqualiter distat.

78 Respondeo, quod distinguendus est casus, secundum varietatem distantiæ loci a Conventu. Si enim Conventus non abest a loco ultra dimidium milliarii Italici, tenetur Frater parere Statuto, & si negligit ex contemptu, puniri debet tanquam *Apostata*. Si vero distat per plus, nec tenetur Statuto, nec in ullam pœnam incidit. Ratio est, quia obligatio Statuti est, quando *in loco, in quo moratur Frater, Conventus Religionis extat*. Quod, si extet distanter a loco, ultra dimidium milliaris, non dicitur *esse in loco*, nec intrat dispositio Statuti. Quia ex vigore *Concil. Trid. sess. 25. de Regul. cap. 8.* Regulares, qui sunt in aliqua Civitate, vel loco, vocati, compelli possunt ab Episcopo ad accedendum ad publicas processiones; si vero distent ultra dimidium milliaris, accedere non tenentur, ut declaravit *Sacra Congregatio*, multis hoc referentibus *Flav. Cherubin. 2. Tom. Bull. 41. B. Pii V. apud Lezan. Tom. 1. cap. 9. n. 47. & V. Processio. num. 3. & ibi Portri. eo. V. num. 2. in Addit. Barbos. in Conc. Sess. 25. de Reg. cap. 8. num. 20. & ibi. Ricc. Piasec. Ugolin. Armendar. & Salgad.* Sequitur igitur, quod distantes ultra dimidium milliaris, non dicuntur *extare in loco*, & proinde, si per tale spatium distat Conventus, non incurritur Apostasia.

79 Septima dubitatio est ad idem Statutum, & est, cum dicat Statutum illud *sub pœna Apostasiæ*, de quanam debeat intelligi, de gravi, an de levi?

80 Respondeo, quod non solum in hoc, sed etiam in quovis alio Statuto, in quo apponatur pœna *apostatarum* absolute, non determinando gradum delicti, puta, *apostasiæ* gravis, an lavis, semper debet intelligi *apostasia* levissima. Quia, quando in Statututo pœna non est determinate expressa, semper debet intelligi pœna mitior in tali specie pœnæ. *arg. l. Respiciendum. ff. de Pœn. fulgos. Cons. 157. V. Rectissime in fin. Innoc. in cap. Cum tu. de Test. apud Abb. in c. 1. n. 35. de Judic.* Et ratio est, quam eleganter expressit *Bald. Cons. 250. n. 12 V. Quadam alia. lib. 1. & Cons. 382. nu. 16. lib. 2. apud Tusc. lit. P. Concl. 819. num. 8.* quia pœna major est rigor; minor vero est æquitas; sed æquitas scripta præfertur rigori scripto, unde concluditur, quod mitior pœna semper eligi debet.

81 Octava dubitatio est, cum dicat Statutum tertium, supracitatum num. 58. *qui sine licentia egressus, eadem die ad Conventum revertitur, &c.* an debeat intelligi de quavis parte diei, etiam minima, per quam maneat extra Conventum; itaut, si exeat absque licentia, & maneat per tres, vel quatuor horas tantum extra Monasterium, debeat plecti pœna *apostatarum* levissima.

82 Respondeo, quod pœnæ *apostatarum* aliæ sunt de jure communi inflictæ, de quibus supra diximus a *num. 42.* aliæ vero de jure municipali Religionum, & quæ de jure communi sunt, spirituales sunt, ut vidimus; quæ autem de jure nostro Statutario sunt, ut plurimum corporales, ut carceratio, flagellatio, jejunia, lotio utensilium, delatio caparonis, & privatio caputii; licet nonnullæ etiam sint incorporales, ut privatio suffragiorum, & præcedentiæ &c. Ab istis autem pœnis incurrendis salvat parvitas materiæ, ut ostendimus supra *num. 18.* & in subjecta materia dari *apostasiam* venialem docet etiam *Sanctor. Comment. cap. 2. Itant. 65. V. Respondeo cum Apostasia. fol. m. 182.* post alios, quos citat *Navar. Roderic. Graff. Peyrin. Lezan. D. Tho. 2. 2. quæst. 59. art. 4. ad 2.* Et quia Excommunicatio, & aliæ pœnæ spirituales, quæ *apostasiam* subsequuntur, supponunt peccatum mortale, ex notis juribus sequitur, quod datur *apostasia*, ita levis, & venialis, quod in ea nulla incurratur Excommunicatio; ut si per tres, aut quatuor passus, aut etiam decem, quis exiret septa Monasterii, & per brevissimam partem temporis ibi moraretur, ut omnes concedunt.

83 Ut autem dicebamus supra *num. 25.* pœnæ, quæ infliguntur in foro externo, graviorem requirunt materiam, quam in interno; proinde, licet furtum unius aurei sit peccatum mortale, & si furanti apposita esset excommunicatio, furans aureum esset Excommunicatus, tamen fur non posset puniri in foro fori pœnis corporalibus sancitis contra fures, quia materia illa, quæ sufficit pro pœna spirituali, non est sufficiens pro subeunda corporali in foro contentioso. Quidquid ergo sit de materia sufficienti, tum in ratione distantiæ a Conventu, per quam elongatur *Apostata*; tum in ratione temporis, per quod moratur extra Claustra pro incurrenda Censura, de

qus nolo disputare, cum hoc spectet ad Casuistas; dico quod ad incurrendam *Apostasiam* levissimam in foro judiciali requiritur, quod Religiosus, qui absque licentia exiit, maneat extra Conventum pro majori parte diei artificialis.

84 Fundamentum istius resolutionis est tenor Statutorum; in quibus statuuntur gradus *Apostasia*, judicialiter punibiles; puta, gravissima, gravior, gravis, levis, levior, & levissima. Cum igitur pro levissima *apostasia* assignetur dies artificialis pro discessu, & reditu; & ultra superlativum non detur excessus; sequitur, quod Statutum non judicet punibilem *apostasiam*, quæ sit minor assignato spatio, puta, *apostasiam* horarum; si enim hanc voluisset esse punibilem, hanc statuisset pro termino minimo.

85 Dicetur forte contra hoc, quod Statutum determinat spatium *apostasia* levissimæ, ut consistat in horis; quandoquidem vult discessum, & reditum intra diem artificialem; quod non potest esse, nisi *apostata* sit absens per horas tantum. Unde, si aliquis exit e Conventu, & post horam revertitur, revertitur eadem die, prout dicit Statutum, & sic erit locus pœnæ statutariæ.

86 Respondeo negando assumptum. Quia omne spatium temporis, licet componatur ex horis, non tamen affertur nomine horarum, sed nomine imposito ad illud significandum; dies siquidem artificialis, & naturalis, nox, hebdomada, mensis, annus, lustrum, sæculum sunt spatia temporis, quæ ex horis componuntur, sicut etiam horæ ex minutis; tamen, si afferuntur, ex communi vocabulo non significant multas horas, ex quibus constant, sed spatium illud, quasi unum. Ut si dico hebdomadam unam, non intelligo septem dies, neque horas 168. ex quibus illa constat; sed intelligo spatium illud temporis, tanquam unum totum; & sic habet communis usus loquendi juxta quem verba, & vocabula legis sunt accipienda; attento maxime, quod usus loquendi significato vocabuli est præferendus. *Bart. in Proem. ff. & in l. Instrumentorum. ff. de Fid. instr. & in Authent. Sacramenta. C. si adv. vend. Abb. in Proem. Decretal. num. 8.*

87 In proposito autem dies artificialis, quamvis revera ex horis constet, non tamen significat horas, sed spatium determinatum tantæ durationis. Proinde, si Statutum dicit *eadem die revertitur*, non potest significare horas, ac si revertens post tres, aut quatuor horas, juxta communem usum loquendi, dicatur *reversus eadem die*. Præterquamquod exponendum est Statutum, ut juri communi, & rationi cohæreat, cum Statuta sint ita interpretanda, ut minus, quam possit, jus commune lædatur, *DD. in l. Omnes populi ff. de just. & jur. & in l. final. §. Is compuntione. C. de Jur. deliber. Mascard. de Stat. Interpret. Concl. 18. n. 1. & seqq. Cirius. Cont. 25. n. 13.* & ne a Sapientibus reprehendantur. *l. Si Salvius. 6. de leg. præst. Rota. decis. 708. num. 5. Par. 1. divers. Merlin. decis. 564. num. 14. apud Concial ad Stat. Eugub. Prælud. num. 17.* Esset autem contra rationem, si de horis deberet intelligi, quia tolleret parvitatem materiæ in foro judiciali in casu *apostasia*, quod tamen debet concedi, tum suadente ratione, tum ita firmantibus Doctoribus, quos supra dedimus.

88 Dies igitur artificialis expressus in Statuto, intra quod debet reverti *apostata*, ut subeat pœnas carceris &c. debet constare ad minus ultra dimidium horarum, ex quibus constat, juxta differentiam temporis, ita ut, si *apostata* revertatur infra tot horas, quæ integrant dimidium diei, non debeat dici revertisse eadem die, & sic esse locum Carceri &c. sed dicatur revertisse post tot horas, ob quod pœna Carceris non potest dari. Ratio est, quia dies, ut dicebamus importat unum totum, reversio ergo in eadem die, importat reversionem in illo toto. Dimidium autem totius est pars, & quando in jure absolute ponitur pars, intelligitur de dimidio totius; *cap. 2. §. Statuimus. juncta gloss. in V. Ultra medict. de Decim. in 6. l. Nomen. filiar. §. Portiones. ff. de Verb. sign. Abb. in cap. Super eo. num. 3. De eo, qui cogn. consang. Corvet. singul. 203. V. Pars Zachari. Add. ad Abb. l. cit. litt. E.* Sequitur proinde, quod revertens intra dimidium diei, non potest dici, juxta usum loquendi, esse reversum in die; quia nomine rei (prout est dies) venit totum, non vero pars. *Bart. & DD. in l. de pupill. §. Qui nunciat. ff. de Nov. oper. nunciat.* Et hoc confirmatur ex *Evangelio Matth. cap. 20. V. 12.* ubi, qui laboraverunt in vinea, conqueruntur, se portasse *pondus diei*, cum tamen non per integrum diem laboraverint, cum ingressi vineam sint hora prima; sed quia per majorem partem diei laboraverunt, dicuntur laborasse in die. Qui vero hora sexta, (quæ est dimidium diei) ingressi sunt; non conquesti sunt, quod laboraverint *in die*, sex enim horæ laboris non sufficiebant ad dicendum, quod *per diem* laboraverint.

89 Resolvitur ergo, quod in facti contingentia observandum est, quo tempore anni acciderit *Apostasia*, & si quidem dies artificialis est quindecim, aut novem horarum, revertens intra septem horas cum dimidia; aut intra quatuor cum dimidia respective, licet sit absolvendus ab *apostasia*, puta, ab Excommunicatione, prout diximus supra *num. 25.* & etiam mulctandus disciplinis, aut jejuniis, arbitrio Superioris localis, juxta majorem, aut minorem diuturnitatem absentiæ intra illum terminum, tamen non est locus Carcerationi, aut privationi suffragiorum, quæ datur pro *Apostasia* levissima.

90 Dicetur forte contra hæc, quod dimidium diei artificialis non est parvitas materiæ, ratione cujus *apostata* statutariis pœnis non sit percellendus; quia parvitas materiæ non est ultra quartam partem, ut patet de non recitante quartam partem Officii. *Lezan. Tom. 1. cap. 18. n. 10. & ibi Petr. Anell. Tract. de Hor. canon. c. 8. dub. 2. n. 5. Sot. Navar. Azor. Less. & Sanch.*

91 Respondeo, quod non est parvitas materiæ respectu pœnarum spiritualium, & proinde incurritur excommunicatio, prout diximus. Sed respectu pœnæ statutariæ inferendæ, cum sit infra minimum terminum assignatum a Statuto ad punibilitatem judicialem, ut supra dictum est, censetur modica pars.

92 Nona dubitatio est, quomodo puniendus sit, qui neque per integrum diem naturalem abest a Conventu, neque intra diem artificialem revertitur.

93 Respondeo, quod si per totam noctem, & partem diei abest a Conventu; sumus in claris, quod scilicet iste debet carcerari per biduum, & privari suffragiis per biennium, ita enim cantat in terminis secundum Statutum; in quo disponitur de pernoctatione extra Conventum absque licentia. Si vero per partem noctis, & integrum diem abest: (ut si egressus post Matutinas non reverteretur nisi ad occasum solis,) difficilior est resolutio. Dicerem tamen, quod si abest per spatium diei artificialis cum dimidio tantum; (ut si tempore solstitii æstivalis, in quo dies sunt horarum quindecim, iste abesset per horas vigintiduas cum dimidia; aut si tempore solstitii hyemalis abesset per horas tredecim cum dimidia). iste deberet carcerari per diem, ut in *Apostasia* levissima, & privari suffragiis per annum; sed ratione majoris absentiæ, ultra assignatam in Statuto ad talem *Apostasiam*, deberet puniri flagellationibus, ac jejuniis pro quantitate absentiæ. Ratio istorum est,

quia

quia spatium illud, per quod abest ultra diem artificialem, non est tantum, quod superet dimidium diei artificialis, proinde non potest pro altera die computari, & ita non ei convenit, nisi carcer diurnus debitus ob absentiam unius diei artificialis. Quia vero intrat major absentia, quam diei artificialis, iste puniri meretur, ut dictum est.

94 Si vero abest per tantum temporis, quod superet diem artificialem cum dimidio, dico, quod debet carcerari per biduum, & privari suffragiis per biennium. Ratio est, quia per triduum carcerari non potest, quia non abfuit per diem naturalem integrum; nec carceratio diurna sufficit, quia abfuit per plus, quam sit dies artificialis. Porro absentia, quæ ultra diem artificialem superest, superat dimidium diei, qui moraliter computatur pro uno, ergo sibi debetur carcer duorum dierum &c.

95 Dicitur forte, hanc resolutionem esse irrationabilem, quandoquidem potest dari casus, quod aliquis maneat extra Conventum per plus temporis, & tamen minus puniatur, quam alius, qui per minus tempus abfuerit. Nam potest quis in solstitio æstivo abesse a Conventu per viginti duas horas cum dimidia, & non debebit puniri, nisi Carcere diurno, ut dictum est; cum tamen alius, qui in hyemali abfit per quatuordecim horas tantum, puniri debeat Carcere biduano.

96 Respondeo hoc esse quid accidentale, de quo lex non curat, & quod nequit legem reddere irrationabilem. Ipsa enim considerat proportionem absentiæ, comparando eam cum quantitate diei, & ista est perpetua. Quod postea hæc aliquando sit major, aliquando minor pro quantitate dierum, quæ variatur, lex non considerat. Fateor, quod si nostræ leges Statutariæ fixarent pœnas ad proportionem perpetuam ejusdem temporis, posset servari pœnarum æqualitas; sed quia circa hoc non procedunt regulariter, sed ad arbitrium eorum, qui eas dictarunt, necesse est ad dictamen earundem conformare resolutiones, quæ, si non essent ad exemplum legum Statutariarum datæ, essent reprehensibiles, utpote a legibus discordantes.

97 Decima dubitatio super eodem tertio Statuto est, quidnam intelligatur per illa verba, *cum recidivis, & supradictas apostasiæ gradus multiplicantibus multiplicari debent pœna?*

98 Respondeo, quod Statutum hoc melius intelligitur per verba Statuti *Vallisoletani. Tit. de Apostat. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 426. col. 2.* a quo desumptum est, & sic sonat: *Pro levissima Apostasia, prima vice uno die, Carceri mancipetur, & suffragiorum jure per annum careat: pro secunda vice ejusmodi pœna duplicetur. Et sic deinceps aggravatis vicibus puniatur. Pro leviori vero, bidua, Carceri pro prima vice carcerari debeat, ac biennio, activa, & passiva voce privatus existat: pro secunda vice pœna duplicetur: ac deinde aggravetur pœna, ut supra. Pro levi autem, pro prima vice, tridua incarceretur, ac suffragiorum jure triennio careat; pro secunda, & tertia vice multiplicetur pœna, ita ut, si in hac frequentius incidet, de graviori, vel gravissima etiam quandoque puniatur.* Sensus autem horum Statutorum est, quod pœnæ latæ, pro quoquo gradu *apostasiæ* levis, levioris, ac levissimæ duplicentur, si bis in eundem gradum inciderit; triplicentur, si ter; quadruplicentur, si quater, & deinceps inciderit. Excipitur tamen reincidentia *apostasiæ* levis, ultra tres vices. Quia, si in hoc frequentius incidet, non quadruplicari, aut quintuplicari debet pœna, prout in leviori, ac levissima, sed de graviori, vel gravissima etiam quandoque debet puniri; ut concludit citatum Statutum, quod in Statutis Ordinis, compilatis per *Sambucam Generalem* deest, & ideo apponere volui, ne Judices decepti remaneant per talia *Sambucana*, quæ corrigi debent, ut alias dictum fuit.

99 Undecima dubitatio est, dato casu, quod quis prima vice in levem, secunda in leviorem, & tertia in levissimam lapsus sit, quomodo regulandæ sint pœnæ?

100 Respondeo, quod proposita dubitatio sex modis variari potest, & frequentius accidere potest talis promiscua mutatio, quam quod idem gradus duplicetur, aut triplicetur. Potest enim primo committi levis; secundo levior; tertio levissima: vel primo levior; secundo levissima; tertio levis: vel primo levissima; secundo levior; tertio levis: vel primo levis; secundo levissima; tertio levior: vel primo levior; secundo levis; tertio levissima: vel primo levissima; secundo levis; tertio levior. Quoquo ergo modo ista accidant, duplicari, aut triplicari debet pœna juxta id, quod importat ex se illa *Apostasia*, quæ secundo, vel tertio committitur. Hinc est, si secunda, vel tertia *Apostasia* sit ex se levis, levior, aut levissima, duplicari, aut triplicari debet pœna illa, quæ esset ex se sibi debita. Demus casum, quod quis primo committat *Apostasiam* levem, cui debetur triduana carceratio, si secundo incidat in leviorem, sibi debetur carceratio quatriduana; ratio est, quia sibi debet duplicari pœna, cum secundo deliquerit; pro *apostasia* autem leviori ex se debetur Carcer biduanus; ergo, quia debet duplicari, dandus est Carcer quatriduanus; si tertio committit *apostasiam* levissimam, dandus est Carcer triduanus, quia triplicanda est illa pœna, quæ ex se sibi deberetur; & ita, si tertio esset *apostasia* levior deberetur Carcer sex dierum, & si esset levis, conveniret Carcer novem dierum, & quod dicitur de Carcere, accipiendum est etiam de privatione suffragiorum, cum pari passu ambulent.

101 Duodecima dubitatio est circa citatum Statutum tertium, & est, quidnam significent, & quomodo accipienda sint illa verba, *cui autem privatio suffragiorum non convenit, pro quolibet anno privationis, deferat signum probationis per mensem.*

102 Respondeo, quod commutatio pœnarum semper facienda est, quando pœnam a lege taxatam, ob aliquod impedimentum Reus non potest subire. Cum enim ratio dictet, delicta non debere impunita relinqui, & in facti contingentia non sit locus illi pœnæ, quam lex determinat, rationabile est, quod pœna ordinaria in æquivalentem commutetur; de quo diximus; *Par. 1. Tit. Sententia. num.* 58. Commutatio autem talis, ut plurimum committitur arbitrio Judicis; sed Statutum in hoc casu voluit providere.

103 Multis autem de causis potest privatio suffragiorum alicui non convenire, puta, si delinquens esset Clericus, sive laicus; cum enim privatio suffragiorum concernat vocem ad electionem activam, & passivam, prout habetur ex *Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. num. 1.* & isti ex se sint incapaces ad Prælaturam, non est ex consequenti locus in ipsis privationi suffragiorum. Pariter; si esset Sacerdos, affectus autem irregularitate aliqua ex defectu, ob quam ad Superioritatem non posset eligi juxta alibi dicta *Tit. Quales. num. 3. & seqq.*, neque in hoc posset convenire pœna privationis suffragiorum, quia ratione irregularitatis, jam ipsa est affectus. Insuper, si commisisset alias delictum, ob quod esset pari modo privatus perpetuo, vel temporaliter; ita ut nova

privatio, novam pœnam sibi non adderet, pariter in hoc non posset esse locus tali privationi, prout *Par. 1. Tit. Pœnarum. num. 15.* demonstravimus, quia tempora privationum non possunt confundi. In istis ergo casibus, loco cujuslibet anni privationis, debet per mensem deferre habitum Novitiorum, quod Italice dicitur, *portare le pezzette*.

104 Advertendum autem, quod commutatio pœnæ suffragiorum in *apostasia* graviori, & gravissima, differens est, ac fit pro gradibus infra gravem. Nam, prout habetur in *Stat. Gen. Ordin. cap. 2. §. 8. numer. 16.* commutatur in pœnam dicendi quotidia culpam in Refectorio, & se disciplinandi singulis sextis feriis, juxta stylum Novitiorum, & hoc in *apostasia* graviori per duos annos; in gravissima vero per quatuor. Hoc tamen Statutum non habetur in *Vallisoletano*, a quo desumpta est series pœnarum pro *Apostatis*; sed mutuatum est a *Reformatis*, *Stat. Gen. Refor. cap. 2. Tit. de Apostati. num. 11.* & ibi insertum pro toto Ordine. An hoc legitime factum sit, & obliget Superiores *Regularis Observantia*, quibus ligatur arbitrium, quod habent a jure commutandi pœnas, quæ applicari non possunt, judicent viri docti.

105 Tertiadecima dubitatio est circa illa verba quarti Statuti, in quo dicitur, *Morans triduo extra Conventum, etiamsi ad Superiorem accessum prætendens, si sine licentia egressus fuerit, in gravem incidat apostasiam*; nam in *Stat. Gen. Ord. cap. 2. §. 8. num. 5.* dicitur *Ejusmodi Apostasia* (hoc est levis) *Reus decernitur, qui prætexta accedendi ad Superiores, sine licentia egressus, recta coram Superiore se sistit*; est enim contradictio, quod eadem *apostasia*, ut gravis, & levis simul puniatur.

106 Respondeo, quod ut probavimus supra *n. 57. & seqq.* qui ex legitima causa, & ad fugiendum gravamen notabile, sive illatum, sive inferendum, confugit ad Superiorem majorem, absque licentia, & etiam contra voluntatem Prælati inferioris gravantis, nullam prorsus incurrit *apostasiam*. Et etiam addo, quod, si causa, ob quam sic confugit ad Superiorem, judicetur, aut sit probabiliter tantum legitima, adhuc nulla debetur pœna *Apostasiæ*, sic confugienti. Ratio est, quia Judex male carcerans, aut male torquens Reum, evadit pœnas male carcerantium, aut torquentium, puta, Excommunicationem, privationem &c. ut *Par. 1. Tit. Pœnarum. n. 95. & Tit. Tortura. num. 28.* diximus, si hoc facit cum opinione probabili; hæc enim excludit dolum, sine quo ex communi sententia non datur delictum, cum dolus sit anima illius, prout ex *Bossio Par. 1. Tit. Patronus. numer. 78.* adnotavimus. A pari ergo, Subditus confugiens ad majorem Prælatum ex causa probabiliter legitima, nulla debebit percelli pœna, quia non intervenit in tali casu malus dolus. Et ad hoc punctum bene advertant Superiores majores in talibus casibus; licet enim favore disciplinæ Regularis arbitria sua debeant dare favori Superiorum subalternorum, non possunt tamen contra rationem gravare pauperculum Subditum ad eos confugientem, & calamum quassatum confringere. Proinde, si vident illum recurrisse ad eos ex causa probabili, non subjicere possunt pœnis *Apostatarum*, qui fugiunt *prætextu* illos adeundi; quia probabilitas causæ elidit rationem *prætextus*, sine quo, non est locus pœnæ Statutariæ.

107 Dico amplius, quod, si Subditus sit vir idiota, (ut censetur laicus simplex, Clericus juvenis, seu Sacerdos parum literatus) & credens sibi licere fugere ex quavis causa ad Superiorem majorem sine licentia subalterni, licet iste delinqueret culpabiliter, & deberet puniri, non tamen esset puniendus ordinaria pœna *Apostatarum*, sed alia extraordinaria. Ratio est, quia ut ex *Paria ac. quæst. 90. n. 56. & 58. Elisæa. Tr. 4. q. 18. nu. 12. apud Passerin. Trib. Reg. quæst. 28. art. 2. n. 48.* & Nos etiam *Par. 1. Tit. Patronus. num. 126.* diximus, ignorantia etiamsi sit crassa, dum tamen excludat dolum, semper excusat a pœna ordinaria, & dat locum tantum extraordinariæ. Et credulitas operantis, & opinantis se juste agere, etiamsi sit levis, temeraria, & bestialis, & injusta, excludit dolum; non excludit tamen a temeritate, & lata culpa, ob quam extraordinarie tantum puniendus est Reus. Judicis autem sagacitati, & conscientiæ committitur in facti contingentia examinare, & cognoscere, an ex vera ignorantia, & credulitate, an potius ex dolo palliato peccatum sit, & prout viderit, punire.

108 Verum circa propositum dubium advertendum est, quod allata contradictio inducta est a Collectore statutorum, qui male compilavit *Vallisoletana*, ex quibus Statuta hæc de *Apostatis* desumpta sunt. Tolletur ergo contradictio, si fideliter referatur, *Stat. Vallisolet. ann. 1593. Tit. de Apostat. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 424.* quod sic habet. *Porro gravem Apostasiam dicimus; si quis sine Superioris sui licentia, & contra obedientiam ejusdem, expressam; vel tacitam, (etiam sub prætextu ad Superiores accedendi) exierit; sed tamen non jerit; & extra obedientiam, vel triduo permanserit: si vero ad Superiores, recta quidem accesserit, de levi saltem Apostasia notetur.* Sensus ergo Statuti est, quod, qui *sub prætextu* recursus exit, nec tamen vadit ad Superiorem, si per integrum triduum abest ab obedientia, sit Reus *apostasiæ* gravis: si autem vadit, & per triduum abest, incurrat tantum levem.

109 Sed quid juris, si non per triduum abest, sed per integrum diem naturalem, nec tamen Superiorem adit? Dico, quod puniendus est de levi; perinde enim est, quod exierit sub illo prætextu invalido, ac si absolute sine licentia abfuisset per diem naturalem; unde etiam puniendus est pœna *apostasiæ* levis, sicut etiam puniendus esset de leviori, & levissima; si Superiorem non adeundo, pernoctasset; vel intra diem artificialem ad Conventum revertisset. Sed si Superiorem adeundo, coram illo se sistit intra diem artificialem; sive pernoctando extra Conventum intra diem naturalem; sive manendo extra obedientiam per integrum diem naturalem tantum, quænam pœna debetur? Dico, quod pœna levis; levior aut levissima respective ad mansionem extra Conventum; nam totum fundamentum dispositionis illius Statuti est absentia a Conventu per triduum, quæ in utroque casu supponitur, puta, sive jerit, sive non jerit ad Superiorem; & attenta eadem absentia tridui ponit eandem pœnam, puta, carcerationem per triduum, & privationem per triennium, quæ æque debetur in gravi, ac levi. Verum est, quod, si adit Superiorem, quia ostendit aliqualem actum obedientiæ, punitur de levi; quæ tamen in carceratione, & privatione eadem est cum gravi; nec importat pœnam minorem, quam simplex jejunium, ut videbimus. Cæterum, si non intervenit triduana absentia a Conventu, non incurritur determinata pœna *apostasiæ* levis, aut gravis; sed illa, quæ præcise sibi debetur, ratione absentiæ independenter a *prætextu* eundi ad Superiores.

110 Quartadecima dubitatio est super eodem quarto Statuto, & quanam pœna puniendus sit, qui abest a Conventu apostatando, non integro triduo, sed per biduum, & amplius?

111 Respondeo, quod debet carcerari per tres

dies

dies, & privari suffragiis per tres annos. Ratio est, quia, quoad carcerationem, & privationem, eadem est pœna in levi, ac in gravi, ut patet. Porro absentia a Conventu in levi, est per completum diem naturalem, & in gravi per tres; ergo, sive absit per unum, sive per duos dies, & amplius, non aliud sibi debetur, quam Carcer triduanus, & privatio triennalis. Non debetur autem jejunium, quod præscribitur in gravi; etenim ad incurrendam pœnam integram, & ordinariam pro gravi, requiritur, quod absentia fuerit per triduum integrum, & completum, ut scribit etiam *Sanctar. de pœn. cap. 9. q. 1. V. Respondeo in jure fol.* 388. Nec dicendum, quod pœna non proportionatur culpæ, cum major, & minor absentia eadem pœna percellantur. Quia lex ita præscribit, nec debemus a lege rationem quærere, nec omnium, quæ a majoribus constituta sunt, ratio reddi potest, ut ait Julianus. *l. Non omnium. ff. de legis. & S. C.* Non oportet proinde leges cavillari, sed est ipsis humiliter obsequendum,

112 Quintadecima dubitatio super eodem quarto Statuto est; ex quo in replicante *apostasiam* gravem duplicatur pariter pœna Carceris, & privationis, & jejunii; & additur delatio caparonis per tres menses, & privatio præcedentiæ; in triplicante vero, ultra prædictas pœnas, cadit etiam ea, quæ debetur graviori *Apostasiæ*, quæritur, an talis multiplicatio pœnarum requirat, quod *apostasia* fuerit replicata, aut triplicata in eodem gradu gravis, an potius sufficiat quævis alia *apostasia* levis, aut levior, aut levissima?

113 Respondeo cohærenter ad ea, quæ diximus supra *num.* 100. quod nempe attendendus est gradus *apostasiæ*, quæ secundo, aut tertio committitur, & juxta pœnas, quæ taxatæ sunt per eam, quando prima vice committitur, debet duplicari, aut triplicari punitio. Proinde, si primo apostatavit levissime, secundo graviter, & tertio leviori *apostasia* deliquit; sibi debetur duplicata pœna *apostasiæ* gravis; & triplicata levioris. Ratio est, quia intantum crescere, aut decrescere debet pœna, inquantum crescit, aut decrescit malitia. Si ergo prima vice quis delinquit graviter, secundo leviter, tertio levissime, duplicanda quidem sibi est pœna levis, & triplicanda levissima, quia in crimen *apostasiæ* bis, & iterum cadit; tamen, quia minori *apostasia* delinquendo ostendit aliqualem emendationem, ideo multiplicatio pœnæ debet esse præcise secundum gradum debitum crimini, secundo, aut tertio commisso. Sed si vice versa incipit delinquere levissime; secundo leviter, & tertio graviter, juste sibi duplicatur pœna levis, & triplicatur gravis, quia procedendo in gravitate delinquendi, augeri sibi pœnam meretur; & hoc debet pariter procedere, si primo graviter, secundo leviter, & tertio gravissime apostatasset; deberet enim sibi triplicari pœna gravissimæ, ob rationem datam.

114 Sextadecima dubitatio est, circa illa verba ejusdem Statuti, *si tertio, & quarto in idipsum prolapsus fuerit in graviorem, vel gravissimam pœnam incurrat*, & est, an in arbitrio Superioris sit graviorem, vel gravissimam pœnam infligere triplicanti, aut quadruplicanti *apostasiam* gravem?

115 Respondeo, quod iste textus est vitiatus a Collectore, & discordat a *Vallisoletano*, a quo est desumptus, proinde confusionem; & dubietatem in mentem legentis generat. Damus proinde textum genuinum, & est *Stat. Vallisolet. Tit. de Apost. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 427. Col. 1. init. Pro tertia vice, præter prædictas pœnas, de graviori puniatur. Si autem frequenter in idipsam incidere consueverit, de gravissima puniendus erit*; ex quibus luculenter apparet solutio propositæ dubitationis; si quidem tertia vice cadens in *apostasiam* gravem, debet subire pœnas gravioris, nec potest Superior alias imponere ad libitum. Si autem ultra tres vices similiter deliquerit, danda est sibi pœna *apostasiæ* gravissimæ.

116 Dicetur forte, quod dispositio hujus Statuti contradicit resolutioni, positæ supra *num.* 113., in qua diximus, quod tertio cadens in *apostasiam*, si tertio commissa sit gravis, debeat puniri triplicatis pœnis *apostasiæ* gravis; & tamen ex hoc Statuto puniendus esset pœnis gravioris, quæ longe superant pœnas triplicandas gravis. Ad hoc dico, quod supra supposuimus primam, ac secundam *Apostasiam* in genere levium, proinde ad normam tertii Statuti diximus esse tantum triplicandas pœnas gravis. Sed in hoc quarto supponitur, quod omnes tres *Apostasiæ* sint in genere gravium, & ideo tertio peccans punitur pœna gravioris, quæ longe major est; ita enim peccans ostendit consuetudinem in peccando, quæ inducitur per tres actus imo per duos interpolatos *l. Si triennio. ff. de Stat. liber. D. D. in l. De quibus. ff. de legib. Gloss. in cap. lotharias. In V. Appellavit.* 31. *q.* 2. Et sicut per tria furta commissa fit quis latro famosus, & ob tertium furtum suspenditur, licet per duo præcedentia mortem non mercatur, ut dicit *Clar. §. Furtum. V. Scias. tamen. & ibi Cassane. Bald. Jason. Igne. Anani. Cæpoll.* & hoc ideo, quia in tertio furto punitur consuetudo delinquendi, ita est in casu nostro, ubi per pœnam graviorem punitur consuetudo apostatandi.

117 Decima septima dubitatio est circa quintum Statutum, in quo triplicans *Apostasiam* graviorem privatur perpetuo jure suffragiorum, & ad Carcerem annualem, vel triennalem, probationisque signi delationem condemnatur. Quæritur ergo, an in potestate Superioris sit, carcerare talem *Apostatam* ad annum, vel ad triennium?

118 Respondeo, hoc pariter Statutum esse corruptum a Collectore, sive ab Impressore, ut notavit etiam *Sanctor. de Pœn. cap. 9. Quæst. 5. V. Respondeo secundo. ant. fin. fol.* 397. ideo restitui debet, juxta *Vallisolet.* 1593. *Tit. de Apost. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 427. V. Pro graviori autem*, a quo desumptum fuit; & sic habet. *Pro tertia vice anni suffragiorum jure perpetuo careat, probationisque caputium trienaio integro deferat, quo tempore singulis sextis feriis disciplinam faciat. ac humi genuflexus in Communitate pane, & aqua jejunet, a ltimum locum inter omnes teneat; utensilia lavet, & pro Carceribus Conventum habeat, ut, vel sic Conventui adiutorio sit, & non gravamini: nec unquam egredi permittatur, nisi publicæ processionis, vel utilitatis causa. Sanctorus* loco citato dicit, in autographo suo Statuti *Vallisoletani cap. 2. fol.* 35., sic haberi, *& ad Carcerem annualem, vel ad triennalem probationis signi delationem condemnamus*. Hoc autem, supra, per Nos datum, jacet in *Orbe Seraphico*, in quo genuina *Vallisoletana* ex integro sunt inserta. In Statutis Ordinis, collectis sub Generali *Sambuci*, in margine ad præsens Statutum adnotatur sic *Roman* 1565. indicans, hoc esse desumptum a Statutis illius Capituli; sed hoc mendum est, nam anno 1565. Capitulum Generale fuit celebratum *Vallisoleti*, ut patet *Tom. 3. Orbis Seraphici fol.* 351., nec in illius Statutis aliquid de hoc reperitur: & dato etiam, quod reperiretur ita, prout dicitur in *Sambucanis*, illud fuisset correctum per *Vallisoletana* posteriora de anno 1593. Præterea in Statutis *Vallisoletanis* (impressis *Venetiis* 1598. *Typis Io. Anton. Rampazetti*, quibus usque ad *Sambucana* citata, usa est *familia Cismontana*) *cap. 2. Tit. de Apost. fol.* 35. *V. Pro graviori* habetur præcise, prout sonat *Vallisoletanam*, supra

pra

pradatum; & huic concordat *Chronologia Seraphira* ad unguem.

119 Quid igitur resolvendum in hac varietate? Dico quod servari debet dispositio Statuti *Vallisoletani*, tamquam legitimi, & triplicanti *Apostasiam* graviorem non debent dari aliæ pœnæ, quam in eo expressæ. Non habetur autem Carcer, nec semestris, ut in reiterante Crimen idem, ut ibidem exprimitur; nec Carcer annualis, ut vult *Sanctarus* ex authographo suo; nec annualis, ut sonant *Sambucana*; proinde Carceri formali locus non est. Ratio autem est, quia *Vallisoletanum* noluit in triplicante *Apostasiam* graviorem, triplicare Carcerem; sicut illum duplicat pro eo qui pro secunda vice deliquit, sed ait *pro Carceribus Conventum habeat, ut, vel sic Conventui adjutoria fit*. Animadvertit quidem, quod ex diuturna carceratione Rei, non minus gravatur Religio, quæ alere tenetur Fratrem inutilem in ergastulo, quam Reus ipse, qui ibi manens vacuus ab oneribus Religionis comedit, sicut cæteri, non laborat, sed dormit; ita ut aliquibus inertibus Carcer possit esse saltem in commoditate, si non in deliciis. Ut ergo Reus ex suo delicto non reportet commodum, sed laboret, & ut, vel sic Conventui adjutorio sit, pro Carceribus Conventum habeat, hoc est loco Carceris formalis, novem mensium, (qui sibi deberetur ad proportionem aliorum graduum *Apostasiæ*) Conventum habeat. Dictio enim *pro*, quæ juxta Doctores *Dec. in l. 1. num. 15. C. de Sent. quæ pro eo, quod inter. Salicet. in l. ea. nu. 15. Corn. Cons. 187. col. penult. lib. 2.* varios recipit intellectus, importat quandoque compensationem, sive commutationem, ut scribunt *Ruin. Cons. 60. nu. 6. lib. 2. Hippol. Rimainald. Cons. 157. num. 14. V. Tertio accredit. apud Tusc. lit. D. Concl. 342. num. 20.* ut si testator dicat *relinquo tantum Titio pro legitima, aut pro tota eo, quod prætendere potest a me*; hoc est loco legitimæ, sive &c., & sic capi debet in hoc Statuto in quo *pro* Carcere Conventus datur.

120 Nec dicendum, quod talis commutatio non sit justa, quia non proportionatur Carcer claustralis cum formali; ideo teneri debet dispositio Statuti *Sambucani*, sive *Vallisoletani* allati per *Sanctarum*. Negamus enim assumptum, tum quia justum est, quod juri consonat; & in jure maxime positivo, ut est hoc, non est semper quærenda ratio, ut supra dicebamus: tum quia in eodem Statuto exprimitur ratio talis commutationis, puta utilitas Religionis, dicendo, *ut, vel sic Conventui adjutoria fit*: tum quia optime proportionatur Carcer claustralis perpetuus cum obligatione succumbendi oneribus Religionis, Carceri novem mensium formali cum exemptione a laboribus, qui sunt cæteris Religiosis communes; imo gravior est hujusmodi Carcer claustralis perpetuus formali novem mensium.

121 Advertendum tamen, quod *Reformati* habent Statutum cum pœnis majoribus pro hoc gradu *Apostasiæ*. Apostatanti enim graviori pro secunda vice datur perpetua privatio suffragiorum: Carcer annualis: trimestre signum probationis: flagellatio: & amissio præcedentiæ: lotio utensilium: & tandem perpetuus Carcer claustralis. Pro tertia autem vice dantur triremes, arbitrio Definitorii, ut patet ex *Stat. Gen. Reform. cap. 2. delli Apostati. num. 9.* juxta quos ipsi tenentur ferre sententiam.

122 Decima octava dubitatio est circa intelligentiam Statuti *Reformati*, modo citati, ubi dicit. *La seconda volta sia perpetuamente privo di voce attiva, e passiva; stia prigione per un anno; e per tre mesi porti la probatione; nel qual tempo ogni Venerdì faccia la disciplina &c.* quæritur igitur, an trimestre signi probationis confundatur cum annua Carceratione; & de quo tempore intelligat Statutum, dum dit, *nel qual tempo ogni Venerdì &c.*, an scilicet appellet tempus carcerationis, an delationis signi probationis.

123 Respondeo, quod delatio signi probationis non confunditur, cum anno Carcerationis; sed intelligitur subeunda post completum annum. Ratio est quia signum probationis defertur pendens a parte antica, & postica caputii, ut notum est; porro Carcer annualis, cum sit ad pœnam, debet esse formalis; hic vero importat privationem caputii, & chordæ, ut habet *Textus Pract. Crim. Tit. Pœnarum. §. 4.* qui ergo non defert caputium, non potest ex consequenti deferre signum probationis. Lex autem non fertur de casu impossibili; nec illius dispositio debet esse futilis, aut frustratoria; proinde oportet eam exponere, ut locus sit adimplendæ dispositioni, & sic dicere, quod delatio signi probationis per trimestre debeat intelligi, postquam completus fuerit annus Carcerationis.

124 Quo ad secundum partem dubitationis dico, quod tempus appellatum ibi, *nel qual tempo &c.*, licet videatur referri ad tempus trium mensium, quod immediate præcedit; tamen referri debet ad annum Carcerationis. Ratio est, quia Carcer, prout dicebam, debet esse formalis; hic vero importat flagellationem, & jejunium pro qualibet sexta feria, ut patet ex *Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. num. 15.* ergo pro toto tempore, quo manet carceratus, talis pœna debetur.

125 Decimanona dubitatio est circa idem Statutum *Reformatum*, ubi dicit *la terza volta sia mandato in galera ad arbitrio del Definitorio*, & quæritur, ad quid se extendat tale arbitrium?

126 Respondeo, quod non se extendit ad alias pœnas dandas vice Triremium; sed tantum ad durationem pœnæ triremium omnino dandæ. Ratio est quia si Statutum loqueretur alternative dicendo v.g. *mittatur ad Triremes, vel talis pœna sibi detur*, utique esset arbitrio Judicis, ut pœnam, sibi melius visam in casu congruere, imponeret; quando enim in jure, seu Statuto pœnæ alternative ponuntur, maxime si lex loquatur per verba impersonalia passive, Judicis arbitrio stat, unam præ alia imponere, prout ex nonnullis *Glossis* probat *Abb. in cap. Inter cæteras. num. 5. de Rescr. & ibi Gloss. in cap. Sicut de Judæ. & in cap. A crapula. de Vit. & honest. Cler. & in cap. Fraternitatis. 34. dist.* Sed non loquitur ita, sed absolute dicit, *sia mandata alla Galera*, & cum Judex noster non possit alterare pœnas Statutarias, sive immutare, sed teneatur præcise pœnam a Statuto impositam dare, quando delictum est in suo genere perfectum, ut habetur ex *Textu*; *Pract. Crim. Tit. Applicatio §. 61. in fin.* sequitur, quod omnino talis *Apostata* mittendus sit ad triremes. Sed quia commoratio in triremibus potest esse longa, aut brevis, committitur Judicis arbitrio, pensatis delicti circumstantiis, brevem, aut diuturnam infligere; & sic etiam tenuit *Sanctar. de Pœn. cap. 2. Quæst. 5. V. Ex quibus omnibus. fol. 72.*

127 Vigesima dubitatio est circa clausulam quinti Statuti, ubi dicitur, quod condemnatus ad Carcerem claustralem ob triplicatam Apostasiam graviorem, non possit exire a Conventu, nisi in processionibus, & pro publicis utilitatibus. Quæritur igitur, quæ nam sint publicæ utilitates, ob quas carceratus claustraliter possit a Conventu exire?

128 Respondeo, quod utilitas publica dicitur esse illa, quæ bonum, & commodum Ecclesiæ, sive Reipublicæ concernit, & hoc intelligitur, sive spiritualiter, sive temporaliter. Porro hæc multa habet

bet privilegia, quæ satis diffuse colligit, multis more suo citatis, *Cardinalis. Tusc. lit. P. Conclus.* 960. *per tot. I. B. Nirola. Reg. Jur. Tom. 2. lib. 14. fol.* 219. *V. Publica utilitas*. Sed in casu nostro non credo, quod accipiatur in tota sua latitudine, aliter sententia lata contra Reum evaderet elusoria, & ipse posset facili negotio pœnam Statutariam elidere. Si quidem exire de mandato Superioris ad quæstuandum; ad celebrandam missam; concionandum; ministrandum Sacramentum pœnitentiæ; assistendum infirmo moribundo, & alia similia concernunt publicam utilitatem; sicut etiam esse socius, & comitari aliquem Religiosum extra Conventum; si quidem interest Religioni, quod fratres non incedant absque socio ad plura mala cavenda, & antevertendum scandalum, quod oritur apud sæculares, si viderent fratrem absque socio. Posset ergo hoc modo semper exire a Conventu damnatus ad Carcerem claustralem, si exiret ob aliquod ex recensitis muneribus, & solum maneret impeditus, quando pro suo negotio particulari peteret exire a Conventu. Hoc vero esset omnino elidere pœnam delicti; nec hoc potest esse de mente Statuti.

129 Dico igitur, quod in nostro casu intelligenda est *necessitas* copulata cum *publica utilitate*, ita ut, si militet sola *utilitas*, non vero adsit simul *necessitas*, non est locus dispensationi ad exeundum a Conventu pro Carcerato claustrali. Moveor a simili; disposuit *Concil. Trident. Sess. 23. de Refor. cap.* 14. quod Diaconus non possit promoveri ad Presbyteratum, nisi per annum ministraverit laudabiliter in officio Diaconatus; concedit tamen Episcopis dispensare super tali interstitio, *ob Ecclesiæ utilitatem, ac necessitatem*. Unde advertunt plures Doctores *Roderic. Tom. 3. q. 24. art. 6. Ugolin. de Offi. Ep. cap. 26. §. 27, nu. 3. Mirand. Tom. 1. q. 38. art. 8. Concl. 4. Bonac. de Sacr. disp. 8. q. un. Pun. 6. num. 2. Villalob. Sum. Par. 1. Tr. 11. diffic.* 12 *nu. 3. Hieron. Roderic. Resol.* 106. *num.* 22. *apud Barbos. in Tridect. sess. 23. de Refor. cap.* 14. *num.* 2. non licere Episcopo dispensare, nisi hæc duo simul concurrant, puta, *utilitas*, & *necessitas*. Verum est, quod non requiritur *necessitas* physica, & absoluta, sed moralis tantum, & examinanda committitur judicio Episcopi. Pari modo dicendum est in casu nostro; & licet in *Tridentino* exprimatur *necessitas*, quæ non ponitur in Statuto, tamen dictat ratio, quod hæc debeat subaudiri, aliter, ut dicebam, si deberet intelligi pura *utilitas publica*, pœna lata evanesceret. Attento maxime, quod *publica utilitas*, etiam est, quod criminosi ad aliorum metum debitas pœnas luant; unde, si ratione *publicæ utilitatis* aliquando dispensantur in pœnis, hæc debet esse talis, quæ vincat aliam *publicam utilitatem*, quæ vult, quod pœnæ subeantur; non potest autem illa esse talis, quæ hanc vincat, nisi sibi copuletur *necessitas*, prout dixi. Puto autem, quod *necessitas* potest esse, non solum, quando in Conventu non sunt absolute alii, qui tale munus possent præstare; sed etiam, quando non sunt alii, qui æque bene possent, sicut ille, qui dispensatur. Ut E. g., si deberet fieri magna solemnitas, & habenda concio, seu sermo panegyricus, & essent quidem in Conventu alii Concinnatores, sed gregarii; excelleret autem, qui est carceratus claustralis; tali casu militaret *utilitas publica* Religionis, & *necessitas*. Sed talis dispensatio commissa est prudentiæ Superioris, qui tenetur in conscientia, cum sit de re gravi, examinare circumstantias, & pensare, si habeatur justa causa dispensandi; & etiam raro hoc concedere; ut carceratus sic pœnam sentiat, & de malo facto resipiscat; aliter, *dispensatio* passim data, & absque causa *utilitatis*, & *necessitatis*, esset Prælato culpabilis *dissipatio*.

130 Vigesimaprima dubitatio est circa clausulam finalem ejusdem Statuti, in qua dicitur, *quarta vice autem Apostasiam hanc iterantes, ad Triremes, ac arbitrio Superioris condemnentur*, & quæritur, utrum in arbitrio Superioris sit, ejusmodi Reum ad Triremes damnare?

131 Respondeo affirmative; nec hoc contradicit resolutioni datæ supra *num.* 126. in qua similem dubitationem negative resolvimus ex *Statutis Reformatis*. Quia Statutum hoc Ordinis, quod examinamus, prout jacet in *Sambaranis*, est vitiatum, nec concordat cum *Vallisoletano* a quo fuit desumptum; hoc enim *Tit. de Apostat. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 427. V. Pro graviori. in fin.* sic habet. *Quod, si quis adeo petulans fuerit, ut in idipsum rursum incidere non vereatur, pro modo culpæ augeantur & pœnæ; ita ut (si videbitur) ad Triremes etiam mittatur*. Eo ergo diversus manifeste sensus. Etenim in *Sambarano* non ponuntur pœnæ iterum auctæ, aut Triremes alternative, prout dicitur in *Vallisoletano*, sed dicitur absolute, *ad Triremes arbitrio Superioris condemnentur*, Loquendo sub hac forma, in qua non est alternativa locutio, deberet dari absolute pœna Triremium, nec esset locus arbitrio Superioris, ut diximus supra *num.* 126. At non sic habet Statutum genuinum, sed loquitur alternative, proinde in arbitrio Superioris est, considerata conditione quartæ gravioris *Apostasiæ* ad Triremes damnare, sive pœnas adaugere supra assignatas pro tertio similiter Apostatante.

132 Vigesima secunda dubitatio est super sexto Statuto, & est, quomodo intelligenda sit prima clausula. *Qui ultra hac, etiam habitum dimiserit, & intra duorum mensium spatium reversus non fuerit, vel etiam, non dimisso habitu, ultra duos menses in apostasia perseveraverit &c.*

133 Respondeo, quod *Sanctor. de Pœn. cap. 9. Quæst. 4. V. Respondeo ultra hac fol.* 393. laborat in explicando illam dictionem *ultra hac*; sed inania plane labor, cum talis dictio in Statuto genuino *Vallisoletano* non habeatur; & si haberetur, non tamen importaret gravem, ac graviorem *Apostasiam*; ita ut non posset quis delinquere *Apostasia* gravissima, nisi prius gravem, & graviorem commisisset, ut videtur ibi dicere *Sanctorus*, qui satis intricate loquitur; & de hac dictione dicemus infra, exponendo Statutum *Reformatum*.

134 Pariter, neque habentur in *Vallisoletano* illæ duæ dictiones *intra*, & *ultra duos menses*, neque in ullo legitimo Statuto pro toto Ordine reperiuntur, ut facili negotio experiri poterit quicunque omnia Statuta Ordinis, ab anno 1593. ad hæc tempora lustraverit, sicut fecimus Nos attente legendo illa omnia collecta in *Chronologia Seraphica*, & in tertio, ac quarto *Tomo Orbis* pariter *Seraphici*. Unde nescio, quomodo Collector Statutorum, aut unde prædicta desumpserit, nisi forte mutuaverit a *Reformatis*, in quibus tales dictiones, & clausulæ reperiuntur; miror proinde, *Sanctorum* eruditissimum pariter, & oculatissimum hoc non advertisse. En ergo legitimum *Stat. Vallisolet.* 1593. *Orb. Seraph. Tom. 3. fol.* 427. *Pro gravissima vero Apostasia, nota, qui primo inciderit, is trimestri Carceri mancipetur &c.* determinando autem paulo supra *Orb. Seraph. T. 3. fol.* 424. gradum gravissimæ *Apostasiæ* ait, *Gravissima vero erit, quando quis timore Dei postposito, ac suæ salutis oblitus, Religionis habitum temere deposuerit; & extra obedientiam perseverans, infra duos menses culpam suam coram Prælato non agnoverit*. Ex quo contextu habetur, quod gravissima tunc sit *Apostasia*, quando

quis

quis *temere*, deposito habitu, per duos integros menses manet extra obedientiam, sicque cessat omnis ratio dubitandi.

135 Sed quid juris, si quis non *temere*, sed bono fine ductus, puta, ne scandalizaret seculares; sive, ne, ut *Apostata* cognosceretur a Fratribus, incarceraretur, habitum dimiserit? seu quid juris, si habitum non dimiserit, per bimestre tamen extra obedientiam manserit.

136 Dico quod æquali modo erit gravissimus *Apostata*. Ratio est, quia fundamentum gravitatis in hoc casu est mansio bimestris extra obedientiam; dimissio vero, aut retentio habitus non facit ad punctum. Quia, si habitus dimittatur ex fine bono, non dimittitur *temere*; & ita non augetur malitia in delicto; & dato etiam, quod absolute dimitteretur, non cresceret adhuc gravitas Criminis, imo minueretur: nam, ut bene scribit *Peyrin. de Subd. Quæst. 1. cap. 26. ℣. Probatur primo ex d. c. Ut periculosa.* magis perniciosa est vagatio cum habitu, & magis scandalosa, quam eo dimisso. Quia cum habitu nocet sibi, & Religioni, eam suis malis actibus infamando; sine illo autem *Apostata* non nocet, nisi sibi ipsi, cum non cognoscatur ab omnibus. Et sic sive dimittat, sive retineat habitum, si abest per bimestre, erit *Apostata* gravissimus. Unde attendendus non est *Sanctor. de Pæn. cap. 9. Quæst. 4. V. Respondeo quarto. fol. 394.* qui vult, quod non simus in casu gravissimæ *Apostasiæ*, si egressus sine licentia, non dimiserit habitum, nam, ut probavimus, dimissio habitus non auget, imo minuit crimen.

137 Vigesimatertia dubitatio est, ex quo per allata Statuta præfigitur triduum pro gravi, octiduum pro graviori, & bimestre pro gravissima *Apostasia*; quid juris, si quis abest per dies intra triduum, & octiduum; vel intra hoc, & bimestre?

138 Respondeo, quod hoc, cum non sit expressum in Statuto, remissum remanet arbitrio Judicis, qui, non solum argumento juris communis *l. Non est. l. Ides ff. de legi*, sed ejus, quod habetur ex *Texta Prac. Crim. Tit. Applicatio. §. 60.* debet ex Sacris Canonibus, & probatis legibus regulare arbitrium suum. Pro casu autem proposito luculentum habemus exemplum in *Statutis Barchinonensibus*, quibus Regitur *Familia Ultramontana*, quæ in materia pœnarum contra *Apostatas*, breviori, clariori, & universaliori methodo procedunt, quam *Vallisoletana*, quæ servat *Cismontana*. Hæc ergo, pro *Apostasia* infra tres menses, decernunt, *Statut. Barchinonen. cap. 6. Tit. de Apostat. Orb. Seraph. Tom 3 fol. 662. col. 2. V. Ordinatur*, quod *Apostatæ*, postquam fuerint absoluti, pœna Carceris puniantur, secundum qualitatem fugæ, & quantitatem dierum, per quos in *Apostasia* steterunt: ita ut, pro prima vice tot diebus in Carcere permaneant, quot extra obedientiam fuerunt, & per annum actibus legitimis privati. Pro secunda tempus *Apostasiæ* in Carcere duplicetur, & biennio privati existant, & sine caputio, pane, & aqua tribus diebus jejunent. Pro tertia vero triplicato tempore in Carcere jaceant, & quadriennio privationem sustineant; & idem jejunium subeant tribus diebus in hebdomada qualibet Carceris; & feriis sextis coram Communitate flagellentur.

139 Ex his igitur habetur, quod pœna Carceris, quæ sensibilior, & principalior est, regulatur juxta durationem *Apostasiæ*, ita ut prima vice, quot diebus fuit Frater fugitivus, totidem maneat Carceratus: secunda vice duplicetur, & tertia triplicetur Carcer ad proportionem durationis fugæ. Pari ergo modo potest regulare Judex arbitrium, si fuga fuerit plus tribus, & minus octo diebus, & dare Carcerem juxta supra dictam proportionem, si secundo, aut tertio deliquerit.

140 Sed hæc regula quadrare non potest, si fuga fuerit major octo diebus, & minor duobus mensibus. Quia pro octo diebus debetur Carcer trimestris ex Statuto *Vallisoletano*; si autem fuga esset quindecim dierum, juxta *Barchinonem* non deberentur sibi, nisi quindecim dies Carceris; & si secunda vice delinqueret, triginta: & si tertia quadraginta quinque tantum; & hoc modo, qui per plus temporis delinqueret, minori pœna plecteretur, quod esset maxime irrationabile.

141 Sed dicendum, quod circa Carcerem trimestrem, qui datur *Apostatæ* per octo dies, non debet augeri per hoc, quod ipse vagaverit per plures dies, neque per mensem, aut plus, quia idem Carcer trimestris, ita datur in graviori, sicut in gravissima *Apostasia*: proinde indifferenter competit pro omni casu, in quo vagaverit ultra octo dies, & citra duos menses. Et ita censendum est de aliis pœnis, quamvis hæ differant in *Apostasia* gravissima a graviori; tum quia, si non aggravatur Carcer, qui est principalior, bene possunt præsumi cæteræ non aggravandæ, cum censeantur, quasi accessoriæ; tum quia pœnæ ipsæ *Apostasiæ* gravioris sunt satis rigorosæ, ita ut possint optime quadrare, etiam in majori *Apostasia*: tum tertio, quia interpretatione legum pœnæ molliendæ sunt potius, quam exasperandæ *l. Interpretatione. ff. de Pæn.* & in dubio semper benigniora sunt præferenda. *l. Semper. ff. de Reg. jur. Glos. in Regal. 49. lib. 6.*

142 Vigesimaquarta dubitatio est circa Statutum *Reformatam* in ordine ad gravissimam *Apostasiam*, in quo dicitur: *Chi altrecio, lasciato l' habito, non ritornasse nello spazio di due mesi; e con l' habito, non ritornasse dopo detti due mesi, come quello, che commette Apostasia gravissima, deve per la prima volta &c.* quæritur igitur, quomodo sit intelligendum hoc Statutum?

143 Respondeo, quod clausula illa, *nello spazio di due mesi*, hoc est *intra* duos menses, verificatur in quocunque tempore, quod sit ante duos menses completos, & proinde comprehendit diem ultimum, imo horam secundi mensis, tanquam terminum, hæc siquidem dictio includit sua extrema, & excludit ea, quæ sunt *extra*. *Socin Consil. 211. init. lib. 2. Gemin. Cons. 121. an. 3. V. Et hoc importat apud Tusc lit. D. Concl. 299 n. 1. & 2. arg cap 1. de Rest spoliat. in 6.* Alia vero dictio *dopo detti due mesi*, hoc est *post*, sive *ultra* dictos duos menses, licet verificetur in quocunque tempore post duos menses completos, tamen non ita in jure accipitur, sed importat modicum tempus, puta sex, aut decem dies, ut ex *Barbos. dict. 428. apud Sanctur de Pæn cap. 9. Quæst. 4. V. Respondeo secunda. fol. 394.* Sensus ergo Statuti est, quod, si *Apostata*, dimisso habitu, non revertatur, antequam duo menses a sua fuga sint completi; sive retento habitu, per sex, aut octo, aut decem dies, post duos menses exactos, non redierit, judicetur commisisse *Apostasiam* gravissimam.

144 Quid autem, si, habitu non dimisso, non rediret intra bimestre? Dico, quod nil minus eandem *Apostasiam* incurreret; si quidem non redeundo, habitu non dimisso, intra duos menses; & redeundo, habitu non dimisso, post duos menses, perinde est. Sed si per plures, quam decem dies post duos menses, (puta, per quatuor, seu sex menses, aut annum, vel annos) reversus fuerit, quid juris? Dico; quod nil minus est *Apostasia* gravissima, & extraordinaria, cui Statuta nostra non assignant pœnam, sed relinquunt arbitrio Judicis, qui in hoc ca-

su

ſu poteſt regulare Carcerem juxta diſpoſitionem Statuti *Barchianoneа*.de quo diximus ſupra *num*.136.alia vero pœnaa proportionabiliter.

145 Vigeſimaquinta dubitatio eſt circa ſeptimum Statutum, poſitum ſupra *num*. 62.& eſt quando nam *Apoſtaſia* gravis, aut levis contrahatur, per hoc, quod aliquis vadit ad alium locum; vel per aliam viam, quam ſibi liceat per obedientiam, vel excedit tempus ſibi præſcriptum; vel itineratur ſine ſocio.

146 Reſpondeo,quod ad contrahendam in propoſitis caſibus *Apoſtaſiam*, prout bene advertit *Sanctor. de Pœa. cap*. 9. *q*. 3. *V. Reſpondeo ubi.fol*.390. requiritur, quod Religioſus peccet mortaliter. Peccatum autem mortale eſſe non poteſt, niſi tranſgreſſio obedientiæ ſit gravis; interveniat dolus; & non habeatur licentia tacita, præſumpta, ſive interpretativa; ſive non adſit neceſſitas, quæ locum faciat Epichejæ. Omnia hæc ſupra explicata ſunt; ſupereſt ſolum declarare, quando nam interveniat tranſgreſſio gravis in ſupra propoſitis caſibus.

147 Dico igitur, quod parva diſtantia loci, ad quem ſe conſert Religioſus, ab illo loco, ad quem pergit ex obedientia; itemque directi itineris, a quo detorquet, eundo per aliam viam, menſurari debet a quantitate itineris, ſibi indulti ab obedientia; ita ut, ſi iret ad locum, diſtantem a loco, ad quem ex obedientia vadit; ſive divertat a recta via, per ſextam tantum partem itineris, ſuper quo habet licentiam Superioris, dicenda eſſet parva diſtantia, ratione cujus non incurritur *Apoſtaſia*,ut tenet etiam *Sanctor. loc. cit. circ. med. fol*. 391. & ita, qui haberet obedientiam eundi ad locum, diſtantem per 18. milliaria a Conventu, & hic pergeret ad alium locum, diſtantem a primo per tria milliaria; aut per idem ſpatium deflecteret a recta via, non poſſet ut *Apoſtata* condemnari. Ratio eſt, quia talis diſtantia in comparatione itineris, quod peragit cum obedientia, eſt parvitaa materiæ.

148 Pari modo, & ex eodem principio reſolvitur tertium membrum dubitationis; quantitas enim exceſſus temporis ab obedientia indulti eſt relative ad quantitatem ejuſdem temporis; proinde cenſenda erit levis, aut gravis per comparationem ad tempus ipſum. Si ergo exceſſus non ſit ſupra ſextam partem temporia aſſignati, erit cenſendus exceſſus modicua, & parvitas materiæ, & non culpabilis; ut ſi obedientia eſſet quindecim dierum, exceſſus duorum cum dimidio eſſet modicus, prout etiam habet *Sanctar. l. cit. in fin. fol*. 393. qui etiam, & bene addit, quod talis modicitas exceſſus non debet cenſeri, ita præciſa, ut non ſit locus diſcretæ ampliationi, perpendendæ a prudentis Judicis arbitrio.

149 Quantum vero ad ultimum membrum dubitationia, hoc concernit alias diſpoſitionea Statutarias, quæ habentur in *Stat. Gen. Ord. cap*. 3. §. 7. *nu*.1. 4. & 5. in quibus cavetur, ne fratres exeant a Conventu ſine ſocio, & hoc ſub pœna gravi, etiam Carceris; ne per Civitates, & loca, ubi ſunt noſtri Conventus vadant, niſi aſſociati, ſub pœoa pariter *Apoſtaſiæ*; & ne ſine ſocio iter faciant, abſque Generalis indulto, non dando, niſi rariſſime, & ex magna neceſſitate, & hoc itidem ſub pœna *Apoſtaſiæ*, ipſo facto incurrenda. Dico igitur, quod prima, & ſecunda diſpoſitio ex recenſitis reincidunt in idem; & ad hoc, quod fiat locus pœnæ gravi, etiam Carceris, oportet, quod culpa itidem ſit mortalis; pœna enim, & culpa debent commenſurari, & gravia in Religione cenſentur delicta, quæ culpam mortalem continent, ut alibi habet *Textus. Pract. crim. Tit. delictorum*. §. 2. quod pariter dicendum eſt de pœna *Apoſtaſiæ*. Excuſare ergo debet a pœna tali omne id, quod excuſat a gravitate delicti, puta, parvitas diſtantiæ a Conventu, temporis brevitas; urgentia negotii, quæ exigit celeritatem; paucitas fratrum in Conventu; aut difficultas inveniendi ſocium; neceſſitas; & ſimilia, quæ diſcutere debet prudens Superior, qui non poteſt pronunciare de Crimine, niſi evidenter conſtet de dolo, aut lata culpa, aut manifeſto contemptu legis, ex vulgatis juribus.

150 Circa itinerantes autem, & venientes ad Conventum ſine ſocio, habetur etiam *Stat. Gen. Reform. cap*. 8. *num*. 34. ita ſonans, *Siano dichiarati Apoſtati quelli, che camineranno ſenza compagno; e ſe non moſtreranno la fede autentica dove, e come l'habbiano laſciato, ſiano dalli Guardiani, dove arrivano, aſſoluti per Apoſtati*. Multas rationes, & eruditiones cumulat *Sanctor. Comment. cap*. 3. *Stat*. 20. *fol. m*. 269. quare Fratres debent incedere aſſociati. Tamen a pœna Statuti excuſat omne id, quod excuſat a gravitate delicti, prout diximus numero Superiori. Major autem eſt difficultas ex Statuto *Reformato* citato. Dantur enim frequenter caſus, quod hoſpites veniant ad Conventum,cum litteris quidem obedientialibus legitimis, & in illis aſſignato ſocio nominato, ſive occurrente, ſed tamen veniunt ſoli; nec habent atteſtationes authenticas ſeparationis a Socio, quas præſcribit Statutum. In caſu ergo quid agendum a Guardiano?

151 Reſpondeo, quod in omni caſu poſſunt occurrere circumſtantiæ impoſſibiles cum obſervatione Statuti; & tunc, ſi hoſpes abſolveretur ab *Apoſtaſia*, gravaretur, & fieret maxima injuſtitia. Si enim in obedientialibus aſſignatur ſocius nominatus, potuit hic divertere a ſocio ſine culpa ſua, & quia ſeparavit ſe ab illo in via, campo, ſylva, tranſitu fluminis, & hujuſmodi locis, (in quibus, cum deſint teſtes, non poteſt haberi præſcripta atteſtatio) per hoc gravi pœna *Apoſtatarum* debeat plecti? hoc iniquum eſt. Si vero obedientiales ſint cum Socio occurrente, & tempore aſſignato, & iſte non habet ſocium, quia nullus ſibi occurrit, nullo modo eſt in culpa, ſi ſolus ambulat, Etenim, ſi vult occurrentem ſocium expectare, expirat tempus aſſignatum, & ſi ambulat ultra tempus limitatum, punitur, ut *Apoſtata*, ut dictum eſt ſupra *num*. 148. Quoquo ergo ſe vertat, erit plectendus & hoc abſque culpa, quod eſt intolerabile, & contra rationem, ſi quidem nulla lex poteſt obligare ad impoſſibile. *l. Ea quæ. l. Culpa. ff. de Reg. jur. l. Impoſſibilium. ff. eo. cap. Nemo. ea. tit. in* 6. Et ideo tale Statutum in deſuetudinem abiit, videntibus, & tacentibus Superioribus,

152 Quid autem, ſi vellet Guardianus rigorem Statuti ſervare, ex eo quod duo hoſpites veniunt ad Conventum ſeparati; mediante, inter adventum unius, & alterius, uno, aut pluribus diebus? poſſet ne ambos ab *Apoſtaſia* abſolvere, an unum tantum, & quemnam?

153 Reſpondeo, quod reſolutio eſt implexa difficultatibus, ob varias circumſtantias, quæ poſſunt accidere *Sanctor. de Pœn. cap*. 9. *Quæſt*. 3. *V. Reſpondea ubi. circ. med. fol*. 392. opinatur, poſſe ambos puniri, ut *Apoſtatas*, quia uterque tranſgreditur Statutum, & præſumptio ſtat pro Statuto contra utroſque. Sed hoc non eſt verum, nam pœna ordinaria non poteſt imponi, ob probationem præſumptivam, ſed requiritur plena probatio, ut *Par. p. Tit. Sententia*. *num*. 75. alias probavimus. Ad plus ergo deberet eſſe pœna extraordinaria, quæ in hoc caſu deberet eſſe minor carceratione.

154 Tamen ſuppoſito tanquam vero principio hoc, quod nempe Religioſus inferior debet ſe con-

formare in itinere Religioso majori Socio suo, apud quem debent servari litteræ obedientiales, & qui debet dirigere iter, potest tamen inferior rationabiliter, & inculpabiliter non obedire illi, & separare se ab illo: nam potest hic velle deflectere a rectitudine itineris ultra licitum; sive pernoctare in domo meretricis ad scortandum; aut aliud prohibitum intentare, in quo non tenetur socius ipsi obsequi. Casu ergo, quod unus post alium, ut præfertur, ad Conventum veniret; & quilque illorum culpam separationis in socium reciproce refunderet, nec esset locus ulli probationi, præter illorum assertionem; non posset Guardianus (salva justitia) aliquem illorum ordinaria pœna punire. Quia licet de necessitate unus sit Reus, qui non debet esse impunitus; tamen alius erit innocens, qui non debet ullo modo puniri; & melius est, quod Reus vadat impunitus, (qui tamen aliquando punietur a Deo) quam quod innocens condemnetur *l. final. §. 2. C. de His qui latro*. Quod, si ex propriis dictis cognosceretur, neminem esse totaliter culpabilem, nec totaliter innocentem, posset infligi pœna extraordinaria ambobus; ratione criminis, de quo essent partialiter culpabiles; si tandem legitimis documentis plene probaretur in aliquo, causa injusta separationis, deberet pœna Statutaria percuti.

155 Vigesima sexta dubitatio est circa Statutum Generale Ordinis, *cap. 2. §. 8. num. 19. & 20.* quo decernitur, ne Guardiani extra limites sui Conventus possint mittere, sine speciali licentia Provincialis, sub pœna privationis Superiori mittenti, & Subdito de pœna levis *Apostasiæ*; neve Provinciales possint mittere, nisi ad viciniores Provincias, & hoc ex causa publicæ, vel gravis necessitatis, sub pœna Provinciali suspensionis ab officio, Subdito autem *Apostasiæ* gravis, quæritur igitur, utrum talis dispositio sit servanda universaliter?

156 Respondeo quod non. Quia dari potest casus necessitatis, sive publicæ, sive privatæ, ratione cujus potest Superior legitime præsumere, quod, si Provincialis, aut Generalis essent præsentes, concederent facultatem mittendi extra limites suæ quæstuationis, sive ultra Provincias contiguas. Guardiano, & Provinciali respective. Unde ex tali licentia præsumpta non dicerentur mittere fratres cum malo dolo, sicque non esset locus pœnæ, cum non sit locus delicto.

157 Pariter nullo modo esset puniendus Subditus, qui simpliciter obediret Superiori mittenti. Ipse enim tenetur ex præcepto Regulæ obedire Superiori in omnibus, quæ non sunt contra Deum, & animam, nec tenetur ipse scire, an Superior habeat authoritatem mittendi, necne, sed debet præsumere de Superiore, quod non jubeat, nisi justa: imo quamvis esset dubius de authoritate Superioris, adhuc illi tenetur obedire, prout dicunt communiter Doctores *Sanchez. in Decal. lib. 6. cap. 3. nu. 4. Miranda Manual. Tom. 4. q. 26. art. 6. Roderic. Tom. 3. Quæst. 19. art. 4. apud Peyria. de Subd. Q. 1. cap. 7. V. Dico quarto*; si ergo non peccaret, ita obediendo, sequitur, quod nullo modo potest luere pœnas *Apostasiæ*, quæ, ut diximus, debet esse cum culpa mortali, ad hoc, quod possit ordinaria pœna puniri.

158 Relinquitur ergo, quod tunc est locus pœnæ a Statuto sancitæ, quod nulla extante legitima causa mittendi; neque ulla militante licentia præsumpta, sive interpretativa, Superior sive localis, sive Provincialis mittit ultra terminos sibi præscriptos. Pœna quidem Superiori mittenti, non autem Subdito misso, si iste mere passive se habuit, & simpliciter obedivit. Si vero Subditus causa est talis missionis; & licet sciat, Superiorem mittere non posse, tamen precibus importunis sive interposita authoritate potentium, maxime sæcularium, extorserit potius, quam obtinuerit licentiam, tunc debet ipse puniri, quia scienter transgressus est Statutum, & in dolo fuit, ita eundo. Sed etiam puniri debet Superior, qui strenue non se gessit in munere suo, sed ob privatos fines, sive ad captandam benevolentiam potentium, commisit contra leges. Et ita debet accipi Statutum, ut rationi cohæreat.

159 Vigesima octava dubitatio est circa aliud Statutum Ordinis *cap. 2. §. 8. num. 23.* concernens *Apostatas*, in quo ordinatur, quod Superiores Provinciales, ac locales moneant Generalem, ac Officiales Curiæ de *Apostasia* commissa a propriis Subditis, & non retineant *Apostatas* externos; sed absolutos, datisque testimonialibus datæ absolutionis ad proprias Provincias remittant; & hoc sub pœna privationis officiorum suorum, quæritur ergo, quomodo intelligendum sit hoc Statutum?

160 Respondeo, quod commonere Provincialem de fuga *Apostatæ* de sui familia, spectat ad Superiorem localem: monere autem Generalem, & Officiales Curiæ, incumbit Provinciali. *Apostatæ* autem ad longum tempus non possunt retineri, neque a Guardiano in suo Conventu, neque a Provinciali in Provincia, sed cum litteris testimonialibus suæ absolutionis debent ad suas Provincias dirigi; & hæc omnia *Sanctor. de Pœn. cap. 9. Quæst. 10. per*.

161 Sed difficultas est circa modum absolutionis dandæ a Superiore locali. *Sanctor. loc. cit. V. Respondeo tertio. fol. 409.* vult, quod, postquam advenerit *Apostata*, conjiciatur in Carcerem per tres dies; postea absolvatur in Communitate Fratrum, juxta formam in Statutis præscriptam; & postea dimittatur ad propriam Provinciam, in qua luere debet reliquum pœnitentiæ juxta gradum Apostasiæ; dicitque talem Carcerationem esse pro levissima *Apostasia*, quæ supponitur omnibus aliis gradibus.

162 Sed, salva tanti viri reverentia, talis doctrina universaliter, & pro omnibus *Apostatis* accepta, est falsa, quia tres dies Carceris non sunt pro *Apostasia* levissima, ut ipse dicit, sed pro levi, ut patet ex Statuto dato supra *num.* 58. Si ergo advenerit *Apostata* Reus de levissima, aut leviori, non poterit sibi dari illa triduana Carceratio. Præterea hæc, vel sibi datur in pœnam *Apostasiæ*; vel ut quid essentiale ad formam absolutionis præscriptam a Statuto. Non primum, quia, ut habetur ex *Stat. Vallisolet. cap. 1. Tit. de Apost. V. Quibus peractis*, pœna debet imponi, postquam absolutio fuerit data. Non secundum, quia in Statutis, nec Ordinis, nec *Reformationis* habetur talis Carceratio prævia ad absolutionem; sed tantum præscribitur, quod *Apostata*, sine chorda, & caputio, post flagellationem per integrum *Miserere* coram fratribus, capitulariter congregatis, absolvatur, ut patet ex Statutis *Neapolitanis* 1590., *Vallisoletanis* 1593. *Roman.* 1603. & *Sambucanis* 1658. *Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 389.* Præterea carcerare formaliter, & ad pœnam, spectat ad totum Diffinitorium, ut probavimus *Par. 1. Tit. Pœnarum. num. 75.* non ergo hoc poterit Guardianus, cum *Apostata*; neque potest carcerare ad custodiam, nisi adsit suspicio fugæ in Reo; & ita cum in *Apostata* sponte revertente non possit militare suspicio fugæ, sequitur, quod nec ad custodiam possit illum carcerare. Ob istas rationes cogimur retractare, quod scripsimus *Par. 2. Sect. final. num. 60. & sequentibus*, circa absolutionem *Apostatarum* dandam a Guardianis, in qua inconsiderate sequentes *Sanctorum*, loco proxime citato, & observantes praxim *Procuratoris*

Ge-

Generalis, præſcripſimus triduanam Carcerationem formalem. Sed re melius penſata, ac funditus examinata, cogimur mutare ſententiam.

163 Dico ergo, quod, aut *Apoſtata* ſponte revertitur ad Conventum, & petit abſolvi; aut ipſe, habitu ſive dimiſſo, ſive retento, vagatur, ſcandalizando Religionem, & ſæculum, & captus a Superiore locali ad Conventum ducitur. Si primum, Guardianus nullo modo poteſt eum incarcerare; quia non ad Cuſtodiam; cum enim ſponte, & pœnitens reverſus ſit, non intrat in eo ſuſpicio fugæ, ob quam ſolam poteſt dari Carcer ad cuſtodiam, ut alias diximus. Non ad pœnam, quia hanc infligere ſpectat ad totum Diffinitorium, procedendo per ſententiam declaratoriam. Si ſecundum, habent quidem Guardiani, cæterique Superiores obligationem carcerandi hujuſmodi *Apoſtatas* & in caſu neceſſitatis, etiam cæteri fratres hoc poſſunt; prout ſonant *Stat. Gen. Ord. cap. 2. §. 8. n. 20. & Stat. Gr. Ref. cap. 2. delli Apoſt. n. 22.* ſed iſta eſt Carceratio ad cuſtodiam, quæ non limitatur ad tridnum, nec eſt in ordine ad abſolutionem; ſi quidem debet Superior localis tenere Reum carceratum, donec Provincialem admoneat, ſicut de cæteris, qui carcerantur ad cuſtodiam, diximus in prima Parte. Abſolutio vero publica debet dari juxta formam a Statuto præſcriptam, & hoc quamprimum, poſtquam captus fuerit; ne diutius maneat in malo ſtatu extra gremium Eccleſiæ; ut habetur expreſſe in Statuto *Romano 1603. in Orbe Seraph. Tom. 3. fol. 590. col. p.* ſic cantante. *Cum Apoſtata quamprimum appalerit ad Conventum quempiam, abſque mora abſolvatur ab excommunicatione in forma Canonica &c.* Et ex his concluditur, quod Carceratio non debet eſſe indifferenter cum omnibus *Apoſtatis*, ſed tantum cum actualiter fugitivis, & per vim deprehenſis: & non debet eſſe formalis, & ad pœnam, ſed ad puram cuſtodiam.

164 Dicetur contra hæc, quod conſuetudo *Procuratoris Generalis*, ſive *Ordinis*, ſive *Reformationis* eſt, quod *Apoſtatæ* quivis, ſive revertantur ſponte, ſive per vim capiantur, carcerentur formaliter per triduum, & poſtea abſolvantur; ergo allata praxis *Sanctori* habet fundamentum, ſi non in Statutis, ſaltem in conſuetudine *Procuratoris Generalis*, qui eſt Judex Ordinarius *Apoſtatarum*, & ad ejus inſtar procedere debent cæteri Superiores. *Stat. Gen. Refor. cap. 8. num. 66.*

165 Reſpondeo, quod tempus Carcerationis *Apoſtatarum* eſt arbitrarium *Procuratori Generali*, ut patet ex *Stat. Gen. Refor. loc. cit.* unde poteſt, vel nulliter, vel citra, vel ultra triduum incarcerare; porro in actibus voluntariis, & mere facultativis non inducitur conſuetudo, *Dec. Con. 814. col. 3. in prin. & Conſ. 437. Tuſ. lit. C. Conc. 812. per tot.* & dato etiam, quod illa exiſteret, non tamen ſequeretur, quod cœteri Superiores tenerentur eam ſequi, cum Officium *Procuratoris Generalis* longe ſit diverſum ab aliis Prælaturis, maxime localibus, qua diverſitate ſtante, non poteſt fieri legitima illatio. Quod, ſi *Procuratores Generales* talem Carcerationem præmittunt abſolutioni, hoc non faciunt eoquod ſpectet ad formam abſolutionis, ut quid eſſentiale; (etenim ſibi bene viſos abſolvunt, abſque ea, & etiam non publice, ſed inter privatos Cellæ Procuratoriæ parietes), ſed quia, ut plurimum *Apoſtatæ* petentes Urbem, ſunt graviſſimi, aut graviores, ac impetrare ſolent a *Sacra Pœnitentiaria* condonationem pœnarum; ideo optimo conſilio *Procurator* illos formaliter incarcerat, ut tales ſcandaloſi delinquentes non evadant totaliter impuniti. Ex his ergo concluditur, quod talis practica carcerandi ante abſolutionem, nec poteſt quadrare univerſaliter pro omni *Apoſtaſia*, nec valet ad alios Superiores extendi.

166 Quod, ſi forte ab aliquibus Superioribus talis Carceratio fuit practicata, quia ſequuti ſunt doctrinam *Sanctori*, hoc non debet inducere conſuetudinem contra rationem, & legem; nec enim unius Doctoris lapſus potius, quam doctrina poteſt ſtatuere jus, quod debeat ab aliis obſervari. Erravit *Sanctorus* in aſſignanda Carceratione ad Arctationem, dum hæc, ut ex Statutis Ordinis *Par. p. Tit. Tortura. num. 13.* probavimus, illam minime includit; & errorem illius multi ſunt ſequuti. Erravit pariter in hac triduana Carceratione ante abſolutionem ab *Apoſtaſia*, dum in nulla Conſtitutione Ordinis præſcribitur, & habuit forte in hoc multos ſequaces, quorum unus etiam ego fui. Sed modo indagata veritate, ac errore detecto, corrigi debet, quod male factum, ſcriptumve fuit.

167 Vigeſimanona dubitatio eſt circa aliud Statutum Ordinis *cap. 2. §. 8. num. 35.*, in quo decernitur, quod Capitulum Provinciale poſſit diſpenſare, medietate pœnitentiæ jam peracta, cum *Apoſtata, ubi perſonæ qualitas, & emendationis ſigna ſuadeant*. Quæritur quomodo debeat intelligi tale Statutum?

168 Reſpondeo, quod hoc Statutum Ordinis reperitur ſolum in *Samburanis*; & ibi ad marginem citatur *Romanum* 1632. ſed hoc eſt mendum, ne dicam mendacium, ſi quidem in Statutis, in citato Capitulo, quæ per extenſum ſunt inſerta in *Orb. Seraph. Tom 4. a fol. 42. & ſeqq.* nec verbum de hoc habetur. Suſpicor deſumptum fuiſſe a *Reformatis*, in quibus ſimile reperitur; ſed etiam adulteratum eſt hoc in ſenſu, juxta quem loquitur *Reformatum cap. 2. num. 29.* quod ſic cantat: *Finalmente per reprimere l'audacia delli Apoſtati, ordiniamo, che ninno ſtato Apoſtata poſſa eſſere aſſonto ad officii dell' Ordine, ſe non ſarà lodevolmente viſſuto, dieci anni dopo l' Apoſtaſia. Che ſe in qualche Padre di qualità, dopo la metà della penitenza, pareſſe uſarli miſericordia, ſi concede potervi diſpenſare il Capitolo Provinciale con la maggior parte delli voti ſegreti.* Ex quo contextu habetur manifeſte, quod Statutum loquitur præciſe de privatione vocis paſſivæ ad Prælaturas, quam debet ſubire per decennium; non vero reſpectu Carceris, aut aliarum pœnarum corporalium.

169 Sed *Statutum Ordinis Samburanum*, poſtquam cœteras pœnas *Apoſtatarum*, de quibus hucuſque dictum eſt, recenſuit, ita habet. *Tandem Apoſtatas omnes, etiam poſtquam redierint: ad aliquod officium, niſi per decem annos, poſt Apoſtaſiam, laudabiliter, & religioſe vixerint, promoveri non poſſint. Poſſit tamen his pœnarum generibus, ubi perſonæ qualitas, & emendationis ſigna ſuadeant, medietate pœnitentiæ jam peracta, Capitulum Provinciale per ſuffragiorum ſecretorum majorem partem diſpenſare.* Ex quo patet, quod hoc Statutum, toto Cœlo differt a *Reformato*, ſupra notato; illud ſiquidem loquitur manifeſte de diſpenſando *Apoſtata* ſuper privatione decennali vocis paſſivæ, *dopo la metà della penitenza*, hoc eſt poſt adimpletum dimidium durationis talis privationis; hoc vero comprehendit omnes univerſaliter pœnas, *Apoſtaſiæ* debitas, dum dicit, *in his pœnarum generibus* innuens poſſe Capitulum Provinciale illas omnes pro medietate dimittere. Sed hoc falſum eſſe, manifeſte patet ex hoc, quod Capitula regulariter non fiunt, niſi de triennio in triennium; dum ergo ordinat Statutum, dimiſſionem pœnæ faciendam a Capitulo, peracta media pœnitentia, ſuppoñit, quod pœna, quæ debet diſ-

pensari, tantum duret, quod, illius medietate peracta, Capitulum fiat; aliter non erit locus dispensationi. Sed, si *Apostasia* fuerit levissima, aut levior, tum quoad Carcerationem, tum quoad privationem suffragii, transibit integrum tempus pœnæ, antequam tempus Capitulare adveniat, & ita tales *Apostatæ*, minus culpabiles cæteris, non poterunt frui hoc beneficio legis. Pariter quoad Carcerem, etiam in *Apostasia* gravissima, non potest dari casus nisi per accidens, quod celebretur Capitulum, medietate pœnitentiæ Carceris jam peracta; & absurdum est, quod feratur lex, quæ possit habere locum in casu accidentali tantum, & ut in pluribus evadat inutilis. Et tandem medietas pœnitentiæ debet esse medietas omnium pœnarum, puta, Carceris, privationis suffragiorum, delationis caparonis, privationis præcedentiæ &c. juxta gradum *Apostasiæ*. Si ergo ad hoc, quod Capitulum possit dispensare, oportet, quod jam peracta sit medietas pœnitentiæ, necesse est, quod expleta sit etiam medietas temporis privationis suffragiorum, quæ longior est cæteris pœnis sed medietas hujus longe superat integram durationem aliarum, ut patet consideranti; igitur medietas aliarum non erit dispensabilis per Capitulum.

170 Relinquitur ergo, quod verus sensus citati Statuti est, quod, transacto quinquennio ab absolutione ab *Apostasia*, si fuerit Reus Pater qualificatus, puta, ob excellentiam doctrinæ, sive ob publicam existimationem, maxime apud sæculares; sive ob gradus honorificos, aut Prælaturas administratas: & ultra hoc dederit signa emendationis, puta, devote, ac Religiose vivendo, humiliter, & patienter supportando privationem, nec quærendo dispensationem, ut bene adnotat *Sanctar. de Pœn. cap.* 9. *Quæst.* 13. ℣ *Respondeo primo. fol.* 415. poterit Capitulum Provinciale dispensare, ea servando, quæ diximus, circa hoc, supra a *num.* 46.

171 Trigesima dubitatio est circa id, quod spectans ad hanc materiam habetur in Textu, *Pract. crim. Tit. Applicatio*. §. 27. qui ita disponit. *Qui super habitum Regularem, vel (eo dimisso) sæculares, vel alias quascunque vestes induerit, ad recitandas comœdias, vel alias tales larvatas repræsentationes, quacunque ex causa, vel occasione, & quocunque in loco, est eo ipso suspensus; & gravius, Carcere, privatione officii, vel suffragiorum jure a Superioribus puniendus.* Quæritur igitur, quando pœnis hic contentis, locus sit?

172 Respondeo, quod de jure communi *cap. Cum decorem. de Vit. & honest. Cler. Concil. Toletan.* 22. *cap.* 19. *Concil. Mediolan.* 1. *Tit. de Actio. & repræsentatio.* prohibitum est repræsentationes, etiam sacras intra Ecclesias permittere, maxime, si per Clericos, ac alios Ecclesiasticos fiant. A fortiori ergo dicendum est de scænicis spectaculis prophanis. Quod, si Clerici per plures Canones *cap. Non oportet. il* 2. *de Consecr. dist.* 5. *cap. Concil. Laodicen. cap.* 54. *Concil. Lateu.* 2. *cap.* 60. *laara. Epit. V. Spectacula.* vetantur interesse, ubi illa fiunt, a fortiori vetitum illis est, mimum agere, & histrionicam artem, quæ etiam juxta leges sæculares *l.* 3. *C. de Re milit. l.* 1. *ff. de His, qui not. infam.* infamis est, exercere. Cohærenter ergo canonicæ dispositioni sancitum est hoc Statutum.

173 Verum est, quod antiqua hæc ordinatio per subsequentes abusus immutata est; quibus conniventes, ac propria præsentia quodammodo approbantes Prælati majores Ecclesiastici effecerunt, quod illa abrogata sit. Passim enim videmus, Clericos, ac etiam Sacerdotes in Scæna repræsentare spectacula, non tantum sacra, sed etiam prophana: adstantibus, & videntibus Episcopis, & etiam in ipsa Urbe, in qua hæc scribimus, in facie *Pontificis Summi*, hæc scientis, & non prohibentis; ac intereſſentibus ex Majoribus Ecclesiæ Prælatis violaceis, ac purpuratis. Et hinc puto, factum esse, quod etiam inter Regulares talis abusus irrepserit. Scientibus enim, & permittentibus, & quandoque promoventibus Superioribus Generalibus, tempore baccanalium, per Religiosos repræsentationes fiunt, etiam prophanæ, (non tamen inhonestæ) nec ob hoc quisquam pœnis Statutariis vapulavit.

174 Talia spectacula exhibere, maxime, si sacra sint, aut saltem moralia, & ab iis absit scurrilitas, satyricus, & inhonestus sermo; & retenta sub vestibus sæcularibus forma habitus Religiosi, non est malum; hoc enim fit ad honestam spectantium recreationem; ad exercitium virtutis, ad incitandos animos in amorem Dei, repræsentando historiam aliquam sacram, sive alicujus *S. Martyris* passionem; seu alicujus magni peccatoris pœnitentiam, ac conversionem; & summopere confert juventuti, quæ ad exercitium prædicationis anhelat; nihil enim magis confert ad familiariter concionandum, & apte sociandum gestum manus, ac corporis cum verbis, quam exercitium recitandi in talibus repræsentationibus. Si ergo aliquis Religiosus, ut præfertur, recitet intra Claustra, & non interveniant sæculares, nullam debet pœnam incurrere, cum in hoc sensu Statutum abrogatum sit per contrarium usum; & sic etiam tenet *Passerinus de Stat. hom. q.* 187. *art.* 2. *n.* 356. *circa med.*

175 Dicendum ergo, tunc committi contra legem, & locum esse pœnæ Statutariæ, quando Religiosus extra Claustra, maxime tempore baccanalium, dimisso habitu, larvatus incederet per Urbem, sive locum, saltando, cantando, aut ineptias, aut scurrilitates, vel inhonesta, obscænaque verba dicendo: vel prodiret in Scænam ad recitandam comœdiam, maxime turpem: sive hoc faceret intra Claustra, invitatis ad hoc specialiter sæcularibus. Ratio est, quia prædicta sunt ex se aliunde prohibita; nullo fine bono sunt cohonestata, scandalum generant inter sæculares, ac Religiosum, & ipsius Ordinem reddunt contemptibilem. Pœnæ quidem supradictæ graves sunt; proinde applicari non possunt, nisi delictum sit grave, peccatumque sit mortaliter; & cum recitando sacras, aut morales repræsentationes modo, quo dictum est *numero superiori*, non interveniat culpa lethalis, consequenter non est locus prædictis pœnis Statuti. Secus est, si delinquatur mortaliter in recitando, prout paulo supra diximus; tunc enim sunt infligendæ pœnæ ad exigentiam, & gravitatem scandali dati.

176 Trigesima prima dubitatio est spectans ad eandem materiam dimissionis habitus, & habetur ex Textu, sic cantante; *Qui sine habitu; caputio, chorda & fœmoralibus, extra infirmitatis articulum, dormire deprehensus fuerit; humi sine caputio genuflexus in pane, & aqua jejunet: & recidivus gravius puniendus est, Provincialis arbitratu. Pract. crim. Tit Applicatio* §. 7. Quæritur ergo, quando tali pœnæ locus sit.

177 Respondeo, quod resolutio dubitationis dependet a solutione quæstionis, quæ inter scriptores controvertitur, num scilicet Regulares teneantur sub mortali dormire cum habitu suæ Religionis? *Sanctor. Comment. cap.* 2. *Stat.* 73. *Quæst. p. per tot. & ibi Sylvest. V. Excommunicatio.* 9. *num* 52. & 54. *Cordub. in cap.* 2. *Reg. q.* 22. *Mirand. in ea cap.* 56. *diffic.* 2. *Jo: Roaffer. in ea. cap.* 2. *p.* 6. *Lezan. T. p. cap.* 13. *num.* 7. *Suar. de Relig. Tom.* 4. *lib.* 1. *cap.* 5. *n.* 28.

Say-

Sayr. Thesaur. cas. lib. 5. cap. 30. num. 13. respondent negative, quibus ego addo *Donat. Tom. 1. Par. 2. Tr. 6. q. 10. num. 6. & ibi num. 4. Barthol. a S. Faust. de Vot. obedient. lib. 6. Quæst. 191. Bonagratia de Roma*, contrarium tuetur, & pro se citat *P. Diana. fol. 201. & ibi Dian. Summ. V. Regulares. Manip. il. Minor. cap. 15. num. 41. p. 2. Patti in Reg. Min. Par. 1. cap. 2. præcept. 8. Monz. in ca. cap. 2. p. 7. Graff. lib. 3. Decis. cap. 8. n. 75. Moron. biga. Seraph. Controv. 4. pag. 593. num. 28.*, & rationes nonnullas affert, quas tamen solvere nullo negotio quisque potest. An argumenta impugnantis contrariam sententiam expugnent, judicent pii, ac docti, nolo enim in hoc sedere Judex, & pro altera opinionum pronunciare. Zelum approbo scribentis, & stricte legem interpretantis; an ille sit secundum scientiam, discernant cæteri, qui forte non probabunt ponere conscientiis offendiculum. Stricta observantia Regulæ non consistit in stricte opinando, sed in stricte operando, nec semper verior, aut tutior est opinio, quæ strictior.

178 Quod, si attendatur pœna, quæ in hoc Statuto apponitur dormientibus absque habitu, certe hæc non est gravis absolute, & in se; sed levis, imo inter levissimas, quæ in *Textu* apponantur, ut patet consideranti: & miror, quomodo *Bonagr. loc. cit. V. Consulant. Observ. & Refor. fol. 202.* appellat illam gravem comparative, cum etiam simplex disciplina, quæ in se est pœna levissima, viro graduato gravis evadat. Sed gravis ex se debet esse pœna, quæ gravem arguat culpam; unde, cum hæc levis sit, dicendum est, *Textum* stare pro *Sanctoro*.

179 Locus ergo erit pœnæ Statutariæ, quando nulla adhibita cautela; nulla extante causa legitima; scandalo interveniente; sive ex contemptu legis; Religiosus dormire nudus consuesceret; non enim dubium est, talibus circumstantiis intervenientibus, gravem esse transgressionem, quæ proinde meretur pœnis coerceri. Sed, si ex magno æstu, ex molestia pulicum, (quibus ab habitu excutiendis locus non fuit) clausa camera, & adhibita cautela, ne nudus videatur, aliquando ex accidenti Religiosus dormit absque habitu, non debet pœna Statutaria percuti. Ratio est, quia abest culpa proinde nequit pœna intervenire.

180 Ultima dubitatio spectans ad hanc materiam est circa *Textum*, ita sonantem, *Camisiarum, & lineorum indumentorum, linteaminum, anaclyteriorum usus, sine necessitate vetitus est, sub privatione juris suffragiorum per triennium, etiam Carceris pœna per duos menses, & amplius si monitus, se non correxerit. Pract. crim. Tit. Applicatio* §. 26. Quæritur ergo, quando sit locus talibus pœnis.

181 Respondeo, quod ex legitima causa infirmitatis, seu necessitatis, accedente tamen Superioris licentia tacita, vel expressa, possunt Fratres uti lineis, ut probat *Sanctur. Comment. cap. 2. Stat. 74. V. Respondeo requiritur fol.* 208. Verum est, quod taliter dispensati, ut pote non potentes servare vitam communem, arcentur a Prælaturis ex dispositione *Stat. Gen. Ord. cap. 2. §. 9. num. 15.* Tamen sine necessitate usus est vetitus. Quia vero hic sumus in lege pœnali, quæ strictam tantum administrationem admittit, non puto, quod in omni casu, indifferenter deberet subire pœnas Statuti, qui lineis indumentis uteretur, etiam absque necessitate, sed sub tali districtione pœnali prohibetur usus, ut loquitur *Textus*. *Usus* in jure tria habet significata; uno modo importat jus utendi re, salva ipsius substantia, & differt a fructu, ut minus a majore, quandoquidem fructui usus inest, usui fructus deest. *l. Si habitatio*. §. *Sed si sic l. Per Servum. ff. de Usu. & habit.* Secundo modo, accipitur pro servitute loci alicujus pro transitu, ut tradit *Servius* ad illud *Æned. lib. 2.*

> *Limen erat cæcæque fores, & pervius usus*
> *Tectorum Priami.*

Tertio modo intelligitur pro consuetudine, ut ex *Pratejo Calvinus in lexico*, & ita dicitur *usus* Urbis, Patriæ, Regionis, hoc est, consuetudo.

182 In proposito autem, dum dicitur usus lineorum indumentorum &c. *usus* accipitur in primo & tertio significato; puta, qui penes se retinet camisias, sudaria &c. linea, & sibi vindicat jus utendi illis, & de facto *usum*, nempe consuetudinem illis utendi habet, debet pœnis Statuti subiici. Hinc deducitur contra Regulam, aut Constitutiones non peccare, qui fatigatus ex itinere, Concione habita, exercitio, laboreve violento sudat, sudario lineo se abstergit, postmodum, sudore perseverante emanare ex apertis poris cutis, ad illum excipiendum subtus habitum duo sudaria linea deferret ad quatuor, vel sex horas; maxime illa abscondendo, ita ut forinsecus non videantur, ad fugiendum scandalum sæcularium; non solum, quia ex legitima causa, & ex necessitate hoc faceret; sed etiam, quia deferre illa, ut præfertur ex occasione, & ad modicum tempus horarum, non potest dici *usus* lineorum.

183 Hocque magis patet ex *Stat. Vallisolet. cap. 2. Tit. de Vest. ratiu. & qualit. V. Quamobrem Sanctorum*, quod ita habet: *Decernimus, ut quicunque fratrum inventus fuerit camisiis uti, aut almutiis, aut linteaminibus, anaclyteriis, crepidis, caligis, calceis, sine scripta Provincialis facultate, is omni suffragiorum jure, triennio, careat. Et si monitus, non se correxerit, duobus mensibus Carceri mancipetur, vel gravius etiam puniatur, Provincialis arbitratu.* Ex quo apparet, quod *Textus* non integre, & confuse affert antiquam Ordinis Constitutionem circa hoc, dum non apponit scriptam licentiam Provincialis, quæ in *Vallisoletano* exprimitur; confunditque privationem suffragiorum, & Carcerem. Quod etiam vitium est in Statuto Ordinis *Sambucano. cap. 2. §. 9. num. 14.* in quo pœnæ prædictæ, per Statutum taxatæ, remittuntur arbitrio Superioris, quod falsum est. Apparet etiam principale intentum nostrum, puta, quod nomine, *usus*, venit consuetudo deferendi linea; dicit enim *inventus fuerit camisiis uti*, dicimur enim *uti pallio, libro &c.* quæ frequenter, & ex consuetudine a nobis deferuntur, leguntur, &c. Et magis patet ex pœnis; quia talis defectuosus primo debet puniri per privationem suffragiorum; postmodum, si ex tali pœna monitus ad pœnitentiam non est emendatus, sed in sua mala consuetudine perseverat, bimestri Carceri est mancipandus; vel exigente criminis gravitate, etiam gravius, Provincialis arbitratu, est puniendus.

§. II. Inobedientia, Contumacia, Rebellio.

SUMMARIUM.

1 *Tria hæc delicta complicata sunt.*
2 *Inobedientiæ diffinitio.*
Obedientia, quid sit.
3 *Inobedientiæ motivum est contemptus.*
4 *Quæ requirantur ad incurrendum crimen inobedientiæ.*
Præceptum formale, quomodo faciendum a Prælato.
Obedientia perfectionis, quæ.
Obedientia necessitatis, quæ.
5 *Subditus ad quæ Præcepta Prælati non tenetur.*
6 *Contumacia, quid sit, & quot modis præstetur.*

7 *Dis-*

7 *Differentia inter inobedientiam, & contumaciam.*
8 *Contumacia supponit inobedientiam.*
9 *Rebellio, quid sit.*
10 *Superiores Ecclesiastici habent jurisdictionem de jure divino.*
11 *Rebellio, contra quos possit committi.*
Rebellare, quando quis dicatur.
12 *Rebellio potest committi etiam contra Superiores locales ordinarios, & etiam delegatos.*
13 *Rebellionis divisio.*
14 *Rebellio quotupliciter committatur.*
15 *Exemplis clarificanda materia de inobedientia, contumacia, ac rebellione.*
16 *Exemplum practicum.*

1 Quia tria hæc delicta inter se complicata sunt, de his tribus, præsenti paragrapho agimus, ne cogamur semel dicta de uno, inutiliter de alio repetere.

2 Incipiendo igitur ab Inobedientia dico, quod *inobedientia est studiosa voluntas non faciendi illud, quod juste præcipitur, in quantum præcipitur a Prælato.* Fundatur autem diffinitio hæc in doctrina *D. Thom. 2. 2. Quæst. 104. Art. 2. in corp.* communiter recepta, puta, quod, cum obedientia sit virtus specialis, inclinans ad faciendum id, quod præcipitur, in quantum præcipitur a Superiore; sequitur ex opposito, quod *inobedientia* sit vitium, inclinans ad non faciendum, quod jubetur, inquantum a Prælato jubetur.

3 Hinc sequitur, quod motivum *inobedientiæ* est contemptus mandati Superioris præcipientis: Qui enim formaliter est inobediens, ideo non vult exequi, quod sibi præceptum est a Superiore, non quia molestum, grave, laboriosum, vel pœnale; sed solum, quia sibi præceptum est. Et ita contemnendo mandatum ejus sub hac prævia ratione, *quia mandatum est*, est formaliter inobediens.

4 Verum est, quod ad incurrendum formale crimen inobedientiæ, aliquod requiritur ex parte præcipientis, & aliquod ex parte rei præceptæ. Ex parte quidem præcipientis est, quod Prælatus præcipiendo, vel expresse, vel interpretative mentem suam aperiat, puta, quod præcipere intendat subdito actionem injunctam sub formali præcepto obedientiæ, ut scribunt multi Doctores *D Thom. Quæst. 23. de Veritat. Art. 8 ac tert. Sylvest. V. Obedient. q. 12. Tolet. Summ. lib. 8. cap. 15. num 3. Sanch. in Decal. lib. 6. cap 2. a 5. Vasq. Reginal. Mirand. apud Peyrin. de Subd Quæst. 1. cap. 4. ℣. Dico tertio.* Subditus enim non subditur voluntati Prælati, nisi ipse exterius humano more suam voluntatem prodat; nec enim omnia, quæ jubent Prælati, jubere intendunt sub formali precepto obedientiæ, aliter periculosa, & infinitis peccatis esset obnoxia vita Religiosorum, & Tyrannus esset Superior, qui vellet Subditorum conscientias taliter illaqueare. Quando ergo Prælatus intendit jubere per formale præceptum, oportet, quod aut verbis, aut signis exprimat talem esse ipsius voluntatem. Hinc sequitur, quod si Prælatus, in præcipiendo utatur verbis, quæ sonant potius directionem, quam præceptum; ut si dicat, *nemo carpat viridarii fructus, ne ex eorum acerbitate contrahat ægritudinem*; vel si usurpet, præcipiendo, verba consultiva, aut deprecativa, si Subditus illud, quod injunctum est, non exequitur, non erit formaliter inobediens, ut bene probat *Peyrin. de Subd. loc. cit. ℣. Ex quibus sequitur*; nam Prælatus non expressit, se præcipere sub formali mandato obedientiæ. Peccabit quidem contra obedientiam, quæ est perfectionis, illam nempe, de qua *S. Benard. lib. de dispens. & præcept.* ait, *Perfecta obedientia legem nescit, terminis non arctatur, neque contenta angustiis professionis, largiori voluntate fertur in latitudinem charitatis, & ad omne, quod injungitur, spontanea, vigore liberalis, alacrisque animi, modum non considerans, in infinitam libertatem extenditur*, & ideo culpa erit tantum venialis; non tamen contra obedientiam necessitatis, illam nempe, quæ terminis Regulæ & votorum coarctatur, & quæ per verba, aut signa formaliter præceptiva a Superiore debet exprimi. *Peyrin. de Subd. Quæst. 9. cap. 2. V. Obedientia vero.*

5 Ex parte autem rei præceptæ est, quod ipsa talis sit, quod cadat sub obedientia, & quod ad illam possit Superior Subditum cogere. Non enim ad omnia, quæ præcipiuntur a Prælatis, subditus tenetur; siquidem non tenetur, quando præceptum est contra rationem, aut contra mandatum alterius Superioris mandantis majoris; aut est actus mere internus; aut est supra proprias vires; aut est contra, vel supra Regulam, prout scribunt communiter Moralistæ. Posito igitur formali præcepto de re, ad quam Subditus obligatur, si iste non obtemperat, Reus fit *inobedientiæ*.

6 *Contumacia* autem est *inobedientia voluntaria; qua quis monitionem, aut præceptum Judicis implere contemnit*, ut elicitur ex *cap. Ex literis junct. glos. in V. Contum. citer. de Dol. & contum. Sanct. de Pœn. cap. 6. quæst. 9. fol. 836.* & multis modis committi potest, nempe, si Reus citatus per tria edicta, vel uno pro omnibus peremptorio non venit; vel non obedivit, sed illicentiatus recessit; vel latitat, ut citari non possit; vel si venit, non tamen se exhibet coram Judice, sed stat retro columnas; vel non vult respondere; vel obscure respondet; vel non restituit ad præceptum Judicis; vel non jurat, & multis aliis modis, quos recitat *Glos. in cap. 2. de Dol. & contum. Hostien. Summ Rubr. eo. tit. §. Qualiter deprehendatur.* Omnes autem isti modi reducuntur ad unicam radicem; puta, ad inobedientiam factam Judici.

7 Et ex hoc colligitur differentia, quæ est inter Crimen *inobedientiæ*, & *contumaciæ*, quæ apud Nos, ut infra videbimus, diversis pœnis coercentur. Quia *inobedientia* est, ut dicebamus, studiosa voluntas non faciendi, quod præcipitur a Superiore ut Prælato; *Contumacia* autem est voluntas non faciendi id, quod præcipitur a Superiore, ut Judice. Quia enim nolens adimplere mandatum Superioris ut Patris, fit Reus *inobedientiæ*; si Prælatus contra eum procedit per monitiones Canonicas, induit personam Judicis, cui resistens Reus, qui prius erat inobediens, fit contumax.

8 Alia autem differentia est, quod ad *inobedientiam* sufficit actus simplex voluntatis nolentis parere præcepto, ad *contumaciam* autem requiritur animus obfirmatus. Pariter ad unum simpliciter actum Superioris mandantis potest quis se prodere, & esse inobedientem: sed ad hoc, quod sit, & se manifestet contumacem, requiritur triplex actus, puta, trina monitio; nisi in resistentia facta primæ monitioni adsit aliqua specialis circumstantia contemptus, ut infra dicemus. Ex his apparet, quod *contumacia* supponit *inobedientiam*.

9 Circa *rebellionem* autem non invenio Doctorem, qui eam diffiniat: sed ex his, quæ scripsit *Bart. ad Extravag. Ad reprimendam ubi Gloss. in V. faciant. & in V. Rebellando*, & ex ea *Glossa* cujusdam Extravagantis Imperialis hanc descriptionem colligere possumus. *Rebellio est dolosa voluntas expressa factis Subditi resistentis mandatis Principis, contra ipsius honorem, & fidelitatem.* Ex hac autem descriptione apparet differentia, quæ est inter *inobedien-*

dientiam, *rontumaciam*, & *rebellionem*. Si quidem dux priores coofiftunt io omiffione, quia fic delioquens peccat tantum non adimpleodo præceptum Superioris, five Judicis: qui vero *rebellionem* committit, delinquit crimine commiffioois; non enim contentus eft contemocre mandatum Superioris, five Principis, fed factis fibi refiftit, fe armando; milites confcribendo; focios quærendo; Principis Officiales offeodendo; ad ipfius hoftes confugiendo; cum ipfis ligas facieodo; feditiones, feu conventicula, ad inducendos Vafallos ad defectionem, ftruendo; & plura hujufmodi, quæ videri poffunt apud Jureconfultos.

10 Pariter *inobedientia* refpicit Superiorem, ut Patrem; *contumacia*, ut Judicem; *rebellio* autem formaliter, ut habentem jurifdictionem, feu de jure Divino, ut *Papa*, & Superiores Generales, & Provinciales Ordinum, qui & ipfi de jure divino poteftatem habent, five de jure gentium, vel humano, ut Principes, & Domini fæculares, 'ut dicunt Doctores, *Roderic. Q.Q. Regul. Tom. 1. Quæft. 17. art. 1. & 2. Sanctor. comment. cap. 1. Stat. 6. §. 1. Bordon. Tom. 2. Refolut. 80. nu. 1.*

11 Quamvis autem ftricte accepto nomine *rebellionis*, ipfa non poffit committi, nifi contra *Imperatorem*, ut fcribit *Bart. ad. d. Extravag. Ad reprimendum §. Rebellando*, n. 3. vel *Papam*, ut docuit *Ancharan. conf. 277. n. 6. & Conf. 349. n. 7. Alexand. Conf. 13. nu. 41 lib. 6.* non vero contra Reges, vel alios Inferiores Principes, ut alibi fcripfit idem *Alexand. Conf. 103. in fin. ℣. Non obftat. Tufc. Concl. 44. n. 43. lit. R.* tamen late fumpto vocabulo, omnis defectio a fuo Superiore poteft dici *rebellio*. Unde omnis, qui fub alterius imperio, de jure conftitutus, ab eodem *deficit*, ideft definit effe ex feipfo fub Imperio illius, & hoftis Domini conftituitur, dicitur rebellare, ut ex textu, & *Gloffa* cujufdam legis probat *Sanctorus*. *l. Amiffione junct. Gloff. in V. Confetant. ff. de Cap. dimin. Sanct. de Pæn. Cap. 6. Quæft. 1. ℣. Refpondeo Bartolus. fol. 259.*

12 Ex his fequitur, quod rebellio committi poteft contra Superiorem quemvis, etiam localem; Subditus enim de jure divino, (loquendo de Regularibus) fubeft Superiori, etiam locali, ratione voti obedientiæ, emiffi in profeffione, per quam Subditus obligatur imperio, non tantum Superioris Generalis, fed etiam Provincialis, ac localis. Imo, cum in quadam Decretali *Cap. fane §. Ideaque de Offi. & pot. Jud. Deleg.* nomine *rebellis* veniat, qui Apoftolico Delegato contumaciter non obedit; & in alia Decretali Conciliari *cap. final. Extra. de Stat. Monach.* eodem nomine fugillentur refractarii Monachis Vifitatoribus; convincitur, *rebellionem* committi poffe, non tantum contra Superiores Ordinarios, fed etiam contra Delegatos.

13 Porro *rebellio* dupliciter fumitur, nempe large, five improprie, & ftricte, five proprie, large, & improprie eft, quando aliquis fimpliciter mandato Principis non obedit, *Abb. in cap. Sane 11. de Offic. Jud. Deleg. Dec. Confil. 604. init. Guid. Pap. decif. 589. Ancharan. Præpof. Alexandrin. Decian. Natta apud Farinac. Quæft. 113. nu. 72. & 73.* ftricte vero, & proprie eft, quando quis facto dolofo machinatur aliquid contra honorem, & fidelitatem, Principi debitam. Nam, prout optime fcribunt Doctores poft *Bart. in Extravag. Qui fint rebell. in V. Tenore n. 1. 3. 4. Anchar. in Clement. Paftoral. n. 4. Præpof. Alexandrin. In Cap. In primis. §. De perfona. nu. 19. in fin. 2. q. 1. Socin. Conf. 121. num. 2. lib. 4.* rebellare aliud non eft, quam *refiftere*, & ex etymologia nominis eft quafi *contra bellare*. Refiftentia autem poteft confiftere in faciendo aliquid contrarium Principi, & in non faciendo id, quod Princeps jubet; unde, & *rebellio* deducitur propria, quæ confiftit in facto pofitivo, & impropria, quæ confiftit in negativo.

14 Multis autem modis committitur *rebellio* proprie dicta; nam rebellis proprie dicitur, qui quocumque modo aliquid machinatur contra honorem Principis. *Præpof. Alexandrin. in cap. In primis. §. De perfona. num. 19. in fin. 2. q. p. Capyc. decif. 130. n. 15. Jafon. Confil. 86. nu. 3. lib. 3. Decian. Tract. crim. lib. 7. cap. 32 n. 2.* Et qui jurifdictioni, & poteftati Imperii fuppofitus, ab ejus obedientia fe realiter fubtrahit, hoftis animum affumit, & fe Domino fuo adverfarium parat. *Oldrad. conf. 43. num. 8. Grammat. decif. 6. Boer. Tract. de Sedit. q. 6. num. 15. Cepoll. Confil. crim. 17. num. 30.* Et qui fubtrahit fe ab habitatione in dominio fui Principis, & fe confert ad inhabitandum in locis hoftium Principis. *Alex. Conf. 13. num. 6. & 7. lib. 6. Barbat. Conf. 70 nu. 29. lib. 4. Mafil. Tract. de Bannit. in V. læfæ majeftatis num. 27. Decian. Tract. crim. lib. 7. cap. 33. nu. 10.* Et qui dolo malo facit, ut aliquis Vafallus, fe fubtrahat a Principis obedientia. *Afflict. in Titul. Quæ fint regal. in V. Et bona committentium. num. 92. text. in l. 4. ff. Ad leg. Jul. majeft. Capyc. decif. 130. num. 9. Paris de Puto. de Syndic. Rubr. de Excefs. Baron. cap. 2. num. 1.* Et qui procurat, ut Caftrum fuum Principi fubjectum alteri fubjiciatur, & hoc dolo malo. *Foller. Pract. Crimin. V. Item, quod comifit crimen læfæ &c. n. 55. 56. & 76.* Et qui tractat, ut Principe adveniente, illi obedientia non præftetur. *Montel. Pract. Par. 4. num. 339 Corrad. Rubr. de Crim. læf. majeft. num. 2. Caf. 24. & 35. Decian. Tract. crim. lib. 6. cap. 33. num. 8. Natta Conf. 596. num. 6. Bajard. ad Clar. §. læfæ Majeft. num. a. V. 31.* Et qui impedit, quominus Subditi recurfum habeant ad proprium Principem *Jo. de Plate. in §. Publica autem Col. 1. V. vel tractat ut obedientes. inftit. de Publ. iudic.* Et qui fupradicta perpetrat, non folum publice, fed etiam occulte. *Text. in Extravag. qui fint rebell. & ibi Bart. in V. Occulte. Præpof. Alexandrin. in cap. in primis. §. de perfona. num. 19. in fin. 2. 2. q. 1. Capyc. decif. 130. nu. 15.* Et qui contumaciter refiftit, aut aliquid machinatur contra Rectores Provinciarum, ac alios Officiales *Imperatoris, Papæ*, aut Principis. *Text. in Extravag. Qui fint rebell. ubi. Bart. in V. Tenore Alex. Conf. 13. nu. 4. lib. 6. Barbat. Conf. 70. n. 29. Jafon. conf. 86. num. 4. Ancharan. in Clement. Paftoralis. num. 7. de Sent. & re judicat.* Et multis aliis modis hoc crimen committitur, quos qui videre vult, adeat *Farinac. Quæft. 113. per totam. & Quæft. 112. num. 140. & 142.* qui more fuo copiofiffime materiam tractat.

15 Ut autem pro praxi Regularium perfonarum, quibus principaliter hæc fcribimus, materiam iftam clarificemus, exemplum demus de *inobedientia* fimplici, *inobedientia* formali, quæ etiam dicitur *rebellio* large, five improprie fumpta; *Contumacia*, & *Rebellione* ftricta, feu proprie dicta.

16 Sit exempli gratia Guardianus, qui fimpliciter, & pure directive dicat laico: *vade ad abluendas fcutellas*; laicus autem non vadat, erit fimpliciter inobediens, & venialiter tantum peccabit; Superior enim non intendit injungere formale præceptum, & materia injuncta eft levis, proinde etiam culpa tranfgreffionis levis eft. Si autem Guardianus ait, *præcipio tibi per obedientiam, ut abluas fcutellas*; & Guardianus mox abit, laicus vero non obediat, tunc ifte præceptum formale Superioris tranfgrediens, dicitur formaliter *inobediens*, five lato modo *rebellis*. Si autem Guardianus videns iftius *inobedientiam*

tiam, in Capitulo culparum, sive in Refectorio coram fratrum communitate renovat ibi idem præceptum, datis, ac servatis Canonicis intervallis; & laicus perseverat in sua *inobedientia*; tunc incidit in *contumaciam*. Si autem laicus iste, ex odio contra Superiorem concepto, & dolo malo, alios laicos Conversos adit, eos contra Prælatum accendit, dicendo *illum esse laicorum inimicum, & velle illos ultra fas gravare; proinde optimum esse, quod omnes uniantur, & Coquus coquinæ, Quæstor quæstuationi, vestiaria officinæ Sortor, ac cæteri propriis officiis renunciens; nec Superiori obediant, imo scribant contra ipsum memorialia ad Superiores majores, & publice interea dicant, se nolle illum tanquam Superiorem agnoscere*, ista erit *rebellio* stricte, ac proprie dicta, quæ de directo impugnat Superioris honorem, ac jurisdictionem, & secum involuit *conspirationem*, seu *conjurationem*, de quibus suo loco dicemus.

Probatio.

SUMMARIUM.

17 *Superior in quavis parte sui Monasterii potest exercere suam jurisdictionem.*
18 *Inobedientia quomodo probetur in præcepto cadente super commissione.*
19 *Quomodo, & a quo probanda in præcepto prohibitivo.*
20 *Probatio contumaciæ facilis.*
21 *De probatione Rebellionis, remissive.*

17 Facilis est probatio criminis *inobedientiæ*, ac *contumaciæ*; nam licet Prælatus in quacunque parte, sive loco sui Monasterii possit suam jurisdictionem exercere, ut probat *Abb. in cap. Si quis contra. nu. 54. de For. compet. & in cap. Cum contingat. nu. 33. eo. tit.* tamen consuetudo obtinuit, quod Superior, sive localis, sive Provincialis, sive etiam Generalis coram Fratribus congregatis in Capitulo, seu Refectorio suam jurisdictionem exerceat, pœnitentiando, aut formale præceptum obedientiæ injungendo. Si igitur Superior formale præceptum injungit, cum hoc regulariter, ut dictum est, fiat coram Fratribus congregatis, erit notorium facti, quod probatione non eget.

18 Potest autem præceptum cadere, aut super commissione, aut super omissione; nempe potest Superior præcipere Subdito, ut aliquid faciat; puta, ut in pœnam defectus commissi, se publice flagellet; aut scutellas lavatum vadat: & potest præcipere, ut aliquid omittat, ut ne noctu per viridarium vadat. In primo casu, si Subditus inobediens est, ejus crimen consistit in negativo, puta, in non faciendo, quod præceptum fuit fieri; unde probatio istius delicti, cum consistat in simplici negatione, non facienda est a Superiore, negativa enim simplex improbabilis est, ut diximus *Par. p. tit. Accusatio. num. 27.* & Superior habet pro se præceptum publice intimatum; proinde spectat ad Subditum probare factum a se, ad executionem præcepti; quod si non probet, jam constat de *inobedientia*.

19 Si autem præceptum cadat super omissione, crimen probandum est a Prælati fisco; nam quia, cum negativa vaga improbabilis sit, ut dictum est, non debet Subditus probare, se non fecisse, quod jussus fuit non facere; sed viceversa debet Superior probare Subditum fecisse, quod prohibitus fuit facere.

20 Facilis porro evadit *contumaciæ* probatio, sive judicialiter, & scripto procedatur; sive, ut assolet inter Regulares in præceptis ferendis, Superior sine scripto procedat. Si enim in *contumaciam* quis incidit, eo quia Judici præcipienti parere non vult, aut non comparendo, aut aliquid, sibi injunctum non præstando in tempore sibi præscripto; tempore elapso, accusatur *contumacia*, quæ ex actis concludenter remanet probata. Si vero est *contumacia* in non obediendo Superiori, qui, vel pœnitentiam, vel aliud opus Subdito imposuit, *contumacia* est notoria, eo quia præceptum coram tota Religiosorum Communitate a Superiore injungitur, & coram eadem Subditus pertinaciter obedire renuens, contumaciam prodit.

21 Quo ad probationem *rebellionis*, de hac tractabimus infra, cum loquemur de crimine *læsæ majestatis*, cujus rebellio est species.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

22 *Ecclesiasticæ potestati quilibet homo est subjectus.*
Præcepta jure gravi transgrediens peccat mortaliter.
Inobediens Episcopo de jure antiquo erat infamis, & interdictus.
Et aliquando a Dæmone obsidebatur.
23 *Contumaces Judici Ecclesiastico excommunicantur.*
Censuræ sunt introductæ ad compellendos fideles ad obedientiam Ecclesiæ.
24 *In causa criminali in ordine ad contumaciam specialia habentur.*
25 *Contumacia in foro laico Mediolanensi quomodo puniatur.*
26 *Contumax condemnatur ad pœnam criminis, de quo est inquisitus.*
Contumax habetur pro confesso.
Contumacia Rei potest ab aliis causis provenire, quam a delicto commisso.
27 *Reus non condemnatur in contumacia, nisi præcesserint delicti indicia legitima.*
28 *Quæ requirantur, ut aliquis possit sententiari ut contumax.*
Terminus competens ad comparendum quis sit.
Terminus legalis ad comparendum est 20. milliarium pro qualibet die.
Terminus nimis brevis invalidat citationem.
Locus quomodo non dicatur tutus.
Delegatus in libello citationis debet docere de sua delegatione.
Judice, qui citavit, mortuo, novus Judex debet citare Reum, aliter non potest eum sententiare ut contumacem.
29 *De jure Canonico, quid requiratur, ad hoc, quod aliquis damnetur ut contumax.*
30 *De consuetudine aliter servatur.*
31 *De pœnis rebellium, remissive.*
32 *De pœnis Regularium inobedientium, contumacium, ac rebellium, remissive.*
33 *Statutum primum Ordinis Minorum de observantia contra inobedientes.*
34 *Statutum secundum.*
35 *Statutum tertium.*
36 *Statutum quartum.*
37 *Statutum quintum.*
38 *Statutum sextum.*
39 *Statutum septimum.*
40 *Statutum octavum.*
41 *Statutum nonum.*
42 *Statutum decimum.*
43 *Statutum undecimum.*

22 Quia Ecclesiasticæ potestati, juxta Canonem *cap. Duo sunt. 96. dist. Gloss. in cap. Si autem. 11. can. 11. quæst. 3.* omnes fideles subjecti sunt; hinc est, quod etiam omnes quavis dignitate fulgen-

tes, tenentur Ecclesiasticis Superioribus obedire. Speciali autem vinculo tenentur Clerici Episcopis obedire, maxime dum in sacris Ordinibus sunt constituti; in eorum enim ordinatione Episcopo suo promittunt obedientiam, ac reverentiam. Hinc est quod transgredientes in re gravi præcepta Ecclesiastica peccant mortaliter, *Toler. Tract. de Sept. peccat. mortal. cap. 20. num. 8. in fin.* & juxta Canones antiquos *text. in cap. Si autem, & in cap. Si quis vero. 11. quæst. 3.* inobedientes Episcopis, tam Clerici, quam laici Principes erant infames, & interdicti ab ingressu Ecclesiæ. Imo aliqando a Dæmone obsidebantur, ut habetur *text. in cap. Absit. 11. quæst. 3. juncta glos. final. in V. Dæmonum*. Hæc autem accipienda sunt de inobedientibus simpliciter præceptis Ecclesiasticis.

23 *Contumacia* autem, quia inobedientiæ aliquid addit, puta, contemptum mandati Superioris, graviori pœna vapulat. Si enim aliquis, sive Clericus, sive Laicus post canonicam monitionem, puta, aut trinam, aut unam pro tribus, non adimplet Superioris Ecclesiastici mandatum, præstando quod ipsa jussit, aut omittendo quod vetuit, mucrone excommunicationis, quo in Ecclesia nihil est terribilius, percellitur; imo censuræ Ecclesiasticæ ad hoc solum inventæ sunt, ut inobedientium fidelium *contumacia* compescatur *arg. cap. Corripiuntur. 24. quæst. 3.*

24 Quadrant autem modo dicta de *contumacia* in causa tum civili, tum criminali. Sed in criminali aliud specialius habetur in ordine ad *contumaciam* in quibusvis foris Laicis, Ecclesiasticis sæcularibus, ac Regularibus.

25 In foro enim laico (quidquid sit de jure communi), de generali consuetudine Reus citatus solemniter, & non comparens, in pœnam contumaciæ bannitur, & condemnatur pœna debita delicto, de quo fuit inquisitus. Quod si delictum fuerit ex illis, pro quibus veniat bonorum confiscatio; transmissa inquisitione describuntur bona, & apud idoneum virum deponuntur; & damnato Reo in *contumacia*, prout dictum est, si ipse infra annum a lata sententia compareat, solet per Senatum admitti ad defensiones, quibus si se probet innocentem, absolvitur a condemnatione, & bona sua recuperat, non obstante borum descriptione, & sententia lata. Si vero compareat post annum, & admissus, ut præfertur, per Senatum, se defenderit, ac innocentiam probaverit, liberatur quidem a pœna corporali, non tamen recuperat bona descripta, quæ remanent confiscata; & hoc in pœnam *contumaciæ*. Hæc autem consuetudo servatur in dominio *Mediolanensi* juxta dispositionem municipalem *Nov. Constit. Mediolanen. lib. 4 de Accusat. ℣. Rei carceribus. §. Pari modo.* de quibus videndus *Clarus Quæst. 44. ℣. Sed hodie.*

26 Porro generalis consuetudo totius Italiæ est, quod in quovis Crimine Reus contumax condemnetur pœna debita crimini, de quo imputatur; *Gandin. Alberic. Vital. apud Clar. d. ℣. ℣. licet autem. Flamin. Chartar. de Execut. sentent. cap. 1. n. 9. 10. & 11.* Quantumvis enim crimen non plene probatum sit; tamen contumax habetur pro confesso; *Bald. in l. licet. C de Procurat. Menoc. Cons. 68. n. 16. Barbos. Repert. jur. V. Contumacia.* & sic ex contumacia videtur probatum Rei confessione, delictum. Bene autem dicit *Clar. d. quæst. 44. ℣. Dictum est*, quod hæc conclusio, quod contumax habeatur pro confesso, subsistat per auctoritatem Statutorum ita disponentium, quæ velint hoc modo punire *contumaciam*; cæterum rationabiliter non potest ex sola *contumacia* in non comparendo concludi, quod aliquis se Reum confiteatur; nam, ut diximus *Par. 1. Tit. Reus. num. 46.* *contumacia* potest oriri non ex conscientia admissi criminis, ac metu pœnarum; sed ex potentia Accusatoris, aut falsitate Testium, aut inimicitia Judicis, ob quæ sibi timens inquisitus comparere noluit, ne contra suis gravaretur.

27 Notandum tamen, quod non ex sola, & pura *contumacia* in non comparendo, fertur sententia contra Reum; sed requiritur, quod præcesserint indicia legitima delicti, juxta Doctores. *Plot. Afflict. Farinac. Flamin. Chartar. Scaccia. Matthæu. apud Raynald. Obser. crim. lib. 3. cap. 33. §. 1. num. 23.* Et si quæratur, quænam in hoc casu dicenda sint indicia legitima, respondet *Clar. Quæst. 44. ℣. Quæro nunquid*, esse ea, quæ sufficiunt ad transmittendam contra Reum inquisitionem, & eum constituendum in examine.

28 Porro multa requiruntur, ut aliquis vere declarari possit contumax, & contra eum proferri sententia. Primo oportet, quod Judex committat citationem, *l. final. C. de Exhib. re.* & hoc, die juridico; nam in festivo non tenet. *Mota sup. rit. 259. nu. 44. Sanfelic. decis. 141. nu. 2.* Secundo requiritur, quod fiat relatio per Nuncium, qui citationem affixit, aut præsentavit. *Bald. in l. 2. in 5. notab. C. de Sportul. Franch. in cap. Cum parati. col. penult. de Appell.* Tertio requiritur, quod forma tradita a Judice in commissione servetur. *Farinac. Foller. apud Petra. Magn. Cur. Rit 94. num. 7.* Quarto, debet in citatione assignari terminus præfixus ad comparendum, qui terminus debet esse competens; competens autem dicitur terminus assignatus a Statutis, aut consuetudine tribunalis, dum Reus est in Civitate, in qua judicium exercetur; si autem distat a loco judicii, terminus competens erit terminus legalis, nempe unius diei pro vigesimo quoque milliari juxta legum præscriptum. *text. in l. 1. ff. Si quis caut. Gloss. in cap. Nonnulli in V. Ultra duas dict. de Rescript.* Quod, si terminus nimis angustus, (attenta loci distantia) esset assignatus, citatio esset ipso jure nulla, & consequenter *contumacia* inefficax ad instituendum actus desuper fundatos, ut multi scribunt *Odd. Rolan. Burfrt. Aym. Bald. Peregrin. Caravit. Vant. Sanfelic. apud Raynal. lib. 3. cap. 34. § 19. num. 24.* Quinto requiritur, quod locus ad quem citatur, sit Reo tutus; *Farinac. Quæst. 11. n. 55 Antonel. de loc. legal. lib. 2. cap 9. nu. 112.* dicitur autem non tutus locus vel propter inimicitiam, aut bellum, pestem, aut aeris intemperiem, aut insidias latronum in via, & similium. *Clar. Quæst. 34. ℣. Allegatur. Bajard. ibi. num. 31.* Sexto requiritur, quod si ille, qui citationem committit, sit Judex delegatus, in citatione inserat tenorem suæ delegationis; alias citatus comparere non tenetur, & *contumacia* non contrahitur. *arg. text. in cap. Præterea. de dilation. Authen. Qui semel C. Quomodo, & quando Jud. Raynal. lib. 3. cap. 32. § 4. nu. 53.* Et quatenus Judex, qui citavit, moriatur, aut decedat ab officio, & novus Judex velit ad sententiam contra contumacem procedere, oportet, quod de novo ipsum citet, datis debitis intervallis ad comparendum. *Salgad. de Reg. prot. Par. 3. cap 9. nu. 206. & Par. 4. cap. 5. nu. 8. Solorzan. de Jur. Indiar. Tom. 2. lib. 2. cap. 29. num. 73. Ricc. Par. 7. Collect. 3182.*

29 De jure autem Canonico in causis criminalibus non potest contra contumacem proferri sententia diffinitiva damnationis; nec haberi pro convicto in absentia, nisi citatus, & non comparens, Excommunicatus denuncietur, & per annum in excommunicatione insorduerit, ut ex *Abb. in cap. Veritatis. num. 21. de Dolo. & contum. Clar. Quæst. 44. ℣. licet autem. Diaz cap. 118. nu. 4.* scribit *Thesaur. Verb. Insordescentia. num. 3.*

30 Li-

30 Licet autem hoc sit de jure, tamen de consuetudine contrarium servatur; non minus enim, ac in foro laico, in tribunalibus Ecclesiasticis contra contumacem, expiratis terminis fatalibus, citatur denuo Reus ad audiendam sententiam, & contra eum diffinitive sententiatur.

31 Quantum ad pœnas contra Rebelles, cum illæ eædem sint cum illis, quæ feruntur contra Reos de crimine læsæ majestatis, de illis loquemur infra, cum de illo delicto agemus.

32 Quantum vero ad pœnas, quæ incutiuntur Regularibus delinquentibus *inobedientia*, *contumacia*, *ac rebellione*, videndæ sunt peculiares Ordinum Constitutiones; Nobis *Minoribus de Observantia*, tum *Regulari*, tum *Strictiori*, sequentia præscribuntur Statuta.

33 1 *Qui Generali Minorum, aut Commissario item Generali non obedierit, trimestri carceris pœna, vel graviori etiam puniatur. Vallisolet. 1593. Tit. De obedient. V. Qui Generali.*

34 2 *Qui vero eisdem rebellaverit, aut verbis injuriosis, vel irreverentibus illos, aut eorum alterum publice affecerit; is quocunque suffragiorum jure sexennio careat; at semestris carceris pœna, vel graviori etiam pro qualitate delicti puniatur. Vallisolet. loc. cit. V. Qui vero.*

35 3 *Qui in Provincialem Ministrum, vel Commissarium crimina ejusmodi admiserit, & carceris pœna, & suffragiorum privatione puniatur, Generalis arbitratu. Vallisolet. loc. cit. V. Qui Provinciali.*

36 4 *Qui vero in Guardianum, vel Vicarium, aut quempiam graviorem Patrem, ut supra, deliquerit, Provincialis arbitratu puniatur pro delicti qualitate. Vallisolet. loc. cit. V. Qui vero.*

37 5 *Qui autem pœnitentiam per locorum Superiores sibi impositam, & injunctam, agere, vel subire renuerit, de Discretorum consilio, & assensu, etiam trina monitione non præmissa, carceri mancipetur, prout opportunius videbitur. Vallisolet. loc. cit. V. Qui autem.*

38 6 *Auctoritate Apostolica etiam cavetur sub excommunicationis latæ sententiæ pœna, a qua, præter quam in mortis articulo absolvi non potest, nisi a Romano Pontifice; nec non sub privationis perpetuæ omnium officiorum Ordinis, & inhabilitatis ad illa, & alia quæcunque inposterum obtinenda, vocisque, tam activæ, quam passivæ eo ipso incurrendis pœnis, ne quis Provincialis, aut Guardianus, vel cujuscunque alterius gradus Religiosus, aut Religiosa nostri Ordinis Commissariis a Generali Ministro ad visitandas Provincias missis resistere, nec eis se opponere, aut contradicere, seu se rebellem exhibere, ipsos quacunque de causa, vel quæsito colore non recipiendo, audeat, vel præsumat. Vallisolet. loc. cit. V. final.*

39 7 *Pœna contra inobedientes statuta est carceratio, & consequenter actuum legitimorum privatio, si inobediens, debite monitus, in contumacia perseverat. Dicitur autem contumax, quando trina monitione eodem die, congruis intervallis præmissa, per diem naturalem inobediens existit: vel quando, ita pertinaciter recusaverit, ut de Discretorum consilio carceribus mancipari debere videatur. Vallisolet. Tit. de Pœna contr. inobedien. & contum.*

40 8 *Contumax, (idest, qui trina monitione eodem die congruis intervallis præmissa, inobediens perseverat, vel qui, ita pertinaciter obedire recusat, ut de Discretorum consilio carceribus mancipari mereretur) est carcerationis pœna plectendus. & consequenter actibus legitimis privandus. Text. Tit. Applicatio. §. 12.*

41 9 *Qui Provinciali, Guardiano, aut Vicario rebellaverit, omni suffragiorum jure carere triennio debet. Text. loc. cit. §. 21.*

42 10 *Qui Generali, vel Commissario ab eo misso ad visitandam Provinciam rebellaverit, Excommunicationis Sanctissimo reservatæ pœnam statim incurrit, ac privationem suffragiorum, officiorum Ordinis, & perpetuam inhabilitatem ad illa. Text. loc. cit. §. 52.*

43 11 *Quicunque Provinciali Ministro, Guardiano, aut Vicario rebellaverit omni suffragiorum jure triennio careat. Qui Commissario a Generali missu resistere, opponere, aut contradicere, seu se rebellem exhibere auserit, vel præsumpserit, ipso facto Excommunicationis pœnam incurrat, a qua non nisi a Sanctissimo Romano Pontifice, preterquam in mortis articulo, absolvi possit: nec non privationis perpetuæ Officiorum Ordinis, & inhabilitatis ad illa, & alia quæcunque in Ordine exercenda, ac vocis tam activæ, quam passivæ eo ipso incurrendis pœnis Constitutione Apostolica illatis afficiatur. Quibus etiam, & omnibus, & singulis subjaceat, ac præterea semestri carceri mancipetur, qui Generali ipsi rebellaverit. Vallisolet. Tit. de Rebellantibus.*

44 12 *Quod si quis ausu temerario Commissario Visitatori contradicere, non obedire, aut se rebellem exhibere tentaverit: aut ejus mandata, ordinationes, & decreta exequi neglexerit, aut etiam contempserit, is pœnas superius contra rebellantes statutas eo ipso incurrat. Vallisolet. Tit. De Fratrib. coram Commiss. Visitat.*

45 Circa primum Statutum, positum supra *num.* 33. dubitatur primo, an pœna Carceris debetur, quando Religiosus est inobediens Generali Ministro, Vicario, aut Commissario, non servando præceptum illius positivum, aut negativum, publicatum per modum ordinationis?

46 Respondeo, quod quando Prælatus, ex justo motivo, ac fine rationabili, & sub formali præcepto obedientiæ aliquid præcipit, quamvis sit de re, quæ videntur Subdito levis; tamen iste tenetur sub mortali obedire, prout dicunt Doctores post *D. Thom. 2. 2. quæst. 186 art 9. in corp. Valent. Cajetan. Sanchez. Less. Azor. Panormit. apud Peyrin. de Subd. Quæst. 1. cap. 5 § 3. V. Dico primo.* Quod autem præceptum intimetur universaliter omnibus, & quibuscumque per modum ordinationis, & scripto, perinde est, ac quando idem oretenus, ac alicui in particulari intimetur. Sequitur igitur, quod, si Prælatus in tenore ordinationis exprimat, se illud jubere in virtute obedientiæ; transgrediens mortaliter peccat, quia *vere* inobediens est; ut proinde pœna statutoria Carceris ipsi veniat infligenda.

47 Secunda dubitatio *circa* secundum Statutum, positum supra *num.* 34. est, de qua rebellione sit intelligendum Statutum, puta, an de rebellione large, aut stricte accepta?

48 Respondeo, quod, ut diximus supra *num.* 13. *rebellio* lato modo accepta idem est ac *inobedientia*. Cum autem de pœnis *inobedientiæ* disponatur in primo Statuto, ut visum est, otiosa esset, & superflua repetitio in hoc secundo Statuto, quod in lege non admittitur. Proinde Statutum intelligendum est de *rebellione* stricte, & proprie sumpta. Et quamvis aliquando in lege, vel Statuto, semel dispositum, etiam per verba inculcata idem importantia, disponatur ad majorem declarationem, ut habet *Gloss. in l. lecta. in Verb. Inculcatio. ff. Si cert. petat. Barbos. Axiom.* 216. *num.* 6. in hoc casu tamen talis conclusio non potest habere locum; si quidem in primo Statuto datur pœna carceris trimestris; in secundo autem carcerationis semestris; & cum idem crimen diversis pœnis non vindicetur; hinc est, quod in

in primo Statuto decernatur pœna *inobedientiæ*, sive *rebellionis* late sumptæ, quod idem est; in secundo autem pœna *rebellionis* stricte sumptæ.

49 Tertia dubitatio ad idem Statutum est, quomodo, aut quando Subditus contra Generalem rebellare dicatur, ut locus sit pœnæ in Statuto prædicto latæ.

50 Respondeo, quod in *cap. Gravem. Extra de Excess. Prælat.* puniendus excommunicatione dicitur quidam Archidiaconus, qui *contra fidem homagii præstiti, ac debitam reverentiam, Episcopum suum esse Dominum, negasse, vel in foro sæculari deposuisse contra eum super rebus spiritualibus quæstionem; aut tam invasori Episcopi, & sociorum ejus, quam fratri ejus, vel complicibus suis causam, vel consilium præbuisse dicebatur.* Ex quo Canone elicere debemus modos, quibus Subditus Generali resistens, potest declarari rebellis, & ut talis puniri. Nam quando Subditus Religiosus facit actus contra personam, jurisdictionem, honorem, ac Officium sui Generalis, tunc contra ipsum rebellat, & est locus pœnæ statutariæ. Generalis enim in Religione est Princeps, ut diximus *Par. p. Tit. Quid. num.* 29. & quantumvis ejus Subditi non fiant ipsius Vasalli, nec illi præstiterint juramentum fidelitatis; nec feudum ab eo habeant; nec proprie ad hostes confugiant; aut in Generalem arma capiant; in quibus actibus rigorose loquendo consistit *rebellio*, tamen, ut optime advertit *Sanctar. de Pœn. cap.* 6. *Quæst.* 1. *V. Respondeo affirmative fol.*239. quia voverunt obedientiam, quæ est major fidelitate, & proprium arbitrium voluntati illius alligarunt, optime attentando aliquid contra personam, honorem, Officium, aut jurisdictionem Generalis, contra illum dicuntur rebellare. Unde ex analogia delictorum Archidiaconi in proprium Episcopum, quæ recitantur in supradicto Canone, a quo haberi pœnas contra Clericos rebellantes in proprium Episcopum, scribit *Cardinalis de Laurea Epitom. Canon. V. Rebellio*, venari possumus modos, quibus Subditus Religiosus possit esse in proprium Generalem rebellis.

51 Tamen advertendum est, quod actus isti, per quos inducitur contra Generalem *rebellio*, sunt, qui attentantur per viam facti; non autem juris. Non enim parificatur Generalis *Papæ*, *Imperatori*, aut Principi non recognoscenti aliquem temporalem superiorem; ille enim habet supra se Superiorem, a quo potest puniri, exauctorari, suspendi &c. Sequitur ergo quod, si contra *Papam*, *Imperatorem &c.* incurritur *rebellio* quovis modo attentando contra ipsius dignitatem, dominium &c. non tamen esset *rebellio*, si contra Generalem quis ageret, curando, ut a *Papa* deponeretur ab officio, agendo per viam juris, accusando eum de aliquo crimine, quod vere commisisset.

52 Quamvis Princeps Superiorem non agnoscens, sit, aut ineptus regimini, aut Reipublicæ parum utilis, vel etiam positive perniciosus, non tamen potest Subditus agere, ut Principatu privetur, aut quid contra ejus dignitatem fiat, aut de medio tollatur; cum enim Superiorem in terris non habeat, nisi Deum, a Deo tantum petendum est remedium; & interim, ut dicebat *Tacitus*: *Ferenda sunt Regum ingenia*. Unde quidquid, & quovis modo attentatur contra talem Principem, constituit attentantem rebellem. Non sic autem est cum Generali, qui *Papam*, ac *Sacram Cardinalium Congregationem* supra se habet: si enim Generalis esset Ordini perniciosus, & quis recurreret ad *Papam*, ut ille officio privaretur, iste nullo modo esset rebellis. Similiter si aliqua Provincia, Conventus, aut Frater particularis esset positus in oculis Generalis, a quo rationabiliter timerentur injustæ oppressiones, potest quilibet habens interesse in Provincia, Conventu, aut persona, curare apud *Sac. Congregationem*, aut *Papam*; ut Generali respectu illorum coarctaretur jurisdictio, ne posset libere in illa desævire; hoc enim non excedit modum naturalis defensionis, quo præcaventur damna, quæ probabiliter timentur futura.

53 Sequitur ex his, quod *rebellionem* concludant actus illi tantum, qui sunt per viam facti, & contra Generalis auctoritatem &c. ut pote, si quis seditiosa scripta contra Generalem componeret, in quibus probaretur eum fuisse simoniace electum, & proinde non esse illi obediendum: si aliquis conspirationem, aut conjurationem contra illius vitam, aut famam machinaretur: si recursus haberetur ad Principem laicum, curando, ut sub colorato prætextu rationis status, mandata Generalis, ut pote ex Natione inimica Principi, non reciperentur; aut ne Commissarii, ab eo quoquomodo destinati, admittantur, nisi patentes sint prius a Regiis Ministris approbatæ; aut absolute repellantur, & centum similia, ut optime habet *Sanctor. de Pœn. cap.* 6. *Quæst.* ex *Bartol. p. V. Respondeo fol.* 241.

54 Quarta dubitatio circa idem Statutum est, An aliæ pœnæ, ultra carcerem semestrem, sancitæ sint contra rebellantes Superiori Generali?

55 Respondeo, quod, ut constat ex *Textu* recensito supra *num.* 42. & Statuto *Vallisoletano*, dato supra *num.* 43. rebellantibus contra Generalem, ultra carcerem semestrem, apposita est pœna Excommunicationis reservatæ Summo Pontifici: privationis omnium Officiorum Ordinis, perpetuæque inhabilitatis ad illa; & insuper privationis vocis activæ, ac passivæ ad instar pœnarum, quas *Gregorius XIII.* in suo Brevi incip. *Quoniam nostra.* 8. *April.* 1575. sancivit contra rebellantes Commissariis, a Generali missis ad visitandas Provincias. Cum enim experimento didicisset Religio, leves esse pœnas latas in Statutis antiquis contra Rebellantes, & obedientiam labefactantes, quæ est fundamentum Reipublicæ Religiosæ, voluit eas augere pro tuenda, pœnis appositis, dignitate Superiorum tum Generalium, tum Provincialium, tum localium.

56 Quinta dubitatio ad eadem Statuta est, An excommunicatus, ob *rebellionem* contra Generalem, possit absolvi a Superioribus Generalibus, aut Provincialibus juxta privilegia?

57 Respondeo, quod *Sanctor. de Pœn. cap.* 6. *Quæst.* 4. *V. Respondeo negative, fol.* 254. examinando eandem quæstionem circa excommunicationem similem latam contra Rebellantes Commissariis Visitatoribus, dicit, quod quamvis Prælati Ordinis ex privilegiis sibi concessis, possint suos Subditos absolvere ab omnibus casibus *Papæ* reservatis, exceptis contentis in *Bulla Cœnæ*; tamen non possunt a tali excommunicatione absolvere; quia ex hoc, quod Religio in suis Statutis recenset talem excommunicationem, ut *Papæ* reservatam, censetur renunciare in hac parte privilegio, quod habet absolvendi ab hujusmodi reservatis. Et quia Statutum supra *num.* 43. datum in fine dicit: *Quibus etiam, & omnibus, & singulis subjaceat, ac præterea semestri carceri mancipetur, qui Generali ipsi Rebellaverit*, ad hanc dubitationem responderet, quod Prælati Ordinis in hoc casu nequeunt absolvere a tali excommunicatione, attento maxime, quod relativa dictio *Quibus*, posita in Statuto, refert præcedentia cum omnibus suis qualitatibus, ut ex jure deducitur, *arg. L. Filio.* §. *Testator. ff. de Alimen. l.* 1. §. *Sed cum plures.* & *ibi Bart. ff. si fam. furt. fecer. Surd. Cons.* 352.

nu.

nu. 22. & ita refert, in casu, excommunicationem, Papæ reservatam, & a Prælatis Ordinis inabsolvibilem.

58 Sed doctissimi viri pace, aliter est dicendum; nam in citato Statuto, nec umbra habetur, quod Religio circa illam excommunicationem renunciaverit privilegiis, per quæ potest a censuris Papæ reservatis, absolvere; sed pure, & simpliciter refert dispositionem Brevis *Gregorii XIII.* quod etiam citat ad marginem, ut patet intuenti. Profecto, quando Religio voluit aliquibus privilegiis sibi concessis renunciare, claris, & patentibus verbis hoc expressit, ut patet in Ordinationibus, factis in *Generali Congregatione Romana anno* 1629. *Orb. Seraph. Tom.* 4. *fol.* 11. *col.* 2. *init.* Constitutionibus *Capituli Generalis Romani* 1658. *cap.* 1. §. 1. *num.* 1., *Orb. Seraph. loc. cit. fol.* 127. Statutis Ordinis Generalibus *Sambucanis cap.* 4. §. 1. in quibus omnibus Religio expresse renunciavit omnibus privilegiis mitigativis rigoris Regularis observantiæ. Cum igitur de tali renunciatione, in Statuto prædicto nec verbum habeatur, sequitur, quod generali privilegio absolvendi a reservatis Papæ, in hoc casu, non renunciavit. Addo, quod facultas Generalis est super Statuta, cum possit super iis dispensare, si tamen in Statuto aliquo particulari non disponitur, *quod illud indispensabile sit*; quæ clausula in tali Statuto non reperitur. Proinde concesso etiam quod Religio per tale Statutum renunciasset privilegio absolvendi ab illa Excommunicatione, (quod tamen negamus), adhuc Generalis posset super tali Statuto renunciativo dispensare, & concedere, quod privilegiis concessis Prælati inferiores uterentur; & etiam ipse illis posset uti, & a tali Excommunicatione absolvere.

59 Quod si hæc conclusio locum habet pro absolutione ab Excommunicatione lata contra rebellantes Commissario Visitatori, a fortiori subsistit de absolutione ab Excommunicatione contra rebellantes Ministro, aut aliis Prælatis Generalibus. Si quidem talis reservatio non est facta a Papa, (qui taliter excommunicavit solum rebellantes Commissariis), sed a Religione, quæ extendit pœnas Papales, etiam ad rebellantes contra Generales; in tali autem extensione, non ita potuit se privare facultate absolvendi ab illis pœnis, quin Generalis, & de ipsius concessione Prælati inferiores possint absolvere, eo quia ipse super Statutariis dispositionibus, ut dictum est, potest dispensare.

60 Sexta dubitatio est circa tertium Statutum, positum supra *num.* 35. & est; Quomodo hoc intelligendum sit, ut superfluitatem non sapiat, & cohæreat cum *Textu* posito supra *num* 41. & Statuto, dato supra *nu.* 43; cum enim carceratio formalis importet privationem actuum legitimorum, ut habetur ex *Stat. Gen. Ordin. cap.* 7. §. 6. *num.* 6. & hæc involvat privationem suffragiorum, ut dictum est *Par. p. Tit. Quales. num.* 30. superfluum videtur, quod in statuto hoc disponatur, quod *rebelli contra Provincialem arbitrio Generalis infligatur carceratio, & privatio suffragiorum*, cum hæc illam consequatur: Pariter, quomodo cohærere debeat hoc Statutum præscribens Carcerem, & privationem suffragiorum arbitrio Generalis, cum *Textu*, & alio Statuto supra citato, in quibus nulla facta mentione de Carcere, infligitur rebellibus in Provincialem privatio suffragiorum limitata ad triennium.

61 Respondeo, quod dictio *ejusmodi* posita in Statuto est relativa præcedentium, cum suis qualitatibus; *arg. l. final. ff. de offic. Præf.* & cum in duobus præcedentibus Statutis dictum sit de *rebellione* large, & stricte sumpta, sive *inobedientia*, & *rebellione* propria, dispositumque sit, quod Generali inobediens, (puta, largo modo rebellans, ut explicuimus supra *num.* 13.) Carcere trimestri; stricte vero rebellis, semestri Carcere, ac quorumvis suffragiorum privatione præcellatur; ita hic pari modo disponit de committente in Provincialem *crimina ejusmodi*, nempe *inobodientiam*, sive *rebellionem* lato modo, & *rebellionem* stricte sumptam; Ordinat autem, quod taliter rebellis puniatur Generalis arbitratu, *& Carceris pœna, & suffragiorum privatione*; non quidem, quod in quocumque casu ambæ pœnæ, nempe Carceris, & privationis adhibeantur; sed in casu *rebellionis* latæ sumptæ, quæ est delictum minus, minori pœna, puta, sola privatione; in casu vero *rebellionis* propriæ, quæ est gravior, majori pœna, nempe carceratione sit utendum: & hoc modo in Statuto nulla cadit superfluitas, & pœnæ rebellium in Provinciales correspondent pœnis rebellium in Generales.

62 Pariter respondeo ad secundam partem dubitationis, quod tum in *Textu* dato supra *num.* 41. tum in Statuto relato *num.* 43. accipitur *rebellio* late sumpta, puta, *inobedientia*, quæ punienda est privatione omnis juris suffragiorum sola, non autem Carcere; & in hoc concordant ambo cum Statuto posito *num.* 35. in quo prout explicatum est supra, ponitur pœna rebellantium tum late, tum stricte, puta, quod in Provincialem rebelles late, hoc est, præcepto formali Provincialis inobedientes, suffragiorum privatione puniantur, & ita circa hoc *Textus*, & duo hæc Statuta concordant circa *inobedientiam* puniendam.

63 Nec ideo in Statutis prædictis invenitur vitiosa superfluitas; nempe, quod, cum in Statuto *num.* 35. dato, (quod ponitur *in cap. prim. Statutorum Valisoletan. tit. de obedientia*) sancita sit pœna contra inobedientes Provincialibus, quæ est privatio suffragiorum, videatur proinde superflue repetita in alio Statuto dato *num.* 43. quod ponitur in *Vallisoletanis* iisdem *cap.* 7. *Tit. de Rebellibus*, Quia, cum in hoc Statuto auctæ sint pœnæ in rebelles Generali, voluit Religio augere quoque pœnas contra rebelles late, hoc est inobedientes Provinciali; augmentum autem pœnæ est, quod sicut in primo Statuto dicitur, quod in Provincialem rebellis *suffragiorum privatione puniatur* simpliciter, in secundo dicitur, *omni suffragiorum jure triennio careat*; & hic advertendum est, quod ponitur dictio *omne*, per quam importatur privatio suffragiorum non solum ad electiones, sed etiam ad omnes alios actus Capitulares, quæ privatio, ut patet, amplior est ea, quæ posita est in primo Statuto, quod cum sit ex antiquissimis Ordinis, *placuit Religioni servare indemnem antiquitatem venerabilem* illius, ut scripsit Sanctorus *de pœn. cap.* 6. *qu.* 7. ℣. *Respondeo*. 2. *ad secund, fol.* 260.

64 Hinc autem advertere libet, quod non pauci viri, alioquin docti, carpunt quasi manca Statuta pœnalia Ordinis nostri, ex eo, quod in ipsis non reperitur pœna *inobedientiæ*; & taliter opinantibus facem prætulit *Sanctarus*, qui de *Pœn. cap.* 6. *qu.* 2. §. *Respondeo secund. fol.* 243. docuit in nostris Statutis *inobedientiam*, ut talem non puniri, sed tantum, ut perseverantem in contumacia, *quia* (ait) *non est artis omnes defectus emendare, sed illos, qui communitatem maxime incommodant*.

65 Sed, doctissimi viri pace, ipse dupliciter deficit, nempe in conclusione, & in ipsius fundamento. Si quidem nil magis Religiosam Rempublicam incommodat, perturbatque, quam inobedientia, quæ Regularis vitæ quatit fundamentum, puta, obedientiam. *Tota Monachorum Religio ab obedientia est*, dice-

dicebat *S. Bruno Carthusianorum* Pater *lib. de Orna. Eccles. cap.* 10. & ex doctrina *D. Thom.* 2. 2. *q.* 186. *art.* 8. *in carp. Alvar de Vit. spir. Tom.* 2. *lib.* 5. *Par.* 3. *cap.* 3. *Valent. Tom* 2. *disp.* 10. *qu.* 3. *Pun.* 2. *Assert.* 4. optime concludit *Feyrn. de Subd. quæst.* 1. *cap.* 3. *V. final.* quod *necessaria est obedientia in Religionibus, ita at, sine ea consistere non possit Religio. Consistet suo modo Religio, si ablegetur paupertas, quilibetque suo statui sua accomodet commoda; stabit quoque Religio descisceate castitate, modo vivendi ratio in reliquis non omittatur*, (ut apparet in Ordinibus militaribus, in quibus nec paupertas, nec castitas nisi conjugalis, habetur.) *At si obedientiam auferas; si membra Capiti non subjiciantur, totam concidere Religionis corpus, necesse est.* Artis igitur, sive Religiosæ politiæ erit emendare maxime delicta *inobedientiæ*, quantumvis minime contumacis, cum subducta obedientia Religioni, sit pereundum.

66 Conclusio etiam *Sanctari* falsa est; nam in Statutis Ordinis, quæ supra dedimus, habetur pœna *inobedientiæ* (quamvis sine *contumacia*) contra Generales Statuto primo supra *num.* 33. Habetur pœna ejusdem contra Provincialem, ac ejus Commissarium Statuto supra *num.* 35. Habetur ipsiusmet contra Guardianos, ac Vicarios pœna Statuto quarto supra *num.* 36. & eædem pœnæ repetuntur Statuto undecimo supra *num.* 43. contra eandem ibi expressam nomine *rebellionis*, puta, late sumptæ, quæ aliud non est, quam *inobedientia* simplex. (hoc est minime contumax), ut explicuimus supra *num.* 13. Unde concludendum manet non esse Statuta nostra.

67 Septima dubitatio est circa idem Statutum, & est, de quo Commissario loquatur, qui parificatur cum Provinciali; ita ut inobediens in illum, eadem pœna puniatur cum inobediente, aut rebelle in Provincialem?

68 Respondeo, quod intelligitur de Commissario delegato a Ministro Provinciali, sive ad regendam Provinciam in sui absentia; sive ad visitandum Conventum; sive ad faciendam inquisitionem criminalem. Ratio est, quia de Commissariis Visitatoribus missis a Generali, habetur in Statutis sexto, & undecimo; unde superflue hic poneretur dispositio; imo etiam absurde: nam longe major pœna est rebellium in Commissarios a Generali missos, quam in deputatos a Provinciali, & major, ac minor pœna in Statutis poneretur pro eodem crimine, quod est absurdum. Puniuntur autem taliter rebelles, ut rebellantes in Provincialem, quia, cum eadem sit dignitas, ac jurisdictio Ordinarii committentis, ac Commissarii, æquum est, ut rebelles in eosdem eadem pœna coerceantur.

69 Octava dubitatio est circa quartum Statutum positum supra *num.* 36. & est, cum in hoc pœna rebellium in Guardianum sit arbitraria Provinciali; & in Statuto undecimo dato supra *num.* 43. sancitur, quod sit privatio triennalis *omnis suffragiorum juris*, ambiguum est in facti contigentia, cui pœnæ sit standum?

70 Respondeo, quod standum est secundo Statuto, quia, ut optime dicit *Sanctar. de Pœn. cap.* 6. *quæst.* 7. *V. Respondeo 2 ad secundam. fol.* 259. Statutum infligens pœnam arbitrariam Provincialibus est ex antiquis Ordinis, & reperitur in Statutis *Alexandrinis* factis *anno* 1500. aliud vero sanciens privationem suffragiorum triennalem, conditum est in *Vallisoletano* Capitulo *anno* 1593. In quo sicut auctæ sunt pœnæ contra rebelles in Generalem, ita auctæ sunt contra rebellantes in Superiores Provinciales, ac locales.

71 Nona dubitatio circa idem Statutum est, cum Vicarii, prout diximus *Par.* 1. *Tit. Delictorum. num.* 42. *circ. med.* Prælati non sint, & ideo nequeant per obedientiam jubere; quod pariter dicendum est de quolibet alio graviore Patre, quomodo possit contra istos committi inobedientia, aut rebellio?

72 Respondeo, quod Statutum secundum positum supra *num.* 34. a quo dependent Statuta sequentia, continet crimina rebellium, & injuriantium, seu publice irreverentium in Superiores, ut patet legenti. Statutum igitur quartum tangens Vicarios, & graviores Patres, non debet accipi in ea parte, quæ respicit *inobedientiam*, ac *rebellionem*; cum enim isti Prælati non sint, non possunt dicta crimina contra eos committi. Sequitur ergo, quod debet accipi in ea parte, quæ spectat ad Injuriam, & publicam irreverentiam, quæ possunt contra illos committi. Hoc vero intelligendum est de Vicariis Conventuum, qui sunt sub Guardiano: cæterum, si sunt Vicarii in capite, qui alio modo vocantur Præsidentes, isti, cum veri Prælati sint, ut diximus, *Part. p. Tit. Delictorum num.* 41. considerari debent tanquam Guardiani, & inobedientes, aut rebelles in eos, pari pœna puniri debent, sicut rebellantes Guardianis.

73 Decima dubitatio est, circa intelligentiam Statuti quinti dati supra *num.* 37. & quæritur, an renuens subire injunctam pœnitentiam tantum debeat carcerari, ut ordinatur in Statuto; an vero eadem pœna puniri debeat quivis, qui formale præceptum Superioris exequi renuit?

74 Respondeo, quod circa intelligentiam Statuti, *Par. p. Tit. Delictorum a num.* 26. *ad* 40. dedimus illius explanationem cum resolutione omnium emergentium, quæ possunt occurrere; & ideo, ne semel dicta inutiliter repetamus, ad ibi scripta lectorem ablegamus.

75 Quantum autem ad propositam dubitationem, dico, quod dispositio hujus *Textus* licet videatur limitata ad renuentem subire pœnitentiam salutarem sibi per Superiorem localem impositam, eo quia, cum versemur in pœnalibus, lex non patitur extensionem de casu ad casum; tamen ita non est, quia pœna de renuente pœnitentiam posita est exemplariter, non autem præcise pro tali casu. Si quidem ab hoc Statuto incipit tradi pœna contumacium, de qua loquuntur Statuta septimum, & octavum data supra *num* 39. & 40. respective. Cum igitur, ita possit esse contumax in inobedientia aliquis, qui aliam rem sibi a Superiore præceptam exequi contemnit, sicut qui pœnitentiam subire renuit; sequitur, quod eodem modo est puniendus contumax in non parendo in quovis alio casu, sicut in non exequenda pœnitentia.

76 Sequitur igitur, quod casus de renuenda pœnitentia ponitur exemplariter, eo quod frequentius accidit, quam alii, non enim tam frequenter evenit occasio, quod Superior aliam rem sub formali præcepto injungat, sicut in casu pœnitentiæ salutaris impositæ, quam sæpe sæpius subire recusant nonnulli, qui sibi probrosas, ac infamatorias eas pœnitentias esse præstituunt, (quæ tamen revera non sunt) ut proinde obedire renuant. Exemplariter etiam casum hunc, non autem taxative, esse expressum, convincitur ex alio capite, nempe, quia dicit; *Qui pœnitentiam per locorum Superiores sibi impositam subire renuerit*, quibus verbis videtur limitata dispositio ad Superiores locales, cum tamen hoc verum non sit; nam æque carcerari debet contumax in renuenda pœnitentia imposita a Provinciali, (imo fortiori jure ratione majoris dignitatis contemptæ

in

in Provinciali, quam in Guardiano,) sicut si est imposita a Guardiano, ut patet ex criminis identitate.

77 Contra hanc conclusionem videtur tenere *Sanctor. de Pœn. Cap. 6. Quest. 2. ¶. De illis enim fol.* 245. docens, quod hæc dispositio Statutaria est ita limitata ad pœnitentias, quæ imponi solent a Superioribus localibus in Capitulo culparum, aut Refectorio, quod, *si pœnitentia imponatur extra hæc loca; vel in iis extra Communitatis præsentiam, non inferet carcerationem inobedientia, quia Statutum pœnale sic disponit.* Et addit quod non est par ratio de Guardiano, & de Provinciali, ac Generali, quia isti non habent suum tribunal limitatum ad unum Conventum, sed in omnibus sibi subjectis, ita ut possint ubique locorum sibi subjectorum pœnitentiare; non sic autem Superior localis, qui limitatur in pœnitentiando ad locum Capituli culparum, aut Refectorii, communitate præsente.

78 Miror doctissimum virum abiisse in hanc sententiam, cui tam patenter refragantur Statuta. Quæro enim, an extra Capitulum culparum Superior localis possit Subdito aliquid injungere sub formali præcepto, nec ne? Ineptum esset dicere, quod non, cum juxta jura *arg. l. p l. Observare §. fin. l. Nec quicquam. ff. de Off. Proconf. l. 4. ff. de Off. Præsid.* in Provincia sibi commissa possit Judex, quæ sui juris sunt exercere, ac tantam jurisdictionem in casibus sibi per Statuta permissis, habet Superior localis in toto Conventu, quantam habet Provincialis in sua Provincia, ac Generalis in Ordine universo; unde sequitur, quod in quavis parte Conventus reperiatur, potest suam auctoritatem exercere. Par autem ratio est, quod Superior per obedientiam jubeat Subdito, quod vasa coquinæ abluat: & quod in pœnam defectus, seu delicti, se flagellis cædat, cum utrobique interveniat eadem auctoritas in Prælato, eadem forma in præcipiendo, eadem obligatio Subditi ad obediendum, si ergo illud potest præcipere in quacunque parte Conventus, idem erit de isto.

79 Accedit, quod si vera esset opinio *Sanctori*, posset dari casus, quod subditus in contumacia perseveraret, nec posset Superior illum carceribus demandare; si enim Subditus ad Refectorium nollet convenire, aut ad Capitulum culparum, non posset Prælatus illi pœnitentiam demandare, neque monitoria necessaria facere; cum juxta *Sanctorum* Superior localis, extra illa loca, nequeat suam auctoritatem exercere pœnitentiando; quod tamen absurdum est.

80 Quæ omnia confirmantur a Statutis septimo, & octavo datis supra *num.* 39. *&* 40. in quibus pœna contra inobedientes contumaces sancitur; pœnaque illa, puta, formalis carceratio non arctatur ad inobedientes in recusanda pœnitentia imposita; sed Statuta loquuntur generaliter, & absolute de inobediente quomodolibet; unde, si Prælato formaliter præcipienti extra Refectorium potest Subditus esse contumaciter inobediens, sequitur, quod Prælatus extra illa loca potest præceptum de pœnitentia subeunda ferre.

81 Potest autem opinio *Sanctori* in parte colorari, intelligendo, quod ipse taliter asseruerit, non posse Superiorem localem pœnitentiantem extra Refectorium, aut Capitulum, subditum contumacem incarcerare, quia regulariter in Capitulo coram Fratribus pœnitentiæ injunguntur, & cum carceratio non injungatur, nisi contumacia sit notoria facti, aut juris, nequeatque Superior localis scripto procedere, neque ferre sententiam, qua declaretur Subditus esse contumax, necessarium proinde sit, quod præceptum coram Fratrum communitate in Capitulo, aut Refectorio dat.

82 Bona taliter qualiter esset hæc expositio, non tamen semper vera; nam, si coram majori parte Fratrum, ut evenire potest facilius in parvis Conventibus, ad ignem communem, aut in alia parte Conventus, Superior localis, aut pœnitentiam, aut aliud Subdito formaliter præciperet, & hic contumaciter adimplere renueret, utique esset carcerandus.

83 Sed quomodo gerere se deberet Guardianus, si facto extra Refectorium, aut Capitulum tali præcepto, Subditus inobediens nollet ad Refectorium convenire, ne posset Superior juridicas monitiones illi intimare?

84 Respondeo, quod de hoc casu *Par. 2. Sect. XI. num. LXXV.* locuti fuimus, & formam procedendi dedimus per extensum, & illuc lectorem remittimus.

85 Undecima dubitatio est, An Subdito contumaciter renuente pœnitentiam salutarem a Provinciali injunctam, teneatur iste pro illo carcerando habere consilium, & assensum Discretorum?

86 Respondeo, quod *Sanctor. de Pœn. cap. 6. Quæst. 2. Difficultat. 2. V. Respondeo negative. fol.* 244. examinando hoc dubium, puta, an contumax in Provincialem, aut Generalem, antequam incarceretur, debeat canonice moneri, sicut decernitur de contumace in Superiorem localem; resolvit, quod non, *quia talis cautio non ponitur, nisi in nolente acceptare pœnitentiam a Guardianis mandatam; ergo ad alios, tanquam odiosa, extendi non debet. Hæc Sanctorus.* Ex quibus deduci potest, quod ex eodem fundamento propositæ dubitationi responderet negative; attento maxime, quod cum major sit auctoritas aliorum Superiorum, quam Prælati localis, possint illi independenter ab aliis procedere, quod non potest iste vinculatus consilio, ac assensu Discretorum.

87 Sed, cum ipsius bona venia, dormitavit in hoc casu *Sanctorus*. Nam in Statuto septimo, & octavo datis supra *num* 39. & 40. in quibus statuitur pœna Carceris in contumaces, aperte ponitur, quod contumax dicitur ille, qui trina monitione sibi facta, adhuc perseverat in sua *inobedientia*; & cum illa Statuta non distinguant de Prælatis, contra quos committitur *Inobedientia*, convincitur, quod universaliter, & respectu cujusvis Superioris localis, Provincialis, Generalis, Ordinarii, ac Delegati, si inobediens declarandus sit contumax, & proinde carcerandus, oportet, quod præcedat de jure trina monitio.

88 Verum est, quod, ut habetur Statuto primo dato sup. *num.* 33. Carcer debetur illi, qui in Generalem simpliciter est inobediens; ad hoc tamen, ut possit declarari contumax, & sibi dari *pœna gravior*, hoc est carcer diuturnior, ut ordinat idem Statutum, oportet, quod præcedat trina, & canonica monitio; si quidem de jure communi est, quod contumacia non detur sine citatione, ac trina monitione, ut dicunt Doctores *Marant. de Ord. judic. Tit. de Contumac. pag. 6 num. 1. Barb. Repert. jur. V. Contumacia. in fin*

89 Pariter respondendum est, quod dempto Generali, omnes alii Superiores obligati sunt ad petendum consilium, ac assensum Discretorum, ad carcerandum inobedientem contumacem. Si quidem Religio in re gravissima, prout est punire judicialiter delinquentes, quæ est res etiam periculosissima, tum ratione ignorantiæ, tum ratione aut amoris, aut odii in Reum, quæ possunt cadere in Judice, ob quæ posset perverti judicium, voluit, quod nullus Prælatus ex se solo sententiam contra Reum ferat, sed

sed alligatus sit consilio Diffinitorum, aut Discretorum, ut patet ex *Text. Tit. Sententia* §.3. & Statuto, quod exponimus. Generalis solus habet liberam potestatem sententiandi, si quidem censuit Ordo supremam ipsius auctoritatem non vinculare; ex eminentia enim dignitatis supponit, in Superiore Generali cadere non posse ignorantiam, neque odium contra Subditum, ob quæ judicium pervertatur. Proinde, si in facti contingentis Generalis sententiare debet, ut in gradu appellationis, licet ad bonum finem exquirat consilium Sapientis, committendo Consultoribus, ut Causam videant, & cum voto referant, non tamen alligatur eorum consilio, neque ipsi sententiæ subscribunt, ut faciunt Diffinitores. Omnes alii autem Prælati alligati sunt consilio, & assensui Discretorum, maxime in hoc delicto contumaciæ, in quo Superiores (exardentes iracundia in Reum, qui sua inobedientia eorum dignitatem, & personam contemnendo offendunt) possunt ex Ira, & passione perverse judicare; unde necessum fuit malum antevertere, eorum facultatem in vindicandam injuriam, sibi factam (prout de jure ordinario possunt Superiores, & Judices) vinculando consilio, & assensui Discretorum, a quibus propria illarum passio compescatur. *cap. Quanto. 2. q. 5. Abb. in cap. 1. de Postul. Prælat. Gloss. in cap. Quod sicut §. Super eo, & in cap. Ex litteris. de Offi. Deleg. Panormit. in cap. 1. de Maled. Alex. Consil. 35. lib. 2.*

90 Quod magis convalidatur ex hoc, quod in casu contumaciæ, quæ delictum, & quidem gravissimum est, ferenda est sententia declaratoria; nam hæc semper ferenda est etiam in judicio summarissimo, & facto notorio. *Gloss. in Clement. Præsenti. in V. Constiterit. de Cens. Ripa in l. In cui bonis. num. 27. ff. de Verb. oblig. Dec. in cap. Reprehensibilis. num. 2. de Appell. Clar. q. 31. V. Item adde.* Ex Textu autem nostro *Tit. Sententia an. 2.* habetur, quod nullus Judex, tum Ordinarius, tum Delegatus sententiam ferre possit nisi cum consilio, & voto Diffinitorum Provinciæ. Pariter in *Text. Tit. Torturæ. §. 3. & Tit Carcer. §. unic. Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 7. num.* 20. habetur, quod, nec tortura, nec carcer, qui ad arctationem (quæ est species torturæ) datur, dari possit absque consilio Diffinitorum; ergo a fortiori nequibit, sine consilio, & consensu Diffinitorum dari Carcer in pœnam contumaciæ, ob quem juxta *Text. Tit. Applicatio* §. 12. carceratus incurrit privationem actuum legitimorum.

91 Quis vero incommodum, & forte perniciosum esset, semper requirere consilium Diffinitorii in quocunque casu contumaciæ; poterunt tum Provinciales, tum Commissarii, sive ab iis, sive a Generali Delegati, uti doctrina, quam tradidimus. *Par. p. Tit. Tortura. n. 24. & nu. 124. & Tit. Reus. num. 8.* Potest enim dari casus quod in aliquo ex parvis Conventibus Provinciæ Ministro, aut Commissario aliquis contumax sit ad præceptum sibi aut paterne, aut judicialiter factum; congregare autem Diffinitorium dispersum in varios, ac distantes Conventus, incommodum est, Reusque ex dilatione pœnæ in sua malitia magis firmatur, & majestas Prælati cum Religiosæ disciplinæ jactura contemnitur. Tali casu poterunt supradicti petere consilium proborum Patrum, puta, aut Discretorum illius Conventus, aut aliorum graviorum, qui sint in Conventibus proximis, ob rationes, quas dedimus, cum locis supracitatis locuti fuimus de cogendis ad respondendum Testibus, ac Reo, quæ quadrant, etiam in hoc casu.

92 Duodecima dubitatio continuando materiam de contumacia est circa septimum Statutum datum supra *num.* 39. & octavum datum supra *num.* 40. & est quomodo intelligendum sit, quod *contumax dicatur, qui trina monitione eadem die congruis intervallis præmissa, per diem naturalem inobediens existit*; an scilicet debeat præcedere trina monitio, & hac præmissa, expectandus sit adhuc dies naturalis, & toto hoc spatio, Reo perseverante in sua *inobedientia*, contumax sit, ut proinde carcerandus veniat.

93 Respondeo, quod sensus Statuti est, quod monitiones per congrua intervalla fiant *eodem die*, puta, naturali, scilicet viginti quatuor horarum; praxis autem esse potest, quod in prandio unius diei, hora v. g. quintadecima fiat prima monitio; mox in cœna ejusdem diei fiat secunda; tandem in prandio diei sequentis fieret tertia peremptoria. Dies autem naturalis assignata est pro minimo termino ad faciendas monitiones, & probandam inobedientiam; non quod tribus differentibus diebus factis monitionibus, & perseverante Reo in sua inobedientia, ipse non esset declarandus contumax. Quia, cum haberet majus spatium recogitandi de se, si toto illo tempore manet inobediens, prodit animum magis obfirmatum in malitia. Facto autem præcepto peremptorio, non est ulterius expectandum; sed carcerari potest, quia vere contumax est; nam iste *per diem naturalem inobediens existit*; Statutum autem non dicit, *per diem naturalem contumax existit*, sed *inobediens existit*: quod si diceret *contumax*, oporteret, post peremptoriam monitionem expectare diem naturalem, ut posset carcerari; nam *contumacia* prærequirit tres monitiones, & tempus monitionum non posset computari in probatione diurna *contumaciæ*. Sed dicit *inobediens*; & cum sua *inobedientia* cœperit ante primam monitionem, & perduraverit usque ad tertiam peremptoriam, liquet, quod per diem naturalem *inobediens existit*; proinde contumax est, qui potest de jure carcerari.

94 Advertendum vero pro praxi est, quod, dicente Statuto, *per diem naturalem inobediens existit*, oportet servare terminos de momento ad momentum; quia, cum simus in materia pœnali, quæ est strictæ interpretationis, ac odiosa; non potest dies incœpta haberi pro completa, ex vulgatis juribus. Debet igitur servari hora, qua fit prima monitio, & hora, qua fit peremptoria, & si inter unam, & aliam intercesserint viginti quatuor horæ, bene quidem; sin minus expectandum est, ut compleatur hora vigesima quarta a prima monitione facta, ut possit dici, quod Reus per *diem naturalem*, puta, completum, *inobediens extitit*, ut proinde potuerit carcerari. Aliter possunt oriri inconvenientia; nam qui non observat tempus legis, dicitur formam legis non observare *Bald. Cons. 169 V. 3. lib. 1. l. Observare. §. Post hac. ff. de Off. Proconf.* & recedere a lege est recedere a forma *l. Qui Romæ. §. Augenias. ff. de Verb. oblig.* unde ex non servato tempore, & forma legis actus est nullus. *Rebuff Tract. de Nomin. Quæst. 14. num. 6. Sesse Aragon. decis. 161 num. 13. apud Barbos. Repert. jur. V. Tempus.* Si ergo Prælatus Provincialis, aut localis ante completam 24. horam carceraret, formam Statuti non servaret, & sic carceratio esset nulla, & Superior pœnas male carcerantium incurreret, de quibus diximus *Par. p. Titul. Pœnarum. num. 94. & seqq* Proinde bene advertant ad hoc punctum tum Judices, tum Advocati; in facti enim contingentia multum poterit obesse, & prodesse.

95 Tertiadecima dubitatio est, quomodo, & quando dabilis sit casus, quod etiam trina monitione non præmissa, renuens subire pœnitentiam injunctam possit carcerari?

96 Respondeo, quod quando Subditus tantum contemptum, & animum ita obfirmatum in sua ino-

inobedientiam prodit, dum primo mandato resistit, ut ex illo solo actu possit dici contumax, tunc possunt Discreti consulere carcerationem. Explicat autem *Hostien. Summ. lib. 2. Tit. de Dol. & contumac. §. Item tertia. V. Item intelligas*, dicendo, quod trina citatio requiritur, antequam quis dici debeat contumax; *hoc autem verum esse, nisi citatus in prima citatione respondeat, quod non veniret pro Judice, plusquam pro Asino*. Et ratio est, quia in tali casu non opus esset aliqua ulteriori præsumptione de obstinatione Rei, quia evidenter apparet de contemptu Judicis, & de pervicacia Rei in resistendo. Hoc ergo similiter accidere potest, si nempe, dum Superior aliquid præcipit sub formali præcepto, diceret Subditus, *Nolo hoc facere, & ita æstima mandatum tuum, sicut mea calepodia*; vel *Te considero, ut soleam sandalii mei*; vel *Te æstimo sicut hoc*: & incontinenti sputeret in terram: in his, & similibus casibus evidentissima apparet *contumacia*, & possent optime consulere Discreti, ut Reus carceretur absque ulteriori monitione. Quantumvis vero videatur, quod dispositio hujus Statuti, nempe, quod in casibus supradictis non sit necessaria trina monitio, limitetur ad casum *inobedientiæ* in recusanda pœnitentia, tamen ita non est, sed extenditur ad quemcumque casum præcepti formalis, ut demonstravimus supra *num. 75.* attento maxime *Text. Tit. Applicatio. §. 12.* quem dedimus supra *num. 40.* in quo absolute eadem clausula repetitur, nec limitatur ad casum recusatæ pœnitentiæ, & proinde universaliter ad omnes casus inobedientiæ extenditur.

97 Quartadecima dubitatio est, quid agere debeat Superior; si Discreti considerantes ex carceratione Contumacis scandalum, aut aliquod magnum inconveniens esse secuturum, consilium ferant, non esse in tali casu deveniendum ad carcerationem, proinde ad eam negent assensum?

98 Respondeo, quod in hoc casu devenire potest ad Excommunicationem Contumacis, prout diximus *Par. 2. Sect. 11. n. 96.* Videatur ibi, & etiam *Par. p. Tit. Delictorum. num. 38. circ. med.*

99 Quintadecima dubitatio est, quid agendum, dum facta tertia monitione, non tamen adhuc lapsa hora 24. Reus resipiscit, & ad obediendum se promptum exhibet?

100 Respondeo, quod alias *Par. p. Tit. Delictorum. num. 33.* ad hanc quæstionem respondimus, quod de rigore juris, talis Reus posset carcerari, sed hoc sobrie accipiendum est, puta, quando juxta *Text. Tit. Applicatio §. 12. ita pertinaciter abedire recusat, ut de Discretorum consilio Carceribus mancipari mereatur*; sed extra hunc casum dico, quod carcerari tanquam contumax non potest. Ratio est, quia, ut habetur ex Statuto, & *Textu* datis supra *num. 39. & 40.* ut quis carceretur ob inobedientiam, oportet, quod sit contumax; contumax vero nequit regulariter esse, nisi per diem naturalem, (completum, ut exposuimus supra numero 94.) perseveret in inobedientia; & cum hic per tale tempus integrum inobadiens non fuerit, carcerari de jure non potest.

101 Dices; deberet ne in prædicto casu, post ostensam inobedientiam, Reus ab omni pœna esse immunis, ex eo quod promptum ad obediendum se exhibet? Respondeo, quod luere debet pœnam inobedientiæ; sed hæc non potest infligi a Guardiano, sed a Provinciali, ut enim habet Statutum sup. *num. 36.* hæc est reservata arbitrio Provincialis, unde Guardianus nequit in ea se immiscere.

102 Decima sexta dubitatio est circa Statutum sextum datum supra *num. 38.* & est, an ex eo quod aliquis Religiosus universaliter, seu quomodolibet *resistit, se opponit, contradicit, seu se rebellem exhibet* Commissario misso a Generali ad visitandam Provinciam, incurrat excommunicationem, ac alias pœnas in Statuto contentas?

103 Respondeo, quod clausula apposita in dispositione legis, dummodo non sit exemplificativa, restringit, & limitat legem; ita ut lex, maxime si pœnalis sit, intelligi debeat, non absolute, sed modificata per clausulam, quæ, si ponatur in fine, prout est in nostro casu, modificat, & restringit omnia præcedentia, ad quæ potest referri, ut post *Alex. Consf. 212. num. 6. lib. 6.* docent *Tusc. lit. G. concl. 291. num. 16.* & *Barbos. Clausul. 70. nu. 4.* Cum igitur Excommunicatio, aliæque pœnæ sancitæ sint pro iis, qui audent Commissariis Visitatoribus *resistere, se opponere; contradicere, aut se rebelles exhibere*, non quidem simpliciter universaliter, aut quocumque modo, sed *ipsos quacumque causa non recipiendo*; sequitur quod pœnæ illæ ligant tantummodo, quando resistentia, oppositio, contradictio, aut rebellio dirigitur ad exclusionem Commissarii, ne recipiatur in Provincia.

104 Decimaseptima dubitatio est, quod modo datæ resolutioni opponatur Statutum duodecimum datum supra *num. 44.* videtur enim ex illo concludi quamlibet rebellionem contra Commissarium factam, iisdem pœnis percelli, quibus afficiuntur rebellantes ad hoc quod Commissarius non recipiatur; quod est tum contra superius datam solutionem, tum contra rationem; quod nempe diversa in gravitate crimina æqualiter puniantur.

105 Respondeo, quod resolutioni datæ non contrariatur citatum Statutum. Siquidem cum in Statuto sexto, quod dedimus supra *num. 38.* & quod ponitur in *Vallisoletanis cap. 1. Tit. de Obedientia. ṽ. final.* & in Statuto undecimo dato supra *num. 43.* quod ponitur in iisdem *Vallisoletanis cap. 7. Tit. de Rebellant.* decretæ sint pœnæ Excommunicationis &c. iis, qui ad exclusionem Commissarii Visitatoris rebellantes, esset superflua repetitio, (quæ in Statutis non admittitur) si de eodem casu rebellionis loqueretur in hoc Statuto, quod est in *Vallisoletanis cap. 52. Tit de Fratr. cor. Commiss. Visitat.* Pariter in hoc Statuto dicitur, *is pœnas superius contra rebellantes statutas, eo ipso incurrat*, non dicit, *contra rebellantes Commissariis statutas*, sed absolute, & indeterminate ait, *pœnas contra rebellantes statutas*. Advertendum autem, quod, ut in superioribus visum est, diversæ pœnæ dantur in Statutis, tum juxta diversitatem criminum contra obedientiam; ut *rebellionis* late; *contumaciæ*; & *Rebellionis stricte sumptæ*; tum ratione personarum, ut Ordinarii Superioris Generalis, Provincialis, & localis; aut Delegati a Generali, vel a Provinciali. Sensus igitur Statuti hujus est, quod juxta criminis qualitatem, peccans contra *obedientiam* Commissario Visitatori debitam, *pœnis contra rebellantes superius statutis* puniatur, nempe, si fuerit sola *inobedientia*, seu *rebellio late sumpta*, aut *contumacia*, aut *rebellio stricte sumpta* pœnia, aut primi, aut secundi, aut tertii criminis percellantur; si vero fuerit *rebellio* proprie, directa ad ejus exclusionem, ne recipiatur; tunc adhibeatur pœna Excommunicationis Papalis, privationis &c. quæ in hoc sexto, & undecimo Statuto sunt sancitæ.

106 Sed quia dictorum criminum variantur pœnæ, pro varietate personarum, in quas committuntur; difficultas est, quibusnam personis comparantur Commissarii, ut in casu contumaciæ, aut rebellionis quoquomodo commissæ in eos, sciatur, quomodo sit procedendum.

107 Respondeo, quod Commissarius, seu Delegatus, cum gerat vices Delegantis, debet honorari tanquam persona ipsius Delegantis. *cap. final.* 93. *Dist. cap. Sane quia. ubi Abb. notab. p. Extra. de Off. Deleg. l. fin. ad de Off. eju. cui mand. jurisd.* Hinc est, quod Commissarius delegatus a Generali, tanquam delegatus a Principe, censetur ut Ordinarius; *Abb. in cap. Pastoralis num.* 3. *de Off. deleg.* cum non judicet jure proprio, sed jure Generalis delegantis. *arg. cap. significasti ubi Panormit. num.* 25. *Extra. de For. compet.* Si ergo iste injurietur per inobedientiam, aut rebellionem debet Reus puniri pœna inobedientis, aut rebellis in Generalem; & hoc magis suadetur, cum in Statuto undecimo dato supra *num.* 43. Generalis, & Commissarius ab eo missus parificentur in pœna data eorum rebellibus, & Provincialis, & Commissarius ab eo missus, eodem Statuto dato supra *num.* 35. comprehendantur.

108 Decimaoctava dubitatio est, quotupliciter possit committi *rebellio* in Commissarium Visitatorem?

109 Respondeo, quod in *Extrav.* Imperatoris *Henrici Septimi. Ad reprimendum* in qua declaratur, qui sint rebelles, dicitur, eos tales esse, qui contra honorem, fidelitatem, vel prosperitatem Imperii faciunt quomodocunque; *publice, vel occulte*. Quid sit autem *occulte rebellare*, explicat *Dionys. Gothofred. ad Extrav. Qui sint rebell.* quod sit per insidias. Porro insidiare est dolose technis, arte, vel fallaciis aliquem oppugnare, absque eo, quod in propatulo fiat, qui sic insidietur; ita ut duo concurrant, ut possit aliquis dici, quod insidietur, primum est animus nocendi, ut post *Pratæjum, Hottomanum,* ac *Brissonium*, scribit *Calvin lexic. V. Insidiari.* Secundum est astus, sive ars, qua se occultat ille, qui damnum tentat inferre. Qui ergo rebellat occulte, ea struit, per quæ honor, fidelitas, vel prosperitas Principis, vel ipsius Imperii læditur; sed rebellans non se prodit, sed artibus occultis, ceu cuniculis, Principis auctoritatem, sive jus labefactat; & ita, sicut ex *Bartolo* firmat *Sanctor. de Pœa. cap.* 6. *Quæst.* 1. §. *Respondeo* fingit se non esse hostem, & velle obedire, attamen in occulto facit opera contraria.

110 Ad rem ergo nostram prædicta applicando, dico, quod potest esse rebellio *publica* in Commissarium, ipsius personam publice excludendo a Conventu, ac Provincia; sive impediendo, ne ipsius patentes commissionales legantur; neve ipse tanquam Superior legitimus agnoscatur, & quando delinquitur uno ex recensitis modis, incurruntur pœnæ Excommunicationis, privationis &c. enunciatæ in Statuto. Potest etiam esse rebellio publica juxta modos *rebellionis*, quæ contra Generalem committi potest, ut dedimus supra *num.* 50. & tunc similiter delinquentibus in Commissarium eædem pœnæ debentur, sicut rebellantes in Generalem.

111 Rebellio autem *occulta* est, quando aliquis apud Ministros Principis, Senatum, vel Parlamentum repræsentaret, non congruere rationi status, ut admittatur Commissarius, qui est ex natione inimica Principi, quia posset aliquid machinari in præjudicium Status. Pariter si consilio occulto curaret, quod alius Frater actus rebellionis publice faceret, ad eundem effectum ordinatos, ipse autem ore profiteretur, se esse Generalis, ac Commissarii amicum, & de illa rebellione dolere. Itidem si scriberet, allegando in favorem rebellantis, & sustinendo, ipsum posse legitime rebellare, ac Commissarium impedire; vel exarando litteras commeadatitias Magnatibus in recommendationem rebellantis. Ulterius si in familiaribus colloquiis cum Fratribus dissemina-ret, rebellantem habere justum titulum rebellandi, & se quidem nolle pro sui quiete in tali facto immiscere; cæterum bene facere eos, qui pro tuendo interesse Provinciæ, talem Commissarium ab illa elongant; aut scripturis cæcis, idem probantibus, & per Provinciam, seu Conventum disseminatis, idem procuraret, iste re vera diceretur rebellis, licet occultus, & veniret puniendus pœnis stricte rebellantium contra Commissarios Visitatores.

112 Decima nona dubitatio est, an recepto Commissario in Provincia, si iste aliquas ordinationes fecerit, quibus non obediatur, aut aperte contradicatur, inobedientes easdem pœnas incurrant, quas subeunt rebellantes Commissariis, procurando, ne in Provinciam admittatur?

113 Respondeo, quod *Sanctor. de Pœa. dict. cap.* 6. *Quæst.* 9. *fol.* 262. hanc quæstionem resolvit affirmative. Adnotat tamen, quod pœnæ ipsæ, quæ latæ fuerunt in *Gregor. XIII. Const. Quoniam nostro* 8. *April.* 1575. *apud Roderic. Tom.* 1. *Quæst.* 54. *Art.* 1. emanata ad instantiam Ministri Generalis *Christofori de Capite fontium*, & exinde insertæ in Statutis *Vallisoletanis*, pœnæ, inquam, illæ non incurruntur, si ordinationes Commissarii, quibus resistitur, ac contradicitur, non fuerint *recte, & salubriter ordinatæ*.

114 Sed caute legendus est *Sanctorus*, qui videtur loqui universaliter, & de omnibus Religiosis, non servantibus ordinationes Commissarii, quamvis *recte, ac salubriter* dispositas. Falsum enim est, quod quivis non servantes eas incurrant dictas pœnas; sed soli Provinciales, & isti non quomodolibet, sed solum, quando illa audent *mutare, alterare*, aut *pervertere* sine licentia Generalis. Ratio evidentissima petitur ex Textu ejusdem Bullæ, quæ sic habet. *Insuper, quia etiam accepimus, quod aliquando nonnulli Ministri ex visitatis Provinciis per Commissarios, ad hoc a Generali Ministro deputatos, quæ a dictis Commissariis recte, & salubriter ordinata, & gesta fuerint, rescindere, mutare, aut contemnere solent; sub omnibus, & singulis pœnis supradictis expresse prohibemus, ne quisquam ab iisdem Commissariis facta, & ordinata mutare, alterare, aut, pervertere, sine expressa licentia, & permissione ipsius Ministri Generalis, qui solus ea mutare valeat, ullo modo præsumat*.

115 Ad quam Constitutionem adverto, quod quamvis dictio *quisquam*, quæ æquivalet dictioni *quisquis*, sit collectiva, & distributiva, ut ex *Bart. in l. Hoc articulo. num.* 5. *ff. de Hæred. instit.* docet *Barbosa, Tusc. lit. D. Concl.* 269. *num.* 15. *dict.* 384. *num.* 3. & ita comprehendat omnes, & singulos, tamen limitatur ad illos, de quibus antecedenter loquitur dispositio legis, testamenti, aut Statuti. Si enim aliqua lex dicit, quod *Cum indecens sit, quod Sacerdotes in veste brevi celebrent divina, quilquis deinceps hoc attentaverit, suspensus a divinis, ipso facto, remaneat*; patet, quod ly *quisquis*, refertur ad Sacerdotes supra expressos, & comprehendit omnes; ac singulos eorum.

116 Ita est in casu nostro, in quo Bulla Gregorii loquitur præcedenter de Ministris, qui ordinationes Commissariorum *rescindere, mutare, & contemnere solebant*. Dum ergo vetat, ne imposterum *quisquam* hoc audeat sub pœna, &c. certe convincitur, quod loquatur de omnibus, & singulis Ministris, de quibus antea dixit.

117 Et hoc magis convincitur, quia ordinationes Commissariorum non possunt rescindi, aut mutari, nisi a Provincialibus; quia publicam legem rescindere non potest, nisi, qui publicam auctoritatem habet eam invalidandi, aut per contrariam legem

gem mutandi: porro perſpicuum eſt, quod in Provinciis privati Religioſi nequeunt hoc præſtare, ſed ſoli Provinciales; igitur tale delictum apud ſolos Provinciales poteſt habere locum, ut proinde ad eos ſolos recenſitæ pœnæ extendantur; non autem ad cæteros Religioſos, quod etiam *Sanctar. de Pœn. cap. 6. Quæſt. 11. V. Tertio ſi mutet. & V. Reſpondeo peccabunt. fol. 226.* ipſe alibi ex incidenti fatetur, dicens, quod in citata Bulla Gregorii Provincialis *ſolus includitur*.

118 Vigeſima dubitatio eſt, an Commiſſarius Viſitator Provinciæ, aut Conventus, deputatus a Generali, aut Provinciali poſſit tanquam ſuſpectus recuſari, & ita impediri, quominus viſitet.

119 Reſpondeo; de hac quæſtione *Part. p. Tit. Canones. Quæſt. 4. a num. 99.* a nobis fuiſſe diſputatum, eamque negative reſolviſſe, ob rationes, quæ ibi videri poſſunt. Reperio autem, poſt ibi ſcripta, *Peyrin. de Subd. cap. 19. Quæſt. p.* qui ex inſtituto eandem materiam tractans proponit dubium, utrum Subditus poſſit ſuum Prælatum tempore viſitationis recuſare, & per plures Canones *cap. Si quis contra. de For. compet. cap. Secundo requiris. §. Tertio poſtulas. de Appellat. cap. Cum ſpeciali. eo. tit.* probat Judicem Ordinarium poſſe recuſari, tanquam ſuſpectum. Probat pariter per alios Canones *cap. Secundo requiris. §. Tertia poſtulas de Appell. arg. cap. Accedens il p. Ut lit. non conteſt* quod ſimili modo recuſari, ut ſuſpectus poteſt Judex Delegatus, quamvis etiam eſſet Delegatus a Papa. Et ſic juxta præjacta fundamenta videtur *Peyrinus* dicere, quod non ſolum Commiſſarius Delegatus miſſus a Generali, poſſit recuſari, tanquam ſuſpectus, & ſic impediri, ne poſſit viſitare; ſed etiam impediri hoc modo Provincialis Ordinarius, ne viſitet, cujus contrarium docuimus *Par. p. Tit. Canones. Quæſt. 3. num. 91.*

120 Sed ſi attente legatur *Peyrinus*, videbitur, quod mens ejus non eſt, quod Superior Ordinarius, aut Delegatus poſſit recuſari, ut ſuſpectus, ne paſtoralem, ſive paternam viſitationem inſtituat; ſed vult, quod in viſitatione paterna, ſi Superior quivis induit perſonam Judicis in cauſa tum civili, tum criminali, tanquam ſuſpectus valeat recuſari; nec aliud probant Canones a ſe adducti; non tamen per hoc ſubinfertur, quod poſſint repelli a viſitatione paterna, in qua nequit timeri gravamen, & ſi inferatur, mutata perſona Paſtoris, ac Patris in Judicem, appellari poteſt. Hoc volui monitum lectorem, ne inadvertenter ſumat Peyrinum reſolutioni dubitationis a nobis propoſitæ, ac datæ adverſantem.

§. III. Appellatio mala.

SUMMARIUM.

1 *Appellatio mala, quid ſit.*
2 *De Appellatione, remiſſive.*
3 *Appellatio in criminalibus in foro laica non admittitur.*
In cauſis pecuniariis appellatio admittitur.
De utroque jure communi eſt admittenda.
Apud Nos datur a diffinitiva, & interlocutoria, habente vim diffinitivæ.
4 *Delicta, quæ oriuntur ex appellatione mala.*
5 *Appellatio a Papa ad Concilium futurum eſt mala.*
Complices hujus appellationis æque delinquunt, ut principales.
6 *Appellare a Papa non licet.*
Appellans a Papa, ei rebellat.
Appellare ad futurum Concilium licitum eſſe aſſerens, eſt Hæreticus.
De Ameno de Delict., & Pœn. Par. III.
7 *Appellatione trahens cauſam Eccleſiaſticam ad forum laicum, & in hoc complices committunt in Bullam cœnæ.*
An ſufficiat ſimplex appellatio, quæ præfertur, an potius requiratur ſuper ea ordinatio Judicis laici, dubium eſt.
Ut incurrantur pœnæ Bullæ, requiritur ordinatio poſt appellationem.
Appellans a ſententia cujuſvis Officialis Papæ ad laicum forum incurrit in eandem Bullam.
8 *Regulares prohibentur appellare per ſaltum.*
Talis prohibitio eſt pro foro paterno.
Ratio talis prohibitionis.
9 *Peculiares pœnæ pro Religioſis temere appellantibus.*

1 NOn abs re *Appellatio mala* ſub titulo delictorum contra obedientiam ponitur; qui enim male appellat, indebite renuit obedire Judici, aut interlocutorie, aut diffinitive præcipienti. *Appellationem* vero *malam* eam dicimus, quæ nulla fulcitur cauſa legitima; aut quæ lege, vel Statuto fieri prohibetur.

2 Quid ſit autem *appellatio*; quotuplex; quomodo, & quando proponenda; & quos effectus pariat, abunde diximus in *Parte prima*, unde repetere ſuperfluum eſt.

3 In foris ſecularibus tum laicalibus, tum Eccleſiaſticis, *appellationes* in Cauſis Civilibus paſſim admittuntur; in criminalibus autem in foro laico non conceduntur, & hoc ita diſponentibus Statutis quorumvis locorum Italiæ, ut ſcribit *Bajard. ad Clar. Quæſt. 94. num. 8. & ibi. Grammat. Vot. 2. num. 8. & 30.* quod pariter ſervatur in *Conſilio Flandriæ*, ut dicit *Pract. Iodoc. cap. 149. num. 2. apud Clar. d. q. 94. V. Cæterum.* hoc autem intelligitur de cauſa criminali capitali; nam in cauſis criminalibus pecuniariis, facto depoſito ad favorem fiſci, admittuntur appellationes, & de tali praxi in Statu Eccleſiaſtico teſtatur *Bajard. ad Clar. loc. citat. num. 28.* Cæterum de jure communi *cap. Cum ſit Romana. de Appellat. text. in l. litigatoribus C. de Appellat. l. Non tantum ff. eo. l. Additos. C. de Epiſc. audie. Boſſ. Tit. eo. num. 1.* tum Canonico, tum Civili in quavis cauſa criminali, & civili *appellatio* admittitur. Apud Nos autem *Minores de Obſervantia*, qui in re criminali, nec latum unguem elongamur a diſpoſitione ſacrorum Canonum, in criminalibus *appellatio* conceditur tum a diffinitiva, tum ab interlocutoria, quæ habeat vim diffinitivæ, aut contineat gravamen, quod non poſſit per diffinitivam reparari juxta diſpoſitionem *Concil. Trident. Seſſ. 13. cap. 1. de Reform. & Seſſ. 24. cap. 20.* quod dedimus *Par. p. Tit. Canones. num. 26.*

4 Porro delicta, quæ poſſunt occurrere ex mala *appellatione*, in triplici differentia ſunt; uno modo, quando quis appellat ad Tribunal, ſeu Judicem incompetentem; ut ſi quis in Cauſa Eccleſiaſtica ad Judicem laicum appellaret. Alio modo, quando non ſervatur gradatio in *appellatione*, nulla hujus extante cauſa legitima; ut quando quis, omiſſo medio, appellat ab infimo ad ſupremum Judicem. Tertio modo eſt, quando abſque probabili cauſa gravaminis ab interlocutoria, ſeu diffinitiva appellat, & de his tribus ſingillatim eſt dicendum.

5 Quantum ad primum delictum malæ *appellationis*, occurrit primo *appellatio* facta a ſententiis, ſive ordinatione, aut mandato *Papæ* ad futurum Concilium, prout ſancitur in *Bull. Cœn. Excomm. 2. Tolet. Inſtr. Sacerd. libr. 1. cap. 21. init.* & hoc incurritur non tantum ab appellantibus principaliter, ſed etiam a dantibus circa hoc conſilium, auxilium, ſeu favo-

rem; *Thæsaur. de Pœn. Par. 2. V. Appellaates cap. 1. ℣. Similiter*. quod tamen intelligitur, si *appellatio* de facto fuerit interposita, ut scribit *Navarr. Manual. cap. 27. num. 58.*

6 Fundamentum hujus criminis est, quia non licet appellare a sententia *Romani Pontificis*, prout dicitur in jure, *cap. Nemo. cap. Aliorum. cap. Facta. cap. Ipsi sunt. cap. Cuncta per Mundum. 9. quæst. 3.* cum enim *appellatio* sit provocatio a Judice inferiori ad Superiorem, nullusque in terris reperiatur superior *Papa*, ab eo appellans ipsi rebellat, ejus Primatum impugnat, & ipsum alterius superioritati submittere procurat *Fariuac. Quæst. 113. num. 1. & seq. Sayr. de Censur. lib. 3. cap. 6. num. 2.* Unde asserens, licitum esse a *Papa* appellare ad Concilium futurum, in sententia *D. Antonin. 3. Par. Tit. 4. cap. 2. §. Quoniam Jacobat. de concil. lib. 10. nu. 66. & seq. Marta de Jurisd. Par. 3. cap. 17. in fin.* habetur pro hæretico formali.

7 Alio etiam modo incurritur hoc delictum, quando nempe Causa pendens coram Judice Ecclesiastico trahitur ad tribunal sæculare; appellando scilicet a sententia lata, aut obtinendo a Judicibus laicis prohibitiones, aut mandata, etiam pœnalia contra Judices Ecclesiasticos Ordinarios, aut Delegatos; aut si procuretur, quod talia mandata exequantur; & hoc crimine delinquunt non tantum principales, sed etiam dantes consilium, patrocinium, & favorem, prout habetur in citata *Bull. Cœn. Excom. 16.* Controversia autem inter Doctores est, an ad incurrendum hoc crimen, & ex consequenti adnexam Censuram, requiratur non solum, quod recursus habeatur ad Judicem laicum; sed etiam quod cum effectu obtenta sint, & executioni demandata, prohibitiones & mandata ad Judicem Ecclesiasticum; an vero simplex *appellatio*, seu recursus sufficiat. Nonnulli *Navar. Consil. 20. de Sent. Excom. Filliuc. Tract. 16. cap. 10. Quæst. 12. num. 284. Ugolin. in Bull. Cœn. V. Ac etiam cos. num. 2. Duard. eo. tit. Canon. 16. quæst. 6. num. 3. & seqq.* sentiunt, non incurri, nisi mandata, & prohibitiones obtineantur; ac Judici Ecclesiastico intimentur. Alii *Alter. de Censur. disp. 17. cap. 2. col. 2. & 3. V. Veram hic Reginal. lib. 9 cap. 24. num. 269. notab. 5. Bonac de Censur. in particul. disp. 1. quæst. 17. pun. 1. num. 28.* e contra sentiunt solum recursum sufficere, quamvis mandata contra Judicem Ecclesiasticum a laico non impetrentur, aut executioni non demandentur. Utraque opinio est probabilis, sed prima, ut benignior est amplectenda. Alio etiam modo hoc crimen incurritur. nempe quando aliquis appellat ad tribunal laicum a futura exequutione gratiæ, vel justitiæ quorumcunque decretorum; quæ a *Papa, & Sede Apostolica Legatis, Nuntiis, Præsidibus Palatis Papæ, & Auditoribus, & Commissariis Cameræ Apostolicæ; aliisque Judicibus & Delegatis Apostolicis*, emanaverint; & a laica potestate, instante etiam Fisci Procuratore, seu Advocato, appellationes hujusmodi admitti, ac litteras, seu decreta præfata capi, & retineri facit; prout habetur in dicta *Bulla Cœnæ Canon. 13.*

8 Quantum ad Secundum delictum malæ *appellationis* hoc cadere potest tantum in iis, qui appellare simpliciter; aut appellare per saltum prohibentur a propriis Judicibus immediatis ad *Papam*; aut alium Superiorem, omisso medio. Et quidem ex concessione *Sixi IV. Augustiniani*, ac *Carmelitani*; ex privilegio *Julii II. Prædicatores; & ex Bulla Pauli III. Jesuitæ* appellare prohibentur ab eorum Superioribus, etiam ad *Papam*, prout ex *Sorbo* scribit *Sanchez. in Decal. lib. 6. cap. 8. num. 107.* & nos *Minores de Observantia* appellare per saltum prohibemur, ut infra dicemus. Talis tamen prohibitio *appellationis* intelligenda est, quando Superior in foro paterno per pœnitentias salutares juxta regularia instituta Subditum punit. At si modum in corrigendo excedat, aut judicialiter gravet, licita, (non obstantibus talibus privilegiis) est appellatio, ut communiter sentiunt Doctores *Navar. Com. 3. de Regul. num. 51. ad 1. & lib. 2. Consil. Tit. de Appellat. Cas. 4. num. 5. Azor. lib. 12. cap. 11. q. 8. Roderic. tom. 1. Quæst. 29. art. 2. Sayr. Clau. Reg. lib. 12. cap. 17. num. 38. apud Sanch. l. cit. num. 110.* Fundamentum vero delicti in *apppellatione mala*, quæ fit per saltum est, quia Superiores intermedii, qui omittuntur, privantur actu judicandi, ad quod habent jus; irrogaturque ipsis injuria, dum tanquam suspecti quodammodo recusantur, ne judicent: hinc talis injuria gratis illata crimen evadit.

9 Quantum vero ad tertium modum delinquendi in mala *appellatione*; hoc peculiare est illis Religiosis, qui ob *appellationem* temere a Superioribus immediatis ad alios factam, augmentum pœnæ incurrunt ex privatis legibus statutariis, ut contingit apud nos *Minores de Observantia*. Siquidem laici, ac Clerici sæculares, quamvis temere appellent, nullum patiuntur damnum, ultra expensas pecuniarias, sed tantum sententiæ Judicis, *a quo* succumbere coguntur

Probatio.

SUMMARIUM.

10 *Probatio appellationis facillima, & quare.*

10 Quantum ad probationem hujus delicti nihil facilius est. Cum enim *appellationes* hujusmodi judicialiter fiant, ex actis ipsis probatum remanet delictum. Recursus pariter habitus ad Judicem laicum, manifeste convincitur ex prohibitione, seu mandato, facto Judici Ecclesiastico, quod resultat, esse factum ad instantiam partis recurrentis: & hoc modo concludenter probatum remanet delictum.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

11 *Pœnæ appellantium a Papa ad Concilium.*
Item trahentium Causas Ecclesiasticas ad Tribunal laicum.
Item impedientium per appellationem ad laicos, executionem sententia Officialium Papæ.
De talibus pœnis, remissive.
12 *Pœna Regularium male appellantium petendæ a suis Constitutionibus.*
13 *Primum Statutum pro Minoribus Regularis, ac Strictioris Observantiæ.*
14 *Secundum Statutum.*
15 *Tertium Statutum.*
16 *Quartum Statutum.*
17 *Quintum Statutum.*
18 *Sextum Statutum.*
19 *Septimum Statutum.*
20 *Prima dubitatio.*
21 *Petens consilium, auxilium &c. a sæcularibus sub prætextu injustitiæ sibi factæ, incurrit pœnas.*
Non sic, qui realiter gravatus est.
22 *Opinio Sanctori.*
23 *Impugnatur.*
Vere gravatus recurrens ad sæculares pro consilio &c, non incurrit pœnas.

Va-

Variæ rationes ad banc conclusionem.
Inimico eo, qui dominatur in Provincia, nullus invenitur amicus.
Superiares Generales causa sunt appellationum, quæ extra Ordinem passim fiunt.
24 *Etiam pro auxilio potest recurri ad sæculares,*
Judex laicus potest se intromittere in Causa Religiosi per viam, (ut vulgo dicitur) violentiæ.
Quanam dicatur via violentiæ,
Ministri Regii scribentes litteras bortatorias ad Judices Ecclesiasticos non violant immunitatem Ecclesiasticam.
25 *Opinio Dianæ contra prædicta.*
Respondetur Dianæ.
Non potest recurri ad Judicem laicum, nisi in defectu Ecclesiastici.
Eo deficiente, tuto potest recurri ad laicum.
26 *Injustitia, quando sit patens & manifesta, ut ob eam possim recurrere.*
Dubium, an possit sic recurri ob injustitiam probabilem.
27 *Opinio Sanchez negativa?*
Talis opinio pro aliis Regularibus potest quadrare.
Pro nobis Minoribus non vetatur recursus, nisi prætextu injustitiæ.
28 *Dubitatio secunda.*
29 *Ex defectu justæ rationis recurrendi, & ex scandalo, quod nascitur, aggravatur delictum in recurrente ad sæculares.*
30 *Dubitatio tertia.*
31 *Laici sunt incapaces jurisdictionis Ecclesiasticæ.*
Episcopi de jure antiquo habent jurisdictionem in Monachos.
Monachi sunt exempti a jurisdictione Episcoporum.
Causæ, quare gravius puniuntur recurrentes ad Episcopos, quam ad laicos.
32 *Dubitatio quarta.*
33 *Pœnæ, quas incurrunt Regulares appellantes ad Tribunal laicum.*
Quomodolibet appellantes ad Tribunal laicum, easdem pœnas incurrunt.
34 *Dubitatio quinta.*
35 *Nomine Tribunalis sæcularis venit etiam Tribunal Episcopi.*
Appellans ad Tribunal Episcopi incurrit pœnas latas a Gregorio XIII.
36 *Appellans ad Tribunal Episcopi Regularis non incurrit pœnas Bullæ Cœnæ.*
37 *Dubitatio sexta.*
38 *Dictio* quoquomodo, *quid importet.*
Nulla modo potest Regularis appellare ad Tribunal sæculare.
Regularis potest se tueri recurrendo, non autem appellanda ad Tribunal sæculare.
39 *Dubitatio septima.*
40 *Fautores, qui dicantur.*
41 *Nec directe, nec indirecte favens male appellanti, non dicitur ejus fautor.*
42 Directe *favere appellanti, aut* indirecte, *quando succedat.*
43 *Dubitatio octava.*
44 *Ut pœna male appellantium incurrantur, non est necesse, quod appellatia acceptetur.*
45 *Dubitatio nona.*
46 *Omisso medio, semper appellare licet od Papam.*
Juri communi non derogatur, nisi de eo mentio expressa fiat.
Appellare ad Protectorem non licet,
Ad Sacram Congregationem esse licitam appellationem, omisso medio, praxis probat.
47 *Quando Superiores intermedii sunt suspecti, appellatio per saltum est licita,*
48 *Dubitatio decima.*
49 *Pœna male appellantis, quando sit duplicanda.*

11 QUo ad pœnas appellantium a Papa ad futurum Concilium; sive eorum, qui per *appellationem* ad Teibunalia laiea, ad illa trahunt Causas Ecclesiastieas, impetrando peohibitiones, seu mandata ad Judieem Eeclesiastieum; aut impediunt exequutionem Deeeetorum *Romanæ Sedis,* aut quoeumeumque ipsius Judieum, ut diximus, supea *num* 7. patet per memoratam *Bullam Cœnæ*, quod taliter delinquentes innodantur, ipso facto, Excommunicatione *Papæ* reseevata; nec eirca hoc multum immoeumur, cum de tali Censura exactissime seeipseeint *Duard. Explicat. Bull Cœn. Ugolin. eo. tit. Bonacin. de Cens. in partic. Disp. p. per tot.* ad quos lectorem eemittimus.

12 Quo veeo ad delinquentes in *mala appellatione* aliis duobus modis datis supra *num.* 8. *&* 9. quilibet Regulaeis proprias Constitutiones debet consuleee; & ab his pœnas venari. Nobis *Minoribus* infraseeipta Statuta sunt præscripta.

13 1. *Quicunque sub prætextu injustitiæ sibi factæ, ad Advocatos, Procuratores, & Judices sæculares, vel quomodocumque, vel qualitercumque ad sæculare Tribunal recurrit, aut pro consilio, aut favoris petendi gratia; is actibus legitimis privetur: gravius etiam puniatur Superioris arbitratu. Vallisol. cap. 7. Tit. de recurrent. ad Trib. sæcul* §. 1.

14 2. *Qui vero ad locorum Ordinarios eisdem de causis recursum babuerit; graviter etiam, Generalis, vel Provincialis arbitrio, puniri possit; quinima debeat, ut Apostolica sanctione cantum est.* Sic *Vallisolet loc. cit.* §. *Qui vero.* Sed Statuta Generalia Ordinis. *cap. 7. §. 5. num. 57.* prout ea refert *Sanctor. de Pœn. cap. 18. in princip fol. 218. Si quis ad locorum Ordinarios eisdem de causis recursum babuerit, gravius etiam puniatur, Provincialis, vel Generalis arbitrio.*

15 3. *Quia vero nonnulli, timore Dei postposito, & suæ professionis immemores, ad Tribunalia ejusmodi quandaque appellant, & ad ea temere confugiunt, eos admonemus, id sibi auctoritate Apostalica probibere sub excommunicationis pœna, ipsa facta, incurrenda, cujus absalutio a nemine, nisi a Sanctissimo Romano Pontifice, præter quam in mortis articulo, fieri potest; nec non privationis Officiorum Ordinis, & inbabilitatis perpetuæ ad illa, & alia quacunque exercenda; vocisque tam activæ, quam passivæ, ipso facto, incurrendis pœnis. Vallisolet. loc. cit.* §. *final.*

16 4. *Ad sæcularium Advocatos, Procuratores, Judices, & Tribunalia quæcunque, prætextu injustitiæ sibi factæ, sive pro consilio, sive pro favore recurrens, actibus legitimis privandus est, & gravius etiam puniendus Superioris arbitratu. Si vero ad locorum Ordinarios recursum babuerit, etiam a Superioribus puniendus. Appellantes autem ad eadem Tribunalia sunt excommunicati, & a solo Summo Pontifice absolvendi, atque perpetuo privari debent jure suffragiorum; omnibus Ordinis Officiis; & in perpetuum ad illa inbabilitari. Text. Tit. Applicatio.* §. 48.

17 5. *Ubi appellationi sit locus; a Provinciali ad Generalem, a Generali ad Protectorem, a Protectore ad Sanctissimum Romanum Pontificem appelletur. Vallisolet. cap. 7. Tit. de Appell. Qui ordo etiam servetur de recursu.*

18. 6. *Qui supradictum recursus ordinem temere violarit, is omni suffragiorum jure, triennio careat, & bimestri omnino mancipetur. Vallisolet. loc. cit.* §. *Qui autem.*

19 7.

19 7. *Si Reus repertus fuerit indebite judicatus, vel gravatus, puniatur Judex, a quo fuit appellatum. Si vero recte judicatus reperiatur, ei pœna injuncta duplicetur. Valliasolet. loc. cit. ✠. Et si Reus.*

20 Prima dubitatio est circa primum Statutum, An scilicet *in omni quamodolibet casu, & qualitercumque, nempe, aut per se, aut per submissam, vel interpositam personam, vel oretenus, vel scripto ad Judices, Advocatos, aut Procuratores recurratur pro consilio, aut favore*, incurratur actuum legitimorum privatio.

21 Respondeo, quod, ut diximus *Par. p. Tit. Patronus num.33.* in Statuto habetur, quod quicumque recurrerit ad sæculares &c. *sub prætextu injustitiæ sibi factæ*, hoc est non ex causa Realis injustitiæ sibi factæ, sed *prætexta*, nempe causa falsa, & colorata. Sequitur igitur, quod si pauper Religiosus vere, ac realiter gravatur, sibique Realis sit injustitia, deficiuntque sibi alia media in Religione ad se tuendum, si recurrit ad laicos pro consilio, aut favore, nullo modo delinquit, nec pœnam meretur. Ratio autem est, quia dispositio statutalis est modificata per illam clausulam *sub prætextu*; tum quia tali casu licita, & de jure naturæ est defensio, contra quod lex humana nequit disponere.

22 *Sanctorus de Pœn. cap.18. qu. 2. ✠. Respondeo non fol.223.* postquam circa hoc quæsitum respondit, non esse delictum petere a sæcularibus consilium absolute, sed solum *sub prætextu injustitiæ &c.* dicit, quod si quis destitueretur officio, & hic recurreret ad sæculares pro consilio, aut favore &c. peccaret mortaliter, & committeret in Statutum; tum quia secreta Ordinis propalat; tum quia contra proprios Judices insurgit; tum quia potest ad peritos intra Ordinem recurrere; & casus metaphysicus est, quod omnes in Ordine sint suspecti.

23 Sed pace doctissimi viri, cum limitatione accipienda est hæc doctrina. Si enim privatio Officii, aut alia pœna est juste inflicta, concedenda est conclusio *Sanctori*. Sed si destitutio Officii est cum vera, ac Reali, ac patenti injustitia, falsum est, quod taliter recurrens *pro consilio*, delinquat; tum quia Statutum aperte loquitur de recurrente *sub prætextu*; tum quia, si tali casu licet a sæculari petere auxilium, ut infra probabo, licebit etiam petere consilium, cum ambo ad titulum justæ defensionis reducantur. Neque in tali casu directe propalantur secreta Ordinis, neque intuitu injuste nocendi proximo, ipsius injustitia proditur; sed indirecte tantum, & ex puro motivo justæ defensionis, quæ undequaque licita est. Pariter contra proprium Judicem insurgere, quando accidenter injuste contra me procedit, delictum non est, cum hoc fiat ratione inculpatæ tutelæ, & non ad vindictam. Insuper non semper potest recurri pro consilio intra Ordinem: tum quia sæpe sæpius, (ut accidit in parvis Conventibus) periti non adsunt, nec tempus, occasio, aut facultas adest scribendi ad longinquos; tum quia, si is, qui gravamen patitur, est positus in oculis ejus, qui clavum Provinciæ regit, non inveniet, neque qui consiliari velit; omnes enim sibi, & fortunis suis timent a facie persequentis; accidit enim hujusmodi pauperibus Religiosis, qui sunt scopus persecutionis supremi dominantis in Provincia id, quod accidit, & de quo conquerebatur *Ovidius*, qui cum esset *Augusta Cæsari* invisus *Eleg. ad August.* canebat.

Esse, sed irato, quis te mihi posset amicus?
Vix tunc ipse mihi non inimicus eram.

ita isti neminem inveniunt, qui sibi amicitiam, quamvis antiquam conservent; sibi enim metuunt a Dominante, qui vult omnibus exosum eum, quem ipse persequitur; nec casus iste metaphysicus est, sed frequentissimus, & quem sæpe vidi. Quod vero ad Superiores majores intra Ordinem possit recurri, non semper verum est. Nam aliquoties Superior aut localis, aut Provincialis violentissime procedit, & carceres minatur, & intentat; & tali casu non suppetit tempus recurrendi ad Generalem, aut Provincialem, gravamen enim carceris inevitabiliter imminet. Aliquoties, & ut in pluribus, Provinciales localium, & Generales Provincialium Superiorum partes, quamvis contra justitiam, tuentur; exuuntque indifferentiam Patris, ac Judicis, ac induunt personam, ac partialitatem collitigantis; & tunc quomodo ab his speranda justitia, aut contra oppressionem levamen? Frequentissimum hoc est; unde Regulares Ordinum quorumvis vidi Romæ contra proprios Provinciales, ac etiam Generales, coram *Sac. Congregatione Regularium*, ac etiam *Concilii*; litigare; uti Advocatis, ac Procuratoribus laicis, plagas quamplurimas propriarum Religionum nudari in actis; & quod vix credibile est, etiam impressis, & per manus laicorum evolutis; & hoc ideo, quia Superiores Generales justam indifferentiam non servant. Talem autem recursum ad laicos Advocatos, & Procuratores puniri apud ullam Religionem, nec vidi, nec audivi, ut proinde concludere liceat, ab inolita etiam consuetudine talem recursum in casu, ut præfertur, justificari.

24 Pariter non tantum pro consilio, & favore, sed etiam pro auxilio in casu injustæ, ac inevitabilis violentiæ, ac gravaminis, recursus haberi potest ad quodvis Tribunal sæculare, absque eo, quod committatur in legem. Quia in sententia gravium Doctorum *Salgad. Pereira. Cevall. Segura. Calist. Avendagn. Azeved Sesse. Cened. Bobadill. Ja. de Hevia. Graf. Roder. Valer. Jo. de la Cruz Ilamas Henriq. Angujan. apud Dian. par. 1. Tract. 2. Resol. 13. Rot. in Tarraranen. 14. Decemb. 1592. & in Salmant. 4. Maii 1595. apud Farinac. Decis. crim. 103. num. 3. Sanctar. de Pœn. cap. 18. qu. 2. ✠. Respondeo in loco. fol. 224.* possunt Judices laici, se intromittere in causis Ecclesiasticorum *per viam*, ut vulgo dicitur, *violentiæ*, hoc est, impendere auxilium personæ Ecclesiasticæ, quæ violenter, & contra patentem justitiam a proprio Judice opprimeretur, vel esset inevitabiliter opprimenda. Et profecto, si mihi licet petere auxilium contra prædonem, qui vult me captivare, & a me recaptum pecuniarium extorquere, & quivis laicus, non solum publicam potestatem exercens, sed etiam, si sit privata persona, non solum potest, sed etiam tenetur saltem ex charitate mihi tali casu opem ferre; videre nescio, quomodo mihi sit interdictum, petere auxilium a Judice laico; (quando aliunde mihi succurri nequit), aut prohibitum illi sit, brachium suum mihi impendere contra Superiorem meum, qui patentissima cum injustitia vult me carcerare. Et si licet Judici laico, tali casu, manu etiam armata opem ferre; & quare non licebit eidem hortatorias litteras dare ad Judicem Ecclesiasticum, ut ab injustitia desistat? Et quare non licebit mihi recurrere tali casu ad illum, ut tales hortatorias impetrem? Profecto Judices, ac alii Regii Ministri tales hortatorias scribentes non violant Ecclesiasticam immunitatem, nec ullam incurrunt censuram, ut scribunt *Coriolan. in Bull. Cœnæ Can. 16. Megal. in 3. Par. lib. 3. cap. 19. num. 6.* & *Dian. Par. p. Tract. 2. Resol. 54.* & ex consequenti, neque delinquit ille, qui in casu necessitatis ad eos recurrit, ut sibi per tales litteras subveniatur.

25 Scio duodecim Doctores, cumulatos per *Dian. d. Par. p. Tract. 2. Resol. 13. ✠. Sed hanc*, quibus & ipse

ipse subscribit, impugnare supradictam sententiam, quod nempe possint Judices laici, se immiscere in causis Ecclesiasticorum per viam violentiæ, quia, ut habetur ex *cap. Sacrosanct. de Sent. Excomm. cap. Ad redimendum. de Off. Ordin. cap. Antiqua. de Privil.* Clericus conveniri debet coram *Episcopo*; & hic coram *Archiepiscopo*; iste autem coram *Primate*, & *Primas* coram *Papa*. Sed hoc minime officit; quia vera est doctrina istorum, quod nempe ad Judicem laicum nequit recurri, neque hic potest se immiscere in negotio Ecclesiastico, quando habetur copia Judicis majoris Ecclesiastici, ad quem potest recurri, & qui potest, & vult gravamen impedire, vel tollere. Sed si natura negotii non patitur, ut recurri possit ad Ecclesiasticum, qui longe distat; vel causam meam non cognoscet ipse, sed cognoscendam committet Ministris, qui pecunia Superioris mei me gravantis, corrupti, me non sublevabunt; aut nolet se ingerere in Causa, ne amico suo me gravanti, rem non gratam faciat, tunc, cum nullum mihi auxilium aliunde suppetat, optime pro auxilio recurrere possum ad Judicem laicum sine delicto; & iste mihi potest de facto subvenire, prout docent *Malder. in 2. Par. q. 96. Art. 4. Portel. Dub. Regular. V. Appellare. num. 3. Sansa in Bull Cœn. cap. 15. Disp. 78. num. 2. & seqq.* quibus adstipulatur *Diana. Par. p. Tract. 2. Resol. 13. V. Sed ego.* & Nos etiam cum *Antonio a Spiritu Sancto* insinuavimus *Par. p. Tit. Canones num. 38.*

26 Taliter vero me posse recurrere ad Judicem laicum casu, quo injustitia sit patens, & manifesta, extra omnem aleam est. Sed difficultas est, quando nam injustitia, seu gravamen, quod mihi fit a Superiore, patens est, & ideo possum recurrere? Dico, quod gravamen tunc est patens, quando Superior evidenter procedit contra essentialem ordinem juris. Exempli gratia si vult me carcerare ad arctationem qualificatam, aut alio modo torquere ante concessas mihi defensiones. Si mihi denegat Advocatum, quem juridice petii ad me defendendum. Si mihi denegat copiam actorum cum nominibus Testium, ut contra earum personas possim excipere. Si non vult admittere recusationem a me propositam contra eum, tanquam mihi suspectum, & prout de jure cognitionem justitiæ recusationis a me factæ, Arbitris committere; Si appellationi interlocutoriæ habenti vim diffinitivæ non vult deferre. Si tandem mihi vult inferre gravamen irreparabile per diffinitivam, & alia hujusmodi, quæ patenter sunt contra jus, aut commune, aut Statutarium. Sed quid juris, quando gravamen non est ita evidens & ego causam probabilem tantum appellandi, aut recurrendi habeo? possumne ego, mihi deficiente copia Superioris intra Ordinem, ad quem recurram, ad Tribunal sæculare recurrere pro auxilio?

27 Respondeo. *Thomas Sanchez. in Decal. lib. 6. cap. 8. num. 110. sub fin.* opinatur, quod Religiosis sit interdictum, appellare etiam ad proprios Prælatos intra Ordinem, & multo fortius extra Ordinem, quando gravamen, quod sibi infertur, non est evidens. Et ex consequenti in ipsius sententia ad dubium propositum oporteret respondere, quod in casu gravaminis tantum probabilis, etiamsi Superiores intra Ordinem, ad quos posset recurri, non suppeterent, non possit quis pro auxilio recurrere ad Judices, aut alias personas sæculares pro consilio, favore &c. Sed quidquid sit de opinione *Sanchez*, quæ pro aliis Religionibus potest habere probabilitatem; in nostra Religione locum non habet. Nam apud Nos vetitum est *temere*, hoc est nulla causa, neque etiam probabili existente, *appellare*; vetitum pariter est ad sæculares recurrere pro consilio, aut favore, *prætextu injustitiæ sibi factæ*, nempe ex causa colorata, aut ficta; non tamen quando causa probabilis extat; tunc enim dici non potest, quod recurratur *prætextu*, sed ex causa vera licet tantum probabili. Ex dictis in superioribus numeris non intendit Auctor, quod liceat Religioso in aliquo casu ad Sæculare Tribunal appellare, talem enim appellationem illicitam absolute asserit ex Constitutione Greg. XIII. citata num 33. Cui adjungi debet Constitutio Bened. XIV. Sacrosancti 2. Aug. 1748. Neque asserit ad Sæculare Tribunal aliquando a Religioso recurri posse prætextu, & colore injustitiæ, vel gravaminis sibi a Superioribus utcumque inferendi, nec etiam quando injustitia, & gravamen non est grave, & est tantum probabile, & aliter declinari potest; sed tantum licere sic recurrere ad sui tuitionem in casu manifestæ injustitiæ, & gravis sui damni, vel violentiæ, quando periculum est in mora, nec patet aditus ad Superiores Majores, & gravamen, seu violentia aliter evitari non potest, eo ipsissimo modo, quo Religiosus ab injusto aggressore insecutus, potest ad sui tuitionem Sæculares personas invocare, ut se ab instante periculo defendant; quo casu recursus hic tantum directus est ad imminens, grave, injustum, & non aliter declinabile damnum impediendum, non autem ut Sæculares in judicio causæ, vel dicti gravaminis se immisceant, quod amplius elucescit ex his, quæ Auctor statuit numeris subsequentibus. Hæc advertas volo, ne ex mala doctrinæ illius intelligentia, occasio delinquendi oriatur.

28 Secunda dubitatio circa idem Statutum est, quomodo, & quando debeat, *Superioris arbitratu*, puniri, qui in hoc delictum impingit?

29 Respondeo. Major gravitas hujus criminis pendere potest a duabus causis; una est a defectu rationis recurrendi; alia est a scandalo orto a tali recursu, vel ob turpitudinem criminis, quo maculatur Religio, vel ob diffamationem dispersam in populo. Ratio est, quia quidditas hujus criminis consistit in defectu causæ rationabilis recurrendi. Si enim causa etiam probabilis recurrendi viget, licitus est, cæteris paribus recursus, ut supra dictum est. Si vero causa Judicetur non realiter, sed apparenter tantum probabilis; tunc intervenit delictum, nam tunc vere recurritur *sub prætexta* injustitiæ, quod est contra Statutum. Si autem nulla, neque etiam apparens extat ratio probabilis, tunc evidens est malitia recurrentis, qui proinde debet etiam gravius mulctari. Pariter ratione scandali aggravatur delictum ex notis juribus; unde gravari debet etiam pœna. Et quomodo? Dico, quod sicut sine justa causa appellans, sive ab interlocutoria, sive a diffinitiva, duplicationem pœnæ meretur, ut habentur *Statuta* 7, dato supra *num.* 19, ita duplicari sibi debet pœna, ad quam evadendam ipse pro consilio, aut favore recurrit ad sæculares.

30 Tertia dubitatio est circa Statutum secundum datum supra *num.* 14. & est quare recurrentes pari modo ad Ordinarios locorum, *gravius* debeant puniri, quam recurrentes ad Tribunalia laica pro favore, consilio &c.?

31 Respondeo, quod cum laici sint incapaces jurisdictionis supra Regulares, (nisi Privilegia tenerent,) *cap. Nemo. cap. Nullas cap. Clericum. cap. Fratris. 11. q. 1. ca Consulendum. 28. Dist. Concil. lateran. 3. cap. 14. & 19.* cum Ecclesiastici sint; ex recursu ad ipsos habito nequeunt prætendere acquisitionem jurisdictionis super Regulares; proinde non tantum damni imminet Religioni ex recursu ad ipsos. Episcopi autem antiquitus habuerunt plenam jurisdictio-

ctionem in Monachos, *cap. Qui vere*. 16. *q*. 1. *cap. Statuendum. caus. ead. q*. 2. qui postea ab eorum jurisdictione fuere exempti *cap. Quam sit necessarium*. 18. *q*. 2. Proinde omnibus viis, & mediis procurant Regulares quaquaversum suæ jurisdictioni iterum subdere; unde dietim tot controversiæ jurisdictionales inter Episcopos, ac Regulares insurgunt. Occasione ergo recursus ab ipsis Regularibus ad eos habiti, ansam arriperent Episcopi acrius impugnandi immunitatem Regularium, & ampliandæ jurisdictionis super eos, unde etiam graviora præjudicia Ordini advenirent; proinde gravius punitur indebitus recursus ad Episcopos, quam ad alios, ut bene sensit *Sanct. de Pœn. cap*. 18. *q*. 3. *V. Respondeo II. fol*. 226.

32 Quarta dubitatio est circa tertium Statutum relatum supra *num*. 15. & est, quas pœnas reportent Regulares appellantes ad Tribunalia sæcularia?

33 Respondeo, quod ultra excommunicationem latam in *Bulla Cœnæ* contra trahentes Causas Ecclesiasticas ad Tribunalia laica, ut dictum fuit supra *num*. 12. Regulares taliter appellantes incurrunt particulares Excommunicationes Pontificum, qui Ordinibus specialibus sub simili censura, ac aliis pœnis vetuerunt hujusmodi appellationes. Hoc enim prohibuit pro *Prædicatoribus Julius II.*; pro *Heremitanis Bonifacius IX. Leo X. & Clemens VIII. Confect. Comp. privil. fol*. 21. & 120. *Barbos. Apost. Constit. Collect*. 325. *num*. 22. & cum hoc sit favorabile Religioni, ad omnes Ordines, qui participant in privilegiis Mendicantium extenditur, prout bene firmat *Sanctor. de Pœn. cap*. 18. *quæst*. 4. *V. Quod autem. fol*. 232. Nos Minores specialem habemus prohibitionem latam in *Brevi Gregorii XIII. Quesalam nostra &c.* qui sub pœna Excommunicationis Papæ reservatæ, ipso facto incurrenda, nec non privationis omnium Officiorum Ordinis, & perpetuæ inhabilitatis ad illa; itemque destitutionis vocis activæ, ac passivæ vetat Nobis talem *appellationem* ad laica Tribunalia, prout innuitur in hoc Statuto, in quas pœnas incurrunt non solum principales taliter appellantes, *verum etiam quomodolibet directe, vel indirecte fautores, & consultores*, prout sonat Breve.

34 Quinta dubitatio circa idem Statutum est, an nomine Tribunalium sæcularium veniant Tribunalia Ordinariorum locorum?

35 Respondet huic dubitationi *Sanctor. de Pœn. D. cap*. 18. *q*. 3. *V. Respondeo* 3. *fol*. 226. affirmative, ob notam distinctionem Clericorum sæcularium, ac Regularium; Tribunal enim Episcoporum est Tribunal Clericorum sæcularium; & cum Breve *Gregorii* loquatur de *Tribunalibus sæcularibus*, liquet quod comprehenditur etiam Tribunal Episcoporum, quod non est Regulare, sed sæculare. Clerici enim in hoc, quod Ecclesiastici sunt, non differunt a Regularibus, sed differunt a laicis; tamen in hoc, quod *sæculares* sunt, non differunt a laicis, sed a Regularibus distinguuntur; & proinde eorum Tribunal venit nomine Tribunalis sæcularis.

36 Advertendum tamen, quod Regularis Appellans ad Tribunal Episcopale incurrit quidem pœnas latas a Pontificibus vetantibus Regularibus appellare ad Tribunalia laica; non tamen incurrit Excommunicationem latam in *Bulla Cœnæ* contra trahentes Causas Ecclesiasticas ad Tribunalia, ac Judices laicos. Si quidem Tribunal Episcopi, quamvis sæculare sit, non tamen laicum est.

37 Sexta dubitatio ad idem Statutum est, an etiam in casu veræ, ac Realis injustitiæ, seu gravaminis appellans ad Tribunal sæculare, illas pœnas incurrat.

38 Respondeo affirmative, nam in dicto Brevi *Gregorii* puniuntur, qui causa *appellationis* Tribunalia sæcularia, *Quovis prætextu, aut quæsito colore, & quoquomodo adire audeant*. Dictio autem *quoquomodo* comprehendit quemvis modum, & etiam etiam improprium *l*. 1. *V. Quoquomodo. ff. de Testam. l. Quidam* §. 1. *ubi Gloss. ff. de Fideicom.* Unde licet prohibitio alienationis bonorum non comprehendat necessariam alienationem, tamen secus erit, si adsit hæc dictio *quoquomodo*, ut post *Gloss. in l. Quidam* §. *final. in V. Quoquomodo ff. de Fideicom. liber.* tenent Doctores *Ruin. cons*. 31. *num*. 7. *lib*. 2. *Roland. a Val. Cons*. 80. *num*. 37. *lib*. 3. *apud Tusc litt. D. Concl*. 359. *num*. 8. Et si Statutum puniat homicidium, *quoquomodo* commissum, debet puniri, etiamsi homicidium justam causam habuerit. *Ruin. cons*. 31. *num*. 7. *lib*. 2. *Mensch. Recuper. poss. emed*. 5. *n*. 63. *apud Tusc. loc. cit. num*. 9. Quamvis igitur videatur licitum ad tollendum gravamen evidenter injustum, appellare ad sæculare Tribunal, tamen etiam sub hoc titulo justæ defensionis prohibetur. Nec contra rationem, aut jus naturalis defensionis est hujusmodi dispositio; si quidem potest gravatus se tueri alio modo, quam per *appellationem*; si enim evidenter gravatur, nec alius modus se tuendi sibi suppetit, potest quidem ad Tribunal sæculare, non appellando ad illud, sed ejus auxilium implorando, recurrere, ut de facto gravamen tollat, non ut de jure de justitia Causæ cognoscat; illud enim licitum est, & potest Judex sæcularis quivis in defectu cujusvis alterius auxilii, per *viam violentiæ*, ut diximus, supra *num*. 24. in Causa Ecclesiastici se miscere, non vero de meritis Causæ cognoscere, nisi de patenti injustitia gravaminis, cui succurrit. Et interea potest Regularis *appellationem* ad suos Judices dirigere, sublevatus de facto ab injusto gravamine, auxilio sibi præstito a Judice sæculari.

39 Septima dubitatio circa idem Statutum est, quomodo intelligenda sit illa clausula *directe, vel indirecte fautores, & consultores concurrentes ad appellationem* ad Tribunalia sæcularia?

40 Respondeo, quod *cap. Quanta præsumptionis. Extra de sent. Excom.* declaratur, qui sint alicujus delicti *fautores*, dicendo, *eos delinquentibus favere interpretamur, qui, cum possint, manifesto facinori desinunt obviare*. Obviare autem, & delictum impedire ex officio, & possunt, & debent Superiores; & proinde, si isti non prohibent egressum a Conventu, aut scripturam, aut missionem epistolæ illius, qui vult ad Tribunal sæculare appellare, profecto non impediendo, erunt *fautores*. Subditus pariter, si est socius ejus, qui vult adire palatium Judicis sæcularis, ut appellet, & ipse hoc novit, & impedire potest, ne illuc vadat, protestando se nolle ipsum illuc associare, non tamen impedit, *fautor* ipsius dicendus est; sicut etiam si deferret ad Judicem sæcularem litteras appellantis, per quas *appellationem* interponeret, aut alio modo illi cooperaretur.

41 Si vero non impedit, & non ex dolo, puta, quod non gratum, nec ratum habet, quod hujusmodi appellatio fiat; sed vel ex incuria; vel quia non vult displicere amico sic appellanti; vel quia non vult se ingerere in negotiis alienis, Subditus non incurrit tales pœnas, quia nec directe, nec indirecte favet appellanti. ut vult *Abb. in cap. Quanta præsumptionis. num*. 7. *de Sent. Excomm.* quem sequitur *Laurentius de Peyrinis ad Const*. 2. *Gregor XIII*. §. 5. *num*. 5.

42 *Directe* vero *favere*, aut *consulere* est, quando favens, aut consulens, immediate favore, aut consilio negotium attingit; ut in casu esset, si quia formulam *appellationis* dictaret, scriberet, ad Judicem deferret, faciendam consuleret, laudaret, aut

ad

ad eam accenderet, & similibus. *Indirecte* vero est, quando ex obliquo negotium attingitur, nempe cum aliquid fit, ad quod ex consequentia oritur id, quod dicitur indirecte fieri. Ut si quis Judici sæculari appellantem commendaret; si iter ad Judicem ostenderet; viaticum pro itinere tribueret; laudaret animum appellare volentis; diceret majorem justitiam inveniri apud sæculares, quam Regulares, & similia; ex his enim promovetur per indirectum appellatio.

43 Octava dubitatio circa idem Statutum est, an hujusmodi pœnæ tum a principalibus, tum a fautoribus, & consultoribus incurrantur, si facta *appellatione*, hæc reiiciatur a Judice sæculari, & nullus effectus ex ipsa resultaret contra Judicem Regularem?

44 Respondeo, quod tum in *Bulla Cœnæ*, tum in Brevi *Gregorii XIII.* aliorumque Pontificum infliguntur pœnæ, ac censura supradicta contra appellantes, ut præfertur; nec loquuntur de *appellatione* acceptata, necne; nec de aliquo Decreto Judicis sæcularis secuto, vel non. Sequitur ergo, quod facta appellatione, delictum est consummatum, & pœnæ incurruntur, quantumvis *appellatio* acceptata non fuerit. Et in facti contingentia fuit declaratum a *Rota Romana Decis.* 179. *num.* 1. *apud Farinac. Decis. crimin.* incurrisse Excommunicationem quendam Clericum, qui ad Consilium Regium recurrerat, quantumvis ab eodem Consilio nullum Decretum præjudiciale prodiisset, & recurrens remissus ad *Nuncium Apostolicum*.

45 Nona dubitatio est circa quintum Statutum datum supra *num.* 17. & est An, & quando liceat non servare gradum in facienda *appellatione* a Superiore locali ad Provincialem, ab isto ad Generalem, ab hoc ad Protectorem, & deinceps?

46 Respondeo primo, quod omisso quolibet intermedio appellari potest ad *Sedem Apostolicam*, ut volunt Doctores. *Navar. lib. 2. de Appellat. cons.* 2. *num.* 1. *Pegn. Direct. Inquis. par.* 3. *Com.* 31. *V. Quod si Vant. Barbos. Covaru. Bobadill. apud Peyria. Addit. ad Const. Leo X. cap.* 4. *num.* 14. Nec obstat Decretum S. Congregationis, quod refert per extensum *Peyria. loc. cit. num.* 15. per quod vetatur appellare per saltum apud Regulares; nam hoc verum est respectu aliorum Judicum, non autem *Sedis Apostolicæ*; tum quia tale Decretum juri communi non derogat, quod tamen exprimere necessarium fuisset, ut deducitur ex *cap. Nonnulli. ubi Abb. num.* 10. *& Felin. num.* 9. *de Rescrip.*; tum quia verisimile non est, quod *Papa* voluerit propriam *Sedem* tali privilegio privare; & ita firmant *Portell. Dub. Regul. V. appellare. num.* 3. & *Diana Part.* 5. *Tract.* 2. *Resol.* 54. Omisso autem Provinciali, appellare immediate ad Protectorem juxta *Sanctor. de Pæn. cap.* 18. *Quæst.* 4. *V. Respondeo quo ad Sedem fol.* 235. an quis possit, dubium fuit in jure, & in facto; in jure quidem, quia de tali jure nullibi constat; in facto autem, quia tales *appellationes* aliquando sustinebantur, aliquando non. Sed modo nullum dubium amplius viget; certum enim est, quod tales *appellationes* non subsistunt, cum per Bullam *Sanctissimi D. Innocentii XII.* quem Deus diu servet incolumem, Protectoribus sit adempta facultas cognoscendi de Causis particularium Religiosorum. Quo autem ad *Sac. Cardinalium Congregationem* dicendum esset, quod *appellatio* per saltum ad ipsam facta, non deberet sustineri, cum hoc ordinetur ab ipsamet *Congregatione* in suo Decreto, quod supra diximus, referri a *Peyrino* per extensum. Praxis tamen contraria est; vidi enim Romæ, ubi commoratus sum per duodecim annos, appellationes Regularium quoquomodo ad *Sac. Congregationem* factas admitti, ac sustineri.

47 Respondeo secundo, quod si Superiores intermedii sunt aliquo modo suspecti Religioso appellanti, potest iste illos omittere, & per saltum appellare; nam, prout optime habet *Peyria. Addit. ad Constit. Leo X. cap.* 4. *num.* 18. ille, qui est suspectus, non est legitimus Superior, aut Judex, coram quo litigare per appellationem interpositam quis tuto possit; unde etiam omitti secure potest; attento maxime, quod in Statuto sexto, quem dedimus supra *num.* 18. punitur, non qui simpliciter ordinem gradatæ appellationis violat; sed qui *temere*, hoc est, absque causa rationabili saltem probabili, talem ordinem non servat. Unde sequitur, quod qui omittit ex rationabili suspicione, *non omittit temere*; & ita puniendus non sit.

48 Decima dubitatio est circa septimum Statutum, quod dedimus supra *num.* 19. & est, an in quolibet casu, in quo a Judice *ad quem* sententiatum sit, *male esse appellatum*, *& bene judicatum*, debeatur Reo appellanti duplicatio pœnæ?

49 Respondet *Sanctor. de Pæn. cap.* 26. *Quæst.* 5. *V. Respondeo secundo. fol.* 344. negative; non enim dignus est, cui pœna duplicetur, nisi qui appellat absque ulla ratione etiam probabili gravaminis incursi. Qui vero probabiliter causam appellandi habet, non debet succumbere duplicationi pœnæ, si contra eum judicetur; sicut etiam accusator deficiens in probatione criminis non punitur pœna talionis, si semiplene probavit, aut ex forma probata accusavit. Hæc *Sanctorus*, cui & ego subscribo.

§. IV. Conspiratio.

SUMMARIUM.

1 *Conspiratio militat contra obedientiam.*
2 *Conspirationis diffinitio, & quomodo differat a conjuratione.*
3 *Conspiratio, ac conjuratio aliquando bene sonant. In dubio conspiratio sumitur in malam partem.*
4 *Conspirationis varia vocabula.*
5 *Conspiratio aliquando fit contra privatam personam.*

1 IN serie delictorum contra obedientiam, jure merito etiam *Conspiratio* numeratur; dum enim ad invadendam, ac labefactandam dignitatem Superioris hæc dirigitur, prout infra dicemus, liquet, quod hoc fit ad se subtrahendum ab obedientia illius.

2 *Conspiratio* autem, prout eam optime diffinit *Decian. Tract. criminal. lib.* 7. *cap.* 7. *num.* 1. *&* 2. sive etiam *conjuratio* est *plurium contra aliquem facta pactio, seu coitio, vel concordatum*. Sive, ut *Archidiac. in cap. Conjurationum*. 11. *q.* 1. placet, & habet *Gloss. in cap. Per tuas. in V. Conspiratio de Simon. & in cap. Petitio. de Jurejur. Conspiratio est multorum conventio ad subversionem status, seu dignitatis alterius*. Porro differunt *conspiratio*, & *conjuratio* inter se in hoc, quod *conspiratio* importat nudum consensum aliquorum contra dignitatem alterius, ob eam scilicet labefactandam; sed *conjuratio* importat etiam juramentum, quo consensus conspirantium magis roboratur. *Abb. in cap. Venerabilis. num.* 1. *de Test. cogen. Sanctor. de Pæn. cap.* 16. *Quæ. V. Dicitur autem. fol.* 170.

3 Hæc duo vocabula aliquando in bonam partem accipiuntur, quando nempe illi, qui *conspirant*, seu *conjurant*, conveniunt ad aliquod opus bonum; ut si multi convenirent ad liberandam Patriam a tyran-

nide, ut fecit *Jojada Sacerdos* contra *Reginam Athaliam tyrannam Hæbreorum*, quæ clamabat in templo *Conjuratio, conjuratia*, ut habetur *Reg lib. 4. cap. 11. V. 14.* & *Honorius III.* ut habetur in *cap. Petitio vestra. ubi Abb. num. 2. de Jurejur. Innoc. in cap Cum 1. & A. de Sent. & re judic.* absolvit quosdam Clericos, qui juravecant, se non conspiraturos contra *Principem Antiochenum*, suadendo ipsis, ut peo viribus stent contra ipsum ad defensionem Ecclesiæ; ex quo deducit Abbas *conspirationem* aliquando esse licitam, nempe quando ordinatur ad destruendum malum. Tamen in dubio *conspiratio*, & *conjuratio* sumuntur in malam puetem, quia, ut habetur ex *cap. Si quis Clericorum. 11. quæst. 1. Præpos. in cap. Conspirationum. num. 2. & 3.* apud *Decian. Tract crim. lib. 7. cap. 7. num. 3.* affectatæ colligationes, & prætee omnem consuetudinem, suspicionem mali inducunt; cum chaeitas amet simplicitatem. Unde sequitue, quod peobata insolita unione, aut colligatione aliquorum, ipsis (ratione præsumptionis malæ, quam habent contra se) incumbit onus probandi illam non fuisse ad malum finem, ut delictum evadatur.

4 Varia etiam *conspiratio*, & *conjuratio* sortiuntur vocabula, quæ tamen tendunt in idem, puta, quod fiut uniones in præjudicium dignitatis, aut status alicuius. Et ita aliquando vocantue a Doctoribus *confœderationes Jo. Andr. in cap Exhibita, de Judic. Imol. in cap. Petitio vestra. de Jur. jr. Martin. de land. de Crim. læs. majest. quæst. 16. Decia. loc. cit. num. 5.* aliquando *Cœtus*, ut habetur *text. in l. p. ff. Ad leg. Jul. majest. l Qui cœtu. ff. Ad leg. Jul. de vi pub.* nunc *Concilia*; nunc *Congregationes*; modo *Conventicula*; modo *Factiones*; *Partialitates*, *Partes*, *Sectæ*, & aliis etiam vocabulis censentur, quæ refert, & eruditissime more suo illustrat *Decian. d. Tract. crim. lib. 7. cap. 7. num. 6. & seqq.*

5 Committitur etiam delictum *conspirationis*, seu conjueationis contra privatam peesonam ejus vitæ, dignitati, aut fortunis insidiando. Unde *l. Divus. 33. ff. de Re Judic.* habetur quod, cum *Julius Tarentinus repræsentasset Imperatori Hadriano, conspiratione adversariorum, Testibus pecunia corruptis, Religionem Judicis circumventam esse* in ipsius peæjudicium, Imperator rescripsit, quod probata conspiratione, ipsa esset *severe vindicanda*, & ciecumsceibenda ea, quæ male a Judice decreta fuere; ex qua lege *Oldendarpius*, ac *Pratejus*, apud *Calvin. lexic. V. Conspiratio*, eliciunt conclusionem, quod punibilis conspiratio etiam contra privatam peesonam detur.

Probatio:

SUMMARIUM.

6 *De probatione conspirationis, remissive.*

6 **Q**Uia *conspiratio*, aut *conjuratio* contra Principem, aut Supeciorem est species ceiminis *læsæ majestatis*, ne cogamue inutilitee aliquid repeteee, ibi dicemus, quomodo probandum sit tale crimen in genere, & ipsius eegulæ adaptari possunt ad peobandas ipsius species.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

7 *De pœnis conspirantium contra Principem, remissive.*

8 *Pœna laici conspirantis contra privatam personam est arbitraria.*

9 *Pœnæ Clericorum, ac Monachorum conspirantium contra Episcopum.*

10 *De pœnis Regularium conspirantium in Superiores suos, remissive.*

11 *Statutum primum pro Minoribus Observantiæ.*

12 *Statutum secundum.*

13 *Statutum tertium.*

14 *Dubitatio prima.*

15 Concoedia malitiosa *quando sit.*

16 *Dubitatio secunda.*

17 *Conspiratio semper præsefert rationem mali.*
Conspirantibus incumbit onus probandi se in bonum conspirasse.
Opinio Sanctori circa hoc.

18 *Congregationes nocturnæ etiam antiquitus vetitæ.*
Factæ sine licentia Superiorum præsumuntur malæ.
In Religione pessimos effectus producunt.

19 *Concordia malitiosa præsumptive probata, non per hoc est probata conspiratio.*
Acta quæ probant concordiam malitiosam.

20 *Vera intelligentia Statuti dati* num. 12.

21 *Malitiosa concordia est, quando multi congregantur ad manifestandos ex malo animo Superiori alicujus defectus, quamvis veros.*

22 *Difficilis est probatio malæ intentionis in concordia inita.*

23 *Hoc cognoscitur ex modo factæ delationis.*

24 *Quæ requirantur de lege divina, & humana, ut rite Superiori manifestentur defectus proximi.*

25 *Superior, quando teneatur de conspiratione inquirere.*

26 *Superior detegens conspirationem, & delicta delata esse vera, debet punire tum conspiratores tum eum, cujus delicta ipsi delata sunt.*

27 *Dubitatio tertia.*

28 *Caput conspirationis plus cæteris debet puniri.*

29 *Quomodo detegatur caput conspirationis.*

30 *Continuatur eadem materia.*

31 *Dubitatio quarta.*

32 *Conspiratio fit ut plurimum contra Religiosos egregios, & quomodo fiat.*

33 *Dubitatio quinta.*

34 *Contra Novitios, & Tertiarios potest fieri conspiratio.*
Conspirantes contra Novitium incurrunt excommunicationem.
Plus delinquit, qui injuste suffragium Novitio denegat, quam qui ei dissuadet professionem emittere.

35 *Dubitatio sexta.*

36 *Conspirantes in sæculares puniendi sunt pœna arbitraria.*
Conspirantes in Episcopum sunt deponendi.
Et si sunt incorrigibiles, tradendi sunt Curiæ sæculari.
Tumultum faciens contra aliquem, capitaliter punitur.

37 *Dubitatio septima.*

38 *Relevatio a pœnis contra conspirantes, quando, & quo modo facienda.*

39 *Arbitrium Superioris quomodo in hoc regulandum.*

40 *Dubitatio octava.*

41 *Conspiratio ut evitetur, quomodo facienda est significatio Superiori de alicujus defectibus.*

42 *Dubitatio nona.*

43 *Si una Pars gravatur indebite a Superiore, possunt omnes convenire ad petendum a Generali liberationem a gravamine.*
Homines sunt civiliter congregati ad præstandum sibi invicem auxilium.

7 Quo

7 Quo ad pœnas laicorum ob *Conspirationem*, seu *Conjurationem* contra Principem, de iis tractabimus, quando loquemur de crimine *læsæ majestatis*, cujus species, ut supra dictum est, est *Conjuratio*. Adnotare modo libet, quod auctor, seu caput conspirationis, ille nempe, qui alios sollicitavit ad secum conspirandum, gravius cæteris puniri debet, cum gravior sit culpa illius, qui nempe non solum deliquit ipse, sed opera sua influxit in omnium aliorum delicta; & ita sentiunt communiter Doctores. *Cravett. Conf.* 284. *num.* 4. & 5. *Guid. Pap. Decis.* 423. *Farinac. Quæst.* 113. *num.* 140. *apud Raynald. Observ. crim. lib.* 3. *cap.* 25. §. 1. *nu.* 7.

8 Si vero laicus conspiret cum aliis contra privatam personam, pœna non est a jure taxata, sed remittitur arbitrio Judicis *l. Hodie. ff. de Pœn.* Quamvis vero non raro similia delicta accidunt, nunquam tamen illud vidi punitum; & hoc forte, quia quantumvis tale delictum extrajudicialiter sciatur, tamen illud concludenter probaru summe difficile est.

9 Quo vero ad pœnas Clericorum, Monachorum, ac laicorum, *conspirationem*, aut *conjurationem* struentium contra Episcopum, aut Clericum, Clerici quidem, & Monachi debent deponi, laici autem excommunicari, ac omnes declarari infames, ut habetur ex Decretis *Concil. Chalcedon. cap.* 18. *relat. in cap. Conjurationum*. 11. *q.* 1. *Calixt. PP. Episc. Gell. Epist.* 2. *relat. in cap. Conspirationum d. cau.* 11. *q.* 1.

10 Regulares autem Mendicantes, qui in odiosis non veniunt nomine Monachorum, scrutari debent proprias Constitutiones, ut hoc delictum pœna debita vindicent. Nos *Minores de Observantia* sequentia habemus Statuta.

11 1. *Qui per malitiosam concordiam, seu conspirationem adversus alium, & Superiorem maxime insurrexerint, omnibus Ordinis Officiis privati sint, quousque per condignam satisfactionem a Generali, vel Provinciali Ministro releventur. Stat. Gen. Vallisolet.* 1593. *cap.* 7. *Tit. de Conspiratoribus. Stat. Gen. Ord. cap.* 7. §. 6. *num.* 54.

12 2. *Conspiratio tamen non intelligitur*, ubi Subditi *Superioribus aliquid intimare, aut significare prætendunt. Vallisolit. & Stat. Ord. loc. cit.*

13 3. *Conspirantes adversus fratrem aliquem, & maxime Superiorem, omnibus Ordinis Officiis privati sint, Superiorum arbitrio. Text. Tit. Applicatio.* §. 47.

14 Circa quæ Statuta prima dubitatio est circa primum Statutum, & est quid veniat nomine *malitiosæ concordiæ*?

15 Respondeo, quod cum actus humani circa bonitatem, aut malitiam specificentur a fine, sive intentione, qua fiunt, nunquam dicetur *concordia malitiosa*, nisi malo fine, ac prava intentione ad nocendum proximo fiat. Quandocunque ergo probari poterit, factam esse *conspirationem* ad finem nocendi alicui, constabit de concordia malitiosa, & locus erit pœnæ Statutariæ.

16 Secunda dubitatio est circa idem Statutum, quomodo prohari possit aliquos ex *malitiosa concordia* conspirasse?

17 Respondeo, quod, ut supra *num.* 3. *in fin.* dictum est, insolitæ uniones, concordiæ, ac *conspirationes* de se inducunt semper suspicionem mali, ac proinde præsumptionem inducunt contra eos, qui sic congregantur, quod malo fine sint congregati; unde ipsis incumbit onus prohandi, se ad bonum finem insimul congregasse, aut saltem ad actionem indifferentem; quod si non probent, jam præsumptive probata remanet malitiosa congregatio. Et circa hoc punctum non subscribo doctrinæ *Sanctor. de Pœn. cap.* 16. *Quæst.* 1. *V. Verum si absit. fol.* 170. opinantis, quod ad punitionem hujus criminis debeat *constare de malitia, dolo, ac fraudulentia conspirantium, nam quoties non probaretur, essemus in conspiratione bona*. & paulo post *Non enim sumus in casu, quo malitia esset de natura delicti &c.* Nam insolita Fratrum congregatio, & maxime facta nocturno tempore in Cella alicujus Factionarii, aut alterius Religiosi turbidi, ac inquieti, suspicionem mali, non autem specimen boni præfert.

18 Profecto congregationes nocturnæ, etiam *lege duodecim Tabularum* apud Romanos, ut refert ex oratione *Portii latronis* contra *Catilinam Manut. lib. de leg. Roma*. erant prohibitæ; sicut etiam prohibentur congregationes multorum hominum absque licentia Superioris, quia in dubio præsumuntur malæ, ut dicunt Doctores *Alex. in Apostil. ad Bart. in l. final. ff. de Colleg. illicit. & ibi Abb. in cap. ultim. de Test. cog. Bald. in cap.* 1. §. *Conventiculas. de Pac. jura. firm. & in l. Conventiculam. C. de Epis. & Cler.* Pariter ex textu *Codicis l.* 2. *C. de Summ. Trinit.* inhibentur congregationes illicitæ; ac in *Digestis text. in l. p. ff. de Colleg. illicit.* habetur mandatum Præsidibus Provinciarum, *ne patiantur milites, collegia in castris habere*, talia enim collegia, aut congregationes origines, & fomentum erant rebellionis militaris contra Imperatores, aut Duces. Non aliter accidit in castris Regularis militiæ, puta, in Conventibus; nam si turbidus aliquis, aut seditiosus Religiosus in sua Cella, maxime nocturno tempore alios præsertim simplices congregat; ibi ineuntur colloquia, ut plurimum contra Superiorem, quod duru tractet Religiosos, qui sibi non adhærent; quod tenuis sit victus, qui datur in refectorio; quod fraudet eleemosynas, ut sibi, suisque obsonia particularia, aliasque commoditates paret; & aliæ hujusmodi murmurationes: post quas initur consilium de observandis attente actis Superioris, suorumque amicorum; de non parendo illius mandatis in utilitatem Conventus sub prætextu infirmitatis, aut impotentiæ, de non acceptandis, aut subeundis officiis Conventus sub specie occupationis alterius. De scribendo ad Superiores majores contra Prælatum loealem; de mittendis memorialibus, aut dandis articulis contra illum in visitatione, & centum hujusmodi; ita ut in Conventu, (& nescitur quomodo,) ex improviso appareat seditio, inter Religiosos schisma, & a Superiore defectio. Aut saltem in his cætibus nocturnis Religiosorum interveniunt commessationes, aut ludi, aut ad minimum otiosa temporis consumptio contra Regularia instituta. Unde ex his concluditur tales congregationes ex se præferre malum; & ex consequenti, non esse probandum ab Accusatore, seu fisco, talem congregationem factam esse in malum; sed vice versa probata congregatione, incumbere Reo onus probandi factam fuisse ad finem bonum.

19 Licet vero præsumptive appareat probata *concordia malitiosa* ex hoc, quod constet de congregatione habita, & Rei non potuerint probare ipsam ad bonum finem habitam fuisse; non tamen concludenter probatum remanet delictum *conspirationis*, ut possit ad incutiendam pœnam Statutariam deveniri; sed requiruntur alia acta, quæ prodant hujusmodi malitiam; Hæc autem sunt, si illi Religiosi, qui ad talem congregationem convenerunt, inter se solos confabulantur, aliorum vero conversationem, ac colloquia aversentur; maxime eorum, qui Superiori magis adhærent; si omnes quasi uno labio contra Prælatum loquuntur, & de eo mala, & dicunt, & scribunt; si ad utilitatem Conventus imperata a Superiore omnes, ac singuli sub variis prætextibus subire

bire recusant; si memorialia ab omnibus, ac singulis subsignata ad Superiores Generales, aut ad Sacram Congregationem miserint; si tempore visitationis singuli, quasi agmine facto, eosdem articulos, sive notas contra Superiorem ad Provincialem detulerint, præsertim quando de articulorum falsitate, aut in toto, aut in tanto constat. Hæc, & similia si apparuerint, concludenter probata remanet *malitiosa concordia*, & conspiratio. Quia vero vulpeculæ istæ, quæ Religiosam vineam demoliuntur conspirationibus, se tuentur secundo Statuto dato supra *num.* 12. in quo declaratur conspirationem non esse, quando *Subditi Superioribus aliquid intimare, aut significare prætendunt*. ita ut, licet plures viderim hujusmodi *conspirationes*, nullam tamen punitam audierim; ideo, ne hujusmodi pestes Religionis impune amodo grassentur; & ut Prælati armati zelo possint, si non totaliter evellere ab agro Claustrali, saltem retundere radices malignitatis, quæ ex hujusmodi *conspirationibus* erumpunt, demus veram intelligentiam talis Statuti, ita ut eo nequeat amplius ad suæ perversitatis tutamen malignitas uti.

20 Sensus Statuti est, quod si Subditi viderint Superiorem localem, aut alium Religiosum male, & perverse se gerere, nullaque suppetit via ipsum reducendi ad bonam frugem, possint inter se uniri, ac consiliari, quomodo malum a Religione avertant, intimando, seu significando Superioribus majoribus inconvenientia, quæ vigent; & hoc ex motivo justitiæ, & charitatis erga bonum publicum Religionis, & servata forma a Statutis præscripta. Quod si aut intentio mala sit, (puta, quod talis intimatio, vel significatio Superioribus fiat ex livore contra proximum, non ex charitate erga Religionem,) aut non servetur forma statuta a legibus in tali significatione facienda, non evaditur per tale Statutum reatus veræ *conspirationis*.

21 Et quantum ad intentionem, puta, quod, qui ex mala intentione contra proximum, ipsius defectus deferunt Superiori, delinquant *conspiratione* in eum, probatur. Nam notum apud Moralistas, quod intentio mala vitiat actum etiam ex suo genere bonum, unde vulgatum illud; *Quidquid agant homines, intentio judicat omnes*; proinde qui eleemosynam tribuit pauperi puellæ cum intentione ipsam inducendi ad turpitudines, mortaliter peccat &c; Qui ergo vult deferre ad Superiorem defectus proximi, ut illum castiget, quantumvis veros defectus deferat, & in nullo augeat; & proinde actionem non tantum licitam, sed etiam laudabilem exerceat; tamen si hoc facit ex livore, aut aversione contra proximum, talis delatio mala est, & malitiosa; & si ad faciendam talem delationem congregantur multi tali pacto, talis congregatio fit cum *malitiosa concordia*, & proinde evadit vera *conspiratio* in Statuto punita.

22 Quia autem intentio, cum sit quid latens in animo, probari non potest, sequitur, quod in praxi probari non poterit, quando *concordia malitiosa* fuerit ex sola, & pura intentione mala, quam habuerunt illi, qui alicujus defectus ad Superiores detulerunt. Tamen, quia malitia humana nequit esse ita sagax in se occultando, quod aliqua ex parte non se prodat, si attente examinetur modus, & forma delationis factæ, semper emerget aliquod indicium, quo probabitur ipsam fuisse ex malo animo contra accusatum.

23 Hoc autem habebitur facillime, si examinetur attente forma, seu modus factæ delationis, an scilicet cohæreat legibus divinis, ac humanis; quod si in aliqua parte deficiat, patebit mala intentio delatorum, & ex consequenti *conspiratio*.

24 Quantum ad legem divinam est, quod, si aliquis Superiori ut Patri defectus proximi pro ipsius emendatione deferre vult, debet præmittere correctionem fraternam; si defectus occultus est, quem probare non possit, nullo modo prodat; si de defectu semel commisso proximus jam emendatus est, ejus famam non lædat, illius memoriam refricando; & tandem, quod pure, & simpliciter male facta Superiori indicet, non amplificando, non exaggerando illa, sed nudam facti veritatem exponendo. Quantum ad legem humanam est, quod si quis volt Superiori tanquam Judici per viam denunciationis, sive accusationis crimina proximi deferre, debet mala ipsius facta, non in genere, sed in specie, & in individuo cum circumstantiis loci, temporis, personæ &c. explicare; debet Judici immediato, cujus cognitioni a lege commissa est talium criminum punitio, ea deferre; & debet intra tempus a jure statutum denunciationem facere. Si ergo aut nulla facta correctione fraterna, (cum tamen spes emendationis ex ea sperari posset); delatum est Superiori proximi crimen, aut defectus; vel si hic occultus est, qui probari nequit; vel si de eo olim commisso proximus jam emendatus est; vel si delatio de illo fiat cum exageratione, aut amplificatione, maxime cumulando aliqua, de quibus emendatus, aut punitus est, cum novis; vel si accusatio fiat de criminibus in genere dicendo, quod *Cajus est relaxatus, scandalosus, malus frater, sæcularizans &c.* vel si omisso (sine causa) Provinciali, accusatio fit ad Generalem; aut (hoc præterito) ad *Sac. Congregationem*, aut *Papam*; vel si transacto tempore congruo, in quo potuit fieri accusatio, expectetur tempus instantis Capituli, & hujusmodi denunciatio, aut accusatio fiat per unum memoriale ab omnibus subsignatum; aut per plures literas ejusdem tenoris; aut per easdem depositiones una methodo factas in actu visitationis; evidenter constat *concordiam* factam fuisse *malitiosam*, & sic *conspirationem* initam.

25 Tenetur igitur tunc in conscientia Superior, cui tales delationes fiunt, ex officio procedere, & de *conspiratione* formiter inquirere, & ad normam legis Reos punire; quod si ab omnibus Prælatis in usu poneretur talis inquisitio, maximum Religiosæ quieti præsidium pararetur. Potest etiam inquirere de *conspiratione*, quando in visitations sibi constat, quatuor, aut sex plus minus Religiosos simul conglobatos vitare aliorum conversationem, ac colloquia, & solum inter se consuetudinem, ac congregationem habere, maxime nocturno tempore; talis enim unio quid mali portendit.

26 Unum addo, & est quod quamvis Superior, cui delata sunt alicujus crimina a pluribus, ut præfertur conspirantibus, reperit illa esse vera, nihilominus, si ex indiciis datis supra *num.* 24. cognoscit *conspirationem* esse secutam, debet pœna Statutaria percutere conspiratores. Ratio est, quia statutum punit eos, qui per *malitiosam concordiam* insurrexerint contra alium; quod autem iste sit Reus, necne, Statutum non requirit, sed ei sufficit *concordia malitiosa* facta ex mala intentione, & puro studio nocendi proximo; proinde cum hæc probata remanet, debet sequi pœna legalis.

27 Tertia dubitatio circa idem Statutum est, An omnes, qui in conspiratione interveniunt, debeant eadem pœna puniri.

28 Respondeo, quod qui delinquunt eodem crimine, eadem pœna mulctari debent; unde si omnes ex æquali malitia, ac studio nocendi conspirarunt, statutariam pœnam subire debent. Tamen quantum ad praxim vix dari potest casus, quod in hujusmodi

con-

conſpirationibus omnes æquali modo ſe habeant. Nam ut plurimum unus, vel alter eſt, qui alios ſeducit. Sicut enim in zelo bono unus, aut pauci opus bonum incipiunt, ac exemplo ſuo, ac verbis ad eadem bene facta promovent, ſicut *lib. p. Machab. cap. 2. ℣. 27. Matathias*, zelando pro lege Dei dixit ad alios: *Omnis qui zelum habet legis, ſtatuens teſtamentum, exeat poſt me*; ita etiam in male factis unus, vel duo ſunt, qui alios ſeducunt, & ſocios in propria iniquitate venantur. Hi autem ſunt homines turbidi, inquieti, ac loquaces, qui cæteris maxime ſimplicibus, & bonæ mentis imponunt quidquid volunt.

29 Si igitur in *conſpiratione* detecta, aliqui inveniantur Religioſi ſpectatæ probitatis, qui ſeducti perſuaſionibus Auctoris *conſpirationis* ſub larva zeli, & putantes bene facere, in eam conſenſerunt, & vera Superiori contra accuſatum repræſentarunt: iſti re vera nullam debent pœnam ſubire; nam in ipſis ceſſat ratio conſtitutiva criminis, puta, *malitioſa concordia*, & abeſt dolus, ſine quo crimen non datur. Si autem falſa cum aliis repræſentarunt, decepti ab Auctore *conſpirationis*, qui ſibi falſa pro veris obtrudit, & ipſi nulla facta diſcuſſione crediderunt, & ea tanquam vera Superiori detulerunt, debent, prout bene habet *Sanctor. de Pœn. cap. 16. Quæſt. 1. ℣. Dico puniendum. fol. 171.* arbitrarie puniri a Superiore, ne aſſueſcant tam inique, & beſtialiter in ſuos Superiores, aut fratres ſe erigere, & eos accuſare de crimine, quod neſcierunt, & falſum fuit. Pœna autem, quæ iſtis deberetur, debet Auctori conſpirationis incuti, eo quod iſte influxum habuit in crimen aliorum omnium; unde, & amplius cæteris debet vapulare.

30 Quomodo autem detegetur, probabiturque Auctor conſpirationis? Dico, quod depoſitio aliorum, cum ſint ſocii criminis, non poteſt concludenter ex ſe probare intentum; tamen cum aliis indiciis, ac adminiculis probari poteſt. Indicia poſſunt eſſe, natura inquieta illius; conſuetudo ſubvertendi familias Conventuum, in quibus fuit; vaſrities illius comparata cum ſimplicitate aliorum conſortium; major ipſius auctoritas comparatione cæterorum; non enim credibile eſt, minus dignum in ſuam ſententiam trahere magis dignum, ſed vice verſa, & alia hujuſmodi, quibus poteſt ſagax Judex venari circa hoc veritatem.

31 Quarta dubitatio eſt, contra quos Fratres particulares, & quomodo poſſit fieri *conſpiratio*?

32 Reſpondeo, quod contra quemvis Religioſum poteſt fieri *conſpiratio*, ut vel a Superioribus male audiat: aut a Conventu, aut Officio arceatur; aut ne ad Prælaturam pertingat, & alia hujuſmodi. Raro autem contingit, quod contra gregarium Fratrem tales *conſpirationes* ſtruantur, niſi iſte ita validus ſit in amicitia Prælati, aut in opinione Fratrum, ut ipſius æmulus deſperet ſe ſolo poſſe illi nocere, & ideo ſocios conquirit ad ei nocendum; & hoc modo ab ipſius adverſario *conſpiratio* formatur. Regulariter vero *conſpirationes* ordiuntur contra Religioſos egregios, qui magnam de ſe ipſis ſpem præferunt evadendi in Religione conſpicuos, & hoc præſertim in locis, in quibus ſævit inſana factionum rabies. Ut enim diximus *Par. p. Tit. Teſtes. nu. 14. & 15.* ubi graſſatur hæc peſtis Religionis, ſi aliquis Religioſus juvenis dotatus peculiari quadam habilitate ad ſtudia, præferat de ſe ſpem evadendi in virum ſpectabilem, & peculiaris auctoritatis in Religione, iſte ſtatim ponitur in oculis eorum omnium, qui ſunt factionis adverſæ, qui proinde non ceſſant quaquaverſum illius religioſos profectus impedire. Quod ſi non obſtantibus iſtorum impugnationibus, ille magis in virtute proficit, ac in Religione eminere incipit; & jam jam maturus dignitati periculum imminet, ne clavus Provinciæ illi committatur, ne eorum factio cadat a dominatione, ab externo periculo ſibi metuentes, in *conſpirationem* conveniunt, & occultis cuniculis ſurgentem contra ſe fabricam ſubvertunt. Et quomodo? Eo modo, quo forte expertus, & ipſe damno ſuo ſcripſit *Sanctor. de Pœn. cap. 16. Qu. 2. V. Quartus ſi exiſtenſ. fol. 175.* Inſtante maxime tempore Capituli componunt memoriale, in quo, (cum nullum crimen in ſpecie habeant contra illum obiiciendum) repræſentant, illum eſſe Religioſum relaxatum; ex facultate literaria qua pollet, tumidum; pauperculos Fratres contemnentem; choro nunquam intereſſentem; ab oratione mentali fugientem; ſæcularizantem plus æquo maxime cum mulieribus; quotidie extra Conventum vagantem; communi refectioni non intervenientem; relaxatis fratribus faventem; ſuſpectas amicitias nutrientem, ac centum hujuſmodi; miſſoque memoriali ab omnibus ſubſignato, (in quo non raro apponunt etiam falſam ſubſignationem alicujus Religioſi ſpectatæ probitatis ad majorem fidem comparandam) mittunt Romam ad *Cardinalem Protectorem*, aut *Sac. Congregationem*, apud quos habent, qui pecunia emptus, viva voce expreſſa in memoriali exageret, & amplificet, ſicque emanat Decretum, ne accuſatus poſſit ad Provincialatum concurrere. Seu memoriali remiſſo pro informatione ad Generalem, ſeu Procuratorem Curiæ, forte etiam muneribus captos, differtur informatio, donec Capitulum fiat, ipſo interim impedito ne concurrat; aut etiam tali verborum ambiguitate concipitur, ut nihilominus Decretum contra accuſatum indefenſum prodeat; expertoque credat lector. Pares a conſpiratoribus ſtruuntur inſidiæ, quando aliquem volunt, aut a Conventu, aut officio dimovere; nec tamen contra peſtilentiſſimos hujuſmodi homines ulla urgetur animadverſio; & ideo cum extrema religioſæ quietis jactura impune graſſantur.

33 Quinta dubitatio eſt, an pœnis conſpirantium puniendus ſit, qui conſpirat contra Novitium aut Tertiarium?

34 Reſpondeo cum *Sanctor. de Pœn. loc. cit. Qu. p. V. Si quæras fol. 174.* affirmative; licet enim iſti non ſint permanenter, & fixe Religioſi, tamen dum permanent in Conventu, & ſub obedientia Superioris, ſunt etiam ipſi pars familiæ Conventus, & gaudent privilegiis profeſſorum; proinde qui contra eos ſtrueret *conſpirationem*, puniri debet, ac ſi contra alium profeſſum ſtruxiſſet. Imo adverto, quod ſi, ut non raro accidit, *conſpiratio* ineatur, ne Novitius ad profeſſionem admittatur, ſic conſpirantes denegando ei ſuffragium, non ſolum peccant mortaliter contra juſtitiam, ut dicunt Doctores, *Portel. Dub. Regul. V. Novitius n. 54. & in Addit. nu. 16. Vecch. diſp. 12. dub. 2. nu. 1. Mirand. Tom. p. Manual. q. 25. art. 12. Concl. 1. Rebell. lib. 4. q. 17. nu. 3. A S. Fauſt. lib 5. q. 214.* ſed etiam, me judice, incurrunt excommunicationem latam in Conſtitutionibus Ordinis *Cap. 2. Tit. de Convent. ad Novit. educa.* in quibus habetur, quod, *Qui quoquomodo Novitii voluntatem impedierit, quominus profeſſionem emittat, anathema ſit*. Quamvis enim *Sanctor. Comment. cap. 2. Statut. 35. V. Reſpondeo ſi id faciat. fol. m. 146.* opinetur, quod denegantes vota debita Novitio non incurrant excommunicationem, *quia non faciunt verberibus, violentiis, injuris, aut moleſtiis ab extrinſeco illatis, ut Pontifex requirit*; tamen hoc verificari poteſt tantum de excommunicatione, lata ab *Eugenio IV.* contra eos, qui *minis, violentiis, injuriis,*

viis, *molestiis &c.* impediunt aliquem volentem intrare *Religionem S. Benedicti*, de quo privilegio relato ab eodem *Sanctoro* ibidem, ut pote lato ad favorem Religionis, etiam nos participamus; verum enim est, quod denegans secreto votum, non impedit violentiis profiteri volentem. Sed non idem est de excommunicatione per Statutum lata, qua percutitur, qui *quoquomodo* impedierit voluntatem Novitii, quominus profiteatur, si enim eam incurreret, qui suasionibus impedit Novitium, ne profiteatur, a fortiori incurrit, qui denegando suffragium impedit professionem; in primo enim casu seducit tantum Novitium, sed in secundo violentiam facit ipsius voluntati, & ut optime scribit *Peyrin. de Prælat. Quæst. 2. cap. 5. num.* 112. plus peccat eiiciendo a Religione per denegationem suffragii debiti, quam suadendo, & sic impediendo ne in Religione persistat.

35 Sexta dubitatio est, An, & qua pœna puniri debeant conspirantes in sæcularem.

36 Respondeo pariter cum *Sanctor. de Pœn. cap. 16. Quæst. 2. V. Respondeo gravior. fol.* 173. quod puniendus quidem est, non tamen pœna Statutaris; si quidem hæc respicit Superiores, & alios Religiosos tantum, & ad sæculares non debet extendi, cum simus in odiosis. Tamen puniendus est pœnis latis a jure communi juxta qualitatem personæ, contra quam facta est *conspiratio*. Ratio est, quia ubi deficit lex statutaria, recurrendum est ad jus commune, tum Canonicum, tum Cæsareum; in defectu enim legis Ecclesiasticæ in judiciis etiam Clericorum, recurrendum est ad jus commune. Et hoc maxime apud Nos, qui in *Text. Tit. Applicatio*. §. 59. habemus, quod, si pro aliquo crimine non habeatur ibi pœna, ea venanda sit a *Sac. Canonibus*, *aut probatis legibus*. Cum autem de jure communi conspirantes in Episcopos deponendi sint, ut habet *Gloss. in cap. Venerabilis in V. Conjurationem*. *Extra de Test. cogen.* & etiam Curiæ laicæ tradendi, si tamen in hoc sint incorrigibiles, ut explicat *Abb. in cap. final. nu.* 4. *de Test. cogen.* & deponendi pariter qui conspirant in Clericos, aut Monachos. *cap. Conjurationum.* 11. *q.* 1. tali pœna sunt percellendi Fratres, si contra Ecclesiasticos sæculares, aut alios Regulares conspirarent. Quia vero Statutum nostrum hanc legem communem moderator pro conspirantibus contra Superiores, ac Fratres nostros, qui censendi sunt tanquam Episcopi, Clerici, ac Monachi respective, & eam reducit ad privationem officiorum Ordinis, crederem pari modo puniendos eos, qui in Ecclesiasticos tam sæculares, quam Ordinis alterius Regulares conspirarent, addita alia pœna arbitraria etiam carceris ratione scandali, & eo maxime, si Reus esset artifex conspirationis. Quod pariter esset dicendum, si *conspiratis* esset contra laicum conspicuum, ut contra Feudatarium. Si enim de jure capitalem sententiam subire debet *l. Denunciamus C. de His qui ad Eccl. confu. l. p. & fin. C. de sc. dicio l. Conventiculum l. Qui cœtu. ff. de Vi. publ.* qui tumultum contra aliquem excitaverit, aut vocem seditiosam emiserit; cœtusve, aut conventicula congregaverit; parem perfecto pœnam mortis, non quidem naturalis, sed civilis, per privationem nempe officiorum Ordinis subire debet; & amplius etiam aliquam pœnam corporalem, ob incredibile damnum, quo ex tali crimine afficitur Religio, quæ male apud Sæculares audiret, quasi nutrix hominum seditiosorum, quibus nihil perniciosius habet Respublica.

37 Septima dubitatio est circa idem Statutum, in quo dicitur, quod conspirans *omnibus Officiis Ordinis privetur*, *quousque per condignam satisfactionem a Generali*, *vel Provinciali relevetur*. Dubitatur igitur quomodo, & quando talis relevatio fieri possit?

38 Respondet *Sanctor. de Pœn. cap. 16. Quæst. 3. fol. 175. & seqq.* quod condigna satisfactio prærequiritur ante relevationem, illa autem censetur adesse, quando per aliquod tempus bene visum Superiori, damnatus mansit sub pœna privationis; & quod Superior sine tali condigna satisfactione nequit damnatum a tali pœna liberare. Et quod tunc constabit de satisfactione condigna, si parti læsæ satisfecerit, & per bonam conversationem, infamiam absterserit; & præcipue, quod in Conventibus pacifice vixerit, nec consuetis murmurationibus, ac seditiosis colloquiis quietem Religiosorum perturbaverit: hæc autem debent ex depositione Testium constare, nec Superiori in litteris dispensatoriis asserenti ex se de tali satisfactione, & absque Testibus, esset credendum; sed de ea debet apparere in actis per dicta Testium; aliter poterit a successore Causa revideri, & relevatio secuta declarari nulla, ut pote facta, non servata forma statuti; Imo si etiam relevatio esset facta a Generali, non præcedente condigna satisfactione, Provincialis potest juxta *Sent. Gen. Ord. cap.* 7. §. 4. *nu. final.* per se ipsum summarie cognoscere de subreptione gratiæ obtentæ a Generali contra formam Statuti, & ejus effectum suspendere. Et tandem, quod talis relevatio licet videatur soli Generali, & Provinciali concessa, tamen respectu Provincialis non sic est intelligendum Statutum, sed quod simul cum Provinciali Diffinitorum interveniat. Hæc omnia, & hæc *Sanctorus*.

39 Supradictis unum tantum habeo addendum, & est, quod quamvis tempus cognoscendi, an damnatus de *conspiratione*, condignam satisfactionem præstiterit, arbitrarium sit Superiori; tamen, cum arbitrium hoc sit regulandum a jure, convenit, quod etiam Superior rationabiliter moveatur ad ita judicandum; quod si absque motivo rationis, & cum hoc solo *sic volo*, judicaret, judicium esset perversum, & relevatio non teneret. Motivum vero rationabile subesset, si damnatus signa magna pœnitentiæ, ac mutationis vitæ daret, se colligendo ab antiquis cœtibus, colloquiis, dicteriis, murmurationibus; vacando orationi, choro, silentio, solitudini &c. ita ut ex his conjici possit, quod ex pœnitentia alter homo evaserit. Si hæc signa desint, oportet expectare longum tempus, & observare, an in simile delictum incidat; hoc autem tempus potest esse triennii, nam, ut de mente Doctorum diximus *Par. p. Tit. Pœnarum. nu.* 38. *V. Dico ergo. & ibi. Dyn. in cap. Semel. de Reg. jur. in 6. Roman. Cons. 236. n. 5. & 6. Clar. q. 51. V. Bene verum*. rationabiliter emendatus supponitur, qui per triennium, post peractam delicti pœnitentiam bene vivit, non recidivando in antiquum crimen.

40 Octava dubitatio est circa secundum Statutum datum supra *num.* 12., & est, Quomodo facienda sit a pluribus alicujus delicti contra proximum Superiori intimatio, aut significatio, ut censuram *conspirationis* evadat.

41 Respondeo, quod supra dubitatione secunda *num. 20. & seqq.* aperuimus sensum Statuti, & quid servandum sit, ne delatio a pluribus concordatis insimul facta Superiori, dicatur *conspiratis*. Unum tamen dictis addo, & est; quod si aliquod inconveniens in Conventu, aut Provincia viget, cui si non celeriter obvietur, grave aliquod scandalum in præjudicium Religionis secuturum est, & bono zelo ductus aliquis ad Superiorem scripserit pro remedio, manifestando delictum proximi; Superior autem ad

unius

huius denunciationem non movetur ad remedium, quia forte illi non credit; iste vero alios congregat, illis aperit imminens periculum scandali, & eos movet, aut ad subsignandum unum, & idem memoriale, aut ad scribendas plures epistolas ad Superiorem ejusdem tenoris, (servatis tamen circumstantiis aliis, quas diximus supra *num.* 24.) illa non poterit dici *conspiratio*. Ratio est, quia duplex tali casu viget motivum plures congregandi, & uno agmine facto Superiorem movendi ad remedium. Unum est periculum imminentis scandali, quod non patitur dilationem remedii. Si enim res potest commode differri, & expectari consueta visitatio Conventus, seu Provinciæ, in qua deferuntur Superiori inconvenientia, quæ vigent; nec prudentia, nec charitas dictat quod hujusmodi depositiones intempestive fiant, quibus maxime turbatur religiosa quies. Similiter, si Superior moveri speratur a significatione sibi facta ab uno, non convenit, quod ea a pluribus fiat. Si igitur nec negotium urget, nec Superior, quamvis commonitus, remedium adhibuit; tamen aliquis congregat multos ad scribendum &c. talis significatio facta Superiori non est ad mentem Statuti, & non evadit reatum *conspirationis*.

42 Nona dubitatio est circa idem Statutum, & est: In locis, in quibus vigent factiones ex distinctione nationum, seu Patriæ, non raro a Superioribus factionis adversæ fiunt gravamina; dubitatur igitur, an si omnes gravati, ut præfertur, congregantur in unum, & scribunt ad Superiorem majorem memoriale ab omnibus subsignatum contra Superiorem gravantem, dicenda sit *conspiratio?*

43 Respondeo distinguendo: Si in memoriali repræsentetur sola gravamina sibi illata, & quæratur a Superiore majori levamen pro præsentibus, & remedium præservativum pro futuris; nullo modo *conspiratio* est, quia non invenitur in hoc casu *malitiosa concordia*, in qua, ut supra dictum fuit, consistit formalitas *conspirationis*; nam talis congregatio ostenditur facta ad propriam defensam; quæ est de jure naturæ, quæ docuit homines insimul congregari ad mutuum auxilium, & ut elegantissime cecinit *Satyricus*, *Satyr.* 15. ℣. 150. Deus nobis hominibus animam rationalem dedit.

. . . . mutuus, ut nos
Affectus petere auxilium, & præstare juberet.
Dispersos trahere in populum, migrare vetusto
De nemore, & proavis habitatas linquere sylvas,
Ædificare domos, laribus conjungere nostris
Tectum aliud: tutos vicino limine somnos
Ut collata daret fiducia: protegere armis
Lapsum, aut ingenti nutantem vulnere Civem.
Communi dare signa tuba; defendar iisdem
Turribus, atque una portarum clave teneri.

Si autem in memoriali continerentur tantum delationes criminum Superioris gravantis; ut de ipsis puniretur, esset vera *conspiratio*, quia esset congregatio ad vindictam, & ita *malitiosa concordia* constituens Realem conspirationem.

§. V. Schisma.

SUMMARIUM.

1 *Schisma est delictum contra obedientiam. Significat separationem.*
2 *Schismatis diffinitio.*
3 *Separatio a Capite, & a membris Ecclesiæ potest esse cum, vel sine errore in intellectu.*
4 *Schisma datur in quovis corpore morali. Græcum nomen est, quod latine sonat* scissuram.
5 *Frequentius accidit in electionibus. Samaritani erant Schismatici Judæorum.*

1 AD crimina contra obedientiam, etiam *Schisma* reduci, nulli dubium est, cum per separationem a capite, & membris, quibus aliquis unitus esse debet, obedientiam capiti, cui subesse debet, denegat. Pro famosiori autem significato *Schisma* accipitur pro separatione ab Ecclesia universali, ut infra dicemus; sed absolute, & in se potest dici *Schisma* quælibet divisio, sive separatio, unde legimus in Evangelio *Jo. cap.* 9. *V.* 16. *Schisma erat* inter Phariseos, quia nonnulli volebant Christum peccasse in curando cœcum in die Sabbati; alii vero ex magnitudine miraculi asserebant illum non esse peccatorem in tali opere.

2 Accipiendo autem *Schisma* in suo principali, & magis usurpato significato, a Doctoribus *S. Thom.* 2. 2. *quæst.* 38. *art.* 1. *Sanch. in Decal. lib.* 2 *cap.* 36. *num.* 1. *Suar. Tract. de Fide disp.* 12. *sect.* 1. *num.* 1. diffinitur, quod sit *separatio ab unitate Ecclesiæ Catholicæ, quatenus est corpus mysticum, & morale constans ex Romano Pontifice, quatenus Capite visibili, & universis fidelibus tanquam membris.*

3 Potest autem talis separatio esse pure voluntaria absque errore in intellectu; & potest esse cum errore in intellectu. Primo modo esset, si aliquis nollet recognoscere *Summum Pontificem* tanquam Caput Ecclesiæ; aut cæteris fidelibus nollet communicare, non quidem quod non crederet, unam esse *Ecclesiam Catholicam*, cujus visibile Caput est *Papa*; sed quia diceret, illum non esse canonice electum, proinde verum *Papam* non esse; nolle proinde illi subesse. Tali casu iste esset purus *Schismaticus*, quia errorem non haberet in intellectu. Secundo modo est, cum aliquis non vult subesse *Papæ*, quia negat esse Caput totius Ecclesiæ, & dicit esse tantum Episcopum Romæ, aut negat unam tantum esse Ecclesiam Catholicam, sed tot esse Ecclesias, quot Diœceses; nolle proinde, nisi illis, qui sunt de sua Diœcesi, communicare. Iste non tantum esset Schismaticus, sed etiam hæreticus; ut post *D. Hieronimum in Epi. ad Tit. cap.* 3. *relat. in cap. Inter hæresim.* 24. *qu.* 3. & *Thomam.* 2. 2. *art.* 1. *quæst.* 39. docet *Pegna in Direct. Inquis. lib.* 2. *Comm.* 34. *num.* 1.

4 *Schisma* autem potest esse etiam in quolibet corpore morali, puta, in Universitate, Collegio, Religione, & similibus, in quibus multi viventes sub uno Capite, a quo reguntur, integrant quasi membra unum corpus. Si enim unitatem corporis aliquis vult scindere, & dividere, iste Schismaticus dicitur; *schisma* enim Græcum nomen est, quod latine Interpretatur *scissura. cap. Schisma.* 24. *qu.* 1. *Gloss. in cap. Quia diligent. de Elect. Innoc. in Rubr. de Schismat.* Consistit porro talis scissura in hoc, quod schismaticus non tantum de facto non obedit Capiti, cui debet subesse, sed etiam ei rebellat, asserens, & contumaciter nolens illi obedire, tanquam de jure ita faciendum; rebellio enim est, quæ distinguit *schisma* ab aliis peccatis contra obedientiam Superiori debitam. *arg. cap. Advocavit.* 24. *q.* 1. *Jacobat. de Concil. lib.* 4. *Art.* 1. *Decia. Tract. crim. lib.* 5. *cap.* 60 *n.* 2.

5 Contingere autem *schisma* frequentius accidit, quando electiones Superiorum quorumvis fiunt in discordia, ex hoc quod una pars Electorum unum, alia vero alium eligit, & hoc tum in electione *Papæ*, tum in electione Episcoporum, Generalium, ac Provincialium, ac aliorum Superiorum; & hoc quidem, in quantum *schisma* est separatio a proprio Capite. Sed, in quantum est separatio ab aliis membris ejusdem corporis, evenit, quando per factiones, par-

tia-

tialitates ex nationalitate; adhærentia, sive alia eausa multi separantur a communicatione aliorum, qui sunt membra ejusdem corporis; & ita erant *Samaritani*, qui nolebant communicare Iudæis, & nolebant ire ad Templum in *Jerusalem* ad adorandum Deum, asserentes, illum adorari debere in quodam monte *Samaria*, ut habetur ex Evangelio *Jo. cap. 4. V. 20*.

Probatio.

SUMMARIUM.

6 *De schismate constare nequit, nisi constet de causa illius.*
7 *Schismatici non sunt, qui se separant a male viventibus.*
8 *Inobedientia, ac rebellio constituunt Schisma.*

6 Constare nequit de hoc crimine, nisi prius constet de legitima persona Superioris, cui per inobedientiam, & rebellionem quis se subducit. Et si est separatio ab aliis membris ejusdem corporis, crimen declarari nequit, nisi constet de causa injusta talis separationis. Ratio est, quia, si in discordia *Cardinalium*, duo essent electi *Summi Pontifices*, ac quilibet eorum se legitime electum teneret, ac quisquis pro se haberet Doctores, Consiliarios, cordatosque viros pro legitimitate suæ electionis pugnantes, nullus eorum Schismaticus esset, nec pariter tales essent, qui eorum partes tuerentur; dummodo isti non ducerentur carnali aliquo affectu ad ejus obedientiam; sed quia crederent, eum esse legitimum *Papam*, ut scribit *Decian. D. lib. 5. cap. 61. num 9.* Hoc item esset, si in discordia Electorum remanerent electi duo Episcopi, Generales, Provinciales, seu locales Superiores, nec sciretur quis canonice esset electus, sed quisquis eorum se talem crederet, & quisquis sequaces in sua sententia, ac obedientia haberet; non possent ullo modo isti dici Schismatici.

7 Pariter, si nonnulli habitantes cum aliis, ex eorum consortio ad peccandum inducerentur ex præcepto, exemplo, consilio, aut alia via; & illi, ne ad peccandum inducerentur, nollent amplius cum cæteris cohabitare, sed se ab illis separarent, & eorum consortium totaliter respuerent, non possunt profecto vocari Schismatici; ratio est, quia talis divisio non est criminalis, tenetur enim quilibet in conscientia vitare occasionem peccandi, & se subtrahere ab ea, ut notum est.

8 Oportet ergo, ut si quis pronunciandus sit schismaticus per separationem ipsius a Capite, quod non solum de facto mandatis ipsius non obtemperet, sed etiam, quod rebellis ei sit, asseratque eum nullo modo habere pro Superiore, nec ut talem illum agnoscere; siquidem ut supra dictum est, non sola inobedientia, sed hæc, & rebellio constituit *schisma*. Si autem talis dicendus sit per separarationem a membris ejusdem corporis, non ex hoc, quod separatus est, statim pronunciari potest, aut damnari tanquam Schismaticus, sed debet ipse citari, & audiri, quare non debeat pœnis Schismaticorum percuti: si enim legitimam causam separationis probaverit, nempe quod manendo in consortio aliorum, ad peccandum inducebatur, non potest pronunciari Schismaticus; si autem nihil probaverit, de *schismate* tenetur.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

9 *Schisma crimen atrax.*
Unitatem Ecclesiæ non tenens non potest habere Deum Patrem.
Gravior pœna arguit gravius crimen.
Pœnæ data schismaticis in Sacra Scriptura.
Judices laici quando procedant contra schismaticos.
10 *Pœnæ hæresis communes sunt schismaticis.*
11 *Schismatici contra Papam sunt excommunicati* ipso jure.
Contra Episcopos sunt excommunicandi.
12 *Schismatici notorii sunt infames, ac irregulares.*
Ecclesiastici quivis cadentes in schisma, sunt ipso jure depositi, ac inhabiles ad alios Ordines.
13 *Schismatici incurrunt privationem beneficiorum, & inhabilitatem ad ea.*
14 *Pœnæ contra fautores schismaticorum.*
15 *De pœnis Regularium schismaticorum, remissive.*
16 *Statutum primum Ordinis Minorum de Observantia.*
17 *Statutum servandum.*
18 *Dubitatio prima, quis nam dicatur procurare divisionem Ordinis.*
19 *Actus interpretatur juxta intentionem agentis.*
20 *Ut quis dicatur procurare Ordinis divisionem quid requiratur.*
Agere ex deliberatione, quid sit.
Deliberare *quid significet.*
21 *Religio Minorum a quo desumat suam unitatem.*
22 *Ponderatur locutio statuti.*
23 *Opponitur contra prædicta.*
24 *Respondetur oppositioni.*
Novitates quæ sint damnabiles.
Fulciens ædificium vetus non attentat novitatem.
25 *Statutum vetat novitates damnabiles.*
26 *Clausula posita in fine legis determinat omnia præcedentia, quæ ex se determinata non sunt.*
Expositio Statuti.
27 *Dubitatio secunda, quando novitates dici possint laudabiles.*
28 *Novitas laudabilis est, quæ bene est circumstantionata.*
29 *Novitas laudabilis debet esse necessaria ad observantiam Regulæ.*
30 *Ob leves transgressiones Regulæ non debent fieri novitates.*
31 *Multum difficile accipitur pro impossibili.*
Novitas quando dicatur necessaria.
32 *Novitas ordinate procuranda.*
33 *Tentans inducere novitatem, non servato ordine, est punibilis.*
34 *Novitas debet antiquam formam restituere.*
Reformare *quid importet.*
Religiones novæ nequeunt institui.
35 *Licet forma nova esset perfectior antiqua, adhuc hæc non est immutanda.*
Termini Patrum antiquorum non transgrediendi.
36 *Carpuntur tentantes novam Reformationem inducere ultra jam stabilitam.*
37 *Novitates, ut sint laudabiles, debent esse ad bonum finem.*
38 *Dubitatio tertia.*
39 *Procuratio remotionis alicujus ab aliquo loco debet esse bene circumstantionata.*
Præceptum de jure positivo cessat in concursu cum precepto de jure naturæ; vel divino.
40 *Volens habitare in loco contra expressam voluntatem superioris reddit proprietariam.*
Quando peccatur recurrendo ad sæculares pro remotione alicujus a Conventu.

9 **A**Trox profecto crimen *Schismatis* est, & de eo dicit *S. Cyprian. lib. de Unitat. Eccl. relat. in capit. Alienus. 24. quæst. 1. Alienus est, hostis est, habere non potest Deum Patrem, qui universalis Ecclesiæ non tenet unitatem*; gravitas porro hujus criminis cognosci potest a gravitate pœnæ, qua percutitur, eam, ut scripsit *D. Hyeron. relat. in cap. Non afferamus. 24. q. 1. Nemo dubitat, hoc esse sceleratius admissum, quod est gravius vindicatum*. Patet autem ex Sacra Scriptura *Numer. cap. 16.* in *Core, Dathan, Abiron*, quænam fuerint pœnæ datæ Schismaticis, quorum alios ignis absumpsit, alios vivos terra deglotiit; & ideo contra tale crimen armantur leges tum Canonicæ, tum Civiles; nam tum laici, tum Ecclesiastici Judices contra *Schisma* procedunt, ut habent *cap. Non vos. 23. q. 5. cap. de liguribus. cap. Relegantes ea. cap. Non afferamus. cap. Omnis, qui. 24. q. 1.* Intelligitur autem, quod procedant Judices laici, quando Ecclesiastici negligerent, vel Ecclesiasticis, nempe spiritualibus pœnis Rei non resipiscerent, ut ait *Decian. Tract. crim. lib. 5. cap. 64. num. 1. circ. med.* tum quia sic habent proxime citati Canones; tum quia *Schisma* crimen Ecclesiasticum est.

10 Quia vero *Schisma* via est ad hæresim, vel hæresim habet adjunctam, pœnis etiam hæresis percutitur; *cap. si quis. §. final. 1. q. 1.* unde non solum juxta Canones antiquos, sed etiam in *cap. 2. de Schismat. cap. De liguribus. 23 q. 5. Bull. Cœn. cap. 1.* Excommunicationi *Papæ* reservatæ, sicut etiam hæresis, subiicitur; imo anathemate, & maledictionibus terribilibus feritur in *cap. In nomine Domini. §. final. 23. Dist.* qui etsi videatur talia maledicta imprecari contra non servantes formam, ibi traditam pro electione *Papæ*; tamen etiam contra Schismaticos convenire scribit *Decian. cit. lib 5. cap. 67. num. 2. in fin.*

11 Excommunicatos autem *ipso jure* esse eos Schismaticos, qui *Summo Pontifice* rebellant, aut ab Ecclesiæ unitate se separant, intelligendum est: sed, si Schismatici sint contra proprium Episcopum, non sunt excommunicati *ipso jure*, sed sunt excommunicandi, ut scribunt *Butr. in cap. 1. de Schism. & Franc. de Plate. Tract. de Excomm §. 27. num. 25. apud Decian. loc. cit. num 3.* licet, *ipso jure*, sint suspensi. Hoc vero intelligendum est, si isti erigunt altare contra altare, hoc est, si extante legitimo Episcopo, alium sibi eligunt. Si vero ab illius tantum obedientia se subducunt, suspendendi tantum sunt. *Innoc. Hostien. & alii in cap. 1. de Schism. Decian. loc. cit. num. 4.*

12 Ultra hoc Schismatici omnes incurrunt infamiam, ac irregularitatem, si notorie in *schismatis* crimen inciderint, quia est crimen depositione dignum, quod notarium inducit infamiam juris, *ipso facto*, & consequenter irregularitatem secundum magis communem opinionem Canonistarum, de qua testantur *Azor. Tom. p. lib. 8. cap. 20. Quæst. 8. & Sayr. lib. 7. cap 12. num. 15. & 16.* Si autem schismaticus occultus sit, tenent multi, *Sanch. in Decal. lib. 2. cap. 36. nu. 20. Bonacin. sup. cap. 1. Bull. Cœn. pun. 5. nu. 13. Sanctarel de Hæres. cap. 43. num. 13. Suar. de Irregular. disp. 43. Sect 2. nu. 7.* quod non sit infamis, aut irregularis, & quod, si crimen notorium sit, sit infamis, & irregularis improprie, scilicet ob infamiam facti, quæ tollitur per pœnitentiam; sed non est recedendum a prima sententia, ut optime dicit *Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Schisma. num. II. V. Item contra.* qui etiam addit, quod ex Bulla 19. *Paul. IV. Cum ex Apostolatus. Bullar. Cherubin. Tom. 2.* habetur, quod si Cardinales, Episcopi, legati, & Domini temporales deprehensi, convicti, aut confessi fuerint incidisse in *schisma*, *ipso facto*, sunt Ordinibus privati, idest *ipso jure*, depositi, & ad Ordines inhabiles; & fautores istorum sunt, *ipso jure*, infames, & ex consequenti isti omnes sunt, eo ipso, irregulares.

13 Præterea privationem beneficiorum, & inhabilitatem ad illa, juxta aliquos, *ipso facto*, incurrunt Schismatici, tamen sentiunt alii apud *Sanch. in Decal. lib. 2. cap. 36. num. 19. & Garzia de Benef. Par. 11. cap. 10. num. 161. arg. cap. Quia diligentia. de Elect.* esse tantum inhabiles ad acquirenda, & privandos quidem, non tamen, *ipso jure*, privatos acquisitis. Super illa inhabilitate vero, si crimen est publicum; solus *Papa* dispensat; si vero est occultum, potest Episcopus in vim *Trident. sess. 24. cap. 6.* dispensare, *Garzia. Par. 11. cap. 10. nu. 164. Sanctarell. de Hæres. cap. 43. num. 12. Henriq. Roderic. Ugolin. Sanch. apud Thesaur. Par. 1. cap. 30. Quæst. 3.*

14 Ex Bulla autem *Pauli IV. Cum ex Apostolatus* supracitata, (quæ licet non reperiatur publicata, tamen, prout advertit *Cherubin. Bullar. Tom. 2. in Apostilla Bull. 19. Paul. IV.* fuit confirmata a *B. Pio V.* in sua Constitutione *Inter multiplices, §. 3.*) habetur, quod Cardinales, Episcopi, Legati, ac Domini temporales deprehensi in *schismate*, non solum sint, ipso jure, suis Officiis privati, depositi, ac irregulares, & infames, ut supra *num. 12.* dictum est; sed etiam eorum sectatores, seu fautores sint, *eo ipso*, ineligibiles active, & passive; intestabiles; & hæreditatum, ac successionum incapaces; & omni actione judiciali, & omnibus beneficiis, ac Ecclesiis privati, omnibusque Dominiis publicis, vel privatis, & primo occupanti bona istorum temporalia sunt concessa.

15 Hæc quidem de jure communi de pœnis Schismaticorum tum laicorum, tum Ecclesiasticorum. De jure autem municipali Ordinum Regularium spectandæ sunt Constitutiones eorum; quas tamen nihil puto peculiare statuere circa *schisma* proprium, puta, ab *Ecclesia Romana*, cum sufficientes pœnæ latæ sint a Summis Pontificibus, prout supra dictum est. Sed possunt esse dispositiones, circa *schisma*, alio modo acceptum; puta, separationis a suo Superiore legitimo; sive ab unitate corporis Ordinis proprii. Nostra Minorum de Observantia Religio habet sequens Statutum.

16 *1. Ordinis divisionem quoquomodo procurans, Excommunicationis sententiam Generali reservatam ipso facto incurrat; & legitime convictus, carceri mancipetur, ejusdem Generalis arbitrio. Quas pœnas, & insuper privationem actuum legitimorum incurrat, qui ejusdem Ordinis, vel Provinciæ novitatem, divisionem, unionem, ordinationem, vel Fratrum amotionem, vel non amotionem per Prælatos, Principes, Reges, Communitates, vel alios quoscumque extra Ordinem suaserit, vel procuraverit. Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 5. num. 55. Vallisolet. 1593. cap. 7. Tit. De procur. Ord. divi.*

17 *2 Ordinis divisionem tentans, est ipso facto excommunicatus, & carceri est mancipandus Generalis arbitrio, cui & absolutio reservatur. Text. Tit. Applicatio. §. 47.*

18 Circa quod Statutum prima dubitatio est, quisnam dicatur procurare divisionem Ordinis?

19 Respondeo, quod actus semper judicatur secundum principalem intentionem agentis, *l. Si quis nec causam. in princip. & ibi Bald. ff. Si cert. petat. l. Qui exceptionem. ff. de Condict. indeb. l. 1. C. Ad leg. Corn. de Sicar. Covaru. lib. 2. variar. cap. 4. n. 5.* proinde aliquid proprie agere quis dicitur, qui proprie illud intendit, & ad illud obtinendum tanquam finem, & rationem motivam agendi, principaliter agit;

agit; proinde non dicitur chirurgus, qui fecat brachium, aut incidit pectus, proprie vulnerare, aut mutilare, quamvis revera vulneret, & mutilet, quia ejus intentum non eſt vulnus, aut mutilatio, ſed ſanitas hominis, ad quam neceſſaria eſt mutilatio membri corrupti, & inciſio apoſtematis.

20 Sumus ergo in pari caſu, ad hoc, quod aliquis dici poſſit criminaliter procurare diviſionem Ordinis, oportet, quod principaliter intendat Ordinem dividere, quod, ſi aliquem finem commendabilem aliquis intenderet, ad quod ſequeretur Ordinis diviſio, iſte nullo modo eſſet culpabilis. Et hoc confirmatur ex Textu Statuti *Valliſoletani cap 7. Tit. de proen. Ord diviſio.* a quo deſumptum eſt citatum Statutum Ordinis, quod ſic habet. *Prohibemus, ne quis quoquomodo verbo, vel facto ad diviſionem Ordinis laborare præſumat. Quod, ſi quis ex deliberatione contrarium attentarit, Excommunicationem &c.* Ex deliberatione autem agere, eſt agere prævia diſcuſſione rei, circumſpectione, & maturatione negotii, & cum ratio totum agit, & nihil ſibi vindicat ira, furor, aut præcipitatio *arg. cap. Illa Præpoſitorum. 11. qu. 3.* cum *deliberare*, (unde deliberatio) ſit factum mente provolvere, & diligenter tractare, *arg. l. Ariſto. ff. de Jur. deliber.* Ut ergo quis hoc crimine deliquiſſe judicandum ſit, oportet, quod *ex deliberatione*, puta, maturo conſilio, principaliter diviſionem Ordinis attentaverit, non quod inconſiderate aliquid ſit aggreſſus, ad quod Ordinis diviſio ſequi poſſit.

21 Reſpondeo ſecundo, quod cum diviſio adverſetur unitati, non poteſt dici alicujus diviſio, niſi illud tale lædatur in eo, in quo ejus unitas conſiſtit; cum enim ſimus in moralibus, non facile diſcernere eſt, velut in phyſicis, in quo corporis moralis, prout eſt Collegium, Univerſitas, Religio, unitas conſiſtit. Dico ergo, quod (ut alias probavimus in *Allegatione Matriti impreſſa* pro defenſione ſupremæ auctoritatis Miniſtri Generalis in Ordine univerſo contra Commiſſarium Generalem Indiarum, ex adverſo pugnantem), ſicut Eccleſia Catholica eſt una, ex eo, quod unam, ac eandem fidem profitetur, ac gubernatur ab uno Capite, nempe *Summo Romano Pontifice*, ita Religio Minorum, (quæ ut ibidem probavi *Allegat. pro Min. Gen. Art. p. num. 5. fol 6.* fundata eſt juxta idæam Eccleſiæ univerſalis) una eſt, quia unam, & eandem Regulam a *Seraphico Patre*, *Jeſu Chriſto* dictante, traditam, abſque ullo privilegio diſpenſativo profitetur; & ſub uno, & eodem Capite, qui dicitur *Miniſter Generalis Totius Ordinis Fratrum Minorum*, regitur. Sequitur igitur ex hoc, quod non poteſt dici aliquis *procurare diviſionem Ordinis*, niſi procuraret, aut mutationem Regulæ per privilegia relaxativa illius, aut ſe ſubducere ab obedientia Miniſtri Generalis, & alteri Superiori ſubdi. Si quid aliud attentaret, firmis manentibus duobus ſupradictis, non poſſet dici *procurare diviſionem Ordinis*, quia illis ſtantibus, ſtat Ordinis unitas, quamvis iſte plura, & diverſa membra in ſe contineat.

22 Et ad hoc magis firmandum adverto, quod Statutum non ait, *diviſionem in Ordine quoquomodo procurans*, ſed dicit *Ordinis diviſionem*. Diverſa porro eſt iſtorum ſignificatio; primum enim importat diviſionem membri a membro, ſervata tamen ejuſdem Regulæ profeſſione, & obedientia erga Miniſtrum Generalem, in quibus Ordinis unitas conſiſtit. Secundum vero infert læſionem unitatis Ordinis modo ſupra expoſito. Unde ſequitur, quod, ſi Regula in aliqua Provincia non ſervaretur communiter, plures autem zelantes obſervantiam ſuæ profeſſionis ſe retraherent ad convivendum ſejuncti, & relaxatis, & ſub obedientia Miniſtri Generalis, iſti nullo modo dicerentur culpabiles, nec poſſent plecti pœnis latis contra procurantes Ordinis diviſionem.

23 Sed contra prædicta poteſt opponi, quod Statutum ſupradictum habet duas partes; & quamvis in prima parte importetur tantum pœna contra *procurantes diviſionem Ordinis*; tamen in ſecunda punitur, qui *ejuſdem Ordinis, ſeu Provinciæ novitatem, diviſionem, unionem, ordinationem &c. procuraverit.* Igitur, qui tali modo ab aliis ſeparati conviverent, *novitatem*, & *diviſionem ejuſdem Provinciæ* procurarent; proinde puniendi.

24 Reſpondeo, quod licet in jure utroque *cap. Cum conſuetudinis. Extra. de Conſuet. l. In rebus. ff. de Conſt. Princip* damnentur *novitates*, ut pote parientes diſcordiam, & conturbationem in Republica, non tamen omnis *novitas* damnabilis eſt, ſed illa tantum, quæ rationabilem, ac laudabilem conſuetudinem immutat; nec tamen meliores in area inducit. Quod, ſi quis abuſum aliquem contra antiquas Reipublicæ leges, quamvis tempore inolitum, & a multitudine practicatum tollere nitatur, & priſtinarum legum obſervantiam introducere, ut hoc medio labentem Rempublicam reparet, iſte damnabilem *novitatem* non inducit, cum hæc ſit ad profectum Reipublicæ; imo nec *novitatem* proprie attentare dici poteſt, quia ut habetur in *l. p. § Si quis ædificium. ff. de Nov. ope. nunci; ſi quis ædificium vetus ſulciat, non novum opus facit, ſed veteri ſuſtinendo remedium adhibet*; ſulcire autem videtur ruinoſam Rempublicam, qui non legum obſervantia, tanquam firmo fulcro labentem firmat.

25 In propoſito ergo, non intendit Statutum damnare quaſcumque *novitates*, *diviſiones*, *uniones*, *ordinationes &c.* ſed eas tantum, quæ damnabiles, ac malæ ſunt; ſi enim omnes, & quaſcunque damnare intenderet, irrationabile Statutum eſſet, & contineret errorem intolerabilem; nam puniret *novitates* bonas eodem modo, quo puniendæ ſunt malæ, & proinde ſervandum non eſſet.

26 Præterea communis Doctorum concluſio eſt *arg. cap. Extirpandæ. §. Qui vero. ubi Abb num. 11. de Præben. Bart. in l. Si ita §. Chryſogonus. ff. de Verb. ſign. & l. Sicuti. in 2. ff. de leg. 1. Ang. in §. Hinc nobis. Authen de Hæred. & falc Butr. in cap. 1. de Pact. Ant. Franc. ab Abbat. in cap. 18. n. 5. lit. A. de Reſcript.*, quod clauſula, poſita in fine legis, ſeu Statuti, refertur ad omnia præcedentia; dummodo tamen præcedentia non habeant propriam determinationem, *arg cap Cum dilectus de Donat. Abb. in cap. Secundo requiris de Appell. & in cap. Cauſam quæ. num. 5. de Reſcr.* aut aliquod abſurdum non ſequatur. *Abb. in cap. Eccleſia veſtra. il a nu. 5. de Elect.* In citato vero Statuto apponitur clauſula, quæ, cum ſit poſita in fine, afficit omnia præcedentia, ex eo, quod iſta ex ſe determinata non ſunt, nec abſurdum ſequitur ex eorum modificatione per talem clauſulam. Clauſula porro eſt, *per Prælatos, Principes, Reges, Communitates, vel alios quoſcumque extra Ordinem ſuaſerit, ſeu procuraverit*. Sensus ergo Statuti eſt, non univerſaliter, & abſolute, ſeu indifferenter puniendos omnes, ac quoſcumque ſimpliciter procurantes *novitates*, *diviſiones*, *uniones &c.*, ſed cum modificatione, quod ſcilicet iſtæ procurentur *per Prælatos &c. extra Ordinem*. Et hoc ex duplici motivo; nam, ſi novitates fiunt cum ſcientia, & approbatione Prælatorum Ordinis, non poſſunt eſſe malæ, proinde non ſunt punitione dignæ. Si vero a ſolis Fratribus privatis attentantur, neque habeant iſti favorem perſonarum potentium extra Ordinem,

quæ

quæ illos fuftentent contra Prælatos Ordinis, facili negotio ab iftis diffipantur. Unde voluit Statutum eos folos punire, qui per favores Sæcularium *novitates &c.* procurant.

27 Secunda dubitatio eft, quænam, & quando dici poffint *novitates &c.* laudabiles, & ex confequenti licitæ, minime punibiles?

28 Refpondeo, effe illas, quæ debitis fervatis circumftantiis inducuntur ad puram Regulæ obfervantiam; quod fuadetur ex hoc, quod *novitas* nequit effe laudabilis, nifi fit actus virtutis; ad actum autem virtutis concurrere debent circumftantiæ omnes, nempe modi, loci, temporis, perfonæ &c. prout de actu moraliter bono ftatuunt communiter Theologi. Ad hoc ergo, quod *novitas* in Ordine commendabilis fit, oportet, quod fit perfecte circumftantionata.

29 Prima autem circumftantia eft, quod & *novitas* fit neceffaria ad obfervantiam Regulæ, quod, fi neceffaria non fit, fed tantum aliqualiter commoda, damnabilis eft. Ratio eft, quia duo incumbunt Religiofo, nempe obfervantia Regulæ, & confervatio unitatis Ordinis, ac Fraternitatis; illa quidem potior eft, proinde, fi illa ftare non poteft fimul cum fecunda, hæc potius, quam illa violanda eft; fed fi poteft ftare, licet cum aliquali incommodo, ambæ fervandæ funt. Proinde, fi ego fum in Communitate aut Provincia, in qua non poffim Regulam obfervare, quia communiter ab omnibus violatur; non mihi per hoc licet *novitatem* intentare, nam Regula jubet mihi ad Superiores recurrere, qui vel tollent inobfervantiam, vel me deftinabunt ad Conventum, vel Provinciam, in qua Regula obfervatur; fic enim habet Regula. *cap.* 10. *Ubicumque funt Fratres, qui fcirent, & cognofcerent, fe non poffe Regulam fpiritualiter obfervare; ad fuos Miniftros poffint, & debeant recurrere. Miniftri vero charitative, & benigne eos recipiant &c.*

30 Pariter, fi præcepta quidem, & vota Regulæ effentialiter obfervantur, vigent tamen nonnullæ tranfgreffiones, quæ mortales non funt, ut filentii violatio; negligentia ad chorum; feftinatio nimia in recitando divino officio; & fimilia, non licet ob hæc, novitatem in Ordine inducere, prout etiam fenfit *Sanctor. de Pæn. cap.* 17. *Qu.* 3. *℣. Refpondeo tertio. fol.* 204. tum quia hæc gravia non funt, & gravior eft plaga, quæ inducitur Religioni ex tali novitate, quam utile fit remedium, quod minutis illis tranfgreffionibus adhibetur; tum quia per Ordinarios Superiores facili negotio, & abfque perturbatione novitatis tolli poffunt.

31 Nolo autem, quod, quando dico damnabilem effe *novitatem*, quæ neceffaria ad obfervantiam Regulæ non fit, accipiatur preffe, & ftricte neceffitas, fed moraliter. Effet quidem fimpliciter, & ftricte neceffaria novitas, quando non poffent abfolute, & fimpliciter Regulæ vota, & præcepta obfervari. Sed ficut multum difficile in jure accipitur pro impoffibili, ut multis citatis probat *Sanctor. loc. cit. Quæft.* 2. *℣. Verum. at hæc materia. fol.* 196. ita dicemus neceffariam tunc etiam dici poffe *novitatem*, quando Regulæ obfervatio multum difficilis eft; tunc enim parificatur impoffibili. Porro difficultas oritur; tum ex diverfitate morum inter eos, qui Regulam non obfervant, ab eam obfervantibus: tum ob perfecutiones, quas ifti ab illis patiuntur; tum ob impedimenta, quæ obfervantes experiuntur, dum inobfervantibus convivunt; tum ob malum exemplum aliorum, ob quod ad fimiles inobfervantias ifti follicitantur; tum tandem, quia viventes fub regimine inobfervantium fummum periculum eft, ut ad eorum inobfervantiam boni pertrahantur juxta illud *I fal.* 124. *℣.* 3. *Non relinquet Dominus virgam peccatorum fuper fortem juftorum, ut non extendant jufti ad iniquitatem manus fuas.* Et ifta fuere fundamenta, quibus innixi Patres illi, qui *Reformationem* in Ordine primam ftabilierunt, petierunt a *Concilio Conftantienfi* remedium, ut obfervat *Sanctor. loc. prox. citat.* Concilium autem nihil ad obfervantiæ promotionem utilius duxit, quam Superiores locales, ac Provinciales ab aliis diftinctos *Reformate* vivere volentibus affignare.

32 Secunda circumftantia eft, quod *novitas* ordinate procuretur. Ordo autem in hoc cafu eft fimilis illi, qui juxta *Stat. Gen. Ord. Cap.* 7. fervandus eft in appellatione, ac recurfu, qui gradatim faciendus eft, a Superiore nempe locali ad Provincialem, ab hoc ad Generalem, inde Protectorem, *Sac. Congregationem*, & tandem ad Papam. Si quidem, ut fupra dictum eft, habetur ex Regula, quod cafu, quo Regula ab aliquo nequeat fpiritualiter obfervari, ifte *teneatur recurrere ad fuos Miniftros Provinciales*; Dictat autem tum ratio, tum Statutum, quod, fi Provincialis remedium non adhibeat, recurratur ad Generalem, fubinde ad majores; cum enim hic verus recurfus fit, & ex Statutis habeamus, recurfus tali ordine effe faciendos, liquet eandem gradationem in hoc cafu fervandam.

33 Sequitur ex hoc, quod, fi quis, omiffis mediis, nempe Superioribus intra Ordinem, recurfum haberet ad *Sedem Apoftolicam*, ut aliqua *novitas* in Ordine fieret, quantumvis effet ad tollendos reales abufus, & ad inducendam perfectam obfervantiam, ifte revera effet punibilis. tum quia non fervarat ordinem præfcriptum in Statutis circa recurfus gradatim faciendos; tum quia ex *ftat. Gen. Ord. cap.* 8. §. 58. *nu.* 6. fub pœna privationis actuum legitimorum, ac etiam graviori prohibetur. *Ne alius cujufvis gradus, vel conditionis exiftat, in negotiis Ordinis fe ingerat, vel in Curia Romana, in confultis Procuratore, & Commiffario Generalibus, procurare audeat aliquod negotium, nifi de expreffo confenfu ipforum, vel Generalis facultate.*

34 Tertia circumftantia eft, quod novitas fit in reftituenda fimpliciter antiqua forma regulariter vivendi, juxta modum a primo Inftitutore Ordinis per Regulam, ac ipfius exemplum præfcriptum, non autem novam, & ab antiqua primitiva differentem formam inducendo, quantumvis etiam novitas, quæ induceretur, effet perfectior forma primitiva. Ratio eft, intantum laudabilis hæc novitas eft, inquantum fiftitur in reftituenda antiqua, ac primitiva Ordinis obfervantia. quæ nomine *Reformationis* effertur. Si quidem *Reformare*, ut, placet *Budæus in l. Vectigalia. ff. de Publica. l. Juris gentium §. A Deo autem. ff. de Pact.* eft *ad effe priftinum revocare*. Sequitur igitur, quod, qui aliam formam ab antiqua introducere vult, ifte non diceretur *reformare*, fed *transformare* Ordinem; & ficut primum laudabile eft, ita fecundum eft damnabile, & vetitum a jure; Siquidem ex prohibitione Conciliari *cap. Unic. de Relig. dom. in* 6. habetur, quod novæ Religiones, aliis ab approbatis, nequeunt inftitui; fi autem nova forma vivendi ab antiqua non fervata, in Ordine penitus induceretur, poffet dici quodammodo nova Religio. Ordines Monachales inftituti funt ad exercitium virtutum Monafticarum, ordinantium hominem in fegregatione a fæculo, contemplatione &c., & hoc pacto vixerunt antiqui Monachi. Si quis ergo ad aliquem Ordinem Monachalem relaxatum reformandum, vellet novam formam inducere, inftituendo, ut nudipedes incederent, converfionibus peccatorum,

torum vacarent, prædicationibus insisterent, rudes cathechizarent, infirmis inservirent, moribundis assisterent, in summa vitam activam exercerent, omissa contemplativa, juxta quam vixerunt antiqui Monachi, iste Ordinem damnabiliter transformaret.

35 Dixi autem *quaecumvis etiam forma, quæ induceretur, esset perfectior forma antiqua primitiva.* Nam Sancti Ordinum Institutores amplexati sunt formam vivendi, quam illis suggessit Spiritus Sanctus ad exigentiam Ecclesiæ Catholicæ, in cujus subsidium instituti sunt Ordines Regulares. Hinc alios videmus institutos ad redimendos captivos, ut *Mercenarii, ac Trinitatis*; alios ad curandos ægros, ut *Fratres S. Joannis Dei*; alios ad assistendum agonizantibus, ut *Clerici Ministrantes infirmis*; alios ad erudiendos pueros, ut *Clerici Scholarum piarum*; alios ad vitam eremiticam ut *Camaldalenses*; alios ad Cænobiticam solitariam, ut *Cartusianos &c.* Volens ergo Ordinem proprium reformare, debet præcise primitivam vivendi formam restituere, & vivere juxta modum, quem pro utilitate Ecclesiæ suæ, Spiritus Sanctus Ordinis Institutori suggessit; tentans autem novam aliam formam inducere, præsumit plus scire, quam ipsius Institutor a Spiritu Sancto illuminatus, & operatur contra mandatum divinum dicens: Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt Patres tui. *Proverb. cap. 22. ℣. 28.*

36 Ex hoc apparet quam male, & quam irrationabiliter tentent nonnulli novam *Reformationem* super jam stabilita Ordinis nostri *Reformatione*, inducere, habitus adhuc strictiores mensura a legibus nostris stabilita gerentes; nudis omnino pedibus absque calepodiis incedentes, contra primitivum tum Ordinis, tum *Strictioris Observantiæ* morem; orationes mentales duplicantes ultra Statuta; & segregatos ab omni sæcularium consortio vivere profitentes sub nomine *Secessus* (Italicè Ritiro), quamvis hoc sit vocetenus; nam & Conventum in meditullio Romæ construxerunt, & eorum proceres magis proterunt Principum aulas, quam cellam, aut Claustrum incolant. Nam ut habetur ex Chronicis Ordinis: *Seraphicus P. N. Franciscus*, habita per *Sedem Apostolicam* confirmatione suæ Regulæ, anceps erat; An Conventus pro fratrum habitatione in montibus, sylvis, ac nemoribus, a sæcularibus semotos construeret; an vero intra Urbes, & oppida. Rogavit ideo *B. Angelum de Assisio*, ut in peculiari oratione super hoc Dominum consuleret. Oravit *B. Angelus*, & responsum accepit a Domino, se *Religionem Minorum* instituisse, ut doctrina, prædicatione, & exemplis vitæ, sæculares peccatores a vitiis, hæreticos ad fidem orthodoxam, & infideles ad agnitionem veritatis perducerent; velle proinde, ut non remoti a consortio sæcularium, sed in medio eorum viverent, quatenus sanctæ Fratrum Minorum conversationis exemplo, ad meliorem vitam illi provocarentur. Si ergo isti ex divina institutione in exercitiis vitæ activæ, & complativæ, ad conversionem eorum inter sæculares degere debent, & a temporibus Seraphici Institutoris ita factum est; illi qui tentant Ordinem amplius reformare, segregando fratres a sæcularibus, Ordinem non reformant, sed transformant, & ut verius dicam, deformant; tali enim novitate illaudabili Ordinem ponunt in derisum.

37 Quarta circumstantia est, quod tales *novitates* intendantur ad bonum finem, & ad verum animarum profectum. Quod si fiant ad finem privatum; ad aucupandum nomen viri zelantis; ad venandam protectionem Magnatum; ad protelandam dominationem, ut insatiabili cupiditati proprii ambitus satisfiat, sicut absque periculo judicii temerarii censeri potuit de nonnullis, qui jam obierunt, & dominationem per tales *novitates* protelarunt usque ad vitæ extremum, profecto talis novitas damnabilis est, & contra eam omnimodo legum rigore est procedendum.

38 Tertia dubitatio est, An sit Reus Statuti qui vel pro se, vel pro alio, amotionem ab aliquo loco, aut permanentiam in aliquo Conventu per personas extra Ordinem procuraverit.

39 Respondeo distinguendo: Vel enim remotio procurata bonis aliis conditionibus est circumstantionata, vel non. Explico: Est in Conventu Religiosus, qui cum scandalo sæcularium suspectam domum frequentat, & moniti Superiores, nimis erga ipsum benevoli, nolunt a loco dimovere, & scandalum nutriunt. Tunc, si ego zelo Religionis ductus per personas extra Ordinem, illius amotionem a Conventu procuro, in nullum pecco; mea enim operatio bene est circumstantionata; nam a bono fine moveor, & debitis mediis utor; curavi enim, ut malum e medio tolleretur per Superiores Ordinis, & illis negligentibus ad media externa confugi, quod licitum est; nam in hoc casu magis urget præceptum de scandalo tollendo, quod est de jure naturæ, ac divino, quam ne medio personarum sæcularium utar, quod est præceptum mere positivum, quod in concursu aliorum desinit esse præceptum, ut scribunt *Azor. Tom. 1. lib. 2. cap. 18. Quæst. 4 Vasq. in 22. Disp. 66. cap. init. Sanch. de Matr. lib. 2. Disp. 41. n.* 45. Si autem ex æmulatione, quam nutrio contra alium, per sæculares procuro, ut amoveatur, dupliciter pecco, nempe contra charitatem, & contra Statutum;

40 Pariter distinguendum est de procurante permanentiam in eodem Conventu pro se, vel alio. Vel enim expressa est Superioris voluntas ob bonum finem, ut ego, vel alius removear ab eo Conventu, & contra ejus voluntatem utor mediis externis ad permanendum; vel Superioris voluntas expressa non est; aut, si expressa est, ille ad hoc movetur, aut a malo fine, aut a mala informatione. In primo casu, prout docet *D. Bernardin. Senen. lib. de Propriet. volunt.* ego pecco mortaliter peccato proprietatis contra Regulam *cap. 6.* dicentem: *Fratres nihil sibi approprient, nec domum, nec locum, nec aliquam rem,* pecco pariter contra obedientiam, quia voluntati Prælati resistere procuro, & pecco item contra Statutum vetans, ne mediis sæcularibus utar ad hoc procurandum. In secundo casu adhuc est distinguendum; Vel enim Superioris voluntas expressa non est, ut ego removear, sed hoc tantum suspicor, & per media sæcularia illum prævenio, ne removear; & tali casu pecco contra Statutum, quia medio vetito utor, & pecco vitio proprietatis, quia volo mihi Conventum appropriare. Vel Superioris voluntas expressa quidem est, ut removear, sed vel est male informatus de me, vel movetur ab animositate, quam habet contra me, & remotio est cum detrimento meæ famæ, vel vitæ; tali casu, si mihi desint media intra Ordinem ad procurandum, ut mea remotio impediatur, & proinde utor externis, in nullo pecco. Nam tueri meam famam, ac vitam de jure naturæ possum, & cum hoc non queam, nisi per media externa, iis utendo, inculpata est tutela mea, ac cessat lex statutaria. Hoc pariter ego possum in simili casu pro alio, qui proficuus est Conventui, aut ex ejus amotione scandalum sequeretur, ob rationes similes, ut patet.

§. VI. Iæ-

§. VI. Læsæ Majestatis.

SUMMARIUM.

1 *Crimen læsæ majestatis est genus ad alia crimina.*
2 *Variæ diffinitiones hujus criminis datæ a Cicerone.*
3 *Allatæ descriptiones sunt insufficientes.*
4 *Majestas quid sit.*
5 *Majestatis etymologia.*
6 *Suprema potestas est in sola Deo.*
Potestas divina in homines communicatu Papæ, ac Imperatori.
Auctoritas Papæ, ac Imperatoris sacræ sunt.
7 *Quis dicatur potiri majestate.*
Princeps non habens in terra Superiorem habet majestatem.
Augusta fruitur privilegiis Imperatoris.
Sed non habet majestatem, quia subest marito.
Magistratus habens merum, ac mixtum imperium habet majestatem.
Princeps habens plena regalia, potitur majestate.
8 *Dubium, an Princeps infidelis habeat majestatem.*
9 *Si est Princeps declinans a fide Catholica ad hæresim, perdit majestatem.*
10 *Sed si Natus hæreticus, & toleratus ab Ecclesia, si non habet Superiorem, habet majestatem.*
11 *Turca, ac alii Infideles non habentes Superiorem potiuntur majestate.*
Principi etiam Infideli obediendum.
12 *Criminis læsæ majestatis divisio.*
Læsæ majestatis humanæ criminis divisio, datu a Bartala.
Crimen læsæ majestatis in primo, & secundo capite dividitur.
13 *Soli Subditi possunt committere crimen læsæ majestatis.*
14 *Qualvis Christianus, etiam Imperator potest committere hoc crimen contra Papam.*
15 *An Clericus possit hoc crimen committere contra proprium Principem, dubium est.*
Clericus potest delinquere hoc crimine.
Clericus est pars Reipublicæ.
Character Ordinis non est validior charactere Baptismi.
Per Baptismum non eximitur homo a potestate Principis Infidelis.
In concessione Generali non veniunt specialia, quæ verisimiliter non fuerant concedenda.
Omnes laici dant juramentum fidelitatis Principi, nec hoc revocatur ab eo, qui fit Clericus.
Presbyter quidam punitus a Senatu Veneto pœnis rebellium.
16 *Crimen læsæ majestatis potest committi ab Universitate, & quomodo.*
17 *Fœmina potest hoc crimine delinquere.*
18 *Crimen læsæ majestatis committitur in S. R. E. Cardinales.*
Item in Vicarios, ac Legatos Papæ.
Item in Rectores, ac Gubernatores urbium Status Ecclesiastici.
Cardinales sunt Consiliarii, & pars corporis Papæ dicuntur.
19 *Contra Officiales Imperatoris potest committi delictum majestatis læsæ.*
Item contra Electores Imperii, qui dicantur pars corporis Imperatoris.
20 *Habentes relationem ad Imperatorem possunt offendi hoc crimine.*
Incurrit hoc crimen, qui offendit aliquem de consiliario Imperatoris.
Item milites.
Item confœderatos cum Papa, aut Imperatore.
Subditus Papæ in temporalibus offendens Imperatorem, est Reus læsæ majestatis.
21 *Offendens eum, qui habet securitatem a Papa, seu Imperatore, quando committat in majestatem.*
22 *Item offendens Ambasciatores destinatos ab alio ad proprium Principem.*
Ambasciatores habent securitatem a jure Gentium.
23 *Ambasciatores de jure Gentium, an possint puniri, quando ipsi in idem jus committunt, controversum est.*
Opinio affirmantium eosdem posse puniri a Principe, ad quem missi sunt, melior est.
24 *Limitatio eorum, quæ dicta sunt* num. 18. & seqq.
Offendens Officialem Papæ, ac Imperatoris ob causam privatam non committit in majestatem.
25 *Quid debet probare Accusator, ut quis puniatur de læsa majestate ob offensam factam Officialibus Papæ, aut Imperatoris.*
26 *Quomodo probanda intentio offendentis.*
27 *Modi, quibus læditur majestas divina.*
28 *Modi, quibus læditur majestas humana.*
29 *Continuatur materia.*
30 *Perduellio quotupliciter committatur in primo capite.*
31 *Quotupliciter committatur in secundo capite.*

1 CRimen *læsæ majestatis* supremo loco inter crimina contra obedientiam collocamus; hoc enim, ut infra videbimus, non solum obedientiam, ac submissionem Principi debitam violat, sed etiam contra ipsum insurgit. Re vera autem hoc non est unum crimen in specie, sed est crimen in genere, tot continens sub se species, quot sunt modi, quibus committi potest, quos summarie infra trademus.

2 Diffinitio autem hujus criminis, prout etiam scripsit *Tullius lib. 2. de Orator.* ob varios modos, quibus committi potest, valde difficilis est, in tantum, quod ipsemet *Cicero* variis in locis varias de ipso diffinitiones dederit. In *lib. 2. de Invent.* ait; quod lædere majestatem est *de dignitate, aut amplitudine aut potestate Populi Romani, aut eorum, quibus potestatem Populus dederit, derogare*, In *lib. 2. de Orator.* ait, quod ille dicitur lædere majestatem, *qui exercitum hostibus Popul. Roman. tradidit.* Alibi *lib. de Invent.* dixit, quod sit *aliquid de Republica, cum potestatem non habeas, administrare*. Et *lib. de Partit. orator.* voluit, quod crimen læsæ majestatis committere dicatur is, *qui per vim multitudinem ad seditionem vocavit.*

3 Omnes autem supra allatæ descriptiones potius, quam diffinitiones sunt insufficientes; non enim comprehendunt personam, aut Principis, aut relatorum ad Principem, contra quos, ut paulo post dicemus, *læsæ majestatis* crimen committitur. Potest ergo diffiniri sic, nempe quod sit *offensio facta contra eum, qui majestate potitur*; hac siquidem generica diffinitione comprehenduntur omnes modi, quibus delictum hoc committi potest.

4 Ut vero intelligatur diffinitio, inquirendum est, quid veniat nomine *majestatis*, & quis dicatur *potiri majestate*, aut habere *majestatem*. Omissa diffinitione aliquorum, qui dixerunt, quod *majestas sit virtutis, probitatis, ac dignitatis quædam summa excellentia*; hæc siquidem potest esse in persona privata, in qua tamen *majestas* non est; dico cum *Tiber. Decian. Tract. crim. lib. 7. cap. 2. num. 1. in fin.* qui hoc deducit ex *Authen. Ut omn. obed. Jud. Prov. §. Arripiat. Coll. 5. Tit. 24. Novell.* 69. quod *majestas* sit *potestas, sive authoritas sacra, quæ vel suprema sit,* vel

vel post supremum honorem, secundo loco posita habetur.

5 *Majestas* enim ex nominis etymologia dicitur a *majare*, quemadmodum honestus ab honore, & sic *majestas* importat *majorem statum*, sive *majorem potestatem*; ut dicunt Doctores passim in *cap. Felicis. de Pæn. in 6. & in Clement. 1. eo. tit. & in cap. Pastoralis de sent. & re judic.* Quia vero duplex est *majestas*, nempe divina & humana, *cap. Duo sunt. 91. Dist. Authen. Gazaros. C. de Hæret. Bald. Cons. 59. init. lib. 1.* ideo in data diffinitione posui, quod vel *suprema sit*, ut *majestatem* divinam complecterer, quæ simpliciter suprema est, & cui debetur supremus honor; & dixi, *vel post supremum honorem, secundo loco posita habetur*, ut majestatem humanam complecterer.

6 Et hic advertendum, quod in Deo habetur simpliciter suprema potestas, quæ vires suas exercet, tum contra animam immortalem, tum contra corpus; dicitur enim *Luc. cap. 12. ℣. 5. timete eum, qui animam, & corpus potest perdere in gehennam*, in hominibus autem talis potestas divisa est, in uno enim homine, utpote in Summo Pontifice, est potestas spiritualis, quæ super animas exercetur, & hæc post supremum honorem, soli Deo debitum, secundo loco posita habetur. In alio autem homine, nempe Imperatore, aut Rege, aut Principe, non recognoscente in temporalibus Superiorem in terra, reperitur potestas supra corpora, quæ pariter post supremum honorem secundum locum habere dicitur; quamvis enim Imperator, ac quisquis alius supremus Princeps *Papæ* subdatur quo ad regimen spirituale, tamen quo ad dominium temporale soli Deo directe subjectus est. Ambæ autem istæ authoritates humanæ sacræ sunt, ambæ siquidem sacro chrismate consecrantur. *cap. Unic. de Sacr. unctia.*

7 Ex dictis apparet, quisnam dicendus sit, qui *majestate potitur* post Deum, talis enim dicendus est omnis sive Rex, Dux, Princeps, Comes, Marchio &c. qui superiorem in temporalibus non agnoscit, ut dicunt *Gloss. in l. final. in V. Majestatis. ubi D. D. C. de Abolit. Salycet. in l. 2. C. de Fals. mone. Bart. in l. lex duodecim. ff. Ad leg. Jul. majest. Paul. de Castr. in l. 2. C. de Epi. audien.* proinde Respublicæ etiam, ut *Veneta, Jannensis, Lucensis &c.* ac etiam Civitates liberæ, quæ Superiorem non habent, (si quæ sunt) *majestate* potiuntur, ipsarum enim est publica potestas, quæ venit sub nomine Principis. An vero *Augusta*, sive *Regina* dicatur *majestate* potiri, ita ut eam lædens crimen *majestatis læsæ* committat, res dubia est. Verum est, quod *text. in l. Princeps. ff. de legib.* Augustæ eadem privilegia concessa sunt, quæ habet Princeps; & *l. final. ℣. Eademque moda C. de Quadrien. præscript.* habetur, quod factum Reginæ est factum Regis; tamen non omnia privilegia, quæ habet Imperator, habet Augusta, ut notat *Gloss. in l. Quod Principi. & in l. sequen. ff. de leg. s.* & non habet ipsa imperium, neque dignitatem, sed coruscat radiis mariti, ut dicitur in *Novell. 105. Coll. 8. cap. 2. §. Si vero.* & cum ipsa subsit Imperatori, ut uxor marito, non potest ejus authoritas dici, quod post supremum, nempe divinum honorem secundo loco posita sit; ut proinde nequeat proprie dici, quod *majestate* potiatur. Tamen dici non potest, scribit *Decian. lib. 7. cap. 5. num. 1. circ. fin.* quin Reginam offendens, aliquo modo *majestatem* non lædat, maxime si in vitam Augustæ conspiret; unde existimat, quod mitioribus pœnis, & ad arbitrium Imperatoris esset punienda. Magistratus etiam habens merum, ac mixtum imperium a *Papa*, aut Imperatore, sive alio Principe non agnoscente Superiorem, dicitur habere *majestatem* ut dicitur *l. 1. ff. Ad leg. Jul. majest. l. penult. ff. de Just. & jur. l. Si familia. ff. de Jurisdic. omn. Jud.* Itemque Principes habentes plena regalia, & qui in propriis dominiis sunt, sicut Imperator in suo, licet Superiorem recognoscant, ut plures sunt in Germania, licet *majestate* proprie non potiantur, tamen eos lædens fit Reus majestatis, ut tenent *Angel. Bald. Castren. Felin. Jason. Bass. Conrad. Gig. Gamez apud Farinac. Quæst. 112. num. 184.* Et idem secundum eum dicendum est de quovis, qui habeat merum, ac mixtum imperium *Farinac. loc. cit. nu. 178. & an. 181.*

8 Sed quid de Principe hæretico, Turca, aut Idololatra non agnoscente Superiorem, dicetur ne is potiri *majestate* ad effectum incurrendi crimen hoc, si quis eum lædere attentat?

9 Respondendum puto cum distinctione quoad Principem Hæreticum. Vel enim iste natus, ac educatus est Catholicus, & ex post lapsus est, & contumaciter versatur in hæresi, propter quod a *Summo Pontifice* nominatim declaratus est hæreticus formalis, & ex consequenti excommunicatus vitandus; Vel est natus, ac educatus in hæresi, & Patri hæretico successit in Dominio, & est ab Ecclesia ad majora damna vitanda toleratus. In primo casu dico, quod Princeps hæreticus *majestate* non potitur; nam per sententiam declaratoriam quivis hæreticus ipso jure est privatus omnibus suis bonis, *cap. Cum secundum leges. de Hæret. lib. 6.* & spoliatur omnibus suis dignitatibus; per crimen enim hæresis redditur minor, ac inferior quolibet Catholico, ut dicitur in *cap. Achatius 24. q. 1. cap. Anastasius. cap. Sumus. 19. Dist.* & omnibus privilegiis, occasione Religionis concessis privatur *l. 1. C. de Hæret.* & si est miles, seu nobilis cingulo militiæ, ac nobilitate spoliatur, ob infamiam, quam ipso jure incurrit *l. 3. in fin. C. de Summ. Trinit. l. Quicunque §. Nullum. C. de Hæret.*; & hoc quantumvis excellens sit dignitas, qua pollebat; etiamsi esset *Summus Pontifex*; ob hæresim enim deponitur *cap. Si Papa. 40. Dist.* & similiter Imperator Imperium, & Rex regnum amittit, & vasalli, & subditi solvuntur juramento fidelitatis, nec illi tenentur obedire; & ipsius Regnum vel dabitur successori Catholico, ut vult *Alphon. de Castr. de Just. Hæret. punit. lib. 2. cap. 7.* vel a *Summo Pontifice* concedetur primo occupanti, quemadmodum factum fuit cum *Rege Navarræ* hæretico, cujus Regni pars a *Rege Hispaniæ*, pars a *Rege Franciæ* occupata fuit, & adhuc possidetur.

10 Si autem hæreticus natus est, & ab Ecclesia toleratur, cum nullo jure privetur Dominio suo, & eius authoritas non recognoscat superiorem, dicitur *potiri majestate*. Et quamvis ipsius authoritas sacra non sit per sacram unctionem, quemadmodum est authoritas *Regum Catholicorum*, qui sunt chrismate inuncti, tamen sacra dici potest eo modo, quo dicuntur *sacra* loca, quæ publica sunt. *l. 6. §. 2. ff. de Divisio. rer. l. final. ff. Ut in poss. legat.*

11 Pariter Turca, ac alii Principes Infideles, qui Superiorem in propriis dominiis non habent, *majestate* potiuntur. Nam licet Imperium Turcarum comporatur ex regnis jure belli, ac vi armorum occupatis Principibus Catholicis, ut proinde primi occupatores eorum censerentur ea injuste possidere; tamen longi temporis præscriptione, successores justo titulo possident, ac Christiani Principes treguas, aut pacem cum illis ineuntes, eos agnoscunt tamquam legitimos possessores locorum, quorum dominia sibi cesserunt, & juramento firmarunt cessionem. Nec infidelitas in Principe, qui infidelis natus est, ipsum privat *majestate*; nec Catholici in ejus dominio viventes possunt hoc titulo sibi obedientiam, ac fidelitatem denegare in concernentibus vitam civilem, ac

po-

politicam, quæ in nullo lædant veram fidem, ac ejus præcepta, nam *D. Paulus ad Romaa cap.13. ℣.4.* scripsit, fidelibus obediendum esse, *Sive Regi sive, Principi*, cum tamen tempore Apostoli ita scribentia, nullus in toto Orbe Rex, aut Princeps esset, qui infidelis non esset.

12 Dividitur autem primo crimen *læsæ majestatis* eo modo, quo duplex, prout supra dictum est, datur *majestas*, nempe divina, & humana; & sic primo dividitur in crimen *læsæ majestatis* divinæ, & humanæ, Secundum autem usum communem loquendi crimen hoc non dicitur, nisi de *læsa majestate* humana; siquidem casus, seu delicta *læsæ majestatis* divinæ propriis nominibus efferuntur, ut Blasphemiæ, Hæresis, Schismatia, Apostasiæ a fide &c. Secunda porro divisio criminis *læsæ maiestatis* humanæ trimembris traditur a *Bart. in Extravag. Ad reprimendum.ia V.In quocunque crimine*, nempe primo quando læditur Imperium. Secundo, cum læditur Imperatoris, aut ipsius Consiliariorum persona; & tertio, cum læduntur Magistratus. Sed alii Doctores communiter, ex *Farinac. Quæst. 112. num. 9. apud Bist. Quæst. 110. num.1. & 2.* dividunt hoc crimen in primum, ac secundum caput, ita ut ea, quæ spectant ad personam Principis comprehendantur in primo capite; quæ autem pertinent ad inferiores a Principe, aut in eum principaliter non tendunt, sub secundo capite contineantur. Verum est, quod cum Princeps possit considerari, ut supremus in Populo moderator, vel ut homo particularis; dupliciter quoque ejus persona potest lædi. Namque posset attentari spoliatio ipsius a dominio per bellum, ac rebellionem; vel eum vita privare veneno, vel ferro; primo modo læderetur Imperium, secundo modo Imperator; & sic videretur hæc secunda divisio coincidere cum divisione *Bartoli*, prius data.

13 Videndum nunc quinam possint hoc crimen committere. Pro hoc statuo firmam conclusionem, quod soli subditi possunt committere crimen *læsæ majestatis*, aliquid attentando contra proprium Principem, proinde Doctores post *Clemen. Pastoral. ubi Gloss. in V. Non subsuit. de Sent. & re judic.* communiter concludunt *Bald. Alex. Felin. Ægid. Capol. Andr. Sical. Ruin. Angel. Marsil. Corn. Dec. Grammat. Cæphalu. apud Decian. lib. 7. cap. 8. num. 5.*, quod non subditus Imperatori, aliquid machinans contra eum, non incidit in delictum *læsæ majestatis*; & ad hoc incurrendum, necessarium esse quod Reus sit subditus, docent *Jason. in §. Rursus. nu. 45. Instit. de Action. Boer. Mart. laud. Giga. Cater. Clar. Farinac. apud Pignatel. Tom. 1. Consult. 24. n.1. ℣. Hinc communi.*

14 Sequitur ex hac conclusione, quod cum authoritas *Summi Pontificis* in foro animæ, post Deum suprema sit, nullusque Christianus ab ejusdem subjectione sit exemptus, quilibet Christianus, contra *Papam* potest committere *crimen læsæ majestatis*, & hoc vel machinando contra ejus supremum spirituale dominium contendendo de æqualitate, ut fecerunt multi *Patriarchæ Constantinopolitani*; vel contra eum Antipapam creando, ut fecit *Ludovicus Bavarus* contra *Joannem XXII.* vel contra ejus vitam aliquid attentando. Nec eminentia status quantumvis sublimis salvat, quin crimen *læsæ majestatis* committat, qui quoquomodo contra *Papam* machinatur; proinde etiam Imperator potest esse Reus hujus criminis ex *cap. Ad Apostolicæ. de sent. & re judic. in 6.*

15 Sequitur pariter, quod Clericus, cum non sit Subditus Principis laici, non potest in eum hoc crimen committere. Sed circa hanc conclusionem divisæ sunt Doctorum sententiæ, aliis affirmantibus, aliis negantibus, quos recenset *Jacob. Pignatel. Tom. 1. Consult. 124. per tot.* Loquendo de jure Canonico vera est sententia negantium, Clericum esse posse Reum hujus criminis contra proprium Principem; & consequenter posse puniri per Judicem laicum. Sed loquendo de jure civili, ac de facto prævalet opinio affirmantium. Credibile enim non est, quod Imperatores, qui privilegia exemptionis Clericorum a laica potestate indulserunt, ita eos a propria jurisdictione liberaverint, quod si contra eorum imperium, aut vitam machinaverint, voluerint eos non censeri posse Reos *majestatis*, & a se, vel ab eorum Judicibus puniri non posse. Quantumvis enim Clericus ratione Ordinis Judici Ecclesiastico pleno jure subdatur, tamen ratione personæ non desinit esse pars Reipublicæ, quæ subest Principi, ac esse de districtu, aut Provincia sui Principis, ut dicitur *cap. final. §. 1. de offic. Jud. deleg. lib 6.* Et profecto longe perfectior est character Baptismi, per quem transferimus a peccato ad gratiam, a statu hostium ad gradum filiorum Dei, & ad capacitatem divinæ hæreditatis, quam sit character Ordinis, qui gradum dignitatis tantum in Ecclesia militante importat. Porro primus character non eximit a potestate Principis naturalis; natus enim sub dominio Principis infidelis, si baptizetur, non eximitur per characterem baptismi a potestate illius; unde inferri potest, quod neque per characterem Ordinis subjectionem ad proprium Principem amittat; sed in tantum sit ab eo exemptus, inquantum ipse voluerit Clericum per privilegia exemptare. Generale autem privilegium exemptionis Clericorum a potestate laici Principis non videtur comprehendere hunc casum, attento *cap. 81. de Reg. jur. in 6.* quod in generali concessione non veniunt ea, quæ quia in specie verisimiliter non esset concessurus; neque enim, ut dicebam, verisimile est Imperatores, qui generalem Clericorum exemptionem concesserunt, voluisse eos pariter esse a se exemptos in casu tam atroci, in quo agitur de Dominio, ac vita Principis. Præter quam quod notum est, quod natus Subditus Principis jurat illi homagium, ac fidelitatem, siquidem in inthronizatione Regia, publici Magistratus, nomine omnium, ac singulorum subditorum, ac ab eis descendentium jurant Regi fidelitatem; videre autem nescio ullam legem, nec Canonicam, nec Civilem, quæ tale juramentum relaxet assumenti habitum Clericalem. Manente autem adhuc tali juramento, si Clericus machinatur contra Regem, & quomodo Reus *majestatis* non erit? Et forte hæc sunt fundamenta, ob quæ in similibus casibus Principes procedunt de facto, ut scribit *Decian. Tract. crim. Par. 2. lib. 7. cap. 8. nu. 6.* qui narrat Presbyterum quendam, qui *Opidum Marani* hostibus prodiderat, jubente *Senatu Veneto*, fuisse capite deorsum verso, per pedem furcia ad modum rebellium suspensum.

16 Potest pariter delictum hoc committi ab *Universitate*, ut dicunt, *Giga. de Crim. læs. maje. Tit de Rebell. Quæst 12. Bart. in l. Aut facta. §. delinquunt ff. de Pæn. Abb. & Jo. de Anani. in cap Dilectus, de Simon.* dummodo tamen factum, nomine *Universitatis* gestum sit; nempe quod *Universitas* fuerit convocata per solitum sonum campanæ, aut alterius tubæ, instrumenti juxta morem Patriæ; & quod fuerit propositum partitum, discussum, maturatum, & resolutum per ballottationem, aut alio modo solito, quo concluduntur actus *Universitatis*, ut scribunt Juristæ. *Bald. Cons. 283. nu. 1. lib. 1. Jason. in l. Civitas. Col. 1. ff. Si cert. petat. Hippol. Pract. crim. in §. Constante. num. 47. Decian. loc. cit. num. 9.*

17 Potest tandem committi etiam a fœmina, licet

cet hæc viris sit minus audax, ut ex *Gloss. in l. Quisquis. §. Ad filias. in V. Usuras. C. ad leg. Jul. maje.* communiter approbata, ut ait *Angel. in §. Interdum. Instit. de Hæred. quæ ab intest.* & ex historiis discimus, non semel fœminas simul cum viris in necem Principum conspirasse.

18 Nunc videndum contra quos committatur hoc crimen; non solum enim committitur contra personas, quæ habent *majestatem*, quemadmodum diximus supra *num. 7. & seqq.* sed etiam alios, qui tamen habent relationem ad eum, qui *majestate* potitur. Et sic incidunt in crimen *læsæ majestatis* qui offendunt *S. R. E. Cardinales*, ut dicitur *text. in cap. Felicis. de Pœn. in 6. arg. cap. Apostolicæ §. Perpetravit. de Sent. & re judicat.* pariter *Vicarios*, seu *Legatos Papæ. Bart. in Extrav. Ad reprimendum. in V. Rebellando nu. 4. Zabarel. in Clem. Pastoralis. Col. 3. init. de sent. & re judic. Præposit. Cuman. apud Decian. lib. 7. cap. 5. nu. 10.* & itidem *Rectores*, seu *Gubernatores* præpositos a *Papa* Civitatibus de ditione *Romanæ Sedis. Bart. loc. cit. V. Sed quid si quis rebellat. Giga. de Crim. læs. majest. Tit. de Rebell. q. 18. num. 4. Decian. l. cit. num. 10. in fin.* Et ratio horum est, quia omnes prædicti ad *Papam* referuntur; Cardinales enim, eo quia ejus Consiliarii sunt, *l. Quisquis C. ad l. Juli. maje l. Humanum. C. de leg.* dicuntur esse *pars corporis Papæ*, & dicuntur ei inhærere, sicut stellæ in firmamento cœli, ut scripsit *Bald. in l. Cum multa. C. de Bon. quæ liber. Vicarii* autem, *Legati*, ac *Rectores*, sive *Gubernatores* Urbium *Papam* ipsum repræsentant.

19 Pari modo sicut de *Cardinalibus*, ac aliis Officialibus *Papæ* dictum est, de Officialibus Imperatoris accipiendum est; unde in crimen *majestatis* incidunt, qui *Electores Imperatoris*, (qui antiquitus erant tantum septem, mox additus est octavus *Dux Bavariæ*, & postremo nonus *Dux de Hannover*) aliquo modo lædunt; & hoc, non tantum eo quod isti Principes in propriis ditionibus superiorem non agnoscant, *majestate* potiuntur; sed etiam quia hoc sanxit *Carolus Quartus Imperator* in sua Bulla aurea, cujus fragmentum ad hoc refert *Decian. lib. 7. cap. 5. num. 2. Tract. crim.* & etiam quia ipsi quoque dicuntur pars corporis Imperatoris, ut dicitur in citata *l. Quisquis. C. Ad leg. Juli. majest.*

20 Committunt pariter idem delictum, qui offendunt *Consiliarios*, *Senatores*, aut alios, qui sunt de Consistorio Imperatoris, aut qui Imperatori militant, *Luc. de Pœn. in l. Nihil. C. de Palat. sac. largit. lib. 12. Decian. loc. cit. num. 3.* omnes enim isti relationem immediatam habent ad Imperatorem, unde etiam injuria ipsis facta tangit etiam Imperatorem. Itidem qui offendunt confœderatos cum *Papa* sive Imperatore; qui enim offendit confœderatum, aut existentem sub protectione alicujus Principis, Principem ipsum offendit, & ideo incurrit crimen *læsæ majestatis*, ac si in Principem ipsum deliquisset. *l. 1. init. ff. ad leg. Jul. maie. Bart. in Extravag. Ad reprimendum. in V. Rebellando. num. 8.* Unde subditus *Papæ* in temporalibus, si offendit Imperatorem, committit crimen majestatis respectu *Papæ*, non Imperatoris, ut Imperatoris, sed uti confœderati cum *Papa*, & in ejus patrocinium recepti, ut dicunt *Anchar. in Clement. Pastoralis. de Sent. & reindic. Giga. de Crim. læs. maje. tit. Qualiter q. 8. & tit. de Rebel. q. 21. Decian. loc. cit. cap. 5. n. 19.*

21 Incidunt etiam in hoc delictum, qui offendunt habentem securitatem ab Imperatore, *Papa*, aut alio Principe non recognoscente Superiorem, ut expresse habent *d. l. 1. junct. glos. 1. ff. Ad leg. Jul. maje. Affict. in cap. 1. §. & bona. num. 18. Tit. Quæ sint. regal. Giga. ad Tit. Qualiter. q. 18. & 33. Decian. loc. cit. num. 20.* Verum est, quod offendens, ut talem reatum incurrat, oportet, quod habeat notitiam de tali securitate præstita a Principe, ut docent *Paul. de Castr. Cons. 33. lib. 1. & Felin. in cap. Ego. N. nu. 11. de Jureju. & Boer. Decis. 179. num. 2.*

22 Consequenter ad hæc incidit in dictum crimen, qui Legatos (qui vulgo *Ambasciatores* vocantur) offendit, & hoc sive offendens sit subditus Principis, ad quem ab alio Principe Legati sunt missi; sive sit subditus Principis mittentis Legatos ad alium. Ratio autem in primo casu est, quia Legati habent publicam securitatem a jure gentium, *l. final. ff. de leg. de legation. l. Sanctum ff. de Rer. divi.* & qui publicam securitatem violant, criminis *majestatis* Rei sunt. *leg. 2. ff. Ad leg. Jul. maje.* In secundo autem casu est, quia legatus repræsentat personam Principis, qui eum mittit, & ideo lædens ipsius Legatos lædit Principem, ut *arg. cap. 2. de Offic. Jud. Deleg.* deducunt *Bald. & Felin. cap. Sane. eo. ti. text. in cap. Nobilissimus. 97 Dist. Boss. Tit. de crim. les. maje. n. 36.*

23 Controversum autem valde est inter Doctores, num inter alias limitationes, quas tradit *Gigas apud Decian. lib. 7. cap. 5. an. 12. & seqq.* circa datam conclusionem, admittenda sit hæc, nempe Legatos, sive Oratores Principum de jure gentium non posse offendi, dummodo tamen ipsi jus gentium, aut naturale non violent; quod, si contra hæc delinquant, posse a Principe, ad quem missi fuerint puniri. *Jacobus Pignatellus Tom. 1. Consult. 111.* integram de hoc Consultationem scripsit, in qua Doctorum hinc inde placita adducit, & in fine affert Dissertationem *Lucæ Holstenii* contra libellum *Christofori Ronconii*, qui sustinet Legatos peccantes in jus gentium posse puniri a Principe, in cujus ditione deliquerunt; ipse autem sequitur plures Doctores, *Delbene. Pasqualig. Farinar. Arumæ. Tholosan. Contzen. Brun. Germon. Pastal. & alii apud Pignatell. d. Cons. 111. an. 8.* qui tenent partem affirmativam limitationis, & cum his puto etiam ego, esse sentiendum; & fundamentum principale est, quia, (ut jus utrumque habet) *cap. Tuarum nos. §. Verum de Privil. l. Judices. C. de dignit. lib 12. l. Quoties. eo. tit. Gloss. in l. Per id tempus C. de Curio. lib. 12.* dignitas, vel officium non debet tueri eum, qui illis abutitur; & Princeps securitatem Legatis de jure gentium tribuit, dummodo etiam Legati ipsi jus gentium, aut jus naturæ, quod juri gentium prævalet, non violent; quod, si ipsi ex parte sua pactum sive contractum hunc violent, non tenetur Princeps ad eum servandum ex parte sua, & ita etiam concludit *Decian. Part. 2. lib. 7. cap. 5. num. 17. Tract. crim.*

24 Quod autem diximus supra de offendentibus *Cardinales*, *Vicarios*, *Legatos*, *Rectores*, seu *Gubernatores*, *Consiliarios*, *Senatores &c. Papæ*, ac Imperatoris, quod nempe in crimen *majestatis* incidant, accipiendum est cum limitatione, puta, quod læsio fiat principaliter, ut *Papæ*, sive Imperatori noceatur in suo Ministro, & ratio est, quia lex videtur considerare principaliter animum infensum, & hostilem erga Principem, quem habet, qui intuitu Principis, ejus Ministrum lædit; aliter si offendit Ministrum ob inimicitiam privatam, & non contemplatione Principis, non sit Reus *majestatis læsæ*, & sic tenent Doctores communiter *Andr. de Isern. Afflict. Bart. Mart. landen. Cravet. Giga. Salycet. Bald Brun. Bel. lamer. Angel. Capyc. Alciat. Vallæ. apud Decian. l. c. nu. 4.* Pariter si *Cardinalis* esset rebellis *Papæ*, aut meus inimicus, qui mihi insidiaretur, aut repertus in flagranti crimine adulterii, aut fornicationis cum uxore, aut filia mea, ac illum oc-

ci-

ciderem, non incurrerem reatum *læsæ majestatis*, oeque pœnas *cap. Felicis*, *de Pœn.* ut scribunt *Calderin. Conf. ultim. sub Tit. de Arrest. Aretin. Conf.* 163. *Col. penult.* & *Derian. lor. citat. no.* 8.

25 Sequitur igitur ex hoc, quod si quis Ministrum Principis offendit, ad hoc quod Judex possit delinquentem punire, tanquam Reum *læsæ majestatis*, oportet, quod Accusator, seu fiscus probet, quod offenderit animo, ac intuitu offendendi Principem, & ratio est, quia quando interpretatur lex pœnalis, quod requirat aliquam qualitatem in crimine, ille, qui dicit dispositionem legis locum debere habere in aliquo casu, debet probare illam qualitatem intervenisse, alias non habebit locum illa dispositio, ut dicunt *Bart. in l.* 1. *ff. Ne quid. in flum. pub. Jo. Andr. in rap.* 1. *de Homirid. in* 6. *Deci. Conf.* 434. *num.* 3.

26 Sed quomodo probari poterit intentio, cum sit, quid latens animo, & *profundum sit cor hominis, & inscrutabile*? Respondent *Doctores Paris de Pute. Tract. de Syndic. in V. Injuria official. cap.* 3. *nu.* 4. *Andr. de Isern. Capyr. Villa. Bald. apud Derian. lor. sup cit. num.* 5. quod ad eognoscendum, an quis odio Principis; aut ob inimicitiam privatam Ministrum illius offenderit, utendum est conjecturis; si enim offendens fuerit alias amicus, & potiatur gratia Principis, cum Ministro autem habuerit causam inimicitiæ, concludendum est, quod ex hac, & non contemplatione Principis offenderit, & vice versa.

27 Multi autem modi sunt, quibus crimen *læsæ majestatis* incurritur. Et quidem quantum ad læsionem *majestatis* divinæ, ad hanc reducuntur omnia delicta contra præcepta divina primæ tabulæ, hæc enim habent Deum ipsum pro suo immediato objecto. Et sic *Apostasia a fide*, *hæresis*, *schisma*, *Blasphemia*, *Festorum violatio*, *furta sacrilega*, & alia similia, quæ ad Deum, aut ipsius Ecclesiam, ac Res sacras, sicut ad objectum delicti referuntur, delicta *majestatis* divinæ sunt, & de his sub aliis titulis scripsimus, nempe *de Apostasia*, & *Schismate* in hoc Titulo, de *Blasphemia*, in Tit. de delictis verbalibus; de *furto sacrilego* in Tit. de Furtis, & de aliis alibi.

28 Quantum autem ad modos, quibus læditur majestas humana, eos summatim perstringemus, & qui eos vult dilatato stylo videre, adeat *Farinarium*, *Derianum*, *Gigantem* ac Doctores scribentes super Titulo *Ad legem Juliam majestatis* tum in Digestis, tum in Codice; & specialiter super *l.* 1. 2. 3. & 4., in quibus continentur implicite omnes modi, ac qui exacte materiam istam pertractant, & nos de istis tum in isto, tum in aliis titulis tractamus.

29 Primus ergo, & principalis modus, quo incurritur Reatus majestatis, est *perduellio*, nempe cum quis animo hostili aliquid de directo contra Rempublicam, sive Principis authoritatem, ut eam subvertat, machinatur; sive cum quis supremum dominium affectat, ut ait *Derian. lor. supr. citat. cap.* 6. *n.* 20. & 23. Gravissimum hoc est omnium *læsæ majestatis* delictorum, nam impugnat de directo personam Principis, non solum qua Princeps homo est, sed qua sacram authoritatem habet, in qua consistit ratio *majestatis*, prout supra dictum est.

30 Perduellionis autem crimen plures sub se habet modos, quibus potest committi; nempe se subtrahendo ab obedientia Principis, & se illi hostem parando, ut ait *Oldrad. Conf.* 43. *num.* 8 *in fin.* Usurpando jurisdictionem Principis, dum hoc faciat dolo malo, ut ea Principem spoliet, ut ait *Farinacius qu.* 113. *nu.* 12. at si non habeat animum spoliandi Principem, tenetur tantum *lege Julia de Vi publica*. Conspirationem, conjurationem, sive confœdera-

tionem cum pluribus ad labefactandam auctoritatem Principis ineundo. Factiones, sectas, aut partes instituendo ad resistendum mandatis Principis. Seditiones, tumultus, acclamationes, plebis adunationem struendo contra regimen Principis ad eum alterandum. Rebellionem tandem suscitando, ut non solum ipse, sed & alii obedientiam mandatis Principis denegent; sive si quis amico suo rebelli contra Principem pecuniam mitteret. (*l.* 4. *ff. Ad leg. Jul. majr.* Concitando hostes contra Rempublicam, sive Principem; vel opem hostibus ferendo, ut habet *textus in l.* 3. *init. ff. Ad l. Jul. majest.* Tandem, qui in vitam Principis insurgeret palam percutiendo, sive ferro aggrediendo; aut clam insidias contra eum struendo, ut veneno, aut maleficio diabolico necaret, reatum *Majestatis* in primo capite incurreret.

31 Pluribus pariter modis committitur crimen *læsæ majestatis* in secundo capite. Primo, cum quis se facit Magistratum, cum talis non sit, ac in causis gravioribus se ingerit, ut hominem damnando ad mortem. *Farinar. apud Bist. Quæst.* 110. *nn.* 15. Secundo, cum quis cudit falsam monetam, *l.* 2. *C. de Falf. monet.* ac etiam si eam fabricaret ex metallo probato, ac justi ponderis idem crimen incurreret; *Bist. cit. quæst.* 110. *n.* 16. & de hoc ex professo dicemus *Tit. de Crimine Falsi*. Tertio, si Officialis, adveniente successore cum legitimis documentis suæ institutionis, non resignet sibi officium, ut expresse habet, *l.* 2. *ff. Ad leg. Jul. majest.* & hoc pariter dicendum de illo, qui exercitum, seu fortalitium sibi commissum successori legitimis patentibus munito, non traderet, ut tenet *Farinac. Quæst.* 113. *nu.* 44. Quarto, si dolo malo, ac animo injuriam inferendi Principi, ipsius statuam, sive imaginem frangit, lacerat, deturpat, *l. Famosi. in fin ff. Ad leg. Jul. majest.* & idem dicendum est de nomine, seu insigniis Principis. Quinto, si quis in publicis scripturis dolose, & in damnum alicujus falsum committeret, *l.* 2. *ff. Ad leg. Jul. majest.* & de hoc delicto loquimur *Tit. de Crim. fals.* Sexto, si aliquis Princeps, sive Magistratus inferior impedit, ac prohibet, ne subditus ad Principem sibi superiorem recurrat *Sfor. Odd. Farinar. Quæst.* 113. *nu.* 62. & 63. *Bist. Quæst.* 110. *n.* 21. hoc enim modo adimitur Principi superiori facultas exercendi ejus imperium, quod etiam labefactatur. Septimo, si quis sciens tractatum, conspirationem, seu rebellionem contra suum Principem, & non revelat dum eam probare potest; verum est, quod, ut scribit *Boss Tract. de Crim. læs. majest. no.* 48. non esset iste morte puniendus, sed arbitrio Judicis tantum castigandus. Octavo, si quis detinet hominem liberum in carcere privato, ultra 20. horas, testandæ rei causa, ut dicitur, *l. Capite ff. Ad leg Jul. de Adult. l.* 1. *C. de Priv. carcer.* quod crimen incurritur etiam a Magistratu, qui sciens, detinentem tolerat, ut dicitur in citata lege Codicis. Excipitur ab hoc crimine Pater, qui filium discolum in camera domestica carceratum tenet; item Maritus, qui, gratia correctionis, uxorem in adulterio deprehensam carceraret; item debitor captus a creditore de licentia Judicis, dummodo tamen ille eligat potius in privato, quam in publico carcere detineri; item consanguineus, qui consanguineum furiosum, vinculatum, & clausum tenet; item ille, qui detinet aliquem privatim carceratum, non animo injuriandi, sive jurisdictionem exercendi, sed ex aliqua alia causa colorata, puta, si quis domi clausam Meretricem, causa libidinis, retineret. Quas exceptiones probat *Derian. lib.* 7. *cap.* 10. *nu.* 5. 6. 8. 10. & 11. Nono, si quis Reum in judicio confessum, aut convictum, & ideo publice carceratum emit-

emittat, aut per vim eximat, vel vinculatum e manu familiæ prætoriæ eripiat, crimen majestatis incurrit, ut *l. Cuiusque. circ. fin. in V. Item qui confessum. ff. Ad leg. Jul. maiest.* & ratio est, quia turbat *maiestatem* Peincipis, & sibi arrogat majorem potestatem, quam habeat Magistratus, qui eum volebat eaeceratum. Deeimo, si quis ad hostes teansfugiat sive civis, sive miles sit, Reus est *maiestatis. text. in l. 2. ff. Ad leg. Jul. maiest.* Uodecimo; eodem crimine tenetue qui publicam securitatem frangit offeodendo eum, quem Princeps in suo dominio assecuravit. *l. 1. ff. Ad leg. Jul. maiest. l. Relegati. & ibi Bart. & Alberic. ff. de Pœn.* Duodecimo; pariter Rei *maiestatis* fiunt, qui dant operam, aut consilium, ut obsides injussu Principis aufugiaot, ut dicitur io citata lege prima.

Probatio.

SUMMARIUM.

32 *Cognitio criminis maiestatis in primo eapite reservatur Principi.*
De privilegiis buius eriminis, remissive.
33 *In hoc crimine proceditur per inquisitionem.*
Suffici. Judiei ad inquirendum oeculta notitia.
Fama de boc orta ab inimico, non sufficit ad Inquirendum.
Hoc delictum non præscribitur.
34 *Accusatio de hoc potest fieri etiam post 20. annos.*
Admittunturque ad accusandum, qui accusare prohibentur.
Opinio Deciani affertur, & impugnatur.
Aecusator non probans, nec semiplene, hoc crimen, torquendus est eum Reo.
35 *In hoc erimine, si notarium est, proceditar summarie.*
Judices debent in hae eante procedere.
36 *Hac crimen est difficilis probationis.*
Vehementiora exteris indicia requiruntur.
Quanta atrocins est crimen, vehementiores desiderantur præsumptiones.
37 *Testes inbabiles ad hoc admittuntur, & qui.*
Dummodo adhibeantur ad probandam substantiam criminis, non autem adminicula.
38 *Qui alias torqueri non possunt, in hac crimine torquentur.*

32 CRiminis *læsæ majestatis* tanta est gravitas, quod ejus eognitio, saltem in primo eapite soli Principi reservatur, ut dicunt Doctores. *Isern. & Afflict. in Tit. Quæ sint regal. cap. 1. §. Et bona committentium. nu. 18. Boer. & Gig. apud Decian. lib. 7. cap. 38. nu. 5.* Et quamvis regulariter concessa jurisdictione cum mero, & mixto imperio Vicario Principis, intelligantur concessa omnia Principi reservata, attamen ounquam censetur concessa eognitio hujus criminis, nisi de ea expressa mentio sit facta in concessione *Luc. de Penn. in l. 1. de Privil. Sehol. C. lib. 12. Afflict. Soein. Capyc. Gig. Par. de Put. apud Decian. loc. eit. num. 6. & cap. 37. num. 31.* Habet insuper ceimen hoc multa alia privilegia, quæ, qui vult videre, adeat *Decianum Tract. crim. Par. 2. lib. 7. cap. 27. a num. 13. ad finem.*

33 Procedi autem potest in hoc eimine non solum per viam Accusationis, Denunciationis, aut querelæ prout in aliis, sed etiam per viam Inquisitionis, ut deducitur ex *l. 2. & 3. C. ad leg. Jul. maiest.* Et quamvis eegulariter inquisitio, non præcedente infamia nihil valeat, ut notum est, tamen fallit in hoc crimine; non requiritur enim, quod fama præcesserit, sed sufficit, quod etiam occulte sit Judici per aliquem intimatum, ut docet *Bartol. in l. Extrav. Ad reprimendum. in §. Inquisitionem. nu. 29.* Verum est, quod inquisitio facta de hoc delicto ex fama, si eeperiatur, quod hæc ortum habuerit ab inimico, inquisitio ipsa corruit, sicut etiam in aliis criminibus, in quibus peoceditur ex fama, quæ non debet oriri a malevolis, aut inimicis, ut dicunt *Doctores. Abb. in cap. Qualiter & quando il 2. num. 29. de Accu. & ibid. Anani. Col. fin. Catald. de Syndic. nu. 142.* Et quamvis alia delicta tempus habeant ad præscribendum; tamen contra hoc post quemcumque lapsum temporis potest inquiri, ut tenent *Giga. de Crim. læs. maiest. prace. quæst. 14. Decian. lib. 7. cap. 45. nu. 8.*

34 Quando pariter proceditur in hoc delicto pae accusationem, hæc potest institui etiam ultra annos viginti a eommisso crimine, peout fit in delictis *Apostasiæ, partus suppositi*, ac *parricidii*, ut volunt supracitati *Doctores, Giga. loc. cit. quæst. 29. Decian. loe. eit. cap. 44. n. 7.* & admittuntur ad accusandum hoc crimen, qui alias accusaee prohibentur. Et sic Forensis, Mulier, Frater ad accusandum fratrem; Infamis, Socius criminis, Pupillus cum auctoritate Tutoris; filius ad accusandum Patrem, & vice versa, Servus, ac Vasallus, Uxor ad accusandum Maritum, & e contra, laicus ad aceusandum Clericum admittuntur, ut diffuse probat *Decian. loc. prox. cit. a num. 8. ad 24.* Non placet autem, quod ipse infert ex *Cyno in l. 1. C. de Fals. monet.* & tenet cum *Iguea* in sua Disputat. *An Rex Franciæ recognoscat Imperatorem num. 121.* nempe quod conseius ceiminis *læsæ maiestatis*, si accusat, & non probet, non incidet in *Turpilianum*, & condemnabitur; sed excusabitur a calumnia. Si enim hoc esset absolute veeum, sterneretur via cuivis nocendi impune proprio inimico. Cum enim, ut supea dictum est, inimicus admittatur ad accusandum inimicum, posset quilquis inimicum accusare falso, ipsumque in maximas angustias, ac vitæ diserimen conjicere, accusatore existente securo, quod non damnabitue de calumnia. Dico igitur, quod accipi debet dicta conclusio in casu quo aecusator semiplene probet, aut saltem subministret indicia, quæ ad semiplenam probationem accedant; tunc si plene non peobet, excusari poterit a calumnia; sicut etiam apud Nos, si accusatoe probet delictum per unum Testem solum, vel infamiam, vel se audivisse a viris fide dignis, talionis pœnam evadit, ut habetur in *Text. Tit. Accusatio.* Si enim accusat, & neque indicium Curiæ subministrare potest ad probandum, ipse subjici debet torturæ simul cum Reo, & si accusans in tortura deficit, utique puniendus est de calumnia, ut ex *Carrerio de Hæret. Consil. 117. in fin.* dicit idem *Decianus P. 1. l. 5. c. 36. n. 20.*

35 Proceditur porro in hoc crimine summarie, breviter, de plano, sine strepitu, & figuea judicii, ut dicitur in *Extravaganti Imperiali, Ad reprimendum. ubi Bart. in V. Summariæ. &c.* hoe autem intelligendum, quando sumus in crimine notoeio, in quo omnis solemnitas juris remissa videtur, ut dicunt *Angel. in l. Si vacantia. C. de Bon. vacan. lib. 10. Angel. de Malef. §. Etiam per viam notor.* Debet autem in tali casu Judex, ante omnia, facere constare de notorietate, & pronunciare, quod de ea constet, ut dicunt *Doctores Abb. in cap. Ad nostram. col. final. de Jureju. Card. in Clement. Pastoralis not. 17. de Re jud. Dec. Cons. 606. num. 13. & seqq.* & sic postea summarie procedere. In hoc tamen modo proeedendi servanda sunt omnia, quæ de jure naturali, ac divino servanda sunt, remissis tantum iis, quæ sunt juris civilis, ut scribit *Bart. in Extra. Ad reprimendum.*

in V.

in V. Et figura. Advertant tamen Judices, quod, licet ipſis ut facta facultas procedendi de plano, ac ſummarie, non tamen debent præcipitanter, & levato velo procedere, ſed lento gradu progredi, & diligenter factum inveſtigare, ut veritatem attingant, cum in hoc crimine agatur de ſumma rerum, puta, vita, fama, & fortunis hominis.

36 Inter delicta probationis difficilis, ob ſui gravitatem, & pœnas, ob quas homines maxime ſibi cavent, recenſetur crimen *majeſtatis*; ſequitur proinde, quod indiciis, præſumptionibus, ac conjecturis probetur, ſicut probantur alia delicta difficilis probationis. *arg. l. Si quis ex argentariis. §. penul. ff. de Eden. l. Si quando. C. Unde vi. ubi Bart.* Tamen quia graviſſimum eſt, & ſeverioribus pœnis vindicatur, ad ipſius probationem vehementioribus indiciis, ac præſumptionibus opus eſt, ut probatur *text. in l. Famoſi ff. Ad leg. Jul. maieſt.* Et regula generalis eſt, quod quanto atrocius eſt crimen, & gravioribus pœnis punitur, tanto magis urgentes, & vehementiores debent eſſe præſumptiones. *cap. literas. junct. Gloſſ. ubi Abb. in V. Nota quod ſuſpicio. de Præſumpt.*

37 Et quia privilegiatiſſimum delictum eſt, ad ſui probationem admittuntur etiam Teſtes, alias inhabiles, puta, infames; *text. in l. Famoſi. ff. Ad l. Jul. maieſt. l. In quæſtione eo. tit. arg. Cap. Per tuas de Simon.* Item accuſati de crimine; Mulieres, ſocii criminis, modo veriſimilia deponant, & infames non ſint; fratres contra fratres; Judæi contra Chriſtianos; pariter Perjuri, dummodo veriſimilitudine condinventur; Minores quoque, qui poterunt etiam torqueri; Pupilli pariter, & laici contra Clericos, ac vice verſa, ut pluribus probat *Decian. lib. 7. cap. 45. a num. 4. ad 17.* Teſteſque ſingulares in hoc crimine probant, *Giga. de Crim. læſ. maieſt. Tit. Quomod. & per quos. prob. Quæſt. 8. Boſſ. eo. tit. nu. 117. apud Decian. l. cit. nu. 8.* Probant pariter Teſtes cortinati, nempe ii, qui exiſtentes poſt cortinam audierunt tractatum contra Principem, *Decian. l. cit. nu. 23.* Soli tandem inimici repelluntur ad teſtificandum in hoc delicto; iſti enim, ut diximus *Par. p. Tit. Teſtes*, de jure naturæ a ferendo teſtimonio arcentur: Verum eſt, quod ſupradicti Teſtes inhabiles admittuntur ad probandum factum principale, non autem adminicula *arg. authen. Si dicatur. in fin. ubi Bald. C. de Teſt.* Et quamvis in reliquis delictis, accuſatore non probante, Reus ſit abſolvendus, *argum. cap. final. de Calumn.* tamen regula fallit in crimine *læſæ maieſtatis*, in quo quantumvis accuſator non probaverit, Reus tenetur probare ſuam innocentiam, ut habetur *l. Si quis C. Ad l. Jul. maieſt.*

38 Sicut autem in aliis probationibus hoc crimen privilegiatum eſt, ita etiam in tortura, quæ eſt ſpecies probationis; Unde illi, qui in cæteris delictis torqueri non poſſunt, in hoc indifferenter torquentur, ut Doctores, & Milites, ut dicunt *l. Nullus. C. Ad leg. Jul. majeſt. l. Si quenquam. C. de Epi. & Cler. l. Deciſiones. C de Quæſt.* & idem dicendum eſt de quibuſcumque in dignitate conſtitutis; nulla enim dignitas in hoc crimine excuſat a tormentis *l. 3. & 4. C. Ad Leg. Jul. maieſt.* Clericus etiam in Sacris conſtitutus poterit in Cauſa hujus criminis torqueri, *Card. in cap. Cum in contemplatione. de Reg. iur. Præpoſ. in cap. Præsbyteri il 1. V. In ead. gloſſ. 6. q. 1.* ſi de eo crimine eſſet diffamatus: *text. in cap. Nullus. 6. q. 1.* moderata tamen debet eſſe tortura, & non debet per laicum Judicem infligi *Gloſſ. in cap. Illi. cap. Præsbyteri. 5. q. 5.* Minor itidem pariformiter poteſt torqueri, ut ſcribunt *Grammat. Conſ. 60. nu. 14. & Capyc. Deciſ. 130. num. 55.* & omnes ſupradicti non

De Ameno de Delict., & Pœn. Par. III.

ſolum, ſi ſint Rei torquentur, ſed etiam ſi ſint accuſatores, aut Teſtes, ut poſt *Gigantem Tract. de Crim. læſ. maieſt. Tit. Quam. & per quos probet Quæſt. 28. nu. 7.* ſcripſit *Decianus lib. 7. cap. 46. n. 4.*

Pœnæ.

SUMMARIUM.

39 QUoad pœnas hujus criminis, multiplices, & graviſſimæ in vitam, bona, & famam ſancitæ ſunt. Prima autem eſt mors corporalis delinquentis, ut textualiter habetur in *l. Quisquis. C. Ad leg. Jul. maieſtatis.* Mortis porro genus eſt per ignem, vel per diſſectionem in quatuor partes; vel per aliam atrociorem formam, ut teſtatur *Farinac. Quæſt. 116. nu. 2.* Lege *Romanorum* affectans Principatum, & ideo Reus *maieſtatis* in Remp. Romanam poterat a quovis impune occidi, ut ex *Livio, Dione, Plutarcho, ac Valerio Maximo* notat *Decian. lib. 7. cap. 39. num 4.* Et pœna hæc, prout ſcripſit *Bart. in Extravag. Ad reprimendum. in V. Rebellando. num. 13. arg. l. 3. §. Transfugas. ff de Sicar.* adhuc eſt in uſu; & procedit iſta concluſio, etiamſi rebellis eſſet occultus: in tantum quod, ſi poſt mortem probaretur fuiſſe talis delicti Reum, occidens evaderet impunitus, ut dicunt *Doctores Ruin. Bart. Giga. Ancharan. Boſſ. & Gramm. apud Decian. l. cit. num. 6.* Ac ampliatur eadem doctrina etiam ad Patrem *læſæ maieſtatis* Reum, qui poteſt a filio occidi, abſque eo quod crimine parricidii delinquat. *arg. l. Minime. junct. gloſſ. ff. de Relig. & ſumpt. fun.* Hæc autem procedunt in foro fori, non vero foro animæ;

sic enim occidens mortalitee peccaret.

40 Paritee infames eedduntue, Rei *læsæ maiestatis*, ita ut eorum gentilitia insignia, quæ vulgo *acma* vocantur, ac eorum nomina a locis publicis deleci, & tolli debent, *arg. l. Eorum ubi D.D. communiter ff. de Pœa.* & eorumdem effigies debent pingi capite ad tecram verso, ac per pedem furcis suspensæ, & qui tales imagiues delet, pœna quingentucum aureorum tenetur *l. Si quis id quod. ff. de Jurisd. omn. Jud.* Omnesque aliaa pœnas suheunt, quibus juxta leges peeeellnntur infames, nempe consecutione honoeum, munere ferendi testimnnii &c. Insupec eorum memocia etiam post mortem damnatuc, ut dicunt *l. penult. & altim. C. Ad leg. Jul. maiest. l. fin. ff. eo. tit. l. Ex iudiciorum. ubi glos. in V. Maiestatis. ff. de Accu. cap. in Summa. 14. qu. 1.* Verum est, quod non proceditur contra memueiam defuncti; sed tantum quando ceimen est contra Rempublicam, aut contra personam Peincipis, ut vult *Gloss. in l penult. ia V. Meminisse. C. Ad leg. Jul. maie. Vlpian. iu l. fia. ff. eo. tit.* nempe quando ccimen est in primo capite *læsæ maiestatis*. Quamvis autem damnetue memoria post moctem ita delinquentis, non tamen in ejus cadavee infertuc mulestia, ut deducitur ex *l. Si quis. C. Si Reus vel accu. ubi Angel. in V. in text. l. 1. ff. de Pub. iudic. ubi Imol. Giga. Tit. de Pœn. com. crim. læs. maie. quæst. 33. Decian. lib. 7. cap. 39. aum. 39.*

41 Paeitec bona delinquentis crimine *læsæ maiestatis* confiscantur, ut dicitur *l. Eocum. ff. Ad leg. Jul. majest. l. Quisquis. C. eo. tit.* & ipse amittit omnia, quæ sunt de jure civili, quæ etiam ipsa nomine bonoeum veniunt; & sic, cum jus præscribendi sit de jure civili, *l. 1. & 3. ff. de Vsucapio*, ipse amittit tales jus; Patitue pacitee mediam capitis diminutionem, qua Civitas, & omnia, quæ de juee civili competunt, amittuntuc: *l. Amissione. §. 1. ff. de Capit. dimin. §. Minor. Inst. eo* Itidem pecdit omnia beneficia sibi competentia jure municipali, sive statutario, nam & hæc sunt de jure civili: Amittit insupee omnem jurisdictionem activam, si quam hahet, jurisdictiones enim sunt juria civilia, & jure publico introductæ *l. 1. ff. de Jucisd. omn. Jud.* In summa omnia bona amittit, ita ut dicatur, quod rebellis nihil hubet in bonis, ut sceipsit *Abb. Coas. 19. au. 3. lib. 2.* Perdit etiam actiones omnes, sibi civilitec competentea, quas singillatim recenseee prolixum esset; & qui eas vult videee, adeat *Decianum lib. 7. cap. 40. a unm. 14. usq. ad 46. uc Fariaacium q. 116. a aum. 2. usq. ad 146.* qui de illis abunde loquuntuc.

42 Insupee filii illius, qui Reus est bujus criminis, a mateena, avita, & omnium peoximocum hæreditate aecentue, de testamentia extcaneorum nihil capere possunt, infamiæque pateenæ sunt hæeedes, ut dicunt *l. Quisquis. §. Filiis. C. Ad l. Jal. majest. l. Quaado. C. de Bon. proscr. Novel. 134. cap. final.* & hoc non solum, de jure civili, in crimine *læsæ maiestatis* humanæ, sed etiam de jure Canonico *text. ia cap. Vrgentis. de Hære. cap. Quicunque. §. Hæretic. cap. Cum secundum. cap. Vt commissi. §. Pcivandi. eo. tit. in 6. cap. Felicis. de Pœn. eo. lib.* in casu hæresis, in qua læditue divina *maiestas*. Et quamvis dura, ac severa nimis visa sit aliquihus hæc animadversio, tamen justissimu convincitue per ea, quæ fuse sceibit *Jacob. Pignatel. Consult. 54. Tom. p.* qui mateeiam ad pactes disputat, & contrarias rationes evectit.

43 Excipiuntur vero a supeadicta pœna filii emancipati unte delictum *læsæ maiestatis*, ut tenuit *Gloss. in cap si quis cum militibus. in V. Filii vero 6. q. 1.* communiter approbata, & catio est, qnia emuncipatus desinit esse de familia *L. Quin etiam. §. final. ff. de Rit. nuptiar.* Excipiuntur pariter filii adoptivi, quia non sunt conjuncti sanguiue, ut tenent *Cia. Salycet. Giga. apud Deciau. lib. 7. cap. 41. aum. 6.* Itidem excipiuntur Nepotes, qui in odiosis non veniunt nomine filiocum, ut ibidem peobat idem *Decianus num. 7.* Insupee excipiuntue filii delinquentis, qui sint Clerici, isti enim non subjacent dictis pœnis, ut volunt Docturea *Archid. Turrecremat. Afflict. Imola. Giga. apud Decian. loc. cit. n. 11.* eo quod legibus impeciaIibua non ligantuc. Ulteriua filiæ Rei *læsæ majestatis* excipiuntur etiam ipsæ: in odiosis enim sexus fœmineua non compeehenditue cum masculino *l. Si quis id, quod, ubi Jasoa. & Dec. ff. de Jurisd. omn. Jud.*

44 Privantur itidem filii omnibus, ac quibuscunque feudis tam paternia, quam antiquis, & ex pacto, & peovidentia devolvendis, ut sentiunt Doctocea communiter *Isern. Afflict. Giga. apud Decian. l. cit. a. 24.* Et si crimen *majestatis* fuerit in personam Principis, etiam agnati delinquentis peivantur feudia, ad quos vocantuc *cap. 1. Aa ille qui interf. seatc. Dom. sa. Bald. Alex. Anani. Dec. Gcat. Paris. Deriaa. loc. cit. au. 25.* Pariter filii Reorum, ut peæfertue, privantur omni beneficio jueis; amittunt ideo etiam jura sepulchroeum *l. 1. §. Interdum. ff. de suis & legit.* Item insignia gentilitia, quæ vulgo vocantur *arma Domus*, ut vult *Cassaneus Catalog. gloc. mundi Pae. 1. Consid. 42.* Insupee pateena infamia ipsus afficit, *l. Quisquis. C. Ad leg. Jul. maiest. cap. Quaro. §. Vtrum. 6. qa. 1.* unde nec publica muncra, nec honores, nec dignitates consequi possunt. Hæc quidem sunt, quæ de jure civili hubetue ex *l. Quisqis. C. Ad leg. Jul. maiest.* totiescitata: tamen hodie de consuetudine non servantue, ut post *Sociaum Consil. 275. col. 2. ℣. Confirmatur* scribit *Decianus. lib. 7. c. 41. a. 48.* attento maxime, quod in casibus *læsæ maiestatis* in primo capite, Principes procedunt ad libitum, independenter a legibus Impeeialibua, cum Supeeiorem non agnoscant.

45 Tandem sciendum est, quod, cum in aliis ccíminibus, quamvis atcocibus non eadem pœna puniatur affectus peo effectu; in hoc delicto diversa est catio, nam tum de jure, tum de consuetudine ex *l. Quisquis ia princip. C. Ad leg. Jul. maiest. Buti. Cyn. Salycet. Angel. Castren. Covarru. Jaso. Meaoc. apud Farinac Quæst. 116. num. 147. Bift. Quæst. 110. nu. 7.* punitur affectus pro effectu. Itemque paci pœna, qua pcincipalis delinquens, punitue consulens, auxilians, aut quoquomodo participans in hoc ccimine, *Facinae. Quæst. 113. aum. 258. l. 1. ff. Ad leg. Jul. maiest.*

46 Supradicta quidem de juee civili sunt; de jure autem Canonico eebelles, peeduelles in Pcincipem, sive Rei *læsæ maiestatis* bumanæ, sunt excommunicandi, ac bonis omnibus spoliandi juxta *Concilium Toletanum sextum, cap. 14. & Vocmatiense pcimum cap. 43. lauca. Epitom. Cano. Verb. Rebellis.* sed quoad pœnarum executionem, pœnæ laicæ absorbent pœnas canonicas; ideo de his satis dictum.

47 Quid antem de Cleeicis, aut aliis Religiosis Reis de hoc delicto in suum Principem temporalem. Eos non esse propeie Reos de crimine *læsæ maiestatis* autumat post *Clacum quæst. 36. aum. 27. Faciaacius Quæst. 111. num. 261.* sed tantum proditionis; tamen pcivaci, ipso facto, omni peivilegio fori, & Canonis docent *Bossius tit. de For. compet. aum. 139.* & idem *Claras q. 36. num. 27.* citati a *Pigaatello, Cons. 124. num. 3. lib. 1.* moti a *cap. Perpendimus. de sent. Excom.* Unde inferci possit, quod a Judice laico possint puniri. Negant alii *Coniach. Disp. 14. num. 159. Layman. Sayr. Suac. Diaa. apud Pignatell. loc. rit.* volentes, quod ex tali capitulo Cleeicus Reus *læsæ maiesta-*

tis

tis (ibi enim dicitur, quod Sacerdos ille se jactabat filium Regis, & seditionem fecit, ac bellum movit, forte ad Regnum occupandum, quæ omnia sunt delicta *læsæ maiestatis*) probatur, quod solummodo amiserit privilegium Canonis, non vero fori; proinde ab Ecclesiastico Judice erat judicandus.

48 Sed meo videri, huic sententiæ repugnat manifeste *textus* illius *capituli*. Si quidem dicit ibi *Papa*, quod, si Sacerdos ille vere commiserat illa crimina, *Comes*, qui eum fustigare, & suspendio necare fecerat, non habebat necessitatem adeundi *Papam* pro absolutione ab Excommunicatione. Noto autem, quod *Comes* ille faciendo Reum fustigari, & suspendi, processit, ut Judex, qui fustigationem ante suspendium præceperat, judicialiter procedendo. Noto pariter, quod duæ sunt Excommunicationes latæ contra offendentem Clericum in hoc casu; una est lata contra inijcientes manus violentas in Clericum; alia est in violantes immunitatem Ecclesiasticam, & ambæ excommunicationes sunt *Papæ* reservatæ. Si ergo in illo capitulo *Papa* dicit, *Comitem* illum non habere necessitatem adeundi *Sedem Apostolicam* pro absolutione, signum est, in nullam censuram incidisse; & hoc non alia de causa, nisi quia Sacerdos ille privilegium Canonis, & fori amiserat.

49 Quidquid vero sit de jure, scio Principes de facto in casus contingentia, si lædatur *Majestas* in primo capite, procedere per suos Judices, & ultimo supplicio Reos afficere. An bene, an male procedant, judicent, non homines quamvis docti; nam horum quivis proprio studio in Principem, aut Ecclesiasticum, aut laicum præoccupatur. Sed judicet Deus.

§. VII. Hæresis.

SUMMARIUM.

1 *Hæresis diffinitio.*
2 *Pertinacia est de ratione essentiali hæresis.*
3 *Ad Hæresim incurrendam debet præcedere Baptismus.*
Cathecumenus non potest esse hæreticus.
4 *Hæresis est contra solos articulos fidei.*
5 *Hæresis non est contra omnes articulos, sed circa aliquos tantum.*
6 *Hæreticus est triplex mentalis, extraneus, & mixtus.*
7 *Hæreticus manifestus, & occultus, qui.*
Occultum est, quod quinque tantum sciunt.
8 *Hæreticus formalis, & suspectus de hæresi quis dicatur.*
Hæresis formalis requirit expressam declarationem hæretici, quod ita credat, ut dicit.
Et quod articulus ab eo negatus sit diffinitus de fide.
9 *Suspectus de hæresi, quis dicatur.*
Suspicio levis, vehemens, ac violenta.
Suspectus de levi, quis sit.
Suspectus de vehementi quis dicatur, & quomodo differat a suspecto de levi.
Suspicio violenta, quæ?
Habet necessariam connexionem cum hæresi.
Gradus præsumptionis pendent ab arbitrio Judicis.
Testibus dare fidem est Judici arbitrarium.
10 *Hæreticus lapsus, & quis relapsus dicatur.*
11 *Relapsus proprie, & improprie, quis sit.*
12 *Relapsus improprie dicitur quatuor modis, qui explicantur.*
13 *Hæretici principales, fautores, ac credentes hæreticis, qui sint.*
14 *Magis declaratur, qui sint credentes hæreticis.*
15 *Hæretici affirmativi, ac negativi, qui sint.*
16 *Hæretici pœnitentes, ac impœnitentes.*
17 *Hæretici Magistri, & discipuli, qui.*
Dogmatistæ, qui vocentur.
Quando hi tradantur Curiæ sæculari.

1 Quia *hæresis* crimen læsæ Majestatis divinæ est, post tractationem de læsa Majestate humana, de *Hæresi* loquendum est, *Hæresis* igitur potest diffiniri, quod sit *error intellectus voluntarie assertus ab homine Baptizato, ex parte contrarius Catholicæ fidei*. Dicitur notanter *error* ex *cap. Maiores. cap. Achatius. il 2. 24 Quæst. 1. cap. Qui. il 2. 24. q. 3.* nam juxta Canones *hæresis* vocatur *error*, & sane *intellectus*; nam sicut vera fides consistit in actu intellectus asserentis veritatem, ita *hæresis* huic contraria erit actus ejusdem potentiæ.

2 Dicitur secundo *voluntarie assertus*, cum enim *hæresis* peccatum atrocissimum sit, nec peccatum detur sine actu voluntatis, *text. in cap. Sicut trim. 38. q. 5.* sequitur, quod *error* iste, qui dicitur *hæresis*, sit voluntarius. Voluntas autem ad eam se habet, non quoquomodo, sed cum pertinacia, ac obstinatione, actu nempe voluntatis fixantis intellectum in assentiendo errori, quem scit, aut dubitat opponi veritati, quæ traditur ab Ecclesia; siquidem, juxta *D. August. relat. in cap. Dixit. & in cap. Qui in Ecclesia 24. quæst. 5.* & *D. Thom. 2. 2. Qu. 5. art. 3.* communiter receptos pertinacia in errore est de ratione essentiali *hæresis*.

3 Dicitur tertio *ab homine Baptizato*, nam sicut per Baptismum suscipit homo veram fidem, & fit membrum Ecclesiæ, ita non potest per *hæresim* esse contrarius Ecclesiæ, nisi Baptismum susceperit. Hinc sequitur Cathecumenum, aut alium, non rite baptizatum, si haberet pertinacem errorem contra aliquem articulum fidei, non posse dici hæreticum in foro externo, quoad incurrendas pœnas, ut cum communi docet *Anton. a Spir. Sanct. de Just. & iur. Tract. 2. Disp. 2. sect. 3. num. 45. & 46.*

4 Dicitur quarto *contrarius Catholicæ fidei*, quia dantur alii errores, contrarii aliis veritatibus, tum in scientiis naturalibus, tum in moralibus: *hæresis* autem est error, contra fidem Ecclesiæ Catholicæ a Deo revelatam, & sicut quodlibet vitium alicui virtuti opponitur, sic virtuti fidei opponitur vitium *hæresis*.

5 Dicitur quinto *ex parte*, nam si omnem fidem in Baptismo susceptam aliquis negaret, iste incideret in Apostasiam, quæ in plus se habet, quam *hæresis*; ambæ quidem sunt species infidelitatis, sed Apostasia negat universaliter omnes articulos fidei; *hæresis* autem nonnullos tantum, & sic opponitur fidei, non totaliter, sed tantum *ex parte*.

6 A vitio *hæresis* denominatur homo hæreticus, qui plures patitur divisiones, alius enim est hæreticus mentalis, alius externus, alius mixtus. Mentalis dicitur ille, qui suum errorem in mente retinet, nec illum nutu, verbis, aut actibus, ullo modo exterius indicat. Externus est, si aut verbis, aut factis, se hæreticum demonstrat, non tamen credit interne id, quod per verba, aut facta externa indicat se credere. Mixtus autem est, qui interne credit contra veram fidem, & cum hoc per verba, aut facta indicat, & manifestat errorem, quem nutrit interne.

7 Secunda divisio est inter hæreticum manifestum, & occultum, sive secretum. Manifestus, ut habet *text. in cap. Super quibusdam. Extra. de Verb. sign.* est, *qui contra fidem Catholicam publice prædicat, aut profitetur, seu defendit errorem, vel qui coram Prælatis suis convictus est, vel confessus, vel ab eis sententialiter condemnatus super hæretica pravitate.* Publice

ec autem quis dicitur prædicare, qui prædicat coram pluribus, quam quinque personis, nam, juxta *Gloss. in cap. Manifesta. 2. q. 1. occultum dicitur, quod quinque sciunt*; unde infertur a contrario, quod si sciunt plures quam quinque, erit manifestum, & hoc tenet *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 9. Quæst. 16. num. 93.* cum quo sentio. Oportet autem, quod audientes intellexerint ea, quæ prædicando docuit; si enim essent centum audientes, & tantum duo intelligerent idioma prædicantis, non posset dici, quod publice prædicasset, nam qui ejus idioma non intelligunt, perinde est, ac si non adessent: illi autem duo soli, qui intelligunt, non sufficiunt ad reddendam prædicationem manifestam. Occultus autem dicitur, qui non habet conditiones manifesti supra expressas.

8 Tertia divisio est in hæreticum formalem, & suspectum *de hæresi*. Hæreticus formalis est, qui negat firmiter, & ex corde aliquem articulum fidei certum, & expresse ab Ecclesia diffinitum, quem scit esse talem, & ab Ecclesia omnibus propositum tanquam credendum, exprimendo se illum non credere. Ubi notandum est, quod negatio de articulo debet esse copulata cum expressa declaratione credendi ejus oppositum, *Albertin. de Agnosc. Quæst. 8. num. 8. Curens Par. 2. Tit. 1. nu. 49.* Ratio est, quia sicut verus fidelis corde credit, & verbis profitetur, se credere veritatibus Catholicis, juxta illud *Apostoli ad Roman. cap. 10. ℣. 10. Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*, ita formalis hæreticus hæc duo debet copulare ad constituendam suam infidelitatem, puta, quod verbis neget veritatem Catholicam, & quod asserat, se ita firmiter credere, prout negat. Notandum etiam, quod articulus negatus, oportet, quod sit clare diffinitus, & propositus ab Ecclesia omnibus fidelibus credendum; si enim negaret, quod in opinione hominum, etiam Sanctorum est, sed nondum ab Ecclesia de fide diffinitum, hæreticus non esset censendus, quia non negaret articulum certum de fide, sed tantum, ut est in opinione hominum.

9 Suspectus autem *de hæresi* est ille, qui probatur dixisse, aut fecisse aliquid, ex quo Judex rationabiliter movetur ad præsumendum, aut suspicandum, illum esse hæreticum. Porro talis suspicio est triplex, nempe levis, vehemens, & violenta. Levis est, quæ oritur ex conjecturis levibus, ut pote non habentibus magnam connexionem cum *hæresi*, ut qui frequenter blasphemat, dicitur esse leviter suspectus de *hæresi*, ut dicunt *Decianus Tract. crim. lib. 5. cap. 35. num. 47.* & *Menochius de Præsumpt. lib. 5. Quæst. 100. num. 1.* Vehemens est, quæ oritur ex verbis, vel factis, ex quibus frequenter, & ut plurimum deducitur eum, qui talia facit, vel dicit, esse hæreticum, ut dicunt Doctores. *Farinac. quæst. 187. Susa lib. 1. cap. 10.* Hæc autem differt a levi, non ex frequentia eorundem specie actuum, ut putat *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 10. quæst. 3. num. 36.* sed ex frequentia actuum specie diversorum, ut pote, si quis Missam in diebus festis raro, aut nunquam audiret; diebus abstinentiæ, ac jejuniorum carnes comederet; nec coronam, nec alia signa, quæ plerumque solent super se ferre Fideles, portaret, ut chordam *B. P. Francisci*, aut zonam *S. Augustini*, aut habitum *B. V. M. de Monte Carmelo*, imo irrideret talia portantes; sacras imagines domi suæ, aut in Camera nollet tenere, & Idololatras vocaret eas adorantes; confessionem auricularem, nec in Pascate, nisi adactus comminatione Censurarum, faceret &c. Profecto, cumulatis his omnibus indiciis, vehementer redditur iste suspectus de *hæresi*. Violenta suspicio est, quæ oritur ex verbis, aut factis, ex quibus fere semper colligitur, quod illa dicens, seu faciens, sit hæreticus, quia necessariam habent connexionem cum *hæresi*, ut Doctores firmant *Riccius de Jur. personat. lib. 5. cap. 11. num. 14. Sousa lib. 1. cap. 10. n. 7. Farinac. Quæst. 181. num. 45. apud Bordon. loc. cit. num. 37.* Talis esset, si quis sacras imagines frangeret, ac pedibus conculcaret; diceret melius sentire de illis *Turcas*, ac *Judæos*, quam Christiani; diceret Christianos illas colentes, antiquam idololatriam continuare; non curandam doctrinam, quam de his tradunt *Concilia Oecumenica*, quæ facta sunt ab hominibus, qui potuerunt vendere falsa pro veris, cum, juxta dictum *Psalmographi Psalm. 115. ℣. 11. omnis homo mendax*; & ideo non aliud attendendum, nisi, quod manifeste traditur in sacra scriptura, in qua expresse vetatur adoratio imaginum, quæ est idololatria &c. His dictis, & factis, certe iste violenter suspectum se redderet de *hæresi Iconoclastarum*. Dicendum tamen, quod gradatio præsumptionis, nempe levis, vehementis, ac violentæ pendet etiam a judicio, quod ex verbis, aut factis format Judex. Sicuti enim a mente Judicis pendet, Testibus dare fidem debilem, fortem, aut indubitatam, *text. in l. Testium. §. Ideoque ff. de Testi.* ita etiam arbitrii sui est (a ratione tamen regulati) ex dictis, ac factis Rei, (quæ sunt tanquam Testes internæ suæ fidei) formare de illa præsumptionem vehementem, aut violentam.

10 Quarta divisio hæreticorum est, quod alius dicitur simpliciter *lapsus* in *hæresim*, alius autem *relapsus* vocatur, *lapsus* simpliciter in hæresim dicitur, qui a fide Catholica semel defecivit, & aliquod falsum dogma professus est; vel qui inter hæreticos natus, a parentibus in fide hæreticali educatus est. *Relapsus* vero est, qui abjurata semel hæresi, denuo a fide Catholica deficit.

11 Dupliciter autem quis dicitur hæreticus *relapsus*, nempe proprie, & improprie. *Relapsus* proprie ille dicitur, qui post abjuratam semel *hæresim* de formali, de qua fuerat convictus, aut confessus, in eandem speciem *hæresim* iterum relabitur, ut habetur *text. in cap. Ad abolendam. §. Illos quoque. de Hæret.* Pariter, quamvis non præcesserit abjuratio de formali, sed tantum purgatio Canonica circa aliquam *hæresim*, si post factam purgationem, in eandem *hæresim* formaliter inciderit, *relapsus* dicitur juxta *text. in cap Excommunicamus. §. Adjicimus. de Hæret.*

12 Improprie *relapsus* dicitur multis modis. Primo, qui uno judicio abjuravit de vehementi aliquam *hæresim*, si postea in secundo judicio probatur, (aut convictus per Testes, aut per suam confessionem) quod in eandem speciei *hæresim* formaliter inciderit, per fictionem juris, ut habet *text. in cap. Accusatus § 1. de Hæret. in 6.* dicitur *relapsus*. Secundo, dicitur *relapsus* ordine inverso a primo, nempe, quando quis in primo judicio abjuravit de formali aliquam *hæresim*, & post, in alio judicio probatur de eadem specie *hæresis* vehementer suspectus, ut dicunt Doctores. *Menoch. A'phons. de Castro. Bursat. Farinac. Castro Pal. apud Bordon. Sacr. Tribun. cap. 9. Quæst. 28. nu. 105.* Tertio est, cum quis, abjurata aliqua *hæresi* in specie, ac omnibus aliis *hæresibus* in genere, denuo incidit in *hæresim* diversam tamen specie ab ea, quam primo abjuravit, ut habetur in *text. in cap. Accusatus. §. Eum vero. de Hæret. in 6.* Intelligitur autem, quod abjuratio de *hæresi* in specie fuerit de formali, sed de aliis *hæresibus* in genere sit abjuratio, non quidem de formali, ac si abjurare omnes universaliter *hæreses* esset professus, sed per modum adjuncti. Quarto est, cum quis, qui abjuravit

ravit de formali, probatur concludenter esse fautor hæreticorum, ut habetur in proxime citata Decretali, *text. in d. cap. Accusatus. §. Ille quoque. de Haeret. in 6.* quis autem dicatur esse fautor hæreticorum, infra dicetur.

13 Quinta divisio est in hæreticos principales, fautores, & credentes hæreticis. Hæreticus principalis est, qui *hæresim* profitetur, & non differt ab hæretico formali. Fautor hæretici est, qui commissione, vel omissione facit aliquod servitium hæretico, in causa *hæresis*, defendendo, receptando, consulendo, ut dicunt Doctores. *Pegna Par. 2. Comment. 78. ℣. Trifariam. Carena Par. 2. Tit. 4. init. Farinac. Sayr. Salelles apud Bordon. loc. cit. cap. 10. Quæst. 16. num. 69.* Oportet autem, ut quis dicatur fautor hæretici, quod ipse favens sciat eum, cui favet, esse hæreticum: & quod faveat præcise in causa *hæresis*, quamvis non intendat illius *hæresim* defendere, ut post *Suar. de Fide Disp. 24. sect. 1. num. 7.* ait *Carena. Par. 2. Tit. 4. num. 40.* Exemplum est, si *Caius* hæreticus, quæsitus ad capturam a familia Inquisitoris, occultaretur a Sejo in domo propria, & adjuvaretur ad fugam; Sejus diceretur fautor Hæretici, quia illi auxiliaretur in causa *hæresis*, ob quam ad capturam quærebatur. Talis fautor est suspectus de *hæresi*, ut colligitur ex *cap. si quis. cap. In eos cap. Sicut. cap. Si adventus. cap. Excommunicamus. §. Credentes de Hæret. cap. 2. cap. Accusatus, eo. tit. in 6.* an autem sit suspectus de levi, aut de vehementi, relinquitur arbitrio Judicis, juxta circumstantias facti, ut optime scribit *Bordon, Sacr. Tribunal. cap. 10. Quæst. 16. nu. 74. in fin.*

14 Credentes Hæreticis sunt, qui distincte, vel confuse credunt erroribus, seu doctrinis hæreticorum. Distincte quidem, quando aliquis credit articulum hæreticalem, quem hæreticus prædicat, aut docet. Confuse autem, quando aliquis credit esse verum, quidquid hæreticus dicit. Sive distincte autem, sive confuse quis credat hæretico, patet, quod credens est vere, ac formaliter hæreticus. Ratio est, quia sive implicite, sive explicite credit contra veritatem fidei articulum hæreticalem ab hæretico prædicatum.

15 Sexta divisio est in hæreticos affirmativos, ac hæreticos negativos. Hæreticus affirmativus est, qui coram Judice fatetur falsam fidem, quam habuit, & eam paratus est detestari, ac abjurare; & cum hoc temperantur pœnæ. Negativus autem est, qui per integros Testes, plene convictus de mala fide, quam tenuit, persistit in negatione criminis, protestando, se semper retinuisse fidem Ecclesiæ Catholicæ; iste autem traditur brachio sæculari, ultimo supplicio plectendus, dummodo convictus sit de formali *hæresi* per Testes, nullam penitus patientes exceptionem, qui deponant Reum asseruisse, *se credere illum falsum articulum*, & hoc non joco, aut inconsiderate, sed scienter, ac volenter. Addit *Bordon. loc. cit. cap. 9. Quæst. 30. nu. 125.* aliam conditionem, nempe quod delictum, super quo convictus fuit, sit recens, non antiquum, ita ut verisimiliter credatur illius oblitus, oblivio autem præsumitur spatio decennii.

16 Septima divisio est in hæreticos pœnitentes, ac impœnitentes. Pœnitentes sunt, qui ante, vel post sententiam, eos pœnitet de suo errore, ac *hæresim* abjurant; & quidem, si ante sententiam pœniteant, quamvis omnem pœnam non effugiant, cum iis tamen mitius agitur; si autem post, sera est pœnitentia, quæ metu pœnarum expressa præsumitur; proinde in nullo relevat, ac ea non obstante, ad ordinariam pœnam devenitur. Impœnitens vero est, qui nullo modo vult a suo errore recedere, & pertinaciter persistit in *hæresi*; & hic traditur brachio sæculari.

17 Octava divisio est in hæreticos discipulos, aut Magistros. Hæretici discipuli sunt, qui hæreticam doctrinam sibi traditam, profitentur, non curant autem illam ampliare docendo. Magistri autem sunt, qui voce, ac calamo *hæresim* prædicant, & scriptis divulgant, aliosque in ea instruere procurant. *Bordonus loc. cit. Quæst. 27. nu. 97.* tales Magistros vocat Hæresiarchas, sed male; Hæresiarcha enim dicitur, qui novæ hæresis inventor est, aut antiquæ jam sepultæ suscitator. Porro Magistri hæresum jam institutarum, doctores, prædicatores, ac defensores, (ut sunt Prædicantes in terris Hæreticorum, qui ab ipsis vocantur Pastores,) rectius vocantur Dogmatistæ, ut eos intitulat *Decian. Tract. crim. lib. 5. cap. 54. nu. 47.* Isti gravius sunt castigandi, quam discipuli, quia magis delinquunt, & irremissibiliter brachio sæculari sunt relaxandi, quando nempe justitia eorum pœnitentiam prævenit, & sunt in carceribus S. Officii; & in hoc sensu accipiendus est *Simanch. Enchirid. Tit. 59.* quando scripsit, quod ad pœnitentiam non sunt admittendi seminantes, docentes, ac persuadentes *hæreses*, sed omnino esse morte plectendos. Sed si sponte comparent, & corde detestentur, ac abjurent errores suos, sunt gratiose amplexandi.

Probatio.

SUMMARIUM.

18 *Hæreticum aliquem esse, non potest realiter plene probari.*

19 *Probatio, quod aliquis sit hæreticus, est tantum præsumptiva.*

20 *Ad hæreticum convincendum, quot Testes requirantur, controversum est.*

21 *Ad Probationem, requiruntur tres Testes.*

22 *Dignitas Testium non assecurat a falsitate.*

23 *Opinio, quod Testes debeant esse contestes.*

24 *Impugnatur dicta opinio.*

25 *Probatur, quod sufficiant Testes singulares.*

26 *Testes inhabiles admittuntur ad probandum hæreticum.*

Non admittuntur tamen sine tortura.

Non admittuntur ad probanda indicia, sed substantiam criminis.

Numerus Testium debet supplere eorum inhabilitatem.

Quatuor Testes inhabiles ad minus requiruntur, ad plene probandum.

27 *Consanguinei possunt cogi ad testificandum contra consanguineum in causa hæresis.*

28 *Indicia, quæ faciunt ad probandum suspectum de hæresi.*

Primum indicium est, si Catholicus ducat Hæreticam in uxorem.

29 *Secundum est favor impensus in hæreticum ex causa hæresis.*

Suspicio deducta ab hoc indicio, an sit levis, aut vehemens, petendum a circumstantiis.

30 *Tertium est defensio hæretici; & qualis esse debeat.*

31 *Defensio præstita hæreticis, ut inducat suspicionem, debet esse extrajudicialis per viam facti.*

32 *Quartum indicium est nimia familiaritas, ac conversatio cum hæreticis.*

33 *Quintum est institutio hæretici in hæredem.*

Clerici relinquentes hæreticos hæredes, excommunicabantur etiam post mortem.

Etiam

Etiam si eis faciant donationem inter vivos.
Laicis Catholicis prohibitum est ditare ex legato, donatione, aut hæreditate hæreticos.
Contra facientes fiunt de levi suspecti de hæresi.
34 *Sextum indicium est impedimentum præstitum, ne hæreticus puniatur.*
Hoc indicium facit præsumptionem de vehementi.
Conjunctio sanguinis cum hæretico minuit gradum hujus præsumptionis.
35 *Septimum indicium est retentio librorum hæreticorum.*
Controversia inter Doctores, an tales libri inducant suspicionem hæresis.
36 *Traduntur casus, in quibus libri inducant suspicionem hæresis.*
Per scripturam potest probari formaliter hæreticus.
37 *Alia indicia venanda ex circumstantiis facti, committuntur arbitrio Judicis.*

18 Circa probationem criminis *hæresis*, quantumvis communiter dicatur, quod possit fieri probatio plena, & concludens de formali hæretico, Ego, salva Doctorum reverentia, dicerem, quod non realiter; sed tamen, quia leges tradunt, aliquem posse dici convictum per Testes de *hæresi* formali, captivandus est intellectus in obsequium legis, & illi obsequi, non autem de illa disputare. Ratio autem, quia dico non posse fieri probationem realem de formali hæretico, est, quia formalis hæreticus, ut supra vidimus, est, qui pertinaciter credit, & negat articulum, quem scit, esse traditum ab Ecclesia Catholica credendum. Unde quidditas hujus criminis consistit in voluntario errore intellectus; porro isti actus sunt interni, qui non cadunt sub sensu; Testes autem non possunt testificari, nisi de eo, quod sensu perceperunt; sequitur proinde, quod de tali falsa credulitate Hæretici, nequeunt testificari, & ideo nec plene probare.

19 Nec dicendum, Testes posse deponere de dictis, scriptis, & factis, ex quibus *hæresis* arguitur in sic affirmante, se credere. Quia non raro tum dicta, tum facta sunt contraria intentioni; ita ut, quis possit aliquid dicere, & docere alios, quod tamen ipse non credit; sed ad sic docendum moveatur timore, spe, aut alia interna passione, cujus non do exempla, ne nimius sim. Possunt ergo ad plus Testes deponere de actibus, tantum externis, quæ sunt indicia quidem actus interni, non tamen de necessitate concludentes, & sic probatio hæretici formalis non erit realiter plena, sed tantum præsumptiva. Sed quia, ut dicebam, lex determinat, quod talis probatio habeatur, tanquam plena, & per eam possit dici Reus convictus, legi obediendum est.

20 Prima igitur probatio est, quæ fit per Testes, qui audierunt Reum profitentem articulum hæreticum, ac dicentem, *se ita credere*, aut viderunt factum hæreticale, ut spuere in imaginem Crucifixi, pedibus crucem conculcare &c. Quæstio hic intrat, quot Testes requirantur ad probandum. Et quidem omnes Doctores conveniunt, quod ad probandum quodvis indicium, sive leve, sive vehemens, duo Testes requiruntur, & sufficiunt, & circa hoc difficultas non est. Controversia est, quot Testes requirantur ad hoc, quod quis dicatur convictus de hæresi. Dissentiunt in hoc Doctores, & *Mascard. de Probat. conclus. 855. num. 2.* recenset 18 qui afferunt, duos Testes sufficere, fundati super illo dicto Salvatoris, *in ore duorum, vel trium Testium stat omne verbum*. Alii autem ab eodem relati *num. 3.* dicunt, durum sibi videri hominem bonæ opinionis, & famæ, ad dictum duorum Testium, de tanto crimine condemnari; volunt proinde, quod tres Testes integri requirantur, ut quis possit dici convictus.

21 Ego in secunda sum sententia, quæ fundatur in famosa Decretali, *text. in cap. Excommunicamus. il 1. §. Adjicimus. Extra. de Hæret.* in qua *Papa* jubet omnibus Episcopis, ut per se, aut alios idoneos, bis, aut saltem semel in anno visitent suam Diœcesim, præsertim in locis, in quibus fama sit, hæreticos habitare, *& ibi tres, aut plures boni testimonii viros, vel etiam (si expedire videbitur) totam viciniam jurare compellant*. Ex hoc textu ita arguo. Plane stat, tres, aut plures Testes, quos in citata Decretali jubet *Papa* examinari, esse in ordine ad faciendam inquisitionem, ut patet, & concedunt *Simanch. Cathol. institut. Tit. 51. nu. 8. & Pegna ad 3. par. Direct. Inquis. quæst. 71. Comm. 126. ℣. Horum omnium*, qui sunt opinionis contrariæ, & putant evadere vim argumenti, dicendo, quod *Papa* ibi loquitur de facienda inquisitione, non autem de probando hæretico; & quidem ex hac Decretali haberi, quod tres Testes requiruntur ad inquisitionem, sed ad convincendum hæreticum sufficiunt duo. Sed quid ineptius tali responsione, quæ ita convellitur? Sic arguo. Communis sententia Doctorum est, quod minores probationes requiruntur ad inquisitionem, maxime generalem faciendam, quam ad constituendum, & fortius ad convincendum Reum; ita ut quodlibet indicium leve, solaque fama sufficiat, ut possit ad inquisitionem deveniri; sed pro hac in citata Decretali, *Papa* vult tres Testes examinari ad minus, quomodo igitur debent, ad convincendum hæreticum, sufficere duo? Quomodo in causa tam gravi, in qua agitur de vita hominis; & truncata, & diminuta Reorum est defensio, ut scribit *Jo. a Roy. de Hæret. par. 2. Assert. 4. num. 103. ℣. Neque erit temerarium* fidendum est duobus tantum Testibus, quorum nec dantur nomina Reo ad defensionem?

22 Nec valet respondere, quod exacta diligentia, quam faciunt Inquisitores, in indagandis exceptionibus, quas possent contra Testes proponere ipsi Rei; ac status, dignitas, & gravitas Testium, qui majores omni exceptione, in hoc casu adhibentur, assecurat Reum, ne ipsi fiat injustitia. Quia dignitas, gradus, ac publica existimatio Testium non assecurat, quin possint aliquando calumniari, ut patet in Testibus contra *Susannam*, qui erant Judices populi; nec diligentia Inquisitoris potest indagare exceptiones personales inimicitiæ, quæ aliquando secreta est, & quas solus Reus potest facere, & probare. Unde concludendum plures Testes, quam duos, requiri ad Reum convincendum.

23 Non minor est controversia, an in probando aliquem esse formalem Hæreticum, requirantur de necessitate Testes contestes, an potius sufficiant Testes singulares, singularitate adminiculativa. Multi enim graves Doctores volunt, requiri omnino contestes, alii autem, tum numero, tum auctoritate pares, sustinent sufficere Testes singulares. & hos omnes recenset *Mascard. de Probat. Conclus.* 856. *nu. 1. & 3.* In hac controversia Ego firmiter teneo, quod per Testes singulares possit aliquis probari Reus, & contraria sententia est in damnum Catholicæ fidei periculosa.

24 Probavimus *Par. p. Tit. Probationes. num. 3. 4. & 5.* & non semel in hoc Opusculo repetivimus, quod in delictis inccahilibus, Testes singulares probant, tempusque, ac locus, per quæ Testes redduntur contestes, esse quid accidentale, nec facere ad substantiam probationis; & rationes, ad hæc allatas non repetimus. Hoc solum considero, quod, si vera esset contraria opinio, Hæreticus dogmatista posset

et perversa doctrina impune totam Civitatem inficere; nam sciens, nihil posse contra eum probari, nisi per contestes; sua falsa dogmata singillatim, & secreto suis discipulis instillaret. Tali casu, omnes discipuli essent singulares; nihil ergo probabunt, nisi indicia ad torturam? Et quis concedet hoc?

25 Concludendum ergo, quod, si eadem in specie *hæresis* est repetita, ut si quis diceret, *purgatorium nullum dari*; aut si est hæresis in genere, ut pote, si quis accusaretur ut *hæreticus Calvinista*, & probaretur, quod modo dixerit, *se non credere purgatorium dari*; modo *sub panis, ac vini speciebus contineri tantummodo figuram Corporis Christi*; modo *inutilem esse Confessionem auricularem*; modo *nihil proficere intercessionem Sanctorum*; modo *solam fidem absque operibus justificare hominem &c.* & de his soli adessent Testes singulares adminiculativi, qui deponerent de eadem in specie repetita *hæresi*, aut de diversis, ad unum tamen finem tendentibus, puta, ad *Calvinismum*, tales Testes deberent copulari, & concludentes probare *hæresim*, prout etiam sentit *Bordon. Sac. Tribunal. cap. 33. quæst. 39. num. 45. V. Notandum*. & ratio est, quia omnes istæ propositiones hæreticales essent ab uno principio, puta, a secta *Calvini* omnia ista tradentis, & una aliam adjuvat.

26 In favorem autem fidei, etiam Testes alias inhabiles ad testificandum admittuntur *arg. cap. In fidei. cap. Accusatus. §. licet. de Hæret. lib. 6.* ut excommunicati, perjurii, socii criminis; hæretici etiam, ac Judæi, ut multis, more suo, cumulatis probat *Mastard. de Probat. Conclus. 857. num. 3. & seqq.* Tamen tales Testes, ut pote infames, non debent admitti sine tortura; *Gloss. in l. 3. §. lege Julia. in V. Palam. de Test. text. in l. Ob carmen. §. In eo. ff. eo. tit.* & non admittuntur ad probanda indicia, sed tantum substantiam criminis, *arg. cap. Per tuas. II. 1. de Simo.* pariterque non admittuntur, quando proceditur per viam accusationis, sed quando tantum Judex ex officio inquirit, ut habet *Gloss. in cap. In fidei in V. Inquisitionis de Hæret. in 6.* non enim ita privilegiata est accusatio, velut inquisitio. Tales porro Testes, si tantum duo sunt, non faciunt plenam probationem, sed tantum præsumptionem, quæ sufficit solummodo ad torturam, aut ad pœnam extraordinariam. Oportet proinde, quod defectus inhabilitatis suppleatur, tum a numero majori Testium, tum a verosimilibus conjecturis, tum a conditionibus Reorum inquisitorum, si nempe sint malæ famæ, quæ omnia liquent ex textu Decretalis *in cap. In fidei junct. Gloss. in V. Deponitur. de Hæret. in 6.* quæ sic habet, *si ex verisimilibus conjecturis, & ex numero Testium, aut personarum (tum deponentium, quam eorum, contra quos deponitur) qualitate, ac aliis circumstantiis, sic testificantes, falsa non dicere præsumantur.* Si autem quæratur, quot numero Testes hujusmodi requirantur ad plene probandum, ac convincendum: dico, quod debent esse ad minus quatuor. Ratio est, quia, ut probavimus supra *num. 21.*, ad convincendum hæreticum tres requiruntur Testes contestes omni exceptione majores. Dum igitur inhabiles hujusmodi patiuntur exceptionem, oportet, quod per numerum, eorum inhabilitas suppleatur, & sic oportet, quod sint plures, quam tres; & si unus, aut plures sint inhabiles pluribus titulis, oporteret adhuc, quod essent plures, quam quatuor, ut tali pacto vincerent omnem inhabilitatem.

27 Privilegium etiam aliud habet hoc delictum, ut nempe, deficientibus aliis probationibus, cogi possunt consanguinei ad ferendum testimonium contra consanguineum. Unde deducit *Glossa in cap. literas. in V. de fratre*, quam sequuntur *Abbas num. 8. de Præsumpt. & Speculator Tit. de Test. §. de Test. compulsio. V. sed nunquid frater*, fratrem cogi posse ad testificandum adversum fratrem, & pariter filium contra Patrem, uxorem contra Maritum, familiares tandem contra Dominum, ut docent *Navarus in cap. Inter verba si q. 3.* & *Royas Singul. 5. Ampliat. 6. num. 29. & 30.* & horum omnium ratio est, quia magis deferendum est Religioni, quam sanguini, & magis Deo, quam parentibus obediendum est *arg. cap. Relatum. de Sent. excommu. cap. Quisquis me n. 11. quæst. 3.* unde dicebat S. Ambrosius *præferenda est Religio necessitudini; pietas propinquitati*.

28 Ad probandum autem aliquem suspectum de *hæresi*, multa sunt indicia, quæ singillatim expendemus. Primum indicium est, si quis Catholicus ducat in matrimonium mulierem hæreticam; Unde *Clem. VIII. Bull. Cum sicut. 26. Julii. 1596.* vetuit Italis habitare extra Italiam in locis, in quibus publicus cultus Catholicæ Religionis non exercetur; & inter alia vetuit, §. 2. ne Itali ineant matrimonium cum Mulieribus hæreticis; & concludit, quod in contrafacientes *possit per locorum Ordinarios, & inquisitores hæreticæ pravitatis, uti de hæresi suspectos, procedi*. Concluditur igitur, quod per matrimonium cum fæmina hæretica, redditur quis suspectus *de hæresi*.

29 Secundum indicium est favor impensus in hæreticos ex causa *hæresis*, ut deducitur ex *cap. Si quis. cap. In eos cap. Si adventus. de Hæret. cap. Accusatus. eo tit. in 6.* in quibus fautores hæreticorum subduntur Inquisitoribus. Cum autem isti procedere non possint, nisi contra hæreticos formales, aut de *hæresi* suspectos, sequitur, quod ex favore præstito hæreticis, quis reddatur suspectus de *hæresi*. An autem hæc suspicio sit levis, aut vehemens, conjectandum est ex circumstantiis facti, quo impensus est favor. *Castro Pal. Par. 1. Tract. 4. disp. 7. Suleil. Regul. 101. Bordon. cap. 10 num. 74. in fin.*

30 Tertium indicium est defensio hæretici, quæ potest tripliciter contingere; nempe aut defendendo doctrinam; aut protegendo armis; aut pro illis advocando in judicio. Quantum ad primum modum, oportet, quod defensio sit de articulo continente expressam *hæresim*, non autem, quod sit de aliis disciplinis, ut physicis, metaphysicis &c. nam defensio hæretici sumitur reduplicative, hoc est, ut defendatur hæreticus, qua talis, & contemplatione *hæresis* suæ; qui autem defenderet hæreticum circa suam doctrinam Physicam, non defenderet hæreticum reduplicative, sed specificative sumptum, nempe non in ea assertione, in qua hæreticus est, sed in alia, secundum quam hæreticus non est. Quod, si defenderet quis articulum hæreticum, (non gratia disputationis, sed asseveranter,) iste esset hæreticus formalis, quia nemo asseveranter defendit id, quod non credit; defendens autem alio modo, puta, in aliis opinionibus non spectantibus ad fidem, nulla incurritur suspicio *hæresis*. Si secundo modo, defendatur hæreticus armis, ne capiatur, ne contra eum exequatur sententia lata, occasione hæresis &c. incurritur suspicio levis, aut vehemens juxta facti circumstantiam; ut ait *Simanca de Cathol. institut. Tit. 15. num. 9.* Si tertio modo, distinguit *Bordon. loc. cit. nu. 85. V. Tertii generis* dicendo, quod, si Advocatus patrocinatur sine licentia Inquisitoris, est suspectus vehementer de *hæresi*; si vero adest licentia, & patrocinium non sit æquum, est suspectus de levi. Sed videre nescio, quomodo licentia Inquisitoris minuat suspicionem, si Advocatus, ultra sua, defensionem Hæretici paret.

31 Dico ergo, quod defensio, quæ inducit suspicionem *hæresis*, est quæ fit per viam facti extra ju-

dictum, quæqua illa fit; non autem, quæ per viam juris judicialiter fit. Nam potest Advocatus, imo tenetur intra limites justitiæ præstare Reo inquisito de hæresi patrocinium; aut impugnando dicta Testium, per quæ non probatum remanet concludenter delictum; aut modum procedendi, quia non sunt servatæ in eo regulæ Canonicæ; aut dicendo de nullitate processus, quia in eo plerumque interrogationes sunt suggestivæ; aut excipiendo contra Testes, quia non reddunt causam sui dicti, vel sunt inimici, animose deponentes, singulares obstative &c. Nec tamen rationabiliter potest formari in Advocato suspicio, quod male per hoc sentiat de fide, & compar sit Reo in delicto hæresis, aliter posset dici, quod omnes Advocati crim. nales essent suspecti de furto, latrocinio, lenocinio &c, quia defendunt fures, latrones, lenones, quod esset ridiculum afferere.

32 Quartum indicium est nimia conversatio cum hæreticis, commorando cum ipsis; eorum prædicationibus interessendo; intimam consi lentiam cum ipsis habendo; munera reciproce mittendo; cum ipsis negotiando &c. Talis autem conversatio non inducit vehementem suspicionem hæresis, quia potest provenire, aut a naturali simpatia, aut ab utilitate temporali, quam Catholico ex tali conversatione advenit, absque hoc, quod in ejus maculatam fidem consentiat, aut inclinetur. Sed, ut dicunt Doctores, *Farinac. Quæst.* 182. *num.* 166. *Carena. Par.* 2. *Tit.* 4. *nu.* 68. *Simanca Cathol. Instit. Tit.* 11. *nu.* 9. considerandæ sunt qualitates personarum, circumstantiæ conversationis, & alia accidentia, ex quibus fieri possit præsumptio levis, aut vehemens de consensu in errores hæreticorum.

33 Quintum indicium est, si Catholicus Instituat hæreticum, suum hæredem, legatarium, aut donatarium. Equidem in *cap. Si quis, & in cap In ras. Extra. de Hæret.* interdicitur omnibus Ecclesiasticis sub pœna excommunicationis, etiam post mortem ferenda, ne hæreticos, quamvis consanguineos instituant hæredes. *Gloss.* autem *in cap. In ros. in V. Nihil conferrant. de Hæret.* ampliat dispositionem textus, etiam ad largitionem inter vivos, ex quo textus ipse absolute ait, *Nihil conferrant*, (puta Ecclesiastici hæreticis) non restringendo ad institutionem ex testamento post mortem; unde deduxit, quod intelligendum etiam sit de donatione inter vivos. Extendunt autem Doctores dictam dispositionem ad laicos; non quidem, quoad incurrendam dictam excommunicationem, sed tantum, quoad substantiam conclusionis, quod nempe non liceat Catholico ditare hæreticum, neque per institutionem in testamento, neque per viam legati, aut donationis inter vivos. Fundamentum est, quia ob hæresim, privatus est quis successione hæreditaria *text. in cap. Excommunicamus, il* 1. *§. Credentes, de Hæret.* unde deducitur, quod pari modo prohibitum sit, hæreticos instituere hæredes: & quia quis ditari potest, ita ex legato, aut donatione inter vivos, sicut ex hæreditate, ideo in odium hæresis prohibetur Catholicis, quoquomodo bona sua in hæreticos conferre; & si quis hoc faciat, eum esse de hæresi suspectum, ut concludunt Doctores, *Socin. Sen. in cap. Si quis. nu.* 1. *de Hæret. Farinac. Quæst.* 190. *n.* 108. *Menoch. lib* 5. *Præsum.* 6. *nu.* 33. *Carena. Par.* 2. *Tit.* 4. *n.* 71. sed profecto debilis est talis suspicio, nam plerumque tales institutiones, aut legata fiunt contemplatione agnationis; unde non potest ex hoc capite induci præsumptio vehemens.

34 Sextum indicium est impedimentum præstitum, ne hæretici debitis pœnis coerceantur, neve officiales Inquisitionis possint libere contra eos procedere ad punitionem; & quidem hoc potest multipliciter contingere, juxta modos varios impediendi, expressos in *Constit. B. Pii V. Si de protegendis. Cal. April.* 1569. Isti porro sunt de hæresi vehementer suspecti, ut scribunt *Eymericus Direct. Inquisit. Par.* 2. *Quæst.* 56. *num.* 2. ac *Farinacius Quæst.* 182. *nu.* 70. nisi conjunctio sanguinis cum hæretico illos salvet; quanquam hæc non sufficiat ad elidendam totaliter suspicionem, sed tantum ad transferendam de vehementi ad levem, ut observat *Pegna ad direct. Inquisit. Par.* 2. *Comm.* 79. *lit. B.*

35 Septimum indicium est inventio librorum hæreticorum de fide tractantium. Circa hoc vero controversia est inter Doctores, an talis inventio inducat suspicionem hæresis. *Mascardus de Probat. Conclus.* 863. *per tot.* postquam multos Auctores pro, & contra retulit, concludit *num.* 6., hoc remitti arbitrio Judicis, qui ex aliis indiciis venari potest, an in casu locum habeat talis præsumptio. Realiter, si libri reperiantur in domo alicujus, qui literas nescit; aut libros ipse non comparavit, sed cum bibliotheca ex hæreditate eos habuit; aut libri non tractant ex professo de fide; aut ex situ, pulvere, carie, qua abundant in pluteis, cognoscitur eos minime fuisse lectos, ac aliis similibus indiciis, profecto nulla potest ex his deduci maculatæ fidei suspicio.

36 Sed si libri sunt multi, & ex professo impugnant Catholicam fidem, & apparent esse frequenter lecti, & eo fortius, si sunt manu retinentis marginati, & glossæ ibi appositæ continent laudes, aut commendationes talis doctrinæ, ex quibus appareat, lectorem ibi approbasse talia dogmata, esset suspicio vehementissima, quod scriptor eum hæreticalem fuisset. Quod, si aliquis tractatus inveniretur manuscriptus, in quo retinens libros hæreticos, doctrinam illorum approbasset, & novis rationibus eam roborasset, ex tali scriptura convinceretur hæreticus de formali, ut cum *Pegna, Arnaldo, & Royas* firmat *Mascard. loc. cit n.* 3. Ratio est, quia non minus aperit mentem hominis scriptura, quam locutio, imo magis; quia scriptura procedit eum ponderatione, cum aliquando sermo inadvertenter de ore fugiat; sicut ergo hæresis verbo prolata, declarat hominem hæreticum, ita pariter operabitur hæresis scripta, etiam nemine accusante, nam scriptura seipsam prodit. Hoc autem debet accipi, quando in tali scriptura non adsint clausulæ salutares. Si enim istæ adessent, puta, *me submitto censuræ S. M. Ecclesiæ*; aut *hoc more opinando assero*; sive *salvo meliori judicio* &c. non esset locus tali censuræ. Ratio est, quia ex illis deducitur, in Scriptore non fuisse pertinaciam, sine qua hæresis non datur.

37 Multa alia sunt indicia, quæ concludenter per duos Testes probata, possunt causare in mente Judicis præsumptionem de Hæresi, quæ tamen arbitrio Judicis sunt commissa. Unum concludo cum *Clar. Pract. crimin.* §. *Hæresis. V. Sed hic incidenter*, quod Indicia, quæ de sui natura præseferunt aliquid, quod manifesta est hæresis, dicuntur sapere manifestam hæresim, ut baptizare imagines, rebaptizare pueros, & hujusmodi; & hæc inducunt suspicionem vehementem. Quæ vero non sapiunt manifestam hæresim, levem tantum inducunt.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

38 *Prima pœna Hæreticorum est abjuratio hæresis.*
39 *Abjuratio quid sit, & ad eam requisita.*
40 *Abjurationis qualitas pendet a valore indiciorum.*

41 Qui

41 *Qui domuatus ad ubjurandum de furmali, & ubjurare non vult, traditur brachio sæculari.*
Opinio Bordoni impaguatur.
Debens ubjurure, & noiens, trudendus morti.
42 *Citutus ad comparendum ub Inquisitore, & non compurens, excommunicatur.*
Iusordescens in Excommunicatiune per uuuum, damnutur ut hæreticus præsumptus.
43 *Parutus ad ubjurandum privare, sed reuueus ex verecundia ubjurare publico, an sit præsumendus hæreticus?*
44 *Non est hæreticus, nec tradendus Curiæ sæculari, sed arbitrarie puniendus.*
45 *Suspectis do levi duntur pænitentiæ sulutares.*
46 *Reo torto juxta valorem indiciorum, & neganti factum, nullæ pœuæ sunt dandæ.*
47 *Secunda pænu Hæreticorum est Excommunicatio Papæ reservata.*
Quid requiratur ad eam incurrendam.
48 *Eundem censuram incurrunt fautores, defensores &c. Hæreticorum.*
Quid requiratur, ut fautores &c. eam contrahant.
49 *Suspecti tantum de hæresi uou incurrunt excommunicationem.*
50 *Tertia pœna est irregularitas, quam contrahunt Hæretici, & corum fautores &c.*
Publicu Officia importunt etiam Ordines Ecclesiasticos.
51. *Quurta pœna hæreticorum, fautorum &c. est infumia.*
Talis iufamia est juris, ac etiam facti, si hæresis est noturia.
52 *Quinta pœna est umissio uobilitatis ex privilegio; & quundo eam incurrunt filii, & Nepotes.*
53 *Sexta pœna est privatio Beueficiorum,* ipso facto, *quoad titulum.*
Quoad privationem possessionis requiritur sententia Judicis.
Inhabilitatem ud Beneficia incurrunt hæretici, & corum filii, & Nepotes.
54 *Septima pœna est, quod Hæretici, ac fautores &c.* ipso facto, *privautur titulo; & post sententium, possessioue Officiorum publicurum.*
55 *Octuva pœnu est, quod hæretici privantur patria putestate.*
56 *Nouu pœna est, quod hæretici post sententiam privantur omni jure in persouus.*
Privautur societate uxoris.
Fidelitute vasallorum.
Jure exigendi credita a suis debitoribus.
67 *Decima pœna est, quod privantur successione ex testamento.*
58 *Undecima pœna, quod omnia bonu hæreticorum confiscantur.*
Jus in bouis perduut, ipso facto, *a puncto commissi criminis.*
Possessione bonorum privantur per sententiam.
Pendente Causa, potest hæreticus donare de bonis suis.
Post contractum capitale crimen, quis potest dispunere de bonis suis; non autem in fruudem fisci.
59 *Duodecima pœna est, quod Hæretici, fautores &c. non possunt testari.*
Quæstio inutilis est, un hæc pœua incurrutur, ipso facto.
60 *Tertiadecima, pœna est ultimi supplicii.*
Pœna hæreticorum formalium est combustio.
61 *In quibus casibus hæretici, ac violenter suspecti tredantur brachiu sæculuri.*
62 *Quartadecima pœna est, quæ traditur post mortem, & est multipiex.*
Hæretici privantur sepulturu Ecclesiastica.
Contru eos fit inquisitio post murtem.
Eorum crimen uunquam præscribitur.
Statuæ eorum comburuntur.
63 *Pœnæ suspectorum de hæresi, quæ.*
64 *Regulares pænitentiati a S. Officio, quas pœnas incurrant.*
65 *Statutum pro Minoribus de observantia.*
66 *Quomodo se gerere debet Superior in executione Statuti.*
67 *Abjuratio crimen non est, sed purgat a crimine.*
68 *Non ideo, quia Religiosus deteutus fuit ub Inquisitore, subit privationem, sed debet ubiurusse, & pænitentiatum fuisse.*
69 *Si ubiurutio fuit publica, quid agendum u Superiore.*
70 *Quomodo sciendum, an ubjuratio fuerit de levi, vel de gravi.*
71 *Si ubjurutio fuit secreta, non potest Statutum exequi.*
72 *Responsum Sac. Congregationis ud dubium, quid agendum a Superiore, si ubjuratio fuit secreta.*

38 Quia prima omnium pœnarum, quas hæretici incurrunt, est abjuratio, ut scribit *Farinac. Quæst.* 194.*nu.* 11. dum Reus in facie Ecclesiæ eum maximo rubore, ac ignominia cogitur suos errores fateri; ideo ab abjuratione incipiemus.

39 Abjuratio, ut eam diffinit *Bordon. Sacr Tribunal cap.* 11. *nu.* 1. est *detestatio hæresis, juramento firmata, cum confessione fidei Catholicæ, & promissione permanendi in ea, & nunquam reincidendi in errores ubjuratos, facta de præcepto Inquisitoris, & coram ipsu, uc Vicurio Episcopi, Testibus præsentibus, & in scriptis redigendu.* Ex qua diffinitone colliguntur, quæ sunt de illius substantia. Unum est juramentum, quod involvitur in ejus etymologia. Secundum est revocatio erroris. Tertium est promissio non recidivandi in errores revocatos. Quartum est confessio fidei Catholicæ. Quintum est promissio perpetuo permanendi in ea. Sextum est, quod fiat de mandato, & ad præsentiam Inquisitoris. Septimum quod de ea constet in scriptis, cum fiat coram Testibus ad hoc rogatis.

40 Variatur autem abjuratio juxta varietatem probationum, quæ sunt contra Reum; quia si Reus convictus, & confessus est, se fuisse in errore hæreticali, abjurat de formali, & in abjuratione confitetur, se credidisse hæreticaliter. Si vero probationes tales fuerunt, quod Reus fuerit violenter, aut vehementer suspectus, & ipse in tormentis, juxta valorem indiciorum, sustinet, se nunquam discredidisse, abjurat quidem, sed in abjuratione non revocat errorem, quia sustinuit se non erasse in fide, sed tali actu purgat suspicionem erroris ortam ex indiciis; quod etiam fit in abjuratione de levi, sed ante hanc non datur Reo tortura ob debilitatem indiciorum.

41 Quid autem juris, si Reus nolens tantam confusionem sustinere, nollet abjurare? Respondeo, distinguendo. Aut Reus debet abjurare de formali, aut vehementi, seu levi. Si primum, debet tradi brachio sæculari, extremo supplicio plectendus, ut habet *text. in cap. Ad abolendum de Hæret.* Si vero secundum, vult *Bordon. loc. cit. nu.* 19. quod renuens abjurare, ut præfertur, debet excommunicari, & si per annum perseverat in excommunicatione, debet condemnari de hæresi, ut habetur ex *text. in cap. Cum contumacia. de Hæret. lib.* 6. & tradendus est Curiæ sæculari. Sed, pace hujus Doctoris, talis conclusio falsa est, nam aliter cautat textus, sic enim habet.

Qui vero inventi fuerint sola suspicione notabiles, nisi ad arbitrium Episcopi, juxta considerationem suspicionis, qualitatemque personæ propriam innocentiam congrua purgatione monstraverint, simili sententiæ (traditionis nempe brachio sæculari) *subjacebunt*. Ex qua clarissima dispositione apparet, quomodolibet probatos suspectos de *hæresi*, si abjurare renuerint, tradendos Curiæ sæculari.

42 Et circa hoc distinguendus est casus, nam vel suspectus de *Hæresi* est in fortiis Inquisitionis, vel adhuc captus non est. Si primum, & sententiatus ad abjurationem, abjurare recusat, tradendus est brachio sæculari, ut habet citatus Textus, nam tali recusatione se manifestat hæreticum formalem, cui debetur ultimum supplicium; nam, si non vult abjurare *hæreses* indicium clarum est, quod illis credat. Si autem citatus ad comparendum obedire non vult, debet tunc excommunicari,& si per annum in tali censura insorduerit, damnatur ut hæreticus; nam sicut contumax in quovis crimine habetur pro confesso per fictionem juris, sic etiam contumax in hac causa habetur pro hæretico confesso, & damnatur tamquam hæreticus non quidem formalis (nam potest ejus contumacia oriri non ex fide maculata, sed ab inimicitia, quam habet cum Judice, aut potentia Accusatoris, metu tormentorum &c.), sed præsumptus. Et hoc manifeste patet ex textu in *cap. Cum contumacia. de Hæret. in 6.* qui sic habet *Si suspectus de hæresi, vocatus a vobis, ut de fide respondeat, excommunicationis vinculo* (*pro eo, quod parere subterfugit, aut contumaciter se absentat*) *per vos fuerit innodatus, quam si per annum animo sustineat pertinaci, et tunc velut hæreticus condemnetur*. Ex quo textu manifeste apparet, eum esse excommunicandum, qui citatus comparere recusat, non autem, qui in fortiis est, & abjurare non vult.

43 Ponamus autem, quod damnatus ad abjurandum publice in Ecclesia, coram copiosa multitudine per sonum campanæ abjurare recuset, paratus alioquin coram Testibus pluribus in Aula Inquisitoris abjurare, possetne iste tanquam hæreticus formalis brachio sæculari relaxari?

44 Respondeo, quod non. Ratio est, quia in tantum suspectus de *hæresi*, ac abjurare nolens, morte est puniendus, in quantum ex denegata abjuratione iste censetur velle permanere in falsa fide, de qua suspectus est; unde formalem hæreticum se prodit. Qui autem abjurare errores coram Testibus, & in loco non tam patenti (prout est Ecclesia) paratus est, ostendit se dictos errores minime tenere, & si renuit abjurare in Ecclesia, hoc esse non ex mala fide, quam retineat, sed solum ut evadat tantum ruborem, ac ignominiam coram toto populo. Cum igitur formalem hæreticum se non prodat, non est locus traditioni Curiæ sæcularis; sed alia pœna esset percellendus, ob denegatam Judici obedientiam.

45 Suspectis de levi, juxta *Bordon. cap. 10. num. 49.* leves dantur pœnæ, puta, pœnitentiæ salutares, aut mulctæ pecuniariæ, sive etiam carceres, quia delicta, ex quibus oritur suspicio levis regulariter sunt parvi momenti, unde & illis modica pœna correspondet. Hoc quidem rationabiliter dicitur. Sed quid juris, quando suspicio levis est, & non ex delicto deducta, sed ab alia causa, quæ delictum ex se minime involuit; aut levitas deducitur a debilitate, varietate, aut alia exceptione, quam patiuntur Testes, estne locus pœnæ?

46 Dico, quod, si in tortura competenti sustinuit Reus, quod non dixit, non fecit, aut aliquo modo operatus est illud, a quo talis suspicio deduci possit, non est locus alicui pœnæ. Ratio est, quia in tormentis destruxit omne fundamentum suspicionis. Ex quo enim per tormenta evacuavit id, ex quo suspicio poterat oriri, evanescit suspicio ipsa, ita ut neque abjurationi locus sit; & hoc etiam quadrare debet in casu, ex quo deduci posset suspicio vehemens. Nam, si sustineo in tormentis me non dixisse, aut fecisse illud, ex quo, si illud commisissem, deduci posset suspicio vehemens, non possum damnari de suspecto, neque ad ullam pœnam obligari; quia illud dictum, aut factum, de quo sui imputatus, est fundamentum suspicionis, ex qua oriebatur in me obligatio ad abjurationem, ac alias pœnas; non subsistente igitur fundamento, consequenter neque locus est ædificio, quod super eo construitur, & destructo fundamento corruit ædificatum *arg. cap. Cum Paulus q. 1. l. Nam origo. ff. Quod vi, aut clam. l. Egi tecum. ff. de Except. rei judicat.*

47 Alia pœna contra hæreticos formales est Excommunicatio latæ sententiæ reservata Apostolicæ Sedi *text. in cap. Ad abolendam. cap. Excommunicamus. de Hæret. ca. Noverit de Sent. Excom. Bull. Cœnæ. cap. 1.* Ad hanc incurrendam requiritur, (ultra errorem pertinacem in intellectu, per quem fit quis hæreticus formalis) quod aliquo externo signo, connexionem habente cum actu interno hæresis, illam manifestet. Ad hanc autem manifestationem non requiritur præsentia alicujus, sed sufficit illud signum exterius conjunctum cum interna malitia. Unde, si esset quis solus in remotissimo loco, qui crederet Christum non esse Deum, & submississima etiam voce proferret, *Christus non est Deus*, esset hæreticus externus, & hanc Censuram incurreret, ut cum communi docet *Sanch. in Decal. lib. 2. cap. 8. nu. 6.* Et mirum hoc non est, quod talis hæreticus externus, qui non posset in foro humano puniri, talem tamen Censuram incurrat. Ratio est, quia tale signum externum sufficit quidem, quod Reus in foro animæ possit ab Ecclesia puniri, cum tamen non sufficiat in foro humano.

48 Eandem censuram penitus incurrunt fautores, defensores, receptoresque hæreticorum, *text. in cap. Excommunicamus. 14. §. Credentes. de Hæret. Bull. Cœnæ cap. 1.* quamvis hæreticus non esset denunciatus, ut firmat *Sanch. Decalog. lib. 2. cap. 1. nu. 6.* sufficit autem, quod fautor sciat illum esse hæreticum. Tamen necessarium est, quod favor præstetur, contemplatione *hæresis*, non autem alterius causæ, ut deducitur ex *cap. Accusatus. §. final. de Hæret. lib. 7.* Hoc autem esset, si fautor impediret, ne ille denunciaretur de *hæresi*, aut ne incidat in manus Judicis, sive ut evadat pœnas, & similia. Quod, si favet in alia causa, ut motivo agnationis, amicitiæ &c. non incurrit, quia non intendit favere *hæresi*, ob cujus solam causam talis pœna subitur.

49 Dictam pœnam excommunicationis non incurrunt illi, qui sunt tantum suspecti de *Hæresi*; nam non infertur expresse in Canonibus, ac *Bulla Cœnæ*, nisi contra formaliter hæreticos, ac eorum fautores, & pœnæ contra hos latæ, ut pote odiosæ, non extenduntur ad simpliciter suspectos, ut firmat *Abb. in cap. Inter sollicitudines. an. 6. de Purg. cano.* & ex consequenti neque ad fautores istorum, ut scribit *Carena Part. 2. Tit. 4. num. 9.*

50 Tertia pœna Hæreticorum est irregularitas, ex quo enim *cap. Nos. consuetudine. 12. Dist. cap. Maximum & cap. sequent. 1. q. 7. cap. 2. §. Hæretici de Hæret. in 6.* prohibentur admitti ad officia, ac Beneficia Ecclesiastica, Irregulares declarantur; & hanc pariter pœnam incurrunt *credentes, receptatores, defensores, fautores, & eorum filii usque ad secundam generationem*, dum præcipitur, quod tales *ad nullum Ecclesiasticum Beneficium, seu Officium publicum admittan-*

mittantnr, text. in eap. Quicnnqae. §. a. de Hæret. in 6. Nomine autem Officii publici Ordines Ecclesiastícus comprehendi, docet *Navar. Manual. cap. 27. nn.* 205. §. *Tertio*.

51 Quarta pœna hæreticorum formalium, sicut etiam fautorum, defensorum &c. est infamia sibi delata per Imperatorem, *text. in Authen. Gazares. C. de Hæret.* & etiam firmata per Canones, dum hi, tanquam infames habent omnes, qui in jure Cæsareo infamia notantur. *text. in cap. Omnes. 6. q. 1.* Talis infamia non tantum est juris, nempe post judicialiter declaratum eorum crimen, sed etiam facti, si ad publicam notitiam devenit, ut firmant Doctores *Farinac. Quæst.* 189. *nu.*54. *Sanch. Decal. lib.*2. *cap.* 26. *num.* 2. *& Soasa lib.* 3. *rap.* 7. *num.* 3.

52 Quinta pœna est amissio nobilitatis, non tamen illius, quæ est a sanguinis claritate, sed quæ habetur ex privilegio Principis; & si talis nobilitas privilegiata incæpit ab eo, qui de *hæresi* damnatus est, eandem pœnam incurrunt ejusdem filii, ac Nepotes; si autem nobilitas ex privilegio fuit collata Avo, Abavo &c. eam non subeunt filii. Ratio est, quia sicut ad eos non derivavit ex facto Patris, ita eadem privari non debent ob delictum Patris; solus ergo Pater delinquens eam pœnam subit, ut cum *Tiraqaello, Simanca, & Azevedo* firmat *Sanch. Decal. lib.* 2. *cap.* 29. *na.* 4.

53 Sexta pœna est privatio Beneficiorum, lata in *cap. Ad abolendam. de Hæret. rap. Ut commissionis. eo. tit. in* 6. Et circa hanc advertendum est, quod: ut loquimur de titulo, aut loquimur de possessione Beneficii. Si primum, statim a commisso crimine Rei amittunt titulum, absque ulla declaratione Judicis, sic enim constat a Decreto *Congregationis Universalis Inquisitionis*, emanato 18. *Julii* 1556. prout refert *Berdon. Sacr. Tribunal. rap.* 12. *na.*78. in quo declaratur, *hæreticorum Beneficia vacare a die commissi criminis*; unde talia sibi reservat *Papa*, ut vacantia in Curia. Si vero loquamur de possessione, ad eam amittendam requiritur Judicis declaratio de crimine *hæresis* patrato. Ratio est, quia in *rap. Ad abolendam. Extra. de Hæret.* sic habetur: *Si Clericus est, totius Ecclesiastici Ordinis prærogativa audetur; & sic omni Officio, & Beneficio spoliatus Ecclesiastico, secularis relinquatur arbitrio potestatis*. Porro verba illa *spolietur, deponatur*, quia sunt futuri temporis, indicant factum Judicis, qui debet spoliare, ac deponere, non autem præteriti, ac si facto ipso essent spoliati. Non solum autem privantur Beneficiis, quæ possident, sed incurrunt inhabilitatem tum ipsi, tum eorum filii, ad ea consequenda, quod exprimitur in *cap. Quicanque. §. Hæretici. de Hæret. in* 6. qui sic habet. *Hæretici, credentes, receptatores, ac fautores eorum, ipsorumque filii usque ad secundam generationem, ad nullum Ecclesiasticum Beneficium, seu officium publicum admittantur*.

54 Septima pœna est, quod hæretici formales, ac eorum fautores priventur, *ipso facto*, titulo, post sententiam autem possessione omnium officiorum publicorum, ut habent *text. in cap. 2. §. Hæretici. cap. Ut commissi. de Hæret. in* 6. Quænam autem sint talia officia, dicitur in *cap. Excommunicamus. §. Credentes. Extra de Hæret.* ex quo habetur, quod sint esse publicum Consiliarium, ferre suffragium in publicis comitiis, aut electionibus, testificari in judicio, fungi officio Judicis, Advocati, Procuratoris, & Tabellionis, sive Notarii &c.

55 Octava pœna est, quod, ut habetur ex *text. in cap. Quicunque. §. Illorum. junct. Gloss. final. de Hæret.* in 6. hæretici formales, a puncto commissi criminis, amittunt patriam potestatem, & filii eorum, ipso facto, emancipati censeatur, & facti sui juria.

56 Nona pœna est, quod Hæretici formales post condemnationem, perdunt jus, quod habebant in personis sibi quoquomodo obligatis, ita ut istæ sunt absolutæ ab omni vinculo obligationis erga tales, ut habetur in *rap. Absolutos, Extra de Hæret.* Proinde privatur hæreticus societate uxoris, si non revertatur ad fidem, ut scribit *Clar. §. Hæresi. ℣. Item propter*. Pariter fidelitate vasallorum; dominio servorum; obsequio famulorum, & quovis alio titulo, cujus respectu aliquis sit sibi obligatus. Sed quid de Servis (*Italice schiavi*) qui pecunia sunt empti, aut in bello capti, ut *Turcæ, Mauri, Guinenses &c.* qui sunt peculium domini? Et quid de debitoribus, qui hæretico ex contractu sunt obligati? Solvuntur ne illi servitute, & isti obligatione solvendi debitum? Dico, quod non; sed servi transeunt in potestatem, ac dominium fisci, & debitor, qui ante sententiam poterat solvere creditori hæretico, post ejus damnationem tenetur solvere fisco. *Sanch. Decal. lib.* 2. *cap.* 24. *nu.*8. Ratio est, quia, ut modo dicam, omnia bona hæretici confiscantur, cum autem inter bona computentur servi, & jura exigendi credita, hinc est, quod & servi, & creditores maneant fisco obligati.

57 Decima pœna est, quod, post sententiam, hæreticus non potest succedere ex testamento, nec aliquid acquirere ex legato, donatione &c. ut cavetur utroque jure *text. in l. Manichæos §. 1. in fin. C. de Hæret. & in cap. Excommunicamus. il 1. §. Credentes. Extra de Hæret.*

58 Undecima est, quod omnia bona hæretici formalis, post sententiam condemnationis, actu confiscantur, ut utroque jure cavetur *text. in rap. Manichæos. §. 1. Auth. Gazaros. C. de Hæret. rap. Vergentis. cap. Ad abolendam. cap. Excommunicamus. il 1. §. Damnati. eo. tit.* Distinguitur autem de dominio, & possessione bonorum. Nam Dominium, sive propietas bonorum deperditur, *ipso facto*, a puncto commissi criminis, ut *text. in cap. cum secundum. de Hæret. lib.* 6. declaravit Bonifacius VIII. Possessio autem non, sed requiritur declaratio Judicis Ecclesiastici, quod crimen fuerit commissum, ut fiscus laicus possit ad actualem apprehensionem devenire, ut in eadem *Decretali* habetur. Pendente vero causa, Reus valide facit suos, bonorum suorum fructus, *arg. l. Fructus. ff. de Rei vindi.* nam, lite pendente, possessor facit fructus suos, *Gloss. in cap. Hæc in V. Debeant. 3. q. 6 & in cap. Non liceat. in V. & cum fructibus. 12. q. 2.* unde & ex bonis ipsis potest facere donationes, & alienationes, dummodo non faciat in fraudem fisci; donationes enim factæ post contractum capitale crimen, sed ante sententiam valent, dummodo in fraudem fisci non fiant. *text. in l. Post contractum. ubi Gothofr. lit. B. ff. de Donat.*

59 Duodecima pœna est, quod hæretici, ac illorum fautores, defensores &c prohibentur testari, ut habent utraque jura *text. in l. Manichæos §. Præterea. C. de Hæret. & in cap. Excommunicamus. il 1. §. Credentes. eo. tit.* An autem talis pœna incurratur, *ipso facto*, post commissum crimen, an tantum post sententiam, controvertunt Doctores. *Farinac. Quæst.* 190. *num.* 89. opinatur incurri, ipso facto; sed *Sanchez Decal. lib.* 2. *cap.* 24. *num.* 3. cum aliis vult, quod requiratur sententia. Profecto inutilis est talis quæstio; nam si hæreticus testetur ante sententiam, cum statim, post eam, sua bona fisco applicentur, testamentum ejus nullum est, quia hæredes ab eo instituti nihil capere possunt ex bonis suis confiscatis. Melior certe est sententia, quod, ipso fa-

ſo facto, privetur jure teſtandi. Ratio eſt, quia, ſi ipſo facto privatur proprietate ſuorum bonorum, ut numero ſuperiori dictum eſt, non habet ipſe bona propria, de quibus teſtari poſſit.

60 Tertiadecima pœna eſt ultimi ſupplicii, non quidem univerſaliter, & clare expreſſa in jure Cæſareo, (nam in hoc explicite pœna capitalis lata eſt tantum contra hæreticos Manichæos) *l. Ubicunque. l. Manichæos. C. de Hæret.* ſed implicite reperitur in *l. Gazaros. C. de Hæret.* in qua dicitur, quod *longe gravius ſit æternam, quam temporalem offendere Majeſtatem*; & cum contra lædentes Majeſtatem terrenam ſancita ſit pœna ultimi ſupplicii, hæretici autem Rei ſint de læſa Majeſtate divina, conſequens eſt, quod contra iſtos Decreta ſit pœna mortis. Unde de univerſali conſuetudine ſcribit *Clar. §. Hæreſis. ¶. ſed quæro*, quod pœna hæreticorum ſit combuſtio, quod tamen intelligitur poſt ſtrangulationem. Quia tamen in jure Canonico nulla ſancitur pœna mortis, & hæretici condemnantur ſolum a Judice Eccleſiaſtico, ultima pœna eſt, quod ab Eccleſia relaxantur brachio ſæculari.

61 Traduntur porro hæretici, aut ſuſpecti violenter de *hæreſi* in decem caſibus, quos recitat *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 12. Quæſt. 19. nu. 133.* Primo. Hæreticus relapſus. Secundo hæreticus formalis impœnitens. Tertio hæreſiarcha, aut hæreticus Dogmatiſta. Quarto non Sacerdos celebrans Miſſam. Quinto non Sacerdos audiens Confeſſiones Sacramentales. Sexto abutens ſacra Euchariſtia. Septimo negans unitatem, ac Trinitatem Dei. Octavo negans conceptionem Jeſu Chriſti de Spiritu Sancto. Nono negans perpetuam virginitatem Beatiſſimæ Virginis Mariæ. Decimo negans paſſionem, & mortem D. N. J. C. propter humanam redemptionem. Supradicti omnes clauſum habent ſinum Eccleſiaſticæ miſericordiæ, & irremiſſibiliter dantur neci.

62 Quartadecima pœna eſt, quæ datur poſt mortem, & eſt multiplex, nam decedentes in *hæreſi* privantur ſepultura Eccleſiaſtica; *cap. ſicut. cap. Excommunicamus. il 1. §. Credentes de Hæret. cap. 2. eo. tit. in 6.* inſuper pro illis orandum non eſt; *cap. Firmiſſime. cap. Sicut. de Hæret.* præterea contra eos inquiritur etiam poſt mortem *cap. Sane. 24. q. 2. init.* ulterius nunquam præſcribitur eorum crimen, ita ut eorum nomina damnantur, & ſtatuæ comburuntur, ut dicunt multi Doctores. *Simanca. Gr ff. Sanch. Souſa Diana apud Bordon. loc. cit. num. 137.*

63 Supradictæ quidem pœnæ latæ ſunt contra convictos aut confeſſos de *Hæreſi*. Pœnæ autem de hæreſi ſuſpectorum tantum, præter illas, quæ eis dantur ab Inquiſitoribus juxta gradationem criminis, ſi tales ſuſpecti laici ſint, nullæ habentur præter infamiam facti, ac juris, ut ſcribit *Thæſaur. de Pœn. V. Hæretici ſuſpect. cap. 4.*

64 Si autem Regulares ſint pœnitentiati a S. Officio per pœnitentias quaſvis, quæ non ſint ſimpliciter ſalutares, eo ipſo ſunt inhabiles ad omnes gradus ac officia ſuæ Religionis, etiamſi compleverint tempus pœnitentiæ, vel receperint gratiam: & ſi ipſi promoveantur, tam promoventes, quam promoti incurrunt privationem officiorum, ac vocis activæ, ac paſſivæ, ad quæ non poſſunt reſtitui, niſi a Papa, aut Congregatione S. Officii: & ad eoſdem ſpectat rehabilitatio illorum, qui fuerunt ab Inquiſitoribus, ut præfertur, pœnitentiati; ut conſtat ex Decreto, ſuper hoc emanato a *Congregatione Inquiſitionis*, quod per extenſum refertur a multis. *Diana Par. 4. in fin. Bullarum. Peyrin. ad Conſt. 9. Paul. V. num. 29. Bordon. Sacr. Tribu. cap. 27. num. 36. Trimarch. de Sollicit. Diſp. ult. n. 49. Sanctor. de Pœn. cap. 22. fol. 298.*

65 Nos Minores de obſervantia utraque, habemus ulteriorem, ſtrictioremque pœnam, expreſſam in Statutis Generalibus Ordinis *cap. 7. §. 6. num. 73.* quæ ſic habent, *Qui in Sanctæ Inquiſitionis officio de levi abjuraverit, ad actus legitimos; qui vero de gravi, ad omnia Ordinis officia, inhabilis exiſtat.*

66 Circa quod Statutum dubitandum venit, quomodo gerere ſe debeat Superior in executione ejus?

67 Reſpondeo primo, quod antequam Prælatus privare valeat Subditum *actibus legitimis*, aut *omnibus Officiis Ordinis*, eo quia abjuraverit de levi, aut de vehementi reſpective, debet ſibi authentice conſtare de ſecuta abjuratione. Ratio eſt, quia talis privatio pœna gravis eſt, & ideo judicialiter infligenda. Porro ſententia judicialis ſupponit crimen probatum. Quamvis autem abjuratio crimen non ſit, neque infamet, imo purget, *cap. Inter ſollicitud. de Purga. cano. in fin. cap. Accuſatus. cap. ad abolendam. §. Qui vero de Hæret. in 6.* tamen pœna eſt, quia ex indiciis criminis præcedentis procedit; ſi nulla enim indicia hæreſis, aut levia, aut gravia præceſſiſſent, nulla injungeretur abjuratio. Hæc quidem, prout probat, abjurantem non eſſe infectum hæreſi, quam abjurat, non poteſt proprie vocari pœna, at, prout habet originem ab indiciis pœna eſt; ſicut & tortura in cæteris criminibus, per quam purgantur indicia, pœna eſt, non quidem probati criminis, ſed illorum indiciorum, quæ delicti præſumptionem arguunt. Cum igitur abjuratio pœna ſit, quæ crimen (hoc eſt indicia criminis) ſupponit, ut locus ſit privationi ſupradictæ, debet de abjuratione conſtare.

68 Sequitur igitur ex his, quod non ex hoc, quod aliquis fuerit detentus in carceribus Inquiſitionis, poſſit privatione aliqua percelli; nam potuit quidem fuiſſe accuſatum de indiciis inducentibus ſuſpicionem hæreſis, & ob ea captum, & detentum, ipſum autem per legitimas exceptiones ſe defendiſſe, ac probaſſe ſe minime commiſiſſe illud factum, ex quo deducta ſunt illa indicia, ob quæ Inquiſitor illum detinere fecit. Probando enim eum non commiſiſſe factum tale, non eſt locus ulli abjurationi, ut docuimus ſupra *num. 46.* Debet igitur, ut dicebamus, de ſecuta abjuratione conſtare, ut privatio ſupradicta infligatur.

69 In caſu ergo, quod abjuratio publice facta ſit, & hoc ſive in Eccleſia coram toto populo, ſive in Aula Inquiſitoris, aut alibi coram aliquibus vocatis ultra duos conſuetos Teſtes, qui regulariter adhibentur cum Notario ad publicationem ſententiæ, debet Provincialis formiter examinare duos Teſtes, qui deponant ſe fuiſſe præſentes abjurationi factæ, poſtmodum proferre contra Reum ſententiam privationis ad normam Statuti.

70 Quia vero in ſententia, quam ferunt Inquiſitores, non exprimitur, an ſententiatus abjurare teneatur de levi, an de vehementi, talis enim qualificatio ſecreto ſit a Conſultoribus pro varietate indiciorum, ideo, ut ſciatur a Prælato, an Reo infligenda ſit privatio actuum legitimorum, an potius Officiorum Ordinis, obſervandæ ſunt pœnæ Reo indictæ, ultra abjurationem. Si enim ſunt pœnæ graves, ut carceratio formalis, ſive clauſtralis; privatio audiendi Confeſſiones Sacramentales, aut concionandi, legendi &c. intrat tunc argumentum, abjurationem fuiſſe *de gravi*; pœnæ enim graves, gravia arguunt fuiſſe indicia, & ob ea etiam de gravi fuiſſe abjurationem. Si autem fuerint pœnæ leves, utpote orationes, frequentia Sacramentorum, jejunia &c., quæ dicuntur pœnitentiæ ſalutares, convincunt abjurationem de levi. Quamvis autem ob iſtas non incurrantur pœnæ fulminatæ in Decreto

Ur-

Urbani Octavi, de quo meminimus supra *num.* 64, (quia in eo Decreto exprimitur, quod pœnæ, inflictæ a S. Officio, quæ inferre debent privationem Officiorum, ac vocis activæ, & passivæ, sunt pœnæ proprie dictæ, nempe graves, non autem illæ, *quæ sunt simpliciter salutares*) tamen incurritur pœna Statuti, nempe privatio suffragiorum.

71 Dico secundo, quod, si abjuratio secreta tantum secuta fuerit, non est locus executioni hujus Statuti. Ratio est, quia Inquisitores non dant copiam authenticam sententiæ contra Reum latæ, nec eam dare possunt ex stylo sui Tribunalis, ut a pluribus Inquisitoribus didici; sequitur proinde, quod Prælati, qui judicialiter tantum possunt pœnam Statutariam prædictam infligere, eam dare nequeant, eo quia carent authentico fundamento judicii, nempe probatione, quod Reus fuerit a S. Officio pœnitentiatus.

72 Durum mihi hoc videbatur, quod nempe daretur Statutum in Ordine, quod ut in pluribus esset inobservabile, nam raro fiunt publicæ abjurationes, cum tamen frequenter accidant casus, quod Religiosi ab Inquisitoribus puniantur secreto. Super hoc consului *Reverendissimum P. Carolum Franciscum de Varisio nostrum Generalem Excommissarium, ac Supremæ Romanæ Inquisitionis Qualificatorem*; hic vero, meo nomine, dato memoriali, petiit a Congregatione S. Officii, quomodo posset Superior noster executioni demandare dispositionem præfati Statuti, in casu abjurationis secretæ, cum de ea constare facere impossibile sit. Eminentissimi autem Patres per subsequens Rescriptum responderunt *Feria Quarta, die 26. Novemb. 1698. Eminentissimi dixerunt, quod observetur Decretum Urbani Octavi, emanatum de anno 1626. contra Regulares pœnitentiatos a S. Officio.* Ex tali responsione liquido apparet intentum Eminentissimorum Patrum esse, quod tale Statutum servetur tantum in casu abjurationis publicæ, seu in terminis Decreti Urbani Octavi, puta, in casu gravis, ac veræ pœnitentiæ, quæ supponit abjurationem de gravi; non autem pœnitentiæ salutaris, quæ datur post abjurationem de levi.

TITULUS TERTIUS.

De Delictis contra Paupertatem.

SUMMARIUM.

1 *Paupertas est de essentia status Religiosi.*
Super paupertatis voto nequit Papa dispensare.
Examinata a Moralistis faciunt ad forum animæ.
2 *Quilibet Pistor suum panem laudat.*
Æque damnanda aviditas in augendis divitiis, ut in quærendis eleemosynis.
De his vitiis non damnandus Ordo, sed ejus professores.
3 *Religio quævis, ab Ecclesia approbata, perfecta est.*
Earum varietate ornatur Ecclesia.
Dives Abraham Sanctus fuit, Lazarus mendicus in Paradisum evectus.
4 *Dubium, an damnabilior sit Religiosus, cupidus augendarum divitiarum; an qui professam paupertatem violat importuna mendicatione:*
5 *Agendorum in hoc Titulo enumeratio.*

1 Paupertatis votum ita de status Religiosi essentia esse, ut neque super ea possit per Summum Pontificem dispensari, textualiter habet *Decretalis Innocentii Tertii, in cap. Cum ad Monasterium de Stat. Monac.* De hac communiter scribunt, qui de rebus Regularibus loquuntur, & quamplures quæstiones examinant; quæ faciunt ad forum animæ, nec quadrant pro nobis, qui judicia forensia, & de rebus tantum criminalibus agimus. Examinent porro illi vota solemnia, & simplicia *paupertatis*; item statum *paupertatis*, tum in communi, tum in particulari; agitentque, num ad perfectionem acquirendam magis conducat, nec ne, *paupertas* etiam in communi, & centum alias quæstiones; Nos de illis non tractabimus.

2 Hoc unum adverto, in controvertendis illis quæstionibus, quemlibet scribentem pro statu proprio pugnare, ac varie ad ejus exaltationem sentire, ut sic verificetur illud Adagium. *Quilibet Pistor panem suum laudat.* In omni statu invenitur, quid carpatur; & æque damnanda est aviditas augendi divitias in iis Ordinibus, qui bona possident in communi, & iis in immensum extendendis, nunquam dicunt, *sufficit*; sicut eorum, qui nihil habentes in communi, in eleemosynis conquirendis nimis soliciti sunt, & ad improprietates deflectunt, dum communis bonorum proprietas ipsis denegatur. Culpa hæc non est *Status* eorum, nec culpandus Ordo, nec ejus Institutor, Regula, aut Constitutiones.

3 Parentes enim Religionum, Spiritu Sancto afflati, optimo consilio, ac politia Ordines suos instituerunt, & quælibet Religio perfecta est, licet diversa sint cujuslibet instituta; quarum diversitate ornatur Ecclesia Catholica, quæ juxta dictum Psalmographi *Psalm.* 44. ℣. 9. Astat a dextris Dei *In vestitu deaurato* charitatis, *circumdata varietate* Institutorum. Si quid carpendum in his reperitur, culpa est hominum, non eorum status; nam, ut ajebat Chrysostomus, *Non sunt carpenda hominum exercitia, sed voluntates.* *Abraham* dives sic perfectus fuit, & Deo placuit, sicut *Lazarus* mendicus, qui ad *Abrahæ* sinum mortuus convolavit; ac ita potest Deo famulari, divitis Ordinis professor, si tamen divitiis *cor non apponat*, sicut Mendicantis Ordinis Religiosus, pro Christo pauper effectus. At si ille ditiorem fieri vult Ordinem proprium, & centum modis, quos non licet explicare, in augendo censu insudat; & hic importuna quæstuatione fideles inquietat, ut nomine pauper, dives vivat, uterque contra sui Ordinis Parentem, Regulam, Constitutiones, & Instituti fidem peccat, & utraque solicitudo habendi, est perfectionis Christianæ impeditiva.

4 Nam an turpior, & damnabilior sit prima, filia avaritiæ, ambitus, ac superbiæ, & mater scandalorum; an secunda, quæ est effectus necessitatis, ac desiderii commodius, quam par sit, vivendi, judicent alii: nobis hæc disquirendi, nec otium, nec mens est. Interea in hoc *Titulo* examinabimus Delicta, quæ fiunt contra *paupertatem* a privatis Religiosis, & externo foro subjiciuntur, & sunt *Proprietas*; *Pecuniæ* (seu denariorum) *contrectatio*; *Annuorum redituum procuratio*; *Bonorum Ecclesiæ alienatio*; *Munerum largitio*; *Furtum*; & *Usura*.

§.I. Pro-

§. I. Proprietas.

SUMMARIUM.

1 *Proprietas diversa significat.*
2 *Ante diffinitionem proprietatis, tradenda diffinitio paupertatis Religiosæ.*
3 *Paupertas Religiosa, quid sit.*
4 *Opinio circa gradus paupertatis Religiosæ.*
5 *Paupertas Religiosa est ea, quam Christus verbo, & exemplo docuit.*
Renunciatio temporalium, quid importet in paupertate Religiosa.
6 *Paupertas, quam professi sunt Apostoli, in quo consistat.*
7 *Gradus paupertatis supra recensiti deviant a paupertate Evangelica.*
8 *Proprietatis delictum, quid sit.*
9 *Delictum proprietatis juxta varias Religiones variatur.*

1 PRoprietatis vocabulum æquivocum est, & diversa pro subjecta materia significat. Aliquando enim *proprietas* usurpatur pro dominio rei, sive mobilis, sive immobilis, ut voluit *Abb. in cap. 1. Notab. 2. Extra. Dec. Cau. poss & prop.* Aliquando accipitur pro *nudo jure*, quod quis habet in re, quam potest pro libito distrahere, ac perdere, quod *jus* distinguitur ab usufructu ejusdem rei, *arg. l. 8. ff. Qui mod. usu. amit. Instit. lib. 2. tit.* 4. §. 1. & hæc est propria acceptio hujus vocabuli apud Jurisperitos: siquidem dominium secum vehit usumfructum illius rei, super qua dominium cadit, ususfructus etenim dicitur *l. 4. ff. de Usufruct. arg. l.* 8. *de Reb. auct Judic.* pars dominii esse; proinde, quando volunt *proprietatem* accipere pro dominio, dicunt *proprietatem plenam*, importantem scilicet, & jus in re, & rei ejusdem usumfructum, seu jus utendi eadem re. Quando vero dicitur *proprietas* absolute, seu *proprietas nuda*, accipitur, ut dixi, pro nudo *jure in re*. Accipitur aliquando *proprietas*, ut contradistinguitur a dominio, ac possessione, prout scripsit *Gilbertus Nicolai Tract. de Dec. plag. FF Min apud Marcant. Triba. Sair. Tom. 3. Par 2. Tract. 2. Concl. 2. Append. notab. Tit.* 1. & importat independentiam ab alio quovis in dominio, ac possessione rei, cujus habet *proprietatem*. A Theologis autem moralibus, ac Criminalistis Regularibus accipitur pro *crimine*, *quo quis contra votum paupertatis delinquit*.

2 Secundum ultimam acceptionem, in præsentiarum de *proprietate* tractamus: & quia ipsum bene diffinire difficile est, nisi prius de Religiosa paupertate, cui *proprietas* diametraliter opponitur, aliquid compendiose dixerimus, ideo istius diffinitionem tradennus.

3 *Paupertas Religosa* igitur, ut eam optime diffinit *Fr. Petrus Marchantius* in suo celeberrimo *Tribunali Sacramentali Tom. 3. Par. 2. Tract. 2. Tit. 1. Conclus. 2. init. est voluntaria abdicatio omnis possessionis, dominii, & cujuscumque juris civilis, & politici, sive actualis, sive possibilis, ac etiam usus proprii ad rem quamcumque temporalem propter Deum, & Christi sequelam.* Ex qua diffinitione colligitur, quod de essentia paupertatis Religiosæ perfectæ, quam Christus suo exemplo, & Apostoli Christum sequentes imitati sunt, sit, quod pauper Religiosus pro Christo abdicet a se omne jus actuale, quod habet, & quod ex successione habere posset in re, & ad rem quamlibet temporalem; ac etiam jus civile, seu politicum utendi re temporali, retento sibi jure tantum naturali utendi re necessaria ad vitam, quod importat nudum usum facti.

4 Scio quidem alios Doctores *Suar. Tom. 3. de Relig. lib. 8. cap. 7. num. 7. Pellizzar. Manual. Regular. Tom. p. Tract. 4. cap. 2. sect. p. qu. 2. nu. 2.* constituere quatuor gradus Religiosæ paupertatis; nempe primum, quo quis nec licite, nec valide potest habere dominium rei temporalis, nec ea uti tanquam propria. Secundum, quo quis non potest licite habere dominium proprium Rei, nec ea uti tanquam propria, quamvis sit capax dominii. Tertium, quo quis incapax dominii non est, neque vi voti paupertatis tenetur statim illud a se abdicare, sed solum tenetur nulla re, ut propria uti. Quartum, quo quis ex voto non obligatur ad carentiam dominii, vel omnis usus rei, ut propriæ, sed solum ad non habenda, nec acquirenda bona temporalia, ultra certam mensuram, quæ sit necessaria ad sustentationem vitæ, juxta proprium statum.

5 Sed profecto moralis hujus metaphysicæ speculationes, examinatæ ad pondus sanctuarii, inveniuntur minus habentes. Non negarim, paupertatis votum regulari non posse juxta supra datas gradationes paupertatis; & etiam Religiosa nonnulla sodalitia, auctoritate Ecclesiæ roborata, secundum easdem, instituta vigere; tamen perspicuum est, ea non profiteri, presse, ac proprie Religiosam paupertatem, eam nempe, quam Christus, & Apostoli consilio, & exemplo docuerunt; sed modo diminuto, laudabili tamen, ac meritorio. Etenim *Fundamentum* Religiosæ vitæ, ut dixit Apostolus *P. Corinth cap. 3. ℣. 11. aliud nemo ponere potest, præter id, quod positum est, quod est Christus Jesus*. Sequitur igitur, quod vera vita, & paupertas Religiosa est *illa*, quam Christus verbo, & exemplo docuit, ad perfectionem acquirendam, ac Apostoli sunt professi, & in primitiva Ecclesia omnes fideles sequebantur. Consilium porro Christi circa curam temporalium consistit in renunciatione *omnium* rerum temporalium. *Qui non renunciat omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Luc. cap. 14. ℣. 33.* Ubi advertendum, quod volentibus sequi Christum in vita Religiosa præcipitur renunciatio non aliquarum, sed *omnium* rerum temporalium; hæc porro nihil aliud est, ut optime scribit *Marchant. loc. cit. quæst. 4. Dub. 1. Resol. 2. 5. Renunciare*, quam abdicatio omnis juris politici tum in possessione, tum in usu temporalium, ac omnis civilis, & juridicæ administrationis.

6 Hinc sequitur, quod, cum inter bona temporalia connumeretur etiam jus, quod quis habet ad rem, ut jus succedendi in possessione bonorum, ad paupertatis Religiosæ statum pertinet, non tantum renunciatio juris proprietatis, ac ususfructus rei, quam actualiter habet, quando vitam init Religiosam; sed etiam juris, quod aliquando sibi ex successione, sive ab institutione de eo in hæredem, aut legatarium facta, aut alio modo potest obvenire. Et hæc vera paupertas Religiosa est, quam professi sunt Apostoli, qui dicebant: *Ecce nos relinquimus omnia, Matt. cap. 29. ℣. 27.* ubi advertit *D. Gregorius Hom. 5. in Evangel.* quod *Petrus & Andræas* (primi inter Apostolos) *etiam desideria habendi dereliquerunt*. Non solum nempe ea, quæ possidebant, quando Christus eos vocavit, quæ erant valde parva, & pauca; sed etiam desiderium, aut spem habendi ab alio, qui aliquo modo jus proprietarium temporalium in eos transferre voluisset.

7 Ex his habetur, quod gradus Religiosæ paupertatis, quos supra ex Auctoribus recensuimus, declinant a paupertate Evangelica, ac Apostolica, quamvis

vis non negem, eam esse Religiosam, ac meritoriam paupertatem ab Ecclesia approbatam, non tamen esse totaliter eam, quam Christus ad acquisitionem perfectionis instituit; sed aliam ab hominibus, (Deo tamen inspirante, & humanæ imbecillitati consulente) adinventam. Plura super hoc essent dicenda, sed quia ad nostram rem stricte non faciunt, ea relinquimus Moralistis discutienda.

8 Sic ergo intellecta Religiosa paupertate facile erit diffinire, quid sit *proprietas*. *Proprietas igitur est dolosa retentio juris dominii, seu possessionis, aut usus fructus rei temporalis actualis, aut possibilis*. In hac autem diffinitione continetur *jus*, quod quis in re, tanquam sua in actu primo retinet, eam possidendo; & in actu secundo exercet, eam donando, vendendo, commutando, aut quomodolibet alienando; aut in ea fruendo utendo independenter a voluntate alterius; pariterque *jus*, quod quis habet ad rem, quæ ex successione, aut alio modo sibi potest obvenire. Proprietarius proinde erit Religiosus, qui rem mobilem, aut immobilem, aut pecuniam, tanquam suam possidet, servat, custodit, defendit &c. sive qui ea utitur, & uti vult, ut habens *jus* ea utendi independenter, & inimpedibiliter a Superiore, aut prætendit *jus* habere talibus modis ad rem, quæ sibi possit obvenire.

9 Verum est, quod non æquali modo delictum *proprietatis* in quolibet Religioso evenire potest. Cum enim, ut supra dictum fuit, quatuor gradus sint paupertatis Religiosæ, alia, & alia erit *proprietas*, paupertatis voto contraria in uno, ac in alio ut patet; & hoc modo, qui retinent *jus* succedendi in hæreditate, non sunt proprietarii, illud *jus* retinendo, quod tamen esset, qui etiam *jus* ad rem ex professione strictæ paupertatis Evangelicæ, ad quam ex sua Regula *Fratres Minores* tenentur, a se abdicasset. Proinde, pro judicando crimine proprietatis in Regularibus, observandæ sunt singulorum Ordinum Constitutiones, & juxta eas judicandum.

Probatio.

S V M M A R I V M.

10 *In probanda proprietate probandus est animus possidendi.*
Animus probatur verbis.
Facto magis, quam verbis animus declaratur.
Facto, & verbis voluntas declaratur concludenter.
11 *Modi, quibus aliquis se ostendit proprietarium.*

10 NIhil peculiaris habet hoc crimen, quo ad probationem; proinde probandum est velut alia delicta, quæ relinquunt Indicia post se; nempe per constantiam corporis delicti ejusdem per *visum, & repertum*, Testes, indicia &c. Verum est, quod, cum *proprietas* vitium sit in animo consistens, & in eo latens (siquidem proprietarius non est, nisi is, qui rem, ut propriam habere intendit; & si eam modo naturali tenet absque voluntate possidendi eam, ut propriam, proprietarius non est), sequitur, quod non potest concludenter probari aliquis Reus de *proprietate*, nisi probetur, rem animo malo, & doloso, tanquam propriam habendi, tenuisse. Probare autem ea, quæ animo latent, per se impossibile est, cum solus *Deus intueatur cor*, *P. Reg. cap. 16. ℣. 7.* proinde animus probatur verbis; verbum enim, quod foris patet, signum est ejus, quod intus latet, & demonstrat animi voluntatem, *Tiraquell. in l. Si unquam. in V. libertis. nu. 17. & 18. C. de Revocan. donat. Mascard. de Probat. Concl.* 1415. *nu.* 24. imo magis probatur factis, siquidem facto magis declaratur voluntas, quam verbis, *arg. l. Paulus ff. Rem ratam hab. l. Pro hærede. ff. de Acquiren. hæred.* quando tamen factum determinatum est, ad quid præsumendum, ut certum, *Mascard. Concl. 45. nu. 5. de Probat.* & concludenter voluntas declaratur facto, & verbis. *Stephan. Gratian. discept. for. cap. 624. nu. 14. Barbos. Repert. jur. V. Factum, ℣. Factum magis in fin.*

11 Sequitur ex his, quod si Religiosus verbo, factis, aut utrisque, rem propriam dicat, aut ut propriam custodiat, iste re vera animo proprietarius pronunciandus sit. Proinde, si in judicio rem suam dicat, ac illam ab occupante recuperare tentat; si eam donet, vendat, permutet, aut quovis alio modo distrahat; si Prælato eam occultet, ne ille ipsi eam auferat; si contra voluntatem Prælati, rem auferre volentis eam defendat, quominus auferat; si alteri Religioso volenti ea re uti, absque incommodo habentis, eam deneget, & centum hujusmodi, talis profecto Reus *proprietatis* dicendus est.

Pœnæ.

S V M M A R I V M.

12 *Proprietarius, ipso jure, est privatus voce activa, ac passiva.*
13 *Opinio, quod sit de facto excommunicatus.*
Refellitur, quia est tantum excommunicandus.
14 *Proprietarius mortuus sepeliri debet extra locum sacrum.*
Et cum eo pecunia sua.
Fallit hæc pœna, si ante mortem dedit signa contritionis.
Non tota pecunia sepelienda est cum mortuo proprietario, sed sufficit pars.
Inventus proprietarius de re levi sepeliendus est in sacro.
15 *Quantitas constituens proprietarium judicialiter punibilem, quæ sit.*
Variæ de hoc Doctorum sententiæ.
16 *Distinctio de proprietate in foro animæ, & de eadem punibili in foro fori.*
17 *Minor quantitas facit proprietarium, tam in foro animæ, quam in externo.*
18 *Minor quantitas rei furatæ, quam alterius non furatæ, facit punibilem in foro fori.*
19 *Minor quantitas rei furatæ extra Monasterium, quam in Monasterio, reddit punibilem.*
20 *Impugnatur opinio, quod Religiosi comparentur filiisfamilias, aut Sociis in negotio.*
Abbas cum Monachis non est dominus rerum Monasterii.
Papa non est dominus, sed administrator bonorum Ecclesiæ.
Dominium bonorum Ecclesiæ nulli homini competit, sed soli Deo, cui consecrata sunt.
21 *Concluditur, quod Religiosi nequeunt comparari filiis familias, nec Sociis in negotio.*
22 *Minor quantitas numeratæ pecuniæ, quam alterius rei, sufficit ad faciendum proprietarium Fr. Minorem.*
23 *Judicis arbitrio stat determinare quantitatem, ad reddendum Religiosum proprietarium.*
Quantitas denariorum, ad faciendum in conscientia proprietarium Fratrem Minorem, est 4. Juliorum.
Pro foro judiciali est ultra duos aureos.
24 *Proprietatis aliæ pœnæ pro aliis Regularibus, desumendæ ex ipsorum Statutis.*

N 25 *Pri-*

25 *Primum Statutum pro Minoribus de observantia.*
26 *Secundum Statutum.*
27 *Tertium Statutum.*
28 *Quartum Statutum.*
29 *Quintum Statutum.*
30 *Sextum Statutum.*
31 *Septimum Statutum.*
32 *Octavum Statutum.*
33 *Nonum Statutum.*
34 *Decimum Statutum.*
35 *Vndecimum Statutum,*
36 *Duodecimam Statutum.*
37 *Dabitatia prima circa sepulturam proprietarii in loco sacro.*
38 *Mortuus proprietarius alterius rei a pecunia numerata sepeliendus est in loco profano.*
39 *Dubitatio secunda.*
40 *Sola pecunia numerata, non vero alia res, sepelienda est cum mortuo proprietaria.*
41 *Dubitatio tertia.*
42 *Superior non sepeliens pecuniam cum mortuo proprietario, nullam pœnam incurrit.*
43 *Dubitatio quarta.*
44 *Superior sepeliens proprietarium in sacro, ad vitandum scandalum, non est puniendus.*
Ad vitandam scandalum multa omitti debent, si non involunnt peccatum.
Cessante scandalo, sepeliens in sacro proprietarium, excammunicatur juxta aliqaos.
Impugnatur talis apinio.
Sepeliens usurarium manifestum in sacro temere *incurrit excommunicationem.*
Superior sepeliens proprietarium in loco sacro, privatur Officio.
Opinio Sanctori contraria impugnatur.
Clausula posita in fine dispositionis, afficit omnia præcedentia.
45 *Dabitatio quinta.*
46 *Quomodo sepeliendus, publice repertus proprietarius.*
47 *Disquisitio facienda a Superiore ante sepulturam, ut constet de proprietate.*
48 *Opinio Sanctori de sepultura privata, in casu proprietatis secretæ, dat cautelam inutilem.*
49 *Quid agendum a Superiore in casu proprietatis secretæ circa sepulturam.*
50 *Dubitatia sexta.*
51 *Repertus proprietarius de rebus pretiosis, aliis a pecunia, sepeliendus extra sacrum.*
52 *Dubitatio septima.*
53 *Repertus cam summa denariorum sfficienti ad peccatum mortale, sepellendus in loco profano.*
54 *Dubitatio octava.*
55 *Opinio Thesauri, & Sanctori impugnatar.*
Deprehensus post mortem proprietarius, ob donationem &c. in vita factam, si incanfessus post eam obiit, sepeliendus est extra sacrum.
56 *Dubitatio nona.*
57 *Tempus, & quantitas denariorum non faciunt ad augendas pœnas proprietario.*
58 *Dabitatio decima.*
59 *Nolens ad mandatum Superioris migrare a Conventa, in qao est, peccat contra obedientiam.*
60 *Potest etiam esse Reus inobedientiæ, & proprietatis lacalis.*
Quomodo est hoc in facto cognoscendam a Judice.
61 *Quando talis se pradit proprietarium localem.*
62 *Quando effugiatur pœna Statati, interponendo officia, ne remaveatur a Conventu.*
63 *Dubitatio undecima.*
64 *Quid sit, rem Superiori celare* ex animo.
Ad possessionem rei requiritur animus possidendi rem.
65 *Consensus Superioris est triplex.*
Possidens rem, absque aliquo consensu Superioris, est proprietarius.
66 *Oportet autem, qaod Subditus habeat animum possidendi illam rem.*
67 *Dubitatio daodecima.*
68 *Quando censeatur proprietarius, qui in discessu claves cellæ non resignat Superiori, aut alteri.*
69 *Dubitatio tertiadecima.*
70 *Quando sit locus pœnis praprietariorum contra deponentem aliquid apud sæculares.*
71 *Dubitatio quartadecima.*
72 *Crimen contrahendi debita in quo consistat.*
73 *Superior localis, quando delinquat contrahendo debita.*
74 *Subditus quomado delinquit, se obligando debitis.*
75 *Quæ requirantur, ut Subditus puniatur ob debita contracta.*
76 *Decoctores, qui dicantur.*
Debita contracta a Religioso, ut sint punibilia, debent esse ob turpem causam.
77 *Actuum frequentia in debitis contrahendis requiritur, ut sit locus pœnæ.*
78 *Pœna privationis Officiaram, danda contrahentibus debita, quæ officia respiciat.*
79 *Dabitatio quintadecima.*
80 *Quomodo potest Religiosus rem pignori supponere?*
81 *Explicatur Statutum.*
82 *Alia explicatia Statuti.*
Res potest dari pignori in obligatione honoraria, ac naturali.
83 *Dubitatio sextadecima.*
84 *Quando delinqaat proprietate Religiosus, commutando rem cum re.*

12 Religiosorum proprietariorum pœnæ juxta jus commune sunt: Primo, privatio, ipso facto, vocis activæ, ac passivæ per biennium, quæ pœna lata est in *Trident. Sess. 25. de Regular. cap. 2. in fin.* proinde pœna hæc requirit tantum sententiam declaratoriam criminis, non vero condemnatoriam ad pœnam, cum hæc jam lata a jure sit, ut dicit *Layman. lib. 4. Tract. de Stat. Relig cap. 7. num. 22.*

13 Secundo; opinantur nonnulli, quod Religiosus proprietarius sit, ipso jure, excommunicatus; sed illos merito reiicit *Sanch. in Decal. lib. 7. cap. 19. num. 14.* hoc enim neque in *Tridentino*, neque in corpore juris, neque in Bulla aliqua reperitur; Capitulum autem *Monachi de Stat. Monach.* super quo innituntur Doctores, ita opinantes, non importat excommunicationem latæ, sed ferendæ sententiæ, ut patet textum legenti.

14 Tertio; Si Religiosus repertus sit mortuus propietarius, sepeliri debet in loco non sacro, simul cum pecunia per eum possessa, cum illa maledictione: *Pecunia tua tecum sit in perditionem*, ut sancitur in *cap. Monachi. cap. Cum ad Monasterium. cap. Super quodam. de stat. Monach.* & hæc pœna posita est, juxta antiqua instituta Monachorum, ut testantur *D. Hieronymus Epist. ad Eustoch. S. Gregorius lib. 4. Dial. cap. 55. & D. August. Ser. 5. ad Fratr. in Erem.* Pœna autem hæc locum non habet, si ante mortem signa contritionis dederit, ut post quandam *Glossam in cap. Cum ad Monaster. in V. In sterquilinio*, scribit *Abbas num. 15. de Stat. Monach.* Et quamvis, juxta vetera Patrum instituta, de quibus testantur tres Patres Sancti supra citati, tota pecunia reperta, esset cum proprietario sepelienda, & ejus nihil a Monasterio retinendum, prout etiam sensit *Cardinalis in d. cap. Cum ad Monaster. §. Prohibemus. num. 2. de*

Stat.

Stat. Monach. & *Graffius*, *Par.* 2. *lib.* 3. *cap.* 19. *n.* 5. tamen sufficit pars ad ostendendam hujus criminis detestationem, & ita cum Canonistis communiter *c. Cum ad Monasterium*, & ibi *Jo. And. n.* 4. *Hostien. n.* 7. *Anchar.* 10. *Abb. num.* 15. *Barbos. num.* 5. sentiunt *Sanchez Op. moral. lib.* 7. *cap.* 20. *num.* 11. & *Layman. lib.* 4. *Tr. de Stat. Relig. cap.* 7. *num.* 22. Supradictas porro pœnas non incurreret ille, qui proprietarius esset levis rei, cujus materia non sufficeret ad peccatum mortale, ut dicunt Doctores, *Sanch. loc. cit. n.* 1. 2. & 3. *Navar. Conf.* 5. *n.* 13. 14. & 17. *de Stat. Monach. Roderic. Tom.* 3. *QQ. Regul.* 29. *art.* 10. tales enim pœnæ, cum graves sint, rationabiliter, nisi pro gravi culpa sunt adhibendæ. Pariter, ut Religiolus repertus cum pecunia privetur post mortem Ecclesiastica sepultura, oportet, quod fuerit monitus a Superiore ad consignandum peculium, & consignare noluerit: aliter præsumendum est, fuisse paratum ad illud consignandum, & quod pecuniam retinebat cum licentia saltem interpretativa Superioris, qui poterat eam dare, ut post nonnullos *Castropal. Tambur. Lezan. Boss. Roderic.* firmat *Sgroi lux Prælat. Par.* 7. *cap.* 4. *num.* 4. 8. (Hoc autem potest quadrare apud eos Religiosos, qui cum licentia Prælatorum habent peculium ad proprium usum; Fallit autem apud *Minores*, quibus pecunia per Regulam omnino interdicitur.) Porro *Sanctorus, de Pæn. cap.* 7. *Quæst. p.ℽ. Respondeo affirmative fol.* 274 post *Panormitanum in cap. Super quodam. de Stat. Monach.* contrarium tenent, quia dicunt sufficere *decessisse in peccato mortali*. Sed prima sententia tenenda est, quæ innititur probabilitati exclusivæ peccati. Ut vero quis privetur sepultura Ecclesiastica, oportet, quod evidenter constet in mortali decessisse; nam talis privatio pœna est, & quidem gravissima: ad pœnam autem adhibendam requiritur, quod delictum sit plene probatum, aut per Testes, aut confessione Rei, aut evidentia facti, quæ concludat per necesse.

15 Quærendum hic est, quænam sit quantitas, seu pecuniæ, seu valoris rei, pretio æstimabilis, quæ sufficiat ad constituendum aliquem proprietarium, judicialiter punibilem, & privandum sepoltura Ecclesiastica, si talis decedat? Nonnulli Doctores *Sanch. Decalog. lib.* 7. *cap.* 21. *num.* 31. *Rebell. de Obligat. Par.* 1. *lib.* 3. *q.* 15. *Sect.* 3. *nu.* 22. *Fagund. lib.* 7. *in Decal. cap.* 5. *n.* 2. circa hoc dubinm voluerunt, quod Religiolus comparandus sit filio familias; & sic ea quantitas quæ in furto domestico facto a filio familias excusat a culpa gravi, eadem excuset Religiosum a delicto *proprietatis* mortali, & consequenter, ut præfertur, punibili. Sed in assignanda quantitate valoris Rei discrepant; nam *Bartol. a S. Faust. Thesaur. lib.* 8. *Quæst.* 193. *n.* 25. volunt, ad mortaliter peccandum vitio *proprietatis*, requiri ad minus in Monasteriis ditissimis tres argenteos, in mediocribus duos; in egentibus unum. Alii *Suar. Tom.* 3. *de Relig. lib.* 8. *cap.* 6. *num.* 10. *Sanch. Decal. loc. cit. nu.* 2. & 5. *Castropal. Tr.* 16. *Disp.* 3. *P.* 20. *num* 3. sustinent, ad hoc requiri quatunr ad minus argentos. Alii *Petr. Ledesm. Cened. apud Dian. Par.* 6. *Tr.* 6. *Resol.* 58. opinantur, non peccare mortaliter Religiosum, qui de bonis Conventus surriperet octo, aut novem Reales. *Rodericus* noster *Summ. Tom.* 4. *cap.* 118. *num.* 27. & 29. vult, in præsenti materia peccari mortaliter, quando ascenditur ad summam duorum aureorum. *Jo. de Luga de Just. & jur. Disp.* 3. *num.* 172. & *seqq.* impugnat comparationem filiorum familias, ac Religiosorum, proinde quantitas eadem in peccato proprietatis non potest militare, ac in furto filii familias.

16 Inter tot Doctorum sententias, puto esse multipliciter distinguendum. Primo, distinguo de *proprietate*, quæ sit peccatum mortale in solo foro animæ, non vero punibili in foro exteriori; & de *proprietate*, etiam judicialiter vindicanda. Secundo, de *proprietate*, conjuncta cum furto Conventus domestico; aut conjuncta cum furto externo; aut separata a furto. Tertio, de *proprietate* rei, pretio æstimabilis, & *proprietate* pecuniæ numeratæ. Ducor ad taliter distinguendum, quia, sicut culpa venialis juncta cum circumstantia in infinitum aggravante, potest evadere gravis in sententia communi Moralistarum, ita delictum in suo genere leve, si plures in se contineat transgressiones contra varia præcepta, evadit grave. Pariter non omnia peccata mortalia, in foro animæ, judicialiter puniri notum est; sed ea tantum, quæ Rempublicam lædunt; imo aliquoties, plus punitur delictum minus, quod tamen valde nocet Communitati, quam peccatum majus, quod soli animæ commitentis officit. Tandemque majus evadere unum crimen in una Religione, attentis ejus Regula, vel Constitutionibus, quam idem crimen in alia Religione.

17 His positis: Dico primo, quod minor quantitas, seu pecuniæ, seu valoris rei pretio æstimabilis sufficit ad constituendum aliquem Reum *proprietatis* gravis in foro animæ, quam sit ea, quæ requiritur ad similem reatum in foro externo. Ratio est, quia Judex animæ, nempe Confessarius, perpendit injuriam factam Deo, ac eam per pœnitentiam inflictam vindicat; Judex vero forensis punit delictum contra Rempublicam, sive homines commissum. Patet autem, quod ratione objecti offensi, gravis erit culpa contra Deum commissa, quæ tamen considerata, ut læsiva humanæ societatis, gravis non erit; proinde culpa eadem gravis a Confessario judicabitur, ac ille pœnam gravem infliget, quæ tamen a Judice forensi, gravis nec judicabitur, nec punietur; & sic minor quantitas pecuniæ sufficiet ad constituendum Reum *proprietatis* in foro interno, quam externo, ut advertimus *Pract. crimin. Par.* 2. *Sect.* 3 *n. XI.*

18 Dico secundo, quod minor quantitas sufficit ad constituendum aliquem proprietarium de pecunia, aut re furata, quam alio modo non criminali habita; intelligo autem proprietarium, ut punibilem in foro externo; siquidem ita est proprietarius in foro animæ Religiolus, si tanquam suos possidet decem aureos, sibi donatos, sicut si eosdem furto acquisivisset. Ratio positæ conclusionis est, quia furtum ex se delictum est; & quamvis furtum de re modici valoris leve sit, ac *proprietas* etiam de eadem leve crimen ceuseatar, tamen si in eadem re ambo concurrunt, grave, & punibile delictum constituunt, quod tamen non esset, si ambo in eadem re non reperirentur. Sequitur igitur, quod minor quantitas pecuniæ furatæ reddet quem proprietarium, externe punibilem, quæ tamen talem non faciet, si ille aut dono, aut alia via licita pecuniam acquisierit.

19 Dico tertio, quod minor quantitas pecuniæ furatæ alicui extra Monasterium, faciet Religiosum proprietarium punibilem, quam si esset de pecunia Monasterii, & ideo de hac majorem quantitatem requiri. Ratio est, quia in communi sententia major quantitas ad constituendum delictum grave requiritur in furto domestico, quam in externo. Religiosi autem secundum Auctores citatos supra *num.* 15. comparantur filiis familias; aut secundum *de Lugo de Just. & jur.* comparantur Sociis in aliqua possessione, sunt enim partes Conventus, quibus in solidum competit bonorum Conventus possessio; Sequitur igitur, quod major quantitas rei furatæ requiratur in furto Conventus, quam extra.

20 Tamen salva Doctorum reverentia talem doctrinam non puto veram, quod nempe Religiosi filiis familias, aut sociis communem proprietatem possidentibus, comparentur, nec possint comparari circa possessionem. Nam filius familias habet jus in patrimonio, nempe jus legitimæ, & Paterfamilias habet dominium, & proprietatem totius assis domestici; & Socius habet pro rata jus in re communi; proinde omnes in rerum divisione habent suam contingentem portionem. Non sic autem est in Religiosis; siquidem nec Prælatus est dominus bonorum Monasterii, sed purus administrator; nec Religiosi in iis habent aliquod jus *proprietatis*, nec in communi, nec in particulari. Nam bona Monasteriorum non pertinent ad Abbatem, nec ad Monachos tanquam veros Dominos, nec divisim, nec conjunctim, ut accerrime probat *Marchant. Trib. Sacrament. Tom. 3. Par. 2. Tract. 2. Titul. 1. Quæst. 3. Concl. 1.* quia simul consistere nequeunt abdicare jus, & dominium politicum ad omnes res temporales, & illud jus retinere quo ad res Monasterii. Nec valet dicere, quod Monachus vovit paupertatem in particulari, non vero in communi; proinde possit in communi bona habere, & sic ea possidere. Quia habere bona in communi ad usum, sustentationem, conservationem, dispensationem, administrationem &c. (quæ competunt Abbati cum Capitulo) Monachis quidem licet; sed habere eadem bona, quo ad dominium, aut proprietatem, attento voto, nec in communi licet. Proinde bona Monasteriorum nec Capitulariter distrahi possunt, & tamen posset Capitulum illa pro libito distrahere, si illud esset eorum dominus proprietarius. Pariter, si Religiosi haberent jus dominii rerum Monasterii, tanquam Socii communiter eas possidentes, destructo Monasterio, ac Religione, deberent illæ res tanquam propriæ dividi inter eos, quod tamen non fit; sed proviso unoquoque Religioso de necessariis ad victum, *Papa* illas res, & bona ad alios usus Ecclesiasticos convertit. Nec *Papa* quidem est dominus illorum bonorum, sed simplex administrator, ac dispensator, ut dicitur in *cap. Non liceat Papæ. 12. q. 2. cap. Quisquis Episcopus. ea. can. & q. Abb. in cap. Dudum. 53. num. 27. de Elect. & ibi Archidiac. in d. cap. Non liceat. Abb. in cap. Constitutus n. 13. de Relig. dom. & apud eum Archidiac & Bernard. in cap. Non decet. 12. Dist.* Si enim esset eorum Dominus proprietarius, posset de illis libere disponere, donando, vendendo &c. quod tamen non est, ut dicunt communiter Canonistæ; Quod autem dispensator simpliciter sit, profitetur *Apostolus prima Corinthiorum cap. 4.* ℣. 1. dicens: *sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* & licet ibi *Apost.* proprie loquatur de rebus spiritualibus, ut Sacramentis, indulgentiis &c. tamen hoc idem censendum est de temporalibus, quæ sunt spiritualibus adnexa, prout sunt omnia bona Ecclesiastica; cum accessorium sequatur naturam principalis. *cap. Accessorium. Extra. de reg. jur. l. Etiam. C. de Jur. dot.* Unde concludendum est, ut *Marchant. Trib. Sacrament. Tom. 3. Par. 2. Tract. 2. Tit. 1. Quæst. 3. Concl. 2. §. 1. 2. 3. 4. & 5.* solidissime probat, quod bona Monasteriorum stricto dominio ad nullum purum hominem pertineant, sed Deo consecrata, & addicta sint; sunt autem concredita Abbatibus ad dispensandum Religiosis, ad quorum sustentationem a donantibus oblata Deo sunt, & Apostolico Dominio, tanquam universali Ecclesiæ, & ejus bonorum dispensatori subjecta. Et hoc docuit Gratianus §. *His ita. 14. q. 1.* dicens. *Canonici non possident sua; quia res Deo oblatæ non sunt alicujus. Utuntur enim rebus Ecclesiæ non ut suis, sed tanquam ad dispensandum sibi creditis.* Quod etiam firmavit Imperator in §. Nullius Instit. de Rer. divis. ubi ait, *Nullius sunt res sacræ, & Religiosæ, & sanctæ; quod enim divini juris est, id nullius in bonis est.*

21 Sequitur igitur ex hucusque probatis, quod Religiosi nullo modo possunt comparari filiis familias, neque sociis in re communi, ut proinde major quantitas de rebus Monasterii requiratur ad constituendum aliquem proprietarium, quam si res esset ex furto externo; siquidem utrobique intervenit eadem ratio, nempe injusta possessio rei, cujus dominium alterius est. Non negaverim tamen, quod minus delictum evadat proprietas de re communi Monasterii, quam de re furto externo sublata; hoc autem non est ratione dominii, quod in communi habetur; sed ratione scandali, quod inter sæculares resultat, audiendo Religiosum furem; & etiam quia, licet rerum Monasterii Religiosus non habeat dominium, tamen in illis habet usum, & jus utendi cum voluntate Prælati, & proinde levius evadit delictum appropriatio harum, quam aliarum extra jus Monasterii. Et ex hoc sequitur, quod minor quantitas rei externo furto comparatæ, constituat aliquem proprietarium, ut diximus *num.* 19. quæ non sufficit si furtum sit de rebus Monasterii.

22 Dico quinto, quod minor quantitas pecuniæ numeratæ sufficit ad constituendum *Fratrem Minorem* proprietarium, quam valor alterius rei pretio æstimabilis, quæ contra voluntatem Prælati, tanquam propria retineatur; ita ut, licet nummus aureus sufficiat ad declarandum aliquem proprietarium, non tamen sufficiat ad idem, liber retentus a Religioso, ut proprius, valoris unius aurei. Ratio est, quia pecunia numerata ex Regula *Minoribus* interdicitur; unde in *proprietate* pecuniaria duplex delictum intervenit, & ex accessione alterius aggravatur ita delictum *proprietatis*, ut minor materia ad crimen sufficiat, quæ non sufficeret absque illo.

23 His igitur longiuscule quidem; necessario tamen præjactis, dico, non unam, ac eamdem quantitatem stabiliri posse pro omnibus casibus, ex qua declarari possit Religiosus in foro judiciali proprietarius, sed hoc pendere debet a Judicis arbitrio, prout etiam sensit post *de Lugo de Just. & jur. Disp. 3. nu. 172. Pellizzarius Manual. Regular. Tom. 1. Tract. 4. cap. 2. num. 255.* Judex ergo pensare debet circumstantias personarum, actionis, loci, consuetudinis, regionis, conditionis Rei, Monasterii, scandali &c. & ex his prudenter resolvere juxta advertentias supra datas, de majori, & minori quantitate sufficienti, aut non, ad reatum *proprietatis*. Pro Nobis *Minoribus de observantia* quantitas sufficiens ad proprietatem in foro animæ communiter existimantur quatuor, & ad minus tres *Julii Romani*, prout etiam sensit. *Marchant. Exposit. in Regul. Minor. cap. 7. Dub. 4. & Tribun. Sacram. Tom. 3. Par. 2. Tract. 2. Tit. 1. Quæst. 4 Dub. 7. Resol. 1.* In foro autem judiciali debet esse supra duos aureos (puta, julios triginta) siquidem tantam quantitatem assignavit pro sua Religione *Frater Philippus de Bictis Capuccinus Quæst. 123. nu. 13.* Et cum Nos *Minores de Observantia* eumdem Regulam profiteamur cum *Capuccinis*, quantitas requisita ad proprietatem pro foro externo apud illos, militare in pari Causa potest apud Nos, quod etiam supponit Sanctorus de Pœnis *capite 7. Quæst. 4. Casu decimoquinto. Difficultate sexta fol. 343. ℣. Difficultas sexta.*

24 Quantum vero ad alias pœnas Statutarias, debent attendi peculiares cujusque Ordinis Constitutiones. Nos *Minores* sequentia habemus Statuta *Gen. Vallisolet. 1593. cap. 7. Tit. De pœn. propriet.*

25 *Primum: Proprietariorum pœna est carceratio,*

&

& actuum legitimorum privatio, nec non Ecclesiasticæ sepulturæ, si (quod absit) ab hac luce proprictarius quis migraverit.

26 2. *Loci appropriator judicetur, ac violatæ paupertatis Reus sit, qui acceptam de loco recedendi Superioris licentiam, sæcularium medio revocandam procurarit. In hoc qui deliquerit ultra proprietatis pœnam, ab eo loco statim amoveatur.*

27 3. *Rei proprietarius sit quicunque Superiori quicquam ex animo celaverit; vel sine ejus expresso, vel tacito concessu habuerit.*

28 4. *Ubi contigerit Fratrum quempiam Superioris concessu, aliquo ire; cellæ, & arculæ, si quam habeat, loci Superiori, aut de ejus licentia alicui alteri Fratri claves semper consignet: aliaquin proprietarii pœnam subeat, Provincialis arbitratu.*

29 5. *Qua pœna etiam puniatur, quicunque libros, aut res alias quascumque, sua usui, Superioris concessu deputatas, apud sæculares personas quascumque, extra lacum, deposuerit absque Provincialis, vel localis Superioris licentia.*

30 6. *Si quis proprii quicquam habere deprehensus fuerit, is ex Sacra Tridentina Synado suffragiorum jure biennio privatus, gravius etiam puniatur, Superioris arbitratu, pro delicti modo; Multoque magis, qui ex communi, aut ex eo, quod alicujus usui tributum sit, furtim sibi quicquam vindicaverit.*

31 7. *Nemini cuiquam eleemosynam dare, largiri, aut res esculentas, poculentas, vestes, aut bona, cujusvis sint, vendere, distrahere, alienare, aut etiam commutare liceat, etiam si ad usum ei concessa sint. Contra qui fecerit, proprietatis pœnam subeat.*

32 8. *Simili quaque pœna puniatur, qui pro se vel pro alio debita cantraxerit; & similiter qui libros, aut res alias, sibi ad usum concessas, pignori supposuerit; non impetrata prius Superioris scripta facultate.*

33 9. *Qui vestimenti rationem Provincialis jussu sibi assignatam, in aliud commutarit, vel etiam vendiderit, sequentis anni portione privetur, & proprietarii pœna puniatur.*

34 10. *Pro vestimento pecuniam dare, vel accipere nemini liceat, sub pœna contra proprietarias constituta dantibus, & recipientibus omnino subeunda.*

35 11. *Proprietariorum pœna est Carceratio: actuum legitimorum privatio; nec non Ecclesiasticæ sepulturæ, si quis proprietarius moriatur, cum pœnarum augmento, ubi culpa replicata fuerit. Text. Tit. Applicatio. §. 13.*

36 12. *A Novitiis aliquid, vel minimum recipientes &c. Superiares privari debent officio, alii ut proprietarii publicari. Tex. loc. cit. §. 24.*

37 Circa quæ Statuta, specialiter circa primum, & undecimum, quæ idem sonant, Prima dubitatio est, an sepeliendus esset in sterquilinio repertus post mortem proprietarius non pecuniæ numeratæ, sed alterius rei mobilis, aut immobilis?

38 Respondeo affirmative, quia sufficit esse mortuum in mortali peccato absque signo contritionis, ut quis debeat privari sepultura Ecclesiastica, *Abb. in cap. Super quodam de Stat. Monach. Gloss. in cap. Cum ad Monasterium in V. In sterquilinio. de Stat. Monach. arg. cap. 1. de Torneam. cap. 2. de Rapt.* ut patet de publicis meretricibus; duellantibus, ac cæteris decedentibus in mortali, qui traduntur sepulturæ asinorum. Deberet tamen constare de animo possidendi rem illam, & quod in eo animo decesserit; nam proprietas non datur sine animo possidendi, ut dictum est supra, nu. 10.

39 Secunda dubitatio est, an res illa, in qua fuit proprietarius repertus, debeat cum eo sepeliri, ut sancitur de pecunia?

40 Respondeo negative, tum quia potest quis mori proprietarius de re immobili, ut fundo, censu &c. quæ secum sepeliri nequeat. Tum quia Canones non loquuntur, nisi de pecunia numerata, in qua facilius est Religiosos fieri proprietarios, quam in aliis rebus, & ad eos deterrendos a tali crimine, ordinatur sepelitio cum pecunia, quæ pœna, ut pote contumeliosa proprietario, gravis est; non potest ergo extendi, ut odiosa, ad res, quæ pecunia numerata non sunt.

41 Tertia dubitatio est, An puniendus esset, & qua pœna, Superior localis, qui Religiosum proprietarium in loco immundo sepeliret, non secum sepulta pecunia, nec tota, nec in parte?

42 Respondeo, non delinquere, & ex consequenti nulla pœna esse punibilem, Ratio est, quia in Canonibus *cap. Monach. cap. Cum ad Monasterium. de Stat. Monach.* nulla apponitur pœna illis, qui contrafecerint, sepeliendo absque pecunia, sicut regulariter fit in aliis Ecclesiasticis legibus, in quibus sanciuntur pœnæ contraventoribus; & ex pœna apposita, maxime si gravis sit, colligitur mens legislatoris, an fuerit graviter obligandi, an potius simpliciter dirigendi. Sepelitio autem pecuniæ cum proprietario cæremonialis est, ut vult *Sanctor. de Pœn. cap. 7. Quæst. 1. V. Respondeo affirmative in fin. fol. 273.* qui sentit nobiscum in conclusione, sed non in ratione. Unde cum materia, nec ex se gravis sit, nec lex pœnam apponat, dicendum est, legem esse pure directivam, & ex consequenti, nec ad culpam, nec ad pœnam obligare.

43 Quarta dubitatio est, an puniendus esset Superior, qui, repertum mortuum in proprietate, in loco sacro sepeliret.

44 Respondeo, quod, si scandalum sæcularium excitaretur, nisi ille sepeliretur in loco sacro, aut, si post datam sepulturam in sacro, exhumaretur, & sepeliretur in loco profano, ad scandalum vitandum debet sepeliri in loco sacro, & ibi etiam relinqui, si post datam sepulturam, exhumando, & alibi sepeliendo, scandalum oriretur, aut oriri posse prudenter dubitaretur; & hujus resolutionis est expressa dispositio *cap. Super quodam. de Stat. Monach.* nam, ut ait ibidem *Gloss. in d. cap. Super quadam in V. Maximo scandalo. de Stat. Monach. arg. cap. Cum ex injunct. de Nov. oper. nunci.* ad scandalum vitandum, multa debent omitti, dummodo sine peccato id fiat. Advertendum tamen est, quod scandalum, quod timetur secuturum, sit maximum; textus enim citatus ait: *Si sine maximo scandalo potuit fieri*, aliter dispositio non curreret. In facti autem contigentia, ut Superior mature procedat, debet adhibere consilium seniorum, an scilicet maximum scandalum oriri possit, & secundum eorum consilium operari; ac ad se ponendum in tuto, consulo Superiorem, ut consilium accipiat scripto mandatum, ut in facti contigentia possit demonstrare, se operasse cum consilio prudentum, nec temere processisse. Cessante autem scandali periculo, sepeliens in sacro loco proprietarium, est, ipso facto, excommunicatus. ut cum *Raderico* juniore *Resol. 128. num. 23.* vult *Sanctor. de Pœn. cap. 7. Quæst. 1. V. Respondeo negando fol. 273.* Sed salva horum reverentia, hoc non potest deduci a *Clement. 1. de Usur.* quam ipsi assumunt pro fundamento; nam licet verum sit, quod etiam in pœnalibus extensio detur de casu ad casum, quando utrobique eadem militet ratio, non tamen in casu nostro eadem ratio militat; nam peculiare est, & in detestationem usuræ, quod usurarius manifestus (qui nempe vivens notorie usuras exercuit, ut ait *Gloss. in cap. 1. in V. Manifest. de Usur. in 6.*) privetur sepultura Ecclesiastica, eo quia crimen est maxime

xime nocivum Communitati, ut ait *Gregorius Decimus in Concilio Lugdunensi cap. 1. de Usur. in 6* & ut talis pœna effectum habeat, contrafacientes excommunicatione percelluntur. Proprietas autem licet peccatum mortale sit, non tamen tantum nocet Reipublicæ, sicut usura; nec publice exercetur, ut supponit Canon usuram manifeste exercitam ad hoc, ut sepeliens usurarium in sacro, excommunicatus sit. Nec enim sepeliens in sacro publicam meretricem, aut eum, qui in duello decessit, aut in quovis alio peccato læthali mortuum, est excommunicatus; non enim hoc ulla lege cavetur; peculiare ergo hoc est in sepeliente manifeste usurarium; sicut in alia *Decretali cap. Super eo. de Raptor.* peculiaris est depositio Clericis assistentibus sepulturæ *Raptorum*, quæ tamen pœna trahi non potest ad omnes, qui sepeliunt in sacro mortuos in peccato. Additur, quod *Clementina* excommunicat sepelientes usurarios manifestos non quomodolibet, sed *temere*, *eum contemptu clavium*, & *scienter*, ut patet ex textu ipsius in principio; sequitur igitur, quod si absit temeritas, contemptus, & scientia, talis censura non ligabit, quod etiam dicendum esset de sepeliente proprietarium; Non evaderet autem ille privationem Officii, quæ debet inuri juxta textum Decretalis. *cap. Monach. §. Qui vero in fin. de Stat. Monarch.* Verum est, quod *Sanctor. de Pœn. cap. 7. Quæst. p. V. Respondeo primo. fol. 279.* videtur tenere contrarium, quia pœna privationis officii in illo capitulo decernitur infligenda Abbati negligenti in permittendo Monachis habere peculium proprium; vagari per villas; aliquid dare pro sua redemptione; & sepelienti Monachum mortuum in proprietate. Putat proinde privationem referri ad negligentiam in supradictis, non vero in sepultura proprietarii. At talis sententia nequit sustineri: quia in textu dicitur: *Abbas, qui diligenter ista non caverit, officii sui jacturam noverit incursurum.* Notum autem est *in cap. Inquisitioni. Extra. de Appell.* quod clausula posita in fine dispositionis afficit omnia præcedentia, etiam si clausula sit onerosa, ut scribit *Abb. in cap. Cum dilecti. 6. n. 7. Extra. de Donat.* & pronomen *ista* afficit demonstrative omnia præcedentia, non quidem collective, sed distributive in nostro casu, aliter oporteret, quod Abbas privatione puniendus, in omnibus ibi enumeratis negligens esset, aliter puniri non deberet, & sic elusoria redderetur legis dispositio, quod non est dicendum. Sequitur igitur, quod privatio officii debetur Superiori negligenti in quolibet ex ibi supra enumeratis; & sic etiam sepelienti proprietarium in loco sacro.

45 Quinta dubitatio est, quomodo se gerere debeat Superior in danda sepultura reperto post mortem proprietario?

46 Respondeo distinguendo: Vel enim publice est deprehensus proprietarius, quia pluribus videntibus, bursa cum nummis reperta apud eum est, vel secreto ab uno, aut duobus detecta est *proprietas*. Pariter distinguo: Vel maximum scandalum secuturum probabiliter est, si sepeliatur extra cœmeterium, vel non. His præmissis, dico, quod, si nullum scandalum secuturum sit, & pluribus videntibus, detecta est *proprietas*, debet ille sepeliri publice respectu fratrum, quorum communitas debet ad sepulturam convenire, ut ex tali sepultura asinorum deterreantur cæteri a crimine *proprietatis*; prout etiam sensit *Sanctor. de Pœn. cap. 7. Quæst. p. V. Respond. & dico multa fol. 276.*

47 Advertendum tamen, quod ante sepulturam debet præcedere summaria discussio inter Provincialem, si adest; vel inter Superiorem localem & Discretos Conventus super *proprietate*; de qua debet constare ex facti evidentia inexcusabili, & non per simplices conjecturas; cum enim agatur de pœna inferenda, debet prius constare de culpa. Evidentiam vero facti in hoc casu dico non eam solum, quæ oculis patet, ut quod homo truncatus capite, occisus sit, sed eam, quæ ex violentis pluribus præsumptionibus emergit, ut, si dum viveret, contrectare pecuniam solitus esset; si cupidus, & avarus erat; si moneta inventa in cella, nulla apud se indicia habebat, quod esset depositum alicujus sæcularis; si ante mortem monitus, ut se expropriaret, dixit *se non esse in eo casu*; & alia hujusmodi, quæ prudentum judicio relinquuntur. Quod, si talis evidentia non adfuerit, sed sola pecunia, quæ forte potuit esse, ant depositum sæcularia alicujus; aut restitutio facienda nomine pœnitentis; & super omnia, si ille bonam famam habebat, nec unquam habita est de eo suspicio de *proprietate*, dum viveret, inclinare debent Discreti in favorem defuncti, & consulere ejus sepulturam in loco sacro. Si autem maximum scandalum timeretur, debet publice sepeliri in sacro, postmodum exhumari, & sepeliri in profano. Quod, si scandalum par posset oriri ab exhumatione, in sacro relinquendum est, ut ex *cap. Super quodam. in fin. de Stat. Monarch* diximus supra *num. 44.*

48 Si autem *proprietas* non fuerit publica, sed unus tantum, aut duo pecuniam invenerunt; vel si solus Superior, ut moris est in faciendo spolium cameræ, crumenam cum nummis reperit, dicit *Sanctor. loc. cit. non debere sepeliri palam*, nempe sepultura asinorum, *quia defuncti fama non minus curari debet, quam vivi*. Sed talis cautela clanculum sepeliendi nulla est. Si quidem, ad sepulturam Fratris mortui, omnes de familia Conventus conveniunt; si igitur occulte sepeliretur proprietarius in loco profano, inquirerent Fratres, quid actum sit de cadavere fratris mortui, quod sepulturæ, ut moris est, publice traditum non est; & impossibile est, quod non sciatur veritas facti, (nihil enim intra claustra siletur, & maxime de male factis Fratrum,) & sic fama proximi proditur.

49 Dico igitur cum *Sanctoro*, quod curari debet fama proximi defuncti, sicut viventis, & ideo, si solus Superior pecuniam in spolio cellæ defuncti deprehendit, aut Infirmarius cum socio eam subtus lectum invenerunt, & Superiorem de hoc monuerunt, debet Superior factum secretum tenere; Infirmariis formale præceptum de silentio servando circa hoc factum injungere, & in consueta Fratrum sepultura recondere; & hoc maxime si defunctus decessit cum bona fama. Ratio est, quia in tali casu probari nequit concludenter *proprietas*, quia Testes desunt, & non probato crimine, pœna sepulturæ asinorum infligi non potest; & eo maxime, quod etiam non adsunt indicia, nec adminicula juvantia probationem criminis, cum ille obierit cum fama integra. Si autem ille malæ famæ circa hoc vitium fuit, & licet unus tantum, aut alter bursam invenerunt, factum tamen inter fratres vulgatum est; debet Superior audire super hoc Discretos, qui si judicaverint ad aliorum terrorem in profano sepeliendum, debet Superior coram illis, sine scripto procedendo, summarie interrogare eos fratres, qui essent interrogandi, si processus contra viventem de proprietate esset formandus, exinde pronunciare, quod *Fr. N. mortuus fuerit proprietarius*, & in loco profano sepelire. Ratio est, quia oportet, quod de crimine constet per notorietatem, aut facti, aut juris, si pœna infligenda est. Cum igitur in hoc facto non reperiatur notorietas facti, debet induci notorietas juris, quæ fit per sententiam Prælati in judicio summarissimo, ad-

ad quod necessarium est testimonium eorum, qui sufficiant ad concludendum delictum.

50 Sexta dubitatio est, an sepeliendus esset extra locum sacrum ille, cui post mortem inventæ sunt multæ res pretiosæ, quorum usus est religiosis interdictus, ut annulus cum adamante, torques aureus, inaures, ac alia fæminea jocalia?

51 Respondeo affirmative, si evidenter constet, quod vivens illa tanquam propria possidebat. Ratio est, quia *proprietas* non est de sola pecunia, sed etiam de re quavis, quæ sit communi hominum judicio pretio æstimabilis. Hoc dico, quia multæ sunt res, quæ aut ob raritatem, aut ob insigne artificium, ab aliquibus plurimi æstimantur, venduntur, ac emuntur magno pretio; ut bulbus *Tulpi*, sive *Tulipani* perfecte nigri, qui venit Romæ duodecim duplis, nempe 24. aureis scutis. Tantum pretium, pro flore nullius utilitatis, communiter non approbatur, ut exorbitantissimum; ideo quantumvis talis bulbus repertus esset in camera defuncti, qui cum tanquam proprium possidebat, non tamen posset dici proprietarius, quia talis res non est communiter pretio æstimabilis, sicut etiam si haberet instrumenta mathematica insolitæ inventionis, & artificii, quæ a solis peritis artis æstimantur, sed communiter venduntur pro cupro, aut auricalco ordinario.

52 Septima dubitatio est, quid juris de eo, cui reperti sunt post mortem duodecim tantum Julii, quos ut proprios tenebat; esset ne iste sepeliendus in sacro loco?

53 Respondeo, quod quamvis proprietarius citra duos aureos non posset puniri in foro externo pœnis privationis suffragiorum, & carceris, juxta dicta sup. *num.* 23. tamen repertus cum summa sufficienti ad peccatum mortale *proprietatis*, debet sepeliri in loco profano. Nam privatio sepulturæ Ecclesiasticæ præcise infertur ob peccatum mortale, in quo defunctus decessit.

54 Octava dubitatio est, an privandus sepultura Ecclesiastica, qui peccavit crimine *proprietatis*, alienando bona Monasterii, donando magnam vim pecuniæ, aut aliam rem maximi valoris?

55 Respondet cum *Thesauro de Pœn. Par.* 2. *V. Religiosus cap.* 11. *in fin. Sanctorus de Pœn. d. cap.* 7. *Quæst. p. V. Dixi hoc dictum. fol.* 275. negative quia tum Canones *cap. Monachi, cap. Cum ad Monasteriam cap. Super quodam, de Stat. Monach.* tum Tridentinum *sess.* 25 *cap.* 2. *de Regul.* privant sepultura Ecclesiastica, & suffragiorum jure deprehensos tantum in actuali proprietate, & in ea morientes; Infert proinde eum, qui alienavit, donavit, &c. sufficienter ad proprietatem, non debere privari sepultura Ecclesiastica. Sed talis resolutio nutat. Siquidem, si post talem alienationem inconfessus, aut non contritus, aut absque ullo signo pœnitentiæ obiit, patet, quod, quia alienando peccavit mortaliter, in peccato mortali decessit; & sic ex dictis supra *nu.* 38. debet privari sepultura Ecclesiastica. Adde, quod licet qui alienavit, nihil proprii possidere actualiter deprehendatur, tamen vivens, ob talem alienationem puniretur pœnis proprietariorum viventi competentibus, puta, privatione vocis, & carcere, ergo dum probatur mortuus in *proprietate*, dum sine pœnitentia decessit, pœna mortuorum in *proprietate* puniri debet, & sic privari Sepultura Ecclesiastica.

56 Nona dubitatio est, an, & ob quas causas augendæ sint pœnæ proprietariorum?

57 Respondeo, Statutarias pœnas præcise esse incutiendas, quando delictum perfecte in suo genere consummatum est; hoc enim in *Text. Tit. Applicatio* §. *fin.* sancitur; augeri autem ex circumstantiis, aut minui posse a Judice pœnam, ibidem habetur, & hoc universaliter est in omnibus delictis, nec quid peculiare habet hoc crimen proprietatis. Solummodo inquirendum videtur, an tempus, & quantitas in hoc delicto faciant ad majorationem, & minorationem pœnæ. *Sanctorus de Pœn. cap.* 7. *Quæst. p. V. Respondeo sepultura. fol.* 272. respondet, quod sic, volens, quod augenda sit pœna carceris, & privationis suffragiorum ei, *qui insorduit in proprietatem per annum, vel annos, ingentem pecuniæ summam corrasit &c.* Sed hoc non puto verum, nam ex diuturnitate temporis non multiplicatur malitia in delicto; & idem crimen *proprietatis* est in eo, qui per diem, ac in illo, qui per annum in illa moratus est. Quod si tempus unius anni transfert delictum inobedientiæ contra Ecclesiam in suspicionem hæresis, ut patet de eo, qui per annum insordescit in excommunicatione; *cap. Cum contumacia. de Hæret. in* 6. *Tridentin. sess.* 25. *de Refor. cap.* 3. *in fin.* hoc est quid peculiare, de quo habetur dispositio Statuti, prout est in materia Apostasiæ, quæ a temporis diuturnitate aliam, & aliam pœnam sortitur, prout *Tit. Secundo* §. *Apostasia* dictum fuit. At respectu aliorum criminum, de quibus nulla lex est, quod magis puniantur diutius in eis manentes, nil facit pro augenda pœna major duratio temporis, ut patet in concubinario, usurario, monetario falso, grassatore, & similibus, in quibus ita punitur unus actus, sicut plures, ejusdem delicti, & sic ille, qui per mensem, ut ille qui per annos in eo versatus est. Pariter nil facit major, aut minor summa pecuniæ possessæ, ad incrementum, vel decrementum pœnæ, sicut nec culpæ; par enim culpa est ejus, qui in tempore vetito comedit solam carnem bubalinam, sicut ejus, qui capones, columbas, perdices, phasianos &c., & pari pœna punitur, qui per plures noctes, & pluribus vicibus adulteratus est, aut fornicatus; sicut ejus, qui semel; licet coram Deo pluries peccaverit ille, quam iste.

58 Decima dubitatio est circa Statutum secundum, datum supra *num.* 26. & est. Quando nam, & quo casu declarandus sit proprietarius loci, qui medio sæcularium procurat revocationem obedientiæ, per quam ad habitationem in alio Conventu destinatur?

59 Respondeo, quod duplex malitia potest in hoc casu militare, una quidem malitia est inobedientiæ contra mandatum Superioris; alia vero *proprietatis* loci, quam prodit, qui non vult loci habitatione spoliari, contra præceptum Regulæ *cap.* 6. *init. Fratres nihil sibi approprient, nec domum, nec locum, nec aliquam rem.* Potest igitur moveri Religiosus ad procurandam revocationem obedientiæ non ex affectu, aut voluntate manendi in eo Conventu, cujus habitationem tanquam propriam affectet; sed ex pravo motivo resistendi Superiori. Tali casu non puniendus esset pœna proprietariorum, sed inobedientium; nam patet, quo motivo ductus revocationem procuret, puta, ut non obediat.

60 Potest pariter moveri ex affectu suo erga Conventum, quem ut proprium considerat, cujus habitationem, tanquam illius possessionem vult tenere, & sæcularium interventu defendere; & in hoc casu est Reus *proprietatis*, & fit locus pœnæ Statutariæ contra proprietarios; prodit enim tali pacto animum proprietarium. Pro praxi autem, ut sciatur quo motivo ducatur ad procurandam obedientiæ revocationem, observandæ sunt circumstantiæ. Si enim Religiosus est duræ cervicis, solitus parum prompte obedire, animo parum æquo erga Provincialem; manet autem in Conventu, in quo alias moratus

ratna non est de familia, aut nihil peculiaris commodi habet in eo; nec habet ibi amicos sæculares; in summa nullum motivum apparet, ob quod persuaderi, aut præsumi rationabiliter possit in Religioso affectus erga eum locum, ut inducatur ad utendum medio sæcularium, oe inde amoveatur; tunc potest concludi, quod non proprietarius loci fit, sed inobediens, & pœna inobedientium puniendus.

61 Si vero Religiosus est in Conventu suæ Patriæ, sive in alio, in quo habet amicitias sæcularium, maxime muliercularum, a quibus pietatis obtentu, & tuendæ sanitatis causa, habet particularia obsonia, & quæcunque sibi non tantum necessaria sunt, sed etiam voluptuaria; ac per plures annos ibi moratus est, & dum alii Superiores voluerunt eum inde amovere, precibus, muneribus, intercessione aliquorum Patrum gravium, permanentiam ibidem procuravit, & nunc per sæculares maxime potentes revocationem obedientiæ sollicitat, apparet manifeste ejus *proprietas* localis, & est puniendus pœna Statuti.

62 Quid autem, si per fratres, nempe per Patrem aliquem graduatum pro eo intercedentem, aut per recursum ad Superiorem Generalem, permanentiam in eodem loco procuraret? Dico, quod non est locus Statuti, quod requirit recursum ad sæculares, licet re vera sit *proprietarius*, ut tenet etiam *Sanctor. de Pœn. cap. 7. Quæst. 4. Cas. 8. Difficult. 3. ℣. Respondeo negative. in fin. fol. 307.* Ratio autem, quare Religio non puniat eum, qui per media fratrum etiam revocationem procurat, est, vel quia judicat non adhuc sibi locum appropriasse; ut tenet *Sanctorus* ibidem: vel quia non ita inquietatur per rogationes fratrum, sicut per preces sæcularium, maxime potentium, quibus aliquando non expedit contradicere: vel quia recursus ad sæculares pro impedienda obedientia, & resistendo mandatis Prælatorum, species rebellionis est, ut alias diximus, & *Sanctorus* ipse docet *lib. cit. cap. 6. Quæst. 1. ℣. Respondeo ex Bart. fol. 241.* non autem ita est, si per media ordinata in Religione, puta, per Superiores majores mandata inferioris declinare studeat. Quæ autem dicta sunt de procurante permanentiam in Conventu contra obedientiam; quadrant etiam pro eo, qui contra voluntatem Superioris nollet exire de cella, in qua habitat, & ad sæcularium favorem recurreret pro ea defendenda, cum eadem militet utrobique ratio.

63 Undecima dubitatio est circa Statutum tertium, datum supra *num. 27.* & est, quomodo intelligatur, rem Superiori celare *ex animo*, aut eam habere *sine ejusdem expresso, aut tacito consensu?*

64 Respondeo, quod in jure *animus* accipitur pro voluntate, & in acquirenda rerum possessione requiritur non solum corporalis rei possidendæ apprehensio, sed etiam *animi* motus, sive intentio, ut dicitur in *Digestis l. p. §. Furiosus. de Acquir. possess. l. Possideri. §. Et apiscimur. eo. tit.* Dico igitur, quod celare rem *ex animo*, est eam celare ex animo eam, ut propriam possidendi; sive illius usum, tanquam proprium sibi firmandi; & in hoc *animi*, puta, voluntatis motu, consistit *proprietas*. Si enim Religiosus rem sibi a sæculari commodatam, (ut e. g. horologium) Superiori Cellas visitanti, ac fratribus jubenti, ut ipsi ostendant omnia, quæ tenent in Camera, celaret ad effectum ea re utendi, aut ipsam Domino restituendi, non esset proprietarius, sed solum contra obedientiam peccaret.

65 Porro consensus triplex statuitur, puta, expressus, tacitus, & interpretativus. Expressus est, qui datur verbis, aut scripto, ut subdito petenti licentiam eundi ad aliquem locum, Superior oretenus, aut scripto consensum dat dicendo, aut scribendo, *vade*. Tacitus est, quando Superior consensum quidem interne præbet, illum tamen non prodit verbis, sed facto; ut si petenti Subdito licentiam exeundi a Conventu, nil respondet Superior, qui tamen, dum Subditum exeuntem extra Conventum, videt, nec eum prohibet, aut revocat; tali facto suum consensum manifestat. Interpretativus est, quando absente Superiore, & ideo non potente Subdito ab illo consensum circa aliquid petere, interpretatur voluntatem Prælati talem esse, quod si præsens esset, consensum præberet ad illud præstandum. Ad hoc igitur, quod Religiosus rem habeat licite, & in *proprietatem* non incidat, oportet quod aliquo horum trium consensuum Superioris habeat. Quantumvis enim Statutum nihil habeat de interpretativo, tamen hic comprehenditur sub nomine consensus taciti.

66 Advertendum autem, quod ad incurrendam *proprietatem* oportet, quod Religiosus rem habeat sine aliquo Superioris consensu, & ejus possessionem, aut usum sibi *ex animo* vindicet. Si enim deficit animus sibi appropriandi rem, aut usum, *proprietas* non erit, sed inobedientia. Ut si quis speculum a sæculari commodatum acciperet, & absque ullo consensu Prælati, imo contra ipsius voluntatem in Camera absconditum teneret, iste proprietarius non esset, quia nihil proprietatis sibi in speculo afferit, cum ipsius usus etiam penderet a voluntate commodantis; sed esset inobediens.

67 Duodecima dubitatio est circa quartum Statutum, datum supra *num. 28.* & est, quonam casu arbitrari possit Provincialis, fuisse proprietarium eum, qui abscedens a Conventu, clavem Cellæ, aut arculæ Superiori non resignat.

68 Respondeo, quod tritissima doctrina est, quod nunquam pronunciandum est constare de delicto, nisi constet de dolo, qui dicitur anima delicti. Dolus autem in hoc casu dicitur animus deliberatus possidendi rem, aut ejus usum tanquam proprium; ex quo oritur, quod Religiosus nolens resignare clavem, prodit animum custodiendi, & etiam defendendi res sub clave positas tanquam suas, ne Superior eas auferat. Quandocunque ergo Provincialis de tali dolo constare non faciat, non potest juste arbitrari crimen *proprietatis*. Indicia doli possunt esse multa; nempe mala vita Religiosi; tenacitas rerum, quas habet, quarum nullam, nec ad momentum vult proximo eis indigenti, commodare; nimia cura abundandi rebus superfluis, quas Superiori solitus est occultare; negatio relinquendi Superiori, aut alteri de ipsius consensu clavem Cellæ, quam relinquere in discessu monitus est, ac aliæ similes prudentis judicio. Quod, si hæc absint, non potest pronunciari de *proprietate*. Nam potuit esse oblivio; aut præsumpta Superioris facultas; aut timor, ne scripta sua conciones &c. auferantur, aut transcribantur; aut epistolæ continentes secretum sibi sub sigillo naturali de re gravi commissum, legantur; & centum hujusmodi, quæ Religiosus allegare potest pro se, ad evadendum crimen *proprietatis* ob clavem non relictam. Provincialis autem, ut etiam vult *Sanctor. de Pœn. cap. 7. Quæst. 4. Casu 10. ℣. Decimus casus fol. 308.* debet inclinare in partem magis piam, nempe exclusivam delicti; maxime si alias constet de bona vita Religiosi.

69 Tertiadecima dubitatio est circa quintum Statutum, datum supra *num. 29.* quando nam sit locus pœnæ contra deponentes libros, aut res apud sæculares.

70 Respondeo, quod eadem, quæ, vel includunt, vel excludunt dolum in eo, qui non relinquit

quit clavem arcæ, seu Cellæ, ut superiori dubitatione dictum est, quadrant pro resolutione hujus quæsiti, & codem modo pronunciandum est pro crimine, vel non, juxta diversitatem indiciorum. Quod, si dicatur in Superiori Statuto committi decisio criminis arbitrio Provincialis, in hoc vero apponi absolute pœnam, unde concludatur, quod qualibet depositio rei apud sæculares, inscio Superiore, concludat *proprietatem*. Respondeo, negando consequentiam; Statutum enim supponit veram *proprietatem* in sic deponente, tanquam eum, qui rem deponit ad custodiam sæcularis, tamquam propriam deponentis; deponere enim civiliter, seu politice rem, est actus dominii in re. Quod, si deponeret rem mere materialiter, & absque ullo actu inducente suspicionem *proprietatis*, non esset locus statuto.

71 Quartadecima dubitatio est circa octavum Statutum datum supra *num.* 32. & est, an omnibus contrahentibus debita, eadem pœna adhibenda sit?

72 Respondeo, quod in hoc casu Reus, vel est Superior, vel Subditus, & juxta status diversitatem sunt regulandæ pœnæ. Prius autem dicendum est, in quo consistat crimen, quod incurritur, faciendo debita. Sciendum ergo, quod *debitum* dicitur id, ad quod dandum, seu præstandum, & naturali, & civili obligatione quis tenetur, quod & ab invito exigi potest, prout ex jure deducitur *cap. Quod debetur. 14. q.* 1. *l. Debitur. ff. de Verb. signif.* Cum autem *Frater Minor* nequeat se civiliter obligare, tum quia non habet velle, nec nolle; tum quia incapax *proprietatis* tum rei, tum usus illius; hinc est, quod si ex emptione, aut alio contractu, in quo rei dominium transferatur, se civiliter obligat, & sic debitum contrahit, ipse peccat crimine *proprietatis*. Ministris quidem Provincialibus, ac Custodibus, seu Guardianis, ex Regula *cap.* 4. committitur pro indigentiis fratrum præsentibus, aut imminentibus, recurrere ad amicos spirituales, (quando nempe res in propria specie mendicando haberi nequit) qui pecunia numerata emant ea, quibus fratres indigent. Talis recursus, etiam de Superioris obtenta licentia, pro necessitate propria potest a quolibet Fratre haberi; Ut, e. g. si Frater libro eget, quem mendicando, in specie propria obtinere non potest, de Superioris licentia adit amicum spiritualem, & ab eo petit, ut pro amore Dei satisfaciat Bibliopolæ pro pretio libri, quem ab illo habuit. Dum igitur frater, sive Superior sit, sive Subditus, rem, quæcunque illa sit, sibi necessariam obtinet a Mercatore, & paciscitur de tanto pretio persolvendo pro illa, non celebrat verum contractum emptionis; nam in emptione transfertur a vendente in ementem dominium rei emptæ; Frater autem ex sua professione incapax est dominii. Sequitur igitur, quod tali casu dominium rei datæ Fratri, remanet penes Mercatorem, donec pretium sibi solutum fuerit; & soluto pretio, dominium rei transit ad *Sedem Apostolicam*, dominam proprietariam rerum mobilium, ac immobilium, quarum usus Fratribus est permissus; sequitur etiam, quod Frater non potest pacisci de pretio rei, quam obtinet a Mercatore, neque se civiliter obligare; sed prout habet *Decretalis Nicolai III. cap. Exiit. §. Cæterum cum in eadem. V. Articulum istum de Verb. signif. lib.* 6. debent Fratres *citra cujuslibet obligationis vinculum dicere, quod per eleemosynas, & alios amicos Fratrum, ad solutionem hujusmodi faciendam, intendant fideliter adlaborare.* Si igitur Frater aliquid emendo a Mercatore, se illi civiliter obligat, tunc debitum contrahit, & proprietatis fit Reus.

73 His præmissis, dico, quod de Superioribus localibus, facientibus, seu (quod melius dictum est) subeuntibus debita, habetur Statutum, *Gen. Ord. cap.* 6. §. 1. *num.* 14. quo ipsis prohibetur, ne *gravioribus debitis Conventus onerent, nisi cum licentia Provincialis, & Discretorum consensu, sub privatione officiorum, & inhabilitate in posterum.* Graviora porro debita censentur ea, ut optime dicit *Sanct. de Pœn. cap.* 7. *Quæst.* 4. *Casu* 4. *Difficult.* 3. *V. Dico id fol.* 297. quibus solvendis, vires Conventus sint impares, nisi cum magna difficultate, querimoniis creditorum, diminutione victus, ac aliorum necessariorum Religiosis &c.; Judicis autem prudentis, & charitativi arbitrio committitur determinare, an debita *graviora fiant*, ut locus sit pœnæ. Circa hoc tamen, peculiariter advertere debet Judex, an Superior localis bonam rationem reddat de contractis debitis; quod, si congruam reddat; si sumptus pro rebus necessariis victus, vestitus, medicinalium suæ familiæ, aut pro inevitabili reparatione fabricæ, inclinantis ad ruinam, fuerint; aut si debita subierit sub spe probabili eleemosynæ sibi promissæ in ea quantitate, quæ sufficiebat ad satisfaciendum iis, qua a sæculari promittente fraudatus fuit; tali casu censeo, non esse locum pœnæ Statutariæ punienti in Superiore, aut infidelitatem in dispensandis eleemosynis; aut imprudentiam in iis disperdendis in res non necessarias; aut commessationes; compotationes &c. ob quæ, debita contracta fuere, & ideò præscribit Statutum licentiam Provincialis, & Discretorum, nempe, ut per hos examinetur, an adsit necessitas debita contrahendi. Quod, si contractis debitis, constet de vera necessitate, quæ adfuit, & sola deficiat licentia Provincialis, non erit locus pœnæ Statuti, quia in casu deficeret vera ratio, ob quam illa infligitur, sed alteri mitiori ob non servatam formam Statuti in licentia petenda.

74 Si autem contrahens debita sit Subditus, habetur aliud Statutum *cap.* 7. §. 5. *num.* 69 ita sonans; *Qui notabili infamia laboraverit ob debita, de quibus apud Prælatos convictus fuerit, ad omnia Ordinis Officia, ultra pœnas sibi ob debita inflictas, perpetuo inhabilis existat.* Circa hoc Statutum dubitare non leviter contingit tum de ipsius subsistentia: tum de pœnæ rationabilitate. *Sanctorus loc cit. V. Dico id conjici. fol.* 299. autumat, hoc esse mutuatum a *Neapolitanis cap.* 17. *Salmanticensibus cap.* 6. *& Vallisoletanis Tit. de Debitis non contrahendis*; quæ omnia loquuntur de debitis, quibus a Superioribus localibus Conventus gravantur, quibus infligitur pœna privationis omnium Officiorum, & inhabilitatis ad ea. Collectorem autem Statutorum de suo cerebro hoc Statutum tangens Subditos, fabricatum fuisse constat; nam in omnibus Statutis Capitulorum, ac Congregationum Generalium, post *Vallisoletana* 1594, talis dispositio de Subditis contrahentibus debita non reperitur. Convincitur proinde hoc fuisse conflatum a Collectore. Pariter inhabilitas *ad omnia Officia Ordinis*, hic sancita, nimis exorbitans pœna est pro crimine, quod de toto rigore non excedit delictum *proprietatis*; imo quod etiam absque vera *proprietate*, potest committi. Tamen, quia inter Ordinis Statuta insertum est, & a Religione receptum, ipsum taliter interpretabimur, ut rationabile evadat, aliter nec recipiendum, nec servandum esset.

75 Dico igitur, quod *notabilis infamia*, qua debet laborare taliter puniendus, aut hæc sit apud Fratres tantum, aut etiam apud sæculares, aut ob multa debita cum multis contracta, aut cum uno solo creditore inita, ex quibus male apud sæculares audiunt cæteri fratres, & tota consequenter Religio, ut optime citato loco *Sanctorus*, talis *infamia*, ut punibi-

lis evadat; non concesuit simpliciter, & universaliter omnia debita quoquomodo contracta; sed requirit tum consuetudinem in hoc deliquendi; tum materiam, ob quam debita sunt contracta. Ratio est, quia Statutum dicit, *notabili infamia laboraverit*, porro *infamia notabilis*, non solum dicitur ea, quæ publica est, sed ea, quæ ex delicto est; non omnis enim infamia in jure civili. talis est in jure canonico ut diximus, *Par. p. Tit. Tortura. num.* 35. siquidem vidua nubens intra annum luctus, infamis in jure civili est, non sic in canonico. *Notabilis* igitur *infamia* in hoc Statuto accipienda est ea, quæ est ex causa peccaminosa; & quantumvis decoctores, qui Italice vocantur *falliti*, in jure civili censeantur infames *l. Quilibet C. de Decurio. lib.* 10. (ita ut licet *Decuriones* ob dignitatem torqueri non possint *l. omnes Judice C. de Decurio. lib.* 10., tamen, si *Decoctores* pecuniæ publicæ sint, ictibus plumbatarum torqueri possunt non solum a Præfecto Prætorio, sed etiam a quolibet Judice Ordinario, ut habet textus *l.* 40. *C. de Decurio. lib.* 10. in jure autem canonico tales non sunt, nisi decoxerint ob turpem causam; prout etiam similiter censendum est de iis, qui ære alieno gravati, ut carcerem effugiant, ad cessionem bonorum admittuntur, maxime, si fiat in forma pudenda.

76 Et re vera, infamia illa, quæ de jure, etiam Cæsareo *decoctores*, & eos, qui bonis cesserunt, afficis, fundatur in culpa theologica; nam, ut observat ex *Budæo Calvinus lexic. V. Decoctores. & V. Bonis cedere*; *decoctores* dicti sunt id genus hominum, qui luxu, & popinatione res suas, ac aliorum, sibi creditas, consumpserunt; & qui bonis cedunt, in fraudem Creditorum plerumque hoc faciunt, luxus enim, & fraus peccata sunt. Sequitur igitur ex dictis, quod *infamia*, quæ resultat ex debitorum contractione, ad hoc, quod *notabilis* sit, oportet, quod debita sint contracta, ob turpem causam, puta, ob luxum, crapulam, popinam &c. Ideo, si quis Religiosus debitis oneratus est ob sibi necessaria, de quibus, juxta Regulam, & Statuta, a Superiore provisus non est, & licentiam habuerit a Superiore, ea sibi aliquomodo comparandi, nullo modo est punibilis, tum quia non laborat *infamia notabili*, quia non ex turpi causa debita contraxit, tum quia ad debita contrahenda habuit licentiam Superioris; statutum autem, de quo loquimur, supponit pro delicto non obtentam licentiam Superioris.

77 Pariter, ad *notabilem infamiam* comparandam, non sufficit parvitas materiæ, aut unus, vel alter actus; sed debet esse actuum frequentia, quæ constituat Religiosum quasi consuctum debita contrahere; ita ut parvitas materiæ debitorum, licet distributive considerata, parva sit, tamen collective sumpta, magna evadat. Ratio est, quia privatio, ac inhabilitas omnium Officiorum Ordinis gravis pœna est, quæ proinde gravem culpam supponit. Non esset autem gravis culpa, quod Religiosus unum, aut duo debita, levis quidem materiæ ex se, ut pote non excedentis duos aureos, sed tamen a se non solvi possibilia, contraheret, licet creditor vir linguosus, per totam viciniam conquestus fuisset de debitis, & de Fratre, ac Religione oblocutus, & iden gravatus in fama, ille remaneret; nam illa *infamia* non posset dici in jure *notabilis*, tum ratione parvitatis materiæ, tum ob actuum infrequentiam, ob quam non posset rationabiliter ille dici consuetus debita contrahere, & ex consequenti *notabili infamia* laborare.

78 Adverto insuper ad idem Statutum, quod pœna privationis, & inhabilitatis ad omnia Officia Ordinis irrationabilis est, si accipiantur ea omnia, quæ veniunt nomine Officiorum Ordinis, puta, non solum Prælaturæ, sed etiam munera Confessionis, Lecturæ, Prædicationis, Paternitatis, & Visitationis, ut habent *Vallisoletana cap.* 7. *Tit. de Pœn. privat. Offic. Ordin.* Nam in eodem Statuto habetur, quod contrahens debita, dum solvendo non est, tali pœna privationis, & Inhabilitatis ad omnia Officia Ordinis, *ultra pœnas sibi ob debita inflictas*, puniatur. Quod idem est dicere, quod, si contraxit debita, ob numeratam pecuniam mutuo acceptam; aut ob emptionem jocalium, quæ prostitutæ donavit &c., debet de proprietate, denariorum contrectatione; illicita donatione; ac fornicatione puniri; & pro mantissa addi privatio, & inhabilitas ad omnia Officia Ordinis, quod irrationabile prorsus est. Unde ad evadendam hanc irrationabilitatem in Statuto, debent intelligi Officia Ordinis, quæ sunt conjuncta cum dignitate, ut Prælaturæ, Provinciales, aut locales, Diffinitoriatus &c. Hoc autem suadetur, non solum ob allatam rationem, sed etiam, quia in Statuto Vallisoletano, a quo juxta *Sanctorum*, ut supra diximus, mutuatum est Statutum hoc, habetur sic: *Sub pœnis privationis Officii, & inhabilitatis perpetuæ ad omnia Ordinis Officia, dignitatesque in posterum obtinenda. Stat. Vallisolet. cap.* 6. *Tit. de Debit. non contrahen.* Patet autem, quod *ly Officia, dignitatesque* debet exponi sic, puta, *Officia, quæ sunt dignitates*, nam, cum Dignitates veniant in Statutis nomine Officiorum, si sumerentur *Officia*, & *dignitates*, tanquam duo distincta, ly *Dignitates*, superflue repeterentur; & cum, ex vulgatis juribus in lege, aut Statuto, nihil superflui admittendum sit, oportet dicere, quod collective sumantur *Officia*, & *Dignitates*, puta, illa Officia, quæ Dignitates sunt.

79 Quintadecima dubitatio est circa supradictum octavum Statutum, & est, quomodo possit quis libros, aut res alias sibi ad usum concessas, pignori supponere, impetrata facultate Superioris scripto?

80 Respondeo, quod, cum *proprietas* opponatur voto solemni paupertatis; & constans, ac communis Theologorum sententia sit, quod non potest Prælatus dispensare in votis essentialibus, puta, obedientiæ, paupertatis, & castitatis, non potest Superior dare licentiam Religioso, ut aliquam rem, sive communem Monasterii, aut suo usui privato concessam, possit pignori supponere. Ratio est, quia ille solus potest rem oppignorare, in quo cadere potest civilis obligatio aliquid dandi alteri, ut dicitur in *l. Res hypothecæ ff. de Pignor. & hypoth.* & pro securitate illud solvendi, altera res majoris pretii pignori supponitur: dum autem, ut supra dictum fuit, in Religioso, sine violatione voti paupertatis, cadere non potest civilis obligatio, liquet, quod neque Superior licentiam concedere possit Religioso rem oppignorandi.

81 Quia vero in Statuto hoc videtur concedi, quod Superior talem licentiam dare possit, cum ei soli decernatur pœna, qui rem oppignorat absque licentia, dicendum est, quomodo sit Statutum intelligendum, ut absurdum non sequatur. Dico igitur, quod in eo continentur duo casus, primus est de contrahente debita; alius vero de oppignorante rem suo usui concessam. In primo casu, delictum intervenit, si desit licentia scripta Superioris; in secundo casu, semper intervenit delictum, nec talis licentia suffragatur; illa igitur claulula, *non impetrata prius Superioris scripta facultate*, refertur ad primum casum, quandoquidem, cum licentia Superioris debita (naturali tamen, non civili obligatione) contrahi possunt. Proinde, me judice, oporteret

teret fecundum cafum intereipere per parenthefim, hoc modo: *Simili quoque pæna puniatur, qui pro fe, vel pro alio debita contraxerit (& fimiliter, qui libros, aut res alias fibi ad ufum conceffas, pignori fuppofuerit) non impetrata prius Superioris fcripta facultate*, ut claufula illa evidenter ad primum cafum folummodo refereretur.

82 Poteft etiam alio modo Statutum interpretari, dicendo, quod ex fententia *Marcelli I. C.* in lege fupracitata de Pignoribus, & hypotheeis, res poteft dari pignori, non folum *in civili, fed etiam in honoraria, & naturali obligatione*. Sicut igitur Superior concedere poteft Subdito facultatem contrahendi debita, in quibus tamen folu naturalis obligatio interveniat; ita pro talibus debitis poteft dare licentiam, ut res pro tali obligatione detur pignori. Eligat lector, quam maluerit interpretationem.

83 Sextadecima dubitatio eft circa nonum Statutum datum fupra *num. 33.* & eft, An Statutum intelligendum fit de quavis commutatione panni ad proprium indumentum affiguati; an vero de illa tantum, quæ fieret extra Ordinem?

84 Refpondeo, quod, fi Religiofus commutans pannum pro tela, five alia re fibi magis neceffaria, quam pannus, init, aut iuire intendit contractum commutationis cum obligatione civili hinc inde, nempe intelligendo, quod panni dominium, tanquam fuum, vult transferre in alium, cum quo init contractum commutationis; & ipfe vice verfa vult acquirere dominium telæ, femper eft proprietarius, five commutatio fiat intra, five extra Ordinem. Et ratio evidens eft, quia animum proprietarium habet in re, quam, & pro qua commutat. Si autem nullum dominium in panno fibi affecit, fed folum ufum facti; & pannum fibi parum neceffarium dat alteri Religiofo, a quo recipit, aut telam, aut alias res licitas fibi magis neceffarias; delinquit quidem, quia hoc facit fine licentia Superioris; non tamen eft proprietarius, nec talium pœna puifandus eft; in nullo enim delinquit, nifi in concedenda re fuo ufui affignata, alteri fratri abfque licentia. Si vero extra Ordinem pannum pro alia re commutaret; quantumvis intenderet contractum mere naturalem, nullo modo civiliter obligatorium inire, tamen effet puniendus, tam quam proprietarius in foro fori. Ratio eft, quia legem habemus, quod res parum neceffariæ fratribus, debent commutari per Syndicum Apoftolicum, & rem commutare fonat dominium in illa re. Quamvis igitur Religiofus dominium in re commutata habere non prætendat, & coram Deo re vera proprietarius non fit; tamen in foro fori ex tali commutatione proprietarius convincitur, & fic puniendus. Aliæ dubitationes concernentes Statutum decimum, ac duodecimum, examinabuntur, partim paragrapho fequenti, partim cum de Simonia agetur.

§. II. Pecuniæ contrectatio.

SUMMARIUM.

1 *Crimen contrectationis pecuniæ eft peculiare Fratrum Minorum.*
2 *Pecunia quid fignificet.*
3 *Res, nifi poffideatur, nequit dici pecunia.*
4 Contrectatio *quid importet.*
Ex affidua contrectatione rei furatæ non augetur actio furti.
5 *Contrectatio alia naturalis, alia civilis.*
6 *Textus Regulæ Minorum circa pecuniam recipiendam.*
De Amrao de Delict., & Pæn. Par. III.
7 *Pecuniæ nomine venit quævis res, pretio æftimabilis.*
8 *Differentia inter Minores, ac alios Regulares, circa poffeffionem temporalium.*
9 *Alia differentia circa pecuniam numeratam.*
10 *Probatur contrectationem civilem pecuniæ, etiam feclufa proprietate, Minoribus interdictam.*
Dictio nec *quid fignificet.*
Dictio feu *quid importet.*
11 *Probatur eadem conclufio ex Clementina.*
12 *Probatur iterum ex eadem Clementina.*
Minores, quare nequeant effe executores teftamentarii.
13 *Delictum proprietatis eft diftinctum a delicto contrectationis pecuniæ.*
14 *Fratres Minores nequeunt celebrare contractum depofiti.*
15 *Depofitum etiam mere naturale pecuniæ Minoribus interdictum.*
16 *Probatur ex Regula proxime data conclufio.*
Recipere, & capere, *quomodo differant inter fe.*
17 *Claufula* nullo modo *quid importet.*
18 *Probatur ex Clementina fupra data conclufio.*
Dictio total ter *quid fignificet.*
19 *Frater Minor alienam pecuniam tenere, cuftodire, portare &c. non poteft.*

1 Proprium Minoritici Ordinis delictum eft, *Pecuniæ contrectatio*, eum enim, ut ajebat Apoftolus: *Peccatum non cognofcatur, nifi per legem*, nullufque alius Chriftianus, five laicus, five Ecclefiafticus, five Clericus fæcularis, five Regularis fit, prohibitionem hab at de non *contrectanda pecunia*, nifi profitentes Regulam Minorum in fua puritate, & abfque difpenfatione; fequitur proinde, quod hoc delictum in folis *Fratribus Minoribus Obfervantibus, Reformatis, Difcalceatis, Recollectis, & Capuccinis*, qui vovent obfervantiam Regulæ Minorum abfque ullo privilegio relaxativo, poffit reperiri.

2 Ut autem fciatur, quid nam fit, & quale, & in quo confiftat hoc delictum, fciendum eft primo, *pecuniæ* nomen latiffimo vocabulo acceptum importare omnes res five mobiles, five immobiles, quæ poffideantur. *Pecuniæ verbum* (ait *Ulpianus* libro quadragefimo nono ad *Sabinum*) *non folum numeratam pecuniam complectitur; verum omnem omnino pecuniam, hoc eft, omnia corpora quoque pecuniæ appellatione contineri: nemo eft, qui ambigat*, & hoc idem habet *D. Auguftinus lib. 2. de Doctrin Chrift.* ajens: *Totum quidquid homines habent in terra; omnia, quorum domini funt, pecunia vocatur*, & in hac acceptione comprehenduntur non folum corpora, & eorum fpecies, fed etiam jura, quæ incorporalia funt; ut habet *Textus in l. Pecuniæ 222. de Verb fign.* Minus lato vocabulo pecunia importat id, quod eft materia mutui, nempe ea mobilia folu, quæ in numero, pondere, & menfura confiftunt, ut deducitur ex *l. Mutuum. 2. §. Creditum. ff. de Reb. credic. fi cert. petat.* Stricto autem nomine importat id, quod eft inftrumentum peculiare commercii civilis, & fpecialiter emptionis, ac venditionis, ut ait *Paulus I. C. in l. p. ff. de Contrahen. emptio.* & convertitur, cum *nummo*, & *denario*; ad majorem autem expreffionem additur hoc affixum *numerata*; & dicendo *pecuniam numeratam*, eam dicimus in ftrictiffima fignificatione, ut idem eft ac *nummus*, feu *denarius*, feu *moneta*.

3 Advertendum autem, quod res quævis tum ftabilis, tum mobilis, in fe confiderata, non poteft dici *pecunia*, nec in prima, nec in fecunda acceptione vocabuli *pecuniæ* fupra expreffa; fed res in tantum

evadit *pecunia*, in quantum est in alicujus possessione; & hoc manifeste habet textus *l. Rei appellatione. 5. ff. de Verb. signif.* quæ sic cantat: *Rei appellatio latior est, quam pecuniæ, quia etiam ea, quæ extra computationem patrimonii nostri sunt, continet: cum pecuniæ significatio ad ea referatur, quæ in patrimonio sunt.* Aliter autem est de *pecunia numerata*, quia etiam independenter a dominio *pecunia* est. Unde gemmæ, aurum, & argentum, & æs, non signata, apud me deposita, sunt quidem *pecunia* deponenti, sed mihi, qui nec jus dominii, nec usus in iis habeo, *pecunia* non sunt; quod tamen non est de signata *pecunia*, quæ semper *pecunia* cuivis est, etiam absque illius dominio, & usu. Et hoc bene advertendum est pro explicatione eorum, quæ dicenda sunt infra circa prohibitionem, quam ex Regula habent Fratres Minores recipiendi denarios, vel *pecuniam*.

4 Sciendum secundo, quod *contrectare*, etiam grammaticaliter loquendo, non importat purum tactum rei, quandoquidem res potest per instans, seu brevissimo tempore, sive momento tangi, & hoc etiamsi res loco non moveatur; *contrectare* autem importat tactum rei per aliquod tempus continuatum; quodque res moveatur, & de manu ad manum transeat, si res de facili mobilis sit; sin minus, aut replicato unius, aut alterno manuum tactu exerceatur. Hoc pariter in jure verificatur, nam *contrectatia* alienæ rei fraudolosa furtum dicitur *l. p. §. final. ff. de Furt.* & ex assidua *contrectatione* rei furatæ non augetur actio furti, *l. Ei qui. ff. de Fur.* & si res aliena *contrectetur* animo furandi, non tamen Dominus illius desinit esse possessor, nec ex consequenti furtum factum est, nisi cum *contrectatione* jungatur dimotio rei de loco ad locum, ut ait *l. Possideri. §. Si rem apud te. ff. de Acquir. poss.*

5 Sciendum insuper, quod duplex potest esse alicujus rei *contrectatio*, una quidem mere naturalis, alia autem civilis; naturalis quidem, quando simplici tactu physico *contrectatur* res, tanquam res pure physica: civilis autem, quando eandem rem in actione civili tracto, tanquam illius actionis instrumentum. Exempli gratia, si nummum aureum, sive argenteum præ manibus habeo, & illum nunc ex una, nunc ex altera parte vertendo, ut imaginem, ac literas inibi impressas, sive, ut metalli ligam observem, sive ob aliam causam naturalem *contrecto*, talis contrectatio pure physica est; nam illum nummum, tanquam metallum substantialiter, aut qualiter figuratum examino actu mere immanenti, & ad solam cognitionem ordinato. Si autem nummum tracto in emptione, permutatione, donatione, mutuo, pignore, deposito, solutione, compensatione, sive alio contractu civili, in quo pecunia signata intervenit, tanquam ipsius instrumentum, talis *contrectatio* erit civilis.

6 Porro Regula Fratrum Minorum *cap. 4.* circa receptionem denariorum, sic habet: *Præcipio firmiter Fratibus universis, ut nullo modo denarios, vel pecuniam recipiant per se, vel per interpositam personam*; & in finem ejusdem capituli; *Eo semper salvo, ut (sicut dictum est) denarios, vel pecuniam non recipiant.* Pariter *cap. 5.* sic diait: *De mercede vero laboris pro se, & suis Fratribus, corporis necessaria recipiant, præter denarios, vel pecuniam.* Et circa citatos Regulæ textus non parva inter Expositores est controversia, an nomine *pecuniæ*, hic veniat tantummodo *pecunia signata*, seu denarii; an vero veniat quæcunque res, pretio æstimabilis, & quilibet pro sua sententia habet rationes fundatas, quas consulto omitto, & qui vult eas videre, adeat *Sanctorum Comment. in Stat. cap. 4. Stat. 2. init.*

7 Circa hoc dico, quod, quidquid sit de *Clementina Exivi. de Verb. signif. §. Porro. & §. Quia igitur*, in qua *Papam* evidenter, nomine *pecuniæ* denarios accipere constat; sicut etiam aliquando *Nicolaum III.* in sua Decretali *cap. Exiit. § Cæterum. de Verb. signif. in 6.* Dico, quod in Regula, nomine *pecuniæ* venit res quæcunque, pretio æstimabilis, quæ *pecunia* sit. *Pecunia* autem non est, nisi approprietur, ut probavimus supra *num. 3.* prohibitio igitur facta Fratribus Minoribus in Regula, dicendo, quod *pecuniam non recipiant*, est, quod rem pretio æstimabilem, tanquam propriam, nec in communi, nec in particulari recipiant. Et in hoc Frater Minor nihil habet particulare supra cæteros Religiosos; quandoquidem nullius Ordinis, sive Monachalis, sive Mendicantis, Religiosus, nec in communi, nec in particulari potest rem aliquam pretio æstimabilem, tanquam propriam recipere, neque tenere, ut probavimus supra *Tit. eo. §. Proprietas num. 20.* Proinde multas res, pretio æstimabiles, sive gratis datas, sive ex devotione oblatas, sive tanquam pretium laboris, fratres recipiant, ut illis utantur, sicut sunt libri, aliaque Conventus utensilia; sive fundi pro viridario, aut sylva, omnia hæc pecunia non sunt, quia eorum dominium non acquirunt (cum, ut declaravit *Nicolaus III. cap. Exiit. §. Ad hæc de Verb. signif. in 6.* sint de proprietate *Sedis Apostolicæ*) & sic recipiendo non peccant. Si autem eas recipiant, non ut iis in propria specie utantur, sed earum dominium acquirere intendant, eas recipiendo, & de eis disponant, vendendo, donando, permutando, locando, aut alium quemlibet contractum civilem celebrando, tales res evadunt *pecunia* prohibita recipi, & mortaliter peccant, eas recipiendo.

8 Illud, quod peculiare est in Minoribus, circa *pecuniam* sic intellectam, est, quod cæteri Ordines possunt in communi habere dominium ministeriale *pecuniæ* suæ, & ex ipsius reditibus sustentari, nec cogi ad propriam sustentationem, sibi dietim comparandam; quod tamen non est in Fratre Minore, qui nec in communi *pecuniam* tali pacto potest habere, nanciscendo sibi dominium ministeriale rerum pretio æstimabilium, nec in temporaneo actu, nec in perpetuo, utpote ex earum reditu sibi sustentationem necessariam assecuret; sed tanquam omnino pauper debet aut ex labore proprio, aut ex eleemosynis, aut per recursum ad amicos spirituales, sibi victum providere diatim.

9 Similiter quoad denarios, nummos, monetam, seu *numeratam pecuniam*, si consideretur eorum proprietas, omnes Religiosi æquales sunt, nullus enim eorum potest *pecuniæ* dominium habere. *c. Monachi. c. Super. c. Cum ad Monasterium. c de Stat. Monach.* Sed pro Fratribus Minoribus peculiare est, quod cæteri Religiosi de suorum Superiorum licentia habent usum denariorum, quo possunt ipsi, tum per se, tum per alios, sibi necessaria providere; Frater autem Minor sibi interdictum habet usum denariorum, sive per se, sive per interpositam personam, sive pro necessitate sua, sive pro necessitate aliorum; & quamvis sibi interdicta non sit *contrectatio* naturalis, seu physica denariorum, (scandalo cessante) prohibita tamen sibi est *contrectatio civilis* eorundem, etiam secluso scandalo, ablegata proprietate, & etiam simplici illorum usu, pro se non interveniente.

10 Quod vero in hoc sensu debeat *pecuniæ contrectatio* prohibita intelligi, probatur primo ex Decretali Nicolai, in qua *cap. Exiit. §. Cæterum. ℣. Si tamen. ipse. de Verb. sign. in 6.* sic habetur: *In pecunia Fratres nihil juris habeant, nec administrationem, seu dispensationem*; & paulo infra: *Ita tamen,*

quod

quod ab omni ejusdem pecuniæ administratione, seu dispensatione Fratres omnino abstineant; in quibus verbis, denariorum *administratio*, seu *dispensatio*, ut quid contradistinctum a *jure*, quod primo inibi enunciatur, imo, ut quid eidem contrarium, non aliud importat, quam *contrectationem civilem*, siquidem ibi agitur de solutione pretii rerum emptarum pro Fratrum necessitatibus. Et notandum, quod *Papa* ibi dicit, quod fratres in *pecunia* data ab amico spirituali, pro emenda re illis necessaria, *nihil juris, nec administrationem, seu dispensationem habeant*. Porro dictio *nec* est implicativa casus contrarii, ac ideo distincti ad expressum, ut deducitur ex *l. Milites ita. §. Mulier. ff. de Milit. testam. l. Sacra loca. §. penult. de Rer. divis. l. Nec ejus. C. de Emanc. liber. Barbos. Dict.* 208. *n.* 2. & dictio *seu* ponitur declarative, & expositive, præcipue quando stat inter diversa idem importantia, seu parum distantia *cap. licet in princip. de Elect. cap. Bonæ.* 1. *& ibi Gloss.* 1. *de Postul. Prælat. Barbos. dictio.* 363. *num.* 7. Dum ergo dicitur, quod Fratres nequeunt in *pecunia* habere *jus*, nec *administrationem*, intelligenda est *administratio* pura, tanquam contradistincta a *jure*. Et dum subjungit *administrationem*, *seu dispensationem*, importat pariter *dispensationem*, ut a *jure* distinctam. Sensus igitur Decretalis est, quod Fratres in *pecunia nil juris* habere possunt; pariter, neque ejusdem *pecuniæ* (licet sit *juris* alterius Domini) *administrationem*, *sive distributionem*, puta, *pecuniam* nomine alterius exbursando, numerando, ponderando, cambiendo, donando, distribuendo, exhibendo, aut quovis alio modo imaginabili, in quo *pecunia* intervenit, ut instrumentum contractus civilis *contrectando*.

11 Probatur secundo per textum *Clementinæ*, *Exivi §. Porro cum dictus*, *& ibid. Gloss. in V. Modi*, quæ sic habet: *Sanctus* (Franciscus) *volens, Fratres suos super omnia a denariis, seu pecunia esse totaliter alienos*, *&c.* ubi *Glossa*, explicans sensum hujus affixi *totaliter*, ait, pecuniam *Fratres ipsi non recipiant*, ipsius nempe dominium sibi asserendo, *nec administrent*, puta, alienam pecuniam, nomine sive proprio, sive alterius *civiliter contrectando*.

12 Probatur tertio clarius ex eadem *Clementina Exivi*. *§. Proinde*. *℣. Verum etiam*, ubi declarans interdictum Fratribus esse executores testamentarios, sive ultimarum voluntatum, ait: *Cum dicti Ordinis Fratres, non solum a receptione, proprietate, dominio, sive usu ipsius pecuniæ, verum etiam a contrectatione qualibet ipsius, & ab ea sint penitus alieni: : : debeat scire sibi interdictum. quod hujusmodi executionibus, & dispositionibus se exponant*; & reddens causam sui dicti, subdit: *cum hæc sæpius absque litigio, & contrectatione, & administratione pecuniæ nequeant expediri*. In distributione autem *pecuniæ*, quæ fit per Executores testamentarios, clarum est, quod ipsi nec jus, nec dominium habent *pecuniæ*, quam distribuunt, tamen quia in tali distributione intervenit *pecuniæ contrectatio civilis*, nempe solvendo debita; satisfaciendo operariis; donando pauperibus &c. Fratres Minores, quia nequeunt *civiliter contrectare pecuniam*, nequeunt pariter esse Executores testamentarii. Et quamvis possent in tali munere *contrectare pecuniam civiliter* manu aliena, scilicet distribuendo, donando, solvendo, &c. pecuniam per manus alterius ministri laici; tamen quia talis *contrectatio civilis pecuniæ* (licet physice exerceretur a laico) moraliter tamen exerceretur a Fratribus, qui *contrectarent* per interpositam personam, ideo etiam sic ipsis prohibitum est exercitium Executoris testamentarii. Et ex eodem principio nequit frater Minor esse Eleemosynarius Principis; aut ex crumena alterius, etiam ad ejus mandatum, seu preces, pecuniam extrahere, & numerare, & eam mercedem operario dare; aut debitum illius solvere; sive eam cambire, & similes contractus civiles, quamvis pure ministerialiter celebrare, quia in eis intervenit *pecuniæ* civilis *contrectatio*.

13 His præmissis apparet delictum *contrectationis pecuniæ* esse totaliter distinctum a delicto proprietatis; & Fratrem Minorem, si *pecuniam* non numeratam, aut numeratam, ejus dominium sibi asserendo, acceptet per se, vel interpositam personam, esse vere, & realiter proprietarium. Si vero numeratam *pecuniam civiliter contrectet*, juxta sensum supra expressum, ejusdem dominium etiam a se ablegando, quamvis proprietarius vere non sit, est tamen talis ficte; proinde juxta Statuta, quæ infra dabimus pœnis vere proprietariorum punitur, & hoc ob delictum *contrectationis pecuniæ*, quæ in Regula prohibetur juxta Apostolicas declarationes, ad quas adamussim servandas *Fratres Minores*, tum *Regulares* tum *Strictioris Observantiæ* obligantur.

14 Quid autem de tenente, & conservante apud se denarios, quamvis eos minime civiliter contrectet, nec eorum habeat proprietatem? Respondeo, quod ad conservandam, aut custodiendam *pecuniam*, nequit cum Fratre Minore celebrari contractus depositi; cum enim iste incapax sit obligationis civilis contrahendi, & in depositario sit obligatio restituendi depositum, ultra ejusdem fidelem custodiam, sequitur quod non possit fieri contractus depositi. Difficultas est de deposito naturali per tempus breve, aut longum; an scilicet delinquat Frater recipiendo alienam *pecuniam*, mere naturaliter custodiendam, transferendam, consignandam, aut alio modo naturali habendam, absque ulla *contrectatione*.

15 Ad hoc dico, quod spectato textu Regulæ, & declarationibus Pontificiis *Nicolai*, *& Clementis*, videtur prima facie talem naturalem receptionem denariorum ad custodiendum &c. non esse prohibitam; sed illam prohiberi tantummodo ex dispositione Statutorum, quæ dabimus infra; sed bene, & medullitus perpensa materia, aliud est dicendum; nam, ut supra dictum est, receptio, & *contrectatio pecuniæ* est delictum totaliter separatum a proprietate; quandoquidem hoc militat contra votum essentiale paupertatis, illud autem contra præceptum Regulæ de non recipiendis denariis; & quamvis prohibita videatur sola *contrectatio civilis eorundem*, ut supra probatum est, non vero pura *contrectatio* naturalis, seu physica; tamen dicendum est, quod per Regulam, & Pontificias Decretales interdicta etiam est receptio denariorum mere naturalis.

16 Hoc autem demonstratur primo ex textu Regulæ dicentis *cap.* 4. *Præcipio firmiter Fratribus universis; ut nullo modo denarios vel pecuniam recipiant*. Ubi perpendenda sunt illa duo verba *nullo modo recipiant*. Porro *recipere*, sive *accipere*, (quod idem est) dicitur, quando quis *accipit*, seu *recipit* rem, quam tanquam suam non habet, sed aut danti, aut alteri dandam; cum vero quis rem *accipit*, seu *recipit*, ut eam tanquam suam habeat, dicitur eam *capere*, ut *text. in l. Aliud est.* 71. *de Verb. sign. & in l. Non videtur.* 51. *ff. de Reg. jur.* Dum igitur Regula *firmiter præcipit* Fratribus, ut pecuniam non *recipiant*, tali verbo declarat sibi interdictam etiam eam *pecuniam*, quam alteri reddendam *recipiant*, nec aliquam proprietatem in ea habeant; præceptum enim de non habendo rem propriam, non solum includitur in voto essentiali paupertatis, sed etiam in Regula *cap.* 6. habetur separatum a præcepto de non recipienda *pecunia*.

17 Pà-

17 Pariter observanda est illa clausula *nullo modo*, quæ otiose in Regula non ponitur. Porro talis clausula excludit omnem modum, qui alias esset permissus, ut ait *Seraphinus, de Privil. juram. privil.* 98.*num.*95.& vim habet præcisæ prohibitionis, prout dictio *nullatenus*, ut ex *Cephalo Consil.*497.*num.*25. *lib.* 4. ait *Barbos.Clausul* 92. *num.* 1. ambos referens, & idem est, ac si diceretur *nullo tempore, nulla ratione*, ut ex *l. penult. C.de Postul. l.* 1. *ff.de Negot. gest. l. Omnes* §. *Si vir. ff. Quæ in fraud. credit.* deducit *Albericus Dictiom. V. Nullo modo*. Sensus ergo est, quod Fratres sub quovis modo, forma, tempore, ac ratione imaginabili, (quamvis aliter essent licita, ac permissa) denarios recipiant.

18 Et hoc idem astruitur ex *Clementina* supracitata, in qua §. *Porro cum dictas de Verb. signif.* dicitur: *Sanctus* (Franciscus) *volens Fratres suos super omnia a denariis, seu pecunia esse totaliter alienos &c.* Ubi ponderanda est illa dictio *totaliter*, quæ universalis est, comprehendens collective, ac distributive omnes, ac quoscumque modos excogitabiles, juxta quos possunt Fratres *pecuniam* recipere, ac eos omnes excludens *Barbos. Dictio.* 407. *num.*1. Et quamvis *Glossa* ejusdem Clementinæ, quam dedimus supra *num.* 11. per talem dictionem *totaliter* intelligat ablegatam a Fratribus proprietatem, & administrationem *pecuniæ*; tamen intelligendum non est, quod *Glossa* prædicta ibi loquatur taxative, restrictive, restringendo prohibitionem habendi *pecuniam* ad illos duos modos; sed loquitur exempluriter; attento maxime, quod dictio illa *totaliter* posita in Decretali, est ad declarationem sensus Regulæ, in qua cum ponatur clausula supradicta *nullo modo*, importans negative omnem modum imaginabilem habendi *pecuniam*, ut dictum est, consequens est, quod talis dictio *totaliter* appellet omnes, & quoslibet modos habendi *pecuniam*, & illos excludat.

19 Sequitur igitur ex his, quod nullo modo potest Frater Minor alienam *pecuniam* recipere, ad eam custodiendam, restituendam, transportandam, aut alio quovis modo, quantumvis mere naturali tractandam; hoc enim sibi vetitum est ex Regulæ præcepto.

Probatio.

SUMMARIUM.

20 *Distinctio facienda circa probationem hujus criminis.*
21 *Quando constare debeat de corpore delicti in hoc crimine.*
In crimine falsæ monetæ debet constare de corpore delicti.
Moneta probanda judicio Peritorum.
22 *Diligentia servanda a Judice in casu accusationis de pecunia retenta.*
23 *Pecuniæ contrectatio probatur etiam per Testes absque corpore delicti.*
24 *Confirmatur conclusio.*
25 *Dubium proponitur.*
26 *Parvitas materiæ in contrectatione pecuniæ non datur.*
In delictis, in quibus consideratur sola qualitas, non datur parvitas materiæ.

20 Quoad probationem hujus criminis, mihi videtur esse distinguendum juxta casus, qui possunt occurrere in hac materia. Quamvis enim casus omnes eodem modo sint delicta contra præceptum Regulæ de *pecunia* non recipienda, non tamen eodem modo probanda sunt; aliud enim est, quod Cajus *pecuniam* receperit, & apud se retineat; aliud vero, quod *pecuniam* contrectaverit; in primo enim casu delictum habet permanentiam; in secundo vero nullum vestigium post se relinquit.

21 Dico igitur, quod, si accusatur Cajus pecuniam a sæculari accepisse, & eam in camera sua habere, necessarium est, quod constet de corpore delicti per *visum, & repertum*, alias non erit locus punitioni. Ratio est, quia in delictis facti permanentis ante omnia constare debet de corpore delicti, quo non subsistente, omnis inquisitio ruit. Porro casus hic totaliter aptatur delicto de cusa falsa moneta, in quo juxta Doctores, *Bursat. Consf.* 166. *num.* 4. *lib.* 2. *Farin. pu.* 2. *num.* 22. *Matthen. lauret. de Franch. Pasqualig. de Frauc. Honded. Consf.*92. *num.* 11. *lib.*2. *apud Raynald. observ. Crim. Tom.* 1. *cap.* 5. §. 1. *ad* 3. *num.* 34. ut suo loco dicemus, debet constare de delicto per ipsius evidentiam, in tantum, quod si de eo non constaret, quantumvis Reus confiteretur se falsam monetam cudisse, non tamen posset contra eum procedi; & quando dicitur, quod in probatione hujus criminis uti possumus etiam præsumptionibus, ac conjecturis, hoc debet accipi, supposito quod prius constiterit de corpore delicti, & non alias, nec aliter, ut ex *Vermigliolo Consf. Crim.* 218. *num.* 1. *& seqq.*, concludit *Raynaldus, loc. cit. num.* 35. Et ratio quidem esse potest, quia falsitas monetæ est qualitas, quæ probanda est judicio Peritorum, non autem Testium, *Guazzin. Reor. defens.* 4. *cap.* 9. *num.* 4. *Concial. Resolut. crim. V. Monet. Resol.* 1. *num.* 2. Periti autem judicium ferre nequeunt, nisi moneta coram ipsis examinanda statuatur. Alia etiam ratio addi potest, quod nempe possint ab aliquo cudi numismata illa, quibus nobiles viri utuntur in ludis, maxime tabularum, pro tessera; quæ licet speciem præseferant veræ monetæ, moneta tamen non sunt, non enim signata sunt sigillo monetario ullius Principis, & ex consequenti talia cudere delictum non est.

22 Pari modo accidere potest, quod similia numismata, aut etiam medaleas, maxime si sint papyro involutæ, receperit Frater, & ab adstantibus judicatum sit illas esse verum monetam, & accusatio deferatur ad Superiorem parum benevolum erga illum, qui Superior processum instituat, eumque tanquam Reum constituat cum gravi jactura famæ suæ, quod nullo modo, aut rationi, aut justitiæ congruit. Si igitur talis accusatio deferatur, antequam ad Rei constitutionem, & contestationem litis criminalis contra eum deveniatur, debet Judex facere perquisitionem diligentem in Cella Rei suppositi, sive in Officina suæ curæ commissa, & pecuniam reperire, & in judicio statuere, quod, si hoc non facit, non est ulterius procedendum, juxta communem Doctorum opinionem.

23 Quia tamen periculosa in praxi hæc opinio est, nam receptio *pecuniæ*, quantumvis separata a proprietate, nimis dedecorat Minorum Religionem, quæ sanctè superbit de altissimæ paupertatis, & totalis fuga a *pecunia* professione; ac vaferrimi hujusmodi *pecuniæ* receptores habent non vestigabilia latibula, in quibus eam recondant, & Superiorum zelo insultent, scientes, quod, si *pecunia* non reperiatur, ipsi minime pœnis Statutariis vapulabunt, ideo salva Doctorum reverentia aliter puto dicendum. Alias *Pat. P. Tit. Corpus. num.* 12. *& seqq.* probavimus, quod in delictis facti permanentis, corpus delicti, si fuerit occultatum, aut destructum, posse per Testes integros concludenter probari; ut de cadavere occisi, in mare, seu in puteum projecto, aut combusto. Pari igitur modo dicendum est in casu receptæ pecuniæ; licet enim ipsa non reperiatur, vel quia

quia eam Reus occultavit, aut quia expendit, si duo Testes integri receptionem probant, (maxime si deponant de qualitate monetæ, quia eam optime viderunt, & cognoverunt eam esse veram, ac usualem *pecuniam* auream, argenteam, æream; & potissime si accedant alia adminicula malæ famæ Rei &c.) dico, quod optime deveniri potest ad constitutionem, & torturam Rei.

24 Et hoc magis suadeo; quia par delictum est alienam *pecuniam* recipere, & ad custodiam tenere; sicut eandem contrectare civiliter distribuendo, donando, cambiendo &c. prout supra dictum fuit. In hoc autem secundo delicto nullum manet vestigium, quod possit a Judice recognosci, & corpus delicti probari per *visum, & repertum*; tunc ergo, (prout Regulariter fit in delictis facti transeuntis) probatur delictum simul cum Delinquente per Testes: sequitur igitur, quod etiam in primo casu corpus delicti etiam per solos Testes sufficienter probetur.

25 Est autem circa hoc difficultas, An scilicet probato, quod Cajus aut receperit, aut contrectaverit *pecuniam* in quantitate non pertingente ad peccatum mortale proprietatis, possit judicialiter puniri de contrectatione *pecuniæ*? quod idem est ac dicere, an in hoc delicto detur parvitas materiæ?

26 Respondeo, quod parvitas materiæ in delictis tunc habet locum, quando crimen contingit secundum materiam, ita ut ipsa materia sit objectum delicti, prout in furto, aut proprietate, quæ habent pro objecto respective rem alienam, sibi appropriatam. Non datur vero parvitas materiæ in delictis, in quibus consideratur qualitas, & non quantitas, aut materia; ut est in fabricante venenum; aut in cudente falsam monetam; aut tondente verum; quantumvis enim paucos nummos quis cudat, aut tondeat, nihilominus incidit in crimen læsæ majestatis, ut ex jure *l. p. C. de Veter. numism pote. in fin l. p. Tit. 22. lib. 9. Cod. Theodosian.* probant *Decianus Tract. Crim. lib. 7. cap. 23. n. 25. ac Raynaldus Obser. crim. Tom. p. cap. 5. §. 1. ad 3. n. 85. & seqq.* Proinde pœna inducentium falsos Testes in judicio; aut sollicitantium in confessione, ita percellitur ille, qui induceit, aut sollicitat unum, sicut multos; quia crimen consistit in qualitate. Ita ergo dicendum in nostro casu; siquidem non prohibetur Fratribus contrectatio auri, aut argenti, sive æris, prout materia, sive metalla sunt, sed prohibetur forma, sive qualitas; puta, materia signata, quæ *pecunia* dicitur. Proinde resolvendum, quod quantumvis recepta *pecunia* non sufficiat ad concludendum crimen proprietatis; sufficit tamen ad delictum receptionis, seu *contrectationis pecuniæ*.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

27 *Soli Minores possunt puniri de contrectatione pecuniæ.*
28 *Primum Statutum pro Minoribus de observantia.*
29 *Secundum Statutum.*
30 *Tertium Statutum.*
31 *Quartum Statutum.*
32 *Quintum Statutum.*
33 *Sextum Statutum.*
34 *Septimum Statutum.*
35 *Octavum Statutum.*
36 *Nonum Statutum.*
37 *Decimum Statutum, & dubitatio prima.*
38 *Dictio* tanquam *quot significata habeat.*
39 *Aliquando importat similitudinem, aliquando veritatem.*
40 *Opinio Sanctori impugnatur.*
41 *Ab identitate pœnæ non bene deducitur indentitas delicti.*
42 *Dubitatio secunda.*
43 *In facto importante plura delicta, dantur pœna pro quolibet delicto, si sunt compatibiles.*
44 *Dubitatio tertia.*
45 *Delinquit contrectatione pecuniæ Frater, qui quoquomodo eam portet, quamvis illa sit alterius.*
46 *Dubitatio quarta.*
47 *Opinio Sanctori.*
48 *Impugnatur.*
Pœna Statuti danda contrectanti pecuniam, etiam absque ejus proprietate.
Quando dispositio Statuti est clara, non recurrendum ad conjecturas.
49 *Dubitatio quinta.*
50 *Confessarius recipiens pecuniam, ut alteri restituat, delinquit hoc crimine.*
51 *Cautela adhibenda a Confessario, ne incurrat pœnam contrectantium pecuniam.*
Superior ex causa potest dispensare in præceptis Regulæ.
52 *Dispensatio sine causa legitima est invalida.*
53 *Prælatus potest dispensare pro se, quod dispensat pro aliis.*
54 *Superior retinens in Cella denarios restituendos delinquit, & quare.*
55 *Dubitatio sexta.*
56 *Præsentia Syndici, aut ab eo Delegati est necessaria in emptione, aut venditione pro Fratribus.*
Fratres ad hæc nequeunt delegari.
57 *Dubitatio septima.*
58 *Præsentia Syndici non ita necessaria in emptione, sicut in venditione.*
Quomodo Fratres possunt emere sibi necessaria.
De relativis idem est judicium.
59 *Emere, aut vendere absque Syndico Apostolico Fratribus vetitum.*
60 *Dubitatio octava.*
61 *Commutatio mobilium potest fieri per Fratres.*
62 *Dubitatio nona.*
63 *Superior Regularis Observantiæ, qua pœna puniendus, si deponere faciat pecuniam non apud Syndicum.*
Pœna Superioris Strictioris Observantiæ pro eodem crimine.
Opinio Sanctori.
64 *Impugnatur.*
Eleemosynas indifferentes non possunt recipere Fratres Minores.
65 *Causæ adductæ a Sanctoro ad excusandum crimen facientis deponere pecunias extra manus Syndici, nullæ sunt & periculosæ.*
66 *Dubitatio decima.*
67 *Quomodo facienda a Superiore confessio de recepto legato pecuniario.*
68 *Dubitatio undecima.*
69 *Quomodo possit Superior licentiare Subditum, ut pecuniam quærat.*
70 *Dubitatio duodecima.*
71 *Quo casu possit Superior indulgere, ut Subditus pecuniam deponere pro se faciat in manu Syndici.*
72 *Dubitatio tertiadecima.*
73 *Explicatio Statuti de faciente debita.*
74 *Casus, in quo locus sit pœnis contra debita contrahentes.*
75 *Continuatur materia.*
76 *Quibus casibus puniendi Superiores sit obligantes debitis.*
77 *Dubitatio quartadecima.*

78 *Expo-*

78 *Exponitur casus.*
79 *Superior faciens recipere a Syndico eleemosynam pecuniariam obtentu oblationis ceræ, puniendus pœnis Statuti.*
80 *Dubitatio quintadecima.*
81 *Solæ quæstuationes, quæ cedunt in beneficium Fratrum, sunt prohibitæ in eorum Ecclesiis.*
82 *Dubitatio sextadecima.*
83 *Faciens ex accidenti recipere eleemosynam pro Missis Superior non committit in Statutum.*
84 *Dubitatio decimaseptima.*
85 *Quæstuata pecunia quævis, etiam non signata, Fratribus interdicta.*
86 *Dubitatio decima octava.*
87 *Merces laboris non potest a Fratribus judicialiter peti.*

27 QUia ut diximus supra, *contrectatio pecuniæ* apud nullos vetita est, nisi apud *Minores de Observantia, ac Capuccinos*, non habentur alibi, quam apud eos, leges punientes hujusmodi crimen, proinde eorundem Constitutiones sunt inspiciendæ. Pro nobis *Minoribus de Observantia* sunt Statuta sequentia.

28 Primum. *Tanquam proprietarium puniri præcipimus, qui denarios, vel pecuniam receperit; vel eos propria auctoritate ad recipiendum, & in proprios usus convertendum, quempiam substituerit; vel eosdem supra se, vel in pera, vel supra jumentum portaverit; aut eas propria manu contrectaverit; vel apud se; vel in Cella; vel alibi, vel in sæcularium manibus depositas habuerit. Stat. gen. Ord. cap. 4. §. 1. nu. 1. in fin.*

29 2 *Sine Procuratore nihil emi, nihil vendi, aut de eleemosynis prædictis* (pecuniariis) *sub quocunque prætextu disponi possit sub pœna proprietatis: sub qua etiam pœna prohibemus, ne Guardianus, nisi in manu Syndici, vel substituti de ejusdem licentia, eleemosynas pecuniarias teneat, vel per manus aliorum expendat. nu. 5.*

30 3 *Contractus, instrumenta, aut cujusvis generis scriptura, in quibus Fratres se recepisse pecunias testentur, nullatenus fiant sub pœna proprietarii. n. 6.*

31 4 *Nemo sine sui Superioris licentia eleemosynam pecuniariam pro se, vel pro aliis Fratribus quærere, aut accipere audeat, sub pœna proprietarii: qua etiam puniatur, qui sine Superioris licentia eleemosynam pecuniariam in manu Syndici Apostolici tenuerit; nec non qui quovis modo debita contraxerit. nu. 8.*

32 5 *Sub excommunicationis pœna contrafacientibus, ipso facto, incurrenda, ultra pœnas in proprietarios sancitas, ut omnes, & singulæ capsulæ, vel arculæ, seu cippi, sive disci, vel alia vasa quocunque nomine appellentur, etiamsi Confraternitatum, sint disposita ad colligendas, inferendas, vel asservandas pecuniarias fidelium eleemosynas, sub quocunque prætextu, a nostris Ecclesiis, Sacristiis, vel Conventibus auferantur, & nulla unquam tempore collocentur, præcipimus, & mandamus. num. 10.*

33 6 *Neque sit licitum Syndico, aut Procuratori in iisdem Ecclesiis, Sacristiis, vel alio aliquo Conventus loco, denarios, vel pecunias recipere sub quovis prætextu. Guardianus vero, Vicarius, vel Sacrista, qui id permiserint, vel si pecunias per Tertiarium, aut Servitorem in Conventu receperint, & ad Syndicum deferri jusserint, suis Officiis priventur. nu. 11.*

34 7 *Assignatam jam pœnam subeant iidem, qui intra nostras Ecclesias quovis prætextu, aut titulo sive inter prædicandum, sive alio quovis tempore eleemosynas pecuniarias peti, aut fecerint, aut permiserint. n. 12.*

35 8 *Si qui in plateis, vel vicis steterint, ad eleemosynas petendas a prætereuntibus, ut pro herbis, vel fructibus, aut aliis venalibus, quæ apud se empta habent, pretium solvant; nulla interposita appellatione, carceri mancipentur per mensem; & Guardianus, qui id jusserit, vel consenserit, officio privetur. n. 13.*

36 9 *Laboris merces, si pecunia fuerit, per ipsos solventes Apostolico Syndico consignetur: sin minus Superioribus integre assignetur; contraveniens, ut proprietarius puniatur. cap. 5. §. 1. nu. 3.*

37 10 *Nec liceat Superioribus pro vestimenta pecuniam dare, sub pœna proprietatis, dantibus, ac recipientibus. cap. 6. §. 1. nu. 3.*

Circa quæ Statuta occurrit prima dubitatio circa primum datum supra *num.* 28. & est, quid importet clausula illa *Tanquam proprietarium*, in qua importatur ratio, quare proprietariorum pœnis percellatur, *qui denarios, vel pecuniam receperit &c.* prout dicitur in Statuto?

38 Respondeo, quod dictio *tanquam* duo habet significata, ut advertit *Albericus in Dictio.* aliquoties enim importat veritatem; aliquoties autem similitudinem; ut habetur ex utraque jurium pagina. Dicitur autem significare veritatem, quando importat rationem dispositionis, tum in lege, tum in contractibus &c. Ut si dicatur, *Cajus tanquam filius Titii debet in hæreditate ei succedere ab intestato:* ly *tanquam* importat rationem, quare *Cajus* succedat *Titio*, & facit hunc sensum, *Cajus debet Titio succedere ab intestato, quia est filius ipsius*; & hujus acceptionis plura in jure habemus exempla *Proem. Decretal §. Sacra cap. Cum pro causa & ibi Gloss. de Sent. Excomm. cap. 1. de Homicid. lib. 6. l. p. q. C. de Hæred. instit.*

39 Significat autem aliquoties similitudinem tantum, & tunc tantum valet, ut dictio *sicut*, aut *quemadmodum*, quæ similitudinem important. *cap. Cum dum de Elect. cap. Solita. & ibi Gloss in V. Tanquam & Felin. num. 3 de Major. & obed. l. Si pecunia ff. Si cert pet. L. Jubemus §. Sane 2. C. de Sacr. Eccles.* In primo autem sensu accipitur hæc dictio in citato Statuto. in prima ejus parte. Nam qui *denarios, vel pecuniam recipit, aut eos propria authoritate ad recipiendum, & in proprios usus convertendum, quempiam substituit*, hic *tanquam proprietarius*, hoc est, *quia vere est proprietarius*, est puniendus.

40 Putat autem *Sanctorus de Pœn. cap. 7. Quæst. 2. §. In cap. 4. fol. 280.* quod hic puniatur proprietas ficta, & consequenter ly *tanquam* importet tantum similitudinem, dum dicitur absolute, qui *denarios vel pecuniam receperit*, & non additur *propria authoritate*, (quod tamen ponitur in clausula sequenti, quæ habet. *aut eos propria authoritate ad recipiendum, & in proprios usus convertendum, quempiam substituerit*) cum certum sit, quod recipiens propria authoritate denarios, ad eos convertendos in proprium usum, sit vere proprietarius. Sed ejus opinio non subsistit, quandoquidem tritum in jure est, *text. in cap. Secundo requiris*, quod clausula posita in lege, aut Statuto, (maxime si sit in medio, aut fine dispositionis) refertur ad omnia referibilia; & sic ille vere est proprietarius, qui *propria authoritate*, ad convertendum in proprios usus, *denarios recipit*, sicut qui *ad recipiendum alios substituit*. Unde concludendum, quod prima pars Statuti loquitur de proprietate vera, & ly *tanquam* non importet similitudinem, sed veritatem, ac rationem dispositionis.

41 Consequenter autumat ibidem Doctor, quod in tota dispositione Statuti hujus, ac sequentium, ly *tanquam* importet similitudinem delicti; ut pote censeatur proprietarius similitudinarius, & delinquat proprietate ficta, qui denarios recipit per se, vel alium etiam secluso quovis eorundem dominio; & hoc argui-

arguit a similitudine, seu potius identitate pœnæ, quæ datur recipienti denarios, absque eorum proprietate, quæ pœna est realiter proprietariorum. Sed etiam in hoc fallitur, nam a similitudine, aut identitate pœnæ inepte deducitur similitudo delicti, cum eadem prorsus pœna applicetur delictis, toto Cœlo diversis, ut combustio post transfgulationem æque applicatur Monetario falso, ac Sodomitæ, cum tamen eorum delicta nec umbram habeant similitudinis. Dicendum igitur, quod, cum in Regula distinctum sit præceptum de non recipienda pecunia, ab eo de non aliquid sibi appropriando, distincta etiam dentur contra prædicta præcepta delicta, quæ non habent inter se similitudinem, quamvis in eodem facto ambo delicta possint convenire, & ambo eadem pœna puniantur. Et proinde similitudo, importata per ly *tanquam*, sit tantum similitudo pœnæ, seu potius identitas, qua percutiuntur contrectator denariorum, & proprietarius; nullo autem modo sit similitudo, seu fictio delicti.

42 Secunda dubitatio est, An, ex quo distincta delicta sunt proprietas, & *contrectatio pecuniæ*, si ambo concurrant in eodem facto, punienda sint eadem prorsus pœna, qua puniretur quodlibet eorum, ab alio separatum?

43 Respondeo negative, quia quando in una actione concurrunt diversæ circumstantiæ, quarum quælibet separatam, diversumque delictum importat, plures pœnæ locum habent, nempe illæ, quæ correspondent singulis delictis. *Cap. literis ubi Abb. num. 2. & Felin. num. 1. de Præsumpt. l. Si adulterium. & ibi Bart. num. 3. ff. Ad leg. Jul. de Adult. Thesaur. de Pœn. Par. 1. cap. 8. ℣. Secundus modus.* Unde sepeliens aliquem usurarium manifestum, publice excommunicatum, nominatim interdictum, ac tempore interdicti, incurrit quatuor excommunicationes, ut ex *Clem. 1. de Sepult.* docent *Cardinal. num. 29. Ugolin. de Censur. Tab. 1. cap. 16. §. 3. num. 4. Sayr. eo. tit. lib. 1. cap. 10. num. 10. Suar. eo. tit. Disp. 5. Sect. 3. num. 14. apud Thesaur. loc. cit.* Quod, si una pœna tantum infligi possit (ut nempe ultimum supplicium, quod, licet pro diversis delictis debitum, ultra unam vicem tamen adhiberi nequit) tunc pœna illa cum aliis, quæ secum sunt compatibiles, cumulatur; unde qui occidit Sacerdotem, & sibi pecuniam surripuit, cum non possit bis ultimo supplicio affligi, prout ob furtum, & homicidium separatim meretur, qualificato ultra consuetum supplicio punitur. Non enim simpliciter furcis per collum suspenditur, sed prius aut sibi amputatur dextera, aut cauda equorum raptator, aut candentibus forcipibus torquetur ante mortem, aut post mortem in frusta ejus cadaver secatur. Cum igitur recipiens *pecuniam* ad proprium usum committat duplex crimen, proprietatis nempe, & receptionis *pecuniæ*, quorum quodlibet pœnam carceris mensurni, ac privationem actuum legitimorum &c. meretur, liquet, quod talis pœna pro quolibet delicto infligenda est, & ita per bimestre carcerari debet, & per quadriennium privari actibus legitimis.

44. Tertia dubitatio est circa secundam partem ejusdem Statuti, & est, an intelligenda sit de *contrectatione*, sive receptione *pecuniæ*, conjuncta cum proprietate; an vero etiam de ea, quæ a proprietate separata est?

45 Respondeo, quod, cum (ut supra a *num.* 14. probatum est) receptio pecuniæ, etiam quomodolibet separata a proprietate, per Regulam juxta Pontificias declarationes sit prohibita, Statutum intelligendum sit de receptione denariorum tum conjuncta, tum separata a proprietate, Unde sequitur eum, qui receptam a sæculari pecuniam *vel in pera, vel supra jumentum portaverit, vel apud se in Cella, vel alibi* custodiendam, & sæculari reddendam receperit, reum esse hujus Statuti, prout etiam sensit *Sanctor. de Pœn. cap. 7. Quæst. 3. ℣. Respondeo præter dicta. fol. 285. & ℣. Respondeo si simul fol. eo.* Addit tamen iste Auctor, quod cessante scandalo, si in periculo latronum, aut ob aliam causam frater pecuniam transferendam, aut custodiendam reciperet a sæculari, cui frater protestatus esset, quod licet hoc sibi prohibitum sit ex Regula, tamen ex charitate facit, non deberet puniri ut Statuti transgressor. Sed hoc non facile admiserim; siquidem prohibitio hæc non est Statutaria, sed ex Regula; nec culpa ejusdem transgressionis est ratione scandali, quo cessante, cesset culpa, sed est ex mera dispositione Regulæ vetantis, quod Fratres *nullo modo* pecuniam recipiant. Unde si Statutum tali pœna vindicat transgressionem præcepti Regulæ, quandocunque intervenit transgressio, Statutaria pœna integraliter debetur. Patet autem, quod culpa intervenit, (nec excusat periculum latronum, aut alia causa) quoties Frater pecuniam recipit, dum enim Regula exprimit, quod *nullo modo* recipiatur pecunia, excluduntur quilibet casus, quantumvis alias liciti, ut supra *num.* 17. explicuimus. Nec ex charitate erga proximum licet fratri Regulam transgredi, cum hic non agatur de salvanda vita proximi, aut impediendo ejus damno spirituali, ob quæ sola epicheya regulatæ charitatis dispensaret in præcepto Regulæ, ut notum est. Unde allatam sententiam Sanctori non credo amplectendam.

46 Quarta dubitatio est, an eadem prorsus pœna, quæ ex Statuto debetur proprietariis, debeatur *pecuniam* simpliciter, & absque proprietate recipienti.

47 Respondeo, quod *Sanctorus de Pœn. loc. cit. Quæst. 3. V. His tamen non. fol. 283.* vult tales esse mitius puniendos; minoratio autem pœnæ consistat in non neganda hujusmodi Reis sepultura Ecclesiastica; in minoranda duratione privationis actuum legitimorum; & in non irroganda privatione suffragiorum per *Tridentinum* inflicta. Et fundamentum ipsius est, quia dictat ratio, quod tanta pœna non debeatur proprietario ficto, sicut vero, tales autem Rei sunt proprietarii ficti, & non veri.

48 Sed talis opinio, ut pote falso fundamento innixa, vera non est. Siquidem supra *num.* 40. & 41. probavimus, quod Statutum punit receptores *pecuniæ*, etiam absque proprietate, non quia tales sint ficte proprietarii, sed quia contraveniunt præcepto Regulæ de *nullo modo* recipienda pecunia: nec ex similitudine, seu potius identitate pœnæ, quam Statutum incutit taliter delinquentibus potest inferri similitudo eorum delicti cum crimine proprietatis, ut proinde dici possint proprietarii ficti. Dicendum igitur, quod eadem prorsus pœna danda sit *pecuniam* recipientibus, quæ datur proprietariis. Nam, quando verba Statuti sunt clara, non est recurrendum ad conjecturas, nec de Statuti rationabilitate, aut intelligentia disputandum, argumento eorum, quæ dicuntur in *l. Ille §. Cum in verbis. ff. de legat. 3.* Statuta autem disertissimis verbis disponunt Reos hujusmodi puniendos pœna proprietariorum, unde hæc ex integro est illis danda. Et quamvis privatio sepulturæ Ecclesiasticæ, & privatio suffragiorum sit inflicta a Canonibus, & *Tridentino* respective, proprietariis veris, unde sequitur, quod illæ non incutiendæ sint proprietariis fictis, non tamen per hoc infertur, quod eædem pœnæ non sint dandæ recipienti denarios, nam istæ non dantur ex dispositio-

ne Canonum, aut ratione fictæ proprietatis, sed ex sanctione Statutaria parificante in pœna, non autem in culpa recipientem *pecuniam* cum proprietario.

49 Quinta dubitatio est, An Confessarius recipiens a pœnitente denarios alicui restituendos, reus sit delicti receptionis *pecuniæ*, & consequenter deprehensus cum denariis in camera, esset puniendus pœna Statutaria.

50 Respondeo, quod cum in Regula præcipiatur quod fratres *nullo modo* pecuniam recipiant, neque Confessario licet *pecuniam* recipere a pœnitente alteri restituendam, prout enim optime dicit *Sanctor. de Pœn. cap. 7. Quæst. 4. V. Respondeo negative. fol. 275.* quod vetitum est absolute per viam Regulæ, & Statutorum, non potest esse licitum gratia confessionis; aliter contra regulam juris *cap. Cum quid. de Reg. jur. lib. 6.* admitteretur per aliam viam id, quod per unam est prohibitum. Additur quod non tenetur ex officio Confessarius esse minister pœnitentis in facienda restitutione, quia multi alii modi suppetunt eam secreto faciendi; & si nullus suppeteret, & periclitaretur pati gravem jacturam famæ pœnitens per se restituendo, dispensatur pro tunc juxta Theologos Morales *Rebell. de Obligat. just. lib. 2. Quæst. 17. Sect. 4. num. 27. Navar. Manual. cap. 17. num. 57. Less. de Just. & jur. lib. 2. cap. 16 num. 21.* Si igitur ipse Confessarius se immiscet in re, quæ ad eum non pertinet, non est sine culpa, prout dicit alia juris regula *cap. Non est de Reg. jur. in 6.*

51 Quia vero potest dari casus, quod pœnitens incapax nostræ Regulæ, nolit credere Confessario asserenti, se non posse denarios restituendos recipere, contra confessarium irascatur, & sic scandalizetur, quasi nolit cooperari saluti animæ illius, quæ est obnoxia restitutioni; ut projiciat in sede confessionali pecuniam, & abeat, optimum duco, consulere quid tali casu faciendum sit a Confessario, ut culpam in foro animæ evitet, & pœnam in foro fori evadat. Stat plane, quod Superiores omnes, etiam locales, nisi peculiaribus Constitutionibus suorum Ordinum impediantur, possint in præceptis propriæ Regulæ dispensare cum suis Subditis ex causa legitima, & hoc de jure communi, ut ex *Suar. Tom. 4. de Relig. Tract. 8. lib. 1. cap. 12. num. 28.* ait *Pellizzar. Manual. Regular. Tom. 2. Tract. 9. cap. 3. Sect. 4. num. 183* tum quia talis dispensatio frequenter est necessaria ad bonum regimen Religionis; tum quia, sicut Episcopus potest dispensare cum Clerico sæculari in obligationibus pertinentibus ad Statum Clericalem, vel ad Officium, sive beneficium ejus, sic & Prælatus localis potest dispensare cum suis Subditis in præceptis suæ Regulæ. Nam Prælati Regulares potestatem dispensandi cum propriis Subditis habent æqualem potestati, quam habent Episcopi in Clericos, ut probat idem *Pellizzar. loc. cit. nu. 109.*

52 Debet igitur Confessarius in facti contingentia adire secreto proprium Prælatum, & illi negotium aperire, & petere ab eo dispensationem, ut possit tales denarios recipere, & Prælatus non debet esse tam facilis in impertienda dispensatione, sed bene examinare, an vigeat in casu causa sufficiens dispensandi; si enim causa legitima, aut judicata a Prælato ut legitima, non interveniat, dispensatio est invalida ex vulgatis *D. Thom. 2. 2. quæst. 88. art. 12. ad 2. Baldell. lib. 5. Disput. 52. num. 9. Pellizzar. loc. cit. num. 97.* Si vero Confessarius copiam Prælati habere nequeat, vel quia a Confessionali exire non de facili potest, vel quia periculum est, quod persona pœnitentis cognoscatur a Prælato curioso, si Confessarius, qui ad Confessionale pœnitentem reliquit, ad eum revertatur, potest interpretari mentem Prælati, & ex interpretativa dispensatione denarios restituendos recipere. Ad se vero ponendum in tuto in foro fori debet factum quantocyus Prælato aperire, & statim ac potuerit, debet restitutionem facere. Quod si is, cui facienda est restitutio, longe absit, nec potest tam brevi tempore reverti, consulo, quod Confessarius vel denarios Prælato, aut de ejus licentia Syndico custodiendos tradat, accepto chirographo cautionis, vel licentiam eos custodiendi in sua Cella, in scriptis obtineat, & eam cum denariis ipsis diligenter custodiat; sic enim fiet, quod, si a Superiori majori deprehendatur cum tali pecunia, nulla pœna possit affici.

53 Quod, si Confessarius ipse Prælatus sit, potest ipse uti tali dispensatione, quam posset Subdito indulgere, cum non debeat esse conditionis inferioris, quam Subditus. Hoc vero est pro foro animæ; sed quid juris pro foro fori? Dato casu, quod Provincialis denariorum summam in Cella Guardiani reperiret, deberet ne credere ipsi asserenti eos esse denarios, qui sibi obvenerunt in confessione, restituendos?

54 Dico, quod si hoc admitteretur, quod talis nempe excusatio liberaret Reum ab impetitione justitiæ, pessimæ, ac damnabiles consequentiæ possent contra Regulæ observantiam introduci in Religione. Putat *Sanctor. de Pœn. cap. 7. Quæst. 4. V. Respondeo negative in fin. fol. 285.* quod, si Confessarius esset vir probatæ vitæ, & famæ integræ, qui talem excusationem afferret, posset excusari, & contra eum non procedi; & hoc idem dicendum esset de Guardiano. Sed talem opinionem non puto veram, tum quia receptio *pecuniæ*, quoquomodo fiat independenter a proprietate, crimen est, nec crimen tollit, quod talis *pecunia* sit pro restitutione, quia etiam sub tali colore *pecunia* recipi nequit, ut supra probatum est. Tum quia pro casu necessitatis inevitabilis remedium habet Confessarius, petendo dispensationem a Prælato, aut ei factum ex interpretativa dispensatione manifestando. Nec Guardianus, cui reperti essent nummi, tali excusatione posset se tueri, quæ nullo modo deberet admitti, quantumvis integerrimæ esset famæ, quia per Statuta, & maxime *Reformata cap. 4. num. 1.* cavetur, ne ullo modo quis denarios in Cella retineat. Dato igitur, quod quamvis integræ famæ esset Guardianus; quod denarii reperti essent ad restitutionem faciendam; & quod Guardianus non potuerit eos non recipere a pœnitente, tamen reatum non evadit, quia debuit Syndico custodiendos tradere, casu, quo ob absentiam ejus, cui facienda erat restitutio esset differenda; nec potuit ille, cum nulla necessitas in contrarium subsit, contra prohibitionem Statutorum in propria Cella conservare.

55 Sexta dubitatio est circa secundum Statutum, datum supra *num. 29.* & est, An in emptione, vel venditione necessaria sit physica præsentia Syndici Apostolici, sive potius sufficiat moralis, nempe per Delegatum suum.

56 Respondeo, quod, cum Syndicus sit Delegatus Apostolicus ad universitatem causarum tangentium contractus emptionis, ac venditionis favore Religionis, ipse in casu particulari potest alium subdelegare, prout dicitur *cap. Si pro debilitate. cap. Quoniam de Off. & pot. Judic. Deleg. Clement. unic. eo. tit.* Subdelegatus autem ab ipso non potest esse Frater, ad hoc enim ipse institutus est, (quia per regulam vetitum est fratribus, tum pecuniam contrectare, tum contractus civiles celebrare, quæ omnia interveniunt in emptione, ac venditione,)

ut

ut fratrum vice per tales contractus eorum necessitatibus provideatur, cum ipsi hoc præstare nequeunt. Quod, si hoc possent fratres ex delegatione Syndici, a fortiori potuissent ex delegatinne *Papæ*, qui ordinasset, quod ex quo omnia, quæ usibus Fratrum sunt deputata, sunt de proprietate *Sedis Apostolicæ*, possent Fratres vendere, & emere sibi necessaria, tamquam Delegati *Sedis Apostolicæ*. Hoc autem minime sanxerunt Pontifices, cognoscentes talem delegationem ex Regula Fratribns repugnare ob contrectationem pecuniæ, quæ regulariter in talibus contractibus intervenit. A fortiori ergo ipsis repugnat esse Delegati Syndici.

57 Septima dubitatio circa idem Statutum est, An pari modo prohibitum sit Fratribus emere sine Syndico, sicut vendere sine eodem.

58 Respondeo, quod, attenta declarstione *Nicolai Tertii* in sua Decretali *cap. Exiit de Verb. Signif. ia 6.* videtur respondendum, quod non. Nam dictus *Papa* disertissimis verbis ordinavit *citat. cap. Exiit §. Quia vero* quod, si res aliqua pretio æstimabilis, cujus usus fratribus non competit, vendi oporteat, hoc fiat *per Procuratorem a præfata Sede deputandum*. In alio autem loco *citat. cap. Exiit §. Cæterum* videtur determinare, qund licitum sit emptione sibi necessaria Fratribus providere: & hoc non quidem civili contractu obligando se ad pretium solvendum pro re empta, sed dicendo, *quod per eleemosyuus, & alios amicos Fratrum, ad solutionem hujusmodi faciendam intendant fidelitor laborare*; Hinc apparat ex Papali declaratione, posse quidem modo præexposito Fratres sibi necessaria emere, non vero inutilia vendere, & sic etiam intellexit *Sanctor. de Pœn. cap. 7. Quæst. 4. V. Dicel. idem. Nicolaus fol. 288.* Ratio autem talis declarationis esse potest, quod quamvis vendere, & emere sint relativa, de quibus idem judicium est *cap. Si quis objecerit. cap. Si quis probandus. 1. quæst. 3. cap. Præterea. de Off. Jud. Delegat. Pignatel. Consult. p. num. 27. Tum. 3.* tamen in emptione non ita evidenter apparet acqnisitio dominii in re empta, neque de necessitate intervenit contrectatio *pecuniæ*, sicut in venditione; nam rem vendere neqnit, nisi ejus dominus, & venditio fieri nequit absque contrectatione *pecuniæ*, quod non est in emptione facta, ut præscribitur, in qua *pecuniæ contrectatio* non intervenit, nec rei emptæ dominium transfertur in ementem, sed ad *Sedem Apostolicam*; ideo vetita redditur venditio, non emptio.

59 Tamen, attenta dispositione Statutorum, dicendum est, quod Fratribns ita prohibetur emere, sicut vendere absque præsentia Syndici. Manifesta enim sunt verba Statuti: *Siae Procuratore uihil emi, nihil vendi quovis prætextu possit*. Et bene attendenda est clausula, *quovis prætextu*, quæ excludit omnem, & quamvis clausulam coloratam, nempe ob utilitatem Conventus, quia nempe Procurator non erit ita accuratus in conveniendo de pretio minori; aut in facienda diligentia, ut res inveniatur apud Mercatorem, qui viliori pretio rem dabit; aut quia non ita expertus est in cognoscenda qualitate, seu perfectione rei emendæ, & centum hujusmodi. Non excluditur autem causa vera, puta, quod orget necessitas, & præsentia Procuratoris haberi tunc noo potest. Hac excepta, cæteræ non juvant; nam peritia bonitatis, aut justi valoris rei emendæ, ut nempe rerum simplicium pro conficiendis pharmacis, libri alicujus &c, quæ noo potest esse in Procuratore, non justificat emptionem, si possit commode haberi illius præsentia; potest enim Frater cum illo ad venditorem accedere, & rei emendæ perfectionem examinare, & illius justum pretium Procuratori revelare, ut ultra non solvat. Cæterum pacisci de pretio, ac solutionem promittere, & debitum contrahere militant contra Statuta, ac Regulam, & sic operans fit reus Statuti.

60 Octava dubitatio est, An sicut in emptione, & venditione requiritur Syndici præsentia, ut visum est, ita requiratur in commutatione rerum Conventui inutilium pro aliis utilibus?

61 Respondeo negative, si loquamur de rebus mobilibus; nam *Nicolaus III.* in citata sua Decretali *cap. Exiit. §. Quia vero de Verb. sign. in 6.* concedit, *ut commutatio rerum mobilium, quibus Fratres utuntur, & ad eas res, quarum usum Fratribus licet habere, de Generalium, & Provincialium conjunctim, vel divisim authoritate procedat*. Et quamvis videatur, quod eadem sit ratio de commutatione, & venditione; quia commutatio supponit in commutante dominium rei commutatæ, ut supponit venditio in re vendita; tamen concedit *Papa*, ut cum authoritate Generalis, aut Provincialis Fratres possint commutare res mobiles sibi inutiles, quarum dominium est *Sedis Apostolicæ*, ita ut Fratres sint simpliciter ministri illius, & talis commutatio sit tantum ministerialiter, non vero dominative per eos facta; vetat tamen, eosdem esse ministros in venditione earundem rerum; & ratio tangitur ibidem, & est, quia in venditis, *pecuniæ contrectatio* intervenit, quæ tamen non intervenit in commutatione; ideo permissa est ministerialis commutatio, non autem ministerialis venditio.

62 Nona dubitatio est, qua pœna puniendus sit Guardianus, qui eleemosynas pecuniarias extra manus Syndici, aut illius Substituti deponi faceret?

63 Respondeo distinguendo de Guardiano; vel enim iste est *Regularis Observantiæ*, vel est *Strictioris*. Si primum, dico puniendum esse pœnis proprietariorum, prout sonant præcise verba Statuti, quod commentamur, ibi dicitur *sub qua pœna* (nempe proprietatis) *prohibemus, ne Guardianus, nisi in manu Syndici, vel substituti de ejusdem licentia, eleemosynas pecuniarias teneat*. Si vero secundum, Guardianus puniendus est privatione Officii, sic enim disponunt *Statuta Reformata cap. 4. num. 3. Ogni Convento habbia il Sindico Apostolico, o al più un' altro Sostituto: e questi, e non altri siano nominati dal P. Generale, o Provinciale per aver cura delle limosine pecuniarie, caso, ch' il dante non volesse tenerle lui: e chi le farà depositar altrove, s' è Guardiano, sia privo dell' Officio*. Et quamvis pœna privationis officii minor sit pœna proprietariorum, tamen illa pro *Reformatis* adhibenda est, licet Statuta Generalia Ordinis sint etiam cum *Observantibus* communia *Reformatis*; Sicut enim Statutum imponens novam pœnam videtur recedere a jure communi, & attenditur pœna Statuti, & non juris communis, ut vult *Baldus in l. Data opera. C. Qui accus. & in l. 2. C. de Reb. credit. apud Gabr. Commun. opin. Tit. 30. num. 126.*, ita per Statuta *Reformata* recessum videtur a Statutis Ordinis, & illa, non hæc sunt a *Reformatis* servanda. Excusat autem crimen *Sanctor. de Pœn. cap. 7. Quæst. 4. Cas. 2. Difficult. 4. V. Respondeo affirmative circ. finem fol. 292.* si pecuniaria eleemosyna deferatur extra manus Syndici, vel quia ipse longe abest, vel si ipse jam existens creditor Conventus timeretur velle illam retinere pro satisfactione antiqui debiti, & nolle expendere pro imminente fratrum necessitate, & concludit Statutum ajens, quod talis eleemosyna a Guardianis non teneatur, *Nisi in manu Syndici, aut Substituti*, debet accipi *de eleemosinis indifferentibus, & indeterminatis, non autem de depo-*

ftis juffu dominorum. Fundamentum vero hujus afferti nequit ab ipsius contextu expifcari.

64 Excufationem proinde recitatam non facile admiferim, eam nempe puto falfam, & periculofam. Falfum enim eft, quod Statutum loquatur de eleemofynis *indifferentibus*, *&* *indeterminatis*, quia juxta Decretales *Nicolai*, *&* *Clementis*, quas folas amplectitur totum corpus *Regularis*, *&* *Strictioris Obfervantiæ*, eleemofynæ *indifferentes*, *&* *indeterminatæ* non poffunt a Fratribus recipi, neque apud Syndicum confervari; debent enim eleemofynæ effe pro neceffitatibus præfentibus, aut imminentibus ad hoc, quod recipi poffint, ut notum eft: fequitur igitur, quod Statutum non poteft loqui de illis, quæ recipi non poffunt. Periculofum etiam effet, quia poffet quilibet Guardianus Reus hujus delicti, unam ex fupracitatis, aut aliam fimilem claufulam prætexere, & fic eludere difpofitionem graviffimi Statuti, quod eft (prout agnovit etiam idem *Sanctorus loco cit.*) *magnæ confiderationis*, *a quo præcepti de non recipiendis pecuniis proba obfervantia dependet*; & ego addo, quod ejus praxis difficultat furta, ac fraudationes eleemofynarum, quæ a malis Superioribus fiunt; ob quæ, Religiofi fibi neceffaria non recipiunt a talibus nebulonibus, qui petentibus illa denegant, fub prætextu paupertatis Conventus; unde coguntur aliunde ea fibi comparare cum læfione voti paupertatis, & religiofæ obfervantiæ jactura. Siquidem non ex alio fonte emanavit introductio proprietatis, violata paupertas, & cum his totius Ordinis relaxatio, nifi ex hoc, quod Superiores locales, ut communes eleemofynas fibi poffent copiofius applicare, Subditis neceffaria denegarunt, cogentes eos fibi extra ordinem illa providere, & tali pacto, ac occafione fieri proprietarii. Introducta autem in Religione proprietate, de Religione actum eft.

65 Concludendum igitur eft, caufas, ad excufandum hoc crimen fupra adductas, nullas effe. Si enim Syndicus longe abeft cafualiter (non enim Syndici regulariter habitant valde diftantes a Conventu) poteft expectari ejus reditus, modicum enim tempus, quo eleemofyna detinetur extra manus Syndici, animo quantocyus eam curandi deponi in ejufdem manibus, non concludit crimen contra Statutum; nec pariter eft continuum periculum, quod in itinere pecunia furripiatur; & bene poteft, eo ceffante, illa ad Syndicum deferri. Pariter, fi Conventus cum Syndico habet debita, & proinde timetur, quod ifte fibi velit retinere pecuniam pro fatiffactione debiti, poteft eleemofyna deponi apud Subftitutum Syndici, aut relinqui in manu dantis, aut alterius Subftituti, nominati a dante; non enim de facili omnia hæc occurrere poffunt, ut nempe Syndicus, & ejus Subftitutus velint fibi eleemofynam retinere pro fatisfactione debiti Conventus; & dans eleemofynam nolit eam retinere apud fe; & nolit pariter deputare alium a fe fubftitutum, ut eam confervet. Et proinde tales excufationes, dico excufationes in peccatis.

66 Decima dubitatio eft circa tertium Statutum, datum fupra *num.* 30. quomodo fe gerere debeat Superior, a quo Tutor, aut Executor teftamentarius, aut loci pii adminiftrator, non vult legatam *pecuniam* Fratribus in manu Syndici folvere, nifi Superior ipfe confeffionem ipfam, de recepta per Syndicum *pecunia* in fatisfactionem illius legati, in fcriptis faciat?

67 Refpondeo, quod huic incommodo obviaverunt Statuta Generalia Ordinis *cap.* 4. §. 1. *nu.* 8. ordinando, quod in fimilibus cafibus fyngrapha confeffionis contineat *tantam quantitatem pecuniæ numeratæ per N. de N. ordinatam*, *relictam*, *feu legatam pro Fratrum neceffitatibus a N. de N. Syndico Apoftolico Conventus N. effe receptam*, *&* *folutam ab N. de N.* *&c.* Hac enim forma non confitentur Fratres contra regulam *pecuniam* recepiffe, & confequenter in Statutum non committunt.

68 Undecima dubitatio circa quartum Statutum datum fupra *num.* 31. eft, quomodo poffit Superior licentiam dare fubdito, pecuniam pro fe, vel pro alio quærendi, five accipiendi, cum hoc in Regula fimpliciter fit probibitum?

69 Refpondeo, quod, ut habetur in Regula *cap.* 4. poffunt Miniftri, Cuftodes, & Guardiani, qui nomine Cuftodum veniunt, *pro neceffitatibus infirmorum*, *ac Fratribus induendis*, recurfum habere ad *amicos fpirituales*, ut nempe ifti *numerata pecunia* folvant Fratribus neceffaria, quæ, nec mercede propriis laboris, nec eleemofynaliter ab ipfis parari potuerunt. Quod igitur Superioribus licitum eft per fe, hoc etiam licet per delegatum, nempe Fratrem illum, qui in neceffitate eft, ob quam recurri poffit ad amicum fpiritualem, fuppofita licentia Superioris. Frater igitur recurrens pro fua neceffitate, & de licentia Guardiani ad amicum fpiritualem licite recurrit, & in hoc cafu Superior licite dat Subdito *pecuniam* quærendi licentiam.

70 Duodecima dubitatio circa idem Statutum eft, quo cafu poffit Superior licentiare Subditum, ut in manu Syndici eleemofynam pecuniariam confervet?

71 Refpondeo, quod poteft dari cafus, quod Religiofus valetudinarius indigeat frequentiffime, aut medicamentis, aut cibis particularibus, quibus comparandis impares fint vires Conventus, & ideo habita licentia recurrendi ad amicos fpirituales, aliquem inveniat, qui fibi eleemofynam octo, aut decem aureorum pro imminentibus neceffitatibus fuis largiatur. Tali cafu poteft Superior dare facultatem Subdito, ut in manu Syndici talis pecunia deponatur, ut erogetur pro neceffitatibus illius, quæ, attenta mala ejus valetudine, funt aut præfentes, aut imminentes.

72 Tertiadecima dubitatio circa idemmet Statutum eft, quomodo prohibeatur contractio debitorum, fi aliquis in neceffitate fit, ut debita cogatur contrahere?

73 Refpondeo, debita contrahere ideo prohiberi, quia ex Regula prohibetur Fratribus civiliter fe in aliquo contractu obligare, & civilis obligatio in contractu emptionis vocatur *debitum*. Porro prohibitio debitorum contrahendorum afficit tum Subditos, tum Superiores, de quibus fingulis circa hanc materiam diftincta habentur Statuta. Pro Subditis quidem fequens habemus Statutum *cap.* 7. §. 6. *nn.* 70. *Qui notabili infamia laboraverit ob debita, de quibus apud Prælatos convictus fuerit, ad omnia Ordinis Officia*, *ultra pœnas fibi ob debita inflictas*, *perpetuo inhabilis exiftat*. Et advertendum, quod in Sambucanis mendum eft impresforis; nam ubi dicendum eft *ob debita*, pofuit *ob delicta*.

74 Hoc autem Statutum, prout optime Sanctorus *de Pœn. cap.* 7. *Quæft.* 4. *Caf.* 4. *V. Dico id conjici fol.* 299. explicat, accipiendum eft de illa *infamia*, quæ dicitur *notabilis* ratione publicitatis, tum inter Fratres, tum inter fæculares, & ortum habet non ex eo, quod unus tantum fæcularis linguofus, qui unius rei creditor Fratris, fi de illo publice conqueratur, quod ille debitum fibi non folvat, fed quod de multis rebus debitor fit cum uno, vel cum multis creditoribus, qui conqueruntur de Fratre illo, &

ma-

maculatur Religio ex mala illius fama; Statutum enim ait *ob debita* nempe plura, non ob unum tantum. Et addo etiam, quod debita debent esse de rebus non Fratri necessariis, sed superfluis; potest enim dari casus quod Superior avarus nolit necessaria tribuere, ut telam pro brachia, corium pro sandaliis, oleum pro lucerna, chartam, encaustum, calamos ad studium, & scriptionem necessaria; & Frater a sæcularibus ea quærat, sperans reperire amicum spiritualem, qui pretium illorum solvat, nec inveniat. Tali casu contra justitiam esset, quod ob talia debita, ad quæ necessitatur, cogeretur subire gravissimam pœnam, quæ potius deberetur avaro Superiori, qui noluit necessaria tribuere, prout tenetur. Ut ergo criminale sit debitum, oportet, quod sit ob res superfluas; ut ob jocalia, coronas, medaleas argenteas &c. sæcularibus, maxime fæminis donandas; sive ob pocula, & esculenta, quibus incumbunt gulosi quidem lurcones, & ventro dediti, qui immemores professæ paupertatis non acquiescunt communi victui, quem frugalis Religionis mensa impertiri potest, sed volunt in Camera habere pretiola vina, aquam vitæ, cocholatam, omnia generis bellaria; non raro capones, turdos, perdices, & hujusmodi delicata obsonia, ob quæ debita contrahunt cum coquis, caupouibus, œnopolis, aromatariis, cupedinariis &c. & cum solvere non valeant, aggravantur in fama, & deturpatur per eos Religio.

75 Pariter existimo locum esse Statuto, si Frater solitus sit in quovis Conventu, ubi habitat aliquod debitum, licet non notabile contrahere; non minus enim iste infamatur apud Fratres de hoc, quam si multa debita in uno loco contraxisset, ob quæ notabili infamia laboraret. Nam eo modo, quo plura parva furta conjunguntur, & constituunt furem famosum furcis suspendendum ex *Clar. Pract. criminal. §. Furtum V. Scias tamen nu. 8.* ita multa parva debita in hoc casu debent cumulari ad punitionem. Verum est, quod, ut bene advertit citato loco *Sanctorus*, quod ad hoc, quod possit Reus puniri, oportet, quod per Testes judicialiter convincatur in inquisitione instituta, aut ex Officio Judicis, aut ad instantiam partis accusantis, & tunc punitur pœna proprietariorum ob debita contracta, & pœna inhabilitatis ad Officia Ordinis, ob *infamiam notabilem* contractam. De hoc autem diximus paragrapho superiori.

76 Pro Superioribus autem localibus contrahentibus debita, habetur aliud Statutum *cap. 6. §. 6. num. 16.* ita sonans: *Caveant Guardiani, ne gravioribus debitis Conventus onerent, nisi cum licentia Provincialis, & Discretorum consensu, sub privatione Officiorum, & inhabilitate in posterum.* Circa quod Statutum advertendum est, quod nomine *graviorum debitorum* veniunt ea, quæ considerata ordinariis obventionibus, quæ ex eleemosynis quæstuatis, aut pro stipendio Missarum, aut pro mercede laborum, solent Conventui evenire, judicio virorum prudentum solvi non poterunt, nisi cum magna difficultate, & post longum tempus. Qui ergo hujusmodi debitis Conventum gravat, non impetrata prius licentia Provincialis, (quæ ut optime advertit *Sanctor. de Pœn. cap. 7. Quæst. 4. Cas. 4. V. Dico debere esse. fol. 298.* debet esse expressa, & non sufficit tacita, vel interpretativa), & non habito consensu Discretorum, obnoxius redditur pœnæ Statutariæ. Excipere casum inevitabilia, ac minime prævisæ necessitatis, cui absque dilatione sit providendum, ut v. g. si ex terræ motu concussi ita reperirentur muri Ecclesiæ, aut Conventus, ut ruina sit secutura, nisi statim reparentur, & Provincialis longe abest, tali casu posset contrahi debitum, habito solo consensu Discretorum; si enim expectanda esset licentia Provincialis, possent muri totaliter corruere, & damnum Conventus in decuplum aggravari; talis autem non est mens Statuti ordinati ad conservationem indemnitatis Conventum.

77 Quartadecima dubitatio est circa quintum Statutum datum supra *num. 32.* & est, An incurrantur pœnæ hujus Statuti, si extra clausuram Conventus, prope autem ipsum Syndicus Apostolicus de intelligentia Guardiani, sub prætextu oblationis candelarum, eleemosynam pecuniariam exciperet?

78 Respondeo, explicando prius casum, [quem vidi in praxi] pro exacta dubitationis propositæ intelligentia. In quodam Conventu celebratur cum magna solemnitate festum gloriosissimi Sancti *Antonii de Padua*, cujus Statua processionaliter defertur, & post processionem ad ejusdem Altare fit oblatio cereorum. Et quia nonnulli pauperes vellent etiam ipsi cereos conspicui ponderis ad pompam offerre, sed ex tenuitate crumenæ hoc assequi nequeunt, Syndicus Apostolicus de consensu, & intelligentia Guardiani extra fines Conventus in via publica sedet ad mensam, super qua sunt diversi ponderis cerei, & intorticia. Venit unus & dat Julium Romanum Syndico, [qui illum ponit in patina ad hoc parata ad formam earum, in quibus in Ecclesiis sæcularibus eleemosynæ recipiuntur in solemnitatibus] iste autem dat offerenti cereum valoris duorum, & amplius Juliorum, quem postea ille offert ad Altare *S. Antonii*, & sic pro qualitate monetæ oblatæ Syndicus dat offerentibus cereos varii ponderis, omnes tamen superant valorem monetæ datæ. Terminata autem solemnitate, Guardianus restituit Syndico tantam ceram, quantam importat eleemosyna pecuniaria accepta, & ista cedit in beneficium Conventus. Dubitatur igitur, an hoc modo Guardianus sit Reus contra dispositionem Regulæ, & præsentis Statuti?

79 Respondeo affirmative. Ratio est petenda ab intentione Guardiani; tritum siquidem est carmen

Quid quid agunt homines, intentio judicat omnes,

Intentio enim, sive animus Guardiani [de cujus intelligentia, & consilio Syndicus operatur, prout dictum fuit] est, ut copiosa fiat oblatio ceræ, cujus majorem partem ipse alienare facit per Syndicum, ut pote usui Ecclesiæ superfluam. Diligentia igitur illa, quæ fit per Syndicum parandi diversos cereos, & recipiendi in patina oblatam pecuniam, est quæstuatio implicita, sive palliata. Notandum vero, quod realis oblatio fit, quando pecunia proiicitur ab offerente in patinam; cereus enim, qui sibi datur, ut ad Altare *S. Antonii* offerat, est tantummodo testimonium oblatæ pecuniæ, siquidem cereus ille non est offerentis; non enim iste emit a Syndico, nec Syndicus illum vendidit, sed pro oblata *pecunia* quodammodo commodavit ad pompam. Sequitur igitur, quod illa est oblatio pecuniaria, quæ, cum sit studio Guardiani procurata, est palliata quæstuatio *pecuniæ*, & accidit, quod non fiat realiter intra fines Conventus; cum enim parum distanter fiat, & sit contemplatione utilitatis illius, perinde est, ac si fieret in Conventu. Quod, si contendatur Syndicum vendere realiter partem cerei, correspondentem quantitati pecuniæ oblatæ, & oblationem, quæ fit in Ecclesia, quamvis apparenter, & ad pompam sit totius cerei, realiter tamen non esse nisi partis illius, quæ empta est, & proinde non esse oblatam monetam,

tam, sed ceram, quam recipere, quæstuare, aut procurare non est contra Regulam. Respondeo, quod, cum major pars ceræ, utpote superflua usui Ecclesiæ a Guardiano alienari fiat, talis ceræ quantitas, cum sit pretio æstimabilis, est vera pecunia, quæ per Regulam prohibetur; ex ipsa enim alienata recipitur a Guardiano per interpositam Syndici personam *pecunia numerata*, quæ fuit primo intenta a Guardiano, qui proinde mulctandus est, ac si capsulam, aut cippum in sua Ecclesia statuisset ad colligendos eleemosynaliter denarios.

80 Quintadecima dubitatio est, An quæstuatio *pecuniæ* universaliter, & quomodolibet accepta sit prohibita in nostris Ecclesiis?

81 Respondeo illas solas quæstuationes prohiberi, quæ cedunt in beneficium Fratrum, non vero aliæ, quæ Superiorum authoritate pro aliis fiunt, non quidem a Fratribus, sed sæcularibus, quemadmodum sunt eleemosynæ, quæ tempore Quadragesimæ inter concionandum, ad postulationem Episcopi pro hospitalibus, aut aliis locis piis, per sæculares ad hoc deputatos in nostris Ecclesiis conquæruntur; sicut etiam illæ, quæ juxta mandatum *Papæ* eodem modo, loco, & tempore colliguntur pro locis *Terræ Sanctæ*. Et in hac resolutione convenit etiam *Sanctor. de Pæn. cap.* 7. *Quæst.* 4. *Cas.* 6. *Difficul.* 3. *fol.* 301.

82 Sextadecima dubitatio est circa statutum sextum datum supra *num.* 33. & est, An, si ex accidenti, quod sæcularis advena, qui auditu Missa vult iter suum prosequi, vellet tribuere eleemosynam pro Missis celebrandis, nullusque alius adesset, cui posset ille illam Syndico deferendam dare, nisi Tertiarius, aut Servitor Conventus, Guardianus id permittens, committeret in Statutum?

83 Respondeo negative. Ratio est, quia mens Statuti est tollere a Religione tum malum, tum speciem mali, puta, receptionem *pecuniæ* tum per Fratres ipsos, tum per interpositam personam. Vetat igitur, ne Syndici, aut eorum substituti, data opera, in Conventu maneant ad hoc, quod denarios ab offerentibus oblatos recipiant; neve Guardianus committat Tertiario, aut Servitori domus, ut illos acceptet, si per alios dantis Substitutos possint ad Syndicum deferri, ac si in Conventu illi manerent tanquam interpositæ a Guardiano personæ, pro *pecunia* recipienda. Sed in casu accidentali, ne fraudetur pia mens offerentis, nec aliter fieri potest non intendit Statutum prohibere, quod aut Syndicus in Conventu recipiat, seu Tertiarius, aut Servitor acceptet eleemosynam pecuniariam Missarum, quam ad Syndicum deferat; necessitas enim, & epicheja in hoc casu dispensant.

84 Decimaseptima dubitatio est circa nonum Statutum, datum supra *num.* 36. (cætera enim clara sunt) & est, quid nomine *pecuniæ* veniat in citato Statuto?

85 Respondeo, quod licet prima facie videatur importare tantum *pecuniam signatam*, tamen importat omne id, quod est pretio æstimabile, juxta significatum nominis *pecuniæ*, quod dedimus supra *num.* 2. Ratio est, quia mens Statuti est elongare a Fratribus proprietatem, proinde non vult, quod merces laboris, quæcunque illa sit, *pecunia* nempe *numerata*, aut non, ad Syndicum deferatur. Et circa hoc minus bene opinatus est *Sanctor. de Pæn. cap.* 7. *quæst.* 4. *Cas.* 8. ℣. *Respondeo intellig. statut. fol.* 303. qui Statutum interpretatus est de sola *pecunia numerata*. Siquidem, tum esset proprietarius Frater, qui a se receptam rem pretio æstimabilem, tanquam proprii laboris mercedem servaret, non minus, ac si numeratam *pecuniam* reciperet; tum quia neque Superiori licet *pecuniam* non numeratam alienandum a se acceptare, sed illum oportet ad Syndicum deferre. Convincitur ergo Statutum intelligi de *pecunia* universaliter, puta, *numerata*, & non. Merces vero laboris Fratrum, quæ *pecunia* non est, nempe res cujus usus Fratribus est licitus, Superiori est consignanda, ut communibus indigentiis ab ipso applicetur.

86 Decimaoctava dubitatio est, An merces laboris a Fratribus, impetrato Judicis officio, postulari possit?

87 Respondeo negative; ratio est, quia, ut optime *Sanctor. de Pæn. loc. cit.* ℣. *Respondeo sensus Regulæ fol.* 304. ex *S. Bonaventura*, *Hugone de Dina*, & *Petro Joannis* scribit, Frater in laboris sui mercede, quomodolibet pacta, aut conventa, nihil juris habet. Sequitur igitur, quod non potest implorare officium Judicis, ut obtineat mercedem laboris ab eo cui laboravit. Ex hoc deducitur, quod, quamvis cæteri Regulares possint convenire coram Judice Ecclesiastico debitores stipendii Missarum, quas celebrarunt, hoc tamen non possunt nostri Superiores locales; & si hoc faciunt (ut non raro vidi) sive per se, sive per Syndicum in judicio comparendo, peccant mortaliter, & tanquam proprietarii puniendi sunt; nam ostendunt, se habere velle jus in mercede laboris Missarum celebratarum, quod tamen juxta Regulam habere non possunt. Sed si merces laboris sibi non detur, debent mendicando sibi victum comparare, ut habetur in Regula.

§. III. Redituum procuratio.

SUMMARIUM.

1 *Redituum procuratio ut crimen non potest cadere nisi in Fratre Minore.*

2 *Annui reditus, quæ dicantur.*
Differentia inter usufructum, & reditum.
Differentia inter reditum, ac redditum.
Reditus dicitur, quidquid ex re aliqua obvenit.
Omne emolumentum proveniens a quavis re, dicitur reditus.

3 *Crimen procurationis redituum, quomodo incurratur.*

4 *Alius modus, quo potest hoc crimine delinqui.*

1 Quemadmodum superiori paragrapho *pecuniæ contrectationem* diximus aliis Ordinibus Regularibus crimen non esse, sed hoc esse peculiare delictum *Fratrum Minorum de Regulari, & Strictiori Observantia*, idem pariter est de *redituum procuratione*. Siquidem in aliis Religionibus bona in communi habentibus, qui Monasterii censum augere procuraret, nec crimen, nec pœnam incurreret; imo laudem, & præmium a suis Superioribus reportaret; in Religione autem nostra, ubi summe pauperem esse, summus est honor, gravissimum crimen est professam paupertatem *redituum* annualium *procuratione* lædere. *Seraphicus* enim *Pater Franciscus*, qui noluit *gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi*, qui pro nobis factus est pauper, ejusdem paupertatem super omnia æmulatus, filiis suis altissimam paupertatem, pro tessera legitimæ suæ filiationis, legavit. Voluit proinde in Regula sua, ut tanquam pauperes de labore suo viverent; & quando laboris merces sibi non daretur, dictim mendicarent; & si eleemosynæ non suppeterent, ad Amicos spirituales recurrerent; nullo autem modo *reditus* sibi compararent, aut acciperent, per quos professa mendicitas ablegeretur.

2 No-

2 Nomine autem *reditanm annuorum* veniunt ea omnia, quæ emolumentum, sive in numeeata pecunia, sive in alia re pretio æstimabili, sonant, & hoc vel in perpetuum, vel in tempus longum, & ita intellexit, & bene *Cardinalis super Clement. unic. de excess. Prælat.* Differentia autem est, (prout ex *l. Patrimonii. ff. de Ven. & asu fract. l. Fundi. ff. de eo.* colligunt Jureconsulti) intee *reditum*, & ususeuctum; nam ei, cui usufructus legatus est, prædium ipsum, quo utatur, seaatue, liberum eelinquitue. Ei vero, cui prædii *reditus* legatue, satis est afferri annuam quantitatem, quam fundus largitur, nec ad habitationem peæstandam hæees obstringitue, ut textualitee deducitue ex *l. 38. §. final. ff. de Usu, & usufr.* Alia etiam diffeeentia obseevatue a legistis inter *reditum* sceiptum simplici, & *redditum* exaratum dupliei D. Quæ enim obventiones, & fructus adventitii ex ee quaeunque quotannis redeunt, a redeundo *reditus* dicuntue. Feuctus autem, qui ex terea culta eedduntur domino in annos singulos, a reddendo *redditus* appellantue, & sic senseeant *Breehæ. in l. Frugem. ff. de Verb. sign.* & *Conaan lib. 4. cap. 3. num. 5.* apud *Calvin. lexic. V. Reditus a Græcis*. Scrupulosa autem nimis, & pure grammaticalis est diffeeentia hæc, quandoquidem *redditus* dicitur quidquid ex ee aliqua obvenit, ut colligitur ex *l. Magis puto §. Non passim ff. de Rebus ear. qui sub tutel.* & *redituum* nomine importantur omnia emolumenta, quæ ex quavis re proveniunt, ut deducitue ex *l. Si reditus ff. de Fund. instruct. l. Tilia ff. de Solut. l. Æquissimum §. Et si forte ff. de Usufract.*

3 Ceimen autem *procurationis redituum* est quando aliquo modo Fratee Minoe influit in eam dispositionem, qua vel ex donatione, vel ex legato, sæcularis aliquid sive in pecunia, sive in alia ee, ad victum, aut ad vestitum Fratrum pertinente, quod annuatim in perpetuum, aut longum tempus præstetur, Conventui donat, vel eelinquit. Porro influxus in dictam dispositionem potest esse vel exorando, vel consulendo, vel instruendo, vel suadendo, vel collaudando sæculaeem, ut ad talem dispositionem deveniat, pee quam *annuas reditus* in Featrum utilitatem deveniat; omnes enim prædicti modi influendi implicite includuntur in Statuto, quod infea dabimus, & exponemus.

4 Alio paritee modo committi potest hoc crimen; si nempe Superior localis rem aliquam Conventus seu mobilem, seu stabilem ita disponeret, ut Conventus ex ea *reditum* aliquem eeciperet; ut exempli gratia, si pratum, silvam, aut Cameeam, sive aliam partem Conventus locaeet; si supellectilem ejusdem, maxime Ecclesiasticam, ut aulæa, tabula, conopea &c. convento peetio commodaret. Quantumvis enim per manus Syndici hæc fieri Guardianus procuraret, nil minus delinqueret; *reditum* etenim vere Conventui *procuraret*.

Probatio.

S U M M A R I U M.

5 *Bulla est specialis in probando hoc crimine.*

5 HUjus delicti probatio nihil habet peculiaee, & cum ut plurimum solis verbis perficitur, nempe suadendo, consulendo, aut conveniendo &c. eodem modo, quo probantue delicta verbalia, etiam ipsum probandum est.

Pœnæ.

S U M M A R I U M.

6 *Ex solis Constitutionibus Minorum de observantia indagandæ sunt pœnæ.*
7 *Primum Statutum.*
8 *Secundum Statutum.*
9 *Tertium Statutum.*
10 *Quartum Statutum.*
11 *Dubitatio prima.*
12 Suadere, *seu* persuadere *quid importet.*
Modi, quibus suadere *possant reditus procurari.*
13 Procurare *quid importet.*
14 *Dubitatio secunda.*
15 *Nec pro communi, nec pro particulari Religiosa possant reditus procurari.*
16 *Dubitatio tertia.*
17 *Ecclesiæ Minorum, an possit habere reditus.*
18 *Ecclesiæ Minorum possunt habere reditus pro sibi necessariis.*
19 *Sunt capaces hæreditatis, & legatorum.*
Casus practicus.
20 *Procurare legatum pro Ecclesiis non est Minoribus vetitum.*
Observanda circa hoc.
Melius est illud non procurare.
21 *Dubitatio quarta.*
22 *Legatum factum Minoribus, ut ipsi celebrent Missas pro anima Testatoris, & ut mercede laboris recipiant ab hæredibus sibi necessaria, valet.*
Fratres Minores debent potius vivere de suo labore, quam ex eleemosynis.
23 *Dubitatio quinta.*
24 *Frater procurans legatum relinqui sibi, aut alteri, est Reus Statuti.*
25 *Cætera Statuta non habent difficultatem.*

6 QUia, ut supra dictum est, hoc crimen in nostro Ordine tantum locum habet, ex solis nostris Constitutionibus ipsius pœna venanda est; sic ergo habet primum Statutum *cap. 6. §. 5. num. 1.*

7 1. *Universis, & singulis Fratribus per sanctam obedientiam præcipimus, ne per se, vel interpositam personam, faciendam, vel ordinandam aliquam eleemosynam ad tempus, vel in perpetuum sibi, vel alteri ex Fratribus, vel Ordini, vel Conventui exhibendam suadeant, vel procureat; & si ordinata fuerit, nulla modo exigatur a Fratribus, vel ab alio, nomine eorum in judicio, nec exigi, aut recipi possit, nisi per modum eleemosynæ: Contraveniens sit ipso facto excommunicatus, nec extra mortis articulum ab alio, quam a Provinciali absolvi possit, & omnibus Ordinis officiis privatus, carceribus mancipetur, Provincialis arbitrio.*

8 2. *Cum juxta Pontificias declarationes locare aliquod in Ordine nobis non liceat, sub pœnis in proprietarios sancitis, decernimus, ne Terrulæ, Prata, Viridaria, Domus præsertim Conventuum, qui extra Civitates, & Terras, ex quavis causa destructi sunt, etiam per Syndicos Apostolicos locentur; & si, quæ fuerint jam locata, non persistant, sed omnino dissolvantur, & rescindantur, firmiter præcipimus, & jubemus, quibus pœnis Provinciales subjaceant, si quid horum scienter admiserint, vel permiserint. Stat. cit. §. 2. num. 1.*

9 3. *Si qua autem domus, aut vinea ad vinum faciendum, etiamsi sit unita Conventui, vel aliud simile, quod proprietatem redoleat, ob negligentiam, aut inadvertentiam in aliquo Conventu reservatur; si*

ei aliqua Missarum obligatio annexa fuerit, Hæredibus statim relinquatur: si vero absque ullo onere sit, per Syndicum Apostolicum vendatur, & pretium in communem Fratrum utilitatem convertatur, sub privatione Officii Superioribus, & pœna proprietatis Subditis. Vineæ autem Conventibus noiuæ, ad fructus, non ad vinam deservientes permittuntur. Stat. præf. num. 2.

10 *Probibemus etiam, ne intra locorum nostrorum septa frumentum, vel aliud alicujus generis triticum seminetur, sed tantum olera, fructus, & fœnum pro jumentis, in usus Fratrum colligenda, nec ex iis aliquid venale exponatur, etiam per manus Syndicorum, sub pœna proprietatis, tam Subditis, quam Superioribus contra facientibus. Stat. Gen. Ord. loc. cit. n. 3.*

11 Circa quæ Statuta, & specialiter circa primum, datum supra *num.* 8. prima difficultas est, quid importet *suadere*, aut *procurare* per se, vel alium, *reditus*?

12 Respondeo, quod *suadere*, sive *persuadere*, quod perinde est, significat suavibus verbis aliquem hortari ad id, quod intendimus, & hoc sive bonum, sive malum sit, ex *l. 1. §. Persuadere ff. de Serv. corr.* Suadetur autem ratione, precibus, exemplis, laude, vituperio, aliisque artibus; nempe, si quis suaderet alicui diviti legatum perpetuum Fratribus in testamento relinquere, nec ex integro pinguem ejus hæreditatem legare extraneo hæredi, qui ingratus, ut regulariter evenit, erga benefactorem, nunquam pro ejus anima suffragium aliquod fieri curabit, cum vice versa Fratres annuales preces pro ipso fundent; sive, si eum exoret, ut Fratrum inopiam miseratus, aliquo legato eorum indigentiis prospiciat; sive narret plura exempla eorum, quo similia legata fecerunt, ac exaggeret laudes, quas illi ob talia opera reportarunt, & vice versa vituperia, quibus confixi sunt, qui nulla pia legata reliquerunt; sive consilium requirenti super dispositione sui testamenti consulat, ut tale legatum ordinet, pariterque instruat, quibus clausulis suam dispositionem muniat, ne ab hæredibus sua voluntate frustretur; hæc inquam, & similia importantur per verbum *suadere*.

13 *Procurare* autem importat factum, sive per se, sive per alium, quo Frater perpetuum legatum Conventui pararet; ut puta, si Frater rogatus ab Amico, ut sibi bene ordinatum scriberet testamentum, ille scriberet perpetuam eleemosynam Conventui faciendam; sive, si Notario, aut Confessario Testatoris suggereret, ut illi consulerent talem eleemosynam legare; sive quovis alio facto, quo *reditus* perpetuus, sive ad tempus longum Monasterio pararetur.

14 Secunda dubitatio super eodem Statuto est, respectu quorumnam prohibita sit talium *redituum procuratio*.

15 Respondeo, quod in citato Statuto habentur clausulæ *sibi*, *vel alteri ex Fratribus*, *vel Ordini*, *vel Conventui exhibendum*, quibus clausulis importantur tum personæ particulares *ipsius* Fratris procurantis, sive *alterius*, pro quo procurarent; tum *Ordo* totus, si nempe in commodum ipsius, pro Comitiis Generalibus legatum fieret; tum *Conventus*, ut patet; & ex eodem principio, (puta, incompetentiæ *redituum* Fratribus Minoribus) intelligenda venit etiam *Custodia*, *Provincia*, ac *Hospitium* a Fratribus habitatum; contra Statutum enim delinqueret, qui procuraret eleemosynam perpetuam talibus locis applicandam.

16 Tertia dubitatio est, An Reus hujus criminis evaderet, qui procuraret legatum perpetuum tot librarum olei, sive ceræ, seu tantæ quantitatis vini pro Missis, & Communionibus, favore Ecclesiæ Fratrum Minorum?

17 Respondeo, quod resolutio difficultatis hujus pendet a resolutione; num liceat Ecclesiis Minorum *reditus* habere; in tantum enim crimen est *reditus* procurare pro Fratribus, in quantum Fratres sine delicto nequeunt eos recipere; quod, si Ecclesia capax illorum sit, crimen non erit illos procurare.

18 Dico igitur, distinguendum esse de quantitate olei, ceræ, & vini, & de reali illorum usu. Si enim præcisa quantitas illorum legetur, quæ insumenda sit pro luminaribus in cultum Dei, Missis celebrandis, & pro purificatione post Communionem, pro Fratribus, & secularibus, (si nempe his etiam, vice aquæ, vinum daretur, ut in quibusdam locis fit) & in alios Fratrum usus non cederet, talis *reditus* non esset incompetens Ecclesiæ; sicut etiam, si legaretur pecunia pro restauratione fabricæ, paramentis, aut alia supellectili sacra, dummodo talis pecunia præcise talibus usibus, non autem aliter applicaretur, & etiam cum hoc, quod ex tali pecunia non fierent sumptuosa ultra fas paramenta, quæ Ecclesias Minorum dedeceret. Secus autem esset, si legata illorum quantitas superaret usum illorum in cultu Ecclesiæ, & ad alias Conventus indigentias detorqueretur.

19 Ratio resolutionis est, quia (ut habet in sua *Minorica Bart. lib. p. Dist. 4. cap. 1. circ. med.* & Nos *Allegat. canonic. 22. n. 3.* probavimus) *Ecclesiæ Fratrum Minorum*, cum sint pleno jure in dominio, & proprietate Sedis Apostolicæ, sunt capaces legatorum, ac etiam hæreditatis. Proinde legata etiam pecuniaria, relicta pro paramentis, calicibus, cera, oleo, tobaleis, luminaribus, ac aliis, quæ cedunt in immediatum cultum Dei, Ecclesiæ, seu Sacristiæ Minorum subsistunt, ut ex *Bart. in l. Civitatibus ff. de l. 1. & l. Servis ff. de Adem. legat. Navar. de Reg. Cons. 13. lib. 3. Sylvest. Sum. V. Legatum. 2. num. 4.* probat *Roderic. q. q. Regul. Tom. 2. quæst. 126. art. 5.* Nec valet argumentum a Fratribus ad eorum Ecclesias, illi enim incapaces legatorum sunt, Ecclesiæ vero capaces, ut loco supracitato probat *Bartolus*. Et in facti contingentia, cum *D. Laura de Maximis* reliquisset viginti barilia vini pro usu Ecclesiæ *S. Petri in Monte Aureo Romæ*, & quendam reditum pecuniarium pro utensilibus Ecclesiæ durante vita sui hæredis, & hic nollet solvere legatum sub prætextu incapacitatis Fratrum, introducta per Syndicum Apostolicum lite nomine Ecclesiæ Romanæ (ad quam spectat dicta Ecclesia) coram *Sac. Congregatione Ven. Fabrica S. Petri*, sententiatum fuit, Ecclesiam illam esse capacem talis legati, & coactus fuit Hæres illi satisfacere.

20 Cum igitur Ecclesiæ Fratrum capaces sint talium legatorum, non delinqueret, qui simile legatum procuraret. Verum est, quod multa sunt circa hoc observanda. Primum est, quod legatum non sit tale, quod superet indigentias Ecclesiæ. Secundum est, quod, si Ecclesia habet jam alia similia legata, quibus sufficienter provisum sit ejus manutentioni, alterius legati capax non est. Tertium, quod per tale legatum non fiant paramenta, & aliæ supellectiles ultra fas pretiosæ contra statum Fratrum Minorum, prout habet *Clementina Exivi*. Quartum est, quod mens Testatoris exprimatur, quod tale legatum sit præcise pro rebus ad cultum divinum, & reparationem Ecclesiæ pertinentibus, nec alias, nec aliter, nec alio modo, ita ut pro quavis alia Fratrum necessitate non teneatur Hæres legatum solvere, nec Fratres in suos profanos usus valeant illud convertere. Tamen quia proclivis est ad malum natura humana, & occasione similium legatorum pos-

possent Fratres ex iis providere propriis indigentiis, & hoc modo *reditus* indirecte habere, ac ex hoc scandalizari sæculares, cum læsione professæ paupertatis, censeo ab hujusmodi legatis, quamvis de jure licitis, esse totaliter abstinendum.

21 Quarta dubitatio est, an esset ejusdem Statuti Reus, qui procuraret a Testatore fieri dispositionem, quod Hæredes tenerentur facere celebrare, de anno in annum in perpetuum, per Sacerdotes omnes unius Conventus quotidie Missas pro anima sua, & ipsi Hæredes tenerentur ad subministranda omnia necessaria ad victum, vestitum, libros, medicinalia &c. illorum Sacerdotum, seu etiam Fratrum aliorum ejusdem Conventus.

22 Respondeo negative; ratio est, quia, prout habetur ex *Testamento Seraphici Patris circ. med.* Decretalibus Pontificum, & Doctrina Expositorum Regulæ, primus modus, quo Fratres juxta Regulam *cap. 5.* debent sibi de victu providere, est, quod *vivant de laboritio, quod pertinet ad honestatem*, & quod *de mercede laboris corporis necessaria recipiant*. Unde infertur, quod, si de proprio labore possent Fratres totaliter sustentari, non possent tuta conscientia mendicare, tum quia non essent indigentes, quia ex labore sibi necessaria suppeterent; & mendicando superflue, aliorum mendicorum indigentiis nocerent. Tum quia in Regula non fit nobis absoluta facultas mendicandi, sed tantum conditionata, puta, casu, quo *non daretur nobis pretium laboris*; unde non purificata conditione, non subsistit forma, nec dispositio Regulæ, ut deducitur ex *l. Mævius. l. Qui hæredi. ff. de Condit. & demo. l. Si quis sub conditione. ff. de Verb. sign. l. Si quis fundum. ff. de Contra empt.* Pariter pro labore spirituali Missarum, Divinorum Officiorum, Lectionum, Concionum. &c. licet Fratribus recipere mercedem, hoc est corporis necessaria, ut probat cum communi Expositorum Regulæ *Marchantius Exposit. Regul. cap 5. Quæst. 4. Concl. unic.* In casu autem supposito Fratres viverent de proprio labore, ad cujus mercedem tamen non haberent jus, nec dominium; & Hæres tantum gravaretur obligatione injungendi laborem Fratribus, & iis necessaria ad vitam subministrandi, quod licitissimum est, & consequenter non delinqueret, *qui* tale legatum procuraret.

23 Quinta dubitatio est ad idem Statutum, & est, dato, quod Fratres nullum jus ad legatum sibi relictum habere prætendant, & ipsum pure eleemosynaliter recipiant, prout ordinatur in Statutis, an Frater procurans, quod relinquatur a Testatore, sive alio in testamento, aut alio modo, pœnam Statuti incurrat?

24 Respondeo affirmative; ratio est, quia Statutum loquitur in genere *de eleemosyna ad tempus, vel in perpetuum*; nec se arctat ad legatum; aut ad casum, quo Fratres illud, ut sibi debitum vindicarent, aut in judicio prosequerentur. Sed quantumvis illam eleemosynam perpetuam, sive ad tempus longum, tanquam eleemosynam reciperent. non minus Frater, qui eam relinqui procurasset, Statutaria pœna teneretur.

25 Circa alia Statuta nulla est difficultas, proinde ad alia properamus.

§. IV. Alienatio bonorum Ecclesiasticorum.

SUMMARIUM.

1 *Alienatio bonorum Ecclesiasticorum militat contra votum paupertatis.*
2 *Alienatio quid sit.*
   De Ameno de Delict., & Pœn. Par. III.
3 *Divisio alienationis.*
4 *Prohibitio alienationis simpliciter intelligitur de alienatione large sumpta.*
   Quando est in odium alicujus restringitur.
   Alienatio bonorum Ecclesiæ sumitur large.
   Alienationis species.
5 *Bona quæ dicantur, & eorum divisio.*
   Quæ bona Ecclesiastita alienari prohibentur.
   Bona modica non veniunt sub prohibitione alienationis.
   Modica non curantur.
6 *Modica bona, quæ censeantur, variæ opiniones.*
7 *Conditiones, ut bona modica Ecclesiæ possint alienari.*
   De conditionibus istis non tenetur Prælatus juridice facere constare; sufficit extra judicialiter.
   Si bona sint de mensa Capituli, ad alienationem requiritur ejus consensus.
8 *Arbores connumerantur inter bona immobilia.*
   Tales non sunt sylvæ caduæ.
9 *Omnia deputata ad culturam fundi censentur pars fundi: & alienari nequeunt.*
10 *Jura, & actiones censentur inter immobilia.*
   Census, loca Montium, credita ad longum tempus sunt bona immobilia.
   Tempus longum, quod dicatur.
   Juspatronatus Ecclesiasticum nequit alienari.
   Laicale quale sit, & quomodo transferri possit.
11 *Omnia habentia annexam spiritualitatem sunt inalienabilia.*
12 *Mobilia pretiosa, quæ servando servari possunt, nequeunt alienari, & quæ sint.*
13 *Fructus fundi, quamvis pretiosi sint, possunt alienari.*
14 *Mobilia, quæ servando servari non possunt, queunt alienari.*
15 *Mobilia pretiosa etiam sunt, quorum copia supplet vilitatem materiæ.*
16 *Pecunia Ecclesiæ, quomodo alienabilis.*
17 *Inalienabilis est pecunia, applicata a donante ad aliquem determinatum effectum.*
18 *Opinio, quod pecunia Ecclesiæ sit inalienabilis, confutatur a Passerino.*
19 *Bona Ecclesiastica, quæ sint, & eorum diversitas.*
   Bona loci pii fundati auctoritate Episcopi, sunt Ecclesiastica.
   Loca pia fundata a laicis, quando censeantur Ecclesiastica.
20 *Bona Confraternitatum laicarum, an sint Ecclesiastica, dubium.*
21 *Decisio dubii cum distinctione.*
22 *Alienatio bonorum Ecclesiasticorum, quomodo licita.*
   Causæ, ob quas licet illa alienare.
23 *Necessitas, ob quam bona Ecclesiæ possunt alienari, & ejus exempla.*
   Sufficit necessitas gravis, nec requiritur extrema.
   Pauperes facti etiam ex ipsorum culpa sunt juvandi.
24 *Ex necessitate urgenti, alienatio potest fieri ante beneplacitum Apostolicum.*
   Hoc requiritur ex post.
25 *Si necessitati potest provideri alienando fructus, non potest alienari fundus.*
   Ex modica indigentia non potest alienari quid magnum.
   Prius alienanda mobilia, quam immobilia.
26 *Causa utilitatis Ecclesiæ potest fieri alienatio, & quæ illa sit.*
27 *Solemnitas requiritur ad alienationem, & quæ illa sit de jure antiquo, & novo.*
28 *Cessante vera causa, alienatio non valet.*

Papa est bonorum Ecclesiæ dispensator, non dominus.

29 *Alienatio bonorum Ecclesiæ, quando crimen sit.*

1 AD crimina contra paupertatem, reductive saltem spectat *Alienatio bonorum Ecclesiasticorum*, cum aliquoties contingat ob privatam alienantis utilitatem, quod in Prælato Regulari importat delictum proprietatis, quod militat contra solemne votum paupertatis; ideo sub hoc Titulo ipsius tractationem instituimus.

2 Incipiendo igitur a quidditate delicti, explicandi veniunt tres termini, puta, *Alienatio*, secundus, quæ veniant nomine *bonorum*, & tertius, quid importetur appellatione *Ecclesiasticorum*. Dico igitur, quod, ut deducitur ex *l. 1. C. de Fund. dotal. l. Alienationes. ff. de Verb. sign. alienatio* est omnis actus, per quem in alium alicujus rei dominium, sive aliud ad dominium spectans transfertur. Dicitur autem notanter *aliud ad dominium spectans*, ob species alienationis, in quibus non transfertur rei dominium, sed ejus usus tantum, ut in locatione, emphyteusi &c. quæ tamen ad dominium referuntur, uti enim absolute de re aliqua dependet a dominio, quo utens habet in re sua.

3 Solet autem dividi *alienatio* in large, & proprie, & propriissime sumptam, large sumpta dicitur illa, per quam in alium transfertur quodcunque jus in re *l. Sancimus. C. de Reb. alienis non alienan.* Proprie est, per quam transfertur dominium utile tantum, non autem directum, ut in locatione emphyteusi, feudo &c. Nolunt autem nonnulli Doctores *Alciat. in l. Alienationis. notab. 1. ff. de Verb. sign. Salycet. in l. 1. num. 1. C. de Jur. conphyt Castropal. Par. 2. Tr. 12. Disp. un. prop. 15. num. 1.* nomine *alienationis* posse venire translationem solius usus rei, quia non potest dici alienatum, quod in dominio nostro *remanet text. in l. Alienatum. ff. de Verb. sign.* Tamen advertendum est, optime distingui posse substantiam rei ab illius fructu, sive usu, ut distinguitur causa ab effectu; proinde posse esse distinctum dominium substantiæ rei a dominio fructus, sive usus; & ex consequenti transferri hoc, illo minime translato. Propriissime autem *alienatio* est, per quam transfertur dominium, tam directum, quam utile, ut fit per venditionem, permutationem, donationem &c.

4 Supposita autem hac divisione, regula generalis est, quod prohibita simpliciter *alienatione*, hæc intelligatur large sumpta, & proinde prohibitus censeatur quivis actus, per quem alteri acquiritur aliquod jus in re, quodcunque sit illud, ut quampluribus de more suo citatis tradit *Barbosa in l. Sancimus. nu. 2. ff. de Reb. alien. non alien.* Verum hoc est intelligendum, quando prohibitio *alienationis* est inducta favore alicujus principaliter; si enim esset inducta in odium, cum odia sint restringenda, *cap. odia. de Reg. jur. lib. 6.* accipi debet *alienatio* propriissime sumpta, ut dicunt Doctores, *Sylv. Tabien. V. alienatio. nu. 1.* Infertur proinde, quod cum *alienationis* bonorum Ecclesiasticorum prohibitio inducta sit ad favorem Ecclesiæ, debet accipi alienatio large, prout comprehendit omnes actus, per quos dominium; aut usus rei transfertur; & sic prohibita intelligatur bonorum Ecclesiasticorum *Donatio, Venditio, Permutatio, Possessionis traditio, Dismembratio, Renunciatio, Infeudatio, Emphyteusis, Precarium, locatio, Datio in solutum, Cessio, Transactio, Pignoratio, Mutuum, Fidejussio, Impositio census* &c., de quibus omnibus diffusissime tractat *Passerinus de Stat. homin. Tom. p. Quæst. 185. Art. 7. a num. 241. ad 306.*

5 Secundus terminus est *bona*; *Bonorum* vero multiplex est differentia, alia enim sunt corporalia, alia incorporalia; alia mobilia, alia immobilia; mobilium, alia sunt pretiosa, & durabilia, quæ nec veterascunt, nec usu consumuntur, & magno æstimantur, ut gemmæ, aurum &c. alia vero non pretiosa, quæ vel parvi æstimantur, vel non fructificant, vel veterascunt, aut usu consumuntur, ut vestes &c. Dicitur ergo primo, quod *bona* prohibita alienari sunt *bona* immobilia, sive stabilia, ut agri, vineæ, domus &c. quæ dicuntur habere radicem fixam, ut habetur in jure, tum antiquo, tum novo. *cap. Sine exceptione. 12. q. 2. ca. Nulli. Extra de Reb. Eccl. non alien. Extrav. Ambitiosæ eo. tit. int. com. Clem. 1. eo. tit.* Excipiuntur stabilia exigua, & modici valoris, ista enim possunt per Prælatum alienari, absque solemnitate, requisita in aliis alienationibus, ut dicit *cap. Terrulas. 12. q. 2.* & ratio talis dispositionis est, quia in generali prohibitione alienationis, modica non veniunt, ut scripsit *Bald. in cap. Si proponente. nu. 4. & seqq. de Rescript.* & de modicis non curatur. *l. Scio. de In integr. restit.* Unde deducitur, quod, quamvis non adesset expresse citatum capitulum, quod est *Concilii Agathensis*, adhuc ex dispositione juris communis, *bona Ecclesiastica* parvi valoris possent licite absque solemnitate alienari, ut bene observat *Passerin. Tom. 1. de Stat. hom. Quæst. 185. art. 7. nu. 310.*

6 Difficultas est, quinam dici possit modicus valor in hoc casu, ut *alienatio* justificata in utroque foro, institui possit. Nonnulli Auctores cum *Gloss. in cap. Terrulas. 12. qu. 2. Archid. in cap. Si quos. ea. can. & quæst. Alciat. Cons. 23. nu. 6. Donat. par. 2. Tract. 14. quæst. 36.* volunt, fundum dici modici valoris, si non superat viginti solidos, hoc est scuta 25. monetæ Romanæ, valor enim solidi antiqui, prout scribit *Pyrrus Corradus de Dispensat. lib. 9. cap. 4. a. 45. apud Donat. loc. cit.* est tredecim Juliorum fere. Alii *Nald. Sum. V. Prælatu nu. 7. Lezan. V. Alienatio. nu. 7. Gavant. Manual. Epi. V. Alienat. nu. 24.* opinantur valorem modicum illum, qui non excedit vigintiquinque aureos de Camera. Alii vero, *Lezan. Filiuc. Quarant. Peyrin. Barbos. Genuen.* quoa dat *Thesaurus de Pœn. Par. 2. V. Alienatia. cap. 1. an. III.* æquius existimant, quod arbitrio viri prudentis committatur diffinire, quis, spectata Ecclesiæ opulentia, aut paupertate, modicus valor dici posset; & hæc est sententia tenenda.

7 Porro *alienatio* talium terrularum, ultra allatam conditionem de ipsarum modico valore, ut sit licita, oportet, quod sit Ecclesiæ, tum utilis, tum necessaria; istæ autem duæ conditiones pensandæ sunt per Prælatum, qui tamen juxta Doctores *Donat. Par. 2. Tract. 14. quæst. 36 in fin. Passerin. Tom 1. de Stat. hom. Quæst. 185. art. 7. a. 517.* non cogitur facere juridice de illis constare; sed sufficit informatio extrajudicialis pro sua conscientia. Advertendum autem, quod, si tales terrulæ sint de mensa Prælati, potest iste, juxta dispositionem dicti capitis, illas alienare, consilio Capituli minime requisito. Sed, si pertinent ad mensam Capituli, requiritur consensus Capituli, saltem tacitus, ut vult *Abb. In cap. Ut super. nu. 14 de Reb. Eccl. non aliena.* cum agatur de ipsius interesse.

8 Inter immobilia bona connumerantur etiam arbores, quæ solo cohærent, & affixæ sunt, proinde censentur esse pars fundi *l. Acquissimam. §. Fructuarius. ff. de Usufr. & quem. l. In fraudem. §. Conductor. de Jur. fisc. l. Divortio. §. si fundum. ff. solut. mat.* hoc autem accipiendum est de arboribus fructiferis, ut pomum, olea, vitis &c. item, quæ ad orna-

natum, sive ad umbram plantatæ sunt; pariterque illæ, quæ recisæ non renascuntur, & earum trunco utimur ad ædificia pro trabe, tigno &c. Hoc autem nomine non veniunt sylvæ cæduæ, illæ nempe, quarum ligna cædi quolibet quadriennio, quinquennio, sive alio tempore ad usum parandi ignem, cæduntur; Ratio est, quia per talem incisionem non deterioratur fundus, cujus fructus consistit in cæsione talium lignorum. Unde Ecclesiasticus, quamvis dominus fundi non sit, si est illius usufructuarius, potest talem sylvam cædere, ac ejus ligna licite alienare, ut ex *l. Sylva cædua. ff. de Verb. sign.* deducunt Doctores *Ricc. Grazian. Barbos. Donat. Quarant. Redoan. Boss.* apud *Passerinum l. cit. nu.* 347. qui exacte hanc materiam examinat.

9 Recensentur pariter inter immobilia Servi, seu mancipia, deputata ad culturam fundi, quia censentur esse ejusdem fundi portiones, cum sint eidem fundo adscripti, proinde tales Servi, ad fundum Ecclesiasticum pertinentes, alienari non possunt *l. Jubemus. C. de Sacr. Eccl. Auth. de Non alien. Coll. 2. cap. Nulli & ibi Abb. Not.b. 2. de Reb. Eccl. non alien.* Et a simili dicendum est de bobus, sive aliis animalibus, quæ ad agrorum culturam pertinent; nam etiam ista, cum sint fundo colendo deputata, considerantur tanquam pars illius; unde etiam alienari prohibentur, ut dicit *Passerin. de Stat. hom. Tom. 1, Quæst. 185. art. 7. nu.* 372.

10 Similiter, nomine rerum immobilium veniunt jura, & actiones ad *bona* immobilia; comprehenduntur enim etiam hæc sub vocabulo *bonorum l. Bonorum. in fin. ff. de Verb. sign.* & nomine rei veniunt jura, & actiones, *l. Rei appellatione. ff. de Verb. sign.* sequitur igitur, quod etiam ista non possunt alienari. Hæc autem, descendendo ad eorum specificationem, sunt Census activi, sive jura censualia; loca montium, seu annui reditus, qui percipiuntur annuatim ex Montibus *Romæ, Genuæ, Mediolani &c.* Credita perpetua, quæ ex publico, sive ex certa publica reditibus, & bonis assignantur; credita etiam, seu jus aliquod exigendi ad longum tempus, inter immobilia computantur, ut dicitur in *Clementina Exivi. §. Annui reditus. junct. gloss. in V. Cumque annui. de Verb sign.* longum autem tempus in hoc casu dicitur tempus decem annorum, proinde jus alicujus Ecclesiæ exigendi per decennium certam pecuniam, alienari non potest, ut dicunt Doctores *Redoan. Quaran. Ricc. Barbos. Boss. apud Passerin. loc. cit. num.* 379. Computatur pariter inter immobilia, juspatronatus simpliciter Ecclesiasticum, quod alienabile non est: siquidem juspatronatus laicale alicujus beneficii, quamvia Ecclesiasticum sit objective, nempe respectu rei Ecclesiasticæ, ad quam tale jus se extendit; tamen formaliter laicale est, cum in bonis laici censeatur, & ideo cum licentia Episcopi potest a laico, in laicum transferri; ut dicitur *text. in cap. Illud. Extra. de Jurepatr.* & etiam sine ejusdem consensu, a Patrono alicui compatrono renunciari *Barbos. ad d. cap. Illud. nu. 4. de Jurepatr.* &, aut loco Religioso, & Ecclesiastico donari, ut habetur *text. in cap. 8. Extra. de Jurepatr. cap. unic. eo. tit. in 6.*

11 Pariter recensentur inter immobilia alienari prohibita, omnia illa, quæ habent annexam aliquam spiritualitatem, ut sunt Ecclesiæ, Capellæ, Oratoria, Sepulchra &c. & non solum non possunt distrahi, sed super illis aliquod passivum jus, aut servitus imponi non potest, ut habetur ex utroque jure *Authent. Multo magis. C. de Sacr. Eccl. cap. Ad hæc. Extra. de Relig. domib. Donat. Par. 2. Tract. 14. quæst. 78. a n. 2.*

12 Dicitur secundo, quod alienari etiam minime possunt *bona Ecclesiastica* mobilia pretiosa, quæ servando servari possunt, & non sunt fructus Ecclesiastici fundi. Dicitur autem mobile pretiosum illud, quod quamvis fixas radices in terra non habeat, nec fundamentum stabile, tamen res magni valoris est, & diuturno tempore, absque sui detrimento servari potest, ut sunt vasa aurea, argentea, gemmæ &c. Non conveniunt vero Auctores in determinanda quantitate valoris rei, ut possit dici *pretiosa*, proinde, sicut dictum est supra de modico valore Terrularum, quæ possunt alienari, ita dicendum est nunc de magno valore rei pretiosæ; quod, nempe arbitrio prudentis viri committatur determinare, pensatis circumstantiis loci, temporis, occasionis, &c. quantus debeat esse valor, per quem res debeat reddi, & dici pretiosa, & sic tenuit *Passerin. de Stat. hom. Tom. 1. quæst. 185. Art. 7. num.* 403.

13 Notanter autem dixi mobilia pretiosa inalienabilia esse ea, quæ non sunt fructus Ecclesiastici fundi. Siquidem magna frumenti vis, ut puta, mille modii tritici, res quidem pretiosa est, nam regulariter æstimabitur ter mille ducatis Romanis apud Nos; non tamen dici potest mobile pretiosum prohibitum alienari, quia est fructus fundi Ecclesiastici, quod non prohibetur alienari, ut dicitur in *Extravag. Ambitiosæ. int. commun. de Reb. Eccles. non alien.*

14 Dixi pariter mobilia pretiosa inalienabilia esse, quæ servando servari possunt; sequitur ergo, quod, si res mobilis sit, quæ servando non possit servari, sed tempore consumitur, aut in valore deterioratur, licet magno pretio æstimetur, non tamen pretiosa potest dici, ut inalienabile reddatur; & in hoc casu esse possent multæ vestes laneæ, donatæ Ecclesiæ, quarum simul sumptarum valor magnus judicaretur, ex eo enim, quod talis materia facile a tinea deterioratur, longo tempore sine detrimento servari non potest, & proinde non venit nomine mobilis pretiosi inalienabilis.

15 Nomine autem mobilis pretiosi non veniunt sola ea, quorum materia ex se magni æstimatur, ut aurum, argentum, margaritum, adamas &c. sed etiam alia, quæ licet vilis pretii sint, tamen cum sint in magno numero constituunt quantitatem magni valoris. Hoc modo sunt vota non tantum aurea, aut argentea, oblata a fidelibus alicui imagini, in testimonium gratiæ a Sanctis acceptæ; sed etiam cerea, si in tanto numero sint, ut ex iis divenditis, magna vis pecuniæ haberetur, ut quinquaginta, aut centum aureorum, Sicut etiam grex ovium, caprarum, equorum &c. sive etiam bibliotheca, aut vasa alicujus aromatariæ, & similia. Quamvis enim singillatim unum, aut alterum votum, animal, vas, liber, modico veniret pretio, tamen simul hæc unita magni æstimantur: & hæc pariter mobilia hoc modo pretiosa, & inalienabilia esset probat *Passerin. loc. sup. cit. a num. 409. ad* 415.

16 Quid autem de pecunia in magna quantitate? Debet ne hæc computari inter mobilia pretiosa inalienabilia? Profecto pecunia, de se *bonum* mobile est, quod servando servari non potest; quia, cum ipsa sit instrumentum civilis alienationis, cujus alius usus non est, nisi ut per eam, quæ sunt vitæ necessaria comparentur, sequitur, quod de se alienabilis sit. Si ergo magna pecuniæ vis alicui Ecclesiæ, aut pio loco relinquatur, potest hæc alienari, ut ex ea vel fundus, vel census, vel necessaria mobilia emantur, vel fabrica construatur. Fallit autem hoc, primo, si pecunia retracta sit ex venditione rei immobilis, aut mobilis pretiosæ, quæ sine solemnitate alie-

nata sit, tunc enim pecunia mobile pretiosum, seu immobile evadit, juxta naturam rei alienatæ. Cum enim in ejus locum succedat, ejusdem conditionem sortitur. Si autem res immobilis, aut mobilis pretiosa cum solemnitate, hoc est, cum beneplacito Apostolico divendita sit, pecunia retracta non est inalienabilis, succedit enim in locum ejus, quod licite alienatum est, ut ex eo aliud utile, aut necessarium Ecclesiæ comparetur.

17 Fallit secundo, si ab eo, cui pecunia Ecclesiæ donata, aut legata est, apposita sit conditio, ut ex tali pecunia quid determinatum immobile, (cujus ex fructu provideantur necessaria pro usibus Ecclesiæ, fabricæ, Ministrorum, aut pauperum) comparetur. Talis ergo pecunia immobilis censetur, nec alienabilis, nisi pro emendo fundo, juxta dispositionem donantis, aut legantis; ad quam alienationem non est necessaria solemnitas, quia pecunia determinata jam est ad talem effectum a donante, & transit in jus Ecclesiæ affecta tali conditione, quæ debet omnino adimpleri. Quod si Ministri Ecclesiæ velint talem pecuniam in alias res necessarias quidem, aut utiles, alienas tamen ab eo, pro quo donator pecuniam dedit, distrahere, necessarium omnino est beneplacitum Apostolicum, tum quia solus *Papa* potest voluntatem Testatorum commutare *Clement. Quia contingit. de Relig. dom. Tridcat. Sess. 22. cap. 6. de Reform. Barbos. de Off. & Pot. Epi. Alleg. 81. nu. 1.* tum quia; cum talis pecunia inter immobilia censeatur, ex quo pro certa re determinata est, non potest absque solemnitate alienari.

18 Putant autem aliqui Doctores, pecuniam censeri inter immobilia inalienabilia, si multa sit, ac destinata, & reservata ad hoc, ut Ecclesia habeat, unde in contingenti sibi aliqua necessitate succurrat; pariter, si posita sit ad fructum in aliquo banco mercatorio, ut *Genua*, *Venetiis*, *Mediolani &c.*; itidemque, si illa sit in proprietate Ecclesiæ, sibi relicta a Prælato prædecessore. Sed illos confutat, & bene *Passerin. Tom. p. de Stat. hom. Quæst. 185. Art. 7. a num. 442. ad 445.* ostendens validissimis rationibus, pecuniam in his tribus casibus recensitis esse *bonum* mobile, & alienabile sine solemnitate; & tunc solum inter immobilia censeri, quando sumus in casibus datis supra *num. 16. & 17.*

19 Tertius terminus explicandus est *Ecclesiasticorum*, quid nempe veniat horum appellatione. Dico igitur, nomine *bonorum Ecclesiasticorum* venire bona Ecclesiarum, ac Monasteriorum; quorum alia dicuntur esse de mensa Episcopi, sive Prælati, eo quia principaliter ad ipsius sustentationem sunt deputata, *Gloss. in Clement. 1. in V. Ad mensam. de Excess. Prælat. Abb. in cap. Ut super. nu. 9. de Reb. Eccl. non alien.* alia sunt de mensa Ecclesiæ, quia perpetuo unita fuerunt Ecclesiæ, ita ut nunquam alteri ab Ecclesia, post a se quæsitum dominium, concessa fuerunt; aut ad eam reversa, vel ei sunt incorporata, ut post *Menochium de Arbitr. Judic. Cas. 433. a n. 2. & Cons. 79. n. 10. & 11.* ait *Barbos. de Offic. & pot. Epi. Alleg. 95. num. 68.* Alia autem de mensa Capituli, quia ad sustentationem Canonicorum sunt destinata. Pariter Ecclesiastica dicuntur bona Capellarum, Altarium, Oratoriorum, quæ sunt in aliqua Ecclesia, aut Monasterio; & etiam Capellarum, aut Oratoriorum publicorum, quæ de licentia, aut auctoritate Episcopi constructa sunt; secus est de Capellis privatis, quæ de licentia *Papæ* habentur in palatiis Nobilium, ut volunt Doctores. *Innoc. in cap. Inter dilect. de Donat. Abb. in cap. Nulli. de Reb. Eccl. non alien. Quaran. Sum. Bullar. V. Alienatis. num. 28. Ric. Prax. Eccl. P. p. Resolut. 37.* Itidem eodem vocabulo veniunt bona locorum piorum, quæ tamen auctoritate Episcopi fundata sunt; nam istis competit privilegium restitutionis in integrum, ut dicitur *Cap. Requisivisti. 9. Secus. Extra. de Testam. cap. Ad hæc. de Relig. dom. cap. 2. de For. compet.* aliaque Ecclesiarum privilegia. An vero loca a laicis instituta sine authoritate *Papæ*, aut Episcopi, & ordinata ad pia opera, ut ad hospitandos peregrinos, curandos ægrotos, alendos orphanos &c. sint loca pia, & gaudeant privilegio Ecclesiarum, controvertunt Doctores; nam multi negant *Redoan. Quaran. Borell. Flngolia. Barbos. Ricc. Bonac. Donat. Gratian. Felin. Bald. & alii* quos citat *Passerius Tom 1. de Stat. hom. quæst. 185. art. 7. num. 451.* Ipse vero *l. cit. nu. 453.* cum *Panormitano in cap. de Xenodochiis num. 3. de Relig. domi. & in cap. Ad hæc. nu. 4. eo. tit. loc. cit. n. 453.* distinguit. Puta, si fundator talis loci adhuc vivit, qui potest voluntatem suam mutare, & locum illum ad alios usus convertere; locus ille privatus, nec ullo modo Religiosus est. Si vero fundator mortuus est, & in testamento disposuit de illo loco, quod in perpetuum sit deputatus ad usus pios, quantumvis locus fuerit erectus absque auctoritate Episcopi, est tamen religiosus, ratione pii operis, ad quod deputatus est; & ejus, bonorumque illius cura demandatur Episcopis ab utroque jure; *cap. Nos quidem. de Testam. cap. Si hæredes. cap. Joannes. eo. tit. Novel. de Eccles. titul. cap. 11. Collat. 9. Concil. Trident. sess. 22. cap. 8. & 9. de Refor.* unde, & privilegiis Ecclesiasticorum bonorum frui debet.

20 Sequitur autem ex eodem principio, quod etiam Confraternitates laicorum, quæ subsunt visitationi Episcopi, ac earum bona censeantur Ecclesiastica, & pari modo inalienabilia, & sic tenet *Passerin. loc. cit. num. 454;* Contrarium tamen tenent plures, *Bald. Apostil. ad Abb. Paul. de Cast. Azo. Gabriel. Gutier. Petr. Gregor. Tusc. Valasc. Perez. de lara. Paris. lambert. Azeved.* quos dat *Barbosa de Offic. & pot. Epi. Alleg. 75. num. 23.* Posito enim tanquam certo, quod Episcopus possit tales Confraternitates visitare, ad cognoscendum, si piæ voluntates testatorum adimpleantur, non tamen per hoc sequitur, quod eorum bona Ecclesiastica sint; siquidem potest Episcopus, imo debet quemlibet laicum hæredem compellere, ut piis legatis a testatore relictis satisfaciat, nec tamen sequitur, quod ejus bona Ecclesiastica sint.

21 Inter has sententias mediat decisio *Barbosæ*, quæ distinguit; aut enim Confraternitates sunt erectæ sine licentia Episcopi, aut cum ea. Si primum, illæ non sunt Ecclesiasticæ, quia secundum jus Canonicum *text. in cap. Ad hæc. Extra de Relig. dom.* privati absque Episcopi auctoritate nequeunt talem titulum illis conferre. Sequitur igitur, quod eorum bona laicalia sunt, quamvis piis causis deputata, licet ea subsint visitationi Episcopi, cui cura legatorum ad pias causas commissa est. Et proinde talium Confraternitatum *bona* poterunt sine solemnitate alienari. Si vero in earum fundatione accessit Episcopi consensus, tunc censendæ sunt Ecclesiasticæ; ita ut, si talium corpora conveniantur, ad forum Ecclesiæ pertineat cognitio, ut deducitur ex *cap. De Xenodochiis. Extra de Relig. dom.* & ex consequenti earum bona, ut pote Ecclesiastica, non posse absque solemnitate alienari, concludit *Barbosa loc. cit. a n. 25. ad 33.* cujus opinio in puncto juris verior est, & in praxi in ditione *Status Mediolani* servatur.

22 Non evadit autem crimen *alienatis bonorum Ecclesiasticorum*, si fiat cum solemnitatibus, a jure prescriptis. Istæ autem sunt, quod alienatio fiat ex cau-

causa justa; & quod ad eam accedat consensus eorum, qui de jure consentire debent. Causas autem justas ad quatuor reducit *Abbas*, *in cap. Nulli*. *num.* 4. *de Reb. Eccl. non alien.* nempe utilitatem, necessitatem, pietatem in pauperes, & incommoditatem; sed re vera ad duas tantum valent reduci; puta, pietas erga pauperes, (ad quorum necessitatibus subveniendum alienari queunt bona Ecclesiæ) reducitur ad necessitatem; & incommoditas (quæ resultat Ecclesiæ, eo quod bona sint ab ea longinqua, & remota) reducitur ad utilitatem.

23 Ex necessitate igitur primo Ecclesiæ, ac Ministrorum ejus habetur justa causa faciendæ *alienationis*; & sic si Ecclesia urgetur debitis, vel indiget reparatione, quia minatur ruinam; sive restauratione, quia nimis antiqua est; aut Clerici ipsi inservientes sunt in indigentia victus, vestitus, medicinalium &c. sive si bellum ab infidelibus ingruat contra Patriam, & necesse est, milites subsidiarios stipendiare; in his, & similibus necessitatibus potest fieri *alienatio*. *Authen. Sancimus*. *Auth. Hoc jus porrectum*. *C. de Sacr. Eccl.* Alia necessitas est pauperum, ac miserabilium personarum; nam pro iis infirmis curandis, alendis, induendis, aut a captivitate liberandis, bona Ecclesiarum, ac etiam sacra vasa divendi possunt, ut habent multi Canones, *cap. Sacrorum*. *cap. Aurum*. *cap. Gloria*. 12. *q.* 2. & hoc quamvis necessitas non sit extrema, sed etiam tantummodo gravis, ut docet *Passerin. de Stat. hom. Tom. p. Quæst.* 185. *Art.* 7. *num.* 462. Istud autem intelligendum est nedum de pauperibus, qui redacti sunt ad egestatem absque propria ipsorum culpa; sed etiam si ex ipsorum malefactis ad talem statum devenerunt; ut pauperes, qui vivendo luxuriose decoxerunt bona sua; carcerati, qui ob maleficia habentur in custodia, & similes &c. nam eorum culpa præcedens non tollit obligationem charitatis, ut optime ait *Covarruvias Variar. lib.* 2. *cap.* 16. *a num.* 9.

24 Advertendum autem, quod necessitas vel potest esse talis, quod nullam patiatur moram, aut quod tantam patiatur, ut tempus exquirendi beneplaciti Apostolici suppetat. Si primum, potest *alienatio* fieri non exquisito tali beneplacito, necessitas enim non habet legem, & sic, casu, quo Regulares victu egeant, nec habeant, qui credito ipsis tradant, possunt bona sua alienare, ut sibi provideant, prout multi scribunt. *Peyrin Formul. lit. A cap.* 11. *num.* 3. *Megal. Promptu. V. Aliena. num.* 15. *Donat. Par.* 2. *Tract.* 14. *Q.* 21. *num.* 5. Tamen tali casu, post factum, debet *alienatio* ratificari per Pontificem: necesse quippe est el negotium repræsentare, ut videre possit, an necessitas fuerit vera, & fraudibus via præcludatur, ut volunt Doctores. *Redaan. de Alienat. Quæst.* 19. *num.* 128. *ubi Bald. in cap.* 1. *Qui feud. dar Boss. Tit.* 18. *num.* 60. *ubi Hugolin. de off. Epi. Ciarlin. Contro. for. cap.* 183. *num.* 55. *apud Passerin. loc. cit. num.* 471. Si vero necessitas moram patitur habendi beneplacitum Apostolicum, hoc debet omnino exquiri, ut inferius magis patebit.

25 Quia vero concessum ex necessitate in tantum est validum, inquantum urget necessitas, *Bartol. in l. p.* §. *final. num.* 1. *ff. de Fer.* advertendum est, quod si necessitati provideri potest ex fructibus, non possunt alienari immobilia. Quamvis enim fructus sint Prælati, hoc tamen verum est, quando non urget necessitas alienandi; alias debet, si potest, ex fructibus providere, & non bona alienare, ut scribit *Abb. in cap. Nulli. de Reb. Eccl. non alie.* apud *Riccium Prax. Par.* 1. *in princ. num.* 2. quos dat *Donatus Par.* 2. *Tr.* 14. *quæst.* 9. *num.* 3. Quando autem ex necessitate omnino fieri debet *alienatio*, advertendum est, quod ex parva indigentia non potest alienari res magna, quæ multa superet indigentiam. Pariter si alienando rem mobilem potest provideri, non debet alienari res immobilia. Itidem si ex mobilibus fiat alienatio, potius distrahenda sunt mobilia superflua, seu non omnino necessaria, quam necessaria; & potius profana, quam sacra; & potius oppignorari, quam vendi. *D. Thom.* a. 2. *Quæst.* 100. *Art.* 4. *ad.* 2.

26 Alia causa, quæ justificat alienationem bonorum Ecclesiæ, est ejusdem utilitas, ut habetur ex utroque jure *cap. Sine exceptione*. 12. *quæst.* 2. *cap. Nulli. de Reb. Eccl. non alien. cap.* 1. *ea. tit. lib.* 6. *Clem.* 1. *ea. tit. l. Jubemus*. *C. de Sacr. Eccl.* Utilitas autem debet esse certa, & indubitata, nam textus in citato *cap. Sine exceptione* 12. *quæst.* 2. habet, *quod non sit dubium Ecclesia profuturum*. Consistit vero utilitas in hoc, quod conditio Ecclesiæ melioretur, non quidem, quod ipsa distrahat res suas, plus justo earum pretio, cum enim ipsa sit cultrix justitiæ, non auctrix injustitiæ *cap. Consultationibus*. *Extra, de Donatio.* non convenit, quod justitiam violet, plus justo ejus pretio rem vendendo. Sed melioratur, si non patiatur detrimentum, & tantum recipiat, quantum dimittit, ut ex *Cap. Si quis qualibet.* 12. *quæst.* 2. *cap. Si Episcopus*. 12. *quæst.* 5. deducit *Abb. Conf.* 41. *num.* 3. *lib. p.* & insuper commoditatem recipit a re alienata, puta, vel quia ad usum ejus apta non est; vel quia ex pecunia quam recipit ex ejus alienatione, aliud sibi magis utile, aut commodum parat.

27 Ultra causas vero prædictas ad justificandam *alienationem*, requiritur solemnitas. Ista porro juxta Canones antiquos, & secundum *Extravagantem Pauli secundi* variatur. Nam juxta illos, quatuor requiruntur, puta, consensus Capituli, consensus Prælati, tractatus habitus in Capitulo, & subscriptio eorum, qui sunt de Capitulo, ut habetur ex *cap. Sine exceptione*. 12. *q.* 2. *cap.* 1. *Extra. de His, quæ. fiunt. a Prælat. cap. Tua cap. Cum Apostolica*. *cap. Nulli. de Reb. Eccl. non alien.* Sed juxta dispositionem *Extravagantis Ambitiosæ, de Reb. Eccl. non alien. int. commun.* requiritur beneplacitum, seu consensus *Papæ*, qui ad supplicationem Ecclesiæ, alienare volentis, decernit, ac delegat Commissarium, qui cognoscat, an interveniat justa causa *alienationis*, & illa existente, facultatem alienandi indulget.

28 Hoc modo autem habito beneplacito Apostolico necessariæ minime sunt solemnitates de jure antiquo, sed hoc sufficit, quia omnes illas supplet; non supplet autem defectum causæ; ita ut hoc nullo modo reddit *alienationem* legitimam, si causa repræsentata necessitatis, vel utilitatis falsa fit, ut volunt Doctores *Quaranta Sum. Bullar. V. Alienatio. nu* 7. *Boss. Tit.* 18. *n.* 94 & 191. cum Rota *Decis.* 181. *num.* 4. *Par.* 1. & *Dec.* 178. *num.* 2. *Par.* 2. *divers.* & *Decis.* 96. *num.* 3. *Par.* 2. *recent.* . Et ratio est, tum quia *Papa* est bonorum Ecclesiæ dispensator, & non dominus, qui possit pro libito ea alienare, vel alienandi licentiam tribuere; bonorum enim Ecclesiæ dominium, cum illa sint Deo consecrata, ad nullum purum hominem spectat, ut probat *Marchant. Tribun. Sacrament. Tom.* 3. *par.* 2. *Tr.* 2. *Tit.* 1. *Quæst.* 3. *Concil.* 5. § 1. Tum quia non censetur *Papa* in *alienationem* consentire, si justa causa non interveniat. Unde concludendum, quod si *alienatio* etiam cum beneplacito Apostolico facta, probetur, quod fuerit absque justa causa, venit rescindenda, utpote deficiens in re necessaria ad ejus legitimationem. An vero sit ipso jure nulla, an annullanda, nostri instituti examinare non est, & qui de hac materia legere

vo-

voluerit, adeat *Passerinum de Stat. hom. Quæst.* 185. *Art.* 7. *a n.* 615. *ad* 651. *Tom.* 1. qui de ea ad satietatem tractat.

29 His igitur longiunsculе quidem, necessario tamen præmissis apparebit quid, & quale sit crimen *Alienationis bonorum Ecclesiasticorum*, est enim *alienatio* aliquo illorum modorum, quos recensuimus supra *num.* 4. facta de bonis Ecclesiæ, quæ enumeravimus *num.* 5. *& seqq.* absque solemnitate supra explicata. Crimen porro hoc cadere potest in Clericis sæcularibus, ac etiam Regularibus illis, qui bona possident in communi; sic enim alienantes Ecclesiastica bona absque præscripta solemnitate delinquunt. In Fratribus autem Minoribus tale crimen incidere nequit ex eo, quod absque tali solemnitate per Syndicum Apostolicum eorundem alienari tali modo possunt ipsis legata, quorum usum retinere nequeunt, ut vineas, agros, prata ad fructum colligendum, aut domos ad locandum, ut habetur ex *Clementina Exivi* §. *Proinde*, *de Verb. signif.* pariterque possunt eorum Prælati Generales, ac Provinciales concedere facultatem commutandi res immobilea inutiles, in alias utiles, licet commutatio sit species *alienationis*, ut habetur ex alia Decretali. *cap. Exivi*. §. *Quia vero*, *de Verb. sign. in* 6. Delictum autem, quod in ipsis cadere potest, taliter alienando, ut infra dicemus, est, si ipsi in alienata re dominium sibi afferent, & ostendant.

Probatio.

SUMMARIUM.

30 *Nullum speciale habet probatio hujus criminis, quæ facilis est.*

30 Nihil peculiare requirit probatio hujus criminis, in quo procedere potest Judex, tum ex officio, tum ad instantiam partis. Facilis autem probatio ipsius est; specialiter si stabilia alienata sint; horum enim distractio non fit, nisi per publica instrumenta, per quæ facili negotio probatur crimen. Si vero alienata sint mobilia pretiosa, tunc vel scitur, qui ea emit, vel non. Si sic, ab eo probanda est venditio, aliter præsumi potest, quod furto abstulerit, Si non, tenetur ills, penes quem talia custodiebantur, de illis rationem reddere, aliter contra eum procedi potest. Probato igitur concludenter per Testes, quod in Sacristia; v. g. illius Ecclesiæ, custodiebatur tale vas aureum, gemmis ornatum &c. quod modo non apparet; incipi potest inquisitio contra Sacristam, si nesciatur ubi vas reperiatur; si autem sciatur apud quem sit, ab eo probandum est, quo pacto ad eum pervenerit, & sic alienatio remanebit probata.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

31 *Pœna antiquæ contra alienantes bona Ecclesiæ.*
32 *Pœnæ contra eosdem de jure novo.*
Contractus alienationis sine justa causa, & solemnitate, an ipso jure nullus, dubium.
33 *Sunt excommunicati alienantes bona Ecclesiæ.*
Requiritur tamen actus perfectus.
34 *Talis Excommunicatio non est reservata.*
35 *Sunt interdicti alienantes bona Ecclesiæ, & suspensi ab ejus administratione.*
36 *Sunt privati etiam illis Beneficiis, de cujus bonis aliquid est alienatum.*
Ad talem privationem requiritur sententia.
In foro animæ tenentur ad restitutionem fructuum a puncto commissi delicti.
37 *Pœnæ contra Regulares alienantes bona Monasterii.*
38 *Decretum Sac. Congregationis super hoc casu.*
Pœnæ in illo Decreto expressæ.
39 *Primum Statutum pro Minoribus de Observantia.*
40 *Secundum Statutum.*
41 *Dubitatio prima.*
42 *Tam Superiores, quam Subditi delinquunt, vendentes libros Bibliothecæ.*
Superiores commutantes libros parum utiles cum aliis utilioribus, non delinquunt.
43 *Dubitatio secunda.*
44 *Distrahens librum Bibliothecæ, quando sit puniendus, etiam pœnis proprietariorum.*
45 *Dubitatio tertia.*
46 *Alienatio libri Bibliothecæ tantum importat pœnam Statutariam.*
47 *Bibliotheca formalis, quæ sit.*
48 *Dubitatio quarta.*
49 *Furantes libros a Bibliothecis nostris quas pœnas incurrant.*
Qui eum scientia Superioris tollit de Bibliotheca librum, non incurrit eas pœnas.
50 *Dubitatio quinta.*
51 *Concedentes Capitulariter Capellam, aut Sepulturam in Ecclesia nostra, non incurrunt pœnas alienantium bona Ecclesiastica.*
52 *Incurrunt tamen pœnas Statuti.*

31 Juxta Canones antiquos pœna alienantis bona Ecclesiastica erat depositio. Nam in *cap. Si quis Episcopus*. 10. *quæst.* 2. *& cap. Apostolicos* 12. *quæst.* 2. Episcopus deponendus sancitur, si absque necessitate alienat res Ecclesiæ. In alio vero autem Canone *cap. Nullus res.* 17. *quæst.* 4. eadem pœna percellitur, si eas alienat sine licentia *Primatis*, *Metropolitani*, *& Suffraganeorum*. In alio vero *cap. Abbatibus*, 12. *quæst.* 2. deponuntur pariter Abbates, & Clerici, bona Ecclesiastica distraheotes absque licentia Episcopi.

32 Tales autem pœnæ de jure novo, inducto per Extravagantem *Ambitiosæ de Reb. Eccles. non alien. int. communic.* abolitæ sunt, & aliæ sancitæ. Prima ergo pœna est, quod contractus alienationis, factus sine justa causa, & beneplacito Apostolico, est *ipso jure* nullus. Putat autem *Thesaurus de Pœn. Par.* 2. *V. Alienatio*. *cap.* 1. *num. II*, talem nullitatem intervenire, quamvis contractus esset bona fide celebratus. Contrarium sentit, & benc *Passerinus Tom.* 1. *de Stat. homin. quæst.* 185. *art.* 7. *num.* 665. qui vult, quod talis contractus, si fiat ne dum bona fide, sed etiam ex ignorantia juris, vel facti, culpabili, & etiam crassa, absque præscripta solemnitate, non est *ipso jure* nullus, sed venit annullandus. Et ratio est, quia dispositio dictæ Extravagantis requirit præsumptionem, quæ juxta Doctores *Card. Zabarel. in Clem.* 1. *de Privil. Navar. Manual. cap.* 27. *num.* 74. *Quaranta*. *V. Alienatio*. *num.* 9. importat temeritatem, malitiam, & dolum, quibus non existentibus nec crimen, nec pœna incurritur.

33 Secunda pœna est Excommunicatio latæ sententiæ, quæ comprehendit non solum Episcopos, Abbates, ac Clericos inferiores; sed etiam laicos administrantes bona Hospitalium, ac aliorum locorum Ecclesiasticorum, prout contra *Sayrum de Censur. lib.* 3. *cap.* 32. *num.* 22. & *Bonacinam de Alienation. disp.* 2. *quæst. unic. p.* 5. *num.* 1. pluribus locum vectis docet *Thesaurus loc. cit.* ℣. *Primo enim & ibi. Cajetan. Navar. Tolet. & Les Thesaur. for. Eccl. part.*

part. 1. *cap.* 15. *nu.* 54. cui coocordat *Passerinus loc. cit. num.*668. Advertendum autem, quod ad talem censuram incurrendam requiritur præsumptio, ut numero fuperiori de nullitate contractus dictum est, insuper non sufficit, quod alienatio sit tentata, sed non perfecta; pariter, quod sit perfecta verbis, ac rogitu instrumentorum, non autem tradita possessio rei alienatæ; sed requiritur traditum dominium, & possessio rei, ut ipsa possit dici alienata, & pœna incurratur; nam ad incurrendam pœnam, requiritur crimen in suo genere perfectum, ut cum *Covaruvia, Quaranta, Riccio, Peregrino, & Bosso* docet ibidem *Passerinus loc. cit. num.* 669. & 670.

34 Porro talis Excommunicatio reservata non est, ut patet intuenti Extravagantem, potest proinde a quolibet Confessario absolvi, cum hoc tamen, ut bene advertit *Pyrrh. Corrad. de Dispens. lib.*9. *cap.* 6. *num.* 36. quod nec Clericis, nec laicis absolutio tribuatur, nisi promittant curare, quam primum rescindi instrumentum alienationis.

35 Tertia pœna est interdictum ab ingressu Ecclesiæ, & successive suspensionis ab omni administratione Ecclesiæ, aut Monasterii, tam in spiritualibus, quam in temporalibus, si interdictus per sex menses, animo indurato in interdicto, perseveraverit. Ista autem pœna non est universalis, nec ligat omnes, sed tantum Episcopos, ac Abbates, ut patet ex textu ejusdem Extravagantis.

36 Quarta pœna est privatio beneficiorum, & administrationum Ecclesiarum; & hæc afficit solos Prælatos, & Administratores, qui sunt inferiores Episcopis; est vero latæ sententiæ, ita ut vacare censeantur, & possint absque alia declaratione, a legitimo collatore alteri conferri. Sed advertendum, quod beneficia, quorum privatio incurritur non sunt omnia, quæ possidet alienans, sed ea sola, quorum bona sunt alienata, ait enim Extravagans *Ambitiosæ*. §. *Si quis autem*. ℣. *Inferiores. de Reb. Eccl. non alien. quorum bona, & res alienarunt duntaxat*. Insuper adverteodum, quod quamvis pœna hæc sit latæ sententiæ, quæ incurritur absque declaratione, ita ut beneficia, ac Ecclesiæ vacare dicantur; tamen in foro conscientiæ, ante declaratoriam, locum non habet; ut universaliter de omnibus pœnis, ipso jure inductis post *Glossam in V. Fraternitas. in V. cum augmento.* 12. *quæst.* 2. scribunt *Felinus in cap.* 1. *num.* 41. *de Constit. & Navarrus Manual. cap.* 23. *num.* 56. Et ratio est, quia, licet in foro conscientiæ sic incurrantur tales pœnæ, ut privent absoluto dominio beneficiorum, quorum fructus tenentur restituere a tempore commissi delicti, ut habetur ex *cap. Si quis Presbyterorum. de Reb. Eccl. non alien.* tamen non privant possessione, ac jure possidendi, nisi superveniat Judicis declaratio.

37 Quinta pœna est lata in *Clement.* 1. *de Reb. Eccl. non alien.* contra Regulares administrantes bona Religionis; qui, si alienent jura, reditus, aut possessiones ad vitam recipientis, aut ad aliud certum tempus (ultra trienoium), nisi ob necessitatem, aut utilitatem Monasterii, seu Religionis cum consensu Capituli, aut si Capitulum non habeant, cum consensu sui Prælati, incurrunt suspensionem ab Officio, & alienatio est nulla. Intelligitur vero talis suspensio ab officio divino, jurisdictione, & administratione etiam temporali, ut multi docent *Suar. de Censur. Disp.* 31. *Sec.* 6. *n.* 8. *Alter. eo. tit. Tom.* 2. *Disp.* 27. §. *Quinta. Boss. Tit.* 18. *num.* 567. apud *Passerin, Tom.* 1. *de Stat. hom. quæst.* 185. *Art.* 7. *nu.* 674. insuper ipsa non est sublata per pœnas, latas a *Paulo Secundo* in *Extravaganti Ambitiosæ*, supradata, ut post *Rodericum Q. Q. Regul. Tom.* 1. *Q.* 27. *Art.* 13. advertit *Thesaurus V. Alienatio. cap.* 5. ℣. *Declara secundo*, siquidem lex posterior loquens generaliter, non derogat legi antiquæ, loquenti in casu particulari. *Fulgos. Cons.* 215. *Angel. Cons.* 60. *Alex. Cons.* 107. *lib.* 3. *Bart. Cons.* 100. *num.* 7. *lib.* 1. *Jo. de Imola Cons.* 140. *num.* 3.

38 Quia vero plures Religiones habebant privilegia derogantia tum *Extravaganti* supradictæ, tum citatæ *Clementinæ*, & non raro talibus privilegiis abutebantur, *Sacra Congregat. Concilii* de mandato *Urbani VIII.* anno 1624. die 7. Septembr. promulgavit Decretum, per multos relatum *Ciarlin. Controv. foren. cap.* 105. *n.* 119. *Navar. Sum. Bul. Tit. de Alien. rer. Regul. num.* 13. *Lezan. Tom.* 1. *cap.* 10. *& Tom.* 3. *V. Alienare num.* 4. *Barbos. Collect. Apost. decis. V. Alienare num.* 8. *& seqq.* quo prohibuit Generalibus, ac Provincialibus, Capitulis, Congregationibus, Abbatibus, & quibusvis aliis Superioribus intra fines Europæ, alienationem omnium rerum, & bonorum immobilium, ac pretiosorum mobilium, & omne pactum, per quod ipsorum dominium transfertur, census perpetuos, seu vitalitios, hypothecam, locationem, & conductionem ultra trienniom, concessionem in feudum, seu emphyteusim, præterquam in casibus, a jure permissis. Alter si fiat, contractus sunt nulli, & Alienantes incurrunt pœnas privationis omnium officiorum; & vocis activæ, ac passivæ; perpetuam inhabilitatem ad illa, (quæ per solum *Papam*, aut *Sac. Congregationem* dispensari potest), & tam alienantes, quam recipientes, ipso facto contrahunt excommunicationem, latam in supracitata *Extravaganti Ambitiosæ*. Ac eadem *Sac. Congregatio* anno 1626. die 21. Maji, eodem *Papa* mandante, extendit prædictas pœnas ad contractus, quibus Regulares recipiunt pecunias ad cambium, vel mutuo sub lucro cessante, quod Decretum refert *Navarus locc. Regular. V. Alienare. num.* 1. *in fin.*

39 Supradictæ quidem pœnæ sunt de jure communi, de municipali autem qualibet Religio suas consulat leges. Pro nobis Minoribus sequentia sunt Statuta. Primum. *In virtute Sanctæ Obedientiæ, & sub pœna suspensionis, ipso facto incurrenda, mandamus, ut nemini liceat per se, vel per alios quoscunque libros (Bibliothecæ Conventus incorporatos) sub quovis prætextu vendere, alienare, commutare, donare, aut quovis modo distrahere: sed omnes libros, ad quos spectat, cum è Conventu recesserint, reddere teneantur. Noverint etiam contrafacientes incurrere pœnam Excommunicationis in Bulla B. Pii Quinti. Stat. Gen. Ord. cap.* 6. §. 1. *num.* 14.

40 a. *Nulla deinceps instrumenta publica fiant a Fratribus, capitulariter congregatis, nec quocunque alio modo se habentibus, in quibus alicujus Capellæ, seu Sepulturæ dominium transferatur: cum hoc sit contra Regulam: Si tamen se se occasio obtulerit, in qua fidelium pietati satisfieri oporteat, id per modos nostro Instituto congruentes fiat. Stat. cit.* §. 5. *num.* 6.

41 Circa quæ Statuta, signanter contra primum est prima dubitatio, an prædictum Statutum comprehendat æqualiter Superiores, ac Subditos?

42 Respondeo, distinguendo de actis, quæ ibi prohibentur, & de intentione, secundum quam talia acta fiant. Si enim loquamur de venditione, donatione, aut alia distractione librorum, quæ fiat a Superioribus, prætendentibus dominium in libris, quos distrahunt, patet, quod comprenduntur etiam ipsi in Statuto; nam tali pacto dominium ostentantes, proprietarios se produnt; bona Conventus alienant; & contra Statutum, latum pro conservatione Bibliothecarum, committunt. Si vero loquamur de com-

commutatione librorum parum utilium, in alios utiliores, aut alia necessaria Conventui; resolvendum est, quod non comprehendantur. Ratio autem est, quia ex dispositione Decretalis *cap. Exiit. §. Quia vero libros. de Verb. sign. in 6. Nicolai Tertii*, Superiores Generales, & Provinciales possunt commutare mobilia parum utilia, in alia utilia, aut necessaria, ita tamen, quod in rebus commutatis sibi nullum dominium asserant, & non est major ratio de libris, quam de alia supellectili parum utili. Possunt igitur Superiores locales libros parum utiles Religiosis, aut superfluos (ut v. g. si fuisset incorporata Bibliothecæ Conventus alia Bibliotheca juris Civilis, sive Medicinæ &c. cujus libri parum sunt usui Fratrum) commutare per se, aut per Syndicum Conventus alio modo distrahere, ut ex iis vel libri utiliores, vel alia Fratribus necessaria comparentur, & sic etiam tenet *Sanctor. de Pœn. cap. 7. Quæst. 4. Cas. 11. ℣. Respondeo tertio Superiores. fol. 314.*

43 Secunda dubitatio est, An distrahens librum aliquem, ut præfertur, ex formali Bibliotheca, incurrat tantum pœnas contentas in hoc Statuto, an etiam latas contra proprietarios.

44 Respondeo, distinguendo; vel enim valor libri distracti pertingit ad constituendum peccatum mortale ratione materiæ; vel non. Si sic, dico, quod Reus puniendus est tum pœna proprietariorum, tum pœnis hujus Statuti. Ratio est, quia generalis prohibitio ostendendi, ac exercendi actus proprietatis, & eorum pœnæ, non confunditur cum prohibitione, & pœnis hujus Statuti; & ratio est, quia illa concernit substantiam rei, hoc vero Statutum spectat ad qualitatem rei. Spectatur hoc in furto sacrilego; nam generalis lex, quod non furetur; & furti pœnæ non confunduntur cum sacrilegio, ac ejus pœna, sed qui furatur cum sacrilegio, & furti, & sacrilegii pœnis mulctatur. Sicut ergo qui rem sacram furatur, si res modici valoris sit, committit quidem sacrilegium, non vero furtum; si vero magni valoris sit, committit & furtum, & sacrilegium; & in primo casu punitur pœna solius sacrilegii; in secundo vero, & sacrilegii, & furti; ita alienans librum parvi valoris puniendus est sola pœna hujus statuti; alienans vero in sufficienti quantitate ad crimen proprietatis, puniri debet pœnis tum hujus Statuti, tum proprietatis.

45 Tertia dubitatio est, An alienans quoquomodo librum alicujus Conventus, Reus reddatur hujus Statuti?

46 Respondeo, negative; nam Statutum loquitur de libris Bibliothecæ Conventus incorporatis, ad quorum conservationem illud conditum est; non potest ergo accipi de quolibet libro, spectante quidem ad Conventum, non tamen Bibliothecæ incorporato, aliter daretur pœnæ extensio, quæ ex vulgatis non datur. Et hic advertendum, quod juxta dispositionem Statutorum *Vallisoletan. 1593. c. 6. Tit. de Omni. rer. abdicat. V. Fratrum vero* non omnes Fratrum Defunctorum libri sunt Bibliothecis applicandi, sed ii tantum, qui, (ut loquitur dictum Statutum) *publicæ utilitati magis opportuni* videntur; cæteri autem Fratrum usui concedendi, quamvis Conventus suppellectili incorporati. Hinc patet, quam male faciant illi Superiores, qui libros quosvis decedentium applicant Bibliothecis, in quibus crescunt inutiliter unius, & ejusdem Auctoris exemplaria, pluteos occupantia, ita ut multi quidem appareant libri, quæ copiosam apparenter reddant Bibliothecam, quæ tamen re vera tenuis est ex paucitate Auctorum. Pro Bibliotheca sufficit unum, aut aliud ejusdem Auctoris exemplar; cætera debent separatim haberi, ut iis possint Fratres uti; si ergo quis alienat aliquem librum ex his, qui in inventario Bibliothecæ registrati non sunt, non committit in hoc Statutum; sed ad incurrendas illius pœnas oportet, quod sit ex libris Bibliothecæ formalis.

47 Quamvis autem *Sanctorus de Pœn. cap. 7. Quæst. 4. Cas. Vndecim. ℣. Difficultas prima. fol. 311.* dicat, difficile assignare differentiam Bibliothecæ formalis a non formali, tamen notio Bibliothecæ formalis est, quod sit locus, in quo Conventus libri asservantur, ordinati juxta materiarum exigentiam, & in propriis pluteis collocati; quorum regestum habetur, & ad eorum custodiam præficitur juxta *Statuta Reformatorum cap. 6. num. 12.* Bibliothecarius; quæ Bibliotheca visitari debet a Provinciali Ministro semel in suo triennio; & pariter a Commissario Visitatore *Statut. Reform. cap. 8. num. 9.* in visitatione generali Conventus; & illius inventarium, juxta Statuta Ordinis *cap. 12. §. 23. num. 2.* asservandum est in Archivio Conventus. Non formalis autem potest dici locus, in quo quidem libri spectantes ad Conventum reponuntur, non quidem certo ordine, aut sub peculiari custodia; sed cum cæteris Conventus supellectilibus, usui Fratrum accomodantur.

48 Quarta dubitatio est, quæ, quomodo, & quando incurrantur pœnæ, latæ a *B. Pio V.* de quibus loquitur Statutum.

49 Respondeo, quod pœna est Excommunicatio latæ sententiæ, reservata Summo Pontifici, & incurritur ab illis Religiosis, ac Clericis sæcularibus cujusvis status, gradus, ordinis, vel conditionis, etiamsi Pontificali dignitate præfulgeant, qui *furto subtrahant* librum, aut quaternum a Bibliotheca Conventus Ordinis nostri, prout refert *Sanctor. lor. cit. ℣. Circa tertium sciendum. fol. 310.* Sequitur ex hoc, quod, qui non furto, sed cum scientia, & permissione Superioris (qui tamen licet hoc permittere nequit) librum tolleret, ut præfertur, non incurreret dictam censuram, latam contra furantes. Pariter nec incurreret Superior, qui libros parum utiles commutaret, aut alienari curaret per Syndicum, ut vel libros utiliores, vel Conventui necessaria pararet, non enim furaretur. Scio quidem *Sanctorum lor. rit. ℣. Respondeo quinto. fol. 314.* tenere, quod Superior alicui permittens tolli librum a nostris Bibliothecis, incurreret dictam censuram; & illum inniti doctrinæ *Peyrini ad Const. 4. Vrbani VIII. num. 3.* qui hoc tradit de Custode Bibliothecæ sui Conventus Januensis, pro qua habetur Excommunicatio lata ab *Vrbano Octavo* contra auferentes libros ab ea. Sed pace sua errat *Sanctorus*, nam excommunicatio lata ab *Vrbano* valde differt a lata a *B. Pio*, hæc siquidem est latæ sententiæ; illa vero est ferendæ, ut notat *Peyrinus* ibidem *num. 1.* Insuper Constitutio Pii est contra eos, qui *furto subtrahunt* libros, non qui tollere permittunt; Breve autem *Vrbani* excommunicat eos, *qui extrahere, sive, ut extrahantur, vel removeantur, permittere quoquomodo audeat*, ut ibi habetur apud *Peyrinum*. Proinde illius doctrina nostro casui non applicatur.

50 Quinta dubitatio circa secundum Statutum, datum supra *num. 40.* est. An Fratres per instrumentum Capitulariter rogatum, aut a singulis conscriptum, concedentes dominium Capellæ, seu sepulturæ alicui, laico inciderent in pœnas latas contra *alienantes bona Ecclesiastica*.

51 Respondeo negative. Ratio est, quia quamvis vulgo censeatur quis dominus Capellæ, aut sepulturæ, si illius ornandæ, restaurandæ, aut illuminandæ, curam gerat; ac respective ibi mortuos

sua

suæ familiæ tumulandi jus habeat; tamen illius dominus nullo modo est, sed ejus simplicem usum habet; dominium enim *Ecclesiarum Fratrum Minorum*, sicut etiam cœmeterii, ita sibi asserit *Apostolica Sedes*; Quod, si laicus Ecclesiam, ac Conventum conderet ad Fratrum habitationem, & sibi eorundem dominium reservaret, hoc quidem sibi esset reservatum respectu Conventus, dominium tamen Ecclesiæ & Monasterii, ex quo a Fratribus officiata fuit, spectat ad Apostolicam Sedem, ut textualiter habet Decretalis *Nicolai Exiit* §. *Praeterea loca de Verb. sign. in 6.* Dum ergo dominium nullo modo transferatur in laicum, non potest dici Capella, aut sepultura alienata; & ex consequenti Fratres non incurrunt pœnas *alienantium*, & sic etiam docuit *Bonacina de Alien. rer. Eccl. disp. 2. Q. un. §. 2. num. 12.*

52 Incurrunt hoc pœnas Statutarias, non quidem ex eo, quod per talem concessionem proprietarii realiter sint; cum enim Fratres sciant, se non esse dominos Capellæ, & per talem concessionem illius dominium laico non acquiri, realiter actum dominii non exercent ita concedendo, & proinde realiter proprietarii non sunt. Sunt tamen tales apparenter, cum exerceant actum convenientem vero domino; unde & merito Statutariis pœnis subduntur. Si ergo usum Capellæ, ac sepulturæ concedere alicui devoto sæculari voluerint Fratres capitulariter congregati, hoc sibi non prohibetur a Statuto, vetante tantum translationem dominii. Quæ autem circa talem concessionem servanda sint, videri possunt apud *Sanctorum loc. sup. cit. ℣. Respondeo non negat. fol. 341.* qui egregie de more suo scribit.

§. V. Donatio.

SUMMARIUM.

1 *Donatio est actus virtutis.*
Quæ nui virtutem sonant, in aliis vitia sunt.
2 *Donatio quid sit.*
Donatio remuneratoria non est donatio.
Agens ex liberalitate non agit sub spe remunerationis.
3 *Donatio quomodo in viro Religioso crimen sit.*
4 *Quando Religiosus, aliquid dando, non dicatur donare.*
5 *Largitia quomodo veniat sub nomine doni.*
Largitio quando evadat duplex crimen.
6 *Largitio quotuplici jure Regularibus vetita.*
Bulla Papales super hac emanatæ.
7 *Bullas prædictas per non usum non obligare falsum est.*
8 *Bullæ antiquæ, & modernæ contra dantes aliquid in Curia Romana, pro gratia, vel justitia, per non usum minime obligare desierunt.*
9 *Omnis obligatio circa hoc crimen, est juxta jus antiquum, & modernum.*

1 Inter delicta contra religiosam paupertatem recensetur etiam *donatio*: licet enim secundum se sit actus virtutis, quia, ut infra dicemus, est actus liberalitatis, quæ virtus est, *Aristotel. Moral. Endem. lib. 3. cap. 6. D. Thom. 2. 2. quæst. 117. Art. 1. in corp.* tamen respectu status Religiosi vitium est. Sunt enim quædam, quæ homini alicujus professionis virtutes sunt, quæ alteri statui minime conveniunt, sed in vitia degenerant; ut audacia in milite, ut pars fortitudinis laudatur *Aristotel. lib. de Virtut. Tit. de Fortitud.* quæ tamen in Monacho tanquam vitium condemnatur.

2 Diffinitur autem *donum*, sive *donatio* ab *Ho. De Amrna dr Delict., & Fæn. Par. III.*

stien. Summ. Rubr. de Donat. init. quod sit *rei licitæ, nullo jure cogente, sed mera liberalitate facta collatio*. Dicitur autem *rei licitæ*, nam in re illicita, & inhonesta non contrahitur *donatio*, sicut nec venditio argumento cujusdam *Digesti l. Quod sæpe. §. Veneni ff. de Contr. empt.* Dicitur pariter *nullo jure cogente*, nam si aliquod jus, aut naturale, aut civile obligat ad aliquod alicui tribuendum, illud tale *donum*, nec *collatio donatio est*. Sequitur hinc, quod *donatio*, quæ sit causa remunerationis, non est vera *donatio*: nam, prout habetur in textu *l. p. init. ff. de Donat.* ille dicitur *donare*, qui *propter nullam aliam causam facit, quam ut liberalitatem, & munificentiam exerceat. Et hac proprie donatio appellatur.* Quia vero, ut scripsit *D. Augustin. lib. de Diffinit. apud lang. Polyanth. V. liberalitas. Tit. Patr. sentent. Liberalitas est motus quidam animi faciens, & approbans liberas largitiones sine spe remunerationis*, & agens liberale juxta *Scotum in p. Dist. 2. Quæst. 7. §. Quis sicut. ℣. Ex hoc patet.* ex *Avicenna lib. 6. Metaph. cap. ultim.* est, quod *ex actione non expectat perfici*, sequitur, quod, si quis *donat* eo animo, ut a donatario aliquid recipiat, ille nullo modo *donare* dici possit, quia sic dando non agit ex liberalitate.

3 Ex dicta diffinitione habemus, quomodo *donatio* in Religioso viro crimen fit; & quomodo etiam nonnullæ largitiones, quæ a Religiosis quandoque fiunt, *donationes* criminales minime sunt. Nam, cum Religiosus proprium habere nequeat, & ad *donationem* requiratur, quod donans dominium rei donatæ habeat, ut *licite donet*; sequitur, quod, si Religiosus absque dominio rei rem tradat, *illicite tradit*; proinde talis traditio donum esse nequit, cum hoc debeat esse traditio *rei licitæ*; unde donatio non actus virtutis liberalitatis, sed crimen ex vitio proprietatis evadit.

4 Pariter, si Religiosus ex gratitudine movetur ad remunerandum aliquem, qui aut ipsi in particulari, aut ipsius Ordini in communi bona contulit, & illi aliquod largitur, quod communiter *donum* æstimatur; itidem si largiatur eo animo, ut donatarius sibi, aut Religioni amplora retribuat, revera Religiosus donare non dicitur; nam in primo casu dat quidem, sed *cogente jure naturali* gratitudinis; donum autem debet conferri *nullo jure cogente*: in secundo casu dat profecto, sed non ex liberalitate, quæ *largitur sine spe remunerationis*, donum autem debet esse *mera liberalitate facta collatio*. Hinc est, quod, ut habent Doctores *Homobon. Exam. Eccl. Par. 1. Tr. 1. cap. 6. quæst. 28. Valer. V. Donatio. Diff. 5. nn. 2. Cruz. Azor. Molin. Cencda. Ricc. Bonacin Bert. Roderic. Scortia Peyrin. Soura. apud Dian. Par. 1. Tr. 6. Resol. 19.* si Religiosus aliquid largiatur ex gratitudine; sive ut moveat animum donatarii ad honestum actionem, seu benevolentiam erga se, aut Ordinem suum, (adhibita tamen debita moderatione) non delinquit, nec pœnas incurrit latas contra largitionem munerum, de quibus infra dicemus.

5 Solet tamen nomine doni, aut muneris venire illa largitio, non quæ solum datur ex liberalitate, prout dictum est, sed etiam omnis illa, quæ datur ex aliqua causa finali, quam largiens non deducit in pactum, ut fit in aliis contractibus, sed eam animo abscondit, palliando largitionem extrinsecus veste liberalitatis; ut v. g. quando quis munus largitur Judici, coram quo habet Causam; aut Prælato, a quo potest ad dignitatem promoveri &c. Quamvis enim videatur liberaliter donare, non tamen ita est, nam finem habet demulcendi Judicem in favorem sui, seu aucupandi gratiam Prælati, ut illum ad sperata promoveat. Talis autem largitio in Re-

ligioſo aliquando evadit crimen ex duplici capite;aliquando ex uno tantum.Ex uno quidem tantum,quando largitio fit ſine debita licentia Prælati expreſſa,aut interpretativa, aut tacita, taciturnitate quidem approbativa, non autem permiſſiva tantum, hæc enim non ſufficit, ut optime habet *Sanchez in Decal. lib. 7. cap. 19. num. 12.* Et ratio eſt, quia, ut cum *D. Thoma 2. 2. quæſt. 32. art. 8. ad prim.* & *Navarro Comm. 2. de Regal. num.* 8. dicunt communiter ſcribentes, Religioſus non poteſt ſine licentia Prælati accipere aliquid, donare, commutare, aut diſtrahere etiam de peculio ad proprium uſum conceſſo; & hoc quantumvis etiam diſtractio aſſet ad uſus honeſtos, ac licitos. Ex duplici autem, quando largitio contra voluntatem Superioris fit ad finem ex ſe malum; intrat enim tunc duplex malitia, puta, contra votum paupertatis, quia uſurpat dominium rei, quod non habet, & contra præceptum, cui opponitur malitia finis, quem in largiendo intendit.

6 Advertendum autem, quod circa finem largitionis munerum, Regularibus prohibitæ, ultra jus divinum, naturale, ac Eccleſiaſticum antiquum *cap. Monachi. cap. Cum ad Monaſterium de Stat. Monach.* vetans, ne ob fines vanos, inutiles, ac illicitos fiat; duæ ſunt ſpeciales leges, quæ reſpectu quorundam finium ſpeciales prohibitiones, & pœnas habent. Una eſt lata a *Clemente Octavo Conſtit. 28. Religioſæ. Bull. Cherub. T. 3.* in qua Religioſis omnibus (Militaribus exceptis) prohibuit erogare munera in honorem, aut lautam exceptionem cujuſcunque perſonæ quantumvis eminentis dignitatis Eccleſiaſticæ, aut laicæ; ſive ob aliam quamcunque cauſam ex ibi a ſe expreſſis: pariter largiri munera Superioribus, & etiam aliis Religioſis ejuſdem Ordinis, ad aucupandam gratiam, aut benevolentiam pro conſequendis gradibus in Religione, quam prohibitionem vallavit ſeveriſſimis pœnis: Poſt illam autem emanavit alia Bulla *Urbani VIII. Nuper a Congr. 16. Octob. 1640.* quæ ad tollendos ſcrupulos animarum declaravit munera tribui poſſe a Regularibus ex cauſis gratitudinis, conciliationis, benevolentiæ, ejuſque conſervationis erga Religionem, vel Conventum, & aliis cauſis, ex ſui natura actum virtutis, & meriti continentibus; ultra nonnullas alias declarationes, quæ videri poſſunt in illa Bulla, & *Theſaur. de Pœn. Par. 2. V. Munera. cap. 10. V. Sed poſt hæc.*

7 Sed citatam Conſtitutionem Clementis non fuiſſe uſu receptam, & proinde in Conſcientia non obligare, ſcribunt Doctores non pauci apud *Dian. par. 1. tract. 6. reſol. 1.* quia leges Pontificias non obligare, niſi acceptentur, docent *Becan. Sum. Theol. par. 2. tom. 1. tract. 3. cap. 6. quæſt. 8. num. 3. Leſſ. lib. 2. cap 52. dub. 13. num. 98.* Et licet *Pellizarius Manual. Reg. tom. 2. tract. 6. cap. 9. num. 4.* dicat dictam Conſtitutionem fuiſſe innovatam per ſupra citatam Bullam *Urbani VIII.*, quæ quotannis de Menſe Januario legitur in quovis Ordine capitulariter; Hæc tamen Conſtitutio redacta videtur ad meram ejuſdem lecturam, eo quod talis lecturæ negligentia privationem Officii Superioribus localibus importat; Cæterum frequentiſſime a Regularibus tum Superioribus, tum Subditis non obſervatur; nec tamen auditur, quod pro muneribus factis, aut Cardinali Protectori, ſive Superioribus Generalibus, aut Provincialibus, ullus Religioſus punitus fuerit ad normam Bullæ, & multominus quod Magnates, qui talia munera receperunt, ſive Eccleſiaſtici illi fuerint, ſive Sæculares, accepta Religioni reſtituerint, juxta illud, quod clauſulis tam ſeveris ordinatur in dicta Bulla. His tamen non obſtantibus dicendum, & tenendum eſt dictam Conſtitutionem obligare; certo enim conſtat de illius promulgatione, ac innovatione abſque eo, quod illi per legitimam auctoritatem ſit derogatum. Hujus non obſervantia corruptela eſt, & non uſus, abuſus. Principium illud, ſuper quod oppoſita opinio fundatur, ſi non omnino falſum, ſaltem incertum eſt, ac multis, & quidem graviſſimis, involutum difficultatibus; Et etiam dato, ut vero, dicto principio, non proinde obligatio dictæ Conſtitutionis ab ejuſdem acceptatione petenda eſſet, quia eadem Conſtitutio fundatur in eſſentialibus ſtatus religioſi, qui cum nihil proprii habere poſſit, etiam ſine crimine quidquam donare non valet. Quapropter BENEDICTUS XIV. in ſua inſtructione directa Pœnitentiariis Urbis pro anno Jubilæi 1750. enumerans §. 11. caſus, a quibus vigore Bullæ Jubilæi Pœnitentiarii minime abſolvere valeant, aliquos in particulari recenſet, & in generali eos omnes, qui in ſua Conſtitutione *Paſtor bonus* Idibus Aprilis 1744. comprehenduntur, & a quibus neque Major ipſe Pœnitentiarius facultate gaudet abſolvendi; eoſdemque Pœnitentiarios in dicta ſua inſtructione § citato n. 39. ad laudatam Conſtitutionem remittit. In dicta vero Conſtitutione §. 26. ſic habetur. *Accipientes munera a Regularibus, exceptis rerum medicinalium, ſeu devotionis muneribus, ultra valorem decem ſcutorum monetæ, contra præſcriptam a Prædeceſſoribus noſtris Clem. VIII & Urb. VIII. in ſuis Conſtitutionibus 13. Kal. Julii 1594. & 10. Kal. Novemb. 1640. reſpective editis non abſolvat, niſi facta reſtitutione, vel ſi eam de præſenti nequeant adimplere, cum obligatione eandem, quamprimum poterunt faciendi. Qui vero infra prædictum valorem ejuſmodi munera acceperint, eos injuncta arbitrio ipſius Confeſſarii per eum eligendi, eleemoſyna, quæ in beneficium Religionis, ſeu Conventus, cui de jure facienda eſſet reſtitutio, ſi caute fieri poſſit, erogetur, abſolvere, ſeu abſolvi mandare poſſit.* Ex quibus collige obligationem Conſtitutionum Apoſtolicarum ſuper hoc puncto.

8 Alia lex lata fuit olim per Bonifacium VIII. Extravag. Excommunicamus de Sent. excom. per quam excommunicatione majori reſervata Papæ percellebantur dantes, ſeu donantes, aut dare paciſcentes, & recipientes aliquid pro gratia, vel juſtitia in Curia Romana; Et cum tractu temporis talis Conſtitutio parvipendi cœpiſſet Greg. XIII. per aliam Conſtitutionem: *Ab ipſo Pontificatus nonis Novemb.* 1574. illam ipſam innovavit, & extendit ipſius pœnas ad dantes auxilium, conſilium, aut favorem hujuſmodi dantibus, donantibus, ſeu paciſcentibus. Tandem cum etiam talis Conſtitutio minime ſervaretur Alex. VII. aliam formidabilem Bullam. *Inter graviſſimas 2. Maji* 1656. publicavit, in qua Bonifacii, & Gregorii prædictas Conſtitutiones innovavit, & ad alios caſus in illis non expreſſos (eandem tamen materiam concernentes) extendit, quos tamen referre hic piget, & qui eos ſcire velit, Bullam ipſam adeat; Sanctiſſimas tamen has leges non raro violatas per humanam cupiditatem videre eſt, nec proinde deducendum obligare deſiiſſe.

9 Sequitur igitur quod gravitas hujus criminis debet menſurari a juris, & antiqui, & moderni Conſtitutionum relatarum diſpoſitione, neque attendendum ad abuſus, ſeu corruptelas, quæ per malorum Hominum avaritiam, in dies emergunt contra harum legum præſcriptum. Et utinam contra prævaricatores dictarum Conſtitutionum fieret frequentius debita inquiſitio, & juſta animadverſione procederetur, profecto non tam faciliter parvipenderentur, ſi punitionum exempla apparerent.

Pro-

Probatio ;

S V M M A R I V M.

10 *Probatur hoc delictum , sicut quodvis aliud contra paupertatem .*

10 QUantum ad probationam hujus delicti oihil adverto, quod pecaliare sit;proinde ipsius probatio regulanda est , sicut delictum faeti , aut alterius speciei eootra paupertatem probatur .

Pœnæ .

S V M M A R I V M.

11 *Pæna Regularium , donationem de rebus Monasteeii facientium , sunt eadem cum pænis alienantium bona Ecclesiastica .*
Quando ad malum finem sit donatia , dupliciter delinquitur .
12 *Statutum Minarum de Observantia .*
Vt incurrantur pæna , in eo expressæ , eequiritur , quod res donata supeeet valorem duorum aureorum .
Requiritur etiam peæsumptio , ac dolus .

11 CUm donatio sit species alieuationis , de jure communi pœnæ eoutra donautes de bouis Monasterii , debent esse eædem cum pœnis illa alieuantium , de quibus supeeiori paragrapho dictum est . Hoc autem intelligendum est quando cum *donatione* non intervenit aliud crimen , sed illa est pura largitio facta ex liberalitate . At si aliud ceimen sibi adjungitue , ut Ambitus dignitatis , Votorum subornatio , Simonia , coufidentia beneficialis , eaenalis lapsus, &c. quando nempe dona fiunt ad illum finem, tunc complicari debent pœnæ , utrique delicto debitæ , peout alias dictum fuit ; & spectari debent tune peculiaees Ordinum Coustitutiones .

12 Pro uobis Minoribus adest sequens Statutum. *Nullus eleemosynas largiri , esculenta , vel poculenta , vestes , vel cujusvis Conventus baaa dare , donare , distrahere sub pœna peoprietatis audeat , vel præsumat . Seat. Gen. Ord. cap. 6. §. 1. num.* 16. Circa quod Statutum nulla difficultas est ; advertere solummodo libet , quod ad incurrendam proprietatis pœuam requiritur uun solum materia sufficiens ad hoc crimen in foro fori eonstitueudum , quæ peout dicunt Doctores *Valer. de Different. utri. for. V. Munera . num. 65. Filliuc. Tr.34. n. 65. Bouaciu. de larg.muner. P. 5. n. 6.* apud *Pelliza.Tract. 6. cap.9. n.7.* non debet esse minoe duobus aureis , sed etiam eequieitue ausus , & præsamptio , puta , quod eoutra expressam voluntatem Prælati , & apertam dispositionem Statuti , & nulla justa inteeveniente , aut eausa , aut Supeeioris liceutia expressa , taeita , aut interpeetativa , muneeis largitio facta fueeit .

§. VI. Furtum .

S V M M A R I V M.

1 *Furtum quid sit .*
2 *Furti* divisio *in manifestam , & noa manifestam .*
3 *Alia* divisio *furti in simplex , & qualificatum .*
4 *Qualitates aggravantes fartam recensentur .*

1 OPtime iutee erimina eoutra paupertatem adnumeeatur *Furtum* , cum enim fue abreptam ab alio rem sibi appeopriat , peofecto peccat eontra paupeetatis votum , quod , ut supra visum est , eujusvis rei proprietatem ablegat . *Furtum* ergo , prout definit Jureconsultus , *l. p. 5. final. ff. de Furt. est contrectatio eei fraudulosa , lucri faciendi gratia , vel ipsius rei , vel etiam usus ejus , possessionisve , qaod lege naturali prahibitum est admittere* . In qua definitione , quæ tamen pee se elara est , notanda est illa clausula *vel etiam usus ejus* , quæ optime facit ad deelaeandum , quod *furtum* etiam est subreptio rei , quam exereet Religiosus , ex iis , quæ usui alterius Religiosi deputata sunt ; quamvis enim sureipiens , dominium , aut possessionem eei subreptæ sibi asserere non intendat , sed simplieem illius usum ; tamen furtum proprie eommittere eouvincitur .

2 Dividitur autem *furtum* dupliciter , primo *ea*tione actionis ; secundo eatione eei furatæ . Juxta actionem dividitue *furtum* in manifestum , & non manifestum . Manifestum est , quando fur deprehenditue cum ee furata , *priusquam eo loco rem pertulerit , qaa destinaverat* , ut habetur textualiter in jure . *l.3. §. Sed ateum ff. de Fuet.* Periude autem est , quod ita deprehendatur a domino eei , sive ab alia , aut publiea , aut privata persona ; tamen advertendum , quod locus , ad quem fur rem furatam perferee destinaveeat , accipi debet pro loco , quo fur *destinaverit eo die manere eum farto* , ut explicat *Paul. I. C. in l. Quo destinaverit . ff. de Furt.* quantumvis non sit locus ultimatus , ad quem eem furatam peefeere destinaveeit ; ita ut concludendum sit , *furtum* tune esse manifestum , quando fur eepeeitur cum re sueata , dum ast in itineee , quo vadit ad eum locum , quo die illo morari destinaveeit ; dicetur proinde in itinere , sive deprehendatue in via publica ; sive eepeeiatue in caupona , aut domo amiei , ad quam divertit pransurus , & ex post iter suum proseculurus . Non manifestum autem est , quando cum re furata fue non depeehenditur , ut præfertur supra .

3 Juxta eationem veeo rei furatæ dividitur *furtum* in simplex , & qualificatum . Simplex definitur a *Raynal. Observ. crim. Tam.2. cap. 14. Rubr. num.2.* quod sit *illud , quod clam committitur , & vestigiam post se non eelinqait* . Sed , pace sua , talis definitio non quadrat; siquidem *furtum* calieis eonsecrati subeepti a Saceistia , dum esset ostium apeetum , & ealix super banco esset *furtum* simplex , quod falsum est , cum sit *furtum* sacrilegum , & qualificatum ; peout etiam ipse ibidem *num.* 26. docet . *Furtum* igitue simplex dicetur illad , quod *nulla qaalitate aggravante afficitur* : qualifieatum vero vice versa .

4 Poero qualitates *furtum* aggravantes , multæ sunt intee se speeie differentes : siquidem aliæ sunt qualitates rei sueatæ ; aliæ loci ; aliæ temporis ; aliæ modi , quibus *furtum* committiur . Quo ad rem fueatam *furtum* aggravatur , si res furata sit magni valoris notabilitee, (ob quod derobatus cogatur statum mutaee , ut infra dieemus) aut si fueeit sacra . Quo ad locum , qualificatur *furtum* , si fiat in Ecclesia , aut in via publica . Quo ad tempus , aggravatur *furtum* , si patretur de nocte . Quo tandem ad modum , qualifieatum redditur *furtum* , si fiat cum fractura muri , ostii , armarii , areæ , &c. paeiter si fur utatur scalis , (maxime de nocte) aut grimaldellis , seu elavibus adulterinis ; itidem si palam fiat *furtum* , cum armis , incussis vulneribus , aut percussionibus , aut metu ; item si fue , se fingens Officialem Curiæ , sibi aperire facit ostia domus , quam expoliat : paritee si se fingit publicanum , & pecuuiam extoequet nomine gabellæ ; aut si aliquem reeaptat , vel concutit ; de quibus omnibus dicemus iofra , cum de pœnis agemus .

Probatio.

SUMMARIUM.

5 *Furtum difficilis est probationis.*
6 *Probatur per conjecturas.*
Conjectura variæ, quibus furtum probatur.
7 *Conjectura, quibus probatur Fur.*
8 *Dubium duplex proponitur.*
9 *Is, qui furtum apud se habet, probare debet, a quo habuerit.*
Utens falso rescripto probare debet, a quo habuerit.
10 *Quando torqueri debeat is, apud quem reperitur furtum, aut is, qui negat illud dedisse.*
11 *Passus furtum, quomodo illud probare debeat.*
12 *In furtis qualificatis, probanda est qualitas.*
13 *Quid agendum, cum probari nequit, rem furatam præextitisse in loco, ubi furata est.*
14 *Fur confessus, debet indicare, ubi furtum reperiatur.*
15 *Dictio* paulo ante *quid importet.*
Dictio incontinenti *ad quid extenditur.*
Cautela adhibenda in recognitione furti facienda a Testibus.

5 **F***Urti* crimen difficilis esse probationis, post *Accursium Glossatorem in l. In actionibus. in V. Plane. in fin. ff. de In lit. jura* communis est scribentium opinio cum *Clar. Quæst. 66. circ init.* quæ conclusio maxime probatur ex hoc, quod *furtum* per conjecturas, & indicia probatur, ut ex textu cujusdam Digesti *in l. Non omnes. §. A barbaris. ff. de Re milit.* observat *Bartol.* communiter receptus *in l. si quis exargentariis. §. An vero nu. 3. ff. de Edem.*

6 Conjecturæ autem plures esse possunt, & primo, quando ostium, aut paries loci, aut arca, in qua res furata custodiebatur, fracta inveniuntur, *Bart. Alex. Angel. Jaso. Marsil. Dec. Grat. Specul. & alii apud Mascard. de Probat. Concl.* 830. *n.* 8. Secundo, si scalæ ad fenestras domus, in qua dicitur factum *furtum*, inventæ fuerint; ut scribit *Alexan. Cons. 5. colum. 2. p. nu. 5. V. Et licet deponat. lib.* 1. Tertio, si a vicinis loci, in quo dicitur commissum *furtum*, audita est strepitus, maxime hora intempestiva. *Bart. in l. Si quando. C. Unde vi. num. 5.* Quarto, si dominus rei furatæ, videns eam fuisse subtractam, conquestus est cum sociis, amicis, seu vicinis, *Marsil. Pract. crim. §. Principium. p. num. 7. V. Nam statim. Clar. Quæst. 66. circ. init.* maxime si magnis vocibus, & repentino clamore conquestus est de rebus subreptis; & hoc indicium probetur per duos Testes, qui vocem audierunt, ut volunt duæ *Glossæ. in l. final. in V. Vel indiciis. C. Famil. erciscum. & in l. final. in V. Exceptio. C. de Caduc. tollen.* Sexto, si Camera, arca, valisiu, sporta, &c. quæ clausa erat, & cujus clavis unica est, & apud dominum semper asservatur, inventa est aperta; unde, si hospes valisiam signatam cauponi asservandam dedit, & caupo resignatam, sive apertam restituit, & hospes advertit sibi deesse, quod prius erat in valisia, indicium est *furti* commissi, & potest Judex, ad querelam hospitis, agere contra familiam cauponis, & eam torturæ subjicere, ut notant *DD. in l. p. 5. Si cista. ff. Deposit. & in l. Si sacculum. ff eo.* Quod si ille, cui rem probatum est fuisse furatam, agat civiliter apud Judicem, ut damnum sibi compensetur; & ex eo, quod res, aut fuit per furem consumpta, aut alio modo periit, non possit de ejus valore constare in judicio; valor ejusdem rei probatur, (si aliter non possit probari) juramento querelantis, ut post multos docet *Bossius. Tract. crim. Tit. de Rapin. num. 40. & ibi Alex. Bart. Bald. Abb. Gaudin. & Specul.* Furtum autem ipsius rei probandum est per alias probationes, quam per juramentum; ut est communis Doctorum opinio *Mascard. Concl. 832. num. 6. & ibi Bart. Jaso. Paris. Ancharan. Angel. & Plot.* Speciale vero est, quod talis probatio fieri possit per Testes, alias inhabiles; puta, per famulos, familiares, ac domesticos, ut scribunt *Bart. in l. Si quando. nu. 4. & 5. C. Unde vi. Castren. in l. Si creditor. nu. 6. C. de Pignor. act. Alex. in l. Prætor. ait. nu. 10. ff. de Eden. Ang. Aretin. Tr. malef. in V. Vestem cælestem. in fin. V. Advertas.* Cum vero rei furatæ valor juramento probatur, hoc accipi debet, quando agitur contra eum, qui rem subripuit. Sed quando agitur contra aliquam Villam, aut communitatem ex dispositione Statutaris, qua cautum sit, Villam de furto commisso in suo Territorio teneri ei, cujus bonis manus est illata, tunc de æstimatione rei non statur juramento ejus, qui furtum passus est; quia in hoc casu, Villa convenitur non ex suo delicto, sed ex quasi delicto, juramentum autem probatorium admittitur, non tantum propter difficultatem probationis, sed etiam ob odium delinquentis. *Bart. in d. l. Si quando. nu. 4. C. Unde vi. arg. text. in l. 1. C. Quand. ex facto. tuto.* Pariter adverti debet, quod supradictum juramentum, prout supra dicebamus, admittitur contra furem, si agatur civiliter ad compensationem damnorum. Sed si agatur criminaliter, ut pœna corporalis furi incutiatur, tale juramentum non valet, nec accusatori creditur, in criminalibus enim Reus condemnari non potest, nisi ex probationibus, luce meridiana clarioribus contra eum; ut dicitur in jure *l. Sciant. C. de Probat. l. Ubi. C. de Fals.*

7 Indicia supradicta quadrant ad probandum delictum, non autem delinquentem. Porro alia indicia sunt, quæ probant, a quo *furtum* fuit commissum. Primum est, si in loco *furti* reperta fuerit res, ut clavis, cultellus, sudarioium, aut alia quævis res, quæ probetur esse illius, de quo *furti* suspicio habetur. *Blanc. Tract. de indic. num. 427. V. Rel. aliqua. Grat. & Marsil. apud Mascard. Concl.* 830. *nu.* 10. Secundum est vestigium pedis *furis*, impressum in loco *furti*, prout *Daniel. cap.* 16. ex vestigiis pedum demonstravit Regi, qui nam essent, qui comederent cibos appositos *Babyloniarum idola Bel.* Tertium, si ille, qui fur præsumitur, visus fuerit nocte exire domum illam, in qua factum fuit *furtum*, & hoc maxime, si ille habebat aliquod sub pallio absconditum, quod gerebat. *Mascard. Concl.* 831. *n.* 1. *&* 2. Quartum, si *furtum* fuerit pecuniæ numeratæ, ille vero, de quo suspiciatur, quod *furti* sit auctor, cum pauper sit, & nunquam antea visus sit nummus habere, post *furtum*, monetam prodige expendit, & maxime illius speciei, quæ furata fuit; & hoc indicium est vehemens, ut scripsit *Bart. in l. final. post nu. 5. V. Et post furt. ff. de Quæst.* Quintum est fuga famuli illius, cui, & in cujus domo factum est *furtum*; ex hac enim famulus indiciatur tanquam fur, & torturæ de consuetudine subjicitur. *Menoch. de Arbitr. Judic. lib. 2. Cent. 5. Cas. 474. num. 48. V. Fuga. ipsius.* Sextum est mala fama alicujus, quod fur sit, & furari solitus: immo nonnulli Doctores *Zabarell. Bart. & Roman. apud Mascard. d. Concl.* 831. *num.* 11. volunt, quod etiam hoc indicium subsistat, si probetur, quod ille semel *furatus* sit, argumento Regulæ: *Semel malus &c.* Septimum est, si res furata talis sit, ut ille solus ex ea possit emolumentum recipere, ut exempli gratia, instrumentum illius jura continens; liber computorum, in quo contra furem erant partitæ, quæ non poterunt

liqui-

liquidari absque libro &c. ratio est, quia *recte* præsumitur, quod nullus, nisi ob sui utilitatem, furetur. Octavum est vicinitas habitationis domui, in qua *furtum* commissum est; vicini enim, maxime si mala fama laborent, facilius præsumi possunt Rei, quam remoti; unde potest contra eos etiam ad torturam procedi, ut volunt Doctores. *Bar. in l. Dominus horreorum. na. 3. ff. locati. Jason. in l. Si quando num. 38. C. Unde vi. & in l. In actionibus. nu. 42. ff. de In lit. jur.* Nonum, & certe vehemens indicium est res furata, reperta apud aliquem, qui non vult, aut potest docere, a quo, sive quomodo talem rem habuerit; talis enim, si mala fama laborat, fur præsumitur, & contra ipsum per torturam proceditur, ut docet *Clar. Quæst. 21. nu. 41. V. Res furata*, qui testatur de communi. Advertendum autem, quod qui habet rem furatam apud se, licet sit vir bonæ famæ, potest Officio Judicis compelli ad dicendum, a quonam talem rem habuerit *arg. l. Præses. la 2. ff. de Offic. Præsid. l. Congruit. ff. eo* Spectat enim ad Judices generaliter contra latrones inquirere, & malis hominibus Provinciam sibi commissam purgare. Et quamvis de jure civili videatur, quod quis non teneatur ad indicandum furem, *text. in l. Qui vas. §. Qui furem ff. de Furt. & in l. Idem. §. Si tibi. ubi. Dionys. Gothofr. lit. N. de Condic. ob turp. cau.* contrarium tamen est de jure Canonico, nam non solum Judici inquirenti ex officio, sed etiam domino rei ablatæ fur a sciente revelandus est, ut expresse habet *text. in cap. Qui cum fure. junct. glos. in fin. Extra de Furt.*

8 Posito autem, quod *furtum* reperiatur apud Cajum, qui interrogatus a quo illud habuerit, indicat Sejum, qui negat se illi talem rem dedisse; duo vigent dubia, unum est, an Cajus satisfecerit indicando Sejum; aliud est, quis eorum torqueri debeat ad habendam veritatem?

9 Respondeo ad primum negative; non enim sufficit ad ablegandam a se *furti* suspicionem, ut is simpliciter enunciet, a quo rem furatam habuerit; possent enim flagitiosi hujusmodi homines nominare peregrinos, ignotos, longe absentes, a quibus veritas haberi nequiret; & hoc modo *furti* suspicionem, & pœnas abigere. Sed requiritur, quod plene probet, & convincat eum, a quo rem habuit; & hoc probatur utroque jure, nam, ut habetur ex lege *Codicis Majorem* juncta duplici *Gloss. in V. probat. & in V. exhibet. C. Ad leg. Corn. de fals.* qui utitur falso rescripto, si a se crimen falsi abigere debet, debet concludenter probare, ac in judicio exhibere eum, a quo falsum rescriptum habuit; unde & idem dicendum erit de re furata. Pariter in *cap. Qui cum fure. Extra de Furt.* dicitur, *Reus tenetur, qui furti conscius, quæreati possessores non indicat*. Ubi ponderandum est verbum *indicat*, si quidem hoc non solum importat *ostendere*, sed etiam *accusare*, & *convincere* prout dicitur *l. Indicasse. ff. de Verb. sign.* Ex his ergo, concluditur, illum, penes quem reperta est res furata, teneri *indicare* (hoc est *convincere* plene, aut saltem semiplene probando) eum, a quo rem habuit; aliter iste Reus *furti* præsumendus est.

10 Ad secundum autem dubium dico, quod, si Cajus est famæ undequaque integræ, Sejus autem laborat infamia, aut alio indicio contra se, iste torturæ subiici debet. Ratio est, quia contra se stat Testis integer cum indicio; hæc autem sufficere ad torturam docuimus *Par. p. Tit. Tortura num. 58.* Si vero ambo aut bona, aut mala fama æqualiter laborent, torquendus pariter est Cajus; cum enim res apud ipsum reperiatur, ut suppono, habet indicium contra se, præscindendo a fama, juxta quam sive in bono, sive in malo alius est sibi æqualis.

11 Pro praxi vero; cum quis querelam Judici porrigit, aliquid sibi furatum fuisse, duo per eum probanda sunt concludenter; puta, quod res, quæ supponitur furata, fuerit in loco, unde abrepta est, de tempore, vel per dies ante tempus commissi delicti. Aliud est, quod de præsenti talis res ibidem non reperitur. *Farinac. Quæst. 2. num. 14. & Quæst. 176. num. 16. & seqq. Clar. Bajard. Mascard. Menoc. Cospi Matthæa. Conciol. apud Sabell. Sum. divers. tract. §. Furtum. num. 5.* ex his autem duobus resultat in crimine *furti* probatio corporis delicti, quam in quovis crimine exigit lex *text. in l. 1. §. Item illud ff. S. C. Sylanian.*

12 In *furtis* porro qualificatis necesse est probare qualitatem, per quam unum *furtum* distinguitur ab alio; ut enim diximus, qualitas constitutiva (& proinde etiam distinctiva) delicti, probanda est. Qualitas autem *furti* potest esse facti transeuntis, aut permanentis. Transeuntis probanda est per Testes etiam domesticos, ut supra dictum est, si alii non habentur. Permanentis autem probatur per *Visum, & repertum*, ut diximus *Par. p. Tit. Corpus*.

13 Quia vero multoties in *furtis* facti transeuntis, non habentur Testes, præsertim qui deponant super præexistentia pecuniarum, quæ occulte asservantur; præmissa querela a derobato cum juramento suppletorio, ut supra dictum est, suppletur defectus plenæ probationis, probando, quod derobatus statim acclamavit, & conquestus est de tali *furto* a se cognito: quod ex eo, quod habetur vir probus, & integer, non est verisimile, quod mentiatur in suppositione dicti *furti*: quod, quia dives est, & reputatur talis communiter, verisimile est, quod tantam pecuniam haberet in arca, quantam ipse asserit sibi subreptam: quod in loco commissi *furti*, nocturno tempore auditus est strepitus, & in vicinia statim orta est fama de *furto*. Si autem pecunia furata est cum fractura; visitata per Curiam fractura, quantitas pecuniæ furatæ, probatur solo juramento derobati, concurrente tamen ejusdem bona fama, & verisimilitudine, quod jurans tantam vim pecuniarum potuit habere, ut docuit *Abb. in cap. Bona fides. Extra. de Deposit.* citatus a *Raynal. Observ. crim. Tom. 2. cap. 14 Rubric. num. 308.*

14 Advertendum autem, quod taliter probata delicti existentia, dicitur probata non plene, ac concludenter, sed tantum præsumptive: proinde sufficit tantum ad instituendam inquisitionem, & constituendum, & etiam torquendum illum, qui ex indiciis dictis supra, potest præsumi Reus, non autem ad illum condemnandum. Unde, si Reus examinatus confiteatur *furtum*, Judex debet ante condemnationem exigere a Reo confesso, ut verificet confessionem, ostendendo res furatas, vel indicando locum, aut personam, penes quam existunt, ut cum communi docet *Clar. Quæst. 55. V. Quomodo autem. num. 11.* Quod, si Reus talem verificationem exhibere nequit, quia res furata fuit consumpta, perdita, aut incognito, & absenti vendita, tunc confessio Rei, juncta querela partis, sufficit ad condemnationem, ut eum *Boss. Tract. crim. Tit. de Delict. num. 21.* tenet *Clarus* loco citato.

15 Advertendum pariter, quod, cum præexistentia rei furatæ in loco, in quo dicitur *furtum* commissum, probari debeat, ut supra dictum est, Testes debent deponere, quod viderint, rem fuisse ibi, *paulo ante furtum* commissum. Dictio autem hæc *paulo ante* debet accipi in ea significatione, in qua accipitur dictio *incontinenti*, quæ, ut ex *l. final. §. Illico* deducunt *Jason. C. de Judic. l. lecta. num. 19. ff. Si cert. pet. l. Divortio. Alex. num. 10. ff. Solu. matr.*

&

& Barb. dict. 155. *num.* 16. extenditur ad tres dies, & etiam ad mensem, sive importat breve temporis spatium, de quo judicare committitur arbitrio Judicis, ut scribunt *Monoch. de Arbitr. cap.* 12. *num.* 4. & *Sanch. de Matr. lib.* 10. *Disp.* 12. *num.* 23. *apud Barbos. loc. cit. num.* 11. & quod talis præexistentia debeat, ut præfertur, concludenter probari, docet post alios *Matthæn. de Re criminal. Controv.* 35. *num.* 20. *& seqq.* Advertendum tandem, quod etiam identitas rei furatæ, debet in judicio constare per dicta Testium, qui eam positam coram Judice, inter alias res similes recognoscant, & deponunt, eam esse, quam viderunt in eo loco extitisse; & talis recognitio debet fieri coram Testibus, ad hoc specialiter adhibitis, ut advertit *Raynal, Tom.* 2, *cap.* 14. *Rubr. num.* 322. *& seqq.*

Pœnæ.

SUMMARIUM

16 *Pœna furti est Judici arbitraria.*
Furta reiterata plectantur etiam morte.
Furta reiterata, ut morte vindicentur, debent esse gravia.
17 *Casus, in quibus pro furto simplici mors inducitur.*
18 *Tria furta, quid requirunt, ut mortem inferant.*
Furtum quando dicatur unum, aut reiteratum.
Opinio Raynaldi explosa.
Furtum quando dicatur continuatum.
19 *Ut tria Furta dicantur, oportet quod talia a facto commissa sint.*
20 *Ut fur pro tribus furtis moriatur, non requiritur, quod de duobus primis fuerit punitus.*
21 *Pro uno furto gravi, an quis morti tradi debeat, controversum est.*
22 *Probatur, quod pro uno furto gravi potest quis damnari ad mortem.*
Dubium de furto magno non qualificato, an pro eo intret mors.
23 *Pro furto non qualificato, magno tamen in quantitate, potest quis damnari ad mortem.*
Arbitrio Judicis stat pronunciare, an furtum magnum, an parvum sit.
Vita hominis est inæstimabilis.
24 *Furtum, ob quod cogitur quis mutare statum, est magnum.*
Statum mutare quis dicatur.
25 *Datur ratio positæ conclusionis.*
26 *Species Furti qualificati respectu rei furatæ.*
Sacrilegum furtum quid, & quotuplex.
27 *Plagium quid sit.*
Abigeatus quid sit.
28 *Pœnarum gradus in furto sacrilego.*
Furtum Eucharistiæ plectitur morte.
29 *Fur Eucharistiæ ad malum finem, quisquis ille sit, morte punitur.*
30 *Eadem pœna debetur, quando quis servat particulam consecratam acceptam in sacra communione.*
31 *Ut talis fur moriatur, requiritur malus finis ad tale Furtum.*
32 *Reliquiæ SS. venerandæ præ omnibus post Eucharistiam.*
Vendi non possunt absque simonia.
Fur istarum an debeat mori, controversum est.
33 *In furto Reliquiarum quando debeatur mors, & quando non.*
34 *Pœna contra fures de jure Canonico.*
35 *Plagii pœna quæ sit, & quando intret.*
36 *Fraude inducentes juvenes ad militandum, delinquunt crimine plagii.*
37 *Crescit crimen, quando quis illos inducit ad militandum stipendiis Principis inimici.*
38 *Nutrix rapiens infantem vivum, supponens loco alium mortuum, quomodo punienda.*
39 *Ad incurrendum abigeatum quæ requirantur.*
Ejus pœna quæ.
40 *Furtum aggravatum ex parte loci quale sit.*
Distinctio rerum, quæ sunt in Ecclesia.
Thesaurarius habet Dignitatem Ecclesiasticum.
Sacularii, qui sint.
41 *Furans depositum factum in Ecclesia ad securitatem, quando puniendus morte.*
42 *Furtum rerum, quæ sunt per accidens in Ecclesia, non est proprie sacrilegum.*
Talia furta, quibus casibus, morte punienda.
43 *Furtum factum in domo derobati aggravatur.*
Factum a famulis magis grave, quam factum ab exteris.
Est species proditionis.
44 *Furtum leve factum ab uxore, seu filio, punitur a Patre.*
Grave punitur a Judice ad instantiam partis agentis actione rerum amotarum.
Quod dicitur de Marito respectu uxoris, quadrat pro Socero agente contra Nurum.
45 *Pœna furti facti a domesticis, Judici est arbitraria.*
46 *Furtum factum in via publica aggravatur.*
Via publica est sub protectione Principis.
Princeps tenetur assecurare viam publicam.
Furtum in via publica vocatur grassatio.
47 *Pœna furti etiam sine armis in via publica triplicati, est mors.*
48 *Furtum nocturnum aggravatur a tempore.*
Nox aggravat delicta.
Pœna arbitrio Judicis aggravanda in furto ratione temporis.
49 *Pœnæ, quæ debentur in furtis, adhibitis scalis, clavibus adulterinis, grimaldellis &c.*
50 *Pœnæ pro furtis cum fractura.*
51 *Furtum per vim, cum armis, aut sine, cum sociis, aut sine eis, quomodo puniatur.*
Rapina quid sit, & quomodo puniatur.
52 *Pœna furti, aut rapinæ de jure Canonico quæ.*
Clerico furi quæ pœna debeatur.
53 *Statutum pro Minoribus de observantia.*
54 *Dubitatio prima.*
55 *Furtum non semper infert proprietatis crimen, & quando illud importet.*
56 *Dubitatio secunda.*
57 *Fur proprie est, qui furatur rem concessam usui alterius Religiosi.*
58 *Dubitatio tertia.*
59 *Pœna furti conjuncti cum proprietate, & separati ab ea.*
Fur Religiosus, non proprietarius, mitius puniendus.
60 *Quomodo dignoscendum, an in fure fuerit animus proprietarius.*
61 *Dubitatio quarta.*
62 *Furtum quandonam dicatur notabile, ostenditur.*
63 *An gravius sit furtum de rebus Monasterii, quam de externis.*
Probatur, quod gravius est furtum de rebus externis.
64 *Dubitatio quinta.*
65 *Opinio Raynaldi circa furtum iteratum.*
66 *Furtum est iteratum, quamvis fur de furtis præcedentibus non fuerit punitus.*
67 *Volens superior eiicere a Religione incorrigibilem ob tria furta commissa, oportet, quod iste de fin-*

singulis furtis fuerit punitus.
68 *Dubitatio sexta.*
69 *Surripiens esculenta, aut porulenta in magna quantitate puniendus ut fur.*
70 *Casus, in quo Subditus Religiosus surripiens esculenta, non est puniendus ut fur.*
Non potens exigere a debitore creditum, si ad compensationem ei aliquid surripit, non tenetur de furto.
71 *Furtum ex vera necessitate nullam pœnam importat.*
72 *Causæ excusantes Subditum, qui furatur ex necessitate, si non ob eas recurrit ad Superiores.*
73 *Dubitatio septima.*
74 *Methodus procedendi in casu furti inter Religiosos.*
75 *Dubitatio octava.*
76 *Judex aliter quomodo debet regulare arbitrium in casu furti.*

16 CUm supra dictum sit *Furtum* in plures dividi species, consequenter in punitione hujus delicti varie sunt pœnæ temperandæ. Incipiendo igitur a *Furto* simplici, sciendum, quod ipsius pœna est Judici arbitraria, & aliquando pœna pecuniaria, aliquando pœna etiam corporalis (citra mortem tamen) adhibetur, ut dicunt Doctores *Gomez de Delict. cap. 5. Rab. de Furt. num. 4. ℣. Item altra. Menoch. de Arbitr. Cas. 295. num. 8 Cabal. Resol. crim. Cas. 99. num. 42.* fundati in juris dispositione *text. in Authen. Sed novo jure. C. de Serv. fugit. l. final. ff. de Furt. Novel. Ut nulli Judic. §. Pro furto autem.* Quia vero, ut ait *Jason in §. Ex maleficiis. col. 2. Inst. de Vi bon. rapt. Furta* magis aggravantur ex frequentia, quam ex valore rei furatæ, si *Furta* reiterentur, punitur Reus etiam pœna mortis. Qua propter committens tria *Furta*, furcis suspenditur, ut scribit *Clar. §. Furtum num. 9. ℣. Scias tamen. Gloss. in Auth. Sed novo. in V. Castigabatur. C. de Serv. fug.* qui testatur de communi. Controvertunt autem Doctores, *an* hæc conclusio locum habeat, etiam si tria *Furta* sint levia; & multi sunt Doctores, quos recenset *Cabal. Resol. crim. Cent. 1. Cas. 19. num. 2.* qui volunt affirmative. Contrarium tamen est verius, nam si furta sint de rebus levibus (quantumvis pœna major esse debeat, quam si esset unum, aut duo) non exceditur pœna extraordinaria corporalis, quæ sit citra mortem; & ita servatur in praxi, ut post multos, quos dant, firmant *Fariaac. Quæst. 167. num. 79. & 80. & Quæst. 50. Chart. Decis. crim. 89. num. 17.* & *Cabal. d. Cas. 19. num. 6. & seqq.* Quandonam autem furtum dicendum sit leve, aut non, est arbitrium Judici, qui pensata qualitate personæ derobatæ, ac quantitate, seu valore rerum sublatarum, pronunciare debet, & ita de furto domestico scribunt *Bart. in l. Respiciendum. §. Furta domestica. num. 2. ff. de Pœn.* & *Aret. Tract. de Malef. in Glos. Etiam vest. cælest.* num. 33. *V. Aliquando è contra*, apud *Caball. Cas. 204. num. 16. & 17.*

17 Verum est, quod etiam pro *Furto* simplici, & etiam de re modici valoris, aliquando pœna mortis infligitur, ut nempe, si Rex sibi nemus ad venandum reservans, pœnam mortis sanciat contra occidentem quodvis animal in dicto nemore, aut Imperator exercitus sub pœna suspendii vetet, ne milites quid minimum, non gallinam, non pullum gallinaceum, non uvam, aut pomum rapiant; aliquis vero leporem occidat; sed gallinam, vel pomum carpat, certe is morti tradetur. Sed in hoc casu, tale *Furtum* non censetur leve; nam quamvis res furata modici valoris sit, tamen gravis redditur ex gravi pœna, quæ per latam Principis, & Imperatoris legem sancita est, & tali casu magis punitur inobedientia Rei, quam *Furtum*; sicut pœna mortis lata fuit a Deo contra *Adam*, si pomum vetitum comedisset, & raptum pomum mors est subsequuta, non ratione furti pomi illius, cujus valor vita hominis longe erat inferior, sed ratione inobedientiæ.

18 Tria autem *Furta*, ut pœnam mortis importent, oportet, quod non sint solum re, sed etiam loco, tempore, & intentione distincta, ut cum communi ait *Clar. §. Furtum. n. 14. ℣. V. num tamen. & ibi Bajar. n. 68. & apud eum Boer. & Menoch.* Unde, si fur horreum tritico evacuare intendit, aut domum supellectili spoliare, & per plures distinctas noctes, in transferendo tritico aut mobilibus, laboret, unum *Furtum* committet; siquidem una res censetur triticum contentum in tali horreo, & una pariter res censetur tota supellex illius domus, & unum pariter reputabitur tempus, quia continuatur, & fit unum ab intentione furis perseverantis in semel fixa intentione. Non sic autem est, quando *Furta* non possunt talem unitatem moralem nancisci a re, & loco; quantumvis enim intentio posset multos dies, menses, ac annos unum tempus constituere, non tamen posset illa sola unitatem parere in actione furtiva: ut nempe, si fur continuam, ac jugem voluntatem furandi per plures annos in se nutriret, & diversas res in pluribus locis furaretur, profecto plura *Furta* distincta committeret; siquidem intentio bene potest continuare tempus, non tamen unire res, substantia, & loco differentes, & plurificatas. Hinc caute legendus est *Raynal. Obser. crim. Tom. 2. cap 14. Rubr. num. 9*, qui ait, *Furta ex intervalla diversis temporibus, & tot vicibus, continuatis tamen, commissa, pro uno furto sunt habenda, veluti ejusdem generis, & ad unicum finem tendentia;* ex quibus verbis posset deduci, quod qui per plures annos quotidie modo in uno, modo in alio loco, alias, ac alias res esset furatus, unum solum *Furtum* commisisset, ex hoc, quod tempus, & actiones furtivæ essent continuatæ. Et hoc modo iste in furtis habituatus per annos, captus a birruariis, utpote deprehensus in primo *Furto* mortem evaderet; dum ille, qui tria furta distincta (ob interruptam intentionem inter unum, & aliud *Furtum* per actum pœnitentiæ) intra hebdomadam, aut mensem commisisset, furcis esset suspendendus. Et quid absurdius poterit excogitari? *Et quid tam ridiculum est* (ait *l. Inficianda. §. Infans. in fin. de Furt. a Raynaldo* ipso citata) *quam meliorem furis conditionem esse, propter continuationem furti existimare?* Oportet ergo ad hoc ut unum *Furtum* censeatur, quamvis actiones furtivæ multiplicentur, quod ad constituendam hujusmodi unitatem conveniant res, locus, tempus, & intentio, ut dictum est.

19 Advertendum insuper, quod ut pro tribus *Furtis* quis suspendatur, oportet quod sint *Furta* proprie, nempe ea, quæ a principio sui *Furta* fuere; non vero ea, quæ evadunt *Furta* ex hoc, quod quis rem acceptam a Domino, prout in commodato, deposito, pignore &c. contra ipsius voluntatem contrectat, & illi eam reddere denegat. Talia enim licet *prope Furtum fiat*, ut de negante depositum ait *text. in l. Inficiando. ff. de Furt.* non tamen proprie *Furta* dicuntur, habent enim & nomen aliud, & diversis a *Furto* pœnis arbitrariis coercentur. Unde hæc quamvis pluries sint commissa, non tamen pro illis suspendium adhibetur, ut dicunt *Fariaac. Quæst. 167. n. 84. Covarr. Gomez Ayllon. Vela.* apud *Matten. de Re crim. Controv. 37. num. 19.*

20 Non levis autem inter Doctores est difficultas,

an,

an, ut ex tribus *furtis* possit Reus furcis suspendi, requiratur, quod de primo, & secundo fuerit punitus, an autem sufficiat, quod de iis constet in processu. Tamen verior sententia, quam confirmat praxis, est, quod sufficit, quod sint probata in eo processu, in quo de tertio *furto* inquiritur *Clar. §. Furtum. V. Quæra etiam ubi Bajard. num.63.* & apud eum *Bald. Cons. 247. vol. 5. Farinac. quæst. 23. num. 9. & 10. quæst. 167. num. 68. & 69.* Unde, si accusatur quis de *furto*, & in inquisitione constet, & plene probetur, quod tria *furta* diversis temporibus, & locis fecerit, utique suspendio necatur.

21 Quæstio ad hæc non levis est, ac controversa, quæ validos hinc inde habet propugnatores: An pro uno *furto* gravi possit quis morti tradi? *Baldus in Authen. sed nova. num.5. C. de Serv. fugit. & in cap. 1. §. Injuria num. 8. de Pac. juram. firm. In usi feud.* considerans unum magnum furtum æquivalere tribus parvis, & quod pro his fur suspenditur, voluit posse furem pro uno magno *furto* furcis addici; & *Baldi* sententiam sequuntur plures *Jo. de Anani. Abb. Igne. Aretin. Angel. Peruf. Marsil. Alciat. Covaru Menoch. Diaz. Padill. Peguer. Canter. Alex. de Nevo*, quos citat *Caball. Resol. crim. Cent. 5 Cas. 18. num 6.* Alii autem quamplures *Clar. Salis & Castren. Cephal. Guid. Pap. Jason. Add. ad Diaz. Gomez. Suarez Cepol* ab eodem citati *num 2. & 3.* considerantes textum *in Authen. Sed novo jure. C. de Serv fugit. Novell. Ut nulli Judic cap final. §. Pro furt. autem Coll. 9.* quo decernitur neminem pro *furto* mori debere, in opposita sunt sententia. *Caballus* priori adhæret opinioni, & vult furem pro uno *furto* suspendi posse, dummodo hoc sit *grave, & enorme ratione loci, temporis, quantitatis, vel alterius qualitatis, aut circumstantiæ.* Et rationes ipsius sunt, quia tum ob criminis qualitatem; tum ad furum copiam, quibus damnificatur Respublica, compescendam; tum, si ad impediendam frequentiam *furtorum* ordinariæ pœnæ non sufficiunt; tum propter criminis immanitatem licet Judici jura transgredi, & pœnas a lege taxatas excedere, ut multi Doctores volunt, *Clar. lib. 5. Sentent §. 1. num. 9. V. Sunt etiam. circ. med. Jason. Paris de Put. & Marsil.* quos ipse Caballus citat *loc. cit num. 8.*

22 Mihi videtur sententia *Caballi* optime fundata, & ipsi adhæreo, negari enim non potest, arbitrarium Judici esse, pœnas augere, aut minuere juxta qualitates, seu potius circumstantias, delictum aggravantes, aut diminuentes, ut deducitur *Arg. Quid ergo §. pœna gravior. ff. de His qui notа. infam. l. aspiciendum l. Hodie. ff. de Pœn.* Si ergo *furtum* aggravatum sit aliqua circumstantia, per quam reddatur qualificatum, ut puta, quia fuit cum fractura, de nocte, cum armis, in loco sacro &c. dubium non est, quod etiam pro primo hujusmodi *furto*, fur suspenditur, ut infra dicemus, & in hoc non credo esse dissentientes etiam Auctores secundæ sententiæ. Sed difficultas est de primo *furta*, magno quidem, sed simplici, puta absque aggravante circumstantia, quod sortitur denominationem magnitudinis a quantitate, seu valore rei furatæ: ut pote si furtum esset valoris decem millium aureorum &c. Et de hoc concludere minime possunt adductæ a *Caballo* rationes, quæ innituntur qualitatibus, quæ ratione aut loci, aut modi, aut temporis, aut qualitatis rei furatæ, aut frequentiæ *furtorum* &c. delictum reddunt qualificatum. Quid ergo dicendum de non?

23 Respondeo, quod etiam pro uno *furto* gravi hujusmodi possit fur suspendi. Tota difficultas est in statuenda quantitate sufficientis valoris ad constituendum *furtum* magnum, vel enorme, & post quam statuerimus regulam determinandæ hujus quantitatis, dabimus rationem positæ conclusionis. Scio Doctores *Marsil. Menoch. Peguer. Gomez. apud Caball. loc. cit. num. 11.* sentire, quod arbitrio Judicis commissum sit judicare, quandonam *furtum* dici possit magnum, vel enorme; sed non dant regulam, quæ servanda sit per Judicem, ut recte super hoc pronunciet. Dico igitur quod non ob quantitatem valoris *furti* mors sit furi incutienda, cum enim vita hominis sit res inæstimabilis, & nihil illi coæquetur, ut habetur ex *l. p. §. Sed cum homo ff. de His, qui effud. vel dejec. l. Si laborante. §. Cum in eadem ff. Ad leg Rhodi. de jact. l. Ex hac ff. si quadr. pauper fecl.* incongruum est, quod ipsa tradatur in mortem ob rem quamvis pretio æstimabilem. Si ergo mori debet, hoc ideo est, quia ejus proximus graviter, ac enormiter damnificatur, & ipsius damnum tale est, quod mereatur, & debeat vita damnificantis compensari: non quidem, quod ex morte furis damnificatus rem suam recuperet, sed quia ex illius morte alii deterreantur, ad inferenda similia damna; & hoc confert rectæ Reipublicæ gubernationi, quæ a talibus scelestis hominibus inquietatur.

24 Tota ergo difficultas est, quomodo nam possit Judex, cujus arbitrio commissum est judicare, quando damnum a fure illatum sit grave, & enorme, argumento eorum, quæ dicuntur in jure *Text. in l. 1. C. de Adver. vendit. cap. Pervenit. de sent. Excom. Alberic. Diction. V. Enorme*, decernere in facti contingentia, esse tale, quod morte furis debeat compensari. Dico igitur, quod, si ex *furto* sibi facto status hominis mutatur, nec a fure sibi potest aliter fieri compensatio, iste debet mori. Mutatio status non accipitur quidem stricto modo, ea nempe, quæ dicitur *capitis diminutio l p. ff. de Capit. minus*, sed lato, & civili modo; sicut nempe vir nobilis, qui juxta conditionem suam, famulatu copioso, & pompa domestica gaudebat, ob quæ conspicuus, & spectabilis erat in Civitate, declinatus ad paupertatem vix habet, quo vescatur, & contemptibilis redditur. Mercator, qui negotiando convenienter familiam alebat, si amisso capitali, aut in alieno negotio servire, aut emendicare cogitur, ut vivat &c. isti, ac similes dicuntur ex necessitate superveniente statum mutare. Quando igitur ex *furto* sibi facto cogitur homo statum suum mutare, profecto damnum grave, & enorme sibi illatum est, & arbitrari juste potest Judex, *furtum* tale esse, quod ob illud mori fur debeat, si compensare nequit damnum; tritum enim dicterium est. *Qui non habet in ære, luat in corpore.*

25 Ratio autem est, quia ut dicebam, damnum grave proximo illatum, magis quam valor rei, spectandum est, si ergo fur per compensationem potest damnum illatum resarcire, non debet pro *furta* mori, tum quia de jure ita est; tum quia cessat ratio, nempe damnum proximi, quod supponitur compensatum, & solum debet subire pœnam ordinariam legis, vindicantis *furtum*, ut Reipublicæ turbativum. In facti igitur contingentia pensset Judex quantitatem *furti*, & qualitatem personæ derobatæ, & si viderit damnum irreparabiliter ita datum, ut cogatur derobatus ob illud statum mutare, poterit juste furem furcis adjudicare. Quia non minus gravis circumstantia est, quod homo cogatur, ob *furtum* sibi factum, statum suum mutare, & declinare a divitiis ad paupertatem, & de dominio ad famulatum &c. quam si ad pecuniam sibi violenter rapiendam, armis terreatur; sed *furtum* factum cum violentia armorum, morte vindicatur, ut infra videbimus, igitur pari modo puniendum est illud, ob

quod

quod homo statum suum mutare cogitur; siquidem ex tali circumstantia transit *furtum* a simplici ad qualificatum; ob quod, sicut pro aliis qualificatis mors incutitur.

26 Si vero loquamur de *furtis* qualificatis, aliter debemus dicere, ac dictum est de simplicibus. Sed prius repetenda est distinctio, quam tradidimus supra *num.* 4. ubi diximus circumstantias qualificantes *furtum*, alias esse rei furatæ, alias loci, alias temporis, & alias modi. Quoad circumstantias rei, quadruplex est species furti, puta, *sacrilegium*, *Plagium*, *Abigeatus*, quibus posset addi etiam quarta, nempe *perulatus*, sed de hoc erit specialis locus §. *sequenti*. Sacrilegium est *furtum* rei sacræ, quod tamen diversificatur juxta rem, & locum; nempe cum res sacra furatur, ubicumque illa sit, seu quando a loco sacro aufertur res, quæcumque illa sit, & ad hæc duo membra reducuntur tria illa, quæ ex *Cap. Si quis contumax. cap. Quisquis* 17. *q.* 4. communiter colliguntur, nempe *furtum* sacri de sacro, & sacri de non sacro, ac non sacri de sacro.

27 *Plagium* autem est, cum quis hominem liberum, aut alienum servum rapit, invitum celat, vendit, aut sciens dolo malo emit, aut in ea re socius fuit, argumento eorum, quæ in jure *l. penult. §. final. ff. Ad leg. Fab. de plagi.* dicuntur. *Abigeatus* est furtum pecorum, aut jumentorum *l.* 1. *l.* 3. *ff. de Abige*.

28 Quo ad pœnas sacrilegii, dicendum, quod ipsa diversos habet gradus juxta diversitatem rerum sacrarum. Inter istas autem primum locum tenet *Eucharistia*; exinde *Reliquiæ Sanctorum*; postmodum *Chrisma*, *ac alia Olea sancta*, & iis consecrata, aut benedicta ab Episcopo, ut Altare, nempe petra sacra, calices, patenæ, pixides, aequa baptismalis, campanæ &c. exinde, quæ pertinent ad ornatum Ecclesiæ, ac Ministrorum, ut tobaleæ Altaris, tabulæ pictæ, aulæa, candelabra, paramenta sacerdotalia &c. ut ex *D. Thom.* observant Doctores *Syl. summ. V. Sacrilegium Tabien. eo. V. num.* 3. *Boer. Decis.* 254. *p. num.* 19. *Chartar. Decis. crim.* 66. *nu.* 85. De jure porro Civili *l. Sacrilegium. ff. Ad leg. Jul. pecul.* statutum est, quod pœna sacrilegii *pro qualitate personæ, & conditione rei, temporis, ætatis, & sexus, vel severius, vel clementius statuatur*, ita ut pro tali crimine, etiam mors incuti possit. Cum igitur inter sacras res nihil sanctius possit excogitari *Sanctissimo D. N. J. C. Corpore*, merito furtum Eucharistiæ morte debet plecti, ut ex *Boer. Decis.* 254. *p. num.* 12. firmat *Chartar. loc. cit.*

29 Hæc autem conclusio magis firmatur ex Pontificia Constitutione *S. memoriæ Innocentii XI.* lata Quarto idus Martii 1676. ut refert *Raynald. Observa. crimina. Tom.* 2. *cap.* 14. *Rubr. num.* 34. In tali autem Constitutione sancitur, ut omnes, & singuli utriusque sexus, qui de *furta* sacræ Hostiæ, vel unius, aut plurium particularum *consecratarum* cum sacra Pixide, vel sine illa, confessi, aut convicti fuerint, quique propria malitia, vel de alterius ordine, seu mandato, Hostiam, aut particulam, ut præfertur, apud se retinuerint, vel alio transferre, seu asportare præsumpserint, condignis pœnis pro facinoris atrocitate puniantur, & nisi constiterit non fuisse ad malum finem, etiam pro prima vice, Curiæ sæculari tradantur, non obstante minori ætate, dummodo vigesimum attingant annum, quibus pœnis etiam mandantes subjaceant: & hujus criminis cognitionem, quia vehementem ingerit hæresis suspicionem, ad Inquisitores fidei sanxit pertinere.

30 Adverto autem in hac constitutione importari non solum *furtum* proprie dictum, quando nempe furtim a sacro Ciborio cum fractura, aut sine ea, surripitur sacra Eucharistia, sed etiam improprium, ut esset, qui accedens ad sacram communionem, acceptam ore de manu Sacerdotis particulam consecratam non deglutiret, sed ab ore extractam conservaret, ut non raro accidit factum a sagis ad sua maleficia perpetranda; & etiam a scelestis hominibus, qui horrendo hujusmodi sacrilegio furtilega amuleta sibi parant, ut sint ab armis impenetrabiles. Et ratio est, quia dicta Constitutio non solum prohibet *furtum* proprie dictum *Eucharistiæ*; sed etiam ejusdem retentionem, quæ est *furtum* improprium; ut est, quando res ab initio juste ab alio accepta, (ut in commodato, deposito, aut pignore) injuste, & contra voluntatem domini retinetur, & contrectatur.

31 Itidem adverto, quod ad traditionem Curiæ sæculari, oportet, quod tum principaliter delinquens, tum mandans, in hujusmodi *furto* malum finem habeant. Si enim esset ad conservandum Corpus Christi Domini in propria domo ob devotionem, (quæ tamen esset punibilis) aut pro curanda infirmitate aliqua, aut alio fine non pravo, (ut aliquando faciunt mulierculæ simplices, instructæ a Sagis, quæ, Dæmone magistro, hujusmodi superstitiosa, ac sortilega infirmitatum remedia docent) tanta pœna non intraret, sed alia pœna citra mortem esset infligenda. Quod, si mandans pravum finem intenderet, furans autem talem finem ignoraret, & eo maxime, si mandans diceret furi, se velle uti Eucharistia ad aliquam finem bonum, tunc solus mandans, secuto effectu, tradi Curiæ sæculari deberet, fure tantum arbitrarie punito. Sicut, si quis per alium emi faceret arsenicum, illi imponendo, velle eo mures intoxicare, & postmodum illo uteretur ad mortem alicujus, principaliter a mandante intentam; mandans quidem morte deberet puniri, non sic autem exequens mandatum, qui talem finem non intendit: ita furans *Eucharistiam* sibi præfinito fine licito usus illius, aut saltem evidenter, ac inexcusabiliter non malo, non debet tradi Curiæ sæculari, sicut mandans ex fine pravo illius *furtum*: nam lex requirit dolum malum, qui nascitur ex fine malo evidenter, ut talis pœna adhibeatur.

32 Post sacram *Eucharistiam*, digniores censentur *Reliquiæ Sanctorum*, quæ sunt adorandæ, maxime *eorum Corpora*, *quæ fuerunt templa*, *& organa Spiritus Sancti*, *in eis habitantis*, *& operantis*, ut ait *D. Thom.* 3. *Part. quæst.* 25. *art.* 6. *in Corp.* apud *Ghet. Thesaur. anim. Tom. p. V. Adoratio num.* 26. Proinde, juxta Sanctiones utriusque juris *l. Nemo. la* 2. *C. de Sacr. Eccl. cap. final. de Reliq. & vener. SS.* vendi minime possunt absque labe simoniæ, ut habet *Gloss. in cap.* 2. *in V. Venales. de Reliq. & vener. SS.* An autem surripiens istas morte deberet plecti, non invenio Doctorem expresse decidentem. Scribentes enim communiter distinguunt res sacras in tres classes, in quarum prima statuunt solam *Eucharistiam*: in secunda *Reliquias*, ac omnia vasa, quæ per Episcopum consecrantur; in tertia vero cætera paramenta, vota argentea Deo, & Sanctis oblata, & ea quæ ad ornatum Ecclesiæ, & Ministrorum pertinent. Circa res autem secundæ classis variant Doctores; nam *Raynald. Tom.* 2. *cap.* 14. *num.* 34. *V. Furanq vero* vult, quod furantes illas morte plectantur, & in eadem sententia fuit *Gomez Epitom. delict. cap.* 5. *num.* 11. *Jodoc. Practir. cap.* 111. *num.* 6. *Bertachin.* apud *Clar. §. Sacrileg. V. Sed quæro. Peguer.* apud *Bajard. ad Clar. ibi. num* 9. Minori pœna, quam mortis illos plectendos vult *Chartar. Decis.* 66. *num.* 85. *in fin.* Et *Clar. §. Sacrilegium. num.*

3. *in fin.* refert *Senatum Medialaaensem* circa hoc pœnas variasse juxta rei, ac personæ qualitates.

33 Tutior sane videtur sententia, quam in praxi sequitur amplissimus *Senatus Mediolaaeasis Ordo*, ut nempe juxta qualitates rei furatæ, & personæ furantis, pœnæ temperentur. Proinde, si *furtum* Reliquiæ esset tantum ad finem vendendi argenteum vas, intra quod Reliquia est collocata: aut si esset ex motivo devotionis, (sicut illi *Veneti* nautæ furati sunt *Alexandriæ* Corpus *D. Marci Evangelistæ*) non deberet pro primo *furto* dari pœna mortis, quia ultra circumstantiam loci Sacri, in quo supponitur *furtum* factum, quæ tamen de se pœnam mortis non infert, altera aggravans delictum non intervenit. Si autem *furtum* hujusmodi esset ad alium malum finem, puta, ad sortilegium faciendum; sive esset associatum graviori circumstantia, nempe, quia fur Reliquias pessumdedit, & in spretum Sanctorum combussit &c. tali casu mors utique esset inferenda ratione aggravantis circumstantiæ. Et quia de similibus idem est judicium, sicut dictum est de *furto Reliquiarum*, ita concludendum de furto vasorum consecratorum, in quo, si nulla, præter locum, aggravans circumstantia intervenit, mors non debetur; quæ tamen inferri potest ob alias qualitates crimen augentes. Pro *furto* autem rerum sacrarum tertii generis conveniunt omnes Doctores, quod alia pœna extraordinaria, non autem mortis sit inferenda.

34 De jure autem Canonico *furti* sacrilegi pœna est excommunicatio latæ sententiæ, prout habetur ex *cap. Quisquis 17. quæst. 4. & cap. Conquæst. 22. de Sent. Excom.* dummodo interveniat fractura muri, portæ, aut seræ Ecclesiæ, ut ex textu explicant Doctores *Abb. in d. cap. Conquestus. de Sent. Excom. Tolet. lib. p. cap. 36. num. 7. Instr. Sacerd. Sayr. de Cens. lib. 3. cap. 29. num. 6.* aut valor *furti* attingat materiam sufficientem ad peccatum mortale, ut scribunt *Suar. de Censur. Disp. 22. Sec. 2. n. 11. & Filiuc. Tract. 15. num. 55.* Episcopi autem tenentur illos denunciare excommunicatos, ut præfertur, & post denunciationem absolvi non possunt nisi a *Papa*, ut habet *text. in d. cap. Conquestus. de Sent. excom.*

35 *Plagii* pœna capitalis est juxta jura *Codicis l. Quoniam. C. Ad leg. Fabi. de Plagiar. l. final. C. eo.* Advertit autem *Clar. Quæst. 68. n. 31.* quod pœna mortis non est danda nisi illis, qui soliti sunt hoc crimen committere, furando pueros, aut Servos; & hoc modo morti tradendi essent soli latrones illi, qui turmatim vagantur, & se origine *Ægyptios* jactant, & *Italice* vocantur *Zingani*, *Hispanice* vero *Gitanos*, *Gallice* autem *Egyptiens*, isti nempe frequenter pueros rapiunt, ipsosque suæ addicunt militiæ. Videtur autem, quod hoc crimine teneatur tantum, qui alienos servos sollicitat ad fugam, celat, aut vendit, & circa homines liberos hoc delictum committi, quando isti rapiuntur inviti, celantur, vinculantur, & in servos venduntur, prout elicitur ex *l. Favia. l. Non statim. §. final. ff. Ad leg. Fab. de Plagio.*

36 Non dubium est hoc crimine teneri eos, qui data modica pecunia, ac fraudulentis secretis suasionibus, incautos juvenes alliciunt ad se adscribendum militiæ ad favorem alieni Principis; & maxime, si postquam sub specie recreationis ad compotandum in aliquam domum induxerint, in ea carceratos tenent: ut vidi factum aliquando Romæ, ubi per aliquot Emissarios hujusmodi, quamplures juvenes dolo fuere ad diversas domos perducti, in quibus inclusi violenter custodiebantur ad effectum eos noctu transmittendi ad *Venetos*, quorum militiæ censebantur adscripti: ob quod facinus facta est Romanæ plebis seditio, ad quam sopiendam necessum fuit captos, ut præfertur, pristinæ libertati restituere. Ratio est, quia licet jura disponant contra eos, qui homines liberos vendunt in Servos, & illi, qui ad supradictum finem capiuntur, venduntur ut milites, & non ut Servi; tamen eadem est ratio; nam hujusmodi milites perdunt libertatem, cum inviti militare cogantur, & nunquam a militia dimittantur, & infelicior est eorum vita, quam servorum; Nam Servi commode aluntur a Dominis suis, ut conservetur eorum vita, quæ cum sit ab illis pretio comparata, pretiosa eisdem est. Non sic est de hujusmodi militibus, qui ut in pluribus clausi intra marina fortalitia, seminudi, ac famelici, absque stipendio, (nam hoc vorant Officiales) vix habent mucidum panem, quo vitam in ærumnis sustentent.

37 Et hujusmodi *plagiariorum* delictum crescit, si Princeps, pro quo talis invita militia conscribitur, inimicus est Principis, in cujus ditione *plagium* hoc committitur; nam illi annectitur crimen læsæ majestatis; siquidem talibus militibus juvatur hostis Principis, quod est delictum majestatis læsæ *l. Cujusque. ff. Ad leg. Jul. majest.*

38 Quid autem juris, si, ut aliquando accidisse legi, nutrix aliqua, quæ infantem oppressisset, alienum, cui mortuum proprium supposuisset, raperet? Casum hunc habemus in scriptura sacra in litigio duarum meretricum, ut refertur in *lib. 3. Reg. cap. 3.* Vult *Alex. Cons. 15. n. 3. V. Tertio per id. Val. 1.* qui citat ad hoc quædam jura *l. Quoniam. l. final. C. Ad leg. Fabi. de plagi. l. 1. l. penult. ff eo. ti.* quod, si *Salomon* potuisset habere plenam probationem de *furto* filii facto ab illa meretrice, debuisset ad mortem damnare; sed quia habuit tantum probationem præsumptivam, ideo judicavit solummodo infantem matri esse restituendum. Bossius *Tract. crim. Tit. de Plagiar.* ait *Mediolani* esse Statutum Imponens *plagiariis* pœnam capitalem; puto autem, quod intelligi debeat de consuetis in hoc delicto, ut dicit *Clarus*, quem dedimus supra *num. 35.* non ita autem primo tale crimen committenti; & de facto ibidem dicit *Bossius*, quod obstetrix, cujus opera fuerat venditus infans, fuit *Mediolani* fustigata, & posita ad catenam infamem (*Berlina*). Unde resolvo, quod citra mortem puniri deberet nutrix, quæ infantem, ut præmissum est, surriperet.

39 Quantum ad crimen *abigeatus*, dicitur quod sit furtum animalium, sive potius pecoris domiti, a pascuis, sive a stabulo. Ad hoc autem crimen incurrendum requiritur, quod Reus, prout dicit textus *l. p. §. Abigei. ff. de Abige. abigendi studium quasi artem exerceat*, puta, quod consuetus sit pecora furari; & gravius evadit hoc crimen, si cum armis patretur *text. in l. p. §. Quanquam. in fin. ff. de Abige.* & si pecus a stabulo abigatur *l. final. §. Eam quoque. ff. de Abige.* Ad proprium autem crimen *abigeatus* requiritur, quod, si furtum est ovium, hæ sint ad minus decem, (porro sub nomine ovium veniunt alia pecora minuta, puta, capræ, hirci, verveces, hædi, agni, & similia) ut observat *Raynal. Tom. 2. cap. 14. in Rubric. num. 100.* Si sues, aut majales furentur, sint ad minus quatuor. Si autem equi, aut boves, aut animalia, ut dicunt, grossa, nempe asini, tauri, bubali, muli &c. sufficit unum. Si minor numerus pecorum furetur, Reus non dicetur *abigeus*, sed fur; sicut etiam, si animalia non sint furata a pascuis, aut stabulo, sed dum reperta sunt ab aliis separata, aut per sylvas errantia, ut dicunt leges *l. De abigeis §. p. in fin. l. 3. ff. de Abige.* Verum est,

quod

quod quamvis aliquis furetur unam ovem ; capram, aut porcum, si sæpius hoc fecerit, reatum *abigeatus* incurret *text. in l. Oves. §. Qui sæpius ff. de Abige.* Pœna autem hujus delicti, si accidat in locis, in quibus frequenter committatur, etiam pro prima vice, est mortis naturalis, ut dicit textus expressus *l. 1. ff. de Abige.* aliter mitiori pœna vindicatur; & in hoc attendendæ etiam sunt locorum consuetudines.

40 Alia species *furti* qualificati est, quando intervenit circumstantia aggravans ex parte loci; & primo venit furtum factum in Ecclesia; & hoc sacrilegium esse, ambigendum non est, eo quia tale crimen est, non solum quando furatur res sacra in loco sacro, aut non: sed etiam si furetur res sacra, aut non in loco sacro *cap. Si quis contumax. cap. Quisquis 17. q. 4.* Distinguendum tamen est de re, quæ in Ecclesia furatur; vel enim est res commissa protectioni Ecclesiæ, ut sunt deposita, quæ ad custodiam tutam committuntur fidei Ecclesiæ; aut est peculium ipsius Ecclesiæ, quod servit pro necessitatibus Ecclesiæ, & stipendiis Ministrorum, aut sacrificiorum, ut pecunia, quæ est in capsulis eleemosynarum, & venit nomine thesauri Ecclesiastici, cujus custodia *cap. unic. Extra. de Offic. Sacrist.* committitur *Sacristæ*, quamvis in aliquibus Ecclesiis, ad hoc institutus sit specialis Officialis, qui vocatur *Thesaurarius*, & est Dignitas, ut notat *Abb. in cap. De multa num. 23. de Præben.* quæ tamen, ut vult *Barbos. Jur. Ecclef. univ. lib. 1. cap. 27. num. 11.* ex consuetudine in Ecclesiis inferioribus confunditur cum officio *Sacristæ*. Vel est res, quæ per accidens est in Ecclesia, nihilque ad eam spectat; velut, si alicui in Ecclesia sacris interessenti, bursa aut alia pretiosa res surripiatur ab aliquo ex iis furibus, qui italice vocantur *Tagliaborse*, & latine dici possunt *Crumenisecæ*, verius autem vocari debent *Saccularii*, & tales dicuntur in *l. 7. ff. de Extraord. crim. & in l. 1. §. Simili. ff. de Effractor. carcer.*

41 Quo ad primum videretur dicendum, quod absolute furtum rerum primi generis factum in Ecclesia, deberet ultimo supplicio affici, exemplo *Heliodori*, qui, ut habetur in *lib. 2. Machabæ. cap. 3.* volens expilare ærarium templi, in quo custodiebantur deposita viduarum, ac pupillorum, fuit ab Angelis flagellatus, nec mortem evasisset, nisi *Onias Summus Pontifex* pro eo hostiam salutarem obtulisset. Si tamen bene advertatur, *furtum* intentatum ab *Heliodoro* non fuit simplex, sed fuit qualificatum; venit enim ad Civitatem cum exercitu, manu armata, & ingressus est violenter cum satellitibus ærarium, ut pecuniam raperet. Ex hoc ergo habemus, quod morte plectendus esset, qui simile furtum qualificatum aliis circumstantiis in Ecclesia faceret; puta, si fieret de nocte, cum armis, per vim, cum fractura &c. Sed si nulla alia interveniat qualitas aggravans, debet puniri citra mortem, sicut de rebus Ecclesiæ tertii generis dictum est supra *num. 33.* in fine.

42 Quo vero ad *furtum* rerum per accidens existentium in Ecclesia, dico, quod non potest dici sacrilegium, nisi improprie; tamen dignitas loci sacri qualitas est, quæ *furtum* aggravat, ut scribit *Alphonsus de Castro de Potest. leg. pœnal. lib. 1. cap. 6. fol. m. 57. a terg.* (qui multa enumerat, ex quibus delicta regulariter aggravantur) sequitur proinde, quod aggravari etiam debeat pœna. Refert ex *Papone lib. 23. Tit. 6. Arrest 1. Clar. §. Furtum. V. Scias tamen, num. 8. in fin.* quendam, qui crumenam cum sexaginta solidis furatus fuerat in *Aula Parlamenti Parisiensis*, fuisse suspensum; & *Clarus* ipse tenet, posse ratione loci taliter furtum aggravari, ut deberet morte puniri, quantumvis furtum esset primum.

Cui sententiæ lubens subscribo, non quidem ratione loci præcise, sed ratione frequentiæ in loco. Posset enim dari casus, quod in aliqua Civitate tam frequenter in Ecclesiis fierent furta bursarum, ut pro bono Reipublicæ, ad terrorem aliorum, Rei deprehensi, etiam pro primo furto, furcis addicerentur: ut fecit hodiernus *Franciæ Rex Luduvicus XIV.* qui, ut expurgaret *Lutetiam Parisiorum* nocturnis furibus, qui auferentes pallia, & alias vestes ambulantibus noctu per Civitatem, vocantur Expilatores, ut post multos, quos citat *Fulgos. Castren. Menoch. Farinac. Plecard. Carpzov. Gothofr. Matthæ. Cortiud.* dicit *Raynal. Tom. 2. cap. 14. §. 7. num. 1.* quibus coercendis impar erat consueta furcarum pœna, statuit, (pro illa tantum Civitate) ut furibus adhuc viventibus rota eorum ossa comminuerentur, atrocissimo sane & supplicio, & spectaculo; quod tamen efficacissimum fuisse ad intentum, probavit eventus. Si autem similia *furta* fiant absque aggravante qualitate, solent extraordinarie tantum; & citra mortem vindicari.

43 *Furtum* pariter aggravatur ratione loci, si fiat in domo, unde *furtum* domesticum redditur qualificatum, non quidem, si filius Patri, aut uxor Marito furetur, (quia isti habent pro se præsumptionem, quod Pater, aut Vir tali furto consentiant, cum supponatur de re modica, ut *Farinac. Quæst. 174. num. 98.* vult,) sed si furtum committatur a famulo, aut alio familiari. Et ratio est, quia domesticitas aggravat delictum propter fidem, quam Dominus domesticis habet, & quam domestici Domino servare tenentur. Unde *Tholos. Syntagm. jur. lib. 37. cap. 12. Rubr. de Fur. domest. num. 5.* voluit, quod *furtum* commissum a domesticis, & famulis, quibus omnia committuntur, & fiduntur, habeat in se speciem proditionis.

44 *Furtum* factum a filio Patri, aut ab uxore marito, si leve sit, puniri potest a Patre, & Marito: & hoc sonant *l. Si filius. l. Congruentius. C. de Patr. potest. l. Servi, & filii ff. de Furt. l. p. ff. de Actio. rer. amota.* Si vero grave sit, punitur a Judice, ad instantiam Patris, ac Mariti, qui tamen non agit contra uxorem actione *furti*, sed actione rerum amotarum, nam in reverentiam matrimonii turpis actio illi denegatur *text. in l. Num in honorem. ff. de actio. rer. amotu.* & quod dicitur de *Marito* respectu *Uxoris*, accipi debet de *Socero* respectu *Nurus. l. Contra nurum ff. de Actio. rer. amota.*

45 *Furtum* autem domesticorum, si leve sit, punitur a Domino; si grave, punitur a Judice, & aliquando ultimo supplicio, ut tam de viris, quam de ancillis, exemplis comprobat *Clar. §. Furtum V. Posset etiam.* Hodie tamen furta domesticorum, sive levia, sive gravia sint, puniuntur arbitrarie a Judicibus, de qua consuetudine testantur *Clarus* idem *d. §. Furtum. num 23.* ac *Farinac. Quæst. 174. nu. 96.* & debent Judices perpendere gravitatem, quæ in delicto resultat ratione domesticitatis, & juxta illam augere pœnam.

46 Itidem ratione loci aggravatur *furtum*, si fiat in via publica; nam via publica est sub Protectione Principis, ut optime ait *Raynal. Tom. 2. cap. 14. Rubric. num. 76. V. Cudit aliud. in fin.* & tenetur Princeps securitatem in viis publicis præstare, ut qui obligatur ex officio suo subditos defendere contra omnem adversæ potestatis injuriam, & infestationem, ut docet *Marchant. Trib. sacrament. Tom. 3. Par. 3. Tract. 2. Tit. 6. quæst. 2. Conclus. 1.* unde & hac de causa juste tributa a Subditis exigit. Vocatur autem hujusmodi *furtum grassatis*, & secundum *Muscatellum Tit. de Furt. num. 16. l. Capitalium. §.*

Grassatores. *ff. de Pœnis* ad hoc, ut sit tale, non sufficit, quod committatur in via publica, sed etiam requiritur, quod fiat cum armis. Unde, si fiat sine armis, non dicetur *grassatio*, nec Reus juxta aliquos recensitos *a Raynal. Tom. 2. cap. 14. Rubric. num.* 69. debet capite plecti, quamvis hoc crimen ter commiserit.

47 Sed quidquid sit de jure communi, certum est, quod de jure Statutario quorumcumque fere locorum, & de consuetudine toto Orbe recepta, de qua testatur *Raynaldus* loc. cit. *num. 76. in fin.* quicumque tria furta in via publica, etiam sine armis, committit, ultimo supplicio afficitur. Quod si, ut diximus supra *num.*16. comittens tria *furta* etiam non qualificata, morte plectitur, a fortiori dicendum est de eo, qui aggravat delictum circumstantiis loci, puta, via publica; & eo maxime, quod licet arma non adhibeantur, intervenit tamen vis, & robur furis, qui a viatore, si non armis, vi tamen pecuniam excutit, & ejus robur nativum sibi pro armis est; quæ omnia *furtum* aggravant. Censeo proinde, quod si in *furta*, etiam facto sine armis in via publica, interveniat alia qualitas aggravans, ut esset, si viator omnibus suis bonis, quæ consisterent in pecunia, quam habet, expoliaretur; aut grassator arbori expoliatum alligaret, & alligatum sic relinqueret &c. Censeo, inquam, quod etiam pro primo furto ultimum supplicium esset adhibendum. De hoc autem amplius dicemus § *Latrocinium*.

48 Sequitur qualitas aggravans ratione temporis, & hoc est tempus nocturnum, a quo delicta omnia graviora reddi, ait *Ripa de Noctur. temp. cap. 17. num.* 10. citans *Bald. Novel. Mantu.* & *Caball. Resol.* 97. *nu.* 9. unde furem nocturnum occidi posse constat ex *Sacra Scriptura*, jure Canonico, ac Civili. *Exod. cap. 22. ℣. 2. cap. 3. Extra de Homicid. l. Itaque §. 1. ff. Ad l. Aquil. l. Furem. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar.* Quodnam autem pœnæ augmentum importet hujusmodi circumstantia, non reperitur in jure determinatum; unde arbitrio Judicis relinquitur.

49 Ultra hucusque dicta, aliæ circumstantiæ *furtum* qualificantes, sunt modi, quibus *furtum* committitur; hi autem aut concernunt instrumenta; aut concernunt locum; aut spectant ad actionem *furti*. Quo ad instrumenta qualificatur *furtum*, si fiat utendo scalis, grimaldellis, limis surdis, aut clavibus adulterinis: & de scalis, quod istæ delictum aggravent, testatur *Caball. Resol.* 97. *n.* 19. *Cuurinl. a l. Stat. Eugub. lib. 4. Rubr.* 53. *Annot. n.* 6. Verum quidem est, quod, quamvis etiam pœna sit per Judicem augenda, non tamen pro *furta* commisso cum scalis, adhibetur pœna mortis, ut vult ibidem *Caballus*, & post quosdam *Mantua. Clar. Menoch. Peguer. Vinc. de Franc.* docet *Raynal. Tom. 2. cap. 14. Rubr. n.*48. sed gravior quidem, tamen citra mortem. Hoc autem intelligendum est, si alia qualitas aggravans non interveniat. Sed si alia intervenit, potest ita aggravari delictum, quod mors inferri debeat; puta, si interveniret tempus nocturnum, usus armorum, &c. De grimaldellis vero, limis surdis, ac clavibus adulterinis, communis est Doctorum opinio apud *Raynal. loc. cit. nu.* 58. *& ibi Muta. Thar. Gizzarell. Narbon. Cortiad. S. Felic. Cabal. Vincent. de Franc.* quod aggravent delictum, & proinde requirant etiam graviorem pœnam; non tamen tantam, quod præcise ex usu talium instrumentorum mors sit inferenda, nisi aliæ circumstantiæ concurrant, aut dispositio Statutaria locorum sanciat, quod ob usum talium mors inferatur.

50 Quo ad locum autem aggravatur crimen, si fiat cum fractura, ut, puta, ostii, aut muri domus, aut scrinii, aut areæ, armarii &c. & ista circumstantia est ex frequentioribus, quæ accidant in *furto*: ex hac autem ita aggravatur *furtum*, ut ob ipsam licere jura transgredi, scribant Doctores, *Baer. decis.* 173. *num.* 5. *Cæpoll. in Authen. Sed novo C. de Serv. fugit. Vela de Pœn. delict. cap. 19. nu. 3. Narbon. apud Raynal. loc. cit. num.* 37. & ratio est, quia cum propria domus censeatur esse cuique tutissimum refugium, qui illam rumpit, videtur tuto habitatori maximam offensionem proditorie irrogare. Scribit autem *Raynaldus* furtum tali qualitate admixtum debere ultimo supplicio vindicari, & citat ad hoc *l. Qui ædes alienas. ff. ad leg. Jul. de via publ.* sed talem textum in libro meo non reperi, & alia pariter jura, quæ ibi adducit ad hoc, non concludunt intentum. Unde melior est sententia *Farinac. Quæst.* 167. *num.* 47, qui vult de jure communi ex hac sola circumstantia mortem non deberi, nisi cum illa adsint aliæ qualitates aggravantes. Arbitrio proinde Judicis committitur pœnam ob fracturam augere.

51 Quoad actionem modificatur *furtum*, si fiat per vim cum armis, aut sine armis; & cum sociis, aut sine eis, & hoc dicitur *rapina*, cum fiat palam coram domino rei nolente, & per vim res aufertur, & delictum hoc majus crimen esse, quam *furtum*, scribunt concorditer Doctores. *Boss. Tit. de Furt. num.* 4. *Bajard. ad Clar. §. Furtum, num.* 30. *Vinc. de Franc. Decis.* 315. *num.* 4. *Muscatel. Tit. de Furt. §. de Pœn. num.* 29. & volunt nonnulli, quod si *rapina* est cum armis, punienda sit pœna *legis Julia de vi publica*, quæ ordinat, damnato de tali crimine *interdici aqua, & igni, text in l. Qui dolo. §. final. ff. Ad l. Jul. de vi public.* si autem est sine armis, plectenda sit pœna *legis Julia de vi privata*, quæ est omissio tertiæ partis bonorum *text. in l. p. ff. Ad leg. Jul. de vi priva.* Alii autem volunt, quod delictum *rapinæ*, si fiat cum armis, etiam una vice commissum, suspendio puniatur. Sed hoc improbat *Farinac. Quæst.* 167. *num.* 28. si in crimine hæc præcise circumstantia intervenist. Ubi vero *rapina* sit cum sociis ad hoc quæsitis, cum armis, & cum fractura, concedit, quod mors inferri possit etiam pro unico actu, & *Farinacium* sequuntur multi *Vela de Pœn. delict. cap. 19. nu. 7. Franc. de Plate. de Excomm. §. 29 nu. 5. Florent. ea. tis. cap. 12. num. 2. Aufrer. de Pot. secul. in Eccl. num.* 39. cumulati per *Raynal. Tom. 2. cap. 14. Rubr. num.* 63.

52 Quantum ad pœnas de jure Canonico ob crimen *furti*, aut *rapinæ*, sciendum, quod damnatus de *furto*, aut de vi bonorum raptorum, vel qui accusatus transegit super hoc crimine, efficitur infamis ipso jure, ut habent *cap. Infames. cap. Nos sequentes, 6. quæst. 1. & cap. Final. de Furt.* ex quibus habetur, quod omnis infamis de jure Civili est etiam infamis de jure Canonico, ut præter *Gloss. in cap. Nos sequentes. 6. q. 1.* adnotarunt *Diaz. Prax. cap. 93. num. final.* & *Garzia. de Benef. Par. 7. cap. 8. num.* 11. nisi ubi in Canonibus contrarium sit expressum. In jure autem Civili textualiter *l. p. junct. gloss. in V. Pacti. de His qui nota. infam.* habetur, quod damnatus de *furto*, aut vi bonorum raptorum, sive pactus super iis, est infamis, unde sequitur, quod etiam hoc sit de jure Canonico. Advertunt vero *Bald. in cap. At si Clerici. num. 15. de Judic.* & *Felin. in cap. Qualiter il a. num. 23. de Accus.* apud *Thesaur. de Pœn. V. Furtum amplia.* quod prædicta procedunt, sive Damnatus quis sit in judicio Civili, sive in Criminali. Ultra pœnam autem infamiæ, Clericus captus in furto est deponendus, ut habetur ex *Canone Apostolorum text. in cap. Presbyter* 81. *Dist.* & secundum *Innoc. III. in cap. Tua discretioni.*

ni. Extra de Pœn. deprehensus in latrocinio debet degradari, & ad agendam pœnitentiam detrudi in Monasterium; ut autem ex *Diaz. Pract.crim. canon. cap.* 9.advertit *Pellizar. Manual. Regul. Tom.* 2. *Tract.* 9. *cap.* 4 *num.* 191. degradatio debet intelligi verbalis, non autem actualis. Sed istæ pœnæ Canonicæ antiquatæ sunt, & fora Ecclesiastica sæcularia arbitrarie puniunt furta, rapinas, ac latrocinia.

53 Quo ad pœnas Regularibus pro *furto* inflictas, consulendæ sunt a Judicibus municipales Ordinis cujusque Constitutiones. Pro nobis *Minoribus de Observantia* adest sequens dispositio *Textus. Tit. Applicatio* .§. 19. *Furtum committens, suffragiorum jure biennio est privandus. Proprietariorum pœnam luere tenetur; & si furtum fuerit notabile; aut iteratum; vel ex sacro loco; aut sæcularium domibus, aut bonis; crescente sceleris turpitudine, crescere etiam debet severitatis districtio, Superiorum arbitrio.*

54 Circa hunc *Textum*; Prima dubitatio est, An furtum inter Religiosos semper inferat proprietatem?

55 Respondeo, negative. Ratio est quia, ut diximus *Tit.* 3. §. *Proprietas num.* 10. proprietas consistit in animo possidendi, & retinendi rem, ac ejus dominium tanquam suum; potest autem Religiosus aliquid furari sæcularibus, animo incorporandi *furtum* bonis Monasterii; aut illud perdendi; potest item furari aliquid destinatum usui alterius Religiosi, non tamen cum animo illud possidendi, sed illo tantum utendi, dependenter a voluntate Superioris, de cujus consensu tacito, expresso, aut interpretativo, illud furatus est. Et sic a proprietate *furtum* separatum quandoque dari, post nonnullos *Navar. Consil.* 3. *n.*40. *de Stat. Monac. Sanch. Moral. lib.*7.*cap.*19. *n.*55. *Leaau. Tom.*1.*cap.* 6.*num.* 33.docet *Bordonus. Resol.* 43. *num.* 77. & *Resol.* 47. *num.* 9.

56 Secunda dubitatio est, An is, qui furatur aliquod, quod non est de bonis communibus Monasterii, sed destinatum usui particulari alicujus Religiosi, dicatur proprie *furtum* committere.

57 Respondeo, affirmative. Ratio est, quia nullus Religiosus potest aliquid, tanquam proprium, possidere, & apud Nos, neque ulla re tanquam propria uti. Sequitur igitur, quod quantumvis aliqua res concessa sit particulari Religioso ad ejus usum, non cessat tamen illa res spectare ad Religiosam communitatem; & ideo *furtum* illius rei est vere *furtum* rei communis Monasterii; imo censeo, tale *furtum* esse gravius, quam si res esset inter bona Monasterii communi usui destinata. Et ratio est ratione peculiaris offensæ, ac injuriæ, & ex consequenti etiam displicentiæ, ac odii contra furem, quod regulariter sequitur in eo, cui *furtum* factum est. Quod autem ablatio rei destinatæ usui particularis Religiosi, *furtum* punibile sit, ac si esset de bonis communibus Conventus, habemus ex *Stat. Vallisoletan.* 1593. *cap.* 6. *Tit. de omnino rer. omn. abdica.* ℣. *Quod si quis.*

58 Tertia dubitatio est, Quomodo possit stare privatio juris suffragiorum per biennium cum pœna proprietariorum in eo, qui *furtum* committit; cum pœna proprietariorum privationem suffragiorum absorbeat?

59 Respondeo; quod cum *furtum* separabile aliquando sit a proprietate; & aliquando cum ea uniatur, Statutum pœnam continet *furti* separati a proprietate, & ejusdem conjuncti cum eadem. Si ergo detur *furtum* in primo casu, debetur tantum privatio juris suffragiorum, si vero sit in secundo casu, infligitur pœna proprietariorum; & ita intelligenda est *Textus* dispositio, ne in illo superfluitas admittatur, quæ in omni interpretatione, & dispositione est vitanda *Barbos. Axiom.*216. *num.* 1. & *ibi Rota Decis.* 702. *apud Farinac. Part.* 2. *recent.* & non admittenda, etiam in quacunque materia odiosa, & in dispensatione ex *Rot. Decis.* 357. *nu.*1. *Par.* 2. *recent. apud Barbos. ibi*. Et incongruum est, prout docet *Bordon. Variar. Resol.* 47. *Quæst.* 9. *num.* 11. juxta rectam rationem, quod fur, qui non est etiam proprietarius, pœna proprietariorum puniatur.

60 Difficultas tantum est ad discernendum in praxi; quandonam in facto intervenerit proprietas, aut non: cum enim proprietas consistat in animo, & quæ animo latent, probari nequeant, consequenter, neque etiam probari poterit, quando intervenerit in facto proprietas cum *furto*. Dico igitur, quod, cum animus ex facto cognoscatur, ac facta sint fortiora ad demonstrandum animum, quam verba, *arg. l. Certum. ff. Si cert. pet. l. final. ff. de Divort. cap. Existimant.* 12.*q.*2.*cap. Dilect. de Appellat.* si ille, qui furatus est, actus præstitit, qui proprietatem indicent; ut, puta, si rem furatam vendidit, permutavit, donavit &c. liquido apparet proprietatem in facto intervenire. Si vero nullum actum talem præstitit, res tamen talis est, quæ in usu talis furis venire non possit, (ut si legere nesciens furatus esset librum) proprietas nihilominus manifestatur: ratio est, quia intrat vehemens præsumptio, quod si ipse re furata uti nequit, animum habuit eam distrahendi ad effectum reportandi ex *furto* utilitatem, ob quam solam regulariter *furta* committuntur. Si autem res usui furis venire possit, & circa eam nullum actum inferentem necessario proprietatem, exercuit; sed eam apud se retinet, profiteturque eam tenuisse ad simplicem usum facti, ac animum possidendi non habuisse, (quantumvis in animo contrarium esse possit) non potest dici, quod intervenerit cum *furto* proprietas; & proinde sola tunc intrat privatio juris suffragiorum.

61 Quarta dubitatio est, Quid sit, & quando dicatur *furtum* notabile?

62 Respondeo, quod *notabile* dicitur illud *furtum*, quod est magni valoris, seu res furata sit pecunia numerata, sive aliud pretio æstimabile; ut *notabilis* dicitur illa *paupertas*, quæ est magna, *arg. cap. Statuimus.* § *Insuper. in fin. de Rescr. in* 6. Quantus autem debeat esse valor rei furatæ, ut ex eo *furtum* reddatur notabile, non est facile assignare generaliter; sed hoc remittitur judicio prudentis viri, sive arbitrio Judicis. Potest etiam dici *furtum* notabile illud, quod *notam*, sive *infamiam* Religioni inferret; ut exempli gratia, si esset furata res alicujus sæcularis, quæ deposita esset pro custodia in Conventu. Cum enim ex ipsius *furto* plurimæ fierent a sæcularibus oblocutiones de Religione, tanquam ea, quæ in sinu suo fures nutriat, & ideo ipsa infamaretur, *notabile*, hoc est infamiæ notam inferens, tale *furtum* dici posset, sicut *Par. p. Tit. Delictorum. num.* 19. diximus, *notabilem* dici pœnitentiam, quæ infamiam parit.

63 Hujus difficultatis occasione examinandum venit; an magis grave, aut notabilius dici debeat *furtum* de rebus communibus Conventus, an vero de rebus alicujus sæcularis. Pellisarius *Manual. Regul. Tom.* 2. *Tract.* 9. *quæst.* 12. *num.* 191. ℣. ℞. vult, Regularem furantem de rebus Monasterii gravius peccare, & graviori pœna debere puniri, quam si furetur de bonis exterorum; & hoc, tum quia *furtum* factum a domesticis censetur gravius, quam patratum ab exteris: tum quia hujusmodi *furta* magnam perturbationem causant in Monasteriis; tum quia major facultas continuandi in crimine ob commo-

moditatem est in *furto* domestico, quam in extero. Sed oppositum verius censeo; Si quidem *furtum* domesticum extero gravius censetur in famulis, ac aliis famillisribus, non autem in filiis, respectu quorum Pater, & dominus censetur minus invitus, ut dicunt communiter scribentes. Religiosi autem a Doctoribus, ut diximus *Tit. tert. §. Proprietas num.* 5. comparantur in furto filiis familias, pro quibus major quantitas requiritur ad constituendum grave *furtum*, quam pro servis; nec *furtum* filiorum dicitur *furtum* domesticum quoad aggravandum ipsum præ extero. Itidem quamvis in rebus Monasterii Religiosus jus non habeat dominii, aut usufructus, (saltem apud Nos) tamen cum res Monasterii sint deputatæ usui Religiosorum, censetur dominus illarum rerum (qui est *Papa*) minus invitus, quod talis res usurpetur a Religioso, quam sit sæcularis quivis, cum ab eodem res esset surrepta, ad quam nec jus proprietatis, nec usus deputationem habet; unde ex majori repugnantia domini rei furatæ gravius evadit crimen. Præterea incredibile est damnum, quod advenit Religioni, si ejus Alumnus *furto* rem sæculari surripit; ex eo enim Laicorum oblocutionibus fit obnoxia, ita ut longe magis perturbantur Religiosi, quam si delictum intra Claustra contineretur. Et tandem facilitas continuandi *furta* non facit *furtum* Claustrale majus extero; talis enim facilitas peccandi non raddit peccatum gravius, nisi peccatum ipsum iteretur,

64 Quinta dubitatio est, quandonam dici possit *furtum* iteratum, ut ex hoc pœna veniat augenda?

65 Respondeo, quod, ut diximus supra *num.* 20. non levis controversia inter Doctores est, num ut dici possit *furtum* replicatum, oporteat, quod quis de primis *furtis* fuerit punitus. Et quidem nonnulli Doctores *Farinac. Parlador. Gratian. Borr. & Avendan.* relati a *Raynald. Tom.* 1. *Obser. crim. cap.* 1. §. 1. *num.* 20. tuentur, quod cum regulariter nemo pro reitsratione delicti puniri debeat, nisi sit incorrigibilis, & talis dici non possit, nisi sit alias punitus, consequenter, nec delictum censebitur iteratum quo ad augumentum pœnæ, nisi prius fuerit alias punitum. Sed Gomez *Variar. lib.* 3. *cap.* 5. *num.* 9. quem sequitur *Farinac Quæst.* 23. *num.* 9. apud *Raynal. loc. cit.* tenet oppositum, cujus sententiæ & Ego adhæreo ductus hac potissimum ratione, quia verum non est, quod pœnæ augeantur præcise ob incorrigibilitatem, sed augentur etiam ob consuetudinem delinquendi *Chartar. Decis.* 66. *num.* 100. *& ibi Grammat. & Carer.* Ad hoc autem, quod per plures actus dicatur quis consuetus delinquere, non est necesse, quod de primis actibus fuerit punitus.

66 In proposito igitur dico, quod *furtum* dicetur iteratum, si probatum remanet in processu, quod plura a Reo sint *furta* commissa, quamvis de primis, nec punitus, nec processatus fuerit, Accidit hoc aliquando, quod aliquis modo in uno, modo in alio Conventu *furta* commiserit, de quibus inter Religiosos orta est infamia: Prælati autem erga Reum amore præventi, surdi fuerunt ad clamorosam insinuationem delictorum, neque super his ad inquisitionem processerunt. Si sub alio Superiore Reus denuo delinquit, & de hoc fit processus, & in eo Testes deponant, & probent priora *furta* sub alio Prælato commissa, profecto *furta* dici debent *iterata*, quia consuetudo delinquendi probata remanet, ob quam pœna augeri potest.

67 Quod si Superior aliquis vellet aliquem e Religione ejicere tanquam furem famosum, ex eo quod convictus manet, quod tria furta commiserit, & ob id incorrigibilis censeatur, & ita expelli hac de causa ab Ordine possit, ut scribit *Roderic. Quæst. Regul. Tom.* 2. *Quæst.* 39. *art.* 1. *post med.* tali casu non sufficit furta præcedentia fuisse in processu probata in ordine ad expulsionem; sed requiritur, quod de illis etiam punitus sit, ut *Part. p. Tit. Pœnarum. num.* 26. docuimus.

68 Sexta dubitatio est, An surreptio esculentorum sit proprie *furtum*.

69 Respondeo affirmative, cum enim esculenta sint pretio æstimabilia, surripiens ea ex communi Officina *furtum* proprie committit; & scribit *Bordon. Variar. Resolut.* 43. *Quæst.* 27. *num.* 62. quod consumendo ea contra voluntatem Superioris peccat delicto proprietatis; at hæc opinio satis dura videtur; non tamen vacat pro nunc eam refellere. Oportet autem, quod quantitas esculentorum sit valde notabilis judicio prudentis viri, ut crimen *furti* incurratur; *furtum* enim Religiosorum circa esculenta considerandum est, ut *furtum* factum a Filiis familias de cibariis paternæ domus, ut ex *Suarez*, & *Sanchez* scribit *Diana Resol.* 3. *Tract. de Paupert. Religios Par. p.* & ad constituendum grave *furtum* in his (si tamen cibaria per eos consumuntur, & extra domum non venduntur) major quantitas requiritur, quam in aliis rebus, ut pecunia, &c.

70 Unum autem advertere libet, quod casu, quo Superior separatim a Communitate cum adhærentibus suis cibos, & vina particularia absumere soleat, & laute vivere, in Refectorio vero communi avare familiam tractet; ita ut vix ad strictam necessitatem fratres victum habeant; si Religiosus surripit e penu pernas, sallaments, caseum, ova &c. pariter e Cella vinaria surripiat vinum in ea quantitate, quæ sibi potest per multos dies sufficere, non auderem istum pœna ordinaria *furti* percutere, sed tantum extraordinaria, & quidem valde levi, & forte nulla. Ducor, quia excusatur a pœna pro *furto* imposita, si ille, cui aliquid furatur, est debitor furis, nec alio modo potest rem debitam consequi, & hæc est communis opinio Doctorum *Clar. §. Furtum. V. Excusatur. num.* 20. *& ibi Didac. lib. p. Resol. cap.* 2. *p. num.* 15 *V Quarto in eodem. Capoll. Cons.* 26. *Alex. Cons.* 135. *lib.* 1. apud *Giarbar. ad Clar. loc. cit.* & fortius si tolleret eam rem in specie, quæ sibi debebetur. Superior autem tenetur Subditos suos æqualiter tractare; & ipse uti in communitate debet eodem pane, vino, & obsoniis, quibus omnes ejus subditi utuntur, ut sonat *Decretum Clementis Octavi de Reformatione Regularium*; debitor proinde est Superior illorum Cibariorum, quæ Subditus surripit, quæ alio modo obtinere nequit, nisi furtive: sequitur igitur, quod pœna *furti* non tenetur. Siquidem in exposito casu minime censet Auctor licere Religioso Subdito esculenta, vel poculenta Monasterii surripere, sed tantum in illis circumstantiis Subditum furantem, non pœna ordinaria furti, sed tantum extraordinaria, & quidem levi, vel forte nulla, esse puniendum. Equidem, si talem Religiosum fatetur esse puniendum, non agnoscit insontem.

71 Pariter propter necessitatem excusatur quis a pœna *furti*: & sicut in extrema necessitate licitum est furari absque eo, quod ulla pœna incurratur, *Marian. Socin. in cap. Si quis propter. num.* 13. *de Furt. Cagno in l. Qua propter. num.* 3. *ff. de Reg. jur. Beninras. de Paupert. fol.* 105. *num.* 22. apud *Clar. loc. cit. num.* 24. ita si necessitas sit aliqualis, licet non extrema, aliqualem pœnæ temperationem meretur. Suppono autem in casu, quod Superior avare tractet Communitatem, ita ut, quamvis Religiosi non sint in extrema necessitate victus; sunt tamen in aliquali necessitate, dum consequi non possunt victum

illum

illum convenientem, qui solet in Religione tribui; & quem in Novitiatu sunt experti.

72 Nec dicendum, quod cum possit ad Provincialem habere recursum, ipse non evadit reatum, sicut *furti* teneretur furans debitori suo, a quo posset, implorato officio Judicis, debitum obtinere. Nam, si Superior localis est factionarius Prælati Provincialis, contra illum non acceptantur querelæ; proinde tali casu nil suffragaret recursus ad Provincialem. Quod, si Provincialis, vir integer est, & Subditus ab eo intentum obtinere potest, non licet huic tali modo furari. In facti autem contingentia, desidero rectum, zelantem, & charitativum Judicem, qui spoliatus omni propensione erga actorem, aut Reum, investiget, an mala ministratio Superioris, an vero gulositas Subditi causam dederint delicto; & secundum circumstantias facti pœnas temperare velit.

73 Septima dubitatio, Quomodo procedere debeat Judex noster in casu furti?

74 Respondeo, quod habita a Superiore notitia *furti* per accusationem, querelam, aut alio modo, debet prius facere constare de corpore delicti. Hic vero distinguendum; aut *furtum* reliquit vestigium post se, quia facta fuit fractura, &c. aut non. Si primum, examinatis Testibus, qui deponant rem furatam vidisse ante paucos dies in tali loco, prout supra *num.* 1. dictum fuit, debet accedere ad visitandam fracturam, & facere constare de corpore delicti per *Visum, & repertum*, prout docuimus *Par. 2. Sect. 3. num. 1.* Si vero nullum remanet vestigium, corpus delicti remanet probatum per dicta Testium, qui deponant, quod tali loco existentem viderint rem furatam, quam modo viderunt ibi non esse, prout diximus *Formularii Sect. 3. n. XI.* Pronunciare tum debet Judex constare de delicto *furti*. Postmodum debet inquirere de delinquente. Hic denuo distinguendum; aut per dicta Testium habetur aliquod indicium contra Fratrem particularem; aut non: si non, & *furtum* est magni valoris, & plurimum expedit illud recuperare, potest Judex præmittere monitoria pro eo detegendo; & si nihil per monitoria proficit, potest procedere ad Excommunicationem solemniter fulminatam; quorum omnium formam dedimus *Par. 2. Sect. final. a num. CX. & seqq.* Si vero habetur aliquod indicium contra Fratrem particularem, debet fieri perquisitio *furti* in ejus Cella, aut loco existenti sub ejus cura, ut coquina, officina sutoria, tonstrina &c. Si invenitur res furata apud eum, & ipse non probet, unde habuerit, ipse censetur fur, ut supra dictum est. Si cum re furata inveniantur alia *furta*, super eorum valore habendum est judicium Periti æstimatoris, & procedendum, sicut docuimus loco supracitato *num. undecimo Sect. tert.* Et advertat Super. Provincialis, quod habita querela, aut accusatione de *furto* alicujus rei, non debet processum instituere, nisi valor rei furatæ superet duos aureos, prout ibidem diximus; aliquando vero potest quis diffamatus de pluribus *furtis* minutis accusari de *furto* itidem minuto, & facta perquisitione, omnia, seu aliqua *furta* reperiri, quæ simul juncta sufficiant ad talem summam constituendam; tali casu poterit fieri processus, præmissa æstimatione *furtorum*, ut dictum est. Si tandem apud diffamatum non invenitur *furtum*, & indicia talia sunt, quod possit ille constitui in examine rigoroso, procedat Judex ad examen, & torturam juxta formam traditam dicta Parte secunda.

75 Octava dubitatio est, quomodo Judex noster regulare debeat arbitrium suum in casu furti notabilis, iterati, sacri, in domibus sæcularium &c. juxta dispositionem Textus?

76 Respondeo, quod observare debet Jureconsultos criminalistas, qui de pœnis contra fures laicos exercendis scribunt; & eas pro modulo applicare furibus Religiosis; cum enim deficiunt Statuta municipalia, recurrendum est ad jus commune: & deficiente Jure Canonico, utendum est Civili, quod tamen Canonico non adversetur. Attento maxime, quod in Textu *Tit. Applicatio.* §. 59 circa qualitatem pœnarum infligendarum fit potestas Judicibus nostris utendi *probatis legibus, ac consuetudinibus prout ratio suaserit.*

§. VII. Dilapidatio.

SUMMARIUM.

1 *Dilapidatio in se, quid sit.*
Ejus etymologia.
2 *Opinio Panormitani rejicitur.*
Dictio quasi quid importet.
3 *Dilapidatio importat consumptionem vitiosam rei propriæ, aut alienæ, stabilis, aut mobilis.*
Prodigus quis dicatur.
Prodigo interdicitur suorum bonorum administratio.
4 *Dilapidatio alienorum bonorum est fraus.*
5 *Peculatus quid sit, & cujus respectu committi possit.*
6 *Consumptio bonorum Ecclesiæ assimilatur peculatui.*
Illa variat nomen respectu personarum, quæ illam committunt.
Fraus semper importat damnum.
7 *Substantia Ecclesiastica quæ censeatur.*
Administratio substantiæ Ecclesiasticæ est duplex.
8 *Dilapidationis diffinitio.*
9 *De qua culpa teneatur administrator bonorum Ecclesiasticorum.*

1 Post furtum examinanda venit *Dilapidatio*, quæ, si fiat de substantia communi Reipublicæ Religiosæ, species furti est, sed furto simplici gravior; unde jure merito inter crimina contra paupertatem recensetur. *Dilapidatio* autem ut sic importat (ut *Alberico Diction. V. dilapidant.* placet) *prodigam substantiæ sivæ propriæ, sive alienæ consumptionem*, ut deducitur *l. p. de legit. tuto. l. S pro ea. C. Manda. l. Verum. §. penult. ff. de Minor.* ejusque etymologia, si *Hotoman.* apud *Spiegel.* & *Calvin. lexic. V. Dilapidare* credimus, deducitur a *lapide*, in quo præcones, qui auctione, (*hoc est ad hastam*) vendebant, stabant clamantes! Et quia communiter bona Reorum, quæ confiscantur, ad hastam venduntur, festivo dixit *Abb. in cap. Ex litteris. de Pignor.* prout eum refert *Alberic. Dictio. V. Dilapidare nullus*, quod nullus magis dicitur *dilapidare* bona sua, quam ille, qui committit delictum, propter quod bona confiscantur; talia enim vere *dilapidantur*.

2 Vult autem idem *Panormit. in cap. licet. Heli. num. 9. V. Nota ibi. de Simon.* quod *dilapidatio* proprie sit rerum immobilium, consumptio autem mobilium dicatur *quasi dilapidatio*. Sed tanti Doctoris pace talis distinctio nullum habet fundamentum, nec invenio Doctorem, qui ejus circa hoc opinionem sequatur; nec textus capituli, ex quo illam deducit, talem distinctionem infert. Dum enim ait *text. in cap. licet. Heli. V. Nos eum de Simon. Nos eum* (Abbatem) *quasi dilapidatione suspectum ab administratione Abbatiæ duximus suspendendum*, infert, quod quia ille erat suspectus de *dilapidatione*, suspensus a *Papa* fuit ab administratione; siquidem dictio *quasi* non importat de necessitate similitudinem.

nem, sed importat etiam veritatem, ut *Abbas* ipse fatetur *in cap. Parochianos nu.2. ubi Gloss.in V. Quasi debita de Decim. & in cap. Prout aum. 16. de Dol. & coatum.*; In hoc autem locu si debuisset importare similitudinem, oportuisset, quod talis dictio afficeret ly *dilapidationem*, dicendo: *Nos eum de quasi dilapidatioae suspectum &c.* dum autem aliter dicit, ly *quasi* refertur ad *suspectum*, & facit sensum, quod *Papa* amoverat ab administratione Abbatem, *quasi suspectum* de dilapidatione; ubi talis dictio noo potest importare similitudinem, & consequenter improprietatem; ex quo enim *Papa* intulit suspensionem ab admioistratione, quæ, ut dicemus infra, infertur realiter, & vere suspectis de *dilapidatione*, infert, quod dictio illa importat ibi veritatem, & non similitudinem; aliter *Papa* contra justitiam intulisset impropric suspecto suspensionem, debitam proprie suspecto de *dilapidatione*.

3 Stat ergo, quod *dilapidatio* est vitiosa consumptio substantiæ sive propriæ, sive alienæ, sive substantia sit rei mobilis, sive immobilis. Dum autem consumitur substantia propria; *dilapidatio* sortitur nomen *prodigalitatis*, & prodigus dicitur (prout ex diversis juribus *l. 1. ff. de Cura. furiof. & ali. l. Is cui bonis ff. de Verb. obl. l. Is cui bonis. ff. Qui testam. fac. poss.* elicitur) qui neque modum, neque finem expensarum habet, sed bona sua dilapidando, & dissipando profundit, unde ex lege duodecim tabularum prodigo interdicitur bonorum suorum administratio; & ut scribit *Paulus* l. C. *l. 3. Sentent. Tit 1. & 4.* hoc interdictum fiebat a *Prætore Urbano* per hæc verba: *Quando tua bona paterna, avitaque nequitia tua disperdis, liberosque tuos ad egestatem perdacis, ob eam rem tibi ea re, commercioque interdico.*

4 Si autem dilapidantur alterius bona curæ suæ commissa, ut accidit in *Tutore, Curatore, Procuratore* &c. & *dilapidatio* fiat cum dolo, vocatur *fraus*; unde in jure *fraudulenta Tutoris conversatio* dicitur, *l. Si creditores. §. sed suspectus. ff. de Reb. auctor. Judic.* quæ potest esse, quando Tutor substantiam pupilli sibi dolo usurpat; aut illam prodigendo consumit. Si autem bona sunt alicujus Communitatis, ut Urbis, aut Collegii, Monasterii &c. in jure quidem Civili vocatur *Peculatus*, in Caoonico vero appellatur *Fraus*, sive *Dilapidatio*.

5 Quod autem attinet ad crimen *peculatus*, hoc a *Labeone* ia *l. Sacrilegi. §. 1. ff. Ad leg. Jul. pecul.* diffinitur, quod sit *pecuniæ publicæ, aut sacræ furtum*, & prout scribit *Decian. Tract. crim. lib. 8. cap. 28. nu. 2.* judicium *peculatus* in eos datur, qui fraudem ærario faciunt, & publicam pecuniam intervertunt. Disputant autem Doctores, an crimine *peculatus* teneatur, qui surripit pecuniam publicam alterius Civitatis a Romana, & *Paulus de Castro Consil. 141. a.4. lib. 1.* ac *Cæpola Consil. 36. nu. 35.* relati a *Deciano loc. cit. nu. 11.* scribunt absolute, quod non, secuti autoritatem *Glossæ, in l. 1. in V. Publicas. C. Ad leg. Jul. pecul. & in l. 4. §. final. ff. eo. tit.* Decianus autem distinguit, dicens, aut Civitas, cujus publica pecunia surripitur, agnoscit Superiorem, aut non: si sic, sicut contra eam non committitur crimen Majestatis, ita nec committitur peculatus si non, vice versa. Mihi videtur aliter distinguendum, nempe, quod vel loquimur de *peculatu*, quoad speciem culpæ, & hæc eadem est respectu cujusvis Civitatis, quæ publicum ærrarium possideat, (cum, ut dictum est, *peculatus* non sit aliud, quam publicæ pecuniæ furtum) vel loquimur quoad speciem pœnæ, & hæc convenit tantum Civitati Romanæ, aliisque Superiorem non agnoscentibus: de illa enim, ac similibus loquuntur jura circa pœnam hujus criminis; cæteræ autem Civitates propriis legibus muncipalibus circa eandem regulantur. Plurifariam quidem delinquens circa publicam pecuniam, idem crimen committit, & eadem pœna *peculatus* tenetur; & qui vult omnes casus, quibus taliter delioquitur, ex jure, & Doctoribus congestos, videre, adeat *Decian. ad lib. 8. cap. 28. a num. 12. & 32.* qui more suo eruditissime illos recitat.

6 Quantum vero attinet ad Ecclesiasticos, & maxime Regulares, pro quibus præsertim scribimus, vitiosa consumptio bonorum Ecclesiæ, seu Monasteriorum, aliorumque piorum locorum imitatur quodammodo peculatum laicorum ex eo, quod, quemadmodum isti publicam Civitatis pecuniam intervertunt, sic illi communia Ecclesiæ bona disperdunt. Quoad nomen autem hujus criminis in communi usu loquendi videtur quod juxta qualitatem personarum delinquentium variatur. Si enim communes pecuniæ Ecclesiæ surripiantur ab eo, cujus administrationi, & fidei non sunt commissæ; hoc vocatur *furtum*: si autem intervertantur ab Officiali, qui eas habeat administrare, ut est *Thesaurarius, Oeconomus, Syndicus, Procurator, Cellerarius &c.* vocatur *fraus*; si vero dissipentur a Prælato, vocatur *dilapidatio*, argumento ejus, quod dicitur in jure *cap. licet. Heli. §. Cum igitur. ℣. Nos enim. junct. glos in V. Dilapidatione. Extra. de Simon. cap. final. de Accus. cap. Venerabili de Offic. & pot. Jud. deleg.* Nos tamen nomen *dilapidationis* assumemus tam in Subdito, quam in Prælato; attento maxime, quod *dilapidatio*, & *fraus* optime possunt converti; siquidem, ut infra dicemus, *dilapidatio* potest esse cum dolo, & sine dolo, nunquam tamen sine damno, quod etiam convenit *fraudi*, quæ, ut optime advertit ex jure *Albric. Dictio. V. Fraus quandoque. arg. l. Jurisgentium. §. Dolo ff. de Pact. cap. Cæterum de Rescr.* contradistinguitur a dolo, cum quo tamen dari potest; importat autem semper damnum, ut deducitur *arg. l. Incertos. ff. Ex qui. cau. majo. l. Sed etsi per Prætor. §. 2. ff. eo. l. Qui accusare. ff. de Accusa. l. §. Si quis. Si quid in fraud. l. 2. C. de Sponsal.*

7 *Dilapidatio* igitur delictum est, quod convenit omnibus, qui Ecclesiasticam communem substantiam, sive sit in pecunia, sive in rebus mobilibus, sive in bonis immobilibus, administrant. Nomine autem Ecclesiasticæ substantiæ venit non solum ea, quæ cedit in immediatum cultum Dei, aut in sustentationem Ecclesiasticarum personarum; (ut pote ex qua parantur luminaria ac ornamenta, & paramenta Ecclesiæ, & Ministrorum; seu reparatur fabrica Templi, ac Capellarum, seu dantur Canonicis distributiones, & Sacerdotibus Missarum stipendia) sed omnis illa, quæ ad usum pium est destinata; ut sunt Collegia Viduarum, Virginum, Orphaoorum, Xenodochia infirmorum, invalidorum, expositorum, & centum alia; ut docent communiter scribentes ad ornatum Extravagantis *Ambitiosæ de Rebus Eccl. non aliena. inter commun.* Et quia administratio bonorum Ecclesiæ duplex est, nempe auctoritativa, quæ residet in Prælato, & ministerialis, quæ reperitur in Officiali deputato; hinc est, quod *dilapidationis* crimen tum in Prælato, tum in Subdito Officiali reperiri potest.

8 Commode autem deffiniri potest *dilapidatio*, quod sit *Communium Ecclesiæ bonorum vitiosa consumptio*. Dicimus autem *vitiosa consumptio*, ut comprehendamus omnem modum *dilapidationis*. Siquidem hæc duplex est, puta, *ex culpa*, & *ex dolo*, potest enim tum Prælatus, tum Officialis *dilapidare* bona Ecclesiæ *ex culpa* negligentiæ, aut imprudentiæ, non custodiendo vigilanter, & non expendendo prudeu-

dentes &c. & *ex dolo* sibi ea approprinndo; nut furari scienter permittendo; aut in res peccaminosas impendendo &c. Dum igitur dicimus *vitiosa consumptio*, comprehendimus utrumque vitium nempe *culpæ*, *& doli*. Dicimua pariter *bonorum Ecclesiæ communium*, ad differentiam *bonorum Ecclesiæ particularium*, prout sunt fructus beneficiorum, qui, licet Ecclesiæ sint, non tamen communia sunt, cx quo facta sunt propria Beneficiati.

9 Intrat hie quæstio, de quanam culpa teneatur is, qui ex culpa tantum, Ecclesiæ bona dilapidat; & quæstio tam movetur de Subdito, quam de Prælato. Ad hoc puto distinguendum: Vel enim Prælatus, aut Subditus Prælaturam, sive Officium respective ad proprium commodum procurarunt, & sunt adepti; aut in eorum electione, seu deputatione mere passive se habuerunt, & munus acceptarunt ad ministrandum simpliciter ad commodum publicum. Si primum, tenentur de culpa lata, & levi, & ratio est, quia eorum munus est ad commodum tum Reipublicæ Religiosæ, tum ipsorum, ut post quandam magnam *Gloss. in cap. unic. in V. de levissim Extr. de Commod.* dicunt Doctores *Less. lib. 2. de Just. cap. 41. Dub. 9. V. Decim. Peyrin. de Præl. Quæst. 1. cap. 5. §. 1. n. 47. & ibi Petr. Navar. Nald. Ilamus. & Sylvest.* Si autem in utilitatem solam Religionis, munus administrandum acceperunt, non tenentur, nisi de culpa lata. Sed, si loquamur de Prælaturis, profecto corruptis his temporibus, pauci sunt, qui reluctantes promoveantur, & qui in dignitate positi, commune Ecclesiæ bonum pro scopo habeant; sed plerique quaquaversum (& faxit Deus quod non etiam simoniace) Prælaturas invadunt; in qua positi *quærunt, quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi*. Hi ergo, si bona Ecclesiæ culpabiliter, etiam de levi dilapidant, sunt puniendi; & attenta pene communi corruptela, dico, præsumi posse omnem, & quemlibet Prælatum studiose sibi Prælaturam procurasse; proinde in facti contingentia, quo quis ob culpam de levi, de dilapidatione esset puniendus, ipsi incumberet onus probandi, se suæ electioni minime cooperasse, sufficienter probando, se illi reluctasse. Et quod de Prælatis dicitur, pariformiter dici debet de Officialibus, nempe Syndico, Procuratore, Cellerario, Œconomo &c. ob rationem supra datam.

Probatio.

S V M M A R I V M.

10 *Peculatus quomodo probetur.*
De Officialibus publicis bene præsumendum.
Probationes plenæ requiruntur contra Officiales publicos.
De Judice, qui mala fama laborat, male præsumitur.
Si Officialis est malæ famæ, peculatus contra eum probatur præsumptionibus.

11 *Indicia multiplicia malæ administrationis.*
Officialis pauper, repente ditescens, vehementer est suspectus.
Fallentia talis conclusionis.
Concordia ejusdem cum distinctione.

12 *Officialis emens Officium est suspectus de læsione Reipublicæ.*
Peculatus, quomodo probetur concludenter.

13 *Quomodo probetur suspicio dilapidationis, aut dolus.*

14 *Alii modi procedendi in ea probatione, dati per Abbatem.*

15 *Modi diversi probandi, quando agitur civiliter, De Ameno de Delict. & Pæn. Par. III. & quando criminaliter.*

16 *Quomodo probanda suspicio dilapidationis, ut quis ab administratione removeatur.*

17 *Si proceditur civiliter, aliud faciendum cum Officiali Clerico sæculari, aliud cum Regulari.*

10 QUantum ad probationem criminis *peculatus*, cum hoc sit species furti, quod, ut diximus paragrapho superiori, difficilis probationis est, dicendum, quod etiam delictum hoc difficulter sit probabile; unde sequitur, quod præsumptionibus probetur. Solemnis conclusio est, & in jure fundata, *arg. l. 2. C. de Offic. civil. Jud. l. Cum precibus. C. de Probat. l. final. C. de Fidricom liber. l. 1. C. de suscept. lib. 10. Mascard. de Probat. Concl. 1132. init.* quod pro Officialibus publicis semper sit præsumendum; ita ut, si contra eos criminis suspicio oritur, in illa probanda, claræ, veræ, manifestæ, & legitimæ probationes requirantur, *l. Judices. C. de Dignit. lib. 10. Authent. Novo jure C. de Pæn. Jud. qui mal. judica*, ac Testes omni exceptione majores *Gloss. in cap. At si Clerici. in V. legitima probatione de Judic.* nec sufficit probatio privilegiata, ut est ea, quæ fit per juramentum. *Gloss. in cap. Pia. in V. Apertissimis docum. de Except. in 6. & in l. Cum indebito. in V. legitimis. ff. de Probat.* Tamen, si quis debitum ordinem a legibus præscriptum, in suo munere non servat, & malum nomen ex hoc sortitur, non potest pro eo præsumi, unde *arg. l. Si per impressionem. C. Quod met. cau.* optime scripsit *Lucas de Penna in l. Si coloni C. de Agric. & cens. lib. 11.* de malo Judice male esse præsumendum. Sequitur igitur ex his, quod in hoc crimine *peculatus* difficulter probabili, facile admitti debent præsumptiones, si Officialis mala fama laboret *arg. l. Si cui §. Iisdem. ff. de Accus. l. 3. §. Sin autem. ff. de Suspect. tuto.* Distinguendum tamen est, nempe, quod si agatur ad condemnationem pro crimine, concludentes, & plenæ debeant esse probationes: sin autem ad eum constituendum, & torquendum, probationes præsumptivæ debeant admitti.

11 Præsumptiones autem, seu potius indicia esse possunt vox communis, seu mala fama, quod Officialis aut ex imprudentia, incuria, ignorantia &c. bona publica disperdat, inter quæ censenda sunt jura, & actiones, quæ publico conveniunt: aut ex malitia usurpet, & male vertat publicam, seu fiscalem pecuniam. Mala fama fundamentum habere potest, si Officialis, otio, & ventri deditus, incurius vivat; recreationibus tantum, ac luxui vacet, & ea, quæ Officii sui sunt, perfunctorie agat, aut per ministros sui similes ea tractet. Fraus in eo, aut saltem fraudis suspicio, & quod pecuniam publicam corradat, oritur, si quando adeptus est Officium, tenuis erat rei familiaris; & de repente, aut saltem post parvum tempus apparuit dives, nec salarium Officii tantum est, ut ex eo potuerit tam cito ditescere; & hoc maxime, si nullum aliud habet negotium præter Officium; nec aliquid acquisivit ex donatione, hæreditate, successione fidei commissaria, aut alio modo. Hoc autem indicium est ita vehemens, ut *Accurs. in l. Defensionis in Gloss. ult. in fin. C. de Jur. fiscal. lib. 10.* & *Bald. in l. Etiamsi. C. de Dona. int. vir. & in l. 1. num. 7. V. Item ut Official. C. de Hæred. & actio.* quibus videtur consentire *Paris de Puteo Tract. de Syndic.* in *V. Officialis cap. 1. nu. 10.* firmaverint conclusionem, quod in dubio præsumitur, quod Officialis fisci, (& eadem ratio est de quocunque alio publico Administratore) quidquid habet, acquisierit ex bonis fisci. Et quamvis non desint Doctores oppositum sentientes, quia in dubio

nunquam præsumendum sit delictum *arg. l. Merito. ff. Pro Socio*, tamen dissentientes optime concordat *Mascard. de Frob. Concl.* 1134. *num.* 4. *& seqq.* dicens, procedere conclusionem negativam, quando Officialis est diligens, industrius, & dives ex patrimonio, & maxime, si Officium est parvæ administrationis; addo ego, si communiter reputatur homo integer, & justus; tunc enim præsumitur, quod ex industria sua ditatus sit: Sed si in statu paupertatis adeptus est Officium magnum, & diuturno tempore ipsum administravit, & concurrant aliæ circumstantiæ supradictæ, firma debet manere conclusio affirmativa.

12 Augentur autem indicia contra Officialem, si ipse emit Officium; præsumitur enim tunc omnia mala agere, ut gravet Rempublicam, & ut sibi prosit, ut habet *Novell. Ut Judic. sin. quo suffrag. §. Cogitandum. Coll. 2. Angel. in l. final. C. de Ambi.* Optime proinde dicebat *Bart. in l. Procuratores. C. de Murileg. lib.* 11. apud *Mascard. Conclus.* 1132. *nu.* 42., quod qui dat pecuniam propter Officium, præsumitur habere animum indebite lucrandi, & malefaciendi: & datur materia, obtinentibus Officia per pecuniam, furandi impune. Probatur autem concludenter crimen *peculatus* in Officiali, quando consocii, sive ejus Ministri in Officio deponerent contra eum, testificando de casibus particularibus, in quibus ille pecuniam surripuit publicam, ut argumento *l. Non omnes. §. A Barberis. ff de Re milit.* tradunt Doctores, *Cæpoll. Consil* 39. *nu.* 38. *& seqq. Mascard. Concl.* 1134. *nu.* 7. *Decian. Tract. crim. lib.* 8. *cap.* 29. *nu.* 6. Pariter, si in libro rationali Officii appareret, ipsum in opere publico construendo tantam pecuniam implicasse, & probaretur ex depositione artificum, & libris Mercatorum, qui materiam ad opus vendiderunt, minorem quantitatem fuisse expensam. Itidem, si in tabulis publicis minorem pecuniæ quantitatem, quam qua venierit, aut locata fuerit res aliqua publica, scripserit, juxta textum *l. Hac lege. ff. Ad leg. Jul. pecula.* Insuper, si probaretur illum repulisse Artificem, qui se obtulit opus publicum minori pretio, ac æque bene cum alio facere; & operis curam dedisse alteri, cui majorem pro opere pecuniam dedit: præsumi enim legitime potest, illum habuisse ab hoc Artifice pecuniam, ut sibi opus faciendum daretur; sive pactum esse cum Artifice, ut etiam Officialis ipse ex lucro exorbitanti publicæ pecuniæ aliquid participaret, & aliis similibus argumentis, seu indiciis probari potest aut justa suspicio, aut reale crimen *peculatus*.

13 Quantum vero ad probationem criminis *dilapidationis*, distinguendum est; quia in hoc vel procedendum est civiliter ad probandam suspicionem dilapidationis, ob quam removendus est Officialis, aut Prælatus ab administratione ob solam culpam: vel puniendus est de dolo, & ad hoc proceditur criminaliter. In primo casu, si ex fama communi Monasterii audit Prælatus Provincialis Superiorem localem, aut alium publicum Officialem esse *dilapidatorem*; debet Provincialis, ut habet Glossa in *cap. licet Heli in V. Dilapidatione. de Simon.* prohibere accusato denunciato, aut diffamato omne genus alienationis, dum interea construitur processus ad probandam suspicionem *dilapidationis*; qua probata, debet ei dari in administratione Coadiutor.

14 Hunc modum procedendi carpit *Abbas in cap. licet Heli nu.* 17. *&* 18. *de Simon.* dicens, illam *Glossam* non concordare textui Decretalis; proinde suggerit duos modos procedendi in hoc casu; unum quidem assignatum a Doctoribus, qui dicunt, quod duæ debent fieri inquisitiones; in prima, quæ fieri debet summarie, tantum discutitur, an sit suspectus de *dilapidatione*; quo cognito, suspenditur Reus ab administratione, & ex post fit inquisitio super veritate delicti, de quo si plene constet, removeatur totaliter ab administratione. Alius modus assignatus ab *Archidiacono in cap. Vulteranæ.* 12. *quæst.* 2. apud *Abb. loc. cit.* est, quod, cum initiatur inquisitio super *dilapidatione*, interdicitur inquisito omnis potestas alienandi; & postmodum proceditur super inquisitione, & si de ea constiterit, deputabitur Coadiutor; & post fiet inquisitio super veritate, qua confita, removebitur in totum ab administratione. Dicit tamen Abbas, quod omnes prædicti modi assignati a *Glossa*, *Doctoribus*, *&* *Archidiacono*, non plene concordant dispositionibus variorum Canonum, a quibus non habetur certa regula procedendi in crimine *dilapidationis*; & ideo commissum esse Judicis arbitrio, secundum quem modum procedere debeat.

15 In hac opinionum varietate censerem, ut supra dixi, esse distinguendum, nempe, aut accusatio, vel inquisitio civilis est, aut criminalis. Si civilis, præcedente fama, aut testimonio, summarie recepto, & absque scriptura, ut notat *Rodericus* noster *Tom.* 2. *Quæst.* 35. *art.* 1. a viris integris, & fide dignis, non malevolis &c. quod Superior, aut alius Officialis non recte disponat de bonis Ecclesiæ, aut Monasterii, debet Judex illi interdicere, ne aliquid de ipsis alienare possit, donec de Causa plene cognoscatur. Post institui debet formiter, & scripto procedendo per juris Regulas, inquisitio, ad probandam suspicionem *dilapidationis*; & si probata remanet suspicio, (quia re vera debitis gravata reperitur Ecclesia, aut Conventus, quamvis non appareat, an culpa tantum, an dolo Officialis, debita sint contracta) suspendi debet Reus ab administratione. Et quidem hic modus procedendi servatus est ab *Innocentio Tertio* contra *Abbatem Pomposianum*, contra quem procedendo civiliter, ut habetur in *cap. Per tuas.* § 1. §. *Tales. Extra de Simon.* ipsum ab administratione Abbatiæ suspendit, quia contra eum probata remansit suspicio dilapidationis ex hoc, quod Abbas ipse confessus fuerat, quod *non modicam summam pecuniæ relictam a Prædecessore suo, expenderat; & in alia summa majori Monasterium obligarat*, *text. in cap. licet Heli. §. Cum igitur. ℣. Quia vero. de Simon.* Verum est, quod ex tali capitulo non apparet Abbati, ad solam accusationem Monachorum, fuisse interdictam alienationem bonorum Abbatiæ, hoc tamen debere fieri, apparet ex antiquis Canonibus, & textu alterius Decretalis. *cap. qui ea. junct. Gloss. in V. Donec caus.* 3. *q.* 2. *text in cap. Venerabili. de Off. & pot. Jud. deleg.* Comperto autem, quod dilapidatio secuta est absque dolo, puta, ob incuriam, imprudentiam, aut inhabilitatem Officialis, aut Prælati, ipsi dandus est Coadiutor, sine quo nihil agere possit, ut habet textus proximæ citatæ Decretalis. Si autem procedatur criminaliter, aliæ pœnæ, de quibus infra, infligendæ sunt, & probandus est concludenter dolus; Et advertendum, quod, si procedatur criminaliter per accusationem, non est necesse constituere duplicem processum, in quorum primo probetur suspicio, & in secundo inquiratur super veritate; sed data, & recepta a Judice accusatione cum debita Accusatoris inscriptione, debet accusato inhiberi alienatio, & institui processus super veritate, ut *arg. cap. Veritatis. de Dol. & contum. cap. Veniens de Accus.* docet *Abbas in cap. Venerabili. nu.* 8. *V. Et per hoc de Off. & pot. Jud. deleg.* Et ad accusandum de hoc crimine quilibet admitti debet, ut docet ibidem paulo infra idem *Panormitanus*.

16 Difficultas autem est, quomodo probanda sit suspi-

fuſpicio ad effectum, quod quis a ſua adminiſtratione ſuſpendatur. Et dico, quod ſicut per ſolam famam non probatur quis eſſe dilapidator proprii patrimonii, ut multis probat *Maſcardus de Probat. Concluſ. 515. nu. 3.* ſic nec per Teſtes de ſola fama probatur ſuſpicio *dilapidationis* publicæ ſubſtantiæ, ſed debent rationem convenientem reddere de ſuſpicione, de qua deponunt, & quare Reus ſit de *dilapidatione* ſuſpectus. Cauſæ autem non requiruntur demonſtrativæ commiſſæ *dilapidationis*, quia talibus magis probatur crimen, quam ſuſpicio criminis, ſed ſufficiunt indicia. Inter indicia autem juxta *Gloſſam in cap. final. 3. q. 2. arg. l. Suſpicium. ff. de Suſp. tutor.* ſunt mores, ſive conditiones perſonæ; puta, ſi eſt homo negligens, incurius, imprudens, non attendens ad ea, quæ ſui muneris ſunt. Item ſi cum luxu vivat in cibo, veſtibus, famulatu, ludo, ſcortis &c. nec ex patrimonio, labore, aut induſtria ſua habeat, unde taliter poſſit vivere. Pariter, ſi nimis largus ſit in alendis hoſpitibus; in donando; in ædificiis magis voluptuariis, quam neceſſariis; ad quæ non ſufficere credantur communes ordinarii reditus. Similiter, ſi Eccleſia, ſeu Conventus, cujus indigentiis Præceſſor convenientem pecuniæ proviſionem reliquerat, ipſa conſumpta, novis debitis oneretur, (qui eſt caſus in terminis *Pompoſiani Abbatis*, de quo ſupra): Si Subditis conſuetus victus minuatur, quamvis non minutæ ſint conſuetæ obventiones: Si ipſorum neceſſitatibus, etiam poſt multas inſtantias, non provideatur, maxime ſi ſub alio Prælato, aut Officiali, etiam temporibus non ita abundantibus, proviſum fuit &c. Hæc, & ſimilia ſunt indicia, quæ probata per Teſtes, ſufficere debent ad ſuſpendendum ab adminiſtratione.

17 Advertendum autem, quod, ſi procedatur civiliter, diſpar eſt ratio in Superiore, ſeu Officiali Clerico ſæculari, & in Prælato, aut Officiali Regulari. Nam illis, quando ſuſpecti ſunt de dilapidatione, dandus eſt Coadiutor, ut diximus ſupra *nu. 15.* & ordinatur in Decretali *text. in cap. Venerabili junct. Gloſſ. in V. Coadiutorem. de Offic. & pot. Jud. deleg.* Regulares autem debent ab Officio removeri, quia, ut habent multi Canones *text. in cap. Qualiter, & quando §. Hunc quoque. in fin. ubi gloſſ. in V. Facilius de Accuſ. & in cap. Per tuas. §. Tales junct. gloſſ. in V. levioribus. 31. de Simon. Gloſſ. in cap. Quia ea. in V. Donec cauſa. 3. q. 2.* levioribus de cauſis, & facilius a ſuis adminiſtrationibus removentur. Si autem procedatur criminaliter, debet concludenter probari dilapidatio, & in illis nullum deberet eſſet diſcrimen inter Reum ſæcularem, ac Regularem, ut *Par. P. Tit. Patronus. nu. 43.* probavimus, demonſtrando, quod cauſæ criminales ſi tractentur civiliter, juris ordo cum Regularibus *non uſquequaque ſervandus eſt*, ſed ſi tractentur criminaliter, aliter eſt dicendum.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

18 *Suſpectum de peculatu removendum ordinant utraque jura.*
Corpora publica fruuntur privilegio Minorum.
19 *Pœna peculatus de jure communi quæ.*
Spectandæ circa eas conſtitutiones municipales.
20 *Pœnæ dilapidationis reſpectu laicorum.*
Iſti tenentur de culpa etiam leviſſima.
21 *Laici dilapidantes ex dolo, tenentur pœna peculatus.*
22 *Pœna dilapidationis reſpectu Prælati ſæcularis.*
23 *Quo ad pœnas Regularium, ſpectandæ illorum leges. De Ameno de Delict., & Pœn. Par. III.*
24 *Statutum Ordinis Minorum de Obſervantia.*
25 *Prima dubitatio.*
26 *Pœnæ hujus Statuti competunt tantum in dilapidatione doloſa.*
27 *Extra neceſſaria victus, Superior localis, abſque licentia, nequit de eleemoſynis expendere ultra decem ſcuta.*
Lex extenditur ex indentitate rationis.
In Statutis, in caſu omiſſo, lex extenditur ex majoritate rationis
Prælatus in gravibus negotiis exquirere debet conſenſum Capituli.
28 *Conſideratio ponderanda a Superioribus localibus.*
29 *Pœna debita Superioribus male expendentibus eleemoſynas.*
30 *Secunda dubitatio.*
31 *In Statuto non comprehenduntur niſi Superiores locales.*
32 *Subditi comprehenduntur in citato Statuto.*
Subditi Officiales ſub qua culpa tenentur ad adminiſtrationem bonorum Conventus.
Subditus tenetur de culpa etiam leviſſima, ſi diſſipat res ſuo uſui conceſſas.
33 *Pœna debita Subdito Officiali, aut non; ſi diſſipat bona Conventus.*
34 *Tertia dubitatio.*
35 *Perſonæ, quibus fieri donationes de rebus Conventus prohibetur, ſunt omnes intra, & extra Ordinem.*
Dictio alius quid importet, & varia ejus ſignificata.
36 *Quarta dubitatio.*
37 *Opinio Sanctori circa quantitatem donationis, quam poſſunt largiri Prælati locales.*
38 *Explicatur quid, & ex qua cauſa poſſit Superior localis facere donationes.*
39 *Ex magna cauſa poteſt etiam ultra decem Scuta donare.*
40 *Circa donationes faciendas, iiſdem legibus ligatur Prælatus, & Subditus.*
41 *Quinta dubitatio.*
42 *Clauſula quovis modo poſita in Statuto, quod verbum afficiat.*
43 *Quomodo judicialiter, donationem ultra fas fuiſſe factam, probetur.*
44 *Redditio computorum in Ordine Minorum de Obſervantia, aut perfunctorie, aut nulliter fit.*
45 *Sexta dubitatio.*
46 *Fraus Superioris, ita fit in multis parvis donationibus repetitis, ſicut in una magna.*
47 *Septima dubitatio.*
48 *Excommunicatio lata in Statuto non incurritur, niſi poſt ſententiam Judicis.*
49 *Octava dubitatio.*
50 *Diverſitas pœnarum lata in Statuto, quomodo regulanda,*

18 Officialem de crimine *peculatus* ſuſpectum, eſſe ab adminiſtratione removendum, conſtat non ſolum argumento ejus, quod in jure Canonico diſponitur, juxta quod, ut ſupra dictum eſt, ſuſpectus de dilapidatione bonorum Eccleſiaſticorum removendus eſt ab adminiſtratione: ſed etiam argumento juris Civilis. Siquidem de hoc jure *l. Tutor. §. Nunc videamus. & §. Is tutor. ff. de Suſp. tutor. l. Impuberibus. ff. eo. l. Eum. C. eo. tit.* ſuſpecti Tutores removentur ab adminiſtratione bonorum pupilli; corpora autem publica, ut *Civitas, Univerſitas, Collegium* &c. comparantur Minoribus; unde etiam Eccleſia, quæ corpus publicum eſt, ut dicunt Canones *text. in c. 1. & in c. Auditis. §. Jure, minoris, de In integr. reſtit.* fungitur jure Mi-

 no-

noria. Proinde Prælati Ecclesiarum comparantur Tutoribus, ac Curatoribus, *Authen. de Eccl. titul. §. final. Coll. 9. Gloss. magna in cap. 3. in V. Jure minoris. de In integr. restit.* & ex eadem ratione omnes publici Officiales administrantes publica bona, eodem titulo possunt censeri; Sequitur ergo, quod sicut suspectus Tutor ab administratione removetur, ab eadem removeri debeat Officialis publicus, si de eo probata remaneat suspicio, quod male vertat publica bona.

19 Pœnæ autem *peculatus*, juxta commune antiquum jus, variæ sunt, nam hujus criminis Reos pœna deportationis puniri, & amissione omnium bonorum, sancit una lex *l. 3. ff. Ad leg. Jul. peculat.* alia vero *l. Sacrilegii. §. Si quis ex metall. in fin. ff. ad leg. Jul. pecul.* statuit, Reum *peculatus* teneri pœna quadrupli tantum, & hæc de jure *Digestorum*. At juxta jus *Codicis l. Unic. C. de crim. pecul.* Judices, qui in hoc crimen incidunt, & privati, qui ipsis cooperantur in subtractione publicæ pecuniæ, pœna capitali feriuntur. Hodie tamen juxta municipalia jura crimen hoc vindicatur. In *Ducatu Mediolanensi* pœna quadrupli statuta est, ut habetur in *Novis Constitutionibus Tit. De jur. & Privil. fisc. §. Nemini liceat. fol. m.* 116. quam etiam pœnam deberi, scripserat *Paulus Jureconsultus lib. 5. sent. cap.* 27. *§. unic.* In Gallia ut testatur *Gothofredus Ad leg. 3. lit. R. ff. Ad l. Jul.* peculatus crimen confiscatione corporum, & bonorum punitur; ac aliis locis aliæ pœnæ sunt statutæ; quas servare oportet, juxta locorum delicti diversitatem.

20 *Dilapidationis* autem crimen, pro varietate personarum, diversas pœnas sortitur. Vel enim loquimur de laico; vel de Clerico sæculari; vel de Regulari. Quoad laicum, qui administrationem communis pecuniæ, ac bonorum alicujus *Collegii*, *Societatis*, *Hospitalis*, aut alterius loci pii, nanciscitur; si bona sibi commissa dilapidat ob negligentiam, incuriam &c. tenetur ad damni resarcitionem, si deliquit ex lata culpa; hæc enim dolo æquiparatur, civiliter procedendo; proinde, si dilapidans ex dolo, ex justitia tenetur ad compensationem damni, ad idem tenebitur, delinquendo ex culpa lata. Quia tamen, ut in pluribus, hujusmodi Officiales, ut Agentes, Factores, Procuratores &c. hujusmodi laicorum, sunt salariati, & eorum officium est, ad commodum potius ipsorum, quam loci pii, cujus substantiam administrant, & ad procuranda talia officia, omnem movent lapidem, ideo dico, quod tenentur ad idem, etiam pro culpa levi, & levissima, ut dicitur in jure *cap. Unic. junct. gloss. magn. in V. de levissima. Extra. de Commod.*

21 Si vero contra tales, tanquam dolo malo delinquentes in dilapidatione, procedatur, dico puniendos esse pœna *peculatus*. Ratio est, quia ex parte delinquentis, eadem est malitia in usurpando, seu dolose tractando aliena bona suæ fidei commissa: & ex parte objecti idem est crimen, utrobique enim surripiuntur bona publica: & quantumvis non videatur tanta injuria illa, quæ est facta peculiari Collegio in *dilapidatione*, quanta ea, quæ fit contra Commune Civitatis, cum hæc dignior Collegio, & censeatur, & sit; tamen, quia, ut in pluribus talia Collegia sunt deputata ad opera pia, per hæc dignificantur Collegia illa, ita ut non incongrue dignitati Civitatis queant comparari; unde sequitur, quod, cum idem cum *peculatu*, aut simile crimen committatur, eadem etiam, seu similis pœna debeatur.

22 Si autem loquimur de Prælato sæculari, delinquente in dilapidatione bonorum Ecclesiæ ex culpa, ipsi dandus est Coadiutor, prout diximus supra *num.* 15. cum hoc tamen, quod tam ipsi, quam Coadiutori prohibita remanet omnis alienatio, ut notavit *Abbas in cap. Venerabili. p. num. 4. & num. 11. de Off. & pot. Jud. deleg.* Si vero constet, quod deliquerit ex dolo, debet deponi, ut constat ex *Synod. Octavi univers. cap. 15. relat. in cap. Apostolicos. 12. qu. 2. & Concil Roman. sub Leo. IV. relat. in cap. Monemus to ea. cau. & qu. Abb. in d. cap. Venerabili. num. 8. §. Sed in contrarium. de Off. delegat.* & notam perpetuam infamiæ subit, ut scribit *Roderic. Tom. 2. Quæst. 35. Art. 1.* Et quod dicitur de Prælato, accipiendum est etiam de quolibet alio Clerico beneficiato, bona beneficii sui dilapidante, ut docet *Bernard. Diaz. Pract. crim. canon. cap. 71.* Si autem sit Clericus Officialis amovibilis, ut Syndicus, aut Procurator Capituli &c. suspectus de dilapidatione, totaliter amovetur ab Officio: sed probatus Reus dolosus, pœna *peculatus*, arbitrio Judicis est puniendus.

23 Quo vero ad Regulares, censet *Roderic. loc. sup. cit.* quem per omnia sequitur *Pellizzar. Manual. Regular. Tom. 2. Tract. 9. cap. 4. num. 190.* ipsos debere puniri ad instar Clericorum; & hoc quidem verum est, quando desint peculiares super hoc crimine Statutariæ dispositiones; quæ si extent, ad unguem servandæ sunt. Consulat proinde in facti contingentia quilibet Judex sui Ordinis municipales leges. Nobis Minoribus de Observantia sequens Statutum præscriptum est.

24 *Si* (Superior localis) *eleemosynas defraudasse, vel in Prælatorum, aut aliarum personarum dona, quovis modo erogasse, constiterit, ipso facto sit excommunicatus, reservata absolutione Provinciali, nisi in mortis articulo: suffragiorum item jure, ac omnibus Religionis Officiis perpetuo privetur, & carceribus mancipetur, Superiorum arbitrio, pro fraudis, & dilapidationis qualitate. Statut. Gen. Ord. cap. 6. §. 4. num. 2.*

25 Circa quod Statutum prima dubitatio est, An in hoc Statuto comprehendatur non solum *dilapidatio* dolosa, sed etiam illa, quæ est ex sola culpa.

26 Respondeo, solam dolosam comprehendi, & ratio est, quia Statutum utitur verbo *defraudasse*; porro *fraus*, a qua derivat verbum *defraudare*, importat dolum, cum quo copulatur; non autem solam culpam *arg. l. Eam qui. ff. de Inoffic. testam. l. Si culpa. ff. de Rei vindic. l. Ea vero. §. final. ff. Pro soc. Goedda. ad l. 181. num. 6. ff. de verb. sign.* Quod si dicatur, mancum ex hoc Statutum reddi, cum non provideat indemnitati Conventus complete, sanciendo pœnam pro his, qui Conventum damnificant, dilapidando ex culpa; Respondeo, quod circa hoc, Statuta alibi provident, quod Superiores locorum prohibentur *aliquid novi, quod scutorum decem expensas superet, sine scripta Provincialis facultate, in Conventibus ædificare, aut destruere; & nihil construi, aut destrui permittant, quod peritorum sententia non sit probatum, Stat. Gen. Ord. cap. 6. §. 6. n. 5.* & hujus dispositionis rationem assignant *Statuta Vallisoletana 1593. Tit. De loc. de nov. aeq. recip. §. Cum etiam* dicendo, quod inconsulta hujusmodi ædificatio, & destructio *præter damna, quæ exinde necessario proveniunt, multorum etiam animum adeo offendit, ut propterea nobis eleemosynas quandoque subtrahant, aut saltem facere desinant, quas antea, piæ devotionis affectu, facere consueverant.*

27 Ex assignata igitur ratione deducitur, quod excepta consueta provisione rerum necessariarum ad usum vitæ, ac vestitus Fratrum, quæ Superioribus localibus absolute est commissa; aliæ expensæ eleemosynarum fieri nequeunt, (si summam decem scutorum excedant) nisi requisito aut Superiore Provin-

vinciali, aut *sententia peritorum*, nempe Discretorum Conventus, Ratio est manifesta, nam ideo Statuta prohibent fabricam supra decem scuta, ut præfertur, ad præcavenda damna Conventus, quæ emergunt a male considerata fabrica, & scandalo sæcularium, qui ob id, eleemosynas dare conluctas, subtrahunt. Sed hæc eadem damna eveniunt, si fiant expensæ inconsideratæ, inutiles, aut statui nostro incompetentes; ut v. g. si emerentur paramenta Ecclesiastica pretiosa, statum pauperum Fratrum excedentia: si picturis inutilibus ornare ultra convenientiam Superior faceret Claustra; si in mobilia superflua sumptus fierent &c. Ex his enim damnificatur Conventus, & non raro sæculares de talibus superfluitatibus, quibus læditur paupertas Religiosa, obmurmurant, & eleemosynas subtrahunt; ut eirca curiositatem fabricæ, & pretiositatem paramentorum Ecclesiæ, dicitur in *Clement. Exivi §. Proinde cum vir. ℣. Item quod Ecclesias de Verb. signif.* Sequitur igitur, quod pari modo tales expensæ (non exquisito consilio Discretorum ad minus) sint prohibitæ, nam ex identitate rationis extanditur lex, *arg. cap.2. §. Sicut enim. V. Sicut ergo de Translat. Epi. Gutier. Practic. lib. 3. q. 17. nn. 75. Surd. Cald. Rebell. apud Barbos. Reper. Iur. V. legem licet.* & in Statutis ad casum omissum, etiam odiosum, extensio fit ex majoritate rationis, ut docet *Felin. in cap. Translato. num. 8. V. Et de ista materia col. 74. de Const.* major autem ratio est de expensis inutilibus, quæ fiunt a Superioribus in res mobiles, quam in fabricis, quia illæ frequentius succedunt, quam istæ; unde, licet talem casum expressum Statutum omiserit, eadem tamen dispositio, etiam pro hoc omisso, debet intelligi; attento maxime, quod etiam de jure communi est, quod Prælatus in gravibus negotiis suæ Ecclesiæ exquirat, & habeat consensum sui Capituli *cap. Novit. cap. Quanto de His quæ fi. a Prælat.* in Religione autem pauperrima, ut est nostra Minorum, grave negotium est expensa ultra decem aureos; unde non debet illa fieri, nisi habito consilio ac consensu Discretorum.

28 Hinc apparet, quam turpiter errent illi, qui statim, ac Superioritatem sunt nacti, se dominos, non autem puros administratores eleemosynarum Conventus, reputant: has pro libito in res, ut frequentius accidit, superfluas, & per quas possint sibi comparare nomen maxime apud sæculares, insumunt. Talibus ordinarius mos est, victum, & vestitum Subditis minuere, ut parent peculium, quod profundere possint juxta ventosam suam ideam. Seniorum spernunt consilia: Subditorum querelas de miseria victus aspernantur, nec se reputant Superiores, nisi omnia Conventus negotia de suo cerebro solo pendeant. O quantum tales merentur puniri, si tali pacto bona Conventus inutiliter disperdunt. Dum enim (ut plus parent, quod expendant vane, & inutiliter) consuctum victum Religiosis diminuunt, nec ipsis religiosa commoda provident, fit, ut quemadmodum scribit *Humbert. Specul. Regul. Par. 2. lib. 5. cap. 7. Religiosis detur occasio, at proprietarii esse velint*, & videndus est super hoc *Peyrin. de Prælat. Quæst. 1. cap. 5. §. 1. n. 58.* qui acriter invehitur in hujusmodi Superiores, avaros in Subditos, prodigos autem in expensis ad vanitatem. Multos tales videmus, nullum tamen, ut deberet fieri, punitum perspicimus.

29 Et quæ pœna ipsis deberetur? Respondeo, quod illa præcise, quod Statutum inurit expendentibus ultra decem scuta in fabries; nam eum militet in utroque casu eadem ratio prohibitionis; eadem etiam erit contravenientibus ratio delicti, unde etiam eadem debet aptari pœna, & sic officio Reus privari; & utinam hoc curent ad aliorum exemplum Provinciales Prælati.

30 Secunda dubitatio est, An dispositione hujus Statuti veniant tantum Superiores locales, dilapidantes bona Conventus, an etiam Superiores Provinciales, ac Subditi?

31 Respondeo primo, quod hoc Statuto non comprehenduntur nisi Superiores locales, de quibus ipsum aperte loquitur; & dum clara est mens Statuti, non est, unde illud ad non expressa trahatur, stante maxime majori dignitate Provincialis super Superiore locali, ob quam inepte deduceretur argumentum a minori ad majus; quod construendo non tenet. Quia tamen æque faciliter potest Provincialis bona Provinciæ, sicut Superior localis bona Conventus dilapidare, dum Statuta de illo non loquuntur, in facti contingentia recurrendum est ad jus commune, & illas pœnas infligere, quas recensuimus supra *num. 22.* Sed hoc quod scribimus, inutiliter certo certius scribimus; non enim adhibere flagella punitionis Provincialibus in usu est, imo nec contra eos volunt Subditorum querelas excipere Visitatores, qui tamen ad illos syndicandos sunt destinati. Proinde securi de impunitate, sine metu legum, omnia ad libitum versant.

32 Respondeo secundo, quod Subditus tenetur pro modulo bona Conventus conservare; & quidem quo ad conservationem dispar est ratio in Subditis juxta disparitatem suæ conditionis. Si enim Officialis Conventus, cui rerum cura commissa est, ut pote *Sacrista, Procurator, Cellerarius, Sartor, Coquinarius &c.* iste tenetur ad conservationem rerum sibi commissarum ex justitia. Si autem Officialis non est, obligatur tantum ex charitate, & ne peccet contra votum paupertatis, ut ex *Suar. de Relig. Tom. 4. Tract. 1. lib. 2. cap. 26. nn. 7.* scribit *Peyrin. de Prælat. Q. 1. cap. 5. nn. 48.* Hoc autem intelligendum est de bonis communibus Conventibus, nullius usui particulari deputatis. Quod, si loquamur de rebus, quas Prælatus concedit alicui Religioso ad usum suum, quilibet Religiosus tenetur ex just ia ad illarum conservationem; unde, si eas dissipet, tenetur de culpa non solum lata, sed etiam levi, & forte etiam levissima, quod tamen negat *Peyrin. de Subd Quæst. 2. cap. 2. §. 9. Quæst. 6.* Et ratio est, quod (maxime apud Nos, qui rerum simplicem usum facti habemus) Religiosus utitur re sibi concessa, tanquam commodatarius re sibi commodata, in qua nullum habet dominium, sed tantum usum dependenter a voluntate Superioris commodantis; commodatarius vero ex eo, quod contractus commodati est in ipsius favorem tantum, tenetur de culpa etiam levissima, ut cum communi Doctorum scribit *Navar. Manual. cap. 17. an. 179. & 183. arg. rap. anic. de Commod.*

33 Sequitur igitur, quod si Subditus res sibi concessas ex culpa dissipet, contra justitiam peccat, & pro modulo culpæ puniendus est. Et si ex dolo largiendo, donando, vendendo &c. pœna proprietariorum puniri debeat, eum taliter distrahendo, actus proprietarios exerceat. Si autem Officialis est, & dilapidet ex culpa res curæ suæ commissas, privandus officii administratione est, & juxta gravitatem culpæ etiam puniendus. At si lata culpa sit, quæ dolo æquiparetur, aut si formalis dolus interveniat, ex eo, quod res communes sibi approprient, aut distrahat, tenetur de furto; siquidem de Juda, qui Officialis Collegii Apostolici, & Thesaurarius erat, & communes pecunias usurpabat, dicit Evangelium *Jo. in cap. 12. ℣. 6.* quod *fur erat*; censendus proinde

de nomine, & crimine *faris* venit ille, qui communes res usurpando, delictum Judæ renovat in Religione,

34 Tertia dubitatio est, An nomine Prælatorum, quibus donationes fieri de bonis Conventuum, maxime pecuniariis, prohibetur, veniant tantum Prælati Ordinis, an etiam Prælati extra Ordinem?

35 Respondeo, quod Statutum dicens: *Prælatorum, aut aliarum personarum &c.* comprehendit omnes, & quascunque personas, tum intra, tum extra Ordinem, quibus donare prohibetur; siquidem dictio *Alias* non solum importat similitudinem, & relationem qualitatum præcedentium, ut pluribus probat *Barbos. Dict.* 26. *nu.* 1. *& seqq.* sed etiam denotat diversitatem a supra expressis, & ab iis diversa includit, ut *arg. l. Si fundum*. 81. §. *Si libertus ff. de leg.* 1. observat post multos *Giurba Consil. criminal.* 99. *num.* 7. & cum sit dictio indefinita, ut scribit *Escobar Tract. de Ratiocin. cap.* 18. *num.* 2. & clausula indefinita æquipolleat universali, *arg. l. Si servitus*, 24 *ff. de Servi. urban. prad. l. Si ita relictum. l. Pluribus* 44. *ff. de leg.* 2. comprehendit omnia generaliter, maxime quando non jungitur termino restrictivo præcedenti, *Staphil. de liter. grat. pag.* 152. *num.* 10. ut est in nostro casu. Sequitur igitur, quod hoc Statuto continentur, non solum Prælati Ordinis, de quibus expresse loquitur, sed etiam Prælati, & aliæ quævis personæ, tum extra, tum intra Ordinem, omnes enim importantur per dictionem *alia*. Exprimuntur autem Prælati Ordinis, quia tum frequentius, tum facilius munera his tribuuntur a Superioribus localibus, qui aspirant ad altiora, & proinde muneribus eorum amicitiam aucupantur, & simoniace dignitates venantur. Et nomine Prælatorum intelligendi non solum, qui actu Prælaturam possident, sed etiam, qui habitu, ut Discreti, seu Patres Ordinis, aut Provinciæ; ab his enim promotionem ad majora dum sperant ambitiosi, eorum spem fructuosam reddunt per copiosas largitiones, in quas Conventus eleemosynas profundunt. De his autem redire debet sermo, quando loquemur de Simonia, & tunc amplius de hoc dicemus,

36 Quarta dubitatio est, quæ quantitas valoris doni faciendi a Superiore locali, tum intra, tum extra Ordinem, requiratur, ut incurrat pœnas hujus Statuti?

37 Respondeo, quod *Sanctor. Comment. cap.* 7. *Stat.* 5. *Cas.* 13. *℣. Tangitur tertia fol. m.* 408. post *Cordub. in Reg. minor. cap.* 6. *quæst.* 6. §. & concordat *Serrna* opinatur, Superiorem localem ob rationabiles causas, puta, gratitudinis; aut aucupandæ benevolentiæ Potentis ad favorem Religionis; aut redimendæ vexationis; aut litis impediendæ, & similium actuum virtutis, posse donare munera ascendentia ad valorem decem scutorum; & etiam denarios, qui reperiuntur in manibus Syndici; & secundam partem hujus conclusionis, quæ a *Corduba* ibi citato non probatur, validis rationibus probat.

38 Non satis tamen mihi arridet conclusio *Sanctori*, quæ potest ansam præbere, si bene non intelligatur, impune delinquendi. Nam si accipiamus *donum* in sui vera, ac genuina significatione, de qua diximus supra §. *Donatio num.* 2. *& seqq.* hoc debet esse collatio ex mera liberalitate, & non ex alia causa, quæ, licet contractum explicite non sonet, tamen implicite illum importat, ut si detur aliquid Potenti, ut protegat Religionem, litem dirimat, aut impediat auctoritate sua, &c. licet illud, quod datur non deducatur in pactum rei, pro qua datur, re vera tamen pactum tacitum respicit, ac contractum innominatum *do ut facias &c.* Si ergo interveniat causa rationabilis ex supra expressis, & aliquid detur, talis tributio, seu largitio *donum* proprie non est; & ex consequenti Superior localis, qui largiretur etiam majorem summam decem auris, non impingeret in Statutum, nec esset punibilis; quia Statutum accipi debet in propria significatione *doni*, & largitio tali casu facta, *donum* non esset, & proinde reatus non interveniret; & si reatus posset dari, hic esset ex sola culpa, nempe si imprudenter, & inconsiderate procederet, largiendo magnum donum ex levissima causa; aut si fingeret magna causa, ubi nulla est, & tunc intraret etiam dolus. Quando ergo talis causa interveniat, quæ vere magna sit, potest Superior non solum decem, sed ultra etiam decem aureos largiri; tunc enim non donat, sed bona Conventus in sui utilitatem impendit, quod crimen non est; & hoc concedere tenetur *Sanctorus ipse*, qui *loc. cit. V. Diana Par.* 1. *fol. m.* 407. *& V. Attamen consideratis. fol.* 408. ex *Statutis Julii II.* quæ citat, deducit, quod *grandis causa talis esse potest, ut rogat ad magna dona recurrere.*

39 Sequitur igitur, quod verum non est, quod communiter dicitur, quod Superior localis potest donare usque ad decem scuta, & quod ita docet *Sanctoras*, cujus doctrina maxime existimatur in Religione; nam falsum est, quod Superior vere possit donare usque ad eam summam; & *Sanctoras* hoc non docet, sed dicit donare ex rationabili causa, quod, ut diximus, donare non est. Verum est, quod, si magna interveniat causa, potest etiam ultra decem scuta donare, nec ad illam summam limitatur; sed tali casu censerem, quod ipse deberet exquirere, & habere consensum Discretorum, ob causam, quam expressimus supra *num.* 28. in fine.

40 Respondeo secundo, quod Superior localis pro se, non habet majorem auctoritatem, quam pro aliis, nec potest sibi assumere majorem facultatem donandi, quam possit ipse concedere licentiam Subdito, aliquid dandi intra, aut extra Ordinem; nam ipse ligatur circa votum paupertatis iisdem legibus, quibus ligantur Subditi; unde usque ad eam summam, pro qua licentiare potest Subditum, ut donare possit, etiam ipse donare potest, & si ultra donet, proprietarius est. Proprietatis autem peccatum incurrit pro foro animæ Subditus, qui ultra tres Julios, & pro foro fori, qui ultra duos aureos possidet; donat, &c. ut alias diximus, ergo etiam Superior, si donat de bonis Conventus ultra duos aureos, proprietarius est, & tanquam dilapidator bonorum Conventus puniri debet.

41 Quinta dubitatio est, dum Statutum sic habet; *quovis modo erogasse constiterit*, an intret ejus dispositio, si constet, aut extrajudicialiter, aut judicialiter, aut per probationes plenas, aut præsumptivas tantum, de *dilapidatione*?

42 Respondeo, quod clausula illa *quovis modo* afficit verbum *erogasse*, non autem verbum *constiterit*; ita ut sensus sit, quod locus sit pœnæ statutariæ, si *constiterit*, Superiorem localem eleemosynas *erogasse quovis modo* (puta, per se, vel per alium; in pecunia numerata, aut rebus in propria specie; per magnum donum semel factum, aut per parva frequenter repetita, publice, vel secreto, &c.) in dona Prælatorum, aut aliarum personarum. Et ratio est, quia nunquam intrat pœna ordinaria, nisi de delicto perfecte consummato in suo genere, per plenas probationes constet. *Sgroi lux Prælat. Par.* 7. *cap.* 2. *n.* 1. & ibi *Farinac. & Tast. lit. C. Concl.* 574.

43 Quod, si quæratur, quomodo constare possit judicialiter. Dico, quod, ultra ea, quæ dedimus

mus supra *num.* 16. *dilapidatio* constare potest in redditione computorum: siquidem Statutum habemus *cap.* 6. §. 4. *num.* 1. ita sonans. *Singulis mensibus per Superiores locorum, coram Fratribus capitulariter congregatis, eleemosynarum receptarum, & expensarum, computa reddantur: Negligentes a Provincialibus destituantur officio, & gravius etiam puniantur.* Ad quod observat *Sanctor. de Pœn. cap.* 7. *quæst.* 4. *Cas.* 15. *Difficult.* 2. *V. Respondeo multa. fol.* 330. talem redditionem computorum statutam esse; vel, ut ex ea bona opinio Subditis accedat de recta administratione sui Superioris; vel, ut illi habeant, unde possint Superiorem localem apud Provincialem de fraude, aut dilapidatione accusare; si nempe observent, aliquas partitas esse falsas, aut alias expensas non legitime esse factas, aut eleemosynas Missarum, ac alias, aut pecuniarias, aut reales obventiones non fuisse legitime adnotatas. Unde optime docet, & probat ibidem *Sanctor. V. Respondeo affirmative*, Subditos peccare mortaliter, si non attendant ad computorum redditionem, & conniveant, aut dissimulent fraudes, & furta Superioris, cum tali pacto frustretur mens gravissimi, & antiquissimi Statuti, lati in Ordinis utilitatem, & attendere negligentes, aut tacentes *dilapidationes* Superioris, ejus crimini communicant. Si ergo Subditi accusent coram Provinciali Superiorem localem, & ipse nequit justificare expensas factas, nec computa sua, optime constat de defraudatione.

44 Verum est, quod tale Statutum apud Observantes (perfunctorie computos reddendo) non ut debet, observatur, & apud Reformatos non est in usu, ajentes fidendum esse integritati Guardianorum. Sed quam nociva Communitati in temporalibus, & Superioribus ipsis in spiritualibus, hujusmodi fiducia sit, loquitur experientia.

45 Sexta dubitatio est; posito, quod supra *num.* 40. dictum est, quod Superior fraudans ultra duos aureos, committit in Statutum, ut etiam *Sanctor. loc. cit. difficult.* 6. *fol.* 333. supponit, quæritur, utrum sit locus pœnæ, si Superior in una redditione computorum deprehendatur intervertisse duos Julios; in alia quatuor; in alia octo, & sic deinceps, ita ut in qualibet redditione fraus appareat quantitatis infra duos aureos; sed computatis fraudibus singulorum mensium, in fine anni deprehendatur excessus super duos aureos.

46 Respondeo cum *Sanctoro* loco citato, affirmative; & ratio potissima est, quia mens Statuti est servare Conventum indemnem, & punire ob hoc Superiorem, qui ejus bona diripit ultra duos aureos. Quod autem tale damnum adveniat Conventui, ex direptione semel in magna quantitate, aut per replicatas vices facta in parva, hoc quid accidentale est, dum in fine anni idem damnum utroque modo ipsi evenit.

47 Septima dubitatio est, an incurratur Excommunicatio lata in Statuto, ante declarationem, ac sententiam Judicis, coram quo constet de defraudatione?

48 Respondeo negative. Ratio est, quia in Statuto dicitur, quod prius *constet legitime*, quod quis fraudaverit, aut donaverit, & post subjungit, *excommunicatus sit ipso facto*: non constat autem legitime, nisi probato concludenter delicto, & pronunciata a Judice sententia, quæ declaret crimen commissum, & decernat pœnam a Reo subeundam; sequitur igitur, quod a prolatione sententiæ, & non ante, talis censura incurratur; & proinde ly *ipso facto* accipiendum sit *de facto* sententiæ latæ, non vero de facto fraudis commissæ; & sic etiam tenuit *Sanctor. loc. cit. Difficult.* 4. *fol.* 332.

49 Octava dubitatio est, quomodo in Statuto ponatur privatio juris suffragiorum, distincta a privatione Officiorum Ordinis, cum hæc illam includat, ut probavimus *Par.* 1. *Tit. Quales. num.* 30.

50 Respondeo, in Statuto assignari tres pœnas, nempe privationem suffragiorum; privationem Officiorum Ordinis; & pœnam carceris, & istæ tres pœnæ infligendæ sunt, non quidem in omni casu defraudationis, & universaliter, sed *arbitrio Superioris pro fraudis, & dilapidationis qualitate*. Prout autem supra dictum est, potest esse *dilapidatio* ex sola culpa: & potest esse ex dolo; & potest esse dilapidatio gravis, gravior, ac gravissima. Sensus ergo Statuti est, quod Superior regulare debet arbitrium suum in puniendo, juxta *qualitatem fraudis, & dilapidationis*; puta, si dilapidatio sit ex sola culpa, detur privatio suffragiorum, & remotio ab Officio etiam juxta gravitatem dilapidationis; si vero sit ex dolo, juxta gradationem gravitatis, infligatur privatio Officiorum Ordinis, & etiam carceratio; & sic apparet quod non superflue ponitur privatio suffragiorum, distincta a privatione Officiorum Ordinis.

§. VIII. Usura.

S U M M A R I U M.

1 *Exercens usuram, furtum, aut rapinam committit.*
2 *Usuræ diffinitio.*
3 *Usura probibita omni jure naturali, Divino, ac humano.*
4 *Est crimen mixti fori.*
Usurarius punitus ab Episcopo, potest puniri iterum a Judice laico.
Si agatur, an contrahens sit usurarius, solus Episcopus cognoscit.
5 *In judicio usuræ, pro foro animæ Theologi judicare debent; pro foro fori Canonistæ.*
Scientia Canonica quid respicit.
Pro anima pronunciandum est pro peccato ad illud præcavendum.
Quando circa usuram prævalere debeat sententia Theologorum Canonistis.
6 *Usura directe committitur in mutuo: indirecte in aliis contractibus.*
7 *Usurarii manifesti qui sint.*

1 NOn incongrue inter delicta contra votum paupertatis recensetur *usura*; sicut enim læditur promissa Deo voluntaria paupertas per proprietatem, alienationem, furtum, dilapidationem, pari modo violatur per *usuram*, per quam aliena res contra justitiam usurpatur; &, ut *arg. cap. Si quis usuram.* 14. *quæst.* 4. ait *Abb. Rubr. de Usuris*, qui *usuram* exercet, rapinam, & quodammodo furtum committit; unde jure merito in corpore juris Canonici post furtum continuatur *Titulus de Usuris*, utpote materiæ affines.

2 Diffinitur autem *usura* ab *Hostiense Rubr. de Usur.* quod sit *Quodcunque, quod solutioni rei mutuatæ accedit, ipsius rei usus gratia, pactione interposita, vel hac intentione habita in contractu, vel exactione habita ex post facto.* In qua diffinitione importatur *quodcunque* lucrum sive pecuniarium, sive alterius rei, aut actionis, aut juris, quod sit pretio æstimabile *cap. Si fœnera veris. cap. Putant. cap. Plerique* 14. *quæst.* 3. *Abb. in cap. final. num.* 2. *de Usur.* quidquid enim tale accedit sorti, usura est, dummodo, aut expresso pacto in contractu mutui; aut intentio-

tione mentali; aut exactione ex post facto, percipiatur. Si enim mutuatarius ex mera, & minime sperata a mutuante gratitudine, reddendo mutuum, aliquid mutuanti largiretur, illud non esset lucrum usurarium, quia nec pacto, nec intentione, nec exactione mutuanti obveniret.

3 Omni autem jure est proscripta *usura Clar. §. Usura. num. 3. ubi Bajard. num. 12. & ibi Corset. Cons. 25. init. inter Consil. crim. divers. Tom. 2.* Primo quidem jure naturæ, nam contra naturam est, quod mihi fructificet id, quod meum, nec quoad possessionem, nec quoad usum est; res autem mutuata, quoad utrumque transit in jus mutuatarii; ex illa ergo non potest absque injustitia naturali aliquid mutuanti acquiri. Pariter jure Divino prohibetur usura, ut patet in Sacra Scriptura *Ezechiel cap. 18. ℣. 8.* ubi dicitur homo justus, qui *Ad usuram non commodaverit, & amplius non acceperit*, & idem dicitur in *Psalmo 14. ℣. 6. Qui pecuniam suam non dedit ad usuram*. Item a jure Canonico vetatur, ut patet ex *Decret. 14. quæst. 3. & 4. per tot. Decret. lib. 5. tit. de Usur. & Clement. eo. tit.* Tandemque de jure Civili, etiam est interdicta, ut ex nonnullis juribus colligunt Doctores aliqui *Castropal. Oper. moral. Par. 7. de Just. commutat. Disp. 4. Punct. 8. Fenzon. ad Stat. Urb. cap. 127. num. 1.* apud *Raynal. Observ. crim. Tom. 2. cap. 16. §. 1. num. 27.* licet non desint, qui contrarium existiment, quos recenset, non tamen cum iis sentit *Clar. §. Usura. num. 4.*

4 Crimen hoc est mixti fori, unde in eo procedit Judex Ecclesiasticus, ac laicus, quando agitur de quæstione facti, & datur locus præventioni. *Bonacoss. Commun. opin. crimin. V. Usuræ sunt. P. 1. Sanfelic. Decis. 63. num. 8. Covaru. Variar. lib. 3. cap. 3. V. Quarto non est.* Usurarius tamen punitus per Episcopum, potest adhuc puniri per Judicem laicum, ut post nonnullos tenuit *Bajard. ad Clar. §. Usura. num. 13. & ibi Decis. Pedemon. 137. num. 11. & Riminal. inni. 369. num. 19. & Cons. 218. nu. 72.* Unde iofertur, veram esse positam conclusionem, quando agitur Criminaliter. Sed, si agitur Civiliter, distinguendum est, nam vel agitur de quæstione juris, puta, utrum contractus sit usurarius nec ne; & in hoc casu, solus Judex Ecclesiasticus procedit, neque Judex laicus potest se immiscere in hoc, sed debet expectare decisionem articuli a Judice Ecclesiastico, quando scilicet articulus esset dubius; secus est, quando essemus in claris. *Raynal. Observ. crim. Tom. 2. cap. 16. §. 1. num. 95. & seqq. & ibi Menoch. Sanfelic. Dian. Matthæ. & Gutierr.* Si autem agatur super facto Civiliter, datur locus præventioni, ut supra dictum est.

5 Difficultas est, an in casu dubio circa usuram, potius standum sit decisioni Theologorum, quam Canooistarum. Videretur dicendum, quod potius standum sit Theologis, quam Canonistis; cum enim Theologi sint interpretes juris Divini, & etiam de hoc jure, usura, prout diximus, prohibita sit, videtur eorum sententiæ standum esse. Sed adductum fundamentum quadrat etiam pro Canonistis; siquidem *usura* etiam a Sacris Canonibus vetatur, & de illa habetur specialis Titulus; unde concludendum videtur, quod standum sit Canonistis. Tamen conciliantur sententiæ in hoc, quod, si agatur in foro animæ, standum est sententiæ Theologorum, in foro autem fori judicandum sit juxta decisionem Canonistarum, prout dicunt *Alex. Cons. 1. num. 8. & seqq. lib. 2. Paris Cons. 67. num. 13. & seqq. lib. 4. Cavalcan. Decis. 2. num. 33. Par. 2. Raynal. loc. cit. §. 12. num. 9.* Et ratio est, quia, ut optime habet *Marquard. de Judæ. Par. 1. cap. 11. n. 11. ℣. Et sciendum*, scientia Canonica principaliter tendit ad interpretandum jus Divinum, in dubiis pertinentibus ad philosophiam moralem Christianam, concernentem convictum civilem, & proinde ipsa dirigere habet actus fori exteroi. Scientia autem Theologica tendit ad explicationem juris Divini in pertinentibus ad virtutes morales concernentes animæ sanctitatem, & salutem. Proinde idem dubium contrario modo circa usuras resolvitur a Canonistis, ac Theologis; nam Theologus in dubio ad favorem animæ pronunciare debet pro usura, *Cassanæ. Bero. Bursat.* apud *Bajard. ad Clar. §. Usuræ. num. 5.* & ratio est, quam adducit *Cravet. Consil. 48. num. 8.* quia in foro conscientiæ eligi debet opinio, quæ pro anima sit tutior, & ideo pronunciandum est pro peccato, ad illud præcavendum. Canonista autem contrario modo sententiare debet; nam cum usura quid facti sit, quod non præsumitur; in dubio pronunciare debet, quod usura non sit. Quæ autem dicta sunt, intelligi debent de jure, quod tangit factum præteritum; puta, an in contractu jam facto, intervenerit usuraria pravitas. Sed si loquamur de concernente actum futurum, nempe an fieri possit talis contractus, dico, quod attendenda est decisio Theologi potius, quam Canonistæ; hæc enim salvare solummodo potest hominem a sententia Judicii humani, si pronunciet non esse in foro fori crimen, quod in foro interno crimen est; sed judicium Divinum non evadet; unde circa hoc tutius est sentire cum Theologo, quam cum Canonista.

6 Committitur porro *usura* directe in mutuo; indirecte autem in cæteris contractibus, *Decis. Pedemont. 65. num. 36. Bero. Cons. 168. vol. 1. Menoch. Cons. 108. num. 28.* quorum modi multiplices sunt, nam subtilitas avaritiæ humanæ infinitas invenit vias, quibus legi illudat, & ad optata lucra perveniat; illas autem in universum recensere nostri instituti non est, & adeundi sunt Theologi Morales, qui de Justitia, & jure ex professo scribunt, apud quos casus expressi inveniuntur; solidum interea teneatur fundamentum hoc, quod quotiescunque qui pro pecunia mutuata, vel quacunque alia re, quæ ipso usu consumitur, commodata, accipit ultra sortem, interveniente pacto tacito, aut expresso, aliquid pretio æstimabile, semper interveniat usura, ut Doctores communiter cum *D. Thom. 2. 2. Quæst. 78. Art. 2. Panimol. Decis. 44. num. 1.*

7 Quia vero, ut infra dicemus, Usurarii manifesti multas incurrunt pœnas, dicendum est, qui nam sint Usurarii manifesti. Dico igitur, cum *Gloss. in cap. p. in figur. cas. ℣. Sed quæri. de Usur. in 6.* quod Usurarii manifesti sunt, qui tales notorie sunt, aut notorietate juris, nempe, quando judicialiter convicti, aut confessi, & ut tales sententiati; aut notorietate facti, *quia tenet bancum publicum ad fænerandum, & paratus semper est, cuilibet volenti accipere pecuniam sub usuris, eam mutuare*; & etiam si domi secreto *usuras* exercet, dummodo interveniat qualitas assiduitatis, ac frequentiæ dandi ad *usuram*, prout placuit *Archidiacono in cap. 1. de Usur. lib. 6.* relato per *Menoch. de arbitr. Judic. Cas. 235. nu. 10*; desideratur tamen ad hoc sententia Episcopi, seu Judicis laici, qui pronunciet super tali qualitate, ut post *Hostiensem* docuit *Abb. in cap. Cum in Diœcesi. num. 5. de Usur.* sed interveniente tali sententia fit notorium juris, ut supra dictum est. Redditur etiam usurarius manifestus, si coram Sacerdote, (aut Notario) & Testibus quis extrajudicialiter fateatur, se usuras exercuisse, ut vult *Gloss. in cap. Quanquam. in V. manifest. de Usur. lib. 6.* quod intelligendum est, sive talis confessio facta sit in testamento,

sive

sive extra testamentum, dummodo confiteatur, se usurarium esse, ut proinde mandet hæredibus, sive testamentariis Executoribus, male acquisita restituere, *Bald. Cons. 447. num. 11. vol. 5. Jaso. Cons. 78. in fin. lib. 3.* oportet tamen, quod ultra talem confessiouem vere appareat de extortis usuris, ut post quosdam *Castren. Cravet. & Jo. Bapt. Lup. de Usur. Comment. 4. in Præfat. n. 31.* docet *Mascard. Concl. 1420. num. 13.*

Probatio.

S U M M A R I U M.

8 CRimen *usuræ* est difficilis probationis propter cavillationes fæneratorum, & quia contractus usurarii velute, & clandestine fieri solent, ut post *Alex. Cons. 46. col. 1. vol. 3. & Cons. 54. col. 1. vol. 1.* & *Cravet. Cons. 73. nu. 7.* tenet *Bajard. ad Clar. §. Usura. nu. 22.* sequitur proinde, quod in hoc probando, possit procedi per conjecturas etiam diversæ speciei, & quamvis probationes non essent necessario concludentes, tamen, quando intervenirent saltem duæ verisimilitudines se juvantes, inducerent vehementem præsumptionem, etiam sufficientem ad condemnationem ad pœnam extraordinariam, *Corne. & Cravet.* apud *Mascard. Concl. 1419. nu. 8. Bajard. loc. cit. & ibi Bald. Novel. & Plot.* & aliæ imperfectæ probationes junguntur ad effectum plenæ probationis, ut post *Parif. Butr. Dec. Alex. & Tiraquel.* tenet *Mascard. d. Concl. 1419. n. 10.*

9 Disputant autem Doctores, an in hoc crimine Testes singulares probent, & nonnullis affirmantibus, & aliis negantibus, eos concordat *Mascard. loc. cit. nu. 13.* post *Innoc. Bald. Abb. Covaru. & Lup.* dicendo, quod per Testes singulares probatur, quod aliquis sit usurarius in genere, & sic procedit sententia affirmantium: sed ad probandum de aliquo contractu usurario in specie, singulares Testes non prosunt, & hoc modo procedit opinio negantium. Ampliatur autem conclusio, quod Testes singulares probant usuram in genere, quamvis ipsi essent participes criminis, & deponerent solvisse usuras, ac contractus usurarios cum Usurario iniisse, dummodo tamen hujusmodi Testes deponerent ad favorem tertii, ut post multos, quos citat, scribit *Menoch. de Arbitr. Judic. Cas. 235. num. 23.* qui testatur de magis communi; debent tamen tales Testes protestari, quod ex eorum testimonio non intendunt aliquod jus sibi quæri ad repetendas *usuras* solutas, ut apud *Bajard. ad Clar. §. Usura. num. 23.* scribunt *Bald. Dec. Jason. I. B. Lup. & Cravet.* Non desunt temere, qui volunt, quod nullo modo probetur *usura* per supradictos Testes; unde scribunt, in facti contingentia, esse potius Reum torturæ subjiciendum, ut scribit *Natta Cons. 369. num. 11.* apud *Bajard. l. cit. num. 25.* Sed discordantes Doctores conciliat *Mascard. de Probat. Conclus. 1419. num. 18.* dicens, quod prima opinio procedit, quando contra Usurarium proceditur civiliter; secunda vero, quando agitur criminaliter.

10 Quia autem summe difficilis est probatio hujusmodi usurariæ pravitatis, licet, prout dicunt jura *l. Nimis grave. C. de Testi. l. final. C. de Eden.* non sint sumenda arma de domo adversarii, nihilominus possunt hujusmodi fæneratores compelli, ut eorum libros rationum exhibeant, ad probandas per eosdem libros usuras exercitas, ut textualiter habet *Clementina unic. §. Cæterum. de Usur.* Hoc autem intelligendum est de libris, qui tenentur in publico, in quibus partitæ debitorum adnotantur, quemadmodum sunt libri matriculati Mercatorum, non vero de libris privatis, quos quilibet cordatus paterfamilias domi reclusos retinet, & in iis domesticorum negotiorum memorias adnotat, ut advertit *Gloss. in cit. Clement. V. Rationum.*

11 Insuper delictum usuræ probari potest per famam, ac communem opinionem, dummodo tamen Testes, qui ad hoc adhibentur, deponant, quod audiunt apud omnes, aut majorem partem populi, & dummodo cum fama concurrant alia adminicula, ut scribit *Mascard. de Probat. d. conclus. 1419. n. 28. 29. & 30.* Stantibus vero talibus adminiculis, potest Episcopus, talem esse Usurarium pronunciare, & per talem sententiam ille evadit publicus Usurarius, ut *arg. cap. Cum Diœces. de Usur. & Glos. in cap. 2. eo. tit. in 6.* deducit *Abb. in cap. Quia in omnibus eo. tit. in fin.*

Pœnæ.

S U M M A R I U M.

12 QUantum ad pœnas Usurariorum, de jure Civili, arbitrio Judicis committi voluit *Clar. §. Usura V. Sed quæro nu. 10.* earum tamen seriem ex eodem jure compulsatam, recitat *Menoch. de Arbitr. lib. 2. Cent. 4. Cas. 390. per tot.* apud *Bajard. ad Clar. l. cit. num. 17. lit. H.* & ex sententia *Molinæi*, & *Paponis lib. 2. Arrest. 7. nu. 24.* scribit *Ghotofr. ad l. 20. lit. K. C. Ex qui caus. infa. irrog.* quod, quamvis in jure Civili de pœnis Usurariorum nihil expresse habeatur, nisi, quod infamiam incurrant, *text. in l. Improbum. C. Ex qui. cau. inf. irrog.*, tamen possint per Judicem conveniri, torqueri, & extraordinarie puniri, argumento cujusdam Digesti, *l. locatio. §. Quod illicite. ff. de Public.* in quo sancitur, quod Publicani extraordinarie puniantur, si ultra debitum aliquid a privatis exigant; prout faciunt Usurarii, ultra debitum sortis principalis, exigentes usuras.

13 Quo vero ad pœnas Canonicas, distinguendum est, nam vel loquimur de usura occulta, seu secreta, vel de publica, sive notoria. Quo ad primam, nullæ pœnæ latæ sententiæ reperiuntur in jure contra usurarios occultos, ut testatur *Tolet. Instr. Sacerdot. lib. 5. cap. 36. §. final.* proinde Confes-

sarii circa tales gerere se debent, sicut cum cæteris, qui obnoxii sunt restitutioni. Quo vero ad secundam, plures sunt pœnæ, dummodo tamen delictum fuerit plene consummatum, (non solum paciscendo, sed etiam exigendo usuras) & sit etiam cum exercitio, & consuetudine fœnerandi, quæ requiritur ad hoc, quod quis dicatur usurarius manifestus, ut dictum est supra *num.* 7. aliter non incurruntur, ut dicunt *Doctores. Sylvest. Summ. V. Usura. 9. Quæst. 4. & 8. Turrian. de Just. Disp. 63. Dub. 3. nu. 6. Ugolin. de Usur. cap. 24. §. 5. nu. 3.*

14 Prima pœna est, quod Usurario manifesto omnia Sacramenta deneganda sunt, donec usuras realiter restituerit, aut idoneam cautionem præstet de restituendo juxta vires sui patrimonii, ut dicitur *text. in cap. Quia in omnibus. Extra. de Usur. cap. Quanquam. eo. tit. in 6.* Cautio autem debet esse pignoratitia, aut fidejussoria, ut cum communi *Covarru. Variar. lib. 3. cap. 2. nu. 6.* dummodo possit Usurarius pignore, aut fidejussione congrua cavere; sed si solvendo non sit, nec fidejussorem reperit, debet dare cautionem juratoriam de restituendo, quando poterit; sc etiam jurare, quod tunc aliam cautionem meliorem, quam juramentum, præstare non potest, ut habet *Gloss. in cap. Quanquam in V. Idoneæ. de Usur. in 6.*

15 Secunda pœna est, quod Usurarius manifestus ante restitutionem, sive cautionem de restituendo, ut dictum est, non est permittendus ministrare, neque assistere Sacrificio Missæ; cum enim publice, & notorie criminosi sint, ut supponimus, sacro Altari ministrare, ac Divinis mysteriis interesse prohibentur, ut sanxit *Tridentin. Sess. 22. Decret. de Obser. & evit. in celebr. Miss.*

16 Tertia pœna est, quod ante satisfactionem, aut cautionem, ut supra dictum est, usurarius manifestus non est admittendus ad oblationes, non solum illas, quæ fiunt inter Missarum solemnia, sed etiam eas, quæ absolute Deo fiunt; *text. in cap. Quia in omnibus. de Usur.* intelligendæ autem sunt oblationes gratuitæ, non autem onerosæ, ut sunt decimæ, primitiæ &c. quas solvere obligatus est, ut habet *Gloss. in cap. 2. in V. Oblationes. 90. Dist.* & insuper accipiendæ sunt oblationes propriæ, non autem impropriæ, quales sunt, quæ dantur pro Missis celebrandis, aut quæ pauperi in eleemosynam offeruntur, ut scribit Suar. *de Censur. Disp. 31. Sect. 2. num. 6.*

17 Quarta pœna est, quod supradicti admitti non possunt ad Ecclesiasticam sepulturam, etiamsi pœnitentes decesserint, nisi prævia restitutione reali, aut cautione supradicta de restituendo, *text. in cap. 3. Extra de Usur. cap. Quanquam. eo. tit. in 6. Gloss. in Clement. unic. in V. Manifest. eo. tit.* & in odium usurariorum apposita est pœna suspensionis, *text. in d. cap. 3. de Usur.* & excommunicationis ipso facto Clericis, admittentibus eos ad Ecclesiasticam sepulturam. *Clement. 1. junct. gloss. in V. Manifestos. de Sepul.*

18 Quinta pœna est, quod manifesti Usurarii non possunt condere Testamentum, neque Codicilla; neque facere donationes causa mortis, *Barbos. in cap. Quanquam. nu. 8. & 9. Clar. §. Testamentum. q. 26. init. & §. Donatio quæst. 7.* nisi prius realiter restituerint, aut de restituendo caverint, prout supra; & quamvis testamentum factum sit ante usuram commissam, tamen irritatur, si ex post Usurarius manifestus reddatur Testator. *Surd. Lup. Geminian. Anchar. Covar. & Ugolin apud Thesaur. de Pœn. par. 2. V. Usura, cap. 1. ℣. Amplia tertio.*

19 Sexta pœna est infamia juris, & ex consequenti inhabilitas ad beneficia, & irregularitas ad Ordines, ut elicitur *text. in cap. Inter dilectos. de Excess. Prælat. cap. Infames. 3. q. 7. & 6. q. 1. Improbum C. Ex qui. can. infam. irrog.* Verum est, quod multi Doctores tenent, quod supradictæ pœnæ contra usurarios afficiant tantum Usurarios, nominatim declaratos tales, non vero alios, ut refert *Thesaur. V. Usura. cap. 1. ℣. limitant. secundo. & ibi Suar. Less. Salas. Filliuc. Bonac. & Ugolin.*

20 Quo autem ad Clericos exercentes usurariam pravitatem, multas pœnas ingerunt sacri Canones; nam in uno *text. in cap. Inter dilectos. de Excess. Prælat.* repelluntur a beneficiis obtinendis; in alio *cap. Præterea. junct. Gloss. in V. Suspendas de Usur.* suspenduntur ab obtentis; in alio *text. in cap. Si quis oblitus 14. q. 4.* dejiciuntur a gradu, & alienantur a Clero; & in *Concil. Eliberin. in cap. 20. relat. in cap. Si quis. 47. Dist.* sancitur, quod, *Si quis Clericorum detectus fuerit usuras accipere, degradetur;* sicut prius in Concilio Nicæno *cap. 17. relat. in cap. Quoniam 14. q. 4.* statuta fuerat Clerici usurarii dejectio a Clericatu. Ex citatis Canonibus concludunt Doctores, *Diac. Pract. crim. Canon. cap. 88. Hostien. Sum. Rubr. de Usur §. final. V. Alia a Judice. Pellizzar. Manual. regul. Tract. 9. cap. 4. num. 193.* quod Clerici usurarii, primo suspendi debent ab officio, ac beneficio, si habeant utrumque, vel alterum; & si per hoc non corriguntur, debent degradari, & quia infames de jure Civili ex delicto, tales etiam sunt de Canonico ex notis juribus; & cum Usurarii manifesti in jure Civili infames sint, ut supra dictum est, sequitur, quod etiam Clerici tales infames sint: infamia autem talis tolli potest per Episcopum, si Clericus pœnitentiam agat, ac acceptas usuras restituat, ut scribit loco proxime citato *Diaz.*

21 Quid vero juris, si Regularis usuras exerceat? Rarum hoc quidem, imo rarissimum est, & unum tantum de hoc crimine Reum audivi, cum tamen plures Clericos sæculares usurarios notorios viderim; tamen evenire potest. Dico igitur, quod *proportionaliter* puniendus est pœnis Clericorum, si desint municipales Ordinum leges. Dixi *proportionaliter*, non enim Regularis privari potest beneficiis, quorum incapax est; nec degradari, aut a Clericatu dejici, cum inamovibiliter maneat per vota Deo mancipatus. Sed debet Officiis Ordinis sui, Prælaturis, & dignitatibus spoliari; & insuper pœnis proprietariorum percuti, cum delinquat contra votum paupertatis.

T I-

TITULUS QUARTUS

De Delictis contra Castitatem.

POst crimina contra obedientiam, & paupertatem, ad ea descendimus, quæ labefactant *Castitatem*. Est autem hæc, ut scribit *Jo.Climac.Schal. profect. grad. 19. Incorporea natura familiaritas; Christi jucundum diversorium; terrestris clypeus cordis, excessiva naturæ abnegatio*; Hujus plura elogia præsertim ex *S. Ephrem Syro* contexit *Alvarez. de Vit. Spirit. Tom. 2. lib. 5. Par. 2. cap. 1.* quæ expendere *Ascetici* potius, quam *Criminalistæ* est. Unum dicam, & est, quod *Castitas* ita est statui Religioso annexa, & ad ejus perfectionem requisita, ut probat *D. Thom. 2. 2. q. 186. art. 4.* quod super ea, neque *Summus Pontifex* possit dispensare, prout habetur *cap. Cum ad Monastec. de stat. Monach.* quod tamen intelligendum est, sine magna causa, ut communiter censent Canonistæ *Panormit. in cap. Cum ad Monastec. num. 22. & ibi Innoc. Felin. & alii de Stat. Monach.* & docuit *D. Thom. in 4. Dist. 38. art. 4.* licet postea sententiam mutaverit in *Summ. 2 2. qu. 88. art. final.* Censetur proinde ita propria Religioso Claustrali, ut de nullo vitio personæ Regularis magis scandalizentur Sæculares, nec illa majus damnum in existimatione patiatur, quam ex læsa quovis modo, vel leviter *Castitate*, quæ tamen levitatem non admittit, quia parvitatem materiæ a mortali excusantem non habet, ut docent Theologi *D. Thom. 2. 2. q. 154. art. 4. D. Antonin. Par. 2. Tit. 5. cap. 1. num. 9. Sylv. V. Delectatio. quæst. 5. Less. lib. 4. cap. 3. num. 59. Azor. par. 3. lib. 3. cap. 25. Rebel. Par. 2. lib. 3. q. 19. sect. 3. Sanch. Mocal. lib. 6. cap. 6. num. 12. Baldel. lib. 3. Sum. Dist. 14. num. 3. apud Pellic. Manual. Tom. p. Tract. 4. cap. 3. n. 56.* Labefactatur autem *Castitas* per plura Crimina, tum *secundum*, tum *contra naturam*, ea autem enumerare superfluum est, cum singillatim omnia inferius suo ordine expendantur.

§. I. Consortium suspectum.

S V M M A R I V M.

1 *Ecclesiastici cavere debent a quavis specie mali.*
Familiaritatem cum mulieribus debent fugere.
Nimia familiaritas cum fœminis, etiam consanguineis, vetita Clericis sub censuris.
Familiaritas quid proprie sit, & quid largo modo.

2 *Suspicio legitima mali circa incontinentiam, a quo deducenda.*
Clerici non possunt cohabitare cum mulieribus, etiam sibi conjunctissimis, si istæ sint suspectæ.
Quidam Episcopi malam famam contraxerunt ex nimia familiaritate eorum cum propria filia, & Nepte.

3 *Suspicio rationabilis evadit, si ad eam concurrant duo fundamenta.*

4 *Canonica monitio, & post eam reincidentia in nimiam familiaritatem cum fœminis, necessaria ad crimen suspecti consortii.*
Facta monitione de crimine vitando, reincidentia probat crimen.

5 *Actiones, ex quibus emergit suspectum consortium.*

6 *Plures actus requiruntur ad generandam suspicionem mali consortii.*

7 *Monitio Canonica qualiter fiat.*

8 *Quatuor actus familiaritatis requiruntur ad consortium suspectum.*

9 *Indicia suspecti consortii remota, proxima, & violenta.*

10 *Opinio Sgroi circa recidivantem post monitionem Canonicam.*
Quid faciendum a Marito suspicante de adulterio Uxoris.
Opinio Bartoli de punitione adulterii præsumpti.

11 *Maritus percutiens Clericum adulterantem cum propria Uxore, non incurrit Excommunicationem.*

12 *Laici absque licentia Episcopi loquentes cum Monialibus non sibi conjunctis, olim excommunicabantur.*
Laicis, & Clericis vetitum frequentare Monasteria Monialium sub pœna excommunicationis, & depositionis respective.
Regulares in pœnis Clericorum continebantur.
Lex pœnalis extenditur ob identitatem rationis; vel favore animæ; vel ad evitanda peccata.

13 *Regulares de jure novo arctius prohibentur loqui cum Monialibus.*
Decretum Sac. Congreg. circa hoc.

14 *Regularis loquens Moniali absque licentia, an peccet venialiter, an mortaliter.*
Opinio, quod lex humana pœnalis ex se non obliget ad mortale.
Lex pœnalis obligat in conscientia juxta qualitatem materiæ.

15 *Quæsita varia circa locutionem cum Monialibus.*

16 *Solvuntur unico principio.*

17 *Lex pœnalis extenditur, quando alias redderetur inutilis.*

18 *Vox valida est ad suscitandam incontinentiam.*

19 *Scribens ad Monialem puniendus sicut alloquens.*
Qui doceant, quod scribentes ad Moniales pari modo delinquant, sicut loquentes absque licentia.

1 QUia juxta *Apostolum 1. Thessalonic. cap. 5. V. 22.* cavendum ab omnibus, & maxime Ecclesiasticis est non solum ab omni malo, sed etiam a *quacunque specie mali*; hinc est, quod in viro mancipato divino famulatui, & maxime *Regulari*, ipsa etiam species mali crimen evadit. Hinc fit, quod sola familiaritas immoderata cum mulieribus, aut aliis personis, ex quibus suspicio incontinentiæ oriri possit, quamvis in facto non involvat crimen, de quo ab aliis suspicatur, tamen delictum ex se punibile evadit; Unde antiqui *Canones Concil. Nicæn. cap. 3. relat. in cap. Interdixit 32. Dist. cap. Quocundam. 34. dist. cap. Clericos. cap. Sed si forte. cap. Si quispiam cap. Volumus cap. In omnibus. cap. Clerico*

81. *Dist. Concil. Mogunt. cap. 10. cap. Si quisquam. Extra de Cobab. Cler. & Mul.* omnibus Clericis familiaritatem cum fœminis sub Censuris vetuerunt; & hoc non solum cum extraneis, sed etiam cum consanguineis, *si sit nimia*, ut patet ex *cap. 1. cap. Omnibus. cap. Episcop. 34. Dist. Laura. Epi. V. Cleric. quo ad convers.* quæ familiaritas non solum sistitur in convivendo sub eodem tecto, & eadem familia (familiaritas enim proprie significat conviventiam in una domo, sub uno patre familias; unde *familiares* dicuntur personæ, sive res ad familiam spectantes, ut *servi arg. l. 1. ff. de Vi, & vi arm. familiaris res*, quæ publicæ opponitur *arg. l. Jurisgentium. n. 14. ff. de Pact. l. 4 ff. de Pub. judic. familiaria sepulcra* alicujus familiæ personis constituta *text. in l. Familiaria. ff. de Relig. & sump. fun. familiaria vestimenta text. in l. Vestis ff. de Aur. erga legat.* quæ ad familiam vestiendam parata sunt &c. *l. Qui juro ff. de Acquir. poss.* sed ampliori, & usitato Vocabulo accipitur etiam pro *amicitia, conversatione, collocutione, & domesticitate*.

2 Porro justæ *suspicionis* fundamentum ex duplici principio deducitur, puta, a personis, & actionibus & quodlibet illorum sufficit ad statuendam legitimam *suspicionem*. A personis quidem, si illæ talis sint qualitatis, quod possint generare *suspicionem*, quod Ecclesiasticus possit ab illis ad peccatum provocari; Proinde licet Sacri *Canones cap. Cum omnibus. cap. Fœminas. 81. dist. l. Eum qui. C. de Epi. & Cler.* permiserint Clericis cohabitare cum Matre, Avia, Matertera, Amita, Sorore, & Nepte, tamen si istæ tales sint *suspectæ*, nempe mala fama laborent, non possunt cum illis habitare, ut ex *Concilio Moguntino* habet quidam *Canon cap. Inhibendum. Extra. de Cohab. Cler. & Mul.* Sic ajens. *Inhibendum est, ut nullus Sacerdos fœminas, de quibus suspicio esse potest, retineat: sed neque illas, quas Canones concedunt, Matrem, Amitam, & Sororem; quia instigante Diabolo, & in illis scelus perpetratum esse reperitur.* Ab actionibus autem, si tales sint, quæ generare *suspicionem* legitimam possint, ut secreta colloquia, nimia frequentia, sequestratio &c. Unde quantumvis conjunctissimæ sanguine personæ sint, tamen per tales actus redduntur *suspectæ de incontinentia*. Proinde legimus in quodam *Canone cap. Quorundam. junct. gloss in V. Fama. 34. dist.* quod quidam Episcopus ob immoderatam familiaritatem cum propria filia, malam famam contraxerat, ubi ait *Glossa. Non quod aliquod ibi sævi criminis existimaretur, propter fœdus naturale; sed quia coram omnibus eam nimis osculabatur, & ponebat manum in gremium ejus &c.* & hoc idem accidisse cum quodam *Episcopo Quinqueclesiensi* cum Nepte sua, observat *Gloss. in cap. Cum in juventute. in figur. cas. de Purgat. canon.*

3 Sequitur igitur ex his, quod eo major, & rationabilior evadat *suspicio*, si duo hæc fundamenta in facti contingentia copulentur; puta, si Ecclesiasticus conversationem nimis familiarem habeat cum persona, quæ malæ famæ sit; vel Ecclesiasticus ipse mala fama ex se laboret, licet persona, cum qua familiarius conversatur, honestæ sit existimationis; legitime enim suspicari potest, quod hæc ab illo pervertatur.

4 Verum ad statuendum crimen *suspecti consortii* non sufficit nimia familiaritas, aliique actus, de quibus mox dicemus, sed requiritur *Canonica monitio*, & post hanc reincidentia. Et hinc aperte convincunt plures *Canones cap. Quorundam. 34. Dist. cap. Si quispiam. 81. Dist. cap. Si quisquam. Extra de Cohab. Cler. & Mul.* qui statuunt hujusmodi suspectos debere *moneri Canonice*; & si post monitionem in priori conversatione involvantur, tunc excommunicentur. Et quantum ad necessitatem præviæ hujus trinæ monitionis, Canones imitatur lex Civilis *Authent. Si quis. C. Ad leg. Jul. de Adult. Novel. Ut liceat Mat. & Avi §. His quoque Coll. 8.* quæ statuit, quod, *si quis suspicionem habeat de alio familiariter colloquente cum Uxore sua, debet per tres vices illum monere, ut abstineat; & si post hæc, adhuc colloquentem invenerit, possit in eum animadvertere, vel Judici puniendum tradere*. Ex quo habemus, quod posita monitione, nova reincidentia sufficienter probat crimen ad pœnam.

5 Diximus autem supra *suspectum consortium* oriri ex qualitate personæ, & actionis. Prima quidem, si sit malæ famæ &c. Actiones vero, ait *S. Bonaventura Exposit. in Regul. Minor. cap. 11.* si talea sint, quæ *suspicionem immunditiæ generare solent; Puta, si pro colloquiis habendis, quæratur locus solitarius, & obscurus: tempus nocturnum, aut alias importunum, nempe, quando Fratres omnes sunt in Choro, vel Refectorio. Si gestus sit dissolutus; puta, nimia appropinquatio ad mulierem; vel nimia affixio occulorum ad faciem ejus; vel manuum contactus. Item si talia colloquia fiant, excluso aliorum auditu, licet non visu; & sunt cum persona frequentata, absque ulla manifesta, pia, seu rationabili causa.* His possunt addi litteræ, sive salutationes frequentes per internuncios missæ; munuscula, aut per se tradita, aut per interpositam personam missa: laudatio pulchritudinis affectata, reciproci oculorum nictus, quæsitæ occasiones se videndi, & sexcenta hujusmodi, quibus proditur sensualis passio erga personam *suspectam*; & quæ juxta consuetudinem Patriæ a viro cordato, & prudenti interpretari possunt tanquam incentiva libidinis, & non cæremoniæ *urbanitatis*.

6 Omnia autem supradicta accipi debent non de uno, sed de pluribus actibus, per quos possit dici inducta frequentia. Existimat autem *Sanctor. Comment. cap. 11. Stat. 4. ℣. Declarandum. fol. m. 576. & de Pœn. cap. 8. quæst. 1. ℣. Neque sola. fol. 347.* post *Baldum, Decium, Jasonem, Curtium, & Barbosam* duos ad minus actus requiri (licet ipse plures desideret) ad hoc, quod dicatur inducta frequentia, sed rem altius emedullando, dico, quod multo plures debent esse actus, ut ex iis possit resultare *Consortium suspectum* punibile.

7 Ad hoc autem demonstrandum adverto, quod, ut supra *num. 4.* dictum est, punitionem hujus criminis præcedere debet *monitio Canonica*, quæ, ut textualiter habetur in quadam *Constitutione Gregorii Decimi cap. Constitutionem. §. Statuimus. de Sent. excom. in 6.* consistit in *trina monitione, sive una pro tribus*. Adverto autem, quod in tantum sit secunda, & tertia monitio, in quantum monitus post primam monitionem non obedit mandatis; sed dupliciter hoc contingere potest; uno modo, quando monitus tenetur in termino assignato aliquid præstare; ut si aliquis citetur ad comparendum termino sex dierum coram Judice; alio modo, quando monitus intra terminum definitum tenetur ab aliquo abstinere. Licet autem in praxi judiciali possit tum in primo, tum in secundo casu fieri una tantum monitio, quæ specificetur facta pro tribus; si nempe in ea assignentur tres termini congruentes, puta, *monitorius* primus, & secundus, & tertius *peremptorius*; tamen non ita est in *monitione Canonica* extrajudiciali, & quæ non fit scripto, prout in casu, Fundatur autem hæc assertio in *Evangelio Matthæ. cap. 18. V. 15. 16. & 17. Si peccaverit in te frater tuus vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum. Si te non audierit adhibe*

tecum

tecam adhuc unum, vel duos. Si non audierit eos, dic Ecclesiæ, ex quo habetur trina, & distincta monitio, non autem una facta pro tribus; siquidem prima est secreta, & solitaria, secunda secreta, sed Testibus adhibitis, tertia vero publica; necessitas autem harum trium est, eo quia peccans, monitus non resipiscit, sed per novos actus prodit se in pristino peccato permanere.

8 Ex hoc autem habetur, quod plures actus peccaminosi, quam duo, debent intervenire ad hoc, quod publica monitio fieri queat. Etenim qui primo videt actum familiaritatis excedentis alicujus cum fœminis, ex illo unico non potest recte formare suspicionem mali, neque ex hoc proximum monere, ut in posterum caveat. Oportet proinde, ut ad minus duo sint. Ut autem locus sit secundæ monitioni coram Testibus, requiritur novus actus, quo prodatur illum ex prima monitione non profecisse, & sic erunt tres; & tandem ad hoc quod possit deveniri ad tertiam publicam monitionem oportet, quod per alium actum manifestetur, quod nihil profuerunt primæ duæ monitiones; & hoc modo erunt quatuor actus. Fateor quidem, quod primus actus possit in se habere aliquando tales circumstantias, quod illum videns, legitimam queat formare suspicionem; tamen tales actus extreme familiares regulariter supponunt alios præcedentes; cum *Nemo de repente fuit turpissimus*; *Juvenal. Satyr. 2.* ℣. *83.* proinde actus ille plures præcedentes virtualiter includit.

9 Advertendum autem, quod actus inducentes *suspectum consortium* possunt esse aut indicia *remota*, aut *proxima*; aut *violenta*. *Remota* quidem, si sint ea, quæ enumerabimus infra §. *Adulterium nu. 15. & seq.*, *proxima* autem, prout ibidem dicemus *a num. 3. & seqq. Violenta* vero, si ex illis potest Judex devenire ad pœnam extraordinariam (quippe ad pœnam ordinariam ex indiciis etiam violentissimis deveniri non posse in delictis carnis, probabimus loco supracitato post *n. 22.*) delicti, de quo est suspicio.

10 Opinatur autem *Sgroi Par. 5. cap. 4. n. 29.* quod ex *monitione Canonica* facta alicui in casu *suspecti consortii*, si is in eosdem actus recideret, oriatur præsumptio juris, & de jure, ob quam possit Judex condemnare Reum, & quidem pœna ordinaria, ut videtur ipse intelligere, licet de hoc clare non se explicet; & suam sententiam fundat *in l. final. C. de Adult.*; sed fallitur in hoc, nam in lege ab eo citata nihil habetur ad intentum. Pro se facit *Authentic. Si quis ei C. ad leg. Jul. de Adulter.* in qua sancitur, quod *Maritus suspectum habens aliquem de adulterio cum propria Uxore, debet per tres vices ipsum monere, ne cum Uxore sua colloquatur. Quod, si post hæc, eos colloquentes repererit in domo sua, aut adulteri, vel in popinis, vel in suburbanis, potest Maritus impune suspectum adulterum occidere. Si alibi invenit, & hoc probet per tres Testes, tradet eum Judici, qui, nulla alia ratione quæsita, habet licentiam puniendi.* Et ex hac colligit *Sgroi*, quod ex tali præsumptione juris, & de jure possit Judex ad pœnam ordinariam devenire; cui potest addi etiam *Bart. in Authentic. Ut liceat. Matri, & Aviæ. §. His quoque* ubi vult, quod adulterium præsumptum, juris præsumptione probatum, punitur sicut verum.

11 Sed contrarium tenet *Abb. in cap. Si quisquam num. 3. de Cohab. Cleric. & Mul.* qui vult, quod illa lex permittat soli Marito occidere, quia non alio modo potuit compescere justum dolorem ipsius; & proinde etiam lex Canonica, prout habetur in quadam *Decretali cap. Si vero. § 1. Extra de sent. Excom.* definit, quod Maritus percutiens Clericum repertum in adulterio cum Uxore, Matre, Sorore, aut Filia, evadit Excommunicationem; Non tamen ultra personam Mariti extenditur talis lex; nec vult, quod Judex ex tali præsumptione procedat ad pœnam ordinariam adulterii. Licet enim lex illa dicat, quod Judex habeat *puniendi licentiam*; punitio hic tacta accipienda est, vel pro pœna extraordinaria, vel pro gravissima tortura (quæ etiam ipsa pœna est) juxta violentiam indicii ad habendam plenam confessionem. Et hæc expositio deducitur ex ventre ejusdem legis, quæ sequitur, quod *si Maritus reperit Adulterum suspectum colloquentem &c.* in loco Sacro, tradat illum, & Uxorem foro Ecclesiastico, ut ipsos servet, donec Judex *cognoscens hoc, mittat Episcopo Civitatis, quatenus ei isti tradantur, ut debeant subire tormentum, ut annuntietur per eum ad Præsidem Provinciæ, qui secundum leges, pœnam imponat legitimam.* Ex quo textu evidenter deducitur, quod punitio, de qua prius loquitur, accipi debet de tortura, de qua aperte ex post loquitur, reservato jure Præsidi Provinciæ, imponendi pœnam legitimam juxta id, quod deponent Rei in tormentis; puta, pœnam ordinariam, si fuerint confessi crimen; sin minus extraordinariam.

12 Ad speciem criminis *suspecti consortii* spectat non solum nimia familiaritas, sed etiam accessus ad Monasteria, & collocutio cum *Monialibus*. Et quidem diverso modo respectu personarum statuum diversorum. Etenim per plura *Concilia Arelaten. 4. cap. 7. Concil. Parisien. 6. lib. 1. cap. 46. Concil. Matiscon. 1. cap. 2. Nicæn. 2. cap. 20. Laura. Epi. V. monial. circ. collocutio*, vetitum fuit laicis alloqui *Moniales*, quæ non essent illorum consanguineæ; & si ad eas accederent absque licentia Episcopi, anathemati subjiciebantur juxta Sanctionem *Concilii Ravennatensis tertii post Clem. V. cap. 11.* Clerici autem accedere ad Monasteria non poterant sine licentia Episcopi, nec Episcopi ipsi, vel Presbyteri, nisi præsentibus aliis, *Concil. Carthag. 3. cap. 25. Concil. African. cap. 5. Laura. V. Virgines circa alia*, & hæc quidem juxta Canones antiquos. Sed ex sanctione *Concilii Lateranensis sub Alexandro III. relat. in cap. Monasteria. Extra de Vit. & hone. Cleric.* Clericis, & laicis vetitum est frequentare Monasteria *Monialium*, & si moniti Canonice per Episcopum non desistunt, Clerici depositione, laici excommunicatione debent mulctari; Regulares autem nedum recensitis legibus etiam ipsi tenebantur, sed arctioribus; nam etiam obtenta Superiorum licentia accedendi, & colloquendi cum *Monialibus*, eas alloqui non poterant nisi in præsentia *Abbatissæ*, ut notat *Glos. in cap. Periculoso. in V. Honera de Stat. Regular. l. 6. cap. Diffinimus. 18. quæst. 2.* Unde non subsistit opinio illorum *Sanch. Panormit. & Tambur. de Jur. Abbatiss. disp. 25. quæst. 23. n. 3.* qui dicunt, quod cum *cap. Monasteria de Vit. & hone. Cler.* loquatur de Clericis, & laicis, frequentantibus Monasteria *Monialium*, non autem de Regularibus, ad hos talis lex, cum sit pœnalis, non possit extendi. Siquidem lex pœnalis extenditur ad non expressa ob identitatem rationis in favorem animæ, & ad evitanda peccata, ut docent *Suar. de leg. lib. 5. cap. 2. n. 12. & lib. 6. cap. 4. n. 2.* & *Sanch. de Matr. lib. 3. disp. 42. num. 4. & lib. 7. disp. 6. num. 8.* apud *Donat. Tom. 3. Tract. 6. quæst. 4. num. 3.* Et cum hæc faveat animæ, ac Religiosi observantiæ, & pericula incontinentiæ antevertat, utique ad Regulares extendenda est; attento maxime, quod ipsi perfectiori vitæ addicuntur, & majoribus periculis tentationum sunt obnoxii.

13 Arctior de jure novo facta Regularibus est prohibitio non solum alloquendi *Moniales*, sed etiam

quam-

quamlibet aliam personam degentem in Monasteriis *Monialium a Sac. Congreg. Regularium* de mandato *Sixti V*, Decretum ejus dant per extensum *Quarante Sum. Bull. V. Monasteria Monial. fol. m. 349. Donatus tom. 3. tr. 6. quæst. 5.* & *Peyrinus od Contr. 6. B. Pii V. §. 1. nu. 6.* memorantque communiter scribentes de *Monialibus*. In hoc autem prohibetur allocutio etiam simplex, & non frequentata. Et quantumvis tale Decretum fuerit postea moderatum per *Sac. Congregationem* de mandato *Urbani VIII. 12. Kal. Decemb.* 1623. quod per extensum recitatur a *Peyrino loc. sup. cit. num. 7*, & concessum Episcopis, ut licentia loquendi cum *Monialibus*, quæ poterat solum concedi ab ipsa *Sacra Congregatione*, amodo possit dari ab Episcopis quater in anno Regularibus, cum hoc tamen, quod *Moniales* alloquandæ sint conjunctæ Regulari in primo, aut secundo gradu; tamen substantiale prohibitionis respectu cæterarum *Monialium* adhuc persistit. Et quia multi Doctores *Suar. Tom. 4. de Relig. lib. 1. cap. 10. nu. 27. Sanch. & Bonacin.* apud *Donat. Tom. 3. Tr. 6. q. 12. num.* 8 negabant committere in illam prohibitionem eum, qui ad breve tempus Monialem alloqueretur, prodiit a Sac. Congregatione aliud Decretum sub die 11. Maji 1699. per quod declaratur non dari parvitatem materiæ in tali allocutione, sed *peccare mortaliter eos, qui per quodcumque modicum temporis spatium cum Monialibus, aut aliis intra claustro degentibus colloqueretur*, Sunt verba præcisa dicti Decreti.

14 Controvertuntur autem Doctores, an talis allocutio Regularis cum *Moniali* absque licentia, involvat etiam culpam Theologicam, an vero solam legalem, sive pœnalem. Sententia fuit aliquorum *Sanch. in Decal. lib. 6. cap. 16. num. 120. Dian. Par. 1. Tr. 10. Resol. 22. & Par. 3. Tr. 2. Resol. 7.* apud *Donat. Tom. 3. Tr. 6. quæst. 5. num. 4. Lezan. Tom. p. cap 25. num. 56. Roderic. Tom. p. Q. 45. art. 4. ant. fin.* quod non incurratur culpa nisi venialis; eo quia lex humana pœnalis seclusis circumstantiis extrinsecis, puta, scandali, malæ intentionis, & similium, non obligat sub mortali, prout docuit *Navarr. Manual. cap. 23. num. 57.* Alii autem *Homobon. Casu. 5. V. 4. ad fin. Bonacin. de Clausur. quæst. 3. Pun. 4. num. 4. Pellizz. de Monial. cap. 5. sect. 5. quæst. 5. num. 199. Verricell. Q. Q. Moral Tr. 8. Miscell. quæst. 66. num. 15. Donat. loc. cit. num. 5. Peyrin. ad Const. 6. B. Pii num. 36. & ibi long. Par. 1. Cas. 3. n. 29. Barbos. Jur. Eccl. cap. 44. n. 156. in fin.* communiter tenent, quod peccetur mortaliter; tum quia falsum est, quod lex pœnalis non obliget in conscientia, nam obligat ad veniale, vel ad mortale juxta gravitatem materiæ, prout, post multos *Sot. lib. 1. de Just. quæst. 6. art. 4. & 5. Medin. 1. 2. quæst. 96. art. 4. Sylvest. V. Obedientia. In fin. Covar. in Regul. Peccatum 2. Par. §. 5. n. 3. Sayr. Clau. Reg. lib. 3 cap. 9. n. 9.* quos citat, probat *Donat. Tom. 1. Par. 1. Tr. 1. Quæst. 31. num. 20.* Porro materia allocutionis gravis est, cum sit pro honore *Sanctimonialium*, & pro salute animæ ad vitanda pericula incontinentiæ; Tum quia, cum hoc declaratum sit a *Sacra Congregatione* sub prima Julii 1608. cujus Decretum refert ex *Long. de Cas. reser. Par. 2. Cas. 3. num. 29. Peyrin. ad Const. 6. B. Pii V. num. 36* Et iterum ab eadem Sac. Congregatione 11. Maji 1699. ut supra innuimus, non est amplius locus opinandi in contrarium.

15 Occasione hujus materiæ multa quærunt Doctores, puta, an pari modo delinquat, qui loquitur *Moniali*, illa minime respondente: & qui loquitur per nutus, non autem verbis articulatis, & qui loquitur absque accessu ad Monasterium; sed stans in domo vicina Monasterio: & qui mittit epistolam ad *Monialem*. Ad istas quæstiones, prout communiter accidit in omni materia dubitabili, sunt nonnulli, qui negant, & alii, qui affirmant. Nos eorum fundamenta non examinamus; sed quia ex unico principio omnes illas solvimus, hoc tantummodo tractamus.

16 Dico igitur pari modo delinquere eum, qui data opera, sine causa rationabili, ac licentia requisita, alloquitur *Monialium*, & illum, qui ad eam scribit; vel per nutus mentalem conceptum aperit, vel loquitur ipsa non respondente, vel illo minime accedente ad Monasterium. Ratio est; quia verba legis extendi debent ultra propriam significationem, ut voluntas legislatoris locum habeat, quando alias lex redderetur inutilis, & ejus finis frustraretur, ut argumento *Gloss. in l. Et puto in V. Non communicari ff. Famil. ercisc.* quam reputat singularem, scripsit *Bald. in cap. final. de Translat. Epi. Angel. in §. 1. Inst. de Act. 8. col.* Certum porro est mentem *Summorum Pontificum*, & *Concilii* in prohibendo accessu, & collocutione cum *Monialibus* eam fuisse, ut interdicerentur ea omnia, per quæ possit violari virginalis integritas, ac pudicitia *Monialium*, quæ frequentissime vitiatur ex conversatione cum viris.

17 Licet autem in promulganda lege prohibitiva, utantur his verbis, puta, *accessu*, & *allocutione*; tamen ad hæc duo non præcise limitatur eorum intentio, (alioquin ipsa posset frustrari fine ab eo, qui non loqueretur, sed ea practicaret, ob quæ non minus, ac per verba potest accendi incontinentia) sed nomine horum, quæ frequentius accidunt, & regulariter committuntur, veniunt ea omnia, per quæ hujusmodi pericula incontinentiæ possunt suscitari. Patet autem quod homo conceptum suum potest pandere ita per nutus, aut per verba in competenti distantia prolata, aut per scripturam, sicut per actualem locutionem, & potest accendi fomes concupiscentiæ in *Moniali* ex verbis viri loquentis, licet illa minime respondeat, sicut si responderet. Sequitur igitur hæc quatuor ita vetita esse per eandem legem, sicut frequens *accessus*, & *allocutio*.

18 Imo dico, quod validior est Epistola scripta ad suscitandum, ac fovendum ignem concupiscentiæ, quam sint verba. Concedo quidem quod vox, ac verba valida sunt ad ciendam libidinem, juxta illud Satyrici. *Satyr. 6. V. 196.*

. . . . . . *Quod enim non excitat inguen.*
Vox blonda, & nequam.

tamen, cum raptim transeant, non habent illam vim nocendi permanentem, quam habet scriptura. Potuit aliquando quis amatoria verba dicere *Moniali*; quæ tamen in animo illius aditum non invenerunt, quia ob aliqualem erubescentiam non apertis, sed æquivocis verbis sensualis animus proditus est. Sed in Epistola, quæ non erubescit, potest quis apertius obscænum sensum aperire, & voluntas legentis, quæ primo expugnata non fuit, ex replicata lectione succumbere. Concludo igitur quod pari modo delinquit familiarem habens communicationem per Epistolas cum *Moniali*, sicut qui frequentat *accessum*, ac *colloquium*. Proinde non assentio doctrinæ *Roderic. Tom. 1. Quæst. 45. art. 3. init.* dicentis, quod licet jure communi prohibeatur frequentatio, & accessus ad Monasteria *Monialium*, non tamen vetatur missio Epistolarum ad ipsas. Etenim verum est, quod non habetur in jure explicite talis prohibitio: habetur tamen implicite, & per extensionem prohibitionis, ob rationem tactam numero superiori,

19 Scio

19 Scio quidem ultra citatum *Rodericum*, etiam alios *Doctores Navar. Com. 16. de Sent. Excom. Sanch. lib. 6. Moral. cap. 6. an. 117. Tambur. Dian. Pellizz.* apud *Pignatell. Canon. conſt. 21. n. 1. Tom. 2.* ſentire, quod non pari modo delinquat qui ſcribit, & qui alloquitur *Moniales*; & illis poſſunt addi alii *Ricc. Homobon. Roderic. a Cunha* quos cumulat, & ſequitur *Barboſ. Collect. in Trident. ſeſſ. 25. cap. 9. num. 11. de Regul. & Monial.* qui docet ſcribentem ad *Moniales* non incurrere Cenſuram poſitam ab Epiſcopo contra alloquentes illas. Non tamen recedo a ſententia mea ob rationes ſupra aſſignatas, quibus addo *Abbatem in Clem. 1. de Reſcript. init.* qui plura jura cumulat ad demonſtrandum, quod diſpoſitio pœnalis ex identitate rationis extenditur etiam ad non expreſſa. Nec valet communis reſponſio, quam etiam citat, & adducit *Raynald. Syntax. crim. lib. p. cap. 1. §. 15. num. 15. & 16.* qui cum ſupracitatis ſentit, quod Conſtitutiones pœnales ſtricte intelligendæ ſunt, nec eſt par ratio ſcribendi, & alloquendi, quia allocutio magis movet, quam ſcriptura. Etenim contrarium verius eſt, prout diximus; & opinio hæc poſſet ad plus verificari de una Epiſtola obiter ad *Monialem* ſcripta; ſed non de frequentante litteras, & maxime amatorias; iſtæ ſiquidem in præjudicium puritatis ſacrarum Virginum, tantum mali, imo plus cauſant, quam *allocutio*.

Probatio.

SUMMARIUM.

20 *In crimine ſuſpecti conſortii non poteſt procedi per viam inquiſitionis.*
   Repertus cum armis non dicitur, niſi cum illis capiatur.
21 *Hoc fallit inter Regulares.*
   In crimine adulterii Judex Eccleſiaſticus poteſt procedere per inquiſitionem.
22 *Suſpectum conſortium quomodo probandum.*
   Delicta iterabilia per Teſtes ſingulares probantur.
   Suſpectum conſortium probatur per Teſtes ſingulares.
23 *Probatur etiam per corpus delicti permanentis cum adminiculis.*
24 *Probatur a qualitate perſonæ viri, aut fœminæ.*
   Juvenes aliquando caſti, & ſenes laxarioſi.
25 *Qualitas delicti omnino probanda, quando ſine ea delictum non eſt.*
   Probandum, quod Reus fuerit canonice monitus, ut probetur ſuſpectum conſortium.
26 *Monitio Canonica hoc caſu non requiritur, quod ſit judicialis.*
27 *Monitio non requiritur, quod ſit ſemper de eadem perſona, ſpecie aut numero.*
28 *Quomodo probentur monitiones factæ.*

20 PRobatio autem criminis *Suſpecti conſortii* videtur, quod per Teſtes fieri non poſſit, neque in eo procedi per inquiſitionem, ex eo, quod nec ita procedatur in crimine adulterii, quod deduci poteſt non ſolum ex juribus, quæ citavimus ſupra *Authentic. ſi quis. C. Ad leg. Jul. de Adult. Novell. Ut lit. matr. & uni §. His quoque Coll. 8.* (in quibus apparet, quod ad hoc, quod ſit locus punitioni dandæ manu mariti ſine auctoritate Judicis, requiritur, quod Adulter poſt ſecundam monitionem inveniatur a Marito loquens cum Uxore) ſed etiam ex alia lege *l. ſi Barſatorem C. de Fidejuſſ.* ex qua habetur, quod promittens invenire latronem, non ſatisfacit, niſi eum capiat. Ex qua lege deducit *Bartolus*, quod non poteſt dici bannitus inventus, nec aliquis repertus cum armis, niſi iſti ſint capti, & in fortias Curiæ deducti. Similiter igitur dicendum videtur, quod probari non poſſit quis adulter, aut deprehenſus in ſuſpecto conſortio in ordine ad punitionem, niſi in flagranti crimine inventus ſit. Et poſſet huic opinioni favere praxis Curiarum Eccleſiaſticarum, quæ Clericos fornicarios, aut ad Monaſteria *Monialium* accedentes, non apprehendunt per Birruarios, niſi eos actu in lupanari, aut in eorum domibus ſuſpectas focarias, vel eoſdem ad Monaſteria *Monialium* loquentes deprehenderint.

21 Si tamen hæc ſententia ſubſiſteret reſpectu Regularium, actum eſſet de probando *ſuſpecto conſortio* extra Clauſtra; aut ſaltem multa ſcandala evaderent impunita; aut longo tempore nutrita. Quandoquidem non eſt illis commodum, ſicut Curiæ ſæculari per ſuos Miniſtros, per ſe deprehendere in facto taliter ſcandalizantes ſæculum, ac infamiam comparantes Religioni per mala eorum exempla. Falſum quidem eſt, quod in crimine adulterii procedi non poſſit per inquiſitionem; cum hoc, & poſſit, & debeat Judex Eccleſiaſticus ex officio ſuo nobili, licet laicus de jure Civili non procedat, niſi ad inſtantiam eorum, qui de adulterio accuſare poſſunt *l. Quamvis. 1a a C. Ad leg. Jul. de Adult. Caball. Reſol. crim. Caſ. 114. n. 2. Cent. 2. Farinac. Q. 141. n. 42.* Siquidem Judex Eccleſiaſticus principaliter debet moveri ad tollenda ſcandala, quæ plures poſſunt imitatores habere in Chriſtiana Republica; nec principaliter intendit vindictam criminis, & ſatisfactionem partis. Proinde ex officio tenetur eradicare vitia, quæ malo exemplo plures perdere poſſunt. Non ſic Judex laicus, cujus principale officium eſt, rogatus a parte juſtitiam ſibi miniſtrare; & ideo iſte in crimine adulterii, niſi pulſatus per accuſationem, & in publico etiam concubinatu nullo modo procedit; cum tamen procedere ex officio ſuo in hoc caſu teneatur Judex Eccleſiaſticus, ut ſibi præſcribitur a *Trident. ſeſſ. 24. de Refor. matr. cap. 8. & cap. 8. de Refor. ſeſſ. ea.*

22 Dico igitur, quod ſuſpectum conſortium probari debet per Teſtes, & etiam ſingulares, dummodo integri ſint, & ſint plures, quam duo. Alias *Par p. Tit. Probationes. n. 3. 4. & 5.* diximus per Teſtes ſingulares probari delicta iterabilia, ita ut quatuor Teſtes ſingulares ſufficiant ad pœnam etiam ordinariam. Hoc item quadrat in caſu. Nam geſtus, riſus, joci, tactus, ſequeſtratio; & cætera, per quæ diximus haberi indicia ſuſpecti conſortii, actus iterabiles ſunt; & licet inter ſe diverſi, tamen ad eundem finem tendunt, conſequenter probari poterunt per Teſtes etiam ſingulares. Imo dico, quod regulariter hoc ſolo modo probari poteſt tale delictum. Siquidem *ſuſpectum conſortium* induit naturam delicti carnalis, proinde ſicut in hoc delinquens fugit, quantum poteſt, præſentiam Teſtium; & ideo redditur ex hac cautela delictum difficilis probationis; ita ſequitur in dictis actibus præparativis ad delictum carnale, & indicativis *ſuſpecti conſortii*; proinde regulariter niſi per Teſtes ſingulares probandum non eſt; niſi eſſemus in delinquente, aut effronte, aut imprudenti, aut dementato, qui nulla habita conſideratione, aut pudore, etiam coram pluribus Teſtibus talia frequentaret.

23 Poteſt etiam probari ex corpore delicti permanente hoc crimen; puta, ſi in judicio ſiſteretur epiſtola amatoria, vel ipſius delinquentis ad amaſiam, vel amaſiæ ad ipſum; ipſorum reciproca effigies maxime in ſecreto ſervata, crines muliebres, vittæ ſericæ dono ab amaſia datæ, & alia hujuſmodi, quæ ſolent ſervari tanquam teſſeræ amoris reciproci. Hæc tamen

men non possunt ex se sufficienter probare delictum, nisi accedant alia adminicula concludentia arbitrio prudentis Judicis. Quandoquidem *consortium* cum mulieribus, ut evadat criminale, & punibile, oportet quod *suspectum* sit, puta, quod ita pluribus pateat, quod ii, qui ipsius signa viderint, adducantur in *suspicionem* flagitii carnalis commissi, aut committendi; in hanc autem *suspicionem* nemo induci potest, si secreto servetur amasiæ Epistola, aut effigies, quæ tamen a Judice deprehenduntur; oportet proinde, quod talis *consortii* aliunde habeatur *suspicio*, per quæ adminiculetur littera, seu effigies amasiæ.

24 Facilior porro probatio hujus delicti evadere potest, sive viri Religiosi, sive mulieris. Si enim aliquis ipsorum malæ famæ est, quia de delicto carnali punitus est, aut communiter malæ vitæ existimatur, leviora sufficere debent indicia ex eo, quod mala fama in hoc crimine multum valet. Communiter Doctores multum tribuunt ætati, ita ut dicant fortius præsumi tale crimen de juvene, quam de sene; hoc autem non indifferenter admittendum, probat castitas *Joseph Patriarchæ* adolescentis, & luxuria *Seniorum*, qui *Susannam* accusarunt. Spectanda est ergo vita Religiosi, & si hic alias de crimine legitime punitus est, aut vehementer diffamatus, & mulierum conversationes affectat, quantumvis senex sit, culpabilis præsumi potest; quod facilius concesserim, quam de Religioso adolescente alias compositæ vitæ, nec indiscriminatim affectante mulieres conversationes. Quod pariter dicendum est du muliere.

25 Quia vero, ut dictum est supra *num.* 4. hoc crimen requirit trinam monitionem eum reincidentia post eam, ut possit de co constare, ad illud probandum necessarium est probare, quod Reus fuerit, ut præfertur, monitus, & post monitionem iterum reversus sit ad vomitum. Nam qualitas delicti, & maxime illa, sine qua delictum non est, venit omnino probanda, ut *arg. l. Si per alium §. Decore. ff. Ne quis eum qui*, vult *Bossius Tit. de Delict. num.* 4. communiter acceptus. Et ita probandum est, quod Cajus fuit charitative, & fraterne monitus a Fratribus, sive a Prælato jussus, ne familiaritatem nutriret cum Berta, & tamen post tales monitiones, sive præceptum, perseveravarit in eadem conversatione; & sic sentit *S. Joannes de Capistrano Constitut. cap.* 11. ralatus a *Politio Exposit. Reg. Min. cap.* 11. *num.* 4. & 5.

26 Duo autem hic adverto; unum est, quod monitiones prædictæ necessariæ ad constituendum crimen, non debent de necessitate esse judiciales, sed sufficit, quod fuerint fraternæ, vel paternæ; neque enim illæ censendæ sunt, utpari passu ambulent cum monitionibus Canonicis, quæ judicialiter sunt faciendæ ante ferendam Excommunicationem, quia prout ex jure *Auth. si quis. C. ad leg. Jul. de Adulter.* diximus supra *num.* 4. Maritus potens occidere suspectum adulterum suæ Uxoris post tertiam monitionem, ne cum eadem loqueretur, non tenebatur monuisse judicialiter, sed sufficiebat hoc fecisse extra judicium. Ex hoc ergo deduci potest, quod ad hoc, quod possit infligi pœna debita delicto *consortii suspecti*, non est necessarium, quod Reus fuerit ter judicialiter monitus, ut desisteret, sed sufficit extrajudicialis monitio.

27 Aliud est, quod non est necessarium, quod monitiones fuerint respectu unius, & ejusdem personæ, puta, ne *Cajus* nimis familiariter cum *Berta* converfaretur; sed sufficit, quod fuerint etiam respectu diversarum personarum etiam diversi sexus. Nam dari potest quis, œstro libidinis ita percitus, ut indifferenter in omnem spurcitiam se immergere proclivis sit, nulla ratione habita ætatis, pulcritudinis, sive sexus; si ergo iste, ut talium mos est, urga quascumque personas familiaritatem habere procurat; ferit ex instituto negotia; se ingerit in illarum domos; occasiones se a socio sequestrandi, ac colloquia secreta cum illis habendi, procurat, & nancisitur, & centum hujusmodi; & monitus, & correctus de tali modo conversandi, non tamen abstinet; profecto probatum remanet *Suspectum consortium*. Ratio est, quia ex parte ipsius facilior est lapsus carnalis, tali modo conversando cum multis fœminis, inter quas aliqua invenietur, cum qua sibi ex voto succedat, quam cum una sola, quæ quamvis sollicitata non succumbet. Ex parte autem fœminarum, ac sæcularium facilius nascitur scandalum, admiratio, & suspicio incontinentiæ in Religioso, sic nutriendo familiaritatem cum omnibus, quod non potest teneri occultum; quam si sit cum una sola, quæ non potest facilius celari, aut cautius agi. Igitur ex his duobus perfecte completur ratio *suspecti consortii*; Unde sicut infamis ex impudicitia magis redditur mulier, quæ cuicumque volenti parata est obsequi, quam ea, quæ cum uno solo impudice vivit; sic magis Reus *suspecti consortii* redditur, qui cum omnibus mulieribus signa propriæ incontinentiæ prodit, quam si cum una sola *suspicionem* facinoris ingereret.

28 Probatio autem quod prædictæ monitiones factæ fuerint, fieri potest a Testibus etiam singularibus, dummodo alias integri sint; tum quia de illis (si secreto fuerint factæ inter te, & ipsum solum, ut habetur in *Evangelio*) veritas aliter haberi non potest; tum quia sunt actus iterabiles, ad quos probandos sufficiunt Testes singulares idonei, prout alias non semel diximus.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

29 *Pœnæ antiquæ suspecti consortii contra Clericos antiquatæ; modernæ parum in usu.*

30 *Textus Concilii Tridentini dilucidatur.*
Concubina proprie, quæ dicatur in jure.
Ex proemio legis mens legislatoris venanda.

31 *Mens Concilii aperitur.*
Clericis prohibetur detinere suspectas fœminas aut solum domi, sed extra.
Concilium prohibet Clericis suspectum consortium.

32 *Suspectum consortium in Clerico, ita est ex nimia familiaritate cum multis, sicut cum una.*
Lex pœnalis extenditur ex identitate rationis.
Clericus exercens concubitum vagum, punitur pœna concubinariorum.

33 *Concilium prohibere intendit Clericis suspectum consortium etiam cum fœminis propinquis.*

34 *Pœna Clericorum pro suspecto consortio.*

35 *Monitio facienda Clerico debet esse personalis.*
Clericus concubinarius debet ter personaliter moneri, antequam privetur beneficio.
Pro minori pœna infligenda, non est necessaria trina monitio.
Quomodo moneadus Clericus concubinarius.

36 *Farinacius impugnatur.*

37 *Clericus concubinarius non beneficiatus, qua pœna puniendus.*

38 *Pœna Laicorum, Clericorum, & Regularium frequentantium, aut loquentium sine licentia cum Monialibus de jure communi.*

39 De

39 De pœnis municipalibus remissive.
40 Pœnæ suspecti consortii in Ordine Minorum de Observantia ex Statutis.
41 Pœna ingredientium aliorum cellas, aut admittentium juvenes in propriis.
42 Pœnæ se a socio sequestrantium cum mulieribus.
43 Pœnæ intrantium domos suspectas.
44 Pœna suspecti consortii ex Texsu.
45 Pœna intrantium domos suspectas ex Textu.
46 Quid significet esse notatus de suspectis consortiis?
47 Non est necesse, quod de tali notatione judicialiter constet.
48 Admonitio facienda a quovis Superiore, & etiam a Subdito.
49 Praxis monitionis faciendæ.
Admonere in jure quid importet.
50 Superiorum error.
51 Monitio facta, ut aliquis desistat a familiaritate cum una persona, an sufficiat ad punitionem, si ille recideret cum alia persona.
52 Responsio ad dubium affirmative.
53 Clerici concubinarii admoniti, dicuntur non resipiscere, si cum eadem, vel alia fœmina in peccato perseverent.
54 Probatur data responsio ex Textu.
55 Diversitas personarum non facit, quando idem committitur crimen.
56 Emendatus de suspecto consortio, non potest, si recidat, statim puniri, sed requiritur nova monitio.
57 Quisnam sit modus delicti pro pœna augenda.
58 Modus delicti, per quæ varietur.
59 Judex non potest regulare arbitrium ultra dispositionem statutariam.
60 Aliquando indicia superant rationem consortii suspecti.
61 Tali casu arctandus est Reus.
62 An in quolibet ingressu Cellarum, crimen committatur.
63 Lex etiam dura servanda est.
Quando tamen verba legis sunt clara.
Lex lata pro commodo populi, ita explicanda, ut non reddatur incommoda.
64 Ingressus in Cellas vetitus est ei, qui habet adminicula suspecti consortii.
65 Quid, si Religiosus deprehenderetur clausus in Cella cum juvene, aut fœmina?
66 Si nullum adest adminiculum de suspecto consortio, est monendus.
67 Si militant adminicula, arctandus est Reus.
68 Adminicula, & indicia, quæ possunt militare in casu.
69 An sufficiat Canonica monitio sola, ut puniatur, qui se sequestrat cum mulieribus.
70 Ultra monitionem requiritur, quod præcesserit aliqua pœnitentia.
71 Pœnitentia infligenda a Superiore ut Patre.
72 Quot actus sequestrationis cum fœminis requirantur, ut sit locus pœnæ statutariæ?
73 Solitum ex una vice, quando inducatur.
Solitum inducitur per duas vices juxta aliquos.
Secundum alios solitum requirit plures vices, & longum tempus.
74 Tres actus ad minus requiruntur ad constituendum solitum.
Per tria furta dicitur latro solitus furari.
75 Quæ requiruntur ad hoc, quod quis dicatur solitus sequestrare se cum fœminis.
Quot actus requirantur, ut quis dicatur consuetus blasphemare.
76 Nulla debet adesse causa sequestrationis, ut hæc evadat criminosa.
77 Quomodo probetur aliquis solitus sequestrare se?
78 Per Testes singulares plures quam tres probatur.
79 Canonica monitio, & correctio in hoc casu, an debeat esse judicialis?
80 Dictio Canonicum quot significata habeat.
81 Trina monitio necessaria ad ferendam excommunicationem.
Excommunicans, non præmissa monitione Canonica, interdicitur.
Monitio Canonica judicialis præscribitur solum, quando ferenda est Excommunicatio.
Monitio Canonica accipitur pro fraterna, aut paterna, quando eam non sequitur excommunicatio.
82 Monitio in hoc casu accipienda est de paterna.
83 De qua arctatione loquatur Statutum?
84 De Arctatione remissive.
Arctare in jure quid importet?
85 Arctatio in casu significat torturam.
86 Qualitas torturæ pendet a qualitate delicti.
87 Domus suspecta quæ dici possit?
88 Dictio suspectus in jure connotat crimen.
89 Domus suspecta dupliciter.
90 Ingressus in domos suspectas, ut sit crimen, quid requirat.
91 An requiratur suspectum consortium cum fœmina, ut puniatur quis de ingressu in domum suspectam.
92 Ingressus in domum publicæ Meretricis, puniendus etiam sine suspecto consortio.
93 Ingressus in domum aliarum suspectarum mulierum, requirit suspectum consortium, ut sit punibilis.
94 Quo casu removendus sit, & exulare debeat Religiosus a Conventu.
Quando arctandus ob ingressum in domos suspectas.
95 Ingressus in domos suspectas, quomodo probandus.
96 Per quatuor Testes singulares probatur.
97 Statutum de laborantibus morbo Gallico.
98 Morbus gallicus contrahi potest absque coitu, & quomodo.
Alopetia quid sit.
99 Causa morbi gallici per contactum.
100 Statutum loquitur de infectis morbo gallico ex coitu.
101 Difficultas probandi morbum fuisse contractum ex coitu.
102 Delictum nunquam præsumitur.
Præsumptio pro non delicto vincit præsumptionem pro delicto.
Probandum ab accusatore, seu fisco, Reum contraxisse morbum ex coitu.
Confessio Rei extrajudicialis facit solum indicium ad torturam.
103 Infecti tali morbo, quomodo pallient propriam culpam.
104 Forma præscribitur puniendi taliter criminosos.
105 Delicta difficilis probationis probantur indiciis, conjecturis, & præsumptionibus.
Medici adhibendi ad probandum morbum gallicum.
106 Unicus Testis integer cum adminiculis probat morbum contractum ex coitu.
Si morbum gallicum præcessit copula cum fœmina, concluditur esse contractum ex coitu.
107 Confirmatur, quod unus Testis in hoc casu probet.
108 Probatur item ex Statuto.
109 Adminicula, quæ possunt in hoc casu militare.
110 Alius modus procedendi.
111 In Statuto est præsumptio juris, & de jure.

Contra præsumptionem juris, & de jure, datur probatio.

112 *Quæ signa morbi gallici sufficiant ad pœnam Statuti.*

113 *Valde deformatus a morbo gallico, est notorie infamis, & irregularis.*

29 PŒnæ autem *suspecti consortii* in antiquis Canonibus contra Clericos sancitæ, in desuetudinem abierunt, & aliæ sunt Statutæ in *Trident. sess. 25. cap. 14. de Reform.* quæ etiam, ut infra dicam, parum sunt in usu. Sed quia *Trident.* loquitur de Clericis concubinariis, & plerique Auctores nimis arctant intellectum hujus vocis *Concubinarius*, & eludunt sanctam mentem Concilii, laxando habenas luxuriæ Clericorum, ideo enucleanda est ex ventre textus Conciliaris vera ipsius mens, omissis opinionibus *Doctorum* excogitatis *ad excusandas excusationes in peccatis.*

30 Dico igitur, quod Concilium prohibet Clericis, *ne concubinas, aut alias mulieres, de quibus possit haberi suspicio, in domo, vel extra detinere, aut cum illis ullam consuetudinem habere audeant*; Licet autem prout deducitur *arg. l. Stuprum. 34. ff. ad leg. Jul. de Adult. l. 1. 4. & 5. de Concubin.* Concubina proprie sit, quæ, *carnalis consuetudinis, non matrimonii causa, domi retinetur*, & talis dicatur mulier, *quæ cum uxor non sit, cum aliquo tamen vivit, & sine nuptiis in domo est, l. Massurius ff. de Verb. signif. l. Etiam si ff. de Rit. nupt.* tamen Concilii textum non arctandum esse ad solam strictam significationem hujus nominis, convincitur ex principio illius capituli, quod se habet tanquam proemium, ex quo venanda est mens legis, ut communiter dicunt Doctores *Oldrad. Lup. Bart. Alex. Anchar. Socin. Roman. Bald. Barbat. Cravet.* apud *Thesc. lit. P. Concl. 892. num. 2. & seqq.*

31 Sic ergo habet Concilium: *Quam turpe, ac Clericorum nomine, qui se divino cultui addixerunt, sit indignum, in impudicitiæ sordibus, immundoque concubinatu versari, satis res ipsa communi fidelium omnium offensione, summoque Clericalis militiæ dedecore, testatur. Ut igitur ad eam, quam decet continentiam, ac vitæ integritatem, Ministri Ecclesiæ revocentur; populusque hinc eos magis discat revereri, quæ illos vita honestiores cognoverit, prohibet sancta synodus &c.* Ex his autem verbis conjicitur, sensum Concilii esse; promovere in Clericis observantiam continentiæ; & amovere a populo scandala, quæ apud eum sunt ex eorum lubricitate, ob quam contemptibiles Laicis redduntur. Sequitur igitur, quod per Concilium non solum prohibentur Clericis *Concubinæ*, illæ nempe, quæ sub titulo famularum in domo retinentur, sed etiam aliæ, quæ inservirent Matri, aut sorori ejusdem Clerici, sive in propria, sive in aliena domo retineant; ait enim Concilium, *in domo, vel extra detinere*. Sequitur etiam comprehendi non solum eas, quæ aluntur expensis Clerici, & corpore suo quæstum faciunt cum eo conversando, sed etiam illæ, quæ ex luxuria liberali cum illo commiscentur. Ratio est, quia ita incontinens est Clericus, & ita populum scandalizat, qui gratis fornicatur, sicut qui pretio. Unde si studium Concilii est, hæc duo removere, utrumque casum debet comprehendere. Imo nec supponit Concilium, aut vetat solum *concubinatum*, qui fit cum actuali lapsu carnali, sed vetat etiam conversationem cum fœminis, *de quibus possit haberi suspicio, domi, vel extra*; quibus verbis clare demonstratur, Concilium inibi damnare etiam *suspectum consortium* tantum, sub lato nomine *concubinatus*, ut communiter scribunt Doctores *Franc. Leo. Thesaur. for. Eccles. Par. 1. cap. 4. sub n. 27. Ricc. Resolut. 307. in edit. M. A. Gennen. Prax. Archiep. cap. 30. num. 4. Bellet. Disq. cleric. Par. 1. Tit. de Disciplin. cleric. §. 15. num. 56.* apud *Barbos. Coll. in Trident. sess. 25. de Refor. cap. 14. num. 3.*

32 Sequitur igitur ex allegata doctrina, quod Conciliaribus pœnis obnoxius debet esse non solum Clericus, qui unam tantum suspectam fœminam, aut in propria, aut in aliena domo frequentat cum *suspicione* fornicationis, sed etiam, si cum multis promiscue ita versatur, ut legitime malam populo suspicionem de se ita conversando, ingerat. Scio *Garziam de Benef. Par. 11. cap. 10. num. 186.* apud *Thesaurum de Pæn. V. Concubinatus. ℣. Advertendum secundo post n. IV.* docere, tales pœnas locum non habere in Clerico, qui vagum concubitum exercet; & dicit taliter declarasse *Sacr. Congregationem Concilii*; Sed de tali declaratione non constat, nec eam ullibi reperire Mihi licuit; Fabulosam proinde eam existimo; Nec concesserim *Eminentissimos P. P.* contrarium decrevisse contra apertam mentem Concilii. Quia, licet in lege pœnali non detur extensio regulariter de casu ad casum, datur tamen, quando militat non solum similitudo, sed etiam identitas rationis *arg. cap. Cum dilect. de Confir. uti. vel inuti. Gloss. notab. in l. p. C. de Cond. indeb. Abb. in cap. 1. n. 15. de His quæ fi. a majo. & in cap. Raynutius. n. 5. de Testa.* Ratio autem, ob quam, prædictas pœnas statuit Concilium est, quam supra tetigi, puta, reprimere incontinentiam Clericorum, & removere scandala a populo. Hæc porro ita vigent in concubitu vago, & in scandalosa, aut suspicabili conversatione cum multis fœminis, sicut cum una tantum; imo major proditur incontinentia ex concubitu vago; & majus scandalum nascitur ex eo, quod Clericus promiscue meretricetur, quam si unam tantum pellicem nutriat, quia hoc potest evenire ex amoris passione vehementi, & commiseranda; illud vero procedit ex brutali, & non compatibili luxuria. Sequitur ergo, quod etiam Conciliaribus pœnis obnoxius esse debet, qui cum multis conversando, ingerit suspicionem incontinentiæ, sicut si unam tantum fœminam suspectam frequentet, aut teneat; aliter posset Clericus impune scortari sæpius cum multis, ac si vagatio concubitus minueret malitiam fornicationis, aut scandalum minoraret, quod quam falsum sit, prudens consideret. Et sic Teneo cum *Navarro Cons. 4. de Adult. in antiq. alias Cons. 1. de cohab. Cleric. in novis*, & *Sayro in Horib. Decis. Tit. de Adult. Decis. 4.* contra nonnullos *Ricc. Garz. Farinac. Armendar. sanct.* quos dat *Barbosa Coll. in Trident. sess. 25. cap. 14. n. 6. de Reform.*

33 Et confirmatur quod supra dictum est, puta, quod Concilium non supponit de necessitate in Clerico actualem fornicationem, ita ut, si ista desit, pœnæ impositæ non sufficiant; sed vult impedire *suspectam* omnino, & ideo scandalosam *conversationem* cum mulieribus. Quia prædicta conversatio sibi prohibita est cum mulieribus in quovis gradu propinquo sibi conjunctis, si talis conversatio *suspicionem* scandalosam gignat, ut dicunt Doctores *Menoch. de Præsumpt. lib. 5. Præsumpt. 17. n. 9. Reginald. Tr. 3. n. 18. Bellet. Tit. de Discipl. Cleric. §. 25. n. 16. & 17.* apud *Barbos. l. 1. n. 5.* cum ex Diaboli suggestione, & carnis fragilitate, etiam inter consanguineos carnale flagitium non raro fit perpetratum. Quæ sententia optime fundatur in *Textu Concilii*, quod habet, *aut alias mulieres, de quibus possit haberi suspicio*; per quam clausulam generaliter latam importantur etiam mulieres propinquæ, si tamen *suspicionem* gignant, fundatam nempe in quali-

ta-

tate, & conditione illarum, aut Clerici.

34 Pœnæ autem sunt, quod, si moniti a superioribus, non desistunt a tali *suspecto consortio*, pro prima vice privantur *tertia parte fructuum, obventionum, ac proventuum beneficiorum suorum quorumcumque, & pensionum, ipso facto*. Si secundæ monitioni non paruerint, (in delicto eodem cum eadem, aut alia fœmina perseverantes) omnes fructus beneficiorum ex integro amittunt, & ab administratione beneficiorum suspenduntur. Si post hæc nihilominus suspectas hujusmodi mulieres non expellant, *aut cum iis etiam vescantur*, privantur beneficiis, portionibus, Officiis, ac pensionibus, & inhabilitantur ad alia consequenda, donec pœnituerint. *Sed, si postquam eas dimiserint, semel intermissum consortium repetere, aut alias scandalosas mulieres sibi adjungere ausi fuerint, præter prædictas pœnas, excommunicentur*.

35 Adverto autem, quod monitio facienda a superiore debet esse personalis, nec sufficit facta per edictum generale, ut argumento quorumdam jurium *cap. final. ubi Gloss. in V. Tertio de Vit. & honest. Cleric. Clem. V. junct. gloss. in V. Nominatim, eo. tit. cap. statutum. de sent. Exc. in 6.* scribunt *Doctores M. A. Gennen. Prax. Archiep cap. 30. num. 4. Ricc. Prax. for. Eccl. Decis. 359. in p. edit. alias. Resolut. 307. num. 3. in 2. edit.* apud *Barbos. Collect. l. cit. num. 9. Thesaur. de Pœn. V. Concubinatus sub. num. 4.* Non amplector autem sententiam *Nicolai Garziæ de Benef. Par. 11. cap. 10. num. 186.* cui subscribit *Thesaurus de Pœnis. V. Concubinatus. V. Advertendum secundo*, quod nempe debeat esse trina monitio Canonica ante inflictionem singularum pœnarum ex supradictis. Etenim verum est, quod ad hoc, quod Clericus Concubinarius privetur beneficiis, debet ter personaliter moneri, ut habetur in *Decretalibus cap. sicut. ad extirpanda. cap. Si quisquam. cap. Si autem V. Vel tertiam. de Cohab. Cler. & mul.* non tamen necessarium est, quod tali modo moneatur, si infligenda sit minor pœna, quam sit privatio beneficii. Etenim Concilium aperte ait, quod, *si moniti primo, non resipiscant, amittant tertiam partem fructuum*; si post secundam monitionem, adhuc perseverent, *fructus ex integro amittant*; & post tertiam, *priventur beneficiis*. Somnium autem est, quod singulæ monitiones debeant esse trinæ, quia hoc modo secunda monitio evaderet quarta; & tertia esset septima, quod est inauditum. Sensus ergo est, quod, si Clericus redditus est suspectus notorie, & fama deferente de *consortio scandaloso*, debet judicialiter moneri ab Episcopo; & si post eam monitionem non destiterit, tertia parte fructuum puniatur, & sic deinceps.

36 Quod autem ex quibusdam juribus *Auth. de Sanctiss. Episc. §. Presbyteros. Collat. 9. cap. Presbyteris. 27. Dist.* astruit *Farinacius Quæst. 138. num. 41.* Clericum, ut præfertur, monitum, & punitum, non desistentem a vita scandalosa, tradi debere Curiæ sæculari per verbalem, non autem actualem degradationem, non approbo; Licet enim in citata *Novella de sanctiss. Episcopis* textualiter ita habeatur; tamen lex illa, ut pote laicalis non potest ligare Clericum, & in *cap. final. 27. Dist. a Farinacio* citato nec verbum habetur de tali traditione. Traditio autem Clerici Curiæ sæculari fieri nequit, nisi ob enormissima delicta, (inter quæ non est simplex fornicatio, vel *consortium suspectum*) & nisi prævia degradatione, ut notum est, Per nullam autem legem Ecclesiasticam habetur, quod Clericus criminosus, ut præfertur, degradetur.

37 De Clericis autem, qui nec beneficia, nec pensiones possident, & in hoc crimine versantur, disponit loco supra citato *Concilium*, ut Episcopi ad eos coercendos, utantur carceris pœna, suspensione ab Ordine, ac *inhabilitate ad beneficia obtinenda*, aliisque Canonicis pœnis, sed ut bene advertit *Decian. Tr. crim. lib. 6. cap. 21. n. 30.* apud *Barbos. Coll. in Trident. sess. 25. cap. 14. n. 18. de Refor.* Deficiente in Clericis fervore charitatis, & in Episcopis antiquo zelo, auctaque horum indulgentia, ob auctam carnis fragilitatem, antiquæ pœnæ Canonicæ sunt exoletæ, & modernæ Conciliares non servantur regulariter in Curiis Episcoporum; sed ut plurimum commutantur in pecuniarias, quæ revera validiores sunt, quam spirituales, ad compescendos hujusmodi incontinentes.

38 Quo autem ad frequentantes Monasteria *Monialium*, pœna lata pro Clericis, est depositio, pro laicis, Excommunicatio. (Si tamen ter de hoc moniti, non desistant, ut diximus supra *num. 12.* ex *Concilio Lateranensi*.) Pro Regularibus autem non tantum frequentantibus, sed simpliciter alloquentibus sine licentia *Moniales*, aut alias fœminas intra Monasteria degentes, lata est pœna privationis vocis *activæ, & passivæ* ex *Decreto sac. Cong. Non. Maij 1590.* quod per extensum dant *Peyrin. ad Const. 8. B. Pii V. num. 6.* & *Quarant. summ. Bull. V. monasteria monial. pag. m. 451.* sed nec tales pœnas in usu positas video. Prout enim supra *num. 14.* dixi, nec laici excommunicatione, nec Clerici depositione; sed Carceratione tantum, aut pecunia ab Episcopis mulctantur. Nec unquam vidi Regularem voce activa, & passiva privatum, sed tantum aliqua levi mortificatione punitum.

39 Supradicta autem de jure communi sunt: De municipali vero consulenda sunt *Statuta Synodalia* pro Clericis, & *Regularia* pro Religiosis Ordinibus. Pro nostro *Ordine Minorum Regularis Observantiæ, ac Strictioris*, sequentia habemus Statuta.

40 *Si quispiam de suspectis consortiis, & colloquiis ejusmodi notatus fuerit, charitative, & paterne admoneatur, & corrigatur. Admonitus vero, si non se correxerit, & emendaverit, superior suspendatur ab officio, vel etiam privetur, superiorum arbitratu, pro delicti modo. Subditus vero actibus legitimis triennio careat; vel gravius etiam puniatur superioris arbitratu. Et quibus hæc pœna non competat, probationis caputio, vel alia graviori etiam, superiorum arbitrio puniatur pro delicti qualitate.*

41 *Quibus pœnis Clericos, ac alios Fratres juvenes, ætate annorum vigintiquinque minores, omnino afficiendos esse decernimus, qui in aliorum, præterquam Magistrorum, aut superiorum Cellas ingredi præsumpserint; ac item qui eos, vel sæculares similiter juvenes, & præsertim pueros, in proprias admiserint; ac præterea, si in ipsorum Clericorum, vel Fratrum juvenum ipsi Cellas intrare ausi fuerint.*

42 *Qui etiam solitus fuerit se a socia sequestrare cum Mulieribus, de quibus, superioris judicio, merito suspicio oriri possit, si canonice monitus, & correctus non se emendaverit, tanquam de suspecto consortio Reus actibus legitimis privetur, ac probationis caputio puniatur, superiorum arbitratu. Et si iterato punitus, de sequestratione hujusmodi duobus Testibus fide dignis convincatur, ad veritatem dicendam graviter arctetur. Si vero de sequestratione præfata unus tantum Testis fide dignus fuerit, & alius de lapsu carnis adversus eundem, gravius arctandum decernimus.*

43 *Præterea qui ore proprio, aut legitimis Testibus convictus fuerit domos suspectas intrasse; mox ab eo loca removeatur, ac perpetuo exulet; & amplius puniatur, Superiorum arbitratu, personarum, locorum, & temporum qualitate pensata. Quod si negaverit, arctetur, & contra eam procedatur juxta Or-*

dinis Statuta. Hæc omnia ex Statutis Vallisoletanis 1593. *cap.* 11. *Tit. de suspect. consort. &c.*

44 *Ex Textu* autem *Tit. Applicatio*. §. 17. Sic habemus: *In suspecto consortio deprehensus, si monitus non se correxerit, Superior ab Officio suspenditur, vel privatur; Subditus actibus legitimis triennio careat, vel gravioribus pœnis uterque mulctetur, Superiorum arbitratu, nimirum actuum legitimorum privatione; probationis delatione; arctationis exclusione; exilio ab illo Conventu; pro clariori, vel obscuriori suspicionis indicio secundum Ordinis sanctiones.*

45 *Qui convictus fuerit domum suspectam intrasse, actumve carnalem sollicitasse, mox ab eo loco perpetuo exulare debet, & bimestri Carcere mancipari; negans graviter arctandus.*

46 Circa quæ Statuta, plura dubitare contingit, & primo circa primum sub *num.* 40. dubitatur, quid importent illa verba *de suspectis consortiis, & colloquiis ejusmodi notatus fuerit*; an scilicet oporteat, quod de tali *notatione* judicialiter constet?

47 Respondeo, quod non est necessarium, quod de ea *notatione* constet in judicio, Quia, si deberet de ea constare, oporteret telam judicialem ordiri; hoc autem fieri non debet ex duplici causa; quia Superior instruens processum scripto, procedit ut Judex, & non ut Pater, omnesque actus, qui subinde fiunt, sunt in foro judiciali, & non paterno. Sancitur autem, quod præcedente *notatione de suspecto consortio. Reus charitative, & paterne admoneatur*; sequitur igitur, quod non judicialiter facienda est admonitio: quod, si non hæc, nec consequenter debebit constare judicialiter *notatio de suspecto consortio*, quæ requiritur prævia ad talem admonitionem.

48 Præterea non habetur a Statutis determinatio, quod admonitio fiat a Superiore Provinciali solo, ad quem privative quo ad inferiores, spectat scripto procedere, ut habetur ex *Texta Pract. crim. Tit. Delictorum* §. 3. *in fin.* & §. 4. *init.* sed absolute dicit *charitative, & paterne admoneatur*; innuens, quod charitative monendus est a Fratribus per fraternam correctionem; *paterne* vero a Prælato locali, qui scripto procedere non potest, sive a Provinciali procedente *paterne*, non vero *judicialiter*.

49 Praxis ergo esse debet, quod, si Frater suspicionem de malo *consortio* ingerit, socius, aut alius Frater, qui ipsum vidit, sive Superior localis, aut Provincialis, qui hoc novit a Fratribus, seu Sæcularibus, *charitative*, puta, secreto admoneat, ut desistat; quod, si perseveret, admoneatur *paterne*, hoc est a Superiore tanquam Patre, in publico: & hoc non solum verbis, sed etiam, si casus id requirat, aliqua pœnitentia paterna, & mortificativa; etenim *admonere* in jure importat non solum *in memoriam adducere*, sed etiam *castigare, corrigere, & percutere*, ut deducitur ex *l. Alimenta ff. de Agnosc. liber. l.* 1. *ff. de Jurepatr.* proinde *admonitionem fustium* pro coercitione, & castigatione dixisse *Calistratum* in *l. Veluti ff. de Pœn.* post *Julium Pollucem lib.* 9. *Onomast.* observant *Pratejus, Brissonius*, apud *Calvin. lexic. V. Admonitio fustium*.

50 Et circa hoc errant illi Superiores, qui instruunt processum, ut probetur *suspectum consortium*; quo probato, pro prima vice monent in publico judicialiter; & si exinde reincidat, pœnam statutariam infligunt. Etenim, ut diximus, monitio facienda est prius fraterna, & paterna extrajudicialiter, & sufficit facta a Superiore locali, nec requiritur, quod fit a Provinciali; & si post hanc denuo delinquat, possit Provincialis ut Judex secure procedere ad pœnam ordinariam judicialiter. Et ad hoc magis firmandum notari debet, quod Statutum requirit monitionem *charitativam, & paternam*, non autem *Canonicam*. Ista enim judicialiter fit, & trina esse debet ex vulgatis juribus. Illa autem non sic, proinde sufficit, quod semel, aut bis fiat, & hoc a Superiore ut Patre, non autem ut Judice; Nec facessit negotium, quod in quodam *Canone cap.* 2. *de Cohab. Cler. & Mul.* præscribitur, quod *Canonice moneri* deberet quidam Clericus, qui jocando cum mulieribus suspicionem malam ingerebat; unde inferri posset, quod monitio præscripta in Statuto, ex quo circa eamdem materiam versatur, debeat esse *Canonica*, nempe trina, & judicialis. Quia in illo *Canone* ferenda erat excommunicatio contra Clericum, si monitus non resipuisset; proinde debuit præcedere talem censuram trina monitio judicialis, ut sanciunt alii Canones *cap. de Excommunicationis* . 24. *qua Concil. Lateran.* 3. *cap.* 6. & *Lateran.* 4. *cap.* 47. *cap. Reprehensibilib. de Appell. cap. Sacro de sent. excomm.* In hoc autem Statuto non apponitur Reo non resipiscenti post admonitionem talis censura, sed alia pœna; proinde necessarium non est, quod illam præcedat monitio trina judicialis.

51 Dubitatur secundo ad idem Satutum, an monitio facta, ut fratrer desistat a *suspecto consortio* cum una persona, sufficiat ad ipsum puniendum ordinarie, si ex post indicia *suspecti consortii* ingeret cum alia fœmina, seu alia persona diversa sexu; seu in alio loco?

52 Casus hic est maxime practicabilis, & maxime in aliquibus, qui naturaliter sunt in quamcumque Venerem proclives, nec se ab illa spiritualibus exercitiis temperant, sed tanquam bruta, quamvis occasionem peccandi non tam arripiunt, quam procurant. Et ad dubium respondeo affirmative; nec enim necesse est, quod, ut possit Prælatus hujusmodi Reum judicialiter punire *de consortio suspecto* cum *Berta*, ipsum paterne præmonuerit de eodem cum eadem.

53 Moveor ad hoc, quia *Tridentinum sess.* 25. *cap.* 14. *de Reform.* puniendo *suspectum consortium* Clericorum, vult, quod, si admoniti per substractionem partis fructuum beneficialium non resipiscant, *sed cum eadem, vel alia fœmina perseverent*; vel si postquam unam dimiserint, *alias hujusmodi scandalosas mulieres* sibi adjunxerint, puniantur &c. ex quo evidenter apparet, quod Concilium in augenda pœna hujusmodi Reis, considerat coincidentiam tantum in idem crimen, non habita ratione, an repetatur cum eadem, aut alia persona.

54 Similiter ex *Texta Pract. crim. Tit. Applicatio* §. 36. habemus, quod fornicarius *pro prima vice, Semestri carcere mancipetur; pro secunda vero per annum carceretur*; nec tamen requiritur, quod secunda fornicatio sit cum eadem persona; sed spectatur idem crimen in substantia, quamvis accidentaliter respectu personæ differat.

55 Sic ergo applicando ad nostrum casum, dico, quod nihil facit diversitas personarum, quando idem est crimen. Unde sicut facta prima monitione, Reus de *suspecto consortio* punitur pœna statutaria, si recidivat cum eadem persona, ita puniendus est, si in idem crimen labitur cum diversa; & quod dicitur de persona, accipi debet etiam de sexu, & de loco, quia hæc duo non diversificant crimen quoad substantiam; *suspectum enim consortium* æque cadit cum masculis, sicut cum fœminis, prout habetur in *Statut. Vallisolet. cap.* 11. *Tit. de suspect. consort. init.* & locus accidit crimini, Si ergo quis publice, & paterne monitus de *suspecto consortio*, migret in alium Conventum, & ibi denuo de se ingerat suspicionem, Provincialis debet aggredi processum, faciendo consta-

stare, quod Reua fuit de hoc publice, & paterne monitus a Prælato Provinciali, aut locali in tali Conventu, tali tempore; ex post probare nova indicia præstita, & pro illorum modo ad pœnam devenire.

56 Hic autem advertendum est, quod ad hoc, quod quis monitus, & paterne correctus de uno *suspecto consortio*, possit puniri pœna statutaria de novo *suspecto consortio*, sive cum eadem, sive cum diversa sexu, aut loco persona, non debet inter unum, & alium actum criminalem mediare tantum tempus, ut possit præsumi de primo actu emendatus. Diximus *Par. p. Tit. Pœnarum. num.* 38. quod delicta trina requisita ad expulsionem incorrigibilis ab Ordine, debent habere moralem quandam continuationem inter se, & emendatum in jure *text. Novell. de Menoch.* 5. *Et dum triennio. Coll.* 1. præsumi illum, qui, post delictum commissum bene vixit per trea annos. Hoc pariter quadrat in nostro casu. Unde qui monitus de suspecto consortio, se corrigit, & per triennium bene vivit, si ex post labitur ex fragilitate in simile crimen, maxime si sit cum diversa sexu, aut loco persona, non potest pœna statutaria statim percuti; sed debet moneri, ac si hic secundus lapsus esset primum crimen. Ratio est, quia Statutum punit eum, qui monitus de suspecto consortio non resipiscit, sed denuo in idem reincidit. Qui vero per triennium bene vixit; se correctum demonstrat de illo crimine per talem admonitionem. Quod, si ex post denuo labitur, præsumendum est, quod hoc sit ex fragilitate nova, non autem ex malitia perseverante, ob quam solam Statutum ordinat talam pœnam post admonitionem. Proinde, si de hoc novo debet puniri, de novo debet moneri.

57 Dubitatur tertio ad idem Statutum, cum pœna augenda relinquatur arbitrio Superioris *pro delicti modo*: quisnam censendus sit *modus delicti*, per quem pœna sit augenda?

58 Respondeo, quod *modus delicti* potest variari, & reddere crimen gravius ex qualitate personæ, frequentiæ, seu reiterationis, loci, scandali sequuti, indiciorum, & similium. Licet enim *suspectum consortium* idem censeatur, quamvia sit cum persona diversi sexus, tamen gravius evaderet, si indiciaret affectatam masculam venerem. Gravius item est, si pluries, & cum pluribus ostensa sit, quam cum una persona, & semel, aut bis. Pariter, si scandalum sæcularium sequutum est, aggravat *suspicionem consortii* magis, quam si solis Fratribus esset ingesta. Itidem quando indicia essent ex vehementioribus, quæ possent etiam sufficere ad constituendum in rigoroso examine Reum, suspectum de lapsu consummato.

59 Pensatis igitur istis omnibus, potest Superior pœnam augere juxta potestatem sibi a statuto factam. Circa quod adverto, quod arbitrium Judicis sistitur in danda *pœna suspensionis*, aut *privationis officii* Reo de *suspecto consortio*, si iste sit superior: & in danda *privatione actuum legitimorum per triennium*, *aut amplius*, si Reus fuerit subditus. Cum enim statutum ipsum pœnam statuat, quando *delicti* modus augetur, non est licitum Judici regulare arbitrium ultra statutariam dispositionem, ut dicunt Doctores *Passeria. Trib. Regul. quæst.* 27. *art.* 1. *num.* 5. *& ibi Scac. de Judic. lib.* 1. *cap.* 12. *num.* 98. & *Guazzin. Defen.* 23. *cap.* 16. *num.* 2.

60 Hic porro advertendum, quod *delicti modus*, qui augeri potest juxta variationem plurium, aut vehementiorum indiciorum, potest ita crescere, quod superet rationem *consortii suspecti*, & ideo non pœna debita huic, sed major debeatur. Exemplum do: si *Cajus* visus fuisset cum *Berta* in loco remoto jocari; actusque, per quos suspicio consortii inducitur, exercere; ab alio autem Teste visua est, alio tempore, & loco, manum in ejus sinum ponere, ipsa minime reluctante; socius autem Caji deponit, se fuisse cum illo ad domum *Bertæ*, & ambos ex condicto se ab eo sequestrasse, & in cubiculum introisse, postmodumque reversos rubente facie &c. profecto hæc tria indicia delata ad Judicem, excedunt rationem *suspecti consortii* simplicis; & quamvis Testes sint singulares, (si tamen sint integri) nihilominus probant delictum carnis, si non consummatum, & perfectum, saltem attentatum; quia, ut habetur ex *Textu Pract. crim. Tit. Testes.* §. 6. illi deponunt de diversis circumstantiis ad eundem finem tendentibus; & ideo cumulandi, & conjungendi sunt, & proinde non sunt singulares.

61 In tali ergo casu Judex non debet infligere ordinariam pœnam *suspecti consortii* probati, sed debet Reum arctare, ut dicitur in statuto citato supra *num.* 42. nempe per torturam adstringere ad fatendam veritatem de consummato opere carnis, ut infra exponemus. Et bene ad hoc punctum advertant Judices; solent enim plerumque simplicem pœnam *consortii suspecti* aptari quibusvis indiciis, etiam vehementibus ulterioris lapsus: quod tamen juxta statuta faciendum non est, sed adhibenda est tortura acris ad proportionem indiciorum, & quando aliud non emergat, *privatio officii* superiori; & *actuum legitimorum* ultra triennium subdito injungenda est in pœnam *suspecti consortii*.

62 Dubitatur quarto circa secundum statutum datum supra *num.* 45. An in quolibet ingressu Cellarum respectu juvenum, aut puerorum, & vice versa locus sit pœnæ statutariæ, ut præfertur?

63 Respondeo, quod simplex ingressus in Cellam juvenis, sive Fratris minoris vigintiquinque annis, sive pueri sæcularis in Cellam adultioris, ex se crimen non est grave, nec tantam pœnam importat; cum multi casus sint dabiles, in quibus nulla prorsus interveniat culpa Theologica, nec legalis. Nec statutum sic debet accipi; etenim quantumvis verum sit, quod lex etiam dura, servanda sit *l. Prospexit ff. Qui & a quibus. Bald. Cons.* 76. *V. Dicendum. lib.* 2. *Rolan. a Vall. Cons.* 99. *num.* 47. *lib.* 2. *Tusc. litt. L. Concl.* 261. *num.* 2. *& Concl.* 262. *num.* 1. Hoc tamen verum est, quando lex, aut statutum est clarum, & certum, secus, quando tale non est. *Ægid. Bellarmn. Cons.* 9. *nu.* 3. *Tusc. loc. cit. Concl.* 262. *n.* 16. Non loquitur autem clare statutum, quod quilibet etiam simplex ingressus in Cellam alicujus, ut præfertur, ita puniatur, proinde interpretationem admittere debet, per quam Statutum appareat rationabiliter latum, & quod lex lata pro commodo boni publici, per duriorem interpretationem non reddatur incommoda, prout textualiter habet quoddam *Digestum l. Nulla juris. ff. de leg.* Esset autem contra rationem, quod tanta pœna adhiberetur, ubi nulla intervenit culpa; & lex lata contra *suspectum consortium* ob bonum publicæ honestatis, evaderet summe incommoda convictui civili, & Religioso, in quo intervenit licite, nec culpabiliter ingressus alicujus in Cellam alterius, qui ingressus literaliter repugnat tali statuto.

64 Dico igitur, quod ingressus vetitus, ut præfertur, est, qui habet adminicula *consortii suspecti*; nec habet rationabilem, aut legitimam causam, per quam excusetur. Ratio est; quia tale Statutum inseritur inter ea, quæ de *suspecto consortio* disponunt; unde apparet, quod loquatur de *ingressu* non simplici, sed *suspecto*; Sicut etiam Statuto sequenti tractatur

tur de sequestratione cum mulieribus a Socio, non quidem universaliter, sed *suspecta*, ut infra dicemus.

65 Dubitatur quinto circa idem Statutum; quid juris, si duo Religiosi juvenes, aut maturus cum adolescente clausi essent in Cella; pulsantibus respondere nollent; nec Superiori intrare volenti aperirent; ita ut ostium necesse fuisset prosternere: & idem est, si extra Conventum pari modo inclusus deprehenderetur Religiosus cum fœmina, aut alia persona suspecta.

66 Respondeo cum distinctione. Vel enim nullum militat adminiculum, per quod augeri possit præsumptio criminis in casu; vel intervenit aliquod. Si primum, dico quod non est locus nisi charitativæ, ac paternæ monitioni, ratio est; quia plures possunt intervenire causæ honestæ, ac licitæ, ut supra dictum est, ob quas Religiosus in Cellam alterius vadat; & possunt etiam assignari causæ rationabiles, ob quas maneat in ea, ostio clauso, & pulsanti nolit aperire; puta, ne ibi reperiatur a Fratribus, qui Superiori referant, & ipse mulctetur pœnitentia; pulsanti autem non aperiat, ut inquirenti suadeat nullum esse in Cella. Si igitur nullum penitus intervenit adminiculum, ob quod præsumi possit, quod ad inhonestum finem Cellam ingressus sit, & Cellam clauserit, & aperire noluerit, æquum est, ut credatur ipsi assignanti aliquam, aut aliquas causas indifferentes, vel non graviter culposas, ob quas ibi taliter versatus sit. Quia vero ipse peccavit in legem Statutariam, prohibentem sub nota *suspecti consortii*, talem ingressum, ideo sibi adaptanda est coercitio legis, nempe, quod de tali ingressu (cum primo supponatur commissus) *charitative*, *& paterne moneatur*.

67 Si autem contraria militent adminicula, dico, quod non simplici pœna *suspecti consortii* puniendi sunt transgressores; sed sunt graviter, aut gravissime arctandi juxta valorem adminiculorum, & indiciorum. Ratio est; quia sicut primum *consortium suspectum* se habet tanquam adminiculum, ob quod Reus arctandus est, juxta Statuta superius recitata, qui secundo in idem decidit; ita adminicula alia (maxime si habent conjuncta indicia, de quibus mox dicemus) inserviunt loco probationum, ob quas persuasus maneat Judex, ut Rei taliter ibi convenerint, aut convenire potuerint ad perversum finem, & ideo sit per arctationem, & torturam exquirenda veritas facti.

68 Advertendum autem, quod in hoc casu intervenire possunt tum adminicula, tum indicia gravioris culpæ, quam sit simplex ingressus in Cellam juvenis. Adminicula possunt esse multa; puta, tempus quietis meridianæ, seu nocturnæ; affectata amicitia, aut conversatio, aut allocutio cum adolescente; contemplatio vultus illius observata, aut laus pulcritudinis; munuscula ipsi data; mala fama alterutrius, & similia. Indicia autem possunt esse ea, quæ observanda veniunt in casu, in quo deprehenduntur. Puta, si inventi essent sine habitu, jacentes, aut apparerent signa, quod jacuerint; & alia, quæ recensere non expedit; Sagax vero Judex observare poterit. Cumulanda sunt igitur adminicula cum indiciis, & juxta vim præsumptionis, quæ ab illis haberi potest, regulanda est arctatio.

69 Dubitatur sexto circa tertium Statutum recitatum supra *num*. 42. An sufficiat prima Canonica monitio cum eo, qui solitus est se cum mulieribus sequestrare, ut ipsi possit infligi privatio actuum legitimorum, & delatio caputii probationis, an vero aliud requiratur.

70 Respondeo, quod non sufficit prima Canonica monitio verbalis paterne facta; sed requiritur, quod adhibita etiam sit aliqua pœnitentia mortificativa, & publica, ex eo quod Reus primæ fraternæ correctioni secretæ non obsecundavit. Ratio est, quia (sicut supra *num*. 42. tetigimus) quemadmodum *admonere* importat monitionem, non tantum verbalem, sed etiam pœnalem, ita ut *monitus* dicatur etiam ille, qui pœnis pulsatus est, pari modo intelligi etiam debet *corrigere*, sive *corripere*, quod nempe importet non tantum correctionem factam verbis, sed etiam illam, quæ adhibetur factis. Luculenta de hoc habemus testimonia in Scriptura Sacra *Levit. cap*. 26. ℣. 28. *Corripiam vos septem plagis*. In Psalmis 6. ℣. 2. *&* 37. ℣. 2. *Neque in ira tua corripias me*. 17. ℣. 36. *Disciplina tua correxit me*. In Evangelio *Luc. cap*. 23. ℣. 22. *Corripiam ergo illum, & dimittam*. Prima Corinthiorum. *cap*. 11. *V*. 32. *Cum judicamur, a Domino corripimur*, & alibi in centum locis, in quibus loquitur Scriptura *de correptione*, *seu correctione* facta non verbis, sed pœnis, & plagis. Ex hoc igitur habemus, quod *correptus*, *seu correctus* dicatur etiam, qui per flagella disciplinæ exercitatus est.

71 Porro citatum Statutum habet, quod solitus sequestrare se cum Mulieribus, privetur actibus legitimis, *si canonice monitus, & correctus, non se emendaverit*: non sufficit ergo *Canonica monitio* verbalis: sed requiritur, quod Reus salutari aliqua pœnitentia fuerit *correctus*, & hoc a Superiore tanquam Patre, antequam ab eodem ut Judice, pœna privationis actuum legitimorum puniatur.

72 Dubitatur septimo ad idem Statutum, quot actus requirantur sequestrationis a socio cum Mulieribus ad hoc, quod quis possit dici *solitus sequestrare se*, & locus sit pœnæ Statutariæ?

73 Respondeo, quod variæ sunt sententiæ Doctorum juxta varietatem subjectæ materiæ, circa id, quod *solitum* vocatur; Si quidem post *Glos.* in *Clement.* 1. *in V. Ad mensam. de Excess. Prælat.* nonnulli *Gozad. Cons.* 23. *num.* 5. *Decian. Cons* 124. *num.* 8. *lib.* 3. *Cephala. cons.* 155. *num.* 31. apud *Tusc. lit. S. concl.* 334. *n.* 10. statuunt communem esse conclusionem, quod *solitum* etiam ex unica vice inducatur; unde ex unica concessione rei datæ in feudum, res dicatur *solita* infeudari. Et cohærentur ad hanc sententiam alii *Castr. cons.* 187. *num.* 4. *in fin. lib.* 2. *& cons.* 243. *n.* 2. *lib.* 2. *Alex. cons.* 5. *num.* 25. *ubi Apostil. in V. Vice. lib.* 2. *plures citat.* docent, quod *solitas* aliquid facere, verificatur ex unica vice in Privilegio Principis. Et *solitum* fieri intelligunt alii *Bart. & Gothofr. ad l. Mala.* §. *Sed si alimenta lit. K. ff. de Alim. & cibo legat.* esse id, quod ultimo, licet unica vice factum est. Alii volunt, quod *solitum* inducatur per duas vices, unde res Ecclesiastica dicatur *solita* locari, ut scripsere *Cravet. cons.* 767. *num.* 6. & *Decian. cons.* 73. *num.* 47. *& seqq.* apud *Tusc. cons.* 334. *num.* 9. *lit. S.* Alii, inter quos *Fidericus de Senis Cons* 91. *num.* 5. volunt, quod *solitum* dicatur, quod pluribus vicibus, & longo tempore fit, & hoc videtur confundi cum *consueto*.

74 Prædictæ autem Conclusiones non quadrant, nisi in civilibus, sed aliud est in criminalibus; in his enim non inducitur consuetudo, per quam aliquis dicatur *solitus* delinquere, nisi per tres actus ad minus, ut habet expresse *Gloss. in cap. Cum Ecclesia in Verbo tertio de Cau. poss. & propr.* quæ plura jura citat. Proinde latro non dicitur *solitus*, seu convictus furari; ita ut furcis veniat suspendendus, nisi ad minus tria furta commiserit, ut post *Corradum fol.* 357. *num.* 1. testatur *Julius Clarus*. §. *Furtum*. ℣. *Scias tamen*. Hinc *Sanctorus* etiam scribens ad hoc

hoc Statuto in §. *Declarandum tamen in fin.fol.m.576.* vult, nec unum, nec duos actus sufficere ad constituendum *solitum*, sed plures requiri, ex quibus moraliter conjectari possit in Reo malus animus delinquere volentis in lapsu carnis.

75 Dico igitur, quod in nostro casu non possit dici Religiosus *solitus* sequestrare se a Socio cum Mulieribus, nisi duo concurrant, puta, frequentia actuum, qui excedant numerum ternarium, & defectus rationabilis causæ talium sequestrationum. Ducor, quia juxta Doctores *Alex. cons. 72. num. 8. lib. 5. Gozad. cons. 23. num. 5. & seqq.* apud *Tusc. d. concl. 334. num. 22. lit. S.* accusans aliquem *solitum*, seu consuetum blasphemare, debet probare consuetudinem blasphemandi per plures Testes singulares; & non sufficerent Testes deponentes, quod bis, aut ter blasphemaverit; Imo volunt alii *Farinac. q. 20. num. 4. Cala de mod. articul. in Gloss. magn. num. 769. Coln. Decis. 172. num. 1. Merlin. Pignat. Discept. foren. 97. num. 10.* quos dat *Raynaldus, Syntax cap. 1. §. 1. num. 18.* quod consuetudo, ob quam aliquis dici possit *solitus* blasphemare, non inducitur per tres actus, sed per plures; unde *Lazarini de Blasph.* apud *Carea. Par. a. Tit. 7. §. 1. num. 22. & seqq.* vult, quod actus sint ad minus quinque; & *Zanardus* apud eundem tenet, quod debeantur actus decem in anno, ut quis possit dici *solitus* blasphemare. Similiter igitur dicendum est, quod non per tres tantum, sed per plures actus frequentatos sequestrationis, dici debeat quis *solitus* se a socio cum Mulieribus sequestrare.

76 Aliud autem necessarium est, quod nulla subsit causa legitima sequestrationis. Ratio evidens est; Si quidem non sequestratio ut sic, culpabilis est, sed sequestratio, quæ ingerit *suspicionem consortii*. Porro talis dici non potest, quando rationabilis subest causa, ob quam Religiosus a socio sequestrat se, ut de negotio secreto cum fœmina loquatur. Proinde Confessarius senex, aut alius vir gravis, a quo multa gerantur negotia, si sequestrat se a socio, ut præfertur, non potest rationabiliter præsumi Reus; etenim si interrogabitur a Superiore de causis talium sequestrationum, eas adducet, ob quas istæ judicabuntur legitimæ, non autem criminales.

77 Dubitatur octavo ad idem Statutum, quomodo probare debeat, quod *aliquis sit solitus sequestrare se a socio cum mulieribus.*

78 Respondeo, quod ut diximus *Par. 1. Tit. Probatio n. 5. & 6.* delicta iterabilia, & maxime eorum actus, qui frequentantur, probantur concludenter per Testes singulares, qui tamen alias sint integri, & excedant numerum trium; sive ergo quis *solitus* sit se a socio sequestrare cum una sola Muliere; sive hoc agat cum diversis mulieribus; si quatuor, aut quinque ex iis, qui fuerint socii, testificentur de tali sequestratione, probatum remanet concludenter crimen.

79 Dubitatur nono circa idem Statutum. An *Canonica monitio, & correctio*, de qua loquitur Statutum, debeat accipi de trina monitione judicialiter facta.

80 Respondeo, quod hoc denominativum *Canonicum*, seu *Canonica*, varias in jure significationes recipit. Si quidem aliquando importat idem, ac *ordinarium*; unde in quadam lege Codicis *l. Plant. C. de Sacr. Eccl.* habetur *Canonica illatio*, nempe ordinaria functio, *ordinarium munus*, quod habet certam præstationem a lege impositam, ut explicat *Calvin. lexic. V. Canonica illatio*, & in hoc sensu accipitur *Canonica pensitatio*, quæ habetur in alia lege ejusdem Codicis *l. Præfer. C. de Luer. Advocat. lib. 12.* in qua Advocati prohibentur postulare a Judicibus provincialibus aliquid præter *Canonicas*, hoc est *ordinarias* pensiones. Aliquando importat aliquod *Sancitum Decretum*, seu *Regulam* a Sacris Canonibus datam, & in hoc sensu dicitur *Canonica institutio, cap. Beneficium de reg. jur. lib. 6.* hoc est legitima, & facta juxta regulas *Canonum*; *Canonica portio, cap. De his Extra. de sepult.* quæ a Canonibus decernitur debita Parochiali de relictis a Parochiano. *Canonica* præscriptio; *canonice procedere*; hoc est tempus, seu modus procedendi a Canonibus determinatus &c. *Canonica monitio* igitur accipi potest, vel pro monitione *canonice*, hoc est *ordinarie*, aut *Regulariter facta*, aut pro monitione *Canonica* presse sumpta; quæ debet, vel tribus, vel una pro tribus judicialiter fieri, antequam contra inobedientem mandatis Ecclesiæ Judex procedat.

81 Dico igitur, quod antequam feratur sententia excommunicationis; juxta Canones *cap. de Excommunicationis articulo 24 q. 3. De illicita, ea. cau. & quæst. cap. Reprehensibil. cap Sacr. de sent. Excom.* fieri debet trina monitio, & illa ferri non potest, nisi servato ordine judiciali, ut sancitum fuit in *Concilio Lateranensi Tertio cap. 7. in Appendic. de Simon.* & qui excommunicat, ommissa tali monitione, per mentem interdicitur ab ingressu Ecclesiæ *cap. Sacro. de sent. Excom. cap. 1. eo. tit. in 6. Consil. Lateranen. 4. cap. 47. Conc. Mogunt. 3. cap. 103.* & si ita celebret, fit irregularis *text. in cap. Romana de sent. Excom. lib 6.* Monitio autem trina illa judicialiter facta, quæ præcedit Censuram, dicitur *Canonica*, & nunquam in sacris Canonibus præfertur, nisi quando eam subsequi debet sententia excommunicationis, ut elicitur ex *cap. 2 de Cohab. Cleric. & Mul. cap. Nemo Episcoporum 11. q. 3. & cap Forte 23. q. 4.* Quod, si talem monitionem non debet sequi Censura, sed alia pœna, monitio *Canonica* accipi debet pro monitione fraterna, paterna, aut pastorali, quæ in sacris *Canonibus cap. Quid autem. 8. q. 1. cap. sicut non est 23. q. 4. Constit. Apostol. lib. 2. cap. 20. Innoc. V. Epist. 25. Clement. 1. de offic. Jud. Ord. Trident. sess. 13. cap. 1. de Reform.* facienda præscribitur a Prælatis, curam animarum habentibus.

82 Dum igitur in hoc Statuto post monitionem *Canonicam* non præscribatur ferenda excommunicatio, sed tantum privatio actuum legitimorum, liquet, quod ipsa non accipienda est de trina judicialiter facta. Sed de monitione *Canonica*, hoc est regulari, & *ordinarie* facta a Prælato ut Patre, qui juxta Canones tenetur subditum corrigere, & a malo revocare.

83 Dubitatur decimo super eodem Statuto, de qua *arctatione* intelligi debeant illa verba: *Et si iterato punitus de sequestratione hujusmodi duobus testibus fide dignis convincatur, ad veritatem dicendam graviter arctetur.*

84 Respondeo, quod *Par. 1. Tit. Tortura* ex Statutis demonstravimus *arctationem* importare solummodo triplex jejunium in pane, & aqua, ac trinam flagellationem in singulis hebdomadis; sed posse Judicem indicere *arctationem qualificatam*; puta, (additis prædictis pœnis) reclusionem in domo disciplinæ, pront usus invaluit. Adverto tamen, quod in *Clement. Pastoralis. §. Ut illud. de sent. & re judic. cap. 1. de Offic. Vicar. in 6. ubi Archidiac.* Arctare, prout etiam explicat *Alberic. Diction. V. Arctantur*, importat *constringere* vel *ligare*; unde etiam dicitur *arcta districtio Clement. Quia contingit. §. Præmissa. in fin. de Relig.* puta, pœnalitas constringens.

85 Dico igitur, quod Statutum non restringitur ad *arctationem* sive simplicem, sive qualificatam, per domum disciplinæ, sed importat omnem torturam,

ram, quæ spectata natura criminis, & valore indiciorum arbitrio Judicis, in casu requiritur. Ratio est, quia præscripta *arctatis* (ut patet ex Statuto) est ordinata ad *veritatem dicendam* a Reo; hæc autem veritas non est circa sequestrationem, quia præsupponit Statutum, quod Reus a *duobus Testibus fide dignis de ea convincatur*; qui autem convictus est de crimine, potest absolute damnari, quamvis confessus non sit, ut post *Felin. in cap. Ad nostram col. p. de Probat.* tanquam conclusionem notabilem docet *Ægidius Bossius Tit. de Convict. n. 4.* unde superfluit confessio Rei convicti. *Veritas* autem, quæ in casu exquiritur, est lapsus carnalis, de quo præsumitur violenter ex recidivatione in sequestrationem, post eam punitam. Sequitur igitur, quod præscripta *arctatio* sit tortura quævis ad habendam veritatem de ulteriori crimine.

86 Possunt autem induci violentissima indicia in casu de lapsu carnis; puta, si sequestratio semper fuisset cum una, & eadem fœmina: aut si fœmina esset malæ, & perditæ vitæ: aut si mora fuisset longa; aut si sequestrasset se in Camera &c. Potest item augeri crimen plusquam sit simplex fornicatio; puta, si fœmina esset maritata, sive consanguinea, sive haberet votum castitatis, ut Tertiaria; vel si sequestratio esset cum notabili scandalo &c. Tali casu Tortura augenda esset intensive juxta valorem indiciorum: & etiam notanda esset specifice, puta, adhibenda ea, quæ atrocioribus delictis adhibetur, (cum torturæ qualitas, ut *Pur. P. Tit. Tortura* monuimus, pendeat a gravitate criminis, ejus vero intensio a valore indiciorum) & tunc non sufficeret *arctatio* sive simplex, sive qualificata, sed alia inferenda esset tortura.

87 Dubitatur undecimo super quarto Statuto, dato supra *num. 43.* Quænam dici possit *domus suspecta*, ut quis in eam ingrediens, puniri possit pœna Statutaria.

88 Respondeo, quod in jure hoc verbum *suspectus* connotat semper crimen, quod afficit personam, vel rem, quæ dicitur *suspecta*; nam dicitur *Suspectus tutor*, §. *Suspectum*. *Instit. de suspect. tuto. l. si creditores* §. *sed suspect. ff. de Re auct. Jud. poss. l. scire. oportet. ff. de Tuto. & cura. dat. ab his*, qui nempe fraudulenter tutelam administrat: *Suspectus Curator*, §. *Impuberes*. *Instit. de suspect. tuto. vel cura. l. 1.* §. *Primum l. Tutor.* §. *Non tantum ff. de suspect. tuto & cura l. In postulando*. *C. eo. tit.* qui segniter, aut cum fraude rem gerit: *Suspectus Judex*, *l. Apertissimi*. *C. de Judic. l. Cum specialis*. *C. eo. tit.* a quo timetur injusta sententia; *Suspectu vita l. filius Familias*, §. *sedet filiu. ff de Procurat. Suspecta mors*, sive decessus *l. Portionesq. ff. de his, quæ ut indi. aufer.* puta, ea quæ fuit cum scelere &c. *Suspecta* igitur erit dicenda *domus*, in qua patrandi criminis habetur occasio, ratione cujus *suspicio* oriatur.

89 Porro dupliciter dici potest *suspecta domus*, nempe absolute, & simpliciter; secundo relative, & secundum quid. Primo, quando domus aliqua universaliter male audit, vel ratione situs, ut si est in publico lupanari; vel ratione incolarum, puta, fœminarum prostitutarum, sive lenonis, qui commoditatem flagitio præbet sub proprio tecto. Secundo modo, quando in tali domo habitat fœmina, quæ malam consuetudinem habet cum uno tantum viro; hæc enim non est absolute, & universaliter *suspecta*, sed relative tantum ad personam, quæ malam amicitiam in ea nutrit, quandoquidem supponitur, fœminam cum aliis peccare non esse paratam:

90 Non tamen adhuc per supradicta completa est perfecte ratio *domus suspectæ*, nisi ad prædictas conditiones accedat, quod ingressus illius nulla sit assignabilis causa legitima, ac honesta. Ratio est, quia in ipsummet lupanar potest Religiosus ingredi non tantum non culpabiliter; sed etiam laudabiliter, puta, si illuc intraret, ut fœminas a mala vita abstraheret; ut ægrotantes ibi inviseret; ut Sacramentales confessiones exciperet &c. Ex una autem recensitarum causarum ingrediens quamvis domum, quantumcumque a malis fœminis inhabitatam, non tamen ille posset culpari, tanquam committens in Statutum; quia legitima causa ingressus reddit pro illo casu *domum non suspectam*: Unde concludendum, quod crimen ingressus in *domum suspectam* sit, quando ex nulla assignabili causa legitima Religiosus ingreditur domum, in qua habetur occasio propinqua carnaliter peccandi.

91 Dubitatur duodecimo ad idem Statutum; An ad inflictionem pœnarum ob ingressum in *domos suspectas*, requiratur, quod simul adsit *suspectam consortium* cum fœmina ibi habitante.

92 Respondeo distinguendo; vel enim *domus illa* est suspecta, quia inhabitatur a publica meretrice, parata peccare cum quocumque, & quæstum ex corpore suo faciente; & in hoc casu dico, quod solus ingressus in talem domum absque ulla legitima causa, ut supra dictum est, est punibilis, & ratio est; Quia in tali casu omnia disposita sunt, & in actu propinquo ad peccandum. Ingrediens quidem, quia non habet causam legitimam ingressus; mulier parata ad flagitium, oblata pecunia; & locus ad peccatum idoneus. Ideo talis ingressus licet unicus, vehementer persuadet Judici peccatum patuisse committi, nec prærequisitum esse *suspectum consortium* ex eo, quod mulier ex se parata est peccare etiam cum illo, quem nunquam novit, dummodo pecuniam offerat. Et cum hoc unico actu delicti materia completur, ut optime scribit *Sauctor. de Pœn. cap. 8. Quæst. 2. V. Respondeo Statutum fol. 348.* locus est pœnæ statutariæ.

93 Vel domus illa est suspecta, quia in ea habitant Mulieres juvenes, vanæ, indevotæ; non quidem promptæ peccare indifferenter cum omnibus, tamen tales, quod apud vicinas male audiunt ob nimiam familiaritatem, quam cum quibusvis habent; & etiam fama est, quod alicui, seu aliquibus, qui cum illis conversati sunt, fuerint obsecutæ. Tali casu dico, quod solus, & unicus ingressus, si non præexistunt indicia *suspecti consortii*, non sufficit ad pœnam statutariam, quamvis nulla esset rationabilis causa talis ingressus. Ratio est; quia tunc non est in tali *domo* ultima dispositio, nec propinqua occasio ad peccandum cum omnibus; & si peccaverunt cum illis, hoc fuit, quia per longum tempus, & frequenti conversatione, munusculis, precibus, obsequio, ac aliis artibus amatoriorum flexæ sunt ad culpam. Si ergo in casu desint supradicta, quæ sunt indicia *suspecti consortii*, desunt illa, per quæ compleri potest ultima dispositio; & ita solus ingressus non potest ingerere gravem præsumptionem criminis perfecti, ob quam incuti possit pœna statutaria.

94 Consuetum quidem in Religione est, quod si in Civitate, vel Oppido reperiatur aliqua ex talibus *domibus suspectis*, ad quam divertant Religiosi cum admiratione, aut scandalo sæcularium, Superiores vetent, ne aliquis ad eas vadat. Quod, si contra præceptum Superioris Religiosus eam frequentet, tunc intrat dispositio Statuti, nempe, quod Reus *ab eo loco removeatur, & perpetuo exulet*. In casu autem, quod validiora urgeant indicia peccati consummati, tunc intrat sequens dispositio Statuti; nem-

nempe, quod *amplius puniatur Superioris arbitratu, personarum, locorum, & temporum qualitate pensata*; ut etiam docuit *Sanctor. loc. citat. quæst. 3. V. Respondeo negative fol.* 351. Etenim potest esse talia ingressus adfinem indulgendi comessationibus, ludis, ac recreationibus, illicitis quidem Religioso, non tamen extreme criminalibus, & tunc pro pœna sufficit remotio a loco. At, si pensata conditione personarum, locorum, ac temporum subit in mente Superioris præsumptio legitima de ulteriori crimine, amplior punitio adhibenda est. Et quænam? Arctatio quidem, & talia, quod proportionetur indicio, ut per eam hauriat Superior confessionem de crimine, si patratum fuit, ut ad normam juris possit vindicari.

95 Dubitatur tertiodecimo, quomodo probari, & convinci possit aliquem intrasse in *domos suspectas*.

96 Respondeo, quod, ut diximus *Par. p. Tit. Inquisitio. num.* 14. *& Tit. Sententia. num.* 67. nemo potest dici per Testes convictus, nisi isti sint ad minus duo, & quidem majores quacumque exceptione, ut scribunt Doctores communiter. *Clar. Quæst.* 46. *V. Debes etiam. Farinac. quæst.* 63. *num.* 240. *Guazz. Defens.* 33. *cap.* 14. *num* 5. *Giurb. Cons.* 71. *num.* 2. *Tusc. Zaff. Crispol.* apud *Conciol. V. Testium miscell. Resol. quæst. num.* 2. Porro examinare Testes sæculares ad probandum crimen Religiosi, non expedit. Perniciosior enim Ordini evaderet medicina, quam morbus, ut prudenter advertit *Sanctor. de Pœn. cap.* 8. *quæst.* 2. *V. Dices tertio fol.* 349. Per socios ergo Religiosi delinquentis, in hoc ipse esset convincendus. Non possunt autem regulariter esse plures socii contestes, sed omnes essent singulares; Proinde deberent esse ad minus quatuor integri, qui deponerent de diversis numero ingressibus, quia, ut probavimus *Par. P. Tit. Probatio. num.* 3. quatuor Testes singulares de delicto iterabili probant ad pœnam ordinariam.

97 Pro coronide autem hujus materiæ de *suspecto consortio*, declarandum venit aliud Statutum *Valdisolet.* 1593. *cap.* 11. *T. Amplias*, in quo punitur præsumptio de crimine carnis consummato; sic autem habet. *Qui morbo gallico, vel alopetia affecti fuerint, aut in carnis illecebras, & errores prolapsi, ad nulla Ordinis Officia promoveri possint: ac præterea omni suffragiorum jure perpetuo careant: atque ab audiendis confessionibus, si Confessarii fuerint, perpetuo suspendantur.*

98 Ad hoc autem Statutum adverto, quod *morbus gallicus, & alopetia* (hoc est decidentia capillorum) potest esse etiam sine scelere. Si quidem *morbus gallicus* contrahi potest etiam sine commixtione venerea, *sed per solam conversationem cum persona infecta, contagium hauriri potest ab halitu, compotatione, condormitione in eodem Lecto, vel usu vestium; quibus infectus fuit indutus; vel quorumque modo nuda corporis caro sana tale quid attingat, quod odore, vel transpiratione infecti imbutum sit; uti etiam fit in sedilibus latrinarum, vel scamnis balneorum, quibus gallica lue inquinatus, nudatis natibus insedit: Propagatur etiam hæreditario jure, atque cum lacte materno imbibitur*; Hæc *Cardilucius in Commentario Hartmani cap.* 168. *V. Causa hujus fol.* 1841. *& Medici communiter. Fernell. lib. de lue Vener. curat. cap.* 4. *fol.* 1499.

99 Quorum causa est, prout scribit doctissimus *Michael Etmyllerus Instit. Medic. Phatolog. cap. p. Thes.* 22. *& Physiolog. cap.* 4. *Thes.* 6. sal volatile acidum, quod per effluvia, seu miasmata diffunditur a corpore infecto lue venerea, & per contactum, sive alitum inficiuntur res tactæ animatæ, sive inanimatæ, sive aer, per quæ vis fermentativa morbosa communicatur massæ humorali alterius sani; & sic venerea hæc pestis ab homine, alioquin concubitus experte, contrahi potest. Similiterque *alopetia*, licet sit unus ex effectibus *morbi gallici*, potest tamen etiam ab alia causa originari, nempe a diuturna, ac periculosa febri pestilentiali, ut passim accidit.

100 His adnotatis, patet evidenter, quod Statutum loquitur de infectis *morbo gallico* ex culpa tantum incontinentiæ; non vero indifferenter, & universaliter de omnibus, & singulis, qui tali morbo laborant. Quia, si quis ex contagio alterius talem morbum innocenter contraheret, non posset, nisi cum inexcusabili injustitia, pœnis appositis affici; siquidem adhiberetur gravissima pœna, ubi nulla esset culpa; & lex ipsam lanciens, esset prorsus injusta; quod cum præsumi non possit de tali Statuto, concludendum est, quod ipsum loquatur tantum de morbosis ex lue venerea, per commercium carnale contracta.

101 Adverto secundo, quod difficillima evadit probatio in hoc casu, ut locus sit pœnæ statutariæ. Posito enim tanquam certo, quod Medici adhibiti ad judicium de eo, qui diffamatur, sive accusatur de *morbo gallico* ex symtomatibus, signisque diagnosticis, possint juxta præcepta artis suæ pronunciare illum vero *morbo gallico* laborare; non tamen certo pronunciare possunt, quod aut ex contactu alterius morbosi; aut ex commixtione cum fœmina infecta contractus sit; nullum enim intervenit signum indicans diversitatem morbi, una aut altera via contracti.

102 Præterea cum regula generalissima sit, quod delictum nunquam præsumitur; ut jura volunt *l. Quoties §. Qui dolo. ff. de probat. l. Dolum. ff. de Dol. I. B. Nicola. Reg. jur. Tom.* 2. *fol.* 184. *col.* 2. ideo plene probandum sit, ut pœna ordinaria infligi possit: pariterque præsumptio pro non delicto, cæteris paribus vincat præsumptionem pro delicto, ut alias docuimus *Par. P. Tit. Patronus. num.* 101. videtur, quod nunquam dabilis sit casus, quod pœna lata in hoc Statuto, possit usuvenire. Siquidem non præsumptive, sed evidenter probandum est ab Accusatore, sive a Fisco, morbum fuisse contractum ex incontinentia: hoc vero quomodo probabitur? Non judicio Medicorum, tum quia illud est præsumptivum, præsumptio vero stat pro non delicto: tum quia nulla est differentia symptomatum in morbo tali contracto culpabiliter, a contracto sine culpa; proinde nequit Medicus judicare, quomodo contractus sit. Non confessione extrajudiciali ipsius Rei, tum quia hæc ad plus facit indicium solum ad torturam, non vero plene probat, ut diximus *Par. P. Tit. Testes. num.* 111.; *& Tit. Tortura. num.* 70. Tum quia Reus confitens, se contraxisse morbum ex coitu, confiteretur de re, quæ non pendet a nudo facto, sed a consequentia facti, de qua non ad ipsum, sed ad Peritos spectat judicare: proinde sicut non probat mortem ex veneno Reus confitens Cajum ex. g., cui ipse venenum propinavit, ex veneno obiisse, ut probavimus *Par. P. Tit Reus. n.* 49. sic nec probabit morbum tali via contractum, qui confiteretur se talem morbum ex copula carnali contraxisse. Sequitur ergo, quod casus nunquam probari possit, & otiosam esse dispositionem Statuti.

103 Et re vera, quantumvis aliquos Viderim tali peste contaminatos, non tamen ullum Vidi, prout debebatur, puniri juxta hoc Statutum; Quia hujusmodi nebulones palliant sub nomine catarrhi falsi crostas, & bullas, quæ videntur in cute; effectus artrhitidis esse dicunt tormina, & dolores articula-

res, qui maxime circa phases lunares persentiuntur; decidentium capillorum asserunt oriri ex calore capitis, & omnea effectus hujus morbi tribuunt aliis causis; eatorquent attestationem circa hoc a Medicis piis, qui libenter ad eam faciendam inclinant, ad avertendam a viro Religioso infamiam, quæ ex tali causa reluitat, & hoc modo superioribus imponunt, ac impuniti evadunt.

104 Ne igitur cum tanto Religionis damno, inulta remaneat scandolosa, & perdita talium libido, qui posthabita in Deum, ac Religionem fide castitatis, quam voverunt, cum putidissimis scortis se commaculant, damus formam, qua procedere debet Judex Regularis.

105 Præsupposita igitur doctrina communi, quod delicta difficilis probationis probentur per indicia, & præsumptiones, & conjecturas, ut dicunt Doctores *Bartol. in l. Si quis ex argentariis. §. & an hæredi. ff. de Eden. ubi Jason. & in l. Post contractum. ff. de Donat. Jas. in l. Cum ea. col. 2. C. de Transact. Boss. Tit. de Par. Suppos. nu. 13. & 34.* & quod casus, de quo loquimur, sit difficillimæ probationis, ut diximus supra *num.* 100. sequitur, quod ad hujus probationem sit procedendum per conjecturas, ac præsumptiones. Dato ergo, quod sive ex officio, sive ad instantiam partis, Superior velit procedere, ante omnia debet adhibere judicium Medicorum, qui asserere debent juxta præcepta Artis suæ, quod talis &c. laboret *morbo gallico*; & hoc modo constare debet de corpore delicti. Sed quia Medici, prout dictum est, asserere certo non possunt, an illud fuerit cum scelere quæsitum, an potius innocenter contractum; & præsumptio, cæteris paribus, stat pro non delicto, ad plene probandum corpus Criminis, debet examinare Testes ad habenda indicia, & adminicula, quibus probari possit, saltem præsumptive, talem morbum ortum habuisse a malo concubitu.

106 Porro indicia possunt esse, primo, mala fama in specie circa luxuriam, & secundo, ea omnia, per quæ probari diximus *suspectum consortium*, aut Rei confessio extrajudicialis. Concludenter autem probaret, inducendo vehementem præsumptionem unius Testis, dummodo esset plene integer, qui deponeret de commixtione carnali cum fœmina suspecta de tali morbo. Ratio est, quia symptomata *morbi gallici* (de quo ambigitur, an fuerit quæsitum cum culpa, aut non) probant, ipsum fuisse contractum ex copula, si ipsa præcesserit, ut firmat tanquam canonem medicinæ *Joannes Hartmannus* in sua *Officina Sanitatis cap.* 168. *V. Accurato. fol.* 1843. *col. p.* Non dico autem, quod probet ex integro crimen; cum enim Testis unicus sit, non potest solus illud probare; sed cum integer sit, & ideo semiplene probet, ut notum est, inducit præsumptionem ita validam, quod per eam inferri possit pœna Statuti.

107 Hoc durum fortasse videbitur Criminalistis, quod nempe ex unico Teste, quamvis integro, pœna ordinaria feratur. Sed advertere debemus, quod hic non agimus de inferenda pœna pro fornicatione, quæ esset carceratio; sed agimus de pœna debita laboranti *morbo gallico*, quæ cum consistat in sola privatione Officiorum &c. ac sit incorporalis, longe minor est illa. Testis unicus non probat quidem copulam, sed facit præsumptionem talem contra Reum, quod in ipsum transfert onus probandi, se morbum sine culpa contraxisse. Sicut enim non est locus pœnæ statutariæ, quando nullæ urgent præsumptiones, quod morbus sit ex scelere, ita locus illi sit, quando contra Reum militat præsumptio, quod morbus sit cum crimine contractus. Requireretur quidem plena probatio per duos Testes, si agendam esset de danda pœna fornicationis; sed quia agitur tantum de probatione præsumptiva, faciente locum pœnæ statutariæ pro morbolo, unus Testis de concubitu viso sufficere debet.

108 Quod magis suadetur ex Statuto dato supra *num.* 40. ubi habetur, quod, *Si de sequestratione* (Fratris a socio cum Muliere) *unus tantum Testis fide dignus fuerit, & alius de lapsu carnis adversus eundem, gravius arctandum esse decernitur.* Ex quo argui potest, quod sicut arctatio gravior est pœna lata a Statuto contra sequestrantem se a socio; pari modo privatio officiorum est pœna ab eodem Statuto contra laborantem *morbo gallico*. Sicut ergo illa infertur ex dicto unius Testis de lapsu adminiculato ab alio Teste de sequestratione; ita pariter inferri debet hæc ex testimonio unius Testis integri de copula; quandoquidem ipsius dictum adminiculatur a sensibili existentia morbi.

109 Adminicula autem possunt esse multa: puta, vita parum composita Rei; ætas; vagationes extra Conventum; colloquia de venereis, & sexcenta hujusmodi. Constito autem de indiciis, & adminiculis talibus, quod præsumptionem criminis faciant, incumbit Reo in suis defensionibus, præsumptionem inductam destruere, probando, quod morbum contraxerit aliunde, quam per scelus; quod si non fecerit, tutissime potest pronunciare Judex sententiam pœnalem in statuto latam.

110 Nec tamen supra datus modus procedendi, securissimus quidem, sed non ita necessarius dixerim, quin alius æque securus, minusque Judici difficilis, practicari possit, nempe constito Judici de corpore delicti per judicium Medicorum, prout dictum est est supra *num.* 105. potest statim Judex citare Reum ad dicendum, quare non debeat pœna statutaria percuti, & si iste non adducat validas rationes, quibus concludenter probet, morbum contractum fuisse sine scelere, potest, & debet Judex illum condemnare.

111 Ratio & quidem solidissima est, quia in dicto statuto est præsumptio juris, & de jure; dum ex præsumptione, quod omnis *morbus gallicus* contrahatur ex coitu, disponit quod Religiosus illo laborans, taliter puniatur. Non ignorabat Auctor Statuti dati, aliquando talem *morbum* contractum innocenter, & ex consequenti præsumptionem, super qua cadit dispositio pœnalis, in aliquo casu particulari aliquando futuram esse falsam; tamen quia frequentius, & magis ordinarie contrahitur ille morbus ex coitu, quam alio modo, tulit legem pœnalem, innixus ei, quod ordinarie accidit, non excludendo quidem probationem contrariam destructivam præsumptionis in casu particulari, sed transferendo in Reum onus probandi contrarium. Contra præsumptionem juris, & de jure, dari probationem, docuimus *Par. P. Tit. Probatio num.* 12. & 13. quæ tamen, ut sit valida, debet esse evidentissima. Judex igitur Regularis non indiget probatione, quod Reus contraxerit morbum cum scelere, ut pœnam illi infligat, quia habet Statutum pro se, quod præsumit scelus, sed onus probandi contrarium incumbit Reo, qui si non concludenter probet, pœnam cogitur subire. Et hæc quidem est facilior via procedendi, quam servare potest inter Nos Judex, & eo tutius, si contra Reum militant indicia, adminicula, & conjecturæ incontinentiæ.

112 Adverto tertio; quod ad incurrendam pœnam Statuti, non requiritur, quod ex *morbo gallico* tabidum totum corpus factum sit; ita ut sentiat magnos dolores in artubus; serpiginem, aut pustulosam scabiem in cute; condylomata, mariscas, ac hæmorroidea cæcas in ano; verrucas informes in

ma-

manibus, pedibus, labiis, bubones in inguine, scabiem in pudendis, crustas purulentas in facie &c. sed sufficit, quod habeat unum ex his signis, quæ Medicorum judicio *morbum gallicum* arguant. Ratio est, quia Statutum dicit: *Qui morbo gallico affecti fuerint*; tales ita sunt ii, qui morbum uno signo produnt, sicut qui multis. Proinde, si quis in inguine bubonem, aut ulcus in glande veretri habent, & judicio Chirurgi hæc procedant a morbo gallico, inquisitus ex officio, seu ad instantiam partis, potest ad pœnam Statuti condemnari. Quod etiam intelligendum est, si sola *alopetia* laboraret; siquidem Statutum non requirit copulative utrumque morbum, sed sufficit ad pœnam quilibet eorum, nam disjunctive loquitur, ut patet intuenti.

113 Adverto postremo, quod prædictæ pœnæ statutariæ non sufficiunt, quando laborans *morbo gallico* in aspectu sit valde abominabilis cum pustulis, sanie manantibus in cute, & maxime in facie, cum decidentia pilorum, & capillorum, non tantum capitis, sed barbæ, & superciliorum, & aliis notis extraordinariam turpitudinem inducentibus; Quia de jure communi Clerici tali pacto morbosi, tanquam publici peccatores, & notorie infames, incurrunt Irregularitatem, ut ex *Cap. Sacerdotes*. 40. *Dist.* deducunt communiter Doctores *Majol. de Irregular. lib. 2. cap. 19. num. 1. Borgas ea. tit. Par. 5. Tit. de Cler. ærogat. num. 1. Sayr. de Cens. lib. 6. cap. 9. num. 5. Paris. Reginald. Avila. Henriq.* apud *Peyrin. de Prel. Quæst. 2. cap. 4. num. 7.*

§. II. Sollicitatio ad turpia.

S U M M A R I U M.

1 *Sollicitare in jure quid importet.*
2 *Sollicitatio ad impudicitiam, quomodo diversificetur in gravitate.*
3 *Sollicitationis divisio.*
4 *Sollicitationis extra confessionem gradus.*
5 *Sollicitationis in confessione diffinitio.*
6 *Laudans pulchritudinem mulieris in confessione, ipsam sollicitat.*
Alii contrarium statuunt, sed male.
Historiam impudicam recitans in actu, seu loco confessionis, sollicitat.
Habens tractatum de loco, & tempore peccandi in confessione simulata, sollicitat.
Dictiones conjunctivæ &, ac, que *&c. requirunt utrumque copulatum verificari, quando agitur de pœna inferenda.*
Dictio sive *alternativa est.*
Stimulans pœnitentem ad lenocinium, pœnas sollicitantium in confessione incurrit.
7 *Tradens in confessione chartam inducentem ad turpia, legendam a pœnitente post confessionem, sollicitat.*
8 *Sollicitatio etiam signis fieri potest.*
9 *Sollicitatio factis etiam exercetur.*
10 *Sacerdos non habens jurisdictionem, sollicitans in confessione, non incurrit pœnas sollicitantium.*
Fictus Sacerdos sollicitans non incurrit easdem pœnas.
Sacerdos non deputatus ad confessiones, si absolvit a venialibus, non conficit Sacramentum, sed quid sacramentale.
11 *Sollicitatio comprehendit masculos, & fœminas.*
Persona *significat masculos, & fœminas.*
Dictio quæcumque *est universalis, & distributiva.*
Persona quid sit.

12 *Sollicitans ad alia crimina præter luxuriam, non incurrit pœnas sollicitantium.*
13 *Sollicitans ad lenocinium, incurrit in pœnas supradictas.*
Confessarius exercens lenocinium in confessione, incurrit pœnas &c.
14 *Dictio* quomodolibet *quid importet.*
Dans pecuniam deferendam Meretrici, ei, qui confitetur, incurrit &c.
Rogans pœnitentem, ut commodet domum ad colloquendum cum fœmina suspecta, sollicitat.
Opinio tenentium sollicitatum ad sola peccata venialia non teneri denunciare sollicitantem, refellitur.
15 *Dictio* immediate *quid importet.*
Confessionis actus, quando incipiat, & duret.
16 *Sollicitans ubilibet, simulando confessionem, incurrit pœnas &c.*
Loquens familiariter in confessionali tali modo, quo aspicientes cognoscerent, ibi mulierem non confiteri, & tali occasione sollicitans, non incurrit.
Confessarius simulando confessionem, in locutorio communi sollicitans Monialem, incurrit pœnas &c.
Exercens impudicitias cum muliere, quæ se fingit ægrotam, & confessionem simulat, incurrit &c.
17 *Sollicitans intuitu confessionis, licet post eam, incurrit &c.*
18 *Sollicitatio intrat in confessione etiam simulata.*
19 *Sollicitans in confessione, est suspectus de Hæresi.*
An sit suspectus de levi, an de vehementi?
20 *Ex voluntate, & proposito maleficia distinguuntur.*
Sollicitans est suspectus de levi tantum.
21 *Sollicitans in confessione etiam simulata, injuriam facit Sacramento.*
22 Sousa, *& Carena confutantur.*
Offendens statuam Principis, fit Reus læsæ majestatis.
23 *Suspecti vehementer de fide, qui sint.*
24 *Simoniaci dicuntur primi, & principales Hæretici.*

1 PRoxima suspecto Consortio, de quo §. *Superiori* actum est, in delictis carnis succedit *sollicitatio*. Porro hæc derivat a verbo *sollicitare*, quod prout deducitur ex *l. 1. §. final. l. Neratius. §. Quamvis ff. de serva. corru. l. Ut tantum §. 6. & quæst. † co. sit. l. 1. in fin. ff. ad leg. Jul. majest.* significat *instigare*, *consiliare*, *persuadere*, *instare*, & *allicere*; & sic dicimus *sollicitare* servum ad furtum: militem ad seditionem: fœminam ad stuprum &c. significat etiam *curare*, sive *gerere*, unde *sollicitator* dicitur, qui alienam causam, seu negotium *gerit*. In ordine autem ad crimina, *sollicitatio* accipitur in primo sensu, puta, *consilium*, *instigatio*, *persuasio*, & *instantia* ad crimen; & hæc desumit specificationem, & consequenter gravitatem a delicto, circa quod versatur; ut *sollicitatio* facta Testi ad mentiendum, dicitur *subornatio*, & continetur sub *crimine falsi*; facta servo ad rapiendam pecuniam Domino, inducit rationem *furti*; facta militi ad desertionem, habet gravitatem delicti *Majestatis læsæ*, & sic per cætera discurrendo.

2 In nostro casu autem sumitur pro quacumque forma, qua aliquis aliam personam marem, aut fœminam ad impudicitiam stimulat. Diversificatur autem tum ratione personæ, cujus contemplatione fit *sollicitatio*; tum ratione criminis, ad quod intenditur, tum ratione formæ, secundum quam perficitur. Primum est; quando quis aliam personam ad peccandum secum actu carnali *Sollicitat*; aut *Sollicitat* ad peccandum cum alio, quod vocatur *Lenocinium*, sed non

est præsentis considerationis. Secundum est, si *sollicitatio* fiat ad fornicationem simplicem; aut *adulterium*; aut incestum; aut sacrilegium; aut, quod pessimum est, ad innominabile crimen. Tertium est, si fiat verbis tantum, aut factis, cum vi, aut sine illa &c. de quibus infra singillatim.

3 Solemnior autem divisio hujus criminis, quæ maxime attendenda est, tum ob gravitatem pœnarum, tum ob atrocitatem delicti, est attendenda a loco, & actu, in quo fit; nempe si in loco, & actu *Sacramentalis Confessionis*; vel extra illam. Et hanc divisionem ex instituto prosequemur.

4 Gradatio gravitatis hujus delicti extra Confessionem est juxta variationem modi, juxta quam fit *sollicitatio*. Si enim fit epistola amatoria, vel verbis tantum, aut laudatoriis pulchritudinis; *aut exaggerativis* amoris intensi; aut deprecatoriis, ut petentis desiderio sollicitata satisfaciat; infimus gradus in gravitate sollicitationis est. Gravior est, si oblata pecunia, ac muneribus, tentat *sollicitans* extorquere a persona tentata consensum ad crimen. Adhuc gravior est: Si minis illam terreat, nisi acquiescat; ita ut ex metu gravis damni obtemperare cogatur. Gravissimus tandem, si factis violentiam infert, osculando, amplexando, prosternendo &c.

5 Occasione autem Sacramentalis Confessionis multipliciter committi potest *sollicitatio*; quæ quidem variari potest quoad modos magis, aut minus ad intentum efficaces; Possunt autem commode omnes hujusmodi indicari, si hujus criminis exacta assignetur diffinitio; quæ potest esse hæc: *Sollicitatio est tentatio facta explicitis, sive implicitis verbis, vel scriptis, sive signis, aut factis a Confessario legitimo adversus quamvis personam pœnitentem, provocando ipsam ad committendos actus venereos, sive cum se, sive cum alio, quomodolibet in actu, sive immediate ante, vel post, aut loco, aut intuitu Confessionis sive realis, sive simulatæ.*

6 Dixi notanter *verbis explicitis, sive implicitis*; etenim non solum cadit in hoc delictum ille, qui disertis, & explicitis verbis petit, & rogat pœnitentem, ut ad turpia sive cum se, sive cum alio committenda, acquiescat, sed etiam qui implicitis, seu interpretativis verbis hoc faceret. Proinde secundum Doctores *Cunha. Sanctarel. Peyrin. Bonacin. Homobon. Barbos. Dian.* illos citans *Resolut.* 18. *de Confess. solicit. Trimarch. Disp. Sect.* 5. apud *Bordon. Sacr. Tribun. cap.* 23. *num.* 59. qui laudaret pulchritudinem mulieris pœnitentis, & venustatem commendaret, incideret in hoc delictum. Ratio est, quia ad conciliandum sibi amorem mulieris (post pecuniam) nullum efficacius medium est, quam ipsius pulchritudinem commendare, eamque venustissimam asserere; unde amantes, ad sibi magis conciliandum amorem, non alio medio utuntur, quam laude pulchritudinis, asserentes, se amore causato ab excessiva ipsius forma, exæstuare. Prætorquam quod talis laus, ut pote nullo fine bono cohonestata, impertinens, & injuriosa est Sacramento; quo, tali pacto, abutitur Confessarius; licet contrarium teneant alii, quos citat, & sequitur *Philippus de Bictis Quæst.* 125. *num.* 22. quibus non assentior; nisi laus pulchritudinis esset fine bono cohonestata, ut si Confessarius diceret: *Obstupesco, quomodo maritus tuus concubinam teneat, cum te uxorem habeat juvenem, venustam, & de qua alius maritus gloriari posset*; hæc autem diceret ad consolandam pœnitentem, illi commiserando. Itidemque committeret hoc delictum, qui de rebus inhonestis, sive narrando historiam impudicam, sive alio modo, in Confessionis actu, vero, aut simulato, cum pœnitente loqueretur. Tum quia in *Bulla Gregorii XV.* §. 9. diserte habetur, quod hoc reatu teneantur Confessarii, qui cum pœnitentibus *illicitos, aut inhonestos sermones, sive tractatus habuerint*. Tum quia colloquia de rebus venereis accendunt maxime sensum, & acuunt concupiscentiam; proinde censenda sunt sollicitatoria, & incentiva libidinis. Teneo etiam, quod pari modo delinqueret, si Confessarius cum muliere, etiam aliunde parata sibi obsequi, simulando Confessionem, condiceret locum, tempus, aut formam, juxta quæ possint simul convenire ad copulam. Ratio est, quia in citata Bulla comprehenduntur habentes non solum *illicitos, aut inhonestos sermones*, sed subjungitur, *sive tractatus*. Ubi adverto, quod non ponitur dictio conjunctiva aliqua, puta, *&, ac, que*, &c. per quas requiritur utramque copulatum verificari, & maxime, quando agitur de pœna incurrenda; ut scripsit *Alex. Cons.* 110. *num.* 15. *& seqq.* ℣. *& tanto magis* apud *Tusc. lit. D. Concl.* 274. *num.* 7. sed ponitur *sive*, quæ est dictio alternativa, quæ facit, quod dispositio legis verificetur in altero tantum de alternatis, ut communiter sentiunt Doctores *Gemin. Cons.* 8. *num.* 7. ℣. *Vel dicit. Ægid. Cons.* 2. *num.* 7. *Ja. de Anani. Cons.* 46. *n.* 5. *Roman. Cons.* 273. apud *Tusc. lit. A. Concl.* 317. *num. 9.* proinde, non requiritur, quod conjungantur *Sermones illiciti, inhonesti*, & *tractatus*, ut committatur in legem, sed alterum istorum sufficit. Ulterius. Pari modo delinqueret, qui sollicitaret pœnitentem ad prostituendum, vel sibi, vel alteri tertiam personam: ita ut pœnitens officium *lenonis*, aut *lenæ* assumeret. Ratio est, quia, licet tales sermones non sint *inhonesti* respectu pœnitentis, de cujus honestate vitianda non agitur: sunt tamen *illiciti*, tum in se, (& maxime in actu Sacramentali) tum objective. Bulla autem alternative loquitur de sermonibus illicitis; aut inhonestis, & ita post alios *Sanci. Disp.* 11. *num.* 44. *& Dian. Tract. de Denunc. par.* 1. *Resolut.* 19. firmat *Bordon. Sac. Tribun. cap.* 23. *num.* 59. quibus subscribo.

7 Dixi *vel scriptis*: nam incidit in hoc crimen non ille tantum, qui apertis verbis pœnitentem stimulat ad venerem, sed etiam, qui in confessione traderet illi legendam post confessionem cartam, in qua scripta est *sollicitatio*, ut declaravit *Alexander VII. Propos.* 6. *Damnat.*

8 Dixi *sive signis*; nam *sollicitare* pariter dicitur, qui fixis in vultum pœnitentis oculis, suspiria emitteret, qui manus, aut digitos ejus vellicaret; qui pedem premeret: qui labia ad formam osculandi componeret: qui genu leviter, & repetitis vicibus ventrem pulsaret; qui vultum, aut genas faciei pœnitentis approximaret, & similia. Ratio est, quia per hæc signa non minus, quam per verba proditur animus libidinosus Confessarii, & pœnitens incitatur ad culpam, quod est principale intentum, contra quod militant Bullæ Papales.

9 Dixi *aut factis*; nam incurreret pariter Confessarius, qui genas pœnitentis quasi blandiendo attrectaret; Si illius manum oscularetur; Si illam amplexaretur; Si secretas proprias partes, ut a pœnitente viderentur, nudaret; Si actus proderet, per quos pœnitens cognosceret Confessarium actu in mollitiem labi, aut labi paratum, & alis hujusmodi. Quia hæc pariter omnia commovere possunt animum pœnitentis ad libidinem, quod est effectus sollicitationis. *Peyrin. ad Constit.* 4. *Gregor. XV.* §. 6. *num.* 2

10 Dixi a *Confessario legitimo*; Siquidem Sacerdos non deputatus ad audiendas confessiones, & non habens jurisdictionem, si de facto Confessionem exciperet, & in ea pœnitentem sollicitaret, non incurre-

re-

reret pœnas, contra Confessarios sollicitantes, ut multi scribunt *Sousa lib. 1. Aphorism. cap. 34. n. 16. & 17. Pagund. de Precept. Eccl. lib. 4. Precept. 2. cap. 79. Portell. V. Sollicitatio. num. 13.* apud *Bordan. Sacr. Trib. cap. 23. quæst. 13. num. 64.* Ratio potissima est, quia Bullæ *Pauli*, *& Pii IV.* loquuntur de Sacerdotibus, *audiendis confessionibus pœnitentium deputatis*: & Bulla *Gregorii XV.* habet: *ut aliquis Sacerdos ad sacras audiendas Confessiones deputatus*; proinde, si non est deputatus, nec habet jurisdictionem, comparatur ei, qui Sacerdos non est; Sicut ergo laicus se fingens Confessarium, & sollicitans pœnitentem, non incidit in Bullas dictas, ut communiter sentiunt Doctores *Sanctarell. de Hæres. cap. 46. num. 9. Portell. V. Sollicitatio. num. 14. Sanc. Select. Disp. 11. num. 36. Trimarc. Disp. 7. nu. 3.* apud *Bordon. loc. cit. num. 63. Bict. quæst. 122. num. 28.* & ibi *Lezan. V. Denunciatio. num. 6. in fin.* ita etiam Sacerdos, qui caret jurisdictione absolvendi. Scio quidem, nonnullos *Peyrin. Tom. 3. privil. cap. 11. nu. 3. Acugna. Sanc. Lezan. Palao. Dian.* apud *Bict. quæst. 122. num. 24.* tenere contrarium, quia ille Sacerdos est, & Confessiones audire simulat, qui est casus expressus in Bulla *Gregorii XV*; ergo in illam committit; & si non habet jurisdictionem absolvendi a mortalibus, de novo commissis, habet tamen absolvendi ab illis, jam confessis, & a venialibus; Sed istæ rationes non stringunt, quia Bulla *Gregorii* aperte loquitur de Sacerdote, *ad Sacras audiendas confessiones deputato*, sollicitante in Confessione etiam simulata, non vero de Sacerdote simplici. Falsum est autem, quod iste absolvat Sacramentaliter a venialibus, & mortalibus alias confessis, quia caret jurisdictione; & ad prædicta a nullo Canone sibi tribuitur jurisdictio. Proinde excipiendo Confessionem venialium &c., & absolvens, non conficit Sacramentum, sed quid Sacramentale tantum, ut optime docet *Card. Lauræa de Pœnit.*

11 Dixi *quamvis personam pœnitentem*, ut comprehenderem tam masculos, quam fœminas; sic enim incurrit hoc delictum, sollicitando pueros, sicut fœminas, ut sentiunt Doctores *Bict. quæst. 122. n. 25.* & ibi *Belloch. Nald. Peyrin. Vencr. Hieron. Roderic. & Diana par. 1. Tr. 4. Resol. 12. & par. 4. Tr. 5. Resol. 33.* Et quidem *Bulla Gregorii* diserte habet *personas, quæcumque illæ sint*; Nomine autem, & appellatione *personæ*, tum masculos, tum fœminas venire deducitur ex *cap. Muliebres de Judic. in 6. cap. Cum personæ de Privil. eo. lib. cap. Mulieres. Extra de Sent. Excom.* & vim addit clausula apposita, *quæcumque illæ sint*; siquidem dictio illa *quæcumque* est universalis, & distributiva *cap. solica. de Majo. & obed. Jason. in l. Quæcumque n. 4. ff. de Verb. oblig. Apostil. ad Roman. Cons. 31. V. Quæcumque l. Si pluribus in princ. ubi Gloss. in V. Sed omnes ff. de leg. 2.* complectens omnes, & singulos, quibus nomen *personæ* competere potest; proinde comprehendit masculos, & fœminas; pueros, puellas; adultos, & adultas; usum rationis habentes, & non habentes. Siquidem omnibus istis convenit nomen *personæ*; hoc est *intellectualis naturæ incommunicabilis existentia*, ut dicunt Theologi *Scot. in 3. Dist. p. quæst. p.*

12 Dixi ad *committendum actus venereos*; non enim incideret in Bullam Confessarius sollicitans ad furtum, rapinam, homicidium, aut aliud quodvis peccatum diversum ab impudicitia, prout sentiunt universaliter Doctores *Lezan. Tom. p. cap. 19. num. 34. Bonac. Tract. var. Disp. 6. par. 3. num. 7. Peyrin. Sanc. Sanctarel. Vencr.* apud *Dian. par. p. Tr. 4. Resol. 20. Bict. Quæst. 128. num. 27.* Ratio est, quia Bulla *Gregorii*, quæ inter cæteras est amplissima, habet solum *ad inhonesta perpetranda*, & cum simus in materia pœnali, & odiosa, quæ non patitur extensionem, non potest ampliari ad peccata, specie diversa ab *inhonestate*. Verum est, quod illo verbo indefinite prolato, comprehenduntur omnes actus inhonesti; ut revelatio nuditatis, oscula, & tactus, sive activi tantum, sive passivi tantum, sive reciproci, & alia quævis gravior culpa contra honestatem; omnia enim comprehenduntur illo vocabulo *Inhonesta*, quod omnibus, & singulis æque convenit.

13 Dixi, *sive inter se, sive cum alio*; istæ autem clausulæ multiplicem habent sensum; primo, quod vera *sollicitatio* est, quando Confessarius instigat pœnitentem ad actus inhonestos, secum committendos; secundo, quando illum sollicitat ad peccandum cum alio; ut si sollicitaret fœminam ad indulgendum amico suo; sive adolescentem castum, ut morem gereret sive fœminæ, sive masculo, amore illius capto: & tali casu Confessarius *lenocinium* exerceret, ut advertit *Bordon. Sacr. Tribun. cap. 83. num. 27.* Ratio est, quia in dicta Bulla *Gregoriana* habetur, *sive inter se, sive cum alio*, per quæ verba exprimitur manifeste expositio modo data. Tertio, quando pœnitentem sollicitat, ut ipsa *Mediatrix*, sive *Lena* fiat ad inducendam aliam personam, ut sibi, seu alteri amico suo morem gerat, ut multi scribunt *Peyrin. ad Const. 4. Gregor. XV. §. 5. nu. 16.* & ibi a *Cumba de confess. solic. quæst. 17. num. 5. ubi Freita n. 13. Graff. de cogn. Spir. Tom. 1. Concil. lib. 4. Cons. 1. num. 41. & 42. Sanctarel. de Hæres. cap. 44. num. 19. Castr. Tract. 4. Disput. 9. part. 5. num. 1.* Et ratio est, tum quia talis *sollicitatio* fit per *Sermones illicitos, & inhonestos*, in citata Bulla expressos: tum quia inducitur pœnitens per talem *sollicitationem* ad *perpetranda inhonesta*, puta, *Lenocinium*, quod pariter in eadem Bulla cavetur, & de hoc diximus supra *num. 6.* in fine:

14 Dixi *quomodolibet*; quia dictio hæc ponitur in citata *Gregoriana*, & secundum Doctores *Soccin. Sentent. in l. Quidam num. 5. ff. de Reb. dub. Gozad. Cons. 1. num. 9. Natta. Cons. 435. num. 19. M. Anton. lib. 1. Resol. ult. Cas. 42.* est universalissima, & comprehendit ea, quæ alias non comprehenderentur; & includit quemcumque modum, seu formam agendi; *Alex. cons. 255. num. 3. lib. 2. Roland. Cons. 2. num. 23. lib. 4. Pacif. de Resignat. benef. lib. 9. quæst. 25. nu. 4.* imo comprehendit etiam minima, ut volunt *Seraphin. Decis. 1082. nu. 2. Clem. 2. ubi Gloss. in V. Quomodolibet de Sent. Excom. cap. Indemnitatibus. de Elect. in 6. Menoch. Flamin. Velasq. Mandos Cened.* apud *Barbos. Dict. 330. num. 7.* & tantem nullum respuit casum, ut post alios *Molin. de Brach. Secular. cap. 4. num. 48. Sot. Decis. 338. n. 3. Par. 4. recent Modern. de suppl. ad Sanct. Par. 2. cap. 20. nu. 32. & 33.* scripsit *Barbos. cit. Dict. 330. n. final.* Per hanc ergo comprobantur supradicta; quia per hanc in dicta Bulla comprehenditur *Lenocinium*, quod alias non comprehenderetur, cum in ea non exprimatur, & simus in materia odiosa extensionem non admittente. Comprehenditur etiam, si quia in Confessione daret pœnitenti pecuniam, aut munus dandum meretrici, aut alteri fœminæ, cognito a penitente, illud esse instrumentum ad peccandum, cum Confessario, aut cum alio; si rogaret pœnitentem ad concedendam sibi, aut Amico commoditatem in sua domo alloquendi in secreto cum persona suspecta: Quia isti duo casus sunt verum *Lenocinium*, licet palliatum; & miror *Bordonum Sacr. Tribun. cap. 33. quæst. 11. num. 62.* qui admittit spectare ad hoc crimen *sollicitationem* ad *Lenocinium*, negare traditionem pecuniæ, dandæ feminæ suspectæ; & peti-

tio-

tionem domus, ut præfertur, comprehendi in hoc casu. Pariter comprehenduntur omnes modi sollicitandi, ut dictum est, verbis, scripto, nutu, signis, factis, personas quascumque, & cujusvis sexus. Itidem comprehendit etiam minimos actus *sollicitationis*; unde refellitur sententia eorum, *Sanch. de Matrim. lib. 9. Disp. 46. num. 16. Castr. Tract. 4. Disp. 9. p. 3. num. 3.* qui sentiunt non incidere in hunc casum, & proinde pœnitentem non esse obligatum ad denunciandum Confessarium sollicitantem ad actus tantum venialiter inhonestos, tangendo manum, vel mamillas, aut genas fœminæ, digitos intorquendo, & vellicando ob solam delectationem, absque ulteriori fine, vel periculo pollutionis, quia in genere castitatis sunt peccata venialia; Bulla autem *Gregorii* non prohibet nisi mortalia. Quia falsissima est hæc opinio, tum quia in genere luxuriæ nulla datur parvitas materiæ; tum quia, ut dicebamus per illam dictionem *quomodolibet*, comprehenditur materia quævis etiam minima; tum quia, ut optime docet *Peyrin. Tom. 3. cap. 11. nu. 6.* dictam opinionem referens, & refellens, posset Confessarius fingere se habere intentionem non ulterius pro tunc progrediendi, sed in effectu aliud ardenter affectare, & paulatim sic procedere ad videndum, an pœnitens inclinet, & cum ipso descendat in actum; quem animum, cum sit quid latens, pœnitens cognoscere non potest.

15 Dixi *in actu, sive immediate ante, vel post confessionem*; talis enim clausula expresse ponitur in Bulla. Dicendum autem est, quid importet *immediate ante, vel post*. Dictio *immediate*, prout hauritur ex ejus etymologia, significat *sine medio*, ut multi scribunt *Barbos. Diction. 150. & ibi Rota. Decis. 166. num. 2. Par. 7. recent. Tiraquell. in l. Si unquam. V. Revertatur. num. 125. C. de Revoc. Donat. Rebel. de Obligat. Just. p. 1. lib. 1. quæst. 6. num. 37. Immediate* igitur *ante, vel post confessionem*, importat, quod post *sollicitationem* factam, nulla alia interposita actione sequatur Confessio, aut simili modo præmissa Confessione, subsequatur *sollicitatio*. Actio autem debet esse talis, quæ judicio prudentis viri sufficiens sit ad discontinuandum illa duo, nempe *sollicitationem*, & *Confessionem*. Si enim fœminam ad se venientem Confessarius sollicitaret; ipsique verba indifferentia, & generalia dedisset; mox ab eo consilium super negotio domestico petiisset; aut longa tussi, vel reiterata sternutatione intercepta fuisset; qua cessata, Confessionem inciperet; illæ actiones breves non possent dici tales, quod per eas ita discontinuatæ dicerentur *sollicitatio*, & *confessio*, ut una non esset *immediate* post alium. Spatium autem, seu duratio Confessionis dicitur illud, quod incipit, dum genuflectit pœnitens, ut confiteatur, usque dum Confessarius absolutionis verba pronunciavit, ut dicunt Doctores *Bill. quæst. 122. num. 4. & ibi Diana Par. 4. Tr. 5. Resol. 46. Lezan. Tom. 3. V. Denunciatio. num. 6. Bordon. Sacr. Tribun. cap. 23. num. 35.* Itaque qui *immediate ante*, vel post illud tempus sollicitat, in crimen incidit.

16 Dixi *aut in loco confessionis*; nam in citata Bulla habetur, Reum *Sollicitationis* fieri Confessarium, qui pœnitentem sollicitat, etiam *extra occasionem confessionis in Confessionario, vel alio quocumque loco, ubi Sacramentales confessiones audiuntur, seu ad confessiones audiendas electo, simulantes ibidem confessiones*. Quivis igitur Confessarius sollicitat Mulierem ad se venientem, dum est in Confessionario, quantumvis illa accedat, non animo confitendi, sed alloquendi Cofessarium de re indifferenti, fingit tamen confiteri; sive ex condicto alium locum aligant, ut familiariter loquantur; simulant autem Confessionem mulier quidem genuflectendo, & manus jungendo, Confessarius autem benedicendo; semper impingit in Bullam. *Bordon. loc. cit. num. 43. Palao. Tom. 1. Tract. 4. Disp. 9. Pun. 8. num. 4. Lezan. Tom. p. cap. 19. num. 34. apud Bill. q. 122. num. 7.* Ratio autem motiva hujus est injuria, quæ fit Sacramento per ipsius simulationem. Proinde existimant nonnulli *Sousa & Sanc. relat. a Diana Par. 4. Tr. 5. Resol. 38.* quod, si ex condicto, nullo modo simulantes confessionem, Confessarius, & Mulier accederent ad locum deputatum pro confessionibus audiendis, & ibi colloquerentur in tali dispositione, quod, qui viderent ipsos, cognoscerent illos familiariter loqui, non autem confiteri. Confessarius vero in tali occasione sollicitaret, non incurreret pœnas. Vice versa, si Confessarius Monialium in particulari locutorio (in quo Moniales secum alloquuntur tum pro Confessione, tum pro aliis negotiis) cum Moniali de turpibus loqueretur, simulando tamen Confessionem, incurreret, ut contra *Sancium Disput. 11. prope fin. §. Hinc fit.* optime sentit *Bordonus Sacr. Tribun. 23. num. 45.* Et idem esset, si ex condicto Monialis, seu alia mulier fingeret infirmitatem periculosam, & Confessarium accerseret, ut confiteretur; & ita simulando Confessionem, impudicitias committerent; quia par injuria fit Sacramento, quo tanquam lenone abuterentur; & in eo haberentur non tantum *Sermones*, & *tractatus*, sed etiam opera *illicita*, & *inhonesta* contra Bullam.

17 Dixi autem *intuitu confessionis*; quia qui sollicitat eum aliquo motivo ad Confessionem spectante, aut dependenti a Confessione, quamvis inter hanc, & sollicitationem mediet aliquod tempus, committit in Bullam. Unde, si audita Confessione mulieris, Confessarius dicat, *de hoc casu volo tibi loqui extra Confessionem, proinde da mihi licentiam opportuno tempore loquendi*, qua accepta, post unum, aut plures dies adiret mulierem, & accepta occasione loquendi de casu in Confessione audito, sollicitaret; utique incurreret, quia talis *sollicitatio* refertur ad Confessionem, & ab ea pendet; quia occasionatur a casu in Confessione audito; sicut etiam, qui diceret puero, qui confessus est, *venies hodie ad Cubiculum meum, & dabo tibi chyrographum Confessionis, & hac occasione sollicitaret*, ut post *Sousam lib. 1. cap. 34. num. 39. & Dianam par. 4. Tr. 5. Resol. 11.* docet *Bordonus Sacr. Tribunal. cap. 23. q. 6. num. 57.*

18 Dixi tandem, sive *realis*, *sive simulata*; quia in Bulla habetur, *sive occasione, sive prætextu Confessionis hujusmodi*; per quam clausulam importatur omnis, & quævis *sollicitatio*, quæ fit in actu, aut ex motivo, & occasione, & intuitu, seu contemplatione Confessionis *realis*, sive *simulata* juxta casus supra expressos.

19 Delictum hoc, ratione injuriæ, quæ Sacramento fit, atrocissimum est, & Reus de hoc crimine est suspectus de hæresi, prout habet *Pius IV.* in suo Brevi *Cum sicut 16. April. 1561.* ad *Archiepiscopum Hyspalensem*: in quo dicit: *Nos in animum inducere nequeuntes, quod qui de fide Catholica recte sentiunt, Sacramentis in Ecclesia Dei institutis abutantur, aut illis injuriam faciant &c.* An autem sit suspectus *de levi*, aut *de vehementi*, controvertunt Doctores, quorum plures hinc inde recensat *Diana Par. 4. Tr. de Confess. sollicit. Resol. 51.*

20 Salvo tamen meliori judicio (cum in omnibus Supremæ, & Generali Romanæ Inquisitioni me subjiciam) dicerem esse suspectum tantummodo *de levi*; nam ex voluntate, & proposito maleficia distinguuntur

tur ex cap. Cum voluntatr de Sent, Excam. l. Verum. ff. de Furt, proinde, si quia sollicitat libidine percitus, ejua delictum specificatur a fine, quem intendit, puta, carnalem delectationem, & sic peccat contra castitatem; accidit vero, quod *sollicitatio* fiat in Confessione, proinde non sollicitat, ut offendat Sacramentum, neque quia non credat in Confessione peccata deleri (quod est solidius fundamentum sentientium oppositum) sed arrepta sollicitandi occasione, quam forte alibi habere non potest, quam in actu Confessionis; per accidens, vel ex consequenti tantum, offendit Sacramentum; & sic male non sentit de eo, licet eo abutatur; & ex consaquenti est suspectus *de levi* tantum, sicut omnis, qui non Christiana vivit, & præcepta Dei transgreditur, leviter est suspectus, quod non credat, & non ex motivo infidelitatis, sed a motu passiooia Irascibilis, & concupiscibilis inducitur ad operandum contra id, quod faciendum docet vera fides.

21 Præterea, qui sollicitat in confessione simulata, si non formaliter, saltem reductive injuriam facit Sacramento Confessionia; & proinde pari modo denunciandua est, sicut, qui sollicitat in actu confessionis realis. Talis autem juxta Auctores contrariæ sententiæ est suspectus tantum *de levi*; dicendum ergo, quod etiam *de levi* tantum suspectus sit ille, qui sollicitat in actu, aut immediate ante, vel post Confessionem.

22 Frigida autem est responsio *Saasæ Aphor. Inquisit. lib. p. cap. 34. nu. 64. & Careaæ par. 2. Tit. 6. num. 76.* qui dicunt in primo casu non intervenire Sacramentum, quia tunc non fit; in secundo vero intervenire; proinde in illo oriri suspicionem *de levi*, in hoc vero *de vehementi*. Quia, si non intervenit Sacramentum verum, intervenit tamen simulatum, seu repræsentatum; & sollicitans utitur ad delinquendum illa imagine, seu fictione Sacramenti; & per accidens est, quod sollicitata pro tunc nolit confiteri, cum tamen quo ad locum, & formam extrinsecam ita se habeat, sicut si vere confiteretur, Par ergo utrobique fit injuria Sacramento, sicut pari modo Reus læsæ majestatis est, qui offendit Statuam Principis, quæ est ejus repræsentatio, sicuti qui personam Principis *l. qui Statuas. ff. Ad leg. Jul. majest.*

23 Ulterius de fide *vehementer* suspecti illi tantum sunt, qui in materia fidei, aut ad fidem pertinente, delinquunt, & cum hoc gravia indicia exhibent fidei læsæ. Et ita, qui citatus ad respondendum de fide, contumaciter se absentat; vel qui impediens Officium Inquisitionis contra Hæreticos, aut auxilium, aut favorem impedientibus præstet, si per annum in excommunicatione insordescat; vel qui instruit in causa fidei Hæreticum, ut veritatem sui criminis celet; vel qui Hæreticos receptat, defendit, non revelat, aut denunciat, cum eis familiarius vivit, eorum conversationem approbat, obsequium, quod magis fit in favorem culpæ, quam personæ, eis impendit, vel qui in causa fidei convincitur se negare, quod ante asseruit, censetur suspectus *vehementer* de hæresi, ut multis probat *Eymeric. Direct. Inquisit. par. 2. quæst. 56. per tot.* Et ita indicia, ex quibus præsumi potest, quod, qui operatur, id faciat potius ex læsa fide, quam ex alio motivo vitioso, probant *vehementem* causam præsumptionis.

24 In casu autem nostro non sic est; quandoquidem causa *sollicitationis* est appetitus venereæ delectationis, ratione cujus, salva fide circa Sacramenta, & alia credibilia, potest quis perverse operari, ut illi satisfaciat. Profecto *simoniaci cap. final. 1. qu. 7. cap. Quoties extra. de Simon.* dicuntur non tantum Hæretici, sed *primi, & principales Hæretici*, & tamen si quis in administratione Sacramentorum Simoniam etiam realem commiserit, quantumvis abutatur Sacramento, & de hoc crimine puniatur, non tamen unquam abjurare de *vehementi* cogitur: & ratio est, quia non movetur principaliter ab errore, quem habeat in intellectu circa venalitatem Sacramentorum, sed a motivo cupiditatis, & avaritiæ. Ita est in casu nostro, in quo sollicitans movetur ab appetitu venereo, non ab errore circa fidem; proinde non est censendus suspectus de hæresi, nisi *leviter*, & eo modo, quo suspecti censentur cæteri Christiani, qui optime sentientes de fide, male vivendo, pessime peccant contra charitatem, ac si minime crederent, quæ fides docet.

Probatio.

SUMMARIUM.

25 *Sollicitatio extra confessionem probari potest per Testes singulares.*

26 *Reus non potest constitui, nisi semiplene probato delicto.*

27 *Quid agendum, quando adest sola querela sollicitatæ absque indiciis.*

28 *Testes singulares, plusquam tres, sufficiant ad pœnam ordinariam.*

29 *Sollicitans in confessione, ad dictum unius Testis non Carceratur, Consultandi sunt Cardinales in quolibet casu.*

30 *Dubium, an ad depositionem unius viri gravis, possit Inquisitor contra Confessarium sollicitantem procedere?*

31 *Ad dubium, negative.*
Ad denunciationem masculi sollicitati, extantibus adminiculis, potest Inquisitor procedere.
Depositio pueri proximi pubertati, cum adminiculis, aut præsumptionibus, sufficit ad inquisitionem, & torturam.

32 *Denunciatio duarum fœminarum integrarum probat ad capturam, & torturam.*

33 *Bordonus rejicitur.*

34 *Sollicitans convincitur per quatuor fœminas integras.*
Mulieres admittuntur in Testes in delictis difficilis probationis.
In delictis capitalibus tres fœminæ non convincant.
Testes singulares, ut convincant, debent esse quatuor.

25 PRobatur autem hoc delictum, cum sit difficillimæ probationis, per Testes etiam singulares, sed primo dicamus de probatione *sollicitationis* extra confessionem, & mox dicemus de ea in Confessione. Quoad primum dico, quod, quia hoc est delictum iterabile, probari potest per Testes singulares; & ad constituendum Reum duo sufficiunt, maxime si sint adminiculati a mala fama, tum in specie de hoc delicto, tum in genere de mala vita, & procacitate Rei; unde poterit etiam torqueri: posito tamen, quod Testes non patiantur exceptionem. Quod, si aliquam patiantur, deberet addi tertius, ut per numerum Testium reparetur eorum defectus; hoc autem dico, sive Testes deponerent de una, & eadem persona, ac sexu, sicut de diversa. Quod, si unus tantum esset Testis de visu integer, & unum grave indicium legitime probatum cum adminiculis: vel duo indicia gravia probata, adhuc posset Reus constitui, & torqueri. Exempla do, si *Cajus* visus fuisset ab uno Teste sollicitare *Bertam*; ab alio *Sejam*, sive *Cletum* puerum, sive eandem *Bertam*. diver-

verso loco, & tempore; & fama est inter Fratres, quod *Cajus* vitio luxuriæ peccet, aut irreligiose vivat: aut si adsit tertius Testis, casu, quo dno priores patiantur defectum, vel desint adminicula, potest Judex constituere, & torquere Reum. Pariter si deponit unus Testis integer, quod *Cajus* sollicitavit *Bertam*, eam per vim osculando, & tentando vestes elevare &c. & alii duo probarent, vidisse eodem contextu, *Bertam* discompositis crinibus, fugientem a loco, in quo cum *Cajo* fuerat. Et *Cajum* ipsum exeuntem post, pallidum ultra solitum in facie, & extarent supradicta admicula: vel si alii duo deponerent de audito clamore *Bertæ*, tanquam renuentis, lamentantis, seu auxilium petentis; & de fuga ejusdem, & pallore *Caji*, ut præfertur, etiamsi prædicta adminicula non extarent, posset *Cajus* examini rigoroso subjici.

26 Ratio dictorum est, quia, ut diximus *Par. p. Tit. Reas. num. 10. & seqq.* nequit constitui Reus, nisi semiplene probato delicto: omnibus autem recensitis modis, semiplene probatum remanet delictum, sufficiens ad constitutionem, & torturam Rei.

27 Quid autem juris, si nullus adesset Testis, sed tantum querela delata ad Judicem a sollicitata ipsa, seu ab ejus parentibus, seu conjunctis. Dico, quod non sufficit ad constituendum, & multo minus ad torquendum Reum, licet militarent adminicula, puta, bona fama querelantis, & mala Accusati. Quod, si aliquod adesset indicium grave, valde conferens ad delictum probatum per Testes, junctis adminiculis, posset procedi; quia unum indicium grave, valde conferens ad delictum probatum per duos Testes, junctis adminiculis, semiplene probat, ut docuimus loco proxime citato, Quando ergo ad Superiorem deferuntur hujusmodi querelæ, destitutæ Testibus, & indiciis, & vigentibus solis adminiculis, debet Superior secreto, & graviter monere, & corripere subditum, ac ab eo Conventu movere: hoc enim modo querelanti satisfit, & famæ subditi parcitur. Quod, si neque adminicula vigeant, non potest Superior ullo modo moveri contra subditum bonæ famæ, cum multoties mulierculæ ex privata in Religiosum simultate, aut aliorum suggestione, moveantur ad ejusmodi accusationes, quas de facili recipere non debent Prælati, ut monuimus *Par. p. Tit. Accusatio. Quæst. 2. num. 55.*

28 Quid vero, si essent plusquam tres Testes singulares, alias integri, qui deponerent de diversis etiam sexu, & numero personis sollicitatis? Aut quid juris, si quatuor querelæ a diversis pariter sollicitatis ad Judicem essent delatæ? Dico, quod posset, & deberet Reus pœna ordinaria puniri, quia, ut diximus *Par. p. Tit. Probatio. num. 3.* Testes singulares plusquam tres in delictis iterabilibus concludenter probant ad pœnam ordinariam, maxime si jungantur adminicula.

29 Si autem loquamur de *sollicitatione in Confessione*, certum est, quod nec unus Testis singularis, quamvis integerrimus, nec dictum Mulieris sollicitatæ, etiam honestæ, & optimæ famæ, quantumvis etiam Reus esset famæ diminutæ, sufficit ad hoc, quod Inquisitor possit eum incarcerare. Si quidem supremum *sacræ Inquisitionis Romanæ Tribunal* hoc sanxit in suo ad *Vicarium Generalem Genuæ* rescripto, quod per extensum referunt *Peyrinus Tom. 3. cap. 11. num. 4.* & *Bordonus sacr. Tribunal. cap. 23. quæst. 30. num. 14.* Et in eo supremi Inquisitores Purpurati reservarunt sibi jus decernendi, an locus sit carcerationi in casu particulari, recepta ab Inquisitore notitia de qualitatibus denunciantis, ac denunciati; & hoc modo ad dictum unius Testis *singularis carcerandi*.

30 Difficultas autem esse potest, an scilicet vir gravis, qui ad dictum sollicitatæ, denunciaret ad Inquisitorem, sufficeret cum adminiculis bonæ famæ Mulieris, & mala Confessarii; sive, an ad dictum unius masculi sollicitati cum prædictis adminiculis, posset Inquisitor procedere? Ratio autem dubitandi est, quia in memorato rescripto habetur, *per il detto d'una sola Donna, V. S. non faccia costituire, nè carcerare il preteso Reo*; & sic rescriptum restringitur ad testimonium unius Mulieris; non potest ergo extendi ad depositionem viri gravis, sive masculi sollicitati cum adminiculis; quia de jure communi est, quod Judex procedere possit ad dictum Testis unius integri, maxime si est adminiculatum; proinde tale rescriptum, tanquam correctorium juris communis, non patitur extensionem a mulieribus ad masculos.

31 Dico ad hæc, quod si vir, qui audivit a Muliere, se fuisse sollicitatam, denunciat, non potest Inquisitor procedere, etiam si essent decem viri, hoc idem denunciantes, quia ab eadem fœmina ia eodem, aut diversis temporibus audierunt. Ratio est, quia tota vis probandi pendet a sola relatione mulieris, cujus dicto, eum non possit Inquisitor deferre in judicio, multo minus extrajudicialiter divulgato. Si vero masculus sollicitatus denunciet, & vigeant adminicula, ut præfertur: Dico, posse Inquisitorem procedere, tum quia illud rescriptum loquens de una Muliere, non potest extendi ad unum Marem, tum quia, licet ratione injuriæ factæ Sacramento, æqualiter delinquat sollicitans fœminam, sicut marem, tamen ratione impudicitiæ attentatæ, gravior est *sollicitatio* ad venerem masculam, quam ad fœmineam; unde immanitas criminis majorem auctoritatem procedendi dat Judici, ut notum est; tum quia in masculo, maxime puero, non præsumitur tanta malitia regulariter ad nocendum Confessario, deferendo ad Inquisitorem crimen falsum pro vero, quod fuit unicum motivum Cardinalibus ita rescribendi, sicut periculum est in Muliere. Proinde Inquisitor, si videt in puero simplicitatem; timorem Dei, & quod adstrictus ab alio Confessario, comparet ad denunciandum; nec ostendit desiderium, quod Confessarius, qui sollicitavit, puniatur; potest procedere, quia hæc adminicula augent vim dicto illius. Intelligo autem de puero ingresso pubertatem, hoc est majore 14. annis, sive proximo pubertati, ut duodecim, aut 13. annorum; dictum enim istius cum adminiculis, aut præsumptionibus, facit indicium ad inquisitionem, & torturam, ut dicunt Doctores, maxime in casibus exceptis, ac difficilis probationis. *Farinac. q. 58. n. 52. Poreg. Conf. 2. num. 78. Carena Par. 4. Tit. 5. nu. 49. Ricc. Decis. 85. Par. 1. Boss. Tit. de Indic. nu. 160. & Tit. de stup. detect. in fin. ultra. Plat. Trivis. Ball. Rimiald. Bertazz. Honded. Chartar. quos omnes dat sgra. lux. Prælat. Part. 5. cap. 3. num. 7.*

32 Per duas autem fœminas probari delictum sufficienter ad capturam, & torturam, scribit *Bordonus sacr. Tribunal. cap. 23. quæst. 51. n. 106.* intelligendum tamen est, si illæ sint integræ famæ, & moveantur ad denunciandum, zelo fidei, & honoris Dei. *Acugna de Confess. sollicit. q. 23. na. 9.* apud *Bill. q. 121. n. 17.* Si enim essent famæ diminutæ, aut conjiceret Inquisitor, quod ex condicto veniunt ad denunciandum; & desiderium proderent, quod Confessarius puniretur, suspectum nimis redderetur earum dictum; maxime si Confessarius esset vitæ aliunde spectabilis; nec deberet illis Inquisitor deferre; & luctuosas deplorandasque historias Audivi de talibus fœminis ex condicto falso accusantibus. Proinde caveant DD. Inquisitores, & denonciantium hujusmodi *spiritum* probent, *si ex Deo sit*.

33 Por-

33 Porro, quod inibi habet idem *Bordonus*, quod, nempe dictum unius fœminæ honestæ adminiculatum indiciis contra Confessarium, *si nimirum probetur deditus peccatis carnalibus, sit malæ famæ, &c.* sufficiat ad carcerandum, non puto verum. Quia rescriptum supra memoratum *Sac. Congregationis*, vult, *non esse capiendum Confessarium sive bonæ, sive malæ famæ a quavis muliere denunciatum, sive honesta, sive inhonesta, & bonæ famæ*, prout idem *Bordonus n. 105.* expressis verbis habet. Unde nihil potest juvare bona fama Mulieris &c. & mala Confessarii; ut una sufficiat ad capturam, ut supra dictum est.

34 Probatum vero remanet delictum plene, ita ut possit dici convictus Reus per quatuor Mulieres, non patientes exceptionem de mala fama, prout ex *Cunha Tract. de Confes. sollicit. Quæst. 23. num. 24.* tenet *Peyrin. ad Const. IV. Gregor. XV. § 7. num. 23.* Ratio est, quia, licet testimonium muliebre admittatur in delictis probationis difficilis, prout docet *Mascard. de Probat. Concl. 462. nu. 6. & Concl. 762. num. 16. & 22.* tamen infirmum censetur ad convincendum; unde tres fœminæ Testes in capitalibus delictis non convincunt, prout scribit *Freitas Addit. ad A. Cunha quæst. 23. num. 24.* necesse proinde est, quod sint ad minus quatuor, & earum numerus suppleat defectum sexus. Alia etiam suppetit ratio, & est, quod ipsæ non possunt esse nisi Testes singulares, ut vero isti probent, debent esse ad minus quatuor, ut scripsimus *Par. p. Tit. Probatio. num. 3.*

Pœnæ.

SUMMARIUM.

35 *Pœna sollicitantis extra confessionem est Judicis arbitraria.*
36 *Pensanda a Judice pro moderando arbitrio.*
37 *Sollicitatio facta solis verbis minimam pœnam incurrit.*
38 *Sollicitatio factis attentata, gravius punienda.*
Conatus ad crimen, quando puniatur, ut crimen consummatum.
39 *Osculum datum fœminæ consentienti, si absit intentio ulterius progrediendi, non punitur a Judice.*
Si adsit intentio ulterius progrediendi punitur extraordinarie.
40 *Si datur fœminæ invitæ osculum, punitur extraordinarie.*
Gravatur hoc crimen a qualitate osculatæ, & a loco.
Gallus quidam ultimo supplicio affectur ob osculum violenter datum fœminæ illustri in loco publico.
Gothofredus emendatus.
41 *Osculans puellam ob amorem, punitur exilio, aut pœna pecuniaria.*
Si occulte consentit puella, dissentientibus Parentibus, in matrimonium osculantis, nulla pœna incurritur.
42 *Osculans invitam puellam in publico, ad impediendum matrimonium cum alio, tenetur pœna extraordinaria.*
Ex osculo invite sibi dato non infamatur puella.
43 *Quomodo probetur, quod Mulieri invitæ datum sit osculum.*
Præsumptio stat pro muliere, quod fuerit invita.
Sanfelicius *rejicitur.*
Violentum quid sit.
Osculum quando dicatur violenter datum.
44 *A ii actus sollicitationis violentæ recensentur.*
Tales actus important extremum conatum.
Pœna pro talibus actibus, quæ sit.
De Amena de Delict. & Pœn. Par. III.
45 *Ex qualitate personæ sollicitatæ aggravatur crimen sollicitationis.*
Si monialis etiam solis verbis sollicitetur ad fugam a Monasterio, debetur sollicitanti ultimum supplicium.
Si tamen fuga non sequitur, Reus mitius puniendus.
Sollicitans puerum, severius puniendus, quam sollicitans fœminam.
46 *Gravitas sollicitationis mensuratur ab opere, ad quod quis sollicitat.*
47 *Quæ pœnæ datæ sollicitantibus in jure Civili.*
48 *Quæ ad pœnas inter Regulares, remissive.*
49 *De pœnis sollicitantium in confessione pariter remissive.*

35 QUo ad pœnas *sollicitantium* ad turpia extra actum Confessionis, dico nullam esse in jure, sive *Cæsareo*, sive *Pontificio*, pœnam ordinariam sancitam, ut textualiter patet in *Digestis de Pœnitentia*, ubi inferitur verbatim lex *Pauli I. C.* quæ habetur in *Digestis*; proinde esse extraordinarie infligendam ad arbitrium Judicis, & exigentiam casus.

36 Pro moderanda ergo sententia in casu hujusmodi *sollicitationis*, ut Judex arbitrium possit prudentialiter regulare, puto, esse distinguendam gravitatem criminis ex triplici distinctione; & primo quidem ratione modi; nempe, an *sollicitatio* fuerit simplicibus verbis, aut scripto, an potius etiam factis: secundo de persona, puta, an sollicitata sit conditionis spectabilis, quæ consentiendo, magnum dedecus, & infamiam esset allatura familiæ, an potius vilis, & abjectæ; an puella, vel nupta; an sacra, vel laica; an consanguinea, vel extranea. Tertio de crimine intento, puta, an *sollicitatio* fuerit ad tactus tantum; an ad copulam perfectam; an ad naturalem; an vero ad innominabilem congressum. Et hæc quidem in specie spectanda sunt a Judice, ultra generalia, quæ solent crimen aggravare, ut *scandalum secutum*, *consuetudo delinquendi &c.*

37 Quoad primam divisionem; *sollicitatio*, quæ fit simplicibus verbis, minimam importat in hoc crimine culpam, & proinde minimam etiam pœnam meretur. Quamvis enim in *Digestis* proxime citatis habeatur, quod deportatione in insulam mulctatur, qui mulierem, puellamve interpellaverit, ut proinde deduci possit, quod *sollicitatio*, etiam solis verbis facta, sit graviter punienda, tamen lex ista, ut rationabilis appareat, exponenda est, quod non intelligat de simplici, ac solitaria *interpellatione* verbali, sed de ea, quæ vel habet facta adjuncta, puta, oscula, tactus &c. vel ita iterata, seu continuata est, quæ quasi vim inferat sollicitatæ. Non enim videtur magnum crimen, & ex consequenti gravi punitione dignum, si quis captus amore puellæ, aut mulieris, illi revelaret passionem, quam pro ea habet, ad quam mitigandam, illius congressum rogaret. Et hæc *sollicitatio*, quæ in jure *l. Item apud §. 20. & 22. ff. de Injur. & fam. lib.* dicitur *appellatio*, pertinet ad crimen injuriæ tantum.

38 Si autem *sollicitatio* fit etiam factis, tunc gravius intrat crimen, ut si sollicitatam verbis, & renuentem obsequi, sollicitans amplexaretur; per vim oscularetur; pudenda tangere attentaret; prosterneret &c. & eo gravius evaderet delictum, quo magis accederet ad copulam consummatam. Et ratio istorum est, quia ista improprie dicenda esset *sollicitatio*, sed est verus conatus ad crimen, & iste puniendus est vel pœna ordinaria criminis (si tamen res deducta sit ad actum proximum, & in lege ex-

preſſe habeatur, quod tale crimen, etiam effectu non ſecuto, pœna ordinaria punitur, ut ex *l. Is. qui cum telo. C. ad leg. Corn. de ſicar.* communiter deducunt Doctores *Salycet. Alberic. Cyn. & Bart. Clar. quæſt. 92. init. Farinac. quæſt. 124. num. 4. ibi. Afflict. Felin. Gandin. & Menoc. Bict. q. 130. n. 3. & 17. & 18.* vel pœna paulo minore, juxta majorem, vel minorem proximitatem ad actum perfectum criminis.

39 In ſpecie autem circa facta, quæ in *ſollicitatione* occurrere poſſunt, primo occurrunt *oſcula*. Et ſciendum eſt, quod diverſa ferenda eſt pœna, juxta quod, diverſo fine, & modo datur *oſculum*. Nam, ſi quis oſculatur puerum, aut puellam volentem, ac conſentientem, dummodo non ſit intentio ulterius progrediendi, non debet arbitraria Judicum pœna puniri, juxta Doctores, *Boſſ. Tit. de Extraord. crim. num. 3. Clar. quæſt. 83. ℣. Oſculum Caball. Caſ. 96. num. 10. Farinac. quæſt. 142. num. 156.* qui afferunt, ſe neminem vidiſſe de hoc punitum. Dixi autem, ſi abſit ulterior intentio; quæ ſi adeſſet, cum *oſculum* tunc eſſet præparatorium ad gravius crimen, puniendum eſſet extraordinaria, prout puniuntur criminis attentata.

40 Si autem *oſculum* datur invitæ, tunc pœna extraordinaria punitur, ut ſcribit *Farinac. quæſt. 142. num. 60.* qui plures Doctores, & jura ad hoc citat, ſed circa hoc, duo attendenda ſunt, nempe qualitas perſonæ oſculatæ, & locus; cui addi poteſt etiam Intentio; ſi perſona eſt conditionis ſpectabilis; *oſculum* fiat in publico, & fiat ad finem injuriandi oſculatam, vel ejus familiam; aut aliæ adſint circumſtantiæ, per quas crimen reddatur cauſa mali exempli, poteſt extendi pœna etiam ad ultimum ſupplicium, quo damnatum fuiſſe quemdam nobilem *Gallum*, qui oſculum rapuerat *Saſanæ Trivultiæ Illuſtri fœminæ nuptæ* refert *Boſſ. Tit. Extraord. crim. num. 3.* Et deficiente publicitate loci, ac malo exemplo, temperatur pœna in hoc caſu. Unde in jure *Longobardico* habetur, quod Vaſalius amiſſione feudi percellitur ob *oſculum* datum Uxori Domini, ut, refert *Dionyſ. Gothofr. ad leg. ſi a ſponſo C. de donat. ant. nupt. lit. I. circ. med.* ſed male, quia in textu illius Tituli *Conſuet. Feudal. lib. 1. Tit. 17. Qui mod. feud. amit.* non habetur de *oſculo*, ſed de adulterio, dicit enim. *Si Valvaſores ſeniorum uxores adulteraverint*, quod longe diverſum eſt.

41 Si autem quis œſtro amoris percitus, puellam etiam in publico oſcularetur, puniendus veniret exilio, & pœna pecuniaria, prout ſcribunt multi *Afflict. Peguer. Farinac. Decian. Menoch. & Caball.* quos dat *Giurb. Conſ. crim. 47. num 16.* Et re vera magnitudo amoris, quæ eſt ſpecies inſaniæ diminutæ, meretur temperamentum pœnæ. Et ſi ex occulto conſenſu puellæ hoc eveniret, ut hoc modo flecterentur parentes ad conſentiendum Matrimonio cum Amaſio, quod alias abnuerant, putat *Caball. Caſ. 96. num. 15.* nullam pœnam incurri; ſi exinde parentes conſentientes eſſent in Matrimonium, quod ſequeretur; nam tunc videntur injuriam remittere. Sed hoc non valuit apud ſeveram juſtitiam *Sixti V.* qui decapitare fecit adoleſcentem in caſu ſimili, ut habetur in ejus vita.

42 Si vero quis oſcularetur in publico puellam invitam, ut duceret in Uxorem, contemplatione dotis pinguis, & ut hoc modo impediretur matrimonium cum alio? Quid juris in hoc caſu? Dico, quod ex tali *oſculo* nullam re vera infamiam incurreret puella; non præſtando enim conſenſum, nullum crimen contrahit, ratione cujus ſolummodo infamia incurritur; ſicut etiam ſi per vim ſtupraretur. Unde per tale *oſculum* apud viros cordatos, non poſſet impediri matrimonium; ſtante lepida ſententia Poetæ Italici *Gio. Battiſt. Guarin. nel Paſt. fid.*

Bocca baciata a forza.

S' il bacio ſputa, ogni vergogna ammorza.

ſed rapiens hoc modo *oſculum*, teneretur pœna extraordinaria triremium, ut ex multis *Bartol. Boſſ. Farinac. Muta & Baſil.* docet *Raynald. Syntax criminal. lib. p. cap. 11. §. 6. num. 3.* plures caſus referens circa hoc.

43 Quomodo autem probandum eſt, quod mulieri invitæ raptum ſit *oſculum*, & non potius in illud conſenſerit? *Raynaldus* loco citato *nu. 17. in fin.* tenet, quod præſumptio ſtat pro muliere, quod non conſenſerit; unde incumbit oſculanti onus probandi, quod conſenſerit. Ratio autem eſſe poteſt, quod ex parte mulieris crimen non eſt, niſi in *oſculo* conſentiat; crimen autem non præſumitur, niſi probetur. Raptum autem ſemper cenſetur *oſculum*, & cum violentia factum, quando abeſt conſenſus oſculatæ. Non enim ſubſcribo ſententiæ *Sanfelicii Deciſ. 245. num. 7. Tom. 2.* relati a *Raynaldo loc. cit. num. 6.* tenentis violentiam debere eſſe cum armis, ut poſſit dici, mulierem fuiſſe oſculatam per violentiam. Siquidem in naturalibus a Phyloſopho dicitur violentum illud, cujus principium eſt extra non conferente vim paſſo. Unde transferendo ad moralia, pariter dici debet *oſculum* raptum cum violentia, *cujus principium eſt extra*, puta, factum a ſolo oſculante, *non conferente vim*, puta, non recipiente voluntarie, neque illud reciprocante *paſſa*, perſona ſcilicet deoſculata.

44 Alii actus violentæ ſollicitationis ſunt amplexus, tactus partium verendarum; proſtratio; incubatio &c. Ad hos autem actus, ſi deventum eſt, ſumus in caſu extremi conatus; nam inter hos, & perfectum flagitium nihil mediat. Pœna autem pro iſtis debet eſſe paulo minus, quam ſit lata pro crimine conſummato; dum enim parum abfuit culpa a delicto perfecto, parum diſtare debet pœna ab ordinaria lata pro crimine.

45 Quoad ſecundum membrum diſtinctionis datæ ſupra *num. 36.* dico, quod aggravatur crimen *ſollicitationis* ex qualitate perſonæ ſollicitatæ. Si enim ſit perſona conſpicua ob nobilitatem, majus redditur delictum, quam ſi eſſet vilis, aut plebeja: pariter, ſi eſſet Virgo, plus eſt, quam ſi tentaretur Vidua; itidem, ſi eſſet conſanguinea, ſeu nupta, quam ſi extranea, vel ſoluta; Unde etiam, ſi verbis tantum ſollicitaretur Monialis ad fugam a Monaſterio, ſub promiſſione Matrimonii, intrat contra ſollicitantem juxta leges Canonicas, & Civiles pœna ultimi ſupplicii *cap. ſi quis rapuerit. ubi Gloſſ. in V. ſollicitaverit. 27. quæſt. 1. text. in l. ſi quis non dicam. ubi Odofred. num. 1. & 4. C. de Epiſc. & Cler. Novel. 123.* licet quoad hoc, ſi non ſequatur effectus, teneant nonnulli *Bart. in l. 1. init. ff. de Extra. crim.* cum *Farinac. quæſt. 145. num. 5. Afflict. & Menoch.* apud *Farinac. quæſt. 124. num. 44. & ſeqq. Bict. qu. 116. num. 38.* minorem ordinaria pœnam imponendam. Pariter, ſi ſollicitaretur puer ad ſtuprum nefandum, major debet eſſe pœna, quam ſi ad congreſſum naturalem ſollicitaretur fœmina *Bict. Quæſt. 125. num. 7.*

46 Quoad tertium vero membrum ſupradictæ diſtinctionis, dico, quod etiam ſpectata qualitate criminis attentati, major, aut minor redditur gravitas *ſollicitationis*. Unde, qui affectaret tantum *oſcula*, tactus, aut mollitiem, non tantam pœnam mereretur, ſicut ſollicitans ad copulam; quia ex majori perverſitate finis, aggravantur media ad illum tendentia.

47 Quod

47 Quod, si quæras, quodnam genus pœnæ extraordinariæ sit sollicitantibus infligendum? Dico, quod in jure Civili *l. final. ff. de Injur. & fam. libel.* sancitur, quod servi de injuria illata Rei, fustibus subjiciuntur, cæteri autem Rei vel exilio temporali, vel interdictione coercentur. Cum autem *sollicitatio ad turpia*, respectu personæ sollicitatæ, ad crimen illatæ injuriæ referatur, Reus de hujusmodi delicto humilioris conditionis fustigari deberet, alius autem pœna pecuniaria, aut exilio (Si laicus est) posset mulctari. Si autem Clericus, a susceptione, aut administratione ordinum, arbitrio Judicis, & ad exigentiam criminis, ad tempus posset arceri,

48 Quantum autem ad Regulares, spectare quisque debet proprias Constitutiones, in quibus, si huic delicto sancita est propria pœna, ipsa applicanda est. Si vero lata non habeatur, prout est inter nos *Minores de observantia*, nec pariter in jure *Canonico* præscribatur pœna determinata, sequi debet Judex præscripta a jure *Cæsarea*. Et quia *Regulares*, ratione subjectionis proprio Prælato; privationis libertatis ex voto obedientiæ; ac privationis proprii peculii ob votum paupertatis (ultra multa alia) *servis comparantur*, pœnæ corporalis flagellationis, jejuniorum, & etiam carceris sunt indicendæ. Pariter exilium a Conventu, in quo commissum est crimen, maxime si fuerit cum scandalo Secularium, & privatio suffragiorum; aut actuum legitimorum, seu Officiorum Ordinis ad tempus, seu perpetua juxta gravitatem delicti.

49 Pœnæ autem sollicitantium in Confessione juxta Bullam supracitatam *Gregorii XV.* extenduntur usque ad traditionem Rei brachio Sæculari, ut patet ex §. 11. citatæ Bullæ. Sed quia tales infliguntur a *Supremis Judicibus Eminentissimis Tribunalis Fidei*, quos instruere velle, temeritatem saperet; ideo de his in singulari loqui, congruum esse non existimamus.

§. III. Fornicatio.

SUMMARIUM.

1 *Divisio criminis carnis consummati.*

2 *Fornicationis diffinitio.*
  Copula Conjugati cum soluta in jure Civili non habetur pro adulterio.
  Criminalistæ volunt copulam fœminæ cum Presbytero non esse sacrilegium.

3 *In jure Canonico copula Conjugati cum soluta, est adulterium.*
  Ex mœchia viri coinquinatur Uxor.
  Viri Conjugati adulterantes sunt magis puniendi, quam fœminæ.

4 *Explicatur diffinitio fornicationis.*
  Omnis carnalis pollutio venit nomine fornicationis lato vocabulo.
  Ex diversitate vinculi, quo alligatur persona, cum qua habetur copula, diversificantur delicta carnis.

5 *Viri persona, Deo Sacra, non committere dicitur sacrilegium in foro fori, nisi habens copulam cum fœmina sacra.*

6 *Copulam habens cum soluta, quotupliciter diversificatur.*

7 *Concubina quæ dicatur.*
  Concubere quid significet.
  Concubina potest esse, quæ etiam habitat extra domum Concubini.
  Concubina est, quæ semper est parata concubino obsequi etiam sine pretio.
  De Ameno de Delict., & Pœn. Par. III.

8 *Stuprum late acceptum, quid importet.*
  Stricte acceptum, quid significet.
  Stuprum dicitur a Stupore mentis æstro libidinis percitæ.

1 Post sollicitationem ad turpia, ordine doctrinæ sequitur consummatum per copulam carnalem flagitium, quod, ut diximus ab initio, in duo genera dividitur, puta, naturale, & contra naturam; illud dividitur in plures species; puta, *Fornicationem*, *Stuprum*, *Incestum*, *Raptum*, *Adulterium*, & *Sacrilegium*, desumendo principium specificativum a qualitate personæ, cum qua committitur; secundum vero distinguitur in *mollitiem*, *Sodomiam*, *Bestialitatem*, & *Dæmonialitatem*, attento tum modo copulæ, tum objecto, cum quo est. De his porro omnibus in distinctis paragraphis agemus, incipiendo a *Fornicatione*.

2 *Fornicatio* igitur diffinitur, quod sit *copula carnalis totaliter soluti cum similiter soluta*. Pro explicanda autem diffinitione hujusmodi, advertendum est, quod, cum ego scribam specialiter pro *Ecclesiasticis*, & maxime *Regularibus personis*, materiam, tracto, ut par est, juxta jus Canonicum, & secundum illud, datam diffinitionem assignavi. Nam in jure Civili, copula viri conjugati cum muliere soluta, non habetur pro adulterio, nec ut taliter punitur, ut scribit *Clar §. Adulterium nit.* proinde habetur pro *fornicatione*. Pariter copula solutæ cum Presbytero, aut alio, solemne votum castitatis habente, volunt Criminalistæ, quod non sit sacrilegium, metientes a Statu solius fœminæ, cum qua concumbitur, qualitatem criminis, non attenta conditione viri. *Caccialup. in Reper. in l. Si qua illustris. C. ad S. C. Orfitia. apud Boss. Tit. de Coit. damn. num. 15. Menchiac. de Testam. lib. 3. §. 22. n. 50. apud Clar. §. Fornicatio. V. Cum Presbytero, & §. Incestus V. Sed nunquid in fin.*

3 Non sic autem est juxta principia *Canonica*; ad servandam enim thori fidelitatem conjugi suæ, ita tenetur vir, sicut uxor Marito, & ita per susceptionem Ordinis Sacri, vel solemne votum castitatis, consecratur Christo corpus viri, sicut sacrata redditur Christo puella per sacri veli sumptionem in Religiosa professione. Proinde, si copula cum nupta, habita a viro soluto, est verum adulterium, & cum Moniali Sacrilegium: idem erit, si soluta concumbet cum marito alterius; aut vir Sacer polluatur cum fœmina libera; hoc enim *Sacri Canones cap. Qui viderit. cap. Puto. 32. q. 5. Innocent. I. epist. 8. cap. 6.* aperte firmant, decernentes, quod habens uxorem mœchatur, se cum quavis fœmina commiscendo; imo ex mœchia viri coinquinetur Uxor, *cap. In Conjugio. 32. q. 1.* itaut ab ea nequeat licite vir debitum exigere conjugale; ac in tantum tenent, habentem uxorem committere adulterium, cum fœmina quavis se jungendo, quod dicant de tali crimine viros severius puniendos esse, quam fœminas, *cap. Indignantur. cap. non mœchaberis. 32. q. 6.* cum tamen contrarium statuatur in jure Civili. Quod etiam de persona viri sacri accipiendum est, quod, puta, sacrilegium committat se commiscens cum fœmina quavis, sicut fit, quando vir quivis polluit sacram Virginem.

4 Hoc ergo adnotato. Explicanda venit data diffinitio, in qua notanter dixi, *Fornicationem esse copulam totaliter soluti cum similiter soluta*; ad hoc enim quod simplex *fornicatio* sit (nempe species specialissima luxuriæ, quandoquidem, prout habet *cap. Non solum. 32. q. 7.* omnis carnalis pollutio venit nomine *fornicationis*, nempe, ut hæc accipitur generice pro

vitio carnis) necesse est, quod coeuntes liberi sint, ac soluti a quovis vinculo legali. Hoc autem multiplex est, & secundum diversitatem vinculi diversificantur species peccatorum luxuriæ naturalis, Siquidem vinculum *Matrimonii* inducit Adulterium; vinculum *Consanguinitatis* incestum; vinculum *Voti* explicitum, aut implicitum causat Sacrilegium. Ut igitur *fornicatio* dicatur commissa, habent, tum mas, tum fœmina esse absoluti ab omni, & quocumque vinculo ex supra memoratis; aliter non *fornicatio*, sed aliud specie crimen erit.

5 Verum tamen est, quod, licet pro foro animæ, quoad gravitatem culpæ, viri persona Deo sacra per votum solemne, & Ordines, carnaliter peccans, sacrilegium committat, (cum polluat propria membra, Deo consecrata) tamen in foro fori, etiam in jure *Canonico*, non dicitur committere sacrilegium, nec ut taliter punitur, nisi peccet cum fœmina sacra, de qua suo tempore (Deo dante) dicemus.

6 Copula tamen cum soluta diversitatem vocabuli sortitur, etiam ab actu, aut semel commisso, aut frequentato; aut a qualitate personæ, cum qua committitur, aut a modo, quo exercetur. Si enim semel, aut etiam pluries (sine tamen morali continuatione) fiat, vocabulum habet *fornicationis*; si vero consuetudinaria est, (ut infra explicabo) vocatur *concubinatus*, Quo ad personam; si mulier alias fuit corrupta, copula cum ea dicitur pariter *fornicatio*; Si autem fuerit virgo, appellatur defloratio; Quo ad modum vero, si fiat *per vim*, vocatur *stuprum*; si vero *fiat vi*, dicitur vel *fornicatio*, vel *defloratio* juxta qualitatem fœminæ integræ, vel non.

7 Quo ad *concubinatum* adverto, quod *concubina*, a qua *concubinatus* denominatur, dicitur proprie fœmina, quæ *consuetudinis, non matrimonii causa retinetur, l. Stuprum. 34. ff. Ad leg. Jul. de Adulter.* *Concumbere* enim, a qua voce derivat nomine *concubinæ*, non aliud significat, quam carnaliter commisceri, ut *concumbere cum Uxore*, *concumbere cum Patrono*, ut ex *Brissonio* observat *Calvin. lexic. V. Concumbere*, Proinde ex actus carnalis frequentia; aut ea dispositione fœminæ, semper dispositæ obsequi viro in actu venereo, dicitur mulier illius *concubina*. Accidit autem, quod hæc in eadem domo, & sub eodem tecto cum viro habitet, quandoquidem potest esse *concubina*, & in altera domo, quam Concubini habitare, *l. penult. §. final. ff. ad municip.* Accidit pariter, quod actualis frequentia copula exerceatur; sufficit enim, quod mulier sit semper parata viro circa illam optemperare, . Accidit tandem, quod mulier pro pretio corporis sui, copiam illi faciat; potest enim gratis, & ob spontaneam libidinem, illius esse *concubina*. Concluditur igitur, verum concubinatum esse, quando vir habet solutam fœminam, quæ semper disposita sit cum illo commisceri.

8 Quantum vero ad *deflorationem*, de ea habebitur inferius sermo. Sed de *stupro*, sciendum, quod acceptum generaliter, significat quemvis congressum damnabilem, sive secundum, sive contra naturam *l. 2. ff. de Serv. corru. l. 1. §. Removet. ff. de Postul. lib. 8. ff. Quod. met. cau. l. final. ff. de off. Præsid. l. Inter, §. lex ff. de Adult.* sive cum nupta, sive cum soluta, sive cum corrupta, sive cum Virgine; sed acceptum in stricta significatione, importat congressum quidem, prout dictum est, sed illum, qui fit vi illata personæ *l. Hunc titulum §. Removet. ff. de Postul.* prout scribit *Goeddæus in l. Inter stuprum. nu. 6. 7. & 9. ff. de Verb. sign.* Qui ergo, violentia adhibita, cognoscit carnaliter solutam, etiam corruptam, stuprum committere dicendus est; si quidem *stuprum*, ut optime ad rem dicebat *Calvin. lexic. V. stuprum*, dictum videtur quasi *stupor turpis*, cum *stupidus* bruto similis sit, qui in Venerem ruit. Ex nimio enim Veneris æstu cerebrum, prout in phreneticis, & maniacis evenit, calore alteratur, ita ut homo tunc usu rationis abdicato, (non secus ac faciunt *stupidi*, qui illo uti nequeunt) tanquam brutum omni ratione carens, violento, licet naturali impetu, in coitum fertur; nullaque ratione habita legis, aut virtutis, quam pro tunc non apprehendit, vim facit ei, cujus congressum appetit.

Probatio.

SUMMARIUM.

9 *De probatione fornicationis, ac concubinatus, remissive.*
Concubinatus, quomodo probetur,

9 PRobationes autem, tum *Fornicationis*, tum *Concubinatus* eædem prorsus sunt cum illis, quibus probatur *Adulterium*, de quibus abunde tractamus infra §. *Adulterium a num. 2. & seqq.* Videantur ibi. Advertendum vero, quod ad probationem *concubinatus*, sufficit probare, quod Reus habet, vel habere creditur fornicariam consuetudinem cum Muliere, & quod de tali consuetudine sit diffamatus in vicinia sua, sive mulieris, sive eam in domo propria detineat, sive alibi; sive quod habeat in domo sua fœminam suspectam, & post debitam monitionem Parochi non dimiserit; sive si probetur, quod vigeat fama de concubinatu cum muliere suspecta, quam domi retinet, quamvis vere non peccent simul, ut pluribus citatis *Genuen. prax. cap. 30. num. 5. Diaz. in Prax. cap. 82. num. 1. noviss. Bonac. de Matr. Pun. 14. num. 12.* probat *Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Concubinatus n. VI. ℣. Sed qua res.*

Pœnæ.

SUMMARIUM.

10 *Fornicatio in jure Civili non habet pœnam.*
Potest a Judice laico prohiberi sub pœna pecuniaria.
11 *De jure Divino fornicatio est prohibita.*
Dicere contrarium est hæresis.
12 *In jure Canonico pœna laici fornicantis est arbitraria.*
De pœna Clerici fornicantis varia sententia.
Clericus notorie fornicarius est ipso jure suspensus.
13 *De praxi Curiarum, pœna Clerici fornicarii est arbitraria.*
14 *Controversia Doctorum circa pœnam concubinatus laici de jure Civili.*
De consuetudine talis concubinatus non punitur.
Concubinatus est crimen mixti fori.
Punitus de hoc crimine a Judice laico, potest iterum ab Ecclesiastico, & vice versa puniri.
15 *Concubinarii moniti, nec resipiscentes, excommunicandi,*
16 *Episcopus potest Synodali pœna punire Concubinarium etiam absque trina monitione pravia.*
Potest etiam pœnam pecuniariam eidem incutere.
17 *Pœnæ, quibus potest uti Episcopus contra publicos Concubinarios.*
Concubinarii sunt infames.
Repelluntur a testificando.
18 *Concubinarius moriens absque pœnitentia, caret Sepultura Ecclesiastica.*

Si

Si aliquod signum pœnitentiæ dat, potest in sacro loco sepeliri.
Unus tantum Testis sufficit ad testificandum, quod concubinarius signum dederit contritionis.
Concubinarius mortuus absque signo pœnitentiæ, sepultus in loco sacro, est exhumandus.
19 *Donatio, seu legatum factum a milite armatæ militiæ suæ concubinæ, non valet.*
Hæc lex favore publicæ honestatis amplianda ad quemvis concubinarium.
20 *Eadem lex afficit etiam Clericos in utroque foro, nempe fori, & poli.*
21 *Pœna Clericorum concubinariorum juxta Canones antiquos.*
22 *Nunc vigent solæ pœnæ latæ in Tridentino.*
De illis, remissive.
23 *Pœna fornicarii apud Nos, quæ sit remissive.*
24 *Frater ob concubinatum gravius puniendus, quam ob fornicationem.*
Concubinatum facit animus semper paratus ad crimen.
Religiosus, quomodo esse possit concubinarius.
25 *Religiosus alens concubinam de bonis Monasterii, puniendus etiam de furto.*

10 QUantum vero ad pœnam, *fornicatio* simplex in jure *Civili* non est prohibita, & ex consequenti nulla pœna reperitur sancita pro ea, ut scribit *Clar. §. Fornicatio. in princip.* Verum tamen est, quod a Judice prohiberi potest sub pœna, tamen non corporali, sed pecuniaria, prout pluribus secum vectis *Girland. de Pœn. omni. cois. q. 9. n. 3. Intrigh. cons. 24. n. 2. Baron. de Corpo. Tit. de Concubin. n. 225. & seqq.* probat *Raynald. Sintax. crim. lib. p. cap. 5. §. 3. num. 59.*

11 De jure autem Divino prohibita est fornicatio, sicut, & quivis alius coitus, qui matrimonialis non sit. Proinde illa subit reatum peccati mortalis, & contrarium asserere esset hæresis damnata in *Clem. Ad nostrum. ubi glass. in V. Non est. de Hæret. cap. Ea demum. §. Alias 35. dist. cap. Prædicandum, 22. q. 9. cap. Meretrices. 32. q. 4.*

12 Prohibetur proinde etiam in jure *Canonico*, in quo pœna laici fornicantis arbitraria est, ut scribit *Clar. §. Fornicatio. ℣. sed quæro.* Quantum vero ad Clericos, juxta *Canones* antiquos, quænam fuerint pœnæ, controvertunt Doctores; nonnulli enim volunt, quod Clericus fornicarius sit deponendus; alii volunt, quod sit simpliciter suspendendus; sed isti concedunt, quod, si fornicatio habet insignem deformitatem, possit ille deponi, & qui vult istos Doctores habere, adeat *Clarum* loco proximo citato. Tamen, si Clericus sit notorie fornicarius, ipso jure, suspensus est, ut notat *Abb. in cap. Cum non liceat. n. 4. de Præscript.* qui testatur de communi opinione.

13 Sed antiquorum Canonum placita jam in desuetudinem abierunt; & ex omnium Curiarum fori Ecclesiastici praxi, pœna Clerici fornicatoris est arbitraria, & ad pecuniariam tantum, majorem, aut minorem extenditur. An hoc disciplinæ Ecclesiasticæ, & Sanctorum Patrum, & Conciliorum menti magis conducat, quam pœnæ antiquæ Canonicæ, judicent alii.

14 Quantum vero ad pœnam *concubinatus*, respectu laicorum de jure Civili, controvertunt inter se Doctores, quos cumulat *Clar. §. Fornicatio. ℣. & in primis*, an de dicto jure sit prohibitus, ita ut punibilis reddatur. Et ipse dicit, quod in puncto juris verior est opinio eorum, qui negant *concubinatum* a jure Imperatorio damnari, quod etiam *quæst. 37. V. Quæro etiam* confirmat, & subdit, quod, quidquid sit de jure, de consuetudine non punitur a Judice laico, nisi quatenus hic requiritur ab Ecclesiastico. Sed esse hoc crimen mixti fori, tenent alii, & posse a Judice laico procedi. *Ordin. Regia. lusitan. Gregor. Lopez. Avendan. Azeved. Suar. de Par. Azor. Brabad. Thom. Valasc. Valenz. Joseph. Vela. Mich. Agea. Mend. de Castr. Farinac. q. 8. n. 131. apud Barbos. in Tridentin. sess. 24. cap. 8. n. 5. de Reform.* Imo addit *Gabriel. Pereira de Mann. Reg. Par. 2. cap. 34. n. 22. apud Barbos. in Trident. loc. cit.* quod de hoc crimine punitus a Judice Sæculari, potest de eodem puniri ab Ecclesiastico, & vice versa; quia Judex laicus procedit ad solam punitionem mali exempli, ne quis audeat licentiose vivere. Ecclesiasticus autem procedit ad correctionem morum pro salute animæ. Unde, cum diversa sint motiva Judicum in ferenda pœna; unus post alium potest procedere, & punire.

15 Sed loquendo de jure *Pontificio*; *concubinatus*, etiam simplex, puta, inter utraliter solutum, & pariter solutam punibilis est, ut discrete habetur in *Tridentino sess. 24. cap. 8. de Ref.* ubi ordinatur, quod *concubinarii* non resipiscentes post trinam monitionem, ab Episcopis excommunicentur. Quod, si per annum non emendati, in excommunicatione insorduerint, contra eos ab Ordinario severe pro qualitate criminis procedatur. Mulieres autem *concubinæ*, si ter itidem monitæ, non destiterint, debent pro modo culpæ ab Episcopo puniri, & in exilium pelli, advocato ad hoc etiam brachio Sæculari.

16 Adverto autem, quod trina monitio necessaria est, si Episcopus velit *concubinarium* excommunicare, sed, si velit eum pœna pecuniaria, aut alia Synodali percutere non est necessaria talis monitio, sed probato concludenter crimine, potest pœnam infligere, ut declaravit *Sacra Congregatio Concilii*, prout ex *Pereira de Manu. Reg. Par. 2. cap. 34. nu. 41.* refert *Barbosa in Trident. loc. cit. num. 3.* qui ex *Velasco Allegat. jur. 34. n. 11. & 12.* addit *℣. Unde posse* quod Episcopus, si vult per monitiones procedere, potest in prima monitione, pœna pecuniaria *concubinarium* punire; & ait ex eodem ita fuisse judicatum in supremo *Senatu Portugalliæ*. Sed potest, ut dictum est, etiam sine alia monitione pecuniariam pœnam exigere a *concubinario*.

17 Et quænam sint aliæ pœnæ, quibus juxta *Concilium* potest severe uti Episcopus contra viros, & fœminas, scandalose *concubinarios*? Dico, quod possunt esse (ultra pecuniariam) corporales, puta. Carceris, & etiam fustigationes, maxime si sint personæ viles, & infimæ plebis; quia ratione talis delicti redduntur infames, & ut tales ab accusando repelluntur, argumento *cap. Cum dilectus. juxt. glas. in V. Concubinarius. de Accusa.* proinde tali dehonestamento non patiuntur in fama, & justum est, ut dolore corporis justo, injusta corporis delectatio puniatur.

18 Ultra hæc, si *Concubinarius* moritur in tali peccato, carere debet Ecclesiastica sepultura, ut dicunt Doctores, *Besmon. de publ. concub. V. Notorium. n. 27. Decian. Tr. crim. lib. 6. cap. 21. n. 26. apud Farinac. q. 138. n. 68. apud Thesaur. V. Concubinatus. n. V.* dummodo tamen nullum dederit signum pœnitentiæ, quod, si aliquod dederit, ut tundendo pectus, invocando nomen *Jesu*, dicendo *Miserere mei Deus &c.* poterit in sacro sepeliri, *Sylvest. Layman. Navar. Tolet.* apud *Thesaur. l. cit.* & de his sufficit, quod unus tantum testificetur, argumento Canonis *Qui recedunt. in fin. 26. q. 6.* Quod, si sepeliatur in loco sacro, qui nullo ex his signis dato, obiit, debet exhumari, & in loco profano sepeliri, ut dicitur in *cap. Sacris extra. de sepul.*

19 In-

19 Inter exteras etiam pœnas recensetur, quod donatio, vel legatum factum *concubinæ* a milite armatæ militiæ, non valet, prout textualiter habetur in *Codice Justiniani l. si Ancillam C. de donat. in vir. & uxor.* quæ lex, cum sit lata in odium *concubinatus* & tam dantis, quam recipientis, & ad publicam honestatem conservandam, ut observat *Cravetta Consil.* 229. *n*, 4. 6. & 12. amplianda est ad quemcumque *Concubinarium*, licet miles *armatæ* militiæ non sit; ut docet *Seraphin. decis.* 46. *n.* 2. 6. motiva enim talis legis, cadunt in non militibus, sicut in militibus; attento maxime, quod *concubinatus* de jure Canonico prohibetur,

20 Extenditur autem talis lex etiam ad Clericos, prout post *Glossam* illius legis scribunt *Albric. Salycet. & Dionys. Gothofr. lit. K. Rolan. a Vall. Consf.* 98. *lib.* 1. *Bart. in l. Affectionis. ff. de Donat. Capyc. Decis.* 102. *Thesaur. de Pœn. V. Concubinatus, n. VI,* quia Clerici sunt milites militiæ cælestis, quos decet bono exemplo aliis prælucere; & addit *Thesaurus loc. cit.* post *Cravettam, Consf.* 229. *n.* 3. & *Capycium Decis.* 102. *n.* 2. quod neque pro foro conscientiæ valeat talis Clerici donatio, vel legatum; neque posset morte, etiam re tradita, confirmari juramento, aut *renunciatione* talis juris dispositioni; quia hæc lex prohibitiva non est ob privatam Clerici, sed ob publicam utilitatem, & ad dignitatem totius Ordinis Clericalis principaliter, & ob publicam honestatem conservandam,

21 Pœnæ vero Clerici *concubinarii* secundum antiquos Canones erant, quod a Sacerdotibus *concubinariis* nullus Missam audire, aut Sacramenta recipere debebat, excepto *Baptismo*, *Pœnitentia*, & *Sacro Viatico*, ut habetur ex *cap. Nullus. cap. Præter.* 32. *Dist.* Pariter Clericos *concubinarios* notorios, ipso jure, esse suspensos ab Officio, & Beneficio, innuunt alii *Canones c. Quæsitum de Cohab. Cler. & mul. c. Præter.* 32. *Dist cap. Vestra. de Cohab. Cler. & mul. cap. cum non liceat. ubi Abb n.* 4 *de Præscript.* & nonnulli Doctores *Tabiena. V. Irregularitas.* 4. *n.* 1. *Tolet. lib.* 1. *cap.* 47. §. *Adverte Sext. Navar. Manual. cap.* 25. *n.* 77. *Glos. in cap. cum dilectus de Accusat.* volunt, quod etiam sint irregulares.

22 Sed antiqui *Canones* desueverunt, & nunc solæ vigent pœnæ, latæ per *Tridentinum sess.* 25. *cap.* 14. *de Reform*, quas supra §. *Consortium suspectum a num.* 29. explicuimus; proinde non repetimus.

23 Quantum ad Regulares, consulat quisque proprias Constitutiones, tum circa *fornicationem*, tum circa *concubinatum*, Pro Nobis *Minoribus de Observantia Regulari* habetur Statutum, quod afferu infra §. *Adulterium num.* 34. & abunde examinatur. Videatur ibi.

24 Quia vero in citato Statuto habetur: *Si Frater confessus fuerit, in fornicationem, vel graviorem culpam incidisse &c.* & Nos in citato paragrapho a num. 35. exposuimus, quænam censenda sit *gravior culpa*, in ordine ad augmentum pœnæ; ultra ibi dicta, addimus, quod *gravior culpa*, quam sit *fornicatio*, censeri debet *concubinatus*. Proinde, si aliquis convictus, aut confessus esset, concubinariam consuetudinem habuisse cum soluta, graviori pœna esset percutiendus, quam si simpliciter esset fornicatus, ratione reiterationis lapsuum, & consuetudinis delinquendi. Adverto autem, quod, ut dicebamus, de ratione veri *concubinatus*, est, quod mulier semper sit parata obsequi Concubino, quantum est ex se. Unde, si mulier, aut ex liberali libidine, aut interveniente pretio, muneribus, seu alimentis præstitis, semper est prompta, quantum est ex parte sui, obtemperare ad congressum Religioso, est verus *concubinatus*, quantumvis non tam frequentes sint actus *fornicationis*. Etenim, si rari sunt actus, hoc non provenit a pœnitentia, aut moderamine peccantium, qui voluntarie, & ex motivo virtutis se cohibeant; quia, si quotidie possent, quotidie peccarent, sed evenit, quia Religiosus non habet libertatem, quando vult, exeundi a Conventu, nec potest *concubinam* apud se retinere; tamen animus, & promptitudo ad peccandum ex parte ipsorum, est; & in hoc est vera ratio concubinariæ consuetudinis, accedente copula, toties quoties occasio, & commoditas habetur.

25 Adverto tandem, quod, si Religiosus, aut pecunia, aut de bonis Monasterii, (ut plerumque accidit) mulierem alat, & sustentet, & ea fruatur, ultra pœnas pro *fornicatione*, & *concubinatu*, debet puniri de *furtiva proprietate*. Et ultra hoc, videantur, quæ scripsimus §. *Adulterium num*, 50.

§. IV. Adulterium.

SUMMARIUM.

1 *Diffinitio adulterii.*
Quotupliciter committatur.
Quando dicatur adulterium in viro, & quando in fœmina.

1 ADulterium proximum *Fornicationem* inter carnis crimina in gravitate superans, communiter diffinitur post Hostiensem *Sum. Rubr. de Adult. & stupr. §. Quid sit cap. Non mœchaberis* 32. 45. *alieni thori violatio*. Tribus vero modis committitur, ut observat *Clarus lib. 5. sentent. §. Adulterium. V. Tribus autem*, puta, inter virum conjugatum, & fœminam solutam; secundo inter virum solutum, & fœminam conjugatam; tertio inter virum, & fœminam ambos conjugatos, & hoc vocatur *Adulterium* duplex, cum uterque delinquens proprium thorum violet. Quando autem *vir*, licet solutus, jungitur conjugatæ dicitur *Adulterium* in viro, quia violat thorum alienum; Quando vero mulier conjugata jungitur viro, etiam soluto, dicitur *Adulterium* in fœmina, quia ipsa violat thorum proprium; ita ut (juxta Civiles leges) tunc solum *Adulterium* sit, quando fœmina conjugata est. Si enim conjugatus ad solutam accedit, secundum Civile jus, non committitur *adulterium*, nec incurruntur pœnæ civiles in *Adulteros* sancitæ. Secus autem est de jure Canonico; ad hoc quippe crimen sufficit alterum delinquentium esse conjugatum,

Probatio.

SUMMARIUM.

2 *Delicta carnis sunt difficilis probationis.*
Testes deponentes, se vidisse pudenda in pudendis, *sunt suspecti de falso.*
3 *Non probat actum venereum deponens, se vidisse virum supra fœminam, nisi testificetur de actibus venereis.*
Aliquam adulterasse, & cum ea jacuisse, paria sunt.
Deponens, se vidisse nudum cum nuda in eodem lecto, *probat copulam secundum aliquos. Oppositum sentiunt alii.*
Concordantur inter se contrariæ sententiæ prædictæ.
4 *Ad probandam copulam non est necesse, quod Testes eodem contextu actum viderint: diversitas in tempore quoad actus continuos, vel successivos, non reddit Testes singulares.*

5 *Pro-*

5 *Probationes de visu actuum venereorum non concludunt de necesse copulam consummatam.*
Testes de visu, aut de auditu immediata probantes ea, quæ copulam sequuntur, probant concludenter copulam.
Quæ copulam comitantur, quæ sint.
Alia signa secutæ copulæ.

6 *Effectus univoce prodeuntes ab una causa, ipsam probant.*

7 *Copula secuta magis probatur per consequentia eam, quam per præparatoria.*
Morbus gallicus non probat de necesse copulam secutam. Effectus quidam, qui copulam sequuntur.

8 *Indicia probantia copulam præsumptive.*
Proxima indicia copulæ sunt ingressus, sive egressus nocturnus è domo mulieris, si causa rationabilis non assignetur.
Inventio viri, & mulieris in locis secretis de nocte.
Debent tamen adverti circumstantiæ loci, ac personarum.
Oscula, & tactus probant copulam.
Mulier dicitur convicta civiliter de adulterio, ac dotem amittit, si probetur consensisse in oscula, & tactus verendorum.

9 *Amplexus quando faciat copulæ indicium proximum, aut violentum.*

10 *Monitio facta a Marito, & spreta ab uxore facit indicium proximum copulæ.*

11 *Litteræ amatoriæ reciprocæ sunt indicia copulæ.*
Earum varius tenor variat indicia.

12 *Adminicula indiciorum proximorum copulæ, quæ?*
Juventus, & pulchritudo sunt propria adminicula.
Ingressus juvenis in domum mulieris juvenis, & pulchræ, est indicium copulæ.
Non item si Mulier sit deformis.

13 *Vetulæ, & deformes etiam luxuriantur.*
Fœminæ vetulæ munerantur secum luxuriantes viros.
Viri quandoque ex Venere maculata diligunt mulieres vetulas, & deformes.

14 *Præsumptiones copulæ magis desumuntur ex fama, & moribus mulieris, quam alibi.*

15 *Unum indicium proximum copulæ secutæ, sufficit ad torturam.*
Testis unus super uno indicio, & alius super alio indicio, sufficienter ad torturam probant.

16 *Casus, in quibus indicia copulæ possunt elidi.*

17 *Socii criminis in culpa venerea, quando probent.*
Clausula salutaris apponenda a Judice in Decreto torturæ super copula.

18 *An mulieris dictum, se fuisse per vim cognitam, sufficiat ad torturam.*

19 *Dictum fœminæ per vim cognitæ, junctis adminiculis, sufficit ad torturam.*
Socius criminis cum adminiculis, facit indicium ad torturam.
Adminicula, quæ possint esse in hoc casu.
Adulterium est crimen privilegiatum.

20 *Duo indicia remota, adminiculata sufficiunt ad torturam.*
Determinare quæ indicia remota sufficiant, arbitrarium est judici.

21 *Nimia familiaritas cum Muliere facit indicium.*
De hac remissive.

22 *Secreta allocutio cum Muliere est aliud indicium rematum.*
Facit etiam præsumptionem copulæ.
Sed requiritur aliquod adminiculum.

23 *Risus, & jocus quando sint indicia copulæ, & quando non.*

24 *Munera quando sint indicia copulæ secutæ, aut securæ.*
Juventus, pulchritudo, & paupertas sunt adminicula in probanda copula.

25 *Mala fama est indicium remotum copulæ.*
Sola tamen non sufficit ad torturam.
Probationes imperfectæ tendentes ad unum finem conjunguntur.

26 *Judex quomodo gerere se debeat in causa adulterii.*

27 *Confessio delinquentis sanat ineptitudinem processus.*
Quid agendum, quando crimen probatur præsumptionibus tantum?
Sanctari Opinio.

28 *Refellitur.*
Ex quibusvis præsumptionibus non potest quis damnari ad pœnam ordinariam.
Hoc fallit in Hæresi, Simonia, & Assassinio.
Violenta præsumptio non sufficit ad pœnam ordinariam.

29 *Numquam punitur affectus pro effectu pœna pari.*
Fallit hoc in crimine læsæ Majestatis.

30 *Reo existente negativo, quid agendum?*

31 *Quid agendum, si complex in adulterio neget crimen, altera complice confitente?*

32 *Quid juris, si adulter confitetur crimen qualificate.*

33 *Impedimentum affinitatis non incurritur, nisi copula sit perfecta per seminationem intra vas.*
Ad perfectionem adulterii requiritur seminatio.
Copula spadonis cum Muliere non importat impedimentum affinitatis.
Confessio qualificata, quando acceptetur in parte tantum fisco favorabili.
Resolutio dubii.

34 *Cojens cum Sponsa, an committat adulterium.*

35 *Copula cum Sponsa per verba de præsenti est adulterium.*
Secus est de Sponsa per verba de futuro.
Vir jure Mariti potest sponsam per verba de præsenti accusare.
Vir, si inveniat Clericum turpia committentem cum sua Sponsa de præsenti, potest eum percutere sine incursu excommunicationis.

36 *Copula cum nupta, artem meretriciam exercente, an sit adulterium?*

37 *De jure Civili talis copula adulterium non est, nec est punibilis.*
Aliter est de jure Canonico.
Religiosus cum ea cojens pœnam adulterii meretur; imo majorem, ratione scandali.

1 PRobare autem hoc crimen directe, sicut etiam quodvis aliud delictum carnis, impossibile est; cum enim consistat in partibus corporis secretioribus, ut quæ in actu delicti, magis sensui visus subducuntur, & occultantur per rerum naturam, vere probari non potest. Hinc est, quod omnia delicta carnis dicuntur a Doctoribus *Bart in l. 2 §. final. in fin. de Adulter. Socin jun. Cons. 32. V. Quinima. Vol. 2. Menoch. de Arbitr. Cas. 116. num. 11. V. Septimus* apud *Sgroi lux. Prælatar. Par. 5. cap. 4. num. 1.* crimina difficilis probationis: & per hoc de necessitate recurrendum est ad conjecturas, Quod, si Testes aliqui, aut ex officio assumpti, aut a parte producti, directe, & concludenter probare tentarent adulterium, dicendo, se vidisse pudenda in pudendis, & obscena in obscenis, quia deponerent de re, quæ non subjacet oculis, essent suspecti de falso. *Hect. Æmil. de Test. in V. Testis adulterium num. 9. Roland. a Vall. Cons. 7. num. 7. lib. 1. Farinac. q. 136. num. 36. Scacc. de sent. Glos. 14. Q. 21. n. 16.*

21. n. 16. apud *Sgroi loc. cit.* Hoc autem intelligi debet, nisi per tactum partium certificati fuissent de copula actuali; quod tamen moraliter impossibile censeo, cum actus talis (nisi cocuntes essent perditissimi, qui gauderent in tali scelere videri) nunquam coram aliis exerceatur. Sed nec sic directe, ac concludenter copula perfecta probaretur; siquidem, ut dicemus infra, hæc requirit emissionem seminis intra vas, quæ oculos intuentium absolute effugit.

3 Probatur autem primo per Testes, si isti deponerent, se conspexisse adulterantes, complexu venereo inter se junctos *cap. Præterea ubi Abb. num. 1. & Jo. Andræ. col. 4. de Test. D. D. in cap. litteris de Præsumpt. & in cap. 1. & cap. Significasti de Adulter.* quod, si deponerent solum, *se vidisse virum supra fœminam*, nec dicerent, *eos conspexisse in actibus venereis*, non probarent copulam, ut dicunt Doctores. *Marsil. Consil. 1. num. 47. & Cons. 28. col. 2. Roland. a Vall. Cons. 7. n. 19. vol. 1. Grat. Cons. 50. n. 2. Campeg. Tract. de Test. Reg. 383.* apud *Mascard. de Probat Concl. 19. num. 4. 5. & 6.* Tamen probarent, si dicerent, *se vidisse mulierem jacentem cum viro*; sive *virum dormivisse cum Muliere*; quia paria sunt, aliquam adulterasse, & cum ea jacuisse, ut ex *Alex. Cons. 77. num. 2. Vol. 2.* scripsit *Boss. Tit. de coit. damn. num. 58.* Itidem si deponant *vidisse nudum cum nuda in eodem lecto jacentes*, secundum non nullos, quos citat *Mascard. de Probat. Concl. 59. n. 9.* probatur *adulterium* tum civiliter, tum criminaliter; quia talis præsumptio est nimis vehemens, & violenta. Sed in sententia aliorum ibidem, per tale dictum non probatur concludenter copula, sed ad plus conatus ad eam, cum vir potuerit esse frigidus, aut fœmina nimis arcta. *Felin. in cap. Præterea de Test. Grat. Cons. 50. num. 2. & seq. l. 2. sup. Alleg. 53. n. 2. Grandin. Tr. de Malefic. Tit. de Præsumpt. & indic. Marsil. in Repetit. Rubr. C. de Probat. num. 257. Mascard. Concl. 17. num. 5.* Proinde optima est ad hoc distinctio, & est. Quod, si agatur civiliter, ut ad impediendum matrimonium, vera est prima sententia: si vero criminaliter, & ad pœnam ordinariam, tenenda est secunda, quam post plures *Philip. Cor. cons. 142. num. 11., & 12. Vol. 5. & concl. 59. nu. 10. Bald. cons. 6. in fin. lib. 5. Menoch. cons. 41. n. 25.* amplectitur *Mascard. de Probat. Concl. 57. num. 5.*

4 Non est autem necesse, quod Testes insimul, & eodem contextu probent vidisse actum venereum, sed etiamsi unus introspiciat per foramen ostii, mox alius observet, tamen probatur copula; nam diversitas in tempore, quo ad actus continuos, & successivos, non reddit Testes singulares *cap. Nihilominus. ubi Gloss. in V. simul & Præposit. num. 7. Can. 3. q. 9.* proinde illi optime probant, ut multis citatis probat *Phillppus de Bictis Quæst. 44. num. 45.* qui testatur de communi.

5 Ut autem dictum est supra, probationes de visu respectu actuum supradictorum, non concludunt de necesse copulam perfectam, sed præparatoria, sive conatum ad eam; unde, licet violentissimæ sint, & civiliter probent; non tamen factum plene concludunt, aut criminaliter convincunt. Tamen dico, quod, si per Testes aut de visu, aut de auditu immediato, probarentur motus, aut voces, aut soni, qui actum illum comitantur, esset etiam probata concludenter copula secuta. Motus quidem totius corporis, & præsertim clunium, frontis corrugatio, oris diductio, faciei pallor, aut rubor, & oculorum tremor, ut ait Satyricus. *Satyr. 7. V. 241.*

. . . . *oculisque in fine trementes*; . . .

per quæ omnia seminalis humoris decisio probatur, velut per effectum causa naturalis univoca demonstratur. Voces vero, aut sonus, ut suspiria, anhelitus, fremitus, gannitus, lecti concussio &c. & alia, quæ recensere non expedit, sed poterit prudens Judex animadvertere; Signa itidem alia, utpote maculæ sanguinis, aut seminis, repertæ in linteis &c. omnia ergo ista, si per visum, aut immediatum auditum constent Testibus, erit concludenter, etiam criminaliter probata copula. *Lup. Alleg. 3. num. 5. Federic. Schenck. Tract. de Test. n. 44. Tom. 13. fol. 38. Campeg. eo. tit. Regul. 385. V. Quarto probat. Abb. Bart. Consert. Rum.* apud *Mascard. Concl. 62. n. 1. & 2.*

6 Ducor, quia intantum Doctores negant, quod concludenter probetur copula per Testes, qui deponunt ea, quæ supra *num. 3.* memoravimus, inquantum dicunt, quod naturalia, per quæ perficitur conjunctio, effugiunt oculos intuentium; & dato, quod Testes per tactum essent de copula certificati, tamen minime possent scire, aut videre, eam esse perfectam, cum hoc consistat in emissione seminis, quæ ipsos latet. Sed motus, voces, soni, & vestigia, de quibus diximus *num. 4.* sunt signa univoca copulæ perfectæ, ut notum est; igitur per tales effectus, non minus probari debet ipsorum causa, quam regulariter probetur per lac, quod infanti præbet mulier, ipsam peperisse, & consequenter fuisse corruptam; ac per cicatricem vulnus inflictum. Sequitur igitur ex hoc, quod, si Testes, quantumvis non potuissent videre delinquentes, applicatis auribus ad ostium Cubiculi, audirent voces, suspiria, lecti concussionem &c. optime, & concludenter probarent copulam; & hoc Vidi in praxi in quodam processu, in quo plures Testes deposuerunt ex prædictis super copula perfecta, quæ quater fuit reiterata; quod etiam Reus, primo negativus, tandem confessus est. Et ratio potissima prædictorum est, quia tales effectus non possunt esse, nisi ex tali causa, proinde eam perfecte concludunt.

7 Et re vera magis probare potest copulam effectus secutus, seu concomitantia illam, quæ sint univoca, quam præparatoria ad illam, quia hæc bene possunt poni in esse, absque eo, quod illa de necesse sequatur, non tamen ea, quæ sequuntur, aut concomitantur copulam, possunt esse sine copula. Hoc tamen intelligo, dummodo tales effectus habeant copulam pro causa univoca, idest quod non possunt esse, nisi ab ea. Hinc est, quod non possum subscribere *Cavalc. de Test. Par. 3. num. 185.* & *Sgroi Par. 5. cap. 4. num. 19.* qui volunt copulam carnalem concludenter probari per *morbum gallicum*. Siquidem *morbus gallicus* non est effectus univocus copulæ; quia, cum sit morbus contagiosus, potest, aut per inspirationem aeris, vel per contactum rei inanimatæ participari absque copula cum infecto tali morbo; prout de morbis contagiosis firmat *Zacbia Q. Q. Medico. . leg. To. p. lib. 3. Tit. 3. q. 5. n. p. & seq.* docet quotidiana experientia, & Nos supra §. *Consortium suspectum num. 98. & 99.* docuimus. Inter effectus autem, qui copulam sequuntur, sunt, color accensus ultra solitum in facie ex effervescentia sanguinis agitati ex motu spirituum; crines in muliere discompositi, & vestes rugosæ ultra consuetum, ut cecinit Satyricus *Satyr. XI. V. 188.* . . . . *uxor*

Humida suspectis referens multitia rugis.

Vexatasque comas, & vultum, aurimque calentem.

Proinde Doctores *Ferret. Cons. 389. n. 11. Hippol. Rimin. Cons. 274. n. 48. & seq. Hector. Æmil. Farinac. Q. 136. n. 169.* apud *Bictum. Q. 120. num. 17.* firmant conclusionem, quod præsumptio copulæ oriatur, si postquam vir, & mulier Cubiculum ingredi visi sunt, mulier postea egredi visa fuerit, crinibus in-

incompositis, veste corrugata, ac facie ultra suum consuetum rubicunda, quod etiam da fœmina consuiari e triclinio viri in Cubiculum abducta, & rursus reducta in convivium, rubentibus auriculis, Incomptiore capillo, tanquam ab *Octaviano Augusto* adulterata, scribit *Svetonius* in ejus vita. Hoc vero intelligendum est, si ex condicto Cameram sunt ingressi, & in ea per tantum temporis manserint, ut copula potuerit persici, aut aliud adminiculum interveniat. Cæterum accidentia illa æque possunt esse indicia copulæ a viro attentatæ, & a muliere repugnante repulsæ. Sed hoc venari ex qualitate personarum, Judicia stat arbitrio.

8 Porro alia sunt indicia, per quæ potest probari copula carnalis, non quidem realiter, sed tantum præsumptive, & hæc vel sunt proxima, vel sunt remota. Proximum quidem indicium est ingressio, vel egrassio viri a domo mulieris, aut vice versa, tempore suspecto, & maxime nocturno, ut dicunt Doctores; *Sgroi par. 5. cap. 4. nu. 31. & ibi Grat. Cons. 30. nu. 4. lib. 2. Fontan. Cons. Crim. divers. 97. num. 35. lib. 2. in parv. Soccin. Jun. Cons. 32. nu. 16. lib. 2. Crot. l. B. Turret. Burs. Rimin. Menoch. & alii* hoc autem debet intelligi, quando nulla potest assignari causa rationabilia ialis ingressua, sive egressus, ut scribit *Farinac. q. 136. n. 118.* apud *Bict. qu. 120. num. 6.* Pariter inducitur præsumptio copulæ, si vir, & mulier inventi sunt in locis secretis tempore nocturno, *arg. cap. litteris. ubi D. D. de Præsumpt. Menoch. lib. 5. Præsumpt. 41. num. 11. Bald. Mascard. relat. a Farinac. loc. cit. nu. 48.* apud *Bict. loc. cit. nu. 13.* sed ad hoc debent concurrere aliæ circumstantiæ, puta, mala qualitas personarum, præsertim fœminæ; locus clausua; situs, in quo visi sunt &c. prout advertunt *Navarrus*, & *Sanchez*, quos dat *Bictus qu. 120. num. 14.* Insuper indicium proximum facit osculum, si tamen sit voluntarium, & secretum, puta, quod mulier se permittat deosculari, & fortiua, si oscula visa sit reddere; per talia enim oscula, sicut etiam per tactum mamillarum, & fortius per tactum partium secratarum cum consensu, mulier civiliter convicta dicitur de adulterio, & dotem amittit, ut apud *Clar. lib. 5. §. Adulterium §. Scias etiam* dicunt multi *Bald. in cap. Tuæ. de Procur. Bellon. in Rubr. C. de Eden. nu. 81. Didac. sup. 4. Decretal. fol. 135. nu. 3. Gomez. ad l. Tauri 80. nu. 50.* qui testantur de Communi. Sequitur proinde, quod indicium prædictum civiliter concludens, erit indicium tantummodo proximum, si agatur Criminaliter, & ad pœnam ordinariam.

9 Amplexus pariter mutuus viri, ac mulieris, maxime accedente sequestratione, & multo magis, si non sit obiter, quasi causa salutationia, sed ex instituto, & per actum continuatum, faciunt proximum indicium; & licet solus amplexus non faciat indicium violentum copulæ, nisi vir, & mulier per tantum temporis steterint sic sequestrati, quod fornicationem complere potuerint; tamen ad faciendum indicium proximum tales circumstantiæ minime requiruntur, ut post *Navar. Rubr. de Judic. num. 10.* ait *Sanchez. de matr. Tom. 3. lib. 10. disp. 12. qu. 3. n. 45. & 46.* apud *Sgroi par. 5. cap. 4. n. 31. circ. med.*

10 Magna etiam præsumptio copulæ oritur, si facta trina monitione, sive mulieri, sive viro, ab iis qui auctoritative monere possunt, (ut Maritus, Judex, Superior) ne loquatur cum illa, vel illo; tamen quæsita occasione, ac spreta monitione, in loco maxime secreto, ac tempore inoportuno, simul cum alio loquatur, ut dicunt *Doctores Jason. in l. Transigere num. 5. & 6. C. de Transact. Abb. in cap. Tertio loco col. penult. de Probat. Angel. Aret. Tract. malef. in V. Che hai adulterato. col. 5. Alex. in Auth. si quis C. de Adulter. Luc. de Penn. in l. Quemadmodum §. 61. C. de Agric. & cons. lib. 11. speculat. & Roman.* apud *Mascard. Concl. 64. nu. 11.* Universaliter tandem per quemlibet actum inhonestum, qui intercedat inter virum, & mulierem, si hæc illum non respuit, ut debet, sed in illo consentit, copulam, aut secutam, aut secuturam ostendit, ut communiter statuunt Jurispiriti. *Mascard. Concl. 64. nu. 5. & ibi Dec. in Rubr. de Judic. col. 2. Didac. Epitom. par. 2. cap. 7. §. 6. nu. 3. abb. Ancharan. Butr. Hostien. in cap. Præterea de Test. Bart. Paris. Farinac. quæst. 136. nu. 14.* apud *Bictum quæst. 20. num. 11.*

11 Tandem etiam litteræ amatoriæ reciprocæ inter virum, & mulierem, sunt indicium proximum copulæ, ut dicunt Doctores *Hostien. num. 5. Jo. Andre. num. 4. Ancharan. num. 3. Butr. num. 9. Abb. num. 7. Felin. nu. 3. de Test. & alii* cumulati per *Sgroi Par. 5. cap. 4. num. 31.* qui tamen optime advertit, quod observandus est tenor litterarum. Si enim in illis non habetur indicium de copula secuta, sed tantum continentur patheticæ narrationes, ut fieri solet inter amasios, copulam non probant. Si habetur incitatio ad correspondentiam amoris, ut mulier amanti consentiat, hæc erit sollicitatio ad copulam, & est crimen de se punibile, maxime in persona Religiosa, ut suo loco dicemus. Si vero in litteris mentio expressa fiat de copula jam secuta, & probatum fuerit, eas fuisse scriptas a Reo prætenso, istæ non faciunt quidem plenam probationem criminis, sed tantum indicium ad torturam, sicut quælibet alia confessio extrajudicialis, & sic concludunt *Sanch. de Matr. lib. 10. disp. 12. q. 3. num. 48.* & *Farinac. qu. 136. num. 128.* apud *Sgroi loc. cit. Bict. qu. 120. n. 7.*

12 Pro adminiculis vero supradictorum Indiciorum, communiter assignatur juventus, & pulchritudo; cum enim juventus calore, fervidoque sanguine abundet, magis pronum ad copulam reddit; pulchritudo vero allicit intuentes ad concupiscentiam, & ad sollicitationem, cui, cum rari sint, qui resistant, concludit, quod ubi adest pulchritudo, sæpe intervenit impudicitia, juxta illud Satyrici *Satyr. 10.*

. . . . *rara adeo concordia formæ* . . . .
. . . . . *atque pudicitiæ* . . . . . . & aliud *Paridis* apud *Ovidium Epist. Heroid. Parid. ad Oenon.* . . .
. . . . . . *lis est cum forma magna pudicitiæ* . . . . . .

Proinde statuit *Bart. in l. 2. Furt. in princip.* cum aliis *Abb. in cap. Præterea de Test. & in cap. litteris de præsumpt. & in cap. Cum non abbom. col. 5. §. Imo plus de Judic. Luc. de Penn. Paris. de Put. Campeg. Soccin. Jun.* apud *Mascard. Concl. 61. num. 1.* quod ingressus viri, aut ejus inventio in domo mulieris juvenis, & pulchræ, sit indicium fornicationis, aut *adulterii*; quæ tamen conclusio non haberet locum, si mulier esset deformis, ut voluit *Tiraquel. de leg. connubial. l. 2. n. 9.*

13 Tamen, ut optime advertit *Mascard. de Probat. Concl. 61. num. 5.* ex usu, & experientia comperimus tum ex parte viri, tum ex parte mulieris, tum juventutem, tum pulchritudinem non esse præcisam causam lapsus carnalis. Siquidem vetuli, ac deformes, tum viri, tum mulieres concupiscuntur, & concupiscunt, & fœde contaminantur. Multæ etiam sunt mulieres in juventute aversantes coitum, quæ in ætate consistente, & etiam inclinata, libidine furunt; & cum ob deformitatem non sollicitentur a viris, aut raro quærantur, ipsæ se ultro viris offerunt, & muneribus, & pecunia ad stuprum sollicitant, & ut dicebat ille *Græcus* apud *Stobæum Serm. 5.*

multas vero est mulieres videre
non pulchras aspectu, coeuntes insatiabiliter,
Et his, qui eis utuntur, multa gratis offerentes.

Quod etiam evenit in viris, quorum aliqui etiam in extremo senio luxuriantur, ut patet in senibus, qui *castam Susannam* solicitarunt: alii vero (forte, ex eo quod eorum Venus est maculata in domibus Saturni, ut dicunt Astrologi) inclinantur ad amorem mulierem deformium, vetularum, & pauperum, quæ tamen sibi videntur pulcherrimæ, juxta illud vulgatum.

Quisquis amat ranam, ranam putat esse Dianam.

14 Sequitur ergo ex his, quod juventus, & pulchritudo debile dant fundamentum præsumptionis copulæ; ideo magis fidendum est moribus, & qualitatibus moralibus viri, ac mulieris, ac famæ, quæ ex eorum conversatione habetur in vicinia; & ab his potissimum eruendum est fundamentum legitimæ præsumptionis, prout etiam docuit *Dec. in cap. Tertio loco. num. 59. de Probat.*

15 Recitata vero indicis proxima talia sunt, quod alterum illorum legitime probatum per Testes integros, faciat indicium ad torturam, ut communiter sentiunt Doctores. *Bald. Cons. 427. Vol. 5. Roman. Cons. 451.* quos dat *Mascard. Concl. 59. n. final.* Et licet unus Testis deponat de uno indicio, in una die, & tali loco, alius vero Testis de alio indicio diversa die, & alio loco, & per hoc videantur singulares circa factum, tempus, & locum; tamen probant, quia quodlibet ex illis indiciis tendit ad unum, nempe copulam; & locus, & tempus accidunt, proinde non desinunt esse contestes, ut sentiunt multi. *Mascard. Concl. 59. num. 19. & ibi speculat. Tit. de Test. §. Jam de interrogat. V. Quid si comis Jason. Cons. 11. lib. 2. Cravet. Cons. 73. num. 3. Soccin jun. Cons. 99. num. 5. & 7. vol. 2. Capoll. Tholosan. decis. 11. & 30.* apud *Mascard. Concl. 65. num. 1.*

16 Prædicta vero debent accipi, quando Rei prætensi nullam possent legitimam excusationem afferre contra allata indicia; quod, si aliquam producant, puta, cubasse in eodem lecto, quia unus tantum ibi erat, & frigus hybernum rigidissimum, & inopia operimentorum, vel amplexatos invicem fuisse ob affinitatem, sive cognationem, aut ob excessum benevolentiæ honestæ; stetisse clausos in Camera ob timorem furum, aut alterius inimici, qui alteri illorum minatus est, proinde noluisse aperire ostium, quia timebant violentiam, vel alias excusationes proponant, & probent, (quarum tamen valor examinandus, & admittendus arbitrio Judicis committitur) tali inquam casu, torturam possunt evadere pro modo probationis excusationum, ut plures asserunt. *Jacob. de Belvis Practic. crim. Tit. de Lenon. num. 45. Jo. de Amic. Caus. 127. col. fin. Luc. de Pen. in l. Quemadmodum. C. de Agric. & cens. lib. 11. V. 80.* apud *Mascard. l. C. num. 12.*

17 Faciunt etiam indicium ad torturam duo socii criminis, etiamsi fuerint singulares; torqueri tamen debent, si sponte ad delictum consenserint, ut probent, aliter, quia sunt infames ex delicto, non probant ex notis juribus. Si vero per vim, & coacte consummatum fuisse crimen, asseruerint, probant sine tortura, dummodo de vi, & metu constet, & cætera cohæreant, puta, bona ipsorum fama, ac alia adminicula, ut pluribus, more suo, congestis, probat *Sgroi Par. 5. cap. 4. nu. 32.* Qui ibidem optime advertit, quod, si probatum sit concludenter suspectum consortium, & pro habenda ulteriori veritate per confessionem Rei super copula, ipse debet torqueri, Judex in Decreto torturæ apponat clausulam salutarem, puta, quod *torquere intendit citra præjudicium probatorum de suspecto consortio*: & nihil debet super hoc Reum interrogare, ne videatur Judex a protestatione recedere, sed pure interrogare super copula ipsa. Quia, si absque tali clausula torqueretur, videretur tortus super omni delicto; & si esset negativus, per torturam purgaret contraria indicia, & non asset locus pœnæ ordinariæ pro suspecto consortio, licet probato, quod est, saltem apud Nos *Fratres Minores*, delictum ex se punibile.

18 Quid autem de fœmina sola, quæ accusaret se fuisse per vim cognitam? sufficeret ne dictum ipsius ad torquendum accusatum?

19 Respondeo, quod circa hoc divisæ sunt Doctorum sententiæ, aliis negantibus, aliis vero affirmantibus, & qui vult eos scire, adeat *Sgroi* loco proxime citato *num. 34.* Tamen melior est sententia dicentium, quod depositio fœminæ per vim cognitæ, facta cum juramento, & concurrentibus adminiculis, sufficiens indicium sit ad torturam, & ita post *Brau. Tract. de Indic. fol. 4. V. Item adde.* & *Salicet. in l. fin. col. final. C. de Accusat.* docet *Boss. Tit. de Indic. num. 160. & 166.* Si enim dictum socii criminis, (si est roboratum præsumptione, & aliis adminiculis) facit indicium ad torturam, ut scribit *Clar. Quæst. 21. V. Sed quid in crimin.* quantumvis iste sciens, & volens, ad delictum concurrerit, quanto magis mulier, quæ coacta, vim passa est, concurrente præsumptione, ac aliis adminiculis, debebit sufficere? Porro adminicula possunt esse honesta vita, & bona fama mulieris, malum nomen Rei; quæsita occasio sequestrationis a socio; strepitus auditus a socio Rei, sive ab alio domestico causatus a muliere repugnante, & centum hujusmodi. Nec est necessaria ad hoc tortura mulieris (ut est in aliis sociis criminis) ad sufficienter probandum, tum quia, cum passa supponatur per vim, non est complex in crimine, & ideo non est infamis; tum quia abundantia adminiculorum potest supplere defectum torturæ; tum quia delictum hoc est privilegiatum, non solum ob enormitatem criminis, sed etiam ob difficultatem probationis, ut bene ponderat *Bossius* loco citato. Sed in tali casu debet Judex pensare accurate qualitatem mulieris accusantis, & observare ea, quæ tradidimus circa hoc in Parte prima *Tit. Accusatio, num. 55.*

20 Alia autem sunt indicia remota copulæ, unum quorum per se sumptum non facit indicium ad torturam, sed, si sint duo, aut saltem unum, roboratum tamen pluribus adminiculis, sufficit ad torturam. Quia vero a jure non habemus determinata indicia proxima, aut remota, ideo hoc determinare spectat ad Judicem, qui de bono, æquo, & recto judicio suo, circa indiciorum qualitatem determinet. *Sgroi Par. 5. cap. 4. num. 26. in fin. Abb. in cap. 8. num. 3. V. ex quibus de Præsumpt.*

21 Primum indicium ponitur a nonnullis nimia, & exquisita familiaritas cum Muliere, & affectata sequestratio cum ea. Sed quia hoc spectat ad materiam suspecti consortii, quod aliquando potest esse etiam indicium proximum; & de hoc, (quod apud *Fratres Minores* est delictum separatum a copula, & ex se punibile) specialiter jam diximus, ideo illuc *§. Consortium suspectum. Tit. eo.* lectorem remittimus.

22 Aliud indicium remotum est secreta allocutio cum muliere, maxime pulchra, & juvene, in loco, & tempore suspecto; ex hoc enim, ut ex *cap. Clericus 81. dist. cap. 2. de Cohab. Cler. & Mulie.* deducit *Abb. in cap. quarto. num. 3. V. si vero conject. de Præsumpt.* causatur suspicio, sive præsumptio probabilis in mente Judicis, per quam potest legitime pro-

procedere ad inquirendum super delicto. Imo secretum colloquium solius cum sola, inducit præsumptionem copulæ, ut firmant *Gloff. in l. Quod ait in V. In ipsis. ff. Ad leg. Jul. de adult. Chartar. Decis. 79. n. 14. & 15.* hoc autem accipi debet cum aliquo alio adminiculo; ex se enim vix importare potest umbram indicii, aliter, quando Confessarius, aut alius vir gravis, de negotio secreto segregatus ab aliis, mulierem alloquitur, intraret indicium copulæ, quod tamen temerarium esset.

23 Aliud est risus, & jocus inter virum & mulierem, ut multi docent *arg. cap. Præterea. de Test. ubi Abb. num. 7. Jo. Andræa num. 2. Hostien. nu. 5. Felin. num. 3.* Hoc etiam debet sobrie accipi, puta, quod ista fiant latenter, & specialiter inter suspectos de fornicatione. Si enim ex sua ipsorum natura joviali, faceta, ac jocosa, vir, & Mulier inter se rident, ac jocantur, & hoc publice, idemque faciunt cum omnibus, cum quibus similis intervenit cognitio, aut amicitia, non posset aliquo modo hoc accipi pro indicio copulæ. Siquidem potius debet dici effectus genii, ac inclinationis naturalis, quam signum delicti voluntarii.

24 Aliud indicium est donatio munerum, maxime jocalium, & præsertim si Mulier sit pauper, & tamen velit incedere ornata ad modum divitum. Munera quidem (si non sint ex gratitudine ob honestum servitium præstitum) facta mulieri, indicant copulam, si non secutam, saltem secuturam; quia animos mulierum devinciunt, & expugnant secundum Doctores. *Riminal. Jun. Cons. 274. nu. 9. & 28. Farin. quæst. 136. nu. 125.* apud *Sgroi Par. 5. cap. 4. num. 30. circa Med. Abb. in cap. Præterea. num. 7. de Test.* Si vero munera spectent ad ornatum muliebrem, aggravatur indicium; produnt enim mulierem, ea acceptantem, esse vanam, ultra, & supra consuetum mulieris honestæ. Et tandem, si accedat ipsius paupertas, quæ tamen pompam ambit in vestibus, & ornatu, additur aliud adminiculum secundum *Galielmum de Cunce lib. p. de Inoff. dot.* apud *Mascard. Concl. 61. num. 9.* qui recenset inter adminicula copulæ, *juventutem, pulchritudinem*, & *paupertatem*.

25 Tandem aliud indicium remotum facit mala fama mulieris, & etiam viri *arg. Præterea de Test.* Ista enim sola non est sufficiens ad torturam ex se; sed, si copuletur cum aliis adminiculis, est sufficiens ad torquendum, ut scribit *Abb. in d. cap. Præterea. num. 3. de Testibus.* Etenim imperfectæ probationes conjunguntur, quando tendunt ad unum finem *arg. l. 3. ff. de Test. Abb. in cap. Cum causam. num. 2. de Probat., & in capitol. Præterea. in princip. V. Nota quod per solam. de Test.* & quæ singulæ non operantur, simul collectæ juvant. Unde fama copulæ ex se non sufficit; si vero alia indicia, & adminicula remota famæ copulentur, evadunt in probationem sufficientem ad torturam.

26 Ex his igitur habetur, quomodo se gerere debeat Judex in causa *adulterii*, aut alterius lapsus carnalis; si enim unum tantummodo sit, & solitarium indicium remotum, sufficit quidem ad inquirendum, non vero ad Reum constituendum, & examinandum. Si vero duo, aut tria indicia remota; sive unum pluribus adminiculis suffultum, per quæ moveatur mens Judicis rationabiliter ad credulitatem, (ut loco supra citato docet *Abbas*) quod delictum fuerit commissum, sufficit ad constituendum, & pro modo indiciorum, etiam torquendum Reum; sicut etiam si probatum sit aliquod ex indiciis proximis, ut diximus supra *num. 15.*

27 Sequitur igitur, quod *Adulterium* perfecte probatum remanet, aut per Testes de auditu immediato, prout diximus supra *num. 5. & 6.*, aut per Rei confessionem, per quam, si præcesserint debita indicia delicti, & delinquentis, sanatur quævis ineptitudo processus, ut dicunt *Doctores Boss. Tit. de Confes. nu. 40. & ibi Bart. in l. si confessus. ff. de Cust. & exhib. Reo. Dec. in cap. At si Clerici in p. Col. 2. de Judic. Felin. in cap. Qualiter & quando il 2. §. debet. de Accusa. Hippol. in l. 1. §. Divus Antonin. ff. de Quæst.* & in tali casu potest Judex pœnam ordinariam imponere. Sed, si remaneat probatum crimen præsumptionibus tantum, de quibus supra dictum est, quid agendum? *Sanctorus de Pœn. cap. 8. Quæst. 10. V. cui doctrinæ*, multis secum vectis *Fontanel. Boer. Salycet. Cyn. Bald. & Cæpoll.* sentit, quod possit condemnari ad pœnam ordinariam, quia concludenter probatis indiciis proximis, potest puniri Reus, velut de effectu, quando nempe actus est ita proximus, quod inter ipsum, & delictum nihil mediet.

28 Sed, salva viri doctissimi reverentia, hoc fallum est, quia præsumptiones, quamvis violentissimæ, ac urgentissimæ, seu indicia indubitata non sufficiunt ad imponendam pœnam ordinariam in causa Criminali, etiam in casu difficilis probationis, & quod de sui natura non potest concludenter probari, ut tenet caterva Doctorum *Aret. in cap. Præterea. n. 5. de Test. Campeg. de Test. Reg. 385. Lup. Alleg. 53. Menoch. de præsumpt. lib. 5. Præsu. 45. num. 55. Farinac. quæst. 148. num. 64. Innoc. in cap Quia verisimile de Præsumpt. Alex. Cons. 105. num. 8. lib. 3. Marsil. Pra. §. diligenter, a num. 21. Gram. Decis. 164. n. 6. Tiraquel. de Pœn. temp. Caus. 27. Gabr. Cons. 180. num. 20.* quos allegat *Sgroi par. 5. cap. 4. num. 23.* Et peculiare est in crimine *Hæresis, Simoniæ*, & *Assassinii*, ob eorum enormitatem, ut in ipsis procedatur ad pœnam ordinariam ex indiciis violentis, prout scribit *Clar. Quæst. 20. V. Scias etiam.* In cæteris vero non sic, ut idem *Clarus*, multis secum vectis, firmat, & de consuetudine testatur. Non enim ad pœnam ordinariam potest deveniri, nisi delicto concludenter probato, aut per Testes, aut per confessionem Rei, nec sufficiunt violentæ præsumptiones, ut firmat cum aliis multis *Boss. Tit. de Convict. num. 40. & 41. & ibi Innocent. Hippol. Bald. Aret. Nicola. de Matar.* & *Abb. in cap. Afferte. col. 3. de Præsumpt.*

29 Pariter verum non est, quod ita puniatur affectus, sicut effectus universaliter in omni crimine; quia, quidquid sit de jure communi, de generali consuetudine nunquam punitur affectus, seu conatus ad crimen, sicut crimen ipsum perfectum, quantumvis deventum sit ad actum proximum; de qua consuetudine infinitis propemodum secum vectis, testatur *Clar. Quæst. 92. num. 1. & seqq. & ibi Alex. Corset. Abb. Jason. Boer. Caver. Bertrand. Gandin. Bald. Bolenc. Angel. Maran. Falgos. Cirald. August. ad Angel. Gram. Petr. de Soncia. Marsil. Boer. Riminal. Gomez. Afflict. Didac. Foller. Mantu. Michel. Fontanel. Maranct. Bart. Mille. Bart. Dec.* Hoc itaque conceditur solum in crimine *læsæ Majestatis divinæ, aut humanæ, oppugnatæ Patriæ, Simoniæ, & homicidii venefici*, ut probat ibidem idem *Clar. loc. cit. V. Scias tamen.* Proinde, cum *adulterium* non comprehendatur in hujusmodi atrocissimis, non est, unde puniri possit pœna ordinaria in eo affectus, aut conatus, quantumvis sit deventum ad actum quantumvis proximum, sicut fit effectu secuto.

30 In facti igitur contingentia, Judex Regularis, Reo existente negativo, debet adhibere torturam pro modo indiciorum, puta, si sunt violenta tantum, vel violentissima, aut indubitata, debet simi-

liter dare gravem, aut graviorem, aut graviffimam torturam; vel, fi hanc minime expedire judicaverit, debet condemnare ad pœnam extraordinariam, nunquam tamen ordinariam, ut concludit *Sgroi d. Par. 5. cap. 4. num. 23. & seqq.*

31 Dubium tamen eft, an confeffio unius complicis fufficiat ad condemnandum alium complicem, qui delictum neget? Sed refpondemus, quod non; fiquidem confeffio focii criminis tum de delicto, tum de complice, non facit plenam probationem, fed ad plus facit purum indicium ad torturam, fi fibi jungatur aliqua alia præfumptio, vel indicium, ut dicunt communiter *Jurifperiti. Salycet. in l. fin. C. de Accufat. Hippol. in l. 1. §. divus Anton. ff. de Quæft. & fingular. 219.* apud *Boff. Tit. de Indic. & confi. aut. tort.* In cafu ergo, effet confitens condemnandus, & negans abfolvendus. Verum tamen eft, quod, cum per confeffionem focii, præcedentibus addatur novum indicium contra negantem, ipfe debet acrius torqueri eo, quod fuiffet tortus, fi fimpliciter præceffiffent alia indicia abfque tali confeffione.

32 Quid vero, fi Adulter confiteretur qualificate, puta, dicendo, fe quidem, animo confumandi copulam, fœminam iniiffe; fed vel frigiditate, five ex ftrepitu fupervenientium fuiffe impeditum, quo minus eam perficeret, effet ne locus pœnæ ordinariæ?

33 Refpondeo, quod ad perfectionem *adulterii*, requiritur feminatio viri intra vas fœmineum, & abfque hac, non perficitur *adulterium*, ficuti nec inducitur impedimentum affinitatis, ut communiter fcribunt *Theologi Morales. Eman. Sa. Lederfm. Sanch. Specul. Henriq. Reginald. Conimb. Gutierfat. Pilince. apud Bonaciu. de Matr. Quæft. 3. Pun. 12. Prop. 3. num. 11. V. Refpondeo requiri.* Proinde congreffus Spadonis eum Muliere tale impedimentum non affert (ut firmant *Sanch. de Matr. difp. 64. num. 11.* & *Lederfm. Quæft. 55. num. 5.* apud *Bauar. loc. cit. num. 15.*) quia, cum careat fpermate, feminare non poteft. Dicendum igitur, quod *adulterium* fuerit attentatum, non vero confummatum; fed hoc non profiteere deberet confitenti; quia, ut diximus *Par. p. Tit. Reus. n. 88.* confeffio qualificata in actibus per legem prohibitis, acceptatur in parte favorabili fifco, & non acceptatur in qualitate, quæ eft contra fifcum; fed tenetur Reus, afferens qualitatem diminuentem, delictum probare. Quomodo autem probabit Reus, fe non feminaffe? Hoc improbabile eft omnino. Proinde puto, quod ordinariam pœnam non evaderet. Verum eft, quod, fi Mulier etiam deponeret, illum minime feminaffe, & hanc depofitionem fortificarent alia adminicula, poffet rationabiliter induci Judex ad pœnam ordinariam temperandam.

34 Quid autem, fi mulier cognita, nondum eft alicui nupta, fed tantum fponfa, copula habita cum hac, erit ne adulterium?

35 Refpondeo cum diftinctione; vel enim fponfa eft per verba de præfenti, (intellige eum requifitis, puta præfentia Parochi, ac Teftium) non tamen adhuc a Marito cognita; vel eft fponfa per verba de futuro. In primo cafu committitur *adulterium*, & eft expreffum in *cap. difcretionem*, ut habet ibi *Gloffa V. Reatum adulterii, de eo qui cogn. Conf. uxor. 5.* communiter approbata. In fecundo autem cafu non, quia fponfa de futuro uxor non eft, ficut eft fponfa per verba de præfenti; hanc quippe poteft vir jure mariti accufare, ut dicitur in *digefto. l. Si uxor. §. 1. ff. Ad leg. Jul. de Adult.* & fi vir inveniat cum ea Clericum, turpia committentem, poteft fine incurfu excommunicationis, illum percutere, ut habetur ex Decretali, *cap. fi vera. junct. gloff. in V. cum uxore de fent. excom.* non fic vero uxor eft, illa, quæ eft fponfa per verba de futuro; unde etiam copula cum ea non poteft dici adulterium, & ita poft *Antonium Gomez. ad leg. 80. Tauri p. n. 47. V. Dubium* firmat *Clar. §. Adulterium V. fed quæro in fin.*

36 Quid tandem, fi adulterium commiffum fit cum ea, quæ nupta quidem eft, tamen artem meretriciam publice exercet; poterit ne tale *adulterium* ita puniri, ficut fi effet commiffum cum alia maritata honefta?

37 Refpondeo, quod de jure Civili non dicitur committi *adulterium* cum ea, quæ, licet nupta, publica tamen eft meretrix, & ita fanxerunt Imperatores *Diocletianus*, & *Maximianus text. in l. Si ea ubi Gothofr. lit. M. C. Ad leg. Jul. de Adult. arg. l. Quæ adulter. c. eo*, Proinde coitus cum tali, de jure Civili, nullo modo eft punibilis, ut communiter dicunt Doctores. *Angel. in l. Si uxor. §. fed, & in ea n. 1. ff. de Adult. & in l. Si ea C. eo. Anani. in cap. 1. num. 6. de adult. Riminald. Conf. 17. num. 20. Ama. de. de Synd. num. 174.* apud *Clar. §. Adulterium V. Quæro nunquid.* Sed hoc non eft verum de jure *Canonico*, quandoquidem peccato ita gravi delinquit peccans eum ea, ficut eum alia maritata, quæ reputatur honefta. Hinc eft, quod fi Religiofus, qui judicandus eft fecundum *Canones*, effet Reus de hoc crimine, non deberet evadere pœnam ordinariam adulterii. Imo quia majus generatur fcandalum, quo magis publice delinquitur, & acceffus ad tales meretrices magis publicus eft, quam fi cum alia fecreto committatur crimen, Teneo, quod etiam magis effet puniendus, qui tali fcandalo bonam Religionis exiftimationem perderet.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

38 *Adulterium crimen eft ignominiofiffimum, ac Reip. exitiofum.*
Pœna mortis de jure divino antiquo debita adulteris.
Hoc item eft de jure antiquo Codicis.
De jure Digeftorum pœna adulteri erat deportatio.
Pœna mortis mitigata fuit a Juftiniano *pro mulieribus.*

39 *Pœna corporalis redacta eft ad pecuniariam cum adulteris.*
In Gallia adulteri non puniuntur ex confuetudine.
Judex non procedens ex officio contra adulteros, graviter peccat.
Accufatio de adulterio, quibusdam tantum eft permiffa.
In adulterio notorio Judex debet procedere ex officio.
Adulterium eft crimen mixti fori, quando proceditur Civiliter.

40 *Opinio Clari, quod adulterii pœna fit excommunicatio, exploditur.*
Epifcopus poteft per cenfuras procedere contra adulteros, ut refipifcant.

41 *Fœmina adultera detrudenda in Monafterium.*

42 *Pœna Clericorum adulterorum eft depofitio.*
Lepidum dictum Alriaci.
Clericis adulteris datur pœna pecuniaria.

43 *De jure antiquo graves erant pœnæ Religioforum adulterorum.*
Nunc redactæ funt ad pœnas ftatutarias.
Statutum pro Minoribus de Obfervantia contra adulteros.

44 *Pri-*

44 *Prima difficultas movetur.*
45 *Recensentur crimina carnis graviora fornicatione.*
Quid veniat nomine coitus damnati.
Farnicatio non panitur de jure Civili.
46 *Secnnda difficultas proponitur*
47 *Quomodo augenda pœna in adulterio præ fornicatiane.*
Canones antiqui gravins puniebant Clericum adulterum, qaam fornicarium.
Statuta municipalia exponi debent per jus communne.
48 *Quæ attendenda pro augenda pœna Religiosi adulteri pra fornicario.*
Coitus cum nupta exercente meretricium, in jure Civili censetur ut fornicatio.
49 *Quotupliciter alliciatur mulier ad adulterium.*
Gravius est crimen in complice sollicitante, quam in sollicitato.
Provocatus a muliere ad adulterium, non est ordinaria pœna puniendus.
50 *Qaando dna crimina interveniunt in eodem facto, panitur illud solum, quod gravius est.*
Si ad unum erimen cancurrant plura facta, quæ diversis legibus puniantur, una lex aliam non tollit.
Religiasus proprietarius in procurando adulterio, gravins puniendus, quam simplex adulter.
51 *Si delicta, quamvis diversi generis, fiant in eodem tempore, & ad eundem finem tendant, delinquens punitur sola pœna majoris delicti.*
Exponitur data eegula.
Plura delicta concurrentia non faciunt, quod ullius detur impunitas.
52 *Occidens hominem in Ecclesia, duplici pœna percutitur.*
Committens eadem tempore plura crimina disparata, multipliei pœna punitur.
53 *Recidivus in delictum qais dicatur.*
Pœna adulterii aggravanda est ob frequentiam criminis.
54 *Tertia difficultas exhibetur*
55 *Quando dicatur quis lapsus in crimen, prima, secunda, aut tertia vice.*
56 *Constare legitime de delicto, quando dicatur.*
57 *Quando dari possit pœna recidivantis in adulterium.*
Relapsus in hæresim non dicitur, qui postquam abjuravit de levi, accusatur de hæresi.
58 *Quarea difficultas movetne.*
59 *Recidivus censetnr, qui denno labitur in erimen carnale, licet diversum a primo.*
Relapsus est, qui accusatnr de una hæresi, postquam abjaravit de alia.
Hæreses omnes sunt conaexæ, ac tendunt ad deceptionem.
60 *Quinta difficultas exeitatur.*
61 *Officia Ordinis, quibus carere debet eecidivans in erimen carnis, quæ sint.*
62 *Sexta difficultas tangitur.*
63 *Arbitrium Superioris, quando extendi debet ad pœnam carceris diuturnioris, aut triremium ob delictum carnis.*
In Lege, aut Statuto non admittenda superfluitas.
64 *Stuprum in Virgine non viripotente, vindicatur pœna capitali.*
Adalescens 18. annorum, ob stuprum illatum puellæ quadriennii, fureis fuit suspensus.
Notabile Senatus Mediolanensis rescriptum.
65 *Ob recidivationem in lapsum carnis, potest quis damnari ad triremes, aut carcerem diuturniorem.*
66 *Motiva, ob quæ Religiosus sit expellendus ab Ordine.*
67 *Impugnatur Sanctorns.*
Reiteratio eriminis in ordine ad expulsionem ab ordine, debet habere moralem continuationem in mala vita.
68 *Septima difficultas proponitur.*
69 *Quomodo regulare debeat Judex arbierium in danda pœna carceris, potius quam triremium.*
70 *Continuatur doctrina de moderando arbitrio in dicto casu.*
71 *Octava difficultas affertur.*
72 *Quomodo reguletur proportio durationis carceris ad durationem triremium.*
Carcer perpetuus æquivalet decennio triremium.
73 *Mors hominis post quinquaginta annos, rationabiliter timetur.*
Proportia durationis carceris ad triremes est dupla.
74 *Nona difficultas tangitur.*
75 *Quas cautelas adhibere debeat Prælatus in procedendo contra Reum de delicto carnis.*
76 *Continuatur materia.*
77 *Resolutio finalis.*

38 PŒnam ceiminis *adulterii* (eoquod genvissimum sit, ignominiosum, ac Reipublicæ exitiosissimum, ut, multis eeuditionibus cumulatis nd hoc, probat *Mascard. concl. 57. n. 1. 2. & 3.* plures citnns) leges antiquæ, tum Divinæ, tum humanæ, mogtem Reorum *talis* delicti esse statueeunt: divinæ quidem, ut habetue in veteei *Testamento Levit. cap. 20. V. 10. Deuteronom. cap. 22. V. nn.* humanæ autem juxta sanctiones Impeeinles contentas in *Codice Justiniani leg. Quamvis la 2. C. ad leg. Jul. de Adult. arg. l. castitati. C. eo.* An autem mocs debeeetur *Adulteris* de juce antiqun *Romano*, quod continetur in *Digestis*, altercantue intee se Jurispeeiti; communioe autem opinio eorum est, ut scribit *Clar. §. Adulterium. V. sed quæro paul. post. init.* quod Rei de *adulterio* depoetarentue. Pœna autem mortis utrique Adulteeo pec *Constantinum Magnum* sancita, fuit temperata quo ad Mulieres ob sexus fragilitatem a *Justiniano* in *Novella 134. Ut nullo Jud. lic. cap. 10. Authent. sed hodie. C. Ad leg Jul. de Adult.* in qua sanxit, quod *mulier adultera, post flagellationem, detruderetur in Monasteriam.*

39 Sed, quidquid sit de dispositione legum, pœnæ pcædictæ pee eos sancitæ, eecesserunt ab nula, & eedn¢tæ sueeunt ad pœnnm pecuniacinm, ut dicunt *Doctores, Tiraqael. de leg. connub. Gloss. 1. p. sr. 13. num. 23. Clar. §. Adulterium. num. 7.* & maxime *Farinacius de delict. carn. Quæst. 141. num. 69. & seqq.* qui conglomerat plura Statuta *Civitatum Italiæ*, in quibus pœnæ ndulteeoeum sunt pecuniariæ. *Conciol. ad Statut. Engub. lib. 4. capit. 22. num. 3.* Imo ex consuetudine ndulteei in *Gallia* non puniuntur, ut ex *Jo. Fabr. in l. Consuetudinis. col. fin. C. Quæ sit lon. consu.* recitant multi *Boer. Tiraq. Igne Guliel. de Benedict.* npud *Clar. §. Adulterium nu. 7.* Sed mihi videtur talis consuetudo nbivis locorum modo extensa, peæsertim cum vieis nobilibus, & npud Judices laicos; plura enim quidem passim videntue *adulteria*, & publicn, & scandalosa, nec tamen Rei quæeuntur ad pœnam. Nec Judices, non cucnntes ex officio punitionem hujus geavissimi criminis, immunes sunt a gravi culpa, ut scribit *Clar d. §. Adulterium. V. Sed quæro. paul. ant. fin.* Quia licet de jure communi in crimine *adulterii* non possit peocedi pee Inquisitionem, & *ex officio*, cum ejus accusatio solis certis peesonis permittatue in *l. Quamvis la 2. C. Ad leg. Jul. de Adult. Caball. Resol. crim. Cas. 214. n. 2. Cent. 2. Farinac. Q. 141. n. 4n.* tamen hoc de-

debet limitari ad *adalterium* occultum. Sed, quando est noturium in Vicinia, Judex *ex officio* tum potest, tum debet procedere, ut amoveat maximam occasionem scandali, ut docet *Aatonell. de Tempor. legal. lib. 2. cap. 82. nu. 13. apud Conciol. ad stat. Eagub. lib. 4. cap. 22. n. 7.* Et cum hoc delictum sit mixti fori, & detur præventio inter Judicem laicum, & Ecclesiasticum, ut multi Doctores docent. *Altimar. de nallit Rubr. 9. Q. 17. na. 8. Carpzou. Prat. crim. Par. 2. quæst. 63. nam. 1. Sabell. V. Adulteriam. na. 2. Antonel. Justinian. Novar. Thesaur. Rora. Fragos. Borgia Conciol. Resol. crim. V. delictum. Resol. 2. numer. 4.* apud *Romaguer. Ad stat. Lugub. libr. 4. capitol. 82. nam. 15.* quando nempe in eo procedit or Civiliter. *Gaazzin. Ad defens. anima. lib. 2. desca. 1. cap. 13. n. 40. Antonel. de Regim. Eccl. I p. lib. 6. cap. 33. nam. 1. V. E contra. Thesaur. de Pœn. V. Adalterlam. cap. 1. Fragos. Borgia. Conciol.* apud *Romaguer. loc. cit. nu. 16.* Nam (si procederetor ad pœnam mortis, spectat privative quoad cæteros, ad Judicem laicum) si Judices laici sunt in tanto crimine negligentes, deberent armari zelo Judices Ecclesiastici, & avertere tantum malum *a Republica Christiana*, quæ prout scribit *Claras*, loco proxime citato, magna, circa hoc crimen compescendum, indiget reformatione.

40 Quo vero ad pœnas de jore *Canonico*, dicit *Clar. §. Adulterium. V. sed quæro. paul. post init.* quod adulter tam masculus, quam fœmina excommunicatur, ut ex *cap. Intelleximus. Extra de Adalt. & stupr.* ipse deducit. Sed, salva tanti viri reverentia, ex tali Capitulo non potest haberi, quod ex ordinatione *Canonica* pœna *adalterii* sit excommunicatio, nec ullus *Canonistarum* hoc colligit. Si enim hoc esset, talis excommunicatio deberet dici lata a jure. In illo aotem Capitolo non habetur hoc, sed tantum quod quidam Episcopus excommunicavit quosdam in concubinatu adultero viventes, ut resipiscerent; & ex hoc *Abb. in cap. Intelleximus. nam. p. de Adult. & stupr.* deducit, quod Episcopus *ex officio* procedens, ut supra dicebamus, potest contra adulteros inquirere, ac ipsos excommunicare, non quidem per modum pœnæ, ut puniat, sed per modum medicinalis censuræ, quod longe dispar est. Et hoc idem renovavit *Trident. sess. 24. de Reformat. cap. 8.* contra adulteros Concubinarios statuendo, quod post trinam monitionem ab Episcopis excommunicentur, nisi ab *adulterio* desistant. Ex quo magis convincitur, excommunicationem non esse pœnam *adulterii*, sed censuram medicinalem, ot viventes in *adulterio*, a malo statu resipiscant; & talem censuram non esse a jure, sed ab homine.

41 Quantum ad fœminam adulteram, juxta *Canones*, ipsa debet in monasterium detrudi, & si Maritus illi injuriam non remittat, & (licet conversa sit ad meliorem vitam) eam noluerit repetere, aut recipere, ipsa in Claustro cum religiosis Mulieribus maneat, ut perpetuam agat pœnitentiam, prout textualiter habetur in *Decretali cap. Gaudamus. Extra de Convers. conjugat.* quæ concordat cum *jure Cæsareo Auth. sed hodie. C. ad leg. Jal. de Adulter.* de quo diximus supra *num.* 38.

42 Quo vero ad Clericos *adulterium* perpetrantes, pœna *Canonica* est, quod deponantur, & in Monasterio detrudantur, ut dicunt antiqui *Canones, cap. si quis Clericus. 81. dist. cap. non debet. 30. qu. 1. Gloss. in cap. lator. in V. In corporali. 2. qu. 7.* sed antiquorum istorum *Canonum* rigor antiquatus est, & ot ajebat *Alciatas* apud *Clarum §. Adulterium. V. sed quæro. post Init. Si hodie Clerici, in pœnam adulterii, detruderentur in Monasteria, non tot, ut modo ambularent per vias.* Unde sicut invalescente consuetudine, severitas legum mitigata est cum laicis, ut supra dictum fuit, hoc pariter factum est cum Clericis, qui solent pœna tantummodo pecuniaria mulctari inter Clericos sæculares.

43 Sed, quo ad Regulares, qui carnaliter delinquunt, gravissimis pœnis de antiqoo jure coercebantur, ut habetur in *Concil. Colonien. 3. Tit. Censuræ. cap. 3.* & signanter in ergastulis includebantur ad pœnitentiam, ut ex *Concilio Triburiensi cap. 6.* habet *cap. Impudicas 27. qu. 1.* & multo ante idem sanxit in sua Decretali *Syricius Papa Epist. 1. cap. 6.* Sed de jure novo unumquodque Institutum suas habet speciales Constitutiones, juxta quas debet moderari Judex sententiam suam, reiectis iis, quæ per jus commune sanciuntur, ut multis citatis *Bald. in l. Data opera. C. Qui accu. Mascard. Pract. crim. §. Quæritar. na. 3. dec. Alberic. Clar. qu. 85. V. debet etiam Carer. Gandin. Alciat. Bursat. Hippol.* probat egregia *Sanctor. de Pœn. cap. 2. q. 9. V. Attamen cam commun. fol. 89.* Religio autem nostra Statutum habet *cap. 7. §. 6. nu. 21.* sequentis tenoris: *Si Frater confessus fuerit in fornicationem, vel graviorem culpam, incidisse, vel de eo legitime constiterit; pro prima vice semestri carceri mancipetur, & voce activa, & passiva triennio careat. Pro secunda carceretur per annum, & omnibus Ordinis Officiis, decennio careat. Pro tertia, ad omnia Ordinis officia inhabilis existat, longiori carcere maceretur; vel etiam ad triremes, superiorum judicio, pro qualitate delicti, ac scandali ratione, mittatur*, & huic cohærenter loquitur *Textus Pract. Crimin. Tit. Applicatis. §. 36.*

44 Ad hujus declarationem, prima movetur difficultas, & est, quænam sint graviores culpæ contra castitatem ea, quæ sit fornicatio?

45 Respondetur, quod sunt omnia alia peccata carnalia quæ opere compleotur, puta, *Dæmonialitas* (nempe coitus cum Dœmone succubo, aut incubo) *bestialitas, crimen nefandum, coitus cam cadavere, mollities, sacrilegium cam Moniali, incestum, adalteriam, & stuprum cam Virgine*, maxime non viripotente; si quidem omnia hæc, tanquam graviora de jure Civili puniuntur, & importantur nomine *coitus damnati*, ut docet *Clar. §. Fornicat. V. Frequenter dubitari.* Fornicatio vero de jure Civili non punitur, ut scribit *Angelus de Perusio in l. si axor §. sed & in ea. ff. Ad leg. Jal. de Adult.* qui testatur de communi, licet de jure Divino sit prohibita. In citato igitur Statuto præfigitur certa pœna Fornicationi, tanquam delicto infimo, relicto augmento pœnali arbitrio Diffinitorii juxta augmentum gravitatis delicti.

46 Secunda difficultas est, quomodo deberet Diffinitorium regulare arbitrium suum circa pœnam Religiosi adulteri supra assignatam fornicatori?

47 Respondetur, quod augumentum pœnæ *adalterii* debet regulari non proportionabiliter tantum ad gravitatem scandali, reiterationem delicti, & majoritatem malitiæ, aut doli; si qoidem hæc quadrant universaliter pro augendis pœnis in omnibus delictis, ut diximus *Par. p. Tit. sententia. n. 21. & 85.* sed etiam considerata gravitate *adulterii* in se præ fornicatione. Videmus siquidem, quod jus *Canonicum* graviorem pœnam sanxit contra Clericos adulteros, quam contra fornicarios; nam pro istis habetur in antiquis *Canonibus* tantum suspensio, ot habent *Glossa* communiter recepta *in cap. Massimianus. in V. Removeantur. Abb. in cap. Ex parte. num 1. in fin. & in cap. At si Clerici. nu. 35. de Judic. Boss. Tit. de Coit. damnat. n. 10.* Pro *adalterio* autem habetur depositio, & detrusio in Monasterium, ut dictum est su-

supra *num.* 45. Conveniens igitur etiam est, quod in Religione augeatur pro *adulteria* pœna supra fornicationem, quemadmodum illud præ ista addit gravitatem; attento maxime, quod etiam Statuta municipalia Ordinis exponi debent per jura Communia, *Mascard. de Gen. Stat. intepr. Concl. 1. n. 1. & seqq. Giurb. ad Consuetud Messan. cap. 3. gl. 9. n. 4. Cirlar. Controver. 703. num. 6. Honded. Rube. Rota. Roman.* apud *Canciol. ad Stat. Engub. Prælud. num* 13. a quibus Statutum omnem recipit interpetrationem, ampliationem, & restrictionem etiam in odiosis. *Cancial. l. cit. num. 14. & ibi. plur. D. D.*

48 Dico igitur, quod duo attendenda sunt, puta, persona, cum qua commissum est *adulterium*, & modus ipsius. Quo ad personam, spectari debet, an mulier famæ honestæ alias sit; an vero pluribus se prostituat, ita ut publice meretricium exerceat. Si hoc; non est augenda pœna Religioso adulteranti præ fornicario. Ratio est, quia, ut supra *num.* 37. docuimus, coitus cum tali meretrice habetur, ut simplex fornicatio in jure Civili, & licet de Canonico habeat rationem veri *adulterii*, & proinde etiam gravitatem majorem Fornicatione, tamen talis gravitas major est Theologica, non legalis, & cum in punitione Forensi magis attandatur gravitas criminis legalis, quam Theologica, ut diximus *Par. p. Tit. denunciatio num.* 14. & secundum illam æqualia sint simplex fornicatio, & *adulterium* cum meretrice, iden æquali pœna judiciali sunt vindicanda. Quod, si ratione scandali (utpote Religiosi publice scortantis in lupanari) major pœna adulteranti debetur, ut citato numero diximus, hoc non est ratione criminis in se, sed scandali adjuncti. Si vero mulier alias honesta est, & a malo Religioso depravatur per *adulterium*, tunc augenda est pœna supra fornicationis punitionem, aut diuturnitate carceris, aut multiplicatione jejunii, & flagellationis.

49 Quod magis probatur ex diversitate, quæ potest accidere in modo inducendi Mulierem ad *adulterium*; siquidem vel litteris amatoriis, vel muneribus, aut pecunia, potest sollicitari ad crimen; vel mulier ex se esset disposita, & illud idem concupiscere. Si primum, aggravatur *adulterium* ex sollicitatione juxta communem doctrinam *Theologorum Moralium*, *Bonacin. de leg. Disp. 2. Q. 4. Pun. 2. §. unic. num. 15. & 16. & ibi Vasq. disp. 102. cap. 7. n. 23. & seqq. Valent. & Sanch.* qui volunt longe gravius esse peccatum complicis sollicitantis, quam sollicitati; & proinde gravius est puniendus *adulter*, qui mulierem imparatam ad crimen, in quo est complex, incitavit. Quod, si ipsa nutibus, gestu, aut ornatu lascivo, Religiosum alliceret; vel hic (ut bis accidit *Seraphico P. Francisco*, & semel cum *S. Bernardino Senensi*) a muliere apertis verbis invitaretur ad crimen, minor esset culpa Religiosi, *adulteria* consentientis, & forte non deberet esse locus neque pœnæ ordinariæ fornicationis, prout etiam dixit *Boss. Tit. de Coit. damn. num.* 10. in *fin.* Quia nimia gravis, & violenta est tentatio mulieris, maxime si tentatur juvenis, & maxime indiget tunc auxilio gratiæ divinæ, ut possit resistere, ut fecerunt Sancti supradicti. Unde meretur in tali casu minorationem pœnæ, quæ deberet esse extraordinaria.

50 Pariter, si sollicitatio facta esset a Religioso per munera, jocalia, sive pecuniam numeratam, aggravaretur ex hoc etiam *adulterium*; quia licet in puniendo crimine, quod aliud involuit, puniatur id, quod est principale, & ad quod aliud inservit, tanquam unum crimen, *Boss. Tit. de Pæn. num.* 6. tamen, si in uno delicto concurrant plura facta, quæ diversis legibus puniantur, una lex non tollit aliam, ut voluit *Bart. in l. Senatus. ff. de Accusat.* nec una pœna aliam impedit; & si pœna ejusdem generis utrique delicto debetur, ipsa augetur intensive. Ut, si fraudanti gabellas imposita est tanta pœna pecuniaria, & introducenti merces exteras, alia pœna pecuniaria apponitur; introducenti merces exteras, fraudata gabella, pœna pecuniaria sibi datur major, quam cuivis ex dictis delictis debeatur. Ita sumus in casu; crimini enim proprietatis, contrectationis pecuniæ, & *adulterii*, pœna carceris debetur sejunctim; si ergo quia donando proprietarius est, aut nummos contrectat, & his utitur ad *adulterium*, pœna carceris debet sibi augeri ultra id, quod simplici *adulteria* deberetur, & juxta extensionem debitam crimini proprietatis, aut pecuniæ.

51 Nec facit contra hoc illud, quod dicit *Clar. Quæst. 84. V. Alius est Casus*, quod nempe, si delicta, etiam diversi generis, facta sint eodem tempora, & ad eumdem finem tendant, punitur delinquens solummodo pœna majoris delicti; & proinde, si delatio armorum sola, insultus solus, vel solum vulnus, puniatur in centum, ille, qui, sumptis armis, insurgit contra inimicum, & illum vulnerat, non puniatur nisi in centum pro vulnere, & ideo videatur ex hoc dicendum, quod contrectans pecunias ad adulterandum, puniri debeat sola pœna *adulterii*, quod est delictum majus, & non etiam pœna proprietariorum cum pecunia. Quia prædicta conclusio potest verificari, quando minora delicta, quorum singula per se puniuntur, licet diversificentur specie, tendunt tamen univoce ad unum delictum, quod est majus; ut in exemplo dato de delatione armorum, insultu, & vulneratione, quorum duo prima univoca dependent ad tertium, ad quod ordinantur; & cum hoc etiam, quod pœna singulis debita sit ejusdem speciei. Sed quando non est talis dependentia unius ab alio delicto, puta, quod primum præcise sit propter secundum, cumulandæ sunt pœnæ utriusque delicti, & hoc textualiter habet *l. 2. ff. de Delict. priv.* quæ sic cantat: *Numquam plura delicta concurrentia faciunt, ut ullius impunitas detur, neque enim delictum, ob aliud delictum, minuit pœnam.*

52 In proposito autem pecuniæ retentio apud Nos delictum ex se est; & hoc non ordinatur præcise ad crimen carnale, ut arma, & insultus ad percutiendum, sed & plurium aliorum instrumentum est; si ergo, data pecunia, quis fornicetur, pœna proprietatis pecuniariæ, & fornicationis puniendus est. Et in praxi videmus, quod, si cultri delatio prohibita sit sub pœna triremium, & vulnus leve inflictum puniatur pœna pecuniaria, si aliquis leviter vulneret cultro, ipsi datur pœna pecuniaria, & etiam triremium, & duplici pœna duplex delictum vindicatur. Et si quis occidit hominem in Ecclesia, duplicem pœnam incurrit ob duplex delictum, puta, sacrilegium, & homicidium, & a Judice Ecclesiastico, ac sæculari, duplici pœna punitur, ut scribit *Chartar. Decis. 54. num. 11. & Decis. 72. num. 54.* apud *Sgroi Par. 7. cap. 3. nu. 129.* Et si quis concitat populum, & eodem tempore hominem occidit: aut si facit resistentiam Officialibus Curiæ, & eodem contextu aliquem mutilat: aut si mulierem rapit, & furtum eodem tempora committit: aut si in rixa Deum blasphemat, & simul hominem percutit; in omnibus his casibus duplex incurritur pœna, prout firmat *Cabal. Cas. 158. nn. 8. 12. 16. & 25.* apud *Sgroi loc. cit.* qui testatur de communi. Insuper occidens duos, dum intenderet occideret unum tantum, tenetur de duplici homicidio, prout probat idem *Cabal. Cas. 158. per tot.* apud *Sgroi loc. cit.* & percutiens plures

Cle-

Clericos, etiam uno actu, plures excommunicationes incurrit, ut multis, more suo, citatis, probat *Sgrsi Par. 7. cap. 3. num. 129. & ibi Zerol. de Pænit. cap. 12. quæst. 48. Suar. Tom. 5. sect. 3. num. 12. Bonac. de Cens. in gen. Disp. 1. §. 1. Pun. 5. nu. 7. Squilan. de Privil. Cler. cap. 6. num. 3. Fillinc. Tract. 21. num. 331. & Tract. 11. num. 144. Castropal. Tom. 1. Tract. 2. disp. 3. Par. 3.* num. 8.

53 Ultra hoc, aggravatur etiam *adulterium* ex frequentia criminis, quæ diversa est a recidivatione. Si quidem recidivus in crimine est is, qui semel de delicto punitus, in novum ejusdem speciei incidit, sicut *relapsus* dicitur in jure, qui abjurata semel hæresi, in eam denuo incidit *cap. Accusatus. §. Eum vero. de Haret. lib. 6.* Frequens vero in crimine dicitur is, qui pluries crimen committit, de quo nunquam punitus fuit. Si ergo ex fragilitate, & unica occasione capta, quis semel, aut ad summum bis *adulterium* commisit, non est ex hoc pœna ipsi augenda, si vero pluries, vel cum una, vel cum diversis mulieribus moechatus est, ex tali frequentia, pœna adulterii sibi augenda est. Quandoquidem, ut optime observat *Abb. in cap. At si Clerici. num. 35. Extra de Judic.* si Clericus in fornicationem simpliciter incidit, suspensione tantum castigatur argumento quorundam jurium *cap. Presbyter 82. Dist. cap. latsr. 2. qu. 7.* si vero ipsam frequentet, ut accidit in Clerico concubinario, tunc, quia aggravatur ex frequentia crimen, deponitur, ut dicunt alii *Canones cap. Quam sit de Excus. Prælat. cap. Ex parte Adæ. de Test.* Ita debet esse in proposito, si *adulterium* frequentetur.

54 Tertia difficultas est, quomodo regulandum sit judicium in decernendo, an aliquis dicendus sit *prima, secunda, aut tertia vice in fornicationem, aut aliud crimen carnis lapsus*, ut ibi possit augeri pœna ad normam Statuti prædicti.

55 Respondetur, quod, ut alicui multiplicetur pœna lapsus carnalis juxta Statutum, non sufficit, quod illum pluries cum una, aut diversis personis, diversisque locis, & temporibus commiserit, sed requiritur, quod semel, bis, aut ter, in judicio deductum fuerit crimen, & de illo delinquens punitus. Si enim quis pluries cum una muliere adulterium commiserit, & una vice tantum fuerit de *adulterio* accusatus, punitur, tanquam unum crimen *adulterii* commiserit, quamvis pluries fuerit adulteratus; neque ex hoc sibi multiplicatur pœna, ut post *Glossam in l. Vulgaris. in V. Fur erit. ff. de Furt.* & alios Doctores *Didac. lib. 2. Resol. cap. 10. num. 8. Bart. Cons. 222.* scripsit *Clar. §. Adulterium V. sed pone*, quem sequuntur alii Criminalistæ communiter. Pari igitur modo dicendum est, & idem de Religioso judicandum. Quamvis enim pluries, & forte etiam ex consuetudine in peccata carnis sit lapsus, quamvis sibi aliqualiter sit augenda pœna ob frequentiam delinquendi, & hoc arbitrio Judicis, ut dictum est n. 53. tamen non poterit sibi dari pœna ordinaria, contenta in prædicto Statuto contra reiterantes bis, aut ter idem delictum, nisi semel, bis, aut ter fuerit de illo judicialiter punitus; omnia enim delicta præcedentia inquisitionem, licet pluries commissa, puniuntur tanquam unum, ut dictum est.

56 Quod magis apparet ex contextu prænarrati Statuti dicentis, *vel de eo legitime constiterit*: constare enim legitime dicitur id, quod sit Judici manifestum ex probatione plena, & non summaria, ut argumento Decretalis *cap. Venerabilius. §. sed si ex & §. final. de sent. Excom.* in 6. docet *Covarr. in cap. Alma Mater. §. 12. num. 17. V. Primum non sub fin.* Si ergo Judex debet pœnam Statutariam dare recidivanti bis, aut ter, oportet, quod sibi prius *legitime constiterit*, quod semel bis, aut ter, deliquerit; nequit autem constare legitime, nisi plene probatum fuerit crimen in judicio instituto sive ex officio, sive ad instantiam partis, & super eo lata sententia condemnatoria, de qua etiam per authentica documenta constare debet, antequam pœna recidivantis ordinaria possit applicari, prout bene etiam scripsit *Sanctor. de Pæn. cap. 8. Quæst. 7. V. Respondeo negative. fol. 357.*

57 Hinc sequitur, quod, licet quis fuerit diffamatus quod tali tempore in tali Conventu fornicatus sit; in alio adulteraverit; in alio meretricatus sit &c. non autem processit super his inquisitio, seu accusatio; aut licet judicialiter semel punitus fuerit, non tamen reperitur authenticum transumptum, aut aliud legitimum monumentum sententiæ condemnatoriæ, quia forte a libro Provinciæ sublata fuit, aut libri ex incendio, vel furto perierunt, & neque per legitimos Testes probari concludenter possit; his, inquam, in casibus non potest applicari pœna recidivantis, eo quia non *constat legitime* de recidivatione. Et adverto, quod, si semel accusatus fuisset de copula carnali, at ista minime concludenter probata, punitus esset tantum pœna suspecti consortii, si postea secundo accusatur, & plene probata copula, condemnatur, non potest ipsi dari pœna ordinaria recidivantis. Quia, sicut non dicitur *relapsus* in hæresim, qui semel abjuravit ob levem suspicionem, & post denuo accusatur de hæresi, ut textualiter habet Decretalis *cap. Accusatus. de Hære. lib. 6.* ita neque potest dici recidivus in Fornicationem, cujus probata fuit tantum suspicio, & juxta eam tantum fuit punitus.

58 Quarta difficultas est, an præcise requiratur *relapsus* in idem crimen specie, ut aliquis possit dici *recidivus*, & ipsi possit applicari pœna statutaria lata contra illum, qui pro secunda, vel tertia vice in crimen carnale ceciderit, an potius sufficiat nova commissio cujuslibet criminis carnalis specie diversi?

59 Respondetur, quod non requiritur reiteratio ejusdem criminis specie, sed sufficit quodcumque delictum carnale replicatum; ita ut, si aliquis semel sit punitus de mollitie procurata cum muliere; ex post punitus de fornicatione; si tertio probetur cecidisse in *adulterium*, sibi optime aptatur pœna ejus, qui tertia vice deliquit. Hoc probatur manifeste a simili; siquidem, si aliquis in unam speciem hæresis lapsus sit, atque judicialiter abjuraverit, si postea cadat in aliam hæresim specie diversam a prima, judicatur *relapsus*, ut habet textualiter Decretalis supra citata, & hoc ideo, ut habet ibi *Gloss. in V. Judicari*, quia omnes hæreses sunt connexæ, habentes caudas invicem colligatas, & *de vanitate conveniunt in idipsum*, ut habetur ex *cap. Excommunicamus. il p. & il 2. Extra de Heres.* quia ad eundem finem tendunt, puta, deceptionis, ut dicit alia *Gloss. in cap. final. is V. Conveniant. de Haret.* Sic est in casu nostro, omnia enim crimina carnis sunt inter se invicem connexa, ab una enim radice prodeunt, puta, incontinentia, & uni virtuti opponuntur, puta, castitati. Qui ergo in una specie delinquit, & punitur; & denuo in aliam speciem incidit, debet judicari *relapsus*, cum utroque modo votum solemne castitatis transgrediatur.

60 Quinta difficultas est, quæ nam sint officia Ordinis, quibus omnibus decennio carere debet, qui pro secunda vice carnaliter peccat; & ad quæ inhabilis redditur, qui pro tertia vice condemnatur?

61 Respondetur, quod sunt illa Officia, quæ secun-

cundum Statuta Generalia *cap.* 7. §. 6. *num.*4. importantur in pœna privationis Officiorum Ordinis, & sunt omnea *Prælaturæ*, quocunque nomine veniant, *Magisterium Novitiorum*, munus *Confessarii*, *Lectoris*, *Prædicatoris*, & *Commissarii Visitatoris*. Eadem ergo sancita est pœna pro illo, qui pro secunda vice cadit in delictum carnale, & pro illo, qui reincidit tertia vice, si spectetur objectum, super quo cadit privatio. Sed differentia est tantum in duratione privationis; siquidem, qui pro secunda vice peccat, privandus est Officiis omnibus Ordinis solummodo per decennium; qui vero tertia vice delinquit, inhabilis ad illa redditur, hoc est privatione perpetua percutitur, ut etiam habet *Sanctor. de Pœn. cap.* 8. *Quæst.* 7. *fol.* 354.

62 Sexta difficultas est, quidnam requiritur, ut peccans hoc modo contra castitatem longiori carcere possit macerari, aut *ad Triremes mitti*, ad arbitrium superioris juxta supradictum Statutum.

63 Respondetur, quod hoc dependet a circumstantiis aggravantibus crimen, & a periculo, quod ex consortio talis criminosi imminet Religioni. Opinatur *Sanctor. de Pœn. cap.* 8. *Quæst.* 7. *fol.* 355. hoc debere mensurari a qualitate, sive specie criminis, puta, si esset coitus sacrilegus, aut innominabilis. Sed istud, pace sua, minime verum est, quandoquidem de carcere perpetuo, & triremibus, debitis pro his delictis, habetur specialis dispositio tum in Statutis Ordinis *cap.* 7. §. 6. *num.* 22. 23. & 24. tum in *Texta Practicæ criminalis Tit. Applicatio*. §. 37. & 38. Unde, si de illis criminibus deberet accipi hoc Statutum, convinceretur in eo superfluitas, quæ in lege, vel Statuto non est admittenda. *Federic. de Senis. Consil.* 145. *col. penult. V. Item si nomine. Rolan. a Vall. Consil.* 61. *num.* 16. *lib.* 3. *Roman. Cons.* 16. apud *Tusc. lit. S. Concl.* 895. *num.* 1. & 8. Proinde tum carcer diuturnior, tum triremes dari possunt arbitrio Superioris, sistendo in delictis carnis, aliis a copula nefanda, & sacrilega. Hoc autem posset esse, non tantum ratione recidivationis, sed etiam ex qualitate, sive circumstantia criminis, etiam semel admissi. Si enim aliquis libidine percitus honestam nuptam, sive virginem reluctantem per vim constupraret: sive puellam, nullo modo viri potentem, vitiaret, & cum laceratione partium &c. maxime si accedat scandalum ex publicitate facti, iste delinquens deberet ad perpetuos carceres, sive triremes damnari.

64 Ratio est, quia ex Statutis Generalibus Ordinis *cap.* 7. §. 6. *num.* 69. habemus, quod, Qui crimen commiserit, propter quod in sæculo mereretur mortem, ad perpetuos carceres, aut ad triremes perpetuo damnetur. Stat autem, quod per leges Civiles §. *Item lex Julia. Instit. de Pub. judic. l.* 1. §. *final. ff. de Extraord. crim. Boss. de Coit. damn. nu.* 64. stuprum cum violentia in virgine, maxime non viripotente, punitur pœna capitali, & quamvis *Clar.* §. *Stuprum. V. Fuit aliquando* referat quosdam dicentes, quod alia pœna citra mortem puniatur; ipse tamen recenset duos casus, in quibus ex delinquentibus alius capite truncatus, alius furcia suspensus fuit. Et ego vidi *Papiæ* alium pariter suspensum, ob stuprum illatum puellæ quadrienni cum fractura &c. & cum delinquens esset ætatis 19. annorum, ac ejus Advocatus allegaret minoritatem ætatis ad illum salvandum a pœna mortis, rescripsit *Senatus Mediolanensis* sic: *Qui nullo habito respectu ætatis, contra ætatem peccavit, non debet ætatis privilegio frui*, & sic fuit suspensus. Oportet igitur concludere, quod ea dispositione Statutaria stuprum cum tali violentia commissum etiam semel, carcere, aut triremibus perpetuis esset vindicandum.

65 Potest pariter ratione recidivationis in delictum carnale, ad triremes, aut perpetuum carcerem damnari, quantumvis infima specie libidinis, puta, fornicatione simplici deliquisset; & hoc etiam absque scandalo sæcularium, quando nempe iste aut exemplo, aut persuasionibus alios ad similiter peccandum induxisset. Talium enim *Satyrorum* perversus mos est, ut socios sibi benevisos variis artibus a Superioribus impetrent, maxime juvenes, ac dissolutos, ut postquam illos complices in scelere reddiderint, securi sint, quod de commisso crimine non accusabuntur. Pariter etiam aliis immunditiis, etiam citra crimen innominabile, juventutem commaculant, & alios ad peccandum pertrahunt. Quando igitur talis conditio intervenit, optime convenit carcer perpetuus, & triremes.

66 Ratio petitur a motivo, quod habent *Canones*, ad expellendos ab Ordine suo incorrigibiles. Motiva, aut ratio est, quia tales, qui minime correcti delinquunt, alios exemplo suo corrumpunt, ut textualiter habet *Canon. cap. Relatam. Ne Cler. vel Monach.* proinde, *ne contagione sua cæteros perdat*, ut habet *Decretum Sac. Congregationis de Apostatis, & ejectis*, incorrigibilis a Religione eiici debet. Quod etiam docuit *Seraphicus Bonaventura, Tom.* 1. *Opusc. Q. Q. in Regul. S. Franc. q.* 14. & ante eum *D. Augustinus lib. de Corrept. & grat. cap.* 15. *D. Hieronymus in Epist. ad Galat. cap.* 15. & *D. Prosper, de Vit. contemplat. lib.*2. *cap.* 6. relati in *cap. corripiantur. cap. Reseraude. cap. Ecce autem.* 24. *q.* 3. Si ergo simus in casu, quod luxuriosus recidivus cæteris Religiosis sit occasio cadendi in similia crimina, optime habebitur ratio, propter quam a ceterorum consortio debeat sejungi, vel per carcerem, vel per triremes.

67 Et advertendum est, quod *Sanctorus* videtur fundare dictam pœnam triremium in ratione incorrigibilitatis, quæ censetur in illo, qui ter deliquit, ob quam de jure a Religione expellitur, dum ad Triremes damnatur: Sed pace sua hoc verum non est; siquidem reiteratio criminis in ordine ad incorrigibilitatem, & expulsionem, debet habere moralem quandam continuitatem, qua non interveniente, non est locus expulsioni, ut fuse probavimus *Par. p. Tit. Pœnarum*, *num.* 58. Proinde punitus de crimine, & per triennium bene vivens; si post, aliud crimen grave committat, iterumque per triennium religiose converfetur; & tandem denuo peccet, licet sibi debeat augeri pœna ob recidivationem, tamen illa delicta discontinuata per emendationem, non possunt conjungi ad constituendam incorrigibilitatem. In casu autem nostro pœna carceris, aut triremium non requirit talem continuationem in recidivante carnaliter; quantumvis enim, post pœnam adimpletam, moraliter bene vixerit per triennium, tamen, si ter delinquat, debebit carcere, vel triremibus puniri.

68 Septima difficultas est, ex quo arbitrarium Judici est taliter recidivanti vel carcerem, vel Triremes adhibere, quomodo regulare debeat arbitrium Judex in arbitrando unum præ alio?

69 Respondetur, quod pensare accurate debet qualitatem personæ delinquentis; damnum Religionis, quod ex damnatione tali emerget; & proportionem pœnæ cum delicto; Si enim sit Religiosus, gravis ætate, Sacerdos, Concionator, Theologus, aut qui Magistratum in Religiosa Republica gesserit; debetur huic carcer præ Triremibus, & hoc ob honorem Sacerdotii, ætatis, sive Magistratus gesti: sicut enim isti non debent subiici quæstioni, (ut ex

leg. Civili, *Nullus*. *C. ad leg. Jul. Majest. l. Decuriones*, *l. Milites C. de Quæst.* ac nostra Statutaria *Text. Pract. crim. Par. p. §. final. num.* 112, demonstravimus) ita etiam debent pœna minus notabili, ac infamatoria percelli. Si autem sit laicus juvenis, robustus, nataliumque vilium, huic potius Triremes, quam carcer, sunt dandæ; tum quia cessat consideratio personæ; tum quia magis per istas, quam per carcerem castigatur immunditia carnis, cum in triremibus quotidianis laboribus subiiciantur damnati, quod non est in carcere; si vero delinquens (sive Sacerdos, sive laicus sit) apud sæculares bona polleat fama, & opinione virtutis, (ut non raro accidit cum nonnullis hypocritis, qui se vendunt Sanctos apud plebem credulam, intus vero sunt pleni omni spurcitia) aut apud Magnates habeatur in existimatione; triremibus præferendus est secretus carcer; incredibile enim damnum emergit Religioni ex tali publica damnatione. Quia non potest celari causa, nempe delictum, ob quod ipsa infligitur. Non est autem crimen, per quod magis male audiat Religio, quam per vitia carnis: unde arguunt sæculares, si iste, qui existimabatur Sanctus, tam turpis erat, quid erit de cæteris, qui non dant exempla virtutis, quæ in eo vidimus? & ita bona fama Religionis cum extremo damno proditur. Quod, si crimen publicum, & scandalosum jam fuerit, præstat ad triremes damnare, ut sæculum scandalizatum ex culpa, ædificetur ex pœna juste data.

70 Tandem, quia pœna debet commensurari culpæ, *cap. Sane. il 2. de Off. deleg. cap. final. de Transact. cap. sicut de Homicid. Par. p. Tit. sentent. nu.* 38, debet Judex bene pensare ex circumstantiis modi, loci, temporis, personæ, finis, doli, damni secuti &c. gravitatem delicti, & ab illis pronunciare, & regolare arbitrium, dando triremes, ubi circumstantiæ aggravant factum; aut carcerem, quando illud minuunt; de singulis enim casibus nequit dari certa regola.

71 Octava difficultas est, ex quo Statutum dicit, quod recidivans longiori carcere maceretur, aut ad triremes mittatur, quomodo regulanda sit proportio durationis carceris ad durationem pœnæ, in triremibus, ut Judex, arbitrando, juste procedat in dando unum præ alio.

72 Respondetur, quod Statuta Generalia *Refor. cap. 2. de Apostat. num.* 11. *& cap. 7. num.* 10. loquendo de recidivantibus in apostasiam gravissimam per tres vices, ordinant, quod tales vel expellantur ab Ordine, vel per decennium damnentur ad triremes. Sed alibi loquendo de recidivante in idem delictum grave, determinant, quod expellatur ab Ordine, aut perpetuo carceretur. Ex quibus locis colligere licet, quod Statutum comparat, ac æqualem existimat carcerem perpetuum cum pœna triremium per decennium, quandoquidem expulsionem ab Ordine modo vult esse æqualem carceri perpetuo, modo decennio in triremibus; proinde concludendum venit, quod hæc duo æqualia illi tertio, æqualia sint inter se ex communi Pronunciato geometrico.

73 Ex ista igitur venari licet proportionem inter durationem carceris, & pœnæ triremium. Quia enim, ut habet *Abb. consil.* 63. *num.* 5. *V. Secunda limitatio. lib.* 2. *arg. cap. Quoniam frequenter. de Restit. spoliat.* post quinquagesimum annum vitæ hominis, potest rationabiliter timeri de morte hominis, maxime viventis in squallore, & mærore carceris; & regulariter Regularis, damnandus ad perpetuos carceres ex triplicato delicto, attingere potest, aut solet trigesimum annum, (raro enim, & non nisi ex vita totaliter perdita, punitus semel, & bis de delicto, non abstinet per aliquod tempus a delinquendo, & ita rarum est, quod ad illam ætatem, vel circum circa non perveniat) unde fit, quod si triginta annis addantur viginti carceris, complebuntur quinquaginta, post quos mors semper est timenda, ut dictum est supra. Sequitur igitur ex hoc, quod carcer viginti annorum possit dici perpetuus. Concedo quidam hoc non esse ita firmum, quin possit vita in carcere diutius protrahi, aut etiam anticipari; sed Ego loquor, prout communius accidit ex consueto cursu vitæ humanæ. Quod si, ut supra dicebam, perpetuus carcer (hoc est vita durante carcerati) æquiparatur decennio triremium, carcer 20. annorum decennio triremium æquabitur. Proinde pro regulanda proportionabiliter duratione carceris ad triremes, servanda est proportio dupla, ita ut uni, vel tribus annis damnationis ad triremes, duo, aut sex anni carceris, correspondeant; & secundum hanc proportionem regulare poterit Judex arbitrium suum decernendo unam præ alia pœna.

74 Nona difficultas est, quomodo Superior Regularis procedere debeat in construendo processu de *adulterio*, sive alio delicto carnis?

75 Respondetur, distinguendo; vel enim agitur de delictis commissis intra Claustra, vel si extra; eorum tamen non habetur notitia inter sæculares; vel agitur de crimine commisso extra Claustra, ad quod probandum necessariæ sunt depositiones laicorum, & est in populo diffamatum. Si agatur de primo, certum est, quod, cum Prælatus teneatur sub mortali castigare delinquentes subditos ex *D. Th.* 2. 2. *q.* 67. *art.* 4. *Aragon. q.* 62. *art.* 7. *col.* 16. apud *Peyrin. de Prælat. q.* 2. *cap.* 3 §. 15. *num.* 189. & omnia peccata mortalia juxta jus *Canonicum*, sint crimina publica, de quibus potest quilibet, qui a lege non prohibeatur, accusationem instituere ex *Gloss. in cap. Infames. 6. quæst.* 1. debet Prælatus tum ex officio per inquisitionem, tum ad instantiam partis per accusationem, sive denunciationem, procedere ad castiganda hujusmodi crimina, ut jura dicunt *cap. Qualiter, & quando il 2. de Accusat. cap. licet Heli de Simon.* Tamen, quia crimina hæc difficilia sunt probationis, & per Testes raro probari possunt concludenter; & si processus de his instruitur, debilibus existentibus indiciis, quantumvis crimen vere commissum sit, Reus convinci non potest, & in sua malitia induratur, imo gloriatur, quod Prælatus non potuit contra eum prævalere, suaden, quod pro meliori fruge subditi, Prælatus a publicitate processus abstineat, & secreta, & magis profutura correptione ipsum emendet. Verissima namque est sententia *D. Gregor. PP. Registr. lib.* 8. *Epist.* 6. *Indict.* 3. *Plerumque plus virium habet discreta in correctione remissio, quam in exequenda ultione districtio; adeoat nonnunquam illa fideliorem, atque subiectum, hæc vero obstinatum faciat, & æmulum.* Si autem potest crimen per legitimos Testes concludenter probari, armetur zelo Prælatus, & strenue inquirat, & severe puniat; Nullum enim delictum est exitiosius Religionibus, vitio carnali, quod ob summam proclivitatem naturæ, si non resecetur condignis pœnis, facillime serpit, velut cancer, & totam Religionem commaculat.

76 Si vero commissum sit crimen extra Claustra, maxime si fœmina sit honestæ familiæ, & a tribus, aut quatuor tantum scitur, & ad hoc probandum necessarium est testimonium laicorum, nullo modo expedit, quod Superior judicialiter procedat neque per inquisitionem ex officio, neque ad instantiam partis, sive Religiosus, sive Sæcularis sit Accusator.

Expe-

Experientia enim quotidiana compertum est, verissimum esse monitum *Bernardi Diae. Pract. crim. cap.* 88. *n.* 8. apud *Sanctorum de Pœn. cap.* 8. *quæst.* 12. *V. Placet. fol.* 399. *ne* scilicet *Prælati nimis diligentes, aut anxii sint ad inquirendum de hujusmodi delictis carnalibus occultis*; quia periclitatur sic fama mulieris, & familiæ, & forte Pater, aut Frater, aut Maritus (ad quos fama proprii dedecoris sero pertingit, juxta illud *Satyrici* 10. *V.* 342. *Dedecus ille domus sciet ultimus*, & non pervenisset, nisi instituta fuisset judicialis inquisitio, ac Testes sæculares requisiti) ad mortem mulieris armabitur tota cognatio mulieris, ac totus populus movebitur ad aversionem contra Religionem; & sæpissime tanto tumultu excitato, nihil contra Reum legitime probatur. Hic insultat Judici, & de malo exultat, & solum cuditur damnum in perniciem Religiosæ Reipublicæ. Satius igitur est, quod Superior occulte informationes capiat a Testibus Religiosis extrajudicialiter, (caveat tamen versutias malignorum sub pelle ovina, & bene libeet qualitates Testium, modum deponendi, circumstantias, ac verisimilitudinem facti, factionis diversitatem, & tandem omnia alia, quæ fidem Testibus minuunt) tum secreto, ac paternaliter vocet Reum, illique audita obiiciat: Si plene illa diluet, & ex bona illius fama, cæterisque, coniici possit illum esse innocentem, bene quidem. Si vero negativus est, & verba verbis reddit, & mendicatis, fictisque prætextibus vult excusare factum, & Testes integros dicit mendaces, inimicos &c. & ipse mala aliunde fama laborat, Superior sub prætextu mortificationis in genere, ob ejus conversationem parum compositam, in Domum Disciplinæ detrudat, & ita puniat absque ullo processu; quod posse Provincialem se solo facere probavimus *Par. p. Tit. Carcer. n.* 6. & 7.

77 Si tandem crimen publicum est in populo, & magna diffamatio; Prælatus, statim ac sibi constiterit legitime de fama, removeat Reum suspectum a Conventu; hoc enim saluberrimum est ad sedandas turbas; perdunt enim sæculares faciliter memoriam delicti, nisi sibi refricetur per præsentiam delinquentis. Procedat exinde viriliter ad debitam pœnam; & super omnia caveat, ne Reus (nisi multis annis interjectis) ad eum Conventum accedat, ne antiqui delicti fama, cum novo damno Religionis, reviviscat.

§. V. Stuprum.

S V M M A R I V M.

1 *Stuprum large acceptum significat omnem damnatum coitum, etiam contra naturam.*
Proprie accipitur pro coitu violento cum fœmina soluta.
2 *Plura consideranda circa stuprum.*
Defloratio est coitus cum virgine sine vi.

1 ADdit ulteriorem gradum malitiæ supra fornicationem, & concubinatum, & aliquando etiam supra adulterium, de quibus superiori paragrapho dictum est, *Defloratio*, & *stuprum*; licet autem in jure *stuprum* vocetur omnis illicitus, seu damnatus coitus, ut proinde etiam ad nefandum extendatur, tamen prout ostendimus §. *Fornicatio sub num.* 8. proprie accipitur de coitu, qui cum vi habetur cum fœmina Virgine, aut non, dummodo totaliter soluta sit; aliter diversum a *stupro* vocabulum sortitur.

2 Plura autem circa hoc consideranda sunt, nempe si habeatur cum Virgine, aut corrupta. Itidem si cum Virgine habita sit, an hæc fuerit viripotens, aut non. Tandemque, an copula fuerit consummata, an vero solum attentata. Et quidem, si non intervenit vis, sed adsit consensus fœminæ, & hæc Virgo fuerit, vocatur *defloratio*; si vero fuerit alias cognita, aut Vidua, est *simplex fornicatio*. Si autem intervenit vis utrobique *stuprum* vocatur; Licet autem violentia facta puellæ non viripotenti, atrocior sit, quam facta puberi; non tamen excedit & vocabulum, & qualitatem *stupri*; sicut pariter, si accedente consensu ipsius, quæ capax doli sit, licet ad pubertatem non pervenerit.

Probatio.

S V M M A R I V M.

3 *Probatur stuprum Virginis per corpus delicti.*
Querela mulieris stupratæ juncta cum indiciis, ac adminiculis, semiplene probat stuprum.
4 *Violentia incussa mulieri, quomodo probetur in genere.*
Quomodo probetur concludenter.
Nota vox Mulieris clamantis, probat violentiam sibi incussam.
Stuprum est delictum difficilis probationis.
Testes domestici admittuntur ad probandum stuprum.
Stuprum præsumptive tantum probatur.
5 *Opinio, quod stuprum non probatum sit, si Mulier evasit prægnans; aut si accessit ad domum viri, qui accusatur ut stuprator, impugnatur.*
Mulier, ut concipiat, non est necesse, quod simul cum viro seminet.
Seminatio evenit etiam reluctante voluntate.
6 *Probationes concludentiores, unde petendæ.*
7 *Stuprum cum virgine probandum per visitationem corporis delicti.*
De signis deflorationis remissive.
8 *Cautela servanda a Judicibus, antequam pronuntient de vi illata constare in defloratione.*
9 *Difficultas cognoscendi complete fœminam, si vere reluctetur.*
Historia ad hoc Ezellini Tyranni Patavini.
10 *Si stuprator asserat non reperisse puellam virginem, debet concludenter probare eam fuisse ab alio defloratam.*
Factum non præsumitur, nisi probetur.
Præsumptio Virginitatis stat pro muliere.

3 PRobatio autem hujus criminis, juxta diversitatem personarum, variari potest juxta quod de illo potest constare de corpore delicti, ut in *stupro* Virginis, vel non, prout in corrupta. Si non potest constare de corpore delicti, *stuprum* semiplene probatur, & sufficienter ad Rei constitutionem, & torturam, ex dicto, sive querela mulieris stupratæ, non tamen simpliciter, sed junctis adminiculis, indiciis, aut præsumptione aliqua, ut Doctores communiter asserunt, *Buss. Tit. de Indic. nu.* 160. *Marsil. cons.* 28. *Ricc. Par.* 2. *decis.* 236. *Sgroi Par.* 7. *cap.* 4. *num. final. circ. med.* & *ibi Boer. Castren. Jaso. Faber. Thesau. Mastrill. Castill. Maceraten.*

4 Ad probandam vero violentiam in genere, sufficit clamor Mulieris, sive etiam strepitus factus in Camera, causatus a nisu viri anhelantis ad copulam, & renisu mulieris ipsum aversantis. Dixi autem probari in genere ex clamore, & strepitu, quia ex illis non potest concludi in specie contra *Titium*, quod violentiam fecerit. Sed, si alia indicia interveniant,

puta, si *Titius* solus cum sola erant in Camera; sive est visos exire de domo, mutatus in facie, & fugere, probatur concludenter, si de hoc sint duo contestes. *Vivian decis.* 247. *Ricc. Par.* 2. *decis.* 3c8. *n.* 5. apud *Sgroi loc. cit.* Et si Testes deponant, se cognovisse ad vocem Mulierem clamantem, quia sibi nota est, probant in sententia *Bald. in l. Conventiculum. C. de Episc. & Cler.* Hæc autem accipienda sunt, si cætera constent, puta, si Mulier sit incorruptæ honestatis, & famæ, ac Testes integri; aliter supradicta indicia essent suspecta, & non probarent concludenter, Quia vero delictum hoc est difficilis probationis, ratione cujus etiam inhabiles admittuntur in Testes, ut multis probat *Boss. cit. Tit. de Indic. n.* 163. *circ. med.* ideo ad probandam talem violentiam, quæ saltem præsumptive probat consequenter *stuprum*, admittuntur etiam domestici, ut ex *l. Consensu, §. servus, C. de Repud.* scribit *Felin. in cap. Tertio loco, col.* 3. *Probat. & ibi But. & Imola.* Dixi autem præsumptive *stuprum* probari, non autem concludenter; quandoquidem per Testes non probari *stuprum*, sed tantum indicium facere, scribit *Claras §. stuprum. ¶. Quæro nunquid.*

5 Dicunt autem nonnulli Doctores *Boer decis.* 241. *Bald. Anchar. & Grammat.* apud *Ricc. Part.* 2. *decis.* 399. *num.* 1. non probari violentiam, si mulier evasit prægnans, aut si accessit ad domum stuprantis, ducti forte ex ratione, quod, si mulier non consensisset ad copulam, non accessisset ad domum viri, neque concepisset. Sed hæc profecto non cogunt ad destruenda supra data indicia, si adsint. Quia potuit esse, quod ex indigentia alicujus Rei accesserit mulier ad domum viri, petitura auxilium, aut favorem pro lite, aut alia honesta causa; vir autem, arrepta occasione, vim illi intulerit, & quamvis reluctantem compresserit, & conceperit, Prout enim docent Medici, necessarium non est, quod eodem tempore seminet mulier cum viro, ut concipiat; sed sufficit, quod in matrice disposita semen viri recipiatur, subministrante natura sine sensu mulieris id, quod ex parte sui requiritur ad formationem fœtus. Et quantumvis necessaria esset eodem tempore seminatio mulieris; non tamen ex conceptione convincitur ipsam consensisse; nam seminatio non est actus humanus pendens a voluntate; hac siquidem repugnante, sequi potest ex mera passione sensitiva, aut sensibili partium muliebrium, & violenter attrectatarum,

6 Tota ergo, aut saltem major vis Iudiciorum petenda est ab integritate mulieris; & eo maxime si accedat mala circa hoc fama viri, & in hac indaganda maxime incumbant Judices. Vix enim credi, aut dari potest, quod honesta, & prudens mulier, etiam per vim oppressa, vulget, quod passa est, aut apud Judicem moveat de hoc querelam, quia semper hoc est cum jactura propriæ famæ; nec quod evenit, retractari potest; unde satius ducit propriam ignominiam sepelire, Quod, si de hac non curet, vilis est, & ejus vilitas, sicut minuit gravitatem criminis, ita demit de credibilitate ejus dictis, & eo magis, si utero gerit, paupertate premitur; aut aliam causam habet cum eo, aut contra eum, quem de violentia accusat. Frequenter enim ab alio compressæ, a quo pretium pudoris hujusmodi mulierculæ non possunt habere, accusant alium pinguioris fortunæ (a quo possint aliquid expiscari) de violentia illata, cum tamen concubitus fuerit ex consensu; aut prætexunt Causam hujusmodi, ut vir in alia causa cesset ab actione contra eam: & frequentissimos vidi casus, in quibus hoc evenit. Proinde circumspecti sint Judices circa hoc, & bene librent in facti contingentia hujusmodi criminantium querelas, ne ab ipsis cum læsione justitiæ decipiantur.

7 Si autem agatur de virgine violata, ad probationem necessarium simpliciter est, quod de corpore delicti constet; hoc enim habet permanentiam. De modo autem tenendi in hoc, sicuti etiam de signis *deflorationis*, abunde egimus *Parte prima Tit. Corpus num.* 14. *& seqq. & eo. tit. Quæst.* 2. *per tot. nu.* 38. ad quam omnino videndam lectorem remittimus. Ad probandam vero vim incussam, in hoc casu proceditur, sicut de vi illata Mulieri corruptæ, ut supra dictum est.

8 Cavendum tamen Judici est, quod non sit ita facilis ad pronunciandum constare de *vi illata*: maxime quando puella habet Matrem, aut Amitam pauperem, cum qua puella vivit, & quæ querelam defert apud Judicem, quod filia, seu Neptis fuerit stuprata. Etenim frequentissime evenit, quod tales mulierculæ lenæ sint propriarum filiarum; aut ad recipiendum pretium lenocinii; aut ad cogendum stupratorem, ut violatam aut dotet, aut ducat in uxorem, & non raro scortum vendunt pro virgine; quod si pro voto illis non succedat, accusant de illata vi illum, cum quo ex condicto habita est rea. Proinde omni sedulitate incumbat Judex, ut sciat de fama talium querelantium; quomodo vixerint in juventute; quomodo se sustentent; quomodo paupertatem propriam tolerent in victu, & vestitu; an laboris, an otii sint amicæ. Si enim illæ in adolescentia propria famæ prodigæ fuerunt, non curabunt in senio honestatem filiæ vendere: si paupertatis incommoda aversantur in victu, & vestitu, nec laboribus manuum incumbunt, sed plerumque otio indulgent; intrat maxima præsumptio, quod filias prostituerint, & ad magis emungendum aurum ab amasio, ipsum de vi illata accusent.

9 Et profecto vix credi potest, quod adhibita *vi*, ac violentia præcisa, puella maxime pubertatem egressa, possit a viro cognosci, ipsa reluctante pro viribus, nisi aliqualis ipsius consensus accedat, saltem extortus blanditiis mixtis cum aliquali *vi*; & *quidem* hoc posse evenire ægre concederem, nisi *exemplum* haberemus ex Scriptura Sacra in *Thamar*, & *Dina* 2. *Reg. cap.* 13. *¶.* 14. *Genes. cap.* 34. *¶.* 2. imo a nonnullis viris, qui viribus pollebant, audivi, se fuisse spe frustratos, dum omni violentia, nisuque adhibitis, tentarunt vitiare puellas, auro, & precibus inexpugnabiles; dicebant proinde impossibile esse, non tantum virginem, sed mulierem etiam vere constantem, vi præcisa, complete cognoscere. Sane hoc verum esse, persuasum habeo ex historia *Ezellini de Romano Tyranni Patavii*, qui, cum esset philocaptus uxoris cujusdam Medici, quæ honestissima erat, nec oblata pecunia, nec precibus, nec cæde viri, per Sicarios Tyranni patrata, flecti potuisset; ad ejus cubiculum rapta, per vim nudata, cubans in eodem lecto cum *Ezellino*, quavis vi ipsi adhibita, vinci non potuit, Unde Tyrannus actus in rabiem, crucem parare fecit ad formam illius, qua pingitur crucifixus *S. Andræas Apostolus*, mulieremque brachiis, cruribusque diductis, super ea ligare fortiter fecit, sicque ferina rabie expleta, ita alligatam, satellitibus suis illudendam, tradidit, & postremo jugulare fecit. Proinde facilius in puella non viripotente, quam in adulta, admitti potest, quod ex vi præcisa fuerit stuprata. Licet non abnuam posse succedere etiam in pubertatem egressa, si ultra modum, & ultra consuetum sexus fœminei fuerit debilis, & pusilanimis.

10 Quid autem juris, si probetur congressus cum puella, & etiam vis illata, stuprans autem dicat,

se

se minime reperisse eam virginem? Respondeo, quod ipse concludenter debet probare alium habuisse antea congressum cum ea. Ratio est, quia puella nascitur cum virginitate, quæ expirare non potest, nisi ex facto turpi, quia vero regula juris est, quod factum non præsumitur, nisi probetur, *l. in bello. §. Facta. ff. de Captiv. S. Mancipati. C. de Colla.* ideo probari debet tale factum, cum præsumptio stet pro puella, ut ex *Cap. Unic. Ut Eccl. benef. sin. dimin. conf. cap. Continebatur. de Despon. impub.* dicunt Doctores. *Abb. in cap. si seduxerit. num. 5. de Adult. Clar. §. Stuprum. V. sed pone.* & ibi *Bermond. Tr. de Concub. post num. 9.*

Pœnæ.

SUMMARIUM.

11 *Pœna cognoscentis per vim mulierem solutam, alias cognitam, est arbitraria Judici.*
Est pœna injuriarum.
Si plebeius stupraret mulierem nobilem, mittendus esset ad triremes.

12 *Pœnæ laicorum adaptandæ Clerico, stupranti honestam fœminam.*

13 *Pœna stuprantis virginem sine vi, de jure Civili est capitalis.*
Stuprans virginem, de jure Canonico tenetur eam dotare, & ducere in uxorem.

14 *Clericus ordinatus in Minoribus stuprans virginem, tenetur eam dotare, non autem ducere in uxorem.*

15 *Pœna stuprantis, & nolentis (cum possit) eam ducere in uxorem.*
Virginitas in puella maritanda habetur pro secunda dote.

16 *Pœna stupri alia in statu Ecclesiastico, alia in statibus Principum Sæcularium.*
Jus Civile servandum, quando ex ejus observantia nullum imminet peccatum.

17 *Stuprator de consuetudine non damnatur, nisi ad dotandam puellam, & eam ducendam in uxorem.*
Si dotare eam nequit, neque ducere in uxorem, corporaliter punitur arbitrio Judicis.

18 *Pœnæ stuprantis virginem cum violentia.*

19 *Clericus stuprans virginem cum vi, aut sine, de jure deponendus est, & eam dotare tenetur.*
Clericus stuprans virginem, fit infamis, & irregularis.
Lex nova mitigans pœnam antiquæ, non tamen aufert infamiam illatam per eam.

20 *Pubertas in fœminis est desumenda ab habitudine corporis.*

21 *Pœna stuprantis puellam intra duodennium, habentem tamen corpus habile ad copulam.*

22 *Stuprum cum puella septenni, & infra, qua pœna puniatur.*
Si intervenit fractura partium muliebrium, debetur ultimum supplicium; secus pœna triremium.

23 *Stuprum attentatum, sed non perfectum, varie punitum est.*
Judex potest ex causa temperare pœnas Statuti punientis stuprum attentatum, tanquam consummatum.

24 *Pœnæ commitentis stuprum inter Minores de Observantia, quomodo regulandæ.*

11 QUantum autem ad pœnam *stupri*, si committatur cum Muliere, alias cognita, *Clar. d. §. stuprum V.* Catrrum ait se nonquam vidisse aliquem puniri, & refert *Antonium Gomez in l. 82. Tauri. n. 14.* scribentem, pœnam pro tali crimine fuisse in *Hispania* ex consuetudine abolitam. Sed aliud est loqui de jure, & aliud de consuetudine. De jure enim Civili, prout patet ex Institutionibus *de Publ. judic. §. Item lex Julia* capitali pœna punitur stuprans honestam Viduam. Præter quam quod pœna in genere huic crimini sancitur ratione injuriæ. Siquidem non tantum corruptio pudicitiæ, sed etiam simplex ejus attentatio est injuria illata honestæ mulieri, ut textualiter habetur *l. p. §. 2. in fin. ff. de injur. & fam. lib. Inst. eo. tit. §. 1. l. sed est. §. final. ff. eo. tit.* Proinde pœna injuriarum tenetur, qui violenter hoc modo honestam mulierem stupratur. Pœna autem injuriarum arbitraria est Judici, ut habetur in *l. final. ff. de Injuriis.* Debet ergo Judex, (si ex consuetudine introducta cessat antiqua pœna capitalis) pensata qualitate Mulieris, & viri, pœnam arbitrari: Et quidem, si mulier esset nobilis, licet pauper; stuprator autem plebeius, censerem posse pœnam etiam ad triremes extendi; atrocissima enim injuriarum, quæ honestæ fœminæ fieri potest, est ejus pudicitiæ violatio; unde etiam corporalium pœnarum, citra mortem, multa, (ut sunt Triremes) vindicanda est.

12 Quæ autem dicta sunt de laico stuprante mulierem honestam, pariter adaptanda sunt Clerico; cum enim in jure Canonico nihil expresse habeatur, servandæ sunt etiam pro Ecclesiasticis leges Civiles, ut *Par. p. Tit. sententia. n. 58. & n. 140.* docuimus. Proinde arbitrio Judicis committitur, qui carcerem, vel pœnam pecuniariam infligere potest, ut communiter in praxi omnium Curiarum est.

13 Quantum autem ad pœnam *stupri* sine vi cum virgine pubertatem egressa, de jure Civili in citatis Institutionibus apponitur pœna capitalis. Sed hujus severitatem temperavit lex Canonica *Cap. si seduxerit. cap. Pervenit. Extra de Adulter. & stupr.* condemnans stupratorem ad dotandam, ac ducendam in uxorem puellam, quam stupravit. Quod, si vel ipsa vel ejus pater in matrimonium non consentit, vel stuprator alteri matrimonio ligatus, eam ducere nequibit, nihilominus obligatur eam dotare juxta illius conditionem, puta, juxta facultatem stupratoris, & dignitatem puellæ, ut ex *l. penult. C. de Epi. Audie Auth. unic. C. de Rei uxori. actio. l. sive generalis. ff. de Jur. Tut.* observat *Glossa final. in cap. p. de Adulter.*

14 Quid autem, si stuprator sit Clericus in Minoribus Ordinibus, tenetur ne illam ducere, si cætera constant? Dico, quod non, quamvis hoc posset; præferri enim debet famulatus Dei in vita Clericali cuivis matrimonio, & sic sentiunt Doctores. *Abb. Farinac. Diaz. Salzed. apud Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. stuprum. V. limita secundo.*

15 Quid vero, si stuprator nullo justo impedimento detentus, puta, qui est paris conditionis cum puella, nec est ligatus impedimento Ordinum, aut alterius matrimonii, sed ex sola ipsius voluntate, & arbitrio, ducere non vult, ad quid tenetur? Dico quod tenetur augere dotem puellæ, & debet excommunicari, corporaliter castigari, & in Monasterium ad pœnitentiam detrudi. Ratio primi dicti est, quia in puella maritanda virginitas habetur pro secunda dote, ut eleganter scripsit *Abb. in cap. 1. num. 4. de Adult. & stupr.* cum autem in casu virginitas sit amissa, non poterit puella marito tantam dotem portare, sicut habuisset, si non fuisset compressa; debet ergo augmento pecuniario stuprator reparare diminutionem dotis.

16 Ratio secundi dicti est, quia illa pœna est textua-

tualiter fancita in *cap. Pervenit. 2. de Adult. & stupr. ubi Abb. n. 1.* sed advertendum, prout bene notat ibidem *Abb.* quod hoc Capitulum est correctorium juris Civilis, per quod, ut supra dictum est, decernitur pro hujusmodi stupro pœna capitalis. Jus porro civile servandum est, quando ex illius observantia nullum imminet peccatum, ut luculenter habet *Glos. in cap. Possessor. V. sed utrum leges, & in V. Possess. circ. med. de Reg. jur. in 6.* Unde per leges suas non intendit *Papa* corrigere jura Imperatoris, quæ sine periculo animæ servari possunt. Concludendum porro est, quod in terris *Papæ* subjectis in foro fori servanda est dispositio dicti Capituli; Sed in aliis locis dari de jure debet pœna capitalis juxta legem Cæsaream.

17 At quidquid sit de jure antiquo; de consuetudine jam inolita etiam in foro sæculari non punitur stuprator virginis, nisi ad eam ducendam in uxorem, sive dotandam, ut scribunt *Thesaur. Decis. Pedemon. 3. n. 3. Farinac. q. 147. n. 101. & 122. & Clar. §. Stuprum. V. sed quæro.* qui testatur de universali observantia. Difficultas autem esse posset, si stuprator habeat uxorem, ita ut vitiatam puellam ducere nequeat, pariterque pauper esset, sicque dotare non posset. Tali casu intrare posset pœna corporalis citra mortem, ne crimen evaderet impunitum, juxta commune dicterium Criminalistarum: *Qui non habet in ære, luat in corpore*; arbitrio tamen Judicis totum esset regulandum.

18 Si autem *Stuprum* commissum fuit cum violentia, quæ concludenter sit probata, de jure Civili intrat pœna mortis juxta textum Institutionum citatorum; interveniente autem offensæ remissione, aut minus concludenter probata violentia, temperatur etiam pœna mortis, & commutatur in damnationem ad triremes, & hoc arbitrio Judicis.

19 Clericus autem stuprans virginem, sive consentientem, sive illata vi, debet deponi, ut Doctores communiter scribunt. *Grilland. de Diver. crim. lib. 4. q. 7. post num. 2. Diaz. Pract. crim. Cano. cap. 77. Bermon. de Concub. fol. 104. num. 18. Pract. Conrad. fol. 389. num. 15.* apud *Clar. §. Stuprum. V. sed quæro. Faria. q. 147. n. 62.* Teneturque ipsam dotare non minus ac laicus, juxta ea, quæ superius a *n. 13.* dicta sunt. Quia vero *stuprum* est crimen publicum *legis Juliæ*, ut ex texto supra citato apparet, Reus hujus criminis, (quoquomodo, puta, aut cum, aut sine vi fuerit commissum) redditur infamis infamia juris, & consequenter est irregularis, ita ut promoveri non possit, maxime si crimen notorium fuerit, ut post *Majol. de Irregular. lib. 5. cap. 40. nu. 1.* scribit *Thesaur. de Pœn. Eccl. Par. 2. V. stuprum. in princip.* qui optime addit ex eodem, quod licet hodie facta sit mitigatio pœnarum pro *stupro* virginis consentientis; tamen quoad incurrendam infamiam, & irregularitatem, nulla est differentia. Et ratio est, quia quando lex nova mitigat pœnam ordinariam legis antiquæ, commutando graviorem in leviorem, non censetur per hoc sublata pœna infamiæ, prout docet *Bartol. in l. Quid ergo §. Pœna gravior. col. penult. ff. de His qui not. infam.*

20 Supradictæ autem pœnæ sunt, quando *stuprum* commissum est cum virgine pubertatem egressa. Sed quid juris, quando puella est infra pubertatem, & viripotens non est? Ad hoc dico, quod licet communiter pubertas in fœmina desumatur a numero duodecim annorum, ita ut infra tale tempus non viripotens censeatur, tamen realiter pubertas existimanda est ab habitu corporis, ob quem puella habere appareat capacitatem ad onera matrimonii, ut diserte habet *Gloss. in cap. Puberes in V. ostendit. de despon. impub.* ex *text. in cap. de illis il 2. & cap. Tua nobis. de Despon. impu.* Proinde in quibusdam puellis, adhuc non attingentibus annos duodecim, malitia supplet ætatem, & doli capacitas est, ita ut non tantum congressum virilem, & admittant, & patiantur, sed & non raro exposcant, & sollicitent.

21 Si *stuprum* cum aliqua istarum committatur, perinde est, ac si fuisset cum puella pubere, sive fiat cum consensu illius, sive cum vi; & ratio est, quia ex corporis habitu, & doli capacitate, puberes judicantur, licet pubertatis ætas non adsit. Proinde pœna deberet esse talis, qualis, si jam viro matura stuprata fuisset. Profecto tamen de jure communi est, ut habetur *l. si quis aliquid la 2. §. Qui nondum viripotentes. ff. de Pœn.* quod Reus de tali crimine humilioris fortunæ, damnetur ad metalla; honestior autem in Insulam deportetur. Et secundum hanc legem, regulandam esse pœnam ex *Signorolo Cons. 307. Grammatico Decis. 22. & Guido Papa decis. 555.* asserit *Clar. §. stuprum. V. fuit aliquando.*

22 Si vero fuerit cum puella infra septennium, tali casu non præsumitur in puella consensus, quia doli capax non est, ut ait *Boss. Tit. de Coit. damn. & pun. nu. 68. Caball. Cas. 28.* apud *Sgroi. Par. 7. cap. 4. post. num. 68.* sed habetur, quod intervenerit sola vis. Tunc aut intervenit fractura vasorum muliebrium, quæ ex incapacitate disrupta sunt, ita ut egeant curatione, & tunc irremissibiliter intrat pœna ultimi suplicii, perfecto flagitio, ut *Bossius* ibidem, & post eum *Clar. d. §. stuprum. in fin.* Aut non intervenit fractura, & tali casu infligitur pœna corporalis quidem, sed tamen citra mortem, ut Triremes, & ita pluries practicatum ab *Amplissimo Senatu Mediolanensi*, scribit loco citato *Clarus*.

23 Quæ autem dicta sunt circa pœnas inferendas, intelligenda sunt de delicto consummato, & perfecto; si enim *stuprum* est attentatum tantummodo, pœnæ mitiores, arbitrio Judicis sunt inferendæ. Unde aliquando *stuprum* attentatum punitum fuit exilio per quinquennium, ut ex *Peguer. Decis. crim. n. 7.* decisum refert *Fontanell. de Pact. nupt. Claus. 5. Gloss. 5. Par. 2. n. 20.* aliquando fustigatione, & relegatione, prout scribit *Carpzov. Pract. crim. Par. 2. Quæst. 75. nn. 57. & 62.* aliquando privatione officii, ut adnotat *Ricc. Par. 2. Dec. 289. per tot.* Arbitrari autem poterit Judex pœnam majorem, aut minorem pro conatu, aut proximitate majori, vel minori ad actum consummatum, & etiam pro gravitate criminis attentati, ut pote si fuerit cum puella immatura, vel pubere. Et adverto, quod quamvis aliquod Statutum adsit, quod expresse puniat conatum ad stuprum, sicuti punitur actus consummatus; tamen licitum est Judici ex causa, in facti contingentia, pœnas temperare, ut post quosdam *Tiraquell. de Pœn. temper. Caus. 20. n. 2. Carpan. ad nov. Const. Mediol. Tit. de Homicid. n. 1. fol. 239.* docet *Raynald. Syn. cap. 3. §. 7. num. 12.*

24 In ordine ad pœnas Regularium pro hoc flagitio, inspiciendæ sunt municipales eorum Constitutiones. Pro nobis *Minoribus de Regulari Observantia*, de hoc crimine in individuo non habetur pœna taxata, sed tantummodo Statutum puniens actum carnis in genere consummatum, quod expendimus supra §. *Adulterium num. 24. & seq.* Non est autem, prout bene advertit *Sanctor. de Pœn. cap. 8. Quæst. 6. V. Respondeo, fol. 354.* quod Statutum intendat omnia crimina in genere luxuriæ etiam naturalis, eadem pœna æqualiter vindicari; cum enim inæqualia sint in gravitate culpæ, non est, unde possint esse æqualia in inflictione pœnæ. Sed in illo Statuto habetur, pœnam pro fornicatione appositam esse augen-

gendum pro qualitate delicti, & Superiorum arbitrio. Sicut ergo supra simplicem fornicationem, & aliquando adulterium, malitia aggravat *Stuprum*, ita & pro hac qualitate, in *stupro* puniendo, augeri debet pœna carceris semestris, apposita pro fornicatione. Arbitrio autem Superioris regulari debet ad instar pœnarum, quas explicuimus supra, latas contra stupratores, de jure communi. Ratio est, quia ex Textu *Pract. crim. tit. applicat.* §. 60. habemus, quod pœnæ non expressæ pro determinatis delictis in Statutis Ordinis, venandæ sunt ex Sacris Canonibus, probatis legibus, ac consuetudinibus, pro ut ratio suaserit. Unde latæ pro Clericis sæcularibus, aut laicis debent a Judice nostro, in facti contingentia, Reo ex nostris applicari.

§. VI. Incestus.

SUMMARIUM.

1 *Incestus gravior est adulterio.*
Incestus, & Incestum dicitur.
Incestus, quid sit.

2 *Incestus proprie non est inter conjunctos cognatione legali, aut Spirituali.*
Cojens cum Commatre, aut filia adoptata, extraordinarie punitur.

3 *Cum persona habente impedimentum publicæ honestatis, non dicitur committi incestus.*
Contrarium sentiunt multi Doctores, & quare.
Sustinetur prima opinio.

4 *Incestus variæ etymologiæ.*
Nomen Incestus impositum est ad placitum.

5 *Incestus gravitas, quomodo varietur.*
Matrimonium inter ascendentes, & descendentes in linea recta, omni jure prohibitum.
Matrimonium inter transversales, quo jure vetitum.

1 CUm gravius Adulterio sit *Incestus*, pro ut dicitur in jure *l. si adulterium.* §. *Nonnumquam. ff ad leg. Jul. de Adult.* & etiam majus sit stupro, post illud de hoc agimus. *Incestus*, sive *Incestum* (utrumque enim dici potest, ut adnotat *Calvin. lexic. V. Incestus, vel Incestum, est coitus inter personas, quæ nequeunt ex prohibitione juris inter se matrimonium contrahere*, prout ex utroque jure *cap. lex illa* §. *Incestus 36. quæst.* 1. *l. si adulterium. ff. ad leg. Jul. de adult.* dicunt Doctores. *Abb. in c.* 1. *& in cap. Veniens. de eo qui cogn. con. uxor. glos. in Rubr. C. de Adult. text. in* §. *Ergo. Just. de nupt. Clar.* §. *Incest. init.* Advertendum autem, quod non quævis juris prohibitio circa nuptias, inducit incestum in personis taliter prohibitis, quæ inter se commiscentur; aliter coitus Presbyteri, sive alterius habentis votum solemne castitatis, qui a jure prohibentur nubere, esset *incestus*, quod tamen nullo modo est; sed prohibitio juris accipitur præcise de illa, quæ impedit nuptias inter consanguineos, sive affines in gradu prohibito, ut observat *Covarn. de matrim. Par.* 2. *cap.* 6. §. 8. *num. p.*

2 Porro hæc conjunctio per consanguinitatem, seu affinitatem accipitur de vera, ac naturali, non autem de legali cognatione. Proinde, licet per *Sacramenta Baptismi*, seu *Confirmationis* inducatur parentela spiritualis. *cap.* 1. *de cogn. spirit. l. si quis alumnam. C. de Nupt.* ratione cujus nuptiæ prohibentur, quod etiam est inter adoptantem, & adoptatam, *text. in l. Quin etiam. ff. de Rit. nupt.* tamen coitus inter personas tali cognatione conjunctas, stricte, & proprie *incestus* non est; unde Rei de hoc crimine, non sunt puniendi ordinaria pœna veri *incestus*, nempe commissi cum persona naturaliter consanguinea, seu affine, sed extraordinaria, arbitrio Judicis, ut volunt Doctores. *Saylicet. in Authen. Incestas. C. de Incest. & inut. nupt. num.* 4. *Dec. cons.* 148. *p. num.* 1. *V. Et hoc confirmatur. Boer. Decis.* 264. *num.* 15. apud *Clar.* §. *Incestus. V. item quæro. Farinac. quæst.* 149. *num.* 50. *Caball. Resol. crim.* 200. *num.* 60. *gloss. in l. Incestæ ff. de Rit. nupt.* apud *Bilt Quæst.* 116. *num* 20. & 21.

3 Difficultas esse potest, an possit dici verus *incestus* copula habita cum persona, cum qua intervenit impedimentum publicæ honestatis? *Covarruvias de matrim. Par.* 2. *cap.* 6. §. 8 n 4. tenet, quod non; vult proinde in hoc casu non intrare pœnam ordinariam veri *incestus*, sicut juxta *Gloss. in Clement. unic. in V. Eos. de consang. & affin.* non incurreret excommunicationem latam contra eos, qui contrahunt nuptias cum consanguineis, vel affinibus, ille, qui contraheret cum persona impedita ex publica honestate. Contrarium videtur verius aliis Doctoribus, *Galleg. Tract. de cognat. spicit. cap.* 24. *Gutier. Q. Q. Canon. lib.* 1. *cap.* 23. *num.* 15. *Menoch. de Arbitr. cas.* 502. *a num.* 1. *Garc. de Benef. Par.* 8. *cap* 3. *n.* 64. & 66. apud *Barbos. in Trident. sess.* 24. *de Refor. matr. cap.* 5. *num.* 7. *Thesaur. de Pœn. V. Incestus.* §. *VI. Incestum*, qui docent dispensationem obtentam super impedimento matrimonii ex consanguinitate, sive affinitate, sive cognatione spirituali, sive publica honestate, esse nullam, si copula præcesserit, & ipsa non fuerit expressa in supplicatione, quia, licet *Trident. sess.* 24. *cap.* 5. *de Refor. matrim.* videatur loqui de gradibus tantum prohibitis consanguinitatis, sive affinitatis, inducentibus impedimentum; tamen universaliter accipi debere de quibusvis aliis impedimentis, sustinent Doctores, *Philiarc. Ledesma Tolet. Sach. Sanctarel.* apud *Barbos. Collect. in Concil. sess.* 24. *cap.* 5. *num.* 2. *de Refor. matrim.* unde concludunt copulam ita evadere incestuosam ex impedimento publicæ honestatis, sicut ex alio impedimento quovis consanguinitatis. Quidquid autem sit circa hanc varietatem opinionum, certum est, quod cum pœnæ ordinarie non applicentur nisi delicto vere, & proprie sumpto, & pœna ordinaria *Incestus* non inferatur illi, qui coivit cum cognata spirituali, prout supra dictum est; concludendum, quod neque tali pœna puniendus esset, qui rem haberet cum persona impedita ex publica honestate, & sic ejus crimen non esset proprie *incestus*; speciale proinde est, quod in petitione dispensationis exprimenda sit copula habita, sicut exprimenda etiam est in petitione ex impedimento cognationis spiritualis.

4 Hujus vocis ætymologiam Auctores varie tradunt; nam *Isidor. Ætimol. lib.* 5. *cap.* 26. vult vocari *incestum*, quasi *incastum*; alii autem, ut *Bald. ad Titul. de nupt. Covarn. de matrim. Par.* 2. *cap.* 6. §. 8. *a num.* 1. & *Moron. Respon.* 96. *nu.* 5. volunt dici *incestum*, hoc est sine cestu, nempe aut cingulo Veneris, de quo fabulantur Poetæ, quod per eum amor gestanti conciliabatur; vel pro zona, qua præcinctæ in die nuptiarum sponsæ incedebant, & vocabatur *cestum* ad imitationem *cesti Venerei*, quo superstitiosa Gentilitas credebat, amorem reciprocum conciliari conjugibus, beneficio Veneris, quam nuptiarum Deam prædicabant. Alii volunt *incestum* dici quasi pollutum, aut maculatum a verbo *incestare*, quod significat polluere, sive maculare; unde *Plinius* dixit *Incestas noctes*, & *Tacit. Histor. lib.* 5. *paul. post ini.* loquens de Judæis, ait: *Profana illic omnia, quæ apud nos sacra. Rursum concessa apud illos, quæ nobis incesta.* Sed re vera supradictæ opiniones non

con-

concludunt, ſiquidem ita non caſtum, & ſine ceſtu, & pollutum eſt adulterium, ſicut inceſtus; nec tamen tali vocabulo effertur. Dicendum porro hoc nomen fuiſſe inventum, ſeu invectum ad merum placitum eorum, qui primi tale crimen nomine inceſtus intitularunt.

5 Majores autem, aut minores gradus malitiæ obtinet hoc crimen, juxta quod committitur cum persona, quæ duci in uxorem prohibeatur a lege magis, aut minus obligante. Siquidem jure naturali, Divino, ac Gentium prohibentur nuptiæ inter aſcendentes, & deſcendentes in linea recta; ut proinde talea nuptiæ in utroque jure *Novell. 12. Coll. 2. c. 1. cap. Cum ſecundum leges. de Hæret. lib. 6.* vocentur *nefariæ*. Sequitur ergo, quod talis etiam dicendus ſit *inceſtus* cum ſimilibus perſonis, & proinde cæteris delictis in hac ſpecie gravior evadet. Nuptiæ etenim cum tranſverſalibus conſanguineis vetitæ ſunt nedum de jure Eccleſiaſtico, ſed etiam Civili *l. final. ff. de Rit. nupt. l. 38. §. 1. ff. ad leg. Jul. de Adult.* cum affinibus autem, ſolo jure Eccleſiaſtico; hinc eſt, quod in gravitate minor cenſeatur *inceſtus* cum his, quam cum illis, ex eo, quod validiores cenſeantur leges naturæ, Divinæ, & Gentium, lege Civili, ac Eccleſiaſtica, quæ nuptias cum tranſverſalibus, & affinibus prohibent. Tamen ulterior gravitatis gradus attenditur a proximitate perſonæ, cum qua copula habetur; ut proinde atrocius crimen ſit *inceſtus* cum filia, quam cum Nepte, & gravius cum hac, quam cum pronepte: pariter *inceſtus* cum ſorore magis eſt gravis, quam cum filia, aut Nepte ſororis, & juxta hanc gravitatem majorem, aut minorem temperandæ ſunt pœnæ, ut infra dicemus.

Probatio.

SUMMARIUM.

6 *De probatione inceſtus remiſſive.*
Qualitas ſubſtantialis delicti probanda ab Accuſatore, ſeu fiſco.
7 *Teſtes, qui probent ſolum coitum, & alii, qui probent parentelam ſolam, poſſunt conjungi ad probandum inceſtum.*
8 *Proponitur dubium.*
Affinitas non contrahitur, niſi ex commixtione ſeminum.
9 *Reſolvitur dubium.*
Accuſans inceſtum non tenetur probare commixtionem ſeminum.
Reus tenetur probare ſe non ſeminaſſe intra vas.
Probatur hoc juramento ipſius, ac mulieris, & tenetur Judex credere juramento.
10 *Contrarium ſtatuitur quoad probationem per juramentum.*
Poſſet probari per aſpectum corporis viri, aut mulieris.

6 Probatio hujus delicti fit, ſicut probantur alia delicta carnis, proinde videnda ſunt ad hoc, quæ ſcripſimus §. *Adulterium n. nu. 2.* Circa probationem autem plenam hujus criminis advertendum, quod Accuſatori, ſive fiſco incumbit onus probandi parentelam ſive ex conſanguinitate, ſive ex affinitate, quæ intervenit inter Reum, & perſonam, quam inceſtavit, ac ejus gradum, dummodo notoria non ſint. Et ratio eſt, quia qualitas aggravans delictum, eſt omnino probanda ab Actore, aut concludenter, aut præſumptive, ut docuimus *Par. p. Tit. Corpus. num. 3.* ſubſtantia autem hujus criminis fundatur in parentela, & augetur in gravitate juxta proximitatem gradus conſanguinitatis, ſive affinitatis: ſequitur proinde, quod talis qualitas probari debet ab eo, qui agit in judicio ſive Accuſator, ſive Fiſcus ſit. Verum eſt, quod, ſi talis perſona communiter reputatur conjuncta Reo, quæ tamen re vera non ſit; ex probatione præſumptiva, quæ habetur a communi exiſtimatione, transfertur in Reum onus probandi contrarium.

7 Ad probandum autem *inceſtum*, poſſunt dividi teſtimonia ad hoc neceſſaria, nempe probando concludenter per Teſtes idoneos coitum *Caii* cum *Berta*, & per alios Teſtes conſanguinitatem, ſeu affinitatem eorundem, ut ajunt *Bald. in l. Gallus. §. Ille caſus. col. 2. nu. 1. Imola col. 2. V Item nota. quod licitum. ff. de liber. & poſtum.* & *Jaſon. in repet. l. admonendi. col. 84. num. 261. ff de Jure ju.* apud *Maſcard. concl. 893. n. 2. & 3.* qui deducunt, quod, ſi licitum eſt arguere ex conjunctione duarum legum, ita licitum eſt probare ex conjunctione diverſorum Teſtium.

8 Occurrit autem hic dubitatio circa probationem hujus criminis. Data communi doctrina, quod non contrahitur affinitas, niſi copula ſit perfecta ex hoc, quod ſeminatio fiat in vaſe naturali, & fiat vir, & mulier una caro ex ſeminum commixtione, ut deducitur ex jure *cap. Nullum junct. gloſ. final. 35. quæſt. 3. Gloſ. in c. p. Extraordinaria. in V Impedire, 35. quæſt. 3.* ex quo pariter principio habetur, quod *inceſtus* cum conſanguinea non committitur, niſi copula ſit perfecta; neque cum affine, niſi facta ſit ſeminum mixtio cum fœmina ſive licite, ſive illicite; & pari modo cum conſanguinea illius; quid juris, ſi accuſatus de *inceſtu*, & probato præſumptive crimine ab Actore, Reus negaret ſeminationem intra vas?

9 Dico, quod non teneretur Actor ad illam probandam concludenter, ſufficit enim pro ſe probatio indiciorum, ex quibus oriatur violenta præſumptio; ſed teneretur Reus talem negativam probare. Sed, quomodo probabit? Dico, quod, cum improbabile aliter ſit, quam per juramentum ipſius, & mulieris, cum qua concubuit, per illud probare debet. Sed tenetur ne Judex tali juramento credere? Dico videri, quod ſic, ex hoc, quod habetur ex Canone *cap. Extraordinaria pollutio*. ubi *Gloſſ. in V Sacramentis 35. quæſt. 3.* in quo *Urbanus ſecundus* reſcribit, quod ſi per juramentum Reorum probetur, quod inter eos habitæ tantum ſint extraordinariæ pollutiones, non adeſt impedimentum, propter quod non poſſit celebrari matrimonium cum conſanguinea illius, cum qua tales immunditiæ habitæ ſunt; ubi advertit *Gloſſa*, quod hoc ſit mirabile, quod contra præſumptionem ita vehementem admittatur probatio, & advertit, quod hoc ideo fit, quia factum aliter probari nequit.

10 Tamen dico hoc non concludere intentum, ſiquidem quivis inceſtuoſus poſſet tali excuſatione ſe tueri, & leges, pœnamque criminis eludere. Caſus, ſuper quo reſcripſit *Papa*, non convincitur, quod fuerit in Foro contentioſo, ſed potius credendum eſt, quod fuerit in Foro ſecreto, & forte pœnitentiali, in quo creditur Reo tam pro ſe, quam contra ſe; aut ad minus fuerit Res delata ad Epiſcopum, tanquam Paſtorem, aut Patrem, non autem tanquam Judicem. Sed longe diverſa eſt res, ſi accuſatio criminalis ſit inſtituta, velintque rei tali juramento ſe tueri; ibi enim ſemper agitur de commodo proprio, aut ſuorum, proinde nequit alter ex Coreis eſſe Teſtis. Si enim *inceſtus* eſt cum conſanguinea, ambo Corei teſtificarentur pro ſe; ſicut etiam eſſet, ſi interveniret *inceſtus* ob affinitatem ex copula licita; ſi autem eſſet ob affinitatem ex copula illicita, mulier, quæ juraret, interveniſſe tantum pollutiones

extra

extra vas, vel testificaretur ad proprium commodum, (si nempe esset ea, cum qua dicitur commissus *incestus*) vel esset ad commodum consanguineæ suæ, cujus crimen intenderet excusare; & ita esset inepta. Posset quidem aliunde expugnari violenta præsumptio *incestus*, puta, per aspectum corporis alterutrius ex Coreis, puta, viri, si ostendat, se esse eviratum, seu castratum, ex quo verum semen emittere nequivit, nec fieri cum muliere una caro; aut mulieris, si probaret se virginem per inspectionem septem matronarum, ut dicitur in jure, *cap. Proposuisti. Extra. de Probat.*

Pœnæ.

SUMMARIUM.

11 *Pœna de jure Civili contra eum, qui sub colore matrimonii commisit incestum.*
Cingulum militare, & ejus privatio, quid importet.
Contrahentes incestas nuptias, ipso jure, privantur propriis bonis de jure Civili.
Nati ex talibus nuptiis sunt spurii.
De jure Canonico tales sunt excommunicati.
12 *Prædictæ pœnæ non afficiunt, nisi interveniat dolus.*
13 *Pœnæ committentis incestum absque figura matrimonii.*
Variæ circa eas sententiæ.
14 *Si concurrat aliud crimen carnale cum incestu, augenda est pœna usque ad mortem.*
Augmentum pœnæ, unde desumendum.
15 *Pœna incestus cum affine ex copula illicita.*
Incestus cum affine ex copula illicita non extenditur ultra secundum gradum.
16 *Sixtus V. sancivit ultimum supplicium contra committentes incestum cum affine ex copula ilicita, in primo gradu.*
Talis Constitutio non est in usu.
17 *Unicus incestuosus de jure Canonico est infamis ipso jure, & facto.*
Nec requiritur sententia declaratoria, si crimen incestus est notorium.
18 *Incestuosus est irregularis.*
19 *Incestum committens sub figura matrimonii, est, ipso facto, excommunicatus.*
Sed excommunicatio non est reservata.
Incestuosus non sub figura matrimonii, non reperitur quod sit excommunicatus.
20 *Clerico incestuoso major pœna debetur, quam depositio.*
21 *Pœnæ Canonicæ antiquæ circa crimina carnis, redactæ sunt ad pœnas pecuniarias.*

11 QUantum vero ad pœnas hujus criminis, præmittenda est distinctio, nempe, an committatur *incestus* sub colore matrimonii, nempe quod aliquis duxerit in matrimonium fœminam consanguineam, seu affinem in gradu prohibito: an vero committatur absolute. Si loquamur de primo, de jure Civili, prout habetur textualiter in *Authentica Incestas nuptias. C. de Incest. & inuti. nupt. Novell. 12. Coll. 2. cap. 1.* pœna est confiscatio omnium bonorum tam dotalium, quam patrimonialium; exilium; spoliatio *cinguli militaris*; (hoc est privatio dignitatis, & administrationis) *cingulum* enim transumptive sumitur pro administratione, ut ex *l. final. C. Ut dignit. ord. lib. 12. Novell. 8. cap. 7. init. Collat. 2. l. omnes. C. de metat. & Epidem. lib. 12.* deducit *Gothofr. ad Novell. Ut Judic. sine quo suffr. cap. 6. lit. Z.* verberatio etiam, si Reus vilis conditionis sit. Et circa confiscationem omnium bonorum, quæ non censetur in hoc casu revocata per dispositionem alterius Authenticæ *Auth. Bona damnat. C. de Bon. proscript.* in qua statuitur, quod bona damnatorum, nec Judicibus, nec eorum Officiis, nec fisco applicentur, sed tribuantur ascendentibus, descendentibus, vel lateralibus, prout communiter opinantur Doctores, sicut ex *Boer. decis. 264. num. 12.* testatur *Clar. §. Incestus. ℣. Et scias.* Advertendum pariter est, quod, qui nuptias incestas contraxit, ipso jure, absque ulla Judicis sententia, aut declaratione, amittit dominium bonorum suorum, ut post *Gloss. in Authent. Incestas in V. Mox. C. de Incest. & inutil.* tenet ibidem *Clarus*, qui post *Bermondum*, testatur de communi. Ampliusque filii nati ex talibus nuptiis, tanquam spurii, omni paterna substantia privantur, ut habet *Authen. ex complexu. C. de Incest. & inut. nupt.* De jure autem Canonico contrahentes hujusmodi nuptias prohibitas, excommunicati sunt, ipso jure, ut habetur ex *Clement. Eos de Consang. & affinit.*

12 Verum tamen est, quod pœnæ istæ non ligant, nisi adsit scientia impedimenti in taliter contrahentibus, qui nihilominus, eo spreto, nuptias celebrarunt; tum quia non punitur factum, nisi dolus malus interveniat, ut notum est; tum quia citata *Clementina* percutit anathemate eos, qui scienter tales nuptias contrahunt; ut proinde ignorantes impedimentum, tali pœna non percellantur, prout habet *Gloss. in Clemen. unic. in V. scienter. de Consang. & affin.* Unde, si matrimonium contractum fuerit in facie Ecclesiæ cum solemnitatibus præscriptis in *Tridentino*, puta, denunciationibus præcedentibus; si accedat juramentum conjugum, quod bona fide contraxerint, præsumeretur ignorantia in ipsis, ut docet *Thesaur. de Pœn. Eccl. Par. 2. V. Incestus. nu. 1. in fin.* & ita pœnas evadere deberent.

13 Quod, si absque figura matrimonii committatur *incestus*, ipsius pœnæ diversificantur juxta gradus rectos, aut transversales, & eorum majorem, aut minorem propinquitatem cum persona, cum qua committitur *incestus*. Si quidem *incestus* cum persona conjuncta in linea recta ascendente, sive descendente, punitur pœna mortis, ut post *Glossam in l. Quamvis la 2. C. de Adult.* tenent communiter Doctores, *Bajard. ad Clar. §. Incestus. num. 4. Boer. decis. 318. Farinac. quæst. 149. num. 61.* apud *Bict. qu. 116. num. 23. Boss. Tit. de Coit. damn. num. 6.* & de praxi talis pœnæ testatur *Clar. §. Incestus. ℣. Sed quæro circ. fin.* ex *Papoae lib. 22. Tit. 9. Arrest. 7.* sed cum persona conjuncta ex linea transversali, distinguunt: vel enim cum *incestu* concurrit alia species illiciti coitus, puta, adulterium, aut stuprum, vel non. Si sic, dicunt nonnulli, *Grilland. de diver. crim. lib. 3. quæst. 3. num. 5. Conrad. Pract. fol. 376. num. 15. Gloss. 1. ff. de Adult. Bermon. de concub. fol. 87. V. Summodo.* quod de jure Civili intrat pœna mortis, ut scribit *Clar. loc. cit. init.* Si non; volunt, quod adhibeatur pœna arbitraria. *Farinacius* vero *q. 149. a. 12. & 14.* cum multis aliis tenet absolute, pœnam *incestus* cum alia persona, quam in linea recta, esse arbitrariam; ita ut etiam dubitet loco citato *num. 68. & 71.* an debeat morte puniri *incestus* privigni cum noverca, & vitrici cum privigna, qui secundum *Bernardum*, *Boeriam*, *Girlandum*, & *Caballum*, quos ipse citat, debent morte puniri.

14 Mihi autem magis arridet sententia prior, quod nempe, si aliud flagitium carnale concurrat cum *incestu*, intret pœna mortis; aut saltem pœna major, quam si esset *incestus* solus. Ratio est, quia duplex intervenit crimen, ut adnotat *l. si Adulte-*

rium. §. 1. *ff. ad l. Jul. de Adulter.* proinde utrumque debet vindicari; quod, si *incestus*, maximo pœna arbitraris citra mortem ex se puniendus esset; liquet, quod alia pœna, ratione adulterii, addenda esset, *arg. text. in l. unic. C. de Raptor.* hæc autem non posset addi extraordinaria, quia supponitur, quod sit inter extraordinarias maxima, cui proinde nihil ejusdem generis addi possit; sequitur igitur, quod extendi deberet ad aliud genus pœnæ, puta, ad pœnam mortis. Quod, si pro solo *incestu*, pœna non maxima inter extraordinarias deberet dari; utique pro adulterio copulato ipsa esset augenda. Augmentum vero, prout supra dictum est, dipendet a proximitate gradus personæ, cum qua peccatur. Unde, si quis incestaret sororem, maxima profecto corporalium pœnarum extra mortem esset puniendus; si autem soror esset nupta, aut virgo, & eo maxime, si interveniret vis, videre nescio, quomodo hic deberet mortem evadere: & in judicando ab hac sententia non recederem.

15 Quo vero ad *incestum* cum affine ex copula illicita, duplex est opinio; una vult, quod extendatur usque ad quartum gradum; ita ut committatur *incestus*, si quis coeat cum duabus fœminis inter se conjunctis usque ad quartum gradum consanguinitatis, & hanc opinionem magis communem, post *Sanch. de Matrim. lib. 7. disp. 15. num. 4.* vocat *Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Incestus. num. V. §. limita prima.* Alia opinio est, quod *incestus* non fit, nisi copula interveniat inter duas personas conjunctas, ut præfertur, in primo, vel secundo gradu. Et hæc secunda opinio verior est. Siquidem *incestus* non committitur, nisi per copulam eorum, qui per aliquam legem prohibentur matrimonialiter conjungi, prout dictum est supra *num. 5.* Constat autem, quod copula fornicaria habita, non impedit matrimonium cum persona consanguinea complicis, ultra secundum gradum, ut statuit *Tridens. sess. 24. cap. 4. de Refor. matr.* sequitur igitur, quod nec etiam committi possit *incestus* cum ea, & ita tenent multi Doctores. *Salzed. ad l. iaz. Prac. c. 84. in fin. Emman. Sa in Aphor. Confess. V. laxaria. num. 2. Gaiier. Q. Q. Canon. lib. 1. cap. 23. num. 3. Roderic. Sum. Tom. 1. cap. 209. num. 2. concl. 2. Sanctarel. Var. resol. quæst. 67. num. 3.* apud *Barbos. in Trident. sess. 24. cap. 4. num. 12. de Refor. Matrim.*

16 Cæterum, quantum ad pœnam hujusmodi *incestus* cum affine ex copula illicita in primo gradu, sciendum, quod *Sixtus V.* in sua Constitutione 55. statuit pœnam mortis, ita ut cognoscens carnaliter Matrem, & filiam, aut duas sorores etiam meretrices; sive mulier habens rem cum Patre & filio, sive cum duobus fratribus, debeat morte puniri, prout observant *Farinac. q. 149. n. 108. usq. ad 115. & Bict. qu. 116. num. 18.* Sed talis constitutio cum fuerit lata a *Sixto*, tanquam Principe, non autem tanquam *Papa*, (siquidem Ecclesia in pœnis imponendis pro crimine, quantumvis atrocissimo, non se extendit ad pœnam mortis) non servanda est, nisi in terris subjectis temporali dominio Ecclesiæ. Imo talis lex neque in usu est in statu Ecclesiastico, prout didici a viris consummatis in judiciis criminalibus; & re vera nimis rigorosa est talis pœna.

17 De jure autem Canonico, laicus committens *incestum*, & de eo condemnatus, efficitur infamis, ut dicitur *in cap. Consanguineorum 3. q. 4.* Et quamvis Doctores nonnulli *Conrad. de Incest. nupt. num. 13. & 14. Turrecrem. in d. cap. Conjunctiones. 35. quæst. 2. Laurent. Archidiac. & Menoch. de Arbitr. lib. 2. Cas. 502. num. 54.* apud *Thesaur. V. Matrimonium cap. 5. num. 11.* requirant, quod ad talem infamiam incurrendam, requiratur sententia Judicis damnantis, tamen constat ex textu, tales esse, ipso jure, & facto, infames. Etenim *cap. Conjunctiones 35. q. 2.* sic habetur, loquendo de incestuosis: *Nos vero sequentes Patres nostros, & eorum vestigiis inhærentes, infamia Reos notamus, & infames eos censemus.* Et in alio textualiter dicitur: *Omnis incesti macula pollutus, infamis est.* Unde ad talem infamiam incurrendam, non requiritur sententia Judicis condemnatoria ad talem pœnam, hæc siquidem jam ex lege lata est, sed simpliciter declaratoria criminis, ex quo illa incurritur. Sequitur proinde, quod, si *incestus* notorius sit, non requiritur aliud ad incurrendam infamiam; nam notorietas facti supplet declaratoriam Judicis: unde ex facto notorio sequitur infamia juris, sicut ex declaratione Judicis, de tali facto, sequeretur infamia facti. Et advertendum, quod, licet videantur citata Capitula loqui de *incestu* sub colore matrimonii, tamen intelligenda sunt de crimine *incesti*, quoquomodo commissi, ut diserte apparet ex secundo capitulo, dicendo enim: Omnis *incesti macula pollutus, infamis est*, comprehendit absolute omnes Reos de *incestu*, & sic sive interveniat matrimonium, sive non.

18 Sequitur proinde, quod ratione talis infamiæ, *incestum* committens, irregularis efficitur, prout dicunt Doctores. *Turrecrem. in cap. Nec eam 35. q. 2. num. 3. Farinac. quæst. 149. num. 136. Sayr. de Cens. lib. 7. cap. 12. Thesaur. V. Incestus. num. 11. init.*

19 Insuper committens *incestum* sub figura matrimonii, incurrit excommunicationem, ipso facto, prout dicitur in *Clement. unic. de Consang. & affin.* quæ tamen censura reservata non est, ut observat *Salzed. ad L. iaz. Pract. cap. 87. §. laicus.* Si vero incestuosus, non sub figura matrimonii, excommunicatus, ipso facto, sit, an potius sit excommunicandus, controvertunt Doctores. Nam aliqui *Decas Regul. 150. Ampliat. 1. Farinac. quæst. 149. num. 16. Paul. Grillan. de Pœn. omn. coit. quæst. 2. n. 4.* apud *Thesaur. l. sup. cit. num. 111.* volunt, quod ex incestu incurratur excommunicatio latæ sententiæ ex *cap. si quis cum Matre 33. q. 2.* Alii *Thesaur. V. Incestus V. sed contraria & ibi. Vitalin. in Clement. unic. num. 28. de consang. & affin. Faber. in §. Si adversus. in fin. Inst. de Incest. nupt. Angel. Tr. malef. V. Che hai Adult. n. 68. Sanch. de Matr. lib. 7. dis. 48. n. 5. Salzed. ad Diaz. cap. 87. §. laicus* volunt quod excommunicatio sit ferendæ sententiæ, & se fundant in *cap. De his. 35. quæst. 3.* & in auctoritate *Glossæ* in dicto *cap. si quis cum Matre. 33. quæst. 2.* & in *Clementina* citata in *V. Matrimonialiter de consang. & affin.* Ego autem salva tot Doctorum reverentia, dico, quod ex juribus citatis nulla habetur excommunicatio, nec latæ, nec ferendæ sententiæ contra simpliciter incestuosos. Siquidem dictum *cap. si quis cum Matre* aperte loquitur de habente in conjugium propriam matrinam; & sic esset *incestus* sub figura matrimonii, de quo non est quæstio: Idem etiam est de alio capitulo; in eo enim agitur de matrimonio incestuoso, ut evidenter constat ex omnibus capitulis illius Quæstionis; *Glossa* autem prima citata, concludit de *incestu* cum matrimonio, prout de eo loquitur textus ipsius, de incestu absoluto nihil dicit: *Glossa* pariter *Clementina*, nec verbum habet de hoc. Concludendum porro, quod ex dictis juribus nulla concluditur excommunicatio; nec alios Canones reperire mihi licuit, per quos talis Censura lata, aut ferenda sit. Siquidem *cap. Incestuosis. 35. quæst. 8.* ubi dicitur, quod incestuosi non debent a fidelibus salutari, nec osculari, & ex consequenti, tanquam ex-

com

communicanti habendi, loquitur de iis, qui nuptias incestas contrahunt, ut habet ibi *Glossa* in figuratione casus. Quod, si *incestus* esset conjunctus cum concubinatu, & Reus Canonice monitus, non desisteret, utique posset excommunicari; hoc tamen non esset ratione *incestus*, sed ratione concubinatus.

20 Quantum autem ad pœnam Clerici *incestum* committentis, communis sententiam Doctorum *Clar. lib. 5. §. Incestus. V. Sed quaero qua. & ibi Didac. sup. 4. Decret. fol. 91. num. 3. Thesaur. V. incestus. num. 11. & ibi Diaz. Pract. cap. 87. Barbos. de Offic. & Pot. Episc. Alleg. 110. num. 10.* est, quod sit depositio, quando tamen crimen in conscientiam Populi devenerit; puta, vel ex se notorium sit, & publicum facti; vel fiat publicum juris per sententiam Judicis, ut dicitur in *cap. non debet. junct. Gloss. final. 30. qu. 1.* Sed re vera ille Canon non loquitur de vero, & proprio *incestu*, sed loquitur de coitu cum filia spirituali ex baptismo, (seu collato, seu ab eodem levato) aut ex pœnitentia juxta alios *Canones cap. Omnes quos. & cap. Si quis Sacerdos 30. qu. 1.* Proinde cum talis coitus mitius puniendus sit, quam verus *incestus*, ut probavimus supra *num.* 2. & pro illo sancita habeatur in jure dicta pœna depositionis, sequitur, quod major pœna, quam sit depositio, *incestui* vero debeatur. Quod magis fundatur ex hoc, quod, ut diximus initio hujus paragraphi, *incestus* gravior est Adulterio, huic vero debetur depositio, ut probavimus *§. Adulterium n. 33.* sequitur ergo, quod gravior pœna, quam sit depositio, debeatur; & hoc maxime, si incestus insignem haberet deformitatem, ut si esset cum sorore, aut cum Nepte virgine.

21 *Usus* tamen, & consuetudo Curiarum est, quod, ut alias diximus, crimina carnis puniantur pœna pecuniaria, arbitrio Judicis, & pœnæ Canonicæ circa illa sunt non tantum mitigatæ, sed etiam antiquatæ. Quo ad Regulares vero consulere debet quisquis proprias muncipales Constitutiones. Nos nihil habemus peculiare de *incestu*; proinde Judex noster in facti contingentia, supra carcerem semestrem, debitum pro Fornicatione simplici, deberet aliam pœnam graviorem pro *incestu* injungere; puta, aut carcerem magis diuturnum, aut jejunia, & flagellationes ter in hebdomada pro aliquo, sive pro toto tempore, quo manet carceratus.

§. VII. Raptus.

SUMMARIUM.

1 *Raptus dici potest tam de hominibus, quam de rebus.*
Raptus hominis ad servitutem, aut venditionem dicitur Plagium.
2 *Diffinitio raptus.*
Abductio fœminæ ad tempus breve, ob commoditatem coitus, non est raptus.
Distantia loci non est necessaria ad raptum.
Nisi abductio fœminæ interveniat, raptus non est.
3 *Abductio violenta, quorum respectu accipi debeat.*
4 *Variæ sententiæ circa dissensum voluntatis raptæ.*
5 *Lex Civilis contra raptores lata est favore tum raptæ, tum ejus Parentum, Tutorum, seu Curatorum.*
6 *Jus Civile vetat matrimonium iniri posse inter raptorem, & raptam.*
Lex Canonica corrigit hoc jus Civile.
Tridentinum non immutat antiquos Canones circa hoc, addit solum, quod rapta ante matrimonium ineundum, reddatur loco tuto.
De jure Canonico raptus non est, si fœmina libere consentit in raptum.
7 *Pœna raptus non evaditur etiam juxta Tridentinum, quamvis mulier consentiat.*
Dictio nihilominus quid significet.
Opinio Henriquez, Roderici, & Ledesma explosa.
8 *Improbatur opinio, quod per matrimonium pœnæ raptus evadantur.*
9 *Ecclesia non sustulit pœnas temporales latas a jure Civili contra raptores.*
Lex Canonica non corrigit Civilem, nisi in ordine ad spiritualia.
10 *Examinatur violentia in rapta juxta varios modos, quibus infertur.*
Opinio, quod mulier etiam volens, dicatur rapta.
11 *Impugnatur dicta opinio.*
Atrox vis, quæ dicatur in jure.
Violentia duplici modo infertur.
Novella de lenonibus exponitur.
12 *Quando in persuasione ad raptum, intrat dolus, tunc adhibetur violentia.*
Gutierrez, & Sanchez impugnantur.
Rapiens mulierem dolose seductam, incurrit pœnas raptus.
13 *Mulier flexa suasionibus absque dolo, si amasium sequitur, non dicitur rapta.*
14 *Quandonam dicatur suasionibus facta violentia.*
Suasa a viro armata, dicitur potius consentire per metum, quam persuasione.
15 *Rapi potest ita puer ad turpe flagitium, sicut fœmina.*
Quid, si fœmina raperet virum?
Gravior est raptus pueri, quam fœminæ.
Mulier rapiens virum, juxta aliquos incurrit pœnas raptus.
Alii negant.
16 *Æquior sententia est, quod extraordinarie esset punienda.*
Si fœmina rapiat virum, & ipse libere consentiat in ejus matrimonium, non est necesse, quod vir ante ponatur in locum tutum.
Si raptus reservatur, ita reservatur pro fœmina rapiente virum, sicut e contra.
17 *Rapiens puellam, & non ad explendam libidinem, non incurrit pœnas raptus.*
Examinatur tamen posita conclusio.
18 *Raptum non committit, abducens propriam uxorem per vim ad suos lares.*
Uxor est de jure mariti, & eum sequi debet.
Mulier intra bimestre a celebrato, & non consummato matrimonio, invito marito, potest ingredi Monasterium.
Consummato matrimonio, vir jus habet in corpus uxoris.
19 *Sponsa de futuro consentiens, si dissentientibus Parentibus, abducitur, de jure Civili raptus committitur, dummodo copula sequatur.*
Secus, si copula non sequitur.
20 *Raptus quoquomodo fiat, semper incurruntur pœnæ Canonicæ.*
21 *Quando præcedunt sponsalia, & puella consentit, de jure Canonico raptus non est.*
22 *Tali casu puella non est reddenda in loco tuto, ad contrahendum matrimonium, si constet, eam consensisse plene ad fugam.*

1 Post Incestum in genere luxuriæ, sequitur *Raptus*. Sciendum autem, quod *raptus* secundum *Goffred. Sam. Rub. de Rapt. num.* 1. dicitur tam de hominibus, quam de rebus; sed secundum proprietatem verborum, *raptus* rerum dicitur *rapina*; sed hominum vocatur *Raptus* absolute. Contingit autem

tem hominem, sive mas fuerit, sive fœmina, possa rapi ad finem explendæ libidinis; sive ad redigendum eum in servitutem, seu vendendum &c. primo modo, dicitur *Raptas*; secundo autem vocatur in jure *Tit. ad leg. Fab. de Plagia. ff. lib.* 48. *Plagium*, & de hoc crimine habetur *Titulus in Digestis*.

2 Hic autem loquimur de crimine *Raptus*, quod potest diffiniri, quod sit *violenta Abductia hominis de loca ad locum, ad finem retinendi in ordine ad copulam carnalem*. Notanter autem dixi *abductio de loco ad locum, ad finem retinendi*, nam, si causa commodioris coitus, quis abduceret fœminam de Camera ad Cameram, & etiam de domo ad domum, aut de agro ad sylvam, & habita copula, dimitteretur, non posset talis abductio, quamvis violenta, dici *raptas*, ut communiter dicunt Doctores. *Bald. & Alex. in l. sed eximendi. ff. Ne quis eum qui. Boss. Tit. de Rapt. mul. num.* 3. *Clar. lib.* 5. §. *Raptus* ℣. *Et dixi. Bist. q.* 115. *num.* 24. *& ibi Cumaa. Cons.* 95. Siquidem *raptus* non importat quamvis abductionem, etiam momentaneam, aut ad breve tempus, sed requirit retentionem, ac occultationem personæ per aliquod tempus longum, prudentis viri judicio. Et in tali retentione, & occultatione potius, quam in abductione de loco ad locum, consistit principaliter ratio *raptus*. Si enim quis caperet puellam de domo Vicini, contigua propriæ domui, & occultatam in hac retineret, profecto esset raptor, nec tamen capta abducta fuisset de loco ad locum, valde longinquum. Similiter, si quis raptam abduceret ad locum, etiam distantem ad duo, vel tria milliaria a propria domo, & constupratam, statim paternis laribus restitueret, tenetur quidem de stupro, ac illata violentia, minime tamen crimine *raptus* deliquisset. Nec audiendus est circa hoc *Moron. Respons.* 96. *n.* 14. qui vult, quod *raptus* sit, quotiescumque vis infertur fœminæ ad copulam, sive amoveatur, sive non, de loco, in quo est; nisi enim interveniat abductio extra proprios lares, non erit *raptus*, sed stuprum, ut in superioribus, §. *stuprum*, dictum est.

3 Dixi autem *Abductia violenta*. Porro violentia hæc radicaliter consistit in dissensu voluntatis ipsius raptæ, aut illorum in quorum potestate est, vel utroramque; quod autem violentia inferatur *armis*, aut non; actu, seu metu ejusdem; perinde est, ut Doctores testantur *Sanch. de Matr. lib.* 7. *disp.* 12. *num.* 5. *Decian. lib.* 8. *cap.* 7. *num.* 6. *Farinac. q.* 145. *num.* 130. apud *Bist. quæst.* 115. *num.* 19. *in fin.*

4 Circa talem dissensum autem contrariæ sunt sententiæ Auctorum; nam nonnulli *Alberic. Bald. Cyn. Marsi. Salyc. in l. Unic. C. de Rapt. Decian. lib.* 8. *cap.* 7. *num.* 19. *Sanch. loc. cit. nu.* 8. *&* 9. *Bajard. Menoch. Farinac. loc. cit. num.* 131. apud *Bist. d. quæst.* 115. *num.* 17. *Thesaur. V. Raptus V. nata quarta* volunt, quod, si fœmina libere consentit se abduci a domo, quamvis ignorent, aut dissentiant ii, sub quorum est potestate, non tamen est verus *raptas*; nec intrat ordinaria pœna hujus criminis, sed alia extraordinaria. Alii è contra volunt, quod etiam, si ipsa *raptui* consentiat, sive ab initio, sive ex post facto; si tamen parentes, Tutores, aut Curatores dissentiant, aut ignorent; esse verum *raptum*, *Clar.* §. *Raptus V. Adde quod pœna. & ibi Alberic. in l. Raptares num.* 7. *C. de Epi. & Cler. Boss. Tit. de Rapt. num.* 15. *Dionys. Gothofr. ad l. Unic. litt. E. C. de Raptor. Gutier. de matrim. cap.* 86. *n.* 17. & se fundant in lege Codicis *l. Unic. C. de Raptor.* §. *Pœnas. in fin.* in qua habetur: *Raptas pœna omnes subjaceant, sive volentibus, sive nolentibus virginibus, sive aliis mulieribus, tale facinus fuerit perpetratum.* Nonnulli tentant has sententias concordare, dicendo, quod secunda debet intelligi de consensu obtento muneribus, pretio, aut dolo, siquidem omnia hæc causant involuntarium. Cæterum, si consensus raptæ omnino liber interveniat, nunquam *raptum* committi, & hoc tenent multi, *Berber. Bajard. Menoch. Farin. & Clar.* quos dat *Bist. d. quæst.* 115. *num.* 16. qui inter citatos Auctores recensuit etiam *Clarum*, sed immerito, nam in libro meo, *Clarus* non habet hoc; idem tamen sensit *Marsil. Consil* 61. *num.* 23.

5 Ego puto, in hoc casu esse distinguendum. Vel enim loquimur de hoc crimine in ordine ad pœnas de jure Civili, aut ad easdem de Canonico. Si de primo, verior est secunda opinio, ipsa enim fundata est in expressis verbis textus; & nisi velint Doctores esse destructores legum, non possunt contra apertam ipsarum dispositionem opinari; lex autem illa unica de *Raptaribus*, si attente legatur, apparebit, latam fuisse non simpliciter favore fœminarum, sed etiam favore parentum, ne ipsis invitis, filiæ ad ipsarum placitum nubant. Nihil igitur facit ad minuendam malitiam *raptus*, consensus raptæ. Siquidem ista bene potest cedere juri suo, & proprio consensu minuere de malitia raptoris; nequit tamen vitare per talem consensum, quin parentes ex *raptu* offendantur; & injuria parentum vindicari debet pœnis sancitis; hoc ergo modo locum habet dicta lex, quantumvis fœmina consentiat in *raptum*, ut vult secunda opinio.

6 Si autem loquamur de pœnis sancitis in jure Canonico, vera est prima opinio. Siquidem lex Canonica in materia tangente Sacramentum matrimonii, corrigit jus Civile; & ita dum hoc vetuit consistere posse matrimonium inter raptorem, & raptam, quantumvis interveniat consensus non solum istius, sed etiam ejus parentum, ut pluribus in locis habetur in jure, *l. Unic.* §. *Nec sit C. de Rapt. Novell. de mulie. rapt. pass. Coll.* 9. *Novell. de ea qua rapt. nub. Imperat. Lea Const.* 35. Lex Canonica vult, quod quantumvis interveniat dissensus parentum, si tamen fœmina consenserit (vel ante, *vel post raptum*) in matrimonium raptoris, matrimonium perfici possit, ut habent duæ Decretales *Cap. Cum causam, & cap. final. de Raptor.* Nec circa hoc aliquid innovavit *Trident. sess.* 24. *cap.* 6. *de Refor. matrim.* nisi quod noluit esse validum matrimonium, nisi fœmina posita fuerit in loco tuto, in quo plena gaudeat libertate, & denuo in matrimonium consentiat; vel primo in ipsum assentiat. Hinc ergo est, quod, cum jus Canonicum habeat tantum pro objecto libertatem fœminæ, ne illi inferatur violentia, lædens contractum Sacramentalem; si hæc cesset, consentiendo in *raptum* sui, decernit *raptum* non committi, nec raptum dici, ubi mulier consentit, ut dicit *Glossa* notabilis in *cap. Cum causam extra de Rapt.* quantumvis parentes dissentiant; & ex consequenti non intret pœna *raptus* in tali casu, ut voluit prima opinio.

7 Tamen attente legendo textum Concilii, apparet, quod nec verum sit, quod ex consensu, etiam pleno, mulieris, pœna *raptus* evadatur. Siquidem ita habet: *Si rapta a raptore separata, & in loco tuta, ac libero constituta, illum in virum habere consenserit, eam raptor in uxorem habeat, & nihilominus raptor ipse, ac omnes illi consilium, auxilium, & favorem præbentes, sint ipso jure excommunicati, perpetuo infames &c.* Perpendenda est illa dictio *nihilominus*, quæ secundum Doctores *arg. l. Qui in potestati in fin. ff. Qui testa. fac. poss. Gonzal. ad Reg.* 8. *Cancell.* §. 7. *Proœmial. nu.* 124. apud *Barbos. dict.* 215. dispositionem auget, & eam præcisam reddit; & ut ex *cap. fundamenta.* §. *Quod si secus.* ℣. *At nihilominus. de Elect.*

in 6.

in 6. l. Isqui §. Postca. junct. Glos. ff. Quod vi aut clam. colligit *Alberic. dictian. V. nihilominus*, idem importat, ac *non minus*. Si ergo vult Concilium, quod raptor incurrat pœnas excommunicationis, infamiæ &c. non minus, si mulier in matrimonium consentit, idem est, quod absolute tales pœnas subeat, iisque præcise mulietur, tanquam verus raptor, quamvis in *raptum*, & subinde in matrimonium rapta consenserit, & sit concludunt plures. *Sanch. de Matr. lib. 7. Disp. 13. n. 1. V. Ab hac sess. de Just. lib. 4. cap. 3. dub. 9. nu. 69. Farinac. quæst. 145. n. 14. & 102.* apud *Barbos. in Tr. sess. 24. cap. 6. de Matr. n. 10.* Et nulla prorsus est consideratio *Henriq. summ. lib. 12. cap. 14. §. 4. V. si ducat. Roderic. summ. Tom. p. cap. 232. V. lo sexto & Ledesm. summ. de sacram. matrim. cap. 16. vel 26. dub. final.* apud *Barbos. loc. cit.* opinantium contrarium, ex eo, quod mulier cogeretur ducere virum infamem; tum quia in ejus potestate est ducere, aut non; tum quia infamia viri ipsam non afficit; tum quia, si ipsa ab initio in *raptum* consensit, ipsa etiam est Rea.

8 Nescio porro, quomodo nonnulli Auctores *Marsil. Cepol. Bors. Gomez. Bajard. Dec, Cancer.* quos citat *Barbos. loc. cit. n. 11.* opinari possint, raptorem contrahentem matrimonium cum rapta, esse omnino liberandum a pœnis *raptus*. Si enim loquantur de jure Civili, resistit manifeste textus, improbans absolute tale matrimonium: proinde dici non potest, quod hoc, si sequatur, tollat pœnas *raptus*, de illo jure latas. Si intelligant de Canonico, nec minus, tum quia hoc etiam in tali casu afficit pœnis Infamiæ, excommunicationis &c. raptorem, ut dictum est; tum quia, ut infra dicam, lex Ecclesiastica, quantumvis validet matrimonium improbatum a jure Civili, non tamen per hoc tollit pœnas pro bono Reipublicæ, a se latas contra raptores. Ad plus possent talem conclusionem firmare, si præcessisset matrimonium consummatum, aut ratum; vel saltem legitima sponsalia, & interveniret plenus consensus mulieris, quæ forte, dissentientibus parentibus in matrimonium, ex nova causa, consentiret, sic rapi. Sed hæc potius dicenda esset fuga puellæ, non autem *raptus*; & in his terminis loquitur capitulum, *Cum causa. Extra de Rapior.* & tenet etiam *Paul. de Castr. in l. Raptores. V. Item Quaro C. de Epi. & Cler.* Cæterum iis non præcedentibus, quantumvis post *raptum*, mulier consentiat plene, & libere in matrimonium, etiam posita in loco tuto, & libero, juxta dispositionem *Tridentini*, tamen raptor subire debet pœnam *raptus*, ut multi scribunt. *Matt. de Afflict. in Constitut. si quis rapere quæst. 6. Carrer. Practic. cri. 5. circa tertium. num. 14. Afflict. sup. Const. Par. 1. Rubr. 19. num. 15. Malin. de Jur. nupt. lib. 1. comp. 10. num. 40. & seqq.* apud *Barbos. in Trident. sess. 24. cap. 6. de Matr. num. 14. V. Contra Andr.* Et ita declaratum fuisse a preclarissimo *Senatu Mediolanen.* scribit *Clar. lib. 5. §. Raptus. V. Adde quod pœna*.

9 Non assentio autem opinioni *Sanchez de matr. lib. 7. disp. 12. num. 15. & 27.* & *Pauli de Castro in l. Raptores. V. Item quæro si raptor. C. de Epi. & Cler.* apud *Boss. Tit. de rapt. mul. n. 18.* quod circa pœnas *raptus*, & signanter circa amissionem bonorum, latam contra raptorem de jure Civili, hoc sit correctum a *Tridentino*; & ex consequenti Judex laicus in factis contingentia debeat regulare sententiam juxta jus Canonicum, non vero Civile. Siquidem Ecclesia nec limitat, nec modificat, nec tollit leges Civiles, nisi in ordine ad res spirituales: in materia *raptus* statuit, contra jus Cæsareum, matrimonium validum inter raptorem, & raptam; cum enim hoc sit Sacramentum, ad Ecclesiam spectat leges ferre circa illud, & proprias pœnas decernere. Sed quo ad pœnas, quas raptoribus apposuit jus Civile, nihil statuit contrarium Ecclesia; tale enim delictum nihil habet affine cum re spirituali, maxime si fiat solummodo ad libidinem explendam; & ideo Reus non debet evadere pœnas Civiles, saltem moderatas, ut post *Peguer. Decis. crimin. 45. per tot.* tenet *Gutier. de matrim. c. 86. num. 25.* Et juxta superiorem conclusionem tenet aperte *Gloss. in c. Cum secundum leges in V. Certoque casu. de Hæret. in 6. & in cap. Possessor. V. sed utrum leges. & in V. Possess. circ. med. de Reg. jur. in 6.* Bene verum est, quod Ecclesia correxit jus Civile in ordine ad lucrum substantiæ raptoris, quod fiebat a rapta, si hæc minime in matrimonium raptoris consensisset. Siquidem Imperator (qui statuerat, omnia bona raptoris danda esse mulieri raptæ in pœnam delicti, & compensationem offensæ) in alia Novella *de Mulier. rapt. 143. Coll. 9.* decrevit, quod, si contra prohibitionem legis Civilis, rapta consensisset in matrimonium raptoris, *bona nullo modo tribuerentur mulieri, sed ipsius parentibus viventibus, si tamen nuptiis hujusmodi minime consenserint. Quod, si etiam isti consenserint in tale matrimonium, sive mortui fuerint, bona raptoris fisco applicentur*. Quia vero talis dispositio retrahere poterat mulierem a nuptiis cum raptore, & sic ex indirecto læsa remanebat libertas ad Sacramentum matrimonii plenarie requisita, Concilium Tridentinum *sess. 24. de matr. cap. 6.* hanc legem correxit, & voluit, quod teneatur raptor mulierem raptam (sive eam duxerit in uxorem, sive non duxerit) decenter, arbitrio Judicis, dotare, & sic de bonis raptoris aliquid consequi, etiam illi nubendo.

10 Examinanda autem venit adhuc *violentia* in raptu in ordine ad modum, & formam, secundum quam adhibetur. In citata *l. unica C. de Raptoribus* habetur sic: *Hoc ipsum velle mulierum ab insidiis nequissimi hominis, qui meditatur rapinam, inducitur. Nisi enim eam sollicitaverit, nisi odiosis artibus circumvenerit, non faciet eam velle, in tantum dedecus se prodere*. Ex quo textu deducitur ab aliquibus conclusio, quod de jure Communi rapi etiam dicatur mulier volens, prout scribit *Boss. Tit. de Rapt. muli. num. 15.* qui ait mirabilem esse rationem, quam circa hoc tangit citatus textus; puta, quod mulierum velle obtinetur sollicitationibus, & artibus, ob quæ inductam esse *violentiam* dici possit. Statuunt proinde conclusionem, quod *violentia* etiam dicitur fieri, dum quis pertrahit animum mulieris ad votum suum, donis, & sollicitationibus; & quod mulier, quæ inducitur ad adulterium, dato sibi auro, licet contenta fuerit, tamen invita habetur; & ille, qui aurum dedit, punitur pœna Statuti contra inferentes *violentiam*; hæcque fuit opinio *Angeli in Auth. de lenon. in fin. arg. l. 1. § Persuadere. ff. de serv. corr.* quem secutus est *Dec. Cons. 170. col. 2.* apud citatum *Boss. de Satyr.* apud *Ricc. Colle. 911.*

11 Sed hæc conclusio falsa absolute est, nec sustineri potest, quod *violentia* dicatur illata mulieri per preces, suasiones, & dona, nisi dolus interveniat. *Violentum* enim a Philosopho dicitur (ut alias tetigimus) *cujus principium est extra non conferente vim passo*; & sic *violentia* dici debet inducta, aut facta mulieri, quando ad actum, ad quem per *violentiam* ipsa inducitur, nullo modo concurrit per actum voluntatis suæ, aut plene liberum, aut conditionate saltem volitum. *Violentia* primo modo fieret, si mulier nolens paternam domum deserere, raperetur *per vim*, nempe illa ligata, & extra paternos lares deportata: *aut metum*, puta, opposito ad jugulum pugione, illico jugulanda, ni raptorem sequatur; &

hæc in jure *text. in l. 1. §. Hoc interdictum. ff. de Vi, & vi armæ* vocatur atrox vis, quæ tantum eriminaliter punitur, ut scripsit *Bald. Conf. 177. circ. fin. lib. 3.* Secundo modo est, quando dolosis suasionibus mulier induceretur ad consensum in *raptu*, puta, quia raptor promittit nuptias legitimas; vel consentit in matrimonium, quia raptor jactat se divitem, nobilem &c. cum contrarium sit, vel consentit ire cum raptore, quia promisit ducere eam in unum locum, & tamen in diversum locum abducit. Et ratio est, quia consensus in hoc casu est conditionatus, & in tantum est volitus *raptus*, in quantum est volita conditio, apposita *raptui*; qua deficiente, nullus est consensus in *raptum*. Deficiente autem consensu in *raptum*, sequitur, quod mulieri, tali casu, dicatur facta *violentia*, & hic est verus sensus eitatæ legis Unicæ de *Rapt. virg.* & in eodem etiam sensu loquitur *Novella* 14. de *lenonibus Collatione* 3. in qua se fundat *Angelus*, & *Decius*; in hac siquidem damnatur lenones, qui ad proprium quæstum solebant *juvenculas miserandas decipere, promittentes calceamenta, & vestimenta, & his venari eas, & deducere ad Civitatem, & habere constitutas in suis habitationibus, & cibum eis miserandum dare, & vestem, & deinceps tradere ad luxuriam*; & infra, *cum arte, & dolo, & necessitate ad luxuriam deducebant*; videbantur enim miserandæ tales puellæ *voluntarie* se committere lenonibus ad meretricium exercendum, eo quod sequebantur voluntarie lenonem persuadentem ipsis, ut illum sequerentur perducendæ a villis in Civitatem, & domum ipsorum. Tamen voluntaria, & spontanea non erat vita meretricia ipsarum, sed ad eam erant coactæ, siquidem ex dolosa promissione vestium, calceamentorum, victus, & honesti famulatus, consentiebant in sequelam lenonis, non quidem absolute, sed conditionate; puta, si promissa, & repræsentata sibi, vera fuissent. At quia conditiones deficiebant, sequebatur, quod ad meretricium dicebantur *violenter* adductæ, quamvis voluntarie lenoni se commisissent. Concluditur igitur, quod tunc solum intret in muliere consentiente se rapi, *violentia*, quando raptor per dolosas promissiones ab ea extorquet consensum. Et hoc aperte patet, ponderando verba textus in dicta *l. Unic. §. Pœnas. in fin. C. de Rapt. virgi.* ubi ait: *Nisi* (raptor) *odiosis artibus circumvenerit, non faciet eam velle &c.* Porro suasiones, preces, munera oblata, promissiones &c. non possunt dici ex se *odiosæ artes*, sunt imo *amabiles*, cum naturaliter mulieres ament, sibi amasii suasionibus, ac precibus correspondentiam in amore persuaderi; munera conferri; ac promissionibus melioris status ad illius sequalam allici. Sed tales *artes* tunc solum evadunt *odiosæ*, cum factas promissiones, effectu vacuas, & dolose fictas deprehendunt. Unde fit, quod, deficiente (tali casu) voluntatis consensu libero, intret *violentia*.

12 Deducitur hinc, quod, quando in persuasione, quæ fit mulieri ad *raptum*, seu adulterium, intrat dolus, dici potest, quod ipsi fit *violentia*; non quidem vis ab externo adhibita; sed *violentia*, puta, quia ad actum illum mulier perducitur non volens; siquidem illa voluit potius conditionem appositam actui, quam actum ipsum; unde, si deficiat conditio, sibi dolose insinuata, remanet actus nudus simpliciter ab ea nolitus. Ut, si dolose nauclerus suadeat mercatori projectionem mercium in mare, ad vitandam submersionem, mercator vult projectionem libere ex parte potentiæ, sed ex parte actus vult conditionate, puta, si periculum submersionis adest, & per projectionem vitetur: quod, si talis conditio desit, nec periculum adsit, projectio est simpliciter nolita, & sic est in casu nostro. Unde assentiri non possum opinioni *Joannis Gutierez de Matr. cap. 96. n. 15.* & *Thomæ Sanchez eo. tit. lib. 7. disp. 13. num. 12.* apud eundem, qui volunt, quod, si dolis circumventa virgo rapitur, non sit locus pœnis *raptus*, quia, ex quo non intervenit *violentia*, non est proprie *raptus*. Contrarium enim verius est; concedo enim, quod non intervenit vis; sed, cum adsit dolus, ut probatum est, intervenit nolitio, & ex consequenti *violentia*. Et videre nescio, quomodo rapiens hoc modo puellam cum dolo, non committat verum *raptum*. Siquidem quidditas delicti determinatur a jure Civili, sanciente *raptum* esse etiam, quando mulier dolosis precibus circumventa consentit in *raptum*, nec *Tridentinum* in qualificando delicto se ingerit, sed supponit delictum tale esse, quale a jure Civili determinatum est, & corrigit jus Civile tantum, quoad validitatem matrimonii, nec pœnas a jure Civili sancitas tollit, ut supra *num.* 9. dictum est. Unde concluditur, quod raptori mulieris, dolo circumventæ, debentur pœnæ *raptus*, non quidem tantæ, & tales, sicut quando simpliciter mulier non consentit, & absoluta vi rapitur, sed paulo minores, ut inferius dicetur. Etenim, si illi non infertur plena vis, sive violentia atrox, infertur tamen aliqualis violentia, quæ punibilis est, ut *arg. l. 1. §. final.* deducitur, & dicunt Doctores *Bart. ff. de extrao. crim. Ripa in l. Rem quæ nobis. col. 1. ff. de Acqui poss. Paul. de Castr. in l. sed eximendi. ff. nequis eum qui Boss. Tit. de Rapt. mul. n. 15. in fin.*

13 Deducitur etiam a contrario, quod, quando abest dolus, & mulier precibus flexa consentit in *raptum*; ut si raptoris, & raptæ sit par conditio, aut melior conditio raptoris, quam raptæ, nullo modo dici potest, quod *violentia* interveniat; sicut etiam, quando precibus amasii puella flectitur ad eam sequendam; sive auro, aut muneribus inducitur. Siquidem talis dicenda est *voluntaria* fuga, non *raptus violentus*. Quia, quamvis vel prece, vel pretio, vel muneribus, inducatur ad consensum, alias non consensura, tamen consensus ille est plene voluntarius, nec ulla violentia adhibetur arbitrio mulieris; potest quippe & auro & precibus reniti; quod, si non facit, libere consentit in id, quod muneribus illi suadetur. Scio, quod communis opinio est, (ut testatur *Clarus §. Raptus. ¶. Adde quod pœna*) quod etiam, si mulier se rapi consentiat, *raptus* committatur, & intret ejus pœna ordinaria, quia ex tali rapina, licet ipsa sit contenta rapi, tamen injuriantur parentes, & affines; tamen, ut optime advertit *Mascardus Conclus. 1254. num. 28.* de *Probat.* talis opinio militat, quando mulier consensit ex dolosis suasionibus sibi factis, & non aliter; si enim libere consensit, aut ex se, aut ex tentationibus non dolosis, *raptus* nullo modo est.

14 Verum est, quod etiam solæ preces importunæ, juxta quosdam Auctores *M. Ant. Cucb. Instit. major. lib. 5. Tit. 12. num. 125. Alphons. a Veracruc. Append. ad specul. conjug. fol. 82. Sanch.* de *Matrim. lib. 7. disp. 13. num. 11.* quos sequitur *Gutier. loc. sup. cit. num. 14. in fin.* violentiæ aliquando æquiparantur: hoc autem est, quando a forma, & dispositione deprecantis, mulier conjicit, quod, si precibus non acquiescat, vir ad vim, atrocemque violentiam se convertit; hoc autem præcipue esset, si vir armatus mulierem rogaret auctoritativa quadam forma, ita ut ab ea induci possit mulier in metum, quod mutilabitur, aut occidetur, nisi consentiat. Quod etiam spectavit *Imperator Leo*, in Constitutione 35. *de Raptor. virg.* post Novellas, & Edicta Justiniani, in qua sancivit, quod, si ad raptum virgi-

nis

nis homo armatus incederet, gladio irremissibiliter feriretur. Si autem absque armis, pœna mitiori plecteretur; & rationem dispositionis reddit dicens; *Ut pote, qui ea quod cum armis ad id factum processerit, neque ab homicidio immunis sit*, innuens, quod, qui armatus vadit ad *raptum*, quamvis precibus tantum mulierem pulset, tamen ostendit animum occidendi, aut mulierem, nisi consentiat, aut alios, qui *raptui* volent obsistere. Tamen consensus mulieris per tales preces obtentus, esset per veram violentiam absolutamque; & impropie dicenda esset mulier consentiens precibus importunis, sed dicenda esset violentata per metum etiam cadentem in virum constantem.

15 Dixi autem supra *nu.* 2. quod *raptus* est *abductio hominis*, prout homo est generis communis. Nam ita potest esse, quod rapiatur puer ad libidinem, sicut puella, & tali casu ambigendum non est, quod raptor puniendus esset pœna *raptus* fœminæ, imo majori, quo majus est flagitium innominabile congressu naturali, quod videtur innuere *Clar. §. Raptus. ¶. Unum tamen. Goffred. in sum. Rubr. de Rapt. num.* 9. Et quamvis de hoc casu, utpote de raro contingenti non habeatur lex, hoc tamen dictat naturalis ratio, adjuta etiam argumento *l. Cum vir. C. Ad leg. Jul. de Adult.* Quid, si raptus pueri non esset ad abusum nefandum, sed esset ad usum naturalem; nempe, si fœmina potens rapi faceret adolescentem, teneretur ne fœmina pœna raptoris? Ambigunt circa hoc Doctores; nonnulli enim *Marsil. n.* 223. *Ant. Gomez ad l.* 80. *Taur. n.* 37. *Angel. in cit. l. Unic. in fin. Papo lib.* 22. *Tit.* 6. *Arrest.* 3. apud *Clar. l. cit. ¶. sed pone*. post *Gloss. in l. Unic. in V. sponsam. C. de Rapt.* tenent quod sic, unde *Marsilius* dicit hanc communem opinionem Doctorum, imo *Angelus* testatur se vidisse eam usu positam, dum meretrix quædam, quæ adolescentem rapuerat, fuit combusta *Florentiæ*, & *Papo* confirmat, eam practicari in *Gallis*. Alii vero *Grilland. de Diver. crim. lib.* 3. *quæst.* 10. *n.* 23. *Conrad. Pract. fol.* 370. *nu.* 3. *Jodor. Pract. cap.* 95. *num.* 17. *Clar. loc. cit.* volunt, quod, cum pœna legis *Unicæ. C. de Raptor.* vir. sit valde rigorosa, & ipsa loquatur expresse de *Raptoribus* fœminarum a viris facta, & non è contra, non veniat proinde ad fœminas raptrices masculorum extendanda, juxta vulgatum Doctorum axioma, *pœnales leges extensionem non admittere*.

16 *Clarus*, in secundam inclinans, dicit, se Reum talis delicti esse puniturum pœna extraordinaria gravi, & citra mortem. Et hæc sententia æquior est; quia non currit omnino paritas inter adolescentem, & puellam. Hæc siquidem, licet cum difficultate, invita tamen simpliciter, potest vitiari; & amissa virginitate, labefactatur in fama irremediabiliter; quod non est in viro, qui nolens, nulla vi ad congressum potest impelli, & per actum carnalem non periclitatur in fama; hoc autem dico regulariter. Cæterum possunt dari in casu particulari tales circumstantiæ raptus, quæ sufficiant ad movendum rationabiliter animum Judicis ad sequendam primam opinionem. Accedit, quod pœnæ Canonicæ latæ a Concilio in viros raptores, non possunt convenire raptricibus, (dempta excommunicatione) ut proinde validum esse matrimonium inter fœminam raptricem, & virum raptum, (si tamen hic consentiat post raptum) etiamsi vir non sit positus in loco libero, & tuto, scribunt communiter Auctores. *Gutier. de Matrim. cap.* 86. *num. final. Barbos. in Trident. sess.* 24. *de Refor. Matr. cap.* 6. *num.* 5. & ibi *Farinac. Sanch. Basil. Rebell. Molfes. Reginal. Ledesm. Bonacin. Ricc.* & *Hurtad.* eo quia Decretum Concilii, cum sit odiosum, nolunt posse extendi ad fœminas. Verum est, quod, si *raptus* simpliciter reservetur ab Episcopis, ita incidet in casum reservatum mulier rapiens virum, sicut vir incidit rapiendo fœminam; est enim verus *raptus* etiam ille, proinde sub reservatione comprehenditur, ut innuit *Moron. Respon.* 96. *n.* 95. *in fin.*

17 Dixi tandem supra *num.* 2. quod raptus sit *in ordine ad copulam carnalem*; nam, si esset ad alium finem, non veniret sub crimine *raptus*. Firmant proinde Doctores conclusionem, quod, si rapiatur puella, non gratia libidinis, sed causa contrahendi cum ea matrimonium, aut si matrimonium sit jam contractum, non incurratur reatus *raptus*. Tamen, talis conclusio cum sobrietate accipienda est, & examinanda secundum jus Civile, & secundum Canonicum. Supposito enim, quod supra dicebamus, quod nec antiqui Canones, nec Concilium correxerit jus Civile, nisi tantum circa validitatem matrimonii inter raptorem, & raptam; relicta alioquin qualificatione criminis, & ejus pœnis, antiquæ dispositioni juris Cæsarei; ab hoc petenda est ratio vera criminis *raptus*. Et quia Concilium ulteriores addidit pœnas spirituales contra raptores, libranda erit adhuc res de jure Conciliari.

18 *Raptum* non esse (spectato omni jure) quando, qui contraxit per verba de præsenti cum puella in facie Ecclesiæ, & elapso bimestri, eam reluctantem etiam, ac parentibus invitis, abducit per vim ad proprios lares, manifestum est. Cum enim uxor sit de jure mariti, & cum eo vivere debeat, ut habetur in jure *cap. Non est nobis. Extra. de spons.* & elapsum supponatur bimestre deliberationis, intra quod, invito conjuge, potest alius ingredi Monasterium, *text. in cap. Commissum. Extra de Sponsal.* vir cogens uxorem suam ad secum cohabitandum, & sibi reddendum matrimoniale obsequium, proprio utitur jure, nec in aliquam legem peccat, & hoc etiam esset, si bimestre elapsum non esset, dummodo matrimonium fuisset consummatum; tali enim facto acquirit vir plenum jus in corpus uxoris, ut notum est. *cap. Cum Causam. de Raptor.*

19 Si vero matrimonium contractum non est, sed de matrimonio præcesserunt sponsalia, & rapitur mulier ad matrimonium contrahendum, quantumvis ipsa consentiat, si tamen dissentiant Parentes, & sequatur copula, de jure Civili verus *raptus* est. Conclusio manifesta est ex Textu legis *Unicæ. C. de Raptu Virginum*. Sic enim habet: *Raptores Virginum honestarum, vel ingenuarum, sive jam desponsatæ fuerint, sive non &c.* & concludit *maxime, cum virginitas, vel castitas corrupta restitui non possit*: quæ ultima clausula includit rationem dispositionis legis. In tantum enim vult lex, *raptum* committi, in quantum mulier rapta vitiatur; sive præcesserint sponsalia, sive non; sive ipsa consentiat, sive non; dummodo parentes dissentiant. Unde sequitur, quod, si copula non sequatur, & raptus sit ad solum finem matrimonii, de jure Civili *raptus* non committatur, nec intrent illius pœnæ, quidquid dicat *Pegnera Decis.* 42. *Rotæ Cathalon.* Et secundum istam limitationem accipi debet supra data conclusio, quam docet *Ægid. Boss. Tit. de Rapt. Mulier. n.* 17. & accipi etiam debet *Ant. Faber. decis.* 1. *C. de Rapt. Virg. apud Ricc. Collect.* 911. dum vult, quod raptus non committatur in virginem abductam causa matrimonii, consentientibus agnatis, licet inscio, aut invito curatore. Si enim eam cognoscit, quamvis cætera constent, intrat dispositio juris Civilis, & pœna veri *raptus*.

20 De jure porro Canonico, *raptus* etiam ad finem

nem matrimonii, sive fœmina vitietur, sive non, semper infert pœnas Ecclesiasticas, & proindo verus *raptus* est. Ratio est, quia pœna raptoribus apposita est, eoquod matrimonium contractum cum rapta, non subsistat, nisi illa loco tuto restituatur; & hæc pœna semper incurritur, tam si mulier rapta sit ad libidinem, quam si fuerit ad matrimonium; tam si mulier fuerit a raptore cognita, quam non; sequitur igitur, quod etiam aliæ pœnæ, puta, excummunicationis, infamiæ &c. quæ per eandem legem Conciliarem sunt sancitæ, incurrantur; non enim ulla habetur ratio, quare hæc tantum pœna, non autem reliquæ etiam incurrantur.

21 Quid autem, si præcesserint sponsalia, & puella consentit in *raptum*; ex eo, quod causa *raptus* est tantum dissensus parentum, aut consanguineorum, non autem ipsiusmet fœminæ? Dico, quod *raptus* non committitur de jure Ecclesiastico; Siquidem, loquendo de hoc, *raptus non dicitur admitti, quando ante de nuptiis agitur*, ut habet Canon, *text. in cap. Cum causam. junct. Gloss. in V. dicatur.* & cum hic præcesserint sponsalia, malitia illius criminis evaditur; & ita nec pœnæ Ecclesiasticæ intrabunt.

22 Quod, si dicatur, quod etiam tali casu matrimonium erit nullum, nisi fœmina loco tuto reddatur, quod, ut diximus, pœna Raptoris est; Unde, si pœna hæc tali casu incurritur, etiam reliquæ incursi debent. Respondeo, quod nec illa pœna intervenit, si constet, *raptum* fuisse cum pleno consensu mulieris; siquidem hæc tantum fuit introducta, favore liberi contractus, ad Sacramentum requisiti; quæ libertas, cum supponatur adesse, non potest aptari talis pœna, sicut nec reliquæ.

Probatio.

SUMMARIUM.

23 *Raptus requirit plenam probationem.*
Duo probanda in raptu.
Si rapta est formosa, juvenis &c. præsumitur, quod fuerit ad explendam libidinem.
24 *Quod raptus fuerit, muliere invita, & ex dolosa persuasione, præsumitur juxta nonnullos.*
Raptor tenetur probare, mulierem consensisse.
25 *Accusator tenetur probare, raptam esse honestæ vitæ, & famæ.*
Item fuisse raptam, causa eam retinendi, non vero ob commodiorem coitum.
Raptus meretricis non est verus raptus.
Si volebat converti a meretricio ad honestam vitam, est raptus.

23 PRobatio autem hujus criminis, quæ concludens requiritur, prout textualiter habetur in *l. Unic. de Rapt. Virg. §. sin autem in fin.* attendi principaliter debet a duobus; puta, quod mulier sit rapta causa libidinis; & quod fuerit, ea invita. Primum probatur concludenter, si raptum copula fuerit secuta; probatur autem præsumptive juxta Doctores, *Bajard. ad Clar. §. Raptus. init. Dni. Mascard. Farinac. qu. 145. num. 78.* apud *Bict. quæst. 115. num. 24.* si mulier rapta fuerit juvenis, formosa, vel de ea raptor fuerit philocaptus; unde incumberet raptori onus probandi concludenter contrarium, puta, quod eam nec cognovit, nec cognoscere tentavit, licet & tempus, & locum opportunum habuerit.

24 Quod autem *raptus* fuerit, illa invita, & dolosa persuasione, præsumitur juxta nonnullos, *Marian. Soccin. in cap. 1. ubi Abb. & Ancharan. de Adulter. Bald. Boss. Mascard. Menoch.* apud *Farinac. quæst. 145. num. 117.* & hoc maxime, si puella, vel mulier sit famæ incontaminatæ; proinde necesse est, quod raptor probet, quod ipsa consenserit; & quomodo hoc probetur, videatur *Farinac. quæst. 145. n. 130. & seqq.* qui per sex conclusiones tradit doctrinam, quomodo consensus raptæ probetur. In facti autem contingentia, caveant Judices in pronunciando, quod invita fuerit mulier. Nam non raro vidi tales consensisse in fugam cum Amasiis, & postquam in fortiis justitiæ fuerunt, ad tuendam propriam famam, dicunt, per vim fuisse abductas, & onerant Amasium. Ideo bene librent omnes circumstantias facti, quibus facile poterunt coniicere, an vi, & dolo, an potius volentes, cum Amasio a propria domo fugerint; nec fidant famæ, aut publicæ apparentiæ, nam aliquoties de die incedunt modestæ, ut videantur castæ *Lucretiæ*; sed in tenebris, & cum Amasiis sunt veræ *Phrynes*.

25 Verum juxta *Mascard. de Probat. concl. 1254. num. 20.* alia duo requiruntur, quæ probare tenetur accusator, sive fiscus. Unum est, quod mulier rapta sit honestæ vitæ, ac famæ; aliud est, quod fuerit conducta de loco ad locum, causa eam abducendi, non vero causa coitus commodioris. Ratio autem est, quia in sententia multorum, *Gloss. in l. 1. in V. Virginem honestam. C. de Raptor. & in Verum. ff. de Fur. Carer. Gram. Cephal. Marsil. Alberic.* apud *Mascard. loc. cit. nu. 50.* *raptus* meretricis non est verus *raptus*, nec incurruntur ex hoc ordinariæ pœnæ contra raptores, (nisi illa volens deinceps honeste vivere, contra dixisset *raptui*, ut optime observat *Mascard. loc. cit. nu. 14.* ut proinde necessarium fuerit raptori uti violentia) & ideo qualitas vitæ honestæ, quæ requiritur ad constituendum crimen *raptus*, omnino probari debet. Pariter, quia, ut diximus supra *num. 2.* abductio de loco ad locum, causa commodioris coitus, raptus non est; ideo, ut raptus probetur, requiritur, quod etiam probetur hæc alia circumstantia, nempe, quod abducta fuerit fœmina, non ob coitum commodiorem, sed ad eam retinendam extra propriam domum, causa libidinis.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

26 *Pœnæ raptus de jure Civili.*
Extenduntur ad sodales, comites, & sequentes.
Judex loci, in quo moratur raptor, procedit, quamvis raptus sit alibi commissus.
Si mulier in raptum consensit, dissentientibus parentibus, intrat pœna extraordinaria.
27 *De circumstantiis aggravantibus delictum, & pœnis remissive.*
28 *Puella sollicitante Amasium ad fugam, temperanda est pœna extraordinaria.*
Historia cujusdam Religiosi sollicitati a fœmina.
29 *Pœna extraordinaria intrat in rapiente publicam meretricem.*
Aut si rapta pluribus se prostituat.
Pœna ordinaria intrat, si raptus est mulieris, quæ reputetur honesta, licet uni, aut alteri indulgeat.
30 *Raptores incurrunt excommunicationem ipso facto, licet non reservatam.*
31 *Pœna Ecclesiastica non afficit, nisi veros raptores honestæ fœminæ.*
32 *Ecclesiastici raptum committentes, de jure sunt deponendi.*
Pœnæ Canonicæ nunc commutantur in pecuniarias.
Clericus rapiens, & vitians puellam, tenetur eam dotare.

Epi-

Episcopus nequit pecuniam dandam puellæ pro dote, suo fisco applicare.
Pœna Tridentini de dotanda per raptorem puella rapta, solis Clericis potest aptari.
33 *Raptus in persona Regulari inauditus.*
Fuga Regularis cum fœmina est apostasia, juncta delicto carnis pro qualitate fœminæ.
Atrox est tale delictum, & graviter puniendum.

26 PŒnæ autem raptus de jure Civili sunt mors, & applicatio omnium bonorum raptoris mulieri raptæ, & hoc non solum respectu raptoris principalis, sed etiam eorum, qui ad raptum fuerunt sodales, comites, vel sequentes, & textualiter habetur in *Codice l. Unic. §. Et siquidem. C. de Rapt. Virg. l. Raptor. C. de Epi. & Cler.* nec possunt tales delinquentes opponere præscriptionem Fori, quia, si *raptus* commissus sit in alieno Territorio, Judex loci, in quo Raptor invenitur, potest, & debet de tali crimine cognoscere, quamvis intra fines suæ jurisdictionis non fuerit commissum. Tales autem pœnæ locum habent, quando aut vis simpliciter adhibita est, aut fœmina fuit dolosa persuasione in consensum abducta, prout supra *num. 11.* dictum est. Quod, si ipsa volens, & libens consensit in *raptum*, invitis tantum parentibus, Tutore, seu conjunctis, quantumvis juxta citatas leges, eædem pœnæ locum habere viderentur; tamen juxta Doctores non intrat nisi pœna extraordinaria. *Salyr. in l. Unic. C. de Rapt. virg. Decian. lib. 8. cap. 7. n. 19. Sanch. de matr. lib. 6. disp. 12. n. 8. & 9.* apud *Bict. qu. 115. num. 17.*

27 Diversificant autem pœnas *raptus* Auctores juxta circumstantias aggravantes delictum, ut pote, si fuerit commissum cum armis, aut magna copia hominum armatorum; si persona rapta fuerit nobilis, aut ingenua, aut in potestate parentum, aut in Conservatorio Virginum, aut in Monasterio Monialium ad educationem, aut virgo, aut conjugata, de quibus videri possunt *Decian. lib. 8. cap. 7. num. 6.* & *Farinac. quæst. 145. num. 60. & seqq.* Sed quoad pœnam ordinariam talis consideratio inutilis est; cum enim sit mortis, & amissionis omnium bonorum, quoad pœnam, perinde est, sive adsint, sive non, tales circumstantiæ aggravantes. Bene tamen possent facere ad augmentum, vel decrementum pœnæ extraordinariæ, quæ, ut diximus, intrat, quando intervenit raptæ consensus.

28 Mihi autem videtur ratio potior temperandæ pœnæ, consideratio casus, secundum quam *raptus* accidit; num scilicet intervenerit voluntas mulieris seductæ, aut inductæ precibus Amasii; an ex æquo concurrerint ad *raptum*; an potius ipsa Amasium sollicitaverit. Si enim mulier æque ac Amasius conspiraverint in fugam; & multo fortius si mulier ipsa Amasium sollicitaverit ad congressum, & ex post, ad fugam a domo, ut irent ad locum, in quo liberius possent genio ipsorum indulgere; profecto non posset talis fuga dici *raptus*; & pœna extraordinaria tali casu deberet esse modica; & ratio est, quia viro, præsertim juveni maxima est tentatio sollicitari a puella procaci, & pulchra; nec est, qui invitanti mulieri ad copulam (si vir potens ad eam sit) possit resistere sine speciali Dei auxilio; unde illius crimen minimum habens de dolo, & maximum de fragilitate, debet a Judice cum maxima misericordia corripi. Casum vidi paucis ab hinc annis. Quidam Religiosus simul cum quadam puella nobili fugam arripuerat. Captus ab insequentibus, & in manus Curiæ Ecclesiasticæ sæcularis traditus, fuit ab ea damnatus ad triremes. Interposita ab eo appellatione, ductus in catenis fuit *Romam*, & Causa revisa, cum constitisset per Epistolas scriptas ab eadem puella, Religiosum fuisse sollicitatum ab eadem ad fugam, ut possent in loco, in quo cogniti non essent, liberius luxuriari, Sac. Congreg. maxime compatiens fragilitati, damnationem ad triremes per decennium commutavit in carcerem claustralem semestrem.

29 Pœna item extraordinaria solummodo intrat, quando rapta est meretrix publica, quæstum corpore faciens; & etiam (si meretrix non sit causa lucri se prostituens) si inhonesta sit, & ex libidine pluribus copiam sui faciat, ut post multos, *Alberic. Angel. Bald. Cyn. Marsil. & Salycet.* quos citat, docet *Sanchez de matr. lib. 7. disp. 7. n. 22. & 23.* & etiam *Gomez in l. Tauri. 80. num. 45.* Non sic autem esset, si quis raperet fœminam, quæ licet cum uno, aut altero ex libidine rem habuit, tamen reputatur communiter honesta; tunc enim intrat pœna ordinaria, ut post *Decian. lib. 8. cap. 7. n. 11. & 12.* tenet *Farinac. q. 143. num. 60.* Adhibetur etiam pœna extraordinaria, quando raptor rem non habuit cum rapta, licet, & locum, & tempus, & vires habuerit; & ideo non fecit, quia ipsum de *raptu* pœnituit. Sed, si fecit quantum potuit; nec tamen obtinuit, quia vel puella se defendit; vel quia arcta fuit; vel quia ipse frigidus est &c. intrat pœna ordinaria, cum ipse devenerit ad actum proximum, ut post *Gloss. in l. Si quia non dicam*, docent communiter Doctores. *Bald. Bellapertic. Butr. Castren. C. dd Epi. & Cler. Sanch. de matr. lib. 7. disp. 12. nu. 18. Bermond. de Publ. Concub. Rubr. de Stup. nu. 32. Farinac.* apud *Bict. q. 115. num. 28.*

30 De jure autem Canonico, ut patet ex *cap. Raptores. cap. de Puellis. cap. Si quis Virginem. cap. Nullus 36. quæst. 2.* tum Raptoribus, tum auxilium, aut favorem illis dantibus, sancita est excommunicatio, quæ a *Trident. sess. 24. de Reform. matr. cap. 6.* innovata est, quæ Censura est latæ sententiæ, licet non sit reservata, ut observat *Thesaur. de Pæn. Part. 2. V. Raptus. V. Nota quinto*, & etiam sunt perpetuo infames, & omnium dignitatum privationem, & ad eas inhabilitatem incurrunt; & ultra hoc, si raptor non ducat raptam in uxorem, tenetur eam convenienter dotare.

31 Circa has pœnas scribit *Farinac. quæst. 145. num. 153.* & post eum *Thesaur. loc. cit. V. Nota tertio*, eas incurri, quamvis rapta sit meretrix, aut mulier inhonesta. Sed, salva talium Doctorum reverentia, hoc non potest de jure sustineri: Ratio est, quia pœnæ appositæ a Concilio, sunt contra veros raptores, eos nempe, quos jus Civile decernit Reos de *raptu*; non enim Concilium aliquid stabilit circa crimen, sed supponit illud jam determinatum a lege Cæsarea, quæ non corrigitur ab Ecclesiastica, nisi in ordine ad matrimonium, ut supra *num. 9.* dictum est. Cum igitur jus Civile determinet *Raptum* tunc committi, quando honesta mulier rapitur, nec *Raptus* sit, quando rapitur inhonesta, sequitur, quod pœnæ Conciliares, quæ afficiunt veros raptores, non possunt convenire violenter abducenti meretricem, qui *Raptum* non committit; & cum simus in odiosis, non possunt extendi pœnæ ultra casum expressum.

32 Quoad Ecclesiasticos, *raptum* committentes, a Concilio *Chalcedonensi cap. 27. & habetur in cap. Eos qui rapiunt. 36. quæst. 2.* apposita est pœna depositionis, quæ renovata est a *Tridentino*, loco supra citato, quod quidem in praxi non servatur; ut plurimum enim pœnæ Canonicæ, quæ plerumque spirituales sunt, a Judicibus Ecclesiasticis commutantur in pœnas pecuniarias, ut pote Reo magis favorabiles,

ics, & fisco Ordinariorum utiliores. An bene in hoc agant, & an judicent secundum intentionem Ecclesiæ, ac *Sanctorum Patrum*, ipsi viderint. Certum autem est, quod, si Clericus rapit puellam, & eam vitiat, tenetur juxta Concilium eam dotare, nec hoc jus quæsitum puellæ potest Ordinarius lædere in præjudicium ipsius, dando Reo pœnam pecuniariam solummodo applicandam fisco Episcopali, seu locis piis; nequit enim Judex in sententia, juri, quod competit tertio, præjudicare, ut notum est. Imo adverto, quod talis pœna dotandi puellam, potest competere solummodo Clericis; minime autem laicis. Ratio est, quia, ut supra dictum est, Concilium non correxit circa pœnas *raptus* jus Civile; proinde illæ sunt in vigore; & cum ex hoc omnia bona raptoris sint adjudicata puellæ raptæ; non est, unde raptor, si laicus sit, possit de bonis suis raptam dotare, cum illis spoliatus sit. Sequitur igitur, quod talis pœna dotationis possit soli Clerico competere; & hanc legem pœnalem supra antiquos Canones contra proprios Subditos, sancit Ecclesia, & hanc invertere nullo modo possunt Episcopi.

33 Quo autem ad Regulares inauditum hoc crimen est; nec enim apud Auctores reperi, neque a consummatis Judicibus Romæ, ad quam totius Christiani Orbis crimina deferuntur, audivi verum *raptus* crimen ab ullo Regulari patratum. Bene frequenter accidit, quod nonnulli pessimi, & habitu externo tantum, non vero vita Religiosi, in hoc scelus prorumpunt, ut aut mulieres seductas de domo abducant consentientes: vel ex condicto, aut sollicitati ab eisdem, cum illis fugiant ad liberius luxuriandum. Sed tale crimen *raptus* non est, nec dici potest, ut post *Sayr. decis. 1. de Raptor.* scribit *Ricc. Collect.* 911. sed est apostasia, copulata cum fornicatione, defloratione, aut adulterio, & qualificata ab injuria, quæ sit conjunctis fœminæ abductæ, & scandalo. Incredibile enim est, quantum scandali pariat in populo tale facinus, & quantum detrahatur honoris, & famæ Religioni ob similes excessus. Unde ex talibus criminibus complicatis, ac specie diversis resultare debet reatus, vindicandos omnibus, & singulis pœnis, debitis singulis delictis, adaptandis arbitrio Judicis, pensata in casu particulari, aut plena malitia, aut fragilitate delinquentis, & magnitudine, seu parvitate scandali resultantis a publicitate facti, & conditione personæ, de quibus firma regula dari non potest.

34 Quo autem ad pœnam rapientis Monialem, pro laicis quidem habetur pœna ultimi supplicii, prout dicitur *l. Raptores. C. de Epi. & Cler. l. Si quis non dicam C. eo. Novell.* 123. *cap.* 43. *Coll.* 9. & hoc etiam, si intervenerit consensus illius, prout ex iisdem textibus scribunt communiter Doctores, *Albertic. Bntrigr. Salyc. in l. Unic. C.de Rapt*, apud *Farinacium q.* 145. *num.* 220. *Gloss. in cap. Raptores.* 26. *q.* 2. *Dict.* 116. *n.* 33. & respectu reverentiæ debitæ Monasteriis Sanctimonialium, aggravatur etiam *raptus* mulieris, seu Virginis sæcularis, quæ causa custodiæ, aut educationis, in iis degit, ut proinde morte sit absolute vindicandum tale crimen, ut post *Decian. lib.* 9. *cap.* 11. *num.* 12. & *Farinac. q.* 145. *num.* 230. scribit *de Bictis q.* 116. *n.* 36.

§. VIII. Clausuræ Violatio.

SUMMARIUM.

1 *Clausuræ violatio quatupliciter contingat.*
2 *Clausura virorum non est de jure naturali, ac Divino, juxta aliquos.*
Reprobatur hac opinio, quo ad jus Divinum.
Levitæ vivebant separati a populo.
Elias habuit Monasteria a se instituta.
Quomodo possit dici, clausuram esse de jure naturali Religiosorum Cœnobitarum.
3 *A tempore Apostolorum omnes Ecclesiastici vivebant Collegialiter.*
Clausura habet fundamentum in jure Divino, ac Ecclesiastica primitiva.
4 *Religiosus exiens absque debita facultate a Claustro, est Apostata.*
5 *De jure antiquo Clericis vetitum erat admittere fœminas intra eorum Clausura.*
Pariter neque in Sacristiam.
Hoc pariter severius Monachis interdictum.
6 *B. Pius V. & Gregorius XIII. interdixerunt Religiosis, fœminas admittere intra Claustra praetextu privilegiorum.*
Declaratio, quod talis prohibitio extenditur ad omnes fœminas absolute.
7 *Gregorius XIII. ampliavit pœnas Religiosis introducentibus, ac fœminis ingredientibus Claustra.*
8 *Nomine fœminarum prohibitarum ingredi Claustra, non veniunt puellæ.*
Neque Imperatrix, Reginæ, ac Principissæ, quæ non agnoscunt Superiorem temporalem.
Neque fundatrices Monasteriorum.
Fundatores possunt sibi reservare dominium directum Conventuum.
Fundus potest alienari sibi a venditore reservata servitute fundi.
Mulieres domesticæ associantes nobiles praedictas, possunt secum ingredi Claustra.
Concessum Primatibus, conceditur etiam iis, qui sub illis sunt.
Tempore interdicti, si conceditur Domino audire Missam, concessio extenditur ad ejus famulos.
Jus precario, aut ex stipulatu ab aliquo quæsitum, quæritur etiam suis.
9 *Fœminæ habentes legitimam causam possunt ingredi Claustra.*
Causa ad hoc legitima, quæ?
10 *Fœminæ possunt ingredi Claustra, dum ibi celebrantur Divina Officia.*
Nomine Divinorum Officiorum, quæ veniant in hoc casu.
Lantusca reprobatus.
11 *Superior instituens insolitam processionem, ut mulieres intra Claustra admittat, an puniendus.*
12 *Talis Superior non incurrit pœnas Bullarum.*
Dubium, an peccet.
Variæ sententiæ circa hoc.
13 *Resolvitur, illum non peccare.*
Abuti potestate quis dicatur.
14 *Fœminæ possunt ingredi Claustra, quando ibi insolita Missa celebratur.*
15 *Oppositio contra supradicta.*
16 *Satisfit difficultati.*
Cooperans materialiter tantum peccato, non peccat.
17 *Nomine Claustri, quid veniat?*
Partes Monasterii, quæ?
Ad Clausuram formalem sufficit seps, seu fossa designata.
Remus transiliens sulcum, quo mœnia Urbis fuere signata, occisus est a Romulo fratre.
18 *Licet partes Clausuræ Monasterii corruat, manet Clausura formalis.*
19 *Ad quales hortos Monasteriorum possint ingredi fœminæ.*
20 *Ad quas Sacristias admitti possint fœminæ.*

21 *Si*

21 *Si in Sacristia celebretur Missa, ad eam possunt ingredi fœmina.*
22 *Quomodo delinquant Religiosi introducentes, & admittentes fœminas intra Claustra.*
23 *Præsumere importat scientiam, advertentiam, & dolum.*
Qui delinquit cum ignorantia, aut opinione probabili, non præsumit delictum.
24 Introducere, *quid importet.*
Prohibitio de introducendis fœminis intra Claustra, extenditur ad mandantes, consulentes, adjuvantes &c.
25 Admittere *quot interpretationes sortiatur.*
26 Admittere *importat recipere, & concedere.*
Admissionales, qui dicantur.
27 *Quis dicatur auctoritative fœminas admittere.*
28 *Introducere fœminas quivis Religiosus delinquendo potest; admittere vero solos Superios, & Officiales custodientes Monasterium.*
Quomodo Janitores debeant impedire fœminabus ingressum in Clausuram?
29 *Quid juris, si Religiosus ingressam mulierem comitatur per Monasterium?*
30 *Donatus impugnatur.*
Qua pacta Religiosus associans fœminam, ut præfertur, non peccet?
31 *Quomodo aliter faciens delinquat?*
Opinio Sanctii, Pellizzarii, Delbene, & Antonii a Spiritu Sancto impugnata.
32 *Detinens diutius fœminam, ingressam Claustra, incurrit pœnas contra introducentes.*
Proemium continet causam finalem legis.
33 *Ita delinquit influens in permanentiam mulieris intra Claustra, sicut qui influit in ejus ingressum.*
34 *Mulieres Religiosæ claustraliter viventes in veteri lege.*
35 *Sanctimoniales in lege Evangelica claustraliter viventes, cœperunt a S. Martha.*
Clausura Monialium per plura Concilia fuit ordinata.
36 *De Moniali peccante contra Clausuram per egressum remissive.*
Prohibitio, quæ est pro fœminis quoad ingressum intra Claustra Religiosorum, est pro viris, ac fœminis quoad Clausuram Monialium.

1 QUia sequenti paragrapho locuturi sumus de *sacrilegio* cum *Moniali*, quod regulariter non perficitur sine *violatione Clausuræ*, quæ ex se delictum est, quod in pluribus fit causa libidinis; ideo de ea tractamus hic. *Clausuræ violatio* criminalis sub duplici membro consideratur, nempe respectu Claustri virorum Regularium, & respectu Monasterii Sanctimonialium, & in utroque distinctionis membro adhuc dupliciter contingere potest; puta, vel per egressum personæ Religiosæ a proprio Claustro; vel per ingressum alterius personæ prohibitæ ad idem; & juxta datam divisionem singula membra consideramus.

2 Respectu igitur virorum Religiosorum, *Clausuram* non esse de jure naturali, aut Divino, scribunt multi Doctores; *Navar. Com. 4. de Regul. n. 29. & cons. 65. eo.num. 2. Mirand. Man. Prælat. tom. 1. quæst. 38. art. 1. concl. 1. & de Monial. quæst. 1. art. 1. Caiet. 22. quæst. 38. art. 11.* apud *Donat. tom. 9. Par. 2. Tr. 3. quæst. 9.* sed de naturali quidem hoc concedo; de Divino autem non tam faciliter admitterem. Siquidem habemus in veteri testamento, *Josue. cap. 14. V. 4.* quod *Levitæ*, Religiosi nempe viri famulatui, cultuique Dei mancipati, urbes separatas a laicis, de mandato Dei acceperunt, & hoc, ut scribit *Andreas Masius in Josue: Ne populi vitiis assuescerent.* Pariterque *Elias Propheta* Monastici instituti Antesignanus habuit Monasteria a Sæcularium habitationibus discreta in *Bethel*, *Carmelo*, & alibi. Unde conjici potest, quod Clausura hominum Deo dicatorum, puta, eorundem domicilia a laicis sejuncta, ad jus Divinum reducitur. Potest autem dici, *Clausuram* esse de jure naturali, supposita institutione *Religionis Cœnobiticæ*, quæ consistit in Congregatione plurium viventium sub una Regula, & Superiore, segregatim a Sæculo; proinde *Clausura* est ex connaturali lege intrinseca vitæ *Cœnobiticæ Religiosæ*; unde supposita professione, de jure naturali est, quod Religiosus separatus a seculo vivat, & nullibi sit, nisi sciente, & volente Superiore, ut post *Suar. tom. 4. Tr. 8. lib. 1. cap. 6. num. 8. de Relig. Ant. a Spir. S. Tract. 3. disp. 6. num. 1384. Palao. Tract. 16. disp. 4. Pun. 7. num. 2.* scribit *Passerin. de Stat. hom. quæst. 189. art. 8. num. 387. in fin.*

3 Pariter in lege Evangelica a tempore *Apostolorum* non solum Monachi, sed Ecclesiastici omnes Collegialiter vivebant, ut dicunt multi Canones, & separati a Laicis, in propriis Claustris circa Ecclesias constitutis, habitabant. *cap. Prater. §. Præcipientes. 32. dist. cap. Omnis ætas. cap. Dilectissimis. cap. Necessaria 12. quæst. 1. cap. In omnibus de Consecr. dist. 5.* Refrigescente postea charitate in Clericis, qui abdicata vita communi, & inducta proprietate, in propriis domibus promiscue cum laicis inceperunt vivere, remansit in solis Religiosis vita claustralis, & in his conservata fuit, & jugiter permanet conversatio Ecclesiastica, quam *Apostoli*, præceptis, & exemplo, in primitiva Ecclesia firmaverunt. Et ex hoc patet, quod *Clausura* in Religiosis fundamentum habet in jure *Divino*, ac Ecclesiastico primitivo.

4 Contingit igitur Religioso viro circa *Clausuram* delinquere, exeundo ab ea, absque debita facultate; hocque crimen Apostasia est, seu fuga a Claustro; & de hoc abunde diximus sub *Titulo de Apostasia*, unde non repetimus inutiliter.

5 Alio modo delinquit Regularis introducendo, sive admittendo fœminas intra Claustra. Et circa hoc sciendum, quod de antiquo jure, Clericis vetitum erat, fœminas admittere intra Claustrum suum, & ad hoc Custos ad januam apponebatur, juxta Statuta Concilii *Aquisgranensis* sub *Ludovico I.* prout refertur a *Trallo lib. 2. cap. 1.* apud *Donatum. tom. 9. Par. 2. Tract. 3. quæst. 4. num. 1.* Imo nec poterant easdem admittere intra *Ecclesiæ Secretarium*, puta, Sacristiam, prout sancitur in secundo Concilio *Arelatensi c. 4. ap. Laura. Epito. V. Clerici quo ad Conversatio.* Monachis vero, Regularibusque viris severiori sub censura hoc itidem præceptum fuit, prout constat ex Concilio *Lateranen. 1. sub S. Gregorio Registr. lib. 4. Ep. 43. & lib. 3. Ep. 40. cap. luminoso. cap. Pervenit. il p. 18. quæst. 2.* & etiam ex Sanctione Cæsarea *Justiniani. l. Sanctissimarum. C. de Episc. & Cleric.*

6 De jure autem novo Ecclesiastico, duæ adsunt Constitutiones, nempe *B. Pii V. Constit. Regularium 23. Octob. 1566. & Gregorii XIII. Idib. Jan. 1575.* in quarum prima, sub pœna excommunicationis, latæ sententiæ, sibi reservata, prohibetur Mulieribus ingredi Monasteria, aut domos Regularium sub prætextu privilegiorum: Superioribus autem, & subditis Regularibus vetatur easdem introducere, vel admittere, sub pœna suspensionis a Divinis, privationis Officiorum, & inhabilitatis ad ea. Et licet prædicta Constitutio expresse loquatur de Mulieribus ingredientibus, & de eas introducentibus,

tibus, *sub prætextu privilegiorum*; Tamen idem Pontifex per suum vivæ vocis Oraculum, attestatum a *Cardinali Cribello*, declaravit ejus mentis fuisse comprehendere in dicta Constitutione universaliter omnes Mulieres, eas etiam, quæ ingradi, aut introduci contingeret, etiam absque *prætextu privilegiorum*. Quod vivæ vocis Oraculum fuit insertum in Constitutionibus *Sacri Ordinis Prædicatorum*, prout refert *Douat. Tom. p. Par. 2. Tr. 4. quæst. 3. num. 3.* Et aliam ejusdem Pontificia declarationem prædicto Oraculo cohærentem, authentice missam a *Fr. Joanne de Aguilera Ord. Minor. de Observantia Commissario Generali Curiæ* ad Ministrum Provinciæ *Bæthicæ* refert *Roderic. Tom. 1. Quæst. 48. Art. 3.* Et cum tali oraculo transeunt communiter Doctores. *Quarant. summ. Bullar. V. Monaster. & Convent. Pag. m. 305. Jo. Crux. de Stat. Relig. lib. 1. cap. 4. Dub. 1. Concl. 2. Lezan. Tom. 1. cap. 10. num. 9. & ibi Navar. Azor. & Suar. Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Clausur. cap. 2. init. Ant. a Sp. S. Tr. 3. disp. 6. num. 674. & ibi Delben. Tom. 1. cap. 19. Dub. 76. num. 10.*

7 In alia vero *Gregorii XIII.* inhibetur mulieribus ingredi Monasteria tum Religiosorum, tum Monialium; & eorundem Monasteriorum Superioribus, & Subditis mulieres ingredi facere, vel permittere *sub prætexta privilegiorum*; & hoc sub pœna excommunicationis, *Papæ* reservatæ; privationis Officiorum, & inhabilitatis perpetuæ ad illa.

8 Observandum est circa istas Bullas, quod nomine Mulierum non veniunt *puellæ* infra septennium, cum non habeant usum rationis; & cum prædictæ Constitutiones sint pœnales, non extenduntur ad non expressa, ut communiter dicunt Doctores. *Sanch. lib. 6. in Decal. cap. 17. n. 4. Roderic. in Exp. Mot. Pii V. num. 12.* apud *Lezan. Tom. p. cap. 10. nu. 10.* Non veniunt pariter *Imperatrices*, *Reginæ*, ac *Principissæ*, quæ Superiorem in propriis dominiis non agnoscunt, ac earundem *filiæ* ingredientes cum honesto comitatu suarum domicellarum; tum quia Bullæ loquuntur de *Comitissis, Marchionissis, ac Ducissis*, puta, Feudatariis, seu Baronalibus; & ideo non extenduntur ad *Reginas* &c. quæ, ob eminentiam status, sunt speciali nota dignæ: tum quia in personis tam altæ dignitatis non cadit scandalum, aut suspicio incontinentiæ; tum quia ita interpretatur quotidiana consuetudo, ut firmant Doctores. *Roderic. Tom. p. Quæst. 48. art. 1. Bonac. de Clausf. Q. 5. Pun. 2. n. 6.* Itidem non veniunt *Fundatrices Monasteriorum*, saltem apud eas Religiones, in quarum Regula habetur, quod tales ingredi possint, prout est in *Religione Minimorum*; *Peyrin. ad Const. 6. Jul. II. §. 3. num. 7. & seqq.* imo *Antonius a Spiritu Sancto direct. Regul. Tract. 3. Disp. 6. Sect. 5. §. 4.* post *Delbene de Immu. Eccl. Tom. p. cap. 18. dub. 75. num. 2.* vult hoc esse commune omnibus Religionibus, ut in Conventibus, a se fundatis, possint ingredi *Fundatrices*; & hoc licere de jure communi contendit *Pelizar. Manual. Reg. Tr. 5. cap. 6. num. 44.* apud *An. a Sp. Sancto*. Et re vera, si possunt Fundatores sibi reservare dominium Monasteriorum, & concedere Religiosis simplicem usum facti, ut patet in jure *cap. Exiit. §. Præterea loco de Verb. sign. in 6.* non video, quomodo non possint concedere etiam dominium, & sibi reservare jus intrandi in illud Monasterium; sicut potest vendi, aut alio contractu distrahi fundus, sibi reservata via, aut ingressu illius, aut alia servitute, prout deducitur ex *ff. de servit. Urban. & rust. præd.* Pariter non veniunt *Mulieres de familia*, & quæ associant *Fundatrices*, quarum respectu indecens est, quod solæ ingrediantur; & cum hoc privilegium sit concessum Primatibus, intelligitur concessum etiam illis, qui sub eis sunt, ut deducitur ex jure; *l. Restituenda. §. Ad hæc. C. de Advocat. divers. Judic.* quemadmodum enim, si tempore Interdicti conceditur alicui ingredi Ecclesiam, & sacrum audire, hoc etiam intelligitur concessum pro *familiaribus*, & *domesticis* ipsum associantibus, prout textualiter habet Decretalis, *cap. licet vobis de Privil. lib. 6.* pari modo intelligendum est hoc privilegium, ut dicunt Doctores; *Suar. lib. 8. de leg. cap. 11. n. 8. Sanch. lib. 6. Decal. cap. 17. num. 6.* apud *Peyr. ad const. 6. Jul. II. num. 7.* attento maxime, quod jus, quod aut precario, aut ex stipulatione alicui acquiritur, acquisitum censeatur etiam suis, ut dicunt *l. cum precario. la 2. ff. de Precar. l. cui usus. §. 1. & 2. l. Et Clientes. ff. de Usu. & habit. l. final. ff. de Verb. Oblig.*

9 Non veniunt pariter *Mulieres*, habentes causam legitimam ingrediendi Monasteria; hæc autem multiplex esse potest; puta, aut tempore pestis, vel multitudinis infirmorum, nec adesset vir idoneus ad illorum servitium; aut ratione utilitatis Monasterii, puta, portando materialia ad ædificandum, sive aquam ad extinguendum incendium; aut ratione ponendi se in securitate tempore bellorum; *incursionis* hostium; persecutionis Curiæ, aut alterius volentis eam occidere, aut mutilare, & similium occasionum, in quibus præceptum pure Ecclesiasticum non obligat cum tanto incommodo, prout dicunt Doctores. *Roderic. Lezan. Bonac. Sorb.* apud *Delbene Tom. 1. cap. 19. Dub. 74. nu. 13. Ant. a Sp. S. Tr. 3. disp 6. a num. 661. & ibi Bordon. Tom. 2. Resol. 76. num. 27. & 33. & Pelliz. Tr. 10. cap. 5. num. 56.*

10 Non veniunt itidem *Mulieres*, quæ (juxta Bullam *B. Pii V.* de qua multi Doctores *Donat. Tom. 1. Par. 2. Tr. 4. qu. 3. Roderic. Tom. 1. qu. 48. art. 3. Lezan. Tom. 1. cap. 10. n. 12. Confect. Comp. Privil. Mendic. fol. 147. Sanchez. lib. 6. in Decal. cap. 16. num. 22. B. Pius V. Const. decet. Romanum. 1570. Bullar. Roderic. Tom. 2. fol. m. 427.* mentionem faciunt) Claustra ingrediuntur, ut divinis Officiis intersint. Hæc autem censentur esse *Missæ celebratio*; Sacramentorum administratio; recitatio *horarum* Canonicarum, Psalmorum Gradualium, seu Pœnitentialium; concio habita, vel sepultura data alicui intra Claustra; benedictio, seu consecratio Ecclesiæ; processiones omnes; solemnis benedictio aquæ in Sabbato Sancto; aspersio solemnis in die Dominico; recitatio litaniarum; lotio pedum, feria quinta in Cœna Domini; adoratio Crucis in *Parasceve*; vestitio, aut professio Novitii, solemniter facta in Capitulo; delatio Eucharistiæ ad Fratrem ægrotum in Valetudinario; Sacramentum Extremæ unctionis, solemniter datum moribundo, & similia, ut pluribus citatis *Bordon. Sorb. Peyrin. Roder. Lezan. Bona. Delben. Pelliz. Portel.* docet *Antonius a Spiritu Sancto Tr. 3. a num. 666. & inde.* Scio *Lantuscam* in suo *Theatro Regal. V. Claustrum. num. 4.* velle, quod non liceat Mulieri ingredi in Claustrum, & ejus interiores Officinas, si ibi daretur habitus Novitio; nec quando fit solemnis pedum lotio *fer. 5. in Cœna Domini*; & citat pro se *Hieronymum Rodericum Resolut. 27. num. 3. & 4. & Peyrinum. Tom. 2. fol. 91. num. 14.* apud *Lantusc. loc. cit.* sed *Peyrinus* ad Constitutionem 6. *Julii 2. §. 3. num. 14.* dicit totum oppositum; postquam enim numero superiori firmavit contra Rodericum, quod Superior indicens processionem extraordinariam, ut mulieres intrent in Conventum non est delinquens; numero sequenti probat, quod ingredi possunt, quando datur habitus Novitio, (tunc enim proponitur verbum Dei de contemptu Mundi) & quando fit lotio solemnis pedum, ad

quam

quam juxta rubricas Missalis intervenit processio cum Cruce, cantatur Evangelium, & aliæ divinæ laudes, quæ veniunt nomine *Officiorum divinorum*, quorum ratione, juxta Bullam *B. Pii*, possunt Mulieres admitti, ut dicunt Doctores communiter. *Donat. Tom. p. Par. 2. Tr. 4. Quæst. 20. Roderic. Tom. 1, quæst. 48. Art. 3. ℣. Tertio notandum. Taxeda Controv. Moral. Tom. p. lib. 2. Tr. p. Controv. 17. nu. 8.*

11 Dubium autem est, an delinquat Superior, qui rogatus a Muliere nobili, instituit processionem insolitam, ut ipsa queat ingredi Claustrum ad satisfaciendum suæ curiositati; ut communiter accidit, quando aliqua puella, assumptura habitum Religiosum, antequam ingrediatur Monasterium, a Matre, seu propinquis ad spatiandum ducitur ad visenda loca conspicua Civitatis.

12 In hoc puncto concordant Doctores *Ant. a Sp. S. loc. cit. n. 670. & ibi Cariolan. Bonac. Sanch. Roderic. Sarb. Portel. Bord. Tom. 2. Resol. 76. n. 25. Delb. Tom. 1. cap. 19. Dub. 74. n. 19. Pelliz. Tr. 10. cap. 5. num. 47. Donat. T. 1. P. 2. Tr. 4. qu. 21. n. 6. Alphons. de Leon. de Cas. Verb. Mulier. recoll. 4. pag.* 361. quod Superior non delinquit, ita ut incurrat pœnas Pontificias, latas contra introducentes; sed variant, an delinquat mortaliter, venialiter, vel nulliter. *Rodericus*, *Jo. Crux*, & *Villalob.* citati a *Donato Tom. 1. Par. 2. Tr. 4. quæst. 21. n. 7.* tenent, quod ex abusu suæ facultatis Superior peccet mortaliter. *Portellus*, & *Pelizzarius* apud *Antonium a Spiritu Sancto Direct. reg. Tr. 3. disp. 6. num.* 670. volunt, quod, si absit intententio mali finis, nullo modo peccet. *Coriolanus* vero, & *Delbene* apud eundem loco citato volunt, quod peccet venialiter, & ideo aliqua pœna sit dignus, & hoc etiam vult *Donat. Tom. p. Par. 2. Tr. 4. Quæst. 21. num. final.*

13 Mihi videtur autem æquior opinio *Portelli*, & *Pellizzarii*, a qua non dissentit *Antonius a Spiritu Sancto*. Etenim multiplicare peccata, ubi evidenter de illis non constat, est potiorem reddere partem Diaboli, quam Christi, & gravius reddere jugum, & *onus* Christi, quod *suave, & leve est*. In casu enim proposito nullam video rationem, per quam concludi possit peccatum in Supriore. Siquidem abusus potestatis suæ (quod est fundamentum unicum contrariæ sententiæ) tunc esset, quando Superior uteretur sua potestate ad alium usum ab eo, ratione cujus sibi est collata potestas; cum *abuti* proprie sit *uti re ad alium usum, quam in quem ea comparata est*, ut vult *Calvinus* in *Lexico. V. Abuti proprie*. Potestas autem Superioribus data est in ædificationem tum Religiosorum, tum Sæcularium, ipsis obsequia licita præstando, & illa indulgendo, quæ legibus de directo non repugnant, ut etiam ipsi benevolos se præstent erga Religionem. Unde sequitur, quod, si Superior rogatus a spectabili benefactrice, ut sibi complaceat, & magis benevolam erga Religionem reddat, extraordinarium processionem instituat, nullo modo potest dici, quod *sua abutatur potestate*.

14 Quod, si in Capella sita intra Claustra, in qua non solet Missa celebrari, potest hæc extraordinarie celebrari ad petitionem alicujus, habentis devotionem ad imaginem illius Capellæ, & possunt tali casu Mulieres Claustrum ingredi, ut docet *Lezan. Tom. p. cap. x. num.* 12. nec peccat tali casu Superior, sic extraordinarie faciens Missam celebrari; videre nescio, quomodo peccabit Superior ordinando extraordinariam processionem, in qua divinæ laudes canuntur ad petitionem sæcularis.

15 Dicetur forte, quod non currit paritas; quia devotio, quæ est ex se bona, est finis celebrationis Missæ, & ingressus mulierum tali casu est occasionatus; sed processio non est principaliter intenta, imo est medium ad ingressum Mulieris in Claustrum ob merum curiositatem, quæ de se peccatum est.

16 Respondeo, (quidquid sit de hac curiositate, quæ forte posset sustineri esse actum pure indifferentem) quod Superior cooperaretur illi tantum materialiter, nullo modo formaliter; siquidem finis Superioris bonus est, nempe, ut magis benevolam erga Religionem reddat mulierem illam; cooperans autem materialiter tantum peccato, non peccat, ut volunt Doctores, *Major. Andr. Cajet. Nav. Azor.* apud *Laim. lib. 2. Tr. 3. cap. 12. num.* 4. sicut non peccat, pecuniam recipiens mutuo, & solvens usuras Usurario, & confitens Parocho suo, licet sciat, quod ipse sit in peccato, & audiendo confessionem, committat sacrilegium. Proinde concludo, quod Superior nec venialiter peccet. Et tandem dato, quod peccaret venialiter, nulla pœna gravis jure posset ibi infligi, cum gravem culpam non commiserit. Hic autem diligentissime advertendum, ne, per ea, quæ Auctor hucusque asseruit circa ingressum fœminarum in claustra Regularium, occasione Divinorum officiorum, in quoquam peccetur; præ oculis habenda est Constitutio Regnantis Summi Pontificis BENEDICTI XIV. quæ incipit: *Regularis disciplinæ abservantia*, emanata die tertia Januarii 1742. per quam Constitutionem plura, quæ in materia clausuræ Religiosorum prius sustineri poterant, ex nova Regnantis præfati Summi Pontificis dispositione, infirmata, & abolita sunt.

17 Nomine autem Claustri, a quo mulieres arcentur, vanit *Monasterium*, ut docet *Spiegelius*; *Lexic. V. Claustrum.* partes autem Monasterii explicat *Nicolaus III.* in Decretali *cap. Exiit. §. Denique de Verb. sign. in 6.* faciens sic: *Et nomine Monasterii volumus Claustrum* (nempe porticus, aut ambulacrum) *Domos*, (puta, Cellas.) *& officinas interiores*, (puta, Refectorium, coquinam, Valetudinarium &c.) *intelligi.* Sed ab hac acceptione non excluduntur Viridaria, horti, prata, aut sylvæ, quæ usui *Monasterii*, & recreationi Religiosorum inserviunt; hæc omnia enim veniunt nomine *Monasterii*, & ut plurimum Clausura materiali, puta, muro sunt circumsepta. Putavit autem *Donat. Tom. 1. Par. 2. Tr. 3. qu. 5. a. 2. & 3.* murum ita esse de necessitate Clausuræ, ut si hortus, seu sylva sola sepe circumdetur, non possit dici *Clausura*, & ad eam possint ingredi Mulieres. Sed eum jure merito carpit *Passerinus de Stat. hom. Quæst. 189. num. 376.* secutus *Cariolanum, de Cas. reserv. Par. 2. Cas. 3. num. 7.* qui docet non solum *sepem*, sed etiam *fossam*, aut quodvis aliud signum, positum ad denotandam *Clausuram*, ab habente facultatem, puta, a Superiore, determinare ejus limites. Et profecto *Romulus* in condenda Urbe, sulco ejus ambitum designarit, nullo constructo muro; cumque *Remus* frater illius sulcum fuisset transgressus, tanquam violator murorum, ab illo interemptus est, ut refert *Livius lib. 1. ad Urb. Condit.* Pari modo, si Superior, ad quem spectat limites Clausuræ determinare, juxta Doctores *Suar. Tom. 4. de Relig. Tr. 8. lib. 1. cap. 7. num. 2. Confer. Thes. Nald. Lezan. Donat.* apud *Passerin. loc. cit. nu.* 379. eam designet per fossam, sepem, seu circumpositas perticas, vel alia signa, si tales limites violentur, incurritur delictum Clausuræ violatæ, prout declaravit *Sacra Congregat. Episcoporum, & Regularium 13. Septemb.* 1583. ut refertur a *Lantusca* in suo *Theatro V. Clausura Conventuum*.

18 Hic apparet, quam falsa sit opinio illorum, qui putant, quod si corruat ex accidenti, aut dirnatur murus, ita ut pateat aditus ad hortum, possint

ideo

ideo introduci Mulieres. Quandoquidem, licet ceciderit murus, manent fundamenta, quæ sunt limites *Clausuræ* jam positæ, quos, non potest variare Superior localis: & quamvis per accidens deficerit *Clausura* materialis, remanet tamen formalis, quæ pendet a designatione Superiorum jam facta; & sicut designatis limitibus per solam fossam stabilitu est *Clausura*, ut probatum est, ita eadem adhuc formaliter permanet, licet ejus pars materialis diruta sit.

19 Quid autem dicendum de hortis, ad quos patet aditus per viam publicam, sunt tamen *Monasteria* contigui? Respondeo, quod, si tales horti inserviunt pro recreatione Religiosorum, & ad eos possunt intrare nulla petita licentia a Superiore, sunt pars *Clausuræ*, nec possunt ingredi fœminæ. Si vero ad illos non possunt accedere Religiosi, nisi petita benedictione, & socio sibi assignato, prout solent, quando exeunt extra Conventum, Dico, quod, quantumvis ad tales hortos esset accessus a Conventu per alium aditum ab eo, qui est per viam publicam, posse ad illos Mulieres intrare. Ratio est; quia tales horti non sunt *Clausura* ex eo, quod Religiosus, absque licentia, ad illos non potest ingredi; (quandoquidem, nisi adsit specialis prohibitio, potest Religiosus sine licentia Prælati per ambitum propriæ *Clausuræ* spatiari) si ergo *Clausura* non sunt, nulla est prohibitio, ob quam Mulieres arceantur.

20 Quoad *Sacristiam* diximus supra *num.* 5. ex Concilio *Arelatensi* prohibitum fuisse Clericis Mulieres admittere; sed hoc apud Clericos sæculares desuevit. Quoad Regulares, distinguunt Doctores de *Sacristia*, habente ingressum a sola Ecclesia; & de habente a solo Claustro; & de habente accessum ab Ecclesia, & a Claustro. De prima conveniunt omnes, quod sit pars Ecclesiæ, & sicut in Ecclesiam, ita & in *Sacristiam* possint intrare Mulieres. De secunda conveniunt pariter, quod absque violatione *Clausuræ* ingredi non possunt. *Donat. Tom.*1. *Par.*2. *Tract.*4. *Quæst.*12. *& ibi Sarb. Add. V. ingredi Monaster. Peyria. ad Const.* 6. *Jul.* 2. *n.* 12. *& ibi Crux de Stat. Relig. cap.* 5. *dub.* 1. *Lantusc. loc. cit. a.* 2. *& ibi Bonac. de Claus. quæst.* 5. *Pun.* 1. *Ant. a Sp. S. Tr.* 3. *disp.* 6. *num.* 699. *& ibi Delben. Tom.* 1. *cap.* 19. *dub.* 77. *Bordan. Tom.* 2. *Resol.* 76. *num.* 6. *&* 36. De prima tamen *Sanch. in Decal. lib.* 6. *cap.* 17. *num.* 17. a quo non videtur dissentire *Lezan. Tom. p. cap.* 10. *n.* 11. tenet absolute, quod, si non est usus in contrarium, & cesset scandalum, Mulieres non possunt intra *Sacristiam* admitti. De tertia vero variant Doctores. Et Ego absolute dico, quod admitti non possunt. Ratio est, quia mens Pontificum, qui statuerunt Clausuram Regularibus, fuit ad liberandos eos ab inquietudine, molestia, & periculo Mulierum, permisso eo, quod ad salutem spiritualem earundem conducit; hinc permittuntur ingredi, quando *verbum Dei* proponitur, & *divina Officia* celebrantur &c. ut dictum est. Sed ingressus in *Sacristias*, solam molestiam, & periculum potest afferre Religiosis, ac nullum profectum spiritualem Mulieribus; quia in illis divina non celebrantur; & solum inserviunt pro sacra Officina Religiosorum; unde sicut ad cæteras Officinas ingredi non possunt, ita neque ad *Sacristiam*. Nec facit, quod, cum sint contiguæ cum Ecclesia, censeantur partes Ecclesiæ: quia etiam Cæmeterium, quod continetur Claustro, contiguum Ecclesiæ, ad quod patet aditus per Ecclesiam, potest dici, quod sit pars Ecclesiæ, nec tamen conceditur, quod possint ingredi Cæmeterium, nisi casu, quo sepeliatur cadaver aliquod. Quod, si ingrediantur, dum Sacerdotes se præparant ad sacrum, infinitas turbationes mentales illis causant. Si extra tempus divinorum Officiorum, infinita pericula, & forte casus, & præcipitia Religiosorum producunt. Proinde ablegandæ omnino sunt a *Sacristiis* Mulieres.

21 Concedo quidem, quod, si *Sacristia* sit ampla, & in ea adsit Altare, aut Capella, in qua consuete celebretur, adsint quoque sepulturæ, & confessionalia, in illam possunt ingredi fœminæ, prout cum *Sanch.*, & *Roderic.* firmat *Donat. Tom.* 1. *Par.* 2. *Tr.* 4. *q.* 12. *num.* 2. *& seqq.* Tamen hoc limito; quando divina ibi celebrantur, & Sacramenta ministrantur. Sicut enim ad hæc possunt ingredi intra Claustrum, ita & ratione istorum possunt ingredi ad talem *Sacristiam*. Sed tali ratione, & tempore cessante, absolute dico, quod ingredi, aut admitti non possunt.

22 Delinquunt autem Religiosi, qui Fœminas, *introducere*, vel *admittere præsumant* intra Claustra, prout sonat Motus proprius *B. Pii V.* Et hæc bene sunt explicanda, nam ab his dependet resolutio plurium casuum circa hanc materiam.

23 Primum autem est, quid importet *præsumere*: & dico, quod importat scientiam, advertentiam, & dolum; ita ut idem sit, quod audere, vel tentare, ut argumento cujusdam Canonis *cap. sed nec. Ne Cler. vel Monachi* interpretatur *Calvinus lexic.* Unde universaliter, quando in Bullis infertur aliqua pœna contra eos, qui aliquid facere *præsumpserint*, intelligitur de illis, qui voluntarie, appensate, plene, directe, cum scientia præcepti, pœnæ, & ex dolo, delinquunt, ut post *Bonacinam de Censur. in Commun. disp.* 1. *quæst.* 1. *Pun.* 3. *num.* 18. *in fin.* & alios a se citatos *Suar. Molin. Filliuc.* firmat *Sanctor. de Pœn. cap.* 6. *Quæst.* 2. *difficult.* 3. *V. Respondeo secundo. fol.* 246. Proinde, qui cum ignorantia juris, aut facti, aut cum opinione probabili, aut cum credulitate, quæ dolum excludat, ut probavimus *Par. p. Tit. Patronus. n.* 126. delinquit, non dicitur *præsumere delictum*, & ita non est locus pœnæ ordinariæ. Si ergo Superior aliquis introduceret Mulieres in hortum, sola sepe cinctum, aut in *Sacristiam*, quæ habeat etiam aditum ad Claustrum, *fultus auctoritate* Doctorum, qui scribunt, *hoc licere*, non diceretur *præsumpsisse introducere*, quia operatus esset cum opinione probabili, & sic non deberet puniri pœna ordinaria. Et hoc quidem verissimum est in puncto juris, & in foro conscientiæ suffragatur; sed in foro fori puto, quod difficulter invenirет Judices, qui hoc admitterent, nisi amicitia erga illum essent præventi. Ex his manifestum est, Auctorem minime approbare, quod Doctores Catholici sentire possint contra Decreta Sac. Congregationis circa clausuram. Contrarium enim sentit, dum Superiorem taliter operantem, in foro fori pœna ordinaria esse puniendum, asserit; esto non sic in puncto juris considerantis dolum in Reo pro pœna ordinaria, qui dolus non esset in casu hic exposito.

24 Secundum autem est *introducere*. Hoc autem verbo comprehenditur omnis actio, quæ active influit in ingressum Mulierum in Conventum; ut invitare, consulere, approbare, hortari, monstrare iter, auferre impedimenta, aperire januam fœminabus, ut intrent; & hoc non solum per se faciendo, sed consulendo, hortando, mandando alteri, ut introducat. Et licet lex pœnalis jubens aliquid contra facientes, non comprehendat mandantes, consulentes, aut adjuvantes, nisi hoc in ea exprimatur, tamen hæc lex posset eludi; (quia posset Prælatus mandare Laico, in quem non potest cadere suspensio a divinis, nec privatio Officii, ut Fœminas introduceret) ideo etiam de consulentibus, & mandantibus debet accipi prohibitio, ut optime probat

Do-

Donat. Tom. 1. *Par.* 2. *Tr.* 4. *Quæst.* 5. isti enim, vere dicuntur *introducere*, nempe habere influxum activum in ingressu mulierum, facto, aut verbis. Proinde, qui diceret fœminæ, *pœnas appositas contra mulieres ingredientes, esse comminatorias tantum; aut quod multæ aliæ mulieres alias sunt ingressæ; aut laudaret pulchritudinem Conventus, Viridarii* &c. ut mulieribus augeretur curiositas intrandi ad videndum; aut quod *intrans ex pura curiositate non peccat nisi venialiter &c.* In summa si aliquis, data opera, ita loquitur, quod a tali sermone disponitur mulier ad intrandum, iste optime diceretur fœminas *introduxisse*; ad earum enim ingressum influxisset.

25 Tertium est *admittere*. Hoc autem varias recipit interpretationes in jure, secundum varietatem locutionum, in quibus reperitur. Aliquando enim significat *assumere*; & sic dicimus *admittere socium*. Aliquando *probare*; ut *admittere excusationem*. Aliquando *tolerare*; ut *admittere querelam*. Aliquando *agnoscere*, & *accipere*; ut *admittere possessionem bonorum*. Aliquando applicare; ut *admittere asinum* in equas, ut habetur in *l. Si quis uxori*. §. *Si quis Asinum*. *ff. de Furt.* Aliquando *committere*; ut *admittere scelus, admittere homicidium, l. Divus*. *ff. de Offic. Præsid. l. spurii in princip. ff. de Decur.* Aliquando *inferre*, vel *facere*; ut *admittere vim, l. Item si cum*. §. 2. *ff. Quod met. caus.*

26 In proprio autem significato *admittere*, idem est, quod *recipere*, ut missum in possessionem *admittere*, hoc est *recipere*, ut habetur in digestis: & etiam significat *concedere*, aut *permittere*, proinde adstantea, & custodientes cubiculum Principis, qui januam reserabant cubiculi, & *admittebant* eos, qui volebant salutare, aut adorare Principem, vocabantur *admissionales*, de quibus loquitur *Lampridius in Alexandro*, *Notitia Romani Imperii*, & *l. final.* §. *Et est notitia*. *C. de diver. Offic. & Apparit. lib.* 12. & eorum officium vocabatur *Officium admissionum*, ut ex *l. de Cubiculis*. *C. de Privil. eo. qui in sacr. pal. lat.* observat *Brissonius* apud *Calvin. Lexic. V. Admissionum Officium*.

27 Ex his ergo duobus postremis significatis habetur, in quo sensu accipiatur in prædicta Bulla *admittere fœminas*; importat enim *recipere*, *concedere*, aut *permittere* auctoritative, ut mulieres intrent. Porro nullus potest sic auctoritative *admittere*, nisi qui ex officio tenetur prohibere, puta *Prælatus*, & *Janitor*; *Prælatus* quidem, quia ad eum spectat, ut in suo Conventu Constitutiones Apostolicæ serventur: *Janitor* autem, quia ad eum spectat januam custodire, ne intrent, qui intrare non possunt, & ejicere eos, si intraverint; & sicut Ostiarius hæc præstare tenetur respectu Ecclesiæ, ut dicunt Canones *cap. Clerus*, *in fin. dist.* 21. *cap. Perlectis*. 25. *dist. Conc. Tolet.* 8. *Conc. Aquisgran. sub Ludovic. Pio*. *cap.* 2. ita idem faciendum est a *Janitore* respectu Conventus; ad hoc enim instituta est ex Decreto *Clementis VIII. de Reform. Regular.*

28 Deducitur igitur ex his, quod *Introducere* fœminas potest competere tum Superiori, tum subditis, qui positive influunt in earum ingressum; *admittere* autem non cadat nisi in *Superiore*, *Janitore*, sive *Sacrista*, cujus etiam est ostium Sacristiæ custodire. Porro hi delinquunt omittendo, quod præstare debent, puta, non claudendo januam; aut non resistendo, ne intrent; aut non expellendo, si jam intraverint. At quomodo resistere, aut expellere debent? Dico, quod non tenentur resistere, aut expellere, nisi verbis, non autem facto violento; quia non est modo militari, aut castrensi custodiendum Monasterium; sed modo Religioso, puta, rogando, ne intrent; intimando illis excommunicationem; repræsentando offensam Dei; claudendo ostia, quæ ducunt ad Dormitoria, interius Claustrum, hortum, aut officinas. Si enim vellet cum impetu trudere; aut apprehensas per brachia foras trahere jam ingressas; aut arrepto baculo percutere, ut exeant, pessime faceret; & non raro orta fuat ex tali indiscreto zelo accidentia funesta, & Religionibus valde nociva. Sufficit, verbis, ut diximus, resistere, & januam claudere, si hoc potest absque violentia, ut dici vere possit, quod non *admiserit*.

29 Quid autem, si Religiosus aliquis, qui nec *introduxit*, nec *admisit* fœminam, ex improviso eam obviam habet, salutat illam ex urbanitate, eamque comitatur ex decentia status illius per Conventum, incideret ne in crimen *introductionis*, aut *admissionis*?

30 *Donatus Tom.* 1. *Par.* 2. *Tr.* 4. *Quæst.* 6. *n.* 2. *& seqq.* tenet affirmative, quia dicit, quod ex *Calepino* habetur, quod inter cætera significata, *admittere* importat associare, & pro sua sententia citat *Navarram*, *Sorbum*, *& Rodericum*; sed immerito, neque enim *Calepinus*, nec citati Auctores hoc habent. Dico ergo, quod si salutat tantum, & comitatur ob urbanitatem, non incurrit; quia, cum non habeat influxum activum in ingressum illius; nec ex officio spectet ad eum impedire, aut expellere, dici non potest, quod *introducat*, seu *admittat* fœminam, proinde non delinquit.

31 Si autem monstrat iter eundi per Conventum fœminæ, jam ingressæ; reserat ostia clausa, ut possit intrare ad officinas; detinet in observandis picturis; parat cibos, aut potum pro illa; in summa, si aliquod facit, ob quod fœmina diutius maneat in Conventu, quam alias fecisset sine talibus actibus circa se præstitis. Dico quod ille delinquit. Ratio est, quia improbabilis prorsus est opinio *Sanctii*, *Pelliezarii*, *& Delbene*, quam recitat, & sequitur *Antonius a Spiritu Sancto Direct. Regal. Tr.* 3. *disp.* 6. *sect.* 5. §. 4. *num.* 674. qui dicunt, quod, si Religiosus causa sit, quod fœmina ingressa licite, detineatur diutius intra Claustra, absoluta processione, occasione cujus ingressa est; peccet quidem mortaliter, sed non incidat in Bullam; quia hæc tantum vetat ingressum, sed non permanentiam in Claustro.

32 Etenim, si peccat mortaliter, ut concedis, rogo, contra quam legem facit? Certe debes dicere, quod contra prohibitionem Bullæ, non enim invenietur alia lex, quæ vetet Religiosis admittere fœminas intra Claustra, ultra Bullam *Pii*, *& Gregorii*; sed hæc per te, vetat solum ingressum, & non permanentiam, ergo aut non peccat mortaliter, aut peccat contra Bullam, & est illius Reus incurrendo censuras. Sed peccat mortaliter, quia Bulla principalius intendit vetare tam permanentiam, quam ingressum in Monasterium. Notum enim in jure est, quod ex proemio legis colligitur ejus causa finalis, & principalis intentio legislatoris, ut Doctores communiter firmant *Bart. in l. Cum ii. nu.* 4. *ff. de Transact. Bald. Oldrad. Lap. Alex. Anchar. Bero. Barb. Soc. Roman. Abb.* apud *Tusc. lib. P. Concl.* 892. *n.* 2. Videamus nunc intentionem *B. Pii V.* in proemio Bullæ *Regularium personarum &c.* sic enim ait: *Religiosarum personarum quieti consulere cupientes, ad ea removenda, quæ religiosum earum propositum impedire possunt, curam nostram intendimus; ut nulla re, quæ eas a divino cultu avocet, præpeditæ, serventium Regularia instituta, & tranquillis mentibus gratum Altissimo impendere possint famulatum*. Mens ergo illius fuit pro-

providere quieti Religiosorum, vetando ingressum fœminarum intra earum Claustra; sed religiosa quies non turbatur per momentaneum ingressum in *Clausuram*, sed per fœminarum in eam permanentiam; ergo prohibitio non est solum in ingressu, nec consistit in indivisibili, sed potius est in permanentia, & commoratione. Et re vera, si posset sustineri supradicta opinio, posset Regularis mulierem ingressam occasione processionis, in aliqua Camera retinere, & cum ea cubare, absque eo, quod incurret censuras Bullæ. Et quis sanæ mentis concederet hoc?

33. Sequitur igitur ex allata doctrina, quod ita delinquit, qui actualem influxum habet in permanentia Mulieris intra Claustra, sicut qui influit in ingressum; unde concludendum, quod faciens aliquod ex supradictis actibus, ob quod fœmina ingressa, aut licite, aut illicite, diutius moretur in Conventu, quam alias fuisset commorata, re vera incidit in crimen contra introducentes. Excipio tamen si esset mora ita brevis, quæ judicio viri prudentis posset dici parva, tunc enim ratione parvitatis materiæ excusaretur a peccato, & Censura, prout tenet cum supradictis *Antonius a Spiritu Sancto* loco citato.

34 Nunc dicendum de *Clausura Sanctimonialium*, & ejus violatione. *Clausuram Monialium* non esse de jure naturali, aut divino, contendit *Roderic. Q. Q. Regular. Tom. p. Quæst.* 44. *Art. p. init.* sed hoc non tam faciliter admitterem, attenta doctrina, quam circa *Clausuram* Religiosorum tetigimus supra *n.*2. in fine. Et in veteri lege reperimus mulieres Religiosas claustraliter viventes circa Tabernaculum Domini, ut habetur ex libro *Exodi cap.* 34. ℣. 8. & primo *Regum cap.* 2. ℣. 22. quæ erant, ut nostro tempore sanctimoniales, ut observat *Cornelius a Lapide*, quas pollutas sacrilege a Sacerdotibus *Ophni*, & *Phinees* fuisse, scriptura commemorat; ob quod nefandissimum scelus fuerunt una die ambo occisi. Itemque ex libro *Judith cap.* 8. ℣. 5. *quarto Regum cap.* 11. ℣. 2. & secundo *Machabæorum cap.* 3. ℣. 19. idem colligitur, ut scribunt multi Doctores *Tostat. in lib.* 1. *Reg. cap.* 2. *quæst.* 12. *Canus de Deipar. lib.* 8. *cap.* 12. *Baron. in Apparat. ad Annal. Eccl.* §. *si fidem. Tamburin. de Jur. Abbatiss. Disp.* 18. *quæst.* 2. apud *Lezan. Summ. V. Clausura num.* 5. quidquid in contrarium, post nonnullos Doctores *Navar. Roderic. Mirand. Suar. Sanch. Gibal.* scribit *Donat. Tom.* 3. *Tract.* 3. *quæst.* 2. *num.* 8. & 28.

35 Quidquid autem sit de hoc, constat *Clausuram Monialium* a tempore primitivæ Ecclesiæ fuisse institutam; Etenim *S. Martha*, quæ Dominum suscepit hospitio *in locum a viris remotum* (scilicet Monasterium) *cum aliquot honestissimis fœminis se recepit apud Tarascum in Gallia*, ut *in Off. S. Marthæ lect.* 6. legitur in Breviario Romano. Anno 348. in primo Concilio *Carthaginiensi* sub *Julio I. Papa* fuit per Patres Decreta *Clausura Monialium*, & denuo innovata in Concilio *Carthaginiensi* tertio, anno Christi 390. sub *Syricio Papa*, ut habetur in primo Tomo Conciliorum. Sæpius postinde a *S. Gregorio Papa Registr. l.* 3. *Epist.* 9. & *lib.* 7. *Epist.* 9. decreta fuit circa annos 600. iterumque innovata in Concilio *Cabilonensi tertio cap.* 62. *anno* 813. Ex post a *Bonifacio VIII.* per suam Decretalem *cap. Periculoso de Stat. Regular. lib.* 6. sub gravibus censuris sancita: Sed, cum prædicta Decretalis non fuisset usu recepta, ut multi scribunt *Gabriel. in* 4. *dist.* 38. *Cajetan. in Summ. V. Monachi*, & *Moniales Jo. Andr. in cap. Periculoso de Stat. Regular. In* 6. apud *Roderic. Tom.* 1. *Quæst.* 44. *art.* 2. *init.* Tandem Concilium *Tridentinum sess.* 25. *de Regular. cap.* 5. supramemoratam Decretalem *Bonifacii* innovavit, & perpetuam Clausuram Sanctimonialibus indixit; quam postea confirmarunt *B. Pius V. Constit. circa Pastoralis. Calend. Junii* 1566. & *Const. Decori*, & *honestati ann.* 1570. *Gregorius XIII. Constit. Ubi gratiæ.* & *Paulus V. Const. Monialium*.

36 Porro contra hanc potest dupliciter delinqui, puta, per exitum Monialium, & per introitum personarum prohibitarum. Quo ad primum, non multum immoror, cum communiter scribentes ad satietatem materiam hanc pertractent, ad quos lectorem ablego. Quo ad secundum, prohibitio, quæ est pro fœminis, ut ingredi non possint in Monasteria virorum, eadem est pro viris, & Mulieribus, ne valeant ingredi in Monasteria Monialium; & eo modo, quo delinquunt Religiosi introducendo, sive admittendo fœminas, eodem prorsus delinquunt Moniales respectu quorumcumque, ut dicunt jura *cap. Periculoso de Stat. Regular. Trident. sess.* 25. *cap.* 5. *B. Pius V. Gregor. XIII. Paul. V. Bull. supracit.* & Doctores *Suar. Tom.* 4. *de Relig. Tr.* 8. *lib.* 1. *cap.* 10. *Sanchez lib.* 6. *Decal. cap.* 16. *per tot.* apud *Lezan. Tom.* 1. *cap.* 25. *num.* 24. *Alexand. VII. Const. Felici.* 13. *Cal. Novemb.* 1664. *Lantusc. V. Moniales num.* 3. Quod autem suffragatur pro licito ingressu mulierum intra Claustra Religiosorum, ut quando divina officia ibi celebrantur, non valet, ut personæ prohibitæ intrent Monasteria Sanctimonialium; sed hoc permittitur tantum personis necessariis juxta indigentiam Monialium, de quibus passim Doctores de *Clausura* scribentes, apud quos cuique obvium est invenire qualitates personarum, casuum, licentiarum, & formæ, juxta quam permittitur ingressus.

Probatio.

SUMMARIUM.

37 *Probatio hujus delicti pendet a Testibus, ut in delictis facti transeuntis.*
38 *Dubium practicabile.*
39 *Opinio Sanctori.*
40 *Impugnatur Sanctorus.*
Religiosus meditans fugam, potest capi a Fratribus.
Pariter ad impediendos ulteriores actus carnales cum fœmina introducta.
41 *Superior monitus, fœminam introductam detineri in Camera Religiosi, tenetur ad recognoscendam corpus delicti per visum,* & *repertum.*
42 *Instructio charitativa pro Superioribus in tali casu.*
43 *Si Reus talis delicti est male diffamatus de spurcitiis carnalibus, debet omnino deprehendi.*
44 *Si introductio fœminæ est pluribus nota, quid agendum a Superiore?*
45 *Quid juris, si Superior ipse esset Reus de introductione?*
Succedens de jure Superiori in regimine Conventus, præstare tenetur ea, quæ Superior tali casu facere deberet.
Papa hæreticus judicandus a Concilio.
46 *Subditi conglobati non possunt tali casu irrumpere in Cameram Superioris, ut fœminam introductam deprehendant.*
Exercens aliquid, ad quod non habet facultatem, est usurpator alienæ jurisdictionis.
Usurpatio rei alienæ censetur furtiva.
Usurpans jus Superioris, committit crimen læsæ Majestatis.
Subditi aliquando possunt supplere negligentiam Prælati.

47 San-

47 *Sanctorus denuo impugnatur.*

37 PRobatio autem hujus delicti, eo quod est facti transeuntis, pendet a Testibus, prout de delictis non relinquentibus vestigium post se, alias diximus. Potest tamen dari casus, quod Judici etiam de corpore delicti constare possit; prout esset, si *Cajus* accusaretur habere mulierem occultatam in sua Camera, & Judex accusatione recepta, pergeret ad recognoscendum corpus delicti.

38 Dubitatio autem non levis circa hunc casum, de facili practicabilem esse potest; an casu, quo aliquis Religiosus Mulierem in Conventum introduxisset, & in sua Camera, aut alio loco Conventus reconditam haberet, Superior localis teneretur cum Discretis Conventus se conferre ad visitandum corpus delicti? Et quid juris, si Superior ipse esset Reus de hoc? An sibi succedens in officio, deberet monitus de hoc, talem visitationem inire?

39 Respondeo. *Sanctorus de Pæn. cap.* 8. *Quæst.* 8. *fol.* 360. loquens de habente fœminam in Camera, quam secreto vellet emittere, aut ipse fugam arripere, dicit, quod non potest capi a Fratribus, quia delictum est jam consummatum, & fratres non habent jus, nisi impediendi accinctum ad delinquendum; & hoc multo fortius, si Superior esset in hoc delinquens. Et cohærenter ad ea, quæ circa hoc scribit, haberet respondere ad propositam dubitationem, quod Superior localis non posset, & multo fortius non teneretur inquirere per ocularem inspectionem de constantia corporis delicti hujusmodi: & multo minus hoc possent subditi, si Superior haberet fœminam in Camera.

40 Sed tanti viri pace, talis resolutio non est probabilis. Concedo enim, quod, si delictum irreparabiliter commissum est, non possunt fratres delinquentem apprehendere, si non adsit justus timor fugæ; sed nego, quod, si frater, qui detectus est fœminam habere, meditatur fugere, non possit a fratribus carcerari; fuga enim ipsius novum delictum est, ad quod impediendum, possunt fratres Reum carcerare ex doctrina ipsius *Sanctori*, & ex eo, quod circa hoc abunde scripsimus *Par. p. Tit. Delictorum num.* 13. Imo si in prima, vel secunda hora noctis introduxit mulierem, & etiam cum ea cubat, licet sit consummatum delictum quoad introductionem, & forte etiam ad unum, aut alium actum adulterii: non tamen est consummatum respectu aliorum actuum, qui probabilissime judicantur secuturi in progressu noctis, nisi impediatur.

41 Dico igitur, quod, si Superior est admonitus a pluribus fratribus, quod *Cajus* habet fœminam introductam, non solum potest, sed tenetur ire cum Discretis ad recognoscendum, & probandum corpus delicti. Ratio invincibilis est, (saltem apud Nos) quod Superior tenetur describere corpus delicti, præsentandum Provinciali, quando, nisi in instanti caperetur informatio, ejus cognitio deperiret, vel non ita clare appareret, prout habet Textus *Pract. crim. Par. p. Tit. delictorum* §. *final. in fine*, & Nos ibi explicuimus. Patet autem, quod non ita clare constat per Testes corpus delicti, & maxime de nocte, sicut per actualem, & juridicam visitationem per Visum, & repertum. Militant enim multæ exceptiones contra personas, & dicta Testium, & modum, quo potuerint certo scire, in tali Camera fuisse fœminam, & non potius virum in habitu fœminæ &c. ob quas exceptiones obnubilatur claritas probationis corporis delicti, ob quam aut totaliter destruitur processus; aut Reus pœnam ordinariam evadit. Hoc periculum autem cessat, si Superior localis, qui habet, & jus, & obligationem describendi corpus delicti, ipsum juridice visitat, Testibus necessariis adhibitis. Tenetur pariter ex alio principio supra facto, puta, ad impediendos actus fornicarios, qui sequentur in nocte, si sinatur Reus quiete cubare cum fœmina.

42 Verum circa hunc casum practicabilem, Superiorem desidero charitativum, & prudentem. Charitatem in hoc habeat, ut honori fratris, & etiam fœminæ, qui forte ex fragilitate deliquerunt, prospiciat. Proinde, si ab uno solo fratre, & secreto admonetur, quod fœmina in Conventu est, non excitet, aut convocet fratres dormientes, ut secum conveniant ad deprehendendum Reum in fragranti, ut faciunt nonnulli Superiores fatui, & impetuosi, maxime quando Reus est ex opposita factione, aut ex alia causa sibi invisus. Sed pallio charitatis vulnus proximi protegat. Præcipiat fratri, qui eum admonuit, ut vadat cubitum, nec hoc ulli alteri pandat, dicendo se circa hoc præstaturum, quæ sui muneris sunt. Tunc solus vadat ad Cameram, in qua est mulier, & admoneat fratrem, ut illico expellat. Si hoc non potest, quia januæ Conventus sunt clausæ, avocet fratrem a tali Camera, & in ea claudat solam fœminam, & fratrem secum abducat, ne detur novo peccato locus, & ita secreto in mane dimittat.

43 Hoc autem suadeo casu, quo Reus alias esset homo bonæ famæ, de quo alias malum auditum non est, & ex fragilitate peccavit. Sed, si frater relaxatus est, mali nominis, & de eo multa in hac materia audita sunt, sed ex summa vafritie sua, qua delicta texit, non potuit castigari, tali casu impietas est esse pium, & crudelitas est esse charitativum. Contra tales pestes Religionis summa charitas erga Ordinem est justa animadversione procedere, & arripere oblatam occasionem, ut pœnas, quas pro tot alias malefactis effugit, luat.

44 Si autem duo, aut tres fratres deferant Superiori fœminam esse in Conventu, non est amplius locus tegendo delicto; sed debet Superior de veritate inquirere, & factum describere. Vocare faciat Discretos Conventus, coram quibus renovetur delatio Accusatorum; tum consilium ineant, an actus prudentialis sit, Cameram delinquentis visitare, & in casu, quod nolit aperire, violenter ostium aperire. Potest enim esse, quod Reus arma habeat, & ingredi volentem mutilet, aut occidat; aut ex eo, quod videt se deprehensum in fragranti, actus in rabiem, aut desperationem, arma ministrante furore, mortaliter aliquem percutiat, aut vulneret. Si hoc probabiliter sequi potest, satius est pro tunc dissimulare, donec dies illucescat, interimque ostia Conventus, custodibus appositis, custodire; & orto sole, visitationem debitam facere, eamque describere, juxta formam datam circa descriptionem corporis delicti *Par.* 2. *Sect.* 3.

45 Quod, si Superior ipse Reus sit, eadem præstare debet, qui sibi succedit in Regimine. Superior enim tali casu excommunicatus est ipso facto, & privatus officio; & quamvis requiratur pro foro externo sententia, tamen evidentia delicti supplet declaratoriam Judicis; proinde, cum de Superiore factus sit subditus, succedit alius, qui debet idem præstare, quod facere tenetur Superior respectu subditi. Neque hoc sapit rebellionem, ut autumat *Sanctorus*. Etenim *Summus Pontifex* caput est, & Superior totius Ecclesiæ, & ipse omnes judicat, a nemine autem judicatur; tamen, si esset notorie contumax in hæresi, prout habet *cap. Si Papa* 40. *Dist.*, & dicunt Canonistæ, *Abbas in cap. Quanto num.* 10. *de Translat. Episcop. ibi Zachar. Add. lit. A, &* *ibi.*

ibi Archidiacon. in cap. Qui contra pacem 24. quæst. 1. Felin. in cap. Cum quidam Col. 1. ℣. Secunda declaratio. de Jurejn. Panormit. in cap. Significasti num. 3. de Elect. posset judicari a Concilio, quod tali casu non posset dici rebelle *in Papam*; & ratio ad hoc tacta per *Glossam in cap. Si Papa in V. A fide devius in fin. 40. Dist.* est, quia ipse delicto suo deiicit a culmine potestatis, & deficiens a fide per hæresim, desinit esse caput totius Ecclesiæ, & ideo judicari, & puniri potest, sicut quivis alius subditus Ecclesiæ. Ita est in casu. Superior enim (ex quo notorie committit crimen, cui ipso facto adnexa est major excommunicatio, & privatio officii) ipse facto suo se deponit, & notorietas criminis supplet declaratoriam Judicis; nec amplius est Superior: Subditi autem qui sciunt evidenter, illum esse excommunicatum, possunt non communicare sibi, prout scribit *Suarez de Censuris, & alii, Sylvest. V. Hæresi 1. n. 14. ℣. 11. Bannes. Valent.* apud *Fariaac. q. 189. n. 66. & Thesaur. de Pœn. Par. 1. cap. 7. ℣. Sed tertia*, proinde non tenentur illi obedire; unde contra ipsum non committitur tali casu rebellio. Quod si concedit *Sanctorus*, posse subditos impedire Superiorem, peccare volentem, & etiam ipsum carcerare, si eo amentiæ deveniret, ut vellet res Conventus perdere, nec dicerentur rebelles; quomodo dici debebunt tales, si deprehendendo ipsum in fragranti crimine, curant, ne ulterius peccet fornicando, & ut juridica capiatur informatio de constantia corporis delicti?

46 Verum est, quod hoc spectat ad Vicarium Conventus, sive alium, qui Superiori locali succedit in regimine; etenim ipsius debitum est corpus delicti describere, & crimina fratrum impedire, quando quidem ad ipsum devolvitur potestas directiva Conventus. Unde non possunt subditi ex se conglobati pergere ad Cameram Superioris, & ejus ostium per vim deiicere, ut intrent ad videndum corpus delicti, aut ulteriores fornicationes prohibendum. Etenim hoc spectat ad Superiorem, & contrafaciendo, subditi delinquunt, tanquam usurpatores alienæ facultatis, & jurisdictionis; exercerent enim id, ad quod non habent potestatem; *D. Thom. 2. 2. q. 60. art. 6. Navar. comment. Rubr. de Judic. num. 68. &* 69. unde censerentur fures alienæ auctoritatis; omnis enim illicita usurpatio rei alienæ censetur furtiva, ut ex jure §. *Item objicitur cap. Pœnale 14. quæst. 5. cap. Meretrices 32. quæst. 4.* deducit *Antonius Franciscus* addens ad *Abbatem in cap. Conquestus ℣. Quid sit de For. compet.* & quemadmodum qui bona etiam temporalia Ecclesiæ invadit, sacrilegus est, *text. in cap. Prædia 12. quæst. 2.* ita, qui usurpat jus Superioris, fit Reus læsæ Majestatis, quia præripit id, quod solius Principis est. Debent ergo convenire ad Superiorem, ut hoc agat, quod leges volunt; quod, si ipse negligat facere, quod tenetur præstare, tunc ejus negligentia suppleri potest per subditos, *arg. cap. Sicut inquit 2. quæst. 7. cap. Nulla. ubi Abb. num. 6. de Concess. præben. Host. Rubr. de suppl. negl. Prael. §. & per quem*, sicut negligente *Sacerdote*, & *Levita*, curare vulnera sauciati a latronibus, *Samaritanus* ea allegavit, ut dicitur in *Evangelio S. Lucæ cap. 10.*

47 Quod autem ibi in fine concludit *Sanctor. de Pœn. cap. 8. quæst. 8. ℣. An autem fol. 363.* quod, si fratres omnes Conventus Superiorem deprehensum in fragranti illo delicto accusarent, ex tali accusatione nequiret ille constitui, nec ordinaria pœna puniri a Provinciali, caret prorsus probabilitate; & miror hoc a calamo doctissimi viri excidisse. Quoniam, quando crimen notorium est, nulla indiget probatione per Testes; & tunc notorium est respectu Conventus quando omnes de Conventu hoc sciunt, quia viderunt. Ad quid ergo ulteriores probationes requiruntur? Quia omnes accusatores sunt? Nego hoc; primus enim tantum censendus est accusator, & cæteri Testes. Sane in Inquisitione Generali juridica, si omnes examinati deponunt uniformiter de crimine *Caji*, omnes erunt accusatores, sive denunciatores, proinde secundum te, aliunde petendæ sunt probationes; illi nempe, cum denunciatores sint, non probant; & sic crimen notorium erit, & probatum non erit. Quis concedet hoc? Dico igitur, quod optime tali casu potest Provincialis pœna ordinaria Reum punire, & ille non deberet constitui, nisi ut producat jura sua, ob quæ pœnam ordinariam subire non debeat, sicut in notoriis fit, ut alias diximus. Quod, si Reus obnubilet notorietatem per aliquam legitimam exceptionem, debet Judex telam ordinariam judicii ordiri; in qua primus, qui oretenus, aut scripto accusavit, censendus est accusator, seu denunciator, cæteri autem Testes; sicut succedit in denunciantibus Confessarium de sollicitatione; primus enim habetur ut accusator, & reliqui ut Testes, licet sint de actibus diversis. Quod, si Reus excipiat de conspiratione subditorum, hæc, cum sit quid facti, non præsumitur, sed debet ab ipso probari.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

48 *Pœna mulierum ingredientium Claustra virorum, est Excommunicatio, Papæ reservata.*
Multi Doctores opinantur non excommunicari, nisi præsumentes intrare prætexta privilegiorum.
Declaratoria non publicata non ligat, quamvis legislator dicat se ita intellexisse.
Jus Prætorium non ligat nisi in proprio Tribunali.

49 *Improbatur dicta opinio.*
Declaratio asserta publicata fuit per Breve.
Stylus Curiæ Romanæ servatur pro lege in Bullis interpretandis.

50 *Pœna Regularibus introducentibus Mulieres intra Claustra. apposita.*

51 *Sanctorus, & nonnulli Doctores opinantur excommunicationem a Regularibus non incurri hoc casu.*

52 *Talis opinio est falsa.*
Praxis Sac. Pœnitentiariæ habenda pro lege.

53 *Præsumptio non requiritur in Regulari introducente fœminas, ut pœnas incurrat.*

54 *Opinio tenentium subditos introducentes fœminas, non incurrere pœnas latas in Bulla Gregorii.*
Reprobatur, & quare.

55 *Novitius, aut Tertiarius introducentes fœminam, non afficiuntur pœnis supradictis.*
Novitius gaudet privilegio fori, & Canonis.
Tertiarius vivens in Conventu, censetur persona Ecclesiastica.
Nec Novitius, nec Tertiarius sunt veræ personæ religiosæ.

56 *Dubium de admittente fœminas in Conventu, dum nullus religiosus in eo est.*

57 *Probabile est, quod tali casu admittens fœminas, non incurrat.*
Causa prohibitionis cessante, cessat prohibitio.
Causa cessante, finitur auctoritas Statuti.
Cum causa reducitur ad non causam, perinde est, ac si in principio non fuisset.
Causa motiva expressa in proœmio legis, est vera causa finalis legislatoris.

58 *Sta-*

58 *Statutum in Ordine Minoeum de Observantia.*

59 *Finis introductionis alius, & alius variat gravitatem delicti.*

Sac. Pœnitentiaria cum Religloso, qui fœmidam introduxit ad malum finem, dispensat super sola irregularitate contracta ex celebratione cum Censueis; non in aliis pœnis.

60 *Qui introducit fœminam ad meram curlositatem, ultra Papales, non incurrit ulteriorem pœnam Statuti.*

61 *Opinio Sanctori, quod fornicans cum Muliere introducta intra Claustra, non majorem pœnam mereatur, quam si fornicaretur extea.*

62 *Impugnatue valide talis opinio.*

63 *Pœna introducentium fœminas in adiculas Confessariorum Monialium.*

Dictio relativa quæ *importat præcedentia cum omnibus suls qualitatibus.*

Locutio indefinita æquipollet universali.

Maxime, quando in omnibus eadem subest ratio.

64 *Dubium, an Censuræ, & pœnæ introducentium fœminas in adiculas Confessariorum, sint reservatæ.*

65 *Dubium resolvitur negative.*

Ejus est solvere, cujus est & ligare.

Aliquando quis potest absolvere, qui non potest ligare.

Inobediens Delegato Papæ, ab illo ligatur excommunicatione, a qua solus Papa absolvit.

Episcopus potest excommunicare incendiarium, qui tamen a solo Papa absolvi potest.

66 *Pœna violantium Clausuram Monialium.*

67 *Licet Bullæ videantur afficere intrantes Clausuram Monialium, prætextu licentiarum, tamen afficiunt omnes absolute, & indifferenter.*

68 *Impetrantes ingredi Clausuram Monialium ex causa falsa, incurrunt censuram.*

Licentia ingrediendi, ut præfertur, sufficit oretenus data.

Non sufficit licentia tacita, sed requiritur expressa.

Per epichejam aliquando licitum est ingredi sine licentia.

69 *Dubium, an ingrediens Claustra Monialium ad solam curiositatem, aut finem furandi, vel occidendi, incurrat pœnas intrantis ad sacrilegium.*

70 *Pœnæ spirituales eædem incurruntur, temporales pro varietate criminis, & conatus ad illud.*

71 *In bannimentis status Ecclesiastici ingrediens noctu Clausuram Monialium, punitur ultimo supplicio.*

Nocturnum tempus aggravat delictum.

Ascendens per fenestras ad tentandam mulierem honestam, afficitue ultimo supplicio.

Intrans Clausuram Monialium per subterraneos cuniculos, morte plectendue.

72 *Pœnæ Monialium introducentium, aut admittentium quosvis utriusque sexus intra sua Claustra.*

73 *Pœnæ Monialium exeuntium è Monasterio.*

74 *Pœnæ Superiorum Regularium intrantium, absque legitima causa, Claustra Monialium, sibi subjectarum.*

75 *Pœnæ latæ in Bulla Gregorii, non sunt reservatæ.*

76 *A censuris, & pœnis violantium Clausueam Religiosorum, aut Monialium, quis absolvat.*

77 *Religiosi sic delinquentes, a quo absolvendi.*

78 *Moniales delinquentes circa Clausuram quis absolvere possit.*

79 *Episcopi possunt absolvere ingredientes Claustra Monialium ad malum finem; non sic confessarii Regulares.*

80 *Superiores Regulares absolvunt suos subditos ob ingressum prædictum, etiam ad malum finem.*

Quinque casus, ob quos recurrendum est pro absolutione ad Papam.

48 POEna autem violantium Clausueam Religiosoeum, eespectu mulierum ingredientium, est Exenmmunicatio majoe, Papæ ceservata, peout ex citatis Constitutionibus *B. Pii V. Regulaeium personarum 23. Octob. 1566.* & *Gregor. XIII. Ubi gratiæ Idib. Junii 1573.* expeesse habetur. Verum est, quod non desunt Doctoees multi *Roderic. Tom. p. quæst. 48. art. 2. Philiarch. lib. 3. de offic. Saeerd. cap. 30. num. 31. Sayr. lib. 3. cap. 31. num.* [illegible] *Sd V. Excom. Papæ referv. num. 15. Suar. de Cens. Disp. 22. sect. 6. num. 11. & de Relig. lib. 1. cap. 7. num. 9. Filiuc. Tract. 15. num. 119. Layman cap. 5. num. 12. lib. 4. Tr. 5.* apud *Thesaur. Par. 2. V. Clausura. cap. 2. ℣. limitant secundo,* qui dicunt, quod (non obstante declaratione Motus peopeii, facta a *B. Pio V.* quod nempe Mulieres omnes ingcedientes Monasteeia Religiosoeum, Incurrant excommunieationem, quantumvis ingeediantue absque prætextu licentiarum, de qua decloratione diximus supca *num. 6.*), si mulieres, ob solam eueiositatem, & non sub peætextu licentiæ habitæ, aut peivilegii, intrent Claustra virorum, non incueeunt censuram, quia in citatis Constitutionibus expresse excommunicantue illæ solæ, quæ peæsumunt intrace, prætextu licentiarum; Declaratio autem illa non officit, quia, ut dicunt *Innocentius in cap. Per tuas de Simon.* & *Jo Andrea in cap. Solet. num. 4. in fin. de Sent. excom. in 6.* declaratoria oon publicata non ligat, quantumvis legislatoe dicat, se ita intellexisse. Et licet stylus *Sacræ Pœnitentiariæ* sit concedece absolutionem ab Excommunicatione omnibus Mulieeibus, indiffeeentee ingredientibus Claustra vicocum; & ex hoc appaceat, quod qnoquomodo fiat ingressus, semper incueeatue censura; Respondent, quod stylus Cuciæ non ligat extea Cuciam, quia est tanquam *jus Prætorium*, quod non ligat, nisi in suo Tribunali, ut dicunt Doctores *Belluga in specul. Rubr. 11. num. 8. & 9. Camill. Borel. lit. F. Capell. Tholos. decis. 115. num. 3. Diana par. 1. Tract. 10. Resol. 42. Cevall. quæst. 737. n. 200.* apud *Thesaur. de Pœn. V. Clausuea cap. 2. ℣. Ad stylum.*

49 Sententia hæc, licet non careat probabilitate ob cationes, & Doctoces eam tuentes, non est sequenda; sed tenenda est contcaria, quæ magis communis est, & tutioe. Tum quia deelacatoria supcadicta publicata fuit in foema Brevis ab eodem *B. Pio V.* incipit *Decet Romanum 24. Octob.* 1566. & habetur in Bullaeio *Cherubini* post *Bullam* 20. ejusdem *Papæ*, & apud *Confectium*, ut observat *Donat. Par. 2. Tract. 4. Quæst. 3. num. 6. & 7. Tom. p.* Tum quia stylus Curiæ peo lege servatue, & maxime, quando agitue de intecpretatione Constitutionum Apostoliearum, *Rota decis. 55. num. 2. de Concess. Præben. in antiq. & decis. 196. num. 2. Par. 1. recent. Be-ya. Respons. moral. Par. 1. Cas. 30.* apud *Donat. loc. cit. n. 11.* & ita cessant fundamenta oppositæ opinionis. Tum quia consuetudo totius Cheistiani orbis est, quod in talibus casibus eeeucratue ad sedem Apostolicam peo absolutione, ut testatue *Thesaur. Par. 2. V. Clausuræ cap. 2. in fin. de Pœn.* Tum tandem, quia plures Doctoces hanc docent, quam oppositam. *Navarr. Comm. 4. de Regular. num. 62. & in Manual. cap. 27. num. 150. §. Excom. 61. Cathech. neapol. lib. 3. cap. 21. Sanch. in Decal. lib. 6. cap. 16. num. 79. & cap. 17. num. 33. Crux de Stat. Relig. lib. 1. cap. 5. dub. 1. Concl. 2. Suar. Tom. 4. de Relig. Tr. 8. lib. 1. cap. 7. num.*

De Ameno de Delict., & Pœn. Par. III.

num. 13. Dian. Bonac, Thesaur. Alph. de Lean. Remig. Scraph. Lezan. Sum. Tom. p. cap. 10. num. 9. quos citat, & sequitur Donat. loc. cit. num. 10.

50 Respectu autem Regularium introducentium, sive admittentium (eo modo, quo explicuimus supra num. 27.) mulieres intra Claustra, ultra excommunicationem Papæ reservatam, habetur pœna privationis dignitatum, beneficiorum, & officiorum suorum, ac inhabilitatis ad illa, & alia in posterum obtinenda, ut cantat citata Constitutio Gregorii.

51 Scio, non paucos Doctores tenere, pœnam Excommunicationis non incurri a Regularibus, nisi admittant Mulieres prætextu licentiarum. Et Sanctor. Comment. cap. 11. Stat. 5. ℣. Pœnæ fol. m. 578. citans pro hanc Michaelem Ferro Qu. Moral. Par. 2. quæst. 91. & Filiuc. de Cens. Tract. 5. cap. 5. nu. 119. arguit Dianam, eo quod dicat, hanc sententiam esse improbabilem, & respondet ad ejus argumenta contraria; liceteque ℣. sequenti amplectatur cum Diana contrariam sententiam, tamen in Tractatu de pœnis cap. 8. Quæst. 7. ℣. Respondeo de introducentibus fol. 359. inclinat in hanc, volens, quod stante varietate opinionum, possit Judex alteram partem probabilitatis amplecti, & potius in misericordiam, quam in rigorem declinare.

52 Sed talis opinio in praxi, præsertim in foro fori, sequenda non est, attento, quod ultra declarationem Gregorii XIII. (quam ex Villaguta Tract. de Usur. quæst. 35. num final. recitat Lezana Tom. p. cap. 10. num. 9. per quam declaravit, velle Motum suum citatis pœnis afficere indifferenter Mulieres, & Regulares eas introducentes intra Claustra) adest continuata praxis Sac. Pœnitentiariæ, quæ ut bene dicit ibidem Lezana pro lege haberi debet, & sic concludunt communiter Doctores. Navar. Sum. cap. 27. numer. 105. Excom. 61. Azor. Tom. 1. lib. 13. cap. 8. Suar. Tom. 4. de Relig. Tr. 8. lib. 1. cap. 7. num. 9. Brsq. Resp. par. 1. Cas. 30. Sgroi. Par. 7. cap. 4. num. 10. Peyrin. ad const. 6. Julii II num. 15. apud Thesau. V. Clausura cap. 3. ℣. Amplia.

53 Notandum autem, quod ad incurrendas pœnas positas a Gregorio, non requiritur præsumptio in Regulari introducente, seu admittente, sed sufficit quæcunque culpa, puta, ignorantia crassa, & culpabilis; ita ut quicumque introducit, eas incurrit, ut bene ex Sanchez Decal. lib. 6. cap. 16. num. 96. & lib. 9. de Matrim. Disp. 32. num. 31. observat Peyrin. ad Const. 6. Jul. II. num. 17. Et licet dicat, quod ignorantia, quamvis culpabilis, & vincibilis, dummodo non sit crassa, & supina, excuset; hoc tamen theorice verificari potest, non tamen practice, quia nullus est claustralis, ita ignorans has pœnas contra introducentes, quæ famosissimæ sunt, ut nullus possit se tueri, allegando earum ignorantiam.

54 Pariter advertendum, quod nonnulli Doctores Sanch. lib. 6. Sum. cap. 16. num. 84. Cherub. ad Bull. Gregor. XIII. Roderic. Tom. 1. quæst. 47. ar. 3. Cruz. lib. 1. cap. 5. Dub. 2. concl. 1. Diana Par. 1. Tr. 16. Miscell. 2. Resol. 33. Donat. Tom. 1. Par. 2. Tr. 4. quæst. 26. in fine tenent, quod Bulla Gregorii afficiat tantum Superiores Regulares, eo quod ibi nominat Abbatissas, Abbates, & alios Monasteriorum utriusque sexus Superiores. Unde inferunt, has pœnas non incurri a Subditis introducentibus. Sed ista opinio non subsistit; nam Bulla ait: Monasteriorum utriusque sexus Superioribus, & personis, quocunque nomine vocentur, districte præcipimus &c. Nomine autem personarum veniunt indifferenter Subditi, sive Clerici sint, sive laici, dummodo professi sint, & sic etiam isti incurrunt; prout post multos Suar. Filiuc. Quarant. Anor. Scort. Lezan. & Bonar. de Claus. Quæst. 4. pun. 6. num. 3. docet Sgroi Par. 7. cap. 4. num. 10. & praxis confirmat.

55 Sed quid juris, si Novitius, aut Tertiarius introduceret fœminam; incurreret ne tales pœnas? Respondeo, quod non. Ratio est, quia, licet Novitius gaudeat privilegio fori, & Canonis, ut habetur in jure, cap. Religioso de Sent. Excom. in 6. & Tertiarius convivens Religiosis intra Claustra, large possit dici persona Ecclesiastica, ut post Roderic. Tom. 2. q. 65. art. 5. & Tom. 3. quæst. 72. art. 1. & quæst. 73. art. 1. & Mirand. Manual. Prælat. qu. 36. firmat Donat. Tom. 2. Par. 4. Tr. 15. Quæst. 3. nu. 1. tamen quia adhuc non habent stabilem permanentiam in Religione, non possunt dici proprie Religiosi. Verum est, quod gaudent privilegiis professorum ex gratiosa, & favorabili extensione facta; Novitiis quidem ex citata Decretali Bonifacii Octavi; Tertiariis vero a Concilio Lateranensi V. sub Leone Decimo, Sect. II. in fine, non tamen dici possunt vere, & stricte Religiosi, cum solemnem professionem in manibus Prælati non emiserint, stabilemque permanentiam in statu religioso non voverint. Proinde Constitutio Papalis, quæ ligat Religiosos professos, ad eos non extenditur, cum materia odiosa ampliationem non patiatur.

56 Dubitatur autem, an prædictæ pœnæ incurrantur a Religioso, qui admittit fœminas in Conventu, quando nullus in Conventu reperitur. Exempli gratia; Omnes Religiosi Conventus exierunt ad processionem, & intra tres horas non sunt reversuri, ac remanet ad custodiam unus tantum senex plusquam sexagenarius. Veniunt ad Conventum quædam fœminæ Nobiles, & captata fratrum absentia, ex curiositate volunt videre Conventum. Senex ex industria, sciens omnes officinas Conventus esse clausas, nec posse ab illis alliquid surripi, relinquit apertam januam Conventus, & vadit ad videndum processionem, pertranseuntem non longe, extra limites tamen Conventus; & sic fœminæ intrant, & exeunt ante reditum fratrum. Nunquid in hoc casu, tum fœminæ, tum Religiosus incurrerent prædictas pœnas?

57 Respondeo, probabile esse, quod non incurrant. Ratio est, quia causa prohibitionis cessante, cessat prohibitio, ut deducitur ex utroque jure; cap. Et si Christus & ibi Bald. ℣. dicit Glos. de Jure ju. cap. Non debet §. Cum ergo. cap. Neophytus junct. glos. in ℣. causa 61. Dist. cap. Ex litteris 7. q. 2. l. 1. & ibi Bald. ℣. Nota quod cessat. C. si rect. Provinc. I. B. Nic. Reg. jur. Te. p. lib. 3. fol. 145. col. 2. Dum enim cessat causa prohibitionis, finitur auctoritas Statuti, Andr. de Isern. in Rubr. Quæ sunt regal. ℣. Hæc prdagia, & ibi Afflict. l. Quod ait, §. Ait lex. ff. de Reput. l. 2. C. Qui ad liber. pers. non poss. & cum causa reducitur ad non causam, perinde est, ac si a principio causa non fuisset, l. 1. in fin. ff. de Conditio, sin. cau. intelligendo de causa vera, per se motiva, & finali, non autem de impulsiva, ut Doctores Bart. Bald. Panormit. Archid. Card. Florent. Hostien. & alii apud I. B. Nic. loc. sup. cit. fol. 147. col. 2. communiter illam regulam limitant. Caussam vero, quæ a legislatore in Proœmio legis exprimitur, esse per se motivam, & finalem legis, affirmant communiter Doctores. Bart. Bald. Angel. Imol. Ad l. final. in fin. de Hæred. just. Card. Flore. in cap. Ex parte in fin. de Cler. conjug. Rom. Alex. Aug. Ar. Franch. Socin. Curt. Sen. apud I. B. Nic. l. sup. cit. fol. 154. col. p. Patet autem legenti utrasque Constitutiones B. Pii, ac Gregorii, sæpius citatas,

quod

quod motivum, quod habuerunt in ferenda tali lege prohibitiva, fuit, ne per ingressum mulierum intra Claustra, quies, & tranquillitas Religiosorum turbaretur. In casu autem nostro cessat ista causa; cum enim in Conventu Religiosi non sint, impossibile est, quod a mulieribus ingredientibus eorum quies turbari possit; proinde probabile est, prohibitionem in illo casu etiam cessare, & its nullam pœnam incurri, prout idem sentit *Pellizzar. Manual. Regul. Tract. 5. cap. 7. num. 64.* & *Ant. a Spiritu Sancto Direct. Regul. Tract. 3. Disp. 6. Sect. 5. §. 4. nu. 682.*

58 Ultra pœnas autem supradictas de jure communi inductas, quælibet Religio suas habet particulares a municipalibus Constitutionibus inflictas, & quilibet debet consulere proprias leges. Apud *Nos Minores* habetur *Stat. Gen. Ord. cap. 11. §. 1. num. 8. Vallisolet. ibi. ℣. Quæ vero*, ita sonans: *Quæ vero Pius V., & Gregorius XIII. de Mulieribus in Monasteria, Conventusque Regularium non admittendis statuit, inviolate serventur; & qui contra fecerit, ultra pœnas Apostolicas, Carceribus etiam mancipetur, Superiorum arbitrio; Quas pœnas etiam subeant, qui mulieres intra ædiculas pro Confessariis Monialium deputatas, quovis prætextu admiserint*,

59 Circa quod Statutum adverto primo, quod introductio intra Claustra variatur in gravitate, juxta varietatem finis introducentium. Si enim est ad purum effectum satisfaciendi curiositati muliebri, minus grave crimen est, quam si esset ad intentum fornicandi; & proinde graviorem pœnam meretur criminosus in secundo, quam in primo casu. Hinc est, quod praxis *Sacræ Pœnitentiariæ* est, prout advertit *Thesaur. de Pœn. V. Clausura cap. 3. in fine*, quod, quando absolutionem, vel dispensationem concedit Regularibus super introductione mulierum ad malum finem, solet decernere, quod maneant privati officiis, & dignitatibus sui Ordinis, & inhabiles in futurum ad similia, quia non intendit dispensare in omnibus, sed super sola irregularitate, si celebrarunt in talibus censuris. Quando vero introductio non fuit ad malum finem, tunc solet in integrum eos restituere, & rehabilitare.

60 Ex hoc ergo fundamento habetur, quando locus fit arbitrio Superioris addere Carcerem, ultra pœnas Apostolicas in puniendo Reum hujus criminis. Si enim introductio fuit ad meram curiositatem, non est locus ulteriori pœnæ ab ea, quam sanciunt *Bullæ Papales*. Si vero fuit ad malum finem, tunc intrat Carcer. Namque a majori gravitate delicti regulari debet arbitrium Superioris, ut pœnam augeat.

61 Opinatur ad hoc *Sanctor. de Pœn. c. 8. Quæst. 7. ℣. Respondeo de introducentibus fol. 359.* quod Carcer arbitrarius non deberetur ei, qui scortatus fuisset cum Muliere intra Claustra, ultra Carcerem semestrem, quem deberet subire ob fornicationem. Eo quia in hoc casu delicta confunduntur, & majus, (quod est fornicatio) confunditur cum minori, puta, cum introductione in Conventum: proinde sola pœna delicti majoris, puta, Carcer semester, & non ultra debeatur.

62 Sed Ego in opposita sum sententia. Ratio est, quia negari non potest, quod crimen aggravatum majori circumstantia, graviorem non exigat pœnam; maxime quando circumstantia addita militat contra diversam legem ab ea, a qua substantia criminis dependet. Constat autem, quod fornicatio intra Claustra magis gravis est, dum cum ea copulatur introductio fœminæ in Monasterium, quæ militat contra legem Ecclesiasticam, quæ diversa est a lege Divina, per quam vetatur fornicatio. Sequitur igitur, quod major illi pœna debetur ea, quæ deberetur simplici fornicationi; & sic Carcer diuturnior, quam semestris. Accedit, quod dispositio statutaria esset futilis, si introductio ad malum finem ulteriori Carcere, quam semestri, non puniretur; non enim esset dabilis casus, quod Carcer hic arbitrarius posset dari, si introducens, præciso Carcere semestri, ob fornicationem esset puniendus. Et nutat fundamentum *Sanctori* quod semper minus crimen cum majori confundatur. Si quidem majus crimen est in nostro casu fornicatio, quæ est prohibita a jure divino, quam introductio vetita de jure Ecclesiastico. Deberet ergo Reus de utroque puniri præcisa pœna fornicationis; & sic carcerari per semestre, & privari suffragiis per triennium tantum, (hæc enim pœna est pro prima vice fornicantis) & non excommunicari, privari Officio, & perpetuo inhabilitari, quod tamen fit ratione introductionis. Igitur non sola pœna fornicationis, sed & pœnis introducentium puniendus est; & ideo, cum Carcer arbitrarius ex Statuto debeatur ob introductionem solam, iste debet infligi ultra semestrem. Intelligo autem, quod Religiosus introduxisset causa fornicandi. Quod si mulier ex causa licita introisset Claustrum, & ex hac occasione, & non ex condicto, sed mere accidentaliter quis cum ea fornicaretur, non deberetur alia, quam pœna fornicationis, quia tunc non intervenit delictum introductionis.

63 Adverto secundo, quod easdem pœnas incurrunt illi, qui *Mulieres intra ædiculas, sive hospitia pro Confessariis Monialium deputatas, quovis prætextu admiserint*, ut sonat secunda pars recitati Statuti. Pro quo noto, quod dictio relativa *quas*, quæ ponitur in Statuto, importat præcedentia cum omnibus suis qualitatibus; *Alex. Cons. 29. num. 4. lib. 1. & Cons. 23. in fin. num. 13. lib. 5. & Cons. 112. num. 2. & seq. lib. 6.* unde intelligendum est, quod omnes, & quotæ, & quantæ, & quales pœnæ, quæ supra enunciatæ sunt contra admittentes fœminas in Conventu, eædem sunt contra introducentes in hospitia Confessariorum Monialium. Pariter noto, quod ista dispositio non restringitur ad Confessarium, aut ejus socium, sed generaliter extenditur ad omnes Fratres; nam Statutum loquitur indefinite, *qui admiserint*; in jure autem locutio indefinita æquipollet universali, *l. Si pluribus ff. de leg. 2.* & hoc maxime, quando subest eadem ratio in omnibus, quæ continentur sub ratione definita, ut dicunt Doctores. *Dyn. Cons. 41. n. 7. Corn. Cons. 106. n. 5. & seq. lib. 3. Socin. jun. Cons. 118. n. 3. lib. 3. Rol. a Vall. Cons. 61. num. 28. lib. 3. Dec. Cons. 17. num. 20. & seq. lib. 1.* apud *Tusc. lit. I. Concl. 83. num. 17.* In casu autem eadem ratio prohibitionis, puta, periculum incontinentiæ, scandali &c. subest in omnibus Fratribus, sicut in *Confessario*, ac socio; proinde de omnibus, & singulis Fratribus indifferenter lex Statutaria pœnalis est accipienda. Et sic gravius, puta, addito Carcere arbitrario, puniendus esset, qui introduceret ad malum finem, sicut gravius punitur, qui cum eodem motivo introducit in Conventum.

64 Difficultas autem est circa hoc. Utrum excommunicatio, privatio, & inhabilitas, quæ incurruntur ab admittente fœminas intra Claustra, & sunt *Papæ* reservatæ, censeantur pari modo reservatæ *Sedi Apostolicæ*, casu, quo quis admittat Mulierem intra hospitium *Confessarii Monialium*.

65 Resolutive dico, quod non sunt reservatæ, nisi Prælatis Ordinis. Ratio est, quia illius est absolvere, cujus est ligare, ut habetur ex utroque jure *text. in cap. Si Petrus 24. q. 1. cap. Verbum de Pœnit. Dist. 1. l. Qui condemnare ff. de Re judicat. l. Nemo. 37. ff. de Reg.* Et quamvis hæc regula non dicatur con-

convertibiliter, quia aliquis potest aliquando absolvere, qui tamen ligare non potest, ut advertit *Gloss. in cap. Si Petrus in V. Condemnat. in fin. 24. q. 1. l. Quoties. C. Ubi Senat. vel Clariss.* tamen universaliter ille, qui per modum legis ligare potest, potest etiam absolvere a pœna lata per propriam legem; si quidem ex facto hominis aliquando quis potest ligari, qui tamen ab eo, qui ligavit, absolvi nequit, ut patet in inobediente *Delegato Papæ*, qui excommunicari potest a *Delegato*, cui fuit inobediens, sed absolvi ab eo non potest, sed a *Papa*, ut ex *cap. Quærenti* voluit *Innocent. de offic. Jud. delegat.* Pariterque potest Episcopus excommunicare incendiarium, sed post denunciationem nequit illum absolvere, ut habetur in *cap. Tua nos de Sent. Excom.* Cum igitur pœnæ supradictæ latæ sint per modum legis, quæ lata fuit a Capitulo Generali, hoc est a Prælatis Ordinis, liquet, quod isti possunt pari modo a dictis pœnis absolvere, nec sunt *Papæ* reservatæ.

65 Nunc dicendum de pœnis *violantium Clausuram Monialium*. Ad hoc sciendum, quod de jure antiquo *cap. 1. de Stat. Regul. in 6.* innovato in *Tridentino Sess. 25. de Regul. cap. 5.* puniuntur pœna excommunicationis, ipso facto incurrenda, *qui audent ingredi intra septa Monasterii (Monialium) cujuscumque generis, aut conditionis, sexus, vel ætatis fuerint, sine Episcopi, vel Superioris licentia, in scriptis obtenta*. Hæc autem excommunicatio non est reservata, ut observant *Sanch. in Decal. lib. 6. cap. 16. num. 71.* & *Tolet. lib. 1. cap. 41. §. 8.* Ex post *Gregorius XIII*, in supracitata Bulla *Ubi gratiæ* apposuit excommunicationem, *Papæ* reservatam contra intrantes in Monasteria *Monialium prætextu licentiarum*; ut de fœminis, & eas admittentibus intra Claustra Religiosorum, supra dictum est, ac Superiorissis permittentibus inflixit privationem Officii, & inhabilitatem ad illud. Tandem *Paulus V. Constit. Monialium 10. Jul. 1612.* censuras, & pœnas, latas a *Gregorio* contra ingredientes, ac admittentes, renovavit contra mulieres, ut præfertur, ingredientes *sub prætextu licentiarum*.

67 Hic autem advertendum est, quod licet Bullæ *Papales* afficiant intrantes, ac admittentes *sub prætextu licentiarum*, ut proinde videantur non afficere illi, qui sine tali prætextu ingrediuntur, ut tenent non pauci Doctores, *Suar. Sanch. Sayr. Mirand. Barbos. Dian. Zerol. Portel. Tamburin. Pelizzar. Bonac. de Clausur. quæst. 4. p. 5. num. 5. in fin. & p. 6. num. 16. ℣. Dixi*, & Nos supra *num. 48.* tetigimus; tamen contrarium est verius, & est de stylo Curiæ, & praxi *Sac. Pœnitentiariæ*, quod vim legis habet, ut supra *num. 49.* diximus, & tenet communior sententia Doctorum, *Navar. Quarant. Beiia Villagut. Azor. Roderic. Zecch. Graf. Comitol. Filliuc. Peyrin. Merol. Thesaur. Cherub. Homobon. Reyner. Ricc. Magal. Cariol.* quos dat *Donat. Tom. 3. Tr. 5. quæst. 2. n. 6.* qui plures rationes ad hoc congerit.

68 Licet autem in casibus necessariis (de quibus loquitur passim, quilibet Doctor, qui scribat de *Clausura Monialium*) possit cum licentia in scriptis obtenta, ingredi ab iis, qui necessarii sunt; tamen advertendum est, quod, si licentia fuerit surrepta per falsi repræsentationem, & necessitas non fuerit vera, non evaduntur Censuræ, & pœnæ. *Sanch. Decal. lib. 6. cap. 15. num. 76. Bonac. de Claus. Quæst. 1. Pun. 5. num. 1.* apud *Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Clausura cap. 4. ℣. Item secundum*. Ratio est, quia pœnæ latæ a *Gregorio* & *Paulo V.* sunt contra ingredientes *sub prætextu licentiæ*; si autem licentia sit surrepta, & necessitas ingrediendi sit præstituta, & non vera, qui intrat, intrat *sub prætextu licentiæ*, & ita incurrit. Licet autem Concilium ordinet quod licentia debeat esse in scriptis, tamen si oretenus detur, sufficit, ut contra *Sanchez*, & *Suarez* tenet *Dian. Par. 3. Tract. 2. Resolut. 129.* cum *Homobono*, & *Bellochio*. Verum est, quod non sufficit licentia tacita, aut interpretativa, seu præsumpta, sed est necessaria expressa. Ratio est, quia in tantum præscripsit *Tridentinum* licentiam scriptam, in quantum voluit, ut circa eam concedendam, major esset Superioris scribentis deliberatio, & favore ingredientis certior posset reddi probatio licentiæ obtentæ, ut multi *Victorell. Stephan. Vueyms, Tamburin. & Dian.* relati a *Barbos. in Trident. sess. 25. de Regul. cap. 5. num. 70.* scribunt. Hæc autem duo motiva cessant in licentia tacita, aut præsumpta, in qua, nec Superior maturitatem in ea concedenda ostendit, nec ingrediens habet, quomodo se tueatur, si de ingressu, tanquam de maleficio, accusetur. Non tollitur tamen, quin locus sit epicheiæ in casu repentinæ necessitatis, ut incendii, & similium, ita ut aliquis sine expressa licentia, & metu pœnarum ingredi non valeat, ut passim Doctores *Navar. comm. 4. de Regul. num. 60. V. Quarto Azor. Par. 1. lib. 13. cap. 8. quæst. 8. Roderic. Tom. 1. quæst. 40. art. 2. in fin. Sanch. Summ. lib. 6. cap. 16. num. 34. Bonacin. de claus. quæst. 4. Pun. 3. num. 2.* apud *Barbos. loc. cit. num. 72.*

69 Cum autem prædictæ Bullæ prohibitivæ non distinguant ingressum intra Claustra *Monialium*, ob solam curiositatem, aut ad malum finem, puta, furandi, occidendi, aut fornicandi, dubium esse potest, an easdem præcise pœnas incurreret, qui ad malum finem ingrederetur, velut qui ingreditur ob solam curiositatem.

70 Respondeo, quod, quoad pœnas spirituales, & incorporales, eædem penitus debentur: ratio est, quia istæ latæ sunt præcise contra *ingredientes sine licentia*: & cum in hoc crimine æquo modo delinquat tam ille, qui ad malum finem, quam is, qui absque eo intrat; hinc est, quod eædem pœnæ omnibus æqualiter debentur. Quantum vero ad alias pœnas corporales majores, aut minores, debentur juxta gravitatem criminis; conatus ad illud; & majorem proximitatem ad actum consummatum, si crimen perfectum non fuit. Quod si perfectum fuerit, ultra pœnas spirituales ratione ingressus, debentur pœnæ ordinariæ crimini debitæ, ut patet.

71 Signanter autem in *Bandimentis generalibus Status Ecclesiastici §. 5.* lata est pœna ultimi supplicii contra ingredientem de nocte *Clausuram Monialium*; non solum, quia qualitas nocturni temporis, ad pœnam aggravandam attenditur in delictis juxta jura, *text. in l. Gracchus ff. Ad l. Jul. de Adult. l. 2. & 4. ff. de Furt.* & Doctores *Bart. & Bald. in l. Non Minorem. C. de Transact. Ripa de nocturn. temp. cap. 17. per tot.* sed etiam, quia qui tenebras expectat ad operandum, præsefert animum ad maleficium, juxta illud Evangelii *Jo. cap. 3. ℣. 20. Omnis, qui male agit, odit lucem*, ut bene observat *Raynald. Syntax. crim. cap. 1. §. 14. num. 3.* Et magis aggravatur delictum, si Reus scalis utatur ad ingrediendum. Nam ascendens nocturno tempore ad domum privatam ad furandum, aut tentandam pudicitiam Mulieris honestæ, pœna ultimi supplicii puniendus venit, ut volunt Doctores, *Bald. arct. Gramat.* apud *Sperell. decis. 137. num. 36. P. 2. Farinac. quæst. 20. num. 145. Cabal. Crimin. Resol. 97. num. 3. & seqq. Franc. decis. 333. num. 4.* a fortiori hoc idem erit de attentante ingredi scalis *Monasterium Sanctimonialium*, cui magis quam privatæ domui est reverentia custodienda, & in praxi esse servandum post *Sperellum decis. 137. num.*

num. 37. *Par.* 2. *Thoro Comp. decis. V. Pœna disrbalceantis Par.* 3. *& de Luca ad Vincentium de Franchis decis.* 333. *num.* 3. scribit *Raynald. Syntax, rap.* 1. §. 14. *num.* 7. Quod etiam dicendum est, si quis, perforato pariete, aut subterraneis cuniculis (ut non semel accidit) intra Clausuram penetraret; tales enim sacri parietes, sicut non debent sine tali pœna transcendi, ita nec dirui, perforari aut suffodi, quod magis est, ut ex *Myler Metrolog. rap.* 25. §. 9. *num.* 3. observat eruditissimus Dominus, & mei amicissimus *D. Jo: Baptista Pacichellus de Distant. cap.* 4. *Memb.* 5. *num.* 23.

72 Pœnæ autem *Monialium* introducentium, aut admittentium quosvis, & cujusvis sexus, sunt respectu Superiorissarum, privatio officii, & inhabilitas ad illud, ultra excommunicationem, *Papæ* reservatam juxta Bullas recitatas *Gregorii*, & *Pauli*; respectu vero aliarum Monialium lata est eadem excommunicatio, si illæ influant aliquo modo positivo ad ingressum, sicut de admittentibus fœminas intra Claustra Religiosorum diximus supra *num.* 27. Si vero negative se habent, puta, non obstando, aut non repellendo ingredi tentantem, distinguendum est; si enim Monialis ex Officio habet hoc præstare, & omittit facere, quod sui muneris est, (ut pote Janitrix, cujus curæ commissa est janua Monasterii) incurrit excommunicationem, quia non resistendo, ut tenetur, participat in crimine. Si autem est Monialis, quæ talem curam non habet, & non impedit, nullam censuram incurrit, quia in nullam legem delinquit, ut post *Sanchez in Decal. lib.* 6. *rap.* 16. *num.* 93. docet *Pellizzarius de Monial. cap.* 5. *Sect.* 3. *quæst.* 3. *num.* 86.

73 Porro *Monialis* violans Clausuram suam, exeundo sine legitima, & necessaria causa, & absque debita licentia, ac extra casus expressos in Bulla *B. Pii V. Const.* 8. *Circa pastoralis* apud *Cherub. Tom.* 2. de quibus passim, & exacte loquuntur omnes tractatores de materia *Clausuræ*, incurrit excommunicationem *Papæ* reservatam; & non solum illa, sed etiam eam comitantes, aut recipientes, vel licentiam exeundi concedentes &c. a qua excommunicatione (si tamen casus sit occultus) potest absolvere Episcopus in vim *Tridentini* ut dicunt Doctores. *Suar. de Cens. T.* 5. *Disp.* 41. *sect.* 2. *num.* 10. & 12. *Bonar. disp.* 1. *quæst.* 22. *p.* 2. *n.* 2. *de Cens.* & *quæst.* 1. *p.* 5. *nu.* 2. *de Claus. Thesaur. de Pœn. par.* 2. *V. Clausura. quæst.* 8. *℣. Absolvere*. Et hoc etiam respectu suorum subditorum videtur posse Superiores Regulares per se ipsos, non autem delegando alteri facultatem absolvendi, ut post nonnullos *Roderic. Portel. Bonacin. Barbos. Lezan. Tambur.* scribit *Donat. tom.* 3. *Tract.* 4. *quæst.* 8. *num.* 10. Non ponimus autem casus in quibus dicitur Monialis *Clausuram violare*, quia tritissime, & ad nauseam, eos explicant passim Casuistæ.

74 Pœnæ tandem Superiorum Regularium, sine necessitate ingredientium *Monasteria Monialium*, sunt excommunicatio, & officii privatio, prout habetur ex *Gregor. XIII. Const. dubiis* apud *Cherub. Tom.* 2. *post Const.* 28. *ejusd. Gregor.* Respectu vero Cardinalium, & Episcoporum, isti pro prima vice incurrunt interdictum ab ingressu Ecclesiæ: pro secunda, suspensionem a munere Pontificali, & a Divinis: pro tertia, vero excommunicationem, sicut Prælati Regulares. Sed ex post *Alexander. VII.* per alium *Motum proprium Felici.* 13. *Cal. Novemb.* 1664. quem per extensum refert *Lantusca Theatr. Regul. V. Moniales num.* 3. ultra novam excommunicationem, ac privationem officii, apposuit perpetuam inhabilitatem, ac privationem vocis activæ, & passivæ omnibus Prælatis Regularibus, si ultra unam vicem in quolibet anno, gratia visitationis, ingressi fuerint *Monasteria Monialium*: aut si ex necessitate reparandæ Clausuræ, necessarium fuerit plures ingredi, ingrediantur absque præsentia Episcopi, aut alterius personæ Ecclesiasticæ, ab Episcopo ad hoc deputatæ: & si visitationem ante solis ortum incipiant, vel post occasum protrahant: & si ipsi, aut eorum socii refectionem sumant in Monasteriis: & si eorum socii ab ipsis separentur, ita ut se invicem aspicere non possint: & si non separaverint habitationes Confessariorum a Monasterio, ita ut disjunctæ sint non solum per parietes, sed etiam per tecta.

75 Advertendum autem, quod pœnæ supradictæ, latæ in Bulla *Gregorii*, non sunt reservatæ, ut ex *Sanch. Decal. lib.* 6. *rap.* 16. *num.* 98. & *Filinc. Tract.* 15. *num.* 118. *in fin.* docet *Thesaur. V. Clausura cap.* 6. *℣. Nota primo*. Proinde Episcopus, seu Prælatus, qui illas incurrerit, potest delegare cuivis Sacerdoti, aut Confessario facultatem, a quo ab illis absolvatur, ut ex *Sanchez* dicit idem ibidem. Pari modo nec pœnæ latæ in *motu proprio Alexandri septimi* reservatæ sunt; proinde de illis, sicut de illis dicendum est.

76 A prædictis autem censuris, & pœnis ob *violationem Clausuræ*, sive mulierum intrantium, sive Religiosorum admittentium in propria Claustra, sive aliarum personarum *violantium Clausuram Monialium*, si casus notorius sit, aut publicus, nemo absolvere potest, aut dispensare, cum fiat Summo Pontifici reservatæ. Si vero casus occultus sit, Mulieres intrantes Claustra Religiosorum, possunt absolvi ab Episcopo, & etiam a Confessario Regulari approbato ab Ordinario, & in diebus, in quibus Ecclesiis Regularium concessæ sunt indulgentiæ, ut ex privilegio *Pauli III.* probat *Peyrin. ad Const.* 6. *Julii* 2. *num.* 21. & *ad Const.* 2. *Paul. III.* §. 5. Imo tenet *Sanchez Decal. lib.* 6. *rap.* 17. *num.* 43. apud eundem, quod etiam, si res sit deducta ad forum contentiosum, aut factum sit notorium, quod mulieres possint adhuc tempore prædicto absolvi, pro foro tamen conscientiæ, non autem pro foro fori.

77 Quo vero ad Religiosos introducentes, & admittentes, possunt Prælati Regulares absolvere suos subditos, imo etiam, si casus deductus sit in judicium, possunt secundum nonnullos Doctores, *Sanchez. loc. cit. Cruz. lib.* 1. *de Stat. Relig. cap.* 6. *Dub.* 1. *Conclus.* 6 *Dian. par.* 2. *Tract.* 2. *Resol.* 26. apud *Peyrin. ad Const.* 6. *Julii II. n.* 22. in foro tamen conscientiæ tantum, absolvere: quod congruentissimum est, ne diutius in malo statu permaneant.

78 Quo autem ad pœnas *Monialium violantium* propriam *Clausuram* exeundo, aut extraneos admittentium, & aliorum intrantium, possunt Episcopi absolvere, & etiam Confessarii Regulares, tempore indulgentiarum, sicut supra dictum est *num.* 75. Episcopi quidem vigore *Trident. Sess.* 24. *de Refor. rap.* 6. Confessarii autem Regulares, virtute privilegii supracitati, concessi a *Paulo III.* Ita *Sanch. lib.* 6. *in Decal. cap.* 15. *num.* 76. apud *Peyria. ad Const.* 6. *B. Pii V. num.* 41.

79 Si autem *violetur Clausura* Monialium ad malum finem, putat *Peyrin. loc. cit.* contra *Graffium de Cas. reserv. lib. p. cap.* 5. *num.* 17. & *Homobon. Tom.* 1. *Exam. Tract.* 7. *rap.* 26. *quæst.* 110. posse supradictos absolvere vigore *Tridentini*. Et opinio *Peyrini* fundamentum habet, cum inibi Concilium nullum casum excipiat ex reservatis Sedi Apostolicæ; unde non est, unde hic debeat excipi. Confessarii vero Regulares non possunt absolvere, vigore su-

pra

pracitati privilegii; hoc enim fuit revocatum in specie respectu septem casuum, quorum tertius est *violatio Clausuræ Monialium ad malum finem*, prout habetur ex Decreto Sacræ Congregationis, quod referunt *Nald. Summ. V. Casus in fine*, & *Peyrin. in Appendic. de Subd. ℣. Nota 4. fol. m. 174. col. 1.*

80 Superiores tamen Regulares possunt absolvere subditum suum, ingressum Clausuram Monialium, etiam ad malum finem. Quantumvis enim absolvere ab hoc casu prohibeantur Regulares in citato Decreto, tamen hoc est respectu extraneorum. Sed respectu Subditorum non item, nam ex privilegio *Sixt. IV. Const. Regimini* apud *Roderic. Bullar. Sixti IV. Bull. 14. n. 40.* possunt Superiores Minorum *absolvere Subditos suos ab omnibus censuris, & casibus quantumvis gravibus, nisi adeo graves essent, quod merito essent ad Sedem Apostolicam destinandi.* Hos autem casus recenset *Julius II. Const. Virtute conspicuos 5. Calend. August.* 1506. §. 29. dicens, esse hæreticum relapsum; Schismaticum; Falsificatorem literarum Apostolicarum; deferentem prohibita ad infideles; & conspirantem in personam Summi Pontificis; non vero habetur mentio de hoc. Præter quam quod, quinque casus reservati a *Clemente VIII.* non afficiunt Regulares, & hoc fuisse decisum a Sac. Cong. Regularium, refert *Nald. ad Const. 6. B. Pii V. num. 42. in fin.* apud *Peyrin. V. Reservatio. ℣. Et præter.* Unde possunt Subditos absolvere. Et si deductum sit delictum ad forum judiciale, posse Regulares (in foro tamen conscientiæ, & quoad culpam tantum, non autem quoad pœnam) a suo Prælato absolvi, ex *Sanch. Decal. lib. 6. cap. 15. num. 76.* probat idem *Peyrin. ad Const. 6. Julii II. num. 21.* Verum pro hujus materiæ coronide advertendum puto fideliter esse observandas Constit. editas a Sanctissimo D. Nostro D. BENEDICTO XIV. feliciter regnante præsertim: *Regularis disciplinæ observantia*: Et aliam: *Salutare in Ecclesia* datas 3. Januar. 1742. sicut etiam: *Cum Sacrarum Virginum* 1. Junii 1741. & tandem: *Per binas alias nostras* 24. Januar. 1747.

§. IX. Sacrilegium cum Moniali.

SVMMARIVM.

1 *Nomen generis adaptatur aliquando speciei.*
Sacrilegii nomen convenit multis criminibus.
2 *Sacrilegium cum Moniali, quid proprie sit.*
Copula habentis votum castitatis cum fœmina soluta, est simplex fornicatio juxta Jurecconsultos.
Juxta Theologos est sacrilegium.
Sacrilegium dicitur quasi sacrum lædens.
Conditio personæ, cum qua habetur copula, est exprimenda in confessione.
3 *Sacrilegium Theologicum, & sacrilegium legale, quæ sint.*
4 *Non omnis immunditia cum fœmina sacra, est sacrilegium.*
5 *Copulam habens cum Tertiaria, commitit sacrilegium, sicut cum Moniali.*
Quo modo intelligenda hæc conclusio.
7 *Tertiariæ solemne votum castitatis habentes, fuere obligatæ ad clausuram, & nolentes clausurari, fuerunt sæcularizatæ.*
8 *Tertiariæ cælibes, viventes in propriis domibus sine viris, dubium est, an sint personæ Religiosæ.*
Rationes facientes pro sententia affirmativa.
Legatum factum puellæ, si monachabitur, debetur, si illa fiat Tertiaria.
9 *Rationes facientes pro sententia negativa.*
Semel Deo Sacratum profanari non potest.
10 *Tertiariæ non sunt personæ sacræ.*
Copulam habens cum Tertiaria, non committit sacrilegium.
Copulam habens cum Moniali novitia, non committit sacrilegium.
11 *Oppositio ad prædicta ex Novella.*
12 *Satisfit oppositioni.*

1 Super cætera naturalis coitus delicta, hucusque recensita, crescit *sacrilegium*, nempe coitus cum persona, Deo dicata per votum castitatis. Licet autem nomen *sacrilegium* genericum sit, & possit convenire multis delictis specie distinctis, ut furtum rei sacræ, pollutio Ecclesiæ, rei sacræ venditio, & alia, de quibus suo loco dicemus; tamen hic usurpatur pro specie particularis delicti; nec incongruum est, quod nomen generis alicui speciei adaptetur; siquidem etiam *inquisitio* quid genericum est, interveniens in omni specie judicii criminalis, & tamen significat etiam determinatam speciem, quando nempe Judex procedit ex officio, ad differentiam ejus, quando procedit ad instantiam partis, prout diximus *Par. 1. Tit. Inquisitio n. 3.*

2 *Sacrilegium* ergo, de quo loquimur hic, est *copula carnalis habita cum fœmina, Deo Dicata per votum continentiæ Religiosæ*. Et hic advertendum est, quod, quamvis *sacrilegium* sit quodvis peccatum contra castitatem, commissum a persona Deo dicata per votum solemne; tamen nomine usitato *sacrilegii* venit sola *copula habita cum fœmina sacra*. Scio quidem Doctores *Felin. in cap. At si Clerici & ibi Dec. & Butrig. de Judic. Boss. de Coit. damn. n. 15. & 16. Clar. §. Fornicatio ℣. Cum Presbytero. Decian. Menoch.* apud *Farinac. quæst. 146. num. 30.* communiter tenere, quod copula habita a Presbytero, aut alio habente votum castitatis solemne cum fœmina soluta, non sit *sacrilegium*, sed fornicatio. Verius tamen est, quod sit verum *sacrilegium*, prout docent Theologi, *D. Th. & Riccard. in 4. Dist. 23. Azor. 3. P. lib. 3. cap. 27. quæst. 7.* apud *Bicc. quæst. 116. num. 41.* quia *sacrilegium* dicitur *quasi sacrum lædens*, ut vult *Alberic. Diction. V. sacrilegium*; lædit autem tum votum, tum corpus proprium, quod Deo consecratum est per solemnem professionem, quiquis per carnis immunditiam ipsum polluit; & proinde in confessione necessario debet exprimi status personæ, cum qua habetur copula, an scilicet sit persona sacra, sive illa fuerit mas, vel fœmina; talis enim qualitas mutat speciem peccati, & proinde de necessitate exprimenda est, ut docent *Summistæ. Villalob. Henriq. Fagundez. Filiuc. Sanch.* apud *Dian. Part. 1. Tr. 7. Resol. 4.*

3 Sequitur hinc, quod non tantum copula sive naturalis, seu contra naturam cum mare, aut fœmina; sed etiam mollities, seu aliud quodvis peccatum contra votum solemne castitatis, *sacrilegium* est. Tamen est dicendum *sacrilegium* Theologicum omne aliud delictum carnis, commissum a persona sacra; *sacrilegium* autem legale, sola *copula, quæ habetur cum fœmina sacra*, & de hoc hic loquimur; talique pacto concordari possunt diversæ sententiæ *Theologorum*, ac *Juristarum*.

4 Dixi autem in supra data diffinitione, quod sit *copula carnalis*, & hoc ad distinguendum, quod non omnis actus immunditiæ cum fœmina sacra *sacrilegium legale est*, sed requiritur *copula perfecta*, quæ consistit non solum in penetratione intra vasa pudoris, sed etiam in seminatione. Ad hoc enim, quod intret pœna ordinaria, oportet, quod delictum quodvis perfectum in suo genere sit ex vulgatis juribus. Sequitur hinc, quod oscula, & cæteri tactus im-

impudic. , & etiam penetratio intra vas , habita cum fœmina sacra , non puniuntur pœna ordinaria *sacrilegii* , ut infra dicam , sed tantum extraordinaria; quæ tamen augenda est pro vicinitate ad actum completum , & consummatum .

5 Dixi *habita cum fœmina , Deo dicata* , nempe per votum castitatis , nam sententia multorum *Carer. Giachar. Bajard. ad Clar. Decian. Farinac. qu.* 146. *num.* 19. apud *Bilt. quæst.* 116. a. 31. est , quod eodem crimine delinquat , & eadem pœna puniendus sit , qui cognoscit carnaliter Monialem , & qui rem habet cum sorore *Tertii Ordinis S. P. Francisci , Dominici , sive Augustini &c.* , quas *Pinzocoras , Bizocas , Beguinas* , seu *Beatas* vulgus nuncupat pro varietate locorum , quamvis istæ *Monachæ*, seu *Sanctimoniales* minime sint .

6 Sed prædictorum Doctorum conclusio non videtur admittenda , nisi cum distinctione . Aliæ siquidem erant *Tertiariæ* , quæ collegialiter vivebant , & tria vota emittebant in manibus Prælati alicujus ex quatuor *Ordinibus Mendicantibus*, sub quo vivebant, non tamen erant ad clausuram adstrictæ , de quibus abunde loquitur *Donat. Tom.* 2. *Par.*4. *Tr.*17. *quæst.*1. *per tot.* qui varias Constitutiones Pontificum de his citat . Istæ autem erant veræ Religiosæ , Regulam approbatam professæ , & Deo dicatæ per vota . Et de his dubium non est , quod carnaliter eas cognoscens, *sacrilegium* legale committebat , & ordinariam pœnam merebatur , tanquam personam sacram violans, & in hoc sensu debent accipi præcitati Doctores .

7 Sed *Tertiarias* prædictas sustulit *B. Pius V.* per suam Constitutionem *Circa pastoralis* 1566. apud *Cherub. Bullar. Tom.* 2. *Bull.* 8. qua jussit , ut prædictæ ad votum quartum Clausuræ perpetuæ obligarentur ; sin minus ad proprias domos reverterentur , quod etiam postmodum anno 1569. confirmavit Sacra Congregatio per suum Decretum , quod recitat *Piasec. Prax. Par.* 2. *cap.* 3. *a.* 57. & *Peyrin. ad Const.* 4. *Sixt. IV.* §. 7. *n.* 35. Et hoc innovatum fuit a Sac. Congregatione Concilii 20. *Decemb.* 1616. per suum Decretum , quod post alios , quos citat , dat per extensum *Donat. Tom.* 2. *Par.*4. *Tr.* 17. *q.* 3. *a.* 21. *& ibi Cochier. Barbos. Peyrin. & Novar.* Porro per hoc ultimum Decretum concessa est facultas Mulieribus tum Viduis , tum Virginibus , ut in domo propria sine viris (nisi in primo sint gradu affinitatis , aut consanguinei) cum habitu recepto a Superiore Regulari, emisso voto continentiæ , licentiaque ab Episcopo impetrata , vivere possint ; & gaudere privilegiis *Tertii Ordinis* , cujus habitum assumpsere , & exemptionem a Jurisdictione *Ordinariorum* .

8 An autem istæ vere sint personæ Religiosæ , quæstio est valde implexa , & nubilosa , prout eam , loco supracitato , vocat *Donatus* ; habet siquidem multas rationes , & jura hinc inde contraria , & Doctores , & numero , & auctoritate pares . Negant *Rodericus , Sanfelicius , Bologuetus , Barbanus , Gratianus , Barbosa , Belletus , Crassus , Giurba , Capiblancus , Borellus , Cevalos , Vivius , & Toro*, quos citat *Donatus* loc. cit. a. 16. Affirmant *Cochier , Riccius , Ciarlius , Squillante , Portella , Peyrinus , Diana , Hieronymus , Rodericus , Navarius , Barbosa , Bordonus , Naldus , & Pellizzarius* apud supracitatum *num.* 17. Urget pro affirmativa maxime Decretum Congregationis supra tactum , per quod tales *Tertiariæ* gaudent omnibus privilegiis sui Ordinis ; proinde personæ ipsarum , quoad privilegium, censendæ sunt sacræ ; & sic contaminantes easdem per impudicitiam, eundem reatum *sacrilegii* committunt , ac si peccassent cum *Moniali* Ordinis ejusdem; attento etiam , quod ipsæ pro Monialibus habentur , unde legatum factum puellæ cum hac conditione , *si monachabitur* , debetur eidem , si ipsa fiat *Tertiaria* , prout resolvunt multi Doctores . *Rota Sicil. Decis.* 88. *Mastrill. Decis.* 8. apud *Ricc. Collect.* 1050. *Par.*4. *Novar. Par. p. de elect. variat. for. sect.* 6. *quæst.* 66. *num.* 16. *Thor. Tom.* 3. *comp. fest.* 2. *V. legatum dotis. Add. ad Duard. in Bull. Cœn. lib.* 2. *can.* 15. *quæst.* 3. *lit.* D. *Donat. Tom.* 2. *Par.*4. *Tr.* 17. *quæst. final. n.* 23.

9 Pro negativa facit aliud validum argumentum, quod nempe votum istarum non est solemne, sed simplex , quod non inducit invaliditatem matrimonii , nec comprehendit alia duo vota Religionis ; unde possunt pro libito sæcularizari . Sequitur hinc , quod non possunt dici personæ , Deo consecratæ , quod enim semel Deo sacratum est , nequit amplius in profanos usus converti . *cap. semel de Reg. jur. in* 6.

10 In hac opinionum varietate , salva meliori sententia , puto concedendum cum prima opinione , tales *Tertiarias* non esse personas sacras ; tamen dicendum cum secunda , quod ipsæ gaudent omnibus privilegiis Ordinum suorum , juxta supracitatum Decretum Congregationis ; nec tamen sequi , quod coitus cum illis habitus , sit *sacrilegium* punibile eo modo , quo punitur habitus cum vera *Moniali* . Ratio est , quia privilegium sibi concessum ab Ecclesia , concernit solum ea , quæ per legem Ecclesiasticam ordinantur : ut pote indulgentias , facultates , exemptiones &c., concernit etiam pœnas a lege Ecclesiastica latas contra facientes illis injuriam : non tamen sequitur per hoc , quod abutens eis , incurrat illud delictum , cui ab Imperatore pœna mortis lata est . Siquidem jus Civile feriens gladio coitum cum *Moniali* , intendit punire facientem injuriam personæ sacræ ; quod autem *Tertiariæ* personæ sacræ sint ex privilegio Ecclesiæ , non facit , quod tales evadant in jure Cæsareo , quod talem pœnam sanxit tantum contra personas sacras , de jure communi , & proprio , non vero de privilegiato . Proinde videmus , quod , quoad Ecclesiam , Novitii gaudent privilegiis professorum , *cap. Religioso* 5. *Quamvis de Sent. Excom. in* 6. tamen , qui rem habet cum *Moniali Novitia* , non committit sacrilegium , morte vindicandum , prout docet *Ric. Collect.* 795. *Par.* 5. *post Trevisanum Decis. Rot. Venet.* 57. & *Baldum Decis.* 29. quia adhuc sacrata non est , quamvis privilegio sacratæ gaudeat . Et sic in casu nostro .

11 Quod , si contra hoc dicatur , quod *Justinianus* in sua *Novella* 123. *de Sanctiss. Episc. cap.* 43. *Coll.* 9. *cap. Si quis rapuerit* 27. *quæst.* 1. , quæ refertur in *Decreto* , habet , quod , *si quis rapuerit , aut sollicitaverit , aut corruperit Ascetriam , aut Diaconissam , aut Monasteriam , aut aliam quamlibet fœminam venerabilem , habitum habentem , capitale periculum sustineat* : & ex hoc apparet , quod par sit delictum in jure Civili violantis quamlibet fœminam venerabilem , hoc est religiosum habitum habentem , sicut corrumpentis *Monialem* ; unde etiam ad *Tertiarias* talis lex extendatur .

12 Respondeo , negando consequentiam . *Ascetriæ* enim , prout notat *Gloss. in cap. Si quis rapuerit in V. Assisteriam* 27. *quæst.* 1. , quæ eas vocat *Assisterias* , erant Mulieres Religiosæ reclusæ , quæ , sicut etiam *Diaconissæ* , & *Monasteriæ* , seu *Moniales* , stabilem permanentiam in vita religiosa , emissis votis, habebant . Unde etiam *fœminæ venerabilem habitum habentes* , de quibus loquitur citata *Novella* , erant eæ , quæ cum veste , & professione religiosa , erant famulatui divino stabiliter mancipatæ , licet in nomine , & forma vivendi , a prædictis discreparent . Tales autem *Tertiariæ* non sunt , cum possint , ut dicebam , sæcularizari : proinde ad eas talis lex extendenda non venit .

Probatio.

SUMMARIUM.

13 *In casu imputati sacrilegii cum Moniali, ipsa non est visitanda.*
14 *Repertus in lecto cum Moniali, ex sola præsumptione sacrilegii commissi non potest damnari ad mortem.*
Ex præsumptione probatur copula cum fœmina, quando agitur civiliter.
Reo, qui cubavit cum Moniali, negante copulam habuisse cum ea, debet ipsa ad mandatum Judicis visitari.

13 PRobatio istius delicti non differt ab aliis delictis carnis, & circa hoc nihil peculiare habetur. Hoc solum modo noto, quod *Raynald. Syntax. cap. t. §. 14. n. 17.* post *Sperellum Decis. 136. num. 8. & seqq.* contra *Lupum Allegat. 53. num. 5.* tenet, quod *Monialis* suspecta de stupro, non sit visitanda per obstetrices, & hoc ob quandam reverentiam, & testatur sic fuisse resolutum per Sac. Congr. Episcoporum in una *Terracinen.*, ipso referente; quia ad imponendam pœnam ordinariam viro, sufficiebat, juxta Bannimenta status Ecclesiastici, ingressus illius, & permanentia in *Monasterio Monialium*.

14 Tamen talis ratio decidendi valere debet in casu simili, quod nempe vir ingressus sit in Monasterium, non tamen ita est, si *Monialis* egressa Monasterium, reperta esset in domo viri; unde talis conclusio universaliter vera non est. Si enim repertus esset vir, etiam cubans cum *Moniali*, & iste esset negativus circa copulam completam, non posset ex tali præsumptione, quamvis juris, & de jure ad pœnam mortis condemnari. Licet enim in Decretali, *cap. litteris Extra de Præsumpt. junct. gloss. in V. divortii*, lata inveniatur sententia divortii pro viro contra Mulierem, quæ visa fuerat jacuisse nudam cum consanguineo Mariti; ex quo deducitur, quod ex præsumptione violenta probata remaneat copula. Tamen hoc verum fuit, quando agebatur tantum *civiliter*, puta, ad solum divortium, & privationem mutuæ servitutis, prout habet ibi *Glossa*, & etiam, quia cum fœmina jam esset corrupta, nulla remanebat via ulterior probandi non factum concludenter. Sed in casu nostro, in quo ageretur *criminaliter*, & de vita hominis, & posset probari per inspectionem corporis, crimen non esse commissum, Dico, quod, si vir neget delictum copulæ, & instet, ut visitetur *Monialis*, debet Judex decernere, quod inspiciatur. Ex quo enim *Monialis* esset corea, teneretur ipsa subire ignominiam visitationis; quia particeps fuit in culpa cum viro; & Judex debet ad defensionem Rei, & ejusdem petitionem, concedere, & decernere illius visitationem, per quam expugnari potest contraria præsumptio; præterquamquod ita esset favorabilis *Moniali*, sicut viro talis visitatio, per quam probaretur concludenter non admissum crimen atrocius; & ideo absolute facienda; putoque tali casu, *Monialem* ex se petituram esse, ut inspiceretur, ad avertendam a se talem copulam, sicut probare alia fœmina voluit, se non fuisse a Marito cognitam, prout habetur in jure *text. in cap. Proposuisti 4. de Probat.* Quod, si *Monialis* aliás fuisset corrupta, concedo, quod ex supradicta præsumptione, ad pœnam ordinariam posset condemnari, maxime, si ipso existente negativo, *Monialis* confiteretur crimen.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

15 *Copula cum Moniali triplicem continet malitiam.*
Punitur pœna mortis naturalis.
Etiamsi Monialis fuisset antea deflorata.
16 *De jure novo non infertur mors, nisi interveniat violentia, qua fit in raptu, aut violetur Clausura cum aliquali vi.*
17 *Pro aliis impudicitiis cum Moniali datur pœna extraordinaria.*
18 *Alia crimina servientia huic impudicitiæ, extraordinarie vindicanda.*
19 *Pœna de jure Canonico vitiantis Monialem.*
Ingressus licite intra Claustra, ac vitians Monialem, non incurrit Excommunicationem latæ sententiæ, sed ferendæ.
20 *Pœna Clerici committentis sacrilegium cum Moniali, de jure antiquo.*
De jure novo pœna est extraordinaria.
Clericus damnatus de hoc crimine est infamis.
Etiamsi crimen fuerit semel tantum commissum.
21 *Apud Minores de Observantia Reus de hoc damnandus ad Triremes.*
Dictio omnino *quid importet.*
22 *In quocunque casu talis pœna est irroganda.*
23 *Pœna statutaria nunquam incurritur, nisi crimen fuerit in suo genere perfectum.*
Sive, nisi in Statuto ponatur, quod ordinaria pœna puniatur conatus ad crimen.
24 *Opinio Sanctori in oppositum.*
25 *Refellitur Sanctorus.*
26 *Pœna Monialis passæ stuprum.*

15 DElictorum carnalium in serie naturali hoc gravissimum est, prout enim habet *Gloss. in cap. Virginibus 27. quæst. 1.* cui concordant *Doctor Angelicus 2. 2. quæst. 99. & 154. Art. 10. ad 2.* & illius Magister *Irrefragabilis Par. 2. Quæst. 152. init.* apud *Sanct. de Pœn. Par. 1. cap. 8. q. q. ℣. Respondeo secundo fol. 365.* triplicem habet malitiam; puta, *Adulterii*, ex quo violatur sponsa Christi; *Incestus*, ex eo, quod Christus Pater noster est, unde ejus sponsa spirituali affinitate nobis conjuncta est; & *Sacrilegii*, quia persona Deo dicata temeratur. Leges proinde Imperiales extrema ultione mortis naturalis in illud animadvertunt, prout habetur in *Codice*, & *Authenticis text.* in *l. Raptores C. de Epi. & Cler. Authen. de Sanct. Episc. cap. 43. Coll. 9.* & communiter scribunt Doctores *Clar. §. Fornicatio ℣. Cum Moniali. Marsil. in l. Unica num. 40. C. de Rapt. Boss. de Coit. damnat. n. 8.* & hoc etiamsi *Monialis* fuisset antea ab alio deflorata, seu corrupta, ut post *Boss. Tit. de Coit. damn. n. 79.* & *Caball. Crim. Resol. 200. n. 72.* scribit *Raynald. Syntax. lib. p. §. 14. n. 15.*

16 Hoc tamen licet de jure verum, nihilominus in praxi non servatur, nisi interveniat aliqua vis, prout in raptu vero; aut fit cum penetratione nocturna intra Clausuram, cum aliquali violentia illata *Moniali*; *Thesaur. de Pœn. V. Clausura cap. 7. V. Il. Peccatum, & ibi Faria. quæst. 145. num. 1.* si enim ex condicto *sacrilegium* committitur, sive intra, sive extra Claustra sit, non exceditur pœna triremium ad vitam pro viro; & pro *Moniali* privatio veli, & aut longa, aut perpetua reclusio in Carcere, juxta circumstantias delicti; & sic Vidi sæpius practicatum.

17 Quid autem, si non *sacrilegium* perfectum, sed interveniant oscula, tactus, aut mollities hinc inde procurata? Dico, quod non intrat nisi pœna extraordinaria; quæ tamen variari debet juxta qualitatem graviorem delicti, & frequentiam actus. Osculum enim datum Moniali, maxime si fit obiter, extraordinariam solum pœnam meretur, ut dicunt Auctores, *Afflict.* apud *Decian. Tr. crim. lib. 6. cap. 20. num. 16. Farinac. quæst. 146. num. 33.* apud *Raynald. Syn-*

Syntax. cap. 1. §. 14. *num.* 18. *Bill. quæſt.* 116. *n.* 39. & meo quidem judicio leviſſimam, comparatione cæterorum actuum, qui atrociores oſculo ſunt. Creſcere proinde debet gravitas pœnæ extraordinariæ in tactu, maxime impudico præ oſculo; & etiam augeri debet pœna procuratæ mollitiei ſupra tactum.

18 Accedunt ad parem pœnam alia extraordinaria crimina, quæ *ſacrilegio* reductive famulantur; ut imago Amaſii ad *Monialem* miſſa; epiſtola ſpurciſſimis narrationibus plena; capilli, & etiam pili impudici; mollities procurata in viro ex ſe coram *Moniali*, & centum hujuſmodi fœtidiſſimæ libidinis adinventa, ad flectendam *Monialem* ad *ſacrilegium*. Omnia hæc extraordinarie ſunt punienda: ſed magnam ſeveritatem exercere debet Judex Eccleſiaſticus in vindicanda injuria, facta *Chriſto Jeſu* in Sponſa ſua, tot artibus tentata.

19 Quantum ad pœnas de jure Canonico inflictas, reſpectu Laicorum habetur Excommunicatio, ut dicitur in jure. *cap. Virginibus. cap. ſi qua Monacharum* 27. *quæſt.* 1. An vero cenſura hæc ſit latæ, vel ferendæ ſententiæ controvertunt Doctores. *Aloyſius de Leo Rubr. de Rapt. Virg.* & *Menoch. de Arbitr. Caſ.* 389. *num.* 24. tenent, quod ſit ſententiæ latæ; alii vero communiter volunt, quod ſit ferendæ, ut ſcribit *Theſaur. de Pœn. Par.* 2. *V. Clauſura. cap.* 7. *in fine*, & re vera citati Canones loquuntur de ferenda, non vero de lata. Tamen advertendum eſt, quod, ſi *ſacrilegium* committatur cum violatione Clauſuræ ad malum finem, Excommunicatio eſt latæ ſententiæ, & *Papæ* reſervata per totam Italiam extra Urbem, *Greg. XIII. Bull.* 8. §. 4. *Filiur. Tr.* 15. *num.* 119. *Theſaur. For. Eccl. Par.* 3. *cap.* 38. *n.* 171. *Barb. de Offic. & pot. Epi.* 50. *n.* 186. non quidem ratione *ſacrilegii*, ſed ratione ingreſſus ad malum finem. Cæterum, ſi quis legitime ingreſſus Clauſuram, coeat cum *Moniali*, non incurrit hanc excommunicationem, ut poſt *Dian. Par.* 2. *Tr.* 2. *Reſol.* 67. ſcribit *Theſaur. de Pœn. Par.* 2. *V. Clauſura cap.* 7. *V. Intellige ad malum*, ſed aliam ferendæ ſententiæ, prout ſupra dictum eſt.

20 Reſpectu autem Clericorum, qui in tantum ſcelus prorumpunt, variæ pœnæ reperiuntur in antiquis Canonibus inflictæ; Rei enim talis criminis maledictione æterna, tanquam filii perditionis, percutiuntur. *Cap. Sciendum eſt.* 27. *q.* 1. Communione, & Convivii privatione mulctantur. *Cap. de Viduis. l. p.* 27. *q.* 1. Detrudi in Ergaſtulis jubentur. *cap. Impudicas. cap. ſi quis Sacro.* §. *Velate.* 27. *q.* 1. Et ab Ordinibus, & gradibus deponuntur. *Cap. ſi quis Epiſcopus* 27. *q.* 1. Hodie vero loco detruſionis in Ergaſtulum, ſeu Monaſterium, ſuccedit pœna arbitraria Judicis, ut ex *Menoch. de Arbitr. lib.* 2. *Caſ.* 360. *n.* 58. vult *Theſaur. de Pœn. V. Clauſura cap.* 7. *V. II. Peccatum*. Deponendus tamen eſt Reus ob hoc crimen, & de eo condemnatus efficitur infamis, ac irregularis juxta *Diaz. Pract. Crim. cap.* 84. & *Farinac. quæſt.* 146. *num.* 26. quos ſequitur *Sanctor. de Pœn. cap.* 8. *quæſt.* 9. *V. Reſpondeo ſecundo, fol.* 366. Et hoc procedit quantumvis crimen non fuerit continuatum, & ſcandaloſum, ſed ſemel tantum commiſſum, ut poſt *Decianum*, qui *tract. crim. lib.* 6. *cap.* 20. *n.* 6. teſtatur de communi cum *Anania*, & *Farinac. q.* 146. *num.* 27. ſcribit de *Bictis Quæſt.* 116. *num.* 32.

21 Quo autem ad Regulares, inſpiciendæ ſunt eorum Conſtitutiones, ſi quid ultra jus commune diſponunt, aliter pœnis Clericorum afficiendi ſunt. Pro Nobis *Minoribus de Obſervantia*, habetur tale Statutum Ordinis *cap.* 7. §. 6. *num.* 22. *Si quis ſacrilegium cum Moniali admiſerit, ad Triremes omnino damnetur, aut perpetuo Carceri, Superiorum arbitrio,*

mancipetur, quod etiam recitatur in *Textu*. *Tit. Applicatio.* §. 37. Circa hoc Statutum adverto, quod apponitur dictio *omnino*, quæ prout habetur *l. Si cum exceptione* §. *Quatenus junct. gloſſ. ff. Quod met. cau. l. Ubi autem* §. *fin. ff. de Verb. obl. Clem.* 1. *ubi Gloſ. in V. omnino de Vit. & hone. Cler.* idem ſignificat, quod *indiſtincte*; ſignificat enim *ſine diſpenſatione*, prout ſcribit *Abb. in cap. Qualiter, & Quando il* 2. *de Accu. num.* 18. *V. ſed contra*, proinde excludit omnem gratiam, & miſericordiam, & diſpenſationem, ut poſt *Felin. in cap. Ex parte II p. de Off. Delegat.* & alios *Matien. & Sanchez* docet *Barboſa Diction.* 240. *num.* 11. Senſus igitur Statuti eſt, quod *indiſtincte*, puta, nulla habita diſcretione perſonarum; hoc eſt ſive Laicus, ſive Clericus, ſive Sacerdos ordinarius, ſive Pater gravis, aut graduatus Reus ſit; nulla interveniente diſpenſatione, gratia, aut miſericordia, aut ad Triremes, aut ad carceres perpetuos damnetur.

22 Hinc pro nobis ſuffragari non debet conſideratio, quod *ſacrilegium* commiſſum fuerit ex conditio; ſive quod *Monialis* blanditiis illexerit Religioſum ad crimen; ſive quod *Monialis* ipſa egreſſa Clauſuram, ierit ad pertrahendum Religioſum ad ſcelus. Hæc ſiquidem ſecundum ſe, & reſpectu aliorum, temperationem pœnæ mererentur; tamen, reſpectu noſtri, hoc non eſt, talis enim pœna *omnino* danda eſt; hæc enim dictio indiſtincte comprehendit omnes caſus, nec dicere poſſumus, quod magis comprehendat unum caſum, quam alium, ut dicunt Doctores, *Sorin. Jun. Roland. Glorit. Seraphin. Tuſc. Jaſon.* apud *Barboſ. loc. cit. num.* 3. proinde in omni, & quocumque caſu talis pœna irroganda eſt, & Judex noſter habet manus ligatas, ita ut contra, infra, aut præter dictam pœnam, arbitrari non poſſit.

23 Verum eſt, quod oportet, quod *ſacrilegium* in ſuo genere completum, & perfectum fuerit; puta, quod carnalis copula perfecta fuerit in ſuo genere, nec ſufficiat attentata, & etiam inchoata, niſi ſeminatio ſit intra vas. Notum enim in jure eſt, prout ſcribunt multi Doctores *Vivi. Comm. opin.* 882. *num.* 1. *& ſeqq. Claud. ad Bertaz. Conſ.* 123. *num.* 1. *Menoch. de Arbitr. lib.* 2. *Caſ.* 300. *num.* 108. *& ſeq. Bald. Dec. Felin. cit. a Farinac. quæſt.* 124. *num.* 117. apud *Bict. quæſt.* 132. *num.* 14., quod pœna ſtatutaria, etiam in atrociſſimis, non incurritur, niſi delictum in ſuo genere fuerit perfectum, & conſummatum; niſi in Statuto expreſſis, & claris verbis ponatur, quod crimen, etiam effectu non ſecuto, ſed tantum attentatum, tali pœna puniatur; aliter, quamvis deventum ſit ad actum proximum, extraordinarie punitur, ut poſt *Bald. in l.* 1. §. *Hæc autem. ff. Quod quis jur. Boſſ Tit. de Extraord. crim. num.* 2. *V. Sed tamen* & alios *Angel. Alex. Bologn. Alberic. Caſtr.* ſcribit *Farinac. qu.* 124. *nu.* 57. & 38. In Statuto autem citato nec verbum habetur de conatu, aut affectu ad crimen, ſed loquitur *Textus* de *ſacrilegio*, quod proinde accipiendum eſt de completo.

24 In oppoſita ſententia videtur eſſe *Sanctor. de Pœn. c.* 8. *q.* 9. *V. Reſpondeo Theſaurus fol.* 367. dum ait, quod nomine *ſacrilegii* veniat cubare in eodem lecto, ruere in amplexus, tactus, & oſcula, & ſe polluere cum perſona, Deo dicata, quod firmat auctoritate *S. Cypriani lib. de Virginit. ad Pomponium*, quod refertur *in cap. Nec aliqua* 27. *qu.* 1.

25 Sed doctiſſimi viri pace, hoc non admiſerim, conceſſa enim auctoritate *S. Cypriani*, quod etiam abſque concubitu naturali pollui poſſit corpus Virginis, Deo dicatæ; non tamen ſequitur, quod omnia talis immunditia dici poſſit *ſacrilegium legale*, quod ſupradicta pœna veniat puniendum. De copula ne-

ſanda quidem concedendum eſt; hoc enim verum *ſacrilegium* eſſet, imo atrocius naturali congreſſu; De cæteris autem, ut oſculis, amplexu, mollitieque, quovis modo, aut ſimpliciter, aut reciproce procurata, non ſic: quantumvis enim hæc dici poſſint *ſacilegia Theologica*, per quæ res, Deo ſacra, læditur, non tamen ſunt *ſacrilegium* verum, & completum *legale*, quod tali pœna Statutaria percutitur. Sed pœna tantum extraordinaria vindicatur, prout ſupra *num.* 17. dictum eſt. Quod etiam concedere videtur Sanctorus ipſe *loc.cit.* ℣. *Reſpondeo affirmative in fine fol.* 368. dum paulo poſt concludit, quod in quacunque parte corporis committatur actus, erit *ſacrilegium* punibile ſecundum magis, & minus, pro actus peccaminoſi qualitate. Si enim creſcere, aut decreſcere debet pœna pro qualitate actus peccaminoſi, ſequitur, quod omnes tales actus non veniant nomine *ſacrilegii*, quod punitur tali pœna Statutaria indiſpenſabili, prout ſupra *num.* 21. & 22. dictum eſt.

26 Quid autem de pœna *Monialis*, ſtuprum paſſæ? In Statutis Ordinis nihil determinatum habetur; proinde ad communem praxim eſt recurrendum, Hæc autem eſt, ut Carceri formali, aut perpetuo, aut ad tempus longum, juxta graviores qualitates delicti, mancipetur; velo privetur, & amiſſione vocis activæ, & paſſivæ, ac loci antianitate inter eas, quæ ſui Ordinis ſunt, multetur, prout reſolutum fuiſſe a Sacra Congregatione Epiſcoporum, & Regularium, teſtatur *Sperell. deciſ.* 136. *num.* 53. *par.* 2,

§. X. Mollities,

SUMMARIUM.

1 *Delictum carnis, cur aliquando dicatur contra naturam.*
2 *Opiniones Doctorum circa aſſignandam differentiam ſpecificam criminum carnalium contra naturam.*
3 *Aliorum opiniones de eadem materia,*
4 *Aliæ opiniones circa idem refelluntur.*
5 *Generatio naturalis, ut ſequatur, quot circumſtantiæ, & quæ requiruntur.*
6 *Sex modi peccati contra naturam.*
7 *Crimen contra naturam, quomodo evadat gravius in ſuo Ordine.*
A tota ſpecie gravius eſt quolibet crimine ſecundum naturam,
8 *Mollities, quid ſit.*
9 *Gradus gravitatis in crimine mollitiei.*
Mollities ab aliquibus ſodomia vocatur, ſed male,
10 *Aliquando cumulanda pœna maſtupratorum cum pœna ſollicitantium.*
11 *Major eſt gravitas mollitiei per aliam perſonam procuratæ.*
Talis Mollities gravior ſodomia cenſetur a Caballo, ſed male.
12 *Peccatum Onan filii Judæ, quale fuerit.*
Cojens cum Muliere, & ſeminans extra vas, ad impediendam generationem, ab Hæbreis comparatur homicidæ.
13 *Coitus cum fœmina mortua, eſt mollities.*
Quo ad copulam legalem dici poteſt ſacrilegium.
Violare cadavera mortuorum, ſacrilegium eſt.
Coire cum cadavere gravius eſt, quam illud expoliare.
14 *Excommunicantur exenterantes, concidentes, aut elixantes cadavera mortuorum.*
Corpus humanum æſtimationem non recipit.
Gravius abutitur cadavere humano, cojens cum eo, quam illud concidens, aut elixans ad effectum ſepeliendi,

1 CRimina carnis contra naturam proſequimur, abſolutis iis, quæ ſecundum naturam ſunt. Dicuntur autem contra naturam, non quod ad illa non habeatur naturalis inclinatio, (ſiquidem videmus, quod in quibuſdam brutis, in quibus non habetur natura per peccatum depravata, viget inclinatio ad actus ſimiles immunditiæ carnalis, ut in Cercopitheco ad mollitiem; in cervo, cane, & aſino ad ſodomiam; in tauro, equo, & cæteris coeuntibus cum bruto diverſæ ſpeciei ad beſtialitatem,) ſed quia tales ſunt actus, quod ad eos non poteſt ſequi generatio, prout ſcribit *Armilla Sum. V. Luxuria* §. 4. ℣. *Contra naturam*. Hoc autem accipiendum eſt non abſolute, ſed regulariter: namque etiam in coitu beſtiali poteſt ſequi generatio, & frequenter fit in generatione muli, burdonis, & hinni, qui generantur ex coitu animalium ſpeciei diverſæ; & mihi in ſacramentali confeſſione conſtat, mulierem ex cane concepiſſe, & peperiſſe puerum, qui baptizatus fuit, (omnia enim membra humana habuit, ac ſi ab homine fuiſſet genitus, & duobus tantum menſibus vixit: & audivi a viro fide digniſſimo, in quodam Monaſterio, cujus nomen (ut famæ illius parcam) taceo, fuiſſe Monialem filiam cujuſdam Principis, ſuſceptam ex Equa, & naturæ equinæ nihil habebat, niſi quoſdam pilos oblongos ſupra collum ad modum jubæ equinæ; & dum ex improviſo, & abſque advertentia rideret, hinnire videbatur. Nec etiam dicuntur contra naturam, ex eo quod ſint contra dictamen rectæ rationis naturalis; ſiquidem hoc modo omnia peccata contra præcepta Decalogi eſſent contra naturam, cum præcepta, quibus opponuntur, de jure rationalis naturæ ſint, ut communiter tradunt Teologi: ſed quia, ut dicebam, ſunt contra ordinem, quem natura etiam in aliis animantibus inſtituit, ut ſpeciei conſervatio in individuorum generatione ſequi poſſet. Ita *Pereira Elucid.* 24. *ſect.* 5. ℣. *Luxuria num.* 1151. *Raynald, tom.* 2. *obſerv. crim. cap.* 21, §. 1. *num.* 5,

2 Differentiam ſpecierum, quibus talia crimina committuntur diverſimode excogitant Auctores; nam nonnulli *Azeved. Recopil. lib.* 8. *Tit.* 21. *Rubr. nu.* 9. *Farinac. qu.* 148. *num* 8. *Baſilic. crim. deciſ.* 4. *num.* 13. dicunt, quod talia crimina alia ſunt *contra naturam humanæ ſocietatis*; ut ſi quis coeat cum Matre, Filia, aut Nepte in linea recta: alia ſunt *contra naturam ſexus humani*, ut coeundo maſculus cum maſculo, aut fœmina cum fœmina; alia *contra naturam generis humani*, ut coeundo cum brutis. Sed talium Doctorum pace, hæc diviſio minus apta convincitur. Siquidem coitus cum Matre, & filia &c. inceſtus quidem eſt, non tamen ſub crimine *contra naturam* continetur; ſiquidem ex tali coitu optime, & regulariter ſequi poteſt generatio; crimen autem *contra naturam* eſt, ſi ad illud ſequi nequit generatio, ut dicebam; præterquam quod inſufficiens eſt talis diviſio, quia non comprehendit *mollitiem*, & coitum cum Dæmone, quæ delicta contra naturam ſunt.

3 Alii *Pet. Gregor. Tholoſ. Syntag. Jur. Par.* 3. *lib.* 36. *cap.* 12. *Sapia de Jur. Regn. lib.* 5. *tit.* 20. *de Sodom. in Rubric.* diſtinctionem petunt a commixtione viri cum proprio ſexu, nempe maſculi, cum maſculo: ſecundo a coitu fœminæ cum fœmina; tertio a concubitu præpoſtero maſculi cum fœmina: quarto a conjunctione maſculi, ſeu fœminæ cum bruto. Sed etiam talis diviſio vitioſa eſt, tum quia *mollitiem* non comprehendit, nec dæmonialitatem, proinde inſufficiens eſt; tum quia ejuſdem ſpeciei crimen eſt coitus maſculi cum maſculo, ac fœminæ cum fœmina, (quia mas, & fœmina homines ſunt, & ambo ſpeciei ejuſdem)

dem,) licet differant accidentaliter.

4 Alii cum *Joseph Ricc.de Publ. judic.ia sper. Qu. 41.num.1.* dicunt, quod crimen contra naturam, aliud est, quod fit *contra naturam humani moris*, & hoc est grave, ut polluendo se propriis manibus: aliud, quod est *contra naturam humani generis*, & hoc est gravius, ut coeundo cum brutis: aliud autem *contra naturam humani sexus*, & hoc est gravissimum, ut coeundo masculus cum masculo, seu fœmina cum fœmina. Sed etiam hic modus dicendi vitiosus est, tum quia ponit sodomiam graviorem bestialitate, quod est contra communem omnium Doctorum sententiam: tum quia non comprehendit coitum præposterum cum fœmina, neque *mollitiem* cum fecunda persona, neque coitum cum Dæmone.

5 Posset igitur melius dici, ponendo, quod generatio regulariter sequitur ex conjunctione maris, & fœminæ, viventis ejusdem speciei per vasa naturalia, in qua semen prolificum defertur ad locum a natura determinatum: proinde sequitur, quod, qui deficit in pluribus, aut aliqua ex qualitatibus supra requisitis ad generationem, semen autem ex instituto profundit, contra naturam peccat. Porro conjunctio fit per immissione n, & admissionem veretri in vase antico, aut postico: & ideo ille, vel illa, quæ aut manibus propriis, aut alio instrumento inanimi se polluit; aut pollutionem aliena manu, aut membro ex confricatione procurat, peccat *contra naturam* profundendo semen absque conjunctione, ad generationem requisita. Quod, si quis fœminæ quidem, & in vase naturali conjungeretur, fœmina autem vivens non esset, non minus contra naturam peccaret. Quod, si fœminæ etiam viventi copularetur, non vero per vas naturale, simili modo contra naturam delinqueret. Si vero fœminæ viventi, & per vas naturale jungeretur aliquis, exinde semen non deferret ad locum a natura determinatum, sed extra vas profunderet, pariter delicto *contra naturam* peccaret. Si autem mas mari conjungeretur, sive fœmina fœminæ, etiam *contra naturam* delinqueret, quia talis conjunctio maris, & fœminæ non esset. Si tandem homo mas, aut fœmina cum bruto, qunquomodo in vase naturali, aut præpostero coeat, gravissimo *contra naturam* delicto se maculat, quia jungitur alteri speciei diversæ; quod etiam evenit, si conjungatur Dæmoni incubo, aut succubo, a quo plus quam specie differt.

6 Ex dictis eliciuntur sex modi, sive species peccati carnalis *contra naturam*; primum est *mollities*, quando nempe quis ex confricatione pudendi manu propria, sive aliena; sive cum alio corpore vivente, seu inanimi, semen provocat. Secundum peculiare nomen non habet, quando inceptam copulam non perficit, sed semen extra vas profundit. Tertium pariter nomen proprium non habet, sed est, quando quis cum cadavere copulatur. Quartum est sodomia, cum quis cum proprio sexu conjungitur, sive cum diverso sexu, non tamen in vase naturali. Quintum est bestialitas, cum quis coit cum bruto. Sextum Dæmonialitas, quando nempe cum Dæmone, fœmina, aut masculus conjungitur.

7 Simplicia hæc crimina sunt, si, prout supra effertur, committantur; tamen talis, & tanta est humana malitia, & sensua ab immunditia libidinis depravatus, ut in uno, & eodem actu malitiæ contra naturam possint multiplicari; velut si homo cum asina sodomitice jungeretur, aut fœmina fœminam præpostere cognosceret, quod fieri potest, ut in §. *Sodomia* demonstrabo. Gravitas autem hujus criminis metienda est a majori, aut minori elongatione a modo per naturam instituto, juxta quem sequi possit generatio. Cum enim, ut supra dictum est, ratio peccati *contra naturam* sit, quod humanum semen profundatur modo, quo recta generatio sequi non possit; sequitur, quod quo magis elongatur actus carnalis a tali modo naturali, eo gravius evadat crimen. Universaliter vero, & a toto genere vitia, & crimina *contra naturam* graviora sunt quolibet peccato carnali naturali, ut textualiter habet duo Canones *cap. Adulterii. cap. Usus 32. q. 7.* hoc tamen accipiendum est de gravitate *Theologica*, non vero *legali*. Siquidem sacrilegium cum Moniali, & incestus cum propria matre, aut Filia, morte vindicantur, cum tamen hoc non fiat cum *Mollitie*, aut imperfecta sodomia, ut infra dicetur, quamvis in citatis Canonibus hæc duo dicantur illis esse graviora. Gravius porro legaliter judicatur crimen, quod graviori pœna a legibus vindicatur.

8 Satis explicata natura peccati contra naturam in genere, examinandæ sunt juxta ordinem, hucusque servatum, singillatim ejus species. Primo loco autem venit *mollities*, hæc autem diffiniri potest, quod sit *profusio humani seminis procurata absque conjunctione cum alio vivente*. Hoc autem dico, supponendo, quod proprie tunc dicatur conjunctio, quando semen effunditur intra viscera alterius, sive sit in vase naturali, sive sit in præpostero; licet enim quis jungatur fœminæ, immittendo virgam intra vas, si ibi non seminet, sed extra semen effundat, non dicitur sequuta copula, nec consummatum est matrimonium, ut communiter dicunt Theologi Morales. *Bonac. de Matr. Quæst. 3. Punct. 12. Prop. 3. num. 11. & ibi Emma. Sa. Ledesm. Henriq. Reginal. Coninch. Gutier. Sot. & Medin.* Dixi autem *cum alio vivente*, nam quis potest coire cum mortua, & intra vas semen effundere, & in hoc casu semen profunderetur ex conjunctione cum alio. Sed, quia iste non esset vivens, sequitur, quod talis profusio non excedit naturam *mollitiei*, licet gravissime qualificatam, ut infra dicemus.

9 *Mollities* igitur semper dicetur, quoties semen profunditur absque conjunctione, modo præexposito; verum tamen est, quod ex circumstantiis ita notabiliter aggravatur, quod, quamvis nomen, aut naturam suam non mutet, tamen aliam, & aliam pœnam fortiri debeat. Prima, & infima in gravitate legali est pollutio, quæ propriis manibus exercetur, & proprio vocabulo appellatur *Mollities*, *immunditia*, seu *Masturbatio*; & hoc idem est, si corpore alio inanimi pollutio procuretur, ut verendorum confricationem illo adhibito; & hoc modo ita possunt peccare masculi, sicut fœminæ. Tale crimen patrantes dici *sodomitas*, nonnulli sunt arbitrati, *Severia.de Sanfelic.Decis.334.V.Qui propriis. Sylvest. summ.V.Luxuria. §. 11.num.3. Bonacoss. Quæ. crim. V. Sodomia. ia fia. Caball. Cent. 1. Resol. 16. nu.7.* apud *Raynal. Tom.2.cap. 21.§.1. num.104.* sed male; hoc enim crimen cum sodomia nullo modo computatur, nec comparatur in gravitate Theologica, aut legali, ut infra videbimus.

10 Aggravari autem potest hoc crimen, si coram virginibus, aut aliis honestis fœminis patraretur, ad illas pelliciendas ad concubitum, ut non raro evenit cum perditissimis viris; talis autem publicitas reducenda esset ad sollicitationem ad turpia, de qua supra diximus, & in casu, cumulanda esset pœna *sollicitantium* cum pœna *Masturpratorum*.

11 Gravior adhuc redditur, quando quis alium inducit, ut pollutionem sibi procuret; universaliter enim inductio alterius ad peccandum, peccatum aggravat, ut patet. Aggravatur autem crimen tum ratione personæ ad tale crimen inductæ; tum ratione mo-

modi, qoo talis fœditas procuratur. Si enim esset persone socra, aut puer, sive puella nondum doli copaces, patet, quod crimen hoc proprie odderet molitiam sacrilegii, sive scandali respective. Ratione autem modi crescit gravitas, si nempe veretro in anum immisso, quis procuraret pollutionem extra vas consummandam, sive mentulam in os alterius, ab eo sugendam, poneret, quæ abominabilis immunditiæ methodus *sellatio* nominatur; quod pariter est, quando fœmina verenda sua ab allo lambenda curaret od ciendem immunditiam, ut oh impudicissimis fœminis Romanis factum legitur apud *Satyricum Satyr. 9. ỽ, 3.*

Quid sibi cum vultu, qualem deprehensus habebat
Ravola dum Rhodopes uda terit inguina barba?

Tale outem crimen sodomiam esse, nonnulli *Homobon. de Cas. reserv. Par. 2. cap. 4. Severin. de Sanfelic. decis. 354. ỽ. qui polluit & ỽ. An in hoc* apud *Raynal. obser. crim. Tom. 2. cap. 21. §. 2. num. 116. Cabal. Centur. 1. Cas. 16. num. 13.* opinati sunt, sed male; quia tale crimeo, ut suo loco dicemus, requirit conjunctionem per anum cum olia persono, quod non est io casu nostro. Existimat autem *Caball. Centur. 1. Cas. 16. num. 17.* hoc crimen gravius esse sodomia proprie dicta, rotione abusus membri nobilioris in hoc, quam in scelere sodomitico; cum os nobilius membrum sit ono. Tamen gravitate, tum *Theologica*, tum *legali*, sodomia longe superat vitium hoc: hoc siquidem non excedit malitiom *mollitiei*, nec circumstaotia, quod pollutio sit secuta in ore, aut clunibus, fœmoribus, aut manibus alterius procurata, variet speciem peccati, & ideo non necessario est explicenda in confessione. Porro Sodomie per leges morte puoitur *l. Cum vir. C. Ad leg. Jul. de Adulter.* pœna auteoi extraordinaria tantum plectendum esset tale delictum, ut *Caballus* ipse consuluit loco citato *num. 38*,

12 Accedit huic crimini aliud, quo nempe vir cum fœmine in vase naturali incœptam copulam ex iostituto extra vas consummet, oe mulier concipiat, sicut faciebat *Onan* filius *Judæ*, oe *Her* fratri suo defuncto semen suscitoret, ut tenebatur, prout habetur in libro Genesis *cap. 38.* Licet vero crimen hoc *mollities* censeatur, tamen maxima malitia officitur, de necessitate exprimenda in confessione, nempe de impedimento posito generationi humanæ ex instituto. Proinde ab Hebræis hoc crimen comparatur homicidio, prout recitat *Cornel. a lapid. in Gen. 38. ỽ, 7.* & a socra scriptura vocatur *crimen Detestabile*, ob quod tam *Her*, quam *Onan* frater ejus o Deo puniti sunt morte, sibi per Dæmonem *Asmodeum* illata, ut ibidem opinatur *Coruelias*.

13 Computatur pariter cum crimine *mollitiei* coitus, qui habetur cum fœmina mortua, prout scribit *Dian. Par. 9. Tract. 9. Miscell. Resol. 1.* & quo ad culpom *Theologicam*, in eadem sum sententia, prout scripsi *Tit. Pœnarum num. 122.* Sed quo ad culpom *legalem*, sacrilegium censeo; ratio est eadem, quom citato loco tetigi, siquidem *Imperator l. Pergit. C. de sepul. viol.* exprimens a Majoribus proximum sacrilegio habitum fuisse, lopidem movere, terram evertere, cespitem evellere, & ornamenta auferre de sepulchris; prohibet sub pœna sacrilegii *violare busta defunctorum, & aggeres consecratos sepulchrorum*. Concesso autem, quod inibi *Imperator* intenderit, sacrilegorum pœna punire eos, qui violant busta (scilicet cadavera) defunctorum, ea expoliendo; out truncando; out eorum osse dispergendo; eadem pœna censeri eos, qui cum Cadovere coirent, stotuendum est; si quidem & hæc violatio est Cadaveris, imo iojuria multo grevior, & enormius læsa defunctorum Religio per talem coitum, quam eorum vestes diripere, membro, out ossa divellere,

14 Quod fortius suadetur ex dispositiooe Canonica. Siquidem excommuoicatione *Papæ* reservata percelluntur ii, qui defunctorum corpora (od eo deferenda ad parteo longioquao ad tumulandum) exenteront membratim, vel io frusta concidentes, aut elixant, *Extrav. Detestandæ. de sepult. init. commun.* Et *Papa*, hoc vetans, vetat abusum hujusmodi *horribilem, & sævum, & improbandæ consuetudinis vitium*; Quia enim ut notat ibi *Gloss. ad citat. Extrav. in V Improbandæ*, corpora humana propter eorum excellentiom, æstimationem debitam non recipinot, ut habetur ex jure, *l. Ex hac ff. si quadr. pau. fec. dic. l. 1. §. sed cum homo ff. de His qui deie. vel eff.*, ideo reprobotur factum, quod tendit ad eorum obusum, prout est, illa membratim discerpere, aut ossa carnibus nudore ipsa elixaodo, Quod, si hoc verificetur etiom quando fit intuitu pietotis, quid dicendum de abusu humani cadaveris, quod immani luxuriæ brutalitate polluitur? Scio quidem pœnarum extensionem non dari, & pari excommunicotione non esse perculsum, qui cum cadavere coiret, sicut qui cadaver, ut præfertur, in frustra secaret, &c. tamen ducto argumeoto a rotione legis, gravitatem hujus criminis præ simplici *mollitie*, licet inferre, & pœnom sibi debitam venari, cum de eo in nullo jure sanctio pœnalis determinata reperiatur,

Probatio,

SUMMARIUM,

15 *Delicta carnis difficilis sunt probationis.*
Hoc delictum potest probari concludenter, debet tamen visitari corpus delicti, & adhiberi Peritus.

15 DElictorum carnis difficilem esse probationem est conclusio Doctorum. *Avendagn. Conciol. Azeved. Marsil. Basilico. Garon. Plot. Sanfelic. Baldaxar. de Angel. Sarno. Ricc. Narbon.* apud *Raynal, Obser. Tom. 2. cap. 01, §. 4. & 5. nu. 3.* proinde sufficiunt præsumptiones, & conjecturæ ad pœnam saltem extroordinariam, ut non semel dictum est. Quia tamen inter alia delicta carnis hoc solum potest concludenter probari, & relinquit vestigium post se, ideo per Accusatorem probanda esset directe *mollities*, procurata per emissionem seminis, & per Judicem visitandum esset corpus delicti, puta, meculæ relictæ, & adhibendum esset judicium periti, on illæ essent maculæ seminis humani, ut dictum est *Par. p. Tit. Corpus nu. 51. & seqq.*

Pœnæ,

SUMMARIUM,

16 *Pœna hujus delicti est arbitraria.*
Mundus vapulat tot flagellis a Deo ob hoc peccatum.
Assueti ad hoc vitium per tot annos, quot Christus vixit, desperatæ quasi sunt salutis.
Fustigatio deberetur in pœnam hujus criminis.
17 *Quo casu cumulanda esset pœna sollicitantium, & mastupratorum.*
18 *Mollities procurata cum secunda persona gravius punienda,*
Violenter compellens Monialem ad sibi procurandam pollutionem, damnari debet ad triremes.
19 *Hoc delictum aggravatur a diversitate etiam modi, quo committitur.*

Ite-

Iteratio ejusdem delicti culpam aggravat.
20 *Pœna ejus, qui habens copulam cum fœmina, extra vas semen profunderet.*
Fœtus in utero Matris a Juristis antiquis dictus spes animantis.
21 *Pœna coeuntis cum cadavere.*
22 *Nulla diversitas est pœnarum respectu personarum hoc crimen committentium.*

16 IN nullo jure sancitam invenio pœnam pro crimine *mollitiei*, & ex consequenti ejus vindicta pendet ab arbitrio Judicis; Licet autem raro, aut forte nunquam deductum sit ad forum contentiosum, quod aliquis manibus propriis se polluerit, non ideo tamen tale crimen Judici delatum, debet pœnam evadere. Siquidem crimen hoc gravissimum est, & a Divina Justitia tot flagellis mundus vapulat ob tale vitium, ut ex vita *S. Christinæ Mirabilis* §. *Vidit S. Christinu*, recitat *Cornel. a lapid. in Genes. cap. 38. ℣. 7.* qui etiam ex *Joanne Benedicto in Summa Casuum* ad sextum præceptum Decalogi, referente Conradum Clingium, subjungit rem ponderatione dignam; nempe *eos, qui tot annis, quot vixit Christus, puta, triginta tribus, in hoc pollutionis peccato perseverant, sint incurabiles, & quasi desperatæ salutis, ni mira, rara, & extraordinaria Dei gratia eis succurrat, eosque convertat.* Talium masturpatorum pœnam exilium, aut aliam extraordinariam esse, post *Bonacoss. Tract. quæst. crim. V. Sodomia ad finem* autumat *Caball. cent. 1. cas. 16.* Potius autem adhibendam censerem fustigationem, aut aliam pœnam corporalem. Cum enim Reus deliquerit ob spuream, infamemque carnis delectationem; justum est, ut ignominioso cruciatu ejusdem carnis puniatur.

17 Quod, si aliquis ex talibus effrontibus, ac impudicis, talem spurcitiam committeret coram honestis fœminis, ad eas pelliciendas ad concubitum, cumulanda, prout supra diximus, cum antedicta esset pœna sollicitantium; sicut etiam augenda esset hujusmodi pœna, si tale crimen patraret coram impuberibus, ac dul minime capacibus, qui tali exemplo ad similem malitiam erudirentur; ratione enim, scandali dati, augenda esset pœna, ut notum est.

18. Diximus autem supra *num.* 11. aggravari crimen *mollitiei*, si procuretur consummari eum secunda persona; dignum ergo est, ut tali casu pœna augeatur. Augmentum porro pendere debet a qualitate personæ; & a modo, quo immunditia procuratur. Si enim persona esset sacra; ut Monialis, precibus inducta ad tale flagitium; pœna extraordinaria plectendus esset Reus, habita quidem a Judice consideratione injuriæ, quæ *Christo Domino* infertur, dum tali pacto ejus sponsa contaminatur, prout diximus *Tit. eo. §. Sacrilegium num. 17. & 18.* Quod, si esset vi ad hoc compulsa, (ut ex porrecta extra crates ejus manu, sub specie honesti alterius facti, impudicus masturpator Monialis brachium vi retineret, & ad crimen consummandum, reluctantem compelleret,) proculdubio ad majorem pœnam, ratione violentiæ Reus esset deputandus. Habetur enim in *Novella 123. de Sanct. Episc. cap. 43. Collat. 9.* capitaliter esse damnandos eos, qui rapuerint, vel corruperint, aut sollicitaverint Sacras Virgines, seu Mulieres: & quamvis pœnam mortis non adhiberi, nisi ubi interveniat simul cum completo sacrilegio violentia, docuerimus *Tract. 3. §. Sacrilegium. n. 16.* Tamen ratione violentiæ, in casu illatæ, quantumvis copula secuta non sit, proximam supplicio extremo pœnam extraordinariam (nempe ad triremes) adhibendam censerem. Talis enim violentia adhibita ad dictum crimen, sollicitatio, & quidem vehemens ad ulterius crimen est, & proinde vindictam morti proximam meretur.

19 Ulterius aggravatur delictum a modo criminis consummati, maxime accedente violentia; puta, si puer minis, aut verberibus adigeretur (ut non semel accidisse audivi) *mollitiem* ore procurare, aut alio insolito immunditiæ adinvento, quod explicare non expedit: & eo amplius, si Reus solitus esset hoc modo pueros depravare, cum delicti iteratio majorationem pœnæ importet *arg. l. 3. ubi Castrens. sub num. 7. ℣. Nota etiam. C. de Epi. audi. Nevi. c. Sylv. nupt. lib. p. num. 152.* Tali casu censuit *Caball. cent. 1. cas. 16. nu. 38.* Reum mulctandum pœna pecuniaria, ac damnandum ad triremes arbitrio Judicis; tale autem votum fuit, attento *Statuto Florentiæ*, ubi consuluit, per quod receditur a pœna mortis contra Sodomitas de jure communi inflicta. Quod, si juxta jus commune consuluisset, graviorem profecto pœnam extraordinariam censuisset; sicut, & ego in facti contingentia ob criminis infamem enormitatem interrogatus, consului, Quid, si talis pollutio per immissionem mentulæ in anum pueri procuretur, (quod Sodomiam sapit, licet copula perfecta non sit, & extra vas seminetur) qua pœna puniendus esset Reus, ita delinquens? dicam paragrapho sequenti.

20 Pœna autem illius, qui inceptam copulam cum muliere, sive propria, sive aliena, consummaret ex instituto extra vas naturale, ut generationem impediret, similis deberet esse pœnis, latis de antiquo jure communi contra *Mulieres, fœtum pharmacis abigentes*. Ratio est, quia utrobique par est delictum; siquidem a priscis illis legibus fœtus existens in utero matris, vocabatur *spes animantis*, *l. Nept. ff. de Mort. infer.* non enim agnoscebant *Gentiles*, quemadmodum nos *Christiani* per fidem illuminati, fœtum in utero matris verum hominem esse, anima rationali præditum; spes autem *animantis* vocari potest semen in concubitu exeretum, ex eo enim hominem gigni spes est; proinde pari pœna multandum, qui hoc crimen patraret, censerem, ac ea, quæ *fœtum abigit ex instituto*. Quæ autem pœna debeatur mulieri, sic abortum procuranti, dicemus in §. *Abortus num. 26.*

21 Quæ tandem sit pœna coeuntis cum cadavere, difficile est determinare, non enim habemus legem, de hoc crimine expresse loquentem; proinde arbitrio Judicis temperanda est. Dicerem tamen maximam pœnarum inter extraordinarias citra mortem, deberi, ob immanitatem sceleris, quod, ut dixi supra, sacrilegium legale est.

22 Circa pœnas universaliter supradicti criminis *mollitiei*, nulla diversitas est inter laicos, & Clericus sæculares, aut Regulares, nisi forte habeantur municipales leges Diœcesis, aut dispositiones Statutariæ Religionis, quod tamen, vix credo, inveniri. Proinde arbitrio Judicis omnes moderandas esse concludo.

§. XI. Sodomia.

SUMMARIUM.

1 *Sodomia vocatur peccatum mutum, & quare.*
Clamat tamen vindictam a Deo.
2 *Regulariter est coitus in vase præpostero.*
Idem crimen committitur cum fœmina, sicut cum mare.
3 *Perfectio hujus criminis consistit in seminatione intra vas.*
4 *Juxta aliquos est species homicidii.*

Opi-

Opinio Marei, quod semen sit animatum anima rationali, damnata.
Platonis doctrina contra hoc vitium.
Philosophi, Cæsares, ac Nobiles Romani antiqui, infames de hoc vitio.
5 *Sodomia exercita cum conjuncto in gradu ad matrimonium prohibito, an mutet speciem.*
Variæ de hoc opiniones.
Opinio negativa prævalet, & quare.
Incestus eam affine inductus de jure positivo Divino respectu certarum personarum.
Potest super gradibus nonnullis a Papa dispensari.
Nulla lex Canonica sancit, quod copula Sodomitica cum conjuncto, sit incestuosa.
6 *Sodomia juxta aliquos inventa a fœminis.*
Sappho Poetria diffamata de hoc vitio.
Sodomiæ fœminarum inventrix quædam Philæne.
7 *Moralistarum nullus tradit, quomodo hoc crimen a fœminis patretur, quod tamen Confessarius scire oportet.*
8 *Ad Sodomiam requiritur concubitus in vase non naturali.*
Concubitus carnalis in quo consistat.
9 *Opinio quorundam de Sodomia fœminarum.*
10 *Impugnatur allata opinio.*
Impetus seminis fœminei terminatur ad uterum.
Semen fœminæ incubæ non potest intrare in vas succubæ.
11 *Aliorum opinio de eadem materia.*
Auctores nonnulli tenentes Sodomiam fœminarum esse, cum una init aliam, mediante aliquo instrumento.
12 *Tribades, quænam dicerentur.*
13 *Refellitur talis opinio.*
Praxis cujusdam, ne gravidam redderet amasiam, cum qua coibat.
14 *Sodomia datur propria inter fœminas; non tamen active possibilis in omnibus fœminabus.*
Antiquæ Romanæ inibant mares.
15 *Clytoris membrum fœminarum, quibus vasis constet.*
16 *In Ethiopia, & Ægypto Clytoris insigniter apparet.*
In Europa rarius apparet; & in quibus fœminis.
17 *Clytoris in juventute potest erumpere.*
Ex improvisa eruptione Clytoridis, nonnullas fœminas conversas in mares creditum est.
18 *Fœminæ, quæ dicuntur mutatæ in mares, & filios generasse, fuerunt Hermaphroditæ.*
In fœmina, cui tantum erumpit Clytoris, vox non mutatur, nec barba nascitur.
Casus Monialis, super quo consuluit Barbosa.
19 *Fœminæ prædita Clytoride, Sodomiam possunt exercere.*
Historia fœminæ nobilis ineuntis puerum.
20 *Tiberii Deciani confirmatio de Clytoride fœmineo.*
Sappho Poetria ancillis abusa.
21 *Confirmatur fœminam cum utroque sexu Sodomiam committere.*
Historia cujusdam Monialis, cui Clytoris erupit.
22 *Quando nam fœminæ solam mollitiem, & quando veram Sodomiam exerceant.*
23 *Praxis pro Confessariis, ad discernendum in fœminis Sodomiam a simplici mollitie.*
Digitus non est membrum, sed ejus pars.
24 *Si fœmina accusetur de Sodomia, ipsa visitanda est.*
Si in fœmina appareat Clytoris, præsumptio est contra eam, ut eo deliquerit.

1 POst Mollitiem sub genere *vitii contra naturam*, sequitur major in gravitate *Sodomia*. Vocatur hoc delictum a *Gregorio Lopez ad Diaz Pract. crim. Canon. cap. 88. litt. A. peccatum mutum*, eo quod percellat aures honestas, ut de illo loqui nefas sit; unde dicitur communiter *vitium nefandum*; & *vitium innominabile*; & *Sodoma* (unde deductum est nomen *Sodomia*) interpretatur *muta*, ut scribit *Nicolaus Gorranus Apostill. in Epist. ad Roman. c. 1. ℣. 26.* Proinde Imperator in lege *l. Cum vir. C. ad leg. Jul. de Adult.* damnante scelus hujusmodi, utitur verbis elegantissimis quidem, sed ita obscuris, ut pene legis sensus percipi possit; malens forte legem ipsam ab imperitis non intelligi, quam de spurcissimo facinore aperte loqui: licet autem crimen hoc in sensu recitato *mutum* sit; vocalissimum tamen ex se est, cujus vox ita valida, ut ad Cœlum usque pertingat, & Divinæ Justitiæ aures sollicitet ad vindictam. *Clamor Sodomorum, & Gomorrhæorum venit ad me*; professus est Deus in *Genesi cap. 18. ℣. 20. descendam, & videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint*.

2 Est autem, *regulariter* loquendo, crimen hoc *coitus in vase præpostero*. Dixi vero *regulariter*, quia *Sodomia* datur etiam inter fœminas, se invicem commiscentes in vase antico, ut infra dicam; sed hoc rarius evenire potest, quam *Sodomia*, quæ committitur a viris, quæ frequentius accidit; proinde dixi *regulariter*. Nullum autem discrimen est, quod talis coitus fit cum fœmina, aut masculo, siquidem etiam cum fœmina, vera *Sodomia* est, ut dicunt Doctores *Novar. Franc. Marri. Han. Tort. Muta. Farinac.* apud *Severin. de Sanfelic. decis. 354. Less. de Just. & jur. lib. 4. cap. 3. dub. 13. num. 89. ℣. Quarto si conjunctio. Raynal. observ. crim. tom. 2. cap. 21. §. 1. n. 113. Clar. §. Sodomia num. 2* & ibi *Dec. in l. Si qua mulier. num. 9. C. de secund. nupt. Vivi. Com. opin. V. Sodomiæ delicti. Gomez ad leg. 80. Tauri num. 33.* Unde refert *Clarus* ex *Gomez*, quendam cum sua uxore, quam sodomitice cognoverat, fuisse combustum.

3 Perfectio hujus criminis consistit in seminatione intra vas præposterum; non enim sufficit immissio membri in unum, nisi seminetur, prout argumento cujusdam capituli scribunt Doctores. *Navar. Diaz. Campanil. Ricc.* apud *Novar. sum. Bullar. §. Sodomia num. 6. Scortia. ad select. Pontif. Constit. Theorem. 255. ℣. Quid si etiam arg. cap. final. de sponsali.* Hoc autem dico, quoad essentiam delicti; si quidem, an ad incurrendam pœnam ordinariam sufficiat sola immissio, absque seminatione, examinabimus infra.

4 Atrocissimum est crimen hoc, & in sententia quorundam est species homicidii, ut ex *Marsilio Ticino* scribit *Bonacossa Quæst. criminal. V. sodomia*, non quidem, quod semen, quod effunditur, animatum sit, ut erronee opinatus est *Joannes Marei* relatus a *Caramuele Theol. Fundamental. Tom. 1. Fundam. 55. de Homicid. a num. 1622.*, cujus opinio damnata est a Congregatione S. Officii, ut recitat *Raynal. Observat. criminal. lib. p. cap. 6. §. 5. num. 31.* Sed, quia impeditur hominis generatio, dum semen in loco sterili profunditur, ubi nasci minime potest, prout eleganter scripsit *Plato* in libro de legibus, ajens, *Dialog. 8. fol. m. 851. Abstinendum a maribus jubeo, nam, qui istis utantur, genus hominum dedita opera interficiant, in lapidem seminantes, ubi radices agere, quod seritur, nunquam poterit.* Ex qua auctoritate, convincitur *Platonem* non laborasse infami hoc vitio, quo turpissime maculati sunt cæteri Philosophi, ut scribit *Emmanuel de Valle de Iocant. Eusal. sect. 3. cap. 4. n. 14.* relatus a *Barbosa de Potest. Epi. Par. 2. Allegat. 44. num. 3.* & qua pice coinquinati sunt

omnes

omnes Cæsarea, quorum vitaa scribit *Suetonius*; & universaliter nobiles Romani, qui in tantam amentiam infamia hujus libidinis proruperunt, ut nuptiaa masculorum celebrarent, ut habetur ex *Juvenali Satyr. 2. a ℣. 117.* qui in *Graecbum*, qui tubicini nupserat, acriter invehitur, & *Martiali in Epigram. lib. 12. de Callistrato, & Aphro sponsis*.

5 Dubium autem est, an hoc scelus, patratum inter consanguineos, aut affines, intra gradus ad matrimonium prohibitos, malitiam augeat, in confessione necessario aperiendam. Affirmant *Azor. Par. 3. lib. 3. cap. 18. quæst. 5.* & *Graff. de Arbitr. Confessar. lib. 2. cap. 34. n. 3.* apud *Dian. Par. 3. Tract. 4. Resol. 101.* & in eadem sententia videtur fuisse *Cajetan. in 2. 2. Quæst. 154. art. 11. ℣. Ad tertium dubium*, & *Sylvius ad citat. Quæst. art. 12.* Negant *Flaron. de Caf. reservat. Par. 2. cap. 6. num. 31. Tinell. ea. tit. Caf. 10. an. 10. & Diana Par. 3. Resol. 101.* quibus adhæreo, ductus potissima hac ratione; quod nempe vitium incestus inductum est per legem positivam divinam, inter virum, & ejus privignam, hujus filias, illius sorores, neptes ex filio, aut Fratre, seu sorore, amitas ex parte Patris, seu Matris, Nurus, & sorores uxoris, ut constat ex *Levitico cap. 18. ℣. 7. & inde*. Qui tamen gradus non sunt ita de jure naturæ vetiti, quin super iis possit ex causa legitima a *Summo Pontifice* dispensari, ut de fide a *Tridentin. Sess. 24. Can. 3.* diffinitum est. Alii autem gradus prohibiti inducti sunt sola authoritate Ecclesiæ, sine cujus lege non induceretur incestus. Cum igitur in ulla lege Canonica sancitum non reperiatur, quod copula sodomitica inter propinquos incestuosa sit; non est, unde induci possit peccatum specie differens, quod debeat necessario in confessione explicari.

6 *Sodomiticum* scelus a fœminis fuisse in Orbem invectum, nonnulli senserunt, moti forte a textu *D. Pauli ad Romanos cap. 1. ℣. 26.* qui loquens de punitionibus datis a Deo Philosophis, *Quia, cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt*, ait, *Fœminæ eorum immutaverunt naturalem usum, qui est contra naturam*; talisque libidinis inventricem primam fuisse quandam *Philænem*, & de illa diffamatam *Sappho Poetriam*, sapphicorum carminum inventricem, recitat *Cornel. a Lapid. in Epist. ad Roman. cap. 1. ℣. 26. §. Fœminæ*. Hoc autem verum non existimo; si quidem ante tempus, quo vixisse scribitur *Philænis*, habemus ex scriptura subversionem Pentapolis, infamis ex hoc vitio, ut patet *Genesis cap. 19.* Bene verum est, quod ibi non habetur, nisi de peccato nefando cum masculis; unde potuit esse, quod *sodomia* fœminarum incœperit longe post a *Greca Philæne*.

7 De hoc infami vitio inter fœminas, Moralistæ omnes tractant, docentque veram *sodomiam* inter fœminas dari. Quomodo autem hoc fiat, nullus rem explicat, quem viderim; nec hoc scire, aut ignorare, leve putandum est ex motivo illaudandæ curiositatis; siquidem ad praxim necessarium pro Confessariis est, ut queant discernere, quandonam mulieres tactibus tantum inter se voluntariam *mollitiem* procuraverint, & quando in crimen *sodomiticum* inciderint, tum ut de gravitate peccati judicium debitum queant ferre, tum ut noscant, quando eas absolvere possint, aut non, in locis, in quibus *sodomia* est reservata. Consului non semel viros doctissimos, & in administratione sacramenti Pœnitentiæ consummatos; & omnes mihi sincere responderunt se quidem tenere, cum communi Moralistarum, dari *sodomiam* inter fœminas; quomodo autem hoc possit esse differenter a pollutione procurata per mutuam pudendorum confricationem, se penitus ignorare.

8 *Vincentius Filliucius Tom. 2. Tract. 30. cap. 8. Quæst. 10.* cum *D. Thoma 2. 2. quæst. 154. art. 11.* & *Cajetano ad secund. dub.* ait ad sodomiam, ut differt a Mollitie, requiri concubitum in vase non naturali, ecce ejus verba: *Tertio dixi*, concumbit *ad distinctionem mollitiei, quam mutuam mas cum mare, vel fœmina cum fœmina haberet. Si enim extra concubitum, ex affectu tantum venereæ delectationis procuraretur, mollities esset, non sodomia, ut* Cajetanus *dicit art. 11. ad 2. dub. Est autem concubitus copula carnalis consummata, naturalis quidem, si fiat in vase debito: innaturalis in vase non debito*. Et paulo post carpit *Angelum summ. V. sodomia num. 1.* & *Graffium Decis. lib. 2. cap. 90. n. 1.* dicentes, *sodomiam esse turpitudinem factam in masculum*; talis enim diffinitio diminuta est, *nam etiam potest contingere inter fœminas*, ut probatum est *ex D. Thoma* ad locum citatum communiter recepto.

9 Ex hoc igitur habemus, quod vera *sodomia* inter fœminas datur, & quod illa esse non potest, nisi per concubitum. Quomodo autem concumbere possit fœmina cum fœmina, ita ut tali pacto se invicem confricantes, dicantur *sodomiam* committere; alio vero modo itidem se fricantes, *mollitiem* tantum procurare concludantur, explicare, nodus difficultatis est. Opinantur nonnulli, quod si succubæ incubet fœmina, seque invicem subagitando eveniat, quod semen incubantis iniiciatur in vas naturale succubæ, tunc *sodomia* perficiatur: cæterum, si semen non recipiatur in illud vas, sit tantum *mollities*.

10 Sed hæc opinio nullam habet probabilitatem; notum enim est apud omnes, qui vel superficialem lecturam librorum *Anatomiæ* habent, impossibile esse, semen incubæ posse in vas succubæ mulieris ejaculari. Nam Decisio seminis muliebris facta a testibus, a spiritibus seminalibus ejaculatur intra uterum, tanquam ad locum, a natura determinatum ad ibi manendum, & cum semine maris ad progignendum fœtum. Quod si mulier utero gerat, & obstructas undequaque sit uterus; semen per canales existentes in cervice uteri, deducitur ad ejus collum, & simul cum urina excernitur. Sequitur igitur, quod impetus spirituum seminalium desinit, statim ac semen a testibus decisum, intra uterum, aut ad ejus vaginam deductum est; & si extra collum uteri, & sinum pudoris deferri debeat, hoc fit tantummodo a proprio seminis pondere, & fœmina stante; spiritus enim ipsius, ut diximus, semen movere desierunt. Si igitur ambæ fœminæ jaceant, una quidem incubando, alia succubando, impossibile est, quod semen incubæ possit iniici, neque intrare vas succubæ. Et qui bene perpendet a naturæ Auctore maribus fabricatum traducem, quo possent ad locum congruum semen deferre ad generationem, quo carent fœminæ, concludet, somniatam esse prædictam opinionem de seminis fœminei transfusione.

11 Alii non pauci, imo communiter tenent, quod talis concubitus fiat per aliquod instrumentum vitreum, ligneum, aut coriaceum, sive ex alia materia fabrefactum, ad modum penis viridis, quo alligato inter fœmora, fœmina incuba init succubam. Hujus opinionis fuit *Antonius Gomez sup. l. 80. Taurl. num. 34.* relatus a *Claro lib. 5. sentent. §. Fornicatio num. 29.* qui ab eo non dissentit. Dicit autem, quod pœna mortis, quæ de jure Communi hujusmodi mulieribus fricatricibus (quæ antiquo Græco vocabulo vocabantur *Tribades*, prout *Lubinus Comment. ad Juvenal. Satyr. 6. ℣. 321. §. Lenonum ancillas*, & *Cornelius in Epist. ad Roman. cap. 1. ℣. 26.* scribunt) debetur, juxta *l. fœdissimam C. de Adulter.* procedat, quando simul coeunt, non simpliciter se fricando, sed

imponendo aliquod instrumentum materiale, puta, ligneum, vel vitreum, ac refert multos casus circa hoc, & specialiter se audivisse duas moniales Reas hujus criminis fuisse combustas.

12 In eadem sententia est etiam *Raynald. Tom.* 2. *observat. criminal. cap.* 21. §. 1. n. 112. & 180. qui citat plures *Armendar. ad leg. Navarr. libr.* 2. *Tit.* 21. *l. 11. de sodomia num.* 87. *Severin. de Sanfelic. Decis.* 354. *V. potest etiam. Peguer. Decis.* 78. *n.* 4. *Muta. in Fragmat.* 1. *Tit. de recsands n.* 13. *Homobon. de Cas. reserv. Par.* 2. *cap.* 4. *Except.* 2. *Franc. Marci Decis.* 895. *num.* 2. *Sabell. Sum. divers. Tract. V. sodomia num.* 1. hoc pariter tenentes; & *Eilhardus Lubinus* (in Commentario Satyræ sextæ *Juvenalis* mordentia impudicissimas cæremonias sacrorum Deæ Bonæ, inter quas interveniebat fœminarum sodomitica turpitudo) ait, *Hæ Tribades, vel Frictrices utebantur* ὀλίσβῳ *Olisbo, hoc est, mentula coriacea, qua se invicem subigebant, tanquam viri fœminas*; quod etiam tenuit *Vericellus Quæst. Moral. Tract.* 4. *qu.* 9. *post n.* 2. & *seqq.* & alii *Feguer. Boer. Gomez. & Farinac.*

13 Hæc pariter opinio falsa est, & indigna, ut a cordatis viris sustineatur. Admisso siquidem, quod (humana malitia obscæna libidine instigante, ac Dæmone suggerente) adinventa sint, ac usurpata hujusmodi instrumenta ad indulgendum efferatæ quarundam salacitati, non tamen sequitur, quod tali modo se subagitantes fœminæ, *Sodomiam* committere dicantur. Ratio, & quidem ineluctabilis est, quia, ut ex *D. Thoma, Cajetano, & Fillinccio* supra *num.* 8. docuimus, *Sodomia* contradistinguitur a *Mollitie* per hoc, quod in hac non intervenit concubitus, qui tamen intervenit in illa; qui concubitus est conjunctio maris cum mare, aut fœminæ in vase præpostero; seu fœminæ cum fœmina in vase naturali, aut innaturali, quam conjunctionem possibilem, & de facto dari in fœminis inter se, & etiam cum masculo succubo, infra ostendam. Talis autem conjunctio fit per ea corporis membra, per quæ mas, & fœmina fiunt duo in carne una; licet enim quis, vel quæ digitum inserat in vas anticum, vel posticum fœminæ, aut maris, hi duo nullo modo dicentur sic conjuncti, ut copulam habere, sive carnaliter concumbere dici possint; quamvis digitus sit pars membri corporis viventis, & ipse vivens; & etiam quamvis ex tali immissione sequatur seminis decisio, sive in uno tantum, sive in ambobus. Quomodo igitur poterunt dici concumbere, sive copulam inter se habere fœminæ, sic utentes instrumento inanimi, quod non est pars sui, nec sibi ullatenus conjunctum? Quod, si tali casu concubitus, seu copula deest, nullo modo poterit adesse *sodomia*, quæ *concubitum* necessario exigit, sed erit simplex *mollities*, affecta tamen qualitate aggravante, ac minime mutante speciem ab ea, quæ per immissionem digiti fieret. Diceretur ne copulam habere cum fœmina vir, qui membrana suilla obductam mentulam insereret vasi muliebri (quem casum excepi in Sacramentali Confessione practicatum a quodam, qui cum Amasia frequenter dormiebat, & tali utebatur adinvento, ne illa gravida efficeretur) semine excepto a membrana impediente, ne intra uterum reciperetur? Profecto non; siquidem membrana illa disterminat corpora, & mediat inter ea, quæ propterea minime copulata possunt dici. Pari ergo modo, nullo pacto poterit dici fœmina fœminæ copulata, quamvis coriacea mentula, altera succubæ vas naturale, aut præposterum inierit. Præterea, si mulieres inveniuntur, quæ subagitant pueros, ut scribunt multi Doctores *Alex.* in *addit. ad Bart. in l. Cum vir. C. Ad l. Jul. de Adult. Glos. in l. Fœdissimam V. Alii dicunt C. eo*, & ibi *Salycet. num.* 1. *Jo. Faber. Angel. August. ad Angel. Bermon. & Conrad.* relati a *Farinac. quæst.* 148. *num.* 43. & nos ex *Seneca* infra referemus, utentur ne istæ mentula vitrea, aut coriacea in tali scelere? Et hoc dato, posset ne dici, eas *sodomiam* tunc patrare, penetrando tali instrumento vas masculi? Et quæ nam voluptas ipsis potest advenire, propter quam in scelus tam enorme prorumpant? Sequitur ergo, quod alio modo diversos prænarratis, fœminarum *sodomia* perficiatur.

14 Dico igitur veram, ac propriam *sodomiam* inter fœminas dari; non tamen in omnibus esse active possibilem, sed in aliquibus tantum; & in tantam libidinem fœminas Romanas ex otio, & opulentia exarsisse, scribit *Senec. Epist.* 95. ut non solum seipsas, sed & masculos inirent, ait enim: *Fœminæ cum virorum licentiam æquaverint, corporum quoque virilium vitia æquaverunt. Non minus pervigilant, non minus potant; oleo, & mero viros provocant; libidine vero nec maribus cedunt, pati natæ. Dii illas, Deæque male perdant; adeo commentæ genus impudicitiæ viros ineunt*. Quomodo vero hoc fit, & esse possit, dicam.

15 In muliebri corpore reperitur quædam pars, quam Anathomistæ *Clytoridem* appellant. Constat talis pars ex iisdem vasis, quibus constat penis virilis, puta nervis, venis, arteriis, carne &c. habet itidem figuram penis quando turget; ex motu enim spirituum seminalium inflatur, & glande ceu penis, præditus est *clytoris*, habetque in summitate glandis foramen, quod tamen pervium non est, nisi usque ad dimidium corporis *clytoridis*; nihilque aut lotii, aut seminis, aut alterius humoris excernitur per tale foramen. Situs *clytoridis* est intra pudendum fœmineum supra meatum urinarium, & tegitur nymphis, corpusculis nempe duobus, quæ cooperiunt dictum meatum, & angustant transitum lotii, ut ex angustiis longius ejaculetur. Est autem *clytoris* organum delectationis venereæ in fœminis; dicitur proinde ab aliquibus *Dulcedo Amoris, & Oestrum Veneris*, prout scribit *Thom. Bartholin. Tab. Anathom. lib.* 1. *cap.* 34. *de clytoride*, a cujus accuratissimis Tabulis Anathomicis hæc, & sequentia hausimus.

16 In omnibus, & singulis mulieribus *clytoris* reperitur, sed non in omnibus exeritur, aut prodit extra vas pudoris; sed parva quædam eminentia attollitur in dicto fœminei corporis situ, sub quo *clytoris* latet; & tunc maxime circumstantes partes eminet, quando ex venerea tentigine intus tale membrum turget. In *Ethiopia*, ac *Ægypto* (scribit *Bartholinus*) fœminæ omnes illum habent forinsecus, & propendet ad modum penis; & solent obstetrices, natis infantulis, candenti ferro *clytoridem* adurere, ne nimis excrescat, & virilem congressum impediat; & in tali membro cæremonialem fieri ab *Abyssinis* circumcisionem fœminarum, idem Auctor opinatur. In Europa vero in nonnullis fœminis tantum erumpit *clytoris*, iis nempe, qui ex abundantia caloris, & seminis, validos habent spiritus seminales, *clytoridem* inflantes, & illud ultra nymphas extendentes; & etiam iis, qui in puellari ætate verenda attrectant ex præcoqua, ac pruriente libidine. In aliquibus autem fœminis *clytoris* æquat magnitudinem digiti medii manus: in aliis grossior est, in tantum, quod (scribit citato loco in exemplari secundæ editionis *Bartolinus*) Venetiis fuerit scortum, cui erat Clytoris æquans magnitudinem colli anserini.

17 Exeri etiam potest *clytoris* extra ætatem puellarem, puta in juventute, & hoc ex impetu spirituum seminalium, tanta vi implentium nervos *clytoridis*, ut disrupta tenuissima, qua tegitur, membrana, foras erumpat; & hoc credo accidisse iis fœmi-

minis, quas in mares esse conversas, nonnulli scriptores retulerunt; ut scripserunt de *Spoletana* muliere *Livius Histor. lib.* 24. apud *Barbos. Vot. decis.* 100. n. 8. de Virgine adhuc sub parentibus, in puerum conversa Casini *Plin. natural. Histor. lib. 7. cap.* 4. de duabus filiabus *Ludovici Guarnæ Salernitani* mutatis in mares *Fulgos. lib. 1. cap.* 6. apud *Theatrum Vit. human. lit. M. fol.* 439. de *Maria Pacheca*, cui erupit mentula tempore, quo solent fœminæ dispungere menses *Amat. Lusitan. Consult. Medic. Centur.* 2. *curat.* 39. non enim fieri potest ullo modo sexus mutatio, cum organa generationis, tam diversa sint forma, figura, substantia, ac situ in maribus, ab organis fœminarum, ut notum est etiam levissime imbutis anathomicis experimentis. Puellæ igitur habitæ pro mutatis in mares, tales fuerunt, quibus *clytoris*, ut dicebamus, erupit, & ab imperitis in re anathomica, creditæ sunt in mares evasisse, mutato sexu. Quod evidenter patet ex hoc, quod supradictis, nec scrotum cum testibus, nec barba cum voce virili apparuit; nec rima cunni fœminei disparuit, at, hac jugiter perseverante, solus *clytoris* erupit, creditus ob similitudinem cum ea, esse mentulam virilem ex sexus metamorphosi.

18 Quod, si nonnullæ, quæ referuntur ex fœminis in viros mutatæ, uxores duxisse, ac filios procreasse dicantur, ac barbam, vocem, corpusque virile adeptæ, ut de *Phætusa Pythei* uxore *Hyppocrat. Ep. dem. lib. 6. Part. 8. Aphor.* 45. & de *Arethusa* in *Arecontem* mutata, ex *Mutiano Plinus natural. Histor. lib. 7. cap.* 4. scribunt, hoc evenit, quia tales *Androgyne* erant, in quibus in puellari ætate sexus fœmineus prævalens apparuit, mox roborato, ac aucto in adolescentia calore, prævaluit sexus virilis, ac mentula intus latens cum scroto, & testibus, permanente tamen rima muliebri, erupit; in *Androgynis* enim, sive *Hermaphroditis* sexus uterque patet, prout vidi in infanti anniculo Papiæ ann. 1669. cujus mater mihi retulit, a tali infanti reddi lotium per traducem utriusque sexus. Tales enim, ut præfertur, mutatas in mares *Androgynos*, prout diximus, extitisse, ex *Phlegone Tralliano Imperatoris Adriani Liberto lib. de Mirabilibus, & longævis*, scribit *Laurent. Beyerlinc. Theatr. Vit. human. V. Metamorphosis ℣. Antiochiæ quæ est*. Quibus autem *clytoris* tantum exeritur, nullo modo mutatur vox, nascitur barba, aut scrotum apparet, sed tantum propendet *clytoris* intra rimam fœmineam ad modum parvi penis, ut fuit in Moniali à quatuordecim annis professa, in Conventu Passionis Oppidi *S. Felicis de las Galegos*, Diœcesis *Civitatensis*, super quo casu consuluit *Barbosa Vot. decisiv.* 100. *per tot.* qui tamen hanc de *clytoride* doctrinam non legisse judico; quia, si, quæ scribunt circa hoc moderni Anathomistæ, lustrasset, intrepide asseruisset talem Monialem nullo modo sexum mutasse, proinde ad vota, & Clausuram teneri, proviso tamen, ne cum Monialibus attentatas obscenitates posset exercere.

19 Tali ergo *clytoride* mulieres nonnullæ præditæ, fœminas alias, & maxime puellas insectantur, & non desunt, quæ etiam masculos ineunt; ut ait *Seneca* loco supra a nobis *num.* 14. citato; & habui a Confessario fide dignissimo, sibi occurrisse casum in Confessione, in quo Mulier quædam nobilis ephebum quendam, quem pro acersecome domi retinebat, habuit in deliciis, ipsumque præpostere cognoscebat, & enixissime deperibat; mulierque talis, quæ tres filios viro pepererat, viri congressum aversabatur, libidinemque suam exercebat cum puero illo, circumcirca duodenni; credidítque Confessarius ille, talem Mulierem fuisse *Androgynam*, prout mihi dixit, non enim sciebat ille doctrinam de *clytoride*, quam hucusque tradidimus.

20 Cohærenter ad hæc se habent ea, quæ scribit *Decian. Tract. crimin. lib. 8. c. 7. n. 28. fol.* 1303. cujus verba per extensum damus. Ait ergo: *Mulier a muliere deflorari non potest, neque corrumpi, nisi forte ea, quæ rapuit, nymphum magnum haberet in Vulva, ut plures habeat; idest carunculam quandam excrescentem aliquando, adeo ut erigatur ad modum virgæ, eaque ad coitum incitentur, uti mares, ut auctor est Paulus Aegineta: & refert Galenus, Aegyptios omnibus virginibus carunculam illam præcidere, ne excrescat, atque ideo cum aliis mulieribus coeant; quas refert Cœlius lection. antiq. lib. decimo octavo cap. 8. circa finem; & Sappho libidinosa mulier, quæ plures coeundi modos adinvenit, Amithena, Thelesippa, Megara, Atthei, & Cidno suis ancillis ad libidinem utebatur, unde Ovidius in ejus Epistola ad Phaonem.*

Vilis Amithone, vilis mihi candida Cidno.

Non oculis grata est Atthis, ut ante, meis.

Hæc *Decianus*, quem secuti sunt *Menoch. de Arbitr. Judic. quæst. lib. 2. cap. 29. in Addit. num.* 33. & *Sanch. de Matrim. lib. 7. disp. 12. quæst. 2. num.* 34. & *seqq.* apud *Farinac. quæst.* 144. *num.* 44. qui, postquam in *quæstione de crimine Raptus*, recitatæ doctrinæ adhæsit, postea *Quæst.* 148. *de Sodomia num.* 41. cum communi falsa opinione, putat, *Sodomiam* fœminarum committi aliquo instrumento materiali, scribens *hanc ampliationem* (puta, si fœmina agat, aut vir in aliam fœminam patientem, tunc etiam intrat pœna *sodomiæ*, & mortis) *non procedere, quando mulier se corrumpit cum alia fœmina, sola fricatione; secus, quando agit aliquo instrumento materiali ligneo, aut vitreo*.

21 In citata autem sententia, & textu *Deciani*, pars fœminei corporis, quam nos *Clytoridem* cum *Anathomistis*, & *Michaele Emulleo de Morb. mulier. cap. 2. ℣. Testes hic fol. m.* 563. *coll.* 2. appellamus, *nymphum* dicitur, quo tamen fœminas, ad infamem libidinem explendam, uti, prout diximus, ultra experientiam, Auctor ipse cum Medicis a se citatis, testatur; ut proinde amplius ambigendum non sit crimen infame, ac innominabile a fœminis cum sexu utroque committi; licet hoc rarius *Sodomia* masculorum eveniat; tum quia in Europa non tam frequenter accidit eruptio *Clytoridis*; tum quia non omnes fœminæ, quibus *Clytoris* exeritur, infami illa passione laborant; & sensus titillationi, virtute continentiæ, gratia Dei roboratæ, resistunt. In cujus comfirmationem casum do, qui *Papiæ* accidit *anno* 1671. In insigni quodam Conventu ejus Civitatis, cuidam honestissimæ Moniali erupit *Clytoris* improviso, quæ perculsa tali accidenti sibi molestissimo, utpote graves tentationes carnis ei causanti, accersivit Chirurgum optimum practicum, sed in re anatomica parum versatum. Hic inutiliter tentatis emollientibus, ut *Clytoridis* duritiem flecteret, cum jugiter turgentem videret, ipsum secuit, gravissimo Monialis periculo; nam ex tali mutilatione pene mortua est, & non convaluit, nisi post multos menses. Chirurgus ipse mihi hoc confidenter aperuit, & ingenue est confessus, se ad talem mutilationem devenisse, quia tunc nesciebat doctrinam de *Clytoride*, quam postea didicerat in *Tabulis Anatomicis Bartolini*.

22 His ergo longiuscule quidem, necessario tamen præmissis, resolutum apparet, quando fœminæ se invicem subagitantes *mollitiem*, & quando veram *sodomiam* committunt. Si enim *Clytoride*, ut præfertur, utuntur, in quovis fœmineo vase perfe-

Rem *sodomiam* committunt; quamvis enim nullo modo semen incubæ succubam intret, tamen in suo genere perfectum evadit crimen; nam concubitus inter ipsas intervenit, & in forma, quod nequit sequi generatio, quæ duo constituunt veram *sodomiam*, prout docuimus supra *num.* 8.

23 Poterunt ergo Confessarii ex hac doctrina nosse speciem criminis, quod commiserunt fœminæ, quæ tamen præ verecundia illud clare non explicant, sed se accusant solum dicentes, se alias fœminas fuisse supergressas cum delectatione; aut se aliis fœminis pari modo succubuisse; nec pudicus, ac prudens Confessarius ulterius interrogare audet, nec rei tam turpis circumstantias inquirere, maxime, si pœnitentes sint virgines, aut innuptæ; unde confusa, & anxia mens Confessarii est, in discernendo crimine, puta; an *mollities* fuerit, cui possit manum apponere; an *sodomia*, cujus absolutio sit reservata. Si igitur mulier se incubam in tali opere dixerit, poterit Confessarius eam interrogare, an aliqua sui corporis parte vas succubæ penetraverit, (partem voco *Clytoridem*, non membrum; est enim illa pars membri fœminei ad generationem destinati, sicut juxta *Abb. in cap. Significasti nu.* 20, *de Elect. & in cap.* 1. *nu.* 10. *Qui Cler. vel voven. arg. cap. singula.* 88. *dist.* digitus non est membrum, sed pars membri) & si affirmat, palam est, quod *Sodomiam* commiserit; si negat, sola erit *mollities*. Pariter a succuba poterit percontari, an ipsius vas fuerit ab incuba aliqualiter penetratum, & quomodo, & ab ipsius responsione judicium regulare.

24 Itidem, si fœminæ de hujusmodi crimine fuerint accusatæ, Judex tenetur ad corporis fœminei visitationem per obstetrices faciendam, sicut factum fuit cum Monjali, super qua consuluit *Barbos. Vot. decis. n.* 100. *init.* Etenim, si *Clytoris* fuerit inventus, probatumque sit, fœminas simul cubasse, & adminicula adsint crimen suadentia, militat contra fœminas præsumptio, quod illo fuerint usæ ad delictum nefandum; sicut ex condormitione viri cum fœmina, præsumitur de jure *cap. litteris. Extra de Præsumpt.* quod fuerint fornicati; unde ad torturam deveniendum est, ut sciat Judex, an delictum innominabile fuerit commissum; & casus hic succedere de facili potest in Collegiis fœminarum, licet etiam inter laicas mulieres, & in sæculo conversantes, non semel constat accidisse.

Probatio.

SUMMARIUM.

25 Sodomiam crimen esse mixti fori, est communis sententia Doctorum. *Clar. §. sodomia num.* 3. *& §. final. Quæst.* 27. *ꝟ. Item quæro. Derian. Tract. crim. lib.* 4. *cap.* 26. *num.* 11. *Farinac. quæst.* 148. *num.* 55. *Abb. in cap. Cler. de Excess. Prælat. Berm. Guaz. Massin. Novar.* & alii apud *Sabell. in sum. divers. tract. §. sodomia num.* 3. *Conciol. ad Statut. Eugub. lib.* 4. *Rubr.* 25. *num.* 1. unde locus est præventioni inter Judices laicos, ac Ecclesiasticos; imo in *Regnis Aragoniæ, & Valentiæ*, ex speciali deputatione, de eo cognoscunt inquisitores fidei, & justissimum esset, quod universi hæreticæ pravitatis inquisitores ad punitionem nefandi hujus delicti procederent, prout scribit *Joannes Vela de Pœn. delict. cap* 33. *num.* 14. a *Raynald. Observat. crim. Tom.* 2. *cap.* 21. *§.* 1. *n.* 48. relatus, tum quia *Sodomia* habet quandam connexionem cum hæresi, ut ex *Salzedo ad Diaz* scripsit *Armendario ad leg. Navarr. lib.* 2. *Tit.* 25. *leg. unic. de sodomia num.* 23. tum quia ex accurata ipsorum vigilantia punirentur frequentius pedicones, ac pederastæ hujusmodi infames, ac tam enorme vitium a Christiana Republica radicitus extirparetur.

26 In hoc crimine, ob ipsius atrocitatem, Judices etiam laici procedere possunt per inquisitionem, ut post nonnullos, *Bellet. Ball. Maur. Burg.* quos citat, scribit *Massin. de Confiscat. bonor. qq. num.* 14. quod est peculiare hujus criminis; siquidem in fornicatione, adulterio, & aliis delictis carnis naturalibus de jure Civili non proceditur, nisi ad instantiam partis; secus de jure Canonico, ut alias dictum fuit. Spatium autem temporis decursi, a quo crimen fuit commissum, non tollit, quin accusari possint Rei; hoc enim crimen nunquam præscribitur, ut dicunt Doctores. *Hippolit. in l. Qui falsam §.* 1. *n.* 4. *& §. ff. Ad leg. Corn. de fals. Gregor. Lop. in l.* 4. *V. Fasta trenta annos. Tit.* 7. *Valasc. Allegat.* 13. *num.* 24. quos sequitur *Barbos. de Pot. Epi. Allegat.* 44. *num.* 9. quod valde notandum est.

27 Quia vero hoc delictum, sicut & omnia alia crimina carnis sunt difficilis probationis, ut non semel dictum est, probatur præsumptionibus, & conjecturis, ut dicunt Doctores. *Mascard. de Probat. lib.* 3. *Concl.* 1313. *num.* 3. *Corn. Anani. Socin.* apud *Montirell. Reg. crim. tit. n.* 16. *Dec. Consil.* 83. *n.* 3. *&* 11. *lib.* 3. Hinc deducuntur plures conclusiones, facientes ad rem, quas recenset *Farinac. Quæst.* 148. *num.* 67. *& seqq.* Sunt autem, quod probatur crimen fuisse commissum, primo per Testes, qui audierint tergiversationes, quassationes, concussiones lecti, in quo cubavit vir cum masculo suspectæ ætatis, &c. secundo, si auditus fuerit clamor, seu vociferatio pueri ob dolorem, aut vim sibi illatam. Tertio, quando quis mala fama laborans circa hoc, dormie-

mierit cum puero, quando nulla extitit legitima causa talis cubationis. Quarto, quando camiscia pueri fuit reperta maculata. Quinto, quando puer major decennio visus fuit fuisse amplexatum, ac osculatum ab alio malæ famæ, maxime, si iste pueri posteriora etiam forinsecus femoralibus tetigit. Sexto, quod fama mala accusati, aut diffamati de hoc crimine, multum confert ad illius probationem, ut plurium Doctorum authoritate probat, loco supra citato, *Farinacius*.

28 Advertendum autem, quod per indicia, ac præsumptiones prædictas non probatur crimen, nisi quoad torturam, aut ad plus, nisi ad pœnam extraordinariam inferendam, arbitrio Judicis, & juxta indiciorum valorem, prout optime scribit *Raynald. observ. crim. tom. 2. cap. 21. §. 4. & 5.* Ad pœnam enim ordinariam inentiendam, requiritur concludens, & plena probatio, nisi forte per Statutum disponeretur, quod in aliquo casu ex indiciis indubitatis, pœna ordinaria ferri possit, licet & hoc maximam difficultatem haberet, attenta magna Doctorum Controversia circa decisionem, quænam sint, aut dici possint indicia indubitata, de qua ad partes, docte disputat *Raynald.* loco citato a *n. 31.* ad 37.

29 Quod, si judicium instituatur ad querelam, eo quia dicatur stupratus puer cum fractura ani, ante omnia per Chirurgos, ac Medicos visitari debet, & per eorum juratam depositionem probari debet corpus delicti, ut firmant Doctores *Zacchi. quæst. Medico legal. lib. 4. tit. 11. quæst. 5. tom. 1. Glag. Consil. 3. num. 77. Pariu. Cons. 155. num. 3. tom. 2.* apud *Sarno Pract. crim. cap. 12. num. 31.* Si vero non agatur de fractura, sufficiunt indicia, ac præsumptiones, ut dictum est. Si etiam agatur de *Sodomia fœminarum*, debet visitari per obstetricca, aut Matronas fide dignas, corpus Mulieris accusatæ, ad videndum, an habeat *Clytoridem*, sine cujus usu, nullo modo posse dari *sodomiam* inter fœminas, supra demonstravimus.

30 Quod nam vero indicium faciat dictum sodomitati, controvertunt Doctores. Nonnulli *Bajard. ad Clar. §. Sodomia num. 3.* & ibi *Gramm. decis. 40. num. 14. Dec. Cons. 83. Volu. 3.* & *Cravet. cons. 41. init. Barb. de Offic. Epi. Alleg. 44. num. 15. & seqq.* & ibi *Trevis. Marta. Thesaur. Vivi. M. A. Genuen.* & *Ricc.* volunt, quod nullum indicium faciat, neque ad solam torturam. Firmant proinde non esse credendum dicto minoris attestantis, se fuisse ab aliquo attentatum de hoc crimine, aut fuisse passum vim. Nec creditur uxori, dicenti maritum voluisse illam cognoscere præpostere, aut de facto cognitam fuisse. Et multo minus non esse credendum meretrici deponenti, se fuisse innominabiliter stupratam. Fundamentum istorum est, quia uni tantum Testi, & maxime socio criminis, & proinde infami, fides non est adhibenda argumento eorum, quæ habentur in utroque jure. *cap. significasti de Adulter. text. in l. Maritus ff. de Quæstio.*

31 Alii *Mascatell. de Cognit. delict. Tit. de Adulter. §. de Dict. delict. privil. & pœn. num. 25. Boss. Tit. de Indic. n. 160. Gomez variar. Resol. Tom. 3. c. 12. Rubr. de Probat. delict. num. 16. Farinac. Quæst. 148. num. 75.* sustinent dictum sodomitati sufficere ad torturam; fundamentum est, quia in delictis carnis atrocissimis, Testes etiam inhabiles admittuntur, maxime in delictis difficilis probationis, *Alex. Consil. 156. num. 20. lib. 5. Cravet. Cons. 178. n. 2. vol. 1. Ruin. Cons. 158. num. 12. vol. 1. Bajard. Ad Clar. Quæst. 24. num. 120.* ut in delictis factis de nocte; aut in domo; aut in crimine stupri.

32 Inter has extremas intrat media opinio, quæ conciliat illas; puta, quod accedentibus aliis indiciis, ac adminiculis, dictum stuprati sufficiat ad torturam, & sic procedit secunda opinio; deficientibus autem aliis indiciis, nullo modo sit sufficiens, & sic procedit prima opinio; hanc porro conclusionem, a qua in praxi recedendum non est, plerique Doctores classici amplectuntur. *Caball. Resolut. crimi. cent. 1. cas. 84. n. 6. & 9.* & ibi *Clar. quæst. 21. n. 8. Farinac. quæst. 43. num. 27. Boss. Tit. de Indic. n. 160.* & *Plot. init. Consil. crim. divers. lib. 1. Consil. 252. num. 23. Raynald. Tom. 2. observ. crim. cap. 21. §. 4. & 5. n. 12.* qui citat *Alexand. Muta. Basil. Mastrill. Azeved. Peguer. Calcan. Sperel. Genuen. & alios*

33 Controvertunt pariter Doctores, an dictum stuprati admitti possit absque tortura, cum enim ex complicitate criminis evaserit infamis, ad testimonium ferendum absque tortura admitti non debet, ut per eam infamiæ macula tollatur. *Boss. Clar. Plot. Faria. Gaudia. Guid. de Suzar.* apud *Caball. d. Cas. 84. num. 12.* Distinguunt autem inter impuberem, & puberem, & inter passum per vim, & sponte complicem. Impubes quidem vim passus torqueri non debet, quia ob ætatem infamiam non incurrit. Pubes autem, & major etiam violentiam passus omnino torqueri debet juxta multos, *Thesaur. Farinac. Paris. & Riminal.* quos dat *Raynal. Tom. 2. observ. crim. cap. 21. §. 4. & 5. n. 21.* quia non ex eo, quod passus est per violentiam, ideo habilitatus censeretur ad testificandum. Sponte autem complices omnino sunt torquendi.

34 Salva tamen illorum reverentia, non video, quomodo stuprum passus violenter, infamis evadat, contra patentem dispositionem textus in *l. prima §. Removet. ff. de Postulan.* in qua ita habetur: *Removet autem a postulando pro aliis eum, qui corpore suo muliebria passus est; si quis tamen vi prædonum, vel hostium stupratus est, non debet notari*, & in *l. Fœdissimam C. Ad leg. Jul. de Adulter.* habetur quod *mulier. per vim compresso est inviolata existimationis*, hoc est, nullam incurrit infamiam, ut ibi adnotat *Gothofredus*. Dicendum igitur absolute, quod stupratus per vim, sive major, sive impubes, admitti debet ad testimonium sine tortura. Adverti tamen debet, quod juxta Doctores, *Farinac. quæst. 43. num. & 101. Bocr. decis. 31. num. 7. Bertazzol. cons. 71. num. 64. & seqq. lib. 1.* apud *Raynal. loc. cit. num. 19.* violentia in *Sodomia* non præsumitur incursa; ideo probanda est per eum, qui asserit sibi fuisse vim illatam; vel nisi concurrant circumstantiæ loci, temporis, ac personarum, ob quas credi possit taliter testificanti, aliter quivis, etiam consentiens sponte, allegare posset, se fuisse per vim stupratum.

35 Testes in judicio hujus criminis recipi possunt absque citatione partis. *Barbos. de Offic. Epi. Par. 2. Allegat. 44. n. 19.* & ibi *Suar. de Pace in Praxi. to. p. temp. 8. n. 55. Salzed. ad Diaz cap. 88. al. 89. ℣. Et la Sodomia*, quod est peculiare in hoc delicto; siquidem testes recepti, parte non citata, nihil probant regulariter loquendo. Privilegium pariter hujus causæ est, quod inquisiti de hoc scelere, nullo gaudent privilegio personali circa torturam, ut dicunt nonnulli, *Sabell. Sum. divers. tract. §. Sodomia num. 9. Massa. de Confisc. bonor. quæst. 9. n. 37.* quos dat *Raynal. d. cap. 21. §. num. 262.* & ratio est, quia, ut dicam inferius loquendo de pœnis *sodomitæ*, infames sunt; amittunt proinde privilegium nobilitatis. Unde in Hispania ex dispositione legis particularis, *l. p. Tit. 21. lib. 8. Nov. recopil.* nobiles, ac plebeii indifferenter quæstioni subjiciuntur, nulla habita ratione claritatis sanguinis; ibi enim crimen hoc judicatur, sicut crimen læsæ Majestatis, ut scribunt.

bunt pluees Doctores Hispani. *Gregor. Lop. l. 2. V. Cavaliero Tit. 30. Par. 7. Otalora de nobilit. Par. 5. cap. Final. num. 4. Gutier. Pract. lib. 4. quæst. 15. num. 18. Barbos. d. Allegat. 34. num. 20.* Alia vero pcivilegia Testium, ob quæ tocqueci non possunt, ut ætas, virium imbecillitas, infirmitas &c. in hoc crimine servantur; cessant enim solum ea, quæ ob infamiam amittuntur.

Pœnæ.

S V M M A R I V M.

36 *Pœna sodomitarum de jure Divino, ne Cæsareo, est ultimum supplicium.*
Sodomitæ furcis suspendendi, & comburendi.
Amittunt nobilitatem, & sunt infames.
37 *Opinio eorum, qui volunt actom esse plene consummatum, ut detur pœna ordinaria.*
38 *Opinio, quod sufficit esse deventum ad actum proximum.*
39 *Opinio Raynaldi, quod immissio veretri in anum sit stuprum.*
Et Virgo dicatur stuprata, si Claustrum virginale mentula frangatur, licet semen extra fundatur.
Et quod sit sodomia perfecta, licet extra vas seminetur.
40 *Impugnatur Raynaldus.*
Stuprum importat congressum quemvis illicitum cum quovis sexu.
41 *Stuprum fæminæ virginis non potest comparari cum stupro pueri.*
Maritus potest, juxta quosdam, penetrare vas posticum uxoris ad se excitandum, dum absit periculum ibidem seminandi.
42 *Consuetus immittere veretrum in ano, quamvis ibi non seminet, puniendus ut sodomita.*
Si non est consuetus ad hoc, & extra vas seminet, extraordinarie tantum est puniendus.
43 *Fraus non debet patrocinari delinquenti.*
44 *Qui immisit in anum virgam, & extra seminavit, torquendus est, tum super intentione, tum supra secuta seminatione.*
45 *Copulam præposteram habens cum fœmina, juxta aliquos, non committit sodomiam.*
46 *In foro fori habetur pro sodomita, & comburitur tam ille, quam fœmina.*
Sodomia execrabiliter committitur cum Meretrice, sed execrabilius cum uxore.
Gravior censenda est sodomia cum fœmina, quam cum mare.
47 *Fœmina subagitans fœminam, aut marem, comburenda est.*
In hoc crimine puniendo, non admittitur distinctio agentis, aut patientis.
In correlativis dispositum in uno, est etiam dispositum in altero quoad pœnas, quando illa se habent uniformiter.
48 *Sodomitæ fiunt infames, etiam si sint impuberes,*
Non possunt exercere munus Advocati.
Infamia eorum est declaranda per Judicem.
49 *Sodomitis bona non confiscantur.*
50 *Numerus delinquentium hoc crimine minime debet pœnas impedire,*
Ob multitudinem peccantium, pœnæ relaxandæ.
Super hoc crimen nequit fieri compositio, nec gratiari Reus.
51 *Tentatus de sodomia, si aliter nequit evadere, impune potest occidere tentantem.*
52 *Sodomita nequit esse Testis.*
Est incapax beneficiorum.
Patitur separationem thori, ut Adulter.
Et impeditur, ne contrahat matrimonium.
Et excommunicatur.
53 *Pœna Clerici Sodomitæ de jure antiquo, & novo.*
Lex, quando dicatur favorabilis.
Bulla B. Pii V. contra Clericos sodomitas, est favorabilis, ideo amplianda,
54 *Textus Bullæ B. Pii V.*
55 *Textus secundæ Bullæ ejusdem Pontificis.*
56 *Doctores circa dictas Bullas excogitarunt subtilitates, quibus eluditur mens Sanctissimi Pontificis.*
57 *Constitutiones supradictæ tangunt solum Clericos, exercentes sodomiam juxta quosdam.*
Verbum exercere importat frequentiam actus.
58 *Ad incurrendas pœnas dictarum Constitutionum, requiritur copula perfecta.*
59 *Et quod delictum sit notorium, juxta aliquos Doctores.*
60 *Impugnantur adductæ opiniones,*
61 *Verbum exercere multa significat.*
In materia pœnali exercere importat etiam unicum actum.
62 *Probatur iterum, verbum exercere importare unicum actum.*
In foro laico sodomitans semel comburitur.
In Constitutione Horrendum, execcere *etiam unicum actum importat.*
63 *Secunda Constitutio B. Pii fortior prima.*
64 *Ubi habetur declaratio legislatoris, non est disputandum de verbis legis.*
Declaratio Gregorii XIII. quod verbum exercere in dictis Bullis, importat frequentiam actuum.
65 *Declaratio Greg. XIII. conservit pœnas solas spirituales.*
66 *Aperitur mens Navarri, & Roderici.*
Clerici sodomiam exercentis, plures pœnæ spirituales.
Clericus sodomita, etiam pro unico actu, Curiæ sæculari tradendus.
67 *Abusus quorundam Tribunalium non debent ab aliis servari.*
68 *Pœnas secundæ Constitutionis debet incurrere, qui est consuetus huic crimini, licet extra vas seminet.*
69 *Declaratio Papalis, quod pœnæ dictarum Constitutionum sunt pro utroque foro.*
70 *Clericus sodomita occultus non incurrit supradictarum Constitutionum pœnas.*
71 *Infamatus de hoc crimine, est irregularis.*
Nec potest eum dispensare Episcopus, nec Prælatus Regularis.
Prælatus Regularis dispensat, casu, quo irregularitas hæc esset contracta ante ingressum Religionis.
Prælati Regulares dispensare possunt cum venientibus ad Ordinem super omni irregularitate, excepta bigamia, & homicidio voluntario.
72 *Pœnæ Papales contra Clericos sodomitas, comprehendunt tam patientes, quam agentes.*
73 *Regulares servare debent proprias Constitutiones.*
74 *Statutum primum apud Minores de Observantia.*
75 *Statutum secundum.*
76 *Textus Tit. Tortura §. 2. adducitur.*
77 *Prima dubitatio proponitur.*
78 Notare, *aut notari significent infamia afficere, aut affici.*
79 *Convictus quotupliciter quis dicatur.*
Statutum disponens de convicto, non habet locum in confesso.
Confessio non est proprie probatio.

Nu-

36 Contra sodomitas voluit Imperator *l. Cum vir. C. Ad leg. Jul. de Adulter. consurgere leges, armari jura, ut gladio ultore, exquisitis pœnis subdantur infames, qui tam enormis sunt, vel futuri sunt Rei.* Ante legem autem Imperatoriam jam extabat lex divina. *Levitic. cap. 20. V. 13.* ita habens: *Qui dormierit cum masculo coitu fœmineo, uterque operatus est nefas, morte moriantur: sit sanguis eorum super eos.* Secutæ sunt postea leges Imperiales *l. 31. l. Fœdissimam. C. Ad leg. Jul. de Adulter. §. Item lex Julia Instit. de Publ. instit. de Publ. judic. Novell. Ut non luxur. contr. natur. Collat. 6. Constit. 77.* ultimum supplicium taliter Reis inferentes. Quamvis autem in citata lege videatur lata *pœna gladii*, nempe obtruncationis capitis, tamen usus obtinuit, accedentibus etiam Statutorum municipalium dispositionibus, ut sodomitæ furcis suspendantur. Unde scribunt Doctores, *Azecred. l. 8. Recopil. Tit. 21. lib. 1. num. 17.* & ibi *Avend. Rep. 31. num. 9.* quod indiscriminatim supplicium furcarum adhibendum est cum sodomitis, nulla habita ratione nobilitatis; quia ob enormitatem tanti criminis amittunt nobilitatem, & evadunt infames, ut supra dictum est; & in criminibus atrocissimis, ut ait *Tiraquell. de Pœn. temperan. Caus. 49. num. 13. & seqq.* etiam ob merita delinquentis, & suorum in Rempublicam, non est pœna remittenda. Tamen de consuetudine Nobilibus caput amputatur; & ita practicari, se vidisse firmat *Farinac. Quæst. 148. num. 8.* Ultra pœnam autem furcarum comburi debent post mortem, ut volunt infiniti propemodum Authores, quos cumulant *Clar. §. sodomia num. 4. Farinac. d. Quæst. 148. num. 7. Raynald. Tom. 2. Observ. crim. cap. 21. §. 1. num. 207. & seqq.* quæ pœna fuit lata per Imperatores *Theodosium, Valentinianum, & Arcadium*, ut habetur *lib. 9. Tit. 7. Codicis Theodosiani* per hæc verba, quæ rescripserunt *Orontio Vicario Urbis: Omnes, quibus flagitii usus est virile corpus muliebriter constitutum alieni sexus damnare, patientia spectante populo flammæ vindices expiabunt*, qua lege videtur hujusmodi Reos esse vivus comburendos; usus tamen obtinuit prius laqueo eos enecare, & mox comburere.

37 Controvertunt autem inter se Doctores, utrum pœna ordinaria in hoc delicto exigat perfectionem actus, ita ut qui vas præposterum penetravit quidem, sed extra illud seminavit, puniri non debeat pœna sodomitarum? Nonnulli *Navar. Diaz Campanil. Ricc.* apud *Navar. summ. Bullar. §. Sodomia n. 6. Scortia ad select. Pontif. Constit. Theor. 255. V. Quid si etiam. Sanfelic. Decis. 354. num. 7. lib. 3. Basilic. Decian. crimin. 4. num. 24. Barbos. Allegat. 44. n. 24.* & ibi *Ugolin. Suar. Banac. Alter. Chapevil. Carialas. Garc. Zech. Roderic. Marchin.* & *Diana* sunt in sententia, quod actus debeat esse consummatus, & copula perfecta ex seminatione intra vas, cum constans sit, & communis doctrina, quod ad pœnam ordinariam requiratur delictum in suo genere perfectum.

38 Viceversa alii quamplures *Clar. §. sodomia num. 8. & ibi Afflict. Par. 3. Const. Regni Rub. 42. num. 15. Caball Cas. 86. num. 11. Farinac. Quæst. 48. num. 62.* & ibi *Peguer. Decis. 75. num. 4. Sarn. Prax. crim. cap. 12. num. 43.* & ibi *Gramm. Const. Asperitatem.* & *Muscatell. Pract. crim. Tit. de Adult. & stupr. num. 33. Sgroi Par. 5. cap. 4. num. 25.* & ibi *Tusc. Bertach. Muta Roderic. Meno. Gomez Plot. Artaman. Merc. Bomb.* & *Ricc.* sustinent, quod in hoc crimine super cætera carnis atrocissimo, pœna ordinaria detur, quando deventum fuerit ad actum proximum; proinde, qui vas præposterum penetravit, & extra seminavit sive ex instituto, sive ex accidenti, debeat pœna ordinaria plecti.

39 *Dominicus Raynaldus Tom. 2. Observ. crim. cap. 21. §. 1. num. 140. & seqq.* mediat inter has sententias, postquam ad partes contra ambas disputavit; & dicit, quod per solam penetrationem vasis absque seminatione, quamvis non committatur perfecta *sodomia*, committitur tamen *stuprum* in puerum, quia *stuprum* nihil aliud est, quam corruptio pueri patrata ex sola penetratione; sicut & *stupratio* virginis non est juxta Doctores ibi citatos, *Cospi. Judic. crim. Par. 3. cap. 38. num. 2. & seqq. Horat. Græc. Medic. Fiscal. sect. 2. cap. final. circ. fin. Zachi. QQ. Medicolegal. lib. 4. Tit. 2. quæst. 3. & 5.* apud *Raynald. loc. cit. num. 145.* nisi fractura claustri virginalis, causata per congressum viri, licet iste minime seminet intra vas; quod etiam confirmat auctoritate *Antonii Mariæ Vericcelli Quæst. Moral. Tract. 4. quæst. 9. num. 2. & sequ.* cujus textum dat per extensum, probando, quod sola penetratio absque seminatione est vera *sodomia*. Concludit proinde eum, qui sic penetravit, licet minime intra vas seminaverit, ultimo supplicio affici debere, licet minime post mortem comburi, ut firmat *num. 178.*

40 Sed, doctissimi viri pace, ejus fundamentum nutat. Siquidem nomen *stupri* commune est cuicumque illicito congressui carnali, sive cum fœmina, sive cum masculo fiat, & lex *stuprum*, & *adulterium* promiscue appellat, ut habet textualiter *Papinianus l. inter liberas. §. 1. ff. Ad l. Jul. de Adulter.* Proprie autem, subjungit idem, *stuprum in virginem, viduamque committitur, quod Græci ftoran, idest corruptionem appellant*; extenditur autem nomen *stupri* etiam ad puerum, ut ultra *Glossam* citatæ legis, habet *Modestinus l. stuprum 34. ff. Ad leg. Jul. de Adulter.* dicens: *Adulterium in nupta admittitur; stuprum in vidua, vel virgine, vel puero.* Ex his igitur habetur, quod *stuprum* ex se non importat nisi corruptionem, puta, illicitum usum alieni corporis in actu venereo; vocari vero adulterium in nupta, sicut incestum in affine: sed in cæteris, puta vidua, virgine, puero, aut fœmina nomen *stupri* retinere. Unde in hoc sensu non potest contradistingui a *sodomia* per hoc,

quod

quod hæc sit penetratio vasis cum seminatione; *stuprum* vero penetratio absque seminatione.

41 Nec applicatur ad intentum *stuprum* virginis, quod perficitur per solam fracturam claustri, cum *stupro* pueri; concesso enim, quod ex accidenti possit causari disruptio intestini recti, cum relaxatione musculi sphyncteris, non tamen hoc necessario intervenit in omni congressu innominabili; quando succubus adultus est; aut incubus deaucus non est; pariterque, si stuprum æque est cum vidua, sicut cum virgine, ut sonat textus citatæ legis: patet, quod in vidua nullum claustrum est, quod sit disrumpendum. Unde concludendum est, quod aut stuprum cum masculo idem sit cum sodomia, aut sola penetratio absque seminatione nullo modo stuprum sit, maxime quando fixa est in agente intentio, nullo modo ibi seminandi. Quod confirmatur ex doctrina nonnullorum gravium Auctorum, quos confutat Diana, *Navar. de Pænit.& remiss. Conf. 7. Angel. V. Dubium num. 25. Zerol. Prax. cap. 12. quæst. 25. Graff. Tom. 1. lib. 5. de Adul. Conf. 3. num. 11. Gambacurt. de Cas. reserv. Cas. 2. num. 5. Zaaard. Direct. Par. 1. Tract. de Matrim. cap. 41. §. 10.* apud *Dian. Coordinat. Tom. 2. Tract. 6. Resol.* 288. qui volunt, posse maritum penetrare vas posticum uxoris, ad se excitandum &c. dummodo absit & intentio, & periculum ibi seminandi; quod non esset, si ex sola penetratione præpostera stuprum committeretur, ut vult *Raynaldus*, quia tali modo maritus stuprum committeret.

42 Dico igitur, æquiorem in hoc conflictu opinionum, esse sententiam *Antonii de Sansa Aphorism. Inquis. lib. 1. c. 59. num.* 8. quam per extensum refert *Diana Resol. Moral. Par. 4. Tract. 7. Resol.* 20. *§. notandum est circ. fin.* his verbis: *Si quis posuit membrum intus anum, quamvis extra semen effundat, probabile est esse puniendum pœna ordinaria sodomitæ. Hoc tamen non intelliga pro uno actu; sed pro actibus hujusmodi repetitis; quia quod deficit ad complementum actus sodomitici, suppletur ex repetitione actus in fraudem legis.* Si enim oestro libidinis percitus penetrat vas maris cum intentione non seminandi, & de facto ibi non seminat; aut si a principio intentionem habuit seminandi, sed dum copulam exercet, sibi obviat in cogitatione magnitudo sceleris, & ex pœnitentia facti, semen extra vas profundit, & hic actus semel, aut bis ab ipso est exercitus; iste temperationem pœnæ meretur, & extraordinarie tantum est puniendus, juxta sententiam Doctorum, quos dedimus *num.* 37.

43 Si vero Reus consuetus est tales spurcitias exercere, & ad fraudem legis penetrat, ibique usque ad extremum delectatur, & vix non seminat intus; iste puniendus est tamquam verus Sodomita, juxta sententiam aliorum, quos dedimus *num.* 38., quam sequuntur in praxi Tribunalia præscripta *Mediolani, Neapolis, Siciliæ, Sabaudiæ, Germaniæ, &c.* prout recenset *Raynal. Tom. 2. Observ. crim. cap. 21. §. 1. num.* 158. Siquidem fraus sua non debet sibi patrocinari, & pœnam debitam minuere.

44 In casu autem primo, torquendus est Reus, tum super intentione, quam asserit non seminandi, aut habita a principio, aut sibi nata ex pœnitentia facti; tum super seminatione non secuta intra vas, quia cum hæ duæ sint qualitates intrinsecæ, quæ sciri nequeunt, nisi ex confessione ipsius Rei, ut advertunt Doctores, *Ball. de liter. dispens. lib. 3. Cas. 15. num. 16. Ricc. de Publ. Judic. quæst. 41. num. 5. Par. 2. Muscatel. Tit. de Adult. num. 33. Sgrai par 5. cap. 4. nu.* 26. ideo torqueri debet ad eruendam facti veritatem.

45 Controversia pariter Doctorum est, an supradicta pœna furcarum, & ignis debeatur, quando infamis copula habita est cum fœmina? Non desunt Doctores *Azo. Par. 3. lib. 3. cap. 19. qu. 3. Floren. de Cas. reserv. Par. 2. Cas. 7. §. 1. n. 9. Belloch. eo. tit. Par. 2. Quæst. 1. num.* 219. apud *Mazucchel. de Cas. reserv. Disp. 2. cap. 22. num.* 29. qui nolunt copulam præposteram cum fœmina esse *sodomiam*, dicuntque esse solum actum sodomiticum: docent proinde abutentem fœmina tali pacto, non incidere in casum reservatum; & hoc etiam negant de fœmina subagitante aliam fœminam, sive masculum; nolunt enim extendere hoc crimen ultra nefandum congressum inter mares.

46 Sed quidquid sit de culpa theologica, & de ejus reservatione pro foro animæ; certum est, quod, quo ad culpam legalem, & ejus pœnam in foro fori, par, & idem censetur delictum, aversa Venere inire fœminam, sicut marem, & hæc est communis sententia omnium Criminalistarum, *Clar. §. Sodomia. num.* 2. & ibi *Dec. in l. si qua Mulier. num. 9. C. de secur. nupt. Vival. commun. opin. V. sodom. delict. & Ant. Gomez. sup. l. 80. Tauri n. 33. Boss. Tit. de stupr. detestab. num. 2. Farinac. quæst. 148. num.* 35. & ibi *Butrigar. Cyn. Corta. Angel. Bermon. Bict. qu. 117. num.* 6. & ibi *Menoch. Arbitr. lib. 2. Cas. 286. num.* 5. quam in praxi sequuntur Tribunalia omnia: in casu enim combustæ fuerunt tam mulieres, quam viri, ut referunt *Clarus*, & *Gomez* locis supra citatis; & *Farinacius* ibidem dicit, se, dum puer esset, vidisse Romæ in platea *Campi Floræ* comburi plures viros, & plures fœminas, qui taliter deliquerant; & gravior etiam censetur culpa, si quis tali modo contaminet propriam uxorem, quam aliam, ut ex *cap. Adulterii. 32. quæst. 7.* eliciunt Doctores *Plot. de in lit. jur. a. §. 6. num. 42. Gomez. in l. 80. Taur. num. 33. Menoch. de Arbitr. lib. 2. Cas. 86. num. 41. Peguer. Decis. 72. num. 3.* apud *Farinac. qu. 148. num.* 37. dicit enim ibi *D. Augustinus lib. de Adulterin. conjug.* quod tale crimen *execrabiliter sit in meretrice, sed execrabilius in uxore.* Et tandem gravius est rem tali modo habere cum fœmina, quam cum mare, ut cum *Caball. cas. 16. num.* 16. sentit *Farinacius* ibidem *num.* 36. siquidem fœmina habet vas destinatum a natura ad usum copulæ; proinde, qui hoc relicto, aliud aggreditur, indicat plusquam ferina brutalitate agitari, & sic deterius delinquere.

46 Pariter, si fœmina fœminam, sive masculum, modo supra exposito, ineat, debet morte, & incendio plecti, ut post multos *Salycet. Cyn. Odofred. Angel. Boer. Conrad. Menoch. Caball. Sanch. Alex. Faber. August. Bermon.* docet *Farinac. d. quæst. 148. num. 40. & 43.* Et quamvis non defuerint, qui teneantur patientem in actu innominabili non tam graviter peccare, sicut agentem, proindeque illam non incurrere in casum reservatum, prout refert *Diana par. 3. Tr. 7. Resol. 13. §. Quæro secundo.* Tamen in foro fori non dari discrimen inter agentem, & patientem in hoc delicto, & proinde pari pœna plecti debere, dicunt communiter Doctores; *Menoch. de Arbitr. Cas. 286. n. 1. & 19. Azevedo Basilic. Thesaur. Ricc. & Scappa* apud *Raynald. Tom. 2. Obser. crimin. cap. 21. §. 1. num.* 180. siquidem in correlativis dispositum in uno, censetur dispositum in altero, etiam in pœnalibus, quando correlativa se habent uniformiter, ut in casu, prout docent communiter Doctores. *Abb. in Proem. Decretal. num. 20. Felin. ibid. col. 11. num. 4. & 5. Ancharan. Repet. in cap. 1. de Const. Bart. in l. nemo. C. de sacra. Eccles.* Verum est, quod, si patiens est minor ætate annorum decem & octo, mitius debet puniri, & citra mortem,

pu-

puta; vel flagellari in carcere, vel ibi diutius retineri, vel debet trahi transitorie per flammas ignis, ut scribit *Raynald. Tom. 2. cap. 21. §. 1. num. 148. & seqq.* Minor autem quatnordecim annis, si doli capax non est, impune debet dimitti *text. in l. Pupillum ff. de Reg. jur. Clar. quæst. 60. num. 1.* Si vero capax doli est, quales sunt, qui decimum annum attigerunt, *Bart. in l. 1. num. 6. ff. de Navar. Cavalcan. de Test. Par. 1. Tit. de Qualit. Test. num. 27.* debent intus carceres, ferula cœdi, aut etiam per aulam carcerum fustigari. *Cortiad. Decis. 89. num. 78. Cavalcan. Decis. 13. num. 16. Par. 5.*

48 Ultra pœnam ultimi supplicii, ut supra dictum est, sodomitæ sunt infames; proinde privilegia nobilitatis amittunt, & pro aliis postulare non possunt, hoc est, Advocati officium exercere, prout dicitur in jure *l. 1. §. Removet. & ibi Gloss. ff. de Postul. l. Cum vir. C. Ad l. Jul. de Adulter. cap. Infames 3. quæst. 9.* Infamia autem hæc non incurritur ipso facto, sed indiget declaratoria Judicis, ut optime contra *Farinac. qu. 148. num. 11.* sentit *Raynald. observ. crim. Tom. 2. cap. 21. §. 1. num. 221. & 222.* cui & Ego subscribo; non enim quis efficitur infamis, nisi prius cognoscatur Reus, Reus vero non cognoscitur, nisi per Judicis sententiam. Infamia autem hæc incurritur etiam ab impubere, usum tamen rationis habente, ut scribit *Thesaur. de Pœn. V. sodomia ℣. Amplia quod*, licet pœnam ordinariam minor ætas etiam minui faciat, tanquam causa minuens culpam; *Gloss. magn. in l. Quid ergo §. Pœna gravior. ff. de His, qui not. infam. ubi Bart. num. 11. & Bald. num. 13. Gloss. in l. Et si severior. C. Ex qui cau. infam. irrog.* & ibi *Bart. & Bald. n. 85. Salycet. num. 8.* apud *Thesaur. Par. 1. cap. 33. ℣. Advertendum 4.* Etenim prout post *Bart. in l. 2. ff. de Recepta* scribit *Abb. Consil. 22. num. 2.* ubi pœna ipso jure a jure imponitur, committens delictum prohibitum, incidit in illam pœnam; licet aliquo respectu aliunde veniat mitius puniendus; infamia autem a sodomitia ipso jure incurritur, unde etiam impuberes illam subeunt; quod est valde notandum. Incurritur autem non tantum per declaratoriam Judicis, sed etiam si crimen notorium facti sit, ut plures Doctores dicunt de infamia proveniente ipso jure, quando crimen notorium facti est. *Avila. Par. 7. Disp. 4. Dub. 5. ℣. Pro qua. Felin. in cap. Cum non ab homine num. 20. de Judic. Gargi. Par. 11. cap. 3. num. 110. Sanch. Opus. lib. 2. cap. 2. num. 18. Sayr. de Censur. lib. 7. cap. 12. num. 12.*

49 Fuit autem sententia nonnullarum *Glossarum, in cap. Cum secundum in V. naturæ contrarias de Hæret. in 6. & in Authen. de Incest. nupt.* quas quidam Doctores *Bart. Covarun. Menoch. Jo. Vela* apud *Raynald. Tom. 2. d. cap. 21. num. 224.* sunt sequuti, quod sodomitæ perdant dominium suorum bonorum, quæ fisco adjudicantur; & proinde sint intestabiles. Sed hanc conclusionem, pluribus secum vectis, confutat *Raynald. Tom. 2. cap. 21. §. 1. a num. 230. ad num. 249.* ex eo præcipue, quod talis sententia nullo jure Civili, aut Canonico fulcitur, & in contrarium facit praxis *Senatus Medialanensis*, de qua testatur *Clar. §. Sodomia num. 6.* & *Tribunalis Urbis*, prout refert *Gnazzin. de Confisc. bonor. Concl. 13. limit. 45. n. 1.* apud *Raynal. loc. cit.*

50 Pœnæ porro prædictæ infligi irremissibiliter debent, etiamsi major pars populi huic delicto esset obnoxia, ut patet ex *cap. Flagitia 32. quæst. 2. & ibi Gloss. in V. Quæ si omnes*; licet enim ob multitudinem peccantium, & ne scandala eveniant, pœnæ aliquoties relaxandæ sunt argumento *cap. Comessationes 44. Dist. cap. 1. in fin. de Pœnit. Dist. 6.* non tamen hoc fieri debet cum sodomitis; totus enim populus esset delendus, si totus in hoc vitio versaretur, ut fecit Deus cum quinque Urbibus, quæ ignito sulphure conflagrarunt. Et hinc sequitur, non posse super hoc crimine fieri compositionem, neque Reum nullatenus gratiari, ut post *Sanfelicium, Sabellum, Massimum, Elccium, & Novarium* scribit *Raynaldus loc. sup. cit. num. 260. & seqq.*

51 Quod vero, post non nullos, *Bajard. ad Clar. §. Sodomia num. 15. Scappa de Jur. non script. lib. 5. c. 143. num. 12. Petr. Gregor. Syntagm. 115. lib. 36. cap. 10. rubr. de præpost. libidin. num. 2.* quos citat, docet *Farinac. Quæst. 148. num 18.* nempe tentatum de *sodomia* posse impune occidere tentatorem, debet accipi cum sobrietate; nempe si alia via evadere non potest crimen, nisi per mortem aggressoris, aliter defensio non esset inculpata. Hoc autem speciale non est in hoc crimine, sed in quovis alio casu, in quo aliquis tentatur de peccato committendo; debet enim quis potius mortem occumbere, quam peccare; & magis curare propriam vitam, quam alterius; quod, si aut peccandum est, aut mori necesse sit, fugienda potius est mors propria, quam alterius; & sic legitime potest mortem inferre illi, qui ad peccatum necessitat.

52 Supradictæ pœnæ sunt de jure Civili; suppetunt vero aliæ de jure Canonico, & sunt. Primo, quod sodomita non potest esse Testis, ut habetur *Cap. Super eo. il p. & ibi Gloss. in V. Testimonium de Test. & cap. Constituimus 3. quæst. 5.* Secundo, quod est incapax beneficiorum Ecclesiasticorum, ut ex Constitutionibus *B. Pii V. Horrendum Bull. Rom. Tom. 2.* eliciunt Doctores *Salzed. Armendar. Guazzin.* apud *Raynal. loc. supr. cit. num. 250.* Tertio, patitur separationem thori, tanquam adulter, *cap. Omnes Causatianes 32. q. 7. Less. de Just. & jur. lib. 4. cap. 3. Dubit. 13. num. 91. ℣. eidem flagitio. Clar. §. Sodomia num. 7.* & ibi *Lambert de Jure patra. Par. 1. l. 2. quæst. 9. art. 18. Didac. Epitom. super 4. Decretal. fol. 132. n. 6. Abb. in cap. Maritus in fin. de Adult.* & hoc sive agat, sive patiatur, quia utroque modo violatur fides matrimonii, per quam quilibet conjux tenetur corpus suum, impollutum quacumque specie luxuriæ servare, & nullo modo illud cum quovis, aut quavis alia dividere. Et non solum fit separatio thori, sed etiam impeditur matrimonium, ne fiat, ut Doctores volunt. *Bajard. ad Clar. §. Sadamia nu. 19.* & ibi *Lambert. supra citatus, & Fab. de Montell. Prax. arbitr. Par. 4. num. 48. & seqq.* Et quarto, ob tale scelus excommunicatur, ut habetur ex *cap. Clerici de Excess. Prælat.*

53 Quæ hucusque dicta sunt, quadrant pro laicis: sed, quo ad Clericos sodomitas, aliæ sunt pœnæ, latæ tum de jure antiquo, tum de jure novo. De antiquo quidem est Constitutio *Concilii Lateranensis*, relata in *cap. Clerici Extra de Excess. Prælat.* in qua disponitur, quod Clericus deprehensus laborare incontinentia contra naturam, debet deponi, & ad agendam pœnitentiam in Monasterium detrudi. De jure autem novo adsunt duæ Constitutiones *B. Pii V.* quarum data anno 1566. prima Aprilis, incip. *Cum primum*. Et hæc lata est in favorem divinæ Majestatis, ut colligitur ex proemio, ibi: *Cum ad omnia, quæ Divinam Majestatem aliquo modo possent offendere, removenda, mentis nostræ aciem intenderimus, ea primum sine mora emendare decrevimus, quæ Deo præter cætera displicere, & iram ejus provocare, tum Divinæ Scripturæ, tum gravissima exempla declarant.* Ex quo textu convincitur, hanc Constitutionem non esse pœnalem, sed favorabilem; quantumvis enim lex contineat pœnas in odium alicujus, tamen dicitur favorabilis, si per ipsam primario favor alicujus in- [...]

tenditur, ut dicunt Doctores. *Gloss. in cap. si propter in V. Primi anni de Rescript. in 6. & in cap. Sciant cuncti in V. Alios de Elect. in 6. Felin. in c. 1. de sponsal. num. 14. Bart. in l. Qui exceptionem nu. 2. ff. de Cond. in Deo Castit. & Covar. apud Pignatel. Consult. 179. num. 12. Tom. 1.* Palam autem ex dicto proemio fit, quod causa finalis dictæ Constitutionis fuit favor Divinæ Majestatis, ne ipsa offenderetur, maxime delictis, quæ sibi specialiter displicent, unde etiam Constitutio censenda est favorabilis, & proinde non restringenda, sed amplianda ipsius dispositio, juxta Doctores. *Suar. de leg. lib. 6. cap. 2. num. 5. Salas. ea. tit. Disp. 21. sect. 3. Palaus Par. 1. Tr. 3. Disp. 5. num. 5. Pignatel. Consult. 18. num. 2. Tom. primo.* Et hoc notandum est.

54 In ista constitutione ergo contra Sodomitas ita habetur §. 11. *Si quis crimen nefandum, propter quod venit ira Dei in filios diffidentiæ, perpetraverit, Curiæ sæculari puniendus tradatur; & si Clericus fuerit omnibus ordinibus degradatus, simili pœna subjiciatur.*

55 In secunda autem Constitutione, data *anno* 1568. *tertia calendas Septembris*, quæ incipit *Horrendum*, in qua profitetur idem Sanctissimus Pontifex plenius, fortiusque prosequi, quod jam in ipso Pontificatus sui principio decreverat in supra allegata Constitutione, ita habet: *Omnes, & quoscunque Presbyteros, & alios Clericos sæculares, & Regulares cujuscumque gradus, & dignitatis, tam dirum nefas exercentes, omni privilegio Clericali, omnique Officio, dignitate, & beneficio Ecclesiastico, præsentis Canonis authoritate privamus.*

56 Quamplures Doctores cumulati per *Barbosam Collect. ad cap. Clerici de Excess. Prælat. Roderic. Avil. Henriq. Ledesm. Marta. Belloch. Homobon. Flaren. Filiuc. Dian. Suar. Gennen. de Valle. Garzia. Idret. Azoc. Campanil. Coriolan. Majol. Alter. Ricc. Leo. Lezan. Marchin. Lotter. Bonac.* quorum Antesignatus fuit *Navarrus*, apud eumdem *Barbosam* de offic. *Epi. Par. 2. Allegat. 44. num. 25.* ducti forte studio extendendi privilegia status Clericalis, tot subtilitates circa secundam Constitutionem adinvenerunt, ut suo fine frustretur mens Sanctissimi Pontificis, nec unquam Clerici hujusmodi sodomitæ brachio sæculari relaxantur, sicque non punitum ad normam horum Canonum, tantum crimen longe, lateque serpit.

57 Ajunt igitur, quod secunda Constitutio tangit solum Clericos *exercentes sodomiam*; *exercere* autem est verbum, quod requirit iteratas vices, ac frequentiam, factumque ex usu, quasi continuatum. Sic *Barbos. loc. cit.*, qui & subjungit, quod etiam in terminis, de quibus agimus, probat Imperator in §. *Item lex Julia, Instit. de Publ. judic.* ibi: *Item lex Julia de Adulteriis, quæ non solum temeratores alienarum nuptiarum gladio punit, sed & eos, qui cum masculis nefandam libidinem exercere audent*: ubi omnes, illud verbum *exercere*, intelligunt frequenti usu, & quasi ex consuetudine.

58 Dicunt secundo alii *Lel. Zach. Roderic. Campanil. Marchin. Diana* apud *Barbos. de Offic. Epi. Allegat. 44. num. 24.* quod ad incurrendas pœnas ejusdem Constitutionis requiritur copula completa, nempe seminatio in vase; ita ut, qui, data opera, illam immunditiam exercet, dummodo non seminet intra vas, pœnas illas non incurrat.

59 Dicunt tertio *Ugolin. Graff. Lotter. Henriq. Campanil. Avil. Flaron. Tinell. Dian.* apud *Barbos. loc. cit.* easdem pœnas non incurri, nisi a Clerico sodomita notorio, illasque obligare tantum in foro exteriori, non vero in interiori.

60 Salva tamen tot Doctorum reverentia, prædictæ conclusiones non subsistunt, eo quia, & tenori Constitutionum, & menti *Beati* Pontificis adversantur. Præmitto enim, quod prima Constitutio, ut advertimus supra *num.* 53. est favorabilis, & proinde extendenda; & cum Pontifex profitetur *plenius, fortiusque prosequi ea, quæ in prima decreverat*; sequitur, quod etiam secunda Constitutio sit favorabilis, & proinde ejus verba accipienda in omni, & quocunque sensu, in quo possint accipi, & nullo modo per secundam, restrictam fuisse primam Constitutionem.

61 Constat autem, quod verbum *exercere* plures recipit interpretationes; Aliquando enim significat *lucrum facere, l. p. §. Exercitorem ff. de Exercit. actio.* Aliquando significat *intendere*, & *instituere*, veluti cum dicimus *exercere actionem, l. fine hæred. §. final. ff. de Administ. & peric. tuto.* Interdum significat *petere*, ut *exercere hæreditatem*, *l. Ut verborum C. Qui admit. ad bono. poss.* Interdum significat *punire*, ut *exercere famem*, *text. in cap. non Omnis 5. quæst. 6.* Aliquando significat *fabricare*, seu, *cudere*, ut *exercere monetam adulterinam, l. Servus qui C. Pro qui cau. ser. l. p. C. de fals. mone.*, & plures alias pro subjecta materia recipit interpretationes, ut post *Brissonium*, ac *Pratejum*, observat *Calvinus in lexico*. Ut autem facit ad intentum nostrum, *exercere*, licet aliquando importet pluralitatem circa illam actionem, seu artem, quæ *exercetur*, tamen in dispositione pœnali unico actu verificatur; ita ut *exercere* crimen, & *committere*, sive *patrare crimen* idem sit. Quod manifeste apparet ex hoc, quod ex *l. p. §. 1. ff. de Abig.* habetur: *Abigei proprie hi habentur, qui pecora ex pascuis, vel ex armentis subtrahunt, & quodammodo deprædantur, & abigendi studium, quasi artem exercent*; tamen unico actu *equus, aut bos unus abactus, abigeatus crimen facit*, ut textualiter habet alia lex ejusdem Digesti, *l. final. init. ff. de Abig.*

62 Pariter in Decretali *cap. Ad falsariorum Extra de Crim. fals.* textualiter bis habetur, quod *qui exercet vitium falsitatis* puniatur, ut ibi dicitur; ad incurrendas tamen pœnas ibi latas, non requiritur actuum frequentia, sed sufficit semel *exercere*, puta, *committere*, ut dicunt Doctores, *Farinac. Qu. 151. n. 31. & qu. 138. n. 30. Fagnan. in cap. Ad falsariorum num. 27. de Crim. fals. Oliv. de for. Eccles. Par. 2. quæst. 15. num. 14. Mact. de Jucisd. Par. 2. cap. 26. num. 3.* & firmat praxis. Itidem in duabus legibus Codicis *l. p. C. de fals. Manet. l. 2. C. Pro qui cau. ser. pro prem.* habetur, quod, qui falsam monetam *exercent*, juxta ibi constituta puniantur, & tamen notum est, quod ex unius monetæ adulterinæ fabricatione pœna lata incurritur. Hoc idem habetur in §. *Institutionum de Publicis judiciis*, §. *Item lex Julia il p.* in quo dicitur, quod *lege Julia de Adulteriis tenentur, qui cum masculis nefandam libidinem exercent*; nec tamen in foro laico necessarium est, quod sodomita, ut pœnam furcarum, & ignis subeat, quasi per continuum exercitium infame hoc vitium frequentet, sed sufficit illud semel patrasse. Et miror *Barbosam*, ut diximus supra *num.* 57. asserere, quod omnes illud verbum *exercere* intelligunt frequenti usu, & quasi ex consuetudine, cum res in oppositum se habent, ut praxis universalis laicorum Tribunalium confirmat. Sequitur igitur ex his, quod etiam in citata Constitutione *Horrendum*, verbum *exercere* accipi debent non solum pro *frequentare*, sed etiam pro semel *committere sodomiam*.

63 Quod fortius convalidatur ex hoc, quod Papa per secundam Constitutionem non moderavit primam, nec ei ullatenus derogavit; imo declaravit, se per secundam velle *plenius, fortiusque prosequi ea*,

quæ

quæ in prima fuaxerat. In prima autem non requirit in Clerico fodomita frequentiam actuum ad hoc, quod brachio læculari tradatur, fed fufficit *patraffe*, (ut ibi habetur) quod in uno acto verificatur; fequitur igitur, quod verbum *exercere* pofitum in fecunda, debet accipi cohærenter ad primam, aliter fecunda Conftitutio inducta in augmentum, operaretur diminutionem, quod recte rationi repugnat.

64 Quod, fi dicatur, non effe controvertendum de mente legiflatoris, quando habetur ipfius declaratio; & quod in cafu habetur Declaratio Papalis, de qua teftatur maximus Canonifta *Navarr. Manual. cap. 27. num.* 250. ℣. *Tertio dico* per hæc verba: *Tertio dico, non includere illam quemcumque Clericum, fed folum exercentem, quod verbum dixit mibi S. D. N. Gregorius XIII. de induftria pofuiffe &c.* & proinde non effe de hoc amplius dubitandum.

65 Refpondeo, quod *Navarrus* manifefte ibi loquitur de Irregularitate (& confequenter de aliis pœnis fpiritualibus) ut patet ibi *num.* 249. in quo quærit, num Clericus Sodomita fit irregularis? & exponit Bullam *B. Pii V.* quod, nempe pœnæ fpirituales, ibi inductæ, & quæ fecundum cum incurruntur Ipfo jure, afficiunt tantum Clericum exercentem per actus frequentes hoc vitium. Declaratio igitur Papalis eft tantum circa illas pœnas fpirituales, quod nempe non incurrantur, nifi a frequentante; non poteft ergo in illa Declaratione comprehendi pœna corporalis, lata in prima Conftitutione, & confirmata in fecunda.

66 Advertendum enim eft, quod in prima Conftitutione, quam retulimus fupra *num.* 54. fola pœna corporalis contra Clericos fodomitas lata eft; in fecunda vero, in qua voluit Papa pœnas augere, appofitæ funt pœnæ fpirituales, nempe amiffio privilegii Clericalis, privatio Officii, dignitatis, ac beneficii Ecclefiaftici. Efto igitur, quod iftæ pœnæ fpirituales non incurrantur nifi a frequentante, non tamen fequitur, quod idem fit de corporali, & Declaratio Papalis eft folum de illis, & non de ifta. Sequitur igitur, quod omnes Auctores, qui volunt, Clericum fodomitam tradi debere Curiæ fæculari, tantum quando frequentat crimen, & fequuntur *Navarrum* tanquam Antefignanum hujus fententiæ, ipfum perperam accipiant, eo quod *Navarrus*, nec verbum habeat de pæna corporali, fed folum loquitur de fpiritualibus, ut dictum eft; unde & falfo pro ea fententia citatur, ficut etiam *Roderic. Tom. 1. Quæft.* 39. *art.* 19. nam ifte amplectitur fententiam *Navarri* quoad pœnas fpirituales; non tamen idem dicit de pœna corporali, ait enim: *Illi, qui non exercent hujufmodi actum, licet pœna capitis puniantur, non tamen rigorofa hujus Conftitutionis* (Horrendum) *pœna, puta, fpirituali afficiuntur*, prout advertit *Navarrus*. Unde concludendum eft, Clericum fodomitam Curiæ fæculari tradendum, quamvis tale crimen non frequentaverit, ut quamplurimi Claffici Doctores tuentur. *Farinac. Quæft.* 148. *num.* 30. *Menoch. de Arbitr. Caf.* 286. *num.* 50. *Lopez. ad Diaz. cap.* 89. *V. Curiæ tradetur*. ℣. *Verum tamen. Pegner. Decif.* 72. & 75. *Saufelic. Decif.* 354. *lib.* 3. *Vela de Pænit. delict. cap.* 33. ℣. *Hodie autem. Covall. Com. Cont. com. Quæft.* 347. *num.* 4. *Fagnan. larap. Ad falfariorum num.* 28. *de crim. falf. Oliv. defor. Eccl. Par.* 2. *quæft.* 15. *num.* 14. *Aldret. de Regal. difcipl. lib.* 2. *cap.* 15. §. 5. *n.* 27. Quod etiam magiacon validatur ex hoc, quod, fi vigore Conftitutionum *B. Pii V.* Clericus per unum, aut aliud crimen *fodomiæ* Curiæ fæculari tradendus non fit; tradendus tamen eft vigore textus in *cap. Clerici Ex-*

tra de Excefs. Prælat.; ut poft *Farinac. Quæft.* 148. *n.* 30. concludit *Thefaur. de Pæn. Par.* 2. *V. fodomia* ℣. *limita primo*.

67 Nec facit in contrarium, quod apud quædam Tribunalia oppofita fententia prævaluerit, ac in praxi recepta fit, prout fcribit *Raynald. Tom.* 2. *Obferv. Crim. cap.* 21. §. 1. *num.* 79. Siquidem quorundam abufus, potius quam legitima confuetudo nequit aliis tanquam lex præfcribi; maxime, quando tum ratio, tum lex reclamant. Quod, fi fuper hoc crimine nequit fieri compofitio, nec Reus ullo modo gratiari; nec poteft Judex pœnam legum ullo modo minuere, nec etiam ratione multitudinis delinquentium, prout diximus fupra *num.* 50. Videre nefcio, quomodo illa Tribunalia pœnam, in Papali Conftitutione latam, negligant, & adhærcant cavillofis, ac fucatis quorundam Doctorum opinionibus, per quas rigor Ecclefiafticæ diftrictionis enervatur, & Sanctiffimorum Pontificum provifiones pro recta Reipubl. Chriftianæ adminiftratione fancitæ, eluduntur.

68 Quod autem ad incurrendas pœnas, in fecunda Conftitutione contentas, requiratur feminatio intra vas, ut delictum evadat in fuo genere perfectum, non abnuo, fiquidem in banc fententiam omnes Doctores communiter abeunt. Dico tamen, quod, fi Clericus effet huic fpurcitiæ affuefactus, & penetrato vafe, ibidem fædiffime delectaretur, & inftante feminatione extraheret &c., non minus incurreret, quam fi actum perficeret; eo quia ipfius fraus non deberet fibi patrocinari; ficut juxta nonnullos Doctores incidit in cafum refervatum inceftus, qui cum confanguinea folitus effet coire, & femen extra vas profunderet, ad hoc folum, quod non incideret in cafum refervatum. Proinde, ficut in tali cafu non deberet laicus evadere fufpendium, & incendium, ut cum *Soufa* diximus fupra *num.* 42., ita nec debet Clericus evadere pœnas Conftitutionis.

69 Tandem quod pœnæ fupradictæ tangant folum forum exterius, non autem interius, pariter non fubfiftit, quia contraria adeft declaratio *Gregorii XIII.* relata per *Navarram Manual. cap.* 27. *n.* 250. in hæc verba: *Quarto dico, quod cupienti mihi, ut folum forum exterius refpiceret, idem Sanctiffimus refpondit, etiam interius refpicere; cum non fundetur fuper præfumptione, nec ponat difcrimen inter utrumque forum*. Quod, fi Auctores illi fequuntur *Navarrum*, illorum opinionis Antefignanum, debent eundem fequi etiam in hac fententia, per declarationem Papalem roborata.

70 Controvertunt autem Doctores, num Clericus fodomita occultus dictas pœnas incurrat, & communiter fententia eft negativa; ad illas enim fubeundas requiritur, quod delictum notorium fit, aut facti, aut juris, nempe per fententiam judicis, ut multi fcribunt. *Ugolin. Graff. Lotter. Henriq. Campanil. Avila. Florou. Tinell. Diana Belloch. Sanctarel.* apud *Barb. de Pot. Epi. Alleg.* 44. *num.* 26. Inferunt proinde, Clericum ob occultum crimen *fodomiæ* nullam incurrere irregularitatem, aut fufpenfionem, & proinde non effe prohibitum, facros Ordines fufcipere, & beneficia obtinere, ut poft multos a fe citatos, docet *Barbof. d. Allegat.* 44. *a.* 27. & 28. Et quamvis in dicta Conftitutione importetur privatio beneficiorum ipfo jure, ita ut ante fententiam poffint impetrari; tamen in confcientia retineri poffunt, quoad ufque deveniatur a Judice ad fententiam declaratoriam. *Lap. Alleg.* 16. & ibi *Mand. Addit.* 1. *Bonac. de Matri. quæft.* 2. *Pun.* 11. *num.* 2. *in fin. Rota Roman. Decif.* 728. *Par.* 3. *lib.* 2. *Diverf. Quarant. fum. Bullar. V. fodomia ad fin. Cherubin. ad Conftit. B. Pii*

B.Pii V. Horrendum *schol.* 1. apud *Barbos. loc. cit. n.* 29.

71 Post sententium autem Judieis pœnæ prædictæ incurruntur; & sic sententiati de erimine oefando, nullo modo possunt promoveri ad Ordines, aut in illis ministrare ex eo, quod infamati de crimine enormi, iplo jure finnt irregulures, nt ex jure *text. in cap. final. de Temp. Ordin.* probat *Navarr. Man. cap.* 27. *num.* 248. Hoc autem modo sententiatus, non potest dispensari super irregularitate ab Episcopo Clerieus sæcularis, neque Regularis a suo Præluto; sed est summo Pontifici ceservata, ut post *Mirandam Maun. Prulat. Tom.p. quæst.* 8. *Concl.* 1. scribit *Barbos. loc. cit. num.* 30. De Regulari vero intelligitur, si is post professionem de nefando crimine dumnatus est; quod, si in sæculo damnatus fuisset, & expost ad Religionem admissus, posset a Superiore Regulari super icregularitate dispensari, eo quod possunt Prælati Regulares communieantes cum Minoribus in privilegiis, dispensare venientes ad Ordinem a quacunque irregularitate, excepta illa, quæ provenit ab homicidio voluntario, ac bigamia, ut probat *Sanctor. Comment. cap.* 2. *Statut.* 14. §. 15.

72 Quamvis nutem nonnulli Auctores apud *Dianam Par.* 1. *Tract.* 17. *Resol.* 64. teneant, pœnis sodomiturum non ligari eos, qui in tali abominatione succumbunt, eo quia non possunt dici sodomitæ, sed *molles*, de quibus non loquuntur leges pœnales, tamen talium oplnio communiter rejieitur; pœnæ enim supradictæ comprehendunt tam agentes, quam patientes, ut communiter in terminis Bullæ *B. Pii V.* tenent Doctores. *Thom. Hurtad. Resolat. Moral. Tr.* 1. *cap.* 8. *Resolnt.* 33. *na.* 360. *Rayuald. Tom.* 2. *cap.* 21. §. 1. *num.* 179. & ibi *Menoch. Azevedo Basili. Thesaur.* & *Rice. Barbos. d. Allegat.* 44. *num.* 25. *in fin.* & ibi *Bonacin. Coriolan. Tinel.* & *Floron.*

73 Regulares veco proprius Constitutiones servare debent, & juxta eas moderare sententium, & pœnas pro hoe erimine. Nos *Minores de Observantia* sequentia habemus Statuta.

74 *Si quis (quod Deus avertat) de innominabili crimine, propter quod ira Dei venit in filios diffidentiæ, notatus fuerit, ac legitime convictus, nudus omnino cum solis fæmoralibus, coram fratribus capitulariter congregatis, manibus ligatis, graviter flagelletur, ac Psalmum miserere mei Deus &c. recitet, ac levinsculis flammis igneis hinc inde circumpositis, quodammodo comburatur; & ad perpetuos careeres irrevocabiliter damnetur, ubi pane, & aqua tribus saltem in hebdomada diebus jejunet, & vitum suam in dolore, & amaritudine defleat.*

75 *Eam tamen Generalis Minister post aliquot annos a præfatis carceribus liberare poterit, si tanta in eo viderit contritionis indicia, ut illam venia, & misericordia ejusmodi non indignum existimet. Qui tamen omni suffragiorum jure perpetuo careat, & ad omnia Religionis officia inhabilis existat. Si vero iterum de eodem vitio nefando notatus, ac legitime convictus fuerit, ad triremes perpetuo damnatus mittutur.* Sic statuta *Vallisoletana cap.* 8. *Tit. de pæna contra castitatis transgressores* ℣. *si quis autem &c.* & supradicta *num.* 74. habentur etiam in *Textu Tit. Applicatio* §. 38. quæ proinde inutiliter non repetimus.

76 In Textu pariter *Tit. Tortura* ita habetur post §. 2. (quod in prima Parte consulto omisimus, volentes in hac Tertia, tanquam in loco proprio hoc explicare) *Ob detestationem nefandi criminis, Reus igne torquendus est, ad cujus conspectum cogatur tenere pedes lardo inunctos, brevissimo tamen tempore, ne reddatur ad ambulandum inhabilis, idque extendi poterit ad duorum* Miserere *spatium, interposita interdum (ne pedes urantur) tabula lignea, quæ ignis ardorem attemperet.*

77 Circa primum statutum prima occurrit dubitatio, Quid importetur per illa verba *notatus fuerit ac legitime convictus?*

78 Respondeo quod *notare*, & *notari* in jure varias recipit significationes, quas congecit ex *Oldendorpio Calvinus lexic. V. notare accipitur*; illæ tamen pro subjecta materia debent accipi. Inter eas una est, quod *notari* significat infamia affici; infamis censeri; in existimatione lædi, ut ex pluribus juribus deducitur *Tit. de His qui nota infam. l. Honori. ff. de Obseq. paren. & patro. l.* 1. §. *secundo loco ff. de Postulan. l. Multi de liber. & posthum.* Notatus ergo hic accipitur pro infamato, sive diffamato de crimine innominabili. Debet autem textus intelligi de qualibet notitia, quæ ad aures Judicis perveniat, sive sit per famam, aut clamorosum insinuationem, sive per accusationem, sive per denunciationem, aut querelam; quovis enim horum modorum Judex hoc sciat, procedere debet.

79 Respondeo secundo, quod *legitime convictus* dicitur ille, qui probutus est Reus per Testes; aut per Instrumenta; aut per indicia indubitata; aut per notorietatem facti; uno enim ex assignatis modis perficitur convictio, ut probat *Boss. Tit. de Convict. nu.* 5. & ibi *Dec. in cap. At si Cleric. in* 1. *notand. Extra de Judic.* differtque convictus a confesso, in tantum quod Statutum in uno non habeat locum in alio. *Jason. in l. Quod te ff. si cert. peta col.* 11. & *in l. Enm qui ff. de Jurejur. Cepall. Cautel.* 81. *Felin. in Rubr. de Probat.* Tamen in hoc *Textu* accipitur convictus lato modo, prout se potest extendere etiam ad confessionem. Quantumvis enim confessio non dicatur proprie probatio, ut docet *Boss. Tit. de Conv ict num.* 8. tamen aliquo modo probari crimen per confessionem Rei, Reumque aliquem probari ex propria confessione dici potest; nam per confessionem induci notorium, patet textualiter ex utroque jure; *cap. final. Extra de Cohab. Cler. & Mulier. l. Generaliter C. de non nume. pecu.* una autem ex probationibus, per quas Reus convincitur, est notorium facti, ut supra dictum est. Hinc sequitur, quod in hoc textu *legitime convictus*, accipitur de Reo probato sive ex propria confessione, sive aliunde convicto.

80 Secunda dubitatio circa idem Statutum est, Quid importet clausula illa *nudus omnino cum solis fæmoralibus &c.*

81 Respondeo primo, quod dictio illa *omnino*, quæ idem in hoc casu importat, quod *ex omni parte*, *l. Si cum exceptione* §. *Quatenus*, & *ibi Gloss. ff. Quod met. cau. Gloss. in Clement.* 1. *in V. Omnino. de Vit. & hone. Cler.* non otiose ponitur, cum in lege, aut Statuto verba non debeant esse otiosa, sed debeant aliquid operari. *Burg. Cons* 25. *num.* 21. *Gutier. lib.* 3. *Pratic. quæst.* 15. *num.* 39. apud *Barbos. Repert. jur. V. Verbum* ℣. *Verba debent. il p.* Significat igitur, quod Reus totaliter, & ex *omni parte* nudus, præter fæmoralia, debet flagellari; & quamvis sandalia, aut calepodia vestes non sint proprie; unde non tollitur, quin nudipes dici possit, qui sandaliis, aut calepodiis utitur; tamen aliquo modo vestes dici possunt, eo quod partem pedis vestiant; ut proinde *omnino* (hoc est omni in parte sui corporis) nudus dici non possit, qui sic calceatus incedit. Sensus ergo statuti est, ut ad majorem Rei pœnam, & ignominium, ipsi in carcere existenti, indumenta omnia, præter fæmoralia, detrahantur, & nudis *omnino* pedibus, & manibus post terga ligatis, in Capitulum producatur.

82 Respondeo secundo, quod ex quo non ponitur in Statuto simpliciter, quod flagelletur, sed addi-

situr dictio *graviter*, debet intelligi, vel quod ab uno flagellante ictus flagelli valide incutiantur, vel quod sint duo alternatim flagellantes, ut sic evadat flagellatio gravior ea, quæ communiter usurpatur. Si autem quæras, a quo debeat flagellari? Dico, quod in Provinciis, in quibus mos est, quod culpabiles, in foro paterno, a Vicario Conventus flagellentur, pront est in Provinciia Hispaniarum, poterit Reua ad mandatum Prælati, a Vicario pariter flagellari in hoc casu. In cæteris vero Provinciis talia flagellatio debet fieri a Fratre laico carceria custode; siquidem in foris fæcularibus Commentarienses talia ministeria præstant. Et quamvis alibi dixerim, non teneri Religiosum parere Judici cum propria infamia, flagellando scilicet Reum, ex quo indigitaretur a cæteria Fratribus tanquam carnifex, tamen hoc falli respectu Commentariensis, hoc est Custodia carceria; ex suo enim munere ad parendum in hoc officio obligatur; nec enim inter Nos licet uti laicia fæcularibus ad torturam Religiosorum, excepto tormento funis, ut optime scribit *Sanctor. de Pæn. cap.* 5. *Quæst.* 2. *℣. Respondeo tertio fol.* 211.

83 Respondeo tertio, quod optime adhibetur ignia ad expiandam hujus sceleris turpitudinem, ut scribit *Sanctor. de pæn. cap.* 8. *Quæst.* 11. *℣. Respondeo secundo circ. medium fol.* 373. *Par.* 1. quandoquidem igne etiam, & sulphure de Cœlo Deus infamea *Pentapoles* punivit. Flammæ autem debent esse leves, non quidem ut urant, sed ut meritum adustionis ostendant in Reo, & ei inserviant potius ad ignominiam, quam ad tormentum. *Raynaldus Tom.* 2. *cap.* 21. §. 1. *num.* 188. hanc praxim non approbat, quam ex *Azevedo lib.* 8. *Recopil. Tom.* 21. *leg.* 9. *num.* 50. recitat a quibusdam Judicibus adhibitam contra minores decem & octo annis; quia (ait *Raynaldus*) *posset ire in derisum. Vidi enim sæpe sæpius in Urbe, & extra, quod pueri accendunt in viis paleas, & per flammas, per locum saltando, pertransennt*. Sed cessat ejus ratio in Religione, in qua tale ludicrum non exercetur; nec Reus per flammas saltat; neque indutus in tali anfractu est; sed circumpositas flammas nudus persentire cogitur, licet non multum validas; & spectaculum hoc, non risum, sed timorem spectantibus potest incutere. Porro flammæ, ad hoc, quod ad mentem Statuti sint leves, parari poterunt ex stuppa, aut palea, aut alia materia de facili inflammabili, ac Reo circumposita.

84 Tertia dubitatio circa idem statutum est, Quomodo moderanda sit pœna, quando aggravatur crimen ex aliqua circumstantia, puta, quod intervenit ruptura &c., aut magnum scandalum fæcularium secutum sit.

85 Respondeo; quod, licet pœna legis non sit augenda, aut minuenda, quia Judex nec mitior, nec severior debet esse lege; tamen, si adsit qualitas, sive circumstantia aggravans delictum, pœnæ Statutariæ augeri possunt, ut dicunt Doctores. *Farin. Quæst.* 32. *num.* 18. *de Luca Add. ad Vincent. de Franch. Decis.* 442. *℣. Dico igitur*, & multo fortius, si delicta sint complicata; pœna enim, quæ pro uno delicto imponi non poterat, imponitur accedente alio delicto. *Carpzou. Pra. cr. Par.* 3. *Q.* 132. *n.* 80. *& seqq. Cala sap. Prag.* 11. *de Empt. & vendit. c.* 16. *n.* 86. *&* 87. *Raynald. T. p. r.* 5. *§.* 1 *n.* 218. Juxta ergo qualitatem, seu circumstantiam delicti, moderandum est augmentum pœnæ. Si enim crimen intra Claustra fuerit, & scelus commissum sit, facta vi, aut cum fractura; poterunt qualificari jejunia, ita ut non in carcere panem, & aquam comedat, sed cogatur genuflexus in Refectorio coram Fratribus, ad majorem sui confusionem, talem pœnitentiam subire, addita flagellatione semel, bis, aut ter (pro qualitate aggravante delictum) in hebdomada. Si vero de delicto fama vulgata est in populo cum magno scandalo, & religiosæ existimationis detrimento, ad sanandum vulnus Religionis, publica deberet esse punitio delinquentis, & ad triremes damnari. Quia, si reiteratio delicti, ut ex Statuto habetur, causa est sufficiens ad commutandum carcerem in triremes, sufficere ad idem debet scandali magnitudo, & necessitas reparandi famam Ordinis ex tali delicto maculatam; quandoquidem ita gravatur delictum ex circumstantia scandali, sicut a qualitate recidivationis.

86 Quarta dubitatio est circa secundum Statutum, datum supra *num.* 75. & est, Post quos annos carceris patienter, ac exemplariter supportati, possit Reus a Superiore Generali liberari.

87 Respondeo; *Sanctorus de Pæn. cap.* 8. *Quæst.* 12. *℣. Porro tempus fol.* 383. opinatur, quod requiratur spatium septem annorum, ducta argumentatione a pœnitentia Presbyteri fornicarii, quæ juxta priscos Canones *cap. Presbyter si fornicationem* 82. *Dist.* debebat esse septennia, & post eam poterat Episcopus Presbyterum in gradum pristinum restituere. Sed hæc sententia nimia severa est, nec ille Canon potest huic casui applicari. Si quidem ibi agitur de restituendo eo, qui legalem pœnitentiam absolvit; hic autem agitur de abbreviando tempore pœnæ, a lege latæ, cujus abbreviationis causa sit vitæ emendatio. Legitimus arguendi locus habetur in *Authentica de Monachis Collat.* 1. *cap.* 2. §. 1. *℣. nequaquam*, ubi ita habetur: *Sufficit ad meliorrem purgationem peccatorum, & ad virtutis augmentum, triennalis temporis testimonium*. Ibi agitur de probatione danda iis, qui ad Monachatum petebant admitti; quantumvis enim antea vitiosi extitissent, si per triennium laudabilem vitam præstitissent, emendationem vitæ sufficientem ad hoc, quod ad habitum Monasticum admitterentur, præsetulisse decernitur. Sumus ergo in casu; quantumvis enim scelestissimum quis se ostenderit, tantum scelus patrando, tamen, si per triennium signa veræ pænitudinis ostenderit, mutationem, ac emendationem vitæ sufficientem prodit, ob quam a Superiore Generali poterit legitime super perpetua carceratione dispensari.

88 Quinta dubitatio circa idem Statutum est, An Superior Generalis possit Reum, ut præfertur a carcere liberatum, rehabilitare ad jus suffragiorum, & ad Officia Ordinis?

89 Respondeo negative; & ratio est, quia talis remanet privatus actibus legitimis, infamis, & proinde irregularis, ut patet ex supradictis, & firmat *Sanctor. de Pæn. loc. cit. in fin. fol.* 384. Porro super tali irregularitate solus *Papa* potest dispensare, prout probavimus supra *num.* 71. cum *Miranda*, & *Barbosa*.

90 Sexta dubitatio est circa tertium Statutum, imo *Textum*, datum supra *num.* 76. & est; Quando, & quomodo adhibenda sit tortura ignis cum Reo criminis innominabilia.

91 Respondeo, quod, licet tortura per ignem ab omnibus tribunalibus fæcularibus exulaverit, tamen apud nos debet omnino in hoc casu adhiberi; si enim vehementissimum inter omnia est hoc tormentum, optime adaptatur inquisitioni hujus criminis inter cætera nefandissimi; nostraque lex, ita sanciens pro detestatione tam infamia delicti, debet omnino servari; modumque ipsum adhibendi, compendiose tradidimus *Parte secunda*, loco proxime citato.

92 Res-

92 Respondeo secundo, quod in casu, quod Reus sit sufficienter ad torturam indiciatus de *sodomia*, ad habendam ab eo veritatem, Judex nullo alio genere torturæ uti potest, quam ignis. Ratio est, quia, ut *Par. 1. Tit. Tortura num.* 19. probavimus, genus, seu species torturæ nobis determinata est in Textu, juxta speciem delictorum; intensio autem, aut duratio torturæ pendet a majori, vel minori valore indiciorum. Quia vero pro hoc crimine, & ad ejus detestationem, injuncta est tortura ignis, non potest Judex noster ab ea recedere, & ejus praxim indigitavimus *Par. 2. sect. 7. num.* 29. Quando igitur Reus sit sufficienter ad torturam indiciatus de hoc delicto, omnino adhibenda est tortura ignis; non tamen semper ad totalem sui extensionem in *Textu* assignatam, puta, ad duo *Miserere*; sed plus, vel minus, juxta valorem indiciorum intra illud tempus. Et hæc satis de hac turpissima iniquitate.

§. XII. Bestialitas.

SUMMARIUM.

1 *Homo per bestialitatem fit unum cum bestiis.*
2 *Bestialitas, quid sit.*
Conjunctio per seminationem, varia est causa distinctionis specificæ delictorum carnis.
Bestialitas specie differt ab aliis delictis carnis contra naturam.
3 *Bestialitas ita est, mulier succumbat bruto, sicut si vir incumbat bestiæ feminæ.*
4 *Criminalistæ confundunt bestialitatem cum Sodomia.*
5 *Bestialitas differt specie a Sodomia.*
6 *Bestialitatis atrocitas, a quo desumenda.*
7 *An omnis immunditia commissa cum bruto, sit bestialitas.*
8 *Pollutio commissa cum bruto, non est bestialitas.*
9 *Opinio Cajetani.*
10 *Recensentur multi nati ex coitu hominum cum brutis.*
11 *Confutatur opinio dicentium, Dæmonem in forma bruti concurrisse ad generationem supradictorum.*
Licet Dæmon possit fœcundare mulierem, non tamen potest hominem, ipse in forma fœminæ, concipere, & parere.
Quod homo ex sola semine viri, & mulieris nasci possit, non est conclusio evidens ex terminis, nec per veram, & infallibilem demonstrationem probabilis.
Concluditur, quod homo verus nasci possit ex semine viri in matrice brutali, sicut ex semine bruti in utero mulieris.
12 *Bestialitas variari specifice potest, coeundo in vase naturali, aut præpostero.*

1 HOmo *cum in honore esset*, ait *Propheta*, *Psalm. 48. ℣. 13. & 21. non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis*; hoc quidem verificatur in omni mortali peccato, per quod declinat homo a statu gratiæ filiorum Dei, ad vilitatem damnationis, quam per culpam incurrit; tamen per horrendum scelus *bestialitatis*, de quo in hoc paragrapho tractamus, homo non tantum fit similis brutis, ac jumentis, sed fit cum illis unum, & idem; siquidem per sceleratam carnalem conjunctionem fiunt duo in carne una.

2 Est autem *bestialitas, conjunctio carnalis hominis cum bruto*; conjunctio siquidem per seminationem, ut optime scribit *Raynald. observ. crim. tom. 2. cap. 21. §. 1. num. 163.* causa est distinctionis specificæ delictorum carnalium, nam seminatio in vas naturale Solutæ, est fornicatio; in vas item naturale Conjugatæ, est adulterium; in vas naturale Consanguineæ, est incestus; in vas præposterum Maris, aut Fœminæ, est sodomia; in vas Bruti, est *bestialitas*; quæ proinde specie differt ab aliis peccatis contra naturam, ut contra *Caramuelem* probat *Crespinus a Borgia quæst. moral. select. quæst. 5. per tot. M. A. Sabell. Summ. divers. Tract. §. Sodomia num. 2. ℣. Qualiter sodomia.*

3 Dixi autem *hominis*, prout est generis communis; siquidem idem crimen est, sive homo masculus jungatur bestiæ fœminæ, sive brutum masculum copuletur homini fœminæ, prout non semel accidisse, infra referemus.

4 Criminalistæ communiter *Farinac. quæst. 148. num. 2.* & ibi *Ghirlan. de Pœn. omni. coit. quæst. 8. Bermon. de Publ. concub. Rubr. de Peccat. sodom. Conrad. Pract. Rubr. ep. tit. Jodoch. Pract. cap. 96. n. 4. Menoch. de Arbitr. lib. 2. cas. 788. num. 1. Basil. crim. decis. 4. num. 12. Carpzov. Pract. crim. par. 2. quæst. 76. num. 10. & seqq.* confundunt delictum carnis *contra naturam* cum *sodomia*, & hoc modo genus cum specie; & sic volunt, quod sub appellatione *sodomiæ*, tanquam in genere generalissimo, etiam *bestialitas* comprehendatur, sicut hæc re vera continetur sub genere delicti *contra naturam*, *Gomez ad l. Tauri l. 80. nu 35. Azeved. lib. 8. Recopil. tit. 21. leg. 1. num. 43. Raynald. observ. crim. Tom. 2. §. 1. cap. 21. num. 13.* & in hoc videntur favere opinioni *Joannis Caramuelis*, qui vult, delicta carnis *contra naturam* distingui non specifice, sed tantum modaliter.

5 Sed aliter philosophantur Theologi, & Canonistæ; ajunt enim, quod in Sodomia, ultra pollutionem in vase indebito, includitur dehonestatio proprii sexus; in *bestialitate* vero dehonestatio propriæ speciei, & cum species importet quidditatem hominis essentialem, sexus vero qualitatem tantum accidentalem, hinc est, quod discrimen, quod intercedit inter speciem, & sexum, causat distinctionem dehonestationis hujus, & illius, & ita distinctionem specificam inter *bestialitatem*, & sodomiam. *Ægyd. Gabriel. Specul. moral. par. 1. §. 33. fol. 66. Barbos. de Offic. & Pot. Epi. Par. 2. Allegat. 44. n. 21. Raynal. loc. cit. num. 14.*

6 Immanissimi hujus sceleris gravitas, prout optime scribit *Frater Archangelus de Burgonova Minorita de dogmat. Cabalistar. fol. 166.* patet ex hoc, quod per hoc vitium cadit homo a sua dignitate, dum cum bestia longe ipso inferiori, copulatur. Plus enim vilificatur homo bestiam iniens, quam si Imperator infimæ plebis scorto jungeretur: siquidem inter Imperatorem, & scortum non est essentialis differentia, cum ambo sint in natura humana, & differentia tantum accidentalis est: at inter hominem, & brutum differentia essentialis est, & proinde plus vilificatur homo cum bestia, quam Imperator cum scorto. Deducitur pariter ipsius immanitas ex hoc, quod bestia criminis quodammodo complex, ut infra dicemus, debet occidi, quod tamen non accidit cum instrumentis cujusvis alterius licet enormissimi criminis, contra quæ nulla fit vindicta. In hoc delicto autem instrumentum, quo patratum est, puta brutum, simul cum Reo occiditur, & comburitur, ad exagerandam, ac detestandam ipsius immanitatem.

7 Dubitari autem contingit, an quælibet immunditia perpetrata cum bruto, sive a mare, sive a fœmi-

mina, veniat nomine *bestialitatis*, nullaque immunditia cum bruto specie differat ab alia?

8 Quoad primam partem dubitationis, respondeo, negative; quia, ut supra *num.* 2. dictum est, *bestialitas* importat carnalem copulam per seminationem hominis cum bruto active, sive passive; Sequitur igitur, quod, qui pollutionem tantum procurat cum bruto, impudicitiam quidem brutalem committit, non tamen *bestialitatem*: & potest quidem pollutioni jungere intentionem cum bruto coeundi, quæ esset in confessione aperienda, *Tolet. Instruct. Sacerd. lib.* 5. *cap.* 13. *num.* 12. non tamen per hoc *bestialitatem* commisisse dicendus est, nec illius pœna plecti.

9 Quoad secundam partem, Respondet *Cajetan. ad.* 2.2. *quæst.* 154. *art.* 11. §. *Ad secund. dubium.* quod venereæ *bestialitatis* vitium species specialissima est. Nam neque sexus, neque vasis diversitas in bestia, diversitatem motivi in ordine ad rationem habet: sed sub eadem movendi ratione comprehenditur, quia bestia ipsa movet, scilicet, ut extraneum a specie humana. Hæc *Cajetanus*.

10 Sed doctissimi Cardinalis, salva reverentia, oppositum verius puto; Siquidem assumptum ipsius falsum est; nam & sexus, & vasis diversitas in bruto, diversitatem motivi, & habere potest, & habet non secus, ac in fœmina humana. Nec valet dicere, quod in hac unum vas inservit ad generationem hominis, aliud vero non, secus autem sit in bestia, in qua ambo vasa sunt generationi inepta; non, inquam, hoc dicere, infringit allatam negationem; quia etiam vas naturale bestiæ, quandoque inservit (licet hoc rarum fuerit, & sit) humanæ generationi. Namque, ultra ea, quæ scripsimus §. *Mollities* n.1. legimus quod ex conjunctione viri cum bestia, & mulieris cum bruto, non semel nati sunt homines. *Crathis* pastor *Sybarita* suscepit filium ex capra, qui nil caprini habebat, nisi crura, ut scribit *Cælius Rodigin. Antiq. lect. lib.* 25 *cap.* 13. *Aristo* nobilis Ephesius genuit ex asina filiam formosissimam, quæ fuit vocata *Onoscelia* ob rationem matris; asinus enim græce *Onos* dicitur, & hoc testantur *Aristoteles Paradox. lib.* 2. *Plutarchus Parallel. cap.* 54. & *Stobæus serm.* 62. *Fulvius Stellus* ex equa pariter speciosissimam filiam habuit, quæ fuit vocata a Matre *Hippona*, (*Hippos* enim equum significat) ut scribunt *Plutarchus Parallel. cap.* 55. & *Agrsilaus Rer. Italic lib.*3. apud *Beyerlinck Theatr. vit. hum. tom.*4. *V. libido bruta. fol.* 1180. *col.* 1. *lit. C.* Mulierem quandam cum magno quodam simio in Insula deserta convixisse, & ex eo duos infantes procreasse; & fuisse a navi quadam Lusitana sublatam, & devectam *Ulyssiponem*, ubi a Rege, ob crimen *bestialitatis* commissum, ad ignem damnata fuit, sed Procerum precibus liberatam, scribit *Frater Franciscus Maria Gaaccias Compend. Maleficar. lib.* 1. *cap.* 11. *fol.* 1061. Idem refert ex *Joanne de Barros Prgasianos*, ac *Siamitas* conterminos originem ducere a cane, qui cum muliere corpus miscuerat. Compressam ab urso *Sarram* virginem filium peperisse, qui strenuissimus evasit bellator, & regali prosapiæ originem præbuit scribunt *Saxo Grammaticus lib.* 10., ac *Olaus Magnus de Reb. Septentrional. lib.* 18. *cap.* 2. *Guarc. Comp. Malefic. loc. cit.*

11 Scio quosdam confugere ad artem diabolicam, dicentes, bruta supra recitata, incuba, seu succuba, non fuisse vere bruta, sed tantum phantastice, & apparenter, adeoque fuisse Dæmones, qui talibus speciebus usi sunt ad hominum illusionem. Sed qui negant possibilitatem generationis hominis, concurrente ad eam bruto mare, aut fœmina; non potente negare tot historias a viris gravibus recitatas, excogitant supradatam responsionem de Dæmone in forma bruti; isti inquam, non minorem, imo majorem difficultatem habent explicandi, quomodo Dæmon possit generare, ut in paragrapho sequenti dicemus; & quamvis possint asserere cum communi, quod Dæmon incubus, sumpto vero semine hominis, mulierem fœcundet, non tamen probare poterunt, quod Dæmon succumbens, ut fœmina viro, accepto hominis semine, possit hominem in utero concipere, & illum parere, ut fecerunt bestiæ supradictæ, quæ concepere, & peperere ex homine. Nec tamen illud effatum, quod tanquam primum principium communiter recipitur, quod nempe homo verus generari non potest, nisi a muliere ex virili semine, est ita certum, ut ex propriis terminis habeat evidentiam, aut veritatem ex necessaria consequentia demonstrationis, quod negari non possit; & hoc non tantum ex tot historiis recitatis; sed etiam ex hoc quod animalia etiam perfecta (quinque nempe sensibus prædita) non solum & nativo ipsorum semine univoce propagantur; sed etiam æquivoce, aut ex putri, aut ex aliorum semine progignuntur, ut patet in muribus, & mustelis &c. Quod si lolium a frumento, & specie, & substantia, & figura differt, & nihilominus lolium seminatum in terra pingui, & bene subacta, (ut mihi, experientia facta, constat) perfectum, optimumque frumentum gignit: & vice versa ex frumento nascitur lolium, si ver excessive pluviosum sit, (ut ordinarie accidit) nescio videre impossibilitatem, quod etiam humanum corpus organizari non possit ex humano semine in matrice bestiali; aut ex brutali spermate in matrice humana. Nec enim philosophia omnia ejus arcana nobis pandit: imo intellectus noster caligat ad ipsius principia, ut patet ex infinitis rebus naturalibus, quæ ignorantur: & maxime circa generationem hominis, de qua dissident inter se Philosophi, ac Medici in tot, & tantis, quæ piget scribere. Non puto ergo sanæ mentis esse, negare possibilitatem rei, quæ actu videtur, ex hoc quod non choæret aridæ, ac curtæ Philosophiæ, quam scimus, dummodo a principiis fidei non discordet. Et ita cum contrarium circa hoc non habeatur in Sacra Scriptura, Conciliis, aut Ecclesiasticis dogmatibus; optime puto concedendum, quod ex conjunctione hominis cum bruto, ut præfertur, vera hominis generatio sequi possit, licet raro, ut ex recitatis historiis constat.

12 Patet igitur ex his, quod, licet conjunctio hominis cum bruto contra naturam humanæ speciei sit; tamen, si fiat per vas, ex quo generatio sequi posset, naturalis aliquo modo possit dici copula, ita ut in tali conjunctione una tantum militet ratio innaturalitatis, puta speciei diversitas. Si vero copula fiat pariter cum bruto, & per vas præposterum, per quod impossibilis est generatio; tum duo sunt, quæ innaturalitatem inducunt: Quantumvis igitur *Bestialitas* sit species specialissima luxuriæ innaturalis, spectata natura bruti, tamen variari specifice adhuc potest attento vase per quod committitur. Sicut igitur sacrilegium cum persona sacra species specialissima luxuriæ est, & tamen, si fiat modo innaturali, diversificatur specie ab eo, quod in vase naturali fit; pari modo etiam *bestialitas* poterit aliquando dici naturalis, si per vas naturale fiat; & si vice versa, contra naturam; & ideo in confessione exprimendus est modus contra naturam, si fiat.

Pro-

Probatio.

SUMMARIUM.

13 *Probatio bestialitatis nil habet peculiare præter cætera delicta carnis.*

Indicium commissæ bestialitatis juxta Anellum de Sarno.

Historia cujusdam militis, qui habebat consuetudinem cum cane fœmina.

13 QUo ad probationem hujus delicti, ultra probationem aliorum delictorum carnis, nihil peculiare habetur. Invenio tantum *Anellum de Sarno Pract. criminal. cap. 1. n. 68. fol. 1018.* qui scribit, quod, si homo *bestialitatem* commisit, si ponas animal illud prope hominem, videbis animal illud currere hominem versus. Sed talis probatio nimis æquivoca est, proinde illi minime innitendum, nisi alia concurrant, quæ magis probent. Siquidem naturale est animalibus domesticis, & maxime canibus, & equis versus dominum currere, a quo cibum longo tempore accepere, quantumvis nulla talis bestialis copula intervenerit. Verum est, quod, si tali modo accederet animal, quod indicium daret consuetudinis vitiosæ, posset ex hoc deduci aliqua probatio. Canem fœminam habebat quidam miles Neapolitanus, cum qua rem habebat. Hanc alligatam tenebat miles; quam si solvi contigisset, statim currebat ad militem, nec tamen illi blandiebatur, ut cæteri canes erecti in pedes, caudam agitando &c. facere solent, sed statim ac ad eum accesserat, posteriorem partem illi offerebat, caudam elevabat, & se aptabat ad congressum. Commilitones observarunt hoc, & ex aliis etiam indiciis conjecerunt bestialem consuetudinem illius cum cane. Deducta fuit res ad Judicem militarem, qui facto processu, ac Reo rigorose examinato, ipse delictum fassus est, & simul cum cane fuit combustus Papiæ anno 1639. cujus Rei sum Testis oculatus.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

14 *Pœna bestialitatis erat ultimum supplicium simul cum bruto.*

Judicialia, & cæremonialia legis Moysaicæ desierunt.

Judex, deficiente lege Cæsarea, aut Pontificia, potest se conformare antiquæ legi.

15 *Committens bestialitatem comburitur cum bruto, & hoc de consuetudine.*

16 *Bruta, quare comburantur cum homine, qui cum ipsis coivit.*

Bestialitas est delictum contra naturam humani generis.

17 *Historia cujusdam damnati ad mortem, ob attentatam bestialitatem.*

18 *Attentans bestialitatem, non punitur pœna ordinaria.*

19 *Clerici committentes bestialitatem, qua pœna plectendi.*

Opinio, quod pœnæ contra Clericos sodomitas, afficiat eosdem committentes bestialitatem.

Reservata sodomia, censetur reservata bestialitas.

20 *Contrarium est verius.*

Pro foro conscientiæ lex pœnalis non extenditur, etiam ex identitate rationis.

21 *Gravius puniendus qui sodomitaret brutum.*

14 REus criminis *bestialitatis* ultimo supplicio affici debet, & brutum pariter, cum quo coivit, occidi mandatur, ut in *Levitico cap. 20. ℣. 15. & 16.* habetur his verbis: *Qui cum jumento, & pecore coierit, morte moriatur: pecus quoque occidite. Mulier, quæ succubuerit cuilibet jumento, simul interficietur cum eo: sanguis eorum sit super eos.* Quamvis vero judicialia veteris legis, sicut & cæremonialia, adveniente lege gratiæ, desierint, prout Doctor noster *Subtilissimus in 3. Dist. ult. quæst. unic.* cum cæteris Theologis habet, tamen licuit tum Ecclesiæ, tum laicis Principibus, tum inferioribus Judicibus ferre pro Christianis eas leges, quas pro *Hebræis* tulit *Moyses*; aut deficiente lege Ecclesiastica, seu Cæsarea contra Reos ferre sententias conformes antiquæ legi; attento, quod, si criminibus non reperitur sancita pœna, hæc arbitrio Judicis committitur, ut dicitur in jure. *l. Hodie ff. de Pœn.*

15 Non reperitur autem in jure Canonico, aut Civili hujusmodi pœna *bestialitatis* explicite, sed habetur implicite, puta sub titulo *luxuriantis contra naturam*; & universaliter, attenta legis dispositione, pœna debita Reis delicti innominabilis, debetur etiam *bestialitatem* committentibus. Sicque isti debent ultimo supplicio plecti, & comburi. Quod autem ad præscriptum legis *Mosaicæ* debeat cum illis occidi animal, cum quo patratum est scelus, hoc est ex universali Judicum consuetudine, de qua testantur Doctores. *Clar. §. Fornicatio num. 27. & q. 99. ℣. Quæro etiam num. 8. Farinac. quæst. 148. num. 46.* & ibi *Mentelon. par. 4. fol. 200. num. 587. Bermon. Rubr. de Publ. judic. §. 3. Jodoc. Pract. crim. c. 96. num. 14. & 15. Gomez. in l. 80. Tauri. num. 35. & Roland. Consil. 6. num. 1. & seqq. lib. p.* Et quamvis *Clarus* dicat de hoc haberi textum in *cap. Mulier Caus. 15. Quæst. p.* tamen ille est textus *D. Augustini*, qui refert textum *Levitici*, & affertur a *Gratiano* ad probandum, quod delicta procedunt a sola voluntate, quæ & proinde punitur, quod si aliquando bruta, quæ voluntate carent, puniuntur, hoc est, quia tali flagitio contaminata, indignam refricant facti memoriam: non affertur ergo textus ille, tanquam lex statuens contra Reos *bestialitatis* pœnam mortis, cum nece bruti, cum quo peccarunt, quia nulla lex pœnalis Ecclesiastica mortem sancit, & sic concludendum, quod nex bruti infligatur ex universali consuetudine, & non a legis expressa dispositione.

16 Ratio autem, quare etiam jumenta, quæ ad crimen concurrerunt, interfici debeant, est non solum, quia facti memoriam refricant, prout dicit *D. August. Quæst. 74. sup. levit. cap. 20.* sed etiam, ne ex aspectu talis animalis aliqui inclinentur ad idem vitium, prout scribit *Nicolaus de Lyra in Levit. cap. 20. ℣. 15.* sed re vera est ad exaggerandam gravitatem, & detestationem tanti criminis, quod dicitur *cap. Hoc ipsum. §. 1. 33. quæst. 2.* fieri *contra naturam humani generis.*

17 Dubitari autem contingit, an in isto crimine opus attentatum puniatur, etiamsi consummatum non sit, & profecto ex *Boerio Decis. 316. n usq. ad 5.* & *Papone lib. 22. tit. 7. Arrest. 1. Clarus §. Fornicatio ℣. Cum animali* refert quendam per *Curiam Burdigalensem* damnatum ad mortem, eo quod coire cum bruto visus fuerat, licet impeditus, non consummasset delictum.

18 Tamen (quantumvis in atrocissimis puniatur affectus pro effectu, quando tamen conatus est actui proximus, ut alias dictum fuit) dicendum est, quod pœna debet esse extraordinaria, non autem ordinaria, ut communiter dicunt Doctores, *Bart. Afflict. Grammat. Giarb. Moral. Caball. Menoch. Bonacoss.*

coll. Carpzov. Clar. Matthæ. Conciol. apud *Raynald. Tom. 2. Observ. crim. cap.21.* §.1. *num.* 136. & firmat praxis. Unde tali casu Reus non esset furcis suspendendus, & comburendus, ut fert pœna ordinaria *bestialistarum*, sed vel ad perpetuas triremes damnandus, vel ad plus, ultimo quidem supplicio affligendus; non vero comburendus, ad hoc, quod de ordinaria pœna sibi minueretur, prout de jure.

19 Quantum ad Clericos Sæculares, & Regulares, nihil speciale invenitur in ordine ad hoc crimen. Unde pœnæ impositæ pro sodomitis, possent in casu huic crimini adaptari. An vero jura loquentia de *sodomitis* expresse, tum in Decretalibus *cap. Clerici de Excess. Prælat.* tum in Extravagantibus *Constit. Cum primum* §. 11. *B. Pii V. & ejusd. Constit. Horrendum* comprehendant Clericos committentes *bestialitatem*, dubium est. *Stephanus Quaranta V. sodomia Addit. in princip. in 2. ampliat.* quem citat, & sequitur *Farinac. Quæst.* 148. *num.* 47. opinatur, quod sic; nullam tamen assignat rationem, sed conjectari possumus, hoc voluisse attenta enormitate delicti, quod majus adhuc censetur, quam sodomia. Cum istis sentiunt alii, *Roderic. Sum. Tom.* 1. *cap.* 208. *num.* 2. *Prosp. de Augnst. Addit. ad sum. Bullar. V. sodomia Ampliat.* 42. qui proinde inferunt, reservata sodomia, & nulla facta mentione *Bestialitatis*, censeri reservatam etiam esse *Bestialitatem*, prout dicunt *Riccius Par.* 3. *Resol.* 59. *Homobonus de Exam. Eccles. Par.* 2. *Tr.* 11. *cap.* 12. *n.* 16. *Bellochius de cas. reservat. Par.* 2. *quæst.* 2. *num.* 26. & alii *Campanil. Roland. a Vall. Ledesma. Vegas & Narbon.* apud *Dian. Par.* 1. *Resol.* 66. *Tract.* 17. hoc ducti fundamento, quia lex pœnalis extenditur de casu ad casum, quando militat eadem ratio, ut notat *Glossa in cap. 1. V. Italiæ de temp. ordin.* quam singulariter dicit *Abbas in cap. nihil de Elect. & in cap. final. de Rescript.*

20 In opposita sententia sunt alii, *Barbosa Collect. in Decretali lib.* 5. *Tit.* 31. *cap.* 4. *num.* 11. *& de Offic. Epi. Par.* 2. *Allegat.* 44. *num.* 22. *Nicol. Garz. de Benef. Tom.* 2. *Par.* 11. *cap.* 10. §. 2. *num.* 205. *Rannez. in* 2. 2. *qu.* 64. *art.* 8. *Diana Par.* 1. *Tract.* 17. *Resol.* 66. optimo sane innixi fundamento, puta, quod nullo modo, maxime pro foro conscientiæ, lex pœnalis sit de casu ad casum extendenda, quantumvis in eo militet eadem ratio, ut plures Doctores *Mirand. Tract. de Monial. Quæst.* 2. *art.* 10. *Concl.* 1. *Sanchez de Matrim. Tom.* 3. *lib.* 10. *Disp.* 4. *num.* 3. *Henriq. sum. lib.* 7. *cap.* 30. *num.* 4. *in Gloss. lit. C. Garz. Par.* 11. *cap.* 10. §. 2. *num.* 206. *Castr. de leg. lib.* 6. *cap.* 3. *num.* 5. apud *Dian. loc. cit.* probant pluribus exemplis desumptis a *Decretalibus*, *Clementinis*, *Concil. Trident. & Bullis Pontificum*, quæ qui videre vult, adeat *Dianam Par.* 1. *Tract.* 17. *Resol.* 66. & huic secundæ sententiæ adstipulantur illi, qui docent, reservata sodomia, nulla facta mentione de *bestialitate*, hanc non esse reservatam, ut scribunt *Bonacina de Matrim. Quæst.* 4. *Pun.* 12. *num.* 5. & alii, *Nald. summ. Cas. num.* 3. *Chapeavill. de Cas. reservat. cap.* 6. *quæst.* 1. *Coriolan. eo. tit. Par.* 1. *sect.* 1. *art.* 5. *na.* 4. *Homobon. eo. tit. cap.* 2. *Reginald. Tom.* 1. *cap.* 11. *sect.* 1. *num.* 129.

21 Unum addere libet; quod nempe cojens cum bruto masculo, sodomiæ deformitatem addit *bestialitati*; & proinde gravius delinquit, quam si jungeretur bestiæ fœminæ, prout probavimus supra *n.* 10. Sequitur proinde, quod gravius etiam puniendus veniat. Quod, si quæras, quomodo gravius puniri possit, quam suspendio necari, & postmodum comburi? Dico, quod potest aggravari illi pœna ante mortem, candentibus forcipibus brachia torquendo, seu raptando ad caudam equi, dum Reus ducitur ad furcas; & etiam post mortem, secando nempe cadaver in frusta, antequam comburatur; aut diutius relinquendo pendens in patibulo; hæc enim licet non addant pœnam sensibilem Reo jam exanimi, augent tamen infamiam, & proinde etiam pœnam.

De Ameno de Delict. & Pœn. Par. III.

§. XIII. Dæmonialitas.

SVMMARIVM.

1 *Dæmonialitas vocabulum inventum a Jo. Caramuele.*
Nomine bestialitatis juxta Theologos venit coitus cum re, non ejusdem speciei.
2 *Quomodo intelligenda diffinitio bestialitatis, tradita a D. Thoma.*
3 *Coitus cum Dæmone specie differt a bestialitate.*
Peccata contra naturam, quare specie differant inter se.
4 *Cojens cum Dæmone, juxta sententiam aliquorum, coit cum cadavere.*
Dæmonialitas specie differt a bestialitate.
5 *Seminatio innaturalis habet in delictis carnis contra naturam rationem generis, sed subjectum talis seminationis habet rationem differentiæ.*
6 *Solæ circumstantiæ mutantes speciem aperiendæ in confessione.*
7 *Peccatum contra Religionem, quotupliciter committatur cum Dæmone.*
8 *Copula cum Dæmone gravior est, quam cum bruto.*
Gravitas coitus cum Dæmone desumitur ab irreligiositate.
9 *Coitus hominum cum Dæmonibus ab aliquibus creditur phantasticus.*
Opinio aliquorum, quod Sagæ non interveniant corpore ludis nocturnis cum Dæmone.
10 *Aliquoties Sagæ phantastice tantum interveniunt ludis cum Dæmone, sed plerumque corporaliter interveniunt, & cum eodem coeunt.*
Confirmatur auctoritate D. Augustini.
11 *Dæmon duplici modo coit cum hominibus.*
12 *Dæmon non coit cum Sagis, nisi post emissam professionem sui famulatus.*
Professionis Sagarum forma, & Ritus.
13 *Primo, fit pactum reciprocum inter Sagam, & Dæmonem.*
14 *Secundo, Saga abnegat fidem Christi.*
15 *Tertio, projicit a se Saga coronam B. M. V. &c.*
16 *Quarto, vovet Diabolo obedientiam.*
17 *Quinto, spondet, alios adducere ad illam sectam.*
18 *Sexto, denuo baptizatur a Diabolo.*
19 *Septimo, dat Diabolo partem proprii indumenti.*
20 *Octavo, posita intra circulum denuo jurat.*
21 *Scribitur ejus nomen in libro Diaboli.*
22 *Promittit Diabolo sacrificia.*
23 *Signatur a Dæmone aliquo charactere impresso ungue ipsius.*
Renovat Saga promissiones Diabolo factas.
Diabolus sibi assignat Magistellum, cum quo coit.
24 *Opinio aliquorum circa coitum Dæmonis cum homine.*
25 *Incubi solum coitum appetunt, non adorationem a fœminis, seu viris.*
Historia de Dæmone succuba.
26 *Dæmon incubus coitum appetit cum mulieribus, & etiam brutis.*
27 *Tales Dæmones, qui vocantur Folletti, exorcismos, ac res sacras irrident.*
28 *Ponderanda gravitas criminis in coeundo cum Diabolo, aut cum Incubo.*

29 *Coitus Sagarum cum Diabolo, in quo sensu sit maximum criminum carnalium.*

Abstrahendo ab apostasia a fide &c. coitus sagarum reducitur ad simplicem pollutionem.

Affective autem variatur, & differt a simplici pollutione.

30 *Dæmonialitas cum Incubo non est gravior bestialitate, juxta unam considerationem.*

31 *Quare censeatur communiter gravior.*

1 VOcabulum *Dæmonialitatis* primo inventum reperio a *Jo. Caramuele* in sua *Theologica fundamentali*; nec ante illum inveni Auctorem, qui de hoc crimine tanquam distincto a bestialitate, locutus sit. Omnes enim Theologi Morales sequuti *D. Thomam 2. 2. Quæst. 154. art. 11. in corp.* sub specie bestialitatis recensent omnem concubitum cum re non ejusdem speciei, ut ibi loquitur *D. Thomas*, & proinde *Cajetanus* in Commentario illius Quæstionis, & Articuli §. *Ad tertium dubium*, coitum cum Dæmone ponit in specie bestialitatis, & *Cajetanum* sequitur *Sylvest. V. luxuria. Bonac. de Matrim. Q. 4. Punct. 12. num. 2.* & alii, *Philiarc. de Off. Sacerd. Tom. 1. Par. 2. lib. 3. cap. 8. Sa V. luxuria num. 6. Chapeavill. cap. 15. ℣. Ad hanc speciem. Filliuc. Tom. 2. Tr. 30. cap. 8. num. 161.*

2 Sed re vera *D. Thomas* in illo loco considerationem non habuit ad coitum cum Dæmone; ut enim infra probabimus, hic coitus non potest in specie specialissima bestialitatis comprehendi; & ut veritati cohæreat sententia *S. Doctoris*, dicendum est, quod in citato loco, quando ait, quod peccatum contra naturam, *Alio modo, si fiat per concubitum ad rem non ejusdem speciei, vocatur bestialitas*. Sub nomine *rei non ejusdem speciei*, intellexerit animal vivens, non ejusdem speciei cum homine. Non enim usurpare potuit ibi nomen *rei* pro *re*, puta, ente communi ad animatum, & inanimatum; si enim quis coiret cum cadavere humano, concubitum haberet cum *re*, *non ejusdem speciei* cum homine, (maxime apud *Thomistas*, qui formam corporeitatis humanæ negant in cadavere) quod etiam esset, si cadaveri bestiali copularetur, & tamen talis coitus non esset bestialitas, sed mollities, prout diximus supra §. *Mollities num. 13.* Voluit igitur *D. Thomas* præcise intelligere concubitum cum re vivente, non ejusdem speciei cum homine, hoc est cum bruto, nullo autem modo comprehendere voluit coitum cum Dæmone.

3 Coitus igitur cum Dæmone sive incubo, sive succubo (qui proprie est *Dæmonialitas*) specie differt a bestialitate, nec cum ea facit unam speciem specialissimam, prout opinatus est *Cajetanus*. Peccata enim contra naturam specie inter se distingui, contra opinionem nonnullorum antiquorum *Summ. Armil. V. luxuria n. 5. Tabien. eo. n. 6. Asten. lib. 2. Tit. 46. art. 7.* & *Caramuelis Theol. Fundament.* post *Filliucium* & *Crespinum a Borgia* est opinio communis; & contraria est damnata *in proposit. 24.* ex damnatis ab *Alexandro VIII.*, tum quia singula continent peculiarem, & distinctam turpitudinem, repugnantem castitati, ac humanæ generationi; tum quia quodlibet ex iis privat bono aliquo secundum naturam, & institutionem actus venerei ordinati ad finem generationis humanæ; tum quia quodlibet ipsorum habet diversum motivum per se sufficiens ad privandum eodem bono diversimode, prout optime philosophatur *Filliuc. Tom. 2. cap. 8. Tr. 30. Quæst. 3. num. 142. Crespin. a Borg. quæst. Moral. Select. Contr. Caramuel. Quæst. 5. per tot. Sabell. Summ. divers. tract. 5. Sodomia num. 2. ℣. Qualiter sodomia.*

4 Ex his autem infertur, quod etiam *Dæmonialitas* specie differt a bestialitate; singula enim ipsarum peculiarem, & distinctam turpitudinem castitati, ac humanæ generationi contrariam involvit; siquidem bestialitas est copula cum bruto vivente, ac sensibus, ac motu proprio prædito; *Dæmonialitas* autem est commixtio cum cadavere, (stando in sententia communi, quam infra examinabimus) nec sensum, nec motum vitalem habente, & per accidens est, quod a Dæmone moveatur; quod, si immunditia commissa cum cadavere tum brutali, tum humano, differt specie a sodomia, & bestialitate, ab ista differt pariter specie, etiam *Dæmonialitas*, in qua, juxta communem, homo cum cadavere concumbit, accidentaliter moto.

5 Et confirmatur, quia in peccatis contra naturam, seminatio innaturalis (hoc est, ea, ad quam regulariter non potest sequi generatio) habet rationem generis; subjectum vero talis seminationis est differentia, constituens species sub tali genere. Unde, si seminatio fiat in terram, aut corpus inanime, est mollities; si fiat cum homine in vase præpostero, est sodomia; si fiat cum bruto, est bestialitas; quæ quidem omnia absque controversia, inter se specie differunt, eo quod terra, seu cadaver, homo, & brutum, quæ sunt subjecta talis seminationis, specie differunt inter se. Sed Dæmon a bruto non solum differt specie sed plusquam specie; differunt enim per corporeum, & incorporeum, quæ sunt differentiæ genericæ; sequitur ergo, quod seminationes factæ cum illis, differunt inter se specie, quod est intentum.

6 Pariter: Trita est doctrina Moralistarum, fundata in *Tridentino sess. 14. cap. 5.* & tradita per Theologos *D. Thom. in 4. Dist. 16. quæst. 3. art. 2. Vasqu. Q. 91. art. 1. Dub. 2. num. 6. Reginald. Valent. Medin. Zerola. Pesant. Sagr. Sot. Pitigian. Henriquez* apud *Bonac. de Sacr. Disp. 5. Q. , sect. 2. Punt. 2. §. 3. Difficult. 3. num. 5.* quod in confessione manifestandæ sint tantum circumstantiæ, quæ mutant speciem peccatorum; si igitur *Dæmonialitas*, & bestialitas sunt ejusdem speciei specialissimæ, sufficit in confessione dicere, *bestialitatis peccatum commisi*, quantumvis confitens cum Dæmone concubuerit. Hoc autem falsum est; igitur non sunt ejusdem speciei specialissimæ.

7 Quod, si dicatur, aperiendam esse in Confessione circumstantiam concubitus cum Dæmone, ratione peccati contra Religionem. Contra: Peccatum contra Religionem committitur aut ex cultu; aut ex reverentia; aut ex deprecatione; aut ex pacto; aut ex societate cum Dæmone; *D. Thom. 2. 2. Quæst. 91. art. 2. & Q. 95. art. 4. in corp.* sed ut infra Dicemus, dantur succubi, & Incubi, quibus nullum prædictorum exibetur, & tamen copula sequitur; igitur respectu istorum nulla intervenit irreligiositas, & commixtio cum istis, nullam habebit rationem ulteriorem, quam puri, & simplicis coitus, qui, si est ejusdem speciei cum bestialitate, sufficienter exprimetur, dicendo *bestialitatem commisi*, quod falsum est.

8 Ulterius: In confesso est apud omnes Theologos Morales, quod longe gravior est copula cum Dæmone, quam cum quolibet bruto; in eadem autem specie specialissima peccati non datur unum peccatum gravius altero, sed omnia æque gravia sunt; perinde enim est coire cum cane, aut asina, aut equa &c. Sequitur ergo, quod, si *Dæmonialitas* est gravior bestialitate, non sint ambo ejusdem speciei. Nec dicendum, gravitatem majorem in *Dæmonialitate*, petendam esse ab irreligiositate, seu superstitione ex societate cum Dæmone, prout scribit *Cajet. ad 2. 2. Q. 114. art. 11. §. Ad tertium in fin.* Quia hoc fal-

fallit in aliquibus Succubis, & Incubis, ut fupra dictum eſt; tum quia gravitas major ſtatuitur in *Dæmonialitate* præ beſtialitate, in genere vitii contra naturam; major autem gravitas in illa fupra iſtam, ratione irreligioſitatis exorbitat ab illo genere; proinde non facit in illo genere, & ex ſe graviorem.

9 Statuta igitur differentia ſpecifica *dæmonialitatis* a beſtialitate, ut gravitas illius percipiatur in ordine ad pœnam, de qua principaliter nobis tractandum eſt, neceſſarium eſt inquirere, quotupliciter *dæmonialitas* accidat. Non deſunt, qui ſibi nimis ſcioli negant, quod graviſſimi Auctores ſcripſere, & quod quotidiana conſtat experientia, Dæmonem ſcilicet tum incubum, tum ſuccubum, non ſolum hominibus, ſed etiam brutis carnaliter conjungi: ajunt proinde, eſſe hominum imaginationem, phantaſmatibus a Dæmone perturbatis læſam; ſeu dæmoniaca eſſe præſtigia; ſicuti etiam Sagæ, ſive Stryges ſola imaginatione perturbata a Dæmone, ſibi videntur aſſiſtere ludis, choreis, conviviis, & conventibus nocturnis, & carnaliter Dæmoni commiſceri; nullo vero reali modo deferuntur corpore ad ejuſmodi loca, & actiones, prout textualiter dicitur in Capitulo *Epiſcop. 26. qu. 5.* ac duobus conciliis *Ancyran. cap. 34. & Roman. 4. ſub Damaſ. cap. 5.* apud *Laura Epitom. V. Saga*.

10 Sed non negatur, quin aliquando Mulierculæ illuſæ a Dæmonibus, videantur nocturnis Sagarum ludis corporaliter intereſſe, dum tamen ſola imaginaria viſione ipſis hoc accidit; ſicut etiam in ſomnis videtur nonnullis cum fœmina aliqua concumbere, & ſemen vere excernitur, non tamen concubitus ille realis eſt, ſed tantum phantaſticus, paratus non raro per illuſionem diabolicam, & in hoc veriſſimum eſt, quod habent citatum Capitulum, & Concilia. Sed hoc non ſemper eſt; ſed ut in pluribus, corpore deferuntur Sagæ ad ludos nocturnos, & vere carnaliter corpore conjunguntur Dæmoni, & Malefici non minus Dæmoni ſuccubo miſcentur. Hæc ſane eſt ſententia Theologorum, & Jure conſultorum Catholicorum *Grilland. Remig. Petr. Damian. Sylveſt. Abulen. Caret. Alphonſ. a Caſtr. Sixt. Senen. Creſpet. Spine. Anani.* quos abunde citat *Frater Franciſcus Maria Guaccius* in ſuo libro intitulato: *Compendium maleficarum cap. 15. ℣. Altera quam veriſſimam, fol. m. 69. lib. p.* quæ ſententia confirmatur decem, & octo exemplis, ibidem allatis, relatis per viros doctos, & veridicos, de quorum fide ambigendum non eſt, quibus probatur, maleficos, & ſagas corporaliter ad ludos convenire, & cum Dæmonibus ſuccubis, & incubis corporaliter turpiſſime commiſceri. Et pro omnibus ſufficere debet auctoritas *Divi Aug. lib. 15. de Civit. Dei cap. 23.* qui loquens de concubitu hominum cum Dæmonibus, ſic ait: *Et quoniam creberrima fama eſt, multique ſe expertos, vel ab eis, qui experti eſſent, de quorum fide dubitandum non eſt, audiviſſe, confirmant, Sylvanos, & Faunos, quos vulgo incubos vocant, improbos ſæpe extitiſſe mulieribus, & earum appetiſſe, & peregiſſe concubitum: Et quoſdam Dæmones, quos Duſios Galli nuncupant, hanc aſſidue immunditiam, & tentare, & efficere, plures, taleſque aſſeverant, ut hoc negare impudentia videatur.* Hæc Auguſtinus.

11 Prout autem apud diverſos Auctores legitur, & pluribus experimentis comprobatur, duplici modo Dæmon homini carnaliter copulatur; uno modo, quo Maleficis, & Sagis jungitur; alio modo, quo aliis hominibus minime Maleficis miſcetur.

12 Quantum ad primum modum, non copulatur Dæmon ſagis, ſeu Maleficis, niſi præmiſſa ſolemni profeſſione, qua iniquiſſimi homines Dæmoni addicuntur, quæ profeſſio, ut ex variis Auctoribus referentibus confeſſiones ſagarum judiciales in tormentis factas, quas collegit *Guacc. cap. 7. per tot. lib. 1.* conſiſtit in undecim cæremoniis.

13 Primo, ineunt pactum expreſſum cum Dæmone, aut alio Mago, ſeu Malefico vicem Dæmonis gerente, & Teſtibus præſentibus, de ſervitio diabolico ſuſcipiendo; Dæmon vero, vice verſa, honores, divitias, ac carnales delectationes eis pollicetur. *Guacc. loc. cit. fol. m. 34.*

14 2. Abnegant catholicam fidem, ſubducunt ſe obedientiæ Dei, renuntiant Chriſto, & protectioni *B. Virg. Mariæ*, ac Eccleſiæ omnibus Sacramentis. *Guacc. loc. cit.*

15 3. Projiciunt a ſe Coronam, ſeu Roſarium *B. M. V.*, Chordam *S. P. Franc.*, aut Corrigiam *S. Auguſtini*, aut Scapulare *Carmelitarum*, & ſi habent Crucem, Medaleas, Agnos Dei, & quidquid ſacri, aut benedicti geſtabant, pedibus ea proculcant. *Guacc. loc. cit. fol. 35. ℣. Grillandus.*

16 4. Vovent in manibus Diaboli obedientiam, & ſubjectionem, eique præſtant homagium, & vaſallagium, tangendo quoddam volumen nigerrimum. Spondent, quod nunquam redibunt ad fidem Chriſti, nec Dei præcepta ſervabunt, nec ulla bona opera facient; ſed ad ſola mandata Dæmonis attendent, & ad conventus nocturnos diligenter accedent. *Guac. loc. cit. fol. 36.*

17 5. Spondent ſe enixe curaturos, & omni ſtudio, & ſedulitate procuraturos, adducere alios mares, ſeu fœminas ad ſuam ſectam, & cultum Dæmonis. *Guac. loc. cit.*

18 6. Baptizantur a Diabolo ſacrilego quodam baptiſmo, & abnegatis Patrinis, & Matrinis Baptiſmi Chriſti, & Confirmationis, & nomine, quod ſibi fuit primo impoſitum; a Diabolo ſibi aſſignantur Patrinus, & Matrina novi, qui ipſos inſtruant in arte maleficiorum, & imponitur nomen novum, quod plerunque ſcurrile eſt. *Guac. loc. cit.*

19 7. Abſcindunt partem propriorum indumentorum, & illam offerunt Diabolo in ſignum homagii, & Diabolus illam aſportat, & ſervat. *Guac. loc. cit. fol. 38.*

20 8. Format Diabolus circulum ſuper terram, & in eo ſtantes novitii malefici, & ſagæ firmant juramento omnia, quæ ut dictum eſt, promiſerunt. *Guac. loc. cit.*

21 9. Petunt a Diabolo deleri a libro Chriſti, & deſcribi in libro ſuo, & profertur liber nigerrimus, quem tetigerunt præſtando homagium, ut dictum eſt ſupra *num.* 16. & ungue Diaboli in eo exarantur. *Guac. loc. cit. fol. 39.*

22 10. Promittunt Diabolo ſtatis temporibus ſacrificia, & oblationes; ſingulis quindecim diebus, vel ſaltem ſingulo menſe, necem alicujus infantis, aut mortale veneficium; & ſingulis hebdomadis alia mala in damnum humani generis, ut grandines, tempeſtates, incendia, mortem animalium &c. *Guacc. loc. cit. fol. 40.*

23 Ultimo ſigillantur a Dæmone aliquo charactere, maxime ii, de quorum conſtantia dubitat. Character vero non eſt ſemper ejuſdem formæ, aut figuræ; aliquando enim eſt ſimile veſtigio leporis; aliquando pedi bufonis; aliquando araneæ, vel catello, vel gliri. Imprimitur autem in locis corporis magis occultis, viris quidem aliquando ſub palpebris, aliquando ſub axillis, aut labiis, aut humeris, aut ſede ima, aut alibi; mulieribus autem plerunque in mammis, aut locis muliebribus. Porro ſigillum, quo talia ſigna imprimuntur, eſt unguis Diaboli. *Quibus* peractis, ad inſtructionem magiſtrorum, qui novitios initiarunt, hi promittunt denuo, ſe ſ...

nunquam *Eucharistiam* adoraturos; injuriosos Sanctis omnibus, & maxime *B. V. M.* futuros; conculcaturos, ac conspurcaturos sacras imagines, Crucem, & Sanctorum reliquias; nunquam usuros Sacramentis, aut sacramentalibus, nisi ad maleficia; integram confessionem sacramentalem Sacerdoti nunquam facturos; & suum cum Dæmone commercium semper celaturos. Et Diabolus vicissim pollicetur, se illis semper præsto futurum; in hoc mundo votis eorum satisfacturum; & post mortem illos esse beaturum. Sic peracta professione solemni, assignatur singulis illorum Diabolus, qui appellatur *Magistellus*, cum quo in partes secedunt, & carnaliter commiscentur, illo quidem in specie fœminæ, si initiatus est vir; in forma autem viri, & aliquando Satyri, aliquando Hirci, si fœmina est saga professa. *Guac. loc. cit. fol.* 42. & 43.

24 Quod si quæratur ab Auctoribus, quomodo possit Dæmon, qui corpus non habet, corporalem commixtionem habere cum homine? Respondent communiter, quod Dæmon aut assumit alterius hominis maris, aut fœminæ (juxta exigentiam) cadaver; aut ex mixtione aliarum materiarum effingit sibi corpus, quod movet, & mediante quo homini unitur. Et subdunt, quando fœminæ gaudent imprægnari a Dæmone, quod non fit, nisi in gratiam fœminarum hoc optantium, Dæmon tunc se transformat in succubam, & juncta homini semen ab eo recipit; aut per illusionem nocturnam, in somnis procurat ab homine pollutionem, & semen projectum in suo nativo calore, & cum vitali spiritu conservat, ac incubando fœminæ infert in ipsius matricem, ex quo sequitur conceptio. Ita, multis citatis, docet *Guace. lib. p. cap. 12. per totum*, qui prædicta multis exemplis desumptis a variis Doctoribus, confirmat.

25 Ex his colligitur Dæmonem conjungi cum hominibus, fœminis, aut maribus, a quibus nec honorem, nec sacrificia, oblationes, maleficia &c. (quæ a sagis, & Maleficis, prout supra dictum est, prætendit) recipit; sed ostendens deperdite amorem, nil aliud appetit, quam carnaliter commisceri cum iis, quos amat. Multa sunt de hoc exempla, quæ ab Auctoribus referuntur, ut *Menippi Lycii*, qui fuit sollicitatus a quadam fœmina ad sibi nubendum, post quam cum ea multocies coivit; detecta autem fœmina quæ nam esset a quodam Philosopho, qui convivio nuptiali intererat, *Menippo* dixit illam esse *Empusam*, puta, Dæmonem succubam, statim ajulans evanuit, prout narrat *Cælius Rodiginas Antiq. lectio. lib.* 29. *cap.* 5. Pariter adolescens quidam *Scotus* a Dæmone succuba, gratissima omnium, quas vidisset, forma, quæ occlusis cubiculi foribus, ad se ventitabat, blanditiis, osculis, amplexibus, per multos menses fuit sollicitatus, ut secum coiret, ut scribit *Hector Boethus Histor. Scotor. lib.* 8., quod tamen a casto juvene obtinere non potuit. Et quod supremum addit calculum circa hoc, est authoritas Sacræ Scripturæ *Tob.* 6. ℣. 14. & 15. ubi *Tobias* junior *Angelo Raphaeli*, qui ipsi suaserat nuptias cum *Sara* Filia *Raguelis*, *respondit: Audio, quia tradita est septem viris, & mortui sunt: sed & hoc audivi, quia Dæmonium occidit illos; Timeo ergo, ne forte, & mihi hæc eveniant*. Hucusque editio vulgata; sed Græca translatio ita addit: *Quoniam Dæmonium amat ipsam, quod injuria non afficit quenquam, præter accedentes ad eam*. Ex quo textu apparet amor Incubi erga Saram, qui etiam ex Zelotypia, ac rivalitate, accedentes ad eam, ut ipsius amplexu potirentur, necabat.

26 Similiter multas fœminas legimus ab Incubo Dæmone expetitas ad coitum, ipsisque repugnantibus facinus admittere; precibus, fletibus, blanditiis, non secus ac perditissimus amasius, procurasse animum ipsarum demulcere, & ad congressum inclinare; & quamvis aliquoties hoc eveniat ob maleficium, ut nempe Dæmon missus a maleficis, hoc procuret, tamen non raro Dæmon ex se hoc agit, ut scribit *Guacc. lib.* 3. *cap.* 8. & non solum hoc evenit cum mulieribus, sed etiam cum equabus, cum quibus commiscetur; quæ, si libenter coitum admittant, ab eo curantur optime, ac ipsarum jubæ varie artificiosis, & inextricabilibus nodis texuntur; si autem illum aversentur, eas male tractat, percutit, macras reddit, & tandem necat, ut quotidiana constat experientia.

27 Et quod mirum, & pene incapibile est, tales Incubi (qui Italice vocantur *Folletti*, Hispanice *Duendes*, Gallice *Folet*) nec Exorcistis obediunt; nec exorcismos pavent; nec res sacras reverentur, ad earum approximationem timorem ostendendo, sicuti faciunt Dæmones, qui obsessos vexant. Quantumvis enim maligni Spiritus sint obstinati, nec parere velint Exorcistæ præcipienti, ut exeant a corporibus, quæ obsident, tamen ad prolationem *SS.* nominis *Jesu*, aut *Mariæ*, aut aliorum versuum Sacræ Scripturæ; ad impositionem Reliquiarum, maxime ligni *S. Crucis*; ad approximationem sacrarum imaginum ad os obsessi, rugiunt, strident, frendent, concutiuntur, & timorem, ac horrorem ostendunt; *Folletti* vero nihil horum, ut dictum est, demonstrant, nec a divexatione, nisi post longum tempus, cessant.

28 Visa igitur differentia Dæmonum spiritualium, qui cum sagis coeunt, & Incuborum, qui cum fœminis minime sagis rem habent, perpendenda est gravitas hujus criminis in utroque casu.

29 In coitu sagarum cum Dæmonibus, eo quia non fit, nisi cum apostasia a fide, & Diaboli cultu, & tot aliis impietatibus, quæ recensuimus supra a *num.* 12. *ad* 24. est maximum quorumcunque peccatorum, quæ ab hominibus fieri possunt; & ratione tantæ enormitatis contra Religionem, quæ præsupponitur coitui cum Diabolo, profecto *Dæmonialitas* maximum est criminum carnalium. Sed spectato delicto carnis ut sic, & ut abstrahit a peccatis contra Religionem, *Dæmonialitas* redigenda est ad simplicem pollutionem. Ratio, & quidem convincentissima est, quia Diabolus, qui rem habet cum sagis, purus spiritus est, & est in termino, ac damnatus, ut dictum supra fuit; proinde, si cum sagis coit, hoc facit in corpore assumpto, aut a se formato, ut sentiunt communiter Theologi. Porro corpus illud, quamvis moveatur, non tamen vivens est; sequitur ergo, quod cojans cum tali corpore, sive mas, sive fœmina fuerit, idem delictum committit, ac si cum corpore inanimato, aut cadavere coiret, quod esset simplex mollities, ut *Tract. eo.* §. *Mollities num.* 13. demonstravimus. Verum est, quod ut observavit etiam *Cajet. ad* 2. 2. *Quæst.* 152. *Art.* 11. §. *Ad tertium*, talis coitus affective potest habere deformitates aliorum criminum, juxta corpus a Diabolo assumptum, & vas; si enim assumeret corpus virginis consanguineæ, aut sacræ, affective esset tale crimen incestus, aut sacrilegium; & si in figura bruti coiret, aut in vase præpostero, evaderet bestialitas, aut sodomia.

30 In coitu autem cum Incubo, in quo nulla habetur qualitas, vel minima criminis contra Religionem, difficile est rationem invenire, per quam tale delictum bestialitate, & sodomia gravius esset. Siquidem gravitas bestialitatis præ sodomia, prout supra §. *Bestialitas*. *num.* 6. diximus, consistit in hoc, quod

quod homo vilificat dignitatem suæ speciei, jungendo se cum bruto, quod est speciei, longe inferioris sua. In coitu autem eum *Incubo* diversa est ratio: nam *Incubus*, ratiune spiritus rationalis, ac immortalis, æqualis est homini; ratinue vero corporis nobilioris, nempe subtilioris, est perfectior, ac dignior homine, & hoc modo homo jugens se *Incubo* non vilificat, imo dignificat suam naturam; & ita, juxta hanc considerationem, *Dæmonialitas* nequit esse gravior bestialitate.

31 Tamen gravior communiter censetur; & ratio, meo videri, potest esse, quia peccatum contra Religionem est quævis communicatio cum Diabolo, sive ex pacto, sive non; puta, habendo cum eo consuetudinem, aut familiaritatem; seu ab eo petendo auxilium, consilium, favorem; aut ab ipso quærendo revelationem futurorum, relationem præteritorum, absentium, aut alias occultorum &c. hujusmodi autem homines, seu mulieres concumbendo cum *Incubis*, quos nesciunt animalia esse, sed putant esse Diabolos, contra conscientiam erroneam delinquunt; & hoc modo ex conscientia errones, ita peccant eum eis se jungendo, ac si cum Diabolis coirent, unde & gravitatem ejusdem delicti incurrunt.

Probatio.

S U M M A R I U M.

32 *De probatione criminis Dæmonialitatis, distinguendum est.*

33 *Indicia probantia coitum Sagæ cum Diabolo.*

34 *Requiritur confessio ipsius malefici ad plenam probationem.*

Indicia, quæ possunt dare locum torturæ Malefici suspecti.

35 *Historia de Moniali habente consuetudinem cum Incubo.*

36 *Si adsint indicia visa in recitata historia, potest ad torturam deveniri.*

32 Quantum ad probationem hujus criminis attinet, distinguendum est de Dæmonialiate, puta, vel ejus, quæ a Sagis, seu Maleficis fit cum Diabolis; sive de ea, quæ ab aliis fit cum Incubis.

33 Quoad primam, probato crimine pacti facti eum Diabolo, probata remanet *Dæmonialitas* ex consequentia necessaria; nam scopus tum Sagarum, tum Maleficorum in ludis nocturnis, ultra convivia, & choreas, est hujusmodi infamis congressus; aliter illius criminis nullus potest esse Testis, quia Diabolus, qui Sagæ visibilis est, aliorum oculos effugit. Verum est, quod aliquoties visæ sunt mulieres in sylvis, agris, & nemoribus, supinæ jacentes, ad umbilicum tenus denudatæ, & juxta dispositionem actus venerei, divaricatis, & adductis cruribus, clunes agitare, prout scribit *Guarc. lib. p. cap. 12. V. sciendum est sæpius fol. 65.* Tali casu emergeret suspicio vehemens talis criminis, dummodo esset aliunde adminiculata, & crederem talem actum per Testes sufficienter probatum, sufficere Judici ad indagandam tormentis veritatem; & hoc maxime, si post aliqualem moram in illo actu, visus fuisset a muliere elevari quasi fumus niger, & tunc mulierem surgere, prout ibidem scribit *Guaccius*; talis anim fumus, aut umbra, Dæmonem fuisse concumbentem cum fœmina inferre potest. Sicut etiam, si mulier visa fuisset concumbere cum homine, qui post actum de repente evanuit, ut non semel accidisse, idem Auctor ibidem narrat.

34 Cæterum, ad probandum concludenter aliquem esse Maleficum, seu Maleficam, requiritur propria Confessio; nullus enim haberi potest de hoc Testis, nisi forte sint alii Malefici, qui in judicio deponunt de complicibus; sed quia socii criminis sunt, eorum dictum non concludit, nec etiam ad torturam sufficit, nisi alia extent indicia, puta, sigillum Diaboli impressum in eorum corpore, prout diximus supra *num.* 23., & dicemus *Tit. 8. §. 6. Sortilegium*; & in eorum domibus, facta perquisitione, inveniantur signa, ac instrumenta artis diabolicæ, ut ossa mortuorum, præsertim calvariam; crines artificiose contextos; nodos plumarum intricatos; alas, aut pedes, aut ossicula vespertilionum, aut bufonum, aut serpentium; ignotas seminum species; figuras cereas; vasculos plenos incognito pulvere, aut oleo, aut unguentis minime notis &c., ut ordinarie contingit reperiri a Judicibus, qui, accepta accusatione de hujusmodi Sagis, ad capturam, & domus visitationem deveniunt, ut scribit *Delbene de Offic. S. Inquis. Par. 1. Dub. 206. num 7.*

35 Quantum vero ad probationem congressus cum Incubo, par est difficultas; non minus enim Incubus, ac alii Diaboli effugiunt, quando volunt, visum aliorum, ut videri se faciunt a sola amasia. Tamen non raro accidit, quod etiam visi sint Incubi modo sub una, modo sub alia specie in actu carnali cum mulieribus. In quodam Monasterio (nomen ejus, & Urbis taceo, ne veterem ignominiam memoriæ refricem) quædam fuit Monialis, quæ cum alia Moniali, quæ Cellam habebat suæ contiguam, simultatem ex levibus causis, ut assolet inter Mulieres, maxime Religiosas, habebat. Hæc sagax in observando quascunque actiones Monialis sibi adversæ, per plures dies vidit, quod ista in diebus æstivis, statim a prandio non spatiabatur per viridarium cum aliis, sed ab iis sequestra, se retrahebat in Cellam, quam sera obserabat. Observatrix igitur æmula curiositate investigans, quid tali tempore illa facere posset, etiam ipsa in propriam Cellam se recipiebat; cœpit autem audire submissam quasi duorum insimul colloquentium vocem, (quod facile erat, nam Cella parvo simplicis, scilicet lateris unius, discrimine dividebatur) mox sonitum popysmatum, concussionis lecti, gannitus, ac anhelitus, quasi duorum concumbentium; unde aucta in æmula curiositate, accuratius stetit in observatione, ut sciret, quinam in illa Cella essent. Postquam autem per tres vices vidit, nullam aliam Monialem egressam è Cella illa, præter æmulam dominam Cellæ, suspicata est, Monialem in Camera absconditum aliquem virum, clanculum introductum retinere; unde & rem detulit ad Abbatissam, quæ consilio habito cum Discretis, voluit audire sonitus, & observare indicia relata ab accusatrice, ne præcipitanter, & inconsiderate ageret. Abbatissa igitur cum Discretis se receperunt in Cellam observatricis, & audierunt strepitus, & voces, quas accusatrix detulerat. Facta igitur inquisitione, an ulla Monialis potuisset secum in illa Cella clausa esse, & reperto, quod non; Abbatissa cum Discretis fuit ad ostium Cellæ clausæ, & pulsato frustra pluries ostio, cum Monialis nec respondere, nec aperire vellet; Abbatissa minata est, se velle ostium prosterni facere, & vecte aggredi opus fecit a quadam conversa. Tunc aperuit ostium Monialis, & facta perquisitione, nullus inventus est in Camera. Interrogata Monialis cum quonam loqueretur, & de causa concussionis lecti, anhelitum &c. omnia negavit. Cum vero res perseveraret, accuratior, ac curiosior reddita Monialis æmula perforavit tabulas lacunaris, ut posset

Cel-

Cellam introſpicere; & vidit elegantem quendam juvenem cum Moniali concumbentem, quem etiam eodem modo ab aliis Monialibus videndum curavit. Delata mox accuſatione ad Epiſcopum, ipſaque Moniali omnia negante, tandem metu tormentorum comminatorum adacta, confeſſa eſt, ſe cum Incubo conſuetudinem habuiſſe.

36 Quando igitur adeſſent talia indicia, ſicut in recitata hiſtoria intervenerunt, poſſet utique in rigoroſo examine Rea conſtitui; ſine tamen ejus confeſſione, non cenſendum eſt, delictum plene probatum, quantumvis a Teſtibus viſus fuiſſet congreſſus; ſi quidem aliquando accidit, quod Diabolus ut infamiam alicui innocenti pararet, præſtigioſe talem concubitum repræſentaverit. Unde in his caſibus debet Judex Eccleſiaſticus eſſe perſecte oculatus.

Pœnæ,

S V M M A R I U M.

37 De pœnis Sagarum, remiſſive.

37 QUantum ad pœnas *Dæmonialitatis*, nulla lex Civilis, aut Canonica, quam legerim, reperitur, quæ pœnam ſanciat contra crimen hujuſmodi. Tamen, quia crimen hoc ſupponit pactum, ac ſocietatem cum Dæmone, ac apoſtaſiam a fide, ultra veneficia, atque alia infinita propemodum damna, quæ a Maleficis inferuntur, regulariter, extra Italiam, ſuſpendio, & incendio punitur. In Italia autem, rariſſime traduntur hujuſmodi Malefici ab Inquiſitoribus Curiæ ſæculari. Sed quia de delicto §. *Sortilegium* tractabitur, illuc lectorem remittimus.

T I T U L U S Q U I N T U S

De Delictis Verbalibus.

S V M M A R I U M.

1 *Alphabetum de vitiis linguæ traditur.*
Homo lingua peccat in Deum, in proximum, & in ſeipſum.
Lingua univerſitas iniquitatis.
D. Baſilii ſententia de lingua.
D. Bernardi, & Gregorii Nazianzeni de linguæ malis ſententia,
Lingua peccatur tum tacendo, tum loquendo.
Delicta linguæ judicialiter punibilia enumerantur.

1 ABſoluta tractatione de Delictis contra vota eſſentialia Religionis, aggredimur delicta, quæ a perverſitate *Linguæ* oriuntur. Ea autem tam multa ſunt, ut ex iis integrum alphabetum pangi potuſt, ut ſcribit *Balthuſar Pars Luſitanus in Epiſt. D. Jacob. cap. 3. ℣. 6. §. 2. init.* qui ait, quod illa ſunt *Adulatio, Blaſphemia, Calumnia, Detractio, Excuſatio in peccatis, Falſum teſtimonium, Gloriatio vana, Hæreſis, Ineptia, Ludibrium, Murmuratio, Nugæ, Otioſa verba, Perjurium, Querela, Rixa, Suſurratio, Taciturnitas vitioſa, Vituperatio.* Proinde, profunda quidem *D. Jacobus Apoſtolus* in ſua Epiſtola Canonica *cap. 3. ℣. 6.* vocavit *Linguam, Univerſitatem iniquitatis*; nam, ut ait *D. Thomas* per *Linguam* peccat homo contra Deum, blaſphemando, ac pejerando: contra proximum detrahendo, conviciando: contra ſeipſum jactando, & in malo gloriando, & ſic evacuat omnia bona. Unde *D. Baſilius Pſal. 33. ℣. 14.* ait: *Vita noſtra referta eſt linguæ delictis, turpiloquio, inurbanitate, ſtultiloquio, & quæ non conveniunt, detractione, otioſo ſermone, perjurio, falſis teſtimoniis. Hæc mala omnia, & adhuc illis plura ſunt linguæ opera.* Et mellifluus *Bernardus Serm. de Triplic. cuſtod. Quis numeret quantas modicum linguæ membrum contrahat ſordes? Quam multiplex in labiis incircumciſis immunditia copuletur? Quam ſit gravis pernicies oris incircumſpecti?* Ea omnia eloquentiſſime expendit D. Gregorius Nazianzenus *Orat. in Quadrag. jejun. ſilent.* quæ exſcribere noſtri inſtituti non eſt. Non omnia autem *Linguæ* delicta ad forum contentioſum reducuntur; proinde non de omnibus agere in hoc *Titulo* decrevimus, ſed ſolum de gravioribus, quæ ex legum placidis judicialiter vindicantur. Et quia dupliciter contingit peccare *Lingua*, nempe tacendo, quæ loqui debent, & loquendo, quæ tacere convenit, de nonnullis Criminibus ad has duas ſpecies delinquendi ſpectantibus loquemur; & quamvis de aliquibus eorum non fiat regulariter judicialis inquiſitio, tamen quia tum de illis hæc fieri poteſt, tum de illis loquitur *Textus* noſter., quem illuſtramus, & trademus. Hæc autem ſunt: *Omiſſio Confeſſionis Sacramentalis, Officii Divini, & Orationis publicæ. Locutio obſcæna. Obloquutio de Prælatis. Depravatio Sacræ Scripturæ. Blaſphemia. Provocatio ad rixam. Minæ. Falſum teſtimonium in judicio. Calumniatio. Perjurium. Revelatio ſecretorum. Sigilli Sacramentalis violatio. Libelli famoſi compoſitio, vulgatio, aut ſcriptio. Subornatio in electionibus, aut Teſtium. Suaſio mala &c.* Ex his autem nonnulla ad alios *Titulos* etiam referuntur; nonnulla ſub uno, eodemque paragrapho tractari poſſunt. Proinde commodiori, quo poſſumus, ac breviori modo, de illis trademus.

§. I. Omiſſio Confeſſionis, Officii Divini, ac Orationis.

S V M M A R I U M.

1 *Ratio connexionis trium delictorum.*
Homo delinquere poteſt loquendo, & tacendo.
2 *Confeſſio Sacramentalis quando cadat ſub obligatione.*
Talis obligatio quando ſit de jure Divino, & quando de Eccleſiaſtico.
3 *Horæ Canonicæ quos obligent ad recitationem.*
Moniales an teneantur ad Horas Canonicas ſub mortali, controvertitur.
Reſolvitur non teneri.
4 *Oratio quandonam obliget ſub mortali ad conficiendam.*
Religioſi ad quas Orationes obligentur.

1 TRia hæc delicta unico paragrapho comprehendimus ob affinitatem materiæ, quæ tum Divina concernit, tum conſiſtit in negatione eorum, quæ loqui debent; ſi quidem delicta verbalia committi poſſunt, non ſolum in loquendo, quod non decet, & committendo; ſed etiam tacendo, quod lo-

loqui debet, & omittendo. Unde conquarebatur Propheta *Iſai. cap. 6. ℣. 5.* dicens. *Væ mihi, quia tacui, quia vir pollutus labiis ego ſum*; quem locum illuſtrans Apoſtilla ſua *Nicolaus de Lyra, ad Iſai. 6. ℣. 5.* ait: *ſicut polluuntur labia loquendo, quod non decet; ita polluuntur tacendo, quod decet.*

2 Primum igitur delictum eſt *Omiſſio Confeſſionis vocalis Sacramentalis*; ſi quidem cum *Navarro, in cap. Inter verba Concl. 6. num. 324. & de Pænit. Diſt. 5. in Summ. num. 28. & ſeqq.* communis Theologorum Doctrina eſt, quod ad *Confeſſionem Sacramentalem* homo tenetur, de jure quidem Divino, in articulo mortis, & toties, quoties exiſtens in mortali peccato aliquod *Sacramentum* vult ſuſcipere, aut miniſtrare; de jure autem humano Eccleſiaſtico, ex diſpoſitione *Concilii Lateranenſis ſub Innoc. 3. cap. 22. cap. Omnis utriuſque de Pænit. & remiſſ.* ſemel in anno. Sequitur proinde, quod omittens, abſque rationabili cauſa, hoc præceptum adimplere, delinquit, & puniri judicialiter debet.

3 *Recitatio autem Divini Officii* non omnes Chriſtianos tangit, ſed ad eam obligantur juxta Doctores *Palud. in 4. Diſt. 15. q. 5. col. 1. & 2. S. Antonin. Par. 3. Tit. 13. cap. 4. §. 4. Turrecr. in Diſt. 91. Abulen. & Major.* apud *Nava. de orat. cap. 7. num. 1. ℣. Secundo dico*, tantum tria genera hominum; nempe *Sacris Ordinibus* inſigniti; *Beneficia Eccleſiaſtica* obtinentes; & perſonæ *Regulares*; & horum quidem obligatio talis eſt, quod, ſi recitare omittant, mortaliter delinquunt. Hoc quidem de viris Religioſis difficultatem non habet; de fœminis autem, nempe *Sanctimonialibus*, an ſub mortali obligentur, anceps eſt res. *Navarrus de Orat. cap. 7. num. 21.* ſecutus *Turrecrematam §. 1. 91. Diſt. art. 10.* opinatur, ipſas teneri, & opinionem *Navarri* communem dicit *Summa Diana V. Horæ Canonicæ num. 12.* Contrariam opinionem tuentur alii, & ultra antiquos, eam defendit ſtrenuiſſime *Petrus Marchantius Reſolut. Caſ. 30.* poſt *Tom. 3. Tribun. Sacram. edit. 3. Colon. fol. 125.* qui contra *P. Ludovicum Bertrandum Loth in reſolut. Belgic. Tract. 23. de Monial. q. 1.* ſolidiſſimis rationibus impugnat conſuetudinem, allatam pro unico fundamento oppoſitæ ſententiæ; & duabus Bullis Pontificiis, una quarum eſt *Eugenii Quarti*, alia vero *Leonis Decimi*, probat, prædictos Pontifices declaraſſe, *Moniales Clariſſas*, & reſpective *Moniales Tertiarias Clauſuratas* non teneri ſub mortali ad talem recitationem, licet in earum Regulis habeatur præceptum de Divino Officio recitando, *ſecundum conſuetudinem Fratrum Minorum. Bull. Ord. Non. Febr. 1446. in Bull. Roderic.* Liquet autem, quod declaratio Pontificia Bullata authentica adigit ſecurim ad radicem difficultatis, & vincit opinionem omnium Doctorum; ut proinde concludendum ſit contrariam opinionem, quamvis communem, *falſam* eſſe, ſaltem pro *Clariſſis*, ac *Tertiariis* prædictis. Quod, ſi pro aliis Monialibus adſint ſpeciales rationes, præter prætenſam conſuetudinem, (quam allegare Doctores poſſunt, at minime probare) poſſunt aliter difficultatem reſolvere.

4 Quantum vero ad *Orationes*, (quæ licet communiter fiant, non tamen inter *Canonicas Orationes* comprehenduntur) non reperitur lex, quæ Chriſtianos obliget ad illas faciendas, aut conveniendum ad eas, dum in Eccleſia fiunt; non obligantur enim fideles, niſi ad Miſſam audiendam in diebus feſtis; & quamvis quilibet Chriſtianus, ut docet *Navarr. de Orat. cap. 3. num. 8. & 14.* teneatur ſub reatu peccati mortalis orationem facere pro ſe, aut proximo ſuo, quoties ſibi videtur, non eſſe aliam rationem conſequendi ſalutem propriam, aut proximi, quam eam a Do orando; tamen talis oratio poteſt privatim, & ubi vis locorum fieri. Remanet ergo, quod ad tales Orationes, quæ canonicæ non ſunt, & communiter in Eccleſia fiunt, prout ſunt Orationes mentales &c. obligantur tantum perſonæ Religioſæ, quæ circa illas poſſunt graviter, aut leviter delinquere, prout ipſarum Regula, aut Conſtitutiones ſub mortali, aut veniali illas injungunt, proinde quilibet proprias leges circa hoc debet conſulere.

Probatio.

SUMMARIUM.

5 *Negligentia, ſive omiſſio ad aliquid faciendum, quomodo probetur.*
6 *Omiſſio, ſeu negligentia probatur indirecte.*
7 *Sacramentalis Confeſſio, ac Communio Paſcalis, cui tempori ſit alligata.*
Quomodo probetur omiſſio Communionis Paſcalis pro Laicis.
8 *Omiſſio Confeſſionis, & Communionis, quomodo probetur inter Regulares.*
Regulares nequeant confiteri, niſi Confeſſariis proprii Ordinis.
9 *Omiſſio recitationis Divini Officii, quomodo probetur.*
10 *Negligentia ad orationem mentalem, probatu facilis.*

5 Quo ad probationem ſupradictorum delictorum, quæ in omiſſione, ſive negligentia conſiſtunt, regula generalis eſt, quod, ad probandam culpabilem negligentiam circa aliquid, duo probanda ſunt, nempe, quod quis obligatus eſt ad faciendum illud, & quod illud potuit facere, & non fecit, ut argumento quorundam jurium *text. in l. 3. §. Si ad diem ff. de Re milit. l. Qui commeatum ff. eo.* apud *Bald. in l. Juris ignorantia. C. Qui admitt. Felin. in cap. Si autem nu. 3. de Reſcr. Jo. Andr. & Cravet. Maſcard. Concl. 1088. num. 5.* dicunt Doctores. Nam in omni caſu, qui occurrere poteſt, probatur quis negligens fuiſſe per hoc, quia non impeditus non fecit, & non eſt uſus mediis opportunis, quibus, ad ſatisfaciendum propriæ obligationi, poterat uti, *arg. text. in cap. Licet Epiſcopus de Præben. in 6.*

6 Quia vero negligentia, ſive *omiſſio*, quæ negatio eſt, non eſt quid formatum, quod ſub aliquo ſenſu cadere poſſit, ſequitur, quod nullo modo directe probari poſſit per Teſtes; iſti enim, ex vulgatis juribus, teſtificari directe non poſſunt, niſi de iis, quæ proprio ſenſu perceperunt. Hinc eſt, quod, ſi Teſtis aſſereret ſimpliciter, & directe, aliquem fuiſſe negligentem in non faciendo aliquid, quod facere potuit, & tenebatur, ejus depoſitio eſſet vitioſa, prout docet *Innoc. in cap. Cum cauſam de Teſt. Bart. in l. Qui teſtamento §. final. ff. de Teſt. & Rein. Conſil. 52. num. 8. vol. 5.* Non tollitur autem, quod per Teſtes indirecte quidem, concludenter tamen, & plene non probetur negligentia, allegando pro ratione ſui dicti, & deponendo in judicio ea, quæ cadunt ſub ſenſu, ad quæ per intellectum, ex neceſſaria conſequentia ſequitur probatio negligentiæ. Et hoc modo, ſi Teſtes a me producti contra Cajum, qui deponerent, illum non audiviſſe *Miſſam* die Dominica, prima illius menſis, in probationem hujus dicti aſſererent Cajum per totam noctem præcedentem Dominicam, uſque ad horam vigeſimam ſecundam illius diei, fuiſſe cum Sejo, & Titio in caupona, va-

cando aleis, & vino, indirecte quidem, sed tamen plene probarent negligentiam Caji in audienda *Missa*; ex necessaria enim consequentia deducitur, quod si fuit in caupona pro toto illo tempore, in quo potest *Missa* celebrari, Cajus non potuit esse in Ecclesia, ubi, & quando tantummodo *Missa* celebratur. Et advertendum est tum pro Accusatore, tum pro Testibus, quod articulando, sive deponendo super negligentia alicujus circa aliquod, contestandæ simul sunt circumstantiæ loci, & temporis, ut fit in probatione negativæ coarctatæ, ut ex jure deducitur *arg. cap. cum Ecclesia Sutr. de Cau. poss. & propr. l. Actor. C. de Probat. Gloss. in l. Optimam C. de Contr. & com. stipul. & in §. Si vero absint Auth. de Hæred. & falc.*

7 Applicando igitur hanc doctrinam ad negligentiam in supradictis, puta, in *Omissione confessionis*, ac *communionis tempore Pascali*, recitationis Divini *Officii*, ac *Orationis* communis, liquet, quomodo in his tribus casibus generaliter probanda sit: Difficilior autem evadit probatio respectu *Confessionis*, ac *Communionis Pascalis* ex eo, quod ista non limitatur ad diem, sed, ut habet *Summ. Dian. V. Communionis necessitas. numer.* 2. comprehenditur a *Dominica Palmarum*, *usque ad Dominicam in Albis*, & in certis locis paulo amplius, ita ut usque ad Sabbatum primum post *Dominicam Pentecostes* extendatur. Tamen facilior redditur ex hoc, quod in omnibus fere Diœcesibus extant Constitutiones Synodales, quod Parochi communicantibus in Paschate, dant schedulam testimonialem communionis, quam, transacto tempore utili ad communicandum, juxta morem Diœcesis, recuperant, & in libro adnotant nomen ejus, qui restituit, & hoc modo scitur, quinam præceptum adimplevit, & qui non. Faciliter ergo videri potest, si in libro Reus prætensus reperitur adnotatus, aut non; & si non reperitur descriptus, (dum tamen omnes alii descripti diligenter reperiuntur) non probatur quidem concludenter illius negligentia, (talis enim probatio ex inspectione libri negativa est, & non concludit, quia potuit Parochus schedulam recuperasse, & reddentis nomen in libro non adnotasse) tamen tale indicium facit, quod transfundit in Reum onus probandi, se communicasse. Quod si non probat, nec itidem probare potest, quod illo anno, in alio tempore a *Paschate* communicavit, sufficienter probata negligentia remaneret.

8 Quo autem ad Regulares facilius probatur *Omissio Confessionis*, *ac Communionis*, siquidem isti, manentes in Conventu, confiteri Sacramentaliter nequeunt, nisi Confessariis proprii Ordinis; *Angles in Florib. Quæst. de Confess. Art. de Ministr. ℣. Universi. Roderic. Tom.* 1. *Quæst. Regul.* 62. *art.* 4. *Henriq. lib.* 6. *de Sacram. Pænit. cap.* 6. *num.* 4. *apud Peyrin. de Subd. Quæst.* 1. *cap.* 21. *℣. Dico nono*, & ex laudabili Religionum consuetudine, Clerici suis Magistris, aut Vicario, sicut & Laici juvenes confitentur; cæteri vero sibi ordinarium Confessarium seligunt, quem Superiori manifestant, ac quilibet debet quolibet determinato a Constitutionibus tempore ad *Sacramentum pœnitentiæ*, ac *Eucharistiæ* accedere. Facile ergo est a Confessariis, qui sunt in Conventu, discere, an Confessiones Rei prætensi audierint; itemque per Testes probare, quod ad *Sacram Sinaxim*, quæ simul cum cæteris accipere debet, accesserit.

9 Pari modo probari poterit negligentia Divini *Officii*, probando per Testes, quod Reus in Choro cum Reliquis non convenerit; quod celebraturus *Missam*, percontatus est a Sacrista, de quonam Sancto illa die fieret Officium, ex quo apparet, illum Matutinas preces non legisse; moxque, celebrata *Missa*, exiisse a Conventu ad negotia, in quibus occupatus fuit usque ad noctem; & reversus ad Conventum, cœnavit, & post cœnam, usque ultra mediam noctem in sua Camera, ludo vacavit. Et si ex depositione omnium Fratrum constaret, illum nunquam ad Chorum ivisse cum cæteris; nunquam visum fuisse *Officium* legere; ac ejus Breviarium in sua Camera, nunquam loco motum, imo pulvore, aut situ obsitum, ex quo concluditur a multo tempore non fuisse apertum, profecto probatum remaneret, illum pro toto illo tempore *Officium* non recitasse.

10 Negligentia vero ad orationem, probatu facillima est, dum enim probatur per Testes, illum cum cæteris Religiosis, tempore orationis ad Ecclesiam, non convenisse, probata remanet negligentia, dummodo deponatur per Testes, quod non potuit convenire ad Ecclesiam, quin ab ipsis visus esset, reddita causa concludente sui dicti.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

11 *Pœna omittentium Sacramentalem Confessionem, ac communionem in Pascate.*
12 *Verbum* careat, *quid importet.*
Qui est notorie interdictus, licet non denunciatus, nequit sepeliri in sacro.
13 *Pœna non recitantis Horas Canonicas, quæ sit.*
14 *Regulares proprias Constitutiones observare debent.*
15 *Primum Statutum pro Minoribus de Observantia.*
16 *Secundum Statutum.*
17 *Tertium Statutum.*
18 *Quartum Statutum. Et prima dubitatio.*
19 *Omissio Confessionis, Officii, ac Orationis, licet paterne castigetur, potest tamen juridice puniri.*
20 *Secunda dubitatio.*
21 *Notabiliter otiosi, qui dicuntur.*
22 *Gradationes otiositatis recensentur,*
23 *Quando contra otiosos intret pœna Statutaria,*
24 *Tertia dubitatio.*
25 *Notabilis otiositas potest esse etiam contra spiritualia.*
26 *Quarta dubitatio.*
27 *Otiosi notabiliter, quomodo puniendi a Superiore locali, ac Provinciali.*
28 *Quinta dubitatio.*
29 *Quis dicatur notabiliter negligens circa Sacramentalem Confessionem.*
Dictio notabiliter, *quid importet.*
30 *Sexta dubitatio.*
31 *Quomodo puniendus, qui per multos menses sacramentaliter non esset confessus.*
32 *Pœna danda inconfesso, ut præfertur.*
33 *Septima dubitatio.*
34 *Omissio Divini Officii,* aliquoties *practicata, quando dicatur.*
Dictio aliquandiu, *quid importet.*
Dictio aliquoties, *quid significet.*
Quæ pœna debeatur ei, qui aliquoties *omisit recitare Officium.*
35 *Qua pœna puniendus, omittens recitare Officium Divinum uno die.*
Puniendus pari pœna Laicus Conversus, omittens recitare Orationes in Regula præscriptas.
Et qui Missam non audiret in die festo.
36 *Octava dubitatio.*
37 *Statutum intelligendum de oratione mentali publica.*

Ora-

Oratio mentalis per quantum temporis fiat in Ordine.
Oratio mentalis necessaria Viro Religioso ad Regulæ Observantium.
38 *Nona dubitatio.*
39 *Superior localis, quando dicatur negligere notabiliter circa orationem mentalem, ut sit locus privationi Officii.*
40 *Omnes Religiosi habent majorem obligationem orandi, quam laici.*
Religiosus omittens orare, venialiter saltem peccat, & quare.
41 *Gradatio pœnarum in Subditos omittentes orationem mentalem.*

11 Pœnæ sæcularis, sive Clerici, sive Laici, omittentis Confessionem, ac Communionem in *Paschate*, est interdictum ab ingressu Ecclesiæ, & si in hoc peccato decesserit absque signo contritionis, est privatio Ecclesiasticæ sepulturæ, prout habet *Canon.cit.n.2.* Debet autem adverti, quod, cum interdictum in tali Canone sit ferendæ sententiæ, talis Censura non incurritur, nisi a Judice competente per sententiam feratur; unde citari debet Reus ad dicendum, quare non debeat tali pœna plecti, supposito, quod jam per Testes probata remaneat concludenter negligentia. Potest autem Reus se tueri, adducendo causam in dicto Canone expressam, puta, quod *de consilio proprii Sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus a perceptione Sacramenti Eucharistiæ duxerit abstinendum*, quod, si hoc probet ex depositione Sacerdotis, qui ejus sacramentalem confessionem audivit, non erit locus censuræ.

12 Privatio autem sepulturæ Ecclesiasticæ, est pœna latæ sententiæ, dicit enim Canon, *Christiana careat sepultura*, quod verbum *careat*, cum sit verbum directum, importat pœnam latæ sententiæ juxta ea, quæ *Par. 3. Tit. Proem. §. Pœnæ num. 32.* diximus, & ita etiam post *Tiraquell. in l. Si unquam. in V. Revertatur, num. 161. & 116. de Revoc. donat.* scribit *Thesaur. de Pœn. p. 2. V. Sacrament. c. 2. ¶. Nota secundo*, qui testatur de communi. Illud autem, quod de mente quorundam, (quos ibi citat) ipse ait, quod, si Reus non sit nominatim interdictus, aut signa pœnitentiæ testificata etiam per unicum Testem, dederit, sepeliri debet in sacro: quo ad primum dictum, non facile admiserim. Licet enim talis nominatim interdictus non sit, si tamen notorium sit, ipsum dolose, & culpabiliter negligentem circa Sacramenta fuisse, notorium ex consequenti est, ipsum in mortali decessisse; notorietas enim facti supplet sententiam Judicis, & sic non debebit in loco sacro sepeliri. Nec enim, ut opinantur nonnulli, denegatio sepulturæ Ecclesiasticæ ita supponit interdictum, ut, si hoc latum non fuerit, non sit locus denegationi sepulturæ; una enim pœna est separata ab alia, & una est ferendæ, alia vero latæ sententiæ, & ex consequenti hæc locum habet, licet illa non fuerit inflicta. Et hoc magis patet in casu simili, nam in Decretali *text. in cap. Monachi, §. Qui vero de Stat. Monach.* contra Monachos proprietarios sancitur Excommunicatio ferendæ sententiæ, & pœna privationis sepulturæ Ecclesiasticæ, latæ sententiæ; neque tamen proprietarius repertus, ut privetur sepultura in sacro, requirit, quod fuerit denunciatus excommunicatus, sed sufficit notorietas, quod in proprietate decesserit; ita est in casu nostro.

13 Pœnæ vero non recitantis *horas Canonicas*, si talis beneficatus sit, sive *Officium B. M. V.*, si tantum pensionarius *Ecclesiasticus*; juxta sancita in *Lateranensi Concilio sub Leone X. sess. 9. §. Statuimus*, & respective in *Const. B. Pii V. Ex primo*, apud *Navar. Manual. cap. 25. n. 122.* est obligatio ad restituendum, pro rata omissionis, fructus beneficii, sive pensionis; ac talis pœna subiri debet in conscientia, ante quamvis Judicis sententiam; est enim pœna conventionalis, cui se adstringit *beneficiatus*, aut *pensionarius* in adeptione beneficii, seu pensionis, ut post *Layman lib. 4. Tract. de Benef. cap. 5. §. Tertium*, observat *Thesaur. V. Hor. Canonic. cap. 1. in fin.*

14 Negligentes circa supradicta Regulares juxta speciales propriarum Constitutionum dispositiones puniendi sunt, & quilibet proprias leges consulere debet. Nos Minores de Observantia sequentia habemus Statuta.

15 1. *Qui inventi fuerint notabiliter otiosi, suffragiorum jure priventur, & gravioribus pœnis, etiam corporalibus arcendi sunt, Provincialium, & Superiorum Localium arbitratu pro negligentiæ modo, & contumaciæ ratione. Text. Tit. Applicatio, §. 5.*

16 2. *Qui sine causa Confessionem sacramentalem facere, & sacram Eucharistiam sumere, vel Missam celebrare, juxta probatam Ordinis consuetudinem, notabiliter neglexerit, in pane, & aqua in publico refectionis loco jejunare debet, Provincialis arbitrio, vel etiam gravius pro indevotionis modo, puniri. Text. loc. cit. §. 4.*

17 3. *Qui Officio Divino non interfuerit, a Guardiano secundum consuetudinem Religionis, puniri debet. Qui autem illud aliquoties non recitasse convictus fuerit, omni suffragiorum jure triennio carere debet, & gravius etiam puniri, Provincialis arbitratu. Text. loc. cit.*

18 4. *Notabiliter orationi deficientes, Guardiani Officiis privandi: Subditi suffragiorum jure triennio mulctandi, ac etiam carcerandi, Superiorum arbitratu. Text. loc. cit. §. 29.* Circa quæ Statuta, prima dubitatio est, an tales omissiones, ut pote leves, castigari possint judicialiter?

19 Respondeo, quod, ex quo *Textus Tit. Delictorum, §. 1.* declarat, levia delicta à Superioribus localibus paternaliter tantum puniri, nec de illis mentionem facit; dum ex alia parte sancit pœnas debitas recitatis supra omissionibus, convincitur, quod reputari non debent inter levia, sed inter gravia, & ex consequenti punibilis per sententiam judicialem. Ex consuetudine quidem puniuntur paternaliter tantum à Prælato, tum Locali, tum Provinciali; non tollitur tamen, quin super his possit etiam judicialiter procedi. Non quidem, quod, si quis esset accusatus de una, aut omnibus his omissionibus tantum, formari deberet processus; nam ex quo consuetudo est, ut paternaliter corripiantur Rei de his, non est cur talis consuetudo non servetur; sed si Reus inquisitus de graviori crimine reperiretur delinquens etiam de his *omissionibus*, tunc in pœnis per sententiam infligendis, posset de illis haberi ratio, & juxta *Textus* dispositionem talia crimina vindicari.

20 Secunda dubitatio est, quinam dici possint notabiliter otiosi?

21 Respondeo, quod, quo ad laicos Conversos habetur declaratio Statuti *Reformatorum cap. 5. num. 2.* quod sic cantat: *Dichiaramo, li Laici esser trasgressori di questo precetto*, (quod nempe habetur in Regula *cap. 5.* de laborando, & ex consequenti de non essendo notabiliter otiosi (*quando non attenderanno all' Orto, alle Questue, all' infermaria, & alli altri uffici manuali del Convento, quali li saranno imposti dall' ubbidienza*. Quo ad Clericos vero,

numero ſequenti ſic habet; *li Sacerdoti aoa deſtiaati alli Studii, Prediche, o Coafeſſiani, ſtano obbligati ad eſercitarſi ia qualche occupatiane, utile al Coaventa, come Sacreſtia, Caaava, Orto, e ſimili.*

22 Poteſt ad hæc conſequenter dari gradatio otioſitatis in utroque ſtatu. Quo ad Laicos, ſi ægre, aut oſcitaoter ille, cui commiſſa eſt cura horti, vel coquinæ, officium ſuum gerit, faciens per Tertiarios, aut ſervitorem ſæcularem opera laborioſa exequi, contentus ipſe ſpatiari per hortum, imperando aliis, quod ipſe facere debet; aut inerti otio, aut loquacitati in coquina indulgens, officii ſui munus limitaret ad parandos abſque ulla diligeotia taliter, & qualiter cibos. Quo ad Sacerdotes, ſi Miſſa feſtioanter celebrata, & conſueta pſalmodia conteotus Sacerdos ſomno, & veotri taotum deditus, inertes duceret alias horas, vel girovagus per Conventum de Cella ad Cellam, vel Officina ad Officinam, tanquam muſca (talem enim *S. P. Fraociſcus* vocare ſolitus erat Fratrem muſcam) diſcurreret, quærens, quibuſcum confabularetur; iſti omnes dicerentur ſimpliciter *otioſi*, & puniendi eſſent a Superiore locali per flagellationes, & alia opera pœnalia, ut expreſſe habent in locis ſupracitatis Statuta *Reformata*.

23 Quod ſi tales otioſi nihilo meliores per has pœnas effecti, in conſueta otioſitate torpere non deſtiterint; & Laici quidem prætextu infirmitatis, vel imbecillitatis virium (dum tameo ex corporis habitu contrarium apparet) nullum laborioſum munus exercere volunt; & Sacerdotes demandata exercitia juxta ſupradata Statuta ſubire detrectant, dici poſſunt *aotabiliter otioſi*; quia ſalutares pœnitentiæ, ob otioſam vitam ſibi inflictæ, ſuccedunt loco monitionis, quam adhibeodam præſcribunt Statuta *Reformata cap. 5. num. 1.*

24 Tertia dubitatio circa idem Statutum eſt, An *notabiliter otioſus* poſſit dici taotum, qui ſupradicta officia corporalia exequi negligit; an veniat etiam ille, qui ſpiritualia omittit, ut qui obligatus convenire ad Chorum, ac oratiooem mentalem communem, hæc oegligit.

25 Reſpondeo affirmative, quia magis ad ſtudium ſanctæ orationis, quam ad laborem corporalem obligaotur Fratres; in Regula enim *cap. 5.* dicitur: *Laborent* (Fratres) *fideliter, & devote, ita quod, excluſo otio, animæ inimico, ſanctæ orationis, & devotioais ſpiritum aon extiaguant*. Sequitur igitur, quod, ſi negligentes in labore corporali, pœna ſtatutaria ſunt plectendi, a fortiori puniendi ſunt, ſi ad orationem communem pariter negligentes ſint. Et hoc firmatur ſanctione *Statuti Generalis Valliſoletaai 1593. cap. 5. Tit. de Oratio.* ✝ *Quod ſi quis*, quod ſic habet: *Si quis ſuæ ſalutis ita oblitus fuerit, ut ſancta huic Orationis exercitio, & ſtudio intereſſe, & iacumbere neglexerit, ſiagulis vicibus flagella, diſciplinæ nomiae, coram Fratribus capitulariter congregatis, ſibi adhibeat, & ſi negligens fuerit, aut admonitus, in contumacia perſeveraverit, ſuffragiorum jure trienaio careat, & carceri etiam maacipetur, Proviacialis arbitratu.*

26 Quarta dubitatio eſt, quomodo intelligeodum ſit hoc Statutum, dum ait, quod *notabiliter otioſi* puniendi ſint, *Proviacialium, & Superioram localium arbitrata, pro negligentia modo, & contumaciæ ratiane.*

27 Reſpondeo, quod in hoc Statuto includuntur duo caſus, juxta quos duo Superiores, Localis nempe, & Provincialis, ſua arbitria debent regulare io puniendo Reum negligentiæ, ut præfertur, pœnis corporalibus, & jure ſuffragiorum. *Modus negligentiæ* unus caſus eſt; alius autem *ratio contumaciæ*; & ille quidem refertur ad Superiorem Localem, alius vero ad Proviucialem. Debet igitur referri membrum membro, & clauſula clauſulæ, ita ut *modus negligeatiæ* in otioſo ſit punibilis, arbitrio Superioris localis, infligendo delinquenti pœnas corporales graves, aut graviores; *contumaciæ vero ratio* ſpectet ad Proviocialem, qui privationem juris ſuffragiorum incutiat. Contumacia autem hic non accipitur formaliter, & ſtricte, nempe pro perſeverantia obſtinata in inobedientia, ſed io lata ſignificatione, puta, pro perſeverantia in delicto poſt adhibitam verbalem, & pœoalem etiam admonitionem, & animadverſionem. Et ſic concluditur, quod, ſi Reus monitus, & pœnis etiam corporalibus, puta, flagellationis jejuniorum &c. punitus, perſeverat in priſtina inobedientia; Provincialis intrat ad eum privandum jure ſuffragiorum.

28 Quinta dubitatio eſt circa ſecundum Statutum ſupra *num. 16.* & eſt, quinam dici poſſit *notabiliter negligens circa confeſſioaem ſacramentalem, & ſacram communionem*, ut locus pœnæ Statutariæ poſſit eſſe?

29 Reſpondeo, quod dictio *notabiliter*, argumento eorum, quæ dicuntur in jure, *cap. Statutum §. Inſuper de Reſcript. ia 6.* importat exceſſum in qualitate, ſive in quantitate, tum continua, tum diſcreta; ut proinde dicatur homo *aotabiliter pauper*; pondus *aotabiliter grave*; populus *notabiliter numeroſus*. Eruitur autem ſignificatum ejus dictionis ab exigentia termini, cui affigitur. Cum igitur in hoc Statuto tractetur de frequentia *confeſſionis*, & *communioais*, delinquens circa hæc *aotabiliter* dicendus erit is, in quo erit exceſſus negligentiæ in illis frequentandis. Quantus autem numerus *omiſſionum* requiratur ad hoc, quod dici poſſit aliquis *notabiliter negligere* confeſſiooem, difficile eſt determinare. Dicerem tamen, quod, cum io Statutis Ordinis *cap. 7. §. 1. num. 3.* jubeatur, quod omnes Religioſi ſaltem bis in hebdomada ſacramentaliter confiteantur, ita ut octo vicibus ſingulo menſe ſit confitendum, qui bis omitteret ſacrameotalem confeſſionem in eodem menſe, dici poſſet notabiliter negligens; ratio eſt, quia duæ omiſſiones ſunt quarta pars octo vicium, quibus quivis tenetur in menſe confiteri; ſicut ergo apud omnes Theologos Morales, quarta pars *horæ Canoaicæ* eſt pars *aotabilis*, ita ut eam omittens mortaliter peccaret, & ſi eſſet beneficiatus, pro rata fructuum beneficii ad reſtitutionem teneretur, ita duæ *omiſſioaes* in caſu dicendæ eſſent pars notabilis, ob quam, ſic omittens, dicendus eſſet *notabiliter negligens*.

30 Sexta dubitatio circa idem Statutum eſt, an & quomodo eſſet puniendus ille, qui per multos menſes ſacramentaliter non eſſet confeſſus?

31 Reſpondeo, quod ſuppoſito, quod concludenter ſit probata *omiſſio*, ad aliorum exemplum Reus de hoc ſolo delicto judicialiter puniri poteſt, maxime accedentibus aliis adminiculis indevotionis, vitæ relaxatæ, parum compoſitæ &c. Dixi *concludenter probato delicto*, nempe examinatis omnibus Confeſſariis Conventus, qui depoſuerint, ſe per totum illud tempus *Sacramentum pœnitentiæ* minime Reo miniſtraſſe; nec potente Reo probare, ſe Religioſo hoſpiti (ut non raro accidit) fuiſſe confeſſum. Ratio reſolutionis eſt, quia, quamvis ipſe aſſerat, ſe peccato gravi per totum illud tempus oneratam non ſenſerit conſcientiam, & proinde ad Confeſſionem non fuiſſe ſub mortali obligatum, hoc tamen illius dictum admittendum non eſt; tum quia ex parum religioſa ipſius vita contrarium præſumendum eſt; tum quia,

quia, si cessat pro illo casu obligatio de jure Divino, adhuc viget obligatio de jure Statutario, ob quod se præsentare coram Confessario tenetur, & de venialibus actualibus confiteri, & in horum defectu (quod tamen via credibile est, dum, ut ait Scriptura *Proverb. cap. 24. ℣. 16. Septies in die cadit justus*) de mortalibus, aut venialibus alias confessis. Proinde, cum in Statutum commiserit, statutaria plectendus est pœna.

32 Sed qua? Dico, quod ex quo Reus iste graveingerit scandalum Religiosis, maxime si probetur, quod non solum in eo Conventu, sed etiam alibi, ita inconfessus vixerit, gravi etiam pœna puniendus est, non solum per jejunia in Statuto præscripta, sed etiam per repetitas flagellationes, ac etiam (si convinceretur mansisse inconfessum per annum) per reclusionem in domo disciplinæ. Quia tunc probatus esset Reus non solum ordinationis statutariæ, sed etiam præcepti Ecclesiastici de confitendo saltem semel in anno.

33 Septima dubitatio est circa tertium Statutum datum supra *num.* 17. & est, quem numerum importet dictio illa *aliquoties* circa omissionem *recitationis Divini Officii*, ut locus sit privationi omnis juris suffragiorum, aut graviori pœnæ?

34 Respondeo, quod, sicut hæc dictio *aliquandiu* significat indeterminatam temporis durationem argumento eorum, quæ habentur in jure, *text. in cap. Constitutus, De eo qui mitt. in poss. cap. Cum post de Elect. cap. unic. in fin. de Parif. post par. cap. final. de Rest. spol. in 6.* ut proinde necessarium sit, quod a Judice, juxta exigentiam materiæ, talis duratio determinetur, ut ex *text. in l. p. §. final. ff. de Jur. delibe.* observant *Albericus Dictio. Aliquandiu l. per aliquant.* & *Barbosa dict.* 18. *num.* 2., ita pariter dictio hæc *aliquoties* importat indeterminatum numerum, & ideo in casu, juxta materiæ exigentiam, arbitrio Judicis committatur determinati numeri præfixio, quæ intelligentiæ legis, seu Statuti adaptetur. Dicerem tamen, quod in nostro casu *aliquoties* importat etiam unicam omissionem; tum quia omissio *Officii Divini* peccatum mortale est, quamvis unica tantum vice ea delinquatur, & ideo gravi pœna est. Reus percellendus; tum quia si ex Statutis Generalibus Ordinis *cap. 3. §. 1. num.* 8. non conveniens cum cæteris ad Matutinas, punitur, pro prima vice, recitatione publica, deductis brachiis, quinquies *Pater, & Ave Maria*; pro secunda, ultra dictam pœnam, incutitur publica flagellatio; pro tertia, supradictis mortificationibus additur jejunium in pane, & aqua, & si ulterius quis fuerit in hoc negligens, privatur per triennium jure suffragiorum, quantumvis absentia a Choro, ob somnolentiam, aut desidiam, sit tantum venialis, a fortiori puniendaa venit negligentia in recitatione *Officii Divini*, quæ gravior est.

35 Dicerem secundo, probatum concludenter Reum de *omissione Officii* unius diei, nulla justa interveniente excusatione, puniri posse flagellatione publica, ac jejunio, & hæc esset etiam pœnitentia levis; nam, si hæc est pœna lata, ut dictum est, a Statuto ob trinam absentiam a Matutinis, quæ tamen venialis est, a fortiori ferri debet pro negligentia mortali in recitatione *Officii*. Idem dicendum est de Laico Converso, qui preces, sibi a Regula præscriptas, vice *horarum Canonicarum*, negligentia culpabili, ac mortali, omitteret. Et itidem pariter concludendum esset de illo, qui *Missam*, in die festivo de præcepto, non audiret: nam æque mortaliter peccarent isti, sicut non recitans *Divinum Officium*. Quod, si ultra unam vicem probata est negligentia, ferenda esset privatio triennalis juris suffragiorum, & ulterius etiam protrahenda, & gravior etiam pœna (puta, privationis actuum legitimorum) incuti deberet, si tam diuturna esset negligentia, ut convinceretur quis per mensem, & amplius *Officium* non recitasse, & sic sacrilege *Missam* celebrasse; nam tali casu locus evidenter esset dispositioni Statutariæ.

36 Octava dubitatio est circa quartum Statutum, datum supra *num.* 18., & est, de qua *Oratione* intelligendum sit hoc Statutum?

37 Respondeo, quod intelligendum est de *Oratione mentali*, quæ ex præscripto Statutorum Generalium apud *Observantes cap. 5. §. 2. num.* 1, per horam, apud Reformatos vero *cap. 3. num.* 11. per duas qualibet die naturali, dimidiatim fit. Circa hanc enim Statuta omnia antiqua ultra textum Regulæ *cap. 5. in fine* valide adlaborarunt, ut ejus exercitium, quod a *S. P. N. Francisco*, & verbis, & exemplo in sui primæva institutione, in Religione invectum est, jugiter conservaretur, eo quod sarta, & tecta apud Religiosos erit Regulæ observantia, quandiu studium sanctæ Orationis mentalis inter eos conservabitur. Etenim ad hoc intentum *Statuta Vallisoletana cap. 5. tit. de Oratio ℣. Quapropter ut sanctæ*, sic habent: *Nihil ad retinendam regularis vitæ disciplinam, & ad conservandum, vel instaurandam etiam piam Religionis nostræ sanctitatem, magis necessariam arbitramur, quam frequens S. Orationis exercitium, qua deficiente, omnia corruant, necesse est*; & post pauca subdunt: *Nec sane religioso nomine vere dignus est, qui singulis diebus sanctæ Orationis, & devotionis studio non incumbit*.

38 Nona dubitatio est, quomodo intelligatur notabiliter negligere Superior, ut sit locus pœnæ privationis officii; & Subditus, ut puniri possit privatione suffragiorum, aut Carcere?

39 Respondeo, quod, ratione mali exempli, gravior est negligentia Prælati, quam Subditi; si enim ille non assistit orationi, Subditi, ejus exemplo, ad similem negligentiam inducuntur; & si Prælatus abest, perpauci orationem frequentant. Si igitur Superior nulla legitima occupatione præpeditus, ab oratione abest, & tempore, quo in Ecclesia orandum est, ipse per Claustrum, aut hortum otiosus vagatur, aut in confabulatione cum sæcularibus detinetur; & quod pejus est, si Religiosos ab oratione fugientes videt, & minime corripit; & ad hæc consuetus sit, ita ut vix bis, aut ter in hebdomada visus sit orationi cum cæteris assistere, profecto diceretur notabiliter negligens, & locus esset privationi officii.

40 Nec dicendum, talem negligentiam esse tantum venialem, imo forte nec venialem esse, cum obligatio ad orationem mentalem sit solum ex dispositione statutaria, quæ culpam, neque venialem non importat, sed obligat solummodo ad pœnam, ut habetur ex *Stat. Refor. cap. 12. num.* 4. Pœnam autem privationis Officii gravem esse, proinde non convenire in hoc casu. Respondeo enim, quod Religiosi, ut habet *Navarr. de Orat. cap.* 7. majorem obligationem orandi, ratione sui status, habent, quam sæculares; & maxime Mendicantes, & specialissime Minores, qui de eleemosynis dietim vivunt; Unde, si ratione status Clericalis, ad horas Canonicas tenentur ex justitia, ad alias orationes pro benefactoribus obligantur saltem ex charitate, & gratitudine ob victum, quem ab ipsis recipiunt; quare, si huic obligationi non satisfaciunt, venialiter saltem peccant. Tum quia, ut *Par. p. Tit. Delictorum, n.* 16. diximus, quamvis Subditi ad observantiam Statutorum non obligentur sub culpa, sed tantum sub pœna, tamen

Superiores tenentur per media convenientia curare, ut serventur Statuta, quæ faciunt ad Regulæ observantiam, & hoc sub mortali culpa, ut ibidem probavimus. Tum quia, ubi habetur clara dispositio legis, prout est in casu, non est quærendum de ratione illius, nec de ipsius rationabilitate disputandum; sed illi simpliciter obediendum.

41 Quo vero ad Subditos, clarum est *Statutum Vallisoletanum*, datum *n.25.* ex quo habetur gradatio pœnarum, quibus compescenda est negligentia Fratrum circa orationem mentalem; arbitrio autem Provincialis commissa est declaratio de negligentia notabili, ac pœna privationis suffragiorum triennalis; & etiam domus disciplinæ, quæ venit nomine carceris intelligenda, cum carcer formalis non detur regulariter, nisi pro atrocioribus delictis. Nam clausula hæc *Provincialis arbitratu*, cum ponatur in fine dispositionis, refertur ad omnia præcedentia; clausula enim in fine posita refertur ad omnia præcedentia, etiam onerosa, & quamvis sint diversa negotia, ut habetur ex jure. *arg. text. in cap. Inquisitioni. Extra de Appell. Abb. in cap. Cum dilecti. num. 7. de dona. & in cap. Extirpanda, §. Qui vero num. 18. de Præben. & dign.*

§. II. Blasphemia.

SUMMARIUM.

1 *Blasphemiæ diffinitio.*
2 *Blasphemia propria, ac impropria.*
3 *Divisio Blasphemiæ quadruplex rejicitur.*
4 *Blasphemia simplex, & hæreticalis, quæ.*
5 *Contumelia fieri potest verbis, & factis.*
Blasphemare potest quis verbis, & factis.
6 *Blasphemia potest esse etiam contra Prælatos Ecclesiæ.*
Episcopalis dignitas, major Regali.
7 *Blasphemia est etiam abutendo verbis Sacræ Scripturæ.*
Sacræ Scripturæ encomia.
Statuam Imperatoris conflans ad profanos usus, est Reus læsæ Majestatis.
Corrumpens edicta Prætoris, delinquit crimine majestatis.
8 *Blasphemia simplex est mixti fori: hæreticalis spectat ad solos Inquisitores.*
Laicus Judex nequit cognoscere de hæresi, nec principaliter, nec ex incidenti.
Et hoc, nec in quæstione facti, neque in quæstione juris.
In hæresi non separatur factum a jure.
9 *Ratio, quare blasphemia simplex sit mixti fori.*
10 *Et hoc accipiendum ita de blasphemia per facta, sicut per verba.*
11 *Blasphemia in Prælatos Ecclesiæ potest esse simplex & hæreticalis, & quomodo.*
Tyrannus quis dicatur.
12 *Abusus Sacræ Scripturæ multiplex.*
13 *Exemplum abusus illius ad ostentandum ingenium.*
14 *Exemplum abusus ad irrisionem phrasis Sac. Scripturæ.*
15 *Exemplum ejusdem ad suadendam hæresim.*
16 *Exemplum abusus ejusdem in facta.*
17 *In duobus primis exemplis talis abusus est mixti fori.*
Quando in omnibus prædictis exemplis debet procedere solus Inquisitor.
18 *Blasphemia hæreticalis est etiam ea, quæ sonat Apostasiam a fide.*
19 *Fractio sacrarum imaginum, an sit crimen mixti fori.*
20 *Refelluntur argumenta, quod tale delictum spectet ad Inquisitorem.*
21 *Distinguitur, quando illud crimen sit mixti fori, & quando non.*
22 *In crimine Blasphemiæ leges pœnales sunt extendendæ.*
23 *Blasphemans ex iracundia mitius puniendus.*
24 *Advertentiæ duæ circa blasphemantes ex iracundia.*
Solitus blasphemare ex quavis causa levi, puniendus est.
25 *Dubium circa blasphemans ex iracundia in exercitio.*
26 *Aliqua pœna est puniendus, si nullam emendationem procuravit.*
27 *De aliis specialibus hujus criminis remissive.*
28 *Dubium circa accusationem blasphemorum.*
Opinio affirmantium accusationis obligationem cuique inesse, quamvis crimen nequeas probari.
29 *Auctores contrarium sentientes, & quare.*
30 *Conciliantur sententiæ, distinguenda de Blasphemia.*

1 BLasphemia generaliter in se sumpta diffinitur ab *Hugone de S. Victore lib. de Fruct. carn. & spirit. cap. 6.* hoc modo: *Blasphemia est cum quadam probrosa irreligiositate, & diminutione honoris divini vituperium, aut convicium.* Et quia in *Sanctis*, & maxime in *Beatissima, semperque immaculata Maria Virgine* maxime elucet divina bonitas, & maxime benedicendus est Deus, juxta illud: *Mirabilis Deus in Sanctis suis, & laudate Dominum in Sanctis ejus*, ideo *blasphemia* generaliter censetur omnis locutio Deo, ac Sanctis injuriosa, prout firmant communiter Doctores. *Bart. in l. apud Labeonem, §. si adjicitur. ff. de Injur. Alex. Cons. 233. num. 3. lib. 6. Lazar. de Blasph. quæst. 7. num. 19. & seqq. Clar. §. Blasphemia Boss. Tit. Inquisitio, n.131. in fine. Raynald. Syntax. cap. 1. §. 1. n. 124.*

2 Sub hac generalitate comprehenditur *blasphemia* propria, & impropria. Propria quidem est, qua divinæ majestati derogatur, aut ejus potestati, aut bonitati detrahitur. Impropria autem blasphemia est omne convicium in Deum, *B. Virginem*, aut *Sanctos* prolatum, ut post nonnullos *Anani. in cap. 2. de Maledic. Bart. Cons. 274. Socin. Cons. 102. lib. 1. Afflict. in Const. Regn. de Blasph. col. 3. Grammat. decis. 50. Bart. Socin. Cons. 119. lib. 4.* docet *Covarruvi. Relect. in cap. Quamvis de Pact. Par. 1. §. 7. num. 11.*

3 Propriam autem dividunt communiter Theologi post *D. Thomam 2. 2. quæst. 13. art. 1.* in attributivam, derogativam, & usurpativam, quarum decem modos tradit *Lucas de Penna in l. Omnes Judices, col. 2. C. de Delator. lib. 10.* tamen, ut optime advertit *Sylvest. summ. V. Blasphemia num. 3.* talis distinctio non est in diversas species; duæ enim primæ non differunt, nisi secundum affirmationem, & negationem, quæ diversitas habitum non distinguit; tertia vero, dum tribuit creaturæ, quod est proprium Dei, confunditur cum prima, & secunda.

4 Melius ergo cum *Eymerico Direct. Inquisit. Par. 2. Quæst. 41. num. 1. & 2.* dividi potest *Blasphemia* proprie in meram, sive simplicem, & hæreticalem; *Blasphemia* simplex est, quæ articulis fidei non opponitur, sed magis charitati, reverentiæ, & cultui, ipsi debito, & ista, vice honoris, & gloriæ *Deo*, ac *Beatissimæ Virgini*, mala imprecantur, aut contumeliosis verbis afficiuntur; quorum exempla non damus, cum prope infinitas, & inter se diversas phrases blasphemandi, adinvenerit humana perversitas a Diabolo contra honorem Dei adjuta, ima-

unaquæque regio proprium blasphemandi abusum habet; *Blasphemia* autem hæreticalis est, quæ de directo alicui articulo fidei opponitur.

5 Cum autem *contumelia* possit inferri alicui verbis, aut factis, *arg. l. 1, ff. de Injur. & fum. lib. Senec. lib. de Tranquil. vit. Paul. lib. 5. sent. Tit. 4.* dicitur quippe *contumelia* a contemnendo, & potest quis alium contemnere aut verbis, aut facto; hinc est, quod, sicut *contumelia* verbalis Deo, ac Sanctis illata, est *Blasphemia*, prout dictum est, ita *contumelia*, quæ contra Deum, & Sanctos factis exprimitur, ad hanc materiam reducitur, prout esset, si quis contra sacras Imagines expueret; aut lapides jaceret; conspurcaret; pestumdaret, &c.

6 Quia vero Superiores Ecclesiastici vicem Dei gerunt in terris, & hoc maxime *Summus Pontifex Christi Vicarius*; *Eminentissimi Cardinales*, qui sunt *Catholicæ Reipublicæ Senatores*; & *Episcopi*, quorum dignitas longe superat Regiam Excellentiam, ut auram comparatum plumbo; *S. Ambros. de Dignit. Sacerd. cap. 2. & 3. Gregor. Nazianzen. Orat. 17. cap. Solitæ, de Major. & obed.* hinc est, quod contumelia ipsorum dignitati illata, injuria afficit Deum, quorum locum tenent. Proinde *Blasphemia* etiam dici potest omne verbum injuriosum, aut contumeliosum contra *Ecclesiæ Prælatos*, & maxime *Summum Pontificem*, ut docet *Sanctor. Comment. cap. 1. Statut. 1. §. 3. fol. m. 3.* Et maxime dicente scriptura, *Exod. cap. 22. arg. cap. si vos 23. quæst. 5. Diis non detrahes, & Principi populi tui non maledices.*

7 Præter hæc, aliud genus *Blasphemiæ*, saltem reductive, est, quando quis Sacræ Scripturæ verbis utitur vel in scurrilibus, & impudicis narrationibus; vel in facetiis, aut dicacitatibus contumeliosis; aut in satyricis, famosisque libellis, contra expressum Decretum *Trident. sess. 4. Decr. de Edit. & usu Sacr. libr. in fine.* Ratio est, quia, cum sacra scriptura sit verbum Dei, dux vitæ, semita justitiæ, lumen fidei, ac lucerna, quæ humanæ caliginem ignorantiæ depellit, juxta illud Psalmi 118. ℣. 105. *lucerna pedibus meis verbum tuum*; ipsi debetur ea reverentia, quæ Deo debetur; proinde contumelia afficiens Divinam scripturam, est in Deum contumeliosus. Si enim criminis læsæ Majestatis redditur Reus, qui Statuam Imperatoris consecratam conflat ad profanos usus, ut habetur ex *Digesto l. Qui statuas, ff. Ad leg. Jul. Majest.* & crimine falsi tenetur, qui corrumpit Edictum Principis, aut Prætoris, *l. Hodie, ff. Ad leg. Cornel. de fals.* quomodo divinæ Majestatis læsæ non erit Reus, qui Sacram Scripturam, in qua divinæ Majestatis imago describitur, & per quam æternæ ipsius voluntatis præcepta hominibus servanda proponuntur, corrumpit?

8 Crimen *Blasphemiæ* esse mixti fori, Doctores communiter scribunt. *Clar. §. Blasphemia, ℣. Hoc crimen. Bass. tit. Inquisitio. num. 131. in fine. Conciol. ad Statut. Eugub. lib. 4. Rubr. 20. num. 1.* & ibi *Romaguer. num. 7.* Sed ego puto, quod hæc conclusio, universaliter sumpta falsa sit; quandoquidem *Blasphemia hæreticalis* est vera *Blasphemia*, & tamen ejus cognitio privative spectat ad Judicem Ecclesiasticum, ut Doctores passim. *Romaguer. ad stat. Eugub. lib. 4. Rubr. 20. num. 9.* & ibi *Parexa de Instr. Edit. Tit. 6. Resol. 8. num. 36. Sabell. summ. divers. Tract. V. Blasphemia num. 6. Antonel. de Regim. Eccl. lib. 6. cap. 14. num. 1. Bordo. Tom. 1. cap. 26. n. 23. Severin. Frugos. Pasteria. in cap. Ut inquisitionis de Hæret. in 6. n. 284.* Dicendum ergo, quod distinguendum est de *Blasphemia* simplici, & de hæreticali; ista siquidem spectat ad Ordinarios locorum, ac Inquisitores, ut ex Doctoribus, modo citatis, patet; & ratio est, quia in materia hæresis Judex laicus nec principaliter, nec ex incidenti potest cognoscere, ut multipliciter cavetur in jure, *cap. statutum c. Accusat. cap. Ut inquisitionis §. prohibemus, junct. Glos. in V. Quoquamodo, de Hæret. in 6.* & hoc neque in quæstione facti, neque in quæstione juris, ut probat *Fagnan. in cap. Tuam nu. 49. Extra de Ord. Cognit.* quia in quæstione hæresis non potest separari quæstio facti a quæstione juris, ut scripsit *Petr. Barbos. in l. Titia. n. 37. ff. solut. matr. Castropal. Tom. 1. Tr. 4. Disp. 8. P. 14 num. 2.* nam quæstio facti est, an dixerit verba hæreticalia; quæstio vero juris est, an dixerit cum scientia, & pertinacia, in quibus consistit ratio formalis hæresis.

9 Sed *Blasphemia* simplex, nempe contumeliosa in Deum locutio, absque errore circa fidem, re vera est mixti fori, ut patet textualiter ex Decretali *Gregorii Noni cap. Statuimus*, & optimam rationem de hoc affert *Eymeric. Direct. Inquisit. P. 2. q. 41. num. 1.* dicens, quod, ex quo *Papa* voluit, quod cognitio talis Criminis esset separata a *Blasphemia* hæreticali, dictam Decretalem non posuit sub titulo de *Hæreticis*, sed de *Maledicis*, *ac blasphemis lib. 5.* innuens, quod illa privative ad Inquisitores spectaret; hæc autem ad Judicem Ecclesiasticum, & laicum communiter pertineret, & ita firmant communiter Doctores, quos cumulat *Raynald Syntax. c. 1. §. 1. num. 65.* & ibi *Sperel. Th. Conci. Vulp. Avend. Marc. Anton. Severin. & Fragos. de Rep. Chr. p. 1. l. 2. disp. 4. §. 5. num. 9.*

10 Et hoc accipi debet non tantum de *Blasphemia* verbali, sed etiam de facto contumelioso contra sacras imagines. Si enim quis ex iracundia, aut desperatione in rabiem actus, imaginem *Crucifixi*, aut *B. V.* percuteret, ut multoties accidit in desperatis Aleatoribus, hoc profecto spectaret ad utrumque forum; est enim simplex contumelia facto illata Deo. Si autem animo pacato, data opera, raderet, rumperet, tolleret, aut deleret sacras imagines, intraret legitima præsumptio, quod ipse male sentiret de fide, teneretque cum Hæreticis, sacras imagines non esse colendas, & de hoc cognoscere, spectaret privative ad Inquisitorem.

11 Pariter dici debet de *Blasphemia* reductive, puta, prolata contra Superiores Ecclesiasticos, aut per abusum Sacræ Scripturæ. Si enim *Blasphemia* tendit contra Dignitatem, hoc crimen spectat ad Inquisitores; si vero contra personam, mixti fori est. Si enim quis blasphemaret *Papam*, dicendo esse *Tyrannum Episcoporum*, aut similes contumelias de directo militantes contra dignitatem *Papalem*, iste deberet utique a solo Inquisitore puniri. Ratio est, quia dicendo, *Papam* esse *Tyrannum Episcoporum*, negaret directam potestatem datam a *Christo Petro*, ac successoribus suis; Tyrannus enim censetur, qui non legitimo jure, sed per vim, Reipublicæ dominium invadens ad privatam utilitatem, cum sævitia illum administrat, ut elicitur ex doctrina *Bartoli in l. Decernimus C. de sacr. Eccl. & in Tract. de Tyrann.* & *Cujacii lib. 3. Observ. cap. 19.*, sicut etiam, si aliquod blasphemum verbum in ipsum effutiretur, per quod in *Papa* negaretur potestas ferendi censuras; reservandi casus; largiendi indulgentias &c. si vero esset *Blasphemia* convicium, aut maledictum contra personam, ut dicendo, simoniacum, expilatorem Ecclesiæ &c. tunc potest a Judice Ecclesiastico, & laico indifferenter procedi.

12 Similiter abusus Sacræ Scripturæ potest esse multiplex, & secundum aliam, & aliam formam, potest ad aliud, & aliud forum spectare. Siquidem vel possunt usurpari verba scripturæ ad ostentandum

acu-

acumen ingenii in re lubrica, aut scurrili, aut proximo contumeliosa. Vel abusus est ad irridendam simplicitatem phrasis Sacræ Scripturæ, aut mysterium aliquod fidei, aut Ecclesiæ institutionem. Vel abusus est ad docendum, ex verbis scripturæ perverse detortis, errorem manifestum in fide, vel moribus. Vel tandem est ad producendos malos effectus per sortilegia, incantationes, &c.

13 Exemplum primi est: Audivi aliquando Nebulonem impudicum, qui dicebat scripturam sacram in illis verbis *Genesis cap. 4. ℣. 1. Adam vero cognovit uxorem suam Evam* duobus verbis, uno scilicet Hispanico, alio vero Gallico, unitis in illo verbo *cognovit* (composito ex duabus primis syllabis Hispanice intellectis, sed Italice pronunciatis, & tertia syllaba Gallice usurpata) voluisse exprimere, de qua cognitione loquebatur. Hoc autem effutivit improbus ille ad ostentandum acumen ingenii. Obscurus forte videbor iis, qui peritiam Hispanici, & Gallici sermonis non habent; sed satius duxi minus clare, quam minus pure, & honeste loqui.

14 Exemplum secundi est: Pedagogus quidam, nauseans omnes alios præter *Ciceronem*, sæpe mordebat, ut rusticum stylum *Moysis*, & *Prophetarum*, assereus rudem in eloquentia *Salomonem*, sed divinum *Tullium*; hic Amico a se discendenti, dixit: *Cave, ne cadat aliquid de verbis tuis in terram*, volens in hoc carpere phrasim Sacræ Scripturæ dicentis de *Samuele P. Reg. cap. 3. ℣. 19. Et non cecidit de omnibus verbis ejus in terram*.

15 Exemplum tertii est: Si quis volens suadere hanc hæresim, puta, peccata non esse confitenda Sacerdoti, sed Deo, ad obtinendam illorum remissionem, uteretur hoc versiculo Psalmi 31. ℣. 5. *Dixi confitebor adversum me injustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei*.

16 Exemplum quarti est: Si quis uteretur sacris Bibliis, aut Breviario ad sciendum futurum effectum, (ut fuit usus apud Antiquos in carminibus *Virgilii*, fortuito aperti, rerum futura prænoscere per *sortes*, quas *Virgilianas* vocabant) quem modum superstitiosum carpit *Augustinus Epist. 119. ad Januar. cap. Non statim, 26. q. 2.* & *Concilium Agathense cap. 42. cap. Aliquanti, 26. q. 5.* damnat. Sive si pro remediis alicujus ægritudinis, aut malum procurandum verbis sacræ Scripturæ, oretenus pronunciatis, aut scripto mandatis, uteretur.

17 In duobus primis casibus cognitio criminis esset mixti fori; ratio est, quia in illis nullus proditur error, nec ipsius præsumptio militat contra fidem. Verum est, quod in secundo casu, si adesset consuetudo irridendi, & carpendi sacram scripturam, intraret legitima præsumptio latitantis hæresis in sic irridente. *Erasmus*, qui novarum hæresum ova peperit, quæ *Lutherus*, ac *Calvinus* exclusit, totus in hoc fuit, ut jocis, facetiisque satyricis, ac scurrilibus Sacræ Scripturæ simplicitatem, ac Ecclesiasticas Cæremonias in derisionem poneret. Unde ejus exemplo docemur, notare fidem in talibus, qui ex consuetudine, divina verba, quæ debent revereri, traducunt. Et in hoc casu cognitio spectaret privative ad Judicem fidei sicut etiam in duobus ultimis casibus, in quibus animus hæreticus directe, aut indirecte, seu interpretrative proditur.

18 Advertendum tamen est, quod *Blasphemia* hæreticalis non est tantum illa, quæ militat contra articulum fidei, negando de Deo, quod habet, & ei attribuendo, quod non habet; sed etiam illa, quæ sonat Apostasiam a fide, ut scribunt *Covarruvias Relect. in cap. Quamvis Par. 1. §. 7. ℣. secunda ut ad p. num. 12. Roias Tract. de Hæret. Par. 2. Assert. 12. & Pegna in direct. Inquis. Par. 2. Comment. 66. ℣. Quoniam vero*, ut est, dicendo, *renego Deum, non credo in Deum, discredo de Deo, abnego fidem*, vel *Baptismum*, vel *chrisma*, vel nego *Virginem Mariam*. De his ergo inquirere spectat ad Inquisitores privative. Sicut enim suæ privatæ cognitionis est directa Apostasia a fide, ita ejusdem est inquisitio *Blasphemiæ*, quæ illam sonat.

19 Difficultas autem esse potest circa frangentes, aut deturpantes sacras imagines, cujus nempe fori sit tale crimen; multi enim Doctores *Clar. q. 68. ℣. Imaginem, & apud eum Angel. in l. Ex senatus c. ff. de Sicar. Boer. Decis. 301. Marc. Decis. 509. & Afflict. Ancharan. Cons. 15. Marsil. Bajard. Simanc. Farinac. Caball. Menoch. Franc. Ricc. Porr.* apud *Raynald. Syntax. cap. p. §. 1. num. 69.* tenent hoc esse mixti fori, imo *Cabal. cuim. Resolut. 91. num. 12.* contendit spectare ad solum Judicem laicum. E contra *Carena Par. 2. Tit. 7. de Blasphemia §. 7. num. 41.* cui consentit *Raynald. Syntax. cap. 1. §. 1. num. 71.* vult hoc ad Judicem fidei, privative ad laicum, spectare, tum quia, sic violans sacras imagines, videtur fateri, eas non esse adorandas, tum quia non potest præsumi, quod eas deturparet, nisi crederet eas non esse colendas, tum quia apud Græcos effractores imaginum vocantur hæretici, tum quia duo Rei *Bononiæ*, pro tali crimine, fuerunt ab Inquisitore relaxati brachio sæculari, tum quia ita in Hispania invaluit consuetudo, quod in hoc Crimine procedat solus Inquisitor, ut testatur *Sousa Aphorism. Inquisitor. lib. 2. cap. 42. num. 14. & seqq*: Et huic opinioni ob recitata motiva adstipulatur etiam *Bordon. Tribunal. sacr. cap. 26. num. 23.*

20 Sed meo videri allata motiva non cogunt. Primum enim, & secundum, quæ in idem reincidunt, non concludunt. Quia non minus esset Hæreticus, qui negaret, aut crederet, non esse observanda mandata Dei, quam qui negat, colendas esse imagines sacras; si ergo quis præsumitur hoc negare, quia illas deturpat, pariter presumendus erit, quod neget præcepta Dei, qui ea non observat, & ita omne delictum ingeret præsumptionem hæresis, & sic spectabit ejus cognitio ad Inquisitores; quod est falsum. Quod apud Græcos vocentur hæretici effractores imaginum, illi nempe, qui tenent eas non esse colendas, & proinde frangunt, concedo, & hoc est etiam apud latinos, quid tum? ergo ex fractura quavis, aut injuria, facta imagini, infertur, quod frangens eas, censeat, non esse colendas, non sequitur. Quod aliquoties hoc delictum punitum sit ab Inquisitoribus, concedo, sed non valet consequentia; ergo ad ipsos solos spectat, tum quia factum non convincit jus, tum quia idem delictum fuit etiam punitum pluries a Judice sæculari, ut ex *Boerio, Marco, & Angelo* recitat *Clar. quæst. 68. ℣. Imaginem*, & *Porr. Fascical. rer. criminal. §. Blasphemia, fol. 45.* & si talis argumentatio, desumpta a facto, valeret, æque concluderet, tale crimen spectare privative ad laicum, quod itidem falsum est. Quod tandem talis sit consuetudo in Hispania, transeat. Sed hæc non concludit jus universaliter observandum.

21 Dico igitur cohærenter ad dicta supra n. 10. quod, si quis animo pacato sacras imagines frangeret, aut deturparet; & hoc maxime, si pluries, & cum pluribus imaginibus hoc fecisset, proculdubio suspicionem hæresis illo facto induceret; & tamen hoc etiam ex bono motivo aliquando potuit provenire, licet factum malum sit, ut evenit in *S. Sereno Episcopo Massiliensi*, qui cernens populum adoratione latriæ, quasi idola, adorare imagines, ipsas confregit, quem tamen corripuit *S. Gregorius Papa Re-*

gist.

giſtr. lib. 9. Epiſ. 9., ut habetue in quodam Canone *cap. Perlatam de Coaſecr. Diſt. 3.* In tali eaſu, omni procul dubio, Cauſa ſpectaret ad Judicem fidei pεi- vative; & quantumvis Reus potuiſſet bono motivo duci, tamen, quia res in ſe mala eſt, debεeet Inquiſitor procedere, & Reo incumbeeet probare bonum motivum, quod habuit io ſic faeiendo. Si veeo ſemel in unam imaginem aliquis, ira pereitua, aut rabie dementatua ſie peocederet: aut ob alias cauſas frangeret, eſſet eauſa mixti fori, peout diximus.

22 Speciale autem io erimine Blaſphemiæ eſt, quod diſpoſitio legum, ae Statutorum, licet pœnalis ſit, & ideo ſtricte eſſet interpretanda, tamen, quia eſt divino honoei ſavoeabilis, & eoneernit publieam utilitatem, (pee ſeveeam enim punitionem unius, exteri deteeeentur a blaſphemando) ipſa debet extendi, prout ſeribit *Avendagn. de mand. reg. Par. 2. cap. 5. aam. 2.* apud *Rayaald. Syatax. cap. 1. §. 1. num. 23.*

23 Speciale itidem eſt ſeeundum nonnullos, *Covaruu. in cap. Quamvis Par. 1. §. 7. aum. 17. de Pact. in 6. Simaach. Royaſ* apud *Azevedo Recopil. lib. 8. Tit. 4. l. 1. aam. 16.* quod a crimine *Blaſphemiæ* iracundia non exeuſat; ita ut debeat non minus Reus puniri, ac ſi ex iræ impetu minime fuiſſet comınotus. Sed hoa non admittendum eenſeo, reſiſtente jure communi, *Text. la l. Abſ atem, 5: fiaa. l. perſpicieadam, §. Impetu.l: Aut facta. §. Evtatus, ff. de Pœa.* quo eavetur, qnod delinquentibus, non ex dolo malo, non poreſt ierogari ordinaria pœna; & cum aecenſus iracundia, mentem habeat peeturbatam; ideoque malo dolo delinquena non ſit, ſeqnitue, quod, cum delinquentibus ex ira, ſint pœnæ temperandæ, ut per *Par. 1. Tit. Patroaas, nam. 107. & ſeqq.* probavimus. Hoc autem ita fundatum eſt in naturali ratione, ut eeedam, non poſſe per legea humanaa ullo modo determinari, quod delinquena ſine dolo, & ſine eulpa, punibilia ſit; aut qui deiinquit ex ſola culpa, ſine dolo, puniatue æqualitee, ac ſi ex dolo deliquiſſet. Quia pœna eſt delictorum coeeeitio, *l. Aliud eſt fraus, ff. de Verb. ſiga. l. ſi pœaa, ff. de Pæn. l. 1. C. Ad leg. Jul. repetud.* proinde ubi delictum non eſt, non poteſt intrare pœna. Poero delictum non eſt, ſi non inteevenit eulpa, & dolus malus *l. Cum aliter, §. Item illad, ff. Ad S.C. Syllan.* ubi autem plenus nlus rationis non eſt, nequit inveniri dolua; *arg. l. 1. Dolam, ff. de dolo*, ſequitur igitur, quod ubi eſt mentia alienatio, ſive peepetua, ſive ex inteevallo, non poteſt haherc loeum pœna; & ita quod blaſphemans ex iraeundia punibilia non ſit, *poſt Hoſtieaſem Rubr. de Maledic. na. 5.* tenent multi Doctores *Grammat. ad Conſt. Regn. Tit. de Blaſph. num. 5. Merlin. Pignatel. Valenzol. Saafelir. Severin. Franc. Molin. Tapia* apud *Rayaald. Synt. cap. 1. §. 1. a. 31.*

24 Sed, quia doctrina hæe poſſet eſſe peeieuloſa; ſiquidem Blaſphemi poſſent ſe tuari hoe brocardico, aſſerendo ſe ex ira blaſphemaſſe, & ſie eum damno Chriſtianæ Reipublieæ pænas evadere, duo ſunt advertenda. Primum eſt, quod ira fuerit talis, & tanta, quod mentem totaliter alienaveeit, & quod juſta fuerit cauſa iraſeendi, tali eaſu, veea eſt reeitata concluſio, & ſie hlaſphemans nulla pœna debet puniri, ut loco eitato probavimus; abeſt enim ,ita-li caſu & dolua, & culpa. Secundum eſt, quod Reus non habeat conſuetudinem blaſphemandi ex cauſa injuſta, puta, ſi in ebrietate, aut ludo ſolitus eſſet blaſphemare. Conceſſo enim, quod autebrietas, aut ira, & deſperatio, eoncepta in ludo, talis fueeit, quod mentem pro tunc alienaverit, & proinde abfueeit dolus, non tamen abfuit eulpa, quia ſciens, ſe in tali an-ſeactu in *Blaſphemias* erumpeee, debuit a vino immoderato, & ludo abſtinere, quod, ſi volens ſe poſuit in tali ſtatu, eulpa non vaeat, & ita debet puniri ſaltem pœna extraoedinaeia, ut ſiemant Doctores. *Ricc. Variar. Reſol. 275. aum. 6. & 7. Par. 1. Petra ad Grammat. decis. 11. num. 9. Gratian. diſcept. 93. nam. 96. Chartar. decis. crim. 2. nam. 61. & ſeqq. Cabal. Reſol. 296. nam. 34. Raynald. Synt. d. c. 1. §. 1. num. 40.*

25 Quid autem, ſi in execcitio licito ex proelivitate naturæ iracundæ dementaretur ira, & blaſphemaret; ut in eonſuendo ſartor, eui abſcinditur filus, in ſingendo figulua, eui vaſa ſranguntur &c. eſſet ne locus pœnæ, quantumvis eonſuetudo adeſſat.

26 Reſpondeo, quod, ſi Reus diligentiam adhibuit in ſe compeſcendo ab ira, proponendo, & propoſita renovando ſe eohibendi ab ieacundia, in caſu, quo in ſuo execcitio conſueto, male ſibi ees ſuecedat & ira talis ſit, quæ ipſum dementet, non eſt locus ulli pœnæ, quandoquidem nec dolus, nee culpa adeſſet. Si nullam diligentiam, ſe temperandi ab iea, adhibuiſſet, aliqualis eulpa adeſſet, ſi quidem tenetue per bona propoſita, ac actus contearios peeverſam naturæ inelinationem coerigeee, ut dieunt Doctores. *Bonac. de leg. Diſp. 3. qaaſt. 8. Paa. 3. n. 3. & ibi Saar. & alii.* Quod, ſi hoe omittit, in eulpa eſt, & aliqua pœna debet perelli.

27 Multa alia ſpecialia habet hoc deiictum, de quibus ſeeibunt *Fab. a Monte Leoae Prax. arbitr. par. 4. nam. 741. & ſeqq. Avendagao de mand. reg. Par. 2. cap. 5. nam. 2. & ſeqq.* & remiſſive ad peimum *Farinac. Quæſt. 20. num. 8.* & qui ea vult videee, prædictos adeat.

28 Dubium autem eſt, an in erimine *Blaſphemiæ* teneatur quiſquis de neeeſſitate aecuſare? *Bajardas* ad *Clarum §. Blaſphemia aam. 5. & 6.* cum quo ſentit etiam *Raynald. Syat. c. 1. §. 1. aam. 50.* dicit, quod ſie ob multa jura, quæ ibi addueuntur, & maxime pee *Conſtitatioaem 23. §. 8. Julii Tertii*, in qua omnibus injungitue hujuſmodi denuneiatio. Addit *Raynaldus*, condemnationem factam ab *Alexandro Septimo* propoſitionis, qua aſſerebatur eum, *qui noa poteſt probare, non teneri ad deaanciandam, qaamvis ſibi conſtaret evideater aliquem eſſe hæreticum, & in hoe caſu neqae admitteadam eſſe correctionem fraternam*, ut conſtat ex *Conſtit. 96. Alexand. VII. Bullar. Cherab. fol. m. 137. Tom. 6.* quod pariter intelligi debet in eeimine *Blaſphemiæ*.

29 Sed *Carolus Tapia de Jur. Regn. lib. 5. Tit. 18. de Blaſphem. aam. 11.* cum *Perez*, & *Azevedo* diſtinguunt, quod vel aliquis poteſt probare delictum, vel non. Si ſic, tenetue quiſquis denuneiaee, cum agatue de erimine læſæ majeſtatis divinæ. Si enim etiam inhabiles alias admittuntur ad accuſandum Reum de læſa majeſtate humana, ut diſponitur in Digeſto *l. Famoſos ff. Ad leg. Jul. majeſt. Text. la cap. Plerumque 2. q. 7. eap. Sacerdos; 6. de Paait. diſt. 6.* a fortiori dieendum eſt de divina. Si veeo probare non poteſt, quia inutilis evaderet denunciatio, noo tenetue denuneiare.

30 Sed aliter puto diſtinguendum, puta, de *Blaſphemia* hæreticali, & de meea, ſive ſimplici, & hoe modo eoncordari poſſunt eontearıæ ſantentiæ. In *Blaſphemia* quidem hæreticali, quia inducit ſuſpicionem hæreſis, quilibet denunciare teneiue, quantumvis denunciationem peobare per Teſtes non poſſit, prout diſponitur in citata Bulla *Alexaadri*, & hoc modo procedit prima opinio. In *Blaſphemia* autem ſimpliei non ſie, expioeati enim jueis eſt, quod nee dennnciare, nee aecuſare tenetur, qui non poteſt probare *Nava r. in cap. Iater verba Concl. 6.*

can.

cau. 11. quæst. 3. Sgroi Par. 3. c. 8. num. 30. & hoc modo verum dicit secunda opinio.

Probatio.

SUMMARIUM.

31 *Hoc crimen probatur per Testes.*
32 *Caballus opinatur sufficere Testes, qui deponant de Blasphemia in genere.*
33 *Confutatur opinio Caballi.*
34 *Probatur, quod Testes debent deponere de Blasphemia præcisa.*
35 *Non sufficit, quod Testes deponant per æquipollentia.*
36 *Judex non debet interrogare super jure, sed super facto.*
Reus, deponendo contra se super jure, nil probat contra se.
37 *Hæresis probari potest per Testes singulares.*
38 *Blasphemia probatur per Testes singulares.*
In aliquibus locis Accusator, & unus Testis idoneus probant Blasphemiam.

31 Probatur autem hoc delictum per Testes; sicut & alia omnia, quæ non relinquunt vestigium post se; eodem enim tempore habetur cognitio facti, & facientis, ut scripsit *Foller. Pract. crim. V. Capiat. informat. num.* 13. Sed difficultas est, an Testes teneantur exprimere præcise verba *Blasphemiæ* audita, an vero sufficiat, quod deponant, Cajum blasphemasse in genere; aut in specie, per verba æquipollentia?

32 Circa hoc fuit opinio *Caball. Resol. crim.* 180. *num.* 7. quod, si Testes sint viri periti, & docti, optime scientes quid sit *Blasphemia*, sufficiat, quod deponant in genere; quod probari potest per *Sacram Scripturam lib. Tertio Regum cap.* 21. ℣. 13. ubi habetur, quod duo Testes, submissi a Senioribus *Urbis Jezrael*, de mandato *Jezabel* Reginæ, accusaverunt *Nabat* de *Blasphemia* in Deum, & Regem, deponendo in genere, & dicentes: *Benedixit Nabot Deum, & Regem*; ob quod fuit lapidatus.

33 Sed non video, quomodo ex hoc facto deduci possit conclusio *Caballi*; tum quia Testes illi non dicuntur fuisse homines docti, sed Filii Diaboli, nempe homines ex infima plebe, mendaces, & perversi; tum quia ibi agebatur de Judicibus corruptis a mandato iniquissimæ *Jezabelis*; unde non potest ex hoc deduci, quod pari modo procedi possit a Judicibus Christianis, & maxime in sacro fidei Tribunali, quod incorruptæ justitiæ, & veritati debet inniti.

34 Contrarium autem ex *Sacra Scriptura* deduci potest, & maxime ex *Actibus Apostolorum cap.* 6. ℣. 14. ubi Testes accusantes, & deponentes contra *Stephanum* accusatum de *Blasphemia*, deposuerunt in specie, dicentes: *Audivimus eum dicentem, quoniam Jesus Nazarenus hic destruet locum istum, & mutabit traditiones, quas tradidit nobis Moyses*. Et pariter Testes contra *D. N. J. Christum Matthæ. cap.* 26. ℣. 61. deposuerunt pariter in specie, dicendo: *Hic dixit*; *Possum destruere Templum Dei, & post triduum reædificare illud*. Proinde dicendum est, quod Testes teneantur referre verba præcisa, prolata a Reo, ad hoc, quod Judex, illis consideratis, possit decernere, an constet de Blasphemia, nec ne, prout bene scribit *Guazzinus Defen.* 4. *cap.* 3. *n.* 7. & optimam ad hoc rationem adducit *Raynaldus Syntax. cap. p.* §. 1. *num.* 54. & est, quod munus Testis est deponere super simplici facto, non autem judicare de illo; si autem deponeret tantum in genere, dicendo Cajum blasphemasse, & non deponeret verba Caij præcisa, ipse judicaret de crimine, & non deponeret simpliciter de facto: ex quo, an resultet crimen, nec ne, judicare spectat ad Judicem; sicut etiam Concilium Judeorum non judicavit Blasphemiam fuisse verba Christi: *Possum destruere Templum Dei* &c. prout explicat *Cornel. a Lapid. in Matthæ. cap.* 26. ℣. 61. §. *Sensum pariter in fine*, licet illi duo falsi Testes eam, tanquam Blasphemiam, reputassent.

35 Sequitur etiam ex hoc, quod non sufficit, quod Testes deponant per æquipollentia; tum quia possunt alterare gravitatem criminis, nisi verba essent scrupolosissime synonima, quod difficillimum est; tum quia, in explicanda paraphrasi, possunt Testes decipi, & sic gravare Reum. Et præcipua ratio est, (ob quam debent Testes deponere præcisa verba) quia tolleretur Reo validus modus se defendendi, probando, verba illa aut non esse blasphema, aut non involvere suspicionem hæresis. Et hoc verum est, quantumvis etiam Reus confiteretur in genere se blasphemasse, non autem diceret præcise verba prolata.

36 Ratio est, quia tum Testes, tum Reus debent super nudo facto proferre depositionem, & confessionem, & ad solum Judicem spectat judicare de jure, resultante ex illo facto. Proinde, sicut Judex non debet interrogare Testes, aut Reum super jure, sed tantum super facto, ut *Par. p. Tit. Reus num.* 20. docuimus, ita non debet ab iisdem acceptare responsiones, quæ concernant jus, & factum. Proinde Reus, qui confitetur delictum per verbum, quod sonet jus, ut dicendo *venenavi, occidi, blasphemavi* &c. non probant contra se, ut scribit *Chartar. de Inter. rea. lib.* 2. *cap.* 2. *num.* 19. sed debet dicere *propinavi talem potionem*; *percussi gladio in tali parte corporis*; *protuli talia verba*; ad Judicem autem spectat nosse, si ex tali potione; percussione; prolatione constet de morte illata, aut *Blasphemia* prolata, nec ne. Et ex sola confessione Rei de delicto, non potest ipse damnari, nisi ex probatione facti constet Judici de jure, in quo fundatur delictum, ut habetur in *Digesto Text. in l. p.* §. *Divus Severus, ff. de Quæstion.*

37 Dubium autem est, an sufficiat probare hoc crimen per Testes singulares? Respondeo, quod variæ circa hoc sunt Doctorum sententiæ; nonnulli enim *Eymeric. Direct. Inquis. Par.* 4. *quæst.* 72. *ubi Pegn. Comment.* 121. *per tot. Carena Par.* 2. *Tit.* 7. *de Blasp.* §. 5. *num.* 27. *Dian. Par.* 4. *Tr.* 7. *Resol.* 31. volunt, quod Testes singulares, singularitate diversificativa, non probent ad pœnam ordinariam, sed ad plus extraordinariam. Alii *Butrigar. in l. Ariani. Salycet. in l. Quicunque, C. de Heret. Bald. in l. Actor. C. de Probat. Anani in cap.* 1. *num.* 7. *de Heret. Alexand. Calcan. Clar. Pert. Zanchin. Cravet.* apud *Pega. Comment.* 131. *V. Ergo quantum, Part.* 3. tenent, quod ad probandum crimen in genere, ut pote, quod aliquis sit Hæreticus, Testes hujusmodi probent, etiam ad pœnam ordinariam. Alias *Par. p. Tit. Testes. num.* 41. *& seqq. & Tit. Tortura num.* 71. *& seqq. & Tit. Probatio, num.* 5. probavimus, quod per Testes singulares probetur tum crimen in genere, tum idem in specie, quando nempe agitur de facto iterabili. Et de facto magnum robur habent rationes *Simancha Cathol. Instit. Dit.* 64. *num.* 75. *&* 76. qui idem tenet, & est, quod diversitas Testium in accidentalibus, prout sunt tempus, locus, & persona, in delictis non inducit in illis singularitatem; ideo concludenter probant; periculosissimumque esset

eſſet ; quod Hæreticus ſua falſa dogmata ſingillatim, & ſecreto ad perverſionem pluribus manifeſtaret, & nequiret de hæreſi convinci ex hoc, quod omnes illi eſſent Teſtes ſingulares ; & in ſententia contraria non poſſet unquam puniri Confeſſarius ſollicitans, cum impoſſibile ſit de tali crimine alios Teſtes dari, quam ſingulares ; & ideo, quando delictum eſt iterabile, poſſe concludenter per Teſtes ſingulares probari, ultra *Simancham* (qui pro ſe citat *D. Thomam*, & *Bartolum*) tenuerunt *Salycet. in l. Teſtium num. 16. C. de Teſt. Albertinus de Agnoſcent. Aſſert. quaſt. 33. num. 12. & Brunus de Hæret. cap. 9. propè finem* apud *Pegn. 3. Par. comm. 121. V. Et Albertinus*, cum quibus teneo.

38 Cohærenter ergo ad hæc, dicendum eſt, quod etiam *Blaſphemia*, maxime hæreticalis, attenta maxima criminis atrocitate, concludenter probetur, quando nempe eadem per verba præciſa replicatur. Siquidem tempus, locus, perſona, ubi, & coram quibus eſt prolata, ſunt mere accidentalia crimini. Et re vera incapibile eſt, quod Teſtes ſingulares, deponentes de diverſis indiciis, tendentibus ad unum crimen, (qui dicuntur ſingulares adminiculative, ſeu cumulative) probent delictum, in ſententia omnium Doctorum recepta ; & non debent probare perverſum habitum blaſphemandi Teſtes ſingulares, qui deponunt de variis actibus, dependentibus, & ordinatis ad illum habitum concludendum. Et hoc firmiſſime tenendum eſt, quando Teſtes ſingulares ſunt plures, quam duo, & ſunt viri graves, fidei incorruptæ, & non patiantur exceptionem ; tunc enim concludenter probari delictum docent plures, inſigneſque Doctores. *Simanc. Cathol. Inſt. Tit. 64. num. 77. Caccialap. in l. Admonendi col. 39. V. Patet igitur ff. de Jureja.* ubi *Paul. de Caſtr. Franciſ. Brun. Tr. de Indic. Par. 1. quæſt. 2. num. 6. Socin. Conſ. 262. lib. 2. Hippoll. Marſil. ſingul. 114. & in l. 1. §. Ad quæſtionem ff. de quæſt. Tiraq. de Pæn. temper. Can. 51. num. 106.* apud *Pegn. 3. Par. comm. 121. V. Et quæ hactenus*. Et in multis Statutis Italiæ, favore divini honoris, ſancitur, quod in hoc delicto credatur Accuſatori juranti ; & uni Teſti idoneo, ut videre eſt in *Bannimentis Bononiæ cap. 1. & Statutis Eugubii lib. 4. Rubric. 20.* quod magis eſt, quam quod pluribus Teſtibus ſingularibus fides adhibeatur.

Pœnæ :

S U M M A R I U M.

39 *Pæna Blaſphemi de jure Divino, & Cæſareo antiquo eſt mors.*
Antiquæ pænæ obſoleverunt ; de jure novo, quæ.
40 *Pæna de jure Canonico veteri pro Laicis, & Clericis.*
41 *Pæna lata in Concilio Lateranenſi ſub Leone Decimo.*
42 *Pænæ prædictæ moderatæ ex poſt pro Laicis.*
Pro Clericis manent pænæ Concilii Lateranenſis.
43 *Dubium, an aggravandæ ſint dictæ pænæ ob conſuetudinem.*
Quis Blaſphemus conſuetudinarius, & quis relapſus.
Ex conſuetudine delinquendi, pæna augenda, arbitrio Judicis.
44 *Plures actus, quam tres requiruntur ad faciendum Blaſphemum conſuetudinarium.*
Quot requirantur ; varia ſententia ; ſed arbitrio Judicis commiſſa eſt deciſio.
45 *Blaſphemia apud Minores de Obſervantia eſt caſus reſervatus, & quæ, & qualis.*
46 *Pæna Blaſphemi in Ordine Minorum de Obſervantia.*
47 *Pro aliis criminibus, quæ reducuntur ad Blaſphemiam, Statutum primum.*
48 *Statutum ſecundum.*
49 *Statutum tertium.*
50 *Statutum quartum.*
51 *Statutum quintum.*
52 *Statutum ſextum.*
53 *Repetitur diſtinctio, data ſupra nu. 12.*
54 *Quis dicatur aperire os Blaſphemum contra Papam.*
S. P. Franciſcus, primus Patriarcharum, vovit obedientiam Romanæ Eccleſiæ.
Papa eſt Pater ſpecialis Fratrum Minorum.
55 *Conſtitutiones Papales ita venerandæ, ut perſona Papæ.*
Judex judicans contra leges Imperiales, tenetur de læſa Majeſtate.
Quid Decretum, Conſtitutio, & Sanctio, remiſſive.
56 *Ad incurrendum crimen Blaſphemiæ contra Papam, requiritur deliberatio.*
57 *Locutio contumelioſa contra Papam poteſt eſſe contra ejus perſonam, aut dignitatem.*
Si eſt contra dignitatem, Reus denunciandus Inquiſitori.
Si contra perſonam, procedit Prælatus Regularis.
58 *Dignitas Cardinalium reductive ſpectat ad fidem.*
Diverſitas delicti in blaſphemante dignitatem, aut perſonam Cardinalium.
59 *Epiſcoporum dignitas, quanta remiſſive.*
Blaſphemans dignitatem Epiſcopi puniendus ab inquiſitore.
60 *Prælati, de quibus loquitur Statutum, qui intelligantur.*
61 *Quæ requirantur, ut obloquens de Epiſcopis, aut Prælatis, ſubeat pænas Statuti.*
62 *Delictum obloquentis de Epiſcopis, & Prælatis, differt a crimine Prædicatoris loquentis contra eos.*
63 *Præſtanda a Judice Noſtro in punitione obloquentis de Epiſcopis &c.*
64 *Creſcit offenſa, ut creſcit dignitas perſonæ offenſæ.*
65 *Conciliatur Textus cum Statutis.*
Clauſula poſita in fine, refertur ad omnia præcedentia, ſi non ſubeſt ratio diverſitatis.
66 *Explanatur dubium ex Valliſoletanis.*
67 *Pænis abutentium verbis Sacræ Scripturæ, quando locus ſit.*
68 *Uſus profanus quis dicatur.*
69 *Abuſus profanus verborum Sacræ Scripturæ, quando accidat.*
70 *Obſcena verba, quam male ſonent ex ore Religioſi.*
71 *Quid requiratur ad punitionem Statutariam loquentis obſcena verba.*
72 *Carcer in hoc Statuto qualis intelligatur.*
73 *Quando dandus ſit carcer formalis loquenti obſcenitates.*
74 *Convicium quid ſit, & quotuplex.*
75 *Advocati patrocinando non debent conviciari.*
76 *Convicium a contumelia quomodo differat.*
77 *Improperium, aut improperari quid ſignificet.*
78 *Ad quid teneatur improperans delictum falſum.*
79 *Quomodo intelligatur improperium, jactatum in Prælatum, & quomodo puniatur.*
80 *Pæna improperantis non Prælatu crimen non notorium.*
81 *Pæna improperantis crimen, jam punitum.*
82 *An Prælatus convicians, aut improperans Subdito,*

to , aliqua pœna teuratur .

83 *Prelatus ad correctionem potest aliquod verbum contumeliosum dicere subdito .*

Hoc tamen debet esse ex charitate .

84 *Si verbum contumeliosum non facit ad correctionem , redditur injuriosum .*

85 *Prelatus conviciens subditum , puniri debet , & qua pœna .*

39 POena autem blasphemantium , de jure divino est lapidatio juxta vetus testamentum *Levit. cap. 24. ℣. 16.* ubi dicitur : *Qui blasphemaverit nomen Domini , morte moriatur : lapidibus opprimet eum omnis multitudo .* De jure item Cæsareo mors est , ut sancitur in quadam *Novella Authent. Ut nos lux cont. naturam §. Final. Collat. 6.* sed , refrigescente zelo Religionis, & cultu Dei, & invalente injustitia, leges istæ jam desueverunt, prout post multos *Luc. de Penn. Bald. Ang. ad Angel. Nun. Conrad. Gramat. Zasi. Bellon.* docet *Clar. §. Blasphemia. ℣. Sed quæro ,* qui dicit Judices in hoc graviter peccare connivendo ad tantam injuriam, Deo illatam ; Christianamque Rempublicam circa hoc magna indigere reformatione . Proinde de jure municipali regionum , aliæ pœnæ contra Blasphemos sunt sancitæ, & juxta gravitatem criminis majorem, aut minorem, adhibentur quassationes funis , Triremes , perforatio , aut amputatio linguæ , & etiam quandoque suspendium , ut recitat ibidem *Clarus .*

40 De jure autem Ecclesiastico antiquo , pœna Laici blasphemi erat excommunicatio, & publica pœnitentia præ foribus Ecclesiæ , jejunia , & pœna pecuniaria , prout constat ex *cap. Si quis per capillum 22. quæst. 1.* & *cap. statuimus de Maled.* Pœna vero Clerici erat depositio , ut scribit *Covarr. in cap. Quamvis P. p. §. 7. ℣. Sed quia p. n. 20. de Pact. in 6.* quod tamen debet intelligi , si Clericus consuetus sit blasphemare, & in hoc non se corrigat, ut ibidem scribit ex *Hostiensi Summ. Rubric. de Maled. §. Blasphemantes ℣. Gravior etiam , & Alexandro Consil. 72. col. 4. lib. 1.*

41 *Concilium* autem *Lateranense* quintum *Sess. 9.* prout etiam sanxit *Leo X. Const. 7. Supernæ §. 33.* apud *Cherub. Tom. 1.* statuit pœnas pro foro interno, ac externo . Pro primo injunxit graves pœnas , arbitrio Confessarii , imponendas ante absolutionem . Pro secundo , blasphemanti *Deum , Christum , aut B. V.* si laicus sit , & convictus , & publicam jurisdictionem gerat , prima vice , privetur portione per tres menses ; secunda , per alios tres ; tertia , privetur Officio . Si Clericus , aut Sacerdos , prima vice , privetur fructibus unius anni ; secunda , privetur Beneficiis ; tertia , fit inhabilis ad ea , & hæc conferri possunt . Si laicus nobilis , prima vice , multandus est in 25. ducatis ; secunda , 50. tertia , privandus nobilitate . Si sit plebejus , prima vice , carceretur ; secunda , cum mitra infami ante fores Ecclesiæ per diem integrum ponatur ; tertia ad perpetuos Carceres , aut Triremes damnetur . Blasphemantes autem Sanctos , statuit mitius puniri .

42 Prædictam autem dispositionem Lateranensis Concilii moderavit *Julius Tertius* per suam Constitutionem *In multis* apud *Cherub. Tom. 2.* sed etiam hanc modificavit *B. Pius V. Const. 5. Cum primum ,* & statuit , quod blasphemans nomen Jesu , vel *B. M.* prima vice , condemnetur in ducatis 25. secunda vice , duplicetur pœna ; tertia , solvat centum ducatos , & exilietur . Si plebejus sit , & solvere non possit , prima vice , manibus religatis post terga stet ante fores Ecclesiæ ; secunda , flagelletur ; tertia , ei lingua perforetur ; & huic postremæ Constitutioni standum est , sed advertendum , quod , cum nec *Julius* , nec *B. Pius* aliquid circa Clericos in Constitutionibus suis statuerint , sed solum circa Laicos ; manet contra Clericos , ac Sacerdotes in toto suo robore recitata dispositio *Concilii Lateranensis .*

43 Sed difficultas est , an pœnæ sint aggravandæ ex consuetudine Blasphemandi ; & quot actus requirantur ad hoc , quod aliquis possit dici blasphemus consuetudinarius .

Respondeo , quod distinguendum est de blasphemo recidivo , & consuetudinario . Recidivus enim dicitur , qui denuo committit crimen , de quo alias punitus fuit , qui etiam vocatur *relapsus . cap. Accusatus §. 1. & 2. de Heret. lib. 6.* Consuetudinarius vero est , qui pluries unum , & idem delictum commisit , licet de eo non fuerit inquisitus, aut damnatus. Quantum ad relapsum, jam sunt pœnæ statutæ contra blasphemos , quas recitavimus . Sed quo ad consuetudinarium , arbitrio Judicis sunt commissæ . Consuetudo quidem delinquendi , sicut aggravat delictum ; debet etiam aggravare pœnas , secundum Doctores . *Bart. & Alexand. in l. Scire debes . C. de Superexact. lib. 10. Brun. Cons. crim. divers. 115. n. 15. Tom. 2. in fol. Farinac. quæst. 20. n. 43.* Unde committens tria furta dicitur consuetus furari , & latro famosus , qui suspendio necari debet , prout scribit *Clar. §. Furtum ℣. Scias tamen ,* qui testatur de communi .

44 In hoc crimine autem *Blasphemiæ* , tres actus juxta Doctores non sufficiunt ad faciendum aliquem blasphemum consuetudinarium , sed requiruntur plures . *Farinac. qu. 20. n. 4. Cala. de mod. arrir. in Gloss. magn. 769. Coler. Decis. 172. num. 1. Merlin. Pignatel, Discep. quæst. 7. n. 10. & seqq. Severin. ad Sanfelic. Decis. 369. ℣. sunt quiddam* apud *Raynald. Syntax. cap 1. §. 1. num. 18.* Ratio esse potest ex facilitate , qua hoc potest committi , quæ non cadit in furto . *Lazarius* determinat requiri quinque actus interpolatos loco , & tempore : *Zanardus* (prout eos refert *Carena Par. 2. Tit. 7. §. 5. num. 22. & seqq.* vult debere esse decem actus in uno anno , ut quis possit dici consuetus blasphemare . Sed *Menoch. de Arbitr. Judic. Cas. 375.* concludit esse arbitrarium Judici de hoc determinare, & ista est vera , & æqua sententia . Debent autem actus esse discreti , & discontinuati moraliter loco , & tempore ; licet enim quis viginti *Blasphemias* in aliquo casu protulisset , non tamen dicendus esset ex illis consuetus blasphemare , nec major sibi pœna deberetur , quam si semel tantum blasphemasset , ut scribit *Romaguera ad Stat. Fugnb. lib. 4. Rub. 20. num. 11.* post *Faria ad Covar. lib. 2. cap. 20. num. 93.*

45 Quantum ad pœnas Regularium , inspiciendæ sunt peculiares Ordinum Constitutiones . Pro Nobis autem Minoribus in ordine ad *Blasphemiam* proprie , sive hæreticalem , sive simplicem , nulla est pœna taxata , sed est tantum casus reservatus (ut patet ex Statutis *Vallisoletanis cap. 7.* & Generalibus Ordinis *cap. 7. §. 3. num. 1.*) respectu *Blasphemiæ in Deum , D. N. J. C. & B. Virginem* , non vero respectu aliorum Sanctorum ; & ad incurrendam hanc reservationem non requiritur in blasphemante consuetudo , vitium , aut facti notorietas , ut bene scribit *Sanctor. Commentar. cap. 7. Stat. 5. Cas. 1. ℣. Ad incidendum fol. m. 306.* quia *Fratres Minores* , quos Deus in Ecclesia induxit , ut ejus Sanctum nomen laudarent , non debet censeri cum sæcularibus in hoc crimine ; quod in ipsis ex status perfectione , ad quam obligantur , gravius evadit , proinde si ad incurrendam reservationem in cæteris requiritur publicitas , seu consuetudo *Blasphemiæ* , in *Fratre Minore* sufficere debet sola , & simplex prolatio ,

46 In facti ergo contingentia debet inter Nos *Blasphemia* puniri pœnis inflictis a jure communi. Sed hoc requirit in Clerico consuetudinem, ut dictum supra *num.* 39. Qua ergo pœna puniendus est blasphemus inter Nos, qui tamen consuetudinem sic delinquendi non habet? Censerem puniendum esse ad minus pœna Carceris per quatuor menses. Quia, cum blasphemantes, sive obloquentes de *Summo Pontifice*, trimestri Carceri macerentur, ut infra dicemus, æquum est, quod crescat pœna, sicut in blasphemante Deum crescit gravitas criminis præ blasphemante *Papam*. Si autem *Blasphemia* esset hæreticalis, a solo Inquisitore punienda esset. Unde Judices nostri solam *Blasphemiam* simplicem punire possunt.

47 Pro cæteris vero criminibus, qui ad *Blasphemiam* reducuntur, sequentia habemus Statuta. Primo: *Si quis fratrum ore blasphemo, aut impudenter, vel minus reverenter de Persona Summi Pontificis, vel summa ejus dignitate, & majestate, in terris suprema; vel de Apostolicis Constitutionibus, Decretis, aut Sanctionibus obloqui temere auserit, & de eo legitime constiterit, trimestri* (& non semestri, ut perperam dicunt Sambucana) *Carceris pœna, vel alia graviori etiam, Superiorum arbitratu, omnino puniatur. Stat. Vallisolet. cap.* 1. *Tit.* de Obedientia. *Orb. Seraph. T.* 3. *fol.* 413. *Pract. Crim. Tit. Applicatio* §. 56. *De Summo Pontifice Maximo, Christi in terris Vicario, deque illius Dignitate, ac Decretis, & Constitutionibus, qui impudenter, vel minus, quam decet reverenter obloqui ausus fuerit, trimestris Carceris pœna, vel graviori etiam puniendus est juxta delicti mensuram.* Ita Textus *Tit. Applicatio* §. 56.

48 Secundo; *Quicunque de S. R. E. Cardinalibus, aut eorum Dignitate, vel persona, in genere, vel in specie, & præsertim de Eminentiss. Protectore, impudenter, vel temere ora laxaverit, Carceribus mancipetur; vel gravius etiam pro gravitate delicti puniatur Superiorum arbitratu. Stat. Vallisolet.* ℣. *Quia vero. Impudenter obloquentes de Eminentissimis Protectore, & S. R. E. Cardinalibus, deque Reverendissimis Ecclesiarum Prælatis, cum scandalo, Carceribus sunt mancipandi, vel gravius etiam, pro oblocutionis excessu, puniendi, Superiorum arbitratu.* Ita Textus noster *Tit. Applicatio* §. 23.

49 Tertio: *Qui de Episcopis, & aliis Ecclesiarum Prælatis oblocutus fuerit, ita ut populo scandalum sit; is, arbitrio Superioris, graviter arceatur pro gravitate delicti. Stat. Vallisolet.* ℣. *Qui de Episcopis.*

50 Quarto: *Qui Sacræ Scripturæ sensum, vel verba in profanos usus detorserit, eisque in familiaribus colloquiis usus fuerit; voce activa, & passiva triennio privandus erit, & menstruo Carceri mancipandus. Pract. crim. Tit. Applicatio* §. 23.

51 Quinto: *Obscena verba coram aliis cum scandalo proferens, si graviter monitus, se non correxerit, in eum animadvertatur pro qualitate delicti, etiam cum pœna Carceris, aut graviori, Superiorum arbitratu, quousque resipiscat, ut cæteri timorem habeant. Pract. Crimin. Tit. Applicatio* §. 6.

52 Sexto: *Qui in Prælatum improperii, & convicii verba protulerit, genuflexus in publico, debet pane, & aqua jejunare, ac omni suffragiorum jure biennio carere. Pract. Crim. Tit. Applicatio* §. 9.

53 Circa primum Statutum, notanda est primo distinctio, quam dedimus supra *num.* 11. puta, de blasphemante dignitatem Summi Pontificis, aut de blasphemante illius personam. Pariterque distinguendum est de *Blasphemia* simplicis irreverentiæ circa dignitatem *Papalem*, & de *Blasphemia* hæreticali circa eandem, ut si quis diceret, *Papam non esse primum, & universale caput Ecclesiæ militantis.* Et secundum datas divisiones exponendum est Statutum.

54 Notandum ergo primo, quod *os blasphemum* contra dignitatem *Summi Pontificis* dicitur *aperire*, qui de illa male loquitur: & hoc *impudenter*, puta, nulla habita ratione proprii honoris, prout bene explicat *Sanctor. Comment. cap.* 1. *Stat.* 1. §. 4. *in fine.* Proprius autem honor, & magna dignitas *Fratris Minoris* est, quod ipsius mater Religio in obedientia *Ecclesiæ Romanæ* sit primogenita; *Seraphicus* enim *Pater Franciscus*, ut notat *D. Bonaventura Exposit. in Reg. Minor. cap.* 1. primus Patriarcharum fuit, qui in Regula sua speciale votum obedientiæ erga *Romanam Ecclesiam* emiserit. Proinde *Pontifex Romanus*, qui *Pater est omnium, est Fratrum Minorum nihilominus specialis*, ut textualiter habet Canon *Cap. exiit* §. *Ad hæc de Verb signif. lib.*6. Dum ergo *Frater Minor*, dignitatis specialis hujus filiationis oblitus, contra *Apostolicum Patrem* linguam acuit, *impudenter* dicitur procedere.

55 Notandum secundo, quod in hoc Statuto, eadem pœna percelluntur obloquentes de Constitutionibus, Sanctionibus, ac Decretis, sicut, qui male loquuntur de persona, ac dignitate *Domini Apostolici*; & hoc quidem de jure; nam Constitutiones Apostolicæ, quando constat, eas fuisse legitime emanatas, debent cum reverentia recipi, eo modo, quo honorandus, & recipiendus est Pontifex ipse. Sicut enim Statua Principis, ex eo quod repræsentat figuram corpoream Principis, reverenda est, & qui erga Statuam illius irreverenter se habet, committit crimen læsæ Majestatis, ut dicitur in jure *l. Qui Statuas ff. Ad leg. Jul. majest.* ita dicendum est de Edictis, Rescriptis, Sanctionibus, seu Constitutionibus Principis, quæ sunt imagines, in quibus repræsentatur mens, seu voluntas ejusdem Principis. Proinde de antiquo jure fuit, ut deducitur ex quadam lege *Codicis Justiniani, arg. l.* 1. *C. Ad leg. Jul. majest.* quod Judex non deferens legibus imperialibus, sed judicans contra eas, poterat accusari de crimine læsæ majestatis; quam tamen praxim, rescripto suo sustulit *Imperator Alexander Severus*, ut ex citata lege apparet. Quid autem importet *Decretum*, *Constitutio*, & *Sanctio* diximus *Par.* 1. *Tit. Canones* n. 1. & *seqq.*

56 Notandum tertio, quod, ad incurrendam pœnam hujus legis statutariæ, requiritur, quod Reus scienter, advertenter, deliberate, & ex contemptu potestatis Pontificiæ, delinquat, ita ut mortaliter peccet; aliter non est locus tali pœnæ, prout ex illius duabus notabilibus dictionibus, nempe *temere*, & *auserit*, pluribus docte cumulatis probat *Sanctor. Comment. cap.* 1. *Stat.* 1. §. 9. 10. & 11. *fol. m.* 3. Itemque oportet, quod crimen judici aliter probatum sit concludenter per Testes, aut Rei legitimam confessionem; hoc enim importat clausula illa, & *de eo legitime constiterit*, ut ibidem probat *Sanctorus*.

57 Notandum quarto, quod contumeliosa, ac blasphema locutio contra *Summi Pontificis* personam, seu Constitutiones potest concernere ejus dignitatem, & potestatem; aut tantummodo honorem, obedientiam, seu reverentiam. Primo modo, ut si quis impie diceret: *Non æstimo Papam, & ejus Papatum, quantum soleam mei calepodii; ipse enim non est me major; sed est homo ordinarius, sicut ego. Hæc Bulla, ab eo lata, nulla est, nec ipse habet authoritatem majorem leges condendi, quam Plebanus Arlattus.* In hoc casu blasphemia esset hæreticalis, & deberet Reus denunciari Inquisitoribus; nec ullo modo posset Judex Regularis se immiscere; aliter incurreret Excommunicationem, Papæ reservatam, privationem, & inhabilitationem ad Officia juxta Bul-

lam *Pauli V. Romanus Pontifex Ann.* 1606. *Calend. Septemb.* Ratio est, quia talis locutio est contra articulum fidei de Primatu, & potestate *Papæ* supra omnes fideles, Secundo modo, si diceret: *Diabolus ferat hunc Papam, stirpis Hebrææ, cujus vita non est, nisi accumulare thesauros per fas, & nefas. Hanc Bullam non æstimo, quia est lata ad proprium interesse; est iniqua; & ad solam oppressionem pauperum.* Tali casu *blasphemia* esset simplex, quia tangeret tantum individualem personam, & male carperet facta, non vero dignitatem, & potestatem. Et in hoc casu posset procedere Superior Regularis.

58 Circa Statutum secundum, notandum est, quod par distinctio, quæ data est supra de *blasphemia* contra *Papam*, currit etiam de prolata contra *Cardinales*, puta, si tangit dignitatem; aut si sit contra personam, Primo modo, puto, *blasphemiam* negantem dignitatem Cardinalitiam, esse de privativa cognitione Inquisitorum. Namque, si non formaliter, & directe, saltem virtualiter, & reductive dignitas, & potestas Cardinalium in tota Ecclesia Catholica concernit articulum fidei; *Cardinales* enim sunt pars corporis *Papæ*. ex *Constit. Eugen. IV, non mediocri* §. 9. apud *Cherub. Tom. p.* & proinde eos quoquomodo offendentes, Rei sunt læsæ Majestatis, prout dicitur in jure, *text. in cap. Felicis de Pæn, lib.* 6. imo, cum eorum consilio apud *Sanctissimum Romanum Pontificem* universalis Ecclesiæ administratio nitatur, ut textualiter habet *Trid. sess.* 25. *de Reformat. cap* 1, *in fine*, eorum dignitas manet vinculata cum suprema dignitate *Papali*, & sic spectare ad materiam fidei. Secundo vero modo, posse a Judice Regulari procedi, perspicuum est.

59 Circa tertium Statutum, notandum primo, quod *Episcoporum* dignitas summa est in Ecclesia Dei, & infinitis propemodum titulis, a Sanctis Patribus, & sacris Canonibus decorata, & qui eos vult collectos ad stuporem videre, adeat *Barb. de Offic. & Pot. Episc. Par. p. Tit. p. cap.* 2. *a num.* 3. *ad fin.* Et cum sint de jure divino instituti, & ordinati in *Hierarchia Ecclesiastica*, tanquam Rectores supra Presbyteros, & ministros, hinc est, quod ipsorum auctoritas characteristica sit de jure divino. Quadrat ergo etiam pro ipsis distinctio, supra data de blasphemante contra dignitatem, aut contra personam *Papæ*, & *Cardinalium*. Si enim aliquis blasphemaret contra dignitatem, & potestatem *Episcopi*, ut si quis impie diceret: *Renego Episcopum, & ejus Mitram; & quis est ille plus quam Presbyter pilei viridis?* Hic profecto blasphemus deberet a solo Inquisitore puniri, Siquidem de fide est, quod *Episcopi* sunt Superiores Presbyteris, ut cantat *Conc. Trid. sess.* 23. *Can.* 6. & 7. Si autem obloqueretur de persona, intraret dispositio hujus Statuti.

60 Notandum secundo, quod, dicente Statuto, *Qui de Episcopis, & aliis Ecclesiarum Prælatis &c.* difficultas esse potest, qui nam hic veniant nomine *Prælatorum?* *Sanctor. Comment. cap.* 1. *Statut.* 2. §. 2. *fol. m.* 12. opinatur esse omnes, qui censentur in Romana Curia, nomine *Prælatorum*, nempe *Referendarii*; *Prothonotarii participantes*; *Datarius*: *Secretarii Congregationum*; *Assessor S. Officii*; *Clerici Cameræ*; & *Auditores Rotæ*, ex eo quod varii Summi Pontifices, ab eo citati in suis Bullis, eos appellent Prælatos. Fuit proinde in Sententia omnes supradictos comprehendi in hoc Statuto. Sed pace illius, Ego sum in opposita sententia. Etenim cum versemur in lege pœnali, debent accipi verba in propria, strictaque significatione, ex notis juribus, Porro prædicti non sunt vere, & realiter *Prælati*, sed nominetenus, & solummodo quoad gradum quendam honorificum, non vero jurisdictionalem. Si quidem *Prælatus* proprie est, qui habet jurisdictionem in utroque foro super oves sibi commissas, ut dicitur in jure, *cap. Decernimus. junct. glos. in V. Ecclesiarum Prælati*, ubi *Abb. num.* 16. *de Judic. glos. in Clement. Dudum* §. *In Ecclesiis de Sepultur. Innoc. in cap. Firmiter de Sum. Trin. & in cap. Quoniam Ut lit. non contest.* & proinde Judices Ordinarii sunt omnes *Prælati*. Supradicti autem a *Sanctoro* nominati, curam animarum non habent, nec jurisdictionem in utroque foro. Quod si contendatur, ipsos jurisdictionem habere in materiis sibi commissis, & proinde de stricto jure esse *Prælatos*. Respondeo, jurisdictionem eorum aut esse mere temporalem, ut in *Clericis Cameræ*; aut si sit circa spiritualia etiam, ut in *Secretariis Sac. Congregationis Episcoporum, Rituum, Indicis &c.* esse pure ministrativam, non vero ordinariam. Præterquam quod Statutum dicit *Ecclesiarum Prælatis*, puta, de habentibus administrationem Ecclesiarum, prout sunt quidam Abbates sæculares, jurisdictionem Episcopalem habentes; omnesque Superiores Regulares, tum Provinciales, tum Locales, qui vere, & stricte sunt Prælati Ecclesiarum, quia administrationem cum jurisdictione, & dignitate habent.

61 Notandum tertio, quod citatum Statutum duas habet partes, puta, de obloquente de *Episcopis*, & de aliis *Ecclesiarum Prælatis*, & ambæ istæ partes modificantur per clausulam subsequentem, puta, *ita ut populo scandalo sit*. Non incurrit proinde pœnam Statuti, qui in Conventu coram Fratribus de persona *Episcopi*, aut alterius *Prælati* obloqueretur. Quia nomine populi non veniunt Clerici, & multo minus Monachi, præsertim in odiosis, ut bene *Sanctor. Comment. cap.* 1. *Stat.* 2. §. 3. *fol.* 13. ait. Sed requiritur, quod delinquat *coram populo*, hoc est coram multis, qui ad minus superent decem, & hoc in loco publico, puta, foro, aut via publica, in qua multi congregantur, ac reddatur hoc modo crimen publicum, ac notorium, & amplius, quod *populo scandalo sit*. Hoc vero accipiendum non est solummodo actualiter, & de facto, ita ut, si populus audiens oblocutiones, scandalizatus tamen de illis non sit, locus non sit pœnæ Statutariæ; sed accipiendum sit de possibili etiam, puta, quod oblocutio talis fuerit, quod de se potuerit populum scandalizare. Quod enim populus non sit passus scandalum, per accidens est; sufficit autem ad delictum, quod verba, de se generativa scandali, protulerit, & sic sentit etiam *Sanctor. loc. cit.* ℣. *Nec est necessarium*.

62 Notandum quarto, quod hoc crimen longe diversum est ab eo, quod committitur a Prædicatoribus, loquentibus contra Prælatos, de quo suo loco dicemus; licet enim objective idem crimen sit, formaliter tamen differt, ex eo, quod hoc, de quo loquimur, committitur in familiaribus (licet in publico habitis) colloquiis; illud vero patratur in publico sermone.

63 Notandum quinto, quod, cum sic obloquentium pœna sit arbitraria Superioribus, ästique arbitrium suum teneantur regulare secundum jus, & æquitatem; arbitratus enim boni viri, puta, Judicis, nil aliud est, nisi jus, & æquitatem respicere, prout ostendit *Oldrad, Tr. de Jur. & æquit. l. p. ff. de Usufr.* apud *Sanctor, Comm. cap.* 1. *Statut.* 2 § 4. debent Superiores ante omnia damnare Reum ad satisfactionem personalem *Prælato* offenso præstandam, ut textualiter habet Canon *in cap. Clericus Maledicus* 46. *Dist. Conc. Carthag.* 4. *cap.* 57. & veniam ab eodem postulandam. Debent pariter damnare eum ad publicam restitutionem famæ, retractando verbum suum, vel quod sibi imposuit, quia alias non servat ju-

juſtitiam in reddendo proximo, quod ſuum eſt, ut docet *Subtilium Magiſter Scot. in 4. Diſt. 15. Q. 4. §. Reſpondeo ℣. In primo P. a.* & communiter Theologi Morales. Debent inſuper eum removere ab illo Conventu, in quo maxime deliquit; nam illo præſente ſemper refricatur in populo memoria ſcandali cum damno Religionis; imo talis publica remotio, tanquam pœna delicti illata, ædificabit populum ſcandalizatum, videndo, quod criminoſi in Religione puniuntur. Et tandem debeat jejunia, & flagellationes, ac etiam carcerem clauſtralem injungere pro dignitate perſonæ offenſæ, & gravitate oblocutionis, & ſcandali ſecuti.

64 Notandum ſexto, quod in *Textu Pract. crim. Tit. Applicatio §. 25.* ſic habetur: *Impudenter obloquentes de Eminentiſſimis, Protectore, & S. R. E. Cardinalibus, deque Reverendiſſimis Eccleſiarum Prælatis, cum ſcandalo, carceribus ſunt mancipandi; vel gravius etiam pro oblocutionis exceſſu, puniendi, Superiorum arbitratu*. Ex hoc videtur, quod obloquens de *Prælatis* Eccleſiarum, Carcere plectendus ſit, quemadmodum obloquens de *Cardinalibus*. Sed hoc verum non eſt, aliter eſſet injuſta hujuſmodi diſpoſitio, ut pote rationi naturali contraria. Siquidem delicta imparia in gravitate non debent æquali pœna vindicari, cum ad menſuram delicti eſſe debeat & plagarum modus. Cum igitur creſcat in gravitate delictum commiſſum contra perſonam, juxta quod perſona offenſa creſcit in dignitate, ut habetur *cap. p. de Calumniat. junct. gloſſ in V. Maxime ſecretis. Inſt. de Injur. §. Atrox. l. Prætor. ff. eo. tit. cap. Cum illorum. de ſent. Excom.* ſequitur, quod major erit culpa obloquentis de *Cardinali*, quam de inferioribus *Prælatis*, proinde non poterunt hæc delicta eadem pœna percuti.

65 Dico ergo, quod, cum *Textus* citet ad marginem Statuta *Vallisoletana*, quæ ipſe epilogat, explicari debet juxta diſpoſitionem, quæ in illis cum majori diſtinctione habetur; attento maxime quod §. 60. ejuſdem Tituli *Textus Practicæ criminalis* ſe remittit ad Statuta Generalia Ordinis. Clauſulæ igitur, quæ in hoc *Textu* habentur confuſæ, puta, *cum ſcandalo; Carceribus mancipandi; gravius puniendi*, non debent univerſaliter ad ſupra enumeratos *Cardinales*, & *Prælatos* referri, ſed ſingulæ ſingulis reddi. Ratio eſt, quia eſt communis Doctorum ſententia *Cravet. Conſil. 149. per tot. Aegid. Bellamer. Conſ. 35. n. 19. & 20. Roman. Conſ. 480. col. 1. ℣. Capio nunc. Ubi Apoſtil. in V. concurrit & ad Conſ. 112. in V. Referenda Tuſc. Concl. 491. lit. C. n. 7.* quod clauſulæ, poſitæ in fine, referuntur ad omnia præcedentia, quando non ſubeſt ratio diverſitatis; quæ, ſi ſubſit, non refertur ad omnia, ſed ſingula ſingulis.

66 In propoſito vero optima ratio diverſitatis ſubeſt, puta, major, & minor dignitas in *Cardinalibus*, & *Prælatis*, ex qua oritur major, & minor gravitas in delicto, cui major, & minor pœna debetur. Quomodo ergo ſingulæ clauſulæ ſiat reddendæ, habemus ex *Vallisoletanis*, hoc eſt, quod clauſula *Carceribus mancipandi* referatur ad *Cardinales*; clauſula *cum ſcandalo*, & *gravius puniendi*, refecatur ad qualificandum delictum, & ejus pœnam reſpectu *Prælatorum*. Nec enim ly *gravius* accipi debet comparative ad Carcerem, ac ſi gravior pœna, quam Carcer, ut pote Triremes, poſſet dari pro tali oblocutione; hoc enim iniquum eſſet, nec pœna eſſet culpæ proportionata, quia hæc non eſt atrociſſimum delictum, cui atrociſſima inter Regulares pœna Triremium ſit injungenda. Sed debet accipi abſolute, & in ſe, puta, *gravius puniendi*, nempe dandæ illæ pœnæ, quæ gravioribus delictis juxta Statuta incutiuntur. Et hoc modo capiendus eſt *Textus*, ne appareat correctorius juris *Statuti Generalis*, in quo fundatur.

67 Circa quartum Statutum, notandum, quod pœna Carceris inibi injuncta, ſupponit delictum grave, & mortale peccatum, & proinde, ubi ipſum non intervenit, non eſt locus pœnæ prædictæ; & recolendum eſt ad hoc id, quod diximus ſupra *num. 12. & ſeqq.* Proinde, qui in familiaribus colloquiis frequenter uteretur verbis Sacræ Scripturæ ad eruditionem moralem, ſeu politicam, hic nullo modo, neque venialiter peccaret. Si autem ad converſationem ridiculam, & jocoſam, honeſtam tamen, hic venialiter peccaret; magis tamen peccaret, ſi factum turpe narrando, verbis Scripturæ ex incidenti narrationem coloraret. Sed peccabit mortaliter, ſi Sacræ Scripturæ verba, vel ſenſum in profanos uſus detorſerit, eiſque in familiaribus colloquiis abuſus fuerit. Et hic advertendum, quod ad pœnam Statuti duo copulative requiruntur, puta, *detorſio verborum*, aut ſenſus Scripturæ Sacræ in uſus profanos; & *abuſus* (puta, eorundem ita detortorum) in colloquiis familiaribus. Ratio eſt, quia Statutum loquitur per dictionem copulativam, quæ utrumque membrum comprehendit, non autem per diſiunctivam, puta, *vel*, ſive, *aut*; unde requiritur ad verificandum Statuti caſum, ut in delicto interveniat utrumque copulatum, aliter non ligat, ut dicunt communiter Doctores. *Alexan. Conſ. 110. num. 15. & ſeqq. lib. 3. Oldrad. Conſ. 91. num. 5. ℣. Præterea. l. Inter omnes §. Recte ff. de Furt. Tuſc. S. C. Concluſ. 135. nu. 14. lit. D. Concl. 274. num. 7.*

68 Quid autem hic veniat nomine uſus profani, explicandum eſt. Communiter loquendo, profanum, prout ſcribit *Agenus Urbicus in Commentario Frontini apud Calvin. lexic. V. Profanum*, eſt, quod, cum Sanctum, ſive ſacrum Deo eſſet, poſtea in uſum hominum, & extra fanum venit. Omnis enim res eſt vel ſacra, ſi nempe cultui divino dicata eſt; vel profana, ſi uſui humano fuerit deputata. Proinde res ſacra, & res profana opponuntur, *l. Inter ſtipulantem §. Sacram. ff. de Verb. Obl.* & profanus locus opponitur loco religioſo, ſive ſacro. *l. Si quis. 40. ff. de Relig. & ſumpt. fun. l. 37. ff. de Contr. empt. l. 4. C. de Relig. & ſumpt. fun.* Sed ſpecialiter profanum accipitur pro peccaminoſo, & in hoc ſenſu homo profanus idem eſt, ac homo peccator. De iſta autem ſignificatione multa exempla habemus in Scriptura; In *Levitico* enim *cap. 19. ℣. 7.* ubi loquitur de comedente contra mandatum Dei Hoſtiam pacificam poſt triduum ab immolatione, dicitur: *Profanus erit, & impietatis Reus*. In *Ezechiele cap. 21. ℣. 25. Tu profane impie dux Iſrael*. In ſecundo *Machabæorum cap. 18. ℣. 23. Judas inſtabat puniens profanos*. Et *Apoſtolus ad Hebræos cap. 12. ℣. 16. Ne quis fornicarius, aut profanus &c.*

69 In propoſito autem abuſus profanus verborum Sacræ Scripturæ, ut ſit punibilis Carcere, prout dicebam, oportet, quod intelligatur mortaliter peccaminoſus, hoc eſt, quod uſurpentur verba Sacræ Scripturæ in re, quæ de ſe mortaliter peccaminoſa ſit, & hoc independenter a materia fidei; prout eſſet, ſi quis clauſulis quibuſdam *ſacrorum Canticorum* uteretur in cantione, ſive Epiſtola impudica ad Amaſiam, eam ſollicitando; ſive verbis Scripturæ uteretur in Satyra, aut libello famoſo contra determinatam perſonam. Hic enim eſſet verus abuſus peccaminoſus; Nam cantio, aut Epiſtola impudica, Satyra, aut libellus famoſus ex ſe ſunt peccata mortalia. Verum eſt, quod ad complementum delicti, ut dictum eſt ſupra, requiritur, quod tales compoſitiones in fa-

miliaribus colloquiis publicari debent; proinde Compositor talium scripturarum, si in Cella privatim conservaret, & nulli panderet, non committeret in statutum, ex eo quod deficeret una conditio, ab eo requisita, puta, usus in familiaribus colloquiis.

70 Circa quintum Statutum datum supra *num.* 51. desumptum ex *Textu*, Noto primo, quod jure merito sub hoc paragrapho, in quo de *Blasphemia* locuti sumus, ponitur delictum loquendi obscenitates; nam, juxta vulgatam *D. Bernardi* sententiam *otiosa verba in ore Religiosi, Blasphemiæ sunt*; & multo magis *Blasphemia* reputanda sunt verba obscena, & maxime in *Fratre Minore*, qui in sua regula *cap. 3. post Med.* monitum habet a Seraphico Patriarcha, ut *honeste loquatur omnibus, sicut decet*.

71 Noto secundo, quod *Textus* non debet accipi de eo, qui semel, aut bis ex inadvertentia, vel joco, obscenum aliquod verbum protulerit, vel minus honestam fabulam, ut in familiaribus colloquiis plerumque evenit, recitaverit. Ratio est, quia *Textus* habet, *Si graviter monitus non se correxerit*, ex quo evidenter deducitur, hic puniri eum, qui ex prava consuetudine obscena loquitur. Præterea pœna carceris non datur, nisi mortaliter delinquenti, & talis non est, qui ex inadvertentia, & lubricitate linguæ, in talia verba aliquando prorumpit. Militat ergo hujus Statuti dispositio contra quosdam nominetenus Religiosos, qui sæcularium discolorum ad instar, nil aliud, nisi obscenitates, & turpia in sermonibus habent, bene ostendentes ex ructibus impudici sermonis, in quos fulvitur pectus, quo cibo interius pessime saginentur. Scandalizantur profecto ex talium conversatione sæculares, & eos solo habitu Religiosos jure merito autumant. Talis ergo Scandalosus Frater, si graviter monitus (hoc est confusibiliter a Superiore Provinciali, aut locali publice correctus per exprobationem suæ obscenæ dicacitatis) non se correxerit; in eum animadvertitur pro qualitate delicti, etiam cum pœna Carceris, aut graviori, Superiorum arbitratu.

72 Noto tertio in hoc *Textu*, nomine Carceris non venire Carnerem formalem, sed domum disciplinæ, aut Carcerem claustralem; sicut etiam vocabulo *pœnæ gravioris* non venit in hoc casu illa, quæ est gravior comparatione Carceris formalis; ratio est, quia pœna hæc non esset delicto commensurata, & lex irrationabilis esset, quod tamen de lege præsumendum non est; Nam quo ad Nos nulla pœna gravior Carcere formali datur, quam Triremes, & Ejectio ab Ordine, quæ cum sint omnium pœnarum gravissimæ, incongrue adhiberentur ad vindicandum turpiloquium, quod in gravitate æquale non est tantis pœnis. Debet ergo accipi hic pœna gravior comparatione pœnæ levis, puta, pro una ex illis pœnis, quæ, cum compescendis gravioribus delictis adhibeantur, graviores nunenpantur.

73 Nun nego tamen, quin etiam carcer formalis adhiberi possit, si excessive qualificatum esset turpiloquium, puta, si factum fuisset coram honestis matronis, seu Virginibus, quæ ex auditu talis sermonis fuissent rubore suffusæ, & stomachabundæ ex impuritate narrationis, scandalizatæ abscessissent a loco, in detestationem nefandi illius discursus; & factum, vulgatum in Populo, magnum scandalum peperisset. Aut etiam, si verba obscena non fuissent per simplicem narrationem enunciata, sed tendentia ad sollicitationem ad turpia: & hoc argui potest ex motibus, gestu, & consuetudine loquentis, alias diffamati de vita parum composita, & turpi. In similibus casibus prudenter librandis per Superiorem, non abnuo Carcerem formalem etiam adhiberi posse; eo maxime, quod ex *Textu*, eorum arbitratu tota res est commissa.

74 Circa Sextum Statutum datum supra *num.* 52. cujus materia affinis est cum *Blasphemia*, ut proinde merito sub eodem paragrapho tractetur (*convicium* enim injuriosa locutio est in homines, ut *Blasphemia* est eadem in Deum) Noto primo, quod *convicium* dupliciter capitur; uno modo stricte, & sic, ut dicit *Ulpianus text. in l. Idem apud §. Convicium ff. de Injur. & fam. libe.* dicitur *Convicium* a concitatione, vel à Conventu, hoc est a collatione vocum; cum enim in unum plures voces conferuntur, *convicium*, quasi *convocium* dicitur; & hoc modo nomine *convicii* venit solum illa injuria, quæ fit, quando plures insimul vociferantur ad aliquem injurandum, vel persequendum, ut fecerunt Judæi, qui injuriantes *Jesum Christum D. N.* ut seductorem *Jo. cap.* 19. ℣. 15. clamabant; *Tolle tolle crucifige eum*, & hujus criminis Rei sunt, non solum vociferantes, verum quoque qui concitavit ad vociferandum alios, vel qui submisit, ut vociferetur, ut ibidem ait *Ulpianus text. in d. l. Idem apud §. Fecisse ff. de Injur. & fam. libe.*

75 Alio modo sumitur large pro quavis injuria verbali, sive maledicentia illata in præsentia ejus, cui aliquis conviciatur; & in hoc sensu accipit Imperator in quadam lege. *text. in l. Quisquis. §. Ante omnia. C. de Postul* in qua monet Advocatos, quo modo se debeant gerere, dum clientulorum Causas dicunt; ait enim: *Ante omnia Advocati ita præbeant patrocinium jurgantibus, ut non ultra, quam litium poscit utilitas, in licentiam conviciandi, & maledicendi, temeritatem prorumpant*.

76 Differt autem *convicium* a contumelia, quia *convicium* importat defectum naturalem personæ, ut si aliquis ad injuriam vocetur *gibbus*, *strabo*, *tranlus &c.* contumelia autem importat defectum moralem, ut si aliquis vocetur *fur*, *leno*, *falsarius* &c. ut ex *D. Thoma 2.2. quæst. 72. art. 1. ad 3.* docet *Alberic. Diction. V. Conviciandi*.

77 Noto secundo, quod improperium est injuria, in qua aliquid vitium, sive verum, sive falsum obiicitur alteri, cui improperatur; ita ut improperare nihil aliud sit, quam crimen alicui obiicere; unde contumelia, & improperium differunt inter se, ut actus ab habitu, ita ut improperans objiciat vitium per modum actus, ut dicendo, *Lenocinium exercuisti*; contumeliam autem inferens, illud objiciat per modum habitus, ut dicendo, *Tu es leno*. Qui ergo in *Prælatum improperii verba protulerit*, nempe ei objiciendo, quod sit latro bonorum Conventus, quod communes eleemosinas defraudet *&c.* & *convicii*, puta, dicendo *surdum*, *sordidum*, *ignorantem* &c, genuflexus debet pane, & aqua jejunare, & omni suffragiorum jure biennio carere.

78 Advertendum autem, quod, si improperat aliquod delictum falsum, si coram Testibus improperium tale effutit, improperans te netur pœnis infamantium, quia fama *Prælati* læsa manet apud eos, qui audierunt, & tale crimen ignorabant, a quibus, ut communiter accidit, divulgabitur, & *Prælati* fama periclitabitur. Si autem improperat delictum verum, quod aut notorium sit, aut probare possit, non minus puniri debet; nam verba Statuti æque verificantur in improperante delictum verum, sicut & falsum; & discrimen solum est, quod improperando falsum, debet Reus puniri pœnis infamantium etiam, ut dictum est.

79 Noto tertio, quod hic nomen *Prælati* accipi debet reduplicative, puta, quod *improperium*, seu *convicium* jactetur contra eum in loco, aut actu

exerc-

exercitii Prælaturæ, puta, in Refectorio, aut Capitulo culparum, aut alibi, ubi Communitas Fratrum interveniat. Moveor, quia quamvis perſona *Prælati* ſit ubique præ cæteris honoranda, tamen ibi magis honorandna eſt, ubi *Prælati* actus exercet; unde ſequitur, quod gravina evadit crimen, ſi ibi inhonoretur. Pœna autem privationis ſuffragiorum ſatis gravis eſt, & de æquitate non convenienter adaptabilis ei, qui ex iracundiæ impetu coram uno, aut altero Teſte aliquod vitium *Prælato* objiceret in Camera, aut Clauſtro &c. In hoc caſu autem cenſeo, ſolum jejnnium in pane, & aqua cum diſciplina deberi pro pœna, non vero privationem; quandoquidem improperans non *Prælatum*, ut infra dicam, punitur tantum diſciplina publice; improperans vero *Prælato*, ratione dignitatis, majorem pœnam portare debet, nempe jejunium publicum, cum genuflexione in pane, & aqua, ac diſciplina, ut dicitur in Stututis *Salmaticenſibus cap. 7. ℣. Quicunque Frater alteri. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 321.* Si vero *improperium* jactetur contra *Prælatum* coram Communitate, tunc intrat tota pœna, quæ hic ſancita eſt.

80 Qua vero pœna puniri deberet, qui improperaret fratri non *Prælato* crimen, aut ei conviciaretur? Dico, quod de hoc habetur Statutum Ordinis *cap. 7. §. 6. num. 49.* ita cantans: *Si quis Fratrum non Prælato verbum improperii, aut convicii dixerit, flagella diſciplinæ ſingulis vicibus in Communitate fratrum ſibi adhibeat.* Et ſi crimen notorium eſt, aut probari poſſit, & improperans eodem contextu profiteatur, ſe illud velle ad *Prælatum* deferre, ut eum puniat, quid juris? Dico, quod, tali caſu, nullam pœnam meretur. Ratio eſt, quia objectio talis criminis cenſeuda tunc eſt pars accuſationis, quam contra illum intentare vult; & quemadmodum accuſando illum de vero crimine, quod probare intendit, nullam pœnam incurrit, ita nullam meretur, objiciendo Reo extrajudicialiter crimen, ſuper quo vult eum judicialiter provocare. Si vero nolens accuſare, improperat tantum crimen, quamvis verum, puniri debet; quia oſtendit animum injuſtum lædendi proximum in fama; non vero, quod juſtitiæ ordine corripiatur; unde & puniendus eſt.

81 Quid autem dicendum, ſi objiciatur crimen, de quo alias quis per ſententiam, aut paternaliter punitus fuerit? Dico, quod de hoc habetur Statutum *Salmaticenſe cap. 7. ℣. Quicumque Frater alteri. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 321. col. 1.* ſic ſonans: *Si autem improperaverit aliquem de delicto ignominioſo, pro quo jam alias fuit punitus, diſciplinam faciat publice in Refectorio, & ſemel jejunet in pane, & aqua.* Et advertendum, Statuta Ordinis collectionis *Sambucanæ* eſſe corrupta, dum ajunt *cap. 7. §. 6. num. 50.* hujuſmodi improperantem *puniendum eſſe pœna talionis*, proinde non ſunt attendenda, dum diſcordant a *Salmaticenſibus*, a quibus deſumptum eſſe tale ſtatutum, inibi in margine adnotatur.

82 Non inutile autem eſt diſcutere, An *Prælatus* convicians, aut ſimiliter, ut dictum eſt, improperans ſubdito teneatur aliqua pœna, & qua?

83 Reſpondeo, quod gratia correctionis poteſt Superior etiam aliquod verbum contumelioſum dicere Subdito, ut ait *D. Th. 2. 2. quæſt. 72. Art. 2. ad 2.* ſiquidem *D. N. J. C. Luc. cap. 24. ℣. 25.* vocavit diſcipulos euntes in Emmaus *ſtultos, & tardos corde*; & *D. Paulus Ep. ad Galat. cap. 3. V. 1.* dixit *Galatas inſenſatos*. Hoc tamen debet fieri, ut advertit *Cajetan. 2. 2. quæſt. 72. Art. 2.* cum magna circumſpectione, & non niſi Spiritu Sancto ſuggerente, puta, quod ex charitate, & amore emendationis proximi illud verbum proferatur; unde & *Tullius* ipſe *libro de Officiis* ait: *Omnis animadverſio, & caſtigatio contumelia vacare debet.* Proinde *Par. p. Tit. Delictorum num. 17.* dedimus monitum, datum a Statutis Ordinis *cap. 5. §. 3. num. 4.* Superioribus, ut in corrigendis ſubditis in Capitulo culparum, a contumeliis, injuriis, improperiis, & calumniis omnino abſtineant.

84 Quando igitur Superior aliquod verbum contumelioſum ingerit ſubdito ad illius correctionem, advertere oportet, quod tale verbum conferat ad correctionem ipſum; aliter, ſi verbum ad correctionem minime facit, tale verbum injurioſum eſt, non correctorium, nec procedit a charitate, ſed a paſſione, & ut ait, loco ſupracitato, *Cajetanus*, non promovet in ſubdito emendationem, ſed iram. Ratio eſt, quia tale verbum de ſui natura vetitum eſt proferri contra proximum, cum ſit de ſui natura læſivum famæ illius; quod ſi non ex intentione lædendi eum, ſed ex charitate, & deſiderio promovendi in illo correctionem proferatur, permiſſum quidem eſt, tamen debet eſſe tale, quod eam promovere idoneum ſit; quod, ſi ad illam nullo modo facit, ſignum eſt, Superiorem non moveri ab amore, ſed a paſſione, odio, animoſitate &c. & non ſtudio corrigendi, ſed injuriandi, tale verbum effutiiſſe.

85 Dico igitur, quod ſuperior non minus ligatur, reſpectu ſuorum ſubditorum, diſpoſitione hujus Statuti, quam Subditi ipſi reſpectu eorundem inter ſe, ſeu reſpectu Superiorum, & proinde, ſi circa hæc delinquit, puniri debet etiam ipſe, tanquam quivis alius de populo Clauſtrali; imo, Me judice, gravius adhuc cæteris, tum ratione mali exempli, quod ſubditis ſubminiſtrat in ſæviendo lingua contra proximum, ſibi inviſum, eo quia eſt diverſæ factionis; tum quia in actu, per quem iſte corrigi deberet, motivum ei ſubminiſtrat perſeverandi in ſuo defectu, & contra Superiorem iraſcendi, & quem iſte facere deberet correctiorem, facit pejorem; tum quia Superior ſibi data abutitur poteſtate; non in edificationem, ſed in deſtructionem; & publica authoritate utitur ad privatæ paſſioni obſequendum. Sequitur proinde, ut *Part. p. Tit. Pœnarum num. 68.* docuimus, quod, ſi Superior impingit in publica Communitate Subdito delictum grave, & infamatorium falſum; aut ſi verum, occultum tamen, & tale, quod probari non poſſit, poteſt Subditus illum accuſare apud majorem *Prælatum*, tanquam infamatorem, & prætendere, ultra reſarcitionem ſuæ famæ, (ad quam etiam ſine interventione Officii Judicis in conſcientia tenetur) ut puniatur pœnis infamantium, de quibus inferius dicemus. Si autem Superior ſolitus eſt in Subditos convicia effutire, & riſum commenſalibus ciere, ac illos ſatyrizare, & in deriſum ponere, ac exacerbare, juxta Statutum *Vallisoletanum*, quod loco proxime citato explicavimus, corrigendus eſt.

§. III. Infamatio.

SUMMARIUM.

1 *Infamare, quid ſit.*
Infamatus, quis dicatur.
Fama, quid ſit.
Fama, & honor poſt bona naturæ principalia ſunt.
Infamiæ pœna æquiparatur morti.
2 *Infamatio quotupliciter accidat.*
Contumelia, & detractio, quomodo differant.
Contumelia, convicium, & improperium, quomodo differant.
Infamatio, & calumnia, quomodo diſtinguantur.

3 *Fal-*

3 *Falsitas est in dicendo falso, & in tacendo vero.*
Litteræ Apostolicæ, quomodo dicantur surreptæ.
Falsum dicere majus crimen est, quam verum tacere.
4 *Infamans alium de crimine vero, an teneatur actione injuriarum.*
5 *Infamatio solo nomine differt ab injuria.*
Injuriæ gradus, & qui.
6 *Injuriæ gravitas pendet ab hominum existimatione.*
7. *Existimatio hominum in pensanda injuria est* popularis, *& juxta mores Patriæ.*
8 *Injuriæ ratio pendet ab intentione injuriantis.*

1 INfamare, a quo derivat *infamatio*, est *famam alicujus dicto, scripto, factove lacessere, sive lædere*: unde infamatus proprie dicitur, *cujus opinio est læsa apud viros providos, cordatos, honestos, & graves. cap. Qualiter, & quando, il 2. Extra. de Accusa. Fama* porro, quæ ex *infamatione* jacturam patitur, *est illæsæ dignitatis status, vita, & moribus comprobatus; vel communis locutio, ex verisimilibus conjecturis consurgens*, ut habet *Glos. in cap. Vestra in V. Notorium de Cohab. Cler. & mul. l. Cognitionem ff. de Var. & extra. cogn.* & *Bald. in l. De minore §. De Quæst.* Est autem gravissimum crimen aliquem infamare, & est homicidio proximum; infamans enim privat hominem fama, & honore, quæ post vitam, primum locum inter bona naturalia obtinent, *Petr. Navar. lib. 2. cap. 4. num. 6. Filliut. Tract. 40. cap. 4. quæst 1. num. 87. Rebell. de Restit. lib. 4. quæst. 1.* & pœna infamiæ morti æquiparatur *arg. l. Justa, init. junct. Gloss. ff. de Manumiss. vindic. Add. ad Bertaz. Conf. crim. 198. lit. A. Menoch. de Arbitr. lib. 1. quæst. 80. Cas. 16. num. 41.*

2 Tribus porro modis aliquis infamatur. Primo verbis, quæ, si publice proferuntur, vocantur *contumelia*, ut post *D. Thom. 2. 2. quæst. 72. art. 1. ad 3.* & *Bonac. de Restit. disp. 2. quæst. 4. Punct. 1. n. 3.* scribit *Sonctor. de Fæa. cap. 10. quæst. 1. ℣. Respondeo secundo fol.* 418. si vero secreto, dicitur *detractio*. Ego autem existimo, *contumeliam* vocari, quando verba infamatoria proferuntur in præsentia; *detractionem* vero, quando dicuntur in absentia infamati; quia, ut habetur ex *D. Thoma*, loco citato, *contumelia, convicium*, ac *improperium* non differunt, nisi penes objectum defectus proximi, puta, in naturalibus, aut moralibus; *convicium* autem, aut improperium non est, nisi proferantur in præsentia ejus, cui conviciatur, aut improperatur; sequitur ergo, quod idem dicendum est de *contumelia*. Secundo infamatur aliquis scripto; nempe per famosos libellos, de quibus infra suo loco dicemus. Tertio autem factis, ut conspurcando fores domus; pingendo, aut appendendo cornua &c. Differt autem *infamatio*, de qua in hoc paragrapho, a *calumnia* de qua in sequenti dicemus, in hoc, quod *calumnia* est, quæ proponitur in judicio; *infamatio* autem extrajudicialiter propalatur, A *diffamatione* vero differt, quia *infamatio* fit, dicendo de proximo aliquid falsum; *diffamatio* autem, dicendo aliquid verum, sed occultum, quod probari non potest.

3 Continetur autem falsitas, tam in tacendo verum, sicut in exprimendo falsum; utroque enim modo literæ Apostolicæ impetratæ, dicuntur surreptæ, *text. in cap. Cum dilecta. Extra. de Rescr. & in cap. 2. de Fil. præsb. in 6. & in cap. 6. de Consang. & affin.* major autem, & detestabilior culpa est falsum dicere, quam verum tacere, ut ait *Abb. in cap. Quia circa num. 5. de Consang. & affin.* sequitur proinde, quod magis delinquit, qui proximum infamat de delicto absolute falso, quam is, qui tacendo aliquam circumstantiam, quæ factum reddit licitum, proximum Reum delicti dicit, ut esset, si quis diceret, *Cajum occidisse Titium*, & taceret, quod hoc fecit ad sui inculpatam tutelam.

4 Si autem delictum, de quo alius infamatur, verum est, dubium est, an injurians, sive infamans delinquat, & teneatur actione injuriarum. Huic dubitationi respondet *Clar. §. Injuria ℣. Item quæro. num. 15.* distinguendo; nempe, aut interest Reipublicæ, quod sciatur id, de quo alium infamavit, ut nempe, quod sit homicida falsarius &c. aut non interest, ut si dicatur cæcus, claudus &c. In primo casu infamans, sive injurians, si probet delictum, de quo alium infamavit, non delinquit, nec tenetur erga injuriatum; si autem minime probet, tenetur. Advertit tamen, quod talis distinctio procedit tantum de jure Civili, sed non de Canonico; siquidem juxta hoc, nunquam extrajudicialiter licet crimen infamans, quamvis verum sit, & probari possit, ac etiam, si notorium esset, objicere. Namque in locutione injuriosa, sive infamatoria, pensandus est animus loquentis, qui cognosci potest ex circumstantiis; & si ad illius injuriam aliquid contra proximum effutit, licet illud verum sit, tamen delinquit, quia illum injuriat. Hoc tamen delictum intelligitur pro foro animæ tantum; nam pro foro externo, nullo modo puniendus esset, qui alteri dixisset, *Tu es latro*, si ejus latrocinium judicialiter probasset.

5 Convertitur *infamatio* cum injuria, nec nisi solo nomine differt; utraque enim tendit ad famæ proximi denigrationem, & utraque verbis, scripto, & factis infertur, & ut notat *Cardinalis de Lugo de Just. jur. tom. 1. disp. 1. sect. 2. num. 38. & de Pen. disp. 16. num.* 650. ordinatur contra vitam, aut honorem, aut famam, aut bona temporalia proximi. De aliis quidem loquemur alibi; hic autem solam verbalem injuriam examinamus, quæ, ut habet *Raynald. Observ. crim. Tom. 1. cap. 11. §. 7. num.* 4. est in triplici differentia, nempe atrox, enormis, & levis, & gradationem accipit, *quemadmodum*, & aliæ injuriæ species, a loco, persona, & verborum significato. Ratione loci gravior est injuria, quæ fit in publico, ea, quæ fit in secreto; & gravior illa, quæ fit coram personis nobilibus, quam ea, quæ fit coram vilibus. *l. Prætor edixit. §. Atrocem. ff. de Injur. Menoch. de Arbitr. lib. 2. Cas. 263. n. 5.* Ratione personæ tantum crescit in gravitate injuria, quo major est in injuriato dignitas; unde gravior est injuria, illata Clerico, quam Laico; & gravior facta Episcopo, quam simplici Clerico, & gravior facta viro nobili, quam plebejo. Ratione significati verborum, eo enim crescit injuria, quo gravior infamiæ nota inuritur injuriato.

6 Injuriosum autem verborum significatum, ac illius gravitas magis mensuratur a communi hominum æstimatione, quam a rei veritate. Nam secundum rei veritatem, major censenda esset injuria, quæ gravius crimen injuriato objiceret, cum homo a solo crimine reddi debet infamis; sicut enim bona fama est a virtute, ita infamia, illi contraria, oriri rationabiliter non debet, nisi a vitio; unde juxta majorem turpitudinem vitii, crescere deberet infamia. Non tamen ita est, sed pensatur gravitas injuriæ ab existimatione hominum; cum enim per injuriam verbalem infametur homo, & fama consistat in existimatione, sive opinione Populi de aliquo, sequitur, quod ex verbo injurioso, tantum infamatus dicatur aliquis, quantum gravis existimatur *populariter* talis injuria.

7 Dixi *populariter*, seu communiter, non autem solo judicio hominum gravium, ac prudentum. Nam ho-

homo cordatus, & prudens æstimaret gravinrem esse injoriam, si quis alteri diceret, *Tu es atheista*, quam si diceret, *Tu es fur*, & adhuc majorem, dicendo, *Tu es bestia*, quam dicendo, *Tu es cornutus*; nam dicere bestiam est negare homini rationalitatem, ac esse humanum simpliciter, quod majus est quacunque virtute, cum nobilior, & prior sit substantia quocunque accidenti, ac qualitate, ot est virtus. Pariter dicere *atheistam*, est asserere gravissimi criminis omnium, quæ ab homine committi possunt, illum esse Reum; negare enim *Deum esse*, quod est atheismos, superat omne aliud, quamvis gravissimum crimen. Ex alia parte *esse furem*, damnificantem nempe proximum in bonis fortunæ, quæ infima sunt, omnium gravium criminum minimum censendum est; & aliquando neque crimen est, ut in casu necessitatis. Similiter *esse cornutum*, habere nempe uxorem infidelem, nullum crimen est; quandoquidem hoc potest esse fine illius scientia, se patientia, & consequenter absque omni crimine; & tamen in hominum communi opinione hæ duæ censentur ex majoribus injuriis, quæ honesto viro inuri possint. Sequitur hinc, quod juxta varietatem Regionum, variatur gravitas ejusdem verbalis injuriæ; ande in *Lombardia*, dicere aliquem uxoratum *esse cornutum*, pro gravissima injuria reputatur, non sic autem est in *Regno Neapolitano*, ubi passim tale verbum inter familiaris colloquia usurpatur.

8 Advertendum pariter, quod ratio injuriæ magis pendet ab intentione injuriantis, quam a tenore verborum; proinde, si quis verbum, alias injuriosum, in alium proferat, non quidem animo injuriandi, sed joco, familiaritate, usu loquendi, inadvertia, & similibus casibus, nec injuria, neque crimen est, *text. in l. Illud §. Sane ff. de Injur. & in l. Sicut plagis §. final. junct. gloss. ff. Ad leg. Aquil. l. obligationem in fin. ff. de Act. & oblig. §. Plane de testamen. ℣. Cæterum. Inst. de Testam. milit.* & hoc quamvis verba, secundum se injuriam importent; vice versa, quamvis verba in suo significato materiali non sonent injuriam, si tamen animo injuriandi adsit, evadunt in injuriam, ut dicendo, *Tu es bonus homo*; ita enim repotatur, ac si diceretur, *Tu es cornutus*, ut ex *Azevedo Recopil. lib. 8. Tit. 10. leg. 2. num. 79.* scribit *Raynald. Tom. p. cap. 11. §. 8. num. 26.*

Probatio.

SVMMARIVM.

9 *Injuria verbalis, quomodo probanda.*
Opinio, quod probandus sit animus injuriantis.
10 *Rejicitur talis opinio.*
Quando verba ex se sunt injuriosa, præsumitur de malo animo.
11 *Animus probatur per conjecturas.*
12 *Contra consanguineum non præsumitur animus injuriandi.*
Superioritas respectu injuriati excludit animum injuriandi.
13 *Conjecturæ probantes animum injuriandi.*

9 Injuriæ verbalis delictum, cum non relinquat vestigium post se, probari debet per Testes, sicut & omnia alia delicta facti transeuntis, & in hoc crimine, si atrox injuria fuerit, potest Judex ex Officio inquirere: si autem levis, non proceditur, nisi ad querelam partis, ut volunt Doctores. *Muscatel. de Delict. cogn. de Injur. num. 21. & 31. Sanfelic. Decis. 63. num. 24. & seqq. Afflict. in Constit. Postquam citatu Not. 3. apud Raynald. Tom. 1. cap. 11.*

De Ameno de Delict. & Pæn. Par. III.

§. 7. num. 11. Cum autem, ut dictum est, injuria requirat, ad hoc, quod talis sit, quod procedat ab eo, qui animum injuriandi habet, videretur dicendum, quod, qui probare intendit, injuriam sibi fuisse factam, non sufficit, quod probet tale verbum contra se fuisse prolatum, sed requiritur, quod etiam probet fuisse prolatum animo injuriandi, cum, ut alias dictum est, semper probanda sit illa qualitas, quæ facit ad constituendum delictum, & sine qua delictum non est delictum; & sic tenuit *Jacobus de Belviso Prax. judici. Vit. de Injurie. ℣. Quod dictus Reus malitiose. num. 1. & 2.*

10 Contrarium tamen verius est, & recitata opinio potest habere locum, quando dictum, aut factum de sui natura injuriam non importat; sed solum talis evadat, quando dicatur, aut fiat cum animo injuriam inferendi; Unde qui vult probare se injuria fuisse affectum, probare debet, hoc fuisse affectum ab eo, qui animum injuriandi habuit, cum eius animus malus, ex tali dicto, aut facto evidenter non appareat, & proinde Actoris erit illud probare. Quando vero dictum, aut factum de sui natura injuriam importat, probato illo, transfertur in Reum onus probandi, se dixisse, aut fecisse illud tale, non animo injuriandi, sed joco. Ratio est, quia non præsumitur, quod joco fuerit illata injuria, quando aliquid de sui natura injuriosum fuerit factum, aut dictum; nam omne verbum injuriosum præsumitur prolatum animo injuriandi, nisi contrarium probetur. *text. in l. Si non convicii, ubi Gloss. in V. Probare, & Bald. num. 2. C. de Injur. Gloss. in cap. Sicut nobis in V. Exprimuntur in fin. de sent. & re judicat. Clur. §. Injuria. V. Quæro nunc.*

11 Animus eius vero, qui injuriavit, cum aliter probari nequeat, per conjecturas probandus est argumento earum, quæ in jure dicuntur. *l. 1. ff. Adleg. Cornel. de Sica. l. Nos omnes §. A Barbaris ff. de Re milit.*

12 Quia autem ex personarum qualitate potest qoid injuriosum, aut non, censeri, considerada est persona injuriantis. Si enim, qui dicitur injuriasse, est consanguineus injuriati, non præsumitur, quod sit facta injuria animo injuriandi, ut dedacitor ex lege *l. Vestem sordidam. ff. de Injur. l. Item quæritur §. Item Julianus ff. locat.* & in sententia *Bartoli in l. Ut vim post n. 4. ℣. Ad quod etiam facit ff. de Just. & jur.* quis animus injuriandi non præsumitur inter coniunctos usque ad septimum gradum, ideo tali casu probandum est ab injuriato, quod injurians malo animo illud dixerit, aut fecerit. Extendendum vero puto hanc conclusionem ad illos, qui aliquam superioritatem habent, respectu illius, qui queritur fuisse injuriatum, sive talis superioritas sit Magistratus; sive Prælaturæ; sive Magisterii; sive nobilitatis; sive dominii; nam tales, gratia correctionis, possunt, respectu suorum inferiorum, aliquid dicere, aut facere, quod tameo dictum, aut factum ab aliis jore merito injuria esset censenda. Proinde Præceptor sive scientiæ, sive artis, discipulum negligentem, aut errantem, similiterque Dominus famulum cædit; & Prælatus in Subditos; & Nobilis in Plebejos, gratia correctionis, verba injuriosa jacit; nec tunc tamen rationabiliter præsumi potest in loquente animus injuriandi; & proinde tali casu, oportet, quod, qui prætendit se fuisse injuriatum, probet in loquente fuisse animum injuriandi.

13 Conjecturæ ad probandum illius animum possunt esse multæ; concludentior tamen illa est, quæ deducitur a consideratione, si verbum injuriosum prolatum, aptum sit ad emendationem; an potius sit totaliter ad hoc improportionatum. Si enim hoc, patet manifeste non studio cor-

rectionis, sed animo iniuriandi, verba fuisse prolata. Exemplum potest esse in Prælato, qui, si in Capitulo culparum Subditum negligentem ad surgendum ad horas nocturnas, reprehendat, eum vocet *pigrum*, *desidiosum*, *ventri traditum*, *ac somno deditum &c.* demonstrat se, gratia illum incitandi ad excutiendam a se desidiam, protulisse talia verba, ad eum finem ex se tendentia. Si vero eum vocet *bastardum*; *cerdonis filium*; *vilissimæ plebis germen*; *de genere maculata ortum &c.* apparet in eo animus iniuriandi, cum hæc improperia importionata sint ad promovendam in Subdito correctionem propriæ negligentiæ.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

14 *Pœna injuriantium de jure communi.*
15 *Damnatus de illata injuria, incurrit infamiam.*
16 *Quando ex injuria prolata in Principem, incurratur crimen læsæ Majestatis.*
17 *Quando debeatur pœna læsæ Majestatis, ob injuriam prolatam contra Officiales Principis.*
18 *Regulares circa pœnas injuriantium consulant suas Constitutiones.*
19 *Statutum primum pro Minoribus de Observantia.*
20 *Statutum secundum.*
21 *Statutum tertium.*
22 *Ob quæ facta Religiosus infametur.*
23 *Transgressio votorum essentialium infamat Religiosum.*
24 *Dubitatio secunda.*
25 *Quomodo dignoscendus, qui scienter infamat.*
26 *Dubitatio tertia.*
27 *Scientia, a quo probanda, quando intrat delictum, ut ejus qualitas.*
Falsitas, quid sit.
Negativa, non coarctata, est improbabilis.
28 *Probatæ diffamatione, præsumitur contra diffamantem.*
Reus de diffamatione, quid probare debet, ut evadat reatum.
29 *Dubitatio quarta.*
30 *Diffamatus, non probans diffamationem, reconvenitur ab accusato; & quæ cautela adhibenda.*
31 *Dubitatio quinta.*
32 *Diffamans, probans ex auditu crimen diffamatum, evadit pœnas Statuti.*
33 *Dubitatio sexta.*
34 *Quomodo procedendum, si diffamans probat publicam famam criminis diffamati.*
Quid agendum, si auctor famæ urgeret, se crimen diffamatum divulgasse.
35 *Quid agendum, si contra talem negantem militaret præsumptio.*
Quando militat contra aliquem præsumptio de delicto, ipse debet probare se innocentem.
36 *Dubitatio septima.*
37 *Quæ conjecturæ probent in diffamatione animum dolosum.*
38 *Dubitatio octava.*
39 *Inadvertentia, inconsideratio, & levitas animi, minuunt de voluntario.*
Quando cognoscendum diffamationem fuisse ex levitate animi.
40 *Dubitatio nona.*
41 *Revelans ex loquacitate, aut sub sigillo secreti, crimen alterius, fit Reus Statuti.*
42 *Dubitatio decima.*
43 *Quid, si, qui audivit crimen sub sigillo secreti, illud divulget.*
44 *Dubitatio undecima.*
45 *Diffamans crimen occultum defuncti, est puniendus de diffamatione.*
46 *Dubitatio duodecima.*
47 *Puniendus est, qui diffamavit crimen, dicens se illud non credere.*
48 *Dubitatio tertia decima.*
49 *Injurians alium de criminibus in genere, est Reus Statuti.*
50 *Dubitatio quartadecima.*
51 *Diffamans integrum Conventum, puniendus ut diffamator.*
52 *Dubitatio quintadecima.*
53 *Alium diffamans, & non de crimine, sed alio probro, qua pœna puniendus.*
54 *Ratio datæ resolutionis.*
55 *Dubitatio sextadecima.*
56 *Clericus se jactans de adulterio, suspensus fuit ab Officio, & Beneficio.*
57 *Revelans de se ipso, sive verum, sive falsum, debet puniri, & quomodo.*

14 PŒnæ iniurias inferentium, de iure communi *text. in l. final. ff. de Injur.* sunt extraordinariæ; pro diversitate autem iniuriarum indicitur iniurianti satisfactio erga iniuriatum, quæ mensuranda est iuxta atrocitatem, aut levitatem iniuriæ. In iniuria verbali contumeliosa, convitiosa, aut detractoria, debetur verbalis reparatio honoris, per verba nempe eodem modo dicta in reparationem honoris, ac famæ illius, cui iniuste detractum, aut conviciatum fuit, & pari modo facienda est scripto, si scripto illata fuit iniuria. In iniuria reali, ac damno dato, sive in re, sive in persona debetur damnorum refarcitio, iuxta æstimationem damnificati, ac Iudicis, ut suo loco dicemus.

15 Cæterum condemnatus actione iniuriarum pœnali, sive hæc civilis, sive criminalis sit, incurrit infamiam iuris, de lege tum Canonica, tum Civili, *text. in cap. Cum te de sent. ab re judic.* ubi *Abb. n. 1. l. 1. l. Athletas §. final. de his, qui not. infam. Diaz Prax. crim. cap. 69. num. 6.* debet tamen *injuria*, de qua condemnatus est, fuisse atrox, ut docet *Clarus §. Injuria ℣. Item condemnatus*, qui testatur de communi.

16 Pro diversitate vero personarum injuratarum, a Judice moderandæ sunt pœnæ. Censuerunt nonnulli Doctores, quos tradit, & sequitur *Marthan. de crimin. Tit. læsæ Majest. cap. 2. num. 22.* verbum injuriosum prolatum contra Principem, esse indifferenter crimen læsæ Majestatis, ac puniri debere pœnis, debitis Reo de Majestate læsa. Sed talem conclusionem *validissimis rationibus*, & Doctorum auctoritate impugnat *Raynald. tom. p. cap. 2. §. 5. n. 4. & seq.* ac demonstrat, quod ex injuria verbali, prolata contra Principem absentem, seu præsentem, non incurritur crimen læsæ Majestatis; hoc autem solum admitti posse, quando verba exprimunt non tantum contemptum in Principem, sed etiam ostendunt animum machinandi contra ejus vitam, aut dominium. Proinde pœnam obloquentis de Principe, citra animum machinandi contra eum, non excedere debere exilium regulariter, prout habetur ex textu in *l. final. ff. de Injur.* Verum est, quod, si cum oblocutione concurrit alia qualitas, potest Judex extendere arbitrium etiam ad pœnam corporalem, ut quibusdam citatis *Bald. Laderch. Imol. & Joseph Ludov. Decis. lucc. 4. num. 20.* probat *Chartar. Decis. crimin. 68. num. 25.* & quando qualitas esset gravissima, & interveniret consuetudo, quod in illo loco oblocutio de Principe morte plecteretur, posset arbitrari etiam,

etiam ultimum supplicium, ut eum *Prata Respons. crimin. 17. num. 31.* concludit *Raynald. loc. cit. n. 87. & 53.*

17 Quod vero dictum est de injuriante Principem, consequenter dicendum est de Officialibus Principis; si enim isti offendantur, seu injurientur ex odio, & in damnum Principis, vel ex causa Officii sui, tunc debetur pœna criminis læsæ Majestatis, non vero, quando injuriantur tanquam persona particularis ex odio, & causa privata, ut contra contrarium sentientes *Brun. Cravet. Berov. Boss. Nevizz. & Giga.* scribit *Farinac. quæst. 112. num. 150.* Præsumitur vero, quod iniuria procedat a causa privata, nisi contrarium probetur, *Raynald. Tom. p. cap. 2. §. 5.* & ibi *Farinac. Roland. Amat. & alii*, & probatio non potest esse nisi conjecturalis, nempe spectando originem offensæ, & a quo facto dependeat: aut si offensa facta est Officiali in actu exercitii officii, ut Judici, sedenti pro Tribunali &c. an vero alibi, & alio tempore, ac exercitio, ac similibus aliis circumstatiis, præsumendum est de mente offendentis.

18 Hæc quidem quadrant pro sæcularibus, tum Clericis, tum Laicis; pro Regularibus vero spectandæ sunt ipsorum Constitutiones, ut conveniens pœna, in facti contingentia, decerni possit. Nos Minores de Observantia habemus Statuta sequentia.

19 1. *Scienter aliquem infamans, sacramentaliter absolvi non potest nisi a Provinciali; & convictus in judicio, subire debet pœnam criminis, de quo alterum infamavit; nec nisi prius restituta fama. Text. Tit. Applicatio §. 8.*

20 2. *Qui crimen Fratris, quod legitime probare non potest, alteri, quam Prælato revelaverit, pœna talionis multetur, Stat. Gen. Ord. cap. 7. § 6. n. 46.*

21 3. *Districte probibemus, ne quis sub sigillo Confessionis, quidquam dicat, quod in alicujus famam vergat, vel quod inter Fratres dissensionem, vel scandalum generet. Statut. loc. cit. num. 3.*

22 Circa primum Statutum prima dubitatio est, a quibus factis pariatur *infamia* Religioso, ex quorum aliquo, quod ipsi obiiciatur, dicatur Religiosus infamari?

23 Respondeo, quod, ut bene habet *Sanctor. de Pœn. cap. 10. quæst. 8. V. Respondeo negative fol. 451.* transgressio votorum essentialium Regulæ, & crimina, quæ in nostra hac *Praxi criminali Text. Tit. Delictorum §. 2. & 3.* recensentur tamquam gravia, graviora, ac gravissima, hæc, inquam, infamant; & quidem non omnia, sed tantum ea, quæ faciunt Religiosum male audire communiter, tum apud Fratres, tum apud sæculares; non autem ea, quæ crimina quidem sunt, & puniuntur, tamen famam, aut opinionem non obscurant, ut cum *Bonacina de Restitut. Disp. 2. Quæst. 4. Pun. 2. n. 1.* ac *Solonio in 2. 2. Quæst. 62. art. 2. Controver. 11.* idem *Sanctorus* docet. Infamant etiam alia, quæ nullo modo crimina sunt, famam tamen pessime lædunt, ut, si diceretur quis *Referendarius*, sive *observator* (Italice *Spione*), si diceretur *Mulus*, aut *Bastardus*, aut de *progenie birruariorum*, vulgo *Razza di sbirro, &c.* nam ex iis tanta, imo in communi opinione major injuria infertur, quam si aliquod crimen sibi fuisset impactum.

24 Secunda Dubitatio est, cum dicit *Textus, scienter aliquem infamans*, quomodo intelligendus quis *scienter infamans*?

25 Respondeo; quod ille, qui grave crimen committit, ille se infamat *infamia facti*, quemadmodum sententia Judicis declarantis crimen ab eo commissum, infamat eundem *infamia juris*, ut notum est. Sequitur ex hoc, quod, si quis eidem objiciat crimen illud, ob quod sententiatus est, sive illud sit notorium, aut saltem in judicio probari possit, quamvis injuriam ei afferat, refricando memoriam criminis, non tamen eum infamat, quia jam ille se facto infamavit. Infamatur autem, si illi objiciatur crimen falsum; aut crimen, verum quidem, sed affectum falsa qualitate infamante; aut crimen, verum quidem, ita tamen occultum, quod nullo modo probari possit; omnibus enim hisce modis, ille, qui erat in possessione bonæ famæ, in ea damnificatur. Ex his resolvitur, quis dicatur *scienter infamans*; est enim ille, qui, sciens crimen, quod alteri impingit, esse omnino falsum, vel, si verum, ita occultum, quod non potest probari, tamen illud sibi objicit, sive de eo cum cæteris Fratribus illum diffamat.

26 Tertia dubitatio est, quomodo, & a quo probanda sit *scientia* in eo, qui accusatur, quod *scienter infamaverit*.

27 Respondeo, quod, quando in aliquo actu requiritur scientia, ut qualitas a Statuto requisita, illa debet concludenter probari, ut dicunt Doctores; *Angel. in l. 1. C. de Nili agger. n. rump. Bart. in l. Omnes C. de Agric. lib. 11. Felin. in cap. Cum vigesimum de Offic. Deleg. init. num. p. Mascard. de Proba. Concl. 301. num. 17.* unde, cum in hoc Statuto scientia requiratur, & scientia vera, non autem præsumpta in delictis puniatur, ut docet *Abbas in cap. Dilectus filius num. 9. de Simon.* videretur dicendum, ipsam esse probandam ab Accusatore, qui querelam movet contra eum, qui se infamavit, probando nempe *illum scivisse esse omnino falsum id, de quo eum diffamavit*. Hoc autem vix probabile est, tum quia scientia, cum sit habitus internus, lateus animo, probatur tantum conjecturis; tum quia scientia in hoc casu, cum sit de falsitate criminis diffamati, deberet esse de re negativa, (falsitas enim nil aliud est, quam negatio veritatis, ut ex jure deducitur *arg. l. Quid sit ff. ad leg. Cornel. de Fals.*) negativa autem, non coarctata tempore, & loco, improbabilis est, *Gloss. in cap. Bonæ. II p. in V. Perverum de Elect.* ubi *Abb. num. 14. text. in l. Actor. C. de Proba.* tum quia, dato, quod in aliquo casu scientia concludenter probari posset, (puta, si probaretur, *Cajum*, qui me diffamavit de homicidio *Titii*, fuisse præsentem, & vidisse *Stichum*, qui *Titium* occidit, & ex consequenti scivit, me non occidisse *Titium*, qui ab alio peremptus est) in aliis plerisque hoc nullo modo posset, & sic nostra lex pœnalis ad coercendas pessimas hasce diffamantium linguas, esset frustranea, ex quo maximum damnum Religiosæ Reipublicæ proveniret. Ideo aliter est dicendum.

28 Dico igitur, quod, ut docet *Bald. Cons. 161. num. 2. lib. 5.* diffamatus de crimine, aut alia injuria extrajudicialiter, judicialiter agens, aut civiliter ad recuperandam suam famam, aut criminaliter ad punitionem etiam Rei diffamatoria, debet concludenter probare diffamationem. Hac probata, transfertur in diffamatorem onus probandi, aut crimen, de quo diffamavit, esse verum; aut illum non diffamasse ex scientia falsitatis, & dolo; sed ex credulitate, quia nempe de tali crimine, aut injurioso dicto, est publica vox, & fama, sive ab aliis audivit. Ratio istius praxis est, quia diffamatio in proximum de delicto, sive vero, sive falso, semper criminalis est; peculiare est, quod in foro fori puniatur, quando est de delicto scienter falso, aut occulto sic, quod probari non possit. Reus igitur probatus de diffamatione, quæ est crimen, prohibitum jure naturæ vetantis alteri facere, quod sibi non vis fieri, præsumitur cum dolo deliquisse, & sic *scienter*,

De Ameno de Delict. & Pœn. Par. III. Mm 2 (cum

(cum , ut alias dictum est in delictis contra jus naturale, dolus præsumatur) & ideo ad sui defensionem excipiendo probara debet vel veritatem criminis ; vel famam de eo ; vel relationem sibi factam ; & hoc modo probabit, se non *scienter*, & ex consequenti, non ex dolo deliquisse, ut proinde locus non sit pœnæ Statutariæ.

29 Quarta dubitatio est, dum diffamatus tenetur, prout dictum est, probare diffamationem, quid juris, si non probet ?

30 Respondeo, quod accusatus de diffamatione, debet absolvi ; *Actore enim non probante, Reus est absolvendus*, prout habet noster *Textus Tit. Accusatio.* §. 4. Accusatus autem potest reconvenire Accusatorem, tanquam calumniatorem, & petere a Judice, ut pœna talionis multetur juxta *Textum Tit. Accusatia* §. 2. Caveant proinde, qui volunt accusationem instituere de diffamatione contra se facta, & prius examinent, an habeant Testes intrepidos, ac constantes, qui a potentia Accusati, aut ejus amicorum subornatione non deterreantur, aut mutentur ad dicendum in judicio contrarium ei, quod extrajudicialiter dixerunt. Et si de Testibus timeat, antequam libellum accusationis Judici porrigat, procuret ab eis juratam attestationem de diffamatione, contra se facta, scripto mandatam, & a Testibus subsignatam ; hoc enim pacto Testes nequibunt aut metu, aut precibus flecti a veritate dicenda ; & mediante tali attestatione Actor se ponit in tuto, ne sibi possit opponi de calumnia.

31 Quinta dubitatio est, an puniendus sit pœna Statutaria diffamans, qui non probat quidem concludenter crimen, de quo alium diffamavit, probat autem se ab aliis audivisse ?

32 Respondeo, negative ; nam *Textus* requirit in diffamante *scientiam, ac dolum*, prout supra dictum est. Dum ergo probat, se ab alio audivisse, probat, se non ex dolo, sed ex credulitate, dolum excludente, deliquisse, & proinde locum non esse pœnæ ordinariæ Statuti. Advertendum tamen, quod, intantum talis exceptio illum salvat a pœna, in quantum illi, a quibus audivit, reputantur fide digni ; nam dictum etiam unius fide digni, facit semiplenam probationem, & sicut semiplene probans in judicio crimen, de quo accusavit, non subit pœnas calumniatoria juxta *Textum Tit. Accusatia* §. 4. ita in pari casu subire non debet pœnas diffamatoris ille, qui diffamavit. Sequitur igitur ex hoc, quod, si illi, a quibus audivit, non sunt fide digni, quia sunt inimici illius, qui diffamatus est ; aut factionis adversæ ; aut sunt personæ leves, &c. quorum testimonium in judicio esset nullum, aut infirmum, talis exceptio non valeret ad eum eximendum a pœna ; nam scire debuit dicto talium personarum fidem non esse adhibendam, quod, si adhibuit, voluntarie adhibuit ; & voluntarie etiam crimen de proximo vulgavit, quod probare minime potest ; ac proinde juxta dispositionem Statuti puniendus.

33 Sexta dubitatio est, quid agendum in casu, quod diffamans probet, quod de illo delicto est publica fama ?

34 Respondeo, quod probata per Testes publica fama, Judex ex officio debet a Testibus scire a quibusnam audierint, & sic deinceps, donec perveniatur ad unum, qui docere nequeat, aut probare, a quo audierit. & Iste habendus est, tanquam primus Auctor diffamationis, ac puniendus, eo quod contra dispositionem Statuti secundi dati sup. *num.* 20. *alteri, quam Prælato revelavit crimen, quod probare non potest*. Fateor, quod juxta hanc praxim aliquando innocens subibit pœnam, quam effugiet culpabilis ; quia iste in judicio negabit, se illi id dixisse, quod re vera dixit, & sic innocens non potens probare, vapulabit. Sed non ideo culpanda est lex, quæ justa est, neque ob hoc non servanda ; salubecrima enim est Religioni, & si, prout debet, practicaretur, ac punirentur hujusmodi diffamatores, ac susurrones lacerantes famam proximi, multa odia, dissentiones, ac factiones de medio tollerentur. Si ergo, qui vulgat crimen, aut aliud infamans de proximo, recogitaret se obligari periculo pœnæ, si non probat, quod vulgat ; & periculo etiam, quod ille, a quo audivit, neget se illud dixisse, profecto illud, quod audivit, sileret, nec tantum damnum in Religione causaret hujusmodi perversæ linguæ diffamatrices. Ex alia vero parte huic inconvanienti providet lex divina. Quia primus Auctor diffamationis, qui judicialiter negat se dixisse, quod re vera dixit, est perjurus, & cum gravi damno proximi, qui cogitur ad pœnam, quæ de iure debetur sibi neganti, nec absolvi potest, nisi a pœna relevet innocentem, confitendo iudicialiter, quod negavit ; aut per alia media impediendo, ne innocens contra fas puniatur.

35 Tamen in hoc casu advertendum est, quod, si militat aliqua præsumptio contra negantem, se revelasse, in eum transfertur onus probandi negativam. Præsumptio autem esset, si iste communiter censeretur malæ conscientiæ ; si alias in judicio pejerasset ; si extrajudicialiter esset solitus mentiri ; si hoc idem, quod negat, se huic revelasse, alteri alias dixit, & hoc probetur juramento ejus, cui hoc dixit &c. Ratio est, quia nimis durum esset, quod quis teneretur probare concludenter, sibi fuisse revelatum, quod secreto revelatum fuit ; hoc enim ex natura rei improbabile est. Sequitur ergo, quod loco probationis succedat præsumptio. Quia sicut, quæ probari non possunt, probantur conjecturis, ut alias *Par. p. Tit. Corpus num.* 33. diximus, ita in hoc casu, in quo probatio est impossibilis, debet succurrere præsumptio. Manifestum autem ex jure *arg. text. in cap.* 1. *junct. Gloss. in V. Actore Ut Eccl. benef. cap. Ex insinuatione de Procur. cap. final. de Jureju. l. Quietas .ff. de Dona. int. vir. & mul.* est, quod quando militat contra aliquem præsumptio de delicto, Ipse tenetur probare, se illud minime fecisse. Negans ergo se revelasse, si contra eum militet præsumptio, (& eo fortius, si qui asserit sibi fuisse ab illo revelatum, sit vir integer, & gravis, & bonæ famæ) tenebitur se probare de hoc innocentem. Et ad hoc punctum, ad favorem innocentiæ bene advertent Judices.

36 Septima dubitatio est, ex quo dolus in diffamatione, (quia ut dictum est, est contra jus naturæ, & illicita) *arg. l. Si non convicii C. de Injur. Mascard. Concl.* 531. *num.* 10. & ibi. *Corne. Gaill. Cæpoll. Paris, & Bursat. Barb. Axiom.* 76. *num.* 2. præsumptive tantum probatur, a quibus nam circumstantiis concludenter (quantum probari possunt, quæ latent animo) probabitur ?

37 Respondeo, quod conjecturæ, & præsumptiones, licet de sui natura concludenter non probent in cæteris factis ; tamen in his, quæ occulte fiunt, vel animo continentur, plene probant, ut volunt Doctores. *Federic. de Senat. Consil.* 129. *Ant. de Butr. in cap. Veniens de Test. Alex. Cons.* 53. *num.* 1. *lib.* 2. *Grat. Cons.* 61. *num.* 15. *lib.* 2. Verum est, quod conjecturæ debent esse perspicuæ, & tales, quod tantummodo in malam partem possint interpretari, *arg. l. Dolum ex indiciis, ubi Glos. in V. Convenit,* & ibi *Paul. de Castr. num.* 1. *C. de Dolo.* ; Conjecturæ porro, quæ concludere possent diffamationem

nem dolose, & ex instituto factum fuisse ad lædendam famam proximi, sunt, si eum pluribus; si palam, ac publice; si frequenter; si cum exaggeratione de tali facto loquatur; si alias imperfectiones, seu defectus naturales, aut morales diffamati cumulet; si delicti alicujus, de quo ille fuit punitus, aut absolutus memoriam refricet; si ille est adversæ factionis; si aliquam simultatem, aut rivalitatem ad aliquod Officium cum eo habeat, & similia, quæ interpretari tantum queunt in malam partem, & posse solum procedere a malo animo contra eum.

38 Octava dubitatio est, quid iuris sit, quando ex quadam levitate animi, imprudentia, inconsideratione, & similibus, quis alium de re criminali, aut iniuriosa diffamaverit?

39 Respondeo, quod frequens est casus iste in nonnullis, qui naturaliter sunt linguæ labilis, & ad modum cribri *Belidum* nihil secretum tenere queunt, ac omnia, quæ vident, quæ audiunt, inconsiderate, & non ponderando damnum, quod ex tali narratione proximo sequi potest, effutiunt. Tales autem non possunt Statutaria pœna percuti, ratio est, quia inadvertentia, inconsideratio, ac levitas animi minuunt de voluntario, & excludunt dolum, ac delictum; *Navar. in cap. Inter verba* 11. *quæst.* 3. *& in Manual. Prælud.* 9. *num.* 11. *& cap.* 11. *num.* 4. unde de culpa tantum levi tenentur, & extraordinarie debent puniri. Caveant autem circa hoc Judices Regulares, & bene librent naturam talium. Sunt enim intra claustra aliquando nonnulli, qui volunt se vendere simplices, ac inconsideratos, & minime advertentes, cum tamen sint vaferrimi. Tales dignosci possunt ex hoc. Si æqualiter tum sua, tum aliorum evulgant, si tam de amicis, quam de sibi infestis dicunt, si nullus ab ipsis personarum delectus habeatur, nec distinguunt inter pusillos, & magnos, sed de cunctis, & malum, & bonum, quod audierunt, repetunt, concludi potest ex simplicitate, seu potius imprudentia, sive mala fatuitate, peccare. Si vero de se nihil; de aliis male facta effutiunt; si de inimicis; si de pusillis, a quibus metuere non possunt, loquuntur; non vero de Amicis; non de potentibus, a quorum ira formident; quamvis simplices censeri gestiant, sunt censendi astutissimi, & licet se velint excusare dicendo, *se illud injuriosum de proximo dixisse, non studio infamandi, sed ex inadvertentia*, non est illis credendum, sed puniri debent ordinaria pœna, tanquam quod ex dolo diffamarunt.

40 Nona dubitatio est, an qui non pluribus, non publice, non ex aliquo bono motivo, sed ex loquacitate naturali occultum crimen sibi soli notum, sed amico sub sigillo secreti naturalis revelaverit, peccet contra Statutum?

41 Respondeo affirmative, ratio est, quia talis revelatio, licet facta cum illa cautela, prohibetur a Statuto sub termino *districte*, quæ est dictio, quæ idem importat, ac *omnino præfracte*, aut *severiter*, ut ex jure explicat *Dionysius Gothofredus ad l. Sed hæc lit. X. ff. de Procur.* & ex *Spiegelio* juxta *Calvinum lexic. V. Districte* significat *valde stringendo*, ac *minitando*, puta pœnas; nam *districtio* idem significat ac pœnam; unde *districtio Ecclesiastica* in jure *text. in cap.* 1. *de Offic. Vicar. lib.* 6. vocatur pœna Excommunicationis. Dum ergo Statutum ait *districte præcipimus*, denotat dispositionem ibi latam injungi sub præcepto stricto, severo, ac pœnali, & pœna quidem non debet esse tanta, quanta est ejus, qui publice, aut nulla cautela adhibita revelaret, sed minor; & iste quidem, quamvis cum tali cautela revelet, peccat mortaliter; nam juxta multos Doctores *Salon. Bannez. Molin. Sot. Rebell. Azor. Suar. Filliuc. Turrian. Aragon. Valent.* & *Sayr.* relatos a *Bonacina de Restit. Disp.* 2. *quæst.* 4. *Pun.* 3. *n.* 2. cum quibus tenet *Sanctor. de Pœn. cap.* 10. *Quæst.* 9. *fol.* 454. revelans peccatum grave alicujus uni, vel duobus viris, etiam prudentibus, & taciturnis peccat mortaliter, quia apud ipsos infamatur; & eo pejus, quo graves viri fuerint illi, quibus revelavit.

42 Decima dubitatio est, dato, quod iste, cui sub sigillo secreti (quod nonnulli imperiti vocant sigillum confessionis) crimen sibi revelatum divulgaret, quis nam puniri deberet, divulgans, an revelans?

43 Respondeo, quod ambo. Revelans quidem, si nullum iustum motivum revelandi habuit, subdi debet pœnæ arbitrariæ, quia peccavit contra iustitiam, & contra dispositionem Statuti, ut dictum est. Divulgans autem plecti debet pœna ordinaria, quia vulgavit crimen, quod, ut suppono, probare non potest, & eo fortius, quod peccavit etiam contra fidelitatem, violando sigillum naturale, quod cum fuerit de materia gravi, & in grave damnum proximi, meretur ultra pœnam ordinariam, aliam pœnam arbitrariam.

44 Undecima dubitatio est, an statutaria pœna deberet puniri, qui revelando crimen occultum defuncti, ipsum infamaret?

45 Respondeo affirmative cum *Sanctoro loc. cit. Quæst.* 8. *℣. Dices secundo fol.* 452. quia bona fama defunctorum honorat Religionem, & mala eam denigrat; & sicut bona fama post mortem censetur inter bona, imo, dempta beatitudine, solum bonum, quod mortui habere possint, juxta illud Poetæ:

Unica post cineres remanet mihi fama superstes.

ita lædens ipsius famam spoliat defunctum bono suo. Quemadmodum autem juxta textum *in l. Prætor ait §. Adversus eas ff. de Sepulch. viola. & in l. Pergit. C. eo. tit.* spolians vestibus cadavera mortuorum, sacrilegium committit; gravius certe crimen patratur ab eo, qui spoliat hominem mortuum fama bona, ipsum infamando, quam ab illo, qui eum spoliat vestimentis, quo fama longe magis præstat cuique indumento; unde & puniendus est, non quidem tanta pœna, quanta debetur infamanti viventem, (quia infamatio viventis plus nocet, quia viventem conturbat parvipensionem illius causat, ac eum a dignitatibus consequendis arcet; quæ omnia non interveniunt in infamatione mortui) sed alia arbitraria Judicis.

46 Duodecima dubitatio est, an puniendus sit ut infamans, qui cum uno, aut alio crimen alicujus recitat, dicendo *se illud ab aliis audivisse, se tamen non credere illud esse verum*?

47 Respondet affirmative *Sanctorus de Pœn. cap.* 10. *Quæst.* 9. *℣. Respondeo. fol.* 456. cum *Bonacina de Restit. disp* 2. *Quæst.* 4. *P.* 5. *num.* 1. quia vere malam opinionem ingerit de Fratre, neque per illa verba potest in tuto ponere famam illius, quin illi vere detrahat, & bonam existimationem lædat. Imo videtur, quod talis additio sit malitiosa ad effectum, ut credatur ab aliis, narrantem esse timoratæ conscientiæ, & hoc dicere, ut consulatur honori ejus, cui vere detrahit, & ita plus sibi credatur, ut faciunt nonnulli simulatores, quorum *sermones*, ut ait Propheta *Psalm.* 54. *℣.* 22. *molliti sunt super oleum, & ipsi sunt jacula*. Ad quid enim narras, si falsum credis? Convinceris ergo, te alium non habere finem, nisi ut te in tuto ponas, & profundiori vulnere proximum sauciés. Et sæpe sæpius tales audiuntur, contra quos debent Superiores animadvertere, ut tale genus hominum improborum a

Reli-

Religiosis Republica penitus eradicetur.

48 Tertiadecima dubitatio est, an pœna Statuti puniri debeat, qui alium infamat in genere, dicendo, esse hominem *perversum*, *malum Religiosum*, *scandalosum*, *relaxatum &c.*

49 Respondeo, quod opinio *Ruini Cons. 162. num. 2. lib. 4.* quem recitat, & sequitur *Bajardus ad Clar. §. Injuria num.* 30. est, quod injuria illata, ut sit punibilis, oportet, quod sit de crimine in specie, & non sufficiat in genere. Unde dicit, quod, si unus alium iniuriavit, dicendo, *eum esse malum hominem*, *impium*, *ingratum &c.* non potest puniri pœna Statuti. Sed verior est contraria sententia, quam alii Doctores *Bart. Bald. Jaso.* & alii *ad l. Nominatim de lib. & posth. Felin. Consil. 46. inter Consil. crimen. Tom. 2. num. 46. Angel. Aretin.* apud *Farinac. Quæst. 105. num. 12.* tradunt, nempe punibilem semper esse injuriam latam, tum in genere, tum in specie. Ratio est, quia non subsistit genus, nisi in speciebus, & istæ nisi in individuis; *destractis enim primis substantiis*, ait Philosophus *in Anteprædicamentis, nihil est amplius illorum remanere.* Cum ergo non possit esse genus, nisi in speciebus, infamans in genere, infamat etiam in specie, non quidem explicita, sed implicita. Dicens enim malum Religiosum in genere, dicit illum in specie aut furem, aut fornicarium, aut proprietarium &c. Imo gravius infamat, si dicit in genere, quam si diceret in specie, quia infamans in specie, lædit famam ejus juxta malitiam tantum speciei, de qua infamat: sed infamando in genere, lædit secundum omnem malitiam universarum specierum, in quibus genus ipsum salvatur. Unde sic injurians debet ordinaria pœna castigari.

50 Quartadecima dubitatio est, an sit puniendus tanquam infamans, qui diceret, *in tali Conventu*, *Provincia*, *Religione &c. sunt multi perversi*, *scandalosi*, *& perditi &c.*

51 Respondeo affirmative cum *Sanctoro de Pœn. cap. 10. Q. 8. ℣. Respondeo fol. 453.* Ratio est, quia plus est lædere Communitatem, quam aliquem particularem. Unde furtum pecuniæ publicæ, ex eo quod lædit Communitatem, gravius est furto, quod committitur contra particularem *arg. l. Peculatus ff. Ad leg. Jul. pecul.* Porro injurians Communitatem, occasionem dat audienti, reputandi malos quoslibet, qui sunt de illa; nesciens enim distinguere, qui nam mali sint, de omnibus sinistram opinionem habet, & licet, qui sic infamat in communi, loqui intendat de aliquibus, qui re vera mali sunt, tamen eius verba ab audiente indeterminate accipiuntur, & sic eodem modo læditur fama innocentis, sicut Rei. Talis igitur tanquam infamans debet puniri, & ad famæ restitutionem cogi. Hoc vero intelligendum est, quando ipse non probaret aliquos, ad minus duos esse Reos criminum quæ vulgavit in genere. Quia, si dixit, *multi sunt scandalosi*, si ipse probet duos esse tales, evadit pœnam; nam *duo* veniunt nomine multorum *arg. l. Cum aliter §. Hoc rescriptum junct. Gloss. ff. ad S. C. Syllan. cap. Si testes §. Ubi numerus 4. quæst. 3.* licet *plures* non dicantur, qui tantum *duo* sunt, ut ex *cap. Christianum 34. Dist.* deducit *Abbas in cap. Ad nostram. num. 5. de Reb. Eccl. non alie.*

52 Quintadecima dubitatio est, An, & quomodo inferri debeat pœna tallonis, quando aliquis infamatur, sed non de crimine, sed de aliquo alio, per quod ille læditur in fama, & impeditur ab honorum consecutione?

53 Respondeo, quod, loquendo de stricto iure Statuti, in eo non sancitur pœna talionis, nisi infamans infamet de crimine; ait enim, *subire debet pœnam criminis, de quo alium infamavit*; unde sequitur quod, si infamet quidem, sed non de crimine, ut puta, si diffamet *eum esse illegitimum*, non intrat talis pœna, nec intrare potest; non enim potest dari pœna talionis de re, quæ, licet infamet, tamen crimen non est, cui pœna debeatur. Tali ergo casu distinguendum est; nam quamvis pœna talionis universaliter adaptari non possit, aliquando tamen, & potest, & debet inferri. Distinguo igitur casum, si quis divulget laicum Conversum, aut Sacerdotem simplicem, incapacem Prælaturæ, Officii, aut Dignitatis, & qui pro sui tenuitate semper in statu subiectionis mansurus est, divulget, inquam, *quod ipse est illegitimus*, aut *ortus ex genere maculato*, & hoc falsum sit; tali diffamatori debetur pœna extraordinaria, arbitrio Judicis, post veniam petitam a diffamato, & factam honoris reparationem, palinodiam recantando. Si vero diffamatus de supradictis est Clericus, aut Sacerdos, in quo est habilitas ad Prælaturas, & Officia, ad quæ consequenda impeditur ob tales irregularitates, tunc debetur pœna ordinaria talionis.

54 Ratio resolutionis est; quia in primo casu infamatus damnificatur tantum in fama, nec aliud damnum ex tali infamia experitur; in secundo vero casu diffamatus, ultra *infamiam*, damnificatur in hoc quod propter eam arcetur ab honoribus, quos consequi potest; & ideo in primo casu arbitraria, in secundo autem ordinaria pœna inferri debet. Nam quemadmodum infamato de crimine, ultra *infamiam* ex crimine, deberetur pœna criminis, si hoc esset verum; sic infamato de illa irregularitate, ultra *infamiam* ex ea ortam, advenire debet damnum impedimenti a Prælaturis, si talis irregularitas est vera. Sicut autem diffamatori criminis falsi debetur pœna ejusdem criminis, ita diffamatori talis falsæ irregularitatis debetur impedimentum ad Prælaturas, quasi pœna talionis suæ dolosæ diffamationis. Impedimentum autem tale aliud non est, nisi privatio vocis passivæ, & hæc est pœna, quæ tali casu debet inferri.

55 Sextadecima dubitatio est, an debeat percuti pœna infamantium, qui ob jactantiam vulgat crimen de seipso?

56. Respondeo quod in quodam Canone *text. in cap. Quam sit Extra. de Excess. Prælat.* suspensus ab Officio, & Beneficio, legitur quidam Clericus, qui publice gloriatus fuerat, concubuisse cum uxore cujusdam vicini sui. Et licet *Gloss. in d. cap. Quam sit in V. Publice confiteri, de Excess. Prælat.* notet, talem pœnam fuisse sibi datam, non ratione adulterii, aut criminis in eo evulgando, sed tantum ratione scandali causati in audientibus, tamen Canonistarum proceres *Innoc. & Host. de Excess. Prælat.* & *Abbas in d. cap. Quam sit num. 2. ℣. In glossa* volunt, illum citata pœna fuisse percussum ex jactantia & gloriatione de delicto, juxta illud *Psal. 51. ℣. 1. Quid gloriaris in malitia*; talis quippe jactantia crimen est de se, & indicium perditissimæ vitæ, dicente Spiritu Sancto *Proverb. cap. 2. ℣. 14. Qui lætantur, cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis, quorum viæ perversæ sunt, & infames gressus eorum*: & proinde in tantam amentiam prorumpunt, quod ab ipsis peccata sua *non solum non occultanda, verum & diffamanda videantur*, ut scripsit *D. August. Enchirid. cap. 80.*

57 Hoc supposito, dico, quod revelans crimen suum, sive verum, sive falsum sit illud, semper puniri debet. Quia, vel vere crimen commisit, vel non, si sic, debet percuti pœna commissi criminis.

Sup-

Suppono enim, quod accusatus de tali jactantia, quæ est confessio extrajudicialis, & sufficit ad torturam *arg. l. Capite quinto. ff. Ad leg. Jul. de Adult.* constitutus sit in judicio, & coram Judice per suam confessionem probatum plene fuerit delictum. Limito tamen hoc casu, quo delictum ipsum temporis beneficio jam præscripsisset juxta illa, quæ de præscriptione delictorum scripsimus *Par. 1. Tit. Patronus num. 91. & seq.* Si autem in judicio crimen negaverit, puniri debet, non quidem pœnis infamantium, ut resolvit *Sanctar. de Pœn. cap. 10. Quæst. final. fol.* 460. etenim, si crimen ab eo vulgatum vere commisit, non infamavit culpabiliter, quia verum dixit, & quod dixit, per confessionem probavit: pariterque, si cum Fratribus vulgavit, non infamata remanet ex hoc Religio, quæ tantum patitur jacturam famæ, si de ea male dicatur cum exteris: tandemque pœna Statuti militat contra infamantem de directo Fratrem, non autem contra infamantem Religionem de obliquo. & ex consequenti. Unde non est, ut ad illum possit fieri extensio. Sed puniri debet extraordinarie ad arbitrium Superioris, ut argumento Canonis *cap. Quam sit de Excess. Prælat.* supracitati probari potest.

§. IV. Calumniatio.

SUMMARIUM.

1 *Calumnia quid sit.*
Tres conditiones requirit.
2 *Calumnia proprie, & improprie, quando sit.*

1 CAlumnia, prout ex *ff. Ad S. C. Turpil. lianū.* deducitur, *est malitiosa, & mendax imputatio coram Judice in accusatione proposita.* Hæc autem diffinitio est *calumniæ* vere, & proprie dictæ; quando nempe aliquis sciens, accusatum esse innocentem, tamen *malitiose*, puta, dolo malo, & cum advertentia illum accusat apud Judicem, ut puniat. Ita ut tria debeant ad hoc crimen constituendum concurrere; puta, falsa accusatio, dolus malus, & propositio facta criminaliter coram Judice.

2 Altera autem harum trium conditionum deficiente, non est proprie *calumnia*, sed improprie, & large; tamen etiam ipsa punibilis est, ut infra dicemus. Proinde, si aliquis scienter falsum coram Judice per modum denunciationis proponat; sive pari modo denunciet Superiori, ut Patri; sive in judicio proponat per modum exceptionis, ut repellat a ferendo testimonio, judicio, consilio, seu sententia; vel ut repellat tantum a Prælatura, seu alio Officio civiliter, non dicetur proprie *calumniatiar*, sed improprie. Si vero excipiat contra eligendum, ne promoveatur; aut contra electum, ne confirmetur, & proponat exceptionem criminaliter, iste erit vere *calumniator*, quia exceptio criminaliter proposita est vere accusatio, prout diximus *Par. p. Tit. Exceptio. num. 7. & seqq.*

Probatio.

SUMMARIUM.

3 *Calumnia realis, & præsumpta, quæ.*
4 *Accusatus, & absolutus potest fieri Actor contra Accusatorem, & eum accusare de calumnia.*
Si proceditur civiliter, talis Actor non tenetur probare calumniam.
5 *Si criminaliter, tenetur probare, quod calumniose accusavit.*
6 *Calumnia in quibus causis præsumatur.*
7 *Nihil salvat a calumnia præsumpta, quando Actor non probat.*
8 *Calumnia præsumitur, si Actor probat semiplene.*
9 *Solitus calumniari non relevatur a calumnia per semiplenam probationem.*
10 *Calumnia evaditur, si Actor deceptus sit a Testibus.*
Cautela adhibenda ab Actore in ordine ad Testes.

3 PRobatio hujus criminis dupliciter contingere potest, prout etiam *calumnia* ipsa; namque hæc proprie accepta duplex est, nempe realis, & præsumpta. Realis, seu vera est, quando per legitimas probationes convincitur Accusator, quod sciens innocentiam Accusati, volens nihilominus illi nocere, falsam accusationem instituit. Præsumpta autem est, quando Accusator defecit in probatione delicti, de quo accusavit; ex eo enim, quod non probavit, præsumitur calumniasse. *cap. 2. junct. gloss. in V. Calumniandi de Calumniator. cap. Qui non probaverit 2. quæst. 3.*

4 Hic autem advertendum est, quod accusatus, & non probatus Reus, potest fieri Actor, & agere contra illius accusatorem de *calumnia*; & tunc aut intendit agere civiliter, aut criminaliter. Si civiliter tantum, hoc est ad compensationem sui damni, & reparationem propriæ famæ, non est necesse, quod probet eum, a quo fuit accusatus, esse calumniatorem; siquidem ex hoc solo, quod in processu formato ad instantiam Accusatoris, non remanet probatum delictum, vel delinquens, Reusque venit absolvendus ab ulteriori inquisitione, Accusator manet Reus *calumniæ* præsumptæ, nec ulteriori probatione opus est, ut de hac constet; præsumitur enim a lege Accusator calumniosus, & in ipsum transfertur onus probandi, se non fuisse calumniatorem; quod præstare potest per probationes præsumptivas contrarias, ut docuimus *Par. p. Tit. Denunciatio. num. 3. in fine*, aut per alios modos, quos *Par. p. Tit. Sententia num. 9.* dedimus.

5 Si vero criminaliter petens a Judice, quod, ultra resarcitionem damnorum, condemnetur ad pœnam Statuti, aut consuetudinis, debet per legitimas, ac veras probationes facere constare, quod Accusator sciebat innocentiam suam de tali delicto, & quod nihilominus ex malo animo, contra eum instituit calumniosam accusationem. Ratio autem dictorum est, quia, ut dicemus infra, loquendo de pœnis hujus criminis, calumniator etiam præsumptus tenetur ad damna, & interesse partis ex hoc solo, quod is nec semiplene delictum probavit, nec suis defensionibus potuit se liberare à delicto *calumniæ* præsumptæ: nam Judex, etiam ex Officio, data sententia absolutoria accusati, debet quærere ab Accusatore, quare non debeat condemnari, tanquam præsumptus *calumniator*, & iste debet suas defensiones super hoc facere. Quod, si nihil ab eo probetur, quod relevet, damnari debet ad damna, & interesse partis; quæ proinde ad ulteriores probationes non obligatur, quia Accusator jam ex præsumptione juris habetur pro *calumniatore*, & ex tali præsumptione, quæ est pro se, relevatur accusatus ab ulteriori probatione; siquidem paria sunt, quod quis probet, & quod habeat præsumptionem juris pro se, ut docet *Mascard. de Probat. Quæst. 10. nu. 40.* Quando vero prætenditur, quod pœna ordinaria Statuti infligatur accusatori, necesse est concludenter, & non præsumptive tantum probare scientiam, & dolum; nam, ut non semel dictum est, numquam ex præsumptionibus quamvis violentis, pœna ordinaria ferri potest.

6 Ad-

6 Advertendum autem, quod calumniari præsumitur, qui non probat, non solum in accusando, sed etiam in excipiendo. *Mascard. de Prob. concl.* 254. *num.* 6. *Natta Consil.* 31. *n.* 8. *lib. p.* Ratio est, quia Reus excipiendo fit Actor, unde sicut Actor suam intentionem, ita Reus suam exceptionem probare debet. *text. in l. In exceptionibus ff. de Probat. arg. l. Quingenta ff. eod. tit.* Si ergo excipiat contra aliquem de crimine, aut alia re injuriosa, ut nempe, si repellat Cajum Testem, quia infamis, aut perjurus, aut excipiat contra Titium accusatorem, quod Testes pecunia corruperit ad falsum testificandum, debet illud probare saltem semiplene, aliter præsumitur calumniasse, & non ad se defendendum, sed ad illos injuriandos talem articulum proposuisse.

7 Ampliatur etiam data conclusio, casu, quo accusator esset claris natalibus, accusatus autem vilibus ortus, ut voluit *Jason. Consil. 144. in fin. lib. 2. Mascard. loc. cit. num.* 9. aut si iste esset vir bonus, & innocens, iste vero male audiret, ut multi scribunt *Card. Alban. in l. 1. ff. Ne quis eum. Mantu. Cons.* 220. *n* 5. *vol.* 1. *Mascard. Concl.* 36. *num.* 13. vel si esset vir gravis, ac in dignitate constitutus, accusatus vero homo gregarius, ac plebejus. Et ratio esse debet; quia dignitas natalium non eximit quenquam a vitio, cum appareant quandoque natalibus clarissimi, vitiis vero infamissimi; unde, si accusant, & minime probant, præsumendi sunt etiam illi *calumniatores*, cum inepta sit nobilitas sanguinis ad eos præservandos a præsumptione criminis, in accusando innocentem. Pariter vitæ alicujus integritas non facit, ut sibi credatur in alterius præjudicium; nam ubi agitur de præjudicio tertii, præsumptio hominis non attenditur, ut scribunt *Abb. in cap. Cum in jure. num. 2. de Off. Jud. deleg.* ac *Decius in l. Qui accusare. num. 6. C. de Ede.* Quod autem accusator non probans habeatur pro *calumniatore*, præsumptio juris est, *Gloss. in l. Athletas §. Calumniator ff. de His qui not. infam.* quæ vinci non debet a præsumptione hominis, quia illa fortior est. Judices tandem illi, qui calumniose castam *Susannam* accusaverunt, exemplo suo probant, nec Dignitatem, nec Officium, nec status eminentiam eximere debere a præsumptione *calumniæ* accusatorem non probantem.

8 Non præsumitur autem *calumnia* in eo, qui semiplene probavit per unum Testem, omni exceptione maiorem; sive probavit infamiam illius delicti, de quo accusavit; sive id audivisse a viris fide dignis, ut habet *Textus*, & nos *Par. p. Tit. Accusatio num.* 29. docuimus. Tamen quantumvis accusator semiplene probet, non tamen per hoc excusatur a solutione expensarum, & damnorum, quæ passus est accusatus, prout docet *Abb. Consil. 78. col. penult §. Ad tertium*; nam in his expensis non sufficit color querelantis ad eum excusandum, sed ubi succumbat etiam per Rei legitimas defensiones, vel penuriam probationum, vel alia causa tenebitur ad solutionem, ut cum *Cataldo in Syndic. fol. 7. col. 3. §. Adde quod quando*, vult *Bossius Tract. crim. Tit. de Accusat. num.* 28. & ratio, quam iste tangit, est, quia condemnatio ad solvendas expensas, non est pœna proprie: in quavis enim causa, qui succumbit in lite, tenetur ad expensas; pœna autem *calumniatoris* illa est, quæ sibi, ultra solutionem expensarum, infligitur: unde, licet per probationem semiplenam relevetur a pœna calumniæ, non tamen relevatur ab expensis.

9 Notabile autem est circa hoc, quod, si accusator, qui semiplene probavit, solitus est calumniari, (ut pote qui alias alios accusavit, & defecit) iste non evadit per illam probationem præsumptionem calumniæ, ut *arg. l. 2. ff. ad S.C. Turpill.* dicunt *Speculator Tit. de Accusat. num.* 22. *Butrius*, & *Felinus in cap. 2. de Calum.* ac *Menochius de Arbitr. Jud. lib. 2. Cas. 321. Censur. 4. num.* 17. & ratio est, quia illa semiplena probatio, quæ elidebat præsumptionem calumniæ, tollitur a contraria præsumptione; nam semel malus, semper præsumitur malus, & qui alias calumniatus est, præsumitur denuo calumniasse.

10 Evadit itidem præsumptionem *calumniæ* accusator, qui deceptus fuit a Testibus, qui promiserunt illi firmiter, testificari in judicio; exinde producti nihil dixerunt, ut dicunt multi Doctores *Jo. Andr. in cap. 1. in fin. de Elect. in 6. Abb. in cap. 2. num. 5. de Calum.* ubi *Felin. notab. 3. Clar. Quæst 62. §. Sed pone*, & ratio est, quia nemo ex aliena culpa vapulare debet. Sed quomodo probabit iste, se fuisse deceptum a Testibus? certe res plena periculi est; nam regulariter tales promissiones non fiunt coram aliis Testibus, per quos illa possit probari; unde, qui fultus promissioni Testium, accusationem instituit, derelictus ab eis, cogetur innocenter subire pœnas *calumniantium*. Consulo proinde cuilibet accusare volenti, ne fidat verbis, ac promissis Testium, sed scriptam attestationem, ab illis subsignatam de facto, super quo debent testificari, habere procuret; nam scripta manent, & casu, quo Testis in judicio productus, nihil velit dicere, accusator potest tali attestatione probare se deceptum a Teste, & ita *calumniam* evadere; Judex vero potest ex eadem procedere contra Testem ex Officio, & ipsum cogere ad testificandum, prout diximus alias, loquendo de *Testibus cogendis Parte prima*.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

11 *Satisfactio parti, prima pœna est Calumniatoris. Quæ satisfactis debentur inter Sæculares, & quæ inter Regulares.*
12 *Calumniator est infamis infamia juris, etiam ante sententiam Judicis.*
13 *Alia pœna Calumniatoris.*
14 *Calumniator obligatur ad pœnam talionis.*
15 *Pœna Calumniatoris de jure Civili.*
16 *Pœna talionis in omnibus foris desuevit.*
17 *In Religione Minorum de Observantia omnino servanda est.*
18 *Statutum primum.*
19 *Statutum Secundum.*
20 *Dubitatio prima.*
21 *Pœna talionis debetur, quando proceditur per viam denunciationis de delicto excepto.*
22 *Judex Laicus formans inquisitionem calumniosam, tenetur ad damna Inquisiti.*
Judex Regularis calumniose procedens, extraordinarie est puniendus.
Non servans essentialia judicii, privandus est Officio.
23 *Dubitatio secunda.*
24 *Judex non inferens Calumniatori pœnam talionis, suspenditur, aut privatur Officio.*
25 *Dubitatio tertia.*
26 *Calumniator apud Nos est ipso facto excommunicatus.*

11 Pœna autem prima est satisfactio, quam præstare debet *Calumniator* Accusato; & hæc consistit in restituendo quanti interest ipsi Accusato, prout dicunt Doctores. *Sylv. V. Accusatio quæst. 7. §. Primo calumniando. Sayr. Clav. reg. lib.*

lib. 12. *cap.* 15. *num.* 13. *Menoch. Boss. Diaz.* apud *Thesaur. de Pæn. Par.* 2. *V. Accusator*, *cap.* 1. Hoc autem maxime quadrat in foris sæcularibus, Ecclesiastico, & Laico, in quibus convenit Accusatis, pecuniam impendere, sive in carceribus, sive solvendo Officialibus pretium operarum; ultra alia damna domestica, quæ subeunt; Sed in foro Regulari, maxime *Fratrum minorum*, in quo nullum intervenit dispendium pecuniarum, nulla potest quadrare restitutio damni temporalis. Restitutio autem, quæ posset intervenire, est restitutio famæ; ex quo enim Religiosus accusatus est, & processatus, gravatur in fama. Sed talis restitutio non est necessario in foro fori facienda a Reo; ex eo enim, quod Judex pronunciavit Accusatum absolvendum ab observatione Judicii, jam declaravit illum innocentem de crimine opposito, & proinde sanata est in foro fori ejus fama.

12 Secundo: *Calumniator* redditur infamis infamia juris, prout habetur ex utroque jure: *cap. Si quis. il* 2. *quæst.* 3. *l.* 1. *l. Ath. ff. de His qui. not. infam. l. Qui non l. Nostris. C. de Calumniis.*, imo, si calumnia fuerit notoria, erit Calumniator infamia infamia juris, juxta Canones, quantumvis lata non fuerit sententia super *calumnia*. Ratio est, quia de jure Canonico omne crimen depositione dignum, secundum opinionem Doctorum magis communem, si fuerit notorium, reddit infamem infamia juris. *Sayr. lib.* 7. *cap.* 1 *num.* 12. *Garc. de Benef. p.* 11. *cap.* 3. *num.* 110. *Sanch Consil. lib.* 2. *cap* 2. *Dub.* 18. *in fin.* apud *Thesaur loc. cit. num.* 11. Hoc autem crimen depositione plectitur, ut infra dicemus, proinde infamiam parit. Accedit, quod, cum in accusatione præstetur juramentum de *calumnia*, ut dicitur *cap. In pertractandis. cap. Cæterum. de Juram. Calumn.*, & convincatur Reus de *calumnia*, convincitur ex consequenti perjurus, ex eo, quod contra proprium iuramentum venerit; & proinde de iure Canonico est infamis, iuxta textum *cap. Infames.* 6. *quæst.* 1. quidquid sit de iure Civili ob periurium simpliciter assertorium, *Gloss in l. Lucius §. Quæro in V. Debet. ff. de His qui not. infam. Cignol. in l. Si quis major. p. num.* 181. *C. de Transact.* apud *Clar. §. Perjurium*, *init.*

13 Tertio: Ex tali infamia efficitur irregularis, ex regula generali, quod omnis infamis de iure irregularis est, & ideo ad Ordines promoveri nequit. *cap. Infames.* 2. *quæst.* 6. *Majol. de Irregular. lib.* 2. *cap.* 7. *num.* 26. *Garz. de Benef. Par.* 7. *cap.* 8. *num.* 11. *Thesaur. loc. cit. num.* 111. Et etiam privandus est Officio ex *cap. Cum fortius. de Calumn.* sive saltem suspendendus ab Officio, & beneficio, ut habetur ex *cap. Cum dilectus de Calumn.* Quod, si *calumnia* intervenerit in excipiendo contra formam electionis, sive personam electi ad *dignitatem Personatum*, seu *Canoniam*; incurrit *calumniator*, ipso facto, suspensionem per triennium a propriis beneficiis; ad quæ, si propria temeritate se ingesserit, irremissibiliter iisdem privatus remanebit, ut habetur textualiter in Decretali *Innocentii Quarti cap. p.* §. *Qui vero. de Elect. lib.*6. Limitat *Thesaur. de Pæn. Par.* 2. *V. Electio. cap.* 4. ℣. *nota quod* istam dispositionem non procedere de beneficiis universaliter; sed tantum de iis, quæ Excipiens (qui defecit in probatione exceptionis) possidet in illa Ecclesia, contra cuius Præsati &c. electionem excepit, & citat pro hac limitatione *cap. Si Campromissarius. de Elect. lib.* 6. Sed pace doctissimi viri, hoc verum non est; si quidem Capitulum illud loquitur solum de *Campromissario*, (qui non sit Episcopus) qui elegerit scienter indignum; debet enim, iuxta dispositionem *Consilii Lateranensis* 3. *sub Alexandro III. cap.* 3. subire, ipso iure, pœnam suspensionis a beneficiis per triennium; & cum Concilium illud loquatur de beneficiis indefinite, clarum est, quod intendebat de omnibus. Sed *Bonifacius VIII.* in citato Capitulo inducit limitationem, redigendo dictam suspensionem ad ea sola beneficia, quæ obtinebat in illa Ecclesia, pro qua electionem de indigno fecerit, ut patet legenti Textum illius Capituli §. *Restringitur*. Inepta autem est extensio talis limitationis ad casum nostrum,

14 Quarto: Juxta Canones antiquos *cap. Calumniator. cap. Qui non probaverit.* 2. *quæst.* 3. *Damas. P.P. Epist.* 4. *Adrian.* 1. *Ep. Decret. cap.* 24. & 52. apud *Laure. Epit. V. talio*. *Calumniator* subiicitur pœnæ talionis, ut nempe ille subeat eas pœnas, quas de jure subire debuisset accusatus, si concludenter probatus fuisset delinquens. Verum est, hanc pœnam in desuetudinem abiisse; sed ajus vim innovavit *B. Pius V.* ut diximus *in Prima parte Tit. Pænarum. num.* 41. Vide ibi.

15 De jure autem Civili, controversia est inter Doctores, quanam pœna teneatur *Calumniator*. *Bartolus in l. Si quis obrepserit. col.* 1. *ff. de Fals.* voluit, illum teneri de crimine falsi, si tamen agatur contra falsum, quod proposuit accusando; Sed, si agatur de *calumnia*, tenetur ad similitudinem pœnæ, quæ est pœna talionis. Sed contrariam sententiam tenuit *Bald. in l. p. in princip. ff. ad S. C. Turpill.* quem alii Doctores *Felin. in cap. nonnulli.* §. 1. *col.* 4. *de Rescr. August. de Arim. ad Angel.* apud *Boss. Tit. Accusatio n* 17. communiter sequuntur, voluitque *Calumniatorem* absolute teneri similitudine pœnæ, ut plures leges apertissime cantant, *l. Accusationis. C. de Accusat. l Si quis ad se. C. Ad leg. Jul. de Vi publ. l. final. C. de Calumniat.* Verum est, ut optime advertit *Clar. quæst.* 62. ℣. *Sed quid, si Accusator*, quod, si accusatus, antequam pronuncietur sententia super accusatione, quærat ab Accusatore, an intendat uti querela, & probationibus, super ea factis, eo quia intendit eum querelare de falso, si Accusator annuat, poterit hic puniri de falso, si accusatio tanquam falsa convincatur; & dicit *Clarus*, hunc modum interrogandi, esse approbatum a jure; & de consuetudine servari; possentque hoc modo conciliari recensitæ opiniones *Bartoli*, & *Baldi*.

16 Verumtamen, licet pœna talionis omni jure naturali, Divino ac Cæsareo cohæreat, ut alias diximus; hoc non obstante, in foris omnibus in desuetudinem abiit, & in ejus locum pœna arbitraria successit, quæ ut plurimum est pecuniaria, ut scripsit *Boss. Tit. de Accusat. num.* 17. *in fin.*

17 In Foris autem regularibus, unaquæque Religio suas habet leges, quibus Judices regere se debent. In nostra Religione pœna talionis præscripta est, & servari omnino debet, ut ostendimus *Par. p. Tit. Pænarum. num.* 41. & *Tit. Accusatio. num.* 18. Quo ad alias autem pœnas *calumniantium*, habemus Statuta sequentia.

18 Primo: *Pœna talionis puniri debent Accusatores, qui crimen objectum, legitime, & sufficienter non probaverint: & qui scienter de crimine alias sufficienter punito, quempiam accusaverint; ac item, qui ex malitia de illis excessibus accusaverint, a quibus alias accusatus judicialiter, ac rite absolutus fuit. Stat. Vallisolet. cap.* 7. *Tit. de pæn. talion.*

19 Secundo: *Qui in judicio quidquam falso, scienterque deposuerit, vel deponi fecerit: aut verum revocavit, aut revocari procuravit; ipso facto, est excommunicatus; cujus absolutio Provinciali est reservata: Semestri carceri mancipetur: satisfaciat parti;*

& perpetuo infamis existit. Pract. criminal. Tit. Applicatio. §. 11.

20 Ad dilucidanda vero recitata Statuta, sit Prima dubitatio circa primum Statutum. An pœna talionis incurratur tantummodo in accusatione, an vero etiam in denunciatione, inquisitione, ac diffamatione?

21 Respondeo, quod in Textu *Par. p. Tit. Denunciatio.* §. 3. habetur, quod, si falsum denunciaverit, pœna extraordinaria puniri debet Denunciator; & hoc deducitur ex Textu, & *Glossa cap. final. junct. Gloss. in V. Calumniandi. de Calumniat.*, prout adnotavimus *Par. p. denunciat. num.* 18. Verum tamen est, quod, si denunciatio fit de delicto ex exceptuatis, in quibus eadem pœna infligitur, si procedatur per inquisitionem, sicut per denunciationem, deficiens in probatione Denunciator punitur pœna talionis, ut egregie probat *Abb. in cap. Inquisitionis. num. 6. ℣. Sed ego puto. de Accusat.* Quod etiam verificatur, si Denunciator insistit apud Judicem, & illum stimulat ad procedendum, & puniendum, quia tunc personam Actoris, sub titulo Denunciatoris, abscondit, ut habet alibi Textus *Pract. crim. Tit. Denunciatio.* §. 3.

22 Quantum ad inquisitionem, quam Judex ex Officio facit, fuit opinio *Clari quæst. 41. num. 14. Bartoli in l. 2. §. Publico num.* 12. *de Adult. & Mariani Socini in cap. Qualiter, & quando. il 2. num. 212. de Accusat.* quos refert *Sanctor. de Pœnit. cap. 10. Quæst. 5. Diff. 2. ℣. Respondeo secundo fol.* 444. quod non incurratur pœna talionis; & ratio est, quia Judex ex Officio inquirit, & ideo ad illam pœnam non obligatur; & hæc ratio optimum habet fundamentum. Tamen, si Judex format inquisitionem *calumniosam* in foris sæcularibus, tenetur ad damna, & interesse, & ad pœnam extraordinariam, ut sentiunt nonnulli Doctores. *Bajard. ad Clar. quæst. 62. a nu. 29. Farinac. quæst. 16. num. 25. Guazzin. Defens. 3. cap. 13. num. 9.* apud *Passerin. Trib. Regul. Quæst. 7. art. 5. num.* 26. Debet ergo in foris regularibus, in quibus non potest fieri compensatio pecuniaria, aggravari pœna extraordinaria contra Judicem, *calumniose* inquirentem. Ratio est, quia non potest ad specialem Inquisitionem devenire, juxta dicta *Pract. crim. Tit. Inquisitio.* §. 7. sine legitimis indiciis præcedentibus; si ergo ita procedit, evidenter *calumniose* procedit, prout dicunt Doctores. *Passerin. Trib. Regul. Quæst. 7. art. 2. num. 26. in fine*, & ibi *Menoch. de Arbitr. Cas. 321., & Farinac. quæst. 16. num.* 27. Si enim non habens sufficientia indicia, specialiter inquirit, hoc facit vel ex ignorantia culpabili juris, quæ dolo æquiparatur, vel ex animositate in Reum, quem infamare procurat, ipsum processando. Ergo sive sic, sive sic agat, semper peccat, & pœna extraordinaria, puta, privatione Officii puniri debet, juxta *Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. num. 37.*, quæ sic habent: *Prælati caveant, ne crimen aliquod grave suis Subditis imponant; nisi præter denunciationem, vel accusationem, sit unus saltem Testis fide dignus; aut esset Reus infamia, seu indiciis evidenter gravatus; Secus faciens Prælatus, arbitrio Superioris, officio privetur.*

23 Secunda dubitatio est, An pœna talionis, si a Judice apud Nos non inferatur in casibus a jure statutis, irroget pœnam, & quam?

24 Respondeo, quod Judex nullum habet arbitrium circa pœnas moderandas, quando delictum perfecte consummatum est; tenetur enim tunc integraliter, & præcise pœnam a Statutis latam infligere, ut habetur ex *Textu Pract. crim. Tit. Pœnarum. §. final. in fine*, quod si pœnam, crimini debitam, & a lege taxatam, absque causa minuerit, jacturam Officii, bonorum, & famæ incurrit juxta utraque jura. *l. Servos. C. Ad leg. Jul. de vi publ. l. 8. C. Theodos. de Appell. Auth. de Judic. §. Oportet. cap. De causis. de Off. Delegat. Clar. Quæst. 85. ℣. Ulterius.* Porro in Statutis *Vallisoletanis cap. 7. ℣. Et quia*, de pœna talionis infligenda, ita sancitur: *Ut* (pœna talionis) *ab omnibus Ordinis Superioribus, & Prælatis exactius, quam antea, servetur, magnopere quidem cupimus. Atque adeo mandamus sub gravi suspensionis pœna, vel privationis etiam, contrafacientibus, aut negligentibus subeunda.* Et profecto nulla tutior suppetit via exterminandi a Religiosa Republica exitiosissimum genus hominum, prout sunt *calumniatores*, quam illos pœna talionis justissime coercendo. Sed quia a Judicibus ipsis non adhibentur punitiones; & hi quandoque, ob privatas simultates in pretio, & protectione habent *calumniatores*; ideo cum summo bonorum virorum mœrore, & damno, malignitas non raro impune grassatur.

25 Tertia dubitatio est, An pœna excommunicationis, & carceris semestris, lata in secundo Statuto citato supra *num.* 14., quæ videtur loqui tantum de testificantibus falso in judicio, afficiat *calumniatores*.

26 Respondeo affirmative; ratio est, quia Statutum loquitur in genere, & universaliter, puta: *Qui coram Prælato quocumque* (puta, Provinciali, aut Generali, qui soli habent tribunal fori contentiosi) *in judicio quicquam falsi, ac scienter deposuerit. Stat. Vallisolet. cap. 7. Tit. de deponent. in judic.* Patet autem, quod verus *calumniator* falso, ac scienter in judicio deponit; proinde in censuram reservatam incidit, & pœnam carceris subire debet prout etiam docet *Sanctor. Comment. cap. 7. Stat. V, Cas. 5. ℣. Quæro in hunc casum fol. m.* 399. De Testibus autem falso deponentibus dicemus in *crimine falsi*.

§. V. Libellus famosus.

SUMMARIUM.

1 *Verbum ore prolatum, aut scriptum pandit verbum mentale.*
2 *Libellus famosus, quid sit.*
Opinio, quod ad ejus essentiam spectet reticentia nominis Auctoris.
3 *Confutatur talis opinio,*
4 *Solvuntur rationes oppositæ.*
Libellus famosus ita infamat cum nomine, quam sine nomine Auctoris.
5 *In Libello, ut sit famosus, requiritur nomen infamati per eum.*
Aut alia conjectura clara ostendens contra quem tendit.
Reus convictus de Libello, torquendus, ut aperiat contra quem illum composuit.
6 *Dolus requiritur in Libello famoso.*
Componens ex joco, non incurrit hoc crimen.
Præsumitur factus joco Libellus, cujus alia mala causa non probatur.
7 *Libello famoso retorquens injuriam, minorem pœnam meretur.*
8 *Libellus famosus fit solummodo per scripturam, non per alia signa ignominiosa.*
9 *Componens, & vulgans* Pasquinatas, *non est Reus de Libello famoso.*
10 *Allegationes Advocatorum non sunt Libelli famosi; & quomodo reprehensibiles.*
11 *Advocatus, quando ob litium utilitatem, possit scripto aliquem mordere.*

Di-

Dictio ultra, qaid importet.

12 *Advocatus, quamvis lu allegatione ultra fas in aliquem invehatur, non est Reus Libelli famosi.*
Tituli legum diversi, diversa important crimina.
Pœna Advocatorum jactantium convicia in Partem.

13 *Libellus famosus non est scriptura caca posita in Camera Pralati.*

14 *Probatur cantra Sanctorum proxima conclusio supra data.*

15 *Confirmatur conclusio, & respondetur ad argumentum.*

16 *Libelli famosi pœna in Digestis, & Codice.*

17 *Libellus famosus, ut talis sit, debet publicari.*

18 *Libellus famosus est, licet in eo publicetur crimen verum.*

19 *Non requiritur, quod in Libello publicetur crimen; sed sufficit, quod sit quid infamatorium.*

20 *An sit Libellus famosus, qui vulgatur contra communitatem.*

21 *Respondetur affirmative.*
Communitas est persona ficta, cujus anima est communis consensus.
Gravior est Libellus contra Communitatem, quam contra privatam personam.

22 *Quid, si Libellus esset contra mortuum.*

23 *Atrocior Libellus contra mortuum, quam cantra viventem.*
Cadaver mortui offendere, est quasi sacrilegium legale.

24 *Libelli famosi notitia debet spargi in populo, ut talis sit.*

25 *Compositor Libelli famosi non tenetur de crimine, si ille non divulgetur.*

26 *Si per Libellum non læditur fama proximi, crimen non est perfectum.*

27 *Libellus compositus in lingua incognita non est famosus.*

28 *Publicatus, quando dicatur Libellus famosus.*

29 *Exemplans Libellum famosum, quando incurrat crimen, aut non.*

30 *Distinctio de prædicto reatu, aut non.*

31 *Quando exemplando Libellum, non incurritur reatus.*

32 *Reperiens Libellum famosum, & illum non lacerans, sed publicans, incurrit pœnas.*

33 *Ad incurrendas pœnas requiritur, ut repertor Libelli non carrumpat; & ut eum publicet.*

34 *Sola conservatio Libelli famosi reperti est punibilis.*
Ob eam potest deveniri ad torturam.

35 *Quid agendum, quando duo eodem tempore repererunt Libellum famosum affixum.*

36 *Quid juris, si repertor Libelli laceravit quidem, tamen eum vulgavit.*

37 *Si repertor literas nesciens, alteri tradat legendum, & hic divulget, quis tenetur.*

38 *Si qui legit, & vulgavit, impubes est, tenetur solus compositor.*

39 *In delicto Libelli famosi, Complices qui sint, & quomodo puniends.*

1 INter delicta verbalia non abs re computamus etiam *Libellum famosum*; paeum enim distat, quod verba, in quibus delicti eatio consistit, oce prosceantue, vel scripto mandentue; verbum enim sive prolatum, sive exacatum, allud non est, quam signum expeimens veebum mentale, hoc est homini invisibilem, ac soli Deo cognitum conceptum mentis; a qua sola sive vox, sive sceiptuea malitiam accipit, cum hæc eadicetur in dolo malo, quod in sola mente prava consistit, ab eaque procedit.

2 Est igitur *Libellus famosus*, peout cum *Scortia Theor.* 386. ac quibusdam aliis, *Angel. Just. Plaza Clar. Grass. Zeeb.* quos citat, diffinit *Sanctor. de Pœn. cap.* 12. *Quæst.* 1. *Respondeo secundo. fol.* 24. *Scriptura, vel signum alicujus occultam infamiam continens, publicata, ut nescientibus innotescat.* Opinatue cieca hoc *Raynaldus Tom.* 1. *cap.* 11. §. 1. *num.* 7. cum multis, quos citat, ad essentiam *Libelli famosi* requiei, quod nomen Auctocis in eo non sit appositum, sed omnino occultum eemaneat; & lubscribit sententiæ *Carpzovii Pract. crim. Quæst.* 98. *n.* 33. 36. *& seqq.* apud *Raynald. loc. cit. num.* 9. dicentis, quod nomen, & pœna *Libelli famosi*, debet cessaee, quando injuria adveesus Auctorem, qui seipsum publicavit, vindicari potest.

3 Sed doctissimi viri pace, talem opinionem veeam, non puto; tum quia *l. unic. C. de Fam. libel.* quam ipse citat pro suo fundamento, nihil habet de hoc, ut legenti patet; tum quia quidditas *Libelli famosi* consistit in infamia, sceipto in aliquem publicata, quæ ideo differt, & geavior est injuria veebali voce prolata, quia hæc volat cum sono, illa vero scripta manet; & facilius publicatur id, quod sceiptum est, ac potest a multis legi, quam quod semel prolatum est, & a paucis semel auditum. Sequitue proinde quod nihil facit ad essentiam *Libelli famosi* nomen Auctoeis, expressum, aut non.

4 Nec aliquid facit ad stabiliendam supra allatam opinionem, quod Imperator in dicta lege unica, dicat, quod, si Auctoe Libelli *nomen suum profiteatur*, peæminm reportabit; unde possit inferei; ergo si nomen occultet, pœnam consequetue, & sic eeatus *Libelli famosi* consistat in occultatione nominis Auctoeis. Quia lex concludit, quod, quantumvis ille nomen suum prodat, si non probat exposita in *Libello famoso, capitali pœna plectetur*. Stat autem, quod, si esset Libellus accusatorius, in quo sit nominis inscriptio, & Peincipi, aut Judici poeigeretue, quantumvis Accusatoe non probacet crimen oppositum, non ideo incureeeet pœnam capitalem, sed pœnam calumniæ, aut injuriæ illatæ. igitur, si hic nomen suum peofitenti, & non probanti crimen, datue pœna capitalis; ideo est, quia *Libellus* continens alteeius crimen, si poeigeretue Judici, esset accusatorius, & minime criminalis; sed quia publicatue affigendo &c. evadit infamatorius, sive *famosus*, & delictum; unde appositio, aut occultatio nominis non facit, quod *Libellus* evadat ceiminalis, aut non; sed probatio ceiminis tantum evitat pœnam *Libelli famosi*, & iste talis sempee est, sive apponatur Auctoris nomen, sive non; & ratio, quam tangit post *Portel. Dub. Regul. V. libellus famosus n.* 3. *in fin. Sanctorus de Pœn. cap.* 12. *Quæst.* 2. ℣. *Reducuntar etiam. fol.* 26. efficacissima est, quia non minus infamat *Libellus* cum nomine, quam sine: & in hoc spectandum est damnum famæ, & effectus malitiæ contra proximum, quæ utroque modo inteeveniunt in casu; & si tacendo nomen, auctoe peodit plus malignitatis in proximum; illud explicando, ostentat plus temeritatis in non refoemidando legum pœnas; & ideo pae certe, si non majus crimen præsefert pandendo, quam occultando nomen, cum etiam majus censeatur delictum factum publice, in quo ostentatur legum contemptus, quam occulte, in quo ostenditur earundem metus.

5 Nomen autem ejus, contra quem fabeicatus est *Libellus*, de necessitate apponendus est, *arg. l. Item apud* §. *Cui non fine. ff. de Injur. l. Quod Senatus. consult. ff. eo. tit. l. Certum. ff. Si cert. petat.* nam peesonæ incertæ injuria non fit. Opoetet igitue, quod explicetue nomen; vel alia adsit conjectura clara, in

quem tendat talis injuria, ut dicunt Doctores, *Bajard. ad Clar. Quæst.* 68. *num.* 62. & ibi *Vitalin. de Malef. cap. de Famos. Libel.* & *Bertaz. Cons.* 237. *n.* 5. *Sarn. Prax. crim. Part.* 2. *Formul.* 50. ✠. *Et primam*, aliter non habetur quidditas *famosi Libelli*. Conjectura autem potest haberi in scriptura ipsa, (ut pote, si ipsa exprimeret luscum, aut claudum, aut gibbum, & in eo loco unus tantum esset tali distinctivo præditus) aut extra; puta, si *Libellus* esset affixus januæ domus alicujus; ex talibus enim circumstantiis appareret, *Libellum* contra illum fuisse compositum. Advertit autem *Farinac. Quæst.* 105. *n.* 476. quod, si constaret de Reo, hic torquendus esset ad habendam confessionem ab eo super persona, quam injurare intendit. Sed non per hoc ille esset Reus de *libello famoso*, ut bene ait *Raynal. Tom.* p. *cap.* 11. §. 1. *num.* 11. quia, ut talis sit, debet ex se, independenter a confessione Rei, continere nomen, aut habere claras conjecturas, per quas indicetur nomen injuriati.

6 Præterea necessarium est, quod dolus interveniat in fabricatione *libelli famosi*; non solum, quia, ut centies dictum est, iste exigitur in omni crimine; sed quia requiritur ab utroque jure, *text. in l. lex Cornelia.* § *Si quis librum . ff. de Injur. & in l.* 1. *ff. Ad leg. Jul. Majest. & in cap. Si qui inventi*. 5 *q.* 1. Sequitur proinde, quod qui joco libellum faceret, non diceretur dolose fecisse, nec reatum incurreret, ut post *Sardum Decis.* 89. scribit *Thoro Vot. Decis.* 50. *num.* 6. & 7 Quoties autem non apparet de causa inferendi injuriam per *libellum famosum*, præsumendum est, quod sit factum joco, ut multi dicunt *Cavalcan. Decis.* 35. *per tot. Par.* 5. *Jo. Bapt. Cavat. Cons.* 7. *num.* 5. *Cart. Jaui. Cons.* 238. *lib.* 3. maxime, quando inculpatus, est homo facetus, & alias bonæ famæ. *Cephal. Cons.* 341. *num.* 33. *lib.* 3. Et qui vult scire, quæ sint consideranda in hac facti specie ad arguendum dolum, adeat *Gargiareum Tract. de libel. famos. cap.* 4. *num.* 14. & *seqq.*

7 Ulterius etiam sequitur, quod qui componit *libellum famosum* pro retorsione injuriæ, ab alio acceptæ simili *libello*, non incidit in crimen *libellum famosum* componentis; nam prout habet Textus *in l. Qui cum major.* 5. *Si libertus ff. de Bon. libert. Ignoscendum est ei, si voluit se ulcisci provocatas*. Et si qui, *alium ferro se petentem occiderit, non videtur injuria occidisse*, ut ait *Ulpianus text. in l. Sed & si quemcunque ff. Ad leg. Aquil.* nec etiam censendum erit, talem *libellum* ab eo compositum ad inferendam alicui; sed ad repellendam a se, sibi illatam injuriam: quia tamen talis defensio non est undequaque inculpata, aliquam pœnam meretur, extraordinariam tamen, ut dicunt *Novarius Collect.* 3. *Pragmat.* 2. *num.* 1. *de Injur. Gargiareus de libel. famos. cap.* 7. *num.* 11. & *Muta ad Pragmat. Tit.* 40. *num.* 42.

8 Communiter Doctores *Clar. quæst.* 68. *num.* 35. ✠. *Libelli famosi*, & ibi *Paris de Puteo de Syndic. fol.* 273. *num.* 6. *Scortia Theorem.* 316. *Molina. Graff.* apud *Bonacin. de Restit. Disp.* 2. *Quæst.* 4. *Pun.* 9. *a.* 5. & 6. volunt, quod *Libellus famosus* non solum fiat per scripturam, sed etiam per picturam, pingendo nempe figuras obscenas, & affigendo postibus, aut parietibus Domus; itemque per alia facta ad alicuius injuriam, ut affigendo, aut suspendendo cornua, aut ea spargendo ante limen Domus; aut ster corando repagulum januæ, sive alia injuriosa patrando; Sed hoc valde abusive dicitur, ut notat *Sanctor. de pœn. cap.* 12. *Quæst.* 2. ✠. *Quoad facta. fol.* 25. Siquidem ille Textus *in l. lex Cornelia.* §. *Eadem pœna . ff. de Injuri.* qui communiter assumitur pro fundamento talis sententiæ, habet quidem, quod *eadem pœna teneatur, qui alium sine scriptura, in notam aliquorum produxerit*; non tamen dicit, quod idem crimen committat. Arguere autem ab identitate pœnæ ad identitatem culpæ, non valet; nam eadem pœna ultimi supplicii sancita reperitur pro delictis toto cælo diversis.

9 Opinatur *Sanctorus lor. cit.* 5. *In hanc dispositionem. fol.* 25. teneri crimine *Libelli famosi* illum, qui cantiones, sive *Pasquinatas* componit, & oretenus spargit in vulgus, ac si essent ab alio compositæ, si illæ sint ad alicuius injuriam. Sed hoc puto non admittendum, si quidem formalis ratio *Libelli famosi* consistit in scriptura, ut sonat *text. in l. lex Cornelia.* §. *Si quis librum . ff. de Injur. l. Unic. C. de Fam. libel.* & quantumvis cantio vulgata ad alicuius injuriam, eundem effectum, quo ad infamandum, producat, quem produrit *Libellus famosus*; tamen non tam atrox infertur injuria per vocem, quæ raptim transit, velut per scripturam, quæ quantum est ex se perpetuo manet. Et proinde, licet contra eum, qui vulgaret huiusmodi *Pasquinatas*, agi possit de crimine Injuriarum, non tamen posset prætendi Reus de *Libelli famosi* compositione.

10 Dubium est de Allegationibus, quas scribunt Advocati pro defensione suorum clientulorum, an veniant nomine *Libelli famosi*, casu, quo aliquod mendax infamatorium, aut injuriosum in ipsis reperiatur contra personas partis principalis, Testium, & Advocati ex adverso. Ad quod dico, quod, si Advocatus respondet Allegationi ex adverso propositæ, in qua sint scommata mendacia, seu verba contumeliosa contra se, vel Clientulum suum; eo quia tali casu dicitur *provocatus*, potest & ipse cum injuriis respondere, & injuriis injurias repellere, ut dicunt Doctores *Guazzin. Præfat. ad Defens. Rei n.* 6. *Specul. Tit. de Advocat.* §. *Jam autem n.* 3. *Berlich. Pract. Concl.* 1. *Par. Concl.* 9. *n.* 25. iuxta id, quod dicit *Salomon in Proverbiis cap.* 26. ✠. 5. *Responde stulto secundum stultitiam suam ne sibi sapiens esse videatur*. Verum est, quod injuriæ responsivæ non debent excedere illas, quæ ex adverso contra se propositæ fuerunt, aliter culpabilem se redderet, siquidem commune Moralistarum, ac Juristarum axioma est, *Dian. Par.* 6. *Tr.* 6. *Miscel. Resol.* 16. *Azeord. Recopil. lib.* 8. *Tit.* 10. *l.* 2. *num* 94. *Boss. Trat. crim. Tit. de Injur. num.* 6. *Vria de Pœn. delict. cap.* 16. *num.* 10. quod provocatio excedentem in propria defensione non excusat; & insuper debet in sua allegatione responsiva se declarare, quod non animo alium injuriandi, sed tantum se, aut clientulum defendendi ab injuria sibi illata, taliter scribere cogitur. Ratio est, quia se tueri, ac famam suam, licitum est; nam, juxta *cap. Nolo* 12. *Quæst.* 1. crudelis est, qui propriam famam negligit: alium vero injuriare crimen est; unde idem verbum prolatum, aut scriptum, si ad propriam defensionem, licitum est; si ad alterius injuriam, criminale; unde debet ille suam intentionem declarare, ne culpabilem in propria scriptura se ostendat.

11 Si autem ipse primus est in scribendo, & cogitur pro utilitate Causæ aliquid probrosum parti principali, Testi, Advocato ex adverso, aut Judici exprimere, dummodo hoc faciat cum circumspectione, & modestis verbis, & ostendat ex necessitate, & utilitate Causæ id facere, nullo modo delinquit, quantumvis persona tacta sit a tali propositione probrosa, maxime injuriatam se persentiat. Ratio est, quia Imperator *text. in l. Quisquis. C. de Postul.* jubet, quod *Advocati ita præbeant patrocinia jurgantibus, ut non ultra, quam litium poscit utilitas, in licentiam conviciandi, & maledicendi, temeritatem*

tem prorumpant. Ex quo textu elicitur, quod si prohibentur convicia, *ultra quam litium poscit utilitas*, igitur permittuntor usque ad litium utilitatem inclusive: num dictio *ultra*, prout multis juribus, ac Doctoribus, more suo citatis, probat *Barbos. Dict.* 428. *num.* 1. inclusiva est, unde, si a lege prohibetur læsio *ultra* dimidiam, permittitur usque ad dimidiam inclusive, ut tenet *Rota Decis.* 127. *num.* 1. *Par.* 1. *in posthum.* apud *Rubrum Tom.* 2. *diversf. alias Par.* 6. *recent.* ibidem citatum, cui consonat *Farin. Decis.* 62. *n.* 13.

12 Quod, si Advocatus metam a lege præscriptam excedat, & nec ob necessitatem litis, nec ad defensionem, in scripturam contumeliosam, ac infamatoriam prorumpat, tunc puniendus venit pœna *libelli famosi*. Ratio est, quia in jure Civili habentur *Tituli* distincti circa delicta inferentium injurias, quia in *Codice* habetur *Titulus*, *Si quis Imperatori maledixerit*; distinctus a *Titulo de Famosis libellis*, & a *Titulo de Postulando*, in quibus omnibus prohibentur injuriæ verbales, & pœnæ diversæ, juxta dispositionem aliam, & aliam legum, apponuntur. Porro pœnæ appositæ in uno *Titulo*, non possunt inferri pro delicto expresso in alio titulo, ut ex *Binsfeldio Tract. de Injur. & damn. dat. cap.* 1. *quæst.* 4. *num.* 17. optime argumentatur *Dominicus Raynald. Tom.* 2. *cap.* 19. §. 1. *num.* 88., quantumvis crimen simbolizet cum eo, quod in alio *titulo* exprimitur. Et ita, cum pro Advocatis ultra fas conviciantibus in patrocinio litis, habeatur sub *Titulo de Postulando*, pœna infamiæ, per quam arcentur a munere Advocati, *arg. l.* 1. §. *Item Senatusconsulto. ff. de Postul.* non potest ipsis inferri pœna componentium *Libellos famosos*.

13 Dubium pariter est, an nomine *Libelli famosi* veniat epistola, seu parva schedula cæca, posita in Camera Prælati, continens delictum occultum, ut Prælatus de illa inquirat. Equidem *Sanctorus de Pœn. cap.* 12. *q.* 2. ℣. *Reducuntur etiam. fol.* 26. opinatur quod sic, tum quia talis scriptura vere infamat, nec per eam poterit Prælatus procedere contra infamatum, quamvis in scriptura nominentur Testes, *cap. Inquisitionis*. §. *Ad hæc de Accusat.* tum quia habetur Textus expressus *in l. Item apud*. §. 29. *ff. de Injur. & fam. libel.*, qui cantat, quod, *Si quis, libello dato vel Principi, vel alicui, famam alicuam insectatus fuerit, injuriarum erit agendum*; & pro hac sententia citat nonnullos, *Portellum Dub. Regul. V. libellus. num.* 3. *Molin. Reginal. Bonacin. de Rest. Disput.* 2. *Quæst.* 4. *art.* 9. *num.* 5. *Pinell.* contra *Filliuc. Tract.* 40. *cap.* 3. *quæst.* 8. *num.* 79.

14 Sed, istorum salva reverentia, talis sententia non subsistit; quia de quidditate *Libelli famosi*, est, quod scriptura fiat cum dolo malo, puta, studio ad nocendum, & infamandum, ut supra *num.* 6. probatum est, pariter quod publicetur, ut infra demonstrabimus. Qui vero talem epistolam scribit, ut Superior inquirat ad punitionem criminis occulti, quod sibi pandit, non procedit malo dolo, nec studio infamandi, sed ut ob bonum publicum fontes puniantur. Item, si non ponit in loco publico, sed in Camera Superioris, non divulgat scripturam, proinde *Libellus famosus* non est. Quod, si nomen proprium non pandit, hoc potest esse, quia forte metuit potentiam accusati; vel fratrum dicteria, si ille aperte denunciaret, aut accusaret; unde illud occultando, in nullo peccat. Præterea verum est, quod ex tali scriptura cæca non potest institui inquisitio; si tamen in ea citantur Testes, potest Prælatus illos extraiudicialiter audire, & informari super delicto; quod, si reperit verum quidem, tale tamen, quod de eo non habetur fama, sed a duobus tantum Testibus de visu, & a scriptore, qui nomen celavit, de auditu scitum, debet ad secretam punitionem devenire; prout habent Statuta, & *Textus Tit. Inquisitio num.* 14. ut *Part. p.* explicuimus, & si reperit a multis, extraiudicialiter sigillatim auditis, delictum scitum, quamvis de eo publice nemo loquatur, ob metum Rei potentis, debet procedere per Inquisitionem generalem, exinde devenire ad specialem, & sic Reum punire.

15 Nec hic modus procedendi improbatur in capitulo supracitato de *Accusatione*. Quia ibi Inquitur *Textus* de Inquisitione speciali, ad quam deveniri nequit ad scriptoris occulti denunciationem, quod & ego concedo; sicut etiam dico, non deveniendum ad Inquisitionem generalem iudicialem, neque etiam extraiudicialem, si scriptura continet solum crimen, & nullum Testem; nam ex hoc apparet, scriptorem, solo animo infamandi apud Prælatum, taliter scripsisse; quia, si punitionem veri criminis ob bonum publicum affectaret, Testes criminis posuisset, sine quibus delictum, nec de iure, nec de facto, punibile est.

16 Præterea Textus, qui citatur a *Sanctoro in l. Item apud ff. de Injur.* non concludit intentum suum; non enim ait, quod taliter scribens sit Reus *Libelli famosi*, sed quod contra eum *injuriarum erit agendum*, quod valde diversum est; nam pœna iniuriarum arbitraria est, *text. in l. Qui injuriarum. ff. de Injur. l. final. ff eod. tit.*, ac extraordinaria; sed pœna *Libelli famosi*, de iure *Digestorum l. lex Cornelia*. §. *Si quis librum. ff. de Injur.* est, quod Reus *intestabilis sit*, nempe ut explicat *Gajus in l. Cum lege. ff. Qui testam. fac. pos. ne ejus testimonium recipiatur, neve ipsi dicatur testimonium*; de iure vero *Codicis text. in l. Unic. C. de famos. libel.* pœna est capitalis. Sed neque pœna iniuriarum tenetur, qui Prælato, Principi, aut Judici *Libellum* porrigit, in quo continetur aliquid infamatorium, nisi in casu, quo ipse non probaret contenta in Libello, prout multis citatis *Pelm. Soccin. Bertac. cum Adden.* probat *Caballus Resol. crim. Cas.* 271. *per tot.*, quem sequitur *Matthæu de Re crim. Contr.* 74. *num.* 59. unde concludendum est, quod talis ponens literam cæcam in Camera Prælati, non veniat puniendus pœna *Libelli famosi*, sed pœna injuriarum; & hoc tantum in casu, in quo non probet, saltem semiplene, contenta in libello, sive ad plus pœna calumniantium; nam litera, tali modo porrecta Prælato, æquivalet accusationi judiciali, quo ad effectum, si Prælatus ab ea motus inquirat.

17 Ultra superius dicta ad formalitatem *Libelli famosi* requiritur, quod publicetur per eum crimen aliquod, quod notorium non sit; nam, ut ex *Molina de Just. & jur. Disp. Tract.* 4. *Disp.* 35. *num.* 2. & 4. docet *Portellus V. Libellus n.* 3., si publicum sit, ille, contra quem est *Libellus*, non gravatur in fama, quia eam jam perdidit. Notat vero *Sanctorus de Pœn. cap.* 12. *quæst.* 4. ℣. *Respondeo secundo. fol.* 29. quod si delictum alius fuit publicum, & postea traditum oblivioni; aut si publicum alibi, non autem in loco, in quo publicatur Libellus, Auctor tenetur de *Famoso libello*. Ratio est, quia hic, & nunc, diffamatus per *libellum* possidet famam bonam; unde per *famosum libellum* infamatur, qui est effectus, quem intendit auctor libelli.

18 Volunt nonnulli apud *Farinac. Consil.* 30. *n.* 7. quod requiratur, quod crimen sit falsum, & si ponatur crimen verum, quod probari possit, *Libellus* non evadat *Famosus*. Sed contrarium est verius, ut post multos, quos citat, probat *Farinacius idem Quæst.* 105. *num.* 241., & *Matthæu de Re crimin. Con-*

trov.

trov. 74. *num.* 19. *Par.* 2. Ratio est, quia, si zelo justitiæ volebat pandere crimen illius, debuit Reus modis licitis Judicem adire, ut eum puniret; si ergo aliam viam publicandi delictum elegit, hoc fecit ad illum infamandum, & proinde Reus sit *libelli famosi*. Verum est, quod tantam pœnam non meretur, sicut si vulgasset crimen falsum.

19 Opinantur alii, quod necessarium etiam sit, quod crimen, de quo quis diffamatur, sit crimen grave; imo juxta Doctores *Salycet. Gomez Vincent. de Franch. Foller. Bertaz. Farinac. & alios* congestos per *Philippum Maresca* apud *Sarna Prax. crimin. Part.* 2. *Form.* 10. sit crimen, pro quo, si verum esset, imponeretur pœna mortis naturalis. Hoc autem non puto necessarium; Ratio est, quia jura, ut patet eorum Textus tum *Digestorum*, tum *Codicis* legenti, ad quidditatem *libelli famosi* requirunt tantum, quod in eo publicetur aliquod occultum, infamans honestam personam, & nullam mentionem faciunt de crimine; sequitur ergo, necessariam non esse publicationem de aliquo crimine, sed esse verum *libellum famosum*, etiamsi nullum occultum crimen pandatur, sed aliquid aliud infamans; utpote, si publicetur aliquis, qui habetur pro legitimo, esse bastardum, sive esse ortum ex genere maculato; & sic firmat post *Portellum Dub. Regul. V. libellus*, *n.* 4. *Sanctorus loc. cit.* ℣. *Respondeo tertio* . *fol.* 39.

20 Diximus supra, ad quidditatem *famosi libelli* requiri, quod in eo exprimatur, aut nomen, aut aliqua circumstantia, per quam in individuo cognoscatur ille, contra quem *libellus* est compositus. Dubitari nunc contingit, an reatum *libelli famosi* incurreret, qui *libellum* talem vulgaret contra aliquam Communitatem, ut pote contra integram *Nationem*, seu *Factionem*, seu *Collegium*, seu *Statum*, ut contra Laicos Conversos &c.

21 Ad quod respondendum est affirmative; siquidem *Communitas* est corpus morale, cujus membra sunt singuli homines, qui de ea sunt; anima autem talis corporis est consensus voluntatis omnium, seu majoris partis, per quem *Communitas* dicitur agere, & ita per fictionem juris *Communitas* consideratur ad modum personæ unius, ut scribit *Abb in cap. Novit. num.* 2. *de His quæ fi a Præl.* quæ judicatur sacra, vel profana, Ecclesiastica, seu Laica, juxta conditionem finis, ad quem talis *Communitas* constituta est; sive juxta statum eorum, qui in ea faciunt majorem numerum, ut docuit idem *Abb. in cap.* 1. *num.* 12. *de locat.*, & sic *Communitas*, ad modum personæ particularis, potest mereri, & demereri, agere, & pati, laudari, vel vituperari, ut notum est. Sequitur igitur, quod contra hujusmodi corpus publicum potest componi *libellus famosus*, & committi gravius crimen, quam si esset contra personam particularem, tum quia non unus tantum, sed multi homines, nempe omnes de illa *Communitate* injuriantur; tum quia, si in ea sunt aliqui culpabiles, ac vituperatione digni, qui causam dent fabricationi *libelli*, cæteri sunt innocentes de eo, de quo tota Communitas culpatur, unde aggravatur delictum, quia eodem modo læditur in fama innocens, sicut culpabilis.

22 Quid autem juris, si *libellus* non esset contra personam viventem, sed mortuam, incurreretur ne idem reatus, ac si fuisset contra viventem?

23 Respondeo affirmative; nam non minor est injuria, quæ infertur mortuo, quam viventi, *arg. L. C. de His qui. ut indign. l. Sororem. C. eo. tit. l. Nostrorum de Testam. Anan.. in cap.* 1. *nu.* 2. *de Maledic.* imo videtur potior, nam sævire in mortuum, major est feritas, quam viventem offendere; & sicut, ut alias diximus, injuriam inferre cadaveri mortui sepulto, sacrilegium legale est, *arg.* §. *Religiosus. Instit. de Rediv. l. Pergit. C. de Sepul. viol.* quod tamen non est, viventem percutere, ita majus crimen est mortui, quam viventis, famam lædere, & quamvis videatur, non tantam turbationem in Republica oriri ex diffamatione mortui, sicut ex injuris illata viventi, quia hic ultionem de ea quærendo, Rempublicam perturbat; contrarium tamen est verius; nam injuria facta Defuncto, tangit ejus hæredes, consanguineos, ac amicos, qui omnes censentur offensi injuria illata mortuo, unde major nascitur perturbatio. Et ita concludendum est, eundem reatum incurrere vulgans *libellum* ad infamiam defuncti, sicut viventis; & sic firmat, post *Mutam ad Pragmat Tit.* 40. *de Pœn. eden famo. libell.* etiam *Raynaldus tom. p. cap.* 11. §. 5. *num.* 60.

24 Requiritur præterea ad formalitatem *libelli famosi* publicatio, hoc est, quod de eo spargatur notitia in populo, unde læsa remaneat fama ejus, contra quem compositus est, ut tenent Doctores communiter. *Farinac. quæst.* 105. *n.* 459. *Conriol. V. libellus fam. Resol. uni. num* 15. & 16. *Raynald. loc. cit.* §. 1. *num.* 13., & ibi *Marcabrun. Harprect Marta, Felic. & Borgnin. decis.* 35. *num.* 7. *par.* 5. Ratio est, quia oportet, quod delictum sit in suo genere consummatum, ex notis juribus: tale autem non est, nisi obtineatur finis intentus a delinquente: unde explodens sclopum, aut parans venenum, & etiam propinans, si non sequatur mors, non tenetur pœna ordinaria, quia homicidium non est secutum, ut notum est. Finis vero *libelli famosi* est, ut aliquis lædatur in fama ex ipsius actuali, & effectiva publicatione: quod, si per accidens hæc minime sequatur, componens, & affigens *libellum*, erit tantum Reus de conatu, non vero de crimine perfecto, ut optime scribit *Sanctor. de Pœn. cap.* 12. *quæst.* 3. ℣ *His tamen* . *fol.* 27.

25 Sequuntur autem multa ex hoc. Prima est, quod si quis reperit *libellum*, affixum summo mane, & illum ad Judicem defert, & ille nihil cum aliis loquitur, sed res manet in secreto, compositor non potest puniri ordinaria pœna, quia non essemus, nisi in conatu ad crimen, pro quo nunquam infertur pœna ordinaria, ut non semel dictum est.

26 Infertur secundo, quod si *libellus* actu non læderet famam proximi, ex eo quod notoria est innocentia illius de crimine, de quo diffamatur, sive impotentia ad crimen: ut pote, si diceretur in *libello*, quod occiderit *Titium*, dum notorium est, quod hic occisus est a *Cajo*: sive culparetur tanquam fur nocturnus, solitus scalis per fenestras ingredi domos, & furari ille, qui est senex decrepitus, podagra debilitatus, cui impossibile est scalas conscendere: in his casibus, quamvis *libellus* esset per vulgatus, non tamen compositor pœna ordinaria posset puniri, & ratio est, quia læsio famæ debet esse cum effectu, sed nulla, ut suppono, hic intervenit læsio, & omnes, qui legerunt, aut audierunt *libellum*, nullam malam opinionem conceperunt de diffamato: imo potius contra Auctorem moti sunt, eum vocando mendacem, temerarium, malignum &c.

27 Sequitur tertio, quod, si *libellus* compositus est idiomate, quod ignoratur ab omnibus, & singulis illius loci: ita ut ex eo, ut pote non intellecto, nullus passus est in fama, non sit locus pœnæ ordinariæ ex eodem principio: nam perinde est, quoad effectum, ac si non esset expositus, nec publicatus.

28 Publicatus vero dicitur *libellus*, quando in majore parte populi pervulgatus est; non quidem, quod major pars populi illum vidisse, aut legisse debeat; sed quod vel de visu, vel de auditu, illius notitis,

titia ; ac tenor ad eum pervenerit, ut optime probat *Sanctor. de Pæn. cap.12. Quæst. 10. ℞. Respondeo cum res. fol. 43.* Sequitur proinde, quod, si unus tantum *libellum* viderit, & uni, aut alteri revelaverit; hi vero aliis communicaveeint, donec ad majorem partem populi notitia pervenerit, publicatio erit secuta. Non sic autem, si duo, aut tres viderunt *libellum*, sed de hoc cum nullo alio sunt locuti, sed secretum servaverunt. Ratio est, quia duo, aut tres, vel etiam plures, non faciunt publicum, quod probatur argumento *cap. Si quis*, ubi *Abb. num. 2. de Purgat. canon.* in quo ex *Concilio Agathens.* sancitur, quod Presbyter, diffamatus de crimine, ac *seorsum* ab Episcopo monitus, si non se correxerit, moneatur *sub duabus, aut tribus Testibus*, & si non se emendaverit, Episcopus eum *publica* increpatione admoneat; ex quo textu elicit *Abbas*, quod non dicitur factum in publico, quod fit coram duobus, aut tribus; sed ad hoc, quod possit diei, quid *publicum*, aut publice factum, requiritne major pars populi, ut ex *Bertazz. de Clausul. instrument. Clausul. 31. gloss. 2. num. 17. & 18.* firmat *Barbos. Diction. 298.*

29 Si quis autem *libellum*, jam publicatum transcribat, & alteri copiam faciat transcribendi, dubium est, an incurrat reatum *libelli famosi*. *Raynaldus Tom. 9. cap. 11. §. 4. num. 12. & seqq.* recitata opinione nonnullorum, qui volunt, taliter exemplantem non teneri delicto *libelli famosi*, dicit, quod ex *Carolo Antonio de Luca ad Vincent. de Franchis* habetur, quod ille impune illud non deberet facere; mox circa hoc remissive se habet ad *Gaggiarum*. In alio autem loco scilicet *Tom. 2. cap. 9. §. 1. a. 84. & seqq.* eandem dubitationem tangendo, distinguit, docens, quod, si quis exemplavit delectationis causa, vel desiderio videndi acutam compositionem, non autem animo publicandi eam, nullum reatum incurrit, & concordat in hoc cum *Harprecht in §. Injuria autem. num. 190. Instit.* ac *Farinac. quæst. 105. n. 449.* quos citat. Si vero exemplavit, libidine publicandi, aliis ostendendi, seu vendendi, & lucrum inde faciendi, incurrit.

30 Puto tamen, admissa tali distinctione, optime data, quod adhuc distinguendum sit ejus secundum membrum; puta, exemplatio facta ad finem publicandi, vendendi &c. vel est antequam, *libellus* sufficienter adhuc vulgatus est; ita ut juxta dictum supra *num. 28.* non possit dici *publicatus*, & tunc verum est, quod iste Reus est *libelli famosi*; nam textus *in l. lex Cornelia §. penult. ff. de Injur. & famo. libel.* aperte dicit: *Eadem pœna tenetur, qui emendum, vendendumque curaverit*, & quamvis hoc faciat ad captandum lucrum, non studio infamandi; tamen, si non facit malo dolo ad injuriandum, facit tamen malo dolo contra legis prohibitionem, & ex facto suo sequitur publicatio *libelli*, quod de se crimen est, ut infra dicemus.

31 Si autem *libellus* jam publicatus est sufficienter, exemplando, exemplatum, ostendendo, vendendo &c. nullum reatum debet incurrere. Ratio est, quia ex quo delictum, aut aliud injuriosum, jam perfecte diffamatum publice est, non potest intrare pœna *libelli famosi*, qui requirit, quod crimen publicum, aut notorium non sit, ut probavimus supra *num. 17.* Et juxta hanc distinctionem resolvitur etiam dubium illud, in quo quæritur, an hunc reatum incurrant impressores, ac bibliopolæ, qui imprimunt, ac vendunt tales *libellos*. Nam, si jam vulgati publice sint, non incurrunt crimen *libelli famosi*, quia nec Auctores, nec propalatores sunt occulti criminis, in alterius injuriam, prout ex *Salyceto ind. unic. in fin. C. ad Famo. lib.* firmat *Pignatell. Consil. 118. n. 17. ℣. Parro nota Tom. 4.* Sed tantum incurrunt crimen contra Regulas Judicis.

32 Incurritur reatus iste, non solum ex compositione, & expositione, hoc est affixione, aut dispersione in loco publico, sed etiam ex sola publicatione *libelli famosi*. Ideo de jure tum Canonico, tum Civili *text. in l. Unic. C. de famo. libell. & in cap. Qui in alterius. 5. quæst. 1.* is, qui raperit hujusmodi *libellum* affixum, ac illum minime lacerat, aut comburit, sed publicat, *sciat* (ait Imperator) *se, quasi Auctorem hujusmodi delicti capitali sententiæ subjugandum*; ubi notanda est dictio illa *quasi*, quæ licet aliquando importet similitudinem, improprietatem, fictionem, ac diminutionem, *arg. l. Item Mela. §. Celsus, & §. Quamvis. ff. Ad l. Aquil. l. Item ait. §. Item*, & ibi *Gloss. ff. Ex qui. cau. majo. Tasc. lit. D. Concl. 350. num. 9. & 10.* tamen aliquando etiam importat proprietatem, ac veritatem, prout multis juribus, ac Doctoribus, more suo cumulatis, probat *Barbos. Diction. 411. num. 3. 4. & 5.* In hac autem lege, importare proprietatem, ac veritatem, manifestum est; siquidem læsio famæ, quæ est effectus *libelli*, immediatius est a publicatione, quam a compositione illius; potest enim quis ex libidine ingenii, & non studio vituperandi composuisse *libellum*, & eum apud se retinere, ac nulli ostendere velle; clanculum vero surreptum ab alio publicari; & tunc componens culpa vacat, quæ tota est publicantis. Unde inferri potest, quod, si non plus, saltem æqualiter peccat publicans *libellum famosum*, sicut fabricans; & ex consequenti talis dictio *quasi* importet proprietatem, non autem similitudinem. Quod magis confirmatur ex Decreto *Adriani Papæ, text. in cap. p. 5. quæst. 1.* qui respiciens forte ad dispositionem legis *Cæsareæ* sancivit, quod *libellum famosum, qui prius invenerit, rumpat, si non vult Auctoris facti causam incurrere*, ubi apparet verum *facti Auctorem* diei eum, qui *libellum* inventum non rumpit, sed servat ad publicationem.

33 Et circa hoc advertendum est, quod ad incurrendum hujusmodi crimen, non sufficit, quod, qui invenit *libellum* affixum, illum non rumpat, quemadmodum opinati sunt multi *Cyn. Archid. Præpos. Turrecrem. Clar. & Plarb.*, quos recitat *Farinac. quæst. 105. num. 464.* sed requiritur etiam publicatio, & unum sine alio non integrat perfecte delictum; nam in textu supracitato *in l. Unic. C. de famo. libell.* ait Imperator: *Si vero non statim easdem chartulas vel corruperit, vel ipse consumpserit, sed vim earum manifestaverit*, ex quo apparet, quod Imperator requirit utrumque copulatum, scilicet *conservationem*, & *manifestationem libelli*, ut delictum perfectum sit; nam principale intentum legis est, quod *libellus* non manifestetur; & ideo notanter apponitur illud pronomen *ipse* consumpserit, quod, Me judice, aliud non importat, nisi quod ipsemet inveniens *ipse* per se, & non per alium, comburat, ne *libellus* ab isto alio videatur, & manifestetur. Sequitur igitur, quod non in conservatione sola, sed in manifestatione delictum compleatur.

34 Non nego tamen, quin sola conservatio *libelli* inventi, culpa completa non sit, ad incurrendas pœnas Canonicas. Nam *cap. p. 5. quæst. 1.* supracitatum, nullam requirit manifestationem, sed solam conservationem; ait enim: *Qui prius invenerit, rumpat, si non vult Auctoris facti causam incurrere*. Non nego pariter, quod, attento etiam jure Civili, delictum initiative non sit conservare inventum *libellum*, & hoc tum ratione periculi, quod ab alio videatur; tum quia, sic conservans, videtur animum habere, illum aliquando manifestandi; tum quia ex

inventione talis *libelli* apud se, ipse præsumitur illius Auctor; & ex hac præsumptione potest deveniri ad torturam contra retinentem, ut docet *Farinac. quæst.* 105. *num.* 455. tum tandem quia ipse commisit, si non totaliter, saltem partialiter in legem, ob quod aliquam pœnam extraordinariam meretur.

35 At quomodo poterit constare Judici de corpore delicti, si *libellus* ipse ab inventore corrumpatur? Dico, quod, si *libellus* invenitur eodem tempore a duobus, qui ambulantes per viam, ipsum viderunt affixum, non debet ipse lacerari, sed ad Judicem secreto deferri; & debent isti secretum factum hoc tenere, & tenorem *libelli* nulli pandere; & potest Judex tunc inquisitionem instituere; quia habet corpus delicti, substantiatum per duos Testes. Si vero *libellus* invenitur ab uno solo, debet omnino ab hoc lacerari, ac comburi; nam si deferat ad Judicem, non potest iste ex defectu Testium, qui faciant constare de affixione, procedere, inquirendo contra alium, quam contra eum, qui detulit *libellum*; ipse enim, eo quia non laceravit, præsumitur illius Auctor, ut dictum est. Cessaret autem præsumptio, si inventor esset notorie homo literarum ignarus, tantummodo legere (& male) sciens, compositio autem libelli acuta, & erudita; tali enim casu non posset recte præsumi, illum fuisse ab eo compositum; & eo magis cessaret præsumptio, si nulla inveniretur causa inimicitiæ inter illum, ac eum, qui in *libello* infamatur.

36 Quid autem juris, si qui invenit *libellum*, lacerat eum quidem; sed ex nativa levitate, ac loquacitate, illius tenorem revelat uni, vel alteri, per quos exinde aliis manifestatur, donec publicatus remaneat in majore parte populi? Dico, quod, si iste statuatur in judicio, & probetur publicator, puniri debet pœna ordinaria, ut supra *num.* 32. dictum est. Si tamen non pleno dolo, sed ex levitate deliquit, mitius puniendus est, ex vulgatis.

37 Sed, si ille, qui reperit, legere nesciat, tollat vero de loco, cui affixus erat, & alteri legendum tradit, a quo informatus de contentis in *libello*, alteri contenta narret, & sic publicetur *libellus*, quisnam tenetur? Dico, quod ille, qui legit, & libelli *reperti vim, & sententiam alteri exponit*, (ut dicit *Gothofr.* ex *Harmenop. ad l.* 5. §. *Si quis lit. S, in fine lib.* 8. *cap.* 9.) si edoctus est antea ab inventore, talem chartam fuisse in publico expositam, & ex lectura cognoscit, illam esse *libellum famosum*, non debet manifestare inventori illius sensum; sed chartam lacerare, & tacere, aliter tenetur ipse tanquam publicator, & sic tenet *Gothofredus* loco citato. Ratio est, quia ex quo ille, qui primus invenit, ignoret, quid sit, non delinquit, si illum statim non corrumpit: & si alteri sibi explicandum tradit, ignorantia facit, quod dolo malo non peccet. Sequitur igitur, quod culpa est illius, qui legit, & explicat: perinde enim est, quod sibi porrectus fuerit ab inventore *libellus* legendus, & quod libellus ipse parieti in publico affixus, se ab eodem legendum obtulerit; sicut ergo in secundo casu debuit *libellum* corrumpere, & illum silentio sepelire, idem debuit in primo, quod cum non fecerit, Reus fit.

38 Si vero ille, cui traditus est ab inventore *libellus* legendus, ut præfertur, impubes est, & quamvis legere sciat, capax tamen adhuc præ ætate doli non est; sive etiam si est fœmina, sive rusticus, cui leges ignorare permittitur, ac *libellus*, ut supra dictum est, publicetur, solus compositor illius tenetur. Ratio est, quia in legente, & publicante dolus malus abest, sicut & in inventore, & tota delicti ratio residet in solo compositore.

39 Pari autem cum Auctore *libelli famosi* reatui obnoxii sunt ejus delicti complices, puta, ut explicat *Gothofredus* loco citato, qui scribit ab alio dictata, qui affigit, seu in publico dispergit, qui emit, qui vendit, qui retinet ad illum ostendendum, in summa, omnis qui influit in illius compositionem, seu publicationem, hac secuta, eodem crimine tenentur. Ratio est, quam optime expendit *Sanctin. de Pœn. cap.* 12 *quæst.* 6 *per tot. fol.* 34. contra *Perellum*, quia Textus *Digesti in l. lex Cornelia.* §. *Si quis ff. de Injur* non limitat crimen ad eum, qui *scripserit, composuerit, ediderit*, sed addit, *dolove malo fecerit, quo quid eorum fieret*; facere autem extenditur ad mandantem, consulentem, adjuvantem, aut quocumque modo habentem influxum in effectum, ut idem met probat multis juribus, ac exemplo: nam facere, seu fabricare domum, dicitur dominus, qui domum fieri mandat; Architectus, qui ejus formam delineat; Fossor, qui terram ad fundamenta excavat; Murarius, qui lapides componit; Cæmentarius, qui calcem arena temperat; Bajulus, qui materiam comportat; lignarius, qui trabes dolat; Ferrarius, qui ferramenta ministrat. Ita est in casu, in quo quis ex libello infamatus eradit. Nam qui mandat, consulit, hortatur, laudat, ut fiat; qui carmen, aut prosam injuriosam componit, dictat; qui scribit, pingit, delineat; qui in publico affigit, dispergit per vias, inventum servat, imprimit, seu imprimi curat, transcribit, seu impressum, aut transcriptum emit, vendit, donat, pluribus ostendit, ut publicetur, tenetur eodem crimine, dummodo tamen interveniat dolus malus, qui a lege requiritur.

Probatio.

SUMMARIUM.

40 *In hoc delicto Judex potest procedere ex Officio.*
41 *Debet constare de corpore delicti, saltem per Testes.*
42 *Indicia, per quæ probari potest Reus de libello famoso.*
43 *Revelans Auctorem libelli famosi, est præmiandus.*
Indicare, *quid importet.*

40 Quo ad processum fabricandum pro substantiando delicto, ac puniendo delinquente, advertendum, quod, quamvis videatur Judicem moveri ad procedendum non posse, nisi instante parte per *libellum* infamata, in cujus arbitrio est accusationem instituere actione injuriarum, aut actione *libelli famosi*, ut senserunt *Carpeov. Pract. crim. quæst.* 98. *num.* 45. & *seqq. par.* 2. ac *Theodoric. de Privat. delict. cap.* 2. *Aphoris.* 16. *num.* 36., eo quia *libellus famosus* censeatur inter delicta privata; contrarium tamen verius est; nam ex tali crimine læditur jus publicum, ut ait *Cavalcanus*, unde Judex potest in hoc procedere ex Officio ad condendum processum informativum, ad capturam, & torturam, & hoc etiamsi partes offensæ instarent, ne assumerentur informationes, ut cum citato *Cavalcan. de Brach. reg. par.* 5. *num.* 261., qui plures concordantes dat *Bart. Marsil. Alex. Dec. Gram. Muscatel.* ac *Muta Ad pragmat. Tit.* 40. *de Pœn. eden. famos. lib. num.* 33. firmat *Raynaldus tom.* 1. *cap.* 11. §. 4. *num.* 44., qui & addit, quod Judex partes easdem compellere possit ad manifestandum Auctorem delicti, quod probat auctoritate Doctorum, *Gomez de Delict. par.* 3. *cap.* 12. *num.* 24. *Bovadil.*

Fe-

Politic. cap. 7. num. 54. lib. 3. par. 1. & quarundam *Gloss.io cap. Si duo . de Pace tenen. & in l. Mater. C. de Calumniat.* & ex consequenti concludendum, quod partes ipsæ compelli possint ad subministranda Judici indicia, si quæ habeot, ut pote inimicitiæ, rivalitatis &c. quorum causa potuerit fieri *libellus*.

41 Quia vero necessaria est in hoc casu cnostantia corporis delicti, necessarium est, quod *libellus* ipse in judicio præsentetur, & de illo fiat *Visum*, & *repertum* per Notarium, & Testes, quod o *Muscatello de Cognit. delict. Tit. de Injur. & libell. famos. nn. 8. & 9.* dicitur cognitio delicti in genere. Quod, si *libellus* fuerit laceratus, aut combustus, probari debet per Testes contestes, qui deponant de tenore *libelli*, ut nonnullis citatis *Muscatell. Par de Pute. Clar. & Cald. de Modo articul. §.2. Gloss. unic.* probat *Anellus de Sarno Prax. crim. par. 1. de Prob. in gener. num. 48. & par. 2. formul. 10. nu. 874.* Sed profecto probatio hæc per Testes difficillime est; quia, cum delictum consistat in verbis scriptis, necessarium est, quod conveniant in iisdem verbis in puncto, aliter non probarent. Ratio autem est, quia, si in aliquo verbo variarent, variarent in substantia ipsa delicti, & proinde non constaret plene de illo.

42 Porro indicia, per quæ probari potest delinquens, multa esse possunt, juxta casuum varietatem, ac circumstantias; sed potiora, ac magis communia sunt; *inimicitia* quæ vertit inter infamatum, & illum, de quo habetur suspicio. Item *oblocutio frequens*, facta ab aliquo de infamato, præsertim, si fit de materia affine contentis in *libello*. Pariter *phrasis*, sive elocutio compositionis, aut insulsa, aut erudita, quæ non potest esse, quam ab homine docto. Itidem *similitudo characterum*, cujus recognitio quomodo facienda fit, docuimus *Par. 1. Tit. Iodicia num. 46.* Et præ omnibus, est urgens indicium, si aliquis frequentius loquitur, quam cæteri de tali *libello*, ejus tenorem adamussim callet; & laudat ingenium compositoris; profecto, si de aliquo hæc tria cumulative reperiuntur probata, potest Judex hunc constituere; & si interrogando fugax fuerit; & quæret, quare tam frequenter de hoc loquatur; ubi *libellum* viderit; aut a quo audierit; quomodo, & cur illum tam exacte memoriæ mandaverit; quare laudet ingenium compositoris &c. profecto confessionem extorquebit; & hoc vidi ex voto successisse Judici in casu, in quo nullum aliud, vel leve iodicium de Auctore libelli apparebat, præter supradicta, & super his fatigatus Reus interrogationibus Judicis, captus est in sermone, & delictum confessus est.

43 Habetur autem ex *text. in l. lex Cornelia §. final. ff. de Injur. & famo. libell.* quod revelans Auctorem *libelli famosi*, debet, arbitrio Judicis, & attenta qualitate iodicantis Reum, remunerari de bonis ipsius Rei. Advertit vero ad hoc *Farinac. qu. 105. num. 480.* quod ad consequendum hujusmodi præmium, non sufficit subministrare secreto indicia Curiæ, sed debet institui formiter accusatio. Et ego addo, quod neque sufficit Reum accusasse, sed etiam requiritur, quod Reus convincatur. Ratio est, quia Textus proxime citatus habet, quod præmium constituitur *Ei*, *qui indicasset*; *indicare* autem, ut habetur in *Digestis de Regulis juris* importat *deferre*, *arguere*, *accusare*, & *convincere*. Et quidem hoc est rationabilissimum. Nam si de bonis Rei debet accusator præmiari, oportet, quod Reus damnetur, aliter nequiret juste aliquid de suis bonis minui, & alteri dari; damnari vero nequit, nisi de delicto convincatur; aut ipse delictum confiteatur; nam, quo ad pœnam, perinde est.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

44 *Pœna libelli famosi de jure Cæsareo antiquo; & quæ de nova consuetudine.*
45 *Quo casu damnandus ad mortem Auctor libelli famosi contra Principem.*
46 *Auctor libelli famosi est infamis.*
In statu Ecclesiastico intrat etiam mors, & respectu quorum, & quando.
47 *Excommunicati sunt facientes scripturas infamatorias contra Prædicatores, & Minores.*
48 *Pœnæ Clericorum Sæcularium, ac Regularium, publicantium libellum famosum contra Episcopum.*
Opinio Raynaldi ex Frances, quod contra Regulares procedendum sit crudeliter.
49 *Impugnatur talis opinio.*
50 *Confirmatur impugnatio.*
51 *Opinio Bajardi, quod pœnæ libelli famosi debeantur in vulgato crimine vero, sicut in falso.*
52 *Impugnatur talis opinio.*
Quando crimen vulgatum est verum, & aut notorietate, aut ex probatione fit manifestum, non est locus pœnæ libelli famosi.
53 *Statutum primum.*
54 *Statutum secundum.*
55 *Dubitatio prima.*
56 *Carcer semestris non ponitur in Statuto, & mendum est.*
57 *Dubitatio secunda.*
58 *Opinio Sanctori circa arbitrium carcerationis.*
59 *Diversorum diversum est judicium.*
A diversis illatia non fit.
60 *Legum correctio in dubio est evitanda.*
Arbitrium carcerationis in hoc casu pendet a Provinciali cum Diffinitorio.
61 *Arbitrium tale ad quæ se extendat.*
Pro injuria scripta datur tantum pœna extraordinaria.
62 *Dubitatio tertia.*
63 *Dictio quomodolibet, quid importet.*
Edere *quid significet.*
64 *Dubitatio quarta.*
65 *Non est Reus libelli famosi, quid scribit ad amicum delictum alicujus cum clausula, ne de hoc ulli loquatur, licet ex post delictum publicetur.*
66 *Quid juris, si quis fingat scribere epistolam familiarem, continentem aliquod probrosum contra alium; & epistolam projicit, ubi inveniatur, fingens involuntarie perdidisse.*
67 *Tenetur probare se involuntarie perdidisse, aliter est Reus libelli famosi.*
68 *Dubitatio quinta.*
69 *Quomodo absolvendus Reus libelli famosi ab Excommunicatione.*
70 *Dubitatio sexta.*
71 *Quæ præmittenda sint ante dictam absolutionem.*
72 *Quid præmittendum ante absolutionem judicialem.*
Diffamans aliquem de crimine vero, quomodo debeat famam restituere.
73 *Dubitatio septima.*
74 *Faciens imprimi librum sub alieno nomine, non eget licentia Superioris Regularis.*

44 **L**ibelli famosi pœna, quæ ex dispositione Imperatoria *text. in l. Unic. C. de Famo. libell.* erat mortis naturalis, ex consuetudine re-

redacta est ad pœnam fustigationis; ictuum funis; banni; pecuniariam; & ad summum ad damnationem ad triremes, ut de communi testatur *Clar. Quæst.* 68. *num.* 85. arbitriumque Judicis, intra hos cancellos, limitatur, data una, vel altera ex citatis pœnis, juxta circumstantias plus, vel minus aggravantes delictum.

45 Scribit ex *Caballo Cent.* 3. *Resolut.* 235. n. 36. & 27. *Raynaldus Tom.* p. *cap.* 11. §. 1. *num.* 41. quod, si *libellus famosus* est contra Principem, debetur absolute pœna ultimi supplicii. Temperandam tamen hanc sententiam puto, & limitandam ad casum, in quo *libellus* tenderet ad diminutionem Majestatis Principis, & obedientiæ, ac fidelitatis subditorum erga ipsum. Moveor, quod ex lege *Cæsarea*, *text. in l. Unic. C.* si quis Imperatori maledixerit, tali pœna non percellitur, sed ipsa adhibetur, quando aliquid attentatur in vitam, aut dignitatem Principis; *l. lex quoderim ff. Ad leg. Jul. Majest.* & ipse *Raynald. Tom.* p. *cap.* 2. §. 5. *num.* 10. probat, propter oblocutionem, aut injurias verbales contra Principem, Reum non debere ultimo supplicio affici; sed hoc deberi, quando injuria involvit crimen læsæ Majestatis, quod tunc est, quando verba ipsa injuriosa arguunt in Reo animum machinandi contra Principem; & talis animus ex contextu verborum elici potest, ut *arg. l.* 1. §. 1. *de Dolo* scribit *Gigas Tract. de Crim. læs. Majest. l.* 3. *quæst.* 5. *num.* 1. Et in facti contingentia, quidam cæcus, qui compositam a se cantionem per Compita *Mediolani* cantabat, per quam narrabantur miseriæ militum, qui proficiscebantur ad expeditionem *Lusitaniam*, & sic animabantur ad desertionem militiæ, & damnum Regis, fuit de mandato Gubernatoris captus, & secreto strangulatus; nam talis cantio crimen læsæ Majestatis sapiebat.

46 Redditur autem damnatus de *libello famoso* infamis, ut habetur ex lege Civili canonizata *text. in l. Ob carmen. ff. de Test. cap. Si Testes*. §. *Ob carmen.* 4. *quæst.* 3. & hanc esse duriorem infamiam, quæ habeatur in jure, scribit *Majol. de Irregular. lib.* 3. *cap.* 1. *num.* 15. & ratio est, quia reddit *intestabilem* active, ac passive; non enim ipse potest esse Testis pro aliis, neque alii pro se. Sequitur proinde, quod talis sit etiam irregularis. *Molin. Tom.* 1. *Disp.* 137. §. *Damnatus ob libellum*. Reperitur quidem Bulla *B. Pii V.* 147. *incip. Romani Pontificis* 1572. 16. *Kal. April.* extensiva hujus pœnæ ordinariæ ad varios casus, circa scripturas omnes, editas ad alicujus infamiam, inter quos est, ut contineantur non solum componentes, dictantes, ac scribentes, sed etiam retinentes; extenditur quoque punitio talis criminis ad pœnas graviores, etiam ultimi supplicii, & confiscationis bonorum. Sed talis extensio ad dictantes, scribentes, ac retinentes, requirit, quod fiat dolose, animo injuriandi, ac nocendi in fama, nam ita concludit paragraphus secundus dictæ Bullæ: *Ex hoc equidem*, (puta dictatione, scripturæ retentione) *animus deprehenditur pravus injuriandi, ac nocendi, atque ideo eos eadem pœna teneri conveait*, unde sequitur, quod, si dolus absit, talis extensio minime subsistat. Pœna etiam mortis naturalis non potest extendi ultra Status temporales *Romanæ Sedis*; nam circa hanc loquitur *Papa*, ut Princeps temporalis talium Statuum; Ecclesia enim nunquam pœnam sanguinis indicit; proinde talis sanctio Status proprios excedere non debet. Et ad incurrendam tantam pœnam, etiam in Statibus Ecclesiasticis, necessariam esse publicationem, nec sufficere puram retentionem videtur firmare *Raynald. Tom.* p. *cap.* 11. §. 1. *nu.* 49. cum nonnullis, quos citat *Vinc. Parent. Felic. Vermigl.* apud *Conclol. V. libell. Resol. num.* 1. 15. & 16.

47 Ultra supradictas pœnas, de jure Canonico debent Rei de *libello famoso* excommunicari; *text. in cap. final.* 5. *quæst.* 1. talis vero censura latæ sententiæ apposita est iis, qui scripturas infamatorias contra Clarissimos *Ordines Prædicatorum*, vel *Minorum* publicant, ut ex Bulla quadam *Alexandri Quarti* scribunt multi; *Cajet. summ. V. Excommunicatio. cap.* 81. §. 3. *Sylv. eo. V.* §. 48. *Sayr. Clav. Reg. lib.* 12. *cap.* 4. *num.* 9. & extenditur talis Censura ad alios Ordines Regulares, qui cum prædictis communicant in privilegiis, ut cum *Sayro*, & *Filliucio* firmat *Bonar. de Restit. Disp.* 2. *quæst.* 4. *Prop. num.* 9.

48 Supradicta quidem concernunt Laicos, & Clericos, sed quærere libet, qua pœna afficiendus esset Sacerdos Sæcularis, aut Regularis, qui contra Episcopum publicaret libellum famosum. Circa hoc habetur antiquus Canon *text. in cap. Qui in alterias.* 5. *quæst.* 1. sanciens, quod hujusmodi Reus debet *flagellari*, & imponenda pœna excommunicationis, ut superiori numero dictum est. *Quia vero* pœna flagellationis, ac verberum, saltem in Foris sæcularibus recessit ab Aula, ut scribunt plures Decidentes *Sanfelic. Decis.* 63. *num.* 11. *Par.* 1. *Thesaur. Decis.* 224. *num.* 2. & 3. *in fin. Cortiad. Decis.* 100. *num.* 21. apud *Raynaldum*, opinatur ipse *Tom.* p. *cap.* 11. §. 4. *num.* 21. quod plectendus esset pœna triremium ad tempus. Hoc vero convalidat ex doctrina *Didaci Antonii Frances*, *Episcopi Barbastrensis*, qui *Pastoral. Regul. Par.* 2. *Quæst.* 18. *num.* 26. refert Decretum quoddam *Sac. Congr.* confirmatum per Breve *Innocentii Decimi*, in quo habetur, quod, *si Regularis intra Claustra degens, extra ea insurgat contra Episcopum, in propria Diœcesi maledicens eum scripto, vel dictis, ita notorie deliquerit, ut populo scandalo sit, Episcopo instante, teneatur Superior, infra tempus ab Episcopo præfixum, severe illum punire.* Ponderat autem ipse *Frances* illud verbum *severe*, quod exponitur ab eo juxta intellectum *Glossa in l. Divus Adrianus in V. Severe. ff. de Re judic.* & *Alberici Diction. V. Severitate.* V. *Appellatione*, qui volunt idem esse *severe*, ac *crudeliter*; unde concludit, hujusmodi Regularem delinquentem, esse *acriter*, ac crudeliter puniendum. Et *Raynaldus* ipse ibidem *num.* 26. ex *Farinac. Consil.* 30. *num.* 19. probat idem, exemplo cujusdam Sacerdotis sæcularis, transmissi ad triremes ob quoddam memoriale, fabricatum in detractionem cujusdam *R. P. D. Honuphrii Camajani*.

49 Sed docti viri pace, non video, quomodo talis sententia possit subsistere. Nam, si pœna antiquorum Canonum, ut pote severiores, quam modernæ, abierunt in non usum, nunquam tamen severiores ipsis, in eorum locum succedere; ut patet de omnibus pœnis canonicis, antiquatis, & signanter in pœna talionis, quæ in arbitrariam, & ut plurimum pecuniariam, mutata est; ut non semel in hoc opusculo dictum est. Quomodo igitur pœnæ *flagellationis* (quæ Clericis, & præsertim Regularibus, neque gratia correctionis exequi debet per Laicos, sed per Clericos; & hoc sub anathemate *text. in cap. Universitatis Extra de sent. excommun.* substitui debet pœna triremium, ad quas infelices condemnati, non semel, sed sæpius, & quotidie gemunt sub verberibus immanis trierarchæ?

50 Præterea *crudelitas* vitium est, juxta quod homo non solum attendit culpam in eo, qui punitur, sed excedit modum in puniendo: & differt a sævitia, & feritate, sicut malitia humana a bestialitate, ut do-

docet *D. Thom. 2. 2. quæst. 159. art. 2. in corp.* Quis ergo admittere poterit, *Eminentissimos Patres* velle, quod in punitione Regularis delinquentis, Superiores vitiose, nempe *crudeliter* se gerant, puniendo supra condignum? Severitas profecto est rigorem legis pœnalis totaliter exequi, & nec in minimo temperare. Hoc voluisse *Sacra Congregationem*, ut ad rigorem juris hujusmodi sontes punirentur, non abnuo, sed voluisse, quod *crudeliter* procedatur, contra omnem credibilitatem est. Unde infertur, quod nec triremium pœna, tali casu possit locum habere; Etenim Canonicus rigor, juxta supra datum capitulum, solam flagellationem indicit; &, si flagellatio recessit a Foris Sæcularibus, servatur adhuc in Regularibus, & ideo, si Prælatus Regularis flagellationem in hoc crimine adhibebit, (quæ, juxta facti circumstantias, potest esse replicata, & diuturnior) puniet ad totam legis severitatem, & juste procedet. Concludendum igitur est, quod nullo modo potest intrare pœna triremium, sed alia minor; puta, pecuniaria, aut carceris. Nec facit in contrarium casus relatus a *Farinacio*, adductus a *Raynaldo*; nam potuit forte ibi habere locum potentia adversarii, plusquam justa legum dispositio; & *judicandum est legibus, non exemplis*, nec spectandum est quod fuit factum, sed quod debuit fieri.

51 Addit autem *Bajardus* ad *Clarum Quæst. 68. lit. G. num. 6a.* & ibi *Roman. Covarruv Plaza, & Gomez*, quod pœna mortis, quæ de rigore juris Civilis, prout scriptum est, datur pro libello famoso, locum habeat, tam si crimen contentum in *libello*, sit verum, sicut, si est falsum: & proinde idem dicendum videtur juxta eum, de aliis pœnis, quæ loco ultimi supplicii dantur.

52 Sed talem sententiam admittendam non esse, patet ex dispositione legis unicæ *C. de Famos. libell.* in qua habetur, *quod, si adsertionibus suis*, (puta, ejus, qui *libellum* composuit, ac se manifestavit) *vera fides fuerit opitulata, laudem maximam, & præmiam a nostra clementia consequetur*. Quando igitur constat de veritate criminis diffamati, sive ex notorietate facti, sive ex probatione facta per Reum *libelli*, nullo modo locus est pœnæ ultimi supplicii, nec etiam pœnæ ordinariæ, quæ illius loco dari solet pro tali delicto. Datur autem minor, ut diximus supra *num.* 18.

53 Quoad Regulares, spectandæ sunt cujusque Ordinis Constitutiones. Pro Nobis Minoribus de Observantia adest Textus *Tit. Applicatio §. 15.* ita cantans: *Qui libellos famosos quomodolibet ediderit, vel publicaverit; ipso facto, excommunicationis sententiam incurrit, a qua, si in Generalis, vel Provincialis infamiam cedunt, nisi a Generali absolvi non potest; vel a Provinciali, si in aliorum infamiam vergant, debita satisfactione præmissa, & convictus, semestri carcere maceretur, vel amplius, Superiorum arbitratu*.

54 Quia vero sequens paragraphus, Textus affinitatem cum antecedenti habet, & nullus locus, illum explicandi opportunior isto habetur, illum subnectimus, qui sic sonat: *Libros imprimi faciens, vel publicans sine licentia Ordinarii, & Generalis scripta facultate, est eo ipso, privatus actibus legitimis. Text. loc. cit. §. 16.*

55 Circa quæ Statuta prima dubitatio est, an indifferenter respectu cujuscumque Rei de hoc crimine, vel etiam personæ, per *libellum* diffamatæ, locum habeat carcer semestris?

56 Respondeo, verba *Textus* vel ex Compilatoris inadvertentia, vel ex Amanuensis errore, esse corrupta. Nam in *Statutis Vallisoletanis* anni 1593. *cap. 7. Tit. de libell. famos.* quæ citantur ad marginem *Textus*, non habetur *carcer semestris*, sed dicitur absolute, *carceribus mancipetur, Superiorum arbitrata*. Porro in *Vallisoletanis*, loco citato, habetur in margine *Statutum Salmaticense*, a quo illud desumptum est, & hoc pariter *cap. 7. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 322. col. a. ℣. Si quis Frater* habet absolute, *careeri mancipetur*. Itidem Statuta Generalia Ordinis *cap. 7. §. 6. num. 65.* habent *convictus Superiorum arbitrio carceretur*. *Sanctoras* tandem ipse, qui *Textum* compilavit, commentans Statutum hoc pœnale *cap. 12. num. 1.* ponit *ad Superiorum arbitrium, carcerentur*. Ex his igitur apparet resolutio dubitationis negativa; nam carcer pendet ab arbitrio Superioris, prout *Sanctorus* ipse habet *loc. cit. quæst. 7. ℣. Respondeo III. fol. 37.*

57 Secunda dubitatio ad quem spectat, & ad quod extendatur arbitrium Superioris circa carcerem?

58 Respondeo, *Sanctorum loco cit.* opinari, quod, sicut excommunicationem latam ob *libellum* factum contra Generalem, aut Provincialem, non potest relaxare per absolutionem, nisi Generalis ipse; ab ea vero, quæ incurritur ob libellum fabricatum contra cæteros Fratres, absolvit Provincialis; ita pariter spectare in primo casu ad Generalem, arbitrari carcerem; in secundo autem ad Provincialem. Dicit tamen paulo supra citatum locum, quod non caret probabilitate, quod Provincialis possit liberare a carcere illum, qui libellavit contra se, quia potest juri suo cedere.

59 Sed salva illius reverentia, non puto talem opinionem posse subsistere. Ratio est; quia diversorum diversum est judicium, *l. Inter stipulantem §. Sacram. ff. de Verb. oblig. Grat. Maeb., Decis. 38. n. 8. & Decis. 42. n. 10, Barbos. Axiom. 74. n. 6.* nam illatio a diversis non fit, *l. ultim. in fin. ff. de Calumniat. l. Papinianus exuli. ff. de Minor. l. Naturalem §. Nihilominus. ff. de Acquir. possess.* Quamvis igitur absolutio ab excommunicatione in primo casu Generali reservetur, & in secundo Provinciali permittatur, non tamen ex hoc valet inferri, quod pari modo, sit reservatum arbitrium carcerationis, cum illa sit pœna spiritualis, hæc vero corporalis.

60 Quod amplius patet ex hoc, quod Statuta exponenda sunt, ut minus quam possint, vulnerent jus commune; correctio enim legum in dubio est vitanda, *arg. l. Si quando. C. de Inoffic. testa. l. 1. C. de Inoffic. doti cap. Cum expedit. de Elect. in 6.* De jure autem communi est, quod Judex, coram suo ordinaria potestate actitatur lis seu civilis, seu criminalis, illam terminet per prolationem sententiæ diffinitivæ, per quam Reus, vel absolvatur, vel condemnetur: sequitur igitur, quod, si processum instruere in casu *libelli famosi*, (sicut etiam in quovis alio delicto) spectat ad Provincialem, ad ejus arbitrium etiam erit, per sententiam, delinquentibus pœnas infligere ad normam Statutorum; non enim committenda est uni Judici (de ordinariis loquor) fabricatio processus, alteri vero sententiæ pronunciatio, ac pœnarum arbitrium. Quod, si aliquando Statuta ab hac communi lege, ob justas causas recedere volunt, clare sa explicant, tum circa ordinatoria, tum circa decisoria, ut constat ex Statutis Ordinis *cap. 7. §. 6. n. 53. 61. 74.* & *Textu* in pluribus locis *Tit. Testes §. 13. Tit. Tortura. §. 3. & §. final. & Tit. Reus §. 5.* Concludendum igitur est, quod arbitrium circa carcerationem, in hoc casu spectat ad Provincialem, cum consilio tamen, & assensu Diffinitorii sui, cum neque ex Statutis Ordi-

nis, neque ex *Textu* clare habeatur, quod in ullo casu tale arbitrium Generali reservetur. Et omnem tandem dubitationem circa hoc tollit Statutum Generale Ordinis *cap. 7. §. 6. n. 42.* ita sonans: *Si in statuto expressum non fuerit, a quo pœna imponi, aut infligi debeat, intelligatur ab eo infligi debere, seu declarari, coram quo legitime probatur excessus, dummodo ad eundem pertineat ejusdem excessus correctio.*

61 Dico secundo, quod arbitrium extendi debet, tum ad dandos carceres nec ne, tum ad durationem carcerationis, tum ad qualitatem carceris. Ratio est, quia, sicut aggravari potest in tantum delictum, quod, ut habet *Sanctor. de Pœn. cap. 12, quæst. 7. ℣. Respondeo super fol. 37.* arbitrari debeat carcer ad annum, & annos, & ultra carcerem, adhibendæ etiam sint aliæ pœnæ; ita etiam potest ex circumstantiis, sic minui delictum, quod neque dandus sit carcer formalis, sed vel domus disciplinæ, vel carcer claustralis, vel nullus omnino: Cum enim arbitrio Superioris hoc sit commissum, & ipse arbitrari debeat, non pro libito, sed pro ratione, dabitur aliquando casus, quod ratio recta dictet, neque dandum esse carcerem, vel quia scriptura non habet formalitatem *libelli famosi*, sed est tantum injuria scripta, pro qua non datur nisi pœna extraordinaria, ut docet *Raynaldus Tom p. cap. 11. §. 4. num. 36.* vel quia delictum expressum in *libello*, est publicum, & notorium facti, vel quia libellans fuerit ab alio provocatus scripto, & ipse ad sui defensam composuerit *libellum*, in quo excesserit solummodo moderamen inculpatæ defensionis. Et vice versa ex circumstantiis ita potest aggravari, quod etiam ultra carceris diuturnitatem, aliæ corporales pœnæ sint infligendæ.

62 Tertia dubitatio est, quid importetur per illa verba *quomodolibet ediderit, vel publicaverit?*

63 Respondeo, quod dictio *quomodolibet* universalis est, & significat quemcumque modum, qui possit excogitari; *Barbos. Diction. 330. num. final.* *Edere* autem, ut ait *Spiegel. lexic. ℣. Edere*, significat *exhibere, enunciare, expromere*, aut *proferre*; vel *copiam describendi facere*, vel *exemplar complecti, & dare*; vel *dictare*; vel *scriptum proferre*, ut legatur, aut quovis alio modo *insinuare sententiam scripturæ*, cujus tenor desideratur, Sensus igitur supradictæ clausulæ est, quod ille, qui quovis modo imaginabili influxum habet ad compositionem, sive publicationem *libelli famosi*, recitatas pœnas incurrat; verum est, quod, ut probavimus supra *num. 6*, necessarium est, quod dolus interveniat.

64 Quarta dubitatio est, an sit Reus *libelli famosi*, qui ad amicum scribens, illi pandit occultum crimen Fratris, cum clausula, *quod illud nulli remunicet*, si casus eveniat, quod publicetur?

65 Respondeo negative. Ratio est, quia, ut supra *num. 24.* dictum est, ad quidditatem *libelli famosi*, requiritur publicatio; licet ergo quis scripto commiserit occultum alicujus crimen, & familiariter epistolari communicatione Amico aperuerit, non tamen criminandus est tanquam *famosus libellator*, eo quia infamiam alterius non affectat, apponendo nempe clausulam salutarem, scilicet, *ut amicus secretum servet*, & sic docent multi *Berlirb. Macrabr. ab Anguill. Farinac. Vermigl. Marta Chartar. Diderch. & Prat.* apud *Raynaldum Tom. 1. cap. 11. §. 1. num. 25.* Imo, neque etiam, si talem clausulam non apposuisset, & crimen vulgaretur, posset ille de crimine famoso, sed tantum de diffamatione puniri. Quia licet talis diffamatio fuerit per scripturam, tamen non fuit per scripturam publicatam, scilicet in loco publico affixam, sed per epistolam signatam, & ideo nullo modo potest haberi pro *libello famoso*,

66 Sed quid juris, si quis, fingens epistolam familiarem ad alium confidenter scribere, cum clausula, *ut secretum teneret*, venenum maledicentiæ in ea vomens, occultum crimen de aliquo fingeret, aut vulgaret; mox epistolarem illam scripturam in publico proiiceret, simulans fuisse ab eo inadvertenter perditam, antequam mittere ad amicum posset; aut ab alio interceptam, & vulgatam?

67 Dico, quod ille teneretur probare involuntariam amissionem per conjecturas; & si non probaret, puniendus esset ut *famosus libellator*. Ratio est, quia ex quo famam proximi scripto insectatur, malus illius animus contra eum apparet; ita ut præsumi possit, quod animo nocendi, & ex desiderio, quod talis infamia publicetur, illud scripserit. Præsumi itaque potest, quod studiose projecerit, & amissionem finxerit, & potest fortificari præsumptio per alias conjecturas, puta, inimicitiæ, rivalitatis, consuetudinis delinquendi in murmurando, detrahendo &c., & ob talem præsumptionem transferretur in eum onus probandi involuntariam amissionem, Puniendus etiam pari modo esset, qui talem epistolam inventam vulgaret; teneretur enim eam lacerare, & secretam tenere, tum quia ex utroque jure, ut supra visum est, obligatur inventam infamatoriam scripturam corrumpere; tum quia ex clausula, quam legit in epistola, (*ut secretum teneat* amicus, ad quem illa dirigitur) ad par secretum etiam ipse tenetur, & sicut, qui chartam, in qua descripta sunt ab aliquo propria peccata in ordine ad Sacramentalem Confessionem, inventam publicat, Reus est de violato sigillo Sacramentalis Confessionis, ut Doctores communiter apud *Dian. Par. 3. Tract. 4. Resol. 112. & P. 5. Tract. 11. Resol. 27.* sic reatum incurrit in casu is, qui non servat secretum, impositum ab eo, qui epistolam scripsit, ad quod obligatus erat ille, ad quem epistola scripta erat; nam ipse legens succedit in locum illius, & eadem obligatione gravatur circa silentium.

68 Quinta dubitatio est, ex quo præscribitur, quod ab excommunicatione Reus *libelli famosi*, non absolvatur, nisi *debita satisfactione præmissa*, de qua absolutione intelligatur *Textus*, nempe de Sacramentali, an vero judiciali?

69 Respondeo, quod pro foro animæ secreta absolutio a tali excommunicatione dari potest a quolibet Pœnitentiario, destinato juxta *Statut. Gen. Ord. cap. 7. §. 2. num. 3.* & hoc quando crimen occultum est; & talis absolutio Sacramentalis esse debet, Si vero res ad forum contentiosum deducta sit, adhuc distinguendum est, nam dari potest etiam judicialiter pro foro animæ, & pro foro fori publico. Si primum, talis absolutio datur a Judice, qui, si est Delegatus, absolvit cum reincidentia, in tantum enim absolvit, in quantum Reus possit legitime stare in judicio, ut dictum est *Par. p. Tit. Reus. n. 69. & 70.* Si vero Judex est Ordinarius, absolvit pro foro animæ complete: Pro foro autem fori publico, quando delictum remanet plene probatum ex confessione Rei, vel quia manet convictus per Testes, talis absolutio judicialis dari non potest nisi a Generali, si *libellus* sit contra se, aut Provincialem, & nisi a Provinciali, si sit contra Fratres, se ipso inferiores,

70 Sexta dubitatio est, quænam satisfactio præmittenda sit ante quamlibet ex supradictis absolutionibus:

71 Respondeo, quod, quoad absolutionem Sacramentalem, trita est sententia Moralistarum, quam

quam multis citatis tradit *Gonac. de Restit. Disp.* 2. *Quæst.* 4. *Pun.* 9. *n.* 7. *&* *ibi Se Gambarupt. Petr. Navar. Sayr. & Medin.* quod nempe facienda sit famæ eestitutio ad æqualitatem offensæ, hoc est, si publice, aut peivate, oretenus, aut scripto insamavit, eodem penitus modo eestituat. Sed quot difficultatibus implexa sit talis completa satisfactio, ac famæ restitutio, optime expendit *Sanctor. de Pœn. cap.* 12. *Quæst. final.* ℣. *Difficilis. fol.* 44. *&* 45. ita ut pene impossibile sit, quod fama per hujusmodi vituperationem sauciata, pristinæ sanitati restituatue. Videat peoinde providus Confessarius, quod pro hojusmodi restitutione faciendum pœnitenti imponat, ut fiat, pro resarcienda fama proximi, quod a pœnitente magis expediens fieei possit.

72 Quo vero ad absolutionem judicialem, satisfactio, quæ peæmitti debet, est, ut ipse decantet palinodiam, retractet, quod divulgavit contra proximum, & se mendacem fuisse in tali assertione confiteatur, ac a se diffamatum esse totaliter innocentem. Sed, si ceimen, a se vulgatum in *libello* verum sit, debet ne ipse mentiri, dicendo illud esse falsum? Respondeo com *Theologorum Subtilium Principe in* 4. *Dist.* 15. *Quæst*, 4. §. *De secundo*, & dico, quod non. *Sed tenetur alio modo licito reddere sibi famam, utpote per hujusmodi verba; Non credatis, eum* (nempe a me diffamatum) *esse talem: male enim dixi, & fatue dixi, quia non servato juris ordine proposui etiam in publico, quod non est verum publicum*. Hæc *Scotus*. Quamvis autem non sanata sit totaliter illius fama, sanata tamen est, quantum sanabilis est, cum enim vere ille crimen commiserit, non competit ei totalis famæ restitutio per negationem veri criminia; & cum hoc nullum damnum patitue ille io foro fori, quia propter tale crimen, verum quidem, noo tamen in judicio probatum, ulli pœnæ debet subiici.

73 Septima dubitatio est circa secundam *Textum*, datum supra *num.* 54., & est, an pœna privationis actuum legitimorum debeatur, quando liber compositus traditur imprimendus sub alio nomine, quam Auctoris, nempe alicujus alterius extra Ordinem?

74 Respondeo oegative. Nam ratio, quæ movit *Tridentinum sess.* 4. a quo mutuata est *Textus* dispositio, ad prohibendum, ne Regularis sine suorum Superiorum licentia libros edat, est consulere honori, ac dignitati Religionia; hæc autem cessat, dum sub alieno nomine liber imprimitur, ut cum *Naldo Annotat. practic. pag.* 115. fiemat *Pellizar. Manual. Regul. Tom.* 2. *Tract.* 6. *cap.* 4. *Quæst.* 18. *num.* 26. Unde nec pœna incurritur,

§. VI. Revelatio Secretorum,

SVMMARIVM.

1 *Secreta non revelanda, quæ sint.*
2 *Revelatio quotuplieiter fiat.*
Vultu proditur, quod tacetur.
Revelatio secretorum, quomodo varietur in gravitate.
3 *Secretum non revelandum ex multiplici jure.*
4 *Defectus proximi secretus est tacendus.*
5 *Secretum tegendum, quandocunque argui potest, quod illud committit, committat sub secreto.*
6 *Obligatio servandi secretum est etiam de jure Divino.*
Præceptum de servando secreto est negativum.
7 *Quænam sint tacenda, seu non revelanda.*
8 *Revelans secretum Amici committit crimen falsi.*
9 *Notarius revelans Parti secretum Judicis, aut alterius Partis, tenetur de crimine repetundarum.*
10 *Testis prodens suas attestationes ante publicationem processus, qua pœna puniendus.*
Depositiones Testium a Judice ad Judicem, debent mitti sigillata.
11 *Judex acta sua secreta tenere debet, donec tempore debito publicentur.*
Locus, in quo acta judicialia fiunt, vocatur Secretarium.
12 *Senatores, ac Præsidentes alicui Universitati, si produnt acta facta in Senatu, aut Consilio Universitatis, privandi sunt Officio.*
Crimen Superioris Regularis revelantis sibi sub secreto tradita in Visitatione.
13 *Perpenditur gravitas hujus criminis.*
Fides publica servanda est.
Fides data habet vim juramenti.
Qui promittit sub fide, videtue promittere sub juramento.
Proditor est, qui datam fidem frangit.
14 *Revelatio peccatorum in Confessione gravissimum crimen.*
De jure Divino obligat sigillum Confessionis Sacramentalis.
Sigillum io Confessione obligat ex justitia, & Religione.
15 *Revelans Confessionem quot jura violet.*
16 *Quæ cadant sub sigillo Confessionis.*
17 *Dubium, an alia secreta, quæ peccata non sunt, obligent ad sigillum Confessionis.*
18 *Opinio, quod ad sigillum obligent sola peccata, & ad ea reducibilia.*
19 *Confessarius obligatur ad tacendum quidquid in Confessione audivit.*
20 *Confirmatur posita conclusio.*
21 *Auctoritas Marchantii circa hoc.*
22 *De fractione sigilli Sacramentalis remissive.*

1 INter verbalia delicta jure merito venit *Revelatio secretorum*, quæ, licet etiam scripto fieri possit, frequentius tamen ore tenus exequitur. *Secretum* igitur, de quo in præsenti paragrapho sumus locuturi, accipitur peo re, *quæ suapte natura, digna est, quæ non multis innotescat*: scilicet, quæ *mala est, & peccatum*; aut *cujus revelatio est alieni perniciosa*, ut scribit *Soto de Tegen. secr. Memb.* 1. *qu.* 1. §. *Sed ante*, sive etiam, quæ, *licet de sui natura non sit res peccaminosa, aut perniciosa, tamen occulta tenenda est*, quia cum tali obligatione est fidei alicujus commissa; ut ab amico; vel quia de ea silentium impooitur ab habente auctoritatem, ut a Peincipe, ot *arg. l.* 1. §. *Summa. ff. de Iis qui deie. vel effu. l. Si quis in gravi.* §. *Aperire. ff. Ad S. C. Syllani.* dicunt *Geminianus in cap. final. de Hæret. in* 6. §. 1. ac *Decianus lib.* 7. *cap.* 17. *n.* 7. *tract. crim.*

2 Fit autem *revelatio* non modo voce, & verbis sed etiam scripto, signia, aut nutibus, ut notat *Abb. in cap. Omnis utriusque Notab.* 9. *de Pænit. & remiss.*, imo etiam *vultu proditur, quod tacetur*, quemadmodum scibit *Cassiodor. Variar. lib.* 6. *Form.* 16. *de For. Notar. Princip.* vaeiaturque in gravitate crimen *revelationis secretorum* triplicitee: uno modo, ex parte prodentis *secretum*, nempe, si ad eum servandum obligatur jure humano tantum; aut humano, ac Divino, ut in audita in Confessione Sacramentali Saceedos *arg. cap. Sacerdos. cap. Clericus.* 46. *dist. cap. Omnis utriusque de Pænit. & remiss.* Secundo modo, ex parte per fonæ, in cujus damnum, aut injuriam, seu contra cujus voloctatem *secretum* panditur,

ditur, gravius enim delinquit, qui, *secretum* revelando, prodit Principem, seu Dominum, quam amicum, & plebejum *arg. cap. de forma. 22. qu. 5.* Tertio modo ex parte finis & intentione, qua revelatio fit: si enim fiat, data opera, ad nocendum dolo malo, gravius delinquit, quam si inadvertenter, aut ex nativa loquacitate, aut levitate *secretum* publicaretur. *Giga. de Crim. laes. majest. Tit. de Prodit. qu. 1. n. 4.*

3 Nascitur vero obligatio tacendi *secretum* ex multiplici jure, ut infra ostendemus, & juxta jus, qui opponitur *revelatio*, specificatur crimen, ac aggravatur. Primum; jure naturæ tenetur homo ad tegendum *secretum*, ut validissimis rationibus probat *Scot. in 4. Dist. 21. qu. 2. §. Secunda ratio*, quia ex lege naturæ tenetur quis servare promissum licitum, ut est tegere *secretum*, sibi commissum sub promissione tacendi, tum quia ex eadem lege naturæ tenetur servare fidelitatem proximo suo, quam vellet & debet sibi servari: & notat *Sot. de Tegen. secr. Membr. 1. qu. 1. Concl. 2. fol. m. 13.* quod fidelitas hæc est pars justitiæ in eo, qui obligatur ex Officio, aut ex promissione tacere; & ideo *Senator*, aut *Canonicus* ex justitia obligatur tacere conclusa in *Senatu*, & *Capitulo*, quæ secreta debent esse: quemadmodum, & Sacerdos excepta in Confessione; sicut & persona privata, quæ, data fide, recipit arcanum amici, tenetur illud abscondere de justitia, sicut quis tenetur servare depositum.

4 Si autem neque ex Officio, neque ex promissione obligatur quis ad *secretum* servandum: & per aliquem sensum proprium cognoscit de proximo suo aliquid, quod vergat in ipsius detrimentum in vita, fama, aut bonis, sive in ipsius displicentiam, si revelетur, debet nihilominus illud tacere, & hoc ex charitate, ut vult *Scot. loc. cit. §. Teneo igitur*, sive ex honestate naturali, aut ex fidelitate, quæ est pars potentialis justitiæ, ut loco citato docet *Soto*.

5 Notabile vero quoddam ex *Richardo in 4. dist. 21. q. ultima* docet *Scotus loc. cit. §. De quinta conclusione*, nempe, quod de lege naturæ quilquis tenetur ad *secretum*, *non solum quando exprimit committens, se velle committere illud secretum; sed quandocunque ex modo committendi apparet, quod velit committere, ut secretum*. Ex qua doctrina habetur, quod, qui ab aliis me sejungit, & in locum remotum me abducit, ut me alloquatur; vel mihi susurret ad auras; vel voce, præter ejus morem submissa, loquitur, ne ab aliis audiatur; actu illo explicat intentum suum esse, ut *secretum* habeam, quod mihi loquitur. Et si ego talem modum loquendi voluntarie excipio, (cum ei dicere possim *loquere publice*, ut multoties evenit) implicite explico me acceptare illud dictum eo animo, quo mihi dicitur, & stipulari ei silentium. Ex eodem pariter principio deducitur, quod, si ego forte fortuna video aliquem aliquid mali operari in loco latenti, quem ex studio elegit ad illud patrandum; teneor ad illud tacendum. Ratio est, quia si ipse sic operatus est, ideo fecit, quia putavit illud committere sine aliquo arbitro; & si scivisset, se ab aliquo videri, illud minime commisisset. Sequitur; quod quærendo latebras, & operando in abscondito, ipse pandit intentum suum, quod nempe factum illud *secretum* teneatur; unde, si ego illud detegero, delinquam.

6 Nascitur pariter ex jure Divino positivo obligatio tacendi *secretum*, ut probat *Sot. de Tegen. secr. Memb. 1. qu. 2. §. Tertia ratio, fol. 22.* Nam, ideo dando nobis præceptum de correctione fraterna, ait Christus *Mattha. cap. 18. ℣. 15. Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum*. Voluit enim, ut primo fieret correctio secreta, ut *secretum* conservaretur proximi delictum. Et tandem etiam jure humano tacendum est occultum, ac *secretum* delictum proximi, ut expresse cavetur in lege Cæsarea, & Pontificia *l. Unic. C. de Famo. libell. cap. si qui. 5. q. 1, l. final. C. de Probat. cap. Sciant. 2. quæst. 8.* Quamvis vero præceptum servandi *secretum*, videatur affirmativum, tamen negativum esse probatur ex hoc, quod servare *secretum* est illud non revelare, nisi juxta juris ordinem, & ideo obligat semper, & pro quocumque tempore, donec nempe illud *secretum* est. Itaque perinde est servare *secretum*, & non diffamare proximum de secreta re, infamiam irrogante; aut inferre illi damnum si secretum est de re, cujus revelatio causa damni est, ut ait *Sot. loc. cit. §. Secunda conclusio. fol. a. 15.*

7 Porro *secreta* tacenda sunt, non tantum peccata proximi, per quæ infamatur; sed etiam alia, quæ infamiam important, quamvis non ex ipsius culpa; ut pote quod aliquis sit illegitimus, aut ortus de genere maculato. Et non solum hæc, *sed etiam* omnia ea, quorum revelatio esset proximo damnosa; ut si quis latentem proximi pecuniam *latronibus* aperiret; aut hominem, absconditum in loco occulto, proderet hostibus, ut post *Sotum loc. cit. Concl. 1. ℣. Secunda ratio. fol. 21*, scribunt alii *Diana par. 5. Tr. 11. Resol. 29.* & ibi *Granad. de Sacram. contr. 7. Tr. 11. disp. 3. n. 2. Onuphr. Opusc. de sigill. sect. 4. q. 7. n. 2.* Addo ego, quod tacenda sunt etiam alia, quæ sunt *secreto* commissa, quamvis nec infamiam, nec damnum revelatione inferant, dummodo tamen voluntarie acceptata sint sub promissione *secreti*. Ratio quidem est, quia ex fidelitate tenetur homo ad servandum promissum honestum; siquidem, quæ promittuntur verbis, debent opere compleri, *text. in cap. Qualiter de Pact. cap. Psalmista. 23. Disp.* Dixi autem, *dummodo voluntarie acceptata sint sub promissione secreti*, nam posset aliquis committere tamquam secretum aliquid alteri, qui nollet illud audire; aut nollet sub *secreto* recipere; iste, si revelat, non peccat, quia ad *secretum*, ratione materiæ, non tenetur, cum non sit de re, alteri infamatoria, aut damnosa: nec ratione formæ, quia ab eo sub promissione *secreti*, non acceptatur; posset solum esse peccatum in causa, si nempe is, qui communicavit, moveretur ad iram, aut odium contra *revelantem*, aut impensius turbaretur, & in blasphemias, aut imprecationes prorumperet, nam horum causa esset ipse *revelans*.

8 Consideranda etiam venit conditio ipsiusmet personæ *revelantis*, nam ipsa est vel privata, *vel publica*; & etiam spectanda est persona, cujus *secretum revelatur*. Persona privata, *revelans secretum* amici privati, committit crimen falsi, *l. 1. §. Is qui deposita. ff. Ad leg. Cornel. de Fals.* & vocatur a Spiritu Sancto *Proverb. cap. 11. ℣. 13.* fraudulentus, dum ait: *Qui ambulat fraudulenter, revelat arcana: qui autem fidelis est, celat amici commissum*; Et etiam infidelis, juxta illud *Eccles. cap. 27. ℣. 17. Qui denudat arcana amici, fidem perdit: & non inveniet amicum ad animum suum*. Si autem *revelat secreta* Principis, dicitur proditor, *arg. l. Omne delictum §. Exploratores. ff. de Re milit.*, & incurit crimen Majestatis læsæ, *text. in l. 1. ff. ad leg. Jul. majest.*

9 Gravius autem crimen committunt personæ publicæ, quia, ut scribit *Sot. de Tegen. secr. Mcb. 1. quæst. 2. §. Tertia ratio, fol. m. 22.* magis quam privatæ, obligantur ad tegendum *secretum*; unde Notarius, qui secreta Judicis Partibus, vel secreta unius Partis alteri adversariæ indicaverit, ut secreta Actoris Reo, & vice versa, ultra crimen falsi,

l. Pe-

l. Pœna legis. §. 6. ff. Ad leg. Cora. de Falf. tenetur de crimine repetundarum, ut post *Paridem de Putes*, tenet *Decianus Tract. de Sindic. ℣. Corruptio. n. 11. Tract. crim. lib. 8. cap. 34. n. 41.* Et crimine ibidem falsi tenetur Notarius aperiendo, vel recitando, vel resignando testamentum vivi; ac Causidicus, si instrumentum sibi secreto consignatum adversæ Parti ostendit.

10 Testis, quia in secreto examinari debet *text. in l. Nullum. C. de Test.* sua dicta celare tenetur post examen in quavis causa Civili, aut Criminali: quod, si ante publicationem processus, proprias attestationes propalaverit, a Judice puniri debet *text. in l. Qui falso ff. de Test.* aut exilio, aut relegatione in insulam, aut summotione e Curia, ut ex *Paulo Jareconsulto* supplet *Gothofredus ad l. 16. lit. Q. de Test. lib. 5. sent. cap. 15.* Et ad obviandum periculo, quod intempestive attestationes Testium publicentur, statuunt utraque jura *cap. Præsentium. de Test. lib. 6. §. Quoniam. Authen. de Test.* quod, quando transmittuntur ab uno ad alium Judicem, debeant mitti sigillatæ, ut secrete maneant.

11 Judex pariter suam sententiam, maxime in Causa Criminali, *secretam* tenere debet, ut ordinat Imperator *text. in l. Ubi falsi. C. Ad l. Cornel. de Fal.* & quia omnia acta judicialia *secreto* tractanda sunt, donec publicentur Testium dicta, & sententia proferatur, advertit *Decian. lib. 7. cap. 17. num. 25. Tract. crim.* quod locus, in quo Causæ a Judicibus tractantur, ab Imperatoribus *text. in l. alt. C. Ubi Senat. vel Clarif. & in l. Sriant. C. de off. diver. Jud. & in l. In sacris. C. de Prax. Sacr. scrin. lib. 12.* vocatur *Secretarium Judicum*. Unde, si tacenda propalat Judex, Reus de mala Officii proprii redditur administratione.

12 Senatores etiam, si quæ in Senatu discussa sunt revelent, grave delictum committunt, prout probat *Boss. Tract. crim. tit. de Carcer. fidejuss. commiss. num. 30. 31. & 32.* qui refert, Senatorem quendam *Casalensem* fuisse capite truncatum, eo quod revelaverat quandam sententiam, conclusam quidem in Senatu, non tamen adhuc publicatam. Et ex *Baldo*, & aliis probat *Decian. lib. 7. cap. 17. n. 6. Tract. crim.* quod Præsidentes alicui Universitati, si produnt aliquid, quod pro bono Universitatis debet *secretum* teneri, privandi statim sunt Officio. Ex quo deduci potest, quod utique destitui ipsorum Officiis deberent Provinciales, ac Commissarii Visitatores, qui depositiones, sibi factas a Religiosis in Visitationibus paternalibus, manifestant, cum gravi Religionis damno. Nam ex tali manifestatione retrahuntur Religiosi a dicendis iis, quæ remedio egent; per experientiam scientes, quod Prælatus totum effutiet in familiaribus colloquiis cum suis adhærentibus. Unde putant nonnulli, quod, quamvis Prælatus sub formali præcepto obedientiæ jubeat, ut sibi revelentur in Visitatione omnia, quæ remedio indigent, deobligati ab obediendo remaneant ex hoc, quod Prælatus revelabit a quo, & quæ sibi dicta sunt, (& ut in pluribus sine remedio ea relinquet) & ideo revelans nihil pro utilitate Religionis ex revelatione tali nasci videns; sed tantum sibi ex ea parari malevolentias, ac inimicitias, & sic nolunt in Visitatione Prælato dicere, quæ dicenda essent, & dicerentur, si Prælatus secretum teneret. An tales legitime excusentur a peccato inobedientiæ, judicent docti.

13 Gravissimum est talium Prælatorum delictum, tum quia privant Religionem fructu, qui nascitur ex Visitationibus, debite factis, maximumque damnum Religio incurrit, quia, dum latentia mala non tolluntur; nec puniuntur delicta, nec emendantur imperfectiones, quæ crescendo evadunt in transgressiones, ipsa relaxatur, ac sine remedio ruit in præceps. Tum etiam, quia Prælatus promittendo silentium de iis, quæ sibi manifestabuntur in Visitatione, obligat fidem publicam; fides autem data, maxime si publica est, servari debet, ut dicunt Doctores; *Menoch. Consil. 100. num. 196. & seqq. Muta ad Pragm. Sicil. Tit. 12. de sent. Bann. & forjudic. Raynald. tom. p. Proem. §. 6. num. 109.* est enim hoc de jure gentium, & si fides data non servaretur, destrueretur vita Civilis, & consortium hominum; & quia fides data habet vim juramenti, argumento eorum, quæ habentur in duabus *Decretalibus*, *Ad aures. Extra. Quod met. cau. & in cap. Pervenit il 2. de Jurej. r.* & qui promittit sub fide, videtur illud sub juramento firmare, ideo, si Prælatus, qui promittit servare secretum in Visitationibus, fidem violat, & fit quasi perjurus; & absolute incurrit crimen proditionis; si quidem communis conclusio est, quam ex jure tradunt *Jurisperiti*, quod, qui fidem, alicui datam, prodit, & frangit, proditor est. *Arg. l. final. C. de Delat. lib. 10. l. Proditores. ff. de Re milit. Angel. in l. 1. §. Non fuit. ff. de Dolo Alex. cons. 13. num. 9. lib. 6. Decian. lib. 7. cap. 29. num. 23.*

14 Superat tandem omnem malitiam, ac gravitatem delictorum, quæ committuntur in *revelatione secretorum*, revelatio peccatorum facta a Sacerdote, ab eo in Confessione Sacramentali auditorum. Quia enim, ut cum communi Theologorum sententia probat *Scot. in 4. dist. 21. quæst. 2. §. Secunda conclusio*, de jure Divino positivo tenetur Sacerdos servare *secretum* circa ea, quæ in Confessione excepit; & ut docet *Sot. de Tegen. secret. Memb. 1. quæst. 1. concl. 2. fol. m. 13.* illa obligatio nascitur non solum a virtute justitiæ, sed etiam Religionis; hinc est, quod, si ipse peccata audita pandit, peccat contra jus Divinum in materia sacra, & sic committit sacrilegium.

15 Peccat etiam contra justitiam, quia, ut optime ait *Sanctor. de Pœn cap. 23. Quæst. 2. ℣. Respondea primo fol. 307.* inter Ecclesiam, ac Pœnitentem intervenit contractus, ut nempe Pœnitens propria peccata integraliter confiteatur, Confessarius vero, ut Dei, ac Ecclesiæ minister, illa teneat *secreta*. Hinc sequitur, quod, si pacta, & conventa inter partes ex justitia servanda sunt *cap. 1. Extra de Pact.* ex justitia pariter *secretum* in Confessione servandum est. Et per hoc concludendum, quod Sacerdos, revelans peccata, audita in Confessione, violat jus naturale, Divinum, ac humanum, quandoquidem de hoc habetur famosissima sanctio Conciliaris, *Text. in cap. Omni utriusq. Extra de Pœnit. & remiss.* & peccat delicto injustitiæ, ac sacrilegii, prout cum communi omnium scribentium, docet *Marchan. Trib. Sacrament. Tam. p. Tract. 4. quæst. 6. Append. 2. Conclus. 2.*

16 Cadunt autem tacenda sub sigillo Confessionis, commissa non solum peccata omnia, tum mortalia etiam in genere, tum venialia in specie; tum ipsiusmet Pœnitentis: tum Complicum; tum defectus naturales occulti manifestati in Confessione; tum circumstantiæ peccatorum, quæ ad ea reducuntur; & ut unico verbo dicam, omnia, per quæ redditur Sacramentum pœnitentiæ odiosum, & per quæ fideles ab eo possunt retrahi, ut cum communi docet *Sanctor. de Pœn. loc. cit. §. Respondeo secundo. fol. 308.* & ibi *Ægid. Sat. Bauni. Granad. Onuph. & Dian.*

17 Dubium autem non leve est, an Confessarius sub sigillo teneatur celare etiam alia, quæ nullo modo faciunt ad manifestationem peccati, circumstan-

tia-

tierum ejus, tum pœnitentis, tum complicum, nec defectuum naturalium &c. ſed ſunt totaliter aliena a culpa, ſecrata tamen ſunt, & ſibi nota ſinnt ex ſola narratione pœnitentis; ut nempe, quod Titius ſit ducturus Bertam in uxorem.

18 Circa hoc eſt opinio *Merceri in 3. Par. qu. 11. art. 2.* ac *Suarez in ea. Par. diſp. 33. ſect. 3.* quos dat *Diana par. 5. Tract. 11. Reſol. 5. num. 1.* qui volunt, non teneri Confeſſarium tacere ſub ſigillo ea, quæ dicuntur in Confeſſione, niſi aliquo modo inſerviant manifeſtationi peccatorum. Addit vero ibidem *Diana* cum *Tanner. Tom. 4. diſp. 6. q. 9. dub. 6. num. 136.* talem opinionem eſſe veram, niſi pœnitens talia narret, tanquam a ſe reputata neceſſaria ad explicationem peccatorum; nam ſi ex imaginatione pœnitentis (quamvis erronea) ipſe ea narrat, tanquam conducentia ad manifeſtationem peccati, debent teneri ſub ſigillo, quod confirmat auctoritate *Reginaldi Prax. Tom. 1. lib. 3. cap. 4. num. 39.* & *Fabri de Pœnit. in 4. Sent. diſt. 19. quæſt. unic. diſp. 34. cap. 2. num. 31.*

19 Ego autem dico, Confeſſarium abſolute teneri ad tacendum omnia, ac quæcunque audivit in Confeſſione, ſive pertineant ad peccata, ſive non; & de iis minime loqui poſſe, niſi de eiſdem habeat notitiam extra Confeſſionem. Ratio eſt, quia communis ſenſus omnium pœnitentium, & maxime ſimplicium eſt, quod omnia, quæ in Confeſſione dicuntur, quamvis peccata non ſint, nec ad manifeſtationem peccati faciant, tamen ſub ſigillo teneantur. Proinde commune dictum etiam hominum, alioquin Doctorum, in communicando alicui ſecretum aliquod, eſt, *hoc tibi dico in Confeſſione*. Sequitur ergo, quod pœnitens, talia revelans in Confeſſione, intendit, quod ſub ejuſdem ſigillo tectum teneatur; quod ſi manifeſtetur, conqueri poteſt, quod ſecretum ſuum ſit revelatum ſub ſide Confeſſionis, & ſic averti a Sacramento. Ergo tacenda ſunt ſupradicta ſub ſigillo, cum ſub eodem celanda ſint omnia, quæ avertere poſſunt a Confeſſione.

20 Et confirmatur hoc exemplo: Dato, quod *Cajus* in Confeſſione mihi dixerit, quod *Titius mercator decoxerit*, & hoc a duobus, vel tribus tantum ſciatur, ſi venit ad me unus ex his, & dicat *ſcis ne, Titium decoxiſſe?* & ego reſpondeam *jam novi a Cajo*; & ſi is ſubjungat, *quando nam?* & ego dicam, *hoc mane dum mihi confeſſus eſt*, profecto ego ſum proditor ſigilli, & hoc, non quod dixerim, *Cajum* mihi eſſe confeſſum, quia nulla violatio ſigilli eſt, (niſi caſu, quo *Cajus* nollet, quod ſciretur ſe proprio, ac ordinario ſuo Confeſſario relicto, mihi eſſe confeſſum, ut docet *Dian. part. 5. Tract. 11. Reſolut. 47.*) Sequitur ergo, quod ſit ex hoc, quod revelaverim illud, a *Cajo* mihi dictum, cujus revelatio aliquam moleſtiam, aut turbationem poteſt illi cauſare, ob quam a Sacramento Confeſſionis avertatur. Et quamvis nullam moleſtiam, aut turbationem actu cauſet, tamen periculum eſt, quod cauſet; & Confeſſarius ſcire nequit, quandonam cauſabit, nec ne; unde ſaltem, ratione periculi, ſervare tenetur ſub ſigillo.

21 Facit autem ad corroborationem dictæ concluſionis argumentum *Marcantii Trib. ſacr. Tom. 1. Tract. 4. tit. 6. Quæſt. 6. Append. 2. Petit. 8.* cujus ſententiam ſequor; ait ergo: *Quia latitudo ſigilli totum Sacramentum, ita munire cenſetur, ut ex eo nulli gravamen contingere poſſit. Ad hunc enim finem conſtitutum eſt ſigillum, ut omnia muniat, quæ ſub ſigilli munimento, etiam ex opinione erronea, bona ſide committantur in Sacramenti ſuſceptione. Contingere ſane poſſet, ut impertinentia quædam, in Sacramento dicta, plus gravaminis, ſi revelentur, inferrent Pœnitenti, quam propria peccata. Quia vero, occaſione Confeſſionis, illa ſigillo committit pœnitens, ſecundario, & per accidens ſigillo muniri cenſentur.* Hæc *Marcantius*. Et quamvis contraria opinio non careat probabilitate, tamen, quia hæc eſt in praxi tutior, & magis ſavet ſacramento, ac juri Pœnitentis, magis hæc, quam alia eſt ſequenda.

22 Multis autem modis frangitur ſigillum, de quibus adamuſſim loquuntur omnes *Theologi morales*, & ſpecialiter *Diana* ſparſim in ſuis *Reſolutionibus*, & ex inſtituto per totum *Tract. 11. Par. 5.* & in ejus Operibus, coordinatis per *Martinum de Alcolea, Tom 9. Tract. 8.* & circa hoc non immoror, cum a Moraliſtis peti poſſit ſolutio occurrentium difficultatum.

Probatio.

SUMMARIUM.

23 *Probatio revelationis Confeſſionis difficilis, & quare.*
24 *Probatio hæc regulanda eſt, ſicut probatio ſollicitationis in Confeſſione.*
25 *Per Teſtes ſingulares poteſt probari revelatio.*
26 *Confeſſarius tenetur probare, quod de iis, quæ revelavit, notitiam habuit extra Confeſſionem.*
27 *Non potens, nec ſemiplene probare, a quo audierit extra Confeſſionem; eſt Reus de revelatione.*
28 *Ratio concluſionis.*
29 *Confirmatur ratio.*
30 *Iterum ſtabilitur prædicta concluſio.*
31 *Confirmatur ratione.*

23 Difficillima probatio hujus criminis evadit ex hoc, quod Actori duo copulative probanda ſunt; nempe, quod Confeſſarius detexerit crimen, de quo aliquis apud illum confeſſus eſt; & ultra hoc, quod ille de tali crimine non habuit, niſi medio Confeſſionis, notitiam aliquam. Ratio eſt, quia ex his duobus conſtat delictum *revelationis* Confeſſionis: nam ſi Confeſſarius audivit Cajum in Confeſſione, qui ſe accuſavit de furto, & jam ante Confeſſionem ſive poſt, notitiam de eodem furto habuerit, & de eo loquatur cum Sejo, dicendo, quod Cajus furatus eſt, quantumvis Cajus probet plene, quod Confeſſarius illud de ſe dixerit, non tamen probatum remanet concludenter, Confeſſionem eſſe revelatam; quia Confeſſarius, taliter loquendo, uſus eſt notitia habita extra Confeſſionem. Neceſſarium igitur eſt, quod probetur, quod Confeſſarius aliam notitiam habere non potuit, niſi in Confeſſione.

24 Quo ad probationem, quod Actor confeſſus ſit tale, aut tale crimen, impoſſibilis eſt probatio, cum Confeſſio fiat ſine Teſtibus. Sed circa hoc regulanda eſſet res, eo modo, quo proceditur in ſollicitatione in Confeſſione. Et ſicut, ſi Confeſſarius tres fœminas probatæ vitæ ſollicitaſſet, & omnes denunciarent ad Sacrum Tribunal ſollicitationem, ſibi factam, prima eſſet ſicuti denuncians, ac aliæ duæ velut Teſtes ſufficientes ad conſtituendum Confeſſarium in examine rigoroſo; ita ſi tres cordati viri, de quorum integritate non ambigitur, apud Judicem accuſarent Confeſſarium, quod de ſuis peccatis, in Confeſſione auditis, ille locutus eſſet extra Confeſſionem, primus eſſet velut denunciator, & alii duo velut Teſtes; non quidem ſufficienter ad probandum delictum, ſed ad probandam tantummodo hanc circumſtantiam neceſſariam, puta, quod ipſi in Confeſ-

fessione illa peccata revelaverint, de quibus extra Confessionem Confessarius est locutus. Et hoc forte voluit dicere *Diana Par. 5. Tract. 11. Resol. 52.* quando ait, quod plures Testes, quamvis non contestes, sufficiant ad probandum hoc delictum.

25 Quod vero Confessarius loquutus sit de illis peccatis, sibi confessis, debet probari concludenter, & hoc vel per duos contestes, vel per quatuor Testes singulares. Cum enim hoc sit delictum iterabile, probari posse per Testes singulares, jam probavimus *Par. p. Tit. Probatio n. 3.*, & aliae talis concludens probatio in hoc casu difficilis non est, eo quia solent hujusmodi homines lubricæ linguæ in conversationibus, ubi multi sunt Testes, quidquid noverint effutire; proinde circa hoc debet esse concludens probatio, prout bene dicit *Sanctor. de Pæn. cap. 23. Quæst. 2. ℣. Respondeo quarto fol. 310.*

26 Sed adhuc, his probatis, non tamen probatum remanet concludenter crimen; sed, ut diximus supra, & ex *Lapo* probat *Diaz Pract. crimin. c. 115. num. 4.* oportet, quod Actor probet, quod Confessarius notitiam eorum, de quibus locutus est, aliunde non habuit, nisi in Confessione sibi facta. Hoc vero quomodo probabit? Dico, quod non tenetur Actor probare hoc, sed tenetur Confessarius probare, quod de tali facto notitiam habuerit extra Confessionem. Si enim asserit Actor, quod Confessarius notitiam de aliqua re habuerit tantum in Confessione, & Confessarius hoc neget, non creditur Confessario, ut probatur argumento cujusdam Canonis *Concilii Africani cap. 99. & 100. relat. in cap. Placuit. 6. quæst. 5.*, in quo habetur, quod, si Episcopus asserat, aliquem sibi confessum esse aliquod crimen, & ille hoc neget, non sit credendum Episcopo; a simili igitur infertur, quod, si Actor asserat se confessum crimen Sacerdoti, qui illud revelavit, & Sacerdos hoc neget, & asserat se revelasse id, quod aliunde sciebat; aut quod ipse scivit quidem ab Actore, non tamen in Confessione; aut quod, si revelavit, hoc fecit de licentia ipsius pœnitentis, non credi debet Sacerdoti, sed pœnitenti, prout etiam firmat *Abb. in cap. Omnis utriusque num. 26. in fin. de Pœnit. & remis.* & proinde debet Sacerdos probare, quod ab aliis, quam in Confessione illud sciverit.

27 Quamvis autem teneat *Sanctorus de Pæn. loc. cit. ant. fin.* quod, si Sacerdos non potest probare, quod extra Confessionem habuit notitiam de eo, quod revelavit, probetur quidem delictum *revelationis*, non tamen plene, sed præsumptive tantum; unde non intret tali casu pœna ordinaria, sed arbitraria; contrarium puto dicendum, maxime, quando alia adsunt adminicula, & Sacerdos nescit non tantum probare, a quo audierit, sed nec assignare, seu nominare unum, a quo illud scivecit; sive quando Sacerdos neque semiplene probet notitiam, ab eo habitam extra Confessionem.

28 Ratio est, quia in tantum transfunditur in Sacerdotem onus probandi se didicisse extra Confessionem id, quod manifestavit, in quantum Actor non potest probare contrarium: igitur sub eadem obligatione tenetur Sacerdos probare scientiam; habitam extra Confessionem, sub qua teneretur Actor ad probandam illam habitam in sola Confessione, si hoc de sui natura probari posset. Sed Actor tenetur ad probandum concludenter delictum, & illius qualitatem, quæ probari per eum potest, ergo Sacerdos tenebitur concludenter probare scientiam habitam extra Confessionem, tanquam id, quod totaliter excludit qualitatem essentialem delicti, de quo accusatur: igitur, sicut Actore non probante concludenter delictum, Reus absolvendus est, ita non probante concludenter Reo id, quod ad evadendam pœnam probare debet, ipse erit condemnandus.

29 Et re vera futilis esset dispositio legis pœnalis circa hoc delictum *revelationis*, nec unquam posset dari casus, quod pœna ordinaria dari posset, si, non probante Sacerdote, quod audierit extra Confessionem id, quod illum revelasse probatur ab Actore, delictum remaneret præsumptive tantum, & non plene probatum; siquidem oporteret dicere, quod, ad probandum concludenter delictum *revelationis*, *Cajus* Actor obligatus esset ad probandum, quod Sacerdos dixerit *Titio*, quod *Cajus sibi sacramentaliter confessus fuerit se fornicatum cum Berta*, aut alio modo tali, per quem Sacerdos ipse demonstret se per Confessionem didicisse, quod alteri revelat. At quis nam Sacerdos ita effrons erit, qui tali modo Confessionem revelabit! Nullus certe ita loquetur, nec simile unquam auditum est, quamvis non pauci, ob *revelationem* Confessionis, ordinaria pœna puniti sunt, & hoc non aliter, nisi quia ipsi accusati, probare non potuerunt, quod extra Confessionem didicerunt, quod revelarunt.

30 Sequitur ergo, quod firma debet manere conclusio, quod, si Sacerdos non probat concludenter notitiam, a se habitam extra Confessionem, ipse debet puniri pœna ordinaria.

31 Et ne forte hoc durum videatur, advertendum; quod, ut in hoc opusculo non semel dictum est, negativa, non coarctata tempore, & loco per rerum naturam, probabilis non est: Actor autem accusans Sacerdotem, quod iste revelaverit peccatum, sibi detectum in Confessione, probando, quod ipse confessus sit illi peccatum, & probando pariter quod ille peccatum revelavit, probat aliquid positivum; quod probabile est. Sed quod notitia de tali peccato non potuerit haberi a Sacerdote, nisi in Confessione, est negativum purum, vagum, & quod probari non potest; ergo tenetur Sacerdos probare positivum contrarium (puta, scientiam, habitam de facto extra Confessionem), & hoc concludenter, sicut teneretur oppositum concludenter probare Actor, si illud esset de sui natura probabile.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

32 *Pœna revelantis secretum ab Amico commissum.*
33 *Homines Rei de falso debent puniri.*
34 *Pœnæ revelantis secreto Principis.*
35 *Pœnæ personæ publicæ revelantis secreta tacendo.*
36 *Pœnæ de jure Canonico contra revelantes secreta.*
37 *Auditores revelantes secreta Rotæ Romanæ, sunt excommunicati.*
38 *Officiales S. Officii eandem Censuram incurrunt.*
39 *Cardinales revelantes secreta Consistorii, quas pœnas incurrant.*
40 *Pœna Sacerdotis revelantis Sacramentalem Confessionem.*
41 *Perpenditur gravitas hujus criminis, & mala, quæ inde sequuntur.*
42 *Quando hoc crimen spectet ad Inquisitores, & quando ad Episcopos.*
43 *Statutum primum Ordinis Minorum de Observantia.*
44 *Statutum secundum.*
45 *Statutum tertium.*
46 *Statutum quartum.*
47 *Statutum quintum.*

48 *Circa Statutum primum, remissive.*
49 *Dubitatio prima.*
50 *Distinctio revelationis secretorum Ordinis.*
51 *Pœnæ Statutariæ quando incurrantur in directa revelatione secretorum Ordinis.*
52 *Ex revelatione criminis privati Religiosi puniti, non maculatur Ordo.*
53 *Ex revelatione transgressionum impunitarum dehonestatur Religio.*
54 *Dubitatio secunda.*
55 *In Textu non sunt taxatæ pœnæ pro omnibus delictis.*
56 *Disquisitores revelantes suffragia Electorum, quas pœnas incurrant.*
57 *Dubitatio tertia.*
58 *Quomodo regulandum est arbitrium Provincialis in casu revelationis Confessionis.*
59 *Arbitrium Provincialis circa carcerem in casu prædicto, est respectu durationis ipsius.*

32 Pœna privati alicujus, qui secretum amici, sibi communicatum, revelavit malo dolo ad perniciem amici, juxta Doctores *arg. l. 1. §. Is qui aperuerit. & §. Is qui deposita. ff. Ad leg. Corn. de Falf. Hippol. Conf. 1. num. 8. Isernia in cap. 1. num. 4. Qui. ma. feud. am. Capol. Conf. 39. num. 16.* apud *Decian. lib. 7. cap. 17. num. 8.* est pœna falsi, hujusmodi enim proditores amicitiæ falsarii sunt, & juxta *Scotum in 4. Dist. 21. Quæst. 2. Art. 1.* sunt infames, & non quidem sola infamia juris, qua percelluntur omnes, qui damnati sunt de crimine famoso, sed sunt infames infamia facti, quia sunt proditores amicitiæ, & quantum in ipsis est, perdunt societatem humanam, ac vitam civilem: Namque natura rationalis docuit homines, ut cecinit *Satyricus Satyr. 15. V. 151. & seqq.*

Dispersos trahere in populum, migrare vetusta
De nemore, & proavis habitatas linquere sylvas,
Ædificare domos, laribus conjungere nostris
Tectum aliud, tutos vicino limine somnos.
Ut collata daret fiducia . . . . .

commune enim commodum nancisci ex vita sociali crediderunt ex eo, quod, vigente inter eos fidelitate, unus alteri auxiliaretur, iste viribus; ille consilio; alius arte; alius scientia; hic studiis pacia; ille bellica fortitudine, &c. Quod, si homo non charitatem, non fidem, non amicitiam, non auxilium ab aliis experitur, sed odia occulta, perfidiam, simulationem, damna in bonis naturæ, ac fortunæ, infelicissimam ducet vitam civilem, & satius ducet vivere in nemoribus cum feris solitarius, quam in Urbibus, in quibus passim inveniuntur hujusmodi falsi, ac simulati amici, sed veri, ac perfidi proditores.

33 Deberent sane Principes, ac Judices, tam Ecclesiastici, quam laici, similes falsos homines pœnis legum punire de falso, nempe, ut ordinatur *text. in l. 1. §. final. ff. Ad leg. Cornel. de Falf. & in l. final. ff. eo. tit.* pœna deportationis, ac publicatione bonorum percutere, ipsosque extra Rempublicam ablegare, ne ipsorum perversitate contagiosa cæteri inficerentur. Numquam tamen Vidi aliquem de hoc punitum, quamvis horum plurimos Viderim, & proprio damno illorum malitiam simul expertus. Sed pœnas, quas effugiunt ab hominibus in hoc Mundo, subibunt ab ira Omnipotentis in alio; Unde dicebat *D. Bernard. Serm de Converf. ad Cler. cap. 27. Nemo magis iram Dei meretur, quam amicum simulans inimicus. Non est huic pars in oratione, qua Christus oravit ad Patrem, Pater ignosce illis, quia nesciunt, quid faciant.*

34 Privatus autem revelans secreta Principis sibi commissa, ut est ipsius Consiliarius, pœnas perjurii subire debet, ut scribit *Paris de Putes Tract. de Syndic. Tit. de Excef. Consiliar.* post *Glossam in cap. Ego N. in V. Nulli pandam de Jurejur.* Quod, si illa panderet hostibus Principis, de jure Canonico *text. in cap. Si quis laicus. 22. quæst. 5.* anathema esset; & si esset Clericus, deberet degradari. De jure vero Civili, tanquam committens crimen læsæ Majestatis, debet ultimo supplicio affici *text. in l. Omne delictum §. Exploratores. ff. de Re militar.* & ut habet Textus *in l. Si aliquid in 2. §. 1. ff. de Bon. damna.* hujusmodi Rei *vivi exuruntur, aut furca suspenduntur.*

35 Personæ publicæ, revelantes, quæ taceri debent, aliis pœnis puniuntur. Nam Testes propalantes propria testimonia in judicio sub juramento deposita, antequam auctoritate Judicis publicentur, puniendi sunt pœna, Judici arbitraria, juxta damnum, quod sua propalatione causaverint parti, vel Fisco *l. Qui falf. ff. de Test.* Notarius, qui secreta Judicis partibus, vel secreta unius partis, alteri adversariæ indicat, incurrit pœnam falsi *l. 1. §. Is qui deposita. ff. Ad leg. Corn. de Falf. Bart. in l. 1. ff. de Prævaric. Decian. lib. 7. cap. 17. num. 40.* Eandem pœnam incurrit Causidicus, qui secretum instrumentum unius partis, alteri ostendit, ut *ex d. l. 1. §. Is qui deposita ff. Ad leg. Cornel. de Falf.* probat *Bossius Tit. de Carcer. fidejus. com.* Senatores vero, & Præsidentes alicui Universitati, si pandunt, quod pro bono Universitatis in *Senatu*, aut *Concilio* tractatum est, ac secretum tenendum est, privari debent Officio. *Bald. in Tit. de Pace Constan. in V. Credentia. Gondis. Tract. de lega. Par. 3. quæst. 1. num. 36.* apud *Decian. loc. cit. num. 6.*

36 Cohæranter ad recitatam dispositionem juris Civilis, procedunt etiam sanctiones Canonicæ per proprias pœnas; nam in *Bull. Can. Excom. 7.* fertur Excommunicatio, *Summo Pontifici* reservata, contra eos, qui per se, vel per alios, de rebus Christianæ Reipublicæ Turcas, ac Hæreticos certiores faciunt, ac secreta revelant; & hoc jure merito, nam tales revelantes sunt *veri proditores*, ac criminis læsæ Majestatis Rei, dum *hostibus fidei*, (quæ debet præ Patria diligi) in damnum illius *secreta* manifestant.

37 Pœnam perjurii, ac excommunicationem, *Summo Pontifici* reservatam, juxta Bullam *Urbani Octavi Ann. 1643. Novemb. 19.* incurrunt *Auditores Rotæ*, ac studii eorundem *Coadiutores*, si revelant vota, seu suffragia in Causis, quæ in eorum Auditorio discutiuntur; aut Suffragantium, aut non Suffragantium nomina.

38 Eandem pœnam perjurii, ac Excommunicationis subeunt *Officiales S. Officii* ex *cap. Statuta §. Et ut eorundem*, *ubi Germinian. num. 4. de Hæret. lib. 6.* si ullo modo revelant nomina Accusatoris, Testium, Rei, sive quodvis aliud spectans ad Causas fidei. Et si revelet aliquod, ut præfertur, & ex eo sequatur Accusatori, Testi &c. aliquid damni, tenetur revelans restituere, quanti illius interest; etiamsi præter ipsius revelantis intentionem, damnum sequatur: quia dedit operam rei illicitæ, & ratione talis periculi prohibitæ, ut cum multis *Anchar. in d. cap. Statuta §. Et ut nu. 2. de Hæret. in 6. arg. cap. Sicut nobis de Test. Sylv. V. Secretum num. 1. Petr. Navar. Molin. Azor.* docet *Thesaurus V. Inquisitio. cap. 6. in fin. de Pœn.*

39 Ex *Concilii Lateranensis V.* sub *Leone Decimo sess. 9. Tit. de Cardinal. in fin.* cavetur, ne quis *Cardinalium* vota, in *Consistorio* data, & quæcumque ibi gesta,

gesta, aut dicta, quæ in odium, aut præjudicium, aut scandalum alicujus redundare possint, scripto, aut verbo, aut quovis alio modo revelet, sub pœna perjurii, & Inobedientiæ. Et quotiescumque a *Papa* specialiter, & expresse ultra præmissa, indictum fuerit super aliqua re silentium; si quis contra fecerit, ultra pœnas prædictas, excommunicationem latæ sententiæ incurrat, a qua non possit absolvi, nisi a Romano Pontifice, & cum expressione causæ, præterquam in mortis articulo. De qua Excommunicatione passim *Doctores Navar. Manual. cap.* 27. *n.* 110. *Bonacl. de Censur. in partic. disp.* 2. *Quæst.* 7. *punct.* 2. *n.* 3. *Filliuc. Tr.* 15. *n.* 200. *Barbos. de Offic. & pot. Epi. Alleg.* 50. *num.* 128.

40 Porro pœna Sacerdotis, revelantis Confessionem, juxta dispositionem *Concilii Lateranensis IV. sub Innocentio Tertio*, *relat. in cap. Omnis utriusq. de Pœnit. & remis.* est depositio ab Ordine Sacerdotali, & detrusio in Monasterium ad faciendam pœnitentiam; & per hanc sanctionem, ut notat *Gloss. final. in V. Deponendum ad d. cap. Omnis de Pœnit.* corrigitur dispositio antiqui Canonis *cap. Sacerdos de Pœnit. Dist.* 6., juxta quem Reus hujus delicti debebat deponi, & omnibus diebus vitæ suæ, ignominiosus peregrinari. Et advertendum, quod citatum Concilium habet, quod debet cavere Sacerdos *omnino, ac verbo, aut signo, aut alio quovis modo aliquatenus prodat peccatorem*, per quæ verba comprehenduntur omnes modi, quibus Sacerdos, seu data opera, seu ex negligentia, imprudentia, aut aliter facit aliquem devenire in cognitionem peccati, in Confessione excepti, de quibus modis multiplicibus videndi sunt Doctores, qui ex professo loquuntur de sigillo Confessionis, & præcipue *Diana*, de quo dixi supra *num.* 22.

41 Advertit autem *Thesaurus de Pœn. V. Confessio cap.* 4. *V. Dicitur* cum *Abbate in cap. Tua de Pœnit. Clara Quæst.* 70. *V. sunt etiam, & Dian. Prax. c.* 139. quod pœna detrusionis in Monasterium jam obsolevit, & commutata est in pœnam reclusionis in Ergastulo, seu Carcere, vel damnationis ad Triremes ad tempus limitatum, vel in perpetuum, juxta delicti gravitatem. Levis quidem hæc pœna est, si spectetur hujus flagitii gravitas, & multarum animarum perditio, quæ ex ipso oritur, non quidem inter Laicos, qui libertatem habent confitendi sua peccata cuivis Confessario, de cujus fidelitate in tacendo non ambigunt, sed inter Religiosas personas, & maxime fœminas, adstrictas uni Confessario. Ex hoc enim, quod securas se non existimant de secreto Confessarii, quia non semel vident Superiores circa regimen exterius Monasterii, nova aliqua ordinare, quæ non aliunde, quam per scientiam habitam in Confessione, ad eorum notitiam devenire poterant, Dæmone suspicionem augente, inducuntur ad committenda multa sacrilegia in Confessionibus non integris, & Communionibus in peccato. Superiores ergo, qui forte a Monialium Confessariis in similibus informantur, diligenter perquirant, num ii aliter, quam per Confessionem instructi, tales notitias deferant; & si noverint illos scientia in Confessione habita uti, eosdem de tanto scelere punire curent.

42 Punitio hujus Criminis non spectat ad Inquisitores fidei, nisi quando revelatio est conjuncta cum suspicione hæresis, ut dicunt *Doctores Sanctor. de Pœn. cap.* 23. *q.* 1. *V. Respondeo nisi fol.* 307. *& ibi Molfes. Lago. Thesaur. Alphons. de Leo, & Diana Par.* 4. *Tract.* 8. *Resol.* 95. Communiter autem opinatur hunc esse casum *S. Officii*, qui re vera spectat ad Ordinarios. Sed profecto ipsius cognitio extendenda esset ab Episcopis ad Inquisitores, qui accuratiores sunt ad indagandos Reos. Si enim suspectus de fide habetur Confessarius, qui sollicitando ad turpia pœnitentem, tali impio facto reddit Confessionem odiosam; injuriam facit Sacramento; & ipso utitur ad animarum pernicem; non minus suspectus pariter de eadem fide debet esse ille, qui omnia prædicta mala, & majora in animarum ruinam committit, frangendo sigillum Sacramentale.

43 Quo ad pœnas Regularium de revelatione secretorum, spectandæ sunt singulorum Ordinum Constitutiones, Pro nobis *Minoribus de Observantia*, sequentia habemus Statuta. Primum. *Qui fratris crimen, quod legitime probare non potest, alteri, quam Prælato revelaverit, pœna talionis multetur. Stat. Gen. Ord. cap.* 7. §. 6. *nu.* 46.

44 2. *Revelans extra Ordinem Religionis secreta, quibus fama, & candor ipsius Ordinis maculatur, incidit in excommunicationem majorem, Generali, vel Provinciali reservatam, & perpetuo est privatus actibus legitimis. Text. Tit. Applicatio* §. 14.

45 3. *Disquisitores coram Præside, ac Capitulo genuflexus, ad servandum secretum electionis Præses adstringat, sub excommunicationis pœna, ipso facto, incurrenda: ita ut nec verbo, nec scripto, nec nutu, nec qualibet alio modo, eligentium nomina ullo quovis tempore publicentur, aut publicari possint. Stat. Gen. Ord. cap.* 8. §. 3. *n.* 4.

46 4 *Qui extra Diffinitoriam manifestaverit, quæ in eo tractantur, unde dissensiones, & odia in Diffinitorium, vel Diffinitorum quempiam oriantur, aut oriri possint; si ea de re legitime constiterit, biennio in Diffinitorium ipsum admitti non possit. Stat. Gen. Ord. cap.* 7. §. 6. *n.* 48.

47 5. *Confessionis Sacramentalis revelatio puniri debet privatione perpetua actuum legitimorum, & facultatis audiendi Confessiones, ac Carceratione, vel urtatione, Provincialis arbitrio. Text. Tit. Applicatio.* §. 50.

48 Circa primum ex supradictis Statutis, nihil dicendum superest; cum illud exposuerimus §. *Infamatia*. Videatur ibi.

49 Prima dubitatio circa secundum Statutum datum supra *num.* 44. est, an incurrantur pœnæ, latæ in hoc Statuto, quando extra Religionem manifestantur transgressiones, aut vitia, quæ sunt in Religione, tacito nomine Religiosorum delinquentium.

50 Respondeo, quod *manifestatio secretorum*, per quæ Religio maculari potest, & quæ optime a *Sanctor. Commentar. cap.* 7. *Stat.* 5. *Cas.* 3. & 4. *fol. m.* 397. *V. Not.* 3. recensentur, potest tendere ad maculandam Religionem primario, & directe; vel secundario, & indirecte. Primo modo, quando manifestantur, aut generaliter, aut indefinite, delicta, quæ tangunt totum corpus Religionis; ut si diceretur, *Regulam in ea non servari; peccantibus nullas pœnas adhiberi; solam ambitionem; avaritiam, libidinem; odia; extincta charitate, in ea vigere &c.* Secundo modo, quando manifestantur delicta particularium Religiosorum. Sicut enim per virtutes, ac sanctitatem Fratrum particularium Religio decoratur, sic per vitia eorundem dehonestatur.

51 Prædictam distinctionem applicando, Dico, quod, si manifestatio, primo modo fiat, quantumvis nullius, aut nullorum delicta nominatim pandantur, pœnæ Statutariæ incurruntur; tum quia, ut optime dicit *Sanctor. de Pœn. cap.* 24. *Quæst.* 1. *fol.* 317. *V. Respondeo de hac*, bonum eo est divinius, quo universalius; ergo a contrario, malum, quo est universalius, eo erit perniciosius; unde sequitur, quod gravius delinquitur, dehonestando universalem Re-

Religionem, quam particulares Religiosos. Tum quia sic manifestando defectus, modo universali, sive Indefinito, qui æquivalet universali arg. *l. Si servitas 24. ff. de Serv. urb. præd. l. si ita. i. Pluribus ff. de leg. 2.* comprehanditur universa Religio, & maeulantur innocentes cum noxiis, ae innuitur, nihil in Religione esse, quod corruptum non sit.

52 Quod, si manifestetur dalictum alicujus, qui per sententiam damnatus sit in Raligione, & eo fortina, si delicti extra Claustra notitia pervenit; nulla maeula infertur Religinni; ratio ast, quia jam delictum notum erat, & manifestatur sola punitio, par quam magis honoratur, quam dehonestetur Religio, cum per hoe seiatur, eam bene per Superiores gubernari, dum delinquentibus pœnæ adhibentur; & hoc atiam est, si manifestetur delictum, ae ejus punitio, dum delinquens minime nominatur; apparet eoim in Religione bonum justitiæ vindieativæ vigere; nec ex unius, aut alterius delicto deturpatur, dummodo deliuquentea puniantur.

53 Si vero delictum solum sine punitione vulgatur, & maxime, si est delictum, quod multos tangat, ut factiones, simultates, perseeutiones, illegitimæ electiones, & cætera hujusmodi, quantumvis nullus in particulari uominetur, non desinunt tamen Religionem deturpare, & maxime si illa, quæ vulgantur, tangant Superiores; manifestatur anim solum id, quod insamat, & non quod medetur infamiæ, puta, sontium punitio. Gravissimum quidem, & pernieiosissimum Religioni hoe eriman est, nunquam tamen hoc vidi punitum, & forte hoc est a difficultate legitimæ probationis, ad quam coneludendam, assent de neeessitate eaaminandi sæculares, & maxime viri nobiles, quibus frequentius tales revelationes fiunt; & tali casu plus noceret medieina, quam morbus; succenserent enim isti Religioni; probro sibi ducerent, quod aliquis gratia sui puniretur; agerent eum Superioribus Generalibus, ut processus sileret, & faeile obtinerent; & Provincialis aelator, nullo remedio efficaeiter adhibito, & sola malevolentia sibi comparata, a Reo irrideretur. Sed non irridebitur Deus, qui pœnas, quas ab hominibus effugiunt, dare non in tempore, sed in æternitata seiet huie viperarum genimini, quod matria suæ Religionis viscera enrrodit.

54 Secunda dubitatio est, an *Disqaisitores* revelantes aliquo modo nomen alicujus ex eligentibus Capitularibus, aliam pœnam debeant incurrera, præter excommunieationem?

55 Raspondeo, quod nec in omnibus Statutis, nec in *Texta* reperiuntur pœnæ omnibus delictis, singillatim taxatæ, sed, ut habet *Textus Tit. Applieatio* §. 60. quando nec in eo, nec in Statutis Ordinis saneitæ repariuntur, recurrendum est ad Saeros Canones; aut probatas leges Civiles, aut ad consuetudinem; *proat ratio suaserit*. Adverto autem, quod suadet ratiu, quod, si delictum habeat qualitatem anneaam, quæ in eodem actu multiplicat reatus, adhibenda sit non simplex pœna lagis, quæ fertur ratione unius reatus, sed alia pœna adjunganda est, quæ alteri reatui convenit, dummodo pœnæ ipsæ sint compatibilea, vel, si non se compatiuntur, augetur pœna taxata inteusive, ant extensive, ut non semel in hoc Opuseulo dictum fuit.

56 Adverto insuper, quod in citato Statuto saneitur, quod Præses adstringat *Disquisitores*, ad servandum secretum sub pœna excommunieationis; hoc autem potest fieri, vel per formale præceptum obedientiæ *Disquisitoribus* factum; vel per juramaetum, a Præside exactum ab aisdem *Disquisitoribus*: & hoc est, quod magis practieatur a aelantibus Præsidibus.

Respondeo igitur ad dubitationem, distinguendo. Si nempe Præses adstrinxit *Disqaisitores* solo præcepto obedientiæ, revelans non debet puniri alia pœna, quam eacommunicationis; si autem intervenit juramentum, ultra eacommunicationem debet revelans subire pœnam periurii. Ratio est, quia juramentum præstitum novum reatum addit, ultra inobedientiam in ravelando; excommunicatio autem est pœna solius inobedientiæ; debetur igitur etiam pœna periurii, quæ nullo modo evadi debet; attenta maxima gravitate hujus criminis, per quod cum gravi Religionis damno, & propriæ conscientiæ læsione, eoguntur Electorea dare vota indignis, qui proponuntur a Capite factionis, aliter de ipsorum religiosis fortunis actum est; & quibus suffragia non darent, si *Disquisitores* juratum silentium tenerent. Et tamen, (o bone Deus) licet talis revelatio passim fiat, & seiatur quis in Capitulis votum favorabile dederit, & quis non, punitos nunquam tamen vidi, aut audivi *Disquisitores*, qui nomina eligentium solent amicis suis revelare.

57 Tertia dubitatio est circa quintum *Statutum*, (num super quarto dato supra *num. 46. dubitationes* proponere superfluum est, tum quia *Statutum* de se elarum est, tum quia communiter hoc minime servatur cum gravissimo Religionis damno) & est eirea quod, & qaomodo Provincialis regulare debeat suum arbitrium in ordine ad carcerationem in casu revelationis Confessionis Sacramentalis.

58 Respondeo, quod tum in *Textu*, tum in Statutis passim committuntur pœnæ arbitrio Superioris, non tamen semper sub aadem clausula; sed aliquando sub dictione *vel*, quæ est dictio, regulariter loquendo, alternativa arg. *cap. Inter cæteras. de Rescr. l. Hæc verba. §. Ille, aut ille ff. de Verb. sig. Barbos. Dict.* 415. n. 2. Aliquando autem absolute, aut eum particula *&*, sive *ac*, quæ sunt dictiones copulativæ arg. *l. Si qais ita stipalatas ff. de Verb. obl. l. Si hæredi plur. ff. de Cond. instit. Barb. Dict.* 110. *num. 3. & Dict. 3. num.* 1. & promiscue una pro alia usurpatur, ut videre est in Textu *Tit. Applicatio.* §§. 6. 34. 35. 36. & *alibi.* In *Statutis* vero Generalibus Ordinis *cap. 7. §. 6. n.* 21. 22. & alibi, quibus in locis ponitur particula alternativa *vel*, ut dieendo Reus illam *vel* illam pœnam, *arbitrio Superioris*, subeat. In aliis autem loeis Statuta aut loquuntur absolute, dicendo *privetur Reas voce activa, & passiva, arbitrio Superioris*: aut utuntur particula *&*, ut dicendo, privetur Reus actibus legitimis, *&* carceretur, arbitrio Superioris. Aliud vero, atque aliud importat in his casibus *arbitrium Superioris*; nam, quando in Statuto duæ assignantur pœnæ, importatæ per alternativam particulam, *vel*, addita Clausula *arbitrio Superioris* (ut in Textu *Tit. Applieatio* §. 15. ubi dieitur: *Sabditus actibus legitimis triennio careat, vel gravioribus pœnis mulctetur, arbitrio Superioris*) hic ast sensus, ut in *arbitrio Superioris* sit electiu unius, aut alterius pœnæ; ac etiam duratio, sive intensio ejusdem pœnæ. Sed quando duæ assignantur pœnæ pro eodem delicto, importatæ per copulam *&*: sive quando assignatur una pœna præcise, addita tamen utrobique clausula *arbitrio Superioris*, sensus est, quod pœnæ illæ absolute ambæ adhibeantur; intensio autem, sive extensio illarum *arbitrio Superioris* sit commissa; ita ut in primo casu Superioris arbitrium cadat super quidditate, ae duratione pœnæ, in secundo autem cadat præcise super intensione, aut duratione sola pœnæ ejusdem, quam infligere, vel non, minime dependet ab *arbitrio Superioris*.

59 Ad propositum igitur ista applicando, dico, quod

quoarbitrium Superioris circa carcerationem, in casuvelata Confessionis, cadit pracise super duration non autem super quidditate ipsius: ita ut liberuquidem fit Superiori, pro tempore sibi benevisocarceratum Reum detinere, noo vero liberumdem fit carcerare illum, aut non. Ratio est, quiTextus compulsatus a Statutis Vallisnletanis, quaetat in margine, confuse, ae decurtate ipsoromispositionem recitat; oecesse proinde est, Statutu ipsum *Vallisoletaaum* 1593. *rap.* 7. *Tit.* de *Revel.cret.* audire quod sic habet: *Qui legitime convict fuerit Sacramentulis Coafessionis secretum revela; sit ipso facto actibus legitimis perpetuo privatus & ab audiendis Confessionibas suspensus; uc pratere Carceri etiam muncipetur, Provincialis arbitra. Si vero noa fuerit legitime ronvictus, sed tamendversus cum habeantur indicia sufficientia, gravitarlietur*. Ex quo Statuto liquido apparet, quod ultr privationem Confessioois, & actuum legitimorm, Reo legitima coovicto dandus est etiam Carer; sed ipsius duratio arbitrio Provincialis comissa est. Reo autem sufficienter indiciato *gravis eltatis*, nempe ad torturam, adhibenda est.

§. VII. Perjurium.

SUMMARIUM.

1 *Periarium, quid sit.*
Alia diffinitio periurii.
2 *Data diffinitio improbatur.*
Transgredi legem, aut jurameatum qaid importet.
Alia diffinitio periurii.
3 *Hac pariter refellitur.*
Diffinitio amnis periculosa est ia jure.
Vera diffinitio periurii.
4 *Iniuria dititur omne, quod iure non fit.*
In periurio quomodo iainrietur Deus.
5 *Periurium diritur perfecta iaiuria.*
6 *Ut periuriam puniatar in foro fori, quid requiratur.*
Juramentam, at fit solemne, qaomodo dandum.
Cantra bonos mores aon est abligatorium.
Pariter, si fit rontra leges, non obligat.
Contraria legi, aut bonis moribus habentar pro impossibilibus.
Impossibiliam nulla est obligatio.
7 *Periurium siae dolo nunquam punitur pœna ordinaria.*
8 *Periurii triplex acceptio.*
Omais mala iuratio est periurium.
Juratio mala est, qua fit rum negligentia.
Et qua fit precipitaater, aat ex mala raasuetudine, aut erroneè, vel dolose.
9 *Pariurium large sumptum quando fit.*
Obligatio nulla iaducitur, nisi per ronseasum valaatatis.
Juramentum quando peccet in substantia, aut materia, aut forma.
10 *Periuriam proprie sumptam dividitur dupliciter.*
11 *Perjurii gravitas unde deducatur.*
Juramentum vocatur Religio: & Timor.
Opinio Deciani, quod perjuriam promissorium sit gravius assertorio.
12 *Refellitur talis opinio.*
Perjurium promissoriam, ac assertorium aequalia suat in gravitate.

1 Quia juramentum, quod est fundamentum criminis *perjurii*, verbis datur, aut signis, præmissis tamen verbis, jure merito de *perjurio* tractamus in classe delictorum verbalium. Diffinitur ergo comuniter cum *D. Thom.* a. 2. *quæst.* 18. perjurium, quod sit *mendacium, juramento firmatum*. Sed talem diffinitionem non approbat *Decian. Tract. crim. lib.* 6. *cap.* 7. *num.* 1. quem sequuntur *Azevedo Recopil. lib.* 8. *Tit.* 17. *in Rubr. num.* 10. & *Raynaldus Observ. crim. Tom.* 2. *cap.* 20. *num.* 3. & 4. & ratio est, quia convenit tantum *perjario*, per quod violatur juramentum *assertorium*, non competit autem in violatione juramenti *promissorii*. Proinde aliam assignat, dicando; quod *periariam est transgressio justi juramenti*.

2 Sed oeque istu satisfacit, nam hæc convanit tantum in easu jurameoti promissorii; *transgressio* enim consistit in facto, contrario ei, quod faciendum est; *transgredi* enim legem, ut *arg. l. fiaui. §. Divi. ff. public.* docet *Albericus Dictianar. V. Transgrediens*, est facere eootra legem; & *traasgressio jurameati* est factum, contrarium jurameoto, quod non potest contingere nisi in juramento *promissorio*, in quo juratur aliquid faciandum de futuro; non autem in *assertorio*; io quo nullum factum de futuro, sed purum dictum de præsenti, aut præterita re intervenit. Uode videntes hujus rationis difficultatem prædicti *Azevedo*, ac *Raynaldus*, loco citato, ambas datas diffinitiones, sub disjunctione amplexati sunt, dicendo *periurium esse mendacium juramento firmatum, vel esse traasgressionem juramenti*.

3 At nec hoc recte diei coovincitur ex eo, quod par tales diffinitiones expiicatur tantum una, vel altera speeies *perjurii*, non datur aotem diffinitio *periurii* universaliter, & in genere, cuivis speciei *periurii* conveniens. Licet porro omnis diffinitio in jure periculosa sit, ut ait *Ulpianus in l. Omnis diffinitio. ff. de Reg. iur.* audebimus tamen magis propriam diffinitionem assignare, dicendo, quod *periurium est iniuria facta Deo, per iustum iuramentum invocata*. Rectam vero esse hanc diffioitionem, probatur ex hoc, quod coovenit omni, ac soli *periurio*; nec communis est alteri delicto; & conversim prædicatur de eo, & indicat *esse* illius; quæ sunt a Philosopho requisita circa booam diffinitionem.

4 Dico autem *iniuria facta Deo*; & hoc habet rationem generis, nam quodvis delictum recte dicitur *iniuria*, nam, prout habet Textus *in l. prima, init. ff. de Iaiur. & famo. lib.*, *omne quod aon iure fit, iaiuria fieri dicitur*, & est *iniuria Deo facta*, dum ejus præcepta non servantur; & hoc ast omni crimini commune; *per justum iurameatum invocata*, se habet pro differentia, distingueote *periurium* a qaovis alio delicto, nam io nullo alio delicto *iavocatur* Deus *per iurameatum*, aut in Testem veritatis, aut in fidejussorem promissioois, sicut in *periurio*. Additur autem dictio *iustum*, nam ut infra dicemus, si juramentum non est justum, non servans illud, non redditur *periurus*.

5 Quamvis vero io *periuria* interveniat etiam injoria in proximum, eui pejerans meotitur, aot promissum non servat, principalior tamen est *iniuria*, quæ Deo fit; unde in diffinitione ponitur id, quod principalius est, subintellecto mious principali, quod, si quis velit aliquid exprimere, datæ diffinitioni posset addere, *& homiai*, dicendo *periurium est iniuria facta Deo* (*& homiai*) *per iustum iuramentum iavorato*. Et talis diffinitio optime congrueret cum doctrina tradita per *Arist. lib.* 1. *ia fin. Rhetoric. ad Theodect. apud. Decian. loc. cit.* a. a. dum ait, quod *periurium* dicitur quasi *perfecta iniuria*, quod scilicet facta Deo fit, & homini *iniuria*, nam duo maximi sunt termini rerum omnium: Deus scilicet

licet superiorum, & homo inferiorum.

6 Ad *perinrii* essentiam, ita ut hoc delictum in foro fori punibile sit, duo requiruntur, nempe quod *iaramentum* sit *instam*, tum ex parte formæ, tum ex parte materiæ, sive objecti. Ex parte formæ, quod sit solemniter datum a Judice per tactum Evangeliorum, Scripturarum, aut alio modo, juxta consuetudinem locorum, ut tradunt *Afflictus Coast. Regn. Rubr. 60. n. 4. & Muta ad Consuetud. Panorm. post cap. 29. in nova declarat. fol. m. 273.* aliter non servans promissa, minime puniri potest ut perjurus, quamvis in foro animæ talis sit. Ex parte vero materiæ, quod nempe sit de re, aut facto licito, honesto, juxta leges, ac bonos mores, ac possibili ipso juranti. Nam juramentum contra bonos mores præstitum, non est obligatorium *cap. Non est. de Reg. iur. in 6.* pariter, si sit contra leges *cap. Sæpe contingit. cap. Non alii de Re Eccle. non alie.* nam quæ contra legum, aut bonos mores sunt, habentur pro impossibilibus *l. Filius. l. Quidam. ff. de Condit. instit.* impossibilium autem nulla est obligatio *l. Impossibilium. ff. de Reg. iur.*

7 Aliud est, quod dolo malo falsum juret, aut juratam promissionem non adimpleat; nam regula generalis est, quod *periurium* sine dolo, nunquam punitur pœna ordinaria *text. in l. Qui iurasse ff. de Iureiur. Iason. Bald. Paul. de Castr. Alex. Afflict. Gramat. apud Decian. lib. 6. cap. 11. n. 14.* Unde, si in juramento *assertorio* interveniat error ex credulitate; & si in *promissorio* adveniat impotentia adimplendi, *periurium* punibile non est, quia in utroque casu abest dolus.

8 Accipitur autem *periurium* tripliciter, nempe largissime, large, & propria. Largissime vocatur *periurium* omnis mala juratio, ut docet *Archidiac. in cap. Animadvertendum. 22. q. 2.* Mala autem juratio est, quæ fit negligenter; ut fecit *Josue cap. 9. ℣. 13.* qui juravit non occidere *Gabaonitas*, quos tamen, juxta mandatum Dei, perdere debebat; & hoc fuit ex negligentia, quia, ut dicit Scriptura *Josue cap. 9. ℣. 54. Os Domini non interrogaverunt.* Item juratio, quæ fit indiscrete, & præcipitanter, ut *David P. Reg. cap. 25. ℣. 22.* qui ex impetu iracundiæ juravit delere Domum *Nabal*, quod tamen non fecit. Pariter ea, quæ fit ex mala consuetudine, ut dicitur in *Eccles. cap. 23. ℣. 9. Jurationi non assuescat os tuum.* Itidem illa, quæ fit vane, ac otiose, juxta illud *Exod. cap. 20. ℣. 7. Non assumes nomen Dei tui in vanum.* Insuper ea, quæ fit erronee, juxta illud Evangelii *Matt. cap. 23. ℣. 16. Quicumque juraverit per templum, nihil est.* Amplius illa, quæ dolose fit, juxta quod habet *Psalm. 14 ℣. 4. Qui jurat proximo suo, & non decipit.* Omnes ergo recitatæ jurationes malæ vocantur perjuria ab *Archidiacono*; faciunt tamen talia crimina ad forum animæ, non vero ad forum exterius.

9 Large accipitur *perjurium*, quando juramentum peccat, vel in substantia, vel in materia, vel in forma. In substantia quidem, quando voluntas jurantis discordat a verbis juramenti; nam voluntas est substantia juramenti, quia juramentum obligat; nulla autem obligatio inducitur, nisi per consensum voluntatis, ut de contractibus dicitur *text. l. Consensus. ff. de Actio. & obligat.* si ergo quis jurat, dare alteri centum, ea tamen mente, ut non observet; ex quo deficit substantia juramenti, hoc est mens consona verbis, eo ipso *perjurium* est. Peccat vero juramentum in forma, quando juratur per Deos alienos, aut per capillos, aut membra Christi, aut creaturas, quæ juramenta sunt a jure improbata *cap. Movet. cap. Clericum. cap. Si quis per capillum 22. qu. 1.* Peccat tandem in materia, cum juratur aliquid, quod illicitum est adimplere.

10 Proprie autem accipitur *perjurium*, ut supra diffinitum est; & sicut juramentum dividitur in duas species, puta, in *assertorium*, ac *promissorium*, ita pariter *perjurium*.

11 Gravitas hujus criminis patet ex eo, quod per hoc violatur juramentum, quod est res sacra *in l. 1. ff de Jurejur. l. Quanto. l. sequent. ff. de Jure.* vocatur *Religio*; & ideo ab imperatore dicitur *text. in l. 1. C. de Jurejur. pro calumn. quo portentiosa litigantium compescitur audacia*; debent quidem homines maximo timore affici, dum juramento Deum advocant in Testem, & terribilissimum judicare crimen esse *perjurium*, per quod res sacra violatur. Gravius porro esse *perjurium promissorium*, quam *assertorium*, opinatur *Decian. Tr. crim. lib. 6. cap 8 num. 1.* ex eo, quod præterita, & præsentia, de quibus est juramentum assertorium, non sunt in potestate nostra; futura vero, circa quæ est *promissorium*, sunt in potestate nostra, & illa præstare possumus, si volumus: unde, si non præstamus, gravius pejeramus.

12 Sed profecto hæc ratio parum stringit, nam ita in potestate nostra est verum dicere de præteritis, & præsentibus, sicut promissum servare circa futurum; unde sequitur, quod ratione hujus considerationis, æquale *promissoris* est *perjurium assertorium*, æqualis etiam utrobique fit iniuria Deo invocato in Testem, ac in fidejussorem; ac æquale damnum potest proximo inferre, fraudando illum circa veritatem non dictam, sicut circa factum promissum non præstitum. Unde concludendum est, quod in genere *perjurium assertorium*, & *promissorium* in gravitate sunt æqualia; in specie autem aggravari potest unum præ alio ratione materiæ, formæ, personarum, occasionis, ac aliarum circumstantiarum, quibus omnia delicta crescunt, aut decrescunt in gravitate, ut frequenter dictum est.

Probatio.

SUMMARIUM.

13 *Perjurium quomodo sit crimen mixti fori.*
Juramentum remittendum a solo Judice Ecclesiastico.
Juramentum, an fuerit licitum, solus Ecclesiasticus judicat.

14 *In crimine perjurii proceditur etiam ex officio.*
Opinio, quod perjurium non puniatur, nisi sit cum damno tertii.

15 *Impugnatur talis opinio.*
Quodvis crimen, quod etiam sit contra honorem Dei tantum, punitur ex officio.
Jurans per genium Principis solvere pecuniam, si non solvit, punitur.
Perjurium in juramento litis decisorio puniendum a Judice Laico.

16 *Si constat de perjurio per viam exceptionis in processu criminali, illud punitur in eodem processu; secus si processus fuerit civilis.*

17 *Perjurium in causa Civili, aut in Criminali civiliter tractata, punitur tantum civiliter.*
Secus si perjurium fit in causa criminali.

18 *Quid probandum ab Accusatore agente de perjurio promissorio.*

19 *Probatus præsumptive, aut plene calumniator, pariter remanet probatus perjurus.*

20 *Perjurium Testium quomodo probetur.*

21 *Dubium de Teste extrajudicialiter dicente contrarium*

vium ejus, quod deposuit in judicio.
22 *Resolvitur, quod per hoc non sit perjurus.*
23 *Si extrajudicialiter cum juramento deposuit contra dicta in judicio.*
24 *Quamvis vere perjurus sit, non tamen de perjurio punitur: & quare.*
25 *Quid operetur dictum extrajudicialiter cum juramento.*

13 CRimen *perjurii* mixti fori esse quo ad pœnam perjuro imponendam, communis sententia est, fundata *text. in cap. Cum C. Laicus. de for. compet. in 6.* Sed si agatur de imponenda pœnitentia salutari pro foro animæ, aut si agatur de remissione vinculi juramenti, hoc pertinet ad solum Judicem Ecclesiasticum. *Avendan. de Mandat. Reg. Par. 2. cap. 27. init.* Pariter, si controvertatur inter Reum excipientem, & Actorem agentem, an juramentum fuerit licitum, nec ne, solus Ecclesiasticus judicabit. *text. in cap. Venerabilis. de Elect. Jo. Andræ. in cap. Cum. C. Laicus sup. gloss. final. in 6. Decian. lib. 6. cap. 12. num. 8. & 9.*

14 Proceditur autem in hoc delicto non solum ad instantiam partis, & per querelam, aut accusationem, sed etiam ex officio per inquisitionem; sed advertit *Capell. Tholos. Decis.* 17. quod, ut valeat inquisitio, necessarium est, quod *perjurium* fuerit cum damno alicujus; cæterum, si tantum fuerit injuria illata Deo, inquisitio non valeat.

15 Sed contrarium est verius, nam de jure Canonico *perjurium* quodvis, etiamsi cedat in solam injuriam divinam, punitur etiam per inquisitionem, ut notat *Abb. in cap. Dilectus. num. 4. de Temp. ordin.* & docent multi apud *Raynald. Tom. 1. cap. 20. num. 15.* & ibi *Gomes. in §. Si quis postulante. num. 29. Instit. de Actio. Cagno. in l. Si quis major. num. 127. C. de transact. Portules ad Molin. Repert. §. Perjurus num. 12.* Et profecto, si puniri debet fustium ictibus, qui juravit per genium Principis, & promissam sub juramento pecuniam non solvit, ut habet Textus *in l. Si duo. §. final. ff. de Jurejur.* & talis pœna non datur, nisi in vindictam offensæ Majestatis terreni principis, quanto magis puniri debet, qui delinquit *perjurio*, quo dehonoratur Majestas divina? Profecto in crimine Blasphemiæ solus Deus injuriatur, & non læditur homo; & tamen in tali crimine, quod est mixti fori, procedit ex Officio, etiam per inquisitionem quivis Judex; & juxta leges Civiles *text. in l. 1. in fin. C. de Sum. Trinit. & in l. 1. C. de Apost. & in l. Ariani, & in Auth. Gazaros C. de Hæret.* ut observat *Covarav. Relect. in cap. Quamvis. Par. 1. §. 7. p. num. 12.* puniuntur multa delicta, quæ tendunt ad puram Dei offensam, ut *Apostasia a fide, Hæresis &c.* Unde concludendum est, quod etiam *perjurium* potest, imo debet etiam a Judice Laico puniri, quantumvis interveniat sola Dei offensa, & nullus sit accusator. Quod etiam dicendum venit de *perjurio*, quod committitur in juramento, litis decisorio, de quo licet innumeri pene Doctores citati a *Farinac. Quæst. 160. num. 55.* dicant, quod solum Deum ultorem habeat; contrarium tamen quinque validissimis argumentis, & auctoritate undecim Doctorum probat *Juli. Chartar. decis. 67. a num. 9.* qui & contraria fundamenta subvertit.

16 Dubium est, an, si constet de *perjurio* per viam exceptionis in processu, puniri debeat Reus ex eodem processu, an vero alius fabricandus; & divisæ sunt Doctorum sententiæ, nam *Bartolus in l. Si quis obrepserit. C. de Fals.* & *Angelus in l. 2. §. Si publica. ff. de Adult.* volunt, quod puniatur ex eodem processu. Contrarium sentiunt *Baldus*, *Abbas*, & alii, quos omnes citat *Raynal. loc. cit. num. 15.* qui tamen nihil decidit. Ad concordiam vero reduci possunt, distinguendo de processu Civili, aut Criminali. Nam, si processus est Civilis, vera est secunda sententia, quod novus processus debet fabricari, nam probationes in judicio Civili, non sufficiunt in causa Criminali, ut probavimus *Par. p. Tit. exceptio. num. 3.* unde alius processus est fabricandus. Si vero processus est Criminalis, eadem sententia absolvi potest accusatus de crimine principali, & condemnari de *perjurio* Testis, aut Accusator in exceptione probatus falsus, aut calumniosus respective, ut habetur in *Textu*, & nos diximus, *Text. Tit. Sententia. §. 2. num. 10.* & sic procedit prima opinio.

17 Notandum vero, quod perjurus in causa Civili, aut in causa Criminali civiliter tractata, nunquam convenitur, aut punitur criminaliter, sed tantum civiliter, præsertim si ejus testimonium non nocuerit, ut declarant *Bartolus in l. ultim. ff. de Crim. Stellion.* & *Baldus in l. 2. C. de Jurejur.* Si vero causa fuerit Criminalis, conveniri, & puniri debet criminaliter, & pœnas specificabimus infra.

18 Probandum est autem ab Accusatore in *perjurio* promissorio, quod Reus juramento firmavit sibi factam promissionem; non tenetur autem probare negativam, puta, quod non adimpleverit eam, & hoc est, quando accusatoris interest, quod promissio non fuerit adimpleta, & ideo agit, & prosequitur sibi illatum damnum, ac injuriam. Sed, si accusator extraneus est, & sua non interest de promissione adimpleta, aut non; debet probare utrumque, nempe, quod promissio fuit jurata, & quod dolose non fuit adimpleta; & hanc distinctionem faciunt *Cynus in l. 2. quæst. 5. C. de Jur. emphit. Innocentius in cap. Super his, de Accusat.* & *Afflictus in cap. 1. §. final. num. 21. & seqq. de Consuet.* relati a *Deciano Tr. crim. lib. 6. cap. 12. num 13.* Ratio autem esse potest; quia, ex quo accusator movetur a proprio damno ad accusandum de *perjurio*, sufficienter probat intentum suum, probando promissionem sibi factam sub juramento; nec adstringitur ad probandam negativam, nempe promissionem non impletam, quia, dum ipse ostendit fundamentum suæ petitionis, nempe promissionem, transfundit in adversarium onus probandi contrarium, puta, promissionem adimpletam. Non sic est in accusatore extraneo, qui non potest petere a Judice, ut sibi de promissione satisfiat, cum non habeat interesse in Causa; sed pure accusat de delicto *perjurii*, quæ duo requirit sibi essentialia, scilicet promissionem firmatam juramento, & eandem minime adimpletam; unde sibi asserenti competit utrumque probare.

19 In causa Criminali accusator deficiens in probationibus, ex ipso processu remanet probatus præsumptive calumniator; & si accusatus ab eo, & absolutus a Judice, probet, illum dolose accusasse, quia ei nota erat sua innocentia, prout diximus supra §. *Calumniatio*, remanet probatus plene calumniator; & in his casibus remanet etiam probatum *perjurium*, dum accusator, qui in principio litis juravit, quod non calumniose accusat, remanet præsumptive, aut concludenter probatus Reus de juramento falso, quia probatur, quod contra datum juramentum calumniose accusavit.

20 Testes pariter de *perjurio* convincuntur, quando in processu defensivo, sive exceptionibus, plene ab accusato, sive inquisito, probatur propria innocentia. Probatur pariter *perjurium* Testis, qui deposuit de visu homicidium *Titii*, patrati a *Caio*, si probetur, Testem, die, qua occisus est *Titius*, fuisse

te per longam distantiam absentem a loco delicti; & universaliter probatur Testis plene perjurus, quando probatur factum diametraliter oppositum suæ depositioni, & quod Testis ipse sciebat illud factum oppositum, & tamen ex dolo contra scientiam propriam deposuit, & mentitus est.

21 Sed quid dicemus de eo, quod frequentor accidit, nempe de Teste, qui mentitus est in judicio, & extrajudicialiter veritatem dicit? Dicetur ne iste probatus perjurus ex hoc solo, quod nempe concludenter probetur, quod ipse extrajudicialiter contrarium dixerit propriæ depositioni judicialiter factæ?

22 Dico, quod non. Ratio est, quia, licet probetur mendax, quia contraria asseruit, quæ simul esse vera non possunt; tamen non probatur perjurus, quia potest esse, quod in judicio dixerit verum; & extrajudicialiter asseruerit falsum; & præsumptio stat pro veritate, & pro eo, quod juramento firmatum est.

23 Quid autem, si etiam extrajudicialiter juraverit (& non præcipitanter, ac inconsiderate, sed sedate) contrarium ei, quod deposuit in judicio, & hoc concludenter probetur, erit ne probatus perjurus?

24 Dico iterum, quod in ordine ad pœnam ordinariam *perjurii*, non est probatum *perjurium*, quamvis ille re vera & mendax, & perjurus de necessitate sit, cum sit inter duo contraria juramenta. Ratio est, quia, ut supra *num.* 6. dictum est, ad essentiam *perjurii*, punibilis in foro fori, requiritur, quod juramentum, violatum *perjurio*, sit solemniter datum a Judice in forma solemni, non autem sponte factum. Per juramentum autem extrajudiciale, nec expugnatur contrarium, præstatum in judicio, nec redditur pejerans punibilis in foro fori. Sequitur igitur, quod illud, quod dictum est judicialiter, manet in suo vigore, nec destruitur a contrario dicto, licet jurato extrajudicialiter.

25 Quid ergo operabitur tale dictum, juratum extrajudicialiter? Dico, quod facit semiplenam probationem *perjurii*, punibilis in foro fori; nam ista est confessio extrajudicialis, quæ facit ad constituendum, & interrogandum Reum in examine rigoroso. Ratio est, quia, ut diximus *Par. 1. tit. Testes. n. 111.* confessio extrajudicialis, facit indicium ad torturam. Cum igitur quis dicit, & juramento firmat extrajudicialiter contrarium ei, quod judicialiter juravit, confitetur extrajudicialiter, se pejerasse; unde super hoc torqueri debet. Hoc autem est etiam, quando simpliciter assereret contraria dictis in judicio, licet minime jurasset, quia pari modo se confitetur *perjurii* Reum. Sed additio juramenti extrajudicialis, quia facit indicium urgentius, debet operari torturam acriorem.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

26 Quoad pœnas *perjurii*, distinguitur communiter de causa, & de persona, nempe, si Causa, in qua juratur, sit Civilis, aut Criminalis; & an persona sit principalis in Causa, puta, Actor, sive Reus, an vero non principalis, ut Testis, Peritus &c. Si agitur de Causa Civili, & persona principali, sive *perjurium* committatur in jurando de calumnia; sive in respondendo petitionibus, sibi ex adverso propositis; sive in juramento, litis decisorio, sententia pene communis est, quod tale *perjurium* non puniatur in foro fori; & fundamentum talis opinionis est Textus *in l. 2. C. de Reb. credit; & jurejur.* in quo habetur, quod *Jurisjurandi contempta Religio, satis Deum ultorem habet*, unde inferunt, quod non sit ab hominibus castigandum. Sed Textus iste multas patitur interpretationes, quarum sex affert, & improbat *Decian. lib. 6. cap. 13. num. 2.* qui tamen concludit, illum intelligendum esse de solo *perjurio*, commisso in juramento, litis decisorio.

27 Sed talem sententiam explosimus supra n. 15. *in fine*, & optima illius Textus expositio est, quod, tunc perjurus solum Deum habeat ultorem, quando deficit plena probatio doli ipsius pejerantis, siquidem ubi de dolo apparet, & concludenter probatur perjurium, ultra Dei ultionem, etiam in foro humano, condignam pœnam debet reportare perjurus, & sic firmant multi. *Covar. in cap. Quamvis Pac. 1. §. 7. num. 7. Burg. de Paz. Con. 7. num. 18. lib. 1. Avendan. cap. Prætor. 27. num. 16. & seqq. Azevrd. Recopil. lib. 4. Tit. 7. l. 2. num. 100. & seqq. Raynal. Tom. 2. Observat. crimin. cap. 20. num. 23.* Pœna porro tali casu conveniens est arbitraria, & perjurus non est puniendus criminaliter, sed civiliter, prout diximus supra.

28 Si vero loquamur de processu criminali, Reus principalis, qui in multis Constitutus negavit delictum, quod tandem confessus est, quamvis sit manifeste perjurus, ex eo quod contra juramentum præstitum de veritate dicenda, falsum a principio deposuit, de *perjurio* tamen ex consuetudine minime punitur, ut testatur *Clar. Quæst. 45. §. Quid ergo. num. 10.* & ibi *Alex. Bero. Boss. & Nuni.* præsertim, quando agitur de pœna sanguinis, ut cum

Bal-

Baldo in l. Transigere. C. de Transact. & *Girlando de Relax. carcer.* ℣. *Quæro. num.* 9. *Rubr. de Fug. incarcer.* ibidem addit *Baiardus ad Clar. loc. cit. n.* 6. Hujus consuetudinis rationem reddit in sua Praxi criminali *Passerin: Tribunal. Regular. Quæst.* 11. *Art.* 2. *num.* 32. (prout refertur a *Raynal. Tom.* 2. *cap.* 20. *num.* 4. ℣. *Sed non est*) dicens, quod hoc ideo est, quia juramentum Reis defertur ad terrendum, non vero ad obligandum in conscientia. Sed immerito *Raynaldus* attribuit *Passerino* talem conclusionem; nam ipsam pure recitat ex *Elisæo de Bellegrandis Capuccino Tract.* 7. *quæst.* 3. *num.* 9. & conclusio falsa est tum in facto; tum in jure. In facto quidem, quia Judex intendit juramento, quod exigit a Reo, magis illum obligare ad dicendam veritatem ultra obligationem, quam habet juxta *D. Thom.* 2. 2. *quæst.* 69. *art.* 1. & 2. ex obedientia, ex qua Judici, legitime interroganti tenetur respondere, ac veritatem deponere: ergo verum non est, quod Judex tale juramentum exquirat ad solum terrorem. In jure pariter falsum est, quod tale juramentum non obliget in conscientia; nam Reus sub mortali culpa tenetur Judici, interroganti legitime, veritatem dicere, ut dicit *Textus* noster *Tit. Reus.* §. 6. ergo ex juramento major nascitur obligatio, & redditur delictum alterius speciei; negatio enim veritatis simpliciter est purum mendacium contra octavum præceptum; sed addito juramento, talis negatio evadit in *perjurium*, & est contra secundum præceptum primæ tabulæ. Circa hoc tamen vide quæ dicta sunt *pag.* 405. *tom.* 1. ex determinatione *Concil. Later. sub Bened. XIII.*

29 Extenditur autem supradata conclusio (puta, quod Reus ob *perjurium* non punitur in foro humano) ad casum, in quo ipse interrogetur non tanquam principalis, sed tanquam Testis, quo ad alios; nam non punitur de *perjurio*, ut docet *Bajard. ad Clar. quæst.* 45. ℣. *Quid ergo*, *num.* 8. & ibi *Bertaz. cum Adden. Cons.* 124. *num.* 1. & 2. *Vol.* 1. *Chartar. de Interrog. Reor. lib.* 3. *cap.* 3. *num.* 16. & rationem assignat *Bertazz. Cons.* 323. *num.* 2. *Vol.* 2. dicendo, hoc esse, quia Reus habet interesse in tali facto, & sicut non punitur de *perjurio*, negando factum quo ad se, ita nec puniri debet de eodem, concernente alios complices. Sequitur igitur, quod, si factum, super quo Reus interrogatur, quoad alios, tale sit, quod in eo ipse nullum habeat interesse, & sit separatum a facto, super quo ipse tanquam principalis interrogatur, sequitur, inquam, quod convictus de mendacio, debet de *perjurio* puniri: ratio est, quia tunc cessat motivum ipsum, excusans a pœna perjurii; siquidem dicendo veritatem, in nulla re sibi præjudicat; & tunc interrogatur ut purus Testis, & ut talis debet puniri de *perjurio*, ut mox dicemus.

30 Testes vero, & omnes alii, qui in judicio interveniunt, absolute puniendi sunt, si *perjurio* delinquunt; sed quænam pœna debeatur, determinare difficile est, cum varie punitum esse *perjurium*, ex legibus habeamus. Nam olim perjuri ultimo supplicio afficiebantur, ut argumento *cap. Rex debet.* 23. *q.* 5. scribunt *Avendano de Mand. reg. Par.* 2. *cap.* 27. *init.* & *Petra Magn. Cur. rit.* 171. *num.* 4. sive puniebantur eadem pœna, qua puniendus erat ille, contra quem pejeraverant, & sic fieri adhuc debere, scribunt nonnulli *Guid. Pap. Decis. Delphin. quæst.* 44. *Jason. in* §. *Si quis il.* 2. *num.* 64. & *seqq. Inst. de Act. Barbat. Socin.* & *Ripa* apud *Decian. lib.* 6. *cap.* 53. *num.* 21. Puniebantur etiam crimine læsæ Majestatis, si sponte, & deliberatione præcedente, non autem furore iracundiæ perciti pejerassent, ut probatur in *l.* 2. *C. Ad leg. Jul. Majest.* & deducunt communiter scribentes; quod, si hoc incurrebant Ethnici, jurantes *per venerationem Principis*; a fortiori debebant incurrere Christiani, jurantes per nomen Dei, aut Evangelia Christi.

31 Aliquando puniti sunt linguæ præcisione, ut testatur *Harmenopol. Epitom. Tit. de Jureiur. in fin.* & hoc in statutis multarum Civitatum sancitum reperiri, testatur *Decian. loc. cit. num.* 22. qui scribit *Carolum Quintum Imperatorem* sanxisse per suam Constitutionem, commentatam a *Globero*, quod perjuris duo digiti amputentur. Aliquando puniuntur exilio *text. in l. final. ff. de Crim. stellio.* Aliquando ictibus fustium (cum scriptura, collo appensa, exarata hac epigraphe: *Ne temere juraveris*) tundebantur, maxime si per *Genium Principis* jurassent. *text. in l. Si duo* §. *final. ff. de Jureiur. Gloss. in l. Nam sufficit. ff. de Dolo.* & *in cap. Rex debet. in V. Periurus* 23. *quæst.* 5. Hodie tamen pœnæ supradictæ sunt antiquatæ, & redactæ ad pœnam, Judici arbitrariam, ut scribit *Farinac. quæst.* 160. *num.* 33. & regulariter imponitur pœna exilii, ut scribit *Portules ad Molin. Repert.* §. *Periurus. num.* 7. Sed ego vidi multos ob falsum testimonium mitti ad triremes. Debent proinde Judices eodem arbitrio non omnes perjuros censere, sed librare damnum, quod suo *perjurio* intulerunt. Si enim quis per illud damnum in bonis tantum; vel etiam in corpore, citra mortem, passus, aut passurus erat, justum est arbitrium exilii, sive triremium ad tempus. Si vero ob falsum testimonium debebat quis extremo affici supplicio, quod subiisset, nisi ipse plene probasset propriam innocentiam, & dolum eorum, qui contra eum dixerunt falsum, profecto nimis levis esset pœna exilii, & justo titulo deberentur triremes ad decennium ad minus: & si esset secuta mors innocentis deberent irremissibiliter furcis suspendi.

32 Ratio istorum est, quia, quamvis, quoad Deum, idem reatus sit in quovis *periurio*, variatur tamen, quo ad proximum; illius gravitas, pro varietate majoris, aut minoris damni, quod illi infertur *periurio*. Si ergo damnum proximi consistit in solis bonis externis, aut etiam in corpore citra mortem, potest pariter in bonis multari perjurus; & etiam puniri in corpore citra mortem, ut pote exilio, aut triremibus ad tempus, nempe citra decennium. Si autem damnum fuit in periculo inevitabili mortis, aut in morte ipsa innocentis, debetur omnino aut damnatio ad triremes ad decennium, (nam hoc spatium, quamvis temporale sit, tamen æquiparatur perpetuo, ut alias demonstravimus) aut ultimum supplicium. Quia, si ultimum supplicium datur propter homicidium appensatum, secuto effectu; & triremes ad decennium dari debent propter idem, effectu non secuto, quando tamen sit deventum ad actum proximum; ead m pœna dari debet illis, qui falso testimonio suo scienter, ac dolose mortem, aut inevitabile periculum mortis causarunt innocenti. Et in hoc puncto Judices, Deum timentes, debent strenue se gerere, ac infame hoc, ac pestiferum hominum genus in sua malignitate talibus pœnis coercere.

33 Ultra corporales pœnas prædictas, obligatur perjurus ad resarcienda omnia damna illius, quem *perjurio* suo læsit, prout *arg. l. final. C. de Reb. credit.* deducit *Jason. in* §. *Si quis il.* 2. *Instit. de Actio. num.* 59. Incurrit pariter infamiam, & privatur actione, & proprietate rei, de qua contendebatur, & omni emolumento contractus, & tenetur ad pœnam conventionalem, ut habet Textus *in l. Si quis major. C. de Transact.* Insuper, quia perjurus in una causa,

præsumitur perjurus in omnibus, ideo repellitur in omnibus a ferendo testimonio, ut cavetur utroque jure, *cap. Parvuli* 20. *q.* 5. *cap. Testimonium de Test. cap. Ex parte eo. Tit. l. Lucius . ff. de His qui not. infam.* ita ut nec faciat indicium ad torturam, nec sufficiat ad formandam inquisitionem, ut *arg. cap. sicut nobis de Test.* tradunt Doctores, *Alciat. Dec. Fulgos. Rol. a Vall. Plot. Ruin. Cephal.* apud *Mascard. Concl.* 1168. *nu.* 5. & 6. ac talis conclusio vera est in causis tam Criminalibus, quam Civilibus, ut *Felinus* notat *in cap. Testimonium n.* 19. ℣. *Tertia conclusio de Test.* & licet causa ex Statuto sit privilegiata, ita ut etiam inhabiles admittantur ad testificandum in ea, tamen *perjuri* repelluntur, nisi de iisdem admittendis sit specialiter cautum, ut scripsit *Abb. in cap. Per tuas num.* 12. *de Simon.*, aut aliquis super hoc fuerit a *Papa* dispensatus, *arg. cap. Cum I. & A. Extra de Judic.*

34 Hucusque dicta procedunt de jure Civili, quo ad Laicos, delinquentes crimine *perjurii*; de jure autem Canonico, perjuri sæpe infamiam juris, & ex consequenti irregularitatem incurrunt, non tamen *ipso iure* tales sunt, prout dicit *Clar. §. Perjurium num.* 2. qui testatur de communi. Tres porro casus dantur, ut probat *Thesaur. de Pæn. Par.* 2. *V. perjurium*, in quibus perjuri *ipso jure* efficiuntur infames. Primus est, quando quis per sententiam declaratur perjurus ex eo, quod non servavit pacta, vel transactiones, solemni iuramento firmatas, dummodo iste maior sit annis viginti quinque iuxta Textum in *l. Si quis maior. C. de Transact.* & in pactis initis non interveniat enormissima læsio, ut scribit *Osasch. Decis. Pedemon.* 40. *num.* 2. apud *Thesaur. loc. cit.* Secundus est, quando quis condemnatur de calumnia; cum enim calumniator sit accusator, qui contra proprium iuramentum datum calumniose accusavit, & ex consequenti periurus est, si damnatur de calumnia, efficitur ipso iure infamis, in foro tum *Pontificio*, tum *Cæsareo. Cap. Si quis circa* 2. *q.* 3. *l.* 1. *l. Athletas §. Calumniator ff. de His qui not inf. l.* 3. *C. de Calumniat.* Tertius est, si condemnetur de Testimonio falso, vel producto, vel a se facto, nam pœna falsi, ut suo loco dicemus, secum importat infamiam. *l.* 1. *ff. de His qui not. inf. l. Infamem ff. de Pub. judic.*

35 Quia vero *Clarus §. Perjurium nu.* 3. ait, quod infamia non incurritur, nisi in *perjurio* promissorio, non autem in assertorio, & tamen, ut dictum est, condemnatus de testimonio falso in iudicio, infamis est; dubium est, an iuramentum, quod datur Reo, ac Testibus de veritate dicenda, sit *assertorium*, an vero *promissorium*; & communiter existimatur, quod sit *assertorium*, eo quod versatur circa facta præterita. Sed verius est, quod sit *promissorium*; quia promissio de vendendo differt a venditione ipsa; nam illa respicit futurum, hæc autem præsens, & ex illa non adimpleta datur *actio ex stipulatu*; ex ista vero *actio empti, & venditi*, ut ait *Vulte. Comment. ad Instit. Tit. de Consens. & obligat. num.* 12. igitur etiam promissio de dicenda veritate differt a dictione veritatis; iurans autem in judicio, promittit quidem, & iurat tempore futuro, post iuramentum datum, dicere veritatem, non autem tunc iuramento firmat veritatem dicti; siquidem cum iurat, nondum a Judice interrogatus est, nec ipse aliquid dicit circa factum. Sequitur igitur, quod iuramentum ipsius non respicit præteritum, nec præsens, & proinde *assertorium* non est: sed respicit futurum, & proinde *promissorium* est: unde sequitur, quod peierans contra tale iuramentum *promissorium*, & de hoc damnatus infamiam incurrit.

36 Periurus pariter de iure Canonico repellitur a testimonio perhibendo, quæ pœna incurritur in omni *perjurio*, etiam extra illos casus, in quibus ille non est infamis ipso iure. *Gloss. in l. Lucius in V. Debeant. in fin. ff. de His qui not. inf.* Verum est, prout advertit *Suar. Tom.* 2. *de Relig. lib.* 3. *de Juram. cap.* 10. *num.* 16. quod ista pœna non ligat in utroque foro, nisi Testis repellatur per exceptionem: unde si admittatur, eius testimonium est validum. Non admittitur itidem periurus ad iurandum in litem: & amittit ius, & actionem ex ea conventione, seu instrumento, circa quæ fuit periurus, ut reiiciatur a limine iudicii, & amittit omne emolumentum ex dicto pacto, sive transactione iurata; ita ut, etiam illius vigore recepta restituere cogi queat ab adversario; at ipse teneatur observare Adversario illa, quæ promisit, ut ex *Seraphino decis.* 1143. *in fine* docet *Thesaurus de Pæn. V. Perjurium §. Quarta pœna*.

37 Tandem in illis casibus, in quibus periurus est ipso iure infamis, est etiam irregularis, & ex consequenti etiam inhabilis ad beneficia, ut docet *Clar. §. Perjurium .* ℣. *Item Clericus*.

38 Quo vero ad pœnam periurii inter Regulares, observandæ sunt municipales ipsorum leges, pro Nobis Minoribus adest sequens dispositio: *Qui in judicio quidquam falso, scienterque deposuerit, vel deponi fecerit, aut verum revocavit, vel revocari procuravit, ipso facto est excommunicatus, cujus absolutio Provinciali est reservata. Semestri Carceri mancipandus, satisfaciat parti, & perpetuo infamis existit. Text. Tit. Applicatio §* 11.

39 Prima dubitatio circa citatum *Textum*, est, an pœnis in hoc contentis ligentur omnes indifferenter, qui deponunt in iudicio falsum, ut Accusator, Testes, Periti?

40 Respondeo, quod hic comprehenduntur tantum Testes, ac Periti, non vero Accusator, qui de crimine falso alium accusat. Ratio est, quia de Accusatore habetur specialis dispositio, de qua supra *Tit. eo. §. Calumniatio* locuti sumus; nam falso deponens in iudicio, accusando dicitur *calumniator*, de quo habetur in *Stat. Gen. Ord. cap.* 7. §. 6. *n.* 26. quod pœna talionis puniatur. Periti autem comprehenduntur in hac sanctione, tum quia ipsi etiam deponunt in iudicio sub iuramento non tantum credulitatis, sed etiam veritatis, respectu nempe eorum quæ cadunt sub sensu; nam respectu istorum Periti sunt veri Testes, & habent dicti sui rationem reddere, ut probavimus *Par. P. Tit. Corpus n.* 55. & *seqq.*

41 Secunda dubitatio est, quotupliciter contingat falsum deponi in judicio, ut locus esse possit pœnis, in hoc *Texta* sancitis.

42 Respondeo, quod Testis, sive Peritus potest esse falsus, negando, sive occultando veritatem; vel tacendo essentialia; vel detorquendo dicta ad alium sensum; vel truncando depositionem: vel dubia affirmando pro certis, ut habet Textus, quem explicuimus *Tit. Testes* . §. 2. *n.* 23. & *seqq.* & de horum intelligentia plene scribit *Sanctor. de Pæn. cap.* 11. *Quæst.* 1. *per tot.* ad quem Lectorem ablegamus.

43 Tertia dubitatio est, an Testes falsum deponentes in quovis judicio, debeant prædictis pœnis coerceri?

44 Respondeo negative, sed solum, quando deponunt contra aliquem. Quando vero deponunt favore alicujus, non puniuntur nisi pœna extraordinaria, si falsum dicunt, ut habet *Textus. Tit. Testes §.* 2. *in fin.* Limitandum tamen est hoc dictum, nempe ad casum, in quo Testis deponit ad favorem Rei contra Fiscum tantum; nam si esset contra Accusa-

eusatorem, pœno ordinaria puniri deberet, ut diximus *Par.p.Tit. Testes num.27. in fine*.

45 Quarta dubitatio est, quomodo satisfacere debeat Parti, qui falsum contra aliquem deposuit in judicio?

46 Respondeo, quod, quantumvis ille, contra quem quis falso deposuit, per Judicis sententiam absolutoriam sanetur in fama læsa per accusationem; tamen ad majorem falsorum Testium confusionem, debet ab istis, juxta hunc Textum, exigere reparationem honoris: hoc autem fieri debet vel voce, vel scripto, in quo Testes falsitatem innocenti impictam confiteantur; ipsum innocentem de apposito crimine, & se Reos de *perjurio* profiteantur. Talis autem reparatio fieri debet ad mandatum Judicis, hoc exprimentis in sententia; est enim pars pœnæ, sancitæ in Statuto, quam immutare nequit Judex juxta dispositionem *Textus*, *Tit. Applicatio* §. 61. & debet esse, ut dixi, oretenus, aut scripto, ad arbitrium falso accusati; nam cum sit *satisfactio* debita Parti, talis esse debet, ut Pars se contentam ex ea teneat.

§. VIII. Subornatio.

SUMMARIUM.

1 *Subornationis in genere diffinitio ex Cardinali.*
Subornare quid importet.
2 *Subornationis in specie diffinitio.*
Ejus nomen sumitur in malam partem.
3 *Subornationis fines multiplices.*
Ejus magis propria diffinitio.
4 *De speciebus subornationis, remissive.*
5 *Inducens Testes ad deponendum falsum, tenetur pœna falsi.*
Et gravius delinquit, quam ipsimet Testes.
6 *Et tenetur de falso, licet falsis depositionibus Testium non utatur.*
7 *Modus, quo fit subornatio, non spectatur, sed factum ipsum.*
8 *Falsitas Testis quatuplex fit.*
Opinio, quod teneatur de falso dans pecuniam Testi, ne se sinat examinari.
Impugnatur talis conclusio.
Testis renuens examinari, offendit solum Judicem inobedientia sua.
9 *Opinio, quod idem crimen sit subornatio attentata, & perfecta.*
Reiicitur, & quare.
Subornationem attentans extraordinarie puniendus.
10 *Opinio Raynaldi de inducente Testem, qui non fuit præsens facto, ad deponendum, quod fuit præsens.*
Impugnatur talis opinio, & quare.
11 *Dans pecuniam ei, qui non vult examinari, ut se examinari sinat.*
Testis deponens veritatem, accepta pecunia, punitur pœna falsi.
Testis deponens veritatem per pecuniam, quo casu dicatur falsus.
12 *Testis, aliquando accipiens pecuniam pro testificando veritate, non delinquit.*
Testis quando non teneatur deponere in judicio.
Et quando possit pecuniam recipere pro ferendo testimonio.
13 *Subornationis, quæ fit Electoribus, varii modi.*
14 *Dubium, an subornatio facta ad bonum finem in Electione Canonica, sit punibilis.*
15 *Opinio, quod subornatio ad malum finem tantum sit vetita.*
16 *Impugnatur talis opinio.*
Subornatio vetita quoquomodo; & hoc ad tollendum ambitum.
17 *Electio simoniaca ita est, si per eam promoveatur dignus, sicut indignus.*
18 *Rationes, ob quas prohibetur subornatio in electionibus.*
Libertas est de substantia electionis Canonicæ.
19 *Subornatio crimen perfectum est, quamvis non sortiatur intentum.*
20 *Finis diversus est legis prohibentis subornationem Testis, a subornatione Electorum.*
21 *Dubium, an subornatio in Electione sit vetita tantum.*
22 *Officium quid importet in Religionibus, num solum sit in ordine ad Prælaturas.*
23 *Alia divisio Officiorum.*
24 *Subornatio vetita in quibusvis electionibus ad Prælaturas, ac Officia.*
25 *Quotupliciter fiat subornatio in electionibus.*
26 *De subornatione, quæ fit a Præsidibus ad electiones.*
27 *Ostenditur, quod gravius cæteris delinquunt.*

1 FÆcunda delictis lingua *subornatione* proditur, cujus perversitatem in hoc paragrapho detegendam aggredimur. Nomen *subornationis*, in sua generalitate acceptum, ut ex *Cardin. in Clement. 2. de Test. nat.2.* observat *Navarr. lib. 5. Cons. 21.* diffinitur quod sit *suasio boni, vel mali, ad malum, seu bonum finem ordinata*; siquidem *subornare*, ut fert ipsius etymologia, aliud non importat, quam *clam ornare, & instruere*, & cum hac sententia transeunt *Sanctarus de Pœn. cap.15. Quæst.3. fol. 129., & Bittus Prax. crim, Quæst. 127. num. 18.*

2 Sed accepta specialiter, prout delictum est, *arg. in l. Alii propter. ff. de Accus.* potest diffiniri, quod sit *falsa alicujus instructio remotis arbitris*, ita ut ad eam concurrant duo, puta, dolus malus, & falsitas, quod autem additur *remotis arbitris*, est ad denotandum id, quod frequentius fit; potest enim esse *subornatio*, etiamsi instructio ad falsum dicendum fiat in aliorum præsentia. Et ut ex *Cataneo* observat *Calvin. lexic. V. Subornare falsum*, nomen *subornationis* in malam partem accipitur, ac delictum sonat.

3 *Subornatio* porro potest esse respectu diversorum finium; nam aliquoties fit, ut quia falsum in judicio dicat; aliquoties, ut examinari renuat; aliquoties ut votum in electione Canonica indigno conferat, aliquoties, ut cum aliis contra Superiorem, aut particularem Religiosum conspiret; aliquoties, ut suffragium ad munera Ordinis, receptionem ad habitum, aut admissionem ad professionem indigno det, aut digno deneget, & aliis hujusmodi. Unde videtur, quod diffinitio supra data, dum dicitur *falsa alicujus instructio*, conveniat tantum *subornationi*, quæ Testibus fit, ut falsum deponant. Melius autem diceretur *mala, seu perversa alicujus ad malum persuasio*; talisque diffinitio conveniret cuivis *subornationi*, quæ delictum est; nam *instructio* convenit quidem, quando quis ignorat, quid faciendum sit, & subornans instruit illum, & instruendo persuadet ad malum, sed non convenit, quando quis sciens malum, quod operatur, illud vult, & operatur ex mala persuasione, sibi facta. Melius ergo dicitur *mala* alicujus *persuasio*, quam *instructio*, cum illa in omni casu verificetur, hæc autem in uno tantum casu vera sit, in quo etiam *persuasio* reperitur.

4 Quia vero de *subornatione* contra Superiores jam egimus supra *Tit. 2. §. Conspiratio*, & de illa, quæ fit contra Novitios, admittendos ad habitum, aut professionem, suo loco *Tit. 10. §. 9. Suasio mala*, oge-

agemus, in hoc paragrapho tractabimus solummodo de *subornatione*, quæ fit personis, testificantibus judicio; & Vocalibus in Capitulis, aut Congregationibus, ordinatis ad electiones *Canonicas*.

5 Est igitur firma regula, quæ, nonnullorum jurium argumento *l. Jubemus. de Probat. l. final. C. de Fid. instr.* ponitur communiter a Doctoribus *Barsat. Azeved. Trivisan. Derian. quos sequit. Raynald. Tom. 2. cap. 18. §. 19. num. 6.* quod subornans Testem ad deponendum falsum, quem cum effectu induxit in judicium; & sic falsitas fuit ad effectum deducta, & consummata, tenetur de crimine, & pœna falsi. Imo juxta quosdam Doctores, *Bart. Bald. Simanc. & Farinac.* congestos per *Carenam de S. Offic. Par. 2. Tit. 17. §. 15. num. 55. V. Quinto notandum*, magis delinquit, & ad majorem pœnam tenetur, quam ipsimet Testes deponentes, quia majorem malitiam habere videtur. Nomine autem Testium intelligendi sunt etiam Periti; nam, sicuti probavimus *Par. 1. Tit. Corpus. n. 55.* isti respectu eorum, quæ sensu percipiuntur, sunt veri Testes.

6 Ampliatur autem regula ista ad casum, quo aliquis, formatis falsis articulis, & super illis, inductis Testibus pariter falsis, non uteretur illis, & sic, ultra Textum *in l. Si falsos codicillos C. Ad l. Corn. de fals.* firmant decem Doctores, *Bart. Bald. Salicet. Gaspar Cabal. Felyn. Foller. Capyc. Afflict. Boss. & Cravet.* quos citat, & sequitur *Caballus Cas. 144. n. 1.*; ex eo enim, quod scienter produxerit articulum falsum, & super eo induxit Testes ad deponendum falsum, dicitur ejus delictum perfectum, ac consummatum: & quamvis ex tali falsitate nullum damnum alicui sit secutum, sufficit tamen, quod potuerit sequi, ut tenet *Bald. in l. Si falsos, in fin. C. Ad leg. Corn. de Fals.*

7 Porro, quod Testis *subornetur* pecunia, aut muneribus, auctoritate, potentia, minis, aut precibus, perinde est, *Farinac. Quæst. 67. n. 236. Sousa lib. 2. cap. 8. n. 22.* apud *Sgroi Lux Prælat. Par. 4. cap. 13. num. 1.* quia spectatur effectus, & non modus, quo intentatur, siquidem eadem est falsitas, quæ diversis his modis paratur; quamvis aggravari possit crimen a varietate modi subornandi, ut si subornans uteretur minis, aut vi; aut *Frater Minor*, data pecunia, aut donis magnis, subornaret; crimini enim *subornationis* novum crimen adderetur, per quod illud gravaretur.

8 Falsitas autem Testis tam consistit in tacenda veritate, quam in dicenda falsitate; & ita, si non examinetur in judicio, quia fugit, aut se abscondit, sicut, si in judicio interrogatus, falsum dicit, aut verum tacet; Et ideo qui Testem examinandum inducit ad fugam, aut occultationem, ne a Judice examinari cogatur, *subornationis* crimen incurrit, sicut etiam, si det pecuniam Testi pro non ferendo testimonio, ut scribit *Sgroi loc. cit. num. 2.*, qui adducit ad hoc *Clarum*, quem tamen non invenio in libro meo, hoc dicentem. Sed de veritate hujus conclusionis valde dubito, & eam falsam existimo. Nam intantum subornans incurrit crimen falsi, in quantum est causa perjurii Testium; si autem Testis, pecunia corruptus, renuit examinari, non pejerat, sed ad plus committit in Judicem, cujus obedientiæ se subtrahit, unde juxta Textum *in l. Ex quacunque. §. 1. ff. Si quis in jus voca. non ier.* debet arbitrio Judicis, cui parere recusat, multari, & ex hoc infero, quod pari multa teneri deberet subornator, non autem crimine falsi.

9 Opinantur porro nonnulli *Cabal. Centur. 2. Cas. 141. n. 4. & 5.* & ibi *Boer. Foller. & Afflict. Bajar. ad Clar. §. Falsum. n. 13.* & ibi *Bertaz. & alii*, quod idem crimen committet, qui *subornationem* attentat, sicut, qui eam perficit: unde dicunt, quod subornatur tenetur de *subornatione*, quamvis Testis recusasset falsum dicere; aut si Testis, qui forte promiserat falsum dicere, in judicio deponit verum; & hoc dictum firmant auctoritate *Bald. in l. Non ideo minus, n. 5. in fin. V. sed aliquando C. de Accus. & infor.* magistraliter determinantis, quod hujusmodi delictum dicitur esse perfectum, ac consummatum, quamvis aliud delictum in Teste non sequatur. Sed liberam opinionem veram non puto, ob rationem supra tactam, quia nempe in adductis casibus nulla in Teste cadit falsitas, aut perjurium, per quæ solummodo delictum *subornationis* perfectum redditur; porro crimina, solummodo attentata, nunquam pari sunt perfectis, nec in culpa legali, nec in pœna ordinaria. Ideo concludendum censeo cum *Afflict. lib. 3. Const. Regn. Rubr. 40. Const. Qui falsitatem. p. n. 1.* quod in prædictis casibus subornator teneretur tantum ad pœnam extraordinariam, arbitrio Judicis, ratione criminis attentati.

10 Sed quid dicendum de illo, qui subornat Testem (qui non fuit præsens facto) ad deponendum verum de tali facto? Opinatur *Raynaldus Tom. 2. cap. 18. §. 19. n. 8. & ibi Boer. Caball. Guazz. & Giurb.* cum aliis, quos citat, quod ille non tenetur nisi de pœna extraordinaria, quia, licet inducat Testem ad peccandum, & ad falso deponendum, tamen debet in aliquo excusari ex existentia veritatis depositæ. At, me Judice, talis conclusio valde dubitabilis est, & potius falsam dicerem. Ratio est, quia ratione perjurii idem crimen committit Testis, asserens se interfuisse facto, cui non interfuit, sicut, si falsum circa aliud factum, cui interfuit, deposuisset. Ratione falsitatis perinde falsus est, dum dicit, se fuisse præsentem, dum non fuit; ac si falsum dixisset de eo, cui præsens fuit: nec ideo desinit esse falsus Testis, ex hoc, quod aliquid verum dixerit, si simul cum vero aliquid falsum deposuerit; ad falsitatem enim non requiritur, quod omnia dicta Testis falsa sint, sed sufficit unum dictum falsum circa substantiam facti. Quod autem dicat Testis, se præsentem fuisse facto, quod vidit, spectat ad substantiam facti testificati; nam est causa, ob quam dicto Testis creditur, quia ipse præsens vidit factum. Unde, si ipse non interfuit facto, & interfuisse jurat, falsus est circa substantiam facti testificati. Quo autem ad damnum, quod infert ei, contra quem testificatur, idem potest esse, dicendo verum de tali facto, cui non interfuit, sicut, si falsum de alio, cui interfuit, deponeret. Quia, si factum fuit sine Testibus præsentibus, judicialiter punibile non est, quamvis illud verum sit. Igitur Testis asserens, se fuisse præsentem, dum non fuit, damnificat Reum, dum reddit eum dicto suo falso punibilem in judicio, pari modo, ac si de Reo testificaretur factum falsum, ob quod deberet judicialiter puniri. Ideo concludendum censeo, quod ille sit Reus de vera *subornatione*.

11 Si autem aliquis dat pecuniam Testi, qui non vult examinari contra aliquem, ut se examinari patiatur, & veritatem puram confiteatur, non potest dici subornator, nec in ullo delinquit, ut dicunt Doctores *Giurb. Paul. de Castr. Boss. Surd. Dec. Zaccar. Bald. Rip. & Rota* apud *Raynald. loc. cit. n. 11.* non enim alicujus perjurii causa est. Verum est, quod Testis tali casu puniri deberet pœna extraordinaria, tamquam corruptus, ut *arg. text. in l. Divus ff. de Re judicat. Vanti. de Nullit. def. proc. n. 138.* dicunt multi *Cavalc. Farin. Menoch.* apud *Sgroi. Par. 4. cap. 13. num. 2.* & habet aperte Textus *in l. 1. §. 1. ff. Ad leg.*

Ad leg. Corn. de Falf. quod teſtificans, accepta pecunia, pœna falſi puniendus eſt. Non tamen ſequitur ex hoc, quod ipſe falſus ſit; nam ex indenitate pœnæ, male infertur identitas culpæ, quia eadem pœna convenit culpis, ſpecie diverſis: & ut bene argumentatur *Decius Conſ.89.col.6. ℣. Item dicit.* non tenet hæc conſequentia, *per pecuniam eſt corruptus Teſtis; ergo falſum depoſuit*, niſi in caſu, quod juraverit, quod dicet veritatem pure, *& non prece, nec pretio &c.* & cum tale juramentum regulariter Teſtibus non detur, ſed tantum de pura veritate dicenda, abſolute concludo, quod talis Teſtis falſus dici non poteſt.

12 Forte etiam in aliquo caſu puniri non debet, ſi pecuniam accipiat pro teſtificanda veritate. Reperio, quod *Raynaldus Tom.2. cap.18. § 16. num. 9.* ſcribit, Teſtem ob acceptam pecuniam puniri debere, *ex quo gratis id facere tenetur*, & citat *cap. Statutum, §. Proferendo de Teſt. in 6*, quod tamen Capitulum nec in Sexto, nec in Decretalibus reperire minime potui. Quod Teſtis teneatur Judici obedire, & ſe ſubjicere examini ad ejus mandatum, verum eſt, niſi ex tali teſtimonio grave damnum ipſe Teſtis incurreret. Quod, ſi damnum ipſe pateretur, non tenetur ille obedire cum tanto incommodo, ex vulgatis: Quod vero teneatur gratis teſtificari; hoc etiam univerſaliter falſum eſt; verificatur tantum in caſu, quo nec ſibi, nec ſuis damnum ex teſtificatione proveniat; ſicut enim cogi Teſtes non poſſunt ad teſtificandum contra ſuos *text. in lege Julia. ff. de Text.* nec cogi pariter poſſunt *ſenes, valetudinarii, &c. text. in l. Inviti. ff. de Teſt.* ob incommodum; ita nec cogi poſſunt, quod gratis teſtificentur, ſi damnum, aut incommodum ex eo ſubeant, unde, ſi ad compenſandum tale damnum, & incommodum, quæ pretio ſunt æſtimabilia, Teſtis pretium accipit, in nullo delinquit, nec puniendus eſt ullo modo.

13 Quantum vero ad *ſubornationem*, quæ fit Electoribus, cenſetur eſſe illa mala perſuaſio, quæ prece; pretio; laudibus; vituperationibus; obſequio; vi; metu; imperio; commendationibus aliorum, aut quavis alia mala arte fit Electori, per quam læditur illius libertas, & inducitur ad dandum ſuffragium alteri ab eo, quem præ cæteris in propria conſcientia digniorem reputat; & cui illud daret, niſi tali doloſa perſuaſione ſeduceretur. Hujus deſcriptionis particulæ quædam ſpectant ad materiam de *Simonia*, unde de illis ibi, tanquam in proprio loco tractabimus: de aliis autem dicemus infra in explicatione Statutorum.

14 Dubium non leve hic eſt, an *ſubornatio*, in Electionibus vetita per *B. Pii V. Conſtit. Paſtoralis*. 28. *Maii* 1551. *Gregor. XIII. Conſt. Conſuevit*. 8. *Septemb.* 1593. *Clemen. VIII. Decret. de Refor. Regul. num.* 35. intelligenda ſit tam ea, quæ ad bonum fit, puta ad finem eligendi optimum, ac digniſſimum inter bonos, ac dignos ad profectum Religionis, quam *ſubornatio* mala, quæ tendit ad electionem indigni?

15 Communis opinio multorum *Roderic. Tom.2. Quæſt. 56. art.1. Cordub. lib.p. Quæſt. 35. & 36. Soto de Juſt. lib. p. Quæſt. 6. art. 6. Navar. Manual. cap. 27. n. 12. Portel. V. Subornatio n. 1. 2. 3. Suar. de leg. lib. 5. cap. 9. a n. 2. Roder. jam. Reſol. 58. a. 45. Paſqualig. Nald. V. Religio, num.* 42, quos dat *Sanctorus de Pœa. cap. 15. Quæſt. 4. ℣. Reſpondeo ſecundo fol.* 138. quibus addo *Pellizzarium Manual. Regul. Tom.2. Tr. 7. c. 6. Sect. 2. n.* 33. eſt, quod prohibeatur ſolum *ſubornatio* mala, quia finis Summorum Pontificum tantum eſt, ut per *ſubornationem*, non eligatur indignus, aut minus dignus, omiſſo digniore; nec legiſlator intendit per ſuam legem aliquem ligari, ultra id, quod ipſe intendit; unde, cum tales Legiſlatores intenderint ſolam utilitatem Religionis, vetando *ſubornationes*, non intenderunt vetare bonas, quæ tendunt ad utilitatem, ſed tantum malas, quæ ſunt ad perniciem Religionis; attento maxime, quod illæ prohibentur ſub gravibus pœnis, quæ debent reſtringi, juxta vulgata, & ideo limitari ad *ſubornationes* malas.

16 Sed contrarium validiſſimis argumentis probat *Sanctor. loc. cit. ℣. Verum ex hoc, fol. 138. & ſeqq.* demonſtrando, quod intentum Summorum Pontificum fuit, exterminare in Religionibus *ambitum Officiorum*, quod aperte habet Decretum *Clementis Octavi*, in quo dicitur; *Ut omnis Officiorum ambitus Occaſio præcludatur, caveant omnes a directa, vel indirecta vocum procuratione.* Porro ambitus ita poteſt intervenire in perſona, quæ vel pro ſe, vel pro alio digno vota indebitis modis procuret, ſicut in perſona indigna. Unde Summi Pontifices in citatis legibus non ſpectarunt finem, ſive exitum electionis, ac ſi prohibuiſſent *ſubornationem* in caſibus tantum, in quibus fieret pro indigno, qui electus remaneret, ſed prohibuerunt, quantumvis pro digno fiant, & hic remaneat electus.

17 Et re vera hoc negari minime poteſt: ſiquidem ita ſimoniaca evadit electio digniſſimi, ſicut indigni, ſi fiat per media ſimoniaca, puta, a manu, a lingua, & ab obſequio; hæc autem media ſunt veræ ſpecies, quibus committitur *ſubornatio*; eodem ergo modo iſta perficitur, ſicut committitur ſimonia; igitur, ſi ſtat crimen ſimoniæ cum electione digniſſimi, ſequitur, quod idem erit de *ſubornatione*.

18 Ratio autem, quæ movere potuit Summos Pontifices ad prohibendas hujuſmodi *ſubornationes* in Religionibus, duplex eſſe potuit. Prima eſt, ut electiones evaderent Canonicæ; tales autem minime eſſe poſſunt, niſi ſint liberæ; libertas enim eſt de eſſentia electionis Canonicæ, *text. in cap. Cum terra. de Elect. cap. Ubi periculum. §. Cæterum eo. tit. in 6.* per *ſubornationes* vero, quoquomodo fiant, ligatur libertas eligentium. Secunda eſt, ne pertubetur Religioſa quies, quæ per hujuſmodi *ſubornationes*, inſtante tempore Capitulari, maxime agitatur, ac etiam *Ad frangendam peſſimam corruptelam, quæ de adminiſtrationibus, & Officiis per gratiam, & ſordes conſequendis perperam inolevit*, quæ ſunt verba *B. Pii V.* in Bulla pro *Minoribus Conventalibus Ad extirpandos*, apud *Sanctor. loc. cit.* Sed iſtæ rationes ita quadrant, quando *ſubornationes* fiunt pro eligendo digniſſimo, ſicut non digno; concludendum igitur erit, quod Apoſtolicæ prohibitiones, & pœnæ in quavis *ſubornatione* locum habeant.

19 Ex his reſolvitur dubium, quod proponitur, num ſcilicet delictum *ſubornationis* compleatur, ita ut ſit locus pœnis, contra illud latis, ſi illa effectum non ſit ſortita, quia, nempe electus non remanſit is, pro quo fuit facta *ſubornatio*. *Rodericus Q. Q. Regul. Tom. 2. Quæſt. 56. Art. 1. ℣. fin.*; prout eum refert *Portel V. Subornatio. num. 5.* fuit in ſententia, quod ad complementum hujus criminis, & pœnas incurrendas, requiratur, quod effectus electionis intentus ſit ſecutus; ſed poſtea ab eo receſſit in alio Opere *Addit. ad Summ. Tom. 4. cap. 141.* & cum eo ſentit *Portellus*, & bene. Cum hac ergo ſententia cohæret, quod ſupra dictum eſt, quod nempe prohibitio Papalis eſt, tam pro *ſubornatione*, quæ bonum ſortitur effectum, quam pro ea, quæ non ſortitur bonum; nam ea ex ſe, & independenter ab ulteriori effectu, crimen eſt. Sequitur proinde, quod, quamvis ipſa ſortiatur effectum, contrarium inten-

intentioni subornantis, nil minus delictum sit, quo ad se ipsam consummatum, & pœna dignum.

20 Nec ista resolutio repugnat dictis supra *nn.* 9. ubi ostendimus, *subornationem* Testis non puniri pœna ordinaria, si Testis falsum non deponat. Nam alia est intentio legis circa *subornationem* in Teste falso, & in Electione. Siquidem circa primam intentio est, ne ex falsi depositione pervertatur judicium; proinde qui persuadet Testi veritatem deponere, & sic *subornatione* utitur ad bonum, in nullo peccat, ut probatum est supra *num.* 12. In alia autem intentio est, prout diximus *num.* 18., quod non violetur libertas eligentium; non perturbetur Religiosa quies; & ambitus inter Claustrales, non nutriatur: quæ omnia eveniunt in quavis, & per quamvis subornationem; quæ proinde, ut diximus, crimen ex se perfectum est.

21 Dubitatio itidem esse potest, an *subornatio*, vetita per Summos Pontifices, restringatur tantum ad Prælaturas Regulares, Officia nempe, quæ habent curam animarum annexam, an vero sit respectu eorum omnium, quæ veniunt nomine Officii.

22 Ad hoc respondeo, quod appellatione *Officii*, ut ex multis juribus, tum *Cæsareis*, tum *Pontificiis* colligit *Barbas. Appellat.* 176. *num.* 1. veniunt omnia munera, quæ certa sub se continent ministeria, ad quæ *Officium* obtinens deputatur, ac obligatur; & juxta hanc significationem, in Religionibus nomine *Officiorum* veniunt non tantum Prælaturæ, quarum ministerium est cura, aut Generalis, aut Provincialis, aut Localis animarum, sed etiam alia quæcunque quibus prædicta *Officii* descriptio convenire potest. Differentia autem *Officiorum*, ut notat *Pellizzar. Manual. Regular. Tom.* 2. *Tract.* 8. *cap.* 6. *num.* 197. est, quod illa, quæ habent administrationem cum jurisdictione, vocantur *Prælaturæ*, sive *Dignitates*, ut *Generalatus*, *Provincialatus*, *Abbatia*, *Præpositura*, *Prioratus*, *Guardianatus*, *Correctoratus*, *&c.* alia vero, quæ dicunt administrationem tantum absque præeminentia, vocantur proprie *Officia*, ut Officium *Sacristæ*, *Procuratoris*, *Subprioris*, *Vicarii*, *&c.* alia autem, quæ important præeminentiam absque jurisdictione appellantur *personatus*, & veniunt nomine *honorum*, ut *Diffinitariatus*, *Custodiatus &c.*

23 Alia autem *Officiorum* Regularium divisio est; quod nonnulla per solam Canonicam electionem conferuntur, quæ, ut diximus *Par.* 1. *Tit. Quales.* *n.* 32. ad sui essentiam importat, quod fiat a Collegio, Capitulariter congregato; nonnulla vero per solam provisionem Prælati Generalis, Provincialis, aut Localis, juxta varia Ordinum instituta, ac leges conferuntur.

24 His præmissis, apparet solutio propositæ dubitationis quod, nempe prohibita sub pœnis, assignatis in Bullis, sit *subornatio* pro consecutione non solum *Officiorum*, quæ Prælaturæ sunt, sed etiam aliorum omnium, quæ per Canonicam electionem, sive per plurium suffragia conferuntur. Ratio evidens est, quia, cum in Bullis *B. Pii*, ac *Gregorii*, & in Decreto *Clementis Octavi* prohibeatur ambitus *Officiorum*, profecto intelligendum est de omnibus *Officiis* universaliter, juxta tritum axioma, quod *lex universaliter, sive indefinite loquens, generaliter est accipienda*: quia vero ad impediendum ambitum ipsum prohibetur *subornatio* per directam, sive indirectam votorum procurationem, liquet ambitum, & *subornationem* prohibitam versari circa illa *Officia*, ad quæ obtinenda possunt concurrere plura vota; respectu enim eorum, quæ pendent a mera provisione Prælati, locum habere nequit votorum procuratio.

25 Quod, si quæratur, quotuplex possit esse malitia in *subornatione*? Respondeo, quod aliquando potest in ea intervenire perversitas simoniaca, & de hac suo loco dicemus: aliquando autem intervenit sola inobedientia mandatis *Summorum Pontificum*, in materia gravi, quæ culpam mortalem importat; & multipliciter potest contingere, nempe, quando ambitiosus per obsequia, muneribus, (non tamen interveniente pacto, nam tunc esset simonia) laudibus, procuraret sibi devincere animum Vocalium, & maxime Capitis factionis, a cujus nutu cætera vota regulantur, & obsequium esset fœdum, & servile; munera excedentia statum Religiosum, & Constitutiones Apostolicas de largitione eorundem; laudes essent aut totaliter falsæ, aut ultra fas, & veritatem exaggeratæ. Quando ambitiosus utitur emissariis suis, ad venanda suffragia, isti autem laudant in immensum illum, pro quo procurant; vituperationibus proscindunt alios, concurrentes ad illud *Officium*; laudes vero, & vituperationes, aliquando ex integro falsæ, aliquando indebite magnificatæ sunt. Utuntur pariter machina validiori ad animos movendos, puta, interesse privato; deprædicant gratitudinem illius, pro quo procurant; vice versa exaggerant ingratitudinem concurrentis; ostendunt certissimam spem consequendi ab illo omnia desiderata, si fiet Provincialis; quod nullus illo melior pro manutenenda factione &c. Terrent minis, quod actum erit de fortuna sua, si in illum non concurret, quod ignominioso stigmate proditoris sigillabitur, si non conveniet in eum cum amicis, a quibus promotus est ad illud officium, quod habet; quod ille nil minus evadet Provincialis absque suo suffragio, & quando erit in officio, inquiret contra eum de delicto, quod modo dissimulatur. Adhibent repetitas, ac importunas preces, obsecrationesque; in his impendunt aliorum amicorum suasiones, recommendationes sæcularium potentium, *Prælatorum*, etiam *Ecclesiasticorum*, & quod horribilius est, etiam fœminarum utuntur *medio*, (*quod apud quosdam validissimum est*) ad expugnandam *Vocalium* constantiam; & sexcentis hujusmodi modis, de quorum aliquibus scribit *Sanctor. de Pœn. cap.* 15. *Quæst.* 4. 5. *&* 6. *fol.* 126. *& seqq.* sed plures sciet, qui congressibus Capitularibus, maximeque generalibus interveniet.

26 Sed hucusque dicta videntur quadrare pro subditis, qui agitantur malo spiritu ambitionis, & per se, ac amicos suos *subornationes* instituunt, prout dictum est. At quid dicendum de Superioribus, ac directoribus, ac præsidibus electionum, qui et plurimum efficacius talibus *subornationibus* incumbunt, ut electio ad ipsorum genium, ac ingenium sequatur?

27 Dico, quod isti idem crimen, sed gravius, quam subditi committunt. Ratio est, quia atrocius est delictum, commissum ab illo, a quo debuit delictum ipsum punitione vindicari, & delinquentes compesci, tum quia ipsum impunitum relinquit in subditis; tum quia Subditos malo exemplo suo ad similia sollicitat. Deberent ideo tales gravioribus pœnis, quam cæteri, puniri; sed hoc nunquam factum vidi; nec de *subornatione* aliquem Præsidem Capituli, aut Vocalem castigari; & hoc non aliunde est, nisi, quia crimen hoc potius est in Superioribus, ac Magnatibus, qui volunt hac via, sibi dominium protendere, quam in subditis ambitiosis; & ideo crimen hoc Religiosæ Reipublicæ perniciosissimum, ceu malignus cancer vitales partes illius depascitur sine remedio.

Pro-

Probatio.

SUMMARIUM.

28 *Subornatio est difficilis probationis.*
Iudicium subornationis Testiam.
29 *Indiciam subornationis in ano Teste.*
30 *De iudiciis Testiam subornatoram, remissive.*

28 S*Uboraatia*, quia, ut diximus supra, clam fieei solet, ideo est difficilia peobationis, & ideo indiciis, ac peæsumptionibus peobatur, ut volunt Doctoees *Mascard. de Probat. Concl.* 1341. *nam.* 1. & ibi *Guid. Papæ. Consil.* 75. *per tot Sgroi Par.* 4. *eap.* 13. *aum.* 14. & ibi *Marta. Decis.* 117. Multa quidem possunt cieca hoc iudicia habeei, & loquendo de *subornatione*, quæ fit Testibus, una est, quod, si Testes adamussim per eadem veeba formalia penitus deponant, præsumuntur subornati, & hoc maxime, si Testes sint idiotæ, ac ignari, & deponant iu foema, in qua dent indicium, ex se taliter non loqui, sed ex instructione, sibi suggesta; *arg. text. in l.* 3. & ibi *Bart. in §. Ideoque. ℣. Nora quod. §. ff. de test. Bero. Cons.* 95. *num.* 1. *Vol.* 3. & *Cons.* 97. *aam.* 1. *Vol. eo.* & multo magis, si aliunde habeatur sumus *subornatioais*.

29 Hoc veeo quadeat, quando multi sunt Testes, qui suspecti habentur de *suboraatione*, sed quando suspicatue tantum de uno, Indicium coreuptionis illius est, si depouens super capitulis, nolit postea super inteerogatoeiis eespondeee in Causa Civili, ut dicunt Doctoees, *Bald. iu l.* 2. *in* 1. *Colum. ℣. Sed si oceurrit. C. de Eden. Alex. Cousil.* 45. *lib.* 2. & *Consil.* 98 *lib.* 4. *Abb. iu cap. In præseatia de Probat.* & in Ceiminali, si postquam deposuit citatus ex officio, aut peæsentatus ab Accusatore, non vult respondere super articulia, propositis a Pateono Rei, nisi prius sibi legatur sua depositio, quæ ut diximus *Par. p. Tit. Patroaus, aum.* 152. non debet sibi legi, quando timetue de ejus *subornatioae*.

30 Alia indicia pro detegenda Testium corruptione alias dedimaa in Prima paete *Tit. Testes. un.* 112. ad quam lectoeem eemittimus, & indicia, quæ inseeviunt ad probandam *subornationem* Testium, militant etiam ad peobandam eam, quæ fit cum Electoribus.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

31 *Pœaa subornantis Testem ad deponendum falsum in variis easibus.*
32 *Testis falsas, & eum subornaas, quaado puniendas pœna talioais.*
33 *Pœna subornantiam in Electiouibus.*
34 *Pœna lata eoutra tales subornantes, quadraut pro omnibus Regularibus.*
35 *Antiqua pœnæ eoatra prædictos aacta a Clemente VIII.*
36 *Pœnæ Simoniacoram, qao easu aptentur subornatoribus prædictis.*
37 *Spectandæ suat petuliares Constitutioues Ordinum.*
38 *Statutum primum pro Minoribas de Observantia.*
39 *Statutum secundum.*
40 *Dubitatio prima.*
41 *Faciens deponi falsum in juditio, quaado eoatrahat pœnas statutarias.*
42 *Dubitatio secunda.*
43 *Textus suppletus ex Vallisoletauis.*
Textus Statutorum comprehendit pœnas Pontificias, latas contra subornantes.
44 *Dubium, quomodo privatio actuum legitimorum inferat privationem suffragioram.*
45 *Privatio suffragiorum duplex.*
46 *Stricte accepta privat tantum voce activa, & passiva ad Prælaturas.*
47 *Concillaatur coatrarietates.*
48 *Dubitatio tertia, quomodo iatelligatur diffinitio subornatoris, data ia Statutis.*
49 *Declaratur, qui veniant nomine subornatorum ia Statutis.*
50 *Obsecrationes qaid importent.*
51 *Obsecrationes importuuæ, quæ siut.*
52 *Suboenatio, quomodo fiat laudibus, aat vituperationibas, juxta Sanctorum.*
53 *Impugnatur ejus opiuio.*
54 *Sequitur impugnatio Sanctori.*
55 *Iterum arguitur contra Sanctoram.*
56 *Laudes, quæ prohibentue iu ordine ad subornationem, quæ sint.*
57 *Vera suboruatia, quæ fit laudibas, quando aeeidet.*
58 *Falsitas iu talibus laudibus, quare appouatur.*
59 *Pœaæ subornantium in electionibus, debentur etiam effectu non secuto.*
Pœua ordinaeia criminis non iaeurritur, nisi effectu secuto.
60 *Colligationes vetitæ, & eoucessæ, quæ sint.*
61 *Dubitatio quarta, quid agendum, si congregato Capitulo, quis accusetur de suboruatione.*
62 *Potest ille summarie condemnari.*
63 *Dubium, si Præses Capitali sit notorius subornator.*
64 *Debet Præses excludi ab electione, & alius a Voealibus eligi.*
65 *Vocales. la Capitulo eoagregati, qaomodo, & quaudo sibi possunt eligere Præsidem.*
66 *Corruptela impuaita eirea suboraationes in electionibus.*

31 QUo ad pœnas inducentium *subornatione* Testes ad depouendum falsum, distinguendum est. Vel enim fuit Testis ad offensam, & ejus depositio falsa sortita est effectum suum, & tunc, sicut pœna Testis falsi est pœna talionis, prout dicitur in *l.* 1. §. *Præterea. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar.* Ita pœna inducentis ad testificandum falsum, est ad similitudinem ejus, quæ ipsi Testi falso debetur. *Sgroi Par.* 4. *eap.* 14. *num.* 21. & ibi *Clar. Bertazz. Menoch. Fariuae. & Caball.* Quod, si effectus non fueeit secutus, quia ille, contea quem falsum deposuit, se defendit, & probavit falsitatem testimonii, tum Testis, tum suboenans puniuntur pœua exteaordiuaeia, Judicis aebitrio, ut docet *Farinacias Quæst.* 67. *n.* 9. 10. 14. 17. & 21., & *Guazninus Defens.* 28. *eap.* 18. *num.* 3. Si vero est ad defensam, Testis suboenatus punitur paritee pœna extraoediuaria; & ex cousequenti eadem pœna peecellitue subornatoe. *Sgroi loe. eit. eap.* 10. *aum.* 11. *in fiue*, & ibi *Clar. Farinac. Bertazz. & Ricc.*

32 Limitatur autem hoc, quando falsum testimonium est ad pueam defensam Rei contra fiscum, sed non sic est, quando est ad defensam Rei contea Accusatorem; nam probando Reum innocentem, peobat Accusatorem ex cousequenti calumuiosum; & perinde est, ac si Testis examinaretur ad offensam Accusatoris. Unde tali casu puniendus esset Testis pœna talionis, qua puniendus esset Accusator deficiens in probatione: & *subornator* ultra pœnam, quæ sibi deberetur ob crimen, de quo accusatus est, debe-

intentioni subornantis, nil minus delictum sit, quo ad se ipsam consummatum, & pœna dignum.

20 Nec ista resolutio repugnat dictis supra *nu.* 9. ubi ostendimus, *subornationem* Testis non puniri pœnas ordinaria, si Testis falsum non deponat. Nam alia est intentio legis circa *subornationem* in Teste falso, & in Electione. Siquidem circa primam intentio est, ne ex falsi depositione pervertatur judicium; proinde qui persuadet Testi veritatem deponere, & sic *subornatione* utitur ad bonum, in nullo peccat, ut probatum est supra *num.* 15. In alia autem intentio est, prout diximus *num.* 18., quod non violetur libertas eligentium; non perturbetur Religiosa quies; & ambitus inter Claustrales, non nutriatur; quæ omnia eveniunt in quovis, & per quamvis subornationem; quæ proinde, ut diximus, crimen ex se perfectum est.

21 Dubitatio itidem esse potest, an *subornatio*, vetita per Summos Pontifices, restringatur tantum ad Prælaturas Regulares, Officia nempe, quæ habent curam animarum annexam, an vero sit respectu eorum omnium, quæ veniunt nomine Officii.

22 Ad hoc respondeo, quod appellatione *Officii*, ut ex multis juribus, tum *Cæsareis*, tum *Pontificiis* colligit *Barbos. Appellat.* 176. *num.* 1. veniunt omnia munera, quæ certa sub se continent ministeria, ad quæ *Officium* obtinens deputatur, ac obligatur; & juxta hanc significationem, in Religionibus nomine *Officiorum* veniunt non tantum Prælaturæ, quarum ministerium est cura, aut Generalis, aut Provincialis, aut Localis animarum, sed etiam alia quæcunque quibus prædicta *Officii* descriptio convenire potest. Differentia autem *Officiorum*, ut notat *Pellizzar. Manual. Regular. Tom.* 2. *Tract.* 8. *cap.* 6. *num.* 197. est, quod illa, quæ habent administrationem cum jurisdictione, vocantur *Prælaturæ*, sive *Dignitates*, ut *Generalatus*, *Provincialatus*, *Abbatia*, *Præpositura*, *Prioratus*, *Guardianatus*, *Correctoratus*, *&c.* alia vero, quæ dicunt administrationem tantum absque præeminentia, vocantur proprie *Officia*, ut Officium *Sacristæ*, *Procuratoris*, *Subprioris*, *Vicarii*, *&c.* alia autem, quæ important præeminentiam absque jurisdictione appellantur *personatus*, & veniunt nomine *honorum*, ut *Diffinitoriatus*, *Custodiatus &c.*

23 Alia autem *Officiorum* Regularium divisio est; quod nonnulla per solam Canonicam electionem conferuntur, quæ, ut diximus *Par.* 2. *Tit. Quales. n.* 32. ad sui essentiam importat, quod fiat a Collegio, Capitulariter congregato; nonnulla vero per solam provisionem Prælati Generalis, Provincialis, aut Localis, juxta varia Ordinum instituta, ac leges conferuntur.

24 His præmissis, apparet solutio propositæ dubitationis quod, nempe prohibita sub pœnis, assignatis in Bullis, sit *subornatio* pro consecutione non solum *Officiorum*, quæ Prælaturæ sunt, sed etiam aliorum omnium, quæ per Canonicam electionem, sive per plurium suffragia conferuntur. Ratio evidens est, quia, cum in Bullis *B. Pii*, ac *Gregorii*, & in Decreto *Clementis Octavi* prohibeatur ambitus *Officiorum*, profecto intelligendum est de omnibus *Officiis* universaliter, juxta tritum axioma, quod *lex universaliter, sive indefinite loquens, generaliter est accipienda*; quia vero ad impediendum ambitum ipsum prohibetur *subornatio* per directam, sive indirectam votorum procurationem, liquet ambitum, & *subornationem* prohibitam versari circa illa *Officia*, ad quæ obtinenda possunt concurrere plura vota; respectu enim eorum, quæ pendent a mera provisione Prælati, locum habere nequit votorum procuratio.

25 Quod, si quæratur, quotuplex possit esse malitia in *subornatione* Respondeo, quod aliquando potest in ea intervenire perversitas simoniaca, & de hac suo loco dicemus: aliquando autem intervenit sola inobedientia mandatis *Summorum Pontificum*, in materia gravi, quæ culpam mortalem importat; & multipliciter potest contingere, nempe, quando ambitiosus per seobsequio, muneribus, (non tamen interveniente pacto, nam tunc esset simonia) laudibus, procuraret sibi devincere animum Vocalium, & maxime Capitis factionis, a cujus nutu cætera vota regulantur, & obsequium esset fœdum, & serviie; munera excedentia statum Religiosum, & Constitutiones Apostolicas de largitione eorundem; laudes essent aut totaliter falsæ, aut ultra fas, & veritatem exaggeratæ. Quando ambitiosus utitur emissariis suis, ad venanda suffragia; isti autem laudant in immensum illum, pro quo procurant; vituperationibus proscindunt alios, concurrentes ad illud *Officium*; laudes vero, & vituperationes, aliquando ex integro falsæ, aliquando indebite magnificatæ sunt. Utuntur pariter machina validiori ad animos movendos, puta, interesse privato; deprædicant gratitudinem illius, pro quo procurant; vice versa exaggerant ingratitudinem concurrentis; ostendunt certissimam spem consequendi ab illo omnia desiderata, si fiet Provincialis; quod nullus illo melior pro manutenenda factione &c. Terrent minis, quod actum erit de fortuna sua, si in illum non concurret, quod ignominioso stigmate proditoris sigillabitur, si non conveniet in eum cum amicis, a quibus promotus est ad illud officium, quod habet; quod ille nil minus evadet Provincialis absque suo suffragio, & quando erit in officio, inquiret contra eum de delicto, quod modo dissimulatur. Adhibent repetitas, ac importunas preces, obsecrationesque; in his impendunt aliorum amicorum suasiones, recommendationes sæcularium potentium, *Prælatorum*, etiam *Ecclesiasticorum*, & quod horribilius est, etiam fœminarum utuntur medio, (quod apud quosdam validissimum est) ad expugnandam Vocalis constantiam; & sexcentis hujusmodi modis, de quorum aliquibus scribit *Sanctor.de Pœs.cap.*15.*Quæst.*4. 5. *&* 6. *fol.* 226. *& seqq* sed plures sciet, qui congressibus Capitularibus, maximeque generalibus interveniet.

26 Sed hucusque dicta videntur quadrare pro subditis, qui agitantur malo spiritu ambitionis, & per se, ac amicos suos *subornationes* instituunt, prout dictum est. At quid dicendum de Superioribus, ac directoribus, ac præsidibus electionum, qui ut plurimum efficacius talibus *subornationibus* incumbunt, ut electio ad ipsorum genium, ac ingenium sequatur?

27 Dico, quod isti idem crimen, sed gravius, quam subditi committunt. Ratio est, quia atrocius est delictum, commissum ab illo, a quo debuit delictum ipsum punitione vindicari, & delinquentes compesci; tum quia ipsum impunitum relinquit in subditis; tum quia Subditos malo exemplo suo ad similia sollicitat. Deberent ideo tales gravioribus pœnis, quam cæteri, puniri; sed hoc nunquam factum vidi; nec de *subornatione* aliquem Præsidem Capituli, aut Vocalem castigari; & hoc non aliunde est, nisi, quia crimen hoc potius est in Superioribus, ac Magnatibus, qui volunt hac via, sibi dominium protendere, quam in subditis ambitiosis; & ideo crimen hoc Religiosæ Reipublicæ perniciosissimum, ceu malignus cancer vitales partes illius depascitur sine remedio.

Pro-

Probatio.

SUMMARIUM.

28 *Subornatio est difficiiis probationis.*
Iudicium subornationis Testium.
29 *Indicium subornationis in uno Teste.*
30 *De indiciis Testium subornatorum, remissive.*

28 SUbornatio, quia, ut diximus supra, clam fieri solet, ideo est difficilis peobationis, & ideo indiciis, ac peæsumptionibus peobatur, ut volunt Doctores *Mascard. de Probat. Concl.* 1341. *num.* 1. & ibi *Guid. Papæ. Consil.* 75. *per tot Sgroi Par.* 4. *cap.* 13. *num.* 14. & ibi *Marta. Decis.* 117. Multa quidem possunt circa hoc indicia haberi, & loquendo de *subornatione*, quæ fit Testibus, una est, quod, si Testes adamussim per eadem veeba formalia penitus deponant, præsumuntur subornati, & hoc maxime, si Testes sint idiotæ, ac ignari, & deponant in forma, in qua dent indicium, ex se taliter non loqui, sed ex instructione, sibi suggesta; *arg. text. in l.* 3. & ibi *Bart. in §. Idtoque. ℣. Nata quod.* 5. *ff. de test. Bero. Cons.* 95. *num.* 1. *Vol.* 3. & *Cons.* 97. *num.* 1. *Vai. to.* & multo magis, si aliunde habeatur fumus *subornationis*.

29 Hoc veeo quadrat, quando multi sunt Testes, qui suspecti habentur de *subornatione*, sed quando suspicatur tantum de uno, indicium eorruptionis illius est, si deponens super capitulis, nolit postea super interrogatoriis respondere in Causa Civili, ut dicunt Doctores, *Bald. in l.* 2. *in* 1. *Colum. ℣. Sed si occurrit. C. de Eden. Alex. Consil.* 45. *lib.* 2. & *Consil.* 98 *lib.* 4. *Abb. in cap. In præsentia de Probat.* & in Criminali, si postquam deposuit citatus ex officio, aut præsentatus ab Accusatore, non vult eespondere super articulis, propositis a Patrono Rei, nisi prius sibi legatur sua depositio, quæ ut diximus *Par. p. Tit. Patronus, num.* 152. non debet sibi legi, quando timetur de ejus *subornatione*.

30 Alia indicia pro detegenda Testium corruptione alias dedimus in Prima parte *Tit. Testes. nu.* 112. ad quam lectoeem remittimus, & indicia, quæ inserviunt ad probandam *subornationem* Testium, militant etiam ad probandam eam, quæ fit cum Electoribus.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

31 *Pœna subornantis Testem ad deponendum falsum in variis casibus.*
32 *Testis falsus, & eum subornans, quando puniendus pœna talionis.*
33 *Pœna subornantium in Electionibus.*
34 *Pœnæ latæ contra tales subornantes, quadrant pro omnibus Regularibus.*
35 *Antiquæ pœnæ contra prædictos auctæ a Clemente VIII.*
36 *Pœnæ Simoniacorum, quo casu aptentur subornatoribus prædictis.*
37 *Spectandæ sunt peculiares Constitutiones Ordinum.*
38 *Statutum primum pro Minoribus de Observantia.*
39 *Statutum secundum.*
40 *Dubitatio prima.*
41 *Faciens deponi falsum in judicio, quando contrahat pœnas statutarias.*
42 *Dubitatio secunda.*
43 *Textus suppletus ex Vallisoletanis.*
Textus Statutorum comprehendit pœnas Pontificias, latas contra subornantes.
44 *Dubium, quomodo privatio actuum legitimorum inferat privationem suffragiorum.*
45 *Privatio suffragiorum duplex.*
46 *Stricte accepta privat tantum voce activa, & passiva ad Prælaturas.*
47 *Conciliantur contrarietates.*
48 *Dubitatio tertia, quomodo intelligatur diffinitio subornatoris, data in Statutis.*
49 *Declaratur, qui veniant nomine subornatorum in Statutis.*
50 *Obsecrationes quid importent.*
51 *Obsecrationes importunæ, quæ sint.*
52 *Subornatio, quomodo fiat laudibus, aut vituperationibus, juxta Sanctorum.*
53 *Impugnatur ejus opinio.*
54 *Sequitur impugnatio Sanctori.*
55 *Iterum arguitur contra Sanctorum.*
56 *Laudes, quæ prohibentur in ordine ad subornationem, quæ sint.*
57 *Vera subornatio, quæ fit laudibus, quando accidet.*
58 *Falsitas in talibus laudibus, quare apponatur.*
59 *Pœnæ subornantium in electionibus, debentur etiam effectu non secuto.*
Pœna ordinaria criminis non incurritur, nisi effectu secuto.
60 *Colligationes vetitæ, & concessæ, quæ sint.*
61 *Dubitatio quarta, quid agendum, si congregato Capitulo, quis accusetur de subornatione.*
62 *Potest ille summarie condemnari.*
63 *Dubium, si Præses Capituli sit notorius subornator.*
64 *Debet Præses excludi ab electione, & alius a Vocalibus eligi.*
65 *Vocales in Capitulo congregati, quomodo, & quando sibi possunt eligere Præsidem.*
66 *Corruptela impunita circa subornationes in electionibus.*

31 QUo ad pœnas inducentium *subornatione* Testes ad deponendum falsum, distinguendum est. Vel enim fuit Testis ad offensam, & ejus depositio falsa sortita est effectum suum, & tunc, sicut pœna Testis falsi est pœna talionis, prout dicitur in *l.* 1. *§. Præterea. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar.* Ita pœna inducentis ad testificandum falsum, est ad similitudinem ejus, quæ ipsi Testi falso debetur. *Sgroi Par.* 4. *cap.* 14. *num.* 21. & ibi *Clar. Bertazz. Menoch. Farinac. & Caball.* Quod, si effectus non fuerit secutus, quia ille, contra quem falsum deposuit, se defendit, & probavit falsitatem testimonii, tum Testis, tum subornans puniuntur pœna extraordinaria, Judicis arbitrio, ut docet *Farinacius Quæst.* 67. *n.* 9. 10. 14. 17. & 21., & *Guazzinus Defens.* 28. *cap.* 18. *num.* 3. Si vero est ad defensam, Testis subornatus punitur pariter pœna extraordinaria; & ex consequenti eadem pœna percellitur subornator. *Sgroi loc. cit. cap.* 10. *num.* 11. *in fine*, & ibi *Clar. Farinat. Bertazz. & Ricc.*

32 Limitatur autem hoc, quando falsum testimonium est ad puram defensam Rei contea fiscum, sed non sic est, quando est ad defensam Rei contea Accusatorem; nam probando Reum innocentem, peobat Accusatorem ex consequenti calumniosum; & perinde est, ac si Testis examinaretur ad offensam Accusatoris. Unde tali casu puniendus esset Testis pœna talionis, qua puniendus esset Accusator deficiens in probatione: & *subornator* ultra pœnam, quæ sibi deberetur ob crimen, de quo accusatus est, debe-

deberet ſubdi pœnæ eidem, cui ſubiici Teſtis, ab eo ſubornatus, debet.

33 Quantum vero ad pœnas ſubornantium Electores pro conſequendis *Officiis Regularibus*, habetur primo loco excommunicatio latæ ſententiæ, ſummo Pontifici reſervata ex *Bulla B. Pii V.* quam dat *Roderic. tom. 2. quæſt. 56. art. 1. init. Paſtoralis. 28. Maii 1551.* & ultra dictam Cenſuram privatio perpetua vocis activæ, ac paſſivæ. Dictis autem pœnis ex eadem Bulla ligati manebant ultra ſubornantem, ſubornatus, & ille, pro quo fit ſubornatio, niſi ſubornantem Judici detuliſſent, ut ab eo puniretur. Sed diſpoſitionem ſupradictam moderavit *Gregorius XIII.* (per aliam Bullam *Conſuevit. Dat. 8. Septemb. 1573.* quam citato loco refert idem *Rodericus*) circa duo; voluit enim, quod ab excommunicatione ſupradicta abſolvere poſſit *Superior Generalis*, niſi ſubornatio facta ſit pro eo, ſecundo abſtulit dictas pœnas a non revelantibus *ſubornationem*, prout ordinaverat *Beatus Pius*.

34 Quamvis autem dictæ Conſtitutiones latæ ſint pro Religione *Minorum de Obſervantia*, afficiant tamen omnes Regulares, prout docet *Pellizzar Manual. Regul. tom. 2. Tract. 9. cap. 2. n. 181. ℣. Cum autem. & num. 182.* Nam, quamvis illæ afficiant pœnis particulares Religioſos, tamen favorabiles ſunt Religionibus in communi, unde per viam communicationis ad omnes Religiones ſunt extenſæ, cum communicatio privilegiorum inter pleroſque Ordines ſit univerſalis.

35 Prædictas pœnas innovavit, auxit, & ad omnes Regulares in univerſum extendit *Clemens Octavus* ſanciens *Decr. de Regular. num. 25.* quod ſubornantes *in Capitulis, vel Congregationibus, ſeu alibi*, ultra cenſuram, & pœnas ſupradictas, afficiantur privatione *Officiorum*, quæ obtinent, & inhabilitate ad alia obtinenda in perpetuum, ſuper qua a nemine valeant diſpenſari, niſi a *Romano Pontifice*.

36 Putat autem *Nald. Sum. V. Religioſus. n. 42.* prout eum refert *Pellizzar. loc. cit. num. 183.* quod verba illa, poſita in ſupradicto Decreto *Clementis Octavi*, ubi ait *præter alias pœnas, & cenſuras hactenus, contra hujuſmodi ambientes, & practicantes inflictas &c.* importent eas, quæ in jure communi *cap. Principatus. 1. quæſt. 1. cap. Si quis deinceps. cap Si quis Epiſcopus. 6. quæſt 7. & alibi.* latæ ſunt contra Simoniacos. Hoc tamen limitandum cenſeo ad caſum, in quo *ſubornatio* fiat per media ſimoniaca, nempe dato, promiſſo, ſive pacto pretio, aut alia re pretio æſtimabili, in quo caſu vera intervenit Simonia. In aliis autem caſibus, in quibus *ſubornatio* fit abſque Simonia, debent intelligi pœnæ, latæ contra ſubornatores non Simoniacos, puta latæ in citata Conſtitutione *B. Pii*, per *Gregorium* moderata.

37 Circa hoc delictum *ſubornationis* Teſtium in judicio, ac Vocalium in Electionibus, ſpectandæ ſunt etiam peculiares cujuſvis Ordinis Conſtitutiones. Nos *Minores de Obſervantia* habemus ſequentia Statuta.

38 1. *Qui in judicio quidquam falſa, ſcienterque depoſuerit, vel deponi fecerit: aut verum revocavit, aut revocari procuravit, ipſo facto, eſt excommunicatus; cujus abſolutio Provinciali eſt reſervata, ſemeſtri carceri mancipandus, ſatisfaciat parti, & perpetuo infamis exiſtat. Text. Tit. Applicatio. §. 11.*

39 2. *Subornatores ſunt excommunicatione Papali, ipſo facto, ligati, actibuſque legitimis privati. Text. loc. cit. §. 53.*

40 Circa quæ, & primo contra primum dubitatio prima eſt, an in quocunque caſu indifferenter ille, qui deponi fecerit aliquid falſum in judicio; aut procuraverit verum revocari, dictas pœnas incurrat?

41 Reſpondeo, negative; ſed incurrit pœnas ſupradictas ſubornator Teſtium, faciens deponi falſum, aut revocari verum, ſolummodo quando illa tendunt ad offenſam alicujus, non vero quando prædicta fiunt ad defenſam contra fiſcum, prout dictum eſt ſupra *num. 32.* Et hoc (ultra rationes dictas *Tit. 5. §. Perjurium*) apparet ex clauſula Textus citati, ubi ait, *ſatisfaciat parti*, ex qua eruitur verus ſenſus hujus diſpoſitionis, ut nempe locum habeat, quando ex *ſubornatione* læditur *Pars*, cui debeat de juſtitia ſatisfieri, unde, cum ſimus in pœnalibus, diſpoſitio extendenda non eſt ad caſum, in quo nulla Partis læſio interveniat. Tunc enim non pœna ordinaria hic ſancita, ſed alia arbitraria, ferenda eſt, prout alias dictum fuit.

42 Secunda dubitatio eſt circa ſecundum Statutum, an ſcilicet cæteræ pœnæ, latæ a Summis Pontificibus contra ſubornantes in electionibus, de quibus dictum eſt ſupra *num. 33. & ſeqq.* cenſeantur reſtrictæ ad pœnas, enunciatas in hoc *Textu*, puta, ad excommunicationem, & privationem actuum legitimorum?

43 Reſpondeo, negative; nam *Textus* iſte decurtatus eſt, & excerptus a *Statutis Valliſoletanis, cap. 7. Tit. Subornator*, quæ ad illius marginem adnotantur, & in iſtis clarior habetur, & diſtinctior diſpoſitio inſerta pariter in Statutis Generalibus Ordinis *cap. 7. §. 6. num. 43. & 44.* quæ ſic cantant: *Subornatores declaramus, qui donis, & promiſſis; comminationibus, & abſecrationibus importunis; laudibus, & vituperationibus falſis aliquem inducere conantur, ut ſibi, vel alteri ſuffragium in electionibus ferat: quive colligationes, aut inductiones fecerint: Non autem illi, qui conferendo, vel conſulendo, talem dignum, vel indignum ad officia dixerint, ut ad illud eligatur, vel non eligatur.*

Qui in electionibus, vel ante eas per ſex menſes pro ſe, vel pro alio, per ſe, vel alios ſubornaverit, excommunicationis ſententiam, ipſo facto, incurrat, Miniſtro, aut Commiſſario Generali reſervatam: Si vero Generales ipſi in eadem damnatione fuerint, a ſolo Summo Pontifice abſolvi poterint juxta Conſtitutionem Gregorii XIII. & inſuper eoſdem ſubornatores actibus legitimis, ipſo facto privamus Ex iſtis igitur apparet, non modificatas fuiſſe per diſpoſitionem *Textus*, pœnas latas a ſummis Pontificibus, imo auctas fuiſſe privatione actuum legitimorum, quæ non habetur ex *Bulla Gregorii*, nec ex *Decreto Clementis*. Et melius dicetur reſolvendo, quod per pœnam privationis actuum legitimorum ſatisfit pœnæ privationis perpetuæ vocis activæ, ac paſſivæ, latæ per *B. Pium*, & privationis officii, ac inhabilitatis ad illa latæ in *Decreto Clementis*. Siquidem privatio actuum legitimorum, ut habetur ex Statutis Ordinis *loc. cit. num. 3.* eſt inhabilitatio ad omnia *Officia* Ordinis, quæ important dignitatem, & ſuperioritatem; & hoc tum quo ad exercitium, tum quo ad inſtitutionem, ut explicuimus *Par. 1. Tit. Pœnarum num. 9.* Importat igitur in recto privationem *Officii Prælaturæ*, & etiam inhabilitatem ad illud, quæ ſunt pœnæ latæ in *Decreto Clementis*. Pariter infert privationem vocis activæ, ac paſſivæ, quæ eſt pœna lata per *B. Pium*; nam iſta verſatur circa ferenda, vel conſequenda ſuffragia ad quodcunque *Officium* Ordinis, ut habent *Stat. Gen. Ord. loc. cit. num. 1.* quod perinde eſt ac inſtitui, vel exercere *Officia* Ordinis, quæ ſunt conjuncta cum dignitate, & juriſdictione; ſiquidem apud Nos ad electionem eorundem vocem habent ſoli Of-

li Officiales habentes dignitatem, ac jurisdictionem; & sic dicendum est, quod nullam novam pœnam, ultra Pontificiam, addat Statutum prædictum, sed illas complectatur in sola privatione actuum legitimorum.

44 Sed ex ista solutione emergit difficultas; nam *Par. p. Tit. Pœnarum num.* 12. cum *Sanctoro de Pœn. cap. 3. quæst. 2. ℣. Respondeo primo. fol.* 110. diximus, quod privatio actuum legitimorum non infert privationem vocis activæ, ac passivæ, quia privatus actibus legitimis, adhuc potest suffragari pro Novitiis, ad professionem admittendis, &c. hic autem docemus, quod privatio actuum legitimorum includat privationem vocis activæ, ac passivæ.

45 Ad hoc dico, quod privatio vocis activæ, ac passivæ, seu juris suffragiorum, dupliciter sumitur, nempe large, ac stricte. In prima acceptione comprehendit actus omnes, ad quos Religiosus habet jus tanquam membrum Capituli, tum Localis, tum Provincialis; & hoc modo comprehendit suffragari in admissione Novitii ad professionem; sive in electione Discreti Vocalis, ut antiquitus fiebat; sive in quovis alio actu spectante ad Capitulum locale, sive Conventuale; pariter suffragari in Capitulo Provinciali pro electione Ministri, ac Diffinitorum, & pro aliis actibus, in quibus requiruntur vota Capituli Provincialis; itidem suffragari in Diffinitorio tum pro electione Prælatorum Localium; tum pro institutione, aut Electione Magistri Novitiorum, Lectorum, Concionatorum &c. in illis locis, in quibus mos est tales instituere per vota secreta; tum pro receptione Novitiorum ad habitum, aut alio quovis actu, in quo Diffinitorii vota sive publica, sive secreta requiruntur.

46 Stricte vero, privatio juris suffragiorum, sive vocis activæ, ac passivæ, est ad ferenda, & consequenda suffragia; ita ut privatus nec eligere, nec eligi ad quodcunque *Officium* Ordinis possit, ut habent Statuta Ordinis *cap. 7. §. 6. n.1.*; Unde ut diximus *Par. p. Tit. Pœnarum. num.* 7. sic privatus non potest quidem dare, nec consequi vota ad Prælaturas; bene tamen potest dare votum in quibusvis aliis actibus, in quibus non agitur de Electione Prælatorum.

47 Quando igitur diximus, quod privatio actuum legitimorum non comprehendit privationem vocis activæ, ac passivæ, intelleximus de hac, sumpta in lata sui significatione; privatus enim actibus legitimis non impeditur ferre votum in omnibus actibus Capituli Conventualis, non concernentibus Electionem Superioris. Unde Statuta, quando volunt in pœnam alicujus delicti privare Reum jure suffragandi etiam in his, addunt particulam *omni*, dicendo *omni suffragiorum jure* privetur; ut passim in Statutis reperitur. Cum autem dicimus, quod privatio vocis activæ, ac passivæ comprehenditur in privatione actuum legitimorum, intelligimus de illa, stricte sumpta; cum evidens sit, quod privatus actibus legitimis non potest eligi, in Prælatum: (& sic privatus est voce passiva) nec actus Prælati exercere, inter quos est ferre votum in Electionibus Superiorum, & hoc modo privatus est etiam voce activa.

48 Tertia dubitatio est, quomodo intelligenda sit descriptio Subornatoris, quæ ex Statutis data est supra *num.* 43.

49 Respondeo, quod talis descriptio comprehendit subornatores, tum Simoniacos, tum non; proinde dicit eos esse qui *donis, ac promissis* suffragia electiva venantur, quod quadrat solummodo pro Simoniacis, de quibus suo loco dicemus. Sequitur, loquendo de subornatoribus simpliciter, dicendo, esse eos, qui procurant suffragia *Comminationibus*. *Comminationes* sunt minæ, quibus aliquis terretur ad præstandum quid, quod præstare nollet argumento ejus, quod dicitur in jure *l.1.C.Comminat. epist.progr.* Evadit igitur subornator, qui Vocalem nolentem, dare suffragium Cajo, ad illud præstandum, terret minis, dicendo, quod, si in eum non conferat, accusabitur de crimine, ob quod privabitur Officio: sive perdet suam Religiosam fortunam, nec unquam ad dignitates promovebitur: sive incurret inimicitiam Generalis, sive Capitis factionis, seu tyranni Provinciæ, qui omnimode vult Cajum Provincialem; sive sibi contrarios reddet omnes amicos suos, qui pro Cajo conjurati sunt: sive a tota Provincia indignabitur tanquam proditor, sive ingratus, dum votum non vult dare ad nutum ejus, a quo factus est Superior.

50 Alio modo, subornator fit, qui Vocales aggreditur *obsecrationibus importunis*. Obsecrare, ut ex *Festo* scribit *Calvin. Lexic. V. Obsecrare*, non est simpliciter rogare, sed *per sacra rogare*, hoc est uti eo, quod, *sacrum*, & sanctum est, tamquam medium ad impetrandum id, quod petimus ab illo, quem rogamus; ut quando dicimus, *per viscera Jesu Christi rogo te, da mihi hoc*; unde *obsecrationes* significant enixissimas preces, quibus utimur, quando aliquid maxime a nobis desideratum, ab aliquo petimus. Optime etiam explicat *Sanctor. de Pœn. cap. 15. Quæst. 4. ℣. Respondeo Obsecrationes. fol.* 126. quod hoc loco *obsecrationes* significant preces efficacissimas, quæ solent Deo fieri; subornatores vero eas adhibent tali modo; *ut fiat fere species cultus, & Latriæ* respectu eorum, quos subornant. Infelicissimi enim ambitiosi etiam se inferioribus submittunt, ut ascendant. In istis renovatur, quod de Othone, Imperium affectante, scripsit *Tacitus Histor. lib. p. Otho protendens manus, adorare vulgus, jacere oscula, omnia serviliter pro dominatione.* Non aliter isti nullam artem, quamvis proprio statui indecentem, omittunt, ut Vocalium animos demulceant ad sibi suffragandum; & impensiori studio, & servilibus affatim obsequiis gratiam gestiunt aucupari præpotentis Capitis factionis, quem adulatione colunt, & tanquam Numen venerantur, ut ad ambitas dignitates provehantur.

51 Non sufficit autem semel, aut bis sic *obsecrare* Vocalem, ut possit dici *obsecrationibus* subornatus, sed oportet, quod hoc fiat *obsecrationibus importunis*. *Importunum* varias recipit significationes, aliquando enim idem est ac *intempestivum*, ut *importare*, hoc est *intempestive repetere*, prout habet Digestum *text. in l. 17. §. Sicut ff. Commod. vel contr.* aliquando autem significat *frequens continuatam*, sive *infestans*, unde in *Novell. de Hæred. & Falcid. in Proem. §. 1.* dicuntur *quidam importuni*, hoc est, *valde infestantes*, ut explicat *Alberic. Diction. V. Importuna valde*, & in *cap. Importuna mulier. de Pœnit. dist. 1.* dicitur *exaudita importuna mulier*, nempe *Chananæa*, quæ, quamvis repulsam passa, *continuatis*, ac *repetitis* precibus exaudita fuit a Christo Domino: ac in *Decretali cap. final. de Rescr. in 6.* dicitur *importunitas potentium ambitiosa*, nempe *continuata* precum instantia quæ tendit ad noxam, ut explicat ibi *Gloss. in cap final. in V. Importunitas de Rescr. in 6.* *Obsecrationes* igitur *importunæ* dicuntur enixæ preces *frequentes*; *continuatæ*; seu *perseverantes*, quibus ambitiosi subornant Vocales ad sibi suffragandum. Cum simus igitur in lege pœnali, ac gravissima, ejus dispositio accipienda est in stricto significato, & ideo concludendum, quod ad incurrendas pœnas subornantium *obsecrationibus*, istæ debent

bent esse frequentes, repetitæ, sive continuatæ &c.

52 Sequitur, *laudibus, aut vituperationibus falsis*. Putat *Sanctar. de Pœn. cap. 15. q. 5. init. fol. 134.* *laudes*, ac *vituperationes* hasce de quibus loquitur Statutum, esse munus a lingua, & proinde, tanquam media Simoniaca, prohiberi; asserit insuper, *loc. cit. & ℣. Respondeo tertio fol. 137.* quod, si *laudes* veræ sint, & pro digno adhibeantur, simonia non fit, talibus laudibus subornare; simonia autem fit, & *subornatio*, si veris etiam vituperationibus suffragium electivum extorqueatur. Dicit insuper *laudes*, & *vituperationes*, hic expressas, esse illas, quæ dicuntur, adulando eum, qui subornatur; sive illum terrendo, puta, quod, si suffragium non conferet subornanti, ille vituperationibus famam suam proscindet.

53 Sed, salva illius reverentia, istas conclusiones non puto admittendas; nam ad hoc, quod *laudes, & vituperationes* istæ essent munus a lingua, & media simoniaca, deberent in pactum deduci; aliter simonia non sunt, ex communi sententia scribentium, qui volunt munus a lingua tunc esse simoniacum, quando exibetur *cum obligatione, vel quasi obligatione, ut laudanti spirituale aliquid, velut ex pacto implicito, vel explicito, directe, vel indirecte rependatur. Marchant. Tom. 3. Par. p. Tit. 6. Quæst. 6. Tribun. Sacram.* Quomodo ergo simoniam esse possunt *laudes*, a subornatore exhibitæ subornato, quæ secreto exhibentur (ut fert quidditas *subornationis*,) & nullum circa eas pactum intervenit, aut conventio? Posito, quod subornator intenderet laudibus illis mercari a subornato suffragium, hæc simonia tantum mentalis esset ex parte subornantis; quæ tamen non cadit (eo quod esset actus pure mentalis, de quibus Ecclesia non judicat) sub pœnis Ecclesiasticis: Simonia quidem realis esset, si conventio inter subornantem, ac subornatum iniretur, ut ille in publico, aut cum aliis subornatum laudibus extolleret, iste vero alteri suffragium conferret: ac similiter simonia esset, si promitteretur suffragium subornatori, qui se obligasset ad vituperandum alium, qui concurreret ad dignitatem, ad quam aspiraret subornatus.

54 Præterea, si *vituperationes*, de quibus loquitur Statutum, concernerent personam subornati, ut explicat *Sanctorus*, ac si a subornante comminarentur subornato, in Statuto esset superfluitas, cum supra diserte expresserat *comminationes*: superfluitas autem in lege, aut Statuto admittenda non est. *Barbos. Axiom. 316. n. 6.* Et quomodo potest intervenire simonia in vituperationibus, comminatis ad extorquendum suffragium?

55 Ulterius, si *Sanctarus* ipse, ut adnotavimus supra *num. 16* vult, & bene, quod crimen *subornationis* committatur, quantumvis ipsa tendat ad bonum finem, eligendi nempe dignissimum inter dignos; quomodo non sibi contradicit nunc asserendo, quod, *si laudes veræ sint, & pro digno adhibeantur, nulla est simonia*. & consequenter, juxta illum, *subornatio*? Et si nulla est subornatio in *laude vera*, & quomodo *subornatio* erit in *vituperatione vera*, cum laus, ac vituperatio contraria sint, de quibus idem est judicium? *arg. l. 1. ff. de His, qui sunt sui, vel alie. l. final. ff. de leg. 3. l. In fundo ff. de Rei vindic.*

56 Dico igitur, quod *laudes*, quibus prohibetur hic fieri *subornatio*, concernere possunt personam subornati, vel subornantis, vel ejus, contemplatione cujus *subornatio* fit. Nam potest subornari aliquis adulatione, in qua, laudibus plerumque falsis subornans utitur ad aucupandam illius benevolentiam, sub spe consequendi ab eo suffragium: sed re vera illa est *subornatio* remota, quia studium acquirendi gratiam, seu benevolentiam illius, est quid generale ad consequenda ab eo omnia, quæ bona sunt, & is dare potest; nec per laudes illi tributas specificatur petitio suffragii, in qua consistit *subornatio*.

57 Propria ergo *subornatio* fit, cum laudes comitantur petitionem suffragii, & sunt tanquam medium ad illud consequendum; tales ergo laudes concernunt aliquando personam subornantis; sicut enim dicebat Absalom *Reg. lib. 2. cap. 15. ℣. 4. Quis me constituat judicem super terram, ut ad me veniant omnes, qui habent negotium, & juste judicem?* ita nonnulli ambientes dignitates, se ipsos deprædicant zelo plenos, charitate fervidos, providos, justos &c. & si provehantur ad Provincialatum, jactant se extirpaturos abusus; reformaturos Provinciam; necessaria provisuros &c. & hoc modo sollicitant corda Vocalium, ad illos promovendos: si autem *subornatio* fit ad favorem alterius, similes virtutes de illo exagerant, ac *laudibus* extollunt; & aperto marte, suffragium a Vocalibus ad illius favorem expostulant. *Vituperationes* vero sunt contra concurrentem ad dignitatem; & istæ ut plurimum sunt instrumenta, quibus apud Vocales utuntur ambientes ipsi, aut ipsorum emissarii, ad expungendos rivales ab animis Vocalium, quos tali pacto subornant.

58 Addit porro Statutum *falsitatem* hujusmodi *laudibus*, ac *vituperationibus*, subdens, *falsis*; hoc autem additur ad denotandum tantum id, quod regulariter est; non quod *falsitas* laudum, aut vituperationum necessaria sit ad committendum contra Statutum. Ratio est, quia *laudes* tales, aut adulatione, aut jactantia, aut perversa affectione, respective fœdantur, & *laudes falsæ* sunt: *vituperationes pariter*, ut plurimum ex invidia, & rivalitate prodeuntes *falsæ* existunt, juxta paroemiam, *Figulus figulo* nempe *invidet*; & sicut invidia armavit manum *Cain* in vitam fratris; sic acuit linguam invidi contra famam innocentis, ac virtuosi. Et dato, quod *laudes*, & *vituperationes* veræ essent, nil minus illis utens ad venanda suffragia, esset subornator, nam illis læditur Vocalium libertas, qua labefactata, electio Canonica non subsistit, prout dictum est supra *num. 18.*

59 Sequitur in Statuto, *aliquem inducere conantur, ut sibi, vel alteri suffragium in electionibus ferat*; His verbis, pro Nobis fertur decisio, contraria resolutioni communi cujusdam dubii, quod solet a scribentibus agitari, & est, an subornatores in electionibus incurrant pœnas Pontificias, contra eos latas, si electio sequuta non fuerit in persona illius, pro quo facta fuit *subornatio*, & concludunt, quod non, ex fundamento hujus regulæ Generalis, *Pœnam, quæ ipso jure delinquenti infligitur, non incurrit is, qui cogitavit, & aliquid egit, sed non perfecte, etiamsi per ipsum non steterit*; quam Regulam ex jure deductam *cap. Perpetuo. juncta Gloss. p. ubi Io. Andr. n. 2. de elect. in 6.* passim amplectuntur Doctores. *Navarr. lib. 5. consil. 20. num. 3. de sent. Excommun. Peyrin. de Subd. quæst. 2. cap. 2. §. 11. ℣. Dico primo. Bibl. Prax. crim. Quæst. 127. num. 23.* Sed apud Nos talis regula in hoc casu fallit, quandoquidem dicente Statuto, aliquem inducere conantur, manifeste apparet, mentem ipsius esse comprehendere subornantes, tam non secuta, quam secuta electione in persona intenta; & ratio esse potest ea, quam dedimus supra *num. 18.* puta, quod causa prohibitionis *subornationis* non est tantum, ne sequatur mala electio; sed est, ne perturbetur Religiosa quies, ne lædatur eligentium libertas: ne fiant electiones per sordes: conturbatur autem Religio, ac læditur libertas

bertas

bertas per hujuſmodi *ſubornationes*, etiam carentes ſperato effectu: igitur etiam iſtæ ſunt prohibitæ ſub pœnis ponientibus alios, quæ ſortiuntur intentum.

60 Proſequitur textus, determinando, eſſe ſubornatores non tantum ſupradictos, ſed etiam *qui colligationes, aut inductiones fecerint*. Hic autem cum *Sanct. loc. cit. q. 10. ℣. Dixi independenter fol.* 156. oportet advertere, quod *colligationes*, & *inductiones*, quæ fiunt bono zelo, ut ad profectum Religionis perficiatur electio, non ſunt prohibitæ, imo neceſſariæ; ſi enim multi, nempe major pars Capituli non uniatur ad eligendum unum, electio non ſequetur. *Colligationes* vetitæ ſunt illæ, quæ ſuaſu unius, aut alterius, qui majori pollent auctoritate, fiunt a multis, qui cuneum (*ſquadrone* Italice) componunt, & ab uno dirigitur, vel ad faciendas ad eorum libitum univerſas electiones Capitulares, vel ad obtinendas (ut ajunt) proprias ſatisfactiones. Iſtæ ſunt *Colligationes*, *ac Inductiones* prohibitæ, cujus damna late, & optime proſequitur, & perſequitur loco citato *Sanctorus*, ad quem Lectorem remittimus.

61 Quarta dubitatio eſt; quid juris, ſi congregatis Vocalibus, & deſtinata die pro celebrando Capitulo, accuſetur aliquis ex Vocalibus de *ſubornatione*? Poſſet ne Præſes Capituli cognoſcere de *ſubornatione*, & eum pœna ſtatutaria punire?

62 Reſpondeo affirmative cum *Sanctor. loc. cit. ℣. Reſpondes ſi evidenter. fol.* 158. poterit enim, ob temporis brevitatem, ſummarie procedere, examinando Teſtes, ac Reum; concedere ſibi terminum competentem, reſpectu anguſtiæ temporis, ad ſe defendendum, ac ferre ſententiam declaratoriam commiſſi criminis, ac ipſum a Capitulo excludere. Rationes hujus reſolutionis videri poſſunt apud eumdem *Sanctorum*, qui copioſe de hoc ſcribit.

63 Sed quid dicendum, ſi Commiſſarius Viſitator ipſe, nocte precedente Capitulum, Vocales ſubornaret, & hoc notorium eſſet? Dico, quod non deberet admitti in Capitulo, ſed excludi tanquam excommunicatus declaratus; deberentque Vocales per vota ſecreta ſibi eligere de gremio ipſius Capituli Præſidem; qui actiones Capitulares dirigeret, & ad celebrationem Capituli deveniret.

64 Rationes hujus reſolutionis ſunt; quod, ex quo Commiſſarius notorie ſubornator eſt; ipſe eſt excommunicatus vitandus, notorietas enim facti ſupplet declarationem Judicis; non debet igitur ipſe ullo modo admitti, ne per ejus admiſſionem electio vitiaretur, *text. in cap. Ad probandum. de Sent. & re judic. arg. cap. alt. de Procurat.* Neque deberet differri electio; nam, ſi intra diem, a Capitulo deſtinatam pro celebranda electione, ipſa non celebretur, devolvitur ad Generalem, *text. in Clement. Exivi. §. Cæterum. de Verb. ſign.* & ex culpa aliena non debent vapulare Vocales, dum privati remanerent pro tunc jure eligendi. Nequit autem Capitulum celebrari, niſi aliquis ſit Præſes, qui actiones Capitulares dirigat, & electione facta, Electum confirmet: nequit pariter Provincialis, qui, ante electionem, debet Officio renunciare, Præſidem agere; tum quia ante electionem ipſe renuncians Officio, ſyndicari debet a Præſide ſuper ſua adminiſtratione; ergo oportet, quod alius Præſes ſit inſtitutus: tum quia poſt renunciationem Officii factam, ipſi nullum majus jus remanet, quam cuilibet alteri Vocali inſit; igitur nequit illis jure præſidere. Habet autem Capitulum jus ſibi tunc eligendi Præſidem; nam, ſi habet jus ſibi eligendi Prælatum, a fortiori debet habere jus eligendi Præſidem, (qui non eſt Prælatus, ſed tali caſu purus Officialis) aut ſaltem a pari, debet habere jus eligendi Præſidem, ſine quo non poteſt fieri electio Prælati; cui enim commiſſa eſt juriſdictio ad aliquod, conceſſa etiam ſunt ea, ſine quibus nequit illud commode expediri: *text. in l. 2. ff. de Juriſd. omn. Judic.*

65 Et talis electio Præſidis fieri deberet, & Capitulum celebrari in omni alio caſu, in quo Commiſſarius aut non poſſet, aut injuſte nollet Capitulo intereſſe; nempe, ſi Congregatis Vocalibus in Conventu capitulari, Commiſſarius moreretur; aut ex Cenſura notoria non poſſet in Capitulum admitti; aut, ſi ipſe recederet a loco Capituli, aut nollet ingredi (quamvis rogatus nomine omnium Vocalium) in Capitulum ad electionem. Et ratio eſt, quia ex quo Vocales omnes ſunt congregati, Capitulum unitum eſt pro electione facienda; & cum determinata ſit dies electionis, ut ſuppono; nequit non celebrari illa die ut ſupra dictum eſt; nec pariter prorogari ultra dies conſuetos Capitulum; aut illud diſſolvi per Commiſſarium poteſt, ratione ſcandali, quod eveniret inter Sæculares, quibus innoteſcerent plagæ Religionis ex diſcordantia Vocalium a Commiſſario: & etiam, quia non poteſt juxta *Stat. Gen. Ord. cap. 8. §. 2. num. 2.* Commiſſarius inceptam electionem ſuſpendere; dicitur autem incepta electio, quando jam omnes Vocales congregati in Conventu ſunt, & inter ſe tractare cæperunt, nam tractatus prævius ad electionem pars electionis eſt, quæ proinde ex eo dicitur incæpta.

66 Sed quorſum hæc ſcribimus? Profecto multa vidi, & plura audivi tum Generalia, tum Provincialia Capitula in omnibus ferme Religionibus, in quibus Vocalium *ſubornationes*; diſcordiæ; pacta; conventiones; pariter Commiſſariorum, ſeu Præſidentium electionibus artes indebitæ; occulta monopolia cum aliquibus Vocalibus; cum cæteris apertæ violentiæ exercitæ ſunt; nec tamen unquam vidi, aut audivi Vocalem ambientem, alios (a quibus palam procuravit pro ſe ſuffragium) ſubornantem, de *ſubornatione* accuſari, aut puniri; aut Commiſſarium, quamvis peſſime, & doloſe in negotio electionis ſe geſſerit, & Superioribus Generalibus denunciatus fuerit, unquam caſtigatum, ad cæterorum exemplum. Quapropter de his ſcribere amplius ſuperfluum eſt. Dicant *Canones*; clament *Decretales*; vetent *Extravagantes*; prohibeant *Decreta Summorum Pontificum*; ordinent *Statuta Religionum*, quidquid libuerit; ambiens dignitates omnia peſſundat, & pro nihilo ducit Cenſuras, ut optata conſequatur. Ex communi autem corruptela *Subornationes* palliantur nomine Tractatus; conventiones, & pacta ſimoniaca intitulantur *convenientia*, ſeu *ſatisfactiones*: munera, ſeu pecuniæ, quibus aut ſuffragium, aut Officium comparatur, *antidorali* pallio veſtiuntur; ſicque homines irridentur, aut ſe irrideri permittunt. Sed non irridebitur Deus. Pro nunc ſatis.

§. IX. Suaſio mala Novitiis.

S U M M A R I U M.

1 *Textus Tridentini de cogentibus fœminas ad Religionem.*

Diſpoſitio Eugenii Quarti contra impedientes alicujus ingreſſum in Ordinem S. Benedicti.

2 *Coactio ad Religionem prohibetur, perſuaſio permittitur.*

3 *Conceſſum eſt unicuique perſuadere Novitio, ut aliquid de bonis ſuis ſibi relinquat.*

Novitius, intra bimeſtre, ante profeſſionem tantam

tum potest disponere de bonis suis.

4 *Minores non possunt suadere suis Novitiis, ne aliquid sibi relinquant.*

5 *Statutum primum pro Minoribus de Observantia.*

6 *Statutum secundum.*

7 *Statutum tertium.*

8 *Dubium, an Excommunicatio afficiens cogentes ad Religionem fœminas, tangat cogentes mares.*

Opinio negans.

Alia affirmans.

Lex extendi debet ex ratione finali.

Lex si gratia usus frequentioris aliquid decernit, non excludit casum minus frequentem.

9 *Dictæ opiniones sunt æque probabiles.*

10 *Varietas in Statutis in ordine ad censuram latam in Tridentino.*

11 *Statuta supplentur ex Vallisoletanis, & Reformatis.*

12 *Notabilia octo deducta ex Tridentino circa cogentes fœminas ad Religionem.*

Metus levis non consideratur a lege.

Modus coactionis ad Religionem est mala tractatio puellæ.

Cooperantes quomodolibet cogenti puellam ad Religionem, ligantur censura.

Coactio non dicitur facta, si ejus effectus non est secutus.

Casus expressi in jure, in quibus fœmina cogi potest ad Religionem, remissive.

Quæ fecit votum Religionis, potest cogi ad illud explendum.

Opinio Sanchez explosa.

Volens antecedens, vult necessario consequens.

Omnes influentes in coactionem fœminæ ad Religionem, sunt excommunicati.

13 *Statutum Minorum extenditur ultra dispositionem Concilii.*

14 *Quomodo suffragantium in professione Novitii libertas potest impediri.*

15 *Novitium impediens, ne possit sæcularizari, ita delinquit, sicut ne possit profiteri.*

Novitio negans suffragium sine causa, peccat mortaliter.

16 *Superior Regularis sine legitima causa non potest a sua Religione repellere ingredi volentem.*

Superior Regularis non est dominus, sed dispensator bonorum Religionis.

17 *Deductio conclusionis.*

18 Inducere quid importet.

Differentia inter monitionem, inductionem, ac compulsionem.

19 *Statutum circa libertatem Novitiorum superat dispositionem Tridentini.*

20 *Minores non possunt recipere de bonis Novitiorum.*

Nec inducere eos ad aliquid sibi relinquendum.

Ut censura Tridentini incurratur a recipiente de bonis Novitii, requiritur quantitas notabilis.

21 *Statutum excludit etiam quantitatem minimam.*

22 *Suasio quid importet.*

23 *Hæc ut sit punibilis, requirit effectum secutum.*

Consilium ad malum ordinaria pœna non punitur, nisi effectu secuto.

24 *Minima quantitas: quæ dicatur, variæ sententiæ.*

25 *Minima quantitas est, quæ non infert peccatum mortale.*

26 *Ratio decisionis.*

1 S*Uasionis malæ, Novitiis factæ, crimen* peculiare est *Minorum de Observantia*, quibus per eorum Statuta ex prohibitione, delictum nascitur. Respectu quidem suadendi, seu dissuadendi aliquem ingressum Religionis, seu professionis emissionem, habemus ex *Tridentino Sess. 25. de Regul. cap. 18.* excommunicationem, ipso facto, incurrendam contra *omnes, & singulares personas, cujuscunque qualitatis, vel conditionis fuerint, tam Clericos, quam Laicos, Sæculares, vel Regulares, atque etiam qualibet dignitate fulgentes, si quomodocunque coegerint aliquam Virginem, vel Viduam, aut aliam quamcunque mulierem invitam, præterquam in casibus, a jure expressis, ad ingrediendum Monasterium, vel ad suscipiendum habitum cujuscunque Religionis, vel admittendam professionem; & in hoc complices, fautores, præsentes, ac consentientes.* Et par censura itidem ei, qui fœminis, ut præfertur, quoquomodo sine justa causa impedierit, velum sumere, aut professionem emittere. Habemus pariter excommunicationem, *Papæ* reservatam, latam ab *Eugenio IV. Kalen. Mart.* 1434. apud *Roderic. Bullar. fol. 83. num.* 14. contra impedientes verberibus, minis, violentiis, injuriis, molestiis, aliquem, qui ad *Religionem S. Benedicti* transire voluerit; de quo, utpote privilegio, ad favorem Religionis concesso, communicantes cum *Monachis Benedictinis* participant, prout participamus *Nos Minores*, ut notat *Sanctor. Comment. cap. 2. Stat. 35. fol. m.* 146.

2 Tamen supradictæ dispositiones comprehendunt tantum *cogentes*, ut dicunt Doctores *Armendar. Addit. ad Recopil. leg. Navar. lib. 1. Tit. 18. leg. 7. de Relig. num. 62. Azor. Par. 1. lib. 13. cap. 9. q. 2. ℣. Quæres. Barbos. de Pot. Epi. Alleg. 104. num. 3.* Unde prohibitum non censetur puellæ persuadere ingressum Religionis, aut emissionem professionis *Barbos. in Trident. Sess. 25. de Regul. cap. 18. in fin.* & ibi *Tambaria.*, & idem dicendum est de prohibentibus ingredi *Religionem S. Benedicti*; Concilium enim aperte loquitur de cogentibus; & *Bulla Eugenii* disponit de impedientibus *per verbera, minas &c.* quæ sunt media coactiva.

3 Pariter quibusvis aliis tum sæcularibus, Clericis, ac Laicis, tum Regularibus *licitum est Novitiis* suadere, ut aliquid de sua ipsorum hæreditate *favore* suadentium disponant; ac ipsis Novitiis vetitum tantum est, nisi intra bimestre ante professionem, suorum bonorum dispositio, nec Monasteriis, in quibus profitentur, possunt possessionem adipisci eorum, quæ sibi a Novitiis relinquuntur, nisi eorumdem secuta professione. *Trident. Sess. 25. de Regul. cap.* 16.

4 Sed *Fratribus Minoribus de Observantia* prohibetur, non tantum coactio alicujus ad susceptionem habitus, sive ad impediendam professionem; sed etiam simplex *suasio*: pariterque iisdem vetita est *suasio, Novitiis facta*, ut de suis bonis aliquid sive particulari Religioso, sive Conventui relinquant. Unde *suasio* talis *mala* est, & evadit delictum, quod sequentibus Statutis, ac pœnis vindicatur.

5 *Primo. Superiores, & Subditi Novitium ullum quovis prætextu impedire non præsumant, quominus ad Religionem, quam maluerit, transeat, vel etiam ad sæculum revertatur. Neque præterea quempiam quovis modo, ut profiteri velit, inducant; ut libere, & non coacte professio emittatur. Qui contrafecerit, Superior officio privetur; & alii quicunque suffragiorum jure careant, Superiorum arbitratu. cap. 2. §. 3. num. 12.*

6 *Secundo. Qui vero quoquomodo Novitii voluntatem impedierit, quominus professionem emittat, anathema sit, ut ex Sacra Tridentina Synodo cautum est; & eisdem censuris subjaceat, nec non Officiorum privationi, & a jure suffragiorum per septennium destitutioni, qui sine justa causa eos impedierit, qui Novitio-*

rum

rum receptioni, vel professioni suffragari volunt.na,13.

7 Tertio. *A Novitiis aliquid, vel minimum recipientes, vel eis ad sibi, vel Conventui aliquid relinquendam suadentes, præter pœnas, in Sac. Tridentino Concilio decretas; Superiores privari debent Officio; alii, ut proprietarii, publicari.* Text. Tit. *Applicatio* §. 25.

8 Circa quæ Statuta noto primo, quod controversia inter Doctores est, an Excommunicatio, lata a *Tridentino* contra cogentes fœminas ad habitum, aut professionem Religiosam, aut impedientes easdem, quominus velum sacrum assumant, seu Regulam profiteantur, de qua dictum est supra *num.* 1. extendatur ad eos, qui parem coactionem in viros exerceant. *Sanchez in Decal. lib.* 4. *cap.* 4. *num.* 3, post *Suarez, Tom.* 5. *in* 3. *Par. Disp.* 23. *Sect.* 5. *num.* 8. & *Bannes* 2. 2. *Quæst.* 61. *art.* 2. *Dub.* 3. *ad fin.* sustinet, quod non; & hæc opinio sequaces habet plerosque, scribentes de hac materia. Affirmativam contrariam sententiam sustinet *Falacios in* 4. *Dist.* 38. *Disp.* 1. *fol.* 847. ℣. *Rursus*, relatus ab eodem *Sanchez*; & ratio hujus opinionis est, quia ratio finalis legis Concilii est consulere libertati ingredientium, seu profitentium Religionem, quæ libertas requiritur tam in viris, quam in mulieribus. Lex autem, seu Decretum ex ratione finali, quæ ejus anima est, extendi debet, ut late probat *Tiraquel. Tract. Cessante causa init. a num.* 138., & quamvis Concilium loquatur de solis fœminis, tamquam de eo, quod frequentius accidit, non tamen excludere intendit ab hac dispositione masculos; quia lex, si gratia frequentioris usus aliquid decernit, non excludit casum minus frequentem, ut *Sanchez* ipse demonstrat alibi nempe *de Matrim. lib.* 3. *Disp.* 20. *num.* 3.

9 Quidquid vero sit de his opinionibus, quæ sunt æque probabiles, cum earum fundamenta possint æque sustineri, & solvi; dispositio nostrorum Statutorum lata est juxta opinionem secundæ sententiæ. Volunt enim, quod eodem anathemate, lato a *Tridentino* contra cogentes fœminas, ut præfertur, percutiantur, qui similem coactionem circa Novitios exercebunt.

10 Videtur autem ista conclusio non recte deduci a citatis Statutis, nam incursio censuræ *Tridentini* ponitur in Statuto secundo tantum; quod dedimus supra *num.* 6., in quo sub tali anathemate prohibetur Novitios impedire, quominus profiteantur Religionem; in Statuto vero primo, dato supra *num.* 5. in quo prohibetur, ne Novitii impediantur, quominus reverti possint ad sæculum, talis censura non adest, sed pœna privationis Officii, ac suffragiorum respective. Unde sequitur, quod excommunicatio, lata contra impedientem professionem Religiosam, non debeat extendi ad impedientem sæcularizationem Novitiis; attento maxime, quod Statuta ipsa efferuntur sub numeris distinctis, unde dispositio pœnalis, quæ ponitur in uno numero, non debet extendi ultra illum.

11 Tamen ratio ista nihil relevat, ut pote fundata in errore *Compilatoris Statutorum Ordinis* compilationis *Sambucana*. Citata porro Statuta desumpta sunt ex *Vallisoletanis*, quæ citantur ad marginem, & dum *Vallisoletana* ipsa sub uno contextu eandem dispositionem comprehendunt, nescio quo spiritu ductus Compilator, eam divisit, & de uno, duo Statuta fecit. Ecce Textus *Vallisoletanorum cap.* 2. *Tit. de Novit. ad profess. admis. Et quia etiam anathema ex Sacra Tridentina Synodo adversus eos, qui mulieres ad Religionis ingressum coegerint, aut ab eodem, sine justa causa, quoquomodo impedierint, illatum, & ii, qui viros quoscunque aut coegerint, aut impedierint, ut supra, merito timere possunt; idcirco illud vel in primis cavendum est, & Superioribus quibusvis, & Novitiorum Magistris, & aliis Fratribus omnino omnibus, ne quoquomodo suffragantes impediant, vel importune moveant, quominus libere de Novitiorum receptione suffragia ferant. Neque item novitiorum quemquam, aut quovis modo inducant, aut sine justa causa impediant, quominus libere professionem emittat. Contrafacientibus pœna sit illud ipsum anathema: ac præterea & Superiores Officio priventur, & alii quinaque omni suffragiorum jure septenaio careant.* Et hoc idem confirmatur a Statutis *Reformatis*, quæ sunt desumpta ab iisdem *Vallisoletanis*, quæ citantur ad marginem illorum, quæ *cap.* 2. *num.* 21. sic habent. *Non ardisca nessuno con preghiere, e promesse indurre Novizj a professare, o impedirli con subornazioni, o modi illeciti, che non professino; come sarebbe mutarli da un luogo ad un' altro, violentare li voti &c. Li Superiori, che contraverranno, siano, ipso facto, privi dell' Offizii; & i Sudditi di voto per sei anni; & ancor più gravemente puniti, e gl' uni, e gl' altri scomunicati, conforme il Sacro Concilio di Trento determina delle Donne.*

12 Noto secundo, quod ex quo Statutum *Vallisoletanum*, proxime datum, innititur dispositioni *Tridentini*, examinanda prius venit talis dispositio, quæ tangit non solummodo *Fratres Minores*, sed etiam quoscunque, loquendo tamen de fœminis. Dico igitur, quod ex Textu *Tridentini* octo notabilia ex duodecim eruuntur, quæ *Bordon. Variar. Resol* 54. *Quæst.* 46. *num.* 144. & *seqq.* diligenter expendit. Primum est, quod tali sanctione comprehenduntur personæ omnes, tam mares, quam fœminæ, Laici, ac Ecclesiastici, consanguinei, ac extranei, & pollentes quavis dignitate Laica, seu Ecclesiastica, exceptis *Regibus*, ac *Imperatore*, *Sanch. Moral. lib.* 4. *cap.* 4. *num.* ac *S. R. E. Cardinalibus*, tanquam speciali nota dignis, ut probat *Bordon. loc.cit.* ℣. *Primo excommunicantur in fine.* Secundo; quod requiritur coactio gravis, ac metus, cadens in virum constantem, cum de metu levi leges non disponant. *Ledesm. de Stat. Relig. in commun. cap.* 5. *Conclus.* 8. Inter modos autem coactionis, recensetur mala tractatio puellæ in victu ac vestitu, ut talem vitam pertæsa, Religionem ingrediatur. *Peyrin. de Subd. quæst.* 1. *cap.* 29. ℣. *Nota secundo*. Tertio, quod coactivæ actiones concernant ingressum in Monasterium; sive susceptionem habitus; sive emissionem professionis; & ligantur censura eadem dantes auxilium, vel favorem, vel consilium ad talem coactionem, & interponentes præsentiam, vel consensum, aut auctoritatem respectu actuum, ad quos dirigitur talis coactio. *Navar. Cons.* 6. *de Regular. Dian. Par.* 1. *Tract.* 15. *Resol.* 56. Quarto, quod talis coactionis effectus sequatur, aliter non dicitur facta coactio, nec est locus pœnæ. *Barbos. in Tridentin. sess.* 25. *de Regular. cap.* 18. *num.* 8. & *de Pot. Epi. Alleg.* 104. *num.* 7. Quinto, quod omnes fœminæ tali sanctione comprehenduntur, sive sint virgines, sive viduæ, cum in Textu ponatur dictio *quamcumque*, quæ importat personas cujuscunque status, ac conditionis. *Gloss. in Clem.* 1. *in V. Quibuscunque. de Judic.* Sexto, quod plures sunt casus expressi in jure *cap. p.* 20. *qu.* 2. *cap. licet de Vot. & vot. redempt. cap. Quidam. cap. Placet. de Consang.* juxta quos potest cogi fœmina ad ingrediendum Monasterium, ultra alios, quos ibi recenset *Bord. Variar. Resol.* 54. *num.* 145. ℣. *Sexto plures*. Septimo, quod si aliqua mulier votum fecit Religionis, potest cogi ad illud reddendum, & assumere habitum Religionis, quem vovit, ut observat *Sanch. Moralium. lib.* 4. *cap.* 4.

qui

qui, & addit, quod, qui cogeret ad votum ingrediendi Religionem, non incurreret censuram Concilii, quia loquitur de cogentibus ad ingressum, sed non ad emittendum votum Religionis. Sed talis opinio falsa est, quia Concilium excommunicat cogentes *quomodocumque*, & hæc est dictio comprehendens omnem modum *Barbos. Dict.* 329. *num.* 1. *&* 2. tam indirectum, quam directum; cogens autem ad votum Religionis *indirecte*, imo ex necessaria consequentia cogit ad Religionem, quia vovens Religionem, ad illam tenetur, & qui cogit ad antecedens, cogit ad consequens necessario ad illud, sicut qui vult antecedens, vult necessario consequens ad illud. *Barbos. Axiom.* 30. n. 3. & ibi *Alex. Cons.* 157. *num.* 14. *lib.* 2. Octavo, quod in eandem censuram incidunt interponentes præsentiam, consensum, seu auctoritatem ad illum actum, ad quem fœmina cogitur, dum tamen tales interponentes sciant coactionem, ad quam influunt *præsentia*, (ut Notarius, & Testes vocati ad stipulationem instrumenti ingressus, seu professionis) *consensu* (ut Episcopus, vel ejus Vicarius, exploratores voluntatis fœminæ) *seu auctoritate*, ut prædicti, seu Superior Regularis, sive Abbatissa, & omnes Moniales, qui suis votis concurrunt ad auctorizandum ingressum, seu professionem coactæ. *Sanch. Moral. lib.* 4. *cap.* 4. *num.* 18.

13 Noto tertio, quod dispositio Statuti ampliat censuram Concilii ad omnes, qui *quoquomodo impediant, vel importune moveant suffragantes, quominus libere de Novitiorum receptione suffragia ferant*. Iste autem Textus comprehendit tum recipientes ad habitum, prout sunt Diffinitores; tum recipientes ad professionem, prout sunt omnes Fratres, qui degunt de familia in Conventu Novitiatus, ad quos spectat suffragiis suis approbare, seu reprobare Novitios, ad professionem admittendos: & ratio est, quia Statutum loquitur indefinite, dicendo *de Novitiorum receptione*, quæ quadrat tum in receptione ad habitum, quæ fit per Diffinitores; tum in receptione ad professionem, quæ non fit, nisi per suffragia totius Capituli Conventualis.

14 Noto quarto, quod multipliciter possunt suffragantes impediri, quominus libere suffragium ferant, puta, promissionibus, muneribus, pecunia, minis &c. & modi isti spectant tum ad Superiores, tum ad subditos, pariter mittendo eos extra Conventum die, qua recipi debent suffragia pro Novitiis, sive captando suffragantium absentiam occasionalem ad illa recipienda; sive *importune movendo suffragantes*, hoc est amovendo a familia illius Conventus, & in alio collocando eos, quos norunt daturos, vel non daturos suffragium; & hæc tangunt Superiores tantum. Quovis autem modo hoc fiat, committitur in Statutum.

15 Noto quinto, quod Fratres eodem modo delinquunt, impediendo Novitios, ne libere possint ad sæculum reverti, sive ad aliam Religionem transire, sicut impediendo, ne possint professionem emittere, ratio est, quia utrobique læditur Novitii libertas, quæ si vinculetur in professione, professio redditur nulla, & si impediatur ad professionem, (suppono autem nullam legitimam causam existere, legitime impediendi) injustitia est; siquidem negando suffragium Novitio absque legitima causa, committitur peccatum mortale, ut dicunt Doctores. *Vecch. Portel. a S. Faust. Mirand. Suar.* apud *Dian. Par.* 2. *Tr.* a. *Resol.* 19. *Bordon. de Profess. regul. cap.* 3. *q.* 21. *&* *Variar. Resol.* 54. *num.* 135.

16 Noto sexto, quod controversia inter Doctores est, an Superior Regularis, nulla extante causa legitima, sed ex mero beneplacito possit repellere eos, qui volunt suam Religionem ingredi, & *Bordon. Variar. Resol.* 54. *quæst.* 44. *num.* 138. affirmat, tum quia nulla lex imponit obligationem recipiendi, tum quia juxta *Navar. Manual. cap.* 27. *num.* 97. nullum est peccatum impedire bonum alicujus, qui ad illud nullum jus habet; Sed talis opinio falso nititur fundamento, quia arbitrium Superioris in acceptando ad Religionem, sive ab ea repellendo sæcularem, est arbitrium boni viri, qui non puro beneplacito; sed ratione regulari debet, ut alias ostendi; *Allegat. Canon.* 20. *num.* 19. unde, si nulla intervenit justa ratio repulsionis, debet admittere: ad hoc enim obligatur lege justitiæ, non quidem commutativæ, sed distributivæ; si quidem Religiones ad hoc institutæ sunt, & ab Ecclesia approbatæ, ut sint asyla fugientibus a sæculo, & portus salutis jactari nolentibus a tempestatibus Mundi, & ad talia asyla, & portus quilibet Christianus habet jus, nisi aliqua lege, aut motivo rationabili impediatur: Superior autem Regularis est tanquam dispensator, sive œconomus (prout bene *Passerin. de Stat. hom. Tom.* 3. *Quæst.* 189. *Insp.* 5. *num.* 137. considerat) qui debet bona Ordinis, cui præest (nempe locum, & consortium in Religiosa familia) distribuere absque acceptione personarum, eos nempe recipiendo, quibus nulla obstat ratio: & sicut Rector Ecclesiæ nequit repellere (quin ad eam confugiat) aliquem, qui velit in ea salvari, quilibet enim habet jus refugii ad Ecclesiam; sic nec Superior nequit repellere a Religione sæcularem, qui vult in ea salvare animam suam.

17 Deducitur igitur ex hac conclusione, quod Superiores, qui absque legitima causa recipere nolunt aliquos ad habitum ex hoc solo motivo, quod nolunt factionem adversam augeri numero nationalium, aut dependentium; pariterque tum Superiores, tum Subditos de familia Novitiatus, qui denegant ex eodem motivo vota Novitiis, profiteri volentibus; pariter omnes, qui subornant vocales hujusmodi, ut suffragentur pro, vel contra recipi ad Ordinem, aut profiteri volentem, omnes inquam istos incurrere hujusmodi anathema.

18 Noto septimo, quod dispositio Statuti prædicti extenditur ultra *Tridentinum* ad hoc, quod in *Tridentino* inhibetur *coactio* ad habitum, & professionem, in Statuto autem prohibetur *inductio*, *quovis modo* facta. Porro *inducere*, in jure varias recipit interpretationes, inter quas, ea, quæ facit ad casum nostrum, est, quod significat *illicere*, sive *impellere*, ut observat *Calvin. lexic. V. Inducere etiam.* qui citat *l.* 64. *ff. de Jur. dot.* quam tamen reperire non potui; & hoc astruitur argumento Textus Decretalis *in cap.* 1. in qua Papa *Papiensi Electo* injungit, ut pro quadam Causa matrimoniali Testes *moneat*, & *inducat* ad examen; & si noluerint, ad idem Ecclesiastica districtione compellat; ubi notat *Abbas* n. 1. *de Test. cogen.* quod sic *inducere* non sit præcise compellere, sed aliquid minus; unde probat *Felin. in cap.* 2. *Col.* 3. *num.* 8. *de Sponsal.* quod delegatus ad *monendum*, ac *inducendum*, non potest compellere, quia *compulsio* addit supra *inductionem*. Possumus ergo dicere, quod *monitio* sit quid spectans ad intellectum, ita ut, qui *monet* aliquem ad quid præstandum, ostendat rationibus id esse ab eo præstandum, ut per rationes convicto intellectu moveatur voluntas ad illud præstandum. *Inductio* augeat supra monitionem preces, promissiones, præmia, minas leves, quibus voluntas expugnatur ad faciendum id, quod inducens ab eo vult. *Compulsio* vero fit, quando minis, cadentibus in virum constantem, tormentis, pœnis, aut aperta vi, aliquis cogitur ad præstan-

flandum aliquid contra voluntatem. Et concludendo, in *monitione* conservatur integraliter libertas; in *inductione* minuitur aliqualiter de plene voluntario; tameo, prout optime habet *Mareban. Trib. Sacram. Tom. 3. Par. 2. Tract. 1. Tit. 3. quaest. 4. Dub. 1. n. 3.* voluntarium absorbet involuntarium; & opua, quod ex tali *inductione* fit, est quidem voluntarium, mixtum tamen cum involuntario: in *compulsione* vero, sive coactione perit libertas voluntatis.

19 Ex ista declaratione apparet mens Statuti, quæ conformatur eum meote *Tridentini*, & tota est ad propugnandam libertatem Ordinem ingredientium, ac profitentium. *Tridentinum* circa fœminas vetuit solam *coactionem* ad habitum, ac professionem; noo tamen prohibuit *inductionem* per metum levem; promissionem; denegationem beneficii; preces; ac etiam dolum, ut late probat *Sanch. Moral. lib. 4. cap. 4. num. 4. 6. 7. 8. & 9.* Sed Statutum, iotendens plenam, ae integram Noviziorum libertatem, interdicit etiam *inductionem*; ita ut oec precibus, nec promissia, nee muneribus induci possunt Novitii ad habitum, seu professionem, nisi sub pœnia, in eo contentis. Noo tollitur tamen *monitio*, quæ licita est; ita ut volente Novitio everti ad sæculum, potest quivis ipsi ostendere periculum suæ salutis, eui se exponit revertendo; tentationem Diaboli, cui relinquendo Religionem, indulget; dedecus, quod sibi obveoiet inter sæculares, apud quos dicetur *extrarallatus*: displieentiam conjunctorum ex sua ioconstantia &c. Non tamen precibus, aut promissis illum flectere, quia hæc esset non *monitio*, sed *inductio* vetita.

20 Quantum ad tertium Statutum datum supra *num.* 7. Noto primo, ipsum esse fundatum in Regula *cap.* 2. quæ habet. *Caveant Fratres, & eorum Ministri ne soliciti sint de bonis suis temporalibus; ut libere faciant de bonis suis, quidquid Dominus inspiraverit eis*; hoc autem esse præcepto æquipollens, adnotat *Gundisal. Tract. de Content. in Regul. cap. 4. init. & cap. 6.*, & obligare ad mortale, patet ex declaratione *Clementis V. text. in Clement. Exivi. §. Item quia. de Verb. sign.* Duas autem partes habet Statutum; una est, ne Fratres a Novitiis recipiant, vel quid minimum; alia est, ne suadeant eisdem, ad aliquid relinquendum sibi, vel Conventui. Quoad primam partem, aliquid est fundatum in Regula, aliquid est fundamentum in *Tridentino*, & aliquid est ex mera dispositione Statuti. Ea Regula quidem vetatur aliquid accipere a Novitiis in denariis, aut pecunia, ut observat *Sanctor. Comment. cap. 2. Statut 23. fol. m. 127.* siquidem ex ea non impediuntur Fratres pro suis veris necessitatibus, ut sit *Clement. Exivi. §. Cæterum. ll 1. de Verb. sign.* aliquid accipere a Novitiis, tanquam cæteri pauperes, juxta modum, sibi a Regula concessum, qui est, ne *denarias, vel pecuniam recipiant*. Ex *Trident.* autem *Sess. 25. de Regular. cap. 16.* prohibetur sub anathemate, ne de bonis Novitii aliquid ab ipso, sive ab ejus parentibus traditum ante professionem, recipiatur; quantitas autem ejus, quod vetatur recipi, ut bene observat *Sanctor. Comment. cap. 2. Stat. 22. ℣. Tertia quæstio. fol. m. 125.* debet esse notabilis, ne scilicet ex ipsius largitione Novitius depauperatus lædatur in libertate revertendi ad statum primarium suum; & cogatur profiteri.

21 Sed Statutum progreditur ultra dispositionem Regulæ, & Concilii, vetando scilicet, ne *aliquid* non solum in pecunia numerata, sed etiam, quovis alio modo; non solum in quantitate lædente libertatem Novitii, ut dictum est; sed ne *vel minimum* recipiatur, & talis dispositio saluberima est ad tuendam libertatem Fratrum, in suffragando ad receptionem ad professionem. Si enim etiam munuscula obligentur Fratres aut a Novitio, aut ab ejus conjunctis, non sunt in libertate, ita absoluta ipsi denegandi suffragium, si Religioni parum idoneus est, sicut si non fuissent muneribus ligati.

22 Alia pars Statuti, ut dicebamus, vetans *suasionem*, ut aliquid Fratri particulari, aut Conventui relinquatur, eohæret quidem adamussim Regulæ, superat vero dispositionem *Tridentini*: quia ab hoc vetatur quidem *receptio*, sed non prohibetur *suasio*. Porro *suadere*, ut bene *arg. l. 1. §. Persuadere. ff. de Serv. corrupt.* observat *Calvinus Lexic. V. Suadere*, est suavibus verbis aliquem inducere ad aliquid præstandum, vel non; & hoc intelligitur eum effectu, ita ut *persuasus* ille dicatur, qui facit id, ad quod persuadens eum inducere intendit.

23 Sequitur hinc, quod hoc delictum, ad hoc, quod punibile sit, oportet, quod sortiatur effectum suum, puta, quod Novitius, qui forte ad hoc dispositus non erat, motus *suasionibus* alicujus, aliquid relinquat aut Conventui, aut Fratri particulari. Sicut enim consilium ad malum, ut pote homicidium, furtum &c. non debet ordinaria pœna puniri; nisi effectu consilii secuto, *Dec. in R. g. Consilii. Col. 2. ℣. Tertia regula. Boss. Tit. de Mand. ad hom. num. 6.* ita neque *suasio*, quia *consilium*, & *suasio* idem sonant. *arg. l. In furti. § Consilium. ff. de Furt. Alex. Cons. 128. Col. 1. Val. 4.* & ibi *Bart. & Angel. Boss. loc. cit. num. 61.*

24 Noto secundo, quod, quamvis Statutum comprehendat omnem quantitatem rei, recipi vetitæ a Novitio, dicendo, *vel quid minimum recipientes*, tamen talis minima quantitas non est accipienda absolute, sed comparative. *Miranda* quidem in *Manual. Præl. Tom. 2. Quæst. 23. art. 2.* de quantitate valoris rei, prohibitæ recipi a Novitio, loquens, vult eam esse determinandam judieio prudentis viri, attenta Novitii donantis conditione; & *Sanctor. Comment. Stat. 22. cap. 2.* ℣. *Tertia quæstio. fol. m. 125.* inquirens, quæ quantitas sufficiat, ut per ejus receptionem pœna subeatur, dicit, quod debeat esse pars notabilis bonorum Novitii.

25 Sed isti loquuntur, attenta dispositione *Tridentini*; & *Sanctorus*, commentans Statutum hoc, non advertit particulam *vel quid minimum*; positam tum in hoe *Textu*, quem commentamur, tum in Statutis *Vallisoletanis cap. 2. init. ℣. Nemini autem.* Dicendum igitur, quod *quid minimum* intelligendum est comparative ad quantitatem, quæ sufficit ad peccatum mortale; ita ut prohibeatur recipi illud, etiam *minimum*, quod tamen tale sit in serie quantitatis, sufficientis ad peccatum mortale. Ratio est, quia tum excommunicatio, tum pœna proprietariorum, sancita contra transgressores, supponit peccatum mortale, aliter inepta esset earundem applicatio, & Statutum esset irrationabile, & proinde insubsistens; ut igitur cohæreat, intelligendus est *Textus* de quantitate *minima*, sufficiente ad peccatum mortale, & non simpliciter tale, & pro foro animæ, sed in quantum est punibile in foro externo.

26 Ratio istorum est, quia, ut diximus *Tit. 2. §. Furtum*, non eadem quatitas, quæ constituit peccatum mortale, sufficit, ut quis in foro fori puniatur aut de furto, aut de proprietate; sed major: & determinavimus, quod pro furto requiratur ad minus valor duorum aureorum; & hæc est minima quantitas, citra quam furtum judicialiter punibile non est. Cum igitur pœna Statutaria sit pro foro externo, dicendum est, quod, ut sit illi locus, debet res, a Novitio accepta, esse ad minus valoris duo-

duorum aureorum; & talis valor dici potest *quid minimum*, nempe eorum, quæ constituunt materiam aptam delicto punibili in foro externo.

Probatio.

SUMMARIUM.

27 *Mala suasio Novitiis facta, quomodo probetur.*
Probatur per Testes singulares.
De Testibus singularibus, remissive.
28 *Circa receptionem de bonis Novitii, & ejus probationem, remissive.*

27 QUoad crimen *malæ suasionis, factæ* aut *Novitiis*; aut aliis tum in ordine ad receptionem ad habitum, tum circa professionem emittendam, probationes regulandæ sunt eo modo, quo diximus de *subornatione*, & *conspiratione*; siquidem ut plurimum his duobus mediis utuntur hujusmodi Rei. Quia vero clanculum fieri solent tales subornationes, ad eam probandam sufficere debent Testes singulares, maxime, si *subornatio* fiat de uno, & eodem Novitio; & ratio est, quia delictum hoc iterabile est, & talia delicta probari posse per Testes singulares, non semel probavimus: & fortius urgent rationes, si *subornatio* sit respectu ejusdem Novitii; nam sicut plures Testes, deponentes super diversis circumstantiis, tendentibus ad idem delictum, quamvis singulares, conjunguntur, & probant ad torturam, ut dictum est *Par. 9. Tit. Tortura. num. 62.* & Testes singulares, si successive eundem actum vident, non dicuntur singulares, sed plene probant, ut habet *Textus Tit. Testes. §. 6.*, ita in casu, Testes non sunt dicendi singulares, si de eodem Novitio audierint subornationem factam cum diversis successive; & in hac probatione Testes possunt esse illi, quibus facta est *subornatio*, maxime, si *subornationi* minime consenserunt; tali enim casu, ipsi socii criminis non sunt, ut proinde eorum testimonium non probet; unde integri sunt censendi.

28 Quantum vero ad receptionem de rebus Novitii, sive ad malam ejusdem suasionem, ad relinquendum aliquid sibi, aut alteri privato, aut Conventui, nihil peculiare occurrit circa talium probationem.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

29 *De pœnis impedientium libertatem Novitiis, remissive.*
30 *Excommunicatio Tridentini contra recipientes de bonis Novitiis, est sententiæ ferendæ.*
31 *Statutum Minorum contra recipientes ad habitum Novitios sine debita inquisitione.*
32 *Textus videtur pœnas comminatas esse sententiæ ferendæ.*
33 *Pœna contra Superiores, male recipientes Novitios ad habitum, sunt latæ sententiæ.*
Clemens VIII., in quibus moderaverit Bullam Sixti V. circa Novitios recipiendos.

29 JAm de pœna impedientium Novitios ad susceptionem habitus, sæcularizationem, aut professionem, supra dictum est, quod ultra privationem Officii, si Reus Superior sit, seu suffragiorum, si Subditus sit, est excommunicatio Conciliaris; unde nil peculiare hic dicendum venit; nisi quod talis excommunicatio est quidem latæ sententiæ, non tamen est alicui reservata, ut patet ex Textu Concilii, & advertunt communiter Auctores.

30 Alia autem excommunicatio, sancita ab eodem Concilio contra dantes, & recipientes de bonis Novitii, est sententiæ ferendæ, quam tamen nunquam vidi, aut audivi fulminatam. Unde circa hæc non amplius censeo esse immorandum, maxime cum de hoc amplius dicemus, quando tractabimus de Simonia.

31 Occasione loquendi de iis, quæ fieri prohibentur circa Novitios, lubet apponere Textum, cui commodior locus non habetur, cum & ipse de Novitiis loquatur. Sic autem cantat: *Recipientes, vel ad professionem admittentes Novitios, Apostolicis Constitutionibus, & Ordinis Statutis non servatis, Officio statim privandi, & omnium suffragiorum jure perpetuo destituendi sunt. Text. §. Applicatio. num. 24.*

32 Ad hunc Textum illustrandum nulla suppetit difficultas, cum enim de conditionibus requisitis, ad recipiendos eos, qui volunt Religiosum habitum assumere, de eorundem probatione per annum Novitiatus, ac de suffragiis sibi dandis, juxta Apostolicas sanctiones plene loquantur, omnes Regularium rerum Scriptores, ac unaquæque Religio peculiares circa hoc habeat Constitutiones, non est, cur in hac materia diutius immoremur. Noto tantum, quamvis Textus noster videatur loqui de pœnis, inferendis contra eos, qui in recipiendis Novitiis non servant præscripta Apostolica, ita ut videantur sententiæ ferendæ, & non jam latæ, tamen intelligendus est de pœnis jam latis, & non ferendis, ita ut, ad inferendas illas, sola sententia declaratoria delicti desideretur.

33 Ratio est, quia, ut notat *Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Criminosi. cap 1.* quamvis *Clemens Octavus* in sua Constitutione 83. *In suprema Bullar. Cherub. Tom. 2.* moderavit pœnas, latas a *Sixt. V. Const. 71. Cum de omnibus, & Const. Ad Romani. Cherub. Tom. 2.* contra Superiores recipientes Novitios ad habitum, absque inquisitione ibi præscripta, tamen moderatio fuit tantum circa invaliditatem professionis, & circa pœnas participantium de indebita receptione, firmis tamen remanentibus cæteris, ut notavit etiam *Sanchez*. Porro pœnæ privationis Officii, vocis activæ, ac passivæ &c. latæ contra Superiores recipientes absque prærequisita informatione, sunt latæ sententiæ, unde in hoc sensu accipiendus est Textus.

TITV.

TITULUS SEXTUS

De Crimine falsi.

SUMMARIUM.

1 *Descriptio criminis falsi traditi in jure.*
Ejusdem definitio juxta Hostiensem.
Mendacium est destractio veritatis.
2 *Definitio criminis falsi.*
Crimen falsi requirit dolum.
Falicas in computo, aut mensura, non committit crimen falsi.
Contra falsum computo, aut mensura, non datur actio, nisi de dolo.
Mensor, aut computator, non est obligatus civiliter erga aeutem apera sua.
3 *Falsit.s, ut sit punibilis, tria requirit.*
Parvitas materia in omni delicto datur.
Falsitas, debet esse in scriptura.
Usus scripturæ falsæ requiritur.
4 *Falsi species, quot sint.*
5 *Quæ species falsi tractanda in hoc Titulo.*
6 *Crimen falsi gravissimum, & quare.*
Est atrocius homicidio.
7 *Criminis falsi specialia.*
Decurio inquisitus de falso, non gaudet privilegiis Decurianum.
Confirmatio facta a Principe ex certa scientia, *non validat falsum.*
Sententia lata ex falsis probationibus, non transit in judicatum.
Attestationibus publicatis, potest contra eas procedi de falso.
Cardinales obviantes damnato ad supplicium ob crimen falsi, eum non salvant.
8 *In crimine falsi procedi potest civiliter, & criminaliter, & quomodo.*
Prius intentanda actio criminalis, quam civilis.
9 *Civiliter agenti sufficit probare suspicionem falsitatis.*
10 *Quomodo procedendum, quando agitur de falso criminaliter.*
11 *Indicia probantia falsitatem in scriptura.*
Bullæ, quæ, & quare dicantur, & quomodo indicleutur ut falsa.
12 *Indicia falsitatis Bullarum quadrant in aliis scripturis.*
13 *Indicia extrinseca probantia scripturam falsam.*
14 *Probatio falsitatis, quæ potest fieri per Testes necessarias, aut extraneas.*
Testamentum est suspectum de falso, si Testis non vidit Testatorem jacentem in lecto.
Dictum Testis necessarii reddit testamentum suspectum de falso.
Testis negans suam esse subscriptionem in scriptura privata, eam invalidat.
15 *Testes extranei quid, & quomodo probent circa scripturam publicam.*
Testis infamis de jure vitiat testamentum.
Testes tum necessarii, tum extranei debent esse integri, ut probent falsitatem scripturæ.
16 *Testis unus, sive necessarius, sive extraneus non reddit scripturam, suspectam de falso, nisi ostendat Judici indicium falsitatis in scriptura ipsa.*
17 *Indicium falsitatis intrinsecum scripturam facit a Judice annullari, & Reum puniri.*
De Ameno de Delict., & Pun. Par. III.
Extrinsecum vero movet Judicem ad declarandum, fidem non esse adhibendam scriptura, & ad indagandam ulteriorem veritatem.
18 *Testes testamentarii, quo casu reddant testamentum nullum.*
19 *Quomodo probandus Reus de falsa scriptura.*
20 *Pœnæ criminis falsi variantur juxta species falsitatis, ac Statuta locorum.*

1 DEfinitio *falsi criminis* descriptive potius, & per exempla traditur a *Paul. J.C. in l. Quid sit. ff. Ad leg. Cornel. de fals.* quam per genus, & differentiam, ut ferunt leges definitionis; ad quæsitum enim sibi factum, *quid sit falsum?* respondet, *videtur esse, si quis alicuam chirographum imitetur; aut libellum; vel rationes intercidat, vel describat, non qui alias in computatione, vel ratione mentiuntur. Imperator* pariter in *Novella, Authent. de Instrum. caut. & fid. §. 1. Collat. 6.* decurtate, & juxta unam speciem falsitatis, eam definivit, dicendo, quod sit *imitatio veritatis*; nempe in illis, qui, imitantes characteres alienos, instrumenta, chirographa, apochas &c. falsificant. Propius ad veram definitionem accessit *Host. Sum. Rubr. de Crim. fals. §. Quid sit*, dum ait, quod sit *immutatio veritatis ex certa scientia facta*. Sed nec sufficiens est talis definitio, si detur de *crimine falsi*, quod judicialiter punitur: desunt enim nonnulla, quæ infra dabimus, & talis definitio competit cuivis mendacio, quod judicialiter minime punibile sit; siquidem ut scripsit *Tertullianus lib. 2 contr. Marcion.* relatus a *Gothofredo ad l. 23. lit M. ff. Ad leg. Cornel. de falsi. mendacium non potest ædificari sine demolitione veritatis.*

2 Dico igitur, quod *falsitas*, quæ judicialiter vindicatur, est *dolosa immutatio veritatis, in grave præjudicium alterius facta*. Dicitur notanter *dolosa*, quia *falsitas*, ut evadat criminalis, debet de necessitate procedere ex dolo *arg. cap. Homines. cap. Is autem 12. q. 2. l. Nec exemplum. C. Ad leg. Corn de Fals. l. Quid sit l. Divus. ff. eod. tit.* proinde de mente Jure Consulti *text. in l. Quid sit. ff. Ad leg. Corn. de fals.* est, quod *qui in computatione, aut ratione mentiuntur*, falsum non committant, & ratio est, ut optime notat *Gothofr. ad l. Quid sit. lit. M. ff de fals.* quia falsitas in mensura, & calculo potest esse ex errore involuntario, qui dolum excludat. Quod si in mensore, sive calculatore dolus interveniat, non intentari tamen potest contra eum actio de *crimine falsi*, sed alia civilis de dolo, & ratio est, quam dat Ulpianus *text. in l. 1. §. Hæc actio. ff Si mens. fal. mod. di.* quia mensor *civiliter obligatus non est* erga eum, qui ejus opera utitur, proinde contra eum sola actio de dolo conceditur.

3 Additur *in præjudicium alterius*, quia, si falsitas nulli noceat, aut nocere non possit, punibilis non est, & præjudicium non debet esse quomodolibet, proinde adjungitur *grave*, quia de modico præjudicio ratio non habetur, & parvitas materiæ in quolibet delicto datur, *arg. l. Si alienum. §. final. in fin ff. de Dol. mal.* Unde ex data definitione elicitur conclusio, quam tradunt communiter *Doctores, Farinac. Capic. latr. Ball. Barbos. Felic.* apud *Concial. Resol. crim. V. Falsum. Resol. 2. init. & ad Stat. Eugub. lib. 4.*

Rubr.

Rubr. 46. *num.* 1., quod ad falsitatem, ut punibilia sit, tria requiruntur, puta mutatio veritatis, dolus, & grave præjudicium. Addit autem *Mascard. de Probat. Concl.* 739. *n.* 13. & 15. alia duo; unum est, quod falsitas sit facta in scriptura, quæ probat, & fidem facit, quia, si non probaret, non diceretur commissum falsum juxta *Gloss. in l. Domus in V. Privatas. C. de Falsf.* & Doctores, quos ibi citat. *Bart. Paul. de Castr. Bald. Corne. Socin. & Alex.* Aliud est, quod oportet, quod Reus hujusmodi falsitate usus sit, aliter punibilis non est, & citat ad hoc multos Doctores, *Abb. Bald. Salycet. Bart. Socin. Tarz. Alex. & Boss.* dicens esse conclusionem communem.

4 Species falsi sunt pene infinitæ, ut ait *Matthæ. de Crimin. Tit. de Falso. cap.* 1. *n.* 1. tamen possunt cum *Hostien. Summ. Rubr. de Crim. fals.* §. *Qualiter committatur. num.* 2. commode reduci ad quatuor; nempe ad *scripturam*; *dictum*; *factum*; & *usum*. In *scriptura* falsum committit, qui instrumenta, testamenta, codicillos, syngraphas, chirographos, apochas falsas confingit; qui album Prætoris, libros publicos, seu libros privatos rationum, corrumpit, exarando aliquid falsum in ipsis; Advocatus, seu Doctor, qui falsas leges scribendo allegat; & Notarius, qui sibi aliquid scribit in Testamento &c. *Dicto* falsitatem committit *Testis*, immutando, truncando, tacendo, pervertendo veritatem. *Corrumpens*, instruens Testem, ut falsum dicat; *Judex* sententiando directo contra leges, aut Statuta; *Advocatus*, qui revelat adversæ parti secreta sui clientuli; & qui coram Judice somniata jura citat; qui mentitur Præsidi, vel Principi, ut per obreptionem aliquid obtineat &c. *Facto* committitur falsitas, delendo, interlineando, cancellando, radendo, immutando scripturam, sive publicam, sive privatam; sigilla alicujus, maxime Principis Ecclesiastici, aut Laici, sive alterius publici Officialis fabricando, mutando, adaptando, &c. monetam falsam cudendo; aurum alchimicum componendo; partum adulterinum supponendo; testamentum legitimum occultando; Testem ad longinqua mittendo, celando, pecunia corrumpendo, ne examinetur, seu pecuniam accipiendo, ut in judicio attestationem de facti veritate faciat. Edicta publica corrumpendo, eandem rem mobilem, aut immobilem duobus vendendo, eundem fundum duobus hipothecando, literas publicas, sive privatas aperiendo &c. *Usu* tandem falsitatem committit, qui falsis instrumentis, ab alio factis, aut privatis scripturis, sive Testibus, aut attestationibus pariter falsis, in judicio Civili, aut Criminali scienter ad damnum alterius utitur; qui falsis litteris, sive Principis Ecclesiasti, aut laici, sive alterius publici Officialis ad proprium commodum utitur; qui mutato sibi nomine, alium se gerit ab eo, quod est: qui cum vilium natalium sit, se jactat prognatum de familia nobili, cum qua in cognomine convenit, & ejus gentilitium stemma, ac insignia usurpat; qui exercet officium, quod vere non habet, sed illud habere probat, usurpatis legitimis patentibus, pro aliis tamen factis, &c.

5 Si de omnibus hujusmodi falsitatibus in individuo tractandum esset, in immensum cresceret Tractatus, qui se solo integrum volumen occuparet; quia ergo pleraque, quæ circa hoc crimen quadrant in uno casu, conveniunt etiam in cæteris tum in probationibus, tum in pœnis; & de aliquibus jam alibi locuti sumus, ut in §. *Calumniatio*, §. *Subornatio*, §. *Perjurium*, & incidenter aliis in locis; in hoc Titulo loquemur de nonnullis usu frequentioribus, præsertim intra Claustra, & sunt *Falsificatio literarum*, seu sigilli Superiorum, *Aperitio literarum* Prælatorum ad Subditos, & vice versa. *Falsæ monetæ* fabricatio. *Alchimiæ* compositio. *Astrologiæ judiciaria* falsa professio.

6 *Crimen falsi* gravissimum, ac atrocissimum est; nec aliud crimen datur, quod ita vituperet famam, ac statum hominis, sicut ipsum, prout ex *Paulo de Castro Cons.* 151. & *Marsilio Rubr. de Fals. num.* 16. scribit *Bajard. ad Clar.* §. *Falsum. num.* 1. & juxta quosdam Auctores *Capon. Matthæu. Fontanel. Carpzov. Cortiad. Modern. Manfredi.* relatos per *Franciscum Romaguera ad Statuta Eugubii, lib.* 4. *Rubr.* 46. *num.* 11. est atrocius homicidio, & ratio esse potest quia, cum commoda societatis humanæ habeant pro suo fundamento fidelitatem unius ad alterum, quæ sine veritate consistere non potest, hinc est, quod falsitas, destruendo veritatem, labefactat ex consequenti fidelitatem, & subvertit commoda societatis humanæ; ut proinde falsum committens, censeatur indignus vita civili, & notatus ignominia, non in consortio hominum, sed inter feras, quibus imponere falsitatem nequeat, sibi esse vivendum.

7 Plura sunt specialia hujus criminis, quorum duodecim recenset *Monticell.* in sua *Pract. crim. Reg.* 15. *n.* 10. & *seq.* insigniora autem sunt, quod *crimen falsi* in generali indulto minime comprehendatur, ut textualiter habetur in Digesto, *text. in l. Lucius ff. Ad S. C. Turpill.* Item *Decurio*, inquisitus de falso, non obstante Decurionatu, carceratur, & torturæ subjicitur, & si *Notarius* falsum commiserit, mox fiat *Decurio*, non tamen hæc nova dignitas, quæ in quibusdam aliis delictis illum salvat, in hoc minime eum eximit a quæstione, sic sanciente Imperatore, *text. in l. Si quis Decurio. C. Ad leg. Cornel. de fals.* Pariter, quamvis confirmatio facta a Principe ex *certa scientia*, suppleat omnem defectum rei confirmatæ; non supplet tamen, neque validat id, quod falsum est in ea, prout testatur *Boss. Tract. crim. Tit. de Fals. nu.* 73. cum aliis *Abb. & Felin.* apud *Marsil. Repertor. Rubr. de Fals. col.* 3. Insuper sententia lata ex falsis probationibus, etiam absque ulla appellatione retractanda venit, quantumvis transierit in judicatum, ut habet Textus *in l. final. C. si ex fals. instrum.* intelligendum autem est, ut bene notat loco citato *n.* 75. *Bossius*, quod falsitas debet esse concludenter probata, aut notoria, nec sufficit, quod sit præsumpta. Præterea, licet per utraque jura *text. in cap. Fraternitatis. de Test. Authent. Qui semel. C. de Probat.* caveatur, quod publicatis attestationibus non liceat probare directe contraria capitulis ad eorundem destructionem; tamen agendo de falso, potest ita deduci, & probari, quemadmodum etiam, non obstante re judicata, potest agi, ut habet Textus *in l.* 1. *C. Si ex fals. instr.* Ulterius privilegium, quod habent *Cardinales* præstandi immunitatem Reis, qui ducuntur ad patibulum, (si tamen non data opera eis occurrerint,) ut pluribus citatis *Plach. Farinac. Dian. Delben. Tiraquell. Marsil. Menoch. Citel. & Peguer.* docet *Cortiada Decis.* 88. *n.* 16. cessat in hoc casu, nam, si Reus damnatus est ob crimen falsi, non potest *Cardinalis* ei gratiam facere, ut cum eodem *Cortiada l. cit. num.* 17. & aliis *Maxill. ad Consuet. Baren. Proem. n.* 213. *Capon. Discept.* 37. *num.* 31. advertit *Raynal. Observ. crim. T.* 2. *cap.* 18. §. 1. *n.* 4. Multa alia specialia minoris momenti sunt de hoc crimine, de quibus juxta exigentiam dicetur.

8 Circa probationem *falsi* advertendum est, quod judicium de eo potest intentari tum civiliter, tum criminaliter; civiliter quidem per viam exceptionis; vel replicationis, & quandoque per actionem in factum; nam, ut ait *Hostien. Summ. Rubr. de Crimin.*

nis. fals. §. *Qualis probatio*, qui nomine Prætoris literas falsas ediderit, vel falsum edictum proposuerit, actione in factum pœnali tenetur, quæ forte contingit interesse accusatoris. Criminaliter autem, si agatur ad pœnam delicti infligendam: & si agatur ad utrumque, juxta quosdam, intentandum prius est judicium criminale, quam civile, *arg. l. 2. C. de Fid. instrument.* quia compendiosior est via; cum probationes criminales quadrent etiam pro causa Civili, non vice versa: unde, si probaretur primo factum civiliter, faciendæ essent de novo probationes criminales, cum jactura temporis, ac expensarum; hac tamen ratione non obstante, videtur, quod prius intentanda sit actio civilis, quam criminalis ex aperta dispositione Textus in *l. Dames. C. Ad leg. Cornel. de fals.*

9 Procedendo autem civiliter, productio instrumenti, de quo suspicio habetur de falso, facit, quod pro falso habeatur, & illud in judicio est nullius valoris, nisi a parte producente veritas illius concludenter probetur, & producens ipse, deficiens in probatione veritatis, tanquam falsarius punitur ex dispositione Textus in *l. Jubemus. C. de Probat.* Unde civiliter agenti sufficit concludenter probare suspicionem falsitatis, ut producens instrumentum, teneatur ad probandam ejusdem veritatem; qua non probata, iste tenetur de falso.

10 Sed procedendo criminaliter juxta mandatum Imperatoris. *text. in l. Ubi falsi. C. Ad leg. Cornel. de falsi. acerrima* debet fieri *indago*, & probationes debent esse claræ, & concludentes, *text. in l. final. C. de Probat.* Porro *nec accusatori tantam quæstio incumbit, nec probationis ei tota necessitas indicitur, sed inter utramque personam stat Judex medius*, prout in supracitata lege sanxit Imperator. Accusanti igitur de crimine falsi debet esse disceptatio cum Reo, convento circa probationem delicti; quia, si *Cajus* Actor impugnat, ut falsum instrumentum, productum a *Sejo*, sufficit *Cajo* probare suspicionem falsitatis, & *Sejo* incumbit onus probandi e contra veritatem instrumenti; & hoc est, quod ait Imperator in lege citata, dum dicit, *nec probationis ei* (nempe Actori) *tota necessitas indicitur*, quia ei sufficit probare suspicionem falsitatis, ut transferat in accusato obligationem probandæ veritatis. Si autem Actor intendit probare Reum conventum, tanquam auctorem falsitatis, tunc ipsi incumbit probare intentum concludenter, & sic intelligendi sunt Doctores, quos allegat *Mascard. de Probat. Concl.* 739. *num. 2. & 3.* qui testatur de communi, citans *Socin. Jasi. Alexand. Jas. Dec. & Gramm.* qui volunt, quod in judicio criminali probatio Actoris debeat de necessitate concludere. Si enim intelligunt tum de probatione corporis delicti, tum de delinquente, refragatur sibi lex citata, quæ aperte loquitur de judicio criminali in examine falsi; quæ, ut cohæreat juri communi, quod statuit obligationem probandi concludenter accusationem, ipsi Actori incumbere, exponenda est de probando corpore delicti, cujus obligatio divisa est inter Actorem, & Reum, prout dictum est; manente integraliter in Actore obligatione probandi plene reatum in alio.

11 Sciendum porro, quod ad probandam falsitatem, sive suspicionem falsitatis in scriptura, duplicia sunt indicia, alia quidem intrinseca; alia vero extrinseca. Intrinseca vocantur ea, quæ continentur in scriptura ipsa; extrinseca autem, quæ extra eam sunt. Quantum ad intrinseca, ea sunt in duplici differentia, nempe indicia, quæ percipiuntur mente tantum; & ea, quæ etiam ad sensum patent, & de utrisque habetur in Decretali *cap. Licet. Extra de Crim. fals.* exemplum in literis Apostolicis, (quæ vocantur *Bullæ*, ex eo quod sigillum plumbeum Papale, quod dicitur *bulla*, annexum habent) de quibus dicit ibi *Innocentius III*, quod cognosci possunt fuisse falsificatas, si falsis literis sigillum pariter falsum appensum sit; si verum sigillum, ab aliis literis abstractum, falsis literis accommodatur: si in veris litteris aliquid sit rasum, deletum, additum diversis characteribus a prima scriptura; si dealbata totaliter membrana antiquarum literarum, aut superextensa antiquæ nova membrana, nova scriptura ex integro exaretur; si characteres non sint conformes solitis formari in Cancellaria Papali &c., & hæc sunt indicia, quæ etiam oculis subjiciuntur: quæ vero mente tantum percipiuntur, sunt ea, quæ consistunt in sensu verborum, nempe contra stilum Curiæ; ut si in literis nominaretur Episcopus *filius*, aut Clericus *frater*: sive per tales literas concederentur dispensationes, quæ concedi non solent, aut non possunt, ut quod privignus novercam, aut frater sororem in matrimonium ducere posset, & similia; & quæ dicuntur de literis supradictis *Bullatis*, dici possunt de aliis, quæ vocantur *Brevia*, & annexum habent sigillum *Annuli Piscatoris* in cera rubea.

12 Hæc autem omnia intervenire etiam possunt in instrumentis, aut libris publicis: in scripturis, sive libris privatis: in transumptis ex actibus publicis; in chirographis promissoriis (vulgo *polizze*), in apochis (Italice quitanze), in patentibus, seu litteris Principis, in quibus conferuntur Officia, aut indulta, aut gratiæ; in tesseris, quæ ab Officio publico dantur, ut tempore pestis illæ, quæ dicuntur *bollette di sanità*; sive aliæ, quæ in signum solutæ gabellæ dantur a publicanis, & aliis similibus. Pariter supradicta intervenire possunt in literis Episcoporum circa collationes Ordinum, approbationes ad Confessionem; deputationes ad pulpita; Dimissorias; dispensationes; attestationes &c. Item intra Regulares in patentibus Prælaturæ, sive Officii alterius; institutionis in grado Concionatoris, lectoris, aut Confessarii; in literis dimissoriis ad Ordines; in literis obedientialibus, & aliis hujusmodi. In omnibus igitur istis possunt esse indicia falsitatis, inversio, perversio, adulterina appositio sigilli; inconsueta qualitas chartæ, seu papyri; diversitas characterum Principis, Episcopi, Superioris, Officialis, Notarii, aut Cancellarii subsignantis; lituræ, interlineationes, cancellaturæ, appositiones aliena manu factæ, & tandem forma verborum inconsueta; clausulæ impertinentes, superfluæ, defectivæ; dispensationes insolitæ, & alia hujusmodi, quæ in sensu verborum consistunt.

13 Extrinseca vero falsitatis indicia, & quæ non continentur in ipsa scriptura, ex multis Doctoribus collegit magno labore *Mascard. de Probat. Concl.* 740. *num. 2. & seqq.* & sunt, si transumptum instrumenti contineat plura, quam protocollum: si producitur instrumentum fere extra tempus, cum potuisset primo produci tempore commodo: si continet negotium, de quo reperiuntur facta alia instrumenta, continentia tenorem, vel effectum diversum: si deficit clausula, quæ de jure, aut consuetudine debet apponi: aut appositæ sint clausulæ inconsuetæ, aut modus insolitus Notarii in registratione, aut dissimilitudo dictaminis: si scriptura fuerit recenter facta, & in ea dicantur rogati pro Testibus omnes, qui mortui sunt: si instrumentum sit diversis characteribus exaratum, & Notarius in authenticatione mentionem non faciat, illud manu aliena fuisse exaratum: si producens instrumentum, interrogatus a par-

parte, an velit eo uti, respondet negative: si scriptura facta sit a Notario, solito falsa scribere: aut producta ab eo, qui alias falsa instrumenta produxit; si confrontatum instrumentum cum protocollo, quod fit de re antiqua, hoc reperiatur scriptum characteribus recentibus; si instrumentum non continet verisimilia, & hoc est etiam de libro rationum, in quo notentur partitæ inverisimiles; si tandem scriptura inventa non sit inter solitas scripturas Notarii. Probatis autem duobus ex supra recensitis indiciis, dicitur probata suspicio falsitatis; & ex hujusmodi probatione falsitatis, per conjecturas deveniri posse ad torturam, concludit loco citato *Mascard.num.46. & 47.*

14 Ultra recitata indicia, ex quibus falsitatis suspicio probata remanet, adsunt etiam dicta Testium, qui possunt esse in duplici differentia, nempe *necessarii*, illi scilicet, qui dicuntur rogati in instrumento, seu subsignati in scriptura, & *extranei*. Quantum ad *necessarios*, firma conclusio est, quam tradit *Boss. Tract. crim. Tit. de Fals. num. 2. & seqq.* fundatam in jure, *l. 1. §. Si quis neget, ff. Quemadm. test. aperi.* & auctoritate Doctorum *Bart. col. 1. & 3.* & *Imol. col. 1.* quod unus Testis contradicens Testamento, dicendo non fuisse præsentem; aut dispositionem aliam fuisse ab eo, quod dicitur in Testamento; aut Testatorem non fuisse a se visum, quia faciem habebat linteaminibus opertam; reddit Testamentum suspectum de falso; & ut probat idem Auctor *num. 29.* ex dispositione Textus in *l. Jubemus, C. de Probat.* tale dictum Testis sufficit ad capiendum suspectum de falsitate; non sufficit tamen ad annullandum Testamentum; sed bene sufficit ad movendum Judicem ad inquirendum, & ad declarandum fidem non esse adhibendam tali scripturæ, ut multis adductis probat *Raynaldus Tom. 2. cap. 18. Rubr. num. 67.* & ibi *Card. Alba. Innocen. & Paul. de Castr.* Si vero esset scriptura privata, quæ sumit vires a recognitione Testium, dictum unius Testis, qui dicitur in ea subscriptus, negans subscriptionem esse suam, non tantum inducit suspicionem falsi, sed facit, quod talis scriptura minime probet, ut loco supracitato *num. 26.* scribit *Bossius*, & ratio disparitatis est, quia in hac non intervenit auctoritas Notarii, ut intervenit in instrumento publico.

15 Quantum ad Testes *extraneos*, vult *Bossius num. 43.* quod isti debent esse omni exceptione majores, ut possint reddere instrumentum suspectum de falso, quæ qualitas non requiritur in Testibus *necessariis*, quia ex hoc, quod sunt rogati in instrumento, videntur a partibus approbati. Sed hæc ratio, Me judice, nihil valet; nam quamvis approbati sint a partibus extrajudicialiter, ac in contractu civili, non sequitur per hoc, quod censeantur approbati a Judice pro testificando, maxime in causa Criminali; nec partium approbatio reddit legalem, seu legitimum illum Testem, qui a jure prohibetur testificari; proinde Testis infamis infamia juris, adhibitus in Testamento, illud vitiat, prout cum *Plautio in l. Barbarius.nu.303. de Off. Prator. & Bursato Cons.55.* docet *Govranus ad Clar. §. Testamentum. Quæst. 55. num.35.in fine*, quamvis Testis ille communiter pro legitimo habeatur. Teneo igitur, quod tum Testes *necessarii*, tum *extranei*, debeant esse integri, ut ex illorum Testimonio possit scriptura quævis reddi suspecta de falsitate.

16 Sed Testis unus *extraneus*, quamvis omni exceptione major, reddit ne scripturam quamvis publicam, seu privatam, suspectam de falso? Dico, quod non, nisi in scriptura ipsa ostendat Judici aliquod indicium falsitatis, quæ Judici incognita est; ut puta si in scriptura subsignati essent *Cajus*, & *Sejus*, quorum nota manus esset Testi, qui deponeret subsignationes in scriptura non esse de manu illorum ex diversitate characterum, proinde scripturam esse falsam. Ratio hujus conclusionis est, quia falsum in scriptura relinquit vestigium post se, ut patet; & ut dicemus infra, ut judicium reddat scripturam suspectam, oportet, quod contineatur in ipsa scriptura, puta aut characteribus, rasura &c. aut in forma, seu sensu verborum, ut dictum est supra; dictum igitur Testis non sufficit, nisi constet de vestigio illo, quod constituit corpus delicti, de quo in quovis crimine ante omne aliud constare debet. Unde concludendum, quod talis depositio Testis extranei inservit tantum ad movendum Judicem, ad inquirendum de veritate.

17 De indiciis igitur intrinsecis falsitatis, sive pateant solum ad mentem, sive etiam ad sensum, prout dictum est supra *num. 11.* Regula firma est, quod ubi suspicio falsitatis in scriptura publica, seu privata oritur ex vitio visibili ad oculum, sive ad intellectum, tunc per sententiam annullatur scriptura, & pro non scripta pronunciatur; & insuper imputatus de hujusmodi falsitate, punitur pœna extraordinaria, pecuniaria, relegationis, seu triremium ad tempus, juxta gravitatem facti, qualitatem personarum, & urgentiam suspicionis, ut pluribus probat *Raynal. Tom.2. cap. 18. Rubr. num. 58. & seqq.* De extrinsecis autem regula est, quod non sufficiunt ad annullandam scripturam, nec ad condemnandum Reum criminaliter, sed solum ad movendum Judicem ad declarandum, fidem non adhibendam esse scripturæ, & ad inquisitionem ulterioris veritatis, ut dictum est supra *num. 14.*

18 Quid autem, si duo Testes instrumentarii contradicerent directe instrumento, seu Testamento, asserendo eos minime interfuisse tali stipulationi sive dicendo dispositionem testamenti, sive contractus fuisse diversam? Respondet *Boss. loc. sup. cit. n.52.* cum aliis *Bart. Imol. Felin.* quod instrumentum, sive Testamentum remanet falsum, nisi coadjuvetur ab aliis, qui vincant numerum illorum, ac deponant, dispositionem talem fuisse, qualis habetur in scriptura, aut ultra illos duos, qui dicunt, non interfuisse in testamento, seu instrumento, annotatus fit aliorum Testium numerus, sufficiens ad illius validitatem, ut ibi late prosequitur *Bossius*.

19 Hucusque dictum est de probanda falsitate scripturæ, superest, ut dicamus de probatione scriptoris falsi. Dico igitur ad hoc, quod duo Testes integri, probata constantia corporis delicti, sufficiunt ad convincendum ad pœnam ordinariam, sicut in quovis alio delicto. Probatur autem corpus delicti, prout supra dictum est; & etiam concludenter probari potest per eosdemmet Testes, si viderunt Reum prætensum, eam scribentem; scripturam legerunt, ac ejus tenorem intellexerunt. Ratio est, quia hoc modo deponunt Testes super re de visu, qua probatio nulla potest dari concludentior: reddunturque causam dicti sui, a qua pendet robur testimonii; & eodemmet contextu probatum remanet delictum, & ipsius Auctor.

20 Pœnæ vero criminis falsi variantur, sicut variari potest species ipsa falsi; & dicit Clarus §. *Falsum. V. Sed quæro. num. 40.* quod in iis inferendis attendenda sunt Statuta locorum; quibus deficientibus, recurritur ad consuetudinem, quasi hoc arbitrio Judicis relinquatur.

§. I. Li.

§. I. Literarum falsificatio.

SUMMARIUM.

1 *Literarum nomine, quæ veniant in hoc paragrapho.*
2 *Literæ falsæ dupliciter dicuntur.*
Falsæ ob subreptionem, aut obreptionem non debent exequi.
3 *Obtinens per subreptionem, aut obreptionem literas Papæ, non delinquit crimine falsi.*
4 *Crimen falsi, quando proprie committatur in literas Papæ.*
Literæ Papales quomodo, & quando dicuntur falsificatæ.
5 *An sit falsus, qui immutat aliquid in literis (aliis ab Apostolicis) cum veritate.*
6 *Variæ circa hoc dubium sententiæ.*
Falsum dici nequit, quod juvatur primordio veritatis.
Scriptura deperdita, non potest alia nova fieri, continens factum deperditæ.
7 *Distinguitur dubium.*
Mutatio scripturæ ad damnum alterius, licet cum veritate, inducit crimen.
Si non est ad damnum alicujus, non committitur crimen.
8 *Circumstantiæ aggravantes scripturam falsam, triplices sunt.*
9 *Gravitas falsæ scripturæ augetur ex damno, quod per eam alteri infertur.*
Item ex dignitate personæ, cujus scriptura vitiatur.
Falsificans literas publicas incidit in crimen lesæ Majestatis.
10 *Gravissime delinquit vitians literas Papæ, aut supremi Principis.*
Falsis literis, si Magistratum arrogat, fit Reus læsæ Majestatis.

1 Nomine *literarum*, de quibus in hoc paragrapho sumus locuturi, veniunt scripturæ omnes tum publicæ, tum privatæ, tum expeditæ a Romano Pontifice, Principibus, Episcopis, Regularibus Prælatis, sive aliis publicis Officialibus; tum roboratæ authoritate Notariorum, tum confectæ inter privatas personas; in quibus omnibus *crimen falsi* committi contingit.

2 Adverto autem, quod de omnibus *literis* potest dari distinctio, quam ex *Goff. Rubr. eo. tit.* tradit *Hostien. Sum. Rubr. de Crim. fals. §. Qualis probatio. num. 6. circa med.* tractando de literis Apostolicis: nempe, quod *literæ*, aliæ dicuntur *falsæ*, aliæ *falsatæ*, sive *falsificatæ*. *Falsæ* sunt duobus modis: primo, quia per falsi suggestionem, aut veri taciturnitatem, sunt impetratæ, quæ in jure largo modo dicuntur *falsæ*, ut habetur ex Digestis, *arg. l. Si quis abrepserit. ff. Ad leg. Cornel. de Fals.* & istæ non debent a Delegatis mandari executioni, sed super illis rescribi ad Pontificem *cap. Si quando. Extra de Rescr.*, aut ad Superiorem, cujus sunt *literæ*, ipsum consulendo, quid agendum sit. Secundo modo, *falsæ* dicuntur, quando aliquam similitudinem verarum prætendunt, nihil tamen veritatis habent, quia tum scripturam, tum sigillum, tum subsignationes adulterinas habent. *Falsatæ* vero, seu *falsificatæ* dicuntur, quando illæ quidem quo ad scripturam, sigillum, ac subscriptionem sunt veræ, tamen in illis habetur aliquod additum, diminutum, seu mutatum, ut habet Textus Decretalis *cap. licet ad regimen. Extra de Crim. fals.* & nos diximus supra hoc *Tit. num. 11.*

3 In prima quidem specia falsitatis impetrans per subreptionem, aut obreptionem tales literas, falsi crimen minime committit, ob quod pœnis hujus criminis debeat coerceri: quia tamen mentiendo Superiori, aliquo modo delinquit, ejus pœna est, ut *literæ* impetratæ nullæ sint, & ipse careat beneficio, quod reportare speravit.

4 In secunda vero proprie committitur *crimen falsi*, & Reus de hoc, ordinaria legum pœna est percellendus. In tertia autem distinguendum est. Nam illud, quod additum, sive deletum est, variat substantialiter dispositionem, & sensum *literarum*, aut non. Si sic, verum crimen falsi incurritur, nam perinde est, quod *falsæ literæ* integraliter confingantur, & quod per appositionem, sive detractionem alicujus dictionis verbi, aut clausulæ, veræ *literæ* sonent diversum sensum ab eo, qui fuit intentus a concedente, aut formante *literas*. Si autem apposita esset aliqua dictio, quæ ex errore scribentis defuit in scriptura; aut aliqua, quæ superflueret, deleta esset, & per talem appositionem, aut deletionem, nullo modo immutaretur sensus *literarum*, nulla falsitas committeretur, aut in hoc esset reatus. Fallit autem hoc in literis Apostolicis, in quibus nec minimum quid addi, deleri, aut corrigi potest. *Felin. in cap. Ex parte il 1. num. 18. de Rescr. Sayr. Tolet. Suar. apud Thesaur. de Pœn. V. Falsum. cap. 4. Vr. An autem*; sed si quis error ex inadvertentia amanuensis irrepserit, remitti debent ad Cancellariam Papalem, ut per Officiales corrigantur, sive, ut novæ *literæ* concedantur, aut condantur.

5 Dubium porro non leve est, an censeatur falsarius ille, qui immutat literas, sed mutatio innititur veritati, & hoc loquendo non de literis Apostolicis, quia, ut dictum est, resolutio est negativa, sed de aliis.

6 Circa hoc dubium variæ fuerunt sententiæ. Nonnulli enim Doctores *Clar. §. Falsum. num. 44. Grama. Vot. 26. num. 12. Cravet. cons. 46. num. 8. Cornel. Alciat. & Menoch.* apud *Dian. par. 5. tract. 14. Resolut. 40. init.* fulti fundamento axiomatis, quod *non potest dici falsum illud, quod juvatur primordio veritatis, arg. l. Cum filius §. Hæres meus. ff. de leg. 2.* docuerunt falsarium non esse illum, qui immutat scripturam, illam corrigendo, & veritatem dicti, aut facti apponendo. Ut si Notarius ex errore in Testamento legatum scripsit relictum *Lucio Nigro* (dum *Lucius* talis cognominis non reperitur) alius deleto nomine *Lucii*, apponeret *Titium*, cui revera Testator legatum reliquit. Alii aliter opinantur, & re vera ex allato supra axiomate sequeretur, quod, si deperdita esset aliqua scriptura, continens verum contractum factum, licitum esset novam scripturam facere similem deperditæ, quod tamen verum non est, ut post *Nald. Summ. V. Scriptura. num. 7.* & alios multos, firmat *Dian. par. 6. Tract. 6. Re. fol. 53.*

7 Puto tamen, casum esse distinguendum: nempe vel talis mutatio studiose fit ad nocendum alteri, cui forte scriptura immutata favabat, vel fit ad juvandum aliquem, cui eadem scriptura absque tali immutatione favere non poterat. In primo casu, incurritur vere crimen falsi: in secundo, non. Ratio resolutionis est, quia, ut dictum fuit hoc eodem Titulo *num. 3.* ad crimen falsi tria requiruntur, nempe mutatio veritatis, dolus, & grave damnum alicujus. In primo autem casu ex hypothesi hæc tria concurrunt: ergo &c. Nec dicendum, quod immutatio veritatis non interveniat ex hoc, quod, ut supponimus, talis mutatio veritati innititur: nam scriptura, maxime authentica, duplicem veritatem

tem importat, nempe veritatem facti, quod per eam enunciatur, & veritatem Auctoris scripturæ ipsius, nempe, quod manu, & characteribus illius, cujus dicitur esse scriptura, sit exarata. Quamvis igitur immutans scripturam, non vitiet veritatem facti enunciati, vitiat tamen veritatem Auctoris, quia falsum est, quod Auctor scripturæ, ita exaraverit, sicut habet scriptura immutata: hæc autem falsitas juncta dolo, & gravi damno proximi, integrat perfecte crimen falsi. Verum tamen est, quod tale crimen non ita grave est, sicut si etiam veritas facti enunciati immutaretur. In secundo autem casu deficit dolus, & grave damnum; proinde crimen falsi non incurreretur.

8 Aggravatur autem *literarum falsificatio* a pluribus circumstantiis, quarum tamen tres peculiares sunt, nempe materia, circa quam falsificatio committitur, gravitas damni per eam proximo causati, & qualitas personæ, cujus *literæ* falsificantur, sive cui damnum infertur. Proinde, qui sibi patentes literas confingeret approbationis audiendi Confessiones Sacramentales: aut veras patentes, jam expiratas, falsificaret, mutato tempore Datæ ab Ordinario, gravius delinqueret, quam si ad suscipiendos sacros Ordines, attestationem Baptismi suscepti vitiaret, adscribendo sibi majorem ætatem ea, quam de facto habet; aut sibi literas Dimissoriales falsas confingeret. Ratio est, quia in primo casu, redderet Sacramentum pœnitentiæ nullum ex defectu jurisdictionis; in secundo autem non desineret sacros Ordines suscipere, licet mortaliter peccaret.

9 Similiter, qui falsam scripturam cuderet, aut veram adulteraret, ob quod grave damnum in vita, aut substantia proximo causaretur, gravius delictum committeret, quam si leve tantum præjudicium ex falsitate resultaret. Pariter ex majoritate, ac dignitate personæ, cui ex falsitate evenit damnum, aggravatur falsitas ipsa; & ideo qui in libris publicis malo dolo, & in damnum publici (quæ est persona ficta quidem, sed quovis privato dignior) falsum conscribit, simul cum falso incidit in crimen læsæ Majestatis, ut argumento legis *l. 2. ff. Ad leg. Jul. majest.* scribunt Doctores, *Afflict. Bajard. Carer. Conrad. Follér. & Farinac. quæst. 113. num. 61.* apud *Bict. quæst.* 110. *num.* 20.

10 Itidem, qui summi Principis, ut *Papæ*, *Imperatoris*, *Regis &c.* literas, subsignationem, sigillum &c. adulterat, falsificando veras, aut confingendo adulterinas scripturas, gravissimum omnium falsi crimen committit. Unde, si per *falsas*, aut *falsatas* hujusmodi *literas* Magistratum sibi arrogaret, ultra delictum falsi, violatæ Majestatis delictum subiret. *arg. l. 3. in fin. ff. Ad leg. Jul. majest.* ubi *Angel. arg. l. Eos ff. de Fals. Jason. in l. Imperium. n. 30. ff. de Jurisd. omn. Jud. Dian. Tract. crim. lib. 7. cap. 9. num. 5.*

Probatio.

SUMMARIUM

11 *De probatione falsarum literarum, remissive.*
Indicia probantia scripturam falsam, recapitulantur.
Instrumentum, ut valeat, debet carere omni suspicione falsitatis.
Hoc pariter est de testamento.
Rasura in literis Apostolicis est indicium falsitatis.
12 *Interlineatura in scriptura, quam suspicionem falsitatis inducat.*
13 *Cancellatio quid, & quotuplex, & quam suspicionem falsitatis inferat.*
14 *Scriptura obducta atramento, est sicut cancellata.*
15 *Charta maculata, quando inducat suspicionem falsitatis.*
16 *Diversitas characterum, quando inferat suspicionem falsi.*
17 *Atramentum recens in scriptura antiqua parit suspicionem falsitatis.*
18 *Ligatura diversa ab aliis in protocollo reddit scripturam suspectam.*
19 *Impressio sigilli, quando vitiatam scripturam arguat.*
20 *Diversitas signi tabellionatus facit scripturam suspectam.*
21 *Diversitas chartæ, aut papyri, quando reddat suspicionem in scriptura.*
22 *Sigilli variatio, quando importet falsitatem in scriptura.*
Historia de hoc.
23 *Inverisimilitudo concessionis inducit suspicionem falsi.*
Item diversitas stili Cancellariæ.
24 *De indiciis extrinsecis scripturæ falsæ, remissive.*

11 QUantum ad modum probandæ *falsitatis literarum*, nihil suppetit speciale ultra ea, quæ diximus hoc eodem Titulo *a num.* 8. & seqq. Videantur ibi, libet tamen compendiose recensere indicia, quæ ex *Farinacio*, & aliis collegit eruditus *Raynal. tom. 2. cap. 18. in Rubr. a num. 127. ad finem* ex quibus falsitas scripturarum probari potest, & corpus delicti constitui.

Supposita igitur divisione, quam dedimus hoc eodem Titulo *num.* 11. circa indicia falsitatis in scriptura, puta, quod alia sunt, quæ continentur in scriptura ipsa, & sensui, aut intelligentiæ subduntur, alia vero, quæ sunt extra scripturam. Quantum ad primam speciem, urgentiora sunt ea, quæ sensui patent. Primum istorum est, si scriptura reperiatur rasa in aliqua parte sui, ut deducitur ex multis *Decretalibus*, *text. in cap. licet ad regimen. §. Quinta. de crimen fals. cap. Cum olim. de Privil. cap. Cum venerabilis. de Relig. dom. cap. Inter dilectos. §. Instrumentum de Fid. instr.* Et licet Doctores distinguant inter notatum in loco rasuræ, exaratum eadem, aut diversa manu, qua exarata est reliqua scriptura; tamen, ut optime advertit *Raynaldus* loco citato *num.* 129., talis distinctio non est passim admittenda, sicut nec etiam alia, quæ traditur de rasura facta in loco substantiali, aut non; puta, in præfatione, vel circa legata. Ratio est, quia rasura etiam in una litera potest esse talis, etiam in re non substantiali, etiam eadem manu scripta, ut possit inducere animum Judicis sapientis in suspicionem falsitatis, ut ait *Socin. in cap. Ex conscientia. n. 16. & 17. arg. cap. licet. de crim. fals. cap. Venerabilis de Relig. dom.* Et ad hoc, quod credatur instrumento necesse est, quod illud sit absque ulla suspicione, *arg. l. final. C. de Edic. D. Adria. toll. cap. Cum adeo. de Rescrip. & in cap. Ad audientiam. eo. tit.* Hæc autem, quæ considerantur a Doctoribus, præsertim de rasura in literis Apostolicis, quæ speciali nota sunt dignæ, quadrare etiam debet in aliis scripturis, in quibus agitur de gravi partium interesse, prout in testamentis; nam prout dicit ibidem *num.* 136. *Raynaldus*, qui citat multa jura *text. in l. Jubemus. & in l. Hac consultissima. C. de Testam. §. Sed cum. Inst. eo. tit.* lex, quæ semper dubitavit de fraudibus circa bona defunctorum, nullum admittit testamentum, nisi ab omni suspicione falsitatis sit immune. Et pari

modo ratiocinandum est de aliis scripturis magnæ importantiæ, tum publicis, tum privatis, in quibus eadem ratio militat.

12 Secundum indicium est *interlineatura*, nempe scriptura, quæ interponitur inter unam, & alteram lineam, & hoc habetur ex Textu *in cap. Cum Venerabilis de Relig. dom.* ubi ait Papa: *Instrumento prædicto nullam fidem esse adhibendam propter superlinearem scripturam*. Circa hoc autem considerant Doctores, an interlineatio fit in loco suspecto, aut non, puta, circa substantialia, aut non; & dicunt in primo casu oriri suspicionem falsitatis, & hoc quantumvis interlineatio videatur facta eadem manu, (quia, ut di unt Doctores, *Sacin. in cap. Ex conscientia. num. 23. de crim falsf. Personal. Adipisc. poss. num. 138. & seqq. Farinac. quæst. 153. num. 12. 57. & seqq. Raynald. loc. cit. nu. 138.* manus potest imitari; & Auctor scripturæ potuit ex post illam falsificasse); in secundo autem non ita. Censeo autem interlineationem habendam esse inter substantialia, si pars litigans se fundat in illa; & suspicio falsitatis cresceret, si talia scriptura interlineata produceretur a parte ipsa, quæ penes se illam servasset. Et sicut in dubio rasura scripturæ præsum tur facta ab ipsa parte, ut multis citatis *Bald. Felia. Caputaquen.* habet *Fariaac. quæst. 153. num. 97.* hoc idem dicendum asset de interlineatura, quæ potest esse a parte interessata.

13 Tertium est *cancellatio*, nempe quando casamus decussatim, hoc est in modum crucis ducitur super quævis litera, ut habet textualiter *Decretalis, Inter delictos. §. Instrumentum. de Fid. instrum.* sive quando calamus ductus quaqua versum super scripturam, ita literas occultat, seu confundit, ut discerni nequeat, quid antea scriptum fuerit. Et ait *Raynaldus*, loco citato *num. 141.*, quod hic non cadit distinctio, nempe an *cancellatio* sit in loco substantiali, aut non, nisi possit intelligi id, quod cancellatum est. Quod, si hoc est penitus inintelligibile, cancellatio est semper indicium falsitatis, ubicumque reperiatur in scriptura.

14 Sed quid juris, si scriptura in aliqua sui parte esset non cancellata, sed obducta atramento? Dico, quod perinde est, ac si fuisset cancellata. Ratio est, quia utrobique militat idem argumentum, quod nempe intelligi ullo modo non possit id, quod antea fuerat scriptum.

15 Quartum est, quando charta in aliqua sui parte est conspurcata, aut maculata, maxime si scriptura sit in membrana, seu pergameno; nam per artes, quas norunt falsarii, tollitur antiqua scriptura per liquores, qui disparere faciunt, & novas apponunt literas; hoc tamen ita subtiliter fieri non potest, quin ab oculato Judice, ac peritia scripturus cognosci nequeat; & hoc ah *Innocentio Tertio text. in cap. licet ad regimen. ℣. Sextarum scriptura de crimin. falsf.* statuitur unum ex indiciis falsificationis *Bullarum*. Talis autem chartæ maculatio inducit suspicionem tantum falsitatis, non autem falsitatem, ut notat *Farinac. quæst. 153. num. 186. & seqq.* nam potuit ex accidenti maculari charta, & non data opera ad aliquid de novo scribendum; & hoc facile dignosci potest, si macula occupat diversas partes scripturæ, & per eam non tantum maculata remanet charta, sed etiam immutatus color atramenti, quod ex madefactione regulariter immutatur; & si characteres maculati adamussim concordant cum non maculatis.

16 Quintum est, quando scriptura scripta apparet a diversis manibus, nempe in principio, ac fine abuna, in medio autem ab alia manu, quod indicium, pluribus limitationibus appositis, examinat *Fariu c. quæst. 153 num 112. & seqq.* Cessat autem falsitatis suspicio, si Notarius in margine scripturæ attestationem faciat, approbando partem scripturæ aliena manu exaratæ; potest enim dari casus, quod Notarius (maxime si scriptura longa sit) inceptam scripturam continuare nequiverit, unde per alium scribi fecerit, ac tandem Notarius ipse eam absolverit.

17 Sextum est, si authentica, aut legalitas scripturæ de re antiqua, sit recenti atramento scripta; ut manifeste convincitur ex dispositione Textus præfatæ Decretalis, ubi ait, *litera quoque recentior videbatur*.

18 Septimum est ligatura protocolli, nam, si in uno volumine reperiuntur plura instrumenta ligata in diversis quinternis, quorum unus non est ligatus ad instar aliorum, sed cum diversa forma, & filo, maxime si hic sit recens, exurgit legitima suspicio falsitatis, ut ex jure *cap. licet. ℣. Tertia, ut filum, & ℣. Quarta cum a Superiori. de crimin. falsf.* eliciunt Doctores. *Oddi Ludovic. Lucens. Sesse.* apud *Raynald. tom. 2. cap. 18. Rubr. num. 155.* Et augetur suspicio, si cartulatura non convenit numero aliorum foliorum. *Menoch. Oddo. Sesse.* apud *Raynald. loc. cit. num. 156.*

19 Octavum est, si appareat ex altera parte chartæ, seu papyri, quod sigillum non fuit impressum cum percussione, ut fieri solet cum similibus scripturis, ut argumento Texus *in cap. Inter delictos de Fid. instr.* ais *Hopingk de sigill. cap. 12. num. 84. & 86.*

20 Nonum ex diversitate signi, aut stigmatis tabellionatus Notarii, ut pluribus citatis *Monticell. Deeian. Menoch. Mascard. & Sesse.* scribit *Raynaldus loc. cit. num. 159.*

21 Decimum, addo ego, ex diversitate chartæ, seu papyri in instrumento, quod continet plura folia; nam si alia folia habent unum stigma artificis, seu officinæ, in qua fabricata est charta, quod Italice dicitur (*marca*), siva si alia folia minime sint circumcisa; unum autem folium est diversæ officinæ, ut colligitur ex diverso stigmate, aut, si hoc circumcisum est, argumentum falsitatis parit in scriptura. Et augebitur suspicio, si in illo folio continetur principale fundamentum partis producentis scripturam. Ratio est, quia de universali consuetudine, Notarii utuntur papyro ejusdem mensuræ, & ejusdem artificis, & contra rationem est, quod folium papyri diversæ interserverit aliis.

22 Undecimum est variatio sigilli, non concordans cum tempore, in quo dicitur confecta scriptura. Hoc explico per factum, quod præ manibus habui. In quadam Religione controvertebatur super quibusdam literis patentibus, quæ prætendebantur legitimæ, ac emanatæ a *Cardinali Protectore*. Res in judicium deducta fuit, & variæ Peritorum sententiæ circa confrontationem characterum, tum *Cardinalis*, tum ejus Secretarii cum aliis eorundem scripturis indubitatis. Observavi accurate sigillum, & circa stemma *Cardinalitium* nulla penitus erat variatio, sed verba, (quæ in limbo sigillorum Cardinalium solent apponi) talia erant: *Sigill. A Card. N. Episc. Portuen.* ille autem *Cardinalis*, qui transierat per optionem ab Episcopatu *Portuen.* ad *Ostiensem*, alia utebatur inscriptione in sigillis suis, nempe *Episc. Ostien.* Observavi tempus scripturæ datæ, quod confrontavi cum tempore, quo *Cardinalis* optaverat Episcopatum, & inveni, quod quindecim menses ante Datam scripturæ ille optaverat; unde pronunciavi patentes illas esse falsas; quia statim ac *Cardinales* taliter optant, mutant sigilla, ac eorum scri-

scriptiones; unde sigillum, appositum illis patentibus, fuit adulterinum, quod falsam reddebat ex se scripturam, *cap. licet. de crim. fals.* Et meum judicium confirmatum fuit a Rei constituto, qui fassus est, tum sigillum, tum scripturam omnem fuisse falsam.

23 Duodecimum indicium, quod ex scriptura deducitur, & non sensui, sed menti patet, est, quod deducitur ex inverisimilitudine concessionis gratiæ, aut alterius contractus, quod in scriptura continetur, *arg. cap. Porrecta. de Confir. util. vel inutil.* Pariter illud, quod habetur ex non servata forma, ac stilo, Curiæ, aut alterius Cancellariæ, *arg. cap. Quam grave. de crim. fals.* Et tandem illud, quod deducitur ex non servata solemnitate, quæ in similibus scripturis solet adhiberi.

24 Indicia porro, quæ habentur extra scripturam sunt ea, quæ habentur per dicta Testium, & alia, quæ tetigimus hoc eodem Titulo a *num.* 13. unde ea non repetimus.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

25 *Pœnæ criminis falsi sunt Judici arbitrariæ.*
26 *Literarum Apostolicarum nomine, antiquitus quæ veniebant.*
27 *De jure novo, nomine literarum Apostolicarum veniunt Bullæ, & Brevia.*
28 *Pœna falsantium literas Apostolicas, ad quæ sint extensa de jure novissimo.*
29 *Excommunicatio contra falsantes literas Apostolicas de jure antiquo extenditur ad complices.*
30 *De jure novo talis censura est reservata, sed est tantum contra Reos principales.*
31 *Augumentum pœnarum in Bulla Cœnæ contra falsantes literas Apostolicas.*
32 *Pœna Clericorum falsantium supradictas.*
33 *Judex falsariorum literarum Apostolicarum olim erat solus Papa.*
Nunc Judex eorum est Episcopus, nisi Reus sit carceratus ex mandato Papæ.
Si Laicus falsat literas Apostolicas, crimen est mixti fori.
34 *Pœna exercentis jurisdictionem ex falsis literis Principis, est mors.*
Idem est, si literæ contineant gratias &c.
Clericus falsificans sigillum Principis, debet degradari.
35 *Idem debetur, si falsificat sigillum Officii Ministri Principis.*
36 *Abutentes vero sigillo Principis, quomodo puniendus.*
Mediolani pœna ignis datur quoquomodo falsificanti sigillum Principis.
37 *Pœna falsificantium literas Ordinariorum.*
38 *Continuatur eadem materia.*
Episcopus est Princeps Ecclesiasticus.
Majorem dignitatem Regia, ac Imperiali habet Episcopus.
39 *Gravissime delinquit, qui falsis literis Ordinarii, munus Confessarii, aut Curati occupat.*
40 *Notarii falsarii pœnæ diversificantur juxta loca delictorum.*
41 *Notarii, falsantes acta judicialia, quomodo puniendi.*
42 *Testis falsus puniendus a Judice Causæ.*
Notarius condens falsum instrumentum, punitur a Judice, coram quo istud producitur.
Remissio Rei ad alium Judicem, quando fiat.
A quo puniendus Notarius falsificans instrumentum, alibi producendum.
43 *Alius a Notario falsificans instrumentum, quomodo puniendus. Minus punitur, quam Notarius.*
Album Prætoris corrumpens, quam pœnam meretur.
44 *Producens in judicio instrumentum falsum, ex triplici capite potest puniri.*
45 *Producens instrumentum falsum, antequam puniatur, interrogandus, an eo uti velit.*
Curiarum usus circa hoc.
46 *Quid agendum, quando æquales præsumptiones falsificationis militant contra Notarium, & contra producentem instrumentum falsum.*
47 *Pœna falsificantis scripturam privatam.*
Scriptura privata debet alicui esse nociva, ut fiat locus pœnæ falsi.
Scriptura privata falsificata, semper alicui nocibilis esse potest.
48 *Lacerans scripturam publicam, aut privatam, quando puniendus de falso.*
49 *Quod crimen committit lacerans scripturam.*
Lacerans scripturam ob lucrum, est fur: si, ad celandam veritatem, est falsarius.
Voluntas, & propositum distinguunt maleficia.
Pœna debita laceranti scripturam, est arbitraria.
Pœna Clerici falsificantis literas Dimissorias &c. Ordinarii.
50 *De pœnis Regularium circa crimen falsi, remissive.*
51 *Statutum primum pro Minoribus de Observantia.*
52 *Statutum secundum.*
53 *Statutum tertium.*
54 *Dubitatio prima, an mandans falsificationem comprehendatur in Statuto.*
55 *Opinio Sanctori.*
56 *Mandans falsificationem comprehenditur in Statuto.*
Mandans magis delinquit, quam mandatarius.
Dicitur principalis causa delicti, quando delictum est secutum.
57 *Dubitatio secunda, quotupliciter falsentur literæ Prælatorum Ordinis.*
58 *Quot modis falsificantur literæ Apostolicæ, falsari queunt literæ Prælatorum.*
59 *Dubitatio tertia, an ex non registratione literarum probetur earum falsitas.*
60 *Si concurrant indicia alia falsitatis, possunt literæ tales haberi falsæ.*
Indicia, quæ sint.
61 *Dubitatio quarta, an sigillum Generalis repertum apud aliquem, inducat suspicionem falsarii.*
62 *Falsare sigillum gravius est, quam falsare literas.*
63 *Solus cuneus non convincit monetarium falsum.*
Fabricatio sigilli Principis crimen est, independens ab ejus usu.
64 *Retinens falsum sigillum Generalis torquendus est.*
65 *Sigillum Generalis retentum, facit indicium ad torturam.*
66 *Refutantur excusationes retinentis sigillum Generalis.*
Conservans venenum punitur extraordinarie.
Illud vendens punitur pœna legis Corneliæ de Sicariis.
67 *Dubitatio quinta, quænam sint personæ, quarum sigilla nequeunt violari.*
68 *Sunt omnes habentes publicum Officium Ecclesiasticum, aut Laicum.*
Officium Notarii est publicum.
69 *Dubitatio sexta de servandis a Superioribus Provincialibus circa dimittendos ad Ordines.*

70 *Non*

70 *Non potest licentiare, nisi ad Episcopum domicilii Ordinandi,*
Domicilium contrahitur animo, ibi habitandi.
Provincialis dimittens Clericum ad alium, quam ad Episcopum domicilii, quam pœnam subeat.
71 *Requisita in Statutis, ut Clericus dimitti possit ad Ordines.*

25 CRiminis falsi sicuti multæ sunt species, & sicuti una præ alia variat in gravitate, sic etiam graviorem, aut leviorem pœnam inferre potest Judex: proinde pœnæ criminis falsi sunt arbitrariæ Judici usque ad mortem inclusive, ut multis secum vectis, scribit *Antonius Conciolus ad Statut. Eugub. lib. 4. Rubr. de Fals. num. 13. & 14.*

26 Quo ad falsificantes *literas Apostolicas*, variæ emerserunt sanctiones Apostolicæ circa *literas* ipsas. Nam juxta antiquam Decretalem *cap. Ad falsariorum. de crim. fals.* nomine illarum veniebant tantum literæ *bullatæ*, quod patet ex hoc, quod in alia Decretali *cap. licet. ad regimen. de crimen fals. Innocentius Tertius* adnotans indicia falsitatis, quæ in talibus literis committi possunt, ea exprimit, quæ *literis bullatis* tantum cum plumbo possunt convenire.

27 Sed de jure novo in *Bull. Cœn. Excom. 6.* nomine *literarum Apostolicarum* veniunt non tantum bullatæ cum plumbo, sed etiam sigillatæ *Annulo Piscatoris*, quæ dicuntur *Brevia*. item supplicationes gratiæ, seu justitiæ signatæ manu *Papæ*, aut Vicecancellarii, aut Regentis, aut alterius de mandato *Papæ*; nam eadem pœna puniuntur omnes, qui aliquam ex prædictis *literis* falsificant.

28 De jure autem novissimo per Extravagantem *Innocentii X. In supremo just. 8. April. 1653. Cherub. Bullar. Tom. 4.* extenditur tale nomen, ultra supradicta, ad supplicationes, ac Cedulas motus proprii, & Mandata *de expediendo*, manu *Papæ*, vel *per concessum* ab ejus Officialibus signata; & hoc quantumvis de prædictis nullæ *literæ Apostolicæ* in forma *Brevis*, aut *Bullæ* expediantur, aut soleant expediri. Extenditur pariter ad concessiones, signatas manu *Papæ*, aut Officialium, super quibus expediuntur *Bullæ*, aut *Brevia*; itidem ad Datas prædictarum, appositas ab Officialibus; ac etiam ad registra originalia, & libros, in quibus prædicta omnia registrantur; siquidem iis pœnis afficiuntur ii, qui falsant prædicta, & veniunt nomine *falsariorum literarum Apostolicarum*.

29 Pœnæ porro committentia falsitatem in supradictis multæ sunt; & prima est excommunicatio, lata de jure antiquo *text. in cap. Ad falsariorum. de crim. fals.* non solum contra *falsantes* per se, vel alios *literas Apostolicas*; sed etiam extenditur ad fautores, & defensores eorum, & ad Laicos, qui talibus literis utuntur; talis autem censura ex illa Decretali reservata non est; ut patet Textum illius legenti.

30 De jure autem novo, lato in *Bulla Cœnæ*, supradicta Excommunicatio est reservata *Papæ*; tamen non comprehendit mandantes, cooperantes, nec illis utentes, ut bene post *Barbos. in cap. Ad falsariorum. num. 4. de crim. fals.* observat *Thesaur. par. 2. V. Falsum. cap. 4. num. 3.* Tandem de jure novissimo ex supracitata *Bulla Innocentii Decimi* extenditur talis excommunicatio ad mandantes, complices, auxiliatores, mediatores, fautores &c.

31 Secundo, ex eadem Bulla augentur *falsariis literarum Apostolicarum* pœnæ, & sunt, quod in hoc crimine procedatur, tanquam in atrocissimis. Tertio, quod Rei hujus criminis incurrant, ipso facto, pœnam confiscationis omnium bonorum, etiam devolutionis jurisdictionalium, feudalium, emphiteuticorum, & privationis omnium Officiorum, etiam titulo oneroso collatorum. Quarto, ut comprehendantur omnes personæ cujuscumque gradus, etiam speciali nota dignæ, nemine excluso. Porro pœnæ supradictæ temporales an afficiant etiam non subditos *Papæ* in temporalibus, dubium est. Ego quidem inclinarem ad affirmativam, nolo tamen super hoc articulo immorari.

32 Clerici autem *falsarii* dictorum *literarum* omnibus Officiis, ac Beneficiis Ecclesiasticis sunt ipso jure privati, & sic evadunt ipso jure depositi, ut ex supracitata Decretali dicunt Doctores, *text. in cap. Ad Falsarium. de Crim. fals. Azor. 2. Part. lib. 7. cap. 17. §. Quintum. Garzi. de Benef. Par. 11. cap. 10. num. 170. Gonzal. ad Regul. Cancell. Gloss. 15. num. 73.* Insuper debent realiter degradari, ac tradi Potestati sæculari puniendi juxta Civilia, nempe ultimo suplicio. Hæc vero pœna ex tenore citatæ Decretalis limitatur ad eos, qui per se vitium falsitatis exercuerint, non extenditur tamen ad cooperantes: nihilominus extendi etiam ad mandantes, scribunt *Farinac. Quæst. 151. n. 12. ac Barb. in cap. Ad falsarior. num. 15. de Crim. fals.*

33 Judex porro falsitatis commissæ in dictis *literis Apostolicis* de jure antiquo, ut ex *cap. In memoriam. 18. Diss. cap. 2. de Rescr.* observat *Thesaur. V. Falsum. cap. 4. num. 2. V. Ex sup. relatis*, erat solus *Papa*. Tamen hodie falsarius talis judicatur ab Ordinario suo, nec est mittendus ad Curiam Romanam, nisi fuisset carceratus de mandato *Papæ*, ut ex *Felino*, & *Anania in cap. 2. de Rescript.* concludit citato loco *Thesaurus*. Sed quo ad Laicos Reos hujus delicti, quis erit Judex? Dico, quod, cum falsificatio in *literis Apostolicis* sit Causa mixti fori, ut scribunt Doctores, *Abb. & DD. in cap. Cum. si generale. de For. comp. Anani. in cap. Ad falsariorum. de Crim. fals. Boss. Tit. de Fals. n. 108.*, procedit in ea Judex tum Laicus, tum Ecclesiasticus: unde datur locus præventioni.

34 Pœna vero falsificantis *literas* Principis, faciendo literas falsas commissionis, sive Officii, concernentis jurisdictionem: merum ac mixtum imperium, & cum dictis literis falsis exercentis jurisdictionem, est pœna mortis naturalis, ut *arg. l. Majorum. C. de Fals.* ait *Afflict. in Const. Regni lib. 1. Rubr. 46. de Probib. Offic. nostr. num. 4.* apud *Raynal. Tom. 2. cap. 18. §. 3. n. 10.* Quid autem, si literæ falsificatæ Principis continerent aliud, ut concessiones gratiosas titulorum, nobilitatis &c. non vero concernerent jurisdictionem? Dico, quod non minus debet falsarius ultimo suplicio affici. Quia *literæ* hujusmodi sigillo Principis muniuntur, nec potest falsarius tales literas condere, nisi etiam sigillum Principis falsificet. Falsificare autem sigillum Principis majus delictum censetur, quam fabricare falsam monetam, ut loco citato scribit *Afflictus*. Unde si falsus monetarius pœna mortis punitur; pari pœna multandus est adulterans sigillum Principis. Clericus autem, qui sigillum Principis falsificat, debet degradari, & aliquis character imprimi ipsi debet in signum maleficii, ut ait Textus in *cap. Ad audientiam, de Crim. fals.*

35 Quod autem dicitur de sigillo Principis, extendi debet ad ejus Officiales; ita ut, qui vitiat sigillum Officialis Principis, (sigillum nempe Officii, quo Officialis pro actis publicis utitur, non vero sigillum domesticum, seu familiæ, quo scripturas munit,) eadem pœna puniendus est. Ratio est, quia sigillum Officii est sigillum Principis; Officialis enim minister est Principis; ejus personam repræsentat, & quidquid ex Officio agit, agit nomine, & auctoritate Principis.

36 Sed quid dicendum de eo, qui verum sigillum Principis abstrahit ab una scriptura vera, & illud apponit scripturæ falsæ? Respondeo, quod iste videtur minus delinquere in falsitate; quam ille, qui sigillum falsum cudit; sicut etiam ille, qui furtive utitur vero sigillo Principis ad sigillandam scripturam falsam. Tamen circa hos casus, sicut etiam in cæteris spectandæ sunt municipales Constitutiones, & juxta eas pœnæ sunt infligendæ. In dominio quidem *Ducatus Mediolani*, ut patet ex *Novis Constitutionibus lib. 4. de Pæn. init. fol. m.* 100. pœna ignis apponitur ei, qui falsificat, vel falso mutat sigillum, literas, instrumentum, vel scripturas Principis, ejus Locum tenentis, vel Senatus, vel falsum circa præmissa, vel aliquod præmissorum committit.

37 Quo ad falsantes literas Ordinariorum, distinguendum est de literis; nam si sint literæ commendatitiæ, sive Dimissoriales pro suscipiendis Ordinibus, sive Minoribus, sive Sacris, & falsarius eales Ordines susceperit a non suo Episcopo, est posita pœna suspensionis ab executione Ordinum, in quibus ministrans, redditur irregularis; & hoc non tantum de jure antiquo *cap. si quis ausus. 17. Dist.* sed etiam per Extravagantem *Pii II. Cum ex Sacrorum.* confirmatam *a Leone X., Paulo III., & B. Pio V.*, ut scribit Dias *Pract. crim. cap. 36.*, & ad eum *Salzedo §. Extravagans Pii*, quæ pœna etiam habetur sancita in *Tridentino Sess. 6. cap. 5. & Sess. 23. capit. 10. de Refor.* Verum est, quod in dicta Extravaganti, sicut etiam in ipsius confirmatoriis non habetur talis censura, nisi contra suscipientes Ordines Sacros; tamen ex dispositione *Tridentini*, pœna tali afficiuntur etiam ii, qui per *falsas literas* suscipiunt a non suo Episcopo etiam Ordines Minores, ac etiam primam tonsuram, ut pluribus citatis, docet *Toesaur. de Pæn. Par. 2. V. Ordo. cap. 15. n. III. §. Advertendum secundo*, qui testatur de communi, & citat *Majol. Quarant. Suar. Tolet. Filiuc. & Salzed.*

38 De cæteris vero literis Ordinariorum, nullam haberi censuram latæ sententiæ contra illarum falsarios, scribit *Navar. Cons. 39. n. 3. de Temp. ordinat.* Tamen debent hujusmodi falsarii, etiam corporalibus pœnis affici; sicut etiam illi, qui, vitiatis proprii Ordinarii literis, a non proprio Episcopo Ordines suscipiunt, debent, ultra supradictam censuram, corporaliter multari. Ratio est, quia tales *literæ* non possunt falsificari, nisi falsificetur, aut furtive apponatur sigillum Ordinarii, sine quo talibus *literis* fides non adhibetur. Sicut ergo falsificanti literas, aut sigillum Principis Laici, pœnæ corporales, etiam ultimi supplicii adhibentur, ut dictum est supra *num. 34. & 35.*, rationabile est, quod similiter fiat in falsificatione literarum Principis Ecclesiastici, ut est Episcopus, qui est Spiritualis Princeps *Const. Apostol. lib. 2. cap. 26.*, quique majorem Regia dignitatem obtinet, *Gregor. VII. lib. 4. Epist. 2. & lib. 11. Ep. 2.*, imo etiam Imperiali Majestati præfulget. *Cap. sollicitæ. de Major. & obed.*

39 Et fortius urget ratio, si per *literas* Episcopales *falsificatas*, aliquis munus Curati, aut Confessarii exerceret. Quia, si ex dispositione Apostolicarum Constitutionum, Curiæ seculari morti tradendus, relaxatur Clericus, qui, cum Sacerdos non sit, officium Sacerdotis assumit, Missam Celebrando, aut Confessiones audiendo, æquum est, quod, si non tali, saltem paulo minori pœna afficeretur simplex Sacerdos, qui falsatis literis Curam animarum invaderet, aut Confessiones Sacramentales exciperet; Ratio est, quia, sicut nullum est Sacramentum ejus, qui Missam celebrat, (cum non sit Sacerdos) ex defectu *potestatis Ordinis*, sic nulla est Confessio, quæ fieret ei, qui per *falsas literas* sibi munus Curati, aut Confessarii usurparet, ex defectu *potestatis jurisdictionis*. Unde talis falsarius deberet ad triremes per quinquennium damnari; sive alia gravi, ad arbitrium Episcopi, & scandalum populi, affici.

40 Pœna *Notarii*, condentis publica instrumenta falsa, varia est, pro varietate Statutorum; nam in aliquibus locis mittuntur Rei ad triremes; in aliis, posita est pœna amputationis dexteræ manus; in aliis, est ultimum supplicium; & hoc signanter practicari in *Sabaudia*, *Catalonia*, *Regnis Aragoniæ*, *Valentiæ*, *Neapolitano*, & in *Urbe*, & multis aliis regionibus, scribit *Raynald. Observ. crim. Tom. 2. cap. 18. §. 1. n. 14.* ex pluribus, per eum citatis, & ut docet *Garonus* ad *Novas Constitutiones Mediolani lib. 4. Tit. 6. de Pæn. art. 1. an. 13.* ubique locorum adaucta est pœna contra hujusmodi *Notarios*, ad deterrendum alios, ne simile facinus audeant; nam hujusmodi genus hominum, uno ductu calami possunt depauperare familias, ac ipsi soli plus damni alicui privato inferre, quam multi fures, imo etiam hostium exercitus: siquidem hostilis vastitas non potest fundos agrorum præripere, & alio transferre; *Notarius* vero potest eos legitimo testamento, aut ab intestato uni debitos, in alium transferre, fabricato testamento adulterino.

41 Fieri autem extensionem pœnæ contra *Notarios*, condentes instrumenta falsa, ad eosdem vitiantes acta judicialia sive civilia, sive criminalia, perspicuum est, quia, ut, multis citatis *Bart. Gram. Campeg. Monticel. Crat. & Bajard.* docet *Farinac. Quæst. 155. num. 16.* appellatione publici instrumenti veniunt acta judicialia. Album porro Prætoris inter acta judicialia connumerandum est, quia continet nomina eorum, qui ob delicta commissa judicialiter banniti sunt: unde corrumpens hujusmodi album, delendo jam scriptum alicujus nomen, vel falso apponendo aliud, eadem pœna teneri debet. Gravior porro esset falsitas actorum in Causa Criminali, quam in Civili; & præsertim, si ex falsitate resultaret gravamen contra Reum; nam majus reputeatur, & damnabilius damnum, illatum Reo, quam fisco. Unde, si ex falsificatis actis Reus fuisset ultimo supplicio affectus, non deberet *Notarius* criminalis ullo pacto mortem evadere.

42 Sed quid dicendum, si *Notarius* falsificat Instrumenta in uno loco, quæ alibi sunt producenda, a quo nam debet iste puniri? Respondeo, quod, sicut Testis examinatus in uno loco ad instantiam Judicis alterius loci, si falsum deponit, puniri debet a Judice, ad cujus instantiam examinatus est, quia effectus hujus delicti trahitur ad forum causæ, ut *argum. text. in l. Contraxisse. ff. de Act. & obl. l. Post legatum. ff. de His qui ut indig.* docet *Barbatia in cap. licet. Colon. 15. de For. comp.* pari modo *Notarius*, condens falsum instrumentum, debet puniri a Judice, coram quo illud producitur. Hoc autem debet accipi, quando ambo Judices essent sub eodem Principe, aut Præside, alias non obtineretur remissio Rei ab uno ad alium Judicem, ut docet *Decian. Tr. crim. lib. 4. cap. 19. n. 10.* nisi Princeps, dominus Rei, ordinaret Judici suo, ut Reum remitteret ad alium Judicem, ut passim fit.

43 Si vero alius a *Notario*, falsificet instrumentum publicum, aut album Prætoris corrumpat, pœna, Judici arbitraria, percutiendus est, quæ debet aggravari proportionabiliter ad gravitatem damni, quod falsitate commissa, alteri intulit, vel illaturus erat. Minor tamen esse debet, quam si falsificans esset *Notarius*; ratio est, quia hic juramentum præstat fidelitatis, dum creatur *Tabellio*; unde falsando scri-

scripturam, peccat non tantum contra fidelitatem, sed etiam contra juramentum, & per hoc graviorem pœnam meretur.

44 Sciendum porro, quod, si instrumentum falsum, aut falsificatum, in judicio producitur, ex triplici capite potest quis puniri; nempe, si illud fecerit; secundo, si fieri fecerit; tertio, si scienter illo uti voluerit, & actus sit consummatus. In primis duobus casibus Reus punitur ordinaria pœna *legis Corneliæ de falsis*, ut habetur ex Digestis *text. in l. 1. §. fin. ff. Ad l. Cornel. de Fals.* In tertio autem casu non punitur ordinaria pœna, sed tantum relegatione ad tempus, ut ex *Salyceto in l. Si ut eris. Col. 3. inst. C. de Fid. Instr.* scribit *Bassius Tit. de Fals. n. 115.*

45 Differentia autem est in prædictis casibus, quia, qui corrumpere fecit, & qui corrupit, seu falsum instrumentum condidit, pœnam falsi subire debent, quamvis nullus tali instrumento usus fuerit; nam delictum eorum in mandato committendæ falsitatis, seu in actu ejusdem comissæ, jam consummatum est. Non sic in tertio casu, quia non punitur producens, nisi sciat instrumentum esse falsum, & cum hoc eo uti intendat, ut ait Textus *in l. Si fil. fos. C. de Fals.* potest enim ab ejus usu abstinere, usque ad sententiam, ut dicitur in citato Textu. Ideo usus Curiarum est, ut facta publicatione Testium, aut productione instrumenti, fiat interrogatio, an producens illo uti intendat; hoc enim pacto constat de ipsius voluntate; & cessat in adversario onus probandi scientiam; nam juxta Doctores *Abb. Felin. & Aretin. in cap. Præsentium. de Test. Boss. loc. sup. cit. num. 117.* scientia falsitatis scripturæ præsumitur in producente, quando scriptura est super facto proprio.

46 Quid autem juris, si facta productione instrumenti falsi, æquales præsumptiones militent contra producentem, & contra *Notarium*, quod illud falsificaverint? Ponatur casus, quod, producto instrumento falso, Judex procedere velit criminaliter contra producentem, & iste accuset *Notarium* tanquam Auctorem falsitatis, & contra eos æqualia militent indicia; quid agendum a Judice? Dico, quod juxta Textum in *l. Ubi. C. Ad leg. Cornel de Fals.* debent ambo subdi torturæ, & ita etiam firmat citatus *Boss. Tit. de Fals. num. 91.*

47 Pœna autem falsificantis scripturam privatam, (siquidem arg. *l. 1. §. Qui in rationibus. ff. Ad. leg. Cornel. de Fals. l. Si quis Decurio. l. Qui velati. l. Damus. C. eo. tit.* falsificans etiam scripturam privatam puniendus est de falso) est pœna pecuniaria, ut post *Socinum*, *Gandinum*, & *Augustinum de Arimino*, docet *Boss. loc. sup. cit. num.* 86. Advertendum tamen, quod, ut pœna incurratur, necessarium est, quod scriptura aut actu nocuerit, aut ad nocendum apta sit, ut habet *Gloss. in l. Damus. C. ad leg. Cornel. de Fals.* nam cum falsi crimen, ut sit punibile, oporteat, quod alicui noceat, ut dictum est supra, si talis scriptura nullo modo nociva sit actu, aut potentia, desinit continere crimen falsi; ut proinde punibilis minime sit. Sed difficile est condere scripturam privatam, tangentem personam, aut factum alterius, quæ pro aliquo saltem casu nociva esse nequeat, & inservire saltem pro indicio contra illum, quod, juxta *Bart in d. l. Damus. C. Ad leg. Cornel. de Fals.* ad reddendam nocivam scripturam privatam, sufficit.

48 Qui tandem ita falsum committit, qui supprimit, impedit, aut tacet veritatem, sicut ille, qui eam immutat, ideo lacerans, seu comburens scripturam publicam, sive privatam, committit crimen falsi, ut dicunt Doctores *Bart. in l. Eum qui. C. Ad leg. Cornel. de Fals. Farinac. Quæst. 150. num 171. Grat. Cons. 59 num. 8. & seqq. Vol. 1. apud Raynal. Tom. 2. cap. 18. §. 2. num. 3. & 4.* & ratio est, quia supprimit veritatem, quæ per scripturam combustam apparere potest. Ex hac ratione sequitur, quod ad hoc, quod lacerans scripturam, ut præfertur, punibilis sit tanquam falsarius, oportet, quod sit scriptura originalis, cujus nullum authenticum habeatur transumptum; si enim originalis non sit, aut per legitima transumpta potest veritas facti comprobari, crimen falsi non patratur. Ratio est, quia tali casu non supprimitur veritas, quæ potest haberi per alias scripturas, unde cessat ratio delicti, & sic etiam delictum

49 Scio *Thesaurum Decis. 171. per tot.* tenere, talem lacerantem scripturam publicam, aut privatam, non esse falsarium; sed de *Scriptura privata* validis argumentis *Thesaurum* impugnat *Farinacius Quæst. 15., num. 165. in fin.* & *Genua de sump. priva. lib. 1. Quæst. 5. num. 6. & seqq.* Possent tamen isti Doctores reduci ad concordiam, dicendo, quod lacerans scripturam, vel intendit ex tali facto reportare lucrum, (ut si Actuarius laceraret in libro maleficiorum querelas scriptas, ut a querelatis acciperet pecunias, ne contra eos posset procedi; sive si privatam syngrapham obligatoriam comburet debitor, ne creditor posset eum judicialiter convenire,) vel intendit tantum supprimere veritatem, quæ per scripturam poterat probari, velut, si quis processum, ab Archivio criminali surreptum, laceraret, ne per eum appareat, quod aliquis damnatus fuerit de delicto, maculante ejus posteritatem. In primo casu posset locum habere opinio *Thesauri*; in secundo vero verificari contraria sententia. Ratio istorum est, quia juxta axioma Philosophi *a fine specificatur motus*; & voluntas, ac propositum distinguunt maleficia, *arg. l. Qui injuriæ causa ian. ff. de Furt. Capol. Cons. crim. 26 num. 19.* Qui ergo ex laceratione intendit lucrum, est fur; fur enim in furto solum lucrum intendit; at qui solam suppressionem veritatis intendit, est falsarius. Sed verius puto, prout etiam senferunt alii, *Matthæ. de Re crim Controv. 38. num.* *Sabell. Sum. diver. tract. §. Furtum. num. 8. Raynal. l. sup. cit. num. 9.* quod utrumque crimen committatur. Ratio est, quia potest quis intendere aliquod crimen, & ad illud patrandum uti crimine specifice diverso, ut adulter, qui ad hoc, quod liberius possit frui amasia, illius maritum occidit. Qui ergo lacerat scripturam ob lucrum injustum, hoc quidem intendit, & sic furto delinquit: tamen delicto falsi utitur pro medio ad illud, & sic utroque delicto peccat. Pœna autem lacerantium scripturam publicam, aut privatam, Judici arbitraria est, ut docuit *Farinac. Quæst. 150. num. 171.* Debet autem aggravari ex gravitate negotii, & causæ importatæ ex scriptura. Quo ad pœnas Clericorum falsificantium literas dimissorias, dico, quod convictus, aut confessus de hoc crimine, si de eo condemnatus, subit pœnam infamiæ, & ex consequenti est irregularis, quia crimen falsi est crimen publicum. *l. 1. ff. de Publ. judic. § Item lex Cornelia. Inst. eo. tit. Clar. § Falsum init.*, imo secundum magis communem, sufficit ad hanc pœnam, si hoc crimen sit notorium jure, vel facto, absque sententia, quia est crimen depositione dignum ut scribunt *Sayrus de Cens. lib. 7. cap. 12. num. 3.* & *Garcia de Benef. Par. 11. cap. 3. num. 110.* Verum est, quod adversus talem infamiam potest a proprio Episcopo restitui, & sic indirecte dispensari super tali irregularitate, ut argumen. *cap. At si Clerici §. de Adulteriis. de Judic.* dicunt Doctores *Tolet. lib. 1. cap. 62. §. final. Sayr. Abb. Sylv.* apud *Thesaurum V.*

Ordo cap. 16. *num.* X. Addit *Thesaurus* loco citato, quod, ratione talis criminis, potest Clericus damnari ad triremes, si processum sit per viam accusationis, & hoc probat ex dispositione *l.* 1. §. *fin. ff. Ad leg. Cornel. de Fals.* sancientis, quod pœna falsi, via accusationis, est *deportatio*, in cujus locum successit condemnatio ad triremes, ut testatur *Clar. Qu.* 67. §. *Deportatio. num.* 8.

50 Quo ad pœnas Regularium circa crimen falsi, spectandæ sunt, velut etiam in cæteris delictis, ipsorum Constitutiones. Nos Minores de Observantia sequentes leges habemus.

51 Primo. *Falsificantes per se, vel per alium literas, aut sigilla Prælatorum, Principum, Generalium, Provincialium aut Notabilium Personarum, sunt, ipso facto, excommunicati; Carceri mancipandi, Generalis arbitrio: atque ad omnia Officia, ac dignitates Ordinis perpetuo inhabilitandi. Text. Tit. Applicatio* §. 45.

52 Secundo. *Qui per se, vel per alium literas, aut sigilla Prælatorum nostri Ordinis, aut alterius Personæ notabilis falsificaverit*, ipso facto, *sententiam excommunicationis incurrat, & carceretur ad Superioris arbitrium. Si vero sigilla, & literæ falsificata fuerint Generalium, sine eorum assensu, falsarii a Carcere liberari non possint. Ac præterea ad omnia Ordinis Officia perpetuo sint inhabiles. Stat. Gen. Ord. cap.* 7. §. 6. *num.* 61.

53 Tertio. *Provincialis concedens dimissoriales literas ordinandis Fratribus, non servatis sacris Canonibus, & Ordinis sanctionibus, suspendendus, vel etiam privandus venit Officio, Superiorum arbitrio. Text. Tit. Applicatio* §. 54.

54 Circa quæ Statuta, & signanter contra primum, prima dubitatio est, An mandans falsificationem, comprehendatur in Statuto?

55 Respondeo, quod *Sanctor. de Pœn. cap.* 11. *Quæst.* 5. *init. fol.* 12. examinando dispositionem præsentis Constitutionis, ait, quod ipsa comprehendit auxiliantes, & complices falsificationis, eos nempe qui efficienter, ac instrumentaliter physice ad falsificationem concurrunt, unde deducit, quod consulentes non comprehenduntur; nec sunt puniendi pœna ordinaria; sed ad arbitrium Judicis: de mandante autem nihil dicit.

56 Dico igitur, quod mandans comprehenditur in Statuto, ipse enim *per alium* vere falsitatem committit. Regulariter enim in omni delicto plus delinquit mandans, quam mandatarius, quia mandando ipse delinquit, & mandatarium corrumpit, *Gloss. fin. in cap. Gaudemus. de Divortio. Dec. in l.* Is damnum. *num.* 2. *ff. de Reg. jur. arg. l.* 1. §. *Persuadere. ff. de Serv. corru.* & mandans dicitur principalis causa, & ideo plus punitur *arg. l. Quoniam multa. C. Ad l. Jul. de vi. Capol. Cons.* 34. *num.* 48. Hoc vero intelligendum est, quando consideratur simul mandatum, & delictum, ut optime distinguit, & probat *Decian. Tr. crim. lib.* 9. *cap.* 32. *num.* 4. *ant. fin.* Cæterum, si consideretur mandatum, separatum a delicto: hoc censetur majus illo, ut optime idem ibidem probat. Concluditur ergo, quod, si aliquis nesciens scripturam falsificare, mandat scienti, ut eam falsificet, æquali pœna tenetur cum actualiter falsificante.

57 Secunda dubitatio est, quot modis possint falsificari literæ Prælatorum Ordinis?

58 Respondeo, quod tot modis potest circa illas committi falsum, quot committi contingit circa *literas Apostolicas*, de quibus diximus supra hoc *Titulo num.* 11. & hoc eodem paragrafo, loquendo de indiciis commissæ falsitatis *num.* 11. *& seqq.* Ex indiciis enim arguuntur modi, quibus contingit committi falsitas.

59 Tertia dubitatio est, An ex hoc solo, quod *literæ* Generalis obedientiales, aut aliæ patentes, quæ registrari solent, registratæ non reperiuntur, probetur, quod illæ sint falsificatæ?

60 Respondeo, quod ex hoc solo, quod non reperiuntur *literæ* registratæ, non remanet probata illarum falsitas; tum quia hoc est argumentum negativum, quod per locum ab auctoritate non tenet; tum quia potest esse, quod *literæ* veræ sint, & quod ex negligentia Secretariorum non fuerint registratæ, Quod, si cum hoc adminiculo concurrant aliæ circumstantiæ, quæ suboleant falsitatem, potest pronunciari de falsitate *literarum*; & tunc incumbit *literas* producenti onus demonstrandi eas esse legitimas. Circumstantiæ indicativæ essent, si in Registro sub die Datæ *literarum* suspectarum, reperirentur adnotatæ omnes aliæ similes: si Generalis tales, seu similes *literas* concedere, etiam ad preces Magnatum constanter renuerit: si stilus illarum, totaliter diversus sit a stilo consueto, sive a formulario, quo utitur Secretaris Generalis, & similia. Quod, si producens *literas*, non probet eas esse legitimas; & si non docest, a quo illas habuerit, ipse præsumendus est illarum falsarius, & in rigoroso examine constitui potest ad habendam veritatem. Ratio est, quia falsitas talis non potuit committi, nisi ab eo, qui reportaturus erat ex illa commodum, sive lucrum; nemo enim peccat ob amorem delicti, sed ob commodum, quod ex delicto reportat; & cum producens eas *literas*, supponatur ex illis commodum reportare; (aliter enim non produceret) sequitur, quod ille aut falsaverit, aut falsificari fecerit.

61 Quarta dubitatio est, An puniendus esset tanquam falsarius ille, apud quem esset repertum sigillum Generalis, seu Provincialis falsificatum, sive folium album, sigillatum vero sigillo eorundem?

62 Respondeo, quod, sicut falsificare sigillum Principis, majus delictum est, quam falsare ejus literas, ut ex *Afflicto* diximus supra *num.* 34., sic etiam majus crimen erit falsificare sigillum Generalis (qui in Religione est Princeps), sive Provincialis, quam eorum literas, prout etiam probat *Sanctor. de Pœn. cap.* 11. *Q.* 5. *℣. literas, aut sigilla. fol.* 12.

63 Quamvis autem videatur, quod fabricans sigillum Principis puniri non debeat, nisi constet, quod illo usus sit ad sigillandum patentes falsas; sicut etiam non puniri potest ut monetarius falsos, ille, apud quem solus cuneus imprimendæ monetæ reperitur, ut ait *Boss. Tit. de Fals. monet. num.* 7. sed torqueri tantum debeat: tamen contrarium est verius; nam in sola fabricatione sigilli delictum in suo genere consummatum est independenter ab usu illius. Et de facto artifices sigillorum, si ad instantiam alicujus privati, (& non ad mandatum Principis, aut ejus Officialium, qui sigillo utuntur) sigillum Principis cudunt, ultimo suplicio afficiuntur, quamvis artifices ipsi tali sigillo usi non sint.

64 Casu igitur, quod apud aliquem reperiatur sigillum Generalis, aut provincialis, adulteratum, & eo maxime, si ille illud tenebat occultatum cum cæteris reculis suis, sibi charioribus; debet iste in examine rigoroso constitui, ad habendam ab eo veritatem de artifice, qui sigillum cudit, & etiam si illo usus sit ad sigillandas literas adulterinas. Ratio est, quia hic non sumus, ut in casu furti, in quo res furata, reperta apud aliquem, facit indicium ad torturam, si tamen intervenit aliud adminiculum, puta, quod ille sit malæ famæ, ut docet *Clar. lib.* 5. §. *Furtum.* ℣. *Sed non quid. num.* 5., qui testatur de communi; sed sumus in casu simili cum inventore libelli famosi, qui, ut habetur ex dispositione Impera-

peratoris *text. in l. Unic. C. de Famo. libel.* præsumitur Auctor illius, nisi eum laceret, & comburat. Quia res furata, inventa apud aliquem, ex se indicium delicti non facit respectu ejus, apud quem invenitur; potuit enim justo titulo emptionis cum bona fide eam habuisse; ut ergo possit juste prælumi iste Reus principalis, aut complex in furto, requiritur aliquod adminiculum, puta, quod alias convictus fuerit de furto, aut sit homo malæ vitæ &c.

65 Sed in casu sigilli inventi, dispar est ratio; nam sigillum ex se facit indicium criminis contra eum, qui illud servat; nempe, quod vel ipse illud cuderit; vel cudi ab alio fecerit; vel cusum ab alio habuerit; vel ipse eo ad falsitatem usus sit; vel aliis commodaverit ad eundem usum, quæ omnia delicta falsi sunt; & proinde torqueri debet ad habendam veritatem tum de Auctore, tum de usu sigilli.

66 Nec ille se tueri potest, dicendo, sigillum fuisse a se fortuito inventum in loco publico, proinde non posse docere de artifice; nam adhuc torquendus est. Ratio est, quia sicut repertor libelli famosi, quia est res criminosa ex se, debet illum corrumpere, alias præsumitur Auctor illius, & torquetur ex lege supracitata, pari modo res criminosa ex se est sigillum illud inventum, & servatum. Aut enim inventor illius cognovit, aut reputavit illud esse adulterinum; aut putavit esse sigillum verum, deperditum forte ab illo, qui tali sigillo legitime uti potest. Si primum, debebat illud corrumpere, ne posset alicui esse instrumentum novæ falsitatis. Si secundum, tenebatur restituere illi, qui sigillum perdidit. Ad quid ergo servavit, & occultatum inter chariora custodivit? Evidens ex tali custodia emergit præsumptio, quod eodem ob falsitatem usus sit, aut uti vellet; & sic semper intervenit legitimum indicium ad torturam. Et quando nihil emergeret circa usum secutum, locus esset pœnæ arbitrariæ ex sola conservatione sigilli, quæ prodit animum paratum ad usum illicitum illius, ut proinde criminosa reddatur illius conservatio. Ratio est, quia, sicut pœna *Legis Corneliæ de Sicariis* tenetur, qui habet venenum, quod non valet ad aliud, quam ad necandum hominem, *text. in l. 3 ff. Ad leg. Cornel. de Sicar.* sic etiam, qui tale sigillum tenet, quod non valet, quam ad committendam falsitatem. Verum est, quod, ut optime observat *Cabal. Tract. de Omn. gener. homicid.* n. 564. tenens tale venenum, non punitur ordinaria pœna illius legis, nisi illud donaverit, aut vendiderit ad necem hominis; secus punitur mitiori, & extraordinaria. Sic etiam dicendum de habente sigillum, quod non puniatur ordinaria pœna falsi, nisi eo usus sit, vel ad usum alteri commodaverit; ob solam autem retentionem arbitrio Judicis, veniat puniendus.

67 Quinta dubitatio est circa idem Statutum, & est, quænam intelligantur *Personæ notabiles*, quarum sigilla violantes pœnæ statutariæ sint obnoxii?

68 Respondeo, esse eas omnes, quæ publicum officium habent sive Ecclesiasticum, sive laicale, propriumque sigillum, sive signum usurpant, quo munita scriptura quævis redditur legalis, & authentica; & hoc modo veniunt non solum Prælati Ordinis nostri, sed etiam aliarum quarumcumque Religionum, & Episcopi, prout etiam sensit *Sanctor. de Pœn. cap. 11. Quæst. 5. ℣. Prælatorum Ordinis fol.* 13. & veniunt etiam personæ laicæ, quæ, ut præfertur, proprium sigillum habent, quo validitas, ac robur additur scripturæ; unde, si *Notarius* utitur signo sui *tabellionatus*, non quidem delineatus calamo, ut regulariter fit, sed impressus sigillo (ut multoties vidi), vitians sigillum talis *Notarii* committit in Statutum. Ratio est, quia *Notarii* Officium publicum est, *arg. l. 1. C. de Mand. Princ.* & possunt ratione talis Officii, (cujus ope interveniente, firma manent acta hominum, scripto mandata, quæ alias nutarent cum maxima perturbatione Reipublicæ) *Notarii* dici *Personæ notabiles*, ut proinde eorum sigilla adulterantes æquali pœna puniantur cum iis, qui falsificant sigilla Prælatorum. Quandoquidem non minora damna possunt causare hujusmodi falsarii, roborando scripturas adulterino sigillo Notarii, quam falsificando sigilla Prælati alicujus.

69 Sexta dubitatio est circa tertium Statutum datum supra *num.* 53. & est, quænam observanda sint a Ministris Provincialibus circa Clericos mittendos ad ordinationem, sancita per Sacros Canones, ac Constitutiones Ordinis.

70 Respondeo, quod vigore Canonum *text. in cap. Cum nullus. de Temp. Ordin. lib. 6. Tridentin. Sess. 7. cap. 11. de Refor. & Sess. 23. cap. 8. de Refor.* non potest Provincialis licentiare suum Subditum ad Ordines quosvis, nisi mittendo illum ad Episcopum Diœcesis, in qua est Conventus, ubi ordinandus habet domicilium. Disputant quidem Doctores, quænam requirantur, ut aliquis sortiatur domicilium in aliquo loco, & licet inter eos sit discrepantia circa diuturnitatem temporis, omnes tamen conveniunt in hoc, quod ad contrahendum domicilium, requiritur animus ibi habitandi, argumento eorum, quæ dicuntur in jure, *l. Domicilium. ff. Ad munic. l. Cives. juncta Gloss. C. de Incol. lib.* 10. *Derian. Tract. crim. lib.* 4. *cap.* 16. *num.* 8. Sed Regularis, qui vivit sub obedientia sui Prælati, non potest habere animum habitandi in ullo Conventu determinato, unde neque potest sortiri domicilium animo habitandi. Domicilium ergo Regularis erit Conventus, in quo ejus Prælatus Provincialis eum collocat de familia. *Capucin. Piastr. Ugolin. Campanil. Mirand. Roderic.* apud *Barbos. ad Trident. sess. 7. cap. 11. num. 4. de Reform. & de Pot. Episc. Alleg. 4. num. 69. & Alleg. 7. num.* 18. Si ergo Provincialis Clericum degentem in uno Conventu de Diœcesi unius Episcopi, licentiaret ad alium Episcopum pro susceptione Ordinum, & in Dimissorialibus suis diceret, talem Clericum esse de familia alterius Conventus, qui esset in Diœcesi Episcopi, ad quem illum licentiat, incideret in pœnam privationis Officii, vocis activæ, ac passivæ, ac alias arbitrarias Summo Pontifici, juxta Decretum *Sacr. Congr. Concilii*, quod per extensum dat *Quarant. Sum. Bullar. V. Ordo. Q. De mandato fol. m.* 392.

71 Ex dispositione vero Constitutionum Ordinis, non potest Provincialis dimittere Clericum ad Ordines quosvis, nisi iste bonum testimonium probatæ vitæ in scriptis habeat, subsignatum a Guardiano, ac Discretis sui Conventus; pariter, nisi sit approbatus ab Examinatoribus Provincialibus circa doctrinam, ætatem, ac cætera, ad Ordines requisita; itidem, nisi commoretur de familia in aliquo Conventu, sibi subjecto; tandem (si ordinandus sit Subdiaconus) nisi compleverit biennium a professione emissa, & si ad Sacerdotium sit dimittendus, nisi expleverit quinquennium, similiter post emissa vota solemnia. Pœna autem Provincialis, non servantis conditiones priores supradictas, est Superiori arbitraria. Si autem dispositionem ultimi Statuti non observat, Provincialis est ab Officio suspendendus, ut sonat Statutum ipsum. Ita *Stat. Gen. Ord. cap. 2. §. 7. n. 1. & seqq.* Et de hoc satis.

§. II. Literarum Aperitio.

SUMMARIUM.

1 *Literarum aperitio, quomodo, & quando sit crimen.*
Pater, & Maritus habent auctoritatem aperiendi literas filiorum, & uxoris.
Hoc idem potest Superior Regularis respectu Subditi.
Limitatur in casu, quod literæ scriptæ sint a majori ejus Prælato ad Subditum.
2 *Literarum aperitio communiter existimatur crimen falsi.*
Impugnatur hæc opinio.
Dictio tanquam de sui natura importat regulariter improprietatem, & fictionem.
Potest aliquando importare similitudinem, & veritatem.
Literarum aperitio non importat crimen falsi.
3 *Aliquando est crimen læsæ Majestatis.*
Aliquando est crimen furti, & quare.
Utens re aliena contra voluntatem domini, delinquit furto.
Delinquit contra fidelitatem, qui literas, sibi commissas, dat alteri ab eo, ad quem deferendas accepit.
Quo sensu dicant Doctores, aperitionem literarum esse crimen falsi.
4 *Diversificatur hoc crimen a diversitate finis intenti,*
Proprie est Stellionatus.
Aperiens literas delinquit, non tantum, si habet animum nocendi, sed etiam si ex hoc emergit periculum alterius nocumenti.
5 *Aperiens literas ex curiositate venialiter tantum peccat.*
Arbitrarie tantum punitur de Stellionatu.
6 *Aliquando aperiens literas tenetur actione injuriarum.*
7 *Ad incurrendum hoc crimen cum aperitione requiritur lectura literarum.*
8 *Requiritur pariter, quod interveniat ob eam damnum tertii,*
9 *Licet malum tertio non accidat, dolose aperiens literas debet puniri.*
10 *Retardans dolose literas cum damno alterius, puniendus est de Stellionatu.*
11 *Dolose occultans, aut destruens literas, delinquit de falso.*
12 *Avellens a literis sigillum publicum, committit falsum, & quare.*
13 *Dubium de aperiente literas, sibi suspectas de damno proprio.*
14 *Opinio Peyrini improbatur.*
15 *Quæ requirantur, ut quis licite aperire possit alienas literas, sibi suspectas.*
16 *Damnum, quod timetur debet esse certum, ut quis suspectas sibi literas aperiat.*
17 *Item requiritur, ut metus damni sit rationabilis.*
18 *A qua deducatur gravitas criminis hujus.*
Populi felicitas fundatur in publica, ac mutua fidelitate.
19 *Hoc crimen gravius est in Magistris postarum.*
Gravius puniendus Tutor quam alius, qui stupravit pupillam.
Fides publica semper est servanda.
20 *Offendens confœderatos cum Principe, incurrit crimen læsæ Majestatis.*

1 L*iterarum aperitio*, si fiat absque sufficienti auctoritate, aut absque consensu tacito, expresso, aut interpretativo ejus, ad quem *literæ* diriguntur, & interveniat dolus, juxta omnes scribentes, crimen est tum in foro fori, tum in foro animæ. *Navar. Manual. cap. 18. num. 53. Roderic. Graff. Azor. Navar. Sylv. Vega. & Reginald.* apud *Peyrin. de Subd. Quæst. 2. cap. 2. §. 13. init.* Dixi, *si fiat absque sufficienti auctoritate*, quia tum Pater respectu filiorum; tum Maritus respectu Uxoris; tum Superior respectu Subditorum potest, etiam ipsis invitis, eorum *literas*, ad se datas, sive a se ad alios missas, aperire. *Navar. de Pœnit. Dist. 6. cap. penult. §. Sac. num. 16. 17. 19. Graff. Reginal. & Azor.* apud *Peyrin. loc. cit. ℣. Dico quarto*, & hoc ex subjectione, & obedientia, quam prædicti debent Superioribus, Patri, & Marito. Tamen limitandum est hoc ad casum, in quo *Literæ* scribantur ad eum, sive ab eo, qui non est Superior respectu eas aperientis: quod, si is Superior sit, nequit eas aperire. Proinde, si Provincialis scribat ad Subditum, nequit Superior localis, eo invito, *literas* Provincialis aperire; neque hic *literas* Generalis; & ratio est, quia Superior subalternus respectu talium *literarum* non est Superior, sed subditus, qui nequit, absque piaculo, secreta sui Prælati rimari; nec Subditus tenetur secreta Provincialis, ad se scripta, pandere; unde Prælatus subalternus non potest cogere Subditum, ut *literas*, ad se datas a Superiore majori, etiam postquam eas Subditus aperuerit, ei legendas tradat.

2 Quod autem crimen sit, difficile est statuere generaliter. Communiter Doctores, post *Gloss. in cap. Cum dilect. II 2. in V. Sigilla. de Off. Judic. de leg.* scribunt, hoc esse crimen *falsi*: At hoc sustineri non potest; siquidem falsitas, ut dictum fuit supra hoc *Titulo num. 2.* est *immutatio veritatis*; unde in quovis crimine falsi, tanquam quid substantiale requiritur mutatio veritatis, quæ tamen non requiritur in aperitione alienarum *literarum*. Et profecto *Glossa* illa non dicit, quod aperiens sit simpliciter, & absolute falsarius, sed dicit, quod *puniri debuit tanquam falsarius*, (illa nempe, qui *literas* Delegatorum, ipsi traditas ad *Papam* deferendas, aperuerat) hoc est pœna simili, qua puniuntur falsarii; dictio enim *tanquam*, licet aliquando juxta subjectam materiam possit importare similitudinem, & veritatem *arg. l. 1. C. de Hæred. instit. l. Sæpe. ff. de Verb. sign.*, tamen de sui natura, & regulariter denotat improprietatem, ac fictionem *arg. l. Si pecunia. ff. Si cert. petat. l. Jubemus. §. Sane. 2. C. de Sacr. Eccl. cap. Solita*, & ibi *Gloss. in V. Tanquam*; & *Felin. nu. 3. de Majo. & obed.* Similitudo vero pœnæ non arguit similitudinem delicti, cum delicta toto cœlo differentia, simili pœna aliquando puniantur, ut patet in Sodomita, ac monetario falso, qui ambo suspendio, & igne castigantur, cum tamen eorum delicta in nullo conveniant. Ex his concluditur, quod *aperitio* alienarum literarum crimen falsi non est, quod notavit etiam *Sanctor. de Pœn. cap. 11. Quæst. 6. init. fol. 16.*

3 Dico igitur, quod hoc est crimen, quod specificatur diversimode, puta, vel ratione personarum, quarum *literæ* aperiuntur; vel ratione intentionis, seu finis, quo violantur. Ratione quidem personarum diversificatur; nam aperiens *literas Papæ*, datas ad Imperatorem, ac vice versa; sive ad eorum Legatos, ac vice versa, incidit in crimen læsæ *Majestatis*, ut *arg. l. 1. ff. Ad leg. Jul. majest. Roman. Cons. 395.* dicunt Doctores, *Gig. Tract. de Crim. læs. majest. Tit. Qualiter & quando Quæst. 12. Boss. de Crim. læs. num. 37. Decian. Tract. crim. lib. 7. cap. 5. num. 18.* & hoc etiam est, si aperiantur *literæ*

Prin-

Principia, five Reipublicæ, non agnoſcentia ſuperiorem, ut ſcribunt, locis citatis, *Rsmanas*, & *Gigas*, quos dat *Decian. d. lib. 7. cap. 17. num. 46.* Si autem *literæ* ſint alicujus privati, aperiens committit crimen furti, ut ſcribit *Navar. Manual. cap. 18. num. 53.* Ratio eſt, quia furtum committit, qui utitur re aliena contra voluntatem domini, *l. 1. ff. de Furt. §. Placuit. Inſt. de Oblig. qua ex delict. literæ* autem, dum adhuc ſunt apud eum, qui eas ſcripſit, ſunt illius: ſi vero eas miſit, ſunt ejus, ad quem ſunt directæ, & alius uſus *literarum* non eſt (prout *literæ* ſunt, non ut papyrus characteriaata) quam ad earum lecturam. Pariter, ſi is, qui *literas* aperit, accepit eas, fideliter deferendas ad illum, ad quem ſunt directæ, delinquit contra fidelitatem, & proditor eſt, quia alium ſub fide data notabiliter lædit; quod etiam eſt dicendum, ſi iſte non aperit quidem *literas* acceptas, ſed eas non reddit illi, ad quem ſunt directæ, ſed potius doloſe dat adverſario illius legendas; quamvis *Bart. in l. Qui teſtamentum. ff. de Falſ. & in l. Titio. in princip. ff. Ad municip. Baldus*, & *Alexander in cap. Cum olim. 33. de Off. Deleg.* ut ſcribant, hunc incidere in crimen falſi; & ideo, ut veritati cohæreat horum ſententia, explicandi ſunt de crimine falſi quoad pœnam, non vero quoad quidditatem delicti.

4 Sed reſpectu intentionis, ſeu finis, diverſificatur quantum ad hoc, quod, ſi quis aperit *literas Papæ*, Imperatoris, Principis, aut Reipublicæ, ut illis noceat, revelando nempe hoſtibus illorum ſecreta, perficitur in hoc crimen læſæ Majeſtatis, quod eſſe non poteſt ſine dolo malo, & ſine damno certo, aut probabili habentis majeſtatem. Si autem aperit *literas* publicas, aut privatas, & eas oſtendit adverſario ſcribentis, aut ejus, ad quem ſcribitur; ſive etiam eas oſtendat alteri non inimico, animo tamen illum lædendi, juxta *Bartolum*, locis ſupracitatis, incidit in crimen falſi, nempe quo ad pœnam: ſed quo ad ſubſtantiam criminis, hoc eſt *ſtellionatus*, (quia proprium nomen non habet) pœna aſſignata a lege, eſt pœna falſi. Et advertendum, quod juxta *Navar. Manual. cap. 18. num. 53.* tale crimen incurritur, non tantum, quando aperiens *literas* habet animum explicitum nocendi: ſed etiam ſi advertit, aut advertere debeat, quod damnum notabile poſſit ex tali apertione proximo provenire.

5 Si vero aperit ob curioſitatem ſciendi novitates, quas putat in talibus *literis* contineri, vel captandi riſum ex barbara, aut voluptatem ex eleganti compoſitione, juxta *Navar. loc. cit. de Pœnit. Diſt. 6. cap. penult. num. 20.*, & alios *Reginal. Prax. lib. 24. n. 119. Graff. Azor.* apud *Peyrin. de ſubd. quæſt. 2. cap. 2. §. 13. ℣. Dira tertio*, non peccat, niſi venialiter, & juxta *Bartolum*, locis ſupracitatis, delinquit crimine *ſtellionatus*, quod eſt mulctandum pœna, Judici arbitraria, quod aſtruitur argumento *cap. Cum olim Magiſter il 2. de Off. Jud. deleg.*

6 Si autem aperit *literas* quidem ob curioſitatem; ſed ad injuriam ſive ſcribentis, ſeu illius, ad quem diriguntur, divulgat ea, quæ in *literis* continentur, tenetur actione injuriarum, ut argumento *l. 1. §. Si quis. tabulas. ff. Depoſit.* dicunt Doctores *Decian. lib. 7. c. 17. n. 46. & ibi Gonedis Tract. de leg. Par. 3. q. 1. a. 4.*

7 Supradicta vero intelligenda ſunt cum duplici limitatione. Prima eſt, quod ad incurrenda ſupradicta crimina, oportet, quod Reus non tantum aperiat *literas*, ſed eas legat, aut aliis legendas tradat; ſecus eſt, ſi non a ſe, neque ab alio lectæ ſunt, quia *arg. l. Si quis in gravi. §. Qui tabulas. ff. Ad S. C. Syllan. l. 2. §. Si binum. ff. de Bon. poſſ. ſec. tab. Gloſ. in cap. Nobiliſſimas. 97. Diſt.* non poteſt dici, quod aliquis *literas* aperuerit, ſi eas aut per ſe, aut per alium minime legerit.

8 Secunda limitatio eſt, quod tale crimen non incurritur, quando nil erat in *literis* ſcriptum, quod poſſet ſcribenti præjudicare, juxta *Bald. in l. Si binæ. ff. Iaja. rup. & irri. teſt.* & *Bertachin. Tract. de Epi. Tit. Qualiter eligatur. Parte prima. num. 38.* Et ratio eſſe poteſt, quia crimen falſi, (quod juxta prædictos committitur, alienas *literas* aperiendo) ut punibile ſit, oportet, quod alicui actu, vel potentia noceat, ut diximus *Tit. eo. num. 2. & 3.*

9 Dico tamen, quod, quamvis *aperiens literas* nihil repererit, quod poſſet alterum lædere, ſi tamen aperuit malo animo, & ſub ſpe inveniendi in *literis* aliquid, quo poſſet nocere, aliquam pœnam extraordinariam meretur. Ratio eſt, quia animum nocendi habuit, & quantum fuit in ſe, fecit quod potuit, ut noceret, & per accidens eſt, quod non nocuerit. Unde, cum devenerit ad actum proximum delicto atroci, puniendus eſt, ſi non pœna ordinaria, ſaltem extraordinaria.

10 Quid autem juris, ſi quis malo dolo retardat *literas* alicujus, ex quo aliquod damnum emergit mittenti, ſive illi, cui *literæ* mittuntur? Dico, quod hic incurrit crimen *ſtellionatus*, quia, ex quo alteri nocumentum malo dolo infert, committit crimen, quod, cum proprium nomen non habeat, venit vocabulo *ſtellionatus*, *text. in l. 3. §. Ubicunque, l. 2. ff. Stellion.* Debet autem puniri arbitrarie; ſed arbitrium Judicis regulandum eſt a damno, quod ex retardatione emerſit. Retardans enim *literas* doloſe cum damno alterius, tenetur ad intereſſe illius, ut argumento, *l. ult. §. final. C. de Fabricen. lib. 11.* probat *Decian. lib. 7. cap. 17. nu. 46. circa med.* quam legem dicit eſſe ſingularem.

11 Si vero quis non aperit quidem *literas*, Sed eas malo dolo occultat, aut deſtruit, ne ad alium perveniant, quod nam delictum committit? Dico, quod committit crimen falſi, prout dicunt Doctores *Abb. in cap. Cum olim.* & ibi *Addea. num. 4. lit. B. ℣. Circa hoc de Offic. Jud. deleg. Bald. in cap. olim. de Reſcr.* & hoc non tantum ratione pœnæ, ſed etiam quidditatis ipſius delicti. Ratio eſt; quia, ut dictum fuit ſupra hoc Titulo ſub num. 4., facto falſum committit non ſolum is, qui immutat veritatem, ſed etiam, qui malo dolo, & ad alterius damnum impedit, quominus veritas pateſiat; falſitas enim evadit quælibet læſio veritatis. Si quis vero occultat, ſeu deſtruit *literas*, ut præfertur, impedit veritatem, ne per tales *literas* poſſit probari; unde ſequitur, quod falſum committit. Poteſt etiam dici, quod furtum committit, ob rationem, quam dedimus ſupra *numer. 3.*

12 Et circa hoc advertendum eſt, quod *literarum* occultatio, aut deſtructio doloſa, ut præfertur, concernit *literas* tum publicas, tum privatas, tum epiſtolas familiares, ſigillatas, & etiam apertas, tum ſyngraphas promiſſionum, contractuum &c., Teſtamenta, Codicillos, & omnem aliam ſcripturam, ob cujus carentiam aliquis notabiliter læditur, aut lædi valeat. Extendi etiam debet dictum crimen falſi ad illum, qui ſigillum tantum a ſcriptura amoveret, aut laceraret, ut Doctores *Bart. in l. Paulus. in fin. ff. de Falſ. Bertach. Tract. de Epiſt. Tit. Qualiter eligatur Par. 1. num. 36.* affirmant; ſi tamen ſigillum eſſet alicujus publici Magiſtratus, ut bene obſervat *Decian. d. lib. 7. cap. 17. n. 46. poſt init.* referens prædictos. Ratio dictorum eſt, quia amotio ſigilli inutiles reddit *literas* publicas, quæ amplius in judicio non probant; cum tali pacto deſinant eſſe authenticæ: & hoc pacto impedita remanet probatio veritatis in judicio, & læſus manet is, cujus favore *literæ* emanarunt; quod etiam ſequi poteſt occultando,

do, seu destruendo quamlibet aliam ex scripturis recensitis. Et ideo optime concluditur, quod in his duobus casibus verum crimen falsi committitur.

13 Sed dubium est, utrum in reatum falsi incidat, qui dubitans, aut timens, ne in *literis* contineatur aliquid, quod sibi noceat, eas aperit, legit, occultat, aut destruit?

14 Respondeo, quod *Peyrin. de Subd. Quæst. 2, cap. 2. §. 13. ℣. Dico tertia*, qui citat tres alios Doctores *Navar. Roderic. & Regiaal.* resolvit, quod non peccat mortaliter, qui aperit *literas*, ex quibus sibi, vel alteri timet periculum alicujus damni notabilis in vita temporali, vel spirituali. Sed ista opinio absolute, sive universaliter intellecta, est tum falsa, tum in praxi periculosa. Falsa quidem, quia ita comprehendit damnum justum, sicut injustum; & ita timorem irrationabilem, & minime fundatum; sicut illum, qui ex ratione habet fundamentum. Periculosa autem, quia quilibet ex motivo quovis debili, & forte præstituto posset *literas* alienas passim aperire, sub prætextu timoris, quod in illis contineretur aliquod damnum sibi, vel alteri; & hoc modo fidelitas servanda circa *literas* missivas periret cum maxima publicæ quietis, & commodi jactura.

15 Dico igitur, quod prædicta opinio, ut vera sit, debet accipi cum triplici limitatione. Prima est, quod damnum, quod timetur futurum, sit injustum; si enim justum est, non potest ullo modo repelli, & maxime cum peccato; unde, si quis epistolam, sibi commissam, ut deferat ad Judicem, aperiat, sub timore, ne carceretur a Judice ob maleficium, a se commissum, quod dubitat enunciari in tali epistola, profecto mortaliter peccat, quia damnum carcerationis justum est, & debet illud ex justitia vindicativa ob malefactum subire; unde nequit ad effugiendum illud periculum violare fidelitatem, sine reatu mortali. Quod evidentius patet ex hoc, quod, pro tuenda propria vita cum justo moderamine potest quis occidere injustum aggressorem; non potest autem damnatus ad mortem juste, evadere damnum suæ vitæ interficiendo carnificem, quia mors hujus injusta est; illius autem justa. Concluditur ergo, quod, ut quis possit, ob timorem damni, sibi, aut alteri imminentis, aperire *literas*; damnum debet esse injustum; & in hoc sensu loquitur *Navarrus Manual. cap. 18. num. 53.* qui citat *D. Antoninum 2. Par. tit. 1. cap. 22. §. 5.*

16 Secunda limitatio est, quod damnum, quod timetur, tale sit, quod nequeat evadi, nisi epistolæ aperiantur: Ratio deducitur a simili. Nam, licet quidem ad tutelam propriæ vitæ occidere injustum aggressorem, si aliunde quis non potest propriam vitam servare, quam per mortem aggressoris; sed hunc nequeo occidere, si per fugam, aut alio modo, me salvare possum. Ita pariter, si ad fugiendum damnum, quod alio modo vitari nequit, *literas* aperio, non pecco; est enim talis mea defensio inculpata: sed, si aliunde possum evadere damnum, nequeo sine gravi culpa *literas* aperire; & talis tutela inculpata non est. Quod comprobatur ex quodam Canone *text. in capit. Cum olim Magister, de Offic. Jud. delegat.*, in quo *Innocentius III.* punivit quendam Magistrum, qui literas *Delegatarum Papalium*, ipsi traditas, ut ad *Apostolicum* deferret, aperuit; ob metum, ne illæ essent *literæ Uriæ*, hoc est aliquid sibi contrarium continerent. Punivit autem, ei denegando ulteriorem audientiam in illa Causa, & causa punitionis explicatur in verbis Canonis, ita sonantis. *Si quod expediret, melius notavisset, vel non recepisset scripta suspecta; vel recepta Nobis fideliter præsentasset, & ostendisset causam suspicionis propositæ coram Nobis.* Quibus verbis innuitur, culpabilem fuisse aperitionem, quia damno, quod ex talibus *literis* timebat, poterat obviare, reddendo literas integras *Papæ*, & coram eo deducendo rationes, ob quas Delegati, qui eas scripserant, sibi jure merito essent suspecti.

17 Tertia limitatio est, quod metus sit fundatus, ac rationabilis; & ratio est, quia, si ex quavis levi suspicione imaginaria nasceretur metus sufficiens, ut posset quilibet alienas *literas aperire*, actum esset de eis; posset enim quilibet hunc reatum evadere, allegando talem metum, qui, cum sit quid latens animo, non posset, quam per ipsius juramentum probari. Oportet igitur, quod causa metus sit legitima, & quod in facti contingentia Reus probet causas, ob quas potuit rationabiliter timere ex literis damnum notabile. Quod, si non probet, crimen non evadit.

18 Crimen hoc dolosæ *aperitionis literarum*, licet ab *Innocent. in cap. Cum olim magister ubi Abb. num. 4. De Off. Jud. deleg.* reputetur minus grave; quam falsificatio sigilli, aut scripturarum per cancellationem, rasuram &c. quæ sunt *vera crimina falsi*: tamen gravissimum censetur ex hoc, quod ex frequentia talis criminis violatur fidelitas civilis, quæ est fundamentum humanæ societatis. Nisi enim homo homini mutuam fidem, & auxilium sponderet; melius esset more ferarum vivere in nemoribus, a proditionibus aliorum securum, quam sociari aliis, quorum consortium ipsi esset perniciosum. *Hinc est*, quod sola reciproca fides inter homines ea est, per quam constat Civitatum, ac populorum felicitas, quæ, si non servetur, ruit utilitas civilis vitæ. Patet vero, quod in aperitione literarum maxime violatur fidelitas, quæ etiam de jure gentium servanda est; unde fit, quod atrox tale crimen, *maxime* si frequentetur, evadat.

19 Gravius porro evadit in illis, qui circa hoc publicam spondent fidem, quam servare ex Officio tenentur, cum atrocius semper censendum sit crimen ejus, qui in Officio suo delinquit; ut proinde gravius puniendus sit tutor, qui stupravit pupillam, quam ex Officio tueri ab injuria tenetur. *Glass. in §. Item lex. Iulia de adulter. Instit. de Publ. judic. Boss. Tit. de Coit. damna.* Sunt autem *Magistri, ac Officiales postarum*, qui ex Officio publicam fidem violant dolose, & oblata pecunia dando *literas*, sive Epistolas familiares aliis, quam illis, ad quos diriguntur. Officium enim *postarum* erectum est auctoritate Principis, qui publicam per Officialem a se deputatum, spondet fidem deferendi, & reddendi *literas* sine fraude; publica autem fides semper servanda est, & sub ea nemo debet decipi. *Rayaal. Tom. 1. cap. 2. §. 4. num. 22. & ibi Farinac. Delrio, Scannarol. Rovit. Merlin. Pignatell. & Cancer*; sequitur proinde, quod, si hæc a tali Officiali minime servetur, hic gravissime delinquit. Puto autem, quod crimen istius, si non formaliter est delictum læsæ majestatis, ad illud quam proxime accedat.

20 Ducor, quia in crimen læsæ Majestatis incidit, qui offendit confœderatos cum proprio Principe, *Bart. in Extravag. Qui a sint. rebell. in V. Rebellanda num. 4. arg. l. 1. ff. Ad leg. Jul. majest. Decian. lib. 7. cap. 6. num. 19.* & ratio est, quia Princeps iniens fœdus cum alio Principe, fidem suam illi oppignorat, si ergo quis offendit confœderatum, proprium Principem offendit, qui fidem spopondit; & proinde offendens redditur Reus Majestatis læsæ. In proposito autem, Princeps erigendo *Officium Postarum*, (non tantum ad commodum publicum populi, quam ad utilitatem propriam, cum ex tali Officio non leve

lu-

lucrum recipiat) publicam fidem spopondit de reddeadis sine fraude *literis* : si enim hæc non interveniret, & quis nam esset ita fatuus, ut scripturas suas de negotiis familiaribus, ac gravibus &c. per viros sibi incognitos, alio defereados, committeret, nisi fidea data a Principe, securitatem de fideli redditione spopondisset ? Sequitur ergo, quod *Officialis postarum*, violans talem fidem, datam a proprio Principe, redditur Reus de Majestate læsa.

Probatio.

SUMMARIUM.

21 *In hoc crimine requiritur probatio corporis delicti* per Visum, & repertum &c.
Verus modus probandi hoc crimen, est per Testes, qui viderant literas aperiri.
22 *Quomodo probetur dolus* in *aperiente literas.*
23 *In Criminalibus non datur juramentum suppletorium.*
24 *Quid juris, si probem epistolam, ad me directam, nec a me, nec a scribente fuisse apertam.*
25 *Si Epistola traasivit per maaus multorum, non potest probari, quis eam aperuit.*
26 *Quid agendum tali casu.*
27 *An præsumatur Reus, qui vulgavit secreta, contenta in Epistola, nec possit docere, unde ea didicerit.*
28 *Concurrentibus aliis indiciis, ille potest coastitui in examine rigoroso.*
29 *Quid juris, si ille dixerit Epistolam fuisse repertam apertam.*
30 *Diversitas circumstantiarum in hoc casu.*
31 *Si Epistola contiaet grave damnum alicujus, eam apertam inveniens, & publicans, debet puniri, & quare.*
Legens in epistola familiari aliquod alieni nocivum, & illud publicans, pereat.
32 *Secuto damno ex publicatione Epistolæ, quando torqueadus sit publicans illam.*
33 *Secuta publicatione Epistolæ, quando puniendus sit publicator.*
34 *Quid juris, si quis Judici defert crimen; quod ex sola aperitione Epistolæ didicit.*
35 *Judex debet ex Officio punire eum, qui aperuit Epistolam.*
Crimen exaratum in Epistola habet vim confessionis extrajudicialis.

21 HOc delictum, cum sit facti permaaentis, & ideo relinquat vestigium post se, requirit, quod pro ejus probatioae constet aate omnia de corpore delicti per *Visum, & repertum*, ut diximus in *Par. 9. Tit. Corpus delicti*. Si ergo mihi reddatur Epistola, cujus sigillum appareat avidenter fuisse fractum, & denuo, quantum fieri potuit, reaptatum ? & ego velim agere coatra eum, qui Epistolam aperuit, necesse est, ut eam minime aperiam, sed eam coram Judice Statuam talem, qualem recepi. Nec tamen ex sola præsentatione, ac recognitione facta per peritos (qui debent a Judice adhiberi, & judicium suum proferre circa aperitionem Epistolæ) probatum remanet corpus delicti. Ratio est, quia potuit a me aperiri, sive ab eo, qui eam scripsit, ut aliquid oblitum a se, in ea scriberet, exinde denuo sigillari (ita tamen remaneat vestigium fracturæ papyri,) & tali casu nullum interveniret delictum. Oportet ergo, quod probem, quod nec a me, nec ab eo, qui scripsit Epistolam, illa aperta fuerit. Hoc vero, cum sit quid negativum vagum, & proinde improbabile, ut *Par. 9. Tit. Accusatio num. 27.* diximus, probari debet positivum contrarium, nempe, quod, qui scripsit Epistolam, totaliter inviolatam, defereadam tradiderit; & quod ego talem exhibuerim in judicio, qualem recepi; quæ saae sunt difficilia ad probaadum copulative. Proinde crimen hoc difficilis esse probationis, est concludeadum. Via brevior est, si per Testes probem, Epistolam malo dolo fuisse a Titio reseratam.

22 At quomodo probabo in Titio dolum malum? Dico, quod probabo, si probaverim Titium aut ostendisse, aut narrasse Sejo notorio adversario meo, secreta, quæ in Epistola continebantur; si de iis in publico locutus est; si ex iis famam meam pupugit, si negotia ad mei utilitatem (quæ didicit ex Epistola, nec sciri aliunde potuit) iatervertit, si tandem aliquid aliud fecerit, ex quo colligi possit malus animus Titii contra me. Ratio est, quia dolus quid latens in animo est, & nequit aliunde sciri, quam per conjecturas.

23 Quid autem juris, si ego per Testes probem Epistolam, mihi redditam, fuisse apertam; sed non possum probare, eam non fuisse apertam a scribente, ut aliquid in ea adderet, nisi per illius dictum juratum ? Dico, quod tale dictum non sufficit ad probatioaem. Ratio est, quia in criminalibus non datur jurameatum suppletorium, ut docet *Clar. Quæst. 63. num. 1.* qui testatur de communi, in casu autem ageretur de probaado corpore delicti, quod est fundameatum Causæ crimiaalis.

24 Sed quid agendum, si ego probaverim, nec a me, nec a scribente Epistolam fuisse apertam ? Dico, quod, si is, qui mihi eam reddidit, illam habuit de maau scribentis, præsumitur eam aperuisse; aut saltem in culpa est, quod ab alio fuerit aperta, si lata culpa peccavit in ea custodienda. Ratio primi dicti est, quod, si Epistola, sibi credita, fuit jugiter apud se custodita, nec ad manus aliorum pervenit, si violata deprehenditur, consequeatia naturalis est, quod ab ipso vitiata fuerit. Ratio secundi dicti est, quia ex debita fidelitate, Epistolam, sibi bona fide coacreditam, debuit diligenter custodire, maxime si hæc continebat secreta gravia, ratione quorum a scribeate fuit sibi enixe commeadata, & eo adhuc maxime, si sciebat in eo loco esse venatores alieaarum Epistolarum; si ergo non custodivit, ut debuit, sed lata culpa peccavit, de hac puniri debet.

25 Si autem is, qui reddidit, non recepit Epistolam de manu scribentis, sed hæc per maaus multorum traasivit, non ita potest præsumi contra reddentem, sicut in priori casu, & dura nimis esset hominum conditio, & quæ arceret omnes a reciprocis subsidiis deferendi Epistolas cum læsioae commodi civilis vitæ, si is subiret periculum reatus præsumpti in Epistola aperta, ex hoc, quod eam reddit, ab alio vitiatam, & ad aatevertendum tale periculum teneretur adhibere Testes, quando Epistolam reddendam recipit, quibus ostenderet iadicia aperitionis jam factæ, ut de iis in judicio testificarentur.

26 Dico igitur, quod tali casu venanda sunt urgentiora indicia, quæ aut roborent præsumptionem coatra eum, qui reddidit Epistolam, aut ex se faciant sufficientem præsumptionem. Urgeatiora porro indicia sunt, si quis loquitur de secretis, in ea Epistola contentis, & assigaare, aut probare aequit, a quo illa intellexerit; & hoc roboratur alio indicio, si intervenit inimicitia, animositas, rivalitas inter illum, & scribentem, aut eum, cui reddita est Epistola,

stola. Ratio est, quia, si loquitur de secretis, quæ aliunde scire nequivit, Evidens consequentia est, quod Epistolam aperuit, & si intervenit inimicitia &c. augetur vis præsumptioni, quod ad alium lædendum, & sic malo dolo aperuerit.

27 Dubium autem non leve est de eo, quod non raro evenit; puta, quod Epistola intercipiatur, & cum damno scribentis, aut ejus, cui illa reddenda erat, vulgantur secreta contenta in Epistola. Dubium igitur est, si casu, quo non possit ille, qui de hujusmodi secretis locutus est, probare, a quibus illa didicerit, possit haberi tanquam interceptor litterarum, & super hoc torqueri?

28 Dico, quod, si concurrant alia adminicula, potest constitui in examine rigoroso, casu, quo hic assignet quidem alium, a quo didicit secreta, de quibus locutus est, hoc autem minime probat, quia alius negat; si vero nullum omnino assignare potest, a quo secreta audierit, potest absolute torqueri. Ratio dictorum est, quia potest dari casus, quod re vera alius sibi revelaverit illa secreta, & tamen in judicio neget, se illi revelasse; & posset iste negans esse verus Reus de aperitione *literarum*; contra justitiam autem est, quod ex simplici, licet jurata negatione hujus, talis præsumptio reatus in alium refundatur, ut ad torturam sufficiat. Requiritur ergo aliud adminiculum, quod roboret præsumptionem, quæ oritur ex locutione de secretis contentis in Epistola, quam iste debilitaverat assignando alium, a quo illa audivit. Si vero Reus præsumptus ex locutione de secretis &c. nullum omnino, a quo audierit, assignare valet, potest subiici torturæ, quia concludentissima probatio est, quod illa secreta, quæ aliunde scire nequivit, didicerit ex Epistola, quæ fuerit ab eo intercepta.

29 At si iste dicat, Epistolam fuisse a se repertam apertam in loco publico, ut in via, Claustro &c. Quid juris? Respondeo, quod res multum est anceps, & in qua Judex magnam debet circumspectionem habere. Potuit enim inimicus meus intercepisse Epistolam, & eam apertam in publicum locum proiicere, ut cum damno meo secreta publicentur, & alius innocens, qui eam invenit, & publicavit, præsumi Reus.

30 Dico igitur, quod Epistola vel continet aliqua, quorum vulgatio evidenter causabit grave alterius damnum in fama, aut bonis &c. vel continet alia, quæ non evidenter esse damnificatura apparent, ut pote indifferentia, quamvis re vera scribens, seu alius, ad quem scribitur, damnum ex illorum publicatione reportaverit. Pariter ille, qui asserit Epistolam, a se repertam apertam, vel est vir alioquin prudens, & cordatus, & in quo non cadat ignorantia damni, quod causabitur a vulgatione contentorum in Epistola, aut est homo simplex, levis, linguosus, qui omnia, quæ novit, imprudenter effutit. Itidem vel in eo militant indicia ex inimicitia, animositate, rivalitate, factione contraria &c. ut ex his moveri potuerit ad publicandum, ut damnum alteri inferret, aut non.

31 His præmissis, Dico, quod, si grave damnum evidenter constat ex publicatione Epistolæ esse oriturum; & qui asserit eam invenisse apertam, & publicavit, sit vir alioquin prudens &c. quamvis in eo minime cadant indicia inimicitiæ &c. nihilominus non debet evadere reatum, aut Epistolæ interceptæ, aut ejusdem divulgatæ. Ratio est, quia vel ipsam intercepit; vel clausam invenit, & aperuit; vel inventam apertam divulgavit. Si primum, est evidenter Reus de interceptione. Si Secundum, nequit evadere reatum de aperitione; tenebatur enim de justitia eam reddere, cui directa erat, tanquam res sua, quæ inventa debet reddi domino. Si tertium, debuit ex justitia illam lacerare, & nemini pandere contenta in ea. Ratio deducitur a simili; nam ex dispositione juris *text. in l. Vnic. C. de Fama. libell.* inventor libelli famosi, ex eo, quod continet evidenter grave damnum in fama alterius, debet ipsum destruere, & nulli manifestare, aliter puniendus est tanquam illius Auctor. Si ergo inventor Epistolæ apertæ publicat contenta in illa, quæ evidenter sunt causatura grave alterius damnum, fit Reus publicationis, & nisi probet contrarium, puniendus est tanquam interceptor Epistolæ; aut saltem tanquam is, qui inventam clausam aperuerit. Et universaliter eum, qui legit in Epistola familiari aliquod, quod ad perniciem alicujus tendat, si publicatur, teneri sub mortali ad servandum secretum, docet cum aliis *Dian. Sum. V. Secretum. num. 3. & Par. 4. Tract. 6. Resol. 55. §. Sed difficultas.*

32 Si vero non evidenter apparet, grave damnum ex publicatione secuturum, de facto tamen ex publicatione secutum est; & publicans *vir alioquin* cordatus sit, in eo tamen cadat animositatis, *seu rivalitatis* indicium, non evadit publicans præsumptionem, quod intercepit, aut aperuerit, & ideo torquendus est ad habendam veritatem. Ratio est, quia quamvis desit evidentia damni secuturi ex publicatione, adest tamen indicium inimicitiæ &c. per quod suppletur defectus evidentiæ, & ideo talis, & tanta est præsumptio in hoc secundo, sicut in primo casu; & quemadmodum in illo indicia sufficiunt ad torturam, ita sufficiunt in hoc.

33 Si autem evidentia damni, secuturi ex publicatione, intervenit, & revelans habeat dissidium cum eo, qui ex publicatione damnum patitur, quamvis publicans linguosus, ac levis sit, non evadit reatum: quia, quamvis naturalis loquacitas possit suadere publicationem non fuisse dolosam, nec eum intercepisse, aut aperuisse Epistolam, tamen evidentia damni secuturi ex publicatione, & interventus inimicitiæ, superant contrarium indicium, quod emergit ex nativa loquacitate; unde præsumi potest in casu dolus in interceptione, vel aperitione, aut publicatione Epistolæ. Quod, si desit prædicta evidentia, & indicium inimicitiæ; ac publicans sit alioquin bonus homo, licet levis, ac loquax, præsumptio doli non intervenit, & ideo non erit locus torturæ.

34 Quid vero juris, si inimicus meus, intercepta mea Epistola, reperit in ea crimen meum occultum, quod nullo modo aliunde probare potest, quam per ostensionem Epistolæ, illam judicialiter præsentet Prælato?

35 Respondeo, quod Prælatus in conscientia tenetur punire illum, qui Epistolam præsentat; fatetur enim inexcusabiliter crimen interceptionis; & si hunc minime punit, fovet in Religiosa Republica hoc infama vitium litterarum intercipiendarum, ex quo tot turbationes inter Claustrales emergunt, & fraterna charitas totaliter perit. Epistola autem illa, si continet crimen jam consummatum ab ipso scriptore Epistolæ, & concludenter probetur, illam fuisse ab eo scriptam, habet vim confessionis extrajudicialis, quæ sufficit, ut *Par. p. Tit. Inquisitio. nu. 38. in fin.* dictum est, ad eum constituendum in examine rigoroso: nam talis Epistola, recognita ab ipso pro sua; habet eandem vim, quam haberent duo Testes, qui probarent se extrajudicialiter jactasse de illo crimine, nam Epistola probat scriptura sua crimen; & confessio Rei, quod illam scripserit, probat Epistolam. Si autem Scriptura est de crimine,

non

non consummato, sed consumando, sufficit ad cum interrogandum; sed non ad torquendum, nisi probaretur, eum devenisse ad actum proximum, & essemus in casu criminis, in quo solus conatus punitur extraordinarie; quod tamen est contra suppositum factum: nempe, quod de crimine illo nulla notitia habeatur, quam per Epistolam.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

36 *Pœna aperitionis literarum varianda juxta casuum exigentiam.*
37 *Circa pœnas Clericorum de hoc crimine opinio rejicitur.*
38 *Clericus aperiens alienas literas, tenetur pœna falsi.*
Impugnatur Glossa, dicens, deberi privationem Beneficii.
39 *Pœna Clerici Rei de hoc crimine, est Judici arbitraria.*
40 *De Regularibus, remissive.*
Statutum primum pro Minoribus de Observantia.
41 *Statutum secundum.*
42 *Dubitatio prima, quid sancitum in Statutis circa aperitionem Epistolæ familiaris.*
43 *Differentia inter dicta Statuta.*
Dicta per aliam importat causam instrumentalem, quæ reducitur ad efficientem.
Qui per alium facit, per seipsum facere videtur, tum in iis, quæ sunt juris, tum in iis, quæ sunt facti tantum.
44 *Varii modi delinquendi circa literas Prælatorum.*
45 *Dubitatio secunda: quæ sit malitiosa dilatio aperiendi literas Superiorum.*
46 *Est, quando, ob dilationem, tempus irreparabiliter expirat ad damnum tertii.*
In dilatione aperitionis, quando interveniat simplex inobedientia.
47 *Dubitatio tertia, quæ sint pœna intercipientium, aut aperientium Epistolas Fratrum.*
48 *Statutis deficientibus, recurrendum ad jus commune.*
49 *Pœna falsi punitur dolose aperiens alienas literas ad nocendum.*
50 *Tali pœna multandus aperiens Epistolas familiares Fratrum.*
51 *Difficultas contra dictam resolutionem.*
52 *Satisfit difficultati.*
Major perturbatio in Religiosa Republica est ex aperitione Epistolarum Fratrum, quam ex aperitione &c. literarum Superiorum.

36 JAm in superioribus dictum est, quæ crimina contingit committi ab *aperientibus; surripientibus*; aut *lacerantibus literas*; variantur siquidem delicta, ut diximus, juxta varietatem personarum, quarum *literæ* aperiuntur; pariter secundum diversitatem finis, quem intendit aperiens. Unde aliquando evadit crimen *læsæ Majestatis*; aliquando *crimen falsi*; aliquando *stellionatus*; aliquando parit *actionem injuriarum*, ut demonstravimus supra *n. 3. & seqq.* Quo ad pœnas igitur nihil determinatum universaliter circa hoc crimen assignari potest, sed juxta casuum exigentiam Reus laicus puniendus est pœnis læsæ Majestatis, aut falsi, aut stellionatus, aut injuriarum; & cum de talibus pœnis simus locuti, quando de hujusmodi delictis ex professo tractavimus, non est, unde inutiliter repetamus.

37 Quo ad pœnas Clericorum, qui de hoc crimine sunt convicti, *Decianus lib. 7. cap. 17. num. 46. cap. Ad falsariorum. de Crim. fals.* allegata quadam Decretali, & *Romano Consil. 365*, ac *Gigante Tract. de Crim. læs. maje. Tit. Qualiter. a qui Quæst. 10. n. 13.* ait, quod Clericus alienas *literas aperiens*, deponitur. Sed tanti Doctoris pace, ex illa Decretali non potest firmari talis conclusio; nam illa loquitur de falsificantibus *literas*, expeditas a *Papa*, & in ea sancitur, quod Clericus Curiæ sæculari tradatur post degradationem; quæ duo non quadrant in casu, de quo loquimur, nec quo ad culpam, nec quo ad pœnam, quam statuit *Decianus*.

38 Dicendum igitur, quod, cum in sententia omnium Canonistarum, post decantatam *Glossam in cap. Cum olim magister. in V. Sigilla. de Offic. Jud. deleg. literas aperiens* Clericus, falsi teneatur, puniri debeat pœna falsi. Verum est, quod citata *Glossa* ait, quod pro tali crimine Clericus privandus est Beneficio, & allegat *cap. Olim de Rescr. & cap. Ad audientiam. de Crim. fals.* sed ex dictis capitulis non potest deduci illa conclusio; siquidem primum capitulum loquitur de eo, qui referat literas *Papæ*; quod est crimen longe diversum ab aperiente *literas*; secundum vero loquitur de falsificantibus sigillum Principis, quod pariter diversum est a crimine *aperitionis literarum*.

39 Ex his ergo infertur, quod pœna Clerici in hoc casu debet esse pœna falsi, arbitraria Judici, qui perpendere debet circumstantias aggravantes, puta, personarum, quarum sunt *literæ*; damni per aperitionem, aut intercaptionem earumdem alteri illati; frequentiam delinquendi in hoc Crimine, tum respectu delinquentis ipsius, tum aliorum, inter quos tale crimen frequens est, & tandem omnia, quæ faciunt ad aggravandum delictum, de quibus alias dictum est, & hoc modo pœnas prudenter temperando. Unum vero notandum est, quod in omni casu damnationis de hoc delicto, Clericus evadere non debet pœnam infamiæ, quæ consequitur damnatum de falso, ut supra dictum fuit.

40 Quo ad Regulares puniendos, spectandæ sunt illorum Constitutiones, & juxta eas moderandæ sunt pœnæ. Nos *Minores de Observantia* sequentia habemus Statuta.

Primum, Generalium, Provincialium, Principum, & notabilium Personarum literas sive ab ipsis, sive ad ipsos missas, intercipientes, impedientes, aut malitiose retardantes, ipso facto, actibus legitimis destituti sunt: & hujus pœnæ incapaces probationis capitium deferant, Generalium, vel Provincialium arbitrata; quibus respective pœnarum condonatio reservatur. Text. Tit. Applicatio §. 20.

41 2. *Qui Prælatorum nostri Ordinis, aut alterius Personæ notabilis literas per se, vel per alium malitiose destruxerit, impedierit, retinuerit, aperuerit, vel quomodolibet interceperit, ipso facto, actibus legitimis privatus sit: & si talis pœna ei non competeret, probationis caputium deferat, Superioris arbitrio. Hoc autem intelligatur de literis, tam ab eis, quam ad eos scriptis; ac etiam de literis, quæ ad eorum Secretarios pertinent: Quibus pœnis subjaceant, qui prædictorum literas, ad ipsos missas, legere, aut aperire, malitiose distulerint: Nec a prædictis pœnis relevari possint, nisi per Generalem, vel Provincialem; prout ad eos respective pertinuerit. Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. n. 62.*

42 Circa quæ Statuta contingit prima dubitatio, & est, quænam circa *literas*, sive Epistolas familiares in iis sint sancita?

43 Respondeo, quod ambo Statuta continent substantialiter eadem; tamen secundum primo est clarius, & aliquid plus, quam habeatur in primo. Nam primum tangit tantum *intercipientes, aperientes,*

impedientes, &c. nempe auctores principales, qui delinquunt circa literas *Generalium, aut Provincialium*; secundum vero extenditur ad quosvis Prælatos Ordinis locales, & etiam ad Secretarios Generalium, aut Provincialium; & ultra *principales* comprehendit *complices*, eos nempe, qui mandato, suasione, consilio, aut auxilio prædicta circa *literas* operantur. Dictio enim *per alios* importat causam instrumentalem, cujus actio reducitur ad efficientem; proinde axioma juris vulgatum: *Qui per alium facit, per se ipsum facere videtur*, sic debet accipi, ut proprie, vere, & non per fictionem per se facere dicitur, qui per alium facit in iis, quæ sunt juris, & facti simul, vel facti tantum, ut ex *Vincentio Caroccis* in singularibus suis *Singular.* 402. docet *Barbosa Tr. Var. Axioma.* 92. *n.* 1. *sub fin.* Sequitur proinde, quod qui mandat, suadet, consulit, precatur alterum, ut *literas* prædictorum intercipiat, aperiat &c. tenetur pœnis Statuti iisdem, quibus obnoxius est, qui mandatum, consilium &c. exequitur.

44 Respondeo secundo, quod punitur qui supradictas literas *destruxerit*, lacerando, comburendo eas, seu ita transformando, ut non amplius legi queant. Item qui *impedierit* easdem, ut tempore debito non possint pervenire, & ita suo effectu frustrentur. Pariter qui prædicta *retinuerit* penes se conservando, aut alicubi abscondendo. Insuper, qui *aperuerit* quoquomodo, puta, ex malitia, aut etiam ex curiositate dolosa, ad alteri nocendum. Tandem, qui *quomodolibet interceperit*, puta, ut bene explicat *Sanctor. de Pœn. cap.* 11. *Quæst.* 6. ℣. *Quomodolibet. fol.* 19. quocunque modo sibi arrogaverit jus disponendi de *literis* Prælatorum.

45 Secunda dubitatio est, quomodo intelligenda sit *malitiosa dilatio* aperiendi literas Superioris ad se datas, de qua loquitur secundum Statutum.

46 Respondeo, quod intelligenda est de illa, per quam in damnum alterius tempus irreparabiliter expirat. Explico exemplo. Provincialis mittit Guardiano *literas* cum dimissoriis pro Clerico, ut ad Sacerdotium, instante Ordinationum tempore, vadat. Guardianus, animosus in Clericum, malitiose retardat *literas* aperire, donec expiret tempus, idoneum ad Ordinationes; iste Guardianus committit in Statutum. Moveor, quia, si nullum damnum, intentum a taliter retardante in præjudicium alterius, emergit, crimen non est, nisi inobedientiæ simplicis, aut qualificatæ, aut contumacis juxta casuum diversitatem, cui delicto appositæ sunt propriæ pœnæ, ut diximus suo loco *Tit.* 2. §. *Inobedientia*. Incongruum autem esset, quod eidem crimini pœnæ diversæ non alternativæ essent sancitæ. Exemplum do, Provincialis mittit Sejo *literas* obedientales, in quibus ordinat, ut ipse de familia vadat ad alium Conventum; hic vero, qui ægre ab illo Conventu discedit, quia scit illas esse *literas* obedientiales, retardat aperire, non ad alium finem, nisi ut in illo Conventu diutius maneat. Profecto in tali retardatione reperitur sola inobedientia; & inobedientium pœnis debet Sejus multari. At si Sejus malum habens animum contra Superiorem illius Conventus, ad quem destinatur, & sciens eum ratione alicujus solemnitatis, aut conspicui funeralis indigere auxilio Fratrum, dolose retardat *literas* aperire, ad finem damnificandi illum Superiorem, non ferendo illi auxilium in tempore opportuno, profecto committit contra hoc Statutum, & pœnis hic sancitis debet puniri.

47 Tertia dubitatio est, quænam sint pœnæ dandæ intercipientibus, aperientibus, aut destruentibus *literas* Fratrum privatorum, cum de illis nihil Statuta nostra disponant?

48 Respondeo, quod, deficientibus Statutis, recurrendum est ad jus commune; disponit enim *Textus Tit. Applicatio.* §. 60. quod, ubi ipse deficit in assignandis pœnis alicujus criminis, possit Judex *ex sacris Canonibus, & probatis legibus, ac consuetudinibus, prout ratio suaserit, elicere pœnas*.

49 Jam supra ostensum est, quod pœna falsi puniendus est, qui malo dolo, & ad nocendum, alienas *literas* aperit, & legit; dummodo in *literis* contineatur aliquid, quod possit aliis, quorum sunt *literæ*, præjudicare. Et quamvis in illis nihil præjudiciale reperiatur, si tamen animo nocendi aperiantur, pœnam extraordinariam deberi, diximus supra *num.* 7. 8. *&* 9.

50 In facti igitur contingentia, debent falsariorum pœnis percuti hujus criminis Rei; & quamvis pœna falsi sit arbitraria Judici, ita ut gravior, aut levior juxta facti circumstantias imponenda sit; pœna tamen infamiæ consequi debet omnes, ac quosvis, qui de hoc crimine sententiantur, quamvis pœna alia afflictiva corporis, aut incorporalis, levis sit. Ratio est, quia omnes falsarii, prout dictum est, sunt infames a jure; sufficit ergo, quod aliquis damnetur de falso, ut infamia incurratur. Unde aperientes *literas*, qui puniri debent pœnis falsariorum, infames de jure sunt censendi.

51 Nec dicendum, hanc esse dispositionem incongruam apud Nos, dum ex Statutis supracitatis Rei de aperitione *literarum* Prælatorum puniuntur tantum privatione actuum legitimorum, & ideo pœna aperientis *literas* privatorum (cum iste minus grave crimen committat) non debeat esse pœna falsi, nec infamiæ, quæ longe gravior est destitutione actuum legitimorum.

52 Siquidem, quamvis ratione dignitatis personæ offensæ gravius delinquit, qui aperit *literas* Prælati, quam alterius privati, major tamen evadit, & severius vindicanda est culpa aperientium *literas* privatorum, & hoc est tum ratione frequentiæ hujus delicti præ illo; tum ratione perturbationis Religiosæ Reipublicæ, quæ maxime perturbatur ob furta *literarum*. Etenim Dæmone malorum omnium satore procurante, invectæ sunt intra Claustra factionum pestes, & maxima factiosorum industria vigilat circa hoc, ut adversariorum *literæ* intercipiantur ad venanda eorum secreta, ut ipsis noceant; quod, quantam perniciem afferat religiosæ charitati, quieti, & paci, nemo non videt; unde irrationabile non est, quod majori pœna plectatur, quam *aperitio literarum Prælatorum*, quæ rarius evenit, nec tantum mali in Religione causat.

§. III. Falsificatio monetæ.

SUMMARIUM.

1 *Falsificatio monetæ, quid sit.*
Princeps solus potest monetam cudere.
Aut qui habet facultatem a Principe.
2 *Quomodo vitietur moneta in materia, & quomodo in forma.*
3 *Hoc crimen continet delictum læsæ Majestatis.*
Juxta aliquos continet crimen furti, si falsa moneta expendatur.
Impugnatur talis opinio.
Furtum est contrectatio rei alienæ, invito domino.
4 *Falsificatio monetæ, quot modis accidat.*
5 *Modi falsificationis juxta materiam.*
6 *Falsificatio, quæ fit per occultationem, quomodo intelligenda.*
7 *Falsificatio monetæ per tincturam.*

8 *Opi-*

8 *Opinio, quod deaurans monetam ad decipiendam meretricem, non delinquit.*

9 *Impugnatur talis opinio.*
Dolus semper præsumitur in facto probibito per leges.

10 *Res accepta ob turpem causam, potest condici.*
Meretrix non tenetur restituere pretium suæ prostitutionis.
In foro animæ meretrix, juxta aliquos, peccat recipiendo pretium concubitus.
Qui promisit meretrici pretium concubitus, tenetur illud tradere.

11 *Tinctura monetarum per tirimpelum.*
Juxta quosdam talis tinctura non est punibilis.

12 *Impugnatur talis sententia.*
Princeps, cudi faciens monetam ligæ inferioris debito, tenetur de falso.

13 *Quomodo moneta falsificetur minuendo materiam.*
Historia cujusdam minuentis aurum in monetis.

14 *Dubium, an delinquat tollens monetæ id, quod superat ejus justum pondus.*
Opinio affirmans impugnatur.

15 *Falsificatio monetæ circa formam, quando accidat.*

16 *Princeps solus dat vires, & valorem monetæ.*
Fabricans monetam in liga, & pondere probatam cuneo exteri Principis, extraordinarie tantum est puniendus juxta aliquos.

17 *Contrarium probat praxis Curiarum, & hoc rationabiliter.*

18 *Crimen falsæ monetæ, quoad usum, quomodo accidat*

19 *Expendens scienter monetam falsam, quando puniatur extraordinarie, vel ordinarie.*

20 *Retinens monetam, scienter falsam, extraordinarie punitur.*

21 *Introducendo monetam falsam in aliquem locum, quomodo, & quando delinquat.*

22 *Falsificans monetam lædit Principis Majestatem, jus Civile, & gentium.*
Accusans monetarium falsum, & non probans, quando teneatur de calumnia.

23 *Socius criminis falsæ monetæ probat contra socium.*
Accusanti, & simpliciter indicanti Reum de hoc crimine, datur præmium.
Servus etiam libertate donatur.
Monetarius potest capi a quolibet sine mandato Judicis.
Condemnatus de hoc crimine, non potest appellare.
Eximens a carcere monetarium, morte damnatur, licet sit miles.

24 *Minores, doli capaces, puniuntur de hoc crimine.*
Item mulieres, si sint majores 14., & minores 60. annis.
Adactæ a maritis ad hoc crimen, quando, & quomodo puniantur.

1 F*Alsificatio monetæ crimen est, in quo metallum, quod publica auctoritate signatum, est instrumentum commercii civilis, vitiatur in materia, aut forma, aut usu.* Dicitur *metallum publica auctoritate signatum*, quia sola publica auctoritas (sive resideat in uno solo, ut est in regimine *Monarchico*; sive in pluribus, ut in *Republica Aristocratica*, aut *Democratica*) potest monetam cudere, aptam civili commercio; siquidem, (ut ex jure *text. in cap. unic. Tit. Quæ sint regalia de Usib. feud. l. 1. & tot. Tit. C. de Falf. monet.* communiter sentiunt Doctores,) Princeps solus potest monetam cudere; sive illi, qui habentes privilegium a Principe fabricandi *monetam*, eam cudunt ejusdem auctoritate. *Rossental. Feguer. Mastrill. Farinac.* apud *Cortiad. Decis. 87. num. 9. Carpzon. Pract. crim. par. p. quæst. 43. num. 7.*

2 Dicitur *vitiari in materia*, quando metallum ipsum alteratur, aut commixtione alterius metalli ultra debitam proportionem; aut tinctura; aut occultatione, ut dicetur inferius; aut diminutione debiti ponderis. Dicitur aut *in forma*, nam, quamvis *moneta* cusa, optima sit, quoad materiam, tamen si privatus imprimit in ea formam cuneo adulterino Principis, hoc delictum committit. Dicitur tandem, *aut usu*, quia scienter *monetam falsam*, quamvis ab alio fabricatam, expendens, hujus criminis fit Reus, ut infra dicemus.

3 Continet hoc crimen in se delictum læsæ Majestatis, ut textualiter ait Imperator, *l. Si quis nummos. de Falf. monet.* Continet etiam crimen falsi, ut dicunt Doctores, *Marsil. in l. Qui falsam. num. 19. ff. Ad leg. Cornel. de Falf. Carpzon. Pract. crim. par. p. quæst. 32. num. 12. Conrad. Zahnni. de Mendac. lib. 2. cap. 61. n. 1. ℣. Committitur crim.* Volunt autem *Farinacius quæst. 115. num. 79. in fin.* & *Bonifacius de Furt. §. 4. num. 53.* hoc delictum comprehendere crimen furti, quod tamen limitat *Pasqualig. Addit. de Lauret. de Franch. Controv. init. Epi. & Regul. Tit. de Monetar. num. 1387.*, prout eum refert *Raynald. Observ. crim. tom. 1. cap 5. §. 1. num. 3. ℣. Quod autem* ad casum effectivæ erogationis falsæ monetæ: quod, salva dictorum Doctorum pace, verum non puto; nam furtum est injusta contrectatio rei alienæ, invito domino, ut ait Jure Consultus *text. in l. 1. §. Furtum. ff. de Furt. Jul. Clar. lib. 5. sent. §. Furtum init.*; cudens autem, aut expendens monetam falsam, non contrectat rem alienam, sed suam; unde, cum non possit huic crimini aptari definitio furti, nequit ex consequenti ipsi competere definitum.

4 Amplius clarificatur supra data definitio enarrando modos, quibus committi potest hoc crimen. *Lauretus de Franchis controv. int. Epi. & Regul. qu. 10.* vult, quatuor modis posse *monetam* adulterari, nempe *tondendo*, *radendo*, *aqua forti minuendo*, & *falso metallo cudendo*. *Raynaldus d. cap. 1. §. 1. nu. 8.* extendit usque ad septem, nempe *cudendo*, *adulterando*, *resecando*, *expendendo*, *retinendo*, *introducendo*, & *tingendo*; Sed compendiosius procedetur, dicendo, quod tribus modis generice delinquitur circa falsam monetam, nempe circa *materiam*, *formam*, & *usum*, & si quis velit assignare modos specificos taliter delinquendi, commode dicere poterit, eos esse octo, nempe quatuor circa *materiam*; unum circa *formam*; & tres circa *usum*.

5 Circa *materiam*, primus modus est, si auro, argento, vel æri misceatur ultra justam proportionem aliud metallum, sive alia materia inepta. Sciendum enim, quod nulla prorsus *moneta* datur, quæ sit auri, aut argenti puri; sed aurum, aut argentum miscetur cum ære, aut aurichalco, juxta consuetudinem Principum, ac regionum, & a tali mixtura desumitur valor intrinsecus *monetæ*. Si igitur ultra debitam proportionem commisceatur auro, aut argento æs; aut si minutissimis monetis, ut sunt oboli, qui fiunt ex puro ære, misceatur vitrum; quantumvis artifex esset ex ministris, deputatis a Principe ad cudendam monetam, esset *monetarius falsus*, & plectendus a Principe ultimo supplicio. *Rayner. de Forliv. in l. Cornelia. num. 1. ff. de Falf. Marsil. in l. Qui falsam. num. 51. ff. eo. Bald. in l. 1. C. de Falf. monet. Menoch. Add. ad Vinc. de Franc. decis. 401. num. 1. & Farinac.* apud *Raynal. loc. cit. num. 10.* Et hoc verum est etiam, quando quis adulteraret tali modo *monetam* Principis exteri: quia si tu-

si talis *moneta*, quoad speciem est expendibilis in loco, in quo cuditur, artifex non debet evadere mortem, ut optima ratione, & pluribus Doctoribus citatis *Afflict. Jodoch. Farinac. Capyc Latr. Azeved. Mastril. Menoch. Cabedo*, probat *Raynal. loc. cit. num. 12. ℣. Non tamen.*

6 Secundus modus est, si metallum aliud non misceatur quidem auro, aut argento, sed intra aurum, aut argentum subtili artificio occultetur. Solent enim nonnulli monetarii falsi tenui bractea aurea, aut argentea plumbum vestire, & cuneo imprimere formam monetæ, correspondentem exteriori apparentiæ; & ex *Dionysio* recitat *Decianus Tract. crim. lib. 7. cap. 23. num. 13.* hujusmodi monetas cudi fecisse *Caracallam*; & se habuisse hujusmodi numismata; & *Padua*, vidisse monetam falsam Germanicam, appellatam *Thalerum*, simili falsitate fabricatam; & talem modum adulterandi monetas, a *Cicerone ad Attic. lib. 12. Epi. 4. Lacunam* vocari affirmat. Modus autem iste sicut subtilius artificium exquirit, quam quod per mixtionem fit, ita & difficilius dignosci potest monetæ falsitas; non enim juvat eam bilance, aut lydio lapide examinare, sed sola punctura, aut incisione cognosci potest; hæc autem falsitas pœna pari cum præcedente punitur.

7 Tertius modus est per *tincturam*; nam moneta argentea, aut ænea obducto auro, aut argento coloratur, & ait *Decian. loc. cit. num. 14.* quod hoc adulterium *monetæ* differt a præcedenti in hoc, quod præcedens utitur lamina aurea, aut argentea ad tegendum metallum absconditum; hoc vero utitur auro, aut argento amalgamato, & post liquato, ut moneta deauretur, aut deargentetur. Falsarii autem *monetarum* per hujusmodi tincturam capitali pœna ultimi supplicii afficiuntur; ut cavetur utroque jure, *text. in l. Quicumque. ff. de Fals. Gloss in cap. Quanto in V. Defraudata* & scribunt Doctores, *Hostien. num. 9. Abb. num. 5. Butr. num. 15. de Jurejur. Caman. Afflict. Hippolit.* apud *Decian. loc. cit.*

8 Advertit autem *Raynaldus Tom. 1. cap. 5. §. 1. num. 30.* cum *Bertazzolo cons. crim. 56. Sarno Pract. crim. tit. de divers. delict. num. 26.* & *Petro Theodorico de crim. fals. cap. 59 num. 28.* quod ad hoc, quod quis puniatur de hoc crimine, requiritur dolus; unde inferunt, quod maurans monetas ad decipiendam meretricem non debet puniri: & dicunt etiam, quod requiratur, quod *moneta* tincta sit effective expensa; aliter non sit locus pœnæ ordinariæ.

9 Has tamen limitationes non esse admittendas patet ex hoc, quod, cum simus in facto, per leges prohibito, dolus semper præsumitur in eo, qui contra legem facit. Et quamvis *moneta* tincta non sit actu expensa, si tamen expendibilis apparet, delictum eam falsificandi, jam consummatum est, & est independens ab usu. Et re vera ita falsificatur *moneta* duobus primis modis recensitis, sicut eam tingendo, & vice versa: Unde sequitur, quod, si ordinaria pœna non convenit tingenti, nisi *moneta* actu expendatur, idem fieri debeat aliter falsificanti; quod tamen falsum est, ut patet ex praxi; si enim deprehenditur monetarius cum monetis, ab eo fabricatis, morte punitur, quamvis illæ actualiter expensæ non sint, sed sufficit, quod expendibiles sint.

10 Neque admittendum est, quod ajunt de *moneta* tincta ad decipiendam meretricem. Siquidem, quamvis leges disponant, quod res accepta ob turpem causam ex parte recipientis possit condici, fallit tamen in meretrice, ut patet *text. in l. 4. §. Sed & quid meretrici. ff. de Condict. ob turp. caus.* unde & meretricis quæstum, quamvis opera turpi acquisitum, restituere non tenetur, ut communiter cum *Navarr. Manual. cap. 17. num. 34. ℣. Dico quarto* sentiunt Theologi; & quamvis ipsa in foro animæ peccet recipiendo mercedem suæ prostitutionis, ut cum *Medina Codic. de Restitut. q. 20.* tenent ibidem *Navarrus loc. cit. n. 38.* & *Raynaldus tom. 2. cap. 20. §. 1. num. 10.* tamen in foro fori potest eam petere, & qui promisit illi pecuniam, pro mercede concubitus, tenetur servare promissum, ut contra *Antonium de Butrio*, post *Cynum in l. Cum te. C. de Condi. ob turp. cau.* & *Petrum*, tenet *Abbas in cap. Quia plerique. num. 14. de Immuni Eccl.* Sequitur igitur ex his; quod non licet deaurata *moneta* meretricem deludere; unde ita delinquit, qui tali pecunia adulterata meretricem decipit, sicuti si alii cuivis pro mercede operis liciti eam dedisset.

11 Ultra hæc, adverto circa *tincturam* monetarum, quod alius modus tingendi monetas ultra assignatum supra *num. 7.* est, qui fit quibusdam aquis, quarum vis est ad superficiem monetæ trahere colorem auri, aut argenti in ea ligati cum alio metallo, quæ aquæ ab *Alchimistis* vocantur Italice *Tirimpelo*. Opinatur autem *Raynaldus Tom. 1. cap. 5. §. 1. n. 32.* post *Joannem Baptistam Gargiaream Milic. decis. 1. num. 53.* hoc modo tingentem *monetam* non esse punibilem, quia non imponit monetæ colorem fucatum, & falsum, sed secundum ligam trahit.

12 Talem autem opinionem non esse tenendam patet ex hoc, quod, si moneta justam proportionem auri, aut argenti habet ex se in sua superficie, ostendit illorum colorem, nec opus est *Tirimpelo*, nisi quando in liga deest proportionata valori monetæ quantitas talium metallorum. Sequitur igitur, quod usus *Tirimpeli* necessarius est, quando moneta deficit in bonitate ligæ, & tunc adulterina est. Si quis igitur utitur *Tirimpelo*, hoc facit ad ostendendum, quod in moneta plus auri, aut argenti inest illo, quod in liga est; & hoc modo decipit monetam recipientes, & in crimen falsi circa illam incidit. Profecto utens *Tirimpelo* novit monetam in bonitate deficere, & sic falsam esse. (ad quid enim eo uteretur, si eam legitimam agnosceret?) igitur, si taliter colorando facit, ut, quæ est adulterina, appareat legitima, illius falsitati cooperatur, & sic puniendus est. Nec relevatur ex hoc, quod moneta illa sit fabricata a Principe extero; quia, si est ligæ inferioris debito, Princeps ille delinquit crimine falsi, ut scribit *Pasqualig. Add. ad Lauret. de Franch. Controv. int. Epi. & Regul. Tit. de Monetar. num. 1301.* quia populum decipit, & decipere facit exteros, ad quos talis moneta traditur, & non minus delinquit, quam monetarius falsus, circa materiam; & hoc modo tingens *Tirimpelo* talem monetam, (quæ forte absque illo artificio non expenderetur,) ut eam expendat, communicat in crimine falsi, & puniendus est, non quidem tanta pœna, sicut, qui tingit monetam modo dato supra *num. 7.* sed minori; quia in ea non inducit colorem, omnino ab ea extraneum, nec tantum lædit Rempublicam, ut fit tingendo dicto modo.

13 Quartus modus falsificandi monetam quoad materiam, est minuendo ipsius debitam quantitatem, quod quidem pluribus viis fit, nempe tondendo forficibus; abradendo lima; & eam tornando, qui modi sunt tonsatoribus monetarum communes. Sed est, & alius modus secretior, in quo quibusdam aquis (forte regia, quæ solvit aurum, aut forti, quæ argentum) integra manente monetarum forma, aurum, aut argentum ab ipsis emungunt falsarii; ita ut moneta, quoad exteriorem apparentiam, apparet integra; sed, si bilance examinetur,

de-

deprehenditur defectiva in pondere. Hujus artificiolæ fraudis meminit *Derianus lib. 7. cap. 23, a. 15.* qui citat multos *Bart. in l. lege Cornelia. init. ff. de Falf. Ja. de Platea. in l. ult. C. de Vet. anm. pot. n. 3. & Afflict.* & refert *Badaum* scribentem *lib. 3. de Asse*, suo tempore extitisse Parisiis quemdam, qui tali arte magnum quæstum fecit. Ego quoque novi Papiæ quemdam, qui simili falsitate aurum a monetia surripiebat; ex post miro quodam arcano restituebat, absque alicujus metalli additamento monetis pristinum pondus, quod tamen durabat io suo esse per unum, aut alterum diem; exinde sensim decrescebat, & intra mensem totaliter expirabat, manente moneta cum defectu ponderis auri surrepti. Iste, dato pignore, a mercatoribus mutuo accipiebat nummos sureos, & post quindecim dies restituebat justoa ad sucatum pondua. Sed deprehanso a Mercatoribua, qui nummos restitutos reposuerant, post aliquod tampua, damno, accusatua fuit Reus, sed iste fugit Venetias, & justitiam elusit; qui tamen pœnia tondentium monetas debebat subdi; nam substantiale hujus delicti est, quod ponderi justo monetæ detrahitur; quod vero hoc fiat forfice, lima, torno, aut aquia, mere accidentale est.

14 Dubium porro est, an delinquat hoc crimine, qui monetaa ponderis excedentis, (Italice *trabocanti*) tondet, minuendo earum excessum, ac reducendo ad justum pondua? Nonnulli Doctorea *Meaorb. Tusc. Budæ. Farinac. Bater. Sthoner. Kitbzeli Navar. Llamas* Lezaaa citati a *Pasqualig. loc. sup. cit. num. 1335.* tenent affirmative, & fundaut se in quadam lege *Codiris Theodosiani lib. 9. tit. 22.* in qua vetatur sub pœna mortis in monetis *mensuram circuli exteriaris iacidera, seu abradere*. Varum plausibilior est contraria sententia, quam cum aliia *Marsil. la l. Qui falsam. num. 100. ff. de Falf. Alciat. Resp. 461. Derian. lib. 7. cap. 27. aum. 11. Angel. Summ. V. Falsarius. num. 9.* sustinet *Pasqualigus loc. cit. num. 1336. & seqq.* tum quia multæ monetæ (ut sunt aurei, ac argentei Hispanici) circulum non habent; tum quia in dicta lege vetatur corrumpere circulum exteriorem, qui potest servari, quando monetæ abraditur tantum id, quod circulum axcedit; tum quia tali casu non damnificatur monata nec in materia, nec in forma, nec in ea committitur criman falsi; tum quia mens Principum tantum est, quod eorum monetæ non alterentur, vel sacundum qualitatem, vel secundum justum pondua, a se præscriptum; in casu autem nullum istorum intervenit, proinde nec crimen intercidit.

15 Circa formam antem monetarum delinqnitur hoc crimine, quando quis non habens, legitimam facultatem a Principe, cudit monetam, quamvis sit bonæ ligæ, & justi ponderia, & hic non debet evadare pœnam ultimi supplicii juxta *Gloss. in l. 2. C. de Falf. monet.*, quam sequantur communiter Doctorea. Et quamvis moneta cusa non sit Imperatoris, aut *Papæ*, si tamen sit alicujua Civitatia, aut alteiua Domini, qui in suo Territorio habeat jura Imperialia, idem crimen committitur, ut scribunt Doctores. *Cabal. crim. resolut. 27. num. 3. Menech. de Arbitr. Cas. 316. aum. 27. & seqq. Farinac. quæst. 115. num. 69. Raynal. tam. p. cap. 5. §. 1. num. 9.*

16 Ratio dictorum est, quia cudens absque legitima facultate monetaa, sibi usurpat jus Principia, cujus est dare vires, & valorem nummia, ut habetur ex Textu *in l. 2. ff. de Contra emp.* Unde taliter usurpans jura specialia sui Principia, committit crimen læsæ Majestatis. Ex hoc fundamento posset sequi, quod, qui cuderet monetaa bonaa in liga, & pondere cum imagine Principis exteri, non delinqueret, quia nec committeret in Majestatem; nec Rempublicam damnificaret, & in hanc sententiam iverunt multi, *Decian. Tract. crim. l. 7. cap. 27. n. 3. & ibi Cuman. Alex. Hippolit. & Afflict.* qui tenent, quod tali casu pœna mortis non habet locum, sed alia extraordinaria.

17 Verum talem sententiam non esse sustentabilem demonstrat praxis omnium Curiarum, qui mortti tradunt quosvis monetarios, quamvis cudant pecuniam cum imagine Principis exteri a loco, in quo delinquunt. Quamvis enim non committant in Majestatem, nec Rempublicam lædant, si fabricent monetam, in materia probatam, & in pondere justam, tamen delinquunt circa illam crimine falsi, quia realiter utuntur cuneo, sive sigillo falso, unde moneta taliter impressa evadit falsa; Imperator autem imponens pœnam mortis Monetariis, loquitur in genere de fabricantibua *monetam adulterinam*, ut habet Textus *in l. 1. in princip. C. de Falf. monet.* talia autem evadit, si peccat in forma per falsum sigillum, sicut si peccat in materia per falsam ligam, aut pondua: concluditur proinde, quod pœna mortis taliter cudenti debetur.

18 Circa usum falsæ pecuniæ, tribus etiam modis delinquitur. Primus modus est, eam expendendo. Potest autem contingere hoc cum ignorantia, aut cum scientia falsitatia. Si primum; nullum est delictum, siquidem abest dolus, sine quo delictum non est. Si secundum, potest adhuc dupliciter contingere, nempe quando scientia falsitatis est absque participatione in ea, ut quando quis, non advertens, ab alio recipit nummum falsum, exinde cognita ejua falsitate, in alium erogat; & quando scientia nnitur complicitati, scilicet quando monetarii habent ministrum conscium fabricationis *falsæ monetæ*, qui eam expendit.

19 In primo casu, expendens incurrit tantum pœnam extraordinariam, ut concordes volunt quindecim Doctores cumulati per *Raynal. Tom. p. cap. 5. §. 1. num. 17.* Tenetur enim quidem non expendere, ne proximum damnificet, sed totaliter destruere, si materia monetæ esset omnino falsa, ut si esset plumbea, ant stamnea; vel deberet deferre ad fabricatores publicæ monetæ, si esset ligæ inferioris: non tamen participat in delicto falsæ fabricationis. In secundo, particeps est ejusdem criminis; si quidem monetarii talem inutiliter non cuderent, nisi haberent, per quem illam possent expendere. Et tali casu eadem præcise pœna punitur, qui expendit, sicut, qui cudit *monetam falsam*, ut docet *Farinac. Quæst. 115. n. 117. 127. & 128.*

20 Secnndns modus est, retinendo monetam, quam quia scit esse falsam; & hoc quidem delictum est, quod tamen non importat pœnam, nisi extraordinariam. *Jacob. de Belvis. Pract. crim lib. p. cap. 8. V. Falsarium. aum. 16. Farinac. d. Quæst. 115. num. 118.* Retinendo enim, præsumitur, quod eam voluerit expendere, & sic puniendus venit, sicut axpendens. Quod, si retineat absque scientia falsitatis, sicut non delinquit, ita nec pœnam meretur.

21 Tertius modus, introducendo. Hic etiam modus eandem requirit distinctionem, sicut de expendente dictum est. Nam, si aliquis introducit monetam, quam ignorat esse falsam, non meretur pœnam, siquidem ignorantia facit, quod neque etiam committat culpam. Si autem scit eam esse falsam, & ab alio inadvertenter illam accepit, & postmodum, detecta falsitate, introducit in locum, in quo expendere eam intendit, quia forte in loco, ubi eam recepit, expendibilis non est, tenetur pœna extraordinaria, ut dictum est supra de expendente. Si autem introducit

ducit acceptam a monetariis, quorum est ministee, & particeps criminis, eadem pœna cum ipsis est puniendus, ut de complicibus hujus ceiminis sanxit Imperator, *text. in l. p. C. de Fals. monet.*

22 Atrocissimum hoc ceimen falsæ monetæ est, non solum, quia, ut ait Imperator *Constantinus text. in l. Si quis nummos. C. de Fals. monet.* est delictum Majestatis læsæ, sed etiam, quia qui hoc admittit, lædit non tantum jus Civile, sed etiam jus gentium, quo jure fuit iaventa pecunia, ut declarant *Bartolus in l. p. ff. de Contr. empt. Alberiens, Angelus, & Jasʃ n. in l. Ex hoc jure n. 22. ff. de Just. & jur.* Proinde multa habet specialia; nam in hoc crimine accusatoc, si non probat, non punitue de calumnia, ut ex Textu probat quædam *Gloss. in l. 1. in V. Immunitatem. C de Fals. monet.* quod tamen intelligendum est, nisi acensatus probaret in accusatoce concludentee calumniam, alitec steenecetue perversis hominibus via contra quemlibet, impune malignandi.

23 Paritec socius criminis potest socium accusare, & esse contra eum Testis, & immunitatem ex accusatione reportace, ut pluribus probat *Decian. lib. 7. cap. 24. n. 7. & n. 9.* Itidem non solum accusanti, sed etiam simpliciter indicanti Reum hujus criminis præmium datur: nam si indicana fuerit Servus, libertate donatur, & Civitate; & illius pretium solvendum est Domino ex pecunia fiscali, *l. 2. C. qui ex cau. Serv. pro præm. lib. acci.* Si autem indicans est liber, consequitue præmium, dandum arbiteio Judicis, *text. in l. Si quis nummos. C. de Fals. monet.* Pariter monetarii capi possunt a quolibet sine jussu Judicis, *arg. text. in l. 1. C. de Fals. monet. ubi Salyc. Specul. Tit. de Accu. §. 1. ℣. Hoc tamen Hippol. in l. Qui falsam. n. 69. & 109. ff. de Fals.* & si convincuntur, & condemnantur de tali crimine, appellare non possunt, *Carrer. Pract. crim. init. n. 94. Angel. August. de Arim. Afflict.* apud *Decian. lib. 7. cap. 24. num. 13.* sed tantum habeee recursum ad Principem; & tandem eximens carceratum pro *falsa moneta*, vel curans, ut fugiat, capite punitur, etiam si sit miles, quod tamen in eximentibus carceratos pro aliis criminibus non esset, *l. 1. ubi Bald. & Salycet. C. de Fals. monet.* & hæc in abominationem hujus delicti.

24 In hoc ceimine puniuntue etiam minores, si tamen sint doli capaces, & puberes, mitius tamen, quam majores, ut pluribus citatis, *Menoch. Vitalin. Cortiad. Cabal. Guazz. Thor.* sceibit *Raynal. Tom. p. cap. 5. §. 1. num. 66.* Mulieres autem, si sint majoces quatuordecim, & minoces saxaginta annis, & principales in Delicto, afficiantur ultimo supplicio, ut firmant *Giurba Cons. crim. 85. num. 20.* & *Navarrus, Pragmat. de Moneta. Collect. 3. num. 2. 10. 11.* Si sint auxiliatcices spontaneæ, eadem pœna puniuntue: si autem coactæ cooperatæ sunt, puta, metu eeverentiali, aut mandato expresso viri, tunc nullatenus puniuntur, juxta prædictos *Giurb. loc. cit. n. 20. Novar. ibi. n. 24. & 25.* Sed juxta alios *Gomez. Faber. Farin. iagaaac. Mastril. Rovit. Massin. Merlin. Pignatel.* cumulatos pee *Raynaldum loc. cit. num. 69.* puniendæ sunt extra ordinem.

Probatio.

SUMMARIUM.

25 *In hoc crimine debet constare in judicio de eacpore delicti.*
26 *Opinio, quod non constet de corpore delicti, nisi moneta falsa statuatur in judicio.*
Nec etiam, si Reus confiteatur delictum.
27 *Impugnatur dicta opinio,*
Corpus delicti probatur Testibus, si aliunde probari nequit.
28 *Judicium peritorum quando sit necessarium in hoc crimine.*
29 *Confirmatur impugnatio dictæ opinionis.*
30 *Concludenter corpus delicti falsæ monetæ potest probari per Testes.*
31 *Hoc crimen est difficilis probationis.*
Cautela adhibenda a Judice circa recognitionem falsæ monetæ.
32 *Moneta falsa, inventa apud aliquem, quando faciat præsumptionem contra eum.*
33 *Quando ex falsa moneta inventa non oriatur præsumptio contra eam habentem.*
34 *Crimen in expendente falsam monetam quomodo probetur.*
Ignorantia invincibilis excludit dolum.
Ignorantia affectata non excusat.
Juramentum de ignorantia non relevat, quando militant contrariæ conjecturæ.
35 *Quod indicium faciant instrumenta ad cudendam monetam.*

25 Circa probationem hujus criminis, volunt communitee Doctores, quod ante omnia, constaee debeat de corpoce delicti, cum signa *monetæ falsæ* sint pacmanentia, unde deducunt conclusionem, quod confitens, se *falsam monetam* fabeicasse, minime possit condemnaei, nisi de ea appareat evidenter; ut cum multis, *Caphal Brun. a Sol. Modern. Roman. Burs. Honaed. Marsil. & Decian.* firmat *Lauret. de Franc. Conteov. int. Epi. & Regul. Tit. de Monetar num. 1259.*

26 Volunt secundo Doctoces, quod non constabit de cocpore delicti, nisi moneta, præsentata in judicio, cognoscatue, & judicetue a Peritis in arte quoad ligam, poadus, & cuneum, quo fuit impressa; & dant rationem, quia Reus, nec Tastes non debent judicaee, nec possunt affirmare, an pecunia sit adulterina; sed hoc eemittitur ad Peritos. *Raynal. Tom. 1. cap. 5. §. 1. n. 36.* Ex ista porro positione deducitur, quod, si quis accusetur de moneta *falsa*, & per unum Testem de visu (juxta Deciani doctrinam *lib. 7. cap. 26. num. 2.*) contra eum deponatue sufficientec ad tortueam Rei, & quamvis iste confiteatur delictum, non tamen potest ordinarie puniri, nisi statuatur, & examinetur a Peritis judicialiter moneta fabricata.

27 Hac doctrina dura mihi visa semper fuit ob multa. Nam firma Criminalistarum conclusio est, quod ubi datur impossibilitas peobandi coepus delicti facti peemanentis per ocularem inspectionem, tunc ex Testibus de visu suppletue, aut indiciis, ac conjecturis peobatur; *Boss. Tit. de Delict. num. 20. Clar. Quæst. 66. init. Felyn. in cap. Venien. il 1. num. 15. de Test. Gram. Cons. crim. 3. n. 6. Cepol. Farinac. Cons. 189. num. 6. lib. 2.* dari autem casus potest, quod monetarius pecuniam fabricaverit, & longe extra locum delicti expendendum misecit; sive occultaverit, suo tempore proferendam. Tali casu impossibile est, pecuniam examinari posse pee Peeitos: juxta igitur datam supra conclusionam non posset Reus, aut pee Testes convictus, aut crimen confessus, condemnari, quod est absurdum.

28 Si quidem judicium Peritorum tunc est in judicio adhibendum, quando cocpus delicti dubium est, & evidenter non apparet scelsre commissum; sed superfluum est judicium Periti, si scelus ex oculaei inspectione appareret; ridendus proinde esset Judex, qui adhiberet judicium Periti ad sciendum, an ex vulnece obiisset ille, cujus cadaver appareret trun-

truncato capite. Et in specie de falsa moneta adhibendos esse Peritos tunc, quando dubium est de illius falsitate, docet *Decian. lib. 7. cap. 26. num. 4.* Si igitur per Testes legitimos, aut per Rei confessionem constet, quod ipse miscuerit æs auro, aut argento, pecuniam cuderit, aut tinxerit, aut totonderit, nullum dubium est de falsitate, aut de crimine, dolose commisso; igitur superflua tali casu est visitatio, & judicium Peritorum.

29 Pariter diximus supra *num. 15.* cum communi opinione Doctorum, hoc crimine delinquere illum etiam, qui adulterino sigillo Principis monetam cuderet, quamvis probatam in liga, & justam in pondere; quid ergo poterunt tali casu Periti judicare, nisi monetam esse legitimam, si etiam falsus cuneus (ut faciliter fit) non sit in forma dissimilis a cuneo Principis? Tali ergo casu, cum Periti judicent, nullum esse corpus delicti, nullus erit delinquens, & hoc modo verus monetarius falsus erit pronunciandus non delinquens, quia corpus delicti Peritis non liquet. Et quis concedet hæc?

30 Dico igitur, quod, si per Testes contestes integros, aut per Rei confessionem ratificatam, ut debetur, constet monetam fuisse ab eo fabricatam, tonsam, tinctam &c. Quantumvis, post adhibitam diligentiam, ipsa non possit haberi, ut in judicio sistatur, Reus non debet ordinariam pœnam effugere. Nam Doctores, qui volunt, necessariam esse visitationem, ac judicium Peritorum, intelligendi sunt, casu, quo res dubia circa falsitatem sit, & pecunia eusa possit haberi.

31 Deficientibus autem Testibus de fabricatione de visu, cum hoc crimen sit difficilis probationis, *Lauret. de Franch. Tit. de Monetar. Quæst. 3. n. 1256.* probatur indiciis, ac præsumptionibus, quarum prima desumitur a moneta ipsa. Si ergo hæc apud aliquem deprehendatur, debet Judex ante omnia adhibere judicium Peritorum, ac sciendum constare de ipsius falsitate: & optima est cautela, quam tradit *Raynald. Tom. 1. cap. 5. §. 1. num. 37.* nempe, quod Notarius, quando *moneta* inspicatur *falsa*, ac invenitur penes aliquem, illam describat per signa, & contrasigna, cum tali, aut tali imagine Principis, sive alterius, & inscriptione impressa; & hoc in præsentia Testium, qui debent statim examinari, ut deponere possint de moneta reperta, & ejus signis, quorum recordatio posset excidere mente, si ad aliud tempus examen differetur. Mox moneta illa in charta, aut theca, sive sacculo sigilletur sigillo Judicis coram iisdem Testibus, ut quando opus fuerit coram iisdem dissigilletur, & formiter ab illis recognoscatur: & hoc ad effectum, ne Reus valeat dicere monetam, de qua in processu, non esse illammet, quæ fuit apud eum reperta, quod grave præjudicium posset afferre Fisco, ut ipse firmat ex *Bursatto Cons. 166. num. 11. Matthæu Controv. 47. n. 35. & 42.* & *Valenzuela Cons. 77. num. 45.*

32 Constito per Peritos, *monetam* esse *falsam*, attendenda est qualitas personæ, apud quam illa reperta est; si enim sit honestæ conditionis, & famæ; monetæ sint in parvo numero; & desint alia indicia, puta, quod non videntur novæ, sed ex usu attritæ, & laves &c. illæ non faciunt indicium, sufficiens ad torturam, in ordine ad dandum illi reatum, præsumptum de fabricatione. Quod, si monetæ sint in magna quantitate; novæ; & ille non assignet, a quo habuerit, cum non sit probabile, quod tot monetæ *falsæ* ad ejus manus pervenerint, oritur legitima præsumptio, quod ille earum fuerit artifex; ut scribit *Pasqualig. ad Lauret. de Franc. Tit. de Monetar. num. 1262;* unde potest torqueri; sicut etiam, si monetæ sint in parvo numero, vigeant tamen contra illum urgentia indicia, ut dicit idem ibidem. Quod, si eas reconditas in arca; & eo maxime, si separatas ab aliis, conservet, quamvis desint indicia, ob quæ possit præsumi eas fabricasse, præsumptio tamen est, quod, cognoverit eas esse falsas, & animum habuisse illas expendendi; proinde non poterit evadere Reatum præsumptum de erogatione. Ad quid enim, eas separatas ab aliis tenebat? Quare non detulit ad publicam officinam monetariam? Convincitur ergo in eo tum scientia falsitatis, tum animus illas expendendi.

33 Quod, si reperiantur apud virum bonæ famæ multæ *monetæ falsæ*, & eo maxime, si sint diversarum specierum, factæ ab eo inhabiles ad usum, per incisionem, tunsionem mallei, aut alio modo, non est contra eum præsumptio fabricationis, aut usus, ut cum *Afflicto in Const. Adulterinam §. Si quis campsor. n. 4.* firmat *Decian. lib. 7. cap. 27. n. 14.* Nam talis incisio, per quam inhabilitatur moneta ad usum, declarat abfuisse animum, eam expendendi, & proinde, quod eam non fabricavit, liquet; siquidem finis fabricationis est usus monetæ.

34 Ad probandum autem crimen *falsæ monetæ*, in eum expendente, necessarium est, quod probetur in expendente malus dolus, ut habet Textus in *l. lege Cornelia. §. Eadem. ff. Ad leg. Corn. de Fals. arg. l. 1. §. Domus. C. de Fals. monet.* nempe, quod sciens ejus falsitatem, ipsam nihilominus expendere voluerit. Ignorantia quidem invincibilis excludit dolum *arg. l. Si ignorans. ff. locat;* ignorantia autem affectata, aut crassa non excusat. *Decian. lib. 7. cap. 25. num. 7.* Probatur quidem ignorantia falsitatis per juramentum expendentis; sed si contra eum stent conjecturæ, quæ arguant scientiam, tale juramentum non relevat, ut ait *Hippolyt. in l. Qui falsam. num. 96. & 190. ff. de Fals.* Putat autem *Decian. loc. cit. num. 15.* excusari eum, qui falsam monetam expendendo, dicit accipienti, *si non poteris expendere, restituas, quia bonam tradam*, & dat rationem, quia non dicitur perfecte expendisse, cum pendeat a futuro eventu. Puto tamen contrarium verius esse; nam ideo talia verba dixit, quia dubium habebat de falsitate monetæ, unde tenebatur eam peritis ostendere; & deprehensa falsitate, non debebat expendere; & ipse, quantum est ex se, eam expendit, alteri tradendo; & in traditione completur expensio; restitutio autem monetæ expensæ, non tollit, quin expensio sequuta non fuerit.

35 Aliud indicium de fabricatione, aut tonsione monetarum faciunt instrumenta, apta ad illa delicta. Communis autem conclusio Doctorum est, quam tradit *Lauretus de Franchis Tit. de Monetar. Quæst. 5. num. 1267.* cum *Pasqualigo num. 1268.*, quod talia reperta apud virum bonæ famæ (notabilis tamen, & non vulgaris, ut optime *Decian. lib. 7. cap. 26. num. 6* advertit) non faciunt indicium ad torturam; & eo maxime, si illa instrumenta apparent antiqua, rubiginosa &c. & cunei non sunt imaginis monetæ, quæ in usu sit: Sed si homo mala fama laboret, & alia adminicula interveniant, nempe quod instrumenta appareant de recenti in usu posita; cunei sint monetæ currentis; caminus fusorius, cum follibus, crucibulis &c. adornatus sit; & eo maxime si reperiantur etiam monetæ cuneis correspondentes, viget violentissima præsumptio contra talia habentem, ob quam potest accerrime torqueri. Evadit autem urgentior præsumptio, si unus tantum habitat in illa domo, ita ut alius non sit, qui potuerit illis esse usus; arguitur enim ex hac circumstantia saltem parti-

ticipatio illius in fabricatione monetæ; & participatio, aut saltem scientia, & tolerantia præsumitur in domino domus, plures habentis habitatores, in quo talia instrumenta, & cominus reperiuntur in loco tali domus, ut non potuerit es ignorasse. Quod, si illa omnia reperta sunt in Camera, quam dominus domus locaverat alteri, & ad eam ille accedere non poterat, quia ejus habitator illam clausam tenebat; & dominus domus est vir bonæ famæ, contra eum non exurgit præsumptio ex instrumentis, in ejus domo repertis. Et quod dicitur de instrumentis ad fabricandum, idem dicendum est de aptis ad tondendum, tingendum &c.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

36 *Pœnæ fabricantis monetam falsam.*
Complices in hoc crimine æque puniuntur, ac principales.
Juxta quosdam pœna extenduntur ad conscios non revelantes.
Et etiam ad eos, qui possunt illud crimen impedire, & non impediunt.
Domus, in qua cuditur falsa moneta, quando auferatur a fisco.
Oportet tamen, quod fiscus probet scientiam illius criminis in domino domus.
37 *Conscius talis criminis quomodo, & quando denunciare teneatur.*
38 *Cudens monetam Principis agnoscentis Superiorem, non comburitur.*
39 *Fabricans monetam argenteam falsam, minus punitur, quam falsificans auream.*
40 *Pœna tondentis monetas.*
41 *Pœnæ expendentis monetam falsam, quæ, & quando debeantur.*
42 *Circa tales pœnas servanda sunt Statuta locorum.*
Pœnæ in Statu Mediolanensi contra cudentes, aut tondentes monetas.
43 *Constitutio Urbani Octavi contra Monetarios.*
B. Pius V. extendit pœnas fabricantium monetas aureas, ad fabricantes argenteas.
Pœnæ contra monetarios falsos Laicos, extensæ ab Urbano contra Ecclesiasticos.
Ecclesiastici monetarii degradandi, & tradendi brachio sæculari.
Pœna contra cooperantes ad crimen falsæ monetæ.
Judices Ecclesiasticorum, qui sunt Rei de hoc crimine, sunt Legati, aut Episcopi privative.
Pœna contra impedientes Legatos, & Ordinarios procedentes contra Ecclesiasticos monetarios.
Religiosi monetarii cum scripturis consignandi sunt Legatis, aut Ordinariis.
44 *An prædicta Bulla comprehendat cudentes monetas mixtas ex ære, ac argento.*
45 *Non comprehendit eos, & quare.*
Moneta, in qua minor portio est argenti, quam æris, non potest dici argentea.
Denominatio fit a digniore, & potentiore.
46 *An dicta Bulla extendatur ad cudentes &c. monetas argenteas minimi valoris.*
47 *Opinio Pasqualigi negativa impugnatur.*
48 *Eadem pœna debetur cudenti &c. monetas argenteas minimi valoris, ac cudenti alias majoris valoris.*
49 *Quomodo procedendum a Judice Regulari in hoc delicto.*
50 *Sicilia, Corsica, & Sardinia veniunt nomine Italiæ, etiam in odiosis.*
51 *Praxis procedendi Superioris Regularis contra Subditum accusatum de falsa moneta.*
52 *Continuatur materia.*
Judex Regularis non tenetur, nisi requisitus, consignare Ordinariis processum, a se factum de crimine falsæ monetæ.
53 *Quid agendum ab eo, si non constet de corpore delicti, nisi per Testes.*
54 *Judicium periti adhibendum etiam in transportatione, erogatione, aut expositione falsæ monetæ.*
55 *An Superior Regularis procedens in cognitione hujus criminis, aliquam pœnam incurrat.*
56 *Nullam pœnam incurrit præter actuum nullitatem.*
Incurrit privationem, si audet perturbare Ordinarium procedentem.
Nullitas actuum incurritur, etiam cum ignorantia Bullæ.
57 *Superior Regularis extra Italiam quomodo procedet in crimine falsæ monetæ.*
Frater Minor committens delictum, ob quod in sæcula deberet morte puniri, debet aut perpetuo carceri, aut triremibus mancipari.

36 De jure Imperiali, pœnæ falsificantium monetas in materia, sive in forma, sunt ultimum supplicium, & combustio, omniumque bonorum confiscatio, ut textualiter habetur in *Codice l. Si quis nummos. C. de Fals. monet.* Insuper pari pœna puniuntur complices hujus delicti, sive sint mandantes, sive auxilium præbentes, ut habetur ex alia lege, *l. 1. §. Sin. vero. ff. d. C. de Fals. monet.* & secundum nonnullos Doctores talis pœna extenditur ad conscios non revelantes, *Bart. in l. Utrum. ff. Ad leg. Pomp. de Parricid. Afflict. in Const. Adulteriorum. num. 10. Decian. lib. 7. cap. 25. nu. 2. Jo. Aquil. de Pol. monet. cap. 8. in fine*, & etiam ad eos, qui potentes tantum crimen prohibere, non prohibuerunt, ut *arg. l. lege Cornelia. ff. de Fals.* deducit *Decianus lib. 7. cap. 25. num. 2.* Præterea dominus domus, in qua pecunia fabricatur, ea privatur, etiamsi locata sit, nisi crimen ignoraverit; & nisi, cum primo scivit, Magistratui revelet; unde publicatur, nisi sit pupilli, nam tunc Tutor conscius pretium domus tenetur solvere, *text. in l. 1. ubi Gloss. & DD. §. Domus vero C. de Fals. monet. Faria. Quæst. 115. num. 14.* Ut autem fiscus sibi domum, ut præfertur, acquirat, oportet, quod probet in illius domino scientiam delicti, aliter præsumitur ignorantia. *Pasqualig. ad Laur. de Franch. Tit. de Monet. num. 1353. in fin.*

37 Dubium autem est, an conscius de hoc crimine teneatur Magistratui indicare, quamvis illud probare non possit; & divisæ sunt in hoc Doctorum opiniones. Nonnulli volunt, quod non teneatur revelare, quia non debet, detegendo, se in periculum conjicere, cum probare non possit. Alii è contra dicunt, illum teneri ratione publici boni, pro quo debet quis se periculo exponere: Sed optime dissidentes concordat *Alciatus in l. 4. §. Cato. ff. de Verbo. obligat.* cui cum *Cagnolo in l. Culpa caret. n. 12. ff. de Reg. jur.* subscribit *Pasqualigus loc. cit. n. 1355.* dicendo, quod, si conscius probare potest, revelet accusando Reos; Si autem probare nequit crimen, revelet per modum monitionis denunciando; Ita enim fiet, ut non subeat periculum calumniæ, si non probet, & damno Reipublicæ obviet sufficienter, & se eximat a periculo, cui subest, si non revelet.

38 Quo ad pœnam combustionis, limitatur dispositio juris communis in hoc; quod, si moneta adul-

adulterata sit Principis reeognoscentis Superiorem, combustio minime debeatur; nam minus delinquit, qui offendit talem Principem, quam offendendo Principem supremum, ac independentem; unde & minor pœna debetur, ut probant *Meaochius de Arbitr. Caf.* 316. *num.* 26. ac *Farinacius Quæst.* 115. *Insp.* 1. *num.* 69. 75. *& seqq.*

39 Limitatur pariter dicta pœna combustionis in fabricante monetas argenteas: nam, quamvis multi Doctores velint, quod illa debeatur indifferenter, si falsificetur moneta, sive argentea, siva aurea; Alii è contra, inter quos *Cavaruv. De veter. numis. coll. cap.* 8. a. 3. *§. Quid si quis*, *Deriaa. lib.* 7. *cap.* 28. *num.* a. *Farinac. D. Quæst.* 115. *num.* 84 *& seqq.* volunt, quod talis pœna debeatur solummodo in adulterio monetæ aureæ, non autem alterius: unde scribit *Bass. Tract. crim. Tit. de Falf. monet. num.* 4. se exemisse a morte duos, qui Medinlani in Viridario Castri Portæ Jovis cudebant *quadraates*, nempe monetam æream. Et pro hac secunda opinione, quæ verior est, stat non solum praxis Curiarum, sed etiam declaratio *Urban. VIII. Constit. In supremæ. Idib. Novemb.* 1627. de qua infra dicemus; dum ait, quod de jure minor. pœna, quam ultimi supplicii, apposita erat tondentibus monetas argenteas, quam aureas. Unde deduci potest argumentum a tonsione ad fabricationem.

40 Pœna porro tondentis monetam, quoquomodo hoc fiat, est ultimi supplicii, *text.* in *l. Quicumque. ff. Ad leg. Cornelia. de Falf. Viai. Clar. Fegaer. Fariaar. Deriaa. Bujard Bonifac. Concial. Carpzoa. Cortiad. Theodoric.* apud *Raynal. Tom.* 1. *cap.* 5. §. 1. *num.* 13. & quamvis de jure quidem communi mitius puniendi sint tondentes monetas argenteas, quam aureas, ut supra dictum est, tamen ex dispositione Statutorum municipalium, quasi ubique locorum eadem pœna datur tondenti etiam argenteas; & ratio esse potest, quia per eas ita damnificari potest Respublica, sicut per aureas.

41 Pœna tandem expendentis, retinentis, sive introducentis monetam falsam, diversificatur juxta casus; nam, si expensio &c. fit absque scientia falsitatis monetæ expensæ, nulla pœna debetur, prout scribit *Deciua. lib.* 7. *cap.* 25. *num.* 6. siquidem crimen ex defectu scientiæ, & proinde etiam doli, non incurritur, ut supra dictum fuit. Si expensio est cum scientia falsitatis debetur pœna quidem, sed alia, & alia, juxta delicti varietatem; nam, si expendens scit quidem *monetam esse falsam*, ipse tamen non est complex in falsitate, debetur quidem illi pœna, sed extraordinaria, & longe minor, quam sit pœna fabricantium monetam falsam, ut docent *Abbas*, & *Anaaiu in cap. Ad fulsariaram de Crim. falf.*, ac *Hippolyt. Conf.* 47. *num.* 2. Si vero est cum complicitate, ut pote, si est minister monetariorum, in dispensanda moneta falsa, major illi pœna debetur, arbitrio Judicis, quod in hoc casu potest etiam ad mortem extendi. Ratio est, quia tantum damnificatur Respublica per expendentem, sicut per fabricantem; nam, si quis falsam pecuniam fabricaret, non autem expenderet, non læderetur Respublica.

42 Supradicta verò sunt de jure communi, & attendenda, quando non adsunt particularia locorum Statuta. Sed in plerisque regionibus reperiuntur municipales Constitutiones, ad quarum placita regulandæ sunt pœnæ. In ditione Mediolanensi, ut habetur ex Novis Constitutionibus *lib p. Tit. de Monet. & Jadi. monet. §.* 1. *&* 2. *& seqq.* infertur pœna ignis, & confiscationis bonorum cuicumque, qui *fabricaverit*, *vel fabricare inchoaverit*, *aut fabricare fecerit monetam falsum*, *& qui auxilium*, *vel favorem dictæ fabricationi dederit*. Ac eadem pœna tenetur, qui monetam auream, & argenteam audebit *quæcumque artificia*, *aut opera diminuere*. Itidemque eadem pœna tenetur sciens, & non revelans fabricatores monetarum per se, vel alios. Arbitrio autem Principis ibidem punitur expendens per se, aut alium, monetam falsam; & aliæ multæ dispositiones ibidem reperiuntur, per quas decisæ remanent plures quæstiones, quæ de jure communi multas patiuntur difficultates, ut patet intuenti.

43 Quoad personas Ecclesiasticas tam Sæculares, quam Regulares, intra Italiæ fines, habetur Constitutio citata *Urbaal VIII. In supremæ. Idib. Novemb.* 1627. per quam circa monetas adulterinas multa sancivit. Primo, ac secundo ejusdem Bullæ paragrapho confirmat Constitutionem *B. Pii V.* qua Beatus iste Pontifex sanxit, quod pœnæ latæ in jure contra tondentes monetas aureas, extendantur ad argenteas, cum antea minores pœnæ darentur tondentibus istas, quam aureas. Paragrapho tertio easdem pœnas extendit ad omnes personas Ecclesiasticas, quomodolibet exemptas, habitantes in quibusvis locis intra fines Italiæ, quæ præsumpserint *aureas*, *aut argenteas monetas tondere*, *fabricare*, *colorare*, *vel alias adulterare*, *seu etiam quomodolibet adulteratas scienter erogare*, *aut exponere*. Quarto paragrapho sancit, quod reperti culpabiles in præmissis, prævia degradatione, Curiæ sæculari puniendi tradantur. Quinto vult, quod pecunias, ut præfertur, adulteratas detinentes scienter; seu transferentes de loco ad locum; & præstantes opem, materiam, aut instrumenta ad patrandum prædictas falsitates, mittantur ad triremes per decennium. Sexto, quod cognitio de crimine falsæ monetæ respectu personarum prædictarum, privative etiam quoad Superiores Regulares, spectet ad *Legatos*, seu *Pralegatos Apostolicos* in locis suæ jurisdictionis: in aliis autem ad *Ordinarios* locorum: Septimo inhibet omnibus Ecclesiasticis sub pœnis privationis Officii, ac beneficii, vocisque activæ, & passivæ, & inhabilitatis ad illa in posterum obtinenda, ac Excommunicationis latæ sententiæ, ne audeant, aut præsumant impedire, perturbare, aut molestare *Legatos*, *Prolegatos*, aut *Ordinarios* procedentes in hoc crimine. Et tandem mandat, ut quoties ad id fuerint requisiti, Religiosos ipsos, (etiamsi Superiores alicujus loci Regulares actu fuerint) consignent cum scripturis, & actis, (si quæ factæ fuerint reperiantur) ipsis *Legatis*, aut *Ordinariis*, aut aliis, de eorum mandato.

44 Circa quam Constitutionem contingit dubitari primo, an ipsa comprehendat personas Ecclesiasticas, fabricantes, erogantes &c. monetas mixtas ex argento, & ære, ut sunt plures monetæ minutæ, maxime in *Longobardia*?

45 Respondeo, quod, cum præsens Constitutio sit pœnalis, & correctoria juris communis, ut observat *Pasqual. ad Laurer. de Fraach. Tit. de Manet. num.* 1367. ex notatis juribus non admittit ampliationem. Cum igitur ipsa expresse loquatur de monetis aureis, & argenteis, non potest extendi ad alias, quæ tali nomine non veniunt, ut sunt monetæ illæ, in quibus minor est portio argenti, quam sit æris; unde denominari non possunt argenteæ, cum denominatio in hoc casu desumenda sit a metallo prædominante in quantitate, cum denominatio semper fiat a digniore, & potentiore. *Barbos. Axiom.* 69. *num.* 1.

46 Secunda dubitatio est, an pœna ordinaria dictæ Constitutionis locum habeat in fabricante, aut tondente monetas argenteas minimi valoris.

47 Re-

47 Respondet nagative *Pasqualigas lac.cit.n.*1279. si cudantur in parva quantitate, quia habat locum parvitas materiæ; & negative pariter dicit de tondenta monetas argenteas modici valoris, quod firmat auctoritate quorundam Doctorum *Cabal. Cas.* 199. *n.* 1. *Farinac.Quæst.*115.*n.*11. *Menoch. de Arbitr. Cas.*316. n.41. *Barg. de Mod.proced. ex abrupt. Cent.* 1. *Quæst.* 23. *n.* 150. apud eundem *Pasqualigum loc. cit. n.*1333. Sed, salva ejus reverentia, ille sibi contradicit, siquidem *loc. cit. num.* 1297. docet, quod tunc parvitas materiæ habet locum, quando crimen contingit secundum materiam, ita ut ipsa materia sit objectum delicti, ut contingit in furto, quod pro objecto habet rem alienam. Non autem, quando contingit secundum aliquam habitudinem, seu formam, nam tunc habitudo, seu forma reperitur secundum se tota in qualibet exigua materia. Unde, cum crimen falsæ monetæ non consistat in materia, sed in forma materiæ, nempe in eo, quod fiat cum legitima auctoritate, & forma debita, præscripta a Principe, sequitur, quod in *falsa maneta* non habeat locum parvitas materiæ.

48 Applicando igitur ejus doctrinam, quam veram existimo, ad quæsitum, evidentur apparet, quod resolvendum sit affirmative, quo ad utramque partem; nam qui cudit monetam argenteam, quamvis minimam, ita usurpat sibi auctoritatem, ac vitiat sigillum Principis, sicut qui cudit monetam majorem, cum eadem sit forma in ambabus, & delictum consistat in vitio formæ. Idem pariter dicendum est de tondente monetas minimas, siquidem per tonsionem injuria eadem fit Principi, ac si tondeatur moneta major, nam in utrisque vitiatur tonsione illa forma, quam Princeps statuit in moneta; unde idem utrobique evadit crimen, pro quo eadem pœna debetur. Verum est, quod si attendatur damnum, quod infertur Reipublicæ, minus est delictum cudentis, aut tondentis minimam, quam monetam majorem; sed in hoc, ut supra dicit *Pasqualiga*, consideratur vitium formæ, & non materiæ, quod cum par sit in minima, sicut in majori, idem, aut æquale delictum importabit. Nullus sane negabit, quin pœna ordinaria debeatur monetario, qui convictus est cudisse, aut totondisse unum scutum argenteum, sicut si cudisset multos, nec parvitas materiæ, aut numeri illum salvaret; idem ergo erit dicendum de cudente, aut tondente *medios grossas*; (monetam scilicet argenteam minimam Papalem) nam horum quadraginta æquant in valore scutum argenteum; nec parvitas monetæ cusæ, aut tonsæ salvara potest, quia cudendo, vel tondendo multas ex istis, æquatur valor, & damnum, quod infertur Reipublicæ, vitiando majorem monetam, pro quo pœna ordinaria debetur, ut dictum est. Concludo proinde, quod pœna ordinaria debetur conflanti, sive tondenti monetas, etiam minimas argenteas, quandoquidem per minimam earum quantitatem non tollitur, quin dicantur monetæ argenteæ, & de fabricantibus, aut tondentibus monetas argenteas universaliter loquatur Constitutio, nulla facta distinctione parvæ, aut majoris monetæ, & in hoc non sit attendendum parvum lucrum monetarii, aut damnum Reipublicæ, sed injuria facta Principi, quæ eadem est in minima, & in majori moneta argentea.

49 Tertia dubitatio est, quomodo se gerere debet superior Regularis, si sibi defertur per denuncistionem, aut accusationem, quod aliquis ex suis Subditis commiserit aliquo modo contra prædictam Constitutionem?

50 Respondeo, quod vel sumus intra fines Italiæ, puta intra continentem Italiæ, & ejus Insulas adjacentes, nempe *Siciliam*, *Corsicam*, *ac Sardiniam*, quæ ex decreto *Sac. Congregationis Episcoparum, ac Regalariam*, sub die 14. Augusti 1582. relato a *Pasqualig. lac. cit. num.* 1373. etiam in odiosis veniunt nomine Italiæ: vel sumus extra Italiam. Cum enim Constitutio §.3. loquatur de *locis in Italia dumtaxat existentibus*, non debet ultra eam extendi, cum sit pœnalis, & juris communis correctoria.

51 Dico igitur, quod, si Superiori deferatur, denunciatione, aut accusatione, aliquis suppositus Reus de aliquo ex delictis recensitis in Bulla, debet ante omnia inquirere de corpore delicti, puta, visitando Cameram, aut alium locum, in quo dicatur Reus delinquere, ut deprehendere possit aut monetam cusam, tonsam, tinctam &c. aut conservatam, sive transportatam pecuniam scienter falsam &c. Incipiat ergo processum suum, creando Notarium, registrando denunciationum, sive accusationem, interponendo decretum du visitando Corpore delicti, ipsum describendo per *Visum*, *ac repertum*, ut diximus abundanter de his omnibus in *Secunda Parte hujus Praxis*. Ratio istorum est, quia, quamvis Bulla toll.: Superiori Regulari *cagnitionem Causa* hujus delicti, non tamen adimit facultatem procedendi circa præparatoria judicii, quæ faciunt pro informatione Curiæ. Superior enim est Ordinarius Judex suorum Subditorum; & ut supra dictum est, privatur cognitione hujus causæ, si adulteretur moneta aurea, aut argentea tantum, non vuro alia. Unde necessarium est, ut procedat ad visitationem corporis delicti, ut sciræ possit, an debeat abstinere ab illa Causa ratione monetæ aureæ, vel argentaæ &c. & an possit plene cognoscere de tali delicto, quia moneta alia adulterata sit. Nec statim ac accusatus apud se est Religiosus, ut monetarius, debet accusatorem reiicere, & mittere ad Episcopum, sed debet per *Visum*, *ac repertam* certiorari, an delictum tale sit, ut de eo minime possit cognoscure, an non.

52 Facta visitatione corporis delicti; vel ipse reperit instrumenta, matariam, Cuneos, ac etiam monetam cusam, quæ aurea, aut argentea non sit, sive Cunei non sunt apti, ad formandam hujusmodi monetam, & tali casu ipse procedit ad cognitionem causæ, constituendo, torquendo, & sententiando Reum, ut fit in ceteris delictis. Vel ipse reperit supradicta in ordine ad monetam auream, sive argenteam, cudendam, aut cusam, tondendam, aut tonsam; & tali casu tenetur levare manum a prosecutioni causæ; & inceptum processum terminare, pronunciando se esse Judicem incompetentem. Et si accusator instituat ex post accusationem apud Legatum, Prolegatum, aut Ordinarium, & Superior requiratur ab istis, ut Religiosum accusatum sibi consignet, simul cum processu a se facto, debet illum consignare; non tamen tenetur ad hoc, nisi sit requisitus, ut sonat *Bulla paragrapha septimo* in fine.

53 Quæ autem dicta sunt de moneta aurea, argentea, aut alia, debent pari passu accipi, quando nullum reperitur corpus delicti, nec illius indicia permanentia, ut instrumenta &c., sed adsunt Testes congrui, & sufficientes ad probandum tum corpus delicti, tum delinquentem, ut diximus supra num. 30. Si enim instituta accusatione examinentur Testes, sufficientes ad probandum corpus delicti, & Reum constituendum, & ex eorum depositione constet delictum fuisse circa monetam auream, aut argenteam, debet, ut dictum est, Superior Regularis abstinere a proseeutione. Si vero moneta talis non fuerit, tenetur ad ulteriora procedere.

54 Si autem reperiantur monetæ recenter cusæ,

& in

& in considerabili quantitate; sive pari modo tonsæ, & nulla reperiantur instrumenta fabricationis, aut tonsiunis, sint autem aureæ, aut argenteæ, aut tales appareant, debet Superior, ut præfertur levare manum a processu. Si aliæ ab aureis, procedat ipse. Debet tamen ipse prius adhibere judicium Peritorum, quia sine hoc, juxta communem opinionem, quam retulimus supra *num.* 26. non potest plene constare de corpore delicti. Et tale judicium simpliciter necessarium est, quando accusatur aliquis de transportatione, erogatione, aut expositione falsæ monetæ cum scientia falsitatis; nam reperta pecunia qualis ea sit, debet a Peritis examinari, an adulterina sit, & hoc modo probari corpus delicti, ut queat procedi in uno, aut alio foro, nempe Sæculari, aut Regulari, juxta qualitatem monetæ adulterinæ.

55 Difficultas esse potest, an Superior Regularis scienter, aut ignoranter procedens in hac Causa, in casu, in quo nequit procedere, aliquam pœnam incurrat?

56 Respondeo negative; ratio est, quia Bulla nullam ipsi pœnam apponit, nisi actuum nullitatem. Pœnæ autem privationis Officii, & vocis activæ, ac passivæ sunt illi inflictæ, si ille perturbare audeat, impedire, aut molestare Legatum, aut Ordinarium, procedentem in hac Causa, ut patet ex Textu *Bullæ* §. 7. Pœnæ autem illæ non incurruntur, nisi cum scientia ipsarum; ait enim Bulla, *audeant*, vel *præsumant*, quæ verba important scientiam legis prohibentis, & ausum, & temeritatem voluntatis, & proinde dolum, ex notis juribus. Sed nullitas actuum incurritur etiam cum ignorantia talis *Bullæ*, & ratio est, quia per hanc sublata est facultas procedendi in hac Causa Superioribus Regularibus; & sic procedendo absque jurisdictione, actus sunt ipso facto, absque ulteriori declaratione, nulli.

57 Si autem accidat casus extra Italiam, possunt Superiores Regulares procedere, velut in aliis delictis suorum Subditorum. Sed quam pœnam dabunt hujusmodi monetariis? Dico; quod, si nullam habent super hoc delicto dispositionem statutariam, debent recurrere ad jus commune, & pro modulo conditionis Rei, & circumstantias delicti, pœnas aptare. In *Religione Minorum* nunquam fuit conditum Statutum contra monetarios: non enim potuit in mente Statuentium unquam venire, quod *Frater Minor*, cui ex præcepto, toties in Regula repetito, vetatur pecuniam non solum possidere, sed etiam civiliter contrectare, in tantam iniquitatem prorumperet, ut *monetam falsam* posset cudere, aut alio modo legitimam vitiare. Tamen, si ex Dæmonis tentatione, in tantum delictum quis laberetur, ut in fabricatione, aut tonsione monetarum esset Reus principalis, iste vel damnandus esset ad triremes in perpetuum in locis, in quibus talis pœna apud Laicos, ex commoditate triremium, in usu est. Si autem non sit principalis, sed complex, pro modo complicitatis minori pœna, arbitrio Judicis, poniri potest. Si vero simus in loco, in quo pœna triremium, ex harum defectu, in usu non est, principali Reo dandus est Carcer perpetuus; complici autem, ad tempus, aut alia pœna, Judicis arbitraria. Ratio est, quia ex dispositione Statutorum *Segovien*, sive *Barchinonen*, *cap.* 7 *Tit. de Incorrigibil.* ℣. *Qui crimen. Orb. Seraph. Tom.* 3. *fol.* 661. *col.* 1. quibus utitur familia *Ultramontana*; & etiam Statutorum Generalium Ordinis *cap.* 7. §. 6. quibus utitur *Citramontana*, qui delictum committit, ob quod, si esset in sæculo, mortem mereretur, debet ad triremes, aut ad Carcerem perpetuum condemnari.

§. IV. Alchimiæ exercitium.

SUMMARIUM.

1 Alchimiæ *varia acceptio.*
2 *Artis alchimiæ falsæ descriptio ex* Lemery, & Pegna.
Vera diffinitio.
Transmutatio metallorum, juxta quosdam impossibilis.
Contrarium a pluribus statuitur.
Arnaldus de Villanova *virgulas auri fabricavit, omni probationi expositas.*
3 *Ratio asserentium possibilem metallorum transmutationem.*
4 *Fabricans aurum verum non est punibilis.*
Clericus fabricans aurum verum, non incurrit nullam pœnam.
5 *Ars falsæ Alchimiæ damnatur a jure Cæsareo, in quantum servit pro cudendo falsam monetam.*
Ampliori modo damnatur a jure Canonico.
6 *Alchimistæ ab Eymerico damnantur, ut suspecti de hæresi.*
7 *Defenduntur a tali censura.*
Recensentur inter Alchimistas nonnulli pietate florentes.
8 *Alchimista damnatur, si fabricat aurum, aut argentum adulterinum, alias non.*
Aurum, aut argentum sophisticum prohibetur fieri pro cudenda moneta, aut pro dando in solutum, non pro fabricandis vasis.

1 ALchimia nomen æquivocum est; aliquando enim sumitur materialiter pro metallo adulterato, habente speciem auri, aut argenti; aliquando sumitur pro vero auro, argento, aut alio metallo per artem facto; aliquando significat artem, per quam talia metalla fiunt; & cum horum alia sint sophistica, & falsa, ut dictum est; alia autem realia, & vera; hinc est, quod hoc nomen, prout significat artem, dupliciter etiam sumitur, puta, pro arte deceptoria, & falsa, quæ adulterina metalla, & ad speciem tantum parat; & pro arte vera, & legitima, metalla fabricante.

2 In primo sensu, ab aliquibus apud *Nicolaum Lemery Cour. de Chym. cap.* 1 *de Aur. fol. m.* 61. definitur, seu potius describitur sic: *Alchimia est Ars sine arte; cujus principium mentiri; medium laborare; finis mendicare.* Proinde de *Alchimistis*, & ipsorum arte, prout refert *Franciscus Pegna in* 3. *Par. Direct. Inquisit. Comm.* 26. *in fine*, cecinit quidam.

Ars suspecta probis, ars ipsa invisaque multis.
Invisos etiam cultores efficit artis.
Mendaces, adde, multi manifeste videntur,
Qui se ipsos, aliosque simul frustrantur inertes.
Vertere dum rerum species tentant.

Ut autem importat Artem veram & legitimam, definitur hoc modo: *Alchimia est Ars, qua perficitur id, quod natura, defectu caloris, reliquit imperfectum in metallis. Raynald. Syntax. crim cap.* 5. §. 1. *n.* 6. Transmutationem metalli in metallum multi impossibilem dicunt, inter quos fuit *Avicenna* relatus a *Scoto in* 4. *Dist.* 3. *Q.* 3 *In secund. argum. in oppos. n.* 1. qui videtur in eandem sententiam abire. Sed longe plures affirmant oppositum, inter quos est *D. Thom.* 2. 2. *q.* 77. *art.* 2. *& Comment. in tert. libr. Meteor.* apud *Becher. Oedip. Chym. Tit.* 1. *Coroll.* §. *Quæ sit mater. metall.* & inter Canonistas *Oldradus Cons.* 74. *nu.* 1. & *Jo. Andreas, Add. ad Specul. Tit. de Crimin. fals.* qui dicit, quod *Arnaldus de Villanova* in Curia Romana

mana faciebat virgulas auri, quas consentiebat submitti omni probationi ignis, & aquæ fortis, quæ alia metalla dissolvit præter aurum. Et ni velimus totaliter abiicere fidem humanam, hoc patet per experientiam multorum, qui hanc artem coluerunt, & verissimum, & probatissimum aurum effecerunt, prout passim recitatur de multis.

3 Fundamentum affirmantium possibilitatem transmutandi metalla imperfecta in verum aurum, est, quia metalla omnia in radice conveniunt, & non nisi gradu, & perfectione differunt: non ergo repugnat, quod metalla imperfectiora, ignobiliora, & minus matura, per artem ad majorem gradum perfectionis, nobilitatis, & maturationis perducantur, ut scribit *Michael Etmullerus in Schroder. dilucid. Mineralog. cap.9. fol. m. 230. & Pirotec. ration. lib. 2. Sect. 1. cap. 1. fol. m. 603.*

4 Ex differentia ergo artis veræ faciendi aurum, probatum ab arte deceptoria fabricandi aurum, aut argentum adulterinum, nascitur, quod, licet proscripta per leges, ac damnata sit secunda, non tamen damnata, aut damnabilis ullo modo est prima. Proinde multi Doctores, cumulati per *Raynald. loc. cit. num. 3. Arfuncin. de Jur. Alchim. Jo. Chrip. Fanian. Tract. de Art. Alch. Petr. Arlen. de Sympat. Sept. metal. cap.3. fol. 291. Fabian. de Monte. de Empt. & vendit. q. 5. n. 8. Farinac. q. 115. n. 98. Muta ac Cap. Regn. Sicil. Tom. 1. cap. 10. n. 9. Montecut. ad Stat. Crim. Bonon. lib. 3. Rubr. 33. Navar. Pragm. 2. de monet. collec. 3. num. 30.* dicunt quod vera *Alchimia* est impunibilis; & Clericus per veram artem verum aurum fabricans, non punitur, nec privatur beneficiis ad præscriptum *Extravagantis*, de qua infra, prout scribit *Ricc. Par. p. Decis.* 197. apud *Raynal. loc. cit. n. 4.*

5 Ars autem *Alchimiæ* præstigiatrix, & falsa de jure communi *Cæsarea l. lege Cornelia ff. Ad leg. Corn. de Falf. l. 1. in fin. ff. Ad l. Juli. Peculat.* prohibetur inquantum adulterinæ monetæ cudendæ inservit, sed de jure *Canonico*, ampliori modo damnatur. Si quidem in *Extravag. Spondent. de Crim. falf. inter. commun.* prohibetur aurum, vel argentum *Alchimicum* facere; mandare, quod fiat; cooperari ad ejus fabricationem; scienter uti eo vendendo, aut illud dando in solutum; & fortius ex eo monetam cudendo; & hoc sub pœnis, de quibus infra dicemus.

6 Pessimo stigmate configit *Alchimiam Eymericus* in suo *Directorio Inquisitorum Par. 3. Tit. Sign. exter. per quæ necromant. haret. cogn. num.* 215. dum ipsius professionem recenset inter signa externa, per quæ cognoscuntur *Necromantici*, indicans *Alchimistas* a fide deficere, & Dæmoni cultum adhibere, ut pertingant ad optatum finem faciendi aurum. Et hoc diserte habet illius Commentator *Pegna in 3. Par. Direct. Comm. 26. §. Et Alchimistæ*, qui tenens pro constanti, quod per artem verum aurum fieri non possit, concludit, *Alchimistas* arte deceptos, ac paupertate pressos, aut adulterinam monetam cudere, aut ad Dæmonis auxilium confugere, ut ejus ope aurum fabricent; & hoc probat exemplo Arnaldi de Villanova, *Pegn. in 2. Par. Direct. Inquif. quæst. 11. Comm. 36. init.* qui a multis *Bernard. Lunzeburg. Catal. Haret. lib. 2. V. Arnald. de Villanava. Prateol. de Vit. & sect. Haretic. lib. p cap. 69. Eymeric. Direct. Inquif. Par. 2. qu. 11. n. 1.* in Catalogo Hæreticorum recensetur, quia, cum laminas aureas ad omnem probationem venderet, creduntur fuisse conflatæ arte Dæmonum, cum quibus familiaritatem habuisse dicitur.

7 Sed quidquid sit de *Arnalda*, cujus tutelam suscipere, aut damnatam doctrinam defendere non intendo. Dura nimis est censura, per quam omnes Alchimistæ, tanquam cultui Dæmonis addicti præscribuntur: hoc enim de omnibus universaliter censere, temeritatem sapit; præsertim cum omnes hujus artis proceres scribant, inventionem lapidis philosophici, (quo mediante perficiunt metalla usque ad veri auri coctionem) esse donum Dei, & petendam a Deo, qui tale donum non confert nisi ipsum timenti, & non habenti aviditatem divitiarum, sed purum desiderium juvandi proximum. Hinc est, quod inter hujus artis Magistros habetur *B. Albertus Magnus Ordinis Prædicatorum*, qui non minori sanctitate, quam doctrina floruit; *Raymundus Lullus Tertii Ordinis S. Francisci*, qui in *Africa* pro fide occisus fuit; *Basilius Valentinus* devotissimus *Monachus Benedictinus*; *Nicolaus Flamellus Gallus*, qui omne aurum, quod hac arte paravit, consumpsit in fundandis Hospitalibus, ac Locis piis, ut multos alios taceam. Hos igitur insimulare de pactis, aut disciplina Diaboli, mordacem, iniquamque Satyram sapit.

8 Concesso autem, quod *Alchimia* ad fabricandum aurum, vel argentum adulterinum, damnata sit utroque jure, ut vidimus; tamen non est damnata universaliter, sed tantum in ordine ad cudendam monetam, sive ad serviendum pro instrumento contractuum civilium. Si quidem ex citatis legibus, & *Extravaganti* hoc solum habetur, ut legenti patet. Sed per hoc non sequitur, quod ars ipsa non possit exerceri ad faciendum aurum & argentum sophisticum ad alios usus; puta, ad facienda vasa, quæ ad speciem videantur aurea, aut argentea. Et hoc passim fit videntibus, scientibus, & tolerantibus Principibus, quorum esset, si ars hæc esset universaliter prohibita, artifices punire; quod tamen non fit. Sequitur proinde, quod ad hoc, quod quis sit Reus circa hoc, oporteat, quod aurum, seu argentum cuderit in monetam, aut illum in massam, seu virgas productum dederit, aut dare voluerit in solutum. Proinde censeri non potest, in pœnas contra *Alchimistas* falsos sancitas, incurrisse, qui laboratorium habeat instructum, omni apparatu, necessario ad artem. Siquidem iste potest semper se tueri, dicendo, se non sophistici, sed veri auri fabricam indagare, circa quam, ut pote realem, nulla est prohibitio de jure communi, & proinde nec pœna. Sed circa hoc consuli debent locorum Statuta.

Probatio.

SUMMARIUM.

9. *Quomodo probetur crimen fabricationis auri, aut argenti sophistici.*

9 PRobatio autem hujus criminis, ut materiæ totaliter affinis, currit pari passu cum crimine *falsæ monetæ*, de quo §. superiori diximus. Non potest autem in crimine falsæ monetæ contra aliquem procedi in specie, nisi constet in judicio evidenter de corpore delicti, prout Doctores communiter scribunt, *Guazzin. defen. 4. cap. 9. num. 4. Vermiglial. Conf. 218. n. 1. & Conf. 201. n. 1. & seqq. Capycelatr. Dec. 179. n. 29. lib. 2. Conciol. V. Moneta falsa Resol. 1. num. 1. & ad Stat. Eugub. lib. 4 cap. 45. n. 2. ubi Romaguer. Add. un. 14.*, & ita dicendum est in hoc. Proinde non sufficit reperire in Domo, aut Camera alicujus alembicos, & cætera vasa distillatoria; pulverea, salia, ampullas, aquas, & cætera hujusmodi, nisi reperiantur massæ, sive virgulæ auri, sive argenti ad speciem. Neque hoc sufficit, sed probari a fisco debet, tale aurum sophisticum esse; hoc

autem

autem esse non potest, nisi per peritos aurifices probetur, non tantum ad lapidem lydicum, (*pietra di paragone*) sed etiam ad ignem in cinerarto; Et quia hoc etiam aliquando fallit, ultima probatio fieri debet per aquam fortem, quæ cætera metalla dissolvit, præter aurum, quod per solam aquam regiam solvitur. *Etmuller. Schoroder. dilucid. Minerolog. Tit. de Sal. nitr. fol. m. 282. A.* Neque ex prædictis adhuc concludenter remaneret probatum delictum. Si quidem, ut numero superiori conclusum est, prohibitum non est aurum, aut argentum ad speciem fabricare ad construenda vasa, sed tantum ad cudendam ex eo monetam, aut ad dandum in solutum. Quantumvis ergo reperirentur massæ talium metallorum, non esset complete probatum crimen, nisi adessent probationes, aut alia indicia, ax quibus constaret, Alchimistam illud metallum fabricasse in ordine ad monetam falsam, aut permutationem cum alia re, loco pretii.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

10 *Pœna Alchimistarum de jure Cæsareo.*
11 *Pœna earundem de jure Canonico.*
12 *An vendens vas aurei sophistici, in qua habetur pars auri veri, incurrat dictas pœnas.*
13 *Resolutio negativa.*
Damnum venit nomine fraudis.
Aurum sophisticum vendens tantum pro tanto, aut tale pro tali, nullam pœnam incurrit.
Rescissio contractus non habet locum, nisi interveniat læsio enormis, & mala fides.
14 *Statutum Minorum de Observantia.*
15 *Dubium primum, quæ sint doctrinæ, & artes suspectæ.*
16 *Artes divinatoriæ, ac superstitiosæ damnatæ sunt utroque jure.*
Pœna Judicum se immiscentium in causis Sacræ Inquisitionis.
17 *Artes prohibitæ, quæ sunt occasionative tantum mala.*
18 *Dubium secundum, an simpliciter discendo artes prohibitas, pœnæ incurrantur.*
19 *Discere, & docere prohibita, parificantur.*
20 *Discere, ac docere prohibitas artes, si abest periculum perversionis, culpa non est.*
21 *Dubium tertium, quis potest dici, quod Alchimiam exerceat, ut pœnas subeat.*
22 Exercere *importat pluralitatem actuum.*
Pœnæ Alchimistarum non incurrantur, nisi per actuum frequentiam.
Vacare *quid importet.*
Magistri requisitionum, qui dicantur.
23 *Dubium quartum, a quo desumitur suspicio probabilis, & a quo violenta in hoc crimine.*
24 *Resolvitur dubium.*
Suspicio probabilis nascitur ab indicio probabili.
Indicia probabilia, aut violenta in fabricatione Alchimiæ.
25 *Arbitria quomodo regulanda in hoc crimine.*

10 PŒna autem hujus delicti de *jure Cæsareo* est, quod, si Reus sit ingenuus, deportetur, & omnia ipsius bona publicentur; si autem servus, ultimo supplicio afficiatur, ut habetur ex Textu Digesti *in l.p. §. fin. ff. Ad leg. Cornel. de fals.* quod, si aurum adulteratum, signatum in monetam sit, delinquens declaratur Reus læsæ Majestatis, & igne comburendus decernitur in *Codice l. Si quis nummos. C. de fals. monet.* Sed circa hoc crimen diversificantur pœnæ juxta Statuta municipalia, seu consuetudines regionum.

11 De jure autem Canonico, pœnæ sunt, quod universaliter omnes *Alchimistæ* declarantur infames: Si Clerici sunt, debent privari omnibus beneficiis, quæ habent, & inhabilitari ad alia: Tenentur tantundem auri, aut argenti puri erogare in pauperes, quantum aurum, aut argentum adulteratum vendiderunt, aut dederunt in solutum pro vero; & si hoc præ paupertate Reus non possit, corporali pœna a Judice competenter puniatur: & tandem iisdem pœnis subjiciuntur mandantes, & ministrantes in opere *Alchimiæ*; ut habetur in *Extravag. Spondeat. de Crimin. fals. inter. commun.*

12 Dubium autem est, si quis cuprum tingeret ad rubedinem, sive albedinem, ipsique commixto auro, vel argento vero, vasa ex hoc fabricaret, vel ejus massam informem venderet pro auro, aut argento, non quidem vero, sed sophistico, an talis *Alchimista* pœnas hujusmodi deberet incurrere.

13 Respondeo, quod non; ratio est, quia fundamentum prohibitionis mixturæ alterius metalli cum auro, & argento, est fraus, quæ fit in contractu emptionis, aut venditionis, in quo vendens, sive emens, putans recipere, seu dare aurum, quod juxta communem æstimationem habeat intrinsecum valorem, proportionatum rei emptæ, seu venditæ, recipit, aut dat aurum, quod requisitum valorem non habet; & ita damnificatur, cum damnum nomine fraudis veniat, *arg. l. Inter. eos. §. fin. ff. Ex qui. caa. major. l. p. ff. de Alien. jud. muta. cau. l. Si. longius. §. 3. ff. de Judic.* Sed in nostro casu ita non est, nam emens, sive vendens scit, aurum illum purum non esse; unde in contractu nulla potest considerari deceptio, expenditur enim tale aurum tantum pro tanto; & tale pro tali; & per hoc neque est locus crimini, aut pœnæ. *Fabian. de Monte. de empt. & vendit. q. 5. n. 8. Farinac. q. 15. n. 98. Muta. ad Capit. Regn. Sicil. Tom. 1. cap. 10. n. 9.* apud *Raynald. Syntax. crim. cap. 5. §. 4. n. 2. in fin.* Nec dicendum, quod potest resultare damnum in alio tertio, qui putans esse verum argentum illud, quod sophisticum est, ipsum pluris emit eo, quod re vera valet. Nam hoc per accidens est respectu artificis, qui fabricavit; proinde sibi imputet emptor, si in illo emendo non adhibet diligentiam, ut ab aurifice, ut moris est, fiat circa illud peritia; & si vendens bona fide vendidit, & non sit in emptore læsio plusquam enormis, nec erit locus rescissioni contractus, *l. Cum ab ea. §. final ff. de Contr. empt.*

14 Quo autem ad pœnas particulares, quæ in aliquibus regionibus, aut Ordinibus contra *Alchimistas* sancitæ sunt, consulenda sunt ipsorum Statuta municipalia. Pro Religione nostra adest *Statutum generale Ordinis*, quod, quia in *Sambucanis* traditur decurtatum, integrum damus ex *Vallisoletanis 1593. Cap. 5. Tit. de luberit. & negoc. ad honest. §. In primis & seqq. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 453.* Sic ergo habet: *Artem Alchimiæ, & alias quascunque doctrinarum, & artium suspectarum operationes, quæ publice non docentur, aut doceri non licet, detestantes, sancimus, ut quicunque similia, aut addiscere, exercere, vel docere auserit, aut libros, vel scripturas, talia continentes, scienter retinuerit, aut retinere præsumpserit, ipso facto, Excommunicationis sententiam incurrat. Et si horum reus repertus, aut legitime judicatus fuerit, omni suffragiorum jure perpetuo careat, & carceribus etiam mancipetur, Provincialis arbitratu: Si vero de aliqua circa prædicta, probabilis suspicio habeatur, is quidem graviter, si*

autem

autem violenta, gravissime arctetur, arbitrio Diffinitorii pro suspicionis, & indiciorum modo. Quod etiam habetur in *Textu* 5. *Applicatio n.* 14.

15 Circa quam Constitutionem prima dubitatio est, quænam sint doctrinarum, & artium suspectarum operationes, quæ publice non docentur, aut doceri non licet, aut ab Ecclesia reprobatæ sunt?

16 Respondeo, quod sunt in duplici differentia; aliæ enim sunt, quarum cognitio, & vindicta privative quo ad cæteros spectat ad Tribunal fidei: hujusmodi autem sunt omnes artes divinatoriæ, & hoc sive sint juxta principia artis naturalis, ut est *Astrologia*, quæ ex diverso positu siderum tentat futura, aut præterita occulta cognoscere; sive sint per pacta cum Dæmone, ut sunt *Necromantia, Geomantia, Hydromantia &c.* Pariter artes superstitiosæ, in quibus Dæmonia invocatione explicita, seu implicita procuratur, *sive malum*, ut grandines, pestes, mors inimici &c. *sive bonum*, ut curatio ægritudinis, arte humana incurabilis. Omnes artes divinatoriæ sunt proscriptæ non tantum per sacros Canones, *cap. p.* 26. *qu.* 3. *cap. illos Plaustarios*. 26. *qu.* 2. *Sixt. V. Const.* 17. *Cæli & terræ*. *Urban. VIII. Constit. Inscrutabilis. cap. Si quis Clericus*. 26. *qu.* 1. *cap. Nec mirum*. 26. *qu.* 5. *cap. Auguriis* 26. *qu.* 5. *cap. Pervenit. cap. Contra. cap. Episcopi* 26. *qu.* 5. *cap. Ex tuarum. Extra. de Sortil.* per quos damnantur *Astrologi, Arioli, Aruspices, Augures, Magi, Sortilegi*, & cætera hujusmodi, sed etiam per plures sanctiones Imperiales, *l. Artem. l. Nullum. l. Earum. l. Nemo l. final. C. de Malef. & Mathemat.* Punitio autem istarum reservata est Inquisitoribus; nec possunt Judices Regulares in hoc se vel minimum immiscere, sed tenentur Reos ad Tribunal fidei deferre, sub pœna privationis Officiorum, & perpetuæ inhabilitatis in posterum, & Excommunicationis latæ sententiæ, Romano Pontifici reservatæ, prout sanxit *Paul. V. Const. Romanus Pontifex ea interdum. Kalen. Septembr.* 1606. De istis ergo non intendit loqui dicta Constitutio, cum de talibus judicium altiori foro sit reservatum.

17 Aliæ sunt artes, quæ publice non docentur, & eas docere, aut discere non licet, non quia malæ sint intrinsece, & in se, sed quia malum ex occasione causare possunt. Tales sunt *artes cosmeticæ*, illæ nempe, quæ ad purgandam cutem a sordibus, aut maculis; ad eam dealbandam, aut colorandam, & fucandam deserviunt; sive secreta medica, per quæ fœtus mortuus in utero abigi potest; compositio veneni ad necanda animalia nociva, ut mures &c. Istæ siquidem non sunt intrinsece malæ, cum possint aliquando exerceri sine peccato; sed, quia ex hominum malitia, ut plurimum pravo usui sunt, prohibentur.

18 Secunda dubitatio est, ex quo hic prohibetur prædictas artes discere, exercere, vel docere; quæritur, an simpliciter discendo, aut obiter docendo, prædictæ pœnæ incurrantur?

19 Respondeo, quod ad incurrendas pœnas prædictas requiritur culpa mortalis: cum enim inter eas recenseatur excommunicatio, quæ non fertur, nisi pro culpa gravi, consequens est, quod ista requiratur etiam ad incurrendas eas, quæ cum excommunicatione feruntur; licet autem culpa similis sit tam prohibita discere, quam docere, ut habet Textus *l. culpa. C. de Malef. & Mathemat.* & prout dicebat *Tertull. lib. de Idolatr. Eadem pœna exitii fit discipulis, & Magistris*, tamen hoc non debet indifferenter accipi de omni doctrina, sed de ea tantum, cujus discitur theoria, ad malam praxim ordinata. Certum est, quod doctrina hæretica, scientia, sive ars componendi venena, & aliæ hujusmodi, si addiscuntur tantum, ut sciatur, quibus fundamentis innitatur damnatum illius dogma, sive ex quibus causis talium simplicium mixtio mortem causet (dummodo absit periculum perversionis, aut, quod ex tali theoria quis inducatur ad praxim) non est per se malum; imo *Theologi polemici* omnes hæreticas positiones addiscunt, speculantur, & librant; non ut profiteantur, sed ut eas evertant. Medici pariter venenorum compositiones addiscunt, non ut ea parent; sed vel ut sciant simpliciter, & theorice, cum sint partes physicæ disciplinæ, quam profitentur: *vel ut* iis in facti contingentia per congrua Alexipharmaca possint obviare,

20 Pari ergo modo dicendum est in casu nostro, ubi prohibetur discere, & docere Alchimiæ, Astrologiæ, & alias artes supradictas. Si enim absit totaliter studium, voluntas, aut periculum eas deducendi in praxim, tam in discipulo, quam in Magistro; & solum sciri desiderantur ad eruditionem, non puto, quod locus sit culpæ. Verum est, quod, cum nemo possit esse certus de periculo, cum voluntas hominis instabilis sit, & potest aliquando ars, quæ voluit addisci ex curiositate sola sciendi, esse causa eam deducendi ad praxim; longe melius est non addiscere, & ex eodem principio eam non docere, etiamsi, qui vellet eam scire, profiteretur, se eam desiderare ad puram eruditionem.

21 Tertia dubitatio est, ex hoc, quod Religiosus prohibetur exercere artem *Alchimiæ* &c. quæritur, si aliquis unum, aut alterum experimentum faceret circa metalla, ut tingendo, sive dealbando cuprum, aut faciendo de ferro cuprum &c., an ad effectum incurrendi in pœnas, posset dici, quod *Alchimiam exerceat*?

22 Respondeo, quod non: Ratio est, quia, cum simus in lege pœnali, debent accipi verba in propriissima ipsorum significatione. Porro *exercere* importat non unum, aut alterum actum, sed plures, & frequentatos, ut multi scribunt, *Navar. Manual. cap.* 27. *n.* 250. *Prosp. August. Add. ad Quarant. Sum. Bull. V. Sodomia* apud *Lezan. tom.* 1. *cap.* 5. *num.* 18. *Scot. Theorem.* 264. apud *Sanctor. de Pœn. cap.* 8. *qu.* 11. *ꝟ. Nec secundam. fol.* 375; non ergo erit locus pœnæ statutariæ, nisi per actuum frequentiam interveniat verum exercitium *Alchimiæ*. Et quamvis alibi doceamus, quod *exercere* dicatur is, qui aliquod vetitum, etiam semel committit; unde videatur contrarium dici ad dubitationem deberi. Tamen dico, quod in hoc Statuto *exercere* importet frequentationem actus vetiti. Ratio est, quia in *Textu Tit. Aplicatio* §. 54. ponitur *Alchimiæ vacantes*. *Vacare* autem importat, non unum, aut alium actum, sed plures ex consuetudine. Unde *Vacantes supplicationibus* dixit *Budæus* apud *Calvinum*, vocari *Magistrum requisitionum*, eos nempe, qui ex Officio supplicationes datas Regi, solent expedire. Et sic *Alchimiæ vacantes* debent accipi illi, qui consueti sunt in tali arte exercenda.

23 Quarta dubitatio est, ex quo in dicto Statuto pœnæ Excommunicationis, privationis suffragiorum, carceris &c. apponuntur delicto, concludenter probato; si autem adversus aliquem militet suspicio probabilis, iste debet arctari graviter: & si suspicio erit violenta, arctetur gravissime, quæritur, a quonam indicio desumatur suspicio probabilis, & a quo violenta, itemque quomodo debeat intelligi arctatio gravis, & gravissima?

24 Respondeo, quod suspicio probabilis est, quæ nascitur ab indicio probabili; hoc autem, prout diximus *Par. p. Tit. Tartara. n.* 67. commentando *Textum*,

tum, eft medium inter grave, & leve ; & hoc fufficere ad torturam, habetur ex *Textu. Pract. crim. Tit. Tortura. §. 5.* Porro in cafu effet indicium probabile, fi in Cella Rei prætenfi reperirentur vafa, ac inftrumenta, quibus *Alchimiftæ* utuntur ad diftillandum, fublimandum, circulandum &c. pariterque falia, aquæ fpiritus, tincturæ &c. quæ, licet poffint fpectare ad metallicam transformationem, poffunt etiam ad alia remedia ægritudinum conferre. Hinc nafcitur probabilitas indicii, a qua caufatur in mente Judicis fufpicio probabilis. Sed, fi reperirentur crucibula, canale ferreum ad virgas metallicas formandas, itemque variorum metallorum laminæ, cinerarium &c. quæ pro foliis metallis auri, & argenti, fophifticandis inferviunt, tunc fufpicio effet violenta, & ad probandum plene delictum, aliud non defideraretur, quam maffa auri adulterati, & Rei confeffio.

25 Diximus autem *Par. p. Tit. Tortura n. 13. & 15.* quod Arctatio non importat ex fe nifi jejunium, & flagellationem ter in hebdomada, & ibi hoc probavimus ex Statutis, proinde in cafu fufpicionis probabilis de reatu Alchimiæ, gravis arctatio effet, fi per menfem ter in qualibet hebdomada Reus difciplina, & jejunio in publico Refectorio exerceretur. Si vero effet præfumptio violenta, quæ graviffimam arctationem expofceret, ifta ad tres menfes poffet perduci, Judicis arbitrio.

§. V. Aftrologiæ judiciariæ profeffio.

SUMMARIUM.

1 *Aftrologia judiciaria definitio.*
Inter Aftronomiam, & Aftrologiam differentia.
Aftrologia eft ars conjecturalis, ut Medicina.

2 *Aftronomia non eft vetita, imo neceffaria in Ecclefia.*
Aftrologia in parte eft utroque jure prohibita, in parte conceffa; & in qua.
Hippocratis dictum circa Aftrologiam in ordine ad Medicinam.
Auctores, qui fcripferunt de Aftrologia pro ufu Medicinæ.

3 *Aftrologia judiciaria ab utroque jure profcripta.*
Vocabula, quæ fortita eft Aftrologia judiciaria.

4 *Aftrologia ars fallax, & quare.*

5 *Aftrologia circa genituras hominum, juxta D. Auguftinum, fuit conceffa ufque ad Chrifti nativitatem.*
Modo conceffa eft tantum in ordine ad Medicinam.

6 *Effectus naturales futuri in corpore humano poffunt prævideri.*

7 *Refpectu futurorum contingentium liberorum Aftrologia eft mendax.*
Aftrologus afferens certo futuros eventus liberos, damnatur ut Hæreticus.

8 *Aftrologus poteft præcognofcere inclinationes, quas homo eft aliquando paffurus.*
Quare Aftrologi aliquando vera pronuncient de moribus hominum.
Sententia Doctoris fubtilis circa hoc.

9 *In quo confiftat delictum profitentium Aftrologiam judiciariam.*

10 *Aftrologus affirmans aliquod contingens fortuitum, aut mere voluntarium, effe fecuturum, five certo, five incerto, incidit in pœnas.*

11 *Aftrologiam judiciariam docentes, difcentes, juxta eam divinantes, ejus libros retinentes, damnantur.*

12 *Inclinationes hominum ex Aftrologia prædicere non eft vetitum.*
De Amens de Delict., & Pœn. Par. III.

13 *Ampliatio Conftitutionis Sixti Quinti facta ab Urbano Octavo.*
Confulentes Aftrologos fuper vita Papæ, ac ejus Confanguineorum &c. damnantur.
Contra eos poffunt procedere tum Epifcopi, tum Inquifitores.

14 *De prohibitionibus contra Aftrologos non curatur communiter in Almanacbis cudendis.*
Dictum Cornelii Taciti contra Aftrologos.

1. NON abfurde fub claffe Criminis de falfo computanda venit *Aftrologiæ judiciariæ profeffio*, cum hujus artis profeffores plerique falfa pro veris vendant, quandoque falfis principiis innixi, quandoque ex dolofo inftituto fallentes fimplices, qui eorum arti fidem accommodant. Sciendum igitur, quod Aftrologia judiciaria aliud non eft, quam *ars quædam, quæ ex pofitione aftrorum conjicit, quid ex caufis cæleftibus in hæc inferiora poffit caufari.* In quantum confiderat, menfuratque motus corporum cæleftium, eft pars *Mathematicæ*; vocaturque *Aftronomia*, quæ cum procedat per principia demonftrativa; nempe per refolutiones triangulorum fphæricorum, eft vera fcientia, ac nobiliffima. In quantum vero ex illis motibus conjectatur, quinam effectus poffint evenire, eft mera *ars conjecturalis*, ficut etiam *Medicina*, quæ in ea parte, qua confiderat paffiones corporis naturalis in univerfali, eft pars Phyficæ, & vera fcientia, ut vero illud confiderat in individuo, & prognofcit effectus, qui poffunt evenire a tali morbo in tali corpore, eft etiam ipfa ars conjecturalis, in qua fæpe fæpius *Medici*, non minus quam Aftrologi, & falluntur, & fallunt.

2 *Aftronomia* non tantum vetita non eft, prout adnotat *Gloff. in cap. Non liceat. in V. Propter fegetes. 26. quæft. 5.* fed maxime commendatur, & neceffaria eft in *Ecclefia Catholica* ad regulandum Calendarium pro Officio Divino, & Solemnitatibus mobilibus celebrandis. *Aftrologia* autem in parte, tanquam utilis, eft conceffa; in parte autem, tanquam falfa, & periculofa, eft prohibita non tantum per leges Ecclefiafticas, fed etiam Cæfareas. Conceditur *Aftrologia judiciaria* in ordine ad *Medicinam, Agriculturam*, & *Navigatoriam*, ut habetur ex *Sixt. V. Conft. Cæli, & terræ. Non. Januar. 1585. Bull. Cherub. To. 2. fol. m. 388.* In *Medicina* enim neceffaria fimpliciter eft; unde dicebat *Hippocrates*, quod *Medicus fine Aftrologia eft ficut cæcus abfque ductore*. Si quidem natura quandoque eft fallax in indicationibus; ut doctis experimentis *Medici* ipfi fatentur, proinde veros auctores morbi venari oportet in figura decubitus, ficut etiam prævidere fymptomata, & tempus Crifis pendentis a motu lunari, ne per inopportuna pharmaca, aut phlebotomias, in fuo conflictu contra morbum impediatur natura, & de hoc fcripferunt præftantiffimi viri *Cardanus Argolus, Gauricus, Junctinus, Hafphurtus, Titus, & Maginus fuper lib. 3. Galeni de Dieb. decretor. & lib. de legitimo Aftrologiæ in Medicina ufu*. In *Agricultura* pariter neceffaria eft ad ferenda femina, fecanda ligna, plantandas, putandas, ac inferendas arbores &c. de quibus cantat *Virgilius in Georgicis*. In *Navigatoria* pariter utilis eft ad prægnofcendas aeris mutationes, per ventos, & tempeftates juxta ea, quæ recenter fcripfit *Andreas Argolus Aftronom. lib. 2. cap. 16.*

3 Refpectu autem aliorum accidentium futurorum conjiciendorum *Aftrologia judiciaria* tum per facros Canones, tum per Civilia jura *cap. Illud. 26. quæft. 2. cap. Igitur. 26. qu. 3. cap. Non liceat. 26. quæft. 5. l. Mathematicos. C. de Epi. audie. l. 2. l.* *Ne-*

Nemo. C. de Malef. & Mathe. interdicta est, & novissime per Pontificias Constitutiones proscripta, *Sixt. V. Const. Cœli, & terræ. Urban. VIII. Const, Inscrutabilis Kalen. Apr.* 1631. *Bullar. Cherub. Tom. 4. fol. m.* 118. Quia vero talium eventuum diversa est consideratio, hinc etiam est, quod sub diversis vocabulis hæc ars intitulatur, Generaliter dicta fuit *Mathesis*, ac ejus professores *Mathematici*, & sub hoc titulo damnantur in *Codice Justiniani de malef. & Mathemat. lib. 9. Tit.* 18. Hunc autem titulum sibi usurparunt damnati hujusmodi artistæ, ut sub specioso nomine scientiæ realis, ut est *Mathesis*, seu *Mathematica*, nugas suas venditarent, prout notat *Gothofr. ad l. 10. lit. K. C. de Episc. audient.* Sed in quantum docet horam, seu tempus idoneum ad aliquod faciendum, ut ad initiandam constructionem domus, ædificationem castri, urbis, navis, ad ineundas pariter artes, studia, militiam, ludum, pugnam, lites, matrimonia &c. de quibus loquitur *Guida Banatus, Rabbi Ben Ragel*, & alii; secundum *D. August. lib. de Nat. Dæm. 1. p. & habetur. cap. Igitur. 26. quæst. 3.* vocatur *Haruspicina*, & artistæ *Haruspices*, quasi horarum inspectores. Ut autem ex momento nativitatis hominis conjicit accidentia Nato futura, tum circa corporis sanitatem, sive ægritudinem; tum circa actus mere liberos, vocatur *ars Genesis*, seu genituræ, & ejus professores dicuntur *Genethliaci* propter natalitiorum considerationes dierum, ut loco proxime citato ait *D. Augustinus*, sive *Horoscopi*, eo quod horas nativitatis hominis speculantur dissimili, & diverso fato, ut ibidem docet idem *Augustinus*. In quantum vero divinare tentat de præteritis, & præsentibus occultis; aut de futuris non habet proprium nomen, sed negotium absolvit per quæsita ad horam datam, & responsa, quæ elicit ex systemata cælesti ad eandem horam erecto.

4 Quidquid autem sit de veritate hujus artis in se, quam nonnulli absolute negant esse dabilem, alii eam in se dari propugnant; certum est, quod ipsa fallacissima convincitur quotidianis experimentis ob imperitiam professorum, qui nec in principiis, puta, in systemate Mundi, numero, & ordine cœlorum, planetarum, & syderum conveniunt, ut manifestum fit ex diversitate systematis Mundi *Ptolemaici, Tychonici, Copernicei, & Argolici*,

5 Communior tamen usus hujus artis est circa genituras, & accidentia mundi, puta, bellorum, ac pacis, abundantiæ, aut sterilitatis, morborum popularium &c. de quibus quotannis prodeunt tot, & tam diversi inter se *Almanachi*. Quantum ad genituras attinet, ait *D. Augustinus* loco citato, quod hujus artis scientia usque ad Evangelium fuit concessa, ut, Christo edito, nemo exinde nativitatem alicujus de cœlo interpretaretur. Tamen, quia ut supra diximus, hæc in quantum inservit usui Medicinæ, concessa est, ex consequenti dicendum est, quod concessa etiam sit pro genituris, in quantum scilicet ex positione stellarum in ortu alicujus, conjicitur constitutio temperamenti, & prævidentur etiam morbi, qui proveniunt ex causis procatarcticis, inspectis arcubus directionum promissoris ad significatorem. Et quamvis etiam in hac parte fallax sit; vel ob imperitiam professorum; vel ex eo quod non satis perspectæ adhuc sint causæ omnes cælestes, ut docet *Scot. in 2. Dist. 14. Quæst. 3. §. Secundo dico. ℣. Sed diceas, & ℣. Dico, quod causa, F. 5.* tamen aliquando verum prædicit, & ejus prænotio juvat.

6 Dicendum ergo, quod futurorum contingentium duo sunt genera, alia quidem, quæ nulliter pendent ab hominis voluntate; ut corporea complexio, discretio humorum, ægritudines &c. alia vero, quorum positio in esse pendet ab arbitrio hominis; & licet in homine sit causa aliqua, inclinans ad productionem talis effectus, tamen in plena potestate humanæ voluntatis est, ipsos ponere in esse, vel non, & hujusmodi sunt omnes actus humani. De primis vero aliquid prædicere, & concessum est, & habet aliquale fundamentum naturale. Si quidem cælorum, ac syderum influxus causæ partiales sunt generationis humanæ; proinde non est incongruum, quod pro diversitate causarum cœlestium in genito appareant diversitates effectuum; & a diversa configuratione illarum, quæ prævidetur futura, secundum scientiam astronomicam, conjiciantur effectus futuri ex tali configuratione.

7 Sed respectu futurorum contingentium liberorum mendacissima est ars *Astrologia judiciariæ*; & merito per leges proscripta. Stellæ enim, & planetæ nullo modo possunt cogere voluntatem humanam; unde *Astrologus*, qui dicit tali tempore natum esse ducturum uxorem, aut intraturum Religionem, hocque necessario eventurum, mentitur; quandoquidem hoc nequiret ipse scire, nisi per motus syderum; hæc autem, cum non possint cogere voluntatem, non possunt necessario producere effectum, & proinde neque per sydera potest sciri effectum voluntarium necessario esse secuturum. Quod, si *Astrologus* credat, stellas posse cogere humanam libertatem, est hæreticus; & tanquam hæretica proscribenda, & punienda veniret ars *Astrologiæ judiciaria*, quæ in hoc sensu vetita est, ut falsa, & hæretica. *Graff Decis. lib. 2. cap. de Superstit. nu. 10. Torrebla. Pract. jur. spirit. lib. 12. cap. 14. nu. 19. Decian. Tr. crim. lib 5. cap. 17. Ugolin. de Cens. Pontif. reserv. par. 2. §. 2. n. 10. Villalob. Sum. p. 2. Tr. 58. Diffic. 4 num. 4. & seqq. Jous. Aphr. Inquis. lib. 1. cap. 48. n. 10. & seqq. Trullench. lib. 1. cap. 10. Dub. 4. n. 4.* apud *Barbos. de Off. & Pot. Epi. Par. 3. Alleg. 51. num. 134.*

8 Verum est, quod cum motus syderum possint alterare humores corporeos, & ab his oriri in homine aliæ inclinationes, per quas illecta voluntas perducitur ad ponendos in esse effectus correspondentes talibus inclinationibus, possunt *Astrologi* per sydera conjectari tali tempore hominem tales inclinationes esse passurum: & quia, ut plurimum homines obsequuntur, & non reprimunt malas inclinationes, hinc est, quod *Astrologi* quandoque divinant etiam de effectu voluntario, prout dicit *Doctor Subtilis Scot. loc. cit. ℣. Quarto dico. lit. I. n. 6: Astrologos* (ait) *frequenter contingit vera prognosticare de moribus hominum: puta quod erunt luxuriosi propter pronitatem voluntatis rationalis ad sequendum appetitum sensitivum, quam causant corpora cælestia, vel per hujusmodi constellationes; non quod ita eveniet necessaria, quod non posset esse aliter de his, quæ dependent a voluntate rationali, si homo vellet magis sequi per voluntatem legem rationis, quam sensus: sed cogitationes hominum pronæ sunt ad malum*; hæc Scotus.

9 Formalitas ergo delicti profitentium *Astrologiam judiciariam* consistit in hoc, quod ex inspectione syderum prænunciant de futuris contingentibus, pendentibus ab humana libertate; licet vero ex Regula nona, de mandato *Concilii Tridentini*, edita circa librorum prohibitionem, haberetur damnatos esse libros, & a fortiori etiam artem *Astrologorum*, qui de futuris contingentibus, successibus, fortuitisve casibus, aut iis actionibus, quæ ab humana voluntate pendent, certo aliquid affirmare audent, & ex consequenti prohibita videretur *Astrologia* judiciaria solummodo, quando certo affirmare audet

ali-

aliquid pendens a voluntate: tamen *Sixtus V.* ultra processit, & prohibitionem extendit etiam ad eos, qui de futuris contingentibus, aut actionibus ex humana voluntate pendentibus, aliquid eventurum affirmare audent, etiamsi id se non certo affirmare asserant, aut protestentur. *Sixt. V. Const. Cæli, & terræ. §. 3. Non. Januar.* 1581.

10 Quivis ergo ex inspectione syderum quoquomodo, qui sive certo, sive non, affirmat aliquod futurum contingens, cujus successus, sive casus sit fortuitus; (hoc est, non habeat causam naturalem determinatam) sive ejus positio in esse pendeat ab humano arbitrio; contrafacit prohibitioni Ecclesiæ, & incidit in pœnas Bullæ.

11 Adverto autem, quod Constitutio *Sixti* comprehendit non solum, qui artem *Astrologiæ judiciariæ* exercent, & profitentur; sed etiam, qui docent, aut discunt; & qui divinationes secundum hanc artem faciunt, & qui libros de hac tractantes legunt, aut retinent.

12 Adverto secundo, quod, cum ex variis syderum circonvolutione, configurationeque alterentur in corpore humano humores, ex quibus naturales augentur, ac etiam minuuntur in homine inclinationes; non committeret in Bullam, qui systema cæleste in genitura alicujus describeret, & assereret natum tali tempore, talibus, & talibus inclinationibus obnoxium esse futurum. Ratio est, quia genituram alicujus facere, in ordine ad dignoscendam crasim corpoream, ac ægritudines in determinato tempore, de possibili superventuras, concessum est; quia hoc pertinet ad medicinam; inclinatio enim fortitiva fundatur, & procedit ab alteratione humorum, qui, cum sint causæ naturales, & determinatæ, bene possunt portendere suos effectus. Alteratio autem humorum variatur a motu, & influxu syderum, a quibus reguntur, & ideo ex syderibus licet conjicere inclinationes, quæ non subsunt arbitrio voluntatis, quæ tamen potest illis repugnare.

13 Innovavit, confirmavit, & ampliavit Constitutionem *Sixti Urbanus VIII.* per aliam Bullam, *Inscrutabilis. Kal. Apr.* 1631. *Bullar. Cherub. T.* 4. in qua damnat consulentes *Astrologos judiciarios* de Statu Reip. Christianæ, vel Sedis Apostolicæ, sive de vita Romani Pontificis pro tempore existentis, ejusque usque ad tertium gradum inclusive consanguineorum; sive desuper præmissis prædictiones fieri oblatas recipientes: iis utentes, retinentes, sive ostendentes; pariterque *Astrologos judiciarios* de prædicts prognostica facientes; sive jam facta retinentes; dantes; ostendentes; aut tractantes, etiam improbando. Et de prædictis, per Bullas tum *Sixti*, tum *Urbani* possunt procedere tum *Episcopi*, tum *Inquisitores*.

14 Nihilominus non obstantibus tot prohibitionibus, quotannis, cum Superiorum permissu, novi, & multiplices prodeunt *Almanachi*, in quibus de mutationibus Regnorum, bellis, pace, matrimonii s Principum &c. prædictiones vulgantur; pariterque passim videntur multi, qui, ut ait *Satyricus*. *Satyr.* 6. ℣. 554.

...............quidquid
Dixerit Astrologus, credunt a fonte relatum
Ammonis.............

Nec tamen contra hos ullo pœnarum genere ab iis, ad quos spectat, procedi videmus, quod probare videtur, quod vel similes Almanachi relatis Constitutionibus non prohibeantur, neque eorum Auctores, & Lectores in illas peccent, vel quod verum sit effatum Taciti *lib.* 1. *Histor.* dicentis: *Mathematici genus hominum potentibus infidum: sperantibus fallax: quod in nostra Civitate, & vetabitur semper, & semper retinebitur.*

Probatio.

SUMMARIUM.

15 *Hoc delictum potest, & non, relinquere vestigium post se.*
16 *Ut sit locus pœnæ hujus criminis in facto relinquente vestigium post se, quid requiratur.*
17 *Quibus casibus non constet de corpore delicti, quamvis systema cæleste sit erectum.*
Affines non veniant nomine Consanguineorum.

15 PRobatio hujus criminis potest fieri tum per Testes, tum per constantiam corporis delicti. Ratio est, quia hoc delictum potest, & relinquere, & non relinquere vestigium post se. Primo modo, quando *Astrologus* systema cæleste erigit, & scripto ejus explicationem, & prædictiones de futuris vetitam, tradit, aut servat. Secundo modo, quando oretenus consulitur *Astrologus*, & ipse etiam oretenus dat responsum ad interrogata, prognosticando &c. sicuti enim in delictis non relinquentibus post se vestigium, ut in *Blasphemia*, *Contumelia*, *verbali* injuria, *Hæresi &c.* probatio criminis fit per Testes; ut diximus *Par. p. Tit. Corpus. num. 2. & seqq*; ita etiam in hoc casu.

16 Verum est, quod, ad hoc, ut plene constet de corpore delicti per visum, & repertum, ultra ea, de quibus *Par. p. Tit. Corpus. num. 36. & 37.* diximus de delictis, quæ in scriptura continentur, requiritur, quod sint scriptæ prædictiones expressæ contra prohibitionem; puta, dicendo: *Natus apostatabit a fide; tali anno ingredietur Religionem; tali tempore adulterabit; cudet falsam monetam*, & discurrendo per similes actus, qui pendent a voluntate libera; vel *Papa, aut ejus Nepos, vel Pronepos tali tempore morietur; vel dividetur Ecclesia per schisma, aut hæresis; vel tali die creabit Cardinales &c.* necessarium enim est, quod evidenter appareat delictum, & ejus qualitas, ut alibi diximus.

17 Quod, si themati cœlesti erecto præscribatur talis epigraphe *Pro usu Medicinæ*, sive *Decubitus ægroti*, notatis tantummodo in figura gradibus signorum, mansionibus planetarum, ipsorum ascensionibus rectis, aut obliquis, latitudine, declinatione, Antisciis, circulisque positionis; & nulla facta explicatione non constaret de corpore delicti; quia non est prohibitum erigere figuram cœlestem pro usu Medicinæ; & quantumvis talis figura erecta fuerit ad alium usum; tamen quia de tali usu non constat ex scriptura ipsa, non diceretur constare de delicto per visum, & repertum. Pariter, si declaratio talis figuræ contineret prædictiones futurorum hoc modo, puta, tali tempore inclinabitur natus ad amorem, iram, odium, studium, militiam, matrimonium, Religionem &c. non constaret de delicto. Ratio est, quia inclinatio non est futurum contingens, quod cadat sub arbitrio, & ideo de ipsa prædicere vetitum non est, ut diximus supra *num.* 8. & 12. Pariter non constaret de delicto, si consultatio Astrologica, petita, aut data scripto, retenta, ostensa, seu communicata, aut oblata, juxta prohibitionem *Urbani*, esset circa affines Papæ, quia Constitutio loquitur tantum de Consaguineis usque ad tertium gradum inclusive, quorum nomine non veniunt affines, ut post *Speculatorem Tit. de Rescript. præsentan. §. Ratione autem impetrantis. ℣. Quid. de collater.* & *Jo. Andreæ in cap. Statut tancti de Elect. in* 6

C. Ut armo us. lib. 11. qui quandam legem hac epigraphe summavit: *Nulli licet arma portare sine Principis licentia*. Sed re vera illius legis Textus habet: *Nulli prorsus, Nobis insciis, armorum movendorum copia tribuatur*, unde in rigore sermonis, maxime cum simus in lege prohibitiva, non potest ex illa deduci, quod prohibeatur delatio, sed usus armorum; siquidam *movere arma*, ut optime ad eam legem ait *Gotbofred. ad l. Unic. lit. P. C. Ut armo. us. lib. 10. est armis uti*, sicut & movere Equum est uti Equo, argumento eorum, quæ dicuntur in *l. Parbippum. C. de Curs. publ. lib. 12. & l. final. C. eo, tit.*

2 Autumant siti, *Bart. Angel. Decian. Menoch. Farinac. Juson.* apud *Bitt. quæst.* 114. *num.* 2. hoc prohiberi de jure *Authenticorum Digestorum*, & etiam ab alia lege *Codicis*: Sed neque hoc clare convincitur; siquidem *Novella de Armis* 85. *Coll.* 6. *cap.* 3. *pual. p. med.* disponit tantum, quod arma non fiant, nisi a fabrirensibus, qui ea privatis vendere prohibebantur, sed tenebantur in publica armamentaria comportare. Non habetur autem ibi, quod privati arma deferre non possent, sed dicitur tantum: *Nulli penitus licentia dabitur, neque Civitates habitantibus privatis, neque Villas incolentibus rusticis, armis uti adversus ulteratros, necesque præsumere*; ex quibus verbis liquido apparet vetitum esse usum, non vero simplicem delationem armorum.

3 Pariter in *l.* 1. *ff. de Vi publ. & in l. In eadem §.* 1. *ff.* ra. *tit.* in quibus prætenditur interdictam armorum portationem, hoc nullo modo habetur. Nam illa prima lex *ff. Ad leg. Jul. de Vi publ.* sic habet: *Lege Julia de Vi publica tenetur, qui arma, tela domui suæ, agrove, in Villa præter usum venationis, vel itineris, vel navigationis cuegerit*. Ex quo Textu apparet, prohibitum esse plura arma in domo congregare, ne his instructo populo vis publica inferatur contra Magistratum, aut Principem. Secunda vero lex *in eadem. §.* 1. *ff. Ad l. Jul. de Vi publ* sic habet: *Eadem lege* (de *Vi publica*) *tenetur, qui pubes cum telo in publica fuerit*; talis autem Textus loquitur de eo, qui in tumultu Populi cum armis prodit publice ad invadendum, ut habet contextus paragraphi præcedentis. Alia vero lex *Codicis l. Is qui cum telo. C. Ad leg Corn. de Sicur.* loquitur de eo, qui *cum telo ambulaverit, hominis necandi causa*, ita ut puniatur in ea animus appensatus occidendi hominem, ob quod telum deferre convincitur, non autem simplex armorum delatio, separata a tali animo, & facta ad meram defensam, quod licitum esse astruitur ex iis, quæ tradit *Paulus l. C lib 5. Sententiarum. l. Penalt. ff. final ff. Ad l. Jul. de Vi publ.*

4 Pace igitur, & salva reverentia præclarissimorum Jure Consultorum *Bart. Bald. Afflict. Panorm. Angel. Hippol. Paris. Boss. Corn.* quos plena manu congerit *Decianus Tract. crim. lib.* 8. *cap.* 3. *num.* 7. asseri non potest. quod de jure communi vetitum sit *arma deferre* absque animo nocendi, & ad propriam defensam. Unde, si hoc prohibitum est, est solummodo pee municipales lororum leges.

5 Ratio autem prohibendi *delationem armorum*, tum quæ ad solum defensam, tum etiam quæ ad offensam faciunt, est, quia homo armatus audacior fit ad delinquendum, quam cum est inermis. An vero pro quiete Reipublicæ expediat delationem armorum prohibere, an concedere, quæstio brocardica est, ait *Raynul. Tom.* 3. *cap.* 24. §. 1. *num.* 16. & *seqq. observ. crimin.* qui ait in Civitate *Firmi in Piceno*, indulta a quodam Gubernatore ejus Urbis generali facultate arma deferendi, rarissima fuisse delicta, armis patrata; quæ tamen frequentissima fuere sub illius successore, qui arma prohibuerat. Concludit tamen veritatem esse, quod ex commoditate armorum crebriora evadunt homicidia, ac vulnerationes in rixa, proinde ex *Cuerl. Ad l. Siral. Tit. Ad leg. Jacob. Reg. cap* 53. *not* 56. *num.* 2. firmat munus Principis esse arma in pacatis locis portanda vetare.

6 Spectanda sunt igitur locorum Statuta, quæ ut plurimum delationem armorum interdicunt, & pro varietate istorum gravia, aut levia evadunt in iis deferendis delicta. Si quidem alia arma missilia sunt, quæ cominus, & eminus nocere possunt, ut sclopi &c. alia varo non sic, ut enses, lanceæ &c. quæ cominus tantum valent. Illa autem detestabilia sunt, ac diabolicum inventum reputantur, prout scribit *Decian. Tract. crimin. lib* 8. *cap.* 2. *num.* 15. tum quod uno ictu possunt prosterni plures homines; tum quia homo vilis, puer, aut mulier imbellis valet egregium quemvis, generosumque militem illis occidere. Proinde delictum quodvis patratum cum sclopo quovis a *Rimin. jun. Cons.* 327. *num.* 18. vocatur *atrox*, & juxta *Muscatellam de Cogn. delict. Tit. de Ictu sclopi. num.* 30., quem sequitur *Matu ad Peagmut. Tit.* 41. *de Arm prohibit. num.* 92. æquiparatur *assassinio*. Inter hæc autem perniciosissima sunt ea, quæ brevioris mensuræ sunt, vocanturque *pistoletti*; cum enim sub vestibus abscondita gerantur, nec possit adversarius ab iis sibi satis cavere, sequitur, quod mora pae talia arma illata, jure merito vocari potest proditorie procurata; & hoc idem evenit cum armis, quæ punctim cædunt, ut gladii, stili &c. quæ, cum brevia sint, possunt facile sub vestibus ita tegi, ut homo inermis appareat, ut proinde ejus adversarius in cavendo sibi, incuriosius, incautiusque se gerat, & hoc pacto commodius, securiusque ab alio sancietur. Sunt pariter alia arma, quæ non ratione facilitatis ea abscondita gerendi specialius prohibentur, sed ratione mucronis ita figurati, ut ejus vulnus, aut nunquam perfecte, aut difficilime curari queat, quemadmodum sunt enses triangulari, aut rotundi, qui vocantur Italice *verdughi*, qui ad feriendum cæsim inepti sunt, cum aciem non habeant; sed punctim lethaliter sauciant.

7 Hæc quidem arma ubique ferme locorum sub speciali districtione prohibentur; & quibusdam in locis etiam sub pœna furcarum; ut est in statu Ecclesiastico, in quo a *Pio Quarto Const.* 49 § 1. deferentes *pistolettos*, aut etiam domi retinentes, furcis suspendendi sanciuntur; vocanturque Rei criminis læsæ Majestatis, & rebellionis: & addit *Raynal. observ. crim. Tom.* 3. *cap.* 24. §. 1. *n.* 2. posse etiam dici *proditores* eos, qui tales gerunt, & iis feriunt adversarium, qui, ut dictum est, non satis sibi potest ab iis cavere, & Constitutionem *Pii Quarti* confirmavit, & ampliavit ad cultellos, & stilos *B. Pius Quintus* in sua Constitutione 145. in ordine; talium ergo armorum delatio crimen atrocissimum est, ratione pœnæ ultimi supplicii: sed respectu aliorum, quorum delatio, ut plurimum pecuniaria multa vindicatur, delictum leve censetur, argumento eorum, quæ dicuntur *text, in cap.* 1. §. *Si quis castrens. de Pace tenra.*, & scribit *Declun. lib.* 8. *cap.* 4. *num.* 2. qui *loc. cit. cap.* 3. *num.* 27. ex *Baldo, Cnetio, juniore, Hippolita, Alexandro, & Afflicto* subjungit etiam mulieres ligari Statutis, quæ prohibent armorum delationem.

8 Dubium autem est, an qui facit arma prohibita deferri per famulum, iisdem pœnis teneatur, quibus tenetur deferens; & videretur respondendum affirmative, *arg. l. Servus. C. Ad leg. Jul. de Vi publ.*

publ. quæ sancit puniri eum debere, qui armatum famulum secum ducit; & hoc idem probari videtur *arg. l. 1. §. Dejecisse ff. de vi.& vi armat.*, in qua dicitur dejecisse videri eum, qui per servum dejecit, sicut, si ipse manu sua dejecisset. Contrarium autem, & bene firmat *Jo. de Plate. in §. Item lex Julia il a, n.16. Inst. de publ. judi.* per ea quæ tradunt communiter Doctores in *l. Si quis perferendum. ff. de Furt.* ubi furti tenetur ille tantum, qui de alterius mandato rem furtivam scienter defert. Unde ad contrarias leges responderi potest, eum, qui arma prohibita per famulum deferre facit, teneri quidem aliqua pœna, (& hoc probant citatæ leges) non autem ea, quæ deferentibus arma prohibita sancita est.

9 *Armorum delatio* crimen est quibusvis Ecclesiasticis viris ex multorum Canonum prohibitione, *cap. Clericis. cap. Quicunque ex Clero. 23. quæst. 8. cap. Clerici. de Vit. & honest. Cler. Concil. Moguat. 4. cap. 74. Concil. Mediolanen. 1. Par. 2. Tit. de arm. Jud. &c.* sicut enim ipsis vetitum est arma tractare, *cap. 1. cau. 3. quæst. 4.* ita etiam ipsa deferre. Et hoc congruenter, nam arma Ecclesiæ Ministrorum, & maxime Sacerdotum debent esse orationes, & lacrymæ, ut dicit *D. Ambrosius lib. 5. epist. in Orat. contr. Auxent. cap. Non pila. 23. q. 8.* Verum est, quod ex causa legitima, & accedente licentia suorum Superiorum, possunt ea deferre ad puram defensionem, ut post *Glos. in cap. 2. in V. Clerici arma.* scribit *Abbas num. 2. de vit. & honest. Cleric.* qui ait, quod pro inculpata defensione suæ vitæ potest Clericus armis etiam uti, occidendo aggressorem, & hoc absque peccato, & Censura, ut habetur in *Clement. Si furiosus de Homicid.* Pro defensione autem rerum, & jurium suorum potest uti armis, repugnando, perterrefaciendo, & etiam verberando, non vero occidendo, aut mutilando, *arg. cap. Olim il p. in fin. de Restit. spol. Innoc. in cap. Si vero. il 1. de sent. Excom.* Sed etiam verum est, quod, licet ita occidendo, vel mutilando, non peccet, nihilominus incurrit irregularitatem. *Abb. in cap. 2. num. 4. de Vit. & honest. Cleric.*

10 Nomine autem *armorum* veniunt ea sola, quæ ad usum pugnæ fabricata sunt. Unde, licet mors alteri inferri possit brevi cultello, aut graphio &c. tamen illa proprie arma non sunt, cum fabricata sint ad usum mensæ, sive calami acuendi. Proinde deferre hujusmodi cultellos Clericis prohibitum non est, ut deducitur ex *cap. latori, ubi Abb. num. 3. & Zachari. Add. lit. B. Extra de Homicid.* Verum est, quod, si cultellus in longitudine notabiliter excederet, optime venit nomine armorum, ut advertit *Sanctor. de Pœn. cap. q. 4. ℣. Respondeo primo. fol. 85. par. 2.* unde, licet Clericus ipso uteretur in mensa ad incidendum panem &c. tamen ipsum sic deferendo committeret in legem, cui fraus fieret, portando arma illicita nomine instrumenti liciti. Sicut etiam, quamvis instrumenta artis arma non sint, & ea deferre Artifici iis utenti, licitum sit, venire tamen debent nomine armorum, si deferantur a Clerico, qui iis ad artificium non utitur; ut si parvam securim, qua utuntur fabri lignarii, aut falcem vinitorum, aut dolabram carpentarii, aut malleum fabri ferrarii portaret, nec legitimam causam delationis afferret, profecto esset puniendus.

11 Regulares autem, quia in odiosis non veniunt nomine *Clericorum*, *Sylvest. Summ. V. Clericus. num. 1.* non videntur, secundum aliquos, esse de jure communi prohibiti arma deferre. Sed contrarium est verius, quia dispositio odiosa, & pœnalis extenditur, quando per eam providetur saluti animarum, & obviatur peccatis, *Io. Andrea in cap. Ex tenore de Clandestin. Despons. Gemin. Con. 66. num. 6. Ancharan. Cons. 304. num. 3. Jo. de Imol. Cons. 123. num. 3. Felin. in cap. Auditis. num. 32. de Præscr. cap. Juvenis de spons. & in cap. Ad audientiam. de Homic.* apud *Tusc. l. O. Conc. 67. num. 46. & 47.* ut in casu; ex delatione enim armorum scandalum inter sæculares generatur, & multa mala Religiosæ Reipublicæ proveniunt. Unde dicendum est, quod Claustralibus etiam interdictum sit de jure communi arma deferre. Sed ultra jus commune una quæque Religio habet circa hoc municipales Constitutiones, ut scribit *Lezan. Summ. V. Arma. n. 2.*

12 Peculiaris tamen prohibitio *Monachis Nigris* interdicta est in *Clement. Ne in agro §. Quia vero. in fin. de Stat. Monach.* in qua sub pœna excommunicationis, ipso facto, incurrenda, prohibentur infra septa Monasterii sine licentia Abbatis arma tenere. Disputant vero Doctores, an talis prohibitio, & pœna extendatur ad alios *Monachos non nigros*, & *Gloss. in Clement. 1. in Verbo Nigros. de Stat. Monach* dicit, quod ipsa universaliter non extenditur ad *Monachos Camaldulenses, Cistercienses &c.* quia isti habent corpus, & caput majus, quo quia carent *Nigri Monachi*, minus ibi viget correctio, tamen quo ad disposita in quibusdam paragraphis, (inter quos continetur etiam ille, in quo exprimitur prædicta prohibitio de tenendis armis) etiam alii *Monachi* comprehendantur, & opinionem hujus *Glossæ* sequuntur *Sylvestr. V. Excommunicatio. 9. num. 73. Toletus summ. lib. 1. cap. 39. & Lezana V. Arma. num. 1.* & alii, imo volunt nonnulli, ut *Graffis Decis. lib. 4. cap. 21. num. 19. & Sgroi Par. 7. cap. 4. num. 5.* quod comprehendantur universi Claustrales in dicta Constitutione. Alii autem *Suar. de censur. Tom. 5. Disp. 23. Sect. 5. Filiuc. Pelizar. manual. Regul. Tr. 7. cap. 2. num. 207.* apud *Sgroi loc. cit.* considerantes, quod verba in pœnalibus non admittunt extensionem, negant in prædicta *Clementina*, comprehendi alios *Monachos*, quam *Nigros*; & a fortiori negant de aliis Regularibus, qui in odiosis non veniunt nomine *Monachorum*.

Probatio.

SUMMARIUM.

13 *Ut sit locus pœnis, debet Reus deprehendi cum armis.*
Arma debent coram Judice sisti, & quare.
Res non dicitur inventa, nisi apprehendatur.

14 *Quomodo probandum plene corpus delicti in delatione armorum.*

15 *Birrnariis, ut pote vilibus, ac infamibus non credendum.*

16 *Contra Ecclesiasticos potest procedi per inquisitionem in delatione armorum.*
Pro recognitione armorum prohibitorum adhibendas Peritus.

13 PRobatio autem hujus delicti anceps est ex diversitate opinionum. Nonnulli Doctores *Clar. quæst. 82. init. Decian. Tract. crim. lib 8. cap. 4. num. 5. Farinac. quæst. 108. num. 132. Felic. Alleg. 50. num. 2. Massin. de Confisc. bonorum. quæst. 8. num. 13. Ursell. Exam. apum. Concl. 143. num. 65.* apud *Concilol. ad Stat. Eugab. lib. 4. Rubr. 37. num. 1.* volunt, quod, si Statutum dicat, esse tali modo puniendum *inventum cum armis*, probatio delicti dependeat ab actuali deprehensione Rei deferentis *arma*; ita ut non sit locus procedendi per inquisitionem, nec probandi per Testes, quod ille ali-

aliquando portavit *arma*. Alii autem Doctores *Bald. Angel. Imol. Aretin. Roman. Marsil. Ripa. Cumia. Socin. jun.* apud *Menoch. de Arbitr. Cas. 394. n. 49. & in Addit. ibi. num. 6. Concial. V. Arma. Resol. 11. num. 5. Cortiad. Decis. 71. num. 86. Romaguer. ad Stat. Engub. lib. 4. Rub. 37. num. 7.* volunt, quod, juxta proprietatem sermonis, quis dicatur *inventus cum armis*, qui aliquando visus sit ea deferre; proinde tenent, quod, si per Testes concludenter probetur, aliquem arma portasse, sit locus pœnæ Statutariæ. Prima autem opinio mihi videtur æquior, tum quia leges pœnales in propria, & stricta acceptione verborum, accipiendæ sunt; tum quia Testes possunt decipi circa qualitatem *armorum*, num scilicet sint prohibita, nec ne, & hinc Rei ultra fas gravari; proinde necessarium est, quod illa in judicio sistantur, quod esse non potest, nisi Reus cum illis apprehendatur: tum quia hoc deducitur ex quadam lege *Codicis Si Barsatoram C. de Fidejuss.*, ex qua deducit *Gathofr. lit. R. Ricc. Collect. 563. arg. l. Passideri. §. Noratius. in fine*, quod inventa res non dicitur, nisi apprehendatur.

14 Hinc est, quod, ut optime advertit *Raynal. Tam. 3. cap. 24. §. 2. num. 59. & seqq.* ad hoc, quod inferri possit pœna ordinaria, necesse est, quod plene constet de delicto, nempe probando, quod arma erant perfecta ad usum, & erant breviora mensuræ, aut mucronata in forma prohibita; unde debet Judex adhibere in eorum visitatione Peritos, qui coram Reo, & Testibus ab ipsis extrahat pilas, ac pulverem pyrium, ut notat *Ambrosin. de modo form. Proc. inform. lib. 1. cap. 5. num. 11.*

15 Nec sufficit, quod Birruarii arma ad Judicem portent, referantque se abstulisse a *Caja*, qui ea deferebat, & è manibus capientium elapsus est, nam, ut optime ait *Decian. Tract. crim. lib. 8. cap. 4. n. 6. 7. & 8*: tales homines, cum sint viles, infames, ac scelestissimi, ut lucrum ab iis, quos aggravant, reportare possint, multa falsa Judicibus repræsentant, unde incongruum est, quod ex eorum dictis alii condemnentur.

16 Sed quidquid sit de Laicis, certe circa Ecclesiasticos cessat ratio disputandi; Canones enim *cap. Clerici cap. Quicunque. 23. q. 8. cap. 2. de vit. & honest. Cleric.* dicunt, *qui arma volentes sumpserint, aut sumpserunt*, & alius: *Quicumque ex Clero arma militaria non sumant: nec armati incedant*, & Decretalis: *Clerici arma portantes excommunicantur*. Ex quibus evidenter apparet, quod contra illos possit procedi per inquisitionem, & probari delictum per Testes, nec militat pro eis ratio, quam numero superiori tetigimus, quod nempe possint ipsi gravari a Testibus, qui possunt decipi circa qualitatem armorum prohibitorum: quandoquidem omnia arma sunt Clericis indifferenter prohibita, & circa delationem armorum in genere non possunt hallucinari Testes. Quod, si ageretur de probanda qualitate armorum, num essent ex prohibitis, nec ne; tunc concedo, quod etiam respectu Clericorum non sufficeret probatio qualitatis armorum per Testes, sed requiratur actualis deprehensio cum armis, quæ per Peritos, tanquam prohibita in judicio probentur.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

17 *Pœna prima est amissio armorum, licet de hac non disponant Statuta.*
Si arma sint commodata, quando amittantur in damnum commodantis.

18 *Pœna Clericorum arma deferentium de jure antiquo.*
Tales pœnæ desueverunt, & succedunt pœnæ pecuniariæ.
Clerici non puniuntur eadem pœna, qua puniuntur Laici in pari crimine.
Clerici non degradantur, nisi hoc aperte sit expressum in jure.

19 *An leges Principis Laici circa delationem armorum afficiant Clericos.*

20 *Leges clausæ in corpore juris Civilis, deficiente jure Canonico, obligant Clericos.*
Clerici computantur inter membra Reipublicæ, ac Cives.
Cives tenentur de jure naturali obedire Principi.
Leges Principis Laici respectu Clericorum habent tantum vim directivam.
Clerici puniendi sunt a Judice Ecclesiastico, si committunt in legem Principis Laici.

21 *Familia Judicis Laici potest capere, & ducere ad Judicem Ecclesiasticum Clericos repertos cum armis prohibitis.*
Talia arma non potest sibi usurpare familia laica.

22 *Licentia interpretativa Judicis Ecclesiastici præsumitur, ut familia laica possit capere Clericum cum armis.*

23 *Ordinarii, an possint dare licentiam Clericis deferendi arma brevioris mensuræ.*

24 *Talia arma sunt inepta ad defensionem.*

25 *Dispensatio requirit legitimam causam, aliter est legis dissipatio.*
Dispensationis causa vera cessante, cessat dispensatio.
Vetitum est Ordinariis dare Clericis licentiam armorum brevioris mensuræ.

26 *Statutum Minorum de Observantia.*

27 *Tali Statuto vetantur arma offensiva tantum, & quæ.*

28 *Portare, & tenere arma quid significet.*
Portare de rigore juris quid significet, & quid importet secundum communem usum.
Sensus Statuti aperitur.

29 Tenere *importat nudum factum, possidere autem significat jus.*
Habere, possidere, ac tenere idem important.
Possessio est usus.
Tenere arma quid significet in dicto Statuto.

30 *Quibus casibus delinquit, aut non, Religiosus tenens arma.*
Opinio Sanctori explosa.

31 *Ratio resolutionis.*
Paria sunt habere filium incapacem ad succedendum, & non habere filium.
Habere Syndicum inhabilem, & non habere perinde est.
Non esse, & inutiliter esse paria sunt.

32 *Ut pœna Statutariæ contra portantem, aut tenentem arma subsistant, requiritur dolus, nempe animus offendendi.*

33 *Animus offendendi quomodo proditur.*
Venatio tantum clamosa Ecclesiasticis interdicta.

34 *Religiosus absque licentia Superioris tenens sclopum ad venationem, an teneatur Statuto.*

35 *Si non habet animum nocendi, extraordinarie tantum est puniendus.*

36 *Retinens arma etiam extra cellam, quo casu puniendus.*

37 *Si arma retenta a Religioso sint ex prohibitis a Principe, augenda est pœna Statuti.*

17 Pœ-

17 Pœnæ deferentium arma prohibita depen- dent a dispositione Statutorum, quæ aliquando multas pecuniarias, aliquando pœnas corporales, etiam ultimi supplicii cum bonorum confiscatione, pro diversitate armorum, indicunt. Universaliter autem prima pœna est eorundem armorum amissio, & hoc, quantumvis de hac pœna nihil loquantur Statuta, ut post nonnullos Doctores *Alex. Afflict. & Marsil.* tenet *Ripa. de Noctar. tempo. cap.* 8. *num.* 63. *&* 69. qui & sit, quod, quando arma sunt commodata, sunt restituenda commodanti, si iste ignorabat commodatarium ea esse delaturum contra mandatum Principis; & tali casu commodatarium teneri solvere Familiæ Prætoriæ valorem eorundem armorum. Si vero commodans non ignorabat commodatarium fore iis usurum contra prohibitionem, ea amittit absque ulla spe repetendi pretium; & sic cum *Bobadilla*, *Conciolo*, *& Muta*, firmat *Raynald. tom.* 3. *Observ. crim. cap.* 24. §. 1. *num.* 77.

18 Pœnæ autem respectu Clericorum de jure communi, ut habetur ex citatis Canonibus, sunt depositio a proprio gradu: detrusio in Monasterio ad faciendam pœnitentiam: & excommunicatio ferendæ sententiæ, & si post trinam monitionem non desistit Clericus arma portare, amittit privilegium Canonis, ut habet Textus in *cap. In Audientia. in fin. de Sent. excom. & in cap. Contingit. il* 2. *in fin. eo. tit.* Sed antiquæ hæ pœnæ antiquatæ sunt; & ex consuetudine omnium Diœcesium commutatæ sunt in pœnas pecuniarias, arbitrio Ordinariorum; & etiam adhibentur Carceres, quando pecunia deest, & ratione delationis armorum prohibitorum vidi quosdam Clericos ad Triremes damnatos. Sed circa hoc unaquæque Diœcesis habet suas *Constitutiones Synodales*, quibus regitur in judicando. Vult autem *Posthius*, *Resol.* 151. *num.* 14. quod Clerici ob delationem *pistolettarum*, & delicti illis patrati, debeant degradari, & curiæ sæculari tradi, ultimo supplicio puniendi, juxta Constitutiones *Pii IV. & Pii V.* de quibus diximus supra a. 7. Tamen hoc admittendum non puto, tum quia Clerici transgredientes legem, qua iis, æque ac Laicis pœna imponitur, non sunt puniendi eadem pœna, qua puniuntur Laici, sed minori ad conservationem, ac dignitatem gradus Ecclesiastici, ut ex *Vasquez*, & *Salas* docet *Dian. Par.* 1. *Tract.* 2. *Resol.* 8. *in fin.* tum quia, quando Pontifices voluerunt Ecclesiasticos morte naturali esse puniendos, expresse statuerunt, eos esse degradandos, ut habetur in *cap. Ad Falsariorum de Crim. Falsi cap. Novimus de Verb. sign. cap. Ad Abolendam, de Haeret. cap.* 1. *de Haeret. in* 6. quod tamen non est in casu delationis *pistolettorum*.

19 Dubium autem est, an leges Principis Laici, vetantes sub determinata pœna delationem alicujus generis armorum, (ut pote gladios, acuminatos ad folium olivæ, ut vulgo dicitur, stilos triangulatos; *pistoletta* breviora, (vulgo *mazzagatti*) afficiant etiam Clericos Sæculares, ac Regulares?

20 Respondeo, quod juxta ea, quæ tradit doctissimus *Roderic. Q. Q. Regul. Tom.* 1. *Quæst.* 66. *art.* 2. *per tot.* leges sæculares clausæ in corpore juris Cæsarei, deficientibus legibus Canonicis, inservire debent etiam pro Clericis. Ratio est, quia tales leges censentur approbatæ a Summis Pontificibus ad adjuvandos Canones, ut expresse habetur in *cap. De Capitulis. cap. Quis autem. cap. Certum. cap. Vestram.* 10. *Dist cap. Intelleximus.* §. *Quia vero. junct. gloss. in V. Adjuvantur. de nov. oper.* Et quia Clerici etiam ipsi computantur inter membra Reipublicæ, & in numero Civium, ut dicunt Doctores, *Felin. in Cap. Ecclesia. S. M. N.* 69. *De Const. Bart. in l. p. ff. Ad manc. Plate. in l. Cives. C. de Incom. Soto de Inst. lib.* 1. *quæst.* 6. *Art.* 6. *Adrian. Quol.* 6. *Media. de Resti. quæst.* 46. *Castr. de leg. pœna. cap. final.* apud *Roderic. Tom.* 1. *quæst.* 66. *art.* 2. *in fin.* hinc est, quod etiam ipsi legibus Civilibus obstringuntur. Hinc etiam est, quod, si Princeps pro securitate Civium, ac felicitate Reipublicæ, aliquas leges condit, debent eas Clerici etiam servare, non quidem in quantum Clerici, (sic enim non subduntur Principi Laico, qui eorum Superior, aut Judex non est,) sed in quantum Cives, qui de jure naturali tenentur superiori potestati Civili, hoc est, Principi obtemperare, ut docent *D. Thomas* 2. 2. *quæst.* 114. *art.* 1. & *Scotus* in 3. *Dist.* 40. *q. unic.* §. *onera imposita*: *V. Quantum autem. E.* 6. Verum est, quod talibus legibus non subduntur Clerici, nisi secundum potestatem directivam; non verum secundum potestatem coercitivam, & pœnalem: unde, si eas transgrediantur; peccant quidem graviter, si transgressio est in materia gravi; sed non potest Princeps (quia ipsorum Judex non est) eos coercere pœnis, latis in talibus legibus; sed taliter punire spectat ad Judicem Ecclesiasticum, qui tamen non tenetur regulare sententiam ad rigorem, & dictamen legum Laicarum; sed arbitrio suo regulato a Canonicis Sanctionibus; & huic doctrinæ adstipulantur communiter *Theologi*, *Canonistæ*, *& Jurisperiti*. *Media.* 1. 2. *quæst.* 96. *art.* 5. *Sylv. V. lex. quæst.* 15. *Sayr. Clau. Reg. lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 11. *Abb. Dec. Felin. in cap. Ecclesia S. M. de Constit. Bart. in l. Cunctos populos. C. de Sum. Trin.* apud *Bist. quæst.* 114. *num.* 8. *Lezan. V. Arma. num.* 5.

21 Dubium porro est, an Clericus repertus cum pistolettis, possit iis spoliari a familia Laica; aut capi, & duci ad Judicem Ecclesiasticum? Quo ad primum, opinio nonnullorum *Sala. Barbos. Medi. Bonac. Duar. Beller. Mart. Megal. Genuen. Ric. & Anguian.* cum quibus sentit *Diana Par.* 1. *Tract.* 2. *Resol.* 10. est, quod familia Laica nequeat Clericum, ut præfertur, armis spoliare. Contrarium sentit *Farinacius Q.* 8. *nu.* 96. *Scaccia de Judic. lib.* 1. *cap.* 78. *n.* 5. *Ambrosinus de Immunit. cap.* 18. *num.* 30. *& Catellus Tit. ad leg. Federic. cap.* 16. *not.* 18. *num.* 3. qui secum vehit 14. auctores, & cum his sentio & Ego; ratio est, quia quivis, etiam privatus, potest exarmare eum, qui paratus est delictum committere, ad hoc antevertendum; ergo a fortiori poterit hoc familia Prætoria, cui impedire damna, quæ sequi possunt in Republica, ex Officio incumbit. Verum est, quod talia arma nequit familia Laica sibi vendicare, quia nec in Clericum, nec in ejus rebus ullum jus habet, & in hoc sensu forte locuti sunt Doctores prioris sententiæ negativæ. Sed debent arma Judici Ecclesiastico præsentari, qui de iis disponat, prout de jure.

22 Quod ad secundum, vult *Dian. Par.* 1. *Tract.* 2. *Resol.* 11. cum quibusdam aliis *Megal. Sousa, & Marta*, non posse Laicam familiam capere Clericum, ut præfertur, ad effectum illum ducendi ad suum Judicem; quia non est Textus in jure Canonico, qui declaret, posse Laicum Judicem in hoc casu Clericum comprehendere, etiam ut ad Judicem Ecclesiasticum ducat, nisi præcedat prælati Ecclesiastici licentia, ut dicitur *text. in cap. Ut famæ. V. Laici. de Sent. Excom.* Sed ratio hæc parum valet, siquidem intervenit semper licentia interpretativa. De Judice enim Ecclesiastico bene præsumendum est, & quod velit Clericos delinquentes pro debito ad normam legum punire; & consequenter præsumi potest, quod facultatem capiendi tali casu indulgeat, ne Clericus impunitus evadat. Unde quindecim Do-

Ctores apud *Dianam d. Par.* 1. *Tr.* 2. *Resol.* 11. *§. Sed non desunt*, quibus addo *Cutellum Ad leg. Federic. cap.* 16. *not.* 18. *num.* 3. *fol.* 136. volunt, posse familiam Laicam capere Clericum armatum, ut præcetur, & ad suum Judicem ducere sine incursu illius Censuræ, & cum his sentio etiam Ego, qui hoc vidi multoties practicatum sine ulla Prælati Ecclesiastici querimonia.

23 Dubium aliud est, an Episcopi, aliique Prælati Ecclesiastici, quasi Episcopalem jurisdictionem habentes, possint subditis suis dare licentiam deferendi arma prohibita, ut *pistolettos*, stilos, seu cultros brevioris mensuræ?

24 Pro responsione adverto, quod hujusmodi arma sunt proprie offensiva, & proditoria, ut supra dictum fuit, & ad defensionem per se idonea non sunt, sed nec etiam per accidens; cum enim brevia sint, & occultata sub vestibus gerantur, non potest per ea adversarius deterreri ab invasione, quod esset defensio per accidens. Quod, si dicatur, posse repelli inimicum ea exerendo; vel etiam eum, paratum jam ad me percutiendum, præventive vulnerando, quod esset genus licitum defensionis, dico, quod hoc potest æque fieri per arma justæ mensuræ; unde necessarium non est, quod pro defensione talia arma brevia sint. Hoc adnotato, respondeo ad dubium propositum, negative.

25 Ratio est, talis licentia est dispensatio legis prohibitivæ; dispensatio autem, ut sit valida requirit legitimam causam, ut textualiter habet *Trid. Sess.* 25. *de Refor. cap.* 18. & sine hac illa est subreptitia, & vocanda est potius legis *dissipatio*, quam *dispensatio*, ut post *D. Bernardum de Considerat.* dicunt Doctores *Curt seni. Cons.* 19. *num.* 6. *Socin. Jun. Cons.* 120. *n.* 28. *vol.* 2. *Gutier. lib.* 1. *cap.* 19. *num.* 5. *Sanch. de Matr. lib.* 3. *Disp.* 8. *nu.* 3. & *lib.* 8. *Disp.* 17. *n.* 10. *Pernandez. in Exam. Theol. Moral. Par.* 1. *cap.* 6. §. 10. *num.* 1. apud *Barbos. in Concil. sess.* 25. *de Refor. cap.* 18. *num.* 3. & vera, ac legitima causa dispensationis cessante, cessat dispensatio ipsa, ut ex pluribus juribus *cap. Quod pro remedio.* 1. *qu.* 7. *cap. Priscis.* 55. *Dist. cap. Statuimus.* 61. *Dist.* colligit *Gloss. in cap. Post. translationem in V. Cessante de Renuntiat.* legitima autem, & sola causa, ob quam possunt Episcopi dare licentiam Clericis deferendi arma, est, ut per ea se possint defendere ab invasoribus. Porro talia arma brevia, aut inepta sunt, aut non necessaria ad defensionem, ut dictum est, adeoque in illis cessat legitima causa dispensationis, proinde hæc erit irrita, & nulla; Et cohærenter ad hæc habetur citata Constitutio 49. *Pii IV.* in qua prohibetur quibusvis personis Status Ecclesiastici deferre *archibusettos minores duobus palmis*, & prohibentur *Cardinales Legati*, ac Inferiores *Gubernatores* sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, dare licentiam hujusmodi arma brevia deferendi; & hoc forte, quia illa nullo modo necessaria sunt ad defensionem, aliter talis prohibitio esset irrationabilis, cum tolleret modum defensionis, quod est de jure naturæ, & *B. Pius V.* in *Constitutione* 145. vetuit deferre arma breviora tribus palmis, sub incursu criminis læsæ Majestatis, ut dictum fuit.

26 Respectu vero Regularium quisque consulere debet suas Constitutiones in pœnis inferendis. Apud Nos *Minoritas Stat. Gen. Ord. cap.* 7. §. 6. *n.* 51. *in fine* sic habet: *Qui arma offensiva portaverit; vel in Cella, aut alibi retinuerit, semestris Carceris pœna mareretur*, quod etiam disponitur in *Textu Tit. Applicatio* §. 10. *in fin.*

27 Circa quod Statutum adverto, quod, licet nomine *armorum* veniant *arma* etiam defensiva, ut scuta, galeæ, thoraces ferrei &c. tamen, quia mens Statuti est tollere instrumenta nocendi a Claustris, ideo hoc accipi debet de *armis* offensivis tantum. Verum est, quod, ut dicebamus sup. *num.* 10. etiam instrumenta artium nonnulla, ut ascia, dolabra, scalpellum, falx, tridens &c. possunt nocere, & ideo extra manus Artificis sunt vera arma, Proinde Religiosus, qui deferret asciam &c. aut in Cella retineret, nec legitimam causam delationis, aut retentionis adduceret, utique committeret in Statutum, prout etiam docet *Souctor. de Pœn. cap.* 14. *quæst.* 4. *§. Respondeo primo. fol.* 85. *par.* 2. Pariter, si cultellum ad incidendum panem, justo longiorem, aut *subulam* majorem consuetis, sub excusatione resarciendi sandalia, aut calepodia, aut baculum cavum, (in quo absconditur stilus, qui potest de facili exeri, summitasque baculi inservit pro capulo stili) sub colore itinerandi, aut se sustentandi deferret, aut in Cella teneret; absque dubio esset Reus hujus Statuti, & deberet plecti, hæc enim sunt vera *arma*; imo major deberet esse punitio, quo major fraus legi fieret ex instituto, & sub colore rei licitæ.

28 Adverto secundo, quod portare, & *tenere arma* non significat quoquomodo; ita ut, si momentanee, aut per modicum temporis quis *arma* portaret, aut teneret, in legem committeret, sed significat moraliter, & humano modo, puta, portare, & tenere ad usum per plures vices consueto, & ad longum tempus. In rigore juris, *portari* dicitur id, quod quis jumento secum defert, id vero, quod quis suo corpore bajulat, dicitur *ferri*, ut ait *Cajus in l.* 35. *ff. de Verb. signif.* Licet hæc nimia subtilitas Jurisconsultorum displiceat *Alciato*, ut ex *Spiegelio Calvinus*, ac proinde velit, quod *portari* etiam dicatur id, quod quis proprio corpore fert. Tamen secundum communem usum loquendi, *portari* dicitur, quod ex usu defertur. Si quidem aliter dicitur, *portari Missale de cornu ad cornu Altaris*: *portari epistolas a tabellario &c.* & aliter *portari* togam a Senatore; *portari* ensem a milite; si quidem in primo sensu importat puram delationem de loco ad locum, quamvis aliquod tempus insumatur in deferendo; in secundo vero importatur usus, & consuetudo utendi, & ad usum deferendi. Et in hoc sensu accipiendum est Statutum. Proinde, qui portaret *arma* de loco ad locum, ut restitueret: occultaret; servaret &c. quantumvis impendat aliquod tempus in transferendo, non posset dici culpabiliter *arma portare*.

29 Pariter *tenere*, licet merum factum, quod ad possessionem corporalem refertur, importet; unde *tenere* facti sit, & *possidere* juris, ut notat *Gothofr. ad Inst. tit. Quib. mod. toll. obl. & ad l.* 3 *C. Ne Rei domin. vel templ. oeg. l.* 38. *in princip ff. de Verbo Oblig.* quin etiam, illi, in quos possidendi jus non cadit, quales sunt servi, recte dicantur *tenere*, ut apparet ex pluribus legibus *l.* 38. §. *Hæc quoque stipulatio. ff. de Verb. obl. l.* 49. §. 1. *ff. de Acquir. poss. l.* 4. §. *Item si eam rem. ff. de Usu cap.* tamen etiam *possidere* importat; & *habere*, & *possidere* idem significant, ac *tenere*, ut ex *l. Justo* §. *final. ff. de Usur & usurap.* observat *Cujacius. ad l.* 38. §. *Si quis ita. ff. de Verb. obl.* Porro *possidere* importat certum, & continuum usum, *arg. l. Servitutes. lo* 3. *ff. de Servit.* non enim aliud est possessio, quam usus. *l.* 111. §. *Possessio ff. de Verb. signif.* Juxta ergo recitatas significationes accipitur in Statuto *arma tenere*, puta, vel facto in Cella, sive alibi *tenere* ad usum, licet *arma* aliena sint, vel ea tanquam propria *possidere*, ac iis uti. Hinc est, quod, si quis sclopum ad venandum sibi accommodare fecerit ab amico, & in Cella, sive alibi sub privata custodia per plures dies servet, ut eo utatur, opti-

me

me incurrerat pœnam Statuti. Si vero illum, sive alia *arma*, tanquam propria *teneat*; Superiori Cellas visitandi abscondat, & sæpe sæpius, sive per Conventum, si va extra deferat; ultra pœnas contra portantes, & tenentes *arma*, debet etiam plecti pœnis proprietariorum, ut optime dicit *Sanctor. de Pæn. cap. 14. quæst. 4. ℣. Respondeo VI. fol. 88. par. 2.*

30 Indiscriminatim autem non putarem, quod tenens *arma* in Cella, quæ nec sua sint, nec iis utatur, aut uti intendat Religiosus, ob id esset puniendus, sed puto, distinguendum de *armis*; puta de *armis*, quæ non sunt idonea ad offendendum, & de illis, quæ de se apta sunt; primi generis sunt sclopi omnes longi, & braves, si focile non habent, aut fractum est; aut focsrium lapidem non habent, aut pulvere pyrio, & globulis plumbeis non sunt instructi; nec in Camera, nec alibi in Conventu habetur pulvis &c. secundi generis sunt omnia *arma*, quæ aut cæsim, aut punctim nocere possunt. In primo casu censeo, non esse locum pœnæ, si talia *arma* deposita teneantur ad conservationem, aut ad restitutionem &c. in secundo sic. *Sanctarus loc. cit. ℣. Respondeo quarto. fol. 87. par. 2.* censet, quod, si ad multum tempus, conservarentur *arma* in Cella, relicta, sive deposita ab amico, retinens sit sub rigore Statuti absolute puniendus. Sed Ego non admitto, nisi cum data limitatione.

31 Ratio est, quia mens Statuti in *armis* prohibendis, tum quo ad delationem, tum quo ad detentionem in Cella est, ne iis utantur, aut uti possint Fratres ad vulnerandam, aut occidendum; proinde tale Statutum in *Vallisoletanis* 1593. habetur sub *Titulo de Manibus violentis*; porro talia *arma*, ut præfertur, inepta sunt ad nocendum, ut patet; igitur ea tenere, & non tenere, perinde est. Quia habere filium incapacem ad succedendum, & non habere filium paria sunt; *Fedric. de Sen. Consil. 26. n. 3. ℣. Primo quia*; habere syndicum inhabilem, & non habere perinde est; *text. in l. p. §. Quod si. ff. Quod enim. univer.* tandemque paria sunt *non esse*, & *inutiliter esse*. ut ex *l. Quoties. ff. Qui satis de eo. l. p. §. Verbis ff. Quod fals. tuto*, deducit *Gothofredus. ad l. p. §. Quod si lit. N. ff. Quod cujus univers.* Sequitur igitur, quod habere *arma* inutilia, & non habere paria sunt; & hoc, si quadrat in ordine ad usum, currit etiam in ordine ad pœnam, quæ pure lata est ad antevertendum usum *armorum*.

32 Advarto tertio, quod, licet nomine *armorum* offensivorum veniant omnia, quæ possint vulnerare, & occidere, & ea portare ad sic nocendum, piaculum sit; mens tamen Statuti non est tanta pœna percutere talium delatorem, nisi adsit dolus, qui oritur ex animo nocendi, quem habet deferens. Admitto quidem, quod pro actibus internis pure non feratur lex; cum enim, quæ latent in animo, non sint sub censura Judicis, neque poterit circa ea ferri prohibitio pœnalis. Tamen, quando animus per actus externos proditur, utique ille etiam punitur; imo universaliter in delictis ordinaria pœna non fertur, nisi propter dolum, ut alias dictum est. Mens ergo Statuti est, punire semestri carcere delatorem, sive retentorem *armorum*, qui ea habet animo nocendi; quia tanta pœna, ut est Carcer semestris, magnam culpam supponit; quæ tamen non interveniret, si quis ad vanitatem puram, ac secluso scandalo *arma* portaret.

33 Proditur porro animus offendendi ex circumstantiis; nam, si deferens est homo rixosus, aut percutere solitus; aut minis terret; aut violentus est in moribus; litigiosus; aut inimicitiam activam habet intra, vel extra Claustra &c. locus est legitimæ præsumptioni, quod arma deferat ad finem offendendi, & tunc intrat ordinaria pœna Statuti. Sed, si haberet in Cella sclopum ad occidendos aves, seu lepores per sylvam Conventus, & absque scandalo sæcularium, & cum licentia Superioris illo uteretur, non putarem esse locum pœnæ. Quia, quamvis venatio per Sacros Canones *cap. Esau. cap. Quid prodest. cap. An putatis. 86. Dist. cap. 1. & 2. de Cleric. Venator.* sit Clericis, & servis Dei interdicta, tamen hoc non est universaliter verum de omni venatione, sed tantum de *clamosa*; & hæc etiam debet accipi non quæcumque, sed quæ fit ex consuetudine. exercitio, & voluptate, non autem ea, quæ fit aliquando ex recreatione, prout habet *Gloss. in cap. Episcopum. in V. Voluptate de Cler. venat.* & ut textualiter habet *cap. final. de Cler. venat. Servis Dei venationes, & sylvatica vagationes cum canibus interdicuntur*; qui autem, quandoque ad recreationem necandis avibus vacat intra ambitum Monasterii, non potest dici, quod vagetur per sylvas. Consulo tamen Superioribus, ne similes licentias tribuant, maxime retinendi sclopos in Conventu ad hujusmodi recreationem; ex luctuosis enim eventibus didicimus, quod hujusmodi *arma*, contra feras permissa, per humanam malitiam, & Dæmonis tentationem, in homines sunt aliquando conversa.

34 Quid autem juris, si absque licentia Superioris, Religiosus alias quietus, de quo nulla præsumptio est, quod malum animum contra aliquem habeat, ad prædictam recreationem sclopum teneret, & eo uteretur, esset ne locus pœnæ ordinariæ?

35 Respondeo, quod non; sed ad plus, extraordinariæ. Ratio est, quia in illo cessaret præsumptio doli nocendi proximo, quæ est fundamentum legis pœnalis. ut probavimus. Proinde, cum sic detinendo non peccaret graviter; neque debet esse locus gravi pœnæ Carceris semestris.

36 Adverto quarto, quod in citato Statuto dicitur *in Cella, vel alibi arma retinuerit*; & ideo puniendus sit ille, qui, licet *arma* non retineat in Cella, retinet tamen in loco suæ custodiæ commisso, ut Sacrista in Sacristia, vel banco Ecclesiæ: Coquinarius in coquina, & Sartor in sua officina sutoria &c. sive in loco recondito, & nulli alteri noto: sive extra Claustra deposita in domo amici retinet; hæc omnia enim importantur per ly *alibi retinuerit*; par enim culpa est tenere in loco, a quo sibi liberum est ea desumere, & tenere in propria Cella.

37 Et tandem adverto, quod, si *arma* delata, & retenta, essent ex prohibitis per Principem Laicum, deberet pœna Statutaria augeri juxta ea, quæ diximus supra.

§. II. Minæ:

SUMMARIUM.

1 *Minæ sunt indicia delicti patrandi.*
Qui minatus est, potest torqueri, si secuta est offensa in eum, cui minatus est.
Minæ de se sunt crimen consummatum.
Violentia crimen appellatur.
2 *Minæ quarasu sint crimen consummatum.*
3 *De jure communi non sunt sancitæ pœnæ contra minantes, sed de jure statutaria.*
Minæ aliæ explicitæ, alia ænigmaticæ.
4 *Dubium, an juxta rectam rationem minæ omnes habendæ sint pro delicta consummata.*
5 *Respondetur negative.*
Minæ sola. ex quibus rationabilis timor oritur sunt crimen.

6 *Minæ quæ sunt sufficientia indicia reatus, secuto effectu, sunt crimen.*

7 *Minæ ambiguæ sunt interpretandæ in bonam partem.*

Minæ jactatæ ex impetu iracundiæ, non sunt crimen.

Neque illæ, quæ leve damnum inferre jactant.

1 Quamvis *minæ* videantur esse pura indicia delicti patrandi, ut proinde, si secuta sit alicujus mors, mutilatio, vulnus, aut aliud damnum, procedi possit ad torturam illius, qui antecedenter *minas* jactavit, ut cum multis firmat *Clar. quæst.* 21. *num.* 37. qui testatur de communi; re vera tamen ipsæ de se crimen consummatum sunt, ut *arg. tot. Tit. Ad leg. Jul. de vi publ. vel priva. in ff. & C.* probat *Julius Chartarius Decis.* 52. *num.* 11. Si quidem metus *minis* incutitur, ut notum est, & hoc non alia de causa, nisi quia violentia per *minas* fit ei, cui per easdem metus infertur. Ubi autem injusta violentia intervenit, cadit delictum, nam, juxta Doctores *Innocen. in cap. Causam matrimonii. de Offic. Delegat. Alciat. de Præsumpt. Reg.* 3. *Præsumpt.* 7. *num.* 1. apud *Menoch. lib.* 3. *Præsumpt.* 126. *num.* 2. *Mascard. de Probat. Concl.* 1051. *num.* 2. violentia crimen appellatur.

2 Verum est, quod *minæ*, de quibus loquuntur citati Doctores, intelligendæ sunt, quando alicui violentia infertur ad faciendum aliquod, quod ipse facere non vult, ut quando *minis* cogitur puer, aut puella invita ad Religionem &c., & re vera talis violentia illata ex se crimen consummatum est, quia contra legem agit, qui sic minatur. *Minæ* autem, quæ verbo, aut facto fiunt ab aliquo, qui illis manifestat, se aliquod malum, aut damnum esse præstaturum per se, sive alium, contra vitam, aut alia bona proximi, non sunt ex se delicta consummata, sed sunt indicia criminis consummandi, & proinde non sunt ex se punibiles, nisi lege statutaria sub pœnali districtione prohibeantur, tanquam crimina independenter ab earum executione, & hoc, ut publica quies sarta, tectaque sit.

3 De jure igitur communi, contra jacientes minas ad offendendum aliquem, non reperiuntur pœnæ sancitæ, quia pro crimine non reputantur; sed, si apud aliquos delicta sunt, (ut est apud Nos *Minores*, ut infra dicemus) hue est de jure statutario. Sciendum porro est, quod *minarum* aliæ sunt explicitæ; aliæ vero ænigmaticæ, *Mascard. de Probat. Conclus.* 1057. *num.* 16. *Farinac. Quæst.* 50. *num.* 8. *Bill. Prax crim Quæst.* 69. *num.* 5. & istæ fiunt verbis, ut dicendo, *faciam tibi dolere caput*; sive *aliquem de hoc pænitebit*, & etiam factis, ut si duo rixati sunt, unus eorum proprium digitum momorderit in signum mali, quod alteri minatur.

4 Dubitari modo potest, an quælibet ex dictis *minis* juxta rectam rationem (secundum quam Statuta condentes, qui sanxerunt *minas* habendas esse pro delicto consummato, debuerunt procedere) judicanda sit pro delicto?

5 Ad hoc dubium respondeo negative. Et ratio est, quia, ut dicam infra, mens statuentium est publicam quietem in Republica fovere, prohibendo sub reatu, & pœnis delicti, eas *minas*, quæ *rationabiliter* possunt perturbare animum, eumque anxium reddere timore per *minas* incusso. Dixi *rationabiliter*, nam, si quis nimis pavidæ naturæ, ac tenuis spiritus, metu concuteretur ex *minis*, aut joco prolatis, aut ex jactantia, aut ex iracundia inconsiderata; aut essent de levi offensa inferenda; aut essent *minæ* æquivocæ &c. istæ, & similes non debent importare crimen, quia *irrationabiliter* apprehenderentur ab eo, tanquam *minæ*, & ex iis absque fundamento perturbaretur. Unde non deberet defectus prudentiæ, aut fortitudinis in isto, importare in minante crimen, quod re vera tale non est.

6 Dico igitur, crimen de se censeri posse eas *minas*, quæ secuto effectu, sufficientia indicia sunt reatus in eo, qui minatus est. Quia si Judex ex talibus *minis* rationabiliter præsumit factum secutum opera illius, qui antecedenter minatus est; ut proinde ad eum torquendum deveniat; rationabiliter etiam præsumit ille, contra quem *minæ* sunt incussæ, quod minans efficaciter velit eas exequi, & ex tali *rationabili* metu perturbetur; ob quem alteri injuste incussum, *minæ* evadunt in minante delictum.

7 Sequitur igitur ex his, quod crimen non sunt *minæ* ambiguæ, dubiæ, ac æquivocæ, quia juxta Doctores *Alex. Dec. Cravet. Natta Roland. Gomez. Menoch. Decian.* apud *Sgroi lux Prælat. Par.* 5. *cap.* 3. *nu.* 515. ℣ *Limitatur quinto*, debent in bonam partem interpretari; ut si quis alteri minetur, dicendo; *ulciscar me de de hac*; sive *faciam ut se pæniteat*; sive *faciam facta, & non verba &c.* accipi debet tanquam se facturum id (quod minatur) licite, implorato nempe Judicis, aut Superioris officio. Pariter crimen non sunt minæ jactatæ ex impetu iracundiæ, & inconsiderate *Menoch. Præsumpt.* 89. *lib.* 1. *num.* 64. *Boer. Decis.* 166. *num.* 3. *Carrer. de Indic. cap.* 12. *num.* 3. *Mirand. Ord. judic. quæst.* 20. *art.* 9. *concl.* 2. *num.* 133. tum quia crimen non datur sine advertentia, & dolo; tum quia irrationabiliter alius timeret ob eas auditas. Itidem si minæ sint a thrasone jactabundo, & qui verbis se jactat Achillem, cum factis Margites sit, nec unquam ad effectum minas jactatas perducere solitus est; nam si minæ non sint ab eo, qui solitus est eas exequi, ineptum indicium sunt ad Rei constitutionem in examine rigoroso. *Cæphal. Hunded. Felic.* apud *Farinac. quæst.* 50. *num.* 9. *Menoch. Ball.* apud *Sgroi loc. cit. num.* 48. Tandemque tales non sunt *minæ* de levi damno inferendo; nam ex iis non haberetur *justi* metus rationabilis causa. Debent igitur minæ (ut deictum sint) esse claræ, cum consideratione prolatæ a viro solito verbis facta copulare, & de re, & damno gravi, ut, puta, morte, mutilatione, gravi percussione &c. Quod autem fiant in præsentia, aut absentia ejus, cui incutiantur, perinde est, quia æquali timore is concuti potest, & perturbari, sive sic, sive sic illæ fiant.

Probatio.

SUMMARIUM.

8 *Minæ quomodo per Testes probandæ.*

9 *Quomodo probandum, quod minans sit minas executurus, si nullum præcessit exemplum, quod sit solitus minas exequi.*

10 *Committitur prudentiæ Judicis cognoscere animum minantis.*

11 *An Testes in probandis minis debeant esse contestes.*

Sufficiunt Testes singulares.

Minæ non semper iisdem verbis incutiuntur.

12 *Quid agendum, quando qualitas minarum non est probata.*

13 *Differentia accidentalis minarum non tollit probationem qualitatis minarum.*

8 Minarum probatio fieri debet per Testes, sicut & alia delicta Testibus probantur; sed non sufficit, quod Testes deponant, quod *Cujus*

jus tales, & tales *minas* jecerit in *Sejum*, sed requiritur, quod tali, & tali modo illas protulerit, & quod *Cajus* solitus sit *minas* exequi. Ratio est, quia ut numero superiori dictum est, *minæ*, crimen non sunt, nisi cum consideratione, & advertentia proferantur. De istis porro (cum sint res in animo latentes) spectat ad Judicem judicare; Testes autem non possunt testificari, nisi de facto, quod sensu perceperunt. Requiritur ergo, quod Testes deponant super modo, quo *minæ* prolatæ sunt, ut ex illo possit Judex judicare, an ex inconsideratione iracundiæ prodierint, an potius ex animo doloso, & ita crimen sint. Pariter ibidem dictum est, crimen non esse *minas* jactatas ab eo, qui eas exequi solitus non sit. Ut ergo ab Actore probetur delictum, necesse est, quod probet in *minis* illam qualitatem, sine qua illæ delictum non sunt, quæ qualitas est, ut prodierint a viro solito exequi, quod minatur; & hoc probetur vel per Testes, qui *minis* interfuerunt, vel per alios, qui super hoc articulo debent examinari.

9 Sed, quomodo articulus iste probatur, casu, quo non habeantur præcedentia exempla, ex quibus rationabiliter deducatur hominem solitum esse *minas* exequi?

10 Dico, quod tali casu, arbitrio, & religioni Judicis committitur judicare, an ille talis sit, qui *minas* jactatas exequi vellat. Rationabile porro de hoc judicium debet ferre Judex, considerando, an Reus de *minis* sit homo verbosus, & levis; an potius cordatus, ac gravis; si multa promittere inconsiderate soleat, exinde a promissione deficere; an potius promissis stare; si gravis est offensa, quam recepit ab eo, cui minatus est; sive ob eam plus justo doleat: an potius levis, aut leviter accepta; si impense de sua existimatione curet; an potius perfunctorie circa eam se gerat: an sit homo ad quæcumque paratus; an vero conscientiæ timoratæ &c. & ex his ferre potest rectum judicium, & pronunciare de delicto in *minis* factis, aut non.

11 Dubium autem est, an Testes debeant esse contestes in tempore, loco, & *minis*? Respondent Doctores communiter *Farinac. quæst.* 50. *num.* 41. *Ball. Tit. de Indic. quæst.* 12. *num.* 12. *Sgroi lux Prælat. Par.* 5. *cap.* 7. *num.* 52. *Grammat. decis.* 5. *nu.* 15. *Petr. Tract. de Fideicom. qu.* 12. *num.* 542. quod non est necesse illos esse contestes, sed quod *minæ* concludenter probari possunt per duos integros Testes singulares. Quamvis vero *Foller. Pract. crim.* ℣. *Item quod sororem. num.* 25. velit, quod prædicta conclusio procedit tantum, quando Testes essent singulares, ratione loci, aut temporis, secus autem si non concordant in qualitate *minarum*; tamen optima ratione impugnatur a *Bajard. ad Clar. quæst.* 21. *num.* 143. quia quando quis minatur, *minæ* non semper fiunt uno modo, an iisdem verbis; unde potest esse, quod in præsentia unius Testis uno modo minatus sit, & ad præsentiam alterius alio modo. Et hoc concordat cum eo, quod *Par. p. Tit. Probationes. num.* 3. *& seqq.* diximus de Testibus singularibus, per quos concludenter probatur crimen, quod per actus reiterabiles fit.

12 Procedit autem prædicta doctrina, quando minans pluries, & coram pluribus, & in locis diversis minatur; sed quid dicendum, si duo Testes essent contestes quidem in loco, & tempore, & concordarent quidam in hoc, quod *Cajus* est minatus *Sejo*; sed interrogati de qualitate minarum, unus respondeat, *Cajum* dixisse, *te reperiam solum, & cornua tibi frangam*; alius vero deponat, eum dixisse, *in alio loco mihi exolves, quod debes*, aut similia, per quæ probatum remanet quidem *Cajum* minatum esse, non autem probata remanet *minarum* qualitas?

13 Pro solutione recolendum est, quod supra diximus de diversitate *minarum*, & quæ eam debeat censeri delictum. Dico igitur, quod, si unus Testis deponat de una qualitate *minæ*, quæ delictum excludat, ut puta, si sit levis, inconsiderate prolata, aut æquivoca, quæ debet interpretari pro non delicto; alius vero testificetur de *mina*, delictum importante, crimen minime probatum remanet, quia discordant super qualitate essentiali, & unus Testis solus stat pro crimine, & ideo minime probat juxta vulgatum Criminalistarum; *Testis unus Testis nullus*. Si vero ambo deponant de variis quidem *minis*, quarum tamen varietas accidentalis est, sed in substantia ambæ delictum sunt; ut si unus deponeret, *Cajum* ita minatum esse, *tibi evellam de pectore cor*; alius autem testificaretur, illum dixisse, *faciam, at amplius panem non comedas*, tali casu delictum remanet concludenter probatum. Ratio est, quia non sumus in casu injuriæ verbalis, aut Blasphemiæ, in quo gravitas delicti consistit in verbis præcisis, ita ut delicti qualitas aggravans probata non remaneat, quia non est probata prolatio verborum præcise; sed sumus in casu, in quo substantia delicti consistit in malo animo minantis, qui manifestatur, aut verbis, aut factis, aut signis. Quamvis ergo Testes deponant de aliis, & aliis verbis; sive, quamvis unus deponeret de verbis, alius vero de signis, aut factis minatoriis, remaneret probatum delictum *minarum*, quia omnia illa verba, signa, aut facta æqualiter probant malum animum minantis, ut præfertur, expressum, & sic verum delictum *minarum*, & illa varietas est pure accidentalis, quæ attendi non debet.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

14 *Judicis munus est curare, ne potentiores injuriis afficiant humiliores.*
Pars, cui factæ sunt minæ, potest petere a minante cautionem de non offendendo.
Judex ex officio potest exigere talem cautionem.
15 *Cautio de non offendendo est pœna.*
Petens talem cautionem debet probare se habere justam causam timendi.
De tali cautione danda, & quomodo censeatur violata, remissive.
16 *Quoad pœnas Clericorum Sæcularium, aut Regularium, spectanda sunt eorum Statuta.*
17 *Statutum Minorum de Observantia.*
18 *Quænam sint minæ tendentes in personam.*
19 *Quid importent verba Statuti* in Ordine, vel extra.
20 *Talia verba important personas, non locum.*
21 *An solæ minæ in præsentia jactatæ, sint prohibitæ.*
22 *Minæ, quæ fiunt in absentia prohibentur.*
23 *Impugnatur Sanctorus, qui aliter sentit.*
24 *Minæ jactata etiam in absentes, conturbant.*
Probatur facto Heliæ,
25 *Carcer perperam a Sanctoro additus pœnis minantium.*
Error Statuti Sambucani.
26 *Quæ pœnæ debeantur minis, quæ facto exprimantur, ut mordendo digitum, &c.*
27 *Tales minæ puniendæ ut verbales, & quare.*
28 *Quomodo accipienda verba Statuti*, si manum levaverit &c.
29 *Sanctorus impugnatur.*

Ele-

scribit *Thesaurus de Pœn. V. Superstitio*. ℣. *Nota quod dicta*.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

18 *Pœna Laicorum exercentium divinationem de jure antiquo.*
Pœna Clericorum consulentium divinatores, aut exercentium artem divinatoriam.
19 *Pœna supradictorum de jure novo.*
20 *Pœna Regularium utriusque sexus, qui sunt Rei de tali crimine.*
21 *Quinam sint Judices hujus delicti in Urbe, & extra.*
22 *Pœna lata contra Astrologos Judiciarios, an obligent in utroque foro.*
23 *Excommunicatio contra Astrologos non est reservata quoad alios, qui non inquirunt de vita Papæ, ejus Consanguineorum &c.*
Thesaurus male relatus a Sgroi.
24 *Absolute excommunicatio lata contra Astrologos non est reservata.*
25 *Quilibet obligatur ad denunciandum Inquisitoribus Astrologos judiciarios.*

18 Pœnæ autem contra consulentes, aut exercentes *Astrologiam judiciariam* in specie, de jure antiquo non habentur; sed bene contra consulentes, aut exercentes in genere, puta, *divinationem*. Laici enim consulentes, aut in domum suam introducentes Divinatores, multabantur pœnitentia publica per quinquennium, ut habetur ex *Concilio Martini Bracharensis cap. 72. & habetur cap. Non liceat 26. quæst. 5. Concilio Ancyrano cap. 23. & ex Concilio Aurelianensi primò cap. 31. & Narbonensi cap. 14.* erant fustigandi, vendendi, & eorum prædia pauperibus eroganda. Clerici autem juxta alios Canones *cap. Si quis Clericus. cap. Si quis Ariolos 26. quæst. 5 Concil. Venetic. cap. ult. Leo IV. Epist. 12. Laura. V. Divinatis* erant excommunicatione percellendi.

19 Sed de jure novo, inducto per Bullam *Sixti* supradictam, contra delinquentes juxta prædicta, remittitur arbitrio *Ordinarii* loci, sive *Inquisitoris* infligere pœnas Canonicas. Per Bullam autem *Urbani* supra citatam, contra *Astrologos judiciarios*, non tamen quosvis, sed contra consulentes, & prædicentes &c. de Statu Reipublicæ Christianæ, vita, & morte *Papæ*, ac ejus Consanguineorum, juxta dicta supra *num.* 13. lata est excommunicatio major, pœna confiscationis bonorum, Officiorum Curiæ Romanæ, & privationis feudorum, tanquam Reos criminis læsæ Majestatis, & hoc respectu Laicorum.

20 Contra Ecclesiasticos autem Sæculares, ac Regulares utriusque sexus, etiam quovis modo privilegiatos, & etiam Ordinum militarium, ultra prædictas, lata est pœna privationis Beneficiorum, Dignitatum, ac Officiorum Ecclesiasticorum; & inhabilitatis perpetuæ ad illa; & traditionis Curiæ sæculari prævia degradatione. Respectu autem Episcoporum, & majorum dignitatum, ultra excommunicationem prædictam, lata est privatio regiminis, & administrationis Ecclesiarum, & quorumcumque beneficiorum, & dignitatum, & inhabilitationis perpetuæ ad illa.

21 Cognitio autem talis delicti respectu quarumcumque personarum Ecclesiasticarum, ac laicarum in Urbe, commissa est *Cardinali Vicario*, aut *Gubernatori Urbis*, & *Auditori Cameræ* singulis in solidum. In statu Ecclesiastico extra Urbem committitur *Legatis*, *Vicelegatis*, & *Præsidibus* in dignitate Ecclesiastica constitutis. In aliis partibus, tum ex officio, tum ad instantiam partis procedere debent *Ordinarii* locorum, ac *Inquisitores* privative, quoad quoslibet omnes.

22 Notandum primo, quod fuit opinio nonnullorum, *Suar. tom. 2. de Relig. Tract. de Irreligiosit. cap. 11. num. 34. Molfes. Theol. moral. tract. 11. c. 7. num. 180. Nald. Summ. V. Astrologus. nu. 4.* qui sentiunt, quod Bulla *Sixti V.* non obliget, nisi in foro externo. Verum in utroque foro militare, non solum dum futura prænunciantur, verum etiam, dum *Astrologus* declarat, se id non asseveranter affirmare, tenent quamplures, quos recitat, & sequitur *Barbos. de Offic. & post. Epi. part. 3. Alleg. 51. num. 134.* & ibi *Sanch. in Decal. lib. 2. cap. 38. num. 34. Salas in 1. 2. Tr. 5. disp. 2. sect. 3. num. 36. Homobon. Exam. Eccl. Tr. 6. quæst. 22. ℣. 4. Filiuc. Tr. 24. cap. 4. Bonac. de Censur. extra Bull. disp. 2. quæst. 2. par. 38. num. 3.*

23 Notandum secundo, quod circa excommunicationem, latam in Constitutione *Urbani VIII.* scribit *Sgroi Part. 7. cap. 4. num. 6.* citans *Thesaurum*, quod ejus absolutio, ita est reservata *Summo Pontifici*, ut neque sacra *Pœnitentiaria* possit absolvere. Sed non refert fideliter *Thesaurum*, quia iste *de Pœn. V. Superstitio.* ℣. *Nota secundo* dicit, quod absolutio illius excommunicationis ita fuit in Brevi reformationis Sacræ *Pœnitentiariæ* ab eodem Papa *Urbano Octavo* reservata, ut Sacra *Pœnitentiaria* non possit absolvere prædictos inquirentes per media præfata; quoad alios autem in eadem Bulla comprehensos, non fuit reservata absolutio in illo Brevi. Hæc *Thesaurus*, ita ut videatur dicere, talem censuram esse reservatam, quoad inquirentes per media præfata, puta, medio *Astrologiæ judiciariæ*, aut alterius artis divinatoriæ damnatæ, de vita *Romani Pontificis &c.* interrogando super his Artistas hujusmodi: sed quoad alios in Bulla comprehensos, puta, exercentes ipsas artes, non fuit reservata absolutio:

24 Sed quidquid sit de *Pœnitentiariis*, & de Brevi illo reformativo, quod nec vidi, nec apud alios Auctores publicatum, aut citatum reperi; certum est, quod in Constitutione prædicta, nec verbum habetur de reservatione talis censuræ; nec Auctores moderni, qui de ea mentionem faciunt, referunt, ac punctualiter examinant; Censuram esse reservatam asserunt. Et ideo dicendum est, quod ipsa sit, sicut multæ aliæ Excommunicationes contentæ in jure communi, & *Extravagantibus Pontificiis*, quæ non sunt reservatæ, & possunt ab omnibus Confessariis tolli.

25 Notandum tertio, quod, cum hujusmodi delictum spectet ad *Inquisitores*, ut supra dictum est, quilibet obligatur ad denunciandum Transgressores; quantumvis unus tantum sciat delictum, prout scribit *Lezan. Tom. 1. cap. 10. num. 27.*

Ti-

TITULUS SEPTIMUS.

De Injuriis facti.

SUMMARIUM.

1 *Injueia nomen comprehendit omnia delicta.*
Injueia infertur facto, aut veebis.
Iojuria diversificatue juxta persooas, & objecta immediata.
2 *Desioitio omnis in jure periculosa.*
Quæ teactanda in hoc titulo.

1 INjuria nomen in latissima sua significatione omnia continet delicta. Siquidem, ut ait Jureconsultus *Ulpian. in l.1.ff.de Injur. & famos. libell,* *omne, quod non jure fit, injuria fieri dicitur*, & cum omne crimen fiat contea jus, sequitur, quod omne crimen veniee possit nomine *injuriæ*. Magis autem presso nomine, *injuria* significat contumeliam, seu damnum, quod alteri infertur. Sed & hoc amplam habet extensionem, nam non solum diversificatur, si fiat re, aut verbis, (ut ait *Labeo text. in d. l. 1. §. Injuriam. ff. de Injur. & famos. libell.*) qui sunt modi, quibus infertur; sed etiam alio, ac alia est respectu personarum, quibus infertur, puta, in Peincipem, in Parentes, in personam Ecclesiasticam &c., & respectu objecti, juxta quod fit; nempe si fiat contra bona, vitam, famam &c. proximi. Hinc est, quod *injuria* fit contra bona peoximi pee furtum; contra famam per famosos libellos; contea honorem pee adulteria, stupea, rebellionem &c.

2 Difficilius sane potest in moralibus actuum humanorum cathegoriam institui, quam in naturalibus; ex quo nascitur, quod neque perfecte potest de illis assignari definitio, ut proinde emanarit illud axioma: *Omnis definitio in jure est periculosa, Monet. de Distribut. quotid. pae. p. quæst. 4. num. 5. Barbos. Axiom. 67. num. 2.* cum certum, & propeium genus illi non habeant, unde & facile est illos ad diversa genera trahere. *Injurias*, quæ verbis inferuntur, reduximus sub *Titulo delictorum verbalium*; quæ autem factis fiunt, eas tractavimus sub diversis Titulis, ut de *furto* diximus *Titulo de Delictis contra votum paupertatis*; *de Rebellione, Schismate, læsa Majestate* sub *Titulo de Delictis contra obedientium &c.* In hoc Titulo agimus de *injuriis* facti, non quidem generis universalis, quia etiam prædicta delicta ad factum spectant; sed cujusdam generis subalterni, sub quo considerentur facta illa, quæ tendunt contea alterius personam, immediate illam lædendo, sive noxam inferendo; & sub tali genere considerabimus *Armorum delationem*, (tanquam præparatoria ad offendendum) *Minas, Percussiones, Duellum, Homicidium, Assassinium, Homicidium proditorium, Parricidium, Veneficium, & Abortum*, & his decem paragraphis hanc Tractationem absolvemus.

§. I. Armorum delatio.

SUMMARIUM.

1 *Opinio Bartoli circa probibitionem delationis armorum confutatur.*
Arma movere est urmis uti.
2 *De jure communi non est vetitum arma portare.*
Usus armorum tantum probibetur in Novella.
3 *Arma plura in domo congregare vetitum est, & quare.*
Prodiens in publicum cum aemis ad invadendum committit in legem.
Armorum delatio ad puram defensam non est probibita.
4 *Armorum delatio, absque animo etiam nocendi, probibita tantum est de jure municipali.*
5 *Armis crescit audacia ad nocendum.*
Armorum delationis probibitio an Reipublicæ expediat, dubium est.
Munus Peincipis est delationem armorum probibere.
6 *Armorum differentia.*
Selopi dicuntur inventum diabolicum, & quare.
Selopo commissum quodvis delictum dicitur atrox.
7 *Pistoletti probibiti sunt pœna furcarum in Statu Ecclesiastico.*
Vulnerantes pistolettis possunt dici proditores.
Cultellos, seu stilos deferre in Statu Papali crimen atrocissimum est.
Mulieres comprehenduntur in pœnis latis contra deferentes arma.
8 *Arma probibita faciens deferre per famulum, an teneatur de delatione.*
Tenetur aliqua pœna, sed non ordinaria.
Furti tantum ille tenetur, qui scienter de alterius mandato rem furtivam tenet.
9 *Arma deferre, ac ea tractare, viris Ecclesiasticis a Canonibus vetitum.*
Aema Ecclesiasticorum debent esse oationes, & lacrymæ.
Ecclesiastici possunt de Supeeiorum licentia ferre arma ad sui defensionem.
Clericus potest armis uti ad tutelam propriæ vitæ, etiam occidendo aggressorem.
Clericus potest armu movere pro defensione rerum suarum teerefaciendo armis furem.
Pro defensione vitæ proximi potest Cleeicus armis occidere invadentem.
Quamvis tali casu non peccet, incurrit tamen irregularitatem.
10 *Armorum nomine, quæ veniant.*
Cultellus consueto longior venit nomine armorum.
Instrumenta fabrilia delata a Clerico, qui iis non utitur ad artem, sunt arma.
11 *Regulares in odiosis non veniunt nomine Clericorum.*
Dispositio legis odiosa extenditur, si per eam providetur saluti animarum.
Claustralibus de jure communi arma defeere est vetitum.
12 *Monachis Nigris probibitum sub excommunicatione est intra Monasterium arma tenere.*
Monachi Albi tali pœna non teoentue juxta quosdam.
Alii tenent, quod comprebendantur in dicta peobibitione.

1 CUm in præsenti Titulo, ut dictum est supra, agere intendemus de delictis, quibus aliquis offenditur in vita, sive corpore vivente, & ut in pluribus offensiones tales fiant armis, congruenter tractandum est de *Armorum delatione*, tanquam præparatoria ad injuriam facti, puta, ad alterius læsionem. *Armorum delatio*, non habita Principis licentia, vetita est ex sententia *Bart. in l.Unic, C. Ut*

C. Vt armo af. lib. 11. qui quandam legem hac epigraphe summavit: *Nulli licet arma portare sine Principis licentia*. Sed re vera illius legis Textus habet: *Nulli prorsus, Nobis insciis, armorum movendorum copia tribuatur*, unde in rigore sermonis, maxime cum simus in lege prohibitiva, non potest ex illa deduci, quod prohibeatur delatio, sed usus armorum; siquidem *movere arma*, ut optime ad eam legem ait *Gothofred. ad l Vnic. lit. P. C. Vt armo. vs. lib.* 10. *est armis uti*, sicut & movere Equum est uti Equo, argumento eorum, quæ dicuntur in *l. Parhippum*, *C. de Curs. publ. lib.* 12. *& l. final. C. eo. tit.*

2 Autumant alii, *Bart. Angel. Decian. Menoch. Farinac. Jason.* apud *Bitt. quæst.* 114. *num.* 2. hoc prohiberi de jure *Authenticorum Digestorum*, & etiam ab alia lege *Codicis*: Sed neque hoc clare convincitur; siquidem *Novella de Armis* 85. *Coll.* 6. *cap.* 3. *paul. p. med.* disponit tantum, quod arma non fiant, nisi a fabricensibus, qui ea privatis vendere prohibebantur, sed tenebantur in publica armamentaria comportare. Non habetur autem ibi, quod privati arma deferre non possent, sed dicitur tantum: *Nulli penitus licentia dabitur, neque Civitates habitantibus privatis, neque Villas incolentibus rusticis, armis uti adversus alterutros, accesque præsumere*; ex quibus verbis liquido apparet vetitum esse usum, non vero simplicem delationem armorum.

3 Pariter in *l.* 1. *ff. de Vi publ. & in l. In eadem* § 1. *ff. eo. tit.* in quibus prætenditur interdictam armorum portationem, hoc nullo modo habetur. Nam illa prima lex *ff. Ad leg. Jul. de Vi publ.* sic habet: *Lege Julio de Vi publica tenetur, qui arma, tela domui suæ, agrove, in Villa præter usum venationis, vel itineris, vel navigationis coegerit*. Ex quo Textu apparet, prohibitum esse plura arma in domo congregare, ne his instructo populo vis publica inferatur contra Magistratum, aut Principem. Secunda vero lex *in eadem*. §. 1. *ff. Ad l. Jul. de Vi publ.* sic habet: *Eadem lege* (de *Vi publica*) *tenetur, qui pubes cum telo in publico fuerit*; talis autem Textus loquitur de eo, qui in tumultu Populi cum armis prodit publice ad invadendum, ut habet contextus paragraphi præcedentis. Alia vero lex *Codicis l. Is qui cum telo*. *C. Ad leg Corn. de Sicar.* loquitur de eo, qui *cum telo ambulaverit, hominis necandi causa*, ita ut puniatur in ea animus appensatus occidendi hominem, ob quod telum deferre convincitur, non autem simplex armorum delatio, separata a tali animo, & facta ad merum defensam, quod licitum esse astruitur ex iis, quæ tradit *Paulus l. C lib* 5. *Sententiarum*. *l. Penult. ff. final ff. Ad l. Jul. de Vi publ.*

4 Pace igitur, & salva reverentia præclarissimorum Jure Consultorum *Bart. Bald. Afflict. Panorm. Angel. Hippol. Paris. Boss. Corn.* quos plena manu congerit *Decianus Tract. crim. lib.* 8. *cap.* 3. *num.* 7. afferi non potest, quod de jure communi vetitum sit *arma deferre* absque animo nocendi, & ad propriam defensam. Unde, si hoc prohibitum est, est solummodo per municipales locorum leges.

5 Ratio autem prohibendi *delationem armorum*, tum quæ ad solam defensam, tum etiam quæ ad offensam faciunt, *est*, quia homo armatus audacior fit ad delinquendum, quam cum est inermis. An vero pro quiete Reipublicæ expediat delationem armorum prohibere, an concedere, quæstio brocardica est, ait *Raynal. Tom.* 3. *cap.* 24. §. 1. *num.* 16. *& seqq. observ. crimin.* qui ait in Civitate *Firmi in Piceno*, induita a quodam Gubernatore ejus Urbis generali facultate arma deferendi, rarissima fuisse delicta, armis patrata; quæ tamen frequentissima fuere sub illius successore, qui arma prohibuerat. Concludit tamen veritatem esse, quod ex commoditate armorum crebriora evadunt homicidia, ac vulnerationes in rixa, proinde ex *Cutel. Ad l. Sicai. Tit. Ad leg. Jacob. Reg. cap* 53. *nor.* 56. *num.* 2. firmat munus Principis esse arma in pacatis locis portanda vetare.

6 Spectanda sunt igitur locorum Statuta, quæ ut plurimum delationem *armorum* interdicunt, & pro varietate istorum gravia, aut levia evadunt in iis deferendis delicta. Si quidem alia arma missilia sunt, quæ comious, & eminus nocere possunt, ut *sclopi* &c. alia vero non sic, ut enses, lanceæ &c. quæ cominus tantum valent. Illa autem detestabilia sunt, ac diabolicum inventum reputantur, prout scribit *Decian. Tract. crimin. lib* 8. *cap.* 2. *num.* 15. tum quod uno ictu possunt prosterni plures homines; tum quia homo vilis, puer, aut mulier imbellis valet egregium quemvis, generosumque militem illis occidere. Proinde delictum quodvis patratum cum sclopo quovis a *Rimin. jun. Cons.* 327. *num.* 18. vocatur *atrox*, & juxta *Muscatellum de Cogu. delict. Tit. de Ictu sclopi. num.* 30., quem sequitur *Muta ad Pragmat. Tit.* 41. *de Arm prohibit. num.* 92. æquiparatur *assassinio*. Inter hæc autem perniciosissima sunt ea, quæ brevioris mensuræ sunt, vocanturque *pistoletti*; cum enim sub vestibus abscondita gerantur, nec possit adversarius ab iis sibi satis cavere, sequitur, quod mors per talia arma illata, jure merito vocari potest proditorie procurata; & hoc idem evenit cum armis, quæ punctim cædunt, ut gladii, stili &c. quæ, cum brevia fiot, possunt facile sub vestibus ita tegi, ut homo inermis appareat, ut proinde ejus adversarius in cavendo sibi, incuriosius, incautiusque se gerat, & hoc pacto commodius, securiusque ab alio sancietur. Sunt pariter alia arma, quæ non ratione facilitatis ea abscondita gerendi specialius prohibentur, sed ratione mucronata figurati, ut ejus vulnus, aut nunquam perfecte, aut difficilime curari queat, quemadmodum sunt enses triangulati, aut rotundi, qui vocantur Italice *verdughi*, qui ad feriendum cæsim inepti sunt, cum aciem non habeant; sed punctim lethaliter sauciant.

7 Hæc quidem arma ubique ferme locorum sub speciali districtione prohibentur; & quibusdam in locis etiam sub pœna furcarum; ut est in statu Ecclesiastico, in quo a *Pio Quarto Const.* 49 § 1. deferentes *pistolettos*, aut etiam domi retinentes, furcis suspendendi sanciuntur; vocanturque Rei criminis læsæ Majestatis, & rebellionis: & addit *Raynal. observ. crim. Tom.* 3. *cap.* 24. §. 2. 2. 2. posse etiam dici *proditores* eos, qui tales gerunt, & iis feriunt adversarium, qui, ut dictum est, non satis sibi potest ab iis cavere, & Constitutionem *Pii Quarti* confirmavit, & ampliavit ad cultelios, & stilos *B. Pius Quintus* in sua Constitutione 145. in ordine; talium ergo armorum delatio crimen atrocissimum est, ratione pœnæ ultimi supplicii: sed respectu aliorum, quorum delatio, ut plurimum pecuniaria multa vindicatur, delictum leve censetur, argumento eorum, quæ dicuntur *text. in cap.* 1. §. *Si quis rusticus. de Pace tenen.*, & scribit *Decian. lib.* 8. *cap.* 4. *num.* 2. qui *loc. cit. cap.* 3. *num.* 27. ex *Baldo*, *Curtio*, *juniore*, *Hippolito*, *Alexandro*, *& Afflicto* subjungit etiam mulieres ligari Statutis, quæ prohibent armorum delationem.

8 Dubium autem est, an qui facit arma prohibita deferri per famulum, iisdem pœnis teneatur, quibus tenetur deferens; & videretur respondendum affirmative, *arg. l. Servos*. *C. Ad leg. Jul. de Vi publ.*

publ. quæ sanocit puniri eum debere, qui armatum famulum secum ducit; & hoc idem probari videtur *arg. l. 1. §. Dejecisse ff. de vi. & vi armat.*, in qua dicitur dejecisse videri eum, qui per servum dejecit, sicut, si ipse manu sua dejecisset. Contrarium autem, & bene firmat *Jo. de Plate. in §. Item lex Julia il a. n. 16. Inst. de publ. judi.* per ea quæ tradunt communiter Doctores in *l. Si quis perferendum. ff. de Furt.* ubi furti tenetur ille tantum, qui de alterius mandatorem furtivam scienter defert. Unde ad contrarias leges responderi potest, eum, qui arma prohibita per famulum deferre facit, teneri quidem aliqua pœna, (& hoc probant citatæ leges) non autem ea, quæ deferentibus arma prohibita sancita est.

9 *Armorum delatio* crimen est quibusvis Ecclesiasticis viris ex multorum Canonum prohibitione, *cap. Clericis. cap. Quicunque ex Clero. 23. quæst. 8. cap. Clerici. de Vit. & honest. Cler. Concil. Mogunt. 4. cap. 74. Concil. Mediolanen. 1. Par. 2. Tit. de arm. Jud. &c.* sicut enim ipsis vetitum est arma tractare, *cap. 1. cau. 3. quæst. 4.* ita etiam ipsa deferre. Et hoc congruenter, nam arma Ecclesiæ Ministrorum, & maxime Sacerdotum debent esse orationes, & lacrymæ, ut dicit *D. Ambrosius lib. 5. epist. in Orat. contr. Auxent. cap. Non pila. 23. q. 8.* Verum est, quod ex causa legitima, & accedente licentia suorum Superiorum, possunt ea deferre ad purum defensionem, ut post *Glos. in cap. 2. in V. Clerici arma.* scribit *Abbas num. 2. de vit. & honest. Cleric.* qui ait, quod pro inculpata defensione suæ vitæ potest Clericus armis etiam uti, occidendo aggressorem, & hoc absque peccato, & Censura, ut habetur in *Clement. Si furiosus de Homicid.* Pro defensione autem rerum, & jurium suorum potest uti armis, repugnando, perterrefaciendo, & etiam verberando, non vero occidendo, aut mutilando, *arg. cap. Olim il p. in fin. de Restit. spol. Innoc. in cap. Si vero. il 1. de sent. Excom.* Sed etiam verum est, quod, licet ita occidendo, vel mutilando, non peccet, nihilominus incurrit irregularitatem. *Abb. in cap. 2. num. 4. de Vit. & honest. Cleric.*

10 Nomine autem *armorum* veniunt ea sola, quæ ad usum pugnæ fabricata sunt. Unde, licet mors alteri inferri possit brevi cultello, aut graphio &c. tamen illa proprie arma non sunt, cum fabricata sint ad usum mensæ, sive calami acuendi. Proinde deferre hujusmodi cultellos Clericis prohibitum non est, ut deducitur ex *cap. latori*, *ubi Abb. num. 3. & Zachari. Add. lit. B. Extra de Homicid.* Verum est, quod, si cultellus in longitudine notabiliter excederet, optime venit nomine armorum, ut advertit *Sanctar. de Pan. cap. q. 4. ¥. Respondeo primo. fol. 85. par. 2.* unde, licet Clericus ipso uteretur in mensa ad incidendum panem &c. tamen ipsum sic deferendo committeret in legem, cui fraus fieret, portando arma illicita nomine instrumenti liciti. Sicut etiam, quamvis instrumenta artis arma non sint, & ea deferre Artifici iis utenti, licitum sit, venire tamen debent nomine armorum, si deferantur a Clerico, qui iis ad artificium non utitur; ut si parvam securim, qua utuntur fabri lignarii, aut falcem vinitorum, aut dolabram carpentarii, aut malleum fabri ferrarii portaret, nec legitimam causam delationis afferret, profecto esset puniendus.

11 Regulares autem, quia in odiosis non veniunt nomine *Clericorum*, *Sylvest. Summ. V. Clericus. num. 1.* non videntur, secundum aliquos, esse de jure communi prohibiti arma deferre. Sed contrarium est verius, quia dispositio odiosa, & pœnalis extenditur, quando per eam providetur saluti animarum, & obviatur peccatis, *Io. Andrea in cap. Ex tenore de Clandestin. Despons. Gemin. Con. 66. num. 6. Ancharan. Cons. 304. num. 3. Jo. de Imol. Cons. 123. num. 3. Felin. in cap. Auditis. num. 32. de Præscr. cap. Juvenis de spons. & in cap. Ad audientiam. de Homic.* apud *Tusc. l. O. Conc. 67. num. 46. & 47.* ut in casu; ex delatione enim armorum scandalum inter sæculares generatur, & multa mala Religiosæ Reipublicæ proveniunt. Unde dicendum est, quod Claustralibus etiam interdictum sit de jure communi arma deferre. Sed ultra jus commune unaquæque Religio habet circa hoc municipales Constitutiones, ut scribit *Lezan. Summ. V. Arma. n. 2.*

12 Peculiaris tamen prohibitio *Monachis Nigris* interdicta est in *Clement. Ne in agro §. Quia vero. in fin. de Stat. Monach.* in qua sub pœna excommunicationis, ipso facto, incurrenda, prohibentur infra septa Monasterii sine licentia Abbatis arma tenere. Disputant vero Doctores, an talis prohibitio, & pœna extendatur ad alios *Monachos non nigros*, & *Gloss. in Clement. 1. in Verbo Nigros. de Stat. Monach* dicit, quod ipsa universaliter non extenditur ad *Monachos Camaldulenses, Cistercienses &c.* quia isti habent corpus, & caput majus, quo quia carent *Nigri Monachi*, minus ibi viget correctio, tamen quo ad disposita in quibusdam paragraphis, (inter quos continetur etiam ille, in quo exprimitur prædicta prohibitio de tenendis armis) etiam alii *Monachi* comprehendantur, & opinionem hujus *Glossæ* sequuntur *Sylvestr. V. Excommunicatio. 9. num. 73. Toletus summ. lib. 1. cap. 39. & Lezana V. Arma. num. 1.* & alii, imo volunt nonnulli, ut *Grassius Decis. lib. 4. cap. 21. num. 19. & Sgrui Par. 7. cap. 4. num. 5.* quod comprehendantur universi Claustrales in dicta Constitutione. Alii autem *Suar. de censur. Tom. 5. Disp. 23. Sect. 5. Filinc. Pelizar. manual. Regul Tr. 7. cap. 2. num. 207.* apud *Sgroi loc. cit.* considerantes, quod verba in pœnalibus non admittunt extensionem, negant in prædicta *Clementina*, comprehendi alios *Monachos*, quam *Nigros*; & a fortiori negant de aliis Regularibus, qui in odiosis non veniunt nomine *Monachorum*.

Probatio.

SUMMARIUM.

13 *Ut sit locus pœnis, debet Reus deprehendi cum armis.*
Arma debent coram Judice sisti, & quare.
Res non dicitur inventa, nisi apprehendatur.

14 *Quomodo probandum plene corpus delicti in delatione armorum.*

15 *Birruariis, ut pote vilibus, ac infamibus non credendum.*

16 *Contra Ecclesiasticos potest procedi per inquisitionem in delatione armorum.*
Pro recognitione armorum prohibitorum adhibendus Peritus.

13 Probatio autem hujus delicti anceps est ex diversitate opinionum. Nonnulli Doctores *Clar. quæst. 82. init. Decian. Tract. crim. lib 8. cap. 4. num. 5. Farinac. quæst. 108. num. 132. Felic. Alleg. 50. num. 2. Massin. de Confisc. bonorum. quæst. 8. num. 13. Ursell. Exam. apum. Concl. 143. num. 65.* apud *Conclol. ad Stat. Eugub. lib. 4. Rubr. 37. num. 1.* volunt, quod, si Statutum dicat, esse tali modo puniendum *inventum cum armis*, probatio delicti dependeat ab actuali deprehensione Rei deferentis *arma*; ita ut non sit locus procedendi per inquisitionem, nec probandi per Testes, quod ille

aliquando portavit *arma*. Alii autem Doctores *Bald. Angel. Imol. Aretin. Roman. Marsil. Ripa. Cumia. Socin. jun.* apud *Menoch. de Arbitr. Cas.* 394. *n.* 49. *&* in *Addit. ibi. num.* 6. *Conciol. V. Arma. Resol.* 11. *num.* 5. *Cortiad. Decis.* 71. *num.* 26. *Romaguer. ad Stat. Engub. lib.* 4. *Rub.* 37. *num.* 7. volunt, quod, juxta proprietatem sermonis, quis dicatur *inventus cum armis*, qui aliquando visus sit ea deferre; proinde tenent, quod, si per Testes concludenter probetur, aliquem arma portasse, sit locus pœnæ Statutariæ. Prima autem opinio mihi videtur æquior, tum quia leges pœnales in propria, & stricta acceptione verborum, accipiendæ sunt; tum quia Testes possunt decipi circa qualitatem *armorum*, num scilicet sint prohibita, nec ne. & hinc Rei ultra fas gravari; proinde necessarium est. quod illa in judicio sistantur, quod esse non potest, nisi Reus cum illis apprehendatur: tum quia hoc deducitur ex quadam lege *Codicis Si Barsatoram C. de Fidejuss.*, ex qua deducit *Gothofr. lit. R. Ricc. Collect.* 563. *arg. l. Possideri. §. Neratius. ff. de acq. poss.*, quod inventa res non dicitur, nisi apprehendatur.

14 Hinc est, quod, ut optime advertit *Raynal. Tom.* 3. *cap.* 24. §. 2. *num.* 59. *& seqq.* ad hoc, quod inferri possit pœna ordinaria, necesse est, quod plene constet de delicto, nempe probando, quod arma erant perfecta ad usum, & erant brevioris mensuræ, aut mucronata in forma prohibita; unde debet Judex adhibere in eorum visitatione Peritos, qui coram Reo, & Testibus ab ipsis extrahat pilas, ac pulverem pyrium, ut notat *Ambrosin. de modo form. Proc. inform. lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 11.

15 Nec sufficit, quod Birruarii arma ad Judicem portent, referantque se abstulisse a *Cajo*, qui ea deferebat, & è manibus capientium elapsus est, nam, ut optime ait *Decian. Tract. crim. lib.* 8. *cap.* 4. *n.* 6. 7. *&* 8: tales homines, cum sint viles, infames, ac scelestissimi, ut lucrum ab iis, quos aggravant, reportare possint, multa falsa Judicibus repræsentant, unde incongruum est, quod ex eorum dictis alii condemnentur.

16 Sed quidquid sit de Laicis, certe circa Ecclesiasticos cessat ratio disputandi; Canones enim *cap. Clerici cap. Quicumque. 23. q. 8. cap. 2. de vit. & honest. Cleric.* dicunt. *qui arma volentes sumpserint, aut sumpserunt*, & alius: *Quicumque ex Clero arma militaria non sumant, nec armati incedant*, & Decretalis: *Clerici arma portantes excommunicantur*. Ex quibus evidenter apparet, quod contra illos possit procedi per inquisitionem, & probari delictum per Testes, nec militat pro eis ratio, quam numero superiori tetigimus, quod nempe possint ipsi gravari a Testibus, qui possunt decipi circa qualitatem armorum prohibitorum: quandoquidem omnia arma sunt Clericis indifferenter prohibita. & circa delationem armorum in genere non possunt hallucinari Testes. Quod, si ageretur de probanda qualitate armorum, num essent ex prohibitis, nec ne; tunc concedo, quod etiam respectu Clericorum non sufficeret probatio qualitatis armorum per Testes, sed requiratur actualis deprehensio cum armis, quæ per Peritos, tanquam prohibita in judicio probentur.

Pœnæ.

S V M M A R I V M.

17 *Pœna prima est amissio armorum, licet de hac non disponant Statuta.*
Si arma sint commodata, quando amittantur in damnum commodantis.

18 *Pœna Clericorum arma deferentium de jure antiquo.*
Tales pœnæ desueverunt, & successerunt pœnæ pecuniariæ.
Clerici non puniuntur eadem pœna, qua puniuntur Laici in pari crimine.
Clerici non degradantur, nisi hoc aperte sit expressum in jure.

19 *An leges Principis Laici circa delationem armorum afficiant Clericos.*

20 *Leges clausæ in corpore juris Civilis, deficiente jure Canonico, obligant Clericos.*
Clerici computantur inter membra Reipublicæ, ac Cives.
Cives tenentur de jure naturali obedire Principi.
Leges Principis Laici respectu Clericorum habent tantum vim directivam.
Clerici puniendi sunt a Judice Ecclesiastico, si committunt in legem Principis Laici.

21 *Familia Judicis Laici potest capere, & ducere ad Judicem Ecclesiasticum Clericos repertos cum armis prohibitis.*
Talia arma non potest sibi usurpare familia laica.

22 *Licentia interpretativa Judicis Ecclesiastici præsumitur, ut familia laica possit capere Clericum cum armis.*

23 *Ordinarii, an possint dare licentiam Clericis deferendi arma brevioris mensuræ.*

24 *Talia arma sunt inepta ad defensionem.*

25 *Dispensatio requirit legitimam causam, aliter est legis dissipatio.*
Dispensationis causa vera cessante, cessat dispensatio.
Vetitum est Ordinariis dare Clericis licentiam armorum brevioris mensuræ.

26 *Statutum Minorum de Observantia.*

27 *Tali Statuto vetantur arma offensiva tantum, & quæ.*

28 *Portare, & tenere arma quid significet.*
Portare de rigore juris quid significet, & quid importet secundum communem usum.
Sensus Statuti aperitur.

29 Tenere *importat nudum factum, possidere autem significat jus.*
Habere, possidere, ac tenere idem important.
Possessio est usus.
Tenere arma quid significet in dicto Statuto.

30 *Quibus casibus delinquit, aut non, Religiosus tenens arma.*
Opinio Sanctori explosa.

31 *Ratio resolutionis.*
Paria sunt habere filium incapacem ad succedendum, & non habere filium.
Habere Syndicum inhabilem, & non habere perinde est.
Non esse, & inutiliter esse paria sunt.

32 *Ut pœna Statutaria contra portantem, aut tenentem arma subsistant, requiritur dolus, nempe animus offendendi.*

33 *Animus offendendi quomodo proditur.*
Venatio tantum clamosa Ecclesiasticis interdicta.

34 *Religiosus absque licentia Superioris tenens sclopum ad venationem, an teneatur Statuto.*

35 *Si non habet animum nocendi, extraordinarie tantum est puniendus.*

36 *Retinens arma etiam extra cellam, quo casu puniendus.*

37 *Si arma retenta a Religioso sint ex prohibitis a Principe, augenda est pœna Statuti.*

17 **P**Œnæ deferentium arma prohibita dependent a dispositione Statutorum, quæ aliquando multas pecuniarias, aliquando pœnas corporales, etiam ultimi supplicii cum bonorum confiscatione, pro diversitate armorum, indicunt. Universaliter autem prima pœna est eorundem armorum amissio, & hoc, quantumvis de hac pœna nihil loquantur Statuta, ut post nonnullos Doctores *Alex. Afflict. & Marsil.* tenet *Ripa. de Noctur. tempo. cap. 8. num. 63. & 69.* qui & ait, quod, quando arma sunt commodata, sunt restituenda commodanti, si iste ignorabat commodatarium ea esse delaturum contra mandatum Principis; & tali casu comodatarium teneri solvere Familiæ Prætoriæ valorem eorundem armorum. Si vero commodans non ignorabat commodatarium fore iis usurum contra prohibitionem, ea amittit absque ulla spe repetendi pretium; & sic cum *Bobadilla*, *Conciolo*, *& Muta*, firmat *Raynald. tom. 3. Observ. crim. cap. 24. §. 1. num. 77.*

18 Pœnæ autem respectu Clericorum de jure communi, ut habetur ex citatis Canonibus, sunt depositio a proprio gradu: detrusio in Monasterio ad faciendam pœnitentiam: & excommunicatio ferendæ sententiæ, & si post trinam monitionem non desistit Clericus arma portare, amittit privilegium Canonis, ut habet Textus in *cap. In Audientia. In fin. de Sent. excom. & in cap. Contingit. il 2. in fin. eo. tit.* Sed antiquæ hæ pœnæ antiquatæ sunt; & ex consuetudine omnium Diœcesum commutatæ sunt in pœnas pecuniarias, arbitrio Ordinariorum; & etiam adhibentur Carceres, quando pecunia deest, & ratione delationis armorum prohibitorum vidi quosdam Clericos ad Triremes damnatos. Sed circa hoc unaquæque Diœcesis habet suas *Constitutiones Synodales*, quibus regitur in judicando. Vult autem *Pasthins*, *Resol. 151. num. 14.* quod Clerici ob delationem *pistolettorum*, & delicti illis patrati, debeant degradari, & curiæ sæculari tradi, ultimo supplicio puniendi, juxta Constitutiones *Pii IV. & Pii V.* de quibus diximus supra *n. 7.* Tamen hoc admittendum non puto, tum quia Clerici transgredientes legem, qua iis, æque ac Laicis pœna imponitur, non sunt puniendi eadem pœna, qua puniuntur Laici, sed minori ad conservationem, ac dignitatem gradus Ecclesiastici, ut ex *Vasquez*, & *Salas* docet *Dian. Par. 1. Tract. 2. Resol. 8. in fin.* tum quia, quando Pontifices voluerunt Ecclesiasticos morte naturali esse puniendos, expresse statuerunt, eos esse degradandos, ut habetur in *cap. Ad Falsariorum. de Crim. Fals. cap. Novimus. de Verb. sign. cap. Ad Abolendum. de Hæret. cap. 1. de Hæret. In 6.* quod tamen non est in casu delationis *pistolettorum*.

19 Dubium autem est, an leges Principis Laici, vetantes sub determinata pœna delationem alicujus generis armorum, (ut pote gladios, acuminatos ad folium olivæ, ut vulgo dicitur, stilos triangulatos; *pistoletta* breviora, (vulgo *mazzagatti*) afficiant etiam Clericos Sæculares, ac Regulares?

20 Respondeo, quod juxta ea, quæ tradit doctissimus *Roderic. Q. Q. Regul. Tom. 1. Quæst. 66. art. 2. per tot.* leges sæculares clausæ in corpore juris Cæsarei, deficientibus legibus Canonicis, inservire debent etiam pro Clericis. Ratio est, quia tales leges censentur approbatæ a Summis Pontificibus ad adjuvandos Canones, ut expresse habetur in *cap. De Capitulis. cap. Quis autem. cap. Certum. cap. Vestrum. 10. Dist cap. Intelleximus. §. Quia vero. junct. gloss. in V. Adjuvantur. de nov. oper.* Et quia Clerici etiam ipsi computantur inter membra Reipublicæ, & in numero Civium, ut dicunt Doctores, *Felin. in Cap. Ecclesia. S. M. N. 69. De Const. Bart. in l. p. ff. Ad mancip. Plate. in l. Cives. C. de Incom. Soto de Just. lib. 1. quæst. 6. Art. 6. Adrian. Quol. 6. Medin. de Resti. quæst. 46. Castr. de leg. pæna cap. final.* apud *Roderic. Tom. 1. quæst. 66. art. 2. in fin.* hinc est, quod etiam ipsi legibus Civilibus obstringuntur. Hinc etiam est, quod, si Princeps pro securitate Civium, ac felicitate Reipublicæ, aliquas leges condit, debent eas Clerici etiam servare, non quidem in quantum Clerici, (sic enim non subduntur Principi Laico, qui eorum Superior, aut Judex non est,) sed in quantum Cives, qui de jure naturali tenentur superiori potestati Civili, hoc est, Principi obtemperare, ut docent *D. Thomas 2. 2. quæst. 124. art. 1.* & *Scotus in 3. Dist. 40. q. unic. §. onera imposita* t *¶. Quantum autem. E. 6.* Verum est, quod talibus legibus non subduntur Clerici, nisi secundum potestatem directivam; non verum secundum potestatem coercitivam, & pœnalem: unde, si eas transgrediantur; peccant quidem graviter, si transgressio est in materia gravi; sed non potest Princeps (quia ipsorum Judex non est) eos coercere pœnis, latis in talibus legibus; sed taliter punire spectat ad Judicem Ecclesiasticum, qui tamen non tenetur regulare sententiam ad rigorem, & dictamen legum Laicarum; sed arbitrio suo regulato a Canonicis Sanctionibus; & huic doctrinæ adstipulantur communiter *Theologi*, *Canonistæ*, & *Jurisperiti*. *Medin. 1. 2. quæst. 96. art. 5. Sylv. ¶. lex. quæst. 15. Sayr. Clan. Reg. lib. 3. cap. 4. num. 11. Abb. Dec. Felin. in cap. Ecclesia S. M. de Constit. Bart. in l. Cunctos populos. C. de Sum. Trin.* apud *Bict. quæst. 114. num. 8. Lezan. ¶. Arma. num. 5.*

21 Dubium porro est, an Clericus repertus cum pistolettis, possit iis spoliari a familia Laica; aut capi, & duci ad Judicem Ecclesiasticum? Quo ad primum, opinio nonnullorum *Sala. Barbos. Medi. Bonac. Duar. Bellet. Mart. Megal. Gennen. Ric. & Angaian.* cum quibus sentit *Diana Par. 1. Tract. 2. Resol. 10.* est, quod familia Laica nequeat Clericum, ut præfertur, armis spoliare. Contrarium sentit *Farinacius Q. 8. nu. 96. Scaccia de Judic. lib. 1. cap. 78. n. 5. Ambrosinus de Immunit. cap. 18. num. 30. & Cutellus Tit. ad leg. Pederic. cap. 16. not. 18. num. 3.* qui secum vehit 14. auctores, & cum his sentio & Ego; ratio est, quia quivis, etiam privatus, potest exarmare eum, qui paratus est delictum committere, ad hoc antevertendum; ergo a fortiori poterit hoc familia Prætoria, cui impedire damna, quæ sequi possunt in Republica, ex Officio incumbit. Verum est, quod talia arma nequit familia Laica sibi vendicare, quia nec in Clericum, nec in ejus rebus ullum jus habet, & in hoc sensu forte locuti sunt Doctores prioris sententiæ negativæ. Sed debent arma Judici Ecclesiastico præsentari, qui de iis disponat, prout de jure.

22 Quod ad secundum, vult *Dian. Par. 1. Tract. 2. Resol. 11.* cum quibusdam aliis *Megal. Sousa, & Marta*, non posse Laicam familiam capere Clericum, ut præfertur, ad effectum illum ducendi ad suum Judicem; quia non est Textus in jure Canonico, qui declaret, posse Laicum Judicem in hoc casu Clericum comprehendere, etiam ut ad Judicem Ecclesiasticum ducat, nisi præcedat prælati Ecclesiastici licentia, ut dicitur *text. in cap. Ut famæ. ¶. Laici. de Sent. Excom.* Sed ratio hæc parum valet, siquidem intervenit semper licentia interpretativa. De Judice enim Ecclesiastico bene præsumendum est, & quod velit Clericos delinquentes pro debito ad normam legum punire; & consequenter præsumi potest, quod facultatem capiendi tali casu indulgeat, ne Clericus impunitus evadat. Unde quindecim Doctores,

ctorea apud *Dianam d. Par. 1. Tr. 2. Resol. 11. ℣. Sed non desunt*, quibus addo *Cutellum Ad leg. Federic. cap. 16. not. 18. num. 3. fol. 136.* volunt, posse familiam Laicam capere Clericum armatum, ut præfertur, & ad suum Judicem ducere sine incursu illius Censuræ, & cum his sentio etiam Ego, qui hoc vidi multoties practicatum sine ulla Prælati Ecclesiastici querimonia.

23 Dubium aliud est, an Episcopi, aliique Prælati Ecclesiastici, quasi Episcopalem jurisdictionem habentes, possint subditis suis dare licentiam deferendi arma prohibita, ut *pistolettos*, stilos, seu cultros brevioris mensuræ?

24 Pro responsione adverto, quod hujusmodi arma sunt proprie offensiva, & proditoria, ut supra dictum fuit, & ad defensionem per se idonea non sunt, sednec etiam per accidens; cum enim brevia sint, & occultata sub vestibus gerantur, non potest per ea adversarius deterreri ab invasione, quod esset defensio per accidens. Quod, si dicatur, posse repelli inimicum ea exerendo; vel etiam eum, paratum jam ad me percutiendum, præventive vulnerando, quod esset genus licitum defensionis, dico, quod hoc potest æque fieri per arma justæ mensuræ; unde necessarium non est, quod pro defensione talis arma brevia sint. Hoc adnotato, respondeo ad dubium propositum, negative.

25 Ratio est, talis licentia est dispensatio legis prohibitivæ; dispensatio autem, ut sit valida requirit legitimam causam, ut textualiter habet *Trid. Sess. 25. de Refor. cap.* 18. & sine hac illa est subreptitia, & vocanda est potius legis *dissipatio*, quam *dispensatio*, ut post *D. Bernardum de Considerat.* dicunt Doctores *Curt seni. Cons. 19. num. 6. Socin. Jun. Cons. 120. n. 28. vol. 2. Gutier. lib. 1. cap. 19. num. 5. Sanch. de Matr. lib. 3. Disp. 8. nu. 3. & lib. 8. Disp. 17. n. 10. Fernandez. in Exam. Theol. Moral. Par. 1. cap. 6. §. 10. num. 1.* apud *Barbos. in Concil. sess. 25. de Refor. cap. 18. num. 3.* & vera, ac legitima causa dispensationis cessante, cessat dispensatio ipsa, ut ex pluribus juribus *cap. Quod pro remedio. 1. q. 7. cap. Priscis. 55. Dist. cap. Statuimus. 61. Dist.* colligit *Gloss. in cap. Post. translationem in V. Cessante de Renunciat.* legitima autem, & sola causa, ob quam possunt Episcopi dare licentiam Clericis deferendi arma, est, ut per ea se possint defendere ab invasoribus. Porro talia arma brevia, aut inepta sunt, aut non necessaria ad defensionem, ut dictum est, adeoque in illis cessat legitima causa dispensationis, proinde hæc erit irrita, & nulla; Et cohærenter ad hæc habetur citata Constitutio 49. *Pii IV.* in qua prohibetur quibusvis personis Status Ecclesiastici deferre *archibusettos minores duobus palmis*, & prohibentur *Cardinales Legati*, ac inferiores *Gubernatores* sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, dare licentiam hujusmodi arma brevia deferendi; & hoc forte, quia illa nullo modo necessaria sunt ad defensionem, aliter talis prohibitio esset irrationabilis, cum tolleret modum defensionis, quod est de jure naturæ, & *B. Pius V.* in *Constitutione* 145. vetuit deferre arma breviora tribus palmis, sub incursu criminis læsæ Majestatis, ut dictum fuit.

26 Respectu vero Regularium quisque consulere debet suas Constitutiones in pœnis inferendis. Apud Nos *Minoritas Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. n. 51. in fine* sic habet: *Qui arma offensiva portaverit; vel in Cella, aut alibi retinuerit, semestris Carceris pœna maceretur*, quod etiam disponitur in *Textu Tit. Applicatio §. 10. in fin.*

27 Circa quod Statutum adverto, quod, licet nomine *armorum* veniant *arma* etiam defensiva, ut scuta, galeæ, thoraces ferrei &c. tamen, quia mens Statuti est tollere instrumenta nocendi a Claustris, ideo hoc accipi debet de *armis* offensivis tantum. Verum est, quod, ut dicebamus sup. *num.* 10. etiam instrumenta artium nonnulla, ut ascia, dolabra, scalpellum, falx, tridens &c. possunt nocere, & ideo extra manus Artificis sunt vera arma, Proinde Religiosus, qui deferret asciam &c. aut in Cella retineret, nec legitimam causam delationis, aut retentionis adduceret, utique committeret in Statutum, prout etiam docet *Sanctor. de Pœn. cap. 14. quæst. 4. ℣. Respondeo primo. fol. 85. par. 2.* Pariter, si cultellum ad incidendum panem, justo longiorem, aut subulam majorem consuetis, sub excusatione resarciendi sandalia, aut calepodia, aut baculum cavum, (in quo absconditur stilus, qui potest de facili exeri, summitasque baculi inservit pro capulo stili) sub colore itinerandi, aut se sustentandi deferret, aut in Cella teneret; absque dubio esset Reus hujus Statuti, & deberet plecti, hæc enim sunt vera *arma*; imo major deberet esse punitio, quo major fraus legi fieret ex instituto, & sub colore rei licitæ.

28 Adverto secundo, quod portare, & tenere *arma* non significat quoquomodo; ita ut, si momentanee, aut per modicum temporis quis *arma* portaret, aut teneret, in legem committeret, sed significat moraliter, & humano modo, puta, portare, & tenere ad usum per plures vices consueto, & ad longum tempus. In rigore juris, *portari* dicitur id, quod quis jumento secum defert, id vero, quod quis suo corpore bajulat, dicitur *ferri*, ut ait *Cajus in l. 35. ff. de Verb. signif.* Licet hæc nimia subtilitas Jurisconsultorum displiceat *Alciato*, ut ex *Spiegelio Calvinus*, ac proinde velit, quod *portari* etiam dicatur id, quod quis proprio corpore fert. Tamen secundum communem usum loquendi, *portari* dicitur, quod ex usu defertur. Si quidem aliter dicitur, *portari Missale de cornu ad cornu Altaris: portari epistolas a tabellario &c.* & aliter *portari* togam a Senatore; *portari* ensem a milite; si quidem in primo sensu importat puram delationem de loco ad locum, quamvis aliquod tempus insumatur in deferendo; in secundo vero importatur usus, & consuetudo utendi, & ad usum deferendi. Et in hoc sensu accipiendum est Statutum. Proinde, qui portaret *arma* de loco ad locum, ut restitueret: occultaret: servaret &c. quantumvis impendat aliquod tempus in transferendo, non posset dici culpabiliter *arma portare*.

29 Pariter *tenere*, licet merum factum, quod ad possessionem corporalem refertur, importet; unde *tenere* facti sit, & *possidere* juris, ut notat *Gothofr. ad Inst. tit. Quib. mod. toll. obl. & ad l. 3 C. Ne Rei domin. vel templ. arg. l. 38. in princip ff. de Verb. Oblig.* quin etiam, illi, in quos possidendi jus non cadit, quales sunt servi, recte dicantur *tenere*, ut apparet ex pluribus legibus *l. 38. §. Hac quoque stipulatio ff. de Verb. obl. l. 49. §. 1 ff. de Acquir. poss. l. 4. §. Item si eam rem. ff. de Usu cap.* tamen etiam *possidere* importat; & *habere*, & *possidere* idem significant, ac *tenere*, ut ex *l. Justo §. final. ff. de Usur. & usucap.* observat *Cujacius. ad l. 38. §. Si quis ita. ff. de Verb. obl.* Porro *possidere* importat certum, & continuum usum, *arg. l. Servitutes. in 3. ff. de Servit.* non enim aliud est possessio, quam usus. *l. 111. §. Possessio ff. de Verb. signif.* Juxta ergo recitatas significationes accipitur in Statuto *arma tenere*, puta, vel facto in Cella, sive alibi *tenere* ad usum, licet *arma* aliena sint, vel ea tanquam propria *possidere*, ac iis uti. Hinc est, quod, si quis sclopum ad venandum sibi accommodare fecerit ab amico, & in Cella, sive alibi sub privata custodia per plures dies servet, ut eo utatur, opti-

me

me incurreret pœnam Statuti. Si vero illum, five alia *arma*, tanquam propria *tenent*; Superiori Cellas visitandi abscondat, & sæpe sæpius, five per Conventum, si vn extra deferat; ultra pœnas contra portantes, & tenentes *arma*, debet etiam plecti pœnis proprietariorum, ut optime dicit *Sanctor. de Pœa. cap. 14. quæst. 4.* ℣. *Respondeo VI. fol. 88. par. 2.*

30 Indiscriminatim autem non putarem, quod tenens *arma* in Cella, quæ nec sua sint, nec iis utatur, aut uti intendat Religiosus, ob id esset puniendus, sed puto, distinguendum de *armis*; puta de *armis*, quæ non sunt idonea ad offendendum, & de illis, quæ de se apta sunt; primi generis sunt sclopi omnes longi, & breves, si focile non habent, aut fractum est; aut focarium lapidem non habent, aut pulvere pyrio, & globulis plumbeis non sunt instructi; nec in Camera, nec alibi in Conventu habetur pulvis &c. secundi generis sunt omnia *arma*, quæ aut cæsim, aut punctim nocere possunt. In primo casu censeo, non esse locum pœnæ, si talia *arma* deposita teneantur ad conservationem, aut ad restitutionem &c. in secundo sic. *Sanctorus loc. cit.* ℣. *Respondeo quarto. fol. 87. par. 2.* censet, quod, si ad multum tempus, conservarentur *arma* in Cella, relicta, sive deposita ab amico, retinens sit sub rigore Statuti absolute puniendus. Sed Ego non admitto, nisi cum data limitatione.

31 Ratio est, quia mens Statuti in *armis* prohibendis, tum quo ad delationem, tum quo ad detentionem in Cella est, ne iis utantur, aut uti possint Fratres ad vulnerandum, aut occidendum; proinde tale Statutum in *Vallisoletanis* 1593. habetur sub *Titulo de Minaibus violentis*; porro talia *arma*, ut præfertur, inepta sunt ad nocendum, ut patet; igitur ea tenere, & non tenere, perinde est. Quia habere filium incapacem ad succedendum, & non habere filium paria sunt; *Federic. de Sen. Consil. 26. n. 3.* ℣. *Primo quia*; habere syndicum inhabilem, & non habere perinde est; *text. in l. p. §. Quod si. ff. Quod enim. univer.* tandemque paria sunt *non esse*, & *inutiliter esse*, ut ex *l. Quoties. ff. Qui satis de eo. l. p. §. Verbis ff. Quod fals. tuto*, deducit *Gothofredus. ad l. p. §. Quod si lit. N. ff. Quod cujus univers.* Sequitur igitur, quod habere *arma* inutilia, & non habere paria sunt; & hoc, si quadrat in ordine ad usum, currit etiam in ordine ad pœnam, quæ pure lata est ad antevertendum usum *armorum*.

32 Adverto tertio, quod, licet nomine *armorum* offensivorum veniant omnia, quæ possint vulnerare, & occidere, & ea portare ad sic nocendum, piaculum sit; mens tamen Statuti non est tanta pœna percutere talium delatorem, nisi adsit dolus, qui oritur ex animo nocendi, quem habet deferens. Admitto quidem, quod pro actibus internis pure non feratur lex; cum enim, quæ latent in animo, non fiunt sub censura Judicis, neque poterit circa ea ferri prohibitio pœnalia. Tamen, quando animus per actus externos proditur, utique ille etiam punitur; imo universaliter in delictis ordinaria pœna non fertur, nisi propter dolum, ut alias dictum est. Mens ergo Statuti est, punire semestri carcere delatorem, sive retentorem *armorum*, qui ea habet animo nocendi; quia tanta pœna, ut est Carcer semestris, magnam culpam supponit; quæ tamen non interveniret, si quis ad vanitatem puram, ac secluso scandalo *arma* portaret.

33 Proditur porro animus offendendi ex circumstantiis; nam, si deferens est homo rixosus, aut percutere solitus; aut minis terret; aut violentus est in moribus; litigiosus; aut inimicitiam activam habet intra, vel extra Claustra &c. locus est legitimæ præsumptioni, quod arma deferat ad finem offendendi, & tunc intrat ordinaria pœna Statuti. Sed, si haberet in Cella sclopum ad occidendos aves, seu lepores per sylvam Conventus, & absque scandalo sæcularium, & cum licentia Superioris illo uteretur, non putarem esse locum pœnæ. Quia, quamvis venatio per Sacros Canones *cap. Esau. cap. Quid prodest. cap. An putatis. 86. Dist. cap. 1. & 2. de Cleric. Venator.* sit Clericis, & servis Dei interdicta, tamen hoc non est universaliter verum de omni venatione, sed tantum de *clamosa*; & hæc etiam debet accipi non quæcumque, sed quæ fit ex consuetudine, exercitio, & voluptate, non autem ea, quæ fit aliquando ex recreatione, prout habet *Glass. in cap. Episcopum. in V. Voluptate de Cler. venat.* & ut textualiter habet *cap. final. de Cler. venat. Servis Dei venationes, & sylvaticæ vagationes cum canibus interdicuntur*; qui autem, quandoque ad recreationem necandis avibus vacat intra ambitum Monasterii, non potest dici, quod vagetur per sylvas. Consulo tamen Superioribus, ne similes licentias tribuant, maxime retinendi sclopos in Conventu ad hujusmodi recreationem; ex luctuosis enim eventibus didicimus, quod hujusmodi *arma*, contra feras permissa, per humanam malitiam, & Dæmonis tentationem, in homines sunt aliquando conversa.

34 Quid autem juris, si absque licentia Superioris, Religiosus alias quietus, de quo nulla præsumptio est, quod malum animum contra aliquem habeat, ad prædictam recreationem sclopum teneret, & eo uteretur, esset ne locus pœnæ ordinariæ?

35 Respondeo, quod non; sed ad plus, extraordinariæ. Ratio est, quia in illo cessaret præsumptio doli nocendi proximo, quæ est fundamentum legis pœnalis, ut probavimus. Proinde, cum sic detinendo non peccaret graviter; neque debet esse locus gravi pœnæ Carceris semestris.

36 Adverto quarto, quod in citato Statuto dicitur *in Cella, vel alibi arma retinuerit*; & ideo puniendus sit ille, qui, licet *arma* non retineat in Cella, retinet tamen in loco suæ custodiæ commisso, ut Sacrista in Sacristia, vel banco Ecclesiæ: Coquinarius in coquina, & Sartor in sua officina sutoria &c. sive in loco recondito, & nulli alteri noto: sive extra Claustra deposita in domo amici retinet; hæc omnia enim importantur per ly *alibi retinuerit*; par enim culpa est tenere in loco, a quo sibi liberum est ea desumere, & tenere in propria Cella.

37 Et tandem adverto, quod, si *arma* delata, & retenta, essent ex prohibitis per Principem Laicum, deberet pœna Statutaria augeri juxta ea, quæ diximus supra.

§. II. Minæ.

SUMMARIUM.

1 *Minæ sunt indicia delicti patrandi.*
Qui minatus est, potest torqueri, si secuta est offensa in eum, cui minatus est.
Minæ de se sunt crimen consummatum.
Violentia crimen appellatur.
2 *Minæ quacasu sint crimen consummatum.*
3 *De jure communi non sunt sancitæ pœnæ contra minantes, sed de jure statutario.*
Minæ aliæ explicitæ, aliæ ænigmaticæ.
4 *Dubium, an juxta rectam rationem minæ omnes habendæ sint pro delicto consummato.*
5 *Respondetur negative.*
Minæ solæ, ex quibus rationabilis timor oritur sunt crimen.

6 *Minæ quæ sunt sufficientia indicia reatus, si cuto effecta, sunt crimen.*
7 *Minæ ambiguæ sunt interpretandæ in bonam partem.*
Minæ jactatæ ex impetu iracundiæ, non sunt crimen.
Neque illæ, quæ leve damnum inferre jactant.

1 QUamvis *minæ* videantur esse pura indicia delicti patrandi, ut proinde, si secuta sit alicujus mors, mutilatio, vulnus, aut aliud damnum, procedi possit ad torturam illius, qui antecedenter *minas* jactavit, ut cum multis firmat *Clar. quæst.* 21. *num.* 37. qui testatur de communi; re vera tamen ipsæ de se crimen consummatum sunt, ut *arg. tot. Tit. Ad leg. Jul. de vi publ. vel priva. in ff. & C.* probat *Julius Chartarius Decis.* 52. *num.* 11. Si quidem metus *minis* incutitur, ut notum est, & hoc non alia de causa, nisi quia violentia per *minas* fit ei, cui per easdem metus infertur. Ubi autem injusta violentia intervenit, cadit delictum, nam, juxta Doctores *Innocen. in cap. Causam matrimonii. de Offic. Delegat. Alciat. de Præsumpt. Reg.* 3. *Præsumpt.* 7. *num.* 1. apud *Menoch. lib.* 3. *Præsumpt.* 126. *num.* 2. *Mascard. de Probat. Concl.* 1051. *num.* 2. violentia crimen appellatur.

2 Verum est, quod *minæ*, de quibus loquuntur citati Doctores, intelligendæ sunt, quando alicui violentia infertur ad faciendum aliquid, quod ipse facere non vult, ut quando *minis* cogitur puer, aut puella invita ad Religionem &c., & re vera talis violentia illata ex se crimen consummatum est, quia contra legem agit, qui sic minatur. *Minæ* autem, quæ verbo, aut facto fiunt ab aliquo, qui illis manifestat, se aliquod malum, aut damnum esse præstaturum per se, sive alium, contra vitam, aut alia bona proximi, non sunt ex se delicta consummata, sed sunt indicia criminis consummandi, & proinde non sunt ex se punibiles, nisi lege statutaria sub pœnali districtione prohibeantur, tanquam crimina independenter ab earum executione, & hoc, ut publica quies sarta, tectaque sit.

3 De jure igitur communi, contra jacientes minas ad offendendum aliquem, non reperiuntur pœnæ sancitæ, quia pro crimine non reputantur; sed, si apud aliquos delicta sunt, (ut est apud Nos *Minores*, ut infra dicemus) hoc est de jure statutario. Sciendum porro est, quod *minarum* aliæ sunt explicitæ; aliæ vero ænigmaticæ, *Mascard. de Probat. Conclus.* 1057. *num.* 16. *Farinac. Quæst.* 50. *num.* 8. *Bift. Prax crim Quæst.* 69. *num.* 5. & istæ fiunt verbis, ut dicendo, *faciam tibi dolere caput*; sive *aliquem de hoc pœnitebit*, & etiam factis, ut si duo rixati sunt, unus eorum proprium digitum momorderit in signum mali, quod alteri minatur.

4 Dubitari modo potest, an quælibet ex dictis *minis* juxta rectam rationem (secundum quam Statuta condentes, qui lanxerunt *minas* habendas esse pro delicto consummato, debuerunt procedere) judicanda sit pro delicto?

5 Ad hoc dubium respondeo negative. Et ratio est, quia, ut dicam infra, mens statuentium est publicam quietem in Republica fovere, prohibendo sub reatu, & pœnis delicti, eas *minas*, quæ *rationabiliter* possunt perturbare animum, eumque anxium reddere timore per *minas* incusso. Dixi *rationabiliter*, nam, si quia nimia pavidæ naturæ, ac tenuis spiritus, metu concuteretur ex *minis*, aut joco prolatis, aut ex jactantia, aut ex iracundia inconsiderata: aut essent de levi offensa inferenda; aut essent *minæ* æquivocæ &c. istæ, & similes non debent importare crimen, quia *irrationabiliter* apprehenderentur ab eo, tanquam *minæ*, & ex iis absque fundamento perturbaretur. Unde non deberet defectus prudentiæ, aut fortitudinis in isto, importare in minante crimen, quod re vera tale non est.

6 Dico igitur, crimen de se censeri posse eas *minas*, quæ secuto effectu, sufficientia indicia sunt reatus in eo, qui minatus est. Quia si Judex ex talibus *minis* rationabiliter præsumit factum secutum opera illius, qui antecedenter minatus est; ut proinde ad eum torquendum deveniat; rationabiliter etiam præsumit ille, contra quem *minæ* sunt incussæ, quod minans efficaciter velit eas exequi, & ex tali *rationabili* metu perturbetur; ob quem alteri injuste incussum, *minæ* evadunt in minante delictum.

7 Sequitur igitur ex his, quod crimen non sunt *minæ* ambiguæ, dubiæ, ac æquivocæ, quia juxta Doctores *Alex. Dec. Craves. Natta Roland. Gomez. Menoch. Decian.* apud *Sgroi lux Prælat. Par.* 5. *cap.* 3. *nu.* 515. § *Limitatur quinto*, debent in bonam partem interpretari; ut si quis alteri minetur, dicendo; *ulciscar me de de hoc*; sive *faciam ut se pœniteat*; sive *faciam facta, & non verba &c.* accipi debet tanquam se facturum id (quod minatur) licite, implorato nempe Judicis, aut Superioris officio. Pariter crimen non sunt minæ jactatæ ex impetu iracundiæ, & inconsiderate *Menoch. Præsumpt.* 89. *lib.* 1. *num.* 64. *Boer. Decis.* 166. *num.* 3. *Carrer. de Indic. cap.* 12. *num.* 3. *Mirand. Ord. judic. quæst.* 20. *art.* 9. *concl.* 2. *num.* 133. tum quia crimen non datur sine advertentia, & dolo; tum quia irrationabiliter alius timeret ob eas auditas. Itidem si minæ sint a thrasone jactabundo, & qui verbis se jactat Achillem, cum factis Margites sit, nec unquam ad effectum minas jactatas perducere solitus est; nam si minæ non sint ab eo, qui solitus est eas exequi, ineptum indicium sunt ad Rei constitutionem in examine rigoroso. *Cephal. Hunded. Felic.* apud *Farinac. quæst.* 50. *num.* 9. *Menoch. Ball.* apud *Sgroi loc. cit. num.* 48. Tandemque tales non sunt *minæ* de levi damno inferendo; nam ex iis non haberetur justi metus rationabilis causa. Debent igitur minæ (ut delictum sint) esse claræ, cum consideratione prolatæ a viro solito verbis facta copulare, & de re, & damno gravi, ut, puta, morte, mutilatione, gravi percussione &c. Quod autem fiant in præsentia, aut absentia ejus, cui incutiantur, perinde est, quia æquali timore is concuti potest, & perturbari, sive sic, sive sic illæ fiant.

Probatio.

SUMMARIUM.

8 *Minæ quomodo per Testes probandæ.*
9 *Quomodo probandum, quod minans sit minas executurus, si nullum præcessit exemplum, quod sit solitus minas exequi.*
10 *Committitur prudentiæ Judicis cognoscere animum minantis.*
11 *An Testes in probandis minis debeant esse contestes.*
Sufficiunt Testes singulares.
Minæ non semper iisdem verbis incutiantur.
12 *Quid agendum, quando qualitas minarum non est probata.*
13 *Differentia accidentalis minarum non tollit probationem qualitatis minarum.*

8 M*inarum* probatio fieri debet per Testes, sicut & alia delicta Testibus probantur; sed non sufficit, quod Testes deponant, quod *Cujus*

jus talea, & tales *minas* jecerit in *Sejum*, ſed requiritur, quod tali, & tali modo illas prutulerit, & quod *Cajas* ſolitus ſit *minas* exequi. Ratio eſt, quia ut numero ſuperiori dictum eſt, *minæ*, crimen non funt, niſi cum conſideratione, & advertentia profe-rantur. De iſtis porro (cum ſint res in animo latentes) ſpectat ad Judicem judicare; Teſtes autem non poſſunt teſtifieari, niſi de facto, quod ſenſu perceperunt. Requiritur ergo, quod Teſtes deponant ſuper modo, quo *minæ* prolatæ ſunt, ut ex illo poſſit Judex judieare, an ex inconſideratione iraeundiæ prodierint, an potius ex animo doloſo, & ita crimen ſint. Pariter ibidem dictum eſt, crimen non eſſe *minas* jactatas ab eo, qui eas exequi ſolitus non ſit. Ut ergo ab Actore probetur delictum, neceſſe eſt, quod probet in *minis* illam qualitatem, ſine qua illæ delictum non ſunt, quæ qualitas eſt, ut prodierint a viro ſolito exequi, quod minatur; & hoc probetur vel per Teſtes, qui *minis* interfuerunt, vel per alios, qui ſuper hoc articulo debent examinari.

9 Sed, quomodo articulus iſte probatur, caſu, quo non habeantur præcedentia exempla, ea quibus rationabiliter deducatur hominem ſolitum eſſe *minas* exequi?

10 Dico, quod tali caſu, arbitrio, & religioni Judicia committitur judicare, an illo talia ſit, qui *minas* jactatas exequi vellet. Rationabile porro de hoc judicium debet ferre Judex, conſiderando, an Reus de *minis* ſit homo verboſus, & levia; an potius cordatus, ac gravis; ſi multa promittere inconſiderate ſoleat, exinde a promiſſione deficere; an potius promiſſis ſtare; ſi gravia eſt offenſa, quam recepit ab eo, eui minatus eſt; ſive ob eam plus juſto doleat: an potius levis, aut leviter accepta; ſi impenſe de ſua exiſtimatione euret; an potius perfunctorie circa eam ſe gerat: an ſit homo ad quæcumque paratus; an vero conſcientiæ timoratæ &c. & ex his ferre poteſt rectum judicium, & pronunciare de delicto in *minis* factis, aut non.

11 Dubium autem eſt, an Teſtes debeant eſſe conteſtes in tempore, loco, & *minis*? Reſpondent Doctores communiter *Farinac. quæſt.* 50. *num.* 41. *Ball. Tit. de ladir. quæſt.* 12. *num.* 12. *Sgroi lax Prælat. Par.* 5. *cap.* 3. *num.* 52. *Grammat. decif.* 5. *n.* 15. *Petr. Tract. de Fideicom. qu.* 12. *num.* 542. quod non eſt neceſſe illos eſſe conteſtes, ſed quod *minæ* concludenter probari poſſunt per duos integros Teſtes ſingulares. Quamvis vero *Foller. Pract. crim.* ℣. *Item quod forsrem. num.* 25. vulit, quod prædicta concluſio procedit tantum, quando Teſtes eſſent ſingulares, ratione loci, aut temporis, ſecus autem ſi non concordant in qualitate *minarum*; tamen optima ratione impugnatur a *Bajard. ad Clar. quæſt.* 21. *num.* 143. quia quando quis minatur, *minæ* non ſemper ſunt uno modo, aut iiſdem verbis; unde poteſt eſſe, quod in præſentia unius Teſtis uno modo minatus ſit, & ad præſentiam alterius alio modo. Et hoc concordat cum eo, quod *Par. p. Tit. Probationes. num.* 3. & *ſeqq.* diximus de Teſtibus ſingularibus, per quos concludenter probatur crimen, quod per actus reiterabiles fit.

12 Procedit autem prædicta doctrina, quando minans pluries, & coram pluribus, & in locis diverſis minatur; ſed quid dicendum, ſi duo Teſtes eſſent conteſtes quidem in loco, & tempore, & concordarent quidem in hoc, quod *Cajus* eſt minatus *Sejo*; ſed interrogati de qualitate minarum, unus reſpondeat, *Cajum* dixiſſe, *te reperiam ſolam, & cornua tibi frangam*; alius vero deponat, cum dixiſſe, *in alio loco mihi exſolves, quod debes*, aut ſimilia, per quæ probatum remanet quidem *Cajum* minatum eſſe, non autem probata remanet *minarum* qualitas?

13 Pro ſolutione recolendum eſt, quod ſupra diximus de diverſitate *minarum*, & quæ nam debent cenſeri delictum. Dico igitur, quod, ſi unus Teſtis deponat de una qualitate *minæ*, quæ delictum excludat, ut puta, ſi ſit levis, inconſiderate prolata, aut æquivoca, quæ debet interpretari pro non delicto; alius vero teſtificetur de *mina*, delictum importante, crimen minime probatum remanet, quia diſcordant ſuper qualitate eſſentiali, & unus Teſtis ſolus ſtat pro crimine, & ideo minime probat juxta vulgatum Criminaliſtarum: *Teſtis unus Teſtis nullus*. Si vero ambo deponant de variis quidem *minis*, quarum tamen varietas accidentalis eſt, ſed in ſubſtantia ambæ delictum ſunt; ut ſi unus deponeret, *Cajum* ita minatum eſſe, *tibi evellam de pectore cor*; alius autem teſtificaretur, illum dixiſſe, *faciam, ut amplius panem non comedas*, tali caſu delictum remanet concludenter probatum. Ratio eſt, quia non ſumus in caſu injuriæ verbalis, aut Blaſphemiæ, in quo gravitas delicti conſiſtit in verbis præciſis, ita ut delicti qualitas aggravans probata non remaneat, quia non eſt probata prolatio verborum præciſe; ſed ſumus in caſu, in quo ſubſtantia delicti conſiſtit in malo animo minantis, qui manifeſtatur, aut verbis, aut factis, aut ſignis. Quamvis ergo Teſtes deponant de aliis, & aliis verbis; ſive, quamvis unus deponeret de verbis, alius vero de ſignis, aut factis minatoriis, remaneret probatum delictum *minarum*, quia omnia illa verba, ſigna, aut facta æqualiter probant malum animum minantis, ut præfertur, expreſſum, & ſic verum delictum *minarum*, & illa varietas eſt pure accidentalis, quæ attendi non debet.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

14 *Judicis munus eſt curare, ne potentiores injuriis afficiant humiliores.*
Pars, cui factæ ſunt minæ, poteſt petere a minante cautionem de non offendendo.
Judex ex officio poteſt exigere talem cautionem.
15 *Cautio de non offendendo eſt pœna.*
Petens talem cautionem debet probare ſe habere juſtam cauſam timendi.
De tali cautione danda, & quomodo cenſeatur violata, remiſſive.
16 *Quoad pœnas Clericorum Sæcularium, aut Regularium, ſpectanda ſunt eorum Statuta.*
17 *Statutum Minorum de Obſervantia.*
18 *Quænam ſint minæ tendentes in perſonam.*
19 *Quid importent verba Statuti* in Ordine, vel extra.
20 *Talia verba important perſonas, non locum.*
21 *An ſolæ minæ in præſentia jactatæ, ſint prohibitæ.*
22 *Minæ, quæ fiunt in abſentia prohibentur.*
23 *Impugnatur Sanctorus, qui aliter ſentit.*
24 *Minæ jactatæ etiam in abſentes, conturbant.*
Probatur facto Heliæ.
25 *Carcer perperam a Sanctoro additus pœnis minantium.*
Error Statuti Sambucani.
26 *Quæ pœnæ debeantur minis, quæ facto exprimuntur, ut mordendo digitum, &c.*
27 *Tales minæ puniendæ ut verbales, & quare.*
28 *Quomodo accipienda verba Statuti*, ſi manum levaverit &c.
29 *Sanctorus impugnatur.*

Ele-

Elevatio manus importat solum motum manus minantis, non vibrationem.
Armorum admenatia, quid importet.
30 *Arreptio instrumenti ad percutiendum, quid significet.*

14 QUantamvis, ut supra dictum est, *minæ* de jure communi delictum non sint, neque possit Judex etiam ad instantiam partis aliquem punire de *minis* in alium jactatis; non est tamen, quod injuste minans aliquem offendere, omnem pœnam evadat. Siquidem de jure communi est, ut habetur ex quodam *Digesto text. in l. Illicitas §. Ne potentiores. ff. de offic. Præsid.* quod ad Præsidem imploratum pertinet curare, *ne Potentiores viri humiliores injuriis afficiant*. Ex qua lege communem conclusionem deducunt Doctores *Clar. qu.* 47. *num.* 2. & ibi *Plata. lib.* 1. *Delict. cap.* 7. *num.* 2. *Bajard. lit. D. num.* 8. *Bald. in cap* 20. *num* 1. *de Offic. Deleg. Jo. Arno. singul.* 30. *Olot. in l. Si quando.* §. 1. *sub num.* 37. *C. Unde vi*, quod pars potest petere ab eo, a quo timet offendi, sibi præstari cautionem de non offendendo, & tenetur Judex illum cogere ad eam præstandam. Imo addit *Clar. loc. cit. num.* 3. *℣. Sed numquid*, quod, quamvis communis opinio sit, quod Judex talem cautionem non exigat, nisi rogatus a parte, quæ metuit offendi; tamen ipse vidit contrarium observari; nam plerumque Judices cogunt partes ad fidejubendum invicem de non offendendo, & addit, hoc debere Judices ex officio ad tuendam pacem, ac tranquillitatem in Civitate, quod tali pacto scandala, quæ possent oriri, impediantur.

15 Talis autem cautio pœna est, quia non raro difficulter reperiuntur, qui velint fidejubere, maxime, quando multa gravis imponitur, si contraveniatur. Verum est, quod, qui petit cautionem de non offendendo, oportet, quod antea probet, se habere justam causam timoris, ut docet *Mascard. Concl.* 1370. *de Probatio.* apud *Bajard. ad Clar. quæst.* 47. *num.* 14., & proinde, qui timet ob *minas* sibi factas, oportet, quod probet *minas* sibi factas ab eo, a quo cautionem prætendit, & an timor, quem a *minis* ipse concepit, habeat justam causam, (nempe, quia *minæ* ex se tales fuerint, quod ipse rationabiliter timeat,) & hoc judicare, officio, & arbitrio Judicis stat, ut scribit *Menoch. de Arbitr. Judic. Cas.* 140. *num.* 40. Multa essent dicenda de conditionibus talis cautionis, & quibus in casibus intelligatur violata. Sed de his passim loquuntur Doctores, & maxime *Clarus* integra Quæstione 47., & ad eos Lectorem remittimus, dum Nos ad alia magis utilia pro intento nostro properamus.

16 Quo ad pœnas minantium latas per dispositionem statutariam respectu Laicorum, ac Ecclesiasticarum personarum Sæcularium, ac Regularium spectanda sunt eorum Statuta. Pro Nobis *Minoribus de Observantia*, sequens habetur sanctio.

17 *Qui Frater alteri vel in Ordine, vel extra, minabitur in personam, per mensem caputium probationis deferat. Si manum levaverit, vel aliquid arceperit, ut percutiat per tres menses, Text. Tit. Appliratia* §. 10. Circa quem *Textum* contingit dubitari primo, quid importent illa verba *minari in personam*?

18 Respondeo, quod, sicut multipliciter potest quis alium offendere, ut pote in vita, bonis, fama, honore, Magistratu &c. ita multiplices possunt esse *minæ*, quibus offensio secutura prænunciatur: ut, puta, si quis minatur alterum verberare, mutilare, aut occidere; sive rem suam dolo, astu, vi, aut armis ab eo extorquere; sive illius famam, occulta ejus delicta publicando, lædere; sive Officio, aut Magistratu privare, aut in ejusdem consecutione impedire &c. In hoc autem Textu, circumscriptis omnibus aliis, prohibentur *minæ in personam*, nempe illæ, quæ tendunt immediate contra vitam alterius, quibus læsio corporis per percussionem, mutilationem, aut necem prænunciatur. Quæ expositio deducitur ex sequentibus gradationibus pœnarum, quæ debentur alicujus personam facto, ut præfertur, offendentibus. Unde deducitur, quod meus Textus est de *minis* supradictis, & non de aliis; nam de cæteris offensionibus, quæ possunt in alium committi, alibi dictum est, & nihil disponunt Statuta de illis, nisi effectu secuto, quod non est de istis.

19 Secunda dubitatio est, quid importetur per illa verba *in Ordine*, *vel extra*, an scilicet significentur personæ, contra quas *minæ* jactantur; an vero locus, ita ut dicere *in Ordine*, *vel extra*, idem dictu sit ac *intra Claustra*, *vel extra*.

20 Respondeo, quod verba illa intelligenda sont de personis, & non de loco; ita ut *in Ordine* dicantur esse personæ illæ, quæ spectant ad Ordinem formaliter, ut Fratres omnes professi; initiative, ut Novitii; & participative, ut Tertiarii, servientes, ac commensales; *extra*, omnes alii ab his. Ratio est, quia hujusmodi delictum tangit personam, & non locum. Non nego tamen, quod, ex quo universaliter quoad personas prohibentur *minæ*; universaliter pari modo sint vetitæ quoad locum.

21 Tertia dubitatio est, An *minæ* hic prohibitæ sint solummodo eæ, quæ in præsentia ejus, cui fiunt, an etiam comprehendantur factæ in absentia?

22 Respondeo, quod tenet *Sanctor. de Pœn cap.* 14. *quæst.* 1. *fol.* 76., quod prohibeantur, sub pœna assignata, *minæ* tantum illæ, quæ fiunt *in persona*; idest coram, & non in absentia ejus, cui minatur; quia Statutum in eodem contextu disponit de factis tendentibus ad alterius injuriam, quæ exerceri non possunt, nisi in præsentia injuriati; & etiam, quia ex maledictis, quæ in absentem jaciuntur, non solent scandala oriri, sed maxime, si præsentes injuriis, & *minis* incessentur. Vult ideo, quod minans in absentia non sit puniendus pœna ordinaria hujus Statuti, sed pœna arbitraria.

23 Sed, salva pace, & reverentia illius, rationes non stringunt. Nam hic Textus comprehendit injurias, quæ alteri fiunt, offendendo *dictis*, & *factis* illius personam, *dictis* quidem per *minas* verbales, quæ cum possint jactari ita in absentem, sicut in præsentem, Textus eas concludit sub uno, & eodem puncto. Mox descendit ad *minas* facti, quæ nequeunt esse, nisi coram injuriato fiant, dicendo: *Si manum levaverit* &c., & aliam pœnam apponit diversam a pœna *minarum* verbalium. Non igitur ex eo, quod Textus in sequentibus loquatur de iis, quæ committi possunt tantum in præsentia, convincitur, quod in antecedentibus loquatur solum de *minis*, quæ proferri possunt in præsentia.

24 Pariter æque conturbare possunt *minæ* jactatæ in absentes, sicut in præsentes, si illæ fuerint delatæ ad aures ejus, cui fiunt; & multoties possunt amplius conturbare, quia, qui eas referunt, ut in pluribus gravius aliquod addunt, per quod conturbatio crescit. Sane *Jezabel*, quando minata est mortem *Heliæ lib.* 4. *Reg. cap.* 19. *℣.* 4. (licet hoc fuerit in absentia Prophetæ) talem, ac tantum timorem illi incussit, ut in Desertum fugerit, & subtus juniperum præ lassitudine projectus, ac semisnimis petierit *animæ suæ, ut moreretur*. Ita evenire potest

potest in Religiose; ut, si aliquis solitus *minas* exequi, minaretur, se velle ulcisci de aliquo, qui apud Prælatum eum accusavit, & fustibus velle illum percutere; iste tantum timorem conciperet ob *minas*, jactatas in absentia, sicut si in præsentia fuissent; unde æqualiter conturbabitur. Intentum autem Statuti non est, ut autumat *Sanctorus*, summovere scandala, quæ oriuntur ex *minis* jactatis in præsentia; scandala enim ex paris *minis*, verbalibus non oriuntur; sed ejus mens est Religiosorum quietem tutari, quæ, cum possit æque turbari per *minas* in absentia, sicut in præsentia, ut dictum est, facit, quod Textus accipi debeat indifferenter de omnibus.

25 Miror autem, quod *Sanctorus* eodem loco gravius lapsus sit, pro pœna *minarum* addendo Carcerem ultra caputium probationis, cum neque in Textu, neque in Statutis *Vallisoletanis*, ex quibus desumptus adnotatus Textus, ullo modo Carcer habeatur; neque pariter in *Salmaticensibus*, ex quibus *Vallisoletana* adnotantur compacta, quæ omnia videre est *in Orbe Seraphico Tom. 3. fol.* 473. *& fol.* 321. Verum est, quod in Statutis Generalibus *Sambucanis cap.* 7. §. 6. *num.* 51. contra minantes additur hujusmodi pœna Carceris; sed hoc Statutum evidenter vitiatum apparet a Compilatore; nam ibi ad marginem citantur *Salmaticensia*, & *Vallisoletana*, innuendo tale Statutum fuisse desumptum ab illis; & tamen in illis nec verbum de Carcere habetur; unde tale Statutum de Carcere attendendum non est; nec in hoc attendendus pariter est *Sanctorus* deceptus. Præterquam quod futilis esset dispositio talis Statuti copulando Carcerem cum pœna caputii probationis, imo incompossibilis. Etenim Carcer intelligendus esset formalis, cum daretur in pœnam. Carcer autem formalis importat privationem caputii absolute; quomodo igitur potest stare cum Carcere caputium probationis? Nisi forte velimus explicare, quod minanti daretur absolute Carcer, & post Carceres, caputium probationis per menlem; quod tamen nullomodo est.

26 Quarta dubitatio est, ex quo Textus prosequitur pœnas, qui facto minantur manum elevando, vel aliquid accipiendo ad percutiendum, quæritur, quæ pœna debeatur cæteris *minis*, quæ facto exprimuntur, ut pote mordendo digitum, aut labia &c.?

27 Respondeo, quod tales *minæ* facti puniri debent æquali pœna cum *minis* verbalibus. Ratio est, quia illæ æquali modo significant malum intentionem, & voluntatem offendendi, quam habet minans, & nihil addunt supra purum signum expressivum talis voluntatis. Sed, ut bene observat *Sanctor. de Pæn. cap.* 14. *Quæst.* 2. *fol.* 77. elevatio manuum ad percutiendum, aut arreptio instrumenti ad idem, continet amplius quid, quam puram conditionem signi, & est propius ad executionem ejus, quod malo animo concepit. De jure quidem communi, ut supra dictum est, *minæ* verbales delicta non sunt; elevatio autem manus ad terrendum aliquem, quasi, qui elevat, pulsare velit, delictum est pariens actionem injuriarum in territo, ut patet in *Digestis text. in l. Idem* apud *Labeonem*. §. *Si quis perterritus*. *ff. de Injur. & famos. libel.* Cum igitur istæ secundæ *minæ* facti graviores sint *minis* verbalibus, graviorem pœnam merentur, quam illæ, quæ in gravitate sunt simpliciter pares *minis* pure verbalibus, quamvis facto exprimantur.

28 Quinta dubitatio est quomodo accipienda sint illa verba, *si manum levaverit*, *vel aliquid acceperit*, *ut percutiat*?

29 Respondeo, quod significat elevationem manus paratæ ad percutiendum, ut, puta, facto pugno ad impetendum, aut diducto brachio, & palma extenta ad impingendam alapam; & quod dicitur de manu, debet accipi de pede, elevato ad pulsandas alterius nates, aut ventrem. Putat autem *Sanctor. de Pæn. loc. cit.* ℣. *Respondeo primo*, quod elevatio manus sit, *si quis manum, aut pugnum extrudat, veluti alium percussurus, & etiamsi non percutiat, vel quia alter se subtrahit, vel quia ab altero detinetur*. Hoc vero mihi durum videtur, & maxime, si pugnum vibret, sed pugnus incassum abiit, quia alius se a percussione subtraxit, vel quia vibrans impeditus fuit, quominus pugnus extenderetur, usque dum alium pulsaret. Etenim talis vibratio proxime est percussio; & vibrans ex se fecit quantum potuit, & per se non stetit, quin formalis percussio secuta sit. Putarem proinde, quod talis manus elevatio punienda esset paulo minus, quam percussio formalis, quia ab eo parum distat. Accipienda igitur est manus elevatio, ut sit simplex motus minantis, qui manum, aut pedem alteri ostentet, paratus ad vibrandum, & sic percutiendum, non autem vibravit; talis enim ostentatio sistitur intra fines *minarum* facti. Et hoc simile est ei, qui ense educto de vagina alium terret, qui non incurrit pœnam abusus armorum, nisi ensem vibret, licet minime feriat; quæ vibratio vulgari Criminalistarum vocabulo vocatur *armorum admenatio*.

30. Pari modo intelligi debet acceptio instrumenti, apti ad percutiendum, ut Calcpodium, saxum, lignum &c. nempe, quod illud arreptum quidem sit a taliter minante, & alteri ostentatum, tanquam promptum ad percutiendum; non tamen, quod illud ullo modo vibret, aut jaciat, ob rationem supra tactam. Et oportet circa hoc advertere, quod instrumentum, de quo loquitur Textus, debet accipi de idoneo quidem ad percutiendum, non tamen graviter de sui natura; ut esset baculus mediocris, aut virga; saxum non magnum; ferrum nec acuminatum ad pungendum, nec acutum ad secandum, ut virgula ferrea, & similia. Ratio est, quia de arreptione ad graviter percutiendum, Textus loquitur in eodem paragrapho, cujus explicationem dabimus §. 3., quem aggredimur. Advertimus tandem, quod *Sanctorus* loco supra citato ultra caputium probationis per tres menses, apponit pœnam Carceris trimestris, in pœnam ejus, qui manum levavit, aut aliquid ad percutiendum accepit, sed etiam iste error est tum *Sanctori*, tum *Statuti Generalis Sambucani*, quem damnavimus supra *n.* 25. In legitimis enim Statutis *Vallisoletanis*, ac *Salmaticensibus*, Carcer nullo modo habetur pro tali crimine.

§. III. Provocatio, & Percussio.

SUMMARIUM.

1 *Provocationis definitio.*
Injuria non fit, nisi quando animus injuriandi intervenit.
Injuriatus in absentia, si offendit injuriantem, non dicitur provocatus.
Provocatis, quæ fit factis, vocatur insultus.
2 *Provocatis, quando quis dicatur, & quando solummodo injuriatus.*
3 *Provocatio activa consistit in dictis, aut factis injuriosis.*
Provocatio passiva excludit dolum.
Provocatus delinquens tenetur tantum de excessu.
4 *Insultus, quid sit.*
Insultatus potest prævenire insultantem.
Insultatus insultantem fugientem occidens, non tene-

tenetur pœna ordinaria homicidii.
Gravitas delicti in vulnerando absorbet delictum in insultando.
Insultus non confunditur cum delicto delationis armorum.
Insultus factus cum armis, & factus ab homine armato paria sunt.
Insultans, qui armatus accessit, quamvis arma deposuerit, si ea potest de facili reassumere, dicitur cum armis insultasse.
Insultasse cum armis dicitur, qui insultat tenens manum ad capulum ensis, licet non evaginet.
5 *Percussionis modi.*
Percussio quot modis aggravetur.

1 PRovocatio, de qua in præsenti paragrapho agere intendimus, est *dictum, aut factum dolosum in alterius injuriam, & præsentiam, ex quo iste ad iram movetur.* Dicitur autem notanter *dictum*, aut *factum*, quia, cum injuria possit verbis, & factis inferri, & ex injuria illata sibi, ille, qui commovetur ad iram, dicatur *provocatus*, ut ex *Gloss in cap. Suspicionis in V. Forsan. de off. Deleg. & in cap. Dilecto filio. in V. Provocatus. de Sent. Excomm. in 6.* sequitur, quod *provocatio* fiat tum dictis, tum factis. Dicitur *dolosum*, cum enim *provocatio* crimen sit, & nullum crimen datur, nisi malo dolo commissum sit, ex vulgatis juribus; consequens est, ut in *provocatione* dolus includatur. Hinc fit, quod, si aliquis ex dicto, aut facto alterius, qui non animo injuriandi, aliquid dixit, aut fecit, ad iram commoveatur, non potest dici *provocatus*, & consequenter neque crimen in alio est. Quia injuria non fit, si animus injuriandi absit, *Text. in l. Illud. §. Sane, & §. Quare. ff. de Injur.* sequitur proinde, quod, si alius movetur ad iram ob factum alterius, qui eum injuriare non intendit, non poterit ille vocari *provocatus*, nec iste provocans. Tandem dicitur ad *præsentiam*, sive in præsentia, quia si injuria fiat in absentia, & taliter injuriatus contra injuriantem moveatur, & in eum delinquat, non dicitur ex *provocatione* alterius deliquisse, nec evadit pœnam ordinariam sui delicti, ut effugit ille, qui vere *provocatus* delinquit, ut suo loco dicemus. Ratio est, quia iste non delinquit ex ira, ad quam commotus fuit ab injuria facta sibi coram se, propter quam pœnæ temperamentum debetur: sed delinquit ex pleno dolo, & ideo non dicitur *provocatum* deliquisse, nec ordinariam pœnam evadit. Quæ autem factis fit *provocatio* aliquando vocatur *insultus*, & tunc est, cum aliquis se movet de loco ad locum, ut aliquem offendat, ut cum *Angelo*, & *Mariano Sorino* docet *Bossius Tract. criminal. Tit. de Inquisit. num. 120.*

2 Porro *provocatio* communiter non vocatur, nisi, quando ex commotione ad iram in *provocato* oritur aliquod aliud delictum, nempe gravius provocantem injuriando, percutiendo, occidendo &c; tunc enim dicitur, quod aliquis *provocatus* vulneravit, occidit &c; aliter, si offensus non reoffendat verbis, aut factis, non dicitur ille *provocatus*, sed injuriatus, & huic competit actio de injuria.

3 Cum igitur *provocatio* activa consistat in dictis, & factis injuriosis, & de istis passim in hoc opusculo sub diversis Titulis, ac paragraphis locuti fuerimus, non est, cur inutiliter repetamus. De passiva autem, & effectibus illius, qui ex *provocatione* delinquit, dicemus sub paragrapho de *Homicidio*; & pro nunc de hac firma sit conclusio, argumento legum deducta, quod *provocatio* passiva excludit dolum, ex quo ex provocatione delinquens, non tenetur, nisi de excessu, *text. in l. Qui cum major natu. §. Si libertas. ff. de Bon. libert. arg. l. Gracchus. l. Si adulterium. §. Imperatores. ff. Ad leg. Jul. de Adulter. Cabal. Tract. de Omn. gen. homicid. n. 110. 111. 127. & 136.*

4 Ultra *provocationem* vero ante percussionem intervenit *insultus*, qui, ut ex *Bartol. in l. 1. §. Cum arietes. ff. Si quadr. paup. feci.* deducitur, est motio impetuosa contra alium ad effectum offendendi. Sicut vero *provocatio* passiva, ut dictum est, excusat a dolo, a fortiori hoc quadrat de insultu. Unde insultatus potest prævenire insultantem, ac ipsum impune percutere, *arg. text. in l. liberam. C. Quando liceat unicui. l. Is qui percussorem. ff. de Sicar.* & si ille etiam vulneratus est, & eum, a quo insultatus est, fugientem insequitur, & occidit, non tenetur pœna ordinaria homicidii, ut docet *Caball. de Omn. gen. homic. num. 112. & 131.* quod etiam dicendum est, si insultatus, ac vulneratus insequens fugientem, & alium transeuntem (putans esse unum ex aggressoribus) occidit: nam non pœna mortis, sed alia mitiori puniendus est, ut cum *Caballo Cas. 31. num. 1.* tenet *Raynaldus Tom. 1. cap. 10. §. 3. nu. 12.* Quod, si quis insultat, & eodem impetu alium vulnerat, vulnus, & insultus confunduntur, & gravitas delicti in vulnerando absorbet delictum insultus, ut ait *Farinac. Quæst. 108. num. 166. & seqq.* Sed non ita est, si insultus fiat cum armis; siquidem insultus non confunditur cum delatione armorum; unde subiri debet pœna Statuti prohibentis armorum delationem, ac ejusdem prohibentis insultum, ut volunt Doctores. *Bajard. ad Clar. Quæst. 84. nu. 25. Claud. ad Bertazz. Cons. crim. 205. num. 4. Caball. Cas. 158. num. 13. & seqq. Guazz. Reor. defens. 16. cap. 2. num. 18.* Et tandem circa insultum advertendum est, quod æqualiter considerari debet insultus factus cum armis, & factus ab homine armato, & proinde æquali pœna puniendus est, ut pluribus secum vectis probat *Caball. Resol. crim. Cas. 90. per tot.* qui ampliat hanc conclusionem, ut procedat, etiamsi insultans arma deposuerit, dummodo armatus accesserit, & de facili ea possit reassumere. Et ait *Muta Pragmat. Sicil. Tit. 44. num. 9. & 10.* hoc idem esse censendum de eo, qui insultat tenens manus ad capulum ensis, quem tamen non extrahit.

5 Sequitur tandem *percussio*, quæ potest fieri tum manu inermi, aut armata; & illa quidem, quæ manu inermi fit, regulariter loquendo, levior cæteris censetur, dummodo ex ea gravis effectus non emergat, puta, mors, ossis fractura, aut membri alicujus irremedicabilis debilitatio, aut luxatio. Quæ autem est manu armata, aggravatur tum a qualitate armorum, quæ proprie apta sunt ad occidendum, ut ensis, sclopus, ronca &c. tum si arma sunt specialiter prohibita, ut pistoletti, stili &c. tum etiam a magnitudine vulneris illati, si nempe per illa sequatur membri mutilatio, aut amissio. Et circa hoc advertendum, quod delatio, aut abusus armorum non confunditur cum vulnere illato, ut volunt Doctores, *Bajard. ad Clar. Quæst. 84. num. 26. Clar. ad Bertazzol, Caball. Rovit. Farinac. Guazz.* apud *Raynal. Tom. 3. cap. 24. §. 1. num. 42.* sed inferuntur pœnæ distinctæ, prout in Statutis sancitæ reperiuntur.

Probatio.

SUMMARIUM.

6 *Probatio provocationis quomodo fiat.*
Variæ sententiæ circa præsumptionem quis fuerit pro-

provocator, quando desunt Testes.
7 *Conjectura, a quibus sumitur indicium provocationis.*
Mortuus in rixa, quando præsumatur fuisse provocatorem.
A præparatione armorum sumitur indicium provocationis.
Ubi est major causa delinquendi, ibi præsumitur delictum.

6 Quia, ut supra dictum est, *provocatio* fit per verba, aut facta injuriosa, illius probatio fit iisdem prorsus mediis, quibus dicta, aut facta probantur. Difficultas in hac materia est, quando Testes desunt, & secuta est alicujus mors, sive quando ambo, qui rixati sunt, & se invicem percusserunt, sunt superstites, & quilibet eorum dicit fuisse ab adversario provocatum; anceps enim, & res dubia est, & pene impossibile definire, quis nam fuerit provocator, unde per præsumptiones procedendum est. Confligtantur vero inter se Doctores ad decernendum, quænam inter præsumptiones sit validior. Nonnulli dicunt, quod præsumitur aggressor, qui adversario suo erat validior, quia non est verisimile, imbecilliorem de hominis potentioris cæde cogitasse. Alii dicunt, reputandum esse aggressorem illum, qui obiit, si visus fuit in superstitem omni conatu, & impetu irruere. Volunt alii, provocatum, & ab alio aggressum, censeri debere eum, qui auditus est exclamare, ut sibi succurreretur; & visus est fugere, & post mortuus repertus est ejus inimicus; & talium conclusionum autores plena manu congerit *Muscard.de Probat.Concl.72.n.3.4.5.9.*

7 Sed meo judicio, tales conjecturæ multas patiuntur rationes in contrarium, & magis urgent illæ, quæ deducuntur a qualitate personarum, & occasione rixæ. Ratio est, quia istæ sunt veræ causæ, & per se, a quibus rixa provenit, unde ille, in quo potior fuit causa rixandi, pronunciari vere poterit auctor rixæ, sive provocator. Dico igitur, quod, si qui mortuus est in rixa, erat ex sui natura litigiosus, proclivis ad rixandum, & qui alias cum aliis rixatus est, urget præsumptio, quod superstitem provocaverit, ut auctoritate multorum Doctorum *Zabarel. Jo. de Amic. Æverot. Alciat. Capoll. Carer. Socin. jun. Gramat.* & *Felin.* firmat *Muscard.n.6.* & magis validatur conclusio, quando probaretur ex verbis ab eo prolatis, aut a præparatione armorum, aut alio indicio, illum habuisse animum lædendi adversarium; *Grammat. Vat.22. num.14. Capoll. Cons 29. Carer. Pract. crim. §. Circa il 3. n. 149. Jo. de Amic.* & *Blanc.* apud *Muscard. ibid. n. 7.* & adhuc validior redditur præsumptio, quando constaret de vita integra, honestis moribus, & tranquillo statu superstitis, qui semper pacifice vixit, nec cum aliquo unquam jurgatus est; *Alexan. Cons. 14. col. 3. ℣. Ad defensionem. Vol.3. Alciat. de Præsumpt. Regul. 3. Præsumpt. 39. num. 4. Felin. in cap. Dilecti col penult. de Except.* & tandem ille, qui maxime offensum se tenuit ob acceptam injuriam, & auditus est dicere, *se velle quaquaversum vindicare*, præsumitur fuisse provocatorem; quia non datur delictum sine causa; ubi ergo magis urget causa, ibi præsumendum est delictum ortum habuisse; & cum origo rixæ regulariter sit injuria accepta, sequitur, quod, qui magis injuriatum se sentit, præsumitur initium rixæ dedisse. Quæ autem dicta sunt in casu, in quo rixantium unus mortuus sit, quadrant etiam casu, quo jurgantes ambo sint superstites, & alia via, quam præsumptiva, *provocatio* probari nequit, a quo fuerit.

De Ameno de Delict., & Pæn. Par. III.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

8 *Pœna puræ provocationis de jure communi.*
Provocatus mitius est puniendus.
Delinquens provocatus probare debet provocationem.
9 *Pœna percutientis, vulnerantis &c. quæ.*
10 *Statutum primum pro Minoribus de Observantia.*
11 *Statutum secundum.*
12 *Statutum tertium.*
13 *Statutum quartum.*
14 *Statutum quintum.*
15 *Explicatur, quid sit, & quando provocatio facta verbis, aut factis.*
16 *Provocatio factis, quando extenditur ad personam, magis punienda.*
17 *Quæ percussio gravis, aut levis, abstrahenda a persona percussa.*
Levitas, aut gravitas percussionis judicanda a Judice.
Percussio levis, mediocris, aut gravis, quæ sit.
18 *Levitas percussionis, ut sit punibilis pœna Sententiaria, requirit peccatum mortale.*
19 *Lapsus Sanctori circa pœnam percussionis levis.*
20 *In atrocissimis punitur conatus pro crimine.*
Percussio gravis, & arreptio instrumenti ad graviter percutiendum, pari pœna puniuntur.
21 *Declaratur mens Statuti, ut rationi cohæreat.*
Percussio gravis hic intelligitur de ea, quæ fit nuda manu.
22 *Gradatio pœnarum in Statuta contra percutientes.*
23 *Arreptio instrumenti ad graviter percutiendum, debet esse cum vibratione.*
24 *Percussio gravis intenta a rixante, conjicitur a qualitate instrumenti arrepti ad percutiendum.*
25 *Confirmatur allata conclusio.*
26 *Si non intervenit vibratio, non est locus pœnæ Statuti, juxta Sanctorum.*
27 *Impugnatur Sanctorus.*
28 *Animus graviter percutiendi conjicitur etiam a motu, ac impetu vibrationis.*
29 *Instrumentum mediocre arreptum cum valida vibratione prodit animum graviter percutiendi.*
30 *Convalidatur data conclusio.*
Sanctorus carpitur.
31 *Instrumentum arreptum ex se aptum ad graviter percutiendum, non requirit vibrationem ad prodendum animum graviter percutiendi.*
32 *Quo casu arreptio instrumenti ad percutiendum, sit impunibilis.*
33 *Textus circa Carcerem semestrem est vitiatus.*
34 *Oppositio, quod Textus, & non Statutum, attendendus sit in pœnis dandis.*
35 *Resolvitur oppositio.*
Attendendum est Statutum, & non Textus, & quare.
36 *Falsitas juris, aut facti vitiat Rescriptum.*
Confirmatio novum jus non addit, sed antiquum, si quod est, corroborat.
37 *Circa taxationes pœnarum attendenda sunt Statuta Ordinis, non Textus.*
38 *Conciliatio diversitatis Statutorum.*
Sanctorus deceptus.
39 *Quandonam percussiones factæ nuda manu diversas pœnas sortiuntur.*
40 *Confirmatur data doctrina ex collatione Statutorum.*
41 *Alia duo Statuta non indigent expositione.*

42 *An Statutum accipi debeat de omni re, quæ potest esse instrumentum percussionis quoquomodo facta.*

43 *Instrumentum ad percutiendum debet esse solidum, & durum, ut arripienti pœnam inferat.*

Fœdans Clericum atramento, lotio, stercore &c. incidit in censuram.

Conspurcans, ut præfertur Religiosum, gravius puniendus, quam si simpliciter arripuisset instrumentum ad percutiendum.

44 *An arripiens instrumentum ad se defendendum sit Reus Statuti.*

45 *Duæ leges allatæ a Sanctoro.*

46 *Pudicitia attentatur, quando id agitur, ut quis ex pudico fiat impudicus.*

Territus ob elevationem manus contra se factam, habet actionem injuriarum.

Ostenditur, quod allatæ leges non faciunt ad intentum.

47 *Confirmatur conclusio.*

48 *Pœna arripientis instrumentum ad percutiendum, non extenditur ad arripiendum idem ad fugandum.*

49 *Quomodo cognoscendum, an instrumentum arreptum fuerit ad fugandum, non ad percutiendum.*

50 *Quomodo (quando duo invicem se percusserint, & ambo dicunt se fecisse ad sui tutelam) agendum.*

51 *De hoc, remissive.*

52 *Qui vulneravit alio instrumento, quam gladio, an teneatur pœna vulnerantis gladio.*

53 *Respondetur affirmative, & quare.*

54 *An feriens leviter teneatur carceri annali.*

55 *Respondetur negative, & quare.*

56 *A quo judicandum sit vulnus leve, aut grave.*

57 *Judex debet judicare qualitatem vulneris.*

Judicium Chirurgi requirendum a Judice.

Chirurgus debet reddere rationem dicti sui.

58 *An omnes percussiones graves æquali pœna sint puniendæ.*

59 *Ex qualitate circumstantiarum aggravatur, aut minuitur delictum.*

In delictis spectandus magis animus, quam exitus.

60 *An percutiens ex subitaneo motu iræ, ordinaria pœna sit puniendus.*

61 *Causæ excusantes ab Excommunicatione percutientes Clericum, excusant percutientem a pœnis Statuti.*

62 *Percussio facta cum moderamine inculpato, non infert excommunicationem.*

Tutela inculpata, quæ sit, & quando.

63 *Vis est repellenda, antequam inferatur.*

64 *Ut quis possit, percutiendo, se defendere, sufficit, quod sibi immineat certum periculum ab invasore.*

Percutiens ad sui defensam excusatur, si aliqualiter excedit modum in percutiendo.

65 *Ad præcavendum injuriam verborum, aut verberum, quis potest percussione se defendere.*

66 *Instantia contra prædicta.*

Clericus, qui nolit fugere, & occidit se invadentem, non evadit pœnas homicidii.

67 *Fugiens ab invasore injusto, non se servat totaliter indemnem.*

68 *Religiosus non tenetur fugere ab invasore, sed potest se tueri, eum percutiendo.*

69 *Solvitur instantia facta.*

70 *Volens percutere laicum, casualiter percutiendo Clericum, non incurrit Censuram.*

Percutiens Clericum ad propriam defensam, si excedat modum, non incidit in censuram.

71 *Percutiens ex motu iræ primo primo non peccat mortaliter.*

Percutiens Clericum ex subitanea ira, non est excommunicatus.

72 *Quando Religiosus pœnas percutientium incurrat, aut non.*

Laicus, qui provocatus a Clerico injuria sibi, aut suis facta, eum percutit, non incurrit censuram.

73 *Idem dicendum de Religioso percutiente ex primo motu iracundiæ.*

74 *Prudentia requiritur in Judice, ut discernat, an percussio fuerit ad defensam, an ad offensam.*

75 *Indicia, ex quibus conjici possit percussio ad defensam.*

76 *Provocatus percutiens, non probato, quod fecerit ad defensam, extraordinarie puniendus.*

77 *Indicia ad judicandum, an percussio fuerit ex motu primo primo.*

78 *Quando injuriæ sunt reciprocæ, quis dicatur provocator.*

79 *Ambo sunt provocatores, quando provocatus acriorem injuriam jactat in provocantem.*

80 *An percutiens Prælatum Localem, mereatur pœnam majorem ordinaria.*

81 *Pœna percutientis Prælatum localem.*

Guardiani, Præsides, seu Vicarii in capite sunt Prælati Locales.

Percutiens Vicarium, qui habet supra se Guardianum, non ita puniendus, ut percutiens Guardianum.

Statuta Sambucana emendata.

82 *An pœna percutientis Guardianum, debeatur percutienti Patrem Ordinis, aut Provinciæ &c.*

83 *Qui manus intulit Præposito, capite puniendus est.*

Prælati Magistratum gerunt.

Magistratum offendens morte multandus.

Occidens Prælatum, parricidium committit.

Percutiens Patrem Ordinis, aut Provinciæ &c. non punitur pœna percutientis Prælatum Localem, sed majori aliqua, quam sit percutientis Ordinarium Religiosum.

Loicus Conversus percutiens Sacerdotem, aut Clericum, meretur augmentum pœnæ.

84 *Quomodo regulanda pœna percutientis personas extra Ordinem.*

85 *Percutiens personas extra Ordinem, quæ nota speciali dignæ non sunt, punitur, ut percutiens ordinarias personas intra Ordinem.*

86 *Analogia pœnarum servanda est, ut proportionetur persona conspicua extra Ordinem personæ intra Ordinem.*

Expenditur talis proportio.

87 *A quo absolvendus ab excommunicatione Religiosus, qui percussit Clericum sæcularem.*

88 *Percutiens Monachus Monachum alieni Monasterii, absolvendus est ab Abbate proprio, & Abbate Monachi percussi, & quomodo.*

89 *Religiosus percutiens Clericum sæcularem, de jure antiquo absolvendus est a solo Papa.*

De jure novo absolvendus ab Episcopo.

De jure privilegiato absolvitur a suo Prælato.

90 *Quivis Religiosus percutiens Religiosum alterius Ordinis, absolvi debet a Prælato proprio, & Prælato percussi, & quomodo, & quare.*

Subditus est ut filius, Prælatus ut Pater familias.

Injuria facta filio contingit Patrem.

91 *Satisfacta parte, Religiosus percutiens Clericum sæcularem, absolvitur a suo Prælato.*

Episcopus non potest prætendere dare percussori Religioso absolutionem.

Episcopus non potest denunciare excommunicatum vitandum Religiosum, qui intra, aut extra

Cla-

8 Pœna provocantis, quando ex ea nulla rixa secuta est, nulla alia in jure datur, quam ea, quæ propter injuriam irrogatur. Cum enim, ut dictum est, *provocatio* aliud non sit, quam dictum, aut factum injuriosum, sequitur, quod ubi illa sola intervenit, nec alius effectus ab ea sequitur, locus præcise fit pœnæ, quæ ob irrogatam injuriam infertur, & hoc de jure communi. Si autem a provocatione aliud sequatur, ut puta, verbera, vulnera, aut mors, provocator punitur ordinaria pœna delicti, quod secutum est; provocatus autem mitius, ut supra diximus, puniendus est, aut nulliter, si cum moderamine inculpatæ tutelæ percussit, aut occidit ad propriam defensam, quam tamen allegans concludenter probare debet, ut scribunt Doctores *Bart. in l. Aurelius. §. Item quæsivit. ff. de lib. lega. Alciat. Reg. 3. Præsumpt. 39. num. 6. Cæpol. Cons. 28. p. num. 4.* ut totaliter possit pœnam evadere.

9 Pœna vero percutientis, vulnerantis, mutilantis, sive alio modo offendentis, ut plurimum, per Statuta locorum determinata est; proinde consulendæ sunt statutariæ dispositiones tum pro Laicis, tum pro Clericis Sæcularibus, ac Regularibus, & hoc dico de pœnis temporalibus; nam loquendo de spiritualibus, si personæ Ecclesiasticæ se invicem percutiant, aut a laico percutiantur; pœna spiritualis taliter percutientis est Excommunicatio Canonis, *Si quis suadente &c.* Apud Nos *Minores de Observantia* sequentia vigent Statuta.

10 *Primum. Provocans graviter aliquem factis, vel verbis, pro prima vice, probationis caputium deferre; pro secunda, bimestri Carceri mancipari, ac activa, & passiva voce decennio privari debet. Text. Tit. Applicatio. §. 9.*

11 2. *Si Frater alterum in Ordine, vel extra, leviter percusserit, per annum caputium probationis deferat. Si graviter percusserit, vel quodlibet instrumentum ad graviter percutiendum arripuerit, semestri Carceri mancipandus venit. § 10.*

12 3. *Qui gladio, baculo, vel pugillo Fratrem, aut sæcularem percusserit, in Carceris unius anni pœnam incidit, omni suffragiorum jure, & actibus legitimis perpetuo privari, ac per mensem ter in qualibet hebdomada, coram Fratribus capitulariter congregatis genuflexus comedere, ipsismet instrumentis, quibus ferire, vel percutere ausus est, ei de collo pendentibus, debet. §. 39.*

13 4. *Provincialem vel leviter percutiens, ad triremes, Generalis arbitrio, mitti. si id gladio molitus fuerit, sive secuta, sive non secuta morte, ad triremes perpetuo damnari debet. §. 43.*

14 5. *Generalem quoquomodo, vel levissime percutere ausus, ad triremes perpetuo, & omnino damnandus est. §. 44.*

15 Statuta prædicta difficultatibus sane multis implexa sunt, optimum proinde est, antequam circa ea dubitationes more solito proponamus, eorum Textus explanare. Primum igitur Statutum datum supra *nn.* 10. sic debet accipi: *Provocans aliquem graviter factis*, hoc est, si per modum exempli, indice, & auriculari digito extensis, contractoque pollice, medio, & annulari, aliquis in alium quasi cornua formaret, indicans aliquam mulierem, sibi sanguine conjunctam, impudicam esse; aut alio gestu extremum contemptum provocati exprimeret; *aut verbis*, puta, mordacibus, ac irritativis, *pro prima vice, probationis caputium deferat &c.* Ubi advertendum, quod Textus loquitur de *provocatione gravi*, unde non debet extendi ad levem, quæ non in foro judiciali, sed paterno puniri debet. Porro gravitas, aut levitas *provocationis* petenda est ab insolentia factorum, aut dictorum, & a publicitate loci; maxime tamen spectanda est qualitas personæ provocatæ; nam, si ex hac erescit injuriæ gravitas, gravior etiam evadere debet *provocatio*, quæ per injurias paratur.

16 Si autem *provocatio* per facta extenderetur ad personam provocati, ut, si provocans, manu apprehensum trahere, vel impulsu tradere in alium locum tentaret violenter, non tantum pœnam supradictam, sed etiam Excommunicationem Canonis incurreret; quia manus violentas in Religiosum injiceret.

17 Quoad secundum Statutum datum supra *n.* 11. sciendum, quod in eo consideranda venit levitas, aut gravitas *percussionis* in se, prout abstrahit a persona percussa. Quia de gravitate resultante a qualitate personæ offensæ, disponitur in sequentibus. Levitas autem, aut gravitas *percussionis* judicanda est quidem a Superiore, *Bonac. de Excom. in particular. Disp. 2. Quæst. 3. Pun. 6. Sect. 5. a num. 8. Sanctor. de Pœn. cap. 14. Quæst. 3. fol. 79* tum in communiter dicitur *levis percussio*, illa, quæ nullam maculam, vel sigillationem carnis, vel magnam effusionem sanguinis causat. Mediocris autem ea, quæ carnis livorem, aut sanguinis effusionem, aut dentium casum, seu capillorum in magna quantitate avulsionem causaret. Gravis tandem, quæ est cum magna sanguinis amissione; seu mutilatione membri; vel ossis fractura; sive vulnere profundo.

18 Ex dispositione igitur hujus Textus, probationis caputium portare per annum debet, qui leviter percutit; tamen advertendum cum *Sanctoro*, loco citato, quod non tanta debet esse levitas, ut ad sufficientem materiam peccati mortalis non pertingat. Ratio est, quia, si debent *percussiones* judicialiter puniri, oportet, quod ad mortale pertingant; si enim veniales sunt, paternaliter tantum per salutares pœnitentias emendantur, ut habet Textus *Tit. Delictorum. §. 1. ℣. Delicta vel sunt.*

19 Ad hunc porro Textum advertendum est, quod *Sanctor. de Pœn. cap 14 Quæst. 3. fol. 79.* auget pœnam leviter percutientium, addendo carcerationem ad libitum Superioris delationi caputii probationis, & *Sanctorum* secutus est Compilator Statutorum Ordinis *Samburan*; ut videre est in illis, *Stat. Gen. Ord cap. 7 §. 6. num. 51.* Sed nec in Textu, nec in *Vallisoletanis*, neu in *Salmanticensibus*, a quibus desumpta in margine leguntur tum Textus, tum dicta Statuta Ordinis, carcer reperitur. Lapsus proinde inadvertenter est *Sanctorus*, & cum eo *Compilator*, prout etiam fecit, addendo contra *Minantes* Carcerem. qui nullo pacto reperitur in Statutis germanis *Salmanticensibus*, nec *Vallisoletanis*, ut vidimus supra *Tit. eo. §. Minæ. n. 25.*

20 Sequitur, *si graviter percusserit, vel quodlibet*

bet instrumentum ad graviter percutiendum, arripuerit, semestri carceri mancipandus venit. Adnotandum hic, pront optime *Sanctor. de Pœn. cap. 14. Quæst. 3. ℣. Respondeo Statutum. fol.* 81. quod eadem pœna punitur percussio gravis, & actio ordinata ad graviter percutiendum. Sed, quia non videtur juri, nec rationi consonum, ut eadem pœna puniatur crimen, & conatus ad illud, cum non simus in atrocissimis, in quibus conatus punitur, etiam effectu minime secuto, *Clar. Qu. 92. ℣. Scias tamen. num.* 2. ideo declarandum est, quomodo accipiendus sit Textus, ut cohæreat rationi.

21 Dico igitur, quod *percussio* gravis hic accipitur ea, quæ facta est simplici, ac nuda manu: potest enim homo fortis solo pugno ita valide percutere, ut os frangat; ut experientialiter vidi *Papiæ* in *Porta*, quæ dicitur *Salaria*, ubi mediastinus, unus ex his, qui sal a navibus transvehunt ad Regium promptuarium, cum compare suo rixatus, tanta vi, & impetu, pugno adversarii faciem petiit, ut inferioris mandibulæ illi os confregerit, ac tres dentes ab ea excusserit, & in *Repert. Abb. V. Præsumptio. ℣. Præsumitur animus* refert *Corsetus*, quod tempore Regis Alphonsi, quidam nobilis vir nomine *N.* de Regno *Siciliæ*, cum pugno interfecit quendam *Saracenum* potentissimum. Non ergo hic æquali pœna punitur conatus, & crimen exquisite in eodem ordine, dum disponit Textus, *percussionem gravem*, & arreptionem instrumenti *ad graviter percutiendum*, eadem pœna puniri, quia *percussio gravis* hic intelligitur facta abique ullo instrumento, & ideo arreptio instrumenti *ad graviter percutiendum*, non potest dici neque conatus, neque dispositio ad illam, ut patet; & sic evanescit inconveniens, quod apparet ex Textu.

22 Ne autem allata expositio videatur extorta, observetur dispositio Textus in gradatione pœnarum, proportionata augmento gravitatis in delictis. Primo, imponit caputium probatinois per mensem pro *minis*. Secundo, idem caputium per tres menses pro *elevatione manus*, vel *arreptione instrumenti ad percutiendum* non graviter, ut explicuimus supra *Tit. eo. §. Mina. num. ultim.* Tertio, eadem pœna per annum in percussione levi, Quarto, incipit agere de *percussione gravi* per nudam manum, & de arreptione instrumenti *ad graviter percutiendam*, quæ duo semestri castigat carceratione. Quæ autem dicta sunt, magis patebunt infra, exponendo Textum tertii Statuti.

23 Dubium vero non leve exurgit, quod arreptio armorum, dummodo non vibrentur, inseruit, potius ad terrendum, & minandum, quam ad offendendum; unde videtur irrationabilis, & proinde insubsistens dispositio Statuti, quæ tantam pœnam irrogat. Sed difficultatém tollit Statutum *Vallisoletanum. 1593. cap. 7.*, a quo excerptus est Textus; ait enim *Tit. De min. & man. viol. §. 1. Si ad graviter percutiendum, lapidem, vel baculum acceperit, & projecerit; vel gladium, aut cujusvis alterius generis instrumentum eduxerit*, quibus verbis declaratur, quod Textus non debet accipi de pura, & simplici arreptione, quæ non facit, nisi ad terrendum, & minandum; sed de projectione, & eductione, quæ proximiores sunt ad offendendum, quam sola arreptio.

24 Pro praxi judicandi, alia difficultas est, quomodo decerni debeat, quod Reus aliquod instrumentum ad graviter percutiendum, arripuerit, ut sit locus pœnæ Statutariæ? *Sanctor. de Pœn. cap. 14. Quæst. 3. ℣. Respondeo II. fol.* 81. putat, hoc colligi debere ex actu, motu, gestu, iracundia, & ex instrumento, quod accipitur ad graviter percutiendum. Optime quidem dictum: sed Ego censerem, quod gravis percussio intenta a rixante, potius conjiciatur a sola qualitate instrumenti arrepti, quam a recensitis qualitatibus. Ratio est, quia illa sunt signa æquivoca: nam posset quis habere animum, non tantum percutiendi, sed etiam occidendi, & tamen non tantam iram in vultu ostendere, ut faciunt nonnulli, qui ex gravi ira pallescunt; unde potius timorem, quam iracundiam ostendunt, Vice versa nonnulli accenduntur ex levi ira in facie, ut videantur in corde maxime accensi ad etiam occidendum, quod tamen re vera non est, Unde ex signis ambiguis certum crimen, gravemque pœnam decernere, æquum non censeo.

25 Dico igitur, quod gravis percussio intenta, maxime conjicitur ex qualitate instrumenti arrepti, ut puta, magni lapidis, securis, aut vectis, vel phalangæ, vel (ut vult *Novar.* palangæ, Italice *stanga*) siquidem hæc sunt instrumenta ad graviter percutiendum: & aggravatur indicium, si qui rixatur, jam erat tali instrumento instructus, quod antea paraverat; vel, si illud arripuit, jam incœpta rixa, non illud accepit, eo quod commodius ipsi venit ad manum; sed omissis aliis instrumentis, quæ sibi erant viciniora, & non ad graviter lædendum idonea, ex industria arripuit illud, quod ad gravius percutiendum erat aptius.

26 Notandum præterea ad hunc Textum, quod, licet in eo dicatur: *Quodlibet instrumentum ad graviter percutiendum arripuerit*, tamen in *Statuto Vallisoletano, Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 473. col. 2.*, a quo Textus fuit desumptus, habetur *ad graviter percutiendum, lapidem, vel baculum acceperit, & projecerit*, ex quo docet *Sanctor. de Pœn. cap. 14. Quæst. 3. ℣. Instabilis, an in pœnas. fol. 83.* acceptionem, & projectionem instrumenti ad graviter percutiendum debere copulari. Unde infertur, quod, qui accepit instrumentum ad graviter percutiendum, & nisus est ipsum torquere, vel vibrare, non tamen vibravit, vel quis pœnitentia ductus, non vibravit, vel quia fuit impeditus, & vibrare nequivit, pœnam Textus non incurrat.

27 Ego autem aliter dico. In hoc Textu punitur arreptio instrumenti ad graviter percutiendum, animum autem graviter percutiendi, diximus supra, colligi ex qualitate instrumenti arrepti. Si ergo de hoc loquamur, sufficit illud tale arripuisse, licet non vibretur, quia sola arreptio sufficienter prodit animum arripientis, qui, eum intenderet graviter percutere, instrumentum aptum ad sic percutiendum (aliis sibi commodioribus neglectis) arripuit.

28 Addimus modo, quod animus graviter percutiendi habetur etiam a motu, ac impetu vibrationis, independenter ab instrumento. Videmus enim, mediocrem lapidem, sed magno impetu projectum, æquare effectum magni lapidis, mediocri impetu jacti, ut patet in lapide ceraunio, quem fulgur ejaculatur, qui licet parvus sit, ob maximam tamen violentiam, qua vibratur a fulgure, seu potius a fulmine, maximos effectus producit.

29 Si ergo instrumentum arreptum ad percutiendum, fuerit mediocre, ex sola ipsius arreptione non habetur animus graviter percutiendi, & sic non incurritur pœna, sed requiritur in tali casu ejaculatio violenta, & impetuosa, & ex his duobus integratur indicium animi, volentis graviter percutere; & in hoc casu debet copulari arreptio, & projectio, ut ex *Vallisoletanis* vult *Sanctorus*.

30 Et hæc expositio roboratur ex verbis sequentibus

tibus ejusdem *Vallisoletani*, quod sic habet, *vel gladium, aut cujusvis generis instrumentum eduxerit.* Quia enim gladius, & aliud quodvis armorum genus ad vulnerandum, & proinde graviter percutiendum, ex se idoneum est; ideo ipsius simplex eductio absque ulla copulata vibratione, sufficienter explicat animum graviter percutiendi, & pœna Statutaria punitur. Frigida porro est responsio *Sanctori* ibidem dicentis, puniri simplicem eductionem gladii, non autem simplicem arreptionem baculi, vel lapidis, quia isti in manibus sæpe accipiuntur, & hoc non animo offendendi, quod non est de eductione gladii. Quia supponimus, baculum, vel lapidem arripi ab eo, qui cum alio rixatur, & proinde talis arreptio non potest colorari, tanquam non facta animo percutiendi; & pariter etiam familiare, & consuetum est multoties educere cultellum de manica, ac vaginæ ad secandum lignum, ungues &c. non tamen hic usus legitimaret eductionem cultelli factam in rixa, quin puniri deberet etiam absque vibratione.

31 Concludo ergo, quod, si instrumentum arreptum, ex se potest gravem percussionem instrumentaliter causare, sufficit illius arreptio; sin minus requiritur ejaculatio; quæ si gravis, & violenta fuerit, prodit animum graviter percutiendi; si vero remissa, aliter est dicendum, quia remisse jaciens lapidem mediocrem, demonstrat non habere animum graviter lædendi.

32 Advertendum tamen censeo; quod, si duo rixantur inter se, & qui majoribus pollet viribus, iis confisus, nullum arripit instrumentum; alius vero instrumentum quodvis, sive magnum, sive parvum arripiat, non tamen ipsum ullo modo vibret, sed elevatum tenent, nec alium infestetur, sed in suo situ permaneat, expectans alium, si ad eum aggrediendum moveatur; in tali casu dico, quod iste nullo modo potest puniri pœna arripientium instrumenta ad percutiendum. Ratio est, quia instrumenta illa fuerunt ab eo sumpta non ad offensam, sed ad defensam: ex eo enim, quod non vibravit, nec ipse loco motus est, nec in alium insurrexit, patet quod non habuit animum offendendi, sed solummodo terrendi hostem, & hoc modo se tuendi; & sic, in legem non commisit.

33 Tandem circa hunc Textum adverto, quod in ipso ponitur Carcer sex mensium graviter percutienti, sed tum in Statutis *Vallisoletanis*, a quibus desumptus est Textus, ut notatur ad ejus marginem, tum in *Salmaticensibus*, ex quibus compacta fuerunt *Vallisoletana*, poni ur *Carcer bimester*, ut patet ex *Orbe Seraphico Tom. 3. fol. 321. col. 1. & fol. 473. col. 2.* in quo prædicta Statuta fideliter, & accurate sunt reimpressa. Scrupulosa advertentis non est hæc, agitur enim de re gravi, puta de pœna quatuor mensium Carceris formalis superaddenda. Sequenda ne sit dispositio hujus Textus, qui *semestrem*, an Statutorum, qui *bimestrem* Carcerem infligunt, non est facile determinare. Quid ergo firmandum?

34 Posset aliquis dicere, sequendum esse Textum, quia fuit approbatus auctoritate Capituli Generalis, & factum fuit præceptum *Superioribus omnibus, & Subditis respective, ipsi standum esse*, prout habetur in *Orbe Seraphico Tom. 4 fol. 51. col. p.* Unde potest dici, quod Textus corrigat præcedentia Statuta, & ejus correctio reddatur authentica auctoritate Capituli Generalis.

35 In contrarium potest adduci, quod in condenda hac *Practica Criminali*, mens Capituli Generalis fuit, non leges novas pœnales, neque antiquarum correctiones instituere, sed purum ordinem judiciarium præscribere: & proinde Statuta pœnalia inserta in Textu, esse debere fideliter ea, quæ in præcedentibus Capitulis fuere sancita, & Capitulum Generale Romanum fuisse deceptum in hoc Textu circa augmentum Carceris. Quia hic adnotatur *Carcer semester*, tanquam sancitus a *Vallisoletanis*, quod nullo modo est. Et iste fuit error *Sanctori*, qui Textum *Practicæ Criminalis* digessit. Censetur ergo Capitulum prædictum fuisse deceptum in hoc puncto: & Revisores in hoc remorati non sunt, putantes Compilatorem bona fide pœnas Statutarias recitasse.

36 Sicut ergo error in contractu vitiat contractum, ut volunt communiter Theologi Morales; & falsitas juris, vel facti repræsentati, vitiat *Rescriptum, Host. Summ. de Rescr. §. Quæ possunt obici. num. 28. cap. Causam. Qui fil. sint. legit.* ac confirmatio nullum novum jus addit, sed antiquum, si quod est, confirmat, *text. in cap. Præceptis. 12. Dist. cap. final. de Privil. Hostien. de Confirm. util. vel. inutil. §. Quis sit effectus. num. 7.* sequitur, quod confirmatio facta a prædicto Capitulo Generali circa hoc, nulla sit, quia fuit sibi repræsentata expressa falsitas, & ejus mens non fuit, ut confirmaretur expressus error.

37 Additur, quod in Textu *Tit. Applicatis §. 60. & 61.* habetur, pœnas delictorum in hac Praxi enumeratas, fuisse impositas per Statuta Generalia (illa nempe, quæ præcesserant hujus publicationem) & ab iisdem Statutis petendas esse eas, quæ in hac non exprimuntur. Sequitur ergo mentem Capituli Generalis approbantis, fuisse, ut circa taxationes pœnarum Judices stent ad ea, quæ in Statutis disposita sunt. Unde concluditur, quod Carcer non *semester*, sed *bimester* graviter percutienti debeatur. Et circa hoc nihil curandum est de Statutis Ordinis compilationis *Sambucanæ*, quæ tum in hoc, tum in aliis multis, (ut passim adnotavimus) corrupta sunt ex sequela erroris *Sanctori*.

38 Tertium Statutum datum supra *num.* 12. clarum est, & nulla in ejus Textu est difficultas; decernit enim pœnas debitas ei, *qui gladio, baculo, vel pugillo* aliquem percutit. Difficultas oritur ex comparatione ejus cum Statuto superiori, in cujus explicatione diximus supra *num.* 19. quod percussio, facta nuda manu, punitur Carcere bimestri; in hoc autem dicitur, quod qui percusserit *pugillo*, (quod fit manu, simpliciter stricta, contractis digitis) Carcere annuo debet coerceri. *Sanctor. loc. cit. qu. 5. fol.* 89. difficultatem evadit, sic enim hoc Statutum refert: Quicunque *gladio, baculo, vel pugione &c.* Sed talis lectura est falsa, quia in omnibus Statutis legitur *pugillo*, & non pugione, quæ multum distant inter se.

39 Dico ergo, quod *percussio* gravis facta nuda manu, non debet accipi uniformiter in hoc, & in superiori Statuto. In illo enim *percussio* gravis nuda manu facta, censenda est, quando uno, aut altero pugno impacto in faciem alicujus, appareret livor, & tumor in oculis, aut copia sanguinis ab ore, aut naso percussi, effluxisset, & tunc percussori in pœnam debetur Carcer duorum mensium. Si vero dentes ex pugnis impactis essent excussi, & non unus, aut duo pugni essent dati, sed multi, (ut contingit, quando unus ex rixantibus alium prosternit) ex quo factum esset, quod percussi facies remansisset notabiliter deturpata, ita ut necessum fuisset per plures dies manere in Camera, ne sic deformatus cum scandalo appareret: & amplius dentes fuissent moti, aut aliquis ipsorum ex ore excussus; insuper livores in aliis membris, & tumores

in

in capite, quæ omnia evenissent ex impetu, & magna pugnorum petitione; in tali casu debet accipi dispositio secundi Statuti, & Reus puniri Carcere annuo, ac aliis pœnis hic expressis; & hoc tenet etiam *Sanctor. loc. cit. Quæst. 3. ℣. Respondeo inter graves fol. 82.*

40 Et quod hæc sit vera mens citati Statuti, apparet ex hoc, quod, licet in *Statuta Vallisoletana Tit. de Min. & maa. vial. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 473. ℣. Quicunque*, a quo desumptus est iste Textus, ita dicatur: *Quicunque, gladio, baculo, vel pugillo percusserit &c.* tamen Statutum illud inibi ad marginem notatur desumptum fuisse a *Statuto Romano* 1575; hoc vero reperitur declaratum in alio Romano, anno 1387. in hæc verba: *Renovamus Statutum Congregationis Generalis in hoc Cœnobio anno 1575. celebratæ in percussores. Et illud, quod dicitur de vulneribus, gladio inflictis, declaramus, & volumus, intelligi debere de percussionibus, etiam baculis, & pugillis, seu aliis hujusmodi factis. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 367. col. 2. ℣. Renovamus*. Ex quo Statuto evidenter habetur, quod dispositio *Vallisoletani*, licet loquatur de percutiente *pugillo* in singulari, non debet intelligi de uno, vel altero, sed de *pugillis* pluribus in copia impactis, ut exposuimus; & etiam, quod intelligatur de vulneribus, illatis per pugillos, ut sunt livores; tumores in carne; luxationes ossium; dimotiones, sive excussiones dentium; quæ omnia appellatione vulnerum possunt commode venire. Et ab ista explicatione non dissentit *Sanctorus*, qui loco supracitato docet, quod, si aliquis pugno feriret, vel occideret, deberet puniri non minus, ac si gladio delictum perpetrasset, ex gravitate effectus secuti mensurando crimen, & pœnam.

41 Quantum vero ad quartum, & quintum Statutum data supra *num.* 14. & 15. nulla est obscuritas in Textu; descendimus proinde ad enodandas quasdam dubitationes, circa supradicta omnia Statuta.

42 Prima dubitatio circa secundum Statutum datum supra *num.* 11. est, an accipi debeat universaliter de omni re, quæ potest esse instrumentum percussionis, quoquomodo factæ; an vero de solis instrumentis aptis ad percutiendum, ut lignum, saxum, calepodium &c.?

43 Respondeo cum *Sanctor. de Pœn. cap. 14. Quæst. 2. ℣. Respondeo secundo fol. 78.* intelligi de omni instrumento apto ad percutiendum, sive pulsandum; ad hoc vero requiritur in instrumento soliditas, ac durities; nam, si molle est, non potest in carnem inferre læsionem, ut patet de pulvinari laneo, aut plumeo &c. Et ideo, si duo Fratres rixantur in mensa, & unus iracundia percitus, arripiat panem, caseum, pomum, aut quid simile, ex cujus impetu potest imprimi sigillatio, vel dolor, aut vulnus, certe pœnam Statuti incurret. Quod, si quid molle, aut liquidum ad fœdandum, aut conspurcandum adversarium levaret, ut atramentum, lotium, stercus &c. hæc autem non projiceret, nulla pœna teneretur, quia illa non sunt instrumenta apta ad percutiendum. Quod, si ea projiceret, & adversarium fœdaret, tunc incurreret in Excommunicationem Canonis *cap. Si quis suadente. 17. quæst. 4.* ut communiter Doctores scribunt in puncto post Hostiensem *Sum. de Sent. Excom. §. Quid. si. aliquis. num.* 10. Et ultra Censuram, deberet Reus, arbitrio Judicis, gravius puniri, quam simpliciter arripiens, non tamen vibrans instrumentum ad percutiendum, quia cum gravior esset injuria proximo illata, graviori etiam pœna esset coercenda.

44 Secunda dubitatio est, an qui instrumentum arripuit ad terrendum, aut fugandum adversarium, incurrat in pœnam Statuti?

45 Respondet ad hoc *Sanctor. de Pœn. cap. 14. Quæst. 3. ℣. Respondeo puniendum fol. 81.* affirmative, & citat duas leges, *l. Attentari. 10. ff. de Injur. l. Item. apud §. Si quis pulsatus. 10. ff.* quarum secundam dicit canonizatam in *cap. Si quis. de Pœn. Dist. 1.*

46 Sed pace sua, hæ duæ leges non faciunt ad intentum. Nam prima determinat solummodo, quod *Attentari dicitur pudicitia, cum id agitur, ut ex pudico quis impudicus fiat*. Secunda vero habet, quod *territus ex eo, quod manus adversus eum fuerunt levatæ, quasi vapulandus, non tamen percussus, utili injuriarum actione tenetur*. Supponunt ergo duæ citatæ leges, quod licet quis impudicitiam non commiserit; aut minime percusserit, tamen actum tendentem ad impudicitiam, attentaverit; seu manum ad percutiendum levaverit. Et insuper notandum, quod ex earundem legum sanctione, is, cujus pudicitia attentata est, non potest agere contra attentantem ad pœnam legis *Juliæ de Adulteriis*; neque qui territus est ex manus levatione, habet contra alium actionem legis *Corneliæ de injuriis*, quæ punit eum, a quo Actor, *se pulsatum, verberatumve, domumve suam vi introitam esse dicat. l. lex Cornelia init. ff. de injur.* sed agere tantum possunt prædicti actione *Prætoria*, qua *Prætor* edixit se adversus Injuriantes, quoquomodo actionem esse daturum, & sic habet illius legis *Gloss. in l. Item apud §. Si quis pulsatus. V. Actione. ff. de Injur.*

47 Sequitur igitur, quod recitatæ leges puniunt quidem attentantem pudicitiam, aut verberationem, non tamen eadem actione, aut pœna actualiter maculantis pudicitiam, aut verberantis. Sed in nostro casu non sic est, quia Textus disponit pœna percutientium puniri debere, *qui instrumentum ad graviter percutiendum, arripuerit*; proinde leges illæ, quæ pœnam minorem (nempe injuriantium) statuunt contra attentantem pudicitiam, aut verberationem, ea, quæ sancita est contra actualiter committentem impudicitiam, aut verberationem, non possunt aptari ad casum nostrum; in quo Textus pœna æquali, ac eadem punit graviter percutientes, & instrumentum ad percutiendum arripientes.

48 Dico igitur ad dubitationem, quod lex pœnalis minime extendi debet, juxta tritam regulam, *cap. Odia. de Reg. jur. in 6.* cum ergo Textus puniat arripientes instrumenta *ad graviter percutiendum*, non potest extendi ad arripientes eadem *ad fugandum*, aut *terrendum adversarium*: sive ad se *defendendum*, qui sunt fines minime criminales.

49 Difficultas pro praxi esse potest, quomodo cognosci valeat instrumenta arrepta fuisse ad supradictos fines, & non potius ad percutiendum? Ad hoc dico, quod Reo incumbit onus probandi, se arripuisse instrumenta solummodo ad *terrendum* &c. nam præsumptio contraria stat contra eum. Potest autem probare ex hoc; quod licet potuisset percutere, non tamen percussit; quia instrumentum non vibravit; saxum non projecit; adversarium non est insecutus: sed mansit immobilis in actu defensionis. Quod magis roborabitur, probando se fuisse ab alio provocatum, insultatum, aut aggressum: quo casu evidentissimum esset, quod instrumentum arripuisset ad terrendum, & pro sua defensione.

50 Tertia dubitatio est. Posito, quod duo Religiosi rixati sint inter se, atque reciproce se percusserint, & non possit liquidari, quis fuerit aggressor, & ambo dicant ad propriam defensionem fecisse; quomodo se gerere debeat Judex.

51 Re-

51 Respondeo; quod de hoc dictum est supra, cum de Probatione *provocationis* locuti sumus. Videatur ibi *num* 6. & 7.

52 Quarta dubitatio circa tertium Statutum, datum supra *num*. 12. est, An qui vulnerasset alio instrumento, quam *gladio*, *baculo*, *vel pugillo*, quæ ibi exprimuntur, teneratur eadem pœna, ac si vulnerasset gladio &c.?

53 Respondeo eum *Sanctor. de Pæn. cap.* 14. *Qu.* 5. *fol.* 89. affirmative. Ratio est, quia verba illa, *gladio*, *baculo*, *pugilla*, posita sunt in Textu, non quidem taxative, sed exempiariter, proinde nil refert, a quonam Instrumento vulnus fiat, dummodo idem sequatur effectus.

54 Quinta dubitatio circa idem Statutum est, an eadem pœna annui Carceris puniendus esset, qui *gladio*, *baculo*, *rase* &c. aliquem feriret leviter, puta, cum sola incisione cutis, ac vulnere minime profundo.

55 Respondeo negative, ratio est, quia non tantum mensuratur culpa ex usu armorum, sed etiam ex effectu gravi, aut levi secuto. Proinde gravis percussio facta etiam nuda manu, prout diximus supra *num*. 19. punitur eadem pœna, qua punitur arreptio instrumenti ad graviter percutiendum. Quia ergo arreptio talis instrumenti cum vibratione, ut expoluimus supra *num*. 21. & non secuto aliquo vulnere, punitur Carcere bimestri; cum in casu proposito interveniat abusus talis instrumenti, debet infligi pœna arripientis instrumentum ad graviter percutiendum, puta, Carcer bimester. Sed quia sequutus est etiam effectus levis, addi debet pœna percutientis leviter, nempe caputium probationis per annum; & sic, qui gladio &c. leve vulnus infligit, bimestri Carcere, & gestatione caputii probationis per annum, puniri debet. Universaliter autem loquendo, quælibet læsio, sive vulnus leve leviter puniendum est, quoquomodo fiat. Unde erud itissime, more suo, probat *Rodericus Tom.* 2. *Quæst.* 34. *art.* 3. quod, si in aliqua Religione habeatur Statutum, quod tali, aut tanta pœna puniatur, qui alium vulneraverit, non tenetur ea pœna, qui alium vulnere levi sauciaverit.

56 Sexta dubitatio est, a quonam judicandum sit vulnus, ant *percussio* gravis?

57 Respondeo, quod hoc dependet ab arbitrio Judicis, ad quem, juxta Doctores *Abb. Anebaran. Butr. in cap* 2. *de Cler. percuss. Marsil Cons.* 7. *n.* 27. *Clar* §. *Homicid.* ℣. *Sciasautem* spectat etiam determinare, an vulnus fuerit mortale, nec ne. Tamen, ut ejus arbitrium bene sit regulatum, debet adhibere peritos Chirurgos, ut de jure tenetur, prout testantur communiter Scribentes, *Bart. Tr. de Percuss. n.* 1. *Bald. Conf.* 328. *lib.* 2. *Boss. Tit. de Homicid. n.* 115. apud *Farinacium Q.* 127. *n.* 50. Et advertant Judices, quod Chirurgi, ad hoc, ut probent, debent reddere sufficientem rationem sui dicti, juxta principia artis suæ, ut *Par. p. Tit. Corpor. Q.* 2. *n.* 56. *& seqq.* probavimus. Quapropter caute ambulet Judex Regularis, & videat, si Perlitus (qui, ut in pluribus est Infirmarius) sit revera peritus in chirurgia; ne ex ipsius Imperitia Reus gravetur. Et circa materiam hanc, puta, de qualitate vulnerum judicanda, consulatur *Farinac. Quæst.* 127. *a n.* 101. *ad* 170.

58 Septima dubitatio est; An omnes *percussiones* graves æquali modo, ac eadem pœna sint puniendæ?

59 Respondeo negative, quando nempe ex varietate circumstantiarum aggravatur, aut minuitur delictum. Ratio est, quia in delictis animus potius, quam exitus debet inspici. Quantumvis igitur idem sit effectus, ut pote grave vulnus, si diversus sit animus Rei, qui illud impressit, diversam debet sortiri pœnam, nempe leviorem, si vulneravit provocatus; si ex ira improvisa; si in ebrietate; si ad defensionem &c. aut graviorem, puta, si vulneravit appensate; aut proditorie; aut in insidiis; aut animo occidendi; sive accedente aliqua alia qualitate, quæ discutienda relinquitur arbitrio Judicis, qui & debet tali casu pœnas Statuti aut augere, aut moderare.

60 Octava dubitatio est. An, quando aliquis Religiosus alium percutit ex provocatione, aut subitaneo motu iræ, ordinaria pœna puniri debeat?

61 Respondeo, quod causa excusans illum, qui Clericum percutit, ab excommunicatione Canonis, *cap. Si quis suadente* 17. *qu.* 4. debet etiam excusare percutientem a pœnis Statutariis. Ratio est, quia tum Excommunicatio, tum pœnæ Statuti habent pro fundamento culpam mortalem in delinquente. Quod, si ex defectu culpæ mortalis non incurritur excommunicatio, ex consequenti neque debet incurri pœna Statuti. Attento etiam, quod habemus ex Textu *Tit. Delictorum*. §. 2. quod delicta, quibus gravis pœna irrogatur, sunt, *quæ culpam mortalem continent*.

62 Porro certum est, quod dicta Excommunicatio non incurritur, quando percussio est facta ad defensam cum moderamine inculpatæ tutelæ, *cap. Si vero*. §. *Si vero junct. Gloss. in V. Inferentem. cap. Ex tenore. de Sent. Excom.* Inculpata vero tutela dicitur, quando violentia innocenter repellitur, & ad hoc, juxta *Hostiensem Sum. Rubr. de Restit. spoliat.* §. *intelligendum*. ℣. *In repellenda* tria requiruntur. Primum est, ut fiat *incontinenti*, hoc est, antequam provocatus divertat ad aliena negotia. Secundum est, quod repulsio fiat *flagrante adhuc maleficio* adversarii. Tertium est, quod fiat cum *moderamine inculpatæ*, puta, quod sit ad defensam, & non ad vindictam; & quod fiat a quali modo cum offensa, puta, quod, si vis infertur sine armis, sine armis pariter repellatur; excepto casu, quo validior vi naturali debilem invaderet; posset enim iste armis uti, quibus pro sui defensa excedentes adversarii vires compescere posset.

63 Ex sententia autem *Alani*, subjungit loco citato *Hostiensis*, vis, antequam inferatur, est repellenda; & tunc dicitur in hoc servari moderamen inculpatæ tutelæ, si id tantum fit, quo omisso violentia non repellitur. Unde si periculum evitare non possis, nisi violentum interficeris, eum, sine omni culpa interficis; *nam adversus periculum naturalis ratio permittit se defendere. text. in l. Itaque*. 4. *ff. Ad l. Aquil. l. Si qui aggressorem l. Si quis percussorem. C. ad leg. Cornel. de Sicar.*

64 Ridet porro ibidem *Hostiensis* simplicitatem eorum, qui dicunt, quod, si aliquis cum moderamine debet se defendere, debet pati se prius percuti, antequam repercutiendo se defendat. Hoc verum non est, quia potest esse, quod, si expectaret primum ictum, non posset percussus repercutere ad se tuendum ab ulterioribus percussionibus. Sufficit ergo sibi certum periculum imminere ab invadente, aut provocante, ad hoc, quod possit percutiendo se defendere. In arreptione autem armorum, aut in librandis percussionibus, non ita stricte tenetur ad æqualitatem arithmeticam, aut geometricam servandam, ut, si aliqualiter excedat, culpabilem se reddat defendens, quia alteratio animi, motus, ira tempus, locus non dant facultatem plene consiliandi, & deliberandi; & ex defectu pleuæ deliberatio-

nia

nis culpa evaditur. Et hanc *Hostiensis* doctrinam confirmant *Cajetanus V. Excommunicatio. cap. 10. ℣. Tertius est. Grassius Decis. Par. 2. lib. 3. cap. 5. n. 27. & Riccius Decis. Cur. Archiep. Par. 2. Decis. 16. n. 16.*

65 Ex recitata igitur doctrina concluditur, quod, si quis provocatus verbis a Clerico, a quo videt etiam sibi imminere periculum verberum; ad hæc præcavenda potest præventive, & licite Clericum percutere, & dicetur percussisse ad defensam; quod etiam est dicendum, si verbere provocatus a Clerico, parato alia verbera addere, repercutiendo ab his se tuetur. Pariter, si Clericus alium provocat injuriis verbalibus, a quibus compesci non potuit per verba sibi replicata, sed paratus est novas injurias ad alterius ignominiam effutire, potest iste ulteriores injurias contra se impedire, Clericum percutiendo. Ex quo enim invalida expertus est verba ad compescendam injuriantis linguam, potest verberibus se tueri; nec erit in hoc excessus tutelæ inculpatæ. Si autem qui provocavit una injuria, aut verbere, injurias, aut verbera continuare se nolle ostendit, tacendo, se retrahendo, aut fugiendo &c. non potest provocatus reinjuriare, aut repercutere, quia hoc esset ad vindictam, non ad defensam, ut firmat *Abb. in cap. Si vero. num. 3. ℣. Quarto not. de Sent. Excom. Gloss. in cap. Significasti. il 2. in V. Tutelæ. de Homicid.*

66 Dicetur forte contra prædicta, quod Religiosus provocatus vel verbis, vel verberibus, debet se defendere fugiendo, aliter non servat modum inculpatæ tutelæ. Ratio est, quia, si Clericus fugiendo posset se salvare, si nolit fugere, & occidat aggressorem, non excusatur ab excessu homicidii, & fit irregularis, juxta *Gloss. in cap. Suscepimus. in V. interimetur*, & Doctores communiter *Host. Marian. Socin. Felyn. Anani. de Homicid. Abb. in cap. Significasti. in 2. eod. tit. & ibi Ancharan. Bellamer. & Zabarel. Farinac. Quæst. 125. num. 129.*

67 Sed negatur assumptum, quia non ita indemnem se servat fugiens ab eo, qui provocat injuria verbali, aut verbere, sicut, qui repercutit ad defensam. Si enim injuriatus aliquo verbo infamatorio, fugit ad evadendas alias injurias, quas provocans paratus est effutire; audientes injuriam, & videntes fugam, putant injuriantem vera dicere, & ideo existimant injuriatum fugere, quia injuriatus negare nec potest, nec audet, & tali pacto ipse remanet cum læsione famæ insanabili. Pariter, si fugit a percutiente, & percussuro, timorem demonstrat, & ex hoc læditur; nam ex eo adversarius fit audacior; & alii similes contra eum similia attentabunt cum suæ religiosæ quietis jactura, quam rationem, loquens de viro nobili, qui aggressus ab hoste, non tenetur fugere, ponderavit *Diana Par. 8. Tract. 7. Resol. 45.* Nec potest æque bene se tueri recurrendo ad Superiorem; quia punitio data provocanti, non ita deterret alios a provocatione simili, sicut animat ad injuriandum illius timiditas ostensa in fuga. Quod, si injurias verborum, aut verberum prævenit percutiendo ad defensam, cæteri cavent ab eo, sicut a bove, qui habet fœnum in cornu. Itidem, si fugit, & dat terga percutienti, non se tuetur, imo dat percussori contra se majorem commoditatem percutiendi, & hoc maxime, si hic sit pedibus illo velocior; tunc enim nil prorsus juvabitur a fuga.

68 Si ergo lex naturæ concedit contra injustum aggressorem se defendere, & servare indemnem, & nullus modus est explicatior, quam moderate, & pro sola defensa percutere; concluditur, Religiosum non teneri fuga sibi consulere ab aggressore, insultante, aut provocante, parato ad ulteriores injurias verborum, aut facti procedendum.

69 Nec est par ratio de Clerico, qui potius debet fugere, quam occidere; tum quia homicidium est prohibitum de jure divino, quod non est percutere personam Religiosam, qua talem, quod sub ea censura prohibetur tantum jure humano; tum quia vita hominis est altioris ordinis, quam sit quodvis aliud bonum temporale; ideo nequit illa tolli pro conservatione boni inferioris ordinis; tum quia Clericus tenetur fugere tantum, quando fuga se conservat totaliter indemnem, quod non est in casu nostro; & quod Clericus non teneatur fugere ab injusto aggressore, docent multi: *Abb. in cap. Significasti. 18. num. 9. de Homicid. Georg. Obrecht. Tract. de defens. necess. cap. 10. num. 16. Themud. Archiep. Olyssipon. Decis. 83. num. 16. Dian. Par. 8. Tract. 7. Resol. 47. in fin.* tum tandem, quia non tenet consequentia, prohibeor occidere, ergo prohibeor percutere me invadentem, quia argumentum a majori ad minus destructive non tenet, ut patet ex Topicis.

70 Pariter ad incurrendam excommunicationem Canonis *Si quis* &c. requiritur, quod percussio, sive alia violentia inferatur Clerico, *suadente Diabolo*; hoc est malo dolo, & cum plena advertentia: unde infertur, quod, cum censuram non incurrit, qui volens percutere Laicum, casualiter percutit Clericum, ut de communi sententia testatur *Clar. Quæst. 77. num.* 8. sicut etiam qui percutiens Clericum ad propriam defensam, modum defensionis excedit, dummodo hoc non faciat ex proposito, ut firmat *Gloss.* communiter recepta *in cap. Significasti. il 2. in V. Tutelæ. Extra. de Homicid.*

71 Communis porro sententia Theologorum est, quod motus primo primi, qui præveniunt deliberationem, non sunt plene voluntarii, & proinde possunt esse non peccaminosi, eo quia peccatum non est, nisi voluntarium. *Vasq. 1. 2. Disp. 127. cap. 3. Navar. Reginal. Sayr.* apud *Bonacin. de leg. Disp. 2. Quæst. 3. Pun. 3. num. 9.* Sequitur ergo, quod, si aliquis ob injuriam sibi, verbis, aut factis, a Clerico illatam, maxima ira accendatur, & incontinenti eum percutit, non peccat mortaliter, quia motus ille ex subitanea iracundia ortus, est primo primus. Et sicut phrenesis, per quam incalescit cerebrum, impedit usum rationis, ob cujus defectum phreneticus, percutiendo aliquem, non peccat; ita etiam evenit ex ira; nam, ut ait Poeta: *Ira impedit animum, ne possit cernere verum*, & sic nec discurrere, nec consiliari, nec deliberare, nec peccare. Quod, si ex subita ira percutiens Clericum, non peccat mortaliter, sequitur, quod nec incurrit excommunicationem, quæ peccatum mortale supponit.

72 Ex hucusque dictis patet resolutio ad propositam dubitationem, nam, si Religiosus provocatus ab alio, qui jam injuriam inferre desierat, ipsum percutit, pœnas percutientium incurrit, sicut etiam censuram; quia percutit ad vindictam, & non ad defensam. Si vero percutit provocantem, qui continuat, aut paratum se ostendit continuare injuriam verbis, aut factis; nec censuram, nec pœnam incurrit, quia facit ad defensionem, & sic, multis citatis *Gennea. Prax. cap. 23. num. 9. Felin. in cap. Significasti. il 2. de Homicid.* docet *Peyrin. de Prælat. Quæst. 3. cap. 2. §. p. num. 60.* qui ex *Bariola Cons. 22.* docet non fuisse excommunicatum Monachum, qui alterum se injuriantem percussit; & ex *Ricc. Prax. Par. p. Decis. 466.* refert decisum, quod sæcularis, qui provocatus percussit Clericum, non est declaratus Excommunicatus, non solum quando pro sua, sed etiam quando pro injuriis, il-

latis

latis Patri, Matri, Uxori, Filiis, aut aliis de sui familia provocatus percussit.

73 Et cohærenter idem concludendum de Religioso percutiente ex motu primo iracundiæ subitaneæ, prævenientis deliberationem, ac in hoc sensu accipiendus est *Peyrinus*, qui loco proxime citato ait, se censuisse, *Excommunicationem non incurrisse Prælatum, qui percussit Monachum in plena Communitate, qui eum ebrium vocaverat*. Quia, si percussisset extra motum primo primum, patet, quod hoc fecisset ex plena deliberatione; & hoc non ad defensam, quia Monachus jam injuriare desierat; unde censuram non evasisset.

74 Maxime tamen Judicibus Regularibus opus est prudentia, ne omnes percussores titulo defensionis, aut motus primo primi absolvant a pœnis Statutariis; neve omnes indifferenter condemnent, minime ponderatis rationibus supradictis: omnes enim aut absolvendo, aut condemnando, æqualiter justitia læderetur. Ideo habenda est accurata ratio circumstantiarum omnium personæ, loci, modi, temporis, occasionis, quæ in facto interveniunt, ut discernant, num quis ad defensam, aut motu primo percusserit, aut non.

75 Dico proinde, quod, si iniurians alium, impetu insultat versus eum, pergendo manu aut inermi, aut armata; iste vero se non movet de loco, ubi est, sed alium expectat, & statim percutit; sive etiam si iniurians loco suo non movetur, verbis tamen iniuriare non desinit, non obstante verbali defensione, per aliam facta; iniuriatus autem ad eum vadit, & percutit, ut iniuriare cesset, & hæc per Testes concludenter probentur, debet percutiens absolvi, quia probata remanet justa causa defensionis. Si probat solum per unum Testem, & militant favore sui adminicula, puta, quia iste est homo quietus, alius vero rixosus &c. debet pariter absolvi, quia præsumptiones de jure pro se induunt rationem probationis, & transferunt in adversarium onus probandi contrarium.

76 Si autem præsumptio pro percutiente debilis est, quia probata quidem præsumptive manet provocatio, non tamen quod *percussio* fuerit ad defensam, debet provocatus percutiens extraordinarie puniri. Ratio est, quia delinquens ex provocatione non delinquit ex pleno dolo; unde aliquid de pœna ordinaria sibi est minuendum. Provocans autem, & insimul percutiens debet puniri ad rigorem Statuti, & forte etiam acrius, quam sit pœna simpliciter percutientis; si quidem duo delicta sunt distincta, *provocatio*, & *percussio*, proinde etiam pœnæ debent cumulari.

77 Quod autem dictum est de discernendo, an quis percusserit ex provocatione ad defensam, observandum est ad judicandum, an percusserit ex primo motu, & hoc colligi potest a natura percutientis, si est ad bilem proclivis, a qualitate iniuriæ, nempe, si est in se gravis, aut in existimatione illius valde infamatoria; a tempore, a loco, a modo, nempe, si statim audivit iniuriam, excanduit; in iniuriantem insurrexit, percussit &c. Et in hoc agnoscendo desideratur Judicis sagacitas, prudentia, & integritas, spoliata ab omni passione.

78 Nona dubitatio est, Quisnam dicatur provocator, quando iniuriæ sunt reciprocæ, puta quando unus iniuriat, alius autem gravius reiniuriat?

79 Respondeo, quod frequens est casus hic, nec tamen reperire mihi licuit Doctorem de hoc scribentem. Dico tamen, quod, si unus alium provocat dicendo: *Tu es filius birrarii*, & alius replicat: *Tu es bastardus, & filius meretricis*, ambo dicendi sunt provocatores. Ratio est, quia primus, qui injuriavit, liquet, quod provocavit; alius autem, quia non parem iniuriam insultt, sed majorem acceptam, pariter alium provocavit; quia posito, quod dicendo: *Tu es bastardus*, æqualem iniuriam acceptæ reddiderit, & sic ad sui defensam fecerit; dum addit: *Es filius meretricis*, ad ulteriores iniurias verborum, aut verberum accendit; & sic provocatio alia provocatione compensatur. Unde, si sequantur reciprocæ percussiones, ex æquo sunt puniendi.

80 Decima dubitatio est circa quartum, & quintum Statutum datum supra *num.* 13. & 14. & est, ex quo ibi sancitæ sunt aliæ, ac aliæ pœnæ contra percutientes *Provinciales*, aut *Generalem*, majores, quam sint pœnæ percutientium alios Religiosos, an percutiens Superiorem localem, majorem ordinaria percutientium pœnam mereatur?

81 Respondeo, quod Textus circa hoc decurtatus est, nam ponit tantum pœnas percutientium Generalem, aut Provincialem. Supplendus proinde est Textus ex *Vallisoletanis cap. 7. Tit. de Min. & man. viol. §. final.* quæ ita habent: *Quicunque Prælatum Localem gladio percusserit, & mors secuta fuerit, ad triremes perpetuo condemnetur. Si autem mors secuta non fuerit, ad triremes mittatur, Superiorum arbitratu.* Textus quidem hujus Statuti clarus est; advertere solum oportet, quod hic loquitur de *Prælato Locali*, proinde accipiendus est tum de *Guardiano*, tum de *Præside*, aut *Vicario* in capite, illo nempe, qui Superiorem Localem non habet supra se, nam omnes isti sunt *Prælati Locales*. Vicarii autem Conventuum, qui supra se habent Guardianum, non censentur hoc nomine; proinde qui *Vicarium* percutit, non tantum pœnam meretur, sicut qui verberat *Guardianum*, aut alium Superiorem Localem, prout bene probat *Roderic. Quæst. Regul. 34. art. 2. ꝟ. Ex his Tom. 2.* Advertendum autem, quod *Statuta Generalia Ordinis Sambucana cap. 7. §. 6. n. 53.* habent: *Si quis Prælatum Localem gladio, aut baculo, aut quovis instrumento percusserit, & mors secuta fuerit, ad triremes mittatur, Superioris arbitrio*, & citant ad marginem *Statuta Salmaticen. cap. 7.* Sed hoc Statutum a Compilatore more suo corruptum est; & in *Salmaticensibus* nec verbum de illo habetur. Convincitur ideo fuisse desumptum a citatis *Vallisoletanis*, sed mendose; nam illa loquuntur de percutiente *Prælatum Localem gladio*, puta, gravi vulnere inflicto, gladio, aut altero instrumento apto ad occidendum; hoc vero ait *baculo, aut quovis instrumento*, quod interpretari potest etiam de eo, quod de se aptum ad graviter lædendum non est. Pariter vitiatum est in eo, quod Vallisoletana volunt, quod secuta morte, Reus *perpetuo ad triremes condemnetur*, & Sambucanum habet, *ad triremes mittatur, Superiorum arbitrata*. Ideo hoc attendi non debet.

82 Undecima dubitatio est, an pœna percutientium Prælatum Localem puniri debeat, qui percutit *Discretum, seu Patrem Ordinis, aut Provinciæ, Custodem, Definitorem, Lectorem Jubilatum*, aut *Emeritum*, aut actualem Sac. Theologiæ, qui censentur digniores *Prælato* Locali, cum ipsum præcedant.

83 Respondeo, quod in jure *text. in l. Omne delictum. §. Qui manus ff. de Re milit.* habetur, quod *qui manus intulit Præposito, capite puniendus est: & augetur petulantiæ crimen dignitate Præpositi*. Videmus proinde, quod rationabiliter pœnæ in recitatis Statutis augentur contra percussores pro majori, ac minori dignitate *Prælati* percussi. *Prælati* enim *Magistra-*

ram,

tam gerunt, & in sententia *Arist. Ethic. lib. 5. c. 5.* qui *Magistratum* offendunt, ultimo supplicio affici debent. Non sic autem est de aliis, qui functi *Magistratu* sunt; quantumvis enim ratione muneris administrati, aut Officii, quod gerunt, sint cæteris spectabiliores in Religiosa Republica, & speciali honore sedendi, præ cæteris decorentur, non tamen sunt habendi in ea consideratione, in qua habentur *Prælati*, qui sunt veluti Patres in Religiosa familia, ut proinde qui eos occidunt, similitudinarium parricidium committunt, ut scribit *Roderic. Tom. 2. Quæst. 34. art. 1. ℣. Ex his.* Resolvitur ergo ex his, quod, quamvis *Patres Ordinis*, & *Provinciæ* &c. sint digniores *Prælato* Locali, non tamen actualem *Magistratum* gerunt, ratione cujus tanta pœna debeatur eum offendenti. Et sic sentit etiam *Roderic. loc. cit. art. 2. ℣. Neque ego*, qui vult non deberi tantam pœnam percutienti *Definitorem*, (& eadem est ratio de aliis, habentibus dignitatem, præeminentiam, aut officium sine jurisdictione) ut percutienti *Prælatum*. Verum est, quod, cum ex dignitate personæ offensæ crescat crimen, crescere debet etiam pœna; proinde arbitrio Judicis, majori pœna puniendus est, qui aliquem ex *Patribus Ordinis*, aut *Provinciæ* percutit, quam si aliquem ex gregariis Religiosis percuteret; non tamen ea, quæ in Textu assignatur pro percutiente Prælatos. Et par consideratio habenda est, si Laicus Conversus percuteret Sacerdotem, aut Clericum.

84 Duodecima dubitatio est, quomodo regulandæ sint pœnæ Religiosi nostri, percutientis personas extra Ordinem?

85 Respondeo, quod circa personas extra Ordinem, quæ speciali nota dignæ non sunt, tam si fuerint Ecclesiasticæ, quam si fuerint Laicæ, ut, puta, Clericus, seu Sacerdos ordinarius Sæcularis, aut Regularis; sive unus ex Laicis carens speciali distinctivo, ut *Prætoris*, *Judicis*, *Gubernatoris* &c. aperta est dispositio Textus, loquentis supra *num. 9.* qui loquitur de personis *in Ordine*, *& extra*; unde circa *percussiones* leves, aut graves, factas personæ extra Ordinem, ut præscetur, res regulanda est iisdem pœnis, ut percutiendo Religiosum ordinarium. Et quamvis incongruum videatur, quod par pœna impendatur, quando percutitur Laicus, sicut cum læditur Religiosus, qui dispares in statu suo sunt, ut liquet; tamen Statutum considerat scandalum, quod oritur ex *percussione* personæ extra Ordinem; & hoc auget crimen in tantum, ut reputetur a Statuto æquale delicto percutientis intra Claustra personam Religiosam, quamvis hæc dignioris sit status, quam Laicus.

86 Sed respectu personarum extra ordinem, quæ nota speciali dignificantur, optime ait *Sanctor. de Pœn. cap. 14. Quæst. 5. ℣. Respondes tertio fol. 92.* servandam esse analogiam pœnæ ad pœnam, ut personæ intra Ordinem ad personam extra eum. Currit porro analogia inter *Guardianum*, seu alium *Prælatum* in Ordine, & *Parochum*, quo ad Ecclesiasticos sæculares, & *Prætorem*, *Potestatem*, *aut Judicem*, quo ad Laicos, & ratio est, quia omnes isti suis respective Subditis localiter præsunt. *Prælatus Provincialis* in Ordine correspondentes sibi, extra Ordinem, habet *Episcopum*, seu *Ordinarium*, & *Rectorem*, seu *Gubernatorem* Urbis; quia omnium istorum jurisdictio extenditur *per Provinciam*, *Diœcesim* & *Comitatum*, *Ducatum*, aut *Principatum Urbis*, *Generali* tandem in Ordine correspondet *Archiepiscopus*, seu *Primas* inter Ecclesiasticos, & *Præses*, seu *Gubernator* totius Status, qui sub se plures Urbes habet. Pœnæ igitur, quæ in Textu assignantur percutienti intra Ordinem *Prælatum* Localem, *Provincialem*, aut *Generalem*, applicandæ sunt personis extra Ordinem sibi respective correspondentibus. Ratio est, quia similitudo Officii importat analogiam dignitatis, & pro dignitate personæ offensæ crescit injuria, & crimen, *l. Prætor. edixit. §. Atrocem. ff. de Injur. Gloss. in cap. Cum illorum. in V. Episcopum. de Sent. Excommun.*; crescere proinde, & aptari debet pœna ad instar offensæ dignitatis.

87 Tertia decima dubitatio est, a quonam absolvendus pro foro fori a vinculo Excommunicationis sit Religiosus, qui percussit Clericum Sæcularem, aut Religiosum alterius Ordinis?

88 Respondeo, quod de jure communi, si Monachus percutit Monachum alterius Monasterii, debet absolvi ab Abbate tum suo, tum Monachi percussi, ut habetur in Decretali *text. in cap. Cum illorum. §. Si vero*, ubi ex *Hostiensi* notat *Abbas num. 13. de Sent. Excommun.* quod Abbas Monachi percussi debet virga percutere nudos humeros ejus, qui absolvitur, dum hic genuflexus recitat totum Psalmum *Miserere mei Deus* &c. Abbas autem percutientis debet proferre verba absolutionis. Et quamvis citata Decretalis loquatur de Abbatibus, tamen hoc debere extendi ad alios Superiores Regulares, docet ibidem citatus *Abbas Panormitanus*.

89 Si vero percutiat Clericum Sæcularem, de jure antiquo non poterat absolvi nisi a *Papa*, ut habetur in citata proxime *Decretali*, sed hæc correcta est per aliam, *text. in cap. Religioso. junct. Gloss. in V. Eo casu. de Sent. Excommun. in 6.* in qua hujusmodi absolutio concessa est Episcopis. De jure autem privilegiato communiter recepto, prout probat *Roderic. Tom. 1. Quæst. 20. Art. 12.*, & refiatur *Sanctor. Comment. cap. 2. Stat. 14.* possunt Prælati Regulares absolvere etiam nominatim excommunicatum Subditum suum ob injectionem manus violentæ in Clericum quemvis. Advertendum autem, quod absolutio ista est tantum pro foro animæ; & in foro fori tantum pro percussoribus fratrum suorum, respectu quorum non requiritur partis satisfactio, cum sint ambo ejusdem Religionis, nempe percutiens, ac percussus, ut infra dicam.

90 Casu igitur, quod *Frater Minor* percutiat Regularem alterius Ordinis, debet Reus absolvi per Superiores nempe percussi, & percussoris unitim; ita ut Superior percussi cædat Reum virga, ut supra dictum est; alius vero a Censura absolvat. Fundamentum hujus dispositionis est, prout explicant *Gloss. in cap Cum illorum in V. Passus est*; & *Hostiensis*, & ex illis *Abbas num. 13. de Sent. Excommun.* Quia Religiosus est sicut filius, Superior autem ejus est ut paterfamilias. Sicut ergo injuria facta filio, patrem contingit, qui argumento legis §. 2. *Instit. de Injur.* videtur injuriam passus, ita Superior de suo Subdito percusso satisfactionem recipit, verberando percussorem. Addit autem loco citato *Hostiensis*, quod, ideo Abbas Monachi percussi vocatur ad absolutionem, quia pro injuria illata debet fieri, seu dari satisfactio Monasterio percussi, etiam in pecunia; sed cum percutiens non habeat proprium, unde satisfaciat, nec debet teneri Monasterium ex delicto suo, statutum fuit in compensationem injuriæ, quod Abbas Monachi percussi vocetur.

91 Si vero Regularis percutit Clericum Sæcularem, dico cum *Sanctor. de Pœn. cap. 14. Quæst. 3. ℣. Respondeo inter graves. fol. 82.* quod satisfacta parte, percussor debet a proprio Superiore absolvi, etiam pro foro fori, nec potest *Episcopus* prætendere, quod ab eo absolvatur. Ratio est, quia *Episco-*

scopus non potest ferre sententiam declaratoriam, quod Regularis, qui Clericum Sæcularem percussit intra Claustra, sit excommunicatus vitandus, ut probat *Bordon. Controv.* 44. *Quæst.* 4. *num.* 5. quia Episcopus supra Regulares delinquentes in suo Claustro, nullum jus habet. Nec pariter, si percutiat Clericum extra Claustra, ut cum *Portello V. Episcopus. num.* 9. probat idem *Bordonus Var. Resol.* 7. *quæst.* 7. *num.* 11. ℣. *Oppositum*, & *Resol.* 28. *quæst.* 26. *nu.* 60. igitur nec potest prætendere ipsum absolvere, cum iste sit actus majoris jurisdictionis.

92 Pariter capitulum illud *Religioso de Sent. Excomm. in* 6. non dicit, quod *debeat* absolvi ab *Episcopo* Regularis percussor Clerici, sed, quod *possit ab Episcopo absolutionis beneficium exhiberi*, unde deducitur, quod talis absolutio non est obligatoria, sed facultativa, unde concluditur, quod *Episcopus* non potest prætendere, quod Regularis percussor Clerici se præsentet coram eo, ad obtinendum beneficium absolutionis, ut ultra *Bordonum* locis supra citatis probant *Cespedes de Exemp. Regular. cap.* 19. *Dub.* 305. *num.* 6. & jurium Regularium acerrimus propugnator *Pasqualigus Addit. ad Lauret. de Franch. Par.* 2. *Quæst.* 21. *num.* 2. attento maxime, quod ex privilegio *Bonifacii IX.*, quod ibidem per extensum recitat idem *Pasqualigus*, Superiores Regulares habent facultatem absolvendi in utroque foro Subditos suos, injicientes *manus violentas in Confratres, vel alios quoscunque Clericos, etiam usque ad sanguinis effusionem, & enormem læsionem*.

93 Nec contra datam resolutionem facit, quod, sicut Regularis alium diversi Claustri percutiens, non absolvitur sine interventu Superioris ejus, qui percussus est, ita nec poterit absolvi percussor Clerici Sæcularis sine interventu *Episcopi*, qui est *Prælatus* illius.

94 Quia negatur paritas, & ratio est, quia non ita est Clericus respectu *Episcopi*, ut Regularis sub suo Prælato. Quia Regularis non habet independenter a suo Prælato velle, aut nolle, nec potest suam injuriam prosequi, aut in judicio super ea agere, ut scribunt communiter Doctores. *Abb. in cap. Parochianos. num.* 3. *de Sent. Excom. Dec. in cap. In præsent. n.*223. *de Probat. Franc. in cap.* 2. *n.* 6. *Ne Cler. vel Monach. Angelic. Rosell. Armill. Sylv. Antonin. Ducian. Cavall. Farinac.* apud *Pasqual. loc. cit. Quæst.* 107. *num.* 2. Unde in hac materia Religiosus æquiparatur servo, aut filio familias juxta regulam, quam tradunt Jurisperiti, & Canonistæ *DD. in Authen. Causa. C. de Epi. & Cler. & in cap. Cum dilectus. de Rescr.* Sequitur proinde, quod ad Superiorem spectat agere contra injuriantem ejus Subditum; injuriam remittere; satisfactionem super ea prætendere, & recipere, ut Dominus pro servo, & Pater pro filio, ut docte prosequitur loco citato *Pasqualigus*.

95 Non sic autem est de Clerico Sæculari, quia ipse est sui juris, & in judicio tum civiliter, tum criminaliter, & independenter a suo *Episcopo*, potest suam injuriam prosequi, & super ea satisfactionem debitam prætendere, & recipere. Et ex hoc sequitur, quod actionem competentem Clerico ratione injuriæ sibi illatæ, non potest Ecclesia remittere, ut docet *Abb. in cap. Parochianos n.* 4. *de Sent. Excom*; & proinde nec *Episcopus*. Non currit igitur paritas inter Clericum, & Monachum, nec inter *Episcopum*, & *Abbatem*; & ita non poterit *Episcopus* prætendere absolvere Regularem, qui illius Clericum percussit, sicut *Abbas* intervenire debet pro absolutione ejus, qui Monachum verberavit.

§. IV. Duellum.

SUMMARIUM.

1 *Provocatio varias habet significationes.*
Provocatio importat appellationem; & majorem emphasim habet, quam appellatio.
2 *Transumptive significat invitationem.*
3 *Frequentius usurpatur pro invitatione ad pugnam.*
Diffidare *quid importet.*
4 *Duellum proprie sumptum, quid sit.*
Finis duelli proprie dicti, est probatio occultorum.
Duellum hoc prohibetur de jure Divino.
Indagare veritatem per duellum, est Deum tentare.
Opinio, quod tale duellum sit prohibitum de jure Civili.
Impugnatur talis opinio.
Gladiatores a jure prohibiti, qui sint.
Probatio per duellum a legibus Longobardorum permissa.
5 *Duelli communiter sumpti definitio.*
Duellum non est, nisi armata manu committatur.
6 *Duellum requirit tempus, locum, & genus armorum assignatum.*
Condicere, *quid importet.*
Condictio est actio in personam.
Pugnam condicere, quid significet.
7 *Pugna, quæ fit, tempore non condicto, duellum non est.*
8 *Duellum requirit animum utrinque deliberatum post præmeditationem.*
Diffidatus, & incontinenti pergens ad locum assignatum, & pugnans, non committit duellum & quare.
9 *Duellum debet esse ordinatum ad finem privatum.*
Si ordinetur ad finem publicum, & sit auctoritate Principis, crimen non est.
Pugna commissa inter milites, utrinque numero pares, de mandatu Imperatorum duorum exercituum, licita est.
Dummodo non sit ad vanum finem.
10 *Probatur Historia Sacræ Scripturæ.*
11 *Duellum potest a Principibus ordinari ad bellum terminandum.*
Tale duellum potest tum acceptari, tum ad illud provocare.
12 *Duellum formatum, sive solemne, & simplex, quid sit.*
Requisita ad duellum simplex, ut sit verum duellum.
In duello simplici requiritur designatio loci determinati, & genus armorum, & tempus.
13 *Dubium, an sit duellum, si statim post diffidationem pergatur ad locum certaminis, & pugnetur.*
Resolvitur dubium, negative.
Duellum requirit præmeditationem.
14 *Diffidatus, incedens armatus animo pugnandi cum eo, qui diffidavit, non condicto loco, si pugna sequatur, duellum committit.*
15 *Si duo conveniunt ad pugnam, & divertant a loco condicto, & pergunt ad alium locum, & ibi pugnent, duellum committunt.*
16 *Quo casu ob causam privatam videatur posse Principem permittere duellum.*
17 *Mala, quæ proveniunt ex privata inimicitia Nobilium potentium.*
18 *Dubium, an sit criminale duellum factum pacto secreto inter partes, ut se vulnerarent.*
Resolvitur, quod non peccarent, nec Censuram in-

incurrerent in foro animæ, fecus in foro externo.
Ex novis juribus minime hoc amplectitur.

19 *Duellum quo jure Ecclefiaftico fit prohibitum.*
20 *Habentes influxum in duellum quoquomodo, incidunt in Cenfuras contra duellantes*
21 *Confulentes duellum quotupliciter dicantur.*
22 *Facientes fcripta, ad qua fequitur duellum, quo cafu fubeunt Cenfuras duellantium.*
23 *Manifeftantes fcriptum injuriofum, ut fequatur duellum, incidunt in Cenfuras.*
24 *Dictantes, fcribentes, portantes &c. libellum provocatorium ad duellum, funt pariter excommunicati.*
25 *Confilium, auxilium, operam, favorem &c. dantes ad libellum provocatorium, fubeunt Cenfuram.*
26 *Patrini duellantium incidant in eafdem Cenfuras.*
27 *Spectatores duelli ex compofito incurrant in pœnas duellantium.*
Sanchez opinio impugnatur.
Spectantes ex compofito, qui fint.
Dictio ex compofito, quid fignificet.
Spectantes duellum ob curiofitatem, non incurrunt.
28 *Princeps concedens campum francum duellantibus, eft excommunicatus.*
Item Magiftratus potens impedire duellum, & non impediens.
Pariter Princeps concedens poft duellum impunitatem duellantibus.
Quomodo accipienda hæc poftrema conclufio.
29 *Princeps excommunicationem fubit, fi duellaturis impunitatem promittit.*
30 *Extenfio pœnarum Conciliarium ad duellum, etiam non folemne, etiam effectu non fecuto.*
31 *Conftitutiones Gregorii, ac Clementis circa talem extenfionem, funt confufa.*
32 *Principales, duello non fecuto, non incurrunt Cenfuram; bene tamen complices.*
33 *Ratio, quare complices incurrant, & non principales, fed non ex novis juribus.*
34 *Diffidans ad duellum eum, quem fcit, non effe acceptaturum, non incurrit Cenfuram.*
35 *Acceptans duellum, ut fubeat jacturam honoris, an peccet, & pugnando, fit excommunicatus.*
Opinio Sanchez.
Propofitio damnata ab Innocentio XI.
36 *Opinio aliquorum Doctorum circa tales Propofitiones damnatas.*
37 *Conftitutio* BENEDICTI XIV. *damnantis quinque Propofitiones Duellorum abufui faventes.*

1 PRovocationis vocabulum alium etiam fortitur fenfum ab eo, quem fuperiori paragrapho expofuimus. Diximus ibi, provocationem effe injuriam, verbo, aut facto illatam alteri in ejus præfentia, ob quam injuriatus movetur ad iram. Nunc dicimus, provocationem in jure vocari appellationem a Judice inferiori ad fuperiorem; unde habetur in *C. lib. 7. Tit. 64. Quando provocare non eft neceffe*; & juxta *Calvinum in Lexico, V. Provocare*, qui citat *Bartolum in l. Minores. ff. de Administr. tuto.* provocatio magis eft, quam appellatio, ac majorem energiam exprimit, qua ille, qui in fententia fuccubuit, adverfarium victorem vocat coram majori Magiftratu, cujus opem provocans implorat, ut illi fuppetias ferat contra injuriam a minori Magiftratu, fibi factam in fententia injufta, contra eum lata.

2 Transfumptive, ut opinor, hoc vocabulum ufurpatur pro invitatione ad periculum, de fe faciendum difputatione, armis, ludo, alea, five alio modo; ficut enim in judicio provocanti res eft cum adverfario, quem ad fecum concertandum fuper jure fuo invitat, fic etiam eft in quavis alia provocatione. Differt autem hæc a provocatione (quam primo diximus) toto cælo; nam illa fit dictis, aut factis injuriofis ab eo, qui provocare dicitur, ad finem lædendi provocatum. Hæc vero fit ab eo, qui damnum paffus eft, aut fe paffum reputat; & non fit per injuriam illatam; aut ad finem inferendæ: fed comitatu civili, & ad finem obtinendi aut reparationem acceptæ injuriæ, aut gloriam, aut famam, aut lucrum ex concertatione, ad quam fit provocatio.

3 Frequentiori autem ufurpatione provocatio accipitur pro invitatione ad experiendum armis, quæ dicitur communiter *diffidatio* a verbo *diffidare*, quod, ut *Pratejo lex jur. V. Diffidare* placet, eft pugnam indicere, five hoftem fe declarare. Certamen autem, feu pugna, quæ ex hujufmodi provocatione, five diffidatione fequitur, vocatur *Monomachia*, five *Duellum*. Quia vero tum provocatio, etiam effectu non fecuto, tum *duellum* ipfum delicta funt, & unum ordinatur ad aliud; de utrifque in hoc paragrapho differemus.

4 *Duellum* poteft accipi in proprio, & ftricto fignificato, vel late, & communiter. Proprie *duellum* eft fingulare certamen duorum hominum, ad purgationem illati criminis initum, quo victor purgatus, victus vero pro convicto habetur, *arg. cap. 2. de Purg. vulg. cap. Monomachia. 2. quæft. 5.* finis enim *duelli* eft probatio occultorum, & purgatio indiciorum; ut bene ait *Tholofan. Syntagm. jur. Par. 3. lib. 48. cap. 15. num. 2.*, & ideo reponi debet inter fpecies divinationis prohibitæ, prout fcribit *Sanch. Moral. lib. 2. cap. 39. num. 1.* Prohibetur quidem de jure Divino pluribus in locis Sacræ Scripturæ *Deuteronom. cap. 6. ℣. 16. Luc. cap. 4. ℣. 12. Matt. cap. 4. ℣. 7. Non tentabis Dominum Deum tuum.* volens autem indagare veritatem facti mediante *duello*, eft Deum tentare, prout docet *D. Thom. 2. 2. Quæft. 95. art. 8. ad 3.* & eft fpecies fuperftitionis, quia tentat inquirere veritatem per medium ad hoc ineptum. Prohibetur etiam de jure Canonico, *text. in cap. Si non licet. 23. quæft. 5. & in cap. Monomachia. 2. quæft. 3. & in cap. 1. & 2. Extra de Purgat. vulgar.* Volunt autem multi Doctores *Jafon. Reginald. Floron. Saccar. Berlich. Carpzov.* apud *Raynal. Tom. 1. cap. 9. §. 1. num. 4. ℣. Et licet duella*, quod fit etiam prohibitum de jure Civili per Textum in *l. Unic. C. de Gladiat. penit. toll. lib. 11.* Sed immerito, nam Textus ille loquitur de gladiatoribus, qui fpectaculo erant populo Romano in ludis, quos *gladiatorios* vocabant, & erant foliti edi Romæ a Triumphantibus, de quibus paffim loquuntur *Svetonius*, *Tacitus*; & alii rerum Romanarum Scriptores. Imo per legem *Longobardorum* ex confuetudine introductam, talis probatio per duellum permittebatur, ut habetur in *l. 1. Longobard. Tit. de Monomach.*

5 Large autem, five in communi acceptione, qua, apud omnes noftris temporibus intelligitur, *duellum* definitur, quod fit *pugna armata duorum, five plurium ex condicto, ad finem privatum ordinata*. In qua definitione dicitur *pugna armata*, ad differentiam aliorum certaminum, quæ fiunt ad experiendas vires ingenii, ut funt difputationes, ac certamina literaria; aut etiam corporis, ut luctæ; & proinde, fi duo, aut plures etiam ex condicto fine armis inter fe concertarent pugnis, aut colluctatione, non dicerentur duellum commififfe, nec duel-

duellantium pœnas incurrerent, ut scribunt Doctores. *Filiuc. Tr. 15. num. 107. Bonac. de Censur. Dist. 2. Quæst. 6. Pun. 2. num. 9. Thesaur. de Pœn, Par. 2. V. Duellum. cap. 4 in fin.*

6 Dicitur *ex condicto*, quod importat tria, nempe *tempus*, *locum*, & *genus armorum*, sive qualitatem certaminis; *condicere* enim, ut ex *Brissonio* docet *Calvinus Lexic. V. Condicere, est diem, locumque communi consensu constituere*; itidem, quia, ut ait *Ulpianus text. in l. Actionum. 25. ff. de Obligat, & actio. condictio est actio in personam*, & civiliter agendo, *condicebatur* adversario non tantum tempus, & locus, sed etiam actio, puta, ad solvendum; in judicio sistendum &c., ideo *condici* etiam dicitur qualitas pugnæ, ut an pugna equestris, an pedestris esse debeat, & etiam genus armorum, puta, an ense, hasta, aut armis missilibus dimicandum sit.

7 Sequitur ex his, quod, si aliquis diffidatur ab alio ad singulare certamen, designato loco, tempore, ac genere armorum, & ille diffidationem non acceptet, sed dicat, *se paratum esse a quocunque invasore se tueri, oblatum autem duellum minime acceptare, ut lege divina, ac humana damnatam*; tamen ex post ex accidenti repertum inimicum in loco designato armis excipiat, & cum eo pugnet, *duellum* non potest dici secutum; nec qui fuit taliter diffidatus, ullam pœnam incurrit, ut cum *Banne 1. 2. Quæst. 64. art. 7. dub. 3.* & *Valentia 2. 2. Disp. 3. num. 17. Pun. 8.* docet *Sanchez Moral. lib. 2. cap. 39. num. 10.* & ratio est, quia talis pugna non est ex *condicto* tempore, & loco, sed ex accidenti.

8 Sequitur secundo, quod *duellum* sequi debet ex actu animi, ex utraque pugnantium parte deliberati. Unde, si duo verbis inter se contendunt, & rixentur, & unus dicat alteri, vade, sume ensem, & in tali loco te expecto, alius autem *incontinenti* (nempe intra totum tempus, quo in eo durare iracundiam prudenter potest præsumi) sumat arma, & ad locum sibi assignatum conveniat, & pugnet, non censeri potest talis pugna *duellum*, ut post multos, quos citat *Farinac. Tusc. Ricc. Graff. Suar. Ludovic. Lucen.* docet *Diana Par. 3. Tr. 6. Resolut. 1. ℣. Dico undecimo*, & ratio est, quia talis pugna non sequitur ex animo utrinque deliberato, sed ortum habet ab ira, quæ plenam deliberationem impedit, & turbat; & quamtumvis ille, qui provocatus est, accesserit ad locum ab alio sibi assignatum, non tamen potest dici, quod animo deliberato accessarit, sed potius fuisse ab iracundia stimulatum, & ex iracundia digladiasse, ob quod pœnas duellantium non incurrit juxta Doctores. *Barbos. in Tridentin. Sess. 25. cap. 19. de Refor. num. 14. & ibi Joseph. Ludovic. Decis. 55. Cened. & Ricc. Panimoll. Decis. 144 num. 4.*

9 Dicitur tandem *ad finem privatum ordinata*, qui finis multiplex esse potest, puta, ad terminandam armis litem civilem, aut criminalem; ad procurandam satisfactionem, sive ad vindictam acceptæ injuriæ; ad tuendum honorem proprium; aut tandem ad ostentandam bellicam virtutem &c. Finis autem privatus, ob quem certamen initur, integrat rationem *duelli* criminalis; nam ob causam justam publicam, interveniente Principis auctoritate, *monomachia* delictum non est. Et hoc modo licita est *monomachia* inter duos, aut plures milites contrariorum exercituum, inita ex condicto Imperatorum utrinque, (non quidem ad ostentandum militum robur, aut causa cruenti spectaculi, aut voluptatis, quia, ut dicunt Doctores *Cajet. Armill. Navar. Delrio Valent. Roderic.* apud *Sanch. Moral. lib. 2. cap. 39. n. 12.* nefas est medium tam periculosum, & atrox, ob tam vanum finem suscipere) sed ad debilitandas hostium vires, & conservandam bonam existimationem exercitus apud hostes, quod non parvi momenti est ad victoriam consequendam, prout censent apud *Sanch. loc. cit. num. 14.* Doctores nuper citati.

10 Simile *duellum* legitur in Sacra Scriptura, *lib. 2. Reg. cap. 2. ℣. 14.* ubi *Abner* imperator exercitus ex parte *Isboseth* condixit cum *Joab* Imperatore exercitus *David*, ut duodecim utrinque milites in pugnam descenderent *ad videndum probitatem* (hoc est fortitudinem) *virorum utriusque partis*, ut *Lyran. ad lib. 2. Reg. cap. 2. ℣. 14.* scribit, seu ad probandum, *quis eorum robustiorem haberet exercitum*, ut ait *Raban. in Gloss. Ordinar. lib. 2. Reg. loc. cit.* ex quo factum est, quod cæsis illis, qui erant ex parte *Abner*, illius exercitus animo concidit, & actus in fugam, illustrem victoriam concessit exercitui *David*.

11 Alia etiam esse potest publica causa nempe, quando inter duos Principes viget bellum, quod utrinque censetur justum ex eo, quod jura utriusque partis apparent confusæ, nec liquet favore cujusnam Principis militet justitia: tunc enim, si Principes condicunt, quod selecti ex utroque exercitu milites, numero pares, pugnent in campo, & hoc pacto imponatur finis bello, victoribus concesso eo, cujus causa bellum inceptum est; talis pugna non solum licita est, sed etiam commendabilis. Ratio est, quia illud *duellum* loco justi belli succedit, & quemadmodum justum est bellum, justum pariter reputandum est *duellum*, quod, ut advertit *Cajet. 2. 2. q. 99. art. 8. ad. 3. in 5. causa*, non solum potest acceptari oblatum ab Adversario, sed etiam licet illud ipsi offerre; nam majus bonum obvenit ex eo Christianæ Reipublicæ; nam evitatur tanta effusio sanguinis, tot hominum interneciones, tot incendia, stupra, direptiones, devastationes, & extrema mala, quæ ex diuturnis bellis contingunt; & utinam Christiani Principes civiles ipsorum discordias, ob quas tot bellis contra seipsos sæviunt, tali certamine terminarent; sic enim fieret, ut Christianorum vires inter se non frangerentur, & robustiores evaderent, non solum ad resistendum, sed etiam ad delendam potentiam hostium fidei orthodoxæ.

12 Dividitur porro *duellum* in formatum, sive solemne, & simplex. Solemne dicitur *duellum*, quod publica auctoritate committitur, nempe Principe dante campum securum (Italice *campo franco*) interveniente condictione de loco loci, qualitate pugnæ, genere armorum, Patrinis, Spectatoribus, & tempore. *Thesaur. de Pœn. V. Duellum. cap. 1. ℣. Dicitur autem & ibi Salzed. ad Diaz. Prax. cap. 103. §. Circa. Filiuc. & Sanch.* Simplex vero est certamen singulare, condictis tantum tempore, loco, & armis. Advarti tamen debet, quod etiam loquendo de *duello* simplici, ad formalitatem delicti, & pœnam ordinariam incurrendam, requiritur tractatus, & deliberatio præcedens, facta animo minime iracundia actuali alterato, ut dicunt Doctores communiter; *Farinac. Cons. 9. num. 35. Vermigil. Cons. 194. num. 3. & 6. Sanch. Moral. lib. 2. cap. 39. num. 24. & 28. Nald. summ. V. Duellum. num. 2.* & condictio armorum, temporis, & loci debet esse determinata, & non vaga; & ideo non sufficit electio alicujus Civitatis pro loco pugnæ, nisi individuetur locus loci. *Raynald. Tom. 1. cap. 9. §. 1. num. 11. & ibi Massin. Vermiglial. & Jo. de Castil. Diana Mancia. & Carafa. de Duell. Tr. 1. Sect. 3. Quæst. 2. num. 8.* Imo dico, quod hæc tria, puta, tempus, locus, & arma designata cumulative requiruntur ad essentiam veri *duelli*, & altero horum deficiente, *duellum*

verum

verum non est. Ratio est, quia, si *Cajus* diffidat *Sejum*, ut tali tempore, & loco, armis minime designatis, conveniat ad sibi reddendum rationem supar facto tali &c. & *Sejus* conveniat absque armis; ad nihil enim amplius tenetur, etiam de stilo equestri (*legge Cavallaresca*) quam ad conveniendum loco, & tempore, eum *Cajus* de armis mentionem non fecerit, & concertent inter se aut verbalibus altercationibus, aut etiam inermes pugnis dimicent, *duellum* minime dicatur commissum; quia ad ejus assentiam requiruntur arma, ut dictum est supra *n.* 5. Pariter si diffidet, significando per nuncium oretenus, aut in scriptis *Caja*, ut suum ensem gerat, secum pugnaturus non designato, aut tempore, aut loco, si ex accidenti sibi invicem obvientur, & dimicent, *duellum* non erit; nam talis diffidatio præcedens est potius dicenda manifestatio animi hostilis, quam invitatio ad puguam, deficiente definitione loci, & temporis, quæ in sententia omnium Scribentium sunt de essentia *duelli*, ut delictum sit.

13 Sed quid juris, si, dum sibi obviant, unus ad alium dicat: *Divertamus ab hoc loca publica, & eamus ad talem locum rematum*, & alius acceptet, & ibi dimicent. Videretur dicendum cum nonnullis *Sanch. Moral. lib.* 2. *cap.* 39. *num.* 28. *Filinc. Tract.* 29. *cap.* 8. *num.* 112. *Bonac. de Cens. in commun. Disp.* 2. *Quæst.* 6. *Pun.* 2. *num.* 6. quod verum *duellum* committant, quia hic intervenit condictio armorum, loci, & temporis; sicut etiam dicunt alii *Peregrin. de Duell. Quæst.* 15. *num.* 3. *Bonacin. de Censur. extr. Bull. Disp.* 2. *quæst.* 3. *Pun.* 48. *num.* 7. *Barbos. ad Trident. Sess.* 25. *cap.* 19. *num.* 10. verum *duellum* esse, quando duo sibi obviant, & unus alteri ait: *Veni ad talem lacum, te ibi expecta*; vel sic: *Eas ad capiendum ensem, hic te expecta; vel in tali laco*; siquidem etiam in hoc casu videntur *ex condicto* depugnare. Sed puto, aliter esse dicendum cum *Graff. Aur. decis. lib.* 1 *cap.* 7. *num.* 22. Ratio est, quia, ut paulo supra dictum est, condictio pugnæ debet fieri ex præmeditatione; & animo minime alterato ab ira; & in tempore sufficienti ad deliberandum. In casibus autem supradictis non videtur, quod invitatus acceptet pugnam ex præmeditatione; nam statim, ac provocatum se audit, ad locum certaminis pergit; nec tempus habuit præmeditandi, ac deliberandi animo minime occupato: siquidem provocatio ad pugnam animum provocati accendit ad iram, quæ impedit intellectum, ne advertat malum, quod committitur sic depugnando, aut pœnas, quas incurrit ex Divina ac humana lege, qui sic digladiatur. Quamvis autem in primo casu dici possit, quod provocatus ex præmeditatione gerat ensem, prout sibi ante fuerat intimatum; non tamen dici potest, quod ex præmeditatione depugnet. Quia provocans intimando alteri, quod gerat ensem, manifestat tantum animum hostilem erga alium, ut supra dictum est; unde, si hic ex præmeditatione armatus ense incedit, ad sui defensionem facere censetur; & in hoc formalitas *duelli* non reperitur; si exinde pugnant *ex condicto*, prout dictum est, minime *duellum* dici potest, quia condictio non fuit præmeditata.

14 In his autem casibus advertendum est, quod si provocans intimat tantum alteri, ut ense accinctus incedat, locumque, ac tempus confligandi minime designet, ad solum finem avadendi pœnas duelli; provocatus etiam ense armatus incedat non ad solam defensam, sed ad congrediendum cum alio, ac onus alium quærit, & sibi obviam facti depugnene; alia danda est resolutio. Ratio est, quia tunc intervenit condictio loci, temporis, ac armorum; quia utrorumque mens est simul ense committere, in quocunque tempore, & in quocunque loco sibi obviabunt. Nec facit in contrarium, quod tempus, & locus debeant esse determinata ex condicto, ut supra dictum est; & in hoc casu determinata non sint. Quia dicitur illa satis determinata esse, eum utrorumque animus conveniat in eo tempora, & loco, quo sibi obviabunt, licat hæc minime sint illis nota. Verum *duellum* absque dubio esset, si unus alium diffidaret ad secum ense pugnandum, die, qua Princeps exibit de Civitate, & extra portam Civitatis, per quam Princeps egredietur; & sic ex condicto pugnarent: quia tempus, & locus jam determinata *sunt*, sicut & arma, quamvis illa fuerint incognita duellantibus, & tantum in genere condicta. Ita est in casu; nam, quamvis duellantes ignorent, quo loco, & tempore sibi obviabunt; condixerunt tamen animo ibi, & tunc congredi; unde & verum *duellum* est, & pœnis spiritualibus saltem in foro animæ ligantur.

15 Verum pariter *duellum* est, si duo ex condicto conveniant ad pugnam in loco designato, & invenientes illum cæno, aut lapidibus obsitum, ad alium locum ab impedimentus liberum pergerent. Quia, licet hic novus locus non fuerit præmeditatus; tamen, quia animus congrediendi jam in ipsis fuit, nec mutatus est ob deprehensionem prioris loci incommodi, fit, ut hic novus locus, ab ambobus electus pro campo pugnæ, dicatur ex condicto electus, & præcedente præmeditatione maturata; & ipse succedit in locum primo designatum; unde nihil tollitur de vera ratione *duelli*.

16 Controvertunt porro Doctores, an aliquando ob privatam causam (nam ex publica aliquando licere, dictum est supra *num.* 9.) licitum sit *duellum* Principi inter Subditos in casu particulari permittere, & concludunt, quod, stando in jure Civili, possint ex causa gravi Principes permittere *duellum*, *Bald. in l. Ex hoc jure. in* 7. *quæst. in fin.* ubi etiam *Jasan. col.* 4. & ibi *Claud. de Seysel. ff. de Just. & jur. Dec. Cons.* 487. & *Cons.* 686. *Decian. Tr. crim. lib.* 2. *cap.* 19. *num.* 4. secus antem est de jure Canonico, in quo omnis humani sanguinis effusio, aut ipsius periculum districte prohibetur. Optime quidem factum est, perniciosissimam consuetudinem a Diabolo, qui *fuit homicida ab initio*, inventam, & Orbi invectam, severissimis pœnis coercere, ne levi quavis ex causa, ut communiter contingebat, homo in hominem sæviret. At, ut varum fatear, (salvo tamen meliori judicio, & speculative tantum loquendo) si licat ad majus malum evadendum minus permittere, *arg. text. in l. ult. in fin. C. de Fidejuss. legis virtus. ff. de legi. cap. Omnir.* 3. *Dist. D. Tham.* 12. *quæst.* 93. *art.* 3. *ad* 3. & 2. 2. *quæst.* 10. *Art* 11. *Castr. Covarr. Tiraquel. Azor. Sanch. Suar.* apud *Barbos. Axiomat.* 141. *num.* 7. unde ad evitanda adulteria, & graviora luxuriæ scelera, lupanaria permittuntur, videre nescio, quomodo in aliquo casu particulari cum cognitione causæ, & si aliunde remedium non suppetit, non possit Princeps *duellum* permittere.

17 Sane, quando duo sunt inimici potentes, ac Nobiles, qui nec auctoritate Principis, nec amicorum opera possunt pacificari, satius esset illis concedere facultatem, ut inter se digladiarentur, quam eos in vigante inimicitia relinquere. Nam, bone Deus, quot mala, quot peccata, quot animarum, ac corporum perditiones, quot innocentium mortas ex duratione inimicitiæ proveniunt? Namque talea principales inimici in consequentiam trahunt secum agnatos, cognatos, & amicos, & ita ex privata duorum simultate plures familiæ ad actus hosti-

hostiles deflectunt, ex quibus animæ eorum in malo statu perseverant; componuntur factiones, quibus Respublica subvertitur, & quod pejus est, etiam mortuis principalibus, in familiis perdurat inimicitia. Interea quot mortes innocentium sequuntur. Quilibet sibi sicarios, quibus associetur, adscifcit, quorum studium est alienæ factionis viros interficere, & crudelitatis, ferinæque fortitudinis specimina de se dare. In illis alendis substantiæ familiares pereunt; aggravantur ultra fas Coloni, a quibus extorquetur, quo illi manutenaantur; contrahuntur debita, quibus solvendis impares se reddunt debitores; non satisfit Legatis defunctorum sub excusatione impotentiæ; & tandem familiæ ipsæ, quamvis antiquæ nobilitatis, & divitiarum affluentia spectabiles, ad extremam inopiam rediguntur; ex quo fit, ut Respoblica ipsa ex ipsarum deficientia non modicum detrimentum patiatur. Omnia itaque mala hæc intercciderent, si Princeps principalibus *duellum* permitteret. Unde non condemnarem Principem, qui in casu raro, ac particulari tale *duellum* permitteret; nec puto, Summos Pontifices, qui interdicunt quibusvis Principibus, (ut dicemus inferius) ne *duella* permittant, voluisse talem casum comprehendere, in quo permissio *duelli* esset ordinata ad præcavenda majora mala; sed tantum voluisse, ne passim; aut ex levi causa; aut quando per alia media magis congruentia potest tolli inimicitia, *duella* a Principibus permittantur.

18 Dubium autem est, utrum *duellum* criminale committerent duo, qui ad captandam famam fortitudinis, aut ad resarciendum honorem in opinione hominum, ex condicto depugnarent, inito inter se, ac secreto pacto, ne se invicem vulnerarent. Resolvunt autem Doctores *Filiuc. Bonacin.* & *Dianu* apud *Caraf. Tr. de Duell. Tract. p. Sect. 3.* quod non incurrerent peccatum mortale & ex consequenti, neque Censuram pro foro animæ, sed bene pro foro fori; & ratio est, quia intantum *duellum* prohibetur, in quantum in eo homo se exponit periculo aut mortis, aut homicidii; in casu autem proposito cessaret utrumque, & ideo nec peccatum, nec Censura incurritur. Sed, quia pactum inter duellantes initum de non vulnerando, occultum est, fori externi Judex judicat criminale esse certamen, ex eo, quod appareoter ad sensum tale apparet; unde in foro fori congredientes tum Censuram, tum alias pœnas incurrereot. Imo etiam pro foro animæ incurrereot peccatum mortale, & ex consequenti Censuram, ut deducitur ex damnatione 2. propositionis ex 5. damnatis a *BENEDICTO XIV.* in sua *Constit. Detestabilem &c.*

19 *Duellum*, ut præfertur, ità acceptum prohibuerunt Summi Pontifices Julius II. Leo X. Clemens VII. & Pius IV. ante *Concilium Tridentinum*; mox Concilium ipsum gravissimo Canone idem interdixit; ex post *S. Pius V. Gregorius XIII.* & tandem *Clemens VIII.* omnium prædecessorum Bullas, & *Tridentini* dispositionem confirmavit, ac pœnas ampliavit, de quibus suo loco infra dicetur,

20 Quia vero tum a citatis Pontificibus, tum a *Tridentino* eisdem pœnis percelluntur cum principalibus duellantibus, ii, qui auxilio, consilio, favore &c. ad *duellum* concurrunt, operæ pretium est eos tum generaliter præstringere, tum specialiter explicare. Dico igitur, quod omnes illi, qui influxum aliquem habent in *duellum*, sine quibus aut non fieret, aut ægre, & difficulter, comprehendantur in tali dispositione. Si enim non habent influxum in *duellum*, non dicuntur de tali crimine participare.

21 Participant porro in specie primo consulentes *sive in jure*, *sive in facto*, *sive quacunque alia ratione*, ut ait *Trident. Sess. 25. de Refor. cap. 19.* ii porro sunt, qui consulunt in jure equestri (*Legge di Cavalieri*) & decidunt, an pro tali verbo, dicto, facto, gestu &c. provocandus sit aliquis ad *duellum*; sive consulunt super facto, de quo anceps est res, an interveniat injuria, necne, & resolvunt esse duellandum; *sive quacunque alia ratione*, ut ratione inimicitiæ privatæ ipsius consulentis contra eum, quem esse provocandum consulit &c.

22 Secundo participant illi, *qui scripta, Manifesta, seu fider vulgo appellata* componunt, *Clemen. VIII. Const. Illius vices. Dat. 16. Cal. Septemb. 1592.* §. 6. quæ sont, quasi præparatoria *duelli*; nam talibus scriptis, quasi quibusdam libellis famosis mordetur adversarii fama, qui taliter lacessitus, ac provocatus ad *duellum*, diffidare quodammodo cogitur pro reparatione proprii honoris. Hoc autem sic accipiendum est, si compositor talium scriptorum haberet pro objecto talis compositionis *duellum* ipsum; hoc est sciens, & volens componeret, ut ex manifestatione talis scripti *duellum* nasceretur; aliter non incurreret pœnas *duellantium*, sed compositoris *libelli famosi*. Ratio est, quia, sicut motus specificatur a termino, sic delictum specificatur a fine. Unde, si in intentione componentis non fuit *duellum*, hoc crimine minime deliquit.

23 Tertio participant illi, qui earundem rerum *narrationes, denunciationes, declarationes, seu testificationes* oretenus, publice, aut privato loco, ubi multi conveniunt, faciunt ad hunc effectum, ut ex talibus dictis occasio *duelli* nascatur. *Clemens VIII. loc. cit. ℣. Nec non quascunque.*

24 Quarto participant illi, qui scripta provocatoria ad duellum (*cartelli di sfida*) quæcunque illa sint, *dictaverint, composuerint, scripserint, miserint, detulerint, divulgaverint, affixerint, exemplaverint, impresserint, subscripserint, intimaverint, verbo annunciaverint, aut attestati fuerint. Idem Clemens ℣. Volentes eos omnes.*

25 Quinto participant illi, qui circa prædicta scripta provocatoria, ut præfertur, *auxilium, consilium, operam, favorem præstiterint, suaserint, mandaverint, aut quomodolibet se immiscuerint*, etiamsi nulla actualis provocatio, aut actus ad pugnam proximus, aut remotus secutus sit. *Idem Clemens ℣. Quive aliis.*

26 Sexto participant *Patrini* assumpti a pugnantibus in *duello*, ac alii, *inter quos pactiones initæ fuat de dirimendo certamine, cum primum alteruter pugnantium fuerit vulneratus, aut certus ictuum numerus utrinque illatus fuerit. Idem Clemens ℣. Nec non.* Hoc tamen intelligendum est, quando talis diremptio certaminis (post vulnus, aut, ut vocant primum sanguinem, sive tot ictus) est condicta inter duellantes; siquidem paciscentes, ut præfertur, influxum haberent in *duellum*. At si duo amici duellare volentium, non potentes totaliter impedire *duellum*, paciscerentur inter se, ut, inscii duellantibus, pugnam post primum sanguinem dirimerent, non inciderent in pœnam; siquidem nullo modo influerent ad *duellum* committendum; sed ad eum potius in sui prosecutione impediendum.

27 Septimo participant duelli *spectatores ex composito*, ut ait *Gregorius XIII. Constit. ad tollendum. 24. Decemb. 1582.* Putat *Suach. Moral. lib. 2. cap. 39. num. 31.* eos etiam *spectatores duelli* Censuram incurrere, qui data opera ob curiositatem duellantes aspicerent, secus autem, si obiter transeundo per locum *duelli*, pugnam respiciant, & ratio ejus est, quia palam intervenientes multum augent animos

ad

ad pugnam. Sed, me Judice, *spectatores ex composito* non possunt dici, qui data opera ex sua ipsorum sola curiositate aspiciunt. Ratio est, quia dictio *ex composito*, ut ex *Brissonio*, & *Pratejo* scribit *Calvin. lex. V. Componere* idem significat, ac *ex pacto*. Spectator igitur *ex composito* dicendus est ille, qui ex *pacto* cum duellantibus intervenit ut Judex, aut approbator loci pugnæ, ictuum, armorum &c. sive etiam qui invitatur, & condicit cum duellante, ut præsens sit pugnæ, & sua præsentia animum duellanti addat. Sequitur ergo, quod, qui ex sua sola curiositate ad spectandum vadit, non potest dici *spectator ex composito*; præterquam quod, ita potest addere animum duellanti, qui obiter transeundo sistitur ad spectandum *duellum*, sicut qui data opera ob solam curiositatem pergit ad spectandum; sed in primo casu, ut ait *Sanchez*, Censura non incurritur; ergo neque in secundo, cum sola curiositas spectantis ita sit extranea, nec influxum habeat in *duellum*, sicut transitus fortuitus per locum pugnæ. Concluditur ergo, quod *spectatores ex composito* dicendi sunt illi, qui ex condicto, seu pacto cum ambobus, aut altero duellantium intersunt pugnæ, & in illam aliquo modo influunt. Quod, si nullum influxum in eam habent, nullam censuram incurrunt, prout sunt Confessarius, Chirurgus, bajuli præparati ad portandos, curandos, aut absolvendos vulneratos &c. isti enim nullo modo incurrunt, quia nullo modo in crimen influunt.

28 Octavo participant *Principes*, aut locorum Domini, qui campum pugnantibus concedunt, *Trident. Sess. 25. de Refor. cap. 19. init. Magistratus*, aut *Duces* belli, qui *duellum* permittunt, aut potentes impedire, non impediunt; *aut post admissum crimen, veniam, aut impunitatem concedunt. Clem. VIII. loc. sup. cit. §. 5. in fin.* Sed circa hoc ultimum advertendum est, quod mens *Clementis Octavi* non fuit ligare manus Principi, ut ex post factum non possit cum Reo subdito suo clementiam exercere, & pœnas temporales pro *duello* remittere; tum quia clementiam exercere ex rationabili motivo, actus virtutis est, & hunc prohibere *Papa* nec intendit, nec potest; tum quia remissio pœnæ nullum influxum habet in culpam, nisi quando certitudo indulti pœnæ movet Reum ad culpam, quam non committeret sine tali certitudine, aut saltem spe; unde non potest universaliter remissio pœnæ facta Reo, esse peccatum mortale, & objectum Censuræ Ecclesiasticæ.

29 Dico igitur, quod Princeps Excommunicationem incurreret, quando, antecedenter ad *duellum*, veniam præstiturum se esse duellantibus promisisset, aut aliquo modo significasset; ex qua promissione, aut mentis suæ declaratione factum esset, ut duellantes, qui sine securitate veniæ non pugnassent, *duellum* commisissent. Pariter, si Princeps universaliter, & sine difficultate remittere solitus esset pœnas post *duellum* secutum; ex quo fit, quod duellantes a spe tali veniæ sollicitentur ad duellandum, quod absque tali spe minime committerent. Ratio est, quia in utroque casu Indulgentia Principis influit in *duellum*, ut patet.

30 Quia vero dispositio Conciliaris, vetans *duellum*, ut præfertur, tum quo ad principales, tum quo ad complices, videbatur limitanda ad *duellum* solemne, puta, cum Patrinis, chirographo diffidationis, assecuratione campi &c. & ultra hoc, *secuto effectu*. *Gregorius XIII.* In sua Constitutione supracitata pœnas Conciliares extendit ad *duellum*, etiam non solemne, tum quo ad principales, tum quo ad complices, *etiamsi illi, qui ad locum destinatum pugnaturi accesserint, impediti pugnam non commiserint, si per ipsos non steterit, quominus pugna committatur*, & hanc Gregorii dispositionem confirmavit *Clemens* in toties supracitata Bulla.

31 Duas hasce Constitutiones *Gregorii*, ac *Clementis* dubias, & obscuras esse, & nimis confusas, scribit *Raynal. Tom. 1. cap. 9. §. 1. num. 8. ℣. Ex istis. & ℣. Nemo enim*, prout re vera apparet cuilibet eas accurate legenti; proinde dubium exoritur, an clausula illa, *etiamsi pugnam ob aliquod impedimentum non commisissent, si ad locum accessissent pugnaturi, & per eos non stetisset, quominus pugnarent. Clement VIII. loc. sup. cit. §. 3. in fine*, referenda sit ad solos complices, quibus immediate illa connectitur, aut etiam ad principales.

32 Circa hoc controversia est, ut solet, inter Doctores; sed mihi magis arridet opinio eorum, quos refert, & sequitur *Raynal. loc. cit. ℣. Nemo enim*, nempe *Sanch. Molfes. Bonac. Hurtad. Graf. Floron. Ricc. Navar. & Carafa de Duel. Tract. 1. Sect. 3. quæst. 21. num. 4. & seqq. & Quæst. 53. num. 4. & seqq.* qui volunt non incurrere eos, qui oblato, & acceptato *duello*, accedunt animo duellandi ad locum deputatum, si impediti, ad pugnam non devenerint; & certe ineluctabilis est ratio, quam ex *Scortia Epitom. Bullar. Theorem. 392. §. Ex dictis, circa finem* recitat *Raynaldus loc. cit. ℣. Nihilominus*, nempe quia ipsemet *Clemens Octavus* in Decreto Casuum reservatorum edito post supra citatam Bullam, declaravit, esse necessariam pugnam actualem, unde, cum de mente legislatoris constet, non est amplius controvertendum de intelligentia legis, maxime si pœnalis est, quæ debet stricte, & ad favorem Rei interpretari, juxta Textum *in l. Non puto ff. de Jur. Fisc.*

33 Nec incongruum debet censeri, quod pœnam non incurrant principales, nisi secuto effectu, & complices eandem subeant, illo minime secuto. Ratio est, quia plus peccant consulentes, instigantes, suadentes, laudantes &c. quam *duellum* ipsum committentes; nam principales, ex eo, quod commoti sunt ex accepta injuria, aut ex provocatione ad *duellum*, aliquam veniam merentur; sed tales Consiliarii pessimi, qui perverse consulunt, ex mera malitia delinquunt; & insuper malitia, & crimen eorum consummatum est in malo consilio, quod dant, & hoc independenter ab effectu *duelli*; sive enim fiat, sive non fiat, malum consilium æquo modo datum est. Non sic est de principalibus, quia, quamvis præmiserint omnia ad *duellum* necessaria, & per eos non steterit, quin sequeretur *duellum*, tamen eorum delictum consummatum non est, nisi sequatur actualiter pugna; proinde non incongruum est, quod principales minime teneantur pœnis, quibus ligantur complices, cum illi Rei sint de delicto tantum attentato, & non consummato, in quo ligatæ non sunt manus Judici, quominus pœnas emolliat, etiam in casu, quo lex expresse æque puniat conatum, ac delictum perfectum, ut post multos docet *Farinac. Quæst. 123 num. 13. & Quæst. 124. num. 74.* quod tamen non est in casu nostro, dum Bullæ supradictæ non expresse loquuntur de principalibus, sed tantum de Complicibus. At satis expresse, & clare loquitur *Constit. BENEDICTI XIV. Detestabilem*, per quam ex damnatione 2. propositionis ex 5 damnatis, comprehenduntur principaliter duellantes, etiam duello non secuto, quæ sane Constitutio nedum inspicienda, sed fideliter observanda est.

34 Ex his resolvitur, quod diffidans alium ad *duellum*, de quo certitudinem habet, quod ipsum non acceptabit, nullam Censuram incurrit, sed so-

lum

lum peccatum mortale, ut docent *Laurea Fiscal. Allegat.* 116. *num.* 17. & 18. *Allegat.* 117. *num.* 61. & *seqq.* & *Carafa de Duell. Tract. p. Sect.* 3. *quæst.* 5. *num.* 5. cum enim pugna sequutura minime credatur; & re vera non sequatur, locus Censuræ non est.

35 Controvertitur pariter, an pari modo delinquat provocatus, sicut provocans ad duellum, quando ex refutatione diffidationis ille incurreret gravem jacturam honoris? *Sanch. Moral. lib.* 2. *cap.* 39. *num.* 9. opinatur, quod acceptans duellum ob motivum tuendi honoris, peccat mortaliter, (& ex consequenti incurrit Censuram, si pugna sequatur) *quia, ait ille, & si apud vulgares, & improbos id ignominiæ tribuatur, tamen apud sapientes, & probos id honori adscribetur; quando gratia divinæ legis servandæ, duellum oblatum respuitur, quod falsæ vulgi opinioni præponderat*. Et huic sententiæ consentit auctoritas *Alexandri Septimi*, qui inter damnatas a se propositiones sub die 23. *Martii* 1666. secundam in ordine proscripsit, ita sonantem: *Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat*.

36 Non obstante præfata propositione ab Alexandro VII. damnata, ac non obstantibus etiam aliis ab Innocentio XI. pariter proscriptis, videlicet 31. *Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei*, & 32. *Non solum licitum est defendere defensione occisiva, quæ actu possidemus, sed etiam ea, ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus*; Plures insignes Theologi contra dictas Propositiones non peccare asserebant eum, qui pro honoris conservatione duellum acceptaret, quique furem pro rerum possessarum conservatione, si magni essent momenti, occideret; validiorique fundamento putabant licere provocato ad duellum, duellum acceptare, quando ex illius recusatione, sibi non honoris tantum, sed bonorum temporalium, puta, munerum militarium, stipendiorum &c. jactura obveniret.

37 Sed has, & similes opiniones hanc materiam concernentes, funditus evertit BENEDICTUS XIV. sua Constitut. *Detestabilem* quarto Idus Novembris 1752. qua sequentes quinque propositiones damnavit. Prima: *Vir militaris qui nisi offerat, vel acceptet duellum, tamquam formidolosus, timidus, abjectus, & ad officia militaria ineptus haberetur, indeque officio, quo se suosque sustentat, privaretur, vel promotionis, alias sibi debitæ, ac promeritæ, spe perpetuo carere deberet, culpa, & pœna vacaret, sive offerat, sive acceptet duellum*. Secunda: *Excusari possunt etiam honoris tuendi, vel humanæ vilipensionis vitandæ gratia, duellum acceptantes, vel ad illud provocantes, quando certo sciunt pugnam non esse secuturam, utpote ab aliis impediendam*. Tertia: *Non incurrit Ecclesiasticas pœnas ab Ecclesia contra duellantes latas, Dux, vel Officialis militiæ, acceptans duellum ex gravi metu amissionis famæ, & officii*. Quarta: *Licitum est in statu hominis naturali, acceptare, & offerre duellum, ad servandas cum honore fortunas, quando alio remedio earum jactura propulsari nequit*. Quinta: *Asserta licentia pro statu naturali, applicari etiam potest statui Civitatis male ordinatæ, in qua nimirum, vel negligentia, vel malitia Magistratus, justitia aperte denegatur*. Attendat quæso Lector ad præfatam Constitutionem, & in hac materia duelli securus incedet.

Probatio.

S V M M A R I V M.

38 *Probari debet inter duellantes condictis armorum, loci, & temporis, ut probetur duellum.*

39 *Qualitas requisita in Constitutione pœnali, omnino est probanda.*

38 CIrca probationem *duelli* advertendum est, quod minime sufficit probare per Testes, quod *Cajus*, & *Sejus* dimicaverint, sed requiritur, quod per accusatorem, sive Fiscum probetur concludenter, quod ex condictione loci, temporis, & armorum, ex deliberatione, & præmeditatione, pugnam commiserint.

39 Ratio hujus conclusionis est, quia qualitas requisita in Constitutione pœnali, omnino probanda est ab Actore, ut argumento Textus *in l. Prætor. ait. in* 2. §. *Docere ff. de Vi bono rap. l. p.* §. *Ait.* dicunt Doctores, *Bart ff. Ne quid in flum. publ. Farinac. Cons.* 150. *num.* 56. *Hercul. de Cautel. cap.* 52. *num.* 24. *Raynal. Tom.* 1. *cap.* 8. §. 4. *num.* 11. Ut autem probatum est supra *num.* 5. & *seqq.* qualitas, sive ratio *duelli* est, ut pugna fiat ex condicto, & præmeditatione loci, temporis, ac armorum; aliter *duelli* rationem non habet, sed rixæ, sive conflictus in rixa, pro quo tantæ pœnæ non sunt. Sequitur igitur, quod, ut sit locus pœnis contra duellantes, probandum est concludenter, quod tales qualitates in facto intervenerint.

Pœnæ.

S V M M A R I V M.

40 *Pœnæ contra duellantes aliæ spirituales sunt, aliæ temporales.*

Prima pœna est Excommunicatio, Papæ reservata.

Privilegiati, quo casu possint absolvere a tali Censura in Italia, & extra.

Quid ex novis juribus sit stabilitum.

41 *Secunda pœna est infamia, & incurritur ipso facto.*

42 *Tertia est, quod occidens antagonistam in duello, tenetur pœna homicidarum.*

Vulneratus, aut mutilatus in duello, non potest prætendere restitutionem damni, si voluntarie acceptavit, secus si coactus.

43 *Quarta est confiscatio bonorum.*

44 *Quinta pœna est privatio Ecclesiasticæ sepulturæ.*

Vulneratus in duello, etiam si altera die moriatur, est privandus Ecclesiastica sepultura.

45 *Quamvis ante mortem fuerit absolutus duellans, debet carere sepultura Ecclesiastica.*

46 *Sexta est, quod Principes amittunt loca, in quibus duellum permiserunt.*

47 *Septima pœna est, quod loca, in quibus sunt commissa duella, non impedientibus Magistratibus, qui potuerunt impedire, sunt supposita interdicto*

48 *Pœnæ Clericorum pugnantium in duello de jure veteri.*

49 *Pœnæ eorundem de jure novo.*

50 *De Regularibus, remissive.*

51 *An Regularis diffidans Regularem ad pugnandum baculis, aut saxis, contraheret pœnas contra duellantes.*

52 *Si pugna illorum sequatur, condicto tempore, & loco, incurrunt pœnas.*

Saxa, & baculi veniunt nomine armorum.

Arma sunt quælibet instrumenta, usurpata, & apta ad vim inferendam.

53 *In casu proposito saxa, & baculi sunt vera arma,*

40 MUltiplices, gravissimæque pœnæ sancitæ sunt contra duellantes, non tantum,

tum, si principales sint, sed etiam, si solummodo habuerint complicitatem per influxum in pugna proximum, aut remotum; & talium pœnarum aliæ sunt spirituales, aliæ vero temporales. Prima illarum est *excommunicatio latæ sententiæ*, Summo Pontifici reservata, a qua habentes privilegia absolvendi a casibus, *Papæ* reservatis, non possunt intra fines Italiæ absolvere, principales quidem, si actu pugnaverint, complices autem, si per eos non steterit, quominus pugna secuta sit; & ratio est, quia in istis solis terminis incurruntur pœnæ ex *Tridentino*, & *Constitutione Gregorii XIII.* fulminatæ; in aliis autem casibus, licet omnes, nempe tum principales, tum cooperantes incurrant absolute excommunicationem ex *Bulla Clementis VIII.*, quamvis pugna secuta non sit (quod tamen etiam in terminis dictæ Bullæ negavimus supra *num.* 29. quo ad principales), tamen per talem Bullam non sunt impedita eorum privilegia, quominus absolvere possint, ut post multos *Graff. de Cas. reservat. lib.* 1. *cap.* 7. *num.* 20. & 26. *Reginal. lib.* 21. *num* 83. *Filiuc. Tr.* 29. *num.* 187. *Comitol. lib.* 6. *q.* 17. *n.* 2. *Bonac. de Cens. disp.* 2. *q.* 6. *Pun.* 1. *num. ult.* & *de Cens. in particul. Disp.* 2. *q.* 3. *Pun.* 48. *num.* 40. firmat *Carolus Antonius Thesaurus*. *V. Duellum cap.* 5. ℣. *Itaque*. Extra Italiam vero habentes privilegia absolvendi a casibus Papalibus, possunt a tali Censura absolvere. Advertendum autem, quod ex novis juribus, speciatim ex Summi Pontificis Regnantis Benedicti XIV. Constitutione *Detestabilem* num. 37. citata, tum principales, tum complices Censuram incurrunt reservatam soli Summo Pontifici in toto Orbe Catholico.

41 Secunda pœna est *infamia*, & quamvis in *Tridentino* talis pœna inferatur per verba imperativi modi, dicendo, *perpetua infamiæ pœnam incurrant*, ut proinde significare videatur non sententiam latam, sed ferendam, tamen contrarium est verius: ratio est, quia illa verba non diriguntur ad Judicem, ut censeatur proinde ejus actionem requiri, sed ad Reum, quem per imperium efficax Concilium ligavit, ut dicunt Doctores. *Reginal. lib.* 21. *num.* 76. *Tralleneb. in Decal. lib.* 5 *cap.* 2. *Dub.* 13. *num.* 21. apud *Barbos. in Triden. sess.* 25. *cap.* 19. *num.* 19. Verum est, quod requiritur sententia Judicis, non quidem condemnatoria ad talem pœnam, sed declaratoria facti, ad quod talis pœna ipso jure lata est. *Thesaur. de pœn. Par.* 1. *cap.* 5. ℣. *limita primo*.

42 Tertia pœna est, quod *pugnantes in duello*, secuto effectu *tenentur pœnis homicidarum*, *si adversarium perimunt*; si vero succumbunt, & ex pugna sequatur mutilatio, seu debilitatio membri; vel si sequatur mors, non possunt ipsi, aut eorum hæredes respectiva aliquam restitutionem prætendere; si tamen sponte, & libere, & ex præmeditatione ad *duellum* accesserunt tum provocando, tum acceptando oblatam pugnam. Et ratio est, quia taliter succumbentes censentur prævidisse periculum, & condonasse damnum, quod sibi ex pugna poterat evenire. Si autem, qui in *duello* obiit, aut debilis, vel mutilatus membro remansit, fuit provocatus, sed *duellum* acceptavit, coactus metu infamiæ, aut alterius gravis nocumenti, occidens primo loco tenetur ad restitutionem, sibi, aut hæredibus suis faciendam: quod, si occidens non restituat, tenentur ad restituendum, qui ad *duellum* sunt cooperati, ex argomento juris *l.* 1. §. *Cum arietes ff. Si quadr. paup. feci. dica.* firmant Doctores *Azor. Tom.* 3. *lib.* 5. *cap.* 3. *q.* 7. *Layman. Tanner. Turrian.* apud *Thesaur.* ℣. *Duellum*. *cap.* 5. *in fin.*

43 Quarta pœna est, quod principales, ac eorum *Patrini* subeunt proscriptionem omnium suorum bonorum, quæ Fisco acquisita remanent, ut disponit *Tridens. Sess.* 25. *cap.* 19. *de Refor.* hæc autem pœna non incurritur nisi in *duello* solemni, & effectu secuto; tum quia dispositio loquitur etiam de *Patrinis*, qui non interveniunt, nisi in *duello* formato: tum quia textus *Concilii* loquitur de actu consummato; unde extendi non potest talis pœna ad *duellum* simplex, nec ad solemne quidem, sed tantum attentatum.

44 Quinta pœna est, quod pugnantes, si decedunt in actu duelli, *carere debent Ecclesiastica sepultura*; & hanc pœnam extendunt nonnulli Doctores *Sanch. Diana Bonacin.* apud *Barbosam in Trid. sess.* 25. *de Refor. cap.* 19. *num. final.* & *Peregrinum de Duell. Quæst.* 7. *num.* 4 ad casum, in quo pugnans ob vulnus in *duello* acceptum, non statim, sed altera die moriatur. Hoc admittendum est ex citata Constitutione *BENEDICTI XIV.* §. *Præterea*; quæ quidem privatio sepulturæ, ut præfertur, debetur non tantum ob *duellum* solemne, sed etiam ob simplex, seu privatum, & hoc ob extensionem factam a *Gregorio*, & *Clemente*, dispositionis Concilii, loquentis de *duello* solemni, ad privatum. *Sanch. Moral lib.* 2. *cap.* 39. *num.* 22. *Suar. de Fid. Disp.* 13. *Sect. ult. num.* 2. *Sanch. Select. Disp.* 36. *num.* 5.

45 Notandum tamen, quod Textus *Concilii* habet sic, *perpetuo careant Ecclesiastica sepultura*, ex quo deducit *Thesaur. V. Duellum*. *cap.* 3. ℣. *Tertio dum dicit*, quod, quantumvis moriens in *duello*, fuerit ante mortem absolutus a Censura, & viaticum acceperit, adhuc manet privatus sepultura Ecclesiastica, tum quia simile habetur de eo, qui decedit in torneamentis, ut habetur ex Textu *cap. Felicis*, & *Glossa final. Extra de Torneamen.* tum quia Censura ipsa lata contra duellantes, privat decedentem in ea, sepultura Ecclesiastica; unde sequeretur, quod frustra a Concilio esset posita talis pœna, si locum non haberet, nisi in casu, quo pugnans decederet absque obtenta absolutione. Quo circa concludendum est, quod mortuus in *duello*, etiam obtenta ante mortem absolutione a Censura, adhuc sepeliendus non sit in sacro sine dispensatione *Papæ*.

46 Sexta pœna est contra omnes Principes, quocunque nomine censeantur, qui, si ad *duellum* formatum inter Christianos ineundum in terris locum, sive *campum*, ut vocant, francum, concesserint, ultra excommunicationem Papalem, quam eo ipso incurrunt, subeunt pari modo privationem, & dominium Civitatis, Castri, aut loci, in quo, vel apud quem *duellum* fieri permiserint, si illa ab Ecclesia obtineant; & si loca feudalia sint, directis Dominis statim acquiruntur, ut habetur ex *Tridens. Sess.* 35. *de Ref. cap.* 19.

47 Septima pœna est, quod loca in quibus, seu in quorum Territoriis *duellum* commissum est, scientibus, permittentibus, ac minime impedientibus Dominis, *Senatu*, *Populo*, aut *Magistratu*, eo ipso remanent supposita Interdicto, reservato *Papæ*, ut sancitur in Bullis *Pii Quarti* 21. *incip. Ex quo*, & *Clementis Octavi* 11. *Illius vices*. §. 7. *post med.*

48 Circa Clericos pugnantes in duello, extat antiqua juris dispositio *text. in cap.* 1. *de Cler. pugn. in duell.* quod, si Clericus *duellum* sponte obtulerit, seu susceperit oblatum, sive victus, sive victor fuerit, licet de rigore juris sit deponendus, evadere poterit sententiam depositionis, si Episcopus duxerit eum eo misericorditer dispensandum; dummodo ex ipso *duello* mors, aut mutilatio secuta non fuerit.

Ex

Ex hoc multi Doctores antiqui voluerunt, Clericum pugnantem in *duello* incurrere suspensionem latæ sententiæ; sed plures alii moderni *Navar. Suar. Henriq. Filiuc. Salzed. Roderic. Sanch. Barbos.* apud *Thesaur. V. Duellum. cap. 1. ℣. Contraria*, docent non esse suspensum ipso jure, sed perpetuo suspendendum, sive deponendum.

49 Sed quidquid sit de jure antiquo, hodie ex præfata dispositione Bullæ *Pii Quarti* fertur excommunicatio latæ sententiæ, *Papæ* reservata, & privatio Beneficiorum Ecclesiasticorum, & Dignitatum; & inhabilitas ad illa, vel alia, ipso facto, contra Clericos pugnantes *in duello*; aut provocantes; vel id tentantes; vel locum dantes; aut comitivam præstantes; vel chartas *duelli* subscribentes; affigentes, publicantes, faventes, consulentes, vel adstantes, & absolutio, ac dispensatio super his est *Papæ* reservata. Ultra hæc autem, si sequeretur mors, aut mutilatio, dubium non est, quin puniendus esset pœnis homicidarum, & incurreret irregularitatem a solo *Papa* dispensandam. Quamvis vero citata Bulla *Pii Quarti* loquatur de *duello* formato, aut solemni tantum, tamen per Bullam *Clementis Octavi*: *Illius vices &c.* (de qua supra toties dictum est) extensa est cum suis pœnis ad *duellum* etiam minus solemne, prout scribunt communiter Doctores. *Navar. Cons. 2. de Purg. vulg. Sanch. Moral. lib. 2. cap. 39. num. 27. Barbos. ad cap. 1. de Cler. pugn. num. 3. Thesaur. loc. cit. ℣. Nota quod licet.*

50 Quantum autem ad Regulares spectandæ sunt eorum Statuta; si autem hæc deficiant, (sicut apud Nos *Minores de Observantia* nullum tale Statutum, loquens de *duello*, aut pugna ex condicto, reperitur, quia nunquam potuit in mentem statuentium venire, quod duo Fratres ad duellum se diffidarent) recurrendum est ad jus commune, & infligendæ pœnæ sancitæ contra Clericos duellantes.

51 Sed quid juris, si duo Religiosi se diffidarent ad congrediendum baculis, aut saxis ex condicto?

52 Respondeo, quod, si cætera constant, (nempe, quod non ex ira, aut perturbatione mentis, sed ex præmeditatione ad locum præfixum, & locum determinatum ex condicto convenerint, ac actu dimicaverint) isti verum *duellum* commiserunt. Ratio est, quia *duellum* non restringitur ad conflictum, qui fit solo ense, quamvis regulariter, & ut in pluribus (saltem in Italia) fiat solo ense: sed tale est quævis pugna, quæ fit ex condictione loci, temporis, ac armorum, ut supra explicuimus. Saxa autem, ac baculi in jure *text. in l. Armorum. 42 ff. de Verb. sign. l. Quod est. §. Arma ff. de Vi & vi armo.* veniunt appellatione armorum: & quamvis nonnulli *Marsil Pract. crimin. §. Pro complemento. num 14. Bajard. quæst. 6. num. 63. Azeved. Recopil. lib. 6. in Rubr. Tit. 6. num. 4.* censeant hoc esse intelligendum, si percussio saxo, aut ligno, jam facta sit; vel si in eo loco versemur, quo sit consuetum haberi lapides pro armis, ut scribunt *Felinus in Proem. C. Decretal. num. 6. Tasens lit. A. Concl. 514.* & alii *Card. in Clem. Ne in agro. §. Quia vero. de Stat. Monach. Azeved. loc. cit. num. 6.* tamen dicendum est, quod arma vere, & proprie sint ligna, & saxa, quando assumuntur ex professo ad nocendum, aut etiam ad defensionem. Ratio est, quia proprium significatum armorum est quidquid assumitur separatum a nobis ad inferendam, aut propulsandam vim. Proinde, licet quis pugno alium cædat, aut excipiat, non tamen armata manu percussisse dicitur: si vero gladio, saxo, ligno &c. vulnus imprimit, armata manu vim fecisse dicitur, quia aliud a se separatum assumpsit ad vim inferendam. Verum est, quod in proprissima significatione arma sunt ea omnia, quorum usus, & institutio principalis est ad vim inferendam hosti, cominus; aut eminus pugnando, & ea, quæ ad hoc suo tempore in usu erant enumerat Justinianus in sua *Novella 85. cap. 4. Coll. 6.* in qua prohibet, arma *non* nisi a publicis fabricensibus fieri; tamen si aliquo instrumento, quod ad alium usum principaliter institutum est, quis ex proposito utatur ad inferendam vim, illud in numero armorum stricte intellectorum computabitur. Nomine armorum non veniunt arma ruralia, quæ potius vocanda sunt instrumenta, ut dicunt Doctores *Farinac. Quæst. 108. num. 13. Petr. Barbos. Intrig. Ginrb.* apud *August. Barbos. Appellat 25. num. penult.* tamen si apud aliquam nationem mos introduceretur pugnandi regulariter falce fœnaria, aut ronca, quæ sunt instrumenta rustica, & æque hosti nocere possunt, ut lancea, aut framea, illa essent proprissime arma; nam talia evaderent ex utentium institutione.

53 Ad propositum igitur; quamvis usus communis lapidum sit ad fabricandum; ac usus baculi sit ad se sustentandum, sive fulciendum; si tamen assumuntur ex instituto ad vim inferendam, liquet, quod proprie arma erunt. Cum igitur, ut suppono, duo Religiosi ex condicto pugnent saxis, aut baculis, vere, & proprie armati pugnant, & sic vere, & proprie *duellum* committunt, & pœnis duellantium erunt obnoxii.

§. V. Homicidium.

SUMMARIUM.

1 *Homicidii etymologia.*
Divisio homicidii ab aliquibus assignata.
2 *Impugnatur data divisio, & reducitur ad duo genera homicidii.*
3 *Homicidium a lege permissum multiplex.*
Quando licitum sit homicidium factum ab Officialibus Curiæ.
Executor justitiæ licite occidit hominem.
Cum homo juste occiditur, lex eum occidit.
4 *Quomodo, & quando occidatur homo, lege aliter homicidam puniente.*
Transfuga ad hostes potest impune occidi, & quare.
Bannitus occidi potest de jure Statutario, non de communi.
Statuta facta pro communi quiete valent.
Bannitus habetur pro hoste Patriæ.
Bannitus potest occidi quoquomodo.
5 *Homicidium secutum in publica colluctatione non punitur.*
Pugna a quo dicta.
Colluctatio, ut salvet a pœna homicidii, qualis esse debet.
In colluctatione occidens hominem saxo clauso intro pugnum, tenetur de homicidio proditorio.
Occidens hominem in publica pugna saxorum, saxo jacto funda, punitur de homicidio.
6 *Occidens ad sui defensam cum justo moderamine, non punitur a lege.*
Clericus occidens ad sui justam tutelam, non incurrit irregularitatem.
Irregularis, nec excommunicatus est, qui occidit Clericum ad sui justam defensionem.
Homicidium non polluit Ecclesiam, si illud est ad justam defensam commissum.
Inculpata tutela, ut talis dicatur, quæ requirat.

7 *Defensio inculpata requirit, ut fiat* incontinenti.
Quid sit defensio facta incontinenti.
8 *Auctur rixæ occidens alium, non gaudet privilegio tutelæ inculpatæ.*
9 *Limitatur data conclusio.*
Auctor rixæ per pura verba, si ad sui defensam occidit injuriatum, qui contra eum armis insiluit, gaudet privilegio inculpatæ tutelæ.
10 *Quomodo dignoscendum, an auctor rixæ habuit a principio animum occidendi.*
Auctor rixæ quis dicendus.
11 *Defensio facta pro tuenda pudicitia est inculpabilis.*
Pudicitia, quæ potest defendi morte illi insidiantis, est pudicitia propria, aut uxoris, filiorum &c.
12 *Quo casu tuenda sit, aut tueri possit pudicitia per mortem insidiantis, aut attentantis.*
13 *An præventive possit occidi, qui certo, & infallibiliter est violaturus pudicitiam.*
14 *Speculative, quomodo licite præventio fieri possit.*
De proximo accingendus habetur pro accinctu.
15 *Occidens ad tuendam pudicitiam, quo casu esset absolvendus a pœna homicidii.*
16 *Resolvitur, quod practice, pro tuenda pudicitia non potest præveniri morte invasor.*
Voluntas hominis est deambulatoria.
Propositio damnata ab Alexandro Septimo.
17 *Defensio inculpata est etiam respectu tuendi honoris, aut rei familiaris.*
Fur nocturnus potest occidi.
Circumstantiæ requisitæ a Doctoribus, ut fur nocturnus possit occidi.
Nocturnus fur potest occidi ab eo, cujus vita, aut res periclitantur.
18 *Fur diurnus, quando possit occidi.*
Fur quivis potest occidi, quando res furata non potest recuperari, aut cum difficultate.
Quare fur armatus possit occidi.
19 *Depopulatores agrorum nocturni possunt occidi.*
Nomine agri quænam veniunt.
Si quis indemnem a depopulatore servare se potest verbis, aut verberibus, non potest eum occidere.
Gothofredus rejectus.
Dispensatio est stricti juris, & debet lædere jus minus, quam possit.
20 *Quantitas rei furatæ, quæ requiritur, ut quis, ob eam possit furem occidere.*
Æquitas præferenda rigori juris.
Clericus occidens furem, incurrit irregularitatem,
21 *Homicidium factum a non sano mentis, est impunibile.*
Ebrius, quando excusetur ab homicidio patrato, aut non.
Noctambulus, quis dicatur.
Actiones noctambuli, dum dormit, a quo fiunt.
Ebrius, & noctambulus, si cautelam non adhibuerunt, & occidunt, puniendi de culpa.
22 *Phrenetici, & furiosi quando puniendi, aut non de homicidio commisso.*
23 *Pater, & maritus potest filiam, aut uxorem deprehensam in adulterio occidere, stando juri Civili.*
24 *Quæ conditiones requirantur a jure, ut Pater possit filiam adulteram occidere, & adulterum.*
Magistratus deprehensus in concubitu cum filia, potest occidi a Patre.
Pater sine incursu Censuræ potest percutere Clericum cubantem cum filia.
Non requiritur, quod filia reperiatur in actu succumbendi, sed sufficit amplexus &c.
25 *Pater potest occidere pederastam, & filium deprehensos in actu innominabili.*
26 *Opinio, quod Pater non possit occidere filiam viduam in actu fornicationis.*
Pater non habet privilegium, ut præferatur ad accusandam filiam de stupro.
27 *Impugnatur dicta opinio.*
Pater potest occidere filiam in actu stupri, ob iram conceptam ex atroci injuria.
Pater non potest occidere filiam in actu stupri extra domum suam, aut Generi.
De adulterio etiam extranei accusare possunt.
Si filia non est in Patris potestate, non potest a Patre occidi.
28 *Maritus potest actu adulterantem uxorem in domo propria, non vero Soceri, occidere.*
Maritus occidens adulterum non vilem, citra mortem puniendus.
29 *Leges concedentes marito homicidium uxoris adulteræ extenduntur ad adulterum.*
30 *Maritus, quo casu possit occidere sibi suspectum de adulterio cum propria uxore.*
Sive vilis, sive nobilis sit adulter, potest a Marito occidi.
31 *An Pater, & Maritus possint per alios occidere filiam, ac uxorem adulteram.*
Resolvitur dubium negative, & quare.
32 *Argumentum Baldi contrarium resolvitur.*
Permissio legis facta personæ, non egreditur personam.
33 *Filius de mandato Patris, & Servus de mandato Domini occidentes adulteram, puniendi citra pœnam legis Corneliæ, & quare.*
34 *Opinio, quod Pater, & Dominus possint demandare filio, aut servo homicidium adulteræ.*
Impugnatur talis opinio, & quare non sit vera.
35 *An Pater, & Maritus se ponentes in insidiis, ut adulteram in actu deprehendant, possint eam impune occidere.*
36 *Resolvitur dubium negative, & quare.*
37 *Continuatur ratio.*
38 *Pater, & Maritus, si per ocularem inspectionem certi non fuerunt de adulterio, sed, ut certificentur de ea, se ponunt in insidiis armati, cum aliorum assistentia, & adulteros occidunt, non sunt Rei de homicidio appensato, & quare.*
39 *Assistentes tali homicidio nullam pœnam incurrunt.*
Assistentes dicto homicidio non possunt offendere adulteros, aliter tenentur de homicidio.
40 *Homicidium casuale definitur.*
Quibus in casibus homicidium casuale detur.
Amicus occidens amicum, casualiter occidisse præsumitur.
Amicitia facit bene præsumere, etiam in factis prohibitis.
Pensanda bene est amicitia, si fuerit vera, an ficta.
41 *De homicidio casuali nemo tenetur.*
Casus quando dicatur intervenire.
Quomodo discernatur, an in homicidio, quod reputatur casuale, intervenerit culpa.
Exercitium operis illiciti culpa est.
42 *Homicidium culposum, minori, quam ordinaria pœna punitur.*
Homicidium culposum a quo aggravetur.
43 *Homicidii culposi prima species est, quæ comprehendit quemvis gradum simplicis culpæ in homicidio casuali.*
Secunda species est, quando intervenit dolus ob opus illicitum, cui vacabatur.
Tres casus hujus secundæ speciei.
44 *Opinio, quod valens occidere unum, & alium præter intentum necans, ordinarias pœnas evadat; dura est.*

45 In

45 *In rixa occidens unum, volens occidere alium, extraordinarie puniendus.*
46 *Appensate volens occidere unum, & occidens alium præter intentum, debet ordinarie puniri.*
47 *Confirmatur proxime data conclusio.*
48 *Homicidii dolosi definitio.*
Ejus species.
49 *Prima species homicidii dolosi, & ejus definitio.*
Homicidium rixosum, dolosum, & pure voluntarium habentur pro synonimis.
50 *Homicidium rixosum, seu simplex voluntarium est, quod sequitur in actu rixæ.*
Dolosum est, quod sequitur post rixam perdurante iracundia.
Dolus est actus voluntatis indifferens ad bonum, & malum.
51 *Iracundia per quantum temporis durare censeatur.*
Censetur durare, donec iratus non divertat ad actus extraneos; aut per 12. horas.
52 *Certa regula de tali duratione dari non potest, sed arbitranda est a Judice.*
53 *Secunda species homicidii dolosi definitur, & dicitur homicidium deliberatum.*
54 *Duo inimici sibi obviantes, si unus alium necat animo deliberato, Reus est de homicidio deliberato.*
55 *Levis provocatio in occursu inimicorum, quando excludat indiciam animi deliberati.*
Provocatio debet esse data, & non accepta.
Cautela in hoc servanda a Judice.
56 *Provocatio, in occursu tali accepta, non salvat ab homicidio deliberato.*
A primordio tituli omnis eventus posterior formatur.
Culpa proveniens a dolo malo, punitur ut dolus.
57 *Opinio, quod atrox injuria accepta ab inimico, excludat reatum animi deliberati.*
58 *Impugnatur dicta opinio.*
Calor iracundiæ tantum perdurans excusat animum deliberatum.
59 *Quibus in casibus impugnata opinio possit habere locum.*
Homicida adulteri ex animo deliberato evadit pœnam ordinariam.
60 *Princeps solus potest moderare pœnam homicidii deliberati, ob gravem circumstantiam.*
61 *Tertia species homicidii dolosi est facti in insidiis.*
Insidiari importat quamlibet injustam offensam.
Insidiari proprie, quid significet.
62 *Occidere ex insidiis pluribus modis accidit,*

1 HOmicidium, ut fert nominis etymologia, aliud non est, quam *hominis cædes*, sive *mors violenter homini illata*; in hoc autem generali sensu abstractive acceptum *homicidium* delictum non est, quandoquidem potest dari, & de facto datur *cædes hominis*, quæ, ut infra dicam, crimen non est. Communiter scribentes dividunt *homicidium* in simplex, & qualificatum, sive deliberatum, dicuntque, simplex quinque modis committi, puta, lege permittente; necessitate; casu; culpa; & dolo: Deliberatum pariter quinque modis patrari, nempe ex proposito; ex insidiis; proditione; assassinio; & per venenum. Sic pluribus secum vectis *Carer. Gribald. Clar. Boss.* & *Farinac.* scribit *Caballus Tract. de Omni gen. homicid. num.7.*

2 Mihi autem magis propria videtur divisio *homicidii* in *homicidium* lege permissum, & *homicidium* lege vetitum; ita ut illud crimen non sit, hoc vero delictum sit. Assignata enim divisio *homicidii* simplicis in quinque modos, tum superflua, tum impertinens est. Superflua quidem, nam quatuor primi modi reducuntur ad unum, quia qui occidit hominem necessitate, casu, & culpa, occidit lege permittente; aut saltem non puniente, & sic cæteri tres modi reducuntur ad unum. Impertinens autem, quia in cæteris modis non intervenit dolus, qui tamen intervenit in quinto, & in hoc est vera ratio delicti, quæ tamen non reperitur in prioribus; unde nec debuit in illorum serie collocari, sed computari cum modis *homicidii* deliberati.

3 Dico igitur *homicidium* plurifariam lege permitti, aut lege non puniri tanquam delictum. Primo modo, quando committitur ex mandato, & auctoritate Principis, aut Magistratus, & hoc modo licitum est *homicidium* factum ab Officialibus Curiæ, jussis capere Reum vivum; aut mortuum, si iste aufugit, nec eum capiendi spes est; aut si armis se tuetur contra familiam, *arg. text. in l. Si servus. C. de His qui ad Eccl. confu. Clar. §. Homicidium. ℣. Sunt etiam & quæst. 29. in princip.* neque pariter delinquit Executor justitiæ, dum Reos ultimo supplicio afficit, *text. in l. Si Homicidium. 23. qu. 5. & in c. Cum homo. ea. cau. & q.* Ut enim ajebat *D. August. lib. quæst. sup. levit. 19. quæst. 68. Cum homo juste occiditur, lex eum occidit, non tu.*

4 Secundo modo, quando lex, aut Statutum, aut consuetudo, quæ obtinet vim legis, occisionem alicujus permittit, & occisorem de *homicidio* nullo modo punit, & ita impune potest occidi transfuga, qui ad hostes patriæ transiens, propter periculum revelationis secretorum potest patriæ eversionem causare, *text. in l. Ejusdem. §. final. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar. Clar. §. Homicidium. ℣. Plerunq. etiam.* Hoc pariter dici potest de bannitis, qui quamvis de jure communi occidi impune non possint, ut notat *Bart. in l. Ut vim. num. 1. ff. de Just. & jur.* tamen de jure Statutario hoc licet; nam, ut ait loco supracitato *Clarus*, in omnibus ferme Statutis saltem Italiæ, habetur, ut banniti capitaliter possint impune occidi; & non raro etiam præmia occisoribus illorum sunt decreta per Statuta locorum, quæ, cum hoc sanciant pro quiete communi, valida sunt, ut scripsit *Alexander in l. Si plagii. num. 2. ff. de Verb. oblig.* apud *Dec. Consil. 327. num. 3. in fin.* Insuper, cum banniti habeantur tanquam hostes patriæ in sententia communi Doctorum, *Dec. in cap. quæ in Ecclesiarum num. 14. in fin. de Const. Boss. Tit. Banni. quid amit. num. 1. Clar. §. Homicid. num. 61. Farinac. q. 103. num. 107. & seqq. Caball. de Omn. gen. homicid. num. 60.* possunt occidi etiam proditorie ex insidiis, ac etiam per assassinium pecunia data, vel accepta.

5 In pari cum supradictis consideratione habetur *homicidium* commissum in publica colluctatione, quæ ex consuetudine invaluit, sive in concertatione, quæ pugnis fit, & vera pugna dicenda est, cum nomen *pugnæ* a pugnis, quibus ab initio dimicatum fuit, ortum sit, ut scribit *Matt. Dogen. Architect. militar. lib. 1. sub init.* Hujusmodi pugnæ fiunt *Venetiis*, *Eugubii*, *Pisis*, *Florentiæ*, & alibi; & in hoc conflictu, si quis pugno alium occidit, aut si in colluctando, antagonistam interimit, ille non incurrit pœnam *homicidii*, *text. in l. Quæ actione. §. Si in colluctatione. ff. Ad leg. Aquil. Marsil. Anchar. Alex. Dec. Menoch. Gribald. Carer.* apud *Cabal. loc. cit. num. 85.* Hoc autem accipiendum est, si occisio sequatur in actuali exercitio, & occasione eorum, quæ in tali exercitio licita sunt; nempe pugnis tantum manu inermi formatis, hostem petendo; aut in colluctatione antagonistam trudendo, impellendo, attrahendo; stringendo,

seu

ſeu proſternendo; ſi enim aliter fieret, ut pote breve ferram, aut ſaxum in clauſa manu quis teneret, & ſic armato pugno hoſtem exciperet, & necaret, teneretur ille de *homicidio* proditorio, ut dicunt Doctores. *Menorb. de Arbitrar. lib. 2. Cent. 4. Caſ. 400. num. 4. & 5. Gribal. de Homic. legit. num. 27.* Et hoc itidem dicendum eſt, ſi quis in ludo, ſive pugna ſaxorum, quæ in quibuſdam Civitatibus practicatur, alium occidit; nam conſuetudine ita concedente ceſſat dolus, & ſic ratio *Homicidii* criminalis; conſuetudo enim tolerata, quamvis iniqua, & injuſta excuſat a pœna temporali, argumento eorum, quæ dicuntur in jure. *text. in cap. Cum Venerabilis. junct. gloſſ. in V. Migraſſe. de Conſuet. cap. Saac. junct. gloſſ. in V. Antiqua. de Temp. Ordin. cap. Objiciantur. 22. qu. 4.* Hoc vero accipiendum, ſi occiſio ſequatur ex jactu lapidis, nuda manu facto: quod, ſi occiſio ſequeretur ex jactu ſaxi facto ſunda, (dum conſuetudo eſt, quod dimicetur tantum ſaxis, nuda manu projectis omnino) ſive ex percuſſione, ſaxo retento in manu, facta in capite adverſarii, qui forte cecidit, tali caſu *homicidium* evaderet verum crimen, ex hoc, quod non excuſaretur a conſuetudine, quæ tales percuſſiones non admitteret.

6 Tertio modo, quando ſequitur *homicidium* ob neceſſariam defenſionem propriæ vitæ; tali enim caſu poteſt quivis aggreſſorem occidere, ſi tamen interveniat moderamen inculpatæ defenſionis, ut dicunt jura *l. Ut vim. & ibi Gloſſ. & D.D. communiter. ff. de Juſt. & jur. l. Si ita. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar. l. 2. C. eo. tit.* Et ampliatur iſta concluſio tum quo ad perſonam, tum quo ad locum. Ad perſonam quidem non tantum occidentis, ſed etiam occiſi; ut puta, quod licitum ſit *homicidium* ad defenſam, quantumvis occidens ſit Clericus, ita ut ex tali *homicidio* nullam contrahat irregularitatem, *text. in Clement. Si furioſus. de Homicid.* pariter, ſi invaſor ſit *Clericus*, qui remaneat occiſus, occidens nullam per hoc incurrit excommunicationem, Itidem, ſi invaditur injuſte extraneus, poteſt alius quivis etiam Clericus interficere invaſorem ad ſalvandum innocentem, ſi tamen aliter ſalvari nequit, quam per alterius mortem. *Farinac. Quæſt. 125. num. 278.* Verumtamen, ſi in hoc caſu *homicida* eſſet Clericus, non evaderet irregularitatem, ut habet *Gloſſa* in citata Clementina *ſi furioſus. in V. Sanum. de Homicid. text. in cap. Si vero il 1. de Sent. Excommun.* Ad Laicum etiam ampliatur, nam etiam in Eccleſia ad propriam defenſam licet occidere, abſque eo, quod illa polluta remaneat; & ratio eſt, quia tale *homicidium* juſtum eſt, & Eccleſiæ injurioſum non eſt, & ſic firmant Doctores, *Ayrer. Bonlec, Lignan. Mantua. Dec. Farinac. Quæſt. 125. num. 22.* apud *Bitt. quæſt. 111. num. 22.* Inculpata porro defenſio, ut firmant *Cabal. Reſol. 248. num. 31. Guazzin. Defenſ. 29. cap. 5. num. 2. Farinac. Quæſt. 125. num. 356.* conſiſtit in tribus: primum eſt *modus*; ſcilicet, ut eodem genere armorum, quo quis eſt percuſſus, ſe defendat. Sed hoc non probatur univerſaliter: ſiquidem, ſi poſitus in periculo vitæ ſe tuetur ſclopo, eumque explodit contra adverſarium, qui enſe eum aggreſſus eſt, (dum alia arma non habuit ad ſe defendendum, niſi ſclopum; aut ſi enſem habuit, non tamen erat ſic peritus in arte digladiandi, ſicut adverſarius) profecto non erit Reus defenſionis culpatæ, aut culpabilis; debuit enim ſe tueri modo illo, quo potuit, & ſibi magis prodeſſe valuit. Ideo alii Doctores *Giurb. Conſ. crim. 17. nu. 24. & ſeqq. Berlich. Par. 4. Concl. 12. num. 56. Matthæ. de Reg. Regn. Valent. cap. 8. §. 8. nu. 112. Conciol. Crim. Reſol. 3. num. 9. V. Defenſio. Raynald. Tom. 1. cap. 7. Rubr. num. 18.* melius certe firmant concluſionem, quod cæteris paribus, *moderata* dicetur *defenſio*, quamvis fiat cum inſtrumento majori, aut fortiori armis, quibus impetitur, qui ſe defendit. Me autem judice, *modus* debet potius attendi circa factum, quam circa arma; puta, ſi potuit ſe tueri exarmando inimicum; aut clamando auxilium, quod præſto potuit eſſe: aut uno ictu debilitando aggreſſorem, voluit potius ferire, & non contentus uno ictu, quo adverſarius jam ceciderat, & factus erat inhabilis ad amplius nocendum, ipſum pluribus ictibus confodit; tali caſu non poteſt dici *homicidium* fuiſſe licitum rationе defenſionis. Ratio eſt, quia hoc licitum communi ſententia reputatur, quando nullus ſuppetit modus ſalvandi propriam vitam, niſi per mortem aggreſſoris. In caſu autem ita non eſt, quia poterat uti exarmatione inimici; imploratione auxilii; ſive contentus eſſe uno ictu tantum, quo ille jam erat factus inhabilis ad nocendum: unde ſequentia vulnera fuerunt illata potius ad vindictam, quam ad defenſam, & in hoc verus eſt exceſſus in *modo*, propter quem defenſio amittit jus inculpatæ.

7 Secundum eſt, ut defenſio fiat *incontinenti*, puta, antequam qui ſe defendit, divertat ad alios actus, ut firmant Doctores *Cabal. Calvin. Farinac. Guazzin. Conciol. Raynal. loc. cit. num. 19.* Ratio autem hujus dicti eſt, quia, qui ſe divertit ad alios actus, jam ſe exemit a periculo mortis; unde, ſi occidit, patet, quod eſt ad vindictam. Tertium eſt *cauſa*, puta, quod offenſio fiat ad puram defenſionem, non autem ad ultionem; & hoc verificatur, quando ſe defendens eſt conſtitutus in diſcrimine vitæ, & aliter evadere non poteſt mortem, niſi offendat, aut occidat adverſarium. *Guazzin. Defen. 29. cap. 5. num. 2. Mazzol. Conſ. 11. num. 65. Grammat. Conſ. 56. num. 16. arg. l. Scientiam. §. Qui cum aliter. ff. Ad leg. Aquil.*

8 Secundum autem opinionem quorundam, *homicidium* ad neceſſariam defenſionem non debet eſſe commiſſum ab eo, qui fuit auctor rixæ; ita ut, ſi iſte ponatur, ob rixam a ſe inceptam, in periculo vitæ, ita ut aliter evadere nequeat, niſi occidendo, & occidat, non gaudeat privilegio defenſionis inculpatæ, *Andræ. Gall de Pace publi. lib. 1. cap. 16. num. 17. Bajard. ad Clar. § Homicidium. num. 78. & 125. Cabal. de Omn. gen. homicid. num. 112.* Quia, ut ait *Farinac. Quæſt. 126. n. 47. & 49.* ipſe cogitavit, aut cogitare potuit de eo, quod ex rixa, quam incipere voluit, evenire poterat: unde excuſandus a pœna non eſt, ſi dans operam rei illicitæ, occaſionem delicto paravit.

9 Sed limitatur ſupra data doctrina ad caſum, in quo auctor rixæ non acceſſit ad rixandum animo occidendi; ſi enim tali animo acceſſit, non evadit reatum homicidii, quamvis occidat in ſtatu, in quo ipſe ſalvare non poterat vitam, niſi per mortem alterius. At ſi talis animus defuit, diſpar eſt ratio; prout enim ait *Raynald. Tom. p. cap. 7. Rubr. num. 25.* qui pro hac opinione citat *Sabel. Cabal. Pegner. Guazzin. Oril. Matthæ. Conciol.* iniquum quodammodo eſſet, quod incipiens rixam puris verbis, teneatur pœna ordinaria, ſi calore rixæ incenſus, & magis, ſi conſtitutus in periculo vitæ, occidit; & maxime ſi adverſarius aliquo modo exceſſit.

10 Quod, ſi quæratur, quomodo cognoſci poſſit, an auctor rixæ (puta, ille, qui dixit, aut fecit, vel facere tentavit illicitum, ex quo veriſimiliter poterat ſequi delictum, quod inde evenit; is

enim,

enim, ut scribit *Bajurd. ad Clar. §. Homicidium. n.* 78. apud *Crivellum Decis. Dolan.* 26. *num.* 11. vocatur auctor, sive caput rixæ) habuerit a principio animum occidendi, & directum ad id, quod postea sequutum est, respondet *Raynaldus*, quod hoc cognosci potest ex capitali inimicitia, quæ præcessit inter homicidam, & occisum, si nempe ille occasionem quærebat obviandi inimico suo; quo reperto, rixam verbalem, aut etiam actualem affectavit; nempe occupando manum dextram in itinere, quæ alteri debebatur; sive data opera transeundo proxime illi, eumque impellendo; aut alium actum faciendo, ex quo rixa oriri solet, maxime inter eos, qui sibi invicem non satis æquo sunt animo. Pariter, si occitor habuit mandatum de occidendo, & armatus incedebat, & ex industria obviavit occiso, tali casu, si cœpta rixa ab occidente, iste positus in discrimine vitæ occidit, non evadit pœnam ordinariam, quia ipse jam *homicidium* ex proposito intendit. Addo Ego, quod conjici potest animus occidendi in auctore rixæ ex qualitate armorum, quibus præter morem suum erat instructus. Pariter ab insolito loco, per quem ille transire non solebat, nec congruentem causam assignare potest, quare illac præter morem suum transierit, cum tamen locus ille frequentari solitus erat ab occiso. Insuper a mendicato prætextu arrepto rixam incipiendi, & multis aliis circumstantiis, a quibus venari poterit sagax Judex animum præcedentem auctoris rixæ, qui occisit.

11. Ampliatur autem supra data doctrina, quod nempe sit inculpabile *homicidium*, factum ob defensionem propriæ vitæ, ad defensionem pudicitiæ, nam argumento quorundam jurium *Auth. Multo magis. C. de Sacr. Eccles. l. Si quis aut dicam. C. de Epi. & Cler. l. Isti quidem. §. Quod si dederit. ff. Quod met. cau.* dicunt multi Doctores *Gribald. Bart. Angel. Clar. Bolea. Farinac.* apud *Caball. Tract. de Omn. gen. homicid. num.* 89. quod licet occidere impune illum, qui insidiatur pudicitiæ occidentis; & potest etiam extendi ad insidiantem pudicitiæ uxoris, filiorum, sive fratris, aut sororis, argumento ducto a citata *l. Isti quidem. §. penult. & ultimo ff. Quod met. cau.* ubi dicit *Paulus* J. C. majorem in bonis viris esse metum amittendæ pudicitiæ, quam vitæ: & hoc non tantum respectu propriæ personæ, sed etiam filiorum, *cum pro affectu Parentes magis in liberis terreantur*. Et confirmatur, quia ex læsa pudicitia propria, filiorum, aut fratrum, incurritur jactura honoris, de quo viri boni tanquam de propria vita debent esse solliciti.

12. Cum sobrietate autem accipi debet data conclusio, quod nempe licitum sit *homicidium* pro tuenda pudicitia propria, uxoris, filiorum, & fratrum, quando aliter salvari nequeat pudicitia, nisi per mortem insidiantis. Ratio est, quia aliter non esset inculpata tutela: & sicut non evitat reatum homicidii, qui occidit ad defensam vitæ sine justo moderamine, ut supra dictum est, pari modo concludendum est de defensione pudicitiæ.

13 Libet autem hic quærere, an prævenire liceat illum, a quo certe imminet mihi mors, aut infamia ex pudicitia attentata uxoris, filiæ &c. ita ut, si concludenter probabo, me fuisse in statu, in quo debebam certo, & inevitabiliter amittere vitam, aut honorem, nisi occidissem illum, debeam pronunciari inculpabilis in *homicidio* commisso.

14 Respondeo, quod speculative loquendo, talis præventio esset licita: puta, si attentans vitam, aut pudicitiam, certo, ac infallibiliter ad effectum perducet præmeditatum scelus, quod nullo alio modo excogitabili potest a me anteverti. Ratio est, quia talis certitudo effectus secuturi ponit me in statu, ac si essem in actu, in quo pati debeam amissionem vitæ, aut honoris; siquidem ut ex jure *arg. l. Ex eo tempore. ff. de Testa. milit.* deducunt Doctores *Felin. in cap. Laus te, num. 16. ¥. Erat iste, de Rescr. Jas. Thes. Thomass. Alex. Ancharan.* apud *Barbos. Axiom.* 6. *init.* de proximo accingendus habetur pro accincto, & sicut licita est defensio in actu aggressionis, ita licita videtur in casu certo, & infallibiliter secuturæ violentiæ, cui aliter nequit obviari.

15 Secuto igitur effectu, si homicida concludenter probaret, se certo, ac infallibiliter (certitudine saltem morali) amissurum vitam, aut honorem, nisi occidisset; pariterque probaret, sibi nullum fuisse modum evitandi damnum secuturum, nisi per mortem illius, utique esset absolvendus.

16 Sed quomodo probabit talem effectum fuisse infallibiliter secuturum, cum voluntas hominis sit mutabilis, ac deambulatoria, *arg. l. 4. ff. de Adimen. legat. l. Cum hic, §. Ait oratio, ff. de Donat. int. vir. & uxo. cap. Cum Marthæ. ¥. Cæterum. de Celebr. Missæ*, & possit illum pœnituisse de meditata violentia? Quomodo probabit, non potuisse illum impediri ab aliquo, ne meditatam vim effectui demandaret? Quomodo probabit, Principem, aut Magistratum non potuisse, aut noluisse occisorem servare indemnem, si ad eum habuisset recursum, prout tenebatur, antequam privata auctoritate se defendisset? Ex his ergo concluditur, quod, cum impossibile moraliter sit probare dictas circumstantias, (quarum una deficiente tale homicidium esset illicitum) practice loquendo, talis præventio est dicenda illicita, ac damnabilis. Unde jure merito *Alexander VII.* damnavit hanc propositionem: *Licet interficere falsum Accusatorem, falsos Testes, ac etiam Judicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare*, quæ proposito casui, ut patet, affinis est.

17 Extenditur insuper licita defensio vitæ, ac honoris, ad defensionem etiam rei familiaris; proinde textualiter habetur in *l. Furem nocturnum. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar.* quod fur nocturnus potest impune occidi. Limitat hanc conclusionem *Clar. §. Homicidium. ¥. Ultimum est. num.* 47. qui ex *Boleaeo*, & *Ideo* docet, *homicidium* furis nocturni licitum esse, quando quatuor circumstantiæ interveniant; prima est, quod hoc fiat ad defensionem rerum suarum; secunda est, quod volens occidere clamet; tertia est, quod neque furem cognoscat, neque adsint Testes illum agnoscentes, qui possint deponere contra eum de furto; quarta est, quod non possit eum capere. Sed tales circumstantiæ non requiruntur a Textu; & profecto inutilis est clamor, si furtum est in loco, ad quem nullus accurrere potest, ut est in casis campestribus, ac solitariis; inutilis pariter est cognitio furis per se, aut per Testes, si fur (ut accidit in statibus limitrophis, sive confinantibus) facto furto, fugit ad Statum, seu ditionem alterius Principis, ubi se tuetur ab inquisitione Curiæ. Dicendum igitur necem talis furis esse licitam, quando unica intervenit circumstantia, requisita a Textu citatæ legis, puta, *si parcere ei sine periculo suo non potuit*; nempe prout adnotavit *Gothofredus*, *ad l. Furem nocturnum lit. Ad leg. Corn. de Sicar.* sine periculo *suarum rerum, vel sui corporis*. Unde ad licitam necem talis furis sufficit, quod occidens passurus sit inevitabile damnum in corpore, aut substantia sua, si fur non occidatur. Proinde, si ad tuendum se, aut sua, contra talem furem, sufficit hujus debili

taio per vulnus, aut percussiones; aut, si potest absque damno res furatas recuperare, implocato Judicis officio, aut alia via, vel si res surripienda a fure est parvi momenti, unde leve tantum damnum emergit, non potest furem occidere. Ratio est, quia tunc parcere furi absque sui periculo potest, & deficit conditio requisita a lege, & non purificata conditione, cessat dispositio legis, ut proinde delictum evadat illud, quod cum illa conditione crimen non fuisset.

18 Quod autem dictum est de fure nocturno, dicendum pariter est de diurno. Nam, ut habet Textus *l. Si pignore. §. Furem interdiu. ff. de Furt.* ex legibus duodecim Tabularum habetur, quod fur diurnus impune possit interfici, *si telo se defendat*. Talis autem defensio *telo* (armis nempe quibusvis) facta a fure, ita debet accipi, ut nempe fur armis furtum factum defendere velit. Quod, si fur, etiam armatus, res furatas dimittat, non potest dominus rerum furatarum furem ullo modo percutere, & multo minus occidere. Ratio est, quia communis sententia Doctorum est, de qua testantur *Jason. in l. Ut vim. num. 25. ff. de Just. & jur. Villalob. Coll. com. opin. lit. O. num. 19.* quod tum licet furem sive nocturnum, sive diurnum interficere, quando res furatæ non possunt aut simpliciter, aut sine gravi damno recuperari; unde, si fur furtum dimisit, jam res recuperatæ sunt, & cessat motivum legis, quæ furis necem impunem permittit. Et huic sententiæ adstipulatur Imperator *l. Si ut allegas. C. Ad leg. Cornel. de Sicar.* dum ait, *latrocinantem, qui inferendæ cædis voluntate præcesserat, jure cæsum videri*; ex eo enim, quod armatus ad furandum accessit, videtur accessisse animo defendendi armis furtum factum, & se paratum potius ad necem domini volentis rem suam recuperare, quam ad furtum dimittendum. Quod, si quamvis armatus, furtum dimittit, signum est, arma non sumpsisse ad defendendum furtum, & consequenter non habuisse animum *cædis inferendæ*, unde nec licet domino rei furatæ furem necare.

19 Ampliatur insuper supradata dispositio ad *nocturnos depopulatores agrorum*. Nomine autem *agri*, quod genericum est, juxta *Calvin. ex Spiegelio lexic. V. Ager. ait Varro in fine*, venit *ager consitus*, ut sunt vineæ, & fructeta, seu pomaria, *ager aratro proscissus*, ut campi, in quibus feruntur blada, ac legumina; *ager compascuus*, ut prata ad fænum colligendum destinata; *ager floridus*, ut viridaria ad florum culturam destinata. Addi potest *ager lignisecus*, ut sunt sylvæ, sive nemores cædui; & *ager herbarius*, quemadmodum sunt horti pro parandis oleribus culti. Sancitur igitur ab Imperatore *l. 1. C. Quando lice. uni. si Judi. se vindi.* ut nocturni depopulatores agrorum, juxta multiplicem sensum supra datum, possint impune occidi. Non recipio tamen opinionem *Gothofredi ad l. 1. lit. V. C. Quando lice. uni. si. Judic.* qui ex Cujacio *Observ. lib. 14. cap. 15.* autumat *homicidium* nocturni depopulatoris agrorum *permissum esse quoquomodo, sive ei parcere non potueris sine vitæ periculo, sive potueris*. Ratio est, quia Textus illius legis in tantum permittit homicidium *depopulatoris agrorum*, in quantum, prout sonant verba illius legis, *liberam resistendi cunctis tribuit facultatem*. Resistentia autem fieri potest verbis, aut verberibus citra mortem. Unde, si dominus agri resistere potest depopulatori, ne damnum det, terrendo verbis, aut verberibus fugando, non potest ad ejusdem cædem devenire. Ratio est, quia talis lex est dispensativa aliarum legum, quæ prohibent *homicidium*; dispensatio autem stricti juris est, *Barbos. de Offi. & Pot. Epi. Par. 2. Alleg. 33. num. 7. & seqq.* & minus quam possit, debet lædere jus commune, unde limitari debet talis *lex* ad casum, in quo non potest resisti depopulatori nocturno agrorum, nisi per mortem illius.

20 Libet autem hic advertere, quod ad hoc, quod licitum sit *homicidium* furis diurni, aut nocturni, sive depopulatoris agrorum, oportet, quod sit tale furtum, aut rapina rei, quod per ejus ablationem aliquis graviter damnificetur, & res ablata non sit vilis, nec minoris pretii, quam sint duo aurei, ut ex Farinacio multos congerente, scribit ejus Compilator *Philippus de Bittis Prax. crimin. Quæst. 111. num. 27.* Incongruum enim est, quod vita hominis liberi, quæ æstimationem non recipit *arg. cap. 2. de Pignor. l. Qui filius. C. Quæ res pign. obli. poss.* pro re parvi momenti adimi possit, & hoc ab homine privato; attento maxime, quod etiam publica potestas non dat neci furem, nisi habeat consuetudinem furandi, aut nisi gravissimum furtum commiserit. Unde, ad hoc, quod leges Civiles, furis *homicidium* permittentes, nitantur æquitati, quæ rigori juris est præferenda *arg. l. 1. §. Si ego ff. Si pars. hæred. peta. l. final. de Offic. Praf. l. Majorem. ff. de Pact. cap. final. de Transact.* explicari debent, ut ipsi æquitati cohæreant; & ita non permittant liberum *homicidium* furis, nisi pro furto valde gravi, & hujus gravitas libranda esset a Judice, bene pensatis locorum, ac personarum circumstantiis, & circa hoc punctum caute ambulent Judices. Advertendum etiam, quod quamvis laico liceat pro defensione rerum suarum, prout dictum est, furem occidere, non tamen hoc licet Clerico, qui si occidit, ut præfertur, incurrit irregularitatem, ut habetur *in cap. Suscepimus de Homici.*

21 Quarto modo redditur *homicidium* a lege impunitum, quando committitur ab homine, cujus mens est alienata, aut vehementi passione perturbata. Unde in jure *l. Infans ff. Ad leg. Corne. de Sicar. cap. Aliquot. 15. quæst. 1.* habetur, *homicidium* factum ab infante, aut furioso, non esse punibile, & ratio redditur a Jureconsulto *l. Sed & si la p. 5. Et idea ff. Ad leg. Aquil.* quia tum furiosus, tum infans *suæ mentis non sunt*; hic quidem, quia mentis usum nondum habet, ille vero, quia furore alienatam mentem patitur. Delictum autem sine dolo, quod a libero mentis hoc est rationis usu procedit, dari non potest. Sequitur ex hoc eodem principio, quod neque punibile est *homicidium*, commissum ab ebrio, phrenetico & dormiente; in istis enim liber usus mentis non est, & proinde, neque dolus intervenire potest. Verum est hanc conclusionem debere accipi, quando abest etiam culpa a facto; puta, quod ebrius fuit ex accidenti, nempe, quia fuit sibi datum vinum alteratum aliquo pharmaco inducente ebrietatem, sive, ex nimia siti bibit magnam copiam vini, alias solitus non inebriari. Quod, si ipse consuevit ebrietatem pati, & in ebrietate furere, & non temperavit aqua vinum, aut moderate non bibit, & factus ebrius, *homicidium* commisit; pariter, si, qui dormiendo occidit, quia noctambulus est, (ex iis nempe, qui, licet dormiant, tamen de lecto surgunt, & multa opera faciunt, ac si minime dormirent, & hoc ex forti phantasia, & spiritibus animalibus paulo fixioribus, ut doctissimus *Etmullerus lib. de Morb. human. corp. cap. 7. fol. m. 425. col. p.* scribit) & ipse scit, alias de nocte dormiendo, alia mala patrasse, non tamen removit arma a Camera, & iis confodit socium ibidem dormientem; aut se claudi non fecit in Camera, extra quam exeundo, *homicidium* commisit, aut debitam aliter diligentiam non adhibuit ad antevertenda damna, quæ dormiendo causat;

tali

tali casu *homicidium* non est undequaque impunibile, sed debet puniri, non quidem de *dolo*, quia hic abfuit; sed de *culpa*, quia debitam diligentiam non adhibuit, ut damnum probabiliter secuturum anteverteret, & sic firmat *Clar. §. final. Quæst. 60. ℣. Præterea quæro. num. 12. & 13.*

22 Quod etiam accipiendum est de phrenetico, & furioso; si enim habent lucida intervalla, & in his maleficia committunt, non debent evadere pœnam debitam, ut textualiter habetur in quodam Digesto *l. Divius Marcus ff. de Offic. Præsid.* Unde tali casu diligenter debet inquirere Judex, an Reus *homicidium* commiserit in actuali furore, quo casu impunibilis est; an potius tempore, quo lucidum intervallum habebat, ut proinde pœnam evadere non debeat.

23 Quia vero perturbatur mens ex passione vehementi in tantum, quod non plene voluntarii sint actus ab illa prodeuntes, proinde indulgent leges, ut liceat Patri occidere filiam, & adulterum, in adulterio deprehensos, & hoc item possit maritus: vehementia enim doloris ex atrocitate injuriæ orta, potest in tantum Patris, ac Mariti mentem perturbare, ut sibi, si occidant, injuriam inferentes, lex censuerit esse indulgendum.

24 Quo ad Patrem clara est dispositio Textus *in l. Patri. ff. Ad leg. Jul. de Adult. l. Sic eveniet. l. Nec in ea. l. Quod ait. ff. eo. tit.* in quo datur talis indulgentia Patri, dummodo uno impetu occidat adulterum, & filiam, & quod hæc sit in Patris potestate; ac sit in domo ipsius, aut Generi, non autem alibi; & quod filia sit nupta; & tandem, quod in fragranti crimine deprehendatur, & una talium circumstantiarum deficiente, docet *Clar. §. Homicidium. ℣. Dixi etiam*, non licere Patri impune occidere adulterum, ac Filiam. Ampliatur porro talis conclusio, ut locum habeat in adultero quovis etiam spectatæ dignitatis, aut status, ita ut occidi possit, quamvis *Magistratum* gerat, *text. in l. Marite queque. §. final. ff. Ad leg. de Adult.* & si Clericus sit, occisor tamen etiam de jure Canonico censuram contra percutientem Clericos, non incurrat, ut loco citato habet *Clarus* juxta Textum *cap. Si vera il 1. de Sent. Excom.* Et quamvis non reperta sit filia in actu succumbendi adultero, sufficit, quod inventa sit in actibus venereis, puta, osculis, tactibus, amplexibus, &c. ut, pluribus citatis *Bartol. Salycet. Paris. Roland. Mascard. Soc. juni. Angel. Marsil.* probat *Caballus Resol. crim. Cas. 300. num. 29.* quia ex his latis dicitur probatum adulterium. Addit autem *Afflic. lib. 3. Const. Regn. Rubr. 42. de Adulter. in Const. legum asperitatem. num. 10. ℣. Sed quare ab extra*, supradicta verificari etiam casu, quo deprehensus esset adulter cum filia in actu innominabili, ut pluribus ipse probat.

25 Ex qua doctrina posset resolvi dubium, de quo Auctorem ullum de eo tractantem, mihi reperire non licuit; puta, utrum dispositio legis permittentis Patri occidere filiam deprehensam in adulterio, extendi debeat ad casum, in quo reperiretur filius succumbere in actu nefando. Et opinor, esse respondendum affirmative: Ratio est, quia, si bene examinetur Textus *in l. Quod ait. §. 2. & 4. ff. Ad l. Jul. de Adult.* clare apparebit, dispositionem illius fundari in justa ira Patris contra filiam, & adulterum, orta ex magnitudine injuriæ, qua afficitur per tales impudicitias; censuit proinde lex indulgendum esse Patri, si ex tali ira adulteros occidat. Sed longe major ira rationabiliter ast in eo, si reperit pederastam abutentem filio, quia longe majori afficitur injuria ex majori, ac turpiori scelere: sequitur igitur a fortiori, quod eadem legis indulgentia gaudere debet; attento maxime, hanc legem latam esse in favorem Patris principaliter, & proinde ex vulgatis juribus esse extendendam.

26 Limitant porro dictam superius conclusionem *Angelus de Malef. in V. Che hai adulterata. num. 15. Augustinus addit. num. 22. & Marsilius in l. Patri vel Marite. num. 4. ℣. Sed an liceat*, quos refert, & sequitur *Caballus Cas. 300. n. 90.* ad filiam nuptam, ita ut non liceat Patri occidere filiam viduam repertam in actu venereo. Fundamentum eorum est, quia Pater non habet privilegium, ut aliis præferatur in accusando de stupro filiam viduam, ut habetur *text. in l. Nec in ea. §. 1. ff. Ad leg. Jul. de Adult.* sequitur proinde, quod non habeat jus præcipuum in occidendo; siquidem si denegatur, quod est minus, nempe accusare, non conceditur, quod est majus, puta, occidere.

27 Sed, salva talium Doctorum reverentia, eorum opinionem non veram puto, & teneo jus inesse Patri occidendi filiam in stupro, si sit vidua, sicut in adulterio, si sit nupta. Ratio est, quia, ut diccbam, fundamentum legis indulgentis Patri homicidium filiæ, ut præfertur, est justa ira concepta ex atrocitate injuriæ, quæ sibi fit in talibus impudicitiis. Porro eadem, imo major fit injuria Patri in filia vidua, quam innupta; nam nupta est sub custodia viri, vidua autem sub custodia Patris, & ratione hujus custodiæ, quæ violatur, major exurgit injuria; & ideo, si Pater filiam nuptam adulterantem extra domum suam, aut Generi reperit, eam occidere non potest, ut textualiter dicit lex, *Nec in ea. §. Jus occidendi. ff. de Adult.* quia ratione loci magis violatur custodia in domo sua, aut Generi, quam alibi. Sequitur igitur, quod a fortiori idem jus erit Patri in filia vidua, sicut in nupta. Nec stringit ratio opposita; nam, quamvis Pater non habeat prælationem in accusando filiam viduam adulteram in concursu aliorum accusatorum extraneorum, (quandoquidem etiam extranei possunt accusare de adulterio, ut deducitur *arg. l. Si maritus. §. 1. ff. de Adult. & in l. Si maritus. la 2. ff. Si negaverint. eo. tit.*) non sequitur, ergo non potest occidere; nam aliud est accusare, aliud occidere; a diversis autem illatio non fit; & argumentum a minori ad majus negative, si tenere debet, oportet, quod fit inter ea, quæ sunt ejusdem ordinis. Non negarem tamen, quod Pater non habet facultatem occidendi filiam viduam deprehensam etiam in Domo sua, aut viri defuncti, quando filia non sit in Patris potestate, nam lex *Patri datur. ff. de Adult.* indulgens Patri facultatem occidendi, expresse loquitur de filia, quam Pater habet in potestate, & in hoc sensu posset subsistere opinio impugnata. Unde hæc sententia vera esset, si filia facta sit sui juris per emancipationem, aut alio modo, juxta dispositionem Statutorum municipalium.

28 Quo vero ad maritum lex non tantum illi indulget, quantum Patri; siquidem, si adulter est persona vilis, permittitur marito impune illum occidere; si talis non sit, non evadit totaliter pœnam; itemque permittitur occidere solum adulterum, non autem uxorem; & tandem hoc potest Maritus, quando deprehendit adulterum in propria Domo, non autem in Domo Soceri, aut alibi, ut textualiter habetur in *l. Marito ff. Ad leg. Jul. de Adult.* Pœnam autem Mariti occidentis Adulterum non vilem, non reperitur a jure statutam, sed prout testatur *Clar. §. Homicidium. ℣. Sed quid dicendum*, communis opinio est Juristarum, quod propter justum dolorem sibi illatæ injuriæ, non incurrit pœ-

nam mortis, sed mitiorem; nempe, si Maritus occidens est humilis fortunæ, damnatur in metallum; si vero sit honestior, relegetur in insulam; & adducuntur ad hoc duæ leges, *text. in l. Si adulterium cum incesto. §. Imperatores. ff. de Adult. & in l. Gracchus. C. eo. tit.*

29 Sed re vera leges illæ non loquuntur de Marito occidente Adulterum, sed uxorem; ita ut occidendo in actuali adulterio, non incurrat pœnam legis *Pompejæ de Parricidiis*, neque legis *Corneliæ de Sicariis*, ut advertit *Cabal. Resol. crim. Cas. 300. num. 6.* sed tales leges extendendæ veniunt ad casum occisionis Adulteri, ex identitate rationis, quæ in dictis legibus tangitur, nempe *impetus justi doloris* ex sibi illata injuria.

30 Mirandum sane est, quod, ut ex jure habetur, *Auth. Si quis ei C. Ad leg. Jul. de Adult. Novell. 117. cap. 15. §. His quoque. Coll. 8.* si vir suspectum aliquem habet de adulterio, & ter in scriptis, ac præsentia trium Testium ipsum præmonuerit, *ut a conveniendo uxore sua desistat; post hæc autem invenerit eum convenientem uxori suæ in Domo sua, uxoris, vel Adulteri, vel in popinis, aut in suburbanis*; potest *sine periculo eum perimere*; & hoc nulla facta distinctione conditionis Adulteri, puta, sive hic fuerit Nobilis, sive vilis status, ita ut in hac lege comprehendi etiam viros Nobiles, censeant plures Doctores, *Salycet. in Auth. Si quis ei. & in l. Gracchus. in 2. opposit. num. 5. C. de Adult. Angel. de Malef. August. Afflict.* apud *Caball. Cas. 300. num. 36.* Unde ex hac dispositione deducatur, quod ex sola, quamvis violenta præsumptione adulterii, vir Nobilis possit impune a marito occidi; hoc vero minime possit, dum deprehenditur in actuali delicto, & fragranti crimine, quod videtur omnino rationi adversari. Unde ad tollendam hanc legum antinomiam, censerem opinionem datam supra *num. 28.* circa pœnam occidentis Adulterum Nobilem, posse procedere de jure *Digestorum*; non vero de jure *Codicis*, & de hoc nullam pœnam incurrere eum, qui actualem Adulterum, quamvis Nobilem interficit. Ratio est, quia si indulget facultatem occidendi ex violenta suspicione adulterii præsumpti, a fortiori idem concludendum est de adulterio actuali, de quo ex oculari inspectione constat. Præterquamquod *Macer I.C.* in illa lege *Digestorum Marito quoque. ff. de Adult.* locutus est juxta rescripta antiquorum *Cæsarum*, hanc autem correctam fuisse per legem posteriorem, latam a *Justiniano*, censendum est. Hæc autem, & superius dicta de Patre Filiam, & Marito uxorem, in adulterio, aut fornicatione deprehensas, occidentibus, intelligenda sane sunt ex dispositione legum civilium, quæ leges ob justum, & gravissimum dolorem in his casibus, & vehementissimum iræ motum, quem quis facile temperare nequit, sic occidentes, non ducunt esse puniendos; Non autem sunt intelligenda absolute, & spectato jure Canonico, quasi Patri, aut Marito liceat Filiam, uxorem, aut Adulterum in tali actu occidere, quia, sic inspecta re, attendenda est propositio decimanona ex damnatis ab Alexandro VII. *Non peccat Maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam.* Quæ igitur in hac materie, nempe in ordine ad homicidium prosequitur Auctor, semper intelligenda sunt de punitione juxta leges Civiles, quæ leges, ob motiva ab ipsis intenta, judicant, in his casibus, minime puniendos esse occisores. Equidem, advertendum maxime censeo, elucubrationes istas ab Auctore exaratas fuisse pro foro fori, non pro foro Conscientiæ.

31 Hic quærendum est, an liceat Patri, vel Marito Adulterum cum filia, aut uxore occidere per alium; & in hac spinosa quæstione divisæ sunt sententiæ Doctorum, quorum fundamenta satis copiose recenset *Caball. Resol. crim. Cent. 3. Cas. 300. a n. 45. ad 58.* Mihi veritati magis consona videtur sententia negativa, quam tuentur *Covarruvias, Cassaneus, Jason, Felinus, Parisius, Paris de Puteo, Gomez, Petrus a Plaza, & Rolandus a Valle*, quos recitat, & sequitur loco citato *Caballus num. 52.* Et ratio fundamentalis est, quia indultum occidendi Adulterum, ac filiam, seu uxorem, quod a lege conceditur Patri, & Marito, fundatur, prout supra dictum est, in alteratione mentis ex vehementia *justi doloris*, concepti ex atrocitate injuriæ; unde sequitur illud *homicidium* a lege excusari, tanquam procedens ab homine læsæ mentis, nec sui plene compotis ex vehementia passionis illam conturbantis. Licet igitur ipse deprehendens Adulteros, & mandans alteri *homicidium* Adulteri &c. sit excusabilis in mandato; non tamen excusari potest is, qui mandatum exequitur contra prohibitionem legis vetantis *homicidium*.

32 Nec valet argumentum *Bald. in Usib. feud. Tit. de Pace Constant. §. Aliquam*, quod lex vetans fieri delictum, comprehendit mandantem, ergo a contrario lex permittens factum mandanti, comprehendit mandatarium; siquidem consequentia non tenet; nam permissio legis in casu personalis est; proinde non egreditur personam; non enim perturbatio mentis, quæ facit *homicidium* illud licitum, reperitur ita in mandatario, sicut in mandante; unde sequitur, quod quantumvis hic possit impune mandare, non tamen possit ille impune exequi; attento maxime, quod non omne id, quod potest aliquis per se facere, potest nomine suo faciendum alteri demandare; nam potest *Cajus* licite demandare *Sejo*, ut procuratorio nomine contrahat per verba de præsenti matrimonium cum *Berta*; non tamen sequitur, quod possit eidem committere, ut nomine suo matrimonium consummet. Et ratio est, quia hoc est quid personale, quod non egreditur personam, nec proinde potest alteri delegari. Sic in proposito, Indultum legis circa *homicidium* adulteri &c. factum Patri, & Marito, fundatur in passione personali, & proinde non extenditur ad personam, in qua tale fundamentum non habetur.

33 Verum est, quod, si filius de mandato Patris (ut præfertur) occideret, aut servus, sive famulus de mandato Domini, non deberent isti puniri ordinaria pœna legis *Corneliæ*; ratio est, quia injuria illata Patri, tangit etiam filium, cum quo censetur una caro, *Caball. loc. cit. num. 55.* unde & participat de illius justo dolore, ob quem Patri indulgetur occisio. Servus etiam excusatur in parte, ratione mandati sibi facti a Domino; ob quod minuenda sibi pœna est, cum ex dolo malo non delinquat. Hoc autem magis verificaretur in servo, cui esset dictum a Domino, quod, si non exequeretur mandatum, illum interficeret, ut tradit *Florianus in l. liber. homo la 2. num. 2. §. Et si potest. & in l. Si quis fumo. §. Quod dicitur. num. 1. §. Et hoc modo. ff. Ad leg. Aquil.* relatus a *Caballo, loc. cit. num. 57.* quia non delinqueret ex dolo malo, sed ex metu, ut dictum est.

34 Circa prædictas conclusiones, nempe, quod non liceat Patri demandare filio, vel domino committere servo homicidium adulteri &c. Classicos quosdam Doctores dissentire scio, & maxime *Clarum Criminalistarum Antesignanum §. Homicidium. §. Dubium est. circ. fin.* qui ex *Didaco* refert, contra-

trariam ſententiam eſſe frequentiſſimam; & ex *Antonio Gomez. ad l. 80. Taur. num. 61.* eſſe communem; ac ex *Affiicto Par. 3. Conſt. Regni, Rubr. 46. num. 4.* eandem eſſe in praxi poſitam. Tamen quidquid ſit de ipſorum auctoritate, & Judicum aliquorum praxi, puto non eſſe recedendum a ſupraposita ſententia. Ratio eſt, quia ex legibus ſupracitatis non habetur, quod Pater, aut Maritus adulterum &c. occidere poſſit ad vindicandam injuriam, puta, ipſa poſita in eſſe; nam vindicta de maleficiis commiſſis reſervatur publicæ poteſtati; permittitur tantum occidere ratione doloris vehementis, concepti ex atrocitate injuriæ, ob quam non plene libere tunc operari poſſe cenſetur. Si leges permitterent vindicare illam injuriam, permitterent pariter, quod, verificato adulterio, poſſet Pater occidere adulterum &c. non ſolum in fragranti; & in domo ſua, aut Generi; & incontinenti; ſed etiam abſque eo, quod deprehenderentur in actuali crimine; ſed & ubique locorum; & ex intervallo; ratio eſt, quia injuria ſibi facta illum ſemper, & ubique comitatur; & ſi eam vindicare lex concederet, concederet pariter, quod abſolute, ac minime attentis illis circumſtantiis, poſſet occidere. Sed ſi illas lex requirit, quæ vere faciunt ad augmentum injuriæ, & conſequenter ad incrementum doloris, patet, quod legitimat *homicidium* ratione doloris vehementis, a quo mens alteratur, non vero ratione depellendæ, aut vindicandæ injuriæ. Sequitur igitur, quod ceſſat fundamentum oppoſitæ ſententiæ, quæ ſtatuitur eſſe vindictam atrocis injuriæ Patri, ac Marito conceſſam; nam, prout dictum eſt, *homicidium* tale indulgetur ex vehementia doloris in homicida, & ſicut hic alios non tangit, ſicut illum, ita ad alios (ſi de illius mandato occidant) non extenditur indulgentia.

35 Ex eodem principio deducitur ſolutio intercidentis dubii, num ſcilicet Pater, aut Maritus, qui ſciens adulterium filiæ, aut uxoris, ſe ponit in inſidiis, ut adulterantes in fragranti delicto deprehendat, & deprehenſos occidit, impunis de jure evadere debeat?

36 Reſpondendum cenſeo negative; ratio eſt, quia tale homicidium eſt vere præmeditatum, & appenſatum; & procedit cum pleno dolo, ac advertentia; nec excuſari poteſt, tamquam quod proceſſerit a mente perturbata a vehementia doloris, ac iracundiæ, propter quam ſolam (ut toties dictum eſt) lex impunitatem permittit. Quantumvis enim iſte potuerit furere ex iracundia, & ex dolore quodammodo dementari, cum ſibi primo compertum eſt adulterium filiæ &c., tamen ex poſt deferbuit iracundia; & ſicut non licet occidere adulteros, niſi *incontinenti*, dum nempe in actuali adulterio deprehenſi ſunt, argumento eorum, quæ dicuntur in jure *text. in l. Quod ait. §. final. ff. Ad l. Jul. de adult.* ita nec occidere licet, poſtquam habita notitia adulterii, & tempore, quo prudentia debuit iram compeſcere & furorem conceptum mitigare.

37 Hoc autem accipi debet, ſi Pater, aut Maritus notitiam indubitatam habuit de adulterio per proprium ſenſum, aut alio indubitabili argumento; ratio eſt, quia tunc plene, & cum advertentia determinat *homicidium* patrare; unde, ſi ex poſt illud conſummat, hoc facit appenſate. Sed ſi tantum habuit indicium de adulterio, & ut certificetur de hoc, ſe ponit in inſidiis, & deprehenſos in fragranti occidit, non committit in legem, quia illud *homicidium* non poteſt dici appenſatum. Ratio eſt, quia ex quo non habuit notitiam certam de adulterio, non potuit determinate, ac abſolute decernere *homicidium* adulterorum, ſed tantum conditionate. Unde, ſi ex poſt occidit, quando deprehendit eos in fragranti, tale *homicidium* dicendum eſt, quod ſecutum ſit ex improviſa perturbatione mentis ex juſta ira ſubitanee concepta, ex aſpectu actualis atrocis injuriæ. Quantumvis enim ex notitia præhabita conceperit dolorem, & etiam conditionate decreverit mortem inferre adulteris; dolor tamen ille tantus non fuit, ut abſolute decreverit illos occidere; nam, ſi hoc fuiſſet, occidiſſet eos, etiam antequam adulterantes deprehenderet. Si igitur ex poſt occidit, hoc eſt ex ſupervenienti mentis perturbatione, nata ex oculari inſpectione propriæ injuriæ, ob quod legis indulgentiam meretur.

38 Sequitur hinc, quod, ſi armis ſe munit, ac ſocios cognatos, aut amicos adhibet, tum quando ſe ponit in inſidiis, ut obſervet adulterantes, tum quando eos deprehendit in actuali crimine, & ſic occidit Reos; ex præparatione armorum, & ex comitatu cognatorum ad *homicidium*, non poteſt concludi, quod *appenſate* ſtatuerit occidere, & ſic pœnam legis incurrere. Quia præventio armorum, & comitatus cognatorum ita potuit eſſe ad propriam defenſionem, ne ab adultero deprehenſo offenderetur, ſicut ad illius necem; & interpretatio facienda eſt ad illius favorem, tum ut delictum excludatur; tum ut pœna vitetur, ex vulgatis.

39 Nec conſanguinei, affines, aut amici, qui comitati ſunt Patrem, aut Maritum occidentem, illiſque auxilium præſentia ſua præſtiterunt, aliquam pœnam merentur; nam permiſſo uno permittitur omne id, ſine quo illud commode exequi non poteſt, *text. in l. 2. ubi. Bald. ante. nu. 1. Tu dic plenius. ff. de Juris. omn. Judic.* Et hoc magis verificatur, ubi Pater, aut Maritus convocans eſſet debilis, infirmus, ſenex, aut alias, ſe ſolo, inhabilis ex timiditate ad tale homicidium, ut dicunt Doctores. *Gomez ad l. 80. Tauri n. 62. Roland. Conſ. 34. n. 17. & 18. V. Quinto facit, lib. 2. Angel. V. Che ha adulterato. num. 24. Quid ſi Pater.* Debent tamen aſſociantes convocati (filiis exceptis) omnino abſtinere ab offenſione adulterorum, ſed poſſunt tantum præbere aſſiſtentiam, ac ſecuritatem ei, qui juſte occidit; aliter, ſi manus ingererent, & occiderent, teherentur de occiſo, *Roland. d. Conſ. 34. num. 29. 31. & ſeqq. Caſtr. Conſil. 277. lib. 2. Caball. Caſ. 300. num. 73.* excederent enim limites auxilii liciti. Et univerſaliter circa hunc caſum, qui aſſiſtentiam præſtant Patri, aut Marito, adulteros occidenti, aut nullam pœnam merentur, (quando nempe ille occidit, ſervatis debitis circumſtantiis, a lege permiſſis) aut illam ſolam, quam meretur principalis ipſe, qui occidit; nam in communi ſententia Doctorum, *Caſtren. in l. Refectionis. num. 4. ff. Commun. prædio. Socin. juni. Pariſ. Cepoll. Bald. Nevizz. Roland. Par. de Pute. Gomez. Caſſan.* apud *Caball. Caſ. 300. n. 60. & 61.* majori pœna nequeunt affici, (ob ſolum auxilium datum, non vero, ſi manu propria ex adulteris aliquem interfecerint) quam mereatur principalis.

40 Quinto modo *homicidium* committitur abſque punitione a lege, quando hoc evenit caſualiter. Eſt autem *homicidium caſuale cædes hominis caſu, non voluntate, & nulla hominis culpa interveniente perpatrata. Caball. Tract. de Omni gener. homicid. num. 144.* Caſu autem aliquid dicitur eveniſſe, quando aliquis operatur aliquod diverſum ab eo, quod agere intendebat. Exemplificant communiter Doctores circa hoc *homicidium* in ludo jactus pali ferrei, in quo intendens palum longius projicere, præter intentum, hominem percutit palo, & necat. *Clar. §. Homicidium. V. Caſu autem. num. 2.* pariter,

ter, quando contingit amicum occidere amicum; præsumitur enim, quod casualiter occiderit; *Carer. Pract. crim. §. Circa vero secundam. n. 13. fol. m. 122.* nam amicitia facit, quod in dubiis præsumatur bene de amico, etiam in his, quæ sunt de genere prohibitorum, ut habet *Gloss. notab. in l. 1. C. Ad leg. Cornel. de Sicar.* deberet autem Judex in hoc casu accurate perpendere, an inter homicidam, & occisum vigeret vera, & non potius simulata amicitia, ut plerunque evenit, ut proditorium realiter illud *homicidium sit*, quod apparenter putatur casuale. Insuper *homicidium casuale* dicitur ejus, qui torquet sagittam, seu sclopum explodit contra feram, & hominem intra vepres latitantem, ab eo minime visum, interimit; ejus pariter, qui ramum de arbore in nemore projicit; sive tegulam a tecto (præmisso clamore, ut sibi caveant prætereuntes) dejicit; sive a summitate montis saxum demittit per declive, recreationis gratia, & ex his ac similibus sequitur contra voluntatem agentis mors hominis.

41 In omni igitur *homicidio casuali* regula generalis est, quod de casu nemo tenetur, *text. in l. Si putator. in fin. ff. Ad leg. Aquil. arg. l. Quæ fortuitis. C. de Pignor. actio. text. in l. 1. C. de Sicar.* Casus autem tunc pure est, cum a facto abest non solummodo dolus, sed etiam omnis culpa; cum enim intervenit culpa, quamvis levis, ac etiam levissima, redditur homicidium culposum, de quo mox dicemus, & tunc pro modo culpæ debetur pœna. Pro discernendo autem, an in *homicidio*, quod reputatur *casuale*, intervenerit culpa, observandum est, an quando quis commisit *homicidium*, ille operam daret rei licitæ, an illicitæ; si enim operi licito vacabat, abest culpa omnis, & *homicidium* est pure casuale: si autem opus illicitum exercebat, quamvis diligentiam adhibuerit, tamen culpa intervenit; nam illiciti operis exercitium culpa est, quæ videtur casum præcedere, *arg. cap. Clerico. junct. glos. in fig. cas. 50 Dist. cap. Non est de Reg. jur. in 6. l. Culpa. 39. ff. de Reg. jur.* & sic firmant Doctores. *Gribal. Tit. de Homicid. casu. n. 18. Farinac. Quæst. 126. in 2. Par. num. 61. §. Regula sit.* apud *Caball. de Omn. gen. homic. num. 196.*

42 Sexto modo committi potest *homicidium*, absque dolo quidem, sed interveniente *culpa*, a qua illud redditur *culposum*, & punibile, non quidem ordinaria pœna homicidarum, sed longe minori, commensurata tamen culpæ. *Clar. §. Homicidium. §. Culpa dicitur. Boss. Tit. de Defens. reor. num. 68. Carer. Pract. crim. § Circa vero secundam. num. 20. & seqq.* Et tale culposum homicidium diversificatur in gravitate, quæ attendenda est, non tantum a *culpa* majori, aut minori, sed etiam ab opere licito, aut illicito, cui vacabat ille, qui occidit. Nam, si operam dando rei licitæ, homicidium præter intentum sequitur, sola *culpa* intervenit; sed in opere illicito intervenit etiam dolus, qui, licet non interveniat directe in *homicidio*, intervenit tamen indirecte, nempe in eo opere, quod causam dedit *homicidio*, unde & propter talem dolum cumulatum cum *culpa*, augenda est pœna.

43 *Culposi homicidii* prima species, in qua sola *culpa* reperitur, comprehendit omnes casus *homicidii* casualis, in quibus culpa intervenit, & hoc sive lata, sive levis, sive levissima sit. *Farinac. Quæst. 126. Par. 2. num. 67. & num. 84.* Secunda autem, in qua dolus intervenit respectu operis illiciti, cui vacatur, multos casus complectitur. Primus est, quando insultatus verbis, aut verberibus, insequitur inimicum jam fugientem, & eum occidit; tunc enim vacat rei illicitæ, eum insequendo, quia est tantum ad vindictam; Secundus est, quando quis alium percutit non animo occidendi, sed tantum verberandi; & tamen sequitur mors verberati. Tertius est, quando quis volens occidere unum, occidit alterum præter intentum; & in omnibus his casibus homicida pœnam ordinariam legis *Corneliæ* evadit. *Caball. de Omn. gener. homicid. num. 231. 232. & 238.*

44 Sed respectu hujus tertii casus, res mihi profecto dura videtur, quod nempe ordinariam pœnam evadat, qui animo determinato, & appensate ivit ad occidendum *Sejum*, si ex errore, aut alia causa occidit *Titium*. Unde etiam *Clarus §. Homicidium. §. Dicunt etiam*, sequens opinionem *Bartoli in l. Respiciendum. §. Delinquunt. in fin. ff. de Pœn.* ait, quod, si sibi talis contigisset, Reo amputari caput fecisset. Quia vero magna est caterva Doctorum contrarium sentientium, quos, ultra *Clarum* loco citato, cumulat copiosissime *Caball. loc. cit. n. 238.* & nefas est existimare, quod tot, tantique Doctores a veritate deviaverint, dicendum est, in quo casu ambæ pugnantes inter se sententiæ possint verificari.

45 Dico igitur, quod dupliciter contingit, quod volens necare unum, occidat alium. *Primo*, quando quis in rixa, aut provocatione alium aggreditur; sive fortuito obvianti sibi inimico antiquo occurrit, & stricto gladio, aut aliis armis missilibus exertis, voluntarie illi mortem intentat; sed præter illius intentum alium interimit. Secundo, quando is inimico struit insidias, & se abdens in loco, per quem ille transire debet, illum paratis armis, excipit, & involuntarie occidit alium, qui tunc fortuito illac transibat, aut inimicum insidiatum comitabatur. *In primo casu*, vera est sententia Doctorum arbitrantium pro homicida pœnam extraordinariam tantum, Ratio est, quia occisi mors involuntaria fuit: proinde *homicidium* redditur solummodo culposum. Mors autem alteri intentata non fuit ex plena, ac matura præmeditatione, sed orta ex calore improvisæ iracundiæ. Proinde dolus in casu modicus est, ut proinde non sufficiat ad inferendam pœnam ordinariam ob *homicidium* secutum.

46 In secundo autem casu, dolus plenus est, nutritus, & maturatus animo quieto, præmeditante, & volente unius mortem. Augetur pariter dolus a qualitate aggravante, quia scilicet occidens se posuit in insidiis. Quamvis autem effectus doli non terminaverit ad eum, qui intentus est; terminavit tamen ad alium, qui paris est conditionis cum illo. Voluit autem occidens mortem hominis, & accidit, quod iste vocetur *Sejus*, aut *Cajus*; sed quo ad damnum Reipublicæ; ad incommodum privatum; ad exemplum malum &c. perinde est, quod fuerit occisus *Cajus*, aut *Sejus*; unde concludendum est, quod ordinaria pœna teneatur; & in hoc sensu tenenda est opinio *Bartoli*, ac *Clari*, quam sequuntur *Baldus*, *Gomez*, *Bossius*, *Antonius Matthæus*, *Ferdinand. Vasquius*, & *Calvin. de Æquit. cap. 108. num. 52.* quos refert *Raynaldus. Tom. 9. cap. 7. Rubric. num. 43. & 49.*

47 Accedit ad prædicta, quod in *homicidio* ex insidiis attentato, quod atrocissimum est, conatus solus, & nullo secuto effectu, puniendus est paulo minus, quam sit pœna ordinaria. In casu ergo prædicto, cum aliquis effectus secutus sit, puta, mors hominis (quamvis non illius, qui intentus erat) ratione hujus effectus mali, aliquid plus pœnæ debetur ea, quæ deberetur nullo penitus secuto effectu. Sicut ergo effectu nullo secuto, pœna proxima ordinariæ debetur; ita secuto aliquo effectu, licet non illo, qui fuit intentus, majoratio pœnæ debetur; & ita ordinaria mortis, quamvis non taliter

qua-

qualificata, qualiter deberetur, si *homicidium* effectivè fuisset in persona ejus, qui fuit principaliter intentus.

48 Examinatis speciebus *homicidii*, in quibus lex aut nullam, aut diminutam pœnam infert, dicendum est de *homicidio*, in quo dolus intervenit, & ordinaria legis incurritur pœna. *Dolosum* igitur *homicidium* desinitur, quod sit *cædes hominis ab homine perpetrata cum intentione, ac proposito occidendi*, *Caball. loc. cit. n. 275.* Quia vero intentio, ac propositum possunt multis modis intervenire, hinc est, quod multiplices sunt species *homicidii dolosi*. Prima est, quando dolus non ex intervallo *homicidium* præcedit. Secunda, quando ex deliberatione dolosa sine alia qualitate aggravante committitur. Tertia, quando patratur ex insidiis. Quarta, quando sequitur proditorie. Quinta, committitur per assassinium. *Clar. §. Homicidium. ℣. Deliberatum autem.* Addi potest etiam sexta, quando nempe patratur per venenum. In præsentiarum non agemus, nisi de tribus prioribus; de subsequentibus per distinctos paragraphos agemus.

49 Quantum ad primam speciem videntur varie sentire Doctores; nam *Caball. de Omn. gen. homi. num. 104. ℣. Et ad prædicta* vult, illam esse *cædem hominis ab homine provocato, voluntarie quidem, sed sine dolo, & sine cogitatione patratam*. *Clarus* autem vult in ea dari quidem dolum, non tamen præcedentem ex intervallo factum; & re vera, ut dicunt nonnulli, *Boss. Tit. de Homicid. num. 4. Vulpel. Crimin. respons. 126. nu. 19. Farinac. Quæst. 126. num. 6. & 47.* animus occidendi potest supervenire in actu ipso rixandi, seu verbecandi; & dum supervenit talis animus, dicitur dolus supervenire; unde sequitur, quod in homicidio illo dolus interveniat. Unde videntur confundi a Doctoribus, & pro synonimis haberi hæc tria, puta, *homicidium rixosum*, *homicidium dolosum*, & *homicidium voluntarium*, purum.

50 Mihi valde probatur distinctio, quam dat *Rayald. Observ. Crim. Tom. p. cap. 7. Rubr. n. 53.* dicens, quod *homicidium rixosum*, seu simplex voluntarium sit illud, quod in ipsa rixa committitur, puta, in eodem tempore, & loco, in quibus rixa actualiter viget. *Dolosum* autem illud, quod patratur extra locum, aut tempus rixæ, durante tamen adhuc calore iracundiæ, nam ex actu rixandi. Negari enim minime potest, quin hæc duo, distinguantur, non quidem specie, nam magis, & minus non faciunt differre specie, sed gravitate. Si quidem *homicidium* commissum post actualem rixam, gravius censendum est eo, quod patratur in rixa ipsa, nam in hac intervenit furens iracundia, quæ mixta dolo, puta, actui voluntatis, (nam dolus ex se indifferenter se habet ad bonum, & malum *Ulpian. in l. 1. §. Non fuit. ff. de Dolo*. unde non potest imputare nisi actum voluntatis, qui bonitate, aut malitia vestitur), reddit ipsum non plene, ac pure liberum, & proinde dolus ille non potest dici malus. Sed post actualem rixam defervere solet, si non totaliter, saltem in parte, excessus iracundiæ; unde actus voluntatis procedit cum minori perturbatione, & majori libertate, & proinde, si vult alienjus necem, non involuit quidem plene dolum malum, nempe meram nequitiam, ac malitiam; tamen magis ad illum appropinquat, & de eo participat, ut proinde major pœna, quam in primo casu debeatur, licet in ambubus casibus pœna citra mortem sit inferenda.

51 Quod, si quæratur, per quantum temporis duret iracundia post initam rixam, ita ut, si quis post eam aliam interficit, censeri possit, quod non ex præmeditatione, sed ex perdurante calore iracundiæ occiderit; respondent communiter Doctores *Farinac. Quæst. 126. num. 214. in fin. Giurb. Crimin. cons. 135. num. 18. & 19. Thesaur. Decis. 178. num. 6. Cortia Decis. 97. nu. 76.* apud *Raynal. Tom. 1. cap. 7. Rubr. num. 56.* censeri durare usquequo ille non diverrit ad extraneos actus; & regulariter cessare post duodecim horas, juxta illud *D. Pauli ad Ephesios cap. 4. ℣. 26. Sol non occidat super iracundiam vestram*.

52 Sed prædicta D. Pauli sententia non concludit intentum, imo arguit contrarium; nam ibi *D. Paulus* consulit, ut iracundiam temperent *Ephesii*; quod, si hæc per duodecim horas tantum perduraret solecet, superfluum evaderet ejus consilium; esset enim de se, quæ etiam absque tali consilio eveniret. Neque etiam quadrat prima regula, quod nempe duret ira, donec iratus ad actus exteros divertat. Siquidem multi sunt actus extranei, ad quos divertere ex eorum necessitate cogatur iratus, absque eo, quod in ejus animo cessaverit iracundia. Concludendum proinde censeo, quod de omnibus, ac singulis hominibus una, ac certa regula dari minime potest, qua cognoscatur, an, quia delinquat ex iracundia perdurante, an potius animo pacato, & appensate; cum ex variis hominum temperamentis eveniat, quod in uno plus, in alio minus duret iracundia. Unde arbitrio Judicis commissum est judicare ex indiciis, ac circumstantiis in facto an pleno malo dolo, an ex continuata iracundia quis deliquerit.

53 Secunda species *homicidii dolosi* est *cædes hominis ab homine perpatrata cum intentione, & proposito occidendi*, argumento eorum, quæ dicuntur in jure *l. 1. §. Divus. l. Qui cædem. ff. Ad leg. Corn. de Sicar.* & talis species vocatur *homicidium deliberatum* simpliciter sine alia qualitate. Difficultas circa præsim est in casu, quod duo inimici sibi mutuo obvient, & unus alium interficit, an tale *homicidium* dicatur deliberatum, aut præmeditatum.

54 Circa hoc Doctores communiter post *Clar. §. Homicidium. ℣. Ex proposito* firmant, quod, si occidens habuit animum determinatum interficiendi alium, antecedenter ad occursum sibi factum, *homicidium* dicitur animo deliberato factum, cui pœna ordinaria *Legis Corneliæ* debetur; quomodo autem probetur, animum deliberatum præcessisse homicidium, dicemus infra, cum agemus de probatione.

55 Sed circa praxim judicandi in facto, observandum est, an aliqua, quamvis levis provocatio in occursu *homicidium* præcesserit; nam ista excusat a dolo malo, & homicidam provocatum in sola culpa constituit, *arg. l. Gracchus C. ad leg. Jul. de Adult. l. Si adulteriam. §. Imperatores. ff. eod. tit.* Debet tamen bene ex circumstantiis librare Judex, an talis provocatio dicenda sit potius accepta, quam data; & sit potius a provocato procurata, quam a provocante emanata; non raro enim perditi hujusmodi homines (ut regulariter sunt mandatarii) fingere solent, se fuisse provocatos ab occiso, ut pœnam præmeditati *homicidii* evitent; simulant enim ex quavis levi provocatione excanduisse, & in ira occidisse, cum re vera *homicidium* anteecedenter deliberaverint; imo occasionem nancifcuntur, ut alius aliquid provocativum dicat, aut faciat, ex quo ipsi possint dicere, se ex provocatione in delictum prorupisse.

56 Tali casu non debent pœnam *homicidii deliberati* evadere, quamvis provocatio, etiam non le-

vis, præcesserit. Ratio est, quia omnis culpa, & effectus insecutus tali casu a dolo capit originem, & pro dolo reputatur, nam a primordio tituli omnis eventus posterior formatur, *text. in l. Unic. in fin. C. de Impon. lucr. descrip.* & ideo, quando culpa dependet a dolo malo, punitur ut dolus, ut dicunt jura *l. Si quis. ♆. Abortionis. ff. de Pœn. l. Quoniam multa. C. de Vi publ. l. Ad Commentarium. C. de Custo. Reu.*

57 Excusant nonnulli homicidam, qui atroci fuit injuria affectus, & dicunt, quod, quamvis animo deliberato occiderit, tamen ratione injuriæ adhuc perdurantis in animo, mitius puniendus est, tum quia ratio naturalis suadet, ut aliquo modo injuria cum pœna æstimetur; tum quod justa causa justum producit dolorem, qui semper cor premit, & merito omni tempore habenda est in consideratione, & sic post multos *Giurba Cons. crim. 86. nu. 59. Gizzarel. Grammat. Bertaz. Sanfelic. Prat. & Rosa* firmat *Cæsar. Panimol. Decis 86. num. 2. & seqq.*

58 Sed contrarium verius est, & si illa sententia probaretur, laxarentur hominibus habenæ ad delinquendum, & propria auctoritate sibi jus dicendum; nam omnia *homicidia* deliberata pœnam ordinariam evaderent, cum nullum fere *homicidium* fit, quod aliquam causam præcedentis injuriæ non præseferat, ut post multos pluribus in locis ponderat *Farinac. Quæst. 121. num. 118. & Quæst. 125. num. 403. & Cons 141. per tot. lib. 2.* Dicendum igitur, quod intantum quis eximendus est a pœna ordinaria, in quantum in actu occisionis ob iram, aut iracundiam impeditus est in pleno, ac libero usu propriæ mentis; ut enim bene ait *Raynald. observ. crimin. Tom. 1. cap. 7. Rubr. num. 70.* calor iracundiæ impedit, ne quis possit cogitare, ac discernere id, quod sibi juxta Divinas, humanasque leges expedit. Sequitur ex hoc, quod, quamvis dolor de accepta injuria cor premat, & vindictam appetat, tamen, si ex intervallo occidit injuriantem, tempus habuit cognoscendi, quod vindicare illatas alteri injurias spectat ad Principem, cui jus præripitur, si propria auctoritate quis se vult vindicare, unde, si neglecta hac cognitione, ipse non recurrit ad *Magistratum* ad procurandam justam vindictam, sed privata auctoritate se ulciscitur, convincitur, quod malo dolo delinquit, & sic ordinarie fit multandus.

59 Concedi quidem potest, quod, si maxima est injuria, & judicio prudentis viri, parvum fit intervallum inter eam acceptam & *homicidium* patratum, ita ut censeri possit injuriatum adhuc manere in iracundia, quamvis tempus aliquale habuerit ad recogitandum de malo, quod facere intendebat, concedi inquam potest, quod Judex possit tali casu minuere aliquid de pœna ordinaria. Ratio est, quia durante adhuc aliquali iracundia durat aliquale impedimentum, ob quod mens non plene libere potest discernere, quid expediat; ideo nec dolus redditur perfectus in malitia. Pariter concedi potest illa sententia, si injuria talis sit, quod de ea accepta, *Magistratus* debitam justitiam facere non soleat; aut, si hæc a *Magistratu* fiat; in opinione tamen communi honor injuriati adhuc remanet læsus, ut est in eo, qui adulteram uxorem, aut adulterum occidit extra locum, ac actum adulterii ex animo præmeditato; nam, ut ait *Caball. de Omn. gen. homi. num. 100. & Cas. 300.* Judices non solent de tali facto jus reddere, sed ridere, & cachinnari; & si etiam Judex pœnam legis inferret Adulteris; tamen in opinione hominum ipse inhonoratus remaneret, nam sibi probrose diceretur *esse cornutum, ac vilem*; & ideo tali casu homicida ex animo deliberato, qui adulteros interfecit, pœnam ordinariam non incurrit, ut dicunt Doctores *Castren. Cons. 277. sub num. 2. ♆. Nunc ad propositum. Nevizzan. Sylv. lib. 1. num. 94. ♆. Et facit. Cravet. Grammat. Socin. junl.* apud *Cabal. Cas. 300. num. 19.*

60 Dari potest etiam (attenta qualitate facti, circumstantia loci, personæ, aut communi existimatione) injuria alia tam atrox, ut simile indultum mereatur; tali casu minorari quidem posset pœna ordinaria; sed hoc fieri debet a Principe, qui in judicando procederet de æquitate; non vero a Judice inferiori, qui ligatus a lege, qua nec severior, nec clementior esse debet; & sic firmat optime *Raynal. Tom. 2. cap. 7. Rubr. num. 119.*

61 Tertia species *homicidii dolosi* est cædes hominis facta ab homine posito in insidiis. *Clar. §. Homicidium. ♆. Ex insidiis. num. 9. Insidiari* quidem in generica significatione importat quamlibet injustam offensam argumento *text. in l. 2. in fin. ff. de Just. & jur.* Sed in propria, ac pressa acceptione significat offensionem factam cum astutia, machinatione, aut industria; unde plus malitiæ involvit *homicidium ex insidiis*, quam *homicidium simplex* deliberatum, ut post *Bartolum in l. Respiciendum. §. Delinquunt. in princip. ff. de Pœn. & M. A. de Blanchis Tract. de Indic. num. 18. ♆. Modus percutiendi. & num. 234. ♆. Aggressio*, docet *Caballus de Omn. gen. homicid. num. 391.* nam ultra malam deliberationem involvit malam artem.

62 Tribus modis parari posse *insidias* in mortem alicujus, scribit *Menoch. de Arbitr. Cas. 361. num. 28. & 29.* primo, falsum dicendo, aut promissa non servando, ut, quando quis promittit, se durante tanto tempore, non esse offensurum, cum quo habet simultatem, & durante tempore, occidit. Secundo, in aliquo loco abscondito se occultando, ut in nemore, sylva, post maceriam &c. & hominem ex improviso aggreditur, aut a tergo vulnerat, & occidit. Tertio, quando, mutato habitu proprio, ac consueto, alienum assumit, & sic incognitus interficit. Sed multo plures profecto sunt insidiæ, & artes occidendi, quam recensitæ, & eos omnes enumerare tum difficile, tum inutile foret. Sufficit hoc quod semper dicetur *homicidium ex insidiis* commissum, quando patratum est tali arte, quod occisus non potuit, aut absolute, aut nisi maxima cum prudentia, ac sagacitate cavere sibi a tali inimico, tali pacto nocente; ut quando quis a tergo vulneratur; aut in tenebris nocturnis occiditur; sic enim nullo modo potuit inimicum videre, & ab eo se defendere, & in hoc consistit formalitas insidiarum.

Probatio.

SUMMARIUM.

63 *Manuum injectio in hominem quotuplicitér contingat.*

Mors est separatio animæ a corpore.

Mors civilis sequitur maximam, & medium capitis diminutionem.

64 *Homicida est etiam mandans, consulens, exhortans, auxilium præstans ad homicidium.*

Item parans, aut porrigens venenum.

Item qui paravit, aut porrexit philtrum amatorium, ex quo mors est secuta.

Item qui studiose direxit hominem per viam, in qua erant hostes, & occisus est.

Item dicens, mandans, consulens, hortans dicere fal-

falsum testimonium, ad quod secuta est alicujus mors.
Item fabricans machinam dolosam ad necem alicujus.
Historia de tali machina.
65 *Homicida est, qui data opera incurabilem infirmitatem causavit, ob quam aliquis mortuus est.*
De formali ratione homicidii non est, quod sanguis fundatur, aut mors sit cita.
66 *Ut constet de homicidio, probari debet, quod aliquis obierit ex facto hominis.*
67 *In homicidio secuto ad constituendum Reum leviora sufficiunt indicia: ad condemnandam plenæ requiruntur probationes.*
De indiciis, & probationibus, remissive.
Præsumptio doli mali semper stat contra homicidam.
Omne maleficium præsumitur dolose factum.
68 *Quid probandum ab homicida, ut probet, se occidisse ad sui defensam.*
Ad probandum homicidium fuisse involuntarium, utendum est conjecturis.
69 *Conjecturæ excludentes voluntarium ab homicidio, quæ.*
Maleficium non committitur sine causa impellente.
Inimicitiam inter occidentem, & occisum viguisse, probandum est a Fisco.
Amicitia præsumitur inter omnes homines.
Factum non præsumitur, nisi probetur.
70 *Semel bonus præsumitur durare bonus, nisi contrarium probetur.*
Jura allata a Caballo parum probant ejus intentum.
71 *Percussio facta manu inermi, & usus armorum, non in forma propria ad occidendum, excludunt voluntarium ab homicidio.*
72 *Aliæ conjecturæ excludentes voluntarium ab homicidio.*
73 *Præmeditatio in homicidio quomodo probanda.*
Vulnera profunda, in qua parte corporis sint lethalia.
74 *Præmeditatio reddens homicidium appensatum, conjecturis probanda.*
Conjecturæ quales esse debeant.
75 *Prima conjectura est inimicitia capitalis orta a causa gravi.*
Inimicitia absque adminiculis non facit indicium ad torturam.
Secuto homicidio facit præsumptionem animi deliberati.
76 *Minæ factæ de occidendo, quomodo probent animum deliberatum.*
Nemo dicit, quod mente non agitaverit.
Minæ etiam ambiguæ probant deliberationem in homicidio.
Multitudo vulnerum idem arguit.
77 *Genus armorum, quo casu probent in homicida animum deliberatum.*
78 *Homicida associatus a sicariis, præsumitur necasse animo deliberato.*
79 *Hoc idem probat præparatio ad fugam patrato homicidio.*
80 *Consuetudo taliter delinquendi præsumere facit deliberationem in homicidio.*
81 *Probatio homicidii ex insidiis fit per Testes.*

63 Circa probationem *homicidii* advertendum est, quod, presse loquendo, hoc importat cædem hominis, nempe mortem hominis, secutam ex violenta manuum injectione alterius hominis in ipsum. Pluribus quidem modis potest sequi injectio manus violentæ, puta, armis proprie sumptis, ut gladio, pugione &c. cominus cæsim, sive punctim feriendo; aut eminus missilibus, ut sagitta sclopo &c. vulnerando; aut armis improprie sumptis tundendo, ut fuste, saxo &c. seu secando, ut ronca, falce fœnaria &c. aut manu inermi impellendo ad præcipitium; aut trudendo in aquam, vel ignem; aut strangulando: aut suffocando &c. ita, ut violenta manus occidentis physice vim suam exerat, & ea impressionem faciat in corpus occisi, ex qua aut incontinenti, aut parvo intervallo, sequatur separatio ejus animæ a corpore, quæ dicitur mors naturalis, *Aul. Gell. lib. 2. cap. 8. Cicer. Tusculan.* ad differentiam mortis civilis, quæ ex maxima, & media capitis diminutione sequitur, *arg. l. Verum. §. final. ℣. Intereunt. ff. Pro soc.*

64 Sequitur etiam *homicidium* ex violenta manus injectione morali in hominem, ex qua mors sequatur, ut puta, alteri mandando, consulendo, exhortando, aut auxilium dando ad *homicidium*; mandans enim, consulens, exhortans, aut auxilium præstans ad *homicidium*, homicida censetur, *Clar. §. Homicidium. ℣. Pluribus autem. & Quæst. 88. per tot. & Quæst. 90. init.* Parans etiam venenum, & alteri porrigens per se, vel per alium, idem crimen committit, *text. in l. Ejusdem. init. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar.* quemadmodum etiam, qui dat poculum amatorium, sive philtrum, ex quo mors sequatur, *text. in l. Si quis aliquid. la 2. §. Qui abortionis. ff. de Pæn.* Itidem qui studiose dirigit hominem per viam, ut occideretur ab ejus inimicis, quos sciebat ibi esse in insidiis ad eum occidendum, *Clar. §. Homicidium. ℣. Pluribus autem. in fin.* Insuper, qui falsum testimonium dicit, vel dicere mandat, consulit, hortatur &c. ex quo aliquis morte afficitur, *text. in l. Ejusdem. §. Item is cujus. ff. de Sicar.* Ejusdem criminis Reus etiam est dicendus, qui machinam fabricat dolosam, & eam, quasi donum, ab alio amico illi missum, inimico mittit ad ejus necem; ut accidit in quadam civitate Italiæ, in qua quidam per postam publicam misit inimico suo capsulam quandam, quæ videbatur plena bellariis, illius operculo affixa epistola, quæ divelli nisi cum difficultate nequibat, & dum vis in eadem divellenda fiebat, in machina organa intus abscondita ad necem circumstantium solvebantur. Præsentata fuit capsula; sed is, ad quem fuit missa, & ad quem data legebatur suprapposita epistola, prudenter sibi cavens ab insidiis, aperiendam curavit per famulum eminus a se; & machina quidem soluta, & circumquaque ignem, & plumbeos globulos ejaculante, apparuit dolus, sed Deo protegente, nullius mors ex astantibus evenit. Profecto, si mors secuta fuisset, auctor talis machinæ mittendæ fuisset vere homicida ex proposito; perinde enim fuisset, si manu aliena homicidium illud perpetrasset; aut si venenum ab eo potandum exhibuisset.

65 Sed quid dicendum de eo, qui, data opera, infirmitatem incurabilem in aliquo causat, ex qua, absque sanguinis effusione, & lenta morte, aliquis obit; censeretur ne ille vere homicida? Respondeo affirmative. Ratio est, quia de ratione formali *homicidii* non est, quod occisus fundat sanguinem, quandoquidem submersus in mari, aut flumine per violentiam alterius, sanguinem non fundit; & hoc idem evenit, cum quis ab alio suffocatur, ut accidit *Tiberio Cæsari*, qui, referente *Tacito Annal. lib. 6. sub fin.* suffocatus fuit de *Macronis* mandato *injectu multæ vestis*, & *Friderico Imperatori*, qui a Filio suo *Manfredo* pulvinari ad os, & nares compresso, ac impedita respiratione necatus fuit. Nec

pari-

pariter de ratione *homicidii* est mors eita; ut enim dicemus infra, dantur venena lenta, & ad tempus, quæ paulatim vires, & tandem irreparabiliter vitam adimunt; & tale venenum parans, & præbens est vere homicida. Sequitur igitur, quod homicida vere censendus est, qui ægritudinem incurabilem, ex qua aliquis obit, data opera, in aliquo causat.

66 Cum igitur *homicidium* consistat essentialiter in hoc, quod opere hominis anima alicujus ab ejus corpore separetur, quod absque tali opere in tali tempora minime evenisset; ad probandum *homicidium*, requiritur, quod ex inspectione cadaveris probetur, illum hominem obiisse ex facto hominis, ut præfertur, sive fuerit is, qui sibi manus conscicverit; sive fuerit alius, qui manus violentas in eum injecerit. Cum autem de spectantibus ad visitationem cadaveris, si adhuc extat, seu de probando corpore delicti, quando cadaver occisi non reperitur, quia fuit combustum, submersum &c. locuti sufficienter alias simus *Par. p. Tit. Corpus. Quæst. 1. num. 29. & seqq.* hic non repetimus.

67 Probato corpore delicti, probandus est Reus. Hic autem distinguendum est; vel enim loquimur de transmittenda contra eum inquisitione; vel loquimur, de ejusdem condemnatione. Si de prima, sufficiunt leviora indicia, si de secunda, requiruntur plenæ probationes; sed quia tum de *Indiciis in genere*, tum de *Probationibus Par. p. Tit. Indicia. Tit. Probationes. per tot.* sufficienter locuti simus, & circa hæc nihil peculiare occurrit, ad ibi dicta Lectorem ramittimus. Hoc solum advertendum est, quod casu, quo factum probatum remanet, quod nempe *Cajus Sejum* occiderit, semper præsumptio stat contra occisorem, quod nempe malo dolo occiderit; nam in his, quæ lege naturali prohibentur, dolus semper præsumitur, quoniam effectus causam demonstrat, *arg. l. Non codicillum. C. de Testam.* ac omne maleficium prave præsumitur factum, nisi contrarium probetur, *arg. text. in l. 1. C. de Sicar. & l. Si non convicii. C. de Injur.* Tali ergo casu, si Reus asserat, se ad defensam, aut casu, aut involuntarie, aut inadvertenter, aut ex qualibet alia causa (ob quam lex aut nullam, aut diminutam pœnam pro *homicidio* infert) *homicidium* patrasse, ad eum spectat aut per plenas probationes, aut per legitimas præsumptiones, contrariam fisci præsumptionem destruere, & circa hoc concors est, ac communis Doctorum sententia.

68 Quod, si probare debeat, quod fuerit ad defensam, sufficit probare, quod occisus dedit manifesta signa, ac indicia offensionis injustæ, contra se intentandæ, ut pote quod evaginato ense contra se cucurrit; seu sclopum aptavit ad humerum; seu pistolettum exeruit in actu contra se explodendi. *Farinac. Quæst. 125. num. 54. & seqq. Bist. Qu. 111. num. 23.* Et hoc quidem sufficit ad probandam defensionem in ordine ad evadendam pœnam ordinariam *homicidii*; sicut etiam si probaret, occisum minatum fuisse, aut se jactasse, quod volebat eum interficere, & quod ille solitus erat minas exequi, *Gloss. in l. 1. ubi Bald. Odofr. & Salycer. C. Unde vi. Farinac. Quæst. 125. num. 67. Bist. Quæst. 111. num. 24.* Sed minime sufficeret ad evadendam totaliter pœnam *homicidii* culposi; nam oportet, quod ipse non poterat alio modo se defendere, nisi per mortem, aut vulnus illi illatum; nam in angiportu fuit invasus, unde fugere nequibat; sive ineptus erat ad fugam, quia pedum ægritudine laborat; sive licet fugam maturasset, tamen aggressor, se velocior in cursu, illum esset insecutus, aut explodendo sclopum, eum certius a tergo vulnerasset; sive non potuit sine probro suo fugam inire, cum sit vir Nobilis, aut miles, qui non tenetur aufugere ab aggressore, sed potest illum occidere. *Farinac. Quæst. 125. num. 126. Bist. loc. cit. num. 56.* Et tandem, quantumvis clamasset implorando auxilium vicinorum, hoc fuisset inutiliter, nam, antequam potuisset aliquis in subsidium accurrere, invasor eum interemisset, aut mutilasset; & tandem probare, quod in facto intervenerint conditiones inculpatæ tutelæ, de quibus diximus supra *num. 6. & seqq.* Ad probandum vero, quod in secuto *homicidio* intervenit tantum inadvertentia; quod fuit involuntarium, & abfuerit malus dolus, utendum est præsumptionibus, ac conjecturis.

69 Conjecturæ porro, quæ possunt afferri, multæ sunt. Prima autem, & potentissima est, quod inter homicidam, & occisum nulla erat inimicitia, nec alia causa imaginabilis, ob quam potuerit ille velle mortem istius; maleficium enim non committitur contra personam non malevolitam, ac sine aliqua causa impellente, *Cravet. Cons. 6. num. 22. ℣. Ex alis. & Cons. 8. num. 13. & num. 19. & Cons. 9. num. 29. & Cons. 75. num. 13. Cabal. Cas. 288. n. 6.* cum nemo delinquat ex solo studio, ac amore delinquendi. Unde deduci potest, quod præter intentionem occiderit. Quod, si ex adverso, pro parte Fisci allegetur, inimicitiam antecedentar viguisse, hoc probandum est a Fisco; nam universaliter inter omnes homines præsumitur amicitia, *arg. l. Siquis Testibus*, & ibi *Bald. col. fin. ℣. Nota quod ille. C. de Testi. Mascard. Concl. 85. num. 4.* cum sit fundamentum humanæ societatis, ad quam homo naturaliter inclinatur; & hoc idem dicendum est de probanda causa delicti; nam cum consistat in facto, quod juxta utraque jura *l. In bello. §. facta. ff. de Capt. & postlim. rev. cap. Cum Joannes. §. Verum responsionem. de Fid. instr.* non præsumitur, nisi probetur, probanda venit a Fisco.

70 Secunda est, si occidens alias est homo quietus, bonæ vocis, ac famæ, & qui nunquam simile delictum perpetravit; nam semel bonus præsumitur semper durare bonus, nisi oppositum probetur, ut argumento quorundam jurium, quæ tamen parum faciunt ad ejus intentum, probat *Caballus de Omn. gen. homic. num. 295.* qui citat ad hoc *l. omnimodo. C. de Inoff. testa. & l. Cum pater. & l. Cum quidam. ff. de leg. 2. & cap. Dudum de Præsumpt.* Sed concludentius citasset *cap. Miramur. 61. Dist. & cap. Mandata. in fin. de Præsumpt. & Glos. notab. in cap. 8. de Reg. jur. in 6.*

71 Tertia est, si percussit inermis, puta, pugno, aut calce; sive manu quidem armata, non tamen armis proprie sumptis, ut puta, baculo, pertica &c. seu si habuit præ manibus arma proprie sumpta, non tamen usus est illis in forma propria ad occidendum; ut puta, percussit hasta lanceæ; aut extremitate capuli ensis; aut sclopum, quem explodere potuisset, non explosit, sed eo, tanquam baculo usus est &c; ab usu enim armorum non ad inferendam mortem regulariter destinato, ac usitato, arguitur, occisorem non habuisse animum occidendi *arg. text. in l. 1. §. Divus Adrianus. ff. de Sicar.*

72 Quarta est, si percussit in parte corporis, ex qua regulariter mors sequi minime potest, maxime, si percussio, aut vulnus leve fuerit; ex hoc enim argui potest, quod percussor non habuit animum interficiendi, ut decidit *Alexander Tertius. text. in cap. Significasti. il 2. de Homicid.* Aliæ multæ sunt conjecturæ, quæ possunt assignari ad evadendam aut totaliter, aut partialiter pœnam;

nam; ut pote, quod occisor erat in domo sua inermis, & sudito vociferantium tumultu, exiit, & volens dirimere rixantes, aggressus est ab inimico armato, & arrepto gladio è manibus alicujus, qui ad tumultum accurrit, inimicum interfecit. Sive, quod quando alium interfecit, erat ebrius, furiosus, dementatus ex vehementi iracundia, ex improviso nata ex atroci injuria, verbis aut factis sibi incussa; & centum aliis, quæ sagax Advocatus poterit ex accidentibus facti deducere.

73 Ad probandam autem in occisore præmeditationem, sive animum occidendi, notandum est, quod vel loquimur de *homicidio voluntario simplici*; aut loquimur de *appensato*, & *præmeditato*. Quantum ad primum, animus occidendi desumitur a qualitate armorum, quibus occisor alium impetiit; pariter a membro corporis, cui inflicta sunt vulnera, puta, in capite, in thorace, aut infimo ventre, in quibus vulnera, si profunda sint, lethalia evadunt. *Caball. de Omn gen homicid. n. 292. &* 293. & ibi *Feliu. in cap. Significasti. il 2. num. 11. ✝. limita hac, de Homicid. & Marsil.* in *l. 1. §. Divas. num. 26. ff. de Sicar.* Itidem a numero vulnerum, dum non contentus unum infixisse, illa multiplicavit homicida. Pariter ab impetu, ac furore, quo alium aggressus est, a quo noluit desistere, neque per interpositionem astantium, neque ad preces occisi, qui dono vitam petebat, ac pluribus aliis circumstantiis in facto intervenientibus, ex quibus sagax Judex poterit cognoscere animum illius obfirmatum in mortem alterius.

74 Si autem loquimur de præmeditatione, quæ reddit *homicidium appensatum*, (& vernaculo Italico dicitur *a sangue freddo*) difficilior est probatio, quia est rei, quæ latet animo, & per solas conjecturas probari potest, ut communiter scribunt Doctores; & conjecturæ debent esse tales, ut ex his verisimiliter colligatur ex intervallo præmeditatio *homicidii* committendi. *Clar. §. Homicidium. ✝ Ex proposito circ. fin.* Multæ quidem assignantur a Doctoribus specialiter a *Farinacio Quæst. 126. num. 39. & seqq* & *M. Mantua Cons. 236. Cons. 294. num. 5. Cons 314. num 7. & Cons. 325. num. 5. lib. 1.*, ac *Conciolo V. Homicidium. Resol. 1. num. 11*; principaliora hic recensebimus.

75 Prima, est præcedens inimicitia, non quidem quævis, sed capitalis, quæ orta sit a gravi causa; nam ex capitali inimicitia homo semper malum inimico procurat, & si potest ad effectum reducit; & quando magna est causa inimicitiæ, maximum etiam malorum inimico desiderat, prout est mors. Et quamvis inimicitia ex se, absque aliis adminiculis non faciat indicium, neque ad torturam, ut scripsimus *Par. p. Tit. Indicia. num. 6.* hoc debet accipi, quando ignoratur auctor *homicidii*; sed probato *homicidii* auctore, inimicitia capitalis præcedens ex intervallo inter occisorem, ac occisum, inducit vehementem præsumptionem animi deliberati. *Marsil. Cons 12. nu. 10. & seqq. Cons. 29. n. 21. & seqq. Cons 52. num. 10. & seqq.* apud *Caball. de Omn. gen. homic. num. 290.*

76 Secunda, sunt minæ factæ de occidendo; specialiter si factæ sint ab homine solito minas exequi; & animo quieto, & sepius replicatæ non quidem publice, (nam tales publicæ minæ fiunt, ut plurimum a thrasonibus, qui eas exequendi animum non habent,) sed eorum amicis, ac confidentibus tantum. Unde probatur animum præmeditatum in homicida per Testes, qui deponant, se audivisse illum dicentem se velle talem occidere, ex *Marsilio*, ac *Grammatico* probat *Carer. Pract. crim. §. Homicidii specie*, *num. 39. ✝. Probatur etiam*. Et optimam rationem ex *Baldo in cap. 1. de Test.* affert ad hoc *Mascardus Concl. 864. num. 18.* nempe, quod animus ex verbis declaratur, & nulla major est probatio, quam qualitas verborum expressa, nam, ut ait *Cels. I. C. l. habeo. §. Id Jabero. ff. de Supell. lega. Nemo existimandus est dixisse, quod mente non agitaverit*. Quod pariter dicendum est non tantum de minis explicitis, sed etiam de ambiguis, ut pote dicendo, quod occisus non debuisset multum vivere &c. Et multo magis, si inimicum, uno vulnere jam debilitatum, qui jam ceciderat in terram, pluribus vulneribus affecit, aut fugientem persecutus est, & eum capere posset, occidit, probatur pleno dolo fecisse, & tenetur lege Cornelia, *ad text. in l. Sed & si. ✝. Sin autem. ff. Ad leg. Aquil.*

77 Tertia, est genus armorum assumptorum, ac præparatorum, quæ potius faciant ad offensam, quam ad defensam, & specialiter, si arma aptata tali pacto fuerint, ut quamvis levi vulnere impressa causent mortem, aut impossibilem, aut saltem difficilem curationem; quemadmodum si stilum, pugionem, aut ensem triangulariter mucronatum, seu veneno illitum gestaret; seu sclopum, aut pistolettum globis stamno, aut alia mixtura venenosa instrueret, ut mortem vulnerato afferret, si non magnitudine vulneris, saltem ex venenosa qualitate.

78 Quarta, est congregatio sociorum, quibus stipatus præter morem ambulavit homicida; maxime, si socii sint armati, & sint ex iis, qui cædibus inferendis ex professo incumbunt, ut sicarii, seu Nobilium virorum, qui in inimicitiis vivunt stipatores. Si enim a talibus associatus *homicidium* commisit, animo ad mortem inferendam præmeditato, occidisse præsumitur. *Clar. §. Homicidium. ✝. Ex proposito in fin.*

79 Quinta conjectura est ex præparatoriis ante factum, puta, si famulum, aut amicum misit ad observandum, ubi locorum esset inimicus, & habita relatione, statim de domo egressus recta via ad illud invadendum perrexit; sive constitit ad locum, per quem transire debuit adversarius, contra quem repente insiliit, & necavit. Item, si equos statis in locis paravit, quibus (patrato homicidio) posset egredi ditionem Principis, & se salvare a persecutione Curiæ. Item, si res suas mobiles extra domum asportare fecit; immobilia autem venditione, aut donatione simulata in consanguineum transtulit, ne post factum aliquid remaneret, quod Fiscus capere posset. Omnia enim hæc, & similia animum paratum ad maleficium postea secutum, produnt.

80 Sexta est conjectura, quæ exurgit ex improbitate vitæ occisoris, qui alias similia delicta patravit, ut argumento quorundam jurium *cap. Semel de Reg. jur. in 6. l. Si cui. ff. de Accus. l. Non omnes. ff. de Re milit.* probat *Caballus de Omn. gen. homic. n. 291.* Pariter, si ex morte occisi homicida magnum commodum erat reportaturus, ut notat *Sanctor. de Pœn. cap. 14. quæst. 6. ✝. Quomodo autem. fol. 98.* Alias porro conjecturas poterit Judex elicere a circumstantiis facti, ac personarum, & si plures ex supradictis militant in facto, probatus, quantum possibile est, remanebit animus determinatus, ita ut nihil ad plenam probationem ulterius desiderari potest, quam ipsius Rei confessio, per quam solam potest certo illius animus innotescere, cum *profundum sit cor hominis, & inscrutabile*.

81 Probatio tandem *homicidii* facti *ex insidiis*, pendet a concludenti probatione per Testes, qui deponant, homicidam necasse aliquo ex illis modis, quos recensuimus supra *num. 62.*, in quibus consi-

stit qualitas homicidii ex insidiis commissi.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

82 *Pœna homicidii culposi regulanda arbitrio Judicis.*
Opiniones variæ de tali pœna a Judice infligenda.
83 *Homicida culposus, qui occidit dando operam rei licitæ, pœna pecuniaria multandus.*
Majorem pœnam, ut Carceris, aut Triremium meretur, si vacabat operi illicito.
84 *Pœna homicidii voluntarii simplicis est arbitraria Judici citra mortem.*
Provocatus, si ulciscitur, temperamentum pœnæ meretur.
85 *Homicidium appensatum delictum atrocissimum est.*
Occidens bannitum, impune occidit, sed remanet infamis.
In causa gravi, aut ardua, talis homicida non admittendus sine tortura.
86 *Homicida animo deliberato, morte plectendus.*
Talis pœna est de jure naturæ.
De jure naturæ est neminem lædere.
Dicta pœna est etiam de jure Divino.
Homicida appensate, sive Nobilis, sive ignobilis morte afficiendus.
87 *Bona homicidæ talis plerumque confiscantur.*
Ubi non est in usu confiscatio, tenetur homicida ad damna familiæ occisi.
Vulnerans tenetur resarcire damna vulnerati.
88 *Homicidium pure casuale nulla pœna spirituali punitur.*
Culposum, dum dabatur opera Rei illicitæ, importanti peccatum mortale, punitur irregularitate.
Si opera illicita important solum peccatum veniale, diversæ sunt sententiæ super irregularitate.
Si intervenit in opere sola culpa legalis, in casibus in jure expressis, incurritur irregularitas.
In aliis casibus dans operam rei illicitæ subit irregularitatem, si causat alicujus mortem.
Homicida voluntarius quivis contrahit irregularitatem.
Olim erat excommunicatus, sed hæc Censura per non usum desiit.
89 *Pœna Clerici homicidæ voluntarii.*
90 *Primum Statutum Minorum de Observantia.*
91 *Secundum Statutum.*
92 *Tertium Statutum.*
93 *Quartum Statutum.*
94 *Religiosus malo dolo, appensate, & mortem intentando vulnerans, damnatur ad Triremes.*
Statuta recipiunt interpretationem a jure communi.
95 *Si mors certo sequatur ex malo regimine vulnerati, aut Medici non debentur Triremes.*
Percutiens non tenetur de occiso, si hic moritur ex malo regimine certo.
Si dubia est mors ex malo regimine, præsumitur secuta ex vulnere.
96 *Opinio Sanctari.*
97 *Impugnatur.*
Superfluitas in lege vitanda.
98 *Vulnus atrox, de quo loquitur Statutum, est vulnus in facie ad injuriam impressum.*
99 *Confirmatur ratio impugnationis.*
100 *Quare vulnus impressum in facie ad ignominiam, aut injuriam, sit atrox delictum.*
Facies hominis figurata est ad similitudinem pulchritudinis cælestis.
Facies hominis non est maculanda.
Statutum ordinans stigmatizationem in facie, non valet.
101 *Quare stigmatizatio in facie sit gravissima injuria.*
Stigmatizationis in facie, pœna.
Neapoli damnatus ad mortem, qui stigmatizavit puerum in facie.
102 *Ut intret pœna Statuti pro tali stigmatizatione, requiritur animus ad hoc deliberatus.*
103 *Quæ dicatur atrox mutilatio.*
104 *Incisio aut totalis membri, aut ejus partis, ob quam illud redditur inutile, est atrox mutilatio.*
Enormis defectus dicitur in eo, cui manus fuerat amputata.
105 *Membrum corporis dicitur, quod habet officium distinctum ab aliis partibus corporis.*
Digitus est pars membri.
Amputatio pollicis in Sacerdote dici debet mutilatio atrox, seu enormis.
106 *Quid important in Statuto verba hæc, vel* similia, delicta machinans &c.
107 *Machinari plures habet sensus.*
Machinarum plures species.
Machinari *usurpatur etiam pro* fabricare.
108 Machinari delicta, *in dicto Statuto intelligitur* pro committere delicta.
109 *Pœna Triremium expressa in dictis Statutis, an sit perpetua.*
110 *Triremes perpetuæ debentur tantum in percussionibus, aut nece Prælatorum.*
Exceptio firmat regulam in contrarium.
In aliis casibus duratio pœnæ Triremium est Judici arbitraria.

82. QUantum ad pœnas homicidarum attinet, sciendum est, quod pro *homicidio culposo*, quod infimum est inter *homicidia* punibilia, pœna regulanda est, arbitrio Judicis, juxta majorem, vel minorem culpam, ut jura volunt *cap. Sicut dignum de Homicid. l. Perspiciendum. l. Aut facta, ff. de Pœn. l. Sancimus. C. eo. tit.* Difficultas solum est, quod nonnulli Doctores *Farinac. Quæst.* 126. *num.* 17. *Conciol. V. Homicidium Resol.* 3. *nu.* 1. *& seqq.* volunt, quod imponi a Judice debeat sola pœna pecuniaria, aut relegationis, ut textualiter habetur in *l. lege Cornelia. §. Cum quidam. ff. de Sicar.* Alii *Ayrer. Tract. de Homicid. Par. p. num.* 103. opinantur, quod intret damnatio ad Carceres temporales, aut perpetuos; sive ad exercendam militiam contra hostes fidei. Alii vero *Clar. §. Homicidium. §. Culpa dicitur. Vulpell Crim. Respons.* 250. *nu.* 8. *& seqq.* volunt, quod debeatur pœna Triremium ad tempus; dicendum porro est, quomodo conciliari possint varietates dictarum opinionum.

83 Dico igitur cum erudito *Raynal. Tom. p. cap.* 7. *Rubr. num.* 37. *& seqq.* esse distinguendum; puta, an qui culpa occidit, dabat operam rei licitæ, an vero illicitæ, ac damnatæ. Si primum, (ut accidit in putatore arboris, aut barbitonsore, de quibus loquitur Textus *in l. Si putator & in l. Item Mela. ff. Ad leg. Aquil.* sive in eo, qui se defendendo excedit modum inculpatæ tutelæ &c.) procedit prima opinio de pœna pecuniaria, seu sola relegatione; & ratio est, quia in hoc facto, nullo modo intrat dolus; nam non intrat in opere intento, quia licitum est; nec in casu, qui evenit præter intentum; unde pro sola culpa intrare debet minima pœna,

na. Si autem dabat operam facto illicito, majores pœnæ debentur, puta, Carcer, aut Triremes, considerata malitia operis, & gravitate culpæ majori, aut minori; & ratio est, quia in facto principali intrat dolus, qui est per se punibilis, qui cumulatus cum culpa majorem pœnam meretur; & eo majorem si copuletur gravitas operis illiciti cum gravitate latæ culpæ.

84 Pœna pariter *homicidii voluntarii* simplicis regulanda est arbitrio Judicis citra mortem; *Alex. Conf.* 140. *num.* 9. & 10. *lib.* 2. & *Conf.* 119. *nu.* 12. *lib.* 7. & ibi *Angel. in l. Si adulter.* §. *Imperatores. ff. de Adult. Caball. de Omn. gen. homicid. num.* 107. nam pœna legis *Corneliæ*, quæ est mors naturalis, ut infra dicemus, non adhibetur, nisi in facto interveniat plenus dolus, puta, mors occisi, animo præmeditato volita. In *homicidio* autem *voluntario* simplici semper intervenit provocatio, quæ excusat a dolo; nam facile ignoscendum est ei, (nempe pœnam temperando) qui provocatus ulciscitur, *text. in l. Qui tam natu.* §. *Si libertas. ff. de Bon. liberto.* Et hoc militat etiam in eo, qui causam dedit provocationi, leviter irritando inimicum, si hic majore injuria irritantem provocavit; aut si quis alium vult fuste tantum verberare, aut etiam ense percutere, non quidem cæsim, aut punctim, sed, (ut Italice dicitur) *di piatta*, nempe obversa percusso latitudine ensis, si percussus pistolettum excerit, ut contra percutientem explodat; & hic alium interficit, quia censetur ex provocatione occidisse, pœna ordinaria non tenetur *Alex. Felin. Marsil.* cum *Caball loc. cit. num.* 134 dummodo non militet præsumptio, quod primo provocans verbis, aut verberibus, animum præmeditatum occidendi habuerit.

85 Nunc de pœnis *homicidii appensati*, seu deliberati, dicendum est, & quidem delictum hoc atrocissimum cum sit, ut multis argumentis eruditissime more suo probat *Decian. Tract. crim. lib.* 9. *cap.* 17. *per tot.* gravissimas etiam meretur pœnas. Hinc est, quod, quamvis in aliquibus casibus lex *homicidium* impunitum permittat; imo etiam aliquando ipsum præmictur a Principe, ut evenit, cum occiditur bannitus famosus, occidens tamen efficitur infamis, *Marsil. in l.* 1. *num.* 74 *ff. Ad leg. Cornel. de Sicar.* & ibi *Bald. in l. Latrones. C. Ex qui can. infam. irra.* ita ut in causa gravi, aut ardua, talis homicida absque tortura non esset in Testem admittendus. *Bald. in Auth. Si dicatur. col. final. de Test. Marsil.* apud *Gribal. Tit. de Homic. legit. num.* 10. *Caball. de Omni gen. homici. num.* 66.

86 De jure igitur Cæsareo, homicida ex animo deliberato, ultimo supplicio afficiendus est, *text. in l. Qui cadem. ff. Ad l. Cornel. de Sicar.* & *in l. Nemo. C. de Epi. audien.* & hoc quidem cohæret juri naturali, & Divino, uti ponderat *Decian. Tract. crim. lib.* 9 *cap.* 20. *num.* 1. & 2. nam de jure naturæ est, *text. in l. Ut vim in fin. ff. de Just. & jur.* neminem lædere, ut ait *Florentinus J. C.*, & lædentem pari pœna recompensare; de Divino autem habemus expressum in *Levitica cap.* 24. ℣. 17. *Qui percusserit, & occiderit hominem, morte moriatur.* Quamvis autem de jure *Digestorum* sit, ut Nobiles committentes homicidium, deportentur, *text. in l. Qui cadem. ff. Ad l. Cornel. de Sicar.* tamen de jure *Codicis* est, quod pœna ultimi supplicii afficiantur homicidæ appensati tam Nobiles, quam plebeji, tam fœminæ, quam mares, ut pluribus congestis probat *Farinacius Quæst.* 98. *num.* 103. & 106. & *Quæst.* 119. *n.* 17. & 18. & ex eo *Philippus de Blctis Quæst.* 111. *num.* 3. & 4.

87 In plerisque porro locorum Statutis ultra pœ-

nam ultimi supplicii apponitur confiscatio bonorum, & ubi hæc pœna non habetur, tenetur homicida resarcire hæredibus occisi omnia damna, quæ, judicio prudentis viri, eveniunt ob ejus mortem suæ familiæ; *Farinac. Quæst.* 119. *nu.* 93. quemadmodum etiam tenetur ad omnia damna, & interesse illius, quem vulneravit solummodo, ut Divino, humanoque jure cavetur, *text. in cap. p. de Injur. & dama. l. Ex hac. ff. si quadr. pau. fec. dica. l. ult. ff. de His qui deje. vel effu. l. Qua actione. ff. Ad l. Aquil.* Et advertit *Clarus* §. *Homicidium.* ℣. *Tenetur*, quod de jure Fiscus tenetur ex bonis confiscatis solvere filiis occisi æstimationem operarum, & damnorum, quæ incurrit ejus familia ob mortem Patris; licet dicat, quod in practica male servetur.

88 De jure autem Canonico, *homicidia* pure casuali absque omni prorsus culpa illud causanti, nulla pœna irrogatur, cum illud non sit actus humanus, sed omnino involuntarius. *Tanner. Tom.* 4. *Quæst.* 10. *Disp.* 6. *num.* 110. & 211. Homicidium autem culpabile, commissum ab eo, qui dabat operam rei illicitæ importanti peccatum mortale, punitur irregularitate ex communi sensu scribentium; *Farinac. Quæst.* 127. *num.* 74. *Suar. de Cens. Disp.* 45. *sect.* 6. *Layman. lib.* 3. *Tract. de Homicid. cap.* 10. *num.* 3. si vero importet solum modo peccatum veniale, divisæ sunt Doctorum sententiæ, aliis negantibus, aliis affirmantibus irregularitatem induci; sententia tamen communior est negativa juxta *Thesaur. de Pœn. Par.* 2. *Vero. Homicidium. cap.* 1. ℣. *l. Homicidium*. Quod, si interveniat in opere sola culpa legalis, in casibus a jure expressis incurritur irregularitas; in aliis autem casibus a jure non expressis, dans operam rei illicitæ, si causet alicujus mortem, etiam adhibita quavis diligentia, dictam pœnam incurrit juxta *D. Thomam* 2. 2. *quæst.* 64. *art.* 8. & alios *Corrad. Cajet. Palud Gabr. Navar. Majol.* apud *Toletum Instr. Sacerd. lib.* 1. *cap.* 81. §. *Prima qui operam*; sed minime juxta alios *Castr. Medin. Valent. Covarr. Tanner. Layman. Aragon. Sayr. Gutier.* relatos per *Thesaurum loc. cit.* ℣. *In aliis*. In *homicidio* autem *voluntario* quovis, semper incurritur irregularitas, quæ provenit ex facto ipso, etiam absque sententia Judicis, & absque infamia facti; unde, quamvis tale *homicidium* sit occultum, nil minus talis irregularitas habet locum, *cap. final. junct. Gloss. in V. Homicidii. de Temp. ordin. Gloss. in cap. Inquisitionis. in V. Homicidium. de Accusat.* Ultra prædictam pœnam de jure antiquo homicida voluntarius percutiebatur anathemate usque ad mortem, *Concil. Ancyran. cap.* 22. *cap. Si quis voluntarie.* 50. *Dist. Concil. Lucen. cap.* 76. Sed talis Censura per non usum desiit.

89 Quo vero ad Clericos, qui voluntarium homicidium committunt, *Trident. Sess.* 14. *cap.* 7. *de Refor.* ordinat, quod, quamvis crimen non sit ordine judiciario probatum, nec alia ratione publicum, sed occultum, nullo tempore possint ad sacros Ordines promoveri, nec illis conferri aliqua beneficia, sive curata, sive non: & omni Ordine, Officio, ac Beneficio Ecclesiastico *perpetuo* careant. Super hoc autem dispensationes emanasse, non semel vidi: unde *perpetuitatem* prædictam idem importare ac *difficultatem permaximam*, post *Companil. Diverf. jur. canon. Rubr.* 11. *cap.* 23. *num.* 128. tenet *Barbosa de Offi. & pot. Epi. Alleg.* 39. *num.* 63. Quo vero ad *homicidium culposum*, dispensatio irregularitatis, ac aliarum pœnarum committitur Episcopo, ut ibidem habet *Concilium*.

90 Regularium porro pœnæ petendæ sunt a suis ipso-

ipsorum respective Statutis. Nos Minores de Observantia sequentia Statuta habemus. Primum: *Si mors (alicujus Fratris percussi) secuta fuerit, vel atrox mutilatio, ad triremes omnino (Reus) condemnandus est. Text. Tit. Applicatio. §. 40.*

91 Secundum: *Qui aliquem enormiter vulneraverit, vel ei venenum dederit per se, vel per alium; hac, vel similia delicta machinans, eisdem pœnis subjacere tenetur. §. 41.*

92 Tertium: *Prælatum Localem gladio occidens, ad triremes perpetuo condemnari; vulnerans, non secuta morte, ad easdem mitti, Superiorum arbitrio, debet, §. 42.*

93 Quartum: *Provincialem quovis modo vel leviter percutiens, ad triremes, Generalis arbitratu, mitti; si id gladio malitus fuerit, sive secuta, sive non secuta morte, ad easdem triremes perpetuo damnari debet. §. 43.* Et ita sonant etiam Statuta Ordinis *cap. 7. §. 6. n. 52. in fin. & 53.* Circa quæ Statuta, prima dubitatio est emergens a primo Statuto, & est, An absolute, & in omni casu pœna triremium debeatur vulneranti aliquem Fratrem, si mors secuta fuerit, vel atrox, mutilatio?

94 Respondeo negative; nam tunc solum debetur pœna hæc, quando Reus malo dolo, & appensate, mortemque intentando, vulneravit. Ratio est, quia Statutum loquitur in genere de vulnerante ad mortem, & non distinguit de vulnerante ad defensam, aut culpose, aut dolose. Cum autem recta ratio dictet non deberi eandem pœnam, ubi delicta in gravitate differunt, consequens est, quod Statutum, (ut rationabile censeatur, & sit) debet recipere interpretationem a jure communi, juxta quod omnia Statuta dubia interpretari debent, ut concordes docent *Jurisperiti*, ac *Canonistæ. Bart. in l. Omnes populi ff. de Just. & jur. D.D. in l. Si servi vestri. C. de Noxa. Innoc. in cap. Causam. de Præscript. Abb. in Ex literis. num. 5. de Constit.* Et in puncto ex doctrina *Baldi*, ac plurium legum, & Canonum scribit *Sebast. Sapia ad Abbat. in cap. 11. num. 5. litt. A. de Const.* quod ordinante Statuto, quod homicida decapitetur, *licet Statutum non distinguat, tamen ipsum distinguendum est per jus commune, ut distinguatur, an dolo, an culpa, vel casu.*

95 Dico secundo, quod, si mors secuta fuerit ex malo regimine ægroti, aut Chirurgi, & hoc certum sit, non intrat pœna triremium. Ratio est, quia, quando vulneratus moritur ex malo regimine, non debetur vulneranti pœna *homicidii*, ut ex jure *l. Qui occidit. §. Si vulneratus. ff. Ad leg. Aquil. l. si plagis. init. ff. eo. tit.* & multis Doctoribus cumulatis *Marsil. Socin. Gribal. Caver.* probat *Caballus de Omn. gen. homic. num. 344.* ubi firmat conclusionem, quod ubi adminata est culpa infirmi, aut *Medici*, etiam quod vulnus esset lethale, non tenetur percutiens de occiso. Si autem vulnus quidem lethale est, dubium tamen est, an mors secuta sit culpa vulnerati, aut *Medici*, præsumendum est, quod ille occubuerit ex vulnere, ut docet *Clar. §. Homicidium. ¶. Quandoque etiam*, & debetur pœna ordinaria.

96 Contra supra datam resolutionem stat opinio *Sanctor. de Pœn. cap. 14. Quæst. 6. ¶. Respondeo pœna. cit. sub fol. 94.* qui vult deberi pœnam triremium, etiamsi probetur vulnus non fuisse lethale, & infirmum ex sua culpa decessisse. Et ratio secundum eum est, quia negari non potest, vulnus fuisse enorme; & ex vulnere enormi illato infligi pœnam triremium, ut habetur ex secundo Statuto, dato supra *num. 91.*

97 Sed salva reverentia talis viri, censeo ejus opinionem esse falsam, & secundum Statutum loqui de vulnere, non quidem illato ad mortem, sed ad ignominiam. Ratio est, quia, si utraque Statuta loquerentur de vulnere illato ad mortem, & pœna triremium percuterent vulnerantem, tam non secuta, quam secuta morte, utrumque casum comprehendissent sub uno paragrapho, dicendo, Reus vulnerans, *sive secuta, sive non secuta morte*, quemadmodum habetur in Statuto quarto, dato supra *num. 93.* aliter inepta esset Statuti ordinatio, quod non admittitur. Dum ergo in primo Statuto ponitur conditio, *si mors secuta fuerit, vel mutilatio*, sequitur ex vulgatis, quod non extante conditione mortis, non intrat pœna triremium, sequitur itidem quod *enorme vulnus*, cui debentur triremes, etiam absque secuta morte, alterius generis sit a vulnere, quod infligitur ab eo, qui occidere intendit vulnerando. Nam, si Statuta hæc loquerentur de iisdem speciei vulneribus, expeditius omnem dispositionem comprehendissent, dicendo, *qui aliquem enormiter vulneraverit, aut mutilaverit, sive secuta, sive non secuta morte, ad triremes damnetur*, & superflueret secundum Statutum, quod in lege non admittitur, a qua omnis superfluitas in ejus interpretatione est evitanda, *Barbos. Axiom. 216. init. & Axiom. 222. num. 11.*

98 Dico igitur, quod vulnus *atrox*, sive *enorme*, de quo loquitur secundum Statutum, est illud, quod fit ad injuriam, & non ad mortem; nempe, quando quis cultello, novacula, aut etiam moneta argentea acuta ad secandum; sive ampulla vitrea atramento plena, & in faciem alicujus jactata, facies ipsa enormi, ac deformi cicatrice remanet stigmatizata, quod Italice dicitur *fare un sfregio*. Ratio est, quia, ut supra dicebamus de mutilatione, ac vulnere illato ad mortem, jam superiori Statuto determinatum est, unde, ut vitetur superfluitas, de alio vulnere non illato ad mortem, Statutum est accipiendum.

99 Additur, quod in nullo tribunali pœna ultimi supplicii Reo datur, nisi mors vulnerati sequatur; unde Statutum illud, quod eandem pœnam tribueret vulneranti ad mortem, tam hac secuta, quam non secuta, esset prorsus irrationabile; & ad hoc, quod tale non reddatur, admitti debet data expositio. Ex alia parte justissima est censenda dispositio, quod eadem pœna triremium puniatur vulnerans enormiter, ut præfertur, ad injuriam, ut vulnerans secuta morte.

100 Ratio hujus dicti petenda est a gravitate delicti, & ab existimatione injuriæ. Delictum siquidem atrocissimum est, nam, prout dicitur in jure *text. in l. Si quis in metallum. C. de Pœn.* Hominis *facies ad similitudinem pulchritudinis est cælestis figurata*; proinde statuit ibidem Imperator, quod illa *minime maculetur*, nempe eam stigmatizando, prout ante eam legem cum Servis, ac damnatis ad metalla fiebat, & allatæ legi concordat alia lex *Digestorum text. in l. locum. §. 1. in fin. ff. de Usufru. & quemadm.* Unde non valere Statutum sanciens, quod pro aliquo delicto Reus stigmatizetur in facie, firmant multi Doctores. *Borell. Angel. Hostien. Salorzan. Mascof.* apud *Formosin. de Constit. cap. 10. Quæst. 36. num. 23. Muta. Alex. Bertachin.* apud *Raynal. Tom. 2. cap. 14. Rubr. num. 154.* Sequitur proinde, quod gravissimum evadat hoc delictum, cum privata auctoritate quis audeat, quod neque publica potestas de jure possit.

101 Existimatio autem talis injuriæ maxime apud viros, aut fœminas honoratas superat quamvis aliam; ratio est, tum quia tales notæ ignominiosæ non solent fieri nisi personis desperati pudoris, & infamibus, ut meretricibus, lenis, lenonibusque; tum quia cæteræ injuriæ aut verbales, aut scripto mandatæ, ut libellus famosus, affixio cornuum ad

po-

postes domus &c. sunt facti transeuntis, nec regulariter fiunt coram injuriato; non sic vero hæc, quæ se habet permanenter, & eam injuriatus perpetuo, ac indelebiliter secum affert; tum quia vir, aut mulier honesta, qui honorem vitæ præferunt, eligerent potius vitam amittere, quam tantam jacturam honoris subire; unde gravissimam super omnes injurias esse tali modo stigmatizari, firmant communiter Doctores. *Amescu. de Potest. in scips. lib. p. cap. 13. nu. 8. Guazzin. Defun. 33. cap. 4. num. 14. Clar. quæst. 70. init. Tusch Royz Franc. Baron. de Corp. Tit. 5. de Facie num. 11. apud Raynald. loc. cit.* 153. Et ideo Rei de tanto facinore, patrato contra personam honestam, & maxime fœminam, quæ non sit de infima plebe, aut perpetuis triremibus, aut ultimo supplicio afficiuntur, ut bis in praxi vidi; & ex *de Ponte de Potest. Proreg. Tit. 1. de Provis. fie. solit. §. 2. num. 13.* refert *Raynaldus Tom. p. cap. 1. §. 10. n. 1.* quod *Neapoli* fuit damnatus ad mortem quidam, qui de mandato alterius, vulnus impressit in faciem pueri, ad ignominiam.

102 Optimo igitur jure Statutum nostrum sancit triremes pro tali vulnere enormi. Et noto, talem dispositionem intrare, quando tale facinus committitur animo præmeditato, & ad effectum notandi perpetua ignominia vulneratum, non vero, si in rixa, unguibus, aut alio instrumento quis scalperet faciem alterius. Ratio est, quia sicut *homicidium* in rixa, pœna ordinaria non punitur, ut supra dictum est, ita pœna triremium, quæ pro hoc casu ordinaria est, intrare non debet, nisi plenus dolus, ac animus appensatus interveniat.

103 Secunda dubitatio circa idem Statutum est, qualis dicenda sit *atrox mutilatio*, ad effectum, ut possit habere locum pœna ordinaria?

104 Respondeo, quod *atrox mutilatio* potest dici illa, per quam alicui præciditur totaliter aliquod membrum, aut pars notabilis membri, ob cujus amissionem membrum reddatur inutile ad aliquod ministerium; ut si abscinderetur crus, pes, auris, manus, aut pollex in manu Sacerdotis. Ratio est, quia *text. in cap. Exposuisti. ubi Anton. num. 2. de Corp. vitiat.* dicitur *enormis defectus* in eo, cui manus fuerat mutilata, ut proinde ad Ordines promoveri non debebat. Sequitur igitur, quod *enormis* etiam, sive *atrox* debuit dici mutilatio, ob quam enormis ille defectus secutus in illo fuit.

105 Adverto autem *enormem* dici *defectum* illum ob carentiam manus, quæ membrum corporis est; unde inferre licet, *enormem, ac atrocem* jure merito dici posse *mutilationem*, per quam quovis alio membro corporis homo privatur, cum non sit major ratio de uno, quam de alio membro. Porro juxta Doctores *Bartol. & D. D. in l. 2. ff. de Publ. judic. Abb. in cap. Cum illorum sup Glass. in V. Membri de sent. excom. & in cap. Ego N. de Jurejur.* illud dicitur membrum, quod habet officium distinctum, & separatum ab officiis aliorum membrorum; ut oculus, auris, nasus, pes &c. & ideo digitus non dicitur membrum, sed pars membri, *arg. l. Nan sunt liberi. ff. de Statu homi. Jacob. de Belvis Bald. Jo. de Mont. Domin. Jo. de Imol.* apud *Corset. in Repert. Abb. V. Membrum*, nempe manus, quia non habet officium distinctum a manu. Tamen, si per amissionem unius digiti privaretur manus executione principalioris muneris, quod conveniat homini juxta exigentiam proprii status, posset utique dici *atrox*, sive *enormis*, mutilatio illius digiti. Exemplum sit, si manui Sacerdotis amputaret pollex; nam, cum privatus pollice nequeat frangere sacram Hostiam, & reddatur totaliter irregularis, argumento Textus *in cap. final. junct. Glass. de Corpo. vitia. non ordi.* permisse est, si mutiletur pollex, sicut si tota manus amputaretur. Ratio est, quia principale officium Sacerdotis est Missam celebrare, & cum ita privaretur munere celebrandi ob amissionem pollicis sicut, si esset privatus totaliter manu; sequitur, quod par delictum emergit ab amputatione pollicis, sicut integræ manus. Cæterum, si mutilatio esset partis alicujus membri, quod, ea non obstante, proprio munere fungeretur, non posset dici mutilatio *atrox*, nec pro ea ordinaria pœna infligi.

106 Tertia dubitatio est circa secundum Statutum, datum supra *num. 91.* & est, quomodo accipienda sint illa verba *hæc, vel similia delicta machinans &c.*?

107 Respondeo, quod *arg. l. §. Dolum. ff. de Dolo malo. machinari* est imaginari, seu argute, ac perspicaciter cogitare ad aliquod sive bonum, sive malum, ingeniose præstandum; ducta quidem similitudine a *machina*, quæ est organum, sive instrumentum mechanicum, quo, pauca virtute motiva magni effectus præstantur, sive in movendis immensis ponderibus; sive in admirandis effectibus præstandis; ut sunt *machinæ* frumentariæ *l. Quæsitum. §. Et molas. ff. de Fundi instruct. machinæ* militares; *machinæ* hydraulicæ &c. Ita ut machinari videatur intra fines internæ cogitationis sisti. Tamen *machinari*, importat etiam externam operationem, & confunditur cum *fabricare*, ut apparet ex *Tullia de Divinat. lib. 2.* dicente, *perpetuitatis causa natura machinata est*.

108 Hoc adnotato, dico, quod in citato Statuto *machinans* accipitur in secundo sensu; ita ut *similia delicta machinans*, idem sit, ac similia delicta patrans, committens, perficiens &c. Ratio est, quia leges humanæ nunquam statuunt aliquid de actibus humanis internis, nisi quatenus cum actu externo copulantur. Cum autem *machinari* in primo sensu supra exposito, importet actum internum solummodo, hinc est, quod pœna per illud Statutum taxata, non est pro cogitatione, imaginationeve interna talium delictorum, sed prout talis *machinatio* ad effectum deducitur, & opere completur.

109 Quarta dubitatio est, an pœna triremium apposita in primo, & secundo Statuto supradictis, sit perpetua, aut Superiorum arbitrio temporalis?

110 Respondeo, quod, cum in duobus sequentibus Statutis, datis *num. 92. ac 93.* sanciatur pœna triremium perpetua; in prioribus autem ponatur absolute pœna triremium, convincitur, Statutum non voluisse perpetuitatem pœnæ talis in omnibus casibus, sed tantum in percussionibus, aut homicidiis Prælatorum; nam exceptio firmat regulam in contrarium, *arg. l. Quæsitum. §. 43. V. Denique. ff. de Fundo instrum. Barbos. Axiom. 85. num. 4.* Unde tempus durationis triremium commissum remanet arbitrio Superiorum, qui bene pensatis circumstantiis facti, & specialiter malitia, ac dolo, quo commissum est *homicidium*, aut vulneratio, possunt arbitrari tempus pœnæ delicto conveniens, prout optime scripsit *Sanctor. de Pœn. cap. 14. quæst. 6. Difficult. 3. fol. 98.* qui & addit, posse arbitrium Superiorum extendi etiam ad pœnam perpetuam, quando facti circumstantiæ id exigant.

§. VI. Assassinium.

SUMMARIUM.

1 *Assassinii definitio.*

2 *Assassinus non est, qui mandatum de occidendo tantum suscipit.*

3 Si

3 *Si occiditur infidelis, assassinium non committitur.*
Duæ specialitates ex eodem principio derivantes in jure non admittuntur.
Qualitas Christianitatis probanda in occiso, ut constet de Assassinio.
4 *Opponitur contra proximam conclusionem.*
Inter Christianos degens reputatur Christianus, nisi contrarium probetur.
5 *Incautus quis dicatur,*
Ut assassinium sit, oportet, quod occisus non habuerit occasionem cavendi ab homicida.
Assassinus non est, qui suam injuriam ulciscitur, sociis pecunia conductis.
Nec qui, accepta pecunia, occidit proprium inimicum.
Opinio, quod assassinium debeat fieri in absentia mandantis,
Limitatur talis opinio.
Assassinium non est, si quis exerit arma contra inimicum, & hic occidatur ab alterius socio, etiam pecunia conducto.
6 *Assassinium committitur etiam in præsentia mandantis.*
7 *Absurdum, quod sequeretur ex dicta opinione.*
Assassinium semper est, si mandatarius ob pecuniam necat, sive occisus se voluit defendere, sive non.
8 *Si quis pretio occidit bannitum, nec committitur assassinium.*
Opinio, quod assassinium includat proditionem, rejicitur.
9 *Quamvis mors non sequatur, assassinium completur.*
Christianus mandans Infideli, ut Christianum occidat, delinquit assassinio, quamvis mandatarius eadem nec perficiat, nec attentet.
Mandans Christiano, ut Christianum occidat, non potest dici Reus de Assassinio, nisi deventum sit ad actum proximum homicidii.
Arbitrio Judicis stat determinare, an is casu deventum sit ad actum proximum.
10 *Assassinium debet sequi ex mandato.*
11 *Ut dicatur secutum assassinium, debet intervenire reciproca stipulatio inter mandantem, & mandatarium.*
Mandatum simplex de occidendo, quale sit.
12 *Non requiritur, quod conventio inter mandantem, & mandatarium scripto fiat.*
Ad assassinium requiritur, quod tractatus sit utrinque conclusus.
Tractatus purus non attenditur, sed, quod concluditur ex tractatu, spectatur.
Promissio pecuniæ debet a mandatario acceptari, ut sit assassinium.
Et quod inter mandantem, ac mandatarium oriatur obligatio.
13 *Sufficit ad assassinium promissio quævis pecuniæ,*
14 *Sufficit etiam, quod promittatur quævis res, pretio æstimabilis.*
15 *Assassinium est, si quis dicat, occide Cajum, & mihi gratum facies, & alius dicat, hoc faciam in gratiam tui.*
16 *Homicidium factum sub spe pretii consequenti, est assassinium.*
17 *Mandans, ac mandatarius eodem crimine tenentur.*
18 *Differentia inter mandatum simplex, & assassinium.*
Mandare quid sit.
19 *Mandantis, & mandatarii idem crimen.*
Majus est delictum mandatarii, si excedit, nocendo, mandatum.
Si non constet de mandatario, nequit inquiri de mandante.
Si homicida ex mandato non declaratur assassinus, talis nec potest declarari mandans.
20 *Mandans, & mandatarius extraordinarie puniendi, si mandatum revocetur, & nihil attentetur.*
Mandans similiter punitur, si non obstante revocatione, mandatarius mandatum exequitur.
Mandati revocatio, quando nihil operetur.

1 Addit malitiam super homicidio appensato *Assassinium*, ut proinde illo gravius a tota specie reddatur. Est autem *assassinium cædes hominis Christiani incauti facta, aut attentata ex conventione mandantis, ac mandatarii sub promissione implicita, aut explicita, sive spe, & contemplatione pretii*; cujus definitionis particulas expendere opus est, ut hujus criminis quidditas clare explicetur.

2 Dicitur primo *cædes*, hoc est occisio, siquidem *assassinium* non est, nisi cum mandatarius suscepit mandatum de occidendo; nam in *cap. 1. de Homicid. in 6.* in quo de hoc crimine specialiter habetur sanctio, Pontifex loquitur de occisione. Unde Doctores *Gabriel. Tit. de Malefid. Concl. 29. & 30. ℣. Nono amplia. Decian. Tract. crim. lib. 9. cap. 30. num. 41. Alciat. cons. 11. num. 17. lib. 1. Vulpel. Cons. 143. num. 1.* apud *Cabal. de Omn. gen. de homic. n. 499.* eliciunt conclusionem, quod assassinus non esset, qui mandatum de tantummodo vulnerando susciperet.

3 Dicitur secundo *hominis Christiani*, nam, si occideretur Infidelis, locum non haberet dispositio capitis supradicti *de Homicidio in 6.*, ut post *Clarum §. Assassinium. init. Cyriacus controv. 399. num. 1.* qui testatur de communi; & optimam ad hoc rationem affert *Raynal. Observ. crim. Tom. 1. cap. 7. §. 1. num. 18.* quia alias Textus prædicti *cap de Homicid. in 6.* reciperet duas violentias, primam, dum extenditur ad Christianum occidentem, quando Textus absolute loquitur de infideli occidente Christianum; secundam vero, dum extenderetur ad necem infidelis, quando absolute loquitur de nece Christiani; non debent autem in jure admitti duæ specialitates, ex eodem principio derivantes. *Psart. in l. Si is qui pro empt. qu. final. ff. de Usucapio. Azeved. Recopil. lib. 8. tit. 6. l. 3. num. 5.* Unde qualitas, quod nempe Christianus fuerit is, qui occisus est, debet deduci, & probari in processu; aliter occidens evadet pœnam *assassinii*, ut communiter dicitur. *Corn. Jo. M. Novar. Aret. Bajard. Jo. Andr. Decian. Alex. Ambrosin. & Pacian.* apud *Raynald. loc. cit. num. 20.*

4 Sed hoc mihi durum videtur; nam potest dari casus quod occisus sit exterus, qui aut mercaturæ vacet, aut in lustrandis Europæ Regionibus peregrinetur, ut faciunt plerique Nobiles Ultramontani, & ab inimico potente mittatur mandatarius, qui eum persequatur, & extra patriam occidat; & tali casu, cum non possit probari a Fisco, aut accusatore qualitas Christianitatis, mandatarius evaderet pœnam tam enormis criminis, quod inconveniens esset. Unde meliorem duco sententiam *Clari §. Assassinium. ℣. Assassinus est. in fin.* quam sequitur *Brunorus a Sole Quæst. 34. num. 23. & 24.* apud *Lauret. de Franchis Controv. init. & Epi. Regni. Par. 1. num. 144. in fin.* nempe, quod, cum a communiter contingentibus infideles non sint soliti inter Christianos conversari, ille, qui in Territorio Christianorum reperitur, habendus est pro Christiano, præsertim in hoc tam pravi delicto, in quo non est super hujusmodi subtilitatibus insistendum. Proinde, cum præsumptio, & quidem rationabilis, quia fundata super communiter accidentibus sit, quod occisus fuerit

sit Christianus, transfertur in Reum onus probandi, quod fuerit infidelis.

5 Dicitur tertio, *incauti*, hoc est, qui sibi cavere nequit, aut occasionem cavendi non habet ab eo, a quo necatur; *incautus* enim dicitur, qui sibi non cavet, nec cavendi motivum habet juxta illud *Virgil. Georg. lib. 3.*

Dira per incautum serpant contagia vulgus.

Ad formalitatem ergo *assassinii* requiritur, quod occisus non habuerit ullam occasionem sibi cavendi ab homicida, ut post multos *Covarr. Conter. Decian. Farinac. Cyriac. Cabal. Gratian. Conciol. & Ambrosin. de Immunit. Eccl. cap. 7. num. 2.* firmat *Raynaldus Tom 3. cap. 7. §. 1. num. 128.* Hinc fit, quod *assassinium* non est, qui propriam injuriam ulciscitur sociis pecunia conductis, *Gabriel. Conf. 170. num. 13. lib. 1. Vulpel. Resp. crim 143. num. 19. Novar. Sing. nov. Jur. Pontif. Concl. 43. num. 20. Tit. de Assassin.* quia occisus motivum habuit sibi cavendi ab eo; & ex eadem ratione non debet censeri *assassinus*, qui accepta pecunia occidit eum, cum quo inimicitiam habebat, quamvis hic minime eum occidisset, nisi pecunia non intervenisset. Ex eodem etiam principio firmant alii, necesse esse ad *assassinium* absentiam mandantis, ita ut, si de ea non constet, neque constat de *assassinio*, ut docet *Lauretus de Franchis Contr. int. Epi. & Regul. Par. 1. num. 55.* & ejus *Additionator Pasqualigus. nu. 156.* Hoc autem limitandum censeo ad casum, in quo occisus mandantem videat mandatario stipatum; tunc enim bene potest sibi cavere, quia proprium inimicum intuetur, a quo sicut & ab ejus socio potest sibi cavere. Et tali casu, si mandans exerit arma, ut alium offendat, & socius quamvis inductus pecunia, illum interficiat, non tamen erit hic *assassinus*, quia potius dicendus est complex, sive auxiliator in ejus nece.

6 At, si mandans vir pusillanimis sit, qui gaudere velit nece inimici, & præsens quidem spectaculo homicidii sit, occultatus autem oculis inimici, aut in latebra, aut in veste insolita, aut larvatus, &c. & mandatarius interea scelus perficit, videre nescio, quomodo illius præsentia tollat, quin tale homicidium verum *assassinium* non sit, & sic post *Cavalcanum de Brach. Reg. P. 1. n. 81.* firmat *Raynaldus T. 3. cap. 7. §. 1. n. 137.*

7 Ex supradicto etiam principio deducitur, quod, si occidendus, videns mandatarium contra se venientem, & ab eo metuens sibi, exerit arma ad se defendendum, & sequitur nihilominus ejus mors, non poterit dici commissum *assassinium* juxta quosdam Doctores. *Caphal. Cons. 424. num. 34. & seqq vol. 3. Orilia ad Campan. Resol. 24 num. 58. & ibi Chartar. Decian. Carol. de Grass. Menoch. & Mazzol.* Salvo tamen meliori judicio censerem, hoc non admittendum; aliter oporteret dicere, tunc solummodo committi *Assassinium*, quando occisus nullo modo se defendit, nec præventive ante insultum factum a mandatario, nec post eum, quod tamen a nemine dictum fuit. Concludo ergo, quod, si occidendus, ante insultum, sive post eum, arma exerit, ut se tueatur, si mandatarius occidit ob solam mercedem sceleris, super qua convenit, semper erit verum *assassinium*.

8 Bene sequitur ex prænarrato principio, quod, si quis pretio occidit bannitum, *assassinium* non committitur, ut dicunt plures *Dec. Cons. 327 num. 5. v. Non obstan. Alberic. in 4. Par. Stat. Quæst. 20. Nell. de Bannit. 2. Par. Quæst. 12. Bald Carrer. & Jo. Bapt. de S. Severino apud Decian. Tract. crim. lib. 9. cap. 30. num. 19.* nam, cum iste sit diffidatus a Principe, debet sibi cavere ab omnibus Subditis Principis, ut proinde, si occidatur, non occiditur incautus. Ex hoc tandem principio volunt nonnulli, *Raynald. Tom. 3. cap. 7. §. 1. n. 131. v. Tertiam demum*, quod, cum de essentia *assassinii* sit incautio in assassinato, *assassinium* includat proditionem. Sed hoc minime verum est; (nam uti dicemus paragrapho sequenti) proditio, & proditorium homicidium ultra incautionem in occiso, importat simulationem amicitiæ in occisore, ex qua oritur gravitas homicidii proditorii præ *assassinio*.

9 Dicitur quarto, *facta, aut attentata*. Siquidem licet mors assassinati non sequatur, delictum tamen *assassinii* completum, ac perfectum dicitur; sic enim habetur textualiter in *cap. Pro humani de Homi. vid. in 6. quamquam mors ex hoc forsitan non sequatur*. Et hic cum *Decian. Tract. crim. lib. 9. cap. 30. n. 13.* oportet advertere, quod, si Christianus mandans utitur mandatario infideli ad tollendum de medio Christianum, dato mandato, cum stipulatione reciproca pretii, & operæ, mandans consummavit delictum, & pœnas illius capituli incurrit, licet mandatarius, ex parte sui, opus nullo modo perficiat, aut attentet. Si autem utatur mandatario Christiano, ad hoc, quod *assassinium* dicatur intervenire, & ut tum mandans, tum mandatarius sint Rei de vero Assassinio, oportet, quod mandatarius, si non realiter executus sit homicidium, saltem devenerit ad actum proximum homicidii; An autem, & qua ratione dici possit mandatarium ad actum proximum homicidii devenisse, hoc decidendum relinquitur arbitrio Judicis accurate ponderantis casum, & ejus circumstantias.

10 Dicitur quinto, *ex conventione mandantis*, nam de formali ratione *assassinii* est, quod homicidium sequatur ex *mandato*, sive ex *conventione mandantis*, hoc enim aperte deducitur ex Textu supracitati capituli, & firmant Doctores communiter. *Carpzov. Par. 1. cap. 19. num. 27. Alex. Cons. 116. n. 5. lib. 2. Bart. Bald. Ant. Gabriel. Bero. Pasqualig.* apud *Raynal. loc. cit. num. 7.*

11 Dicitur sexto, *& mandatarii*, nam debet esse pactio, & conventio mandantis, & mandatarii super nece hominis, ita ut mandans dictet homicidium, mandatarius autem ipsum promittat, & stipuletur, *Guazzin. Defens. 4. cap. 13. num. 6. & ibi Farinac. Cons. 10. n. 4. qui dat Bald Grammat. Alber. Capyc. & Caret.* & in tali reciproca conventione consistit differentia inter simplex mandatum, & *assassinium*; nam, quando Dominus mandat famulo, ut *Cajum* occidat, famulus vero simpliciter exequitur mandatum, nulla facta utrinque promissione, dicitur mandatum simplex, & non habet malitiam *assassinii*. *Decian. Tract. crim. lib. 9. cap. 30. num. 1.*

12 Non requitur autem, quod conventio sit scriptis mandata, sed sufficit oretenus conclusa. *Grammat. Vot. 9 num. 2. Jodoc. Pract. cap. 93. Rubr. Mascard. Ant Gabriel. Modera. Roman.* apud *Lauret. de Franch. Contr. int. Epi. & Reg. Par. 1. num. 157.* Non sufficit autem, quod inter mandantem, ac mandatarium intervenerit tantum tractatus, sed requiritur, quod tractatus sit resolutus, & utrinque conclusus, nam non attenditur quid tractetur, sed quid ex tractatu concludatur, *arg. l. Si voluntate. ubi Bald. & Salyc num. 1. C. de Rescin. vendit. Rota Decis. 76. num. 1. Par. 3. recent.* Proinde non sufficit, quod mandans promiserit dare pecuniam, sed requiritur, quod promissio a mandatario acceptetur, *Lauret. de Franch. Contr. int. Epi. & Reg. Par. 1. n. 163. & ibi Moder. Roman. Cons. 10. num. 4. Riminaldi. Cons. 685. num. 14. Volum. 6. & Pasqualig. nu. 164* ita ut reciproca inter eos concludatur, oriaturque obligatio. *Lauret. de Franch. loc. cit. n. 161. & ibi Grammat. Riminal. & Modern.*

13 Di-

13 Dicitur septimo sub promissione *explicita*, *aut implicita*; pro quo advertendum est, quod modua explicitus, aut implicitus potest cadere vel super promissione ipsa, vel super re, quæ promittitur. Quo ad promissionem ipsam vult *Pasqual. ad Lauret. de Franchis Par. p.* n. 166. citans *Rimin. jun. Honded. Moder. Rom.* apud *Lauret. loc. cit n.* 165 quod non sufficiat implicita. Sed melior est sententia plurium aliorum, *Olden. Decian. Mascard. Farinac. de Marin. Novar. Thor. Mustri l. Ricc. Bajard. del Bene*, quos citat, & sequitur *Cartiad. Decis.* 95. *num.* 17. & 18. qui firmat sufficere promissionem implicitam, & generalem. Ratio est, quia quidditas *assassinii* consistit in hoc, quod mandatarius moveatur ad homicidium ex promissione mercedis sibi facta. Quantumvis igitur promissio sit generalis, vaga, & implicita, si sub ea movetur mandatarius ad cædem, semper erit verum *assassinium*.

14 Quo ad rem promissam, non requiritur explicita res, sed sufficit, quod implicite promittatur aliquid pretio æstimabile, a quo moveatur mandatarius ad patrandum scelus, prout optime multorum, graviumque Doctorum auctoritate probat *Raynal. Tom.* 3. *Obser. crim. cap.* 7. §. 1. *a num.* 101. *ad* 109. & re vera optima est ratio, quam adducit ex *Bajard. Fiscal. Allegat.* 5. *num.* 25. dicente, quod *Textus in cap. Pro humani de Homicid. in* 6. *non denotat specificam debere esse pecuniæ solutionem, vel rei promissionem in quantitate, vel re certa, & proinde Assassini proprie dicantur, cum mandans mandatarii animum concitat contra innocentem, vel certam solvendo pecuniam, vel rem promittendo, vel in spe alicujus interesse reducendo.*

15 Ex hac doctrina sequitur, quod subsistere debet doctrina *Jo. Andræ. in cap. penult. de Cler. non resid. Grammat. Vot.* 9. *num.* 3. *Graff. Cleric. effect.* 1. *num.* 701. *Ginrba Cons.* 70. *num.* 27 & aliorum relat. a *Farinacio Quæst.* 123. *num.* 38. qui ajunt, *assassinium* esse, quando quis, ad hoc ut alteri complaceat, aliquem occidat. Quamvis enim huic sententiæ adversentur plures alii *Alciat. Gabr. Garon. del Bene. Bajard. Farin. Ginrb. Cortiad.* relati a *Raynal. Tom.* 3. *cap.* 7. §. 1. *num.* 111. tamen horum opinio vera est, quando quis sine mandato alterius, sciens se facturum rem illi gratam, ex tali complacentia movetur ad occidendum. Sed, si alius dicat, *occide Cajum, & rem mihi gratam facies*; mandatarius autem respondeat, ac spondeat, *hoc faciam in gratiam tui*, & hoc exequatur, verum est *assassinium*; siquidem hic intervenit pactum, & stipulatio, & merces, nempe gratia mandantis, quæ est res pretio æstimabilis, quæ aliquando (nempe, cum mandans est persona potens) pluris æstimatur, quam numerata pecunia, & intuitu, ac contemplatione hujus, mandatarius homicidium consummat.

16 Dicitur tandem, *sive spe, & contemplatione pretii*. Et hoc tandem sequitur ex dictis; siquidem, si, prout probatum est, *assassinium* committitur ex motivo merendi gratiam mandantis, patet, quod hæc virtualiter includit aut collationem numeratæ pecuniæ; aut largitionem munerum; aut procurationem alicujus officii lucrosi, sive honorifici; aut patrocinium personæ, familiæ, amicorum &c. quæ omnia sperari possunt ab eo, cujus gratia, mediante tali homicidio, procuratur. Et cum omnia supradicta sint res pretio æstimabiles, & sint in spe radicata in benevolentia, seu gratia mandantis, optime dicitur sub spe, ac contemplatione pretii.

17 Quamvia vero *cap. primum de Homicid. in* 6. loquatur tantum de mandante; ut proinde *Albertinus in cap. Quoniam*. ℣. *Octava. & ultimo. de Heret. in* 6. & *Aretinus Consil.* 165. ℣. *Tertio. allegant.* censuerint, solum mandantem teneri pœnia ibi sancitis; tamen communis sententia Doctorum *Ant. Gomez. Ant. Gabr. Decian. & Modern. Roman. Angel. Paris de Pute. Gramm. Capyc. Covar. Plaza. Cassan. Clar. Menoch. Cabede ad Diaz.* quos citant *Laurens de Franchis Contr. int. Epi. & Regul. Par. p. num.* 153. & illius *Additionator Pasqualigus loc. cit num.* 154. est, quod iisdem pœnis ligentur mandans, & mandatarius; quamvis re vera major sit culpa mandatarii, qui ob modicam pecuniam occidit hominem, cum quo nulla sibi interveniebat hostilitas, quam mandantis, qui movetur odio erga inimicum, cui cum occidendo impar sit, utitur pecúnia, & alterius ministerio.

18 Ex hucusque dictis apparet, in quo consistat ratio formalis *assassinii*, & in quo differat a *mandato simplici*. Siquidem prout supra probatum est, in *assassinio* intervenit pretium, & reciproca promissio pretii, & operis; in *mandato* autem minime, nam prout *arg. l.* 1. *ff. Mandat.* scribit *Decianus lib.* 9. *cap.* 31. *init.* mandare est negocium alicui sine mercede exequendum committere gratia mandantis; & in quo mandans differat a consultore, ordinatore, tractatore, persuasore, suggestore, istigatore, & sollicitatore, late prosequitur ibidem *Decianus*, quæ brevitatis causa omittimus, & qui ea vult, ipsum consulat.

19 Libet hic advertere, quod sequuto homicidio, delictum mandantis, ac mandatarii unum, & idem est, ut post *Cynum in l.* 2. *C. Si Reus vel accus. mort. fue. & in l. Non idea C. de Accus.* scripsit *Bartolus in l. Sed si unius*. §. *Servus meus num.* 5. *ff. de Injur.* proinde eadem pœna puniendi sunt. Hoc autem falleret, si mandatarius qualificaret homicidium ultra expressa in mandato; ut, puta, si occideret ex insidiis, proditorie, per venenum &c. aut occisum spoliaret, & ejus spolia sibi vindicaret; cum enim talia qualitas non fuisset sibi demandata, & suo marte ipse eam induxisset, ipsi soli deberetur augmentum pœnæ *homicidii ob illam qualitatem*, non autem mandanti simpliciter *homicidium*, qui esset a tali qualitate immunis. Mandans porro, ac mandatarius correlativa sunt, quorum uno posito, necessario ponitur aliud, & destructo uno, destruitur aliud, *arg. l. alt. C. individ.* tall. *l. final. ff. de Accepttil.* Sequitur proinde, quod non poterit inquiri contra mandantem, nisi constet de mandatario, & vice versa. *Aurbar. Marsil. Ruin. Carer. & Bald.* apud *Decian. l.* 9. *c.* 33 *num.* a. Sequitur etiam, quod, si per illud homicidium mandatarius non potest declarari *Assassinus*, non poterit etiam mandans dici *assassinium* commisisse, ut scripsit *Bald. Cons.* 256. *lib.* 2.

20 Aliud etiam recolendum est, nempe si mandans homicidium aut simpliciter, aut pacta pecunia pro mercede facti, pœnitens revocet mandatum, & revocationem mandatario notificet, & ia nihil mali operetur, tum mandans, tum mandatarius extraordinarie tantum puniuntur ob turpe factum, ut scribit *Caball. de Omn. gen. homicid. num.* 511. Si autem, non obstante revocatione, & ipsius insinuatione, mandatarius nil minus consummat homicidium, hic quidem tenetur pœna ordinaria, mandans vero extraordinaria tantum, ut volunt plures Doctores. *Grammat. Decis.* 38. *num.* 7. ℣. *Et tamen. Marsil. in l. Is qui cum tela. num.* 82. ℣. *Item pro hac. C. de Sicar Covaru. in cap. Si furiosus de Homic. in* 2. *Par. init. sub num.* 9. ℣. *Quinta*. Si autem mandans revocat quidem mandatum, sed revocationem non insinuat mandatario, re adhuc integra; aut eam insinuat quidem, sed postquam mandatarius devenit ad

ali-

aliquem actum proximum, tunc oihil operatur revocatio mandati, sed pœnæ ordinariæ teoetur mandans, ut late probat *Carer. Pract. crim. §. Circa igitur tertium. num. 8. 9. & 10. Caball. loc. cit. in fin.*

Probatio.

SUMMARIUM.

21 *Mandatum debet concludenter probari.*
Probatur per scripturam.
22 *Probatur etiam per Testes, qui audierunt mandantis verba explicita, aut implicita.*
Probatur etiam præsumptionibus, si mandans immediate ante homicidium locutus est ad aures mandatarii.
Ad talem præsumptionem fundandam, quæ requirantur.
Verba mandantis aliquando intelligenda per antiphrasim.
23 *Minæ quando probent mandatum.*
24 *Minæ sunt concludenter probandæ.*
Ut assassinium probetur, probanda omnia, quæ sunt ad assassinium requisita.
25 *Assassinii crimen multa specialia habet.*
Leviora indicia sufficiunt ad carcerandum suspectum de assassinio.
Ex depositione Testis de auditu potest torqueri suspectus de assassinio.
Ad condemnandum ad pœnam assassinii, sufficiunt argumenta probabilia.
26 *Quænam sint probationes plenæ ad condemnandum de assassinio.*
Argumentis probandum, quod liquido probari nequit.
27 *Testes alias inhabiles, non tamen inimici, admittuntur ad probanda indicia assassinii.*
Puer undecim annorum cum adminiculis admissus ad probandum grave crimen.
Ex depositione duorum puerorum condemnatus quidam, qui uxorem interfecerat.
Testes inhabiles admittuntur ad probationem criminis difficilis probationis.
28 *Dictum mandatarii adminiculatum sufficit ad torturam mandantis.*
Sufficiunt pariter duo socii criminis.
Item publica fama orta a causa verisimili.
In ordine ad condemnationem sufficit, quod constet de capitali inimicitia inter mandantem, & occisum.
Aut de allocutione mandantis ad mandatarios ante homicidium.
29 *Opinio, quod qualitas assassinii constare debeat per probationes plenas.*
30 *Alia opinio, quod executio assassinii probanda sit per clara argumenta.*
31 *Confutantur ambæ opiniones.*
Criminis commissio, in quo consistat.
Committere quid significet.
Privilegium probationis assassinii respicit tum tractatum de pretio cædis, tum ejus executionem.
32 *Confirmatur proxime data conclusio.*
33 *Episcopus, an debeat contentus esse probabilibus argumentis, ut privet assassinum immunitate, & Reum extrahat ab Ecclesia, ad quam confugit.*
34 *Acres hinc inde, & contrariæ circa dictum dubium sententiæ.*
Episcopus debet habere probationes plenas, ut assassinum extrahat ab Ecclesia.
35 *Proponuntur multæ considerationes contra proximam datam conclusionem.*
36 *Lex nutritiva peccati, & Reipublicæ exitiosa, tollenda.*
Consuetudo, quæ nutrit peccatum est abusus, nec sustinetur.
Dicta conclusio, si esset vera, nutriret peccata.
37 *In concursu contrariorum præceptorum, sustinendum, quod magis rationi congruit.*
Attendendum magis præceptum Innocentii quarti, quam Gregorii XIV.
38 *Evasio proxime dati argumenti.*
Magis honoratur Deus, puniendo assassinos, quam quod Ecclesia sua sit asylum scelestorum hominum.
Joab, qui duos proditorie occiderat, avulsus ab Altari, de mandato Salomonis occisus.
Mandatum Dei de avellendo a suo Altari eum, qui per industriam hominem occidit.
39 *Opinio nutriens confidentiam peccandi, tollenda.*
Mutilans, & occidens sub spe, quod salvabitur ab Ecclesia, non gaudet Immunitate Ecclesiæ.
Delinquens in Ecclesia, non sub spe Immunitatis, salvatur ab Ecclesia.
40 *Absurdum est, quod ad privandum assassinum vita, sufficere debeant argumenta probabilia, & ad privandum eundem Immunitate Ecclesiæ, requirantur probationes plenæ.*
41 *Duplex specialitas juris correctiva induceretur in eadem lege, si vera esset impugnata Conclusio, ideo non subsistit.*
42 *Clericus assassinus tradendus est brachio sæculari, ex probabilibus argumentis.*
Absurdum est, quod ad privandum laicum Immunitate locali, quæ est minor, non sufficiant argumenta probabilia, quæ sufficiunt ad privandum Clericum Immunitate personali.
Assassinium est crimen difficilis probationis.
Quod de sui natura est tale, non potest per legem mutare naturam.
Concluditur, quod mens Gregorii non fuit, ut plene Episcopis constaret de assassinio, sed sufficiant probabilia argumenta ad extrahendum ab Ecclesia Reum.

21 QUo ad probationem *mandati simplicis* de homicidio, regula generalis est; quod mandatum, cum sit quid facti, minime præsumitur, sed debet concludenter probari. *Bald. in l. 2. C. Si ex fals. instr & in l. 1. C. de Re. alie. non alien. Alex. in l. Sciendum. ff. de Verb. oblig. Socin. Dec. Curt. Cravet. apud Decian. lib. 9. cap. 34. nu. 1.* Probatur igitur primo per scripturam, nempe epistolam, quam *mandans* scripsit ad *mandatarium*, modo convincatur in debita forma, talem epistolam fuisse manu, & characteribus Rei prætensi de mandato dato exaratam; scriptura enim ita exprimit conceptum mentis, sicut verba; & sicut per verba expressa, ut infra dicam, quæ aperte sonent *mandatum*, *mandatum* ipsum probatur, hoc idem probatum remanet per scripturam. *Gloss. & ibi Bald. in l. Etiam. C. Quod cum eo.*

22 Probatur itidem per Testes, qui audierunt verba, si sint verba clara enunciata per verba imperativi modi; ut *occidas*, *facias tale quid*, & similia, ut declarat *Bern. in l. Non solum. §. Si mandato. ff. de Injur.* sive etiam per verba enunciativa, importantia sensum mandati, *Jason. in l. Si quis mihi. §. penult. ff. de Acquir. hered. Carrer. Pract. crim. §. 5. num. 36. in fine*, aut etiam per verba, quæ prolata a persona pollente auctoritate, important implicite mandatum, ut, si Pater, aut Dominus af-

ſectus injuria ab aliquo, dicat Filio, vel famulo, *non revertaris domum, niſi prius ſ mi am aliquid novi de illo negotio*, & reperiatur occiſus ille, qui injuriam ei intulit, *arg. l. Si quis mihi bona §. Sed ſi mandavit ff. de Acquir. hared. cap. Ex litteris. de Exceſſ. Prælat.* aut Pater, ſeu Dominus locutus fuerit ad aures filii, aut famuli, qui incontinenti ab eo diſceſſit armatus, & mox auditur ab eo occiſus is, a quo fuerat Dominus injuriatus, præſumitur *mandatum* interveniſſe, ut multorum auctoritate nempe *Bart. Bald. Angel. Hippol. Carrer. Gomez. Boſſ. Clae. Grat. & Alex.* firmat *Decian. lib. 9. cap. 34. num. 10.* qui numero ſequenti ſubjungit, quod ad legitime fundandam talem præſumptionem, tria requiruntur; nempe, quod intervenerit capitalis inimicitia inter alloquentem, & occiſum; quod allocutio fuerit in aure; & quod incontinenti famulus diſceſſerit, & occiderit. Et regulariter in talibus caſibus, quando verba audiuntur prolata, potius mens loquentis, quam verba, debet attendi, *arg. l. ultim. in fin. ff. Mandat. cap. Eam te. de Reſcr. cap. Ad hae. de Poſtu. Prælat.* Unde, quando conſtare poteſt de mente, verba debent etiam impropriari, & intelligi per antiphraſim, nempe a contrario ſenſu, *arg. l. Si ex teſtamento. in fin. l. Si eum argentum. ff. de Except. rei judic. l. Qualem. ff. de Arbitr. Innoc. in cap. Cum eccleſiaſticæ. de Except.*, ut ſi quis loquens de inimico dicat: *Cujus nimis fatigatur in vexando alios, facias, ut quieſcat, & dormiat.* Profecto nomine quietis, & dormitionis intelligenda eſt mors, quam ille præcipit,

23 Probant pariter *mandatum* minæ, quando clare ſunt, & procedunt ab homine ſolito illas exequi, *Caeer. Pract. crim. 5. 5. n. 56. ℣. Non enim*, ut ſi diceret: *Non paſſarà dimani, che li farò far tal ſervizio, che non mi darà più impaccio*. Hoc autem limitandum eſt ad caſum, quod homicidium ſecutum ſit, & hoc in eo tempore, intra quod ſuppoſitus *mandans* minatus eſt, ſe curaturum, ut homicidium ſequeretur; & tandem, quod ſciatur quis fuerit homicida, puta, filius, famulus, conſanguineus, aut cliens ejus, qui minatus eſt, quem conſtat nullam habuiſſe ſimultatem cum occiſo, aut aliam cauſam privatam homicidium committendi. Ratio eſt; quia oportet, quod minæ præceſſerint, & hoc concludenter probandum eſt. *Gloſſ. in l. Si vera non. §. Si poſt creditam ff. Mandat. Bald. in l. Hæc verba ff. De his qui not. inf.* Secundo, quia, ſi homicidium ſequatur in alio tempore, & maxime, ſi valde diſtat ab eo, quod præfixit minans, inepte ex talibus minis deducitur homicidium commiſſum ex *mandato* ejus; ſupponitur enim, quod in tanto tempore deferbuerit iracundia, ob quam in minas erupit. Tertio, quia, ſi non apparet clare homicidium commiſſum ab eo, qui dependentiam aliquam habet a minante; potuit homicidium committi ab alio, ſub ſpe, quod de eo culparetur ille, qui minas jactavit, ut non raro accidit; & hoc maxime, ſi occiſus cum multis aliis habuit inimicitias. Oportet proinde de neceſſitate, ad dandam vim præſumptioni *de mandato*, quod conſtet, quod homicidium commiſſum ſit a tali, qui inculpatus de mandato, illud mandare veriſimiliter potuerit.

24 Quantum vero ad mandatum homicidii, interveniente pecunia, quod eſt *aſſaſſinium*, ut plene conſtet de eo, oportet, quod concludenter probentur ea omnia, quæ ad ejus eſſentiam ſpectant, de quibus ſufficienter locuti fuimus in explicatione ejus diffinitionis a *num. 2.*

25 Plura ſpecialia habet crimen *aſſaſſinii*, de quibus loquitur *Decian. Tract. crim. lib. 9. cap. 30. a n. 20. ad 36*; præcipua autem ſunt circa probationes ad illud neceſſarias. Et in hoc optima eſt doctrina *Amaſinæ de Fot. in ſeipſ. lib. 1. cap. 10. num. 9. Monticelli Pract. cr. Regul. 8. num. 23. & 24.* quos recitat, & ſequitur *Raynaldus Tom. 1. cap. 7. §. 1. num. 49. & 50.* & eſt, quod ad hoc, quod ſpecialia *aſſaſſinii* locum habeant, debet conſtare de qualitate *aſſaſſinii* ſecundum illam probationis ſpeciem, quæ requiritur ad illum actum, qui explicandus eſt. Nempe ad inquirendum, & carcerandum Reum, etiam in Carcere ſtrictiori, ſufficiunt leviora indicia, quam ſi ageretur de alio crimine minus atroci. Pariter indicia urgentiora, quam ad carcerandum, in *aſſaſſinio* quidem ſunt neceſſaria, non tamen talia, ut in aliis delictis, quia etiam ex depoſitione Teſtium de auditu torqueri poteſt *Aſſaſſinus*, ut dicunt Doctores *Monticell. Pract. crim. Reg. 8. num. 24. & 28. Merenda Conſ. 50. num. 6. Muta ad Capit. Regn. Sicil. Tom. 5. cap. 359. num. 65.* Ad condemnandum pariter ſufficiunt argumenta probabilia circa qualitatem *aſſaſſinii*, cum ſufficiat, quod de qualitate conſtet cum privilegiis *aſſaſſinii*, hoc eſt tali probatione, etiam privilegiata, qua lex contentatur. Et omnia ſupradicta fundantur in diſpoſitione illius Textus in *cap. Pro humani. de Homicid. in 6.* qui ad probationem hujus delicti requirit argumenta tantum probabilia.

26 Quia vero conſtans omnium Doctorum ſententia eſt, quod ad condemnandum Reum in pœnam ordinariam, neceſſarium eſt, quod plene conſtet de delicto, ac delinquente, dicendum ideo eſt, quæ nam dicantur probationes plenæ in hoc crimine. Et ad hoc dico, cum *Cortiada Deciſ. 21. n. 95.* qui citat *Grammat. Guazin. Giurb. Tapia Caſtrill. Maſtrill. & Merlin.* qualitatem *aſſaſſinii* plene remanere probatam per illa indicia, quæ pro alio crimine ſufficerent ad torturam; & ratio eſt, tum quia Canones, in deteſtationem tanti criminis, contenti fuerunt argumentis tantum probabilibus pro plenis; tum quia qualitas *aſſaſſinii*, quæ conſiſtit in occulta conventione, & pretio, tanquam ſimpliciter, & abſolute arcanum, non eſt de per ſe probabilis vera probatione per Teſtes, ſed ſolum præſumptive per probata indicia, ac conjecturas, ut textualiter habetur in quadam lege *l. Omnes. §. A barbaris. ff. de Re milit.* dicente, *quod liquido probari non poteſt, argumentis probatur*.

27 Hinc ſequitur, quod talia probabilia indicia non requirunt probationem per Teſtes omni exceptione majores, ſed ſufficiunt Teſtes, aliquam exceptionem patientes, quæ tamen non ſit ex illis, quæ ex rei natura totaliter Teſtem inhabilitant, ut inimicitia capitalis &c., & ratio eſt, quia delictorum exceptorum natura plerunque amat latibula, ac tenebras; unde quodammodo impoſſibile eſt Teſtes totaliter integros ſuper his habere; & ideo Judex debet eſſe contentus Teſtibus, aliqualem exceptionem patientibus, ut bene arguit *Graſſet. Anath. necis prodit. §. 29. num. 264*; Legimus proinde apud *Carlin. Contr. 12. num. 25.* fidem adhibitam fuiſſe puero undecim annorum, roborato pluribus adminiculis, in probatione cujuſdam delicti difficilis indaginis; & *Marſilium in l. Infans. ff. Ad l. Cornel. de Sicar.* ex teſtimonio duorum puerorum condemnaſſe quendam, qui propriam uxorem, haurientem aquam, in puteum præcipitavit. Et tandem in criminibus probationis difficilis univerſaliter admitti Teſtes inhabiles, conſtans eſt ſententia *Chartae. Giurb. Criſpolt. Magon. Brunor. a Sol. Farinac. Merlin. Pignatell.* quos congerit *Raynaldus Tom. 1. cap. 7. §. 1. n. 39. & 40.*

28 Et advertendum, quod in hoc crimine *aſſaſ-*

ſinii

sinii in ordine ad torturam sufficit juxta quosdam *Niger. Provenzal. Marsil. Mut.a. Bald.* apud *Raynal. loc. cit. num.* 47. dictum mandatarii, adminiculatum inimicitia, aut causa odii inter occisum, & suppositum mandantem: aut dun socii criminis, qui plures patiantur exceptiones, ut vult *Ciarlia. Controv.* 10. *num.* 126., aut publica vox, & fama, quando ortum habuit ab aliqua causa verisimili, ut firmant alii, *Horat. Pers. Giurb. Grusset. Farinar. Carrer. Placha. Bald.* apud *Raynal. loc. cit. num.* 45. In ordine vero ad condemnationem sufficit, quod constet de capitali inimicitia inter mandantem, & occisum: quod super mandato, & solutione pecuniæ adsint dicta duorum mandatariorum cum tortura: & tandem, quod constet de allocutione mandantis cum mandatariis, ut post *Farinaciam Quæst.* 44. *num.* 7. & 8. firmat *Cutellus Ad leg. Martin. Controv.* 3. *num. p. fol.* 423.

29 Non modica vero viget inter Doctores controversia circa subjectum, super quo cadit hujusmodi specialitas privilegiata in ordine ad probationem, puta, an cadat præcise ad probandam qualitatem *assassinii*, quæ consistit in stipulatione operæ, & pretii inter mandantem, & mandatarium; an vero in probanda executione, puta, patratione homicidii ipsius; an potius sit ad privilegiandum utrumque? Et quidem nonnulli *Vargas. Decis* 49. *num.* 9. *Del Bene de Immun. Eccl. Tom.* 2. *cap.* 16. *Dub.* 21. *Sect.* 1. *num.* 15. *Garon. ad Nov. Const. Mediol. de Pœn. art.* 2. *num.* 21. autumant, hoc privilegium spectare ad executionem criminis, non vero ad ejus qualitatem; ita ut velint, quod qualitas *assassinii* sit concludenter probanda per probationes plenas; executio autem illius sufficienter probata remaneat ex indiciis præsumptivis, argumentisque tantum probabilibus.

30 Alii non pauci *Farinac. Cons* 10. *nu.* 57. *Capoll. Cravet. Clar. Guazzin. Felin. Cavalcan. & Engea.* apud *Giurba Cons. Crim.* 2. *num.* 60. & 61. advertentes, quod tractatus de occidendo est de sui natura difficilis probationis, quia solet secretissime fieri, determinant, privilegium illud respicere probationem talis tractatus, qui de natura sua talem specialitatem exigit: executionem vero illius requirere probationem plenam per clara argumenta, cum hæc secum non vehat eam difficultatem probationis, quam involuit tractatus.

31 At meo judicio nulla dictarum opinionum subsistit; nam Textus illius capituli *Pro humani de Homicid.* in 6. sic habet: *Postquam probabilibus constiterit argumentis, aliquem scelus tam execrabile commisisse*: Porro commissio criminis consistit in hoc, quod crimen in suo genere perfectum patretur; *committere* enim, ut ait Textus, *Fest. lib.* 3. apud *Calvin. lexic. V. Committere*, est *simul mittere*, puta, omnes partes ad aliquem effectum requisitas *in esse mittere*; ad *assassinii* autem perfectionem duæ partes requiruntur, puta, tractatus de pretio, & cæde hominis, & cædes ipsa ad effectum perducta; sequitur ergo, quod privilegium specialitatis prædictæ respicit ambas partes; & sic interpretanda est illa lex, quæ, cum loquatur generaliter, & sine distinctione, distingui minime debet, ut jura volunt *l. Non distinguemus. ff. de Recept. arbit. l. Præses. ff. de off. Præsid. cap. Quid circa*, 22. *de Privil.*

32 Additur, quod, si vera esset prima opinio, privilegiaretur id, quod minus requirit privilegiari, puta, executio, quæ de sui natura plene probari potest: & quod maxime privilegiari requirit, (nempe tractatus, qui de sui natura probari concludenter difficillime potest) sine privilegio maneret, quod longe abesse debet a recta ratione Legislatoris, qui in lege ferenda naturalem rationem sequi debet. Si autem secunda opinio vera esset, nihil novi statuisset capitulum illud; nam tractatus, nempe qualitas assassinii, (quæ, ut toties dictum est, præ difficultate plenæ probationis illud privilegium exposcit) absque tali sanctione, eam specialitatem consequeretur; unde superflua redderetur dispositio talis capituli, quod admitti minime debet ex vulgatis juribus. Unde concludendum, quod citatum privilegium utramque partem perfecti *assassinii* complectitur, nempe tractatum, & executionem.

33 Quæ hucusque dicta sunt circa probationem *assassinii*, quadrant absque difficultate in casu, quo Reus in fortiis Laicæ Curiæ positus, damnandus veniat ad tanti sceleris pœnas, & prout ajunt Doctores in terminis dicti *capitis primi de homicidio in* 6. At quid dicendum in casu, quod Reus imputatus de tali delicto, confugerit ad Ecclesiam, ut juxta tenorem Bullæ *Gregor. Quartidecimi* cognosci debeat ab Episcopo, an interveniant in casu conditiones *assassinii* tum circa tractatum, tum circa executionem, ob quas mercatur privari Immunitate Ecclesiastica: Debet ne Episcopus esse contentus argumentis probabilibus, an potius debet exigere probationes plenas, ut pronunciet, Reum relaxandum Curiæ sæculari?

34 Spinosa profecto quæstio est, & quæ validos utrinque habet propugnatores. Hanc discutit ex professo *Raynal. Tom. p. cap.* 7. §. 1. a *num.* 6. *ad* n. 87. & per plures numeros exagitat catervas Doctorum, argumenta juris, & Decreta *Sac. Congreg. Immunitatis* affert, quibus firmat conclusionem, quod nempe Bulla *Gregorii XIV. non admittit probationes privilegiatas; sed plenas, legitimas, veras, & concludentes requirit*; unde sequitur, quod ad hoc, quod debeat Episcopus declarare, Reum non gaudere Immunitate, oportet, quod ex processu in sua Curia formato, plene constet, Reum ex præcedenti tractatu cædem commisisse.

35 Mens mihi non est contra torrentem Doctorum eniti, vel juri Ecclesiasticæ Immunitatis nec in minimo detrahere, libet tamen, ad ornatum veritatis, nonnulla motiva indigitare, quibus forte persuasi abibunt Judices Ecclesiastici, non eam fuisse *Gregorii XIV.* mentem, quam plerique Doctores, studio amplianda, etiam ultra sensum *Summorum Pontificum*, Ecclesiasticæ immunitatis, facto cuneo defendunt; Judicesque in hoc articulo imploro viros Doctos, nullius ex duabus partibus contrariis, studio præventis.

36 Considero primo legem nutritivam peccati, aut Reipublicæ magis exitiosam, quam proficuam, omnino tolli debere, ut proinde etiam consuetudo, quæ aliquoties vigorem contrariæ legis enervat, vulgatis juribus, si peccatum nutrit, in abusum abit, nec sustinetur, *cap.* 1. *cap. Ex parte. cap. Cum tanto. de Consuetud.* Patet autem, quod, si constare plene deberet de qualitate, & executione *assassinii*, ut quis Immunitate Ecclesiæ privaretur, ex hoc motivo magis nutriuntur peccata, & frequentiores Reipublicæ perturbationes ex frequentia *assassiniorum*; (quia tali immunitate freti perditissimi hujusmodi homines licentius ad talia scelera animantur) sequitur ergo talem explicationem (attento maxime, quod menti Pontificis aperte cernitur non cohærere) non esse admittendam.

37 Considero secundo in superioris dicti confirmationem, quod, quando duo urgent contraria præcepta, magis attendendum est illud, quod magis rationi congruit ex majori publici boni utilitate; nam ad hoc spectant omnes leges politicæ, nempe, ut ci-

vilis felicitas promoveatur, ac conservetur. Considerentur nunc duo præcepta, ambo Ecclesiastica, unum quidem *Innocentii Quarti*, qui vult tantum argumenta probabilia in probatione *assassinii* pro assecuranda Republica a talium improborum sceleribus, aliud vero *Gregorii XIV.* requirentis plenam probationem *assassinii*, ne Judices Laici abutantur licentia extrahendi ab Ecclesia Reos de criminibus exceptis; quod nam magis urget ex his? an id, in quo aliquis Judex (qui tamen superiori judicio subest, & ab eo potest coerceri) ultra suos limites manus protendat in præjudicium Immunitatis Ecclesiæ, an potius id, ex quo Respublica *assassiniis* scatet cum tot innocentium clade, ac familiarum dissipatione? Profecto quivis insfatua dicet plus urgere secundum, quam primum. Concludendum ergo, hoc magis, quam aliud attendi debere, nec aliud recte potuisse velle Pontificem.

38 Dicetur forte magis urgere præceptum de Immunitate Ecclesiastica, quod cedit in honorem Dei, quam aliud, quod solummodo tangit utilitatem hominum. At hoc falsum est, nam Deus magis honoratur in punitione talium homicidarum, quam quod Ecclesia, quæ est domus sua, sit asylum eorum iniquitati. Videmus proinde, (ultra exemplum *Joab*, qui duos Principes exercitus, nempe *Abner*, & *Amasa*, proditorie occiderat, de mandato *Salomonis* fuit ad altare trucidatus a *Banaja lib. 3. Reg. cap. 2. ℣. 31. & 32.* de quo a Scriptura minime reprehenditur) quod Deus ipse ad punitionem talium, qui ex instituto homines necant, noluit, quod ulla haberetur ratio templi sui, nec hoc talibus sceleratis securitatem præstaret, dicens *Exod. cap. 21. ℣. 14. Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari meo evelle eum, ut moriatur.* Assassinium autem per industriam, ac insidias perficitur, quia appensate fit, & per eum, a quo nequit cavere occisus, dum nulla intervenit causa, aut modus ab eo cavendi.

39 Considero tertio in prædictorum corroborationem, quod, ut dictum est, ex tali opinione, quod nempe constare plene debeat de *assassinio* &c. nutritur talium hominum confidentia, ut proinde sub spe gaudendi tali Immunitate delinquant, alias talia scelera non comissuri; unde nullo pacto debet sibi talia confidentia suffragari, & per consequens sustineri illa opinio, quæ ejusmodi confidentiæ fundamentum est, quod palmariter demonstro ex *cap. Immunitatem de Immunit. Eccl. cap. finul. de Immunit. Eccl.* Ibi enim textualiter habetur, quod, qui mutilat, aut occidit in Ecclesia, aut Cœmeterio, *quæ nisi per Ecclesiam, ad quam confugerit, crederet se defendi, nullatenus fuerat commissurus*, Immunitate Ecclesiastica non gaudeat. Patet autem ideo non gaudere, non quia in Ecclesia delinquit, (quia si ibi delinquit non sub spe Immunitatis, sed accidentaliter, gaudet Immunitate juxta opinionem *Hugonis*, cum qua omnes Doctores transire ibidem notat *Abb. in cap. final. num. 8. ℣. Videtur tamen de Immunit. Eccl.* & Add. ad Glossam ejusdem capituli) sed quia delinquit sub spe Immunitatis. At in nostro casu plures delinquerent *assassinio* sub spe fruendi Immunitate, quia Episcopis non poterit judicialiter plene constare de qualitate, ac executione *assassinii*; ergo minime gaudere debebunt Immunitate, delinquendo sub tali spe, & ex consequenti nequit sustineri opinio talem spem fundans, ac nutriens.

40 Considero quarto, quod *Gregorius* nihil statuit de casu, quo Judex Laicus *assassinum* habens in suis fortiis, ipsum ad pœnas delicti damnare velit; nec contra dispositionem *cap. 1. de Homicid. in 6.* requisivit probationes plenas, sed reliquit in statu, in quo erat. Si ergo *assassinus* extrahendus est ab Ecclesia, ut ejus immunitate pro crimine non fruatur, requiretur probatio criminis plena; & ut pro eodem vita privetur, sufficere debet argumentum probabile? Et quis feret hæc? Ut quia amittat vitam naturalem, quod maximum homini est, sufficit in *assassinio* probabilitas indiciorum; ut vero perdat usum Immunitatis, quod minus est, necessaria erit concludens probatio? Et quis huic absurdo annuere potest? Dices forte, talis est mens *Gregorii*, nec de ratione, aut mente legis, aut legislatoris quærendum est. Sed respondeo, negando assumptum; neque enim ille in sua Constitutione evidenter plenam probationem exigit, sed hæc est Doctorum opinio, quæ proinde potest melioribus rationibus expugnari.

41 Considero quinto, quod Bulla *Gregorii XIV.* ut evidenter ex ejus lectura constat, & notavit *Reg. nal. Tom. p. cap. 7. §. 1. num. 71.* facta est ad tollendum abusum Officialium sæcularium circa interpretationem indultorum, a *Sede Apostolica* diversis Principibus concessorum pro extractione ab Ecclesia Reorum ad illam confugientium; hoc autem sufficienter præstatur constituendo Episcopos Judices meritorum Causæ, an nempe Reus sit in casu, ob quem privari debeat Immunitate, nec ne; cum antea super hoc soli Judices Laici pronunciarent; ergo non debet ex ea duplex specialitas juris communis antiqui correctiva deduci ob jura data supra *n. 3.*, puta, constituendo Episcopos Judices Causæ, & immutando probationis modum, qui prius consistebat in argumentis probabilibus, eum redigendo ad plenam probationem; attento maxime, quod de duplici hac specialitate ex Constitutione minime evidenter constat.

42 Considero sexto, quod Clericus *assassinus* juxta *caput primum de Homic. in 6.* tradendus est brachio sæculari, & quod de casu hoc Bulla *Gregorii XIV.* nullo modo loquitur. Demus nunc casum, quod *Cajus* Clericus in fortiis Episcopi sit de *assassinio* accusatus, quæ nam probatio requiritur, ut is relaxetur Curiæ sæculari? Profecto debet sufficere ea, quæ est per argumenta probabilia tantum, sic enim disponitur textualiter in supracitato *capitulo de Homic. in 6.* Quomodo ergo pro privando laico Immunitate locali Ecclesiastica major probatio (nempe plena) requiritur, dum pro privando Clerico Immunitate personali Ecclesiastica, (quæ illa dignior, & magis privilegiata est) sufficere debent argumenta tantum probabilia? Quis poterit sibi suaderi, prudentissimum Pontificem voluisse statuere dispositionem, ita parum rationi congruentem? Considero tandem, quod ex communi scribentium sententia, crimen *assassinii* est de sui natura difficilis probationis, & ex hoc motus *Innocentius IV. cap. 1. de Homic. lib. 6.* statuit, quod in hoc casu Judex ex probabilibus tantum argumentis etiam deveniat ad pœnam ordinariam, ut post *Marsilium Pract. crim. §. Examinanda. num. 24.* ac *Carrerium eo. tit. §. 5. num. 17. & seqq.* docet *Decianus lib. 9. cap. 30. n. 22.* Stat autem, quod natura criminis immutari minime possit ex dispositione legis, ita ut, quod ex se est difficilis probationis, fiat facilis probationis per legem hoc statuentem. Vel ergo dicendum est, quod *Gregorius* voluerit, quod *assassini* minime possint ab Ecclesia extrahi, & hoc non, quia dispositio aperta illius Bullæ est, quod tales minime gaudeant Immunitate Ecclesiastica. Vel quod voluerit, quod tale crimen ex sua lege mutaret naturam, & hoc non, quia hoc impossibile est, & de impossibi-

libus

libus lex non fertur. Sequitur ergo, quod voluerit tantum, quod Episcopis constet de hoc crimine eo modo, quo constare solent crimina difficilis probationis, puta, per argumenta probabilia. Et sic concluditur, eam non fuisse mentem Pontificis, quam Auctores (parum forte discussa materia, ac seducti a primo scribente, plus æquo tribuente Immunitati Ecclesiasticæ) docuerunt. Hæc Statuo coram viris doctis, ut perpendant, an communi contrariæ sententiæ sit tam faciliter adhærendum. Lector autem attendat ad Const. *Benedicti XIII.* incip. *Ex quo Divina.*

Pœnæ.

SUMMARIUM.

43 *Pœna assassini est mors qualificata juxta varias locorum consuetudines.*
Assassinus potest a quovis impune occidi.
Esse a populo diffidatus, & posse a quoquam occidi paria sunt.
Ut locus sit occisioni assassini, debet praecedere sententia declaratoria Judicis, aut notorietas facti.
44 *Major pœna datur mandatariis, quam mandantibus, & quare.*
45 *Quamvis pro assassinio attentato danda esset tanta pœna, ut pro perfecto, non tamen servatur, sed moderatur qualitas mortis.*
46 *Pœnæ assassinii comprehendunt etiam fœminas, & minores, ut majores.*
Nomine personæ venit, tum fœmina, tum mas.
In assassinio locum non habet l. Auxilium. §. in delictis ff. de Minor.
47 *Pœnæ spirituales sunt Excommunicatio latæ sententiæ, non tamen reservata.*
Item privatio dignitatis, honoris, Ordinis, Officii, & Beneficii, ipso facto.
Item irregularitas, & infamia juris.
Pœnæ supradictæ requirunt sententiam declaratoriam Judicis competentis.
48 *Clerici assassini, ipso facto, perdunt privilegium Clericale.*
Judex Laicus est cumulative, & non privative cum Ecclesiastico in Causa Clerici assassini.
Declarari a Judice (ex probabilibus argumentis) Ecclesiastico debet, Clericum esse assassinum.
49 *Regulares assassini puniendi jure communi, cum non habeantur leges Statutariæ.*
50 *Quomodo agendum a Prælato Regulari, si ejus subditus esset Reus assassinii.*

43 Circa pœnas immanissimi hujus sceleris sciendum, quod variæ sunt juxta varias locorum consuetudines, ac Statuta. In universum quidem mors ultimi supplicii datur, sed quia talibus Reis non traditur mors simplex, sed qualificata, differentia est circa qualitatem mortis; nam, ut advertit *Raynal. Tom. p. cap. 7. §. 1. num. 168. & seqq.* pro varietate Regionum variatur etiam qualitas mortis; quod etiam fit pro varietate ulteriorum circumstantiarum, quæ interveniunt in facto, ultra qualitatem *assassinii*. Proinde alicubi, ante suspendium cauda equi raptantur, aut forcipibus candentibus in brachiis, aut mamillis torquentur Rei, aut eis manus dextera amputatur; Alibi, post suspendium, aut relinquuntur in patibulo, nec unquam sepulturæ traduntur; aut in frusta discerpuntur, aut cremantur: alibi, viventes rota conteruntur, & membris in eadem rota intertextis, & palo suffulti, in tali patibulo insepulti relinquuntur ad aliorum terrorem. Illud autem universaliter observatur, quod, cum juxta toties citatum capitulum *Pro humani. de Homic. in 6. assassinus* censeatur a *toto populo Christiano perpetuo diffidatus*, potest ab omnibus impune occidi, ut dicunt Doctores; *Host. in cap. 1. de Homic. num. 32. Carrer. Pract. crim. §. Circa igitur tertium. num. 22.* apud *Carpzov. Par. 1. Quæst. 19. num. 11.* siquidem paria sunt, quod lex, aut Statutum reputet aliquem diffidatum, & quod mandet eum occidi, ut *arg. l. 3. in fin. ff. Ad leg. Corn. de Sicar.* tradit *Decianus Tract. crim. lib. 9. cap. 30. num. 7.* Hoc autem limitandum est ad casum, in quo per sententiam Judicis aliquis sit declaratus *assassinus*; aut talis ex notorietate facti sit; siquidem notorietas facti supplet declaratoriam Judicis, quæ ad hoc desideratur.

44 Hoc autem advertendum, quod, quamvis in dicto primo *cap. de Homic. in 6. assassini* proprie dicantur, qui per pecuniam mandant homicidium, & contra eos pœnæ ibi statutæ principaliter dirigantur, & *assassinii* nomen, & pœnæ sint a Doctoribus extensæ ad mandatarios; tamen ex usu majores pœnæ mandatariis, quam mandantibus, dantur. Unde viri nobiles *mandantes* pecunia homicidium, capitis obtruncatione, non autem furcis suspenduntur; ac alii mandantes similiter homicidium, non subeunt mortem qualificatam, qua afficiuntur *mandatarii*; & optima quidem ratio est, quia magis delinquit *mandatarius*, quam *mandans*: hic enim movetur ab inimicitia, ac iracundia, quam habet contra occisum, ex illata ab eo sibi injuria, unde, si procuret de ea ultionem, naturali quodam impetu movetur. *Mandatarius* autem ob solum causam turpissimi lucri, & ex plena, ac inexcusabili malitia tantum scelus aggreditur, unde & præ illo magis puniendus est.

45 Pariter in eodem capitulo, prout documus supra *num. 9.* eadem pœna punitur actus attentatus, & consummatus, quando deventum fuerit ad actum proximum, & *mandatarius* fecit, quidquid potuit, ut mors sequeretur, ut dicunt Doctores *Plaza. Covaru. Chassana. Clar. Menoch. Diaz. Vulte. Cabal. Gutier. Faria. Gom. Monticel. Lopez.* apud *Pasqual. ad Laur. de Franch. Par. 1. num. 186.* Attamen in praxi non servatur, nisi quo ad substantiam, non vero quo ad qualitatem pœnæ. Ratio est, quia consuetudo omnium tribunalium est, quod, licet Statutum ordinet, quod eadem pœna puniatur crimen perfectum, & conatus ad illud, tamen, quia irrationabile est, quod imparia in gravitate delicta eadem pœna vindicentur, illud totaliter non servant, sed solum partialiter, nempe dant quidem pœnam ultimi supplicii in *assassinio* attentato, sicut in perfecto, & in hoc consistit substantia pœnæ, juxta quam Statuto obsecundant; sed non dant mortem qualificatam (ut trahendo ad caudam equi, scindendo in frusta &c.) in conatu, sicut in *assassinio* perfecto, & sic ratione pœnas temperant, & Statuto obedientes, servant nihilominus contra illud æquitatem.

46 Pœnæ porro a jure communi, aut Statutario latæ, comprehendere debent tum fœminas, tum mares; ratio est, quia capitulum illud sæpe laudatum habet *quæcunque Ecclesiastica, sæcularisve persona &c.* nomine autem *personæ* venit non solum mas, sed & fœmina *arg. cap. Mulieres. de Sent. excom. Barbos. Appellat. 198. num. 11.* & etiam comprehendit minores, sicut majores ætate. Unde *assassinus*, quamvis minor vigintiquinque annis, pœnam ordinariam subire debet, nec in hoc immani delicto locum habet *l. Auxilium. §. In delictis, ff. de Minor.* pro-

prout post *Porr. Fasc. rer. crim.* §. *Assassiniam.* ℣. *Miaori*, & *Cortiad. Decis.* 95. *num.* 55. adnotat *Rayaal. Tom.* 1. *cap.* 7. §. 1. *num.* 171.

47 Pœnæ spirituales, quæ ob dictum delictum incurruntur ex citato toties *cap.* 1. *de Homic. in* 6. sunt primo excommunicatio, ipso facto, quæ tamen reservata non est, ut post *Glossam*, & *Barbosam in cap.* 1. *in fin. de Homic. in* 6. ac *Farinacium Quæst.* 123. *num.* 11. advertit *Thesaurus Par.* 2. *V. Assassinium. num.* I. Secundo, est privatio Dignitatis, honoris, Ordinis, Officii, & Beneficii *ipso facto*; & hæc pœna comprehendit tam Laicus, quam Clericos, ut de communi testatur *Fariaac. Quæst.* 123. *num.* 13. Tertio, est irregularitas, ac infamia juris, (quia crimen hoc pertinet ad judicium publicum) quæ incurritur etiam effectu minime secuto, prout ex *Barbosa ad cap.* 1. *num.* 13. *de Homic. in* 7. docet idem *Thesaurus loc. cit.* ℣. *V. Etiam*. Supradictæ poren pœnæ prærequirunt sententiam declaratoriam criminis a Judice competente factam. *Suar. de Cens. Disp.* 23. *Sect.* 5. *num.* 46.

48 Quoad Clericos committentes *assassinium*, speciale est, quod *ipso facto* amittunt privilegium Clericale, & a Judice Laico puniuntur, ut communiter sentiunt Doctores; *Decian. lib.* 9. *cap.* 30. *n.* 21. *Farinac. Quæst.* 123. *num.* 62. *Fajard. Fiscal. Alleg* 5. *num.* 20. & ibi *Graff. Narboa. Barbas. Cyriac. Giurb. Merlin. & alii*. Quæ tamen conclusio accipi debet cum duabus advertentiis. Prima est, quod Judex Laicus est cumulative cum Ecclesiastico, non autem privative Judex in Causa Clerici *assassini*. Secunda est, quod debet constare, Clericum esse *assassinum* ex probabilibus argumentis per sententiam Judicis Ecclesiastici, vel ex notorietate facti, vel ex confessione, aut convictione Rei, ut pluribus vectis probat *Rayaal. Tom. p. cap.* 7. §. 1. *nu.* 189. *& seqq.* Volunt nonnulli, quod debeat intervenire alia advertentia, puta, quod debeat mors innocentis esse secuta; sed hæc opinio pugnat de directo contra Textum citatum dicentem, *quamquam mors ex hoc forsan non sequatur*; ideo talis sententia nullum habet fundamentum. Volunt alii, *Pegn.* 3. *Par. Director. Inquis. Comm.* 49 §. *Præterea*. *Chartar. Ceaed. Carres.* & *Farinac.* apud *Raynal. loc. cit. num.* 199. quod alia advertentis requiratur, quod, nempe Clericus prius degradetur, ut de eo disponere possit Judex Laicus. Sed etiam hæc opinio refragatur citato Textui, dicenti, *nullatenus alia excommunicationis, vel depositionis, aut diffidationis adversus eum sententia requiratur*; ideo nullam omnino degradationem requiri sustinent quamplures Doctores. *Lup. & Dominic. in cap.* 1. *de Homic. in* 6. *Hippol. in l. Taic. num.* 107. *C. de Rapt. virg.* *Tyrre. in l. Necessarios.* §. *Non alias. num.* 448. *ff. Ad Syllan. Cassaa Covar. Gram. Capyc. Goai. Aufrer. Diaz.* & *Cabedo* apud *Pasqual ad Lauret. de Fran. Par* 1 *n.* 187.

49 Quantum ad Regulares, de communi jure censeri juxta alios Clericos, ubi propriis legibus non coarctentur, perspicuum est, & in hoc crimine specialiter, de quo toties citatus Textus habet, quod pœnis, in eo latis, afficiatur *quavis sæcularis, aut Ecclesiastica persona*, & nomine personæ Ecclesiasticæ venire Regularem quemvis, extra omnem aleam est. Non credo autem, quod ulla Religio habeat leges municipales de hoc crimine; & Nos *Minores de Observantia* nullum habemus speciale Statutum. Et ratio esse potest, quia in mentem legislatorum Regularium nunquam potuit venire, quod tale, ac tantum scelus unquam potuerit a viro Religioso patrari.

50 Sed quid juris, si casus eveniret, quod sive intra, sive extra Claustra in persona Claustrali, aut sæculari, Religiosus tale crimen committeret? Dico, quod relaxandus esset Reus, probabilibus argumentis de hoc indiciatus, brachio sæculari, servata circa hoc forma præscripta a propriis constitutionibus, puta, circa modum procedendi, ac sententiam. Nos Minores habemus quidem Statutum, quod, qui committit crimen in Ordine, ob quod, si esset sæcularis, damnandus esset ad mortem, ad triremes condemnetur, sed non puto, tale Statutum posse adaptari ad hunc casum. Siquidem pœna hujus criminis, prout supra dictum est, non est simplicis mortis, sed qualificatæ; triremes autem correspondent morti simplici, non vero qualificatæ; unde, si darentur triremes tantum, hæc pœna non correspondere posset pœnæ *assassinii*, quæ est mortis qualificatæ; pœna autem triremium qualificari non potest, nisi forte sanciendo, quod ipsa sit perpetua, & hoc indispensabiliter; & ultra hoc, quod mittendus ad tales triremes perpetuas, per sex menses antea in carceribus in solo pane, & aqua jugiter jejunaret, & aliena manu ter in hebdomada in fratrum communitate acriter flagellaretur. Quando igitur eveniret casus, possent superiores qualificare pœnam triremium, prout dictum est; & ita sententiando, optime esset legi communi proportionabiliter satisfactum, servando legem nostram Statutariam. In Statu quidem Ecclesiastico puto, quod talis dispositio non valeret; siquidem in similibus criminibus atrocioribus *Papa* non contentatur pœna data Reis a suis Superioribus, quæ semper est citra sanguinem; sed eos tradere facit brachio *sæculari*, & ultimo supplicio afficere. In aliis autem ditionibus sæcularium, aut Ecclesiasticorum Principum, hæc praxis non admittitur; unde vel esset danda triremium, aut Carceris perpetui pœna qualificata, prout dictum est; vel esset relaxandus Reus brachio Sæculari, & hoc multo fortius, si homicidium esset commissum ob pretium extra Claustra; tali enim casu Judex Laicus (probato crimine, aut per sententiam Superioris Regularis, aut ex facti notorietate) habet jus in personam *Rei*, prout dictum est supra, & potest Reum de manu Superioris *Regularis* vindicare, & morti tradere.

§. VII. Proditorium homicidium.

SUMMARIUM.

1 *Proditores, qui nam possint vocari.*
Apostata a fide, aut Hæreticus, est proditor.
Item, qui fidem Principi datam, violat.
Item, qui patriam hostibus prodit.
Secretum amici violans, est proditor.
Item, qui manifestat peccatum, quod probari nequit.
Prodens instrumenta Civitatis adversario, proditor est.
Dolose circumveniens alium, est proditor.
2 *Proditor proprie quis dicatur.*
Homicidii proditorii definitio.
Differentia inter homicidium præmeditatum ex insidiis, & proditorium.
3 *Amicitia simulata requiritur in homicidio proditorio.*
4 *Color amicitiæ debetur in homicidio proditorio.*
5 *Falsa amicitiæ signo referuntur.*
6 *Fides alicui dupliciter dari potest.*
Fides data hosti est servanda.
Fides tacita, in qua consistit.
7 *Homicidium patratum ab amico reconciliato, an sit proditorium.*

Caasa rancoris, ac odii, cognata ab occiso in occisore, excludit proditorium ab homicidio.

8 *Reconciliatio præsumpta, quomodo reddat homicidium non proditorium.*

Ex resalatatione, & colloquio non colligitur, aut inducitur amicitia.

9 *Ex reconciliatione expressa inducitur proditio in homicidio.*

10 *An sit proditorium homicidium, post promissionem per verba, quæ aperte non sonant volantatem non offendendi.*

11 *Ut incarratur homicidium proditorium requiritur clara promissio de non offendendo.*

12 *An nova caasa nata post reconciliationem, tollat rationem proditorii ab homicidio.*

13 *Resolvitur dubium affirmative.*

Offendens inimicum ex nova causa, non tenetur ad pœnam conventionalem.

Ampliatur conclusio.

14 *Pax, tregua, & promissio de non offendendo ambulant pari passu.*

Pax quid sit.

Quid sit tregua.

Promissio de non offendendo quid sit.

Differentia inter supradicta tria.

Promissio, pactum, conventio &c. semper intelligenda rebus sic stantibus &c.

15 *Nova causa quotupliciter potest supervenire factæ reconciliationi.*

16 *Causa superveniens reconciliationi, non requiritur, quod sit justa.*

Cautela, quæ adhibetur, ne quis possit allegare novam causam, si post reconciliationem inimicum offendit.

Constitutiones Papales pro Statu Ecclesiastico.

Nova causa, ut legitimet offensionem, quomodo debeat constare juxta dictas Constitutiones.

1 PRodere, a quo quia dicitur *proditor*, aut *proditoriam* necem, seu *homicidium* committere, ex nominis etymologia importat *procul a se dare*, hoc est projicere; proinde, ut scribit *Decian. Tract. crim. lib. 7. cap. 29. num. 1.* qui fidem, ac officium, quod fundatum in fide habet, a se procul rejicit, *proditor* potest nominari, & sic multipliciter, ut post *Glossam in cap. Clericus qui adulatio. 46. Dist.* dicunt Doctores *Luc. de Penna in l. final. C. de Delat. Par. de Pate. Tract. de Re milit. in V. duo milites. num. 5.* quia potest dici proditor; nempe aut ratione *objecti*, quod proditione offendit, ut qui Apostasia, aut hæresi fidem Christo datam in Baptismo abjicit, Christi, ac Dei *proditor* est; pariter, qui fidem, proprio Principi juratam, abjicit, ejus *proditor* est: item qui Patriam hostibus prodit, *proditoris* notam incurrit, quia naturali quodam fœdere, quivis propriæ Patriæ nascendo fidelitatem spondet. Aut ratione *modi*, quo data fides violatur, ut qui secretum proximi, suæ fidei commissum, vulgat, *arg. cap. Sacerdos. de Pœnit. Dist. 6.* aut ejus occultum peccatum, quod probari nequit, manifestat, *arg. cap. De his. 2. quæst. 7.* aut instrumenta alicujus ejus adversario prodit, *l. Si quis aliquid. §. Si quis instrumentum. & §. Instrumenta. ff. de Pœn.* aut quempiam dolose circumvenit, *arg. cap. Si cupis. 16. quæst. 1. cap. Guilisarius. 23. quæst. 4. Authen. de litig. §. 1.* aut pluribus aliis modis, quos recensere superfluum est.

2 *Proditor* autem proprie dicitur, qui simulata amicitia, aut fide, aliquem interficit, prout docuit *Bart. in l. Respiciendum. §. Delinquunt. ff. de Pœn.* quem omnes Doctores communiter sequuntur; unde deducitur *proditorium homicidium* posse commode definiri, quod *sit cædes hominis incauti, patrata sub colore amicitiæ, aut fide data*. Dicitur autem primo *cædes hominis incauti*, hoc est illius, qui nullum motivum habet sibi cavendi ab eo, a quo necatur. Et quidem nonnulli Doctores *Peguer. Decis. crimin. 54. num. 12. Farinac. Quæst. 16. num. 76. & Cons. 188. num. 77. Gratian. Discept. forum. 619. n. 22. Novar. Summ. Bullar. de Immun. Eccl. nu. 76. Sperell. Decis. 185. num. 18.* autumant, *ad homicidium proditorium* sufficere, quod occisus sibi non potuerit cavere ab homicida, sive quia vulneratus est a tergo, extante inimico in loco abscondito; sive, quia inter occisum, ac homicidam nulla interveniebat inimicitia: quia differentia est inter homicidium præmeditatum simplex; homicidium ex insidiis; & *homicidium proditorium*. Siquidem ad primum sufficit præmeditatio, nec requiritur, quod occisus habuerit, aut non, motivum sibi cavendi ab homicida; si enim hic injuriam occultam acceperit ab occiso, qui nempe uxorem suam polluit adulterio, & putabat hoc esse illi incognitum, ut proinde sibi ab eo non caveret, si occisus manet, non potest dici proditorie, nec insidiose, (si a tergo, aut ex aliis insidiis non vulneravit) sed tantum *præmeditate* occisus.

3 Pariter homicidium ex insidiis dicitur tunc tantum, quando aggressio actualis minime potuit prævideri, quia, vel fuit a tergo; vel extante aggressore occultato, aut personato; vel quia gerebat arma abscondita sub pallio: & hæc qualitas intervenire potest in homicidio, sive occisus habuerit causam sibi præcavendi, sive non. *Homicidium* autem *proditorium* importat, quod fiat sub colore amicitiæ, aut fide data, ut inferius amplius declarabimus; & sic hæc duo homicidia specie distingui, perspicuum est, cum in hoc requiratur in homicida amicitia simulata, quæ non requiritur in alio, ut post *Bartolum in l. Respiciendum. §. Delinquunt. num. 2. ff. de Pœn.* firmant multi Doctores *Bald. Anchar. Angel. Aret.* apud *Gomez Varia resol. T. 3. de Delict. cap. 3. de Homic. num. 5. Plaza Bajard.* apud *Cabal. de Omn. gen. homic. num. 295.* Et concedo quidem, quod idem homicidium fit ex insidiis, & proditorium, non tamen erit ex eadem causa, aut qualitate; quia erit proditorium ob amicitiam simulatam; ex insidiis autem ob modum, juxta quem facta est aggressio, ut supra explicuimus.

4 Dicitur secundo, *patrata sub colore amicitiæ*, quia non sufficit, quod inter homicidam, & occisum non intervenerit inimicitia, sed requiritur, quod interveniat amicitia quidem, sed simulata ex parte occisoris, sed credita realis, ac sincera ex parte occisi; & in hoc est ratio veræ proditionis. Quia potest quidem *Titius* ignorare, quod *Cajus* sit ejus inimicus, quia ab eo nulla inimicitiæ signa habuit; nec etiam ab eo habuisse indicia amicitiæ, ob quæ eum pro amico habuerit, & si ab eo occidatur non erit *homicidium proditorium*, quamvis sibi ab eo cavendi nullum omnino motivum habuerit, quia positiva amicitiæ signa non præcesserunt.

5 Talia porro falso amicitiæ Signa ad proditionem requisita, ex *Luca de Penna in l. ult. num. 8. C. de Delator. lib. 10.* recitat *Decianus Tract. crim. lib. 7. cap. 30. num. 12.* & sunt suavia, & dulcia verba proferre; amplexari; applaudere; blande arridere; sub pacis fœdere osculari; jocari prompte; libenter adulari, cum adulatio sit esca proditionis, *arg. cap. Clericus. 3. ubi Turrecrem. n. 5. Dist. 46.* & juxta *D. Hieronymum* apud eundem *Turrecrematam loc. cit. nihil est, quod tam facile corrumpat mentes homi-*

minum, & tam dulciter fallat, sicut adulatio. Alia sunt amicitiæ signa, quæ dabimus infra, cum de probatione qualitatis *homicidii proditorii* agemus.

6 Dicitur tertio, *aut fide data*: fides autem, prout bene advertit *Cabal. Tract. de Omn gen. homic. num.* 458. *& seqq.* potest dupliciter dari alicui, puta, expresse, aut tacite; expresse quidem, quando expressis verbis aliquis alteri fidem spondet, & hoc sive nulla, sive aliqua præcesserit inimicitia, quæ per talem fidem, aut verbis, aut scripto datam, sive jurata fuerit, sive non, censetur abolita. Talis autem data fides, etiam hosti servanda est, *arg. l. Post liminil. §. final. ff. de Capt. & post. rever. Marsil. Cons.* 9. *num.* 24. *℣. Quinimo. Dec. in l. Ea est in fin. ff. de Reg. jur. Giga. Tr. de Crim. læs. majest. Tit. de Proditor. quæst.* 1. *num* 8. *℣.* 8. *proditores dicuntur.* *Tacitam* autem, dicit *Caballus* loco supracitato, esse eam fidem, quæ consistit in ratione humanæ societatis, per quam homo homini prodesse, non vero insidiari debet. Sed hoc minime admiserim, nam hoc pacto quivis occisus ab alio, non præcedente aperta inimicitia, posset dici proditorie occisus, quod verum non est. Sed *tacite datam esse alicui fidem* dicendum est, cum quis alicui præstat ea, quæ amicis tantum præstari solitum est, ut est aliquem in domo propria hospitio excipere; propria secreta illi communicare; illum ab aggressore tueri, pro eo fidejubere &c. Ratio est, quia, cum hæc illis amicis fieri solita sint, hæc eadem præstans, implicite ostendit, eum habere amicitiam cum eo, cui talia præstat, & sic *tacitam fidem* spondere.

7 Dubitare autem hic contingit, an *homicidium* perpetratum ab amico reconciliato, possit dici *proditorium*? Et ad hoc dubium respondetur, distinguendo de reconciliatione aut tacita, aut præsumpta, aut expressa. Si loquamur de tacita, nempe de illa, in qua offensus dissimulat injuriam, non movet querelam contra offendentem, accedit ad Sacramenta Confessionis, ac Communionis, in quibus communiter censetur injuria remitti: respondetur absolute, quod non; quia ad excludendam qualitatem proditorii, sufficit, quod subsistat causa rancoris, ac odii, cognita ab eo, qui occisus est, ut concorditer dicunt Doctores; *Bart. in l. Respiciendum. §. Delinquunt. ff. de Pœn. Marin. Quotidian. Resol.* 147. *num.* 2. *&* 3. *Novar. Sum. Bull. de Immun. Eccl. num.* 79. *&* 81. *Rovit. Pragm.* 11. *Tit. de Abolitio. num.* 58. apud *Raynal. Tom.* 1. *cap.* 8. §. 3. *num.* 113. Ratio est, tum quia qui dissimulat injuriam tantum, non spondet per hoc securitatem injurianti; tum quia non sequitur, quod ex unius interna non apprehensione, exterius alterius delictum qualificetur; tum quia occisus, qui homicidam offenderat, vel debebat procurare ab eo pacem, vel debebat caute procedere, & sibi præcavere; unde sibi imputandum est, si non cavit.

8 Si vero reconciliatio fuit *præsumpta*, ex aliquo actu externo elicita, puta, per *salutationem*, quia salutatus resalutavit; *allocutionem*, quia forte in consortio amicorum communium unus cum alio allocutus est; *conversationem*, quia in hospitio forte caupo eandem mensam paravit pro ambobus, qui insimul comederunt; aut *comitatum*, quia unus pergebat ad eundem locum, ad quem ibat etiam alius, & in itinere facti sunt comites, non quidem illi duo soli, sed cum aliis amicis communibus, quibus uterque illorum erat sociatus, dicendum pariter, quod *homicidium* post talem reconciliationem non est *proditorium*, ut cum multis a se citatis tenet *Grassettus Anatom. nec proditor.* §. 14. *per tot.* quem sequitur *Raynaldus loc. cit. num.* 121. Ratio est; tum quia ex resalutatione, & colloquio non colligitur, aut inducitur amicitia, juxta *Gloss. in l. Lata. §. Amicos. ff. de Verb. sign.* sicut neque ex fortuito comitatu, aut comessatione, quia hæc procedere possunt ex urbanitate; tum quia actus, a quo desumitur præsumptio remissionis injuriarum, non fit sponte, ac motu proprio, sed gratia honestatis, & contemplatione aliorum, coram quibus aliter facere, indecens fuisset, nunquam concordiam, ac reconciliationem inducit, ut post multos, a se citatos, scribit *Farinac. Cons.* 98. *num.* 4. *lib.* 1. tum quia ad inducendam assecurationem reconciliationis non sufficiunt signa generalia dubia, ac æquivoca; sed requiruntur specialia, vera, & necessario concludentia, ut loco citato firmat *Farinacius*.

9 Si autem reconciliatio fuit expressa, facta verbis, aut scripto, per simplicem promissionem, aut juratam de non offendendo, si ex post, nulla nova causa interveniente, *homicidium* committitur, illud erit absolute proditorium, ut cum multis *Giurb. Farinac. Cutell. Delbene Barbos. Ritr. Ther. & Cortiad.* concludit Raynaldus *Tom.* 1. *cap.* 8. §. 3. *num.* 133. Ratio autem est, quia ex quo data est fides de non offendendo, mors illata sub tali fide, habet veram rationem *proditorii* juxta supra datam definitionem.

10 Dubium aliud subire potest, nempe, an *proditorium* censeatur *homicidium*, quod secutum est, postquam injuriatus amicis, qui se interposuerunt, ut pacem cum injuriante faceret, respondit; *Io non li voglio male; facci li fatti suoi; non lo molestarò per giustitia; non voglio più intrinsichezza con lui; io son huomo da bene; so quanto debbo come buon Christiano; per altro non voglio abboccarmi con lui; non havendo che partire con lui*; aut alia verba det, quæ sonare quidem possunt, quod non habeat animum offendendi, non tamen aperte sonant promissionem de non offendendo?

11 Respondeo, quod, ut supra *num* 8. *in fin.* dictum est, non sufficiunt signa æquivoca, aut dubia secutæ reconciliationis, ut offensio secuta post hanc, dici queat *proditoria*; sed requiritur clara, ac aperta promissio de non offendendo. Cum igitur verba superius posita, æquivoca sint, nec apertam sonent reconciliationem, sequitur, quod *homicidium* post talia verba secutum, nullo modo possit vocari *proditorium*.

12 Dubitari ulterius contingit, an qui post factam remissionem, & datam pacem, offendit inimicum, cum quo fuerat reconcialatus, notam *proditionis* incurrat, si ex nova causa, nata post pacem initam, ipsum offendit?

13 Respondeo negative; Ratio est, quia in tantum quis censetur proditor, in quantum, facta pace, offendit alium ex motivo antiquæ inimicitiæ, quæ per pacem censebatur esse sublata. Quod, si offendit ex nova causa, quam sibi porrexit inimicus, non censetur ex motivo antiquæ inimicitiæ offendisse. Sequitur hinc, quod, si in articulis factæ pacis aliquæ conventiones stipulatæ sunt, puta, quod, *si aliqua ex partibus pacem fregerit, teneatur aliquid solvere*, offendens alium ex nova causa, nullo modo tenetur ad pœnam illam conventionalem, prout post multos, quos citat, docet *Clar. Quæst.* 47. *℣. Quæro nunc*, qui testatur de communi. Et ampliatur dicta conclusio ad casum, in quo primo offensus reoffendat ex intervallo suum offensorem, ut pluribus firmat *Cabal. Cent.* 2. *Resol.* 101. *num.* 6. & ratio est; quia, si per primum offensorem, qui novam causam tribuit, fuerat rupta, & totaliter resoluta pax, utique secundo offendens non potest dici *proditor*, nec puniri pro ruptura pacis, quæ amplius non extabat, ut docuerunt *Baldus in l. Semel*

mora

mora in fin. ff. Salu matr. Moronus Tr. de Fid. tregu. & pace Quæst. 126. *num.* 1. *& seqq. & Corneus Cons. fil.* 61. *Col. antepen. & col. fin. lib. p.*

14 Et prædicta conclusio procedit non tantum in pace, inita inter partes, sed etiam, si facta tantum sit tregua aut nuda promissio de non offendendo, ut multis ratinnibus probat *Caball. D. Resol.* 101. *a num.* 34. *ad* 63. pari siquidem passu ambulare debent hæc tria, nempe *pax*, *tregua*, ac *promissio de non offendendo*; nam *pax* est finis totalis, & perpetuus discordiæ; *tregua* est securitas præstita rebus, & personis ad tempus, discordia nondum terminata; *DD. in Rubr. de Treg. & pace. & in l.* 1. *ff. de Pact. promissio vero de non offendendo* est securitas præstita modo rebus, modo personis, arbitrio Judicis, ad obviandum futuris rixis, aut scandalis, *Benintend. Decis* 65. *num.* 18. apud *Caball loc. cit. num.* 59. & sic securitas de non offendendo militat in his tribus, cum hac sola differentia, quod in pace illa est perpetua; in tregua vero temporalis, utrobique præstita a partibus sponte inter se pacificentibus; in nuda autem promissione est eadem securitas quidem temporalis, non tamen complexiva rebus, & personis, ut *tregua*, nec sponte a partibus præstita; sed alternative rebus, aut personis, & auctoritate Judicis facta. Porro ratio, quare liceat sine nota *proditionis*, ex nova causa offensionis, reoffendere offendentem, ast, quia qualibet obligatio, promissio, conventio, pactum, aut quævis alia dispositio quantumvis generalis, ac præcisa in quacunque materia semper intelligitur, *rebus sic stantibus*. & cum hac tacita conditione, quod res in eodem statu perseveret, ut firmant plures Doctores *Dec. Roman. Felin Corn Benintend. Boer. Marsil. Moron. & Bald. l. Cum. proponas. not.* 1. *nu.* 2. *C. de Naut. fen.* cumulati per *Caballum loc. cit. num.* 50.

15 Procedit porro supra data conclusio, non solum quando primo offandens rumpit pacem, treguam, aut conventionem, contrafaciendo pacta jam firmatis; sed etiam quando tribuit alteri novam causam irascendi, ob injuriam sibi ex nova causa illatam; ut pote, si facta conventione perpetua, aut temporali de non offendendo, ob inimicitiam ortam ex causa litis civilis, una ex partibus uxorem, aut consanguineam alterius carnaliter pollueret; aut in bonis furto, aut rapina damnificaret &c; alius autem ex hac nova causa offenderet eum, qui ioiuriam intulit, ut tradunt *Bartolus in l. Aut facta.* §. *Causas. ff de Pæn Baldus in cap.* 1, *n.* 2. §. *Sed nunquid de Pac. tenen. & Castrensis, in l. Qui servum* 96. *n.* 3. *de Verb. oblig.* quos sequuntur alii Doctores communiter. Ratio autem esse potest, quia offendans de novo non facit offensam animo vindicandi antiquam injuram, jam sublatam per pacem, aut suspensam per treguam, sen promissionem de non offendendo; sed propter novam causam supervenientem, ut scripsit *Coraens Cons.* 51. *num.* 2. *& seqq. lib.* 1. *& Cons* 167. *num.* 5. *& seqq. lib.* 3. ac *Belinus in cap.* 3. *num.* 3. *&* 4. §. *& nandicitur de Jureju.*

16 Causa autem, ob quam quis potest sine nota *proditionis* injuriantem de novo offendere, non requiritur, quod sit justa, & de se sufficiens ad offendendum, ut cum multis *Roman, Alex. Marsil. Franc. Hercul. & Moron.* docet *Caballus Resol.* 101. *n.* 27. sed sufficit, quod talis fuerit, ut verisimiliter ille, qui reoffendit, poterit ex injuria irasci, & ex iracundia ad reoffensionem moveri, ut post *Cephalum Cons.* 375. *dub.* 1. *lib.* 1. tenet *Clarus Quæst.* 47. §. *Quæro anne*, qui optime subjungit, quod hoc *De Ameno de Delict., & Pæn. Par. III.*

procedit, quando qui reoffendit, non dedit causam secundæ rixæ, neque eam procuravit, sive affectavit, aliter dicenda esset commissa pœna, & hoc est ad evitandas fraudes: nam quivis posset facere oriri novam causam, & impune alium offendere, non obstante promissione, quod esset maxime inconveniens. Ideo in pluribus Italiæ partibus, ut scribit *Cabal. Cent.* 2. *Resolut.* 101. *num. final.* per Statuta Locorum ordinatur, ut ad evitandas hujusmodi fraudes, quas possunt committera hujusmodi offendentes post factam pacem &c., isti nequeant allegare novam causam offensionis, sed pœnas conventionales subeant fractæ pacis; & in Statu Ecclesiastico adsunt duæ Constitutiones, una est *Pii Quarti*, quæ est 128. in ordine, alia vero *B. Pii Quinti* in ordina 10. in quibus absolute prohibetur allegatio novæ causæ in offensione facta post pacam, aut cautionem datam de non offendenda, quæ Constitutiones firmiter observantur. Quia vero videtur esse contra rationem, quod, qui habuit realem, & veram causam reoffendendi, ipsam nequeat allegare, ideo tales Constitutiones admittunt, ut docet *Farinac. Quæst.* 107. *num.* 507. apud *Canciol Crim. Resol.* 4. *V. Fax. num.* 15. duos casus, in quibus nova causa potest allegari; Primus est, quando ex ventre processus informativi apparet de tali causa. Alius est, quando quis se exhibet probare novam causam, dependentem a necessaria defensione: at in hoc secundo casu allegatio sustinetur, si offansio fuerit facta incontinenti, & in ipso actu defensionis: secus est, si ex intervallo; nam, qui offensus ex intervallo se vindicat, non potest effugere pœnam conventionalam violatæ pacis, ut firmat *Raynal. Tom.* 1. *cap.* 8. §. 3. *n.* 4.

Probatio.

SUMMARIUM.

17 *Homicidium proditorium includit appensatum.*
Qualitas proditionis probanda a Fisco.

18 *Reus probare debet homicidium factum esse ex nova causa, si illud secutum est post reconciliationem.*
Nova causa, saltem semiplene probata, salvat ab homicidio proditorio.

19 *Amicitia probanda per duos Testes.*
Opinio Mascardi impugnata.

20 *Ut probetur amicitia, Testes debeat deponere de dictis, & factis, ex quibus colligitur amicitia.*

21 *Quæ sint signa amicitiæ inter eos, inter quos nulla præcessit inimicitia.*

22 *Signa amicitiæ post reconciliationem æquivoca, aut simulata.*
Homicidium proditorium non est post signa amicitiæ æquivoca, sed est post simulata.

23 *Homicidium fuisse commissum proditorie probatur per argumenta probabilia.*

17 Quia qualitas proditionis specifice distinguit *homicidium appensatum* simplex ab *homicidio proditorio*, quia, ut optime ratiocinatur *Menochi de Arbitr. Judic. lib.* 2. *Cent.* 4. *Cas.* 361. *num.* 25. *&* 26. hoc includit illud, (quia, qui *proditorie* occidit, animo deliberato occidit) & insuper addit qualitatem *proditionis*, quæ, ut visum est, importat simulationem amicitiæ, ut sub ejus colore homicida inimicum facilius perdat: & quia etiam qualitas talis aggravat *proditorium* præ *homicidio appensato* simplici, ut infra ostendemus; hinc est, quod ex vul-

vulgatis juribus, Accusatori, seu Fisco incumbit hanc qualitatem probare; & probatio consistit in hoc, nempe, quod *Cajus Sejum* occidit appensate, & hoc sub simulatione amicitiæ.

18 Verum est, quod, si Reus allegat novam causam inimicitiæ post factam pacem, treguam, aut promissionem de non offendendo, [ob quam causam ipse effugit notam *proditionis*] non incumbit Fisco probare qualitatem *proditionis*; quia; ex quo probavit pacem &c. antea initam, probato homicidio, præsumptive probata remanet qualitas *proditionis*, & Reo incumbit probare novam causam, ob quam offendit. Et ratio est, quia factum non præsumitur, nisi probetur ex vulgatis juribus, unde ad Reum spectat hoc novum factum probare, ob quod deliquit offendendo. Quod, si ex processu liquido non apparet, an ex antiqua, an ex nova causa homicidium processerit, vult *Caball. Cent. 2. Resol.* 101. *num.* 20. quod Judex arbitrari debet, quod homicidium processerit ex nova causa. Ego vero in opposita sum sententia; & ratio est, quia Fiscus, probata pace, & morte secuta, habet intentionem fundatam, quod Reus ex antiqua causa deliquerit; sequitur ergo, quod, si Reus vult evadere reatum *proditionis*, debet novam causam probare, quam si non probat, damnandus est. Hoc autem verum est, quando Reus novam causam neque semiplene probet, sed jura Fisci, & Rei in processu remanent æque confusa. Sed, si novam causam semiplene saltem probet, evadit reatum proditionis, ut tradunt *Alexander Cons.* 115. *num.* 15. *lib.* 4. *Corneus Cons.* 44. *sub n.* 12. ¶. *Et licet. lib.* 4. & *Moronus Tract. de Fid. treg. & pace. Quæst.* 113. *num.* 3.

19 Amicitia porro probatur per duos Testes, ut docuit *Bald. in l. Errore. col.* 1. *in fin.* ¶. *Item amicitia. C. de Testi.* Sed quid deponere debent isti Testes? Respondet *Mascardus Concl.* 85. *num.* 1. citans *Angelum in Auth. de Monach.* §. *Cogitandum*, quod debent deponere, quod idem velle, & idem nolle sit in iis, inter quos probare intendunt amicitiam. Sed hoc mihi durum videtur, siquidem nolle, & velle sunt motus animi, in corde latentes, de quibus nequeunt deponere Testes, qui testificari de iis tantum possunt, & debent, quæ cadunt sub sensu. *Farinac. Quæst.* 70. *num.* 148. *Bill. quæst.* 50. *num.* 12. Quod, si dicatur, idem nolle, & idem velle colligi ex actu, in quo conveniunt amici; respondeo, hoc esse aliquando signum æquivocum, quandoquidem quis aliquando, ut amico morem gerat, operatur, quod amicus vult, aut non vult, cum hoc tamen, quod voluntas ipsius cum voluntate alterius non concordat.

20 Dico ergo, quod deponere debent de iis factis, ex quibus regulariter arguitur amicitia; & Judicis munus est decernere, an ex illis in casu particulari, de quo agitur, conjectari potuit talis amicitia, ut sub illius pallio decipi potuit ille, qui ab amico simulato proditus est. Et hic advertendum, quod non agimus de probanda amicitia reali, & vera, sed de probandis indiciis, & signis, quæ regulariter arguunt amicitiam veram; nam, ut crimen proditionis subsistat, oportet, quod talia signa intervenerint, ut sub illis proditus pronunciari possit is, qui ab amico simulato interfectus fuit.

21 Diximus supra *num.* 5. & 8. de quibusdam signis amicitiæ præsumptæ, ut salutatio &c. quæ videri possunt citato *num.* 8. Tamen distinguenda res est, puta, de amicitia, quæ colligitur ex dictis signis inter eos, inter quos nulla militavit offensio, aut injuria, & de ea, quæ supponitur intercessisse post reconciliationem sequutam ex præcedenti inimicitia. Si loquamur de prima, certum est, quod amicitia colligitur ex mutua salutatione; confabulatione; associatione in itineribus; negotiis; officiis; convictu; hospitatione in propria domo; frequentatione; & multo magis ex communicatione secretorum; commendatione domesticorum negotiorum in casu absentiæ; mutuatione pecuniæ; commodatione rei mobilis; fidejussione in negotio civili, aut criminali, & centum hujusmodi, quæ non solent ab hominibus præstari, nisi iis, qui amici sunt. Verum est, quod nonnulla ex iis, ut puta, salutatio, fortuita societas in itinere &c. quæ communiter gratia humanitatis, ac civilis conversationis fiunt, arguunt potius illam communem benevolentiam, quæ fundatur in vita sociali, ac politica, quam specialem animi inclinationem, ac benevolentiam, quæ aut amicitia formaliter est, aut est amicitiæ fundamentum.

22 Sed si loquamur de secunda, adhuc puto distinguendum, puta, an prædicta signa præstita sint ab eo (qui injuriam accepit, aut post inimicitiam reconciliatus est) ex spontanea voluntate, an potius ex civili decentia, aut urbanitate. *Explico. Cajus* offensus est a *Titio*, qui scit, illum esse conscium injuriæ sibi illatæ, puta, quod ejus uxoris, aut alterius suæ conjunctæ pudicitiam maculavit: sive *Cajus* reconciliatus est cum *Titio* post rixam, inter eos habitam. *Cajus* ex post ambulans per urbem simul cum *Seja*, qui est amicus communis amborum, sibi obviantem *Titium* salutat; cum eo loquitur; confabulatur; ac eum in sui societatem admittit &c. nullo dato exteriori signo rancoris, aut odii &c. ex illis signis probatis remanetne probata amicitia inter *Cajum*, & *Titium*, ita ut, si ex post ille hunc occidit, possit concludi *proditorie* occidisse? Minime. Ratio est, quia illa signa amicitiæ sunt æquivoca; & dicendum est, *Cajum* illa dedisse potius ex civili urbanitate, quam quod *Titius* illius amicus ex his conjici possit; quia illa præstitit contemplatione *Seji* potius, & ne incivilis haberetur, quam quod æquo animo erga *Titium* se haberet. Si vero *Cajus* ea præstet ex se, puta, solitarium *Titium* inveniens, eum salutat; alloquitur; confabulantur; corridet; cum associat in itinere, caupona, ludo &c. ejus domum frequentat; loquitur ad aures &c. profecto ex his probatur amicitia simulata, ex qua homicidium, quod sequitur, jure pronunciari potest proditorium. Et ratio est, quia talia signa non sunt amplius æquivoca, & probantur prodiisse ex animo amico, & pacifico erga alium.

23 At quomodo probandum est, talia signa intervenisse? Dico, quod probandum est concludenter per Testes integros. Ratio est, quia, quamvis sint fundamentum *proditionis*, non tamen sunt difficilis probationis; proinde enim faciliter probari possunt, quia in conspectu omnium solent publice fieri, cum nihil in se contineant turpitudinis. Sed quod talia signa fuerint fundamentum *proditionis*, puta, quod *Cajus* usus sit illis, ut *Titium* incautum deciperet; ac ex iis *Titius* deceptus sibi non caverit a *Cajo*, hoc est difficilis probationis, quia hoc est quid latens animo; unde sufficit, quod probabilibus argumentis probatum remaneat. Ratio est, quia communiter scribentes volunt, quod in *Assassinio* contineatur *proditio*, (licet hoc supra minime admiserimus) sicut ergo ex Textu in *cap. Pro humani. de Homicid. in* 6. habemus, quod in probatione *Assassinii* Judex debet esse contentus *probabilibus argumentis*, hoc idem, ex communi Doctorum sententia, concludendum est de *proditione*.

Tenus

Pœnæ.

SUMMARIUM.

24 *Crimen proditionis gravissimum.*
Obligatio servandi datam fidem est maxima.
Etiam hosti data fides servanda est.
Fides reciproca inter homines est fundamentum humanæ societatis.
Frangens fidem, violat jus gentium.
25 *Homicida proditorie multandus ultimo supplicio qualificato.*
26 *Vir Nobilis non potest ad furcas damnari,*
Pro homicidio proditorio, etiam Nobiles suspendi debent,
Proditores Patriæ, etiam si Nobiles sint, suspenduntur.
Si capi non possunt, suspenduntur eorum statuæ.
Insignia gentilitia proditorum Patriæ tolluntur.
27 *Proditor est intestabilis, & exhæredatus a Patre, nequit movere querelam de inofficioso.*
28 *Nobilis provocatus ad duellum a Nobili, qui fuit proditor, non tenetur lege equestri acceptare duellum, & quare.*
29 *Pœnas homicidii proditorii incurrunt socii criminis, ut principalis.*
30 *Homicida proditorie privatur immunitate Ecclesiastica.*
31 *Pœnæ Clerici homicidæ proditorio desumendæ a pœnis assassinii.*
Traditio Clerici brachio sæculari non habet locum in hoc casu.
32 *Quo ad Regulares nulla habetur specialis dispositio.*
Advertenda a Judice circa probationem simulatæ amicitiæ inter Claustrales.
Judicare de valore indiciorum est arbitrarium Judici.

24 PRoditionis crimen super omnia, quæ contra proximum committi possunt, gravissimum esse, ex hoc potissimum colligitur, quod nempe ipsum est, quod rumpit vinculum humanæ societatis, ac eradicat fundamentum vitæ civilis. Siquidem nulla major obligatio erga proximum est, quam illi fidem servandi, *arg. l. 1. init. ff. de Pact. l. 1. in princip. ff. de Const. pecu. l. 1. §. Marito. ff. Deposit.* etiam si fides hosti data sit, *arg. l. Conventionum. ff. de Pact.* Namque, prout habet *Satyricus. Satyr.* 15. ℣. 155. in tantum a vita solitaria ad socialem congregati sunt homines.

Tutos vicino limine somnos.

Ut collata daret fiducia, scilicet, ut data reciproca inter se fide se invicem tuendi, ac sibi auxiliandi, homines fruerentur quiete secura, ac commodo societatis, stabilito super promissa ad invicem fide. Sequitur igitur, quod, si homo promissam fidem subducit; imo sub illius specie alteri nocet, ipsum proditorie offendendo, subruit humani consortii fundamentum, humanamque Rempublicam funditus subvertit, ac jus gentium violat, ut optime adnotavit *Bart. ad l. 1. ff. Ad leg. Jul. majest.* Et ex his sequitur gravissimum, ac exitiosissimum esse crimen *proditionis*.

25 Correspondentes ad gravitatem criminis, sancitæ sunt pœnæ contra *proditores*. Committens enim *homicidium proditorium* extremo supplicio afficitur; & hoc non simpliciter, sed qualificate, puta, aut raptando per caudam equi ad furcas; aut manum amputando; aut candentibus forcipibus torquendo ante mortem; aut post eam in frusta cadaver secando; seu in patibulo insepultum relinquendo; aut comburendo, juxta gravitatem *proditionis*, ac Statuta locorum. Antiquitus autem pœna hujus criminis erat quadrigarum in quatuor oppositas partes distractio; ita ut Reus, manibus, ac pedibus singulis ligatus singulis quadrigis, & his in quatuor oppositas partes citatis, ille in quatuor partes vivus discerpebatur, cujus supplicii primus inventor fuit *Tullus Hostilius Tertius Romanorum Rex* contra proditorem *Metium Sufetium Albanorum Ducem*, de quo *Virgilius Æneid. lib.* 8. cecinit,

Haud procul inde citæ Metium in diversa quadrigæ.
Distulerant; at tu dictis Albane maneres.
Raptabatque viri mendacis viscera Tullus.

Hancque pœnam quibusdam in locis adhuc usitatam ex *Gribaldo Tit. de Prodit. homicid. num. 12. & 13.* scribit *Caballus de homn. gen. homicid. num. 414. ℣. Quæ pœna.* At puto, hoc accipi debere de *proditorie* Patriæ, non vero de *proditione in homicidio* privato.

26 Et quamvis vir Nobilis delinquens, regulariter non possit ad furcas damnari, ut volunt *l. Capitalium. §. 1. & §. Servi. & §. Solent. ff. de Pœn. Bart. in l. Desertorem. ff. de Re milit.* tamen docuit *Bald. in cap. Cum quidam. Extra de Jurejur.* quod pro *proditione* etiam Nobiles furca suspenduntur. Hoc tamen dictum *Baldi* limitandum, puto, ad proditionem, quæ committitur contra Principem, aut Patriam, *non* extendi autem ad homicidium privatum; sic enim consuetudo obtinuit. Et plura habemus exempla Nobilium, qui tum in *Germania*, tum in *Gallia* fuerunt capite truncati, quamvis de proditione ergo Principem convicti. Mortem autem per furcas, Nobilibus datam, non videmus, nisi in statibus Rerumpublicarum, ut *Venetæ*, ac *Genuen.*, & hoc ob proditionem Patriæ. Et ibidem etiam practicatur, quod ex *Jasone in l. Si quis id. ff. de Juris. omn. Judi.* & *Laudensi de Crim. læs. majest. Quæst. 16.* docet *Decianus Tract. crim. lib. 7. cap. 31. n. 15.* nempe quod, si tales *proditores* sunt absentes, effigies eorum suspenduntur cum epigraphe *proditionis*; & aliis citatis *Bart. Martin. Lauden. Afflict. Gigan. Jas. & Gomez.* scribit *Decianus loc. cit. nu. 14.* quod arma, ac insignia *proditorum* hujusmodi deleantur; forte, ne tanti criminis memoria posteris refricetur. Sed hæc potius spectant ad crimen læsæ Majestatis.

27 Pariter non potest *proditor* condere testamentum, neque condemnato de *proditione* potest reservari factio testamenti, ut post *Gloss. in l. Et militibus.* docet *Baldus C. de Test. milit. arg. l. Ex militari. init. ff. eo. tit.* Itemque potest a Patre exhæredari, ut ex *Isernia in cap. 1. §. Præterea si vasall. Col. 3. ℣. Audivi. Tit. Quæ fu. pri. cau. &c.* probat *Gigas Tit. de Proditor. Quæst. 3.* & si in suo testamento prætereatur a Patre, non potest rumpere testamentum paternum ex querela inofficiosi; nam, licet naturaliter *proditor* vivat, censetur tamen civiliter mortuus, ut tradunt *Bartolus in l. Hac edictali. C. de Secund. nupt. & Afflictus. in cap. 1. §. Et bona committunt. n. 32. Tit. quæ sunt Regal.*

28 Singulare autem, & valde notabile est, quod *homicida proditor*, quamvis Nobilis sit, si alium Nobilem diffidet ad duellum, potest legitime ab hoc refutari absque eo, quod in foro equestri, juxta mundanas monomachiæ leges, refutans duellum, incurrat ullam notam pusillanimitatis, (essere stimato codardo) ob quam a cœtu generosorum Nobilium arceatur; & hoc docet *Decianus lib. 7. cap. 31. nu. 11.* citans *Paridem de Puteo Tract. de Re milit. Tit. Quand. provoca. ad po. Alciatum Tr. de Duell. Tit.*

qua except. repell. provoc. & Gigantem Tit. de Prodit. Quæst. 4. Ratio autem esse potest, quia *homicida proditor* redditur infamis de jure, & de facto; non tenetur autem in foro equestri vir Nobilis, ac famæ integræ, diffidatus ad duellum, armis congredi cum homine infami.

29 Supradictas porro pœnas incurrit non solum Reus principalis *homicidii proditorii*, sed etiam socius criminis, ita ut, si ex dispositione Statuti aliqua mors qualificata sancita sit pro Reo principali, eadem prorsus debetur pro socio criminis, ut *arg. l. Nihil. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar. l. Is qui opem. ff. de Furt. l. Utrum. ff. Ad leg. Corn. de Parrici.* scribunt *Gomez Tit. de Homic. num. 6. ℣. Item etiam. & Plaza Epit. delict. cap. 21. num. 14. ℣. Rursus.* & optima est ratio, quam ad hoc adducit *Caball. de Omn. gen. homicid. num.* 412. illos referens, & est, quia ex auxilio, & favore socii principalis effectus est audacior, & forte sine eo tantum scelus non perpetrasset; unde, cum assistentia socii habeat verum influxum in delicto, hic venit æqualiter puniendus ut principalis.

30 *Homicida* porro *proditorie* privatur Immunitate Ecclesiastica, non solum, juxta antiqua jura, de quibus testatur *Clar. §. Homicidium. ℣. Proditorie vera. n. 10. & Quæst. 32. num. 11. ℣. Scias tamen*, sed etiam juxta posteriorum *Bullam Gregorii XIV.*, de qua scribit *Thesaur. de Pœn. Part. 2. V. Immunitas. cap. 1. ℣. limita hanc.* Et circa probationem delicti ad videndum, an Reus hujusmodi, qui confugit ad Ecclesiam, gaudere debeat, nec ne, Immunitate Ecclesiastica, Episcopi, ad quos spectat de hoc ferre sententiam, debent esse contenti probabilibus argumentis, ob rationes, quas superiori paragrapho *num. 36. & seqq.* ponderandas proposuimus, cum hoc crimen cum delicto *Assassinii* totaliter sit affine, ut alias dictum est.

31 Quo ad pœnas Clericorum, qui hujus sceleris sunt Rei, nihil peculiare invenio in antiquo, ac novo Ecclesiastico jure; sed illæ, quæ pro *Assassinio* sancitæ sunt, de quibus suo loco diximus, quadrant in hoc casu. Sed quo ad traditionem Clerici in manus Judicis Laici, non puto hanc pro hoc crimine deberi. Siquidem talis pœna debetur tantum in crimine *Assassinii*, in quo intervenit pactio pecuniaria, pro vita hominis tollenda, quod horribilissimum est, & quod, ultra alias, tali pœna vindicatur. In *homicidio* autem *proditorio*, quamvis militet eadem ratio, (puta, quod homo incautus occidatur) sicut in *assassinio*, tamen non militat pactio pecuniaria, sed alia qualitas, puta, ostensio simulatæ amicitiæ; quæ licet, ut supra dictum est, sit qualitas exitiosissima humanæ societati, non tamen ob eam reperitur sancita traditio Clerici Curiæ sæculari, quæ sancita est pro *assassinio*: non debet autem fieri extensio pœnarum de casu ad casum, ex vulgatis juribus; proinde concludendum, quod pro *homicidio proditorio*, sua manu facto, & nulla interveniente pretii pactione, Clericus relaxari non debet Judici Laico.

32 Quantum ad Regulares spectandæ sunt, ut in aliis delictis, municipales eorum leges, de quibus tamen puto, quod nulla specialis habeatur, sicut nullam habemus nos Minores de Observantia, quapropter, in facti contingentia Regularis judicandus erit per leges communes Ecclesiasticas. Hoc uno monitum volo Judicem Regularem quo ad probandum simulatam amicitiam inter Regulares, (quæ, ut dictum fuit, est fundamentum qualitatis homicidii proditorii) non sufficiunt ea indicia, quæ sufficiunt pro Reo sæculari, ut allocutio; salutatio; confabulatio; commensalitas; societas in itinere &c. Ratio est, quia omnia hæc sunt Regularibus commorantibus in eodem Claustro communia, & quæ Regularis singulis aliis præstat, quamvis erga eos non æquo animo sit. Oportet igitur, quod, ad probandam simulatam amicitiam Rei cum occiso, probentur urgentiora indicia fictæ amicitiæ, sub qua secuta sit proditoria mors; & quænam sint illa, arbitrarium est judicare Judici Regulari juxta circumstantias facti, locorum, consuetudinis &c. sicut arbitrarium Judici cuivis est judicare de valore quorumvis indiciorum. *Bart. in l. final. num. 5. ff. de Quæst. Simanc. de Hæret. cap. 63. num. 8. Corn. Brun. Salycet. & alii apud Clar. Quæst. 64. ℣. Dixi quoque.*

§. VIII. Parricidium.

S V M M A R I V M.

1 *Parricidium latissime acceptum, quid importet.*
Parricidii etymologia juxta Priscianum.
Lex Numa Romanorum Regis.

2 *Impugnatur dictum Prisciani.*
Vera etymologia nominis parricidii.
Non minus debemus Patriæ, quam parentibus.
Perdens Patriam parricida dicitur.
Occidens Magistratum Patriæ vocatur parricida.
Occidens patriotam potest appellari parricida.

3 *Parricidium late acceptum, quid significet.*

4 *Acceptio propria parricidii quid importet.*
Ejus definitio.
Ira excusat a parricidio.
Homo iratus non est in plenitudine intellectus.
Ira in quovis delicto excusat a pœna ordinaria.

5 *Propria defensio excusat a parricidio.*
Parricida non est filius, occidens Patrem pro defensione Matris.

6 *Si Patrem inveniret concumbentem cum uxore sua, posset filius incontinenti eum occidere, sine nota parricidii.*
Jure Mariti potest homo adulterum suæ uxoris occidere.
Ordine naturæ homo magis diligit uxorem, quam Patrem.

7 *Si Pater, qui adulteravit Nurum, perseverat in adulterio, potest sine parricidio occidi a filio, quamvis non incontinenti.*
Eadem ratio parricidii in Patre occidente filium, & vice versa.
Non punitur pœna parricidii Pater, qui occidat filium, adulterantem Novercam.
Ob metum inevitabilis stupri futuri, minans stuprum potest occidi.
Virginis exemplum.

8 *Quando nam filius occidens Patrem evadat pœnam parricidii proprie dicti.*

9 *Una ex causis, ob quas Pater potest filium exhæredare, si inducit inimicitiam inter Patrem, & filium, excludit pœnam parricidii.*

10 *Pater venenans filium in Carcere, damnatum ad mortem, & vice versa, non subit pœnas parricidii.*

11 *Cædes quid sit.*
Infans etiam venit nomine hominis.
Parentes, qui proprios infantes occidunt, sunt parricidæ.
Patria potestas non in atrocitate, sed in pietate debet consistere.

12 *Fœtus humanus in ventre Matris, in favorabilibus habetur pro homine.*

In

In odiosis fœtus, nundum natus, non habetur pro homine.

13 *Mortem infanti inferre Mater potest positive, & negative, & quomodo.*

14 *Continuatur materia.*

Ab homicidio immunis non est, qui dat causam mortis hominis ob negligentiam rei illi debitæ.

Stricto parricidium non committit Mater, quæ nata infanti non præstat, quæ præstare debet, ob quod infans moritur.

Parentes, qui suos infantes exponunt, feris sunt crudeliores.

Quatupliciter possint delinquere Matres exponentes infantes.

Honor, & fama vitæ antefertur.

Quibus pœnis teneatur Mater exponens infantem suum.

15 *Infanticidium quomodo aggravetur, aut allevietur.*

16 *Quomodo Mater in infanticidio committeret etiam assassinium.*

17 *Continuatur materia.*

18 *Cognatio generaliter accepta quid significet.*

Affinitas quomodo contrahatur.

Cognatio spiritualis, quæ sit.

Cognatio legalis quomodo contrahatur.

19 *Cognati naturaliter, qui dicantur.*

20 *In parricidio requiritur cognatio naturalis.*

21 *Filius natus ex quovis coitu, etiam illicito, si occidit Patrem, est vere parricida.*

Si pater exponit filium, & hic occidat Patrem, non incurrit parricidii pœnas.

Pater exponens filium amittit jus patriæ potestatis.

22 *Occidens Patrem spiritualem non est parricida.*

Pater spiritualis magis diligendus, quam carnalis.

Parricidium punitur ob injuriam factam naturæ.

23 *Occidens Patrem suum adoptivum non est parricida.*

Filius ex adoptione, seu arrogatione, est filius fictus a jure.

24 *Occidens agnatum, aut affinem quemvis, tenetur lege Cornelia de Sicariis.*

25 *Parricidium verum committitur solummodo in conjunctum in linea recta ascendenti, aut descendenti.*

26 *Omnes ascendentes in linea recta vocantur Parentes, & descendentes dicuntur filii.*

27 *Homicidium Fratrum, Sororum &c. in linea transversali, non est parricidium.*

Homicidium Fratris, & Sororis specialem habet gravitatem, & est puniendum morte qualificata.

Fratrem chariorem habendum, quam uxorem, voluit Sophocles.

28 *Gravius parricidium est Filii occidentis Patrem, quam è contra, & quare.*

29 *Matricidium est gravius patricidio.*

Probatio filiationis respectu Patris necessario concludens, non potest dari.

Probatio filiationis, quomodo fiat respectu Patris.

Maternitas de directo potest probari, & quomodo.

30 *Quomodo posset probari concludenter paternitas.*

31 *Probata directe paternitate, adhuc gravius est matricidium patricidio.*

32 *In generatione, & educatione prolis, plus operatur Mater, quam Pater.*

33 *Major est obligatio filii erga Matrem, quam erga Patrem.*

Matres, etiam inter bruta, plus diligunt filios suos, quam Patres.

1 Postquam de homicidii atrocitate, attenta forma illud patrandi, hucusque dictum est, superest dicendum de ejusdem gravitate respectu subjecti, in quo committitur; & circa hoc venit examinandum *Parricidium*. Nomen hoc latissimum, latum, & proprium significatum admittit: Latissimum quidem importat universaliter quodvis homicidium. Nam, ut ex *Prisciano* advertit *Decian. Tract. crim. lib. 9. cap. 5. num. 1. Parricidium* ex vi nominis importat *paris cædem*; & cum homo naturaliter cuivis alteri homini *par* sit, sequitur, quod omne homicidium *Parricidium* jure vocari possit. Proinde a *Fest lib. 14. V. Parricidii Quæstor* refertur lex *Numæ secundi Romanorum Regis*, quæ sic habet: *Si quis hominem liberum dolo sciens morti duxit, Parricida esto.*

2 Sed doctissimi *Prisciani* pace, frigidam nimis esse, patet, *Parricidii* etymologiam deductam a *paris cæde*; nam tunc debuisset scribi per simplex *R*, dicendo *Paricidium*, nulla enim duplicandi eam literam urgebat ratio. Dum igitur semper scriptum reperitur per duplex *R*, convincitur, quod tale nomen derivatur *a cæde Patris, Parentis*, aut *Patriotæ*, ut proinde dici debuisset *Patricidium*; *Parenticidium*; aut *Patrioticidium*, sed ad facilitatem pronunciationis abbreviata sit dictio, & loco, *T*, & *R*, positum sit duplex *R*. Et quidem de *Patre*, & *Parentibus* evidens est deductio: de *Patriota* autem (quod nomen est forte minime reperibile apud antiquos probatæ notæ auctores, tamen optime dici posse latine, leges patronimicorum ostendunt; nec omnia nomina, etiam latinæ puritatis, scripta reperiuntur) comprobatur ex hoc, quod *Patria* æquali cum *Patre*, ac *Parentibus* existimatione censenda est; nam, non minus debemus *Patriæ*, quam Parentibus, *arg. l. Veluti. ff. de Just. & jur.* & qui *Patriam* perdit, Parricidium committere dicitur in pluribus locis a *Cicer. in Philip. 2. 4. & 11. Decian. lib. 9 cap. 5. num 4.* & qui *Patriæ* Magistratum occidit, *Parricida* ab Auctoribus vocatur *Corn. in l. Si non convicii. C. de Injur. Bald. in l. ult. C. de Incol. Carrer. Pract. crim. §. Homicid.* Sequitur proinde, quod *Patriota*, nempe ejusdem *Patriæ* civis, speciali vinculo dilectionis cuilibet copulari debet, proinde, qui illud violat, Patriotam occidendo, tanquam *Patriæ* injurius, *Parricida*, jure merito, vocandus sit. Et huic dicto concordat citata lex *Numæ*, quæ ait, *hominem liberum* occiderit, puta, Romanum civem; nam exteros, bello captos, quamvis Romæ degentes, quia servi erant, occidere, *parricidium* non erat; quia communis *Patriæ* jure non gaudebant; quod tamen cum libertate, ac civilitate, quamvis alibi natis conferebatur.

3 Lato significato *Parricidium* importat cædem cujusvis, sanguine, aut affinitate conjuncti, ut fratris, sororis, patruelis, avunculi, amitæ, materteræ, consobrini, privigni, socrus &c. ut habetur in Textu *l. 1. ff. Ad leg. Pompei de parric. §. Alia deinde lex. 6. Inst. de Publ. judic. Carpz. Par. 1. Q. 8. num. 24.* & communiter dicunt Doctores.

4 Stricta autem, & propria acceptione significat cædem hominis, sanguine conjuncti, in linea recta ascendenti, aut descendenti, & potest ita commode definiri. *Parricidium est dolosa cædes hominis, naturali cognatione conjuncti, in linea recta ascendenti, aut descendenti.* Dicitur primo *dolosa cædes*: nam, ut habetur ex Textu *l. 1. ff. Ad leg. Pompei de Parric. l. un. C. de Iis qui parent. occi. §. Alia quoque. Inst. de Publ. judic.* requiritur ad hoc crimen, ut malo dolo peractum sit. Proinde, si Pater,

ter, ultra modum, verberibus coerceat filium, & hic excandescens, vel ut se defendat a Patre, Patrem interficit, non tenetur crimine *Parricidii*; ratio est, quia dolus excluditur ab ira, quia homo iratus non est in plenitudine intellectus, *Bald. in cap. 1. in fin. de Pace juram. firman. Zacchi. Q. Q. Medicalegal. lib. 16. 2. Tit. 1. Quæst. 6. num. 14. & 15.* & ut dicunt *DD. in cap. Ira. de Pœn. Dist. 3. Alberic. Dict. V. Ira hominis. Pereyr. Elucid. jur. lib. 1. Elucid. 6. Sect. 5. num. 114.* ira est conturbatio animi concitati, qui discursum impedit, unde etiam in *Parricidio*, sicut & in quovis alio delicto excusat a pœna ordinaria, quia excludit dolum. *Raynald. Tom. 1. cap. 6. §. 1. num. 15.*

5 Pariter filius se defendens a Patre injuste percutiente, excusari debet a *parricidio*, si eum occidat. Ratio est, quia lex naturæ, de se defendendo, altioris est gradus, quam sit naturalis, ac Divina lex de honorando Patre; *& juxta Gloss. in l. Minimé. §. Occiderit ff. de Relig. & sumptib. funer.* lex defensionis propriæ hoc permittit. Et hoc pariter extendendum puto ad casum, in quo matrem innocentem Pater occidere tentaret. Ratio est, quia in communi sententia licet occidere injustum aggressorem pro salvando innocente, & sic in casu licitum esset occidere Patrem injuste aggredientem Matrem innocentem; attento maxime, quod major est naturalis dilectio filii erga Matrem, a qua filius majora beneficia in educatione recipit, quam a Patre; unde, si pro salvanda Matre, Patrem necaret, non faceret contra legem naturæ, & ex consequenti non committeret *parricidium*; & si ratione culpæ forsan, quia excederet inculpatam tutelam, non excusandus esset a toto, saltem excusandus esset a tanto, & sic a *parricidio*.

6 Iidem si filius occideret Patrem, repertum in fragranti adulterio cum propria uxore, & hoc faceret incontinenti. Sive si etiam occideret ex intervallo, casu, quo Pater haberet consuetudinem adulterandi illam, a qua nollet desistere, *parricidium* minime committeret. Ratio est, tum quia jure mariti potest adulterum interficere, *l. Marita. l. Si adulterium. §. penult. ff. Ad leg. Jul. de adult. l. Gracchus. C. eo. tit.* tum quia justus dolor, argumento *text. in l. Si adulterium cum incestu. §. Imperatores ff. ad leg. Jul. de adult.* minuit culpam, quia dolum excludit; tum quia ordine naturæ magis diligit uxorem, cum qua est una caro, quam Patrem, maxime vigente testimonio Divino *Gen. cap. 2. v. 24. Relinquet homo Patrem, & Matrem suam, & adhærebit uxori suæ*; unde ex hoc sibi minuitur culpa, ut *parricidii* crimen minime committere dici possit.

7 Ex intervallo pariter, si occidat in casu prædicto, *parricidium* non committere, patet ex hoc, quod circa *parricidium* eadem est ratio in Patre occidente filium, sicut vice versa; habetur porro ex *text. in l. Divus. ff. Ad l. Pompei. de parricid.* quod non pœnis *parricidii* ex Decreto Imperatoris, sed relegatione tantum punitus fuit Pater, qui in venatione proprium filium interemit, qui hic *novercam adulterabat*, nempe, ut optime explicat *Caball. Cent. 1. Resolut. 15. num. 9.* novercam non semel adulteraverat, sed perseverabat in animo continuandi adulterium. Ex quo deducunt Doctores *Grammat. Decis. 5. num. 9. & seqq. Thobi. Nonai. Cons. 109. num. 8. Giurb. Cons. crim. 86. num. 15. Mastril. Decis. 297. num. 86.* apud *Raynald. Tom. 1. cap. 6. § 1. num. 21.* conclusionem, quod ob metum futuri stupri, aliter inevitabilis, minans stuprum potest occidi; & quod filia, in qua minatum est stuprum, ne illud patiatur invita, potest pariter interfici, ut exemplo *Virginii* (qui filiam occidit, ne stupraretur ab *Appia Claudia*, de quo *text. in l. 2. § Et cum placuisset. ff. de Orig. jur.* fit mentio) astruit *Ant. Matthæ. de Crimin. Tit. de Parricid. num. 10. post med. cap. 2.*

8 Quemadmodum ergo Pater filium perseverantem in animo incestandi novercam, poterit occidere absque eo, quod *parricidium* committeret, ita pariter, si Pater Nurum adulteraret, animumque perseverandi in adulterio continuaret, posset a filio interfici absque nota *parricidii*; quamvis alio crimine tenetur, & alia pœna quam *parricidii* deberet multari. Quia vero videtur, quod non currat paritas; quia plus debet de jure naturæ filius Patri, a quo habuit esse, quam Pater filio; unde inferri posset, quod in casu supradicto Pater occidens filium, evadat *parricidium*, non autem vice versa; ideo optima est Regula, quam tradit loco citato *Ant. Matthæ. loc. cit. num. 11. & 12.* dicens, quod filius occidens Patrem, excusari debet a *parricidio* proprie dicto, si duo concurrant; primum est, quod dolor, unde movetur filius, sit justissimus; secundum est, quod Pater aliquid perpatraverit, ob quod exuisse Patrem, Patrisque charitatem, ac nomen dici possit.

9 Evaderent pariter reatum *parricidii* filius, & Pater, si inter eos vergerat inimicitia ob unam ex illis causis, ob quas Pater filium potest exhæredare, prout ex *Surdo*, & *Marsilia* docet *Baron. de Effect. inimicit. Effect. 78. num. 1. & 2.* & cum *Jasone*, *Hippolito*, & *Carreria* firmat *Decian. lib. 9. cap. 18. num. 26.* Ratio est, quia, ut ex *Bartolo*, & *Marsilio* demonstrat *Carrer. Pract. crim. §. Homicidii autem species. num. 140.* ex quibus causis potest filius, aut filia exhæredari, amittit jus *parricidii*; num naturalis amor Patris in filium, & debita observantia filii in Patrem, ex illa causa immutatur ad iram reciprocam, ob quam cessat dolus in homicidio, si sequatur: quod proinde evadit qualitatem *parricidii* & puniendum venit mitiori pœna.

10 Tandem *parricida* minime dici posset Pater, qui ad antevertendam infamiam familiæ, filio ad ultimum supplicium damnato, veneno vitam adimeret, ut contra *Felinum* docet *Decian. Tr. crim. lib. 9. cap. 8. num. 17.* & par ratio currit de filio respectu Patris. Ratio est, quia a tali *parricidio* abesset dolus malus; in eo enim non spectatur vitæ ademptio, sed familiæ honor, qui est pura ratio finalis, ac motiva agendi. Et ex eodem principio sequeretur eadem conclusio, casu, quo non secuta fuisset condemnatio, sed infallibiliter esset secutura.

11 Dicitur secundo *cædes hominis*, nempe violenta vitæ ademptio sive ferro, sive strangulatione, submersione, præcipitio, aut quovis alio modo procurata, *cædes* enim, *Calepino* Teste *V. Cædes, mors est ferro, aut alia vi illata*; nomine autem hominis importatur omne vivens, anima rationali dotatum, cujusvis ætatis illud sit; unde tale nomen comprehendit infantes; proinde Patres, aut Matres, qui proprios filios infantes occidunt, *parricidium* committunt, & *parricidii* pœna plectendi sunt, ut habet Textus *in l. unic. C. de his, qui parent. vel fili. occid. §. Alia deinde 6. Inst. de pub. judic.* nec audiendus in hoc *Menoch. de Arbitr. Judic. lib. 2. Cas. 356. num. 48.* qui vult, parentes, qui necant suos filios, non teneri pœna ordinaria *parricidii*, motus forte ex hoc, quia in jure *text. in l. In suis. in fin. ff. de liber. & posth.* videtur concedi Patri in filios, non minus quam Domino in Servos, jus vitæ, ac necis, sed optime confutatur a *Carpzov. Pract. crim. Par. 1. Quæst. 9. num. 2.* qui ait, quod patria potestas non

in

in atrocitate, sed in pietate consistere debet, ut docet *Martianus* text. in *l. Divus. ff. Ad leg. Pompei. de Parricid.*, illudque jus, quod Patribus in filios videbatur competere, antiquatum, ac sublatum est per aliam legem text. in *l. 1. ff. de Parricid.*

12 Frequentius quidem crimen hoc committitur a Matribus cum infantibus, quam a Patribus cum filiis jam adultis; ideo de his specialiter inquirendum, ac videndum, quando verum, propriumque crimen *parricidii* committant. Dico igitur, quod Mater potest proprium filium interimere, antequam ex utero egrediatur, vel postquam natus est. Si primum, non vocatur proprie tale crimen *parricidium*, sed *abortus procuratio*, de quo inferius speciali paragrapho agemus; ratio est, quia licet fœtus, in utero adhuc contentus, in favorabilibus pro homine habeatur in jure, *text. in l. penult. ff. de Stat. homi.* tamen dum nondum natus est, vere homo dici nequit, argumento legis *In Falcidia. §. final. ff. ad l. Falcid.* proinde in odiosis nomine hominis venire nequit: & ideo abortus procuratio *parricidium* non est; quia hoc est *cædes hominis*, prout supra dictum est.

13 Si autem mors infanti jam nato infertur, hoc potest contingere adhuc dupliciter, puta, positive, aut negative; positive quidem per ferrum, laqueum, suffocationem, ac multiplicibus aliis modis, quibus vis infertur, quos enumerat *Carpzov. Par. 1. Quæst. 9. num. 47. & seqq.* & hoc, si malo dolo fiat, est verum *parricidium*. Negative est, quando Mater non præstat ea, quæ præstare tenetur, & necessaria sunt ad vitam, & educationem infantis; & hoc dupliciter adhuc potest contingere, puta, quando Mater non solum, non præstet ea, quæ præstare filio tenetur, sed etiam eum sinit, aut collocat in loco, in quo illa ab aliis præstari, aut simpliciter, aut nisi ex raro accidenti non possunt; & quando Mater debita filio omittit, collocando illum in loco, in quo illa ab aliis præstari posse, verisimiliter sperare potest.

14 Quo ad primum modum, delinquit Mater, quæ studiose in partu obstetricem accire negligit, ut necessarium auxilium sibi præstet, ut infans in actu nascendi vitalis sit, & ex hoc defectu infans in tali actu moritur; pariter, quando tempore partus ita male situatur in lecto, ut fieri non possit, quin partus nascendo suffocetur inter lecti stragula; insuper, quando nato infanti, & a placenta uterina avulso, non alligat venam umbilicalem, qua non ligata, infans sanguinem deperdit, & moritur; ulterius, quando infantem non lavat a sordibus, in quibus nascitur, nec pannis involvit, ita ut ex frigore aeris ambientis enecetur; sed cum his infantem natum relinquit, aut collocat in loco deserto, aut latrina, cloaca, ubi a nemine regulariter reperiri potest, ac ei subveniri. Talem Matrem, dubium non est, esse Ream infanticidii, quia qui per negligentiam rei a se debitæ, causam mortis dat, ab homicidio immunis non est, uti ex *Plutarcho* in vita *Romuli* refert, & probat *Derian. Tract. crim. lib. 9. cap. 15. num. 35.* Non tamen potest dici, quod stricte committat *parricidium*, tum quia vi adhibita non infert necem infanti; tum quia semper versamur in dubio, num infans ob desertionem, & culpam Matris intereat, an vero ex aliis symptomatis, ut optime ratiocinatur *Carpzov. Pract. crim. Par. 1. Quæst. 11. num. 29.* a quo nec dissentit *Raynal. Tom. p. cap. 6. §. 5. num. 3.*

Quo ad secundum modum peccat Mater, quæ, ut præmissum est, non præstat quidem infanti, quæ præstare naturaliter debet, tamen illum exponit in loco frequentato, & tali modo aptatum, ut verosimiliter mors inferri non possit, (ut pote, quia pannis, ac fasciis est involutus; in calatho, aut fiscella compositus; & in loco alto pendule collocatus, ne a canibus, aut feris comedi possit) imo auxilium ab aliis obtineri, ut passim fit. Crimen hoc atrox esse, convincitur ex hoc, quod in quibusvis animalibus natura abhorret proprios partus abiicere, ideo feris ipsis crudeliores probantur Matres illæ, quæ suos infantes exponunt, & ut dicunt jura text. *in l. Sancimus. in fin. C. de infant. exposit. & Novel. 153. Coll. 9. cap. 1. in fin. tanto deteriores homicidis, quanto calamitosioribus id inferunt.* Tamen, quia sæpe sæpius hoc non fit ex Matrum crudelitate in filios, sed vel ad tuendam propriam famam, & honorem, qui non modo filiis, sed & propriæ vitæ anteferitur, *arg. l. Isti quidem. §. 1. ff. Quod met. caus. Menoch. de Arbitr. lib. 2. Cent. 4. Cas. 396. num. 7.* vel ex paupertate extrema, ob quam non sufficit alendis filiis res familiaris; vel quia Mater vidua, si filium secum haberet, alium maritum non posset reperire; vel ob aliam causam minime turpem; ideo minuitur de malitia delicti, quod neque pœna corporali coercetur, sed tantum exilio, ut tradit *Vuesembec Parati. ff. Ad leg. Cornel. de Sica. num. 14.* aut alia multa Judici arbitraria, ut dicunt *Clar. Menoch. Ludovic. Gilhaus. Arbor. jud. crim. cap. 2. Tit. 15. n. 1. & seqq.* apud *Carpzov. Par. 1. Q. 10. n. 17.*

15 Minuitur tamen, & aggravatur malitia infanticidii, sicut etiam quodvis aliud crimen ex circumstantiis. Si enim Mater nato infanti manus violentas infert, ac ipsum necat, collato sibi prius Baptismo; & hoc faciat, ex motivo tuendo vitæ, aut famæ, ut pote, si est puella, vidua, aut nupta Nobilis, quæ in absentia Mariti concepit, & peperit, & si hoc sciatur, ultra amissionem famæ, vita privabitur a Marito, aut fratribus; profecto dici non potest, quod *parricidium* commiserit; nam hoc malo dolo non facit, quod, ut supra dictum fuit, necessarium est ad verum *parricidium*.

16 Si vero ex alio pravo fine hoc facit: ut pote si Mulier vidua proprium filium necaret, ut acquireret ex morte illius legitimam; aut ad hoc patrandum acciperet pecuniam ab alio, qui ex fidei commisso, aut ratione proximitatis succederet in hæreditate filii: sive ad tale facinus committendum induceretur a prædicto hærede filii, inito pacto, quod vidua illi nuberet, non solum committeret *parricidium*, sed etiam *assassinium*; unde non solum, pœna *parricidii* esset punienda, sed etiam alia magis qualificata. Ratio est, quia, si pacta cum alio pecunia, filium occidit, ultra *parricidium* aperte committit *assassinium*, quia interveniente pacto pecuniario hominem occidit, quæ est vera ratio *assassinii*, ut pluribus secum vectis *Menoch. Thesaur. Sarno. Dombaud. Cujac. Capyc. de Luca ad Vinc. de Franc. Decis. 592. num. 5.* probat *Raynaldus Tom. p. cap. 6. §. 5. num. 50.* qui loquitur in fortioribus terminis, nempe in muliere, quæ pacta pecunia abortum procuraret.

17 Par vero est ratio, quod ipsa filium interimeret, ut ejus legitimam lucraretur; sive ut nuberet ei, qui homicidium infantis illi persuaderet. Ratio est, quia, ut ostendimus §. *Assassinium num. 14.* ratio *assassinii* comprehenditur, non solum in pactione pecuniæ numeratæ explicita, sed etiam in pactione implicita cujusvis alterius rei, pretio æstimabilis. Porro nuptiæ, maxime cum viro divite, aut ditato ex nova hæreditate, sunt res, pretio æstimabiles, unde, si de his pactum intervenit, intrat vera ratio Assassinii. Pariter, si Mater occidit filium, ut acquirat legitimam sibi lege debitam, eadem militat ratio.

ratio. Quantumvis enim hic non interveniat persona talem legitimam stipulans, per fictionem juris lex ipsa, quæ concedit Matri legitimam filii defuncti, induit rationem personæ promittentis; unde, si Mater movetur ad *parricidium*, contemplatione lucri talis legitimæ, perinde est, ac si cum alia persona vera super tali facto pacisceretur de lucro illo; & proinde verum assassinium, simul cum *parricidia* committeretur.

18 Dicitur tertio *naturali cognitione conjuncti*. Porro cognatio (ut *Calvin. lexic. V. Cognatio* ait) generaliter accepta significat omne vinculum, quod inter homines, vel jure sanguinis, vel ex Legali, sive Civili ordinatione oritur. Civili quidem, seu Legali cognatione cognati sunt ii, qui vinculantur inter se ex copula legitima, aut illegitima Maris & fœminæ, qui sunt ex eodem sanguine cum iis, qui cognatione vinculantur; ut ex copula *Titii* cum *Berta*, utrorumque ascendentes, descendentes, ac transversales fiunt inter se cognati cognatione, quæ proprie vocatur *affinitas*, quæ utroque jure *Tit. 13. & 14. lib. 4. Decretal. Tit. 10. ff. lib. 38.* firmatur, & taliter vinculati vocantur *affines*. Pariter Legalis cognatio inducitur per collationem, ac receptionem Sacramenti Baptismi, ac Confirmationis; & hæc in jure *Tit. de Cognat. Spiritual. lib. 4. Decretal.* vocatur *cognatio spiritualis*. Insuper per adoptionem, sive arrogationem contrahitur cognatio, quæ in jure Canonico *Tit. de Cognat. legal. lib. 4. Decretal.* appellatur singulariter *cognatio Legalis*.

19 *Naturali* autem *cognatione* vocantur illi conjuncti, qui ex eodem sanguine sunt propagati, &, uti *Modestian. text. in l. Non facile, §. 1. ff. de Grad. & affin.* ait, dicuntur cognati, *quasi una communiter nati, vel ab eodem orti*; cognati enim reducuntur ad unum communem stipitem, a quo descendunt, & a quo mensurantur cognationis gradus.

20 *Parricidium* igitur requirit, quod inter Reum & occisum interveniat *cognatio naturalis*, non autem sufficit Legalis; & rationem reddit *Clar. §. Parricidium. num. 2.* nam in hoc crimine consideratur substantia filiationis, nempe procreatio ex sanguine, non vero qualitas, nempe illa externa, quæ ex dispositione Legis inducitur.

21 Sequitur hinc, quod, quamvis filius sit natus ex adulterino, nefario, sacrilego, aliove quovis damnato coitu, si Patrem occidit, & vice versa, verum committitur *parricidium*, ut pluribus secum vectis *Clar. Moller. Berlich. Menoch. Schneid. Felin. Alex. Garz. & Covarr.* probat *Carpzov. Par. 1. Quæst. 8. num. 28. & Quæst. 9. num. 15.* quamquam aliter sentiat *Decian. lib. 9. cap. 18. num. 30.* Sed profecto verior est prima opinio; ratio est, quia, quod filius sit natus ex coitu illegitimo, aut legitimo, qualitas est; quod autem progenitus ex semine substantia est, & in hoc fundatur substantialis ratio filiationis. Prout vero dictum est, in *parricidio* consideratur substantia, non autem qualitas cognationis. Verum est, quod ex aliqua qualitate etiam a Patre naturali amittitur jus *parricidii* passive; ut nempe, si Pater naturalis (sive legitimus, sive illegitimus sit) filium infantem exponit, & hic factus vir Patrem occidit, non tenetur hic pœna *parricidii*, quia ille filium exponendo, amittit jus Patriæ potestatis, ut statuunt ambæ leges *l. 2. C. de Infant. exposit. cap. 1. de languid. exposit.* & sic tenuerunt *Petrus Gerardus Singular. 1. & Carrerius Pract. crim. §. Homicid. num. 144. ℣. limita etiam in filio*. Tamen hoc potius spectat ad pœnam, quam ad substantiam delicti, puta, quod lex perpendens crimen Patris in exponendo filium, ac injuriam ab hoc acceptam, ad pœnam illius, & excusationem istius, disponat, quod ille privetur Patria potestate Civili, & hic non puniatur pœna *parricidii*; non tollitur tamen, quod verum *parricidium* non committat, cum occidat eum, a quo habuit esse; & coram Deo idem crimen est; ac si Pater eum non exposuisset; per illam enim expositionem non dispensatur filius in præcepto Dei mandantis: *Honora Patrem tuum, & Matrem tuam Deuteronom. cap. 5. num. 16.*

22 Sequitur ex dictis, quod, si quis occidat Patrem suum spiritualem, non incurrit *parricidium*, ut bene contra *Bartolum, Hippolitum*, ac *Carrerium* probat *Decian. lib. 9. cap. 9. num. 6.* Ratio est, quia, quantumvis juxta rectam rationem, ac fidem, æqualiter, imo magis diligi debeat Pater spiritualis, quam corporalis, ut jura dicunt, *text. in cap. Ita diligere, & in cap. Pitacium junct. glos. in V. Multo magis. 30. quæst. 3.* ex eo, quod ille animam ad gratiam regenerat, hic vero tantum corpus ad naturam; tamen quia lex humana punit *parricidium* singulari pœna, propter injuriam illatam naturæ, quæ non militat in Patre spirituali, ideo pœna *parricidii* non punitur occidens spiritualem, sicut Patrem naturalem.

23 Sequitur pariter, quod, si filius adoptivus Patrem adoptantem, aut vice versa, interficiat, non delinquit *parricidio*, quia, ut dicunt Doctores *Bald. in l. Fideicommissum. ff. de Condit. & demonstr. Alexan. in l. Adoptivum. in princip. ff. de In jus voca.* filii adoptivi sunt filii ficti a jure Civili, non autem naturali; proinde filius talis contra Patrem delinquens, aut vice versa, non incurrit reatum *parricidii*, quod ex solo nexu sanguinis naturali procedit.

24 Sequitur itidem, quod occidens Uxorem, Socrum, Cognatum, Novercam, Privignum, ac alios affines quosvis, non delinquit *parricidio*, proinde sola pœna legis *Corneliæ de Sicariis* punitur, ut in jure habetur *text. in l. 1. ff. ad l. Pompei. de Parricid. & in l. Pœna. §. Qui alias. ff. eo tit.* ob rationem supra adductam, quia nempe conjunctio per affinitatem inducta est per legem positivam Civilem, non autem per naturalem. Quamvis vero videatur, quod conjunctio Mariti cum Uxore videatur inducere vinculum naturale ex eo, quod per copulam fiunt una caro, tamen, quia deficit conditio propagationis unius ab alio, quæ est proprium fundamentum *parricidii*, hoc minime inducitur ex nece Mariti, aut Uxoris, hinc inde patrata.

25 Dicitur quarto *in linea recta ascendenti, aut descendenti*. In hoc enim proprie radicatur atrocitas *parricidii*, ut nempe quis adimat vitam illi, cui, aut a quo vitam dedit, aut accepit immediate, aut mediate; nam a tanto facinore natura abhorret, non minus, quam ab inferenda manu in propriam personam. Siquidem Pater considerat filium a se genitum, tanquam partem sui; filiusque genitus a Patre, naturalem affectionem debet habere ad eum, velut pars ad totum, cujus est pars, aut effectus ad causam, a qua habuit esse.

26 Nil autem refert, quod esse, ac vita data, aut accepta sit immediate, vel mediate, ut verum *parricidium* inducatur. Siquidem Avi, ac Aviæ dant esse Nepotibus, ac isti ab Avis accipiunt esse, non quidem immediate, sed mediate, & tamen, si Avus, aut Avia occidat *Nepotem*, aut vice versa, verum, ac proprium *parricidium* committitur, ut communiter; Teste *Decian. Tract. crim. lib. 9. cap. 8. n. 4. D.D. in l. 1. ff. Ad leg. Pompei. de Parricid.* dicunt Doctores. Ratio est, quia, ut ex jure habetur *text. in l. Quique, §. Parentes. & in l. Sed si hac. §. liberos. ff. de In jus*

jus voca., omnes ascendentes in recta linea usque in infinitum, sunt, & vocantur *Parentes*; ex quo infertur, quod pari modo omnes descendentes in linea pariter recta veniant nomine filiorum; & profecto si nomine filiorum aliquando in jure *l. liberorum. §. Sed & Papyr. l. Filii. l. Justa. ff. de Verb. sign.* vocantur Nepotes, eodem nomine venire possunt omnes descendentes, etiam in infinitum in recta linea, & ratio est, quia quod est causa causæ est causa causati ab illa causa, & sic primus stipes, qui est causa mediata, aut immediata omnium intermediorium, potest dicere filios omnes, qui ab intermediis procreati sunt, tanquam a se prodeuntes ministerio causæ intermediæ, a se immediate causatæ.

27 Sequitur ex dictis, quod homicidium Fratrum, Sororum, Avunculi, Patrui, Consobrini &c. ac aliorum Cognatorum in linea transversali, *parricidium* proprie non est, quia unus ab alio non accepit, aut dat esse, quantumvis omnes immediate, aut mediate ab uno sint. Verum est, quod homicidium fratris, aut sororis specialem involuit gravitatem, (cum ex sententia *Sophoclis* apud *Aristot. Rhethor. ad Theodect. lib. 3. cap. 16.* frater charior habendus sit, quam Uxor, aut filii, ex eo, quod & Conjux, & alii filii haberi possunt, non itam fratres, mortuis Parentibus), & ideo quamvis pœna parricidarum non puniatur, sed pœna legis *Corneliæ de Sicariis, text. in l. 1. ff. Ad leg. Pompei. de Parricid. & in l. Pœna. §. Qui alias. ff. eo. tit.* tamen debet hæc aliqualiter qualificari, puta, Reum, ad fureas damnatum, trahendo ad caudam equi, aut candentibus forcipibus torquendo, aut insepultum in patibulo relinquendo &c., ut scribit *Carpzov. Pract. crim. Par. 1. Quæst. 13. num. 6. & 7.*

28 Ex hucusque igitur traditis concluditur, verum *parricidium* committi solummodo a filiis in Parentes, aut vice versa a Parentibus, ac Avis in filios, ac Nepotes. At quale nam dicendum atrocius parricidium Patris in filium, aut Nepotem, an è contra? Dico, quod gravius est *parricidium* filii contra Patrem, aut Avum. Ratio est, quia gravitas delicti in Patre occidente filium, mensuratur solum a naturali affectione, quam ex instinctu naturæ quodlibet animal habet erga propriam prolem; & occidendo proprium filium peccat Pater tantummodo contra tale debitum naturæ animalis. Sed in filio occidente Patrem, læditur non solum naturalis affectio, quam quodlibet animal servat erga proprios genitores, quæ radicata est in sanguinis simpathia; sed læditur etiam lex naturæ rationalis, quæ dictat, æquale bonum esse ex gratitudine reddendum ei, a quo bonum accepimus; & cum filius a Patre acceperit vitam, ac esse simpliciter, quod prævalet omni bono, ut substantia accidenti; sequitur, quod ex gratitudine filius debet Patri bonum æquale illi, quod accepit, & ita propriam vitam debet dare pro servanda Patris vita. Si ergo non tantum non servat, sed Patri vitam adimit, sequitur, quod peccat in legem naturæ rationalis. Læditur tertio etiam præceptum Divinum de honorando Patre; quantumvis enim Patres, ac Theologi extendant tale præceptum ad omnes sanguine conjunctos intra quartum gradum transversalem, ac descendentes in linea recta; tamen expresse non est ita præcepta reverentia aliorum ad invicem, sicut filiorum erga Parentes. Sequitur ergo, quod, cum in *parricidio* filii in Parentes triplex lex læsa maneat, hoc præ alio longe gravius sit.

29 At quodnam execrabilius passivum Parentum *parricidium* dicendum est Patris, an Matris? Dico, quod gravius est matricidium, quam patricidium, & hoc ex duplici principio. Primum est, quia nunquam constare potest de vero patricidio, quia non potest directe probari filiatio per probationem necessario concludentem respectu Patris, ut post *Glossam in l. Hujus ff. de Condict. & demon. Bartolum in l. 1. num. 2. C. de Quorum bonor. & Baldum. in l. Non ignorat. in fi. §. Sed quid. C. Qui accu. non pos.* tradunt communiter Doctores *Socin. Cast. Præpos.* apud *Mascard. Concl. 787. num. 3. & 4.* ergo ex consequenti relativorum neque paternitas. Unde censent communiter Doctores, probationem filiationis, & paternitatis directam esse impossibilem, & solummodo admitti præsumptivam, si nempe aliquis natus sit ex Uxore cohabitante cum marito in sua domo, vicinis scientibus, *DD. in l. Filium. ff. de His qui sunt sui, vel alien. jur. & in l. Non epistolis, C. de Probat. & in l. Si vicinis. C. de Nupt. cap. Per tuas. de Probat. cap. Transmissæ. Qui fil. sint legit.*, aut si tractatur in educatione, ac cæteris, tanquam filius. *DD. in l. Quidam quasi. ff. de Probat. Gloss. penult. in cap. Transmissæ. Qui fil. sint legit. Canonist. in cap. Per tua. de Probat. Mascard. Concl. 789. nu. 1.* Quam parum concludant autem pro veritate hujusmodi præsumptiones, docet quotidiana experientia Confessariis bene nota, qua discunt, non raras esse nuptas, quæ ex adulterio concipiunt, & multos ex pietate alere, tanquam proprios naturales filios, eos, quos ab hospitali expositorum receperunt educandos, lex tamen hujusmodi præsumptivas probationes circa paternitatem recipit, & pro concludentibus approbat. Sequitur igitur, quod ex reali incertitudine paternitatis non potest censeri ita grave homicidium ejus, qui habetur pro Patre, cum frequenter contingat non esse talem eum, qui pro Patre reputatur. Quod tamen fallit in Matre, nam hujus maternitas certa est, *text. in l. Quia semper. ff. de In jus vocan.* quia certo probari potest per obstetrices, ac alias personas, quæ partui interfuerunt, *arg. l. 1. §. de inspiciendo. ff. de Ventr. inspir.* Concludendum ergo, quod, quantumvis in foro fori appareat, occisum fuisse Patrem Rei, quia natus ex sua Uxore fuit, & ideo verum patricidium commisisse; tamen pro vera potest non esse Pater, & sic solum homicidium commisisse; quod tamen non potest esse de Matre, quæ directe probari potest esse talis; unde homicidium hujus ratione certitudinis semper gravius erit censendum.

30 Dato etiam, quod probari possit de directo certa paternitas, (ut nempe, si probaretur, virum, ac Uxorem fuisse per annum integrum in carceribus sub fidis custodibus, qui testarentur nullum alium virum fuisse ingressum in carceres, & sub fine anni mulier pareret in carcere; tenent enim nonnulli Doctores *Butr. & Bart. in l. 1. num. 2. C. Quor. bonor. Barb. Cons. 3. num. 7. Vol. 3. Boer. Quæst. 299. Menoch. de Arbitr. Cas. 89. num. 18.* quod probatio paternitatis tunc esset directa (quod tamen non admitto, nisi custodes ostenderent se esse castratos; aliter potuit aliquis eorum, dormiente marito, mulierem fœcundare), adhuc non tam grave esset patricidium, ut matricidium, & hoc deduco ex secundo principio.

31 Plane stat, quod ad generationem prolis non minus requiritur actio Matris, quam Patris; non enim natura frustra fabricata est testes fœmineos, in quibus elaboratur semen; licet ergo dicant Philosophi, semen maris esse in generatione principalius, quia habet rationem activi; non tollitur tamen, quod activum etiam non sit semen fœmineum: etenim, licet hoc se habeat per modum passivi, prout comparatur

ratur ad semen maris, quia ab eo actuatur ad generationem; tamen, ut comparatur ad prolem genitam, cui dat esse per veram generationem, ipsum etiam dicendum est vere activum. Sequitur igitur, quod, quo ad conceptionem prolis, æquali modo se habeant Pater, ac Mater, ac uterque necessariam simpliciter operam præstent.

32 Ad perfectam autem generationem, ac vitam prolis, multa sane requiruntur omnibus nota, quæ tamen sola præstat Mater, organizando nempe membra, sanguinemque nutriticum subministrando; sufferendo varia symptomata; uteri præfocationes; syncopes; cordis palpitationes; nauseas; vomitus; & alia sexcenta incommoda, quibus prægnantes sunt obnoxiæ. Postquam autem inter acerbissimos dolores enixæ sunt, fœtusque vitalis natus, novit unusquisque quasnam molestias, curas, vigilias cogatur subire anxia Mater, ut natam prolem eo usque perducat, ut sibi necessaria ad victum, vestitumque parare possit. Tot incommodis, ac laboribus immunis est Pater, qui post voluptuariam seminationem, circa perfectam prolis generationem nihil pensi habet.

33 Sequitur ex his, quod longe majorem obligationem habet filius Matri, quam Patri, ut proinde etiam naturali instinctu magis feratur erga Matrem, quam erga Patrem, sicut etiam tenerius filium diligit Mater, quam Pater. Hoc idem videtur in brutis; nam erga Patrem nullam ostendunt inclinationem, sicut etiam vice versa; erga Matrem autem è contra; sicut & Mater filios, maxime quando parvuli sunt, prosequitur, quod videmus quotidie in gallinis, canibus, & cæteris brutis fœminei sexus. Dum igitur, quo ad legem naturalis inclinationis magis feratur filius in Matrem, quam in Patrem; & lege etiam rationalis naturæ magis gratus debeat esse filius erga Matrem, cui tanta, & tot debet, quam erga Patrem; sequitur, quod, si in Matrem matricidio sævit, atrocius peccet, quam patricidio.

Probatio.

S V M M A R I V M.

34 *Ad parricidium probanda a Fisco est conjunctio sanguinis in linea recta inter homicidam, & occisum.*

35 *In probando parricidio sufficiunt indicia, quæ tamen sint argentiora, & proxima.*

36 *Probatio conjunctionis, & sanguinis est facilis, & quomodo fit.*

Crimen parricidii nunquam præscribitur.

Abolitiu parricidii non indulgetur.

Alia delicta intra certum tempus præscribuntur.

34 Quo ad probationes hujus delicti sciendum, quod in eo, sicut & in quolibet alio crimine ab accusatore, seu Fisco probandus est dolus, qui, prout dicunt Doctores *Bald. in l. final. in 20. opposit. C. de Hered. inst. Salycet. & Hippolit. C. Ad leg. de Sicar. arg. l. 1. ff. de Parric.* in dubio non præsumitur in hoc crimine propter arctam sanguinis conjunctionem, ut scribit *Decian. lib. 9. cap. 18. num. 1.* Et quia, ut non semel dictum est, in omni crimine probanda est qualitas specificativa delicti, ad accusatorem pariter, aut Fiscum pertinet probare conjunctionem sanguinis in recta linea inter Reum, & occisum; nam hæc est qualitas, a qua specificatur *parricidium* a simplici homicidio.

35 Quantum ad probationem facti dolosi, opinatus est *Cicer. Orat. pro Roscia. fol. m. 27.* quod, cum *parricidium* sit crimen adeo atrox, ut pene incredibile sit, quod committi possit ab homine, requirantur ad hoc probandum argumenta meridiana luce clariora. Verum, cum & ipsa atrocitas sit in causa, ut ejus criminis Rei tanto magis delictum procurent occultare, ideo, sicut in aliis delictis, quæ sunt difficilis probationis, dici solet, ita & in hoc sufficere debent indicia, & conjecturæ: & hanc conclusionem firmat *Decian. lib. 9. cap. 17. num. 5. & seqq.* plurium Doctorum auctoritate *Livi. Bald. Signorol. Suar. Marsil. & Igar.* Indicia tamen esse debent urgentia, & proxima; inter quæ validissimum censendum est commodum, quod ex morte occisi reportaturus est Reus prætensus: nihil enim impellere potest hominem, ad violandum jus naturæ in hoc scelere, velut desiderium proprii commodi, aut realis, aut præstituti. Hinc habemus plura exempla conjugatorum, qui ex commodo sperato novi conjugii, Uxorem, aut Maritum occiderunt; item audivi Patrem occidisse filium, ut potiretur matrimonio fœminæ, quam deperibat, & quæ respectu filii viventis, nolebat illius *nuptiis* assentiri: scio etiam, Matrem quandam veneno propriam filiam sustulisse, ut ad nova vota transire posset, in quibus obtinendis a filia impediebatur; pariter vidimus, quod filius Patrem senem necavit, ut hæreditate potiretur ad luxum, cui illo vivente libere indulgere non poterat, & alios hujusmodi casus. Perpendat igitur Judex prudens in facti contingentia commodum, quod ex alterius morte sperare potuit Reus, & hoc statuat pro validissimo indicio sceleris.

36 Facilis porro est probatio qualitatis conjunctionis sanguinis in linea recta inter Reum, ac occisum; probato enim, quod unus sit natus ex Uxore legitima, enhabitante simul cum Marito, vicinis scientibus; sive probato, quod ille fuit tractatus in omnibus ab alio, ut filius a Patre, probata remanet qualitas filiationis in uno, ac paternitatis in alio, prout diximus supra *num. 29.*, aut si aliis præsumptionibus communiter admissis pro legitimis, ostatur, de quibus abunde loquitur *Mascard. de Probat. Concl. 788. & 789. per tot.* Sciendum tandem, quod, quamvis cætera delicta intra certum tempus præscribantur, prout diximus *Par. p. Tit. Patronus. num. 91. text. in l. Querela. C. Ad l. Cornel. de Fals.*, attamen propter atrocitatem *parricidii*, ejus accusatio est perpetua, ut habetur in jure *text. in l. ultim. ff. Ad l. Pompei. de Parricid.*, & tanti sceleris abolitio non indulgetur.

Pœnæ.

S V M M A R I V M.

37 *Pœna parricidii antiqua, quæ, & quare sic dabatur.*

Talis pœna est antiquata ob periculum animæ.

In Germania de jure Saxonico adhuc usurpatur.

38 *Pœnæ exasperantur arbitrio Judicis.*

Ob quas causas pœnæ mallientur.

Pœnæ infanticidii juxta varias circumstantias.

39 *Mater occidens infantem, non sibi collata Baptisma, atrocissime punienda.*

Nobiles, ac plebeii æqualiter puniendi in parricidio.

40 *Præstans auxilium sceleri per factum remotum, regulariter non punitur pœna principalis.*

In parricidio auxilians etiam per factum remotum, æque ac principalis punitur.

41 *Pœna occidentis conjunctum in linea transversali.*

Pœna

Pena legis Cornelia de Sicariis exasperanda cum homicida fratris.

42 *Clericus parricida est degradandus, & tradendus Curia sæculari.*

Unum crimen gravissimum non constituit Religiosum, ad eum expellendum ab Ordine.

In Ordine ad alias pœnas, unum delictum gravissimum prodit hominem incorrigibilem.

43 *Regulares Rei de hoc crimine sunt puniendi de jure communi, si desint Statuta.*

37 PŒna veris *parricidis* juxta Textum expressum *in l. unic. C. de His qui par. vel lib. occi.* erat, quod Reus tale crimen confessus, prius virgis sanguineis cæderetur, exinde insueretur culeo, (hoc est sacco coriaceo) una cum gallo gallinaceo, cane, vipera, & simia, & in mare projiceretur; cujus pœnæ rationem late examinat *Decian. lib. 9. cap. 16. num. 12. & seqq.*, & assignat etiam Textum citatæ legis, nempe, ut Reus *omnium elementorum usu vivus carere incipiat, & cœlum superstiti, & terra mortuo auferatur.* Sed talis pœna, ut nimis atrox, & quæ occasionem præberet Reo damnandi animam, antiquata est, ut communiter scribentes testantur, assertore *Clar. §. Parricid. ℣. Sed quæro, quæ sit*, licet *Carpzov. Par. p. Quæst 8. num. 15. & seqq.* pluribus citatis *Pingit. a. Heigi Coler. Gomez. Berlich. & Moller.* velit adhuc in uso esse in quibusdam regionibus, & signanter docet, eam adhuc deberi de jure *Saxonico*, ac edictis Imperialibus *Caroli V.* Cæterum in aliis locis, furcia, gladio, aut rota Rei plectuntur, qualificato tamen supplicio, juxta facti contingentias, ac municipales leges.

38 Sicut autem exasperandæ sunt pœnæ, Judicis arbitrio, ex qualitate aggravante, ut ex jure *arg. l. Et si severior. ff. Ex qui. cau. inf. irro. l. Hodie. ff. de Pœn. l. Quid ergo. §. Pœna gravior. ff. de His qui not. inf.* deducitur, ita etiam minuendæ sunt. Proinde qui committeret *parricidium* præter intentionem occidendi, aut ex ira, præcipitatione, inadvertentia, aut alia causa dolum minuente, aut totaliter excludente, juxta varios casus, de quibus judicare arbitrio Judicis commissum est, quorum plures examinat *Carpzov. Par. p. Quæst. 15. per tot.*, mitiori pœna, quam parricidii esset puniendus. Hinc, si Nobilis puella, aut vidua, aut nupta, in absentia mariti ab amasio ingravidata, pareret, & ad tegendam propriam infamiam, infantem, prius a se baptizatum, necaret, simplici capitis amputatione esset plectenda, cum deliquerit non pleno dolo, sed ad tutelam, quamvis injustam, suæ famæ. Minus delinqueret, quæ partum prius baptizatum, in loco solitario abjiceret, sibi non alligata vena umbilicali, nec pannis involuto &c; si tamen mors infantis non sequeretur, tunc citra mortem deberet puniri: sed, si mortuus inveniretur infans, debet mater omnino morti dari, ut dicunt Doctores. *Gudelin. Comment. ad jus noviss. lib. 5. cap. 17. num. 10. Matthæ. de Crimin. ad lib. 48. ff. Tit. ult. cap. 2. Tellez. in cap. 1. Extra. de Infan. exposit. num. 10.* apud *Raynal. Tom. 1. cap. 6. §. 5. num. 7.* Ratio est, quia non præstando infanti necessaria, quæ ut Mater naturaliter ad ejus vitam debet, pari modo delinquit, ac ea faciendo, quæ ad ejus mortem tendunt, & facere non debet. Adhuc minus delinqueret, si baptizatum infantem in loco frequentato exponeret; si enim mortuus inveniretur infans, mater debet tantum fustigari, ut vult *Vnesembecius Paratit. ad leg. Corn. de Sica. num. 14. fin.* quem refert, & sequitur *Bocksllius disp. crim. cap. 7. num. 8. ℣. Refragatur.* Ratio est, quia mors secuta est præter illius intentum, & illa fuit tantum in culpa, & non in dolo, & potuit forte mori infans ex alia causa, quam ex expositione; si vero mors secuta non fuerit, absolvenda est mulier, ut vult *Menochius de Arbitr. Cas. 369. num. 5. Clarus quæst. 83. num. 8.*

39 Si autem infantem non baptizatum occideret; sive sibi necessariis ad vitam minime adhibitis, in locum solitarium projiceret, unde mors sequeretur, supra omnia delicta atrocissimum committeret parricidium. Ratio est, quia non tantum vitam corporalem, sed etiam spiritualem infantis perderet, & privaret eum fruitione æternæ vitæ, ad quam, ut pote natus ex matre Christiana, per Baptismum jus habere poterat. Unde non simplici, sed qualificata pœna *parricidii* esset punienda, nulla habita ratione proprii status, quandoquidem ordinaria pœna *parricidii* percutiendi sunt ita Nobiles, sicut Ignobiles. *Carpzov. Par. 1. Quæst. 9. num. 41.*

40 Præ atrocitate pariter hujus sceleris speciale est, quod, licet in aliis criminibus præstans auxilium per factum remotum, non puniatur eadem pœna cum Reo principali ad tradita per *Bald. in l. Jud. cet. C. Ad leg. Jul. peculat.* tamen hoc fallit in *Parricidio*, ut probatur ex Textu in *l. Si sciente. ff. Ad leg. Pompei. de Parric. & in §. Alia. 6. Inst. de Publ. jud.*

41 Quo vero ad occisionem affinium, aut consanguineorum transversalium, quæ improprie *parricidium* vocatur, ejus pœna est legis *Cornelii de Sicariis*, puta, capitis amputatio. Tamen qualificatur mors, non tantum quo ad communes circumstantias aggravatorias criminum, sed etiam quo ad proximitatem gradus conjunctionis inter Reum, ac occisum. Nullus autem proximior est gradus, quam fratrum, qui de jure Canonico, *arg. cap. Tua nos. & cap. final. de Consang. & affini.* primum inter se gradum constituunt, sicut filius cum Patre; unde præ ceteris grave redditur *fratricidium*. Quamvis vero hoc puniri non debeat pœna præcisa parricidii, ut docet *Decian. lib. 9. cap. 19. num. 7. l. penul. §. 1. ff. Ad leg. Pompei. de Parric.* (quia, quamvis sint fratres conjuncti in primo gradu inter se, sicut cum Patre, non tamen sunt in linea recta, nec unus habet esse ab alio, ut filius a Patre) tamen puniri debet pœna proxime minori.

42 Quo ad Clericos *parricidium* committentes; ultra pœnas contra eos latas pro homicidio appensato, de quibus in superioribus dictum est, hoc habetur speciale, quod, quamvis pro aliis delictis non sint degradandi, ac tradendi Curiæ sæculari, ut communiter opinantur *Canonistæ* argumento famosi Canonis, *cap. At si Clerici. de Judic.* tamen ob *parricidium* debent statim degradari, ut dicunt *Doctores Abb. in cap. 1. de Parent. qui fil. occid. & in cap. At si Cleric. de Judic. Ancharan. in cap. Ea quæ. de Reg. jur. in 6. Felin. in cap. 1. num. 79. de Const. Decian. lib. 9. cap. 6. num. 20. & cap. 16. num. 35.* & hoc ob enormem criminis atrocitatem. Sed hæc ratio, me Judice, percutit alia crimina omnia, quæ atrocissima reputantur: unde dicerem, Clericos degradandos esse propter ea, (quamvis hoc non habeatur in jure scripto, ut habetur pro certis delictis, ut *Sodomia, falsa moneta, Assassinis*) quamvis incorrigibiles minime probati sint. Quia, licet unum crimen gravissimum non constituat aliquem incorrigibilem, prout *Par. p. Tit. Pœnarum. n. 26. circ. med.* docuimus; hoc tamen est verum de incorrigibilitate in ordine ad expulsionem a Religione; dici tamen potest, quod ostendat aliquem incorrigibilem in ordine ad alias pœnas, ut tanquam talis

ils multari possit, ut de incorrigibilitate proveniente ex uno gravissimo delicto, opinati sunt *Donatus Prax. Regul. Tom.* 1. *Par.* 2. *Tract.* 8. *Quæst.* 15. *Rodericus Quæst. Regul. Tom.* 1. *Quæst.* 30. *art.* 15. & *Carolus de Graffis de Cleric. Effect.* 1. *num.* 882. Et ratio hujus conclusionis est, quia, ut dicebat *Satyricus Satyr.* 2. *V.* 83.

Nemo repente fuit turpissimus . . . . . . unde qui gravissimum scelus commisit, ostendit se in minoribus delictis se exercuisse, & in iis consummato iniquitatis tyrocinio, ad majora esse progressum; ut proinde ob eam criminum consuetudinem, tali facinore præsumptive probatam, dici possit incorrigibilis.

43 Pro Regularibus non invenio speciales pœnas, quæ ipsos pro *parricidio* peculiariter percutiant, unde tanquam alii Clerici judicandi sunt, nisi speciales dispositiones habeantur in eorum Statutis, quæ consideranda sunt. Nos Minores de Observantia nullum habemus Statutum circa pœnam veri *parricidii*. Extant solummodo pœnæ de *parricidio* similitudinario, puta, de homicidio Prælatorum, qui quo ad debitum honoris, ac reverentiæ, & obedientiæ, quam ipsis præstare tenentur Subditi, sunt in eo gradu, in quo Pater naturalis est respectu filiorum; unde mors illis violenter a Subdito illata, dici potest parricidium similitudinarium, prout scribit *Roderic. Tom.* 2. *Quæst.* 34. *art.* 1. *V. Ex his*. Talia Statuta recensuimus supra §. *Provocatio*. *num.* 13. & 14. & §. *Homicid. num.* 92. & 93., illaque examinavimus in citatis paragr.; unde ad citata loca lectorem remittimus.

§. IX. Veneficium.

SUMMARIUM.

1 *Homicidium per venenum, quare constituat speciem ab aliis distinctam.*
2 *Veneficium potest parari re venenosa tam naturali, tam artificiali.*
3 *Definitio veneficii.*
Ministrare quot sensus habet.
4 *Ministrare venenum quis proprie dicatur.*
5 *Compositor veneni dicitur veneficus.*
Ars componendorum venenorum tacenda.
Docere venena improbi hominis est.
Quo casu malum non sit de venenis scribere.
6 *Delinquit veneficio, qui conservat venenum, ut alteri tradat, vel ipse ea utatur.*
Quo casu conservator veneni mulctetur pœna ordinaria, aut extraordinaria.
7 *Vendens venenum tenetur de veneficio.*
Quo casu venditor veneni pœna ordinaria puniatur.
Pigmentarii qui sint.
Temere operari quis dicatur.
8 *Vendens, & emens venenum æquali pœna tenentur.*
Dispositio de uno correlativo extenditur ad aliud.
9 *Deferens, aut porrigens alicui venenum, est veneficus, si malo dolo hoc facit.*
10 *Servus sciens, & non impediens venenum Domino dandum, subit pœnam veneficii.*
Fautores veneficorum pari modo puniendi.
11 *Dolus est Delicti anima.*
Dans potionem ad alium finem, quam occidendi, si mors sequatur, non est Reus de veneficio, & alia pœna punitur.
12 *Aromatarii dando pharmaca interna, si mors sequitur, sunt Rei de homicidio culposo.*
13 *Aromatarii dantes quid pro quo, si constat mortem ægri ex hoc secutam, severe puniendi.*
Hoc pariter est, si vendunt pharmaca corrupta.
Opinio, quod tales, morte secuta, sint irregulares.
Quomodo potest habere locum talis opinio.
Aromatarius vendens medicamenta nimis antiqua tenetur pœna falsi.
14 *Medicus dans ægro medicamentum inexpertum, si hic moritur, tenetur de homicidio culposo.*
15 *Veneni nomine quæ veniant.*
Etymologia veneni deducta a Ponzetto, carpitur.
16 *Medicamentum ad sanitatem venit etiam nomine veneni.*
Ut exprimatur instrumentum delicti in veneficio, debet dici venenum malum.
Monitum Lectiani ad Advocatos, ac Judices, quando agitur de veneficio.
17 *Veneandi plures modi.*
Venenans arma, si ferit, & ex armis venenatis quis moritur, punitur ut veneficus.
18 *Venenum* naturale *dicitur ad differentiam sortilegii.*
19 *In veneficio requiritur intentio causandi mortem aut insanabilitatem.*

1 DE qualitatibus aggravantibus homicidium aut ratione intentionis, aut ratione modi, aut ratione objecti, in superioribus paragraphis satis dictum fuit; superest dicendum de circumstantia, quæ oritur a causa instrumentali, qua mediante homicidium perpetratur. Et quidem, si de armis proprie ad feriendum paratis loquamur; sive de aliis instrumentis, ad alia opera præstanda adinventis, usurpatis tamen ad alicujus necem; sive universaliter de omni vi adhibita ad inferendam alicui necem sit sermo, stat, quod omnia hæc non constituunt speciem homicidii a cæteris distinctam; quandoquidem vis ad alterius necem incussa, sive armis proprie, aut improprie sumptis; sive nuda manu percutiendo, impellendo, præcipitando, suffocando &c. fiat, semper cadit sub visu. *Sed mors per venenum* parata, talis est, quod instrumentum, quo mediante illa inducitur, effugit ledum; unde etiam speciem ab aliis homicidii criminibus distinctam constituit, quæ appellatur *veneficium*.

2 Quia vero *veneficium* potest accipi tum de eo, in quo per artem, & operationem Diabolicam mors alicujus procuratur, ut optime advertit *Carpzov. Pract. crim. Par.* 1. *Quæst.* 20. *n.* 1. tum de illo, in quo solis rebus naturalibus *venefici* utuntur ad necem alicujus; ideo, ne circa dicenda generetur confusio, & congrua hujus delicti definitio dari possit, in hoc paragrapho loquemur tantum de *veneficio* in secundo sensu, acturi de primo, quando loquemur infra de sortilegio *Tit.* 8. § 6.

3 Dico igitur, quod *veneficium* potest commode definiri, quod sit *ministratio dolosa alicujus veneni mali naturalis, ad necem alicujus ordinati*. Dico primo *ministratio*, quæ procedit a verbo *ministrare*, quod significat quodcunque opus exercere, sicut etiam *ministerium* ponitur pro omni operatione, ut argumento juris *l. Quod meo. ff. de Adquir. possess. l. Aut damnum. ff de Pæn.* docet *Calvinus Lexic. V. Ministerium*. Sensus enim est, quod quivis, qui aliquo modo operam suam confert ad procurandam veneno necem alicujus, hic dicatur *veneficium* committere.

4 Hic venit primo ille, qui est principalis in crimine, & ad procurandam alicujus mortem, veneno utitur. Iste, si *venenum* componere novit, aut jam compositum in cibo, aut potu præbet, dicitur vere, se opere proprio ministrare *venenum*. Si autem mandat alteri, ut *venenum* componat, alteri autem, ut *venenum* porrigat &c. nil minus dicetur *veneficus*; si quidem manu licet aliena *venenum* ministrat, & principalis evadit in crimine *veneficii*,

5 Ve-

5 Venit secundo compositor *veneni* ex aperta dispositione Textus in *l.* 1. §. *Praterea* . & *in l. Ejusdem* . in princip. *ff. Ad leg. Cor. de Sicar.* qui hujusmodi compositores percutit pœna legis *Cornelia de* Sicariis. Unde ex *Galeno lib. de Purg. medicam. facult.* docet Decianus *Tract. crim. lib.* 9. *cap.* 23. *nu.* 2. quod occultanda, & tacenda, non docenda, aut scribenda sunt venena: & delictum esse summa animadversione plectendum, scribere, aut docere artem fabricandi *venena*. Et idem met *Galen. de Antidot. lib.* 2. *cap.* 7. ait, *improbi hominis esse docere venena*. Hoc vero limitandum censerem ad *venena*, ordinata ad solam necem hominum, non autem aliorum animalium noxiorum; quia, cum contra hæc licitum sit uti *venenis*, hæc docere non censerem esse delictum; & multo minus, si, cum arte parandi talia *venena*, traderentur remedia contra illa, (casu, quo essent homini propinata) simulque enim signa diagnostica talium *venenorum*, ut in facti contingentia, per convenientia alexipharmaca illis possit obviari.

6 Venit tertio ille, qui tenet, ac conservat *venenum* jam confectum, ad hoc, quod vel ipse illo utatur, aut illud alteri tradat, ut habet Textus, *in l.* 3. *init.* & §. *Ejusdem* . *ff. Ad leg. Cornel. de Sicar.* Tamen quamvis Textus ille puniat pœna legis *Cornelia* tenentem *venenum*, sicut componentem, aut propinantem &c. explicat *Caball. Tract. de Omn. gener. homicid. num.* 565. quod vel pœna debet esse mitior, quam propinantis, &c. vel quod teneatur pœna ordinaria, quando tenens *venenum*, illud vendiderit alicui, a quo propinatus fuit homini, qui ex eo decessit, ut explicat etiam *Carar. Pract. crim.* §. *Sexto quare* . *num.* 69. ℣. *Et licet præfata* . Cæterum tenens *venenum*, si illud non vendit publice, punibilis non est, ut docet *Faber. in* §. *Item lex Cornelia de Sicar. in fin.* ℣. *Super textum* . *Instit. de Publ. judic.*; Item *Paul. de Castr. Cons.* 299. *num.* 3. ℣. *Præterea si aliud lib.* 2. ac *Decian. lib.* 9. *cap.* 23. *num.* 12. ajunt, quod de consuetudine tenens *venenum* non punitur, nisi probetur, eum illud tenuisse animo occidendi hominem, & tali casu, neque percuti posset pœna ordinaria, nisi secuto effectu mortis alicujus hominis, ut infra plenius dicetur.

7 Venit quarto vendens *venenum*, nam & iste pœna legis *Cornelia de Sicariis* tenetur ex clara dispositione Textus *in l.* 3. *init.* & §. *Ejusdem* . & §. *Alia Senat. consulta* . *ff. de Sicar.* dummodo tamen sciente, dataque opera *venenum* vendat ad necem hominis, ut dicunt Doctores. *Menoch. de Arbitr. li.* 3. *Cent.* 4. *Cas.* 359. *n.* 2. & 3. *Farin. Quæst.* 122. *n.* 38. Quod, si absit dolus, & mors alicujus sequatur, tenetur vendens tantum de culpa, si tamen *temere* vendidit, ut pluribus citatis probat *Caball. Tract. de Omn. gen. homicid. nu.* 154. & *seqq.* Quod explico, quia casus frequens est. Ex dispositione Textus supracitati inhibetur *pigmentariis*, qui vulgo *aromatarii*, *pharmacopolæ*, *seu seplasiarii*, vocantur, vendere *temere* quædam medicamenta simplicia, tam vegetantia, quam sententia, quæ prædita sunt venenosa qualitate; quæ tamen, debite correcta, inserviunt ad medicinam. *Temere* autem operari est inconsulta facilitate aliquid facere, ut argumento juris *l. Cum lege* . *in fin. ff. de Recept. arb. l.* 7. §. *Ex diverso* . *ff. de Adquir. rer. dom.* explicat *Calvinus Lexic. V. Temere idest* . Unde *temere* prædicta *vendere* dicitur is, qui non examinata qualitate personæ, (scilicet an sit integri, aut suspecti moris) quæ emit, non investigato fine, ob quem illa vult emere, non observatis aliis circumstantiis, ex quibus oriri possit suspicio, quod ad malum finem prædicta vult emere, eadem vendit. Tali ergo casu, *pigmentarius* vendens tenetur de culpa, si qui ea emit, aliquem illis occidit, & punitur pœna legis *Cornelia*, non quidem ordinaria, sed minori. Si autem vendit *non temere*, quia vendit viro cordato integræ existimationis, ac famæ; & præsertim, si ille asserit, se illis velle uti ad opus licitum, nullam pœnam incurrit, quantumvis emptor mortem alicujus talibus *venenis* intulerit; & ratio est, quia tali casu abest a vendente tum culpa, tum dolus.

8 Quamvis autem in præcitato Textu non habeatur mentio de emente, sed tantum de vendente, tamen iisdem prorsus pœnis tenetur emens, sicuti vendens, ut dicunt Doctores *Decian. l.* 9. *cap.* 23. *n.* 13. *Farinac. Quæst.* 123. *num.* 39. ℣. *Amplia secunda* . *Menoch. de Arbi. lib.* 2. *Cent.* 4. *Cas.* 359. *n.* 3. apud *Caball. loc. cit. num.* 559. Ratio est, quia ex natura correlativorum dispositio loquens de uno, extenditur ad aliud, etiam non expressum *l. final. C. de indict. viduit. toll. l. ult. ff. de Accepta*, maxime, quando in ambobus eadem militat ratio dispositionis, nec diversa unius ab alio ratio assignari potest. *Bald. Cons.* 188. *in fin. num.* 2. *Tasc. lit. C. Concl.* 1041. *num.* 21.

9 Venit quinto deferens de loco ad locum, sive porrigens alicui *venenum* in cibo, aut potu, aut aliter. Si enim scienter, maloque dolo hoc faciat, delinquit etiam ipse crimine *veneficii*, ut habet supracitatus Textus *l. Ejusdem in princip. l.* 1. *in fin. ff. de Sicar.* qui pœna legis *Cornelia de Sicariis* tales deferentes, sive porrigentes percutit; isti enim re vera sunt complices cum principali, cum eorum operatio habeat influxum in effectum principalem.

10 Ejusdem pœnæ compotes, licet in crimine ministerium non impendant, redduntur servi, si sint consciii de *veneno*, quod Domino paratur, & non impediant, ut habet Textus *in l.* 1. §. *Quod si quis* . *ff. ad S. C. Sillan.* quam dispositionem ex *Ignæo in l.* 1. *num.* 2. *ff. Ad Syllan.* extendit *Decianus lib.* 9. *cap.* 23. *num.* 23. ad fautores eorum, qui *venena* mortem hominis intentant.

11 Dico secundo *Dolosa*; ratio est, quia, ut toties dictum est, non datur delictum sine dolo; dolus enim dicitur anima delicti, sine quo ordinaria pœna criminis infligi nequit. *Caball. Cas.* 281. *n.* 6. Ut ergo quis de *veneficio* Reus sit, oportet, quod *venenum* ministraverit cum scientia, ac intentione, quod ex eo mors alicujus sequeretur. Hinc est, quod, si quis alteri potionem daret, ut eum aut fatuizare, aut dormire, aut inhabilem esse ad sumendum cibum faceret, aut ab aliqua ægritudine sanare vellet &c. & præter ejus intentum iste moreretur; non esset quidam Reus de *veneficio*, nec ordinariam pœnam mereretur, quia in dolo non est; teneretur tamen pœna extraordinaria, quia esset in culpa. Et hoc deducunt Doctores communiter a quadam lege *text. in l.* 3. §. *Ex Senatus consulto* . *ff. de Sicar.*, in qua dicitur, quod relegata fuit quædam mulier, quæ alteri potionem præbuerat ad conceptionem, ex qua potione occubuerat; quia enim eam dederat non malo animo, puta cum dolo, ideo non fuit punita, tanquam *venefica*, idest pœna gladii; sed minori, puta, relegatione, quia rem mali exempli patraverat. Ex quo deducitur, quod qui circa hoc culpose tantum, & malum exemplum præbendo, delinquit, minori pœna puniendus est, quam si ex pleno dolo Reus esset.

12 Sequitur hinc quod *Aromatarii*, qui volunt se gerere ut Medicos, si pharmacum aliquod propinent ægris, ex quo isti moriantur, debent puniri de homicidio culposo, & hoc licet pharmacum illud *venenum* ex se non sit, sed nocivum tantummodo

ced-

iis multari possit, ut de incorrigibilitate provenìente ex uno gravissimo delicto, opinati sunt *Donatus Prax. Regul. Tom. 1. Par. 2. Tract. 8. Quæst. 15. Rodericus Quæst. Regul. Tom. 1. Quæst. 30. art. 15.* & *Carolus de Grassis de Cleric. Effect. 1. num. 882.* Et ratio hujus conclusionis est, quia, ut dicebat *Satyricus Satyr. 2. ℣. 83.*

Nemo repente fuit turpissimus . . . . . . unde qui gravissimum scelus commisit, ostendit se in minoribus delictis se exercuisse, & in iis consummato iniquitatis tyrocinio, ad majora esse progressum; ut proinde ob eam criminum consuetudinem, tali facinore præsumptive probatam, dici possit incorrigibilis,

43 Pro Regularibus non invenio speciales pœnas, quæ ipsos pro *parricidio* peculiariter percutiant, unde tanquam alii Clerici judicandi sunt, nisi speciales dispositiones habeantur in eorum Statutis, quæ consideranda sunt. Nos Minores de Observantia nullum habemus Statutum circa pœnam veri *parricidii*. Extant solummodo pœnæ de *parricidio* similitudinario, puta, de homicidio Prælatorum, qui quo ad debitum honoris, ac reverentiæ, & obedientiæ, quam ipsis præstare tenentur Subditi, sunt in eo gradu, in quo Pater naturalis est respectu filiorum; unde more illis violenter a Subdito illata, dici potest parricidium similitudinarium, prout scribit *Roderic. Tom. 2. Quæst. 34. art. 1. ℣. Ex his.* Talia Statuta recensuimus supra §. *Provocatio. num. 13. & 14. & §. Homicid. num. 92. & 93.*, illaque examinavimus in citatis paragr.; unde ad citata loca lectorem remittimus,

§. IX. Veneficium.

S U M M A R I U M.

1 *Homicidium per venenum, quare constituat speciem ab aliis distinctam.*
2 *Veneficium potest parari re venenosa tum naturali, cum artificiali.*
3 *Definitio veneficii.*
Ministrare quot sensus habet.
4 *Ministrare venenum quis proprie dicatur.*
5 *Compositor veneni dicitur veneficus.*
Ars componendorum venenorum tacenda.
Docere venena improbi hominis est.
Quo casu malum non sit de venenis scribere.
6 *Delinquit veneficio, qui conservat venenum, ut alteri tradat, vel ipse eo utatur.*
Quo casu conservator veneni multetur pœna ordinaria, aut extraordinaria.
7 *Vendens venenum tenetur de veneficio.*
Quo casu venditor veneni pœna ordinaria puniatur.
Pigmentarii qui sint.
Temere operari quis dicatur.
8 *Vendens, & emens venenum æquali pœna teneatur.*
Dispositio de uno correlativo extenditur ad aliud.
9 *Deferens, aut porrigens alicui venenum, est veneficus, si malo dolo hoc facit.*
10 *Servus sciens, & non impediens venenum Domino dandum, subit pœnam veneficii.*
Fautores veneficorum pari modo puniendi.
11 *Dolus est Delicti anima.*
Dans potionem ad alium finem, quam occidendi, si mors sequatur, non est Reus de veneficio, & alia pœna punitur.
12 *Aromatarii dando pharmaca interna, si mors sequitur, sunt Rei de homicidio culposo.*
13 *Aromatarii dantes quid pro quo, si constat mortem ægri ex hoc secutam, severe puniendi.*
Hoc pariter est, si vendunt pharmaca corrupta.
Opinio, quod tales, morte secuta, sint irregulares.
Quomodo possit habere locum talis opinio.
Aromatarius vendens medicamenta nimis antiqua tenetur pœna falsi.
14 *Medicus dans ægro medicamentum inexpertum, si hic moritur, tenetur de homicidio culposo.*
15 *Veneni nomine quæ veniant.*
Etymologia veneni tradita a Ponzetto, carpitur.
16 *Medicamentum ad sanitatem venit etiam nomine veneni.*
Ut exprimatur instrumentum delicti in veneficio, debet dici venenum malum.
Monitum Lectiam ad Advocatos, ac Judices, quando agitur de veneficio.
17 *Venenandi plures modi.*
Venenans arma, si ferit, & ex armis venenatis quis moritur, punitur ut veneficus.
18 *Venenum naturale dicitur ad differentiam sortilegii.*
19 *In veneficio requiritur intentio causandi mortem aut insanabilitatem.*

1 DE qualitatibus aggravantibus homicidium aut ratione intentionis, aut ratione modi, aut ratione objecti, in superioribus paragraphis satis dictum fuit; superest dicendum de circumstantia, quæ oritur a causa instrumentali, qua mediante homicidium perpetratur. Et quidem, si de armis proprie ad feriendum paratis loquamur; sive de aliis instrumentis, ad alia opera præstanda adinventis, usurpatis tamen ad alicujus necem; sive universaliter de omni vi adhibita ad inferendam alicui necem sit sermo, stat, quod omnia hæc non constituunt speciem homicidii a cæteris distinctam; quandoquidem vis ad alterius necem incussa, sive armis proprie, aut improprie sumptis; sive nuda manu percutiendo, impellendo, præcipitando, suffocando &c. fiat, semper cadit sub vim. Sed mors per *venenum* patrata, talis est, quod instrumentum, quo mediante illa inducitur, effugit sensum; unde etiam speciem ab aliis homicidii criminibus distinctam constituit, quæ appellatur *veneficium*.

2 Quia vero *veneficium* potest accipi tum de eo, in quo per artem, & operationem Diabolicam mors alicujus procuratur, ut optime advertit *Carpzov. Pract. crim. Par. 1. Quæst. 20. n. 1.* tum de illo, in quo solis rebus naturalibus *venefici* utuntur ad necem alicujus; ideo, ne circa dicenda generetur confusio, & congrua hujus delicti definitio dari possit, in hoc paragrapho loquemur tantum de *veneficio* in secundo sensu, acturi de primo, quando loquemur infra de sortilegio *Tit. 8. § 6.*

3 Dico igitur, quod *veneficium* potest commode definiri, quod sit *ministratio dolosa alicujus veneni mali naturalis, ad necem alicujus ordinati*. Dico primo *ministratio*, quæ procedit a verbo *ministrare*, quod significat quodcunque opus exercere, sicut etiam *ministerium* ponitur pro omni operatione, ut argumento juris *l. Quod meu. ff. de Adquir. possess. l. Aut damnum. ff de Pœn.* docet *Calvinus Lexic. V. Ministerium*. Sensus enim est, quod quivis, qui aliquo modo operam suam confert ad procurandam *veneno* necem alicujus, hic dicatur *veneficium* committere.

4 Hic venit primo ille, qui est principalis in crimine, & ad procurandam alicujus mortem, *venenum* utitur, iste, si *venenum* componere novit, aut jam compositum in cibo, aut potu præbet, dicitur vere, ac opere proprio ministrare *venenum*. Si autem mandet alteri, ut *venenum* componat, alteri autem, ut *venenum* porrigat &c. nil minus dicetur *veneficus*; siquidem manu licet aliena *venenum* ministrat, & principalis evadit in crimine *veneficii*,

5 Ve-

5 Venit secundo compositor *veneni* ex aperta dispositione Textus *in l. 1. §. Praeterea. & in l. Ejusdem. in princip. ff. Ad leg. Cor. de Sicar.* qui hujusmodi compositores percutit pœna legis *Corneliæ de Sicariis*. Unde ex *Galeno lib. de Purg. medicam. facult.* docet *Decianus Tract. crim. lib. 9. cap. 22. nu. 2.* quod occultanda, & tacenda, non docenda, aut scribenda sunt venena: & delictum esse summa animadversione plectendum, scribere, aut docere artem fabricandi *venena*. Et idem met *Galen. de Antidot. lib. 1. cap. 7.* ait, *improbi hominis esse docere venena*. Hoc vero limitandum censerem ad *venena*, ordinata ad solam necem hominum, non autem aliorum animalium noxiorum; quia, cum contra hæc licitum sit uti *venenis*, hæc docere non censeeam esse delictum; & multo minus, si, cum arte parandi talia *venena*, traderentur remedia contra illa, (casu, quo essent homini propinata) simulque cum signa diagnosticia talium *venenorum*, ut in facti contingentia, per convenientia alexipharmaca illis possit obviari.

6 Venit tertio ille, qui tenet, ac conservat *venenum* jam confectum, ad hoc, quod vel ipse illo utatur, aut illud alteri tradat, ut habet Textus *in l. 3. init. & §. Ejusdem. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar.* Tamen quamvis Textus ille puniat pœna legis *Corneliæ* tenentem *venenum*, sicut componentem, aut propinantem &c. explicat *Caball. Tract. de Omn. gener. homicid. num. 565.* quod vel pœna debet esse mitior, quam propinantis, &c. vel quod teneatur pœna ordinaria, quando tenens *venenum*, illud vendiderit alicui, a quo propinatus fuit homini, qui ex eo decessit, ut explicat etiam *Carer. Pract. crim. §. Sexto quaero. num. 29. ℣. Et licet præfata*. Cæterum tenens *venenum*, si illud non vendit publice, punibilis non est, ut docet *Faber. in §. Item lex Cornelia de Sicar. in fin. ℣. Super textum. Instit. de Publ. judic.*; Item *Paul. de Castr. Cons. 299. num. 3. ℣. Praeterea si aliud lib. 2.* ac *Decian. lib. 9. cap. 23. num. 12.* ajunt, quod de consuetudine tenens *venenum* non punitur, nisi probetur, eum illud tenuisse animo occidendi hominem, & tali casu, neque percuti posset pœna ordinaria, nisi secuto effectu mortis alicujus hominis, ut infra plenius dicetur.

7 Venit quarto vendens *venenum*, nam & iste pœna legis *Corneliæ de Sicariis* tenetur ex clara dispositione Textus *in l. 3. init. & §. Ejusdem. & §. Alio Senat. consulto. ff. de Sicar.* dummodo tamen scienter, dataque opera *venenum* vendat ad necem hominis, ut dicunt Doctores. *Menoch. de Arbitr. lib. 3. Cent. 4. Cas. 259. n. 2. & 3. Farin. Quaest. 122. n. 32.* Quod, si absit dolus, & mors alicujus sequatur, tenetur vendens tantum de culpa, si tamen *temere* vendidit, ut pluribus citatis probat *Caball. Tract. de Omn. gen. homicid. nu. 154. & seqq.* Quod explico, quia casus frequens est. Ex dispositione Textus supracitati inhibetur *pigmentariis*, qui vulgo *aromatarii, pharmacopolæ, seu seplasiarii*, vocantur, vendere *temere* quædam medicamenta simplicia, tam vegetantia, quam sententia, quæ prædita sunt venenosa qualitate; quæ tamen debite correcta, inserviunt ad medicinam. *Temere* autem operari est inconsulta facilitate aliquid facere, ut argumento juris *l. Cum lege. in fin. ff. de Recept. arb. l. 7. §. Ex diverso. ff. de Adquir. rer. dom.* explicat *Calvinus Lexic. V. Temere idest*. Unde *temere* prædicta vendere dicetur is, qui non examinata qualitate personæ, (scilicet an sit integri, aut suspecti moris) quæ emit, non investigato fine, ob quem illa vult emere, non observatis aliis circumstantiis, ex quibus oriri possit suspicio, quod ad malum finem prædicta vult emere, eadem vendit. Tali ergo casu, *pigmentarius* vendens tenetur de culpa, si qui ea emit, aliquem illis occidit, & punitur pœna legis *Corneliæ*, non quidem ordinaria, sed minori. Si autem vendit *non temere*, quia vendit viro cordato integræ existimationis, ac famæ; & præsertim, si ille asserit, se illis velle uti ad opus licitum, nullam pœnam incurrit, quantumvis emptor mortem alicujus talibus *venenis* intulerit; & ratio est, quia tali casu abest a vendente tum culpa, tum dolus.

8 Quamvis autem in præcitato Textu non habeatur mentio de emente, sed tantum de vendente, tamen iisdem prorsus pœnis tenetur emens, sicuti vendens, ut dicunt Doctores *Decian. l. 9. cap. 23. n. 13. Farinac. Quaest. 183. num. 39. ℣. Amplia secundo. Menoch. de Arbi. lib. 2. Cent. 4. Cas. 359. n. 3.* apud *Caball. loc. cit. num. 559.* Ratio est, quia ex natura correlativorum dispositio loquens de uno, extenditur ad aliud, etiam non expressum *l. final. C. de indict. viduit. toll. l. ult. ff. de Accepta*, maxime, quando in ambobus eadem militat ratio dispositionis, nec diversa unius ab alio ratio assignari potest. *Bald. Cons. 188. in fin. num. 2. Tasc. lit. C. Concl. 1041. num. 21.*

9 Venit quinto deferens de loco ad locum, sive porrigens alicui *venenum* in cibo, aut potu, aut aliter. Si enim scienter, maloque dolo hoc faciat, delinquit etiam ipse crimine *veneficii*, ut habet supracitatus Textus *l. Ejusdem in princip. l. 1. in fin. ff. de Sicar.* qui pœna legis *Corneliæ de Sicariis* tales deferentes, sive porrigentes percutit; isti enim re vera sunt complices cum principali, cum eorum operatio habeat influxum in effectum principalem.

10 Ejusdem pœnæ compotes, licet in crimine ministerium non impendant, redduntur servi, si sint conscii de *veneno*, quod Domino paratur, & non impediant, ut habet Textus *in l. 1. §. Quod si quis. ff. ad S. C. Syllan.* quam dispositionem ex *Igneo in l. 1. num. 2. ff. Ad Syllan.* extendit *Decianus lib. 9. cap. 23. num. 23.* ad fautores eorum, qui *veneno* mortem hominis intentant.

11 Dico secundo *Dolosa*; ratio est, quia, ut toties dictum est, non datur delictum sine dolo; dolus enim dicitur anima delicti, sine quo ordinaria pœna criminis infligi nequit. *Caball. Cas. 281. n. 6.* Ut ergo quis de *veneficio* Reus sit, oportet, quod *venenum* ministraverit cum scientia, ac intentione, quod ex eo mors alicujus sequeretur. Hinc est, quod, si quis alteri potionem daret, ut eum aut fatuizare, aut dormire, aut inhabilem esse ad sumendum cibum faceret, aut ab aliqua ægritudine sanare vellet &c. & præter ejus intentum iste moreretur; non esset quidem Reus de *veneficio*, nec ordinariam pœnam mereretur, quia in dolo non est; teneretur tamen pœna extraordinaria, quia esset in culpa. Et hoc deducunt Doctores communiter a quadam lege *text. in l. 3. §. Ex Senatus consulto. ff. de Sicar.* In qua dicitur, quod relegata fuit quædam mulier, quæ alteri potionem præbuerat ad conceptionem, ex qua potione occubuerat; quia enim eam dederat non malo animo, puta cum dolo, ideo non fuit punita, tanquam *venefica*, idest pœna gladii; sed minori, puta, relegatione, quia rem mali exempli patraverat. Ex quo deducitur, quod qui circa hoc culpose tantum, & malum exemplum præbendo, delinquit, minori pœna puniendus est, quam si ex pleno dolo Reus esset.

12 Sequitur hinc quod *Aromatarii*, qui volunt se gerere ut Medicos, si pharmacum aliquod propinent ægris, ex quo isti moriantur, debent puniri de homicidio culposo, & hoc licet pharmacum illud *venenum* ex se non sit, sed nocivum tantummodo

aed-

reddatur, quia inopportune, aut in excedenti dosi datum. Ratio istorum est, quia multa sunt non per se nociva, sed talia redduntur ex circumstantiis, ut vinum ex se non nocet homini, imo vocatur balsamum vitæ: si tamen datur laboranti febri acuta, angina, aut pleuritide &c. venenum redditur, quia mortem causat. Sic fit a medicina ex se quidem salubri, data tamen aut in tempore, aut in ægritudine non convenienti. Nec bona intentio *Aromatarii* ipsum salvat a culpa, nam ipsum damnat regula juris *cap. Non est. de Reg. jur. in 6.* ubi habetur: *Non est sine culpa, qui rei, quæ ad eam non pertinet, se immiscet*; ordinare enim pharmaca spectat ad Medicum, cujus *Aromatarii* sunt servitores, ac exequutores; si ergo *Aromatarius* se immiscet in ordinando, & porrigendo ægrotis pharmaco, se immiscet rei, quæ ad eum non pertinet; unde & tenetur de culpa, si malus effectus ex facto suo nascitur.

13 Ad hunc casum reducuntur pariter *Aromatarii*, qui dant *quid pro quo*, nempe succadanea compositorum, sive simplicium medicamentorum; unde, si constet, quod propter supposita medicamenta infirmi decesserint, acerbissima pœna plecti debent, ut probat *Ripa de Peste. de Remed. præservat. num. 147. & seqq. arg. text. in l. Si quis aliquid. §. Abortionis. ff. de Pœn.* Et hoc etiam dicendum est juxta *Joannem de Anania, & Innocentium in cap. Tuæ nos de Homicid.* de *Aromatariis*, qui ex simplicibus marcidis, carie, aut situ depravatis, & pene corruptis medicamenta componunt; hæc enim nocent potius, quam prosint ad salutem; unde, si ex talium usu aliquis moritur, volunt prædicti Canonistæ, quod *Aromatarius*, tanquam redditus ex tali delicto irregularis, non possit ad Ordines promoveri. Sed hoc minime admiserim, quia de tali irregularitate in jure non constat; Tamen posset dicta conclusio subsistere ex alio fundamento, puta, quod qui vendit medicamenta falsa, seu minus idonea, pro veris, ac perfectis, delinquit crimine, & tenetur pœna falsi; ut ex *Gregorio lopez, Luca de Penna*, ac *Mascardo* docet *Narbona ad l. Hispan. lib. 3 Tit. 16. leg. 17. gloss. 6. num.* 11. damnatus autem de falso infamis est, & proinde irregularis.

14 Ad eundem casum etiam reduci debet Medicus, qui non satis explorata facultate alicujus simplicis, de eo experimentum facere vellet; si enim ex dato tali medicamento æger moritur, tenetur de homicidio culposo per *venenum*. Excipitur tamen casus, in quo Princeps Medico concederet damnatum ad mortem, ut in eo talis simplicis incogniti experimentum caperet; aut etiam, si æger esset in statu mortis inevitabilis, & posset sperari ex tali simplici aliquod juvamen: ratio est, quia in talibus casibus mors hominis certa est, & licet aliqualiter accelerata, non tamen potest dici causata totaliter a facto Medici. Cæterum, si in aliis vult experiri Medicus ignota medicamenta, & mortem infert in eum, debet animadverti extraordinaria pœna; unde refert *Tholos. Syntagm. jur. lib. 36. cap.* 18. *num. 4. Par. 3.* quendam herbarium, qui, volens experimentum capere de quodam simplici incognito, multos interemerat, fuisse ultimo supplicio affectum. Porro prædicta conclusio verificatur tantum, quando Medicus temere, inconsulto, & absque debitis cautelis experimentum capit; ut nempe, si daret illud infirmo, non facto prius studio diligenti indagandi naturam medicamenti ex odore, sapore, forma illius per comparationem ad alia simplicia cognita; item, non capto experimento in brutis, maxime canibus, qui maxime a venenis patiuntur; pariter non facta experientia in parva dosi; neque paratis alexipharmacis ad subveniendum ægro, cui superveniunt mala symptomata &c. Sed si factis talibus præventionibus juxta principia artis suæ habet fundatam spem, quod tale medicamentum sit profuturum, nullam pœnam debet incurrere, casu, quo æger moriatur. Ratio est, quia tunc Medicus non est in culpa, quia *temere* non agit, fecit enim, quod prudenter facere debuerat; & hoc magis verificatur casu, quo alia cognita medicamenta non juvarent; unde magis legitimaretur experimentum.

15 Dico tertio, *veneno malo*; & circa hoc sciendum, quod *nomine veneni*, prout textualiter habetur in jure *l. Qui venenum. ff. de Verb sign. continetur omne id, quod adhibitum, naturam ejus, cui adhibitum est, mutat*. Unde frigida, ne dicam puerilis, evadit illius etymologia, quam assignat *Cardinalis Ferdinandus Ponzetus Tract. de Venen. lib. 1. cap. 1.* & tradit *Raynaldus Tom. 3. cap. 31. §. 2. n. 6.* dicendo, quod dicitur *venenum*, ut sit nomen compositum ex *væ*, & *neco*, quia *necat* cum *væ*, id est cum dolore prænunciante mortem: vel dicitur *venenum*, quia ex se vadit per *venas*, quas aliquando coarctat. Siquidem, si derivaret ex *væ*, & *neca*, oporteret scribere *venenum* cum dyphtongo in prima syllaba, quod non est: præterquamquod multa sunt venena, quæ occidunt sine dolore, quibus applicari nequit illa etymologia. Neque etiam dici potest venenum, quia per *venas* vadit; quia, cum per venas vadat tota massa sanguinea, ac omnis humor mixtus sanguine, qui continue circulat per venas ad cor, atque ad arterias, post iterum ad venas, iterumque ad cor; sanguis hoc modo, qui proprie per venas vadit, posset vocari *venenum*, quod falsum est.

16 *Venenum* igitur vocatur, quod naturam, hoc est statum illius, cui adhibetur, mutat; & quia mutare potest statum ægroti ab infirmitate ad salutem, & vice versa, ideo nomine *veneni* venit etiam pharmacum, seu medicamentum, quod adhibetur ad procurandam sanitatem: ex quo concluditur, quod, ut ait *Cajus d. l. Qui venenum. ff. de Verb. sign.* nomen *veneni* sit medium inter bonum, & malum, & cum utroque compatiatur; ita ut medicamentum vocari possit *venenum bonum*; *venenum* autem *malum* dicatur, quod vitam adimit: proinde jura *l. Item si obstetrix. ff. Ad leg. Aquil. l. Quod sæpe. §. Veneni. ff. de Contr. empt. l. Cetera. §. 1. ff. Fam. l Ercis.* quando volunt hoc exprimere, semper addunt adjectivum *malum*, & dicunt *venenum malum*. Proinde ex *Alex. Cons. 203. num. 4 & 5. vol. 2. Decianus lib. 9. cap. 21. num.* 10. monet Advocatos, quod, si stant pro Accusatore, capitulent venenum *malum* fuisse, & sic probent eam qualitatem, aliter succumbent. Quæ cautela servanda etiam est a Judice pro transmittenda contra Reum inquisitione.

17 Ex his apparet, quare in definitione diximus *venenum malum*; si enim *malum venenum* non est, crimen *veneficii* minime committitur. Multa hic dicenda essent de varietate *venenorum*, & de modis variis, quibus nocent; sed quia hæc nosse ad Medicos, non vero ad Judices Criminales spectat, ideo supersedemus. Unum prætereundum non censemus, & est, quod, quamvis communiori modo *venenum* tradatur in cibo, aut potu, non est tamen, quin detur etiam *venenum*, quod solo contactu, aut halitu, sive suspiratione necat; pariterque, quod illitum armis aut mortem inferat, aut reddat insanabile vulnus. Sequitur hinc, quod, si quis armis taliter venenatis occidat, aut sauciat, vere poterit dici *venenator*, aut *venenarius*, ut dicitur in jure *text. in l. Capitalium. §. Venenarii. ff. de Pœn.*, & tradit *Decianus lib. 9. cap. 21. num. 10.* cui consonat *Raynald.*

Tom. 3.

Tom. 3. *cap.* 31. §.4. *num.* 59. qui cum Grafletto tenet, quod de jure communi applicaotes venenum, & res venenatas alicui aliter, quam per cibum, & potum, puniuntur ut proditores, ac venefici, & consequenter puniri etiam de *veneficio*; ratio est, quia talis qualitas armorum venenatorum transfert delictum de specie ad speciem, ita ut non sit simplex homicida, aut percussor, sed *veneficus*, cui proinde pœoa *veneficii* debeatur.

18 Dico quarto, *naturalis*, nempe agentis per suas qualitates naturales; hoc autem positum est ad differentiam earum rerum, quibus sortilegi, pacto cum Dæmone inito, utuntur tanquam signis ad maleficium; quæ res, licet vi sua naturali aliquid possit conferre ad intentum malefici, non tamen tantum effectum possent producere, nisi vi supernaturali Dæmoois juvarentur. De his autem tractabimus suo loco.

19 Dico ultimo, ad *necem alicujus ordinati*; nisi enim mors formalis, aut insanabilitas (quæ vocari potest mors diminuta) intendatur, non patratur crimen, nec ordinaria pœna *veneficii* incurritur; sed tenetur tantum de culpa, sicut supra num. 11. dictum est.

Probatio.

SUMMARIUM.

20 *Probatio criminis veneficii difficilima, & quare.*
21 *In visitatione corporis delicti, adhibendi Medici præstantiores.*
Signa reperta in cadavere adamussim recensenda in processu.
22 *Cadaver venenati debet aperiri, & introspici.*
Multa signa veneni non cognosci queunt, nisi in sectione cadaveris.
23 *Si cadaver computruit, aut non potest haberi, corpus delicti probandum per Testes.*
24 *Quid debent deponere Medici, ut Judex pronunciet constare de veneno.*
25 *Medici debent assignare causas dicti sui.*
De signis veneni assumpti, remissive.
26 *Medicina est ars conjecturalis.*
27 *Conclusiones practicæ Medicorum sunt per conjecturam, non per demonstrationem.*
28 *An veneficium fuerit scelere commissum, certo judicari nequit.*
29 *Dantur venena præsentanea, & ad tempus.*
Signum veneni propinati est incombustibilitas.
30 *Concluditur impossibilitas probandi aliter, quam per conjecturas, corpus delicti in veneficia.*
Testes quid deponere debent in casu venenationis.
31 *Confessio Rei de veneno debet versare circa solas circumstantias facti.*
32 *Deposita a Testibus, & confessa a Reo debent subjici judicio Medicorum.*
33 *In casu veneficii, Judex debet esse promptior ad torquendum, quam in cæteris delictis.*
34 *Indicia, quæ debeat sufficere ad torturam in hoc casu.*
Latrocinium in viro, veneficium in fæmina, facilius præsumendum.
Mulieres primo inventrices veneni.

20 IN hoc crimine *veneficii*, circa ejus probationem, major reperitur difficultas, quam in cæteris delictis facti permanentis; siquidem in istis regulariter ex oculari Judicis inspectione apparet malitia, qua patratum est crimen, & sic constat de corpore delicti; & si in nonnullis, ut in defloratione, vulneratione &c. necessarium est judicium Peritorum, in his judicare facile est, nec possunt Periti tam faciliter decipi. At in *veneficio* summa Medicis ipsis ingeritur difficultas, nam posito, quod juxta Medicinæ præcepta, multa sint signa certa *veneni* in cadavere; tamen adhuc difficultas est in discernendo, an *venenum*, cujus apparent signa, fuerit ingenitum in corpore humano, an ex cibo, aut potu venenato contractum: & licet ab accidentibus facti deduci possit, quod *venenum* fuerit in cibo, aut potu assumptum, tamen judicari nequit, an fuerit arte hominis paratum, & porrectum, aut ex accidenti, ex casu alicujus insecti venenosi, ut araneæ in vinum, quod haustum mortem intulerit, ut non semel accidit. Præterquamquod dantur etiam *venena*, quæ nullum omnino signum relinquunt, ut sunt ea, quæ per inspirationem operantur; nam sanguis, qui ex venenosa virtute subito concrescit, & gelatur in corde, ac partibus vitalibus illi vicinioribus, potest etiam per ingenitam qualitatem naturalem lentescere, ac coagulari, unde mors necessario sequatur ex impedita sanguinis circulatione. Proinde Doctores *Caball. Carena Farinar. Guazzin. Mathæu.* apud *Raynal. Tom.* 3. *cap.* 31. §. 4. *num.* 105. pronunciant, tale judicium, & delicti probationem esse summe difficilem, ac intricatam, & ideo Judicem procedere debere cum magna circumspectione.

21 In facti igitur contingentia debet Judex adhibere Medicos, non qualescunque, sed ex peritioribus, cum agatur de re maximi momenti, ac summæ difficultatis. Debent prius observare signa omnia extrinsecus in cadavere apparentia, quæ debent in processu adamussim adnotari, ut monet, *Addens ad Follerium Pract. crim. V. Capiat informationem. num.*68.; non constito enim de signis *veneni*, rueret constantia corporis delicti, ut firmant *Farinacius Cons.*19. *nu.*30. *in fin.* ac *Guazzinus Reor. defens.* 4 *cap* 5. *num.*6.

22 Ad firmiorem autem, ac exactiorem indaginem debet cadaver introspici facta sectione, & diligenter observari in partibus principalibus; siquidem, ut docet *Cospias Jud criminal. Part.*3. *cap.*14. *num.* 4. & *Card. Panzettus de Venen. lib.* 2. *Tract.* 4. *cap.* 8. possunt signa *veneni* non prodi extrinsecus; intrinsecus autem aliqua ex partibus principalibus apparere a veneno corrosa, ulcerata, & infecta; & hanc praxim necessariam, ac usu receptam firmat *Vermigl. Cons. crimin* 179. *num*, 13.

23 Quod, si cadaver visitari nequit, quia a multis diebus tumulatum fuit, & jam computruit; aut quia furtim sublatum est, ac combustum; in mari, aut flumine demersum; aut secreto sepultum, ne posset visitari, debet corpus delicti probari per Testes, qui debent deponere de omnibus signis, ac circumstantiis, quæ observaverunt in eo, qui prætenditur venenatus, dum adhuc decumberet in lecto, ut pote vomitus, sudores, tormina, tremores &c. tum post mortem, ut livorem tendentem ad nigredinem in vultu, ac regione cordis; spumam ad os; decidentiam capillorum &c. ut dicunt Doctores *Guazzin. Faller. Farinac. Caball. Carasc. Boss. Vela Cosp. Sabell.* apud *Raynal. Tom.* 3. *cap.* 31. §. 4. *num* 121. & 132. taliaque signa proponi Medicis examinanda.

24 Sed quid debent deponere Medici, ut possit Judex ex eorum dictis pronunciare, quod constet de corpore delicti? Respondent Doctores *Farinac. Quæst.* 2. *num.* 32. *Guazz. Defen.* 4. *cap.* 5. *num.* 7. *Muta Decis.* 1. *num.* 11. *Giovagaan. Sabell.* apud *Raynal. Leit. num.* 119. communiter, quod sufficit,

quod

quod Medici deponant de credulitate; quod nempe, juxta principia artis suæ, ipsi credunt, hominem illum mortuum esse ex veneno malo, non quidem innato, sed sibi propinato, aut in cibum assumpto, & dictum suum firment juramento.

25 Sed hoc non sufficere, patet ex his, quæ probavimus *Par. p. Tit. Corpus. num. 66. & seqq.* nempe quod Periti teneantur adducere causam sui judicii. Ideo debent Medici afferre axiomata, doctrinam, ac dicta Auctorum Classicorum, qui de Medicina scripserunt, ut appareat, quibus fundamentis, ac signis innixi taliter pronunciaverint. Et ideo *Par. p. Tit. Corpus. num. 46.* dedimus omnia signa veneni assumpti, ad hoc, quod Judex ex iis possit cognoscere, si Medici juxta vera præcepta artis judicent de signis observatis in cadavere, an potius de proprio cerebro, ac sine fundata ratione judicium suum proferant, ut Judicis conscientia in tuto ponatur, judicando, si & quantum dictis Medicorum debeat deferre in re tam gravi.

26 Communis quidem Criminalistarum doctrina est, quod de corpore delicti constare debet per plenas probationes, & plerique scribunt, quod plene probatum remancat corpus delicti ex judicio Medicorum, ut dictum est. At fallit in casu *veneni* generale illud axioma; si quidem impossibilis est plena probatio corporis delicti in hoc casu. Ratio est, quia Medicina non est scientia, sed ars conjecturalis; & quamvis habeat generalia principia, juxta quæ possint deduci generales conclusiones theoricæ; tamen, quia in praxi versatur circa singularia, de quibus, juxta Philosophum, scientia non datur; hinc est, quod Medicina, prout applicatur praxi, evadit ars; & in operando non regulatur Medicus per conclusiones demonstratas scientifice, sed tantum conjecturaliter deductas a principiis, quæ non possunt demonstrari necessariæ veritatis, ut huic singulari applicantur. Quod ratiocinium evidenter comprobatur ex frequentibus erroribus Medicorum, qui ex principio universali suæ artis, male tamen applicato huic individuo, præscribunt medicamenta ægro non convenientia, quæ mortem causant; & hoc, non ex alia ratione, nisi quia de conclusione practica, applicabili tali ægroto, non habent a principiis deductionem demonstrativam, sed pure probabilem, ac conjecturalem.

27 Quod autem dictum est, quadrat etiam in casu, in quo judicare debent de *veneno* dato. Nam judicium eorum debet esse de hoc individuo particulari, quod deducere debent a principiis universalibus. Sicut autem falluntur in deductione conclusionis practicæ, in decernendo, quod huic ægro dandum sit tale medicamentum, quod tamen minime conveniret, effectus docet, ut dictum est; & hoc non ex alia causa, nisi quia deductio talis conclusionis est pure conjecturalis, & non scientifica, per necessarias consequentias, ita pariter falli possunt in judicio speculativo, in hoc casu particulari, pronunciando ex signis conjecturalibus, hunc hominem fuisse venenatum.

28 Præterquamquod, ad constandum de corpore delicti, ut *Par. p. Tit. Corpus* diximus, necessarium est, quod illud maleficium fuerit scelere commissum, & ut tale de eo, ante omnia, in judicio constet: potest autem dari casus, quod quis obierit ex *veneno* quidem assumpto, non tamen scelere parato, ut ex lapsu alicujus venenosi animalis in amphora vini: tali casu, quantumvis Medicus pronunciet, hominem illum obiisse ex *veneno* assumpto, non tamen per hoc remanet plene probatum corpus delicti, quia non constat de scelere, sine quo corpus delicti non datur.

29 Pariter, ut bene docet *Decian. lib. 9. cap. 22. num. 12.* & colligitur ex historiis traditis a *Suetonio*, ac *Tacito*, datur venenum præsentaneum, quod velocissime interimit, (ut fuit illud, quo illita pinna fuit, qua usus est Medicus ad ciendum *Claudio* Imperatori vomitum, qui eo statim interemptus est) & moratorium, quod protrahit effectum in tempus, quale fuit id, quod, *Tacito* referente *Annal. lib. 4.* elegit *Sejanus* ad necem inferendam *Druso*, filio *Tiberii Imperatoris*. Nequit autem Medicus discernere a signis, quale fuerit *venenum* assumptum, nempe, an præsentaneum, an moratorium; quia incombustibilitas cordis hominis venenati, quæ a *Sabell. Summ. divers. Tract. §. Venenum. num. 5. in fin.* pluribus citatis *Ardoin. Zacchia. Cardan. Dioscor. Mercurial. Matthiol.* statuitur unum ex præcipuis signis veneni propinati, ita procedit ab uno, quam ab alio *veneno*. Sequitur ergo, quod Medicus dicere cum fundamento non potest, aliquem interemptum fuisse a *veneno*, dato ante paucos, aut multos dies, quod valde confert ad inquisitionem delinquentis.

30 Ex dictis igitur constat, quod probatio corporis delicti ex judicio Medicorum non potest esse plena, sed pure conjecturalis; nec unquam plena evadit, nisi per depositionem Testium de visu, aut per confessionem Rei, non tamen solam, sed conjunctam cum judicio Medicorum. Siquidem, ut multis citatis *Casson. Matthæu. Alex. Boss. Boer. Bald. & aliis* probat *Raynal. Tom. 3. cap. 31. § 4. num. 136. & 137.* Testes debent deponere de substantia, qualitate, ac quantitate rei, quam proprijs oculis viderunt a Reo supposito commisceri in cibo, aut potu, & porrigei, qui mortuus est cum talibus, aut talibus symptomatis; nempe, quod arsenicum ipsis Testibus bene notum (quia ipsimet eo usi sunt ad intoxicandos mures) in quantitate dimidiæ unciæ, plus, minus, prius subtilissime contusum in mortario, postea liquatum in aqua ebullienti miscuit vino, quod bibendum porrexit *Cajo*, qui cum bene valeret, post paucas horas cœpit vexari talibus, ac talibus symptomatis, & post dies, aut tres hor. s obiit, & post mortem apparuerunt in ejus facie, corpore &c. talia, ac talia signa.

31 Pariter, si aliquis affectus indiciis, non quidem sufficientibus ad eum constituendum, sed tantum ad inquirendum, prout est fama, *Foller. Pract. V. Capiat informationem, & V. Quod suffocavit, num. 16. 18. 27. & 20. Guazzin. Defen. 4. cap. 4. num. 8.* confiteatur se venenasse *Cajum*; ad hoc, ut talis confessio eum afficiat, debet interrogari de omnibus circumstantiis facti; puta, quonam *venenum*, & in qua quantitate; & in quo cibo, aut potu, & qualiter paratum illud *Cajo* præbuerit; a quo tale *venenum* ipse habuerit; quo animo dederit; quæ symptomata in illo apparuerint ante, & post mortem; ac omnes alias puras circumstantias facti debet ille distincte enarrare, & per dicta Testium debet de talibus symptomatis, & signis constare.

32 Quæ porro circa purum factum deposita fuut a Testibus, sive a Reo, debent subdi judicio Medicorum, qui pronuncient, num juxta eorum artem talis, ac tanta res, taliterque parata, signaque ante, ac post mortem secuta, concludant, *Cajum* veneno obiisse; qui si annuent, tunc plene constabit de corpore delicti; de facto quidem per dicta Testium, aut Rei; de jure autem per judicium Medicorum, ut optime ait *Raynald loc. cit. num. 146.* & pateritdari pœna ordinaria. Ratio autem dictorum est, quia tam Testes, tam Reus non possunt deponere, nisi de nudo, & simplici facto; quia judicium de jure, quod emergit a tali facto, spectat ad Judicem,

cem, qui judicio Peritorum innititur. Judicium autem Peritorum ex puris signis in cadavere observatis, ut probatum est supra, est pure conjecturale; unde sequitur, quod per illud solum non redditur corpus delicti plene probatum. Requiritur ergo dictum Testium, aut Rei, qui deponant quidnam, & quale, & quantum propinatum fuerit; quia tunc Medici, qui sciunt vim talis Rei venenosæ, certo pronunciare possunt, illum mortuum esse ex veneno. Unde, si Testes, aut Reus nescirent quid esset res, quæ mixta fuit vino, & deponerent vidisse quidem, aut miscuisse quendam liquorem, qui erat in parva ampulla, quem ignorant, & nesciunt quid esset; profecto Medici non possent certo pronunciare, quod mors secuta sit ex veneno, & ex consequenti non remaneret probatum plene corpus delicti, sed semiplene tantum, quod faceret ad torturam, ut scribit *Jacobus Mandellus Cons. 72. Clar. Quæst. 4. in fin.* & *Carena de S. Offic. Par. 3. Tit. 1. §. 4. num. 37. & seqq.* aut ad pœnam extraordinariam, ut firmat *Laur. Matthæu. de Regim. Regn. Valent. Par. 2. cap. 9. §. 2. num. 16.*

33 Hucusque dictum est de probatione corporis delicti, restat dicendum de probatione delinquentis; & sciendum, quod, ut pluribus citatis probant *Spada Cons. crim. 123. num. 2. lib. 1. Carusea Tract. de Nobil. non torquen. num. 99. & Sabellus Sum. §. Venenum. num. 7. V. Quod in delictis*, Judex in hoc crimine propter difficultatem probationis debet esse promptior ad torquendum, quam in cæteris delictis; unde, ut probat latissime *Alba. Consil. 78. per totum*, leviora indicia sufficiunt, ut possit ad torturam deveniri, ob summam atrocitatem, ac clandestinitatem hujus delicti.

34 Indicia porro multa patrati hujus sceleris congerit *Decian. lib. 9. cap. 24. num. 5. & seqq.* puta, si quis *venenum* emisset, & coram Judice Interrogatus, negasset; de emptione autem convictus esset, tale Iudicium ex se sufficeret ad torturam. Pariter, si probatus emptor *veneni* constat, quod simultatem, aut inimicitiam habuit cum venenato; aut ex illius morte lucrum, aut commodum reportaturus erat; aut erat persona vilis, ac malæ famæ, quæ cibum paravit, aut potum ministravit ei, qui venenatus est; maxime, si aliqua industria usus est, ut de tali cibo, aut potu, alius præter venenatum non gustaret. Itidem, si *veneno* mortuus sit maritus, & ejus Uxor probatur adultera, maximum Indicium facit adulterium, quod ipsa maritum veneneverit, cum hæc duo delicta quadam consequentia jungantur, ut auctoritate *Tullii lib. 4. ad Herenn. Seneca Controvers. lib. 4. Quintillan. lib. 5. c. 10. de Exempl. ac D. Jo. Chrisostomi Hom. 19. in Matth.* probat *Decianus loc. cit. n. 14.* Et universaliter, si de veneno dato suspicio est in viro, & in fœmina, urgentius dat indicium in fœmina, quam in viro qualitas sexus; nam, ut ajebat *Quintilian. lib. 5. Tit. de Argumen. latrocinium facilius in viro; veneficium in muliere præsumitur*; ratio est, quia fœmina magis iracunda, & vindictæ appetens est, quam vir: & quia ratione sexus pusillanimis est, & aperte ulcisci de inimico non audet, ad fraudes convertitur, & *veneno* vindicat se; & profecto legimus apud *Diodor. Sicul. Biblioth. lib. 5.* mulieres primas inventrices *veneni* fuisse: & eas *venena* uti magis, quam viros, advertit etiam *Lyran. ad Exod. cap. 22. V. 18.*

Pœnæ.

S V M M A R I V M.

35 V*Eneficii* crimen, juxta sententiam communem Doctorum, quos cumulat *Raynal. Tom. 3. cap. 31. §. 4. num. 3. & 4.* in toto rigore importat proditionem; quia venenator occidit hominem, non præcaventem, & ideo se defendere non valentem; & ideo dicendum veniret, quod pœna *veneficii* præcise debeat esse pœna homicidii proditorii.

36 Sed non facile admiserim illam conclusionem, quod, nempe formalitas homicidii proditorii consistat in hoc, quod homo nequit ab eo præcavere. Etenim ultra ea, quæ diximus in §. *Proditorium homici-*

miridiam, convincitur falsitas illius sententiæ ex hoc, quod inter omnes proditores, maximus, ac detestabilissimus fuit *Judas Iscariotes*, qui D.N.J.C. prodidit, & ideo passim in omnibus Evangeliis sugillatur infami titulo *Proditoris*. Stat autem, quod D. J. C. optime præsciebat illius tractatus proditorios cum Judæis; & hoc in ultima cœna Discipulis manifestavit. Pariter patet, quod Dominus optime poterat se defendere ab insidiis illius Proditoris; quia Deus erat, qui non poterat offendi in corpore, nisi ipse voluisset. Cum hoc tamen Judas fuit verus proditor, & tanquam talis audit apud omnes fideles. Sequitur igitur, quod proditio talis non est ex eo, quod offensa cadat in hominem incautum, & proinde non potentem se defendere, sed proveniat ex alio capite; puta, quod proditor animum occidendi tegat pallio simulatæ amicitiæ, & utatur officiis, & familiaritate amicitiæ, tanquam instrumentis ad exequendum malum intentum. Et ideo Judas fuit verus proditor, quia osculo sibi dato Christum Judæis prodidit, usus enim est officio, ac signo amicitiæ, prout est osculum, ad necem Domino per Judeos inferendam. Concludendum est ideo, quod *veneficium* non potest dici proditorium ex eo, quod noceat homini incauto, & se defendere non potenti.

37 Potest tamen aliqualiter sustineri impugnata conclusio ex hoc, quod regulariter *venenum* non porrigitur nisi ab amico, hospite, aut conjuncto per parentelam, societatem, vel familiaritatem &c; ab inimico enim nemo aliquid, maxime cibum recipit. Unde concludi posset, quod ex hoc capite *venenum* possit dici proditio, quia sub colore amicitiæ intentum consequitur. Sed debilis certe est hæc ratio. Namque principalius crimen est in eo, qui mortem intentat inferre per *venenum*; & per accidens est, quod illemet *venenum* componat, & porrigat; in pluribus enim illud porrigere per alios inscios sceleris facit, ad magis occultandum crimen, aut ipse taliter rem disponit, ut venenatus ipse ex se illud sumat. Quod, si ille sub specie amicitiæ *venenum*, a se, aut ab alio ex ipsius mandato compositum porrigeret, profecto concurrerent duo delicta specie diversa, puta, *veneficium*, & proditio; & tali casu utique vocari posset *veneficium proditorium*, pœna qualificata multandum.

38 Ex dictis sequitur, quod *venefico* non debetur præcise pœna homicidii proditorii, sed alia. Et quidem *Carpzov. Par. 1. Quæst. 20. num. 15. & 16.* fultus auctoritate Textus in *l. 1. §. 1. & l. 3. §. in princip. ff. Ad leg. Corn. de Sicar*, & aliorum Doctorum opinione, quam ipse communem asserit, docet, pœnam *veneficii* esse capitis obtruncationem de jure communi; quamvis postea de jure *Saxonico* aliam assignet.

39 Sed huic sententiæ refragatur tum ratio, tum praxis. Ratio quidem, quia ex alio Textu in *l. 1. C. de Malef. & Mathemat.* habetur, quod gravius delictum est hominem perimere *veneno*, quam gladio. Est autem naturalis ratio, quod gravius delinquenti gravior pœna debeatur; ergo venefico gravior pœna debetur, quam decapitatio, quæ adhibetur homicidæ, qui ferro vitam inimico ademit. Unde Textus illi legis *Corneliæ de Sicariis*, qui videatur decernere pro *venefico* decapitationem, ut rationi cohæreant, debent accipi de decapitatione, non quidem simplici, sed qualificata, ut augmentum pœnæ correspondeat incremento gravitatis delicti. Praxis etiam est, quod veneficus punitur pœna furcarum, ut firmat *Caball. de Omn. gen. homicid. n. 610.* quæ pœna est gravior, quia ignominiosior est pœna decapitationis. Et subdit, quod, licet pœna furcarum non nisi personis vilibus adhibeatur, Nobiles autem obtruncatione capitis puniantur; tamen in detestationem tam enormis criminis, furcæ æqualiter debentur Nobilibus, ac ignobilibus in pœnam veneficii; & repetit sententiam firmatam auctoritate gravium Doctorum *Marsil. in l. unic. n. 129. ℣. Et addaci. C. de Rapt. Virg. Gram. Decis. 30. n. 5. Afflict. Constit. Regn. lib. 1. Rubr. 13. in Constit. Terminam. 46. & lib. 2. Rubr. 31. Constit. Prosequentes. n. 31.* quam, & ipse *Caball.* firmat *Centur. 1. Cas. 99. num. 106.* puta, quod, licet Nobiles non sint condemnandi pœna furcarum, quæ communiter existimatur nimia ignominiosa, ac infamatoria; tamen, quando Nobiles committunt delictum enorme, quo offuscant propriam nobilitatem, nihil ipsis prodesse debet nobilitas, & puniri possunt pœna furcarum, ac si essent plebeii.

40 Eadem pœna cum principali puniuntur complices, puta, compositor, venditor, emptor, minister veneni, si tamen dolose faciant; Nam, ut diximus supra, omnes isti delinquunt *veneficio*, quia omnes *venenum* ministrant; & juxta Doctores communiter *Giga. de Crim. læs. Maje. Tit. qualiter, & a quibus, Quæst. 10. num. 23. Angel. in cap. 1. de Homic. Boer. Decis. 109. num. 5. Cabal. de Omn. gen. de homicid. num. 583. Decian. lib. 9. cap. 22. num. 4. Alex. Thusc. Bobadill.* apud *Carafc. Tract. de Nobil. non torquen. num. 111.* Rei de hoc delicto non gaudent immunitate Ecclesiastica.

41 Aggravari porro potest *veneficium*, concurrentibus in eodem facto pluribus delictis specie diversis, prout esset, si quis daret venenum fratri ad potiendum ipsius hæreditate. In hoc casu interveniret parricidium, proditio, veneficium, ac assassinium; siquidem homicidium factum contemplatione adipiscendæ hæreditatis, perinde est, ac si factum esset contemplatione pretii, super quo homicida fuisset pactus cum alio. Ob complicationem igitur tot delictorum esset pœna pariter exasperanda. Unde scribunt *Cavalcanus de Brach. Reg. Par. 4. nu. 57. & Guazzinus Defen. 13. cap. 4. num. 8.* quod, qui dat consanguineo, aut Amico *venenum*, ut ille potiatur ipsorum bonis, tanquam Assassinus vehi debet super curru infami per Civitatem, & torqueri forcipibus ignitis, & malleo sibi prius impacto in caput, debet jugulari, & in frusta scindi. Pariter, si quis panem, aut vinum consecrandum, ac convertendum in corpus, ac sanguinem D. N. J. C. venenaret, prout de facto evenisse nonnulli scribunt, *Stryk. de Jur. sens. Differ. 6. de Gustu. cap. 4. n. 33. Diaz Pract. crim. Can. cap. 95. Vela de Pœn. delict. cap. 26. n.* iste deberet comburi, aut alia gravissima morte multari, prout docet *Raynal. Tom. 3. cap. 31. §. 4. num. 153.* Ratio est, quia, quamvis leges de similibus casibus, ut pote enormissimis, ac raro accidentibus, nihil disponant, quia Legislatores de illis minime cogitarunt; tamen magnitudo facinoris talis esset, ut nulla pœna, quamvis gravissima, tanto sceleri adæquaretur.

42 Quod autem dictum est de pœna ultimi supplicii, danda venefico, locum solummodo habet, quando delictum fuit in suo genere perfectum, & effectus intentus secutus est, ut communiter firmant Doctores post *Clar. §. Homicidium. ℣. Punitur etiam. n. 11.* Sed quid juris, si crimen non est perfectum ex eo, quod, licet *venenum* fuerit datum, non tamen secuta est mors, sive ob debilitatem *veneni*, sive quis alexipharmacis subventum est ægroto?

43 Circa hunc punctum solemnis est Doctorum conflictus, quos refert *Caball. de Omn. gen. de homicid. a num. 595. ad 604.* quorum nonnulli volunt, tali casu

Hi casu Reum *veneficii* puniri non posse ultimo supplicio, sed tantum pœna extraordinaria: horum autem fundamentum est, quia communi totius Orbis consuetudine derogatum est legibus conatum ad crimen, non secuto effectu intento, punientibus; de qua communi consuetudine, ac sententia testantur *Clar. §. Homicidium. num. 14. Conradus Pract. crim. Tit. de Venef. num. 11.* ac *Covaravia in cap. Si furiosus. Par. 2. in princip. num. 11. ℣. Quinto.* Alii non pauci sustinent, quod deberet Reus ultimo supplicio subdi. Ratio est, quia in delictis atrocissimis, quando Reus fecit omne, quod potuit, & ex parte sua facere debuit, ut effectus sortiretur, diciturque devenisse ad actum proximum delicto, non secutus autem est effectus, quia fuit ab alia causa impeditus, tali casu punitur Reus pœna ordinaria.

44 Inter has sententias extremas mihi valde arridet opinio *Carenæ de S. Offic. Par. 2. Tit. 12. §. 34. n. 288.* quem refert, & sequitur *Reynaldus Tom. 3. cap. 31. §. 4. num. 84. ℣. Et generaliter*, & est, quod si in *veneficio* nulla intervenit alia circumstantia delictum aggravans, tunc, effectu non secuto, non intrat pœna ordinaria. Exemplum esse potest in eo, qui, habens inimicum, *venenum* ab alio sibi porrigere facit; hic enim nulla occurrit circumstantia, quæ delictum aggravet. Sed, si in facto copulantur alia crimina, quæ delictum aggravent, ut pote, si in *veneficio* intraret proditio, aut assassinium &c. quia nempe Reus sub specie amicitiæ invitatum ad prandium in proprio domo venenavit; aut pacta pecunia ab alio venenare fecit, tali casu, etiam non secuto effectu, intrat pœna mortis. Ratio hujus sententiæ esse potest a simili.

45 Quando enim *Part. prima. §. Testes*, locuti sumus de Testibus defectu aliquo, ob quem probatio remanet imperfecta, ac minime plena, docuimus cum communi, quod numerus Testium supplet eorum defectum: ita ut, si aliquis, aut ambo ex duobus Testibus, qui de jure requiruntur ad probandum delictum, aut indicium, patiantur exceptionem, aut defectum, huic succurritur per alios Testes, quamvis etiam isti exceptionem patiantur; & hoc modo quatuor Testes defectivi (non quidem essentialiter, ut essent inimici &c.) copulantur ad faciendam plenam probationem, quia numerus supplet defectum, & testimonium duorum posteriorum integrat probationem, quæ imperfecta erat ex defectu, quem priores duo patiebantur.

46 Ita est in casu; in *veneficio*, in quo effectus non est secutus, delictum remanet imperfectum in facto, & ideo debetur pœna extraordinaria, sicut etiam hæc debetur, quando delictum idem est imperfectum in probatione. Si autem *veneficio* copulatur assassinium, proditio &c. hæc, quamvis etiam ipsa sint imperfecta, quia effectus secutus non est, aliquam tamen pœnam extraordinariam merentur. Sed quia hæc jam debetur ratione *veneficii*, debet augeri ratione alii delicti complicati; quod cum & ipsum extraordinariam pœnam exposcat, ex his duabus pœnis extraordinariis una ordinaria conflari debet, sicut in eodem facto duo delicta specie diversa copulantur.

47 Et doctrina hæc confirmata remanet ex plurium Doctorum sententia. Siquidem filius, qui emit venenum, ut Patri daret, licet effectus secutus non sit, debet mori, ut, ultra Textum expressum *in l. 1. in fin. ff. Ad leg. Pompei. de Parricid.* docent classici Doctores *Bart. in l. 1. num. 8. & 9. ff. de Parricid. Igne. in l. 1. §. Quod si quis num. 2. ff. Ad S. C. Syllan. Farinac. Quæst. 122. num. 18. Vela. Gomez. Matthæu. Conciol. Sabell. Vulpell* apud *Reynal. lor.* *cit. num. 84.* Et extenditur hæc sententia ad *veneficium* attentatum contra eum, qui habetur loco Patris, ut est Abbas respectu Monachorum, ut ex *Bartolo, & Felino* docet *Purpurat. Cons. 186. num. 4. lib. 1.* & potiori ratione ampliari debet ad eum, qui Principem suum *veneno* necare tentasset, ut firmant alii, *Farinac. Q. 122. num. 27. Claud. ad Bertazzol. Cons. crim. 57. lit. B.* Et ratio est, quia *veneficio* attentato copularetur parricidium proprie, aut improprie sumptum.

48 Præfatam sententiam practicatam fuisse a Senatu Mediolanensi, qui ad mortem damnavit quandam famulam, quæ Domino suo (qui tamen non obiit) venenum propinaverat, docet *Boss. Tr. crim. Tit. de Homicid. num. 13.* & hoc idem alibi practicatum scribit *Valpell. Respons. 145.* & ita practicandum propugnat in facti contingentia *Carasc. Tract. de Nobil. non Torquen. num. 108.* etiam, quando Uxor tentat venenare Maritum, & e contra, ut scripsit *Placha Epitom. delict. lib. 1. cap. 22. num. 31. ℣. Quibus illud*, quod usu positum bis a Senatu Pedemontano asserit *Thesaur. jun. ad Decis. Pedem. 243. in fin. ℣. & in Servo.* Et ex *Igneo. in l. Si sequens. §. Cum ex parte num. 10. ff. Ad Syllan.* refert *Claras Quæst. 92. ℣. Scias tamen.*, Nobilem quendam ultimo supplicio affectum, quia agnatum suum prole carentem, *veneno* necare tentaverat. Et ratio est, quia in his casibus circumstantia aggravans concurrit læsæ nempe fidelitatis, quæ debet vigere inter Servum, ac Dominum; Maritum, ac Uxorem; aut parricidii lato modo, quod patratur inter conjunctos, prout suo loco dictum fuit. Et tandem ex hac eadem ratione ordinaria pœna esset plectendus, qui in *Eucharistia* venenum ministrasset, quamvis mors secuta non esset, & ratio est, quia cum *veneficio* etiam sacrilegium concurreret.

49 Condemnatus de *veneficio*, notatus remanet infamia juris, & consequenter irregularis, & ratio est, quia remanet damnatus judicio publico, & procedit hoc, etiamsi mors venenati non fuerit secuta, ut post *Farinaciam Q. 122. a num. 32.* docet *Thesaurus de Pœn. Eccles. V. Poculum. cap. 4. num. 11.*

50 Quo ad Clericos veneficos nullam reperio sanctionem Canonicam, quæ peculiari pœna eos percellat, ultra pœnas, quas incurrunt homicidæ voluntarii, & quia de istis suo loco dictum est, ipsas repetere superfluum ducimus. Verum est, quod in facti contingentia posset Judex, ultra pœnas homicidii appensati, alias arbitrarias addere ex eo, quod qualitas *veneficii* aggravat crimen supra gravitatem homicidii voluntarii.

51 Quantum vero ad Regulares, spectanda sunt eorum Statuta. Pro nobis minoribus de Observantia adest Textus noster *Tit. Applicatio §. 41.* quem dedimus *§. Homicidium. 91.* & ita cantat: *Qui aliquem enormiter vulneraverit, vel ei venenum dederit per se, vel per alium, eisdem pœnis* (puta triremium) *subjacere tenetur.*

52 Circa quem Textum adverto, quod juxta superius dicta, aggravari potest hoc crimen respectu effectus secuti, ac respectu personæ venenatæ; & juxta aliam gravitatem moderanda est pœna. Si enim mors venenati secuta fuerit, & iste esset Religiosus ordinarius, omnino debetur pœna triremium perpetua. Ratio est, quia, ob datam mortem, aut atrocem mutilationem, debetur pœna quidem triremium, sed ad tempus Superiori arbitrarium, prout diximus supra *§. Homicidium num. final.* Quia vero *veneficium* addit qualitatem aggravantem supra homicidium ordinarium, ferro &c. patratum; hinc

est, quod mors *veneficio patrata*, exquirat triremes perpetuas, aut saltem ad durationem magis longam, quæ, arbitrio Superioris, pro homicidio simplici deberetur.

53 Si autem mors secuta non sit, & nulla alia circumstantia aggravet *veneficium*, non debentur triremes, sed Carcer, ac aliæ pœnæ Superiori arbitrariæ. Ratio est, quia, ut diximus supra *num.* 43. & *seqq.* non debetur pœna ordinaria, nisi, quando ex effectu secuto dicitur crimen in suo genere perfectum. Sed si *veneficio* alia circumstantia aggravans addatur, (ut pote, si *venenum* esset datum ab Aromatario, Infirmario, vel a Coquinario in publica refectione: aut si pro *veneficio* pactum esset præmium inter inimicum principalem, & ministrum *veneni*; aut *venenum* esset datum in *Eucharistia*; aut sub colore specialis amicitiæ &c.) quantumvis mors secuta non sit, debentur triremes. Ratio est, quam dedimus supra *num.* 44. quia nempe *veneficio* jungeretur infidelitas, aut assassinium, aut sacrilegium &c.

54 Quod, si *venenum* datum esset Prælato Locali, aut Provinciali, & multo fortius Generali, etiam morte non secuta, ordinaria pœna deberetur, ex duplici principio. Unum est, quod tali veneficio copulatur parricidium late sumptum, ut diximus supra *num.* 47. Aliud est, quod in superioribus Statutis, datis ex Textu §. *Homicidium*. *num.* 92. & 93. vulnerans Prælatum Localem, non secuta morte debet mitti ad triremes pro tempore arbitrario Superioribus, sicut etiam, qui quovis modo percutit Provincialem; quia vero veneficium aggravat supra vulnerationem, ac multo fortius percussionem, hinc est, quod gravior pœna debetur tentanti mortem talium Prælatorum *veneno*, quam vulneribus, aut percussionibus adhibitis, & proinde pœna triremium, quæ pro cæteris est per tempus Superioribus arbitrarium, pro *veneficio* sit perpetua, aut saltem diuturnior ea, quæ daretur pro vulneratione, aut percussione.

§. X. Abortus procuratio.

SUMMARIUM.

1 *Abortus procurati definitio.*
2 *Dolus est anima delicti.*
3 *Abortus procurationis multiplices modi.*
4 *Bulla Sixti Quinti contra procurantes abortum, & complices, moderata a Gregorio XIV.*
5 *Abortus est de fœtu nondum nato.*
Pœna legis Aquiliæ tenetur abortire faciens alienum animal.
6 *Abortus semper est, tum si fœtus ex data potione nascatur mortuus, sive oriatur vivus ante tempus institutum a natura.*
Partus septimestris ac octimestris vitalis est.
7 *Abortus dicitur, si ex potione partus nascatur quidem vivus in tempore, in quo vitalis erat, tamen intra paucum tempus post ortum moritur.*

1 POstrema species homicidii appensati est *abortus procuratio*, quæ gravitatem suam meritur, non tantum, quia ut in pluribus, veneficio, ac parricidio copulatur, quantum ex eo, quod in eo offenditur homo, qui totaliter ad propriam defensionem est inhabilis. Potest autem commode definiri, quod sit *dolosa operatio, per quam fœtus humanus vel mortuus, vel non vitalis ex utero abiicitur.*

2 Dicitur primo *dolosa operatio*, cum enim dolus sit anima delicti, ut *Par. p. Tit. Patronus num.* 88. ex *bossio* docuimus, nequit *operatio* dici criminalis, nisi sit dolosa. *Operatio* autem hic in genere ponitur, prout complectitur omnem actum humanum, qui vel principaliter, vel ministerialiter, vel mediate, vel immediate tendit ad effectum, ut nempe fœtus aut mortuus, aut brevi moriturus a Matre abiiciatur.

3 Multipliciter porro talis operatio exercetur, prout recensetur in *Sixt. V. Constit. Effrenatam*. 1588. *Cherub. Bullar. Tom.* 2. in qua dicitur, *abortum procurari percussionibus, venenis, medicamentis, potionibus, oneribus, laboribusque mulieri prægnanti impositis.* Ultra hæc idem effectus sequitur, si prægnanti gravis terror incutiatur, aut ex improviso res monstrosa ostendatur; si larvis, aut spectris nocturnis fictis timor incutiatur: si phlebotomia maxime in pedibus adhibeatur; si ingentis infortunii (ut mortis Mariti, aut filii) narratio fiat; si schedulæ, aut alia signa sortilega super se tenenda, dentur; pluresque alii suppetunt modi, quos recensere non expedit.

4 *Operatio* porro ad *abortum* non sistitur tantummodo in principali, sed ex Bulla supracitata extenditur ad eos, qui ad idem *opem*, *consilium*, *favorem*, *potionem*, *vel alia cujuscunque generis medicamenta scienter dederint*. Et quamvis *Gregor. XIV. Const. Sedis Apostolicæ* 1591. *Cherub. Bullar. Tom.* 2. videatur, respectu *quocunque modo auxilium*, *vel consilium dantium* ad *abortum* procurandum, reduxisse pœnas ad terminos juris communis, tamen contrarium est verius; tum quia Constitutio Gregoriana moderatur *Sixtinam*, tantum quo ad *procurantes abortum fœtus inanimis*, & propinantes venena sterilitatis, (ut infra videbimus) non autem quo ad ad cooperantes ad *abortum fœtus animati*; tum quia de jure communi pœnæ delictorum extenduntur ad mandantes, consulentes &c. prout docuimus *Par. p. Tit. Pœnarum*. *num.* 56. & *seqq.* tum quia, ut plurimum *abortus* procuratur potionibus, quæ respectu fœtus semper venena sunt, cum ad ejus mortem dentur; crimen autem veneficii æque comprehendit complices, sicut principalem, ut paragrapho superiori proxime dictum fuit.

5 Dicitur *fœtus humanus* in nempe, qui adhuc in utero Matris continetur, ad differentiam ejus, cui post nato mors intentatur; illud enim continetur sub alia specie homicidii, ut diximus *Sup.* §. *Parricidium.* Additur autem humanus, ad differentiam aliorum animalium conceptus; isti enim veniunt etiam sub nomine fœtus; qui autem *abortum* istorum procuraret, non delinqueret hoc crimine, neque teneretur pœna legis *Corneliæ de Sicariis*, aut *Pompejæ de Parricidiis*, sed pœna legis *Aquiliæ de damno dato*, quando nempe *abortus* esset animalis alieni.

6 Dicitur *vel mortuus*, *vel non vitalis ex utero abiicitur*. Quia, cum procuratio *abortus*, secuto effectu, sit species homicidii, sequitur, quod oportet, quod fœtus nascatur ex utero vel mortuus, vel de proximo moriturus, & hoc modo non vitalis. Siquidem, si propinato pharmaco, nasceretur quidem fœtus ante debitum tempus, puta, ante novem menses, sed tamen in septimo, aut octavo mense, & viveret, non posset dici secutus *abortus* proprie, sed tantum improprie, & largo modo. Nam *abortus* largo modo acceptus, est partus fœtus, qui ante diem, sibi a natura destinatum, non sponte, sed ex aliqua vi, sive accidenti succedit, ut ex *Hippocrate*, & *Avicenna* firmat *Zacbia*. *Quæst. Medicoleg. lib.* 1. *Tit.* 2. *Q.* 10. *n.* 12. & 13.

Quod,

Quod, si nascatur in septimo mense vitalis est, ut ultra auctoritatem legum, *text. in l. Septimo. ff. de Stat. homin. & in l. Intestato. §. final. ff de Suis, & legit. hæred.* convincit continua experientia. Partum autem adhuc vitalem esse, si nascatur octavo mense, contra *Hippocratem*, & multos Jureconsultos, quos citat, validissimis rationibus probat idem *Zachia loc. cit. Quæst. 4. num. 5. & seqq.* post *Cardanum Contradict. Medic. lib. 1. Contr. 8. Tract. 3. in fin.* Ut igitur proprie *abortus* secutus dicatur, oportet, quod fœtus nascatur *vel mortuus, vel non vitalis*.

7 Quid autem, si dato poculo abortionis, fœtus quidem vitalis, quia est in septimo, aut octavo mense, tamen intra modicum tempus moriatur, dicetur ne *abortus* proprie secutus? Respondeo, quod sic. Ratio est, quia partus septimestris, aut octimestris vitalis est de facto, quando natura ex se illum, ut pote in utero sufficienter maturatum, & perfectum, expellit; sive, si propinato poculo abortionis, in dicto tempore nascitur, & de facto, eo non obstante vivit, quia forte natura fœtus valida resistit veneno dato, quod fuit quidem sufficiens ad accelerandum illius partum, non tamen valuit ad inferendam mortem. Si vero post modicum tempus moriatur, quamvis, attento tempore posset dici vitalis, talis tamen de facto non fuit ob malam qualitatem sibi impressam a veneno, quod fuit validum ad anticipandum partum, & inferendam mortem. Unde tali casu dicitur secutus verus *abortus*, quia fœtus natus est non vitalis de facto, quia attenta vi veneni vivere de facto non potuit.

Probatio.

SUMMARIUM.

8 *Probatio abortus, quod fœtus animatus esset, difficillima.*

9 *Judicio Medicorum committitur judicare de causa abortus.*

10 *Variæ Doctorum sententiæ circa animationem fœtus post seminis conceptionem.*

11 *Incertum est, quæ sit vera ex recitatis sententiis; plausibilior tamen videtur opinio Zachiæ.*

12 *Instantiæ contra dictam opinionem.*

13 *Difficultates, quæ fiunt contra dictas sententias, sunt æque solubiles.*

Intellectus humanus caligat in rebus naturæ manifestissimis.

14 *Leges Canonicæ, & Civiles, quot tempus assignent pro animatione fœtus.*

Si cadaveris abortivi nequit sexus discerni, præsumitur, quod sit masculi.

Pro salute animæ in dubio pars tutior est eligenda.

15 *Summa difficultas in probando, an fœtus abortivus fuerit animatus, in quo consistat.*

Tempus conceptionis latet etiam prægnantes ipsas.

16 *Quomodo probari possit tempus conceptionis.*

17 *Omnium fœtuum formationi non idem tempus assignatur.*

18 *Quando cadaver abortivi in judicio potest statui, de animatione debent Medici judicare.*

Duo ad minus ex præstantioribus Medicis debent adhiberi.

Debent Medici rationes sui judicii assignare.

19 *Si partus non potest visitari, & probatum sit momentum conceptionis, & ab eo effluxerint 80. dies, potest Judex absque Medicis pronunciare, fœtum fuisse animatum.*

Controversia extante circa pœnæ quantitatem inter Judices, statuenda est minima quantitas.

20 *Quare in dicto casu potest Judex statuere absque judicio Medicorum.*

21 *An, corrupto cadavere abortivi, per Testes probari sufficiat ejus animationem.*

Corpus delicti non probandum est per solam præsumptionem.

22 *Constito per Testes momento conceptionis, & abortionem secutam esse post 80. dies, est locus damnationi ad pœnam ordinariam.*

Cadaver occisi, si non reperiatur, probandum est per Testes corpus delicti.

Vix possibile est, quod probari in hoc casu queat corpus delicti.

8 Difficilia in hoc crimine, prout etiam in casu veneni, de quo diximus, evadit probatio corporis delicti, a quo pendet tota ratio criminalitatis; imo difficilior, quam in casu veneni. Siquidem in hoc examinari tantum debet a Medicis, an venenum in qualitate, & quantitate sufficiens fuerit ad causandam mortem ejus, de quo agitur. In casu autem *abortus* non tantum perpendi debet vis potionis, percussionis, metus incussi Mulieri prægnanti &c. ac judicari, an suffecerit ad causandum *abortum*; sed etiam, an fœtus ab utero abactus, fuerit informatus anima rationali; & in hoc firmatur gravitas hujus criminis; Medicorum autem est hoc judicium, prout firmant communiter Doctores. *Sarno Pract. crim. Forma 86. in Allegat. ℣. Et primo Carpzov. Par. 1. Quæst. 11. n. 26. Giovagnon. Resp. 28. num. 22. lib. 1. Alex. Cons. 115. lib. 3. Raynald. Tom. p. cap. 6. §. 5. n. 124. & seqq.*

9 Et quidem circa qualitatem, ac vim propinatæ potionis, sive alterius actionis causativæ *abortus*, procedere debent, & eorum judicium sub juramento exponere Judici sub modo, & forma, quibus judicare debent de veneno, prout superiori proximo paragrapho dictum est.

10 Quantum vero ad judicium de animatione fœtus gravior est difficultas; nam circa animationem fœtus variæ ab auctoribus referuntur sententiæ, quæ tamen diversis placitis Medicorum innituntur. Nonnulli enim, quos refert *Gothofred. Adnot. in l. Cicero litt. C. de Pœn. & in l. Intestato. §. final. litt. E. ff. de Suis & leg. hæred.* formando partui 35. alii 45. alii 5. dies assignant; eidem movendo alii 70. alii 76. dies tribuunt: eidem tandem maturando, ac perficiendo alii 210. alii 300. dies dederunt. Alii pro discretione fœtus 40. dies; pro transmutatione 80. pro perfectione 240. dies assignarunt. Animari autem anima rationali existimavit *Sconer. lib. p. de Judic. astr.* apud *Gothofr. in l. Intestato loc. cit.* fœtum quarto mense a conceptu seminis, quia tunc secundum ipsum dominium fœtus tribuitur Soli, qui membra organica vi calefactiva perficit, & in hanc sententiam inclinat etiam *Roder. a Castr. lib. 3. de Natur. Mulie. cap. 6.* apud *Zach. Tom. 1. lib. 1. Tit. 2. Q. 9. num. 23.* Joannes Marci, ut ipsum citat *Caramu. Theol. Fundamen. Tom. 1. Fundam. 55. de Homicid. a num. 1622.* opinatus est, fœtum, quamdiu detinetur in utero Matris, animari anima ejusdem Matris, proinde non sibi infundi animam propriam, nisi in ipso momento nativitatis. *Thomas Fienus de Format. fœt. q. 10. Concl. 11.* apud *Zach. Tom. 1. lib. p. Tit. 2. q. 9. num. 20* voluit e contra, quod spatio trium dierum fœtus animetur, & in hanc sententiam abiit etiam *Zachia Tom. 2. Tit. 1. Q. 6. per tot.* qui multis rationibus probat, animam infundi, statim ac facta est conceptio seminum. *Mercurialis* tandem, relatus per *Zachiam Tom. 1. lib. 1. Tit. 2. q. 8. n. 12.* fultus auctoritate *Hippocratis* libro de *Natura puerorum*,

rorum, vult septem diebus fœtum perfici, & anima rationali dotari.

11 Istarum opinionum, illa, quæ est *Joannis Marci* hæretica est, & manifeste opponitur *Sacræ Scripturæ*; Habemus enim ex *Evangelio Luc. cap. 1. ℣. 41.* quod *Joannes Baptista* Sanctificatus in utero Matris, *Exultavit infans*, quando illam visitavit *Beatis. Virgo*: sanctificatio autem non fit, nisi per gratiam inhærentem, quæ animam supponit, in qua subjectetur. Proinde talis propositio damnata fuit per *Decretum Congregationis S. Officii*, anno 1679 *die 4. Martii. Raynal. Syntax. crim. lib. p. cap. 6. § 5. nu. 31.* Quænam vero cæterarum opinionum vera sit, incertum est, & valde urget pro opinione *Zachiæ*, quod in communiori sententia, in homine non detur nisi una anima, puta, rationalis virtualiter continens vegetantem, & sentientem; & cum fœtus a conceptione seminum incipiat crescere, nutriri, & augumentari, & hoc vitaliter, & non per juxta positionem, ut lapides, nequit ista aliud præstare, quam anima rationalis, quæ actus vegetativæ exerceat, & quæ sibi fabricetur organa ad sentiendum, phantasiandum, & ratiocinandum.

12 Ex alia parte, si anima rationalis per rationem operando, sibi organa corporea struere deberet, hoc deberet esse per architectonicam, quæ per rationem, & artem operaretur, ad quod præstandum oporteret sibi infundi in creatione habitum talis artis, ut suo ordine, & forma organa humani corporis formare posset. Licet enim hæc præstet in plantis, & brutis anima illorum, quæ ratione non utitur in tali formatione; tamen illæ per traducem seminalem transfunduntur a generante, & in ipsorum semine jam organa, juxta ideam naturæ, sive *Archæi*, (ut ipsam vocat *Helmontius*) sunt delineata; ita ut spiritus, sive calor vivificus, qui ipsorum anima est, nil aliud præstat nisi organa illa sic, ut præfertur, permeare, dilatare, movere, & varias fermentationes, digestiones, & alterationes in materia alimentari causare, ut per eam nutritio, & alimentatio fœtus præstetur. Non sic vero anima rationalis per traducem seminalem transfunditur, nec sic organa humani corporis, velut in plantis, sunt delineata, ita ut anima rationalis nil aliud præstare debeat, nisi tanquam calor vivificus informare, & organa hoc modo perficere. Si quidem semen humanum est tantum materia disposita, ita ut in ea introduci queat forma organica. Porro anima creata est rationalis, & si organa sibi fabricari debet, oportet, quod per rationem operetur, & ita per artem; non enim posset operari per organa illa, quæ sibi fabricatur, cum hæc nondum sint; sed tanquam efficiens a proposito in materia, seu subjecto deberet agere, ut plastes in formanda statua. Talis autem ars in anima non est, proinde nequit sibi corpus fabricare. Quod, si diceretur talia animam rationalem præstare, ut in brutis anima sensitiva; oportet concludere, animam rationalem per traducem in semine transfundi, ut opinatus fuit *Daniel. Senert Hypomene. Physic. lib. 4. cap. 4. & Institut. lib. p.* quod hæreticum est.

13 Inter has difficultates (pariter tamen, ac æqualiter solubiles, ac insolubiles) quæ opinio verior sit, noverit Deus; homo enim circa pleraque naturalia divinat potius, quam vere sciat, & ut ajebat *Aristoteles*, *sicut se habet oculus noctuæ ad lumen Solis, ita & intellectus noster ad manifestissima naturæ*. Unde, si tot & tantæ difficultates inter Medicos sunt circa organa corporis humani, & eorum officia, (cum tamen per dissectionem cadaverum oculariter inspiciantur; de quibus multi multa, & diversa opinative, nunquam vero demonstrative tradunt) a fortiori dicendum erit de infusione animæ, quæ nulliter sub sensu cadere potest, & de quo nihil possumus vere scire, nisi Deus revelet.

14 Tamen, omissis *Medicorum* opinionibus de animatione fœtus, *Canonistæ*, & *Jurisperitis* magis communiter firmant, masculum 40.; fœminam vero 80. dierum spatio animari. *Menoch. de arbitr. lib. 2. Cent. 4. Cas. 356. num. 3. Ricc. Prax. Decis. 690. n. 1. Azor. Tom. 3. lib. 2. cap. 4. Quaranta Sum. Bullar. V. Abortus. num 5. Barbos. de Pot. Epi. Allegat. 51. num. 137.* apud *Lezan. V. Abortus. in 5.* Licet *Paulus de Castro, in l. Suum hæred. num. 2. ff. de Acquir. hæred.* quem sequitur *Cacheranus Decis. Pedemont. 59. n. 2.* opinatus sit, fœtum omnem sive masculum, sive fœminam, post quadraginta dies a conceptione seminum, esse animatum. Ita ut qui abortum procuraverit post assignatos supra dies, & effectus sequutus sit, censeatur vere homicida, & obnoxius sit ordinariis pœnis; & in dubio, (quando nempe ex membrorum dispositione, aut quia fœtus projectus fuit in latrinam, nec visitari potuit, nequit dignosci, an fuerit masculus, vel fœmina) quo ad pœnas spirituales, præsumendus est masculus; ita ut procurans *abortum* post 40. dies a conceptione, nec potuit certificari, cujus sexus fuerit fœtus, præsumere debet, quod fuerit masculus, & ita debet procurare absolutionem ab excommunicatione, & dispensationem ab irregularitate; & hoc quia in dubio pro salute animæ tutior pars eligenda est, & ita practicatur in *Sacra Pænitentiaria Romana. Jo. M. de Castilent. Polyanth. Seraph. V. Abortus Scol. Difficult. 1. & ibi Ungarell. Add. Ad Angel. V. Abortus Schol. A. Nald. Summ. eo. Verb.*

15 Tota tamen difficultas in hac ardua materia est probare concludenter in facti alicujus contingentis, fœtum fuisse animatum. Admissa enim thesi universali, quod fœtus animetur intra spatium supra assignatum, quomodo concludenter probabitur, quod fœtus, de quo agitur hic, & nunc fuerit animatus? Si quidem hoc probari nequit, nisi prius concludenter probetur tempus conceptionis, a qua fluxerint dies requisiti ad animationem; hoc autem probari nequit per Testes, cum actus venereus absque arbitris exerceatur; esto, quod in aliquo casu (ut evenire potest in meretrice) possent adduci Testes, qui viderunt congressum, quamnam rationem adducent ad probandum, conceptionem tunc secutam fuisse, cum hæc ad sensum non pateat? Solius Mulieris attestatio hoc nequit probare; siquidem, si hæc minime sufficit ad probandum, *abortum* fuisse secutum, *arg. l. Etiam. ff. de Probat. l. penult. §. Mulier. ff. eo. tit. Alciat Cons. 23. n. 5. ℣. Quarta Tom. 3 lib. 9.* apud *Mascard. de Probat. Vol 3. Concl 1151. num. 22.* ita nec sufficere debebit ad probandum momentum conceptionis, quod ipsas mulieres etiam latere solet, ut præter quotidianam experientiam, scribit *Cagnol. in l. 11. nu. 195. ff. Si Cert. petat* apud *Mascard. l. cit. num. 31.* quando scilicet pluries cum uno, seu diversis viris coitum admiserunt.

16 Quod, si in aliquo casu semel fuerit secutus congressus virilis, & possit tunc sciri per mulierem tempus conceptionis; non tamen posset probari per ipsam solam, cum Testis unicus non possit ex se plene probare, *arg. l. Ubi numerus. ff. de Test.* Quod si per Testes posset concludenter probari congressus unicus, & tempus illius, utique probari posset tempus conceptionis, & ab illo probari fœtum fuisse animatum.

17 Quia tamen ex *abortu* fœtus animati secuto, debet, ut dicemus, delinquens capitaliter plecti,

durum

durum nimis videtur quod ex judicio Medicorum, qui tamen inter se non conveniunt, dependeat vita hominis; attento maxime, quod non omnium fœtuum sit idem terminus formationis, coagmentationis, & consequenter animationis, ut ex *Galeno lib. de Fœt.form.cap.1.in princip.Class.1.* scribit *Zacchia Tom. 1.lib. 1. Tit. 2. Quæst. 9. num. 24.*, & consequenter nequeunt isti vere scire, an fœtus, de quo agitur hic & nunc, vere, & realiter fuerit animatus, ita ut pœna ordinaria afficiendus sit, qui *abortum* procuravit.

18 Dico igitur, quod, si partus possit in judicio statui, & a Medicis recognosci, ipsorum erit juxta artis suæ principia judicare, an fuerit animatus, & eorundem judicio stare potest tuta conscientia Judex, & Reo pœnam ordinariam decernere. *Paul.Zachi. loc.cit.* Tamen debet Judex adhibere Medicos vere peritos, & in arte sua præstantes, non autem Medicastros, cum agatur de Causa gravissima, puta, de vita hominis. Itidem non debet Judex contentus esse judicio unius Medici, sed ad minus duorum, qui maxime Deum timeant, & artem suam probe calleant, ut in *Parte prima Tit. Corpus, Quæst. 4. num. 51.* docuimus. Pariter debent isti non unde proferre judicium suum per simplicem ipsorum assertionem, sed debent assignare rationes secundum principia artis suæ, ob quas ita judicent, quod fieri debere universaliter ab omnibus Peritis, qui ad judicium adhibentur *Par. p. cit. Tit: Corpus, Quæst. 4. num. 57. & seqq.* late demonstravimus.

19 Si vero non potest partus in judicium deferri, quia deperditus est, sive jam computruit &c. & concludenter probatum remanet momentum conceptionis, dico, quod, si jam effluxerunt octoginta dies, potest, nullis adhibitis Medicis, Judex ex se pronunciare *constare de animatione*. Ratio est, quia, cum diversæ sint Medicorum sententiæ circa animationem, ut supra recitavimus; & diversum pariter assignetur tempus pro fœtu masculeo, & pro fœmineo; & unus fœtus citius, aut tardius alio animetur, dum assumitur pro judicio faciendo summum tempus, quod assignatur a Medicis pro animatione, Judex se ponit in tuto. Siquidem qui dicunt, masculum animari intra 40. dies, fœminam vero intra sexaginta, asserunt a fortiori, intra 80. dies esse animatum fœtum, sive mas, sive fœmina fuerit concepta. Ita ut, sicut, quando Judices diversi abeunt in diversas sententias circa durationem pœnæ majorem, aut minorem, statuenda est pœna minor, quia in ea omnes conveniunt *Cujar.lib.12.Observ. cap.16. Cabal. Cas. 119. num. 22. Mastril. Decis. 183. Ric. Prax. for. Eccl. Resolut. 393.* apud *Sgral. Par. 7. cap. 11. num. 2.* Ita in hoc casu, cum conveniant omnes Medici, quod intra 80. dies fœtus sit animatus; terminus iste debet statui pro mensura, & regula judicandi.

20 Dixi autem hoc posse decernere Judicem absque Medicorum peritia; quia hæc requiritur, quando judicandum est circa aliquod, quod sensui non subest, & hoc per rationem scientiæ, sive artis, (cujus Judex censetur expers) quæ debet applicari in casu particulari; & cum Judex, (licet calleret illam scientiam, sive artem speculative) possit falli circa factum, de quo agitur hic, & nunc, ideo adhibetur Peritus, qui ex praxi, quam exercet circa particularia, de hoc particulari judicet. In hoc casu vero nostro, in quo statuitur terminus 80. dierum ad animationem pro firma regula, juxta quam debet etiam Medicus pronunciare *Paul. Zacchi. Tom. p. lib. p. Tit. 2. quæst. 9. num. 24.* non potest Judex falli in pronunciando, *constare de animatione*, proinde hoc poterit, nullis Medicis adhibitis.

21 In tali autem casu, quando scilicet non reperitur, aut corruptus est fœtus, qui tamen constat, quod fuerit abactus per abortum post 80. dies a conceptione, dubium est, an posset intrare pœna ordinaria, eo quia non posset constare de corpore delicti, & de ejus animatione nisi par Testes; In delicto autem facti permanentis, non sufficit probare per simplicem præsumptionem, sed requiritur probatio indubitata, ut dicunt Doctores *Osasch. Cons. 66. num. 20. lib. 1. Decis. Caus. 410. num. 6. Vermigl. Cons. crim. 11. num. 9. Cons. 12. num. 17. & Cons. 230. num. 3.* apud *Raynald. Syntax. crim. lib. p. cap. 6. §. 6. num. 40.* quæ videtur fieri per solum inspectionem facti.

22 Tamen dico, quod, si concludenter per Testes omni exceptione majores, probatum remaneat momentum conceptionis, *abortus* procuratus per potionem post tempus 80. dierum a conceptu, & effectus secutus, quia a Testibus visus est partus abactus, optime esset locus pœnæ ordinariæ. Quia, ut abunde probavimus *Par p. Tit. Corpus. §. 3. n. 12.* si cadaver occisi non reperiatur, quia combustum fuit, aut in profluentem demersum, non est necessarium, quod probetur homicidium per constantiam corporis delicti, *per visum & repertum*, cum hoc impossibile sit; sed perfecte probatum remanet per Testes (dummodo plene integri sint) qui illud viderunt. *Abortus* autem fœtus animati verum homicidium est; proinde probatio corporis delicti, optime fieri potest per Testes integros, & sufficientes ad ordinariam pœnam, probatis plene cæteris probandis. Verum est, quod cum moraliter pene impossibile sit, quod Testes nullam penitus exceptionem patiantur, sequitur, quod vix possit dari casus, quod plene probetur corpus delicti, delictum, & delinquens, ut præfertur. Et altero istorum deficiente, non est locus pœnæ, nisi extraordinariæ.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

Dans

Dans potionem, aut eum sumens ad sterilitatem, non subit excommunicationem.

Peccant tamen mortaliter tum procurantes talem abortum, tum procurantes sterilitatem.

31 *Medicus procurans abortum fœtus inanimis pro sananda Matre, non peccat.*

Bonum totius præferendum bono partis.

Peccaret Medicus dans conjugatæ poculum sterilitatis, ne periclitaretur in partu.

32 *Damnata est opinio, quod liceat procurare abortum fœtus inanimis.*

33 *Cætera disposita per Sixtum circa abortum fœtus animati sunt in robore.*

Clericus ob hoc crimen, tanquam verus homicida tradendus brachio sæculari.

Lezzana lapsus circa pœnas Clerici propinantis potionem sterilitatis.

34 *Excommunicatio incurritur ob abortum fœtus animati procuratum.*

Ab hac Censura qui possint absolvere.

35 *Regulares delinquentes hoc crimine, a quo absolvendi.*

Prælati Regulares respectu suorum subditorum habent jurisdictionem, quasi Episcopalem.

Et veniunt nomine Ordinariorum.

36 *Confessarius Regularis, ut possit absolvere a dicta Censura Religiosum sui Ordinis, debet deputari ad hoc a suo Prælato specialiter.*

37 *Specialiter approbatus ad sic absolvendum, quando dicatur Confessarius Regularis.*

38 *Quo casu Regularis habens facultatem absolvendi a reservatis in suo Ordine, non posset absolvere a dicta Excommunicatione.*

39 *Procurans abortum fœtus animati contrahit Irregularitatem ex homicidio, secuto effectu.*

40 *Sententia* Portelli, *quod effectus non dicatur secutus, si fœtus natus sit vivus.*

41 *Impugnatur dicta sententia.*

42 *Homicidium dicitur commissum, licet percussus moriatur post aliquos dies a vulneratione.*

43 *Quot diebus vivere debeat partus, ut possit dici ex post mortuus ex potione abortifera.*

Vulneratus, si moritur intra 40. dies, dicitur mortuus ex vulnere.

Vulneratus, si post vulnus per triduum ambulavit, non reputatur mortuus ex vulnere.

Fœtus abortivus, si moriatur, antequam compleat nonum mensem a conceptione, dici debet mortuus ex abortu.

Potest fallere talis conclusio in aliquo casu particulari.

In dubio facti circa homicidium, petenda est a Clerico dispensatio ab Irregularitate.

44 *Variæ sunt opiniones circa dispensationem talis Irregularitatis respectu Regularium.*

Examinantur fundamenta negantium talem Irregularitatem posse a Regularibus Prælatis dispensari.

Irregularitas proveniens ex homicidio voluntario, dispensatur a solo Papa.

45 *Expenduntur fundamenta affirmantium posse Regulares Prælatos cum suis subditis dispensare.*

46 *Impugnantur fundamenta secundæ sententiæ.*

Oracula vivæ vocis fuere revocata.

Procuratio abortus includit malitiam homicidii animi deliberati, veneficii, proditionis, ac assassinii.

Gravius est occidere veneno, quam gladio.

Gravius crimen est occisio per abortum, quam homicidium nati.

Abortus non potest venire nomine simplicis homicidii voluntarii.

Habens facultatem dispensandi super homicidio voluntario, non potest dispensare super assassinio.

In concessione generali non veniunt specialia verosimiliter non concedenda.

47 *Bulla B. Pii V. privilegians Regulares, ut possint absolvere, & dispensare &c. est pro Novitiis recipiendis ad professionem, non pro Professis.*

48 *Bulla Pauli III. pro Benedictinis exorbitantem auctoritatem dat Prælatis Regularibus.*

49 *Bulla proxime citata non extenditur ad alios Ordines.*

50 *Communicatio privilegiorum non est universalis, sed quando currit analogia respectu ejus, super quo cadit privilegium.*

51 *Privilegium concessum Benedictinis fundatur super consuetudine dispensandi super Irregularitate.*

52 *Dicta dispensatio est pro solo foro interno.*

53 *Talis dispensatio est fixa uni dici in uno.*

54 *Communicatio privilegiorum fit etiam in iis, quæ etiam per solam consuetudinem sunt acquisita.*

55 *Dispensatio talis Irregularitatis acquisita per communicationem, est solum pro foro animæ, non pro delictis deductis ad forum contentiosum, aut notoriis.*

56 *Dum Bulla mentionem non faciat de delictis publicis, tale privilegium pro his non militat.*

57 *Communicatio privilegiorum non habet locum in exorbitantibus.*

Facultas dispensandi super Irregularitate ob homicidium voluntarium, bigamiam, & abortum in foro externo, nunquam fuit Regularibus concessa.

58 *Quod facultas absolvendi, & dispensandi a Censuris, & pœnis reservatis sit tantum pro foro animæ, probatur ex praxi Religionum.*

Absolutio aut dispensatio data pro foro interno, non valet pro externo.

59 *Monitum ad Prælatos Regulares, ut caveant in concedendo talem dispensationem Irregularitatis, ob causam abortus animati in foro externo.*

60 *Procurans abortum, & de eo damnatus, est infamis.*

61 *Clerici Rei de hoc crimine incurrunt privationem Officii, & Beneficii, & inhabilitatem ad ea.*

Hæc pœna non incurritur, nisi post declarationem Judicis: sed aliæ pœnæ, ac Censura incurruntur, ipso facto.

Petens dispensationem super Irregularitate ob abortum procuratum, debet exprimere Sac. Pœnitentiariæ, si fœtus erat a se genitus.

62 *Alia pœna abortus procurati est Rei traditio brachio sæculari puniendus, ut homicida.*

63 *Variæ opiniones Doctorum circa genus supplicii procurantis abortum.*

64 *Pœna mortis danda pro abortu procurato, debetur juxta consuetudinem Regionis: & secundum eam puniendus est Clericus traditus brachio sæculari.*

65 *An Religiosus dans poculum abortionis ad vitandam infamiam, dandus sit brachio sæculari.*

66 *Resolvitur dubium negative.*

Omnis causa minuens dolum in delicto, excusat a pœna ordinaria.

67 *Procurans abortum ex amicitia pro tuenda fama prægnantis, an sit damnandus ad mortem.*

68 *Respondetur negative.*

Cooperans crimini contrahit præcisam pœnam principalis.

69 *Dans remedium ad abortiendum propter pecuniam, an, secuto effectu, debeat mori.*

70 *Respondetur, quod puniri debet morte.*
Mulier procurans in se abortum ob pecuniam, punienda de parricidio, & assassinio.
Farinacius extendit hanc conclusionem ad casum foetus etiam inanimis.

71 *Religiosus, qui causavit abortum, praegnantem percutiendo, fornicando, aut eam saltare faciendo, an subire debeat mortem.*

72 *Respondetur, quod subiret tantum Irregularitatem, ultra poenas percussionis, aut fornicationis.*

73 *In casu homicidii cujusvis, ut intret poena ordinaria, requiritur plenus dolus.*

74 *An danti poculum ad abortiendum, si non sequatur effectus, quia remediis est subventum, debeatur poena ordinaria.*

75 *Respondetur, quod non.*
Non punitur affectus pro effectu etiam in atrocissimis, nisi lex Statutaria hoc expresse sanciat.
Bulla Sixti contra procurantes abortum, requirit effectum secutum.

76 *Poena extraordinaria pro abortu causato remittitur arbitrio Judicis.*

77 *Licet ex Bulla Sixti Reus de abortu debeat tradi brachio saeculari, de consuetudine non servatur.*

78 *Regulares servare debent, in dandis poenis, proprias Constitutiones a Papa approbatas.*
Regulares Praelati nequeunt relaxare suos Subditos brachio saeculari.
Poena mortis, aut mutilationis apud Regulares non habet locum.
Apud Minores de Observantia damnari debet ad triremes Reus delicti, ob quod in saeculo esset morti tradendus.

23 QUo autem ad poenam hujus delicti, res tractanda est juxta diversas dispositiones juris *Caesarei*, & *Pontificii*. Dico igitur, quod controversia inter Doctores est, an damnandus sit poena ordinaria mortis procurans *abortum* foetus animati; & sententia multorum, quos plena manu congerit *Anellus de Sarno loc. sup. cit. ℣. Pertransit* post *Farinacium Quaest.* 122. *num.* 131. fuit affirmativa. Alii autem non minoris auctoritatis relati per supradictos, tenent, quod sive animatus, sive inanimatus sit foetus, contra procurantem *abortum* non intret poena, nisi extraordinaria.

24 Secunda autem sententia juxta antiqua jura verior, & benignior est. Etenim non potest juxta Civile jus dici homicida, qui *abortum* procurat, licet foetus animatus sit, quia, ut habet textus cujusdam *Digesti l. In Falcidia. §. circa ventrem. ff. Ad leg. Falcid. partus nondum editus, homo non recte dicitur*; & proinde in alia *Lege Negat. ff. de Mort. infer.* vocatur *spes animantis*. Proinde, cum foetus in utero homo non censeatur, illum perdens per *abortum* non potest dici, quod hominem perdiderit, nec consequenter quod homicida sit; unde sequitur, quod neque poena homicidarum, quae est mors, teneri debeat. Et ideo poenae datae procurantibus *abortum*, sunt citra mortem. In una enim *Lege Divus Severus. ff. de Extraor. crimin.* habetur, *eam, quae abegit data opera, a Praeside in temporale exilium dandam*. Et in alia *l. Si Mulierem. ff. Ad l. Cornel. de Sicar. eam in exilium Praeses Provinciae exigit.* Et alibi *l. Cicero. ff. de Poen. temporali exilio coerceatur*. Et in alio Digesto *l. Si quis aliquid. §. Qui abortionis. ff. de Poen. humiliores in Metallum, honestiores in Insulam damnentur.*

25 Verum est, quod, si *abortus* procuretur aliquo modo singulari, per quem delictum fiat gravius de jure civili punitur poena mortis, quia non attenditur tantum *abortus*, sed modus, quo factus est, qui delictum aggravat. Et ideo in quodam *Digesto text. in l. Cicero. ff. de Poen.* Mulier, *cum ab haeredibus secundis, accepta pecunia, partum sibi medicamentis ipsa abegisset*, capitaliter fuit damnata; quia, ut optime advertit *Ant. de Luca ad Vincent. de Franch. Decis.* 592. *num.* 9. apud *Raynal. Syntax. cap.* 6. *§.* 5. *num.* 25. interventus pecuniae reddidit delictum atrocius. Et ex *Fulgosio*, & *Bruxado* refert *Hieron. Basilico Crimin. Decis.* 7. *num.* 2. quendam in Gallia jussu *Caroli VII.* Regis fuisse combustum post suspendium, eo quod maleficio sortilego *abortum* procuravit, & ita delictum auxit. Similiter poena mortis punitur procuratio *abortus*, si delictum hoc sit in aliqua regione frequentatum, ut argumento *l. p. ff. de Abige*, scribunt communiter *Doctores. Peguer. Decis. crim.* 29. *num.* 7. *Caball. Crim. resol.* 160. *num.* 6. *Farinac. Quaest.* 167. *num.* 111. *Theodoric. Judic. crim. Tom.* 2. *cap.* 7. *num.* 19. quos dat *Raynaldus Syntax. cap.* 6. *§* 5. *num.* 30. Et hoc etiam, si tale crimen evadet mali exempli, ita ut per illud alii ad similiter delinquendum moveantur, & universaliter de delictis mali exempli, docet *Matthaeu. De re crim. Controv.* 44. *num.* 21. & *Controver.* 29. *Raynald. loc. cit. num.* 29.

26 Non defuerunt tamen peculiares leges saeculares, quae procurationem *abortus* foetus animati poena mortis castigarunt, ut *Leges Gothorum*, prout scribit *Dionys. Gothofr. Adnotat. ad l. Cicero. litt. C. ff. de Poen. leg. Gotthic. l.* 1. *de Execut. hum. part. lib.* 6. & *Carolus V. Imperator* sua particulari Constitutione hoc cavit pro *Germania*, ut attestatur *Theodoricus Judic. crimin. Tom.* 2. *cap.* 7. *num.* 19. & *Strikius. de Jur. sensuum Differt.* 6. *de Gustu. cap.* 4. *nu.* 36. apud *Raynaldum Syntax. cap.* 6. *§.* 5. *num.* 28. Et universaliter etiam de jure civili procuratio *abortus* foetus animati, effectu sequuto, plectitur poena capitali, ut post *Gloss. in l. Divus. ff. de Extraord. crim.* scribunt communiter *Doctores Bart. Albericus. Angel. & alii. Farinac. Quaest.* 122. *num.* 98. & 134. apud *Bist. Quaest. III. num.* 9. *Clar. Quaest.* 68. *℣. Abortum procurans. Carpzov. Par. p. quest* 11. *num.* 2. Nec mirandum, quod de antiquo jure Civili poena mortis non inferatur procuranti *abortum* foetus etiam animati, ut supra probavimus; inferatur vero de jure novo; siquidem antiqui, prout supra dictum est, non reputabant humanum foetum, quamvis animatum, esse hominem, sed *spem animantis*; proinde ejus perditionem non censebant esse homicidium morte plectendum. Sed subsequentes Imperatores, ac Jurisperiti, melius per Catholicam fidem instructi, agnoverunt illum, quamvis nondum natum, verum hominem esse, anima rationali dotatum, & ejus mortem procuratam per *abortum*, esse verum homicidium, & proinde morte delinquentis puniendum.

27 Lex autem Canonica tanquam homicidam pronunciat eum, qui partum humanum per venena, aut sortilegia, data opera, vel concipiendam impedit, vel conceptum, sive animatum, sive inanimatum abigit, ut dicitur in duabus Decretalibus *cap. Si aliquis. Extra de Homicid. cap. Sicut il* 2. *ibi eo. tit.* Verum tamen est, quod, ut optime advertit *Abb. Panormit. in cap. Sicut. il* 2. *num.* 2. *de Homicid.* non potest vere dici homicida, qui partum nondum animatum abigit; siquidem qui nondum vixit, mori non potest, *cap. ad dissolvendum. de despons. impub.* nec est homicidium, nisi is, qui caeditur, homo sit, dotatus nempe anima rationali, quae cum absit in foetu inanimi, hujus perditio non erit verum

rum homicidium. Proinde *Gloss. in rep. Si aliquis. in V. Ut Homicida de Homicid.* optime distinguit, dicens, quod procurans *abortum* quoquomodo, sive sterilitatem, est homicida quantum ad pœnam spiritualem, sed non est homicida quantum ad Irregularitatem, quæ sequitur ad homicidium verum; tum enim solum censetur verus homicida, cum quis procurat *abortum* fœtus animati, qui realiter homo est, licet nondum natus sit.

28 Antiquorum autem Canonum dispositionem alteravit *Sixtus V.* in Constitutione sua *Effrenatam* 1588. quam supra indigitavimus; siquidem omnes procurantes *abortum fœtus immaturi, tam animati, quam inanimati, formati, vel informis*, voluit teneri illis pœnis, quæ tam *per Canonicas Sanctiones, & Apostolicas Constitutiones, quam Civilia jura adversus veros homicidas, qui homicidium voluntarium ediu, & re ipsa patraverint*, sunt constitutæ, *si tamen re ipsa abortus sequutus fuerit*. Insuper Clericos talis criminis Reos Officiis, ac Beneficiis omnibus, etiam non Curatis, privavit, & ad eos inhabilitavit, ac irregulares reddidit; Laicos vero similiter Reos, a susceptione quorumvis Ordinum ablegavit, Voluit ultra, quod Ecclesiastici juridice probati criminosi de tali scelere, degradentur, & Curiæ Sæculari tradantur plectendi supplicio, quo puniuntur homicidæ. Præterea supracitatas pœnas extendit ad eos, *qui sterilitatis potiones, ac venena propinaverint mulieribus, & quominus fœtum concipiant, impedimentum præstiterint*, & eorum complices; Et tandem omnes præmemoratos Reos percussit excommunicatione latæ sententiæ, Pontifici Romano reservata.

29 Post supracitatam Bullam emanavit alia Constitutio Gregorii XIV. *Sedes Apostolica*. 1591. quæ præcedentem in nonnullis moderavit. *Primo*, Excommunicationem, & peccatum, quæ erant Papæ reservata, concessit posse tolli per Sacramentalem absolutionem a quocunque Confessario deputato per Ordinarium loci ad absolutionem præfati criminis. *Secundo*, Pœnas prædictas contra procurantes *abortum* fœtus inanimis, sive sterilitatem in muliere, ac eorum complices, reduxit ad eas, quæ ex dispositione juris communis, *Sacrorum Canonum*, & *Concilii Tridentini* feruntur. *Tertio*, Reliqua omnia in Bulla *Sixti* contenta confirmavit.

30 Ex hac vero moderatione habetur *primo*, quod procurans *abortum* fœtus inanimis, sive hoc consulens, adjuvans &c. non incurrit Excommunicationem, nec Irregularitatem, *Cariolan. de Cas. reserv. Par. 2. cas. 6. num. 2. ℣. Hinc sequitur. Graff. decis. Par. 1. lib. 2. cap. 63. num. 13.* apud *Peyrin. de Prælat. Tom. 2. Quæst. 3. cap. 2. §. 1. num. 49.* peccat tamen mortaliter, quia impedit semen jam effusum, & fœtum a suo naturali ordine, & fine, qui est generatio hominis, ut dicunt Doctores. *Azor. Tom. 3. lib. 2. cap. 4. Sanch. de Matr. lib. 9. Disp. 20. num. 2. Less. lib. 2. cap. 9. Dub. 10. Layman. lib. 3. de Just. Tr. 3. Par. 3. cap. 4. quæst. 2.* apud *Lezan. V. Abortus. num. 4.* Habetur *Secundo*, quod propinans, aut, data opera, sumens venena sterilitatis, non alligatur Excommunicatione, aut aliis pœnis a *Sixto* impositis. Peccat tamen graviter, quia contra intentionem naturæ impedit generationem hominis, ut scribunt supracitati.

31 Non peccaret autem mortaliter, qui causaret per accidens *abortum* fœtus, de quo certitudo habeatur, quod sit inanimis, & Medici judicent, quod mulier moreretur in partu, si fœtus ad maturitatem perveniret, quia jus naturale conservandi Matrem, debet præponderare bono prolis futuræ, præsertim cum fœtus inanimis censeatur pars Matris, & bonum totius præferendum sit bono partis, *Lezan. V. Abortus. n. 4.* & ibi *Sanch. de Matr. lib. 9. disput. 20. num. 9. Layman. lib. 3. Tract. 3. Par. 3. cap. 4. q. 2. §. Secundo si certum*, & ex eodem fundamento juxta aliquos excusaretur a mortali, qui potionem sterilitatis propinaret Mulieri conjugatæ, quæ judicio firmo Medicorum certo moreretur, si aut conciperet, aut pareret. Sed hoc minime verum est; quia in primo casu intenditur conservatio Matris, & ad hanc procurandam sibi datur potio, cui per accidens evenit *abortus*; quod, si intenderetur formaliter *abortus*, tanquam medium ad salutem Matris, nullo modo licitum est, ut dicunt communiter Doctores. In secundo vero casu intenditur formaliter sterilitas, & ex consequenti perditio humani seminis a Deo, & natura ad solam procreationem prolis destinati; & proinde peccatum semper intervenit.

32 Fuit etiam opinio nonnullorum apud *Azoriam*, quam credit probabilem *Lezan. loc. cit. nu. 5.* quod, nempe casu, quo puella Nobilis, aut Monialis cum viro peccaret, & mortem, aut infamiam timeret, posset absque peccato sibi propinari venenum sterilitatis, casu, quo nulla alia via impediri posset mors, aut infamia mulieris; eo quod non videatur intrinsece malum procurare *abortum* fœtus inanimis, aut impedire conceptionem ipsius; & in hac sententia fuit *Basilius de Leone de Matr. lib. 10. cap. 13. n. 2.* & *Torreblanca de Magia. lib. 2. cap. 43. n. 10.* & alii *Zarabel. Repert. mor. V. Medicus. n. 15. Bordon. Resol. 4. quæst. 4. num. 4. in fin. Trullench. in Decalog. Tom. 2. lib. 5. cap. 1. Dub. 4. num. 1.* apud *Castilent. Polyanth. Seraph. V. Abortus. Difficult. 3. in fin.* Sed quidquid sit de probabilitate hujus sententiæ, nunc talis opinio est prohibita ab *Innocentio XI.* anno 1679. die 4 Martii, per *Decretum Congregat. S. Officii*, in quo *Proposit.* 34. damnata fuit hæc: *Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur.*

33 Habetur *tertio* ex *Gregoriana* prædicta, quod censuræ, & aliæ pœnæ latæ per *Sixtum*, nullo modo sunt moderatæ, sed manent in suo robore, unde procurans *abortum* fœtus animati, effectu sequuto, non solum incurrit excommunicationem, & Irregularitatem, sed tanquam verus homicida, (si sit in Sacris) post degradationem, debet tradi Curiæ sæculari, & morte plecti, quia, ut bene adnotat *Quaranta. Summ. Bullar. V. Abortus. num. 4.* apud *Lezan. loc. cit. num. 6.* circa *abortum* fœtus animati nihil innovavit *Gregorius*; proinde pœnæ *Sixti* manent in suo robore. Non est autem verum, quod exhibentes mulieribus, aut sumentes venena sterilitatis, aut quocunque modo auxilium dantes, incurrant pœnas *Sixti*, prout (inadvertenter forte) scribit *Lezan. Summ. V. Abortus. num. 6.* quia censuræ, & pœnæ respectu istorum sunt reductæ ad terminos juris communis a *Gregorio*, prout dictum est supra num. 10. & 11.

34 Prima igitur pœnarum, prout diximus, contra procurantes *abortum*, & ad ipsum cooperantes animato fœtu, & sequuto effectu, est *Excommunicatio*. Ab ista autem absolvere potest Confessarius quilibet, qui sit ab *Ordinario loci specialiter deputatus*, ut aperte loquitur *Constitutio Gregorii*, quam citavimus supra num. 10. Confessarius ergo, sive sit Presbyter sæcularis, sive Regularis, ut possit a tali Censura, & peccato absolvere indigat deputatione sui Episcopi.

35 Quantum vero ad Regulares delinquentes hoc crimine, ipsi absolvi possunt tum a peccato, tum ab Excommunicatione a propriis ipsorum Prælatis,

latis, quia Prælati Regulares respectu suorum Subditorum habent jurisdictionem quasi Episcopalem; & cum absolutio hujus Excommunicationis sit reservata Episcopis, poterunt Prælati Regulares ab ista absolvere; *Suarez. de Relig. Tom. 4. Tract. 8. lib. 2. cap. 8. & 9.* apud *Lezan. V. Abortus. n. 8. & Tam. p. cap. 18. num. 30.* imo, cum talis Censura ex Bulla *Gregoriana* sit reservata *Ordinariis locorum*, videtur aperte concessa Prælatis Regularibus; ipsi enim respectu suorum Subditorum Ordinariam habent jurisdictionem, quæ licet non arctetur ad loca, (quemadmodum jurisdictio Episcoporum) quia afficit personas suorum Subditorum, tamen cum in actibus externis jurisdictionalibus limitetur a loco, possunt & ipsi venire nomine *Ordinariorum locorum*.

36 Poterunt etiam ab hac absolvere Confessarii Regulares illos Religiosos, qui ex proprio Ordine in dictam Censuram incurrerunt, si tamen habent auctoritatem a propriis Prælatis, ut possint absolvere ab illis peccatis, & Censuris, a quibus jure ordinario possunt absolvere iidem Prælati; non vero illi Confessarii, qui talem delegationem absolvendi a reservatis non habent; quia sicut se habent sæculares ad proprium Episcopum, ita Regulares ad proprios Prælatos; & sicut sæcularis ab hac Censura absolvi non potest jure ordinario, nisi per Confessarium specialiter ad hoc deputatum ab Episcopo, & de jure privilegiato, nisi a Sacerdote habente privilegium absolvendi; ita pœnitens Regularis non poterit ab ista absolvi, nisi per Confessarium ad *hoc specialiter deputatum* a Prælato Regulari, aut ab habente privilegium ad hoc; & non est in hoc deterioritas conditionis, sed pariformiter currit pœnitens sæcularis, ac Regularis.

37 Specialiter autem approbatus ad hunc casum, dici debet Confessarius, non solum quando in specie habuerit facultatem a proprio Prælato absolvendi a tali Censura, sed etiam, si illam habuerit in genere, & in universali; puta, si Prælatus sibi delegavit suam ordinariam auctoritatem absolvendi a peccatis, & Censuris. Generaliter enim, ac universaliter deputatus ad omnia, est delegatus ad specialia, & particularia, quæ sub tali genere continentur; omnes enim, & singulæ species importantur per genus, & per genus repræsentatur quælibet species in genere suo. *Bald. Cons. 239. init. lib. p. Dyn. Cons 51. num. 3. ℣. Præterea confirmatis. Gemin. Cons. 6. per tot. Tusc. litt. G. Concl. 40. num. 5. & 6.* Proinde habens genericam facultatem absolvendi a Censuris reservatis, censetur specialiter deputatus ad singulas. *Sanch. in Decal. lib. 2. cap. 11. num. 23.* apud *Bonac. de Censur. in particul. Disp. 1. Quæst. 22. Pun. 8. n. 15.*

38 Et hic advertere libet, quod, licet casus iste non sit reservatus de jure municipali suarum *Constitutionum* in aliquo Ordine, (prout est in *Ordine Minorum Regularis Observantiæ*, in cujus tabella Casuum reservatorum procuratio *abortus* non comprehenditur) tamen est reservatus a Papa, ut visum est. Proinde, si Prælatus Regularis talis Ordinis daret facultatem alicui Confessario absolvendi a reservatis, expressis in sua tabella Casuum reservatorum præcise, nequiret talis Confessarius ab ista Censura absolvere; tunc enim non esset generaliter delegatus, nisi ad casus expressos in tabella, non autem ad hunc, qui ibi non expressus esset. Si vero Superior delegat totam auctoritatem, quam ipse habet absolvendi a reservatis, tunc Confessarius sic delegatus poterit absolvere; in illa enim generalitate absolvendi comprehenditur specialitas hujus casus.

39 Alia pœna procurantis *abortum* fœtus animati, effectu sequuto, est *Irregularitas*, illa scilicet, quæ oritur ex homicidio, tum quia ita determinat *Bulla Sixti*, prout dictum est supra n. 9. tum quia, licet antiquæ leges Romanæ reputarent fœtum humanum non hominem formaliter, sed *spem animantis*, ut docuimus supra *num. 5.* tamen Ecclesia illuminata per fidem, quæ docet animam rationalem a Deo creari, & infundi in fœtu organizato, *cap. Firmiter. Extra de Sum. Trinit. & fid. catho.* fœtum animatum docet esse verum hominem; proinde scripsit *Tertull. Apologet. cap. 3. Homicidii festinatio est prohibere nasci; nec refert, natam quis eripiat animam, an disturbet nascentem: homo est futurus &c.* Sequitur igitur, quod occisio ipsius sit verum homicidium; & proinde procurans abortum hujusmodi sive principaliter, sive ex complicitate, incurrit illam irregularitatem, quæ provenit ex vero homicidio.

40 Ista porro irregularitas non incurritur, nisi *effectu sequuto*, ut sonat *Bulla Sixti*; & circa hoc potest esse æquivocatio: quia vel potest accipi, quod *effectus secutus sit*, puta, quod fœtus fuerit abactus a ventre ante congruum tempus nascendi, & hoc sive vivus, sive mortuus fuerit ejectus; vel quod fœtus mortuus fuerit a prægnante ejectus. Sententia *Portelli Dub. Regul. Verb. Abortus. num. 7.*, quam non improbat *Lezana ea. V. num. 13.* fuit, quod, si fœtus nascatur vivus, licet ante debitum tempus, non possit dici *sequutus effectus abortus*; & proinde tali casu non incurri irregularitatem; ita ut *sequutus effectus* tunc solum censeatur, quando fœtus in utero mortuus est; non sequutus vero, quando propinato pharmaco prægnans nihilominus produxerit fœtum ad maturitatem, & vitam.

41 Sed salva prædictorum reverentia, non potest sustineri ipsorum opinio, si absolute accipiatur. Demonstravimus enim supra *n. 1. abortum* propriissime dici, quando partus ejicitur vel mortuus, vel nullo modo vitalis; sequitur igitur, quod, si propinato pharmaco abjiciatur fœtus ante septimum mensem; licet vivus sit, & Baptismum recipiat, tamen *abortus* erit secutus, quia talis partus nullo modo est vitalis, ut docent Medici. *Mercurial. lib. 2. de Morb. Mulie. cap. 1. Andr. Laurent. Anatom. lib. 8. quæst. 29. & lib. 12. cap. 9.* apud *Zachi. q.q. Medicol. lib. 1. Tit. 1. Quæst. num. 13.*

42 Magis etiam convalidatur ex hoc, quod qui percutit, aut vulnerat animo occidendi, licet mora percussi illico non sequatur, sed adhuc post aliquot dies vivat, non desinit tamen percussor esse, & dici homicida, & ab eo verum homicidium commissum, cum mors hominis violenta a vulnere jam inflicto sequuta sit, ut scribit *Clar. lib. 5. Sentent recept. §. Homicidium. ℣. Cæterum si*, qui testatur de communi citans *Bologn. Cons. 5. Col. 2. ℣. Secundo pro*, & *Capoll. Cons. crim. 41. ℣. Tertio veniens*, & dubium non est, quod tali casu incurratur Irregularitas. Si ergo propinato medicamine ad *abortum*, partus ante septimum mensem a conceptu abjiciatur, licet vivus erumpat in lucem, & etiam per aliquot dies vivat, nihilominus, quia vivere longo tempore non potest, quia ante tempus debitum natus est; sequitur, quod ejus mors quantumvis dilata, causata fuerit a pharmaco dolose procurato, illud sit verum homicidium, & proinde *sequutus effectus* dicatur pro incurrenda irregularitate.

43 Et si quæras, quot diebus vivere debeat fœtus abactus, ita ut mors ipsius postea secuta, debeat dici effectus medicamenti propinati, non vero alterius causæ naturalis; dico, quod sicut vulneratus, si moriatur intra quadraginta dies a vulnere accepto, dicitur mortuus ex vulnere, ut Doctores

Angel. in l. unic. C. de Emendat. Serv. Riminald. Conf. 281. num. 2. Blanc. Pract. Crimin. fol. 135. num. 121. apud Clar. lor. prea. cit. communiter asserunt, (nisi tamen vulneratus post acceptum vulnus ambulaverit per triduum, tali enim casu, si ex post moriatur, non censetur mortuus ex vulnere, sed ob aliam causam, ut habet Glos. in l. unic. in V. Depulsa. C. de Emendat. Serv. communiter approbata; Marsil. in l. Si in rixa. num. 56. C. Ad leg. Corn. de Sicar. Anton. de Padill. in l. Transigere num. 30. C. de Transact. apud Clar. §. Homicid. ỽ. Cæterum si.) ita etiam, si fœtus per medicamentum ejectus moriatur, antequam compleat nonum mensem a conceptione, licet per aliquos dies, & etiam per mensem vixerit a nativitate, dici debet mortuus ex abortu. Ratio est, quia tempus nascendi fœtui perfecto humano constitutum a natura, est a principio noni mensis a conceptu usque ad decimum exactum, ut probat Paul. Zach. Q. Q. Medicolegal. lib. 1. Tit. 2. qu. 1. num. 7. & seqq. si ergo propinato pharmaco abortivo nascatur fœtus vivus, & tandiu vivat donec attingat nonum mensem a conceptione, signum est, quod medicamentum datum non causavit abortum, & ita effectus non est sequutus; unde, si expost moriatur, partus non possit censeri mortuus ex medicamento, sed ex alia causa. Quia ergo partus ante nonum mensem vitalis non est, quantumvis vivat per accidens aliquo tempore, si non attingit nonum mensem, vitalis non erit, & sic erit semper causatum homicidium. Fateor quidem, quod possit dari casus, quod, dato poculo abortionis paulo ante debitum tempus nascendi, abjiciatur fœtus, qui vivat nihilominus usque ad initium noni mensis, & paulo post moriatur ex venenosa qualitate pharmaci assumpti a matre prægnante; & nulli dubium est, quod esset tunc vere sequutus effectus abortus, nam esset procurata mors fœtus. Tamen hoc difficile esset in praxi agnoscere, an ex venenosa qualitate pharmaci, an alia ex causa mors secuta fuisset. Nihilominus Clericus, qui tale medicamentum dedisset, deberet procurare absolutionem a Censura, & dispensationem ab Irregularitate, quia argumento ejusdem Decretalis cap. Sicut ex literar. de Homicid. Sanch. in Decal. lib. p. cap. 10. n. 42. & 43. in dubio facti circa homicidium, & abortum, Clericus haberi debet irregularis, & in rebus animæ tutior pars semper eligenda est.

44 Ab hac irregularitate an possint Prælati Regulares dispensare, variæ sunt sententiæ Doctorum. Negant Rodericus Tom. 2. quæst. 34 art. 4. & Diana Par. 4. Tr. 2. Resol. 87. Ambigit Lezana Summ. V. Abortus num. 14. Affirmant Portellus Dub. regul. V. Abortus num. 10. Bordonus Consil. regu. Tom. p. Resol. 13. quæst. 5. nu. 20. & Controvers. Moral. 41. quæst. 12. num. 13. Donatus Rer. regul. Tom. 2. Par. 3. Tract. 11. quæst. 12. Diana Par. 7. Tr. 5. Resol. 25. sibi contrarius, Vega Summ. Tom. 2. cap. 15. Cas. 6. Villalobos Summ. Tom. 2. Tr. 12. Difficult. 14. nu. 6. Hieronymus Rodericus Compend. Q. Q. regul. Resol. 4. num. 6. Zambellus Repert. Moral. V. Abortus. a. 3. Novarius Summ. Bullar. Tom. 2. Tit. de Abortu, num. 21. Peyrinus de Prælat. Quæst. 3. cap. 2. §. 1. n. 47. & Antonius a Spiritu sancto Direct. regul. Par. 1. Tract. 2. Disp 1. num 77. Ut vero in re tam gravi videamus, quæ opinio sit tenenda; examinanda sunt fundamenta opinionum; & distinguendum est de dispensatione in foro interno, & in casu delicti occulti; & de eadem in foro externo, re deducta ad judicium. Pro parte negante stat Bulla Sixti supracitata, quæ expresse prohibet, ab alio, quam a Papa, posse Reum talis delicti absolvi a Censura, & dispensari a pœnis irregularitatis, & privationis beneficiorum, & licet istas reduxerit Gregorius ad terminos juris communis quo ad abortum fœtus inanimis, tamen respectu animati illas reliquit in suo robore, & Bullam Sixti confirmavit, in qua sunt strictissimæ clausulæ derrogatoriæ cujuscunque privilegii in contrarium. Accedit, quod talis irregularitas provenit ex homicidio voluntario, & appensato, & qualificato, si fiat per pharmaca, quæ respectu fœtus sunt venenosa; cum vero dispensatio ab irregularitate ex homicidio voluntario sit reservata Papæ, ita ut etiam Episcopis, quamvis in casu occulto, denegetur a Tridentino Sess. 24. de Reform. cap. 6., dicendum est, quod etiam sit denegata Prælatis, qui sunt inferiores Episcopis, prout sunt Regulares.

45 Alterius opinionis fundamenta sunt privilegia Regularibus concessa; unum nempe Martini Quinti, in quo concedit Papa Superioribus Benedictinis dispensare suos subditos super irregularitate ex homicidio voluntario occulto, quod affertur a Roderic. Q. Q. Regul. Tom. 2. Quæst. 34. Art. 4. Aliud est Bulla B. Pii V. incipiens, Dum ad Congregationem, quam referunt Bordonus, Controv. Moral. 41. Quæst. 12. num. 13. & Lezan. Tom. p. cap. 18. num. 44. per quam datur facultas Prælatis Cassinensibus absolvendi Religiosum homicidam voluntarium, sive ante, sive post ingressum Religionis. Aliud est Bulla Pauli III. quam ex Bullario Roderici affert Lezana Tom. 3. V. Irregularitas. num. 72. in qua Benedictinis Vallisoleti concedit dispensare posse cum suis Subditis super Irregularitatibus, per eos quavis occasione, vel causa contractis.

46 Quo ad citatum privilegium Martini V. debile quidem per illud huic opinioni præbetur fundamentum, tum quia ipsum fuit vivæ vocis oraculum, ut scribit Cæsarub. Compend. Privileg. Mendic. V. Dispensatio. num. 44. & ideo his temporibus nihil valet, cum vivæ vocis oracula sunt revocata, ut ponderat Lezan. Tom. p. cap. 18. num. 44. tum quia, ut optime dicit Roderic. Tom. 2. quæst. 34 art. 4. crimen abortus fœtus animati est qualificatum taliter, quod non potest venire nomine homicidii voluntarii, ita ut potens dispensare in isto, valeat dispensare in illo. Nec valet responsio Villalobi Sum. Tom. 2 Tr. 12. diffic. 14. n. 6. quod æqualis sit gravitatis occisio adulti existentis in peccato mortali; aut Donati, asserentis, majus esse homicidium adulti, quam abortus fœtus animati; proinde cum tale privilegium, quia beneficium est Principis, sit late interpretandum & generaliter loquatur, debet accipi de omni, & quolibet homicidio voluntario indistincte. Quia falsum est, quod homicidium adulti sit æqualis, aut majoris gravitatis, quam abortus. Quia cum abortus, ut plurimum procuretur per potiones fœtui venenosas, habet gravitatem veneficii, & hoc crimen includit non solum animum deliberatissimum occidendi, verum etiam proditionem, & assassinium, ut docet Boss. Tract. crim. Tit. de Homicid. nu. 14. proinde in jure l. p. C. de Malefic. & Mathem. gravius censetur interimere hominem veneno, quam gladio. Proinde abortus est delictum piaculare, & magis execrabile, & horribile, quam occisio majoris, ut scripsit Salyret. in l. Si quis. num. 2. C. Ad leg. Cornel. de Sicar. Unde sicut parricidium, aut assassinium non veniunt nomine homicidii simpliciter, sed diversificantur ab eo ratione aut modi delinquendi, aut personæ delinquentis; ita etiam abortus, in quo adest qualitas assassinii, ac proditionis, non potest venire nomine homicidii voluntarii. Hinc est, quod habens facultatem dispensandi super homicidio voluntario generaliter, non habet eam respectu assassi-

nii;

nii; hoc enim genus homicidii adeo enorme, & malignum est, ut nunquam debeat credi ejus dispensatio concessa in quibuscunque privilegiis, nisi mentio expressa de illa fiat, ut ait ex *Peyrin. ad Const. 2. Jul. III. §. 29. n. 103. Lezana Tom. p. cap. 18. n. 44. in fin.* Et quantumvis eadem sit irregularitas, quæ incurritur ob homicidium, & *abortum*, puta, inhabilitas ad suscipiendos Ordines, & ministrandum in illis; tamen dispar est causa illam incurrendi, ex qua infertur, quod pro una concedatur facultas dispensandi, pro alia non; & quidem eadem est irregularitas, quæ ex defectu, & ea, quæ ex delicto; tamen dispensatio unius conceditur Episcopis, non sic alterius. Nec generalitas concessionis expressa in tali privilegio, concludit de homicidio per *abortum*, tum ob rationem paulo ante tactam, tum quia in generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus, *cap. Si in generali. Extra. de Off. Vic. l. Qui ad agendum. ff. de Procur. l. 1. p. C. Quis rer. pign. ab poss.* & secundum hanc regulam moderanda est, & distinguenda concessio illa privilegii.

47 Bulla *B. Pii V.* non dat solidius fundamentum recitato privilegio Martini V., quia contra eam militat exceptio, data *num. superiori*; quod nempe sub homicidio voluntario non venit *abortus* procuratus, & dato, quod comprehenderetur, (quod tamen minime concedo) hoc esset tantum pro absolvendis Novitiis, si post ingressum Religionis semper sint in illa permansuri; ut sonat expresse Bulla illa, & adnotavit etiam *Lezan. Tom. p. cap. 18. num. 44.* Sequitur proinde, quod non possit extendi ad *abortum* causatum a Religioso jam Professo?

48 Bulla vero *Pauli III.* prout ponderant *Portel. Dub. regul. V. Dispensat. & Ascanius Tamburinus de jur. Abb. Disp. 4. Quest. 12. num. 10. & 11.* apud *Lezan. Summ. V. Irregularitas. n. 72.* magna quidem, & pene incredibilia continet, per quæ Prælati Regulares majorem habent auctoritatem, quam omnes Ecclesiastici sæculares sub Papa, & hoc exagerant omnes, qui de ea loquuntur; adduntque, illam (respectu potestatis dispensandi super irregularitate) accipi debere pro omni, & quavis irregularitate, nulla excepta, ob quodvis delictum secretum, aut publicum incursa, & hoc tam in foro animæ, quam contentioso, & non per absolutionem sacramentalem, sed extra eam: & tandem, quod omnes Regulares, qui communicant cum *Benedictinis Vallisoletanis*, hoc idem possint. Et hæc tuentur omnes, quos supra *num.* 38. pro sententia affirmativa citavimus.

49 Non obstante tamen tot doctissimorum virorum placito, per quod eorum opinio non caret probabilitate, salva ipsorum reverentia, dico, (quidquid sit de *Benedictinis Vallisoletanis*) tale privilegium non extendi ad alios Ordines, & debere limitari etiam pro Benedictinis ad casus occultos, & in foro animæ tantum.

50 Primum ostendo ex hoc, quod privilegiorum communicatio inter Regulares non est universalis, & absoluta, ita ut indiscriminatim concessum uni Ordini extendatur ad Ordinem alium, qui eum primo communicet, sed tunc fit communicatio, quando currit analogia inter Ordines respectu ejus, super quo versatur privilegium, ut optime scribit *Donat. Rer. regal. prax. Tom. p. Par. p. Quæst. 14. n. 14. Tract. 7.* Hinc est, quod privilegium aliquod, concessum circa possessionem temporalium alicui Ordini Mendicanti, possidenti bona in communi, licet extendatur alteri Ordini Mendicanti in commune possidenti, nequit tamen communicari *Ordini Minorum Strictioris Observantiæ*; qui nihil in communi possidet, & non currit inter eos analogia circa possessionem temporalium, super qua cadit privilegium. Cum igitur privilegium concessum Benedictinis *Vallisoleti*, supponat duo, puta, consuetudinem immemorabilem absolvendi, & dispensandi &c. & tempus, cui alligatur talis dispensatio, puta, prima dies lunæ Quadragesimæ, sequitur, quod in Religionibus, in quibus non existit talis immemorabilis consuetudo sic absolvendi, non reperitur analogia circa hoc cum *Benedictinis*.

51 Consequentia hæc manifesta est, siquidem fundamentum talis concessionis, quod allegatur a *Papa*, est consuetudo immemorabilis, ut patet ex Bulla, sic cantante: *Vobis, stante immemorabili consuetudine, singulis annis prima die lunæ Quadragesimæ &c.* & cum per consuetudinem acquisivissent *Benedictini* tale jus absolvendi, illo attento, Papa hujusmodi privilegium concedit, quæ tamen concessio, ut bene advertit *Donat. loc. cit. quæst. 16. num. 5.* non est necessaria, sed ad majorem cautelam, & ad tollendum omnem scrupulum petitur; nec aliud, aut diversum jus tribuit eo, quod prius inerat; quandoquidem attento illo jure, quod fuerat quæsitum consuetudine, concedit, quod tamen non concessisset, si tale jus non insuisset. Sequitur igitur ex dictis, quod illi soli Ordines, in quibus talis fuit consuetudo, tali privilegio possunt uti, quia inter illos, & *Benedictinos* viget analogia ejus, circa quod versatur privilegium, & non ad omnes Ordines universaliter extendatur. Et hanc rationem tetigit, sed non expendit *Lezan. Summ. V. Irregularitas. num. 72. in fin.*

52 Secundum vero probatur, quia talis dispensatio præscribitur facienda prima die lunæ Quadragesimæ, ut ex immemorabili consuetudine fiebat, & hoc cum omnibus, & singulis. Ex his apparet, quod talis absolutio erat in foro interno, & pro casibus occultis, & non judicialiter facta. Quia non est verisimile, quod, si aliquis incidisset in Excommunicationem, aut irregularitatem ex delicto publico, retardaretur ejus absolutio ad unum diem anni; nec pariter est verisimile, quod in illa Religione quolibet anno sint talia crimina publica, ut in singulis annis talis absolutio, & dispensatio sit relaxanda, ut præscribit Bulla; sequitur igitur, quod, si ex consuetudine ita fiebat, & *Papa* concedit posse fieri stata anni die cum omnibus, & singulis, talis absolutio est, sicut fit apud plerosque Ordines absolutio generalis in actu visitationis, in qua pro foro interno, & casibus occultis tantum, omnibus, & singulis Religiosis datur, quæ non est judicialis. Velle ergo hoc extendere ad casus judiciales, & notorios, est manifesta ineptia.

53 Quod magis patet ex hoc, quod talis absolutio est alligata uni diei anni, & non toties quoties, sed semel in singulo anno; & hoc facit ad demonstrandum, quod non sit judicialis; cum enim repeti possint delicta, repeti etiam deberent absolutiones, si ad eas esset privilegium, sed privilegium non est nisi ad unam generalem absolutionem; proinde non potest esse ad judicialem, quæ semper versatur circa particulares, quæ cum possint multiplicari, multiplicem exigunt absolutionem, quæ tamen non dari potest, cum semel in anno concedatur.

54 Quod, si ad rationem datam supra *num.* 45. respondeatur, quod communicatio generalis privilegiorum includit privilegia non solum a Pontificibus concessa, sed etiam ex consuetudine acquisita, prout probat *Donat. Tom. p. par. p. Tract. 7. Quæst. 16. num. 3.* & ideo, licet in aliquo Ordine non esset

reci-

recitata consuetudo, tamen si habet generalem communicationem privilegiorum cum *Benedictinis*, gaudet tamen tali jure per consuetudinem a *Benedictinis* quæsito.

55 Concedam illatam conclusionem, nec tamen sequetur, quod Prælati Regulares possint dispensare in Irregularitate ex homicidio voluntario, & *abortu* in foro contentioso, & delicto probato, sive notorio, ut passim dicunt Auctores citati pro affirmativa, sed tantum semel in anno, generaliter in foro animæ, & in delictis occultis, ut prædicti *Benedictini* possunt, sicut probavimus paulo supra.

56 Nec valet replicare, quod ex ipsa Bulla constat, quod possint dispensare super *Irregularitatibus quibusvis, quavis occasione, & causa contractis*, & proinde non excipiantur delicta notoria, seu probata, nec facultas restringatur ad forum animæ. Negatur enim consequentia, quia eadem est semper irregularitas, quæ incurritur, sive delictum fuerit publicum, sive secretum; non tamen eadem est facultas dispensandi super ea in delicto publico, sicut in occulto; ita ut in occultis nonnullis Episcopi dispensare possint, non sic in publicis. Cum ergo Bulla non dicat, quod possint dispensare super delictis, quantumvis publicis; sed tantum dicat de *Irregularitatibus quibusvis, quavis occasione, & causa contractis*, patet, quod loquatur de speciebus omnibus Irregularitatis, puta, ex delicto; aut defectu: non vero de secreto, aut publico delicto; secretum enim, & publicum nil facit ad incurrendam irregularitatem. Et cum simus in materia privilegiorum, quæ est odiosa, & enormissime vulneret jus commune, & exorbitet a generali stilo Curiæ Romanæ, & possit verificari in casibus occultis assertum privilegium, non est unde extendatur ad publicos, & in foro externo.

57 Et quidquid circa hoc sit de *Benedictinis*, quibus principaliter concessum fuit tale privilegium, tamen circa homicidium voluntarium, *abortum*, mutilationem, & bigamiam, & Irregularitatem, non puto posse per communicationem ad alios extendi: siquidem privilegiorum communicatio non habet locum in exorbitantibus, & in iis, quæ raro, & cum difficultate conceduntur, ut post plures Doctores *Butr. Cons.* 19. *num.* 9. *Navar. Tom.* 2. *Tit. de Privil. Cons.* 13. *num.* 4. *Socin. in l.* 1. *num.* 3. *ff. de legat.* 1. *& ibi Jason. num.* 21. *ỽ. Primo limita, Ripa. num.* 8. *ỽ. Et ita, Cros. num.* 10. *Paris. num.* 24. *in fin. Donatus* probat *loc. cit. Quæst.* 14. *num.* 15. Inauditum est autem, quod *Papa* concesserit facultatem alicui, neque ex majoribus Prælatis Ecclesiæ, dispensandi in Irregularitate incursa ob prædicta delicta publica; & sic teneo, quod nec *Benedictinis* principaliter, nec per communicationem cæteris Ordinibus, talis facultas sit indulta. Concludo proinde, quod ad plus in delicto occulto, & foro animæ possint Prælati Regulares dispensare, non vero in foro fori, & delictis publicis.

58 Quod comprobatur ex praxi continuata omnium Religionum, in quibus Novitii ante professionem emittendam, prævia generali, ac sacramentali Confessione, ad præscriptum Decreti *Clementis Octavi de Recept. Novit.* absolvuntur ab omnibus peccatis, Censuris, & pœnis Canonicis, & hoc pro foro animæ tantum, & in casibus occultis: quamvis in sententia aliquorum *Peyrin. ad Const.* 2. *Julii II.* §. 9. *num.* 30. *Candid. Tom.* 1. *disquis.* 22. *art.* 48. *num.* 7. apud *Lezan. in Mar. Magn. Prædicator.* §. 16. *num.* 39. possint absolvi etiam in foro fori, & in casibus publicis, quod tamen a nemine vidi, aut audivi esse reductum ad praxim. Comprobatur pariter ex praxi absolutionis generalis, quæ datur regulariter in actu visitationis in qualibet Religione, aut in aliqua alia determinata die, vel anni Solemnitatibus, juxta varium Religionum stilum; hæc enim valet solummodo pro casibus occultis, & in foro animæ, ut scribit *Lezan. in Mar. Magn. Carmelit. num.* 331. *& Tom.* 1. *cap.* 18. *num.* 93. post alios *Ledesma de Stat. Relig. in comm. cap.* 4. *Peyrin. ad Const.* 2. *Jul. II. num.* 42. §. 16. & si res fiat publica, & deducatur ad forum contentiosum, nil valet præstita absolutio, aut dispensatio; sicut etiam est de illis, quæ habentur per literas *Sac. Pœnitentiariæ*, cujus stilus est, quod ibi exprimatur, quod tales absolutiones, seu dispensationes non valeant, si factum in judicium deducatur.

59 Non obstante igitur opinione citatorum Doctorum affirmante, caveant Judices Regulares, manus extendere ad dispensandum super Irregularitate ob *abortum* fœtus animati, si factum est in judicio probatum. Et quamvis ob numerum affirmantium illa opinio posset aliquo modo censeri probabilis, tamen eligant partem securiorem, cum versemur in re gravissima, & periculo animæ, & omnino abstineant, & petant dispensationem, prout quotidie fit in casu publico homicidii voluntarii, de quo minor adhuc est ratio, quam de abortu, ut probavimus supra *num.* 40.

60 Alia pœna procurantis *abortum* fœtus animati, est infamia, ita ut, si crimen fiat publicum de jure, aut de facto, prout adnotat *Thesaur. prax. Par.* 2. *V. Abortus procuratis. cap.* 1. §. *Quinto irregularitatem* apud *Lezan. sum. V. Abortus num.* 15. procurans fit infamis, & contrahit aliam irregularitatem ab ea, quæ importatur per homicidium voluntarium, aut saltem eandem, sed affectam ulteriori causa.

61 Alia pœna est privatio officiorum Ordinis, & perpetua inhabilitas ad illa, ut exprimitur in Bulla *Sixti*; & sic Clerici privati remanent Officio, & Beneficio, & inhabiles fiunt ad illa. Ista autem pœna non incurritur, nisi post declarationem Judicis, ut advertit *Bardon. Contrav. moral.* 41. *Quæst.* 8. *num.* 8. ex Textu recitatæ Bullæ, sed aliæ, puta, major excommunicatio, & Irregularitas incurruntur statim, secuto effectu. Hæc autem pœna ad instar Irregularitatis est *Papæ* reservata. Porro Prælati Regulares ex privilegio possunt ab illa absolvere, sicut de Irregularitate, dictum est; puta, in casu delicti non publici ex jure, aut facto, & pro foro conscientiæ tantum, ut firmat *Donat Reg. regal. Prax. Tom.* 1. *Par.* 11. *quæst.* 15. *num.* 3. non vero in foro fori, & crimine manifesto, sed absolutio, & dispensatio peti debet a *Papa*, sive Sacra *Pœnitentiaria*. Pro quo hic obiter noto unum, quod advertit ex *Thesauro Prax. Par.* 2. *V. Abortus procuratis. cap.* 1. §. *Tandem, Lezana V. Abortus, num.* 15. & est, quod supplicans in *Sacra Pœnitentiaria* pro dispensatione Irregularitatis ex causa *abortus* procurati, debet exprimere, si fœtus erat a se genitus, quia casus est difficilior, eo quia continet malitiam parricidii.

62 Alia pœna importata per *Sixtinam* prædictam, est, quod procurans *abortum* fœtus animati, si est subjectus Judici Ecclesiastico, *Curiæ, & potestati Sæculari tradatur, quæ de eo capiat supplicium, quod contra Laicos vere homicidas, per Divinas leges, & Civilia jura est dispositum*. Homicidæ autem voluntario, de jure Divino, & humano debetur mors; sed quodnam genus mortis sic procurantibus *abortum*, sequuto effectu, debeatur, non conveniunt Doctores, licet omnes conveniant in hoc, quod mori debeant juxta *text. in l. penult. C. Ad l. Corn.*

de

de Sicar. qui tamen non loquitur proprie de *abortu*, sed de occisione infantis jam nati, ut patet illum legenti.

63 Proinde nonnulli *Vuessember. Thesaur. Narpract. Mattha. Berlich. Pract. Concl. P. 4. Concl. 7. num. 4.* apud *Raynaldum Syntax. crim. lib. 1. cap. 6. §. 5. num. 78.* opinantur, quod afficiendi sint pœnæ culei; hoc est, quod insuti sacco coriaceo, vivi cum cane gallo, simia, & serpente demergantur in aquis; & se fundant in duabus legibus, una Digestorum, & alia Codicis *text. in l. p. ℣. sed & Mater. ff. Ad l. Pompe. de parricid. l. Unic. C. de His, qui paren. vel fil. occ.* Alii volunt, quod debeant comburi, ut practicatum fuisse cum quadam Moniali, quæ filium suum occiderat, scribit *Bald. in Feudal. Tit. si de feud. fur. contr. int. Dom. & agn. Vassal. §. Naturales. num. 12.* relatus a multis *Fariaac. quæst. 122. num. 110. & 160. Carer. Pra. §. Homicid. num. 134. Crus. de Indic. delict. specia. Par. 2. cap. 33. num. 21.* apud *Raynald. loc. cit. num. 79.* Alii volunt, quod debeant capite truncari, aut furcis suspendi, donec moriantur, & de hoc genere pœnæ testatur *Clar. l. b. 5. sent. §. Parricid. ℣. sed quæro.*

64 Sed quia pœnæ insolitæ, ut erat culei, jam sunt antiquatæ per non usum, ut dicunt Doctores, *Bald. in l. unic. C. de His qui paren. Anani. in cap. 1. num. 5. de His qui fil. occi. Contrad. Pract. fol. 335. Salycet. in d. l. unic. post num. 1.* apud *Clar. loc. cit.* & quælibet Provincia suos habet usus peculiares, ut dicit *Raynald. Syntax. lib. p. cap. 6. §. 5. num. 81.* qui plures diversarum regionum consuetudines refert, ideo in casus contingentia, quod Clericus Curiæ sæculari tradatur ad præscriptum *Sixtinæ*, pœna consueta mortis, qua afficiuntur Laici, etiam ipse debet plecti.

65 Quid autem juris, si Religiosus prægnantem reddidisset honestam virginem, vel Viduam, aut Monialem, & ad fugiendam infamiam illius, ac ejus familiæ, sive Monasterii, sive propriæ Religionis, ac cæteras pœnas quæ comitantur copulam sacrilegam, seu fornicariam, propinaret pharmacum, aut alio medio *abortum* fœtus animati procurasset, sequuto effectu, esset ne locus pœnæ ordinariæ mortis naturalis.

66 Respondeo, quod non. Quia ad evadendam pœnam ordinariam legis, quælibet causa, quæ minuat dolum in delicto, excusat, ut post *Glass. in l. Plagii l. 2. C. Ad l. Fabi. de Plagiar.* dicunt Doctores. *Gramat. Vot. 10. n. 23. Castron. Cons. 182. Corn. Cons. 56. in fin. Vol. 4. Novel. ad defens. Reo Rab. de Excus. a Reo facien. 28. Thesaur. Decis. 13. n. 7. ℣. Moaitos vere.* Constat autem, quod delictum, in casu, de quo loquimur, non est plene voluntarium, quia, si posset delinquens effugere infamiam, & pœnas ex fornicatione contractas, non procuraret *abortum*, ideo hoc non est volitum principaliter, sed ex consequenti; vult enim ille primo tueri famam, & indemnitatem suam, quæ non potest obtineri, nisi per *abortum*, ideo hoc vult ex consequenti. Sicut ergo Mulier honesta, si fœtum, aut partum occidit pro tuenda fama sua, evadit pœnam mortis, & est extraordinarie punienda, ut post multos Doctores *Bart. in l. Quæ omnia §. Sed si advers. nu 3 ff. de Procur. Menoch. Cons. 145. nu. 34. lib. 2. & de Arbitr. Cas. 396. n. 7. Thesaur. Decis. 12. n. 11. & seqq. Vinc. de Franc. Decis. 192. Scialoju. Sarno. Gonzalez. Carpzov. Berlich Gobb.* probat *Raynaldus Syntax. lib. 1. cap. 6. §. 5. n. 32.* ita pariter Religiosus pari modo delinquens, evadere debet pœnam mortis, & extraordinarie puniri, puta, diutino carcere, vel Triremibus.

67 Si autem taliter procurans *abortum*, non esset Pater fœtus, sed amicus prægnantis, & ad purum finem conservandi famam ejus, potionem componeret, aut alio modo, puta, consilio, sive auxilio *abortum* procuraret, esset ne damnandus ad mortem?

68 Respondeo pariter, quod non, ratio est, quia auxilians delinquentem, dando causam delicto, & ad illud patrandum cooperando, punitur præcise illa pœna, qua punitur delinquens, ut communiter dicunt Doctores *cap. Sicut dignum, ubi Felin. col. 2. ℣. modo adver. de Homicid. & in cap. 1. col. antepen. ℣. limita p. de Off. deleg. Bart. in l. Is qui opem. ff. de Furt. Salicet. in l. unic. C. de Raptor. virg. ℣. Quæro. ad declarationem. Sociu. Cons. 188. col. 3. Cepol. Cons. 27. col. 2. circ. fin. Angel. in Gloss. dicto Malefic.* cumulati per *Bossium Tit. de Homicid. num. 33.* Sequitur ergo, quod in casu nostro componens poculum abortionis debeat puniri præcise pœna, qua esset afficienda Mulier ipsa principalis in hoc delicto. Porro ista non potest puniri ordinaria pœna mortis, ut paulo supra *num. 60.* demonstratum est; ideo concludi debet, quod ille pariter extraordinaria pœna tantum sit percellendus.

69 Si vero non ex charitate, aut amicitia, vel zelo tuendæ famæ Mulieris, sed devinctus muneribus, aut pecunia, illud præstaret, deberet ne similiter pœna extraordinaria sola puniri.

70 Respondeo, quod non, sed ordinaria. Quia Mulier, quæ propter pecuniam *abortum* procuravit, debet atrociori etiam pœna, quam ordinaria, puniri, quia duo committit atrocissima delicta, puta, parricidium, & assassinium, ut ex *l. Cicero, ff. de Pæn.* eliciunt Doctores *Sarno in Allegat. jur. impress. in Form. crim. 86. ℣ Non refragante. Damhand. Pract. crim. cap. 88. nu. 8. in fin. Cajac. lib. 9. obser. cap. 9. Capyc. decis. 155.* apud *Raynald. Syntax. lib. 1. cap. 6. §. 5. num. 50.* imo *Farinacius quæst. 122. num. 154.* apud *Raynald. ibid.* post multos, quos citat, tenet, quod Mulier hujusmodi debet puniri ordinaria pœna mortis, quamvis fœtus non fuerit animatus. Pari ergo modo dicendum esset in casu, quia hic peccaret pleno dolo, & ex causa undequaque turpi. Non enim, ut in superiori, iste delinqueret ex charitate, aut zelo tuendæ famæ, quæ, licet in effectu sint mala, in causa tamen bona sunt, sed delinqueret ex avaritia, dum ob pecuniam homicidium committeret. Et si mulier prægnans ipsa pecuniam daret ad habendum pharmacum, quo abortum pararet ad tuendam famam suam, ista, prout dictum est, licet delinqueret, tamen, quia aliquo fine bono duceretur, pœnam ordinariam evaderet. Non sic autem dans potum ad abortiendum ob pecuniam, quia iste, ut dictum est, ex turpi motivo, & plano dolo ad homicidium deveniret, & sic mori deberet.

71 Quid autem dicendum de Religioso, qui percussit mulierem prægnantem; vel cum illa rem habuit, vel choreas ducendo, saltare fecit, & ex his sequutus est *abortus*, debet ne puniri pœna mortis ordinaria?

72 Respondeo, quod, licet iste incurreret Irregularitatem, & illas pœnas debitas percutientibus, fornicantibus, & choreas scandalose ducentibus, non tamen morte esset plectendus. Quod Irregularitatem incurreret in primo casu, patet, quia licet homicidium fœtus esset casuale, tamen Irregularitatem incurreret, quia dedisset operam rei illicitæ, & causam homicidio, *cap. De cætero. Extra de Homicid.* & ex eodem fundamento eandem incurreret, si ex fornicatione *abortus* esset sequutus. In tertio autem casu habetur Decretalis *cap. Sicut. ex literarum. Extra de Homicid.* quæ declarat irregularem Presbyte-

byterum quendam, qui per *zonam arripuerat, quasi ludens*, mulierem prægnantem, quæ abortivit fœtu animato. Unde par debet currere ratio de eo, qui in chorea saltare facit prægnantem. Scio quidem nonnullos dicere, hoc verum esse, si saltus fuerit immoderatus, & extra consuetum, secus vero, si fuerit moderatus. Sed hoc non teneo; siquidem ducere choreas, & colludere cum mulieribus, est Religiosis illicitum, *cap. Clerici*. 15. *de Vit. & Honest. Cleric.* unde, cum huic rei illicitæ operam det, (supposito, quod ex tali saltu per Clericum excitato, sive solito, sive insolito, sequutus fuerit *abortus*) semper incurreret Irregularitatem, quia homicidium casuale committit.

73 Quod autem mortem non mereatur sic percutiens, sed pœnam extraordinariam, probatur: quia in materia homicidii non intrat pœna ordinaria, nisi plane interveniat dolus, hoc est animus occidendi, ut scribit *Eugen. Consil.* 38. *num.* 18. *lib.* 2. apud *Raynald. Synt. crim. lib. p. cap.* 6. §. 5. *num.* 72. Cum ergo, ut suppono, in casu non intervenerit dolus, non potest intrare pœna ordinaria, & ita firmat *Boss. Tit.* de *Humicid. n.* 6. qui dicit esse communem opinionem. Verum est, quod *Clar. qu.* 68. ℣. *Abortum*, & ibi *Blanch. Pract. crim. fol.* 74. *n.* 33. vult, quod indistincte, si fœtus fuerit animatus, percutiens prægnantem, quæ ex percussione abortivit, debet morte plecti; sed debet accipi de percussione, in qua intervenerit animus occidendi matrem, aliter sibi ipsi contradiceret; docet enim alibi §. *Homicidium*. ℣. *Dicitur etiam*, quod committens homicidium culposum (quando scilicet intendens tantum percutere, præter ejus voluntatem causat mortem ex percussione) non punitur morte, sed pœna extraordinaria, prout ipse ex *Grammatico Vot.* 23. apud *Clar. loc. cit.* refert decisum per *Consilium Neapolitanum* in terminis; dum enim quædam Domina ancillam suam prægnantem baculo percussisset ex zelotypia, & hæc ex vulnere decessisset, fuit delinquens ad septennium deportata in insulam. Cum igitur in propositis casibus absit animus occidendi, liquet, quod interveniret tantum homicidium culposum, quod nullo modo pœna ordinaria vindicatur.

74 Quid autem, si propinato pharmaco mulieri prægnanti, ut abortiret, ipsa doloribus, aut aliis symptomatibus afflicta decumberet, & remediis sibi subveniretur, ita ut *abortus*, qui aliter debebat sequi, non sequatur, debetur ne propinanti pœna ordinaria?

75 Respondeo, quod non; quia, licet post *Gloss. in l. p. §. Hæc autem. in V. Putamus. ff. Quod quisq. jur.* multi *Felin. in cap.* 1. *num.* 9. *de Offic. delegat. Didac. in Clem. si furiosus. fol.* 276. *n.* 6. *Igne. in l. p. §. Occisor. n.* 41. *ff. Ad Syllan.* apud *Clar. quæst.* 92. ℣. *Scias tamen*, teneant quod in atrocissimis puniatur affectus pro effectu, quando nempe delinquens devenit ad actum proximum; tamen secundum alios, *Afflict. s p.* 3. *par. Const. Rubr.* 24. *p. n.* 15. *Bertrand. Cons.* 228. *num.* 6. *lib.* 7. *Marsil. Cons.* 105. *num.* 1. *Taeg. Pract. crim. cap.* 10. *num.* 7. & *cap.* 7. *n.* 2. *Grammat. Vot.* 8. *col. final.* apud *Clar. loc. cit.* qui testantur de consuetudine, nunquam debet puniri affectus eadem pœna, qua vindicatur effectus. Mihi vero maxime arridet sententia *Clar. quæst.* 92. ℣. quæ mediando inter istas opiniones, tum æquior, tum tutior habetur. Dicit ergo distinguendo sic; Aut lex, vel Statutum in hujusmodi atrocissimis expresse punit conatum, sicut effectum completum, & talis lex in usu, & consuetudine est; aut non punit expresse conatum, sed requirit effectum secutum. In primo casu vera est sententia dicentium, quod ubi deventum sit ad actum proximum delicto, (hoc necessarium est, ut advertit ibidem *Clarus loc. cit.* ℣. *Scias etiam* ex *Grammatico Cons.* 36. *num.* 19.) in atrocissimis punitur affectus pro effectu, quia sic firmat Statutum, aut lex consuetudine roborata. In secundo vero casu non punitur conatus ea pœna, qua vindicatur crimen perfectum, sed tantum extraordinaria. Bulla autem toties citata *Sixti* nullo modo exprimit conatum ad *abortum* simili pœna esse vindicandum, sicut *abortum* secutum, imo requirit effectum perfectum in suo genere, ait enim, *Ita ut re ipsa abortus sequutus fuerit*; unde concludendum est, quod in casu proposito non intraret nisi pœna extraordinaria.

76 Et si quæras tandem, quæ qualis, & quanta deberet esse pœna extraordinaria in omnibus casibus supramemoratis, in quibus diximus non posse intrare ordinariam? Dico, quod hoc pendet ab arbitrio Judicis, qui considerata malitia, & pleno dolo delinquentis, & cæteris circumstantiis, de quibus scripsimus *Par. p. Tit. sententia.* §. 7. *num.* 58. & 85. pœnam corporalem gravem imponet; & posset esse carceris, & etiam Triremium, regulando durationem correspondenter ad qualitates gravantes, aut minuentes delictum. De aliis autem casibus, in quibus incurritur Irregularitas ex causa *abortus*, qui tamen dolo non procuratur; ut in danda medicina prægnanti infirmæ, sive eam phlebotomando febre laborantem; sive ex joco ipsam terrendo, & similibus, ex quibus contra intentionem operantis effectus sequitur, non tractamus, sed lectorem remittimus ad *Theologos Morales*. Nos enim in hoc tantum agimus de pœnis delictorum, quæ ex doloso instituto committuntur.

77 Quæ autem dicta sunt superius de pœna mortis, & de traditione Ecclesiastici delinquentis in manus Curiæ sæcularis, debent accipi, ut juxta tenorem Bullæ *Sixti* ordinata, non vero consuetudine recepta. Siquidem plura delicta, quæ juxta legum rigorem morte deberent puniri, ex consuetudine insolita mitiori pœna puniuntur. Pro delicto ergo *abortus* nunquam vidi Ecclesiasticum Reum brachio sæculari relaxatum, sed tantum ad perpetuos Carceres ad plus damnatum, & juxta hanc consuetudinem, saltem intra Italiam, Regularis Judex potest in tali anfractu sententiam suam regulare pro modo culpæ.

78 Et hoc amplius suadetur ex iis, quæ ex *Roderico Tom. p. Quæst.* 30. *art.* 28. tradit *Sanctorus de Pœn. cap.* 8. *quæst.* 11. ℣. *Verum enim vero ad fol.* 377. nempe quod Regulares habent suas Leges a Summis Pontificibus confirmatas, juxta quas ipsi debent suos Reos punire. Ex Legibus autem Regularibus nulla habetur, quod delinquentes debeant Curiæ sæculari tradi. Constitutiones autem Pontificiæ, quæ in aliquibus casibus (ut in Sodomia, falsificatione literarum Apostolicarum, falsa moneta &c.) ordinant, delinquentes esse tradendos Curiæ sæculari, accipi debent de illis Judicibus, quibus hoc permissum a jure est, ut possint Reos suos brachio Laicali resignare puniendos, ut sunt Episcopi. Regulares autem nequeunt hoc facere, quia propriis Constitutionibus ligantur. Et proinde pœna mortis, aut mutilationis apud regulares non habet locum, ut scripsit etiam *Donat. Tom. p. Par.* 3. *Tr.* 7. *Quæst.* 18. *num.* 6. Et tandem pro nostro Seraphico Ordine habemus Statutum, quo sancitur, quod Reus delicti, quod in sæculo morte esset vindicandum, pœna perpetua Carceris, aut triremium debeat puniri. *Stat. Gener. Ord. cap.* 7. §. 6. *num.* 69. *Stat. Refor. cap.* 7 *num.* 4. Et ita est in praxi servandum.

TITULUS OCTAVUS.

De Crimine Sacrilegii.

S U M M A R I U M.

1 *Sacrilegii etymologia data per Baldum.*
Eadem data per Turrecremata.
Legere, *five* fublegere, *quid fignificet.*
2 *Sacrilegii vera definitio.*
Violare, & violatio proprie dicitur de virgine ftuprata.
Violatio dicitur etiam de quavis injuria.
3 *Nomine* rei *quid veniat.*
4 *Quid importet* facrum, *aut* res facra.
Ut res facra reddatur, quid requiritur.
5 *Sacrilegii fpecies quotupliciter diverfificentur.*
Ejufdem divifiones.
Sacrilegii impropriè dicti plures modi.
Difputare de poteftate Summi Pontificis, in quo fenfu facrilegium fit.
Imperator, ac Reges facri funt.
Difputare de poteftate Principis, prò tuendo jure Populi, facrilegium non eft.
6 *Sacrilegii improprie dicti plures alii modi in utroque jure.*
Sacrilegium committit Judex, indifcretè, ac injufte judicans.
Et qui publica Officia inter Chriftianos committit Infidelibus.
Et qui violat benedictionem nuptura.
Omne crimen Majeftatis læfæ poteft dici facrilegium.
7 *Sacrilegium proprie, quando committatur.*
De quibus fpeciebus facrilegii loquendum in hoc Titulo.
8 *Sacrilegii inæqualitas in gravitate.*
Gravius eft, quod committitur in perfonam, quam in res, & loca facra.
De qua perfona hic intelligatur;
Enormiffimum, quod committitur in perfonam Divinam, & contra circumftantia eam.
9 *Poft perfonam Divinam præ cæteris facris dignior eft perfona Deo confecrata.*
Perfona Summi Pontificis digniffima, & quæ ordinate illi proxime accedunt.
Ratio, quare dignior fit perfona, quam res, & loca Sacra.
10 *Res facræ digniores funt locis facris, quare.*
Gradatio gravitatis facrilegii in res facras.
11 *Aggravatio Sacrilegii, ratione temporis, juxta Decianum.*
Re vera eft accidentalis, & adminiculativa, non vero effentialis.
12 *Sacrilegii Crimen eft mixti fori.*
Inter Judicem Ecclefiafticum, & Laicum datur locus præventioni.
Punitus ab Ecclefiaftico fola pœna Ecclefiaftica, poteft a Judice Laico alia pœna percuti.

1 S*Acrilegii* etymològia juxta *Bald. in l. fi nondum nu. 4. C. de Furt.* eft, ut tale dicatur quafi *facri lædium*, rei nempè facræ læfio; at juxta *Turrecrem. in cap. Sacrilegium num. 2. Can. 17. q.2.* dicitur *facrilegium* quafi *facra legens*, *De Ameno de Delict., & Pœn. Par. III.* *ideft furam*, fiquidèm *legere*, five *fublegere*, ut fcripfit *Serv. in Virgil. Eglog.9.* idem eft ac *furari*. Sed fecunda hæc etymologia, quæ etiam placuit *D. Ifidor. Etymol. apud Decian. lib.14. num. 9.* quadrare non poteft nifi uni fpeciei facrilegii, nempe furto facrilego, non vero *facrilegio*, generice fumpto: unde melior eft prima etymologia, à qua non diffentit etiam citato loco *Turrecremata*.

2 *Sacrilegii* quamplures magiftrales defcriptiones affert idem Auctor *loc. cit. num. 1. V. Refpondeo dicendum*, quas recenfere fuperfluum eft, inter quas datur hæc, quam multi *Bald. in lib. 3. num. 4. C. de Furt. D. Thom. 2. 2. q. 99. art. 1. Gerlan. de Pœn. omni. coit. in princ.* amplectuntur, & quæ veram habet rationem definitionis. Dicitur igitur, quod *facrilegium eft violatio rei facræ*. Ubi notandum, quod *violatio* ponitur loco generis, & importat quamcumque injuriam, èorruptionem, & profanationem, cum violentia, vel fine, ut explicat *Cajet. in 2. 2. q. 99. art. 1.*; violare enim, licèt proprie dicatur de virgine ftuprata, ut obfervat *Calvin. Lexic. V. Violare*, tamen trasfertur ad omnem injuriam, puta, ad omne id, quod non jure fit, fed per puram *vim*, aut *violentiam*, à qua deducitur verbum *violare*, quafi *violenter agere*.

3 Dicitur *rei*, & verbum hoc generale eft, & comprehendit omnes, ac quafcunque *res*, tam corporales, quam incorporales, tam perfonas, & homines, quam loca, & res, ut ex jure *text. in l. Rei appellatio. & in l. Rei appellatione. ff. de Verbo. fign. l. 1. §. Rei quoque. ff. fi cert. petat. l. omnia in fin. ff. de leg. 2.* multis in locis habetur.

4 Dicitur *facræ*, & ponitur loco differentiæ, ut contradiftinguatur *facrilegium* à violatiòne cujufvis *rei* profanæ. Porrò nomine *rei facræ* venit tam perfona, quam locus, ac quævis alia *res*, quæ publicè, ac rectè ab habente poteftatem Deo, vel ad minifterium Dei dicata, aut confecrata fit, *arg. l. Intantum §. Sacræ. ff. de Rer. divif. l. facra loca eo. tit. l. final. ff. Ut in poffef. leg. §. facræ ref. Inft. de Rer. divif.* Et notàbiliter dicitur *res facra*, quæ *publice*, ac *recte ab habente poteftatem Deo confecrata eft*, fiquidèm in jure *l. In tantum §. Sacræ. ff. de Rer. divif.* dicitur, quòd *facræ res* funt eæ, quæ *publice* non privatim confecratæ funt. Undè, fi quis privatim fibi facrum conftituerit, facrum non eft, fed remanet profanum. *Sacræ* pariter funt *res*, quæ per Pontifices Deo confecratæ funt, ut Sacerdotes, *facræ* Virgines, Ædes *facræ*, *facra* donaria &c. ut ait Imperator *§. facræ Inft. de Rer. divif.*

5 Species porrò *facrilegii* diverfificantur juxta diverfitatem objectorum, quæ violantur, ut ajunt *D. Th.2. 2.q.99.art.3. & Turrecrem.in cap.317.q.4.n.5. & 6.* aut enim violatur perfona *facra*, aut locus, aut res *facra*. Et ex parte modi violationis adhuc dividitur *facrilegium* in improprium, ac proprium. Improprie *facrilegium* multis in cafibus committitur juxta plures leges. In una *l. 2. C. de Crim. facrileg.* dicitur, quod difputare

 de

de Principis judicio, & dubitare, an is dignus sit, quem Princeps elegerit, instar est *sacrilegii*, quod magis verificatur in eo, qui disputat de *Pontificis Summi* potestate circa jus positivum, ut scribit *Paris. Cons.* 102. *num.* 11. & *seqq. Volum.* 4. Et ratio est, quia persona *Summi Pontificis*, sicut etiam *Imperatoris*, ac *Regis* sacra est, ambæ enim inunguntur, & consecrantur *cap. Unic. de Sacr. unctio.*, proinde violare ejus judicium, aut potestatem, dubitando, aut disputando, *sacrilegium* improprie est. Verum est, quod, ut exponunt Doctores, *Brun. Consil.* 1. *num.* 43. *Dec. Cons.* 588. *nu.* 2. *Paris. Consil.* 165. *vol.* 4. *Bertrand. Grat. Socin. apud Decian. lib.* 6. *c.* 15. *n.* 9. talis conclusio habet locum, quandò disputatur de prædictorum potestate dolose, & animo eorum auctoritatem labefactandi, ac eos apud Populum minùs obedibiles, ac venerandos reddendi; & tali casu, hoc crimen esset læsæ Majestatis, ultra *sacrilegium*. Sed disputare pro tuendo jure populi, & ne hic nimis gravetur &c. crimen non est, quia, illi etiam legibus naturæ, & Divinæ ligantur, & supra, aut contra eas minime possunt, maxime in præjudicium tertii.

6 In alia lege *l. final. C. de Crim. sacril.* habetur, àd instar *sacrilegii* esse administrationem fiscalem, prout adnotat ibi *Dionys. Gothofr. ad l. final. li. A. C. de Crim. sacril.* in illo loco, in quo ipse Provincialis, (hoc est, originarius est) suscipere absque *ultranea Principis potestate*. In *cap. Non in perpetuum* 24. *q.* 3. dicuntur *sacrilegium* committere Judices, qui indiscrete, & injuste judicant, præsertim, si contra Sacerdotes hoc agant. In alio Canone *cap. Constituit.* 17. *quæst.* 4. dicitur, quod veluti *sacrilegium* incurrit, qui Judæis, vel Infidelibus publica committit officia; injuria enim fit Populo Christiano, qui sanguine, fide, ac sacramentis Christi santificatus est, si ipsi præponantur Officiales Infideles. In alio Canone *cap. de conjugali* 27. *q.* 2. habetur, quod ad instar *sacrilegii* est violare benedictionem nupturæ impositam. Sic etiam omnia crimina Majestatis læsæ possunt vocari improprie *sacrilegia*; lædunt enim, & violant personam Principis; quæ *sacra* est.

7 Proprie autem committitur *sacrilegium*, quando violatur aut persona, aut locus, aut res sacra immediate. Sed quia de nonnullis *sacrilegii* speciebus alibi locuti fuimus, (ut pote de ablatione, sive alienatione sacrarum rerum, in paragrapho *furtum*, & in paragrapho *Alienatio bonorum Ecclesiæ*; de violatione sacræ Virginis, in paragrapho *Sacrilegium cum Moniali*; de abusu Sacramenti Poenitentiæ, in paragrapho *sollicitatio ad turpia*, & alibi de aliis materiis affinibus), ideò in hoc Titulo loquemur tantum de delictis, quæ ad *sacrilegii* cathegoriam proprie spectant; & sunt Abusus in Baptismo; Abusus in Confessione; Abusus in Eucharistia; Abusus in Ordine; Abusus in Matrimonio; Sortilegium; Simonia; Percussio Clerici; & Ecclesiæ violatio, quæ omnia per suos paragraphos breviter, quantum fieri poterit, tractabimus.

8 Non omnia porro *sacrilegia* æqualia sunt in gravitate, sed unum præ alio gravius; & quidem præ cæteris atrocius est *sacrilegium*, quod committitur in personam, quam in res, & loca, quia sanctitas loci ordinatur ad sanctitatem personæ, *cap. nos qui cap. non loca. cap. quælibet* 40. *dist.* Persona autem hic intelligenda est Divina, quæ totius sanctitatis fons est. Hinc est, quod enormissimum super cætera est *sacrilegium*, quod in personam Divinam committitur, & contra illa, quæ immediate illam circumstant, ut pote *sacrilegium* commissum in Eucharistiam, in qua est Divina persona, quam circumstant accidentia; unde bene scribit *Cajet. in* 2. 2. *quæst.* 99. *art.* 1. v. *Ad sextum dub.*, quod gravius est *sacrilegium* commissum in sacram Eucharistiam, quam si occideretur *Papa*, & ratio est, quia ibi realiter adest Divina persona, & accidentia, quibus velatur, contrà quæ sensibiliter actio sacrilega dirigitur.

9 Post personam Divinam præ cæteris sacris, sivè rebus, sivè locis dignior est persona Deo consecrata, & hoc vel per characterem Ordinis sacri, vel per votum solemne; & inter personas sacras dignissima est persona *Summi Pontificis Vicarii Christi*; & post hunc, ordinata serie, illi, qui ad dignitatem illius quam proxime accedunt. Nam, sicut in unoquoque genere datur unum, quod est metrum, ac mensura aliorum contentorum sub illo, ut ait *Aristoteles*, ità in genere sacrarum personarum datur persona *Papæ*, quæ est mensura, qua per accessum, & recessum ad illam cognoscitur major, aut minor dignitas aliarum. Ratio autem quare dignior sit persona, quam res, ac loca sacra, est, quia persona capax est sanctitatis formalis, cujus capaces non sunt res, aut loca; & proinde *sacrilegium* commissum in personam sacram, gravius est, cæteris paribus, quàm commissum in res, aut loca sacra.

10 Res autem sacræ digniores sunt locis sacris, nam sanctitas loci derivat a sanctitate rerum, ibi locatarum. Quamvis enim Ecclesiæ ipsæ consecrentur, ut pote earum consecratio videatur esse absoluta, non tamen ita est, sed est relativa; ideo enim consecratur Ecclesia *text. in cap.* 1. *cap. Sicut. cap. Missat. de Consecr. dist.* 1., ut divina sacrificia possint rite celebrari, resque sacræ in ea conservari decenter. Sequitur igitur quod res præstant locis sacris, & gravius evadat *sacrilegium* commissum in res, quàm in loca sacra. Gradatio gravitatis *sacrilegii* in res sacras, est, ut gravius præ cæteris evadat illud, quod committitur in Sacramenta, ut potè ea, quæ gratiam conferunt ex opere operato; mox id, quod contra sacramentalia patratur; ex post, quod committitur in vasa consecrata, ut calices, pixides, patenas &c. exinde, quod fit contra aliam Ecclesiæ supellectilem, quæ benedictione tantum, aut usu, sacra redditur.

11 Aggravatur pariter *sacrilegium* ratione temporis, ut pote si quis *sacrilegium* committeret in feria sexta in *Parasceve*, vel Resurrectionis Domini &c. juxtà *Decian. lib.* 6. *cap.* 32. *num* 8. qui allegat ad hoc diversa jura, *l. si quis in hoc C. de Epi. & Cler. cap. si quis de incept.* 17. *q.* 4. *cap. Quisvis.* 24. *q.* 3. sed hæc non loquuntur de tempore, sed de personis tantum, ac ministeriis sacris. Proinde gravitas hæc est potius accidentalis, ac adminiculativa tantum, non vero essentialis, ac specificativa. Complicantur quidem gradus gravitatis, si complicarentur *sacrilegia*, utpote si offenderetur Sacerdos in Ecclesia, & dum sacra mysteria peragit, argumento eorum, quæ dicunt leges, ac Doctores. *Glos. in cap. final. de Consecr. Eccl. & in l. statua patris ff. de Injur. Bellenzin. de Charitativ. subsid. q.* 9. *n.* 7. *Affl. in Const. Mult. leg. n.* 7.

12 Cri-

12 Crimen *sacrilegii* est mixti fori, cum in utroque jure pœnæ contra sacrilegos sancitæ, reperiantur. Sequitur proinde, quod inter Judicem Ecclesiasticum, ac Laicum locus detur præventioni, *cap. Prop suisti de For. compet. Girland de Pœn. omn. coit. q. 1. princip. in fin. Part. 4. Aufrer. de Pot. Jud. sæcul. sup. Eccl. Regul. 4. n. 10. Alex. in l. Magist. n. 13. ff. de Juris omn. Jud. Mantu. Conf. 266. lib. 1. dub. 4. n. 76. Decian. l. 6. cap. 36. n. 7.* Quod si Judex Ecclesiasticus prævenerit, & Reum condemnaverit pœna Ecclesiastica tantum, ut pote Censura aliqua, poterit Judex Laicus alias pœnas juxta proprias leges incutere, ut pluribus probat *Decian. lib. 6. cap. 36. nu. 8.*

§. I. Abusus in Baptismo.

S U M M A R I U M.

1 *Baptismus est janua Sacramentorum.*
Abusus, seu abuti re, quid importet.
Abusus quandoque sumitur in bonam partem.
Regulariter, & absolute, accipitur in malam partem.
2 *Abusus in Baptismo, quotupliciter contingat.*
3 *Abusus in materia, aut forma Baptismi, vix potest esse cum dolo.*
Ex parte intentionis committi potest a conferente Baptismum.
Historia cujusdam Parochi Calabri.
4 *Abusus in intentione ex parte suscipientis Baptismum, quomodo detur.*
5 *Baptismus iterabilis non est.*
Abusus Baptismi in ejus collatione, quando contingat.
Dubius de Baptismo non collato, rebaptizandus conditionate.
Iteratum non intelligitur, quod ambigitur esse factum.
6 *Reiterans Baptismum, quotupliciter potest delinquere.*
Si reiterat sine errore in intellectu, tenetur de solo facto.
Si habet errorem circa Baptismum, hæreticus est.
In reiteratione Baptismi delinquere potest tum conferens, tum recipiens.
Historia de quodam Parocho, qui ad captandum lucrum, sine necessitate rebaptizavit.
7 *Abusus Baptismi ex parte subjecti.*
Monstrum baptizari non potest.
Si habet caput humanum potest baptizari.
Mola quid sit.
Mola habens membra alicujus animalis, & vivens, dicitur partus monstruosus.
8 *Abusus Baptismi respectu subjecti inanimati.*
De hoc remissive.

1 PRimam sacrilegii speciem non incongrue ab *abusu Baptismi* auspicamur. cum enim *Baptismus* omnium aliorum Sacramentorum janua sit, *text. in cap. final. de Presb. non bapt.* rationabiliter *sacrilegium* in hoc Sacramentum commissum, debet alia similia delicta præcedere. Dicimus autem *abusum in Baptismo*, sive *Baptismi* crimen, quod in hoc Sacramento committitur, siquidem *abusus* importat malum usum rei; *abuti* enim prout ex jure *l. 19. & l. 34.* §. 1. *ff. de Usufr.* elicitur, quod dat *Calvinus V. Abuti proprie*, est *ad alium usum re uti, quam in quem ea comparata est*. Verum est, quod, ut scribit *Archid. in cap. Privilegium 11. q. 3.* & notat *Glos. in Extrav. Jo. 22. Ad conditorem in V. Vel abusum, abusus* quandoque sumi potest in bonam partem; unde in jure Canonico adjicitur aliquod adverbium, aut adjectivum, per quod exprimitur, quod inibi *abusus* in malam partem accipiatur; ut nequiter *abuti*; *text. in cap. Sedes de Rescr. Perniciosus abusus*; *cap. Perniciosus de Celbr. Miss. Detestabilis abusus cap. si Canonici in fin. de offic. ordin. in 6.* &c. regulariter tamen, etiam simpliciter prolatum, in malam partem sumitur. Unde *abusus in Baptismo*, accipiendus hic est pro delicto, quod in *Baptismo* committitur, eo utendo ad alium finem ab eo, pro quo institutum est.

2 Potest igitur contingere *abusus Baptismi* primo in ejus administratione, dolose delinquendo ex parte materiæ, aut ex parte formæ, aut ex parte intentionis; puta, utendo scienter aut aqua non naturali, sed artificiali; aut aliis verbis ab iis quæ ex Christi institutione tradit Ecclesia; sive debitam intentionem conferendi Sacramentum non solum non habendo; sed contrariam positive formando, puta, intendendo per ... re sacramentaliter eum ... materialiter abluit.

3 Primus, & secundus *abusus*, quasi metaphisicus est; non enim dari potest, quod quis peccet in materia, aut forma *Baptismi*, nisi ex ignorantia, quæ admittit quidem culpam, sed dolum excludit; unde, si in his peccare debet ex dolo, oportet, quod in illis delinquat ad finem, ut *Baptismus* nullus sit; & hoc pacto sequitur, quod practice delinquere cum dolo, solummodo contingat circa *Baptismum*, quando Minister habet positivam intentionem non conferendi Sacramentum. Et casus hic nostro sæculo accidit in Calabria, ubi scelestus quidam Parochus, cum aliter non posset hostili animo, quem habebat erga quendam Principem, satisfacere, ejus infantes, quos aqua baptismali abluebat, in peccato originali relinquebat; siquidem animum positivum habebat illos minime baptizandi, ut animæ illorum à gloria excluderentur, & hoc ad vindictam inimicitiæ, quam contra eorum Patrem gerebat. Sub finem vitæ Parochus pœnitentia ductus, crimen confessus est, unde filii illius Principis superstites (nam nonnulli sine sacramento Baptismi decesserant) iterum baptizati sunt, inter quos unus erat ex Ordine nostro Sacerdos, Concionator, & qui Prælaturas plures Locales, ac Provinciales administraverat, & hic ad præscriptum Sacrorum Canonum *cap. 1. & cap. final. Extra. de Presbit. non bapt.* post *Baptismum* iterum omnes sacros Ordines suscepit.

4 Potest pariter contingere *abusus Baptismi* defectu intentionis ex parte suscipientis, cum nimirum aliquis aut ad lucrum, aut ad pœnam, aut servitutem effugiendam, ficiè baptismum recipit cum intentione positive contraria, sacramentum non suscipiendi, ut faciunt quidam nebulones, maxime Hebræi, qui fingunt se velle ad fidem Christi converti, ut a pietate Fidelium pecunias aucupentur.

5 Secundo contingit *abusus Baptismi* ex parte collationis; cum enim Sacramentum hoc in anima imprimat characterem, & proindè iterabile non

non sit, *Trident. sess. 7. de Sacram. cap. 9.* qui absque necessitate, sciens, & volens, reiterat *Baptismum*, illo abutitur. Dixi *absque necessitate*, quia si adsit necessitas, quia nempe adest dubium probabile, quod aliquis non rite baptizatus est, non solum potest, sed etiam debet sub conditione baptizari, prout dicunt *Canon, cap. de quibus Extra de Bapt. & S. Thomas part. 3. q. 66. art. 9.* Nec dici potest rebaptizatus, qui sic conditionate baptizatur; quia, si non purificatur coram Deo conditio, quod nempe ille baptizatus antea non fuerit, secunda ablutio, ex defectu intentionis in Ministro, Sacramentum *Baptismi* non est: si autem re vera conditio subest, quia ille antea nulliter baptizatus est, nequit dici reiteratus *Baptismus*, quia, ut habet *Canon text. in cap. Viennens. de Presb. non bapt. non intelligitur iteratum, quod ambigitur esse factum.*

6 Extra casum autem supradictum, reiterans *Baptismum*, sciens, ac volens graviter delinquit contra Sacramentum: & hic distinguendum est; nam si quis *Baptismum* reiterat absque errore in intellectu, (puta, sciens, aut credens [illegible]nem, quam confert, nullius esse valoris, ratione praecedentis *Baptismi* rite administrati) hic tenetur de solo facto, prout scribit *Pegn. ad* [illegible] *comment. 12. in fin.* Si vero pertinacem errorem [illegible] in intellectu, quod nempe homo, juxta sectam *Anabaptistarum*, posset, & deberet pluries baptizari, iste re vera esset haereticus. Quod autem dicitur de Ministro rebaptizante, intelligendum est etiam de eo, qui sciens se fuisse rite baptizatum, sibi *Baptismum* iterari faceret, aut pateretur, prout habetur in quadam lege *Codicis text. in l. si quis C. ne sanct. bapt. iter.*, & quamvis in jure Canonico *text. in cap final. Extr. de Bapt. & ei effe.* non exprimatur poena nisi Ministri rebaptizantis, tamen ratione correlationis tantum delinquit qui se baptizari iterum facit, sicut qui Baptismum denuo ministrat. Quod vero talis reiteratio fieri possit etiam absque errore in intellectu, ex puro motivo lucri, ex parte suscipientis, patet ex multis à Judaismo conversis, qui baptizati in uno loco, ad alium locum valde à primo remotum pergunt, ibique se primo ab Hebraismo velle converti fingunt, & alium *Baptismum* suscipiunt, ut eleemosynas colligant, erogari solitas a pietate fidelium in conversione alicujus infidelis ad veram fidem. Ex parte etiam Ministri idem evenisse, sum Testis de quodam Parocho, qui licet ab obstetrice publica, & testimonio astantium esset informatus, *Baptismum* fuisse rite collatum cuidam infantulo pene nato, cujus vita videbatur periclitari, ita ut non debebant fieri circa illum, nisi aliae caeremoniae Ecclesiasticae, ac consueti exorcismi; tamen ad captandam majorem eleemosynam à Patrino, ac Matrina, ut in illa regione fit, quando integraliter, & cum solemnitate *Baptismus* ministratur, voluit puerum absolute (minime apposita clausula Canonis *text. in cap. 2. de Bapt. si non est baptizatus &c.* iterum baptizare.

7 Tertio contingit *abusus* ex parte subjecti; siquidem subjectum *Baptismi* non potest esse nisi homo, nempe animal praeditum anima rationali, & actualiter vivens. Hinc est, quod, si quis conferret *Baptismum* monstro, aut *molae*, quam passim mulieres male affectae pariunt; abuteretur *Baptismo*, monstrum tamen dicu, quod homo non sit; nam potest quidem esse aliquis homo monstruosus, qui communiter monstrum vocatur, & tamen homo est baptismi capax. Monstruosus enim ex hoc redditur, quod membra sua aut sunt ultra consuetum aucta, aut diminuta in mole, aut numero; aut sunt transposita a naturali eorumdem situ in corpore humano. Si autem caput humanum habet, communiter existimatur homo, (cui in universali Doctòrum sententia *Bald. in l. non sunt. in lect. & Add. ff. de stat. hom. Caball. Cas. 139. nu. 9. & seqq.* potest conferri *Baptismus*) quamvis caetera membra non humana habeat. Monstrum autem absolute in hoc casu est, quod caput humanum non habet, quamvis aliquod aliud membrum humanum haberet; sicut est *mola*, quae aliquoties rudis, ac informis massa carnis, motus, ac formae alicujus alterius animalis expers est, & tunc nata mortua censetur; aliquando vero extra uterum adhuc vitalis est, & membra, ut praefertur, diversa ab aliis animalibus habet; si enim membra certi alicujus animalis haberet, ut muris, ranae &c. dicendus esset partus monstruosus, non *mola*, ut docet *Etmuller. Colleg. pract. special. cap. 6.*

8 Si igitur Monstro, aut *molae* hujusmodi viventi *Baptismus* confertur, *abusus Baptismi*, ac crimen est, nisi hoc fiat ex ignorantia, quae culpam tantum, non dolum importat, & ideo malitiam criminis excludit ex notis juribus. Qui autem sacrilege baptizant corpora inanimata, ut monetam &c. aut etiam animata, ad sortilegia, maleficia, incantationes &c. ipsi pessimè *Baptismo* abutuntur, & de his alibi suo loco loquemur, cum de sortilegio agemus.

Probatio.

SUMMARIUM.

9 *Probatio abutentis Baptismo ex parte materiae, aut formae, quomodo fiat.*
Si abutens est vir doctus, probato facto, & scientia materiae non idoneae in baptizante, probatum est crimen.
Si est rusticus, & ignorans, debet fiscus probare in eo scientiam necessariorum ad Baptismum.

10 *Abusus Baptismi ex parte intentionis probari nequit, nisi per confessionem Rei.*

11 *Reiteratio Baptismi fit per Testes.*

9 QUò ad probationem committentis *abusum in Baptismo* circa materiam, aut formam debitam, advertendum, quod, probato per Testes, quod Reus praetensus usus est liquore, quem sciebat, non esse aquam naturalem; vel protulit formam diversam ab ea, quam tradit Ecclesia, videtur probatum sufficienter delictum. At haec conclusio universaliter non est vera; sed distinguendum est de persona sic abutentis. Vel enim est Clericus, aut vir doctus, ac eruditus in articulis fidei, ac praeceptis Ecclesiae; aut est rusticus, rudis, sive mulier ignorans &c. si primum, in eo non praesumitur ignorantia juris juxta regulam *cap. Ignorantia. de Reg. jur. in 6.* praesumitur proinde, quod sciens, & volens, *abusum* commiserit; unde, probato facto externo, probatum praesumptivè, (quò ad scientiam, sine qua crimen non datur) remanet

net delictum, & tunc transfertur in Reum onus probandi ignorantiam, & quod ex ea culpabiliter tantum deliquerit. Si autem secundum; in rustico, ac personis idiotis regulariter juris ignorantia præsumitur, *Sfort. de Imntegr. restitut. Par. 1. quest. 9. Tusch. litt. I. Concl. 13. Farinac. Fragm. crim. Part. 2. V. Ignorantia. num. 273. & seqq.* maxime circa tales res Sacramentales, quarum scientia magis requiritur iu persona Ecclesiastica, quam iu Laica: & ideo ad probandum crimen oportet, quod probetur ab Accusatore, seu Fisco, Reum habuisse scientiam de qualitate materiæ, & formæ, necessaria ad Sacramentum *Baptismi*, & quod nihilominus voluerit materia, aut forma indebita uti.

10. Quo ad probationem intentionis (quod nempè Minister *Baptismi*, licet ablueerit exterius baptizandum, tamen non habuit intentionem conferendi Sacramentum, imò positivam contrariam intentionem formavit) hæc simpliciter improbabilis est, tum quia hæc latet animo; tum quia hæc non est causativa alicujus actus externi, a quo possit præsumi de animo, seu intentione sic agentis, sicut est regulariter in aliis motibus animi, qui ex subsequenti facto coniici, ac præsumi possunt. Aliter igitur probari non poterit, nisi casu, quo Reus ipse extrajudicialiter intentionem talem manifestaverit, & constitutus in judicio confirmaverit extrajudicialiter manifestatum. Quod verò circa probationem intentionis dictum est de Ministro *Baptismi*, accipiendum etiam est de suscipiente, qui contraria intentione ponit obicem Sacramento.

11. Circa probationem abusus in reiteratione *Baptismi*, tùm ex parte Ministri, tùm ex parte suscipientis, nihil peculiare habetur; proindè probatio fieri debet more solito per Testes, ac alia legitima monumenta. Sicut etiam respectu *abusus* in baptizante subjectum non idoneum, ut rem inanimatam, brutum, aut monstrum &c.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

12. *Pœna dolose committentis abusum in Baptismo ex parte materiæ, aut formæ, aut intentionis non reperitur in jure.*
13. *Committens abusum in Baptismo ex parte intentionis mitti debet ad triremes.*
14. *Ratio positæ conclusionis.*
    Habens usum rationis, quos actus erga Deum teneatur elicere.
    Per Baptismum flaminis homo fit membrum Christi.
15. *Ex qualitate aggravante, abutens Baptismo ex parte intentionis potest morti tradi.*
16. *Pœna reiterantis Baptismum in conferente, & suscipiente, de jure Civili est mors.*
    Talis pœna danda est etiam sine errore in intellectu.
    Argumentum optimum deducitur a diversitate Titulorum juris.
17. *De jure Canonico rebaptizatus, & rebaptizans etiam occulte sunt irregulares.*
    Talis pœna intrat etiam in rebaptizante laicaliter, si intervenit malitia.
18. *Si in rebaptizatione intervenit error in intellectu, intrat pœna Hæresis:*
19. *Punitus ob rebaptizationem juxta Canones, an a Judice Laico possit puniri pœna mortis, lata per jus Cæsareum.*
    Negant Pegna, & Thesaurus.
    De crimine mere Ecclesiastico judicare nequit Laicus.
20. *Rebaptizatio non est crimen mere Ecclesiasticum.*
    Ecclesia in quibus corrigat leges Imperiales.
    Judex Laicus, puniendo Hæreticum morte, exequitur leges Imperiales.
21. *Dolose rebaptizans debet damnari ad mortem.*
22. *De pœnis baptizantium res inanimates, remissive.*

12. CUM crimen *abusus in Baptismo* merè Ecclesiasticum sit, nulla pœna in jure Cæsareo reperitur pro hoc delicto sancita, nisi de reiterantibus hoc Sacramentum, de quibus mox dicemus. Sed circa committentes *abusum* in materia, aut forma, aut intentione, nec Canonicam, nec Civilem pœnalem dispositionem invenire licet; non enim in mentem *Summorum Pontificum*, aut *Cæsarum* unquam venire potuit, quod daretur unquam homo, ita scelestus, ut in tantam prorumperet impietatem. Diximus paulò suprà, non posse dari dolosum *abusum* circa materiam, aut formam *Baptismi*, nisi fiat ad finem non conferendi Sacramentum; sequitur proindè, quod practicè dolosus *abusus Baptismi* non datur sine intentione non conferendi Sacramentum, prout fuit *in Parocho Calabro*, qui ad vindictam contra Principem ejus infantes sacro lavacro abluebat, cum intentione tamen positiva eos non baptizandi, ut supra dictum fuit.

13. Si ergo accideret similis casus, quænam pœna esset Reo irroganda? Dico, quod non loquor de sponte, ac secreto comparente coram Inquisitore, aut Episcopo in foro Pastorali, aut paterno; sed de Reo judicialiter convento, ac confesso, aliter enim, quam ex propria confessione delictum hoc probari non potest. Censeo, quod talis Reus esset ad triremes transmittendus; & si in multis infantibus tantum scelus commisisset, dico, quod etiam relaxandus esset brachio sæculari, ultimo supplicio afficiendus.

14. Ducor, quia sicut æterna vita animæ præferenda est temporali vitæ corporis, ita privans alterius animam æterna vita, puniri debet magis, quam adimens vitam alterius corporalem; & sic abutens *Baptismo*, ut præfertur, puniri deberet plusquam homicida; & hoc quidem verum est, si talis Reus directe intenderet non baptizare, ad hoc, quod anima ejus infantis remaneret in peccato originali, ac privaretur gloria cœlesti, & infans moreretur ante usum rationis; quia habens usum rationis tenetur elicere actum fidei, spei, ac charitatis erga Deum, ut communiter docent Theologi, & per tales actus fieret membrum Christi, & baptizatus esset *Baptismo* flaminis, ut ait *Canon text. in cap. Veniens. Extrâ. de Presb. non baptiz.* ne sibi malitia Ministri in Baptismo noceret.

15. Sed quia incapibile est, quod homo, nisi diabolicus sit, de directo velit alicui animæ privationem gloriæ, sed si talem abusum committit, hoc est ex motivo ultionis, ut de *Parocho*

Cala-

Calabro supra dictum est; & etiam, quia privatio gloriæ non est effectus actionis in sic abluente, (quia hæc est effective a peccato originali, occasionative autem a non conferente ritè *Baptismum*,) sicut mors corporis est effectus violentiæ impressæ ab homicida; ideo non debetur huic sacrilego pœna ultimi supplicii, sicut debetur homicidæ, sed paulo minor, puta, triremes. Verum est, quod istius crimen, si qualificaretur a circumstantia aggravante, puta a consuetudine talis abusus, a numero infantium sic fraudatorum *Baptismo*, maxime, si nonnulli eorum ante usum rationis decesserunt, a scandalo populi &c. deberet omninò tradi ultimo supplicio; ratio est, quia talis circumstantia aggravans deberet aggravare supra pœnam triremium perpetuam, quæ majorari nequit, nisi inferendo supplicium extremum.

16 Pœna reiterantis absque necessitate *Baptisma* in jure civili *text. in l. Si quis C. ne sanct. Bapt. iter.* est ultimi supplicii tam in rebaptizato, quam in rebaptizante, ut observat *Pegn. ad direct. Inquisit. Part. 1. Comm. 13. init.* Et adverto, quod mens Imperatoris est, quod tali poena absolutè puniatur committens talem reiterationem, etiam independenter ab hæresi; hoc est, quantumvis talis Reus non haberet errorem in intellectu circa reiterationem *baptismi*, sed hoc faceret ex motivo lucri, aut alterius finis. Ratio est, quia distincti sunt Tituli in Codice *de Hæreticis*, & de *reiterantibus Baptisma*, quibus eadem pœna, puta ultimi supplicii sancita est. Sequitur ergo, quod, si datur pœna mortis reiteranti *Baptisma*, hoc non fit præcisè ex ratione hæresis, a qua talis reiteratio procedit, quia de pœna mortis hæreticis danda in alio Titulo Imperator disponit, unde superflueret Titulus, *ne sanctum Baptismum iteretur*, quod non est admissibile in jure, in quo nihil superflui datur ex vulgatis; & à diversitate Titulorum optimum ducitur argumentum, prout communiter scribunt Juris utriusque periti. Sequitur ergo, quod quavis ex causa, quis absque necessitate *Baptisma* reiterat, de lege Cæsarea debet ultimo affici supplicio.

17 De jure autem Canonico, rebaptizatio etiam occulta facit rebaptizantem, rebaptizatum, & ministrantem in tali baptismo irregulares, ut dicunt plures Canones *cap. Confirmandum. 50. dist. cap. Qui bis de Consecr. dist. 4. cap. Qui in qualibet. 1. quæst. 7. cap. Afros. 98. Dist.* & quamvis in *cap. 2. de Apostatis* Textus loquatur de *Acolyto*, qui ministravit Sacerdoti rebaptizanti, tamen infertur idem de Sacerdote per argumentum a fortiori, ut passim dicunt Doctores *Navar. Avil. Suar. Tolet. Cminch & Barbos.* apud *Thesaurum de Pœn. V. Baptisma cap. 1. num. 1.* qui cum *Sylvestro*, *Angelo*, *Cardinali*, & *Ancharano*, advertit dictam conclusionem, extendit etiam ad baptizantem laicaliter, dummodo tamen in tali actu interveniat malitia gravis, hoc est mortalis peccati, ut scribunt *Barbosa ad cap. 2. de Apostat.* & *Suarez de Censur. disp. 31. sect. 6. §. Sed quid.*

18 Distinguendum autem puto casum, etiam de jure Canonico, nempe aut in tali rebaptizatione intervenit, sive in conferente *Baptismum*, sive in suscipiente, error in intellectu; aut non. Si non, concedo, quod tale crimen de jure Ecclesiastico punitur sola *irregularitate*; sed si intervenit error, tales debent puniri tanquam Hæretici, qui, si perseverant in pertinacia, sunt tradendi curiæ sæculari. Unde in omni casu rebaptizationis, Rei tanquam vehementer suspecti de Hæresi *Anabaptistarum*, aut *Novatianorum*, judicandi sunt ab Inquisitoribus. *Anania in cap. 2. nu. 3. de Apost. Glos. in Rubric. C. Ne sanct. Bapt. iter.*

19 Sed dato, quod quis punitus sit ab Inquisitore de hoc crimine juxta leges Canonicas, remanet ne locus Judici Laico exercendi contra eundem pœnas Imperiales? *Franciscus Pegna ad direct. Inquisit. Part. 1. Comm. 13. vers. Sed nu. quid V. Baptisma cap. 1. in fin.* cui subscribit *Thesaurus* respondet negative, quia malitiose active, aut passive reiterans Baptisma, errat in fide, & per consequens est crimen mere Ecclesiasticum, de quo inquirere, aut judicare nequit Judex Laicus, juxta Textum *in cap. Ut Inquisitionis §. Prohibemus. de Hæret. lib. 6.*

20 Sed tale fundamentum nutat, quia hoc delictum potest committi absque errore in fide, ut patet in his, qui hoc patrant ad purum finem lucri, Sequitur ergo, quod non est mere Ecclesiasticum, & de eo potest Judex Laicus judicare. Verum est, quod Reus statuendus est coram Inquisitore, ut cognoscat in facto, an intervenerit error circa fidem; sed postquam inquisitor poenas juxtà jus Canonicum incussit, non impeditur Judex Laicus Imperiales sanctiones exequi. Ratio est, quia, ut *Tit. 4. §. Raptus. nu. 9.* probavimus, Ecclesia non corrigit Leges Imperiales, nisi in iis, quæ aliquo modo peccatum nutriunt, aut materiam sacramentalem tangunt; pœnas autem ab Imperatore sancitas contra Reos, ut rigor disciplinæ Christianæ servetur, minuere non intendit. Hæresis profecto crimen Ecclesiasticum mere est, & de hoc minime judicat Laicus quo ad jus mere spirituale; tamen quo ad pœnas inferendas, ab Imperatore sancitas contra Hæreticos contumaces, procedit. Nec dicendum, quod hoc facit ex mandato Ecclesiæ relaxantis formalem Hæreticum brachio sæculari; quia pœnam sanguinis non tulit Ecclesia, quæ in traditione rogat Judicem Laicum, ne pœnam mortis inferat Hæretico. Sequitur proinde, quod Judex exequitur tantum pœnam Imperialem, postquam Ecclesia pœnam Hæretico intulit juxta suas leges.

21 Sumus igitur in pari casu, nam dato etiam, quod iteratio *Baptismi* sit crimen mere Ecclesiasticum, quod negamus, adhuc tamen debet Judex Laicus Cæsareas pœnas ultimi supplicii Reis dare, (si tamen Laici sint) postquam Ecclesiasticus juxtà jus Canonicum illos punivit; & hoc maximè conducit ad bonum Christianæ Reipublicæ, nam rigor pœnarum exactius Christianam disciplinam tuetur, quam enervat mollis delictorum coercitio.

22 Quo ad pœnas baptizantium res inanimatas, aut bruta &c. de his loquemur infra §. *Sortilegium.*

§. II. Abusus in Eucharistia.

SUMMARIUM.

1. *Abusus in Eucharistia enormissimum est sacrilegium.*
2. *Quotupliciter contingat abusus immediatus contra Eucharistiam.*

3 Sa-

3. *Sacrilegium immediatum contra Eucharistiam, an contineat crimen lesæ Majestatis in primo capite.*
Cajetani opinio negans.
4. *Impugnatur Cajetanus.*
Tale crimen est læsæ Majestatis Divinæ in primo capite.
5. *Maculans luto dolose purpuram Regis, lædit Majestatem ejus personæ.*
6. *Furans Eucharistiam est ipso jure excommunicatus.*
Furans sacram Pixidem, & occasionative Eucharistiam, atrocius puniendus, quam furans aliam sacram supellectilem.
Vasa sacra tangere Laicis vetitum.
7. *Furans Eucharistiam ad sortilegia duplici sacrilegio peccat.*
Abutens Eucharistia accepta de manu Sacerdotis, etiam ad bonum finem, excommunicatur.
8. *Evomens Eucharistiam committit improprie sacrilegium.*
9. *Pæna Canonica contra vomentes Eucharistiam.*
Per quantam temporis debet quis, accepta Eucharistia, abstinere a cibo juxtà Decretum S. Clementis Papæ.
10. *Quomodo committatur abusus in Eucharistia circa ejus custodiam.*
Pæna Sacristæ male custodientis Eucharistiam.
Lampas jugiter ardere debet ante Eucharistiam.
Missa celebranda accensis luminibus.
Abusus Presbyteri Brixiensis celebrantis absque candelis, & ejus pœnæ.

1. SEcunda sacrilegii, & quidem enormissimi, species est, quod committitur in *abusu Eucharistiæ* sacrosanctæ præ cæteris Sacramentis, rebusque sacris, cum Auctorem ipsius sanctitatis Corpus scilicet, Animam, ac Divinitatem D. N. J. C. realiter contineat.

2. Potest autem primo committi hoc sacrilegium in immediatam injuriam, aut vilipendium contra eam inferendo, ut si quis eam pedibus concularet; brutis enmedendam proijceret; in sterquilinium, aut ignem inijceret; aut cultro, seu pugione dilaceraret; ac aliis multis modis contemptus, prout in diversis locis factum fuisse a Judæis, Hæreticis, aliisque Infidelibus, cum insignium miraculorum eventu, passim legatur in *Magno speculo exemplorum, libro Apum; Pratoque florido &c.*

3. Dubitari circa hoc contingit, an tale sacrilegium habeat rationem criminis læsæ Majestatis Divinæ in primo capite, ut pote, quod per illud immediate impetitur Divina Persona? *Cajetanus in 2. 2. q. 99. art. 1. in 4. col. in fine vers. Ad objectionem ergo*, prout refertur a *Decian. Tract. crim. lib. 6. cap. 16. num. 2.* sentit, quod *non dicitur committere sacrilegium contra sanctitatem personæ, & contra sanctitatem rei*, & ex consequenti non delinquere crimine læsæ Majestatis in primo capite, qui tale scelus attentat: Ratio est, quia *Persona, & Corpus Christi, prout Corpus verè est in Cœlo, quo modo non est in Sacramento Eucharistiæ: quia ibi, quamquam sit Corpus Christi, tamen non est per modum Corporis, sed per modum rei velatæ sub speciebus Sacramentalibus*. Hæc *Cajetanus*. *Decianus* autem illum recitans, se remittit circa tale dubium ad Theologos.

4. Sed, salva tanti Doctoris reverentia, dico, quod sententia *Cajetani* non subsistit, & quod in tali scelere committitur verum crimen læsæ Majestatis in primo capite. Ratio est, quia realis, & vera persona Christi Domini est sub speciebus panis, ac vini; & quamvis ejus Corpus non sit in *Eucharistia* sub modo quantitativo, est tamen sub modo reali, non autem figurato, aut relato ad Corpus, quod est in Cœlo. Sequitur igitur, quod injuria illata *Eucharistiæ*, terminatur ad veram, ac realem personam Regis Regum; & proindè interveniat in ea verum crimen læsæ Majestatis Divinæ in primo capite, cum persona Christi Divina sit, ut fides docet.

5. Nec facit contra hoc, quod in *Eucharistia* non habetur Corpus Christi per modum corporis, sed per modum rei velatæ sub speciebus. Quia, quamvis corpus Regis veletur, aut vestiatur purpura, non tamen tollitur, quin in corpus Regis inferatur injuria, quæ tamen ad purpuram physice terminatur; unde ex contemptu faciens lutum in purpuram Regis, crimen committeret Majestatis læsæ in primo capite. A pari ergo, species sacramentales velant Corpus Christi reale, ut purpura corpus Regis; sequitur igitur, quod injuria physice terminata ad species, realiter offendit Corpus Christi. Accedit, quod persona Christi Domini immaterialis omninò est, & simul realiter cum anima, & corpore ipsius in Eucharistia est; sequitur ergo, quod, quamvis Corpus Christi non sit in Eucharistia sub modo quantitativo, ibi tamen est vere, & realiter illius persona, quæ contumeliose afficitur ex contemptu Eucharistiæ, & reddit crimen læsæ Majestatis in primo capite.

6. Secundo committitur hoc sacrilegium in furto ipsius *Eucharistiæ* e sacro ciborio, ob quod incurritur ipso jure excommunicatio, ut ex *Francisco de Platea Tract. de Excomm. §. 29. num. 8. & Archidiacono in cap. Corpora. de Consecr. Dist. 1.* colligit *Decianus lib. 6. cap. 30. num. 38. Tract. crim.* Distinguendi autem sunt circa hoc casus: nam furans, vel habet intentum principale furandi *Eucharistiam*, ut ea utatur ad superstitiones, incantationes &c. aut intendit principaliter furtum sacræ Pixidis, ad eam conflandam, ac vendendam, & occasionative tantum etiam *Eucharistiam* asportat. In secundo casu, furtum quidem sacrilegum committit, & de vase consecrato, quod Corpus Christi conservat, ob quod acrius debet puniri, quam si Ecclesiasticam aliam supellectilem benedictam tantùm auferret, ut alibi observat idem *Decian. Tract. crimin. lib. 6. cap. 30. num. 19.*; attento maxime, quod simul cum furto cumulatur tactus prohibitus vasis sacri, quod tangere Laicis vetitum est, ut dicitur *cap. In sancta de Consecr. dist. 1.*

7. In primo vero casu, injuria principaliter, ac ex instituto tendit ad personam Christi Domini, & simul cum atrocissimo sacrilegio cumulatur etiam diabolica superstitio, per quam dupliciter in hoc casu violatur religio. Et quamvis non interveniret furtum sacrilegum; neque etiam superstitio, ut si quis de manu Sacerdotis acceptam *Eucharistiam* minime deglutiret, sed

eum

eam asportaret ad aliquem finem, etiam non malum, ut pro remedio infirmitatis; ad propulsandas ab agris, ac vineis tempestates a dæmone suscitatas &c. sic deferens, ut sacrilegus excommunicatur, ut habetur in *Concil. Tolet.* 11. *cap.* 11. *apud Lauræa Epitom. V. Eucharistia a quibus*.

8. Tertiò committeretur sacrilegium, (quamvis improprie) si quis per ebrietatem sacram *Eucharistiam* evomeret. Dixi improprie sacrilegium, etenim ad hoc requiritur deliberata voluntas, ac plenus dolus; vomitus autem ut suppono, involuntarius est, & causative tantum (nempe per ebrietatem, quæ & ipsa potest etiam esse culpabilis in sola causa) procurata. Quod si vomitus voluntarius esset, utpotè procuratus ad remedium ebrietatis, gravior esset culpa; debet enim ille supportare potius aliquam molestiam ex nimietate cibi, quam tantam irreverentiam erga *Augustissimum Sacramentum ostendere*: attento maxime, quod ipse sua intemperantia molestiam illam sibi procurasset.

9. Habetur autem Canon, *text. in cap. Si per ebrietatem de Consecr. dist.* 2. sanciens, quod si per ebrietatem, aut voracitatem (quæ aliquando causat vomitum ex nimis festinata comestione, orta ab inordinata, ac immoderata cibi appetentia) quis sacram *Eucharistiam* vomuerit, si ille Laicus sit, debet pœnitere per quadraginta dies; si est Clericus, aut Monachus, per septuaginta; si vero Episcopus, per nonaginta dies. Et ratio est, quia post assumptam sacram *Eucharistiam*, debet quivis, antequam communes cibos sumat, tantum temporis attendere, ut species sacramentales digeri queant a calore nativo; sive, (ut volunt Neoterici Medici) a fermento digestivo stomachi; quod fieri non potest ad minus, quam intra dimidiam horam. *Divus* tamen *Clemens Papa Epist.* 2. *& habetur in cap. Tribus gradibus de Consecr. Dist.* 2. ordinavit, quod, qui mane *Eucharestiam* sumpsit, abstineat a communi cibo usque ad sextam, qui verò hora tertia eam sumpsit, ante horam nonam non comedat: sed hoc ampliùs non servatur; imò ab aliquibus Sacerdotibus itur de Missa ad mensam, quod certe irreverentiam importat erga venerabile Sacramentum.

10. Quarto committitur *abusus in Eucharistia*, si illa nimis negligenter custodiatur. Divinissimi hujus thesauri custodiam Ecclesia suis Ministris sedulo injungit; unde in suis *Canonibus Extra. de Custo. Eucharist. lib.* 3. *Tit.* 44. specialem Titulum ordinavit *de Custodia Eucharistiæ*, statuitque, quod tum illa, tum sacrum Chrisma asservetur in Ecclesia sub fideli clavium custodia, ne possint a muribus corrodi, aut lambi, sive ad ea temeraria manus extendi, *text. in cap. Statuimus de Cust. Euchar.* Quod, si is, cui demandata est talis custodia, eam *incaute reliquerit*, ob talem negligentiam, ob quam injuria afficitur *Eucharistia*, debet ipse per trimestre a proprio officio suspendi. Si autem *per ejus incuriam aliquid nefandi inde contigerit*, (ut nempe *Eucharistia* fuerit a muribus corrosa; aut furto sublata) *graviori subjacere debet ultioni*, arbitrio nempe Prælati infligenda. *Abusus* etiam esset, si absque lampade jugiter ardente custodiretur *Eucharistia* contra præceptum factum *Moysi* a Deo dicente: *Ignis in conspectu meo semper ardebit, Levit.* *cap.* 6. *v.* 12.; aut si Missa celebraretur sine candelis accensis, ut faciebat Presbyter ille Brixiensis, de quo loquitur *cap. final. de Celeb. Missarum*, qui fuit ob hoc, & alios abusus circa *Eucharistiam*, Officio, & Beneficio privatus.

Probatio.

SUMMARIUM.

11 *Circa probationem abusus in Eucharistia nihil peculiare est.*

12 *An a Fisco probandum sit, quod particula reperta apud indiciatum de sortilegio, sit consecrata, remissive.*

11 Circa probationem hujus criminis nihil peculiare occurrit, quod in aliis criminibus non servetur; sive igitur loquamur de contumelia, & contemptu *Eucharistiæ* juxta primum modum supra expressum; sive de furto ipsius ad maleficia, aut incantationes, probationes ejus criminis debent fieri per congruentes Testes, & Rei confessionem.

12 Inquirendum hic esset, an spectat ad accusatorem, aut Fiscum probare, consecratam esse particulam, quam cum aliis signis maleficii, aut sortilegii inveniri contigerit in visitatione corporis, aut indumentorum ejus, qui in sacro Tribunali indiciatus esset de sortilegiis ad se muniendum contra arma, (qui vulgo dicitur esset *ingermato*), aut de aliis maleficiis. Sed quia hujus tractatio magis propriè spectat ad paragraphum *Sortilegium*, de quo infrà, illuc Lectorem remittimus.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

13 *Pœna abutentis Eucharistia, contumeliose in eam agenda, est morti qualificata.*

14 *Furans Eucharistiam, principaliter intentam in furto, debet morti qualificatæ.*

15 *Furans pixidem cum Eucharistia, debet pariter supplicio extremo qualificato puniri. Talis pœna fuit executa Neapoli.*

16 *Pœna pro abusibus aliis in Eucharistia, expressa sunt supra num.* 8. *&* 10.

13 Supposito eo, quod supra *num.* 4. probavimus, quod nempè contumelia, ac injuria, facta sacræ *Eucharistiæ*, contineat verum crimen læsæ majestatis Divinæ in primo capite, evidens est, quod pro *abusu in Eucharistia*, primo modo supra expresso, debetur pœna qualificata ultimi supplicii, & acrior ea, quæ debetur pro crimine læsæ Majestatis humanæ. Ratio est, quia quo magis præstat persona æterni, quam terreni Regis, eo magis aggravatur ejusdem speciei crimen commissum in illam, quam in hanc: æquum igitur est, quod pœna criminis Majestatis læsæ Reo inœtiatur, cum hoc tamen, quod istius supplicium aliqua qualitate aggravetur, quæ respondeat majori dignitati Majestatis læsæ, ac gravitati delicti supra consuetum crimen offensæ Majestatis humanæ.

14. Pœna sacrilegii in *Eucharistia*, secundo modo supra *num.* 6. expressi, debet pariter esse ultimi supplicii. Ratio est, quia vel furtum princi-

pali-

paliter intentum est de *Eucharistia* ipsa ad aliquem usum superstitiosum, aut non, semper tamen illicitum; vel est principaliter de sacra pixide, aut ostensorio, sivu radio, occasionative autem de sacra *Eucharistia*, in iis contenta. Si primum, evidens est, quod debetur furi ultimum supplicium, non simplex, sed qualificatum, tum quia furatur rem inæstimabilis pretii; tum quia in furto tali triplex sacrilegium copulatur, puta, in personam Divinam, ibi existentem, cui fit injuria; in locum sacrum, a quo aufertur sanctitatis ipsius Auctor; & tertio, reperitur sacrilegium in abusu sacratissimæ rei. Cum igitur tot aggravantes circumstantiæ interveniant, liquet, quod delinquenti, ut præfertur, debetur mors etiam qualificata, ut dicam hoc eodem Titulo §. 6. *Sortilegium num.*62.

15 Si secundum, non minus debetur ultimum supplicium, tum quia furto sacri vasis super omnia reveribilis (ratione consecrationis per oleum sanctum, & ejus, quod in ipso vase continetur), copulatur sacrilegium furti corporis Christi, quod, quamvis non sit principaliter intentum, non desinit tamen esse patratum. Imo urget contra Reum præsumptio, quod asportando cum sacro vase etiam Corpus Christi, hujus furtum fuerit æquè principaliter intentum; nam, si illius tantum facere intendisset, reliquisset in sacro ciborio Eucharistiam; quod, si eam æque abstulit, signum est, quod etiam ejus furtum principaliter intendit: unde debetur ei mors qualificata, & sic practicatum fuit Neapoli cum quodam, qui sacram pixidem cum particulis consecratis furatus est ex Æde Montis Calvarii, qui captus in flagranti crimine, intra quatuor horas a commisso delicto, fuit furcis suspensus, in frusta dissectus, & tandem combustus.

16 De pœnis autem sacrilegii in Eucharistiam, tertio, & quarto modo accepti, de quo dictum fuit supra *num.*8. & 10. nihil restat dicendum, cum tale delictum proprie non sit, quod judicialiter puniatur. Pœnæ autem Canonicæ, quæ pro ipso inferuntur, satis sunt in locis citatis expresse.

§. III. Abusus in Ordine.

S U M M A R I U M.

1 *Plures modi, quibus potest committi abusus in Ordine.*
2 *Tractandorum propositio.*
Regulariter hoc crimen nequit committi sine crimine falsi.
3 *Ætas legitima pro suscipiendis singulis Ordinibus.*
Anni assignatæ ætatis ad recipiendos Ordines sufficiunt incepti.
In favorabilibus annus inceptus habetur pro completo.
4 *Quis dicatur furtive Ordines suscipere.*
5 *Opinio, quod furtive Ordines suscipiens characterem non recipiat.*
Contraria sententia est verior.
Furtive ordinatus, obtenta dispensatione ab irregularitate, ad cautelam debet ordinationem sub conditione repetere.
6 *Promoti per saltum qui sint.*
Promotus est per saltum, qui omissa prima Tonsura, Ordines suscipit.
Recipiens Ordinem ficte, & mox ad Ordinem superiorem ascendens, promovetur per saltum.
Ordo superior eminenter continet inferiores.
7 *De Ordinatis per falsas Dimissoriales, remissive.*
8 *Abutitur Ordine, qui usurpat ministerium Ordinis sacri, quo insignitus non est.*
Hoc procedit tum in Clerico, tum in Laico.
Extenditur etiam ad actum, adnexum Ordini sacro ex institutione Ecclesiæ.
Usurpans munera Sacerdotis est suspectus de Hæresi.

1 PLures *abusus* in Sacramento *Ordinis*, sive in suscipiendo, sive in ministrando possunt contingere: nam potest quis ante legitimam ætatem *Ordines* sive *Minores*, sive *Sacros* suscipere; pariter ad ordinationem accedere cum impedimento Bigamiæ, aut matrimonii consummati; aut excommunicationis, aut irregularitatis; item ordinari se facere in fraudem fori sæcularis, ad evadendam debitam criminis pœnam; aut in fraudem munerum, aut onerum Laicalium; præterea *Ordines* recipere furtim, aut sine justo titulo beneficii, patrimonii, aut Religiosæ paupertatis: itidem per saltum illos suscipere; aut non servatis interstitiis; aut a non suo Episcopo; aut sine litteris commendatitiis, sive dimissorialibus proprii Prælati; tandemque exercere ministerium *Ordinis Sacri*, ad quem non fuerit legitime promotus.

2 De omnibus his tractare prolixum esset, ac superfluum; tum quia de his plena manu per plura capitula tractat *Thesaur. de Pœn. Par.*2. *V. Ordo a cap.*1. *ad* 31., ad quem Lectorem ablegamus; tùm quia raro ad forum contentiosum deducuntur nonnulli, de quibus nunquam audivi institutum fuisse judicium criminale. Dicemus proinde de nonnullis, qui ad forum contentiosum solent deduci. Hoc autem universaliter advertendum est, quod attenta diligentia Cancellariorum Episcopalium, qui non admittunt quemquam ad Ordines, nisi prius recognitis ipsorum legitimis documentis scriptis, regulariter tales *abusus* minime possunt committi sine crimine falsi; nempe præsentando falsas attestationes circa ætatem; aut Ordines susceptos; aut adulterinas commendatitias, sive dimissorias &c.

3 Primus *abusus* est eorum, qui ante legitimam ætatem *Ordines* suscipiunt. Ætas porrò legitima pro suscipienda prima tonsura, *ac Minoribus Ordinibus* est septem annorum completorum, *text. in cap. final. de Temp. ordin. in* 6. *cap. In singulis.* 77. *Dist.* Et quamvis nonnulli Auctores post *Gloss. in cap. in singulis in V. Quatuordecim.* 77. *Dist. Sayr. de Censur. lib.*6. *cap.*12. *num.*6. pro Acolitatu requirant ætatem quatuordecim annorum: alii vero duodecim *Tolet. Sà, Reginal. Filliuc. apud Thesaur. V. Ordo. cap.*1. *V. Ad Acolytorum.* Tamen communis opinio, de qua testatur *Diana Par.* 1. *Tract. Miscell.* 2. *Resol.*29. *& ibi Cocc. Garzi. & Bonac.* est quod sufficiat septennium completum. Pro Subdiaconatu autem requiruntur anni vigintiduo; pro Diaconatu vigintitres; & pro Presbyteratu vigintiquinque, ut disponit *Trident. Sess.*23. *cap.*12. *de Reform.* qui anni non requiruntur completi, sed sufficiunt incoepti *Navar. Manual. cap.*25. *num.*116. *Sanch. opusc. lib.*7. *cap.*1. *Dub.*33. *num.*4.

in favorabilibus enim annus inceptus habetur pro completo. *Sanch. loc. cit. num. 7.*

4 Secundus *abusus* est eorum, qui fortive *Ordines* suscipiunt, de quibus habetur in jure *Tit.30. lib.5. decretal.* Titulus specialis. Dicitur autem furtive *Ordines* suscipere, qui non prius recognitus, vel examinatus, & admissus ab Episcopo, nec in numero ordinandorum nominatus a Cancellario, ultro furtiveque se jungit aliis ordinandis, & sic ordinationem surripit, ut *arg. cap. 1. junct. Gloss. de eo qui furt. ord.* deducunt Doctores, *Maiol. Filliuc. Sayr. Suar. apud Thesaur. V. Ordo. cap.7. ℣. Advertendum.*

5 Controvertunt porro Doctores, an qui sic furtive ordinatur, recipiat characterem casu, quo Episcopus ante ordinationem protestatus sit, *se non intendere ordinare non examinatos, non approbatos, aut qui falsas literas sui Superioris, aut adulterinas attestationes ætatis, aut Ordinum jam susceptorum protulerit &c.* Sententia nonnullorum *Navar. Salzed. ad Diaz. Rebuff. Barbos. apud. Thesaur. loc. cit. vers.2. Item furtive Lauret. de Franch. Contr. int. Episc & Regul. Par.1. Decret. sup. ordin. Regul. quæst.28.* est, quod ex defectu intentionis in Episcopo ordinante nullius valoris reddatur ordinatio, sicque character non imprimatur. Alii vero *Victor. Laym. Suar. Henriq. Sanch. Bonac. Conimb. Granad. Portel. Præposit. Lezan. apud Pasqualig. ad Lauret. de Franc. Par. p. num.328.* melioribus ducti fundamentis, contrarium asserunt, Siquidem Episcopus in illa ordinatione circa singulos sibi præsentatos intendit facere, quod facit Ecclesia, ita ut in actu practico, ac exercitio circa quemlibet intendit, quod Ecclesia intendit, & per talem practicam intentionem, & factum quod exhibet, recedit ab illa protestatione, & intentione, quæ est vaga, ac indeterminata; intentio autem, & factum practicum circa singulos, per quæ facere intendit circa eos, quod intendit Ecclesia, prævalet, & excludit quidquid inducere potest intentio prior vaga, confusa ac indeterminata. Placet tamen circa hoc consilium *Thesaur. de Pan. Par.2. V. ardo. c.7. ℣.2. Item furtive in fin.* qui ait tutius esse, quod furtive ordinatus post obtentam dispensationem ab irregularitate, quam incurrit, ut infra dicemus, se faciat promoveri sub conditione ad Ordines furtive susceptos; in materia enim Sacramentorum securior pars eligenda est, & reiterandum Sacramentum, de quo probabiliter dubitatur, quod fuerit nulliter collatum.

6 Tertius *abusus* est eorum, qui per saltum *Ordines* recipiunt. Tales sunt, qui omisso aliquo *Ordine* inferiori, superiorem recipiunt. Quamvis autem prima Tonsura Ordo non sit, sed præparatio tantum ad Ordines, tamen dicitur per saltum promotus ille, qui a statu mere Laicali transit ad ordinem Clericalem, omissa tali præparatione. *Sayr de Cens. lib.4. cap.14. num.26.* Et hoc pariter est de eo, qui ficte, hoc est, cum interiore dissensu *Ordinem* inferiorem suscepit, & mox ad superiorem se facit promoveri: & ratio est, quia ut communiter sentiunt Theologi *D. Thom. Par.3. quæst.68. Palud. in 4. dist.4. quæst.5. §. secundo vidend. Suar. de Sacram. disp.14. sect.2. §. Dico tamen*, ficte recipiens *Ordinem*, nihil de eo recipit, & perinde est, ac si ad sacram ordinationem minime accessisset. Valida quidem est collatio *Ordinis*, per saltum suscepti, itaut minime debeat iterari, quia *Ordo* superior, qui recipitur, continet virtualiter, aut eminenter omnes inferiores, ut post *D. Thomam in 4. dist.24. quæst.1. art.2. quæstiuncul. 5.* tradunt Doctores *Navar. Manual. cap.27. num.242. Tolet. Instr. Sacerd. cap.71. num.8. Sanc. opusc. lib.7. cap. 1. dub. 14. num. 2.* tamen *Ordo* omissus debet recipi rite, ac legitime, ut queat taliter per saltum ordinatus licite in suscepto *Ordine* ministrare. *Mar. Alter. Aloys. Ricc. apud. Barbos. ad Trident. sess.23. cap.14. num.10. & de offic. Episc. Alleg.47. num.12.*

7 Quartus *abusus* est eorum, qui falsis literis dimissorialibus, aut commendatitiis suorum Prælatorum ad ordinationem accedunt: sed quia de istis locuti sumus *Tit.6. paragr. literarum falsificatio num.37.* illuc Lectorem remittimus.

8 Quintus *abusus* est eorum, qui exercent ministerium *Ordinis Sacri*, quo non sunt insigniti, de quibus habetur Titulus in jure *lib.5. Decretal. Tit.28. de Cler. non ord. min.* & quamvis ibi tùm Rubrica, tùm Textus loqui videatur de Clericis, decisio tamen, & regula Textus non limitatur ad solos Clericos, sed extenditur etiam ad Laicos, ut communiter sentiunt Doctores. *Suar. de Cens. disp.42. sect.4. num.10. Borgas Tract. de Irregular. Par.6. Tit. de non ordina ministr. num.1. Conicb. Avil. Filliuc. apud Thesaur. V. Ordo. cap.31. ℣. Amplia primo.* Procedit autem hoc crimen non solummodo exercendo ministerium ipsum sacri *Ordinis*; sed etiam exercendo actum *Ordini* annexum ex institutione Ecclesiastica, si tamen annexus sit, tanquam actus *Ordinis*, *Sayr. de Censur. lib.4. cap.16. num.13. & cap.10. num.9. Thesaur. loc. cit. ver. Amplia secundo*, prout sunt multæ benedictiones, & consecrationes, quæ a solis Sacerdotibus, aut Episcopis fiunt, Extenditur autem hoc crimen etiam ad malitiam suspicionis hæresis, casu, quo aliquis, (ille sit sive Clericus, sive Laicus) usurpet munera Sacerdotis, Missam celebrando, seu Sacramentales Confessiones excipiendo; proinde juxta Apostolicas sanctiones *Gregor. XIII. Const. Officii nostri Clem. VIII. Constit. Etsi alias Urban. VIII. Const.* Apostolatus Officium, debent Rei de tali crimine ab Inquisitoribus cogi abjurare de vehementi.

Probatio.

SUMMARIUM.

9 *Probatio abusus in Ordine ob defectum ætatis est difficilis.*

10 *Ætas minor requisita probanda est a fisco, aut accusatore.*

Quomodo probetur ætas.

Obstetrices faciunt probationem indubitatam de ætate.

Post has consanguinei, aut vicini.

Deponentes de circumstantia notabili anni, probant annum nativitatis.

11 *Probatur ætas ex libro domestico Patrisfamilias.*

Pariter per Epistolam scriptam a Patre alicui amico super ortu filii.

Itidem per genesim Astrologicam.

Probationes prædictæ supponunt, Patrem unicum habuisse filium, ita nominatum, ut ex dictis monumentis apparet.

12 *Probatur ætas per librum publicum, in quo nomina civium describuntur.*

13 Pro-

13 *Probatur concludenter per librum baptismalem Parochi.*
14 *Quomodo probetur furtiva Ordinum susceptio.*
15 *Probatio Ordinis per saltum suscepti, quo pacto fiat.*
16 *Quid probandum in crimine ministrationis in Ordine non suscepto.*

9 PRobationem ætatis difficilem esse, docuit *Bart. in l. De ætate num.7. ff. de Minor.*. Proinde dicendum est, quod difficilis etiam sit probatio criminis, in quo aliquis ante legitimam ætatem ad *Ordines* accessit. Sed *Bartoli* doctrina accipienda est, quando desunt authenticæ scripturæ nativitatis, sive Baptismi, ut infra dicemus; si enim hæ adsint, facilis evadit per eas probatio ætatis.

10 Advertendum autem, quod cum hoc crimen consistat in defectu ætatis, & accusatori incumbat onus probandi crimen, ac illius qualitatem, ætas minor legitima probanda est ab Accusatore, seu fisco, ut dicunt Doctores. *Anchar. in cap. Accessit. init. de despon. impu. Felin. in cap. In præsentia num.28. de Probat. Mandos. Maran. Bart. Bald. Aret. apud. Mascar. Concl.666. num.1.* Probatur autem primò per Testes *arg. l. Omnes C. de His qui ven. ætat.* inter quos primum locum tenent obstetrices, quæ viderunt puerum de ventre exire, istæ siquidem faciunt probationem indubitatam; *text. in l. Carbonianum §. Duæ ff. de Carbo. edict.* post has consanguinei, & vicini, quia hi præsumuntur melius scire res cognatorum, ac vicinorum, quam exteri, ac remoti, *arg. l. Filium ff. de His qui sunt sui vel alia*, & quamvis non recordentur de anno præcise, concludenter tamen probant, si deponunt super notabili circumstantia illius anni, utpote dicendo *fuit annus, in quo fuit creatus Papa talis*; aut *Imperator venit in Italia*, aut *mortuus est Rex* &c. Ratio est, quia per tales circumstantias notorias, & quas multiplicari non contingit, sufficienter individuatur annus.

11 Probatur pariter ex libro domestico, in quo Patres familias adnotare solent notabilia accidentia propriæ domus, *ut tali anno duxi uxorem; tali mortua est mea prima uxor; tali anno, die, ac hora natus est mihi filius &c.* tales enim libri probant *arg. text. in l.1. ubi Dionys. Gothofr. lit. L. C. Si min. se maio. dix.* Ratio est, quia cum tales adnotationes fiant independenter ab omni interesse, ac utilitate scribentis, præsumitur, quod puram veritatem scripserit. Hoc pariter dicendum est de Epistola familiari, in qua Pater scripserit ad consanguineum, sive amicum, sibi *tali die natum esse filium, arg. l. final. inst. & ibi Glos.1. & Salycet. ff. de probat.* Et idem dicendum est, si in domo Patris reperiatur genitura astrologica, facta rogatu Patris ab Astrologo, ibi enim pro fundamento ponitur hora præcisa nativitatis, & sic firmat *Mandos. Regul 18. quæst.8. num.4. in fin.* Recitatæ, autem conclusiones intelligi debent casu, quo constet Patrem non habuisse alium filium, qui tali nomine vocaretur: quod si alios præmortuos, aut ex post natos habuisse constet, ut frequenter contingit, tales conclusiones non haberent locum; quia per tales attestationes non constaret de identitate personæ.

12 Fortius probatur ætas per librum publicum, ut ex jure *text. in l.1. C. Si mino. se majo.* elicitur siquidem antiquitus nomen pueri nati ex ingenuis redigebatur in publicas tabulas, in quibus omnium Civium nomina adnotabantur; & nunc etiam filii Nobilium virorum, qui Venetiis nascuntur, nominatim describuntur in libro publico, qui vocatur *aureus*, ut illi, ætate jam matura, publica Magistratuum munia obire possint; & ut scribit *Mascard. de Prob. Concl.671. num.2. & 8.* talis mos etiam nunc viget apud *Brabantes*, ac *Florentinos*, apud quos filii recenter nati, per parentes describi fiunt in publicis mercaturæ libris, ut adulti privilegiis Civium possint potiri. Tales igitur libri publici, cum plenam fidem faciant in judicio, ac extra, concludenter probant ætatem hominis ibi descripti.

13 Multo fortius probatur ætas per librum Parochi, in quo nomina Baptizatorum describuntur juxta normam *Trident. sess.24. cap.2. de Refor.* huic enim libro publico, formato ad normam legis Ecclesiasticæ, in quo Parochus nullum habet interesse, nisi obedien di dispositioni Conciliari, æquum est, ut plena fides adhibeatur non solum argumento ejus, quod dicitur in jure *cap. Ad audientiam vers. Non igitur. junct. Gloss. in V. libro. de Præscript.*, sed etiam ex communi Doctorum sententia, quorum tredecim nomina congerit *Barbos. ad Trident. sess.24. c.2. num. 29. de Refor.*, qui omnes concludunt, per talem librum concludenter probari cujusque ætatem.

14 Probatio criminis *Ordinum furtive susceptorum* facilis est, & spectat ad accusatorem, sive Fiscum; facilitas autem nascitur ex hoc, quod ante Ordinationem Cancellarius Episcopalis nominatim vocat eos, qui fuerunt examinati, ac approbati, & quorum legitima instrumenta circa ætatem, mores, ac Ordines antea susceptos, fuerunt per eundemmet Cancellarium recognita, & admissa. Si igitur Accusator probet ex inspectione regesti Ordinandorum, descripti a Cancellario, Reum prætensum non esse ibi descriptum; & per Testes, qui præsentes fuerunt Ordinationi, probet, eundem non fuisse a Cancellario nominatum, aut vocatum, ex his Accusator probat præsumptive crimen; ob quam præsumptionem transfunditur in Reum onus probandi, se legitime ad Ordinationem accessisse; quod si non probet concludenter, remanet probatum contra se crimen per præsumptionem vehementem, minime expugnatam; unde & torqueri debet ad habendam confessionem.

15 Probatio delicti *Ordinis saltuatim suscepti*, difficilior est, ex quo fundatur super negativa vaga, ac minime coarctata loco, ac tempore, quæ, ut diximus *Par. p. Tit. Accusatio num. 27.* improbabilis est. *Cap. cum Ecclesia Sutrov. Nos igitur de Caus. poss. & propr. cap. super hoc de Renunc.* Proinde non potest accusator concludenter probare, *Ordinem* fuisse a Reo susceptum per saltum, hoc est, non recepto prius *Ordine* inferiori. Sufficienter igitur probabit Accusator, si per aliqua indicia induxerit mentem Judicis ad dubitandum de tali crimine; unde, & moveri debeat ad inquirendum de veritate, & quidem, tali dubitatione extante, potest judex cogere accusatum, ut producat instrumenta authentica suæ ordinationis in *Ordine* illo, de quo dubitatur omissum fuisse. Quæ si non potest producere, aut per Testes probare, illum *Ordinem* fuisse ab eo susceptum, remanet probatum præsumptione vehementi crimen &c.

16 Eodem pariter modo probàri debet crimen

illius, qui exercet ministerium *Ordinis* Sacri, quo non fuit insignitus; hoc autem accipi debet quoad partem negativam concurrentem ad integrandum delictum. Si quidem ad concludendum probationem hujus criminis duo requiruntur; unum quidem positivum, puta, quod *Cajus*, Reus prætensus, Missam celebraverit, aut Sacramentales Confessiones exceperit; & hoc, quia positivum est, probare concludenter debet Accusator: aliud autem est negativum, nempe, quod *Cajus* Sacerdos non sit; hoc autem, cum negativum vagum sit, improbabile est; & ideo sufficit, quod Accusator per indicia sufficientia inducat Judicem ad dubitandum de crimine, & inquirendum de veritate, obligando Reum ad docendum de *Ordine* Presbyteratus, legitime suscepto: quo minime probato, subdi debet quæstioni ad habendam ex ipsius confessione veritatem delicti, ut pœnæ ordinariæ possit subdi.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

17 *Pœnæ suscipientibus Ordines ante ætatem legitimam, variantur juxta Ordines susceptos.*
Immature suscipiens Ordines Minores, est suspendendus.
Et si ministret in illis, non fit irregularis.
18 *Recipiens ante ætatem Ordines Sacros, est ipso jure suspensus: & si in eis ministret, evadit irregularis.*
Dicta suspensio percutit tantum Ordinem male susceptum, non præcedentes.
19 *Pœna suscipientis Ordines furtive.*
20 *Quo casu suscipiens Ordines furtive, incurrat irregularitatem secundum quosdam.*
Recipiens scienter Ordines in Excommunicatione, evadit irregularis.
21 *Furtive Ordinem suscipiens, est tantum suspensus ab eo; & si absque absolutione promovetur ad alium Ordinem, redditur irregularis.*
22 *Pœna suscipientis Ordinem per saltum, est suspensio ab eo; nec potest indispensatus ad alios Ordines promoveri.*
23 *Pœna Ordinati per falsas Dimissoriales est pœna falsi, infamia, & irregularitas.*
Ad eam incurrendam sufficit notorietas facti, aut juris.
A tali infamia potest per Episcopum liberari.
In crimine falsi, si proceditur per viam accusationis possunt dari triremes.
24 *Ordinati per falsas Dimissorias post sententiam Judicis privantur privilegio fori.*
Non fruuntur privilegio immunitatis, neque quoad bona.
25 *Ordinatus sine licentia sui Ordinarii manet, ipso jure, suspensus in Ordine male suscepto.*
26 *Pœna Clerici ministrantis in Ordine sacro, quem non habet.*
Non Sacerdos celebrans Missam, aut Confessiones excipiens, debet mori.
27 *Quam pœnam mereatur Sacerdos bis in eodem die Missam celebrans.*
Opinio Thesauri.
28 *Impugnatur Thesaurus.*
Non est ex institutione divina celebratio unius Missæ in die.
29 *Non est contra præceptum Ecclesiæ celebrare bis in eadem die.*
Canones de celebratione unicæ Missæ in die, loquuntur directive, non præceptive.
30 *Quomodo possit mortaliter peccare Sacerdos duas Missas in uno die celebrando.*
31 *Causa necessitatis potest Sacerdos bis in die celebrare.*
32 *Nulla incurritur irregularitas in casu binæ celebrationis in eadem die.*
Irregularitas non incurritur, nisi sit in jure expressa.
Omnis gravis injuria contra Religionem est crimen publicum.
33 *Sacerdos, duas Missas celebrando ex necessitate, nullum crimen committit contra Religionem.*
34 *Nulla injuria fit Sacramento, ob duplicem celebrationem causa necessitatis, dummodo Sacerdos sit jejunus, non sumpta purificatione.*
35 *Statutum Minorum de observantia.*
36 *An ex hoc statuto renoventur pœnæ Sixti V. contra male promotos, quæ fuerunt moderatæ per Clementem VIII.*
37 *Tales pœnæ remittuntur arbitrio superioris, qui potest eas infligere, aut non.*

17 Non eædem sunt pœnæ suscipientium ante legitimam ætatem *Ordines Minores*, sicut *Sacros*: siquidem recipiens *Minores*, non est suspensus suspensione proprie dicta, ac ipso facto, sed est suspendendus, prout firmat *Diaz*, & ejus *Additionator Salzed. ad Diaz. Pract. cap. 26. V. ante ætatem*, qui cumulat plures Doctores idem sentientes. Sequitur ex hoc, quod, si talis ministret in *Ordinibus* immature susceptis, ante sententiam suspensionis, non incurrit irregularitatem. *Avila de suspens. disp. 5. dub. 7. Filiuc. Tract. 19. num. 175. Bonac. de suspens. particul. Punct. 1. num. 3.* Ratio est, quia irregularitas, quæ incurritur ob violatam suspensionem ab Officio, non afficit, nisi sententia suspensionis lata sit a jure, vel ab homine: cum autem, ut dictum est, suspensio ob *Ordines Minores* immature receptos, sit ferendæ, non autem latæ sententiæ, irregularitas non incurritur ab eo, qui in *Ordinibus*, ut præfertur susceptis ministrat, nisi præcesserit sententia suspensionis.

18 Recipiens Sacros *Ordines* ante legitimam ætatem mala fide, ipso facto incurrit suspensionem, & ministrando in taliter susceptis, evadit irregularis, ut sanxit *Pius II. Constit. Cum ex sacrorum.* Talis autem suspensio est tantum quo ad exercitium *Ordinis* male suscepti, non autem præcedentium rite susceptorum, ut dicunt Doctores *Suar. Mar. Alter. Filluc. Bonac. Henriq. Avila. Villalob. apud Dian. Par. 2. Tract. 14. Resol. 182.* Talis porro Censura non est reservata, ut ex citata Constitutione observat *Bonac. de suspen. particul. quæst. 1. Pun. 1. num. 11.*

19 Pœna suscipientis quosvis *Ordines* furtive, est, quod in taliter susceptis ministrare non potest, neque ad superiores *Ordines* promoveri: Et si Episcopus ante Ordinationem protulit sententiam Excommunicationis contra furtive accedentes; solus *Papa* dispensare potest, si ille remaneat in sæculo; si autem Religionem ingreditur, & in ea laudabiliter vivat, potest Episcopus, aut ejus Prælatus dispensare. Quod si nullam Excommunicationem Ordinator interminavit, potest Episcopus cum illo

illo diſpenſare, peracta pœnitentia, impoſita ut habetur *ex cap. Venienſ. cap. Cum H. lator. cap. Innotuit. de eo qui furt. Ord. ſuſcep.*

20 Circa hoc autem advertendum, quoſdam Doctores tenere, furtive promotum incurrere abſolute irregularitatem; ſed alii *Abb. in cap. 1. num. 3. Notab. 4. de eo qui furt. Ord. Navar. Manual. cap. 25. num. 70. Sayr. de Cenſur. lib. 7. cap. 10. num. 37. Barboſ. ad cap. 1. num. 5. de eo qui furt. Ord.* diſtinguunt, dicendo, quod, ſi facta fuerit interminatio Excommunicationis, furtim recipiendo *Ordinem* fit irregularis; ſi vero non fuerit facta interminatio, incurrit tantummodo ſuſpenſionem in ſuſcepto, & inhabilitatem ad Ordines ſuperiores, ut dictum eſt. Ratio iſtorum eſt, quia ſecundum communem Doctorum ſententiam, de qua teſtatur *Sayr. de Cenſ. lib. 7. cap. 10. n. 13.* recipiens ſcienter Ordines in Excommunicatione, evadit irregularis. Si ergo ab Epiſcopo lata eſt Excommunicatio in furtim accedentes, quæ cenſura ignorari nequit, cum publice ante Ordinationem intimetur, accedens recipit Ordines in Excommunicatione, unde ſequitur, quod remanet irregularis.

21 Sed hæc ratio minime concludit. Ratio eſt, quia Epiſcopus fulminat Cenſuram contra recipientes Ordines furtive; ſequitur ergo, quod hæc non ligat, niſi poſt Ordinem ſuſceptum; non poteſt igitur dici, quod ordinem ſuſceperit in Excommunicatione; unde ex hoc capite non poterit dici irregularis. Concludendum igitur cum *Layman. Tract. de Sacram. Ord. cap. 3. num. 1.* talem eſſe irregularem, quo ad alios Ordines ſuſcipiendos, & eſſe ſuſpenſum tantum, quo ad Ordines furtim ſuſceptos.

22 Pœna illius, qui per ſaltum Ordines recipit, ſecundum magis communem ſententiam, de qua teſtatur *Theſaur. Navar. Salz. Suar. Alter. Tolet. Barboſ. & Layman. de Pœn. Part. 2. V. Ordo. cap. 13.*, eſt quod ſic promotus ſuſpenſus manet ipſo jure ab exercitio Ordinis male ſuſcepti; & non poſſe eum abſque diſpenſatione ad alios Ordines aſcendere. Porro a tali ſuſpenſione, ſi promotus non miniſtravit in Ordine male ſuſcepto, diſpenſare poteſt Epiſcopus illius etiam cum ſcienter male promoto; & etiam in caſu publico, ut ex *Trident. Seſſ. 23. cap. 14. de Reform. ubi Barboſ. nu. 9.* ſi autem miniſtravit, Apoſtolica diſpenſatione indiget, ut firmant Doctores. *Majol. Salzed. Sayr. Alter. Filiuc. Ricc. Homobon. & Bonac. apud Barboſ. loc. cit. num. 7.*

23 Pœna ordinati cum falſis Dimiſſorialibus, eſt, quod incurrit crimen falſi; de quo, ſi in foro fori fuerit confeſſus, aut convictus, infamis redditur infamia juris, & ſic irregularis: imo ſecundum magis communem ſententiam ſufficit, quod tale crimen notorium ſit de facto, aut de jure. *Sayr. de Cenſur. lib. 7. cap. 12. nu. 3. & 12.* Sed adverſus talem infamiam reſtitui poteſt a ſuo Epiſcopo, & ſic ſuper tali irregularitate indirecte diſpenſari, *arg. cap. At ſi Clerici. de Judic. Abb. in cap. final. num. 5. de Temp. ord. Gloſſ. ad idem. cap. in. V. Damnatione.* Ratione talis criminis falſi, ſi judicium fuerit inſtitutum per viam accuſationis, poterit Clericus damnari ad triremes. Ratio eſt, quia, ut habetur in jure *L. 1. §. final. ff. Ad leg. Cornel. de Falſ.*, pœna falſi, quando proceſſum eſt per viam accuſationis, eſt *deportatio.* In locum autem *deportationis*, quæ amplius in uſu non eſt, ſucceſſit damnatio ad triremes, ut firmat *Clar. quæſt. 67. v. Deportatio.*

24 Porro ex *Urb.* VIII. *Conſt. 33. Secretis §. 4.* 1624. Itali ad Clericatum promoti cum falſis Dimiſſoriis, quantumvis alias habuerint omnia requiſita per *Trident. ſeſſ. 27. cap. 16. de Refor.* ſecuta declaratione Judicis Eccleſiaſtici, (quod nempe Clericatum ſuſceperint cum falſis Dimiſſorialibus) fori privilegio remanent privati, & ſæculari juriſdictioni, prout antea erant, remanent plene ſubjecti; & hoc non tantum in Civilibus, ſed etiam in Criminalibus; & non ſolum quo ad perſonas, ſed etiam quo ad bona, ita ut minime fruantur privilegio Immunitatis ab oneribus patrimonialibus, ut firmat *Theſaur. V. Ordo. cap. 16. v. Nota ſecundo.*

25 Quia vero perinde eſt, quod aliquis cum falſis Dimiſſorialibus, aut ſine proprii Ordinarii licentia Ordines recipiat; ideo ſequitur, quod taliter ordinatus cum falſis Dimiſſorialibus, maneat ipſo jure ſuſpenſus ab executione Ordinis ſic ſuſcepti. Ratio eſt, quia ex diſpoſitione *Trident. Seſ. 6. cap. final. de Refor. & ſeſſ. 23. de Refor. cap. 8.* ordinatus ab Epiſcopo alieno ſine proprii Ordinarii licentia, manet ſuſpenſus ab executione *Ordinis* taliter recepti; Et quamvis *Tridentinum* loquatur in plurali numero, dicendo, *ab executione Ordinum ſint ipſo jure ſuſpenſi*, ita ut videatur, quod tales ſint ſuſpenſi univerſaliter ab omnibus *Ordinibus*; tamen intelligendum eſt de *Ordine* tantum, ad quem fuit male promotus, & ita cum *Feliciano de Vega in cap. At ſi Clerici. §. Si vero. nu. 34. de Judic.* explicat *Barboſa ad Trid. ſeſſ. 6. cap. 5. num. 34.* Talis ſuſpenſio autem non eſt perpetua, ſed durat tantum, quantum proprio Ordinario videbitur expedire, ut ex *Tridentino* firmat *Bonac. de Cenſ. in particul. diſp. 3. qu. 1. Punct. 11. nu. 28.*

26 Pœna tandem Clerici, aut Laici miniſtrantis in *Ordine* Sacro, quem non habet, eſt, quod ipſe eſt irregularis reſpectu *Ordinum* ſuſcipiendorum: reſpectu autem *Ordinum* ſuſceptorum manet ſuſpenſus, arbitrio Epiſcopi, qui poteſt, (impoſita prius pœnitentia, & ea in parte a Reo adimpleta) illam tollere, ut habet Canon *text. in cap. Ex literis, de Cler. non ord. min.* Non promotus autem ad Sacerdotium, attentans ſacrificium Miſſæ celebrare, aut Sacramentales Confeſſiones excipere (poſt abjurationem de vehementi, & ſi Clericus ſit, degradationem) tradendus eſt Curiæ Sæculari, ultimo ſupplicio perimendus juxta plures extravagantes. *Gregor. XIII. Conſt. Officii noſtri. Clem. VIII. Conſtit. Et ſi alias. Urban. VIII. Apoſtolatus officium.*

27 Quid autem dicendum de vero Sacerdote, qui extra diem Nativitatis Domini plures Miſſas celebraret? Reſpondet ad hanc quæſtionem *Theſaur. de Pœn. Par. 2. V. Miſſa cap. 5. init.*, quod, cum ex plurium Canonum diſpoſitione *text. in cap. Sufficit. de Conſecr. diſt. 1. & in cap. Te referente. & in cap. final. de Celebr. Miſſar.* ſufficiat Sacerdoti una vice quolibet die celebrare, peccat mortaliter Sacerdos, plures Miſſas celebrans. Dicit inſuper, quod, ſi de hoc delicto eſſet diffamatus, aut ex ſententia Judicis condemnatus, quod doloſe tali crimine deliquiſſet, eſſet irregularis, quia eſſet de crimine publico damnatus, nam juxta *Clar. Pract. crim. quæſt. p.* omnis gravis injuria contra Religionem eſt crimen publicum; damnatio autem de tali crimine parit infamiam juris, & ſic irregularitatem. Et ſi convictus eſſet, quod bis in una die

cele-

celebrasset ob majus lucrum, majori ratione fieret irregularis, quia esset Simoniacus. Ac tandem ex doctrina *Card. in cap. final. de Celebr. Missar.* concludit, quod, cum omne delictum circa Sacramenta sit dignum depositione, si tale crimen fuerit notorium, etiam ante condemnationem, Reus remanet infamia juris notatus, & consequenter irregularis; quia omne crimen depositione dignum, notorium afficit infamia juris, & facit irregularem juxta Doctores. *Tolet. Instr. Sacerdot. l. 1. cap. 74. Sayr. de Censur. lib. 7. cap. 12. num. 12. & 13. Garz. de Benef. Par. 11. cap. 3. num. 110. & 119.* Hæc *Thesaurus*.

28 Sed hujus Doctoris salva semper reverentia, non puto, supradictas conclusiones esse universaliter veras. Quo enim ad primam conclusionem, quod nempe talis Sacerdos in quocumque casu peccet mortaliter, bis in die celebrando, hæc falsa est; nam peccatum mortale nullum est, nisi sit contra Legem Divinam, aut præceptum Ecclesiæ; non autem est contra jus Divinum ex Christi institutione, quod unam tantum Missam in die celebret Sacerdos, nam non liceret ter celebrare in Natali Domini; imo ante Decretales Ecclesiasticas, de quibus infra dicetur, liberum fuisse cuilibet Sacerdoti quot Missas vellet pro sua devotione eadem die celebrare, ostendit *Baron. Annal. Tom. 10. Anno Christ. 940. Concil. Salengust. cap. 4. Concil. Loudin. 1. cap. 2. Concil. Oxonien. 1. cap. 1.*

29 Pariter non est contra præceptum Ecclesiæ, quod extra diem Nativitatis Domini Sacerdos absolute unam tantum Missam celebret, quod palmariter demonstro: Nam de hoc habentur tantum tres Canones, nempe *cap. sufficit. de Consecr. dist. 1. cap. Consuluisti. & cap. Te referente. de Celebr. Miss.* in his autem nullum habetur præceptum de unica celebratione, neque ulla apposita est pœna contrafacienti; sed in his tribus capitulis uno ore dicitur, quod *sufficit Sacerdoti semel in die unam Missam solummodo celebrare*; ita ut videatur potius consilium, quam præceptum; aut lex directiva, quam prohibitiva, ut notavit etiam *Glos. in cap. 3. in V. Necessitatis. de Celebr. Missar.* Cum igitur nec contra jus Divinum, nec contra præceptum Ecclesiæ sit repetita celebratio; videre nescio, quomodo mortaliter peccet Sacerdos, celebrans plures in eadem die.

30. Concedo quidem, quod peccare potest mortaliter, ratione circumstantiæ modalis, aut finalis; nempe si in prima Missa purificationem, post consummatum sacramentum, sumeret, nam tunc aliam Missam celebraret non jejunus, quod esset contra multos Canones *cap. Sacramenta de Consecrat. dist. 1. cap. liquidò ibi dist. 2. cap. Ut jejuni dist. 5. cap. Nihil 7. q. 1. cap. 1. de Celebr. Miss.* præcipientes jejunium Sacerdoti celebraturo: pariter, si celebraret pro *pecuniis, aut oblationibus Sæcularium*; tali enim casu ait Alexander II. Papa in *cap. Sufficit de Consecr. dist. 1. non æstimo evadere damnationem*. Sed, si ex causa minimè peccaminosa celebraret, secluso scandalo, minimè peccaret.

31. Hoc astruitur ex Canone *cap. Consuluisti de celebrat. Missa.*, in quo dicitur, quod sufficit Sacerdoti semel in die celebrare, *nisi causa necessitatis suadeat*. Ex causa igitur *necessitatis* licet pluries celebrare; *Glossa* autem illius capituli explicans, quid veniat nomine *necessitatis*, ait, quod hoc intelligatur: *si Sacerdos celebravit de die, & posteà moriatur aliquis; vel etiam causa honestatis, vel utilitatis: ut, si dicta Missa de die, superveniat aliqua magna persona, quæ velit Missam audire*, ut, puta, Episcopus, aut aliquis Magnas, seu Princeps, ut explicat *Abb. in cap. 3. num. 3. de celebr. Missa.* Palam autem est, quod dicta *Glossa* non loquitur de necessitate juxta illos modos taxative, sed exemplariter; nam necessitas etiam esset, si Parochianus moribundus deberet Eucharistiam sumere, & nulla reperiretur in Ciborio particula consecrata, prout ibidem dicit *Abbas*: pariter, si essent Villæ inter se valde distantes, in quibus unus tantùm Sacerdos ex accidenti esset, (altero ægrotante) & esset dies Dominica, nec posset populus omnium Villarum præcepto satisfacere ob distantiam, ut accidit in Villis montanis; talibus enim casibus Sacerdos, si sit jejunus, potest Missam reiterare, ut antiquitus fiebat, & modo etiam de licentia Episcopi fit in nonnullis partibus, maxime ubi sunt Catholici mixti Hæreticis, & rari ibi reperiuntur Sacerdotes.

32. Non minùs falsam existimo secundam conclusionem, quod nempè talis Sacerdos incurrit irregularitatem; siquidem habemus Textum, *cap. Is, cui de Sent.* Excommun. *in 6.* quod nulla incurritur irregularitas, nisi ipsa in jure sit expressa, quod etiam observavit *Thesaur. V. Missa cap. 5. ℣. 2. quidam*, nullam autem reperimus irregularitatem, sancitam ob tale factum. Nec suffragatur contra hoc, quod, si Sacerdos damnatur a Judice ob repetitam eadem die celebrationem redditur infamis, quia damnatus est de crimine publico, & per hoc notatur infamia juris *l. 1. §. Quà in judicio ff. De his qui not. inf. cap. Infames. §. Porro 3. q. 7.* & consequenter irregularis: omnis autem gravis injuria contra Religionem est crimen publicum, ut sentit *Clar. Prax. crim. quæst. 1.* & de jure Canonico omne crimen dolum continens, est crimen publicum infamans, lata sententia condemnatoria, ut firmant Doctores *Angel. Sum. V. Crimen. quæst. 6. Sylv. eo V. quæst. 3. Castr. de Just. Hæret. punit. cap. 9. post init. Sanch. opusc. lib. 6. cap. 3. dub. 6. num. 14.*

33. Quia dato, ut supponimus, quod Sacerdos iteret sacrificium, adactus aliqua necessitate, nullum committit crimen contra Religionem, nec delinquit ex dolo: proinde punibilis, aut damnabilis non est, & ex consequenti nullam incurrit irregularitatem. Quod, si damnaretur ratione circumstantiæ modalis, aut finalis; puta iterum celebrando non jejunus, aut ob turpe lucrum; tali casu concedo, quod ex damnatione subiret infamiam, & sic etiam lato modo irregularitatem; tamen hoc non esset ex præcisa ratione sacrificii iterati, sed ex malitia circumstantiæ. Concludo igitur, quod nec etiam secunda conclusio, puta, quod reiterans sacrificium absolute, ac universaliter sit irregularis.

34. Nec doctrina Cardinalis, quam affert *Thesaurus*, adaptari potest ad casum, in quo Sacerdos ex necessitate, ut diximus, sacrificium reiteret; quia nullam injuriam facit Sacramento, quia de sui natura non requirit, quod semel in una die conficiatur, & proinde tali casu deponendus non est. In casu autem, quod delinquat ratione circumstantiæ modalis, aut finalis, prout dictum est, impropriè diceretur delinquere contra Sacramentum; unde nec depositionem mereretur.

25 Quò

35. Quo ad personas Regulares consulendæ sunt ipsarum leges municipales, pro nobis Minoribus de Observantia, ultra Textum *Tit. Applicatio. §. 57.* sic habentem: *Promoti per saltum, vel sine literis Dimissorialibus, vel furtive, quique in non susceptis Ordinibus ministraverint, juxta pœnas Canonicas puniantur*, adest sequens Statutum: *Qui furtive, aut per saltum ad Ordinem quempiam promotus fuerit, aut in Sacris Ordinibus Subdiaconatus, Diaconatusve solemniter se ingesserit, antequam illis insignitus fuerit, ultra pœnas, a jure statutas, ab executione suscepti muneris ex Decreto Pii V. suspensus sit, & spe futuri Ordinis decennio careat, & gravius etiam puniatur ad Constitutionis Sixti V. præscriptum. Stat. Gen. Ordin. cap. 2. §. 7. n. 10.*

36. Circa quod Statutum, quod de se clarum est, dubitare contingit, an ex quo *Sixt. V. Constit. 91. Sanctum 2. Januar. 1589.* redacta fuit per *Clem. VIII. Constit. 40. Romanum* ad terminos juris communis, poenæ in illa contentæ, renovatæ censeantur ex dispositione hujus Statuti?

37. Ad quod dubium dico, quod poenæ, in dicta *Sixtina Constitutione* contentæ contra, ut præfertur, male promotos, ultra suspensionem ab exercitio *Ordinum* susceptorum, & ab ascensu ad *Ordines* superiores, & irregularitatem, si in talibus *Ordinibus* ministraverint; continent etiam privationem ipso facto incurrendam ab Officio, Beneficio, ac voce activa, ac passiva; ac inhabilitatem perpetuam ad prædicta; & absolutio, ac dispensatio ad prædicta soli Romano Pontifici reservata est. Cum autem Statutum prædictum non disponat, quod sic male promoti *ipso facto* sint affecti ipsis poenis *Sixti V.*, sed quod *puniantur* ad illius normam, liquet quod hoc committitur arbitrio Superioris, ad quem spectat juxta facti circumstantias aut aliquas, aut omnes poenas prædictas infligere, aut etiam solas poenas in eodem Statuto expressas, adhibere.

§. IV. Abusus in Confessione.

S U M M A R I U M.

1 *Abusus in Confessione quotupliciter contingat.*
2 *Propositum tractandorum in hoc paragrapho.*
3 *Delinquit contra Confessionem docens Confessionem non esse necessariam ante Communionem existenti in gravi peccata.*
4 *An sit de fide, necessariam esse Confessionem ante Communionem.*
Opiniones de hoc diversæ.
5 *Statuitur esse de Fide.*
6 *Abutitur Confessione excipiens Confessiones, cum Sacerdos non sit.*
7 *Pariter qui absque approbatione Ordinarii extra casum necessitatis audit Confessiones.*
Hoc crimen reputatur stellionatus.
Habet gravitatem criminis falsi.
Se gerens pro milite, aut Doctore, cum talis non sit, vel usurpat publicum officium, tenetur de falso.
8 *Abusum in Confessione Sacerdos committit, absolvendo a reservatis sine facultate.*
9 *Itidem Confessarius frangens sigillum Sacramentale.*
Ad secretum Sacramentale quotuplici jure teneatur Confessarius.
Pœnitens non potest Sacramentalem Confessionem publicam facere.
10 *Secretum Sacramentale institutum a Christo principaliter contemplatione Sacramenti, licet sit ad favorem pœnitentis.*
Pœnitens non potest licentiare Sacerdotem, ut sua peccata in Confessione audita revelet.
11 *In quas leges committat Confessarius revelans Confessionem.*

1. PLuribus modis contingit crimen in *abusu Sacramentalis Confessionis*. Vel enim cadit in Pœnitente, qui non servat præceptum Ecclesiasticum *text. in cap. Omnis utriusque de Pœnit. & remiss.* de confitendis peccatis Sacerdoti in Paschate: aut alio modo reddente Confessionem dolose invalidam: vel cadit in Sacerdote, & hoc multipliciter, nempe aut docendo Confessionem mortalium non esse necessariam ante communionem, sive eam posse fieri inter absentes: aut Sacramentum ministrando absque potestate Ordinis, fingendo se Sacerdotem, cum talis non sit: aut absque potestate jurisdictionis, gerendo se pro Confessario approbato, cum approbationem non sit consecutus: aut absolvendo a casibus, sive censuris, superiori dignitati reservatis; aut tandem frangendo sigillum sacramentalis secreti.

2. De omnibus autem his tractare animus non est, nam, quæ tangunt pœnitentem, aut non confitentem in Paschate, aut facientem Confessionem invalidam, non cadunt regulariter sub examine fori judicialis; quamvis contra non confitentem in Paschate absque causa legitima, aliquando per Censuras procedatur. Dicemus ergo de iis, quæ cadunt in Sacerdote, quæ via judiciali possunt puniri.

3. Primum igitur delictum est, si Sacerdos doceret, *Sacramentalem Confessionem* non esse necessariam ante sumptionem Eucharistiæ iis, qui conscii sibi sunt de peccato mortali, quamvis sibi videantur esse supernaturaliter contritos; verum est, quod hoc crimen cadere potest etiam in non Sacerdote ex eo, quod *Trident. sess. 13. cap. 7. de Sacram. Eucharist. & Can. 11. in fin.* talem doctrinam prohibens, utitur verbo universali, nec limitatur ad Sacerdotes, dicendo: *Si quis contrarium docere, prædicare, vel pertinaciter asserere, seu etiam publice disputando defendere præsumpserit &c.*

4. An autem sit propositio de fide, quod *Sacramentalis Confessio* necessaria sit ante sacram communionem, ita ut contrarium docens, tanquam Hæreticus veniat puniendus, controversum est: nonnulli Doctores *Coninch. de Sacram. quæst. 80. art. 4. num. 13. Reginal. lib. 29. num. 103. Suar. de Sacram. Disp. 66. Sect. 3. Concl. 3. Henriq. lib. 8. cap. 45. num. 3. Bonac. de Sacr. Euchar. quæst. 6. pun. 1. num. 3. & 35. Fagund. de præcept. Eccl. par. 6. lib. 3. cap. 8. num. 2.* tenent, quod doctrina de fide sit, *Confessionem* esse necessario præmittendam communioni ab eo, qui conscius de peccato mortali est; ita ut contrarium docens sit habendus Hæreticus. E contra *Victoria summ. de Euchar. num. 77. in fin. Navar. Manual. cap. 22. num. 10. Tabiena Verb. Communia, nu. 30. Richar. Paludan. Hadrian. apud Azor. lib. 10. cap. 31. quæst. 2.* & alii non inferioris auctoritatis opinantur, quod non sit de fide certum, sed esse sensum totius Ecclesiæ ex Apostolica traditione; & proinde asserere contrarium non videri Hæreticum, sed plusquam temerarium, ac erroneum.

5 Melior profecto est prima sententia ob duplex fundamentum. Primum est, quod in *Trident.*

sess. 3.

ss. 13. de Sacr. Euchar. Can. 11. habetur, *statuit atque declarat ipsa Sancta Synodus &c.* per quæ verba apparet, Concilium non apponere præceptum novum, *sed declarare* præceptum jam positum de jure Divino. Et certe aperta sunt verba *Apostoli* dicentis *P. Corinth. cap. 11. V. 28. Probet autem se ipsum homo, & sic de pane illo edat*: communis autem Patrum sensus est, quod homo probet se ipsum, non solum propriam conscientiam examinando, sed etiam peccata sua subjiciendo clavibus Ecclesiæ; quod præceptum, cum ab Apostolo sit, de jure Divino dicendum est. Aliud fundamentum est, quod de fide est, quod nullus potest certitudinaliter scire se esse in gratia Dei, juxta illud *Ecclef. cap. 9. v. 1.: Nemo scit, utrum amore, aut odio dignus sit*. Si ergo aliquis docet, non esse necessariam Confessionem ei, qui mortaliter peccavit, dummodo per actum contritionis se teneat a peccatis justificatum, docet posse hominem scire se esse in gratia Dei, ut proinde non egeat Sacramento pœnitentiæ, per quod prima gratia confertur, quod de directo militat contra doctrinam de fide.

6 Secundum delictum est illius, qui cum Sacerdos non sit, (sive purus laicus, sive Clericus in minoribus, aut sacris Ordinibus existat) audet tamen munus Confessarii usurpare, & Confessiones sacramentales excipere. Iste juxta plures Constitutiones Apostolicas *Greg. XV. Constit. Officii nostri Clem. VIII. Constit. Etsi alias. Urban. III. Const. Apostolatus Officium*, censetur vehementer suspectus de hæresi, unde ab Inquisitoribus cogendus est abjurare de vehementi: hoc autem crimen non limitatur ad *abusum sacramentalis Confessionis*, sed extenditur ad Missæ celebrationem, ita ut Missam celebrans non Sacerdos eodem delicto, ac pœna teneatur, ac Confessiones excipiens. Dubium porro est, an similiter delinquat, ac eadem pœna sit percellendus, qui actus alterius Ordinis, quo non est insignitus, exerceat. Ad quod dico: quod, si sunt actus Ordinum minorum, nulla pœna incurritur; si autem sunt Ordinum sacrorum incurritur Censura, de qua dicam infra; non tamen Reus pari modo punitur cum Missam celebrante, aut Confessiones audiente, quia Constitutiones Papales de his duobus delictis præcise loquuntur.

7 Tertium delictum est Sacerdotis, qui absque approbatione Ordinarii, & carens proinde jurisdictione, Confessiones audit. Crimen hoc juxta *Menoch. de Arbitrar. Caf. 310. num. 4. & ult.* est crimen stellionatus, proinde arbitrio Judicis ejus pœna committitur. Sed profecto gravitatem habet criminis falsi, ut habet *Thesaur. de pœna par. 2. V. Absolutio cap. 2. num. III. v. Respondeo II.* Siquidem ille, qui se gerit pro milite, cum miles non sit, pœna falsi tenetur, ut habet Textus *l. Eos, qui diversa §. final. ff. ad leg. Cornel. de Fals.* aut qui usurpat publicum Officium, quod non habet; prout etiam, qui se gerit tanquam Doctor, cum graduatus non sit, ut scribunt *Bart. in l. Eos §. final. ff. de Fals. Felinus in cap. Tertio loc num. 1. de Probat. Boss. Tit. de Fals. num. 131.* Hæc autem præstat Sacerdos non approbatus, qui Confessiones excipit; usurpat enim publicum Officium, quod non habet; & se gerit tanquam confessarium qui confessarius non est. Gravitas porro hujus criminis emergit a duplici principio, puta ab injuria quæ fit Sacramento, quod invalidum est, cum desit in eo jurisdictio, quæ necessaria est ad validitatem Sacramenti *Trident. Sess. 14. cap. 7. de Sacr. Pœnit.*, quod per modum judicii exercetur, & in quo necessaria est judicis jurisdictio. Aliud principium est damnum, quod proximo infertur, nam pœnitens in eodem reatu peccati manet; & sicut de attrito contritus evaderet per virtutem Sacramenti, si hoc validum fuisset, & remissionem, Divinamque gratiam esset consecutus, ita ex invaliditate illius remanet pœnitens cum sola attritione, per quam minime justificatur.

8 Quartum delictum est Sacerdotis approbati quidem ad audiendas Confessiones, absolventis tamen a peccatis, aut Censuris, reservatis *Papæ*, aut locorum Ordinariis; hoc quidem delictum ambulat pari passu cum immediate superiori ex hoc, quod procedit a defectu jurisdictionis in Confessario, attentante absolvere in casibus, a quibus absolvere prohibitus est.

9 Quintum delictum est Confessarii frangentis sigillum sacramentale. Circa hoc sciendum, quod de jure Divino ex institutione Christi est, quod sacramentum Confessionis sit secretum, & hoc non tantum respectu Sacerdotis, sed etiam pœnitentis, ita ut, sicut Sacerdos tenetur ad servandum secretum circa sibi manifestata in Confessione, ita pœnitens non potest, Sacramentalem Confessionem faciendo, peccata sua publice manifestare. Quantum ad Confessarium, tenetur iste lege naturæ, de jure Divino, & de jure Ecclesiastico positivo, peccata in Confessione audita, secreta conservare prout probat *Scot. in 4. dist. 21 Quest. 2. per tot.* Quantum ad pœnitentem non potest iste publice manifestare Sacerdoti peccata sua, ut sacramentaliter ab iis absolvatur, ut scribit *Petr. Marchant. Tribunal. Sacr. Tom. 1. Tract. 1. Tit. 1. Quest. 14. Concl. 2.*, & circa hoc habetur Decisio *Leonis Papæ Epist. 57. aliis 80.* qui audiens in *Campania* hoc practicari, scripsit ad universos illius Provinciæ Episcopos, ne talem formam confitendi amplius permitterent, & talem usum vocat *Præsumptionem contra regulam Apostolicam; illicitam usurpationem; & vituperabilem consuetudinem*. Ratio autem istorum est, ut docet *Marchantius* citato loco, *Conclusione prima*, quia judicium sacramentale pertinet ad forum Dei, Solis Sacerdotibus, tanquam ejus Vicariis commissum, & cum judicia Dei principalis Judicis circa homines in hac vita occulta sint, etiam apud Vicarios Judices occultata esse debent. Profecto *Solus Deus scrutatur corda & renes Psalm. 7. vers. 10.* Si autem scientiæ suæ participationem facit Sacerdoti, cui pœnitens in Confessione sui cordis secreta aperit, censendum est, quod talis participatio scientiæ soli Deo reservatæ, non sibi præjudicat; sed sicut occultum est ejus judicium de homine; tale remaneat etiam apud Sacerdotem.

10. Ex his deducitur, quod, ut probat *Marchant. Tom. 1. tract. 4. tit. 6. quæst. 6. appen. 2. Concl. 3.* quamvis ad favorem pœnitentis sit a Deo præceptum secretum in Confessione, tamen principaliter hoc institutum sit contemplatione sacramenti ipsius, de cujus ratione est, quod secretum sit, cum tale ipsum instituerit Christus, & cum sit mysterium, consequenter occultum esse debet, cum mysterii natura talis sit, ut occultum sit. Et ex hoc resolvitur dubium, an nempe pœnitens possit dare licentiam Confessario, ut possit sibi revelata in Confessione manifestare; & communiter respondent Auctores affirmative, sed quia opinatur, quod secre-

secretum fuerit institutum præcise ad favorem pœnitentis, qui proinde possit favori suo renunciare. Tamen dicendum est, non licere talem licentiam dari a pœnitente, & ratio est, quia, ut supra probatum est, secretum hoc est institutum a Deo ad substantiam hujus Sacramenti principaliter, quamvis sit ad favorem, & contemplatione pœnitentis. Sequitur proinde, quod iste bene potest juri suo renunciare, non autem rationi Sacramenti præjudicare.

11 Si ergo Sacerdos sigillum sacramentale frangit verbo, scripto, aut signis, implicite, aut explicite, ob quæ possint alii venire in cognitionem peccati in Confessione detecti, violat legem naturæ, Divinam, ac Ecclesiasticam: injuriam sacrilegam infert Sacramento, cujus juri præjudicat, & a cujus usu facit fideles elongari: & tandem etiam offendit graviter pœnitentem, cujus famam injuste prodit; ut proinde delictum enormissimum evadat.

Probatio.

S U M M A R I U M.

12 *Quomodo probandum crimen docentis non esse necessariam Confessionem ante Communionem.*

13 *Probatio delicti Confessarii absolventis sine jurisdictione, quomodo fiat.*
Non entis nulla probatio.

14 *Quomodo probetur crimen ejus, qui, cum Sacerdos non sit, Confessiones audit, Missam celebrat &c.*
Testes singulares in hoc crimine debent conjungi.

15 *Difficilis est probatio, quod Confessarius absque facultate absolverit a reservatis.*
Allegans turpitudinem suam, non est audiendus.

16 *Confessio Rei extrajudicialis sufficit ad constituendum eum in examine rigoroso.*
Varietas Confessionis, quam potest facere Reus in tali casu.

17 *Quomodo probetur fractio sigilli Confessionis.*

18 *Quid probare debeat, & quomodo, accusans Sacerdotem de tali delicto.*

19 *Quid juris, si Sacerdos dicat, peccatum a se revelatum audivisse ab alio, & hic negat se illud dixisse.*

20 *An sit Reus de revelata Confessione, qui, tacita persona pœnitentis, aperit conditiones, per quas iste potest cognosci.*
Quomodo probabitur hoc casu crimen ab Accusatore.

21 *Aperiens Confessarius conditiones, ob quas cognosci queat persona pœnitentis, Reus est de revelata Confessione.*

22 *Extenditur ratio ad casum, in quo Sacerdos in diversis temporibus diversas conditiones expresserit, ex quibus cumulatis argui possit persona pœnitentis.*
Historia de hoc casu.
Monitum ad Confessarios.

23 *Ab accusatore probandum est, tales circumstantias de necessitate concludere individuationem pœnitentis.*

12 QUo ad probationem primi delicti, nempe illius, qui doceret, posse sibi conscium de peccato mortali, ac de eo contritum sumere Eucharistiam, non præmissa Confessione sacramentali, nihil speciale dicendum venit, cum hoc ab accusatore, seu Fisco probandum sit per Testes, ut probantur cætera crimina. Et quia talis doctrina erronea, ac hæretica tradi potest non tantum oretenus, sed etiam scripto, & quis se potest ostendere hæreticum, propositiones hæreticas voce, aut calamo profitendo, ideo si talem doctrinam quis scriptis mandaret, ejus crimen concludenter probaretur per talem scripturam, in judicio præsentatam.

13 Delictum autem Sacerdotis suscipientis Confessiones absque jurisdictione, probari debet per Testes, qui viderint eum sedentem in sede Confessionali, & excipientem accedentium Confessiones; & ultra hoc debet probare, quod ab Ordinario loci admissus non sit ad tale munus, & in hoc consistit quidditas delicti, quæ omnino juxta vulgata jura probari debet ab accusatore, aut Fisco. Sed quomodo concludenter probabitur talis negativa vaga, quæ de sui natura improbabilis est, cum non entis ex *L. Ejus qui in Provincia, Vers. Quoniam ff. si cert. petat. cap. Ad dissolvendum de Despon. impub.* nulla sit qualitas, aut probatio? Respondeo, quod probari potest per attestationem Cancellarii Episcopalis, qui affirmet, quod in Regesto Cancellariæ, in quo adnotata sunt nomina eorum, qui examinati, ac probati sunt ad Confessiones excipiendas, approbatio ejus non reperitur. Quamvis autem talis probatio non sit plena, atque concludens (tum quia potuit re vera ipse examinatum, ac approbatum, ejus tamen nomen, ex incuria Cancellarii non fuisse in Regesto descriptum: tum quia potuit ab Ordinario oretenus obtinuisse licentiam audiendi Confessiones) tamen est sufficiens ad transferendam obligationem in accusatum, probandi scilicet se fuisse approbatum ad Confessiones, aut licentiam eas auscultandi ab Ordinario obtinuisse: quod si non probet, ejus crimen remanet præsumptive probatum.

14 Porro modo simili probandum est crimen ejus, qui, cum Sacerdos non sit, actus Sacerdotis exercet, Missas celebrando, ac Confessiones audiendo; currit enim eadem paritas cum casu superiori, proinde pari methodo faciendæ sunt probationes. Advertendum autem, quod Testes, qui probare debent, possunt esse in multiplici differentia, puta, vel quod viderint totam Missam integraliter, certo loco, & tempore celebratam: vel quod unus Testis viderit unam partem, alius aliam, alius aliam eodem loco, ac tempore: vel quod unus una die, & certo loco, alius alia die, & eodem loco; tertius vero diversa die, & loco viderit. Testes isti debent conjungi, & plene probant, nec singulares sunt, ut pluribus rationibus probat *Bordon. Sac. Tribunal. cap. 22. quæst. 12.* & Nos alias docuimus.

15 Difficilior est probatio criminis de Sacerdote absolvente a casibus, aut Censuris reservatis absque debita auctoritate, quia hæc datur in actu Sacramentalis Confessionis, in qua nullus adhibetur Testis; & si ipsi pœnitentes taliter absoluti, hoc deponerent, non probarent, cum tritum in utroque jure sit *Cap. inter dilectos junct. Glos. in V. Turpitudinem. de Donat. l. Si creditoribus C. de serv. pign. da. manu. l. Cum profitearis. C. de Revoc. donat.* quod allegans turpitudinem suam, non sit audiendus; & dato etiam, quod probare possent, se fuisse absolutos a talibus reservatis, adhuc non probatum esset crimen, quod consistit in duobus,

tus, puta, quod Sacerdos de facto absolverit: & quod taliter absolvendi facultatem non habuit; & in hoc secundo consistit quidditas delicti.

16 Dico igitur, quod per solum dictum extrajudiciale Sacerdotis, probatum concludenter, potest accusator semiplene probare hoc crimen ex eo, quod Confessio extrajudicialis Rei sufficit ad eum constituendum in examine rigoroso, ut *Par.* 1. *Tit. Testes num. III.* diximus. Et circa talem Confessionem advertendum est, quod aut potest esse simplex, aut involvere aliud crimen; si enim dicit: *Ego absolvi multos a casibus reservatis, nec curavi obtinere facultatem super iis*, talis est Confessio delicti simplicis: si autem dicit: *Absolvi Cajum, Titium* &c. tunc complicatur cum priori aliud delictum, puta, revelatio Confessionis, ac fractio sigilli sacramentalis; quamvis enim non publicet peccata pœnitentis in specie, revelat tamen in genere, quod in communi sententia Moralistarum sufficit ad fractionem sigilli. Si vero dicit, *se a quibusvis casibus reservatis quoslibet pœnitentes absolvisse, cum nec Papa, nec Episcopi possint, nisi pro externa politia, eos reservare*, conjuncta cum priori delicto esset hæresis ex eo, quod *Trident. Sess. 14. de Pœnit. cap. 7. & Can. 11.* determinat contrarium, & illud asserentes percutit anathemate.

17 Circa probationem vero fractionis sigilli sacramentalis advertendum, quod aut Sacerdos dicit: *Cajus mihi Confessus est tale peccatum*, & hoc concludenter probatur a Testibus: tali casu concludenter probatum remanet delictum, quia Sacerdos revelat id, quod in Confessione audivit. Si vero peccatum *Caii* jam vulgatum est in vicinia, de eo autem non habetur certitudo, sed tantum communis vox; Sacerdos autem dicat, se a tali peccato *Cajum* absolvisse; & tale dictum Sacerdotis plene probetur, plene etiam probatum remanet crimen revelationis. Ratio est, quia, quamvis de tali peccato vulgata sit fama, tamen de illo non habetur certitudo, quæ tamen habetur per dictum Sacerdotis; unde, cum hæc habeatur per viam Confessionis tantum, ejus sigillum frangi dubium non est. Quid autem juris, si peccatum *Caii* notorium est, Sacerdos autem dicat, se ab eo *Cajum* absolvisse? Dico, quod non diceretur, Sacerdotem fregisse sigillum. Quia sigilli violatio consistit in hoc, quod Sacerdos det nescienti notitiam peccati sibi aperti in Confessione; in casu autem jam notitia peccati certa est, cum factum notorium sit; unde audiens nullam novam notitiam acquirit de illo per dictum Sacerdotis; sed tantum, quod *Cajus* absolutus ab eo sit; hoc autem non est revelare Confessionem; aut Sacramentum pœnitentiæ odiosum reddere; aut famam *Caii* prodere, sed de actu virtutis ejus (puta, de pœnitentia) testimonium reddere. Et profecto, si esset quis excommunicatus denunciatus ob notorium crimen, & reperiretur occisus, unde privandus esset sepultura Ecclesiastica; Sacerdos autem testificaretur, illum confessum sibi esse peccatum suum, & absolutionem a Censura obtinuisse, non posset dici Sacerdos, quod Confessionem revelaverit, ob causam supra jactam; igitur neque in casu supradicto.

18 Quomodo autem probandum est hoc crimen ab eo, qui accusat Sacerdotem, quod peccata sua, de quibus illi confessus est, manifestaverit? aut quomodo ab accusatore probandum est, quod confessarius peccata aliorum audita in Confessione, manifestaverit, qui casus frequentiores sunt? Dico, quod probatio pendet a duobus; primum est, quod probari debet per Testes, quod Sacerdos tale peccatum alicui prodiderit; aliud est, quod notitiam de illo non habuit, nec potuit Sacerdos, nisi in Confessione. Primum facile probatur ex modo solito per Testes, aut per Epistolam ab eodem Sacerdote scriptam, ac in Judicio præsentatam; Secundum autem fundatum in negativa vaga, quæ improbabilis est, præsumptive tantum probari potest ex hoc, quod tale peccatum occulte commissum est, ita ut nullus fuerit præsens, qui super eo testificari potuerit, & de peccato illo nihil fuit dictum in vicinia, antequam de eo Sacerdos locutus sit. Per talem autem præsumptivam probationem transfertur in Sacerdotem onus probandi, quomodo habuerit notitiam talis peccati extra Confessionem, ita ut de eo potuerit loqui ex scientia habita extra Confessionem; quod si non probet saltem semiplene, puniendus est tanquam sigilli sacramentalis violator.

19 Quid vero juris, si Sacerdos dicit, peccatum *Caii* sibi fuisse manifestatum a *Sejo*, iste autem interrogatus a Judice, hoc neget? Dico, quod Sacerdos nihil probat; & proinde pœna criminis multandus est, & maxime, si accedant alia adminicula, quod nempe loquax, aut levis sit, aut aliqua causa minuendæ famæ *Caii* subsistat, ob quam Sacerdos ejus peccatum manifestaverit. Ratio est, quia negatio *Seii* destruit dictum Sacerdotis, qui proinde nec quid minimum probat.

20 Quid autem, si non explicitis verbis, & aperta oratione, Sacerdos loquens de peccato sibi aperto in Confessione, non manifestet quidem nomen pœnitentis, explicet autem circumstantias tales, ut per eas audiens devenerit in cognitionem pœnitentis, qui tale peccatum commisit, erit ne Sacerdos Reus revelatæ Confessionis? Et si sic, quomodo probabitur ab accusatore crimen?

21 Respondeo ad primam partem dubitationis, & dico, quod non tantum per nomen potest individualiter exprimi persona, sed etiam per alias circumstantias, quæ non possunt hic, & nunc, nisi uni tantum convenire. Perinde igitur erit dicere præcisum nomen personæ, ac eam per tales circumstantias describere; pari enim modo audiens cognoscit personam, de qua loquens intelligit. Cum igitur crimen hoc consistat in hoc, quod ex revelatione Sacerdotis alius deveniat in cognitionem peccati, ac pœnitentis, sequitur, quod pari modo delinquat Sacerdos exprimendo nomen, aut describendo per circumstantias personam pœnitentis. Et advertendum, quod eodem modo delinquit Sacerdos, revelans nomen pœnitentis ex instituto, ac dolose, ut illi noceat, ac aperiendo circumstantias ejus personales ex inadvertentia, & linguæ lubricitate; siquidem pari modo audiens venit in cognitionem pœnitentis, in quo consistit hujus criminis quidditas. Non negaverim tamen, quod ratione doli non augeatur delictum, & proinde non augenda sit pœna.

22 Advertendum autem, quod potest dari casus, quod Sacerdos in uno tempore unam circumstantiam tantum aperiat, per quam non possit audiens venire in cognitionem pœnitentis; in alio autem tempore aliam circumstantiam manifestet, & quod audiens, combinando circumstantias, veniat in notitiam pœnitentis. Evenit hic casus, quod Sacerdos quidam familiariter loquens cum nonnullis amicis in compotatione, illis dixit, quod pri-

ma

mis fœmina, cujus Confessionem exceperat, commiserat adulterium. Multis expost transactis mensibus, Sacerdos ab uno ex dictis amicis invitatus ad prandium in propria domo, cum fuisset comiter exceptus ab ejus uxore, ut motivum particularis benevolentiæ erga eam, dixit illam fuisse primam illius pœnitentem. Maritus hoc audiens, & memor primæ circumstantiæ a Sacerdote sibi manifestatæ, venit in cognitionem, uxorem fuisse adulteram; unde subito furore accensus, arripuit a mensa parata cultrum, ac extemplo uxorem jugulavit. Constitutus autem coram Judice, & interrogatus, quare uxorem occidisset, aperuit illius adulterium, quod cognoverat ex dictis Sacerdotis, qui proinde fuit ab Episcopo convenienter punitus. Discant ex hoc casu Sacerdotes circumspectionem, quam in loquendo de auditis in Confessione servare debent, ne in hoc crimen prolabantur.

23 Quo ad secundam partem supra datæ dubitationis dico, quod ab accusatore probandum est concludenter, quod Sacerdos tales circumstantias aperuerit, quod non possint de necesse nisi uni tantum personæ applicari; quia, si possunt pluribus convenire, non poterit audiens in cognitionem certam determinatæ personæ devenire; & proinde probatum non erit Sacerdotis crimen.

Pœnæ.

S U M M A R I U M.

24 *Pœna docentis Confessionem non esse existenti in peccato necessariam ante Communionem.*

25 *Pœnæ multiplices non Sacerdotis excipientis Confessiones.*

Opinio Roderici, quod talis, si non daret absolutionem, non sit morte plectendus.

Eadẽ opinio tenetur a Thesauro ex alio fundamento.

26 *Confutatur talium opinio.*

27 *Respondetur obiectioni, quæ potest fieri.*

28 *Pœnæ Sacerdotis absolventis pœnitentes absque jurisdictione.*

29 *Audiens Confessiones sine jurisdictione, committit crimen falsi, & est arbitrarie puniendus.*

30 *Pœna absolventis a Censuris, & peccatis reservatis de jure antiquo.*

31 *Pœna ejusdem de jure novo.*

Casus quinque, quos Papa sibi reservat.

32 *Pœna frangentis sigillum Confessionis.*

Triremium pœna succedit detrusioni in Monasterium.

33 *Triremium pœna contra frangentes sigillum Confessionis debet esse perpetua.*

Nonnulli ex Reis talis criminis fuere morte affecti.

Episcopo Gerundensi revulsa fuit per occipitium lingua propter revelationem Confessionis Regis Aragonum.

34 *Primum Statutum Minorum de Observantia.*

35 *Secundum Statutum.*

36 *Quam pœnam mereatur Sacerdos apud Nos audiens Confessiones absque facultate.*

37 *Injungendæ sunt pœnæ expressæ supra n. 28. & 29.*

38 *Arbitrium Carceris dandi pro absolutione illicita a reservatis, an sit circa pœnam ipsam, an vero circa ejus durationem.*

39 *Quando arbitrium Superioris sit circa speciem pœnæ, & quando circa ejus durationem.*

In dato Statuto arbitrium Superioris est de duratione pœnæ Carceris.

40 *Excommunicatio, de qua loquitur Statutum, an sit latæ sententiæ?*

41 *Respondetur, quod est sententiæ ferendæ.*

Censuræ Statutariæ non incurruntur, nisi post declarationem.

42 *An eædem pœnæ incurrantur ob casus, ac Censuras, quas Prælati sibi reservant?*

43 *Respondetur ad dubium, negative.*

Quomodo possint in Ordinibus Regularibus reservari casus.

44 *Non licet Superiori Regulari sibi reservare Censuram, præter formam datam a Clemente VIII.*

45 *An Prælati Regulares possint procedere contra dogmatizantem, quod Prælati Regulares non possint sibi reservare casus, etiam servata forma prædicta.*

46 *Talis dogmatizans est formaliter Hæreticus.*

Concilium Generale est infallibilis norma fidei, & morum.

Tridentinum damnat anathemate tales dogmatizantes.

Prælatus Regularis non potest procedere contra talem dogmatizantem, quia Hæreticus est.

24 CUm supra recitata delicta *abusus in Confessione* crimina sint, quæ a solo Judice Ecclesiastico cognoscantur, cum sint circa Sacramentum, plerumque solis pœnis spiritualibus vindicantur. Pœna igitur docentis Confessionem non esse necessariam ante communionem ei, qui sibi de peccato mortali conscius est, quamvis sit de eo contritus, est Excommunicatio lata a *Trident. Sess.* 14. *de Sacram. pœnit. Can.* 11. quæ tamen reservata non est, ut observat ex dispositione Concilii *Thesaur. de Pœn. Part.* 2. *V. Confessio cap.* 3. *V. Nota.* Quia vero, ut diximus supra *num.* 5. docens, ut præfertur, potest tanquam Hæreticus, aut suspectus, aut formalis haberi, juxta ejus pertinaciam, aut non, & ab Inquisitoribus puniri; hinc est, quod talis Excommunicatio censeri debet reservata in primo capitulo *Bullæ Cœnæ*, in qua omnes Hæretici excommunicatione, *Papæ* reservata, percelluntur.

25 Multiplices autem sunt pœnæ ejus, qui, cum Sacerdos non sit, audet pœnitentium Confessiones excipere. Prima pœna est Irregularitas, quæ juxta dispositionem juris *Text. in cap.* 1. & 2. *de Cler. non Ord. minist. universaliter* incurritur ab eo, qui exercet actum Ordinis, quem non habet, ut diximus §. *Abusus in Ordine num.* 26. Dixi *universaliter*, quia non tantum Clericus, sed etiam laicus tali pœna percutitur, ut dicunt Doctores. *Sayr. de Censur. lib.* 7. *cap.* 10. *num.* 6. & *ibi Calderin. Paludan. Sylvest. Tabien. S. Antonin. Navar. Sot. Majol. Valent. Borgas. de Irregul. Par.* 6. *Tit. de Non Ord. minist.* Secunda pœna est, quod taliter absolventes pœnitentes, sunt vehementer suspecti de Hæresi juxta *Gregorii XIII. Const.* 21. *Officii nostri*; sequitur proinde, quod, quamvis non convincantur de Hæresi, tamen tenentur abjurare de vehementi juxta Decretalem *cap. Accusat. de Hæret. in* 6. *Thesaur. V. Absolutio in cap.* 1. ℣. *Hæresi in fin.* Tertia *pœna est infamia*, quoties crimen notorium sit de facto, aut de jure: hoc enim crimen non solum est depositione, sed etiam traditione Curiæ sæculari dignum, ut infra dicam. Quarta pœna est traditio in manu Judicis Laici, qui Reum ultimo supplicio afficiat, & hoc ex *Clemen. VIII. Const.* 81. *Et si alias*; & quamvis minor ætas salvet Reos ab ultimo supplicio, tamen si Reus hujus criminis superet annos 20.

quamvis non compleverit 25, adhuc morti est tradendus juxta *Urban. VIII. Const. 97. Apostolatus Officium*, & vidi *Papiæ* quendam, qui, cum esset purus Laicus, habitum Clericalem assumpserat, Missas celebrabat, ac Confessiones passim audiebat, ac alia scelera commiserat, fuisse furcis suspensum, & ex post combustum. Ponderat autem *Rodericus, quæst. Regular. 28. art. 2. Tom. 2. V. Hæc Constitutio*, quem alii *Quarant. Summ. Bullar. V. Ordo in fin. Sayr. de Censur. lib. 7. cap.* 10. *num.* 8. sequuntur, quod si talis, ut præfertur, Confessiones quidem audiret, sed absolutionem minime impenderet, non incurreret pœnas latas a *Gregorio*, nec ab Inquisitore esset puniendus: & hoc idem tenet *Thesaur. de Pœn. V. Absolutio. cap. 1. vers. Amplia. in fin.* de pœnis latis a *Clemente*, & *Urbano*. Fundamentum *Roderici* est, quia Constitutiones prædictæ afficiunt pœnis tales, qui audent *Confessiones audire, ac absolutionem impartiri*, ut habet Bulla *Gregorii*; sequitur proinde, quod si absolutio non datur, nullum confertur Sacramentum, & ille facto tali non impugnat Catholicam veritatem. Fundamentum autem *Thesauri* est, quia ex Bulla *Clementis*. VIII. habetur causa finalis pœnarum latarum contra ejusmodi Reos, qui ministrando invalide Sacramentum pœnitentiæ, *decipiunt, & grave damnum inferunt fidelibus*, qui se legitime absolutos a talibus tenent, cum tamen in statu peccati adhuc remaneant: quod, si ipsi vident, ac sciunt, taliter excipientem illorum Confessiones non dedisse ipsis absolutionem, alium Confessarium adeunt, & sic non manent decepti, nec damnum animæ subeunt.

26 Sed talium Doctorum salva reverentia, eorum opinio non potest subsistere: fundamentum enim *Roderici* non concludit. Ratio est, quia nullum conficit Sacramentum, qui, cum non sit Sacerdos, absolutionis formam supra pœnitentem profert, sicut qui eam profert; ergo non ex hoc, quod Sacramentum non conficit, non proferendo absolutionem, evadere debet pœnas Bullæ; cum pari modo delinquat, & injuriam Sacramento inferat proferendo, aut non proferendo absolutionem. Pariter fundamentum *Thesauri* nutat, quia in hoc crimine duæ sunt causæ gravitatis illius; una quidem est injuria, quæ Sacramento inuritur, & hæc est principalior, ratione cujus hoc crimen sacrilegium est: alia minus principalis est damnificatio pœnitentis decepti; non potuit autem *Clemens* habere pro causa motiva suæ Constitutionis causam minus principalem: unde, si hanc expressit in Bulla, eam non posuit tanquam causam motivam, principalem, ac finalem, sed tantum ut concomitantem, sive impulsivam. Quod magis suadeo ex hoc, quod verus Sacerdos excipiendo Confessiones sine jurisdictione, ac absolutionem dando, ita nulliter procedit, & decipit, ac grave damnum infert pœnitentibus, sicut qui, cum non sit Sacerdos, absolvit eosdem; igitur, si pœnæ prædictæ infernntur a *Clemente* ratione deceptionis, & damni, quod subeunt fideles, easdem debent subire Sacerdotes absolventes absque jurisdictione, cum par sit crimen Confessarii, & damnum pœnitentis. Convincitur ergo, quod quamvis absolutio non detur, Reus tamen ab Inquisitore debet puniri, & sic firmat etiam *Bordonus Sacr. Tribunal. cap. 22. q. 10.*

27 Quod si respondeatur, quod par etiam injuria fit Sacramento, si verus Sacerdos absque jurisdictione absolvit, sicut si non Sacerdos absolvit, quia utrobique Sacramentum est nullum; unde, si eædem pœnæ, quæ dantur in secundo casu, non dantur in primo, non est ex diversitate delictorum circa injuriam Sacramento illatam, quæ eadem est; sed tantum ob voluntatem legislatoris, qui in una circumstantia delicti sanxit pœnas, quas noluit in alia circumstantia adaptari. Dico ad hoc, quod assumptum est falsum, quia non tanta injuria Sacramento fit a vero Sacerdote absolvente absque jurisdictione, sicut fit a non Sacerdote, cum tamen par sit damnum, quod ab ambobus infertur pœnitentibus. Ratio est, quia verus Sacerdos, si non habet facultatem absolvendi in actu, habet tamen eam in habitu, fundatam in charactere; non Sacerdos autem nec in actu, nec in habitu eam habet: proinde, quamvis utrobique interveniat Sacramenti nullitas, maior tamen est injuria, quæ ipsi infertur a secundo, quam a primo, & proinde graviores pœnæ debentur uni, quam alteri.

28 Pœna porro Sacerdotis absolventis absque jurisdictione, prout habetur ex duobus Canonibus, *cap. Placuit. 9. q. 2. cap. Placuit. de Pœnit. dist. 6.* est, quod *gradus sui periculo subjaceat*; nempe suspensionem incurrat ex sententia Judicis, prout explicant *Præpositus in cap. Placuit. 9. quæst. 2. init.* & *Navarrus in cap. Placuit. de Pœnit dist. 6. in princip.* Quamvis autem *Roderic. Tom. 2. quæst. Regular. 28. art. 1. circ. med.* videatur ambigere, de qua suspensione intelligendi sint Canones illi, puta, an ab audiendis Confessionibus, ita ut nullo unquam tempore Sacerdos ille ad eas excipiendas admitti possit; an vero ab omni Sacerdotali Officio, dum primam pro constanti tenet, de secunda vero dubitative loquatur: tamen accipienda est suspensio in totali sua significatione. Ratio est, quia Canones illi dicunt, *gradus sui periculo subjaceat*; gradus autem, sive Ordo Sacerdotalis æque respicit audire Confessiones, ac Missam celebrare, cum utriusque potestatem habitualem in sua Ordinatione recipiat; igitur utrumque munus talis suspensio debet comprehendere. Imo videtur, quod talis suspensio principaliter sit ab Officio celebrandi; quia cum supponatur deliquisse in hoc, quod, cum Confessarius approbatus non sit, Confessiones tamen excipere, præsumpsit, si suspensio esset tantum ab audiendis Confessionibus, illa nihil operaretur, & per eam nihil deperderet Sacerdos, quia absque tali suspensione jam Confessiones audire non poterat, & ad plus illa suspensio impediret tantum facultatem audiendi Confessiones, quam ex post impetrare posset; quæ parva pœna esset respectu tanti criminis, per quod tanta injuria Sacramento fit, cum deceptione, ac damno pœnitentis.

29. Dico igitur, quod, cum audiens Confessiones absque jurisdictione, committat crimen falsi, ut dictum est supra *num.* 7. arbitrariam pœnam, quæ debet esse satis gravis juxta gravitatem delicti, debet imponere Judex, consideratis facti circumstantiis, ac temeritate, & præsumptione Sacerdotis.

30. Pœnæ supradictæ applicandæ sunt Sacerdoti, qui nulla fultus jurisdictione, se exponit publice in sede Confessionali ad excipiendas Confessiones: quid autem de eo, qui absolvere audet a Censuris, ac casibus reservatis? Respondeo, quod de jure antiquo *Text. in Clem. Religiosi de Priv.* prima pœna est de Religiosis, qui sine privilegiis audent absolvere excommunicatos a Canone, vel a sententiis per Statuta Provincialia, aut Synodalia promulgatis, si absolutio reservata sit;

isti

isti autem incurrunt excommunicationem, Papæ reservatam, & taliter absolventes a locorum Ordinariis denunciandi sunt excommunicati, nullo privilegio exemptionis, sibi suffragante. Pariter excommunicationem Papæ reservatam, ut habetur ex quadam Decretali *Text. in cap. Significavit de sent. Excom.* incurrit, qui scienter, & sponte, sacramentaliter absolvit excommunicatum a Papa, per sententiam specialem; vel per legem generalem, si tamen fuerit denunciatus. Itidem incurrit Censuram Interdicti, qui absolvit ab excommunicatione, sive Interdicto excommunicatum, seu interdictum nominatim ab Episcopo, ut habetur *Text. in cap. Episcoporum de Privil. in 6.*

31. De jure autem novo *Bull. Cœnæ* §. *Cæterum* & §. *seq.* excommunicati sunt absolventes a casibus, contentis in *Bulla Cœnæ*, præterquam in mortis articulo; & absolventes in tali articulo, non servata forma præscripta in eadem Bulla, nempe prævia cautione de stando mandatis Ecclesiæ, & de satisfaciendo. Talis autem excommunicatio reservata non est, ut est Doctorum *Navar. c. 27. n. 37. Tolet. lib. 1. cap. 30. ℣. 6. Fulminat. Suar. de Cens. disp. 21. Sect. 3. ℣. Secundo. Sayr. eo tit. lib. 3. cap. 25. num. 7. Alter. lib. 5. cap. 3.* §. *Contrariam* probabilior sententia. Sacra ex post Congregatio jussu *Clementis VIII.* anno 1602. die 26. Novembris, moderans Decretum ejusdem *Papæ*, editum circa hanc materiam, statuit excommunicationem, privationem Officiorum, Dignitatum, & Beneficiorum, ac inhabilitatem ad quæcunque Officia, Beneficia, ac Prælaturam contra Sacerdotes omnes Sæculares, ac Regulares, qui absolvere præsumunt extra mortis articulum a casibus clare, vel dubie contentis in Bulla Cœnæ, aut a quinque casibus Papæ reservatis, nempe *Violationis Immunitatis Ecclesiasticæ, in terminis Bullæ Gregorii XIV. Violationis Clausuræ Monialium ad malum finem: Provocantium, & pugnantium in duello: Injicientium violentas manus in Clericum: Simoniæ realis scienter contractæ, ac confidentiæ beneficialis: aut a casibus, seu Censuris, quos, aut quas locorum Ordinarii sibi reservaverint.* Quod Decretum fuit postea confirmatum a *Paulo V.* anno 1617. *die 7. Januarii*, ut videre est apud *Barbos. de offic. & potest. Epis. Alleg. 50. num. 186. & seq.*

32. Pœna tandem frangentis sigillum Confessionis, de jure communi *Text. in cap. Omnis utriusque L. de Pœnit. & remiss.* est depositio, & detrusio in Monasterium ad agendam pœnitentiam, & hanc pœnam sequitur infamia, & ex hac irregularitas, si tamen crimen notorium sit de jure, aut de facto, siquidem omne crimen depositione dignum, reddit irregularem, ut probat *Thesaut. de Pæn. par. 1. cap. 33. ℣. Secundo modo*. Quia tamen detrusio in Monasterium absolevit, ejus locum successit damnatio ad triremes, ut scribit *Farinac. quæst. 119. num. 55.* Hujus criminis cognitio pertinet ad Episcopos, & si Reus est Regularis, ad suos Superiores. Sed, si revelatio Confessionis esset conjuncta cum hæresi, aut suspicione hæresis, spectaret ad Inquisitores, ut scribit *Molsес. Tract. 7. c. 23. num. 68. & seqq.*

33. Sacerdos igitur frangens sigillum Confessionis, damnandus est ad triremes, quæ debent esse perpetuæ; siquidem detrusio in Monasterium erat Rei vita durante, proinde triremes illius in locum succedentes, debent esse perpetuæ; gravis quidem hæc pœna est, longe tamen gravius hoc delictum ratione spiritualium damnorum, quæ causat in animabus eorum, qui legitime dubitantes de silentio Confessarii, cui confiteri adstringuntur, multas Confessiones mancas, ac invalidas, sacrilegasque faciunt, ac insordescunt in illis peccatis, quæ detegere verentur ex eo, quod ex effectu noverunt, eorum Confessiones fuisse Superioribus proditas: & qui consueti sunt Monialium Confessiones extraordinarias excipere, bene intelligent quid hic dicere intendo. Audivi proinde nonnullos ex taliter loquacibus Confessariis fuisse ultimo supplicio affectos, & signanter ex *Aldret. de Discipl. tuend. lib. 2. cap. 19.* refert *Pellizarius Manual. Regular. Tract. 9. cap. 4. Sect. 3. num. 148.* Jacobum primum Aragoniorum Regem Episcopo Germedensi ab occiptio linguam evellere fecisse ex eo, quod dicti Regis Confessionem revelasset.

34. Quo ad Regularium pœnas *de abusu Confessionis*, modis supra explicatis, consulere quisque debet proprias Constitutiones. Nos Minores de Observantia Regulari, ac Strictiori taxatas, ultra communes, habemus pœnas contra Confessarios, qui sine debita facultate audiunt Confessiones, aut audent a casibus reservatis absolvere, & sunt. Primo *Text. Tit. Applicatio* §. 32. sic habet: *Qui Confessiones sine licentia auscultaverit, vel a reservatis absolverit, est ipso facto excommunicatus, & ad excipiendas Confessiones perpetuo inhabilis, carcerandus, & gravius puniendus, si in hoc crimine vitiosus repertus fuerit.*

35. *Secundo, ut casuum reservatio in Ecclesia Dei, ac in Religione Seraphica, tam diligenter hactenus custodita, deinceps illibata persistat, decernimus, & sancimus, ut in illis casibus, quos per Statuta Generalia, aut per Constitutiones Apostolicas reservatos esse, aut reservari contigerit, nemo absolvere quemquam præsumat sub pœna excommunicationis, ipso facto incurrenda, nisi a Generali, vel Provinciali Prælato absolvendi facultatem accipiat. Et si in hoc quisquam deliquerit, & de eo legitime constiterit, Carceri, Superioris arbitrio, mancipetur. Quibus pœnis etiam subjaceat, qui sine tali facultate posse a reservatis absolvere, affirmaverit, vel qui Superiores posse sibi casus reservare, aut subditos Censuris ligare, negaverit. Et qui hæc affirmare, aut dogmatizare temere ausus erit, tanquam erroneus seminator ab audiendis Confessionibus perpetuo suspensus sit, & gravissime puniatur; consulto tamen prius Sanctissimæ Inquisitionis Tribunali, & ejus expectato mandato. Statut. General. Ordin. cap. 7.* §. *2. num. 1. & 2.*

36. Circa supra datum Statutum, prima dubitatio est, quas pœnas debent injungere Prælati, casu, quo aliquis Sacerdos non prius obtenta facultate audiendi Confessiones, ipsas exciperet, cum Statutum Ordinis c. 7. §. 1. num. 1. loquatur tantum directive nulla posita pœna?

37. Respondeo, quod ut habetur in Textu *Tit. Applic.* §. 60. deficiente taxatione pœnarum in Textu, aut Statutis Generalibus, recurrendum est ad leges Canonicas, aut Civiles in earum defectu &c. Cum igitur desint pœnæ Statutariæ in casu, injungendæ sunt pœnæ de jure communi, de quibus *supra num. 28. & 29.* Videtur quidem ex Textu, dum supra num. 34. quod Excommunicationem subeat, qui *sine licentia auscultat Confessiones*: sed error est aut Amanuensis, aut Compilatoris; nam in Sta-

in Statutis *Vallisoletanis*, quæ ad marginem citat, & etiam in Statutis Ordinis talis Censura lata est contra absolventes a reservatis sine facultate, non autem contra excipientes Confessiones sine licentia. Et proinde juris communis pœnas tantum subire debent, ut dictum est.

38 Secunda dubitatio est, an carcer dandus, arbitrio Superioris, Reo de Confessione audita, absque approbatione, intelligatur absolute: ita ut in arbitrio Superioris sit, Carcerem dare, vel non, an potius arbitrium sit circa diuturnitatem carcerationis?

39. Respondeo, quod ut alias dictum est, quando Statutum eidem delicto pœnas diversas sancit, earum electionem relinquens arbitrio Prælati, ut si dicat *talis*, aut *talis pœna detur*, *arbitrio Superioris*, tunc intelligitur commissa Prælati arbitrio, tum determinatio pœnæ, tum illius duratio. Quando autem Statutum determinat pœnam, & exinde apponit clausulam *Superioris arbitrio*, tunc arbitrium est tantum circa durationem pœnæ. In proposito autem Statuto habetur, quod Reus *Carceri mancipetur* tantum, nulla alia pœna alternative posita: igitur arbitrium in hoc casu est tantum circa durationem carcerationis; attento maxime, quod, ut videre est in omnibus Statutis, quando sanciuntur pœnæ, quæ habent tractum successivum, semper apponitur ejus duratio, aut arbitrio Superioris committitur; cum autem hic duratio carceris non exprimatur, sed apponatur *arbitrium Superioris*, liquet, quod hoc ad solam durationem limitatur.

40. Tertia dubitatio est, an pœna Excommunicationis, de qua loquitur Statutum, sit latæ, an ferendæ sententiæ; & an sit reservata?

41. Respondeo, quod non est latæ, sed ferendæ sententiæ. Ratio est, quia nulla apposita est clausula, quæ importet sententiam latam, ut si diceretur *ipso facto*, *ipso jure*, *eo ipso &c.* Statutariæ autem Censuræ, prout bene ait *Sanctor. Comment. cap. 7. Stat. 2. ℣. His casibus*, non incurruntur, nisi post declarationem; quo ad secundam partem dubitationis dico, quod, cum nulla hic apponatur clausula reservationis, talis Censura reservata non est respectu absolventis a reservatis per Statuta Ordinis, de quibus est sermo. Sed de absolvente a casibus, *Summo Pontifici*, aut Episcopis a jure, seu per Statuta Provincialia, sive Synodalia reservatis, contra quem est lata excommunicatio latæ, aut ferendæ sententiæ, reservata, aut non, de qua dixi supra *num. 30. & seqq.*

42. Quarta dubitatio est, an easdem pœnas incurrat absolvens a casu, & Censura, quem Superior sibi reservavit?

43. Respondeo, quod *Clemens VIII.* in suo Decreto: *Sanctissimus* 26. *Maji*. 1593. de casibus reservatis, vetuit, ne Superiores alios casus sibi reservare possent ultra illos decem, quos ibi enumerat, exinde ordinavit, quod, *si quod aliud peccatum grave pro Religionis conservatione, aut pro conscientiæ puritate reservandum videbitur, id non aliter fiat, quam Generalis Capituli in toto Ordine, aut Provincialis in Provincia matura discussione, & consensu*. Sequitur ergo ex his, quod, si aliquem alium casum, non servata forma prædicta, reservent Prælati, nullius momenti sit talis reservatio, concludendum ideo, quod a peccato taliter reservato absolvens, nullam pœnam incurrit. Quia vero Decretum *Clementis* loquitur de reservatione peccatorum, non vero de reservatione Censurarum, videtur dicendum, quod Prælati possent alicui peccato Censuram sibi reservatam apponere, cum valde differant reservatio absolutionis a peccato, & a Censura, & illo prohibito, non videtur prohibitum aliud.

44. Sed contrarium est dicendum, ita ut nullo modo liceat Prælato Censuram aliquam, non servata præscripta forma, sibi reservare. Ratio, & quidem solida ad hoc, est, quam reddit *Peyrin. ad Const.* 10. *Urban. VIII. num.* 10. quia posset quilibet Superior ad libitum suum quemlibet casum sibi reservare, apponendo illi excommunicationem ipso facto cum reservatione, & sic mentem Pontificis eludere, quod non est dicendum. Et sic ultra declarationem Sacr. Congregat. *Regular. 7. Julii* 1617. allatam a *Cochier de Exempt. Par.* 4. *q.* 56. *in fin.* firmant multi Doctores *Sanch. in Decal. lib. 6. cap. 1. Malphes. par. 1. Sum. Tract. 7. cap. 20. num. 17. Filiuc. Tom. 1. Tract. 7. cap. 10. num. 276. Peyrin. de Prælat. quæst. 3. cap. 2. §. 1. num. 32.* Proinde bene videant multi Prælati Provinciales, quam perperam, & sine fundamento, imo cum timoratarum conscientiarum offendiculo, Censuras ad libitum sibi reservent cum suæ potestatis abusu.

45. Quinta dubitatio est, an Superior Regularis, sibi delato aliquo affirmante, aut dogmatizante, quod *Prælati nequeunt sibi casus aliquos, etiam servata legum forma, reservare*, possit accusationem recipere, & ad pœnam statutariam procedere?

46. Respondeo, quod docens Prælatos Ecclesiasticos non posse sibi aliquorum casuum absolutionem reservare, est formaliter Hæreticus, ut docet *Sanctor. Comment. cap. 7. Stat. 2. ℣. Ex hoc fol. m. 391.* Ratio est, quia Concilium Generale legitimum est infallibilis regula fidei, nec potest errare in iis, quæ in doctrina fidei definit, aut quæ approbat, aut docet in materia morum, ut post *Alphonsum a Castro Advers. Hæres. lib. 1. cap. 6.* probat *Suarez de Fide Disp. 5. Sect. 7. num. 6.* sequitur proinde, quod, qui doctrinam Concili Generalis de directo impugnat, doctrinam hæreticam seminet, & si adest pertinacia, formaliter Hæreticus sit. Docet autem *Trident. sess. 14. Can. 11.* quod majores Prælati possunt sibi reservare casus, & damnat anathemate contrarium docentes; sequitur igitur, quod dogmatizans Prælatos non posse sibi casus reservare, dogma contrarium doctrinæ Conciliari profitetur, & Hæreticus est, & sentit, cum *Wiclepho, Joanne Hus, ac Lutero*, qui Censuras Ecclesiasticas aversati sunt; & cum *Waldensibus, Marsil. de Padua*, ac aliis Hæreticis, qui senserunt non posse Ecclesiam condere leges, quæ obligent in conscientia. Hoc posito, patet, quod si aliquis Religiosus accusatur de tali doctrina hæretica, non potest Superior recipere accusationem, sed debet mittere accusatorem ad Inquisitorem, ad quem privative spectat cognitio criminis spectantis ad fidem ex notis juribus.

§. V. Abusus in Matrimonio.

SUMMARIUM.

1. *Abusus in Matrimonio pluribus modis committitur.*
2. *Clericus in Sacris, & Religiosa persona professa*

fessa iniens matrimonium est suspecta de hæresi
Bordonus firmat talem esse suspectam de vehementi
Inquisitio Hispanica judicat esse suspectam de levi tantum.
3 *Decisio hujus dubii pendet a circumstantiis.*
4 *Continuatur assertio.*
5 *Scholares Societatis Jesu, qui bina vota emiserunt, contrahentes matrimonium, nulliter contrahunt.*
6 *Opinio Bordoni, quod hoc crimen extendatur ad personam sacram contrahentem sponsalia.*
Confutatur Bordonus.
Talis contrahendo sponsalia, puniendus solum de matrimonio attentato.
7 *Pœnæ in hoc casu, quomodo aggravandæ, aut minuendæ.*
8 *Abusus in matrimonio est polygamia.*
Polygamia quomodo prohibita est lege naturali.
9 *Prohibita etiam de jure Divino tum antiquo, tum Evangelico.*
Asserens licere Christianis polygamiam, excommunicatur a Tridentino.
10 *De jure Canonico pariter interdicta.*
Quo casu intelligatur licitum Viro ducere aliam Uxorem, si prima infirma sit.
11 *De jure Cæsareo vetatur polygamia.*
Senatus Romanus vetuit Helio Cecinnæ publicare legem permittentem polygamiam.
Lex similis lata a Valentiniano Cæsare, non fuit recepta.
12 *Polygamiæ cognitio spectat ad Inquisitorem, & quare.*
Probabile est, quod sit etiam causa mixti fori.
13 *Polygamia, quam suspicionem hæresis inducat.*
Bordonus opinatur polygamum esse suspectum vehementer de hæresi.
Impugnatur primum fundamentum hujus opinionis.
14 *Destruitur secundum fundamentum.*
Polygamia spectat ad Inquisitores respectu Sacramenti Matrimonii, non ob suspicionem hæresis.
15 *Polygamia spectat ad Inquisitores, si secutum sit Matrimonium, licet non consumatum.*
16 *Concubinarius non spectat ad Tribunal fidei, quamvis sit cum adulterio.*

1 Pluribus modis contingere potest *abusus Sacramenti Matrimonii*: vel enim quis scienter contrahit Matrimonium cum impedimento dirimente, ut consanguinitatis, affinitatis &c. vel contrahit clandestine, & non in facie Ecclesiæ: vel cum ligamine solemnium votorum, aut Matrimonii &c., ac pluribus aliis modis, quos videre est apud *Thesaur. par. 1. V. Matrimonium*. De omnibus autem loqui nolumus, sed de duobus tantum, quæ ad forum judiciale pertinent.

2 Primum est, si Clericus in sacris, aut Religiosa persona solemniter professa, ineat *Matrimonium*. Crimen hoc inducit suspicionem hæresis, & proinde spectat ad Tribunal fidei. An autem tales Rei sint suspecti de vehementi, an de levi, dubium est. *Bordonus Sacr. Tribunal. cap. 22. quæst. 28. num. 53.* vult esse suspectos vehementer; tum quia faciens opus malum, ab Hæreticis probatum ut bonum, est vehementer suspectus de hæresi: tum quia per *Matrimonium* attentatum impugnat doctrinam *Trident. sess. 24. can. 9.* damnantis anathemate, qui tenent Clericos in sacris, aut Religiosos professos posse *Matrimonium* contrahere. *Bordoni* autem opinionem forte sequitur *Inquisitio Italica*. E contra Inquisitio Hispanica, prout refert *Diana Par. 4. Tract. 7. Resol. 2. §. Notandum*, & sic tenet ipse, judicat Reos hujusmodi esse suspectos tantum de levi.

3 Ego dico, decisionem hujus dubii pendere a circumstantiis facti, fundamenta enim *Bordoni* minime cogunt: non primum, siquidem, quamvis aliquis faciat aliquid, quod Hæretici probant, non tamen ex hoc sequitur, quod ipse sit vehementer de fide suspectus, dum operatur illud, credens tamen non sibi licitum, sed tantum volitum ad delectationem, ut qui comederet carnes tempore jejuniorum, quod licitum ducunt Hæretici; iste tamen scit quidem, & credit sibi non licitum, tamen comedit ad puram delectationem gulæ, non ex aliquo errore in intellectu. Neque secundum concludit, aliter oporteret inferre, quod omnis, qui mortaliter peccat contrafaciendo præceptis Decalogi, impugnaret divinam legem suo facto, & crederet eam esse falsam, & sic suspectus esset vehementer de Hæresi, quod ridiculum est. Quantumvis ergo Religiosus contra doctrinam Concilii *Matrimonium* ineat, non tamen sequitur, quod ideo hoc faciat, quia illam doctrinam, tanquam Hæreticus, falsam teneat, sed ut delectationi sensus obsecundet.

4 Ut igitur consurgat vehemens suspicio de Hæresi, spectandæ sunt circumstantiæ facti, & conjungenda sunt indicia, per quæ conjectari possit, hunc non bene de fide sentire, quæ cum possint esse infinita, ea non refero, relinquens Judicis arbitrio perpendenda. Sed, si quis alias bene morigeratus, ac laudabilis vitæ, captus amore puellæ, cujus amplexibus aliter, quam per matrimonium non potest frui, habitum Religiosum dimitteret, & in veste sæculari, ementito statu, *Matrimonium* cum ea celebraret, (ut accidit multis ab hinc annis) profecto non posset dici vehementer, sed tantum de levi suspectus de hæresi, cum alia indicia infidelitatis deficerent, & delicti manifesta esset causa, nempe passio sensualis.

5 Quamvis autem Rei hujus delicti esse non possint, nisi aut Clerici sæculares in sacris constituti, aut Religiosæ personæ (sive mares sint, sive fœminæ) solemniter professæ tria vota essentialia Religionis, nempe obedientiam, paupertatem, ac castitatem; tamen inter hos comprehenduntur Scholares Societatis Jesu, qui bina vota emiserunt; quæ, licet solemnia non sint, tamen producunt fere omnes effectus votorum solemnium aliarum Religionum, prout declaravit *Gregorius XIII.* in sua Constitutione: *Ascendente Domino &c.* Unde, si contrahunt *Matrimonium*, nulliter contrahunt, & puniri debent, ut cæteri Rei de hoc crimine. *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 22. quæst. 28. num. 55.*

6 Extenditur porro hoc delictum, juxta *Bordonum* loco citato, ad contrahentem sponsalia, eo quia hæc sunt præparativa ad *Matrimonium*, & volens antecedens intendit velle ejus consequens. Sed hanc sententiam admittendam non puto. Ratio est, quia crimen, ut ordinaria pœna possit puniri, oportet, quod in suo genere perfectum sit, ex vulgatis; pœnæ autem, de quibus infra dicemus, latæ sunt contra celebrantes *Matrimonium*; contrahentes autem sponsalia tantum, non possunt dici, quod *Matrimonium* contraham; & quamvis hæc sint præparativa *Matrimonii*, non tamen sequitur, quod hoc necessario sequatur ex spon-

ſponſalibus, cum multa talia frequentiſſime diſſolvantur, nec *Matrimonium* ſequatur. Ad plus ergo Religioſus celebrans ſponſalia, eſſet puniendus de *Matrimonio* attentato, cum illa ſint in ultima diſpoſitione ad *Matrimonium*, & puniendus eſſet extraordinarie affectus, non autem effectus hujus criminis, quod perfectum non eſſet.

7 Et hic etiam advertendum eſt, quod aut ſponſalia celebrata ſunt de recenti, & *Matrimonium* celebrandum eſt ex partium condicto intra paucos dies, vel ſumus in caſu, in quo a multo tempore contracta ſunt ſponſalia, ſed ex poſt *Matrimonium* ſecutum non eſt, quamvis ſequi potuiſſet. In primo caſu videtur Reum magis eſſe puniendum, quam in ſecundo. Ratio eſt, quia per talia ſponſalia deventum eſt ad actum proximum *Matrimonio*, quia intra paucos dies celebrandum eſt; at quamvis adhuc locus ſit pœnitentiæ, etiam intra illud breve tempus, illa tamen præſumi non poteſt; imo conjectandum eſt contrarium, puta, quod, ſi ſponſalia iniit, habet perſeveranter animum celebrandi *Matrimonium*, cujus intuitu illa fuerunt facta. In ſecundo caſu non ſic eſt. Ratio eſt, quia ex diuturnitate temporis poſt ſponſalia inita, & ex defectu cauſæ extrinſecæ, ob quam *Matrimonium* ſecutum non eſt, apparet, Reum pænituiſſe de crimine attentato, & noluiſſe illud perficere: unde ſequitur, quod, licet, ut dicebam, ſponſalia inita conſtituerint Reum in actu proximo ad crimen, tamen iſta proximitas adempta eſt ob temporis intercapedinem inter ea, ac *Matrimonium*, proinde non eſt tanta pœna puniendus, cum non poſſit dici eum deveniſſe ad actum proximum delicto.

8 Aliud crimen in abuſu *Matrimonii* eſt polygamia, nempe, quando conſtante primo *Matrimonio* legitimo, vir novam uxorem ducit, aut hæc alium virum. Crimen hoc prohibitum naturali lege convincitur, non quidem ex hoc, quod multa animalia, ut turtures, columbæ, aliaque multa una fœmina ſint contenta, ut proinde inferri poſſit, quod naturalis inſtinctus, qui illis pro lege eſt, hoc ſibi dictet, ut proinde dici poſſit, quod lex naturæ idem homini ſuadere debeat; nam his obſtant alia animalia, ut gallus, taurus, cuniculus &c. quæ una fœmina contenta non ſunt: ſed quia jure naturæ eſt, quod illud, quod homo in poteſtate ſua non habet, alteri non poſſit tribuere; cum autem *vir poteſtatem ſui corporis non habeat, ſed ejus uxor*, ut docet Apoſtolus *Paul. Corinth. cap. 7. verſ. 4.* ſequitur, quod, ſi eam tradidit uni uxori, eandem, hac vivente, nequeat alteri tradere.

9 Prohibitam pariter de jure Divino antiquo polygamiam communiter cenſent Doctores, quos allegat *Menoch. de Arbitr. lib. 2. Caſ. 420. num. 2. & ſeqq.*, quamvis contrarium teneant *Abulenſis in Matth. cap 19. quæſt. 30. Durandus in 4. diſt. 33. qu. 1.*, ac *Cajetanus in Matt. cap. 19. & in Marc. cap. 10. & P. Timoth. cap. 3.* Et quamvis Sancti Patriarchæ plures ſimul uxores habuerint, hoc fuiſſe ex Divina diſpenſatione, & ad augendum numerum fidelium communiter dicunt Sancti. *D. Auguſt. lib. de Bono conjugal. & lib. 22. contr. Fauſt. cap. 47. & habetur cap. objiciuntur 32. q. 4. D. Thom. in 4. diſt 33 q. 1. art 1. & 2. Innocent. 3. in cap. Gaudemus. de Divort.* De jure pariter Evangelico prohibita eſt, ut pluribus argumentis probat ibidem *Menoch. Caſ. 420. num. 33. & ſeqq.* & hoc de fide ſtatuit *Trident. ſeſſ. 24. de ſacr. matrimon.* Can. 2. dum percutit anathemate eos, qui aſſerunt *licere Chriſtianis ſimul plures habere uxores, & hoc nulla lege Divina eſſe prohibitum*.

10 De jure Canonico pariter prohibitam pluralitatem uxorum, patet ex Decretali *Innocentii Tertii text. in cap. Conſultationi de Frigid. & maleſ.* & quamvis huic videatur contrariari antiquior Canon *cap. Quod propoſuiſti 32. q. 7.* in quo videtur concedi, quod vir aliam uxorem ducere poſſit, ſi prima infirma ſit: tamen hoc non officit, ſiquidem intelligi debet, quod *Matrimonium* cum prima uxore ſit ratum tantum, at non conſummatum, & ea ſit infirmitas uxoris, quæ valeat ad *Matrimonium* dirimendum, ut pote arctitudo inſuperabiliter talis in fœmina, ut ex ejus cauſa *Matrimonium* nequeat conſummari; aut maleficium inhabilitans ad copulam; ex his enim *Matrimonium* dirimitur, & cum alia poteſt maritus contrahere, *text. in cap. Conſultationi. de Frigid. & maleſ.*

11 Hoc idem ſtatuit jus Cæſareum per plura Imperatorum Edicta, *l. Neminem. C. de Inceſt. nupt. l. Nemo. la 1. C. de Jude l. Eum qui duas. C. Ad leg. Jul. de Adult. §. Affinitatis. Inſt. de Nupt.* & antiquum hoc fuit Romanorum jus, neque enim in legibus duodecim Tabularum polygamia permittebatur: & cum *Helius Cecinna* ad mandatum *C. Ceſaris* legem ſcripſiſſet, ut eam ferret, in qua uxorum pluralitas admittebatur, rejecta fuit a Senatu, prout ſcribit *Sueton. in Jul. Cæſar. cap. 52.* ſicut etiam non fuit recepta ſimilis lex, lata a *Valentiniano ſeniore*, ad palliandum adulterium ſuum, dum vivente *Serena* uxore, ex qua *Gratianum* ſuſceperat; *Juſtinam*, quam deperibat, ſibi novo matrimonio copulavit, ut ſcripſere *Socrates Hiſt. Eccleſ. lib. 4. cap. 30. Caſſiodorus eod tit. lib. 8. cap. 11. Paulus Diaconus Append. ad Eutrop. lib. 11. & Nicephorus Hiſt. Eccl. lib. 11. cap. 33.*

12 Ex univerſali ergo Divinarum, humanarumque legum prohibitione naſcitur gravitas hujus criminis, cujus cognitio ſpectat ad Inquiſitores, tum quia polygamia inducit ſuſpicionem hæreſis, aut infidelitatis, cum multi infideles pluralitatem uxorum admittant, ut Turcæ, Idololatræ &c. tum quia cauſa polygamiæ non poteſt expediri, niſi Judici conſtet de validitate prioris *Matrimonii*, quæ cum pendeat a Sacramento, ſpectat ad Judicem Eccleſiaſticum, & ſic firmant multi *Farinac. quæſt. 178. num 71. Saccia de Judic. lib. 1. cap. 22. num. 55. Campanil. diverſ. jur. Canon. Rubr. 2. num. 46. Carena par. 2. Tit. 5. num. 20. Pegna par. 2. Comment. 74. V. Jam Apoſtatæ* contra *Simanchum Catol. inſtitut. tit. 40. de Matrim.* & *Genuenſem Prax. cap. 68. num. 12.* qui putant eſſe cauſam mixti fori. Quæ tamen opinio probabilis eſt, quia polygamia prohibita etiam eſt de jure Cæſareo, juxta quod poteſt procedere Judex Laicus in caſu, in quo non interveniat hæreſis ſuſpicio.

13. Circa hæc quæri poteſt, quam ſuſpicionem hæreſis inducat polygamia, nempe, an vehementem, an levem? *Bordonus Sacr. Tribun. cap. 22. quæſt. 31. num. 64.* ſcribit eam eſſe vehementem, tum quia faciens malum, quod pro bono habetur apud Hæreticos, videtur cum illis ſentire: tum quia faciens opera, per quæ recedit a vita communi, & converſatione fidelium, eſt vehementer ſuſpectus de hæreſi, ut colligitur ex quadam Decretali, *cap. Excommunicamus il. 1. §. Adjicimus*

de

de Hæret. & pro se citat *Piasec. Genuen. Bariol. Farinac. & Carenam.* Sed duo illa fundamenta minime cogunt; nam ut in simili diximus supra de Religioso uxorato, non ex hoc, quod quis facit, quod faciunt Hæretici, inferri potest, quod cum illis sentiat: siquidem multa faciunt Hæretici, quæ licita putant ex fide erronea, quæ etiam fiunt a Catholicis, qui tamen reputant, & credunt esse illicita; & si ea perpetrant, non est ex fide maculata, quæ illa suadeat tanquam licita: sed ex passione sensus, ex qua operantur contra rationem, & fidem. Præterquamquod nullus Hæreticorum pluralitatem uxorum admittit in praxi, quamvis speculative aliquis eorum scripserit pluralitatem uxorum non esse prohibitam de jure Divino, contra quem errorem militat *Can. secundus Tridentini sess.* 4. Anabatistæ autem non pluralitatem uxorum admittunt, sed utuntur multis fœminis concubitu vago. Apud *Turcas*, *Tartaros*, *Mauros*, ac alios, qui legem *Mahometis* servant, sicut etiam apud Idololatras talis pluralitas in usu est; sed isti Hæretici non sunt, sed infideles; unde deduci potest, quod Catholicus, Reus de polygamia, non potest inducere suspicionem hæresis, cum Hæretici polygamiam non practicent, sed potius infidelitatis, quia illa apud Infideles in usu est. Sed hoc etiam minime cogeret, aliter dicendum esset, quod fures, homicidæ, sodomitæ, &c. suspecti essent de infidelitate ex eo, quod talia vitia apud quasdam nationes infideles licita reputantur; quod quam a ratione distet, nemo non videt.

14 Pariter secundum fundamentum nutat, siquidem Decretalis illa ordinat, quod Episcopi visitent loca suæ Diœcesis, in quibus hæreticos habitare fama sit, & ibi a Catholicis sciat, an ibi sint aliqui a *communi conversatione fidelium vita, & moribus dissedentes*, & hos ad purgationem Canonicam adstringant. Duo ergo ad suspicionem hæresis inducendam ibi recensentur copulata; puta, fama, quod in illis locis habitent Hæretici; & quod aliqui sint *vita, ac moribus dissedentes* a Catholicis. Altero autem ex duobus, ibi requisitis, deficiente, non potest induci suspicio hæresis per hoc, quod alicujus vita, ac mores a fidelibus dissideat: aliter oporteret concludere, quod in locis Catholicis, in quibus nulla habetur fama, quod Hæretici degant, si reperitur aliquis, qui sit scortator, blasphemus, aleator, crapulæ deditus, ac ebrietati (quorum multi passim in Civitatibus reperiuntur) iste esset de fide suspectus, quod nullo modo est. Præterquamquod vita, ac mores non consistunt, neque arguuntur ex uno facto, sed ex pluribus. Quemadmodum enim mos, aut consuetudo alicujus regionis dici nequit id, quod ab uno, aut paucis tantum practicatur, sed oportet, quod a majore parte populi fiat; ita mores, aut vita hominis nequit desumi ab uno ipsius facto bono, aut malo, sed a majori parte factorum suorum: si enim ab uno facto hominis malo quis posset dici mali moris, aut vitæ, nemo non esset malæ vitæ, siquidem omnis homo peccat. Sensus ergo Decretalis est, quod suspicio hæresis oriri possit ex mala vita, quæ arguitur ex malitia majoris partis morum ejus, qui suspectus redditur, non autem ab una aut altera ipsius actione; potest enim quis esse in possessione bonæ famæ, ac vitæ, quamvis aliquando in una actione mala peccet; & ita potest quis alias bene, ac Catholice vivere, quamvis in crimen polygamiæ lapsus sit, a quo solo vehemens suspicio hæresis oriri rationabiliter non potest. Unde concludendum puto (salvo tamen meliori Judicio) hujus delicti cognitionem spectare quidem ad Judicem Ecclesiasticum ratione *Sacramenti Matrimonii*, ex eo autem non oriri suspicionem nisi levem hæresis, prout practicatur in Tribunali fidei Hispanico Teste *Diana Par. 4. Tract. 7. Resol. 4. §. Igitur*.

15 Ampliatur autem crimen polygamiæ etiam ad casum, quod celebrato *Matrimonio* per verba de præsenti, non sequuta sit copula, nam *Matrimonium* ad sui essentiam non requirit copulam; & consummatum est crimen in celebratione *Matrimonii* secundi, constante primo, ut scribunt Doctores; *Sousa lib. 1. cap. 35. n. 5. Farinac. quæst. 140. num. 24. & 30. Diana loc. cit. §. Notandum*.

16 Dubitari porro contingit, an subdatur Tribunali fidei, qui junctus legitimo *Matrimonio*, tenet Concubinam tanquam uxorem? *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 22. quæst. 35. num. 69.* videtur respondere affirmative, dum docet, subdi Inquisitori eum, qui absque præsentia Parochi, ac Testium ducit secundam, ac eam pro uxore habet. Sed falsa prorsus est ejus opinio; siquidem polygamia inducitur per celebrationem veri *Matrimonii*, constante primo; ad verum *Matrimonium* autem requiritur præsentia Parochi, ac Testium, ut notum est; quamvis igitur quis ad domum suam ducat Concubinam, & eam teneat tanquam uxorem, nunquam dici poterit, quod cum hac novum *Matrimonium* inierit, sed erit Concubinatus cum adulterio, quod crimen nullo pacto judicatur ab Inquisitoribus.

Probatio.

SUMMARIUM.

17 *Quid requiratur ad probandum crimen personæ Religiosæ, quæ celebravit Matrimonium.*

18 *Quid juris, si probarentur tantum præparatoria ad Matrimonium, aut ad professionem Religiosam.*

19 *Non esset tali casu probatum crimen.*
Non conceditur consequens, nisi necessario sequatur ad antecedens.

20 *Quomodo probanda polygamia.*

21 *Non sufficit probare duplex Matrimonium, sed requiritur probatio secundi facti, constante primo.*

22 *Reus probare debet secundum Matrimonium, factum post mortem primæ uxoris.*

23 *Quid juris, si Reus probaret primum Matrimonium, licet factum in facie Ecclesiæ, fuisse nullum.*

24 *Respondetur, quod in foro fori est polygamus; esset tamen leviori pœna puniendus.*

25 *An puniendus ut polygamus, qui bona fide contraxisset secundum Matrimonium, credens primam uxorem mortuam.*

26 *In foro animæ non peccaret, in foro fori puniretur, & quare.*

17 Quo ad probationem *abusus Matrimonii* in Clerico in sacris, aut Religioso, duo probanda sunt, nempe Ordinatio, aut solemnis professio Rei, & celebratio *Matrimonii* in facie Ecclesiæ. Dixi *Matrimonium* in facie Ecclesiæ; nam, si iste tantum cohabitaret cum muliere in concubinatu sub specie uxoris; imo si esset fama in vicinia,

quod mulier illius uxor esset, & ut talis communiter reputaretur, non adhuc esset probatum delictum. Ratio est, quia jura loquuntur de Clerico in sacris, aut Religioso professo, qui *Matrimonium* celebrat; cohabitatio autem cum muliere constituit quidem concubinatum, non autem *Matrimonium*; quod ut dicatur tale, oportet, quod in facie Ecclesiæ celebretur. Scio quidem, per cohabitationem, & famam de *Matrimonio*, aliisque adminiculis *Matrimonium* probari, ut habetur *in cap. Illud de Præsumpt.*, tamen advertenda sunt duo; unum est, quod ibi agebatur civiliter ad probandam subsistentiam *Matrimonii*, proinde non requirebantur probationes plenæ, ac concludentes, sed sufficiebant præsumptivæ: in casu vero nostro agitur criminaliter, & requiruntur probationes, luce meridiana clariores. Aliud est, quod tempore illius Canonis adhuc non extabat lex de celebrando *Matrimonio* coram Parocho, ac Testibus, proinde illud poterat probari per instrumentum dotale, famam, cohabitationem, ac alia indicia, quæ non concludunt de necesse. Nunc vero, cum *Matrimonium* verum, & validum celebretur in facie Ecclesiæ, aliter tale non est, oportet, quod per Testes, aut alia legitima documenta (ut pote per exhibitionem libri Parochialis, in quo describuntur nomina conjugatorum; aut instrumenti dotalis, in quo enuncietur *Matrimonium* legitime factum &c.) concludenter probetur ab Accusatore, aut Fisco. Et hoc pariter dicendum est de probatione status illius, qui *Matrimonium* iniit; nam debet concludenter probari, quod ille ordinatus fuerit in sacris; aut quod solemnem professionem emisit. Ratio est, quia delictum hoc coalescit ex duobus, puta, ex statu prohibito ad *Matrimonium* celebrandum, & ex hoc in facie Ecclesiæ celebrato; proinde utrumque concludenter probandum est.

18 Quid autem juris, si per Testes concludenter probarentur præparatoria tantum ad prædicta (nempe quod Clericus examinatus, ac approbatus fuerit ad Ordines sacros; sive, quod Reus susceperit habitum Regularem, & visus fuerit cum aliis Novitis; & quod sponsalia celebravit; aut donationes antenuptiales fecerit ei, quam nunc domi retinet) posset ne per hæc dici concludenter probatum crimen?

19 Respondeo negative. Ratio est, quia non per hoc, quod probatur antecedens, probatum remanet consequens ad illud, nisi consequens necessario sequatur ad illud antecedens; sicuti concesso antecedenti, non conceditur consequens, nisi hoc necessario ad illud sequatur. *Ferrer in Constit. Cathalaun. Gloss. 5. nu. 79. & 28. arg. l. 1. §. final. ff. de Act. & oblig.* Examen porro, & approbatio ad Ordines; admissio ad habitum Regularem, ac Novitiatus, sunt quidem antecedentia ad ordinationem, seu ad professionem respective, sicuti, & sponsalia, ac donationes antenuptiales ad *Matrimonium*; non tamen necessario sequitur, quod Ordines ex post collati fuerint, aut emissa solemnis professio, aut *Matrimonium* celebratum; nam frequenter illis præmissis non sequitur illud, ad quod illa fuerunt præparatoria, sed ab aliquibus accidentibus, aut a mutatione voluntatis impeditus fuit effectus, qui regulariter solet sequi.

20 Quo ad probationem polygamiæ duo itidem probanda sunt, nempe constantia prioris Matrimonii legitime initi, & celebratio secundi, ut dicunt Doctores *Diana Par. 4. Tract. 7. Resol. 4. §. Notandum. Carena par. 2. Tit. 5. nu. 52.* Probatur autem *Matrimonium* sive primum, sive secundum per Testes, qui interfuerunt in Ecclesia, quando sponsi coram Parocho contraxerunt de præsenti. Probatur pariter per legitimam attestationem, autentice extractam a libro, in quo Parochi solent describere nomina eorum, quos in *Matrimonium* conjunxerunt, ut multi scribunt *Mascard. Caputaquen. M. Anton. Rota Roman. Carena Nicol. de Janua apud Bordon. sacr. Tribunal. cap. 22. q. 40. n. 76.* Similiter probatur per Instrumentum dotale, stipulatum post *Matrimonium* contractum, in quo enuncietur, quod *Cajus*, & *Berta* legitime juncti sunt in *Matrimonium* juxta leges S. R. E. Ratio autem dictorum est, quia omnes præcitatæ scripturæ plenam fidem faciunt in judicio. Vult autem *Bordonus* loco citato, quod *Matrimonium* etiam probetur per authenticam attestationem Baptismi, in qua enuncietur, baptizatum esse filium N. & N. jugalium. Sed hoc universaliter non puto verum, nisi appareat, quod jugales ipsi contraxerint in eadem Ecclesia, in qua baptizatus est filius; aut Parocho attestanti de baptismo collato, constiterit per legitima documenta, jugales legitime contraxisse, quod apparere non potest ex sola attestatione Baptismali. Frequenter enim accidit in magnis Urbibus, quod vir, & mulier vadant ad habitandum de novo in una Parochia, valde remota ab ea, in qua habitabant: sive, quod ambo exteri sint, & vadant ad habitandum in Villa, & dicant, se esse *Matrimonio* junctos, & hoc communiter a vicinia reputetur verum: aut etiam attestationes falsas de eorum *Matrimonio* ostendant Parocho, qui filium baptizatum testetur esse filium *Caij*, & *Bertæ* jugalium, in sua Parochia degentium, cum tamen ipsi non vivant in *Matrimonio* vero, sed in concubinatu. Unde concludo, quod per talem fidem Baptismi filii concludenter non probatur *Matrimonium* genitorum.

21 Non sufficit autem probatio utriusque *Matrimonij*, sed oportet probare per testes legitimos, quod secundum *Matrimonium* initum est, dum adhuc viveret prima Vxor. Ratio est, quia duo *Matrimonia* inire prohibitum non est, sed polygamiæ malitia consistit in hoc, quod, constante primo, aliud *Matrimonium* contrahatur; proinde talis constantia probanda est, ut concludenter probatum remaneat delictum.

22 Quid autem juris, si per unum Testem, omni exceptione majorem probaretur, vixisse Uxorem primi *Matrimonij*, quando secundum celebratum fuit, Reus autem negaret? Respondeo, quod Reo incumberet onus concludenter probandi mortem primæ conjugis precessisse celebrationem secundi *Matrimonij*: aut si hoc minime præstaret, deberet subijci torturæ, & si persisteret in negativa, dimittendus esset. Ratio est, quia ex dicto Testis omni exceptione majoris, Reus constitui potest in examine rigoroso, ut *Part. p. Tit. Tortura. nu. 58.* probavimus; unde debet ipse aut concludenter reprobare dictum Testis, aut per tormenta purgare indicium contrarium.

23 Sed quid dicendum, si Reus probaret, primum *Matrimonium* fuisse nullum, (licet contractum in facie Ecclesiæ) ex aliquo impedimento dirimente, solis conjugibus notum pro tunc?

24 Respondeo, quod in foro animæ ille non peccasset, nec posset dici polygamus, quia conscius

fcius de nullitate prioris *Matrimonij* esset vere solutus, nec impeditus esset cum alia contrahere. Sed in foro externo aliud est dicendum; ex eo enim, quod *Matrimonium* celebratum fuit in facie Ecclesiæ, semper habetur pro legitimo, donec ab Ecclesia ipsa declarata non fuerit illius nullitas. Si ergo non facta tali declaratione, aliud *Matrimonium* contraxit, censendus est in foro fori polygamus, & puniri debet non quidem tanta pœna, ac si esset polygamus etiam pro foro animæ, sed alia minori, Judici arbitraria. Ratio est, quia ejus delictum non esset perfectum in toto suo genere, sed solum in aliqua sui parte, puta, in negligentia in non procurando, quod nullitas prioris *Matrimonii* per Ecclesiam declararetur.

25. Demus autem casum, quod externus venisset ad habitandum in locum, valde distantem a sua Patria, & per longum tempus, puta, per annum, aut biennium ibi commorando, publicaret, se Uxorem non habere, & ut solutus in vicinia communiter reputaretur; ab aliquo autem, aut aliquibus conterraneis suis sibi ræpræsentatum fuisse, Uxorem, quam reliquit in Patria, obiisse, & ipse motus ex hoc *Matrimonium* novum contraxisset, superstite tamen adhuc Uxore, deberet ne iste, ut verus polygamus castigari?

26. Respondeo, quod casus iste potius metaphysicus est, quam ut possit in facto evenire; siquidem juxta instructiones, a suprema Romana Inquisitione transmissas circa statum liberum exterorum, qui volunt contrahere *Matrimonium*, oportet, quod quivis probet per Testes, & alia documenta suum statum liberum a tempore sui discessus a Patria, usque ad tempus ineundi *Matrimonii*. Sed demus, quod ex negligentia Parochi talis inquisitio non fieret, sed ad celebrationem *Matrimonii* iste fuisset admissus, dico, quod quo ad forum animæ iste revera non esset polygamus, quia ex relatione sibi facta, se teneret solutum per mortem Uxoris. Tamen revera punibilis est; quia in re tanti momenti tenebatur diligentiam adhibere de veritate mortis primæ Uxoris, nec fidere dicto simplici unius, aut alterius. Insuper dolum aliquem prodidit, dum apud omnes professus est se non esse conjugatum, cum tamen Uxorem in Patria reliquisset, ex quo mendacio colligi potest, se animum habuisse *Matrimonium novum* contrahendi, cum suo dicto *Matrimonium* præcedens amolitus esset. Proinde pœna polygamorum esset multandus.

Poenæ.

S U M M A R I U M.

27. QUO ad Clericos in sacris, aut Religiosos solemniter professos, contrahentes *Matrimonium*, prima pœna est excommunicatio, lata in *Clement. unic. de consang. & affinit.* in qua tali Censura feriuntur Religiosi, contrahentes *Matrimonium*; & Laici scienter ducentes Moniales professas in Uxores; & præcipitur Prælatis Ecclesiarum, ut illos, ac illas excommunicatas publice nuncient, donec separentur, & absolvantur. Talis excommunicatio incurritur, quamvis *Matrimonium* non fuerit consummatum, sed sufficit contractum, ut scribunt *Sanchez de Matrim. lib. 7. disp. 48. num. 6.* & *Suarez de Cens. disp. 23. sect. num. 20.* quamvis, quo ad alias pœnas requiratur consummatum. Absolutio autem a tali Censura pertinet ad Episcopum, ut notat ibidem *Glossa in V. Obtinere de consang. & affin.* si tamen Rei fuerint nominatim denunciati ad normam illius Decretalis: si vero denunciati non fuerint, quilibet Confessarius eos absolvere potest, quia nulli reservata est, ut firmat *Thesaur. de Pæn. par. 2. V. Matrimonium cap. 4.*

28. Alia pœna Clericorum, ac Religiosorum, ut præfertur, contrahentium *Matrimonium*, est irregularitas, & hæc incurritur ob bigamiam similitudinariam, ut scribit *Suarez de Censur. disp. 23 sect. 5. num. 11.* & *Sanchez. de Matrim. disp. 46. lib. 7.* Moniales autem contrahentes *Matrimonium*, *text. in cap. Quotquot 27. quæst. 1.* dicuntur bigamæ, & ut notat ibi Glossa *in V. Debebunt 27. q. 1.* inhabiles sunt ad gradus, ad quos solæ Virgines Moniales assumuntur; possunt tamen super hoc ab Episcopo misericorditer dispensari, ut ibidem dicit *Glossa* prima.

29. Tertia pœna est, quod ut supra dictum est Rei hujusmodi sunt suspecti de hæresi, & tradendi proinde sunt Inquisitoribus. Pœnæ autem, quæ ab ipsis infliguntur, arbitrariæ sunt *Eminentissimis Cardinalibus Supremis Inquisitoribus*, qui eas temperant arbitrio suo, regulato a circumstantiis facti; & aliquando extenduntur usque ad damnationem ad triremes.

30. Quò ad polygamos autem de jure Civili distinguendi sunt casus. Siquidem aut Reus duas tantum Uxores simul habet, aut plures; Si duas tantum, ex magis recepta opinione Doctorum *Salyc. in l. Eum qui C. de Adult. Angel. Tract. malef. V. che hai adulterato num. 65. Alex. Cons. 165. lib. 7 Didac. Epitom. de sponsal par. 2. cap. 7. §. 3. num. 6. Boss. tit. de Coit. damnat. num. 78.* pœna est publicationis partis bonorum, ac relegationis, si Reus est persona honesta: si vero vilis, aliqua pœna corporali afficitur, ut fustigationis, & hanc sententiam probavit etiam *Excellentissimus Mediolani Senatus*, ut scribit *Ægidius Bossius* loco citato. Autumat autem *Menoch. de Arbitr. Judic. lib. 2. Cas. 420.*

Cas. 420. *num.* 104. *& seqq.* posse hanc pœnam, quam dicit Judici esse arbitrariam, extendi etiam ad ultimum supplicium: sed a prima opinione non est recedendum.

31. Si autem plures duabus Uxores simul duxit polygamus, pœna mortis puniendus est, ut scribit *Gramat. Vot.* 17. *num.* 5. & ejus fundamentum est, quia multa sunt crimina, quæ de se pœnam mortis non merentur, quæ tamen, si frequentata a Reo sunt, ultimo supplicio vindicantur, ut apparet in furto triplicato, pro quo mors infertur. Hæc autem sententia confirmata fuit in Gallia, ubi quidam damnatus fuit ad mortem, eo quod quatuor Uxores simul duxit; licet ex lepido ipsius dato responso, quod dedit *Regi Carolo*, sibi obviam facto, dum ad supplicium duceretur, ex *Regis* clementia a suspendio imminenti liberatus fuit, ut refert *Boss. Tit. de Coit. damna. num.* 78. Revera tamen talium pœna arbitraria est Judici, ut dicunt Doctores *Præposit. in cap.* 2. *num.* 2. *de Sponsal. Diaz. pract. Canon. cap.* 74. *& ibi Butr. Nevizz. Sylu. nupt. lib.* 4. *num.* 43. *arg. l.* 2. *C. de Incest. nupt.* fulti argumento legis, & eorum arbitrium, spectata criminis atrocitate ex circumstantiis, ad mortem Rei potest extendi.

32. De jure autem Canonico antiquo, polygamus punitur publica ignominia, ut argumento *cap. D. Benedicto* 32. *quæst.* 1. scripsit *Abbas in cap. Cum haberet num.* 3. *vers. Et vide de eo qui dux. in matr. quam poll.* & post eum alii *Didac. Epitom. de Sponsal. par.* 2. *cap.* 7. §. 3. *num.* 6. *Bermon. Tract. de Publ. concubin. V. Monemus num.* 2. Sed, pace talium, illud capitulum male adaptatur casui nostro, nam Textus ibi loquitur de quodam *Benedicto*, qui cum Uxorem haberet, alterius Uxorem sustulerat, & cum ea in concubinatu utrinque adultero vivebat; nec tamen hanc secundam desponsaverat. Proinde pœnæ, latæ in illo capitulo, sunt contra publice Adulteros, non autem contra polygamos.

33. Quidquid autem sit de Jure antiquo, ac antiquato, de jure novo polygami juxta dicta supra *num.* 11. ut suspecti de hæresi judicantur ab Inquisitoribus: pœna vero illorum est, quod si duas tantum Uxores simul habent, damnantur ad triremes per quinquennium; si plures duabus, damnantur similiter ad septennium, aut decennium. Nobilibus Reis pœna supradicta commutatur in carcerem, pecuniam, ac alias salutares pœnitentias, ut scribit *Bordon. Sacr. Tribun. cap.* 22. *q.* 41. *n.* 79.

34. Quid autem, si Reus per Testes falsos probasset se esse solutum, exinde secundum *Matrimonium* iniisset? Respondeo, quod pœna supradicta augeri debet, & de facto augetur, prorogando durationem triremium per biennium ultra terminum supra narratum, ut loco citato tradit *Bordonus*: & ratio est, quia inducendo Testes falsos, addit delictum delicto, ob quod augeri meretur pœna.

35. Quæ autem pœna debetur Mulieri, quæ duos, aut plures desponsavit, primo vivente, & hoc scienter, ac dolose? Respondeo, quod hæc gravius crimen committeret, quam Vir plures Uxores simul ducendo, & ratio est, quia pluralitas Maritorum magis repugnat antiquæ, Divinæ, Evangelicæ, naturalique legi, quam ipsa Uxorum pluralitas, ut pluribus rationibus probant *Dominicus Soto in* 4. *sentent. dist.* 33. *quæst.* 2. *art.* 3. ac *Augustinus de Ancona Sum. quæst.* 53. & rationi naturali repugnare Maritorum pluralitatem contra *Platonem* egregie demonstrat *Lactant. Divin. instit. lib.* 3. *cap.* 21. Quapropter dictaret ratio, quod Mulier, ut prætertur polygama, gravioribus pœnis afficeretur, quam Vir. Tamen ob sexus fragilitatem, mitius punitur; & ideo hujusmodi Mulieres, ut scribit *Bordon. Sacr. Tribunal. cap.* 22. *quæst.* 41. *num.* 79. fustigantur, & carceribus mancipantur.

§. VI. Sortilegium.

SUMMARIUM.

1 *Sortilegii etymologia.*
Definitio Sortilegii desperandi laboris est.
Assignatur definitio Sortilegii in genere.
2 *Dolus non est absque scientia, & voluntate mali.*
3 *Sortilegium procuratur mediis inutilibus, & quæ sint.*
4 *Medium vetitum est opera Dæmonis.*
5 *Sortilegium potest committi tam ad damnum, tum ad utilitatem.*
6 *Variæ species Sortilegiorum.*
7 *Triplex est medium Sortilegii.*
8 *Pactum expressum cum Dæmone, quando stipuletur cum Magis, Strigibus, &c.*
Cæremoniæ, quæ fiunt inter Magos, & Dæmonem.
9 *Magorum, & Strigium conventicula.*
Talia conventicula aliquando sunt imaginaria.
Frequentius Magi a Diabolo corporaliter ad ea deferuntur.
Historia cujusdam Doctoris Magi, qui docebat, conventiculum Magorum esse phantasticum.
10 *Magi appellandi sunt Apostatæ a fide, non Hæretici.*
11 *Pactorum Magi cum Dæmone major gravitas a quibus circumstantiis desumenda.*
12 *Ratione mediorum ad Sortilegia quomodo crescat gravitas.*
Res sacræ, quæ nam majorem, aut minorem gravitatem importent, si violentur.
13 *Dæmonis expressa invocatio quando eveniat.*
14 *Tacita invocatio Dæmonis quando contingat.*
15 *Opinio, quod invocatio Dæmonis interveniat quandocumque usurpantur media inutilia ad effectum, qui intenditur.*
16 *Impugnatur dicta opinio.*
Si fiat expressa protestatio excludendi concursum Diaboli, excluditur ejus invocatio.
17 *Diabolus in Sortilegiis requirit intentionem operantis, sicut Christus in Sacramentis.*
18 *Opinio Bordoni, quod expressa protestatio non excludat pactum tacitum cum Dæmone.*
19 *Impugnatur primum fundamentum dictæ opinionis.*
20 *Respondetur ad secundum fundamentum.*
21 *Expugnatur tertia ratio Bordoni.*
Protestatio contra factum quando non revelet.
22 *Respondetur ad ultimam rationem.*
Contractus, pendens conditionate a voluntate duorum, quando dissolvatur per dissensum unius contrahentis.
23 *Concluditur, quod Sortilegium non committit, qui expresse protestatur contra illius effectum, si secuturus sit ex Diabolica cooperatione.*

24 *Re-*

24 *Respondetur ad rationem Sanchez.*

25 *Quando utens mediis inutilibus, nec tacite, nec expresse invocans Dæmonem: nec expresse illius concursum detestans, Sortilegium nil minus committat.*

1 **S***Ortilegii* nuncupatio secundum nominis etymologiam, deducitur a *sorte*; unde juxta *Isidor. Etymolog. lib. 8. cap. 9. & habetur. cap. 1. can. 26. q. 1.* Sortilegi sunt, *qui sub nomine fictæ religionis per quasdam, quas Sanctorum sortes vocant, divinationis scientiam profitentur*. Sed quia talis descriptio convenit tantum *Sortilegio* divinatorio, de quo infra dicemus, non in universum aperit, quid sit *Sortilegium*. Hujus definitionem in se apud Auctores, quos videre licuit, mihi invenire minime successit, cum genus sit sub se comprehendens tot species, ut earum definitiones investigare *desperati sit laboris*, ut ait *Carpzov. Pract. crimin. Par. 1. quest. 48. num. 9.*, & proinde pari difficultate laboret ipsarum generis definitionem assignare. Putarem tamen, ita posse commode definiri. *Sortilegium est actus humanus, quo per media inutilia, aut vetita aliquis effectus procuratur ad damnum, aut utilitatem propriam, aut alienam.*

2 Dicitur signanter *actus humanus*, nempe procedens ab homine sciente, & volente; cum enim *Sortilegium* crimen, & quidem atrocissimum sit, ut infra videbimus, debet in eo inesse dolus, qui ex vulgatis est anima delicti: dolus autem malus esse non potest absque scientia, & voluntate mali *arg. l. 1. § 2. ff. de Dolo malo.* Hinc est, quod, si sortilegus utatur ministerio alterius, qui nesciat ad quid tendat actio, quam ille sibi faciendam jubet, criminis ejus non est formaliter, sed materialiter tantum particeps, unde neque de eo puniendus venit.

3 Dicitur *per media inutilia*, sive enim utatur rebus naturalibus quidem, non tamen pollentibus virtute talem effectum producendi; sive verbis prounnciatis, aut scriptis; aut observatione alicujus effectus naturalis, ut nempe garritus, volatus &c. avium in *Haruspicina*; aut actione aliqua, inepta ad intentum, ut est fortuita aperitio *Bibliorum sacrorum* in divinatione; aut invocatione, & ministerio Dæmonis circa rem, quam præstare nequit, ut est futurorum eventuum, aut secretorum cordis cognitio, cæci a nativitate illuminatio &c. semper dicenda sunt talia *media inutilia*. Et advertendum: quod *inutile* hic capitur non pro eo, quod actu effectum intentum non producit, quia hoc modo vocari posset *Sortilegium*, quando res naturales, quæ aliquando profuerunt ad sanationem, hic, & nunc nullo modo prosunt, quod ridiculum esset; & hoc modo vocari possent frequenter Sortilegi Medici, ac Chirurgi, qui medicamenta applicant, quæ sanitati non prosunt, imo potius obsunt: sed dicitur *inutile etiam in potentia*, quando scilicet res aut naturalis, aut artificialis nullam ex se virtutem habet attingendi nec totaliter, nec partialiter effectum intentum.

4 Dicitur *aut vetita*; nam *Sortilegium* est, quando ad aliquem effectum obtinendum aliquis utitur ministerio, & ope Dæmonis, qui, cum potentiam habeat ad illum effectum producendum, dici non potest, quod ejus operatio inutilis sit, nec qui illo utitur, diceretur uti medio inutili: sed bene adhibet medium *vetitum*, quandoquidem Divino, humanoque jure, ut magis infra patebit, vetitum est medio, sive auxilio Dæmonis uti ad quemvis effectum, sive proficuum, sive nocivum procurandum.

5 Dicitur tandem *ad damnum, aut utilitatem propriam, aut alienam*, siquidem hoc crimine *Sortilegii* delinquit tam, qui per recitata media procurat utilitatem propriam, aut alienam, ut in sanatione ægritudinum, recuperatione rerum furto ablaturam &c. quam, qui taliter procurat damna aut publica, aut privata.

6 *Sortilegii* sex species enumerat *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 18. num. 1.*, puta, *Sortilegium* amatorium, defensorium, revelatorium, lucratorium, malefactorium, & divinatorium. Sed talis divisio cum videatur esse de speciebus specialissimis *Sortilegii*, insufficiens est; nam dantur *Sortilegia*, quæ non inducunt amorem, sed odium, ac inimicias; alia, quæ non defendunt, sed defensionem sortilege procuratam contrario sortilegio destruunt, & offendunt; alia, quæ revelationem impediunt, ut *Sortilegium* taciturnitatis; alia, quæ corporali sanitati prosunt, ut sunt tot remedia superstitiosa, ut proinde sortilegia benefactoria constituant; ac centum alias *Sortilegiorum* specialissimas species dari perspicuum est, quæ diversificantur ratione objectorum, & finis, circa quæ, & cujus causa fiunt. Quocirca data divisio redditur insufficiens, & si sufficientem assignare vellemus, impossibilem, aut sane summe difficilem provinciam aggrederemur.

7 Melius ergo dicemus, assignando divisionem genericam *Sortilegii*, eam desumendo a diversitate mediorum, quibus committitur. Dico igitur, quod triplex est genus *Sortilegii*, primum est, in quo sortilegus utitur rebus, aut actionibus cum pacto expresso cum Dæmone: secundum, quando iisdem utitur cum pacto tacito cum eodem; tertium est, quando quis simpliciter, & absque ullo pacto expresso, aut tacito cum Dæmone utitur rebus, (sive sint res naturales, sive artificiales, sive signa) quæ nullam habent connexionem cum effectu intento, ut proinde *media inutilia* censeantur: talis autem divisio sufficiens est, cum adæquate comprehendat omnes species *Sortilegiorum*.

8 Pactum expressum cum Dæmone init Sortilegus, quando invocat ex se Dæmonem, qui visibiliter ei apparet, & cum eo paciscitur; aut cum mediatione alicujus Magi pactum cum eodem init; aut cum in conventu Magorum, sedente Dæmone in throno suo, solemnem professionem infamis artis in manibus suis emittit, prout multi Doctores tradunt. *Paul. Ghirland. Tract. de Sortileg. q. 7. nu. 57. & 28. Jo. Vujer. de Præstig. lib. 2. cap. 2. Bodin. de Dæmonom. lib. 2. cap. 4. Godelman. de Mag. lib. 1. cap. 2. nu. 8. Damhoud. Prax. crimin. cap. 61. num. 115. Carpzov. eo Tit. Part. 1. q. 48. nu. 10. & quæst. 49. nu. 15.* Porro petitionem suam proponit Magus futurus, ut pote se transferendi quo velit; inveniendi thesauros; potiendi quavis fœmina, sibi bene visa, aut alia pro libito. Dæmon autem illa se præstiturum stipulatur. Pro his obtinendis Magus corpus, & animam suam Dæmoni possidendam tradit; illi obsequium, & obedientiam promittit; fidem *Jesu Christi* abnegat; Baptismo cæterisque Ecclesiæ Sacramentis renunciat; Crucem Christi pedibus conculcat; sacrilego Baptismo a Diabolo initiatur, in quo aliud nomen sibi imponitur; prostratione, atque aliis si-

gnis

gnis adorationis veneratur Diabolum, quem pro Deo habet; a Diabolo stigmatizatur charactere suo, qui non est semper ejusdem formæ, aut figuræ: aliquando enim est simile vestigio leporis; aliquando pedi busonis; aliquando araneæ, aut catello, aut gliri: imprimitur autem in partibus corporis magis occultis, viris quidem aliquando sub palpebris, aliquando sub axillis, aut labiis, aut humeris, aut sede ima, aut alibi: mulieribus autem plerumque sub mammis, aut intra loca muliebria; exinde scribitur schedula contractus, ut præfertur, stipulati inter Dæmonem, & Magum, qui si scribere scit, eam sua subscriptione, facta proprio sanguine, vice atramenti, firmat, & Diabolus eam servat. Sic peracta professione solemni, (in qua horrendæ aliæ interveniunt impietates, quas brevitatis causa ommitto, quas qui vult fusius videre, adeat *Franciscum Mariam Guaccium* in suo *Compendio Malefiearum lib.* 1. *cap.* 7. *per tot.* qui eas recitat) assignatur a Demone præsidente alius Diabolus, qui vocatur *Magistellus*, qui instruit illum in arte maleficiandi, cum quo noviter professus secedit in partes, & cum eo carnaliter commiscetur, illo quidem in specie fœminæ, si initiatus est vir; in forma vero viri, & aliquando Satyri; aliquando hirci, si fœmina est professa. Infamis porro tam execrandi facinoris professores vocantur *Magi*, *Præstigiatores*, *Striges*, *Lamiæ*, vel *Sagæ*, ut scribit *Joannes Georgius Godelmannus T.act. de Mag. Venef. & Lam. lib.* 1. *cap.* 2. *nu.* 7. *& lib.* 2. *cap.* 1. *nu.* 13.

9 Conveniunt exinde noctu tempore, & loco statutis a Diabolo Magi, ac Striges ad ludos, in quibus fiunt commessationes, choreæ, & carnalis commixtio; renovatur ab illis adoratio Diabolo præstita, cui rationem reddunt de maleficiis patratis a tempore ultimi conventus, & si nullum maleficium patraverint, severissime vapulant. Ad tales autem ludos corporaliter deferuntur a Dæmone, & non per solam imaginationem, ut scribunt nonnulli *Jo. Vujer. de Præstig. Jo. Franc. Ponzinib. de Lami. nu.* 45. *& seqq. Petr. de Apone aqud Carpzov. Par.* 1. *quæst.* 48. *nu.* 13. qui ajunt, illa esse mera somnia, ac phantasmata, causata ab humore melancholico, quem Diabolus commovet, non amoto corpore Magi, aut Strigis a cubili suo, cui opinioni favent *cap. Episcopus* 26. *q.* 5. *Concil. Ancyran. cap.* 24. *Concil. Roman.* 4 *sub Damas. cap.* 5. *apud Lauræa. in Epitom. Canon. V. Saga.* Sed non negamus, quin aliquando talibus Maleficis, ita illudat Diabolus per somnia, in quibus interesse videntur talibus nefandissimis congressibus; hoc enim fatemur tum ob auctoritatem citatorum Canonum, tum ob plures historias, quæ circa hoc referuntur a probatis Auctoribus. Tamen ordinarie, & ut in pluribus illi ad nocturnos ludos corporaliter deferuntur, ut probatur per depositiones ipsorum Magorum, & per multas historias, quæ convincunt talem corporalem delationem Dæmoni possibilem, ut patet ex Evangelio, ubi Diabolus corporaliter deportavit Christum supra pinnaculum templi, & supra montem. Et in hanc sententiam conveniunt plures Theologi, & Canonistæ, *Grilland. Remig. Petr. Damian. Sylvest. Abulen. Cajetan. Alphons. a Castr. Sixt. Senen. Crospet. Spina. Anani.* quos tradit *Guaccius Compend. malefic. lib. p. cap.* 15. *V. Altera. fol.* 69. Et notabile circa hoc tradit *Carpzov. Par.* 1. *q.* 48. de quodam *Magistro Guilielmo Linensi*, *Doctore Theologiæ*, damnato de Magia 1453. die 12. Decembris. Hic confessus est, se pluries corporaliter convenisse cum aliis Magis ad adorandum Diabolum, quin etiam instrumentum reciprocæ obligationis cum Dæmone, in quo sponsiones, & pacta hinc inde inita continebantur, delatum in judicio fuit; inter quæ unum erat, Doctorem obligatum esse, ut publice concionetur, quidquid de Magia, & prædicta corporali Magorum deportatione ad ludos prædicatur, fabulam esse, non posse fieri; nullamque fidem sermonibus istis haberi oportere. Quibus concionibus augebatur mirum in modum Magorum numerus, & se confirmabat, dum ab illis persequendis cessarent Judices, quibus tali doctrina suadebatur, injustum esse Magos ultimo supplicio tradere, cum sola imaginatione phantastica peccarent.

10. Crimen ergo talis pacti, sub dicta forma cum Diabolo initi, supra cætera atrocissimum est, continet enim apostasim a fide, dum *Christo* renunciat; sacrilegium, dum Baptismum, ac cætera Sacramenta abnegat; idololatriam, dum Diabolum adorat; & carnale delictum gravius bestialitate, dum cum Diabolo carnaliter Magi commiscentur. Communiter scribentes vocant opera talium Magorum *hæreticalia*: sed, salva omnium reverentia, talia appellari minime possunt. Hæreticus enim est, qui retenta alioquin fide *Christi*, ac Catholicæ Ecclesiæ, aliquem, aut aliquos ejus articulos pertinaciter negat. Sed Magi in totum fidem Christi abnegant, & ei renunciant. Tales autem non debent vocari Hæretici, sed *Apostatæ*, ut bene docet *Bordon. Sacr. Tribunal. cap.* 9. *num.* 14. Sequitur igitur quod sacrilega eorum *Sortilegia* vocari non debent hæreticalia, sed *Apostatica*.

11. Tale pactum, ut supra expressum, prout diximus atrocissimum ex se est delictum, tamen crescit in malitia, si, eo supposito, Magus sortilegia sua exercet, & hoc dupliciter, puta, ratione finis, & ratione mediorum. Ratione finis, si sortilegia ordinata sunt ad damnum alicujus, graviora sunt, quam si fuerint ad utilitatem, & ratione damnorum adhuc crescere potest malitia, quia si sunt contra personam alicujus graviora sunt, quam si sint contra ejus bona; pariter, si sunt ad necem ejus, graviora sunt, quam si sint ad solam ægritudinem; itidem si sit persona utilis, aut necessaria Reipublicæ, gravius est damnum, quam si persona sit gregaria; tandem si damnum tangat multos, ut si per *Sortilegium* procuretur grando universalis per totum territorium, aut morbus epidemicus, aut popularis &c. gravius erit, quam si grandine atteratur fundus, aut impetratur sanitas alicujus privati, ut patet.

12. Ratione mediorum potest adhuc crescere malitia Malefici; nam, si media sunt profana, puta, res mere naturales, aut artificiales, ut puta, herbæ, lapides, characteres, imagines, &c. non augent gravitatem *Sortilegii*: at si res sacræ sint ratione injuriæ, quæ committitur contra Religionem, augent gravitatem delicti. Distinguuntur autem media sacra; nam alia sunt Sacramenta, alia sunt sacramentalia. Super omnia atrocissimum est crimen ratione medii, quando Magus utitur *hostia*, aut *vino*, rite *consecrato*, aut *Chrismate*, *Oleo Cathecumenorum*, aut Infirmorum; siquidem hæc sunt aut formale Sacramentum, aut materia Sacramentorum. Sacramentalia itidem suas habent

grada-

gradationes; nam sacca vasa, quæ oleo consecrantur, & immediate inserviunt sacrificio conficiendo, aut conservando, primum dignitatis inter sacramentalia obtinent, ut sunt calix, patena, pixis, lunula ostensorii, lapis consecratus. Mox alia, quæ benedicta solum sunt, & pro sacrificio offerendo inserviunt, ut corporale, palla, velum, bursa, & vestes omnes Sacerdotales. Inde alia benedicta solemniter, ut Cereus Paschalis, candelæ trianguli, aut quæ benedicuntur in festo *Purificationis B. M. V.* aqua fontis benedicti in Sabbato sancto, & vigilia Pentecostes. Postea reliquiæ, seu imagines Sanctorum, Crux, ac aliæ supellectiles Ecclesiæ, ut tobaleæ, candelabra, urceoli &c. Tandem locus, aut tempus cultui Dei dicatus, ut si sortilegium fiat in templo, Cœmeterio, aut Sacristia &c. vel die Dominico, aut alia solemnitate, aut festo; & si usurpentur nomina Dei, aut Sanctissimæ Virginis, aut Sanctorum, vel verba Sacræ Scripturæ. Omnia prædicta sacra vocantur, ut tradunt passim Doctores, *Graff. P. 1. lib. 2. c. 5. n. 12. & seqq. Farinac. Q. 181. a nu. 15. Sot. in 4. dist. 15. Q. 2. art. 3. Fleron. Cas. reservat. 1. V. Maleficium num. 8. Belloch. eo tit. par. 2. q. 1. n. 50. Mazzuckel. eo tit. disp. 2. cap. 10. num. 117.* & aggravant delictum pro ratione dignitatis eorum, quæ ad *Sortilegium* usurpantur.

13 Habens igitur cum Diabolo tale pactum, quando *Sortilegium* aliquod intentat, semper invocat Dæmonem, sive hoc faciat expressis verbis, sive simplici facto, ad quod scit Diabolum sua operatione concurrere; ex hoc enim, quod scit, quod ad positionem talis signi, talis effectus Diabolo operante sequetur, apponendo signum, facto illo Diabolum expresse invocat, ut docet *Cajetan. 2. 2. Quæst. 95. art. 3. init.*

14 Tacita autem Dæmonis invocatio tunc est, cum quis sciens media, quibus utitur ad talem effectum procurandum, esse ex se inutilia ad illum, nisi aliqua supernaturali virtute adjuventur, tamen illis utitur, quamvis sciat, eam operationem esse a Diabolo, cui tamen non vult in cæteris communicare; & hic dicitur operari ex *pacto tacito* cum Demone, quia virtualiter concurrit cum voluntate illius Malefici, qui expressum pactum cum Diabolo iniit, ut ad positionem illius signi, a quocumque fieret, talis effectus sequeretur.

15 Scio quidem multos Doctores apud *Sanchez Cajetan. Navar. Valent. Sayr. Martin. Delrio. Suarez. apud Sanch. Moral. lib. 2. cap. 38. num. 3.* velle, quod, si quis mediis inutilibus aliquem effectum intentat, sempec Dæmonem invocat, quamvis hoc sit præter ejus intentionem, quia utitur mediis vanis, quibus libentissime Dæmon se immiscet, & proinde vult a Dæmone adjuvari, aut edoceri.

16 At hæc doctrina mihi sempec dura visa est; nam actus humanus, dummodo non involvat in facto ipso essentialiter malitiam, (ut sunt omnes actus directe, & clare contra mandata Dei) specificatur circa bonitatem, aut pravitatem ab intentione operantis. Si igitur utens mediis vanis, intentionem nullam habet invocandi Dæmonem ad effectum, quem intendit, videre nescio, quomodo Diabolum invocet. Et circa hoc putarem distinguendum: Nam, vel operans est homo idiota, qui nescit, an tale medium sit vanum nec ne ad illum effectum; nec nllam positivam intentionem habet, ultra illud factum, de quo edoctus est, sed illum pure materialiter operatur, & illud non faceret, si sciret, Dœmonem in eo cooperari, & patet quod iste tum ratione ignorantiæ, tum ratione contrariæ intentionis, nullo modo Diabolum tacite invocat. Vel operans est vir doctus, qui bene scit, media illa esse vana, & si secuturus est effectus, hoc debere esse a virtute supernaturali, dubitat autem, an sit Divina, vel Dœmoniaca, vult tamen illud operari, quamvis non habeat positivam intentionem invocandi Dœmonem, tamen delinquit, quia volendo opus, ad quod dubius est, an Diabolus concurrat, virtualiter illum invocat. Vel est dubius, an media illa sint ex se efficacia naturaliter ad intentum, an potius a virtute suprnaturali prodeat effectus, quem tamen efficaciter vult, & patet, quod iste pari modo invocat consensu tacito Dœmonem, quia vult efficaciter illum effectum, quoquomodo sit ejus causa, naturalis nempe, aut Diabolica. Vel tandem operans vult conditionate effectum illum, cujus media an vana, ac inefficacia sint, an potius efficacia, dubius est, (cum multæ sint virtutes naturales rerum, quas curta philosophia nota hominibus ignorat) & signis externis, aut verbis protestatur, quod, si ad effectum, qui tentatur, concurrit pactum expressum, aut tacitum cum Diabolo, se illi nullo modo concurrere velle, & res, seu naturales, seu artificiales, quas adhibet pro sperato effectu, adhibere velle, & illis uti tanquam mediis ex se potentibus ad intentum, ac detestari quodcumque auxilium Diabolicum posset inesse, & cum eo nolle absolute, quod sequatur effectus, qui tentatur; Tali casu si sequitur cum tali protestatione effectus, patet, quod illud *Sortilegium* non est, & operans nullo modo cooperatur pacto tacito cum Dœmone, quem non vult, imo abjurat, ac detestatur.

17 Ratio istius ultimi dicti est, quod Diabolus simia *Christi* est, & sicut iste pro salute hominum Sacramenta instituit, ita ille ad eorundem perniciem *Sortilegia* sacrilega Magos docet, ac per eos operatur. Quemadmodum enim in Sacramentis dantur signa sensibilia, ad quorum positionem Deus infundit gratiam in hominem; sic paritec Diabolus vult a Maleficis adhiberi res sensibiles, tanquam signa, ad quæ ipse sua virtute supranaturali effectum intentum producit. Porro, sicut in omnibus Sacramentis in Sacerdote requiritur actualis, aut virtualis intentio faciendi, quod Christus instituit; & in aliquibus requiritur pac intentio in suscipiente, & si formetur intentio de directo contraria, Sacramentum non fit, nec gratia confertur; ita in omni *Sortilegio* Dæmon requirit intentionem actualem, aut virtualem faciendi id, quod ipse instituit, aut cum Mago, illius *Sortilegii* inventore, primo expresse pactus est, ut sic Diabolus ipse ab omni operante invocetur, & ex invocatione, sibi facta, adoretur. Si igitur operans expressam intentionem contrariam exprimit verbis sensibilibus, quæ Diabolus cognoscere potest, (si enim esset intentio pure interna, nullo externo signo manifestata, eam cognoscere non posset Diabolus, qui arcana cordis humani cognoscere nequit) & tamen sequitur effectus, patet, quod hic est a naturali virtute medii adhibiti, quamvis eam homo non cognoscat, non vero a virtute Diaboli, qui absque concursu intentionis humanæ actualis, aut virtualis non operatur.

18 Con-

18. Contra hanc conclusionem pugnat sententia *Burdon. Sacr. Tribunal. cap. 17. quæst. 8. num. 21. & 22.* qui vult, quod quis non possit excusari a *Sortilegio* per expressam exclusionem pacti taciti cum Dæmone factam per protestationem ab operante, qui mediis utitur. Tum quia antecedens dicitur velle, qui procurat consequens, ab illo necessario pendens. Tum quia expressa intentio, excludens pactum Diabolicum, inutilis est, quia non est in potestate hominis excludere connexionem auxilii Diabolici ab illo medio. Tum quia illa protestatio est contraria facto. Tum quia protestatio alterius in contractu, pendente a voluntate duorum, absque consensu alterius non juvat. Et pro hac sententia citat nonnullos Doctores *Navar. Tom. 2. Comm. 3. de Regular. num. 14. Simanch. tit. 63. num. 13. Sanch. Moral. lib. 2. cap. 38. n. 4. Carena Par 2. Tit. 12. num. 20.*

19. Sed, salva talium Doctorum reverentia, adducta fundamenta minime cogunt. Non primum, quia ille vult antecedens, qui vult efficaciter & absolute consequens, ad quod necessarium est tale antecedens: at si consequens est conditionate tantum volitum cum expressa voluntate repugnandi tali antecedenti, si connexionem habet cum consequenti, nullo modo potest dici, quod antecedens sit volitum. In proposito operans cum dicta contraria protestatione non vult absolute consequens, nempe effectum, sed tantum conditionate, puta, quod ad eum non concurrat tale antecedens, puta, virtus Diabolica; igitur illam nullo modo vult, nec in pacto tacito concurrit.

20 Pariter secunda ratio non concludit; falsum enim est, quod expressa protestatio contraria non excludat pactum Diabolicum; nam medium illud ex se inutile ad effectum intantum est efficax, in quantum operans intentionem habet, quod Diabolus cooperetur: sicut ergo in potestate operantis est connectere auxilium Diabolicum in opere, illi assentiendo, ita in potestate ejusdem erit illud separare per contrariam protestationem, & dissensum. Quia non est ita connexum auxilium Diaboli cum tali medio, quin separari non possit: sed sicut per pactum voluntarium cum homine conjunctum est; ita per protestationem contrariam pacto, separatur a medio.

21 Tertia pariter ratio non concludit, nam tunc dicitur protestatio contraria facto, quæ non relevat protestantem, quando factum essentialiter includit id, contra quod fit protestatio, aut necessario sequitur ad positionem facti, ut habet *Gloss. in cap. Cum M. Ferrariensis in V. sine præjudicio. Extra de Constit.* ut si aliquis fuste aliquem valide tunderet, protestando, se illi nolle dolorem, aut injuriam incutere, cum dolor, & injuria necessario sequantur ad percussionem. Sed appositio, aut usus mediorum vanorum in *Sortilegio*, conditionate volito, non includit necessario intentionem cooperandi Diabolo, quia talis usus potest esse cum & sine tali intentione; igitur talis protestatio non est contraria facto, sed potest a facto separari.

22 Ultimum tandem fundamentum non subsistit, nam aliud est loqui de contractu jam celebrato, pendente a voluntate duorum; & verum est, quod absque consensu utriusque partis non dissolvitur, nec ad hoc sufficit contraria protestatio unius; aliud est de contractu celebrando, in quo dissentiente uno, illud non potest stipulari. In proposito *Sortilegium*, quod attentatur, est ex contractu celebrando inter operantem, & Diabolum, ille quidem debet concurrere cum tacita invocatione, & pacto cum Diabolo, iste autem cum sua operatione: si ergo operans protestatur, se nolle ullo modo concurrere ad illius invocationem, nullo modo consummatur contractus, qui ex protestatione unius ex partibus non concluditur. Nec enim primus contractus celebratus inter Diabolum, & Magum, illius inventorem, intelligitur continuari in omni *Sortilegio* ex post faciendo, nisi operans concurrat intentione expressa, aut tacita, seu virtuali cum intentione Magi, qui primo expresse pactus est cum Dæmone; studium enim istius est procurare novam perditionem animarum per novam implicitam ejus adorationem, quæ fit per tacitam ejusdem invocationem; a tali autem studio desisteret, si contentus primo pacto, inito cum Mago, perficeret effectum *Sortilegum* absque nova, imo cum contraria intentione operantis.

23 Sequitur igitur ex his, quod, si quia dubius de concursu Dæmonis ad aliquem effectum, utitur mediis, quæ non apparent habere naturalem vim producendi talem effectum, & expresse protestatur, se nolle ullo modo concurrere intentione sua, si ad talem effectum concurrit Diabolus, sequitur inquam, quod iste nullo modo peccat. Sequitur etiam, quod, si tali protestatione non obstante, effectus speratus apparet, iste nullo modo est a Diabolo, sed ab occulta virtute mediorum, quæ operanti incognita est; non enim statim pronunciandus est effectus Diabolicus, si non cohæret principiis aridæ, ac curtæ Philosophiæ, cui student homines; sed multæ sunt naturales virtutes rerum, quas ipsi non callent, ut sunt effectus magnetismi, simpathiæ, antipathiæ, virium imaginationis, sive idearum, quorum magnam partem in dies aperiunt neoterici experimentalis Philosophiæ candidati. Videntur proinde, quod, qui mirabilis alicujus effectus causam, quam ignorant, Diabolo tribuunt, partes potius Diaboli tuentur, quam Dei benedicti; dum hujus Omnipotenti virtute nobis ignota debent adscribere causam, quæ hominem latet, dummodo de patenti operatione Diabolica non constat.

24 Nec dicendum cum *Sanch. Decalog. lib. 2. cap. 38. num. 4. & 11.* quod non obstante hominis protestatione contra Diabolum, iste se immiscet, quando ad opus adhibentur media inutilia, quia hoc facit, ut homines deludat: siquidem studium Diaboli est, hominem ad peccatum perducere, & per illud ad perditionem: at in casu nullum peccatum intervenit, quia homo per protestationem contrariam ad opus peccaminosum (si tale illud sit) concurrere non vult, & absque voluntate peccatum non committitur; neque Diabolus ex invocatione adorationem implicitam lucratur, cum homo talem invocationem, quæ sola intentione parari potest, longe a se propulset. Quid ergo lucrabitur Diabolus immiscendo se in tali opere, cum nihil sic ad perniciem hominis sortiatur? Non ergo dicendum est, quod semper Diabolus cooperetur, quando adhibentur media, quæ videntur esse vana ad effectum intentum; sed solum tunc, quando operans pacto tacito ipsum invocat, modo explicato supra *nu. 14.* Alias si operans expresse protestatur, se nolle concurrere cum Demone, iste non se immiscet, cum nihil pro se acquirat, quod etiam experientia constat; nam tali protestatione præmissa, aliquando sequitur effectus, aliquando

non,

non; unde arguendum, quod, si effectus sequitur, hoc sit a naturali virtute mediorum, incognita operanti; si non sequitur, patet, quod effectus speratus erat futurus ex concursu Diaboli, quem, cum operans per protestationem sit aversatus, ille idem subtraxit, nec effectus secutus est; & talis praxis multa experimenta videntur.

25 Tertia species, seu potius genus *Sortilegii* est, in quo operans adhibet media, evidenter inutilia, nec tamen intentionem aut expressam, aut tacitam concurrendi cum Dæmone habet, nec expresse protestatur, se nolle cum Diabolo concurrere, sed simpliciter adhibet media, de quibus edoctus est, nihil recogitando de concursu Diabolico; Iste quidem pariter delinquit hoc *crimine*; quia, cum utatur mediis, evidenter inutilibus, & efficaciter, ac absolute intendat effectum, tenetur inquirere de ejus causa, an licita, aut illicita sit: cum igitur deficiat in debita inquisitione, & positive nullam expressam protestationem faciat contra Diabolicum concursum, si quis in tali opere sit, tacite, ac virtualiter concurrit cum intentione Magi, primi inventoris, & hoc modo etiam iste delinquit; sed, cum ejus crimen sit negligentiæ, ac omissionis, minus est, quam cætera sortilegia, quæ ex pleno dolo, ac commissione patrantur; proinde etiam minori pœna est percellendus. Quænam vero *Sortilegia* sapiant manifestam hæresim, seu potius infidelitatem, & quæ tantum ejus suspicionem inducant, & de multis sortilegiis in specie videri potest apud *Franciscum Bordonum Sacri Tribunalis cap.18.quæst.6.& sequentibus a n.24.* qui accuratissime de omnibus tradit, quæ excribere non judicavimus.

Probatio.

SUMMARIUM.

26 *In dubio circa factum Judex pronunciare debet pro non Sortilegio; quia non præsumitur.*

27 *Pronunciandum de Sortilegio, quando evidens est impertinentia mediorum.*

28 *Quando in actu intervenit expressa invocatio Dæmonis, aut deprecativa, aut imperativa semper pronunciandum est de Sortilegio.*
Et hoc quamvis nomen Dæmonis non exprimatur, sed aliud incogniti idiomatis.
Diabolus se celat sub nomine alicujus Sancti, præsertim S. Joannis.

29 *Pariter constat de Sortilegio, si adhibentur media inefficacia, & effectus sequitur.*

30 *Præsumptio Sortilegii intrat etiam ex vanis circumstantiis, licet evidenter non malis.*

31 *Effectus judicandus Sortilegus ex brevitate temporis, in quo evenit.*
Infirmitas, si adhibitis remediis, tum calidis, tum frigidis, nec crescit, nec minuitur, judicatur procurata per Sortilegium.

32 *Quando usus Sacramentalium judicandus sit Sortilegus.*

33 *Difficilis est probatio, quod aliquis sit Magus, Strix, &c.*
Quo casu possit Judex decernere capturam contra indiciatum de magia.

34 *Perquisitio facienda in corpore, vestibus, & habitatione Magi.*
Res, quæ inventæ apud Magum, aut ejus domum, sunt indicia reatus.

35 *Instrumentum pacti initi cum Dæmone probat concludenter delictum Magi.*

36 *Libri manuscripti cum figuris, & characteribus ignotis, in quibus docetur modus faciendi Sortilegia, est indicium reatus.*

37 *Signa in persona Magi, ex quibus arguitur Sortilega ejus professio.*
Magi omnes sunt a Dæmone obsessi, & Diaboli imaginem habent in oculis.
Si torquentur etiam atrocissime Magi, nunquam possunt lacrymari.

38 *In tortura si dolorem non sentire demonstrant, aut dormiunt Magi, indicium est novi Sortilegii.*
Sortilegium taciturnitatis quale sit.

39 *Remedia, quibus Judices utuntur ad dissolvendum Sortilegium taciturnitatis.*
Ad tollendum Sortilegium non licet uti mediis vanis, & superstitiosis.
Modi liciti, quibus potest tolli Sortilegium illud.
De modo impediendi tale Sortilegium, quando consistit in solis verbis, remissive.

40 *Indicia facti, a quibus præsumi potest exercitium magiæ.*
Dæmon appetit, ut Magi filios suos instruant in Magia.
Fœminæ naturaliter cupidæ sunt vindictæ.
Simile adhærescit simili.
Conversatio familiaris cum Magis indicat similem reatum.
Magus auditus loqui cum alio, qui non videtur, præsumitur.
Sagæ corpus non repertum in cubili, aut cubiculo, in quo erat clausa, prodit ejus reatum.
Saga visu situatu, & in actu, ac si concumberet cum viro, indicat concubitum cum Dæmone.

41 *Quodlibet ex dictis indiciis sufficit ad torturam.*

42 *Quomodo cognoscantur Sortilegi operantes per pactum tacitum Dæmonis.*

43 *Quis Judex Sortilegii.*
Opinio Bordoni, quod qualibet Sortilegia privative spectent ad Inquisitorem.

44 *Opinio Caballi, quod Sortilegium sit mixti fori.*
Hæc secunda sententia est verior.
A diversitate Titulorum in jure arguitur differentia delictorum.

45 *Si accusetur Magus de hæresi, aut apostasia a fide, solus potest procedere Inquisitor.*
Si accusetur de alio maleficio sortilege patrato, potest procedere Judex Laicus.
Judex Laicus, si in procedendo reperit sortilegum apostatasse a fide, quid agere debeat.

46 *Probatur data doctrina* cap. Accusatus de Hæret. in 6.

47 *Probatur, quod de jure novo sortilegium non est de jure privativo Inquisitorum.*
Examinatur Constitutio Innocentii VIII.

48 *Expenditur Breve Alexandri VI.*

49 *Dispositio Brevis Leonis X. examinatur.*

50 *Breve Hadriani VI. expenditur.*

51 *Constitutio Sixti V. non dat Inquisitoribus facultatem privativam cognoscendi de Sortilegiis.*

52 *Opinio Bordoni, quod in quovis sortilegio, etiam simplici, intret suspicio hæresis.*
53 *Quo casu suspicio hæresis spectet privative ad Inquisitorem in accusato de Sortilegio.*
54 *Alia ratio Bordoni.*
55 *Resolvitur dicta ratio,*
Delegatio quando fiat privative ad alios, & quando cumulative.
56 *Tertia ratio petita a consuetudine.*
57 *Respondetur, & concluditur, Sortilegium esse crimen mixti fori.*

26. Difficillima profecto est probatio *Sortilegiorum*, tum quia mirandi quidem, ac extraordinarii effectus, qui proveniunt naturaliter, maxime in mulieribus, ut plurimum a vulgo, ac etiam a Medicis, parum in sua arte peritis, tribuuntur Dæmoni, per *Sortilegia* operanti; proinde cautus, ac oculatus debet esse Judex in pronunciando constare de *Sortilegio*. Distinguendum autem puto circa probationem, siquidem aut loquimur de probatione corporis delicti, puta, quod in aliquo facto *Sortilegium* intervenerit: aut loquimur de probatione reatus alicujus accusati, quod sit professione Sortilegus, aut Magus: utraque autem probatio, ut dicebam, summe difficilis est. Quo ad primum, sciendum est, quod, si ex circumstantiis facti res dubia est, an in facto intervenerit *Sortilegium* nec ne, pronunciandum est pro non *Sortilegio*; ratio est, quia delicta non præsumuntur *cap. de Jurejur. cap.2. de Reg. jur. in 6.* ideo semper judicandum est pro non delicto, quando versamur in dubio.

27 Pariter, quando operans usus est mediis, quæ videntur naturalem habere vim, sed cum aliqua circumstantia temporis, loci, aut modi &c. de qua dubium est, an illa possit esse Sortilega, nec ne, pronunciandum est favore Rei, ob rationem supra datam. Sed si apparet evidenter de impertinentia circumstantiæ ad effectum, quamvis media sint naturalia, dicendum est *Sortilegium* intervenire; *ut ex D. Thoma 2. 2. quæst. 96. art. 2. ad p.* docet *Martinus del Rio Magic. Disquis. par.2. q.4. sect. 1.* Debet autem Judex adhibere peritos, ut judicium ferant de virtute circumstantiarum, quæ ab imperitis possunt existimari impertinentes ad effectum, a Peritis vero potest earum virtus agnosci,

28 Pronunciandum autem est, *Sortilegium* esse, quando in actu intervenit expressa invocatio Dæmonis, sive imperativa sit, sive deprecativa in quocunque casu; sive media possint habere naturalem vim ad effectum, sive non, quia semper in his casibus intervenit Dæmonis auxilium, ut cum communi docet *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 18. quæst. 5. num. 23.* Et quamvis expressum nomen Dæmonis non interveniat, sed nomina inaudita, ac insolita, seu verba incogniti idiomatis, sive etiam nomina Sanctorum; tamen indicia hæc sunt Diabolicæ invocationis expressæ per verba, quamvis operanti minime nota, aut palliata Sanctorum vocabulis. Ratio est, quia Diabolus studet cultum suum quoquomodo ampliare, & eum ab hominibus alioquin bonis extorquere; proinde velat verbis incognitis, aut nominibus Sanctorum formam *Sortilegiorum*; nam, si ab operante clare cognosceretur in tali facto Dæmonem invocari, ab opere multi resilirent. Scribit porro *Carpzovius Prax. crim. par. 1. quæst. 49. num.70.* ex confessione Magorum Diabolum se ab illis vocari nomine *Joannis* velle, ut tali vocabulo simplicibus hominibus tegeret ipsorum cum eo communicationem; unde, sicut tali pacto in colloquiis vocabuli *Sancti Joannis* proprium esse occultat, sic credibile est, quod in forma *Sortilegiorum* ab eo tradita, sub nomine alicujus alterius Sancti sui invocationem apponere sit solitus.

29. Constat itidem de *Sortilegio*, si adhibentur media evidenter inefficacia, imo contraria effectui intentato, & tamen sequitur effectus; & ratio, quam post *D. Thomam 2. 2. Quæst. 96. art. 2. incorp.* afferunt Doctores *Angel. Tabien. Simanc. Suar. Less. Sayr. Tolet apud Sanch. Moral. lib. 2. cap. 40. num. 44.* est, quia, cum media illa sint evidenter inefficacia, non possunt esse causæ productrices illorum effectuum; sequitur igitur, quod non possunt esse nisi signa alicujus alterius virtutis, non Divinæ, quia talia signa non sunt a Deo instituta, ergo Dæmoniacæ.

30 *Sortilegii* pariter indicium est, quando, licet media naturaliter operativa effectus adhibeantur, circumstantiæ tamen tales cum illis interveniant, quæ non habent ullo modo virtutem cooperandi ad effectum, & hoc evidens est, quamvis tales circumstantiæ videantur non esse malæ, prout, si debent, applicando talia media, fieri tot cruces, non plures, aut pauciores, recitari tot *Pater noster &c.* fieri tot prostrationes, aut inclinationes capitis, aut multæ aliæ inutiles evidenter circumstantiæ servandæ. Ratio est, quia tales circumstantiæ, si ponuntur tanquam necessariæ ad illum effectum, respectu cujus sunt evidenter inutiles, non possunt illius esse veræ causæ; igitur tantum signa, & non Divina; ergo Diabolica juxta *D. Thom. 2. 2. quæst. 96. art. 2. ad p.*

31 Ultra hæc dicendus est effectus sortilegus, quando effectus aliquis in momento quasi producitur, ut est in improvisa, seu potius subitanea sanatione infirmitatis, vulneris &c. statim ac applicata sint media, licet convenientia, *Sanch. Moral. lib. 2. cap. 40. num. 43. Bonacin. de leg. disp. 3. quæst. 5. pun. 4. num. 9. §. Secunda & §. Tertia.* Ratio est, quia, quamvis remedia adhibita virtutem habeant pro tali effectu, tamen non operantur tam prompte; nam necessarium est, quod medicamentum adhibitum sive interne, sive externe, paulatim alteretur a calore nativo, qui est instrumentum omnis operationis naturalis, & ita operetur post aliquale tempus applicationis, judicio periti in arte viri. Quod, si operentur in ictu oculi, signum est Diabolicæ operationis. Et quod dicitur de mediis ad sanationem, intelligendum est etiam de eisdem ad infirmitatem, & hoc præsertim, si talia sint, quæ talem vim nequeunt ex se habere, & præsertim operatione tam subitanea; ut si duæ, aut tres avellanæ, amygdalæ, aut nuces &c. seu pomum, aut pirum &c. comedantur a puero, quæ a Vetula data sint sibi, & statim ille correptus sit doloribus, aut aliis simptomatis, quibus omnia remedia tum calida, tum frigida, tum interna, tum externa adhibita nihil nec in minimo prosunt, aut obsunt, signum est evidens *Sortilegii*, tum quia tales cibi nequeunt habere vim tam efficacem nocendi in tam modico intervallo; ut enim possit eorum virtus in actum exire, oportet, ut in stomaco alterentur a calore vitali, qui non operatur in instanti. Tum quia caliditas, ac frigiditas sunt qualitates activæ omnium morborum, qui homini accedunt: proinde contraria causæ morbi remedia,

media, si non possunt morbum tollere, saltem minuunt, & sic juxta vulgatum calida frigidis, frigida calidis curantur. Quod si ex ignorantia causæ morbi adhibetur medium inconveniens, morbus post aliquantum temporis recipit incrementum. Si igitur in facto remedia quævis adhibita tum calida, tum frigida, nec in minimo augent, nec minuunt morbum, perspicuum est, hunc non emanare a causa naturali, sed Diabolica; & hoc evidentius adhuc patet, quando in eodem tempore apparent in ægro contraria simptomata, quæ contrarias causas exigunt, quæ non possunt in eodem tempore agere naturaliter; & multo minus esse possunt ab una tantum causa, quæ contrarios effectus uno, & eodem tempore producat.

32. Nec tollit indicium *Sortilegii* qualitas mediorum, quæ aliquoties videtur posse innocenter adhiberi; ut est usus Sacramentalium, de quibus supra *num.* 12. dictum est; orationes quædam aut recitatæ, aut scriptæ, & collo appensæ, quamvis primo intuitu videantur bonæ; & hoc maxime si per eas infallibilis effectus speratus promittitur; jejunia insolito tempore, puta, diebus festis, aut determinato numero facta; aut a tempore præscripto, & non aliter incœpta: itidem recitatio Orationis Dominicæ, aut salutationis Angelicæ ante talem imaginem, aut in tali Oratorio, aut versa facie ad partem Cœli determinatam, & sexcenta alia, quæ singillatim recensere quasi impossibile esset; nam media infinita sub bono prætextu, & bonarum rerum, aut actionum pallio, excogitavit Dæmon, quibus possent homines falli, & ad ipsius adorationem, saltem virtualem induci, qua eorum perditio promoveretur. Sagacis proinde, ac prudentis Judicis diligentiæ relinquitur, ut, audito Peritorum consilio, cognoscat, quando ex vanitate mediorum operatio Diabolica in effectu interveniat.

33 Quoad probationem reatus in Accusato de *Sortilegio*, puta, quod sit Magus, lamia &c. difficilis pariter est probatio concludens, & plena; & nisi per ejus confessionem convinci non potest illius professio; tamen per indicia poterit Judex moveri ad exquirendam tormentis veritatem. Habita igitur accusatione de aliquo maleficio, patrato ab accusato, ut pote, quod aliquid dederit ad comedendum alicui, qui statim correptus fuit a doloribus insolitis, ex quibus intra paucas horas irremediabiliter occubuit; aut quidpiam aliud operatus est, ex quo privatum, aut publicum damnum probabiliter est secutum: probatoque concludenter per Testes (aut per *visum*, & *repertum*, si corpus delicti est permanens) effectu, ac audito Peritorum voto talem effectum non potuisse naturaliter evenire, potest Judex capturam decernere; & hoc fortius, si mala fama in vicinia habetur de Accusato, quod sit Magus &c.

34 Peracta captura, debet fieri diligens perquisitio tum in vestibus, tum in corpore, tum in domo Accusati, an appareant in ipso indicia artis sortilegæ. In vestibus quidem, si inveniatur *pentagonum* in carta virginea cum signo crucis, characteribus insolitis, nominibus inauditis, plicatura exquisita, ac extraordinaria; aut si habeat ossa mortuorum, imagines insolitas, ac monstruosas, præsertim si sunt in figura cornuta, ut communiter solet pingi Diabolus: aut pixides, seu vascula plena materia, quæ discerni nequeat, quænam, aut qualis sit; aut alia, quæ ad consuetos hominum, ac licitos usus non inserviunt. In corpore autem, si invenitur in ipso stigma Diabolicum, quo signantur Magi juxta dicta supra *num.* 8. & facienda est exacta diligentia in locis magis occultis corporis, in quibus talis impressio solet fieri. In domo vero, aut habitaculo ipsius, si inveniantur ossa mortuorum, maxime calvaria; varia vascula plena adipibus, unguentis, aut oleis minime cognitis; corpuscula puerorum maxime abortivorum; nodi confecti ex plumis; frustula panni figurata ad modum cordis; capilli humani, aut jubæ equinæ contortæ ad modum comæ muliebris; bufones, serpentes, vespertiliones, ac similia insecta exsiccata; figuræ humanæ cereæ, & alia, quæ humano usui minime serviunt, de quibus omnibus singillatim dicere moraliter impossibile est, cum multa sint Sagarum, aut potius Dæmonis inventa, quæ in dies ab eo mutantur, ut hominibus noceat.

35 Primum autem, ac quasi plene probans reatum maleficæ artis, indicium est, si reperiatur instrumentum, stipulatum inter Dæmonem, ac Magum, juxta dicta supra *num.* 8. hoc enim, ut scribit *Carpzovius Par.* 1. *Quæst.* 49. *n.* 75. & alii *Jo. Zang. de Tortur. cap.* 2. *n.* 200. *V. Eodem modo. Bodin. Dæmon. lib.* 4. *cap.* 2. *Berlich. Par.* 2. *Concl.* 4. *num.* 55. *Gudelman. de Mag. venef. lib.* 3. *cap.* 8. *num.* 8. urgentissimum est indicium; & quamvis tale etiam esse possit stigma Diabolicum, impressum in corpore Malefici, tamen, quia potest aliquando esse quid naturale, (ut sunt petigines, verrucæ, nævi, & hujusmodi maculæ) & sic ultra fas gravari Reus, ideo non est indicium ita certum Diabolicæ professionis, sicut instrumentum prædictum. Verum est, quod ut in pluribus tale instrumentum asportatur a Diabolo, & ab eo custoditur; tamen tale etiam repertum est apud Magos custoditum cum suis libris maleficiorum; & hoc est securissimum indicium apostasiæ a fide, ac professionis solemniter factæ de cultu, adoratione, & obedientia, Dæmoni præstita.

36 Aliud indicium urgens etiam est, si reperiantur libri manuscripti cum figuris pentagonis, circularibus ellipticis, & hujusmodi &c. cum imaginibus cornutis, quæ repræsentant Diabolum; cum characteribus inusitatis, nominibus expressis Diabolorum, & etiam aliquorum Sanctorum, sub quibus non raro celatur nomen Diaboli; cum rubricis, & forma faciendorum maleficiorum, ut ciendarum grandinum, aut pluviarum, aut siccitatis, quibus fructibus terræ nocetur; aut causandæ pestilentiæ, aut morborum popularium; ægritudinis, sterilitatis, aut mortis hominum, aut brutorum; in summa omnium maleficiorum, quæ per Magos Diabolus in homines exercet. Tales enim libri aut a Dæmone immediate traduntur Magis, aut sibi ab alio Mago communicantur. Et advertendum, quod hujusmodi libros Malefici magna cautela absconditos, custodiunt, & aliquando sub terra servant: proinde magnam exactamque diligentiam in perscrutanda domo, aut habitaculo talium hominum debent adhibere ministri, qui de mandato Judicis faciunt perquisitionem, nec omittere angulum domus, & sub tectis, & in habitaculis subterraneis, quem non scrutentur.

37 Persona, & maxime facies Malefici observanda est: tales enim habent aspectum horridum, nec unquam possunt sustinere aciem oculorum fixam ad oculos intuentium, at semper eam divertunt;

& si per vim coguntur tenere oculos apertos, & accurate aspiciantur, videtur in ipsis imago Diaboli, eos obsidentis; siquidem, ut scribit *Candidus Brognolus in Alexicaco*, & suo *Manuali Exorcistarum*, Malefici statim ac cum Diabolo pactum injerunt, ab eodem possidentur ut energumeni; & Diaboli species in eorum oculis aspicitur, & ne detegantur, oculos plerumque ad terram demissos tenent, & ab eos fixe intuentibus visum avertunt, ne talis Diabolica imago aspiciatur, ac ipsi detegantur. Peculiare tandem indicium in earum persona est, ut per quamcumque pœnam, dolorem, aut tormentorum vim, quæ contra eos exerceatur, nunquam possunt flere, aut lacrymari, ut scribunt multi *Ghirlond. de Sortileg. Quæst. 9. num. 3. vers. Et ego. Godelm. de Mag. venef. lib. 3. cap. 3. num. 26. Bodin. de Dæmono. lib. 9. cap. 1. vers. Alia quoque. Berlich. Par. 4. Concl. 4. num. 60. Carpzov. loc. cit. num. 73.*

38 Facta; ut præfertur, perquisitione, & aliquo ex recensitis indicio reperto, deveniendum est ad torturam, & frequenter in hac aliud indicium urgens apparet, & est, quod pendentes a fune nullum dolorem præsentire demonstrant, irrident Judicem, & etiam dormiunt, ac si in molli culcitra decumberent, & ad quamvis interrogationem, sibi factam minime respondent, & hoc est novum *Sortilegii* genus, quod vocatur *Sortilegium taciturnitatis*, ut cum multis, quos citat, scribit *Raynal. Observ. criminal. To. 3. Cap. 34. §. 12. num. 137. & seqq.* Tale autem *Sortilegium* subministrat novum indicium ad torturam, ut fuisse decisum in *Senatu Sabaudiæ*, refert *Faber* in suo *Codice Tit. 21. de Quæst. diff. 3.*; & subdit *Sabell. Summ. diver. Tract. §. Tortura. nu. 22. vers. Quod qui inventus*, quod reperta penes carceratum schedula hujus maleficii, debet repeti, & augeri tortura.

39 Ad dissolvendum tale maleficium volunt nonnulli, quod liceat Judici uti remediis quibusdam suspectis, consistentibus in verbis, aut factis vanis, ac impertinentibus, quemadmodum refert *Carpzov. Prax. Par. 3. Quæst. 122. nu. 69.*; quod in quibusdam locis solent fœminæ manibus, ac pedibus constrictæ in aquam abjici, quæ, si supernatent, pro Sagis habentur, & torquentur; si autem submerguntur, insontes judicantur. Sed tales practicæ merito reprehenduntur ab aliis Doctoribus *Basilico Decis. crimin. 8. num. 29. Vujer. de Præstig. lib. 6. cap. 7. Bodin. Dæmonom. lib. 4. cap. 3. in fin. Cujac. ad Tit. 1. §. Si autem. Controv. 1. Feud. Boerr. de Quæst. cap. 3. num. 101.* non enim licet ad tollendum maleficium uti medio vano, & superstitioso. Bene licet tollere signum maleficii, ne hoc sequatur. Unde possunt Judices, ut inveniant schedulas talis maleficii taciturnitatis, radi facere capillos, ac pilos corporis Malefici; eidem propinari vomitoria, nam aliquando tales schedulas deglutiunt; aut immitti clysteres, quia easdem intra intestinum rectum abdunt, & aliis licitis mediis uti. Et si talia minime prosunt, quia nempe *Sortilegii* signum consistit in verbis suo tempore proferendis a Reo, potest Judex uti cautela, a Nobis tradita *Par. 1. Tit. Tortura. num. 88.*

40 Alia indicia colliguntur a factis Maleficorum. Primum est, si se obtulerit alios instruendi in faciendis *Sortilegiis*; ut enim scribit *Godelman. Tract. de Magis lib. 3. cap. 10. n. 13.* communiter Magi filios suos in arte Diabolica instituunt, ac alios in eadem instruere procurant: siquidem nullum est sacrificium Dæmoni acceptius, neque aliud magis expetit ab eis, quam ut proprios filios illi devoveant, ac alios ad infamem professionem perducant. Secundum est, quando Maleficus alicui in propria persona, aut sibi conjuncti, ut filii &c. minatur aliquid mali, sive explicite, sive implicite, & effectus comminatus sequitur, & hoc maxime, si Maleficus aliquid comedendum, aut bibendum, aut super se portandum tradiderit ægrotanti, in quo appareant contrarii simul, aut insoliti effectus, qui naturaliter nequeunt evenire; & hoc plerumque faciunt veneficæ fœminæ, quæ natura sunt cupidæ vindictæ, & linguam a minis nequeunt cohibere, si nocendi facultatem, ac voluntatem habuerint. *Boer. Decis. 160. Steph. Not. ad Ordin. crim. Carol. V. Art. 44. apud Carpzov. Pract. p. 3. qu. 122. n. 63.* Tertium est, si probetur, quod inquisitus frequentem familiaritatem habuerit cum aliis, qui convicti, aut confessi, & puniti fuerint de professione magica; nam simile plerumque adhærescit simili. *Arg. l. 3. §. Nullus ff. de Excus. tuto l. Nullus §. 1. ff. de Actio. empt. l. Ædiles 25. §. Pedius ff. de Ædilit. edict.* & ita firmant *Binsfeldius in l. final. de Indic. crim. malefic. indic. 5. C. de Malefic. & Mathemat. & Bodinus Dæmonom. lib. 4. c. 4. pag. 610.* Quartum est si Malefici aliquando auditi sunt invocare Dæmonem, aut cum eo sermonem habere, & hoc frequenter accidit, quando in cubiculo, aut agro videtur solus Maleficus, qui tamen auditur cum alio loqui, maxime per modum interrogationis, aut responsionis, ex quo colligitur talem sermonem non esse soliloquium, sed esse dialogum, nempe collocutionem cum alio, qui cum minime videatur ab audiente sermonem, colligitur, quod est Diabolus, & quod similes collocutiones sint indicia artis maleficæ tradunt Doctores. *Bodin. Dæmonon. lib. 4. c. 2. pag. 558. Io. Zang. de Quæst. & tort. c. 2. Godel. de Mag. venef. lib. 3. c. 8. n. 9. Carpz. p. 1. q. 49. n. 66.* Quintum est, si foribus domus occlusis, Maleficus, qui visus est in sero decubuisse in suo cubili, expost noctu minime reperiatur, & postmodum mane in eodem cubili repertus sit, nam indicium est, asportatum fuisse a Dæmone ad solitum conventum Maleficorum. *Bodin. l. cit. Io. Zang. loc. cit. vers. Aut si cubili.* Sextum est, si aliquis decumbens in lecto cum Saga, fingens dormire, viderit eam de lecto surgere, & denudari, ac quodam linimento se ungere, & statim disparere, ut non semel accidisse colligitur ex historiis; tali enim pacto perunctæ deferri solent hujusmodi fœminæ a Dæmone ad ludos nocturnos. Septimum est, si Saga in cubili, aut campo visa fuerit supina jacere reductis vestibus, cruribusque diductis, clunes agitare, ut fit in virili concubitu; illud enim indicium est se tunc commisceri cum Dæmone, cum quo pactum habet, & refert *Guaccius* in suo *Compendio Maleficarum*, quandam Sagam in agro visam fuisse in tali actu, post quem ab observantibus visus est Dæmon in forma fumi nigri, ac tetri elevari a ventre fœminæ. Octavum est, si Maleficus visus fuerit in agro varia signa versus Cœlum efformare; tuba submurmurare; scrobem fodere in terra; in eam mingere, aut lapillos injicere, aut alios insolitos gestus facere, statimque perturbatum aerem fulgetris, tonitruis, nimbis ingentibus, & tandem grandinem in tempestatem horribilem erupisse.

41 Omnia

41 Omnia supradicta indicia, ac alia multa, quæ prudentis Judicis arbitrio reservantur, sufficiunt ad torturam, faciuntque præsumptionem contra Reum, quod pactum expressum, cum Apostasia a fide, cum Diabolo habeat: & non leve adminiculum addit confessio aliorum Magorum, quod eum viderint cum aliis ad nocturnos ludos convenisse: quod etiam facit mala fama, quæ apud cordatos viros, ac in vicinia de eo habetur, quod sit Maleficus.

42 Quod vero quis *sortilegiis* det operam, non quidem expresso, sed tacito cum Dœmone pacto, probatur, si, (ut faciunt nonnulli perditi homines) quis ex industria quærit artem sortilegiorum ad ægritudines curandas, ex quibus lucrum quærit, ut accidit plerumque in Villis, ubi mulierculæ quædam huic exercitio incumbunt, superstitiosas curationes ad quasdam contumaces infirmitates adhibendo. Tales profecto, cum similia profitentur, culpabiles sunt, & probato per Testes, quod solitæ sint taliter curare, debent similiter puniri, non tamen tanta pœna, ut Malefici formales, expressum pactum cum Dæmone habentes.

43 At quia Judex criminis sortilegii? *Franciscus Bordonus Sacr. Tribun. c. 18. q. 18. n. 47. & seqq.* vult, quod Inquisitor sit Judex, privative quo ad Laicos, omnium *sortilegiorum* tam hæreticalium, quam simplicium. Quod ille sit Judex *Sortilegiorum*, in quibus apparet Hæresis manifesta, aut apostasia a fide, patet in jure *Text. in cap. Accusatus, §. Sane. de Hæret. in 6.*, & cum crimen hæresis privative ad Inquisitorem spectet, sequitur quod ad eum spectet pari modo *sortilegium* manifeste hæreticale. Quod vero ad eum spectet etiam *sortilegium* simplex, probat hoc competere de jure novo per extravagantes Innocentii VIII. *Const. Summis 1484. Non. Maji.* Alexandri VI. *Const. Cum acceperimus.* ac Sixti V. *Const. Cœli, & terræ 1585. Non. Jan.* Quod vero hoc sit privative quo ad Laicos, probat, tum quia in causis fidei, seu ejusdem suspicionis Laicus non se ingerit; in quibusvis autem *sortilegiis* suspicio ad minus hæresis invenitur. Tum quia, quæ specialiter delegantur Inquisitoribus, censentur delegata privative quo ad alios, quibus in delegatione non communicantur. Tum quia ex consuetudine hujusmodi causæ a solis Judicibus Ecclesiasticis judicantur; unde concludit, quod opinio dicentium, *sortilegium* esse mixti fori, improbabilis est.

44 E contra *Caballus Resol. crim. Cent. 2. Cas. 223. n. 67. & seqq.* post *Abbatem in cap. 1. nu. 3. & 4. de Sortileg.* sustinet, quod crimen *sortilegii* est mixti fori, in quo præventioni locus datur, dummodo in eo non interveniat hæresis manifesta, & pro hac conclusione citat *Clar. §. Hæresis* n. 25., qui dicit, eam esse communem, *Farinacium qu. 8 n. 133. vers. limita octavo for. Eccles. c. 36. n. 19. vers. Sed quando. Decianum Tract. crim. t. 5. c. 21. n. 3. & c. 23. n. 1. & c. 25. n. 3.*, & *Franciscum Leonem V. Hæres. Colum. 4. vers. Ulterius, & col. 5. vers. Item quæritur.* & *Repertorium Inquisitorum.* Hæc sententia mihi videtur omnino sustinenda. Ratio est quia *sortilegium* non includit de necessitate in se hæresim, & aliud, ac aliud crimen est hæresis, ac *sortilegium*, quod manifestum fit ex hoc, quod in utroque jure distincti sint *Tituli de Hæreticis*, & de *Sortilegis*, ex quibus colligunt Doctores *Oldrad. Cons. 210. col. 2. vers. Nunc itaq. Gemin. Cons. 54. col. 2. n. 2. Vers. Item est. Clar. §. Hæres. n. 25. Vers. Successive quæro. Farinac. Quæst. 20. nu. 80.* quod etiam diversa sint delicta; aliter tum *Papa*, tum *Imperator* superfluos Titulos efformassent, quod dici non potest; pariterque Hæresis, ac *sortilegii* diversæ sunt pœnæ, ut patet ex utroque jure *Cap. Ad Abolendam. de Hæret. cap. 2. de Sortil. l. Credentes. l. Ariani. C. De Hæret. l. Nullus. l. eorum C. de Malef. & Mathe.* Infertur proinde, quod diversa sint delicta, nec de necessitate sortilegium involvat Hæresim. Cum igitur Judex Laicus procedere possit in crimine *sortilegii*, sicut etiam Ecclesiasticus; nec ulla lex Ecclesiastica detur, quæ privet Judicem Laicum cognitione illius, sicut privatur cognitione Hæresis, videre nescio, quomodo judicium *sortilegii* privative spectet ad Inquisitorem.

45 In hac autem materia censeo, casus esse distinguendos. Nam vel Judici Laico defertur accusatio contra Reum de Apostasia a fide, & Demonis adoratione, invocatione, commercio &c., & in hoc casu clarum est, quod Judex Laicus procedere minime potest, cum crimen Hæresis, infidelitatis &c. privative spectet ad Inquisitorem, ut in jure *T. in c. Ut inquisition. §. Probibemus de Hæret. in 6.* Vel eidem Judici accusatur Reus de homicidio patrato, de incendio, de tempestate, & grandine suscitata &c, per *sortilegium*. In hoc casu potest procedere Laicus, siquidem ejus principale intentum est punire Reum de maleficio patrato. Si autem in inquisitione delicti reperit Reum aut apostatasse a fide, aut hæreticum esse, aut de talibus delictis suspectum, tenetur manum levare a processu, & Inquisitori Reum tradere, & subministrare indicia, quæ habet, cum onere reconsignandi Reum in fortiis suis, postquam Inquisitor contra eum judicium suum exercuerit.

46 Hoc autem patet ex *cap. Accusatus §. Sane de Hæret. lib. 6.* in hoc enim traditur facultas Inquisitori procedendi in crimine *sortilegii*, quando *hæresim sapit manifestam*; non tamen adimitur Judici Laico potestas judicandi de *sortilegio*. Duo enim tunc concurrunt crimina, nempe hæresis, & *sortilegium*. Primum spectat ad Inquisitorem, privative ad Laicum. Secundum est mixti fori, in quo viget præventio. Si igitur Laicus prævenit, salvum sibi jus suum est prosequendi judicium inceptum contra crimen de foro suo. Nec intentum illius Canonis est privare Laicum tali potestate, imo, ut patet ex Textu, talis Canon extendit tantum favore Inquisitorum potestatem eorum judicandi etiam de *sortilegio*, in quo est Hæresis manifesta, cum tamen respectu Rei Laici antea talem potestatem non haberent, & vigore talis Decretalis *sortilegium* redditum est mixti fori respectu Inquisitoris. Quod si non vigeat in crimine Hæresis manifesta, Inquisitores, ut ait idem Canon in fine, *intromittere se non debent, nec punire talia exercentes, sed eos relinquere suis Judicibus puniendos*: per quam dispositionem convincitur, quod *sortilegium*, in quo non intrat hæresis manifesta respectu Rei Laici, non est mixti fori, sed pertinet ad Judicem Laicum, quia Canon ille reddit tale crimen cognoscibile ab Inquisitore tantum, quando cernitur manifesta Hæresis; & tali casu est punibile ab eo *sortilegium*, quod alias puniri tantum debuit a suis Judicibus, nempe ab Episcopo, si Reus est Clericus, aut a Laico, si talis etiam Reus sit.

47 Hucusque dicta quadrant de jure antiquo, con-

ten-

tendit autem *Bordonus*, quod de jure novo aliter res se habeat, vult enim, quod per posteriores Summorum Pontificum *Extravagantes*, quas supra citavimus, jurisdictio Inquisitorum extensa sit ad quælibet *sortilegia* privative quo ad Laicos. Sed, salva semper talis Doctoris reverentia, per tales Constitutiones minime convincitur ejus intentum. Nam Constitutio *Innocentii VIII. post Direct. Inquisit. fol. m.* 83. est tantum declaratoria, quod *Henricus*, & *Sprengerus* deputati Inquisitores contra Hæreticos in partibus *Alemaniæ superioris*, & in certis partibus lineæ *Rheni*, possent procedere contra *utriusque sexus personas, a fide Catholica deviantes cum Dæmonibus incubis, & succubis abutentes* &c. degentes in nonnullis partibus *Alemaniæ superioris*, nec non in Diœcesibus *Moguntina, Coloniensi, Trevirensi, Saltzburgensi, & Brunensi*, cum ex adverso nonnulli Clerici, ac Laici prætenderent, dictos Inquisitores non posse in prædictis locis contra tales Reos procedere, *pro eo, quod in literis deputationis hujusmodi Provinciæ, Civitates, Diœceses, Terræ, & alia loca prædicta, illarumque personæ, ac excessus hujusmodi nominatim, & specifice expressa non fuerunt*. Unde *Papa* statuit, Inquisitores prædictos super recensitis *sortilegiis* posse procedere, & ipsorum jurisdictionem extendit ad supramemorata loca. Ex hac Bulla non habetur, nisi quod Inquisitores procedant contra sortilegos, *a fide Catholica deviantes* &c. nec de aliis sortilegis sermo habetur; nec verbum ullum facit Papa de Judicibus, per quod adimatur ipsis potestas procedendi contra sortilegos, prout de jure antiquo poterant. Igitur per hanc Bullam non extenditur privative quo ad Laicos jurisdictio Inquisitorum contra sortilegos quosuis.

48 *Alexander VI.* in suo Brevi *post Direct. Inquis. fol. m.* 85. ad Inquisitorem *Lombardiæ* dat facultatem sibi, ac successoribus suis, ut procedere possint contra *diversas utriusque sexus personas diversis incantationibus, & diabolicis superstitionibus operam dantes*. Qua dispositione ampliat Inquisitoribus facultatem procedendi in casu *sortilegii* etiam non continentis expressam Hæresim: non tamen adimit Judici Laico jus judicandi in hoc casu, nec reddit *Sortilegium* de solo jure Inquisitoris privative quod ad alios Judices. Verum est, quod *Franciscus Pegna* in Summario illius Brevis sic habet: *Soli Hæreticæ pravitatis procedere possunt contra Maleficos, Incantatores, & variarum superstitionum observatores*; & forte *Bordonus* ex hoc suam opinionem desumpsit. Sed fidelis non fuit *Pegna* in summariando tali Brevi, cum in eo non habetur, quod *Soli* Inquisitores possint procedere; sed simpliciter habetur, quod *contra easdem utriusque sexus personas inquirant: easque justitia mediante puniant*; quod longe est diversum.

49 *Leo X.* in suo Brevi *Honestis petentium. 15. Febr.* 1521. narrat, quod, cum Inquisitores in Diœcesibus *Bergomensi*, ac *Brixiensi* processissent contra *quoddam hominum genus perniciosissimum, ac damnatissimum labe hæretica, per quam suscepto renunciabatur Baptismatis Sacramento, Dominum abnegabant, & Sathanæ corpora, & animas conferebant* &c. & nonnullos ex his impœnitentes relaxassent foro Laico debitis pœnis puniendos, noluerunt Laici Judices sententias exequi, prætendentes processus factos ab Inquisitoribus examinare. Disponit exinde, quod Judices Laici non se ingerant in examinandis processibus hujusmodi factis ab Inquisitoribus, quod si fecerint, Inquisitores contra eos per Censuras procedant: Circa hoc advertendum, quod aliud est, quod Judex Laicus debeat exequi simpliciter sententias, latas ab Inquisitore contra *Sortilegos*, & nullo modo possit se ingerere in examinando processu, & justitia sententiæ latæ: aliud est, quod non possit procedere contra *Sortilegos*, si ad suum tribunal accusentur præventive respectu Inquisitoris. Illud tantum jubet Pontifex, quod & Ego fateor; non debet enim, neque ullo modo potest Laicus examinare acta *Sacri Tribunalis*, neque se immiscere in causa mere Ecclesiastica. At de secundo nullo modo disponit, nec privat Judices Laicos procedendi facultate contra tales Sortilegos, si illi prævenerint in inquisitione forum Inquisitorum. Concluditur ergo quod ex citato Brevi sententia *Bordoni* non probatur.

50 *Hadrianus VI.* in suo Brevi *Dudum uti nobis 20. Julii* 1523. ad *Inquisitorem Comen.* extendit facultatem procedendi in locis suæ Inquisitioni subjectis contra Sortilegos ad eundem Inquisitorem, sicut per *Julium Secundum* facta fuerat similis potestas *Georgio de Casali Inquisitori Cremonæ*. Et nec verbum habet, quod dictus Inquisitor solus, & privative quo ad alios Judices Laicos, aut Ecclesiasticos procederet. Nihil ergo facit hoc Breve ad intentum *Bordoni*.

51 *Sixtus V.* in sua Constitutione *Cæli, & terræ* 1585. *Non. Januar.* damnat exercentes artem Astrologiæ judiciariæ, & quævis divinationum genera, & retinentes libros, aut scripta, ad easdem damnatas artes spectantia; ac Reos talium criminum subdit judicio Inquisitorum, ut legere est in toto contextu prolixæ illius Bullæ; nec minimum quid habetur, per quod prohibeatur aliis Judicibus, ne procedant in crimine *sortilegii*. Ex his omnibus ergo concluditur, quod per Apostolicas sanctiones non habetur, quod Inquisitores sint Judices *sortilegiorum* privative quo ad alios Judices.

52 Contendit ulterius *Bordonus* per rationes suam Conclusionem firmare, volens, quod ad cognitionem *sortilegiorum* etiam simplicium excludatur Judex Laicus, quia in quibuscumque *sortilegiis* ad minus locum habet suspicio Hæresis, quia in eis præsumitur pactum saltem tacitum cum Dæmone, talis porro suspicio Hæresis reddit crimen de foro Inquisitoris privative quo ad cæteros.

53 Sed hæc ratio minime concludit, quia aliud est, quod aliquis deferatur ad Judicem tanquam suspectus de Hæresi, & talis suspicio est principalis articulus accusationis; & tunc verum est, quod Judex Laicus nullo modo potest se ingerere, & cognitio spectat privative ad Inquisitorem. Aliud est, quod quis deferatur de maleficio patrato mediantibus *sortilegiis*, ut de tempestate suscitata, de ægritudine, aut morte alicui causata &c. In hoc secundo casu Judex principaliter inquirit contra maleficium causatum, & in hoc procedit Judex Laicus, ac Ecclesiasticus respectu propriorum subditorum: *sortilegium* autem est incidens in Causa, cum sit medium ad maleficium; cognoscere autem, an in hoc interveniat expressa, & manifesta Hæresis, aut illius suspicio hoc pertinet privative ad Inquisitorem; & proinde Judex Laicus procedens in Causa, & detegens hujusmodi suspicionem, debet Reum consignare Inquisitori, subministrando indicia, quæ habet, cum obligatione tamen, quod peracto judicio suo,

Reum

Reum restituat, ut tum de *sortilegio*, tum de maleficio illum juxta proprias leges condemnet. Quod si ex suspicione Hæresis, aut infidelitatis, quæ consurgit ex delicto Rei, hic redderetur totaliter de foro inquisitoris, multi essent Rei, qui sunt de propria cognitione Judicis Laici, quos oporteret Inquisitoribus tradere: siquidem potest accusari aliquis, quod sit grassator viarum, blasphemus, sortilegus, vivens in concubinatu adultero &c. ob cujus malam vitam intrat suspicio, quod iste male sentiat de fide, nec credat Deum ultorem malefactorum. Ex tali igitur suspicione deberet iste tradi Inquisitori, quod falsum est; nam Judex proprius de suis malefactis inquirit, & si in inquisitione detegit in eo suspicionem infidelitatis, ad eam expurgandam Inquisitori Reum tradit, mox eum de aliis delictis punit.

54 Alia ratio *Bordoni* est, quod in iis, quæ *specialiter* delegantur Inquisitoribus, non possunt se intromittere Laici Judices; siquidem delegatio censetur illis facta privative ad alios, quibus non communicatur in delegatione, & ad hoc citat *Scacciam de Judic. lib. 1. cap. 12. num. 53. & Carenam par. 2. tit. 12. num. 140. apud Bordon. Sacr. Trib. cap. 18. num. 50.*

55. Hæc pariter ratio minime concludit, nam delegatio, *specialiter* facta, duplex est, una quidem privativa, quo ad alios, quibus facta non est; alia cumulativa, per quam delegatus potest procedere cumulative cum Ordinario. Concesso autem, quod per Summos Pontifices commissa sit Inquisitoribus delegatio procedendi in causis *Sortilegii*, talis delegatio non est *specialiter* privative; ratio est, quia, quando Papa Inquisitoribus contulit facultatem procedendi privative in causa hæresis, aut formalis, aut suspectæ, inhibuit expressis clausulis, ne alii Judices in hac se ingererent, ut patet ex jure *Text. in cap. Ut Inquisitionis §. Prohibemus de Hæret. in 6.* Si ergo eandem delegationem ipsis dedisset respectu *Sortilegii*, simili modo hoc expressisset, quod non fecit, ut patet examinando supradictas literas Apostolicas; patet igitur quod ipsis non est commissa *specialis* delegatio privativa, sed cumulativa tantum, dum ad eos extensa est facultas procedendi contra sortilegos, quam antea non habebant ex institutione Officii sui. Quod etiam patet in aliis criminibus, in quibus facta est extensio ad ipsos (ut de Sodomia in Portugallia, ut *Tit. 4. §. Sodomia num. 5.* diximus), in quibus procedunt Inquisitores cumulative tantum, non privative.

56 Tertia ratio *Bordoni* petitur a consuetudine, dum ait, quod ex ea crimen *sortilegii* a solis Judicibus Ecclesiasticis judicari solitum sit.

57. Tale itidem argumentum non stringit, tum quia de tali consuetudine minime constat, nam & Judices Laici de Maleficis, ac sortilegis hujusmodi, si qui deferuntur ad eorum Tribunal, judicium exercent; sed raro hoc accidit, nam accusatores talia delicta, ut plurimum deferunt ad Inquisitores, qui præveniunt, & ideo Judices Laici non procedunt. Tum quia facultativum est Judici laico procedere, aut non in talibus causis, & eas terminandas relinquere Inquisitoribus. In iis autem, quæ sunt meræ facultatis non inducitur consuetudo spolians habentem intentionem, in jure fundatam. Oporteret autem probare, quod volentibus Judicibus laicis procedere, prohibiti sunt ab Inquisitoribus, & illi acquieverunt, & tunc post sufficiens tempus introducta esset consuetudo, dans jus privativum Inquisitoribus judicandi de hoc crimine. Cum autem hoc probatum non sit, concluditur *Sortilegium* esse causam mixti fori. Verum in his omnibus me subiicio Judicio Supremæ, ac Generalis Romanæ Inquisitionis.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

58 *De jure Divino omnes Magi tradendi sunt morti.*

59 *Variæ Magorum pœnæ de jure Cæsareo.*

60 *Magus, qui abjuravit fidem, & se devovit Diabolo, igne cremandus.*

Non liberatur a morte, licet ad fidem revertatur.

Pœnitentia, post delictum commissum, non relevat a pœna.

Pœna imposita in foro conscientiæ non salvat ab imponenda in foro fori.

Si Magus veram contritionem ostendit, est strangulandus ante combustionem.

61 *Si Magus non apostatavit a fide, & sortilegia non sapiunt Hæresim manifestam, arbitrio Judicis de consuetudine puniuntur, juxta Caballum.*

62 *Sortilegus, qui abusus est Sacra Eucharistia est morti tradendus.*

63 *Qui sortilegia causavit mortem hominis, aut damnum gravissimum, debet omnino mori.*

Si sortilegium non fuit in damnum alicujus, est arbitrarie puniendum.

Sortilegia ad amorem mitius sunt punienda, & quare.

64 *Pœnæ latæ contra Sortilegos de jure Canonico antiquo.*

65 *Pœnæ Canonicæ de jure novo contra Sortilegos:*

Sortilegia, continentia manifestam Hæresim, aut abusum Sacramentorum, debent morte puniri: & quæ sint;

66 *Sortilegia inducentia vehementem suspicionem Hæresis, quæ.*

67 *Abusus Sacramentalium ad aliquod bonum, inducit suspicionem levem.*

68 *Pœnæ Sortilegorum, qui mortem, aut damna gravia alicui causaverunt.*

Effectus semper tribuendus causæ proximiori.

Quæ requirantur, ut Sortilegus brachio sæculari relaxetur.

De aliis sortilegii speciebus, remissive.

58. QUo ad pœnas latas in Sortilegos multæ habentur in utroque jure, claritatis autem gratia distinguendi sunt gradus gravitatis in *Sortilegio*. De jure quidem Divino *Malefici* omnes, *Divinatores*, *Pythones*, *Sagæ*, *Incantatores*, aut quovis alio nomine censerentur, mors decreta erat, ut patet in *Exodo cap. 21. ℣. 18. Præstigiatricem ne sinas vivere*, quod etiam reperitur in *Levitico* cap. 20. ℣. 26. Hoc pariter in usu fuit apud Græcos, Romanos, Persas, ac alias Nationes, ut ex diversis Auctoribus colligit *Carpz. par. 1. quæst. 48. num. 43. & seq. & ibi Plato de leg. lib. 11. Valer. Max. l. 6. c. 3. Tacit. Annal. lib. 2. Amian. Marcel. lib. 26. Plutarc. in Artaxers.* ut proinde colligi possit, quod etiam de jure omnium

Gen-

Gentium genus hominum tam perniciosum ad extremum supplicium traditum fuerit.

59 Leges autem Cesareæ varie loquuntur, nam juxta nonnullas leges *§. Item lex Cornelia de Sicariis ℣. Eadem lege Inst. de Publ. judic. l. 5. §. final. C. de Malef.* Magi simpliciter capite damnantur. Juxta alias *l. Ejusd. §. l. Corneliæ. l. Ex Senatusconsulto ff. ad l. Corn. de Sic.* venefici damnati, humiliores bestiis subiiciuntur, Altiores vero in Insulam deportantur. Alibi *l. Nullus Arusp. C. de Malef. & Mathemat.* supplicium ignis, & bonorum confiscatio in Magos sancitur. Aliter disponit *l. Multi magicis C. de Malef. & Mathemat.* Magos, & Maleficos ferali peste absumi jubens. Tandem *l. Et si excepta. vers. Si vero convictus C. de Malef. & Mathem.* disponitur, quod Magi, & Mathematici sint equuleo dediti, ungulisque fulcantibus latera, perferant pœnas, proprio dignas facinore.

60 Ex tali legum diversitate perplexus remanere potest Judex, quam pœnam infligat; unde, ut dicebam, distinguendi sunt gradus malitiæ in hoc crimine. Nam aut Maleficus abnegavit fidem, & Sacramenta, & se devovit Diabolo; aut sortilegia absque hoc exercuit. Si primum, clare patet, quod iste est formaliter hæreticus, seu verius apostata, & tunc ab Inquisitore tradi debet Curiæ sæculari igne cremandus, *cap. Ad abolendam de Haret. & ibi Abb. Anania, Felin. Boss. Tit. de For. compet. n. 60. Clar. §. Hæresis. vers. Scias n. 7.* Nec a tali pœna liberatur per hoc, quod denuo revertatur ad fidem, abjurato errore, nam, ut bene ponderat *Carpzov. par. 1. Quæst. 49. nu. 73.*, quilibet Reus perterritus timore talis pœnæ, posset fingere abjurationem ad evadendam pœnam ordinariam: nec per talem reconciliationem cum Ecclesia, tollitur, quin ipse super omnia atrocissimo crimine Apostasiæ deliquerit, de quo debet tali pœna puniri; pœnitentia enim post commissum delictum non relevat delinquentem a pœna; *l. Qui eamen ff. de Furt.* nec pœna imposita pro foro conscientiæ liberare debet a pœna imponenda in foro contentioso. *Aret. in c. Accusasti n. 5. de Accus. Clar. q. 16. n. 5. & q. 60. n. 21.* Verum est, quod, si demonstrat veram ex corde pœnitentiam, potest cum eo mitius agi, eum strangulando ante combustionem, ut usus obtinuit.

61 Si autem non apostatavit a fide, nec ejus sortilegia sapiant manifestam Hæresim, ait *Cabal. Cent. 3. Resol. crim. Cas. 223. n. 49.* quod, licet de jure communi intret pœna mortis, & confiscationis bonorum, tamen de consuetudine non servatur, & alia pœna datur arbitrio Judicis; nam quandoque fustigantur, quandoque cum mitra in capite ad ignominiam per Civitatem ducuntur, ut firmant *Clarus §. Hæresis n. 25. & Farinacius Quæst. 20. n. 89.*

62 Mihi autem videtur; quod talis conclusio non sit universaliter admittenda; sed debet dupliciter distingui, nempe ex parte medii, & ex parte effectus per *sortilegium* consecuti. Ex parte medii quidem, si Sortilegus usus est mediis simpliciter vanis, ac inutilibus naturalibus, aut artificialibus, neque intervenerit expressa invocatio Dæmonis; tunc verum est, quod tales pœnæ arbitrariæ, a *Caballo* recensitæ, possunt habere locum. Sed, si Sortilegus usus est Sacramento Eucharistiæ, debet omnino tradi Curiæ sæculari morte plectendus, ut ex Decreto *Pauli IV.* ex *Bariola* recitat *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 18. quæst. 8. num. 29.* Et si usus est Sacramentalibus, alias pœnas meretur, de quibus infra dicemus.

63 Pariter, si effectus procuratus per *sortilegium* est mors hominis, debet iste morte multari, ut sanxit *Gregorius XV Bull. Omnipotentis Dei in Bullor. Cherubin. t. 3. Bull. 46.* sicut etiam si causabit aliquod gravissimum damnum, ut est magnum incendium, aut grando universalis &c. quia tunc spectatur illud delictum, ut quid separatum a *Sortilegio*, & de illo luenda est pœna, a legibus sancita, ac si per alia media a *Sortilegio* illud delictum fuisset commissum. Si autem effectus nulli est nocivus, ut, puta, per *Sortilegium* indagando furem, aut thesaurum, aut sanando ægritudinem &c. tunc intraret tantum pœna arbitraria, quæ etiam ipsa minuenda est, si *Sortilegium* fiat ad amorem, & ad potiendum aliqua muliere, ut ex *Oldrado Consil. 210. col. 2. per tot. Tiraquello de pen. temp. Cau. 4. num. 3. vers. Propterea non*, & *Geminiano Cons. 54.* firmant *Caballus Cas. 223. num. 25. & seqq. & Clarus Quæst. 60. vers. Est & amor.* Ratio est, quia amore, quasi furore percitus maleficium committit, in quo ratione furoris aliquid minuitur de voluntario; & quamvis ad proprium intentum obtinendum invocasset Dœmonem, ut in hoc sibi auxiliaretur, Reus non esset censendus Hæreticus, quia invocasset Diabolum ad id, quod ejus proprium, scilicet ad tentandum genus humanum ad malum, ut ait *Oldradus* loco citato. Sed, si crederet, Dœmonem posse vim inferre voluntati humanæ, ac eam cogere ad consensum, & ad hunc finem sortilegus illum invocasset, ut voluntatem mulieris cogeret ad consensum, profecto Hæreticus esset, quia crederet de Diaboli potestate contra fidem Catholicam.

64 Pœnæ porro Ecclesiasticæ, latæ contra sortilegos in communi de jure antiquo est excommunicatio non quidem latæ, sed ferendæ sententiæ, ut cum Doctoribus *Sylvest. Alens. Less. Azor. Filiuc. Borgas, Bonacio. Barbos.* firmat *Thesaurus, de Pæn. [illegible]. V. Superstitio num. 4.* qui testatur de [illegible]; & ultra hanc censuram damnati de *Sortilegio* sunt ipso jure infames, & subeunt irregularitatem, cum hoc sit crimen publicum *Borgas de irregular. par. 6. ti. de sortil. num. 7. & 8. Alb. in cap. 1. in de Sortil.*

65 Tamen descendendo ad genera *sortilegiorum*, aliæ, & aliæ sancitæ sunt pœnæ de jure novo, quæ diversificantur aut ratione medii, aut ratione objecti, per *sortilegium* intenti. Quo ad primum sciendum, quod alia sunt *sortilegia* continentia manifestam hæresim, alia, quæ sapiunt hæresim, & suspicionem aut vehementem, aut levem de ea inducunt, aut nullam omnino. *Eymeric. Direct. par. 1. quæst. 42. num. 5. & seqq.* Continentia manifestam hæresim sunt ea, quæ cum dicto, aut facto hæreticali conjunguntur, ut est abnegatio fidei, adoratio Dæmonis, usus, seu potius abusus Sacramentorum. *Pegn. part. 2. Comment. 67. vers. Primum ergo.* Porro talis usus potest esse vel ad utilitatem, vel ad damnum inferendum. Ad utilitatem, ut quando sortilegus ad se tuendum a vulneribus quibusvis, & se reddendum impenetrabilem ab armis quibuslibet, particulam consecratam, in vasculo clausam, aut in vestibus consutam, super se portat, quod vulgo dicitur *portare l' ingermaturo*. Ad damnum inferendum, ut quando quis Sacramentum Baptismi confert nummo aureo, & vocatur *doppia battezata*, ad effectum, ut postquam illum expenderit in emendo aliquid, aut cum alia pecunia permutaverit, eum vocando nominatim nomi-

nomine, quo in sacrilego Baptismo insignitus fuit, denuo in propriam bursam reducat, unde damnificetur ille, qui mercem vendidit, aut baptizatū nummum cambivit, cū eum non amplius reperiat in loco, in quo eam posuit. Tales Rei, quia sunt formaliter Hæretici, aut Apostatæ a vera fide, incurrunt Excommunicationem, *Papæ* reservatam, latam in *cap.* 1. *Bullæ Canæ*, & tales tradi debent Curiæ Sæculari morte plectendi, ut supra dictum est.

66 Inducentia suspicionem vehementem Hæresis, sunt ea, in quibus admiscentur Sacramentalia. *Alphons. de Castro de Just. hæret. punit. l.* 1. *cap.* 14. *sub fin.* Et circa hoc advertendum, quod, si *sortilegium* ad malum, seu damnum alicujus ordinatur, inducitur suspicio Hæresis vehemens, quia operans præsumitur credere, res sacras a Deo, seu ab Ecclesia ordinatas fuisse ad malum *Martin. Delrio Inquis. Magic. lib.* 5. *Sect.* 15. *Farinac. Quæst.* 181. *n.* 22. Datur etiam inter talia Sacramentalia gradatio, prout diximus supra *num* 12. unde emergit, quod etiam gravior, aut levior evadat vehemens suspicio Hæresis in abusu eorum. Poena talium arbitraria est Inquisitoribus post abjurationem de vehementi, & extenditur quandoque ad triremes pro varietate *sortilegiorum*.

67 Quando autem abusus Sacramentalium est ad aliquod bonum, puta, scientiam, sanitatem, foecunditatem &c. intrat sola suspicio Hæresis de levi, & talium sortilegorum delicta per poenitentias salutares puniuntur, arbitrio Inquisitorum. *Bordon. Sacr. Tribunal. cap.* 18. *Quæst.* 9. *num.* 32.

68 Ratione autem effectuum attentatorum per *sortilegium*, diversificatur pæna; nam, si mors alicujus fuerit sortilegio procurata, Reus tradendus est Curiæ Sæculari, ut sanxit *Gregorius XV. Bull. Omnipotentis Dei Bull.* 46. oportet autem, quod effectus sit secutus. Si autem mors secuta non sit, sed infirmitas, divortium, impotentia generandi, sive damnum notabile animalibus, frugibus, aut aliis fructibus, Reus est perpetuo carcerandus in Sancto Officio. Quid autem si constet quidem de maleficio, sed dubitatur, an mors fuerit secuta ex febri, quæ supervenit? Respondetur quod, *Arg. l. Huic scripturæ* §. *Si servus ff. Ad leg. Aquil.* effectus tribuitur semper causæ proximiori, non remotiori, ubi non constet eum processisse a remotiori. Si ergo non constet, febrim ortam esse a maleficio, mors tribuenda est febri, tanquam causæ proximiori, non autem maleficio, & sic sensit *Carena Part.* 2. *Tit.* 12. *n.* 257. Sed si febris orta esset ex maleficio, & ex febri mors; hæc dicenda esset causata a maleficio, quia quod est causa causæ est causa causati. *L. Manumissione ff. de Just. & jur. Bart. in l.* 5. §. *Actor. num.* 2. *ff. de Re judicat.* Ex citata autem Bulla deducitur, quod ad hoc, quod ab Inquisitore sortilegus Curiæ Sæculari tradatur, aut perpetuo incarceretur, tria copulative requiruntur respective; nempe quod pactum cum Dæmone inierit; quod a fide apostaverit; & quod mors, aut grave damnum ex maleficio sit secutum. Plura alia de *Sortilegiis* in specie essent dicenda, sed quia de iis diffuse agit *Bordonus Sacr. Tribun. a c.* 17 *ad* 22. non diutius immoramur.

§. VII. Simonia.

S U M M A R I U M.

1 *Simonia ad sacrilegium pertinet.*
Ejus definitio, quæ communiter datur, non comprehendit omnes species.

Vera definitio Simoniæ in genere.
2 *Simonia mentalis, quæ.*
Peccata latentia non habent vindictam.
Simonia pure mentalis non punitur ab Ecclesia.
3 *Nomine conventionis venit omne pactum.*
Simonia conventionalis, quæ.
Pactum, aut quasi pactum, quando interveniat in Simonia.
4 *Actionis nomine importatur factum externum.*
5 Præstare *in jure, quid significet.*
6 Temporale pretio æstimabile, *quid importet in data definitione.*
Munus triplex.
7 *Munus a lingua quid sit, & quotuplex.*
Preces carnales, & sordidæ inducunt Simoniam.
8 *Munus ab obsequio quid sit.*
Quando hoc munus inducat Simoniam mentalem, & quando realem.
9 *Munus a manu, quomodo intelligatur.*
Munus, & donum quomodo differant, & quid sint.
Pecuniæ nomine quid veniat.
10 *Parva quantitas in munere excusat a Simonia.*
Parvitas materiæ, a quo attenditur in Simonia.
Opinio, quod parvitas materiæ non datur in Simonia.
Forma indivisibilis est.
Conciliantur oppositæ sententiæ.
In Simonia reali non datur parvitas materiæ; in mentali datur.
11 *Res spiritualis multipliciter accipitur.*
Rerum spiritualium species.
12 *Omnes res spirituales, si vendantur, aut emantur, Simoniam inducunt.*
Virtutes, & dona Dei vendi non possunt, aut emi.
Stipendium, seu eleemosyna, quæ datur Sacerdoti celebranti, ob quod detur.
13 *Sacramenta vendi non possunt.*
Quomodo pro Matrimonio potest dari pecunia.
14 *Pecuniæ datæ pro Sacramentalibus, ut pro exequiis mortuorum &c. inducunt Simoniam.*
15 *Quidquid datur ex pacto, ob ingressum Religionis, Simoniam parit.*
16 *Omne, quod accipitur, aut datur pro quovis Officio Ecclesiastico, Simoniacum evadit.*
Pecunia data Electoribus, ut dent suffragium ad obtinendum Officium spirituale, Simoniam inducit.
17 *Res annexa rei spirituali quotupliciter dicatur.*
18 *Spiritualitas, quando possit separari a re, & quando non.*
19 *Spiritualitas, quæ nequit separari actualiter a re, si cadit in contractum, inducit Simoniam.*
20 *Quando realiter potest separari a re temporali spiritualitas, illa potest sine Simonia vendi.*
21 *Simonia committi potest tum in actibus affirmativis, tum in negativis, & quomodo.*
22 *An sit Simonia commutare spirituale pro spirituali.*
23 *Purum spirituale pro puro spirituali commutari potest.*
Spirituale, habens annexum temporale, nequit commutari.
24 *Electores, qui paciscuntur de sibi invicem suffragando in electione, sunt Simoniaci.*
Prælati Ecclesiastici debent esse soliciti tam de temporalibus Ecclesiæ suæ, sicut de spiritualibus.
Prælaturæ Regulares sunt ad instar Beneficiorum.
Paciscendo in adeptione Prælaturæ Regularis com-

committitur Simonia.

25 *Simonia prohibita, alia de jure Divino, alia de humano.*

Epitheta, quæ exprimuntur in Sacris Canonibus contra Simoniam.

Simonia omnium criminum gravissima.

Dicitur pejor idololatria.

Vocatur capitale crimen.

De aliis epithetis injuriosis Simoniæ, remissive.

26 *Mediatores contractus Simoniaci delinquunt, ut principales.*

Tales mediatores redduntur infames.

27 *Confidentia beneficialis quid sit, & quomodo contrahatur.*

28 *Explicatur, quare dicatur Confidentia.*

29 *Pactum omne interveniens in re spirituali, Simoniam inducit.*

Pacta ordinata a jure in spiritualibus non sunt Simoniaca.

30 *Quænam excusent a Simonia.*

a JUre merito sub titulo sacrilegii collocamus *Simoniam*, ista siquidem ad sacrilegium pertinet, quia per eam sacra temerantur ac profanantur, cum spiritualia temporali pretio æstimentur, & in pacta, ac contractus deducantur, ut ait *Petr. Marchant. Tribun. Sacram. tom. 3. par. 1. tract. 10. tit. 6. quæst. 7. Concl. 2.* Hujus definitio communiter statuitur, quod sit *studiosa voluntas vendendi, vel emendi spiritualia, aut spiritualibus annexa pretio, vel quasi pretio*; sed hæc non comprehendit, nec convenit universaliter omni speciei *Simoniæ*, sed tantum mentali, de qua infra. Ut igitur detur definitio, quæ omnibus speciebus possit convenire, dico, quod Simonia est *sacrilegium, in quo intentione, conventione, aut actione præstatur aliquid temporale, pretio æstimabile, pro re spirituali, aut spirituali annexa.* In hac definitione *sacrilegium* habet rationem generis.

2 Dicimus autem primo, *intentione*: committitur enim hoc crimen sola *intentione, Gloss. in cap. Ex tuæ in V. Sex solidos de Simon.* quamvis externis signis minime manifestata, dum tamen temporale pro spirituali præstetur, & hæc vocatur *Simonia mentalis*. Hæc autem vel est sine effectu, puta, quod quis decrevit in mente sua emere, aut vendere spirituale pro temporali, non tamen res ad effectum deducta est; vel est cum effectu. Prima, quamvis coram Deo peccatum sit, non tamen ab Ecclesia punitur, quia sola intentio non potest ab Ecclesia cognosci, & ita nec puniri; nam, ut ait quidam Canon *cap. Christiana 32. q. 5.* non habent vindictam latentia peccata, & in specie, quod *Simonia* pure mentalis non secuto effectu non puniatur ab Ecclesia, habetur a duabus *Glossis in c. Consulere in V. Voluerunt de Simon. & in cap. final. in V. Affectu animi eo tit.* Secunda vero punitur, si talis *intentio* in judicio probetur per confessionem Rei, aut alia legitima indicia.

3 Dicimus secundo, *conventione*: porro nomine conventionis venit omne pactum, ut dicitur in jure *text. in l. 1. §. Conventionis ff. de Pact.* non datur autem *Simonia* sine pactione; importatur vero hoc verbo *Simonia conventionalis*, quando externa conventio voluntatem, sive intentionem consequitur, & utrimque *pactum*, vel *quasi pactum* intercedit, etsi necdum plenarie effectus utrimque sit subsecutus. *Pactum* autem tunc intercedit, quando apertis verbis, aut scripto initur. *Quasi pactum* vero est, quando indirectis, & obscuris signis, nutibus, aut insinuationibus analogis, ut etiam facto perficitur; ut, si quis vilissimo pretio suam domum vendat alteri, cum indirecta insinuatione, ut iste sibi resignet Canonicatum. *Marchant. Tom. 3. Part. 1. Tract. 10. Tit. 6. Quæst. 2. Conclus. 1.*

4 Dicimus tertio, *actione*, nomine autem *actionis* importatur factum externum, quo manifestatur mentis intentio, & in executione ponitur conventio, sive pactum initum, & per hoc constituitur tertia species *Simoniæ*, quæ vocatur *realis*, quando nempe mentalis, & conventionalis in effectum deducitur, ut si collatio Ordinis, aut Beneficii &c. sit subsecuta, & solutum pretium conventum, aut ejus pars.

5 Dicimus autem *præstatur*, hoc est adimpletur omnis contractus non gratuitus, seu onerosus; *præstare* enim in jure multas recipit significationes, aliquando enim importat *satisfacere*, vel exitum alicujus in se *recipere*, *arg. l. item labeo ff. Famil. erciscu.* aliquando promissa, sive pacta *adimplere*, *arg. l. Sciendum init. ff. de Aedilit. edict.* aliquando *edere* aut *exhibere* ut *præstare operas arg. l. liberta. ff. de Oper. libert. l. Hoc edictum ff. eo tit.* In nostro autem casu importat vendere, emere, permutare, locare, cambire, reciproce exhibere operas, actiones &c. pro re spirituali, aut spirituali annexa.

6 Dicimus quinto; *aliquid temporale pretio æstimabile*: nomine rei temporalis pretio æstimabilis communiter Doctores a Textu *in cap. Sunt nonnulli 1. q. 1.* deducunt, quod sit quodvis munus temporale, & juxta se pretio æstimabile, quod provenit a *lingua*, ab *obsequio*, & a *manu*; ita ut semper *Simonia* sit, quandocunque aliquid spirituale datur contemplatione alicujus ex his muneribus.

7 Munus *a lingua* duplex est juxta *D. T. in 4. Sent. Dist. 25. Q. 3. art. 3. ℣. Respondeo dicendum.* primum, quod in ipso actu linguæ consistit, sicut est laus, advocatio, defensio causæ in judicio, alium vituperare, commendare apud Principem, *Marcan. Tom. 3. Par. p. Tr. 10. Tit. 6. Q. 6. ℣. Pretium a lingua*; aliud est, quod a *lingua* sumit initium, ut cum quis precibus alicujus satisfacit conferendo spirituale, dum ab eo, qui deprecatur, favorem expectat, & ab hoc movetur ad illud conferendum; unde argumento *cap. Si quis neque cap. De ordinationibus cap. Quibusdam 1. q. 1. arg. cap. Per Inquisitionem de Elect.. cap. Tuam de ætat. & qual. ord.* ponitur regula generalis, quod preces carnales, ac sordidæ inducunt *Simoniam*.

8 Munus *ab obsequio* est omne obsequium illicitum, quod præstatur ad carnalia, commodum corporis, incrementum bonorum, aut fortunarum, aut ad fastum, & honorem; qui ergo tale obsequium impendit intentione interna consequendi quid spirituale, & qui confert hoc, contemplatione talis obsequii, *Simoniam mentalem* committit. Quod, si tale obsequium deducatur in pactum, & perducatur ad effectum, erit *Simonia realis. D. Antonin. Summ. Par. 2. Tit. 1. cap. 5. § 5.*

9 Munus *a manu* intelligitur quæcunque res corporea, sive incorporea, quæ pretio æstimetur, & quæ detur non ut simplex donum, sed ut munus: unde advertendum, quod *munus*, & *donum* sunt sicut species, & genus, ut ait *Ulpianus text. in l. Inter donum ff. de Verb. signif.* quamvis huic videatur refragari *Marcianus l. Munut. ff. de Verb. sign.* & *donum* quidem non habet causam nisi intrinsecam donantis, puta, ejus liberalitatem; *munus* vero cau-

causam extrinsecam, aut finalem, puta, ut per illud aliquid acquiratur. *Munus* igitur *a manu* intelligitur non tantum pecunia numerata, quæ detur pro re spirituali, sed quodvis aliud pretio æstimabile, ut gemmæ, vestes, jocalia, fundi, jura temporalia, ut servitutes, aut spiritualia, ut Juspatronatus Beneficii &c., & quamvis communiter censatur *Simoniam* per *munus a manu* committi, quando intervenit numerata pecunia, tamen nomine pecuniæ venit omnis res temporalis, pretio æstimabilis, puta, ut ait *Hermogenianus text. in l. Pecuniæ nomine de Verb. sign. omnis res tam soli, quam mobilis, tam corpora, quam jura*, quibus ex *text. in l. Ballista ff. Ad Senat. consf. Trebell.* addi possunt etiam *fructus*.

10 Dicimus sexto; *pretio æstimabile*, ad excludendam parvitatem materiæ in quovis munere, tum *a lingua*, tum *ab obsequio*, *tum a manu*; nam parva quantitas in munere excusat a *Simonia* ut *arg. cap. Et si quæstiones ℣. Si ergo de Simon.* scribit *Decianus lib. 5. cap. 81. n. 6. ℣. Sed præcipue*. Parvitas autem materiæ attenditur non tantum a quantitaté in se; sed etiam a qualitate dantis, ac recipientis, ut habet *Glossa* citati Capituli, *Etsi quæstiones. in V. Muneribus de Simon.* in quo, cum frater *Archiepiscopi Strigoniensis* donasset equum Cardinali, qui pallium deferebat prædicto *Archiepiscopo*, & hic dubitaret, an collatio pallii esset simoniaca, *Papo* ei respondet, quod non, quia pensata qualitate Cardinalis, & ejus, qui equum donavit, equus ille dici poterat parvitas materiæ, ob quam *Simonia* non incurritur. Contrarium nempe, quod in *Simonio* non detur parvitas materiæ, tenent Classici Doctores *Navar. Reginal. Sanch. Layman. & Tenner. apud Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Simonia cap. 1. ℣. Amplia tertio.* ex optimo sane fundamento. Quia parvitas aut se tenet a parte rei spiritualis venditæ, aut a parte pretii dati. Si primum; parvitas rei venditæ non excusat a culpa, quia res spiritualis non consideratur secundum materiam, ut si parva sit hæc, parva sit etiam res spiritualis; sed secundum formam, quæ indivisibilis est *arg. cap. 1. de Bapt. L. Cum hi §. Si Prætor ff. de Transac.* Proinde pars, quamvis minima reliquiæ alicujus Sancti, ita est adorabilis, sicut pars magna, quia fundamentum adorationis consistit in forma, puta, sanctitate rei, quæ adorabilis est. Si secundum, parvitas pretii non minuit, sed magis aggravat culpam, dum minimo pretio emitur res spiritualis, quæ videtur contemni ex vilitate pretii, quo emitur. Sed concordari possunt hæ duæ contrariæ sententiæ; ut nempe hæc secunda procedat in *Simonia reali*, in qua præcedit pactum, in hac enim ob rationes datas, non salvat parvitas materiæ. Prima autem procedat in *mentali*, in qua nullum pactum intervenit; & in hac, si quid recepturus spirituale, dat quid parvum temporale non ut pretium, sed tanquam medium ad disponendum animum alias collaturi spirituale, ut aut citius, aut alacrius conferat, non incurritur *Simonia*; & sic habemus quomodo, & quando parvitas materiæ salvet, aut non a *Simonio*.

11 Dicimus septimo, *pro re spirituali*; advertendum porro, quod, ut docet *Abb. in cap. Consulere n. 3. de Simon.* quædam sunt spiritualia secundum essentiam suam, & horum quædam incorporalia, quædam corporalia. Incorporalia vendi non possunt, etiam de facto, quia non cadunt in commercium, & negotiationem hominum, & ideo æstimari non possunt, ut anima, virtutes, dona Dei. Corporalia vero de facto quidem vendi possunt, ut reliquiæ Sanctorum, non tamen de jure, sine vitio *Simoniæ*. Quædam vero sunt spiritualia ratione causæ, ut sunt Sacramenta, ac Sacramentalia, quæ causant gratiam, quæ spiritualis est; & ista etiam, quia sunt corporalia, cadunt in commercium de facto, non autem de jure, quia *Simonia* est. Quædam sunt spiritualia secundum statum ordinatum ad acquirenda spiritualia, ut sunt *Religiosi Ordines*, in quibus Christiana perfectio comparatur. Quædam sunt spiritualia, quia dependent a potestate spirituali, ut benedicere, absolvere, ligare &c. Quædam tandem sunt spiritualia ratione Officii, seu Ministerii Ecclesiastici, ut Oeconomi, Ostiarii, Cantores &c.

12 Omnia prædicta, si emantur, aut vendantur, *Simoniam* inducunt, quo ad virtutes quidem, & dona Dei, ut doctrinam, spiritualem instructionem, sanitatem miraculose datam &c patet ex Scriptura ex facto *Giezi lib. 4. Reg. cap. 5.* qui percussus fuit Lepra ob munera, quæ recepit a *Naaman Syro* ob sanitatem sibi ab *Eliseo* supernaturaliter datam; & in *Simone Mago Act. cap. 8.*, qui obtulit pecuniam *D. Petro*, ut acciperet potestatem conferendi spiritum Sanctum, ut faciebant Apostoli. Nec est instandum de stipendio, quod recipiunt Sacerdotes Christiani pro Missis, ac si pretio accepto vendant gratiam Dei, quam acquirunt ii, pro quibus Missa celebratur. Nam tale stipendium non datur ut pretium Missæ, neque laboris corporalis in ea celebranda, sed tantum tanquam debitum de jure Divino ad sustentationem Sacerdotis, nam, *qui Altari servit, de Altari vivere debet*, & sic firmat *D. Thom. Quolibet. 8. art. 11. ℣. Ad primum.*

13 Quo ad Sacramenta, quod ea vendere simoniacum sit, patet ex multis Decretalibus. *cap. cum in Ecclesiæ cap. Ea quæ cap. Ad Apostolicam de Simon.* Excipitur ab his Sacramentum Matrimonii; nam potest dari pecunia vel pro dote, vel ex alia causa, concernente effectum Matrimonii, ut sequatur, aut non, ut habet quædam solemnis *Gloss. in cap. Honorantur in eo V. 32. q. 2. Archidiac. in cap. His ergo 23. Dist.* Et causa, quare in hoc Sacramento potest dari pecunia, & non in cæteris, est, quam tradit *D. Thom. 2. 2. q. 100. Art. 2. ad 6.* quia Matrimonium est etiam officium naturæ; puta, vita socialis, & mutuum Officium conjugatorum, ultra Sacramentum, quo gratia confertur, cum tamen cætera omnia Sacramenta ad solam gratiam, & cum ea ad quid pure spirituale comparandum ordinentur; pecunia non datur propter Sacramentum, sed pro Officio naturæ, quod est quid temporale.

14 Quo ad Sacramentalia itidem, si pro iis detur pecunia, *Simonia* est, ut pro benedictionibus nubentium, exequiisque mortuorum, ut textualiter habetur in jure *cap. Ad Apostolicam de Simon.*

15 Quo ad ingressum Religionis committitur pariter *Simonia*, si quid datur ex conventione, & pacto, ut quis ad ingressum in Monasterium, ad habitum, aut ad professionem admittatur, *text. in cap. Non satis & in cap. Quoniam de Simon.*

16 Quo ad spiritualia ratione Officii delinquit eodem crimine, qui pro Dignitate, aut Officio Ecclesiastico, Præpositura, Vicariatu, Oeconomatu &c. comparando, aut conferendo pecuniam dat, aut recipit, ut cantant multi Canones *cap. Consulere junct. gloss. 1. de Simon. cap. Non satis*

cap. Ad nostram eo tit. Pariterque *Simoniaca* est venditio singulorum actuum, qui intercedunt in creando suprascriptos omnes Officiales, Administratores, Prælatos &c. Unde, si daretur pecunia Electoribus, ut aliquem ad prædicta eligant, quamvis illum etiam absque ea essent electuri, *Simonia* esset, ut firmat *Gloss. in cap. Nobis in V. Interveniente de Simon.*

17 Dicimus octavo, *aut rei spirituali annexa*: Ad hoc sciendum est, quod annexum spiritualibus aliud est, quod a spiritualibus provenit, & ab eo dependet, ut sunt Beneficia Ecclesiastica, quæ dicuntur *annexa spiritualibus*, quia dantur Clericis tantum ratione rei spiritualis, nempe pro recitatione Officii: aliud est, quod ad spirituale ordinatur, ut *Juspatronatus*, quod ordinatur ad præsentandum Clericos ad Ecclesiastica Officia, aut Beneficia; *vasa sacra*, quæ ordinantur ad usum Sacramentorum; *Decimæ*, quæ constituttæ sunt ad cultum Dei, & ad sustentationem Ministrorum &c. *Decian. Tract. crim. lib. 5. cap. 80. per tot.*

18 Circa talia *spiritualibus annexa* in ordine ad committendam *Simoniam*, advertendum est, quod in illis potest aliquando separari temporale a spirituali, & deduci in contractum absque *Simonia*, aliquando non. Sciendum igitur, ut optime philosophatur *Marchant. Tom. 3. Par. 1. Tract. 10. Tit. 6. Quæst. 8.*, quod duplex dari potest separatio, una est pure mentalis, sive intentionalis, qua, re sive physica, sive morali manente, mente, ac intentione unum separatur ab alio, cum tamen re manente in suo esse reali, aut morali separari nequeat. Exempli gratia in administratione Sacramentorum, si mente separetur labor actionis ab ipsa actione, & intendatur emi, aut vendi labor, qui est pretio æstimabilis, abstracta actione, & operatione sacra; quamvis labor realiter sit inseparabilis ab actione. Similiter in Beneficio jus percipiendi fructus ex ipsa obligatione ad Officia Divina, est moraliter inseparabile ab ipsa obligatione: abstraho igitur mente jus illud ad fructus percipiendos ab obligatione, & intendo illud jus, quod est ex fine temporali emere; obligationem autem spiritualem ad Divina Officia, aut Sacramentorum administrationem gratuito, & liberaliter in me suscipere. Alia est separatio realis sive in ente physico, sive morali, qua utrumque separari realiter potest, vel unum, altero remanente, desinere. Sic fructus Beneficii possunt, & interdum separantur ab ipso Beneficio, imo & a jure Beneficiati, etiam remanente Beneficio apud Beneficiatum: sic calix argenteus potest remanere absque consecratione, quæ sibi adempta est ab eo, qui jus habet ipsum profanandi.

19. His notatis, dico, quod illa temporalia, quæ a spiritualibus, aut re spirituali physica, seu morali realiter nequeunt separari, sed sola mentis intentione, non possunt deduci in contractum absque *Simonia*. Hinc est, quod, cum jus spirituale percipiendi fructus non possit separari ab essentia Beneficii, nec ab obligatione ad Officium divinum, & Ministeria spiritualia, Beneficio annexa, nisi mentaliter, illud jus non potest deduci in contractum sive explicitum, sive implicitum. Item nec labor Episcopi in Ordinationibus, aut Consecrationibus Ecclesiarum, Altarium &c. vel Sacerdotis in celebrando Missas, aut ministrando Sacramenta, in contractum absque *Simonia* potest deduci; & ratio est, quia labor indivisibiliter comitatur actionem, quæ spiritualis est, & sacra, nec nisi mente separari potest.

20 Quando vero temporale potest realiter juxta rationem entis physici, vel moralis separari a spirituali, tunc temporale potest absque *Simonia* deduci in contractum, quatenus de facto separatum est, aut potest separari. Ex quo infertur, quod aliquis potest vendere Calicem consecratum, nempe argentum, quo constat, abstrahendo a consecratione; dummodo ratione consecrationis non pluris vendat: ratio est, quia argentum est realiter separabile a consecratione, & illud est quid temporale, quod potest venire in commercium. Pariter Beneficiatus potest locare, commutare, vendere bona, & fructus sui Beneficii, quia sunt mere temporales, & quamvis ex jure spirituali proveniant, tamen ab omni eo, quod spirituale est, realiter separantur, & separari possunt.

21 Sic explicata diffinitione *Simoniæ*, advertendum, quod hoc delictum committi potest non solum in actibus affirmativis, sed etiam negativis, dummodo ad spirituale referantur; ut si quis recipiat pecuniam, ne talem ordinet; vel ne Canonicæ electioni præstet consensum, vel ne absolvat, ne consecret, aut ne reconciliet, ut dicitur in jure *c. Nullus Episcopus il. 2. junct. Gloss. in V. Restituat. cap. Sunt quidam 1. quæst. 1.* Pariter, si aliquis sit excommunicatus, aut alio modo suspensus a jure, eligendi, & vult quidam eum accusare, ne intersit electioni, si ille timens dat pecuniam, ne eum accuset, & alius pecuniam recipit, & tacet, *Simoniam* committit, ut ex jure *c. Nemo junct. Gloss. in V. Celet.* deducunt Doctores *Abb. num. 1. de Simon. Graff. & Nald. apud Peyrin. de Subdit. quæst. 1. cap. 31. §. 9. V. Dico sexto.*

22 Dubitari porro contingit, an dare, seu permutare quid spirituale pro spirituali sonet *Simoniam*, ut pote dicendo, si meam Confessionem sacramentalem excipis, ego excipiam tuam; ut si pro me 100 Rosaria recitabis, ego pro te Missam celebrabo?

23 Ad hoc respondeo, quod aut spiritualia sunt pure talia, aut habent aliquid temporale sibi annexum, & admixtum. Si primi generis sunt, licet absque *Simonia* illa permutare; ratio est, quia essentia *Simoniæ* consistit in hoc, quod quid temporale pro spirituali detur; quod, si nihil temporalitatis ingreditur, utique permutari possunt talia spiritualia, ut sunt orationes, sacramenta &c. & sic firmant Doctores *Aragon. 2. 2. quæst. 100. art. 1. Sot. de just. quæst. 5. art. 2. ad 3. Victor. Roderic. Sanch. apud Peyrin. Formul. lit. E. cap. 7. num. 9.* Si autem secundi generis, ut sunt Beneficia Ecclesiastica, quæ habent fructus, qui sunt res temporales, annexos spirituali rei, non possunt ullo modo permutari sine Simonia, ut habetur in Decretali *Urbani III. text. in cap. Quæsitum de rerum permutat.*

24 Hinc solvitur quæstio illa, in qua quæritur, an (quod frequentissimum est) Simoniaci sint Electores, qui paciscuntur inter se dicendo, *si dabis mihi vocem tuam ad Provincialatum, ego dabo tibi meam ad Diffinitoriatum, Prioratum &c.* Et respondendum est affirmative. Ratio est, quia, quamvis Prælaturæ Regulares non sint proprie Beneficia, quia non sunt perpetua, tamen sunt ad instar Beneficiorum, quia non solum involvunt jus spirituale animarum, sed etiam importat potestatem in administratione temporalium, de quibus, ut habet quidam Canon *text. in c. Petr. Diacon. 39. dist.* & scrip-

scripsit *D. Gregorius Magnus Pastoral. par.* 2. *cap.* 7. debent esse soliciti, sicut de spiritualibus (& faxit Deus, quod non magis curent de temporalibus, quam de spiritualibus, de qua re aureis vere verbis *Abbas Tritbemius de Relig. claustr. par.* 1. *tract.* 1. *art.* 3. *num.* 2. conquerebatur) censendæ ergo sunt tanquam Beneficia sæcularia, & sicut pacifcendo super his, *Simonia* committitur, ut dictum est, pari culpa delinquunt Regulares, qui mediantibus talibus pactis ad Prælaturas promoventur, & sic firmant Doctores *Azor. par.* 3. *lib.* 12. *cap.* 7. *q.* 1. *℣. Et itidem Diana. par.* 3. *tract.* 2. *resol.* 125. *Suar. de Relig. tom.* 1. *lib.* 4. *de Simon. cap.* 39. *num.* 13. *&* 14. *Navar. Angel. Sylvest. Roderic. Reginal. apud Peyrin. de Subdit. quæst.* 1. *cap.* 31. §. 9. *℣ Dico secundo*.

25 Communiter a Doctoribus dividitur *Simonia* (ultra supra datam divisionem) in prohibitam de jure divino, & prohibitam de jure hnmano Ecclesiastico: illa est respectu rerum pure spiritualium, ut sunt Sacramenta, Sacramentalia, dona Dei &c. ista est respectu rerum, quæ sunt annexæ spiritualibus, ut Beneficia, Officia &c. Super prima Summus Pontifex dispensare non potest; sed super secunda dispensat, aut saltem dispensare potest. Hoc porro crimen atrocissimis configitur nominibus promiscue; aliquando enim *cap. final.* 1. *quæst.* 7. *cap. Per tuas il.* 1. *℣. Nos vero de Simon.* dicitur, quod omnia crimina in comparatione *Simoniacæ hæresis*, quasi pro nihilo reputantur. Aliquando *cap. Inquisitionis de Accusat.* comparatur *homicidio*; aliquando *cap. Cito turpem cap. Eos.* 1. *quæst.* 1. dicitur pejor vitio *idololatria*; aliquando *capitale crimen cap. qui studet.* 1. *quæst.* 1. aliquando *cap. Sicut simoniaca. ubi Abb. in princip. de simon.* dicitur, quod *pestis Simoniæ* sua magnitudine omnes alios morbos vincit; & qui vult alia opprobriosa epitheta hujus gravissimi criminis, tradita in sacris Canonibus, adeat *Decianum lib.* 5. *cap.* 85. *num.* 1. *& seqq.* ac *Mascardum Concl.* 1305. *num.* 3. *& seqq.* qui accurate illa collegerunt.

26 Crimine hoc maculantur non tantum principales nempe vendentes, aut ementes pretio temporali spiritualia, sed etiam mediatores, qui etiam ex hoc redduntur infames *cap. si quis præbendas* 1. *quæst.* 3. Videant proinde hi Diabolici proxenetæ, qui procurant tempore Capitulorum, ut vocales vota permutent, ac reciproce pacifcantur, quomodo animas non tantum proprias, sed etiam aliorum capistro damnationis strangulent, nihil curantes de propria salute, puris commodis temporalibus inhiantes.

27 Hucusque de Simonia juxta antiquos Canones locuti sumus, nunc permoti exemplo *Simonis Majoli de Irregular. lib.* 5. *cap.* 45. ac *Martini Navarr. Manual. cap.* 23. *de Simon. num.* 109., qui sub titulo Simoniæ posuerunt *Confidentiam beneficialem*, quæ proscripta est per *Pii IV. Const. Romanum Pontific.* 1564. 17. *Calend. Novembr.* ac *Pii V. Const. Intolerabilis.* 1569. *Cal. Jun.* etiam loquendum hic censuimus de ea, quæ est species *Simoniæ*, aut saltem ad eam reducitur. Est ergo *Confidentia beneficialis*, qua quis confidit, quod alter acceptans Beneficium, illud, aut partem fructuum eius sibi, aut alteri conferat: confidit autem in illo, velut in amico, aut familiari, aut consanguineo, vel ex pacto, vel ex alia quavis occasione *Mascard. de Probat. Concl.* 1307. *num.* 2. Injustitia igitur confidentiæ Beneficialis consistit in hoc, quod resignans, aut conferens, aut præsentans ad Beneficium motus amicitia, parentela, aut familiaritate confidit, aut sperat, quod recipiens Beneficium resignanti, conferenti, aut præsentanti, aut alteri ad ejus nutum, illud idem Beneficium, pensionem, aut partem illius, aut fructuum conferat. In hoc vero crimen hoc assimilatur *Simoniæ*, quia pars sperata Beneficii ipsius, aut fructuum ejus, aut totum ipsummet Beneficium suceedit loco pretii, ob quod fit resignatio, collatio aut præsentatio. Nam sicut *Simonia mentalis* esset resignare, conferre, aut præsentare ad aliquod Beneficium sub spe, aut intentione, quod recipiens illud, conferret aut resignaret aliud Beneficium ei, qui illud per resignationem, collationem, aut præsentationem contulit, aut alteri bene viso eidem resignanti, conferenti, aut præsentanti; ita *Simonia mentalis* est, si conferatur Beneficium sub spe, quod recipiens alio tempore resignet, aut conferat illud idem Beneficium ei, qui ipsum contulit, aut alteri ad ejus nutum. Pariter sicut *Simonia mentalis* esset, si quis conferret, resignaret, aut præsentaret ad Beneficium sub spe pecuniæ, aut alterius rei pretio æstimabilis dandæ sibi, aut a se designato; ita *Simonia* est, si conferens Beneficium confidit, quod sibi, aut alteri a se designato, recipiens det partem Beneficii ipsius, aut fructuum ejus; nam talis pars sperata succedit loco pecuniæ, aut alterius rei pretio æstimabilis.

28 Dicitur porro *Confidentia*, quia aliud non est, quam spes quæ fundatur in *fide* illius, qui recipit Beneficium, quæ fides originatur a familiaritate, amicitia, parentela, dependentia, aut alia causa, ob quam conferens sperat, quod ille fidelis sibi erit, & ad ejus nutum Beneficium ipsum, aut ejus, sive ejusdem fructuum partem sibi, aut alteri tradet. Quod si, in collatione, resignatione, aut præsentatione fieret pactum de tradendo Beneficio, aut ejus fructuum parte conferenti, aut alteri &c. tunc esset *vera*, ac realis Simonia, quia juxta rationem supra datam Beneficium ipsum, aut ejus fructuum pars, essent verum pretium collationis, & sic vera, ac realis Simonia.

29 Tandem sciendum, quod omnia pacta, quæ fiunt in rebus spiritualibus, inducunt *Simoniam*, sub quovis colore pallientur, *Innocent. in cap. Super hoc. num.* 7. *de Renuncia. & in cap. Cum pridem. de Pact.* Sed hoc intelligitur de pactis, quæ fiunt a sola voluntate contrahentium, non vero, si sint de rebus, quæ ordinentur a jure; nam tales pactiones super spiritualibus fieri possunt, *arg. cap. Nec numerus cap. final.* 10. *q.* 3. *cap. Eleutberius. junct. gloss. in V. Convenisse.* 18. *q.* 2. Unde in *cap. Significasti. de Elect.* pallium datur cuidam Archiepiscopo cum pacto, quod juret secundum formam præscriptam, quod etiam firmatur per *Gloss. in cap. Ad audientiam. in V. Renunciantes de Rescript.*, communiter receptam. Hinc infertur, quod, licet Episcopo pacisci, ut pro consecratione Ecclesiæ dos necessaria sibi assignetur; aut pro visitatione facienda sibi detur procuratio; aut pro collatione Beneficii Curati recipiens renunciet Curæ, quam habet; aut personaliter resideat in Parochia, quæ sibi confertur, nam omnia supradicta pacta sunt juxta Canonicas dispositiones, ratione quarum illa essent præstanda, quamvis pactum de ipsis non esset initum.

30 *Simoniam* tamen multa sunt, quæ excusant, ut non incurratur, quamvis pro spirituali quid tempo-

temporale detur, ut est permissio *Papæ*, seu ejus dispensatio in *Simonia* prohibita de jure humano; consuetudo legitime inducta; paupertas; ignorantia facti; redemptio injustæ vexationis, & alia, de quibus Summistæ passim, & diligenter *Decian. Tract. crim. lib.5. cap.84 per tot.*, sed quia parum faciunt pro foro judiciali, ea non recensemus, & qui vult ea cognoscere, adeat prædictos.

Probatio.

S U M M A R I U M.

31 *De Simonia solus Judex Ecclesiasticus inquirit. Simonia est difficilis probationis.*
Probatur conjecturis, & præsumptionibus, de quibus clare constet.
32 *Testibus, quomodo probetur concludenter Simonia. Probare oporte collationem subsecutam fuisse post conventionem inter conferentem, & recipientem; & illam fuisse vigore istius.*
Simonia non præsumitur ex instrumento solutionis, & facto post collationem.
Notorietas facti, quæ celari nequit, probat Simoniam.
33 *Accusare de Simonia quilibet admittitur.*
Complex accusare potest complicem in hoc crimine.
Simonia comparatur crimini læsæ Majestatis.
Testes qui nam admittantur ad probandam Simoniam.
34 *Confidentia beneficialis, quibus indiciis probetur.*
35 *Testes singulares admittuntur ad probandas singulas præsumptiones in hoc crimine.*

31 CUm *Simonia* sit species Hæresis, imo prima Hæresis, quæ orta sit in Ecclesia Dei, & prohibita tum de jure Divino, tum de lege Canonica, evadit crimen mere Ecclesiasticum & de eo solus Judex Ecclesiasticus cognoscit, *Arg. cap. Cum sit generale, & ibi Gloss. in V. Malefactores, & DD. communiter de For. compet.* Difficilis probationis est crimen hoc, tradunt *Decius Cons. 342. Cravetta cons.122. num. 8. & Redoanus Part. 4. cap. 1. & seqq. de Simon.*, proinde præsumptionibus, ac conjecturis probatur, sed istæ debent esse violentæ, ut resolvit *Mascard. de Probat. Concl. 1325. num 21. in fin. & num. 27.* & debent plene, & concludenter probari, ut firmant *Anania in cap. Sicut Simoniaca. num.1. ℣. Oportet. de Simon.* & *Felinus in cap. Literas num. 10. ℣. Et addo. de Præsumpt.*

32 Concludenter autem probatur Testibus, qui interfuerunt pactioni, & etiam solutioni pretii, post collatum Beneficium, aut etiam ante collationem, dum tamen ex post exbursatam pecuniam, aut traditum quid pretio æstimabile, collatio subsecuta sit. Probatur etiam instrumento conventionis, in quo quis promittat pecuniam, aut debiti remissionem pro Beneficio obtinendo; & advertendum quod oportet probari conventionem præcessisse collationem, & hanc fuisse factam vigore illius, ut tradunt *Alciatus cons.2. nu. 10. ℣. Circa secundum. Tom. 1. lib. 1.* & *Decius in cap. Veniens il.p. num.9. & 10. d. Test.* Si enim probaretur ex instrumento confecto post collationem, pecuniam solutam, aut debitum esse remissum a Beneficiato ei, qui contulit Beneficium, non præsumeretur *Simonia*, ut argumento *cap. Artaldus 8. q. 3.* tradunt Doctores *Jo. Andr. Abb. Felin. Dec. in cap. Veniens il.p. de Test.* Probatur tandem etiam ex notorietate facti, quando nempe hoc ita notorium est, ut nulla possit tergiversatione celari, ut habetur ex *Test. in cap. De manifesta. 2. q. 1.*, quod loquitur de notorietate universaliter de omni crimine.

33 Quoad accusationem de hoc crimine sciendum, quod quilibet, etiam si malæ famæ sit, admitti ad accusandum debet, ut habetur *Text. in cap. Tanta cap. Si Dominus. cap. Sicut de Simon.* imo etiam si accusator sit complex in crimine, *Text. in cap. Si quis Papa 79. dist.* nam Simonia comparatur crimini læsæ Majestatis, *Text. in cap. licet Heli sub. fin. de Simon.* accusare autem de crimine Majestatis læsæ, etiam sociis criminis permittitur. *Text. in cap. Nemini 15. q. 3.* Quoad Testes autem in processu de hoc crimine, quamvis quivis in Testem admittatur, *Text. in cap. Si Dominus ubi Gloss. in V. Catholicus de Simon.* sobrie tamen hoc intelligendum est, ut nempe Testes non patiantur exceptionem. Proinde socii criminis, qui possunt accusare non tamen possunt de hoc testificari, ut dicitur *Text. in cap. Veniens il p. de Testi.* Pariter personæ viles regulariter non admittuntur ad condemnandum de hoc delicto, nisi eorum dicta adjuventur tortura, aut aliis adminiculis, ut habet *Gloss. in cap. Per tuas in V. Adminicula. de Simon.* Et ideo debet Judex ante condemnationem bene pensare conditiones personales Accusati, & Testium, ut optime advertit alia *Gloss. in d. cap. Per tuas. in V. distinguenda*, & juxta eas dictis ipsorum dare fidem.

34 Sed quomodo, ac quibus indiciis probabitur confidentia Beneficialis? Dico, quod hæc deduci potest tantum præsumptive, cum confidentia sit quid animo latens, quod non potest ab homine cognosci. Tamen ex Constitutione *B. Pii V. Intolerabilis. 1569. Cal. Jun.* multæ ducuntur præsumptiones, quæ sunt de jure, cum in tali Extravaganti tradantur. Una est, si collator, aut præsentator ad Beneficium ita conferat, aut præsentet, ut postea de Beneficio, aut parte ejus, aut fructuum sic, vel sic disponatur. Alia est, si exemptus a solutione jurium Curiæ Beneficium acceptum per resignationem alicujus, etiam post literas expeditas, & possessionem acceptam, retrocesserit in eundem, reservato sibi aliquo infra spatium duorum mensium. Alia est, si absolutus a delicto, vel Irregularitate denuo acceperit Beneficium, quod renunciavit ante, vel post delictum, aut incursam Irregularitatem. Alia est, si quis post cessum Beneficium, & publicata cessione, & capta possessione a Cessionario, se in illud per se, vel per alium ingerat, & fructus, aut partem eorum capiat; aut successor ipsi, vel propinquis ejus aliquos fructus remiserit. Alia est, si recipiens Beneficium constituerit dimittentem, aut ejus conjunctum procuratorem ad percipiendum, vel locandum fructus Beneficii dimissi, & illi, aut ejus conjunctis de fructibus perceptis, aut percipiendis donationem fecerit. Alia est, si vel sola procuratoris depositione, vel libris rationalibus mensariorum ex parte dimittentis expeditio, quæ personam recipientis concernit, prosecuta sit, simulque expensæ pro ea necessaria ab illo factæ fuerint. Alia tandem est, si quis pro concessione alicui facta quacunque auctoritate de Beneficio Ecclesiastico per se, vel alium, seu alios intercessisset; vel alias in negotio concessionis se se immiscuerit quoquomodo, deinde aliquid de fructibus talis Beneficii de facto, etiam per manus possessoris, ac etiam simplicis donatio-

nis

nis titulo perceperit; seu de illo postmodum ad voluntatem intercessoris fuerit dispositum quomodocunque. Quælibet dictarum præsumptionum, si tamen plures concurrerint in facto, probant confidentiam Beneficialem. *Navar. Manual. cap. 23. num. 110. ℣. Noto octavo.*

35 Quo vero ad Testes, quibus prædicta indicia probantur, sciendum, quod probari possunt per Testes singulares, nam in citata Constitutione *B. Pii V.* habetur, quod *Testes de quaque re singulares singulas probare valeant præsumptiones, ac conjecturas*, quod est specialissimum, ac valde notandum, cum non agatur de facto iterabili; & sit contra juris communis dispositionem, per quam Testes singulares in facto non iterabili non probent. *Text. in cap. Bonæ Memoriæ il p. de Elect.* Pariter Testes etiam criminosi ad probandam confidentiam Beneficialem admittuntur, dum in præcitata Constitutione ait Papa, *Cæterum criminosi, & cæteri omnes, qui ad perhibendum in casibus Simoniæ testimonium recipi possunt, ad prædicta omnia admittantur.*

Pœnæ.

SUMMARIUM.

36 *Pœnæ Simoniæ prohibitæ de jure Divino, quæ debentur conferenti.*

37 *Pœnæ ejusdem, quas subire debet recipiens.*
Recipiens Ordines, si dat pretium mediatori, aut ei, qui pro ipso se exponit examini, pœnas simoniacorum incurrit.

38 *Pœna alienantis pro pretio juspatronatus ad Officium, aut Beneficium Ecclesiasticum.*
Vendens, aut emens quid temporale, cui annexum est juspatronatus dictum, quando pœnas Simoniæ incurrat, aut non.
Opinio Hostiensis, quod juspatronatus non possit sine licentia Episcopi transferri in laicum, impugnatur.
Opinio Thesauri, quod transferens in laicum proprium juspatronatus sine licentia Episcopi, sit excommunicatus, refellitur.
Habens juspatronatus, si præsentat ad Beneficium ob pecuniam, incurrit excommunicationem.

39 *Pœnæ Episcopi vendentis exercitium suæ jurisdictionis; seu concedentis Vicariatum, sibi retenta parte emolumentorum, aut minori stipendio, quod dari solet.*

40 *Examinatorum Synodalium pœnæ, si pro examine aliquid recipiant.*
Easdem pœnas incurrunt tribuentes etiam quid minimum, etiam sponte, etiam pro recognitione antidotali.
Dictio prorsus, *quid importet.*
Parvitas materiæ excluditur in eo, quod datur Examinatoribus Synodalibus.

41 *Pacta onerosa in omni materia beneficiali sunt Simoniaca, & nulla.*
Pacta gratuita non sunt prohibita.

42 *Beneficia quævis adepta præcedente pactione, ante quamvis declarationem sunt resignanda.*
Fructus talium Beneficiorum sunt restituendi.
Pretium quodvis Simoniacum ob Beneficium est restituendum, & cui.
Mediatores pretium mediationis ad Simoniam restituere tenentur.

43 *Pœnæ eorum, qui concurrunt ad Simoniam beneficialem.*

44 *Quando incurratur Simonia pro ingressu Religionis.*
Ingressus Religionis respectu cujus consideretur.

45 *Pœnæ, quæ incurruntur a dantibus, seu recipientibus aliquid pro ingressu Religionis.*
Capitulum Conventuale, ac Diffinitorium recipiens aliquid pro admissione ad ingressum Religionis, qua pœna puniendum.

46 *Aliæ pœnæ contra Reos de Simonia, quovis jure prohibita.*
Eadem pœna puniendi sunt Simoniaci, sive agatur per accusationem, sive per inquisitionem ex Officio.

47 *Pœnæ committentium crimen confidentiæ beneficialis.*

48 *Regularium Simoniacorum aliæ pœnæ desumendæ ab eorum Constitutionibus.*

49 *Primum Statutum pro Minoribus de Observantia.*

50 *Secundum Statutum.*

51 *Quid veniat nomine* Gradus, Dignitatis, ac Officii.

52 *Gradus quid importet, & a quo sit transumptus.*
Gradus proximior quis dicatur.
Gradus in Religione, qui vocari possunt Personatus, qui sint.

53 *Dignitas, & Officium quid importent.*

54 *Quotupliciter contingat Simonia in dando, aut recipiendo præmissos Gradus &c.*

55 *Varii modi quibus in concedendis, aut acquirendis prædictis Gradibus &c. contrahitur Simonia realis, aut mentalis.*

56 *Continuatur materia.*

57 *Quomodo incurratur Simonia pro obtinenda sententia ad proprium favorem.*

58 *Sententia, sive justa, sive injusta vendi nequit sine Simonia, quando est de rebus spiritualibus.*

59 *Quæ sint pœnæ Canonicæ, de quibus loquitur Statutum, datum supra* num. 49.

60 *Pœnæ multiplices, tum in corpore juris, tum in Bullis, contra Simoniacos latæ, incurruntur a dantibus, & recipientibus Gradus &c. in Ordine Minorum.*
Incurruntur etiam pœnæ largientium munera, proprietariorum, & contrectationis pecuniæ, si in specie detur pro pretio Gradus &c.

61 *Quomodo intelligenda prohibitio recipiendi, nec quid minimum a Novitio.*

62 *Si Novitius sponte, & liberaliter rem licitam tribuit in communi, aut particulari, potest recipi.*

63 *Prohibitio sancita in Statuto cohæret Regulæ Minorum.*
Sollicitare, & esse sollicitum, quid importet in jure.
Quomodo possit quis esse sollicitus de bonis Novitii.

64 *Quando, & quo casu receptio de bonis Novitii sit Simoniaca.*
Quotupliciter contingat dari, aut recipi aliquid in ingressu Religionis.

65 *Data mere eleemosynaliter a Novitio possunt Fratres recipere.*

66 *Monasteria in communi possidentia possunt pacisci, & recipere sine Simonia id, quod est necessarium ad sustentationem personæ, intran-*

intrantis Religionem.

Si Monasterium in paupertate non est, recipiendo aliquid, peccatum saltem avaritiæ committitur, & non raro Simonia palliata.

67 *Monasteria in communi non possidentia, ut Religio Minorum de Observantia, nihil possunt recipere, aut pacisci pro ingressu Religionis, & quare.*

68 *Quid facere possunt Fratres, si eleemosynas ad sustentationem non invenirent.*

Episcopus Censuris potest compellere Clericos, ac Laicos ad dandum eleemosynam, & in quo casu.

Proxima conclusio, vult Baldus, quod deducatur etiam de jure civili.

In casu deficientiæ eleemosynarum, Fratres non debent quenquam recipere ad habitum.

Aut se recipiant ad alia loca, ubi vivant.

69 *Honesta convivia mere liberaliter, non autem ex pacto, possunt parari ab ingrediente Ordinem, & recipi a Monasteria quovis.*

70 *Recipiendo, aut dando aliquid pro ingressu Religionis, præter duos recensitos modos, committitur Simonia.*

71 *Quæ sit pœna, lata a Tridentino contra recipientes aliquod ex bonis Novitii.*

72 *Est excommunicatia ferendæ sententiæ, si, quod recipitur, est in tanta quantitate, quæ possit impedire Novitio reversionem ad sæculum.*

Talem Censuram incurrunt vigore Statuti Minores, recipientes etiam quid minimum.

36 QUia ad variationem objectorum *Simoniæ*, variæ etiam sunt pœnæ sancitæ; ad majorem claritatem de singulis distincte loquemur, quamvis aliqua ex poenis omnibus *Simoniæ* speciebus adaptetur. Dicemus ergo prius de pœnis, quæ consequuntur *Simoniam*, prohibitam de jure Divino, & incipiemus a *Simonia* in collatione Ordinum. Conferens ergo simoniace Ordines tum Sacros, tum Minores, tum etiam primam tonsuram *Trident. Sess. 21. cap. 1. de Reform.* incurrit primo excommunicationem *Papæ* reservatam. *Extrav. Cum detestabile de Simon. int. commun.* Secundo, suspensionem a collatione Ordinum, etiam primæ tonsuræ, & ab executione munerum Pontificalium, quæ suspensio est *Papæ* reservata ex Bulla *Sixti V. 91. Sanctum, & Salutare. Cherubin. Tom. 2.* Tertio interdictum ab ingressu Ecclesiæ, quod etiam *Papæ* reservatum est ex eadem Bulla. Quarto, Episcopus scienter violans suspensionem, & interdictum supradictum, incurrit aliam suspensionem ab administratione Ecclesiæ, & a perceptione fructuum omnium suorum Beneficiorum, quæ pariter suspensio ex eadem Bulla est Summo Pontifici reservata. Excusatur autem ab hac ultima suspensione ex ignorantia etiam culpabili, dummodo non sit affectata, ut vult *Sayr. de Censur. lib. 4. cap. 17. in fin.* Tandem pretium acceptum pro collatione Ordinum tenetur Episcopus restituere danti illud, ex eo quod sic exigit jus naturale, quando tenetur ex Officio Ordines conferre, ut dicunt Doctores *Less. de Just. l. 2. cap. 35. n. 169. Suar. de Relig. lib. 1. Tract. ult. cap. 59. nu. 16. Filiuc. Tract. 45. cap. 13. nu. 35.*

37 Recipiens vero simoniace Ordines incurrit pariter excommunicationem, latam in supradicta *Extravaganti. Cum detestabile. §. Per electiones*; & talem Censuram incurrit, non solum si dat pretium Ordinanti, sed etiam, si dat illud mediatori, ut ipse intercedat pro admissione ad Ordines; seu si dat alteri, ut se supponat pro eo ad examen, ut firmat *Sanch. Opusc. lib. 2. cap. 3. dub. 104. num. 93.* Incurrit pariter suspensionem ab executione omnium Ordinum tam simoniace, quam legitime receptorum, juxta communem sententiam Doctorum, de qua testatur *Avila Part. 3. disp. 5. Dub. 9.*, & talis suspensio est reservata *Papæ* juxta Constitutionem *Sixti V.* paulo supra citatam, in qua etiam sancitur, quod violans dictas Censuras Excommunicationis, ac suspensionis, incurrit Irregularitatem, & si est Clericus Sæcularis, incurrit privationem Officiorum, & Beneficiorum, & inhabilitatem ad illa recuperanda; & talia Beneficia remanent reservata *Papæ*, tanquam vacantia in Curia. Si autem est Regularis, incurrit privationem vocis activæ, ac passivæ, & ad eam manet inhabilis, & talium pœnarum relaxatio similiter est *Papæ* reservata.

38 Juspatronatus ad Officium, aut Beneficium Ecclesiasticum est quid spirituali annexum, ac in eo committi potest *Simonia, Text. in cap. Quanto de Judic.* Patronus igitur vendens, permutans, renuncians, aut alio quovis modo alienans juspatronatus pro re temporali in alium; & quilibet, qui tali modo illud acquirit, *Simoniam* committit, & uterque illud ipso facto amittit: & Ecclesia efficitur libera, ut deinceps habeat plenam, ac liberam ejus collationem, ut habent duæ Decretales, *Text. in cap. De jure cap. Quia Clerici junct. gloss. in V. Spoliando de Jurepatr.* Quod, si vendens, aut alio modo alienans, ut præfertur est persona particularis, debet excommunicari; si autem est universitas, aut Collegium, debet subjici interdicto juxta *Trident. Sess. 25. de Reform. cap. 9. Campanil. Divers. jur. Canonic. Rubr. 11. cap. 13. nu. 510.* Prædictæ pœnæ incurruntur ab emente, ac vendente, si aliquis emat, aut vendat rem temporalem, (cui tale juspatronatus adnexum est) majori pretio, quam eam venderet absque eo; Ratio est, quia illud majus est verum pretium, quo tale jus emitur, quia sine hoc illud non daretur, & sic firmat *Sanch. Opusc. lib. 3. cap. 3. Dub. 79.* Controvertunt autem Doctores, ut notat *Hostien. Summ. Rubric. de Jurepatr. §. Qualiter post n. 7.* an absque licentia Episcopi possit quis donare Laico juspatronatus proprium, & aliqui dicunt quod non. Mihi oppositum verius videtur; quia, si absque tali licentia venditur temporale, (cui juspatronatus adnexum est) Laico, & tunc illud juspatronatus quodammodo donatur, cum sub pretio rei non cadat, & quare idem juspatronatus non poterit libere donari absque tali venditione cuilibet etiam Laico? Nec ullus invenitur Canon, qui talem donationem clare improbet, aut infirmet. *Thesauras de Pœn. Part. 2. V. Simonia c. 8. ℣. Amplia tertia* tenet, quod transferens juspatronatus in Laicum gratis sine tali licentia, incurreret in pœnam privationis latæ sententiæ ipsius jurispatronatus, & eandem incurreret recipiens, & citat ad hoc *Trident. Sess. 25. de Reform. cap. 9.*, sed immerito, nam *Tridentinum* non dicit hoc, ut patet legenti. Si tandem pro præsentatione ad Officium, aut Beneficium, quid temporale detur, tum præsentans, tum præsentatus incurrunt excommunicationem, *Papæ* reservatam, *Extrav. 2. de Simon. int. commun. Sanch. Opusc. l. 2. cap. 3. Dub. 107. n. 5.*, & provisio est nulla ipso facto.

39 Episcopus, seu alius Prælatus vendens, aut pretio accepto concedens alicui exercitium suæ Episcopalis jurisdictionis, amittit potestatem conferendi

rendi tale Officinm, qood vendidit: & emptor talis Officii eo privaodus est, ut habetur *Text. in cap.2. & cap. Qooniam il 2. Ne Prælat. vic. su. in cap. Nostr. & in cap. Consolere. de Simon.* Et hoc etiam extenditur ad casum, in quo Episcopus concedit Officium cum pacto, quod pars emolumentorum Officij sibi cedat. Et sic *Simonia* erit, ot supra prohibita, si Episcopus deputet Vicarium cum pacto, ot pars emolumeotorum Vicariæ ipsi Episcopo reservetur, vel ut Vicarius miuori solito stipendio contentus sit, ut benè scripsit *Azor. Tam.3. lib.12. cap.14. Quæst.1. §. Sed cur.*

40 Ex dispositione *Trident. Sess.24. cap.18. de Reform.* Examinatores Syuodales committunt *Simoniam* tam ipsi, quam dantes, si *quidquam prorsus ocasione examinis* ad Parochiales Curas, *ante, aut post accipiant*, & proiude incurrunt Excommunicationem, *Papæ* reservatam, latam in Simouiacos, de qua supra *Navar. Cons.67. de Simon. Ugalin. Tab.1. cap.48. §.7.* Iocurrnot pariter privationem omnium Beneficiorum antea legitime obtentorum, & perpetuam iohabilitatem ad quæcuoque alia; & provisus incurrit uullitatem provisioois Parochiæ, qoam consequitur. Et adverteodum, quod oeque a sponte daotibns (aot aote ad captandam benevoleotiam Examinatoris, aut post ad antidoralem recognitionem) aliquid vel minimum recipi potest, ut ex Texto *Tridentini* colligit *Garz. de Benef. Par.9. cap.2. num.390.*, uam ibi dicitur *quidnam prorsus accipiant*, dictio autem *prorsus* excludit omnia, & singula, quæ in contrarium possunt excogitari, *Arg. cap. Statutum §. Provisurus de Rescr. in 6. cap. Præsentium §. Præterea de Test. eo lib.* & proinde etiam donum minimum, unde excloditur parvitas materiæ.

41 Quo ad pœnas *Simoniæ* prohibitæ de jure Ecclesiastico, scieudum primo, quod in omoi materia Beneficiali omnis pactio, ac quævis conveotio prohibita est; & si fiant, sunt ipso jure onllæ, ut habetur ex multis Decretalibus *Cap. Final. de Pact. ubi Gloss. in V. Cessare. cap. Tua nos. de Simon. cap. Quæsitum. de Rer. permutat.* Verum est, quod pacta non onerosa, sed tantum gratuita, oon sunt prohibita, ut observat *D. Thom. 2. 2. quæst.78. Art.2. ad 2. Summ. cap.23. nu.106. ℣ Ad quartum.* & *Navarrus*; proinde potest Episcopus, aut Patronus liberaliter promittere collationem, aut præsentationem ad Beneficium vacaturum, & acceptari promissio absque vitio *Simoniæ*, proinde citata jura intelligenda sunt de pactis onerosis.

42 Dispositio autem omnis de Beoeficio Ecclesiastico, ot electio, collatio, institutio, nominatio, postulatio, præseutatio, resignatio, permutatio &c. in qua ioterveniat *Simonia*, est ipso jure onlla; onde Beneficia quævis taliter adepta, ante quamvis declaratoriam sunt dimittenda, ut sonat *Extravagans Pauli Secundi Cum detestabile. de Simon. int. commun.*, nec a tali oullitate, ac obligatione dimittendi Beneficium excusat ignorantia facti, etiam invincibilis, sive bona fides, scilicet aliquo tertio *Simoniam* operante ad favorem Beneficiati; quia, ot optime ait *D. Thom.2. 2.q.100. Art. ult. ad 3.* hæc non est privatio pœnalis juris quæsiti, sed obligatio restituendi nulliter acceptum, ob defectum consensus Ecclesiæ, & ob irritationem actus acquisitioois ab initio, ex qua prima acquisitio omnis, quæ non sit gratuita, impeditur. Fructus etiam percepti ex Beneficio simoniace obtento, restitnendi sunt ante omnem declarationem, ut habet Extravagans citata. Pretium pariter Simoniacum restituendum est ab eo, qui illud recepit, ut habetur in jure *Arg. c. De hoc V. Regam. de Sim.*, & si *Simonia* non fuit realis, quia unus dedit pretium, sed alius non contulit Beneficium, restitutio pretii debet fieri ei, qui pretium dedit, ut docet *Sanch. Opusc. lib.2. cap.3. Dub.114. n.2.* si vero fuit realis, & utrinque completa, pretium restitui debet Ecclesiæ; & ratio est, quia per talem *Simoniam* injuria ei illata est; & quod dicitur de priocipalibus, intelligendum est etiam de mediatoribus, qui pretium mediationis acceperuot, ut firmat *Navar. Consil.99. n.1. de Simon.*

43 Omnes porro, qoi ad *Simoniam* Beneficialem concurrunt tam principales, quam mediatores, intercessores immediati, & alii, qui directa intentione cooperantur, ut *Simonia* fiat (quià, ut ait *Thesaur. de Pœn. Par.2. V. Simonia. cap.2. ℣. Amplia ut secundum*, omnes isti dicuntur *procurare Simoniam*, quod in supracitata Extravaganti prohibetur) omnes inquam iocurrunt excommunicationem ipso facto reservatam *Papæ*, ut ibidem exprimitur. Provisus autem incurrit inhabilitatem ad obtinendum canonice illud idem Beneficium, pro quo pretium dedit; etiam pro foro conscieotiæ; etiam in casu occulto; *Arg. cap. Si alicujus de Electio. B. Pii V. Const. Cum primum* §.8. & etiam inhabilitatem ad alia Beneficia impetranda, ut habet Bulla citata *B. Pii V.*, ac eandem inhabilitatem respectu Beneficiorum obtinendorum incurrunt etiam mediatores *Simoniæ* juxta communem sententiam Canonistarum, ac Summistarum, de qua testatur *Sanch. loc. prox. cit. n.13.*, & hæc pœna talis inhabilitatis obligat in conscientia ante omnem sententiam Judicis, quia est pœna mere privativa, ut firmant *Azor. Inst. moral. Tom.3. lib.12. c.21. in fin.* & *Filliuc. Tract. 45. cap.13. n.26.*

44 Quo ad *Simoniam*, quæ committitur io ingressu alicujus Ordinis Regularis, ista juxta Extravagantem *Vrbani V. Sane ne in vinea de Simo. int. commun.* incurritur, si à volentibus ingredi Religionem, in eorundem receptione, ante, vel post illam, pastus, pecunia, jocalia, aliave res etiamsi ad usum pium deputanda directe exigatur. Juxta quam Extravagantem notandum, quod si ab ingredientibus Ordinem aliquid Conventui, aut Prælato detur libere, sponte, & gratis, nulla incurritur *Simonia*, sed tantum quando exigitur ex obligatione, & pacto. Ingressus vero Religionis consideratur in admissione ad habitum, seu ad professionem, *Filliuc. Tract.45. cap.13. n.11. Bonac. de Simon. quæst.7. §.4. n.11.* quia in receptione ad habitum ingreditur ad Religionem mobiliter; ad professionem vero ingreditur ad eandem immobiliter; ideo sive sic, sive sic, semper verificatur ingressus io Religionem, qui vetator cum tali exactione ex pacto.

45 Pœnæ hujusmodi *Simoniæ* sunt primo Excommunicatio latæ sententiæ, ac *Papæ* reservata; quam incurrit tum recipiens, si hic sit persona particularis, ut Abbas, Provincialis, Prior &c. Si vero recipiens est Capitulum, vel Conventus, incurrit suspensionem, uoo quidem ab Officio, aut Beneficio, sed tantum ab Officio Capitulari, sive administratione, ut post alios *Alter. Suar. Filliuc.* observat *Barbos. ad Extravag. 1. de Simon. n.2.* Secundo; si quis ad professionem simoniace receptus sit, *Simonia* scienter contracta, tam recipiens quam receptus de Monasterio absque spe restitutionis expellendus est, & in locum arctioris Regulæ ad

ad pœnitentiam perpetuam detrudendus; vel si non inveniatur talis locus observantiæ, ad alium locum ejusdem Ordinis mittendus est, ut habetur *Text. in cap. Quoniam simoniaca. de Simon. & in cap. de Regularibus. eo. tit.* Et quid juris, si Capitulum Conventuale recipiendo deliquerit, ut præfertur? Dico, quod ex dispositione dictorum Canonum omnes de Capitulo ad alia Monasteria essent transferendi. Et quid, si esset Provincialis, aut definitorium? Dico, quod ablegari deberent à Provincia. Ratio est, quia currit par ratio de Monasterio ad Provinciam, quia Prælatus, aut Capitulum Conventuale pretio recipiens ad habitum, aut professionem, tribuit profitenti jus ad illud Monasterium, ut professus censeatur filius illius Monasterii. Provincialis autem, aut Definitorium recipiens ad habitum, & ad professionem, tribuit profitenti jus ad illam Provinciam, cujus iste censetur filius. Si ergo Prælatus, aut Capitulum locale, recipiens simoniace ad habitum, aut professionem debent in pœnam ablegari à suo Monasterio; Provincialis, aut Definitorium similiter delinquens, debet ablegari a Provincia.

46 Omnes simoniaci supradicti in quavis specie *Simoniæ* prohibitæ de jure Divino, aut humano, ultra supradictas poenas, suis locis recensitas, incurrunt pœnam infamiæ, ac consequenter Irregularitatis, post quam de ea fuerint condemnati, ut ex jure *Cap. final. 1. quæst. 3. Gloss in cap. Ex diligenti. in V. Infamia de Simon.* deducunt Doctores *Boer. Angel. Menoch. Sanch. Suar. apud Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Simonia cap. 1. V. Simoniæ*; & ab hac poena non potest Episcopus, seu Prælatus Regularis cum suis subditis dispensare, quia hoc est de gravioribus criminibus, quorum absolutio, & in poenis dispensatio, Summo Pontifici reservatur, ut docet *Sanch. Opusc. lib. 2. cap. 3. Dub. 120. n. 43.* Opinatus est autem *Decianus lib. 5. cap. 86. n. 3. Summ. Rubr. de Simonia n. 11.* post *Hostiensem*, quod, si contra Simoniacos procedatur per viam accusationis, acrius puniendi sint, quam si procedatur per inquisitionem; sed tali opinioni refragatur auctoritas *Gloss. in cap. Quoniam. in V. Expellatur de Simon.*, quæ ait, quod eadem poena debetur, sive agatur per accusationem, sive per inquisitionem; & hoc confirmatur a consuetudine, nam delicta puniuntur poena per leges sancita, nil curando si processus sit per viam inquisitionis, aut accusationis: unde consuetudine approbante cessat commune dictum antiquorum Canonistarum, quod cum Reo mitius agitur per viam inquisitionis, quam accusationis.

47 Pœnæ committentium crimen confidentiæ Beneficialis sunt. Primo, quod provisiones tales sint ipso jure nullæ, & Beneficia taliter recepta intelligantur vacare a die receptionis, & eorum dispositio est Sedi Apostolicæ reservata. Secundo, a prima die receptionis alienius Beneficii cum tali confidentia, ipsi recipientes privati sunt omnibus aliis Beneficiis, legitime obtentis, quæ remanent Sedi Apostolicæ reservata; & talium fructus suos non faciunt, sed Cameræ Apostolicæ censentur devoluti, eique debiti sunt, & eos in utroque foro restituere tenentur. Tertio, præsumentes recipere Beneficia cum prædicta confidentia, si Cardinales, aut Episcopi, aut Prælati sunt, incurrunt interdictum ab ingressu Ecclesiæ; alii vero Excommunicationem; & tales Censuræ incurruntur *ipso facto*, & sunt *Papæ* reservatæ, ut ex Bullis *Pii IV.*, & *B. Pii V.* supracitatis colligitur. *Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Simonia. cap. 3. per tot.*

48 Supradictæ pœnæ sunt de jure communi, & æque afficiunt Ecclesiasticos sæculares, & Regulares; sed ultra eas habent Regulares alias pœnas, sancitas per eorum Statuta municipalia, quæ in facti contigentia sunt ab ipsis attendenda. Pro Nobis *Minoribus de Observantia Regulari, ac Strictiori* existunt sequentia, expressa in Textu, quem illustramus.

49 1. *Simoniaci, qui dona dederint, aut promiserint per se, vel per alios, ut gradus, Dignitates, Officia, vel in sui favorem sententiam consequantur, Canonicarum pœnarum animadversione feriantur, atque in Constitutionem de largitione munerum incidisse, declarandi veniunt. Text. Tit. Applicatio §. 59.*

50 2. *A Novitiis aliquid, vel minimum recipientes; vel ad sibi, vel Conventui aliquid relinquendum suadentes: præter pœnas in Sacro Concilio Tridentino decretas, Superiores privari debent Officio; alii ut proprietarii publicari. §. 25.*

51 Circa primum Textum, datum supra *n. 49.* occurrit prima dubitatio, quid veniat nomine *gradus, Dignitatis, ac Officii*, pro quibus dare munera simoniace prohibemur?

52 Respondeo, quod nomen *gradus*, juxta *Spiegelium, & Pratejum lexicon juris Verbo gradus* usurpatur pro *existimatione*, ac *loco honoris*; & forte hoc nomen transumptive deducitur vel a *gradibus scalarum*, per quos ascendimus, ad summa; aut a *gradibus* affinitatis, aut consanguinitatis, juxta quos in proximiori *gradu* dicitur esse, qui communi primo stipiti vicinior est *arg. l. cum seqq. ff. de Grad., & affin.* Cum autem in Religione summum locum teneat Prælatus aut Generalis; aut Provincialis, aut Localis respective, qui regimen inferiorum habet, & cui primus honor debetur, nomine *gradus* venit quivis status inferior, qui tamen majorem existimationem, & locum honoris importat, quo magis ad Prælatum supremum in Ordine, Provincia, aut Monasterio, qui est quasi loco primi stipitis, vicinus est. Major ergo, & major dicetur *gradus* in Religione, qui ratione alicujus muneris magis, ac magis Prælato erit proximior tum loco, tum existimatione, tum auctoritate. Quia vero *Simonia*, ut supra dictum fuit, importat pretium temporale pro re spirituali, oportet, quod *gradus*, qui prohibetur consequi per dona, importet aliquid spirituale saltem ordinativum, ut est gradus Lectoris Jubilati, aut Emeriti, Concionatoris Clarissimi, aut Paternitatis Provinciæ, qui aliquo modo ordinantur ad quid spirituale, quia important regimen animarum in absentia Prælati; & vocari possunt *Personatus*.

53 *Dignitas*, ut non semel diximus *Par. 1. Tit. Quid. num. 82. & Tit. Qualis. nu. 34.* importat jurisdictionem cum administratione, ut sunt omnes Prælaturæ. Officium autem, ut ex *Archidiacono 123.* firmat *Abbas in Clement. Dispendiosam, nu. 3. de Judic. cap. 1. de Consuet. in 6.*, est administratio rerum Ecclesiasticarum sine jurisdictione, ut officium Sacristæ, Thesaurarii, Custodis in Cathedralibus, & apud Nos Officium Lectoris, Concionatoris, Magistri Novitiorum, Rectoris Chori &c.

54 Secunda dubitatio est, quotupliciter in Ordine contingit simoniace delinquere, tribuendo dona pro adeptione graduum, Dignitatum, aut Officiorum, ut præfertur?

55 Respondendo, quod ex parte rei temporalis, quæ intervenit pro adeptione rei spiritualis, dupliciter contingit delinquere; puta; tribuendo rem

tan-

tanquam donum ad comparandam benevolentiam Electoris, retento in mente fine donationis, qui est, ut Elector obligatus dono, illi conferat suffragium ad gradum, Dignitatem &c. potest alio modo illud, quod vocatur donum, esse verum pretium, & tunc est, quando prætensor, & Elector paciscuntur inter se, ut unus det pretium, alius det suffragium; aut, si non tantum effrontes sint, ut aperte pacta ineant, prætensor dicit: *Si acquiram gradum &c. gratus ero tibi, & tribuam aliquid, de quo non te pœnitebit favorem tuum in me contulisse*, & Elector quidem verbis fingit se illud oblatum respuere, tamen in facto confert suffragium, quo alius consequitur speratum gradum. In primo casu *Simonia mentalis* tantum est ex parte donantis; nam suam intentionem minime aperit Electori; quamvis finis doni sit adeptio gradus sperati. In secundo casu est vera *Simonia realis*, dum pactum expressum, aut implicitum ineunt: expressum quidem, dum ambo vicissim sibi stipulantur, ille quidem pretium, alius vero suffragium: implicitum autem, dum sibi facta oblatione pretii palliati sub nomine gratæ retributionis, Elector non stipulatur quidem verbis collationem suffragii, facto tamen eam præstat, quod perinde est ac si verbis promisisset. Et ratio est, quia Elector, quamvis verbis non expressit se consentire oblationi sibi factæ, consensit tamen animo, quem prodidit facto, conferendo nempe suffragium.

56 Ex parte vero objecti, nempe rei spiritualis, quæ prætenditur, multiplex potest esse modus taliter delinquendi. Primo, quando Electores sibi mutuo suffragium paciscuntur pro Prælatura, aut Officio, ut si dicant: *Da mihi suffragium tuum ad me eligendum in Provincialem, & ego dabo tibi suffragium meum, ut sis Guardianus talis Conventus, aut Diffinitor, Custos &c.* Secundo, quando proxeneta aliquis procurat pro alio suffragium ab Electore, promittendo illi Prælaturam, aut Officium, dicendo: *Si dabis suffragium pro Cajo ad Provincialatum, eris Guardianus, aut Definitor &c.* Tertiò, si quis pretio sollicitatur, ne det suffragium *Cajo*, qui est persona digna, & ille pretio accepto suffragium suum *Cajo* non dat. Quarto, si facta electione, nondum autem confirmato electo, daretur pecunia ei, (qui aut juste, aut injuste vellet electionem factam impugnare) ut desistat a tali impugnatione; quia per confirmationem completur electio; redimere autem vexationem (sive injustam, sive injustam) dato pretio, & nondum adepta possessione Beneficii, aut Officii, *Simonia* est, ut *arg. cap. Dilectus il 1. junct. gloss. in V. Accepit. de simon.* communiter tenent Doctores *D. Antonin. Summ. Par. 2. Tit. 1. cap. 5. §. 21. col. 2. intt. Decian. lib. 5. cap.* 84. nu. 10. Quinto, si Provincialis Superiori Locali reperto in delicto, pro quo incurrit privationem Officii, dicat: *Possum te juridice privare Officio, si tamen dederis in proximo futuro Capitulo suffragium tuum ad nutum meum, non te inquietabo*, & Superior Localis hoc spondeat, & facto exequatur. Sexto, si Provincialis suspensum juste, & ad normam Statutorum, Prælatum Localem ad proprium Conventum dimiserit, sublata suspensione per acceptam pecuniam, aut aliud donum. Septimo, Si quis aspirans ad Provincialatum, daret pecuniam Judici, ut ante Capitulum non proferret sententiam (quæ deberet esse absolutoria) in Causa actitata contra alium, qui, si interveniret in Capitulo, ipsum impediret in Provincialatu acquirendo. Octavo, Si daretur pecunia, ut quis destinaretur ad concionandum in tali pulpito; sive ut esset Confessarius Monialium; aut consequeretur quodvis aliud Officium, quod aut concerneret purum ministerium spirituale, aut hoc esset mixtum, & annexum cum ministerio temporali. Omnia supradicta, & his similia essent simoniace comparata, & locum facerent pœnæ Statutariæ, ut probat *Sanctor. de Pæn. cap.* 15. *Quæst.* 8. & 9. *a fol.* 143. *ad* 154.

57 Tertia dubitatio est, quomodo incurratur *Simonia* juxta Statutum, si dentur munera ad obtinendam sententiam ad propium favorem?

58 Respondeo, quod, ut habetur ex iure utroque *c. final. junct. Gloss. in V. Venditionem de Purga. Canon. cap. cum ab omni, & ibi Gloss. final. de Vit., & honestat. Cler. l. Venales C. Quando provoc. non est necess.* sententia sive justa, sive injusta, vendi non potest, & si vendatur, *Simonia* committitur, maximè si sententia est de spiritualibus, ut ex *D. Antonino Summ. Par. 2. Tit. 1. cap.* 5. §. 17. ℣ *Nota* 4. probat *Deciann l. 5. cap. 79. n.* 16. Si ergo aliquis donum, aut pecuniam det Judici, ut in favorem sui sententiam proferat, totaliter absolvendo, aut minorem debito pœnam subeat, *Simonia* committitur.

59 Quarta dubitatio circa eundem primum Textum est, quæ nam sint pœnæ Canonicæ, de quibus loquitur Textus ipse?

60 Respondeo, quod sunt pœnæ, quæ per sacros Canones, & Bullas Pontificias, (quæ etiam ipsæ leges Canonicæ sunt, quamvis extra corpus juris Canonici reperiantur, ut proinde Extravagantes dicantur) contra simoniacos latæ sunt, de quibus supra egimus. Sunt etiam pœnæ, quæ per dictos Canones feruntur contra Religiosos proprietarios; sunt etiam pœnæ, me Judice, quæ latæ sunt contra contrectantes pecuniam, casu, quo Simonia commissa esset per numeratam pecuniam. Ratio est, quia Religiosus emendo per dona, aut denarios quid spirituale, non peccat simplici delicto *Simoniæ*, sed etiam proprietatis, quod est delictum separatum, & specie distinctum a *Simonia*, quæ per tale crimen magis aggravatur: proprietatis autem actum exercet, dum emit pretio spirituale. Insuper, cum abusus numeratæ pecuniæ apud Nos *Minores* sit crimen separatum a proprietate, ut *Tit.* 3. §. *Pecuniæ contrect.* probavimus, qui denariis uteretur ad mercandum spirituale, criminibus *Simoniæ*, ac proprietatis, aliud delictum, nempe abusum pecuniæ adderet, pro quo alius gradus pœnæ sibi esset iniungendus.

61 Quinta dubiatio circa secundum Textum, datum supra *num.* 50. est, quomodo intelligi debeat prohibitio recipiendi aliquid, vel minimum a Novitiis?

62 Respondeo primo, quod, si Novitius sponte, liberaliter, ac per modum puræ eleemosinæ velit aliquid Religioso particulari Prælato, aut Subdito, aut Provinciæ, aut Conventui largiri, nec aliud obsit, (puta, quod res donata sit Religioso incompetens, aut Provincia, vel Conventus non sint in necessitate præsenti, aut imminenti) potest illud tale recipi juxta *Clement. exivi §. cum vero de verb. sign.*, & in hoc sensu non loquitur Textus.

63 Respondeo secundo, quod prohibitio istius Textus cohærenter se habet ad dispositionem Regulæ *Cap.* 2., in qua habetur, ne *Fratres solliciti sint de rebus temporalibus* ingredientium Ordinem nostrum,

ſtrum. Porro ſollicitare, aut eſſe ſollicitum ſignificat aliquem allicere, inſtare, auxium, aut moleſtum eſſe *arg. l.* 1. 1. §. *Quamvis l.* 14. §. *Aeſtimatio ff. de Serv. corrupt. l. Morbus* §. 2. *in fin. ff. de Vulgar. Subſtit. l. Julianus la* 2. *ff. de Rei vindic.* ut alius aliquid præſtet; & hoc modo delinquunt Fratres, qui Novitio aut verbis, aut nutibus implicite, aut explicite ſuadent, ut ſibi, aut alteri, aut Provinciæ, aut Conventui de ſuis bonis relinquat, & de hoc *Tit.* 5. §. *Suaſio mala num.* 20. locuti ſumus.

64 Reſpondeo tertio, quod receptio de bonis Novitii poteſt etiam eſſe ſimoniaca, & tunc eſt, quando ex pacto aut tacito, aut expreſſo, pro acceptatione ad Ordinem, ſive receptione ad habitum, aut profeſſionem; ſive pro acceleratione ad induendum habitum, aliquid vel minimum recipitur, ut ex jure *c. Quam pio c. Nullus Abbas.* 1. *q.* 2. *cap. Cum in Eccleſia. c. Venientes de Regul. c. Quoniam. de Simon.* Doctores communiter deducunt, *D. Tho. Sylveſt. Soto Navar. apud Sanctor. Comment. cap.* 2. *Stat.* 22. *Quæſt.* 4. Hic vero notandum, quod, prout tradit *Marchant. Tribun. ſacram. T.* 3. *P.* 1. *Tr.* 10. *Tit.* 6. *Quæſt.* 10. tripliciter contingit aliquid dari, aut recipi in receptione ad habitum, ſive ad profeſſionem. Primo, pro victu, ac veſtitu, ac aliis neceſſariis perſonæ illius, qui Religionem intrat. Secundo, pro prandio, ac nonnullis præſtationibus, quæ ad ſolemnitatem, vel quandam conſuetudinem tribuuntur Religioſis particularibus, aut Conventui. Tertio, pro *ipſo* ingreſſu, ſive gratia, quæ præſtatur in acceptatione ad Ordinem; vel receptione ad habitum; vel in admiſſione ad profeſſionem; vel in acceleratione veſtitionis habitus, ut nempe, qui poſterius alio acceptatus ad Ordinem eſt, admittatur ad habitum prius illis, qui ante eum acceptati ſunt. Addo etiam quartum modum, quando nempe pure eleemoſynaliter, & libere (quamvis occaſione receptionis ad habitum, aut profeſſionem) aliquid datur, aut recipitur.

65 Jam ſupra dictum eſt, quod eleemoſynaliter, & libere datum ab ingrediente Religionem, poteſt recipi a Fratribus; ratio eſt, quia, ſicut poſſunt tanquam pauperes recipere eleemoſynam ab aliis, ita poſſunt recipere ab iſto, de quo nulla eſt contraria ratio. Et notandum, quod, quamvis talis eleemoſyna fiat occaſione veſtitionis, aut profeſſionis, non tamen fit contemplatione horum, nec iſta ſunt cauſa finalis illius largitionis, quia ſupponitur eleemoſyna libere facta; hoc eſt ſpoliata omni alio fine, quam charitatis, aut miſericordiæ in pauperes. Quod, ſi tribuens daret, ad hoc, quod Fratres tolerarent æquiori animo ſuos defectus, aut ignorantiam, aut inhabilitatem in Novitiatu, & ſibi ſuo tempore vota ſavorabilia ad profeſſionem conferrent, eſſet *Simonia mentalis* in eo, ut Doctores communiter tradunt; nam per talia dona ille intenderet permanentiam in Religione (quod eſt quid ſpirituale) mercari.

66 Quo ad primum igitur modum ex aſſignatis a *Marcantio* dicitur, quod in Religionibus in commune poſſidentibus, ſi Monaſterium ſit in paupertate, licite recipiuntur ea, quæ neceſſaria ſunt ad victum, veſtitum, & alia neceſſaria ad illius, qui intrat, ſuſtentationem, & ſuper his licita eſt pactio. Ratio eſt, quia Clemens VII. *Sorb. Compend. Privil. V. Moniales n.* 16., *&* 31. declaravit *Religioſas, quæ ſub cura Fratrum Minorum degunt, nullum incurrere Simoniam ex pactionibus, & conventionibus, quas faciunt in receptione intrantium Ordinem ipſarum ſuper dotibus recipiendarum pro congruenti, & ſufficienti ſuſtentatione earum.* Par autem eſt ratio, ait *Marcant. loc. cit. Concl.* 1. *in fin.* de viris, ac pro mulieribus, ſi igitur *Simonia* non eſt ab iſtis, quæ monachantur, aliquid paciſci, & recipere pro ipſarum ſuſtentatione; idem erit de viris, attento quod id, quod recipitur, non eſt pro ingreſſu Religionis, quod ematur, ſed pro pura, & mera intrantis ſuſtentatione. Si autem Monaſterium in paupertate non eſt, ſed habet commoda, & reditus, quibus poteſt ſuſtentare intrantem, peccatum avaritiæ ſaltem eſt, juxta *Navar. lib. de Redit. Eccleſ. Q.* 1. *Monit.* 62. aliquid recipere ab eo ſub colore congruæ ſuſtentationis; & ego addo, quod ut in pluribus palliata *Simonia* eſt. Ratio eſt, quia illud, quod ex pacto exigitur (cum Monaſterium alere poſſit intrantem, & ſuppono) non exigitur, ut quid neceſſarium ad ſui ſuſtentationem; ergo exigitur aut ad augendos reditus Monaſterii, & ſic ſapit theſaurizationem, ac avaritiam; aut præciſe eſt, ut ille emat ſtatum Religionis, & ſic erit *Simonia* palliata nomine congruæ ſuſtentationis, dum illud, quod datur, eſt verum pretium ingreſſus in Ordinem, quamvis velatum colore neceſſariæ ſuſtentationis. Et hoc experientia teſte, ut in pluribus verificatur, nam, quamvis tales exactiones fiant apud quaſdam Religiones, non videmus, quod in divitiis creſcant, imo ſenſim, & quotidie depauperantur; & hoc eſt argumentum, quod tales exactiones non cedunt ad profectum Monaſterii, & ſic hoc non eſt peccatum avaritiæ; ſed in burſam Prælatorum vadunt, qui ob tales exactiones vendunt ingreſſum in Religionem, & ſic peccant *Simon. palliata.*

67 Quid autem dicemus de Religionibus vere Mendicantibus, ut eſt Religio *Minorum de Obſervantia utraque*, ac *Capucinorum*, licebit ne illis ſub nomine congruæ ſuſtentationis paciſci, & recipere aliquid ab intrante? Reſpondetur negative. Ratio eſt, quia Religiones iſtæ non habent reditus, ex quibus ſuſtentari debeant Religioſi, qui juxta Regulam *cap.* 5. debent vivere aut de proprio laboritio, aut de eleemoſynis; ſequitur igitur, quod, qui talem Regulam profitentur, non poſſunt aut cogi ſibi ſponte providere de neceſſariis ad ſuſtentationem; Dominus enim, juxta promiſſionem factam *S. P. Franciſco*, ipſius proviſor eſt. Dicebat *Seraphicus Patriarcha*, quod inter ſuam Religionem, & Mundum initus erat contractus, quo facta erat ſtipulatio, quod Religio obligabatur inſtruere, & ædificare Mundum bono exemplo ſuorum Religioſorum; Mundus viceverſa obligabatur alere, ac ſuſtentare Fratres ſuos. Unde, ſi iſti ex parte ſua non reſcindent contractum, ſcandaloſe vivendo, Mundus etiam pactum ſuum ſervabit ſubminiſtrando Fratribus neceſſaria ad vitam. Hoc idem habet Nicolaus III. *text. in cap. Exivi* §. *Profecto de Verb. ſignif.* ajens, quod *nunquam deficiet fides Eccleſiæ, & per conſequens nec opera miſericordiæ ſubtrahentur,* quibus ſuſtententur pauperes *Fratres Minores*.

68 Quod, ſi frigeſcente charitate, non invenirent Fratres neceſſaria ad victum, poſſent, ut optime docet *Abb. in cap. Placuit n.* 8. *&* 9. *de Empt. & vendit.* Epiſcopi, ad quos primo recurrere deberent Fratres, compellere tum Clericos tum Laicos, ut de ſuis Beneficiis, & bonis, eleemoſynam congruam illis facerent, & ratio eſt, quia, cum eſſent, ut ſuppono Fratres in extrema neceſſitate, eleemoſyna tali caſu caderet ſub præcepto, *arg. cap. Sicut*

ubi

ubi Gloss. in V. in Commune, & in V. Esurientium, 47. Dist. & ad hoc servandum potest Episcopus compellere per Censuras; quod etiam ex jure Civili videtur deducere *Bald. in l. 1. C. de Epi. aud.* Et si hoc minime proficeret, quia forte nollent Episcopi ad talem compulsionem, ut pote inusitatam, devenire; debent Fratres obsequi Decreto *Trident. Sess. 25. cap. 3. de Reform. Regular.* jubentis, ut in Monasteriis *is tantum numerus Religiosorum conservetur, qui vel ex propriis reditibus Monasteriorum, vel consuetis eleemosynis commode possit sustentari*; & sic abstinere a receptione Novitiorum. Tandemque, si neque hoc posset prodesse, quia urgeret actualis necessitas, servare deberent praeceptum Regulæ, jubentis discessum: *Ubicunque (Fratres) non fuerint recepti, fugiant in aliam terram ad faciendam pœnitentiam cum benedictione Dei*; par autem ratio est, quod non sint recepti, ac post receptionem non habeant alimenta ad vitam necessaria, proinde deberent alio migrare; nunquam tamen illis licet ab ingrediente Ordinem eorum aliquid ex pacto, aut conventione recipere sub prætextu propriæ sustentationis.

69 Quo ad secundum modum ex assignatis à *Marchantio* supra *num. 64.* dico cum eodem *Tom. 3. Par. 1. Tr. 10. Tit. 6. Q. 10. Concl. 6.* quod in professionibus licet liberaliter aliqua honesta convivia in gratiam solemnitatis facere, imo & aliqua munera Religiosis offerre, modo excessiva non sint, & in pactum, vel obligationem non transeant, secundum consuetudinem Patriæ. Ratio est, quia hujusmodi sunt tantum signa honestæ lætitiæ, qua Amici sibi invicem, & Religioni gratulantur; & cum super his nullum pactum interveniat, censenda sunt dona liberaliter facta. Quod, si contra hoc obiiciatur *Extravagans Urbani IV. Sane ne in vinea de Simonia int. commun.* in qua prohibetur fieri talia prandia, seu Cœnas &c., respondet *Marchantius*, quod illa intelligenda est de excessivis conviviis, ac muneribus, quæ ex conventione, ac pacto fiunt. Et re vera Extravagans illa habet, quod talia prandia &c. intrantes Religionem *tribuere compelluntur.* Non autem loquitur de illis, quæ libere fiunt. Quod, si illa aut ex pacto, conventione, aut Religiosorum prætensione cogeretur ingrediens, aut profitens præstare, quamtumvis prandia, ac dona essent frugalia, tamen *Simonia* committeretur. Ratio est, quia illa nullo alio titulo exigerentur, nec possent exigi, nisi titulo Status Religiosi, quod simoniacum est, nec salvaret tenuitas doni, quia parvitas materiæ, si deducatur in pactum, non salvat a *Simonia*, prout ostendimus supra *num.* 10.

70 Quo ad tertium modum dicitur, quod recipiendo ex pacto, aut conventione aliquid ex bonis intrantis in Religionem pro receptione ad Ordinem; sive pro admissione ad habitum; sive pro emissione professionis; sive pro prælatione ad habitum ante alios, qui fuerunt antecedenter acceptati; sive pro imponendo caputium (quod est forma habitus Minoritici simul cum chorda) ante alios, qui simul induuntur; in omnibus, inquam, ac singulis horum actuum committitur *Simonia*. Ratio est, quia omnia, ac singula sunt ordinata ad statum Religiosum, pro quo quodvis temporale ex pacto acceptum, vel datum, infert *Simoniam* prohibitam de jure Divino, ac Ecclesiastico juxta Canones citatos supra *n. 64.*

71 Ultima dubitatio est, quæ nam sit pœna lata in Concilio *Tridentino* contra recipientes aliquid ex bonis Novitii?

72 Respondetur, quod est pœna anathematis ferendæ sententiæ, ut deducitur ex ipsius *Textu. Sess. 25. c. 16. de Refor. Regular.*, qui tamen videtur loqui de omnibus, aut majori parte bonorum Novitii, ne hoc impediat ejus libertatem, si vellet ad sæculum reverti. Sed quia in nostro Textu prohibemur recipere à Novitio *aliquid vel minimum*, patet, quod talis pœna debetur in omni, ac quocunque casu aliquid recipiatur, & hoc non ex dispositione Concilii, sed Statuti, quod non contentum tali pœna, lata quando recipitur magna pars bonorum Novitii, eam extendit ad recipientes partem etiam minimam. Tandemque adverto, quod hæc pœna incurritur, licet id quod recipitur, non fuerit receptum ex pacto: quia si ex pacto esset, incurreretur *Simonia*, pro qua deberetur pœna, de quibus supra n. 45.

TITULUS NONUS.

Miscellaneus §. I. Jejuniorum Violatio.

SUMMARIUM.

1 **J**Ejunii violatio est crimen, quo Ecclesiasticum jejunium in ciborum qualitate, aut quantitate absque legitima causa scienter violatur.* Dixi *crimen*, cum enim *jejunium* statutis ab Ecclesia temporibus cadat sub præcepto obligante ad mortale, ejus violatio culpam mortalem inducit. In jure autem Canonico omne peccatum mortale crimen publicum est, ut *Par. p. Tit. Denunciatio. n. 11. in fin.* diximus; proinde etiam *violatio jejunii* crimen evadit, de quo potest Reus criminaliter accusari, & consequenter puniri.

2 Dixi *Ecclesiasticum jejunium*, ad differentiam *jejunii* naturalis, & virtuosi. Ut enim optime tradit *Marchant. Tribun. Sacram. T. 2. Tract. 12. Tit. 3. q. 1.* Triplex est *jejunium*, *naturale* nempe abstinentia a cibo, & potu integro die naturali, quocunque fine,

fine, aut causa fiat: *virtuosum*, quod est actus temperantiæ, quo per subtractionem cibi, & potus, delectationes gustus, & sensuum quis refrenare contendit: & *Ecclesiasticum*, quod est religiosa observantia abstinentiæ a cibo, & certa qualitate ciborum, designato tempore, ad Deum colendum, & ad mortificationem carnis propter Deum, ab Eclesia ordinata.

3 Dixi *in ciborum qualitate, aut quantitate*, nam dupliciter potest violari *jejunium*; uno modo comedendo in diebus prohibitis carnem, aut ea, quæ trahunt sementiuam originem a carne; alio modo comedendo pluries in eadem die; primo quidem modo violatur *jejunium* in qualitate; alio autem in quantitate ciborum.

4 Advertendum autem, quod quo ad tempus jejunandi, ut pote in Quadragesima, duo videntur urgere Ecclesiastica præcepta, unum quidem abstinentiæ a carnibus &c. aliud autem *jejunii* circa quantitatem comestionum: quamvis enim *jejunium* in sui quidditate videatur, juxta communem Doctorum sententiam, importare abstinentiam a carnibus, tamen non ita est, quia duo sunt præcepta distincta; quod patet ex hoc, quod in diebus Dominicis juxta Canones *Cap. Si quis tanquam. 30. Dist. cap. Si quis Præsbiter. ea. dist. cap. Ne quis cap. jejunium. de Consecr. Dist.* 3. non est servandum *jejunium*; & tamen in Dominicis quadragesimæ, cessante obligatione *jejunii*, durat abstinentia a carnibus, & in diebus Veneris, & Sabbathi per annum præcipitur abstinentia, non præcepto jejunio. Verum est, quod Ecclesia præscribente *jejunium*, præcipitur simul etiam abstinentia; non tamen sequitur, quod relaxata obligatione *jejunii*, relaxetur pariter obligatio ad abstinentiam; nec vice versa dispensata abstinentia dispensatum maneat jejunium. Ratio est, quia de facto hæc duo præcepta separantur, nam Ecclesia dispensat cum laborantibus, itineratibusque, super *jejunio*; non tamen dispensat cum illis super abstinentia, ut patet; dispensat pariter super abstinentia cum illis regionibus, quibus concedit in Quadragesima usum butyri, lactis, ovorum, & casei, non tamen cum illis dispensat super *jejunio*: unde sequitur, quod si quis causa infirmitatis dispensetur super abstinentia, non tamen dispensetur in *jejunio*, si infirmitas non requirit, quod etiam super hoc æger dispensetur. Et ex his solvitur illa quæstio, an dispensatus ad comedendas carnes, aut ova &c. ob catharrum salsum &c. cum sit alioquin fortis viribus, ac sanus, obligatus maneat ad *jejunium*, nempe unicam comestionem in die; & respondendum est affirmative: ratio est, quia intentio Ecclesiæ est, ut fideles mortificent per poenitentiam carnem suam, eos ad hoc duplex præceptum, nempe *jejunii*, & abstinentiæ obligando. Ex causa autem dispensat super his: sed dispensatio est stricti juris, quia odiosa est *arg. cap. Dilectus filius. ubi Abb. nu.1. de Concess. præb. cap. Cum dilecti. ubi id. Abb. nu.6. de Dolo & contum.*, cum deviet a dispositione juris communis: unde non est extendenda ad casum separabilem, ut docet *Abb. in Clement. Ut hi qui. nu.* 13. *de Ætat. & qualit.* Cum igitur separabilia sint abstinentia, & *jejunium*, sequitur, quod dispensata abstinentia non sit dispensatum *jejunium*; quia, quamvis æger non possit servare abstinentiam, potest tamen servare *jejunium*, & dispensatio cadens super illa, non potest ad *jejunium* extendi; Scio quosdam Doctores *Mastr. Theol. Moral. Disp.* 12. *Quæst.* 1. *art.* 1. *nu.* 6. *& ibi Azorius, Medina, Henriquez, Filiuccius Toletus, Diana, & Tamburin.* aliter sentire, sed ex dato fundamento, quod mihi videtur indubitatum, aliter est tenendum.

5 Ex data porro Doctrina eruitur, quod duplici modo violari potest *jejunium*, puta violando abstinentiam a carnibus, tempore *jejunii* indictam; & violando *jejunium* formale, nempe unicam comestionem in die naturali; & hæc duo peccata specie distinguuntur. Nam pluries in eodem die prohibitas comedens carnes, tot peccata committit, quot sunt comestiones, ut communis est sententia Doctorum; cum tamen pluries comedens in die jejunii, unum tantum committit peccatum; & cum peccatum non possit esse unum, & multiplex, convincitur duo esse peccata, violationem abstinentiæ, & violationem jejunii, & sic duplici præcepto opponi; sed quia, ut dicebam, præceptum de abstinentia injungitur simul cum præcepto *jejunii*, ideo in communi acceptione, nomine *jejunii* venit etiam abstinentia; unde dicitur, quod *jejunium* potest dupliciter violari, nempe in *qualitate* ciborum, (& tunc proprie violatur abstinentia) aut in *quantitate* pluries in eodem die comedendo. Isti autem duo modi, Me judice, specifice distinguuntur, quod convincitur ex hoc, quia, si quis comederet carnes in Quadragesima, posset in confessione se accusare, dicendo se fregisse *jejunium*, non exprimendo comestionem carnis, quod falsum est. Si ergo tenetur ad specificandum, quod carnes comederit, signum est, quod talis comestio specie distinguitur a fractione *jejunii*, in quantitate numerica comestionum.

6 Horum duorum modorum violandi *jejunium*, gravior communiter censetur violatio abstinentiæ, quæ etiam in foro fori publice vindicatur, cum tamen violatio *jejunii* in quantitate comestionum non soleat publice puniri. Unde Prælati Ecclesiarum solent prohibere cauponibus, stabulariis &c. ne temporibus vetitis apponant hospitibus ad se divertentibus carnes, &c. nisi ostendant se habere dispensationem debitam; cum tamen non prohibeant, ne illis pluries in eodem die cibos concessos ministrent; ex quo præcepto convincitur, quod Ecclesia magis curat de præcepto abstinentiæ, quam *jejunii*; & proinde gravior evadat violatio illius, quam istius. Ratio autem majoris hujus gravitatis desumitur ab hoc, ut puto, quod talis violatio symbolizat cum Infidelibus. Quia apud Nationes Infideles, *Turcas*, *Judæos*, *Hæreticos &c.* servatur aliquando *jejunium*, non tamen cum abstinentia: nam comedunt quidem semel tantum in die, tamen a carnibus non abstinent. Si ergo Christianus tempore *jejunii* carnes comedat, videtur cum Infidelibus sentire: & maxime cum *Hæreticis Lutheranis*, ac *Calvinistis*; & communiter, si quis videt alium in die Veneris, aut Sabbathi comedentem carnes, illum sugillat nomine hæretici. Censeo proinde, quod, si aliquis consuetus esset in diebus prohibitis, carnibus absque legitima causa vesci, posset contra hunc Inquisitor procedere, tanquam suspectum de fide: & hoc maxime si alia adminicula concurrerent. Ratio est, quia non solis verbis, sed etiam puris factis proditur animus hæreticus: ut proinde contrahens matrimonium cum persona hæretica, fautor, receptator, aut defensor Hæreticorum &c. est suspectus de hæresi, ut multis probat *Bordonus Sacr. Tribunal. cap.* 10. *n.* 51. 72. 81.

72. 81 & 84. quamvis nullam hæresim ore professus sit, aut manifestaverit. Cum igitur comedens indifferenter carnes in diebus vetitis, opera faciat, quæ faciunt hæretici (qui circa hæc habent falsam fidem contra Ecclesiam Catholicam, negantque ipsi facultatem præcipiendi abstinentiam a carne statutis diebus) videtur cum ipsis circa hoc saltem sentire; proinde de illius fide possunt inquirere Inquisitores, ac eum de esu carnium punire, ut experimento vidi nonnullos de hoc a S. Officio castigatos publica pœna; ad valvas Ecclesiæ in die Festo illos stare cogendo cum candela accensa in manibus, & epigraphe pendente a collo, exprimente delictum, nempe comestiones carnium in diebus vetitis.

7 Dixi, *absque legitima causa scientes*, quia, si adest causa legitima non jejunandi, aut non servandæ abstinentiæ; aut si quis ex ignorantia, aut inadvertentia, quæ ignorantiæ comparatur, frangit jejunium in qualitate, aut quantitate, minime delinquit, quia dolus abest, sine quo ex vulgatis crimen non datur.

Probatio:

SUMMARIUM.

8 *Quatuor conditiones probandæ in crimine violationis abstinentiæ.*
9 *Conditio temporis est primo probanda, quod nempe erat tempus prohibitum, esus carnium.*
10 *Probandus est dolus, & quomodo.*
11 *Sanitas in violante jejunium, quomodo probanda, ita ut faciat præsumere crimen.*
12 *Quatuor eadem cum supradictis requiruntur ad probandam violationem jejunii.*

8 Circa probationem hujus criminis, advertendum, quod aut loquimur de violatione abstinentiæ, sive *jejunii* in qualitate; aut de violatione *jejunii* formaliter, nempe in quantitate. Quod ad primum, quatuor ab accusatore, seu Fisco probanda sunt. Unum est, quod Reus carnes comederit tali die: secundum est, quod talis dies esset *jejunii*: tertium est, quod sciens, & volens comederit: & quartum est, quod absque legitima causa hoc fecit. Ratio horum est, quia ista quatuor simul requiruntur, & tria ultima sunt tanquam conditiones necessariæ ad inducendum crimen hoc, ac una earum cessante, quamumvis aliæ interveniant, cessat delictum, ut patet.

9 Quo ad probationem primæ conditionis, sive circumstantiæ, patet necessitas hujus probationis ex hoc, quod tempus vetitum, puta, *jejunii* formalizat quidditative delictum comestionis carnium: hæc siquidem secundum se permittitur, juxta directionem datam a Deo hominibus post diluvium, quibus dixit: *Omne, quod movetur, & vivit, erit vobis in cibum Genes. cap. 9.* ℣. 4. At redditur delictum ex hoc, quod Ecclesia illam vetat temporibus, ab ea statutis: ut igitur delictum maneat probatum, oportet, quod probetur conditio temporis prohibiti, ex qua comestio, alias licita, delictum evadit.

10 Secunda conditio probanda pariter est ab accusatore: ratio est, quia nunquam probatum remanet delictum, nisi probetur, malo dolo fuisse commissum, & dolus nunquam præsumitur, nisi in factis, quæ de se mala sunt, ut *Par. 1. Tit. Patronatus. n. 89.* docuimus. Cum igitur carnium comestio de se mala non sit, ut supra dictum est, sequitur, quod in ea dolus malus probandus est. Et quomodo probabitur? præsumptionibus quidem, ut *loco proxime citato Parte prima* diximus. Sed validissima erit probatio, si probabitur, Reum fuisse commonitum, dum incœpit comedere, quod dies illa erat dies *jejunii*, nec tamen ille destitit à comestione: quo facto probatum remanet, se scientem, & volentem comedisse, & proinde malo dolo.

11 Tertia conditio faciliter probatur ex hoc, quod Reus erat sanus, ut apparebat ex aspectu corporis, deambulationis, ac aliorum operum, quæ soli homines sani facere solent. Et quamvis talis probatio non sit plena, (cum aliquando dentur infirmitates occultæ, quæ ex solo aspectu exteriori non appareant) sufficiens autem est ad præsumendum de sanitate, & transferendum in Reum onus probandi se habuisse causam legitimam talis comestionis, & fuisse super ea ab habente facultatem dispensatum.

12 Quantum ad probationem violationis *jejunii* circa quantitatem, supradicta quatuor ibidem probanda sunt per Testes, & circa hoc non est amplius immorandum: attento maxime, quod in foro fori hoc delictum non soleat vindicari, ut dictum est.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

13 *Quadragesima servata est in Ecclesia a tempore Apostolorum.*
Quadragesima dicitur esse de jure Divino.
Pœnæ Canonicæ violantium Quadragesimam de jure novo sunt abolitæ, & arbitrio Judicis commissæ.
14 *Probatur ex Tridentino, præceptum de abstinentia, & præceptum de jejunio duo esse præcepta distincta.*
In Quadragesima prohibentur omnia, quæ trahunt originem sementinam a carne.
Prohibentur etiam pisces sumptuosi, ac delicati.
Abstinentia a carnibus, quare indicta in diebus jejunii.
15 *Ecclesia potest dispensare abstinentiam a carne, retenta obligatione jejunii.*
16 *Ad solas personas Regulares redacta videtur observantia jejunii.*
17 *Statutum primum Minorum de Observantia.*
18 *Statutum secundum.*
19 *Statutum tertium.*
20 *Statutum quartum.*
21 *An indifferenter conveniat privatio suffragiorum cuicunque violanti jejunium.*
22 *Textus Practicæ Criminalis circa pœnas est solus Index Statutorum.*
23 *Diversæ sunt statutæ pœnæ contra violantes jejunium publice, aut privatim.*
Pœna violantis jejunium publice est lata in Statuto, dato num. 18.
24 *Arbitrium Superioris in libranda pœna violantis publice jejunium, quomodo regulandum.*
25 *Continuatur tractatio.*
26 *Sequitur eadem materia.*
27 *Quomodo regulanda pœna violantis jejunium extra Communitatem.*
28 *Superior Localis regulariter debet punire violatores jejunii.*
Quando possit in hoc procedere Provincialis judicialiter.

Monitum

Monitum ad Superiores Locales.

29 *An subdatur pœnis comedens in refectione privata lacticinia in locis, ubi laici non utuntur iis, tempore Quadragesimæ.*

30 *Respondetur affirmative.*

Tempus Adventus apud Minores est, ut tempus Quadragesimæ apud sæculares.

31 *Confirmatur proxime data conclusio.*

32 *Declaratur, quibus in locis possint Fratres tempore Adventus comedere lacticinia.*

33 *Quomodo intelligendum Statutum, quod tempore jejuniorum Fratres in Communitate abstineant a lacticiniis.*

Consuetudo vescendi lacticiniis tempore jejuniorum extra Quadragesimam, quomodo introducta.

In locis, in quibus ex vera causa sæculares in Quadragesima comedunt lacticinia, possunt Fratres publice, & privatim illa edere tempore Adventus.

34 *Data Doctrina confirmata ex praxi.*

35 *Quomodo intelligenda clausula Statuti secundi.* n. 18. Qui aliter in Communitate &c.

36 *Communitas, Universitas, Collegium, Conventus, quid importent.*

37 *Quæ requirantur ad constituendam Communitatem*

38 *Casus, in quibus potest Superior dare lacticinia Fratribus tempore jejunii extra Quadragesimam.*

39 *An in casu particulari diverso a præmissis, queat Superior dare lacticinia in Communitate tempore jejuniorum extra Quadragesimam.*

40 *Respondetur affirmative.*

Dispensare possunt Provinciales super esu lacticiniorum, ubi, & quando.

41 *Dispensationem, quam Provincialis potest dare perpetuam, potest in casu particulari dare Guardianus.*

Dispensatio sine causa non subsistit.

Carentia, aut excessivum pretium ciborum quadragesimalium est sufficiens causa dispensationis Statuti de non vescendis lacticiniis in Communitate.

Dispensatio facienda tali casu est cum Consilio Discretorum.

Prælatus in causis gravibus Ecclesiæ debet audire Consilium Seniorum.

42 *Instantia contra prædicta.*

43 *Satisfit objectioni.*

Nomine necessitatis in jure, quæ veniant.

44 *Religiosos in Communitate magis convenit cibum sumere, quam extra eam.*

45 *An Superior sanis possit in Communitate dare lacticinia, quando notabilis pars Fratrum suæ familiæ illis indiget ex valetudine adversa.*

46 *Respondetur affirmative.*

Paterfamilias pauper quando possit uti cibis prohibitis.

Non censetur Ecclesia velle imponere præceptum jejunii cum gravi incommodo.

47 *Confirmatur data responsio.*

De duobus malis eligendum, quod minori nexu noscitur obligare.

Majus bonum minori est præferendum.

48 *Superior Localis potest dispensare super esu lacticiniorum cum Fratribus, qui assistunt hospitibus, qui lacticiniis vescuntur.*

49 *Confirmatur denuo responsio supradicta.*

Frater sanus potest equitare, dum comitatur Fratrem ægrotum equitantem.

50 *Alia instantia contra datam responsionem principalem.*

51 *Satisfit objectioni.*

Consequentia non tenet de majori ad minus destructive.

Quæ pars notabilis *Fratrum valetudinariorum dici debeat, ut sit locus dispensationi ad esum lacticiniorum pro tota familia.*

Omittens minus quarta parte unius horæ Canonicæ, non peccat graviter.

52 *An comedens carnes in die Natalis Domini, cadente in feria sexta, & Superior tali casu dans carnes in Communitate, graviter delinqueret.*

53 *Afferuntur opiniones pro, & contra circa comestionem carnium, licitam in tali die.*

54 *Sustinetur sententia negans committi peccatum mortale comedendo carnes in dicta die.*

55 *Probatur hæc sententia ex Textu Regulæ.*

56 *In Regula non præscribitur jejunium cujuslibet sextæ feriæ totius anni, sed aliarum temporis diversi ab in ea nominatis.*

Dictio alius, alia, aliud *quid importet.*

57 *Ex vi Regulæ jejunandum non esset in Festo Omnium Sanctorum, cadente in feria sexta, sed hoc est ex consuetudine.*

In magnis solemnitatibus non est jejunandum.

58 *Instatur contra prædicta de feriis sextis, cadentibus in Quadragesima post Epiphaniam, in quibus non esse jejunandum sequeretur.*

59 *Solvitur instantia.*

60 *Guardianus, dans carnes in dicta die, non esset Officio privandus.*

Meretur tantum pœnam extraordinariam.

61 *Num privandus Officio Guardianus, qui carnes in Communitate daret feria secunda, ac tertia post Quinquagesimam.*

62 *Respondetur, negative.*

Nulla Lex obligat ad jejunium in dictis duobus diebus.

63 *Instantia ducta a consuetudine contra datam responsionem, resolvitur.*

Supposita consuetudo non viget.

64 *Resolvitur, quod Guardianus aliqua reprehensione esset dignus.*

Quid agere debeat Guardianus, ut neque reprehensibilis tali casu sit.

13 Cum crimen *violationis jejunii* sit mere Ecclesiasticum, (saltem jejunium extra Quadragesimam, quæ a tempore Apostolorum in Ecclesia servata est, *Concl. Colon.* 2. *Part.* 9. *c.* 6. *Lauræa. Epitom. V. Jejunium.* ut proinde in *Concil. Mogunt.* 4. *Cap* 47. *Lauræa Epitom. Canon. V. Jejunium.* dicatur, esse de præcepto Divino) nullæ, quas invenerim, sunt pœnæ illius in jure Cæsareo, sed sunt tantum pœnæ Canonicæ; quæ tamen ad solam excommunicationem reducuntur. Nam in Conciliis *Gangrensi cap.* 19. *cap.* 69. *Lauræa. loc. cit.* & *Aquisgranensi* sancitur, quod jejunia Ecclesiæ ex suo arbitrio, & sine necessitate solvens sit anathema. Hoc quidem de jure antiquo, quod obsolevit. De jure autem novo nulla pœna reperitur pro hoc crimine. *Tridentinum* quidem *Sess.* 25. *de Refor. c.* 21 *de Delect. cibor.* hortatur, ac obtestatur Pastores, ut fidelibus commendent, ut statutis Ecclesiasticis pareant, *& iis præcipue sint obsequentes, quæ ad mortificandam carnem conducunt, ut ciborum delectus, & jejunia &c.* non tamen controventoribus

ribus aliquam pœnam statuit, ut proinde concludendum sit, quod hæc relinquitur arbitrio Judicis infligenda.

14 Libet autem pro confirmatione ejus, quod diximus supra *nu.* 4. (nempe, quod in Quadragesima duo sunt præcepta distincta, nempe abstinentia a carnibus, & *jejunium*; & quod intentio Ecclesiæ est, per hæc duo præcepta inducere fideles ad proprium corpus mortificandum, non autem, quod *jejunium* in sui quidditate importet abstinentiam a carnibus, ut communis fert sententia) libet inquam perpendere citatum Textum Tridentini; ibi enim copulat *ciborum delectum, & jejunia*; si autem *jejunium* in sui quidditate importaret abstinentiam à carnibus, seu ciborum delectum, esset superfluitas in Textu Conciliari, quod non admittitur ex vulgatis. Quod si dicatur, quod *jejunium* quidem naturale importat solam negationem cibis: *jejunium* autem Ecclesiasticum includat quidditative abstinentiam a carnibus. Respondeo, quod hoc *jejunium*, in Quadragesima institutum ex præcepto Divino, ut habet *Concilium Moguntinum* supracitatum, secum habebat non solum abstinentiam à carne, sed etiam *ab omnibus quoque, quæ sementinam carnis trahunt originem, Text. in cap. Denique. Dist.4.* imo etiam a piscibus sumptuosis, & delicatis, *Text. in cap. final. §. Cæterum.4. Dist.*. Cum igitur piscium quælibet genera universaliter a fidelibus timoratæ etiam conscientiæ tempore *jejunii* comedantur: ac in quibusdam regionibus ex consuetudine in Quadragesima in usu sint lacticinia, alterum istorum est concedendum, puta, quod aut nullum universaliter, & speciatim in dictis regionibus servetur *jejunium*, quod falsum est; aut quod, stante *jejunio*, dispensata sit abstinentia, ut proinde de quidditate *jejunii* Ecclesiastici non sit. Et profecto, ut habet *Nicolaus I. Ad consult. Bulgar. cap.4. & Concilium Moguntinum 4. cap.47.*, abstinentia a carnibus iniuncta est ad domandum corpus, *non minus* quam *ieiunium*: potuit ergo Ecclesia separare unum ab alio, & variare abstinentiam, non mutato, aut sublato *jejunio*.

15 Quod, si replicetur, quod non legitur, quod Ecclesia unquam concesserit comestionem carnium, tempore *ieiuniorum*; quia *non* potest tollere abstinentiam a carne, nisi simul tollat *ieiunium*, ex quo convincitur, quod illa est de substantia istius. Negatur assumptum, cum ejus consequentia. Concesso enim, quod Ecclesia numquam de facto dispensaverit, quia nunquam occurrit causa dispensandi super esu carnium, retento *ieiunio*, sicut dispensavit, hoc stante, super lacticiniis, cum ex tempore Apostolorum, ut dictum est, ita vetita fuerint lacticinia, sicut carnes. Si ergo daretur casus, quod in aliqua regione non esset copia olei, piscium, nec lacticiniorum, posset utique Ecclesia indulgere, ut fideles vescerentur carnibus, cum hoc tamen, quod ipsi saltem per *ieiunium* corpus suum mortificarent; & sic potest obligare, ut de facto obligat ad *ieiunium* eos, qui ex causa *non* possunt uti oleo, nec lacticiniis, cum alioquin robusti valent ieiunare.

16 Circa personas Regulares, ad quas videtur nostro tempore, (ob morum relaxationem, & frigescentem pietatem, ac devotionem plerumque sæcularium) redacta Ecclesiastici *jejunii* observantia, scrutandæ sunt ipsarum Constitutiones, ut decerni possint pœnæ contra transgressores. Nos *Minores de Observantia* habemus sequentia Statuta.

17 1. *Qui Statutis ieiuniorum diebus, absque necessitate, Superiori probatu, non ieiunaverit, præceptum non solum in qualitate, vel etiam in quantitate ciborum transgrediendo, suffragiorum jure privandus est, Provincialis arbitratu, a quo etiam gravius arceri debet, prout violationis ratio suaserit. Text. Tit. Applicatio §.1.*

18 2. *Quo tempore Fratribus, vel ex præcepto Ecclesiæ, vel ex Regulæ nostræ instituto jejunandum est, non solum ab esu carnium, sed etiam ab ovis, caseo, & lacticiniis aliis abstinendum est. Superiores vero locorum, qui aliter in Communitate fieri fecerint, ac permiserint, ipso Officio, Fratres vero, qui ea comederint, suffragiorum jure, arbitrio Provincialis priventur. Statut. General. Ordin. cap.3. §.6. n.1.*

19. 3. *Qui statutis ieiuniorum diebus, absque necessitate, & Superioris licentia ieiunium fregerit, Superioris arbitrio graviter arceatur, loc. cit. n.6.*

20 4. *Si quis sexta feria cœnam sumpserit, etiam in privata cella, vel hospitio, puniatur tamquam manifestus Regulæ transgressor., n.7.*

21 Prima dubitatio circa primum Statutum, ex Textu desumptum, est, an indifferenter pœna privationis juris suffragiorum multandus sit quisquis, quomodolibet diebus *ieiuniorum* non jejunaverit?

22 Respondeo primo, quod, ut *non semel* dictum est, Textus noster, quo ad ordinatoria telæ judicialis, pars Statutorum Ordinis est, ac adamussim servandus: sed quo ad decisoria, est tantum index eorum, quæ continentur in Statutis circa pœnas infligendas. Ex quo sequitur, quod in illo oritur confusio, dum diversos casus, qui in Statutis expressi sunt cum pœnis distinctis, Textus in unum confundit sub una tantum pœna, quod legenti difficultatem facessit. Cum igitur in Statuto 2. 3. & 4. supra datis appareat distinctio pœnarum circa frangentes jejunium, juxta casuum diversitatem; liquet, quod privatio suffragiorum non debetur indifferenter, & quomodocumque *ieiunium* violetur; sed solum in casu, quem infra exprimemus.

23 Respondeo secundo, quod *ieiunium* violari potest vel publice, nempe in communi refectione; vel private: pariter temerari valet, vel in qualitate ciborum, vel *in* quantitate; & pro casuum diversitate, juxta data Statuta, diversæ pœnæ sunt adhibendæ. *In* secundo igitur Statuto, dato supra *num.*18. exprimitur casus ejus, qui publice violat *ieiunium* in qualitate ciborum, comedendo carnes, vel lacticinia; & hic puniendus est, ut patet, privatione suffragiorum, *Provincialis arbitratu*, ut patet ex contextu Statuti.

24 Advertendum autem, quod optime remittitur arbitrio Superioris talis privatio; nam longior debet esse ipsius duratio, quo gravior est modus, quo *jejunium* publice violatur. Nam vel sumus in casu, in quo lacticiniis vescatur, quis in communitate, & in regione, in qua consuetudo est, quod in diebus *jejuniorum* sæculares extra Quadragesimam, vel etiam in ea *lacticinia* comedunt, & hic est levior gradus transgressionis. Ratio est, quia taliter comedens est tantum Reus de *violatione* Statuti, quæ secundum se culpam mortalem non importat, dummodo absit contemptus; & sic, qui caseum v.g. absconsum sub mappula, comederet, procurando celare comestionem ejus in reverentiam Statuti, simpliciter in Statutum committeret; si autem absque ulla cautela, patenter comederet, quia sic adesse videretur contemptus Statuti, gravius delinqueret.

25 Vel sumus in casu, quo quis comederet in commu-

communitate lacticinia, in regione, in qua sæculares tempore *ieiunii* ea minime comedunt; & hoc crimen gravius est præcedenti. Ratio est, quia hinc Reus esset de violato præcepto Regulæ, quæ *ieiunium* jubet: & gravius adhuc esset crimen, si *ieiunium* tali pacto violaretur in die, etiam per Ecclesiam prohibito: nam tunc duplex præceptum transgrederetur.

26 Vel sumus in casu, quo quis, ut præfertur comederet carnes; & hic gravissime Reus delinqueret. Ratio est, quia cum in nullo casu regulariter Ecclesia esum carnium permittat cum *ieiunio*, cum tamen aliquando permittat lacticinia, patet, quod violatio *ieiunii* per esum carnium importat gravissimum modum, circa hoc delinquendi. Juxta gradationem autem recensitam debet Provincialis regulare arbitrium suum, circa durationem dictæ privationis, Reo infligendam, & hæc est germana mens Statuti.

27 Respondeo tertio, quod, quo ad violationem *ieiunii* extra communitatem, non est per Statutum apposita pœna privationis suffragiorum, sed commissa est *Superioris arbitrio*, ut patet ex Statuto 3. dato supra *num.* 19. Porro arbitrium hoc debet regulari pariformiter ad dicta, juxta leviorem, aut graviorem modum transgressionis. Si quis enim, fame lacessitus, *ieiunium* in sola quantitate frangeret, cœnando, postquam in mane prandium sumpsit, quamvis mortaliter peccaret; hoc tamen non esset ita grave, sicut si etiam in qualitate ciborum, & præsertim esu carnium violaret *ieiunium*: unde pro gravitate transgressionis, arbitrium Superioris debet regulari in danda pœna.

28 Et de quo Superiore intelligitur hoc Statutum? Dico, quod regulariter intelligendum est de Superiore locali, cujus est privata Subditorum crimina, quæ valde Rempublicam Religiosam non conturbant, punire. Sed si essemus in casu, quod Reus ex consuetudine in hoc peccaret, & monitus, & aliquando punitus a Superiore locali, minime desisteret, sed comessationibus, compotationibus, ac crapulæ vacaret, privatasque cœnas cum aliis suæ farinæ consuetus esset facere, dico, quod Provincialis in hoc casu Reum castigare deberet, etiam instituto processu, & per sententiam judicialem. Ratio est, quia incredibilia sunt mala, quæ ex hujusmodi comessationibus, ac conventiculis oriuntur, & non solum privatis animabus nociva, sed etiam publicæ tranquillitatis Religiosæ subversiva. Nam plerumque in talibus conventiculis fiunt ligæ, factiones, & partes, quibus misera Religio scinditur, ejusque quies turbulentissime subvertitur. Quapropter localibus Superioribus summopere invigilandum est, ne tales comessationes privatæ, nocturno maxime tempore, in cellis fiant; & ideo convenienter provideant Subditis de victu in communitate; nam, ut plurimum tales commessationes proveniunt ab avaritia Superiorum, qui necessarium, ac convenientem victum non provident Subditis, & in causa sunt, quod isti cogantur, sibi privatim necessaria comparare, & a necessaria provisione fit facile transitus ad nocivam, ac deplorabilem relaxationem.

29 Secunda dubitatio est, an Reus fiat Statuti, qui tempore Adventus in refectione privata comederet lacticinia, etiam in locis in quibus sæculares extra Quadragesimam, tempore *ieiuniorum*, illis vescuntur.

30 Respondeo affirmative. Ratio est, quia licet in cæteris *ieiuniis* per annum possint Fratres se conformare cæteris fidelibus, juxta consuetudinem regionis, ut dicunt Doctores *Sanctor. Comment. cap. 3. Statut. 13. Quæst. 2. fol. m. 255. & ibi 4. Magist. Polit. Cyprian., & Cordub. Marchant. Exposit. in Regul. Minor. cap. 3. quæst. 2. Concl. un. & ibi Hug. de Dina*, non tamen tempore Adventus. Quia quantumvis in Regula *cap. 3.* Adventus importetur sub nomine *ieiunii*, dicendo: *Fratres jejunent a festo omnium Sanctorum, usque ad Nativitatem Domini*, tamen non intelligendum est de *ieiunio* utcumque sumpto, sed de *ieiunio* tempore Quadragesimali, ita ut totum continuum tempus inter Festum Omnium Sanctorum, & Domini Nativitatem, simile sit tempori interjecto inter Feriam quartam Cinerum, & Pascha. Et hoc probatur primo per Statuta *Farineriu*, facta *a D. Bonaventuru, Stat. Fariner. apud Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 53. cap. 4. init. col. 2.* ubi sic habetur: *Cum teneamur secundum Regulam duas Quadragesimas ieiunare, & intermedia suadeatur cum benedictione Dei &c.* Secundo per Statuta *Alexandri Sexti capit. 3. art. 2. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 146.* publicata in Generali Capitulo, celebrato *Interamnæ* anno 1500. quæ sic habent: *Ad hanc Quadragesimam Adventus ieiunandum fratres sunt obligati modo, quo cæteri Christiani ad illam communem obligantur, ut lacticinia in ea comedi nequeant; & excusationes non ieiunantium pari passu hinc, & inde admittantur.* Ex his ergo Statutis apparet intentum, nam Adventus, ut patet, venit nomine Quadragesimæ; & declaratur obligatio abstinentiæ à lacticiniis eo modo, quo cæteri Fideles ab iisdem abstinent tempore Quadragesimæ communis.

31 Et magis confirmatur hac ratione. Si enim ieiunium Adventus esset simpliciter ad instar aliorum *ieiuniorum* per annum, possent Fratres in Dominicis Adventus, in quibus non jejunatur, vesci carnibus; quia nullum urgeret contrarium præceptum; non Ecclesiæ, ut patet; neque Regulæ, quia præscribitur *ieiunium* pro solis feriis, quibus jejunari potest, non vero pro Dominicis, in quibus jejunare vetat Ecclesia. Sed inauditum in Ordine est, quod ullus Fratrum opinatus sit, quod licitum sit in talibus Dominicis, nec publice, nec private comedere carnes; ergo universalis consensus Ordinis, firmatus etiam consuetudine, est, quod eo modo, quo in Dominicis Quadragesimæ communis abstineatur a carnibus, licet in illis minime jejunetur, pari modo servetur in Dominicis Adventus, & ita tempus Adventus, cum tempore Quadragesimæ adamussim comparetur.

32 Sequitur igitur ex his, quod eo prorsus modo, quo cæteri Fideles tempore Quadragesimali servant jejunium, eodem Fratres debent jejunare tempore Adventus; & sic nullo modo licebit nec publice, nec private comedere lacticinia. Quod, si ex privilegio, aut consuetudine regionis, sæculares in Quadragesima vescuntur lacticiniis, possunt etiam Fratres illis comedere tempore Adventus; & ratio est, quia, ut dictum est supra *num. 30. ieiunia* a Fratribus servanda sunt, quemadmodum cæteri fideles ea servant; & ita ab illis jejunandum est tempore Adventus, sicut ab his tempus Quadragesimæ communis. Sequitur etiam, quod, si ex consuetudine, aut privilegio regionis sæculares in Quadragesima vescuntur lacticiniis, hoc possint etiam Fratres in Adventu tum private, tum in Communitate.

33 Nec dicendum, quod contra hæc stent Statuta

tuta Ordinis *cap.3.* §.6. *n.1. cap.3.*, & *Reformationis*, ordinantia, quod tempore *ieiuniorum* abstineant Fratres in communitate etiam a lacticiniis, nam tale Statutum intelligitur servandum esse in illis regionibus, in quibus sæculares in *ieiuniis* extra Quadragesimam comedunt lacticinia, ex consuetudine introducta, potiùs ex relaxatione, quam ex necessitate, ob carentiam, aut pretium olei nimis cari; sicut est in *Lombardia*, in qua talis consuetudo non est introducta ex necessitate ciborum quadragesimalium, qui regulariter ubique, moderato pretio, possunt comparari, sed potius ex gulositate; volens proinde Statutum, quod Fratres in suis *ieiuniis*, majorem austeritatem, quam sæculares servarent, statuit, quod lacticinia minime comederent. Sed si in regione introducta est consuetudo ex vera, ac reali penuria ciborum quadragesimalium, & ob hanc concessum privilegium a Papa, ut in tali regione fideles vescerentur lacticiniis, etiam tempore quadagesimali, etiam Fratres possunt absque violatione Statuti ea comedere in communitate. Ratio est, quia talis consuetudo, aut privilegium concessum est, ut suppono, ex vera, ac reali indigentia ciborum, & ob paupertatem populi, regulariter non valentis pretio ita caro, illos comparare; cum autem Fratres, & re, & professione vere pauperes sint, optime frui possunt communi privilegio, contemplatione paupertatis concesso.

34 Et praxi roboratam vidi anno 1657. datam Doctrinam. Siquidem dum eo anno *Liguria* laboraret peste, non potuit inde in *Lombardiam* afferri oleum, neque cæteri cibi saliti quadragesimales, qui erant proinde carissimi; ita ut in hac regione ex tali accidenti erat vera necessitas dispensandi, ut in Quadragesima, & a fortiori in aliis *ieiuniis* per annum, fideles uterentur lacticiniis, & *Papa* dispensationem concessit. Tali tempore etiam Fratres in communitate, tempore Adventus in universa *Lombardia*, lacticiniis usi sunt. Unde sequitur, quod, si de novo à Sede Apostolica concederetur alicui regioni, ut in Quadragesima possent fideles lacticinia comedere, (ut paucis ab hinc annis concessum audio *Vallibus Sicidæ*, *&* *Oscelæ*) possunt Fratres etiam in Adventu illis uti tutissima conscientia, & absque Statuti violatione.

35 Tertia dubitatio est, quomodo intelligantur illa verba Statuti secundi, dati supra nu. 18. *qui aliter in communitate fieri fecerit &c.?*

36 Respondeo, quod *Communitas*, *Universitas*, *Collegium*, seu *Conventus* substantialiter idem important, & synonima sunt, nec aliud significant, nisi cœtum hominum, simul congregatorum ad aliquem finem honestum. Hinc est, quod aliquid dicitur factum *Communiter*, *universaliter*, *collegialiter*, seu *capitulariter*, quando convocatis omnibus, qui sunt de *Communitate*, *Collegio*, *Capitulo &c.* per sonum campanæ, tubæ, aut alio modo, quo membra talis Communitatis &c. congregantur, illud de communi Consilio, & communicata voluntate decernitur, & fit. *Gloss in l. Sicut. ff. Quod cujus univ. Bart. in l. Aut. facta ff. de Pan. Abb. in cap. Gratum de Postul. Prælat. Gloss. in cap. 1. de Reb. Eccl. non alien. in 6.* Ex hoc sequitur, quod verba illa *in Communitate* significant, quando Fratres, qui sunt de familia Conventus, dato signo campanæ consuetæ, in locum, in quo solent congregari, puta, in Refectorio, conveniunt ad sumendum cibum.

37 Hic noto, quod ad constituendum in proposito Communitatem, multa requiruntur, puta, signum campanæ, quo Fratres convocantur; secundo locus, ad quem fit convocatio: tertio Fratres, qui sunt de familia illius Conventus, & cum cæteris tenentur obire communia munera Conventus, ad exigentiam proprij status. Sequitur hinc, quod, si hæc quatuor non concurrunt, non potest dici factum *in Communitate*; quamvis enim Fratres convenirent in Refectorium, non tamen ad signum solitum campanæ; aut, si hoc dato signo, convenirent in alium locum extra Refectorium; aut, si ad signum, & locum solitum convenirent quidem Fratres, sed non essent de familia illius Conventus; aut ex infirmitate Communia munera Conventus præstare nequirent, talis refectio nequiret dici data, aut facta *in Communitate*. Sensus igitur illius dictionis, seu clausulæ est; quod sub pœna privationis Officii Superiores Locales, tempore *ieiuniorum*, non possunt dare Fratribus suæ familiæ suis in Refectorio, tempore refectionis communis, indicto per solitum signum campanæ, lacticinia comedenda.

38 Sequitur ex his, quod, si ex aliquo accidenti deficerent in Conventu cibi Quadragesimales, qui non possent nisi summa difficultate, aut excessivo pretio haberi, Superior ministrare faceret Fratribus lacticinia extra Refectorium, aut si in Refectorio, non dato signo solito campanæ convocantis ad Refectionem, non impingeret in Statutum; & ratio est, quia talis refectio non diceretur data *in Communitate*. Sequitur secundo ex eadem ratione, quod si Fratres hospites, qui hora prandii advenerunt, & statim a prandio volunt discedere, simul cum cæteris de familia conveniunt ad communem refectionem, nec aliquid obsonii quadragesimalis potest tam subito parari, ut juxta communem usum Religionis, ac debitum hospitalitis aliquid particularis cibi supra hospitibus detur, potest Superior illis lacticinia ministrare. Ratio est, quia magis urget convenientia Religiosæ hospitalitatis, & charitas, quæ dictat, hospitum vires ex itinere fractas particulari cibo reficere, quam Statuti ordinationem sequi; attento maxime, quod neque Statutum ipsum posset dici violatum, eo quia hospites non sunt de familia Conventus, & ideo non possit dici lacticinia fuisse data *in Communitate*. Sequitur tertio, quod si sunt in Conventu Fratres valetudinarii, qui ex infirmitate carnibus, aut lacticiniis vesci debent, etiam iis possunt ista ministrari non violato Statuto. Ratio est, quia cum isti, ut suppono, ex adversa valetudine non possint cætera munia Religiosorum obire, non proprie spectant ad *Communitatem*, sed considerantur tamquam exteri respectu illius, unde non posset dici, quod Superior in *Communitate* cibos vetitos ministrasset. Et profecto satius est, quod tales valetudinarii conveniant ad refectionem communem, & ibi audiant consuetas Lectiones, quæ fiunt Regulariter in mensa, quam quod ante, vel post *Communitatem* singulariter comedant, non participantes de Spirituali profectu, qui habetur ex Lectione Sacræ Scripturæ, & librorum Spiritualium, aut exhortatoriis sermonibus, qui frequenter fiunt a Prælatis tempore communis refectionis.

39 Quarta dubitatio est, an Superior Localis possit in aliquo casu particulari, lacticinia *in Communitate* ministrare tempore jejuniorum per annum, non committendo in Statutum?

40 Respondeo, quod, ut habetur ex Statutis

Julii II. in cap. 3. Part. 5. Comment. cap. 3. Stat. 3. Quæst. 2: apud Sanctorum Ministri cum Consilio, & assensu Fratrum alicujus Conventus (in quo *sine nimia difficultate, vel pretio nimio* cibi quadragesimales comparari non possunt) valent dispensare, ut in illo Conventu in jejuniis per annum Fratres valeant commedere lacticinia; si tamen Conventus sit in regione; in qua etiam sæculares illis temporibus vescantur lacticiniis. Circa quam concessionem noto, quod illa fundatur super carentia ciborum quadragesimalium, qui nequeunt haberi nisi cum summa difficultate, aut nimio pretio in ea regione, in qua est Conventus, & quia talis carentia non est ex accidenti, ut suppono, sed ex ordinaria constitutione regionis, ideo dispensatio vescendi lacticiniis est perpetua, aut saltem durat durante tali carentia.

41 Ex hoc Statuto deduco, quod sicut Provincialis potest, cum causa, indulgere dispensationem perpetuam pro Conventu, ut præfertur; quod Fratres possint uti lacticiniis: pari modo possit in casu particulari Guardianus ex causa dispensationem concedere similem. Dico *ex causa*, nam si hæc (quæ etiam legitima sit) non habetur, dispensatio non subsistit, *Gloss. in cap. At si Clerici in V. Dispensare Innoc. in cap. Dubium de elect. apud Aloys. a Cruce in Bull. Cruc. Disp. 1. c. 5. Dub. 11. num. 6.* Causa autem debet esse eadem, ob quam Provincialis potest dispensare: puta nimia difficultas, aut excessivum pretium ciborum quadragesimalium, qui tali tempore aliter non possunt haberi Ut enim ait *Sanctor. Comment. cap. 3. Stat. 13. Quæst. 2. V. Circa quorum fol. m. 253.* in *Ordine Minorum* plus attendenda est observantia paupertatis, quæ est ex voto, quam qualitatis ciborum, quæ est vel ex sola consuetudine, vel ex dispositione Statuti, & magis offenditur paupertas, emendo tales cibos carissimo pretio, quam violetur Statutum ob ingruentiam necessitatis. Verum est, quod, sicut Provincialis alligatur consilio, & assensui Fratrum Conventus illius, pro quo dispensationem concedit, pari modo debet Guardianus ad tutius procedendum, exquirere consilium, & habere consensum a Discretis Conventus, (& consulo, ut habeat in scriptis ad omnem bonum finem) an sit in casu, ut licite talis dispensatio possit concedi. Et in hoc non assentior *Sanctor. loc. cit. Notab. 5.* dicenti posse Prælatum Localem dispensare, *nullo requisito consilio, nec assensu Subditorum*; nam de jure communi (*arg. cap. 1. cap. Novit. cap. Quarto de his quæ fi a Prælat. sin. cons. Capit.*) est, quod in rebus, ac negotiis gravibus Ecclesiæ, Prælatus habeat consensum a Senioribus. Et profecto periculosum in praxi esset, quod, se solo, Prælatus posset talem dispensationem dare; posset enim ex avaritia semper dicere, cibos quadragesimales nimis caro vendi, & sic semper lacticinia Fratribus dare, & rigorem Religionis relaxare impune, quia talis dispensationis causam nulli teneretur probare; quod non accidit, quando exquirit consilium, & assensum Discretorum, qui debent bene examinare causam, an sufficiens sit, & sufficiat ad concedendam tali casu dispensationem.

42 Dicetur forte contra hæc, nullam posse dari veram necessitatem, sufficientem ad talem dispensationem; quia, si Fratres non habent obsonium, neque oleum pro condiendo pulmento, possunt pro tali casu vesci pane, & leguminibus elixis, conditis simplici sale, ac aceto; aut si Superior ex ingruenti necessitate vult dare lacticinia, congreget Fratres in locum extra Refectorium, aut, si in Refectorio det non faciat pulsare campanulam, ne possit dici, quod *in communitate* contra Statutum præbuerit lacticinia.

43 Respondeo ad hæc, primo, quod pro tali dispensatione non requiritur necessitas physica, quæ etiam vocatur extrema, sed sufficit necessitas moralis, & diminuta, quæ potest vocabulo magis proprio vocari *convenientia*. Dicitur in jure *arg. l. 2. ff. de Jurisd. omn. Judic. l. Ad rem §. Qui procuratorem. ff. de Procur. l. Avibus junct. gloss. 2. ff. de legat. 3.* quod *necessaria* omnia ad unum conceduntur illi, cui conceditur illud unum; *nomine* autem *necessariorum* veniunt non tantum stricte, & absolute *necessaria*, sed etiam ea, quæ faciliorem, & commodiorem executionem actui præstant, prout eleganter tradit *Bald. in l. 2. V. Tu dic plenius ante num. 1. ff. de Jurisd. omn. Judic.* Convenientia ergo, quod Religiosi, qui laborant in vinea Domini, studendo, prædicando, Confessiones audiendo, noctu, dieque psallendo, congruo, ac convenienti alimento sustententur, ut labori possint resistere, nec solo pane, ac leguminibus possunt fractas vires reparare: conveniens ergo est, ut aliquale obsonium juxta paupertatis vires sibi ministretur, & talis convenientia moralis *necessitas* est, quæ sufficere debet, ut lacticiniis vescantur, cum paupertatis vires impares sint ad comparandos excessivo pretio cibos quadragesimales.

44 Respondeo secundo, quod perfectioni Religiosæ vitæ magis confert, quod, dato solito signo campanulæ, conveniant Fratres in Refectorio ad sumendum cibum in Communitate, quam quod ne lædatur Statutum, congregentur ad prandium vescendo lacticiniis extra Refectorium. Ratio est, quia in Refectorio servatur silentium, fit lectio Sacræ Scripturæ, ac librorum spiritualium, qua nutritur anima, & ad virtutem accenditur, dum corpus cibo recreatur. Extra Refectorium silentium non servatur, lectio non auditur, dicteria, ac jocosi sales jactantur inter commensales, qui ad bibendum reciproce se provocant, ac sobrietas Religiosa cum detrimento animæ, ac corporis violatur. Dum ex alia parte nullum incommodum Religiosæ observantiæ accidit, quod ex accidenti lacticinia comedantur in Conventus Refectorio; cum, non læsa observantia, idem potuissent Fratres in domo sæcularium. Melius igitur est, ut *in Communitate* lacticinia comedant, quam quod, vescendo iisdem extra locum Communitatis, relaxationi laxent habenas.

45 Quinta dubitatio est, an Superior Localis cum consilio, ac assensu Discretorum possit dispensare in diebus jejuniorum extra Quadragesimam, & Adventum, & in locis, ubi sæculares lacticiniis in jejuniis per annum vescuntur, *in communitate* esum lacticiniorum, dum major, aut notabilis pars Fratrum aut senio, aut destillatione, aut ex habituali ægritudine valetudinarii sunt?

46 Respondeo, quod casus hic potest de facili accidere in parvis Conventibus, maxime in iis, qui in aere parum salubri situati sunt; in his enim, ut plurimum, Fratres aliqua indispositione laborant; & ad casum affirmative respondeo. Ratio est, quia communis Doctorum sententia est, quod Pater familias pauper, si habet uxorem, aut duos, vel tres filios, qui ex infirmitate in ciborum abstinentia dispensantur tempore Quadragesimali, potest tota

con-

conscientia tum ille, tum alii de ejus familia, quamvis sani, iisdem cibis uti, quibus vescuntur infirmi ejusdem familiæ. Quia, cum pauper sit, ut suppono, commodum sibi non est, diversos cibos emere, & diversa pulmenta parare: nec censetur Ecclesia cum tanto incommodo, ac dispendio, abstinentiam fidelibus injungere. Applicando autem eandem Doctrinam casui nostro, dico, quod hæc adamussim adaptatur. Siquidem non est ambigendum, quod Conventus Fratrum *Minorum* dici debet familia pauper, cum paupertas sit hæreditas filiis suis a *Seraphico Patriarcha* transmissa, & relicta; sequitur ergo, quod, si in familia Laica familiares infirmi habilitant sanos ad vescendum cibis, sibi alioquin vetitis; a fortiori Fratres valetudinarii familiæ Religiosæ, possunt inducere dispensationem, ut sani valeant lacticiniis uti in diebus jejuniorum per annum. Dico *a fortiori*, quia abstinentia ciborum in Quadragesima est ex præcepto Ecclesiæ, quod majus est, cum obliget ad mortale; & abstinentia a lacticiniis, quia est ex Statuto, quæ non obligat neque ad veniale, minor est. Si ergo talis paupertas sufficit ad dispensandum in præcepto majori, sufficere a fortiori debet ad dispensandum in minori.

47 Quod confirmatur ex hoc, quia de duobus malis id debemus eligere, quod minori nexu noscitur obligare, *cap. Duo, capit. Nervi 13. Dist. capit. si aliquid 22. q. 4.* & inter duo bona magis bonum mediocri bono est præferendum *cap. Non mediocriter. de Consecrat. Dist. 5.* liquet autem, quod magis bonum est, quod Fratres uniformem refectionem insimul in Refectorio sumant, quam quod inter se diversificentur in cibis, cum talis differentia multoties zelum, invidiam, ac æmulationem soleat parere: Pariter magis malum est, quod conturbat Communitatem cum pacis Religiosæ jactura, quam quod ex accidenti dispositio mere Statutaria non servetur; illud autem sequitur ex disparitate ciborum inter valetudinarios, ac sanos, nam ex ea frequenter oriuntur scandala inter pusillos, qui conqueruntur se male tractari, alios vero diverso cibo utentes Superiori cariores esse, & melioribus cibis sub velamine valetudinis epulari: accedit conturbatio officialium, ac inquietatio in præparandis ac ministrandis diversis cibis in separatis refectionibus; insuper major sumptus Conventus: major incommoditas Syndici in comparandis diversis eduliis, & major læsio Communitatis, dum non omnes insimul ad Chorum, ac ad Refectorium conveniunt, sed, dum Sacræ psalmodiæ vacant, alii imbecilles, qui alioquin possent Choro interesse, ad prandium vadunt; & hæc omnia inconvenientia evadunt, si dispensato Statuto, etiam sani lacticiniis vescantur.

48 Confirmo adhuc conclusionem; nam ex Statutis Julii II. supracitatis habetur, quod Superiores Locales possunt dispensare super comestione lacticiniorum cum illis Fratribus, qui jure hospitalitatis hospitibus lacticinia comedentibus assistunt; ergo ex similitudine rationis, talis dispensatio aptari potest etiam iis, qui convescuntur cum valetudinariis, quorum major est causa, quam hospitum. Nec dicendum, quod illa dispensatio pro Fratribus, qui assistunt hospitibus, est dispensatio particularis, ex qua non potest inferri licita dispensatio pro tota Communitate. Respondeo enim, quod, sicut excommunicari ex consequenti potest tota Communitas (quæ nequit directe excommunicari) excommunicatis singulis de Communitate; ita possunt singuli Fratres, qui in Refectorio convescuntur cum valetudinariis, dispensari, & sic cum quilibet ex familia ita dispenseter, ex consequenti tota Communitas maneat dispensata.

49 Tandem ad eandem conclusionem magis firmandam adverto, quod, licet sit præceptum Regulæ non equitare, tamen si non potest quis pedester ire, & de licentia Superioris quadriget, socius ejus eadem fruitur dispensatione, quamvis sanus, & valens pedester itinerare, & hoc est, ne solus frater ægrotus iter conficiat, absque comite, quod non a Regula, sed a Statutis tantum prohibetur. Ex hoc ergo ita arguo. Ita est ordinatio statutaria, quod Fratres omnes communiter, & iisdem cibis, & in publico Refectorio, & eadem hora comedant, sicut, quod Fratres bini, & bini more Apostolico incedant: sed ad hoc, quod hæc ordinatio servetur, dispensatur cum Fratre sano, ut possit, associando ægrotum, equitare, licet hoc sit contra præceptum Regulæ; ergo a fortiori, ut servetur Communitas, & uniformitas ciborum in Refectorio, quod est Statutum magis urgens, quia respicit totam Communitatem, quam ire associatum, quod tangit tantum particularem, poterit dispensari cum omnibus sanis, ut comedant lacticinia, quod est solo jure Statutario interdictum.

50 Dicetur forte contra firmatam conclusionem, quod rationes adductæ æque concludunt, quod Fratres sani ex adducta causa possunt vesci carnibus, si valetudinarii hoc exigant, sicut, quod possint in Communitate vesci lacticiniis. Igitur vel dicendum est, quod ex tali causa possunt Fratres sani dispensari, ut etiam carnibus vescantur, quod falsum est, vel adductæ rationes non concludant, quod licite possint dispensari in lacticiniis.

51 Respondeo, negando consequentiam, quia non valet illatio a præcepto formali Ecclesiæ, aut Regulæ, ad ordinationem simpliciter Statutariam. Nam major, & urgentior requiritur causa, ut dispensetur super præcepto, obligante sub mortali, quam pro dispensatione super Statuto, quod secluso contempto, non obligat nec quidem ad veniale. Quamvis ergo adductæ rationes, & causæ minime sufficiant, ut Fratres dispensentur super esu carnium; non poterit tamen inferri; ergo non valent pro dispensatione super lacticiniis, cum ex topicis habeatur regula, quod a *majori ad minus destruendo non teneat consequentia*, ut dicendo, quis non potest ferre centum, ergo neque poterit ferre decem. Concluditur ergo, quod, si pars notabilis Fratrum indiget lacticiniis, potest Guardianus eadem dare etiam cæteris, ut uniformis sit Communitas. Et si quæratur, quæ tali casu dici possit *pars notabilis*, censeo esse ad minus supra quartam partem totius familiæ; nam infra eam, *pars* non reputatur *notabilis*, ut patet in eo, qui omitteret minus quarta parte unius horæ divini Officii, qui non esset damnandus de culpa gravi, ut firmat *Antonius a Spir. Sanct. Direct. Conf. Tract. 3. disp. 3. §. 3. num. 71.*

52 Sexta dubitatio est, an, cadente in feriam sextam die Nativitatis Domini, Fratres comedendo carnes private, aut publice, graviter delinquerent, & Superior, illas ministrare faciens, privari deberet Officio?

53 Respondeo, quod spinosa quæstio est, an proposito casu Fratres sub mortali teneantur ad jejunium. Affirmant. *Miranda*, *Corduba* *Rodericus uterque*, *Sanchez*, *Rousserius*, *Navarrus*,

Portel-

Portellus, *Vuadingus* locis citatis a *Sanctoro*. *Comment. cap.* 3. *Stat.* 13. *quæst.* 5. *fol. m.* 357. Negant alii non contemnendi Doctores, nempe *Zambellus*, *Diana*, *Molina*, *Azorius*, *Fagundez*, A S. *Fausto*, *Bonacina* & mutata sententia, *Rodericus Senior*, quos allegat, & sequitur loco citato *Sanctorus*. Dubitabilem esse conclusionem utramque jam ab anno 1500. subindicant *statuta Alexandrina*, quæ *cap.* 3. *Art.* 2. *apud Orb. Seraph. Tom.* 3. *fol.* 146. sic habent: *Omnes sextas ferias ex Regula tenentur Fratres jejunare, nisi S. D. N. declararet non intelligi de illa sexta feria, in qua Christi Domini Nativitas celebratur*. Hoc implicite declaratum fuisse ab *Urbano Octavo*, scribit loco supracitato *Sanctorus*, ex eo, quod dictus Papa ex certa scientia confirmavit Constitutiones *Urbanas* Patrum *Minorum Conventualium*, in quibus habetur, quod, cadente Nativitate Domini in sexta Feria possint Fratres carnea comedere. Et tandem concessionem, *vivæ vocis Oraculo factam Angelo Aversono*, tunc *Procuratori Generali Ordinis a Paulo Quarto* ab Archivio Aracœlitano in Regesto Ordinis, incipiente ab anno 1518. Desumptam refert *Sanctorus* ipse in hæc verba. *Paulus Divina providentia Papa Quartus concessit vivæ vocis Oraculo, mihi Fratri Angelo Aversano facto, quoties Nativitas D. N. J. C. venerit feria sexta, ut Fratres præsentes, & futuri possent, & deberent vesci carnibus; & super hoc diploma Apostolicum jussit confici; & hoc præcepit mihi anno sui Pontificatus secundo* 1556. *quo anno Nativitatis D. N. venit feria sexta*.

54 Stante ergo tot Doctorum hinc inde caterva, periculosum est, quid certi pro, vel contra affirmare, nisi quod res in opinione est, quæ quo ad utramque partem in gradu æqualis probabilitatis potest censeri. Mihi autem longe probabilior apparet secunda sententia, tum quia fulcitur auctoritate *Pauli Quarti*, qui prænarratam concessionem indulsit, & *Urbani Octavi*, qui Constitutiones *Urbanas* in specie confirmavit, ut dictum est; tum quia ex Regula non convincitur, quod Fratres debeant jejunare *omnibus sextis feriis* totius anni, quod est contra communem sensum Doctorum, & etiam Statuta *Alexandrina*, data numero Superiori; & hoc aperte demonstro.

55 In Regula *cap.* 3. sic textualiter habetur: *Fratres* jejunent a Festo Omnium Sanctorum, usque ad Nativitatem Domini. *Sanctam vero Quadragesimam, quæ incipit ab Epiphania, usque ad continuas quadraginta dies, quam Dominus suo Sancto jejunio consecravit, qui voluntarie eam ieiunent, benedicti sint a Domino, & qui nolunt, non sint adstricti: sed aliam usque ad Resurrectionem Domini ieiunent. Aliis autem temporibus non teneantur, nisi sexta feria ieiunare*. Circa quem Textum adverto primo, quod cum, juxta communia utraque jura *Arg. l. Ubi lex ff. de Reg. iur. cap. Frequens iunct. Gloss in V. Proponitur de Restitut. spoliat. in* 6. dies termini non comprehendantur in termino, ex consequenti dies Nativitatis Domini, qui est terminus temporis, assignati pro jejunio Adventus, non comprehenditur in tali jejunio. Adverto secundo, quod tria tempora ad jejunium explicantur in Regula, puta, tempus intermedium inter Festum Omnium Sanctorum, & Nativitatem Domini, quod dicitur Adventus; tempus Quadragesimæ post Epiphaniam; & tempus Quadragesimæ communis. Tum subjungit. *Aliis autem temporibus non teneantur, nisi sexta feria ieiunare*.

56 Ex his ita arguo, dictio *alius*, *alia*, *aliud*, ut *Arg. l. Si fundus sub conditio* §. *Libertus ff. de legat.* 2. scribunt Doctores *Paris. Cons.* 78. *num.* 21. *Volum.* 2. *Durant. de Art. testa. Tit. de Hæred inst. Caut.* 4. *nu.* 6. *Cavale. de Usufruct. mul. relict. cap.* 1. *num.* 6. *Socin. Corn. Sylvan. Decian. Menoch. Hondd. Cened.* & *Giurba apud Barbos. Dict.* 26. *n.* 17. importat diversitatem a supra expressis, & diversa ab expressis includit; At in Regula Nativitas Domini jam est expressa, & exclusa ab obligatione jejunii Adventus, ut probatum est; ergo non potest comprehendi in jejunio sextæ feriæ, quod est injunctum tempore diverso a temporibus jejunii, jam expressis. Infertur pariter ex eodem fundamento, quod a Regula non præcipitur jejunium qualibet sexta feria anni, sed solum in qualibet sexta feria, quæ cadit in *aliis* nempe in diversis temporibus ab iis, quæ jam supra enumeraverat: & sic ruit fundamentum adversæ sententiæ, quod nempe ex vi Regulæ teneantur Fratres qualibet sexta feria totius anni jejunare.

57 Dicetur contra hæc, quod ex allata ratione sequeretur, quod cum Festum Omnium Sanctorum sit terminus, a quo incipit Adventus, nec in eo comprehendatur, si tale Festum cadit in sexta feria, non teneantur Fratres jejunare, quia talis dies jam est prænominata, & consequenter non inclusa in aliis sextis feriis, quæ occurrunt in temporibus aliis a jam nominatis, quod tamen nullus Doctor unquam somniavit. Respondeo, concedendo illationem; & dico, ex vi Regulæ ad tale jejunium Fratres non teneri, sed ex sola consuetudine, quæ legem induxit. Et fortasse ea fuit mens Seraphici Patris, ut in die Festo Omnium Sanctorum Fratres minime jejunarent, quamvis caderet in feria sexta. Siquidem tale Festum est ex solemnioribus totius anni, jejunandum vero non esse in magnis solemnitatibus, decrevit *Nicolaus Primus*, respondens ad consulta *Bulgarorum*, *cap.* 5. Unde etiam in Concilio Gangrensi *c.* 18. *cap. Utinam* 76. *Dist.* anathemate damnatur, qui, imitantes *Manichæos*, jejunant in festis.

58 Replicabitur contra prædicta, quod, si non intelligitur, quod ex Regula quælibet sexta feria totius anni sit jejunandum, sed solum in sextis feriis, occurrentibus in *aliis* temporibus, *diversis* a jam expressis, sequeretur magnum absurdum, puta, quod in feriis sextis, occurrentibus in Quadragesima post Epiphaniam, non esset sub præcepto jejunandum. Ratio est, quia tale tempus *jeiunii* est tantum facultativum, aut voluntarium, & non cadit sub præcepto, ergo pariter erunt facultativæ omnes feriæ sextæ, in eo incidentes: consequentia est manifesta, nam tale tempus etiam ipsum expressum est, & si obligatio jejunii feriæ sextæ est tantum pro *aliis diversis* temporibus, & non pro qualibet sexta feria totius anni, sequetur, quod sextæ feriæ, occurrentes in Quadragesima, non cadent super præcepto.

59 Respondeo, negando consequentiam. Ratio est, quia *Seraphicus Pater* in Regula reliquit arbitrio Fratrum jejunare, aut non, Quadragesimam post Epiphaniam. Nomine autem Quadragesimæ venit totum complexum quadraginta dierum. Non sequitur autem, quod si jejunium quadraginta dierum arbitrarium est, quod pariter arbitrarium sit jejunium cujuslibet feriæ sextæ, in illis occurrentis. Sed replicabitur, sub quo præcepto cadent illæ feriæ sextæ? Dico, quod cadent sub illo præ-

cepto

oepto. *Aliis autem temporibus non teneantur, nisi sexta feria ieiunare.* Nam aut Frater habet illud tempus 40. dierum post Epiphaniam pro Quadragesima, & illam jejunat, vel non. Si sic, sumus extra casum, quia jejunat. Si non, ergo habet illas ferias sextas, tanquam tempus, diversum a Quadragesima, & sic adstringitur ad jejunium ex præcepto, *aliis autem temporibus &c.* Instabis iterum, si Frater frangit jejunium in alio die in illa Quadragesima, minime peccat, quia facultativum illi est jejunare, aut non. Sed si non jejunat in feria sexta ejusdem Quadragesimæ, mortaliter peccat. A quo igitur præcepto tale mortale peccatum inducetur? Respondeo, quod ideo peccabit, quia contraveniet eidem præcepto. *Aliis autem temporibus &c.* quia dum violat illam Quadragesimam, voluntarie assumptam, facto declarat, se nolle eam observare, proinde illud tempus ab eo habetur *aliud* a Quadragesima, & sic feriæ sextæ, ibi incidentes, reducuntur ad alietatem temporum, inibi expressorum, & proinde cadunt sub præcepto, inducente peccatum mortale, & fortasse posset etiam diei, quod minime peccaret mortaliter, eo quod jejunium singulorum illorum dierum esset illi facultativum, nec feriæ sextæ ibi incidentes caderent sub præcepto. Sed prima Responsio, est melior, prout etiam scribit *Marchantius Exposit. in Regul. cap.3 Quæst.1. ℣. Respondeo nihilominus fol.m.173.*

60 Sic ergo resoluta prima parte dubitationis, liquet, quod privatione non posset percelli Guardianus, qui in die Nativitatis Domini, cadente in feria sexta, carnes in Communitate, aut lacticinia parari faceret. Ratio est, quia, ut hucusque probatum est, aut nullum absolute est tali die servandum *jejunium*, aut saltem probabile est, quod nulla ex Regula obligatio adsit. Superior igitur non potest absolute probari Reus Statuti; quia Statutum *cap.3. §.6. nu.1.* dicit, privandum esse Officio Guardianum, qui dat lacticinia, & a fortiori carnes *tempore, quo Fratribus ex præcepto Ecclesiæ, vel Regulæ nostræ instituto jejunandum est*: liquet autem, quod pro illo die jejunando nullum urget præceptum Ecclesiæ, & de præcepto Regulæ res dubia est, ergo non potest habere locum pœna privationis. Ratio est, quia delictum in dubio, tum juris, tum facti non præsumitur, & ideo actus, qui potest sonare in delictum, & non delictum, semper interpretatur, ut absit delictum, *Arg. l. Marito ff. Pro socio l. Prætor. §. Docere. ff. de Vi bon. rapt. cap. Estote Extra de Reg. jur.* interpretatio enim aut juris, aut facti, semper facienda est in casu dubio, ut sit exclusiva delicti, juxta Doctores *Abb. Natta, Mascard. Farinac. & Menoch. apud Barbos. Dict.68. nu.16.* Dum igitur non probatum remanet plene crimen, in suo genere perfectum, minime potest infligi pœna ordinaria privationis Officij. Dico tamen, quod quamvis non constet de præcepto Regulæ, an sit die Natalis Domini in feria sexta jejunandum, constat tamen de universali consuetudine Religionis *Minorum de Observantia* utraque. Unde, si Guardianus hanc violaret, si non deberet privari Officio, ut probavimus, saltem aliquam pœnam extraordinariam mereretur, ob contraventionem laudabili in universo Ordine consuetudini.

61 Septima dubitatio est, an privandus Officio esset Superior localis, qui carnes, aut lacticinia in Communitate præberet feria secunda, ac tertia post Quinquagesimam?

62 Respondeo, quod in nullis Statutis Religionis, quæ viderim, reperitur, quod Fratres illis duobus diebus debeant jejunare, nisi in Statutis Farinerijs *cap.4. sub init. Orb. Seraph. Tom.3. col.1. fol.54.* in quibus sic habetur: *Quadragesimæ observantia a Quinquagesima inchoetur*, consonat autem tale Statutum antiquo Canoni, *Text. in cap. Denique 4. Dist.* in quo ita disponitur: *Sacerdotes, & Diaconi, & reliqui omnes, quos dignitas Ecclesiastici gradus exornat, a Quinquagesima propositum jejunandi suscipiant.* Hunc vero Canonem amplius non obligare, vel quia contraria consuetudine abrogatus est, vel quia per modum exhortationis tantum, non autem Decreti factus est, volunt *Gratianus §. Hæc etsi junct.* cui concordat; *Gloss. final.4. Dist.* Pari modo de dispositione citati Statuti dicendum est; tum quia in *Statutis sequentibus*, in quibus inserta sunt *Farineria*, in ordine ad *jejunium*, minime inserta est talis clausula, per desuetudinem abrogata; tum quia exhortativum potius, quam decretorium, ac obligatorium fuisse, censendum est. Concluditur ergo, quod nullum adest præceptum de jejunando in illis duobus diebus, ut cum *Roderico, Cypriano*, & alijs, firmat *Sanctor. Comment. cap.3. Stat.13. Quæst.3. fol. m.254.*; Si ergo nullum adest præceptum jejunandi illis diebus, nec ex Regula, nec ex Statutis, resolvendum, quod non esset locus privationi Officij contra Guardianum.

63 Dicitur, quod, si non aliud, obstat tamen consuetudo, quandoquidem in nostra Religione, saltem apud *Reformatos*, inauditum est, quod illis diebus *jejunium* violatum sit. Respondeo, negando assumptum, & ejus probationem. Ratio est, quia in citatis *Farineriis* indicitur incœptio *ieiunii* Quadragesimalis a Quinquagesima. Patet autem, quod, si tale *ieiunium* ex consuetudine servaretur, una tantum refectio sumenda esset, sed in multis Provincijs Ordinis, & signanter in *Provincia Romana* tale jejunium non servatur; licet enim cibi quadragesimales in Communi mensa in prandio apponantur, tamen in sero etiam cœnatur, ergo de universali consuetudine *ieiunii* non constat. Respondeo secundo, quod non infertur ex hoc, quod in Refectorio nunquam communiter fiunt datæ carnes, inducta ideo sit consuetudo, obligans ad *ieiunium*; quandoquidem, qui volunt, extra Refectorium absque scrupulo, & cum scientia Superiorum comedunt carnes; nec ratione loci aliquod præceptum nobis imponitur; præcepta enim omnia Regulæ sunt personalia, non localia; ergo neque ex consuetudine tale præceptum est inductum.

64 Minime quidem approbo quorundam usum, qui in illis diebus solum panem, & vinum in mensa Communi apponunt, & facta solita benedictione, ac bucella panis, & haustu vini gustato, gratias agunt; mox mensam carnibus instructam in alio loco paratam habent, ad quam omnes accumbunt. Pejor est permissio aliorum, qui tolerant, quod Fratres per catervas dispersi in privatis locis comessationibus vacent. Ille usus sapit hypocrisim, iste vero dissolutionem nutrit. Melius profecto fieret, quod Capituli Generalis auctoritate decerneretur, quod conformiter cum cæteris fidelibus *ieiunium* inciperetur a Feria quarta Cinerum; & hoc modo scrupulus omnis, & tot deformitates, & corruptelæ cessarent. Concludo tamen, quod, licet probaverimus, Guardianum non debere vapulare privatione Officij, si carne, illis diebus in Commu-

nitate

nitate daret; hoc non obstante, quia violaret consuetudinem, quæ aliqualem observantiam sapit, esset aliqua reprehensione dignus, si in Communitate carnes daret. Proinde, ut hanc censuram evadat, hypocrisim, ac dissolutionem impediat, omisso signo campanulæ, per quod, ut supra diximus, convocatur Communitas, congreget Fratres in Refectorio, & cum benedictione Dei carnes apponat, nec poterit damnari, quod carnes dederit in *Communitate*, cum absque signo campanulæ, congregata in Communitate, non possit dici familia, & hoc modo feci ego, quando Guardianus fui, nec a Superioribus fui ullo modo reprehensus, quia in legem non commisi.

§. II. Itinerantium Delicta.

S U M M A R I U M.

1 *Intentio hujus paragraphi aperitur.*

2 *Multiplicia delicta, quæ a Fratribus itinerantibus possunt committi.*
Speciale delictum Fratrum Minorum itinerantium est equitare.

3 *Equitare quid sit, & quid importet.*
Definitio equitationis, prout Fratri Minori est interdicta.
Eques appellatur, qui etiam mulo, asino, aut camelo insidet.

4 *Jumentum quodnam vocetur.*
Bos non venit nomine jumenti, & quando venire possit.
Brutum quodnam sit.
Opinio, quod itinerans, Vectus in humeris hominum, non delinqueret.

5 *Impugnatur posita opinio.*
Qualis fuerit mens S.P. Francisci, ferendo præceptum de non equitando.
Vectura Minoribus itinerantibus prohibita, extenditur ad eam, quæ fit in ferculo ab hominibus deportato.

6 *Bigare, quadrigare quid importet.*

7 *Vehi in navi ab equis non est delictum, & quare:*
Navigare quid sit, & de quibus dicatur:
Itinerans in carruca vento impulsa, ut apud Sinas, non incurrit delictum.

8 *Necessitas, quæ excuset a delicto equitandi, multiplex est.*

9 *Necessitas orta ab infirmitate, quomodo extendatur, ut possit licite Frater equitare.*

10 *Explicantur alii casus necessitatis.*

11 *Necessitas, & infirmitas, quæ facit licitam equitationem, debet esse manifesta.*
Manifestatio necessitatis, facienda Superiori, magis restricta ab Urbano Octavo.

12 *Ubi intervenit vera necessitas, aut infirmitas, non requiritur ad equitandum dispensatio, indulta a Superiore.*
Manifestum, & manifestatum, quomodo differant

13 *Necessitas, aut infirmitas sufficit, quod dubia non sit indigenti, aut cuilibet discreto viro.*

14 *Ex dispositione Urbani Octavi requiritur, quod necessitas, propter quam licitum est equitare, sit manifesta, gravis, & vera.*
Talis dispositio, & pœnæ in ea latæ non sunt usu receptæ.

1 AD solam illustrationem nostri Textus cogimur, de *Itinerantium delictis* pauca delibare: nec hærere debet Lector in titulo hujus paragraphi, cum delicti nomen generale sit, & queat quodvis specificum delictum, ab itinerante patrari, ut proinde non videatur, quod possit de *delictis Itinerantium* formari paragraphus specialis, quemadmodum fecimus in toto hoc opusculo de singulis delictis in specie. Etenim concedimus quidem, quod delictum quodvis possit committi ab Itinerantibus, specificative sumptis; non vero reduplicative acceptis, hoc est, quod delictum ab iisdem committatur in ratione propria, qua itinerantes sunt.

2 Multiplicia quidem in specie esse possunt talium crimina: nam possunt iter instituere absque litteris obedientialibus; aut non petita benedictione Superioris; aut sine permissu Prælati Provincialis, quando literæ obedientiales sunt concessæ a Generali; aut sine socio; aut habitu dimisso; aut notabiliter declinando a recta via. Cum autem recitati modi delinquendi formaliter reducantur ad inobedientiam, de iis locuti sumus in paragrapho *Apostasia*, quæ de directo militat contra obedientiam. Hic autem agimus de speciali modo delinquendi, qui fit a *Fratre Minore* itinerante, non propriis pedibus, sed equitando, quod sibi per suam Regulam sub præcepto æquipollenti vetatur, ut post *Clementinam Exivi* §. *Ut autem de verb. sing. Gundisalvus Compend. Reg. Minor. Tit. Æquipoll.* num. 6. Hinc apparet, hoc delictum non posse habere locum in aliis Regularibus, quia nullus per suam Regulam tali præcepto arctatur: & ideo est proprium *Fratris Minoris* servare, obligati *Regulam Minorum* in sua puritate, ut sumus Nos *Minores de Observantia Regulari*, *ac Strictiori*, *ac Cappucini*, quandoquidem *Minores Conventuales* habent de tali præcepto dispensationem.

3 Quia vero hoc delictum formaliter consistit in transgressione præcepti, dicentis: *Fratres non debeant equitare, nisi manifesta necessitate, aut infirmitate cogantur*, *Regul. Minor. cap. 3.*, nullo potiori modo potest cognosci, in quo consistit hujus delicti quidditas, nisi definiendo quid sit *equitare*, prout in Regula prohibetur. Potest autem ita definiri: *Equitare est cujusvis animalis ministerio subvectione, aut tractione super terram ad pompam, aut commoditatem uti*. Advertas autem lector, me hic definire equitationem, ut præcise vetitam *Fratri Minori*; non autem in se. *Equitare* enim secundum se non est nisi vehi, non tantum equo, sed etiam quovis animali. Proinde *equitem etiam appellamus eum, qui vel asino, vel mulo, vel camelo insidet, nedum equo*, ait *Spiegel. Lexic. jur. V. Equitem.*, sicque etiam *equitare* diceretur, qui vel Elephanto, vel bove, aut vacca, prout apud *Indos Orientales mos est*, ad iter faciendum uteretur.

4 In data definitione dico primo, *cujusvis animalis ministerio uti*, non autem me adstringo ad vocabulum *jumenti*, aut *bruti*. *Jumentum* enim intelligitur *brutum*, quod dorso inservit, proinde nomine *jumenti* non venit bos, ut dicitur *Text. in l. Aediles. §. Unde ff. de Aedilit. edict. l. Boves ff. de Verb. sign.* quia collo inservit in trahendo jugo. Apud *Indos* vero *Orientales*, ut dicebam, qui insidentes bovi, aut vaccæ, sua itinera conficiunt, bos etiam nomine *jumenti* venit. *Brutum* pariter importat animal, ratione carens. Dico igitur, *cujusvis animalis*, ut comprehenderem etiam homines. Non enim abeo in sententiam *Sanctor. Comment. cap. 3. Stat. 23. ℣. Super humeros fol. m. 276.* qui vult, quod, si quis præciso pretio, vel superbia,

vel scandalo, iter faceret, vectus humeris hominum, prout mos est apud *Aphros Meridionales*, & *Neapoli*, ac *Genuæ*, non violaret præceptum de non equitando, quia loquendi modus hoc genus vectionis equitationem non appellat, unde præceptum odiosum non est extendendum, quo de jure non pertingit.

5 Siquidem prout habet *Hugo de Dina Exposit. in Regul. Minor. cap. 3.* mens Seraphici Patris in traditione præcepti de non equitando, ea fuit, ut Fratribus suis traderet formam *minuendæ sollicitudinis*, (puta, in procurando pretio equitationis) *humilitatis*, & *austeritatis*. Quamvis igitur in vectione in humeris hominum absit pretium, (si vectio gratis fiat) superbia, ac scandalum; non vitatur tamen læsio *austeritatis*, si ad solum commodum, absque necessitate talis vectio fiat; & in rigore sermonis, *equitare* importat solo dorso jumentorum vehi: unde non posset ex vi sermonis extendi ad alium modum, quo homo vehitur, puta, rheda, lectica, sella curuli &c. & tamen ex *Divo Bonaventura in Regul. Minor. cap. 3.* expositione, quam amplexatus est *Martinus V.* & *Julius II.* in suis Statutis *apud Sanctor. loc. cit.* ℣. *Respondeo Verbum fol. m.276.* extenditur ad *bigare*, *quadrigare* &c. Sequitur igitur, quod debet etiam favore Religiosæ professionis ampliari etiam ad vecturam, quæ fit lectica, sella, aut ferculo super humeris hominum; quod præ omnibus vecturis sensualem commoditatem sapit.

6 Dico secundo, *subvectione*, *aut tractione*; prout enim paulo supra dictum est, *equitare* importat etiam *bigare*, *quadrigare* &c. de rigore autem sermonis *equitare*, ut dicebam, importat dorso animalis uti ad vectionem: *bigare* vero, *quadrigare*, vehi curru, sella curuli, plaustro, Sarraco &c. significat vehi motu tractorio animalium, qui vel collo, vel pectore trahunt.

7 Dico tertio, *super terram*, ut excludam tractionem, quæ fit super aquam. Si quis enim *Frater Minor* navigat adverso flumine, dum ventus secundus cessat, nec velis possunt nautæ uti; aut etiam quovis tempore adhibent equos, boves, aut bubalos ad trahendam navem, licet in tali itinere tractorio, ministerio animalis utatur, non tamen potest dici, quod contra præceptum Regulæ equitet; quia *super terram* non trahitur; sed vere, & proprie dicitur *navigare*; hoc enim verbum non convenit tantum nautis, ac vectoribus, sed etiam iis, qui iter instituunt in navi, & navi vehuntur, proinde *navigare* dicitur etiam de mercibus, quæ vehuntur in navi. *Text. in l.1. ff. de Naut. fænor.* In Regula autem non prohibetur, quod Fratres navigare non possint; cum & ipse *S. Pater*, ac ejus Socii, Regulæ observantissimi, navigasse legantur, ut observat *Sanctor. Comment. cap. 3. Stat. 23.* ℣. *De navi. fol. m.276.*, & juxta communem Expositorum sententiam, trahi animalibus in navi non importat transgressionem contra Regulam. Sed quid dicendum, si tractio esset quidem in rheda, seu carruca super terram, non autem fieret ab animalibus, sed a vento, prout est in aliquibus Provinciis Regni *Sinarum*, in quibus viatores iter instituunt carrucis, velorum ministerio, impulsis a vento: esset ne talis modus itinerandi prohibitus *Fratri Minori*? Respondeo, quod non. Ratio est, quia nullo pacto potest convenire nomen equitationis (quæ sola in Regula prohibetur) tali modo itinerandi, cum non ministerio animalium, sed sola vi ventorum carruca moveatur; unde talis modus magis accedit ad navigationem, ratione causæ principalis motus, quam ad itinerandum, modo solito per currus &c.

8 Dico ultimo *ad pompam*, *aut commoditatem*, ut excludam *necessitatem*, qua stante, non est illicitum *Frati Minori* equitare. Porro necessitas ex multiplici capite potest oriri: puta, aut ab infirmitate, aut impotentia propria, aut Socii, cum quo quis agit iter. Nam, si Socius impotens est ad iter pedestre, & rheda utitur, Frater, licet sanus, potest & ipse rheda uti. Ratio est, quia conveniens, juxta Statuta, non est, quod Fratres soli incedant; nequit autem, qui pedester ambulat, comitari Socium in rheda, quæ velociori motu movetur; neque etiam, si equo vehitur, unde necesse esset, quod, cum sæcularium admiratione Frater pedester solus a longe sequeretur Socium, qui est ipse solus in rheda, sella curuli, aut equo alium ante iret; & per hoc conveniens est, quod etiam sanus ægrotum Fratrem in rheda, aut equo comitetur. Quod, si adducta ratio cessat, quia Frater ægrotus in lectica, aut equo, lento gradu itineratur; nec itineris prolixitas superat spatium consuetum, quod potest, qui sanus est, peditando, metiri; dico, quod non potest sanus, tuta conscientia, lectica, aut equo uti. Ratio est, quia tali casu potest commode sanus comitari ægrotum, & ab eo longo spatio non dissociari, & cum lentus sit motus, ut suppono, & iter non excedens, non ultra debitum lassatur sanus in comitando; & sæculares videntes unum equestrem, alium vero Fratrem pedestrem, ædificationem potius, quam scandalum ex eo colligunt, arguunt enim infirmitatem in eo, qui equitat, & necessitatem; in alio autem sanitatem, & in ambobus Regulæ observantiam.

9 Pariter necessitas oritur etiam ab infirmitate, quæ timetur secutura ex pedestri itinere, ut bene advertit *Sanctor. loc. cit. Quæst.2.* ℣. *Infirmitas fol. m.278.* puta, quia quis expertus est, quod itinerando pedibus, sibi accenditur febris, laborat dolore capitis, fluxiones patitur, ob quas cogitur in Lecto decumbere, & similia &c. Imo etiam recreandi gratia animi, fracti a longa transacta ægritudine, longa scriptione, longo studio, potest, qui peditare nequit, equitare, ut bene *Corduba Exposit. in Regul. cap. 3. Quæst. 3.* Ratio est, quia lapsus virium infirmitas est, & sicut istas reparare licitum est, ita licitum erit etiam equitare, quando sine eo nequeunt vires reparari, aut saltem valde confert ad reparationem, cum ex vulgatis, cui conceditur aliquid, conceduntur etiam ea, quæ ad illud obtinendum conferunt.

10 Item necessitas equitandi potest oriri *ex prolixo*, *vel impedito itinere*, *vel urgentia negotii*, ut ait *D. Bonavent. Exposit. in Regul. cap. 3.* Ratio est, quia in Regula duo casus exprimuntur, ob quos licet equitare, puta, *necessitas*, tamen hæc in plus se habet, quam infirmitas. Extendi enim debet ad casus, in quibus aut pietate, aut charitate in proximos, aut Prælati imperio dictante, instituendum est iter, aut longum supra vires Fratris peditantis, aut quod ex gravitate negotii exigit majorem celeritatem, quam præstari peditando possit; aut impeditum nivibus, glacie, luto &c.; aut nimis arduum, ut in ascensu montano, alpestrique. In his casibus tutum est equitare, ut communiter Expositores.

11 Verum est, quod juxta Regulam *cap.* 3. tum necessitas, tum infirmitas debent esse manifesta, ut ex horum causa possit quis licite equitare; ait enim, *nisi manifesta necessitate, vel infirmitate cogantur*, & de tali manifestatione scribunt communiter Expositores, quod debeat esse respectu Superioris, cujus est, inquiunt, super ea dispensare. Magis arctavit rem *Urbani VIII. Const. Militantis 1. Junii 1640. §. Ne autem*, quæ communiter intitulatur *de restituendo candore*, qui voluit subiacere pœnis, ibidem comminatis, (de quibus infra) *omnes Fratres, qui sine manifesta, vera, gravique necessitate, aut infirmitate, & absque licentia Provincialis, vel in casu urgenti, Superioris Localis, de Consilio, & judicio trium Discretorum Conventus, scriptis obtenta, equitare ausi fuerint.*

12 Sed circa supradicta adverto, quod aut loquimur de obligatione, inducta per Regulam, aut de inducta ex dispositione talis Bullæ, insertæ in Statutis Ordinis *cap.* 3. §. 9. *n.* 1. Si primum, dico, quod nulla requiritur dispensatio Superioris super præcepto de non equitando, in casu, in quo interveniat manifesta necessitas, aut infirmitas. Ratio est evidens, quia Regula ipsa dispensat in tali casu; igitur non est necessaria alterior dispensatio Superioris juxta Regulam; ergo, dices, si Superior non declarat necessitatem adesse, & equitationem concedat, Regula violatur? Respondeo, negando assumptum cum consequentia; Siquidem non ait Regula, *manifestata*, sed dicit, *manifesta*. Hoc porro discrimen est inter *manifestum*, & *manifestatum*, quod *manifestum* est id, quod sensui, aut rationi evidens est ex se. Unde dicitur, *manifestum* esse *crimen*, in quo quis deprehenditur, *arg. l. Si fur. ff. de Furt. ubi Bartol.* tunc enim subiicitur sensui, *manifesta propositio*, quando, apprehensis terminis, patet rationi, ut *omne totum est majus sua parte*. *Manifestatum* autem est id, quod ex se minime patere potest, unde alio indiget, ut *manifestum* fiat, ut est occultum factum, quod ex relatione alicujus alteri manifestatur.

13 Dum igitur dicit Regula, *manifesta necessitate*, non autem *manifestata*, patet, quod loquitur de ea necessitate, quæ sensui, aut rationi patet; non adstringitur autem ad hoc præcise, quod Superiori pateat, sed sufficit, quod aut indigenti, aut cuilibet discreto viro dubia non sit, ut de *manifesta necessitate*, ob quam licitum sit non jejunare, scribit *Hugo de Dine Exposit. in Regul. cap.* 3. relatus à *Marchantio eo. tit. & cap. Quæst.* 3. *Concl.* 2. Quid enim, si doleo nervis pedum, in quibus cæteroquin nulla appareat inflammatio, nullus tumor, & Superior, cui dolorem meum manifesto, incredulus est, (quia non apparent externa signa doloris) & mihi negat facultatem equitandi, dum iter facere debeo, forte peccabo in Regulam, si absque dispensatione Superioris equitavero? Minime profecto, quia sufficienter dispensor ab infirmitate, mihi *manifesta*, ex dispositione Regulæ.

14 Loquendo tamen de obligatione, inducta per citatam Bullam *Urbani VIII.*, (quæ sub culpa gravi obligat, cum Papa in ea jubeat *in virtute sanctæ obedientiæ*, quæ præceptum formale importat, ad quod sub mortali obligamur ex voto) aliter est dicendum; nam requiritur, ultra *manifestam, veram, ac gravem necessitatem*, etiam *licentia Superioris Provincialis, vel Localis, in scriptis concessa*, ut patet ex verbis ejusdem Bullæ, datis supra *num.* 11. Adverto tamen pro quiete conscientiarum timoratarum, talem Bullam non esse usu receptam, cum præscripta in ea nec a Superioribus, nec a Subditis serventur communiter, & ideo neque in conscientia obligare ad culpam, sed tantum ad pœnas, de quibus infra loquemur, & circa equitationem rem consistere, juxta disposita per Regulam.

Probatio.

SUMMARIUM.

15 *In delicto equitationis illicitæ præsumptio stat pro delicto.*
   Probata equitatione, debet Reus probare legitimam causam equitandi.
16 *Hoc delictum probatur etiam per Testes singulares.*

15 QUO ad probationem hujus delicti adverto, quod cum simus in præcepto prohibitivo, (dicente Regula, Fratres non debeant equitare) præsumptio stat pro delicto, ita ut si ab accusatore, aut Fisco probetur, quod *Cajus* equitaverit, præsumitur deliquisse; & ex tali præsumptione transfertur in Reum onus probandi *necessitatem*, aut *infirmitatem*, ob quam sibi licitum fuerit equitare.

16 Adverto insuper, quod tale delictum, eo quod iterabile est, potest probari etiam per Testes singulares, ut *Par. p. Tit. Probatio n.* 3. diximus, & nobiscum contra *Carenam*, & *Abbatem* tenet etiam *Bordon. Sacr. Tribunal cap.* 22. *n.* 22. Circa hoc autem nihil peculiare in ordine ad probationem, amplius occurrit.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

17 *Pœnæ illicitæ equitationis sunt petendæ a Statutis: & datur Textus.*
18 *Statutum secundum.*
19 *Statutum tertium.*
20 *Statutum quartum.*
21 *An in quocumque casu equitationis intret pœna Statutaria?*
22 *Respondetur negative.*
   Equitans sine scandalo per modicum iter, non est puniendus.
   Parvitas materiæ in itinere, quanta sit.
   Pars minor tertia totius alicujus, non censetur notabilis.
23 *An pœnæ, latæ in Textu, sint sublatæ per recens Statutum Ordinis, dispositum juxta Bullam Urbani Octavi?*
24 *Respondetur negative.*
   Dictio præter, quid importet.
25 *Quomodo in hoc crimine dari possit privatio suffragiorum ultra Carcerem.*
26 *Privatio suffragiorum quotupliciter intelligenda, & quomodo in hoc casu.*
27 *An pœna Carceris bimestris debeatur pro unica equitatione?*
28 *Respondetur negative, & quare.*
   Delictum proprietatis est gravius illicita equitatione.
   Esset inconveniens Statutum, si gravius crimen minorem pœnam reportaret leviori.
29 *Quæ pœna semel equitanti debeatur.*

30 *An-*

30 *An in omni casu, ut quis licite equitet, requiratur scripta licentia Provincialis?*
31 *Respondetur negative.*
Quo casu Guardianus possit dare licentiam equitandi.
32 *An delinqueret, qui absque necessitate iter faceret super curru, tracta a bobus?*
33 *Opinio Sanctori negativa.*
34 *Impugnatur opinio Sanctori.*
35 *Absurdum, quod sequeretur ex fundamento Sanctari.*
36 *Motiva, quæ habuit S. P. Franciscus ad prohibendum equitationem.*

17 Circa pœnas hujus delicti, attendendæ sunt a *Textu*, & Statutis Ordinis, quorum primus sic habet: *Equitantes, bigantes quadrigantes sine licentia, & necessitate, bimestri carcere macerari merentur; & si in hoc defectuosi fuerint, omni suffragiorum jure sexennio carere deberent. Text. Tit. Applicatio* §. 28.

18 2. *Ad eliminandum equitandi abusum, præter antiqua Ordinis Statuta, per Constitutionem Urbani VIII. omnibus, & singulis Ordinis nostri Fratribus, in virtute Sanctæ Obedientiæ, ac sub pœna privationis Officiorum, quæ obtinent, & perpetuæ inhabilitatis ad quæcunque Officia, gradus, & dignitates in posterum, ipso facto, incurrenda præcipimus, & mandamus, ne absque manifesta, vera, gravique necessitate, aut infirmitate, & absque licentia Provincialis, qui eam præstare non possit sine scripto, necessitatis testimonio sibi a Guardiano, & Discretis Conventus facto; vel in casu urgenti Superioris Localis de judicio trium Discretorum, quorum conscientias oneramus, in scriptis obtenta, equitare, bigare, aut quadrigare audeant, vel præsumant. Easdem pœnas solis, Ministro, & Commissario, Generalibus, aliquando ex rationabili causa remittendi auctoritate relicta. Stat. Gen. Ord. cap. 3. §. 9. n. 1.*

19 3. *Fratrem sine dictis cautelis equitantem, bigantem, aut quadrigantem, Guardianus Conventus, ad quem pervenerit, sub pœna suspensionis ab Officio per sex menses, tenetur in Communitate Fratrum disciplina afficere, & in carcerem per tres dies recludere, ac Provincialem de transgressione monere. Stat. loco cit. n. 3.*

20 4. *Nullus Frater cujuscumque conditionis sit equo, jumento, curru in publicas vias Civitatum, Terrarum, vel Hospitiorum ingrediatur, deambulet, aut iter faciat, sub pœna carceris, & inhabilitatis ad omnia Officia Religionis. Stat. n. 4.*

21 Prima dubitatio circa Textum est, an in quocunque casu equitationis sine licentia, & necessitate, pœnæ in eo contentæ, debeantur?

22 Respondeo negative; si enim quis, secluso scandalo, per modicum iter, ut præfertur, equitaret, non posset tali gravi pœna multari. Ratio est, quia parvitas materiæ, in hoc delicto, & in aliis quæ illam admittunt, debet excusare a crimine, ut pœna ordinaria non debeatur. Quod, si quæras, ad quæ milliaria possit extendi talis parvitas materiæ? Dico, quod potest extendi ad quatuor, aut quinque millaria, ultra quæ non potest rationabiliter dari parvitas itineris. Ratio est, quia viginti milliaria in jure *Text. in l. 1. ff. Si quis cautio l. Itinera ff. de Verb. sign.* constituunt iter unius diei, quod potest homo peditando conficere. Quatuor autem, aut quinque milliaria constituunt quintam, aut quartam partem itineris. Porro pars minor tertia alicujus totius non censetur notabilis, prout docet *D. Antonin. apud Navar. de Oratio cap. 7. n. 44.* Sequitur ergo a simili, quod equitans per quartam, aut quintam partem itineris, a jure assignati pro dieta, non peccare graviter, & sic non incurrere pœnam Statuti.

23 Secunda dubitatio est, an pœnæ, latæ in Textu sint sublatæ per recens Statutum Ordinis dispositi juxta Bullam *Urbani VIII.*, quæ in eo inseritur.

24 Respondeo negative. Ratio est, quia in hoc nupero Statuto ponitur clausula *præter antiqua Ordinis Statuta*; dictio autem *præter*, quando adiicitur rei, quæ sub genere præcedentium, aut subsequentium minime includitur, sed est alterius diversi generis, habet virtutem augendi, & ponitur pro *ultra*, ut dicunt Doctores *Arg. l. Nam quod. ff. de de Pœn. legata. Bart. in l. 1. in fin. ff. de Pignor. act. Dec. in l. Actione. n. 8. C. de Transact. Abb. in cap. literas. n. 10. de Præsumpt. Barbos. Dictio 279. n. 5.* Sensus ergo Statuti est, quod Reo de equitatione, ultra pœnas, latas in Statutis antiquis Ordinis, infligantur etiam illæ, quas ibi sancit.

25 Tertia dubitatio est, cum juxta Textus dispositionem *Tit. Pœnar.* pœna carceris includat privationem actuum legitimorum, ista vero involuat privationem suffragiorum, nempe vocis activæ, ac passivæ, dubitatur, quomodo cum defectuosis in equitando possit ultra carcerem infligi pœna privationis suffragiorum.

26 Respondeo, quod, ut *Par. p. Tit. Pœnarum n. 7.* dictum est, pœna suffragiorum proprie accepta importat privationem vocis activæ, ac passivæ in Ordine ad Prælaturas, ita ut tali pœna affectus, nequeat eligi in Prælatum, neque ad electionem alterius ad Prælaturam suffragium ferre. Manet tamen in Religioso, taliter privato, jus suffragiorum respectu aliorum actuum capitularium, ut in approbatione Novitiorum in ordine ad professionem, & alios actus; in quibus exquirendum est votum cujuslibet, qui vocem habet in Capitulo Conventuali. Hoc supposito, apparet resolutio dubitationis; nam, quamvis pœna carceris relinquat post se privationem actuum legitimorum, & hæc includat privationem suffragiorum, proprie sumptam, tamen remanet adhuc in taliter privato jus suffragiorum respectu aliorum actuum, non spectantium ad electionem activam, aut passivam ad Prælaturas. Dum igitur in Textu dicitur, quod defectuosus in equitando, *omni suffragiorum jure sexennio carere debet*, vult decernere, quod, qui habituatus est in equitando (*defectuosus* enim significat eum, qui habituatus est in defectibus; unde ebriosus, aut rixosus dicitur, qui frequenter solet inebriari, aut rixari) careat jure suffragiorum, non tantum proprie sumpto, sed *omni*, puta, quovis jure ferendi votum in quovis actu capitulari.

27 Quarta dubitatio est, an pœna carceris bimestris debeatur ei, qui semel equitasse probatur?

28 Respondeo negative. Ratio est, quia pœna carceris est infamatoria, proinde valde gravis, & atrox est; unde rationabiliter non est danda, nisi pro delicto simili in gravitate. Semel autem equitare, quamvis delictum sit, non tamen est ex gravioribus, qui committi possit in Regulam. Profecto *proprietas* est delictum gravius equitatione, cum opponatur voto solemni paupertatis, & per Sacros Canones *Text. in cap. Monachi Extra de Stat. Monach.* decedens in tali crimine privetur Eccle-

ſiaſtica ſepultura, & tamen juxta Statuta Ordinis *cap.* 7. §. 6. *n.* 5. proprietarius punitur carcere per ſolum menſem. Eſſet ergo irrationabile Statutum, ſi carceri per duos menſes damnaret eum, qui ſemel equitàvit. Intelligendum ergo Statutum eſt de eo, qui pluries tali crimine deliquit; replicatio enim criminis juſta cauſa eſt, ut augeatur pœna ultra eam, quæ delicto ſemel commiſſo deberetur.

29 Sed quæ pœna ſemel equitanti debetur? Dico, quod debetur pœna, quæ exprimitur in Statuto Tertio, dato ſupra *num.* 19. puta, quod diſciplinetur a Guardiano, & per triduum carceretur; & moneatur de hoc Provincialis. Carcer iſte non debet eſſe formalis, ut jura juribus concordent, nam carcer formalis, & ad pœnam, ut *Par.* 1. *Tit. Pœnarum num.* 75. ex Statutis probavimus, non poteſt dari, niſi per ſententiam Definitorii. Sequitur ergo quod, ſi a ſolo Guardiano ſit dandus, ſit tantum carcer pœnalis, hoc eſt recluſio in carcere, non tamen ablata carcerato forma habitus. Monendus autem de hoc eſt Provincialis, ut, ſi Reus ſæpius tale crimen commiſerit, pœna carceris formalis ad normam Statuti puniatur.

30 Quinta dubitatio eſt, an ad hoc, quod quis in omni caſu valeat impune equitare, requiratur licentia Provincialis in ſcriptis, cum cautela præſcripta in Bulla *Urbani VIII.*, de qua dictum eſt ſupra *n.* 18.

31 Reſpondetur negative. Ratio eſt, quia in eadem Bulla conceditur facultas Superiori Locali, *ut in caſu urgenti*, (nempe ex accidenti, & in abſentia Provincialis) poſſit ſcripto, & cum judicio Diſcretorum talem facultatem indulgere. Licentia igitur Provincialis neceſſaria eſt pro iis, qui ex pedum infirmitate, aut alia cauſa, non poſſunt peditare, itaut ſemper cogantur equitare, & iſte eſt verus ſenſus Bullæ. Cæterum in caſibus accidentalibus poſſunt, abſente Provinciali, Superiores licentiam concedere.

32 Sexta dubitatio eſt, an, qui abſque neceſſitate, & ad vitandum tantum laborem itineris, iter faceret ſuper curru a bobus, aut equis, vel mulabus tracto, Reus eſſet talis delicti?

33 Reſpondeo, quod *Sanctor. Comment. cap.* 3. *Stat.* 23. *Quæſt.* 1. *℣. Reſpondeo negative fol. m.* 277. tenet, quod non; quia currus rigoroſe non eſt equitatio; & *S. Bonaventura* ſcripſit, non licere fratribus bigare, aut quadrigare, *quia majoris ſunt ſumptus*; unde infert, quod, ſi gratis detur quadrigatio &c. nulla ratio urget in contrarium; trahi autem in curru res pompatica non eſt, ſed potius riſu digna; & concludit cum Statutis Julii II. *cap.* 3. *Par.* 6. quod *intentio S. Franciſci fuiſſe credatur, potius pompam, quam equitandi neceſſitatem, & utilitatem excludere.*

34 Sed talis opinio ſuſteneri non poteſt: conceſſo enim, quod equitare non importat proprie ambulare in curru, non tamen ſequitur intentum; quia hoc modo neque ambulare in rheda, carruca, aut lectica eſt proprie equitare, non tamen tollitur, quin in communi ſenſu, & Statutis Ordinis, bigare, quadrigare &c. delictum non ſit. Quid autem differt rheda a curru, ſeu plauſtro, aut ſarraco? Idem ſunt prorſus: ſunt enim inſtrumenta, ad vehendum fabricata, & non differunt, niſi accidentaliter in hoc, quod carruca operimentum fornicatum habet ad commoditatem, quo caret currus. Si ergo biga, quadriga, ac carruca interdicitur, idem erit de curru,

35 Quod autem intentio S. *Patris Franciſci* fuerit interdicendi ſolam pompam, ac faſtum in prohibenda equitatione, non autem utilitatem, falſum eſt; aliter ſequeretur, quod qui abſque neceſſitate equitaret in mulo, burdone, aut aſino, a quibus faſtus, aut pompa non inducitur, non delinqueret: ſed quis concedet hoc contra communem ſenſum Expoſitorum Regulæ? Quod vero interdictum ſit *bigare*, *aut quadrigare*, *quia majoris ſunt ſumptus*, & hoc modo læderetur paupertas, poſſet inferri, quod nullum ſit interdictum, ſi nullus adſit ſumptus, & ſic pro libito liceat quadrigare, quando hoc gratis habetur. Poſſet etiam inferri; ergo etiam, quando nullus eſt ſumptus, poteſt Frater equitare, ſi neceſſitas faciendi ſumptus eſt ratio finalis prohibitæ equitationis, & quadrigationis. Sed nullus profecto dicet hoc.

36 Dico igitur, quod, ut tradidimus ſupra *num.* 5. ex *Hugone de Dina*, S. Pater tria habuit motiva prohibendæ equitationis, primum eſt *minuendæ ſollicitudinis* in procurando pretio vecturæ, quæque illa ſit. Secundum eſt *conſervandæ humilitatis*. Tertium autem *exercendæ auſteritatis* in vita pœnitentiæ. Eſto igitur, quod vectura gratis detur, & ſic ceſſet primum motivum. Eſto, quod quis equitet in aſino, aut vehatur in plauſtro, quæ ſonant vilitatem, nec lædunt humilitatem, & ſic ceſſet ſecundum. Si tamen ad ſolam commoditatem quis vehitur curru, plauſtro, ſarraco, aſino &c. læditur tertium motivum, nempe *auſteritatis*, & ſic contra intentionem *Seraphici Patris*, & contra Regulæ verum ſenſum delinquet.

§. III. Hoſpitalitatis Læſio.

SUMMARIUM.

1 *Hoſpitalitas, quid ſit.*
Hujus virtutis perfectio, in quo conſiſtat.
2 *Ad hoſpitalitatem, quando quis obligetur ex juſtitia, & quando ex charitate.*
Læſio hoſpitalitatis, quomodo definiatur.
3 *Denegatio neceſſariorum tantum peregrino facta, importat hoc crimen.*
4 *Ad hoſpitalitatem ſpecialiter obligantur Fratres Minores.*
5 *Specialis obligatio reſpicit peregrinos ejuſdem Ordinis.*
Religioſus habet jus ad bona ſui Ordinis.
6 *Separatio Conventuum, ac Provinciarum non minuit obligationem hoſpitandi quoscunque Fratres advenas.*
Bona Conventu ſunt communia Fratribus advenis, ac incolis.
Advenæ ſubduntur obedientiæ Superioris Localis, ut Fratres de familia.
Habens aliquem in famulatu, & ſub ſua obedientia, eum alere tenetur.
7 *Superior Localis nequit a ſuo Conventu repellere Fratres advenas.*
8 *Probatur obligatio hoſpitandi Fratres ex Regula.*
Ad talem hoſpitationem tenemur jure naturali, ac Divino.
9 *Explicatur Textus Regulæ,*
Domeſtici qui dicantur.
Fratres carnales, habentes pro indiviſa hæreditatem Patris, habent omnia communia.
10 *Mater tenetur lactare filium propriis uberibus.*
Si Mater non lactat filium, tenetur expenſis pro-

propriis per Nutricem lactatę.

Tempus, quo infans tenetur materno obſequio, eſt triennium.

Amor charitatis eſt fortior amore carnali.

11 *Probatur ex alio capite obligatio Superioris hoſpitandi advenas.*

Diſpoſitio de uno correlativo trahitur ad aliud.

12 *In quo cadat propriè crimen hoſpitalitatis læſæ.*

13 *Miniſtrare Fratribus infirmis neceſſaria, eſt præceptum Regulæ, obligans ſub mortali.*

Quos nam obliget tale præceptum.

14 *Caſus in quibus tale præceptum violatur.*

1 AD cognitionem hujus criminis, quod placuit intitulare *læſionem hoſpitalitatis*, (quod tamen unico vocabulo potuiſſet efferri, dicendo *inhoſpitalitas*, ſi licuiſſet latine dicere) neceſſarium eſt ſcire, quid ſit *hoſpitalitas*, & quando ad eam teneamur ex charitate, & quando ex juſtitia. Dico igitur, quod *hoſpitalitas eſt virtus, inclinans hominem ad requirendos, & in propria domo recipiendos peregrinos, & ſibi neceſſaria miniſtrandum.* In qua definitione advertendum, quod dico, quod eſt *virtus*, nempe ſpecies charitatis, *inclinans ad requirendos peregrinos*, quia ait Apoſtolus *ad Roman. cap. 12. ℣. 13. hoſpitalitatem ſectantes*, ex quo loco deducitur, ut ex *Origente* tradit *Concil. Pariſ. ſub. Gregor. IV. cap. 14.* quod *hoſpitalitas* non limitatur ad hoc, *quod venientem ad nos hoſpitem ſuſcipiamus, ſed requiramus, & ſollicitemus, & perquiramus ubique hoſpites*; quemadmodum fecit *Abraham Gen. cap. 18.* ℣. 12., qui cucurrit in occurſum Angelorum, in ſpecie humana peregrinantium, & rogavit, ut in tabernaculum ſuum diverterent; & *Loth Gen. c. 19* ℣. 3. qui eoſdem Angelos, in platea urbis ſedentes, compulit apud ſe hoſpitari; ac *Lucæ*, & *Cleophas* diſcipulorum Chriſti, qui *Luc. cap. 24.* ℣. 29. eundem in ſpecie peregrini *coegerunt*, ut ſecum ad cœnam in hoſpitium intraret. Verum eſt, quod talis diligentia in perquirendis, ac invitandis peregrinis, potius eſt opus perfectionis, quam obligationis; unde ſufficienter quis *hoſpitalitatem* exercet, qui peregrinum egentem, in domum ſuam recipit, & ei neceſſaria tribuit.

2 Sicut autem in communi Doctorum ſententia, aliquando obligatur Chriſtianus *ex charitate* tantum bene facere proximo, quando nempe iſte non eſt in extrema neceſſitate; *ex juſtitia* vero, quando proximus eſt in neceſſitate extrema: ita pari methodo obligatur ad *hoſpitalitatem*: & ſic faciens contra eam, aliquando peccat tantum venialiter, quando ex charitate tantum quis obligatur ad *hoſpitalitatem*; aliquando autem mortaliter, quando ad eam tenetur ex juſtitia. Ex his ergo deduci poteſt ratio *læſionis hoſpitalitatis*, quæ delictum eſt, & poteſt definiri, quod ſit *culpabilis denegatio neceſſariorum peregrino, extreme indigenti*. Ex hac definitione elicitur, quod hoc eſt crimen omiſſionis, cum conſiſtat in non faciendo, quod quis facere debet; ſed poteſt etiam eſſe commiſſionis, ſi quis non tantum peregrinum non reciperet, ſed etiam ingreſſum in domum violenter expelleret verbis injurioſis, ac verberibus, ipſum offendendo. Additur autem *culpabilis*, nam omiſſio ſimpliciter receptionis peregrini poteſt eſſe non culpabilis; ſi nempe aliquis denegaret recipere peregrinum, quem recipere non valeret ob propriam paupertatem, anguſtiam domus &c. culpabilis tamen eſt, quæ ex avaritia procedit &c.

3 Elicitur ſecundo, quod non quarumvis rerum denegatio, peregrino facta, importat hoc crimen, ſed tantum denegatio neceſſariorum. Unde, ſi peregrinus habet nummos, quibus poſſit ſibi victum mercari, non teneor ſibi cibum miniſtrare; bene tamen teneor ſub tecto meo recipere, & illi cubile congruum, & focum, qui ſibi algenti neceſſarius eſt, parare. Ratio eſt, quia ex juſtitia non teneor proximo præbere, niſi neceſſaria ad ejus ſuſtentationem. Elicitur tertio, quod ſupradicta præſtanda ſunt ſub dicta obligatione, non cuivis peregrino, ſed tantum *extreme indigenti*, puta, illi, qui non ſolum nequit ſibi neceſſaria emere, ſed etiam, quia alium non invenit, qui poſſit, & velit illa præbere eidem. Quod, ſi alii ſint, qui eum recipere poſſint, & credibile eſt, quod de facili peregrinus inveniet alium, qui eum recipiet, non pecco contra juſtitiam, eum non recipiendo. Ratio eſt, quia ille non eſt in extrema neceſſitate, quæ me arctet ad eum recipiendum, cum æque bene credibile ſit, quod ab alio recipiatur.

4 Supradicta quidem quadrant cuicumque homini Chriſtiano, ac reſpectu cujuſvis conditionis ſit peregrinus: ſed quo ad Religioſos, præſertim Ordinis noſtri, pro quibus ſpecialiter hæc ſcribo, res altius emedullanda eſt. Sciendum igitur; quod ſi loquamur de peregrinis laicis, aut etiam Clericis, ac Religioſis alterius Ordinis, parem obligationem habent noſtri Superiores exercendi *hoſpitalitatem*, quam habent cæteri Chriſtiani ſub debito charitatis, ac juſtitiæ juxta indigentiam communem, aut extremam, in qua ſunt peregrini juxta ſupradicta. Ratio eſt, quia ex Regula nullum ſpeciale præceptum circa hoc nobis imponitur, unde non ligamur alia obligatione erga proximum peregrinantem, quam ea, quæ a communi præcepto: *Diliges proximum ſicut teipſum*, omnibus Chriſtianis imponitur. Debent tamen ratione boni exempli, & cum ſint in ſtatu practicandi majores virtutis actus Regulares, præ ſæcularibus propenſiori ſtudio exercere *hoſpitalitatem*, cum hæc a Sacris Canonibus, multipliciter viris Eccleſiaſticis inculcetur. *Tridem. Seſſ. 25. cap. 8. de Reform. cap. 1. cap. Quieſcamus. 42. diſt. c. Quia in fin. 11. q. 2. cap. 1. de Empt. & vendit. c. de Monachis. Præben., & dignit.*

5 At loquendo de Hoſpitibus noſtri Ordinis, res aliter ſe habet, nam ſub mortali tenentur Superiores, Fratres advenas, qui cum legitimis literis obedientialibus ad ſe divertunt, ex juſtitia hoſpitari, ac eis cibum, & alia neceſſaria miniſtrare, Ratio eſt, quia, ut ex Leſſio *De juſt. & jur. lib. 2. cap. 35. Dub. 12. nu. 68.* ℣. *Sed contra*, docet *Peyrinus formul. lit. O. num. 2.* Religioſus habet jus ad bona Religionis participanda; ſicut enim in profeſſione, abdicatis propriis bonis, operas ſuas obligat Religioni, ita vice verſa Religio obligata manet ad providendum ſibi neceſſaria, & hoc obligatione juſtitiæ. Poteſt ergo Religioſus advena de rigore prætendere participare de bonis ejus Conventus, ad quem divertit, velut cæteri Fratres; & ſi Superior hoc ſibi denegat, contra juſtitiam delinquit.

6 Nec facit contra hoc ſeparatio Conventuum in Provinciis, & diſtinctio Provinciarum in Ordine, ita ut ad bona hujus Conventus habeant jus illi tantum, qui ſunt de ejus familia, & ſic pari modo de Provincia. Quia Provinciarum, & Conventuum diſtinctio eſt quid accidentale, quod reſpicit, & importat tantum regimen politicum, & reſpectu iſtorum vera eſt inſtantia, quæ fit; ſiquidem

dem Fratres advenæ non habent vocem in Capitulo Conventuali, non fruuntur ordine præcedentiæ, quo gaudent Fratres de Familia &c. Sed respectu victus, ac aliorum necessariorum aliud est dicendum. Nam dum Superior Generalis, qui in omnes Provincias, ac Conventus Ordinis jus habet, concedit Fratri legitimam obedientiam pergendi ad aliquem locum, constituit eum quodammodo de familia illius Conventus, in quo tanquam hospes recipitur, pro toto illo tempore, quo ibi manet. Et ideo Frater ille non minus, ac alii Fratres de familia, subditus est, & obedire tenetur Superiori locali illius Conventus tam in directivis, quam in coercitivis. Sequitur ergo, quod respectu necessariorum ad victum, sanitatemque, Frater advena habet verum jus ad bona Conventus, toto tempore, quo ibi hospitatur, sicut habet quilibet alius Frater de illius familia. Et confirmatur ex hoc, quod, ut habetur, ex jure *Arg. l. Si paterno. C. de nego. gest. ubi Gloss. & Jacob. Butr. cap. 6.* habens aliquem in famulatu, qui ei obedire tenetur, obligatus est ad eum alendum. Si ergo advena, dum manet in Conventu, obedire tenetur Superiori, pari modo vitæ necessaria debet habere.

7 Sequitur igitur ex his, quod eo modo, quo Superior Localis nequit repellere a Conventu Fratrem de sua familia, qui cum legitima licentia egressus ad eum revertitur; neque pariter potest sibi necessaria denegare; ita non potest denegare Fratri cuivis advenæ *hospitalitatem*, & alia ejus vitæ necessaria; & si ea denegat, delinquit crimine *Læsæ hospitalitatis*.

8 Quæ hucusque dicta sunt fundatur in Regula nostra, sic habente *cap. 6. Et ubicumque sint, & se in venerint Fratres, ostendant se domesticos invicem inter se, & securus manifestet unus alteri necessitatem suam: quia, si mater nutrit & diligit filium suum carnalem, quanto diligentius quis diligere, & nutrire debet Fratrem suum spiritualem? Et si quis in infirmitatem ceciderit, alii Fratres debent ei servire, sicut vellent sibi serviri.* Ex quo Textu, quamvis Papa in sua *Clement. Exivi. de Verb. sign.* in qua discrevit mandata Regulæ in præcepta eminentia, æquipollentia, & habentia vim præcepti, non hauserit præceptum aliquod de *hospitalitate* servanda, tamen, ut advertit *Sanctor. Comment. cap. 6. S. at. 2. ℣. Quam autem fol. m. 371.* ad eam tenentur de jure naturali, ac Divino; unde *Exposit. Anonim. in Regul. Minor. cap. 6.* ait, quod in citato Textu Regulæ includitur *aliquid præcepti omnibus Fratribus, scilicet domestica charitas ad Confratres*.

9 Libet autem expendere vim verborum citati Regulæ Textus, ut magis roboretur ex eo data conclusio. Dicit ergo, quod Fratres debent se ostendere *domesticos* invicem inter se. Sensus verus hujus termini, *domesticos*, non est, ut communiter accipitur, ut is dicatur *domesticus* idiotismo Italico, qui latine dicitur *affabilis, comis* &c. sed, prout *arg. l. Præsenti C. de His qui ad Eccl. confug. & ibi Gloss. in §. Sane. Bart. in l. Respiciendum §. Furt. ff. de Pœn.* elicitur, *domestici* dicuntur, qui ex eadem domo sunt, & nobiscum habitant. Dum ergo dicit Regula, quod Fratres se ostendant *domesticos* inter se, vult dicere, quod sic se habeant ad invicem, ut si essent de eadem domo, nec differentiam faciant inter advenas, & familiares, sed sint veri Fratres ex charitatis professione tanquam ex eadem domo, & sanguine procreati fratres naturales. Stat autem, quod fratres naturales, qui pro indiviso fruuntur paterna domo, ac hæreditate, habent omnia ejus bona æqualiter communia, nec aliquis, aut aliqui eorum possunt dicere, hoc est meum, nec disponere de eo, tanquam de re propria, ut dicunt jura *l. In tantum ff. de Rer. divi. cap. Qui manumittit. 22. q. 2. cit. in Repert. Abbat. V. Bona arg. cap. Ratio. de Præben.* ergo Fratres pariter, licet advenæ debent uti bonis Religionis, quibus pro indiviso frui debent, nec aliqua facienda est discretio in hospites, ac eos, qui sunt de familia.

10 Et magis roboratur conclusio a simili, imo a fortiori, ex eo quod in eodem Textu ponitur. Ait enim, sicut *mater nutrit, & diligit filium suum carnalem*, ita debet Frater *nutrire, & diligere Fratrem suum spiritualem.* Constat autem quod mater de jure *text. in cap. Ad ejus 5. Dist.* debet propriis uberibus lactare filium, si non obsit causa legitima; quæ si desit, expensis propriis debet facere filium ali, ut scribit, *Abb. in cap. Cum haberet. num. 8. de Co. qui dux in matr.* & hoc pro toto tempore, pro quo filius eget materno obsequio, quod est triennium, ut jura volunt *cap. Ex literis. de Convers. infidel. Gloss. final. in cap. Cum haberet. de eo. qui dux. in matr. & ibi l. Nec filium. C. de Patr. pot. & l. Si quis a liberis. §. Non tantum. ff. de liber. agnosc.* Ergo pariter Frater, nempe Superior, alere debet, nutrire, & necessaria subministrare fratri sive advenæ, sive incolæ, qui omnes pari modo suæ obedientiæ subduntur. Imo a fortiori hoc debet facere; nam, ut ait, *D. Bonavent. Exposit. in Regul. Minor. cap. 6. amor charitatis fortior est amore carnali*; si igitur ex solo amore carnali mater nutrit filium, a fortiori Frater ex obligatione charitatis nutrire debet Fratrem suum spiritualem.

11 Emergit adhuc amplius in Superiore Locali debitum *hospitalitatis* ex alio capite; nam sub pœna apostasiæ, prout sancitur in Statutis Ordinis *cap. 3. §. 7. num. 7.* tenentur Fratres advenæ, in locis, ubi sunt Conventus, antequam ad negotia divertant, *se Superiori præsentare*, & extra Conventum, absque ejus licentia, non commorari: Si ergo debitum sub gravi culpa est Fratris advenæ ad Conventum pergere, par debitum Superioris erit illum recipere, & hospitari: Siquidem correlativa sunt ad Conventum pergere, & in Conventu recipi; & si in advena obligatio est in Conventu commorari, in Superiore obligatio erit concedere hospiti permanentiam, ac mansionem in Conventu, & si talis obligatio est hospiti sub culpa mortali; par obligatio erit Superiori eum hospitandi, ex trita doctrina correlativorum, de quorum uno dispositio trahitur ad alterum *arg. l. final. de Acceptib. l. fin. S. de Indict. vidu. toll. l. Si quis Servo C. de Furt. Barbos. Axiom. 61. num. 1.*

12 Patet igitur, in quo consistat hoc crimen *Læsæ hospitalitatis*, quod proprie cadere potest in Superioribus Localibus, quorum interest advenas fratres in Conventu recipere, cum ad eos spectat ex dispositione Statutorum, eorum literas obedientiales lustrare, ac examinare. Cadit etiam non raro in Officialibus, puta, in deputato ad recipiendos hospites, ac ministris Refectorii, ac coquinæ, qui hospites, præsertim si pauperculi Fratres sint, inurbane, ac avare tractant; & in istos a Superioribus est severe animadvertendum; non tantum enim Rei sunt violatæ charitatis, ac præcepti Regulæ, sed etiam in causa sunt, quod male in Ordine audiatur de Provincia, in qua hospites non charitatem,

ritatem, sed rusticitatem; contumeliosa non raro verba, & indignam Religioso statu tractationis formam, experiuntur.

13 Quamvis autem obligatio erga hospites recipiendos importet subministrationem eorum omnium, quæ necessaria sunt ipsis, dum sani sunt; tamen magis in quibusvis Fratribus urget charitatis obligatio, quando hospites infirmi sunt; licet vero videatur ad hos limitari dispositio Regulæ, eo quia, postquam monuit Fratres de *hospitalitate* servanda, statim subjungit: *Et si quis eorum in infirmitatem ceciderit, alii Fratres debent ei servire, sicut vellent sibi serviri*, tamen hoc universaliter, & de omnibus Fratribus intelligendum est, quod, si aliquis eorum infirmitate laborat, alii Fratres debent ei servire. Hoc vero est præceptum, obligans sub mortali, ut declarat *Clement. Exivi. ℣. Item quia propterea. de Verb. sign.* & maxime afficit Provinciales, ac Guardianos, eum istis præcipue cura infirmorum in Regula *cap.* 4. demandetur. Afficit pariter Infirmarios, qui a Superioribus sunt ad hoc munus deputati. Quod, si in Conventu specialis Officialis pro cura infirmorum designatus non est, præceptum de serviendo infirmis, obligat pro modulo suo quosvis Fratres sub mortali, ut bene advertit *Sanctor. Comment. cap. 6. Stat. 7. ℣. Diro quarto fol. m. 374.*

14 Porro grave esset delictum in infirmis non serviendis, si in periculosa ægritudine non accerseretur Medicus; si ob avaritiam non providerentur medicinalia; aut cibi convenientes; aut supellectiles, infirmo necessariæ; aut si derelictus in lecto maneret, nec ullus sibi auxilio esset in iis, quæ sibi æger præstare nequit.

Probatio.

S U M M A R I U M.

15 *Probatio hujus criminis fit per Testes. Nihil habet speciale.*

15 L*Æsæ hospitalitatis* crimen, aut negligentiæ in serviendo infirmis, nihil specialitatis habet. Consueto igitur modo per Testes probare sufficit, quod Superior Localis repulit pauperculum Fratrem, qui cum legitima obedientia ad suum Conventum appulit, & cum febri laboraret in hospitio apud sæcularem, aut in hospitali receptus est &c. aut quod Coquinarius, Janitor, & Refectorii minister Fratres advenas soleat male tractare; dure, ac rustice cum eis agendo, & denegando, aut malo modo tribuendo ea, quæ Religio tribuere consuevit &c. sive, quod Infirmarius nec charitatem, neque compassionem cum ægrotis servet; cibos perverse paret; medicinas suo tempore, juxta Medici præscriptum, & artem, non præparet, aut tribuat; infirmos non visitet, non consoletur; munditiem lecti, Cameræ, vasorum &c. non curet, & alia hujusmodi. His concludenter probatis, locus erit Statutariis pœnis, de quibus infra.

Pœnæ.

S U M M A R I U M.

16 *Pœna danda in extremo judicio contra non servantes hospitalitatem.*
17 *Nulla pœna datur determinata in jure contra Clericos, non servantes hospitalitatem.*
18 *Regulares circa hoc crimen consulant suas Constitutiones.*
19 *Statutum primum pro Minoribus de Observantia*
20 *Statutum secundum.*
21 *Statutum tertium.*
22 *Quando locus sit privationi Officii in Superiore locali, male tractante Advenas.*

16 T*Erribilis* sane pœna est, quæ contra *violatores hospitalitatis*, ac non exercitæ erga infirmos charitatis, in extremo judicio feretur a Jesu Christo: *Ite maledicti in ignem æternum, Matthæ. cap. 25. ℣. 31. & 43. quia Hospes eram, & non collegistis me; infirmus, & non visitastis me.* Extrema pœnarum hæc est, & si eam oculo fidei bene examinarent Christiani, charitas, quæ nostro tempore dietim magis, magisque frigescit, iterum ferveret, ut erat in primitiva Ecclesia. Quia vero talem pœnam inferre non spectat ad forum judiciale humanum, sed Divinum, de illa non tractamus.

17 Quo ad pœnas humanas respectu Clericorum Sæcularium, nulla habetur pœna, in jure determinata; quamvis enim per *Tridentinum*, ac sacros Canones, quos dedimus supra *num.* 4. injuncta sit Clericis obligatio *hospitalitatis*, nullam tamen invenio determinatam coercitionem contra eos, qui circa illam notabiliter defectuosi sint. Arbitror proinde, quod pœna illorum arbitraria sit Episcopis, qui tamen non solent de hoc inquirere in visitationibus, & ut par est, eos multare.

18 Regulares vero proprias debent lustrare Constitutiones, & ad earum normam Superiores Locales punire. Pro *Nobis Minoribus de utraque Observantia*, sequentes habemus sanctiones.

19. 1 *Superiores, qui charitatem circa hospites, & infirmos neglexerint, Officio destituantur. Officiales ad id destinati suffragiorum jure triennio careant. Text. Tit. Applicatio. §. 31.*

20 2 *Fratres hospites, etiam aliorum Ordinum, cum primum ad locum accesserint, benigne recipiantur &c. Negligentes Guardianus puniat, & si ipse deliquerit, a Provinciali pro modo negligentiæ multetur, etiam cum privatione Officii, & suffragiorum juris per triennium. Stat. Gen. Ord. cap. 6. §. 7. num. 1.*

21 3 *Si Superiores Locorum, aut infirmorum curæ Præfecti, vel aliqui Fratrum in iis, avaritia, aut negligentia culpabiles fuerint, Provinciales admoneant eos, & si quem defectuosum notabiliter invenerint, Officio destituant, & acrius pro modo culpæ castigent. Statut. loc. cit. num. 6.*

22 Circa supradictas dispositiones nulla emergit difficultas specialis, cum ex se claræ sint. Noto tantum, quod privatio Officii respectu Superioris Localis locum habet, cum fama vagatur in Provincia, quod ipse non religiose hospites receperit, neque illis mansionem suam congrua supellectili, ac alia necessaria ministrare fecerit, talisque fama orta sit ab hospitibus ipsis, qui de tali Superiore conquesti sint. Hoc autem patet ex dispositione alterius Statuti num. 2. quod ita cautat: *Guardiani, qui in hoc* (puta, in non parando necessaria hospitibus) *fuerint negligentes, præsertim illi, de quibus ab hospitibus fuerit murmuratum semel, atque iterum, a suo Officio per Provincialem deponantur*

§. IV. Lenocinium.

S U M M A R I U M.

1. *Lenocinii Definitio.*

Coope-

Cooperatio ad quos actus extendatur.
2 *Lenocinii crimen quotupliciter committatur.*
3 *Opinio, quod Parentes, aut Maritus semel prostituentes filiam, aut uxorem, sit leno.*
Opinio contraria, ut non dicatur leno, nisi qui per plures actus delinquit Lenocinio.
Concordantur opiniones prædictæ.
Patri, & Marito concessum, filiam, & Uxorem adulteram necare.
4 *Lenocinium extenditur etiam ad Masculam Venerem.*
5 *Ut Lenocinium sit perfectum, quid requiratur.*
Si crimen carnis non sit consummatum, Lenocinium punitur tantum extraordinarie.
6 *Lenocinium debet esse contemplatione lucri.*
Leno non est, qui ad complacendum amico, ipsius libidini cooperatur.
Sufficit ad Lenocinium intentum lucri, licet actu lucrum non obvenerit.
7 *Spes etiam lucri sufficit ad Lenocinium constituendum.*
Qui non pares sint in Lenocinio.

1 L*Enocinium est cooperatio exercita alienæ libidini explendæ quæstus gratia.* In hac definitione notanter loco generis ponitur *cooperatio*, quæ ad multos actus extenditur, nempe, suasionem, opem, consilium, & auxilium: quæ omnia unico verbo comprehendit Imperator in sua *Novell.* 134. *Ut null. Judic. §. Si quando. cap.* 10. *ubi Dionys. Gothofr. lit. S.* vocando eos, qui alienæ libidini cooperantur *ministros adulterii*, nomine autem *ministerii*, ut ad eum locum observat *Dionisius Gothofredus*, prædicta veniunt, quæ quoquomodo influxum ad alienam libidinem explendam habent.

2 Sequitur ex hoc, quod multipliciter *Lenocinii* crimen committi potest. Primo quidem, & in proprio sensu, in quo loquitur *Justinianus* in alia *Novell.* 14. *de Lenoni. Collat.* 3. est, qui puellas undecunque conquisitas, promissionibus dolosis seductas, in propria domo tenet, & quæstum suo corpore facere eas cogit. Secundo, qui persuasionibus, consilio, precibus aliquam personam inducit, ut alienæ luxuriæ se exponat. Tertio, qui præbens se comitem in itinere, aliquam ducit ad locum condictum cum fornicario, seu adultero, in quo aut spontanee, aut invito illa ad virilem congressum consentit. Quarto, qui propriam domum, Cameram, lectum commodat ad stuprum *l. Libellorum §. Sed etsi. ff. de Accusat.* Quinto, qui munera, vel epistolam, missam ab Amasio, defert ad fœminam; aut internuncius est conditionis loci, temporis, modi, occasionis libidinis consummandæ. Sexto, qui excubias agit, vigilat, observat, aut armatus adstat ad fores adulteræ, ne Maritus superveniens deprehendat eam in flagranti crimine. Septimo, qui januam domus reserat, aut schalas portat, aut humeris adiumento est adultero, ut per fenestram intret in cameram mulieris. Octavo, qui meretrices in propria domo permittit, aut eis cameras locat ad scortandum, ut talium occasione ipse abundantius vendat merces suas, ut faciunt aliquando caupones, ac stabularii. *Caball. Resol. crim. Cas.*171. *n.*51. *centur.*2. *text. in l. Palam §. Lenocinium ff. de Rit. nupt.* Nono, Balneatores, qui in balneis, ad custodienda vestimenta, conductas habent mulieres, hoc genus observantes. *Text. in l. Athleas §. Ait Prætor. ff. de His, qui notat. in fam.* Decimo tandem, Mariti, qui aut connivendo aut domo exeundo, aut ficte dormiendo, ansam dant Uxoribus adulterandi, pari modo delinquunt, ut *Arg. l. Is cujus ff. Ad leg. Jul. de Adulter.* scribunt *Menochius de Arbitr. Judic. centur.* 6. *Cas.* 534. *n.* 26. ac *Farinacius Quæst.* 144. *n.* 82. *& seqq.* habent enim per tales actus influxum in adulteria uxoris; & hoc puto extendendum etiam ad Patrem, Matrem, Fratrem, Tutorem, Tutricem, Magistrum, omnes tandem, qui obligationem habent tuendæ castitatis in personis, suæ curæ commissis, quas ex dolosa, ac affectata negligentia illam prostituere permittunt, cum de iis par sit ratio, ac de Marito; & in eandem sententiam abeunt multi Doctores *Berlich. Par.*5. *Concl.*40. *n.*12. *Farinac. quæst.*144. *num.* 20. *Menoch. de Arbitr. Cas.*534. n.32. *Petr. Gregor. Syntag. jur. lib.*36. *cap.*11. *n.*6. *Carpzov. Pract. crim. Par.*2. *quæst.*71. *num.*45.

3 Dico notanter *cooperatio exercita*, hoc est, quæ per modum habitus practicatur. Et circa hoc videntur inter se discordare Doctores; siquidem nonnulli *Pegner. Decis. crim.* 15. *n.*6. *Farinac. quæst.* 144. n.36. *Menoch. Cas.*534. n.24. *Vinc. de Franch. Decis.*68. n.7. *Par.*1. *Covaru. de Sponsal. Par.*2. *cap.*8. §.11. *n.*5. volunt, quod leno dicatur Pater, & Mater, qui semel Filiam prostituerint, & hoc etiam sit de Marito, qui una tantum vice alienæ libidini Uxorem tradiderit, argumento Textus in *l. Mariti lenocinium §. Qui quæstum ff. de Adulter.* quæ ait *sive sæpius, sive semel acceperit, non est eximendus.* Alii *Jacob. de Bellovis. Rubric. de lenon. num.*14. *Jodoc. Pract. crim. cap.*91. num.6. *Filler. eo. tit. Par.*2. *secund. Par. princip.* n.37. *Vinc. de Franch. Decis.*68. *n* 1. *Caball. Cas. n.*12. e contra volunt, quod ad hoc, quod quis valeat de *Lenocinio* puniri, necesse sit, quod tale crimen ex consuetudine commiserit, & quod ad minus per duas vices taliter deliquerit. Sed istæ sententiæ possunt ad concordiam reduci, dicendo, quod prima opinio militet in Marito, Patre, & Matre, & etiam Avo, Avia, & Fratre respectu Uxoris, filiæ, Neptis, ac Sororis respective; secunda autem quadret in aliis respectu fœminarum extranearum, aut ulteriori gradu distantium agnatarum. Ratio est, quia Maritus, Pater &c. majorem obligationem conservandæ pudicitiæ Uxoris, filiæ &c. habent, quam alii, qui aut nullam, aut minorem conjunctionem habent cum fœminis; propterea in jure Cæsareo *L. Patri ff. ad leg. Jul. de Adult. l. Marito ff eo.* Patri, ac Marito concessum est jus occidendi filiam, ac Uxorem, in adulterio deprehensam. Proinde, si in prodenda earum honestate taliter conjuncti delinquunt, majori crimine maculantur, ut proinde ex uno actu damnantur de *Lenocinio*, dum respectu aliorum, infamis hujus facinoris requiritur exercitium.

4 Dico *alienæ libidini*, & comprehendo generice omnem actum libidinosum, non tantum respectu fœminarum, sed etiam masculorum; *Lenocinium* enim extenditur etiam ad eos, qui masculæ Veneris sunt ministri, argumento cujusdam Digesti *L. Qui domum ff. de Adult.* imo atrociori crimine delinquunt talia exercentes, quo longe gravissimum naturali congressu est innominabile scelus.

5 Dico *exercendæ*, ad denotandum, quod tunc intervenit perfecta ratio hujus criminis, quando *Lenocinium* sortitum est effectum suum, puta, quod persona sollicitata consenserit, & libidinis exercitium secutum fuerit. Quantumvis enim leno omnia fecerit ex parte sui, ut mulier tentata consentiret, si

hæc

hæc minime consecuit, crimen *Lenocinii* non est in suo genere perfectum, proinde non debet Reus ordinaria, sed extraordinaria tantum pœna coerceri, ut *arg. l. 1. §. Qui puero.. init. ff. de Extraord. crim.* dicunt Doctores, *Farinac. Quæst. 144. num. 33. Conrad. Gomez. Affict. Foller. Menoch. Caball. apud Carpzov. Par. 2. Quæst. 71. num. 47.* Ratio autem est, quia tali casu delictum attentatum tantum est, cum effectus intentus non sit secutus; pro delicto autem attentato nunquam injungitur pœna ordinaria, ut de tali consuetudine testantur *Clarus Pract. crim. quæst. 92. nu. 1. & Farinacius quæst. 124. num. 78. & seqq.* Nec dicendum, quod ex parte sui leno crimen perfecit, suadendo, sollicitando &c. Quia malitia talis persuasionis desumitur ab effectu, quem sortitur, puta, congressus luxuriosus; quod, si talis effectus non sequatur, sollicitatio non evadit ita gravis, & ideo nec crimen in suo genere perfectum dici potest, ut locum habeat pœna ordinaria. Et ex eadem ratione sequitur, quod, si leno sollicitavit, mulierque consensit, in domumque lenonis parata est ad adulterium, quod tamen secutum non est, aut ex impotentia adulteri, aut ex alia causa, aut impedimento extrinseco, *Lenocinium* nequit dici perfectum, quia non est secutus effectus ille, cujus contemplatione tantum, sollicitatio, quæ dicitur *Lenocinium*, evadit crimen.

6 Dico tandem *quæstus gratia*, quia, ut deducitur ex *Novell. 14. de. lenoc. post init. ℣. Et omnem quæstum. Farinac. Quæst. 144. num. 68. Menoch. Cas. 534. nu. 8.* *Lenocinii* exercitium consistit in hoc, quod minister alienæ libidinis illud faciat contemplatione lucri. Sequitur igitur, quod, si ex alia causa sollicitet, aut alio modo concurrat ad stuprum, adulterium &c. non poterit dici *Lenocinium* proprie. Hinc est, quod, si quis, ut indulgeat amico, capto amore alicujus mulieris, eam sollicitat precibus, aut in propriam domum ducit, præbens commoditatem fornicandi &c. aut quovis modo sit minister exerecndæ libidinis amico, non poterit dici proprie leno, nec ordinaria pœna *Lenocinii* castigari, quia non ob lucrum, sed ex amicitia deliquit. Sicut etiam, si Maritus sollicitaret Uxorem ad adulterium cum alio, (cujus uxore maritus abutitur) eo solum fine, ut dum alius concumbit cum sua uxore, ipse secure condormire valeat cum uxore alterius; nam non inducit uxorem ad adulterium ob lucrum, sed intuitu commodius exercendæ propriæ libidinis. Non est autem necessarium, quod lucrum sequatur, sed sufficit, quod sit intentum; unde, qui sollicitat Uxorem ad adulterium cum intentione deprehendendi adulterum in flagranti, & ab eo extorquendi pecuniam; si adulter aufugiat, & maritus sperato lucro fraudatur, non debet evadere ordinariam pœnam *lenocinii*, quamvis contrarium judicaverint *Scabini Lipsienses*, innixi dispositioni juris municipalis *Saxonici*, ut refert *Carpzov. Par. 2. Pract. crim. quæst. 71. num. 52.* Ratio est, quia delictum est perfecte consummatum ex eo, quod, ut suppono, ex sollicitatione secutum est adulterium, & in hoc sistitur tota ratio *lenocinii* ob spem, ut finem lucri; si per accidens autem lucrum non sequitur, non tollitur, quin verum *lenocinium* sit commissum; sicut etiam esset verum assassinium, si mandatarius, qui ex pacta cum mandante pecunia aliquem occidit, fraudaretur a mandante promissa pecunia; quia, ex quo homicidium commissum est, interveniente pretio promisso, & hujus contemplatione, verum assassinium patratum est, quod postea pretium intentum datum non sit, hoc nihil demit de delicto, perfecte consummato.

7 Ita autem de ratione *lenocinii* est, ut fiat sub spe lucri captandi, ut quamvis Maritus (& eadem est ratio de Patre, Matre, Magistro &c.) non sollicitet uxorem positive ad adulterium, sed ejus adulteria dissimulet, quia ex iis lucrum, aut commodum domui suæ accedere novit, talis Maritus est verus leno Uxoris. *Menoch. de Arbit. Cas. 534. num. 26. Farinac. quæst. 144. num. 82. & seqq.* Unde talis homo, qui permittit uxorem scortari, & Italice vocatur *Becco contento*, a *Satyrico Satyr. 1. ℣. 55.* vocatur *leno*, de quo stomachatus canit.

Cum leno accipiat Mœchi bona ....
..... doctus spectare lacunar
Doctus, & ad calicem vigilanti stertere naso.

Dixi autem, quod par est ratio de Patre, ac Matre respectu filiæ; Magistri respectu discipuli; Tutoris respectu pupillæ &c. qui, si permittant ob lucrum personas, sibi commissas, prostitui, sunt veri lenones. Ratio est, quia ipsi tenentur ex officio illarum pudicitiam custodire; dum autem spe lucri dissimulant ipsarum prostitutionem, propria dissimulatione eam promovent, ac illius sunt veri ministri, nam juxta Canones *cap. Error. cap. quid enim. cap. Consentire. 83. dist. cap. quia de Hæret.* qui potest, & tenetur emendare, & hoc negligit, nutrit errorem, cujus participem se constituit.

Probatio.

SUMMARIUM.

8 *Lenocinium est difficilis probationis.*
9 *Indicia ad probandum lenocinium in Marito.*
10 *Dissimulatio scientiam supponit.*
Maritus debet irasci, habendo notitiam de adulterio Uxoris.
Scientia adulterii Uxoris, ex quibus indiciis præsumatur.
11 *Probari debet, quod Maritus dissimulet adulterium Uxoris, contemplatione lucri.*
Quomodo probanda contemplatio lucri in lenocinio.
12 *Quæ dicta sunt de Marito lenone, ad quos sint amplianda.*
13 *Modi, quibus alii a Potentibus, & marito lenocinium exercent.*
14 *Indicia, quibus in istis probetur lenocinium.*

8 QUIA crimen *lenocinii* tendit ad promovenda delicta carnis, quæ, ut multoties dictum est, sunt difficilis probationis, etiam ipsum tale evadit, unde per indicia, & conjecturas præsumptive tantum probandum est. Claritatis autem gratia dabimus casuum varietatem, juxta modum probationis possibilem, & debitum

9 Primus igitur casus est Mariti, qui leno est propriæ Uxoris. Hoc autem dupliciter potest contingere; uno modo, quando ille pauper est, nihilominus ganeæ, aleis, cauponæ, ac scortis deditus est, & non sola verborum sollicitatione, sed minis, & quandoque verberibus Uxorem adigit, ut se prostituat ad hoc, quod ex lucro adulterii sui domum sustentet, & nummos illi tribuat ad scortandum in lupanaribus, & cauponis. In hoc casu potest haberi plena probatio, si nempe vicini audierunt verba

Uxoris, negantis Marito se prostitui; si audierunt lamentationes, ejulatus, vocem ejusdem, implorantis auxilium a vicinis, qui accurerunt, dum eam Maritus tundebat, & eo de domo egresso, percontati sunt causam verberationis, illa, amarissime flendo, dixit, se ideo a Marito vapulasse, quia non vult ad ejus persuasionem meretricari; Si viderunt eum ducere in propriam domum juvenes dissolutos solitos scortari, quibus introductis, ipse domo excessit, relicta Uxore sola, & clausa cum viro illo; Si Maritus duxit Uxorem in taberna meritoria, in qua ad prandium, aut cœnam fuit cum aliis, & ipse discessit relicta Uxore cum illis; & eo fortius, si adsunt adminicula, puta juventutis, & pulchritudinis in Uxore, quæ in pompa vestium excedit propriam conditionem; malaque fama eorum, qui domum suam frequentant, aut cum quibus morata est in caupona.

10 Alio modo, quando (juxta supradicta) leno est Uxoris, dissimulando ejus adulteria ad finem lucri. In hoc casu, probanda est in viro scientia adulterii Uxoris; non potest enim dici, quod dissimulet, nisi de illo scientiam habeat; dissimulatio enim scientiam supponit, *arg. l. Divus. ff. de offic. Præsid.* Porro scientia, cum sit latens animo, probatur conjecturis; una est, si admonitus Maritus de adulterio Uxoris, non irascatur, ait enim lex *l. Mariti lenocinium. ff. Ad leg. Jul. de Adulter.* quod *debet Uxori irasci, quæ Matrimonium ejus violavit.* Si igitur minime irascitur, præsumitur in eo scientia, & consensus in adulterium Uxoris. Probatur pariter scientia aliis conjecturis, utpote, si veniens domum Maritus, invenit virum cum Uxore, nec ab ea quæsivit, quid negotii eum ea haberet; si videt jocalia, vestes pretiosas uxorem habere, quas ipse non comparavit; donaria esculenta, ac poculenta, ad se missa, nec percontatur ab uxore, a quo, & qua de causa fuerint ad se missa &c.. In his, & similibus casibus optime præsumitur de scientia Mariti. Ratio est, quia naturale est quærere, quomodo res insolita in domo apparuerit, cum hoc scire maxime ad virum pertineat. Quod, si non quærit, signum est, quod de illo habet jam scientiam, quam tamen dissimulat.

11 Non tamen adhuc remanet præsumptive probatum *Lenocinium*, quamvis probata sit scientia in Marito, dissimulante adulterium uxoris. Ratio est, quia, si Maritus est pusillanimis, uxor ferox, ejus adulter pótens, a quo sibi metuit, si uxorem de adulterio objurgat, aut ad Judicem Laicum, aut Ecclesiasticum recurrit; profecto colligere humeros, ac cornutam frontem gerere cogetur, dissimulando scire prostitutionem uxoris, & hoc frequentissime accidit. Oportet ergo probare, quod Maritus dissimulet contemplatione lucri, quod acquirit ex adulterio uxoris. Hoc vero quomodo probabitur? Dico, quod pari modo probandum est conjecturis; puta a vita Mariti, qui pauper est, & quamvis artem habeat, qua posset familiæ suæ victum quærere, laborare non vult; otiosus vagatur per urbem, cauponas, postribula; pusillanimis non est, & armatus incedit, & frequenter in rixis invenitur &c. Ex his colligitur, quod, si dissimulat adulteria uxoris, hoc non est, quia non audeat ipsam castigare, & adulteros domo arcere, sed ex alia causa, & hæc alia nequit esse, nisi commodum, & lucrum, quod captat ex impudicitia uxoris.

12 Quæ autem dicta sunt de Marito respectu uxoris, possunt optime adaptari Patri, Matrique respectu filiæ: item Fratri, qui domum regit respectu Sororis: Tutori, qui in propria domo, ac tutela habet pupillam &c. omnes enim isti, ut supra dictum est, tenentur ad custodiam pudicitiæ filiæ, sororis, ac pupillæ respective, & æque ac Maritus possunt esse Lenones tum positive influendo, tum ratione lucri dissimulando prostitutionem personæ, suæ curæ commissæ.

13 Alius casus est, quando aliquis *Lenocinium* ex instituto exercet respectu aliarum fœminarum; sicut caupo, qui titulo ancillarum fœminas in Caupona habet se prostituentes, ex quo fit, quod ipsius taberna frequentatur a scortatoribus, qui comessationibus vacant, ex quibus caupo lucrum captat. Aut mulierculæ, quæ matronis persuadent adulteria, & internunciæ sunt inter ipsas, ac amasios, quorum munera, aut epistolas ad eas deferunt &c. Vel puellas seducunt promissionibus, ac muneribus, ut propriam vendant virginitatem; eas ad propriam domum ducunt, in qua reperitur impudicus scortator, qui, licet reluctantes deflorat: vel sub colore eas ducendi ad processionem, solemnitatem, conciones &c. a parentibus abducunt, & ad locum condictum cum stupratore adducunt, & ibi miserrime succumbunt. Hujusmodi lenæ sunt quædam vetulæ, quæ sanctitatem simulant, se intrudunt domibus, & ficta hypocrisi confidentiam sibi comparant à Matribus familias, quæ proprias filias committunt illis, è quibus earum proditur pudicitia.

14 Talium *Lenocinia* possunt probari concludenter per Testes. Si enim de cauponibus, ac stabulariis loquamur, liquido per Testes. probari potest illorum fœminas, quas sub colore ancillarum domi retinent, aut quibus Cameras in caupona locant, quæstum sui corporis facere, & esse publica scorta. Si vero de mulierculis supradictis sermo sit; probari potest delictum ipsarum ex hoc, quod *Lenocinii* Rea duxit puellam, quæ ex visitatione corporis deprehenditur stuprata, in domum sive suam, sive alienã, in qua nihil negotii, aut cognitionis habebat, & in qua stuprum passa est. Roboratur probatio ab indiciis, ac adminiculis aliarum puellarum, quæ fuerunt ab ea sollicitatæ ad crimen; a publica fama, quod illa habeatur publica lena; ac aliis præsumptionibus, quæ juxta facti contingentiam possunt in mentem Judicis prudentis cadere. Quod, si reperirentur quatuor Testes sive mares, sive feminæ, quæ deponerent, Ream aut se, aut alias tentasse, ut viris indulgeret, aut viris promisisse se cursuram, ut potirentur fœmina desiderata; quamvis tales Testes essent singulares, & quamvis effectus non fuisset secutus, tamen esset probatum *Lenocinium*. Ratio est, quia hoc est delictum iterabile, quod, ut alias dictum est, probari potest per Testes singulares. Et licet effectus non sit secutus cum istis, quia tentanti lenæ restiterunt, vehementissima est præsumptio, quod par effectus sit sortitus cum aliis. Unde ad minus intraret locus acri torturæ ad habendam a lena veritatem.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

15 *Pœnæ Civilis juris contra Lenones.*
Lenocinium est gravius meretricio.
16 *Opinio Carpzovii, quod Lenonibus mors debeatur.*
17 *Impugnatur talis opinio universaliter accepta.*
Circum-

Circumstantiæ aggravantes Lenocinium, quæ possunt extendere ejus pœnas usque ad mortem.
18 *Quare Lenones, cujus exempla dat Carpzovius fuere morti traditi.*
19 *Lenones extranearum fœminarum, de jure antiquo, morte puniebantur.*
20 *Pœna mortis contra Lenones non est in usu, modo sunt arbitrariæ secundum morem Regionis.*
21 *Judicum arbitrium juxta circumstantias regulandum est, & quomodo.*
22 *Lenæ quomodo plectendæ, si mulieres tentatæ in stuprum non consenserunt.*
23 *Leno puerorum, quo supplicio afficiendus.*
Consuetudo attendendo in eadem specie facti, aut casus.
24 *Leno puerorum furcis suspensus, & combustus Mediolani.*

15 LEnocinii crimen meretricium exercenti coæquatur, prout habet lex *L. Palam §. Lenocinium ff. de Rit. nupt.* imo majus est *lenocinari*, quam proprii corporis infamem quæstum facere; nam meretrix in se tantummodo peccat, leno autem dupliciter, puta, in se, & in alterum, ut ponderant duæ Glossæ *in d. l. Palam. in V. non minus, & in l. Athletas. in V. Eum, qui in servit. ff. de His qui not. infam.* Conveniens igitur est, quod tanto crimini etiam pœnæ congruentes a legibus sancirentur, quæ tamen diversæ sunt secundum varietatem personarum. Nam parentes, qui filias suas prostituunt, secundum jus antiquum commune *L. Si lenones C. de Episc. audi. l. lenones in fin. Cod. de spectac. lib. 11.* privantur patria potestate, & ad publica metalla condemnantur; & addunt nonnulli Doctores *Io: de Platea in d. l. lenones. num. 44. V. Sed nunquid. Cod. de spectac. lib. 11. Menoch. Cas. 534. num 13. Farinac. quæst. 144. num. 54.* quod incurrunt amissionem ususfructus omnium bonorum adventitiorum, qui alias Parentibus competit.

16 Tales pœnas esse mitiores debito scribit *Carpzov. Prax. crim. Par. 2. quæst. 71. num. 9. & 10.* tum quia leno extraneus juxta *Novell. 14. de lenon. ubi Gloss. in V. Novissima, & V. Expelletur* debet morti tradi; tum quia, ut ait Imperator in dicta *Novella*, asserit *lenocinium* pejus esse furto, ac latrocinio; unde, si hæc delicta ultimum supplicium important, a fortiori hoc debetur Parentibus filias prostituentibus. Unde concludit, antiquas pœnas esse abrogatas, & introductum extremum supplicium contra tales Parentes; & hoc firmat auctoritate *Follerii Prax. crimin. V. Item quod fuit sens. num. 8. Farinac. quæst. 144. num. 60. Jodoc. Domboud. Berlic. Pegner. Cabol. apud. Carpzov. loc. citat. num. 10. in fin.* & aliorum qui scripserunt, pœnam mortis hujusmodi Parentibus deberi.

17 Sed profecto conclusio *Carpzovii* universaliter intellecta, & pro omni casu prostitutionibus filiæ factæ a Parentibus, falsa est, & eam minime probant rationes petitæ a citata *Novella*. Nam lenones damnati a *Justiniano*, prout deducitur ex contextu ejusdem *Novellæ* puellas, conquisitas a propriis laribus abductas, ducebant sub dolosis promissionibus ad suas domos, & cogebant, etiam vi adhibita, eas ad meretricium, ob causam lucrandi. Ita ut in his lenonibus intrabat consuetudo delinquendi; dolosa deceptio; vis adhibita puellis, & intentum turpis lucri ad comparandas divitias, non ad providendum necessitati. Pariter in fure, ut intret pœna mortis, requiritur consuetudo delinquendi; in latrone vis armata. Dico igitur, si tales circumstantiæ interveniunt in Patre, filias suas prostituente, si vim adhibet; non unam tantum, sed omnes prostituere consuevit; si non pressus necessitate hoc committat, sed aut ad lucrum, aut ad laute vivendum sine labore in sua domo &c. Concedo, quod pœna mortis debeatur, quia in facto interveniunt ea, ob quæ talibus lenonibus, furibus, latronibusque mors infertur. Sed si Pater paupertate pressus, ineptus ex senio, aut ægritudine ad laborem, unam filiam non vi, sed persuasionibus inductam, alienæ libidini tradit, ut ex ejus lucro familia alatur, cum aliunde non possit habere, quo sustentetur; dico, quod nullo modo potest habere locum pœna mortis. Ratio est, quod in casu non intrat neque consuetudo delinquendi, neque violentia; neque intentum turpis lucri, aut otiosæ, vel deliciosæ vitæ; & ex alio capite premit paupertas, ac necessitas, quæ quodammodo cogunt, aut saltem minuunt de voluntario, ratione cujus ex notis juribus minuitur gravitas delicti.

18 Quod, si leno propriæ filiæ, ac uxoris fuit combustus, ut scribit *Follerius* relatus a *Caballo Prax. crim. Par. 2. Secund. Part. principol. V. Item quod fuit Leno. num. 8. Cas. 171. n. 8.*, & alius pariter leno uxoris fuit morti traditus, ut ex *Gomez* refert *Menoch. de Arbitr. Judic. lib 1. Quæst. 88. n. 16.* hoc ideo fuit, quia in primo intrabat consuetudo delinquendi, cum tum uxorem, tum filiam prostituerit: in secundo, forte alia circumstantia intervenit; puta, quod incussis verberibus uxorem violenter ad meretricium adegerit, aut aliqua alia aggravans delictum, ob quam moti fuerint Judices ad tradendum Reum morti.

19 Lenones fœminarum extranearum de jure communi supplicio ultimo afficiendos, patet ex hoc, quod *lenocinium*, ut adulterium puniendum esse, dicunt iura *L. Qui Domum. l. Mariti. §. 2. l. Mater. §. 1. ff. de Adult. l. Auxilium §. penult. ff. de Minor.* Pro adulterio autem sancita est pœna mortis *L. Quamvis in fin. C. Ad leg. Jul. de Adult. Authent. Sed hodie C. eo. tit.* Sequitur proinde, quod eadem pœna talibus lenonibus debeatur.

20 Sed talis pœna recessit ab aula; siquidem ex consuetudine pœnæ immutatæ sunt, juxta diversos usus regionum, & sunt Judicibus arbitrariæ, ut testatur *Clar. Quæst. 68. V. Lenones.* qui ait, quod alicubi flagellantur cum mitra. Dicit vero *Cabol. Cas. 171. num. 9.* quod in *Alemania* lenones uxorum, insidentes Asino versa facie, per universam Civitatem turpiter circumducuntur, acclamantibus sequacibus; *Sic fit lenonibus. Parisiis* autem ducuntur pariter vituperose super Asinum facie versa ad caudam per totam Villam, uxore Asinum trahente, & præcone ante eos clamante: *Qui sic faciet, sic capiet.*

21 Convenit autem justitiæ, quod in facti contingentia Judices arbitrium suum regulent juxta circumstantias. Nam, si in *lenocinio* aliarum fœminarum, a conjunctis sanguine, aut matrimonio, interveniret tantummodo consuetudo delinquendi in sollicitandis viduis, aut aliis fœminis, quæ virginitatem amiserunt, aut in præbenda commoditate fornicandi in propria domo, mitior debet esse pœna, quam si *lenocinium* fuerit circa nuptas. Ratio est, quia adulterium est gravius fornicatione. Pariter major debet esse pœna, si lena induxerit puellas, maxime si non sint viri potentes, aut malitiæ capaces, ad succumbendum viro, quam si fuerit virgo jam adulta, quæ suasionibus inducta est, ut se

se deflorari passa sit . Quia major est injuria facta puellæ , nondum capaci malitiæ , quam adultæ , quæ sciens , ac volens consensit . Quod , si dolo lenæ Virgo , quæ consentire nolebat , circumventa , ducta est ad locum, in quo violenter stuprata est, intrepide dico , quod lena debet morti tradi . Ratio est, quia, ut in jure habetur *Text. in l. Vnic. C. de Rapt. Virg.* cooperantes raptui virginum extremo supplicio afficiuntur cum raptoribus, ergo etiam cooperantes stupro violento pœna simili affici debent cum stupratoribus ipsis , qui , ut *Tit. 4. §. stuprum. n. 18.* dictum est, interveniente violentia, capite plectuntur.

22 Quid autem , si lena tentavit sollicitationibus Matronas honestas , viduas , aut Virgines, quæ minime consenserunt , potest ne illa damnari de *Lenocinio?* Respondeo , quod non , quia crimen in suo genere consummatum non est . Tamen non debent evadere impunitæ ; sed pro motu Judicis sunt plectendæ , ut ex *Afflicto Rubr. 49. de Lenon. in Constit. Lenas. sub n. 2.* & *Follerio 2. Par. secund. Partis principal. n. 31. ℣. Sexto* docet *Caballus Cas. 171. n. final.* Et ratio est , quia textualiter disponit una lex *l. 1. ff. de Extraord. cri.* quod *Sollicitatores alienarum nuptiarum, & si effectu sceleris potiri non possunt , propter voluntatem perniciosæ libidinis extra ordinem puniuntur* . Pari igitur modo plectendæ sunt hujusmodi Lenæ , quæ alienæ libidinis sunt ministræ .

23 Quid autem dicendum de Lenone puerorum , qui ad nefandum flagitium pueros cogit in propria domo , aut eos ad innominabilem libidinem ducit ad domos alienas? Dico , quod scelestissimus hic vir debet furcis suspendi , ac cremari . Ratio est , quia , quamvis contraria consuetudo inducta aboleverit antiquas Leges circa Lenones , tamen hoc fuit respectu fœminarum , non autem respectu masculorum , ut testatur *Afflict. loc. cit. Notab. 2. sub num. 2. ℣. Et sic* . Consuetudo autem est attendenda in sola specie facti , aut casus , in quo fuit introducta, non autem in casibus diversis , *Cravet. cons. 241. sub num. 20. ℣. Ad tertium,* & maxime in quibus receditur a dispositione Legis. Non valet igitur extendi ad Lenones masculorum consuetudo minuendi pœnas , latas a lege contra Lenones fœminarum ; attento maxime , quod longissimo intervallo Sodomiticum scelus in gravitate superat quemvis naturalem congressum , habitum cum fœminabus ; unde æquum non est , quod consuetudo , quæ mitigavit pœnas pro minori delicto , amplietur ad crimen atrocius . Et universaliter consuetudinem juri contrariam minime extendi ad casus similes , dicunt Doctores. *Innocent. in cap. Dilectu Col. 2. in V. Prædicto de Offic. Archidiac. Alex. cons. 68. num. 19. ℣. Tamen obstat. lib. 2. Afflict. in Const. Regn. Rub. de Fer. 73. lib. 1. Constit. Bajulus num. 62. ℣. An autem* .

24 In horum confirmationem refert *Petr. Caball Resol. crimin. Cent. 3. Cas. 284. num. 4.* quod occurrente casu , quod in fortiis Curæ detentus fuit quidam , fere publice in certo loco tenere solitus pueros , muliebria patientes , eosque pretio concedere volentibus nefandam libidinem explere, ac ad aliquorum etiam domos ad eundem pessimum finem conducere ; dubitatum fuit a Iudicibus, an ad normam Legis Communis deberet ille morte plecti an potius citra mortem puniri juxta pœnas, ex consuetudine minoratas contra Lenones ; & post acrem disputationem , discusso casu , damnatus fuit ad furcas. Casus similis accidit decem, & octo ab hinc annis in hac Metropoli , & per sententiam *Amplissimi Senatus* Reus post suspendium in furcis, fuit justissimè traditus flammis , & combustus .

§. V. Incendij procuratio.

SUMMARIUM.

1 *Incendii procuratio quomodo definiatur.*
2 *Incendium triplici modo sequi potest ; dolo , culpa , fatu .*
3 *Incendium ex dolo , aliquando est finis intentus , aliquando medium ad aliud crimen .*
4 *Ex culpa commissum tripliciter potest sequi incendium .*
Quintuplex divisio culpæ data a Bartolo .
Culpa dividitur in latam , levem , ac levissimam .
Culpa lata , quæ sit .
5 *Culpa levis , quæ censeatur .*
Committitur tum in committendo , sicut in omittendo .
Opinio , quod ex culpa levi possit quis criminaliter conveniri .
6 *Culpa levissima , quæ sit .*
De multis exemplis culpæ levissimæ , remissive .
Actio criminalis non datur de culpa levissima .
7 *Incendium fortuitum quando eveniat .*
Habitator domus incensæ fortuito non tenetur criminaliter , nec civiliter de eo .

1 I*Ncendii procuratio* est *delictum , quo quis , data opera , ex dolo res mobiles , sive immobiles , aut se moventes clam , vel aperte igne consumit* . In hac definitione , quæ paucis mutatis convenit cum ea , quam dat *Cortiada decis. 105. num. 14. Par. 2. arg. l. 9. & l. final. de Incend. rui. naufrag.* habetur ratio propria procurati incendii, de quo criminaliter inquiritur. Cum enim in ea exprimatur dolus , qui anima delicti est, liquet, quod hic *definitur* tantum *incendium*, quod delicto comittitur , & de quo *criminaliter* semper agitur .

2 Notandum porro , quod tripliciter potest sequi incendium , ut ex *Conrado Friedlebio* ait *Raynald. Observ. crimin. Tom. 2. cap. 13. §. 1. nu. 8.* nempe *dolo* , *culpa* , *fato* . Factum *dolo* proprie delictum est ; factum *culpa* proprie delictum non est , & proinde de hoc civiliter tantum agitur ad damni , ex incendio secuti , refectionem ; quamvis in lata culpa , ut dicemus , possit etiam criminaliter procedi . Quod autem *fato* accidit nec dolosum , nec culposum est , & de eo nunquam Causa judicialis actitatur ,

3 Dicitur autem in definitione *data opera* , tum ut distinguatur ab incendio , quod sequitur præter intentum , & tantummodo culposum est ; tum ut exprimatur studium , & consilium , quo committitur animo præmeditato . Hoc autem potest accidere dupliciter . Uno modo , quando quis intendit incendium simpliciter ad inferendum damnum, sive injuriam inimico . Alio modo , quando cum incendio aliud delictum principalius volitum copulatur, & incendium est tanquam medium ad illud; ut quando quis incendit domum alicujus , ut possit furari de rebus , quæ ob timorem propagationis incendii a vicinis Domibus asportantur ; aut quando illud procuratur , ut inimicum , qui est clausus in propria domo , exire cogat , & eum occidere possit ; aut alia de causa .

4 Incen-

4 Incendium ex culpa tripliciter distinguitur, prout etiam taliter distinguitur culpa, non quidem Theologica, sed Legalis. Fuit opinio *Bartol. in l. Quod Nerva. ff. Deposit.* quod quintupliciter dividatur culpa, puta, in latissimam, latiorem, latam, levem, & levissimam; at communi Doctorum calculo in tres tantum species discriminatur; nempe in *latam*, *levem*, ac *levissimam*. *Lata culpa*, prout dicitur in jure *Text. in l. Si fidejussor. ff. Mand. & in l. Si fortuito ff. de Incend. rui. nau.* est, quæ per dissolutam, & supinam negligentiam committitur; sive, ut alibi dicitur, *Text. in l. Cedere diem. §. final. & in l. Latæ. ff. de Verb. sign.* est non intelligere, quod omnes homines loci, aut conditionis, aut professionis alicujus intelligunt. Talis esset culpa illius, qui in area, vicina fœnili, aut paleari, die ventoso, magnum ignem accenderet, & ultra intentum propagatus ignis vicinas ædes absumeret.

5 *Culpa levis* dicitur illa, quæ per incuriam committitur, & exemplificatur in eo, qui in custodiendo igne, eam omittit diligentiam, quam quicunque bonus Paterfamilias servaret. *Arg. l. Si vendita. ff. de Pericul. & comm. re vend. l. Quod Nerva ff. Deposit.* Talis culpa potest in committendo, aut omittendo incurri; ut, si quis manibus pueri, aut famuli stolidi committeret lucernam accensam in stabulo, aut fœnili, iste *levem culpam* subiret in committendo. Si autem, eundo cubitum, ignem cineribus non cooperiret, aut magnum lignum ab igne subtractum non bene extingueret, ex quo ignis, sumpto incremento, causavit incendium, *culpam levem* ex omissione incurreret. Argumento autem juris *l. Capitalium. §. Qui vero caus. ff. de Pœn.* putat *Petr. Binsfeld. Tract. de Injur. & damn. c. 6. q. 4. Concl. 7.* quod etiam ex *culpa levi*, quæ tamen sit in committendo, possit Reus criminaliter conveniri, pœna autem valde modica potest inferri, ut infra dicemus.

6 *Culpa levissima* est, quando quis omittat ea, quæ diligentissimus quisque Pater familias curaret *Arg. text. in l. In rebus iuit. ff. Commodata & l. 1. §. Et ille. V. Is qui utendum. ff. de Oblig. & act.*, & hujus multa exempla cumulat *Raynal. Tom. 2. cap. 13. §. 1. num. 1.* ex diversis Auctoribus, ultra quæ posset exemplificari de Patrefamilias, qui felem, qui tempore hyberno ob frigus dormit prope foculare, eundo cubitum non abegisset, unde igne accenso in cauda felis, ipse cucurrit ad fœnile, ex quo causatum est incendium. De hac autem *culpa* nulla actio criminalis datur, ut dicunt *Doctores. Cæsar. Panimoll. Decis. 55. Adnotat. 1. num. 34. arg. text. in l. Quamvis. ff. de Condit. & demonstr. Farinac. Quæst. 110. num. 20.*

7 Incendium autem fortuitum, sive casuale illud dicitur, quod casu fortuito accidit, ut est, si fiat a fulmine; aut si ex facto hominis accidit, hoc tamen est post adhibitam exactissimam diligentiam, ne sequeretur. *Arg. l. Ex conducto §. Cum quidam, ff. locat. l. penult. ff. de Incend. rui. naufr.* Et tali casu inhabitator domus, in qua ortum fuit incendium, non tenetur criminaliter Fisco, *text. in l. Si fortuito. ff. de Incend. rui. naufr.* neque civiliter erga eum, qui ex incendio damnificatus est. *Gloss. in l. Qui ædes in V. Casu. ff. de Incend. rui. naufr.*

Probatio.

S U M M A R I U M.

8 *Probatio incendii ex dolo difficilis est.*
Opinio Muscatelli circa hoc, quod ad præsumendum de dolo sufficiat visitatio incendii.
Cogitatio accomodanda est ad ea, quæ frequentius accidunt.
9 *Rejicitur talis opinio.*
Indicia, ex quibus possit præsumi incendium ex dolo.
Cautela adhibenda a Judice in visitatione corporis delicti, in casu incendii.
Comprobatur exemplis talis cautela.
10 *Constito de incendio doloso, procedendum ad inquisitionem delinquentis.*
11 *Si non constat de dolo, præsumitur culpa inhabitantium domum combustam.*
Culpa inhabitantium præsumitur levissima.
Probata diligentia inhabitantium, Actor debet probare eorum negligentiam, si debent de culpa teneri.
12 *Quid agendum, quando plures sunt vicini, & nescitur, a quo ignis habuerit originem.*

8 Quantum ad probationem hujus criminis ipsa profecto evadit difficilis tum in probando corpore delicti, tum in probando delinquente, ac ejus dolo, aut culpa. Quo ad probandum corpus delicti, quod scelere fuerit commissum, fuit opinio *Muscatell. Tract. de Cognit. delict. Tit. de Incend. rer. naufr.* qui ait, sufficere solam visitationem, & descriptionem loci combusti, absque eo, quod constet per Testes incendium factum fuisse dolo; quia, licet aliquando contingat fieri casu fortuito, tamen præsumendum est potius, quod dolo, & scelere sit factum; debemus enim cogitationes nostras accomodare ad ea, quæ frequentius accidunt, ut ait *Boss. Tit. de Ie ... ict. num. 10.*

9 Talis autem opinio falsa est ex eo, quod tritissimum apud Criminalistas est, quod dolus non præsumitur, nisi in factis prohibitis lege naturali, aut Divina; & in facto, in quo potest intervenire, aut non intervenire delictum, fieri semper debet interpetratio pro non delicto. Et verum non est, quod frequentius incendia causentur ex scelere, & dolo alicujus, quam alio modo; nam verius est, quod ut in pluribus sequuntur *ex culpa*, non ex *dolo*; & proinde, ut dicam inferius, *culpa* quidem in incendio præsumitur, non autem *dolus*. Quia vero concludenter probare dolum in hoc casu difficile est, sufficienter probandum est conjecturis. Ut exempli gratia, si in domo, in qua incœptum est incendium, nullus extabat, quia dominus a multis diebus cum tota familia abiit in villam, & ex consequenti ignis non erat in ea, unde de necessitate oportuit a foris ignem in ea injectum. Si incendium cœpit forinsecus accenso igne in valvis januæ, aut antis fenestrarum domus, quod apparet ex parte externa, quæ tota combusta est, remanentibus reliquiis internæ. Si ex reliquijs incendij apparent combustibilia, quæ in illa domo non erant, ut paleæ, sarmenta, aut tedæ pineæ, illitæ pice &c. Proinde debet Iudex, visitando corpus, & locum incendij, illa facere describi per Notarium, adnotando omnia indicia, ac adminicula, per quæ valeat præsumi delictum, ac examinare Testes super ijs ex officio assumptos, & tandem pronunciare, quod constet de corpore delicti, antequam ad inquisitionem delinquentis procedat; & in hac etiam sententia est *Raynal. Tom. 2. cap. 13. §. 1. num. 13., & seqq.*, qui recitat duos casus incendij, dolo commissi unum in Civitate *Cervia*

ad

ad januam Palatii Episcopalis, propequam inventa fuit tegula, qua fuit delatus ignis, cum quibusdam reliquijs palearum, ac lignorum: aliud autem in Castro *Aquæ vivæ*, ubi prope januam Domus Communitatis, quæ combusta fuit, per viam repertæ fuerunt guttæ picis, & frustula arund.num, pice illitarum, quibus accensus fuit ignis: & ex talibus indicijs Testes deposuerunt, incendium fuisse dolo, & arte procuratum.

10 Constito autem, ut dictum est, de corpore delicti, per scelus commissi, debet Judex devenire ad inquisitionem delinquentis, indicia, conjecturas, & alia, quæ faciunt ad intentum, ut communiter fit in casibus, in quibus, manifesto existente delicto, Auctor ignoratur, & in hoc nihil peculiare desideratur.

11 Quod, si de delicto nulla ex parte constat, intrat præsumptio, quod *ex culpa* incendium sit secutum, quia *plerumque incendia culpa fiunt inhabitantium*, ut ait *Paulus l. C. Text. in l. Nam salutem* §. *Cognoscit. ff. de Off. Præfect. Vigil.* & si plures sint habitantes in una domo, omnes præsumuntur in *culpa* argumento ejus, quod tradit *Ulpianus Text. in l. Si vero plures* §. *Si quis gratuitas in fin. ff. de His qui effud. vel dejecer. Culpa* tamen hæc non præsumitur lata, nec levis, sed levissima, ut ait *Glossa*, quam communiter approbatam tradunt *Jason*, *Alexander Gloss.* §. *Præterea in V. Debet Inst. Qui mod. re. contr. oblig. Jason. & Alex. in l. Domos nu.6. ff. de leg. 1.* & ideo qui vult culpare habitatores de *culpa lata*, aut *levi* circa incendium secutum, oportet, quod eam probet, quia, ut dicebam, non præsumitur nisi *levissima*. Et casu, quo probetur, habitatores esse diligentes, ac vigiles in rebus suis, talis præsumptio cessat, unde probandum ab Actore est, quod in casu intervenerit eorum negligentia, ut post *Bald. cons.491. post num.2. Volum.4.* tenent *Alex. in l. Domos nu.6.* ℣. *Et inter. Jason. num.8.* ℣. *Unde alibi ff. de legat.1.* & ratio est, quia, sicut diligentes, & vigilantes in ceteris, præsumptio pro ipsis stat, quod sint etiam in custodiendo igne.

12 Quæ autem dicta sunt, quadrant, quando scitur a qua domo incoeperit incendium, sed quid juris, quando plures sunt vicini, & nescitur, a quo habuerit originem? Respondent Doctores communiter, ut testatur *Andreas Gail. lib. 2. Practic. Obser.21. nu 5. in fin.* quod, si constat, omnes esse diligentes, ac vigiles, nullum posse culpari. At si inter eos aliquis talis non sit? Dictat ratio, quod huic valeat adscribi *culpa*.

Pœnæ,

SUMMARIUM.

13 *Crimen incendii dicitur horrendum.*
Est delictum proditorium.
A quo mensuretur incendii procurati gravitas.
14 *Pœnæ incendiariorum de iure Cæsareo.*
In illis regulandis diversitas oritur a diversa qualitate personæ, loci, & facti.
Pœna damnationis ad bestias abolevit.
15 *Circumstantiæ, a quibus aggravatur incendium.*
Delicta nocturna sunt graviora.
16 *Variæ sententiæ Senatus Mediolanensis contra incendiarias.*
Nomine domus non venit paleare, aut capanna.
Incendens paleare, aut acervum tritici, aut fænile prope domum, debet mori.
17 *Si in incendio sequatur mors hominis, incendiarius debet morti tradi.*
18 *Pœnæ incendiarii principalis extendendæ sunt ad complices.*
Episcopus requisitus de pœna danda incendiario, potest consulere mortem.
19 *Incendiarius tenetur resarcire damnum illatum.*
20 *Reus damnatus ad mortem, tenetur resarcire damna illata, iuxta Pasqualigum.*
Alia opinio tenet, quod damnatus ad mortem, ad damni refectionem non tenetur.
21 *Homicida damnatus ad mortem, tenetur ad damna familiæ occisi.*
Malefactor morti damnatus, non liberatur a restitutione debiti.
Obligatus publicæ justitiæ per mortem non satisfacit debito privatæ partis læsæ.
Concluditur, quod damnatus ad mortem debet satisfacere damnum, datum per maleficium.
22 *Omne, quod ratione consistit, lex est.*
Ratio naturalis est lex tacita.
Allegare sufficit rationem naturalem, non allegata lege.
In non determinatis à iure debet Judex sequi rationem naturalem.
23 *Si bona damnati ad mortem sint confiscata, tenetur Fiscus ex illis satisfacere damnis datis a condemnato parti læsæ, si hæc civiliter instet.*
24 *Pœnæ incendiarii de jure Canonico.*
Incendiarius declaratus ab Episcopo, a solo Papa potest absolvi ab Excommunicatione.
Cardinalis Legatus a latere nequit absolvere ab Excommunicatione Incendiarium.
Censuram talem incurrunt tam masculi, quam fœminæ.
Pœnas easdem cum viris incurrunt fœminæ incendiariæ.
25 *Pœnæ Canonicæ contra Clericos incendiarios.*
26 *Pœnæ Clericorum ob incendium procuratum, quomodo regulandæ.*
27 *Opinio Raynaldi, quod ob incendium procuratum, Clericus non privetur privilegio fori.*
28 *Restitutur talis opinio in casu, in quo cum incendio concurrit aliud crimen.*
29 *In incendio culposo dolus est tantum præsumptus.*
Quæ pœna debeatur incendiario ex lata culpa.
Quando cum incendio concurrit, ultra culpam latam, aliud delictum, ampliatur pœna.
30 *Opinio, quod ex levi culpa incendium possit criminaliter puniri.*
Talis opinio reprobatur ex clara dispositione Textus.
31 *Damnum datum ex culpa levi compensatur in duplum, ex levissima in simplum.*
Incendium causatum per iniuriam affectatam, punitur alia pœna, quam Legis Aquiliæ.
32 *Ex culpa levissima, secuto incendio, nulla pœna criminalis incurritur.*
Opinio Panimollii, quod, si culpa fuerit in omittendo, non teneatur culposus ad damni refectionem.
Confututur talis opinio.
Culpam quamvis pœna aliqua sequitur.
33 *De incendio fortuito nulla intrat pœna.*
Si incendium præcessit aliqua culpa; pœna debetur pro modo culpæ.

13 In-

13 INcendii crimen, quod in quodam Canone *Tex. in c. Pessimam 23. q. 8.* vocatur *pessimum*, ac *horrendum*, & juxta *Canteram Q. cri. cap. 8. n. 29.* est delictum proditorium, scelus est, quod eo magis est detestabile, quo Reus in eo patrando nihil habet delectationis, nihil utilitatis, quæ sunt duo incentiva ad peccandum in cæteris criminibus; unde dicendum est, quod procedat a mera, ac diabolica malitia; & proinde ab utroque jure acerrimis poenis vindicatur.

14 Quia vero in jure Cæsareo variæ sunt leges, quæ diversas pœnas contra *incendiarios* dolosos videntur sancire, ut ad concordiam revocentur, distinguenda est materia tripliciter; puta, in incendio commisso consideratur *qualitas personæ*, nempe si *incendiarius* est Nobilis, aut plebejus; *qualitas loci*, puta, an incendium secutum sit in Civitate Oppido, aut Villa; & *qualitas facti*, si nempe incendium fuerit magnum, aut parvum. Si incendium sequatur in Civitate, aut Oppido, & magnum fuerit, *incendiarius* si nobilis sit, decapitari debet; si vero plebejus, aut vilis, igne comburendus, aut bestiis tradendus, aut furcis suspendendus est, ut sonant jura. *Text. in l. Qui ædes & in l. final. de Incend. rui. naufrag. & in l. Capitalium §. Incendiarii ff. de Pæn.* Advertit autem *Panimoll. Decis. 55. Adnotat. 1. nu. 3.* quod pæna concremationis, (saltem in *Italia*,) & damnationis ad bestias obsolevit, & subsistit tantum poena furcarum. Si vero incendium in Civitate, vel Oppido parvum sit, Reus Nobilis in Insulam deportatur, vilis autem capite punitur. *Text. in l. Data opera C. Qui accu. non poss. & in l. 3. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar. & in l. Capitalium §. Incendiarii ff. de Pæn.* Quod, si incendium secutum sit in Villa, vel rure, & magnum sit, Reus Nobilis deportatur, vilis vero decapitatur: si autem est parvum, Nobilis relegatur, vilis autem deportatur, prout scribunt *Bartolus in l. 1. sub num. 4. & 5. de Off. Præfect. Vigil. in l. Data opera. in p. cas. principal. C. Qui accu. non poss.* & *Salycetus*.

15 Ratio porro diversitatis pœnarum, respectu varietatis locorum incendii, est, ut ait *Caball. Resolut. crim. Cent. 1. Cas. 22. nu. 4. circ. med.* consideratio mortis hominum, & consumptionis bonorum, quæ possunt facilius, & in majori copia sequi in Civitate, & Oppido, quam in Villa; & tale periculum in poenis irrogandis attendi debet, & poena est augenda. *Arg. l. penult. §. Sunt quædam ff. de Extraord. crim.* Attendendum etiam est tempus, quo patratur incendium, quia, si de nocte fiat, gravius est, & amplius puniri debet, tum quia regulariter delicta nocturna censentur graviora, *arg. l. Aut facta. §. Tempus ff. de Pæn.* tum quia majus est periculum de nocte, in qua difficilius potest incendium extingui; & maior est facilitas diripiendi supellectiles, quæ a vicinis domibus asportantur, ut salventur.

16 Quia tamen, ut in pluribus delictis evenit, in facto solent variæ intervenire circumstantiæ, per quas nunc minuitur, nunc crescit in gravitate delictum, ideo supracitatæ poenæ a Iudicibus juxta casuum contingentiam augentur, aut minuuntur. Hinc refert *Clar. Pract. crim. quæst. 68. num. 20. ℣. Item illi* varias sententias, latas a *Senatu Mediolanensi* in casibus incendii: nam duo fratres, qui nonnullas ædes in quodam Oppido incenderant, fuerunt furcis suspensi; alius convictus de incendio tugurii, fuit ad triremes damnatus per biennium; alios pro incendio fœnilis, fuit suspensus. Dicit autem *Afflict. ad Const. Regn. lib. 1. Rubr. de Malef. clandest. num. 9. & 10. ℣. Secundo limita*, quod non venit puniendus pœna mortis, data incendiariis domorum, ille, qui incendit paleare, existens in Massaria, ubi non adsit coniunctio domorum, quia nomine domus non venit paleare, aut Capanna. Secus autem esset dicendum, si paleare, aut acervus frumenti, aut fœnile esset domui proximum; tunc enim ex dispositione Textus *in l. Qui ædes. ff. de Incend. rui. naufr.* mors deberetur; sicut etiam, si Capanna, aut tugurium inhabitaretur, nam veniret nomine ædium, cum *Appellatione ædium omnes species ædificij continentur*, ut in citata lege ait Iureconsultus; incendiariis autem ædium in eadem Lege sancitur mors.

17 Poterit igitur Iudex in facti contingentia temperare, aut augere poenas; pro constanti autem tenendum est, quod tradit *Isernia in Const. Regn. Rubr. 26. de Malefic. clandest. in V. Puniantur* relatus a *Caballo Cas. 22. nu. 7. circ. med.*, nempe, quod, si in incendio secuto intervenit mors hominis, incendiarius debet morte affici; sin minus, potest Iudex temperare pœnam; cum hoc tamen, quod incendium in Civitate, aut Oppido plus punitur, quam in Villa; & plus incendium magnum, quam parvum. Iudicis autem arbitrium est decernere in facto, an parvum, an magnum fuerit incendium.

18 Cum autem supracitatæ Leges Civiles nihil habeant de complicibus in hoc delicto, quid agendum cum mandante, consulente, aut alio modo auxilium dante incendiariis? Respondeo, quod, licet in pœnalibus non detur extensio ex vulgatis, & lex disponens de pœna Rei principalis, non amplietur ad complices, nisi illorum in lege fiat mentio; tamen videtur dicendum, quod poenæ incendiariorum debent extendi ad complices. Ratio est, quia juxta jus Canonicum *Text. in cap. Pessimam 23. q. 8.* eædem prorsus pœnæ infliguntur ei, *qui ignem apposuerit, vel apponi fecerit, aut appositoribus consilium, vel auxilium scienter tribuerit*. Concludit autem sic Canon ille: *Sanè Regibus, & Principibus faciendæ justitiæ facultatem consultis Episcopis, & Archiepiscopis non negamus.* Quibus verbis videtur innuere, quod Episcopi, consulti de pæna incendiariis danda, possint consulere, (ut notat ibidem *Glossa* finalis) quod juxta leges morte afficiantur. Et deducitur etiam, quod innixi dispositioni Canonum, possint consulere, quod eadem pœna puniantur principales, & complices; attento maxime, quod leges Civiles non dedignantur imitari Canones; & illis deficientibus, sit juxta hos judicandum. Et sic docet etiam *Benedictus Carpzovius Par. 1. Quæst. 38. nu. 55., & seqq.*

19 Vltra dictas pœnas vero, debet Reus de incendio doloso resarcire damnum eorum, quibus nocuit, ut notant Doctores. *Salycet. Menoch. Afflict. Clar. apud Caball. Cas. 22. num. 6.* Hic autem intrat quæstio valde controversa, an scilicet morte multatus propter incendium teneatur ad resarciendum damnum parti læsæ? Videtur sane hæc quæstio inutilis, quia in omnibus fere regionibus bona damnatorum confiscantur; unde non est, quomodo ex iis reparari possit damnum datum. Non tamen inutilis est, tum quia in aliquibus locis non est in usu confiscatio; tum quia si obligatio resarciendi damna est in taliter damnato, illa transit ad illius hæredes, ad quos perveniunt bona, sita extra

Terri-

Territorium Principis, qui damnavit, & a nullo sunt confiscata; tum quia, si Fiscus occupat bona illius, obligatio resarciendi damnum causatum, transit cum bonis in Fiscum, qui tamen temporibus hisce corruptis, huic debito nunquam satisfacit.

20 In hac controversia divisæ sunt Doctorum opiniones. Nonnulli, quos recitat, & cum illis sentit *Pasqualig. ad Lauret. de Franch. Controv. int. Epi. & Regul. num.* 1386. *Tit. de Monetar.* tenent, quod damnatus ad mortem obligatur ad resarcienda damna, quæ intulit delicto, ob quod damnatus est. Ratio est, quia non ob hoc, quod necatur ob maleficium, extinguitur in eo obligatio restitutionis ob damnum illatum: nam non luit morte debitum illius, sed tantum pœnas, debitas delicto. Si quis enim delinquit, duplicem contrahit obligationem, unam quidem cum Republica læsa, aliam autem cum privatis, quibus damnum intulit. Quamvis igitur morte satisfaciat justitiæ publicæ, remanet tamen adhuc obligatio resarciendi damnum privatum. Alii vero *Berlich. Friedlieb. Moller. Modestin. Pistor. Carpzov. Theodor. Martin. Peyrin. quos dat Raynal. Tom. 2. cap.* 13. §. 2. *num.* 5. sustinent contrarium, & moventur, quia in jure nullibi cautum reperitur, quod in delictis, ubi ad mortem Reus condemnatur, quis ultra pœnam publicam ad damni præstationem teneatur, & hoc firmant auctoritate *Ioannis de Anania, & Felini in cap. Accedens de Accusat.* quod tamen in libro meo reperire non licuit.

21 Prima sententia verior est, nam naturalis, Divinique juris est satisfacere parti læsæ, nec satisfit damno partis læsæ per hoc, quod Reus moriatur. Unde cum homicida teneatur ad damna familiæ hominis occisi resarcienda, non relevatur ab hac obligatione per hoc, quod in pœnam criminis morte multetur, nisi hæredes defuncti obligationem remittant, ut post nonnullos Doctores *Salon. Banae. & Trullench. lib. 7. cap. 8. Dub.* 3. n. 8. ait *Antonius a Spiritu Sancto Direct. Conf. p. 2. tract. 10. disp.* 8. Præter quamquod, damni illati restitutio connumeratur inter vere debita, ut probat *Covarr. Variar. lib. 3. cap. 3. num.* 8. malefactor autem propter pœnam capitis, quam subit, non liberatur a restitutione debitorum; quamtumvis enim morte sua satisfaciat justitiæ, per eam tamen non satisfacit damno partis læsæ, nullus enim liberatur solvendo uni, quod alteri debet, ut *text. in cap. Ex te. de Iurejur.* Tandemque hæredes defuncti tenentur ad recompensationem damni, per eum illati, quatenus vires hæreditatis patiuntur, ut dicitur in jure *text. in c. final. de Sepult.* Concluditur ergo, quod per hoc, quod Reus mortem subeat, non liberatur ab obligatione resarciendi damna, quæ intulit, & sic firmant, multi. *Binsfeld. Tract. de Iur. & damn. cap.* 1. *Quæst. 4. per tot. Molin. de Iust. commut. circ. bon. corp. Tract. 3. Disp.* 42. *num.* 2. *Manara Noct. melancolic. Respons. ad Interrog.* 45. *Martin. Iurisprud. criminal. Tit. de Incend. cap.* 1. *Sect.* 2. *num.* 21. *Sinchtelt. Pract. Observ.* 59.

22 Ad oppositam rationem, quod in jure non reperitur sancitum, quod damnatus ad mortem, teneatur ad damna, respondet *Petr. Theodoric. Iudic. criminal. cap. 7. Tit. de Incend. num.* 5. quod in *l. Capitalium §. Incendiarii, ff. de Pœn.* in qua, dolosus incendiarius damnatur ad pœnam capitalem, tenetur etiam ad damna, & interesse. Sed hæc responsio est falsa, nam in illa lege talis conclusio nec textualiter habetur, nec ab ea potest deduci. Aliter ego respondeo, & dico, quod si non habetur talis conclusio in lege scripta, habetur tamen in lege non scripta, puta, in ratione omne enim, quod ratione consistit, lex est, *Gloss. in cap. Consuetudo. 1. Dist. & in cap. Ex eo. in V. Rationis de Elect. in* 6. ratio enim naturalis est quasi quædam lex tacita, *l. Cum ratio. init. ff. de Bon. damn. cap. Ratio. de Præben. Everard. loc. A. leg. cessa. num.* 2. unde juxta *Baldum & Felinum in l. Scire. §. Sufficit. ff. de Excus. tuto. in cap. Tua nos. de Iurejur.* sufficit allegare naturalem rationem, licet non allegetur lex, & concludit *Io: de Imola, & Butrius in c. 1. de Const.* quod in non determinatis à jure Judex debet sequi rationem naturalem, quæ tunc est prò lege. Cum igitur per rationes supra adductas probaverimus primam sententiam, non est, unde possit impugnari per hoc, quod ipsa per leges scriptas non confirmetur.

23 Concluditur ergo ex dictis, quod, quamvis incendiarius morte multetur, manet tamen obligatus ad damna privatorum, secuta ab incendio. Vnde, si bona non confiscantur, tenentur ejus hæredes juxta vires hæreditatis ad talia damna: & si bona pervenerunt ad Fiscum, ipse pro veritate tenetur ad resarcienda illa. Ratio est, quia statim, post damnum datum, bona Rei damnificantis remanent obligata ad damni refectionem; bona autem ex vulgatis transeunt cum suo onere, unde, si perveniunt ad Fiscum, secuta condemnatione Rei, perveniunt jam affecta tali onere, & sic Fiscus tenetur ex iis bonis damna a Reo illata resarcire. Verum est, quod talis restitutio tum ab hæredibus, tum a Fisco facienda solum tunc est, quando pars damnificata ultra mortem Rei secutam, instat civiliter pro refectione damni, ut docet, & bene *Raynaldus Tom. 2. cap.* 13. §. 2. *num.* 37. aliter censetur competenter satisfacta.

24 Contra supradictos incendiarios de jure Canonico *Cap. Pessimam. cap. Si quis membrorum* 23. *q. 8. sancita est excommunicatio, & si moriatur talis, qui ad monitionem canonicam* Episcopi damna illata non reparaverit, carere debet Ecclesiastica sepultura. Notant porro Doctores, *Suar. Caiet. Tolet. Sylvest. Navarr. Sa, & Sayr. apud Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Incendiarij, cap. 1. num.* 11. hanc excommunicationem non esse latæ, sed ferendæ sententiæ. Verum tamen est, quod lata per Episcopum tali sententia, non potest Reus ab alio absolvi quam a *Papa*, ut habetur in iure, *text. in cap. Tua nos. de sent. excomm.* neque potest talem censuram relaxare *Cardinalis Legatus a Latere*, ut dicunt Doctores, *Abb. in cap. Ad eminentiam. nu. 4. de Sent. Excom. D. Antonin. Par. 3. Tit. 25. num. 11. Silvest. Excommun. 7. num. 14. §. Septima. §. Secundo; Sayr. de Censur. lib. 3. cap. 29. nu.* 10. & eadem innodantur tam fœminæ, quam viri. *Gra. ff. de Cas. reserv. lib. 2. cap. 23. num. 8. Sayr. loc. citat. nu.* 9. Sicut etiam eædem fœminæ incendiariæ incurrunt easdem poenas juris Civilis, quas contrahunt viri, ut probat *Carpzov. Par. 1. quæst. 39. num. 19. & seqq. apud Raynald. loco cit. §. 1 num.* 9. tum ob atrocitatem criminis; tum quia fragilitas sexus muliebris non eximit a poena ordinaria, nisi in casibus a jure expressis. *Martin. Iurisprud. crimin. Tit. de Incend. cap. 1. sect. 2. num. 28. Alex. de Nevo in cap. Quoniam de Simon. in V. Ignorantia. sub num.* 4.

25 Clerici porro, (quorum legibus coercendi etiam sunt *Regulares* in defectu municipalium Constitutionum) qui dolosi incendij Auctores, aut com-

complices sunt, ultra excommunicationem, ac refectionem damnorum, debent plecti poena arbitraria, ut tenet *Diaz. Pract. crimin. cap.* 98. *vel.* 105. *ult.ª impress.* Porro arbitrium Ecclesiastici Judicis posset extendi ad poenam depositionis, & detrusionis in Monasterium, ut scribit *Cantera quæst. crim. cap.* 8. *num.* 29. Ratio est, quia, si Clerici deponuntur ob furtum, ac Latrocinium: item deponuntur, & detruduntur in Monasterium propter proditionem: pariter subeunt eandem poenam ob vim, sive crimen violentiæ publicæ, aut privatæ, eandem poenam subire debent ob *incendium dolosum*, quod est crimen, quod in se continet proditionem, & vim, & est atrocius furto, ac Latrocinio.

26 Progreditur ulterius *Farinacius quæst.* 110. *num.* 15. post *Berberium Rubr. de Incendiar. Par.* 1. *cap.* 22. *num.* 4. & docet, quod tantus posset esse excessus in magno, ac doloso incendio, quod arbitrium Judicis extendi posset ad degradationem; si autem non tam enorme esset incendium, posset inferre depositionem a Beneficio; si autem parvum, posset suspendi, aut alias pro circumstantia criminis, aut personæ, puniri, & tali sententiæ adhæret etiam *Raynald. Tom.* 2. *cap.* 13. §. 1. *nu.* 116. Ratio est, quia cum tales poenæ sint Judici arbitrariæ, regulandæ sunt à circumstantiis facti.

27 Respuit autem *Raynaldus* loco citato nomen *degradationis*, quo utuntur *Farinacius*, & *Berberius*, & vult, quod non intelligatur de degradatione actuali; quia Clericus pro *incendio doloso*, malo studio, odio, vel vindicta excitato, vel excitari mandato, foro Clericali non est privandus; & ultra quosdam alios sic sentientes, citat *Giurb. Conf. cri.* 48. *n.* 4. qui se fundat in cap. *Si quis membrorum* 23. *q.* 8.

28 Talis autem opinio posset sustineri, si in incendio nulla alia incurreret circumstantia; & incendium ipsum esset pure intentum ex odio, vel vindicta contra personam privatam. Sed si alia interveniret circumstantia, utpote, si data alieni pecunia mandaret incendium domus inimici, ad hoc, quod iste incendio conflagraret, & mandatarius ædes incenderet, nonne Clericus mandans incendium, esset puniendus poena assassinij (ex quo, pretio dato, mortem hominis procuraret), & ob hanc culpam nonne ipso facto spoliatus remaneret privilegio Clericali, & tradendus esset Curiæ sæculari, ut *Raynaldus* ipse *Tom. p. cap.* 7. §. 1. *nu.* 188. docet? Et quid, si Clericus ad prodendam hostibus Civitatem, incenderet armamentarium, in quo absumeretur pulvis pyrius, ex cuius defectu cogeretur Civitas se hostibus tradere? Nonne tanquam proditor Patriæ, & læsæ Maiestatis Reus, deberet mori, & ideo actualiter degradari? Nec Canon ille, in quo se fundat *Giurba*, quem *Raynaldus* sequitur, habet aut textualiter, aut deductive talem conclusionem, ut legenti patet.

Concludo igitur; quod tales possent intervenire in facto circumstantiæ, quod Iudex posset, & deberet ad exactam justitiam actualiter degradare, & Curiæ Sæculari tradere morte multandum, cum tritum in jure sit, *arg. l. Etsi severior. ubi Gloss. & DD. C. Ex qui cau. infa.* quod ex instantia causa licitum sit, imo debitum Judici delictorum, exasperare,

29 Hucusque de incendio doloso dictum est; nunc loquendum de poenis culposi. Sciendum igitur, quod, quamvis *culpa lata* æquiparetur dolo, & ob id videretur, quod eadem poena, quæ datur pro *doloso*, dari etiam queat pro *incendio* taliter *culposo*, hoc tamen verum non est, quia in tali culpa dolus est tantum præsumptus, & non verus, ut notavit etiam *Cantera quæst. crim. cap.* 8. *num.* 31. ℣. *Secundus casus*; delicto autem præsumptive tantum probato nunquam poena ordinaria datur ex vulgatis. Est ergo sententia Doctorum *Schult. Pistor. Menoch. Anton. Matth. Martin. Joseph. Ludov. & Panimoll. apud Raynal. Tom.* 2. *c.* 13. §. 1. *n.* 40. *&* 41. quod, si magnum incendium ex *lata culpa* secutum sit, debetur quidem Reo poena corporalis, sed minor ea, quæ datur pro *incencendio doloso*, & citra mortem; aut imponitur (ultra damni refectionem) maxima poena pecuniaria. Si vero incendium parvum est, sola poena pecuniaria infligitur. Poena porro corporalis non potest esse major fustigatione, argumento eorum, quæ dicuntur in jure *l. Nam salutem.* §. 1. *ff. de Off. Præfect. Vigil. l. Qui ædes ff. de Incend. rui. naufr. l. Capitalium* §. *Incendiarii in fin. ff. de Pæn.*, ubi dicitur, quod tales Rei aut *fustibus castigantur*, *aut severa interlocutione comminantur*. Et quamvis *Raynaldus loc. cit.* n. 4. ex *Vulpello Respons. crim.* 150. referat, quendam fuisse damnatum ad triremes, quia ignem apposuerat stuppæ, qua erat laruatus quidam tempore carnis privii, ex quo deducit, quod, si incendio adest periculum mortis hominis, posse ex lata culpa etiam dari poena triremium; tamen non est recedendum a prima sententia, fundata in Textu. Nec quadrat in puncto casus adductus, quia ille, qui incendit stuppam, ut supra, non fuit simpliciter, in *culpa lata*, sed fuit in dolo, quia sciens, & volens incendit, & iniuriam intulit illi laruato; & quamvis non intenderit mortem illius, intendit tamen facere de illo adstantibus jocum, & sic ei intulit publicam iniuriam, ob quam juste damnatus fuit ad triremes.

30 *Incendium* porro *culposum* ex *culpa levi*, juxta *Binsfeldium Tract. de Injur. & damn. cap.* 4. *quæst.* 4. *Concl.* 7. & alios *Bald. Menoch. Maranta* relatos per *Raynaldum loc. cit. nu.* 46. potest criminaliter tractari; & ob hoc imponenda est poena minor, quam pro culpa lata, & talis poena potest esse pecuniaria erga Fiscum. At puto, talem sententiam non esse sustinendam, quia evidenter discordat a Textu *in l. Capitalium* §. *Incendiarii*, qui sic cantat: *Fortuita incendia, si cum vitari possint, per negligentiam eorum, apud quos orta sunt, damno vicinis fuerunt, civiliter exercentur.* Si ergo talia incendia *exercentur civiliter*, puta, ad sanandum damnum Partis læsæ, non est unde institui possit Judicium criminale ad solvendum Fisco poenam pecuniariam.

31 Quod si dicatur, quod Pars etiam ob *culpam levissimam* potest civiliter agere ad reparationem damni; qua propter nulla esset differentia inter incendium ex *culpa levissima*, & *levi* in ordine ad poenam, quod est absurdum. Respondeo, quod damnum, datum *ex culpa levi*, *duplici compendio sarcitur*, ut ex jure Codicis *Text. in l.* 1. *C. de l. Aquil.* deducit *Gothofredus ad l.* 28. §. 12. *lit.* Q. *ff. de Pæn.* quod non est in *culpa levissima*, in qua actio non datur nisi in simplum. Et quamvis Imperator in illa lege dicat: *Damnum per injuriam datum, immissa in sylvam igne, si probare potes, actione Legis Aquiliæ utere*, quo videtur loqui de damno doloso, quod per injuriam datur; tamen verbum *injuriam* pro *incuriam* positum ait *Paul. I. C. Sentent. lib.* 5. *cap.* 3. §. *ult.* nam, ut optime alibi advertit citatus *Dionys. Gothofred. ad l.* 1. *litt. C. C. de leg. Aquil.* incen-

incendium datum per injuriam affectatum, nempe dolosam, punitur aliis pœnis, quam *Legis Aquiliæ*.

32 *Ex culpa* tandem *levissima* secuto incendio, nulla pœna criminalis incurritur, ut pluribus citatis, testantur *Farinacius quæst.* 110. *num.* 30. ac *Panimollii Decis.* 55. *Adnotat.* 1. *n.* 34. qui addunt, quod tale incendium nec admittit condemnationem ad refectionem damni, si *culpa* sit in omittendo. Sed hoc secundum dictum admittendum non est; nam naturalis ratio dictat, quod aliqua pœna culpam sequatur. Quamvis ergo levissima sit culpa, pœna tamen correspondens danda est; & sicut ob culpam levem, ut dictum est, compensatio damni debet esse in duplum, ita ob levissimam debet fieri in simplum, & ad æqualitatem damni secuti; & universaliter damnum, incendio datum, semper, & in omni casu emendandum est, sive dolo, sive culpa lata, levi, vel levissima causatum sit, ut post *Salycetum*, *Menochium*, & *Afflictum* firmat *Caballus cas.* 22. *num.* 6.

33 Pro incendio casuali, seu fortuito nulla pœna datur, nec etiam quis tenetur civiliter ad resarciendum damnum, ut habet *Gloss. in l. Qui ædes in V. casu. ff. de Incend. rui. naufrag.* Si autem aliqua *culpa* præcessit incendium, quod ab ea ortum est, de sequuto incendio tenetur quo ad damna, ut placuit *Bartolo in l. Si ut certo.* §. *Sed interdum. ff. Commoda*, & habet expressè Textus *in l. Si fortuito. ff. de Incend. rui. naufr.* Ratio est, quia *culpa* illa causam incendio dedit, ut proinde culposum evadat incendium. Exemplum est in eo, qui domum conduxit apposito pacto, ne in ea paleas collocaret. Quod, si contrafecit pacto, paleas in ea ponendo, ex quibus fortuito causatum est incendium, hoc profecto culposum erit, & de eo tenebitur conductor.

§. VI. Latrocinium.

SUMMARIUM.

1 *Quare præsens paragraphus sit formatus.*
2 *Quomodo differant inter se grassatio, Latrocinium, robaria, rapina, prædatio, assassinium.*
Diversæ opiniones circa differentiam prædictorum.
3 *Derobatio, robaria, & rapina sunt sinonyma.*
Rapina quid sit, & quid importet.
Grassationis definitio.
Latrocinium quid sit, & quomodo differat a grassatione.
Latrones in jure, qui habeantur.
Prædo, & latro idem est.
Assassinium quid sit, & quomodo differat a prædictis.
Ex usu loquendi pro eodem accipitur assassinus, latro, prædo, grassator, derobator.
Titulus cujusvis criminis investigandus est.
Cognito nomine criminis, cognoscitur lex; & lege cognita, cognoscitur pœna.
4 *Definitio Latrocinii, & grassationis.*
Latrones sunt, qui mortem hominis affectant.
Latrocinium per quid differat ab aliis speciebus homicidii.
5 *Opinio Carpzovii, quod Latrocinium sit homicidium factum contemplatione cujusvis lucri.*
Impugnatur talis opinio.
Lucrum intentum a Latrone est ex sola spolia occisi.
Jura, actiones, res immobiles non dicuntur rapi, sed invadi.
6 *Latrocinium non alligatur loco.*
Grassatio debet fieri in via publica, ut talis sit.
Latrocinium aggravatur ratione loci.
Loca, quæ gravant Latrocinium, sunt via publica, domus occisi, & domus homicidæ.
7 *Latrocinium proditorium quando fiat.*
8 *Ad Latrocinium sufficit, quod homicidium fiat sola spe lucri, licet hoc non sequatur.*
Gravatur Latrocinium, si scienter, ob parvum lucrum homicidium committatur.
9 *Latro non est, qui viatori dormienti in via publica, pecuniam, aut aliud surripit.*
10 *An Latrocinium sit, si quis insidians viatoribus, ad eos spoliandum, tantum occidit unum ex istis, qui voluit armis rem suam defendere.*
11 *Respondetur distinguendo.*
Si occidit ob spolium intentum consequendum, est Latrocinium.
Si occidit ad defensionem propriam, minime, & quare.
12 *Monitum ad Judices, ut exquirant a Latrone finem, quare occiderit.*
13 *Duo casus proponuntur.*
14 *Volens occidere, & spoliare, si spoliavit, & vulneravit, sed mors secuta non est, Latrocinium perfectum non est.*
Non intrare hoc casu pœna ordinaria Latrocinii.
Non intendens occidere, leviter tamen vulneravit viatorem, & spoliavit, Latrocinii ordinariam pœnam non subit.
15 *An Latrocinium committat grassator, qui, ut retineat spolium uni factum, occidit alium, qui voluit aut participare de spolio, aut accusare de grassatione.*
16 *Responsio Carpzovii affirmativa.*
17 *Impugnatur responsio; & probatur in proposito casu Latrocinium non intervenire.*

1 Omisisset quidem crimen *Latrocinii*, de quo in præsenti sumus locuturi, collocaci sub paragrapho Furtum, in quo de illo aliquid diximus; potuisset pariter poni sub paragrapho *Homicidium*, cum hoc essentialiter ad *Latrocinium* requiratur, tamen, quia nimis prolixa fuisset talium paragraphorum tractatio, distulimus hucusque de eo plene tractare.

2 Antequam autem *Latrocinii* quidditatem aperiamus, necessarium ducimus assignare distinctionem horum nominum, puta, *grassatio*, *Latrocinium*, *robaria*, *rapina*, *prædatio*, *assassinium*, a quibus passim, ac promiscue vocatur *grassator*, *Latro*, *raptor*, *derobator*, *prædo*, ac *assassinus*, *qui vi adhibita alienas res furatur*. Opinio est *Muscatelli Tit. de Furt. num.* 16. penes *Raynaldum*, *Observ. crim. Tom.* 2. *cap.* 14. *num.* 66. quod *grassatio*, & *derobatio* in via publica idem importent, & differant a *Latrocinio* in hoc, quod *grassatia* de necesse requirit, quod fiat in via publica, & cum armis semper, sicut & *derobatio*; *Latrocinium* autem indifferenter est, quod committitur in domibus, aut itineribus cum armis, vel sine. *Hiacyntus Manat. Noct. Melancol. Interr.* 209. §. 10. apud eundem *Raynaldum* loco citato vult, quod *Latrones* sunt, qui aggrediuntur viatores in viis extra Civitatem; *grassatores* vero aggrediuntur in viis intra Civitatem; quam distinctionem, ut pote non

jure

in jore fundatam, explodit *Raynaldus* retenta prima data a *Muscatello*. *Iacobus Boulen Repetit. in l. Capitalium*. §. *Famosos* num. 18. *de Pœn.* apud *Carpzovium Practic. crim. Par.* 2. *quæst.* 90. *num.* 3. vult, quod *rapina*, & *derobatio* idem sint, & *raptores*, seu *derobatores* dicantur, qui in strata publica furantur sine interfectione; *Latrones* vero, qui spoliant cum interfectione. Et ab hac sententia non discordat *Carpzovius*, qui *num.* 4. concludit, quod *raptor*, & *grassator*, & *prædo* perinde sint.

3 Quantum ad hæc dico, quod *derobatio*, *robaria*, (quæ sunt nomina barbaro latina, de quibus in jure non habetur mentio) & *rapina* sinonyma sunt. Porro *rapina* habet rationem generis, & importat omne furtum, quod fit de re aliena, adhibita vi; *Arg. l. In duobus*. §. *Si quis. ff. de Jure-jur.* §. *Ita tamen. Instit. de Vi bono rapto.* Rationem speciei habent *grassatio*, & *Latrocinium*, quæ differunt inter se, quod *grassatio* est violenta spoliatio, facta ex insidiis, in via, cum, vel sine armis, & ab uno solo. *Arg. l. Capitalium*, §. *Grassatores. ff. de Pœn. Latrocinium* autem est violenta spoliatio catervatim facta cum armis, hominis cæde interveniente; nam, ut habetur ex iure, *arg. l. Mulier. l. Hostes. ff. de Capt. & post. rever. Latrones* sunt, qui non justo indicto bello prædantur; *latrones* vero & *prædones* idem sunt argumento duarum legum, *l. Hostes de Verb. sign. l.* 24. *ff. de Capt. & post. rever. Assassinium* porro discrepat a prædictis, nam *Assassini* sunt, qui pacto pretio hominem interimunt, ut ex iure *arg. c.* 1. *de Homicid. in* 6. *Tit.* 7. §. *Assassinium* alias diximus. Hæc quidē de rigore juris sunt; tamen ex usitata forma loquendi pro ijsdem usurpantur *Assassini* viarum, *latrones*, seu *prædones*, *grassatores*, *derobatores* &c. Quia vero pro qualitate circumstantiarum, ac casuum diversæ sunt pro iis pœnæ inferendæ, necessarium duximus assignare definitionem *Latrocinij*, ac *grassationis*, seu *derobationis*, quia, ut ait *Baldus Cons.* 443. *lib.* 3. uniuscujusque criminis titulus in primis investigandus est, quod fit ex ejusdem definitione: siquidem cognito nomine criminis, lex cognoscitur: Lege autem cognita, cognoscitur pœna. *Arg. l.* 3. §. *Vbicunque ff. de crim. Stellio*.

4 Dico igitur cum *Carpzov. Pract. crim. Par.* 2. *quæst.* 9. *num.* 3. quod *grassatio*, seu *derobatio* est spolium, factum in via publica sine interfectione spoliati. *Latrocinium* vero est *homicidium cum spolio, seu rapina bonorum occisi.* Dico autem primo *homicidium*, siquidē, ut ex pluribus legibus *l. Capitalium* §. *Famosos. ff. de Pœn. l. Divus ff. Ad leg. Pompei. de Parricid. l. Si ut allegas. C. ad l. Cornel. de Sicar.* apertè deducitur, *Latrones* sunt ij, qui necem hominis affectant. Quia vero affectatio necis potest esse ad varios fines, quorum respectu crimina homicidij distinguuntur; ideo dico secundo *cum spolio &c.* & hæc est differentia, quæ distingnit *latrocinium* ab alijs speciebus homicidij; sicut ratione homicidij distinguitur à grassatione, quamvis ambo conveniant in spolio violento.

5 Opinatur porrò *Carpzovius Par.* 1. *quæst.* 22. *num.* 51. & 52. *latrocinium* esse homicidium, factum contemplatione cujusvis lucri, seu commodi ex re quavis tam stabili, quam mobili, juribus, actionibus &c. ita ut velit *latronem* etiam esse eum, qui alium occidat, ad finem ducendi in matrimonium viduam occisi ob pinguem dotem. Sed talis opinio minime est tenenda, siquidem Assassinus, qui contemplatione pretij hominem occidit, non distingueretur a latrone; nec facit, quod ille moveatur ad occidendum ex mandato alterius: latro vero sponte occidat, quia ambo moverentur ab uno fine, puta, spe lucri, aut commodi. Lucrum autem, cujus spe movetur *latro* ad occidendum, est ex spolio eorum, quæ secum habet occisus, quod spolium non potest extendi ad jura, actiones, aut res immobiles, quia illud non exercetur sine *rapina*; hæc autem non dicitur nisi de rebus mobilibus, aut se moventibus; immobilia enim dicuntur *invadi*. §. *Ita tamen. Instit. de Vi bono rapto.*

6 Ex data autem definitione *latrocinij* sequitur, quod illud non alligatur loco, quemadmodum *grassatio*, quæ requirit, ut fiat in via publica; sed tale semper erit, sive fiat in via publica, sylva, campo, nemore, in domo sive *latronis*, sive occisi, dummodo homicidium fiat ob spem lucri ex spolio, ut firmat *Iodocus Dambonderius Prax. crim. cap.* 86. *num.* 2. & 3. ac *Farinacius*. *Quæst.* 165. *num.* 11. & 13. Verum est, quod *latrocinium* aggravatur ratione loci, quia, si fiat in via publica gravius evadit, quam si fiat in loco privato, puta, campo, aut sylva. Ratio est, quia injuria fit Principi, sub cujus tutela sunt viæ publicæ, ut probavimus *Tit.* 3. §. *Furtum num.* 46. Gravius adhuc est, si quis *latrocinium* committat in domo occisi; nam propria domus debet esse cuiquam tutissimum refugium. *Text. in l. Plerique. ff. de In jus voca.* Gravissimum autem est, si quis hospitem in propria domo occidat ad eum expoliandum; violat enim jura hospitij, quod debet esse sacrosanctum, & offendit eum, quem manentem sub suo tecto, defendere debuit de jure gentium; & tandem in hoc casu intervenit proditio, dum hospitem sub titulo amicitiæ, in domum suam introductum, jugulavit.

7 Ex eodem pariter principio deducitur, gravissimum esse *latrocinij* genus, cum quis se comitem in via alteri offert, & mox aut in itinere, aut in hospitio, seu meritoria taberna illum occidit, ut spoliet; proditionis enim crimen simul cum rapina committit, dum amicitiæ ostentatæ medio alium privat defensione, & sic incautum necat, ut bene docet *Carpzov. loc. cit. num.* 26.

8 Notandum porro, quod ad *latrocinium* necessarium non est, quod spolium actu sequatur, sive quod *latro* parum, aut nihil ex occisione consequatur; sed sufficit, quod homicidium fiat spe, ac contemplatione spolij. Ratio deducitur a similī cum Assassinio; sicut enim hoc fit ex mandato alicuius sub promissione, aut spe pretij, ut *Tit.* 7. §. *Assassinium. num.* 16. docuimus; & delictum est in suo genere perfectum, si ex mandato, & pacta mercede homo occisus sit, licet ex post sperata merces actu non solvatur; ita etiam erit verum *latrocinium*, quamvis speratum spolium minime sequatur ob impedimentum adveniens ex improviso; sive ex eo, quod aut parum, aut nihil invenerit *latro*, quo occisum spoliaret. Quod, si *latro* sciret parum se esse lucraturum ex spolio, & nihilominus occideret ad illud lucrandum; ex parvitate materiæ raptæ non minoraretur, imò augeretur crimen; & ratio est, quia gravius peccat, qui ob spolium, ac lucrum minimum tantum facinus perpetrare ausus est, quam si ex spe magni spolij deliquisset. *Carpzov. quæst.* 22. *num.* 40. ℣. *Tum quod gravius*.

9 Ex dictis resolvi potest quæstio, si possit puniri tanquam *latro*, aut *grassator*, qui in via publica viatori dormienti pecuniam, ac sarcinas surripit. Respondendum enim est ad dubium proposi-

tum negative. Ratio est, quia ad *latrocinium* requiritur de necessitate homicidium, & ad *grassationem* requiritur, quod spolium auferatur cum violentia; sed in casu neutrum intervenit; sequitur proinde, quod nec *latrocinium*, nec *grassatio* committatur, sed solum furtum, & sic etiam resolvit *D. Mattheus Homem leita. De Iur. Lusitan. Tom.1. Tract.3. de Inquisit. quæst. 4. num. 83.*

10 Potest ad hoc quæri, an qui insidiatur viatoribus in publica strata, animo tantum eos spoliandi, si occidit ex accidenti viatorem, qui armis voluit se defendere, ne suæ pecuniæ spolium pateretur, sit dicendus vere *latro*, & pœna ordinaria *latrocinij* puniendus?

11 Respondeo, quod distinguendus est casus; vel enim *grassator* occidit, animo solo rapiendi spolium viatoris; vel occidit quia videns viatorem, arma moventem, aut alia de causa. Si primum, dico, quod est verus *Latro*. Ratio est, quia, quamvis ab initio non habuerit animum occidendi, tamen ex post mutavit animum, & ad finem accipiendi spolium, occidit, & sic commissum est verum *Latrocinium*, puta, homicidium contemplatione diripiendi spolium, ut ex data definitione patet. Si secundum, non potest dici *latrocinium*, imo nec homicidium appensatum. Ratio est, quia *grassator* occidit ad sui defensionem: videns enim viatorem arma moventem, & timens vitæ suæ, præoccupavit alium, & eum interemit, quod est se tueri. Sive dum *grassator* larvatus erat (ut solent hujusmodi generis homines incedere, ne agnoscantur), & voluit expoliare viatorem, iste ei dixit: *Agnosco te, faciam te pœnitere de injuria, quam mihi infers*; unde ille timens, ne accusaretur apud Curiam, aut ejus fama proderetur, eum occidit, quod pariter est ad propriam defensionem. Non potest igitur dici in hoc casu homicidium patratum ob spem lucri ex spolio, & consequenter nec *latrocinium*.

12 Quapropter oportet Judicem esse oculatum, in procurando de ore Rei hanc præcise circumstantiam, in qua consistit quidditas *latrocinij*, puta, quod *occidit ad finem rapiendi spolium &c.* Quod, si dicat, *se non habuisse ab initio animum occidendi, sed tantum derobandi; & si occidit, ideo fuit, quia viator arma movit*; vel *dixit: Agnosco te &c.* vel *cœpit clamare magna voce auxilium auxilium*; timens suæ vitæ, aut famæ alium interemit, & hanc confessionem sustineat in acri tortura, non erit locus pœnæ veri *latrocinij*, quia hoc non potest dici commissum, ex defectu intentionis, ad illud requisitæ.

13 Quid autem dicemus de eo, qui intendens alioquin occidere, vulneravit tantum lethaliter, & reputans viatorem interemptum, illum spoliavit, & viator ex post ex vulnere convaluit? Et quid de eo, qui non intendens occidere, vulneravit tantum, & non lethaliter, & spolium ademit? Poterunt ne isti dici *latrocinium* commisisse?

14 Respondeo negative. Ratio est, quia in nullo casu homicidium est secutum. Quantumvis enim in primo casu homicidium fuerit in intentione, & devenerit Reus ad actum proximum, & per se non steterit, quominus sequeretur, tamen non potest dici delictum perfectum in suo genere, sed tantum attentatum; unde non intraret in hoc casu pœna ordinaria, ut testatur *Iul. Clar. quæst. 92. init.* qui infinitis propemodum citatis, docet, conatum ad crimen ex generali Curiarum consuetudine nunquam puniri pœna ordinaria. In secundo autem casu, homicidium nec intentum, nec secutum est.

15 Sed ponamus, quod *grassator* jam spolium à viatore rapuerit, & domi suæ habeat; alius autem ab eo vel totum, vel partem ejusdem spolij prætendat, & minetur, se accusaturum *grassatorem* de crimine, nisi huic prætensioni acquiescat; *grassator* autem pro retinendo spolio, & ne a Curia puniatur, occidat dictum prætensorem; poterit ne hoc casu dici commissum *latrocinium*?

16 Respondet ad hanc quæstionem *Carpzovius Par. 1. quæst. 22. num. 55.* affirmative, volens, quod *latrocinium* committatur, non solum ob spem lucri præsentis, aut de proximo futuri ex spolio, sed etiam causa retinendi spolium, jam factum; ait enim, quod pariter delinquit occidens aliquem ob furtum, & lucrum præteritum, quam ob spolium præsens, aut futurum.

17 Hanc sententiam admittendam non puto. Ratio est, quia aliud est loqui de spolio præsenti, ac futuro, & aliud de præterito. Quia illa non sunt in dominio, & possessione *grassatoris*, spolium autem præteritum est de dominio, & possessione, quamvis illicita, illius. Quamvis ergo in utroque casu homicidium fiat contemplatione lucri ex spolio, tamen in primo casu fit ob rem, nondum suam, in secundo autem ob rem, quæ facta est propria; ita ut occidendo pro re, quæ facta est propria, videtur homicida defendere rem suam, quod licitum est, ex vulgatis; sicut etiam est genus defensionis (licet culpabilis) occidere eum, qui accusare vult; nam hoc est defensione prævenire damnum, quod secuturum est. Quod, si viator, qui fuit spoliatus, spolium repetat, & grassator eum occidat, ne spolium restituat; committit verum *latrocinium*. Ratio est, quia intervenit homicidium contemplatione spolij, & in hoc casu non potest intervenire ratio defensionis rei possessæ: quia respectu tertij, qui non habet jus in illo, aut ad illud spolium, bene potest cadere defensio rei, quæ facta est de possessione *grassatoris*: at respectu spoliati non poetst cadere in grassatore jus defensionis; nam, quamvis iste de facto spolium possideat, tamen hoc de jure spectat ad alium, unde nullo jure potest contra eum defendere spolium. Si autem spoliatus minatur accusare, nisi grassator spolium sibi restituat; hic autem illum occidat, non contemplatione retinendi spolium, sed tantum impediendi damnum, quod sibi a Curia accidere potest ob accusationem, non potest dici commissum *latrocinium*, quia homicidium patratum esset ad avertendam molestiam a Curia, quod est genus defensionis, licet culpabilis, non vero ad retinendum spolium.

Probatio.

SUMMARIUM.

18 *In hoc Crimine necessaria est visitatio corporis delicti.*
Quid agendum, si cadaver occisi non reperitur.
19 *Quomodo, & per quos Testes probetur Latrocinium.*
20 *Latrocinium plene probatur per socios criminis, & hoc est speciale.*
21 *Grassatio quomodo, & per quos Testes probetur.*

18 IN probatione *latrocinii* facienda, ante omnia necessarium est, ut fiat descriptio corporis delicti per *visum*, & *repertum &c.* Cum enim

enim in hoc crimine, quod relinquit vestigium post se, interveniat homicidium, ut dictum est, necessarium est, quod visitetur cadaver occisi, & spoliati, aut eius, qui a *latronibus* vulneratus est. Quod, si cadaver esset ab ipsis combustum, aut in mari, lacu, aut flumine præcipitatum, sufficit probare homicidium per Testes, ut *Par. p. Tit. Corpus nu.7. & 12.* probavimus.

19 Sed quomodo probabitur, & per quos Testes delictum, & delinquens? Dico, quod, si multi fuerunt viatores, a *latronibus* aggressi in via publica, qui cœperunt arma explodere contra eos, & unus, aut alter ex eis occisus est, cæteri autem fugerunt, possunt isti esse Testes de aggressione, & homicidio. Sed remanebit ne per hoc plene probatum *Latrocinium*? Dico, quod non. Ratio est, quia, ut supra dictum est, *Latrocinium* consistit in homicidio, & spolio. Testes autem prædicti possunt concludenter probare solum homicidium, quod viderunt, non autem spolium, quod non viderunt. Hoc autem probatur præsumptive tantum, præsumptione tamen vehementi, quia, cum isti *latrones* supponantur nullam privatam inimicitiam habere cum occisis; & consuetudo talium sit, quod ad homicidium moveantur a lucro spolii, consequentia rationabilis est, quod ad spolium rapiendum occiderint. Nec plenam probationem, quod spolium sit secutum, facit, quod cadavera occisorum sint reperta nuda; potuerunt enim fuisse expoliata ab aliis, quam ab homicidis.

20 Plene tamen probant *Latrocinium* socii criminis, si deponant, purgata infamia, per torturam; nam, prout docet *Decian. Tract. crim. lib.9. cap. 29. num.21.* speciale in hoc crimine est, quod socius criminis admittitur contra socium, ut ex jure *arg. l. Divus ff. de Custod. Reor.* deducunt Doctores *Bartol. in l. Repeti. §.1. de Quæst. Marsil. Consil.22. num. 13. Grammat. Consil. 37. num. 14.*

21 Crimen autem *grassatorum*, eorum nempe, qui spoliant absque occisione, probari potest etiam per Testes singulares. Ratio est, quia hoc crimen est iterabile; in delictis autem iterabilibus, prout in hoc Opusculo non semel diximus, Testes singulares conjunguntur ad faciendam plenam probationem. Et idem etiam dicendum est de probando, quod aliquis *latro* sit, quamvis hoc difficilius sit, quam *grassatio*: nam in hoc testificari possunt, qui deprædati fuere; in *Latrocinia* autem, cum homicidium præcedat expoliationem, nequeunt sic expoliati testificari.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

22 *Specialia plura de Latrocinia.*
Latronem quisquis occidere potest.
Illum potest punire Judex, non servato ordine juris.
Nullus debet advocare pro latrone.
Contra latronem potest procedi die feriato.
Ei non conceditur appellatio.
Sive convicti, sive confessi tantum, latrones sunt damnandi.
Latrones comparantur hostibus Patriæ, & fidei.
Receptatores latronum severe puniendi.
23 *Specialia prædicta, licet sint de jure, non omnia sunt in usu.*
Grassator, ut capite puniatur, tria requirit, & quæ,
Grassatores aliquando fuere pro unico delicto suspensi furcis, & quare.
Latrocinium ubique punitur morte.
24 *An sit grassator, extorquens pecunias a viatoribus, se fingens publicum exactorem.*
25 *Opinio Duardi, quod Reus dicti criminis sit puniendus de concussione.*
Alia opinio Farinacii est, quod talis Reus debeat comburi, ob quandam legem.
Impugnatur opinio Farinacii.
26 *Casus propositus distinguitur.*
Si viator est in casu solvendæ gabellæ, & fictus exactor acceptum pretium gabellæ sibi reservet, hic delinquit crimine peculatus.
Si quid non habet viator obligatum gabellæ, fictus exactor puniendus est de concussione.
27 *Casus varii, in quibus pœnæ latronum exasperandæ.*
28 *Sequuntur aliæ causæ, ob quas latroni est pœna augenda.*
29 *Ob multitudinem latronum potest Magistratus comburi facere villam, in qua receptantur.*
30 *Pœnæ complicum in Latrocinia, quando præcessit tractatus cum latronibus.*
31 *Si non præcessit tractatus, complicibus debetur pœna extraordinaria.*
32 *Latrones non gaudent immunitate Ecclesiæ.*
Similiter nec depopulatores agrorum.
Omnes insidiantes viatoribus in viis publicis, de jure Canonico latrones dicuntur.
Piratæ, qui excommunicantur in Bulla Cœnæ, quinam.

22 QUIA crimen *Latrocinii* horrendum, ac execrandum est, in ejus detestationem, ac punitionem contra regulas juris communis plura specialia excogitata sunt, ut ait, *Bald. in Authent. Sed novo jure. num. 11. V. Item circa. C. de Serv. fugit.* nempe, ut non solum unicuique latrones occidere liceat, *arg. l. 1. & 2. C. Quando lice. uni. sim. Judic. l. Si ut allegas. C. Ad leg. Cornel. de Sicari.* sed & Judex contra eos ordine non servato procedere, & ipsos statim punire queat; *Paris de Puteo. Tract. de Syndic. in V. Latro. il 1. per tot.* nec Judex debeat pati, quod aliquis advocet pro ipsis; *Jacab. Boulen. Jason. Angel. de Malefic. & Carer. apud Carpzou. Quæst. 23. nu. 3.* & possit contra eos procedi etiam die feriato in honorem Domini; *text. in l. Ne quid. §. De iis ff. de Incend. rui. naufrag.* nec ipsis concedatur appellatio a sententia contra se data, *arg. l. Constitutiones. ff. de Appell. Isern. Paris de Puteo, Angel. Carrer. apud Decian. lib. 9. cap.29. num. 17.* sive sint convicti, & confessi, sive convicti, aut confessi tantum fuerint; & quia *latrones* comparantur hostibus Patriæ, & fidei, *arg. Authent. Navigia. C. de Furt.* ideo non sunt sub protectione juris, neque ab aliquo possunt receptari, & si receptantur, receptatores gravissime puniuntur. *Text. in l. 1. l. Si quis Latrones C. de his qui latro. occulta.*

23 Non omnia tamen hujusmodi specialia, maxime quo ad modum procedendi in usu sunt, ut observat *Carpzou. d. quæst. 23. num. 5.* Pœnæ tamen *latronis*, ac *grassatoris*, de jure communi differentes sunt, quod *grassatores* aut spoliant absque armia viatorea in stratis publicis; aut armati id faciunt. Si primum, puniuntur deportatione, aut aliis pœnis citra mortem; si vero secundum, capite puniuntur juxta Textum *in l. Capitalium. §. Grassatores,*

rat, *ff. de Pœn. & in l. Prætor ait* §. *Adversus eos ff. de Sepulchr. violat.* ex quo elicitur, quod, ut aliquis tanquam *grassator* possit capite plecti, juxta jus commune, tria requiruntur; nempe, quod in viis publicis; secundo, quod cum armis viatores spoliarit; tertio, quod pluries commiserit tale crimen. Refert autem *Raynal. Tom. 2. cap. 14. n. 69.* ℣. *Advertendum, quod apud* plures Auctores, qui scribunt casus, in quibus *grassatores* fuerunt capite multati, aut suspensi, aut etiam rota contriti etiam pro unica grassatione; ipse autem *num. 74.* ℣. *Advertendum inquam*, bene ponderat, quod in illis casibus pro uno delicto fuerunt *grassatores* ultimo supplicio affecti, aut ex dispositione Statutorum municipalium, aut ob notabilem quantitatem, seu valorem spolii; aut ob aliam considerabilem circumstantiam, quod verissimum est; nam de jure communi, si desint recitatæ tres conditiones, *grassator* ultimo supplicio non plectitur. Sed quia in plerisque Curiis servantur Statuta, aut consuetudines locorum, Judices in facti contingentia debent illas attendere, non vero commune jus. Pœna autem *Latrocinii* est ubique locorum pœna mortis, cum in eo semper interveniat cædes hominis, ut cum communi scribit *Decian. Tract. crim. lib. 9. Cap. 29. nu. 12.*

24 Intrat hic quæstio non incongrua, an sub nomine *grassatorum* possunt venire illi, qui fingentes se esse exactores gabellarum, vel pedagiorum, (cum tales non sint) extorquent vi pecunias a viatoribus; & qua poena essent puniendi?

25 Respondeo, quod opinio fuit *Duardi in Bull. Cæn. lib. 2. Can. 5. quæst. 13. nu. 8.* ℣. 5. *Limitatur*, quod tales committunt crimen concussionis, & pœna concussorum debent percuti; & talis opinio optimum habet in jure fundamentum, *text. in l. 1. ff. de Concuss.* cum tanquam concussor puniatur, qui *simulato Præsidis jussu* aliquid extorquet. *Farinacius quæst. 173. num. 56.* & *Menochius de Arbitr. Cas. 443. num. 3.* volunt, quod non habentes potestatē exigendi gabellas, si illas exigant, debeant puniri poena combustionis, & se fundant in quadā lege *l. Universi. C. Ubi cau. fiscal.* Sed talis pœna nimia atrox est, & talis lex minime potest iis adaptari. Siquidem illa lex afficit Actores, aut Procuratores Cæsaris, qui injuriis, contumeliis, aut deprædationibus aliquem affecerint; quod crimen gravissimum est, cum redundet in dedecus Imperatoris, cujus Officiales immunes ab omni crimine debent esse. Qui autem fingit se publicanum, non induit personam Actoris, aut Procuratoris Principis, sed Ministrum, & quidem vilem Publicani principalis, qui gabellas Principis conducit; cessat proinde fundamentum applicationis illius Legis.

26 Mihi in hoc casu videretur distinguendum; vel enim, qui se exactorem Publicani principalis fingit, extorquet pecuniam a viatore, qui habet rem, pro qua solvere debet gabellam, & pecuniam in sua bursa ponit, vice eam reponendi in gazophilacium Publicani principalis: vel dum non habet viator quidquam obligatum gabellæ solvendæ, & ille ad extorquendam pecuniam vult sarcinas ejus perquirere cum magno incommodo viatoris, qui vult iter accelerare, & ut a tali incommodo quantocius liberetur, viator dat illi pecuniam. In primo casu, viator obligatur ad gabellā, & illi non fit injuria; sed dum fictus exactor fraudat pretium gabellę, & sibi appropriat, committit crimen peculatus; argumento ejus quod habetur in jure *l. Sacrileg.* §. *Eod. capite. ff. Ad leg. Jul. pecula.* quia aufert pecuniam privatam, quæ Fisco debetur; nam Publicanus principalis, qui conducit a Principe gabellas, succedit in locum Fisci. In secundo casu committit concussionem, & pœna concussorum *l. 1. ff. de Concuss.* debet percuti, quæ arbitraria est. Judex autem debet severius agere; ratio est, quia talis fictus exactor non puram concussionem committit, sed auctam graviori circumstantia, quia usurpat Officium publicum, quod non habet.

27 Pœnæ porro *Latronum* multis de causis debent exasperari, ut docet *Carpzov. Par. p. q. 23. a nu. 6. & seqq.* Prima est, si nimis horribiliter mortem dant viatoribus; puta, si nudatos, ac vinctos, ut non sine horrore aliquando factum audivi, paulatim stilis pungunt, ut lente moriantur; aliquando membratim obtruncant; aliquando vivos exenterant; aliquando ex iis faciunt scopum, in quem colliment ictus sclopporum; aliquando præcipitant ab alto, aut saxo ad collum alligato, in flumen, aut puteum demergunt. Quid autem, si absque alia noxa viatorem in nemore, ac loco, valde distanti a via publica, arbori alligarent, ob quod viator fame moritur, aut feris vivus discerpitur? Dico, atrocissimum super omnia hoc esse *Latrocinium*; licet enim homicidium non sit immediate manu *latronis* consummatum, est tamen mediate, quia ex alligatione cogitur ille aut fame mori, aut vivus a bestiis lacerari, quæ ambo sunt genera horrendissimæ mortis.

28 Alia causa est multitudo delinquentium tali crimine, qui ordinaria poena ab eo patrando non deterrentur. Proinde modernus Rex Franciæ *Ludovicus XIV.* cum nullo modo purgare posset furibus nocturnis *Lutesiam Parisiorum* ex eo, quod ordinariam pœnam furcarum non metuebant, sancivit pro hujusmodi crimine poenam rotæ, qua Reorum viventium membra conterebantur, quæ pœna, cum fuisset cum aliquibus executioni demandata, alios ita terruit, quod amplius talia delicta non fuerint ibi patrata. Verum est, quod Judicibus *inferioribus pœnas* a lege sancitas immutare non licet, cum hoc spectet ad solum Principem, tamen potest eas aliqua circumstantia accidentali addita exasperare; ut nempe, quod Reus, cui ex lege debetur suspendium, trahatur per caudam equi ad patibulum; vel quod forcipibus candentibus torqueatur, aut manus sibi antea amputetur; sive post mortem in patibulo relinquatur, aut in frusta secetur &c.

29 Tertia causa est consuetudo delinquendi, ob eam enim poenæ augeri possunt, *arg. l. Nemo C. de Epi. audi. l. 28.* §. *3. de Pœn.* unde, qui plura *Latrocinia* commisit, gravius castigari debet, quam si semel tantum deliquit. Præterea exasperandæ poenæ causa est, si Reus est ex *latronibus*, qui turmatim loca infestant; incredibile enim pene est, quot scelera committant hujusmodi monstra iniquitatis; nam non solum rapinis, sed stupris, homicidiis, incendiis, direptionibus vastitatem causant, ubi habitant; ex societate enim fiunt magis animosi, & atrociora crimina committunt, & cum multi sint, minus sibi timent a persecutione Curiæ. Ad purgandam autem regionem hujusmodi facinorosis ex *Paride de Puteo Tract. crim. lib. 9. cap 29. num. 33.* docet *Decianus de Syndic.* ℣. *latro il 1. per tot.* quod potest Magistratus comburi facere totam Villam, in qua se recipiunt *latrones*, & etiam ordine non servato, dummodo hoc notorium sit.

30 Quæ autem pœna debetur complicibus *Latrocinii*? Dico, quod, si tractatus præcessit inter

ter principales, ac complices, & hi aliquo modo auxilium præstiterint ante, in tempore, aut post *Latrocinium*, eadem pœna cum *latronibus* puniuntur, ut universaliter docet de omnibus complicibus *Clarus Prac. crim. Qu.* 90. *init.* Sequitur proinde, quod si quis ponitur in excubiis ad observandum, quando perveniant viatores (qui de longe appareant) ad locum, ubi commorantur *latrones*; sive qui manens in caupona, & observavit mercatores, habentes multam pecuniam, & ivit ad commonefaciendos *latrones*, ut essent parati ad eos aggrediendos; sive qui est in turma *latronum*, licet nec manus iniecerit, nec sclopum explodit contra viatorem, qui mansit occisus ab aliis; sive qui post factum recepit in sua Domo *latrones*, spolium servavit, aut illud vendidit, & sic de illo participavit, omnes inquam isti pari pœna *Latrocinii* multandi sunt, cum in illud influxum ex instituto habuerint.

31 Si vero tractatus nullus processit cum principalibus, complices extraordinaria tantum pœna percelluntur. Et sic, qui a *latronibus* ponitur in observatione ad videndum, & nunciandum, quando veniant viatores, ipse autem, accepto ab eis pretio observationis, nihil sciebat de eorum intentione circa homicidium perpetrandum; & qui receptat in sua Domo *latrones*, ut caupo, aut stabularius, & qui res *Latrocinio* partas emit, aut vendit, aut servat &c. extraordinariam tantum pœnam meretur; quia indirectam tantum participationem habet in delicto.

32 Supradictæ quidem pœnæ sunt de jure Civili; de Canonico autem habetur, quod *latrones*, sicut etiam *depopulatores agrorum* non gaudent Immunitate Ecclesiæ *text. in cap. Sicut antiquitus* 17. *qu.* 4. *cap. Inter alia de Immun. Eccl.* hoc vero est, ut notat *Abb. in cap. Inter alia num.*20. *de Immun. Eccl.* ob enormitatem criminis, ac perniciem, quam afferunt Reipublicæ. Notandum tamen, quod nomine *latronum* in jure Canonico veniunt, non tantum, qui occidunt viatores, ut spolient, sicut hucusque dictum est, sed omnes, qui in Stratis publicis insidiantur, vel *habent Arcem*, *aut Castrum*, *& disrobant homines transeuntes*, ut scribit *Abbas*, loco citato *num.* 5. Et manifestum fit ex hoc, quia talis pœna Canonica communis est etiam *depopulatoribus agrorum*, a quibus solæ direptiones alienarum rerum fiunt, absque homicidio. Recitat antem *Decian. Tr. crim. lib.* 9. *Qu.* 29. *num.* 11. *Andræam Siculum in cap. cum sit generale nu.* 240. *de For. compe.* dicentem, quod *latrones* excommunicantur in die Jovis sancti ab ore *Papæ*, & quod *Hostiensis* ait, quod ter in anno excommunicantur ore Summi Pontificis. Sed falluntur in hoc, qui asserunt, *latrones* esse excommunicatos a *Papa*. Soli enim Piratæ, seu latrunculi Maris excommunicantur; & neque omnes, sed tantum illi, qui decurrunt Mare Tyrrhenum a *Monte argentario* usque *Terracinam*, ut patet ex *cap.* 3. *Bullæ Cœnæ*.

§. VII. Carcerum violatio.

SUMMARIUM.

1 *Definitio criminis violationis Carcerum.*
Eripere quid significet,
2 *Multipliciter Carcer violatur, & quomodo.*
3 *Casus, in quibus Carcerum violatio non est criminalis.*
Iniuste detentus in Carcere, potest eum rumpere & fugere.
Ut locus sit tali fugæ, iniustitia detentionis debet esse notoria.
Si iniustitia carcerationis est tantum probabilis, non licet fugere a Carcere.
4 *Idem Crimen est eruere aliquem e Carcere, & captum e manibus familiæ eripere.*
5 *Non exacte æquale crimen est eximere aliquem e Carcere, & de manu birruariorum.*
Carceres æquiparantur muris Civitatis.
Quare Carceres dicantur sancti.
Carceribus ædificium privatum nequit coniungi, aut appodiari.
Sola auctoritate publica possunt Carceres reædificari.
Muros Civitatotis transgrediens, capite punitur.
In fractura Carceris duo crimina concurrunt.
6 *Opinio Caballi explosa.*
Carcer importat locum custoditum sub vectibus, & seris.
Qui eximit retentum, aut custoditum de mandato Judicis tantum in aliquo loco, non ita delinquit, sicut eximens existentem in Carcere.
7 *Ex quibus aggravetur Crimen violationis Carcerum.*
8 *Eximens carceratum falso mandato Judicis, plus delinquit, quam eximendo fraude, vel astutia.*
9 *Diversi gradus gravitatis Criminis in eo, qui se, vel alium eximit e manu familiæ juxta diversos casus.*

1 Crimen *violationis Carcerum*, de quo in paragrapho præsenti loquimur, ita potest commode definiri, nempe *Exemptio dolosa hominis, detenti in fortiis publicæ potestatis*. Potuisset forte magis proprie dici *ereptio dolosa*, sed consulto posuimus *exemptionem*, ut definitio convenire posset cuicunque violationi *Carcerum*; siquidem *eripere*, a quo ereptio, prout *text. in l. Sed eximendi ff. Ne quis eum qui in jus voca.* habetur, *est de manibus auferre per raptum*; *eximere vero quoquomodo auferre*.

2 Dicimus ergo *exemptio*, ut comprehendamus casum, non tantum, quando quis, vi adhibita, frangendo *Carceres*, eximit carceratum; sed etiam, quando astutia, aut fraude dat commodam fugiendi carcerato; aut ei subministrat instrumenta ad fugam, ut funem, scalas, ferrum ad frangendos parietes &c. in his enim casibus semper *Carceres* violantur, & talia subministrantes carceratis, idem crimen cum fugientibus committunt. *Bertazzol. Cons. crim.*35. n.16. *& seqq. Menoch. de Arbitr. Cas.*301. *num.*21. *Farinac. Quæst.*30. *nu.* 97. *Caball. Cas.* 8. *num.* 18.

3 Dicimus secundo *dolosa*, ad denotandum, quod non omnis exemptio carcerati a *Carceribus*, aut a fortiis publicæ potestatis, criminalis est, sed illa tantum, quod dolo malo committitur. Proinde non diceretur violare *Carcerem*, qui ingruente incendio vicinarum ædium, cum evidenti periculo, ne carceratus incendio periret, (nec in promptu esset Custos, qui clavibus *Carcerem* referaret) ostium Carceris prosterneret, etiam privata auctoritate, si etiam Iudex esset absens. Ratio est, quia tunc non fieret Principi iniuria, cum ad solam salutem carcerati, non autem ad illum subtrahendum potestati Principis, *Carcer* aperiretur. Quod etiam verum est de iniuste detento in *Carcere*, quia iste potest, frangendo ostium, aut perforando muros, *Carcerem* violare, ac fugere impune, ut cum om-

mni

omni docet *Clar. Pract. crim. Q.21. n.26. ¶. Sed quando fuit.* Hæc tamen conclusio verificatur, quando injustitia *carcerationis* est notoria, ut post *Guazzinum. Reor. Defens. 5. cap.4.num.43.* & *Mullerum Tract. de Fugitiv. Tit. de fuga arrestator.* §.31. firmat *Raynaldus Observ. crim. Tom.1. cap.3. §.2. num.38.* aliter contraria sententia, quam propugnat cum *Boer. & Farinac. Caballus Cas. 42. num. 2.* verior est, quando nempe injustitia non est evidens, & notoria, sed tantum probabilis, ac dubia. Et pariter non esset *dolosa exemptio* in eo, qui de manu Curiæ Laicæ eximeret Clericum, aut jam carceratum, aut de proximo carcerandum; nam in Clerico est jus, ut non possit a Laicis capi, aut conveniri; *non videtur vero*, ait Textus *in l. Nam cum uterque. ff. Ne quis eum qui in jus, vi eximi eum, cui sit jus ibi non conveniri*.

4 Dicimus tertio, *hominis detenti in fortiis publicæ potestatis*, ut comprehendantur omnes casus, in quibus potest cadere crimen, de quo tractamus. Sciendum igitur, quod juxta Doctores *Add.adGuid. Papæ Decis.579. in V. Crim. læs. Majest. lit. B. Bart. August. de Arim. Jas. Clar. & Farinac. apud. Caball. Cas.8. num.1.* idem crimen incurritur, quando frangens *Carcerem* publicum, se ipsum, aut alium eximit, & quando e manibus Ministrorum justitiæ eripit. Ratio est, quia iniuria fit Principi, æqualiter ejus potestatem violando: perinde enim est, quod aliquis jam sit carceratus, hoc est in publica custodia clausus, & quod sit in manibus familiæ ligatus in via ad *Carceres*; nam æquali modo ille amisit libertatem, sibi ademptam a potestate Principis.

5 Tamen dici potest, quod non exacte æquale sit crimen ejus, qui aut se, aut alium clausum in *Carcere* eximit cum fractura, aut sine ea, & ejus, qui jam captum se, aut alium de manu satellitum eripit. Ratio est, quia, ut patet ex jure *l.Sanctum. ff. de Rer. divis.* §. *Sanctæ Institi eo. tit.* muri, portæ Civitatis, & *Carceres* publici æquiparantur, & dicuntur *sancti*, non quidem, quod speciali cultu sint Deo dicati, sed quia sunt res *sanctione*, ac firmitate legum roboratæ, & jussæ custodiri ab injuriis hominum *Sancitis* pœnis contra violatores, ut probat doctissimus Amicus meus *Jo: Baptista Pacichellus Tr. de Distant. cap 5. num.4.* post *Oynotimum in §. Sanctæ. Inst. de Rer. divis.* Proinde non solum non possunt violari, sed nec possunt occupari ab aliquo privato, coniungendo sibi aliquod ædificium, vel aliquo modo appodiando, ut habetur ex jure *arg.l.Omnes.l. Ædificia. leg. Quicunque.C. de Oper. publi.* imo nec possunt reparari, aut si muri collapsi sunt, privata auctoritate queunt reædificari, *text.in l. Sacra.* §. *Muros ff. de Rer. divis.* Et si quis muros Civitatis transilit, aut scalis adhibitis prætergreditur eos, dicitur violare, unde & capite punitur, *text. in l. final. ff. de Rer. divis.* Quæ dicuntur ergo de muris Civitatis quadrant etiam pro *Carceribus*, & ita sola *Carcerum* violatio, aut per fracturam parietum, aut per prostrationem ostii, aut per rupturam cancellorum, aut per fugam ab ipsis contra imperium Principis, erit ex se delictum. Si igitur fracto *Carcere* quia eximatur, duo concurrunt crimina, unum est violatio *Carceris*, aliud est exemptio carcerati a fortiia publicæ potestatis. Quando autem e manibus birruariorum captus eripitur, unum tantum committitur crimen, puta, iniuria facta publicæ potestati, proinde gravius evadit primum, quam secundum delictum.

6 Ex hoc eodem principio resolvitur, quod non subsistit opinio *Caballi Cas.8. n.13. & 14.* qui vult, quod idem sit delictum ejus, qui vi eximit *carceratum*, vinculatum, compeditum &c. sicut qui eximit retentum solummodo in Palatio, Camera, aut alio loco, assignato a Judice pro *Carcere*, ex eo, quod *Carcer* est omnis locus, a quo quis ad libitum voluntatis suæ recedere non potest. Sed fundamentum talis sententiæ ruit ex hoc, quod ex *Sanctoro Par.1. Tit. Carcer. nu.10. & 11. de Pæn.cap.4.init. fol.132. 133.* docuimus, quod *Carcer* importat locum custoditum sub vectibus, & seris. Subiungimus modo, quod, si nomine *Carceris* veniat quivis locus, a quo quis exire prohibetur, ut cum *Calvin. Lexic. V. Carcer.* sentit *Caballus*, prohibitio non intelligitur de ea, quæ verbali, aut scripto mandato Judicis fit, sed de ea, quæ procedit a reali impedimento, per quod carceratus inde abire prohibetur; subiungit enim *Calvinus*, dicitur Carcer, *quasi coarcer a coercendo, ut docet* Varro, *quod vincti in eo custoditi prohibentur exire*. Concedimus ergo, quod, si quis vinctus catenis, aut stipatus militibus custoditur, ille in quovis loco sit, dicatur carceratus; non autem sic, si de mandato Judicis tantum, corpore alioquin liber, in alio loco detinetur. Sequitur proinde, quod, si de loco tali contra mandatum Judicis discedit, delinquit ex inobedientis erga Judicem: sed, si fugit a publico *Carcere*, ipsi facit iniuriam, & etiam mandatum Judicis transgreditur, & ita duplex delictum comittit, & similiter est dicendum de illo, qui carceratum in publica custodia, aut in alio loco, de mandato Judicis sequestratum, inde eximit; nam in primo casu dupliciter, in secundo vero simpliciter delinquit, & sic gravius in primo, quam in secundo.

7 Differentiatur pariter hoc delictum in gravitate, juxta diversas circumstantias, quibus committitur. Nam, si carceratus, aut alius, *Carcerem* frangit, fodiendo parietem, aut prosternendo ostium, aut alio modo violento, & sic carceratus evadit, atrocius crimen committit, quam si aperto ostio, carceratus evadit; aut alius Custodem Carceris deludit, astutia eum detinendo collocutionibus, ludo, compotatione &c. donec carceratus nactus commoditatem ostii aperti fugit. Ratio est, quia in primo casu intervenit vis, quæ de se crimen est, quod non est in secundo, quod firmat etiã *Garon. ad Nov. Const Mediolan. l.4. Tit.6. de Pœn. Art.113. n.2.*

8 Quid autem, si eximens carceratum fraude uteretur, nempe falsificando mandatum Judicis de excarcerando detento? Dico, quod gravius delinqueret, quam si astutia, aut ingenio tantum uteretur. Ratio est, quia crimine falsi etiam delinqueret, ultra procuratam excarcerationem, & sic gravius puniri deberet, ut sentit etiam *Raynald. Tom.1. cap.3. §.2. n.253.*

9 Sequitur ex his, quod pariter gradatio delictorum alia, & alia datur in eo, qui, se, aut alium eximit a familia, quæ nondum apprehendit actualiter, sed est de proximo illum apprehensura, quia adhoc eum persequitur; si enim apprehendendus simpliciter fugit, in nullo delinquit; siquidem naturalis juris est, malo se subtrahere. Si familiæ resistit se excutiendo e manibus eorum, percutiendo pugnis, calcibus, morsu &c. delinquit quidem, minus tamen, quam si armis minaretur, & gravius delinqueret, si quempiam armis vulneraret, mutilaret, aut occideret, ut in simili docet *Clar. quæst.29. ¶. Quæro etiam.* Pariter, si alius impedit familiam,

quo-

quominus illum capiat, retinendo satellites, ne possint persequi fugientem, minus delinquit, quam si armis eis minetur, aut terreat. Et minus etiam delinquit impediendo, ne quis capiatur, quam jam captum eripiendo, aut carceratum eximendo. Ratio est, quia, licet de proximo accingendus habeatur pro accincto, *l. Ex eo tempore. ff. de Testam. milit.* tamen hoc non verificatur, ubi agitur de pœna infligenda, tunc enim de proximo accingendus non habetur pro accincto, ut ait *Felin. in cap. Eam te. n 16. ℣. Tamen diversis modis. de Rescript.* Pœnæ igitur, latæ contra eximentes carceratum, non possunt convenire eximentibus carcerandum de proximo, quia actus nondum perfectus est, & quamvis carceratio esset proxima, tamen potuit ex alia causa impediri, antequam consumaretur; & sic minus delictum est impedire carcerandum, quam eximere carceratum.

Probatio.

SUMMARIUM.

10 *Visitandum corpus delicti, si violatio Carceris relinquit vestigium post se.*

11 *Quando præsumatur carceratum evasisse e Carcere ob negligentiam Custodis.*

12 *Diligentia adhibenda a Custode Carcerum, ne carcerati possint evadere.*

13 *Quid agendum, si fractura Carceris apparet facta deforis.*

14 *Si nulla apparet negligentia Custodis, & quod ei facta sit fraus, aut violentia, quomodo se gerat Judex.*

10 Circa Probationes hujus delicti advertendum, quod aut illud reliquit vestigium post se, aut non. Si primum, puta, quia inventus *Carceris* murus pertusus; ostium prostratum, aut combustum; cardines avulsi a muro; cancelli ferrei fracti &c. aut si carceratus, qui, ut fugeret, violentiam intulit Commentariensi, hoc est carcerum Custodi, eum vulneravit, mutilavit, aut occidit &c. aut si dum carcerandus ducebatur ad carceres, vel ipse, vel alii occiderunt, vulnerarunt &c. aliquem a satellitibus &c.; in casibus describendum est corpus delicti per *visum, & repertum*, & adhiberi Periti, ut judicium ferant de qualitate vulnerum &c. aut si fractura facta est a parte interna *Carceris* ab ipsomet carcerato; aut forinsecus ab alio, qui eum juvavit in fuga, ut *Par. p. Tit. Corpus n.2.* dictum est.

11 Si fractura nulla invenitur, & ostium apertum; corpus delicti, nempe fuga carcerati, constare debet per Testes, qui deponant, se in sero vidisse carceratum, existentem in carceribus, qui modo ibidem non reperitur &c. Tali casu præsumitur, carceratum fugisse ex negligentia Custodis, *arg. tex. in l. Eos. & l. final. ff. de Custo. Reor. & l. Divus. in fin. ff. de Offc. Præf. Boss. Tit. de Carcer. n. 11.*, & ipsi incumbit onus probandi, se omnes diligentias consuetum esse quotidie facere, & etiam illo sero fecisse. Quod, si non probet, succumbit poenis, ut infra dicetur.

12 Si vero fractura facta deprehenditur a carcerato ipso, adhuc militat præsumptio negligentiæ contra Custodem; nam debet iste, quando aliquem recepit sub sua custodia in carceribus, diligenter perquirere, an habeat absconditum sub vestibus aliquod ferrum, *Berar. Specul. visitan. cap. 20. de Commentarien. num. 26.* debet invigilare, ne carcerati habeant in carceribus, neve ad eos deferantur gladii, parvi pugiones, aut aliud genus ferri, aut venenum, *text. in l. Carceri. ff. de Custod. Reor.* proinde debet frangere panes, & pullos, ac artocreas (Italice *pasticci*) quæ ad carceratus deferuntur, & scrutari ea diligenter, an limæ, præsertim surdæ, ad eos portentur, absconditæ in cibis, & præsertim in lagenis testeis vini. Debet rimirari diligenter culcitras, lectum, lodices, & omnem supellectilem carcerati; observare quotidie parietes, solum, fornicem carceris, an nempe aliquod indicium fracturæ apparest; item cancellus fenestrarum tentare, percutiendo eos baculo ferreo, aut malleo, ut noscat, si integri sunt; pariter visitare compedes, numellas, ac catenas, si sanæ sint, an limatæ; itidem tollere a parietibus carceris omnes tabulas pictas, aut etiam chartas cum Imaginibus Sanctorum, vel saltem eas amovere, & scrutari, an illis tegatur aliqua fractura parietis; nam aliquoties factum est, quod sub specie devotionis tales imagines a carceratis fuerint muris carcerum affixæ, & tamen non fuit, nisi, ut iis tegeretur fractura muri, quam paulatim faciebant, & per quam evaserunt. In summa omnes diligentias, quas multis citatis *Severin. Pegas. Berar. Abavo. Carenb. Farinac. Perez. Aretin. & Danza.* describit, *Raynald. Tom. primo cap. §. 2. num. 262. & seq.* servare debet Custos, ut se indemnem servet, aliter fuga carcerati sibi adscribetur.

13 Si autem fractura facta est deforis, attendendæ sunt circumstantiæ facti, & observandum, an culpa aliqua Custodis intervenerit, quod etiam spectandum est, quando nulla fractura est facta, sed ostium apertum est adulterinis clavibus, aut grimaldellis. Nam culpa aliqua Custodis potest esse, dum non dormivit nocte illa in Camera sua solita, contigua Carceribus, ex qua audire potuisset strepitum, qui causatur ex tunsione muri, aut terebratione, dum fractura fiebat, sed nullo substituto sibi Custode, pernoctavit in caupona, aut ludo, aut lupanari, aut fuit ad choreas. Pariter, si negligenter custodivit claves *Carcerum*, relinquendo eas in loco, in quo potuit cera, aut alia materia molli earum haberi impressio, qua potuit faber ferrarius alias claves similes facere, dum ipse tenetur claves aut nunquam a se dimittere, aut in loco tuto, ac secreto, eas sub aliis clavibus custodire.

14 Si vero nulla intervenit negligentia Custodis, quia ille violenter ligatus est a nonnullis larvatis, qui ex improviso in illum irruerunt, apposito ad jugulum pugione, si clamaret, aut vociferaret, mox ademptis sibi clavibus *Carcerum*, illos aperuerunt: aut si alto sopore dormiebat, eo quia in cœna vinum bibit, sibi delatum a quodam incognito, qui nomine alicujus Amici ejusdem Custodis, dono missum dixit; vinum autem illud opio erat conditum, & interea fractura *Carceris* facta est &c. tunc debebit Judex venari auctores delicti per conjecturas, indicia, adminicula, præsumptiones, & procedere, prout fit in aliis delictis difficilis probationis, & circa hoc nihil speciale habetur.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

15 *Pœnæ violationis Carcerum variandæ pro varietate casuum.*

 16 Pœ-

16 *Pœna ejus, qui fugit e manibus familiæ.*

17 *Pœna carcerati ob causam Criminalem, si fugit cum fractura Carceris.*

Taliter fugiens habetur pro confesso de Crimine, ob quod fuit carceratus.

Impugnatur proxima conclusio.

18 *Senatus Mediolani Praxis circa eum, qui fugit, ut præfertur e Carcere.*

19 *Communis sententia, quod quivis fugiens e Carcere cum fractura, capite sit puniendus.*

Impugnatur talis sententia.

Supplicium quid importet.

Concluditur, quod pœna frangentis Carcerem est Judici arbitraria respectu fugientis.

20 *Si sic fugiens occidit Custodem, qui voluit fugam impedire, debetur mors.*

Si Custos tantum vulneratus est, quæ pœna debeatur.

21 *Pœna frangentis Carcerem, & fugientis, qui carceratus erat pro causa Civili.*

22 *Fugientis e Carcere, nulla facta violentia, nulla est pœna.*

Historia de astutia duorum, qui sine violentia fugerunt e Carcere.

Monitum ad Carcerum Custodes.

23 *Attentantes fugam cum fractura, quomodo puniendi.*

Praxis circa hoc Senatus Mediolanensis.

24 *Pœna Custodis Carcerum, habentis culpam in fuga carcerati.*

Opinio Carpzovii, quod, si Custos est in culpa dolosa, arbitrium Judicis in eo puniendo extendatur tantum ad fustigationem.

25 *Impugnatur talis opinio.*

Effractores Carceram puniendi pari pœna cum carceratis fugitivis.

Magis delinquit Custos cooperando fugæ carcerati, quam alias.

Pœna mortis, quando danda Custodi, dolose cooperanti ad fugam carcerati.

26 *Pœnæ Custodis in culpa tantum de fuga carcerati, quomodo temperandæ.*

Casus fortuitus non punitur.

27 *Pœnæ cooperantium ad fugam carcerandi, aut carcerati.*

Eripiens de manu familiæ injuste captum, non est puniendus.

Historia S. Contradi Placentini.

28 *Ereptio de manu familiæ, ut sit licita, supponere debet injustitiam detentionis.*

In dubio de injustitia capturæ, præsumptio stat pro Judice.

29 *Opinio de pœna eximentis captum pro causa Civili, sive fiat cum, vel sine armis, improbatur.*

Pœnæ legis Juliæ de Vi publica, aut privata, non sunt in usu.

Eximens captum pro causa Civili, majorem pœnam meretur, quam relegationis.

30 *Eximens captum pro debito, tenetur ad solvendum debitum creditori, magis quam si esset fidejussor.*

Talis eximens non admittitur ad probandum, quod exemptus non esset debitor.

Si plures sint eximentes, ut præfertur, omnes tenentur in solidum ad solutionem debiti.

31 *Eximens e manibus familiæ captum ob causam Criminalem.*

32 *Eximens carceratum ob Crimen læsæ Majestatis, puniendus pœna læsæ Majestatis.*

33 *Arbitrium Iudicis contra eximentem carceratum ob causam Criminalem, quo casu extenditur ad mortem.*

34 *Quid juris, si eximens captum ob causam Criminalem, esset fœmina.*

Historia mulierum quarundam, quæ captum eripuerant de manu familiæ.

35 *Puniendæ tali casu sunt mulieres, ut viri.*

Ratio diversitatis sexus habenda tantum in casibus expressis in jure.

36 *Pœnæ eximentis carceratum ob causam Criminalem.*

Datur distinctio inter simpliciter carceratum ab eo, qui sententiatus, convictus, aut confessus est.

37 *Atrocitas Criminis eximentis carceratum, e quo emergat.*

38 *Impugnatur supra data distinctio.*

Ostenditur, quod par injuria fit Principi, eximendo carceratum simpliciter, sicut si iste est sententiatus, aut convictus &c. de delicto.

39 *Continuatur impugnatio supra datæ distinctionis circa carcerati qualitatem.*

40 *Pœna eximentis carceratum quavis de causa est arbitraria Iudici.*

Arbitrium tali casu quomodo regulandum a Iudice.

41 *Pœnæ sunt temperandæ cum eximente carceratum, si ille movetur ex amore, amicitia, charitate, aut misericordia.*

Motiva prædicta debent probari.

42 *Qua pœna puniendus, qui venenat consanguineum suspendendum, quia eum nequit de Carcere eximere.*

43 *Opinio communis est, quod sic venenans plecti debet pœna homicidarum.*

44 *Occidentes hominem ex intentione non mala, evadunt pœnam ordinariam homicidij.*

45 *Venenans consanguineum, damnatum ad mortem, ad evadendam infamiam familiæ, evadit pœnam ordinariam homicidij.*

Incommoda, & damna, quæ subeunt cognati, & agnati ejus, qui manu carnificis fuit interemptus.

46 *Pœna Custodis Carcerum, aut alterius Officialis Curiæ, qui concumbit cum Muliere carcerata.*

47 *Variatur talis pœna juxta consuetudinem Tribunalium.*

48 *Pœnæ Canonicæ contra eximentes capiendos, aut captos e fortiis Sancti Officij cum fractura Carcerum, vel sine.*

49 *De pœnis Regularium fugientium e Carcere, aut eximentium carceratos, remissive.*

15 VAriantur pœnæ violationis *carcerum* multipliciter tum ratione personarum; tum ratione causæ carcerationis; tum ratione modi, quo committitur delictum. Ratione personarum, nempe, an sit carceratus, qui fugit, an alius, qui fugæ auxilium præbet: ratione causæ carcerationis, puta, an sit civilis, an criminalis: ratione tandem modi, nempe, si fiat per astutiam, aut per vim: si cum fractura, vel non: si tempore diurno, an nocturno, & de his suo ordine dicemus.

16 Incipiendo igitur ab eo, qui fugit e manibus familiæ, dico, quod, si nondum actualiter captus est, sed familia ipsum persequitur, ut apprehendat, ille vero fugit, & pedum velocitate se subtrahit a persequentibus, nullam pœnam, nec de

jure,

jure, nec de consuetudine incurrit. Ratio est, quia de hoc casu nulla extat sanctio poenalis; fugere autem ad se præservandum ab imminenti malo, cum sibi sit proficua, & nulli noceat, inculpabilis, & proinde etiam impunibilis est. Si autem jam captus est, & facto impetu, se excutit de manibus familiæ, & fugit, scribit *Clar. Pract. crim. Quest.* 29. ℣. *Quæra etiam*, quod pœnam meretur paulo minorem, quam si fugeret a *carceribus*; nam, ut diximus supra *num.* 4. fugere de manibus familiæ, & se eximere a *carcere* parificantur. Sed salvo meliori judicio, dicerem, nullam omnino pœnam mereri, & de consuetudine ob talem fugam nulla pœna infligitur. Ratio est, quia sicut ob naturalem defensionem sibi licitum est vi, ac velocitate pedum uti, ne capiatur, ita etiam licitum erit vi totius corporis se excutere e manibus eorum, qui non perfecte apprehendisse videntur, ex quo e manibus eorum elabitur. Intelligo autem *se excutere*, quando aut per vestes, aut per crines est ab uno satellitum appreheusus, aut etiam brachiis cinctus, dum alius catenam parat, ut liget; captus vero virium nisu se eripit de manibus tenentis. Nec verum est, quod tali casu possit dici, quod fugiens ita delinquat, ac si fugeret a *carcere*. Quia in *carcere* est perfecte captus, ita ut sine fractura, aut aperitione *carceris* evadere nullo modo nequit; non sic autem in casu, in quo, dum retineri non potuit, nequit dici perfecte captus. Quod, si iste perentit satellites, ut eum relaxent, aut armis resistat, minetur, multo fortius, si terreat vibrando &c. tunc pœna debetur, ac si e *carcere* aufugisset, & sic punitus fuit quidam a *Senatu Modialanensi*, quia evaginaverat ensem, & familiæ resistentiam fecerat, ut *ex Bossio Tit. de Captur. num.*17. *& seqq.* recitat loco citato *Clarus*.

17 Si vero carceratus ob causam criminalem frangit *carcerem*, & fugit, si iste nondum est condemnatus pro crimine, ob quod detentus est, juxta Doctores communiter, *Pertand. Pract. crim. Regul.* 142. *n.* 3. *Boss. Tit. de Carcerat. n.* 12. ℣. *Nec sufficeret. Angel. de Malef. V. Quod fama n.*82. ℣. *Tertia quod. Menoch. de Arbitr. Cas.* 301. *n.* 5. *Clar. qu.* 21. *n.* 25. *apud Caball. Cas.* 8. *n.* 30. prima pœna est, quod habeatur pro confesso de delicto principali, ob quod detentus est. Sed talis pœna irrationabilis est, & nullo claro juris fundamento innititur. Ratio est, quia sequeretur, quod idem prorsus delictum puniretur diversis pœnis, & quod ex sola probatione præsumptiva inferretur pœna ordinaria, quæ ambo absurda sunt. Nam idem prorsus crimen committit fugiendo a *carcere* damnandus de parricidio, & sententiandus de homicidio in rixa; si ergo ambo fuga confiteri censentur delictum, idem prorsus in gravitate crimen (nempe fuga) punietur diversis in gravitate pœnis, in uno quidem pœna parricidii; in alio autem simplicis homicidii. Pariter fuga Rei carcerati non potest facere, nisi probationem præsumptivam de delicto, ob quod carceratus est: & quidem præsumptio hæc non est juris, cum de ea non extet lex, sed hominis tantum; ergo ex præsumpta tantum confessione Rei non poterit dari talis pœna, quæ requirit plenam probationem ex vulgatis.

18 Amplissimus proinde *Mediolanensis Senatus* Teste *Claro Pract. crim. Quæst.* 21. ℣. *Tertio autem modo*, illi communi conclusioni minime adhæret, dum captis a fuga e *carceribus* non infligit pœnam delicti, ob quod detinebantur, sed tantum gravius torquere eos jubet, quia talis fuga facit novum indicium delicti principalis.

19 Secunda pœna est, quod tam ille, qui sententiatus adhuc non est, quam ille, qui jam est sententiatus, debent capite puniri juxta dispositionem Textus *in l.* 1. *ff. de Effractor.*, quem communiter intelligunt Doctores *Marsil. Menoc. Boss. Bertrand. Cuman. apud Caball. loc. cit. num.* 28. de pœna ultimi supplicii. Sed re vera Textus illo non habet expresse, quod tales effractores ultimo supplicio puniantur, sed ait simpliciter ibi in principio Ulpianus, *de effractoribus, qui carcere effracta evaserunt, sumendū supplicium*. Porro *supplicium* idem importat, quod pœna, ut argumento juris *l. Magistratibus. ff. de Iurisdict. omn. Iudic.* scribit *Calvinus in Lexico V. Supplicium nostris*, unde, quando lex sancit pœnam mortis, non dicit absolute *supplicium*, sed addit *ultimum*, prout dicit Celsus I. C. *text. in l. Vltimum ff. de Pœn.*. Dum igitur dicit ibi *Vlpianus, sumendum supplicium* simpliciter, idem est, ac si diceret sumendam esse pœnam, sed non explicat quam. Verum est, quod expost recitat sententiam *Saturnini*, qui sensit, tales Reos capite puniendos; talem tamen opinionem non approbat: imo in fine illius legis ait, *Oportebit autem æque & in effractores, & in cæteras suprascriptas, causa cognita statui, prout admissum suggerit, dummodo, ne quis in plebeis operis publici pœnam, vel in honestiore relegationis excedat*. Quid clarius? Sequitur ergo, quod ex tali Textu, quem ponunt pro suo fundamento prędicti Doctores, non habetur pœna ultimi supplicii contra tales effractores carcerum. Unde æquior est alia sententia, quam approbatam a consuetudine, post *Farinacium Quæst.* 30. *num.* 22. ℣. *Primus erit*, tradit *Caballus cas.* 42. *num.* 5. quod nempe talium pœna sit Judici arbitraria.

20 Quod si carceratus, fugere volens fracto *carcere* vulneraverit, mutilaverit, aut interfecit Custodem qui voluit eum retinere, quę pœna tunc debebitur? Dico, quod debet ultimo supplicio affici, si mors Custodis secuta est; quia, licet homicidium non fuerit appensatum, & videatur factum ad defensam, pro quo deberentur tantum triremes, tamen, quia simul cum homicidio cumulatur aliud delictum, nempe fuga cum fractura, debetur omnino mors, ut dicunt Doctores. *Iodoc. Pract. crim. c.* 18. *Rubr. de Effractor. carcer. Vitalin. de Malefic. Rubr. de Carcer. priva. vel fract. num.* 8. *Matthen de Re crimin. Contr.* 17. *nu.* 14. *apud Raynal. Tam.* 1. *cap.* 3. §. 2. *nu.* 33. *circ. med.* Opinatus est autem *Farinac. quæst.* 30. *num.* 203. *apud Raynal. loc. cit.* quod deberetur pariter mors, si Custos remaneret tantum vulneratus, quia Judex, cujus arbitrio commissa est pœna taliter fugientium, potest arbitrium extendere usque ad mortem. Sed talis opinio tenenda non est; quia pro vulneratione tantum, nunquam indicitur pœna mortis, sicut neque pro fuga, & sic ex complicatis delictis bene potest arbitrari pœnam graviorem in eadem specie, puta, citra mortem, non autem ultra eam. Siquidem arbitrium Iudicis non potest extendi usque ad mortem inclusive, ut quatuordecim Classicis Doctoribus a se citatis, firmat *Clar. Pract. crim. qu.* 31. ℣. *Arbitrio atque balia*, qui ait, ab hac sententia communi, & mitiori non esse in praxi recedendum.

21 Si autem carceratus, qui fugit, ut præfertur, detinebatur ob causam Civilem, quæ pœna ei debebitur? Respondeo cum *Caball. Cas.* 8. *n.* 34., &

incendium datum per injuriam affectatam, nempe dolosam, punitur aliis pœnis, quam *Legis Aquiliæ*.

32 Ex *culpa* tandem *levissima* secuto incendio, nulla pœna criminalis incurritur, ut, pluribus citatis, testantur *Farinacius quæst.* 110. *num.* 30. ac *Panimollis Decis.* 55. *Adnotat.* 1. *n.* 34. qui addunt, quod tale incendium nec admittit condemnationem ad refectionem damni, si *culpa* sit in omittendo. Sed hoc secundum dictum admittendum non est; nam naturalis ratio dictat, quod aliqua pœna culpam sequatur. Quamvis ergo levissima sit culpa, pœna tamen correspondens danda est; & sicut ob culpam levem, ut dictum est, compensatio damni debet esse in duplum, ita ob levissimam debet fieri in simplum, & ad æqualitatem damni secuti; & universaliter damnum, incendio datum, semper, & in omni casu emendandum est, sive dolo, sive culpa lata, levi, vel levissima causatum sit, ut post *Salycetum*, *Menochiam*, & *Afflictum* firmat *Caballus cas.* 22. *num.* 6.

33 Pro incendio casuali, seu fortuito nulla pœna datur, nec etiam quis tenetur civiliter ad resarciendum damnum, ut habet *Gloss. in l. Qui ædes, in V. casu. ff. de Incend. rui. naufrag.* Si autem aliqua *culpa* præcessit incendium, quod ab ea ortum est, de sequuto incendio tenetur quo ad damna, ut placuit *Bartolo in l. Si ut certo. §. Sed interdum. ff. Commoda*, & habet expresse Textus *in l. Si fortuito. ff. de Incend. rui. naufr.* Ratio est, quia *culpa* illa causam incendio dedit, ut proinde culposum evadat incendium. Exemplum est in eo, qui domum conduxit apposito pacto, ne in ea paleas collocaret. Quod, si contrafecit pacto, paleas in ea ponendo, ex quibus fortuito causatum est incendium, hoc profecto culposum erit, & de eo tenebitur conductor.

§. VI. Latrocinium.

SUMMARIUM.

1 *Quare præsens paragraphus sit formatus.*
2 *Quomodo differant inter se grassatio, Latrocinium, robario, rapina, prædatio, assassinium.*
Diversæ opiniones circa differentiam prædictorum.
3 *Derobatio, robaria, & rapina sunt sinonyma.*
Rapina quid sit, & quid importet.
Grassationis definitio.
Latrocinium quid sit, & quomodo differat a grassatione.
Latrones in jure, qui habeantur.
Prædo, & latro idem est.
Assassinium quid sit, & quomodo differat a prædictis.
Ex usu loquendi pro eodem accipitur assassinus, latro, prædo, grassator, derobator.
Titulus cujusvis criminis investigandus est.
Cognito nomine criminis, cognoscitur lex; & lege cognita, cognoscitur pœna.
4 *Definitio Latrocinii, & grassationis.*
Latrones sunt, qui mortem hominis affectant.
Latrocinium per quid differat ab aliis speciebus homicidii.
5 *Opinio Carpzovii, quod Latrocinium sit homicidium factum contemplatione cujusvis lucri.*
Impugnatur talis opinio.
Lucrum intentum a Latrone est ex solo spolio occisi.
Jura, actiones, res immobiles non dicuntur rapi, sed invadi.
6 *Latrocinium non alligatur loco.*
Grassatio debet fieri in via publica, ut talis sit.
Latrocinium aggravatur ratione loci.
Loca, quæ gravant Latrocinium, sunt via publica, domus occisi, & domus homicidæ.
7 *Latrocinium proditorium quando fiat.*
8 *Ad Latrocinium sufficit, quod homicidium fiat sola spe lucri, licet hoc non sequatur.*
Gravatur Latrocinium, si scienter, ob parvum lucrum homicidium committatur.
9 *Latro non est, qui viatori dormienti in via publica, pecuniam, aut aliud surripit.*
10 *An Latrocinium sit, si quis insidians viatoribus, ad eos spoliandum, tantum occidit unum ex istis, qui voluit armis rem suam defendere.*
11 *Respondetur distinguendo.*
Si occidit ob spolium intentum consequendum, est Latrocinium.
Si occidit ad defensionem propriam, minime, & quare.
12 *Monitum ad Judices, ut exquirant a Latrone finem, quare occiderit.*
13 *Duo casus proponuntur.*
14 *Volens occidere, & spoliare, si spoliavit, & vulneravit, sed mors secuta non est, Latrocinium perfectum non est.*
Non intrat hoc casu pœna ordinaria Latrocinii.
Non intendens occidere, leviter tamen vulneravit viatorem, & spoliavit, Latrocinii ordinariam pœnam non subit.
15 *An Latrocinium committat grassator, qui, ut retineat spolium uni factum, occidit alium, qui voluit aut participare de spolio, aut accusare de grassatione.*
16 *Responsio Carpzovii affirmativa.*
17 *Impugnatur responsio; & probatur in proposito casu Latrocinium non intervenire.*

1 POtuisset quidem crimen *Latrocinii*, de quo in præsenti sumus locuturi, collocari sub paragrapho Furtum, in quo de illo aliquid diximus; potuisset pariter poni sub paragrapho *Homicidium*, cum hoc essentialiter ad *Latrocinium* requiratur, tamen, quia nimis prolixa fuisset talium paragraphorum tractatio, distulimus hucusque de eo plene tractare.

2 Antequam autem *Latrocinii* quidditatem aperiamus, necessarium ducimus assignare distinctionem horum nominum, puta, *grassatio*, *Latrocinium*, *robaria*, *rapina*, *prædatio*, *assassinium*, a quibus passim, ac promiscue vocatur grassator, *Latro*, *raptor*, *derobator*, *prædo*, *ac assassinus*, *qui vi adhibita alienas res furatur*. Opinio est *Muscatelli Tit. de Furt. num.* 16. penes *Raynaldum*, *Observ. crim. Tom.* 2. *cap.* 14. *num.* 66. quod *grassatio*, & *derobatio* in via publica idem importent, & differant a *Latrocinio* in hoc, quod *grassatio* de necesse requirit, quod fiat in via publica, & cum armis semper, sicut & *derobatio*; *Latrocinium* autem indifferenter est, quod committitur in domibus, aut itineribus cum armis, vel sine. *Hiacynthus Manar. Noct. Melancol. Interr.* 209. §. 10. apud eundem *Raynaldum* loco citato vult, quod *Latrones* sunt, qui aggrediuntur viatores in vijs extra Civitatem; *grassatores* vero aggrediuntur in vijs intra Civitatem; quam distinctionem, ut pote non

jure

in jure fundatam, explodit *Raynaldus* retenta prima data a *Muſcatello*. *Iacobus Baulen Repetit. in l. Capitalium. §. Famoſos num.* 18. *de Pœn.* apud *Carpzovium Practic. crim. Par.* 2. *quæſt.* 90. *num.* 3. vult, quod *rapina*, & *derobatia* idem ſint, & *raptores*, ſeu *derobatores* dicantur, qui in ſtrata publica furantur ſine interſectione; *Latrones* vero, qui ſpoliant cum interſectione. Et ab hac ſententia non diſcordat *Carpzovius*, qui *num.* 4. concludit, quod *raptor*, *&* *graſſator*, *&* *prædo* perinde ſint.

3 Quantum ad hæc dico, quod *derobatio*, *roboria*, (quæ ſunt nomina barbaro latina, de quibus in jure non habetur mentio) & *rapina* ſinonyma ſunt. Porro *rapina* habet rationem generis, & importat omne furtum, quod ſit de re aliena, adhibita vi; *Arg. l. In duobus. §. Si quis. ff. de Jurejur. §. Ita tamen. Inſtit. de Vi bono rapto.* Rationem ſpeciei habent *graſſatio*, & *Latrocinium*, quæ differunt inter ſe, quod *graſſatio* eſt violenta ſpoliatio, facta ex inſidiis, in via, cum, vel ſine armis, & ab uno ſolo. *Arg. l. Capitalium, §. Graſſatores. ff. de Pœn. Latrocinium* autem eſt violenta ſpoliatio catervatim facta cum armis, hominis cæde interveniente; nam, ut habetur ex iure, *arg. l. Mulier. l. Hoſtes. ff. de Capt. & poſt. rever. Latrones* ſunt, qui non juſto indicto bello prædantur; *latrones* vero & *prædones* idem ſunt argumento duarum legum, *l. Hoſtes de Verb. ſign. l. 24. ff. de Capt. & poſt. rever. Aſſaſſinium* porro diſcrepat a prædictis, nam *Aſſaſſini* ſunt, qui pacto pretio hominem interimunt, ut ex iure *arg. c.* 1. *de Homicid. in* 6. *Tit.* 7. *§. Aſſaſſinium* alias diximus. Hæc quidē de rigore juris ſunt; tamen ex uſitata forma loquendi pro iiſdem uſurpantur *Aſſaſſini* viarum, *latrones*, ſeu *prædones*, *graſſatores*, *derobatores &c.* Quia vero pro qualitate circumſtantiarum, ac caſuum diverſæ ſunt pro iis pœnæ inferendæ, neceſſarium duximus aſſignare definitionem *Latrocinij*, ac *graſſationis*, ſeu *derobationis*, quia, ut ait *Baldus Conſ.* 443. *lib.* 3. uniuſcuiuſque criminis titulus in primis inveſtigandus eſt, quod fit ex ejuſdem definitione: ſiquidem cognito nomine criminis, lex cognoſcitur: Lege autem cognita, cognoſcitur pœna. *Arg. l. 3. §. Vbicunque ff. de crim. Stellio.*

4 Dico igitur cum *Carpzov. Pract. crim. Par.* 2. *quæſt.* 9. *num.* 3. quod *graſſatio*, ſeu *derobatio* eſt ſpolium, factum in via publica ſine interſectione ſpoliati. *Latrocinium* vero eſt *homicidium cum ſpolio, ſeu rapina bonorum occiſi.* Dico autem primo *homicidium*, ſiquidē, ut ex pluribus legibus *l. Capitalium §. Famoſos. ff. de Pœn. l. Divus ff. Ad leg. Pompei. de Parricid. l. Si ut allegas. C. ad l. Cornel. de Sicar.* aperte deducitur, *Latrones* ſunt ij, qui necem hominis affectant. Quia vero affectatio necis poteſt eſſe ad varios fines, quorum reſpectu crimina homicidij diſtinguuntur; ideo dico ſecundo *cum ſpolio &c.* & hæc eſt differentia, quæ diſtinguit *latrocinium* ab alijs ſpeciebus homicidij; ſicut ratione homicidij diſtinguitur à graſſatione, quamvis ambo conveniant in ſpolio violento.

5 Opinatur porrò *Carpzovius Par.* 1. *quæſt.* 22. *num.* 51. *&* 52. *latrocinium* eſſe homicidium, factum contemplatione cujuſvis lucri, ſeu commodi ex re quavis tam ſtabili, quam mobili, juribus, actionibus &c. ita ut velit *latronem* etiam eſſe eum, qui alium occidat, ad finem ducendi in matrimonium viduam occiſi ob pinguem dotem. Sed talis opinio minime eſt tenenda, ſiquidem Aſſaſſinus, qui contemplatione pretij hominem occidit, non diſtingueretur a latrone; nec facit, quod ille moveatur ad occidendum ex mandato alterius: latro vero ſponte occidat, quia ambo moverentur ab uno fine, puta, ſpe lucri, aut commodi. Lucrum autem, cujus ſpe movetur *latro* ad occidendum, eſt ex ſpolio eorum, quæ ſecum habet occiſus, quod ſpolium non poteſt extendi ad jura, actiones, aut res immobiles, quia illud non exercetur ſine *rapina*; hæc autem non dicitur niſi de rebus mobilibus, aut ſe moventibus; immobilia enim dicuntur *invadi*. *§. Ita tamen. Inſtit. de Vi bono rapto.*

6 Ex data autem definitione *latrocinij* ſequitur, quod illud non alligatur loco, quemadmodum *graſſatio*, quæ requirit, ut fiat in via publica; ſed tale ſemper erit, ſive fiat in via publica, ſylva, campo, nemore, in domo ſive *latronis*, ſive occiſi, dummodo homicidium fiat ob ſpem lucri ex ſpolio, ut firmat *Iodocus Dambonderius Prax. crim. cap.* 86. *num.* 1. *&* 3. ac *Farinacius. Quæſt.* 165. *num.* 11. *&* 13. Verum eſt, quod *latrocinium* aggravatur ratione loci, quia, ſi fiat in via publica gravius evadit, quam ſi fiat in loco privato, puta, campo, aut ſylva. Ratio eſt, quia injuria fit Principi, ſub cujus tutela ſunt viæ publicæ, ut probavimus *Tit.* 3. *§. Furtum num.* 46. Gravius adhuc eſt, ſi quis *latrocinium* committat in domo occiſi; nam propria domus debet eſſe cuiquam tutiſſimum refugium. *Text. in l. Plerique. ff. de In jus voca.* Graviſſimum autem eſt, ſi quis hoſpitem in propria domo occidat ad eum expoliandum; violat enim jus hoſpitij, quod debet eſſe ſacroſanctum, & offendit eum, quem manentem ſub ſuo tecto, defendere debuit de jure gentium; & tandem in hoc caſu intervenit proditio, dum hoſpitem ſub titulo amicitiæ, in domum ſuam introductum, jugulavit.

7 Ex eodem pariter principio deducitur, graviſſimum eſſe *latrocinij* genus, cum quis ſe comitem in via alteri offert, & mox aut in itinere, aut in hoſpitio, ſeu meritoria taberna illum occidit, ut ſpoliet; proditionis enim crimen ſimul cum rapina committit, dum amicitiæ oſtentatæ medio alium privat defenſione, & ſic incautum necat, ut bene docet *Carpzov. loc. cit. num.* 26.

8 Notandum porro, quod ad *latrocinium* neceſſarium non eſt, quod ſpolium actu ſequatur, ſive quod *latro* parum, aut nihil ex occiſione conſequatur; ſed ſufficit, quod homicidium fiat ſpe, ac contemplatione ſpolij. Ratio deducitur a ſimili cum Aſſaſſinio; ſicut enim hoc fit ex mandato alicuius ſub promiſſione, aut ſpe pretij, ut *Tit.* 7. *§. Aſſaſſinium. num.* 16. docuimus; & delictum eſt in ſuo genere perfectum, ſi ex mandato, & pacta mercede homo occiſus ſit, licet ex poſt ſperata merces actu non ſolvatur; ita etiam erit verum *latrocinium*, quamvis ſperatum ſpolium minime ſequatur ob impedimentum adveniens ex improviſo; ſive ex eo, quod aut parum, aut nihil invenerit *latro*, quo occiſum ſpoliaret. Quod, ſi *latro* ſciret parum ſe eſſe lucraturum ex ſpolio, & nihilominus occideret ad illud lucrandum; ex parvitate materiæ raptæ non minoraretur, imò augeretur crimen; & ratio eſt, quia gravius peccat, qui ob ſpolium, ac lucrum minimum tantum facinus perpetrare auſus eſt, quam ſi ex ſpe magni ſpolij deliquiſſet. *Carpzov. quæſt.* 22. *num.* 40. *℣. Tum quod gravius.*

9 Ex dictis reſolvi poteſt quæſtio, ſi poſſit puniri tanquam *latro*, aut *graſſator*, qui in via publica viatori dormienti pecuniam, ac ſarcinas ſurripit. Reſpondendum enim eſt ad dubium propoſitum

tum negative. Ratio est, quia ad *latrocinium* requiritur de necessitate homicidium, & ad *grassationē* requiritur, quod spolium auferatur cum violentia; sed in casu neutrum intervenit; sequitur proinde, quod nec *latrocinium*, nec *grassatio* committatur, sed solum furtum, & sic etiam resolvit *D. Matthæus Homem leita. De Iur. Lusitan. Tom. 1. Tract. 3. de Inquisit. quæst. 4. num. 83.*

10 Potest ad hoc quæri, an qui insidiatur viatoribus in publica strata, animo tantum eos spoliandi, si occidit ex accidenti viatorem, qui arma voluit se defendere, ne suæ pecuniæ spolium pateretur, sit dicendus vere *latro*, & pœna ordinaria *latrocinij* puniendus?

11 Respondeo, quod distinguendus est casus; vel enim *grassator* occidit, animo solo rapiendi spolium viatoris; vel occidit quia videns viatorem, arma moventem, aut alia de causa. Si primum, dico, quod est verus *Latro*. Ratio est, quia, quamvis ab initio non habuerit animum occidendi, tamen ex post mutavit animum, & ad finem accipiendi spolium, occidit, & sic commissum est verum *Latrocinium*, puta, homicidium contemplatione diripiendi spolium, ut ex data definitione patet. Si secundum, non potest dici *latrocinium*, imo nec homicidium appensatum. Ratio est, quia *grassator* occidit ad sui defensionem: videns enim viatorem arma moventem, & timens vitæ suæ, præoccupavit alium, & eum interemit, quod est se tueri. Sive, dum *grassator* laruatus erat (ut solent hujusmodi generis homines incedere, ne agnoscantur), & voluit expoliare viatorem, iste ei dixit: *Agnosco te, faciam te pœnitere de injuria, quam mibi infers*; unde ille timens, ne accusaretur apud Curiam, aut ejus fama proderetur, eum occidit, quod pariter est ad propriam defensionem. Non potest igitur dici in hoc casu homicidium patratum ob spem lucri ex spolio, & consequenter nec *latrocinium*.

12 Quapropter oportet Judicem esse oculatum, in procurando de ore Rei hanc præcise circumstantiam, in qua consistit quidditas *latrocinij*, puta, quod *occidit ad finem rapiendi spolium &c.* Quod, si dicat, *se non habuisse ab initio animum occidendi, sed tantum derobandi; & si occidit, ideo fuit, quia viator arma movit*; vel *dixit*: *Agnosco te &c.* vel *cæpit clamare magna voce auxilium auxilium*; timens suæ vitæ, aut famæ alium interemit, & hanc confessionem sustineat in acri tortura, non erit locus pœnæ veri *latrocinij*, quia hoc non potest dici commissū, ex defectu intentionis, ad illud requisitæ.

13 Quid autem dicemus de eo, qui intendens alioquin occidere, vulneravit tantum lethaliter, & reputans viatorem interemptum, illum spoliavit, & viator ex post ex vulnere convaluit? Et quid de eo, qui non intendens occidere, vulneravit tantum, & non lethaliter, & spolium ademit? Poterunt ne isti dici *latrocinium* commisisse?

14 Respondeo negative. Ratio est, quia in nullo casu homicidium est secutum. Quantumvis enim in primo casu homicidium fuerit in intentione, & devenerit Reus ad actum proximum, & per se non steterit, quominus sequeretur, tamen non potest dici delictum perfectum in suo genere, sed tantum attentatum; unde non intraret in hoc casu pœna ordinaria, ut testatur *Iul. Clar. quæst. 92. init.* qui infinitis propemodum citatis, docet, conatum ad crimen ex generali Curiarum consuetudine nunquam puniri pœna ordinaria. In secundo autem casu, homicidium nec intentum, nec secutum est.

15 Sed ponamus, quod *grassator* jam spolium à viatore rapuerit, & domi suæ habeat; alius autem ab eo vel totum, vel partem ejusdem spolij prætendat, & minetur, se accusaturum *grassatorem* de crimine, nisi huic prætensioni acquiescat; *grassator* autem pro retinendo spolio, & ne a Curia puniatur, occidat dictum prætensorem; poterit ne hoc casu dici commissum *latrocinium*?

16 Respondet ad hanc quæstionem *Carpzovius Par. 1. quæst. 22. num. 55.* affirmative, volens, quod *latrocinium* committatur, non solum ob spem lucri præsentis, aut de proximo futuri ex spolio, sed etiam causa retinendi spolium, jam factum; ait enim, quod pariter delinquit occidens aliquem ob furtum, & lucrum præteritum, quam ob spolium præsens, aut futurum.

17 Hanc sententiam admittendam non puto. Ratio est, quia aliud est loqui de spolio præsenti, ac futuro, & aliud de præterito. Quia illa non sunt in dominio, & possessione *grassatoris*, spolium autem præteritum est de dominio, & possessione, quamvis illicita, illius. Quamvis ergo in utroque casu homicidium fiat contemplatione lucri ex spolio, tamen in primo casu fit ob rem, nondum suam, in secundo autem ob rem, quæ facta est propria; ita ut occidendo pro re, quæ facta est propria, videtur homicida defendere rem suam, quod licitum est, ex vulgatis; sicut etiam est genus defensionis (licet culpabilis) occidere eum, qui accusare vult; nam hoc est defensione prævenire damnum, quod secuturum est. Quod, si viator, qui fuit spoliatus, spolium repetat, & grassator eum occidat, ne spolium restituat; committit verum *latrocinium*. Ratio est, quia intervenit homicidium contemplatione spolij, & in hoc casu non potest intervenire ratio defensionis rei possessæ: quia respectu tertii, qui non habet jus in illo, aut ad illud spolium, bene potest cadere defensio rei, quæ facta est de possessione *grassatoris*: at respectu spoliati non potest cadere in grassatore jus defensionis; nam, quamvis iste de facto spolium possideat, tamen hoc de jure spectat ad alium, unde nullo jure potest contra eum defendere spolium. Si autem spoliatus minatur accusare, nisi grassator spolium sibi restituat; hic autem illum occidat, non contemplatione retinendi spolium, sed tantum impediendi damnum, quod sibi a Curia accidere potest ob accusationem, non potest dici commissum *latrocinium*, quia homicidium patratum esset ad avertendam molestiam a Curia, quod est genus defensionis, licet culpabilis, non vero ad retinendum spolium.

Probatio.

SUMMARIUM.

18 *In hoc Crimine necessaria est visitatio corporis delicti.*
Quid agendum, si cadaver occisi non reperitur.
19 *Quomodo, & per quos Testes probetur Latrocinium.*
20 *Latrocinium plene probatur per socios criminis, & hoc est speciale.*
21 *Grassatio quomodo, & per quos Testes probetur.*

18 IN probatione *latrocinii* facienda, ante omnia necessarium est, ut fiat descriptio corporis delicti per *visum*, & *repertum* &c. Cum enim

enim in hoc crimine, quod relinquit vestigium post se, interveniat homicidium, ut dictum est, *necessarium* est, quod visitetur cadaver occisi, & spoliati, aut eius, qui a *latronibus* vulneratus est. Quod, si cadaver esset ab ipsis combustum, aut in mari, lacu, aut flumine præcipitatum, sufficit probare homicidium per Testes, ut *Par. p. Tit. Corpus nu.7. & 12.* probavimus.

19 Sed quomodo probabitur, & per quos Testes delictum, & delinquens? Dico, quod, si multi fuerunt viatores, a *latronibus* aggressi in via publica, qui cœperunt arma explodere contra eos, & unus, aut alter ex eis occisus est, cæteri autem fugerunt, possunt isti esse Testes de aggressione, & homicidio. Sed remanebit ne per hoc plene probatum *Latrocinium*? Dico, quod non. Ratio est, quia, ut supra dictum est, *Latrocinium* consistit in homicidio, & spolio. Testes autem prædicti possunt concludenter probare solum homicidium, quod viderunt, non autem spolium, quod non viderunt. Hoc autem probatur præsumptive tantum, præsumptione tamen vehementi, quia, cum isti *latrones* supponantur nullam privatam inimicitiam habere cum occisis; & consuetudo talium sit, quod ad homicidium moveantur a lucro spolii, consequentia rationabilis est, quod ad spolium rapiendum occiderint. Nec plenam probationem, quod spolium sit secutum, facit, quod cadavera occisorum sint reperta nuda; potuerunt enim fuisse expoliata ab aliis, quam ab homicidis.

20 Plene tamen probant *Latrocinium* socii criminis, si deponant, purgata infamia, per torturam; nam, prout docet *Decion. Tract. crim. lib.9. cap. 29. num.21.* speciale in hoc crimine est, quod socius criminis admittitur contra socium, ut ex jure *arg. l. Divus ff. de Custod. Reor.* deducunt Doctores *Bartol. in l. Repeti. §.1. de Quæst. Marsil. Consil.22. num. 13. Grammat. Consil. 37. num. 14.*

21 Crimen autem *grassatorum*, eorum nempe, qui spoliant absque occisione, probari potest etiam per Testes singulares. Ratio est, quia hoc crimen est iterabile; in delictis autem iterabilibus, prout in hoc Opusculo non semel diximus, Testes singulares conjunguntur ad faciendam plenam probationem. Et idem etiam dicendum est de probando, quod aliquis *latro* sit, quamvis hoc difficilius sit, quam *grassatio*: nam in hoc testificari possunt, qui deprædati fuere; in *Latrocinio* autem, cum homicidium præcedat expoliationem, nequeunt sic expoliati testificari.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

22 *Specialia plura de Latrocinio.*
Latronem quisquis occidere potest.
Illum potest punire Judex, non servato ordine juris.
Nullus debet advocare pro latrone.
Contra latronem potest procedi die feriato.
Ei non conceditur appellatio.
Sive convicti, sive confessi tantum, latrones sunt damnandi.
Latrones comparantur hostibus Patriæ, & fidei.
Receptatores latronum severe puniendi.
23 *Specialia prædicta, licet sint de jure, non omnia sunt in usu.*
Grassator, ut capite puniatur, tria requirit, & quæ.
Grassatores aliquando fuere pro unico delicto suspensi furcis, & quare.
Latrocinium ubique punitur morte.
24 *An sit grassator, extorquens pecunias a viatoribus, se fingens publicum exactorem.*
25 *Opinio Duardi, quod Reus dicti criminis sit puniendus de concussione.*
Alia opinio Farinacii est, quod talis Reus debeat comburi, ob quandam legem.
Impugnatur opinio Farinacii.
26 *Casus propositus distinguitur.*
Si viator est in casu solvendæ gabellæ, & fictus exactor acceptum pretium gabellæ sibi reservet, hic delinquit crimine peculatus.
Si quid non habet viator obligatum gabellæ, fictus exactor puniendus est de concussione.
27 *Casus varii, in quibus pœna latronum exasperandæ.*
28 *Sequuntur aliæ causæ, ob quas latroni est pœna augenda.*
29 *Ob multitudinem latronum potest Magistratus comburi facere villam, in qua receptantur.*
30 *Pœna complicum in Latrocinio, quando præcessit tractatus cum latronibus.*
31 *Si non præcessit tractatus, complicibus debetur pœna extraordinaria.*
32 *Latrones non gaudent immunitate Ecclesiæ.*
Similiter nec depopulatores agrorum.
Omnes insidiantes viatoribus in viis publicis, de jure Canonico latrones dicuntur.
Piratæ, qui excommunicantur in Bulla Cœnæ, quinam.

22 QUIA crimen *Latrocinii* horrendum, ac execrandum est, in ejus detestationem, ac punitionem contra regulas juris communis plura specialia excogitata sunt, ut ait, *Bald. in Authent. Sed novo jure. num. 11. V. Item circa. C. de Serv. fugit.* nempe, ut non solum unicuique latrones occidere liceat, *arg. l. 1. & 2. C. Quando lice. uni. sim. Judic. l. Si ut allegas. C. Ad leg. Cornel. de Sicari.* sed & Judex contra eos ordine non servato procedere, & ipsos statim punire queat; *Paris de Puteo. Tract. de Syndic. in V. Latro. sl 1. per tot.* nec Judex debeat pati, quod aliquis advocet pro ipsis; *Jacob. Boulen. Jason. Angel. de Malefic. & Carer. apud Carpzou. Quæst. 23. nu. 3.* & possit contra eos procedi etiam die feriato in honorem Domini; *text. in l. Ne quid. §. De iis ff. de Incend. rui. naufrag.* nec ipsis concedatur appellatio a sententia contra se data, *arg. l. Constitutiones. ff. de Appell. Isern. Paris de Puteo, Angel. Carrer. apud Decian. lib. 9. cap.29. num. 17.* sive sint convicti, & confessi, sive convicti, aut confessi tantum fuerint; & quia *latrones* comparantur hostibus Patriæ, & fidei, *arg. Authent. Navigia. C. de Furt.* ideo non sunt sub protectione juris, neque ab aliquo possunt receptari, & si receptantur, receptatores gravissime puniuntur. *Text. in l. 1. l. Si quis Latrones C. de his qui latro. occulta.*

23 Non omnia tamen hujusmodi specialia, maxime quo ad modum procedendi in usu sunt, ut observat *Carpzou. d. quæst. 23. num. 5.* Pœnæ tamen *latronis*, ac *grassatoris*, de jure communi differentes sunt, quod *grassatores* aut spoliant absque armis viatores in stratis publicis; aut armati id faciunt. Si primum, puniuntur deportatione, aut aliis pœnis citra mortem; si vero secundum, capite puniuntur juxta Textum *in l. Capitalium. §. Grassatores*

tera

res, ff. de Pæn. & in l. Prætor ait §. Adversus eos ff. de Sepulchr. violat. ex quo elicitur, quod, ut aliquis tanquam *grassator* possit capite plecti, juxta jus commune, tria requiruntur; nempe, quod in viis publicis; secundo, quod cum armis viatores spoliarit; tertio, quod pluries commiserit tale crimen. Refert autem *Raynal. Tom. 2. cap. 14. n. 69. ℣. Advertendum, quod apud* plures Auctores, qui scribunt casus, in quibus *grassatores* fuerunt capite multati, aut suspensi, aut etiam rota contriti etiam pro unica grassatione; ipse autem *num. 74. ℣. Advertendum inquam*, bene ponderat, quod in illis casibus pro uno delicto fuerunt *grassatores* ultimo supplicio affecti, aut ex dispositione Statutorum municipalium, aut ob notabilem quantitatem, seu valorem spolii; aut ob aliam considerabilem circumstantiam, quod verissimum est; nam de jure communi, si desint recitatæ tres conditiones, *grassator* ultimo supplicio non plectitur. Sed quia in plerisque Curiis servantur Statuta, aut consuetudines locorum, Judices in facti contingentia debent illas attendere, non vero commune jus. Pœna autem *Latrocinii* est ubique locorum pœna mortis, cum in eo semper interveniat cædes hominis, ut cum communi scribit *Decian. Tract. crim. lib. 9. Cap. 29. nu. 12.*

24 Intrat hic quæstio non incongrua, an sub nomine *grassatorum* possunt venire illi, qui fingentes se esse exactores gabellarum, vel pedagiorum, (cum tales non sint) extorquent vi pecunias a viatoribus; & qua pœna essent puniendi?

25 Respondeo, quod opinio fuit *Duardi in Bull. Cæn. lib. 2. Can. 5. quæst. 13. nu. 8. ℣. 5. Limitatur*, quod tales committunt crimen concussionis, & pœna concussorum debent percuti; & talis opinio optimum habet in jure fundamentum, *text. in l. 1. ff. de Concuss.* cum tanquam concussor puniatur, qui *simulato Præsidis jussu* aliquid extorquet. *Farinacius quæst. 173. num. 56. & Menochius de Arbitr. Cas. 443. num. 3.* volunt, quod non habentes potestatē exigendi gabellas, si illas exigant, debeant puniri pœna combustionis, & se fundant in quadā lege *l. Universi. C. Ubi cau. fiscal.* Sed talis pœna nimis atrox est, & talis lex minime potest iis adaptari. Siquidem illa lex afficit Actores, aut Procuratores Cæsaris, qui injuriis, contumeliis, aut deprædationibus aliquem affecerint; quod crimen gravissimum est, cum redundet in dedecus Imperatoris, cujus Officiales immunes ab omni crimine debent esse. Qui autem fingit se publicanum, non induit personam Actoris, aut Procuratoris Principis, sed Ministrum, & quidem vilem Publicani principalis, qui gabellas Principis conducit; cessat proinde fundamentum applicationis illius Legis.

26 Mihi in hoc casu videretur distinguendum; vel enim, qui se exactorem Publicani principalis fingit, extorquet pecuniam a viatore, qui habet rem, pro qua solvere debet gabellam, & pecuniam in sua bursa ponit, vice eam reponendi in gazophilacium Publicani principalis: vel dum non habet viator quidquam obligatum gabellæ solvendæ, & ille ad extorquendam pecuniam vult sarcinas ejus perquirere cum magno incommodo viatoris, qui vult iter accelerare, & ut a tali incommodo quantocius liberetur, viator dat illi pecuniam. In primo casu, viator obligatur ad gabellā, & illi non fit injuria; sed dum fictus exactor fraudat pretium gabellę, & sibi appropriat, committit crimen peculatus; argumento ejus quod habetur in iure *l. Sacrilegi §. Eod. capite. ff. Ad leg. Jul. pecula.* quia aufert pecuniam privatam, quæ Fisco debetur; nam Publicanus principalis, qui conducit a Principe gabellas, succedit in locum Fisci. In secundo casu committit concussionem, & pœna concussorum *l. 1. ff. de Concuss.* debet percuti, quæ arbitraria est. Judex autem debet severius agere; ratio est, quia talis fictus exactor non puram concussionem committit, sed auctam graviori circumstantia, quia usurpat Officium publicum, quod non habet.

27 Pœnæ porro *Latronum* multis de causis debent exasperari, ut docet *Carpzov. Par. p. q. 23. a nu. 6. & seqq.* Prima est, si nimis horribiliter mortem dant viatoribus; puta, si nudatos, ac vinctos, ut non sine horrore aliquando factum audivi, paulatim stilis pungunt, ut lente moriantur; aliquando membratim obtruncant; aliquando vivos exenterant; aliquando ex iis faciunt scopum, in quem colliment ictus sclopорum; aliquando præcipitant ab alto, aut saxo ad collum alligato, in flumen, aut puteum demergunt. Quid autem, si absque alia noxa viatorem in nemore, ac loco, valde distanti a via publica, arbori alligarent, ob quod viator fame moritur, aut feris vivus discerpitur? Dico, atrocissimum super omnia hoc esse *Latrocinium*; licet enim homicidium non sit immediate manu *latronis* consummatum, est tamen mediate, quia ex alligatione cogitur ille aut fame mori, aut vivus a bestiis lacerari, quæ ambo sunt genera horrendissimæ mortis.

28 Alia causa est multitudo delinquentium tali crimine, qui ordinaria pœna ab eo patrando non deterrentur. Proinde modernus Rex Franciæ *Ludovicus XIV.* cum nullo modo purgare posset furibus nocturnis *Lutesiam Parisiorum* ex eo, quod ordinariam pœnam furcarum non metuebant, sancivit pro hujusmodi crimine pœnam rotæ, qua Reorum viventium membra conterebantur, quæ pœna, cum fuisset cum aliquibus executioni demandata, alios ita terruit, quod amplius talia delicta non fuerint ibi patrata. Verum est, quod Judicibus inferioribus pœnas a lege sancitas immutare non licet, cum hoc spectet ad solum Principem, tamen potest eas aliqua circumstantia accidentali addita exasperare; ut nempe, quod Reus, cui ex lege debetur suspendium, trahatur per caudam equi ad patibulum; vel quod forcipibus candentibus torqueatur, aut manus sibi antea amputetur; sive post mortem in patibulo relinquatur, aut in frusta secetur &c.

29 Tertia causa est consuetudo delinquendi, ob eam enim pœnæ augeri possunt, *arg. l. Nemo C. de Epi. audi. l. 28. §. 3. de Pæn.* unde, qui plura *Latrocinia* commisit, gravius castigari debet, quam si semel tantum deliquit. Præterea exasperandæ pœnæ causa est, si Reus est ex *latronibus*, qui turmatim loca infestant; incredibile enim pene est, quot scelera committant hujusmodi monstra iniquitatis; nam non solum rapinis, sed stupris, homicidiis, incendiis, direptionibus vastitatem causant, ubi habitant; ex societate enim fiunt magis animosi, & atrociora crimina committunt, & cum multi sint, minus sibi timent a persecutione Curiæ. Ad purgandam autem regionem hujusmodi facinorosis ex *Paride de Puteo Tract. crim. lib. 9. cap 29. num. 33.* docet *Decianus de Syndic. ℣. latro il 1. per tot.* quod potest Magistratus comburi facere totam Villam, in qua se recipiunt *latrones*, & etiam ordine non servato, dummodo hoc notorium sit.

30 Quæ autem pœna debetur complicibus *Latrocinii*? Dico, quod, si tractatus præcessit inter

ter principales, ac complices, & hi aliquo modo auxilium præstiterint ante, in tempore, aut post *Latrocinium*, eadem pœna cum *latronibus* puniuntur, ut universaliter docet de omnibus complicibus *Clarus Prac. crim. Qu. 90. init.* Sequitur proinde, quod si quis ponitur in excubiis ad observandum, quando perveniant viatores (qui de longe apparent) ad locum, ubi commorantur *latrones*; sive qui manens in caupona, & observavit mercatores, habentes multam pecuniam, & ivit ad commonefaciendos *latrones*, ut essent parati ad eos aggrediendos; sive qui est in turma *latronum*, licet nec manus iniecerit, nec sclopum explodit contra viatorem, qui mansit occisus ab aliis; sive qui post factum recepit in sua Domo *latrones*, spolium servavit, aut illud vendidit, & sic de illo participavit, omnes inquam isti pari pœna *Latrocinii* multandi sunt, cum in illud influxum ex instituto habuerint.

31 Si vero tractatus nullus processit cum principalibus, complices extraordinaria tantum pœna percelluntur. Et sic, qui a *latronibus* ponitur in observatione ad videndum, & nunciandum, quando veniant viatores, ipse autem, accepto ab eis pretio observationis, nihil sciebat de eorum intentione circa homicidium perpetrandum; & qui receptat in sua Domo *latrones*, ut caupo, aut stabularius, & qui res *Latrocinio* partas emit, aut vendit, aut servat &c. extraordinariam tantum pœnam meretur; quia indirectam tantum participationem habet in delicto.

32 Supradictæ quidem pœnæ sunt de jure Civili; de Canonico autem habetur, quod *latrones*, sicut etiam *depopulatores agrorum* non gaudent Immunitate Ecclesiæ *text. in cap. Sicut antiquitus 17. qu. 4. cap. Inter alia de Immun. Eccl.* hoc vero est, ut notat *Abb. in cap. Inter alia num. 20. de Immun. Eccl.* ob enormitatem criminis, ac perniciem, quam afferunt Reipublicæ. Notandum tamen, quod nomine *latronum* in jure Canonico veniunt, non tantum, qui occidunt viatores, ut spolient, sicut hucusque dictum est, sed omnes, qui in Stratis publicis insidiantur, vel *habent Arcem, aut Castrum, & disrobant homines transeuntes*, ut scribit *Abbas*, loco citato *num. 5.* Et manifestum fit ex hoc, quia talis pœna Canonica communis est etiam *depopulatoribus agrorum*, a quibus solæ direptiones alienarum rerum fiunt, absque homicidio. Recitat autem *Decian. Tr. crim. lib. 9. Qu. 29. num. 11. Andræam Siculum in cap. cum sit generale nu. 240. de For. compe.* dicentem, quod *latrones* excommunicantur in die Jovis sancti ab ore *Papæ*, & quod *Hostiensis* ait, quod ter in anno excommunicantur ore Summi Pontificis. Sed falluntur in hoc, qui asserunt, *latrones* esse excommunicatos a *Papa*. Soli enim Piratæ, seu latrunculi Maris excommunicantur; & neque omnes, sed tantum illi, qui decurrunt Mare Tyrrhenum a *Monte argentario* usque *Terracinam*, ut patet ex *cap. 3. Bullæ Cœnæ*.

§. VII. Carcerum violatio.

SUMMARIUM.

1 *Definitio criminis violationis Carcerum.*
  Eripere quid significet.
2 *Multipliciter Carcer violatur, & quomodo.*
3 *Casus, in quibus Carcerum violatio non est criminalis.*
  Iniuste detentus in Carcere, potest eum rumpere & fugere.
  Ut locus sit tali fugæ, iniustitia detentionis debet esse notoria.
  Si iniustitia carcerationis est tantum probabilis, non licet fugere a Carcere.
4 *Idem Crimen est eruere aliquem e Carcere, & captum e manibus familiæ eripere.*
5 *Non exacte æquale crimen est eximere aliquem e Carcere, & de manu birruariorum.*
  Carceres æquiparantur muris Civitatis.
  Quare Carceres dicantur sancti.
  Carceribus ædificium privatum nequit coniungi, aut appodiari.
  Sola auctoritate publica possunt Carceres reædificari.
  Muros Civitatatis transgrediens, capite punitur.
  In fractura Carceris duo crimina concurrunt.
6 *Opinio Caballi explosa.*
  Carcer importat locum custoditum sub vectibus, & feris.
  Qui eximit retentum, aut custoditum de mandato Judicis tantum in aliquo loco, non ita delinquit, sicut eximens existentem in Carcere.
7 *Ex quibus aggravetur Crimen violationis Carcerum.*
8 *Eximens carceratum falso mandato Judicis, plus delinquit, quam eximendo fraude, vel astutia.*
9 *Diversi gradus gravitatis Criminis in eo, qui se, vel alium eximit e manu familiæ juxta diversos casus.*

1 CRimen *violationis Carcerum*, de quo in paragrapho præsenti loquimur, ita potest commode definiri, nempe *Exemptio dolosa hominis, detenti in fortiis publicæ potestatis*. Potuisset forte magis proprie dici *ereptio dolosa*, sed consulto posuimus *exemptionem*, ut definitio convenire posset cuicunque violationi *Carcerum*; siquidem *eripere*, a quo ereptio, prout *text. in l. Sed eximendi ff. Ne quis eum qui in jus voca.* habetur, *est de manibus auferre per raptum; eximere vero quoquomodo auferre*.

2 Dicimus ergo *exemptio*, ut comprehendamus casum, non tantum, quando quis, vi adhibita, frangendo *Carceres*, eximit carceratum; sed etiam, quando astutia, aut fraude dat commodum fugiendi carcerato; aut ei subministrat instrumenta ad fugam, ut funem, scalas, ferrum ad frangendos parietes &c. in his enim casibus semper *Carceres* violantur, & talia subministrantes carceratis, idem crimen cum fugientibus committunt. *Bertazzol. Cons. crim. 35. n. 16. & seqq. Menoch. de Arbitr. Cas. 301. num. 21. Farinac. Quæst. 30. nu. 97. Caball. Cas. 8. num. 18.*

3 Dicimus secundo *dolosa*, ad denotandum, quod non omnis exemptio carcerati a *Carceribus*, aut a fortiis publicæ potestatis, criminalis est, sed illa tantum, quod dolo malo committitur. Proinde non diceretur violare *Carcerem*, qui ingruente incendio vicinarum ædium, cum evidenti periculo, ne carceratus incendio periret, (nec in promptu esset Custos, qui clavibus *Carcerem* reseraret) ostium Carceris prosterneret, etiam privata auctoritate, si etiam Iudex esset absens. Ratio est, quia tunc non fieret Principi iniuria, cum ad solam salutem carcerati, non autem ad illum subtrahendum potestati Principis, *Carcer* aperiretur. Quod etiam verum est de iniuste detento in *Carcere*, quia iste potest, frangendo ostium, aut perforando muros, *Carcerem* violare, ac fugere impune, ut cum communi

muni docet *Clar. Pract. crim. Q.21. n.26. ℣. Sed quando fuit.* Hæc tamen conclusio verificatur, quando injustitia *carcerationis* est notoria, ut post *Guazzinum. Reor. Defens. 5. cap.4.num.43.& Mullerum Tract. de Fugitiv. Tit. de fuga arrestator.* §.31. firmat *Raynaldus Observ. crim. Tom.1. cap.3. §.2. num.38.* aliter contraria sententia, quam propugnat cum *Boer. & Farinac. Caballus Cas.42. num.2.* verior est, quando nempe injustitia non est evidens, & notoria, sed tantum probabilis, ac dubia. Et pariter non esset *dolosa exemptio* in eo, qui de manu Curiæ Laicæ eximeret Clericum, aut jam carceratum, aut de proximo carcerandum; nam in Clerico est jus, ut non possit a Laicis capi, aut conveniri; *non videtur vero*, ait Textus *in l. Nam cum uterque. ff. Ne quis eum qui in jus, vi eximi eum, cui sit jus ibi non conveniri.*

4 Dicimus tertio, *hominis detenti in fortiis publicæ potestatis*, ut comprehendantur omnes casus, in quibus potest cadere crimen, de quo tractamus. Sciendum igitur, quod juxta Doctores *Add.adGuid. Papæ Decis.579. in V. Crim. læs. Majest. lit. B. Bart. August. de Arim. Jas. Clar. & Farinac. apud. Caball. Cas.8. num.1.* idem crimen incurritur, quando frangens *Carcerem* publicum, se ipsum, aut alium eximit, & quando e manibus Ministrorum justitiæ eripit. Ratio est, quia iniuria fit Principi, æqualiter ejus potestatem violando: perinde enim est, quod aliquis jam sit carceratus, hoc est in publica custodia clausus, & quod sit in manibus familiæ ligatus in via ad *Carceres*; nam æquali modo ille amisit libertatem, sibi ademptam a potestate Principis.

5 Tamen dici potest, quod non exacte æquale sit crimen ejus, qui aut se, aut alium clausum in *Carcere* eximit cum fractura, aut sine ea, & ejus, qui jam captum se, aut alium de manu satellitum eripit. Ratio est, quia, ut patet ex jure *l.Sanctum. ff. de Rer. divis. §. Sanctæ Instit. eo. tit.* muri, portæ Civitatis, & *Carceres* publici æquiparantur, & dicuntur *sancti*, non quidem, quod speciali cultu sint Deo dicati, sed quia sunt res *sanctione*, ac firmitate legum roboratæ, & jussæ custodiri ab injuriis hominum *Sancitis* pœnis contra violatores, ut probat doctissimus Amicus meus *Jo. Baptista Pacichellus Tr. de Distant. cap 5. num.4.* post *Oynotimum in §. Sanctæ. Inst. de Rer. divis.* Proinde non solum non possunt violari, sed nec possunt occupari ab aliquo privato, coniungendo sibi aliquod ædificium, vel aliquo modo appodiando, ut habetur ex jure *arg.l.Omnes.l. Ædificia. leg. Quicunque.C. de Oper. publi.* imo nec possunt reparari, aut si muri collapsi sunt, privata auctoritate queunt reædificari, *text.in l. Sacra. §. Muros ff. de Rer. divis.* Et si quis muros Civitatis transilit, aut scalis adhibitis prætergreditur eos, dicitur violare, unde & capite punitur, *text. in l. final. ff. de Rer. divis.* Quæ dicuntur ergo de muris Civitatis quadrant etiam pro *Carceribus*, & ita sola *Carcerum* violatio, aut per fracturam parietum, aut per prostrationem ostii, aut per rupturam cancellorum, aut per fugam ab ipsis contra imperium Principis, erit ex se delictum. Si igitur fracto *Carcere* quis eximatur, duo concurrunt crimina, unum est violatio *Carceris*, aliud est exemptio carcerati a fortiis publicæ potestatis. Quando autem e manibus birruariorum captus eripitur, unum tantum committitur crimen, puta, iniuria facta publicæ potestati, proinde gravius evadit primum, quam secundum delictum.

6 Ex hoc eodem principio resolvitur, quod non subsistit opinio *Caballi Cas.8. n.13. & 14.* qui vult, quod idem sit delictum ejus, qui vi eximit *carceratum*, vinculatum, compeditum &c. sicut qui eximit retentum solummodo in Palatio, Camera, aut alio loco, assignato a Judice pro *Carcere*, ex eo, quod *Carcer* est omnis locus, a quo quis ad libitum voluntatis suæ recedere non potest. Sed fundamentum talis sententiæ ruit ex hoc, quod ex *Sanctoro Par.1. Tit. Carcer. nu.10. & 11. de Pæn.cap.4.init. fol.132. 133.* docuimus, quod *Carcer* importat locum custoditum sub vectibus, & seris. Subiungimus modo, quod, si nomine *Carceris* veniat quivia locus, a quo quis exire prohibetur, ut cum *Calvin. Lexic. V. Carcer.* sentit *Caballus*, prohibitio non intelligitur de ea, quæ verbali, aut scripto mandato Judicia fit, sed de ea, quæ procedit a reali impedimento, per quod carceratus inde abire prohibetur; subiungit enim *Calvinus*, dicitur Carcer, *quasi coarcer a coercendo, ut docet* Varro, *quod vincti in eo custoditi prohibentur exire.* Concedimus ergo, quod, si quis vinctus catenis, aut stipatus militibus custoditur, ille in quovis loco sit, dicatur carceratus; non autem sic, si de mandato Judicia tantum, corpore alioquin liber, in alio loco detinetur. Sequitur proinde, quod, si de loco tali contra mandatum Judicis discedit, delinquit ex inobedientia erga Judicem: sed, si fugit a publico *Carcere*, ipsi facit iniuriam, & etiam mandatum Judicis transgreditur, & ita duplex delictum comittit, & similiter est dicendum de illo, qui carceratum in publica custodia, aut in alio loco, de mandato Judicis sequestratum, inde eximit; nam in primo casu dupliciter, in secundo vero simpliciter delinquit, & sic gravius in primo, quam in secundo.

7 Differentiatur pariter hoc delictum in gravitate, juxta diversas circumstantias, quibus committitur. Nam, si carceratus, aut alius, *Carcerem* frangit, fodiendo parietem, aut prosternendo ostium, aut alio modo violento, & sic carceratus evadit, atrocius crimen committit, quam si aperto ostio, carceratus evadit; aut alius Custodem Carceris deludit, astutia eum detinendo collocutionibus, ludo, compotatione &c. donec carceratus nactus commoditatem ostii aperti fugit. Ratio est, quia in primo casu intervenit vis, quæ de se crimen est, quod non est in secundo, quod firmat etiã *Garon. adNov.Const Mediolan.l.4.Tit.6.dePæn.Art.113.n.2.*

8 Quid autem, si eximens carceratum fraude uteretur, nempe falsificando mandatum Judicis de excarcerando detento? Dico, quod gravius delinqueret, quam si astutia, aut ingenio tantum uteretur. Ratio est, quia crimine falsi etiam delinqueret, ultra procuratam excarcerationem, & sic gravius puniri deberet, ut sentit etiam *Raynald. Tom.1. cap.3. §.2. n.253.*

9 Sequitur ex his, quod pariter gradatio delictorum alia, & alia datur in eo, qui, se, aut alium eximit a familia, quæ nondum apprehendit actualiter, sed est de proximo illum apprehensura, quia adhoc eum persequitur; si enim apprehendendus simpliciter fugit, in nullo delinquit; siquidem naturalis juris est, malo se subtrahere. Si familiæ resistit se excutiendo e manibus eorum, percutiendo pugnis, calcibus, morsu &c. delinquit quidem, minus tamen, quam si armis minaretur, & gravius delinqueret, si quempiam armis vulneraret, mutilaret, aut occideret, ut in simili docet *Clar. quæst.29. ℣. Quæro etiam.* Pariter, si alius impedit familiam,

quo-

quominus illum capiat, retinendo satellites, ne possint persequi fugientem, minus delinquit, quam si armis eis minetur, aut terreat. Et minus etiam delinquit impediendo, ne quis capiatur, quam jam captum eripiendo, aut carceratum eximendo. Ratio est, quia, licet de proximo accingendus habeatur pro accincto, *l. Ex eo tempore. ff. de Testam. milit.* tamen hoc non verificatur, ubi agitur de pœna infligenda, tunc enim de proximo accingendus non habetur pro accincto, ut ait *Felin. in cap. Eam te. n 16. ℣. Tamen diversis modis. de Rescript.* Pœnæ igitur, latæ contra eximentes carceratum, non possunt convenire eximentibus carcerandum de proximo, quia actus nondum perfectus est, & quamvis carceratio esset proxima, tamen potuit ex alia causa impediri, antequam consumaretur; & sic minus delictum est impedire carcerandum, quam eximere carceratum.

Probatio.

SUMMARIUM.

10 *Visitandum corpus delicti, si violatio Carceris relinquit vestigium post se.*

11 *Quando præsumatur carceratum evasisse e Carcere ob negligentiam Custodis.*

12 *Diligentia adhibenda a Custode Carcerum, ne carcerati possint evadere.*

13 *Quid agendum, si fractura Carceris apparet facta deforis.*

14 *Si nulla apparet negligentia Custodis, & quod si facta sit fraus, aut violentia, quomodo se geret Judex.*

10 Circa Probationes hujus delicti advertendum, quod aut illud reliquit vestigium post se, aut non. Si primum, puta, quia inventus *Carceris* murus pertusus; ostium prostratum, aut combustum; cardines avulsi a muro; cancelli ferrei fracti &c. aut si carceratus, qui, ut fugeret, violentiam intulit Commentariensi, hoc est carcerum Custodi, eum vulneravit, mutilavit, aut occidit &c. aut si dum carcerandus ducebatur ad carceres, vel ipse, vel alii occiderunt, vulnerarunt &c. aliquem e satellitibus &c.; in casibus describendum est corpus delicti per *visum, & repertum*, & adhiberi Periti, ut judicium ferant de qualitate vulnerum &c. aut si fractura facta est a parte interna *Carceris* ab ipsomet carcerato; aut forinsecus ab alio, qui eum juvavit in fuga, ut *Par. p. Tit. Corpus n.2.* dictum est.

11 Si fractura nulla invenitur, & ostium apertum; corpus delicti, nempe fuga carcerati, constare debet per Testes, qui deponant, se in sero vidisse carceratum, existentem in carceribus, qui modo ibidem non reperitur &c. Tali casu præsumitur, carceratum fugisse ex negligentia Custodia, *arg. tex. in l. Eos. & l. final. ff. de Custo. Reor. & l. Divus. in fin. ff. de Offc. Præf. Boss. Tit. de Carcer. n.11.*, & ipsi incumbit onus probandi, se omnes diligentias consuetum esse quotidie facere, & etiam illo sero fecisse. Quod, si non probet, succumbit pœnis, ut infra dicetur.

12 Si vero fractura facta deprehenditur a carcerato ipso, adhuc militat præsumptio negligentiæ contra Custodem; nam debet iste, quando aliquem recepit sub sua custodia in carceribus, diligenter perquirere, an habeat absconditum sub vestibus aliquod ferrum, *Berar. Specul. visitan. cap.20. de Commentarien. num.26.* debet invigilare, ne carcerati habeant in carceribus, neve ad eos deferantur gladii, parvi pugiones, aut aliud genus ferri, aut venenum, *text. in l. Carceri. ff. de Custod. Reor.* proinde debet frangere panes, & pullos, ac artocreas (Italice *pasticci*) quæ ad carceratos deferuntur, & scrutari ea diligenter, an limæ, præsertim surdæ, ad eos portentur, abscondita in cibis, & præsertim in lagenis testeis vini. Debet rimirari diligenter culcitras, lectum, lodices, & omnem supellectilem carcerati; observare quotidie parietes, solum, fornicem carceris, an nempe aliquod indicium fracturæ appareat; item cancellos fenestrarum tentare, percutiendo eos baculo ferreo, aut malleo, ut noscat, si integri sunt; pariter visitare compedes, numellas, ac catenas, si sanæ sint, an limatæ; itidem tollere a parietibus carceris omnes tabulas pictas, aut etiam chartas cum Imaginibus Sanctorum, vel saltem eas amovere, & scrutari, an illis tegatur aliqua fractura parietis; nam aliquoties factum est, quod sub specie devotionis tales imagines a carceratis fuerint muris carcerum affixæ, & tamen non fuit, nisi, ut iis tegeretur fractura muri, quam paulatim faciebant, & per quam evaserunt. In summa omnes diligentias, quas multis citatis *Severin. Pegas. Berar. Abavo. Carenb. Farinac. Perez. Aretin. & Danza.* describit, *Raynald. Tom. primo cap. §. 2. num. 262. & seq.* servare debet Custos, ut se indemnem servet, aliter fuga carcerati sibi adscribetur.

13 Si autem fractura facta est deforis, attendendæ sunt circumstantiæ facti, & observandum, an culpa aliqua Custodis intervenerit, quod etiam spectandum est, quando nulla fractura est facta, sed ostium apertum est adulterinis clavibus, aut grimaldellis. Nam culpa aliqua Custodis potest esse, dum non dormivit nocte illa in Camera sua solita, contigua Carceribus, ex qua audire potuisset strepitum, qui causatur ex tunsione muri, aut terebratione, dum fractura fiebat, sed nullo substituto sibi Custode, pernoctavit in caupona, aut ludo, aut lupanari, aut fuit ad choreas. Pariter, si negligenter custodivit claves *Carcerum*, relinquendo eas in loco, in quo potuit cera, aut alia materia molli earum haberi impressio, qua potuit faber ferrarius alias claves similes facere, dum ipse tenetur claves aut nunquam a se dimittere, aut in loco tuto, ac secreto, eas sub aliis clavibus custodire.

14 Si vero nulla intervenit negligentia Custodis, quia ille violenter ligatus est a nonnullis larvatis, qui ex improviso in illum irruerunt, apposito ad jugulum pugione, si clamaret, aut vociferaret, mox ademptis sibi clavibus *Carcerum*, illos aperuerunt: aut si alto sopore dormiebat, eo quia in cœna vinum bibit, sibi delatum a quodam incognito, qui nomine alicujus Amici ejusdem Custodis, dono missum dixit; vinum autem illud opio erat conditum, & interea fractura *Carceris* facta est &c. tunc debebit Judex venari auctores delicti per conjecturas, indicia, adminicula, præsumptiones, & procedere, prout fit in aliis delictis difficilis probationis, & circa hoc nihil speciale habetur.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

15 *Pœnæ violationis Carcerum variandæ pro varietate casuum.*

16 *Pœna ejus, qui fugit e manibus familiæ.*
17 *Pœna carcerati ob causam Criminalem, si fugit cum fractura Carceris.*
Taliter fugiens habetur pro confesso de Crimine, ob quod fuit carceratus.
Impugnatur proxima conclusio.
18 *Senatus Mediolani Praxis circa eum, qui fugit, ut præfertur e Carcere.*
19 *Communis sententia, quod quivis fugiens e Carcere cum fractura, capite sit puniendus.*
Impugnatur talis sententia.
Supplicium quid importet.
Concluditur, quod pœna frangentis Carcerem est Judici arbitraria respectu fugientis.
20 *Si sic fugiens occidit Custodem, qui voluit fugam impedire, debetur mors.*
Si Custos tantum vulneratus est, quæ pœna debeatur.
21 *Pœna frangentis Carcerem, & fugientis, qui carceratus erat pro causa Civili.*
22 *Fugientis e Carcere, nulla jacta violentia, nulla est pœna.*
Historia de astutia duorum, qui sine violentia fugerunt e Carcere.
Monitum ad Carcerum Custodes.
23 *Attentantes fugam cum fractura, quomodo puniendi.*
Praxis circa hoc Senatus Mediolanensis.
24 *Pœna Custodis Carcerum, habentis culpam in fuga carcerati.*
Opinio Carpzovii, quod, si Custos est in culpa dolosa, arbitrium Judicis in eo puniendo extendatur tantum ad fustigationem.
25 *Impugnatur talis opinio.*
Effractores Carcerum puniendi pari pœna cum carceratis fugitivis.
Magis delinquit Custos cooperando fugæ carcerati, quam alius.
Pœna mortis, quando danda Custodi, dolose cooperanti ad fugam carcerati.
26 *Pœna Custodis in culpa tantum de fuga carcerati, quomodo temperanda.*
Casus fortuitus non punitur.
27 *Pœna cooperantium ad fugam carcerandi, aut carcerati.*
Eripiens de manu familiæ injuste captum, non est puniendus.
Historia S. Contradi Placentini.
28 *Ereptio de manu familiæ, ut sit licita, supponere debet injustitiam detentionis.*
In dubio de injustitia capturæ, præsumptio stat pro Judice.
29 *Opinio de pœna eximentis captum pro causa Civili, sive fiat cum, vel sine armis, improbatur.*
Pœnæ legis Juliæ de Vi publica, aut privata, non sunt in usu.
Eximens captum pro causa Civili, majorem pœnam meretur, quam relegationis.
30 *Eximens captum pro debito, tenetur ad solvendum debitum creditori, magis quam si esset fidejussor.*
Talis eximens non admittitur ad probandum, quod exemptus non esset debitor.
Si plures sint eximentes, ut præfertur, omnes tenentur in solidum ad solutionem debiti.
31 *Eximens e manibus familiæ captum ob causam Criminalem.*
32 *Eximens carceratum ob Crimen læsæ Majestatis, puniendus pœna læsæ Majestatis.*
33 *Arbitrium Iudicis contra eximentem carceratum ob causam Criminalem, quo casu extenditur ad mortem.*
34 *Quid juris, si eximens captum ob causam Criminalem, esset fœmina.*
Historia mulierum quarundam, quæ captum eripuerunt de manu familiæ.
35 *Puniendæ tali casu sunt mulieres, ut viri.*
Ratio diversitatis sexus habenda tantum in casibus expressis in jure.
36 *Pœna eximentis carceratum ob causam Criminalem.*
Datur distinctio inter simpliciter carceratum, ab eo, qui sententiatus, convictus, aut confessus est.
37 *Atrocitas Criminis eximentis carceratum, ex quo emergat.*
38 *Impugnatur supra data distinctio.*
Ostenditur, quod par injuria fit Principi, eximendo carceratum simpliciter, sicut si iste est sententiatus, aut convictus &c. de delicto.
39 *Continuatur impugnatio supra datæ distinctionis circa carcerati qualitatem.*
40 *Pœna eximentis carceratum quavis de causa est arbitraria Iudici.*
Arbitrium tali casu quomodo regulandum a Iudice.
41 *Pœnæ sunt temperandæ cum eximente carceratum, si ille movetur ex amore, amicitia, charitate, aut misericordia.*
Motiva prædicta debent probari.
42 *Qua pœna puniendus, qui venenat consanguineum suspendendum, quia eum nequit de Carcere eximere.*
43 *Opinio communis est, quod sic venenans plecti debet pœna homicidarum.*
44 *Occidentes hominem ex intentione non mala, evadunt pœnam ordinarium homicidij.*
45 *Venenans consanguineum, damnatum ad mortem, ad evadendam infamiam familiæ, evadit pœnam ordinarium homicidij.*
Incommoda, & damna, quæ subeunt cognati, & agnati ejus, qui manu carnificis fuit interemptus.
46 *Pœna Custodis Carcerum, aut alterius Officialis Curiæ, qui concumbit cum Muliere carcerata.*
47 *Variatur talis pœna juxta consuetudinem Tribunalium.*
48 *Pœnæ Canonicæ contra eximentes capiendos, aut captos e fortiis Sancti Officij cum fractura Carcerum, vel sine.*
49 *De pœnis Regularium fugientium e Carcere, aut eximentium carceratos, remissive.*

15 Variantur pœnæ violationis *carcerum* multipliciter tum ratione personarum; tum ratione causæ carcerationis; tum ratione modi, quo committitur delictum. Ratione personarum, nempe, an sit carceratus, qui fugit, an alius, qui fugæ auxilium præbet: ratione causæ carcerationis, puta, an sit civilis, an criminalis: ratione tandem modi, nempe, si fiat per astutiam, aut per vim: si cum fractura, vel non: si tempore diurno, an nocturno, & de his suo ordine dicemus.

16 Incipiendo igitur ab eo, qui fugit e manibus familiæ, dico, quod, si nondum actualiter captus est, sed familia ipsum persequitur, ut apprehendat, ille vero fugit, & pedum velocitate se subtrahit a persequentibus, nullam pœnam, nec de

jure,

jure, nec de consuetudine incurrit. Ratio est, quia de hoc casu nulla extat sanctio pœnalis; fugere autem ad se præservandum ab imminenti malo, cum sibi sit proficua, & nulli noceat, inculpabilis, & proinde etiam impunibilis est. Si autem jam captus est, & facto impetu, se excutit de manibus familiæ, & fugit, scribit *Clar. Pract. crim. Quest.* 29. ℣. *Quæro etiam*, quod pœnam meretur paulo minorem, quam si fugeret a *carceribus*; nam, ut diximus supra *num.* 4. fugere de manibus familiæ, & se eximere a *carcere* parificantur. Sed salvo meliori judicio, dicerem, nullam omnino pœnam mereri, & de consuetudine ob talem fugam nulla pœna infligitur. Ratio est, quia sicut ob naturalem defensionem sibi licitum est vi, ac velocitate pedum uti, ne capiatur, ita etiam licitum erit vi totius corporis se excutere e manibus eorum, qui non perfecte apprehendisse videntur, ex quo e manibus eorum elabitur. Intelligo autem *se excutere*, quando aut per vestes, aut per crines est ab uno satellitum apprehensus, aut etiam brachiis cinctus, dum alius catenam parat, ut liget; captus vero virium nisu se eripit de manibus tenentis. Nec verum est, quod tali casu possit dici, quod fugiens ita delinquat, ac si fugeret a *carcere*. Quia in *carcere* est perfecte captus, ita ut sine fractura, aut aperitione *carceris* evadere nullo modo nequit; non sic autem in casu, in quo, dum retineri non potuit, nequit dici perfecte captus. Quod, si iste percutit satellites, ut eum relaxent, aut armis resistat, minetur, multo fortius, si terreat vibrando &c. tunc poena debetur, ac si e *carcere* aufugisset, & sic punitus fuit quidam a *Senatu Mediolanensi*, quia evaginaverat ensem, & familiæ resistentiam fecerat, ut *ex Bossio Tit. de Captur. num.*17. & *seqq.* recitat loco citato *Clarus*.

17 Si vero carceratus ob causam criminalem frangit *carcerem*, & fugit, si iste nondum est condemnatus pro crimine, ob quod detentus est, juxta Doctores communiter, *Pertand. Pract. crim. Regul.* 142. *n.* 3. *Boss. Tit. de Carcerat. n.* 12. ℣. *Nec sufficeret. Angel. de Malef. V. Quod fama n.* 82. ℣. *Tertio quod. Menoch. de Arbitr. Cas.* 301. *n.* 5. *Clar. qu.* 21. *n.* 25. *apud Caball. Cas.* 8. *n.* 30. prima poena est, quod habeatur pro confesso de delicto principali, ob quod detentus est. Sed talis poena irrationabilis est, & nullo claro juris fundamento innititur. Ratio est, quia sequeretur, quod idem prorsus delictum puniretur diversis pœnis, & quod ex sola probatione præsumptiva inferretur pœna ordinaria, quæ ambo absurda sunt. Nam idem prorsus crimen committit fugiendo a *carcere* damnandus de parricidio, & sententiandus de homicidio in rixa; si ergo ambo fuga confiteri censentur delictum, idem prorsus in gravitate crimen (nempe fuga) punietur diversis in gravitate pœnis, in uno quidem pæna parricidii; in alio autem simplicis homicidii. Pariter fuga Rei carcerati non potest facere, nisi probationem præsumptivam de delicto, ob quod carceratus est: & quidem præsumptio hæc non est juris, cum de ea non extet lex, sed hominis tantum; ergo ex præsumpta tantum confessione Rei non poterit dari talis poena, quæ requirit plenam probationem ex vulgatis.

18 Amplissimus proinde *Mediolanensis Senatus* Teste *Claro Pract. crim. Quæst.* 21. ℣. *Tertio autem modo*, illi communi conclusioni minime adhæret, dum captis a fuga e *carceribus* non infligit pœnam delicti, ob quod detinebantur, sed tantum gravius torquere eos jubet, quia talis fuga facit novum indicium delicti principalis.

19 Secunda poena est, quod tam ille, qui sententiatus adhuc non est, quam ille, qui jam est sententiatus, debent capite puniri juxta dispositionem Textus *in l.* 1. *ff. de Effractor.*, quem communiter intelligunt Doctores *Marsil. Menoc. Boss. Bertrand. Cuman. apud Caball. loc. cit. num.* 28. de poena ultimi supplicii. Sed re vera Textus ille non habet expresse, quod tales effractores ultimo supplicio puniantur, sed ait simpliciter ibi in principio Ulpianus, *de effractoribus, qui carcere effracto evaserunt, sumendū supplicium.* Porro *supplicium* idem importat, quod poena, ut argumento juris *l. Magistratibus. ff. de Iurisdict. omn. Iudic.* scribit *Calvinus in Lexico V. Supplicium nostris*, unde, quando lex sancit pœnam mortis, non dicit absolute *supplicium*, sed addit *ultimum*, prout dicit Celsus I. C. *text. in l. Vltimum ff. de Pœn.*. Dum igitur dicit ibi *Vlpianus, sumendum supplicium* simpliciter, idem est, ac si diceret sumendam esse pœnam, sed non explicat quam. Verum est, quod expost recitat sententiam *Saturnini*, qui sensit, tales Reos capite puniendos; talem tamen opinionem non approbat: imo in fine illius legis ait, *Oportebit autem æque & in effractores, & in cæteros suprascriptos, causa cognita statui, prout admissum suggerit, dummodo, ne quis in plebeio operis publici pœnam, vel in honestiore relegationis excedat.* Quid clarius? Sequitur ergo, quod ex tali Textu, quem ponunt pro suo fundamento prędicti Doctores, non habetur pœna ultimi supplicii contra tales effractores carcerum. Unde æquior est alia sententia, quam approbatam a consuetudine, post *Farinacium Quæst.* 30. *num.* 22. ℣. *Primus erit*, tradit *Caballus cas.* 42. *num.* 5. quod nempe talium poena sit Judici arbitraria.

20 Quod si carceratus, fugere volens fracto *carcere* vulneraverit, mutilaverit, aut interfecit Custodem qui voluit eum retinere, quę poena tunc debebitur? Dico, quod debet ultimo supplicio affici, si mors Custodis secuta est; quia, licet homicidium non fuerit appensatum, & videatur factum ad defensam, pro quo deberentur tantum triremes, tamen, quia simul cum homicidio cumulatur aliud delictum, nempe fuga cum fractura, debetur omnino mors, ut dicunt Doctores. *Iodoc. Pract. crim. c.* 18. *Rubr. de Effractor. carcer. Vitalin. de Malefic. Rubr. de Carcer. priva. vel fract. num.* 8. *Matthen de Re crimin. Contr.* 17. *nu.* 14. *apud Raynal. Tom.* 1. *cap.* 3. §. 2. *nu.* 33. *circ. med.* Opinatus est autem *Farinac. quæst.* 30. *num.* 203. *apud Raynal. loc. cit.* quod deberetur pariter mors, si Custos remaneret tantum vulneratus, quia Judex, cujus arbitrio commissa est poena taliter fugientium, potest arbitrium extendere usque ad mortem. Sed talis opinio tenenda non est; quia pro vulneratione tantum, nunquam indicitur poena mortis, sicut neque pro fuga, & sic ex complicatis delictis bene potest arbitrari pœnam graviorem in eadem specie, puta, citra mortem, non autem ultra eam. Siquidem arbitrium Iudicis non potest extendi usque ad mortem inclusive, ut quatuordecim Classicis Doctoribus a se citatis, firmat *Clar. Pract. crim. qu.* 31. ℣. *Arbitrio atque balia*, qui ait, ab hac sententia communi, & mitiori non esse in praxi recedendum.

21 Si autem carceratus, qui fugit, ut præfertur, detinebatur ob causam Civilem, quæ poena ei debebitur? Respondeo cum *Caball. Cas.* 8. *n.* 34. &

35. quod eadem pœna debetur, quæ deberetur, si esset detentus ob causam Criminalem. Ratio est, quia in hoc delicto non consideratur causa carcerationis, sed attenditur violatio loci publici, nempe carceris, qui, ut dicebam, *sanctus* est, ac sub Principis protectione. Cum igitur ita delinquit, carcerem frangendo, & fugiendo is, qui detinebatur ob causam Civilem, sicut qui ob Criminalem, dictat ratio, quod ambo æquali pœna debeant coerceri.

22 Longe minor pæna vero debetur, quando carceratus fugit, nulla facta violentia, nec contra *Carcerem*, nec contra Custodem, sed capta occasione ostii aperti, aut negligenter custoditi, aut astutia, fraude, aut joco fugam arripit. Casum, narratione dignum, ad hoc propositum do. Detentus erat in carcere Episcopali *Papiensi*, simul cum alio viro, Nobilis quidam Sacerdos amicus meus. Cum tentassent ambo, sed inutiliter, precibus amicorum flectere iram Episcopi, decreverunt aliqua astutia fugere. Cœperunt igitur munusculis aucupari confidentiam Custodis, quem secum frequenter ad prandium in carcere admittebant, aleæ a prandio vacabant, & cum eodem jocabantur. Quadam die, in qua cadebat festum cujusdam Sancti, cujus nomen ferebat unus illorum, decreverunt solemne prandium parare, invitato Custode, & plura fercula in magnis paropsidibus per famulos afferri ad carcerem, curarunt; & cum paropsides ob sui amplitudinem nequirent inserri per fenestrellam ostii ob suam angustiam, necessarium fuit ostium aperiri. Venit Custos cum solito suo adjutore, & aperto ostio, cœperunt inferri obsonia, quæ, cum essent multa, non potuerunt omnia simul portari ad carcerem, sed nonnulla ipsorum studiose relicta fuerunt ad pedes scalarum. Dum igitur famulus carceratorum porrigeret paropsides Custodi, qui carcerem intraverat, jussus fuit adjutor Custodis descendere quantocius ad apportanda alia fercula, ne frigescerent. Ivit incautus, relicto incustodito ostio externo, tum unus carceratorum, quasi ob lasciviam, ac jocum pugillum cineris iniecit in faciem Custodis, & dum iste in tergendis oculis a cinere injecto occupatur, ambo carcerati fugam arripiunt. Ex hoc casu discant Custodes *Carcerum* servare advertentiam *Roynal. Tom. 1. cap. 3. §. 2. num.* 268. qui inter alias diligentias, & cautelas, a Custodibus carcerum servandas, hanc adnumerat, nempe, quod Custos non debet se reddere familiarem, domesticum, & facilem cum carceratis; cum iisdem nec jocari, nec confabulari, nec ludere convenit; quæ si curasset Custos ille, non fuisset taliter deceptus.

23 Prædicti igitur, qui sine violentia quasi jocantes cum Custode fugerunt, parvam pœnam meruerunt, aliquam tamen ob *Carcerum* violationem. Majorem meruissent, si ad fugiendum cœpissent rumpere carcerem, non tamen fuga ex voto successisset. Nam, qui fugam tentant, incœpta fractura *Carceris* tantum, nec fugere valuerunt, quia fuerunt impediti, non tanta pœna sunt afficiendi, quanta deberetur, si fuga successisset; ratio est, quia delictum non est perfecte consummatum. Scribit proinde *Clarus Pract. crim. Quæst.*21. ℣. *Tertio autem in fine*, quod *Senatus Mediolani* solet eos tantummodo publica tortura funis punire; subjungit exinde ex *Boer. Decis.* 215. *num.* 18. *&* 19. quod, si fugiens a carceribus, statim ad *Carceres* revertatur, non est tanquam fugitivus, vel fractor *Carceris* puniendus; sed casum hunc reputo metaphysicum, nullus enim frangit *Carceres*, animo ad eosdem revertendi.

24 Quo ad auxiliantes carceratis in fuga, primo videndum est de Custodibus *Carcerum*, mox de aliis. Quo ad primos diversæ sunt leges, *l. Carceri. l. Milites l. final. ff. de Custo. Reo.* quæ de pœna Commentariensium loquuntur; prima enim lex citata dicit, quod Custos carcerum *Officio Judicis puniendus est*; alia habet, quod *pro modo culpæ in eos statuendum est*; & sic decernit etiam tertia; Ex quibus omnibus deducit *Carpzov. Pract. crim. Par.* 3. *Quæst.* 111. *num.* 104. conclusionem universalem, quod pœna Custodis sit Judici arbitraria; & nu. 106. vult, quod in casu doli in Custode, Judex non possit arbitrari pœnam corporalem, ultra fustigationem: in casu autem culpæ cujusvis, vult Custodi adhiberi arbitrio Judicis pœnam carceris, aut pecuniariam.

25 Sed talem opinionem respectu doli in Custode puto falsam. Ratio est, quia communis Doctorum sententia *Boer. Decis.* 217. *nu.* 1. *Conrad. Pract. crim. Tit. de Carcer. num.* 21. *Placha Epit. delict. lib.* 1. *cap.* 26. *num.* 1. *in fin. Menoch. de Arbitr. Cas.* 302. *num.* 2. *Gomez. Boss. Damhoud. Farinac. apud Carpzov. loc. cit. num.* 99. est, quod effractores *Carcerum* ad alium eximendum, pari pœna tenentur, quam ipse carceratus pro suo delicto meretur. Custus autem *Carcerum* dolo cooperans carcerato ad fugam, in pari delicto est cum effractoribus *carcerum*. Siquidem aut permittit carcerato carcerem frangere, subministrando instrumenta ad frangendum, se absentando, dum carceratus frangit, & fugit &c. aut clave aperiendo januam *Carceris*. Si primum, realis violentia fit *Carceri*; & quamvis ipse manum non apponat, dum ex Officio impedire tenetur, & non impedit, (& hoc ex condicto) dolose concurrit ad idem crimen; & proinde est, ac si manu propria ad fracturam concurreret. Si secundum, infertur pariter violentia moralis, si non physica. Siquidem Custos non debet, nec potest clave reserare *Carcerem*, nisi de mandato, voluntate, aut permissione Judicis; si ergo clave utitur contra voluntatem Judicis, utitur ipsa violenter, non quidem violentia, quæ convertitur cum impetu, sed ea, quæ vocari potest contraventio, sive oppositio voluntati ejus, qui de jure contrarium jubet. Igitur in pari crimine est Custos, dolose delinquens cum effractoribus, igitur pari pœna puniendus est. Imo magis delinquit Custos, quam cæteri, ut vult *Farinacius Quæst.* 32. *num.* 17., & *Mattheu de Regim. Regn. Valen. cap.* 8. §. 8. *nu.* 97. & hoc rationabilissime ex duplici ratione. Prima est, quia iste Officialis est, cui ratione Officii incumbit, malefactores fideliter custodire, & ad hoc in actu assumendi possessionem Officii, juramentum præstat de fideliter illud exequendo: quapropter dolose dimittens carceratos perjurus est, & totam Rempublicam offendit, dum malefactores impune dimittit, ad ejus denuo quietem perturbandam. Secunda est, quia alii effractores non possunt moveri ad eximendum carceratum per se, aut alios, nisi ob aliquem finem honestum, puta, conjunctionem sanguinis, amorem naturalem, benevolentiam, ob amicitiam, fugam proprii dedecoris, ne scilicet carceratus, ultimo supplicio affectus, ignominiam causet consanguinitati; & tandem etiam propriam defensionem, dum effractor, sciens se fuisse complicem carcerati in aliquo delicto, timens, ne iste in examine ipsum indiciet, ut se periculo libe-

ret,

rit, aliun e *Carcere* eximit. Custos autem a solo fine turpis lucri ad tale delictum moveri potest, proinde magis delinquit, quam alii. Ex his concluditur, quod Custos dolosus verus potest puniri eadem pœna, qua puniri debebat is, qui aufugit, proinde aliquando pœna mortis, ut firmat etiam *Raynal. Tom. 1. cap. 3. §. 2. num. 259.*

26 Quod, si Custos non dolo, sed culpa delinquit, pro modo culpæ arbitrio Judicis puniendus est, ut habent supracitatæ leges, *l. Carceri. l. Milites. l. final. ff. de Custo. Reo.* quæ expresse loquuntur de *culpa*, non autem de *dolo* Custodis, ut patet legenti. Debet igitur Judex bene librare omnes circumstantias tum culpæ admissæ a Custode, tum personarum, quæ erant carceratæ, tum criminia ab iisdem admissi, ut bene advertit *Carpzov. Pract. crim. Par. 3. Quæst. 111. num. 110.* & proportionatam culpæ pœnam infligere, quam nullo modo potest evadere Custos, nisi probet, se non esse, neque in minima culpa, sed casu carceratum evasisse, ut dicunt Doctores, *Sylvan. Consil. 29. Ball. Variar. Tract. lib. 3. cas. 14. num. 4. Paris. de Put. de Syndic. V. Captura. §. An Potestas. nu. 9. Perez ad Ordin. Castell. lib. 2. Tit. 14. leg. 12. lit. A. ℣. Quarto quæri*, ultra Textum expressum *in l. Milites. in fin. ff. de Custo. Reo.* siquidem casus fortuitus non punitur. *Text. in l. Quæ fortuitis. C. de Pignorat. actio. Dionys. Gothofr. ad l. 12. litt. P. ff. de Custo. Reo.*

27 Quo ad alios, qui fugam carceratorum promovent, aut auxiliantur, sciendum, quod qui eripit e manibus familiæ injuste captum, nullam prorsus pœnam subire debet, quia talis ereptio licita est, *arg. text. in cap. Fortitudo. cap. Non in inferenda. 23. q. 3. Glos. in cap. Reos. ℣. Item si injuste. 23. q. 5.* Et hæc conclusio locum habet etiam in eo, qui de manu Curiæ eriperet jam iniuste ad mortem damnatum, ut post *Gloss. in cap. Hi qui. ℣. Si autem. 14. q. 6. & in cap. Non in inferenda. 23. q. 3.* docet *Marsilius in l. Lege Cornelia. nu. 80. & seqq. C. Ad Leg. Cornel. de Sicar.* maxime docente Spiritu Sancto *Proverb. cap. 24. ℣. 11.: Erue eos, qui ducuntur ad mortem*, quod intelligi non potest, nisi de morte iniusta. Hoc fecit *Sanctus Conradus Placentinus ex Tertio Ordine S. P. Francisci*; is enim eripuit de manibus satellitum, dum duceretur ad patibulum, quendam pauperem hominem, quem sciebat iniuste damnatum. Nam cum ipse *Conradus* adhuc in sæculo esset, jussit aliquando vepres, in quibus latitabant feræ, incendi gratia venationis. Sed casualiter, & improviso exorta magna ventorum vi, dilatatus ignis magnum causavit incendium, ob quod captus ex plebe infima homo fuit, qui vi tormentorum adactus, fassus est, se auctorem incendii, ob quod ad supplicium ducebatur. Sciens proinde *Conradus* iniustam illius damnationem, illum eripuit supplicio, & se Reum incendii casualis confessus, ut damna causata compensaret, omnia sua bona divendidit; mox ad agendam pœnitentiam, habitum *Tertii Ordinis* assumpsit, ac *Sanctus* evasit. Nec in ejus legenda habetur, quod ob ereptionem illius, iniuste damnati, e manibus Curiæ fuerit a publica Justitia postulatus de crimine.

28 Advertendum tamen, quod iniustitia capturæ, aut damnationis ad mortem debet esse certa, ac evidens, non autem dubia, ut *arg. l. 1. 2. & 3. ff. Ne quis eum.* docet *Lucas de Penna in l. Quoties. num. 6. C. de Exactio. tribu. lib. 10.* Ratio est, quia in dubio præsumptio stat pro Judice, qui mandatum dedit de capiendo, ac pro familia, quæ mandatum exequitur, nec privatis licitum esse debet super jussu Judicis, ac facto Curiæ disquirere. *Farinac. Quæst. 32. num. 78. Decian. Tract. crim. lib. 7. cap. 11. num. 15. Scacc. de Judic. lib. 1. cap. 46. apud Raynald. Tom. 1. cap. 3. §. 10. num. 29.* Ratio est, quia de Superiore, ac Judice semper bene præsumendum; & perturbari faciliter posset quies Reipublicæ, cum quivis posset prætendere captum, aut damnatum esse aliquem iniuste, & eum, ut præfertur, eripere, & sic publicæ justitiæ viribus impune insultare.

29 Quod, si quis eximat captum pro causa Civili de manibus familiæ, si fiat sine armis, juxta jus commune dicunt Doctores *Alex. in Rubr. Ne quis eum. Vinc. de Franch. Decis. 442. num. 1.* quod debet multari in tertia parte bonorum, quia incurrit in pœnam *Legis Juliæ de Vi privata*, quæ *text. in l. 1. ff. Ad leg. Jul. de Vi priva.* talem pœnam importat: si autem fiat cum armis, incurrit in pœnam *legis Iuliæ de Vi publica*, quæ *text. in l. Qui dolo §. final. ff. Ad leg. Jul. de Vi publ.* Reos *interdicit aqua, & igni*. Sed profecto talis distinctio minime subsistit, quia sive fiat cum armis, sive non, semper incurritur pœna *Legis de Vi publica*, nam *text. in d. l. Qui dolo. init. Ad leg. Jul. de Vi publ.* sic habetur: *Qui dolo malo fecerit, quominus judicia tuto exerceantur, aut Judices, ut oportet, judicent &c.* hac lege tenetur; ubi evidenter patet, quod data distinctio evanescit. Quidquid sit de hoc, pœna *legis Juliæ* sive *publica*, sive *privata*, ut docet *Caball. Cas. 8. nu. 10.* obsolevit, & pro ea successit pœna, Judici arbitraria, quæ, ut ex *Vincentio de Franchis Decis. 442. num. 3.* docet *Raynaldus Tom. 1. cap. 3. §. 10. num. 12.* non multum pœnam relegationis debet excedere. Mihi autem nimis levis videtur hæc pœna, quæ ultra fas enervat vigorem justitiæ, & ansam præbet contemnendi Majestatem Principis, ac publicam potestatem. Profecto in tali ereptione consideratur principaliter iniuria, quæ fit publicæ justitiæ, & malum exemplum, a quo possunt alii faciliter invitari ad contemptum Curiæ; non enim, ut dicebam supra *num. 21.* attendi debet causa carcerationis, aut capturæ, sed iniuria facta Principi, quæ æqualis est, tam si eximatur e manibus familiæ captus pro debito civili, quam pro causa Criminali: proinde sicut æqualiter delinquit detentus ob causam Civilem, (si frangit carcerem, & fugit) sicut si esset carceratus ob Criminalem, ut *num. 21.* docuimus; ita parem iniuriam facit Principi, & par delictum committit captum pro causa Civili eripiens, sicut pro Criminali. Refert proinde *Clarus Pract. crim. Quæst. 68. num. 10. ℣. Eximens*, quosdam casus, in quibus taliter delinquentes extremo supplicio fuerunt affecti.

30 Alia pœna, quæ sequitur eximentem, ut præfertur, captum pro debito publico, aut privato, est, quod ipse tenetur ad solvendum sive Fisco, sive privato creditori omne debitum, ut sancit Textus *in l. Quoties. C. de Exactio. tribu. lib. 10.* ac si eximens ipse esset fidejussor debitoris exempti. Imo magis obligatur ad talem solutionem eximens ipse, quam si esset fidejussor simpliciter; quia, ut optime probat *Garon. ad Nov. Const. Mediolan. lib. 4. Tit. 7. de Pœn. Art. 112. num. 7. ℣. Condemnatus*, talis eximens non admittitur ad probandum, quod exemptus non esset debitor (quod tamen competeret simplici fidejussori), sufficit enim, quod debitor

bitor sit rite captus, ad petitionem asserentis, se esse creditorem, quod sufficienter probavit, exibendo scripturas, aut alias probationes Judici, qui relaxavit mandatum de capiendo. Hoc autem, ut optime dicit *Rainald. Tom.* 1. *cap.* 3. §. 10. *num.* 17. rationabiliter fit in odium sic eximentis, ne privatus sibi Causæ cognitionem adroget, & Majestas Prætoris, imo Principis violetur: proinde facilius tolerandum est, quod calumniator lucretur, quam ut eximentis delictũ hac pœna non puniatur. Quod si essent plures, qui concurrissent ad exemptionem capti pro debito de manu Curiæ, omnes tenentur in solidum ad solutionem debiti, & quilibet pro rata. Si tamen cæteris non sit solvendo, obligatur unus ad solvendum pro cæteris; at uno solvente, cæteri liberantur ab obligatione, quemadmodum in materia furti a pluribus commissi in ordine ad faciendam restitutionem, optime probat *Caball. Cas.* 198. *num.*4.

31 Si autem captus ob causam Criminalem eximitur de manibus familiæ, ex communi sententia Doctorum *Farinac. Quæst.* 32. *num.*64. *Conciol. Crimin. resol.*5. *V. Eximitio. num.*1. *Garon. ad Novas Const. Mediolan. lib.*4. *Tit. de Pun. Art.*112. *n.*5. pœna eximentis est arbitraria Judici, qui tamen potest arbitrium suum extendere usque ad mortem; & se fundant in *l. Cod. Cujusque. in fin. C. Ad l. Jul. Majest.* in qua dicitur, quod pœna læsæ Majestatis tenetur, *qui confessum in judicio Reum, & propter hoc in vincula coniectum emiserit*. Sed profecto ex hac lege non deducitur eorum Doctorum intentum *Bartol. Angel. Alex. Guido Papa. Farinac. & alii apud Caball. Cas.* 8. *num.*2. *Clar. Q.*68. *V. Eximens*, siquidem ille Textus loquitur de Reo jam carcerato, & ideo in vincula coniecto, non autem de eo, qui solummodo est in manibus familiæ, & proinde nondum potest esse confessus; & ut diximus supra, atrocius est delictum eximentis à *Carcere*, qui locus sanctus est, quam eximentis de manibus birrnariorum; ampliare autem pœnam debitam majori delicto ad delictum minus, irrationabile est.

32 Proinde mihi summopere arridet animadversio *Dionys. Gothof. ad l. Cuisque. litt. M. C. ad l. Jul. Majest.* qui legendum putat, *qui confessum in hoc crimine*, (puta, Majestatis) *& propter hoc in vincula coniectum emiserit*. Ex quo deducitur, quod non sit Reus Majestatis, qui eximit confessum de quomodolibet crimine, sed *de hoc*, nempe crimine Majestatis taxative, unde incongrue extenditur talis lex ad alia crimina, cum in pœnis extensio non detur. Ad plus ex illa lege deduci potest, quod, sicut qui eximit carceratum ob crimen læsæ Majestatis, incurrit idem crimen quo ad pœnam; ita qui eximit carceratum ob alia crimina, incurrit pœnam debitam crimini, ob quod talis carceratus erat; quæ tamen deductio irrationabilis etiam est, ut infra dicetur.

33 Melius igitur erit dicere, quod arbitrium Judicis in casu, qui præfertur, extendi potest usque ad mortem eximentis, quando scilicet interveniant in facto circumstantiæ, factum notabiliter aggravantes, puta, quia animo deliberato; aut cum armis; aut facta conventicula armatorum; aut cum concitatione, seu tumultu populi; aut quia ad arma cum satellitibus deventum est, ex quo secuta sunt vulnera, mutilationes, aut hominum cædes: aut quia eximens vult tali actu sibi arrogare imperium, ac jurisdictionem Principis, nolens, quod in sua Domo, Curia neminem, quamvis malefactorem, capere possit, & similia, quæ ex *Gomez, Sanfelicio, Luca de Penna, & Laurentio Mattheu* recitat *Raynaldus Tom.*1. *cap.*3. §.10. *n.*10.

34 Quid autem, si Mulieres hoc delictum committerent? Videbitur forte hic casus metaphysicus, sed talis non est, & evenit quadraginta ab hinc annis in *Oppido Felciani Comitatus Alexandriæ*, in hoc *Statu Mediolanensi*. Captus ibi erat quidam adolescens, culpatus de grassatione; dum autem detineretur ligatus in taberna meritoria, dum satellites comedebant, Amasia capturati, quæ ipsum deperibat, congregavit alias Virgines adultas amicas, & socias ad numerum circiter quadraginta, & consilium inierunt, ut de manibus familiæ eriperent juvenem in via, dum duceretur ad Civitatem. Designatus ab ipsis fuit ad effectum locus angustus, habens ab uno latere Clausuram nostri Conventus, ab alio prominentiam soli elevatam ad quindecim circiter pedes, & ascensu inaccessam, & hoc, ideo, ne satellites, qui erant in equis, possent iis libere uti ob loci angustiam. Divisis ergo illis in duas turmas, quæ armatæ erant ronchis, hastis, verubus, ligonibus, sarissis, falcibus, ac aliis armis rusticanis, se posuerunt in insidiis. Mox comparentibus satellitibus, eruperunt e latebris turmæ, una quidem a fronte, alià a tergo, & magnis vocibus cœperunt clamare *dimitte, dimitte*, & conversis in satellites armis, contra illos concurrere cœperunt. Baricellus, qui erat ante, concitato equo fugit, similiter birruarius, qui erat post. Infelix birruarius, qui manicis, & catena ligatum tenebat captum, remansit scopus fœminilium irarum, pluribusque ictibus fuit percussus, antequam captum solveret. Res fuit ad Prætorem *Alexandriæ* deducta, qui, attenta multitudine, sexu, & paupertate Rearum, ad inquisitionem minime processit. At quid juris in facto?

35 Dico, quod contra Mulieres Reas hujus delicti, non minus quam contra viros procedendum fuit. Ratio est, quia, ut habetur textualiter ex jure *l. fin. C. de Jur. & fact. ignor.* in delictis nulla habenda est ratio diversitatis sexus, nisi in casibus expressis in jure, in quo Legislator consideravit causas, ob quas Mulieres, ratione infirmitatis sexus aut nulliter, aut mitius debent puniri, quam viri. In hoc autem delicto nulla suppetit legitima ratio differentiæ inter Mares, ac Fœminas, proinde similibus, cum viris, pœnis debent esse obnoxiæ.

36 Plerique Auctores scribunt par esso delictum ejus, qui captum de manu familiæ eripit, ac ejus, qui eximit in *Carcere* clausum. Hanc positionem impugnavimus supra *num.*5. & probavimus gravius delinquere, qui eximit e *Carcere*, quam qui eripit Curiæ. Viso ergo de pœna eripientis captum, videndum remanet de pœna eximentis *carceratum*. Omnes ferme Doctores, ut apparet ex *Caball. Cas.* 8. *num.*3. 4. & 5. ponunt distinctionem inter carceratum nondum sententiatum, aut confessum, aut convictum, & eum, qui simpliciter carceratus est de crimine; & dicunt, quod eximens Reum damnatum, confessum, aut convictum de crimine capitali, debet ultimo supplicio plecti; si autem Reus damnatus &c. non est, eximens puniendus est de crimine, de quo condemnatus fuisset carceratus.

37 Communem tot illustrium virorum sententiam revereor, sed in eam minime abire cogor, ob istam rationem. Plane stat, quod atrocitas criminis violantis *Carceres* sit, quia iste summam iniuriam in-

infert Principi, ipsius potestati contrariando; & quia in summo discrimine, & periculo subversionis totius Reipublicæ, eam redigere malo exemplo potest. In tantum enim ex hominum consensu data est Principi publica potestas, in quantum iste curare debet Civilem felicitatem Populi, quæ consistit in justitia, ut unusquisque quiete possideat, quod suum est, & a nemine lædatur. Et ideo Principi concessum est merum, ac mixtum imperium, & gladii potestas, ut curet cuique reddi, quod suum est, & homines perniciosi per maleficia, aut puniantur exemplariter, aut de medio tollantur. Vita pariter civilis instituta est, ut publica potestas in officio contineat potentes, & adversus istos invalidos defendat. Si ergo liceret cuique eximere e fortiis publicæ potestatis eos, qui crimine aliquo deliquerunt, destrueretur, ac invalida esset potestas publica, quod est unum, ac principale fundamentum civilis societatis.

38 Hoc ergo posito, patet manifeste, quod etiam iniuria fit Principi, & in par discrimen adducit publicam potestatem, qui violat *Carcerem*, & eximit jam condemnatum, sicut qui eripit condemnandum; nam quidditas delicti præcise consistit in violentia, quam exercet, & totaliter abstrahit a qualitate personæ, quæ eripitur, ut diximus supra *num.* 29. Ergo data distinctio nullum habet rationabile fundamentum. Quod, si dicatur, majorem iniuriam fieri, quando eximitur condemnatus, quam quando eximitur simpliciter carceratus, quia in primo impeditur ex fuga executio justitiæ, quod non est in secundo. Respondeo, negando assumptum; & ad rationem dico, quod ita exercetur actus justitiæ in capturando, constituendo, examinando, condemnando, aut absolvendo Reo, sicut in exequendo contra eum supplicio; pari ergo modo impediuntur actus justitiæ, qui debebant fieri erga simpliciter carceratum, eum constituendo, examinando &c., sicut impeditur in jam damnato executio sententiæ.

39 Pariter irrationabile est, quod eximens carceratum nondum confessum, aut convictum, teneatur solummodo ad eam pœnam, quam subire debebat, qui exemptus est; nam ut bene ponderavit etiam *Farinacius Quæst.* 30. *num.* 93. *&* 94. *℣. Hæc ampliatio*, daretur casus, quod pro atroci crimine, quale est *Carcerum* violatio, minima pœna deberetur, quando nempe carceratus, qui exemptus est, pro levi delicto fuisset detentus; & etiam daretur casus, quod talis eximens nullam pœnam deberet subire, quando nempe carceratus fuisset absolvendus a crimine, pro quo fuit detentus. Hæc quidem absurda sunt; proinde tali opinione explosa, alii *Jodoc. Pract. crim. cap.* 15. *num.* 30., *&* 31. *August. ad Angel. V. Quod fama, num.* 57. *℣. Et tenements*, melius senserunt, concludendo, quod in criminalibus eximens potest teneri plus, quam exemptus; unde ruit illa conclusio, quod eximens teneatur illa pœna, quam subiisset carceratus, si e *Carcere* non fuisset exemptus.

40 Concludendum igitur est, quod pœna eximentis carceratum sive condemnandum, sive condemnatum, dependet ab arbitrio Judicis, ut senserunt *Bartolus*, *Joannes Faber*, *Ægidius Bossius*, *ac Farinacius*, quos citat, & sequitur *Caball. Cas.* 8. *num.* 11. Arbitrium vero regulandum est juxta circumstantias facti; nempe, si fuit per astutiam, fraudem, aut vim; si subministrando occulte carcerato instrumenta ad frangendum Carcerem; ut ferrum, limæ &c. an ad fugiendum, ut funem, scalas &c. si eximens fuit solus, an habuerit complices; si fractus est deforis *Carcer*, an apertus adulterina clave, & grimaldellis; si armati, facto impetu, ligaverunt Custodem, mutilarunt, aut occiderunt resistentem, si de die, an de nocte &c.; ex his enim arbitrari poterit modo ictus funis, modo *Carceres*, modo pœnam pecuniariam, nunc triremes ad tempus; nunc perpetuas, & tandem in atrocissimis circumstantiis, etiam extremum supplicium, etiam qualificatum, ut non semel fuit factum.

41 Temperandarum etiam pœnarum motiva debet attendere Judex; ut pietas Patris in filium, ac filii in Patrem; amor Uxoris in maritum, & vice versa, ac Matris in filium; consanguinitatis affectio, ut Fratris in Fratrem, agnati in agnatum &c. ita ut eximentes ex istis causis, quam levissime puniendi sunt, ut multis cumulatis probat *Raynal. Tom.* 1. *cap.* 3. §. 10. *nu.* 51.; isti enim moventur ad tale crimen ex impulsu sanguinis, ac naturali affectione, non autem a malo aliquo fine. Ampliat hanc conclusionem *Decian. Tr. crim. lib. l.* 7. *c.* 11. *num.* 12. volens, quod quivis, qui movetur ex misericordia, aut charitate in proximum ad eximendum captum, aut carceratum, magis culpæ, quam dolo sit adscribendum, & citat ad hoc quandam legem *l. Si hominem. init. ff. Deposit.* Eo ergo fortius dicendum de amicitia vera, illa nempe, quæ juxta philosophum fundatur in virtute; amicus enim verus pro amico non pavet ipsam vitam in discrimine ponere, quapropter, si delinquenti ex affectione carnali, in eximendo conjunctum sanguine, pœna est minoranda, a fortiori dicendum est de illo, qui sic agit ex affectione spirituali, prout est amicitia. Verum est, quod prius constare debet per actus antecedentes, quod eximens ob compassivam misericordiam deliquit, probando, quod Reus homo pius est universaliter erga pauperes, facit eleemosinas, miseretur egenorum &c. alius autem est notorius amicus ejus, qui erat carceratus, quod probatur per illa argumenta, quibus probatur amicitia, quæ, cum sit quid latens animo, per actus externos probanda est, quod, si talis probatio non fieret, posset quivis Reus ad pœnam minorandam hæc duo motiva, misericordiæ nempe, ac amicitiæ prætendere.

42 Quid autem dicendum de illo, qui habens consanguineum, damnandum ad extremum supplicium, nec potens illum eripere de *carceribus*, cibo venenato illum perimit, ne tota agnatio ob illius mortem per manus carnificis vituperetur, tenebitur ne de crimine Carceris violati?

43 Respondeo, quod communis conclusio Doctorum *Bald. Felin. Marsil. Jo. de Arnon. Carrer. &* *Corrad.*, quos recitat, & sequitur *Caballus Cas.* 94. *num.* 1. 2. 3. est, quod talis non debet evadere pœnam ordinariam homicidarum, & ratio, quam adducunt, est, quia, ut deducitur a jure *arg. l. final. C. de Custo. Reo. l. final. C. de Malef. & Mathe.* carcerati sunt sub custodia, securitate, ac protectione Principis, proinde nemo privatus potest illos offendere. Ex hoc fundamento concludi debet, quod taliter venenando, Carcerem violet. At mihi durum est, quod ordinaria pœna sit plectendus. Siquidem in delictis spectanda est non minus intentio, quam factum; unde, si mala est tum intentio, tum factum, plenus intervenit dolus malus, & delictum in suo genere est usquequaque perfectum, & ordinariam pœnam meretur. Si autem

factum

factum sit quidem malum, sed finis bonus sit, quamvis factum non desinat esse malum, tamen ei demitur de malitia, & consequenter etiam de poena, quia intentio operantis mala non est, & tunc, cessante dolo, remanet sola culpa, quæ semper extra ordinem punitur.

44 Hoc probatur in Matre, quæ ad vitandam infamiam, aut ex alia causa non turpi occidit infantulum; nam non tenetur ordinaria poena parricicidii, ut *Tit. 7. §. Parricidium. n. 14. in fin.* docuimus, sed alia extraordinaria. Probatur pariter in Religioso, aut Amico Virginis prægnantis, qui ad conservendam famam propriam, aut honorem illius, poculum abortionis foetus animati procuraret; iidem in puella, vel Vidua, quæ pro tuenda sua existimatione, medicinam ad abortiendum biberet; omnes enim isti ordinarias poenas procurantium abortum foetus animati non incurrunt, ut *Tit. 7. §. Abortus Procuratio n. 66. & 68.* dictum est. Probatur itidem in Patre, qui non incurrit crimen parricidii, si ad antevertendam infamiam familiæ, filio damnato ad furcas veneno vitam adimit, ut *Tit. 7. §. Parricidium nu. 10.* cum *Decian. Tract. crim. lib. 9. cap. 8. nu. 17.* contra *Felinum* tradidimus. Et horum omnium ratio est, quia in omnibus, ut præfertur, delinquentibus deficit mala intentio, finisque turpis.

45 A simili ergo arguere licet, quod qui damnato ad ultimum supplicium venenum tribuit, ut dedecus familiæ evitet, ac damnum sibi, aut suis antevertat, non debet incurrere ordinariam poenam veneficii, homicidii, nec violationis Carceris, sed minorem, quia prava intentione non deliquit, unde non fuit in dolo, sed tantum in culpa. Et profecto causa honoris gravissima est, ita ut nonnulli Theologi (qui tamen tenendi minime sunt) autument pro conservando honore, licitum esse occidere eum, qui honorem ademturus est, aflicta calumnia, aut diffamato vituperio. Accedit aliquando damnum, nam sorores ultimo supplicio affecti non reperiunt, ob infamiam contractam a morte Fratris, qui eas velint in matrimonium ducere. Pariter in multis locis excluduntur a certis Collegiis, muneribus, aut honoribus ii, quorum conjunctus aliquis manu Carnificis fuerit interemptus. Urgentissima igitur erunt hæc motiva, ut poena temperetur cum eo, qui ad effugiendum tale damnum, veneno prævenerit damnati mortem ignominiosam.

46 Non desinam pro coronide hujus paragraphi apponere alium modum, quo sequitur *Carcerum violatio*, & est, quando Custos *Carcerum*, aut quivis alius ex Officialibus Curiæ, ut tradit *Caball. Cas. 283. num. 3.* cognoscit carnaliter mulierem carceratam. Concors enim Doctorum sententia est, quod pro tali actu poena debetur. Fundant vero suam intentionem in hoc, quod *text. in l. unic. C. Si quis eam. cui. tut. fue. corrup.* habetur, quod, si Tutor, pupillam habens in sua custodia, eam stupraverit, omnia ejus bona debent confiscari, & ipse deportari in insulam; Tutor enim succedit loco Patris, & proinde tenetur pupillam nutrire, custodire, & honestis moribus instruere, *arg. l. 2. ff. de Administra. tuto.* unde cum per stuprum eam vituperet, poena multari debet. Comparant autem Tutori Custodem *Carceris*, proinde volunt, quod teneatur, Mulieres, quæ in Carcere sub protectione Principis debent esse securæ, alere, honeste custodire, ac illas aut poenæ, aut innocentiæ illesas servare. Quod si contrafaciat, poenas subire debet. Adducunt alii hoc juste deberi, tum quia injuria fit Principi, cujus *Carceres* violantur; tum quia refrænanda est audacia Officialium Principis, qui debent esse immunes a scelere: tum quia Mulieres carceratæ facilius timore, aut fraude Officialium inducuntur ad prostitutionem; tum quia isti, illecebris Mulieribus devincti, possunt eas impunitas fuga sibi consulere, ut ponderat *Raynald. Tom. p. cap. 3. §. 7. num. 2. circ. med.*

47 Sed circa poenas Custodi inferendas, Doctores variant. Nam in aliquibus locis, ut in *Gallia, Portugallia, Bononia*, & etiam *Mediolani*, Teste *Menoch. de Arbitr. Cas. 292. num. 4.* ut eum refert *Raynald. loc. cit. num. 1.* (de quo tamen valde dubito, cum *Clarus §. Fornicatio. V. Cum carcerata*, dicat aliter circa Constitutiones Mediolani) extat lex, ac consuetudo, quod Custos cognoscens Mulierem honestam carceratam, sive per vim, sive sine vi, ultimo supplicio afficiatur, & ubi talis consuetudo est, debet servari. In aliis locis poena est Judicibus arbitraria, quæ quidem augenda est juxta circumstantias facti, quæ tangunt aut modum agendi, nempe si fiat per vim, aut personam, ut si sit Virgo, aut Nobilis &c. tamen respectu *Carceris* violati non potest extendi usque ad mortem, ut firmant *Menochius de Arbitr. cas. 292. num. 3.* & *Pegas ad Ord. Regn. Portugall. lib. 1. tit. 33. §. 4. Gloss. 6. nu. 4.* quia de jure communi nulla reperitur sancita certa poena pro tali crimine. Unde ex recepta consuetudine Tribunalium, poena talis criminis est triremium per quinqennium, ut voluit *Caball. Cas. 283. num. 8.*, aut ad plus per septennium, ut scribit *Caren. de S. Offic. Par. 1. Tit. 15. §. 1. num. 9. in fin.* Si autem Mulier cognita est meretrix, mitiori quidem poena multandus est Custos, tamen aliquali coercitione est puniendus ob violatam loci reverentiam, ut firmat *Clarus §. Fornicat. V. Cum carcerata*.

48 De jure autem Canonico habetur *B. Pij V.* famosa Constitutio *Si de protegendis. Kal. April.* 1569. in qua habentur poenæ Excommunicationis, ac criminis læsæ Majestatis contra frangentes *Carceres S. Officii*, carceratos eximentes, captos eripientes, aut capiendos impedientes ob causas fidei, ipsisque auxilium quomodolibet dantes, etiam effectu non secuto. Advertit porro ex *Carena par. 2. Tit. 17. num. 76. §. In contrarium*, *Bordonus Sacr. Tribunal. cap. 32. quæst. 18. num. 22.*, quod prædictæ poenæ afficiunt tantum eos, qui carceratis, aut carcerandis auxilium dant, frangendo Carceres, eripiendo captos &c. non autem carceratos ipsos. Nam si isti fugam arripiunt, frangendo *Carceres*, aut sine fractura, si sunt viles, fustigantur, si vero sunt Nobiles, duriori custodiæ mancipantur, ut scribit *Carena loc. cit. n. 75.*

49 Circa Regulares fugientes e Carcere sive cum fractura, sive non; aut auxiliantes ad fugam carceratos, scrutari quilibet debet suas Constitutiones. Nos Minores de Observantia utraque habemus peculiare Statutum, quod, cum *Par. P. Tit. Pænarum. Quæst. 19. & 20. num. 100. & seqq.* expenderimus, hic repetere superfluum judicamus.

§. VIII. Artium prohibitarum exercitium.

S U M M A R I U M.

1 *Artium prohibitarum nomine quæ comprehendantur.*

2 Nul-

2 *Nullus Ecclesiasticus se immiscere debet negotiis sæcularibus.*

3 *Clerici prohibita omnia negotia forensia.*

Nequeunt esse Iudices, Ministri publici, aut Procuratores Principis Laici.

Pariter neque Tabelliones, Actores, nec Testes in causa sanguinis.

Prohibentur Clerici exercere mercimonia, Medicinam, Chirurgiam, artem histrianicam.

Arti honestæ, non tamen sordidæ vacare possunt.

4 *Religiosi omnes specialiter prohibentur vacare negotiis sæcularibus.*

Prohibitio hæc facta Monachis, extenditur ad Canonicos Regulares, & Mendicantes.

Constitutio fundata super aliqua qualitate, se extendit ad omnes eiusdem qualitatis.

5 *Regulares non possunt esse Iudices de rebus sæcularibus.*

Possunt esse Vicarii Episcoporum.

Religiosi Mendicantes possunt esse Vicarii Episcoporum.

6 *Religiosus non potest in causa sæculari esse arbiter.*

Arbiter quis sit.

Arbitramina sunt redigenda ad instar iudiciorum.

Arbitrator potest esse Religiosus.

Concordare discordantes, officium pietatis est.

In arbitratore Religioso non requiritur licentia Prælati.

7 *Procurator, quomodo differat ab Advocato.*

8 *Religiosus nequit esse Assessor.*

Assessor quis sit.

Assessor sub pœna exilii nequit subscribere sententiæ Iudicis.

9 *Religiosus non potest esse Peritus.*

Peritus quis dicatur.

10 *Regularis non potest esse Notarius publicus in causa Civili, nec Criminali, nisi in S. Officio.*

11 *Pariter nec Testis coram Iudice Laico.*

Etiam ad mandatum Superioris non potest esse Testis in causa sanguinis.

Ad quæ Religiosus possit licentiari a Prælato, ut testificetur.

Regularis potest esse Testis extraiudicialis.

12 *Ex causa legitima, & licentia Superioris potest Regularis esse Judex, & Advocatus, Procurator &c.*

Causæ Legitimæ ad hæc præstanda, quæ censeri debeant.

13 *Religiosus potest esse Advocatus Orphani, Viduæ, ac miserabilium personarum, & quomodo.*

14 *Exercere Officium quid importet.*

15 *Executores testamentarii nequeunt esse Regulares, sine licentia Superioris.*

Licentia talis dari potest etiam a Superiore Locali.

Dicta licentia debet esse petita, & obtenta, sufficit tamen tacita, vel præsumpta.

16 *Fratres Minores nullo modo possunt esse executores testamentarii.*

17 *Tutores, aut Curatores testamentarii, aut dativi nequeunt esse Religiosi.*

Tutores legitimi an possint esse, variæ sunt sententiæ.

Tutores miserabilium personarum possunt esse.

18 *Regularis non potest esse fidejussor sine licentia Superioris, & Capituli.*

19 *Neque depositarius sine licentia Prælati.*

Recipiendo depositum absque licentia, an peccent graviter, variant Doctores.

Esse depositarium non est contra votum paupertatis.

Conventus non est obligatus ad restituendum depositum, datum privato Religioso.

20 *Negotiatio prohibita est Religioso.*

21 *Regularis in Sacris constitutus nequit exercere Chirurgiam.*

Si fiat ex charitate, non prohibetur exercere Medicinam.

22 *Religiosus non potest esse compater.*

1 LAto vocabulo *Artium prohibitarum* comprehendimus hic tum veras artes, tum munera, quæ sunt Ecclesiasticis interdicta, quæ tamen nomine *artis* venire possunt, ut ait quædam *Glossa in cap. Unic. in V. Artem. de Vit. & hone. Cler. in 6.* & brevitati studentes multa complectimur, ne circa singula diutius, quam par sit, cogamur immorari.

2 Generaliter ergo, & de jure communi vetitum est omnibus Ecclesiasticis se immiscere negotiis sæcularibus; dicente *Apostolo ad Timot. cap. 2. ℣. 4. Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus*. Hæc autem multiplicia sunt; specialesque prohibitiones, dispositiones pro Clericis, pro Monachis, ac pro aliis Regularibus in sacris Canonibus habentur, quas singillatim, & succincte expendemus.

3 Primo prohibentur Clerici negotiis forensibus vacare, *cap. Duæ sunt. 12. q. 1.* proinde non possunt esse *Justitiarii* sive Judices Principum Laicorum, *Concil. Lateran. sub Alexand. 3. text. in cap. Sed nec. Ne Cler. Monach.*, neque eorum publici *Ministri*, *cap. Sacerdotibus. Ne Cler. vel Monach.*, neque *Procuratores cap. Cyprianus. cum 3. seqq. 21. q. 3. cap. 2. Ne Cler. vel Monach.*, neque *Advocati*, nisi in causa sua, vel Ecclesiæ, vel miserabilium personarum *cap. 1. de Postula. cap. 1. de Vit. & hone. Cler. Concil. Lateran. 3. cap. 12.*, neque *Tabelliones*, sive, *Notarii*, *cap. Sicut te. ne Cler. vel Monach.*, neque *Actores*, aut Testes in causa sanguinis. *Cap. His quibus. 23. q. 8.* Prohibentur pariter a negotiis sæcularibus, puta, Exercendi *Mercimonia*, *cap. Multa. Ne Cler. vel Monac. Concil. Aurelian. 3. cap. 26. cap. Canonum. 14. q. 4. Medicinam, Chirurgiam*, *cap. sententiam. Ne Cler. vel. Monach. Concil. Lateran. 4. cap. 18. Artem histrionicam*, & *joculatoriam*, *cap. Unic. de Vit. & hon. Cler. in 6.*, & quamvis possint alicui *Arti* honestæ vacare sine detrimento Officii Clericalis, *cap. Clericus Victum. cap. Clericus quantum libet. 91. Dist. Concil. Colon. 2. Par. 2. cap. 30.* tamen ab *Artibus* vilibus, sordidis, & infamibus debent abstinere, ultra multa alia, quæ longum esset recensere.

4 Religiosi autem speciales habent prohibitiones rebus sæcularibus vacandi, prout ex *Concilio Tarraconensi* habetur, *cap. Monachi. il. 2. 16. q. 1.* ubi dicitur: *Similiter, ut nullus Monachorum forensis negotii susceptor, vel executor existat, nisi quod Monasterii exposcit utilitas, Abbate sibi nihilominus imperante.* Et quia nonnulli Canonici Regulares existimarunt, Canonem hunc loqui de *Monachis* tantum, non vero de cæteris, *Innocentius Tertius* declaravit etiam ad illos extendi, prout textualiter habetur in *Decretali text. in c. Ex parte de Postulan.* Hine deducitur, quod Constitutio, fundata in aliqua qualitate, se extendit ad omnes ejus-

dem qualitatis, ut egregie, & notabiliter docet *Abb. in cap.2. nu. p. de Postulan.* & ideo cum Constitutio illius Canonis fundetur in qualitate vitæ Religiosæ, quam profitentur Monachi, extendi debet ad omnes, qui vitam Religiosam ducunt, prout sunt *Regulares Canonici*, & *Mendicantes*.

5 Forentia autem negotia requirunt personam primo *Judicis*, qui ordinarius est, aut *Delegatus*, aut *Arbiter*. Regulares autem non possunt esse *Judices ordinarij*, hoc est, qui publica cognoscendi, & judicandi auctoritate, & potestate funguntur de rebus sæcularibus, *Gloss. in Clem. 1. in V. Si a Judicibus de Appell.*, prout ex citato Canone deducunt *Doctores. Lezan. Tom.1. cap.9. nu 14. Sanch. lib. 6. in Decal. cap. 13. num.56. apud Ant. a Spir. San. Direct. Regul. Tr. 3. num.1434.* Sed ex eodem principio non possunt esse neque *Delegati*. Verum tamen est, quod non impediuntur esse Delegati Episcoporum, seu eorum Vicarii, accedente tamen licentia suorum Superiorum, ut ex *Gloss. in cap. De præsentium. 16. q. 1. & in cap. Si quis. 58. Dist. Rota 3. de Off. Vicar. in antiq.* multi deducunt, *Fu c. de Visit. lib. 2. cap. 15. num. 100. Sbrozz. Navar. Azor. Campanil. Mijol. apud. Barbos. de Off. & Potest. Ep. Allegat. 54. nu. 12. & 13. Aloys. Ricc. Collect. 143. in fin.* Et licet nonnulli, *Azor. Fusc. Sbrozz. lib. p. q. 40. apud Barbos. de Off. Epi. Allegat. 54. num. 14.* hoc concedant de *Monachis* tantum, de *Mendicantibus* autem, & præsertim strictam vitam profitentibus hoc denegent; tamen hoc est dictum sine fundamento, nullo enim jure fulcitur talis limitatio; & praxis contrarium probat: siquidem P. *Illuminatus Moronus*, Auctor *Centum Responsorum*, ac *Bigæ Seraphicæ Strictioris Observantiæ S. P. Francisci* alumnus, fuit Vicarius Eminentissimi *Alderani Cibo*, Episcopi Aesini in Piceno; & ego pariter fui Vicarius in spiritualibus Illustrissimi *Fr. Alexandri Montecatini*, *Archiepiscopi Avenionensis*, cum sola licentia *Ministri nostri Generalis*.

6 Ex supra dato fundamento sequitur etiam, quod Religiosus non potest esse *Arbiter*; quia cum arbitraria sint redigenda ad instar judiciorum, *l. p. ff. de Arbitr.* *Arbiter* est verus Judex, qui arbitrium suum debet regulare, ordine essentiali servato. Proinde ille, qui nequit esse Judex, nequit pariter esse *Arbiter*. Bene tamen potest esse Arbitrator, hoc est amicabilis compositor, quia reducere discordantes ad concordiam Officium pietatis est, *arg. text. in cap. Injustum. 11. q. 3.* quod non disconvenit Religioso. Verum est, quod nonnulli *Doctores Paul. in Clem.2. de Rescr. Jo. de Lignan. ibid. Specular. Tit. de Arbitr. Hostien. sum. Rub. eo tit. §. Quis possit esse. apud Abb. in cap. Quintavallis num.13. de Jureju.* requirunt in Religioso licentiam Superioris, ut queat esse *Arbitrator*. Sed teneo, quod non requiratur, tum quia nullo jure cavetur, arbitrari enim sic non est negotio forensi se implicare, quod sibi tantum vetatur per Canones; sed est Officium pium exercere, quod convenit Religioso absque necessitate licentiæ: tum quia contrarium tenent, *Oldrad. Jacob. de Aret. apud Abbat. loc. cit.* & alii, quibus assentior.

7 Sequitur pariter ex eodem supra dato fundamento, quod non potest Religiosus esse *Advocatus*, nec *Procurator* in Causis forensibus; licet autē in jure *l. 1. §. Ait Prætor. ff. de Postul. C. de Advoc. div. Jud. per tot. l. 1. C. de Adsessor.* confundantur Officia *Procuratoris*, & *Advocati*, tamen longe differt *Advocatus à Procuratore*; etenim *Advocatus* est quasi Tutor, qui consilio personam, sibi commissam in Causa, defendit: *Procurator* vero quasi Curator ad negotia litis (cujus Patronus efficitur) deputatus est. Proinde litigans respectu *Advocati* Cliens est, & ab eo suscipitur; respectu *Procuratoris* Dominus est, ipsique negotia committit, ut eleganter scripsit *Passerin. de Stat. hom. Tom. 2. q. 187. art. 2. num. 28.*

8 Itidem ex prænarrato principio derivat, quod Religiosus nequit esse *Assessor*, prout dicunt *Doctores. Sanch. in Decal. lib. 6. cap. 13. num. 85. Paulu. Tr. 16. Disp. 4. P. 12. §. 1. num. 7. Ant. a Sp. S. Direct. Reg. Tr. 4. Disp. 6. num. 1446.* Est autem *Assessor*, *qui ab eo, cui est data judicandi potestas, rogatur, ut sibi in cognitione Causæ assistat, ut cum debito fine causam decidere instruat* ut ex jure *l. p. penult. l. final. ff. de Offic. Assessor.* deducit *Azor. sum. Tit. de Assessor.* Dirigit igitur *Assessor* Judicem consilio suo, & recte gerendorum actuum normam præbet, non autem sententiæ subscribit, ut indicante scripsit *Passerin. de Stat. hom. Tom. 2. q. 187. art. 2. num. 36.*, hoc enim sub pœna exilii sibi interdicitur, ut habetur expresse in *Codice l. 2. C. de Assessor.*

9 Ob supradictam prohibitionem sequitur, quod Religiosus neque etiam poterit esse *Peritus*, quia, ut ex *Accursio Par. p. Tit. Corpus. num. 57. in fin.* docuimus, *Peritus* comparatur *Assessori*, sive Consiliario Judicis; cum ergo *Assessor* nequeat esse Religiosus, sequitur, quod similiter non poterit esse *Peritus*.

10 Sequitur insuper ex dictis, quod Religiosus non potest esse *Actuarius*, *Tabellio*, aut *Notarius* in judicio Civili, aut Criminali, *text. in cap. Sicut. Ne Cler. vel. Monach.*, & ob privilegium Causæ fidei conceditur solum, quod possit esse *Notarius* in Officio Sacræ Inquisitionis, *text. in cap. Ut Officium. §. Verum. de Hæret. in 6.*

11 Iidem non potest esse Testis in judicio criminali contra aliquem coram Judice Laico, quia sic testificando, & dando juramentum, se subderet Judici non suo, ut dicunt *Doctores, Specul. de Test. §. 1. num. 36. Alb. in cap. Cum nuncius. nu. 4. de Test. & ibi Felin. num. 3. Sanch. l. 6. in Decal. c. 13. nu. 103. Pala. Laym. Ant. a Sp. S. apud Passer. de Stat. Tom. 2. q. 187. num. 76. in fin.*; imo, si agatur de Causa sanguinis, neque de licentia Superioris potest esse; & si Superior hoc præciperet, non teneretur Subditus obedire, ad vitandum periculum Irregularitatis, prout post alios, *Fatinag. q. 78. num. 199. & q. 60. num. 91. Megale. Prompt. Theol. V. Clericus. num. 26. Tho. a Jesu. de Visit. Regul. Tr. 3. cap. 11. num. 10. Spathar. Diaz. Roderic.*, scribit *Peyrinus Form. lit. T. cap. 1. nu. 2. in fin.* In judicio autem civili, & etiam criminali, ubi agitur ad liberandum aliquem a pœna mortis, potest Superior, tum dare licentiam, tum præcipere Subdito, ut testificetur. *Pelizzar. Manual. Regul. Tract. 6. cap. 12. num. 39. & 40. Portel. apud Ant. a Sp. S. Direct. Regul. Tr. 3. Disp. 6. n. 1492.* Non prohibetur autem esse Testis extrajudicialis, ut in Testamentis, Contractibus, Matrimonio, Ordinatione &c. *arg. cap. Nuper. de Test. Novell. de Monach. §. Cogitandum. Coll. 1. Auth. Ingressi. C. de Sacr. Eccl.*

12 Verum est, quod ubi concurrat licentia Superioris, & causa legitima, possunt Religiosi prædicta Officia exercere, & aliter facientes mor-

taliter

taliter delinquunt. *Sanch. lib. 6. in Decal. cap. 13. num. 56. Ant. a Sp. S. Direct. Reg. Tr. 3. disp. 6. nu.* 1434. Causa autem legitima, ob quam possunt esse *Judices, Advocati, Procuratores &c.* primo est utilitas Monasterii, *arg. cap. Monachi il 2. 16. qu. 1. DD. apud Lezan. Tom. 1. cap. 9. num. 14. Ant. a Sp. S. loc. cit.* Hæc autem potest esse tum directa, puta, quando agitur de interesse Monasterii; tum indirecta, puta, quando agitur de negotio personæ, quæ necessaria est, & valde utilis Monasterio, ut insignis benefactor, Episcopus, Conservator, Medicus ordinarius Monasterii, in talibus enim casibus utilitas Monasterii censetur intervenire, prout dicunt *Doctores. Abb. in c. 2. num. 3. de Postulan. & ibi Innocent. in cap. cum I. & A. de sent. & re iudicat. Roman. singul. fol. 15. apud Sapia. Add. ad Abb. loc. cit. lit. C.*

13 Secunda causa est, si exerceatur officium *Advocati*, sive *Procuratoris* in negotio Orphani, Pupilli, Viduæ, sive miserabilis personæ, defendendo in causa Civili, aut Criminali, ut post *Gloss. in cap. De præsentium. in V. Defensor. 16. q. 1.* dicunt *Doctores, Card. in cap. 2. nu. 1. qu. 1. de Postul. Navar. consf. 2. de Regul. num. 66. text. in cap. final. de Postul.* Hoc autem, quia licitum censetur ex causa pietatis, debet esse gratis; ac nulla recepta mercede, nisi a Deo; aliter non licet. *Abb. in cap. 1. nu. 5. & ibi Hostiens. Jo. Andreæ nu. 2. Anchar. nu. 3. Fagn. nu. 5. de Postul.* Et adverti debet, quod vetatur Religiosis esse *Advocatum* proprie, aut *Procuratorem*, comparendo in judicio; cæterum, si extrajudicialiter adit Iudicem, & ipsum instruit de bono jure ejus, quem defendit; aut si verbis, aut scripto tantum consulit, allegando jura, quæ faciunt pro clientulo; aut implorat auxilium Principis, aut personæ potentis, ut pauperi carcerato patrocinetur, non dicitur contra prohibitionem Officium *Advocati* exercere, ut post *Abbatem, Bartolum, Sylvestrum, Angelum, Sanchez*, & alios, probat erudite *Passerin. de stat. hom. Tom. 2. q. 187. art. 2. n. 31.*

14 Advertendum autem, quod prædicta munera forensia interdicuntur a Canonibus, si Religiosus vult ea exercere indifferenter; cæterum, si in una, aut altera causa (maxime si multum, aut per longum tempus non impedit officia religiosa) occupatur, hoc prohibere, non fuit de mente *Canonum*, prout post *Innocentium in cap. unic. in fin. de obl. ad ratio* docent alii *Abb. in cap. Ex parte nu. 4. de Postul. Archidiac. in cap. Pervenit. 86. Dist. Felin. in cap. Cum I., & A. nu. 11. de sent. & re judic. Fagnan. in cap. Magnus n. 4. de Obligat. ad ratiocin.* Scio quidem alios *Collector. Dec. Sylvest. Sanch. Pala. Ant. a Sp. S. apud Passerin. loc. cit. num.* 30. oppositum tenere, quia Canones prohibentes loquuntur indistincte; & cum sit præceptum negativum, obligat semper, & ad semper. Sed, salva pace illorum, oppositum est verius; etenim in Canone, *Cap. Ex Parte de Postul.* textualiter habetur: *Advocati Officium exercere.* Porro *exercere Officium* non est in uno, aut altero actu operam impendere, prout diximus supra *Tit. 6. §. Alchimiæ exercitium. num.* 22. sed est ex instituto vacare Officio Advocati. Nec præcepta Canonica negativa sunt sicuti negativa juris naturalis, & divini, obligantia semper, & ad semper; sed magnam admittunt extensionem, & restrictionum, ut notum est; & concedunt parvitatem materiæ, ut est unus, vel alter actus.

15 Prohibentur etiam Regulares esse *Executores testamentarii*, & de hoc est Textus expressus in *Decretali cap. Religiosus. de Testam. in 6.* & *Clementina Unic. eo. tit.* Possunt autem esse, si Superior dat illis licentiam, ut textualiter disponunt citata jura; unde sequitur, quod Superiores Regulares, qui possunt cæteris talem licentiam dare, possint per se munus *Executoris testamentarii* suscipere, ut ex *Sylvestro V. Testamentum. 2. q. 2. ℣. Dic. 1.* observat *Rodericus Tom. 3. q. 70. art. 1. post Med.* Licentia autem potest dari a Superiore etiam locali, nec requiritur, quod sit a Generali, aut Provinciali, nisi aliter caveatur per Statuta Religionis; quia citata jura loquuntur de *Licentia Superioris* in genere, nec ad aliquem limitant; proinde quivis, qui sit Superior, potest eam dare, ut dicit *Ant. a Sp. S. Direct. reg. Tr. 3. Disp. 6. n.* 1740. Verum est, quod debet esse *petita, & obtenta*, ut volunt citata jura; non tamen requiritur, quod sit expressa, sed sufficit tacita, vel etiam præsumpta, ut multi dicunt. *Sylv. V. Testamentum. 2. qu. 2. ℣. Dico 3. apud Passerin. de Stat. Tom. 2. q. 187. num. 101. Sanch. & Pellizzar. Tr. 6. cap. 12. num. 26. apud Ant. a Sp. S. loc. cit. num.* 1472.

16 Excipiuntur autem ab hac limitatione *Fratres Minores*; ipsi enim nullo modo possunt, neque de licentia suorum Prælatorum esse *Executores testamentarii*, aut ultimarum voluntatum, ut cantat expresse Textus famosæ *Clementinæ. Exivi. §. Verum etiam de Verb. signif.* Non tollitur autem, quin possint esse Consiliarii, a Testatore instituti, ut executores, a se relictos in testamento, consilio suo dirigant, in exequenda ejus occulta voluntate, ut contra *Cardinalem, Dominicum, Ancharanum, & Franciscum* tenet *Covarruvias de Test. cap. 17. n. 1.* cum *Bartolo Tr. Minoric. lib. 3. cap. 4.* & post eum *Rodericus Tom. 3. q. 70. art. 2.*

17 Prohibentur etiam Religiosi esse *Tutores*, aut *Curatores testamentarii*, hoc est, in testamento instituti, ut hoc habetur ex utroque jure, *Con. Chalce. Act. 15. can. 3. cap. Pervenit. 86. Dist. cap. Generaliter 16. q. 1. cap. Sacerdotium. 21. q. 3. l. Generaliter. de Epi. & Cler. Auth. Presbiteros. C. eo. cap. final. 88. Dist*; & pariter *dativi*, nempe dati a Judice in defectu *Tutoris testamentarii*, aut consanguineorum. An autem possint esse *legitimi*, (cum licentia tantum suorum Superiorum) divisæ sunt opiniones. *Antonius a Sp. Sancto Direct. Reg. Tr. 3. Disp. 6. nu.* 1465. post *Pelizzarium Tract. 6. cap. 12. num.* 23. tenet, quod non, quia Religiosus nulla bona possidet, quæ pro administranda tutela, etiam legitima subiaceant obligationi; præterquam quod hoc expresse cavetur in *Authent. Presbyteros. §. Episcopos. C. de Epi. & Cler.* loquente de tutela legitima, quæ sic habet: *Monachos tutelam alicujus personæ subire non permittimus.* Sed multi alii Doctores, *S. Raymund. Sum. Par. 2. cap. ult. S. Antonin. 3. Par. Tit. 13. cap. 2. §. 1. Turrecrem. Angel. Sylv. Tabiena. Azor. Lezan. apud Passerin. de Stat. hom. Tom. 2. q. 187. nu. 130. post Gloss. in c. Pervenit. in V. Tutelas. in fin. 86. Dist.* tenent contrarium; tum quia non est de substantia *Tutoris*, quod habeat bona, quæ obliget pro bene administranda tutela; tum quia dispositio illius *Authenticæ* corrigitur per *Canonem*, cui inhærere debent Ecclesiastici. Possunt pariter Religiosi esse *Tutores miserabilium personarum*, quia hoc est opus pium, maxime decens Religiosis. Sed an ad hoc possint a Superioribus compelli, affirmant nonnulli,

Turrecrem. S. Antonin. Sylv. Angel. Tabiena. Rosell. Armill. apud. Passerin. l. cit. num. 132.. Sed contrarium vult *Sanch. in Decal. lib.6. cap.*14.*n.*26. De hoc vero quærere non est præsentis instituti.

18 Insuper prohibentur esse *Fidejussores* absque licentia Superioris, & majoris partis Capituli, ut textualiter habetur in *Decretali c. Quod quibusdam. de Fidejussor.*, & hæc prohibitio a natura status Religiosi nascitur, cum enim *Fidejussor* obliget se, & bona sua creditori, si debitor non solvat; & Religiosus alligatus voto obedientiæ, non possit alteri obligare se; & ob votum paupertatis bona non habeat, quæ obligare possit; liquet, quod nullo modo sine dicta licentia potest nec valide, nec licite fidejubere.

19 Licet vero de jure communi non prohibeantur esse *Depositarii*, imo videatur hoc sibi licere, argumento ejus, quod dicitur in *Decretali cap. 1. Extra de Deposit.*, in qua habetur, quod pecunia, ob quam surreptam fuit delata querela ad Papam, fuerat depositata apud particularem Religiosum; tamen, si hoc fiat sine licentia Prælati, non erit licitum. Utrum vero Religiosus, recipiens depositum absque tali licentia, mortaliter peccet, variant *Doctores*: nam *Ant. a Sp. S. Direct. Regul.Tr. 3. Disp. 6. num.* 1497. cum quibusdam aliis, *Palau. Tr.* 16. *Disp.* 4.*P.* 13. §. 4. *nu.*3. *& apud eum Molin. & Sanch. Decal. lib.* 6. *cap.* 14. *num.* 27. tenet, quod sic; quia init contractum, & suscipit obligationem restituendi depositum; e contra *Passerin. Tom. 2. de stat. hom. q.* 187. *num.* 137. dicit, non peccare mortaliter; tum quia esse depositarium non est contra votum paupertatis, ut post nonnullos alios Doctores *Suar. Sanch. Layman. Palau*, & *Ant. a Spiritu S.* dicit *Tom. p. de stat. hom. qu.* 186. *art.* 7. *n.* 218.; tum quia contractus, & obligatio, quam subit Religiosus, est mere personalis, & nulla, unde imputare sibi debet deponens in eventu, quod res pereat; non enim obligatus ad eam restituendam est Conventus, ut dicitur in jure *c.* 1.*Extra.de Deposit.* Unde tota culpa Religiosi consistit in acceptando depositum absque licentia Superioris; & hoc de se non est peccatum mortale; sed est pure tale, quale censetur juxta varia Statuta Religionum, aliquid facere sine licentia Superioris. Et hæc secunda opinio est probabilior.

20 Ultra hæc prohibetur Religiosis *Negotiatio*, ut constat ex pluribus juribus *c. Sed nec. c. Secundum. ne Cler. vel Monach. c. Consequens. c. Negotiationem. cap. Fornicari.* 88. *Dist.* Hæc autem, ut docet *D. Thom.* 2. 2. *q.* 77. *art.* 4. consistit in hoc præcise, ut aliquid ematur ad purum finem carius vendendi, ut ex eo quis fiat ditior. Proinde qui vendit rem suam, sibi quæsitam omni alio titulo, quam emptionis; vel si emit, emit ad proprium usum, & ex accidenti eam vendit, quia sibi est inutilis, non dicitur *Negotiationem* exercere.

21 Amplius prohibetur eisdem exercere *Chirurgiam*, si sint in sacris Ordinibus constituti, *cap. Sententiam. Ne Cler. vel Monach. cap. Non magnopere. eo. tit. cap. Tua nos. de Homicid.* si fiat cum incisione, vel adustione, & etiam *Medicinam*, si fiat causa lucri turpis. Si autem fiat ex charitate, non esse de jure communi prohibitam *Medicinam*, argumento Capitali *Ad aures. de Aet. & qual. ordin.* multi docent. *Card. in cap. Ad aures. num.* 2. *de Aetat. & qual. Ordin. Host. in cap. significasti. il* 2. *de Homic. Felin. in cap. Tua nos. eo. tit. Covar. in Clem. si furiosus. Par.* 2. §. 4. *num.* 3. *Molin. Suar. Avil. Gibal. Sayr. Bonac. Dian. & alii apud Passerin. de stat. hom. Tom.* 2. *q.* 187. *art.* 2. *nu.*277.

22 Præterea prohibetur Religiosis esse Compatres, levando infantes de Fonte Baptismali; neque possunt habere *Commatres*, ut disponunt plures Canones, *cap. Placuit communi* 16. *q.* 1. *cap. Pervenit ad nos.* 18. *q.* 2. *cap. Non licet. il. p. cap. Monachi sibi. de Consecr. Dist.* 4. Tandemque non possunt vacare venationibus, aleæ, ludis, choræis, aliisque multis, quæ non conducunt, neque conveniunt statui Ecclesiastico, ac Regulari: sed quia de illis non agitur in judicio forensi, sed paterne solent a Prælatis emendari, ideo peculiarem tractationem de eis non scribimus.

Probatio.

SUMMARIUM.

23 *Quænam sint probanda, ut puniatur Religiosus de exercitio artis prohibitæ.*

24 *Continuatur materia.*

23 QUO ad probationem delicti, quod Clericus, sive Religiosus aliquam *Artem*, juxta supradicta, exercuerit, duo sunt probanda, unum quidem positivum est, aliud vero negativum. Positivum quidem est, quod Reus non semel, aut bis, sed sæpius actus illius *artis* exercuerit, si prohibitio non consistit in uno, aut altero actu, sed in exercitio illius actus, prout est exercere *Advocaturam*, *Procuraturam* &c. aut in probando factum, quod unico actu consumatur, ut esse Depositarius, Compater &c. Negativum autem est, quod tale exercitium factum sit non in casu permisso a lege, aut sine legitima facultate Superioris obtenta. Positivum quidem potest tum per Testes, tum per alia Documenta concludenter probari, & circa hoc nulla est in hoc crimine specialitas; sufficit enim Accusatori, seu fisco probare, Reum prætensum pluries comparuisse in Causis Forensibus, fungendo munere Procuratoris; aut exercuisse actus negotiationis, emendo pluries, & vendendo iterum, quod jam emerat, ut exercitio tali lucraretur &c. Negativum autem improbabile est, si vagum sit, ac tempore, locoque non coarctetur, ideo non spectat ad Fiscum, seu Accusatorem illud probare, sed debet Reus probare positivum contrarium. Ratio est, quia versamur in materia prohibita: omnes enim supracitatæ Leges vetant Ecclesiasticis facere hoc, vel illud ex recensitis, & si concedunt, ut aliquando fiant, hoc est in casu alicujus circumstantiæ.

24 Probato igitur per Accusatorem, seu Fiscum exercitio, aut actu prohibito, commisso a Reo, Fiscus sufficienter fundavit intentionem suam, & potest Reo transmittere inquisitionem, ac illum constituere. Transfertur ex hoc in Reum ipsum onus probandi, saltem semiplene, quod exercuit illud exercitium in casu permisso a lege; puta, quod Procuraturam exercuit pro miserabilibus personis; aut pro utilitate Monasterii; aut de mandato, sive licentia expressa, tacita, præsumpta, aut interpretativa Superioris &c. Quæ si non probet, remanet probatum concludenter delictum, & est locus pœnæ ordinariæ. At quomodo probabit, se tale exercitium, aut actum fecisse de licentia præsumpta, aut interpretativa Superioris, cum tum præsumptio, tum interpretatio sint quid latens in mente? Dico, quod probare debet per juramentum,

tum, quia, quæ latent animo, & consistunt in conscientia alicujus, ab eo probanda sunt per juramentum, ut docet *Abb. in cap. Accedens nu. 3. de Crim. fals.* Probare etiam potest aliter, nempe quod tale exercitium, seu actum fecit, vidente, ac sciente Superiore, qui potuit impedire, si voluisset, qui tamen non impedivit, & ideo deducitur, quod tacendo factum approbavit, & tacitam licentiam concessit.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

25 *Pœna Clerici fungendo Officio Judicis Principis Laici.*
26 *Pœnæ ejusdem, si sit Procurator in causa Laicali; Notarius, Actor, aut Testis in causa sanguinis.*
27 *Clericus in Sacris, quando incurrat Irregularitatem exercendo Chirurgiam.*
28 *Pœna Clerici joculatoris, aut histrionis.*
29 *Pœna ejusdem exercentis macellum, cauponam, aut artes sordidas &c.*
30 *Pœnæ antiquorum Canonum sunt redactæ ad pecuniarias.*
31 *Regulares exercentes Officia forensia, severius puniuntur, quam Clerici.*
Severitas pœnarum pendet ab arbitrio Superioris.
32 *Statuta Ordinis Sambucana redintegranda ex Vallisoletanis.*
33 *Statutum primum.*
34 *Statutum secundum:*
35 *Statutum tertium.*
36 *An pœnas Statuti incurrat, qui aliquod medicamen componit, & dat uni, aut alteri ægro.*
37 *Respondetur negative.*
Actus unus, aut alter circa artem, non probat operantem esse Artificem.
38 *Quibus casibus puniri debeat pœnis ultra Statutarias, Religiosus componens, & vendens medicamentum; & quibus pœnis.*
39 *Quando nam exercens medicinam Religiosus non incurrat pœnas Statuti.*
40 *Quid importet dictio* omnino *posita in Statuto primo* num. 33.
41 *Dictio* omnino *quid significet.*
Dictia omnino *in citata Statuto excludit licentiam Prælati, & differentiam status in quolibet exercente Medicinam, aut Chirurgiam.*
42 *Quo casu Provincialis possit carcerare exercentem Medicinam.*
43 *Esset locus carcerationi, quando cum exercitia Medicinæ aliud Crimen copularetur, aut post correptionem esset recidivus in vetito exercitio*
44 *An Statutum datum* nu. 34. *complectatur omne, & quodvis negotium, an tantummodo aliquem casum particularem.*
45 *Privatio Officiorum Ordinis correspondet confiscationi omnium bonorum.*
46 *Clausula indefinita correspondet universali; & si subest eadem ratio, equipollet universali, maxime si dispositio est concepta verbis negativis.*
Dispositio Statuti tangit, qui omnia negotia Principis alicujus universaliter tractanda in Officio Residentis, aut Procuratoris, recipit.
Tanta pœna rationabiliter irrogatur, & quare.
Legatione Principis possunt fungi Fratres.

25 POENÆ autem respectu prædictorum de jure communi sunt multiplices, & ut distinctius procedamus, primo dicemus de Clericis. Clericus ergo exercens Officium Judicis ordinarii Principis laici, juxta *Canonem, Cap. Sed nec. Ne Cler. vel Monach.* fieri debet *ab Ecclesiastico ministerio alienus*. Per hæc verba Textus intelligitur communiter, quod Clericus debeat deponi; illud enim Capitulum sic summatur: *Clericus generalis procurator, vel justitiarius Principis sæcularis deponendus est*. Sed *Abb. in cap. Sed nec. num. 6. Ne Cler. vel Monach.* considerans valde grave esse, quod propter tale exercitium Clericus deponatur, explicat illum Textum de Excommunicatione, quia per hanc Clerici satis fiunt alieni a ministerio Ecclesiastico. Sed, si ratio Abbatis concluderet, posset æque bene intelligi de Suspensione, qua durante, Clericus a ministerio Altaris removetur. Ideo communiter tenetur opinio Summatoris, qui fuit *Joannes Andreæ*.

26 *Si* autem fiat Officio *Procurator* in causis Laicalibus, & coram Judice laico, ut communiter intelligunt *Canonistæ*, & fuit Clericus deprehensus in fraude, non debet *ei ab Ecclesia subveniri*. *Text. in cap. Sacerdotibus. Ne Cler. vel Monach.* Si autem exerceat munus *Tabellionis*, & sit in Ordinibus sacris constitutus, privatur Beneficiis obtentis. *Text. in cap. Sicut te. Ne Cler. vel Monach.* Si autem sit *Judex*, *Notarius*, *Actor*, aut *Testis* in causa mortis, aut mutilationis, incurrit Irregularitatem, secuto effectu, ut habet *Canon Cap. His quibus. 23. qu. 8.*

27 Irregularitatem etiam incurrit, si exercet Chirurgiam cum incisione, sive adustione; in casu etiam, quod ipse sit peritus in arte, & diligentiam necessariam adhibeat, & ex pietate artem exerceat; si tamen ex incisione mors sequatur, etiam ex culpa ægroti, ut ex *Decretali Cap. tua nos. 19. de Homicid.* communiter deducunt *Doctores. Innoc. n. 1. Abb. nu. 2. Fagnan. n. 1. Barbos. n. 7. Navar. Manual. cap. 27. n. 228. Covaru. in Clem. Si Furiosus. Par. 2. §. 4. nu. 3. & 10. Molin. Suar. Filiuc. Sayr. Layman. Bonac. Turrian. Dian. & alii apud Passerin. de Stat. hom. Tom. 2. q. 187. art. 2. n. 267.* Verum tamen, si absque incisione, aut adustione applicet emplastrum anodynum, sive emolliens, ut digeratur apostema, & sine culpa Clerici, mors sequatur, non incurritur irregularitas, ut scribunt multi. *Molin. Roderic. apud Bonac. Dian. Gibal. Leander. apud Passerin. loc. cit. nu. 268.* Sicut pariter, si incidat solam venam ad phlebotomiam; aut si adjuvet Chirurgum incidentem, aut urentem secundum artem; aut in casu præcise necessitatis inculpabiliter operetur, secando, urendo, & absque culpa sua sequatur mors; aut si secet, urat, mutilet; non sequatur tamen mors, in omnibus istis casibus Clericus, etiam in sacris, non incurrit Irregularitatem, juxta multos *Doctores. Molin. Roderic. Gibal. Leand. Avil. Bonac. Navar. Covaru. Suar. Bassæ. Sayr. Barbos. Dian. Par. 4. Tract. 2. Resol. 23.* quos dat *Passerin. loc. cit. num. 270. & seqq.*

28 Poena vero Clerici joculatoris, aut histrionis est, quod, *si artem illam ignominiosam exercuerit, & tertio monitus non resipuerit, omni privilegio Clericali carere debet*, juxta Canonem, *text. in c. Unic. de Vit. & hon. Cler. in 6.* hoc est privatur privilegio fori, & Canonis, & privilegio, per quod a Laicis vexari non possunt Clerici in persona, vel rebus, prout explicat *Glos. in Cap. Al-*

tertationis. de Bigam. lib. 6. in V. omni privil. Et ex citato Textu corroboratur id, quod diximus supra *num.* 14. & in *V. Alchimia exercitium. n.22.* puta, quod ad incurrendas pœnas Canonicas, sive Statutarias, non sufficit unus, aut alter actus circa prohibita, sed est necessarium illorum exercitium; ut in hoc Canone expresse habetur. Quod, si hoc ordinat in histrionica, quæ etiam juxta jura Civilia *L. p. §. final. ff. de His qui not. infam. l. 2. co tit.* est ars infamis, a fortiori dicendum est de actionibus forensibus, Medicina, ac Chirurgia, quæ de se non sunt mala, sed evadunt in Clericis delicta ex sola prohibitione juris positivi. Irregularitatem etiam incurrit Clericus joculator, ratione infamiæ juris, ut dicunt *Doctores. Innoc. in cap. Cum decorem. & ibi. Abb. nu. 2. Imol. n. 1. de Vit. & honc. Cler. text. in cap. p. 51. Dist.* Et licet *Thesaur. de Pœn. V. Artem Ludicri. ℣. Limita quod jam* dicat, hoc esse respectu Ordinum suscipiendorum, secus sit, si constitutus in sacris histrionicam exerceat; tamen contrarium est verius. Si enim infamia consequitur tale exercitium; turpius hoc evadit, ex quo exercetur a persona jam sacra; proinde Irregularitas, quæ fundatur in infamia, habet firmius fundamentum, quo turpius evadit delictum, proinde tenendum est, quod talis redditur irregularis: & ita tenent multi, *Archidiac. Jo. Andræ. Gemin. Ancharan. F. anc. in cap. Unic. de Vit. & honc. Cler. in 6. Sanch. Conf. lib. 1. c. 8. Dub. 33 n. 7. Diaz. Prax. c. 68. vel 71. n. 2.* quos idem *Thesaur. l. cit. ℣. III. Privilegio.* refert, & sequitur.

29 Pœna insuper Clerici, qui per se Macellum, & Tabernam (puta cauponam) teneat, & carnificis, seu Macellarii, aut Tabernarii artes exerceat, est depositio, & privilegii Clericalis amissio, ut pluribus Canonibus *text. in c. Nulli Cleri. 44. Dist. Clem. Diœces. de Vit. & honest. Cleric.* sancitur Contra Clericum, qui data opera adhibetur in Conviviis, ut dicacitatibus, aut gestis scurrilibus, turpibus narrationibus; ac indecentibus facetiis, convivas recreet, & (ut canebat *Satyricus*) *pernoctantis Parasiti* personam agit, a quarto *Concilio Carthaginensi cap. 60. cap. Clericum. 46. Dist.* fertur depositio. Pœnæ tandem arbitrariæ debentur Clerico, exercenti artes sordidas (ut aptare pelles, seu mundare cloacas), aut viles, (ut locare operas ad arandum, veteramentarium, aut cerdonem agere), vel statui, & dignitati Ordinis Ecclesiastici indecentes, ut ars fabrilis, Sutoria, Molendinaria &c. & quæ occasionem peccandi præbent, ut chartas lusorias fabricari; fucos muliebres componere; lascivas picturas delineare, & cætera hujusmodi, & hoc maxime, si fiant ob turpe lucrum, ut multis citatis *Rodoan. de Spol. q. 2. num. 42. Graff. Effect. Cleric. 6. num. 45. & seqq. Card. & Vital. ad Clem. 1. de Vit. & honc. Cler. vel Monach.* probat *Passerin. de Stat. hom. Tom. 2. quæst. 187. art. 2. num. 175. & ibi.*

30 Hæc quidem omnia de veteri jure *Canonico*, sed tamen antiquato; nam ut plurimum ab Episcopis pœnæ istæ ad pecuniarias reducuntur, & sic invaluit consuetudo omnium pene Diœcesium.

31 Quo autem ad Regulares exercentes Officia Forensia extra casus permissus, & absque licentia Superiorum, ipsi debent severius puniri, quam Clerici Sæculares, ita sanciente *text.* Canone *in c. Sed nec. in fin. Ne Cler. vel Monach. Districtius autem decernimus puniendum, si Religiosorum quisquam aliquid prædictorum ausus fuerit attentare.* Et ratio est, quia, cum strictiori vinculo vitæ Regularis obligetur Deo per vota, aggravat delictum, si, Deo relicto, ad sæcularia Officia divertat, & proinde etiam pœna sibi augenda. Porro augmentum talis pœnæ committitur arbitrio proprii Judicis, juxta varia Ordinum Regularium Statuta. Respectu autem reliquarum artium prohibitarum ex supradictis, non invenio Canonem punientem Regulares præ Clericis: unde quæ faciunt pro Clericis Sæcularibus, aptanda sunt ipsis, servatis in reliquo municipalibus Constitutionibus.

32 Pro Nobis adsunt Statuta Ordinis, quæ quia in *Collectione Sambucana* habentur decurtata, & alterata; damus integra, & sincera ex *Vallisoletanis c. 5. Tit. de Laborit. &c. Orb. Seraph. to. 3. f. 454.* In istis ergo in principio, & fine *Tituli*, generaliter prohibentur laboritia, & artes vetitæ Religiosis, ac negotia sæcularia in genere, nulla speciali pœna, ultra Canonicas inflicta. In specie autem de quibusdam sic habetur.

33 1 *Nemini omnino liceat artem Medicam extra Ordinem quovis modo exercere: aut pulsum ut Medicus tangere; aut urinam videre; aut syrupos, vel pharmaca ordinare, aut phlebotomiam facere. Contra qui fecerit actibus legitimis biennio careat.*

34 2 *Nemo etiam aut per se, aut per alium sibi, aut alteri Fratri negotia per Reges, aut Principes, vel Prælatos, aut quosvis alios, extra Ordinem existentes, committi procuret; aut procurare audeat; aut etiam accipere ullatenus præsumat, sine expressa Generalis, aut Provincialis scripta facultate. Qui secus fecerit, omnibus Ordinis Officiis privetur, ipsorum Superiorum arbitratu.* Et in Textu *Tit. Applicati, §. 30. Qui negotia Principum acceptaverit, egerit, procuraverit sine licentia Superioris, privari debet Officiis Ordinis.*

35 3. *Nullus etiam sportulas, pileas, aut galeras, vel coronas, aut quicquam aliud de bombyce, lana, junco, aut palea, vel tornatile cujusvis generis venale facere præsumat, sine expressa licentia Provincialis, aut Generalis, sub pœna proprietarii, vel alia graviori, Superioris ipsius arbitrio, contrafacienti subeunda.*

36 Circa quæ Statuta nonnullæ dubitationes emergunt, quarum prima est circa primum Statutum, & est an incurreret pœnam Statutariam Religiosus, peritus in arte, qui aliquod arcanum medicamentum pro determinata ægritudine præberet; aut unum vel alium ægrotum per pharmaciam, aut chirurgiam curaret?

37 Respondeo primo, quod, si Religiosus vere peritus in arte medica sit, & pro determinata ægritudine ipse componit secretum medicamentum, sive externum, sive internum, quod scit posse tantum prodesse, & non obesse, & pro amore Dei, & ex charitate illud distribuit, non incurrit pœnam Statuti. Ratio est, quia dicit Statutum, *artem medicam exercere*. Iste vero non potest dici, quod exerceat artem medicam per hoc, quod unum medicamentum pro determinata ægritudine componat, & det. Ars enim Medica omnes infirmitates universaliter respicit, & eas vel absolute, aut saltem palliative curat; unde non per hoc, quod aliquis unum medicamentum det, ideo medicinam exercet; si quidem unus, aut alter actus circa aliquam artem non probat, sic operantem esse artificem, ut scripsit *Bartol. Tract. de Test. ℣. Cerdonem. nu. 61. Mascar. concl. 135. num. 4.*, &

ex

ex coosequenti neque artem illam exercere. Et cum simos in pœnalibus, debent accipi verba to stricta ipsorum interpretatione. Nullom ergo in casu iotervenirct delictum; quia oon ratione periculi, ne medicamcotum noceat; cum supponamus, Religiosum esse peritum; noo ratione locri turpis, qoia ex charitate illud dispensat; non tandem ex contraveotione Statoti, quia io illud nou committit.

38 Respondeo secuodo, quod Religiosus, si nou est peritus, & pro paraodo medicamento pecuoiam per se, aut alium expendit; aut oon ex charitate, sed pro pretio distribuit; & medicamentum noonullis oocuit ootabiliter, licet aliquibus profuerit, debet puoiri, oon quidem ex capite contraventioois huic Statuto, sed ex aliis. Quia ex hoc, quod ipse peritiam ooo habet, sed purum purum experimeotom, expooit pericolo gravi proximum, cui oocere potest medicameotum; pariterque Religionem, de qua multi obloquuntur, si mors, aut grave damnom ægroto adveoiat: unde ratione hujus periculi peccat graviter, & punibilis evadit arbitrio Superioris; & si mors sequatur, fit Religiosus irregularis ex *cap. Tua nos de Homicid.* Pariter, si pro compositione pharmaci, aut alterius olei, onguenti &c. recurrit ad pecuniam, aut ipsum medicamentum vendit, debet puniri poena proprietariorum, ut manifestum est.

39 Respondeo tertio, quod, si unum, aut alium ægrotum maxime ex benefactoribus curaret, accedente ad hoc licentia Superioris, & ex Religiosa gratitodioe, non incurreret pœnam Statuti, quia per unum, aut alterum actum nou infertor exercitiom Medicinę. Quod etiam dicendum est, si essemus in casu necessitatis; puta, si essemus in paupere Villa, in qoa nullus est Medicus, aut Chirurgus, & incolæ egeni, qoi oon possunt peritos pecunia accersere, & medicamenta comparare; si Religiosus peritus cum Superioris obedientia illos curaret ex charitate; onu contraveniret Statuto, *quia, charitas operit multitudinem peccatorum*; & exemplum habemus *S. P. Francisci*, quomodo paoperes ægrotos, leprososque curabat ex charitate, nobis relinqueos exemplum, quod imitemur. Necessitas pariter facit licitum alias illicitum *Cap. Quod non Extra de Reg. iur. cap. licet. de Fer. l. 1. §. 1. de Off. eius cui mand. l. Divus de Pet. hæred.* & ad hoc facit etiam *Cap. ad Aures de Ætat.*, *& qual.* argumento cujus docemur, quod noo dedecet Religiosum ex charitate, aut oecessitate medicinam exercere, & hoc firmant multi, *Henriq. Sayr. Auil. Bonac. Moliu. Barbos. Jur. Eccl. cap.* 43. n. 56. quos sequitur *Sanctor. Comm. c.* 5. *Stat.* 16. *in fin. fol. m.* 553.

40 Secunda dobitatio est, quidnam importet illa dictio, posita io Statuto *omnino*?

41 Respondeo, quod talis dictio plura habet significata expressa per multos Doctores apod *Tusc. litt. D. Concl.* 322. *Alberic. Dictionar. V. omnino* & specialiter per *Felin. in cap. Ex parte il p. de Off. Jud. delegat.* Quod autem quadrat ad propositum nostrum, est, quod ipsa significat exclusionem omnis gratiæ, dispensationis, seu licentiæ, pront docet *Abbas in cap. qualiter*, *& quando il* 2. *num.* 18. *de Accusa.* & *Felinus in cap. Ex parte il p. de Off. Deleg.* argomento *Gloss. notab. in Clement. Vt ii qui de Æt. & qual.ord.* quam citat *Abbas*, quæ tamen in libro meo non ioveoitur. Sensus ergo prædictæ dictionis est, quod nullus fratrum *omnino*, puta sive cum dispeosatione, aut licentia Soperioris, sive non; item *omnino*, puta sive Frater sit peritus in arte, sive noo, exerceat *Medicinam*, & *Chirurgiam*. Ratio est, quia noo potest excludere unum, aut alterum actum medendi, per hunc enim non committit in Statutom, ut supra probatum est. Neque potest exclodere casus omues, puta, oecessitatis; neque motiva, puta charitatis, cum probatum sit, quod ex charitate, & oecessitate fieri possit. Sequitor igitor, quod hoc debeat accipi de dispensatiooe, ita ut Superior non potens dispensare generaliter super omnibus Statutis, ot est provincialis, nequeat dare licentiam tales artes exercendi, licet frater esset io arte Peritus.

42 Tertia dubitatio est circa pœnam, latam in eodem Statuto, quæ est, *privatio actuum legitimorum per biennium, & etiam carceratio, Provincialis arbitratu*: quæritur ergo quooam caso ad pœnam carceris posset deveoiri?

43 Respondeo, quod, com carceratio hæc sit ad pœnam, & proinde formalis, ad quam consequitur privatio actuum legitimorum, ut *Par. p. Tit. Pœnarum num.* 87. dictum fuit, supponit in Reo graviorem culpam, quam sit simplex, & ordinaria transgressio huius Statuti. Gravior autem potest evadere culpa ex duplici capite; puta, ex adiuncta transgressione alterius pręcepti; vel ex recidivatione in eandem transgressionem. In primo casu esset, si, ut mederetur, pecuniam acciperet, vel si recursum haberet ad pecuniam pro emendis simplicibus, ot post medicamentum compositum venderet; vel si occasione visitaodarum mulierum ægrotantium torpia attentasset &c. io his ergo, & similibus casibus, in quibus complicaretur delictum coutra paupertatem, vel castitatem, posset adhiberi carcer, etiamsi alias non fuisset ob exercitium medicinæ castigatus. In secuodo autem casu esset, si monitus, correptus, & ponitus privatione actuom legitimorum; adhuc tamen non desisteret, Medicum, aut Chirurgum agere; & maxime si ob hoc Medici, aut Chirurgi sæculares murmurarent, & de Religione obloquerentur, ac si fratres inhiarent sibi lucra præripere; tunc enim tum ratione contumaciæ io nou obediendo, tum ratione scandali, debet carceratione coerceri.

44 Quarta dubitatio est circa secuodum Statutum, datum supra *num.* 34. & est, ao de omni, & quovis oegotio intelligeodum sit, an vero in casu particulari Statotaria pœna incurratur?

45 Respondeo, quod, cum privatio Officiorum omoium Ordinis sit maxima pœnarom incorporalium, quæ detur in Religione, & correspondeat confiscationi omoinm bonorum in jure Civili, ut *Par. p. Tit. Pœnarum* diximus, dari nou debet nisi ob graviorem, imo gravissimam culpam. Hoc supposito, oon existimandum est comprehendere Statotum eos, qui aliquod oegotium peculiare Principis sibi oblatum acceptarent, aut non oblatum procurareot sioe licentia; hoc enim sine ulla prorsus culpa potest esse: quandoquidem oolunt Principes sua secreta paodi, proinde non potest tuto Religiosus negotium Priocipis, quod acceptat, aut procurat per se, vel pro se, aot per alium, vel pro alio maoifestare, nec super eo licentiam petere: potestque Religiosos sine olla itidem culpa procorare, quod sibi demandetur negotium, cuius commissio, & sibi, & Religioni decorosa, & otilis esse potest: incongruum porro esset talem pœnam incutere, ubi nulla adest culpa.

46 Sed

46 Sed Statutum loquitur in plurali, & indefinite, dicendo *negotia*. In jure porro clausula indefinita æquipollet universali, *l. si pluribus init. ff. de Legat. 2. l. Si servitus. ff. de servi. urban. prædio Gloss. in cap. Vt circa in V. aliorum. de Elect. in 6. Alb. in cap. In Genesi nu. 1. eo tit.* & licet efferatur dictio indefinite in numero singulari, sive sit circa res, sive circa personas, quando subest eadem ratio, æquipollet pariter universali, *Alexan. cons. 26. nu. 3. lib. 4.* & hoc maxime si dispositio concepta est verbis negativis. *Dec. cons. 13. nu. 11. lib. p. Tusc. litt. I. concl. 86. num. 16.* In nostro autem casu dispositio Statuti est negativa, & loquitur pluraliter, & indefinite dicendo *negotia*; sequitur ergo, quod debet intelligi de omnibus negotiis universaliter; puta, quod nullus procuret, aut acceptet pro se, aut alio officium Agentis, sive Residentis, aut Procuratoris alicuius Regis, sive Principis ad eius negotia sibi commissa universaliter tractanda; & rationabiliter tanta pœna irrogatur, si quidem tales Agentes perpetuo ablegantur a servitio Chori; Superiores inquietant; auxilio Principis Religionem perturbant, maxime in electionibus; vagantur ad libitum: non nisi sæcularia tractant, & disciplinæ claustrali quasi totaliter vale dicunt. Jure ergo merito privantur omnibus Officiis Ordinis hi, qui sæcularia munera præripere gestiunt; non convenit enim duobus Dominis servire; nec indui vestis ex lana linoque contexta; nec arare in bove & asino. Proinde tales, qui miserunt manum ad aratrum Religionis, & aspiciunt retro, negotiis mundanis vacando, non sunt apti Regno Dei. Non comprehenduntur tamen hoc Statuto, qui legitima Regum, & Principum legatione funguntur sive ad tractandum pacem; sive ad fœdera; sive ad matrimonia ineunda; quorum plura exempla legimus in Chronicis, ac Annalibus Ordinis, tum quia hoc non est universaliter Principum negotia agere, tum quia huiusmodi munus decorem auget Religioni, non vero illam conturbat; cuius contemplatione latum fuisse dictum Statutum ratio suadet.

§. IX. Residentiæ neglectus.

SUMMARIUM.

1 *Quid sit neglectus residentiæ.*
Quis dicatur Rector.
Episcopus, & Parochi vocantur Rectores.
2 *Cura animarum est fundamentum obligationis residentiæ.*
3 *Beneficium simplex, & onerosum, quæ sint.*
Episcopus nequit obligare ad servitium Ecclesiæ habentem Beneficium simplex.
Onerosa Beneficia, quæ sint.
4 *Quatuor causæ, ob quas dispensatur residentia, explicantur.*
Parochus tenetur periculo suæ vitæ se exponere pro salute animarum, sibi commissarum.
5 *Dispensatio debet esse ex causa legitima.*
6 *Tempus absentiæ Rectoris a Beneficio absque dispensatione, limitatur ad duos menses.*

1 AD solam illustrationem nostri Textus ultimum hunc paragraphum breviter tractamus, cum delictum hoc non soleat judicialiter puniri. Crimen igitur istud sic potest commode definiri: *Neglectus residentiæ est absentia Rectoris curam animarum habentis, sive possidentis Beneficium Ecclesiasticum, de jure, sive consuetudine personalem residentiam requirens, sine causa, & dispensatione legitima ultra tempus, a jure concessum.* In hac definitione notandum primo, quod dicitur *absentia Rectoris*, quo nomine veniunt tam Episcopi, quam Parochi, quam alii, qui Officium, aut Beneficium administrant. Siquidem, ut docent *Bartolus in. l. 1. C. de Excusa. mune. l. 10.* ac *Alciatus in l. Principalibus. ff. Si cert. petat. apud Calvin. lexic. V. Rector.* proprie Rector dicitur, qui Provinciam, aut Civitatem regit, unde Episcopum etiam *Rectoris* nomine venire, seriosferit *Bald. in Proem. Decretal.*, attento maxime, quod *Rector* a regendo dicitur, & habemus dictum Apostoli *Act. cap. 20. ℣. 28. Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*. Aptissime igitur Episcopi venire possunt nomine *Rectoris*; Parochi pariter, ac cæteri Beneficium obtinentes, in sacris Canonibus passim vocantur *Rectores* Parochialium, *Rectores* Beneficiorum.

2 Notandum secundo, quod dicitur *curam animarum habentis*, siquidem hoc est fundamentum principale obligationis, cura nempe animarum; nam, ut habet *Concil. Trident. Sess. 6. de Reform. cap. 1.* non possunt Parochi munere sibi demandato fungi, *si greges sibi commissos, mercenariorum more, deserant, atque ovium suarum....... custodiæ minime incumbant*. In hac autem obligatione fortius involuti sunt Episcopi, cum non unius tantum Parochiæ, sed omnium suæ Diœcesis animarum cura sibi sit commissa.

3 Notandum tertio, quod dicitur *Beneficium Ecclesiasticum, de jure, vel consuetudine personalem residentiam requirens*; nam Beneficia Ecclesiastica alia sunt *simplicia*, alia *onerosa*. *Simplicia* nullam obligationem habent præstandi aliquod servitium Ecclesiæ, in qua sunt fundata. Ideo prout refert decisum *Piasec. Prax. Episcop. Par. 2. c. 3. num. 32.* non potest Episcopus obligare obtinentem Beneficium simplex, ad præstandum servitium personale Ecclesiæ, in qua situm est Beneficium. *Onerosa* autem sunt, quæ habent onus annexum, ut Officium Archidiaconi, Archipresbyteri, Primicerii, Canonici &c. aut curam animarum. Porro nonnulla a jure habent obligationem residendi in Ecclesia, ut Archidiaconi, Archipresbyteri, Primicerii, Sacristæ, Custodes, de quorum obligatione tractant jura. *De Offic. Archipres. Primicer. Sacr. Custo. Tit. 23. 24. 25. 26. 27. & 28. lib. 1. Decretal.* Nonnulla autem habent tantum a consuetudine; ut Capellani quidam, qui ad residendum apud Ecclesiam, in qua Capellam possident, ratione consuetudinis obligantur, nec possunt per alios suo oneri satisfacere.

4 Notandum quarto, quod dicitur *sine causa*; Porro *causæ* de jure antiquo sunt multæ, quas notat *Host. sum. Rubr. de Cler. non resid. §. Vtilit item ℣. quod si rationalilem*: Sed de jure novo *Trident. Sess. 23. cap. 1. de Reformat.* redactæ sunt ad quatuor, nempe *Christiana charitas*; 2. *urgens necessitas*; 3. *debita obedientia*; 4. *evidens Ecclesiæ, aut Reipublicæ utilitas*: quæ tamen sunt antiquis Canonibus *text. in cap. De cætero. cap. Inter quatuor cap. Tua cap. Relatum de Cler. non resid. cap. Ad supplicationem. de Renun. cit. cap. Quorundã. 74. Dist.* conformes. *Christiana charitas* importat, (prout scribit *Barbos. ad Trident. Sess. 23. de Refor. cap. p. nu. 7.* post multos *Tolet. M. A. Genuen. Malfes. & Sanctarel.*) proximorum utilitatem, ut si aliqua Ecclesia versaretur in periculo hæresis,

& per

& per prædicationem Episcopi in fide posset confirmari; vel ad componendam discordiam, aut stabiliendam inter Principes pacem &c. *Vrgens necessitas* explicatur, quod sit, quando habens obligationem residendi incurret aliquod grave malum in vita, vel propter morbum, vel propter aliquam persecutionem, vel propter aeris intemperiem; aut ob inimicitias; aut ad declinandum furorem populi, seu Principis &c. Advertendum autem, quod ut deducitur ex *D. Thom.* 2. 2. *Quæst.* 185. *Art.* 5. prædictæ *causæ* habent locum, quando ex absentia Rectoris, animæ sibi commissæ, nullam jacturam incurrunt: aliter saluti ipsarum propriam vitam tenetur exponere, nam, ut ait Christus in Evangelio *Jo. cap.* 10. ℣. 11. *Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis*. *Debita obedientia* Superioris, nempe respectu *Rectoris*; ut pote, si *Papa* ad se vocat Episcopum, volens eo uti pro necessitate universalis Ecclesiæ; aut si Episcopus utitur Parocho &c., vel Superior Provincialis ob indigentiam totius Provinciæ, confert negotia agenda a prælato Locali, relicto Proprio Conventu &c. *Evidens Ecclesiæ, aut Reipublicæ utilitas*, ut quando *Rector* absentatur ad tuenda suæ Ecclesiæ jura, aut fungitur Legatione Populi ad Principes, pro publicis negotiis &c.

5 Notandum quinto, quod additur *dispensatione legitima*; non enim sufficit, quod vera subsit aliqua ex enarratis causis, ut sine crimine *Rector* possit se absentare, sed, ut habet *Trident. Sess.* 23. *cap.* 1. *de Reform.* respectu Episcoporum, oportet *causam in scriptis esse approbandam* a Superiore respective, qui, re cognita, dispensat super residentia. Dicitur porro notanter dispensatione *legitima*; si quidem, ut post *D. Thomam* 2. 2. *quæst.* 96. *art.* 5. scribunt communiter Doctores *Victor. Soto. Navar. Suar. Roderic. Miranda, Portel. apud Sanctor. Comment. cap.* 8. *Stat.* 66. ℣. *Dico secundo fol. m.* 532. dispensatio sine vera causa, ac sufficienti *legitima*, non est, & non valet; & tunc est, quando in judicanda *causa*, an vera, ac sufficiens sit, culpabiliter se gerit Superior.

6 Notandum tandem, quod dicitur *ultra tempus a jure concessum*; in *Tridentino* siquidem *Sess.* 23. *cap.* 1. *de Reform.* conceditur, quod extra causas supradictas, tempus absentiæ Rectoris sive continuum, sive interruptum, in singulis annis possit esse duorum, aut ad plus trium mensium. Quod, si ultra illud non residet, in culpam incidit, & quidem mortalem, nam obligatio residendi ad custodiam animarum, sibi commissarum, de jure Divino, ex Textu *Tridentini* deducunt communiter Doctores. *Bartol. a Martyr. Soto, Galleg. Covarr. Navar. Ferret. Bernard. & Salzed. Ochon. Sa. Cordub. & alii apud Barbos. ad Trid. Sess.* 23. *cap.* 1. *num.* 3. *de Reform.*

Probatio.

S V M M A R I V M.

7 *Quomodo probetur Crimen neglectus residentiæ.*

7 CIRCA probationem hujus criminis, advertendum, quod in hoc duo interveniunt, unum positivum, nempe absentia Rectoria a Cura, Beneficio &c. aliud negativum, nempe, quod absentia fuerit sine *causa legitima*, & sine *licentia debita*. Positivum probatu facile est per Testes, & in hoc nihil speciale occurrit; & concludenter probandum est ab Accusatore, seu Fisco, Rectorem per tantum spatium temporis absfuisse a sua Cura, Beneficio &c. Negativum autem, cum probari non possit, cum vagum sit, habendum est de ore Rei. Nam, probata absentia, transfertur in Reum onus probandi, quod legitime absfuerit, nempe ob causam legitimam, & obtenta debita dispensatione a Superiore, quemadmodum dictum est paragrapho proxime tradito, circa probationem causarum excusantium a delicto exercitii artium prohibitarum, & circa hoc amplius non immoramur.

Pœnæ.

S V M M A R I V M.

8 *Tridentinum non sustulit pœnas Canonum antiquorum contra non residentes ad Beneficium.*
Pœnæ Episcopi absentis a sua Ecclesia, ultra sex menses, absque causa legitima, & sine licentia in scriptis.
Fructus Ecclesiæ, quibus privatur Episcopus, ob absentiam a Diœcesi, quibus applicandi.
Compositio nulla super dictis fructibus fieri potest.

9 *Rectores Beneficiorum inferiores Episcopis, quomodo puniendi ob absentiam ultra tempus licitum.*
Contra tales Rectores possunt Episcopi procedere per Censuras, & privationem Beneficij.

10 *Regulares curam animarum habentes, puniendi sunt pœnis juris communis, si non habent Constitutiones pœnales municipales.*

11 *Textus pro Minoribus de Observantia.*

12 *Quæ pœnæ possint addi pœnis, latis de jure communi, contra Prælatos non residentes.*

13 *Instituendæ fuerunt pœnæ contra absentes, per breves quidem, sed frequentes absentias, quæ simul unitæ superant tempus absentiæ licitæ.*

14 *Privatio Officij, quando habeat locum in Prælato Locali ob absentiam nimis longam a Conventu.*

15 *Habet locum privatio Officij, quando parvæ, sed multæ absentiæ interpolatæ, si simul computentur, superant trimestre.*

16 *Ob quas causas Prælati majores possunt dare licentiam, se absentandi Prælatis inferioribus.*

17 *Causæ sunt illæ quatuor, datæ supra num.* 4.
Necessitas dispensandi in casu est, quando Superior alium non habet, qui possit æque bene negotium publicum gerere, sicut dispensatus.
Si alius ad tale negotium habilis habetur, dispensatio est nulla.
Residentia est de jure Divino, super quo Papa sine causa nequit dispensare.

8 QUO ad pœnas Rectorum non residentium, ut præfertur, *Trident. Sess.* 6. *cap.* 1. *de Reform.* non sustulit, imo renovavit pœnas, sancitas ab antiquis Canonibus contra non residentes; sed, quia in illis non dabatur alia pœna, quam privationis Beneficii, quæ non poterat nisi judicialiter inferri, Concilium alias pœnas addidit, quas subeunt non residentes, etiam absque Judicis sententia. Pœnæ sunt, quod, si Episcopus *justis, & rationabilibus causis cessantibus*, & non obtenta in scriptis licentia, absfuerit a sua Diœcesi per sex menses, omit-

tas

tat quartam partem fructuum suæ Mensæ; & si per alios sex pariter menses continuaverit in absentia, alia similiter quarta parte fructuum multetur. Perseverante autem illo in dicta absentia, ultra illud tempus, locus sit privationi Episcopatus, a Summo Pontifice infligendæ. Alia pœna est, quod, si Episcopus non residet in Diæcesi, non gaudet alternativa cum *Papa* pro conferendis Beneficijs, etiamsi absit ex causa, a Concilio approbata, vel alias pro exercitio sui Officii, ut declaravit *Papa*, ut ex *Garcia de Benef. Par. 5. cap. 1. num. 463.* & *Massobrio Prax. haben. concurs. Præl. 23. Dub. 3.* refert *Barbosa ad Trident. Sess. 6. cap. 1. de Reform. num. 7.* Porro fructus, quibus ob absentiam, ut præfertur, privatur Episcopus, in conscientia tenetur relaxare ex se, *alia etiam Declaratione non secuta*, ut habet *Trident. Sess. 23. capite 1. de Reform.* & super his nulla potest fieri compositio, ut scribit *Navar. Manual. c. 25. num. 121. & Cons. 20. num. 4. de Celebr. Missar.* sed integraliter applicandi sunt per Superiorem fabricæ Ecclesiæ, aut pauperibus.

9 Quoad alios inferiores, animarum curam habentes, pœnæ quo ad privationem fructuum, & peccatum mortale, eædem sunt cum supradictis, quibus afficiuntur Episcopi. Quod, si diutius absentiam protendunt, possunt Episcopi eos citare, etiam per Edictum, & si fuerint contumaces, procedere contra eos per Censuras, privationem fructuum, & etiam Beneficiorum, ut disponit *Trident. Sess. 23. cap. 1. ℣. Eadem omnino. de Reform.* Quod, si Episcopus intendit procedere contra absentem ad privationem Beneficii, debet eum citare aut personaliter, aut per Edictum, *Cap. Ex tuæ. de Cler. non resid.* & ipsum expectare per tempus congruum, ut habet Canon *C. Inter quatuor. de Cler. non resid.* Porro citatio debet esse trina, & tempus congruum hoc modo mensuratur. Si absens est cum licentia, debet ter citatus expectari per annum; *Novell. de S. Epi. cap. 9. §. Interdicimus. Collat. 9.* si autem est absque licentia, citatus, ut præfertur, expectandus est per sex menses, *text. in cap. Ex tuæ. de Cler. non resid.* & si intra dicta tempora non comparuerit, potest Beneficijs privari.

10 Quoad Regulares, curam animarum habentes, ut sunt Provinciales, ac locales Superiores, si proprias non habent Constitutiones, debent coerceri pœnis juris communis. Sed cum ijs casus potius metaphysicus est, quam practicabilis. Nam Regulares, quiqui illi sint, non possunt abesse a suis locis, nisi de suorum Superiorum licentia, qua non extante, Apostatæ sunt, & per Apostasiam omnia jura Superioritatis amittunt. Tota culpa, quæ inter eos circa absentiam potest intervenire, est circa causam absentiæ, quam possunt falso repræsentare Prælatis ad obtinendam licentiam, aut quam possunt admittere Prælati in approbanda, tanquam legitima causa, quæ talis non est, & concedenda licentia absentiæ: sed hoc tangit conscientiam solummodo, ac forum internum.

11 Nos Minores de utraque Observantia habemus dispositionem *Textus*, ut sequitur: *Provinciales, & Guardiani in suis Provincijs, & Conventibus notabiliter, & sine legitima causa non residentes, præter culpæ reatum, & pœnas Canonicas, quas incurrunt, Officio suspendi, vel etiam privari debent, Superioris judicio. Text. Tit. Applicatio §. 35.*

12 Circa quem Textum prima dubitatio est, cum jam de jure communi, ut visum est, sint latæ contra indebite absentes pœnæ peccati mortalis, privationis fructuum, & Beneficiorum, quid potest addi ulterius ex hoc *Textu* contra Provinciales, ac Guardianos non residentes?

13 Respondeo, quod mens Statuti est, compescere vagationem Superiorum quorundam localium, qui desiderio evadendi rigores vitæ claustralis, arrepta qualibet causa, se absentant a propriis Conventibus. *Tridentinum* providit quidem, ut visum est, circa absentiæ tempus, causas, & pœnas &c. non tamen circa absentias breves quidem, sed frequentes, ex quibus causantur in animabus commissis detrimenta. Verum est, quod voluit, tempora absentiæ Rectorum, quamvis interrupta, insimul computari, ita ut simul copulata, non excedant tres menses; hoc tamen, quod sufficienter provisum est pro Rectoribus sæcularibus, non sufficit pro Regularibus. Ratio est, quia pro sæcularibus sufficiens est, quod Populus ob absentiam Rectoris, non frustretur Sacramentis; unde, si nullus est in Parochia infirmus, pro nihilo est, quod Parochus per duos, aut tres dies feriales absit a Parochia, maxime, si in ea sit alius Sacerdos, qui in casu fortuito, queat Sacramenta necessitatis administrare. Sed non sic est inter Regulares, qui continua indigent assistentia Superioris, ne disciplinæ rigor ex humana fragilitate relaxetur. Profecto, si extra Conventum Superior vagatur, frequentia Chori a tepidis intermittitur, in Refectorio silentium faciliter dispensatur, licentia exeundi a Claustro libere indulgetur, aliaque passim fiunt, per quæ devotionis ardor tepescit. Necessarium igitur fuit, quod nimia Superiorum Localium se absentandi a Conventu frequentia compescatur, ne passim apud Amicos divertant; ne quæsito colore negotiorum Conventus, (quæ possunt per alios curare) inter sæculares vagentur &c. Mens ergo *Textus* est hujusmodi vagationem compescere, & si defectuosi sint, suspensione ab Officio eos multare.

14 Dubitatio secunda est, cum dicat *Textus*, taliter non residentes posse puniri etiam Officii privatione, quæritur, quando tali privationi sit locus?

15 Respondeo, quod, ut dictum est supra, trimestre absentiæ Rectoris indultum a *Trident. Sess. 23. cap. 1. de Reform.* censetur, *sive fuerit continuum, sive interruptum*; ultra quod est locus pœnis Conciliaribus. Si ergo frequens est Superior in negligenda residentia, & modo per octo, modo per quindecim &c. dies abest, omnia tempora absentiæ computari debent, & si excesserint tempus trium mensium, est locus privationi Officij.

16 Dubitatio tertia est, ex quibus causis possint Superiores majores indulgere licentiam se absentandi Prælatis inferioribus?

17 Respondeo, quod causæ sunt illæ quatuor, quas ex *Tridentino* explicavimus supra *num. 4.* hæ tamen cum modificatione accipiendæ sunt, puta, an adsit necessitas, ob quam obligatus ad residentiam, debeat super ea dispensari; quæ necessitas tunc est, quando alius, non obligatus ad residentiam, non habetur, qui æque bene posset talia negotia curare, ut advertunt *Caietanus 2.2. quæst. 185. Art. 5.* & *Soto de Iust. lib. 10. quæst. 3. Art. 4.* Unde, si alius adest idoneus, & liber a residentia, non adest vera causa dispensandi, dispensatio est nulla, & dispensans peccat mortaliter. Arguit hinc *Azor. Inst. moral. Par. 2. lib. 7. cap. 4. quæst. 5.* quod nec *Papa* potest dispensare super residentia cum Episcopis, ac aliis Curatis, occupando eos in aliis Officijs incompatibilibus cum residentia, si ha-

habeat alios, qui æque bene eadem præstare possunt, & ratio est, quia residentia est de iure Divino, super qua dispensari nequit, nisi ex causa necessaria ob majus bonum. Et ex hac doctrina debent bene animadvertere Prælati majores, & saluti suæ consulere, non implicando Prælatos inferiores in causis, impedientibus residentiam, quando habent alios vacantes, negotiis gerendis pares.

Et hic sit terminus hujus Opusculi, quod absolvi hac die 23. Octobris, recurrente solemnitate Sancti Joannis de Capistrano, anno Salutis 1695. D. O. M. adjuvante, cui sit in perpetuum Laus, & Gloria.

FINIS.

INDEX

Copiosissimus Rerum, & Verborum, quæ in hoc Opere continentur.

A

Absti-

Nec

Pro-

B

In

C

Non

Cau-

Di-

Com-

D

Re-

E

F

Solus

G

H

Cujus-

Ho-

I

In

Sub-

L

Leg

Lite-

M

Ma-

teri

Ejus

N

O

P

Per-

Pœ-

Pœ-

Exten-

Pote-

Pro-

De Amtno di Delict. & Pan. Par. III.

Q

Ffff n arbi-

R

S

Impe-

Secre-

Com-

Po-

qui

T

V

FINIS TOTIUS OPERIS.